

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI CİLT 4

(CUMHURİYET HÜKÜMETLERİ DÖNEMİ)
ADNAN MENDERES

HAZIRLAYANLAR

Dr. İrfan NEZİROĞLU

Dr. Tuncer YILMAZ

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETTİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI

Cilt 4

(Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)

Adnan MENDERES

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları:

BAŞBAKANLARIMIZ
ve
GENEL KURUL KONUŞMALARI
(Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi)

Hazırlayanlar

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Dr. Tuncer YILMAZ
TBMM Kütüphane ve Arşiv
Hizmetleri Bşk. Yrd.

Gülşah ERDEM EFE

Kapak Tasarımı
Uğur SAÇI

Grafik Tasarım
Demet ÇINAR

BAŞBAKANLARIMIZ VE GENEL KURUL KONUŞMALARI**TBMM Hükümetleri Dönemi (24 Nisan 1920-28.10.1923)****Cilt: 1 İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSLERİ**

Mustafa Kemal ATATÜRK

Fevzi ÇAKMAK

Hüseyin Rauf ORBAY

Ali Fethi OKYAR

Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi (30.10.1923-.....)**Cilt: 2 BAŞBAKANLAR**

1- Mustafa İsmet İNÖNÜ

2- Ali Fethi OKYAR

Cilt: 3

3- Mahmut Celal BAYAR

4- Refik SAYDAM

5- Mehmet Şükrü SARAÇOĞLU

6- Mehmet Recep PEKER

7- Hasan Hüsnü SAKA

8- Mehmet Şemsettin GÜNALTAY

Cilt: 4

9- Adnan MENDERES

Cilt: 5

10- Cemal GÜRSEL

11- Suat Hayri ÜRGÜPLÜ

12- Süleyman Sami DEMİREL (1. Kısım)

Cilt: 6

12- Süleyman Sami DEMİREL (2. Kısım)

Cilt: 7

- 13- İsmail Nihat ERİM
- 14- Ferit MELEN
- 15- Mehmet Naim TALU
- 16- Mustafa Bülent ECEVİT
- 17- Mahmut Sadi IRMAK

Cilt: 8

- 18- Saim Bülend ULUSU
- 19- Halil Turgut ÖZAL
- 20- Yıldırım AKBULUT

Cilt: 9

- 21- Ahmet Mesut YILMAZ
- 22- Tansu ÇİLLER
- 23- Necmettin ERBAKAN
- 24- Abdullah GÜL
- 25- Recep Tayyip ERDOĞAN

SUNUŞ

TBMM Hükümetleri olarak anılan dönemdeki (25 Nisan 1920-28 Ekim 1923) ilk hükümetimizin başkanı olarak Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen Mustafa Kemal Paşa (Muvakkat İcra Encümenleri Heyeti Reisi) ve sonrasında yine meclis tarafından seçilerek Hükümet kuran “İcra Vekilleri Heyetleri Başkanları” (Toplam 4 Hükümet Reisi) ile 61 Cumhuriyet Hükümetine Başkanlık yapmış, 25 Başbakanımızın Genel Kurulda, “Başbakan unvanı ile yaptıkları konuşmalar” bu 9 Ciltlik eserde toplanmıştır.

Siyasi tarihimizin resmi kaynakları arasında önemle yer alan “Tarihe Düşen Notlar” kitap serimizin 5. Kitabı olarak hazırlanan “Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları” adlı eser, imparatorluk döneminden günümüze kadar geçen süredeki iç ve dış olayların parlamentomuza yansımalarını birincil kaynak olarak sunma açısından büyük önem arz etmektedir.

9 cilt halinde yayınlanan bu eserin hazırlanmasında “TBMM Tutanak Dergisi” referans alınmıştır. Tutanaklardaki bazı küçük dizgi ve sözcük hatalarının düzeltilmesi dışında orijinal yapı korunmuştur.

Yakın siyasi tarihimize ışık tutacak önemli bir kaynak niteliğindeki bu eserin pek çok araştırmaya katkı sağlayacağına inanıyor; başta Genel Sekreterimiz Dr. İrfan Neziroğlu ile Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkan Yardımcısı Dr. Tuncer Yılmaz olmak üzere hazırlanmasında emeği geçen tüm personelimize teşekkür ediyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

ÖNSÖZ

Bu eser; Basıldığı tarih itibariyle görevini tamamlamış olan 4 İcra Vekilleri Heyeti Reisi, 5 Hükümet, 25 Başvekil/Başbakan ise toplam 61 hükümet kurmuşlardır. Bu eser, değişik unvanlarla anılmış olan hükümet başkanlarımızın sadece TBMM Genel Kurulunda yaptıkları konuşmaları kapsamaktadır. Konuşmalar, aynen tutanaklarda yer aldıkları gibi verilmiş, o anki atmosferi yansıtma açısından önemli bulunarak; alkışlar, sataşmalar, protestolar metinlerden çıkartılmamıştır.

Başbakanlarımızın, TBMM Genel Kurulunda yaptıkları konuşmaların, Dünya ve Türkiye'deki ekonomik, siyasi olaylar hakkında ilk ağızdan bilgi sunduğu gibi, devlet mekanizmamızın bu olaylara bakışını birincil kaynaktan sunmak açısından önemlidir.

TBMM Başkanlığı olarak yasama kaynaklarımızın sunumu konusunda göstermeye çalıştığımız çabaların bir ürünü olarak hazırladığımız bu eserin araştırmacılar için siyasi tarihimize toplu ve kolayca erişilmesine imkân sağlayan önemli bir yeri olacağına inanıyoruz.

350 adet basılarak öncelikle kütüphanelere gönderilecek olan bu kitabı Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkan Yardımcımız Dr. Tuncer Yılmaz ile birlikte titiz bir çalışma sonucunda yayına hazırladık. Gülşah Erdem Efe başta olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Eserin karşılaştırmalı yeni araştırmalara kaynaklık etmesini umuyorum.

Dr. İrfan NEZİROĞLU
TBMM Genel Sekreteri

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
ADNAN MENDERES.....	1
BİYOGRAFİ.....	3
I. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	5
29 Mayıs 1950 Pazartesi 19. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Menderes Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması.....	7
2 Haziran 1950 Cuma 19. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma.....	18
16 Haziran 1950 Cuma Türk Ceza Kanununun 526'ncı Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	31
5 Temmuz 1950 Çarşamba Bingöl Milletvekilliklerine Seçilen Feridun Fikri Düşünsel ve Mustafa Nuri Okcuoğlu'nun Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle.....	32
10 Temmuz 1950 Pazartesi Basın Kanunu Tasarısını Görüşmek Üzere Karma Komisyon Kurulmasına Dair.....	35
27 Kasım 1950 Pazartesi Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Varlık Vergisinden Af, Terkin veya Tadil Edilen Miktar ile Eski İstanbul Defterdarının Bazı Mükellefler Hakkında Yaptığı Muameleye Dair Olan Sorusu Münasebetiyle.....	36
6 Aralık 1950 Çarşamba Birleşmiş Milletler Emrine Verilmek Üzere Askeri Birlikler Halinde Yabancı Ülkelere Gönderilecek Ordu Mensuplarının Aylık ve Ücretleri ile Çeşitli İstihkakları ve Birliğin Sair Masrafları Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	37
11 Aralık 1950 Pazartesi Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, Kore'ye Gönderilen Savaş Birliği Hakkında Başbakan'dan Gensoru Açılmasına Dair Olan Önergesi Münasebetiyle.....	40
22 Şubat 1951 Perşembe Diyanet İşleri Başkanlığı 1951 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	57
28 Şubat 1951 Çarşamba 1951 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının Tümü Üzerinde Yaptığı Konuşma.....	59
II. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....	67
30 Mart 1951 20. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Menderes Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması.....	69
2 Nisan 1951 Pazartesi 20. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma.....	78

4 Mayıs 1951 Cuma Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	86
7 Ağustos 1951 Salı Resmi Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklere Ait Olup Siyasi Partilere Terk Edilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu Partiler Tarafından Genel Menfaatler İçin Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun Münasebetiyle.....	93
10 Ağustos 1951 Cuma Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu Münasebetiyle.....	100
16 Kasım 1951 Cuma Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	101
21 Kasım 1951 Çarşamba Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	102
23 Kasım 1951 Cuma Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	109
26 Kasım 1951 Pazartesi Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	114
7 Ocak 1952 Pazartesi Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran'ın, Adalet Kadrolarındaki nakil ve Tahvillerle Bunlar Dolayısıyla Harcanan Paralar Hakkındaki Sorusuna Cevabı.....	119
11 Ocak 1952 Cuma Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Londra Radyosu'nda Yaptığı Konuşma Hakkında Hükümetin Ne Düşündüğüne Dair Sorusuna Cevabı.....	128
14 Ocak 1952 Pazartesi Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, Devlet Radyosu ile Yayınlanan Meclis Müzakereleri Hakkındaki Sorusuna Cevabı.....	136
16 Ocak 1952 Çarşamba Milletlerarası İş Birliği Teşkilatının Dışişleri Bakanlığına Bağlanması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	139
4 Şubat 1952 Pazartesi Hatay Milletvekili Hasan Reşit Tankut'un, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın Samandağı İlçesindeki Beyanatına Dair Sorusu Münasebetiyle.....	141
11 Şubat 1952 Pazartesi Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün Hazine Kefaletiyle Çıkardığı Bonoların Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Tarafından Yapılacak Yenileme Muamelesine Dair Kanun Münasebetiyle.....	144
18 Şubat 1952 Pazartesi Kuzey Atlantik Paktın Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun Münasebetiyle.....	146
24 Şubat 1952 Pazar Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 1952 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	147
25 Şubat 1952 Pazartesi Akaryakıtlardan Alınacak Yol Vergisi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	150

26 Şubat 1952 Salı Maliye Bakanlığı 1952 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	152
26 Şubat 1952 Salı İçişleri Bakanlığı 1952 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	153
29 Şubat 1952 Cuma 1952 Yılı Bütçe Kanununun Tümü Münasebetiyle.....	165
9 Mayıs 1952 Cuma Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erku't'un, İstanbul Tekstil Sendikası İşçilerinin Yapmak İstedikleri Mitinge İstanbul Valiliğince İzin Verilmemesi Sebebine Dair Olan Sorusu Münasebetiyle Geçen Birleşimde Başbakan Yardımcısı Tarafından Kendisine Sataşıldığı İddiasıyla Osman Bölükbaşı'nın Savunmasına Cevabı.....	168
28 Mayıs 1952 Çarşamba Bir Önceki Birleşimde Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu'nun Sözlü Sorusunun Görüşülmesi Sırasında Usul Hakkında Diğer Milletvekillere de Söz Verilmemiş Olmasının İctüzük Hükümlerine Uymadığı Yolundaki Önerge Münasebetiyle.....	172
20 Haziran 1952 Cuma Büyük Millet Meclisinin 1 Kasım 1952 Tarihine Kadar Meclis Çalışmalarına Ara Verilmesine Dair Önergenin Kabulü Münasebetiyle.....	174
28 Kasım 1952 Cuma Sivas Mebusu Reşat Şemsettin Sirer'in, 8 Ekim 1952 Tarihinde Balıkesir'de CHP Mensuplarının Yapmak İstedikleri Açık Hava Toplantısında Vukubulan Hâdiseye Dolayısıyla Valinin Durumuna ve Devlet Bakanı Muammer Alakant'ın, Bazı Nutuklarında Bu Hâdiseye Temas Ederek Söylediği Bildirilen Sözlerinin Doğru Olup Olmadığına Dair Sözlü Sorusuna Cevabı.....	175
18 Şubat 1953 Çarşamba 1953 Yılı Bütçe Kanununun Tümü Münasebetiyle.....	196
20 Şubat 1953 Cuma Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1953 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	213
28 Şubat 1953 Cumartesi 1953 Yılı Bütçe Kanununun Kabulü Münasebetiyle.....	216
23 Mart 1953 Pazartesi Mardin Mebusu M. Kamil Boran'ın, Ekonomi ve Ticaret Vekili Muhlis Ete'nin İstifasının Nedenine ve Bakanlar Kurulundaki Değişikliklere Dair Sorusuna Cevabı.....	223
15 Nisan 1953 Çarşamba Van Mebusu Ferid Melen'in Türkiye Emlâk, Kredi Bankasının Son İki Yıl İçinde Açtığı Ticari Krediler Dolayısıyla İctüzüğün 177. Maddesi Gereğince Meclis Soruşturması Yapılmasına Dair Önergesi Münasebetiyle.....	225
8 Temmuz 1953 Çarşamba Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebetiyle.....	233
9 Temmuz 1953 Perşembe Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	246
13 Temmuz 1953 Pazartesi Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Kuruluş Kanunu Münasebetiyle.....	251
13 Temmuz 1953 Pazartesi Türkiye Emlâk Kredi Bankası Hakkındaki 4927 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve 5228 Sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	252

17 Temmuz 1953 Cuma Köy Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine Ve 46. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair 5672 Sayılı Kanunun 5998 Sayılı Kanunla Tadil Edilen Geçici Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	260
21 Temmuz 1953 Salı Üniversiteler Kanununun 46. Maddesinin (D) Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	264
23 Temmuz 1953 Perşembe Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	265
16 Kasım 1953 Pazartesi Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları.....	278
18 Kasım 1953 Çarşamba Kars Mebusu Hüsamettin Tuğaç'ın, 1950 Senesinden Beri Ağrı Vilâyetinde Yapılan ve Tamir Edilen Camilere, Karaköse'de Tamir Edilecek Camiler İçin Yapılacak Olan Yardımlara ve Bu Husustaki Beyanata Dair Sözlü Sorusuna Cevabı.....	295
20 Kasım 1953 Cuma Ordu Mebusu Atıf Topaloğlu'nun, Ankara Radyosunun 28.10.1953 Çarşamba Günü Saat 13'deki ve 31.10.1953 Cumartesi Günü Saat 19'daki Haberler Servisinde Yaptığı Neşriyata Dair Sözlü Sorusuna Cevabı.....	310
14 Aralık 1953 Pazartesi Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	316
28 Aralık 1953 Pazartesi Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilâtı İle İdare ve Murakabeleri Hakkındaki Kanunun 45. Maddesinin 3 ve 4. Bentlerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle.....	342
28 Şubat 1954 Pazar 1954 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle.....	347
7 Mart 1954 Pazartesi Neşir Yolu ile veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	360
8 Mart 1954 Pazartesi Neşir Yolu ile veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	384

III. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....393

24 Mayıs 1954 Pazartesi 21. Cumhuriyet Hükümetinin (III. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma.....	395
26 Mayıs 1954 Çarşamba Kendisi tarafından Kurulan III. Menderes Hükümetinin Programının Görüşülmesi Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma.....	413
30 Haziran 1954 Çarşamba Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Münasebetiyle.....	419
30 Haziran 1954 Çarşamba Kırşehir Vilâyetinin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulmasına Dair Kanun Münasebetiyle.....	431

5 Temmuz 1954 Pazartesi Bağlı Bulundukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	435
15 Kasım 1954 Pazartesi Bursa Mebusu Hulusi Köymen'in, 7 Kasım 1954 Günü Yapılan Muhtar Seçimlerine Dair Şifahi Sualine Cevabı.....	447
20 Şubat 1955 Pazar 1955 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	464
26 Şubat 1955 Cumartesi Türkiye ile Irak Arasında 24 Şubat 1955 Tarihinde İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Andlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Münasebetiyle.....	495
27 Şubat 1955 Pazar Arazi Vergisi Kıymetlerinin Artırılması ve Arazi ve Bina Vergileriyle Binalardan Alınan Buhran Vergisinin Muvazenei Umumiyeye Devri, Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Maliye Vekâleti Kısımına Eklenecek Kadrolar ve Hususi İdarelerden Naklen Alınacak Memurlar ve Vergi Usul Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Lâyihası Münasebetiyle.....	500
27 Şubat 1955 Pazar Gelir Vergisi Kanununun 89. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Lâyihası Münasebetiyle.....	510
28 Şubat 1955 Pazartesi 1955 Malî Yılı Bütçesinin Kabulü Münasebetiyle.....	512
21 Mart 1955 Pazartesi Millî Saraylardaki Eşyaya Dair Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeninin Tezkeresi Münasebetiyle.....	514
21 Mayıs 1955 Cumartesi Bursa Mebusu Hulusi Köymen ve 3 Arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına 1 Teşrinisani 1955 Gününe Kadar Ara Verilmesi Hakkındaki Takriri Münasebetiyle.....	520
12 Eylül 1955 Pazartesi İstanbul, İzmir ve Ankara Vilâyetlerinde Örfî İdarenin İlânına Dair Başvekâlet Tezkeresi Münasebetiyle.....	539

IV. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ 543

14 Aralık 1955 Çarşamba 22. Cumhuriyet Hükümetinin (IV. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma.....	545
16 Aralık 1955 Cuma Kendisi Tarafından Kurulan IV. Menderes Hükümetinin Programının Görüşülmesi Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma.....	551
13 Ocak 1956 Cuma Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, 6/7 Eylül Hâdiseleri Dolayısıyla Başvekil Ve Eski Dahiliye Vekili Haklarında Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair Takriri Münasebetiyle.....	568
10 Şubat 1956 Cuma Kars Mebusu Turgut Göle'nin, Demokrat Parti Reisvekilî Fuad Köprülü'nün, Yaptığı Basın Toplantısındaki Konuşmalarına Dair Sualine Şifahi Cevabı.....	585
22 Şubat 1956 Çarşamba 1956 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	607
25 Şubat 1956 Cumartesi Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı 1956 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	628

26 Şubat 1956 Pazar Maarif Vekâleti, Üniversiteler ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1956 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	638
27 Şubat 1956 Pazartesi İktisat ve Ticaret Vekâleti 1956 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	645
28 Şubat 1956 Salı 6/7 Eylül 1955 Tarihinde İstanbul ve İzmir’de Vukubulan Hâdiselerde Zarar Görenlerin Zararlarının Ödenmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	653
29 Şubat 1956 Çarşamba 1956 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	655
16 Mayıs 1956 Çarşamba Millî Korunma Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun Münasebetiyle.....	663
25 Mayıs 1956 Cuma Millî Korunma Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun Münasebetiyle.....	672
6 Haziran 1956 Çarşamba Basın Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Konun ile Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bâzı Cürümler Hakkındaki 6334 Sayılı Kanunun Adı ile Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Münasebetiyle.....	674
13 Haziran 1956 Çarşamba Kars Mebusu Hasan Erdoğan’ın, Toprak Mahsulleri Ofisi Hesabına Yapıtırlacak Çelik Siloların İnşaat ve Montaj İşleri Dolayısıyla Eski İktisat Vekili Sıtkı Yırcalı ile Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu Haklarında Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair Takriri Münasebetiyle.....	696
18 Haziran 1956 Pazartesi İzmir Mebusu Pertev Arat’ın, Eski Devlet Vekili Mükerrrem Sarol Hakkında Tahkikat İcrasına Dair Takriri ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Tahkikat Küçümeni Mazbatası Münasebetiyle.....	698
27 Haziran 1956 Çarşamba Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	700
11 Temmuz 1956 Çarşamba Aydın Mebusu Namık Gedik ve İki Arkadaşının, Münhal Mebusluklar İçin Bu Sene Ara Seçimi Yapılmaması Hakkındaki Takriri Münasebetiyle.....	708
24 Ağustos 1956 Cuma Orman Kanunu Münasebetiyle.....	712
19 Aralık 1956 Çarşamba Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları.....	717
28 Aralık 1956 Cuma Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları.....	736
13 Şubat 1957 Çarşamba Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş Kocaeli Mebusu Turan Güneş ve Tokad Mebusu Hasan Kangal’ın Teşriî Masuniyetlerinin Kaldırılmasına Dair Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası Münasebetiyle.....	751
20 Şubat 1957 Çarşamba 1957 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	752
24 Şubat 1957 Pazar Adliye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	753
25 Şubat 1957 Pazartesi Dâhiliye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	760
25 Şubat 1957 Pazartesi Hariciye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	763

25 Şubat 1957 Pazartesi Milli Müdafaa Vekâleti 1957 Bütçesi Münasebetiyle.....	767
26 Şubat 1957 Salı Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversite ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	769
26 Şubat 1957 Salı Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri, Karayolları Umum Müdürlükleri 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	774
27 Şubat 1957 Çarşamba İşletmeler Vekâleti ve Petrol Dairesi Reisliği 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	783
27 Şubat 1957 Çarşamba Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	784
28 Şubat 1957 Perşembe 1957 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle.....	789
13 Mayıs 1957 Pazartesi Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları.....	790
15 Mayıs 1957 Çarşamba Trabzon Mebusu Emrullah Nutku'nun Başvekile Mâruzâtta Bulunan Bir Vatandaşın Karakola Götürüldüğü Hakkında Demokrat İzmir Gazetesinde İntişar Eden Haberin Doğru Olup Olmadığına Dair Sualine Şifahi Cevabı.....	801
24 Mayıs 1957 Cuma Manisa Mebusu Yunus Muammer Alakant ve 5 Arkadaşının, Mebusların Mal Beyanında Bulunmaları Hakkındaki Kanun Teklifi ve Dahiliye, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenleri Mazbataları Münasebetiyle.....	805
19 Haziran 1957 Çarşamba İdarei Umumiye Vilâyat Kanununun 5048 Sayılı Kanunla Muaddel 140. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle.....	811

V. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ.....819

4 Aralık 1957 Çarşamba 23. Cumhuriyet Hükümetinin (V. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma.....	821
4 Aralık 1957 Çarşamba 23 Cumhuriyet Hükümetinin (V. Menderes Hükümeti) Programının Görüşmeleri ve Güvenoyu Alması Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma.....	826
20 Şubat 1958 Perşembe 1958 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	827
22 Şubat 1958 Cumartesi 1958 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle.....	841
23 Şubat 1958 Pazar Türkiye Büyük Millet Meclisi 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	851
25 Şubat 1958 Salı Jandarma Umum Kumandanlığı 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	852
26 Şubat 1958 Çarşamba Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle.....	854
26 Şubat 1958 Çarşamba Maliye Vekâleti 1958 yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	856

27 Şubat 1958 Perşembe Ticaret Vekâleti 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle.....	862
28 Şubat 1958 Cuma 1958 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle Teşekkür Konuşması.....	875
21 Ağustos 1958 Perşembe Takibedilmekte Olan İktisadi Politikaya Dair Beyanatı.....	877
28 Şubat 1959 Cumartesi 1959 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle.....	884
29 Şubat 1960 Pazartesi 1960 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle.....	885

DİZİN.....	889

ADNAN MENDERES
Türkiye Cumhuriyetinin 9. Başbakanı

BİYOĞRAFI

ADNAN MENDERES

(1899 Aydın – 17 Eylül 1961 Bursa)

Türkiye Cumhuriyeti 9. Başbakanı, 19, 20, 21, 22, 23. Hükümet Başkanı

Adnan Menderes

1899 yılında Aydın'ın Koçarlı ilçesi Çakırbeyli köyünde doğdu. Üniversite öncesi eğitimini Kızılçullu Amerikan Kolejinde tamamladı. Kolej son sınıf öğrencisi iken 4 Aralık 1916'da askere alındı, 15 Aralık 1917'de Zabıt Vekili (Asteğmen) rütbesine yükseltildi, 30 Ekim'de terhis oldu. İstiklal Savaşı'nda 6 Ekim 1920'de yeniden askere alınarak Aydın Askerlik Şubesinde görevlendirildi. 1 Eylül 1921'de Şube İnzibat Subaylığına atandı. 1 Mart 1922'de Menderes Bölgesi Komutan Yaveri oldu. Zaferden sonra 1 Eylül 1922'de Teğmenliğe yükseltildi. 1'inci Kolordu 2. Şube, İstihbarat Şubesi ve İzmir Sansüründe hizmette bulundu. 1 Ağustos 1923'te terhis edildi. 1930'da İstanbul'da Ali Fethi Bey'in Başkanlığında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasında politikaya girerek partinin Aydın örgütünü kurdu ve İl Başkanı oldu. Partinin kendini kapatması üzerine siyasi yaşamını CHP'de sürdürdü. CHP Aydın İl Başkanlığına seçildi. 9. Dönem seçimlerinde Aydın Milletvekilliğine seçildi. Bu arada Ankara Hukuk Fakültesinde öğrenim görerek 1935 yılında mezun oldu. 10, 11 ve 12. Dönemlerde yine CHP adayı olarak Aydın'dan Milletvekili seçildi. 1945 yılına kadar TBMM'de komisyon raportörlüğü yaptı. Partide yaptıkları muhalefetten dolayı, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü ile birlikte 25 Eylül 1945'te CHP'den ihraç edildi. 8. Dönemde Demokrat Parti'den Kütahya'dan Milletvekili, 9. Dönemde DP İstanbul Milletvekili seçilerek 1950'de 1 nci, 1951'de 2 nci Menderes Hükümetlerini kurdu. 10. Dönemde yeniden İstanbul Milletvekili seçildi. 1954'te 3 ncü Menderes Hükümetini kurdu. 1955'te Kabinesini yenilemek suretiyle, görevini dönem sonuna kadar sürdürdü. 28 Temmuz 1957'ye kadar Başbakanlıkla birlikte Milli Müdafaa Bakanlığına da vekâlet etti. 11. Dönemde tekrar İstanbul Milletvekili oldu. Beşinci kez Bakanlar Kurulunu kurmakla görevlendirildi. 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülke yönetimine el koymasıyla tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. Yüksek Adalet Divanında, Anayasayı ihlâl ve çeşitli suçlardan dolayı yapılan yargılama sonunda ölüm cezasına çarptırıldı.

17 Eylül 1961'de ölüm cezası İmralı'da idam şeklinde yerine getirildi.

I. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(19. Cumhuriyet Hükümeti)
(22.05.1950-09.03.1951)

29 Mayıs 1950 Pazartesi

19. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Menderes Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması

BAŞKAN — Oturum açılmıştır. Söz Başvekilindir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Büyük Millet Meclisinin Muhterem Azaları; *(Sol tarafın alkışları arasında kürsüye geldi)*

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin milli tarihimizde alacağı yer her bakımdan çok mühim olacaktır. Tarihimizde ilk defadır ki yüksek heyetiniz milli iradenin tam ve serbest tecellisi neticesinde millet mukadderatına hakim olmak mevkiine gelmiş bulunuyor. Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin azaları olan sizleri, Türk milletinin hakiki mümessillerini selamlamakla derin bir gurur ve iftihar duymaktayız. *(Soldan alkışlar)*

Demokrat Partinin gayritabii siyâsi şartlar içinde devam eden beş yıllık çetin mücadeleleri on dört Mayıs seçimleriyle en muvaffakiyetli surette sona ermiş ve artık memleketimizde normal siyâsi hayat başlamıştır. Şüphe yok ki; on dört Mayıs, bir devre son veren ve yeni bir devir açan müstesna ehemmiyette tarihi bir gün olarak daima anılacaktır. Bu tarihi günün hatırasını yalnız partimiz değil, Türk Demokrasisinin bir zafer günü olarak yaad ediyoruz. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Milletvekilleri;

Böyle bir tarihi dönümün ilk hükümetini teşkil etmek, bizlere büyük bir şeref hissi telkin eylemektedir. Ancak hemen ilâve etmeliyiz ki, şayet programımızı tasvip ve vazife başında kalmamızı tensip buyuracak olursanız, bu şeref, bizlere yükleyeceğiniz mesuliyetle mütenâsip olacaktır.

Filhakika asırlarca geri kalmış bir memlekette, bugünün ileri milletleri seviyesine gelebilmek için duyulan ihtiyaçların sonsuz olmasına mukabil imkânlarımızın israf ve tahdit edilmiş bulunması Demokrat Parti Hükümetlerini bir müddet için, çok çetin meselelerle karşı karşıya bulunduracaktır.

Biz aynı partinin birbirini takib eden hükümetlerinden biri değil millet iradesiyle henüz iktidara gelen bir partinin hükümeti olduğumuz için, iktidarı devralırken karşısında bulunduğumuz müşküllere ve memleket işlerinin umumi manzarasına kısaca bir göz atmayı faydalı görmekteyiz. Bilhassa elimize mamur bir vatan devredilmekte olduğu iddialarına karşı bugünkü durumun umumi efkâr önünde açıklanması zaruri oluyor.

Bir memlekette hükümetlerin en değersiz bile uzun müddet iş başında kaldıktan sonra, şurada ve burada vücuda getirdiği bazı eserleri göstererek övünebilir. Fakat her hangi bir hükümetin vazifesinde muvaffakiyet derecesinin hakiki ölçüsü ancak başardığı işlerle elinde mevcut imkânların karşılaştırılması neticesinde tâayyün eder.

Hakikat şudur ki; uzun süren tek parti hakimiyeti devrinin hükümetimize intikal eden neticeleri bu ölçüye göre, asla müsait sayılamaz. Nitekim memleketimizin geniş imkânlarıyla milletimizin yüksek vasıfları göz önünde tutulacak olursa uzun yılların beyhude israf edilmiş olduğuna ve hatta memleketin tabii inkişaf seyrinin hatalı ve sakat politikalarla engellenmiş olduğuna hükmetmek icabediyor.

Milli ve siyâsi murakabeden mahrum bir idarenin çok uzun yıllar sürüp gitmesi, birçok hataların irtikabına, israflara ve ifratlara yol açmıştır. Eski iktidarın tek parti hakimiyetinde ifadesini bulan siyâsi görüş ve kehanetleri onun iktisâdi ve mali politikasına da aksetmiştir. Vatandaş yalnız devletin siyâsi ve idari hükmü altında bulundurulmakla iktifa olunmak istenmemiş onu iktisâdi sahada da nüfuz altında tutmak temayülüne göre hareket edilmiştir.

Böylece, zamanla müdahaleci kapitalist, bürokratik ve inhisarcı bir devlet tipi ortaya çıkmıştır. Bu tip devletin; masrafları mütemadiyen artırarak memleketi borçlanma yoluna sokmuş olmasını ve iş ve istihsâl hayatını kısırlaştıracak iktisâdi kaynaklarımızın gelişmesine engel olmuş bulunmasını tabii görmek lazımdır.

Umumi bütçeden köy sandıklarına kadar devlet masraflarının mütemadiyen artırılması yanında bir de devlet iktisâdi teşekküllerinin ve her türlü gümrük duvarları ve türlü imtiyazlar himayesinde verimsiz çalışmaları ve mamüllerini pahalıya mal edip pahalıya satmaları memleketi ayrıca tazyik eden mühim bir yük teşkil edegelmiştir. Devlet imalâtçılığı gibi devlet nakliyeciliği de bu memlekete çok pahalıya mal olmaktadır. Devlet demiryollarının, akaryakıt fiyatlarının maksat tahtında çok yüksek tutulmasına ve yolsuzluğa rağmen şimdiden motorlu nakil vasıtalarıyla rekabet edemez hale gelmiş olmasının manası budur. İnhisarcı bir zihniyetle ele alınan devlet deniz nakliyeciliğinin iktisadiyatımız üzerindeki menfi tesirleri yanında bir de milli ticaret donanmamızın inkişafına engel olmuş bulunmasının zararlarını ilâve etmek icabeder. Devlet bankacılığı ile devletin istikraz politikasının rasyonel bir yolda olduğu iddia olunamaz. Faiz ve İskonto hadlerinin yükseldiği şüphe yok ki, iş ve istihsâl hayatı üzerinde daima menfi tesirler icra edegelmiştir. Bundan başka, istikraz imkânları daraldıkça devlet faiz hadlerini yükseltmiş ve bu suretle de yerli sermaye terakümü ve bunun istihsâle akışı önlenmiştir. Bu yüzden, memlekette, istihsâl hacmimizle mütenasip bir kredi hacminin husul bulması bir türlü mümkün olamamıştır.

Devlet ormancılığının asıl ıstırabını yaşıyanlar orman çevrelerindeki binler ve binlerce köylümüz, milyonlarca köylümüzdür. Fakat Devlet Orman İşletmelerinin yarattığı ıstırap bundan ibaret değildir. Her çeşit orman mahsullerinin fevkalade pahalı oluşu, bütün istihsâl şubelerinde ve geniş halk kütleleri üzerinde kötü tesirler yapmaktadır.

Bu hatalı gidişin akibeti meydandadır:

Yekün her yıl artan ve açıkları her yıl kabaran bütçelerden istihsâlin artmasını sağlayacak tahsisat ayrılamamış, borçlar yekünü iki buçuk milyara yaklaşmış ve bilhassa zirai istihsâlimiz on beş, yirmi sene evvelki seviyelerde duraklamış kalmıştır. O kadar ki son senelerdeki dış ticaretimizin yekün hacmi 1934, 1935, 1936 senelerindekine nazaran çok daha aşağı bir seviyede bulunmaktadır. Harp yıllarının doğurduğu zaruretler neticesinde iki yüz on dört tona yükselen altın stoku şimdi yüz otuz ton civarına düşmüş ve döviz stokları da tamamen eriyerek açık bir duruma girilmiştir.

Yine bu hatalı siyâsetin tecellilerinden olarak 1949 yılında ihraç olunan tahvillerin ancak dörtte birinin satılabilmiş olduğu zikrolunabilir. Bilindiği gibi bu tahvillerin hem faizleri yüksek hem de balığ oldukları yekün yirmi milyon lira gibi çok ehemmiyetsiz birer rakamdan ibaretti.

İşte bütün bunların neticesi hayat pahalılığı ve maliyetlerde yükseklik şeklinde tecelli etmiş, memlekette geniş halk kütlelerini sıkıntılara ve içtimai sefaletle maruz bırakmıştır.

Maliyetlerin dünya maliyetlerine nazaran yüksek oluşu istihşâlimizin artmasına ve dış ticaretimizin gelişmesine mani teşkil eden sebeplerin başında gelmektedir.

Muhterem Arkadaşlar:

Şimdi, sıra cari bütçe hakkında birkaç söz söylemeye gelmiş bulunuyor.

Bilindiği gibi 1950 yılı bütçesinde görülen 174 milyon liralık açığın 155 milyon lirası Marshall Planı yardımıyla ve 19 küsur milyon lirası da iç istikrazdan kapatılacaktır. Marshall Planından temin olunacak 155 milyon liralık miktar için özel anlaşmalar gereğince taraflar arasında mutabakata varılması icabetmekteydi. Halbuki bu mutabakat bütçenin tasdikinden önce temin edilmediği gibi bütçenin tasdikinden sonra iktidarın devir alındığı güne kadar da aynı vaziyet devam etmiştir. Bu suretle sabık iktidar bu çok mühim bir meseleyi zamanında halletmeden mesuliyet mevkiinden ayrılmıştır. Bundan başka, bugün 137 tona düşmüş olan altın stokunun dört tonu daha döviz tedarik etmek için yine eski iktidarca bir ecnebi bankaya terhin edilmiştir ki, bu dört ton altının dahi elden çıkarılması bugün bir emrivaki halini almış bulunuyor.

Cari bütçenin gelir ve gider tablolarının umumi seyri hakkında şimdiden isabetli tahminlerde bulunmak müşkül olmakla beraber, iktidarın devir alındığı şu günlerde gelir tablosunun seyri aylık vasatilere göre daha şimdiden ehemmiyetli bir gerileme manzarası arz etmektedir.

İşte muhterem milletvekilleri; demokrat parti, iktidarı böyle bir vaziyette üzerine almış bulunuyor.

Hal böyle olunca, iktisâdi ve mali düşüncelerimize göre hükümetimizce takip edilecek yolu şu dört esasta ifade etmek mümkün olacaktır:

1. Bütün devlet hizmetlerinin görülmesinde azami tasarruf zihniyetiyle hareket ederek devlet masraf ve külfetlerini asgariye indirmek ve devlet bütçelerini iktisadi bünyemizin takatıyla mütenâsip ve hakiki manâsıyla muvazeneli bir hale getirmek.

Ancak bu suretledir ki iktisâdi bünye ferahlığa kavuşturulmuş ve yarının iktisâdi refahı ve mali istikrarı teminât altına alınmış olacaktır.

2. İktisâdi cihazlanmamızı süratlendirmek, Bu maksatla;

A) Bütçede envestisman mahiyetinde olan kısmı, mümkün olduğu kadar genişletmek ve bunun dışındaki bütün imkânlarımızı da yalnız ve yalnız istihşâle matuf mevkilere tevcih etmek;

B) Hususi teşebbüsün kendini hukuki ve fiili emniyet altında hissetmesini sağlayacak bütün tedbirleri almak ve onun süratle gelişmesine yardım etmek,

C) Memlekette mevcut sermayenin istihşâle akmasını kolaylaştırmak,

Ç) Yabancı teşebbüs sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanabilmenin şartlarını tahakkuk ettirmek ve icaplarını yerine getirmek.

3. İktisâdi cihazlarımız için devlet bütçesinden envestisman mahiyetinde ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabii şartları gözönünde bulundurularak vücuda getirilecek bir plana bağlamak.

4. İstihşâl hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak.

Yukarıda dört madde içinde toplamaya çalıştığımız esasların bütün hükümet subelerine taalluk eden çok mühim ve çok çeşitli tedbirlere ihtiyaç göstereceği şüphesizdir.

Kanâatimizce ancak bu yollardan yürünmek suretiyledir ki, memlekette hayat pahalılığını önlemek, maliyetleri dünya seviyelerine yaklaştırmak; istihsâli hayat pahalılığının ve yüksek maliyetlerin baskısından kurtarmak, iş ve istihsâl hacmini genişletmek kabil olabilecektir.

İktisâdi bünyemizi ferahlığa kavuşturmanın ve iktisâdi cihazlanmamızı süratlendirmenin yolu da budur. Böyle müspet bir politikanın neticesi olarak memlekette hayat standardının yükseldiği, geniş çiftçi ve işçi kütlelerinin nisbi refaha kavuştuğu ve memlekette içtimai sefaletin derece derece azaldığı görülecektir.

Şimdiye kadar verdiğimiz izahattan anlaşılmış olacaktır ki, iktisâdi ve mali görüşlerimizin esasları bir taraftan devlet müdahalelerini aşgariye indirmek diğer taraftan iktisâdi sahada devlet sektörünü mümkün olduğu kadar daraltmak ve buna emniyet vermek suretiyle hususi teşebbüs sahasını mümkün olduğu kadar genişletmek diye ifade olunabilir. Bu esasların takibinden doğacak ilk neticelerden biri devlet tesisi ve işletmeciliğini tabiatı ve mahiyeti icabı olarak yalnız ve yalnız hususi teşebbüs ve sermayenin hiçbir suretle ele alamayacağı işlere ve bir de aynı zamanda amme hizmeti mahiyetinde olan iktisâdi işlere hasretmek olacaktır. Çünkü bize göre hususi mülkiyet ve şahsi hürriyete dayanan bir iktisat rejiminde, iktisâdi sahanın asıl olarak ferde veya şirket halinde hususi teşebbüse ait olması lazımdır.

Devletin doğrudan doğruya iktisâdi teşebbüslere girişmesi nazım veya murakabeci olarak iktisâdi sahada üzerine vazifeler alması ancak bir istisna teşkil etmeli ve ancak kati zaruret haline inhisar etmelidir.

Bundan böyle amme karakterini haiz olmayan sahalarda işletmeciliğe geçmiyeceğimiz gibi muhtelif sebepler altında kurulmuş olan işletmeleri, amme hizmeti gören ve ana sanayie taalluk edenler hariç, muayyen bir plan dahilinde elverişli şartlarla peyderpey hususi teşebbüse devretmeye çalışacağız. Devlet iktisâdi teşekkül ve teşebbüslerinin iktisâdi bünye üzerinde teşkil etmekte oldukları ağırlığı hafifletebilmek için idare ve murakabelerini de daha sağlam esaslara bağlamak ve fuzuli görülen teşkilâtı lağvetmek kararındayız.

Ticari sahada iç dış şartların müdahaleyi zorlamadığı hallerde işi serbest ve normal kaidelere bırakmak asıl olacaktır.

Her hal ve kârda dış ticaret rejimimize kati bir istikrar vermek lüzumuna şiddetle kaniyiz. Ofisler üzerinde durarak icabeden kararları alacağız.

Muhterem Milletvekilleri,

Maliye sahasında iktisâdi takatimizle mütenasip denk bir bütçe getireceğimizi yukarıda ifade etmiştik. Fakat şimdi izah edeceğimiz sebeplerden dolayı bunun ne kadar güç olduğunu takdirde gecikmiyeceğinizden eminiz. Bugünkü devlet bütçesi pek iyi bildiğiniz gibi kolayca indirilemeyecek ağır yükler altındadır; ayrıca gelecek yıllara sari bir takım taahhütlere de girilmiş bulunuyor. Buna mukabil bir taraftan gelir kaynaklarının kısırlaştırılmış olması, gelir vergisi ihdası suretiyle eski iktidarca atılmış olan mali adımın nereye varacağının malum bulunmaması gibi sebepler de bu husustaki zorluğu arttırmaktadır. Parti programımıza sadık kalarak vergilerde

ıslahat yapmak ve bilhassa vasıtalı vergiler nisbetini vasıtasızlar aleyhine, indirmek suretiyle vergi adaletine yaklaşmak prensibini tamamiyle muhafaza ediyoruz. Geniş halk tabakalarını sıkan ve istihsâl hayatını baskı altında tutan bir takım vergilerden tenzilat yapmak suretiyle kazancı dar olan vatandaşları ve istihsâl hayatını ferahlığa kavuşturmak lüzumuna kaniyiz ve bu maksatla muamele vergisi, yol vergisi, hayvanlar vergisi mevzularını yeniden elden geçirmeye karar vermiş bulunuyoruz. Ayrıca bazı inhisar maddeleri fiyatlarında da indirimler yapmak imkânını arayacağız. Fakat bütün bunların gelir vergisi tatbikatı neticeleri hakkında kati hesaplara varmadan şimdiden sarîh olarak ifadesine imkân görmüyoruz. Ancak bütün bu müşküllere rağmen denk bütçe esasını behemahal tahakkuk ettireceğimizi şimdiden ifade edebiliriz.

Tekel mevzuunda asıl söyleyeceklerimiz, bir vergi olmak hedefini çoktan aşmış bulunan devlet inhisarcılığını asgari hadde indirmek kararındayız. Memleket ekonomisinde bir taraftan müstahsili diğer taraftan müstehliki yakından alâkadar eden bu konuların işletilmesinde mücerret devlet elinde bulunmaktan doğan ve hususi teşebbüslere yer vermeyen veya onlara üstün tutulan zihniyetin sona erdiğini şimdiden açıklayabiliriz. (*Soldan alkışlar*) Bunlardan hangilerinin doğrudan doğruya hususi teşebbüslere bırakılması ve hangilerinin ne gibi şartlarla devlet elinde kalması, gerektiğini tayinde kullanacağımız ölçü devlet masraflarına karşılık bulmak ve bunu kolayca elde etmek hedefi yerine memleket iktisadiyatını mali politikanın dar çerçevesinden kurtararak vatandaş fâaliyetine hasretmek imkânlarını aramak ve hazırlamak olacaktır. (*Soldan bravo sesleri*)

Gümrük mevzuunda tarifelerin milletlerarası anlaşmalar icaplarına göre, memleket ihtiyaçlarının inkişafına imkân verecek tarzda yeniden ve toptan gözden geçirilerek kanunlaştırılmasını zaruri görmekteyiz.

Muhterem Arkadaşlar,

Yeni iktidarı Halk Partisinden ayıran mühim bir görüş farkı da, zirâat işlerimizin ele alınışında tecelli edecektir.

Nüfusumuzun yüzde sekseni zirâatle meşgul bulunmakta, Türkiye’de zirâat milli ekonominin ticaretimizin ana kaynağını teşkil etmektedir. Bunun içindir ki milli gelirin artması ve her sahada kalkınmanın ana şartı bu temelin kuvvetlenmesi suretiyle mümkün olabilecektir.

Zirâatın iktisâdi bünyemizin temelini teşkil ettiğini hiç bir zaman gözden uzak tutmayacağız. Eski iktidarın yaptığı gibi gösterişçi ve pahalıya mal olan bir devlet müessesesinin, karasaban ve kağının mahkûmu olan geri bir zirai bünye üzerine kurulamayacağı, kurulmak istendiği takdirde ise milli ekonomiyi takatsiz düşüreceği hakikatı daima hesap olunmak lazımdır. Bugüne kadar takip olunan yol şayet şu kısaca ifade ettiğimiz görüşe mutabık olsaydı, yalnız zirâatimiz inkişaf etmekle kalmaz diğer bütün istihsâl ve iktisâdi faaliyet şubelerinde de çok feyizli gelişmelere şahit olmak mümkün olurdu.

Zirâati ön plana alan böyle bir görüşle hareket ederek zirai kredi davasını zirâat alet ve vasıtaları meselelerini hastalık ve haşerelerle mücadele, iyi tohum ve tohumlar; ıslah mevzularını zirâat tekniğini ilerletme çarelerini ehemmiyetle yeni baştan gözden geçireceğiz.

Küçük ve büyük sulama işlerine hız vermenin, verimi süratle artıran ve yeni yeni teşebbüslere geçmek imkânını veren bir mevzu olduğuna kaniyiz. Topraklandırma işini daha emniyetli, pratik ve süratli usullere bağlamak niyetindeyiz.

Unutulmamak icabeder ki, daha düne kadar milyarı geçen devlet bütçesi içinde zirâat vekâletine tahsis olunan miktar otuz milyon lira civarında idi. Ve bu nisbet hiçbir zaman bütçenin yüzde üçünü geçmemiştir.

Çok uzun yıllar içinde Zirâat Bankasının tediye edilmiş sermayesinde esaslı bir fark görülmemiştir. Rakam olarak görülen farkların hakikatte para iştira kuvvetindeki düşüklüğün yarattığı farka bile tekabül etmediği basit bir hesaplara ortaya çıkacak hakikatlardandır.

Bu sebeplerle evvela bütçenin diğer yeyici kısımlarından tasarruf edeceğimiz miktarlarla zirâat bütçesini takviye etmek ve zirâatimizin ana davalarını teşkil eden yukarıda ifade ettiğimiz mevzuları memleket çapında olarak ele almak azmindeyiz.

Sulama işleri gibi yol ve tarife meselelerini de zirâatimizle doğrudan doğruya alakalı mevzular addetmekteyiz. Hatta vergiler ve gümrük tarifeleri sistemleriyle zirâatimizi kuvvetlendirmenin çarelerini arayacağız.

Hulasa devletin bütün fâaliyet şubelerinde bu ana kaynağın inkişaf ettirilmesini temin edecek bütün tedbirleri almak kararındayız. Bu arada Zirâat Bankasının sermayesini sözde değil hakikatte arttırmak lüzumuna kani bulunuyoruz. Bunun ne miktara kadar yapılması kabil olduğunu esaslı tetkiklerden sonra tespit edeceğiz. Yine kredi mevzuunda kooperatiflere daha fazla ehemmiyet vereceğiz.

Orman meselesine gelince; derhal ve katiyetle söyleyelim ki, bugünkü sisteme behemahal son vereceğiz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Çünkü bugünkü sistem ormanların muhafazası için büyük fedakârlıkları istilzam etmekte, ötedenberi ormanla alâkalı milyonlarca vatandaşlarımızı mahrum ve meysus bir halde yaşatmakta ve bütün orman mahsullerinin çok pahalıya mal olması neticesini vermektedir. Diğer taraftan da bugünkü orman mevzuatı halkla hükümet arasında derin bir sevgisizlik yaratmakta çeşitli ahlâki zaafılara ve türlü kötülöklere zemin teşkil etmektedir.

Ulaştırma ve bayındırlık işlerimize evvela zirâat ve milli ekonomi ile çok yakından alâkalı mevzular olarak kıymet vermekteyiz. Sonra da ulaştırma ve bayındırlık sahalarındaki fâaliyetleri memlekette iktisâdi ve manevi bütönlüğü temin edecek mevzular olarak görmekteyiz. Ulaştırmada motorun süratli, kolay ve ucuz nakliyâtı temin ettiği bu devirde bilhassa karayollarına ehemmiyet vereceğiz. Köy yollarının yapılması hususunda, imkânların müsaadesi nisbetinde umumi bütçeden yardım teminini sağlayacağız. (*Soldan bravo sesleri*)

Bugüne kadar yüz milyonu müteceviz bir paranın sulama işlerinde nasıl heder edildiğini görmekle müteessiriz. Bu acı tecrübeden faydalanarak, israflara mevzu olmuş bulunan su işlerini istihsâl davamızın ana mesleği olarak ele alacağız. (*Soldan alkışlar*)

Yapı ve imar işlerinde bugüne kadar devam edegelen lüks ve israf zihniyeti yerine zaruret halinde, ancak ihtiyaçlara cevap verebilecek, mali takatimize uygun mütevazı yapılar meydana getirme yoluna gidilecektir. Gerek devlet hazinesinden ve gerekse, diğer amme müesseselerinde kati ihtiyaca ve iktisâdi maksatlara karşılık olmayan inşaatla müsaade etmeyeceğiz. (*Soldan alkışlar*)

Sihhat işlerimizin hatta komşu memleketlere nisbetle ne derece ihmal olunduğu ve hususiyle köylümüzün sağlık meselesi hakkında hemen hiçbir şey yapılmadığı acı bir hakikattir. Bu vaziyeti gözönüne alan hükümetimiz bir taraftan şehirlerimizdeki hastanelerin tanzimine ve çoğaltılmasına çalışırken, diğer taraftan da köylümüzün tıbbi ve sıhhi ihtiyaçlarının tatminini ehemmiyetle ele almak kararındadır. Yeni portatif hastaneler ve sağlık merkezleri tesisi hususunda şimdiden teşebbüslere geçmiş bulunuyoruz. Verem, sıtma ve sair bu gibi içtimai bir musibet halini alan hastalıklara karşı daha geniş ve ciddi bir mücadele programı hazırlamak ve bu arada koruyucu tababete lâyık olduğu ehemmiyeti vermek azmindeyiz. Bu tedbirler, memleketin iktisâdi kalkınmasıyla ve halkımızın yaşayış şartlarının yükselmesiyle mütenâsip olarak umumi sihhat durumumuzun da iyiliğe doğru gitmesini temin edecektir.

Mâarif işlerimize gelince,

Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlakı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akibetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi gözönünde bulundurmayan, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminâtı sayılamaz. Yıllardanberi sarıh bir istikametten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için mütemadi değişikliklere, sarsıntılara uğrayan mâarifimizin, milletçe katlanılan büyük maddi fedakârlıklara mütenâsip bir verimlilik arzemediği açık bir hakikattir. Hükümetimiz, parti programımızda tesbit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük milli davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamiyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan içinde mâarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arzedeceğiz. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar,

Memleketimizde çalışma hayatını ve işverenlerle işçi münâsebetlerini içtimai adalet prensiplerine uygun olarak kanun ve nizam yollarıyla düzenlemek, çalışanların yaşam seviyesini umumi heyet seviyemizle ve memleketin iktisâdi imkânlarıyla mütenâsip surette yükseltmek, cemiyette sosyal güveni temin etmek gayemiz olacaktır.

Demokrasi prensiplerine göre tabii bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını sair demokrat memleketlerde olduğu gibi, içtimai nizamı ve iktisâdi ahengi bozmayacak surette kanunlaştıracamız.

Şimdiye kadar Çalışma Bakanlığının teftiş ve murakabesi haricinde bırakılmış olan bir kısım devlet sanayii ile bu teftiş ve murakabenin hudutları içine alınacak, garp demokrasilerinde kabul edilen esaslar dairesinde işçilere, ücretli tatiller veya ücretli mezuniyetler sağlanması imkânları araştırılacaktır.

Çok Muhterem Milletvekili Arkadaşlarımız;

Seçimlere takaddüm eden zamanlarda Demokrat Parti adına neşrolunan seçim beyannâmemizde ifade ve taahhüt olunduğu gibi iktidar değişikliğinin memlekette maddi ve ruhi hiçbir sarsıntıya meydan vermemesi ve bilhassa bir devri sabık yaratmak gibi meşum temayüllerin önlenmesi esaslarında azmimiz katidir.

Bundan başka gene seçim beyannâmemizde yazıldığı üzere, millete mal olmuş inkılâplarımızı mahfuz tutacağız.

Demokratik inkılâbımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp, Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir devlet nizamını teminât altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzurunuza arz etmek kararındayız. Bunun sebebi, bugünkü Anayasasının kuvvetler birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminât altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibarıyla millet hakimiyeti yerine tek parti hakimiyetinin kurulmasına mani olamamış bulunmasıdır. Bununla muvazi olarak kanunlarımızda itiyatlarımızda ve telâkkilerimizde tek parti devrinden arta kalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz.

Bu cümleden olmak üzere, mesela matbuat ve ceza kanunları, memurin muhakemat kanunu gibi belli başlı antidemokratik hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içinde yer yer tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzurunuza getireceğiz. *(Soldan alkışlar)*

Adalet işlerinin yürütülmesinde başlıca esas, teminâtlı bir adalet sağlanmasıdır. İnsan ana haklarının ve hürriyetlerinin tam korunabilmesi, adaletin yerine getirilmesinde sürat, intizam ve sadelik bulunmasına bağlıdır. Bu maksadın temini için adalet cihazlarımızın kuruluşunu belirtecek esaslı hükümlere ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, mahkemelerimiz teşkilât sistemini tesbit edecek bir kuruluş kanunu hazırlamak kararındayız. Bu kanunun dayanacağı prensipler adalette genel vicdanı tatmin edebilecek sürat ve verimlilik olacaktır. Yeni kuruluşla hem ahenk olarak, bir taraftan Adalet Bakanlığı teşkilât kademelerinde rasyonel bir cihazlanma meydana getirilecek; diğer taraftan usul kanunlarımız yenilenecektir.

Yargıçlarımızın, anayasadan aldıkları teminâtı hakkıyla gerçekleştirecek hükümler tesis etmenin zarureti inandırıcıdır. Bunun için yargıcın hukuki durumunu tayin eden Hakimler Kanunu hükümleri yeni baştan gözden geçirilerek kendilerine sağlanması zaruri teminât tesis olunacaktır.

Ana kanunlarımızın hayatın ilerlemesine tevafuk etmeyen ve tatbikatta güçlükler doğuran hükümleri tekrar gözden geçirilerek yeni medeni ihtiyaçlara mutabık hükümler haline sokulacaktır.

Aynı zamanda, adalet duygularına ve ceza hukuku esaslarına uygun bir af kanunu tasarısı meydana getirebilmek için gereken tetkiklere girilmiş olup yakında bu tasarıyı Büyük Meclise sunacağız. *(Soldan alkışlar)*

Gene memlekette istikrarı teyit ve vatandaş haklarını teminât altında bulundurmak bakımından, idare cihazının, iktidar değişmesinin tesirlerinden masun ve yalnız kanunun emrinde ve milletin hizmetinde bulundurulmasını zaruri görmekteyiz. Bu maksadın elde edilmesi her şeyden evvel her sınıf memur hak ve haysiyetinin kanunlarla mahfuz bulundurulmasına bağlıdır. Devlet memurları şahıs veya zümrelerin emir veya arzularına tabi olmaktan kurtarılmaları esbabı üzerinde duracağız.

Muhterem Arkadaşlar,

Devlet cihazımızın bugünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale getirilebilmesi için bilumum devlet hizmetlerinin rasyonel olarak yeni baştan tanzimini zaruri görmekteyiz. Bu suretle hizmet verimini artırmakla beraber her bakımdan tasarruf temin edileceği aşîkârdır. Memurlarımızı nisbi bir refaha kavuşturmanın yolu da ancak bu olabilir. Bütün bunları yaparken hiçbir kimsenin mağduriyetine asla meydan vermiyecek usullerin bulunabileceğini şüphe etmiyoruz.

Muhterem Arkadaşlar,

Biraz yukarıda millete mal olmuş inkılâplarımızın korunmasından bahsetmiştik. Bu konuda bilhassa üzerinde duracağımız mesele memleketi içinden yıkıcı aşırı sol cereyanları kökünden temizlemek için icabeden kanuni tedbirleri almaktır. İrticai ve ırkçılık gibi ayırıcı cereyanları vasıta olarak kullanan ve çok defa kendisini bu maskeler altında gizleyen aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz. Biz bugünün şartları içinde aşırı sol cereyanları fikir ve vicdan hürriyeti mevzuunda mütalâa etmek gafletinde bulunmayacağız. *(Soldan bravo sesleri)* Bugün aşırı sol cereyanlara mensup olanların, mücerret bir fikir ve kanâat sahibi olmaktan ziyâde yıkıcı cereyanların aletleri olduklarına şüphemiz yoktur. Fikir ve vicdan hürriyeti perdesi altında bütün hürriyetleri kan ve ateşle yok etmekten başka bir maksat gütmeyen bu ajanları adalet pençesine çarptırmak için icabeden kıstasları vuzuh ve katiyetle tespit etmek zaruretine inanıyoruz. *(Alkışlar)* Ancak bu suretledir ki, mizah veya siyâsi tenkit kisvesi altında ayakta tutunmak istenilen ve hakikatta düpedüz aşırı sol cereyanların eseri olan neşriyatın tahribatından memleketi korumak kabil olabilecektir. İrticai tahrike asla müsâade etmemekle beraber din ve vicdan hürriyetlerinin icaplarına riayet edeceğiz. Hakiki laikliğin manâsını biz böyle anlamaktayız. Programımızda da sarahaten ifade edildiği gibi, hakiki laikliği dinin devlet siyâsetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması şeklinde anıyoruz. Bu itibarla gerek din dersleri meselesinde gerekse din adamlarını yetiştirecek yüksek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icabeden tedbirleri süratle ithaz etmek kararındayız. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)*

Bugün herhangi bir partinin değil bütün milletin müşterek kanâatının bir ifadesi olan dış siyâsetimiz hakkında fazla bir şey söylemeye ve Birleşmiş Milletler idealine olan samimi bağlılığımızı tekrara lüzum görmüyoruz. Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak yakın ve büyük küçük bütün milletlerin istiklâl ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkar olan dış siyâsetimizin sulhçü mahiyeti bütün dünyaca malumdur. Bu açık ve samimi siyâsetimizin coğrafi durumumuzun ehemmiyet ve nezaketi ve milletimizin en ağır şartlar altında dahi tebarüz eden yüksek ruhi kudreti itibarıyla, demokrasi cephesi ve cihan sulhü için mühim bir amil olduğuna inanmaktayız. Truman doktrini ve Marshall yardımıyla bu sulhçü siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile ve büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile siyâsi, iktisâdi kültürel münasebetlerimizi, samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir. *(Soldan alkışlar)*

Bu arada, cihan sulhu için haiz olduğu ehemmiyet her gün daha iyi anlaşılan şarki Akdeniz emniyetini maddi ve manevi bakımlardan korumak ve kuvvetlendirmek için, bir taraftan büyük dostumuz ve müttefiklerimizin dikkat ve alâkalarını bu mesele üzerine çekmek, diğer taraftan da kendilerine sıkı dostluk rabitaları ile bağlı bulunduğumuz Yakın Şark devletleriyle daha sıkı münâsebetler kurarak bu bölgelerde adalet ve anlayış esaslarına dayanan samimi bir dostluk ve tesanüt havası yaratmak lüzumunu duymaktayız. Kanâatimize göre, bu neticenin süratle elde edilmesi yalnız bu bölgelerin değil hatta orta şark memleketlerinin, binnetice dünyanın emniyeti bakımından da büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. *(Soldan alkışlar)*

Dış siyâsetimizden bahsederken, iç ve dış emniyetimizin en büyük istinâtgahı olan milli müdafâamız meselesi üzerinde de ehemmiyetle durmak lazımdır. Çok şerefli tarihi anânelerin sahibi ve milli varlığımızın koruyucusu olan askeri kuvvetlerimizi, son tecrübelerin ve teknik terakkileri neticelerine göre en yeni silahlar veren modern usullerle teçhiz ve takviyeye bütün kuvvetimizle çalışacağız. Memleketin maddi ve manevi bütün kudret kaynaklarına dayanmak ve sulhte olsun harpte olsun bu kaynakların birbiri ile ahenktar ve mütenâsip bir surette çalışması imkânlarını sağlamak suretiyle, iktisâdi bünyenin istitâati içinde, milli müdafâamızı, en sağlam esaslara istinat ettirmek kabildir. Büyük dostumuz Birleşik Amerika'nın askeri sahadaki maddi ve teknik yardımlarından, aynı zihniyet ve anlayış daha geniş mikyasta ve daha süratle istifadeler temini tahakkuk ettirmeye çalışacağız. *(Soldan sürekli alkışlar)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Efendim; Hükümetin programını şimdilik... *(Kimsiniz sesleri)*

BAŞKAN — Trabzon Milletvekili Barutçu Faik Ahmed Muhalefet Partisi adına konuşacaktır.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Bu program üzerinde partinizin nokta-i nazarını belirtebilmek için, bu imkânı bize verecek bir vakte ihtiyaç lüzumu aşikârdır. Onun için program üzerindeki konuşmanın Çarşambaya bırakılmasını teklif ve rica ediyoruz.

SAMET AĞAOĞLU (Muğla) — Muhterem arkadaşlar, Muhalefet Sözcüsü Sayın arkadaşımızın bu arzusunu biz düşündük ve bu maksatla ben ve daha birkaç arkadaş tarafından hazırlanmış olan önerge Riyasete takdim edilmiş bulunuyor. Muhalefete henüz bugün dağıtılmış olan program üzerinde en geniş tenkidi yapabilmek imkânlarını bu suretle sağlamak istiyoruz. *(Alkışlar)*

Yine bu suretle bu mukaddes damın altında mazide cereyan etmiş olan nahos hâdiselerin hâtıralarına da ebediyen nihayet vermek ümidindeyiz, arkadaşlar. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Başka mütalâa var mı?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muvafakat ediyoruz, efendim.

BAŞKAN — Muhalif Parti namına ileri sürülen mütalâyayı dinlediniz, Ağaoğlu'nun mütalâasını da dinlediniz, Başbakan da muvafakatini arzetti, şimdi bir takrir var, okutacağım:

Yüksek Başkanlığa

1. Hükümet programı Sayın üyelere matbu olarak ancak bugün tevzi edilebilmiştir.

2. Muhalefetin program üzerindeki geniş tetkik imkânını bulabilmesini temin maksadiyle program müzakeresinin 31 Çarşamba gününe talikına karar verilmesini rica ederiz,

Manisa Milletvekili	Samet Ağaoğlu
İzmir Milletvekili	Dr. Ekrem H. Üstündağ
İstanbul Milletvekili	Dr. Mükerrerem Sarol
Konya Milletvekili	U. N. Yiğiter

BAŞKAN — Muhalefet Partisinin Hükümetin programı üzerinde geniş tetkikler yapmasına imkân vermek üzere müzakerenin Çarşamba gününe bırakılmasını arzeden takriri oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar... Kabul edilmiştir.¹

¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:9 Cilt:1 Birleşim 3, Sayfa 24-32 (Olağanüstü Toplantı)*

2 Haziran 1950 Cuma

19. Cumhuriyet Hükümetinin (I. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Şimdi efendim, takriri reye koyuyorum. Müzakerenin yeterliğine dair olan bu takriri kabul edenler ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler ellerini kaldırsın... Çoğunlukla müzakerenin yeterliği kabul edilmiştir.

Söz Hükümetindir. Başbakan Sayın Menderes konuşacaktır. *(Başbakan Adnan Menderes soldan şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümet programı üzerinde Büyük Mecliste açılan müzakerenin çok istifadeli olmuş bulunduğunu kaydetmekle söze başlıyorum.

Programımızın müzakeresine geniş zaman tahsis olunmuş, muvafık, muhalif pek çok arkadaşlarımız kıymetli fikirler ortaya koymuşlardır. Müstakil Milletvekili arkadaşlarımızla iktidar safında bulunan arkadaşlarımızın Hükümet programı etrafında sevgi ve itimat tazammun eden sözlerine ve haklı ikaz ve irşatlarına çok teşekkür ederiz.

Muhalefet adına konuşmuş olan milletvekilleri arkadaşların ileri sürdükleri görüş ve düşüncelere etraflı olarak cevap vermek ihtiyacını duymaktayız.

Böylece muhalefete atfetmekte olduğumuz ehemmiyet ve mevkii de belirtmiş olacağımızı sanıyoruz. Bu suretle hareketi aynı zamanda umumî efkâra gösterilmesi lâzım gelen saygının icabı telâkki ediyoruz.

İlk olarak eski iktidar sözcüsünün konuşmasını cevaplandıracağız.

Aziz arkadaşlar; iş başına gelirken, memleketin içinde bulunduğu müşkül şartları programımızda çok kısa olarak belirtmek istemiştik.

Sayın Barutçu, bunu bir muhalefet partisinin iktidara karşı kullanacağı üslûp ve usul olarak görmekte ve tenkid etmektedir.

Meselelerin esasını bir tarafa bırakarak, üslûp ve usul üzerinde tenkidler yapmak icab ederse; biz de kendilerine tenkid diye bir buçuk saate yakın süren konuşmalarının büyük bir kısmını, öteden beri Halk Partisinin yerli, yersiz her imkânı kullanarak ve en küçük işlere bile hususî bir ehemmiyet atfederek vücuda getirdikleri ve memleketin artık tamamen kanıksamış bir övünme edebiyatının yeni bir örneğinden başka birşey olmadığını söyleyebiliriz. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Anlaşıyor ki; Halk Partisi olan bitenin lâıkiyle farkında değildir ve hâdiseyi alelade bir Hükümet değişikliğinden ibaret sanmaktadır.

Hâlbuki; 14 Mayıs seçimleriyle memlekette şimdiye kadar yapılanlarla ölçülemeyecek ehemmiyette büyük bir inkılâbın en mühim merhalesi aşılmıştır. Tarihimizde ilk defa olarak millet iradesiyle iktidara gelen bir partinin ilk Hükümetinin birinci vazifesi, şüphe yok ki, kapanmak üzere bulunan devrin kısa bir muhasebesini yaparak memleket işlerinin ne halde devir ve teslim alınmakta olduğunu umumi efkâra açıklamaktır. *(Soldan doğru sesleri, alkışlar)*

Buna karşı ileri sürülecek her hangi bir tenkidin mantıkî mesnedi olmadığı meydandadır.

Halk Partisi Sözcüsü, Hükümet programını tenkide, son seçimlerde üç milyondan fazla rey aldıklarını iddia etmekle başlıyor. Seçimleri kaybettikleri andan itibaren Halk Partisinin, kendi lehine kullanmış olduğunu ileri sürdükleri rey sayısını her vesile ile ilân etmeye büyük bir ehemmiyet verdiği görülüyor. (*Soldan bravo sesleri*) Şu hale nazaran iki cümle ile olsun bu mesele hakkında mukabil görüşlerimizi ifade etmek zarureti bize yüklemiş oluyorlar, demektir.

1950 seçimlerinin kanuni ve nispi bir serbestlik içinde cereyan ettiği bir hakikattir. Ancak memlekette seçimlere kadar hüküm sürmekte devam eden şartların pek çok vatandaşlarımız üzerinde mânevi ve esaslı bir baskı teşkil edecek mahiyette olduğu tereddütsüz ifade edilebilir. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Halk Partisi tarafından son zamanlara kadar idare cihazının, Devletin silâhlı kuvvetlerinin ve Hazinesinin kendi ellerinde olduğunu ve binaenaleyh bir iktidar değişmesinin bahis mevzuu olamayacağını, buna asla imkân verilmeyeceğini parti teşkilâtlarıyla ve halkla temasları ve halk üzerinde tesirleri olan birçok Devlet memurlarıyla, kulaktan kulağa telkin olunuyordu. Bilhassa memleketimizin uzak köşelerinde ve muvaseleden mahrum yerlerinde oturan ve vatandaşlık haklarını müdafaa etmek ve kullanmak hususunda güç şartlar içinde yaşayan pek çok vatandaşlarımız üzerinde bu telkinlerin tesirsiz kaldığı iddia olunamaz.

Hürriyet güneşinin aydınlatıp ısıtamadığı, seçimlerde vatandaş reyunin muteber olmadığı ve gelmiş geçmiş iktidarlardan hiçbirinin vatandaş reyine dayanmadığı bu memlekette endişe ve tereddüt perdesinin henüz her yerde tamamiyle yırtılmamış olduğu bir hakikattir. (*Soldan alkışlar*)

Halk Partisinin seçimlerde gizli veya açık olarak idareyi kendi lehine kullandığı, mühim ölçüde malî fedakârlıklara katlandığı da unutulmamalıdır. İşte bu müsait olmıyan şartlara rağmen milletimiz 14 Mayıs seçimlerinde reyi İle iktidarı değiştirmiştir. Bu neticeyi onun siyasi olgunluğuna halk ve hürriyete karşı olan derin bağlılığına, hulâsa her hususta büyük bir millet olmak vasıflarını haiz olmasına bağlamak icabeder. (*Soldan alkışlar*) Şayet kısaca işaret ettiğimiz bu gayrimüsait şartlar olmasaydı, elbette seçim neticelerinin rakam olarak ifadesi bugünkünden bambaşka olurdu. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem arkadaşlar, Dokuzuncu B.M. Meclisinin ilk defa olarak Millî iradenin serbest tecellisi neticesinde iş başına gelmiş olduğu hakkındaki ifademizin, hukuk prensiplerine aykırı olduğunu söylüyorlar. Ve işi basitleştirmek, hâdisenin ancak milletvekilliği seçimlerinde öteden beri devam edegelen bir tekâmülün son safhasından ibaret bulunduğunu anlatmak istiyorlar.

Hâlbuki hâdisе, onların göstermek istedikleri gibi seçimlerde devam edegelen bir tekâmülün eseri olmaktan çok uzaktır. Dokuzuncu B.M. Meclisine gelinceye kadar M. Meclislerinin vatandaş reyi ile iş başına gelmiş olmaktan ziyade Hükümette olmanın temin ettiği nüfuza dayanılarak teşkil edilmiş olduklarında vatandaşların hiçbir tereddüdü yoktur. Bundan evvelki Meclislerin seçimlerinin, millet iradesinin hâkimiyeti bakımından, birbirine nazaran bir tekâmül arz etmediği de muhakkaktır.

1946 seçimlerine gelince; kendi iradesini hâkim kılmak için milletimizin büyük bir azim göstermesi karşısında, kuvvet kullanma hâdisesinin bu seçimlerde büsbütün açığa vurulmuş olduğu görülmüştür.

Bu açık hakikatlere dayanan programımızdaki ifadeyi, geçmişteki Milletvekilliği seçimlerinin ademî meşruiyetini iddia etmek mânasına alarak; bunu hukuk prensipleriyle aykırı telâkki etmekte asla isabet yoktur. Maksudımız; geçmişe ait meşruiyet meselelerini münakaşa etmek değildi. Çünkü her hâdise vukubulduğu zamanda, hâkim olan şartlara göre muhakeme edilmek icabeder.

Fakat mademki, bu mevzuu meşruiyet münakaşasına götürmek istiyorlar. O halde söyleyelim ki; bir meşruiyet kabul olursa dahi bu meşruiyet o zamanlara ait bir nevi fiilî meşruiyet sayılmak icabeder. Yoksa Anayasanın sarîh hükümleri ve bugün milletçe kabul etmiş olduğumuz demokratik prensipler muvacehesinde geçmiş seçimler hakkında varılacak hüküm elbette menfi olur.

Yine bu bahiste durarak bizim 14 Mayıs seçimlerini bir devrin açılması mânasında yaptığımız izahı tenkid ettik. 14 Mayıs'ta bir devir açılmadığını ve bir devir bahis mevzuu ise bunun ancak Cumhuriyetle başladığını ileri sürüyorlar.

Şekli Cumhuriyet olan birçok idarelerde millet iradesinin hiçbir veçhile hâkim olmadığını, aksine olarak şekli Cumhuriyet olmıyan birçok idarelerde ise millet iradesinin kayıtsız şartsız hâkim olabildiği misalleriyle herkesin bildiği bir hakikattir. Bu itibarla Cumhuriyetin daha ziyade bir şekil meselesi olduğunu iddia etmekte hata yoktur. O halde Cumhuriyetin çok evvel ilân edilmiş olmasına rağmen 14 Mayıs tarihini, bu memlekette tam mânasıyla demokratik bir cumhuriyetin teessüsü mebd-i olarak kabul etmek hakikatin ta kendisidir. *(Soldan alkışlar)*

Millet iradesine dayanmanın verdiği salâhiyetle biz bu hakikatleri olduğu gibi ifadede hiçbir tereddüt göstermeyeceğiz ve hâdiselerin tahlilinde geçen devirlere ait birtakım hayide ölçü ve kayıtlardan kendimizi azade sayacağız.

Muhterem Arkadaşlar,

Halk Partisi kendine mahsus bir inhisarcı zihniyetle daima her iyiliği kendine hasretmek temayülünden de hâlâ kurtulamıyor. Bir topluluğun çok tabîî olan ilerleme ve gelişme hamlesinin neticelerini de toptan benimsemekte bu partinin hiç tereddüt etmediğine bir defa daha şahit olmaktadır.

Filhakika 1923'den bu yana memlekette olanların hepsini toptan üzerlerine alıyorlar ve bunları istisnasız olarak hükümetlerinin muvaffakiyetleri eseri olarak gösteriyorlar. Hâlbuki bu cemiyetin, hükümetlerin tesir ve muvaffakiyetleri dışında, kendinden gelen bir ilerleme hamleleri ve bunun neticesi birçok eserleri vardır. Bütün dünyanın, ilmin, tekniğin, icat ve ihtiraların mucize süratiyle ilerlediği bir devirde kendi haline terk edilse dahi cemiyetimizin yerinde sayıp kalması nasıl tasavvur olunabilir? Asgari basiretli ve ancak nizam ve intizamı muhafaza eden idareler hâkim olsaydı bile yine cemiyetimiz içinde yaşanan bu devrede insanlığın elde etmiş olduğu geniş imkânlar sayesinde elbette kendiliğinden birçok ilerlemeler kaydetmeye muvaffak olacaktı. Milletçe sarf olunan gayretleri bir zümrenin toptan kendine mal etmek isteyişindeki isabetsizlik meydandadır.

Onların bu inhisarcı temayülleri o kadar ileridir ki, partilere ve zümrelere mal edilemeyecek bir irtifada bulunan ve millî vicdanın müşahhas bir eseri ve tarihin

müstesna bir şahsiyeti olan büyük Atatürk'ü ve onun partiler veya umreler üstünde büyük milletimizle beraber başardığı neticelerin topunu da kendi muvaffakiyet bilânçolarına kaydediyorlar.

Muhterem arkadaşlar; 1923 senesi daha sonraki ilerlemelerin mukayesesi, için bir mebde almalarını isabetli bulmamaktayız.

1923 senesi birbirini takip eden harblerin memleketimizi tamamiyle dermansız bıraktığı bir tarihtir. Harbden çıkan milletlerin tıpkı hastalıktan yeni kurtulmuş insanlar gibi süratle ve tabiatıyla geçiştirecekleri bir zait devresi vardır. Fevkalâde hâdiselerin millî bünyede husule getirebileceği takatsizlik zamanını ve halini esas olarak o gün memleket böyle idi, bugün bakınız ne hale geldik, demek elbette şaşırtıcı bir izah tarzıdır. İsabet ancak mukayeselere; harb sonrası devrelerinin yani mukadder olan zaif ve takatsizlik halini geçiştirerek memlekette istihsalin başlaması, istikrarın teessüsü ile normal hayatın avdet etmesiyle takarrür eden seviyenin esas tutulmasında olabildi. Eski iktidar bundan kaçınmış görünmektedir.

Hakikat şudur ki; memleketimiz uzun yıllardan beri dünyanın ilerleme hızına bir türlü uyamamış ve ileri memleketlerle değil hattâ yakın komşularımızla dahi aramızda mevcut olan mesafeler birçok hususlarda aleyhimize olarak genişlemiştir. Bunun sebebi Halk Partisinin milletimizin kabiliyetlerini verimlendirecek ve memleketimizin imkânlarını inkişaf ettirecek yollarda yürümemiş olmasıdır.

Biz, bütün bu iddialarımızın delilini 14 Mayıs'ta milletçe verilmiş olan büyük kararda bulmaktayız. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

1923 ten bu yana 30 yıla yakın bir devre Halk Partisi sözcüsü tarafından dikkate sayan bir ifade kıvraklığı ile Birinci Cihan Harbi sonrası, dünya buhran seneleri, İkinci Cihan harbi ve harb sonrası devresi diye geçiştirilivermektedir. Görülüyor ki, iktidarda bulundukları uzun yılların muhasebesinde esaslı mazeret olarak bütün dünyanın içinde bulunduğu ağır şartları ileri sürmek istemektedirler. Hâlbuki bütün bu menfi şartlar altında hattâ İkinci Cihan Harbi, gibi misli görülmemiş bir felâkete katlanmış olmalarına rağmen birçok milletlerin azîm terakkiler kaydetmiş oldukları meydandadır. Hâlbuki İkinci Cihan Harbinin bizim için iktisadi sahada çok geniş imkânlar hazırlamış olduğunu iddia edebiliriz. Ancak bu imkânlardan faydalanılamadığı gibi bu harbin devamı tedbirsizliklerimiz yüzünden memleketimiz için tahammül edilmez şartlar yaratmıştır.

Muhterem, arkadaşlar; Devlet bütçelerinin artması memleketimizde ilerleme seyrinin neticeleri olarak görülecek mahiyette olsaydı, hiçbir itirazımız olmazdı. Her yıl bütçelerin, kabartılmış olmasını, hakiki ihtiyaçları karşılamaktan ziyade tutulan yanlış politikanın kötü neticeleri olarak görmekteyiz. 1938'den 1948'e kadar on yıl için memur kadrosunun bir misli artırılmış olmasını ihtiyaçların ve cemiyetin tabîi tekâmülünün bir neticesi, olarak kabul etmek mümkün, değildir.

Arkadaşlar, bütçelerde alınan tahsisatın vasatı %15'inin memleketin iktisadi cihazlarına ve kalkınmasına sarfolunduğu iddia olunuyor. Bu %15'in hesabında alelade Devlet hizmetlerinin, geçici tamirlerin, hiç iktisadi gaye taşımayan tesis ve inşaların dahi dâhil edilmiş bulunduğunu biliyoruz. Maksudımız bu bakımdan mazinin bir muhasebesini yapmak olsaydı ve program müzakerelerinin çerçevesi buna müsait bulunsaydı, bunları huzurunuzda tafsil etmekte güçlük çekmezdik.

60-70 milyonluk Meclis binasından başlayarak Ankara'da ve yurdun dört köşesinde Devlet eliyle hususi idareler ve belediyeler eliyle tahaccür ettirilmiş olan iktisadi imkânlarımızın kısa bir hesabı bile milletçe üzerinde ibretle durulacak bir tablo teşkil eder. Bütün bunlar bahsettikleri envestisman hesap ve nispetlerine dâhildir.

Millî Savunmaya ayrılan tahsisatın da başlıca mazeret sebepleri arasında gösterilmek itiyadı hâlâ terk olunmamış. Eğer verilmiş olan tahsisattan isabetli ve tanı bir verim ve netice alınmış olsaydı bugün bundan ancak memnuniyetle bahsederdik. Fakat her sahada olduğu gibi Millî Müdafaamızda da isabetli görüşler ve tutumlu bir zihniyet hâkim olamamıştır.

Kaldı ki, bütçedeki Millî Savunma masraflarına bir içişleri hizmeti olan Jandarma masrafları da katılmış. Bu suretle aleyhte konuşulamayacağını zannettikleri Millî Savunma masraflarının bütçedeki nispeti mümkün olduğu kadar yükseltilmiştir.

Hele, muhterem muarızlarınızca, borçlanmanın bir izah ve felsefesi yapılmaktadır ki, ibretle mütalâa edilmeye değer. Devlet borçlarının bütçeye yük teşkil etmediğini ifade ediyorlar, iş ve istihsal sahasında iş görecektir sermaye Devletin müstehlik masraflarında eritilmiştir, bu hal faiz ve iskonto hadlerine de elbette menfi tesisler icra eder.

Muhtelif bütçelerden borçlara faiz ve amortisman olarak mühim meblağlar tahsis olunmak mecburiyetine düşülmüştür. Bunların paramızın kıymetini muhafaza etmek hususunda ciddi güçlükler ihdas ettiği inkâr olunamaz.

Üstelik bu borçların büyük bir kısmı Halk Partisi Hükümetlerinin denk olduğu iddiası ile sunmuş bulundukları bütçelerden tahassül etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, tasarruf hakkındaki sözleri üzerinde de kısaca durmak lüzumunu hissediyoruz. Demokrat Parti Meclis Grubunun, muhalefet gurupu olarak, dört senelik Meclis faaliyetlerinde mütemadiyen tasarruftan bahsedildi ve bunun nerelerden mümkün olacağını, ne gibi tedbirler alındığı takdirde atıyen ne suretle tasarruflar elde edilebileceği defalarla ve her vesile ile ileri sürülmüştü. Şimdi iktidara geldiğimiz şu anda Hükümet programında yine tasarruftan bahsettiğimize göre elbette bunu tahakkuk ettireceğimiz kabul olunmak icabeder.

Şayet tasarrufu gayrimümkün görse, idik, programınızda bu bahsi sükûtle geçiştirir ve kendimizi ağır bir taahhüdün tazyiki altına koymazdık.

Tasarrufun lüzumlu âmme hizmetlerini kısmak mânasında olmadığını şimdi öğrenecek değiliz. Ancak gelir kaynaklarımıza göre âmme hizmetlerinin lüzum ve ehemmiyet sıralarına göre bir tertibe tâbi tutulmasının zaruri olduğunu da kendilerine bildirmek ve hatırlatmak isteriz.

İsrafların nerelerde olduğunu kendilerinin de tetkik ve murakabesine arzedeceğimiz bütçemizle fiilen göstereceğiz.

Gelir kaynaklarımızın kısırlaştırılmış olduğu hakkındaki iddiamızı reddedebilmek için Devlet masraf ve külfetlerinin millî gelire nispetinin yüksek olmadığını iddia ediyorlar. Hâlbuki partimiz; vergilerin ıslaha muhtaç olan taraflarının ve masraflarla millî gelir arasındaki nispetsizliği, kaç yıldır bütçe müzakerelerinde tafsilâtiyle arzetmiş bulunuyor. Bu mevzuda ileri sürülmüş olan görüş ve düşünceler dairesinde hareket olunacağı pek tabiidir.

Muhterem Arkadaşlar, bütçe açığının Marshall Yardımı ile kapatılması meselesinde Amerikan makamlarıyla hâlâ mutabakat hâsıl olmadığı hususundaki ifadelerimiz reddolunmak isteniyor.

Halk Partisi sözcüsü, Hükümet programını tenkid ederken Marshall plânından temin olunan yardım karşılığının 1950 yılı Bütçesindeki açığın bir kısmına karşılık gösterilmesi mevzuunda şöyle demektedir:

“Marshall Plânı yardımından 155 milyon liranın Amerikan Yardım Kanununa göre bütçemize ithali bütçe Meclise sevkedilmeden önce alâkalılarla görüşülmüş ve Bütçe Kanununun üçüncü maddesi bu görüşmeler sonunda varılan mutabakata uygun, olarak hazırlanmıştır. Ancak bunun kullanılması yine Amerikan Kanununa göre muayyen usullere bağlı bulunduğundan bunu halletmek için görüşmelere arasız devam edilmiş ve bu maksatla Amerika’ya bir heyet de gönderilmiştir. Bu heyet Amerikan makamlarıyla mutabakata vardığını telgrafla bildirmiştir. Bu itibarla zamanımızda bu konuda prensipi halledilmemiş bir mesele kalmamıştır”

Bu beyan tarzı hakikata tamamen mugayirdir. Evvelâ, bu ifade tarzından şu cihet anlaşılıyor ki, Halk Partisi tenkidini hazırlayanlar bu işin aslına nüfuz bile edememişlerdir. *(Soldan görüşmeler)* Zira 155 milyon liranın “Amerikan Yardım Kanununa göre Bütçemize ithal” edildiğini zikrediyorlar. Hâlbuki bu muamele 7.II.1950 tarih ve 5526 numaralı kanunumuzla tasdik edilmiş olan 21 ve 30 Kasım 1949 tarihli mektuplara müstenittir. Amerikan Kanunu ile alâkalı değildir.

Bu mektupların 4 numaralı bendinin (0) işaretli fıkrasında şöyle denilmektedir:

“Türkiye Hükümeti, Amerikan Hükümeti ile zaman zaman mutabık kalacağı maksatlar için hususi hesapta kalan bakiyeden para çekebilecektir. Hususi hesaptan para çekmek maksadiyle Türkiye Hükümeti tarafından yapılacak müracaatların tetkiki esnasında Türkiye’de dahilî nakdî ve malî istikrarın gelişme veya idamesi veya istihsal faaliyetinin veya milletlerarası ticaretin teşviki veya Türkiye dâhilinde yeni kaynakların araştırılması veya geliştirilmesi gibi ihtiyaçlar ve bahusus... göz önünde bulundurulacaktır.”

Bu şartlardan anlaşılıyor ki, bu hesapta mevcut paranın bütçe açıklarına tahsis olunacağına dair hiçbir işaret yoktur.

Sonra, Halk Partisi tenkidinde zikri geçen paranın bütçeye ithali meselesi üzerinde bütçenin Meclise şevkinden evvel alâkalılarla görüşülerek mutabık kalınmış ve ancak kullanılması için görüşmeler yapılmakta olduğu iddia olunuyor. Hâlbuki elimizde Amerikalılarla ne evvelden ne de sonradan varılmış, bir mutabakati gösteren hiçbir yazılı vesika yoktur. Hükümetimiz Devlet Maliyesini devir aldığı zaman bu nokta üzerinde durarak yeni baştan teşebbüslere girişmek zorunda kalmıştır.

Bu mevzuda en son 31 Mayıs tarihli Vaşington’daki heyetimizden alınan bir telgrafta, karşılık paralar mevzuunda henüz mutabakata varılmadığı ve meselenin halli için çalışmalara devam olduğu bildirilmektedir. Arzettiğimiz bu vaziyet karşılıklı iddialarda hangi tarafın haklı olduğunu göstermeye kâfidir, sanıyoruz. *(Soldan alkışlar)*

Ancak şurasını tebarüz ettirelim ki, Hükümetiniz; karşılıklı çok sıkı dostluklarla bağlı bulunduğumuz Amerikan dostlarımızın millet iradesiyle vazife başına gelmiş olan

bir iktidarı, müşkül durumda bırakmamak istiyceklerine kani bulunmaktadır. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem arkadaşlar, iç istikraz imkânlarımızın tamamen daralmış olduğunu iddia etmiştik. Buna karşı bize verilen cevapta Devlet Tahvillerinin ihraç kıymetlerinin üstünde alınıp satıldığı ileri sürülüyor. Hâlbuki bu hususta asıl ölçü Devlet tahvillerinin piyasaya satılabilmek imkânının mevcut olup olmamasıdır.

Devlet tahvillerinin bankalara, resmî kurum ve sandıklara satın aldırılmasını, serbest satış olarak kabul etmeye imkân yoktur. Kaldı ki, bu müesseselere de Devlet Tahvillerinin sürülmesi artık zorlaşmış bulunuyor.

Serbest piyasaya satış imkânı, meselesine gelince; yine tekrar ediyoruz ki, geçen yıl çıkarılan 20 milyon liralık Devlet tahvilinin serbest piyasaya ancak 8 milyon lirası satılabilmıştır.

İşte iç istikraz imkânlarının hakiki durumu budur.

Aziz arkadaşlar; memlekette faiz ve iskonto hadlerinin yüksek olduğu ve iş ve istihsal hayatımızın bu yüksekliğin menfi tesirleri altında bulunduğunu tekrarlamaktan çekinmeyeceğiz. Bunda Hükümetlerin takip ettikleri malî ve iktisadi politikanın hiçbir tesiri olamayacağı ve bunun bir serbest piyasa meselesi olduğu yolundaki iddialar mesnetsizdir. Devlet Bütçesinin, istikraz politikasının, Merkez Bankasınca takip olunan yolun Bankalar Kanunu ile ödünç para verme kanunlarındaki bazı hükümlerin faiz ve iskonto hadleri üzerindeki tesirleri asla inkâr olunamaz. Demokrat Parti Hükümetleri iş ve istihsal hayatı ve maliyetlerle yakından alâkalı olan bu mevzuu ehemmiyetle ele alıp halletmek kararındadır. (*Alkışlar*)

Bizimi Devletçiliğin kötü tatbikatı etrafındaki mütalâalarımıza “Devletçiliğimiz hususi sermayenin yapamayacağı işleri yapan, bir memleketin kalkınmasını beklemeden temin etmeye çalışan bir sistemdir.” cevabını veriyorlar.

Halk Partisi Hükümetlerinin bu esaslar dairesinde hareket edip etmediğinin takdirini umumi efkâra bırakıyoruz. Devletin iktisadi sabada bilfiil teşebbüse geçmek veya nâzım veya murakıp olarak vazife görmek hususundaki bizim görüşlerimiz katidir, sarihtir. Hükümet programında bunu mümkün olan açıklıkla ifade ettiğimiz için tekrar etmiyeceğiz. Şu kadarını söyleyelim ki, Yüksek Heyetiniz bugüne kadar olan. Devletçilik tatbikatı ile bizim takip etmek kararında olduğumuz politika arasında gayet esaslı farklar bulunduğunu takdir hususunda elbette gecikmeyecektir.

Gümrük tarifeleri yeni baştan gözden geçirilirken zirai istihsalimizin artırılması birinci derecede ele alınmakla beraber elbette diğer istihsal şubelerinin durumu da dikkatten uzak tutulmayacaktır. Ancak şunu ifade etmek isteriz ki, gerek Devlete fazla varidat temin etmek için iktisadi hayatı tazyik altında bulunduran gerekse gayritabî ve verimsiz şartlar içinde çalışan her istihsal şubesindeki Devlet teşebbüslerini haksız olarak ve müstehlik aleyhine himaye eden tarifeleri istihsal hayatının ve ihtiyaçlarımızın tabîi icaplarına göre ayarlıyacağız.

Muhterem Arkadaşlar,

Gariptir ki, uzun vadeli iktisada kalkınma teşebbüslerinin bir plâna bağlanması lüzumundan bahseden ve programımızda buna dair bir ifadeye rastlamadığını söyleyen

muhafele sözcüsü, kendi partisi iktidarda iken böyle bir plân yapmak şöyle dursun, bugüne kadar muhtelif bakanlıkların birkaç yıllık çalışmalarını dahi esaslı hiçbir programa bağlayamamış olduğunu bilmekte değil midir? (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Hâlbuki bizim programımızda envenstisman mahiyetinde olan Devlet teşebbüslerinin bir plâna bağlanması hususu açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır.

Dış ticarete takip olunacak politikaya gelince; programımızda Dış ticaret rejimimize katî bir istikrar vermek lüzumuna şiddetle kaniyiz; derken elbette ki muayyen bir rejim kast olunmuştur.

Bu rejim, dünyanın içinde bulunduğu iktisadi şartlarla milletlerarası ticari temayülleri muvazi istikamettir. Ve himaye veya müdahale gibi ticari hayatın tabiatını ihlâl eden kayıtlardan mümkün olabildiği kadar uşaklaşmayı istihdaf eder.

Gayemiz, istihsalde maliyet ucuzluğunu sağlayacak ve yüksek vasıflı mal temin edecek bir politika ile fiyatlarımızı dünya fiyatları seviyesine indirmek, böylece, milletlerarası, serbest esaslar dairesinde mübadele yapan bir rejime sahip olmaktır. Bizim tarafımızdan esasta kabul edilmiş olan bu serbestliği usullerde de temin etmek iş hayatını sıkı ve sık değiştirilen formaliteleri piyasa teamülleri, temayülleri ve ihtiyaçları ile telif eylemek kararındayız.

Ayrıca izahına lüzum yoktur ki, iki taraflı olarak yaptığımız anlaşmalara ve Avrupa İş Birliği camiasının ortaya koyduğu bizim tarafımızdan, kabul edilmiş olan esaslara riayete dikkat edeceğiz. Yalnız şunu ifade edelim ki, Sayın Barutçu'nun "Biz dış ticaretimizi her gün biraz daha suni payanlardan azade olarak ve dünya ticaretine karışmaya elverişli bir halde size tevdi ediyoruz." Cümlesindeki ferahlık edası; piyasalarda bugün mevcut değildir. Eski iktidardan devralınan ticaret rejimi içinde bizzat serbest ticareti üzecek kayıtlar çoktur ve ihracat mahsullerimizin maliyetleri de yüksek olmakta devam ettiğinden fiyatlarımızın dünya seviyesinin üstünde oluşunun ihdas ettiği müşkülât olduğu gibi bize intikal etmiş bulunmaktadır. Bunun için Sayın sözcünün bize devrolunan şartların elverişli olduğu hakkındaki iddiasını çok mübalağalı görmekteyiz.

Arkadaşlar; ofisler üzerinde durup bunların vaziyetini yeniden tesbit edeceğimiz hakkındaki ifademizi kararsız ve hazırlıksızlığımıza atfetmektedirler.

Ticaret Ofisi, dört yıldan beri bir türlü tasfiye edilememiştir. Bu geciktirilmenin sebebi fiyatlara zam suretiyle ve bir nevi vergi şeklinde1 milletten alınan paraların ve Devletçe ofise verilen sermayenin Hükümet tarafından istenilen yerlere istendiği şekilde tahsis ve tevzi olunması arzusunun ibaret olduğu, söylenebilir. Bu gibi bütçe dışı tasarruflara ve murakabesiz tahsislere bir son vermek kararında olduğumuz için; Ticaret Ofisinin tasfiyesi muamelesini derhal sona erdireceğiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Petrol Ofisin vaziyeti ise; bunun çok ciddî bir tetkika tâbi tutulması lüzumuna kaniyiz. Bizden çok kısa bir zaman içinde bu mevzuda kati neticelere varmayı beklemek abestir. Bugünün serbest piyasa şartları içinde böyle bir teşkilâta katî bir lüzum olup olmadığı ancak tetkiklerimizden sonra anlaşılacaktır.

Akaryakıt meselesi istihsal hayatımızı ve umumiyetle millî ekonomimizi çok yakından alâkadar eden bir mevzudur. Bu meselenin münakale işlerimiz için de biran evvel çözülmesi lüzumuna kani bulunuyoruz.

Toprak Mahsulleri Ofisine gelince; bu ofisi'nin mevzuu itibariyle faaliyetlerine devam etmesi faydalı olmakla beraber teşkilât ve kadrolarının bugün görmekte olduğu hizmetle mütenasip hadleri çoktan aşmış olması gözden kaçmıyan bir vaki'dir. (*Soldan doğru sesleri*) Hizmet ve tesis maksadı için bu ofisi yeni baştan ele alacağız.

Bu münasebetle Halk Partisinin hububat fiyatları politikamızın belli olmadığını telkin etmek istediği anlaşılıyor. Zirai, istihsalı ve köy ekonomisini birinci plânda ele almak kararında olan bir partinin ve onun Hükümetinin hububat fiyatlarında büyük müstahsil kitlemizin aleyhinde bir karara varmasından şüphe etmeye asla mahal olmadığı aşikârdır. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem arkadalar; harb yıllarının birçok işlerde olduğu gibi bayındırlık işlerine de tesir ettiği belirtilmektedir. Bu tesir hiçbir zaman inkâr edilemez. Fakat yapılması çok mümkün olan işler için de bu mazeret doğru sayılamaz.

Bayındırlık sahasında yapılan işler çok defa memleketin hakiki ihtiyaçları ve iktisadi icaplar göz önünde tutulmadan ele alındığı bir hakikattir. Bunun en bariz delillerini demiryollarımızın güzergâhlarının tâyin ve tesbitinde görebiliriz. Bu yollardan birçoğunun ekonomik icap ve zaruretlere uymadığı ve hattâ askeri mülâhazalara bile aykırı olduğu bugün açıkça anlaşılmaktadır. Bundan başka iktisadi kalkınmayı sağlamak için kara, deniz ve demiryollarının birbirini itmam edici surette ele alınması icabederken bu çok mühim esasa da riayet olunamamış; bazan bu yollardan birisi diğeri için zararlı bir vaziyet yaratmıştır.

İşte bu sebeptendir ki, Hükümetiniz yol politikasını esaslı etüdlere bağlamak ve bu suretle meydana gelecek plâni tatbik etmek kararındadır.

Burada çok mühim bir noktaya temas etmeden geçemeyeceğiz.

Sayın muhalefet sözcüsü, Hükümet programında Doğu kalkınmasına temas etmediğimizi işaret etmektedir. Her cihetten bir bütün teşkil eden Türk vatanını Doğu ve Batı diye ikiye bölmek ve birbirinden farklı ve imtiyazlı vaziyetler ihdas etmek politikasının maddi olduğu kadar mânevi zararlı tesirleri karşısında böyle bir ayırmaya nihayet vermek lâzım geldiği kanaatindeyiz. (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, muhalefetin tekel, ziraat, orman, ulaştırma, sağlık işlerimiz hakkında uzun uzadıya serdettikleri mütalâalara karşı programımızda ifadesini bulan görüş ve kararlarımızda değişikliği icabettirecek bir cihet görmemekteyiz.

Bu uzun mütalâaları ile muhalefet programımızı tenkid etmekten ziyade uzun iktidar devirlerinin müdafaasını yapmaktadırlar. Esasen memleket işlerini muhtelif zaviyelerden görmek neticesidir ki, birbirinden başka programlar ortaya çıkar, bu programlar etrafında çeşitli partiler kurulur.

Biz onların bu mevzularda da söylediklerine kendi memleket görüşlerinin bir neticesi ve ifadesi olarak karşılamakta ve kendilerini bu görüş ve kanaatlarıyla başbaşa bırakmaktayız. (*Soldan alkışlar*)

Memlekette büyük bir çoğunlukça tasvip olunan siyasi, iktisadi, malî görüş ve kanaatler ise partimize hüviyet vermiş olanlardır.

Denilebilir ki, memleket bunların tatbika konulmasını ve memleket işlerinin böyle bir zihniyet ve memleket görüşüne dayanılarak idare edilmesini istemektedir.

Böyle olmakla beraber buraya kadar cevaplandırdığımız tenkidlerden başka Halk Partisinin muhterem sözcüsü tarafından ileri sürülmüş olan bazı mütalâaların aykırılığını kısa cümlelerle belirtmeyi lüzumlu görüyoruz.

Ziraat Bankası sermayesinin kanunla 300 milyon liraya çıkarıldığını söylüyorlar. Kanun yapmak başka, Ziraat Bankasının sermayesini hakiki tediyelerle üç yüz milyon liraya çıkarmak başkadır.

Hâlbuki uzun seneler içinde Ziraat Bankası sermayesinin tamamen sabit bir halde kaldığı aşîkârdır. Son zamanlarda yapılan bir miktar sermaye artışları Marshall Plânının mümkün ve hattâ bir bakıma zaruri kılması neticesidir.

Para farkının dışında yirmi küsur yıl içinde bir misli dahi artırılmamış olan Ziraat Bankası sermayesinin kısa bir zamanda üç misline çıkarılacağına ifade olunması Halk Partisinin ziraat ve Ziraat Bankası mevzularında birdenbire uyanarak yeniden büsbütün başka görüşlere sahip olmuş bulunmasının bir delili olarak kabul olunmazsa bu ifadeleri ancak politika taktiği olarak kabul etmek zaruri olur.

Verem hastaneleri hakkındaki ifadeleri de bu nevidendir. 27 senede 2500 verem yatağı ilâve edildiğini söyleyen eski iktidarın dört yıl içinde verem yatağı sayısını on bine, yani 27 senede yapılanın dört misline çıkarılacağını söylemesi teessür verici mülâhazalara yol açmaktadır.

Verem gibi memleket için âdeta içtimai bir felâket halini almış olan bir hastalık karşısında yıllar ve yıllar hissiz ve hareketsiz kalınması ne ile kabili izah olur.

İmkânsızlıktan bahsetmek bir izah olamaz.

Çünkü dört senede altı bin beş yüz yatak ilâvesinin mümkün olduğunu bizzat kendileri söylemektedirler. O halde yirmi küsur yılın bu mevzudaki ihmallerinin vicdanları sıızlatması lâzımdır, israf ve gösteriş zihniyetinin bir âbidesi olan bir Meclis binasına dökülen paralarla memlekette kaç verem yatağı ilâve olunabileceği, kaç vatandaşın hayatı kurtulabileceği, kaç ailenin ıstırap ve felâketinin önlenebileceği teessür verici bir hesap meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. (*Soldan bravo sesleri alkışlar*)

Bu suretle verem âfetinin yayılmasının tahdidinde ne kadar müspet neticeler elde olunabilirdi?

Deniz nakliyeciliğimizin gelişmesi etrafındaki öğünmelere bakınca, bu ehemmiyetli mevzuda esaslı ilerlemeler kaydolunduğu zehabı hâsıl oluyor. Fakat yine otuz seneye yaklaşan bir devir içinde ve deniz nakliyeciliğini inhisari olarak elde bulundurmanın yüksek tarifeler tatbiki hususunda verdiği imkânlarla da dayanılarak bugün elde edilen neticeler kıyaslanacak olursa çok bir şey yapılmamış olduğu derhal meydana çıkar. Hele, meselâ, komşumuz ve dostumuz Yunanistan'ın milyonları aşan ticaret filosu karşısında bizce elde edilmiş olan netice bu mu olmalıydı? Sualin düşündürücü tesirine kapılmamak mümkün olamaz.

Para politikasına gelince; paramızın istikrarı ve para politikası hakkında bize öğüt verenlerin, paramızın kıymetini nerelerden nerelere getirdiklerini ve ne kadar hatalı yollarda yürüdüklerini hatırlatmak isteriz.

Açık bütçelerle, hatalı iktisat ve maliye politikası ile aşırı borçlanmalarla, mübalâatsız olarak hesapsız ve ölçüsüz aksiyon yollarına gitmekle paramızın istikrarı ve malî emniyetimiz durmadan zedelenmiştir. Hele parti gruplarına bile haber vermeden, hiçbir

lüzum ve icap yok iken 7 Eylül Kararları alanların para politikası etrafında artık mütalâa serdetmek hakkını çoktan kaybetmiş olmaları icabeder. Esefle söyleyelim ki, 7 Eylülden bu yana da paramızın kıymetinde istikrarın, o büyük ve sarsıntılar yaratan operasyona rağmen paramız fiyatında istikrarın lâyikeyle temin edilmiş olduğu iddia olunamaz.

Para fiyatlarında istikrarın ve malî emniyetin tahakkuk ettirilebilmesi her şeyden evvel iktisadi takatimizle mütenasip denk bütçe prensibinin tahakkuk ettirilmesine, Devletçe takibolunan iktisadi politikanın memleketimizin tabîî şartlarına göre ayarlanmış olmasına ve Devlet hayatı da her türlü israflardan kaçınılmasına bağlı bulunduğunu bir kere daha ifade etmek lüzumunu duymaktayız. Çünkü sabık iktidarın takibettiği yol bunun tamamen aksine olmuştur. Hükümetimiz bu hakikatleri ifade ederken kendi takip edeceği yolun ne olabileceğine de işaret etmiş olduğu kanaatindedir.

Para fiyatında istikrarı temin ve maliyemizin emniyetini koruma hususunda hiçbir gayreti esirgemeyeceğimize memleketin itimat edebileceğini ifade etmek isteriz.

Grev bahsinde, bize kaçamaklı konuşmaya başladığımız isnadı yapılmaktadır. Hâlbuki, prensip olarak grev hakkını tanımış olmak noktasında hiçbir ricat yapmak niyetinde değiliz ve bu mevzuda da kaçamaklı konuşmaya başlayanlar yine bizler değiliz.

Halk Partisi çok kısa bir zaman evvel grev hakkının kabulünü katî olarak reddetmiş olmasına rağmen şimdi sözlerinde kaçamaklı bir yol ihtiyar ederek grev hakkında zaten küçük olan hususi sermayelerimizi ve hiç hazırlıklı olmıyan işçilerimizi koruyacak surette bir tetkik neticesi getirilirse o zaman fikirlerini beyan edeceklerini söylüyorlar ki bunun mânası, örtülü bir ricattan başka bir şey değildir. (*Soldan bravo sesleri*) Bunca iktidar yılları içinde tetkikına fırsat bulmadıkları bir mevzu hakkında katî kararlar alıp ifade ettikten sonra şimdi bundan ricat yolu aramaları ibret vericidir.

Maarif bahsine gelince; bizi gençliğe karşı itimatsızlık besler gibi göstererek bir tahrike mâruz bırakmak istiyorlar. Biz sadece, maarif, sistemimizde, maarif işlerinde her şeyden üstün tutacağımız bir prensibi ifade etmiştik. Yetişen gençliğimizin memleket meselelerinde hassas, ileri ve medeni mânada milliyetçi ve memlekete bağlı olmakta emsalsiz bir heyecana sahip olduğunu görmekle büyük bir gurur ve iftihar duymaktayız. Gençliğimiz bu güzel vasıfları ruhunda yaşatabiliyorsa bunun sebebinin her şeyden önce, mensup olduğu milletin ve içinde yaşadığı ve kucağında yetiştirdiği aile ve içtimai heyetin eşsiz vasıflara sahip olmasında aramak icabeder. (*Soldan alkışlar*)

Aziz arkadaşlar; Halk Partisinin Sayın sözcüsü programımıza bakarak bizi tereddütlü ve kararsız olmakla vasıflandırıyor, sarıh bir şev söylemediğimizi iddia ediyor ve eski Hükümetlerin icraatını ileri sürerek muvaffakiyetsizliğimizin bahanesini hazırlamaya koyulduğumuzu ileri sürüyor. Bundan başka da programımızda özel idare ve belediyelere, hayvancılığa yer verilmediğini bahane ederek bizi eksikli göstermeye çalışıyor. Mütereddit ve kararsız olduğumuz hakkındaki iddialara karşı Sayın muhalefet sözcüsüne cevabımız; programımızı bir kere daha, fakat bu sefer insaflı elden bırakmıyarak okumasını rica etmekten ibaret olacaktır. Biz, inandığımız prensiplerin ışığı altında muhtelif memleket meseleleri etrafındaki esasen daha evvelden takarrür eden görüşlerimizi Hükümette uzun müddet kalmaya ihtiyaç duymadan hem sarahatle, hem de katiyetle ifade etmiş bulunuyoruz. O kadar ki, programımızı okuyanlar, insaflı elden bırakmıyacak olurlarsa iktisadi, malî ve siyasi mevzulardaki görüşlerimizi, rengimizi ve memleket işlerini nasıl bir istikamette ve hangi zihniyetle yürütmek istediğimizi anlamakta asla zorluğa uğramadıklarını derhal itiraf etmek mecburiyetinde kalırlar.

Bir Hükümet programında Devletin hizmet ve iştirak sahasına giren bütün mevzuların, teferruatıyla yazılması icabedeceği hakkında cümlece kabul olunmuş bir kanaat, teamül veya geleneğin mevcut olduğunu biliyoruz.

Yeni baştan tetkik mevzuu olmak icabeden meseleler hakkında da iş başına geçerek gereken tetkikleri yapmadan taahhütlere girişmeyi de vazifemizin ciddiyeti ve mesuliyetimizin ağırlığı ile asla mütenasip göremeyiz.

Halk Partisi hükümetlerinin, hükümet programlarından misaller vermek suretiyle ilk defa iktidara geçiyor olmamıza rağmen onlara nazaran ne kadar üstün seviyeli bir programla memleketin karşısına çıkmakta olduğumuzu her zaman ispat edebiliriz. *(Soldan alkışlar)* Bunun delili olarak, Recep Peker Hükümetinin esas meseleleri ve ana görüşleri bir tarafa bırakarak, köylerde çamaşırhaneler yaptırılacağı, piyasaya pusetli kibrit çıkarılacağı gibi teferruata boğulmuş Hükümet programı ile Günaltay Hükümetinin yalnız üç beş meseleye, o da sathî olarak temas edilen programını gösterebiliriz. *(Soldan alkışlar)*

Recep Peker ve Günaltay hükümlerinin programlarını okuyup bizim programımızla karşılaştıranların verecekleri hükme biz şimdiden razıyız.

Sayın Halk Partisi sözcüsü şayet böyle bir zahmete katlanmamışsa kendisinden, böyle mukayeseli bir tetkik yapmasını tavsiye ederiz.

Kararlı olduğumuz noktalarda bu kararımızı sarahatle ifade etmiş ve daha ileri tetkikleri icabettiren meselelerde bu icabı ifadeden çekinmemişizdir.

Muhterem arkadaşlar, bir tek zatın Millet Partisi adına bize tevcih ettiği hücumlara gelince; bu hücumların mihverini programımızda devri sabık yaratmak zihniyeti ile hareket etmiyeceğiz şeklindeki ibare teşkil etmektedir.

Derhal söyleyeyim ki, bu tabirin mânası, geçmişte işlenmiş suçları ve kanunsuzlukları, kanun icaplarına aykırı olarak takip etmiyeceğiz değildir. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)* Ama açıkça ifade edeyim ki, iktidarı ele almaktan faydalanarak kinle, garazla, öç almak hırsıyla hareket etmekten tamamiyle uzak kalacağız. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)* Onların istediği şekilde mazinin toptan tasfiyesi gibi bir mesele ortaya atarak bu maksatla hükümleri geriye giden kanunlar çıkararak bir hukuk Devleti telâkkisinden mahrum ve kindar bir zihniyetle hareket etmiyeceğiz. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Buna mukabil şayet geçmişte işlenmiş suçlar, işlendikleri zaman siyasi ve idari tesir ve baskılar neticesinde kanun hükümleri harekete geçirilmiyerek takipsiz ve cezasız kalmış ise bu gibi suçların işlendiği zamanlarda yürürlükte olan kanunlar gereğince hareket olunacağından asla şüphe edilmemelidir. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Millet Partisi adına yapılan hücumdan birisi de Hükümet programımızda Anayasa tadilinden bahsedilmiş olmasıdır. Bu hususta Büyük Kongreden karar alınmamış olduğundan, hürriyet misakından, partimizin seçim beyannamesinden bahsediyorlar.

Derhal söyleyeyim ki, Anayasa tadili hakkındaki karar; Hükümet programımıza girmezden çok evvel partimizin salâhiyetli mercilerince umumi efkârâ açıklanmış bulunuyor. Hattâ iddiaları hilâfına olarak bu husus seçim beyannamemizde de mevcuttur. Sonra bu meselelerin bir partinin iç meselelerinden olduğunu da idrak ederek hareket etmek lüzumunu ve nezaketini de hissetmemiş görünüyorlar.

Bir de hürriyet misakımıza rağmen Devlet Başkanlığı ile parti başkanlığını bir zatin uhdesinde muhafaza ettiğimizi ileri sürüyorlar. Yine derhal söyliyeyim ki, Demokrat Parti Nizamnamesinde, bu konuya dair olan madde, parti başkanı olan zatin Cumhurbaşkanı seçilmesi takdirinde, parti başkanlığı vazifesinin uhdesinden sakıt olacağını âmiridir. *(Soldan alkışlar)* İşte bu hüküm mucibince Cumhurbaşkanı seçilen eski Başkanımız Sayın Celâl Bayar artık partimizin başkanı değillerdir.

Muhterem Arkadaşlar, bir zamanlar uydurma bir muvazaa dâvasıyla ortaya çıkan, şimdi de yine mensubu bulunmadıkları bir partinin içişleriyle mütemadiyen ve ihtirasla meşgul olmaktan kendilerini bir türlü kurtaramayan bu zevat, daha dün milletçe gösterilen büyük bir heyecanla iktidara gelmiş olmamızı unutarak milletin itimadına mazhar olmadığımızdan ve olamayacağımızdan bahsedip durmaktadırlar.

Programımızda yer alan bütün esaslı meseleler partimizin seçim beyannamesinde millete ilân olunmuştur. Bunlar hepsi malûm olduktan sonradır ki partimiz, seçimlerde kahir bir ekseriyet kazanmış bulunuyor.

Onlara gelince, bize bu kürsüden hücum vesilesi olarak ortaya attıkları bütün fikirlerle ve malûm zihniyetleriyle umumi efkârca tanınmış oldukları içindir ki, bu seçimlerde milletimizin tam ve kati bir tasfiyesine uğramışlardır. *(Soldan alkışlar)*

Onlar bu seçimlerde vaktiyle partimizden alıp götürdükleri yirmi küsur mebusluktan birisini dahi muhafaza edebilmek imkânını bulamamışlardır. Milletçe tasfiye bu kadar tam ve katî olmuştur.

Muhterem Arkadaşlar, bu zevat aşırı sol cereyanlarla mücadeleli muvafık görmüşler. Fakat aşırı sol cereyanlarla mücadele edeceğimiz hakkındaki kararımıza itiraz maksadiyle komünistlikle mücadelenin ancak bir memlekette sefaletin ve adaletsizliğin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürüyorlar.

Bunda bir hakikat payı olduğunu kabul etmekle beraber, Birleşik Amerika gibi en müreffeh ve adaletsizlikten en az şikâyet olunan bir memlekette bile komünistlikle mücadele tedbir ve usulleri üzerinde ne kadar hassasiyetle durulmakta olduğunu bilmiyen yoktur. Dış politika mevzuundaki ifadelerinde de kâfi sarahat yoktur.

Muhterem arkadaşlar, görülüyor ki, asil milletimizin kendisine karşı beslediği büyük sevgi ve itimadın neticesi olarak iktidara gelen bir partinin ilk Hükümetini teşkil eden bizler, programımızla yapacağımız işleri vuzuh ve sarahatle ifade ettiğimiz gibi; fikir ve düşüncelerimizi de şu biraz evvel örneğini ortaya koyduğumuz üzere, apaçık ve samimî olarak umumi efkâr önünde açıklamaktan hiçbir zaman çekinmiyeceğiz.

İtimadınıza mazhar kaldığımız takdirde, buna lâîk olmak için programımızla ve bugünkü cevaplarımızla istikametleri açık olarak belirtilmiş olan yolda azimle yürüyeceğiz. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar Hükümetin cevabından sonra söz istiyen Milletvekilleri vardır. Yalnız daha evvel kifayeti müzakere takriri görüşülmüş ve kararınıza arz edilmişti. Bu itibarla tekrar söz vermek için veya vermemek için yüksek heyetinizin bir karar alması lüzumu aşikârdır. *(Son söz milletvekillerininindir sesleri)* Kifayeti reyinize arzedeceğim.²

² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem:9 Cilt:1 Birleşim 5, Sayfa 133-142*

16 Haziran 1950 Cuma

Türk Ceza Kanununun 526'ncı Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun!

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Arapça ezan hakkında Demokrat Parti Meclis Grupunda verilen kararın gazeteler ve radyo ile yayınlanması neticesinde kanuni mâniin kaldırılmış olduğu telâkkisinin hâsıl olması ve bâzı vatandaşların Arapça ezan okuması muhtemel olduğu için bu bapta Hükümetçe Meclise sevk etmiş olduğumuz lâyiha'nın bugünkü ruznameye alınmasını ve müstacelen müzakere edilmesini yüksek tasvibinize arz ediyorum.³ (*Muvafık, bravo sesleri, soldan, sürekli alkışlar*)

³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 1, Birleşim 9, Sayfa 181*

5 Temmuz 1950 Çarşamba

Bingöl Milletvekilliklerine Seçilen Feridun Fikri Düşünsel ve Mustafa Nuri Okcuoğlu'nun Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım,

Söz almaktan maksadım elimizde bulunan Seçim Kanununun bahis mevzuu olan meselede, nasıl tatbik edilmesi lâzım geleceğini tavzih veya münakaşa etmek değildir. Muhalefet adına söz alan arkadaşlar, bu kürsüden, sanki Demokrat Partinin, Meclisteki büyük ekseriyetine dayanarak, kanunları hiçe saymak yolunda yürümekte olduğunu ifade eden sözler sarf etmişlerdir.

İşte böyle bir isnada yer olmadığını ve yüreklerinde şayet böyle bir endişe yer bulmuşsa bunun asla varit olamayacağını ifade etmek maksadiyle kürsüye gelmiş bulunuyorum.

Muhterem Arkadaşlarım,

Biz Feridun Fikri arkadaşımızın mazbatasını reddetmek kararım alacak değiliz. Burada şimdi bahis mevzuu olan mesele birçok şikâyetlerin vâki olduğu Bingöl seçimleri için tahkikat açılınsın mı, açılmasın mı? Konusudur.

Arkadaşlar,

1946 seçimlerinde Demokrat Parti mütemadiyen ve mütemadiyen tahkik istedi, Halk Partisi de mütemadiyen ve mütemadiyen tahkik istemem dedi. (*Bravo sesleri*)

Ne gariptir ki, şimdi yine Demokrat Parti tahkikat isterim diyor, muhalefet de yine tahkikat istemem diyor.

Tahkikat nedir arkadaşlar? Tahkikat hakikati meydana çıkarmak demektir. Şayet Bingöl'de seçimleri kanun dairesinde yapmışlarsa tahkikattan kaçınmak için ne sebep vardır. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Hükümetten mi korkuyorlar, adaletten mi korkuyorlar, Büyük Millet Meclisinin tahkikat vasıtalarını kötüye kullanacağından mı korkuyorlar?

Adalet, idareye, Hükümete ve demokratik esasların iyi tatbik edileceğine neden hâlâ itimat etmek istemiyorlar. Şuradan buradan birtakım deliller getirerek tahkikatı önlemeye çalışıyorlar.

Arkadaşlarım,

1946 seçimlerinin tutanaklarının müzakere ve münakaşası muhalefet için bir işkence teşkil etmiştir. Parti namına 37 vilâyetin seçimlerine karşı yapılan itirazların hepsini bir günün ruznamesine koyarak bir gün sabahtan başlayarak ertesi günün sabahına kadar hepsini bir hamlede çıkardılar ve getirdiğimiz bin bir vesikanın hiçbirisini nazarı itibara almayarak, tahkikata hacet yoktur dediler ve işkenceden zevk alan insanlar edası ile haksızlık karşısında duyduğumuz ıstıraba yalnız lakayt kalmadılar, âdeta bundan zevk aldılar.

Arkadaşlar, (*Sağdan şimdi sıra sizde sesleri*)

BAŞKAN — Rica ederim, müdahale etmeyiniz...

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, 1946'dan bu yana bütün bir memleket, bütün bir millet büyük bir azimle ayağa kalkmış olmasaydı, onların şimdi övünmekte oldukları Seçim Kanununun bir tek maddesi bile elde edilemezdi. *(Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

Arkadaşlar,

Bu Millet onlara anlatmıştır ki, 1946 seçimi bir daha tekrar edilemez. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Bu millet onlara bunu anlattığı gibi, şimdi iktidar partisi olan Demokrat Partiye de kanunların hiçbir suretle ihmal edilemeyeceğini ve kanunları ihmal etmek yüzünden millet gözünden düşmenin âkibetinin iyi olmayacağını anlatmıştır. *(Soldan alkışlar)*

Şimdi arkadaşlarım, Faik Ahmet Barutçu diyor ki, objektif konuşuyorum, objektif konuşabilmesi için daha evvel konuştuklarını hatırlamış olması lâzım gelir. Faik Ahmet Barutçu'nun ve partisinin iktidarda iken konuştukları, komisyonlarda bugün söyledikleri ile tezat teşkil etmektedir. *(Soldan alkışlar)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Tek misalini getiremezsin. Tek misalini getiremezsin.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Bizim, muhalefette iken demokratik bir sistemin kurulması hakkındaki tekliflerimizi son zamanlara kadar bin bir dereden su getirerek daima reddettiler. Şimdi kürsüye gelmişler, bizim sözlerimizi ve fikirlerimizi bize nasihat olarak sarf ediyorlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Bizim, Faik Ahmet Barutçu'dan demokrasi dersi almaya hiç ihtiyacımız yoktur. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Burada ne güzel ne tatlı demokrasi dersi, kanun dersi vermektedirler. Ama şimdi onların bize söylediklerini vaktiyle biz kendilerine mütemadiyen söyledik ve ilâve olarak dedik ki, şartlar değişebilir ve günün birinde siz bugün çiğnemek istediğiniz hukuk esas ve kaidelerine muhtaç olabilir, onlara tutunmak ihtiyacında kalabilirsiniz. Fakat onlar bu ihtimali asla hatıra getirmek istemediler.

Arkadaşlar,

Buna dair kendilerine, bir misal vereyim; İlim Heyetinin hazırlamış olduğu tasarıda Seçim Kurulu değil, Yüksek Seçim Mahkemesinin kurulması teklif olunuyordu. Burada birçok müzakereler yapıldı. Anayasa dediler, şunu dediler, bunu dediler, aslı esası olmayan bin bir delil getirdiler; bin bir bahane buldular. Yüksek Seçim Mahkemesini Yüksek Seçim Kuruluna tahvil ettiler. Biz o zaman mütemadiyen söyledik ve ısrar ettik, fakat onlar Yüksek Seçim Mahkemesini bir türlü kabul etmediler.

Bundan maksatları ne idi? Bundan, maksat ve gayeleri ekseriyetle buraya geleceklerini sanıyorlardı ve bunlar bu ekseriyete dayanarak sizleri kulaklarınızdan tutup 1946 seçimlerinde yaptıkları gibi teker teker kapı dışarı edeceklerdi, *(Soldan bravo sesleri alkışlar, (Sağdan gürültüler)*

Şimdi Ebucehil gibi kendi kazdıkları kuyuya kendileri düşmüş olmaktan korkuyorlar, *(Soldan alkışlar, (Sağdan gürültüler)*

BAŞKAN — Susunuz hakkınızda nizamnameyi tatbik ederim. Niçin sabırsızlık ediyorsunuz. Size ihtar ediyorum. Susunuz, ikinci defa ihtar ediyorum. Hamdi Orhon susunuz.

BAŞBAKAN (Devamla) — Aziz Arkadaşlarım, hakikaten Faik Ahmet Barutçu arkadaşımı dinlerken şaşkına döndüm. Kendileri acaba bu sözleri söyleyecek mevkide midirler, acaba biz bu sözlerle muhatap olacak mevkie mi düştük? İşte bu hayretin verdiği heyecanla kendileri için pek tatlı olmayan sözler sarf etmiş bulundum.

Şimdi arkadaşlar, asıl mesele, tahkikat açılır mı?. Açılmaz mı?. Açılırsa ne olur?. Açılmazsa ne olur?. Benim şahsi kanaatime göre üç günlük müddet Yüksek Seçim Kurulunu takyit eder, Büyük Millet Meclisine müracaatı takyit eden bir hüküm ve bir müddet elimizdeki Seçim Kanununda mevcut değildir. Seçimlerin her yerde her türlü şaibeden masun olarak yapılıp yapılmadığının tesbitinde büyük fayda vardır. Bunda endişe edecekleri hiçbir nokta yoktur. Bütün gayretimiz hakikatları olduğu gibi meydana çıkarmaktan ibarettir. Muhalefete emniyet istiyorlar. Muhalefete emniyet istemek için bilmem ne sebep vardır?. Matbuat Kanunu, mensuplarının istediği gibi tam demokratik bir eser olarak çıkarılıyor. Bu memlekette seçimlerin daha dürüst yapılması için kanunlarda değişiklikler yapılıyor. Nüfus Kanununda, Memnu Bölgeler Kanununda, Pasaport Kanununda, Vilâyetler Kanununda, Memurin Muhakemat Kanunda, velhasıl mevzuatımızın bin bir yerinde ve köşesinde vatandaş baskı altında bulunduran her türlü hükümler birer, birer ayıklanıp mevzuatımızdan atılıyor, atılacaktır da. Hal böyle iken muhalefetin ben emniyet isterim demeye hakkı olmaması lâzım gelir. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Şunun bunun şahsında muhalefeti mahkûm etmeyiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Halbuki bir basit meseleden bir rejim meselesi çıkaracak kadar heyecan ve endişe gösterdiler. Benim kanaatimce meseleyi bu kadar îzam etmeye hiç de hacet yoktu. Muhalefet emniyet altındadır, daima emniyet altında olacaktır. Yalnız muhalefet değil bütün vatandaşlar emniyet altında olacaktır. Vatandaşın evi masun olacaktır, şahsı masun olacaktır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* vatandaş, ferdî ve şahsi hürriyetlerini, siyasi hürriyetlerini bütün genişliği ile kullanma imkânını bulacaktır. Bütün siyasi partiler, iktidar partisinden hiçbir veçhile imtiyazlı ve farklı bir muameleyle tâbi tutulmayacaktır. *(Alkışlar)* Bu memlekette hiçbir vatandaş siyasi kanaatlerinden dolayı farklı bir muameleyle tâbi tutulmayacaktır. Başkaca ne gibi teminat istiyorlarsa kürsüye buyursunlar, söylesinler.

Hükümet adına, Demokrat Parti adına millet huzurunda, dünya huzurunda kendilerine her teminatı vermeye hazırız, arkadaşlar. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞKAN — Muamele Vergisi hakkındaki tasarıya oy vermeyen arkadaşlar varsa lütfen oylarını versinler... Oy toplama muamelesi bitmiştir.⁴

⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 1, Birleşim 17, Sayfa 372-374*

10 Temmuz 1950 Pazartesi**Basın Kanunu Tasarısını Görüşmek Üzere Karma Komisyon Kurulmasına Dair**

BAŞKAN — Çarşamba günü öğleden sonra konuşulmasını kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

2. — Basın Kanunu tasarısını görüşmek üzere Karma Komisyon kurulması (1/33),

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bir mâruzâtım olacak efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, demokratik bir rejimin en mühim ve en kuvvetli temellerinden birisi, takdir buyurursunuz ki matbuat hürriyetidir. Buna inandığımız içindir ki elde mevcut Matbuat Kanununda matbuat hürriyetini takyit eden hükümleri bir an evvel tadil etmek lüzumuna kani olduk ve bu maksatla hazırladığımız tasarıyı Yüksek Meclise sunduk.

Tasarı, şimdi Adalet Encümeninde müzakereye konulmuştur. Ondan sonra havalesi mucibince İçişleri Encümenine gidecektir. Halbuki bayram yaklaşmakta ve Meclis tatil için hazırlanmaktadır. Matbuat Kanunu tatilden evvel çıkarılmasını tensip buyurursanız, bir Karma Komisyon teşkil etmeniz icab edecektir. Bu suretle iş süratle yapılmış olur ve öteden beri özlediğimiz ve hasretini çektiğimiz matbuat hürriyetine bir an evvel kavuşmuş oluruz.

Takdir yüksek heyetinize aittir.

BAŞKAN — Arkadaşlar, Hükümetin teklifini kabul ettiğiniz takdirde Karma Komisyon İçişleri ve Adalet Komisyonlarından teşekkül edecektir. Fakat bu her iki komisyondan 10 ar üye alınmak suretiyle bir Geçici Komisyon halinde de yapılabilir. (*Karma Komisyon olsun sesleri*)

Şu halde Hükümetin teklifi mucibince Karma Komisyon teşkilini kabul edenler, etmeyenler, ittifakla kabul edilmiştir.

Her iki komisyon müştereken toplanıp Basın Kanunu tasarısını tetkik edeceklerdir. Yani Adalet ve İçişleri Komisyonları.

Gündemde görüşülecek başka bir şey kalmamıştır. Yarın saat 10 da toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.⁵

⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 1, Birleşim 19, Sayfa 514*

27 Kasım 1950 Pazartesi**Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Varlık Vergisinden Af, Terkin veya Tadil Edilen Miktar ile Eski İstanbul Defterdarının Bazı Mükellefler Hakkında Yaptığı Muameleye Dair Olan Sorusu Münasebetiyle****BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — (Soldan alkışlar)**

Muhterem Arkadaşlar; sual takririnin sahibi olan arkadaşımızın bahsettiği Hilmi Uran listesi hakkında kısa bir tavzihte bulunmak lüzumunu hissediyorum. Hilmi Uran listesinin maksadı tanzimi anlaşılıyor ki, tarh zamanında Varlık Vergisinin tarhında bâzı fahiş hatalar olmuş tatbikat esnasında bu hatalar görülmüş ve Hilmi Uran, teşebbüsü ele almak suretiyle bir liste vücuda getirmiş ve yapılan hataların tadil ve tashihini bu liste vasıtasıyla tahakkuk ettirmek istemiştir. Şimdi arkadaşlar; Varlık Vergisi tarhiyatında, hatalar olmuş ise bu hataların memleketin çapında, her tarafında yapılmış olduğunu kabul etmek icab eder. Halbuki Hilmi Uran listesi, sadece Seyhan, Mersin ve Hatay vilâyetlerine ait bulunmaktadır. Bu takdirde şu neticeye varmak icab ediyor ki, Hilmi Uran kendine siyasi faaliyet sahası olarak seçmiş bulunduğu üç vilâyete kendine tâbi bulunan insanların vergilerinin kaydını terkin etmek ve onlara nimet dağıtmak yolunu takip etmiştir. Hâdisenin başka türlü izahı mümkün olamaz.

İşin sureti cereyanına gelince; bu listenin Vekiller Heyetinden geçtiğine dair elimizde hiçbir kayıt mevcut değildir. Liste sâdece bâzı isimlerden ibarettir, yani bu listede bâzı mükellef isimleri yazılı olup karşılarında da tarh edilmiş olan vergilerin miktarları ve bu vergilerden yapılacak tenzilât miktarları kaydolunmaktadır.

Arz ettiğim gibi bu listenin Bakanlar Heyetinden geçmiş olduğuna dair hiçbir kayıt mevcut değildir. Böyle bir liste Maliyenin eline gelince o zaman vazifeliler kendilerini bu listenin hükmünü yerine getirmek mecburiyetinde hissediyorlar. Fakat düşünüyorlar, bunun nereden geldiği, kimin tarafından tevdi edildiği malûm değil. Yarın, bir gün karşımıza bir sual çıkacak olursa, nitekim sual sahibi Sayın arkadaşımızın da teşebbüsü ile bu hal vâki olmuştur, buna ne cevap verebiliriz diyorlar. Nihayet aralarında o zaman konuşuyorlar ve bu listenin Hilmi Uran tarafından verilmiş olduğuna dair şerh veriyorlar.

Şimdi işin tatbikatı cihetine gelince; listede isimleri yazılı mükelleflerin vergileri, Kanun hükümlerine aykırı olarak tecil edilmiştir. Uzun müddet tecilden sonra da nihayet Af Kanunu gelmiş ve Af Kanunu ile tahsil edilmeyen vergiler meyanında, bunlar da terkine tâbi tutulmuştur.

Hâdisenin bu tarzda seyretmesi vaktiyle, en kesin olarak tatbiki düşünülmüş olan Varlık Vergisi gibi çok ağır ve nâzik bir mevzuda bile memleketin nasıl bir çiftlik idaresi zihniye tiyle idare edilmiş olduğunu ortaya koymaya kâfidir. (*Bravo sesleri*) Şimdi arkadaşlar; Büyük Millet Meclisinin, Yüksek Heyetinin çıkarmış olduğu son Af Kanunu muvacehesinde bu meselenin ne suretle ele alınması lâzım geleceğini Hükümetiniz, bu sualin de tahriki karşısında, ele almak mecburiyetindedir. Şayet çıkarılmış olan Af Kanunu bu meselenin ve bu gibi hâdiselerin takibini gayrimümkün kılmış olsa dahi, mânevi mesuliyetin tebarüz ettirilmiş olması, Türk Milletine bu meseleler ve hâdiseler hakkında malûmat ve kanaat edinmesi lâzımdır. Bunların umumi efkâr önüne serilmesi, mânevi mesuliyeti mesullerin üzerine yüklemek bakımından behemehal zaruri görülmektedir.⁶ (*Soldan şiddetli alkışlar*)

⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 2, Birleşim 11, Sayfa 213*

6 Aralık 1950 Çarşamba Birleşmiş Milletler Emrine Verilmek Üzere Askeri Birlikler Halinde Yabancı Ülkelere Gönderilecek Ordu Mensuplarının Aylık ve Ücretleri ile Çeşitli İstihkakları ve Birliğin Sair Masrafları Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, söz istedikten sonra benden evvel burada konuşan Faik Ahmet Barutçu arkadaşım konuşmalarını bir hayli uzattı ve söz istediğim anda söz istememiş, olsaydım sonradan konuşmalarının düştüğü seviyeyi gördükten sonra söz istemekten vazgeçerdim. Meselenin şakaya tahammülü olsaydı ben de kendileri gibi konuşmak ve birtakım nasihatlar vermek mevkiinde olabilirdim. Sayın Barutçu'nun konuşmasının sadece bir iki cümlesini hatırlatmakla iktifa edeceğim. Sonra da meselenin esasına geçerim. Sayın Barutçu birçok laflar arasında Meclissiz iş görme zihniyetinin aleyhindeyiz de diyor. Ve Yüksek Meclisinize birtakım nasihatlar da bulunuyorlar. Nasihatlar da bulunmak icab etseydi ve yeri olsaydı ben de asıl muhalefetten, Halk Partisi muhalefetinden ve onun grupundan, particilik gayret ve ihtiraslarını, hele şimdi konuşulan mevzu gibi çok ağır ve ciddi mevzularda, bir tarafa bırakarak işin hakikatim ve aslını konuşmak icab ettiğini kendilerine nasihat olarak söylemem icab ederdi. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)* Uzun yıllar memleketi Meclissiz idare etmek gibi bir vaziyette olanların yani Halk Partisinin.

MUHTAR ERTAN (Bitlis) — Siz de beraberdiniz. *(Soldan gürültüler)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Onu da arz edeceğim. Muhtar Bey vesile verdiniz, şimdi anlatacağım. Şimdi bir anda rüyet zaviyelerinin değişmesi, iktidardan muhalefete geçmesi üzerine birdenbire, Meclissiz iş görme zihniyetinin aleyhindeyiz, tarzında konuşmaya başlamaları ibret verici bir vakıa olarak temaşa edilmek icabeder.

MUHTAR ERTAN (Bitlis) — Siz de o Meclisin içindeydiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi Muhtar Bey onun da cevabını vereceğim, fırsat verdiğiniz için teşekkür ederim. Biz de o Meclisin içindeydik. Hattâ bu vatanın içinde 20 milyon Türk yaşamakta idi ve onlarda tatbik edilmekte idare tarzına boyun eğmekte idiler; fakat arkadaşlar o devirlerin, idarei cüz'iyenin asla tesir göstermediği devirler olduğunu, Muhtar arkadaşımızın benim kadar bilmesi icab ederdi. Eğer o devrin mesulünü aramak lâzım gelirse mesuller, ne muhtarlar ne Menderes'ler değil, asıl külli iradeyi elinde tutan şahsın mesul tutulması icabederdi. *(Bravo sesleri, soldan alkışlar)* Bir muhtar, beş muhtar veya on Menderes, yüz Menderes o zamanlarda memleketin kaderini değiştirmek imkânına o gidişe küçücük bir inhıraf vermek imkânına sahip değillerdi. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Ancak, bir irade ve arzusuyla bu memleketin idaresini yüzde yüz değiştirebilmek kudretinde olan bir insan vardı. Mesul aramak lâzım gelirse onun mes'ul olması lâzım gelir. *(Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

Yine Sayın Barutçu burası, fikirlerin konuşulduğu yerdir, diyor. Biz burasının dövuş yeri olduğunu da gördük. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi, arkadaşlar, müsaade buyurursanız, bu tarz konuşmaları, birbirimize bu suretle, hele tarzleri, nasihat vermeleri bir tarafa bırakalım. (*Soldan bravo sesleri*) Bu meseleler üzerinde memleket ve Türk milleti hükmünü vermiş bulunuyor. Kanaatimce artık bunların maziye mal edilmesi zamanı gelmiştir. (*Soldan alkışlar*) Bu ciheti bilhassa uzun zamanlar memleketi idare etmek mesuliyetini üzerlerinde taşımış olanların bilmesi icabeder. Asıl muhalefet bu hakikatları görmemekten gelemez.

Arkadaşlar, şimdi meselenin esasına geliyorum. Barutçu arkadaşımız konuşulmakta olan meselenin iki esas ve çerçeve içinde mütalâa edilmesi lâzım geldiğini ileri sürdüler. Birleşmiş Milletler Anayasası ve Türk Anayasası. Filhakika bu görüşleri tamamen doğrudur. Biz de kendilerine iltihak ediyoruz. Ancak, hâdisemizin bahis mevzuu olan meselemizin tahlili ve Birleşmiş Milletler Anayasası ve bizim Anayasamız muvacehesinde vaziyeti Barutçu'nun görüşüne uymamaktadır.

Evvelâ arz edeyim ki, uymamaktadır. Evvelâ arz edeyim ki Faik Ahmet Barutçu'nun mütalâasına kıymet vermek lâzımgelse idi Kore'ye asker göndermemek icabederdi. Ve Kore'ye asker göndermemiz bizim Anayasamıza olduğu kadar Birleşmiş Milletler Anayasası hükümlerine de aykırı olmuştur. Şayet Birleşmiş Milletler Anayasası veya bizim Anayasamıza aykırı olarak Kore'ye asker gönderilmişse, orada vatan çocuklarının kanunsuz olarak şehit olmalarına sebebiyet verilmiş ise ve Anayasamız hükümleri ayaklar altına alınmış ise bu kadar ağır ve vahim bir vaziyet karşısında C.H.P. muhalefetine Meclisin açılmasından 45 gün geçtiği halde bu meselede hâlâ sükût etmekte olmasının sebebini sormak yerinde olur. (*Soldan bravo sesleri*) Hattâ Meclisin açılmasını beklemeden önce bu hususta muhalefetin girişebileceği teşebbüsler vardı. (*Sağdan, yapıldı sesleri*)

Arkadaşlar, Barutçu mütemadiyen Birleşik Milletler Anayasasının 43'ncü maddesinden bahsediyor, bu lâ takrebüssalâte hikâyesine çok uygun düşüyor. Muhalefete göre, memleket dışına silâhlı kuvvetler gönderilmesi ancak ve ancak 43'ncü maddenin tatbika konulmasıyla kabildir. Biz vaziyeti böyle mütalâa etmiyoruz. 43'ncü maddenin yanında, hattâ 43'ncü maddeden evvel bir de 42'nci madde vardır. Biraz izah edeyim: Birleşik Milletler Anayasası sulhun korunması için silâhlı müdahaleler yapılmasını iki safhada mütalâa etmektedir. Birisi bahsettikleri 43'ncü madde mucibince hususi anlaşmalarla Birleşik Milletler emrinde bir zabıta kuvveti kuruluncaya kadar olan devre, diğeri de 43'ncü maddenin tatbikından sonraki, devredir.

Şimdi içinde bulunduğumuz devre 43'ncü maddenin tatbikından evvelki devre olduğu için tatbik edilmesi lâzımgelen madde 42'nci maddedir. Bahis mevzuu olan 42'nci madde ise silâhlı kuvvetlerin gönderilmesinin, mütecevize karşı harekete geçilmesinin, sulh bozulmuşsa önün iade ve tesisinin ne suretle mümkün olacağını tesbit eden maddedir.

Binaenaleyh Hükümetiniz 42'nci maddenin hükümlerine dayanarak harekete geçmiştir. 43'ncü madde tatbik edildikten sonda yani müşterek kumandanlık kurulduktan ve Milletlerarası Müsterek Zabıta Kuvvetleri tesis olunduktan sonradır ki bunlara esas olan anlaşmalar Büyük Millet Meclisine getirilir. Halbuki bunlar malûm sebeplerle henüz yapılamamış ve 43'ncü madde tatbika konulamamıştır.

Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız Anayasanın 26'ncı maddesinden bahsederek, muahedelerin Büyük Millet Meclisine getirilmesinin zaruri olduğunu ileri sürüyor.

Anayasanın, 26'ncı maddesi hakikaten söyledikleri gibidir. Fakat vakıa ve mesele buyurdıkları gibi değildir. (*Soldan bravo sesleri*)

Arkadaşlar, Anayasamızın 26'nci maddesi mucibince anlatma ve muahede, yani Birleşmiş Milletler Anayasası, bu kürsüye getirilmiş ve B.M.M. nin tasdikından geçmiştir. O halele Meclisten istedikleri hangi tasdiktir? Eğer 43'ncü maddede derpiş edilmekte olan mahsus anlaşmaların, hususi muahedelerin tasdikini istiyorlarsa, mevcut olmıyan bu muahedelerin tasdikını istemek çok garip ve âbes bir duruma düşmektir. (*Soldan bravo sesleri ve alkışlar*)

Son olarak arz edeceğim cihet ise şundan ibarettir. Barutçu Sözlerine başlarken, demişti ki, meselemiz ya Birleşmiş Milletler Anayasası yahut da kendi Anayasamız hükümleri dâhilinde mütalâa edilir.

Şimdi kendi fikirlerine göre; 43'ncü madde henüz tatbik edilmediği için meseleyi Birleşmiş Milletler Anayasasına göre değil kendi Anayasamızın içinde mütalâa etmek lâzımdır. O halde meseleyi kendilerine uyararak Türk Anayasasına göre ele alalım. Anayasamızın 26'ncı maddesinin biraz evvel arz ettiğim gibi, bu mevzuyla alâkası yoktur. Bu takdirde ise geriye, Anayasanın tetkiki kalıyor. B.M.M. nin salâhiyetlerine taallûk eden maddesinin o madde ise harb ilânı hususunun B.M.M. nin salâhiyetleri dâhilinde olduğuna dair olan maddedir, işte kendisinin, meseleyi kanunsuzluk bakımından, bizim Anayasanın bu maddesine dayatmak istediği anlaşılıyor. Fakat ortada harb ilânı mevcut olmadığına göre Birleşmiş Milletler Anayasasının 42'nci maddesine göre Kore'ye silâhlı kuvvetler göndermemizin Anayasamıza muhalefetini nereden çıkarıyorlar?

Arkadaşlarım, uzun sözler arasında mevzu ile hiç alâkası olmıyan birtakım ivicaçlı, bir takım düşen kalkan ifadelerle zihinleri karıştırmak ve bu suretle hak kazandım zannetmek doğru değildir. Efkârı umumiyeyi, hakikatlerin sarahati karşısında, böyle birtakım iphamlar ve karma karışık sözlerle bulandırmaya çalışmak ciddî bir muhalefetin kârı olamaz.

Nasihat etmek mevkiinde bulunacak olsaydım, tekrar kürsiye geldikleri zaman meseleyi ve fikirlerini açıkça ortaya atılabilecek bir durumda olmaları lâzım geldiğini söylemek isterdim. Bunun için de meşeliyi iyice tetkik ve tesbit etmenin zarurî olduğunu bir kere daha ifade etmek zaruretinin hissediyorum. Müzakere mevzuu muhalefet tarafından bir hayli dağıtılmış oldu konuşulmakta olan kanuna gelince, kanunun, gerek umumi heyeti gerekse maddeleri hakkında takdir hiç şüphesiz Yüksek Heyetinizin olacaktır.⁷ (*Bravo sesleri ve alkışlar*)

⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 3, Birleşim 15, Sayfa 61-63*

11 Aralık 1950 Pazartesi**Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu'nun, Kore'ye Gönderilen Savaş Birliği Hakkında Başbakandan Gensoru Açılmasına Dair Olan Önergesi Münasebetiyle**

BAŞKAN — Söz Sayın Başbakan Adnan Menderes'indir. (*Başbakan Adnan Menderes alkışlar arasında kürsüye geldi*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, insanlık camiasının uzun asırlardan beri yavaş bir seyirle ve fakat mütemadi bir ceht içinde başardığı inkişafların mahsulü, büyük mânevi kıymetleri yoketmek tehlikesini doğuran muazzam hercümerçlere karşı Birleşmiş Milletler Andlaşmasını vücuda getirmek olmuştur. Sanfransisko'da toplanan devletlerin mümessilleri bu camiayı hangi esaslar üzerinde kurmak istediklerini bu anlaşmanın ta başında ifade etmiş bulunuyorlar.

Müşterek gayelerin tahakkukuna mâni olabilecek sebepler Milletlerarası sulh ve emniyetin bozulmasını intaç edecek sebepler olduğuna göre akitler, her şeyden önce sulh ve emniyeti korumak ve şayet bunda muvaffak olunamazsa mütearızı yola getirmek hususunda muktazi tedbirlerin ittihazını taahhüt etmiş bulunuyorlar.

Âkid devletlerin gerek birbirleriyle münasebetlerinde, gerek andlaşma dışında kalan memleketlere karşı hareketlerinde tatbik yeri bulacak olan ve onların şahsi hakkı takdirine tahdit etmiş bulunan müşterek faaliyetin tazammun ettiği vecibeler, Birleşmiş Milletler şartının mütaakıp birçok maddelerinde yer almış ve ezcümle üçüncü maddenin beşinci fıkrasında itlak ifade eden bir mâna ile dercedilmiştir. Bu hükme göre teşkilâtın bütün üyeleri andlaşmanın münderecatına göre girişilecek her teşebbüste ve bu teşkilâta tam bir yardım yapmayı taahhüt ve tekeffül etmişlerdir. Sulhun ihlâli takdirinde her imza eden devlet uhdesinde kendiliğinden tahassül edecek, olan bu şümüllü antlaşmanın yalnız lâfızlarıyla değil, umumi mânasıyla de müeyyed bulunan bu müşterek vecibelerin nevi ve tarzı icrası yine şartın 7'nci bendinin mevzuunu teşkil etmektedir. Bu bendin başındaki 39'ncu madde Güvenlik Meclisinin, bu şayiadaki yetkilerini tâyin ederek işbu tesisin Milletlerarası barış ve emniyeti temin, vikaye ve iadesi hususunda 41 ve 42'nci maddelerine tevfikane ne gibi şartlarla tedbirler alınması gerektiğini kararlaştıracağı hükmü umumisini koymuştur. Ve mütaakıp maddelerde suçlu hakkında derece derece tatbik olunacak zecrî muameleler sırası ile zikrolunmuştur. Askerî harekâtı tazammun etmeyen bu müeyyidelerden matlup netice hâsıl olamayacağına kanaat getirildiği takdirde mütecaviz ve mütemerride karşı her şekilde askerî tazyik icrası ve bu hareket sayesinde sulhün idamesi veya idaresi de 42'nci maddenin mevzuunu teşkil etmiştir.

Gerçi 43'ncü madde Güvenlik Meclisinin daveti üzerine üye devletlerin hususi anlaşmalar yaparak Konseyin emrine askerî kuvvetler vermeyi ve her türlü kolaylık ve yardımda bulunmayı derpiş etmektedir. Fakat tabî şartlar içinde yapılması düşünülmüş olan bu hususi andlaşmalar Kore hâdiselerinin müsellâh bir çarpışma, şeklini aldığı tarihte henüz tahakkuk etmemiş bulunuyordu. Bu hususi anlaşmaların ademivücudu âkidlerin şarttaki umumi ve mutlak hükümler muktazasınca deruhde etmiş bulundukları yardımlaşma hareketlerinin gerçekleşme tarihlerini hükümsüz bırakmayacağı aşîkârdır. Çünkü aksi takdirde Birleşmiş Milletlerin tesisinde eski Cemiyeti Akvam kadar dahi bir

müessiriyet gözetilmiş olup olmadığı bihakkın sorulabilsin: Bu mütalâaya binaendir ki, Güvenlik Meclisi sade; 43'ncü madde hükümlerinin yerine, getirilip getirilmediğine bakmıyarak ve hâdiselerin önü alınamayacak şâmil bir şekle müncer olabileceği ihtimalini düşünerek mütecaviz Şimali Kore'ye karşı fiilî harekete başlanması lüzumunu hissetti. Bunu âkîd üye devletlere Umumi Kâtiplik delaletiyle tebliğ ettirdiği gibi tatbikat sahasına da koymaktan biran tereddüt eylememiştir. Öyle ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Kore'ye askeri kıta gönderme kararını verdiği zaman başta Birleşik Amerika Devleti olmak üzere diğer bâzı üye devletlerin kuvvetleri Kore'de mütecavizlere karşı fiilen harekâta çoktan başlamış bulunuyorlardı. Görülüyor ki Hükümetimiz, bahis konusu kararını verirken kendisiyle aynı durumda bulunan ve Birleşmiş Milletler Teşekkülüne karşı aynı mükellefiyetlerle bağlı olan diğer üye devletlerin hukuki anlayışlarına ve bu anlayışa dayanan hareket ve tedbirlerine imtisal ve iştirak etmiş ve Devletimizin her devirde farik vasfını teşkil eden ahde sadakat "Ahde sadakat" vasfını bir kerre daha belirtmekten başka birşey yapmış değildir. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Diğer taraftan tahakkuku zaten Sovyet Hükümetinin muhalefeti yüzünden mümkün olamamış bulunan 43'ncü madde hükümlerinin bu vesile ile Birleşmiş Milletler faaliyetlerine bir mania teşkil edecek surette dermeyan edilmesi, bu meselede yalnız Sovyetlerin Konseyin düşünüş tarzına katılmamış olmasından başka bir mâna ifade etmez.

Arkadaşlar; Birleşmiş Milletlerin Anayasasına taallûk eden cihetleri bu suretle tebarüz ettirdikten sonra şimdi meselenin kendi Anayasamızla münasebetine geçiyorum.

Anayasamızın 26'ncı maddesi Büyük Meclisin salâhiyetlerini tadat eder, harb ilânı ve sulh akdi yetkilerinin bu meyanda bulunduğunu kaydeder.

Şimdi, Kore'ye asker sevki Anayasanın bu maddesine tearruz eder mi sualine verilecek cevap şu olmak icabeder: Bilindiği üzere milletlerarası hukukta harp, yekdiğerleriyle normal münasebetler idame etmekte olan iki Devlet arasında bu münasebetlere muayyen bir zaman için nihayet veren ve hukuki bâzı hükümler ve neticeler doğuran bir halin hududu demektir. Bu hüküm sadece bizim Anayasamızda değildir. Diğer birçok memleketlerin Anayasasında da yer almış bulunuyor. Bizzat Amerika'da Cumhurbaşkanı, kongrenin izni olmaksızın harp açmaya mezun bulunmadığı keyfiyeti cümlemizin malûmu olmakla beraber meselede Amerikan kuvvetlerinin harekât sahasına gönderilmelerine bu hüküm bir mâni teşkil etmemiştir. Bunun sebebi şudur: Birleşmiş Milletler teşkilâtına girmek suretiyle milletler kendi hükümranlık haklarında esaslı takyitler kabul eylemiş ve kendi millî iradeleri haricinde bir makamın lüzum göstereceği faaliyetlere girişilmesine, prensip itibariyle, peşinen muvafakat etmiş bulunmaktadırlar. Kaldı ki, arkadaşlarımin, Kore meselesinde bir harb hali değil, bir tedip ve tecziye durumu vardır. Harbin mevcudiyeti hukukan tanınmış müstakil bir varlığın mevcudiyetini istilzam eder. Kore'deki durum ise bundan külliyyen farklıdır. İşgal altında bulunan bu memlekette bir Devlet tesisi ve serbest seçim icrası oraya gönderilen Milletlerarası Kore Komisyonunun esaslı gayesini teşkil eden gayretler bunlar idi. Cenubi Kore'de, milletin reyine başvurularak, intihap yaptırılmış, hattâ Şimali kore hesabına Millî Meclise iltihak edecek âza miktarı da mahfuz bırakılmış idi. Vaziyet bu halde iken yabancı tahriklere kapılan bir camia, Kore Devletine karşı tecavüze girişir.

İşte milletlerarası asayiş ihlâl eden hukuk harici bu mutaarrız kuvvete karşı Birleşmiş Milletlere mensup kuvvetlerle tedip harekâtına girilmiş bulunuyor. Buna hukuki anlamda harb demek asla doğru olamaz (*Soldan alkışlar*)

Nitekim Birleşmiş Milletler azaları da hâdiseyi bu mânada telâkki etmiş bulunuyorlar. O kadar ki Şimali Kore'ye karşı harekâtın nihayet bulmak üzere olduğu anlarda şahsiyeti düveliyeye sahip bir memleket tarafından vuku bulmuş olan müdahale keyfiyeti dahi vakaya bir harb mahiyeti vermiş değildir. Bu şartlar dairesinde memleketimizin Kore'ye yaptığı sevkiyatın Anayasa hükümlerine uygunsuz düştüğü iddiası her türlü hukuki mesnetten mahrum ve hayli insafsız bir iddiadan başka bir mâna ifade etmez. (*Soldan alkışlar*)

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Bir şey soracağım.

BAŞKAN — Müsaade ediniz, sonra sorarsınız; şimdi söz, takrir sahibinindir. İmza sahiplerinden birincisi Osman Bölükbaşı'dır.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, söze başlamadan evvel Kore'de Birleşmiş Milletler ideali uğrunda, hepimiz için aziz olan idealler uğrunda canlarını feda etmiş bulunan şehitlerimizin mânevi huzurunda huşu ile eğilir, orada çarpışan kahramanlarımıza muvaffakiyetler dilerim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Arkadaşlar, bu Kore hâdisesinin uzun zamandan beri umumi efkârı işgal ettiğini hepimiz biliyorsunuz ki, iktidara, muhalefete mensup bütün kalemler bunun üzerinde durmuş, fakat maalesef her defasında aşırı bir hassasiyetin ortaya çıktığı görülmüştür. Büyük Millet Meclisinin kubbesi altında görüşülmeyecek bir tek mesele tasavvur edemiyorum. Onun için iktidara mensup arkadaşlarımızın bu meseleyi bir parti meselesi olarak getirdiğimiz yolundaki zahablarını tadil etmelerini rica edeceğim.

Belki bu memlekette bu hâdiseyi kendi zaviyesinden istismar etmiş olanlar bulunabilir. Köy köy dolaşarak gözlerine sarımsak sürerek yaşartan kimselerden ayrı olarak Millet Partisi daima bunların fevkindedir ve böyle bir şey yapılmışsa bunu da takbih eder.

Muhterem Arkadaşlar, Sayın Başbakanın hukuki mütalâalarına cevap vermeden evvel bir giriş yapmak zaruretinde olduğumu siz de takdir edersiniz.

Deniliyor ki: Dünyanın fevkalâde günler yaşadığı bu zamanda meseleyi Meclis kürsüsüne getirmekte memleket için fayda yoktur, zarar vardır, diyorlar, (*Öyle söylemedi sesleri*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Öyle birşey söylemedim.

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, ben biraz evvel konuşan arkadaşım gibi meseleyi hissi unsurlardan tecerrüt ederek konuşacağım dedikten sonra, meseleyi birçok hissi unsurlar katan arkadaşın yolunu takip etmiyeceğim ve sözlerime evvelâ son sordukları suallere cevap vermekle başlayacağım. Dediler ki: Kore kararını alırken Devletimizin emniyetini mahfuz bulundurmak için ne gibi tedbirler aldılar.

Emniyeti mahfuz bulundurmak için ne tedbir aldılar da bu karara gittiler? Kendilerine vereceğim cevap gayet basit olacaktır. Memleketimiz; Türkiye ve onun takibettiği yolda

beraber yürüyen memleketler; millî emniyetlerini ve bekalarını Birleşmiş Milletler camiasına dâhil olmakta ve Birleşmiş Milletler Anayasasının bütün dünyada tatbik yeri bulmasını temin etmekte bulmuşlardır. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Arkadaşlarım, Güvenlik Konseyinin ancak tavsiyelerde bulunabileceğini, Güvenlik Konseyi namına telgraf çeken umumi kâtibin kullandığı tâbirin “tavsiye” olduğunu ifade etmek suretiyle dâvalarını ispat etmek istediler. Ben umumi kâtibin çektiği telgrafın metnini şimdi huzurunuzda okumak suretiyle ispat etmek istedikleri dâvanın asla varit olmadığını ispat etmiş olacağım.

“Emniyet Konseyinin 25 Haziran 1950 tarihli ve 473 sayılı toplantısında almış olduğu kararın metnini bildirmekle şeref duyuyorum”

Yani Emniyet Konseyinin almış olduğu kararı Kâtibi Umumi tebliğ ediyor. Kararı okuyorum:

“Genel Kurulun 21 Ekim 1949 tarihli kararına atfen Emniyet Konseyi Kore Cumhuriyeti Hükümetinin kanuni şekilde kurulmuş ve Birleşmiş Milletler Kore Muvakkat Komisyonunun kontrol ve memuriyet havzası altında bulunan ve Kore ahalisinin meskûn bulunduğu bölgelerde fiilen kontrol ve hâkimiyeti haiz bir Hükümet olarak tanındığına ve Hükümetin Birleşmiş Milletler Muvakkat Komisyonunun nezareti altında Kore’nin o kısım ahalisinin serbest ve meşru seçimlere dayanarak kurulmuş yegâne Hükümet olduğuna? Âza devletlerin Kore’nin mutlak istiklâli ve birliğini meydana getirmek için Birleşmiş Milletlerin başarmak istediği neticelere karşı tevessül edilecek hareketlerden doğacak neticeler hakkındaki Genel Kurulun 12 Aralık 1948 ve 21 Ekim 1949 tarihinde okunan hulâsa mütâlâatın Birleşmiş Milletler Kore Komisyonunun raporunda zikredilmiş olduğu Kore Cumhuriyetinin ve Kore ahalisinin emniyet ve selâmetini tehlikeye koyduğuna ve Kore’deki karışıklığın askerî muhasamata yol açabileceğini ve Kore Cumhuriyetinin Şimalî Kore Cumhuriyeti tarafından silâhlı bir taarruza mâruz kaldığını derin bir endişe ile kaydeder ve bu hareketin sulhu durdurmaya karar verdiğinden;

1. Askerî harekâtın derhal durdurulmasıyla, Şimalî Kore’deki askerî kuvvetlerin derhal 38’nci arz dairesine çekilmelerini Şimalî Kore makamlarından talep eder.

2. A) Tavsiyelerin en kısa bir zamanda Şimalî Kore makamlarına tebliği;

B) Şimali Kore kuvvetlerinin 38’nci arz dairesine çekilip çekilmediğinin müşahadesi;

C) Bu kararın tatbik edilip edilmemesinin işarı Birleşmiş Milletler komisyonundan;

3. Bu kararın tatbiki için Birleşmiş Milletlere her türlü yardımda bulunmalarını ve Şimali Kore makamlarının ise yardımda bulunmaktan kaçınmalarını, bütün âza devletlerden talep eder” (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlarım, bugün dünyada münakaşa edilmekte olan mevzu konseyin böyle bir karar vermesi salâhiyeti var mıdır, yok mudur meselesidir. Sovyet tezi Konseyin Birleşmiş Milletler Anayasasının 43’ncü maddesi tatbik edilmediği takdirde böyle bir salâhiyeti haiz olmayacağına dairdir. Bunun aksi olan tez; 43’ncü maddede mücerret olarak Birleşmiş Milletler Anayasasının 42’nci maddesi için mabihüttatbik olduğu ve Birleşmiş Milletler, Anayasanın bütün maddeleriyle ve ruhiyle üye devletlere

vâki olacak tecavüzü bertaraf etmek için her türlü yardımda bulunmaya davet etmeleri salâhiyetini haiz bulunduğuna dairdir. Biz yalnız bu iki tezi karşılaştırdığımız zaman bizim olmıyan tezin, yani Birleşmiş Milletler Konseyinin böyle bir davette bulunmıya salâhiyeti yoktur. Tezinin Rusya tarafından dermeyan edilmiş olduğunu ifade etmekle, hiçbir partiye ve hiçbir zata bir tarizde bulunmak maksadını gütmemiştik. Sadece iki tezin çarpışmakta olduğunu ve bu iki tezden birisinin hür milletlerce kabul edilmiş ve tatbika konulmuş tez olduğunu, diğerinin ise bütün hareketleri kollektif emniyetin muhafazasına mütedair olan bütün teşebbüs ve hareketleri mefluç bırakmak istiyen cephenin tezi olduğunu ifade etmekle iktifa etmiştir. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Arkadaşlarım, işi hissî unsurlardan temizlemek suretiyle sadece hukuki esaslar üzerinde durmak hakikaten faydalıdır. Bu itibarla konsey namına Kâtibi Umumi tarafından Devletimize yapılmış olan müracaatın mahiyeti hukukiyesini tahlil etmekle işe başlamak icabeder. Bize, şimdi metnini okuduğum müracaatın mahiyeti hukukiyesi nedir? Bu müracaatın Birleşmiş Milletler Anayasasının hükümleri dâhilinde onun muayyen maddelerine istinat ederek alınmış olan kararın tebliğinden mi ibarettir? Yoksa bu müracaat Birleşmiş Milletler şartının hükümleri dışında plâtonik olarak yapılmış bir müracaat ve tavsiyeden mi ibarettir? Meseleyi böylece ortaya koyduktan sonra mütalâalarımızı ilerletebiliriz. Konsey karar verdim diyor. Ve bu kararı üye devletlere tebliğ ediyorum diyor. Biz bunu aldıktan sonra evvelâ hatırıma gelen konseyin böyle bir karar almaya hak ve salâhiyeti var mıdır, yok mudur meselesini tezekkür etmek oldu. Konseyin böyle bir karar almak hak ve salâhiyetinde olduğunu Birleşmiş Milletler Anayasasının 7'nci bölümünün 39'ncu maddesinde bulduk. Birleşmiş Milletler Anayasasının 7'nci bölümünün 39'ncu maddesini Sayın Osman Bölükbaşı arkadaşım burada izah ederken tavsiyelerde bulunur dedi, geçti. Halbuki yalnız ondan ibaret değildir, tavsiyelerden sonra gelen hükümler de mevcuttur. Şimdi okuyacağım, lütfen dikkatle dinlesinler. "Güvenlik Meclisi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırma fiilinin vukubulduğunu tesbit eder ve Milletlerarası barışın ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42'nci maddeler gereğince hangi tedbirlerin alınacağını kararlaştırır." *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar, Güvenlik Meclisinin salâhiyeti sadece plâtonik tavsiyelerde bulunmaktan ibaret değildir. Güvenlik Meclisi namına çekilen telgrafın Birleşmiş Milletler Anayasası dışında çekilmiş bir telgraf olduğunu kabul etmeyi bütün dünyanın meseleyi telâkki ve kabul ediş tarzına göre gayrimümkün addetmek icabeder. Şu halde Birleşmiş Milletler Anayasasının hangi hükmüne, hangi maddesine istinat ederek bu müracaatın bize yapılmış olduğunu kabul etmek lâzımdır? Elbette 39'ncu maddeye.

39'ncu madde ne diyor; bir yerde güvenlik bozulursa, bir yerde sulh bozulursa, evvelâ orada güvenliğin, sulhun bozulduğunu tesbit eder. Güvenlik Konseyi sulh, falan yerde bozulmuştur der, tesbit eder ve karar verir. Ondan sonra ne yapar? Tavsiyelerde bulunur. Daha sonra ne yapar? 40'nci maddeye göre, geçici tedbirlere başvurur. Bunlar kâfi gelmezse ne yapar? Pasif tedbirlere başvurur. Ondan sonra ne yapar? 42'nci maddenin tatbikini talep eder. Buradaki tâbirler, bize yapılan müracaattaki tâbirler, 42'nci maddenin ihtiva ettiği tâbirlerdir. 42'nci maddenin ihtiva ettiği tâbirlere tekabül etmektedir. Kelime ile tekabül etmektedir. *(Soldan alkışlar)* ve Güvenlik Konseyi bizden 42'nci maddenin tatbikini istemektedir. 42'nci maddenin 43'ncü maddeye bağlı ve 43'ncü

madde tatbik edilmediği takdirde 42'nci madde tatbik edilemez, diye bir nazariye veya telâkkiye sapmak Birleşmiş Milletleri daha doğmadan ölüme mahkûm etmek karar ve hükmünü vermekle tevemdir. Birleşmiş Milletlerin mevcudiyet mânası icabında silâhlı kuvvetlerle müdahale imkânına dayanır. Yoksa bir veto ile 43'ncü maddenin mefluç bırakılması ihtimali karşısında daima mâdum olduğunu kabul ettikten sonra Birleşmiş Milletler camiasına girmekte, oralarda emniyetimizi aramakta ne mana olurdu, Osman Bölükbaşı arkadaşşımdan soruyorum?

Ahitlerimize vefadan, sadakatten bahsediyorlar. Telgrafımızı çekeceğiz, ahitlerimize sadıkız diyeceğiz, ahitlerinizi ifa buyurun dedikleri takdirde, bizden birşey yoktur diyeceğiz.

Arkadaşlar; ahde vefa sadece lâfızdan ibaret olsaydı ahde vefakâr olmak gibi bir meziyeti dünyada hiç kimse başkasına kaptırmazdı, herkes ahdine vefakâr olurdu. *(Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

Birleşmiş Milletler Anayasası mucibince, tekrar edeyim arkadaşlar, bu müracaat 39'ncu maddeden başka bir maddeye istinat ettirilmemiştir ve bu müracaat Birleşmiş Milletler şartı dışında yapılmış bir müracaat olarak kabul etmeye imkân yoktur. O halde meseleyi Konseyin salâhiyetleri dışında mütalâa etmeye de imkân yoktur. O halde 39'ncu madde gereğince Konseye verilmiş olan salâhiyetlere dayanarak 42'nci maddenin tatbiki istenmektedir. Hâdiseyi bu çerçeve dışında mütalâa etmek birtakım hukuki ince yollarla ve beynamaz özürü ihdas ederek vecibelerden kaçmak olurdu. *(Şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, şayet Yüksek Meclisiniz ve Hükümetiniz Güvenlik Konseyinin vermiş olduğu kararı mefluç bırakmanın ihdas edeceği tehlikeleri görmemiş olsaydı, şayet Meclisiniz ve Hükümetiniz akitlerden ve vecibelerden yaka sıyırmak yolunu aramış olsaydı Osman Bölükbaşı'ya temin ederim ki; onun kullandığı hukuki mütalâalardan daha incesini bulmak bizim için mümkün olurdu. *(Şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar; şimdi Anayasa meselesine gelelim.

Bizim Anayasamızın 26'ncı maddesine.. Bizi Anayasamızı ihlâl ederek bir kuvvet gönderdik diyerek buraya getirmek ve Anayasamızı ihlâl etmiş bir Hükümet haline düşürmek istiyorlar.

Arkadaşlarım, Anayasanın 26'nci maddesi sarihtir. "Harb ilânı" diyor. Onun yanında "Harbe götüren her hangi bir hâdis ve muhasama açmak" tâbiri koyabilirdi. Bu maddenin tatbiki veya ademitatbiki bir Hükümetin mesuliyetini, Divanî Âliye gitmesini, hattâ idama gitmesini mucip neticeler doğurabileceği için burada kıyas tarikiyle birtakım istidlallerle metni zorluyarak hükümler çıkarmak değil, metnin sarahatiyle amel etmek zarureti katiyesi vardır arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Ve bizi sadece ve sadece, ilânı harb takyit eder. Çünkü 26'ncı maddede harb ilânı Meclise aittir denmiştir, "gibi" lerden, şunlardan bunlardan mâna çıkararak, bu da buraya dâhildir demek tamamen demogojik ve metafizik bir iddiaya sapmak demektir. *(Soldan alkışlar)*

Şimdi arkadaşlar, söylüyorlar, diyorlar ki, bu kubbenin altında hiçbir şey konuşulmadan olmaz. Sakarya'da şu oldu, şurada şu okluyu bir tarafa bırakalım; diyorlar ki, kanunların emrettiği meseleleri Mecliste konuşalım.

Buna karşı bir harekette ve iddiada bulunan var mıdır ki, böyle bir cevapla karşımıza çıkıyorlar? Biz kanunun Mecliste müzakeresini emretmediği mevzuların bu kürsüye getirilmesini, kanunun emrettiği mevzuların getirilmemesi kadar kanunsuz addederiz. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Kayzer'in hakkı Kayzer'e, Allahın hakkı Allaha. Kanunlar hangi meselelerin Meclis kürsüsüne getirileceğini ve hangi meselelerin Hükümetin icra sahası dâhilinde bulunduğunu tâyin ve tesbit etmiş bulunuyor. Buraya Meclise Hükümetin icra sahasına dâhil olan meseleleri getirmek ve Meclis kararına bağlamaya çalışmak mesuliyetten kaçmak demektir. Meclis kanun yapar, yaptığı kanunları icra için, icra heyetine tevdi eder icra heyetinin sureti hareketini de murakabe eder. Meclisin, parlâmentoların temeli, bu saillik ve mesullük esası üzerine istinat eder. Şayet bütün kararlara, bütün icra hareketlerine Meclisi iştirak ettirmek gibi bir vaziyet ihdas edecek olursak, mesuliyeti, icranın üzerinden tamamen Yüksek Heyetinize devretmiş ve sail ile mesulün ortadan kalkması gibi bir vaziyet ihdas etmiş oluruz. Bu, parlâmentarizim, parlâmentoların temel kaidelerine tamamen muhaliftir. Bu mesele üzerinde fazla hisse kapılmadan, his unsurunu bertaraf etmek suretiyle, memleket huzurunda Meclisimizin iyi bir imtihan vermesini can ve yürekten temenni ederim. Yoksa buraya Kore meselesi gibi nazık ve halli bütün cihan devletleri tarafından müşterek bir telâkkiye bağlanmış olan bir meseleyi istismar mevzuu yapmayı, hakikaten milli menfaatlere aykırı telâkki ederim.

Hiçbir parti için, hiçbir şahıs için şu suali sordu diye bir isnatta bulunmak aklımızdan geçmez. Şu ana kadar konuşulanları sadece suâl ve gensoru meselesinin icaplarını kürsüde tatbik mahiyetinde telâkki ediyoruz. Bundan öte, his mevzularına geçilecek olursa elbette bizim de söyleyeceklerimiz vardır. Mebus konuşur, Hükümet konuşmaz, mebus istediği gibi konuşur, söver, sayar, Hükümet susar, cevap vermez, böyle bir vahimeyi biz zihnimizde yaşatmıyoruz ve kendimizi müdafaa etmek ve cevap serbestisini muhafaza etmek kararını muhafaza ediyoruz. Muhalefette iken nasıl asalet, metanet ve ciddiyetini muhafaza etmiş bir parti isek aynı evsafi iktidarda da muhafaza etmekte olduğumuzu ispat etmekte gecikmiyeceğimize kaniiz. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Kemal Türkoğlu arkadaşımızın سوالini hakikaten garipsemiş olmanız iktiza ediyor. Diyor ki: Kore kararını alırken siz bir Heyeti Vekile kararı verdiniz mi? Kore kararı hakkında Heyeti Vekile kararının mevcut olması kadar tabîî bir şey tasavvur olunamaz. Fakat سوالinin şu kısmı daha acayıptır; diyor ki: Bu kararı, ittifakla mı ekseriyetle mi aldınız? Sana ne? *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Arkadaşlar derhal arzedeğim ki Kore kararı, Heyeti Vekilenin mevcut azasının ittifakiyle alınmıştır. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Neden Resmi Gazetede neşretmediniz?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamlı) — Arkadaşlar kararı aldıktan sonra bu kararların Resmî Gazetede neşredilip edilmediğini Başbakan takip etmez. Bunu bürolar yapar. Şimdi vehleten bir sual karşısında kaldığım için cevap vermek için tabîî bir mühlet istiyeceğim. Bir sual sorulduğu ve buna cevap verilmesi icabettiği zaman bunun için mühlet istemek tabîîdir. Bir Başbakan şahsan bununla meşgul olmadığına göre neticeyi sorup ayrıca arzedeceğim tabîîdir.

Standart birlik midir diye sordular. Bu sual karşısında size birçok şeyleri hatırlatmak icabeder. Bu Kore kararı verildiği günden beri Kore bir Yemen olmuştur, Kore çocuklarımızın mezarı haline geldi, gönderilen birlik standart birliktir, bütün bu propagandaların nasıl zehirli ve zehirleyici bir tesirle memlekette bir baştan bir başa yayılmak istendiğini elbette işitmişsinizdir. Ben şimdi bunun ne olduğunu izah edeyim: Standart birlik midir, değil midir? Bunu belki bilmezsiniz, bâzılarınız bilmez. Bunu bu işlerle çok yakından meşgul olanlar bilir. Standart birlik mi istiyorlar. Yani zayıf olduğu takdirde yerine takviyeler gönderilecek midir, gönderilmeyecek midir? Eğer anlıyorsam sorunun mânasını böyle anlamak icabeder. Şimdi arkadaşlar dikkat etmenizi rica ediyorum: Takviye gönderecek mi, gönderilmeyecek misiniz? İki ihtimalde de Hükümetin zor bir durum karşısında bırakılmak istenmekte olduğuna dikkatinizi çekerim. Yani oraya takviye gönderilecek, diyecek olursam millete dönüp diyeceklerdir ki Kore'yi Yemen haline getirdiler. Gönderilmeyeceğiz diyecek olursam bu sefer beraber hareket ettiğimiz milletlere dönüp diyecekler ki işte bunların ahdü vefası bundan ibarettir. *(Bravo Adnan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar; memleket menfaatlerinin şu anda bu suale cevap vermemekte olduğunu arzederim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar, Meclis toplantı halindedir. Kore'ye takviye gönderip göndermemek meselesi önümüze gelirse ve icraya geçildiği zaman tekrar burada bizi soruya, gensoruya çekebilirler. Hattâ bunlar neticesi bizi şüpheye götürebilmek iktidarına sahip insanlar olarak konuşurlar burada. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar, bu standart birlik meselesine de bu cevabı arzettikten sonra Sayın Dışişleri Bakanımıza suallerin mabadini cevaplamasına meydan bırakmak üzere kürsüden ayrılacağım. *(Soldan sürekli alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Müsaade ediniz de sözüme devam edeyim.

BAŞKAN — Dışişleri Bakanı konuşacak ondan sonra konuşursunuz.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Arkadaşımız gayet ince sualler soruyor..

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Estağfurullah.

DIŞİŞLERİ BAKANI FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) — Kendilerinin bu ince suallerine cevap vermeye çalışacağım. Bunu geçen sefer de arzetmiştim. Bu 53 devletten 13 devlet askerî kuvvetler göndermiştir. Tabii kendileri de bunu bilirler. Bundan başka bir maksatları varsa, söyledikleri zaman tekrar söz alır cevabını veririm.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Efendim, Sayın Başbakan sorularıma cevap verdiler. Kendilerine teşekkür ederim. Buyurdular ki, Bakanlar Kurulunun ittifakla mı, yoksa ekseriyetle mi karar almış kendilerini neden alâkadar ediyor.

Benim duyduğuma göre üç bakan muhalif kalmış...

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yalandır. Üç bakan muhalif kalsa bile tesiri ne olabilir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Devamla) — Öyle birşey duydum. Aksini duymakla memnun oldum, o mesele değildir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Aman Beyim bütün dünya değişir.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Arzediyorum, formalite olarak ikinci derecede haizi ehemmiyettir. İlânı harb kararına gelmeden bir harb haline angaje olabilirsiniz. İcra kuvveti olarak, Hükümet olarak bir harb haline angaje olabilirsiniz. Ve ilânı harpsiz harbler patlak.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Aziz Arkadaşlar, huzurunuzu tekrar işgal etmek mevkiinde kaldığımdan dolayı affınızı rica ederim.

Evvelâ itiraf ve kabul edeyim ki, Sayın Faik Ahmet Barutçu'yu dinlemek kadar, kendisiyle münakaşa etmek de haz verici bir mahiyet aldı. *(Bravo sesleri)*

Bunu tebarüz ettirmekten maksadım, kendisinden evvel, bir iki saat Meclisi kaplayan kargaşalık havasının ruhunda yarattığı tesirdir; teessürdür. Hakikaten bu kürsünün fikir münakaşalarının yeri olmasını temin etmek Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin en esaslı gayelerinden; biri olmak lâzım gelir. *(Sağdan bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, sanki hürriyetsizlik içindeymişiz gibi, sanki söz hürriyeti ortada mevcut değilmiş gibi, sanki insanı konuşmaktan menetmek için gırtlığına sarılınıyormuş gibi edalar takınmak suretiyle ariyet olarak bir hürriyet kahramanlığı süsünü iktisap etmeye çalışmak artık şu içinde bulunduğumuz zamanda modası çoktan geçmiş bir usul olarak mütalâa edilmek icabeder. *(Soldan alkışlar)*

Gerek sözle, gerek yazı ile mitinglerle, meydanlarda, parti toplantılarında, Meclis kürsüsünde her vatandaş aklının, fikrinin erdiği şekilde, seviyesinin müsait olduğu mertebede konuşmak hakkına sahiptir. Beni konuşturmuyorlar, konuşamıyorum gibi tazallüm etmek bugünün şartlarına uygun bir hal değildir. Tahmin ediyorum ki, bu yolu tutmuş olan arkadaşlar tez zamanda bunun iyi bir yol olmadığını anlamak suretiyle sarfı nazar ederler. Hele konuşmalarımızın mevzuunu teşkil eden meseledeki ciddiyet bizi büsbütün dikkatli olmaya sevk etmek icabeder. Bu tarz konuşmaların Kore'de verdiğimiz şehitlerin ruhunu olduğu kadar, oradaki kahraman askerlerimizin kalblerini de rencide edeceğine şüphe etmemek icabeder. *(Bravo sesleri)* Kore'de birliğimiz ne kadar büyük bir şehamet eseri göstermişse, vatanın o büyük hâdiseyi kabul ve telâkki ediş tarzı da aynı derecede büyük bir şehamet manzarası halindedir. Hiç değilse memleketin bugün içinde bulunduğu bu ruh haletine hürmet etmek bakımından daha ziyade dikkatli olmamız icabederdi, kanaatindeyim.

Şimdi Muhterem Barutçu arkadaşımın benim sözlerimde yanlış anlamış olduğu bir noktayı tashih edeyim:

Barutçu arkadaşım Kore'ye ikmal göndermek bahis mevzuu olursa, meseleyi Meclis huzuruna getireceğimizi söylemiş olduğumuzu ifade etti. Bunda küçük bir yanlışlık olduğu kanaatindeyim.

Benim sözlerim şöyle olmuştı: Böyle bir mesele karşısında değiliz. İlerde önümüze gelecek her hangi bir meselede alacağımız karar ne olacaktır? Bu alacağımız kararda usulümüz ve metodumuz ne olacaktır? Bunu bugünden ifade etmek yersizdir, demek istedim, kendilerine mebus olarak, mebus olmak sıfatını taşımakta olduklarına göre icranın her türlü hareket ve kararlarını Meclis huzuruna getirebilmek ve onu esaslı murakabeye tâbi tutmak hakkına malik olduktan sonra endişeye mahal olmadığını ifâde etmek istemiştim.

Arkadaşlar, meselenin aslına elince kanaatlar muhteremdir. Bize diyorlar ki, mahsus düşünceleri ve anlayışları vardır bize diyorlar ki; kendilerinin kendilerine mahsus düşünce ve anlayışları vardır. Bizim de kendimize mahsus bir anlayış ve düşüncemiz olduğu muhakkaktır, öyle olmasaydı saflarımız ayrı olmazdı.

Şimdi asıl Halk Partisi muhalefetine görüşünü tezkiye eden esaslara geliyorum. Halk Partisi muhalefetine göre yardım yapmak Birleşmiş Milletler Anayasasına aykırı değildir, bir.

Halk Partisi Kore'ye asker gönderilmemesi fikrindedir; silâhlı kuvvetler göndermek lâzım geldiği kanaatinde değildir, iki. O halde Halk Partisi muhalefeti şunu isbat etmeye çalışıyor. Birleşmiş Milletler Anayasası mucibince mecburiyet olmadığı için, yani Kore'ye silâhlı kuvvet gönderme mecburiyeti olmadığı için meselenin mutlaka Meclise getirilmesi lâzımgeldi. Buradan varmak istedikleri netice ise, Hükümetin Anayasa hükümlerine aykırı olarak hareket ettiğini ve Meclise getirilecek bir meseleyi kanunsuz olarak doğrudan icraya koyduğunu isbat etmekten ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, Sayın Faik Ahmet Barutçu, evvelâ Kore'ye silâhlı kuvvetler göndermenin mecburi olmadığını isbat etmek için deliller getirdi. Sonra Kore'ye silâhlı asker göndermek icabetse de bunun Büyük Millet Meclisine arzı lâzımgeldiğini isbat etmek için deliller getirdi.

Bu iki meseleyi kendilerinin eline aldığı gibi tekrar gözden geçirelim. Fakat her şeyden evvel arz edeyim ki, bu mevzuda huzurunuzu rahatsız edecek kadar sözler söylenmiş bulunuyor. Hattâ hattâ şimdi söyleyeceğim sözlerin daha evvel söylenmiş sözlerin belki de bir nevi tekrarıdır ibaret kalacağını ifade etmek mecburiyetindeyim. Sayın Faik Ahmet Barutçu evvelâ Trygvi Ley'nin bir bültende intişar eden ifadesini delil olarak zikretti. Bu bültende Trygvi Ley demiş ki, 42'nci madde tatbik edilmemiş olduğu için Güvenlik Konseyi tavsiyede bulundu.

Muhterem Arkadaşlar, bundan evvel söz aldığım zaman Trygvi Lie'nin Birleşik Milletler Güvenlik Konseyinin kararını tebliğ eden telgrafını okumuştum. Orada her türlü yardım yapılmasının taleb edilmekte olduğunu dinlediniz. Ben kendilerinden o telgrafın doğru olup olmadığını ifade etmelerini rica ederim. Okuduğum telgraf tamamen doğrudur. 42'nci madde 43'ncü maddeye bağlı mıdır, değil midir, şu mudur, bu mudur; bunların tekrar münakaşasında da bendeniz bir fayda ummuyorum. Yalnız 43'ncü madde tatbika konulmadığı için Birleşmiş Milletler Konseyinin talebine icabet edip etmemekte üye milletler muhtardır dedi. Eğer 43'ncü madde tatbik edilmiş olsaydı üye milletlerin taahhüt ettikleri miktar kadar asker vermek mecburiyetleri vardı. Fakat 43'ncü madde tatbik edilmemiş olduğu için miktarda muhayyeriyet vardır; yardımın tatbıkında değil. Bizim anlayışımız budur. Leküm dini küm veliyeddin. Siz anlayışınızda devam edebilirsiniz, biz de anlayışımızda devam edebiliriz. Fakat arkadaşlar elde bulundurulmuş iktidar, kanunları ve nizamları nasıl anlamış ve anlıyor olduğunun ehemmiyeti vardır. Çünkü onları anlayışlarına göre icra ve tefsir eder. Muhalefetin de tenkid etmek, ikaz etmek hakkı elbette mahfuzdur. Bir hâdiseyi mutlaka bizim gördüğümüz gibi diye iddia etmek ne onlar için, ne de bizim için doğru değildir. *(Bravo sesleri)* Bunlar muhtelif tandanslara, temayüllere, fikrî formasyonlara göre şekil alan seyyal bir sahanın içinde alınmış kararlardır.

Şimdi müsaade ederseniz, Kore'ye asker göndermek mecburi değildir, mecburiyet yoktur iddiasını ele alarak, mecburiyet olmadığına göre, alınan kararın mutlaka Meclisten geçirilmesi lâzımgeldiği iddiasına gelelim: Mecburiyet olsaydı, bu mecburiyet elbette Birleşik Milletlere karşı olurdu. Fakat bu mecburiyet memleketi, kendi tâbirlerine göre, harbe götüren bir mecburiyet olduğuna göre harbde de sulhde de son söz Büyük Millet Meclisine ait olduğuna göre o mecburiyet mevcut olsa idi kendi fehvalarınca meseleleri Meclise getirmek icabederdi. Binaenaleyh mecburiyet olmadığını iddia etmek mutlaka Meclise getirilmesini zaruri kılar gibi bir kaziye ortaya âtilamaz. Şimdi arkadaşlar harb hali midir, sulh hali midir, biz harbemi girdik, harb olur mu olmaz mı, harb kararı mı değil mi?.. Sayın Faik Ahmet Barutçu diyor ki mademki orada bir muharebe cereyan ediyor, mademki orada silâhlı kuvvetler çarpışıyor bir şekil meselesini esasa takaddüm mü ediyorsunuz? Orada harb cereyan etmektedir: Binaenaleyh, harb ilân olunmuştur, öyle farzedilmesi lâzımdır. Niçin şekil üzerinde duruyorsunuz, niçin işin özüne itibar etmiyorsunuz? Diyor.

Arkadaşlar Faik Ahmet Barutçu'nun ve Cumhuriyet Halk Partisinin muhalefetine telâkkisine göre hâdiseler cereyan etse idi bugün dünyanın, manzarası büsbütün başka olurdu. Bugün dünyamızda müesses olan siyasi vaziyet harbin hiçbir Devlet tarafından hiçbir Devlete ilân edilmemiş olduğu esasına dayanmaktadır. *(Soldan bravo sesleri)*

Eğer harb ilân edilmiş olsa bugün dünyanın manzarası, tekrar arz ediyorum ki, büsbütün başka olurdu. Hiçbir Devlet hiçbir millet bugün birbiriyle harpte olduğunu, harb ilân edilmiş olduğunu kabul edecek, vaziyette değildir.

Bir de bizim Meclise gelip gelmemek meselesinde, hatalı olup olmadığımızı tebarüz ettirmek için Amerika Reisicumhurundan misâl getirdiler ve dediler ki; benim misâl olarak zikretmemi, yeşile ittihaz ederek dediler ki: Fil hakika harb ilânı, Amerikada harb ilânı Senatonun vazifesidir. Binaenaleyh Reisicumhurun oraya silâhlı kuvvetler göndermesinden harb ilân etmiş olduğu gibi bir netice çıkarılamaz. Niçin? Çünkü Reisicumhur hukukçuları çağırılmış veyahut hukukçular bir arada toplanmışlar, harb hali, harb ilânı vaziyeti olmadığı hallerde silâhlı kuvvetler gönderebilmenin mümkün olacağına hukukçular karar vermişler. Bu sebepten dolayı Amerika'da Senetoya gidilmekten sarfınazar edilmiş ve silâhlı kuvvetler Kore'ye gönderilebilmiş. Bunun ispat ettiği hakikat şudur, ki Amerika'da da Kore'de cereyan eden, muharebeleri bir harb ilânı mahiyetinde telâkki edilmeyerek, Senatonun, kongresinin kararına, arzedilmekten vareste addedilmiş ve Cumhurbaşkanının salâhiyetleri dâhilinde görülmüştür. Bunun ispat ettiği hakikat tamamen bizim tezimize tetabuk etmektedir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bize -diyorlar ki, dikkat edecek olursanız- bunu bir tariz maksadiyle arzetmiyorum -muhalefetin ifadelerinde müşterek olan taraflar vardır. Daha evvel diğer bir muhalefet adına- veyahut da müstakil olarak konuşan arkadaş ta Heyeti Vekile kararını nasıl aldınız, bunda bir ittifakınız var mıdır, ekseriyetiniz var mıdır, kararı niçin ilân ettiniz, etmediniz gibi birtakım kurcalamalar yaptılar. Şimdi. Halk Partisinin muhalefeti de diyor ki siz bu kararı alırken hukukçulara tetkik ve tahkik ettirdiniz mi, dört bir tarafını gösterdiniz, mi? Kararı nasıl aldığımızı zannediyorlar? Malûmatları nedir? Acaba komitecilik halinde çalışmakta ve Heyeti Vekile olarak dön duvar arasında nasıl çalışmakta olduğumuzu gözetlemek haline mi geldiler? *(Sağdan gürültüler)*

Hangi hukukçuları çağıracaktık? (*Soldan Nihat Erim'i sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, mutlaka bizsiz, mutlaka bensiz Türkiye olmaz, mutlaka bensiz Türkiye idare edilmez zihniyetine her şeyden evvel bir son vermek lâzımgelir (*Soldan şiddetli alkışlar*) Hukukçulardan sorulmalı idi, ötekinden berikinden danışmalı idi iddiaları bir nokta ve esasa irca edilmek icab ederse ortaya çıkacak çıplak hakikat, bundan ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, muhalefet gazetesinde de bu fikir ortaya atılmıştır: Hariciye Vekâletinin noktai nazarının alınmadığı ileriye sürülmüştür. Nereden biliyorlar, içinde mi idiler Hariciye Vekâletinin, Heyeti Vekilenin içinde mi idiler? Soruyorum, nereden biliyorlar?

Arkadaşlar, bu o kadar hakikatten ari bir iddiadır ki; iki cümle ile maruzatta bulununca bunun mahiyetini anlamakta gecikmeyeceksiniz.

Güvenlik Konseyinin kararı bize tebliğ edildiği zaman bu kararın Hariciyenin büroların, da kayda tâbi tutulduğunu, bu kararın Harici yede müzakere edildiğini, bu kararın cevabının hariciyeden çıkmış olduğunu tasavvur etmek gayet tabiidir. Bunun aksini iddia etmek için bir bildikleri olmak lâzımgelir.

İkinci olarak arkadaşlar, tekrar oradan bize birçok müracaatlar vâki oldu. Elbette tabîî olarak bunları bürolar işledi, tekrar büro cevabını yazdı. Heyeti Vekilenin tasvibine arzetti. Arzettiğim gibi bunun aksini iddia edebilmek için bildikleri bir şey olmak lâzımgelir.

Görüyorsunuz ki, muhalefet diye sabahtan akşama kadar birtakım uydurmalar ve dedikodular icat edilmektedir. Ve muhalefetin, gıdası böylece dedikodu ve uydurma haber olduğu manzarası görülmektedir. (*Bravo, sesleri ve alkışlar*) Burada, Büyük Millet Meclisinin bu kutsi kürsüsünde bunları ifade etmekten maksadım, yarınki gidişimize daha salim bir istikamet verebilmek endişesinden doğmaktadır. Muhalefet sabah akşam yalan üğüten, dedikodu üğüten bir değirmen halinde işliyemez. Dikkat edecek olursanız mütemadiyen sabahtan akşama, akşamdan sabaha gazetelerinin bütün nüshaları meydandadır. Her gün sabah akşam tekzip edilmeye yetiştirilmiyecek yazıları, uydurma havadisleri icat etmektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, yine yarının gidişine, memleket menfaatine uygun bir istikamet verebilmek için bir iki noktaya daha işaret etmeme müsaade buyurmanızı rica ederim. Benden daha evvel konuşan Millet Partisinin tek mümessili arkadaşım...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sağ ol.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir feveran halinde Adam, bu adam tâbirlerini kullandı ben incinmedim. İncinmeye ne hacet var; yalnız bir noktaya işaret etmek lâzımgelir ben de kendisine: Bu adam diyebilirim, bu herif diyebilirim, dana ilerisini söyleyebilirim. Bundan ne çıkar, seviyemi göstermiş olurum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Söylersen cevabını da alırsın.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Cevaba, cevapla mukabele etmek mümkündür. Ben bunu söylemiyorum, dikkat ediniz arkadaşlar, bunlar söylenebilir, diyorum. Herkes, karınca kararınca seviyesine göre bunları söyleyebilir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hepimiz birbirimizi biliriz, sizin seviyeniz de malûm. *(Soldan sus küfretme, sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bağırarak, çağırarak memleketin bu ulvi çatısını bir kargaşalık makara haline getirmeye çalışmak, memleketin menfaatine sayılmaz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Dikkat edecek olursanız sözleri tükendikçe tahrike gittiler. Söyleyecekleri kalmadığı için sizleri tahrik ettiler. Tahrike kulak asmamak lâzımgelir... Hatta konuşmaları takyit eden içtüzükte ne kadar hüküm varsa bunu elbirliğiyle tadil edelim, 20 dakika mı okuyacaklar, 40-80 dakika okusunlar, ne söyleyecekleri varsa ortaya döksünler. Bu gibi takyidatı ortadan kaldıralım da bizi konuşturmadılar diye artık bir şey mümkün olmasın *(Soldan alkışlar)* Muhterem Arkadaşlar, birbirimize târız etmek lâzımgelirse hakikaten söyleyecek yok söz vardır. Bunları bir tarafa bırakalım. Ben kendilerine diyor muyum ki; arkadaşlarıyla beraber milletin huzuruna çıkıp iki sene bir muvazaa efsanesiyle koskoca bir partiyi millet nazarında yok olmak vaziyetine getirdiniz. 14 Mayıs bunun ne kadar kötü bir efsane olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koyduktan sonra artık Türk Milletinin huzuruna siyasi bir parti olarak çıkmaması icabederdi diye bir tarzde bulunuyor muyum? *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Aziz Arkadaşlarım, muhteremi arkadaşlarım, bunların hepsini maziye intikal ettirmek çok yerinde olur. Faik Ahmet Barutçu arkadaşımın dediği gibi mazinin ananeleriyle yeni devir kurulmasına sâyetmekten ziyade yeni kuracağımız devri asil ve isabetli ananelere istinat ettirmeye çalışmak çok daha yerinde olur. *(Soldan ve sağdan alkışlar)* Hassaten gayet yerinde olarak bahsetmekte oldukları millî birliğin icaplarının böyle tecelli etmesi lâzımgelceğine kaniim. Yoksa burada, bu kürsüde konuşturmuyorlar, yapmıyorlar, etmiyorlar suretinde haykırmak, arkadaşları tahrik etmeye çalışmak, arkadaşları veya teşekkülleri şu ve bu şekilde rencide etmeye uğraşmak bizi hayırlı yola götürür teşebbüslerden değildir arkadaşlar. *(Soldan sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Müzakerenin yetersizliği hakkında konuştular, şimdi Hükümetten soruyorum; bir takrir vardır, müzakerenin kifayetiyle beraber takririn reye konması teklif ediliyor. Eğer Hükümet tercih ediyorsa bu takriri açık reye koyalım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sondan, takririn açık reye konulması keyfiyeti midir?

BAŞKAN — Nizam nameye göre, kifayeti, müzakere takriri ile beraber esbabı mucibeli takrir öncelikle oya konur.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Nizamname icabı ne ise lütfen onun tatbikini rica ederim.

BAŞKAN — 163'ncü madde, " sadece gündeme geçilmesi kabul olunmazsa..." diyor. Bu kadar konuşulduktan sonra tabî bu konuşmaların bir neticei hukukiyesi olmak lâzımdır. Eğer bu şekilde bir takrir olmazsa Başkan gündeme geçceğini tebliğ eder.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Usul hakkında ve takrir hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun!

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Şimdi aziz arkadaşlar kıfayeti müzakere var ve bir itimat meselesi ortaya atılmış da değildir. Şimdi esbabı mucibeli takrir; Hükümete itimat beyan edilsin mealini ihtiva ediyor.

Arkadaşlar, Hükümete itimat beyan edilmesi meselesi; ya Hükümet itimat ister, yahut da milletvekili ademi itimat takriri verir. Ya Meclis müzakere neticesinde Hükümete ademi itimat beyan eder, yahut Hükümetin Meclis ekseriyeti tarafından tutulmadığı hakkında bir şüphe hasıl ise o zaman Hükümet Meclisten itimat ister. Bu husus da yine Hükümete ait bir keyfiyettir. Onun için arkadaşların itimada ait takrirlerini geri almalarını rica ederim, çünkü buna mahal yoktur. *(Mesele kıfayeti müzakeredir sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümetten itimat reyî istenip istenmediği bir usul meselesi olarak sorulmaktadır. Saatlerden beri cereyan eden müzakeratin seyri Hükümeti Yüksek Heyetinizden bir itimat reyî istemeye sevkedecek bir mahiyet ve manzara arz etmemektedir. Böyle bir manzara, açık rey ile itimat istenmesi Hükümetiniz için bir özentiden ibaret kalır. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümete itimat meselesi bahis mevzuu olmamıştır. İtimat reyî alması icabeden bir hal kalmamıştır. Yalnız bu takriri okudum. Münderecatını açık rey e arzedeceğim.

MUAMMER ALAKANT (Zonguldak) — Arkadaşlar; arzettim ya, Hükümet itimat ister yahut da milletvekili ademi itimat takriri verir. Her hangi bir müzakerede bir milletvekili kalkıp da kendiliğinden “Hükümete itimat beyan edilsin” derse o zaman her müzakerede, böyle birşey mevzuubahis olmadığı halde, bir milletvekili takrir verir; Başkan da bu önergeyi rey e arzetmek vaziyetinde olursa, Hükümete itimat veya ademi itimat hususunda açık rey e müracaat mecburiyeti hâsıl olur. Bunun içindir ki, Riyaset, bu takriri rey e koymasın. Müzakere olunmuş müzakere kâfi görülmüş, gündemin diğer maddelerine geçilmiştir. Dünyanın bütün parlâmentolarında böyledir. Takrirle açılan meseleler görüşülür. Müzakere kâfi görölerek gündemin diğer maddelerine geçildi demek Hükümetin verdiği izahat tatmin edici olduğu mânasına gelir. Yoksa her müzakere sonunda bir milletvekili kalkar böyle bir takrir verir ve Başkan da bu takriri rey e koyarsa o zaman Hükümet itimadı mevzuubahis etmediği halde açık rey e müracaat gibi bir yol açılır. Biz buna meydan vermiyelim ve böyle bir yol ihdas etmiyelim. Makamı Riyasetçe Tüzük icabı olarak bu rey e arzedilmesin.

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — Arkadaşlar; verilen takriri Muammer Alakant arkadaşım yanlış telâkki ediyorlar. Verilen takrirde itimat meselesi mevzuubahis değildir. Verilen takrir, Hükümetin Kore hakkındaki aldığı kararın tasvibinden ibarettir. Onun için burada bir itimat meselesi mevzuubahis değildir. Bir önerge verildiğine göre, bu önergenin rey e konulması mecburidir. Bu önerge tasvipten başka bir mahiyet arzetmemektedir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümete itimat veya ademi itimat bahis mevzuu olması için ya bunun Hükümet tarafından istenmesi veya bu hususta bir takrir verilmiş olması lâzımdır. Bu, doğrudur. Fakat bizim gensorumuzun içinde bu vardır. Çünkü orada Anayasaya aykırı hareket eden bir Hükümet yerinde duramaz şeklinde ademi itimat beyan edilmiştir. Bu itibarla gensorumuz esasen bir ademi itimadı tazammun etmektedir. Buna istinaden ademi itimat meselesinin mevzuubahis edilmesi ve bunun da gizli oyla olmasını teklif ederim.

BAŞKAN — Buyurun Sıtkı Yırcalı.

SITKI YIRCALI (Balıkesir) — Arkadaşlar; 162'nci madde, gensoru görüşmelerinin yeterliği ile gündeme geçilmesi hakkındaki önergeler öncelikle oya konur, diyor, öncelik tâbiri sarihtir. Buradaki sadece yeterlik hakkındaki takrirdir. Binaenaleyh "öncelik" kelimesi bulunduğu göre evvelâ yeterlik takririnin oya konması icabeder, bu, kabul edilmediği takdirde ki, altındaki madde tasrih ediyor, o zaman mucip sebepli takrirler oya konur.

Yalnız arkadaşlar; bir de 168'nci madde var, Milletvekilleri gensorunun sonucu ile ilişkin önergeler verebilirler, bu önergeler açık oya konur: deniyor. Bu takdirde verilen önergelerin açık oya konması icabeder. Bu takrirlerin hepsi yeterliğe ait takrirler olduğuna göre, bu takrirler oya konduğu takdirde, açık oya müracaat etmeden gösteri oyu ile bu iş neticelenebilir, ilk defa yeterlik takririni oya koyarsa biz de kabul edersek ayrıca açık oya gitmeye lüzum yoktur.

BAŞKAN — Şu önerge bir daha okunsun:

"Müzakerenin kifayeti ile..."

BAŞKAN — Kâfi bitti. Bu gensoru hakkında şimdiye kadar devam eden konuşmaların yeterliğini reyinize arz ediyorum. Kâfi olduğunu kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kahir ekseriyetle kabul edilmiştir. Şimdi bu takririn gündeme geçilmesine dair olan kısmını reyinize arz ediyorum. (*Gürültüler, olmaz sesleri*)

2. — Kütahya Milletvekili Ahmet Kavuncu ve iki arkadaşının Kore'de Birleşmiş Milletler emrinde ve hürriyet ideali uğrunda cavlarını vermekten çekinmeyen Şehitlerimiz için ihtiram sükûtu yapılması hakkında (4/86)

BAŞKAN — Müsaade buyurun, başka bir takrir var, onu okutacağım.

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara) — Usul bakımından, müsaade buyurun.

BAŞKAN — Takriri okutuyorum.

Büyük Millet. Meclisi Yüksek Başkanlığına Kore'de Birleşmiş Milletler ideali uğruna kahramanca çarpışan, Türk güç ve takatini bütün dünyaya bir defa daha ispat eden ve bu uğurda canlarını feda etmiş bulunan Aziz Şehitlerimizin ruhlarına hürmeten celse sonunda üç dakikalık bir ihtiram sükûtunun yapılmasını arz ve teklif ederiz.

Kütahya Milletvekilleri Ahmet Kavuncu Ahmet Gürsoy

M. Necdet Alkin

BAŞKAN — Takriri kabul edenler... Kabul edilmiştir.

Üç dakika ayakta ihtiram sükûtu yapacağız. (*Ayakta üç dakika ihtiram sükûtu yapıldı*)

BAŞKAN — İhtiram vazifemiz sona ermiştir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kifayeti müzakere takririnin kabulü vâki olduktan sonra bunun mânası üzerinde kısaca tevakkuf etmek ve vaziyeti tenvir etmek lüzumu hâsıl olmuştur kanaatindeyim. Kifayeti müzakere takriri ile verilen bir takrir cereyan eden müzakereler esnasında Meclisçe, yani Yüksek Heyetinizce hâsıl olmuş olan kanaati tebyine medar olacak mahiyette idi. Bu takririn kabul edilmemiş olması zihnimde bir şüphe ve tereddüt yarattı: Acaba bu takririn kabul edilmemiş

olması sadece bir usul meselesi midir, yoksa takririn muhtevası bakımından Yüksek Heyetinizce şayanı kabul olmadığı gibi bir mânayı tazammun eder mi? Bu cihetin tebellür etmesini vuzuh ve sarahat bakımından lüzumlu addederim. Ben bunun usule tevfikân halledilmesini Yüksek Riyasetten rica ederim. *(Çok doğru sesleri)*

BAŞKAN — Sayın Başbakanın mütalâasını dinlediniz. Esasen okuduğum nizamnamenin sarih hükmüne göre müzakerenin yeterliği kabul olunduktan sonra gündeme geçilir.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Bir takrir verdik.

BAŞKAN — Okunan takrir münderecatı üzerinde hemen hemen mutabakat olduğu açıktan açığa müşahade edildiğine göre, takririn reddolunması veya takirde mevzuubahis olan meselenin nazarı dikkate alınmamış olması mânasına gelmez. Bu gündeme geçilmesi, sadece nizamnamenin sarih hükmü icabıdır. Takirde Yüksek Heyetinizin müşterek kanaatini ifade eden noktai nazarlar, zaten muhtelif hatip arkadaşların mütaaddit konuşmalarıyla tebarüz ettirilmiş ve tamamen Heyeti Umumiyenin malı olmuş ve böylece Hükümet tarafından alınan kararlar Yüksek Heyetinizin kahir bir ekseriyeti ile mazharı tasvip olmuştur. Bu itibarla...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Açık oy istiyoruz.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI SAMED AĞAOĞLU (Manisa) — Muhterem Arkadaşlar, birinci fıkrasında kifayeti müzakere ibaresi bulunan ve yalnız o fıkra okunarak kabul etmiş bulunduğunuz takririn, Yüksek Huzurunuzda okunmuş olan ikinci kısmı için de; gensoru takririni vermiş ve takrirlerinde Hükümete ademi itimat noktai nazarını sarahaten müdafaa etmiş olan arkadaşların dayandıkları noktaları ayrı ayrı göstermek suretiyle, bunların varit olmadığı ve ketiyen iddialarının ispat edilemediği, Hükümetin siyasi ve hukuki izahatının tamamen tasvip edildiği yazılmış bulunuyordu. Bu, yüksek ıttılânıza gelmiş bulunmaktadır.

Bunun içindir ki; Başbakan takririn alt kısmının okunmasına rağmen reye konmamış bulunmasından mütevellit haklı bir noktai nazar serdetmiştir. Hükümetin noktai nazarı budur. Bu itibarla bu takririn bir defa daha okutularak reyinize ve tasvibinize arz edilmesini rica ediyoruz arkadaşlar, *(Takriri reye koyun sesleri)*

BAŞKAN — Bir takrir daha vardır, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa. Hükümetin verdiği izahat kâfi görülmediğinden Hükümetin Kore'ye birlik göndermesinin Anayasaya aykırı bulunduğunun ve Hükümete ademi itimat işinin açık olarak oya konmasını arz ve teklif ederiz.

Mardin Milletvekili Kırşehir Milletvekili Kemal Türkoğlu Osman Bölükbaşı *(Ret sesleri)*

BAŞKAN — Takrir iki olduğuna göre Hükümet noktai nazarını açıkladı, okunan gerekçeli takrirlerden hangisini tercih ettiğini bildirdi. Şimdi bu takriri ona göre reyinize arzedeceğim.

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — Efendim, verilen önergenin yalnız kifayeti müzakere kısmı, birinci fıkrası reye konmuş, ikinci fıkrası reyi âlinize arz edilmemiştir. Tüzük mucibince eğer Önerge olmazsa o vakit gündeme geçilir. Önergeler verilirse bu önergeler reye konur. Tüzük mucibince bu önergelerden hangisini Hükümet isterse Başkan onu oya kor.

BAŞKAN — Abidin Potuoğlu arkadaşımızın ifadeleri biraz evvel Yüksek Heyetinize arz edilmiş bulunuyor. Hükümet evvelce gerekçeli olarak okunan taktirin tercihan açık oya arzedilmesini kabul etmiş bulunuyor.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hükümetin lehinde olan taktir reye konulduğu takdirde kabulü, Yüksek Heyetinizin Hükümet için bir itimat reyi istemediği mânasını tazammun eder. Binaenaleyh, bu taktir tasvibinize iktiran ettiği takdirde, itimat reyi bahis mevzuu olmaması lâzımgeldiğine göre, açık reyin bahis mevzuu olmaması lâzımgelir. Binaenaleyh bendeniz, taktirin reye vazedilmesi, kabul edilmediği takdirde, ademi itimat reyi istiyen taktirin reye konmasını ve kabul edildiği takdirde itimadin açık tecelli etmesini arz ve talebederim.

BAŞKAN — Şimdi Hükümet, tercih hakkı ve salâhiyetini kullanmıştır. Taktirini tekrar okutarak reyinize arzedeceğim. *(İstanbul Milletvekili Mükerrer Sarol ve arkadaşlarının taktirini tekrar okundu)*

BAŞKAN — Şimdi bu taktirini açık oya arz ediyorum, oy için Bursa'dan başlıyoruz. *(Bursa seçim çevresinden başlanarak oylar toplanıldı)*

BAŞKAN — Oyunu kullanmayan arkadaşlar varsa lütfen kullansınlar. Oy toplama muamelesi bitmiştir.

Efendim; oya katılanlar 351, Kore'ye gönderilen savaş birliği hakkında Hükümetçe alınan kararda, Anayasa prensiplerine ve kanunlarımıza aykırı bir cihet görülmemiş olduğundan Hükümetin verdiği hukuki ve siyasi izahatın tasvibine mütallik taktirini kabul edenler 311 dir, kırmızı rey verenler 39'dur ve 1 de çekinse vardır. Şu halde taktir, arzettiğim esaslar dâhilinde, 311 reyle kabul buyurulmuştur. *(Soldan bravo sesleri şiddetli ve sürekli alkışlar... Başbakan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Kore meselesi hakkında Hükümetin vermiş olduğu karar ilân edildiği andan itibaren; memleketçe bilindiği andan itibaren bu kararın meşru olmadığı hakkında söylentiler, memleketin yüksek menfaatini haleldar edecek derecede zararlı olmakta, devam edegeldi. Şimdi Hükümete vermiş olduğunuz itimat reyi ile Hükümetin almış olduğu kararın gayrimeşru olmadığını en salâhiyetli makam olarak tesbit etmiş bulunuyorsunuz.

Gönül ister ki bundan sonra da, bu kararınızı belirtmiş olduktan sonra artık memleket zararına olan bu çeşit zehirli propagandalar olduğu yerde dursun. *(İnşaallah sesleri)* Durmadığı takdirde bunu yaymakta devam edenlerin iyi niyetinden bihakkın şüphe etmek icabeder.

Muhterem Arkadaşlarım, bir kere daha ifade etmek yerinde olur ki, Hükümetiniz hiçbir zaman ne Anayasa ve ne de mevcut kanunlar dışında hareket etmeyi aklından geçirmemiştir. Şimdiye kadar olan vaziyette de bunun böyle olduğunu, şükranla arz edeyim ki, şimdi tesbit etmiş bulunuyorsunuz. Bundan sonrası için de Hükümetiniz hiçbir zaman ne Anayasa ve nede mevcut kanunlar dışında harekette bulunayım diye bir şeyi asla ve kata zihninden geçirecek değildir.

Verdiğiniz, itimadınızı ifade eden yüksek reyinizden dolayı Hükümet adına minnet ve şükranlarımı yüksek huzurunuzda arz ederim. *(Soldan sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Gündemde başka konuşulacak bir şey kalmadı 13.XII.1950 Çarşamba günü saat 15'te toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.⁸

⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem 9, Cilt 3, Birleşim 17, Sayfa 137-139, 144-147, 151-152, 173, 176-179, 196-199

22 Şubat 1951 Perşembe

Diyanet İşleri Başkanlığı 1951 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Mebustan sual sorulmaz, fakat Hükümet adına tam bir cevap verebilmek için lütfetsinler. Sözlerine iki cümle daha ilâve etsinler. *(Kürsüye kürsüye sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, cemaat teşkilâtı kurulmasının din ve vicdan hürriyetini tamamlıyacağını Osman Bölükbaşı arkadaşımız ifade etmiş oluyor. Mebustan sual sormak usulden değildir, fakat Hükümete tevcih etmiş olduğu suale lâyikeyle cevap verebilmek için, kendisinden, bugün din hürriyeti mevzuunda ne eksiğimiz vardır, bunu ifade etmesini ve aynı zamanda cemaat teşkilâtı kurulmamakla dinin ne gibi bir baskı altında bulundurulmuş olacağını, yani cemaat teşkilâtı kurulması ile din hürriyeti arasında ne gibi bir münasebet görmekte olduğunun tasrihini rica ederim. *(Alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, Millet Partisinin mümessili olan bir milletvekili sıfatı ile din ve vicdan hürriyeti mevzuunda partimin programında yer almış bulunan esaslara uygun olarak görüşlerimi arz etmiş bulunuyorum; nitekim Bölükbaşı'nın islâm cemaati mevzuunda gayet açık bir ifade ile sorduğu suale. Hükümet adına cevap vermek mecburiyetinde olan Başbakanın Bölükbaşı'ya sual sormaya kalkışması çok sıkışık bir duruma girdiğinin ifadesidir.

Diyanet işlerine ayrılan birkaç milyon liralık tahsisatla 20 milyon müslümanın din işlerinin görülüp görülemeyeceği dikkate alınacak bir mesele teşkil ettiği gibi, din işlerini idare eden teşkilâtın Hükümet kadrosunda yer almasını da, lâiyklik prensipi ve din hürriyeti ile kabili telif görmüyorum. Sayın Başbakan bu kürsüden dini, cemaat işi sayıp saymadıklarını vazih olarak ifade ettikleri takdirde kendilerine düşen vazifeyi yapmış olurlar. *(Cemaat teşkilâtı olursa ne olacak sesleri)*

Ben, Diyanet İşleri teşkilâtı Devlet teşkilâtı içinde yer aldığı müddetçe bu isin lâikliğe aykırı olacağına, vicdan ve din hürriyetinin tam bir şekilde temin edilemeyeceğine kaniim.

Din işlerine ayrılan tahsisatın azlığı meydandadır. Böylece bir avuç şekeri Marmara'ya atıp limonata yapıyoruz. *(Soldan ne benzetme sesleri)* Parti olarak bizim bu husustaki fikrimiz esasen malûmdur. Bugünkü durumun devamını istiyorlarsa Sayın Başbakan fikirlerini izhar etsinler, tenevvür edelim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bütçemizde mevzu yedi milyon lira ile 20 milyon vatandaşın din işleri tedvir olunamaz şeklinde bir itirazda bulundular. Evvelâ buna cevap vereyim ki memlekette din işlerine harcanan para yalnız resmî bütçemize konulan yedi milyon liradan ibaret değildir. Memlekette yapılan bunca camiler ve ayrıca mevcutların tamirleri birçok köylerde çalıştırılan imamlar, hocalar, bunlar hep vatandaşların temin ettikleri imkânlarla olmaktadır.

Vatandaşlarımız dinî akidelerinin icabı olarak teberrularda bulunmak, cami yaptırmak, hoca tutmak dinî âyin ve ibadetlerini icra etmek hususlarında tamamen serbesttirler. Bu itibarla din hürriyeti mevzuunda bir şikâyet olmamak lâzımgelir. Esasen Osman Bölükbaşı cemaat teşkilâtının kurulmasının veyahut da Diyanet İşlerinin Devlet teşkilâtı içinde bulunmasının din hürriyetiyle ne suretle münasebeti bulunduğunu ifade etmiş değildir. Bu itibarla benim kendisine verecek cevabım olmamak lâzımgelir.

Bölükbaşı dedi ki: Din hürriyetini bunları ceste ceste vermektense toptan bir defada verip meseleyi halledelim.

Kendi kanaatlerine göre bu işi toptan halletmek cemaat teşkilâtı kurmak demek midir? Memlekette unsuru aslinin Türk ve Müslüman olduğu nazarı itibara alınacak olursa bir cemaat teşkilâtından bahsetmenin münasip olmadığı ve aynı zamanda Devlet Hazinesinden para tahsis edilmesinin de lâayıklığa aykırı olmadığı kanaatindeyiz.

Ancak açıkça ifade etmek isterim ki şayet bu memlekette din hürriyetinin tahakkuk ettirilmesi bakımından eksiklerimiz vardır diye bir iddiası varsa bu iddiayı mâkul ispat edebilirse derhal çare ve tedbirini bulmaktan asla çekinmiyeceğiz.⁹ (*Bravo sesleri alkışlar*)

⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 5, Birleşim 48, Sayfa 440-441*

28 Şubat 1951 Çarşamba

1951 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısının Tümü Üzerinde Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Efendim, müsaade ederseniz, tüzüğün 110'ncu maddesini okuyacağım:

“Tasarı veya teklifin maddeleri üzerinde görüşme bittikten sonra tümü için, yana ve karşıya söz söylemek isteyenlerden yalnız birer milletvekiline izin verilir”

Maddenin bu sarih hükmüne göre iki arkadaşımız söz istemişlerdir. Biraz evvel arzettiğim gibi Halk Partisinden bir arkadaş aleyhe konuştular. Demokrat Partiden de bir arkadaş, şimdi dinlediğiniz gibi, lehte mütalâada bulundu.

Diğer iki arkadaşımız daha söz istemiştir. Şimdi okuduğum maddenin açık hükmüne göre üzülererek söyleyeyim ki, bu arkadaşlara Divan söz veremeyecektir.

Söz Başbakanındır; *(Başbakan Adnan Menderes alkışlar arasında kürsüye geldi)*,

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES — (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar,

1951 yılı Bütçesi aylarca süren geceli gündüzlü ve dikkatli incelemelerden sonra Bütçe Komisyonunca Yüksek Heyetinize sevk edildi. Günlerden beri de aynı ciddiyet ve dikkatle bütçe; Yüksek Heyetiniz tarafından müzakere edilmiş, tasvibinize mazhar olarak nihai şeklini almıştır.

Bu suretle hattâ Meclise tevdiinden çok evvel bütçemiz etrafında yapılmak istenen şaşırtıcı telkinlerin mahiyeti de karar ve hükümlerinize meydana artık tamamiyle çıkmış bulunuyor.

Günler ve günlerdir geceli gündüzlü devam eden müzakereler bütün imkânlar kullanılarak Türk halkının bilgisine sunulmuştur. Devlet ve millet işlerinin, millî iradeyi temsil eden yüksek Heyetiniz elinde ve umumi efkâr huzurunda bütçe müzakereleri münasebetiyle böylece samimî ve aleni bir muhasebeye tâbi tutulmasını, millî murakabenin gereği gibi işlemesi bakımından bir zaruret saymaktayız.

Memleket, işlerinin sevk ve idaresinde ve bir yıllık gelir ve masrafların tertiplenmesinde millî murakabe icaplarının Yüksek Heyetiniz tarafından tam mânasiyle yerine getirilmiş olmasından müsterih olabilir.

Büyük Heyetinizin bu kadar dikkat ve itina ile meydana getirmiş olması, 1951 Bütçemizin memleket hesabına hayırlı ve başarılı olacağının en kuvvetli delili olduğunda şüphe yoktur.

Belirtmek istediğim diğer mühim bir nokta da, bütçenin şekil ve hüviyetinin tesbitinde ana hatları itibarıyla ve hattâ teferruatına kadar Yüksek Heyetinizle Hükümetin görüşleri arasında dikkate şayan bir muvaziliğin açıkça görülmüş olmasıdır.

Maziden alınan derslerle milletçe çekilen sıkıntıların ve duyulan hasretlerin yuğurup vücut verdiği bu görüş ve anlayışın birliğini çok tabîî telâkki etmek icabeder. Geçmişin ıstırap ve hasretleriyle beş yıllık mücadelenin kucığında vücut bulmuş olan bir iktidarın Meclisi ile Hükümeti ile memleket işlerini ele alışıta bu derece bir müvaziliğe ermiş olmasını iktidarımızı bekliyen birçok hizmetlerin başarılmaları bakımından çok esaslı bir mesnet olarak mütalâa etmek yerinde olur.

Memlekette mühim işler başarabilmek için, çok kuvvetli bir görüş ve anlayış merkezi sıklığının mevcudiyeti memleketin her bakımdan huzura; kavuşmasının da teminatını teşkil eder. Arkadaşlar,

Yine müşterek görüş ve kararlarımızın neticesi olarak memlekette yeni başlayan bir hürriyet nizamının temellerinin kuvvetle atılmakta olduğunu da beraber müşahade etmekle müsterih olabiliriz.

Vatandaş kendi serbest iradesiyle seçtiği Meclise bel bağlamakta haklıdır. Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin tesbit ettiği istikametlerde yürüyen Hükümetin de vazife başına geldiğinden beri takip ettiği yol, inanıyoruz ki, vatandaşa emniyet ve itimat telkin edecek şekilde tecelli etmiştir. Devlet hayatında huzurun mânası işte bu olmak lâzımgelir.

Artık Türkiye’de vatandaş siyasi, içtimai ve ferdî hürriyet ve masuniyetlerinin hiçbir suretle baskı veya tehdit altında bulunduğundan bir endişe duymamaktadır. Buna muhalefetin başında bulunanların da inanmaması için hiçbir sebep yoktur. Halbuki, yerli, yersiz her fırsat ve vesile ile memlekette bir huzursuzluk havasının hâkim olduğu zehabı verilmek isteniyor. Nitekim bütçe müzakerelerinde de bu maksatla sarfedilen beyhude gayretlerin nasıl bir yekûn teşkil etmekte olduğunu hep beraber gördük. Memlekette baştanbaşa huzursuzluk hâkim olduğunu iddia edebilmek için hiç olmazsa, bir müddet beklemek lâzımgelirdi.

Yeni iktidarın icraatı görüldükten sonra bunları sebep ve bahane göstermek suretiyle hücumla geçmek kendileri için daha akıllı bir hareket olurdu. Esefle kaydedelim ki, yeni iktidar daha vazifeye başlar başlamaz onlar, muhalefet olarak bu neviden feryatlarla ortaya atılmışlardır. Eğer daha ilk günden bu yola dökülmemiş olsalardı ve Hükümetçe takip olunan yolun inkişafını bekleyip tenkid ve hücumlarını o zamana tehir etmiş bulunsalardı, hiç olmazsa, zevahiri kurtarmış ve zamirlerini bir dereceye kadar saklamış olurlardı.

Ortada zahirî dahi olsa hiçbir sebep yokken daha ilk günde hücumla geçmiş olmalarını ancak kendilerini seçmemiş olan millî iradeye karşı duydukları bir infialin ifadesi saymak, icabeder.

Bu o kadar doğrudur ki, 14 Mayıs’ta milletin aldanmış olduğunu söylemek için üç ay geçmesine dahi sabır ve tahammül gösterememişlerdir.

Arkadaşlarım,

Muhalefet vazifesini en ağır şartlar altında başarmaya çalışmış ve eski devrin bütün hiddet ve şiddetini nefsinde tecrübe etmiş bir partinin mensupları olarak biz, muhalefetin vazifesini kolaylaştırmak için bütün ruhi hazırlıklara ve iyi niyetlere sahip bulunuyoruz. Ancak bizim haksız hücumlar karşısında haklı mukabelelerde bulunmamak hususundaki müsamahamızın da bir hududu olmak lâzım gelir. Hattâ bu hududu, daha ziyade, Devlet işlerini yürütme mesuliyeti ve siyasi ve idari istikrarı temin etme zarureti tâyin eder.

Arkadaşlarım,

Bir muhalefetin, memleket mukadderatını dört yıl elinde bulunduracak bir iktidarı daha ilk günden kötölemeyi ve onu her türlü itimat ve itibar mesnetlerinden mahrum bırakmayı ilk gaye olarak ele almasını hayırlı bir hareket olarak kabul etmek mümkün

değildir. Böyle bir hareketin muvaffak olduğu bir an için kabul edecek olsak, vazifeye başlamasının daha ilk aylarında milletin itimadını kaybeden ve tamamen itibarsız düşen bir iktidarın dört sene millet mukadderatına hâkim olması ne kadar bedbaht bir hâdiseler olurdu.. Hele dünyanın en ciddî şartlar içinde bulunduğu ve memleketimizin yepyeni bir rejimi yerleştirmeye çalıştığı çok nazik bir devrede böyle bir halin vahim neticeler doğurabileceğini tahmin etmek zor değildir. Memleketi, idare mesuliyetini uzun yıllar kendiliğinden üzerine almış olan ve Devlet idaresinde uzun tecrübelerle sahip olduklarını iddia eden insanların bu şartları göz önünde bulundurarak, mecburiyet ve mesuliyetlerini iyi hesap etmek icabeder. Bu itibarla, muhalefetin başında bulunanların daha dürüst, memleket menfaatlerine daha uygun ve demokrasi rejiminin yerleşmesine yarıyacak bir yolda yürümelerini ve hattâ ellerinden geldiği kadar yeni iktidara yardım etmelerini beklemek hakkımızdır. Bu yolda müşahade edebileceğimiz istidat ve temayüllerin üzerimize derin tesirler yaratacağını söylemeye dahi lüzum görmüyorum.

“Muhalefeti istiyor musunuz?” şeklinde bize tevcih edilmiş olan sual bu mülâhazamızı haklı olarak davet etmiştir. Cevabımız ise, millet iradesiyle kurulan yeni idarede böyle bir suâlin asla yeri olmadığını söylemekten ibaret kalacaktır.

Muhterem Arkadaşlar,

İktisadi görüşlerimizin izahına malî politikamızın makinesini teşkil eden bütçemizin dayandığı esasların müdafaasına lüzum görmüyorum. Bunları daha evvel Hükümet âdına ortaya koymuş bulunuyoruz. Bununla beraber komisyonlarda ve bilhassa Büyük Millet Meclisinin geceli ve gündüzlü devam eden müzakerelerinde sizler bilgi ile vuzuhla, heyecanla ifade etmiş bulunuyorsunuz.

Ancak muhalefetin bütçe etrafındaki iddiaları ile bizim görüşlerimizi çok kısa bir hulâsa olarak tekrar karşılaştırmakta fayda vardır.

Muhalefet iddia ediyor ki, bütçenin gelir rakamları maksatlı olarak çok fazla, masraf rakamları ise, yine maksatlı olarak hakikî ihtiyacın çok dununda gösterilmiştir. Binaenaleyh, Bütçenin açığı gösterilmek istenen miktarda değil, gösterilenin birkaç misli fazlasiyle milyara yaklaşmaktadır. Bu itibarla bütçede esaslı tasarruflar yapılabileceği hakkında Demokrat Parti iddialarının asılsızlığı meydana çıktığı gibi yine bu bütçe Demokrat Partinin muhalefette iken yapmış olduğu vaatleri tahakkuk ettiremeyeceği hakikatini ortaya çıkarmıştır.

Arkadaşlar,

Bütçenin gelir rakamlarının tahmininde yalnız daha evvelki bütçelerdeki mukabil rakamların esas alınması hiçbir zaman hakikata götürmez. Tahminlerin isabetli olması için bir evvelki bütçe rakamları ele alınmakla beraber, memleketin içinde bulunduğu iktisadi şartların” şümulü ile kavranması ve konjonktür seyrinin dikkatle göz önünde bulundurulması da zaruridir.

Bütçenin gelir rakamlarının şişirildiğine dair olan iddialara karşı cevabımız bu olacaktır. Masraf rakamlarının hakiki ihtiyacın dununda olduğu iddiası da varit değildir. Bir Hükümet şu hizmetleri şu kadar para ile yapacağım. Bunlar için fazla tahsisata ihtiyaç yoktur, derse bu hizmet ve işler için senin daha fazla tahsisata ihtiyacın vardır demek, icra karşısında parlâmentoların itiyat edindikleri bir yol değildir.

Şurasını da kaydetmek lâzımgelir ki, bütçeler nihayet tahmine dayandıkları için bir bakıma nazari sayılabilirler. Bütçelerin tanziminde isabetli tahminler yapmak ne kadar mühim ise, onların tatbıkında hâkim olan tutum ve zihniyet de o derece mühimdir. Ve nihayet bir bütçenin tanziminde Hükümetin maksatlı olarak ve fahiş derecede isabetsiz tahminlere gitmiş olması elbette kısa bir tatbikat neticesinde ortaya çıkar. Bu takdirde siyasi mesuliyet Hükümete terettüp eder. Evveli zamanlarda bu neviden ve hattâ her hususta parlâmentoya karşı Hükümetlerin siyasi mesuliyetlerinin lâıkiyle mevcut olduğu iddia olunamaz. Halbuki, yeni idarede hükümetler, parlamentoya karşı siyasi mesuliyetin bütün ağırlığını hissetmek mevkiindedirler. Bu sebeple muhalefetin tasvir etmek istediği gibi milyarlık açık gösteren bir bütçe karşısında bulunulmadığını katiyetle ifade etmeyi lüzumlu görmekteyiz.

Arkadaşlar,

Hakikati biz ifade edelim; muhalefet bir taraftan gelir rakamlarını çok dar tutmak bir taraftan da gider rakamlarını alabildiğine şişirmek suretiyle milyarlık bir açık karşısında bulunduğumuzu memlekete ilân etmek ve bunun tesirlerini istismar etmek istemiştir. Bu suretle partimizin muhalefette iken ileri sürdüğü tasarruf iddialarını ve umumiyetle vaatlerini yerine getirmemiş ve getiremeyecek bir durumda bulunduğunu da ispata uğraşmıştır. Halbuki derin ve uzun tetkiklerinizle yeni iktidarın tasarruf dâvasını nasıl tahakkuk ettirmeye çalıştığının ve iş görmek ve hizmet etmek cehdinin delillerini bütçede de müşahade ve tesbit etmiş bulunuyoruz.

Aynı zamanda daha ileri tasarrufların niçin tahakkuk ettirilmemiş ve iş ve hizmet anlayışımızın bütün genişliği ile bu yılki bütçede niçin aksettirilmemiş olduğunun tarafımızdan ifade olunan sebepleri de Yüksek Heyetinizce makbul görülmüş ve benimsenmiştir.

Bu suretle muhalefetin hücum için kullanmakta olduğu iki silâhtan biri yani Demokrat Partinin vaatlerini yerine getirmemiş olduğu iddiasının mahiyeti böylece ortaya çıkmış bulunuyor. İkinci silâha gelince: Bu siyasi emniyetin mevcut' olmadığı iddiasıdır. Demek istiyorlar ki, hürriyeti arzu eden, hürriyet nizamını tesis, temsil ve müdafaa eden kendileridir. Demokrat Partiye gelince; o da hürriyet nizamını tehdit eden bir teşekküldür ve âdeta, iddia biraz gülünç oluyor ama tek parti sistemini temsil ve müdafaa eden de Demokrat Partidir.

Ciddiye alındığı takdirde hakikatların bu derece tahrifine tahammül etmek güç olur.

Bu hücum silâhının da ne kadar işlemez olduğuna memlekette hüküm süren mânevi huzura ve vatandaş vicdanında yerleşmiş olan itimada bakarak hükmetmek mümkündür. Bundan başka hürriyet mücadelesinden henüz ayağının tozu ile ve millet iradesiyle gelmiş bulunan sizlerin Hükümetin gidişi hürriyet idealinden ehemmiyetsiz bir ayrılış gösterdiği takdirde buna asla müsaade etmiyeceğiniz her türlü şüphelerin ötesinde bir hakikattir. Hürriyetin bekçileri ve millet namına icranın murakıbbı, millet iradesini temsil eden Dokuzuncu Büyük Millet Meclisidir. Bu sözlerimiz aynı zamanda hürriyet murakıplığını ve bekçiliğini kendilerine inhisar ettirmek isteyen ve millî murakabenin sadece kendilerinin vücudu ile mevcut olabileceği vehmine kapılmış olanlara cevap teşkil etse gerektir.

Aziz Arkadaşlarım, sözlerimi bitirmeden önce iktidar ve muhalefet arasındaki münasebetleri zehirliyen bir zihniyetin son zamanlarda bir defa daha açığa vurulmuş

olan delillerine de temas edeceğim. Muhalefet, siz askerî politikayı bilmezsiniz; siz dış politikayı idare elemezsiniz; siz geniş bir iktisadi ve malî görüşle memleket işlerine müspet bir veçhe vermek şöyle dursun, bugüne kadar elde edilen neticeleri de tehlikeye sokarsınız; demek istiyor.

Askerlik işlemimizin dünden daha iyi olmadığını iddia edebilmek için ciddi hiçbir delil gösterilemez kaldı ki, dünden daha iyi yolda olduğumuzu ciddî murakabeniz ve tasvibinizle teyid etmiş bulunuyorsunuz. Hele çok yakın bir âti için takip etmekte olduğumuz yol, tasavvur ve teşebbüslerimiz bu memleketin lâıyk olduğu bir askerî kudrete eriştirilmesini bununla muvazi olarak Devletimizin kadrü itibarının bir kat daha yükselmesini muhakkak ki, temin edecektir. Bu yolda elde ettiğimiz neticeler daha bugünden gönüllere emniyet verecek mahiyette olmuştur.

Dış politikamıza gelince; milletlerarası münasebetlerimizde en küçük bir gerileme müşahade etmek şöyle dursun, bugün cihan barışını müdafaa ve müşterek emniyeti tesis bahsinde en azimli adımı atmış üç beş devletten biriyiz.

Muhayyel bir muvazene politikasının tereddüt vehimlerinden kendisini kurtarmış olan Türkiye, dünya sulhunun muhafazasında ve müşterek emniyetin kurulmasında gayet kararlı hareketleriyle yeniden büyük bir itibar kazanmış bir Devlet olarak hürmet görmektedir.

Böyle bir dış politikanın memleketimizin istikbali için sağlayacağı neticeler çok ehemmiyetli olacaktır?

Memleket işlerine malî ve iktisadi geniş ve hatalı bir görüş ile el koyamıyacağımız hakkındaki iddialara gelince derhal söyleyelim ki, bunları çok yalçın bir âti hakikatları görmemekte en inatçı olanların nazarında dahi tamamiyle çürütecektir, harb tehlikesi karşısında tamamiyle alâkasız kaldığımız bir hakikatin ifadesi değildir, ikinci Cihan harbinde çektiklerimiz vaktinde alınmamış tedbirlerin bir hikâyesinden ibaret olmuştur. Bütün dünya harbin çok yaklaştığı devrede mütemadiyen madde ithaline çalışırken biz o zaman bu ihtiyaç ve zarureti asla kavıyamadık. Esasen kısır bir iktisadi ve malî politika da bu imkânlarınızı daraltmış bulunuyordu. Bugün cihan hâdiseleri karşısında asla lâkayt değiliz. Ve tedbirlerimiz vaktiyle onlarınkilerin tam aksine tecelli etmektedir. Memlekete mal ve madde ithaline büyük bir ehemmiyet vermekteyiz. Kendi imkânlarımızı kullanmakla beraber Amerikan yardımından da bu yolda geniş imkânlar sağlamak üzereyiz. Bu suretle mal ve madde azlığı ile beslenen karaborsanın mesnetlerini daha bugünden yıkmak peşindeyiz. Memlekette fiyat yükselişinin beynelmilel konjonktüre nazaran yüksek olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Bunun aksine olarak memleketimizde fiyatlarda nispî bir istikrarın vücut bulmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bu temayülü almakta olduğumuz tedbirlerle kuvvetlendirip teyid edeceğiz.

Enflasyoncu bir politika takip etmemiz asla mevzuubahis değildir. Ancak, her sahada aldığımız tedbirlerle tahaccür etmiş olan bir iktisadi bünyeyi tabîi yollardan harekete geçirip inkişaf ettirmenin tedbirleri alınmıştır, alınmaktadır.

Her sahada istihsali bütün imkânlarımızla teşvik etmek ve desteklemek katî kararımızdır, istihsali ve müstahsili destekleyici ve teşvik edici bir politikanın aynı zamanda müstehlikin hakikî menfaatiyle beraber olduğu kanaatindeyiz,

Arkadaşlar; bu bahse girmekten asıl maksadım, partilerarası münasebetleri zehirleyen bir zihniyete işaret etmektir. Bu iddiâlarıyla Halk Partisinin başında bulunanlar, memleketi kendilerinden başka kimsenin idare edemeyeceğine ve kendileri olmadığı takdirde memleketin her türlü korkunç tehlikelere mâruz bulunacağına dair bir fikri sabite kapılmış olduklarını gösteriyorlar. Bu âdeti kendilerinin, bu memleketi idareye mintarafillâh memur edildikleri kanaatine dayanır. Şayet böyle bir hal demokratik bir rejimin kurulmasına ve iktidarla muhalefet münasebetlerinin tanzimine zarar verecek şekilde tecelli etmeseydi, kendilerini bu kanaatleriyle haşhaşa bırakabilirdik.

Meseleyi bu suretle teşrih etmeğe çalışmaktan maksadımız, evvelâ memleket için zararlı olan böyle bir kanaatten kurtulmalarına yardım etmek sonra da muhalefet saflarında yer almış olan akliselim sahibi vatandaşlarımızın dikkatlerini uyandırmaktır.

Bu vesile ile kaydetmek yerinde olur ki gerek komisyon, gerek yüksek heyetiniz huzurunda cereyan eden müzakerelerde, fikri sabitlere bağlı kalmadan akliselim ile muhalefet vazifesini başarmış ve tenkidlerini yapmış olan arkadaşlar, müspet vasıflarıyla kendilerini memlekete tanıtmışlardır.

Muhterem Arkadaşlarımız,

Yeni kurulmakta olan demokrasimiz ciddi imtihanlar geçirmektedir. Böyle bir devirde iktidarla muhalefet münasebetlerinin memleket menfaatleriyle bir hizaya getirilmesine büyük ehemmiyet verdimizi alenen tesbit etmek isteriz. Sabit fikirler bir tarafa atılmalı, ondan sonra da birbirini takip eden dört seçimle kar bir ekseriyet kazanan bir iktidarın birtakım hücum ve şaşırtmalarla programını tatbikten ve memleketi idarede kararlarını yürütmekten zerre kadar tereddüt etmeyeceği bilinmelidir. Esasen normal demokratik hayatın icabı da budur.

Arkadaşlarım,

Bütçe müzakerelerinin sona ermekte olduğu şu anlarda dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin bütün müzakereler esnasında hükümetimize karşı göstermiş olduğu anlayış zihniyetine ve yardıma karşı derin teşekkürlerimizi arz etmeyi bir vazife saymaktayız. *(Bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Şimdi Sayın Başbakanın izahatından sonra 1951 Bütçe Kanunu tasarısını yüksek tasvibinize arzedeceğim. Reyler açık olarak verilecektir.

Bütçeyi kabul edenler beyaz, kabul etmeyenler kırmızı, müstenkifler yeşil oy vereceklerdir. *(Gaziantep seçim çevresinden yoklama suretiyle oylar toplandı)*

BAŞKAN — Rey vermiyen arkadaşlar var mı?

Rey toplama muamelesi bitmiştir. Efendim tasnif bitinceye kadar Birleşime 20 dakika ara veriyorum.

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

1951 yılı Bütçe Kanununa oylarını kullanan arkadaşların sayısı 433 tür. *(Bravo sesleri)* Kabul edenler 375, reddedenler (58), bu suretle Bütçe Kanunu büyük çoğunlukla Meclisin tasvibine iktiran etmiştir. *(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Söz Başbakan Adnan Menderes'indir. *(Başbakan Adnan Menderes bravo sesleri ve şiddetli alkışlar arasında, kürsüye geldi)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Dünyanın nazik bir zamanında vazife görmekte olan ve memlekette vazife başına gayet ciddî şartlar altında ve mühim vazifeler başarmak üzer gelmiş bulunan Demokrat Parti iktidarının ilk bütçesini bu suretle kabul etmiş olmanız karşısında mâruzâtımız, ancak bütün kalbimizle teşekkür etmekten ibaret olacaktır. Çok teşekkür ederiz ve bu teşekkürün yükü altında sizlere ve memlekete lâyük olarak bütçeyi tatbik etmekte kusur etmiyeceğimizi huzurunuzda arz ve ifade ederiz. (*Bravo sesleri sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Gündemde müzakere edilecek başka madde kalmamıştır.

2 Mart 1951 Cuma günü saat 15'te toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.¹⁰

¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 5, Birleşim 54, Sayfa 1211-1216*

II. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(20. Cumhuriyet Hükümeti)
(09.03.1951-17.05.1954)

30 Mart 1951

20. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Menderes Hükümeti) Programını Sunuş Konuşması

BAŞKAN — Söz Başbakanındır. *(Başbakan Adnan Menderes sol tarafın sürekli alkışları ve bravo sesleri arasında kürsüye geldi)*

Muhterem Arkadaşlarım,

Anayasa mucibince kurulan yeni Hükümet yine Anayasa mucibince programını okumak üzere huzuruza gelmiş bulunuyor. Demokrat Partinin ilk hükümeti ile yeni Hükümetin programı arasında esaslı bir değişiklik aramaya mahal olmadığını takdir buyurursunuz.

Arkadaşlar,

Demokrat Parti iktidara geldiği zaman Hükümetimizin takibedeceği yol tafsilâtlı olarak bir program halinde Büyük Meclise arz olunmuş ve yüksek tasvibinize mazhar olmuştu. Meclisle hükümetin aynı istikamette cereyan eden ve ancak vazife taksimi suretiyle ayrı sahalara isabet eden dokuz aylık fâaliyetleri bu programın şimdiye kadar tatbik sureti üzerinde de esaslı bir görüş ve anlayış birliğini temin etmiş ve bu mutabakat bilhassa geceli gündüzlü devam eden ve üç ay süren bütçe çalışmalarıyla bir kat daha teyid edilmiş bulunuyordu.

Bütçe müzakereleri sonunda daha kısa bir zaman evvel Hükümetimizden kahir bir ekseriyetle esirgememiş bulunduğunuz itimat, tutulan yolun teferruata kadar giden tatbikatında olduğu kadar geleceğe ait esaslar üzerinde de esaslı bir görüş ve anlayış birliğinin mevcut olduğunu tesbit eden bir hadise addedilmek icabeder.

Aziz Milletvekili arkadaşlarım,

14 Mayısla tahakkuk yoluna giren büyük inkılâbın ilk safhası aşılmıştır, denilebilir. Ancak derhal ilâve etmeliyiz ki, her şey olmuş, bitmiştir gibi bir telakkiye gitmek de vahim bir hata teşkil eder. Gizli veya meydanda kuvvetler 14 Mayısla elde edilmiş olan neticeleri iptal yolundaki gayretlerine daha büyük bir şiddetle devam edeceklerdir. Bu itibarla yeni Hükümetin de başta gelen vazifesi 14 Mayıs inkılâbı ile milletimizce elde edilen neticelerin mahfuz tutulması olacaktır.

Yeni iktidarı çürütmek ve yeni idareye mesned olan prensipleri ve bunların tatbikatını kötölemek gayretleri, memlekette suni olarak bir huzursuzluk ve istikrarsızlık manzarasının mevcut olduğu kanâatini yaymak şeklinde tecelli etmektedir. Bu memleketi her an yeni hadiselerin ve umulmayan değişikliklerin beklenebileceği bir saha olarak göstermek tabiyesi, sistemli ve programlı bir şekilde açık veya gizli yollardan tatbiki konulmuş bulunuyor.

Yeni bir programla huzuruza çıkarken memleketin iç durumundaki bu manzaraya işaret suretiyle demokratik idare sisteminin her türlü yıkıcı tesirlerden masun bulundurulması hususunda uyanık ve tedbirli bulunacağımızı arz etmek istiyoruz.

Cümlece malumdur ki, asırlarca devam eden ve Devlet hayatında kökleşmiş bulunan kaideler, ananeler, telâkkiler 14 Mayıs inkılâbıyla ortadan kalkmış veya sarsılmış bulunuyor. Devlet hayatını yeni mesnetlere istinad ettirmek, sarsılmış veya tamamiyle

ortadan kalkmış anânelerin yerine yenilerini ikâme etmek, hulasa hürriyet nizamı içinde Devlet hayatında istikrarı temin etmek, kısaca ifade etmek icabederse kanun ve hukuk devletini en pürüzsüz şekilde tahakkuk ettirmek, Demokrat Hükümetimizin başta gelen kaygusunu teşkil edecektir.

Arkadaşlar,

Kökü dışarda olan teşkilatın fâaliyetini fikir hürriyeti çerçevesi içinde mütalâa etmek ve müsamaha ile karşılamak bizim için mümkün değildir. Bir çete halinde ve gizli teşkilat olarak muhayyel bir istilanın öncülüğü vazifesini görmeye yeltenenlere karşı kanuni tedbirlerimiz daima şiddetli olacaktır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bu nev'i fâaliyetleri biz, fikir hürriyetiyle asla alâkalı görmemekteyiz. Bu mücadelemizde ilk programımızda da izah ettiğimiz gibi birinci hedefimiz kanuni kıstaslar elde etmektir. Türk hakimine bu nev'idən suçları teşhis edip cezalandırabilmek imkânlarını vermek lazımdır. Bunun için sarih tarif ve kıstaslara dayanan kanun maddelerine ihtiyaç aşîkârdır. Bu ihtiyaca uyarak Hükümetçe hazırlanan kanun tadilleri Yüksek Meclisin komisyonlarında tetkik ve müzakere halindedir.

Yine bunun gibi vicdan hürriyetiyle telifini mümkün görmediğimiz ve artık geçmişe ait telâkki edilmesi icabeden bir takım zaruretlerin itiyat haline getirdiği hareket ve teşebbüslere de kati olarak son vermenin icabettiği kanâatindeyiz. Din ve Dünya işlerini birbirinden ayrı tutmayı ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmamayı demokrasinin ana prensiplerinden addetmekteyiz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bu hususta parti programımızla Türk Milletine karşı taahhüd etmiş bulunduğumuz esastan hiçbir tahrik bizi inhiraf ettirmeyecektir. Ne dindarların, ne de kendini dinle alakalı görmeyenlerin birbirini karşılıklı olarak baskı altına almalarına ve bu suretle vatandaşların zümreleşip iki karargâh haline gelmelerine asla müsaade etmemek icabeder. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Gayrimesul şahısların veya zümrelerin, vicdan hürriyeti sahasında kendilerini vazifeli ve bir nev'i vasi telâkki ederek harekete geçmelerini ve kanunları ihlâl etmelerini yine kanunlara dayanarak mutlak surette önleyeceğiz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Milletleri yükselten ileri ve medeni fikirleri ve prensipleri destekleyip muzaffer kılmak, iç politikamızda daima gözönünde tutacağımız bir esas olacaktır. *(Soldan bravo sesleri)*

Arkadaşlarım,

Matbuat hürriyetini hatta bütün hürriyetlerin teminatı saymak çok yerinde olur. Bu itibarla matbuat hürriyetinin büyük bir hürmet ve hassasiyetle muhafazasına çalışılacağını hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak katiyetle ifade etmek isteriz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Ancak, hiçbirimizin gözünden kaçmadığına ve bütün vatandaşları ve hakiki matbuat hürriyetine samimi olarak bağlı bulunan matbuat müntesiplerini mustarip ettiğine eminiz ki, şahsa hakaret iftira, teşhir ve hatta şantaj mahiyetini taşıyan bir takım neşriyat alıp yürümüştür. Bu kabil neşriyatın fikir, tenkid ve matbuat hürriyetiyle ve amme menfâatinin müdafâasıyla bir alâkası olmadığını söylemeye lüzum yoktur. Bu tarzda neşriyat kanuni usul ve müeyyidelerin noksan oluşunun delilini teşkil eder. Bu itibarla hürriyet nizamını liyâkatle tatbik eden büyük demokrasilerde mevcut olan

hüküm ve müeyyidelerin tetkikini ve bunların bir tasarı halinde Yüksek Meclise arz ve teklifini kararlaştırmış bulunuyoruz. (*Soldan bravo sesleri*)

Sevgili Arkadaşlarım,

Bu kısa izahlarımızla Devlet hayatında hürriyet nizamına kati bir istikrar vermeye çalışacağımızı ve kanun ve hukuk devleti kurmak esasına sadaketle bağlı kalacağımızı ifade etmek istediğimizi takdir buyuracağınıza eminiz.

Filhakika memlekette vatandaşların fikir hürriyetinden, vicdan hürriyetinden ve şahsi, içtimai ve siyâsi hürriyet ve masuniyetlerin nimetlerinden gereği gibi faydalanabilmeleri ancak müstakar bir devlet hayatının temin edilmiş olmasına bağlıdır. Aynı zamanda istikrarı, Devletin dışta itibarını yükseltecek, dostlarımızla münâsebetlerimizi takviye edecek, memleketimize karşı beslenmesi muhtemel haksız ve kötü emelleri önleyecek en esaslı amil olarak telakki etmekteyiz.

Memleketimizin haklı olarak istediği dış emniyetin her bakımdan temin edilmesinin siyâsi ve idari istikrara ve iç huzur ve emniyete sıkı sıkıya bağlı olduğu şüphesizdir. Dünyanın bugünkü ağır şartları içinde, iç bünyeleri her gün siyâsi buhranlarla sarsılan istikrarsız memleketlerin milli varlıklarını muhafaza bakımından ne büyük tehlikelerle karşı karşıya bulunduklarını düşünmek istikrar zarureti hakkındaki maruzatımızın ehemmiyetini belirtmeye kâfidir.

Arkadaşlar; içişleri prensibimiz, bütün idare cihazını halkın hizmetine vermektir. Bununla kasdettiğimiz mana idare cihazımızın demokratlaşmasıdır.

Zabıta Kuvvetlerini tevhit etme kararını vermiş bulunuyoruz. Yaptığımız tetkiklerden anlaşılmaktadır ki, zabitanın tevhide bu cihazın iyi işlemesini temin edeceği kadar bize mühim tasarruflar temin etmek fırsatını da verecektir. Bu tasarruflar, bize zabıtamızın modern vasıtalarla teşhizi ve ıslahı imkânını verecektir. Bu husustaki kanun tasarısını Yüksek Meclise sunmak üzereyiz.

Memurun Muhakemat Kanunu, parti programımızda yazılı olduğu gibi, kaldıracaktır. Ancak idari sistemden idare cihazının adli murakabesi sistemine geçerken bir intikâl devresinin mahzurlarını önleyecek tedbirleri de düşünmek lazım gelir.

Mahalli idareler teşkilatını, bu müesseselerin vazifeleri itibariyle müspet surete çalışacak vechile ıslah etmeyi ve bu meyanda mahalli idarelerin, varidat ve muhasebe teşkilatını Maliye teşkilatına ithal etmek ve vilâyet bütçelerinin, merkeze ve diğer ait olduğu müesseselere vermekte oldukları hisseleri, mahalli idareler lehine terketmek suretiyle bu teşkilatı radikal bir reforma mazhar kılmak esasını ihtiva eden kanun lahiyası hazırlanmış olup son tetkikleri yapılmaktadır.

Nüfus idarelerini içinde bulundukları karışık duruma rasyonel bir nizam bahşeden ilmi esaslara müstenit ve teknik mükemmeliyeti haiz bir nüfus kayıt ve işleme sistemini tesis ve temine hadim nüfus kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Yakın bir zamanda Yüksek Meclise sunulacaktır.

Adalet işlerimize gelince,

Adalet teşkilatımızda esaslı ıslahat lüzumuna ilk programımızda da temas etmiştik. Üst mahkemeler ihdasını derpiş ederek Yargıtayın bugünkü mahmul durumuna nihayet vermek ve bu müesseseyi hukuk yaratma ve içtihatları birleştirme vazifesine

lâyıkı veçhile imkân verecek mahkemeler teşkilat kanunu tasarısı pek yakında yüksek huzurunuzda getirilecektir. Bakanlığın merkez teşkilatına ait kanun tasarısında hazırlanmış bulunuyor. Adli Tıp Müessesesine ve infaz hukukumuzun esaslarına uygun olarak ceza evlerimizi yeniden teşkilatlandırmaktayız.

Yargıç teminatını genişletecek olan esaslara havi yargıçlar kanunu tasarısı üzerinde çalışıyoruz.

Yeni avukatlık kanunu tasarısı Yüksek Meclise sevk edilmiştir. Emin ve seri adalet temini maksadıyla hazırlanmış olan yeni Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunuyla yeni Ticaret Kanunu külliyyatı, Hava Seyrüsefer Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunları da Yüksek Meclise sevk edilmiştir.

Seri ve teminatlı bir adalet sağlayacak olan usûl kanunlarıyla İcra ve İflas Kanununu değiştiren tasarı üzerindeki çalışmalar son merhalelerine gelmiş bulunuyor.

Muhterem Milletvekilleri,

Kahraman Ordumuzun kıymetlerine, yeni silahlar ve teknik bilgilerin kuvvetini de katmak yolunda muhakkak ki daha büyük bir hızla yürütmekte devam edeceğiz.

Büyük dostumuzdan Birleşik Amerika'nın bu husustaki yardımları çalışmalarımızın en geniş mesnetlerinden biri olacaktır. *(Alkışlar)*

Sulh içinde Türk Milletine güven sağlayan ve herhangi bir tecavüzü derhal ve yerinde önlemek kudretini haiz, mütesanit bir kuvvet halinde maddi ve manevi her varlığımızı teşkilatlandırmak, Milli Müdafâa gayretlerimizin esaslı hedefini teşkil edecektir.

Muhterem Arkadaşlar,

Gerek 1951 Bütçesinin mucip sebepler lâyihasında, gerekse Hükümet adına Maliye Bakanımızın 1951 Bütçesini takdim dolayısıyla yüksek huzurunuzda vermiş olduğu uzun izahlarda mali politikamızın esasları ve bütçe hakkındaki düşüncelerimiz tafsilen arz olunmuştur.

Yüksek kabulünüze mazhar olan mali yıl bütçesinin gerek ruhuna ve methine, gerekse rakamlarına tam bir sadakatle bağlı kalmayı şaşmaz bir usul olarak kabul ediyoruz.

Aynı zamanda bütçenin tatbikinde daima, her şeyden evvel tasarruf fikrini hakim kılacağız. Tasarruflu ve tutumlu bütçe tatbikatını bize, hatta bütçede derpiş edilmeyen iş yapma imkânları yaratacağına kâaniyiz.

Bir kere daha ifade edelim ki enflasyonist ve mali politika takibetmek asla bahis mevzuu değildir. Bununla beraber tahaccür etmiş olan bir iktisâdi bünyeyi tabii yollardan harekete getirip inkişaf ettirmenin tedbirleri üzerinde de durmaktayız.

Maliye ve vergi sistemimizin ıslahı hususunda başlanılan çalışmalara devam edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere Muamele vergisi, Devlet alacaklarının tahsili, Yol vergisi, Harçlar ve Resimler, Veraset ve İntikal Vergisi, Damga Resmi kanunları üzerinde çalışılmakta ve bu kanunlardan bazıları üzerindeki çalışmalar da çok ilerlemiş bulunmaktadır. Bunlardan başka Gelir ve Esnaf Vergileri kanunlarıyla Vergi Usul Kanununun aksak hükümlerinin düzeltilmesine çalışılacaktır. Hayvanlar Vergisini de tamamen kaldırmak üzere tedbirler almaktayız. *(Soldan alkışlar)*

İktisat ve ticaret politikamıza gelince; istihsâli bütün imkânlarımızla teşvik etmek ve desteklemek kati kararımızdır. Evvelce de bir münâsebetle arz ettiğimiz gibi, istihsâli ve müstahsili destekleyici ve teşvik edici bir politikanın aynı zamanda müstehlikin hakiki menfâatiyle beraber olduğu kanâatindeyiz.

Dış ticaret rejimimize istikrar vermeye matuf mesaimize devam edeceğiz. İç ticaret politikasında istihsâl masraflarında mühim bir amil olan faizi ucuzlatma kararındayız. Bu maksatla Ödünç Para Verme Kanununda gerekli tadilâtı derpiş eden kanun tasarısı huzurunuzda sunulmak üzeredir.

İstihsâli hızlandırmaya matuf olarak, ecnebi sermayenin memlekete gelmesini sağlayabilecek bir kanun tasarısı da hazırlanmıştır.

Memleket ekonomisinin gelişmesini bilhassa teşkilatlanmada gören Hükümetimiz ilk planda kooperatiflerimizi ele almış, tarım kredi ve satış kooperatifleriyle istihlak, yapı kooperatifleri üzerinde icabeden çalışmaları yaparak lüzumlu kanun tasarılarını hazırlamaya başlamıştır.

Hükümetimizin başlıca gayelerinden biri de, sanayi, maden ve su mahsulleri gibi istihsâl şubelerini azami verime kavuşturmaktır. Ekonomik sahada ucuz maliyetli, iyi kaliteli ve bol miktarda istihsale varmak bizim için esaslı bir hedef olacaktır.

Arkadaşlar,

Devlet işletmeciliğinin sadece ana sanayiye taalluk eden işlerle amme karakterini haiz işlere hasredilmesi ve bunlar haricindeki sahalarda yeniden iktisâdi teşebbüslere girişilmemesi evvelce muhtelif mülahazalarla Devlet tarafından kurulmuş işletmelerden bu ölçüye uymayanlarının da muayyen bir plan dahilinde ve elverişli şartlarla peyderpey hususi teşebbüslere devrine çalışılması ve bu suretle Devletin, iktisadın içinde değil üstünde yer alması şeklinde ifadelendirebileceğimiz temel görüşümüz üzerinde duracağız. Devlet elindeki işletmelerden her biri bugüne kadar ayrı ayrı incelenmiş ve bunlardan hangilerinin, ne gibi şart ve usullerle hususi teşebbüse devredilebileceği yolundaki çalışmalar ilerlemiştir.

Bu işletmelerden hususi teşebbüse devredileceklerin devirleri anına kadar rasyonel ve rantabl bir şekilde idameleri ve hususi ellere geçerken ekonomik değerlerinde her hangi bir zaif unsuru bulunmaması da üzerinde duracağımız bir mevzu olacaktır.

Yakıt ve petrol işlerimizin de yeni Hükümetin müspet bir neticeye bağliıyacağı mevzular arasında yer alacağına bilhassa tebarüz ettirmek isteriz.

Arkadaşlarım,

Zirâat işlerimiz hakkında da kısaca maruzatta bulunmayı lüzumlu görmekteyiz.

Zirâat ve hayvancılığın, iktisadi bünyemizin temelini teşkil ettiğini hiçbir zaman gözden uzak tutmamaktayız.

Zirâat ve hayvancılığı ön plana alan bir görüşle hareket ederek, zirai kredi davasını, zirâat alet ve vasıtaları meselelerini, hastalık ve haşerelerle mücadele, iyi tohum ve tohumların ıslah mevzularını, zirâat tekniğini ilerletme çarelerini ehemmiyetle gözden geçirmiş ve tatbike başlamış bulunuyoruz.

Şimdiye kadar tatbik olunan ormancılık politikasının, memlekete fayda ve halka refah sağlamak ziyade yurt ve yurttaş için bir ıstırap kaynağı olduğunu göz önünde tutarak hazırladığımız Kanun tasarısı önümüzdeki günlerde Büyük Meclise takdim edilmiş bulunacaktır. Bu kanun tasarısı haklı şikâyet mevzularını halledecek, ormancılık tatbikatına, memleket ve halk menfaatine ormanın korunmasına, kalkınmaları orman mahsulatına bağlı vatandaşların yakacak ve pazar ihtiyaçları temine yarayacak hükümleri ihtiva etmektedir.

Hayvancılık işlerimizin başında bulaşıcı ve paraziter hastalıklarla mücadele gelmektedir. Bu sahada koruyucu aşılama ve ilaçlamalara geniş ölçüde yer verilmiş bulunmaktadır.

Tekel ve Gümrük işlerimize de temas edelim:

Memlekette iş hacmini daraltan ve bu itibarla bir tetkike tabi tutulması uygun görülen tekellere konuları üzerindeki çalışmalar sona erdirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde kibrit, av malzemesi inhisarlarını tamamen kaldırılması uygun görülmüş ve bunun için gerekli olan kanun tasarıları hazırlanmıştır.

İspirto ve ispirotolu içkiler tekelinin bilhassa vatandaş sağlığı bakımından, ispirto ve somaya hasredilerek bunlardan yapılan bira, likör, rakı ve kanyanın imallerinin serbest olmasına imkân verecek kanun tasarısı üzerindeki çalışmalar sona erdirilmek üzeredir. Tasarıların kanuniyet kasbetmeleri halinde vatandaşlar için yeni iş sahaları da açılmış olacaktır.

Gümrük tarifesinin gerek tasnif ve gerekse resim hadleri bakımından yurdun ekonomik ve mali ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ve milletlerarası çalışmalarla ahenkli olarak yeniden tanzimini lüzumlu görmekteyiz.

Gümrük ve tekellere kaçakçılığı ile müessir bir tarzda mücadele için gerekli tedbirleri almak kararındayız.

Arkadaşlarım,

Bayındırlık işlerimize, yurt kalkınmasına en kısa zamanda ve azami randımanla yardım edebilmesi için evvela zirâat ve milli ekonomi ile çok yakından ilgili mevzular olarak, sonra da bu sahadaki faaliyetleri memlekette iktisâdi ve manevi bütünlüğünü sağlayacak meseleler olarak kıymet vermekteyiz.

Bilumum nâfia hizmetlerini memleketin hakiki ihtiyaçlarına ve iktisâdi icaplarına göre ayarlama devamlı plan ve programlara bağlamak kararındayız.

Karayollarımızı kifayetli bir şekle sokmak zarureti duyuyoruz. Köy yollarını ayrı bir şube olarak, bütün bir yol manzumesi içerisinde mütâla etmek ve onunla beraber ahenkli olarak yürütmekte fayda mülâhaza ediyoruz.

Memleketin kıyı teşekkülatı kara ulaştırma sistemi, denizlerde seyrüsefer şartları limanlar meselesinin hallinde hareket noktalarının teşkil etmektedir. Büyük limanlar programının ödeneklerine tâalluk eden kanun tasarısı büyük meclise sevk edilmiştir.

Kara, deniz ve demiryollarından mürekkep münâkale sisteminin ahenkli şekilde ve birbirini tamamlayıcı olarak geliştirilmesi gerektiğine kani bulunuyoruz.

Büyük ve küçük su işleri esaslı programlara bağlanmıştır. Şimdiye kadar ihmal edilen küçük su işleri üzerinde ehemmiyetle durmaktayız. Su işlerimize yeni veche verecek kanun tasarıları hazırlanmaktadır.

Ulaştırma işlerimiz hakkında da söyleyeceklerimiz çok kısa olacaktır.

Ulaştırma işlerimizin iktisâdî fâaliyetlerinin inkişafına yararlı bir istikamete tevcih hususundaki gayretlerimize devam edeceğiz.

Denizyolları İdaresine yeni bir şekil veren kanun tasarısı önümüzdeki günlerde Yüksek Meclise getirileceği gibi Devlet Demir ve Havayolları ve Posta, Telgraf ve Telefon hizmetlerinin de rasyonel şekilde işlemelerini temin yolundaki tedbirlere devam olunacaktır.

Arkadaşlar,

İş hayatının düzenlenmesinde, Demokrat Parti programının sosyal adalet yolundaki hedeflerinin tahakkukuna çalışılacaktır. İşçilerimizin haklarının korunması ve geleceklerinin teminât altına alınması, işçi ve işveren münâsebetlerinin adaletli ve tatminkâr bir nizamla bağlanması hususundaki gayretlere devam olunacaktır.

Ücretli mezuniyet veya ücretli hafta tatili hakkında, partimiz programında yazılı prensibin tahakkuku için hazırlanan kanun projesi yakında Büyük Meclise sunulacaktır.

Sendikaların işçilerimiz için daha faydalı bir teşekkül olması maksadıyla kanunda icabeden tadiller üzerinde çalışılmaktadır.

Aziz Arkadaşlarım,

Memlekette ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin bir tek umumi mâarif siyâsetine göre idare edilmesi yoluna girilmiştir. Bu suretle muhtelif derece ve istikâmette mâarif müesseselerinin ahenkli bir şekilde gelişmeleri sağlanmış olacaktır.

Teknik öğretim okullarında zirâat ve yol kalkınmasının makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu ustaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır.

Köy okulları inşaatında Doğu illeri ile bu iller kadar geri kalmış diğer illerin ihtiyaçları ön planda tutulacak ve köylü vatandaşlarımızın mükellefiyete tabi tutan mevzuat kaldırılacaktır.

Doğuda bir üniversitenin temeli atılacaktır. Umumi terbiyemizde milli ve insani hedefleri gözden kaçırmadan ilmi ve pedagojik esaslara göre karakter şahsiyet ve maneviyat gelişmesine ehemmiyet vereceğiz.

Gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlere teçhiz edemiyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminâtı sayılamaz. Gençliğimizin “Vatan” ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

İlkokul öğretmenlerinin gerekli hususiyetler göz önünde bulundurulmak şartıyla, aynı menşeden gelmelerine ve umumiyetle öğretmenlerimizin çok iyi vasıfta yetişmelerine ehemmiyet vereceğiz.

Tahsil ve terbiyede ilmi usullere sıkı sıkıya bağlı kalacağız.

Arkadaşlar,

Nüfusumuzun türlü hastalıklardan korunması ve fizyolojik inkişafı yolunda çalışmalara elimizdeki imkânların azami hadleriyle devam edeceğiz.

Koruyucu tababetin Devlete teveccüh eden büyük bir vazife olduğuna şüphe yoktur. Hasta düşen vatandaşların süratle sıhhate iade edilmeleri için ise her gün biraz daha artırılmakta olan vasıtaları kâfi bir hadde kadar yükseltmek icab etmektedir. Bunun için hastalık sigortası tesisinde zaruret görmekteyiz.

Memleketimizin nüfusuna göre sayısı pek az olan hastane yatak adedini süratle artırmak için icap eden tedbirleri alıyoruz. Daha şimdiden, yani iktidara geldiğimiz günden bugüne kadar 2710 yatak mevcuda ilâve edilmiş bulunmaktadır. Bu husustaki çalışmalarımız hızla devam edecektir. *(Soldan bravo sesleri)*

Dışişlerimize gelince;

Dış siyâsetimiz, daha ilk Hükümet programımızda teferruatıyla tespit edilmiş olup muhtelif zamanlarda ve son defa Dışişleri Bütçesinin müzakeresi sırasında muhterem Heyetinizin yüksek tasvibine mazhar olmuş bulunan istikâmette yürüyecektir.

Birleşmiş Milletler ideale samimiyetle bağlı bulunan Hükümetimiz, umumi bir müşterek emniyet sisteminin kuvvetle teşekkülüne kadar, ancak hür milletler cephesinde birbirini tamamlayacak ve arada gedik bırakmayacak mevzii emniyet anlaşmaları sayesinde tecavüzleri önlemek kabil olacağına inanmaktadır.

Bir taraftan eski dostlarımız İngiltere ve Fransa ile aramızda mevcut ittifakımızı, diğer taraftan büyük dostumuz Birleşik Amerika ile her gün daha inkişaf eden samimi iş birliğimizin, dış siyâsetimizin iki mühim mesnedi addetmekteyiz.

Büyük küçük bütün komşularımızla ve yeryüzündeki bütün hür milletlerle karşılıklı iyi dostluk münâsebetleri tesis ve idamesine gayret eden Hükümetimiz, milletimizin her türlü tecavüzü önlemek hususundaki kati azim ve kararına imtisalen, Birleşmiş Milletlerde takibettiği dürüst ve tereddütsüz hareket hattıyla kendi kudreti dahilinde dünya sulhünün korunmasına hizmet ettiği kanâatindedir. *(Alkışlar)*

Muhterem arkadaşlar,

Bütün bu izahlardan sonra, uzun müddetten beri fikirleri işgal eden partilerarası münâsebetler meselesi hakkındaki düşüncelerimizi de tekrar belirtmek istiyoruz.

Demokrat Parti programının ilk maddesi, demokratik rejimin karşılıklı sevgi ve saygı hissi besleyen muhtelif partilerle gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir. Muhalefette bulunduğumuz zaman daima riayet ettiğimiz bu prensibe, Hükümet olarak da sadık kalacağız.

Ancak, partiler arasındaki karşılıklı münâsebetlerin, tecrübeli demokrasilerde emsalini gördüğümüz dürüst bir mahiyet alabilmesi ve milli birliği ve istikrarı ihlâl değil, bilâkis temin eylemesi yalnız iktidar partisinin iyi niyet ve hareketleriyle değil muhalefetin de aynı hareket hattını takibeylemesiyle kabil olabilir. Mamafih Hükümetimiz, her şeye rağmen, bunun gerçekleşmesi hususunda elinden gelen gayreti sarf etmekte devam edecektir. *(Soldan bravo sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım,

Anayasa lisanıyla 44 üncü maddede hükümet beyannâmesi tabiriyle ifade olunan bu programımız yüksek tasvibinize mazhar olduğu takdirde itimadınıza lââyık şekilde çalışmayı hem bir memleket vazifesi, hem de bir şeref telâkki edeceğiz. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Okunan programla alâkalı bir 1 önerge var, okutuyorum.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — önerge okunsun da size söz vereyim.

Yüksek Başkanlığa

Hükümet programı matbu olarak bugün tevzi edildiğinden muhalefetin program üzerindeki geniş tetkiklerini temin maksadiyle program müzakeresinin 2 Nisan 1951 Pazartesi gününe talikine karar verilmesini rica ederim.

Eskişehir Milletvekili
Abidin Potuoğlu

BAŞKAN — Buyurun. *(Sağdan lüzum kalmadı, sesi)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Aynı şeyi istiyecektim.

BAŞKAN — Efendim, okunan önergeyi yüksek tasvibinize arz ediyorum.

Kabul buyuranlar...

Kabul etmiyenler...

İttifakla kabul edilmiştir.

Yani programın müzakeresi önümüzdeki Pazartesi günü yapılacaktır. Program hakkındaki müzakere bugün bitti.¹¹

¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9 Cilt 6, Birleşim 58 Sayfa 60-66*

2 Nisan 1951 Pazartesi**20. Cumhuriyet Hükümetinin (II. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma**

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar, saatlerden beri Hükümet programı etrafında devam etmekte olan müzakereleri büyük bir dikkatle dinledim. Bilhassa muhalefete mensup olan arkadaşlarımızın mütalâalarına daha büyük bir dikkat atfetmiş bulunuyorum.

İtiraf edeyim ki, tenkidlerden istifade etmek daima mümkündür. Ve ben de, Hükümetimle beraber bu tenkidlerden âzami derecede istifade etmiş olarak huzurunuzdan ayrılmış olacağım. *(Alkışlar)*

Muvafakat adına konuşan arkadaşlarımız, muhalefet adına ileri sürülen iddia ve mütelâalara kâfi derecede cevap vermiş oldular. Bendeniz sadece mühim farzettığım 3-4 mevzu üzerinde durmak suretiyle programda ifade etmiş olduğumuz bazı noktaları bir miktar daha izah etmek yoluna gideceğim.

Bu sebeple Hükümetin tarzı terkibi, istifa ve yeniden teşkili hakkındaki mütalâaları cevaplandırmayı lüzumsuz addetmemekteyim.

Muhterem Arkadaşlar, öteden beri dillere dolanmış ve mütemadiyen Demokrat Parti iktidarının muvaffak olmadığını ispat etmek için ileri sürülmekte olan ve Demokrat Partinin seçimden evvel millete karşı taahhüt etmiş olduğu vaatleri yerine getirmemiş olduğu iddiasını da müsaade ederseniz cevaplandırmak için bir iki cümle arz edeyim.

Hakikaten söylene söylene bir meselenin esasta varit olup olmadığını unuttur ve söylendiği gibi kabul edilmesi şeklinde bir vaziyet hâsıl olabilir. Bu itibarla Demokrat Parti vaatlerini yerine getirmedi yolundaki iddialara kısaca cevap vermek zarureti vardır. Demokrat Parti, vaatlerinin bolluğu, vaatlerinin cazipliği vasıtasıyla iktidara gelmiş değildir. Demokrat Partinin vaatleri seçim beyannamesinde tesbit edilmiştir. Nitekim o günkü iktidar partisinin vaatleri de seçim beyannamesinde tesbit edilmişti. Cazip olmak bakımından her iki partinin vaatleri arasında büyük bir fark var ise, o farkı, Halk Partisinin vaatlerinin daha geniş ve daha parlak olmasında aramak lâzımdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Her iki beyanname Türk Milleti huzurunda okunmuş ve bunlar, vesikalar olarak tarihe intikal etmiş bulunuyor. Arzu edenler her iki partinin karşılıklı olarak Türk Milletine neler v adetmiş olduklarını mukayese edebilirler. Ve bundan çıkacak neticede, herhalde, Demokrat Partinin bir sürü tahakkuk ettirilmiyecek vaatlerle milletin huzuruna çıkmış olmasını, iktidarı kazanmış olmasına sebep teşkil etmediğini teslim edeceklerdir. Bunun için bir polemik ve hücum vasıtası olarak kullanılmakta olan Demokrat Parti vaatlerini yerine getirmemiştir sözleri yerine hangi vaatlerin yerine getirilmemiş olduğunu, hangi vaatlerin şu müddet ve şu şartlar zarfında yerine getirilmesi mümkündü de Demokrat Parti, yerine getirmemiştir. Bu cihetin tasrih suretiyle iddia ve dâvanın millet huzuruna serilmesi lâzımgelir. Aksi takdirde dürüst bir tenkidin icabına riayet edilmemiş olmak gibi bir vaziyet hâsıl olur.

Vaatlerin yerine getirilmemiş olduğu meselesini konuşurken çok muhterem milletvekili arkadaşlarıma şurasını arzetmek yerinde olur.

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra ekilmiş olan arpaların hasadı bile yapılmamıştır. D.P. İktidara geldikten sonra acaba gökten yağan yağmurların birer altın damlası halinde dökülmesi bekleniyordu da, bu mu tahakkuk etmemiştir? Vaatlerle bir milleti aldatmış olmak milletin aldanmış olduğu iddiasını zahire çıkarır ki, biz, Türk milletinin sadece kuru vaatlere aldanarak reyini ve iradesini kullanmış olduğunu asla kabul etmiyoruz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Vaatlerin tahakkuk ettirilmemiş olması bahsinde, antidemokratik kanunların kaldırılmamış olduğu ileri sürülmektedir. Derhal arzedeyim ki, antidemokratik kanunların ve hükümlerin nelerden ibaret olduğunu tesbit ve bunları tadil için Adalet Bakanlığında bir komisyon kurulmuş, aynı zamanda Demokrat Parti Millet Meclisi Grubu da böyle bir komisyon kurmak suretiyle işe ve vazifeye başlamış bulunuyor. Ancak bu münasebetle şurasını arzedeyim ki, kanun hükümleri nelerden ibaret olursa olsun evvelâ değişmesi lâzımgelen şey zihniyetlerde ve telâkkilerdedir. (*Soldan bravo sesleri*) Anayasa hiçbir suretle değişmemiştir. 25 sene, otuz sene evvelki Anayasa devrinde tek parti Hükümeti ve totaliter bir sistem kurulmuş olduğu gibi yine aynı Anayasanın hükümlerinin hükümler olduğu bir devirde demokratik bir idare kurulması mümkün olmuştur.

Anayasanın insan hak ve hürriyetleri mevzundaki hükümleri mevcut olduğu bir sırada cemiyet kurmak, parti teşkil etmek haklarının, vatandaşlara Anayasa mucibince verilmiş olmasına rağmen; hepimiz çok iyi biliyoruz ki, seneler ve senelerce hiçbir vatandaş bir parti kurmak teşebbüsüne geçememiştir ve bu memlekette bir ikinci parti kurulamamıştır. Uzun zamanlar, Sayın arkadaşlarım çok iyi bilirsiniz ki; Ankara'da 20 sene, 25 sene Ulus'tan başka bir gazete çıkarmak dahi mümkün olamamıştır.

Ama kanunlar, Anayasa bunları vatandaşlara hak olarak tanımış bulunuyordu. Bunları söylemekten maksadım; zihniyetlerdeki değişikliğin esas olduğunu belirtmek içindir. Bu memlekette, öyle bir, kökten zihniyet değişikliği vukubulmuştur ki; şimdi artık kanunların hükümleri antidemokratik olsa dahi hiçbir Hükümet, hiçbir teşekkül onların antidemokratik hükümlerini tatbika koyabilmeye imkân bulamaz, onları demokratik olarak tatbik etmek zarureti hâsıl olur. Bir muhterem arkadaşım, İller Kanununu niçin değiştirmediniz, dediler. Muhterem Arkadaşlar, ötedenberi kurulmuş bir idarenin devamı şeklinde vazife başına gelmiş bir Hükümet olsaydık, bu gibi tarizleri görmemizi tabii telâkki ederdik. Fakat hepiniz takdir edersiniz ki bütün şartların altüst olduğu bir zamanda yepyeni bir idarenin kurulmasının zaruri bulunduğu bir devrede vazife başına gelmiş bulunuyoruz. Yine takdir buyursunuz ki idare cihazı, devlet memuru uzun yılların vermiş olduğu itiyat ve alışkanlıklarla büsbütün başka yollardan, büsbütün başka bir zihniyetle çalışmaktadır ve çokları tek partinin, tamamen eski iktidarın cazibesine kapılmış olarak, tamamen o devrin itiyatlarının tesiri altında hareket etmek gibi bir vaziyete getirilmiş bulunuyorlardı. Hepiniz ve bütün memleket, çok iyi kabul ve takdir edersiniz ki, esaslı ve kökten değişikliklerin yapılması lüzumunu daima ileri süregelmiştik. Valinin kaldırılması, kaymakamın kaldırılması, nahiye müdürünün kaldırılması, nüfus memurunun kaldırılması haklı olarak hepiniz tarafından ileri sürülmekte ve hattâ memleket tarafından istenmekte idi. Tam böyle bir zamanda o istenilen takallübü yapmak, gayet samimî olarak arz ediyorum ki, mümkün olamazdı ve memleketin belirmiş olan ihtiyaçlarına uymazdı. Yeni idareye karşı mukavemetler o derece ileriye gidiyordu ki, hakikaten elde mevcut kanunlarla, samimî olarak

arz ediyorum, bunun hakkından gelmeğe imkân bile bulamıyorduk. Bunun ıstıraplarını siz milletvekili arkadaşlarım, hepiniz ayrı ayrı çekmiş ve bana muhtelif vesilelerle, gayet hicranlı sözlerle ifade etmiş bulunuyorsunuz. Bu ifadeyi bütün memlekete almak ve eski idareyi tasfiye etmek ve eski zihniyetin yerine tamamen yenisini ikame etmek kolay bir iş değildir. Hattâ o kadar ki, birçoklarınız bugün hâlâ idarenin şurasında, burasında mevcut olan mukavemetlerin bertaraf edilmesi için Tasfiye Kanunu çıkarmaktan bahsetmektedirsiniz. *(Alkışlar)* Hâdise ve şartları, nazari olarak değil, oldukları gibi görmek milletin ve memleketin bağrından aksettiği gibi takdir etmek ve ona göre tedbir almak hükümetlerin borcu ve vazifesidir arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Buna rağmen vatandaş hürriyetlerinin korunması babında sarfetmiş olduğunuz gayret ve faaliyet az olmamıştır. Takdir edersiniz ki, bugün vatandaşların ıstırapı hürriyetlerinin şu veya bu noktada tahdit edilmiş olmasından ileri gelmektedir. Böyle bir iddia memleket realiteleriyle asla kabili telif olamaz. Bugün hiçbir vatandaş, hürriyetlerinin şu veya bu noktada tahdit edilmiş olduğundan, karakolda dayak yediğinden, işkence, tertip ve tethiş yapıldığından, şu zulmün, şu gadrin icra edilmekte olduğundan hulâsa vatandaş hak ve hürriyetlerine riayet edilmemekte olduğundan haklı olarak şikâyet edemez. Böyle bir şikâyet bugün memlekette mevcut değildir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Matbuat hürriyetine gelince: programımızda arz ettik. Biz matbuat hürriyetine, hattâ, bütün hürriyetlerin teminatı olarak bakmaktayız. Bunu programımızda olduğu gibi tekrar teyit etmekten büyük bir zevk duymaktayım. Ancak, Ceza Kanununda yapılan tadilâtı ele alarak bunu, matbuat hürriyetinin tahdidine doğru gidilmiş olduğunu göstermenin doğru olmadığını ifade etmek mecburiyetindeyim. Ceza Kanununda yapılmakta olan tadilât komünizme karşıdır, diktatörlüğe veya anarşiye karşıdır. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar, bunu yapacak olan hükümet değildir. Yüksek Meclise lâyiha takdim edilmiştir. Bu lâyihayı sizler işleyeceksiniz, sizlerin gayreti karşısında, milleti temsil eden kudret karşısında Adnan Menderes bir hiç telâkki edilmek icabeder. Benim şahsıma tevcih edilmiş olan hücumlara dikkat edecek olursanız millet idaresine tevcih edilmiş bulunuyor. Benim üzerimden sizlere tevcih edilmiş hücumlar vardır. *(Soldan bravo sesleri)* Kanunu Adnan Menderes mi yapacaktır? Adnan Menderes Hükümeti ancak kanun teklif etmek ve teklif ettiği kanunun müdafaasını yapmak hakkını haizdir. Ama irade sizlerdedir. *(Soldan bravo sesleri)* Aynı zihniyetle bana bütçe muvazenesizdir, bütçeyi şöyle yaptın, böyle yaptın diyorlar.

Muhterem arkadaşlar, bütçeyi Hükümet, Meclise teklif etmiştir. Aylarca üzerinde çalıştığınız bütçe size mal olmuştur. Ve bütçeyi siz kabul ve tasdik ettiniz. Ve bütçe tatbik kabiliyetini ancak sizin tasdikımızla iktisap etmiş bulunuyor.

Yeni Hükümetin programı münasebetiyle geriye rücu ederek, bütçede muvazene yoktur, bütçede açık vardır, demek, daha dün büyük bir ekseriyetle tasdik edilmiş olması karşısında bugün mevzubahsedilmek doğru olmazdı. Bütçe açık mı, kapalı mı, titizlikle tatbik edilecek mi, diye âtiye muzaf olarak kehanetlerde bulunmaktansa beklemek, vaat veya taahhütlerin tahakkuk etmediği görüldüğü zaman harekete geçmek isabetli olurdu. Daha dün elimize verdiğiniz bütçenin nasıl tatbik edileceğini birtakım mütâlâalar ileri

sürmek ve bu mütalâaları birer hakikatmış gibi kabul ederek tenkidlere girişmek ciddi bir hareket olmazdı.

Matbuat hürriyetini teyit edecek hükümler getirmek istiyoruz arkadaşlar. Eğer matbuat, bilhassa son zamanlarda örneklerini gördüğümüz şekilde şahıslara, haysiyetlere mübalâsızca ve müstehcen surette hücum etmekte devam edecek olursa bu memlekette o matbuat hürriyetine taraftar olacak vatandaş kalmaz.

Onun için şahıslar, şahsi haysiyetlere, eline bir sütüm, bir gazete geçirmiş olmanın temin ettiği imtiyazı kullanarak istediği tarzda hücum etmek, istediği tarzda vatandaşları taaddiye mâruz bırakmak hürriyeti, hakikaten tanımamak demek olur. Bunu bütün ileri demokratik memleketler böyle farz ve kabul etmişlerdir.

Bir vatandaş kendi köşesinde yaşarken hiçbir kimse bir şey söylemez. Fakat umumi hayata, politikaya karıştığımız zaman artık sahneye çıkmışsınızdır, sanki kazadan kendinizi kurtaramazsınız. O güne kadar sizin kılığınız, kıyafetiniz, elbiseniz, sununuz bununuzla hiç alâkadar olmıyan vatandaşlar ve insanlar, başlarlar konuşmaya. Bunlardan çok muhtarip olan arkadaşlarımız içinizdedirler. İşte bunu kanuni müeyyidelerle önlemek istiyoruz. Bunu, biraz evvel arzettiğim gibi Adnan Menderes veya Hükümeti yapacak değildir, biz böyle düşünüyoruz, Yüksek Meclisiniz bunu kabul ve takdir edecek olursa, kanuniyet kesbedecektir.

Bizim kanun kabul ettirmeye, hüküm kabul ettirmeye, her hangi bir şeyi empoze etmeye hakkımız, salâhiyetimiz yoktur ve kudretimiz mevcut değildir. Bunun böyle yapılabildiği eski devirler, Büyük Millet Meclisine kanun kabul ettirebilmek devirleri artık tarihe gömülmüştür. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar; en ağır hücumlar dahi şahsi dâva açmaya bağlıdır, şahsi dâva açıldığı takdirde, dâva açtığı takdirde ise hücum ve hakarete uğrıyan mağdur, bu sefer müdafaa hakkına dayanan maznunun daha ağır hücumlarına mâruz kalmak tehdidi altındadır, müdafaa hakkına dayanılarak, büsbütün başka cephelerden, yan yollardan tekrar en ağır hücumlara mâruz kalınmak tehdidi altında bulunuyor. Bunu önlemek lâzımgelir. Matbuat sütunlarında şahsa hakareti mahfuz tutmak, himaye altında bulundurmak bir âmme dâvası mevzuu haline getirmek lâzım gelecektir. Bu hususta tekliflerimiz olacaktır. Kabul edip etmemek iradesi yüksek heyetinizindir. Biraz evvel arzettiğim gibi politikaya girmek; siyasetle meşgul olmak; âmme işlerinde vazife almak serdengeçtilerin veya maceracıların kârı olmaktan çıkarılmak icabeder. Vatandaşların haysiyetleri her hususta emniyet altında bulunmak lâzımgelir. Matbuat hürriyetinin selâmeti ve teyidi tedbirlerini bunda görmekteyiz.

Muhterem Arkadaşlar, partiler arasında tesisine çalıştığımız iyi münasebete halel vermiyeceğini, vermemesini temenni ederek mâruzâtta bulunacağım.

D.P. Hükümetinin bütün icraatı antidemokratiktir; çok sevimli Faik Ahmed Barutçu arkadaşımızı dinliyenler belîğ ifadeli, şeklen ikna edici beyan tarzları karşısında böyle bir zehaba kapılmaktan kendilerini kurtaramazlar. Hakikat böyle değildir arkadaşlar. Türk Milletinin büyük bir mucize yaratmış olduğuna kani olmak lâzımdır. Lâtime olarak arz ediyorum, katiyen alınmasınlar, iki sene evvel hafızasını kaybetmiş olan bir vatandaş farzediniz, o bu kürsüden, bu çatı altında neler konuşulduğunu biliyor, fakat iki seneden beri hafızasını kaybetmiştir ve âni olarak Faik Ahmed Barutçu arkadaşımız kürsüde

konuşurken içeriye gelmiştir. Onun hakikaten dünyada neler olmuş diye hayretler içinde kalmaması ve Türk Milletinin en büyük mucizeyi yaratmış olduğuna inanmaması mümkün değildir. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Şimdi arkadaşlarım, bütçe tevazününe giderek: “Feyizli bir istidat elde edecek yerde kâğıt üzerinde bir tevazün tercih edilmiştir”

“İktisadi sahada lüzumlu şartlara uymıyan bir politika yoliyle murakabe ihmal edilmiştir”

“Kredi enfilâsyonu vardır”

“Emisyon yükselmiştir”

“Eşya fiyatları yükselmiştir” dediler; Enflasyon nerede? İspat edilmesi lâzımgelir. Emisyon yükselmiştir. Neden? Bunların rakamlarla ispat edilmesi lâzımdır. Tedavüldeki paranın hacmi iş hacmi ile mütenasip midir, değil midir? Bu gayet ince tetkiklerden sonra millet huzuruna getirilmelidir.

Hükümet programını bir edebiyat olarak ifade ettiler. Ben kendilerine bu ispat edilmemiş iddialarla ve vecizelerle dolu tenkidlerine bakarak bir Hükümetin sadece edebiyatla tenkid edilebileceği kanaatine sahip olduklarım iddia edeceğim *(Soldan alkışlar)* Anlaşıyor ki, Halk Partili arkadaşlarımız hâlâ vecizeler devrini unutamamış bulunuyorlar. *(Soldan gülüşmeler ve alkışlar)*

Arkadaşlarım, hayat pahalılığından bahsettiler. Demokrat Partinin, birinci Hükümetinin programında hayatı ucuzlatacağız, demişiz. Ondan sonra hayatı ucuzlatmak şöyle dursun hayat pahalılanmış. Tenkid etmek isteyenlerin hepsi bunu ele aldılar. Sanki, bulunmaz Hint kumaşı imiş gibi. Bulunmaz Hint kumaşı gibi diyorum, belki bu sözüme bakarak yine kürsüden çok sert konuşuyor olduğumu ileri süreceklerdir, belki Devlet adamına böyle, sert konuşmak yakışmaz diyeceklerdir; fakat, dâvasına, kanaatlerine sahip olan insanların dâva ve kanaatlerini şiddetle müdafaa etmelerini tabîî görmek icabeder. Adnan Menderes ismi şu kürsüden hiç olmazsa bir defa tekrar edildi. Adnan Menderes, o nelermiş, o müstebit, o bir ceberut, siz yoksunuz, hepiniz pençe-i kahrımdasınız, ne Meclis vardır, ne Devlet vardır, ne muhalefet vardır, hepsi benim yedi kahrımdadır. Ondan sonra diyorlar ki, mukabele etme, yolunda yürü. Sağdan şamarlıyalım, soldan şamarlayalım. Bu tenkiddir. Ben her şeyi yaparım, sen mukabelede bulunamazsın, diyorlar. Böyle şey olmaz, tenkid edenlerin tenkide mâruz olmayı kabul etmeleri gerektir.

Hayat pahalılığından bahsediyordum, arkadaşlar. Hakikaten ilk programımızda da hayatı ucuzlatacağımızı ifade etmiştik, hattâ hayatı ucuzlatmak için tedbirler de almıştık ve bu tedbirlerimiz vaktinde yüksek huzurunuza arz olunmuş, tasviplerinize mazhar olmuştu. Ondan sonra ne oldu? Fevkalâde hâdiseler çıktı, bir Kore harbi çıktı, bir dünyanın harp ekonomisine girmesi hâdisesi çıktı, bütün dünyada fiyatların bu sebeplerle süratle yükselmesi hâdisesi çıktı. Ben şimdi desem ki hayatı ucuzlatacağım, iktidarı devraldığımız günden evvelki seviyenin altına indireceğim. Arkadaşlar bana gülersiniz ve aklımı kaybetliğime hükmedersiniz. Hakikat bu kadar açık ve hal böyle iken hayatı ucuzlatacağımız yerde pahalılandırdınız. Hayatı neden ucuzlatmıyorsunuz diyorlar, insafına müracaat edeceğim Sayın Faik Ahmed Barutçu arkadaşım, diyor ki; vatandaşın aile bütçesinin nasıl kapatıldığına bakarız. Mühim olan odur. Bütün bir

memleket ekonomisini bu zaviyeden görmeye ne zamandan beri başlamışlar, bunu kendilerine sormak istiyorum. (*Soldan gülüşmeler*)

Arkadaşlar, hakikaten vatandaşın kendi hususi hayatını ve hayatının icaplarını mütalâa etmesi hâli olduğu gibi millet ve devlet olarak ileriye gitmesinin nasıl olması lâzımgeldiğini düşünmek vazifesi de vardır. Bu sözler bizim her imkâna başvurmak suretile müstahsili destekliyeceğiz, istihsalı artırmağa çalışacağız, müstehlikin de menfaati bu noktadadır, diye ifade ettiğimiz prensibin bir cevabı olarak gelmektedir. Cevap olarak diyorlar ki, bunlar edebiyattır. Biz ona bakmayız. Vatandaşları dünya hâdiselerinden tamamen gafil, hayatın ne sebepten dolayı pahalılandığını, idrak edemeyecek ve bunun sebeplerini araştırmadan Hükümeti bir buğzu adavetle itham edecek şuursuzlukta mı görmek istiyorlar? Türk vatandaşı bugün hayat pahalılanmışsa bunun sebebini çok güzel idrak etmektedir. Ailelere, bütçelerinize bakınız, hayat ucuzlanmış mı, pahalılaşmış mı? Hükümet icraatı da bu kıstasa bakarak iyi mi kötü mü karar veriniz demek, vatandaşın idrakinden, şuurundan şüphe etmek olur. Bu memleket bu millet, hayatın niçin pahalılaştığını çok iyi bilmektedir ve bunun Hükümetin yersiz ve fena tedbirleri neticesinde olmadığını, bilâkis dünyayı içine, alan sebeplerin tesiri altında husul bulduğunu: idrak etmektedir. Bize hesaplarla gelseler, dünya, konjonktörü şudur, biz de sunan çıkmıştır. Aralarındaki münasebet şöyledir. Bu yükseliş alınan şu yanlış tedbirlerinizden ileri gitmiştir, diye izahlarda bulunsalardı hakikaten hâdiseyi zevkle münakaşa etmek mümkün olurdu. Amma hayat pahalılaştı, gibi kupkuru bir iddiaya dayanarak iktisadi ve malî tedbirleri baltalamaya çalışmak doğru olmaz kanaatindeyim.

Mutlaka tenkid etmek mecburiyetinde değillerdir. Kim boğazlarını sıkıyor? Eğer ciddî olarak tenkid edecek bir taraf yoksa, pekâlâ geçiştirebilirler, iktisadi mesele, mutlak bir şey söylemek lâzım, haricî mesele, mutlaka bir şeyler söylemek lazım, partilerarası meseleler, mutlaka bir şey söylemek lâzım. Böyle bir mecburiyet yoktur arkadaşlar. Böyle bir mecburiyet olmadığına karar verdiğimiz gün çok rahatlayacağımızı ben kendilerine şimdiden ifade ederim. (*Alkışlar*)

Muhterem arkadaşlar, bizdeki hayat pahalılığı, aldığımız tedbirler neticesinde, dünyada görülen fiyat yükselme aşağı bir seviyede bulunmaktadır. Bunu, açık olarak ifade ediyorum. Binaenaleyh, hayat pahalılığı gibi bir iddianın zihinlerde yer bulmaması lâzım gelir.

Radyo neşriyatından bahsettiler. Derhal kabul edeyim ki radyo neşriyatında daha dikkatli, daha objektif olmaya çalışacağız. (*Bravo sesleri*) Fakat bilsinler ki Hükümet icraatını kötölemek ve Hükümete sövmeye asla müsaade etmeyeceğiz. (*Soldan alkışlar*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tenkid etmek hakkımızdır Adnan Menderes, sövmek hâşa.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Hakikaten, söyledikleri gibi radyo Devletin malıdır, Devletin icra vasıtasıdır. Devlet malı ve vasıtasını devlet ve memleket menfaatine, olarak Hükümet kullanır, Devlet radyosunun orta malı olduğunu iddia etmek hiç kimsenin hakkı değildir. (*Soldan bravo sesleri*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhalefet sade Halk Partisi değildir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ederseniz ben gazete getirmiyorum, eski nutukları getirmiyorum. Arkadaşlar iki sene bu memleket Demokrat

Partinin Halk Partisi ile muvazaa halinde bulunduğu iddialarıyla çalkandı Bize burada bir nutkun bir cümlesini getirip söyleyenler, bu memleketi iki sene asla mevcut olmıyan, hiçbir asla esasa istinat etmiyen bir efsane ile sabahtan akşama kadar iki yıl aldatmaya çalışmış olan insanlardır *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Son iktidarın son Başvekili veya Başvekil muavini Bütçe Komisyonunda gayet ileri partizan neşriyattı bulunan Devlet radyosundan şikâyet ettiğimiz zaman benim; biraz evvel söylediklerimden çok daha ileri sözler söylediler. Şimdi aynı partinin; aynı şahsiyeti mâneviyeye ait olan arkadaşlarımızın benim çok daha mutedil olan sözlerime ne kadar şiddetle karşı koyduklarını beraber gördük. *(Sağdan, "bir şey söylemedik, dinliyoruz Adnan Bey" sesleri)*

Çok muhterem, arkadaşlarım; biraz evvel Dışişleri Bakanı arkadaşım Halk Partisi namına söz söyleyen Faik Ahmed Barutçu'nun mütalâalarına cevap verdi. Benim de ilâve edeceğim taraflar vardır. Söylediklerini mütalâalarını cidden kıymetli buldum. Yalnız kıymetli bulmakla kalmadım Devlet menfaatini temin edici, dâvalarımızı takviye edici mahiyette buldum Bunu söylemekle büyük bir bahtiyarlık hissediyorum" Aynı zamanda dün mevcut olmıyan bir vuzuha gelmiş olmalarını da yine memleket menfaati namına çok hayırlı görüyorum! Dün şekle mi esasa mı, belli olmaz şekilde zaman zaman o, zaman zaman bu, tarzda hareket ettiler. Şimdi Kore meselesi hakkındaki itirazlarının bir vuzuha gelmiş olmasını ve Halk Partisi arkadaşlarımızın ağzından ifade edilmiş olmasını memleket hayrına telâkki etmekteyim! *(Soldan bravo sesleri)* Hükümet Milletin malı olmalıdır dediler, Hükümet milletin malı değil de kimin malıdır? Diyorlar ki bir zümrenin malıdır. 14 Mayıs seçimleri ile iş başına gelen bir Hükümetin; bir zümrenin malı olduğunu iddia etmek caiz değildir. O zümre malı hükümetler, hatta şahıs malı hükümetler eski devre ait olanlardır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi arkadaşlarım, gayet ciddi, o gayet samimî olarak partilerin iyi münasebette olmalarını arzu etmekteyiz Fakat Halk Partili arkadaşlarımızın bir zihniyet ve telâkkiden kurtulmaları çok zaruridir. Bakınız, bu zihniyet istemeden Faik Ahmed Barutçu arkadaşımın ağzından çıkan bir cümlede ifadesini bulmuş oldu. Bir zümreye ait Hükümet diyor.

Arkadaşlar, bu, bir iç duygunun ifadesidir. Bugüne kadarki, tenkidlerinde ve 14 Mayıs seçimlerinin neticelerini ele alışıta ve bütün tavrı hareketlerinde Hükümetin sağlamlığında, metanetinde, meşruiyetinde âdeta bir sakatlık varmış gibi bir telâkkinin sahibi olmak, partilerarası münasebetlerin iyileşmesi, hususunda Halk Partili arkadaşlarımızı müşkülâta uğratmaktadır. Bunu içlerinden çıkarmaları lâzım gelir. 14 Mayıs seçimleriyle Türk milletinin kendileri hakkında vermiş olduğu hükme razı olurlarsa Halk Partisi ile Demokrat Partinin münasebetlerinin iyileşmesi için bir sebep kalmaz.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet hatasız hareket ettiği iddiasında değildir. Hükümet insanlardan müteşekkildir. İnsanlar, hata ve sevap işleyebilirler. Biz kendimizi hiçbir zaman düsturu mükerrerrem addeden insanlardan değiliz. O, bir başka devre aittir. Şimdi kendimizi kırmızı reylerin karşısında, âciz ve naçiz, millet iradesi karşısında hiçbir iktidara sahip olmıyan insanlar olarak görmekteyiz. İlâhi bir kudrete sahip olmak gibi telâkkiler, devri sabıka aittir. *(Soldan devamlı ve şiddetli alkışlar)* Bu itibarla hatalarımızla ve hasenatımızla programımızla huzurunuzda gelmiş bulunuyoruz.

Sözlerimi bitirirken, tekrar arzedeğim ki; Halk Partisine karşı sözlerimde lâfîfe tarzında bir mukabeleden başka hiçbir tarîz kastı mevcut değildir. *(Soldan alkışlar)* Ben Halk Partisi ile Demokrat Parti münasebetlerinin iyi bir çığıra, iyi yola hattâ şimdiden girmiş olduğunu kabul etmekteyim. Ve ne yapılırsa yapılsın bu yolda yürümek azmindeyim. Bunun iyi neticelerinden memleketimiz mutlaka fayda görecektir. Hakikî demokrasinin teessüsü bunun içinde mündemictir. İki parti mutlaka çarpışsın, mutlaka ikisinden birisi yaralansın, öbürü kazazede olsun diye tahrikte bulunanlar ve bundan kendi ümit ve emellerine pay çıkarmak isteyenler hüsrana uğrıyacaklardır. *(Soldan bravo sesleri)* Kendilerine elimi uzatarak tekrar arzedeğim bunları beraberce hüsrana uğratalım arkadaşlar, hep birlikte. *(Soldan bravo sesleri sürekli alkışlar)*

Milletvekillerinin konuşmalarından sonra

BAŞKAN — Şimdi beş arkadaş söz istedi. Verilen kifayeti müzakere takrirleri program üzerindeki görüşmelerin kâfi olduğunu ileri sürerek reye konulmasını istemektedir. Bunu reynize arz ediyorum: Kabul edenler.

Etmeyenler.

Kabul edilmiştir.

Şimdi arkadaşlar, Hükümet, programını okudu ve sonunda muhterem heyetinizden itimad istedi.

Şimdi kutuları koyacağız, reylerinizi kullanmanızı rica ediyorum. *(Ad çekildi)*

Yozgad seçim çevresinden başlayarak oyları toplıyacağız. (Oylar toplandı)

BAŞKAN — Rey vermiyen arkadaş var mı? Tekrar ediyorum rey vermiyen arkadaş var mı? Oy toplama işi bitti.

Rey verenlerin sayısı (396) dır, itimat edenler (346) *(Soldan alkışlar)* Kırmızı rey verenler (50)dir.

Görüşmelerin tamamlanmasından sonra Güven Oylaması yapılır, Başbakan Adnan Menderes Kısa bir teşekkür konuşması için tekrar kürsüye çıkar. (Soldan alkışlar arasında Başbakan kürsüye geldi)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok Aziz Arkadaşlarım, itimadınıza mazhar kılmak suretiyle uhdemize tekrar yüklemiş olduğunuz mesuliyetin mânasını ve icaplarını takdir ederek şükranlarımızı, gerek kendi namıma, gerekse Hükümet arkadaşlarım namına, cümlenize arz ederim. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Ayın dördü Çarşamba günü saat 15 te toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.¹²

¹² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9 Cilt 6, Birleşim 59 Sayfa 76-123*

4 Mayıs 1951 Cuma Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Atatürk'ün manevi şahsiyetine veya mânevi şahsiyetini temsil eden eserlerine yapılan tecavüzlere; son zamanlarca Hükümetin almış olduğu tedbirlerden ziyade, belki böyle bir kanunun tedvinine teşebbüs edilmiş olmasının şayi olması mâni olmuştur. Şurasını arzedeyim ki, arkadaşlar, Kâmil Boran arkadaşımızın Hükümetin daha önce tedbirde kusur ettiğini ifade etmekle mesnetsiz bir iddiada bulunmuş olduğunu ifade etmeliyim. Bu mesnetsiz iddianın ispatı kendilerince mümkün olmamıştır.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Vakıalar gösteriyor.

BAŞKAN — Müsaade Buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Eğer tedbirde kusur tâbirinden kasdolunan mâna Atatürk eserlerine vâki olacak tecavüzleri kâfi derecede şiddetle karşılamamak veya teşvik edici bir tavır ve eda takınmaksa, kerkilerine derhal söyleyeyim ki bu hatayı kendileri irtikâp etmişlerdir. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Ölümünün hemen akabinde paralardan, pullardan Atatürk'ün resimlerini sildirenler onlardı? *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşlar, kendi reislerinin resimlerini havi olan pulları beş sene daha tükedemiyeceğimiz adedte bastırmış olanlar yine onlardır. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Sayın arkadaşlar, şu dakikaya kadar kürsüye gelenler arasında tasarı lehinde konuşan kimse olmadığı için, bendeniz de esasen aleyhinde konuşacağımdan dolayı, Türk Milletinin 14 Mayıs'taki inkılâbını tebrik ederek sözüme başlıyorum.

BAŞKAN — Söz başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Evvelâ küçük bir lâtife ile söze bağliyacağın. Çok sevdiğimiz arkadaşımız Sinan Tekelioğlu, memleketşümül bir pilebisit yapmış, 20 milyon Türk'ün arzusunu tesbit ederek huzurunuzda bu şekilde konuşmuştur. Bunu bir lâtife olarak kasdedip geçtikten sonra dedikleri gibi bu kanun sureti katiyede ne bir takriri sükûn kanunudur, ne de vicdanları, tenkid hürriyetini, fikir hürriyetini baskı altında bulunduran bir kanundur. Bundan katiyen emin olsunlar, Kendilerini müsterih kılmak için arzediyorum,

Şimdi neden böyle değil izah edeyim: Böyle bir kanun çıkarsa, gece yataкта ihtiyatlı olmak lüzumunu hissedeceklermiş. Çünkü iki şahitle insanı müddeiumumiye tevdi ederlermiş. Bu suretle mahkemelere sevk edilen vatandaşları mutlaka mahkûm ettirmek mümkün müdür? Soruyorum arkadaşlar, iftira yalnız Atatürk hakkında mı yapılır? Hırsızlık etti diye iftira yapılmaz mı, adam öldürdü diye iftira yapılmaz mı? Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mâneviyesine hakaret etmek kanunen suç değil midir?

Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mâneviyesine hakaret etmek kanunen yasaktır, ceza müeyyidesi altındadır. Aynı şekilde bir başka kanun Atatürk'ün eserlerine,

kendisine hakaret etmek yasaktır, diyor. Eğer iftira ve tezvir yapılacak olursa Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mâneviyesi aleyhinde sözler sarfetti veya hakaret etti diye iftira yapılabileceği gibi ötekine de yapılabilir.

Sonra arkadaşlar, biraz evvel dediğim gibi bizim mahkemelerimiz iftiralar üzerine mi hüküm verirler? İftira elbette mahkemede iftira şeklinde sabit olur.

Şimdi Türk Milletinin olgunluğuna hepiniz gibi inanan bir insan olarak huzurunuzda konuşuyorum, Büyük eserlerin bir heyeti içtimaiyenin malı olması icabeder. Muvaffakiyetlerin heyeti ictimaiyeye mal edilmesi lüzumuna sizler gibi inanan bir insanım.

Atatürk ne yaptı? Hepimiz burada sevdiğimizden, saydığımızdan bahsettik, büyük eserler yaptı, dedik. Bunda hepimiz beraberiz, müttefikiz. Buna rağmen aramızdan ayrılmış, hakkın rahmetine kavuşmuş bir insanın, bir Türk büyüğünün mâruz kalmakta olduğu hakaretleri önlemek ve bunun memlekette yarattığı teşevvüşü, fikirlerde yaptığı, vicdanlarda yaptığı huzursuzluğu önlemek için tedbir almak mevzuubahis olunca hayır diyoruz. Kanuna hacet yok, neden! Sevgi vicdanlardaymış.

Arkadaşlar; vicdanlarda yer tutan, sevgi kazanan, hürmet kazanan eserlerin, mefhumların, mevcutların muhafazası, kanun vâzı için bir vazife teşkil eder. Âme vicdanı için de dini muhterem tutmuyor musunuz? Milliyeti muhterem tutmuyor musunuz? Eğer dediğimiz gibi Atatürk'ün hatıraları, eserleri, başarıları bu memleket için büyük bir kıymet ifade ediyorsa ve onlara taarruz vâki olduğu takdirde millî vicdan bundan muztarip oluyorsa onu bu gibi taarruzlardan masun kılmak icabeder.

Arkadaşlar, biz, tenkid hürriyetini kaldırmıyoruz. Tenkid hürriyeti ne demektir? Ben kendisiyle beraber tenkid edeceğim. Atatürk'ü bu memleketin kurtulması hareketinde başta bulunan bir zat olarak mütalâa etmek başka, demokratik inkılâpları tahakkuk ettirmiş midir, ettirmemiş midir zaviyesinden mütalâa etmek başkadır. Mevzuda buraya geldiğimiz zaman bunun tenkidini bizzat bizler yapmışızdır ve bu tenkidi yapmakta devam edeceğiz. Bu, Atatürk'ün tarihte şaşaa ile daima parlıyacak olan hüviyetini asla küsufa uğratmaz. Onu biz bir demokratik inkılâbın muvaffakiyetli bir başarıcısı olarak mütalâa etmek mevkiinde olmalıyız. Onun eserlerinden bugünün zihniyetine uymayanlarını kabul etmemekte, tenkid etmekte elbette devam edeceğiz. Bizim maksadımız tenkid hürriyetini, vicdan hürriyetini, fikir hürriyetini takyit etmek değil, tahkir ve terzil hürriyetini kaldırmaktır. Biz bunu istiyoruz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Atatürk demokratik inkılâbı tahakkuk ettirmemiştir, yarıda bırakmıştır, dediğim zaman, benim takibe uğrayacağım, benim gibi konuşan, üniversitede ders veren profesörlerin bu kanun çıktıktan sonra takibedileceğini bir hukukçu olarak ispat etmek lâzımdır. Aksi takdirde bu kanunun reddi için yapılanın demogoji olduğuna hüküm etmemek icabeder. Böyle bir şey yoktur arkadaşlar. Tenkid hürriyetini kaldırmıyoruz, hakaret ve terzil hürriyetini ortadan kaldırmak istiyoruz.

Ondan sonra, farklı muamele olmazmış, dediler.

Arkadaşlar, dikkat buyurunuz, farklı muamele yokmuş. Bundan bir saat evvel Atatürk'ün ismi zikredildiği zaman bütün vatandaşlardan ayrı bir muamele ve ayrı bir duygunun tesiri altında hareket eden Türk Milletinin iradesini temsil eden bizzat Büyük Meclisiniz olmuştur.

Arkadaşlar burada, hangi zatın ismi zikredilir de Büyük Meclisiniz ayağa kalkar, farklı muamele olmazmış da, niçin böyle yaptınız? Sonra şahsa mahsus kanun olmaz, deniyor. Ne ile ispat ederler? Başka memleketlerde yokmuş? Bunu nereden biliyorlar? Anayasanın imtiyaz ve fark tanımayan maddesinin; bir ölünün hâtırasını hakaret ve tezyiften kurtarmak için; böyle bir mâna takmadığını açıkça söyleyebilirim, aksini düşünenler noktai nazarlarını ispat etsinler.

Sonra kişi denildiği zaman, hukukçu arkadaşım, “Bu tâbir ölümlere raci değildir” diriler içindir. Bunun aksini ispat etmek için telif hakkının 30 sene mahfuz bulunacağından bahsettiler.

O, kanunun tedvin ve tesbiti için konmuş hükmi bir ifadedir. Kişi sonra mı vefat ediyor veya vefatından 30 sene sonra mı bunu böyle kabul ediyorlar? Bir an için düşünelim, kim muhtarip olacak, kim zarardide olacaktır, bu kanunun çıkmasından hangi fert, hangi zümre? Zati hürriyet mi? Anayasa mı? Sureti katiyede. Ortaya konulan maddenin bu mevzu ile asla alâkası yoktur.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Size öyle geliyor.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Zümre yaratacakmışız, tefrikler yaratacakmışız. Medeni Kanunumuzda hüküm varmış, o hüküm ne imiş vârisi takip edermiş.

Bizim gibi fanilerin vârisleri, belki bizlere yapılacak tariz ve hakaretleri takip edebilirler, fakat Atatürk’ün, ensale hâkim olmuş olan bir insanın, mazide ve gelecekte nesillere hâkim olmuş ve olacak bir insanın elbette icraatını yaparken çiğnediği, zarardide ettiği birçok menfaat zümreleri olacaktır. Bunların bütün memleket yanında bulunabilecek bu insanların yapacağı hakaretleri sadece tek başına kalmış hemşiresinin takibine bırakmak asla doğru değildir. Atatürk mânevi şahsiyet olarak aramızda yaşamaktadır, onun için Selim’den, Fatih’den bahseden yok. Fatih’in heykeline dokunulmuş, Selim’in mezarına taarruz edilmiş, böyle bir şey yok. Fakat şu hâdise gösteriyor ki Türk büyüklerinin hepsini bir araya getirmek suretiyle seyyanen bir muamele takip etmek neticesini elde etmek gayretleri beyhudedir. Çünkü Fatih, Selim bugün için aktüel bir mevzu değildirler. Bir Fatih meselesi yoktur, bir Selim meselesi yoktur, bir Namık Kemal meselesi yoktur. Ama biliyoruz ki bugün bir Atatürk meselesi vardır. Onlar için reel bir vaziyet olsaydı onlar hakkında da yüksek heyetiniz tedbir almakta gecikmezdi.

Atatürk’ün yaptığı hamle 150 seneden beri devam eden inkılâp hareketlerinin safhasından ibaretmiş. Öylede olsa bu Atatürk’ün eserini küçültür mü? Atatürk’ü Millî Mücadelede Türk Milletinin birinci adamı olarak Türk Milletinin kurtuluş dâvasında, kurtuluş mücadelesinde bütün millî gayretleri hedefe tevcih etmek cesaretini, kuvvetini ve vatanperverliğini nefsinde cemetmiş bir adam olarak hepimiz onu tevkirden geri kalmamaktayız. Esaslı bir tezat içinde olduklarını görüyorum muhterem arkadaşlarımı. Bir taraftan onun eşsizliğini ve büyük hizmetlerini ifade ederken diğer taraftan böyle bir kanuna lüzum yoktur, diyorlar. Sebep; şahsa kanun çıkmazmış. İmtiyaz yaratırmış; sebep Anayasa Kanununa aykırı imiş. Bu sebeplerin hiçbirisi bence sabit olmuş değildir. Ve şahsan beni ikna etmiş değildir. Ondan sonra, tekrar edeyim, ne fikir ne şahıs ve ne de tenkid hürriyetini sureti katiyede alâkadar eden bir mevzu değildir. Hakaretleri önlemek için yapılmış bir kanundur. Buna niçin lüzum gördük? Arzedeyim: Kırşehir ‘de bir heykelin burnuna çekiç vuruluyor, İstanbul Kırşehir’e akın ediyor. Filân yerde

gene bir heykelin bir tarafı kırılıyor. Bütün gazeteler bunu mevzu olarak ele alıyor. Falan yerde, filân yerde heykele bir hafta yapıyor, bütün gazetelerin ayakta olması için haklı bir mevzu. Bu memleketin mânevî cephesini yıpratmak isteyenler elbette vardır. Bu yolla yıpratmak için birçok fedakârlıklara da gayet tabî katlanabilirler?

Tasavvur ediniz ki تنها bir mahalde şu veya bu köyde gecenin yarısında kimsenin bulunamayacağı bir sırada bir heykele bu yolda vâki olacak bir tecavüz ile memleketi heyecana sevkedip bu heyecanı istismar etmek isteyenler daima bulunabilir. Millet hayatında bu daima olabilir. Ama dikkat edilecek olursa, burada kendileri de ifade ettiler, bu nazik zamanda buyurdular, bilhassa Hükümet kuvvetinden kaybettir, düşecektir gibi söylentiler çıkarılıp Hükümet kuvvetinden şüphe hissi uyandırılmak istendiği bir zamanda bu hâdiselerin tekrerrür etmiş olması dikkatinizden kaçmamıştır. Dünyanın hangi şartlar içinde yaşadığını biliyorsunuz arkadaşlar; bir gecede elli tane heykele hücum edebilmek ve memlekette fevkalâde bir hal vardır manzarasını uyandırmak ve memleketi baştan başa heyecana sevk etmek zor bir şey değildir. Bütün bunları vaktinde hesap etmek ve kanuni tedbirleri almak mecburiyetindeyiz.

Sonra arkadaşlar, Hükümet tedbir aldı, almadı, diye daha şimdiden bu kürsüde konuşuluyor. Bu memleketin sathına serpiştirilmiş olan heykeller taarruza uğradığı takdirde bunun günahı niçin Hükümete teveccüh etmiş olsun? Bizi itham ederek konuşan Kâmil Boran arkadaşımız, vaktiyle tedbir almakta kusur edildi de onun için böyle oldu dediler. Demek ki siyaseti, Hükümetin siyasetini yıkmak için aleyhte bir delil olarak kullanmak kasdı da mevcuttur. Bundan istifade etmek isteyenler olacaktır. Türk milleti bunu istemiyormuş da denildi, bunların hiç birisi varit değildir.

Çok sevdiğim Sinan Tekelioğlu arkadaşımız kanunu dikkatle okumamışlar zannediyorum. Kanun hakareti, tehzili Önlüyor, tenkidi değil. Bu tenkidi hep beraber yapacağız. Atatürk inkılâbı yapmadı mı? Yaptı, bu inkılâbın temeli olan demokratik inkılâbı başardı mı? Başarmadı. Yaptığı inkılâp hazırlayıcıdır. Demokratik inkılâbın istihsalinde Türk milletine hazırlayıcı bir inkılâp yapmıştır. Bu tarzda tenkidi serinkanlılıkla, objektif görüşle yapmakta devam edeceğiz. Bizi yolumuzdan alıkoyacak, bir hüküm, demokrasimizi zedeliyecek bir şey bu kanun içinde mevcut değildir.

Muhterem Arkadaşlar, teşevvüşleri önlemek için Atatürk heykellerini Hükümete bir hücum vasıtası olmaktan çıkarmanız çok yerinde olur kanaati ile kürsüyü terk ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — İçtüzüğün 85'nci maddesini okuyacağım. (Sarihtir sesleri) (Söz isteme ve yazılma sırasına göre verilir. Kamutay isterse, görüşülen meseleler için yana veya karşı yahut üzerine, nöbetleşe söz söylenilmek kararlaştır. Başkan, söz alanların adlarını sırasıyle Kamutaya bildirir)

Şimdi saat 3'ten beri devam eden görüşmelerimizde 8 arkadaş konuşabildi. Söz almış 27 arkadaş daha vardır. Bundan sonra konuşacak arkadaşlar lehte, aleyhte, üzerine olmak üzere lütfen açıklasınlar. Ona göre tensip buyurursanız bu suretle konuşmalarımıza devam edelim. (Muvafık sesleri)

Şimdi daha 27 arkadaşımız var. 85. maddenin sarîh hükmüne göre onları böylece tasnif ederiz ve ona göre konuşurlar.

Şimdi söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Biraz evvel konuşurken bir müşkül vaziyetten sıyrılmak için Halk Partisine hücum etmek yolunu ihtiyar etmiş değildim. Bu noktanın tevazzuhu için çok kısa bir an için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Hatırlıyacaksınız, Kâmil Boran arkadaşımız kanunun müzakeresi esnasında Hükümetin vaktinde lâzımgelen tedbirleri almamış olduğunu ifade etmek suretiyle bilâkis Hükümeti hiç de icabetmediği bir zamanda bir hücumla mâruz bıraktı. Bu hücumla karşı müdafaa da bulunmak veya hücumdan kendimizi korumak maksadıyla ben dedim ki; biz bütün bu hâdiseleri artıracak ne teşvikte bulunduk, ne tedbirsizlikte bulunduk. Eğer böyle birşey bahis mevzuu etmek icabederse bu kendi zamanlarında yapılmıştır dedim. Takdir edersiniz ki; bu sözlerim sadece müdafaadan ibaret idi. Müdafaa mevkiinde olan insanları taarruz eder gibi göstermek taktiği ise şimdi değil, asırlardan beri demodedir. Bu yoldan gitmemelerini kendilerinden rica ederim (*Soldan alışırlar*)

Kanunun hükümleriyle esbabı mucibesi birbirine uymuyormuş. Esbabı mucibenin yazılmasında zühul veya hata olabilir. Hükümlerin ifade ettiği mânada mütalâa etmek icabeder.

Tasarının metinleri şayanı müzakere ise maddelerin müzakeresi yapılır ve esbabı mucibede değişmesi lâzımgelen noktalar varsa onlar da ayrıca düşünülür. Şimdi arkadaşlar diyorlar ki, inkılâplar için hiçbir tedbir alınmadı. İnkılâplar için, alınacak tedbirler onları da ihtiva eder. İnkılâplar hakkında tedbir alınması, yani inkılâbı bir noktada perçinlemek. Fakat bu inkılâbın ruhuna muhaliftir. Demek istiyorlar ki, bu heyeti içtimaiye, Türk milleti bir muayyen noktaya gelecek bu muayyen noktada yapılmış veya söylenmiş olanlar nâs haline getirecek, artık bunların üzerinde konuşulmıyacaktır. Nâslar gibi hükümler koyacağız; işte inkılâpçılık ruhuna muhalif olan budur. Şimdi geriye gitmemek için biz taş, toprak dedikleri heykeller ve heykelciklerde mânasını bulan ileri hareketi toptan görmekteyiz. Ve bu tecavüzü bir geriye gitmenin alâmeti olarak mütalâa ediyoruz. Aksi takdirde bu heykeller neyi ifade ediyor? Korunması lâzımgelen inkılâpların tadadına, tasrihine gidecek okursak kimsenin kimse ile mutabakat haline gelmesine imkân yoktur. Bizden muhali, istemesinler. Bu, zahirde kabul ediyor görünmek fakat işi çıkmaza sokmaktan başka birşey değildir.

Bilhassa bu noktaya dikkat nazarlarını çekerim arkadaşlar.

Biz Atatürk'ün inkılâplarını, yaptıklarını, yapmadıklarını konuşabiliriz, tek parti tek şef vecizesi varsa, tatbikatta varsa elbette bunları müdafaa etmekte kendileri ile beraber değiliz. Biz kayıtsız, şartsız ne varsa onların hepsini müdafaa etmek değil... Fakat hepimiz bilirsiniz ki, Atatürk müspet, menfi, ileri, geri bütün hayatının muhasebesi yapıldıktan sonra büyük adamdır, ileri adamdır, memleketi kurtaran adamdır ve ileri gören prensiplerinin galip vasfının ekseriyeti kahiresi bu memleketin nef'ine olan prensiplerdir ve bunlar onun şahsında, şahsiyetinde, hüviyetinde teşahhus eder. Biz bu noktadan hareket ederek heykellere tecavüzü geriye doğru bir hareketin, sembolü olarak kabul ve mütalâa ettik, bundan kimse bir şey kaybetmeyecektir. Bundan inkılâp kuvvet bulur, eğer benim gibi anlıyorlarsa. Mamafih kendilerine teşekkür etmeyi bir vazife addetmekteyim. Kanunun teklifinde bizimle ittifak etmektedir, yalnız, kaydii ihtirazımı kısaca işaret edeyim, bunda mutabık olmakla beraber bu mutabakatı tatbikat mevkiine koydurmayacak müşkülâtı da beraber ifade etmiş oldular. (*Alkışlar*)

BAŞKAN — Refik Şevket İnce usul hakkında konuşacaksınız, buyurun.

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) — Efendim, nizamnamenin bir maddesinde diyor ki: “Muhtelif mütalâalarda bulunacaklara, eski tâbirle, leh ve aleyhinde söz söyleyecek olanlara heyet karar vermezse bu tertip dahilinde söz verilir” Riyaset Makamına böyle bir teklif olmadığından dolayı müracaat sırasına göre söz veriyorlar. Tabiatıyla hem lehinde, hem aleyhinde fikir toplamaya medar olması, hem do nizamnameye uygun olmak üzere teklif ediyorum. Heyet karar versin, sırasıyla bir lehte, bir aleyhte konuşulsun veya lehte olanlar veya aleyhte olanlar konuşsun. Bu suretle heyetin kararına tevfikane hareket edersek yerinde olur.

BAŞKAN — Efendim, müsaade buyurursanız daha evvel Refik Şevket İnce’nin tekliflerini Yüksek Heyetinize arz etmiştim. Şimdi reyinize arzedeceğim. Yani daha 24-25 arkadaşımız söz almıştır. Eğer tasvip buyurulursa şüphesiz dilediğiniz müddetçe müzakere devam edecektir bu söz alan arkadaşlarımız lehte, aleyhte ve üzerinde konuşacaklardır. Bu söz alan arkadaşlarımızın bu tertip üzere konuşmaları münasip midir, değil midir? Münasip görenler lütfen işaret buyursunlar... Şimdiye kadar devam ettiğimiz gibi müzakereye devam edilmesini isteyenler lütfen işaret buyursunlar... Şimdi isimlerini okuyarak tesbit edeceğim arkadaşların lehte, aleyhte ve üzerinde olarak mütalâalarını açıklamaları kabul edilmiştir. *(Anlaşılmadı sesleri)* Divanca böyle görülmüştür.

CEVDET SOYDAN(Ankara) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

CEVDET SOYDAN (Ankara) — Efendim, evvelce söz almış arkadaşlar hakkında bir karar vermiş oluyorsunuz. Aynı mevzu etrafında bu konuşmalardan mülhem olarak sonradan söz isteyenleri, bu kararın takyit etmemesi lüzumunu arz ediyorum.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir küçük noktaya, dikkatinizi çekmek isterim. Şimdiye kadar konuşan arkadaşların hiçbirisi tasarının lehinde bulunmadı. Bundan sonra da, anlaşılıyor ki, bir sıra takiben aleyhte olarak devam edecek ve lehte olanlara asla sıra gelmeyecek. Bunun ifade ettiği mâna şudur arkadaşlar; daha önceden konuşulmuş ve aleyhte olanlar söz almakta isticale etmek suretiyle böyle bir netice hâsıl olmuş demek oluyor. *(Gürültüler)* Böyledir deseniz de demeseniz de netice buraya varıyor.

Şu noktaya da dikkatinizi rica ederim. Eğer şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da hep aleyhte devam edeceksek, ki aynı şeylerin tekrarında bir zaruret yoktur, o halde bu kanun Meclisimizin, ademi tasvibi ile karşılaşmış demektir. *(Hayır hayır sesleri)*

Müsaade ederseniz arkadaşlar, alınmış bir karara itiraz etmek için değil, *(Karar, nöbetleşe konuşmak hakkındadır sesleri)* dikkatinizi bir noktaya çekmek için bu kürsüye gelmiş bulunuyorum.

BAŞKAN — Efendim, şimdi Adalet Komisyonu Sözcüsü söz istedi, müzakerenin yeterliği hakkında da takrir verilmiştir. Eğer tensip ederseniz bir yemek tatili yapalım, saat 9 da tekrar toplanalım. *(Devam edelim sesleri, saat dokuza geliyor sesleri)* Saat 10 da toplanalım. *(Pazartesiye sesleri)* Bu hususta Hükümetin noktai nazarını dinlemek istiyoruz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bizim için bir mesele yok, Heyeti Umumiye nasıl karar verirse.

BAŞKAN — Arkadaşlar, şimdi yemek tatili yapıp saat 10 da müzakereye devam etmek, bir de şimdi devam etmek var. Fakat şimdi burada bulunanları saydık, 180-190 arkadaş bulunuyor. Belki bâzı arkadaşlar yemeye gitmişlerdir, konuşmaya başladığımız zaman 300'den fazla arkadaş hazır bulunuyordu. Arzu ederseniz devam edelim, bir, ikincisi; yemek tatili yapalım ve saat:10 da devam edelim, üçüncüsü; Pazartesi günü müzakereye devam edelim. *(Pazartesiye bırakalım sesleri)*

Yemekten sonra devamı kabul edenler, yani saat onda. *(Pazartesi günü sesleri)*

Pazartesi günü devamı arzu edenler ellerini kaldırsın... Etmiyenler... Pazartesi günü saat on beşte müzakereye başlamak üzere Celseyi kapatıyorum.¹³

¹³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 7, Birleşim 72 Sayfa 56, 58-60,62-63, 74*

7 Ağustos 1951 Salı**Resmi Daire ve Müesseselerin Siyasi Partilere Bedelsiz Mal Devredemeyeceklerine ve Bu Daire ve Müesseselerle Münfesi Derneklere Ait Olup Siyasi Partilere Terk Edilmiş Olan Gayrimenkul Mallarla Bu Partiler Tarafından Genel Menfaatler İçin Yaptırılmış Olan Binaların Sahiplerine ve Hazineye İadesine Dair Kanun Münasebetiyle****BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) —** Muhterem Arkadaşlar,

Şayet Halk Partisi muhalefетinin hakiki hüviyetini bilmemiş olsaydık, dün parti başkanlarının bu kürsüde yaptığı konuşmayı dinlerken hayretten hayrete düşmemiz mukadder olurdu. Fakat hepimiz, iktidarda iken olduğu kadar muhalefete geçtikten sonra da Halk Partisinin veya hiç değilse başındakilerden bâzılarının siyasi hüviyetlerini çok iyi bildiğimiz içindir ki, çünkü nutuklarını dinlerken hiçbir hayrete kapılmadık. Türk efkârı umumiyesi de Halk Partisi başkanının çünkü beyanatını keza hayrete kapılmaksızın öğrenmiş olacaktır,

Arkadaşlar,

Halk Partisi, millet iradesi ile iktidarı terketmeyi samimî olarak aklına dahi getirmemiştir. 1946 seçimleri meydandadır. O seçimlerde, Halk Partisi, her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmayı kararlaştırmış bulunuyordu. Millet iradesinin hâkimiyeti bakımından bütün vatan sathında cereyan eden hâdise ve faciaların tek sebebinin bu olduğundan milletçe şüphe etmedik. 1946 seçimleri ile iktidarı gasıp ve zaptettikten sonra da onu hiçbir suretle elden bırakmamayı tek maddeli bir program haline getirdiklerini de yine milletçe bilmekteyiz.

Bütün bir milletin Halk Partisi içinde muhtevî ve mündemiç bulunduğunu farz ve hayal etmekle başlayan enaniyet ve gafletleri onları hakikatları bir türlü göremeyecek hale getirmiş ve 14 Mayıs seçimleri de kendileri için çok acı ve hiç beklenmedik bir hâdise olmuştur. 14 Mayıs'ta Türk Milletinin kahir eli ile vurulmuş olan darbenin bu mağrur mütehakkim teşekkülü artık hakikatlarla temasa getirmesi ve onu gurur ve gaflet uykusundan uyandırması icabederken bu partiyi idare edenler hemen altı ay içinde tekrar iktidara gelmenin yollarını araştırmaya kalkacak kadar ihtiraslarının mağlûbu olduklarını bir kere daha ispat etmişlerdir.

Binaenaleyh iktidarda bulunan Halk Partisi ile muhalefete düşmüş olan Halk Partisini ruh ve zihniyet bakımından hiçbir fark arzetmediği ibretle görülmesi lâzımgelen bir içtimai vakıa teşkil ediyor.

Bir zamanlar Halk Partisi her ne pahasına olursa olsun iktidarı elden bırakmamayı ve muhalefette ise en kısa yoldan ve en kısa zamanda tekrar iktidarı ele geçirmeyi kararlaştırmıştır dedim. 14 Mayıs'tan bu yana Halk Partisi muhalefетinin ne suretle hareket etmiş olduğunu kısaca gözden geçirmek bu hakikati kabul etmeye kâfi delil teşkil eder sanırım.

Sadece Kore kararı münasebetiyle bu partinin iktidara karşı açmış olduğu haksız insafsız mücadelenin mahiyeti dahi maksatlarını kolayca teşhis imkânını verebilir.

Millî menfaatler bir tarafa bırakılmış, Devletimizin itibar ve emniyeti endişeleri hiç kale alınmıyarak hareket olunmuştur. Kore meselesi karşısında yeni iktidarın aldığı kararı, onları, bekledikleri büyük fırsatın gelip çatmış olduğu kanaatine sevketti. Siyasi hâdiseleri görüp takdir etmekte nasipsiz olan bu zevat, Kore kararı dolayısıyla iktidarımızı yere vurabileceklerini ve artık meydan muharebesinin bu kararın hazırladığı zemin üzerinde yapılabileceği hükmüne vararak harekete geçmişlerdir.

Memleketin baştanbaşa huzursuzluk ve emniyetsizlik içinde olduğunu daha belediye seçimleri zamanında ifade etmekten çekinmeyen, Devlet memurunu Devleti temsil eden iktidara karşı harekete teşvik etmekte mahzur görmeyenler, bu hareketleri ile de, ne gibi maksat ve emellerin peşinde olduklarını açığa vurmakta gecikmemişlerdir. Ondan sonra cereyan eden hâdiseler ve muhalefetin hareket tarzları, bütün milletin gözü önünde cereyan etmiştir.

İşte Halk Partisi. İktidarda Halk Partisi ve muhalefette Halk Partisi. *(Alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar,

Bu teşhis ve mütalâların doğruluğu, parti başkanlarının dünkü konuşması ile son olarak bir kere daha meydana çıkmış bulunuyor.

Ne olurdu, Halk Partisi iktidarda ve muhalefette böyle hareket etmemiş olsa idi de biz de kendilerine bu hakikatleri bir kere daha teşrih etmek mecburiyetinde kalmasa idik.

Ben, şahsen, dün Halk Partisi Başkanını dinlerken, hayret etmedim. Fakat bir insanın samimiyetsizliği bir hüner haline getirmesini, ef'al ve harekâtına asla uymayan fikirleri ve sözleri huzurunuzda bu derece soğukkanlılıkla ifade edebilmiş olmasını, üzüntü ve hattâ ıstırap ile takip ettim diyebilirim.

Aziz Arkadaşlar,

Halk Partisi Başkanı, daha söze başlarken müzakere etmekte olduğumuz tasarı hakkında "iktidar partisinin bir komisyonunca hazırlanmış tasarı" tâbirini kullanıyordu ve bu suretle daha ilk cümlesi ile gammazlığa başlıyordu.

Huzurunuzda sunulmuş olan tasarinın Büyük Millet Meclisinin komisyonlarından gelmekte olduğunu kendisi bilmez mi? Elbette bilir; fakat onun asıl bildiği, değil parti komisyonlarında hattâ bizzat kendisi dikte ederek kanunlar çıkarmak yoludur. Binaenaleyh sanki ömrü demokratik ve parlamenter usullere riayet etmekle geçmiş bir insan gibi, bize, bu şekilde bir isnat ile söze başlamaya ne hakkı vardı?

Aziz Arkadaşlarım,

Halk Partisi Başkanı, daha sonra tasarımı, umumi efkâra bakınız nasıl tanıtmak istemektedir: Tasarımı ele alarak diyor ki; "eski Türk ocaklarından devralınan binaları yeni Türk ocaklarına mal ediyorlar" Tasarının ne esbabı mucizesinde, ne de metninde böyle bir kayıt asla mevcut değildir. *(Alkışlar)*

Gene diyor ki, "Halkevlerini fiilen ilga ediyorlar" bu tasarı Halkevlerini fiilen ilga eden bir tasarı değildir. Ancak, bir ilga mevzuubahis ise bunun yapılması icap edip etmediği keyfiyeti kanun ve hukuk bakımından da bir mesele teşkil eder. Bir siyasi parti kendi siyasi maksatları dışında işlerle meşgul olmaması icabeder. Halkevleri, Halkodaları

kurmak, gençlik teşkilâtını ele almak faşistvâri telâkki ve düşüncelerin mahsulü olsa gerektir. Bu münasebetle eğer biliniyorlarsa şurasını da haber vereyim ki, halkevleri çoktan beri fiilen mesdud bulunmaktadır. Bunlar, içtimai ve siyasi bünyemiz içinde tamamiyle abes, beyhude, geri ve bir yabancı uzuv halindedirler. Bunları demokratik fikirlerin neşir ve tamimi için bir mektep haline getirmek havalı gene arkaik, dar bir telâkkinin mahsulü olmaktan başka bir mâna ifade etmez.

Bilmiyorlar mı ki, Demokrat Parti çalışmalarına başladıktan sonra bu memleket bir baştan öbür başa, demokratik bir mücadele ve faaliyetin tatbikat sahası haline gelmiş bulunuyor. Hâlâ bir vasayet zihniyeti ile ve serlerde ve limonluklarda buğday yetiştirme nevinden demokrasi mektepleri açmak hayali peşinde koşacaklarına, bu memlekette esasen mevcut olup kendi baskılarıyla bir türlü inkişafa mazhar olamayan ve tezahürlerini göstereni iyen demokratik ruh ve terbiyenin sarsıntısız inkişaf edebilmesi için parti olarak yukardan beri bahsettiğimiz soysuzlaştırıcı ve kin ve nefrete götüren yollarda yürümesinler.

Bir de diyor ki: “Hazineye intikal edecek halkevlerinin dağıtma ve kullanma yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmektedir” Tapusu Devlet üzerinde olan ve Devlet hizmetlerine tahsis edilmiş bütün emvalin tahsis suretlerini tâyin ve tesbit hakkının Bakanlar Kuruluna ait olduğunu bilmiyor mu?

Tasariyı umumi efkârâ olduğundan başka türlü tanıtmak maksadiyle, Halk Partisi Başkanı sözlerine devam ederek şöyle diyor: “Halk Partisine teberru ve satma şeklinde geçen bâzı emvalin tasarrufu tanınmıyor.

Hazine intikal ettirdiği halkevlerinin, yapılmış veya yapılmakta olsun, kendileri alındıktan sonra borçlarını Halk Partisine yüklüyor ve menkul malları, hukuk prensipleri dışında mütemmim cüzü addediyor”

Bu iki iddia ve isnada benden evvel konuşan arkadaşlarım en inandırıcı ve en susturucu cevapları vermiş bulunuyorlar. Benini Halk Partisinin Başkanına bu husustaki mukabelem bir iki sual sormaktan ibaret kalacaktır.

Teberru suretiyle geçen bâzı emvalin tasarruflarının Halk Partisine tanınmadığından bahsolunuyor. Bu zora ve cebre dayanan teberru ve satın almalara teberru demek ve bunları normal birer alım, satımı muamelesi kabul etmek mümkün müdür?

Ve asıl mühimi, Halk Partisi halkevlerine sarf edeceğim diye bütçeden, hususi idarelerden, belediyelerden, köy sandıklarından aldığı paralardan mühim bir kısmını halkevlerine sarfedecek yerde doğrudan doğruya zimmetine geçirmemiş midir?

Halkevleri kurulmazdan evvel hayır cemiyetlerinden sayılarak ve halkevleri kurulduktan sonra da bu bahane ile Halk Partisinin millet kesesinden alıp zimmetine geçirdiği paralar muazzam yeğûnlara varmaktadır.

Halk Partisi Lideri diyor ki, bir mahkemece sabit olmadan Halk Partisinin Devlet ve âmme müesseselerinden zimmetine para geçirdiği iddiası, maksatla uydurulmuş bir efsaneden ibarettir.

Bu cümlede, bu iddiada gösterilen hüner, mahkeme kararının siperi arakasına kaçmaktan ibarettir. Halbuki, Halk Partisinin hesapları, elbette doğru tutulmuş olması gerekir. O halde biz, sübut delili olarak kendi muhasebelerini ve kendi hesaplarını

göstererek bunların bir hülâsa ve bilançosunun umumi efkâra arzolanmasını teklif edeceğiz.

Mevzu âmmeye hukuku sahasına taallük ettiğinden mahkeme yolu usul kanunları ile kapalı olduğu bilindikten sonra, bu sözleri sarf etmek, millet huzurunda açık hesap vermenin yolu olamaz, netekim, Türk ocaklarının Atatürk tarafından müsadere edilmiş olduğu iddiasını bize mal ederek böyle bir suç işlemiş ise, bu suçun mesulü Atatürk olamaz. Mesuliyet, zamanın başvekili olarak bana teveccüh eder. Ben bu mesuliyetin hesabını vermeye hazırım ve muktedirim, demektedir. Dikkat ederseniz burada da yine bir sipere girmek hünerini göstermektedir.

Bu sefer Atatürk'ü siper almakta, sureta bir mesuliyet alır görünmektedir.

“Hesabının vermeye hazırım ve muktedirim” demesi, istemeden dahi insanın aklına çok şeyler getiriyor. Meselâ, acaba 1946 seçimlerinin hesabını da aynı suretle vermeye hazır ve muktedir midir?

Daima Atatürk'ün kanadı altında ve gölgesinde yaşamış olan bir siyaset adamının bugün Atatürk'ü kanadı ve himayesi altına alıyor görünmesi sadece gülünç bir tefahürden ibaret kalır.

Muhterem Arkadaşlar, işte buraya kadar Halk Partisi Başkanının tasarıyı memlekete ne suretle takdim etmek istediğini anlatmış ve bana cevap teşkil edecek olan sözlerimi de söylemiş bulunuyorum.

Halk Partisi Başkanı bundan sonra Halkevleri perdesi arkasında Halk Partisinin tasarrufu altında bulunan ve muazzam bir servet teşkil eden emvalin üzerine oturup kalmak maksadını takip etmediklerini ve bu husustaki iyi niyetlerini ispat etmek için, çoktan beridir Halkevlerini bir tesis haline getirmek istediklerinin hikâyesini anlatıyor. Bu hikâye muhalefetin tenkidlerinin tesirini göstermeye başladığı 1947 senesinde başlar. Ne hakiki ne de hükmi şahıs olarak hiçbir mevcudiyeti olmayan halkevlerine Devlet bütçesinden para ayrılması ve hususiyle bu paranın bir siyasi teşekkül olan iktidar partisine ödenmesi gibi demokratik ve hukuki havsalaya asla sığmayacak derecede fahiş olan bir yolda yürümek muhalefetin tenkidleri müessir olmaya başlayınca, artık devam olunamaz hale gelmişti. İşte o zamandır ki, avutmak, iğfal etmek ve vakit kazanmak maksadiyle “tesis yapacağız” teraneleri başladı.

Hattâ 1949 yılında Bütçe Komisyonundan iki milyon liralık yeni bir tahsisat koparabilmek için üç ay içinde tesisin vücuda getirilip meselenin halledileceği resmen ifade olunmuştu. O zaman muhalefet adına ben “madem ki nihayet üç ay zarfında mesele hallolup bitecektir, o halde hiç olmazsa istemekte olduğunuz bir senelik tahsisatın yalnız üç aya isabet edenini niçin kabul etmiyorsunuz” diye sordum.

Bu sefer “belki üç ayda yetişmez” dediler, “O halde altı aylık tahsisatı yani bir milyon lira isteyiniz” dedim. Buna karşılık “hayır, bir senelik tahsisat olan iki milyon lirayı koyduracağız” dediler ve koydurdular. Ondan sonraki senelerde de bu tahsisatı almakta devam ettiler. Bundan başka da ek ödenek ile de paralar aldılar. Ayrıca hususi idarelerle belediyelerden alınan rakamlar bunların dışındadır.

Son olarak yine tesis teraneleri ortaya çıkıyor ne zaman? Demokrat milletvekilleri kanun teklifleri yapıp bu tekliflerin Adalet ve Anayasa komisyonlarında müzakerelerine başlanıp iş Büyük Millet Meclisinin kapılarına dayandıktan sonra...

Hitabenin bundan sonrası ise malûm.

Şimdi bu mevzuda söylenecek şu sözler kalıyor:

Çok partili bir sisteme girilip de Hazineden, bankalardan, diğer devlet müesseselerinden bu şekilde para almanın hukuk ve kanun telâkkilerine tamamen aykırı olduğu binbir delili ile ortaya konulduktan bugüne kadar niçin bu tesis fikrini ve tasavvurunu hâlâ tatbik mevkiine koymamışlardır? Halk Partisi başkanı buna, o zaman muhalefet ile ve bugün de iktidar ile anlaşamadık da onun için cevabını veriyor.

O zaman muhalefet ile hangi mevzuda anlaşmaya itibar etmiş ve ehemmiyet vermişlerdir?

Bundan evvel de söylediğim gibi, tesis tek taraflı iradeye tâbi olduğu için, bir tesis vücuda getirmekten kendilerini muhalefet mi alıkoymuştur?

1947 kurultaylarında tesis için karar aldıklarını söylüyorlar. Kurultayın o kararı niçin tatbik mevkiine konmamıştır? Acaba o kararları da muhalefetin muvafakat ve rızasına muallâk olarak mı alınmıştır?

Sevgili Arkadaşlarım,

Şimdi bahsimiz, Halk Partisi Başkanının devlet hayatı ve memlekette istikrar, sükûn ve asayiş bakımlarından ehemmiyetli addettiğimiz iki iddiasına gelmiş bulunuyor; Halk Partisi Başkanı, mevcut mevzuatı ve geçmiş Büyük Millet Meclisleri muamelelerini tek parti devrinin cebir ve nüfuzu mahsulü saydığımızı ve bu sebeple bunların muteber olamayacaklarını iddia ettiğimizi söylüyor.

Bu sözleri dinleyenler veya okuyanlar, mevzuatı ve geçmiş Büyük Millet Meclisi muamelelerini toptan iptal etmekte olduğumuz telkinine mâruz bırakılmış oluyorlar.

Böyle bir halin vukuu takdirinde vaziyetin ehemmiyet hattâ vehameti aşikârdır. Zira bu suretle devlet hayatında daimiyet ve istikrar parçalanmış ve ardı arkası gelmeyecek karışıklıklara yol açılmış olurdu. Halbuki ne mevzuatın ihmalı ne de geçmiş Millet Meclisleri muamelelerinin toptan veya kısmen iptali, meselemizde asla bahis mevzuu olamaz. Mevzuatı ayaklar altına alıp geçmiş Büyük Millet Meclislerinin muamelelerini iptal edenler kendileridir.

Çünkü geçmiş Büyük Millet Meclislerinin hakiki ve hükmi şahsiyeti olmyan bir mevzuat, para tahsis etmeleri hukuka ve mevzuata elbette mugayirdir. Bu paraları bir siyasi partiye vermiş olmaları, gene aynı şekilde, hukuka ve kanunlara karşı sarih bir muhalefet arz eder.

Bundan başka Halkevlerine verilmiş olan paralarla edinilmiş malların, mülklerin Halk Partisinin malları olarak tescil edilmeleri ise, geçmiş Büyük Millet Meclislerinin muamelelerini iptal mahiyetinde olarak tahsis olunan paraların maksadın tamamen dışında olarak kullanıldığı mânasını tazammun ettiğinde asla şüphe olunamaz. Binaenaleyh devlet hayatında istikrar ve daimiyetin parçalanmış olduğu iddiası tamamiyle yersiz ve haksızdır.

Halk Partisi Başkanının ehemmiyetli addettiğimizi söylediğim iddialarından ikincisine geliyorum:

Muhalef Lider, Anayasanın vahim surette ihlâl edilmekte olduğunu ileri sürüyor.

Şimdi bu münasebetle, Halk Partisi Başkanının daha söze başlarken müzakere edilmekte olan tasarının Demokrat Parti komisyonunca hazırlanmış olduğunu ifade ettiğini hatırlıyalım. Demek oluyor ki tasarı kanuniyet kesbedince bu kanunun Millet Meclisince değil Demokrat Parti Milletvekillerince yapıldığını iddia edeceklerdir.

Arkadaşlar,

İşte burada karşımızdaki politika hüner verinin maharetle vücuda getirmek istediği insanın hatları belirmeye başlıyor.

Demokrat Parti komisyonlarında tasarılar hazırlanıyor ve binaenaleyh Büyük Millet Meclisi değil Demokrat Parti Milletvekilleri kanun yapıyor. Bu kanun ile mevzuat ayaklar altına alınıyor. Hâkimlerin yargılama salâhiyeti ortadan kaldırılıyor. Ve muhalefet mahkemelere müracaat hakkından ve binaenaleyh her türlü teminattan mahrum bırakılıyor. Geçmiş Büyük Millet Meclislerinin muameleleri iptal, olunmak suretiyle Devlet hayatındaki daimiyet ve istikrar parçalanıyor. Ve en vahimi, Anayasa vahim surette ihlâl ediliyor. Arkadaşlar,

Politika hünerverinin resmetmek istediği bu levha ne kadar düne benziyor ve bugünden ne kadar uzaktır?

Hal, tasavvur ve resmetmek istediği gibi ise, dudaklarının ucuna yapışıp kalan cümleyi, o halde biz söyleyelim:

“Vatandaşlar, manzara bu kadar karanlıktır. Ne duruyorsunuz? Kalkın ey ehli vatan” öylemi?

Bu isnatların hepsini kendinin tek başına hâkim bulunduğu devrin vakıaları olarak tamamen kendine ret ve iade ediyoruz. Bundan başka bâzı vatandaşların vicdanında tehlikeli tereddütler yaratabilecek olan ve şu suretle vuzuha çıkardığımız iddialarının mâna ve maksadı hakkında tekrar kürsüye gelerek açık beyanatta bulunmasını, taşımakta olduğu mânevi mesuliyetin, kaçınılmaz bir icabı olduğunu kendisine hatırlatmayı bir vazife saymaktayım.

Aziz ve sevgili arkadaşlarım,

Gönül isterdi ki karşımıza sözcü veya mesul olarak hürriyet dâvalarını ağızlarına en az yakışacak insanlar değil, Halk Partisinin içinde mevcudiyetini bildiğimiz ve bu dâvaları konuştukları takdirde hüsnüniyetlerinden elbette şüphe ve tereddüt caiz olmayacak kimseler çıksınlar

Halk Partisinin mazisinden gelen cebir ve tahakküm, neticesi sırtına yığılan yüklerden ve mazinin her türlü rüsubundan tamamiyle kurtularak millet huzurunda ve karşımızda sıhhatli ve gürbüz bir muhalefet olarak vazife görmesini yürekten temenni ediyoruz. *(Alkışlar)*

Halk Partisi bir zaman bütün milleti içine aldığı iddia eden bir teşekkül idi. Onun başındakiler ise bu bâtil ve kâzip hayalin gururuna kendilerini kaptırmışlardı. Hakikatlar başka türlü tecelli etmeye başlayınca ve bu memlekette demokratik hayat ilerledikçe bir hayalin sukutu karşısında kendini cemiyetin ve ilerlemenin mağduru sayacak olan bir ruh ve zihniyet bugünün muhalefetine hem kendisi için hem memleket için selâmetli yollarda yürümesine ciddî bir mâni teşkil etmektedir.

Halbuki biz, Halk Partisini millî siyasi varlığımızın değerli bir parçası ve demokrasimizin ihmal olunmaz bir unsuru telâkki ediyoruz. İşte elimizdeki bu kanun tasarısı Halk Partisini mazideki tahakkümün mahsulü olan yüklerden kurtararak onu umumi efkâr karşısına muhalefete daha ehil bir teşekkül olarak çıkabilmesini mümkün kılacak vasıta ve merhalelerden birini teşkil edecektir.¹⁴ (*Alkışlar*)

¹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 5, Birleşim 110, Sayfa 660-665*

10 Ağustos 1951 Cuma

Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Cemal Kıpçak arkadaşımızı dinlerken hakikaten biraz hayrete düştüm dersem beni mazur görmenizi rica ederim. Müdürü Umumiye şayet Bakanlar Kurulu tâyin edecek olursa neler olacakmış, neler olacakmış. Müsaade buyururlarsa ben, kendilerinin bu noktai nazarına asla iştirak etmiyorum. Bakanlar Kuruluna elçi tâyin etmek hakkını verirsiniz, vali tâyin etmek hakkını verirsiniz, Devlet idaresini toptan verirsiniz; fakat bir anonim şirketin idaresi için Hüdanekerde bir müdür tâyin etmek salâhiyetini verecek olursanız, işte çok sevgili Cemal Kıpçak arkadaşımın burada uzun boylu tasvir ettiği felâketlerin vukuagelmesi mukadder olur.

Muhterem Arkadaşlar, esasen ekseriyeti Devlet patrîmuvanı olan bu anonim şirketin meclisi idare azalarını, Devlet tâyin edecek.

Binâenaleyh ekseriyet onlarda. Devletin, Bakanlar Kurulunun, Hazinesinin tâyin edeceği meclisi idare azalarıdır. Bunların tâyin edeceği müdürü umuminin, Bakanlar Kurulu kararıyla tâyin edilmesinde mahzur varsa, aynı mahzur meclisi idare azaları için de elbette mevcuttur. Bir taraftan bu kadar geniş bir Devlet mamelekini bir anonim şirket haline getirirken, murakabenin eksikliğinden dolayı endişe ve tereddütler mevcut iken bir de Müdürü Umuminin Bakanlar Kurulu kararıyla tâyini gibi murakabeye yarıyacak olan bir hükmün kaldırılmasını istemek caiz olmaz, kanaatindeyim. (*Doğru sesleri*) Müsaadenizle hem Devletin buraya koyduğu mamelek çok geniştir, aynı zamanda anonim şirkettir. Fakat birtakım imtiyazları haizdir. Kendine göre hususi suigeneris mahiyeti vardır. Bu itibarla Devletin murakabesini tamamıyla üzerinden kaldırmak caiz olmaz kanaatindeyim (*Doğru doğru sesleri*)

Takdir yüksek heyetinizindir.¹⁵

¹⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 5, Birleşim 113, Sayfa 883-884*

16 Kasım 1951 Cuma

**Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi
Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Açık oturuma geçiyoruz. Söz Başbakanın.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, biraz evvel arkadaşımız Arif Nihat Asya'nın bu kürsüde konuşurken sarf ettiği bâzı sözler Halk Partili Milletvekili arkadaşlarımızın asabileşmelerine ve Meclis salonu terk etmelerine sebep oldu. Arif Nihat Asya sonradan sözlerini geri aldığını ifade etti.

ARİF NİHAT ASYA (Seyhan) — Geri almadım efendim, şahıs söylemedim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamlı) — Müsaade ederseniz ben anladığım gibi ifade edeyim. Arif Nihat Asya arkadaşımız vaktiyle bir devir oldu ki, adetâ komünizm himaye edilir gibi oldu demek istedi.

Bu sözlerin, sarih olarak, ne Cumhuriyet Halk Partisinden her hangi bir zata, ne de Cumhuriyet Halk Partisinin şahsiyeti mânevisine komünistlik izafesi mânasında alınmaması lâzım gelir idi. Zannediyorum ki bu noktayı tavzihi etmek maksadiyle Arif Nihat Asya arkadaşımız bir kaç cümle sarf etti, ama gürültü yüzünden sözleri pek anlaşılamadı. Lâkin ne olursa olsun. Her halde bir tarziye ve tavzihte bulunmak istediği aşikârdı.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Parti Tüzüğüümüzün birinci maddesi, partiler arasında karşılıklı sevgi ve saygının cari olmasını âmir. Arif Nihat Asya arkadaşımız, hiç şüphesiz, mesuliyeti kendilerine ait olmak üzere konuştular Bu itibarla Halk Partili, milletvekili arkadaşlarımızın bu derece asabiyete kapılmaları, bence, pek de münasip sayılamazdı. Şurasını açık olarak ifade edeyim ki, şahsiyeti mâneviye olarak Halk Partisine komünistlik izafe etmek, bizim parti olarak hatır ve hayalimizden geçen bir şey değildir. *(Bravo sesleri)* Bu hususun vazih olarak bilinmesini, efkârı umumiyeye malûm olmasını ve bu itibarla Halk Partili milletvekili arkadaşlarımız istirahatı vicdan ve kalble yerlerine, avdet ederek, hele böyle mühim bir kanunun müzakeresinde, reylerini ve mütalâalarını belirtmek suretiyle Büyük Millet Meclisi camiası içinde vâzifelerini şerefle görmelerini temenni ederim arkadaşlar.¹⁶ *(Soldan şiddetli alkışlar)*

¹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 10, Birleşim 5, Sayfa 120-121*

21 Kasım 1951 Çarşamba

Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yanlış anlaşılmasın.. Din fikirlerini yaymak, suç değildir bu memlekette.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Öylesi de var. O kısmı da var, o kısmı da var. Din ile komünizmi yanyana getirmek size fazla gözüktür ama unutmayınız ki, komünizm, din kisvesine girdiği gibi komünizmin girmedığı kisve yoktur. Bizzat Hükümet diyor ki; komünizm Makyevalisttir. Makyevalist olduktan sonra her şey olur. Binaenaleyh milliyetçi de gözüktür, vatanperver de gözüktür, adalet perver de gözüktür. Liberalim, sosyalistim der.

CELÂL ARAT (İzmir) — Yalan.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Yalan demiyor ki, kendisi..

Bu esbabı mucibe ile bu ikisinin yanyana getirilmesini mazur gösterecek olursa böyle bir fikir kabul edilemez. Mademki sosyalist kisvesine giriyor, mademki, milliyetçi kisvesine giriyor, bunlar hakkında da hüküm koyalım. Şüphesiz böyle bir hüküm koymak ve konulmasını

İstemek, ne benim aklımdan geçiyor, ne de esbabı mucibesini gördüğümüz Hükümetin aklından geçiyor. Yalnız bu ikisinin yanyana getirilmesini mazur göstermek için (Komünizm din kisvesine de bürünür) sözü kâfi değildir, bizi ikna edecek başka sözleri varsa şüphesiz ki, açıklarlar, ondan dolayı memnun kalırız.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Usul hakkında söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Arkadaşımız Hâmid Şevket İnce usul hakkında konuşacaklar, onun için daha evvel kendilerine söz veriyorum.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Muhterem Arkadaşlar, arkadaşımız Osman Bölükbaşı'nın dûradûr, tatlı tatlı serdettikleri izahatı dinledik, müstefit olduk, tenevvür ettik. Yalnız bir şey hatırlatacağım: Kanunun tümünün müzakeresi üzerindeyiz. Yani her hangi bir mebus diyecek ki; bu kanun tasarısının teklifini okudum. Ben bu kanunun, bu Meclise getirilmesini muvafık görmüyorum. (*Sağdan hayır sesleri*) Müsaade buyurunuz. Ve diyecek ki (*Gürültüler*) bu kanunu okudum...

BAŞKAN — Usule mugayir bir cihet varsa onu söyleyiniz.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) — Efendim, demeli idi ki “bu teklifi okudum, kabul ediyorum. Ancak maddelere geçildiği zaman müphem gördüğüm, mânâsız bulduğum, aklıma muvafık gelmiyen hususlar var. Meselâ din mevzuu ile komünistliği karışmış gördüm” Bu öyle midir, değil midir? Maddelere geçildiği zaman görüşülür. Bir tasarının tümü hakkında mütalâa verirken maddelere kaçmamak ve onun üzerinde durmamak gerekir. Çünkü onu, maddelerin müzakere sırası geldiği zaman söyliyeceğiz. Bu tasarı şayanı kabuldür, şu sebepten, bu tasarı şayanı kabul değildir, bu sebepten diye mütalâa vermek mevkiindeyiz. Maddelere sıçramıyalım, sızımıyalım.

ADALET BAKANI RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Edirne) — Arkadaşlar, söz alan arkadaşlar noktai nazarlarını beyan etmeden söz almaklığım doğru değildi. Bu sebeple yalnız bir noktayı tavzih için huzuruza çıkmış bulunuyorum. İcabederse geniş izahatı bilâhara arzederim.

Sayın Bölükbaşı, niçin bir tadille geliyorsunuz da esaslı yeni bir kanunla gelmiyorsunuz, dediler. Eski kanunun bâzı hükümlerini tahlil ederek muhtelif partili sisteme uygun bir kanunun gelmesi lüzumunu beyan ettiler. Bu mesele hakkında Adalet Bakanlığı esasen çalışmaktadır. Yeni bir Ceza Kanunu için kurmuş olduğumuz komisyon vazifesini ifa etmektedir. Fakat takdir buyurursunuz ki, yeni bir Ceza Kanunu kolay, kolay çıkmıyacağı için meselâ İsviçre’de Ceza Kanunu 36 senede çıkarıldı. Ben vakıayı söylüyorum. Buna, içinde bulunduğumuz vaziyetin ve ihtiyaçların sebep olduğu durumdur. Bu tasarının içinde umumi nizama, iktisadiyata taallûk eden maddeler vardır. Diğer maddeler ise birtakım zabıta vakalarına aittir. Her iki vaziyetin tesir ve ihtiyacı altında, daha uzun bir zaman beklemeye de imkân olmadığından böyle bir tadil ile huzuruza gelmiş bulunuyoruz.

Diğer bir nokta da şudur: Dediler ki, aleni muhakeme lazımdır. Arkadaşlar, askerî mahkemeler de dâhil bütün mahkemelerimiz alenidir. Ancak, usullerimizin icabı olarak bir mahkeme mahremiyet haline karar verecek olursa ancak o zaman duruşma aleniyetten, çıkar. Yoksa bunun haricinde hiçbir mahkemenin gizli duruşması yoktur.

Diğer taraftan bir tamimden bahsettiler. O tamimin ne olduğunu, ne ben ve ne de benden evvelki arkadaş bilmiyoruz. Demek ki öyle bir tamim varsa, bizim zamanımıza ait değildir. Eski zamana aitse onu da bilmiyoruz. *(Sağdan gürültüler)*

BAŞKAN — Zuhuri Danişman.

Efendim; Başbakan da söz istedikleri için takdimen sözü kendilerine veriyorum.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Israr ediyorlarsa kendilerinden sonra söylerim.

BAŞKAN — Israr etmiyorlar, buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Osman Bölükbaşı arkadaşımız, tasarının ne için, Ceza Kanunu heyeti umumiyesini tadil eden tasarının içinde beraber mütalaa edilmediğini sordu ve bunun çok şayanı dikkat olduğunu, bunun üzerinde durmak لازم geldiğini tebrüz ettirdi ve dedi ki, 24 saatte kanun çıkarmak mümkün iken, böyle bir müstaceliyet var idi ise; bu kanun on bir ay nasıl bekletildi.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Yalnız 90’ncu madde için söyledim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümetiniz bu tasarıyı, kendisinin ifade ettiği gibi, on bir ay evvel Meclise sevketmiş bulunuyor. Hükümet bir tasarıyı Meclise sevkettikten sonra artık o tasarı üzerinde tasarrufu bitmiş, nihayete ermiştir. *(Soldan bravo sesleri)*

İcranın yirmi dört saatte kanun çıkarabilmek imkânı demokratik inkılapla tamamen tarihe karışmıştır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Basın Kanunu 24 saatte çıkmıştır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Basın Kanununun 24 saatte çıkarıldığını Kemâl Türkoğlu arkadaşım iddia ediyor. Benim sözlerimi anlamamış olduğu meydandadır. *(Soldan alkışlar)* Benim demek istediğim şudur ki, artık hükümetlerin kanunlar üzerindeki tasarrufu bu Meclisin kapısında nihayete erer. Meclis isterse 24 saatte değil, iki saatte de kanun çıkarır. Buna hâkim olan Meclistir. Hükümetin Meclise müessir olması, Meclis işleri üzerinde tasarrufta bulunması vakıası, bir defa ve bin defa tekrar ederim ki, tarihe karışmıştır. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, burada gayet ince bir demokrasi anlayışı ile ve bir ince demokratlık gayretiyle birçok endişeler izhar edildi. Böyle bir kanun çıktığı takdirde vatandaşa iftira edilirmiş, vatandaşın haysiyeti, namusu, hürriyeti tehdit altına konulmuş. Bendeniz bunların katiyen varit olmadığını bu noktalarda Sayın Bölükbaşı'nın artık müsterih olmasını kendisine bir kere daha teyit etmek isterim.

Görüyorum ki, demokratik mücadelenin acı hâtıraları ruhuna sinmiş, kendisini çok ürkütmüş. Bu yüzden, eskiden duyulmuş acıların hatıraları ile burada ifadelerde bulundu. O acıları nefsinde duymuş, yaşamış bir insan olarak kendisine bir dereceye kadar hak vermemeye imkân yoktur. Fakat artık hatırlanması lâzım gelir ki, bu kürsüden, demokratik nizam mevcut mudur, veya mevcut nizam hürriyetlere mani midir gibi bir endişenin izharı ve münakaşası zamanı geçmiştir artık bunların münakaşasını biz yapmak vazifesinde olmadığımız gibi milletimizin olgunluğuna inanarak diyebiliriz ki, bundan sonra gelecek Büyük Millet Meclisleri de böyle bir zaruret karşısında kalmıyacaklardır. *(Soldan alkışlar)*

FERİD MELEN (Van) — Yüzlerce vatandaş askeri mahkemelerde! *(Soldan kürsüye, kürsüye sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Maksat demokrasi dâvası, fertlerin hürriyeti ve masuniyeti dâvası değil midir?

Bendeniz şimdi bütün Türk vatandaşlarına hu kürsüden açık olarak soruyorum; kendileri hürriyetlerini, masuniyetlerini tahdit ve tehdit altında görüyorlar mı? Böyle bir his altında mıdır? *(Soldan asla sesleri)* Manzaraya bakalım, aksine olarak hükümet ve iktidar hücumlar karşısında âdeta sinmiş vaziyettedir. 158, 159'ncu maddelerden bahsediyorlar. Gazetelere bakınız, mecmualara, konuşulanlara bakınız, tehdit altında olan vatandaş hak ve hürriyetleri midir, yoksa vazife ve mesuliyet sahibi olanların şeref ve haysiyetleri ve hattâ devlet ve hükümet mefhumları mıdır, bunu vazih olarak tesbit etmek mümkündür. *(Soldan alkışlar)* Vakıa budur arkadaşlar.

Bir hürriyet dâvasının umumiyetinden tutturarak sırf nefsimizi korumak; topraklarımızı ve becamızı muhafaza ve müdafaa etmek maksadiyle getirdiğimiz bir kanun tasarısına yan yollardan taarruza geçmek isteyen Bölükbaşı arkadaşına bu hareket, yakıştıramıyacağım bir keyfiyettir. Bize, hükümetin eline bu silâh verilemez diyor. Oradan, oturduğum yerden cevap verdim, hükümete verilmiyecektir, evvelâ verilen silâh, silâh değildir, bir hükmü kanunidir, bu hükmü kanuni adalete tevdi olunmaktadır.

Diyorlar ki; müddeiumumiye dâva açtırmak salâhiyetiniz var. Müddeiumumiye dâva açması için emir verilmesi salâhiyetinin hükümette mevcut olması veyahut da her hangi suç sanılan bir fiil karşısında dâva açma keyfiyeti başka, müstakil mahkemenin

ancak vicdanına tâbi olarak hüküm vermesi başka keyfiyettir. Müddeiumumi tek başına mahkemeye hâkim midir ki, o isnatla karşımıza gelinmektedir? *(Asla sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, ikide birde hürriyet noksanından bahsediliyor. Ben artık bir Hürriyetler rejimi münakaşasına yer yoktur, dedim

Samimî olan arkadaşlarımız, Milletvekilleri Kanun teklif etmek hak ve salâhiyetine sahiptir. Bu memlekette demokratik nizamı bozan, bu memlekette vatandaş hak ve hürriyetini, masuniyetlerini haleldar eden hükümler varsa zahmet etsinler, bu, omuzlarına yükletilmiş vazifenin icabıdır, tetkik etsinler ve bu hükümlerin tâdilini istiyerek bu kürsüye gelsinler, umumi lâf konuşmasınlar. *(Soldan alkışlar)*

Bu memlekette bir zaman millet reynin hâkim olması neticesinde bir iktidar ve idare değişmesinin mümkün olabileceği en nikbin, vatandaşların dahi aklına gelmemiştir. İşte o zaman içinde mevzuatımızı dört bir taraftan mümkün olan yerlerinde demokratlaştırmak suretiyle tamamiyle gayrimümkün görünen bir neticenin istihsaline gayret olunmuştur. Bugün ise manzara bambaşkadır. Meclis milletin serbest reyî ile kurulduktan sonra ve hükümetler Meclisin itimadı ile ancak iş başında kalabilecek bir sistem tesis edildikten sonra o eski devirlere ait ölçülerle mütalâalar yürütmek doğru olmaz. O devir başka, bu devir başka. *(Soldan bravo sesleri)*

Sayın Bölükbaşı bundan üç ay evvel beyaz elbise giyiyordu. Bugün ise koyu elbise ve pardesü ile sokağa çıkmaktadır. Mevsim değişmiştir. *(Soldan alkışlar, Gülüşmeler)* ve fakat biz hâlâ eski edebiyatı terennüm etmekteyiz.

Muhterem Arkadaşlar, mazide bir zaman kendisiyle beraber yanyana mücadelede bulunduk ve başından sonuna kadar da ayrı istikametlerden de olsa mücadelenin içinde beraberdik. O da diğer bir saftan buraya beraber geldik diyelim. Bu mücadelenin içinde türlü kanun hükümleri demokratik nizamın taraftarlığını, mücadelesini yapan vatandaşlar hakkında bir tazyik vasıtası olarak kullanılmıştır. Fakat şurasını arzedeyim, Demokrat Partiye mensup olanlardan veyahut da ona taraftar olan veyahut da o zamanın iktidarına aleyhtar olan vatandaşlardan, katiyetle söyleyemem, fakat kuvvetli olarak arzedebilirim ki, tek bir vatandaş dahi komünist diye tazyik altına alınmamıştır. Başka yollardan, Hükümeti tahkir etti, asayiş bozdu; nizamı bozdu; diye birçok vatandaş tevkif edildi. Fakat komünistler diye birimiz bir tehdit altında kalmadık. Karşılıklı sözler oldu. Bu arada Sayın Mersalin, Allah rahmet eylesin, ismi de karıştı. Hattâ ismi karışmıyan kalmadı. Bir herc-ü merc içinde her kes eline geçen ne varsa, ne iftira varsa karşısındakinin suratına çalmakta, fırlatmakta ihmal ve teseyyüp göstermedi. Fakat o devirler seldi, geçti arkadaşlar. Simdi böyle bir şey olamaz. Hüdanekerde vatandaş tehdit altına düşecektir, hüdanekerde vatandaş hürriyetini kaybedecektir, iftira bir baştan bir başa bu memleketi sarıp kaplıyacaktır hayır arkadaşlar, bu endişelere mahal yok. Niçin mi? Müsaadenizle arzedeyim. Böyle bir hüküm tedvin edildiği takdirde farzımuhal Adliyemiz o kötü duruma düşsün ki; tedvin edilen, bu hükümleri ileri sürülen endişelere hak verecek şekilde tatbika geçmiş olsun o anda sizler neredesiniz arkadaşlar? Büyük Millet Meclisi yok mu? 24 saatte kanun yapabileceğinizi söyleyen arkadaşımız o haddini aşan, ölçüsünü kaçırان Adliye'yi veya hududu tecavüz eden hükümeti, onları murakabeye kadir olan Büyük Millet Meclisi, bu hükmü tedvin eden sizler mevcut olmanız mıdır? Semavatta mı olacaksınız? *(Alkışlar)* Bunlardan haberiniz olmanız

mı, kanunu değiştirmeyecek misiniz? O mütecasirleri takip etmek salâhiyetini, sıfatını kaybetmiş mi bulunacaksınız?

Vahimeler ileri sürerek böylece sizlere tesir icra etmek taktiği makbul olamaz. Sizler burada mevcutsunuz kanunların yalnız kabulü değil, kanunların ne suretle tatbik edilmekte olduğunu da en sıkı surette murakabe etmek hakkına sahipsiniz. Yapılan büyük inkılâp millet işlerinin bizzat milletçe ele alınması şeklinde ifade olunur. Büyük hakikat o dur ki, Türk camiasının, Türk topluluğunun en ileri istikbale namzet kılan o büyük inkılâbı tahakkuk etmiştir. Millet işleri ellerinizdedir. Hükmünüzü siz vereceksiniz, sizler, murakabe edeceksiniz. Beğenmediğiniz takdirde bir anda değiştirmek hakkına her zaman sahipsiniz.

Milletin hakları, milletin istiklâli vatandaşların hak ve hürriyet ve masumiyetlerinin nighabânı sizlersiniz. Bunun içindir ki, bu kürsüde vehimlere dayanan ifadelerde bulunmak hakikaten artık nabeca telâkki olunmalıdır. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Partim adına cevap vereceğim.

BAŞKAN — Bu mevzuda partiler adına başka söz alan olmadığı, bu talep sizden vâki olduğu için ilk sözü zatı âlinize verdini. Şimdi yine söz istiyorsunuz, hakkınız mahfuzdur, fakat sıraya tâbisiniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Kimlerle sıraya tâbiyim.

BAŞKAN — Söz isteyen arkadaşlara göre.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Bendeniz söz istemiştım, grup namına konuşacağım.

BAŞKAN — Grup namına söz istediğinizi bilmiyordum, şimdi söylüyorsunuz. İsmimin esasen 28 numarada kayıtlıdır. Grup namına konuşacaksanız sizi takaddüm ettiririz.

Yalnız Osman Bölükbaşı grupları adına cevap vermek istiyor, eğer direniyorlarsa Heyeti Umumiye arzedeyim, karar Heyeti Umumiyenindir.

Osman Bey bir dakika müsaade buyurun. Efendim, Bölükbaşı arkadaşımız konuşmakta ısrar ediyorlar. Heyeti Celilenize arz ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Efendim, usul hakkında konuşacağım.

BAŞKAN — O halde buyurun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Usul hakkında konuşmak istiyorum. Konuşmam hakkında türlü endişeler izhar edildi. Bu kanunun bir an evvel çıkması bakımından bunlara ayrı ayrı ve tafsilâtlı cevap vermem yersiz olur. İçtüzük hükümlerine uyararak, siyasi partim namına burada birtakım mülâhazalar serdetmek istiyorum.

Sayın Başbakan yandan vurmak istediğimizi bu kürsüden ifade ettiler.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Öyle bir şey yoktur.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bu kanunun sevkı münasebetiyle Hükümeti tenkid eden arkadaşlara verilecek cevap, birinci Hükümetimiz de ve ikinci Hükümetimiz de komünizmin tarif edileceğini ve müeyyidelere bağlanacağını programımızda dercetmiş olduğumuz ve Yüksek Meclisin

programımızı ve maddelerini tasvip ve kabul buyurmuş olduğunu belirtmekten ibaret olacaktır. Şayet biz hükümet olarak programımızda; gerek birinci hükümet olarak, gerek ikinci hükümet olarak programımızda bu maddeyi dercetmiş olmamıza rağmen böyle bir tasan getirmemiş olsaydık yüksek muahazenize mâruz kalmaktan bihakkın endişe etmemiz icabederdi. Vazifem dolayısıyla bir an ayrılmak mecburiyetinde kaldığım için burada konuşulanların maalesef hepsini dinliyemedim. Cezmi Türk arkadaşımın hakikaten çok müşkül bir durumda olduğunu benim kadar siz de fark etmiş olacaksınız. Kendisinin mantığı kuvvetlidir, malûmatı yerindedir. Fakat burada huzurunuzda konuşurken nasıl tezattan tezada düştüğünü müşahade etmişsinizdir. Mevkiinin ne kadar müşkül olduğunu bundan istidlal etmek mümkündür.

Sözü nereye getirmek istiyor ben anlıyamadım. Matbuat Kanununu aldı, hakaret mevzuunu aldı, şunu aldı bunu aldı konuştu. Fakat bizim konuşmakta olduğumuz mevzu bunlar değil, gayet sarih ve muayyen bir mevzudur. Komünizme karşı mücadeleyi kolaylaştıracak hükmü ihtiva eden bir tasarıyı müzakere etmekteyiz. Mevzu bundan ibaret iken. Bize fikir hürriyetinden, tarihçesinden, şundan bundan uzun uzadıya hakikaten belki de kendi noktai nazarına göre faydalı malûmat verdi.

Fakat arkadaşlar; bu arada kendisi nasıl bir memlekette yaşadıklarını tamamen unutmuş göründü. Hattâ bugünkü mevzuatımızda hâkim olan ana fikrin ne olduğunu unutmuş göründü, Fransa'dan şundan, bundan bahsetti.

Arkadaşlar bu memlekette komünist partisi kurulamaz. Eğer fikir hürriyetini ele alıyorsa ondan bahsedeyim:

Kendileri dün Demokrat Partinin bir mensubu idi. Demokrat Parti; komünistler için fikir hürriyetini kabul etmemektedir, komünistleri kanunu ortadan kaldıracakları için kanun dışı addetmiştir. Programının mühim bir maddesi budur. Bunun içindir ki fikir hürriyeti bakımından da bu memlekette komünist partisi kurulamaz. *(Alkışlar, bravo sesleri)* Bunun belki ideal standart tipleri ve mahzurlu tarafları burada uzun boylu münakaşa edilebilir. Fakat münakaşalar, aktüalitesi olmıyan mevzulardır. Hakikaten dinlediğiniz zaman sözler çok caziptir. Meselâ; diyor ki, fikre fikirle karşı çıkmalı. Ben soruyorum kendilerine; fikire fikirle karşı çıkmak, bu tercüme edilecek olursa, esas prensibe irca edilecek olursa bunun mânası açık; ne diye ceza müeyyideleri istiyorsunuz serbest bırakınız.

MÜFİT ERKUYUMCU (Balıkesir) — Hâşa hâşa.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Ondan sonra feryat ederek diyor ki: kundakçılar takip edilmiyor. Katil takip edilmiyor neden? Çünkü bizde fikir takip edilir, fiil takip edilmezmiş. Arkadaşlar, kundakçı, katil şu veya bu fille suç işleyenler bu cemiyette takip edilmiyor diye bir iddia varit olabilir mi? O halde bu iddiayı, mevzuu karıştırmak maksadiyle yapılmış olduğuna hükmetmekten başka çare yoktur. Affınızı çok rica ederim, bir arkadaşınıza karşı bu suretle konuşmak mecburiyetinde kaldığım için ben de zor durumdayım. Ne çare ki hakikatleri olduğu gibi konuşmak, bu kürsüye vicdanlarımızın en derin yerinde yaşıyan hakikatleri ifade etmek için gelmek mecburiyetindeyiz. *(Alkışlar)* Kundakçı takip edilmiyor, ya kim takip ediliyor? Fikir takip ediliyor! Dikkat ediyor musunuz? Şair komünist olmaz, muharir komünist olmaz, dikkat ediyor musunuz? Şair komünist olmaz, muharir komünist olmaz, fikir adamı komünist olmaz. Kim olur? Elinde kundağı olan, demek istiyor. Onun, için ise

müeyyide var kanunlarımızda. Fakat arkadaşlar, biz bir büyük tehlikeye bitişik yaşayan bir memleketiz ve milli bekamızı teminat altına almak mecburiyeti karşısındayız. Hepimiz vicdanlarımızda bir fikri imha etmek ve hürriyetini kabul etmemek karar ve neticesine varmışsak, vicdanlarımızda bu fedakârlığa katlanmışsak bu birtakım tarihî zaruretler ve tehlikeli hakikatlar muvacehesinde böyle olmuştur. Böyle bir karan almak zaruretinde kalmaklığımızdandır. Niçin bizde de Fransa'da olduğu gibi komünist partisinin teşekkülüne müsaade edilmesini istemiyorlar. Biraz daha gayret, gelelim oraya. Fakat arkadaşlar; bunu vicdanlarınızın kabul etmiyeceğini, bu Türk topluluğunun buna asla razı olmayacaklarını bildikleri için istemiyorlar.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Âdetim değil.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Çok şeyler söyledi. Ciddi bir etüd olmak üzere bu zabıtları almalı, tetkik etmeli. Takdir edersiniz ki, iddialarını tam mânasiyle cevaplamak ancak o zaman mümkün olur. Bir çağlıyan gibi, bir selsebil gibi mütemadiyen akan fikirler. Bunları bütün kıvraklıkları, arzettikleri tezat manzarasını derhal kavrayıp, kürsüye gelip cevaplamak zordur. Bir taraftan ispat hakkı verilmeli diyorlar. Neyi ispat hakkı verilmeli. Bu hangi hukuki prensibe istinadeder. Öte taraftan hiç bir delil göstermeden oradan oraya atılmak suretiyle hakikaten fikirleri karıştırıcı ve dinliyenleri yanlış zehaplara sevkedici bir konuşma metodu ile huzurunuzda hakikatlar tağlil edilmek isteniyor. Burada biz hürriyetlerimizin müdafaası, mevcudiyetimizin müdafaası, memleketimizin müdafaası endişesiyle hareket etmekteyiz. Burada konuşurken mevzuun içinde kalarak, memleket menfaatlerini göz önünde bulundurarak konuşmak mecburiyetindeyiz. Bunun içindir ki, icabederse günlerce konuşup hakiki fikir ve prensiplerimizin, imanımızın ne olduğunu memleketin huzurunda şerha şerha açmak suretiyle hüviyetlerimizi olduğu gibi ortaya koymaktan çekinmemeliyiz.¹⁷ (*Soldan bravo sesleri*)

¹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 10, Birleşim 7, Sayfa 137-140, 162-163*

23 Kasım 1951 Cuma**Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Söz Başbakanın.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bundan evvelki celsede cereyan eden müzakereler göstermiştir ki; bu kanunun, bu tasarısının merkezi sikletini tamamıyla kökü dışarda olan sol cereyanlar teşkil etmektedir. *(Bravo sesleri alkışlar)* Yüksek Heyetiniz bunu bu mânada ve böyle anlamıştır. Hakikaten tasarı Ceza Kanununda yapılması lazım gelen tadillere mütallik muhtelif fasıl ve maddelerdeki hükümleri bir araya toplamış bulunmaktadır, fakat mantıkan bunların arasında bir irtibat tesis etmeye dahi imkân yoktur. *(Bravo sesleri alkışlar)*

Yüksek Meclisin temayülü bilhassa bu suretle tecelli ve tezahür ettikten sonra diğer maddeleri tasarıdan ayırmak suretiyle, merkezi sikletini teşkil eden esas mesele üzerinde dikkatimizi teksif etmek yerinde olur. *(Bravo sesleri alkışlar)* Böylece kökü dışarda bulunan muzır cereyanlara karşı hassaten mücadele ve bunlara: karşı korunma gayemizi daha mütebariz olarak ortaya koymuş olacağız. Biz hükümet olarak, bunun ayrılmasında hiçbir mahzur görmemekteyiz. *(Alkışlar)* Bu ayırma keyfiyeti, diğer maddelerin geri alınmasını tazammun itmez. Onlar üzerinde tekrar durmak ayrıca müzakere etmek pekâlâ mümkündür. Bu itibarla tefrike taraftar olmıyan arkadaşların da müsterih olmaları icabeder.

Arzım bundan ibarettir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başbakan, buyurun!

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, derhal kabul ve itiraf edeyim, Hükümet; muhtelif maddelerin tadilini istiyen teklifinde muhtelif maddeleri beraber sevk etmiş olmakla azîm bir hata etmiştir. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Şimdi arkadaşlar, çok sevgili arkadaşımız Refet Bey müzakerelerimizin yalnız diğer maddeler çıkarılarak yalnız sol cereyanları istihdaf eden hükümlere inhisar ettirilmesinin hafiflik olacağını ifade ettiler.

Bendeniz bunda hafiflik görmüyorum. Usulün hangi maddesine uymuyor? Sarahaten ileri sürülmek icabeder. Kaldı ki, arkadaşlar, fevkalâde haller karşısında tedbirlerin fevkalâde olması icabeder. Usulde bir muhalefet olmasa dahi şimdiye kadar eğer tatbikatta, gelen bir tasarının bâzı maddelerinin başka bir seferde müzakeresi yolunda bir anane mevcut olmasa dahi, ahvalin fevkalâdeliği, mevzuun fevkalâdeliği nazarı itibara alınarak bu sefer bu fevkalâdelikle mütenasip olmak üzere anane olmıyan bir yola gitmiş olmak dahi mücadele azmimizin derecesini tebarüz ettirmek bakımından faydalı olacaktır. Bunda endişe edilecek taraf yoktur. Meselemizi biraz daha esası derinleştirmek icabederse bu tarzı tedvin ve taknin ve bu tarz düşünme biraz da mazinin mahsulü olarak kendisini ortaya koymaktadır. *(Soldan bravo, çok doğru sesleri)*

Sola karşı tedbir düşündüğümüz zaman tam ortada kalma gayretkeşliği içinde mutlaka sağa doğru da bir tedbir almak zaruridir, diye kafalarımızda öteden beri bence nâbeca yer etmiş bir düşünce ortaya atılmaktadır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Son sözlerine cevap vermekle sözlerime başlayayım. Dediler ki; mademki, alâkası olmadığı halde 163'ncü madde ile birlikte şevkettiler. Bu esbabı mucibeyi bana izah ederlerse kendileriyle beraber olurum.

Biraz evvel konuşurken 163'ncü maddeyi diğer maddelerle birlikte niçin getirdiğimizi izah etmiş oldum. (*Bravo sesleri*) Bu maddenin eski zihniyetten kalmış bir alışkanlıkla sevk edilmiş olması şeklinde telâkki etmekten başka bir şey değildi. Unutmamak lâzımgelir ki, tasarımı sevk ederken İnkılâpları Koruma Kanunu olarak kabul ettiğimiz hükümler tedvin edilmiş değildi. Bunu esbabı mucibe olarak arzettim. Bizi politika yapmakla itham etmek istedi. Yalnız; ben böyle konuştuğum takdirde politika yapıyor telâkki edersiniz de Hükümet dünkü noktai nazarından bugün rücu etmiş olduğu halde Hükümeti politika yapmakla itham etmezsiniz şeklinde küçük bir tariz ve sitemde bulundu Bölükbaşı arkadaşımız.

Muhterem Arkadaşlar, daha evvel kendisine burada cevap verirken cevabım; mesele şundan ibaretti: Dinî hissiyat ve fikirlerin yayılmasına mâni olan bir hükmü niçin sol cereyanlara mâni olacak hükümlerle beraber şevkettiniz şeklindeki sualine cevabım; bu memlekette dinî his ve fikirlerin yayılmasına mâni hüküm mevcut değildir. Bunu kimse kastetmemektedir. Benim hatırladığım ve yerimden vâki itirazım bu şekilde olmuştur. Eğer konuşmalarının heyecanı içinde yanlış anlamışlarsa kendilerini bu suretle tenvir etmiş olduğuma kaniim.

İmdi arkadaşlar; biz, tefrik edelim dediğimiz zaman, mutlaka bunlar müzakere edilmeyecektir. Artık ele alınmıyacaktır diye bir hükme varmış olmuyoruz; arkadaşlar bundan müsterih olsunlar.

Kemal Özçoban arkadaşımız diyor ki; memlekette hırsızlık vardır, kaçakçılık vardır, hayvan, hırsızlığı vardır; bu vaziyetler önlenmesi lâzımgelen bir zaruret halinde görülmüyor mu?. Onları niçin terkediyorsunuz?

Onları Cezasız bırakmak veyahut onları bugün kâfi gelmeyen müeyyidelerle cezasız bırakmak niyetinde değiliz. Bu sarih olarak anlaşılmalıdır. Biz hükümleri bir birinden tefrik edeceğiz. Bunu söylüyoruz. Yüksek Meclisin bu yoldaki temayülü de tezahür etmiş bulunuyor. Hükümet olarak buna uymakta ve hatalı tarafı tashih etmekte fayda gördük. Hatalarımızı nerede görecektir olursak, Osman Bölükbaşı'nın tavsiyesine uyarak değil, kendi prensibimiz olduğu için, derhal tashih etmekten, hattâ hatalarımızı itiraf etmekten zevk duyduğumuzu ifade ederim arkadaşlar. (*Soldan alkışlar*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, mevzu bahis meselede cebir kelimesinin metinde ipkasını iltizamen mütalâa dermeyan eden arkadaşların tasvir buyurduğu vehamet şeklinde bir kanaate sahip değilim. Cebir kelimesi kanundan kaldırıldı mı bütün hürriyetlerimiz elden gidecekmiş gibi bir düşünceye sahiptirler. Bu, sadece bir tevatürden ibarettir. Böyle bir düşünce tamamiyle nazari bir düşüncedir. Bunun ispatı gayet kolaydır. Çünkü mer'i olan kanunda cebir kelimesi mevcut olmadığı halde bâzı hürriyetleri ifna edercesine mevcut partilerin kapatılması vakıası asla vukubulmamıştır.

İkinci mesele; bana Faik Ahmet Barutçu fırsat verdikleri için arz ediyorum, İsviçrelilerin çıkarmış olduğu kanundan bahsettiler. Suçun âmmece, vatandaşça malûm olması için, gayet iyi tarif edilmiş olmasının örneği olarak getirdiler ve bu kürsüden izah

ettiler. Bu bir saatlik konuşmasının mihverini bu teşkil etti. Sayın arkadaşşıma derhal arzedeiyim ki, getirdikleri örnek, kaziyenin tam aksini ispat edecek mahiyettedir. (*Sağdan bravo sesleri*) Çünkü o İsviçre Kanununun istihdaf ettiği vatanın âtisini, istikbalini tahrip edici hareketler nerede başlar, nerede biter, rengi, mahiyeti nedir, tamamen gayrimalûm. Suçun tarifi olarak tamamen umumi bir tâbir getirilmiş ve bu suçlar bu neviden bir fiil için memurları memuriyetlerinden uzaklaştırmayı da hüküm altına almıştır. Hükümete, bu kadar umumi bir tâbirle, bu kadar gayrimuayyen bir tarifle suç isnat edilmiş olan bir memuru memuriyetten çıkarmak hak ve salâhiyetini buna istinaden vermek... Ben şaştım; Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız dikkatli bir arkadaşımızdır, hukukçudur, nasıl olur da vatanın istikbalinin tahribine matuf hareketler tâbirinden suçun gayet iyi tarif edilmiş olduğu mânasını çıkarır ve getirir de o suçun iyi tarif edilmiş olmasının örneği olarak ifade eder. Hakikaten şaştım. Bizim maddemizi alacak olursanız suç on kat daha iyi tarif edilmiştir. Bir an için durunuz, vatanın âtisinin tahribine matuf hareketler, bunlar nedir? Sosyalistte, liberalde başka başka şeylerdir. Dedikleri şekil üzerindeki misali tamamen yanlış olarak getirmişlerdir.

Arkadaşlar, biz vatani müdafaâ etmek maksadiyle böyle bir kanun getirdik. Hürriyetlerimizin mevcut olabilmesi için evvelâ bir vatanın mevcut olabilmesi lâzımdır. Vatanın mevcut olabilmesi için, istikbalimizin mahfuz bulunması lâzımdır. Bu da, evvelâ bir istiklâl davasıdır. Politika yapabilmek için, üzerinde yaşayabilmek için, vatandaş olabilmek için bir vatanın mevcudiyeti şarttır. Bu dâva, bizim dâvamız şimdi hürriyetlerimizle beraber vatan hudutlarının müdafaası, bâkamızın müdafaası meselesidir. Hiç kimsenin vatandaş hürriyetine tecavüz etmek aklından geçmez. Nazariyeleri bir tarafa bırakarak hakikatlarla temasa geçmek zamanı gelmiştir.

Burada nazari olarak ileri sürülen mütalâalarla, yapılan edebiyatla Nâzım Hikmet de müdafaâ edilir. Her dâvayı talil ve tağşış için nazariyeden, edebiyattan, tarihten misaller getirmek ve dâvayı tağşış etmek mümkün olur. Müsaade ederseniz; söyleyeyim ki, bugüne kadar bu mevzuda çekilen ıstırap, vatandaş hürriyetlerinin tehdit altında bulunmasında değil, aksi olarak mevcut hükümlerin kifayetsizliği yüzünden cemiyetin tehlikeye düşürülmesi istikametinde tecelli etmiştir. Bunun aksini iddia etmek zordur.

Bu cebir kelimesi mevcut olmadığı halde, dahi, hakikaten kanunun ruhuna göre tecziye edilmesi matlup olan, zaruri olan binlerce, on binlerce fiil ve hareket tamamen cezasız, hattâ takipsiz kalmıştır. İşte cemiyetin ıstırapı buradadır.

Şimdi bu umumi hürriyet kisvesine bürünerek, hürriyet elden gidiyor şeklinde bunu huzuruza getirmek, maksadı gözden, kaybetmek neticesinden başka bir şeye yaramaz. Ben, hürriyet için endişe çeken arkadaşşıma diyebilirim ki, aşırı sağcılık, aşırı solculuk kanunu getirildiği zaman şimdi yerlerimiz biraz değişmiştir, biz orada oturuyorduk, kendileri burada oturuyorlardı. O kanunda cebir kelimesinin mevcut olması lüzumunu, hürriyetlerimizi muhafaza bakımından, müdafaâ etmek hususunu ihmal etmiş olduklarını kabul etmeleri lâzımgelir. O kanun yapılırken kendileri pekâlâ ve elbette bu hukuki mütalâalarda ve hürriyetin müdafaası tarafında bulunmaları icabederdi. Şimdi bu kadar fazla hassasiyeti ben nabeca görmekteyim. Vatandaş hürriyetleri tahdit altında değildir. Böyle nazari mütalâalarla hedeften uzaklaşmak doğru değildir. Biz hükümet olarak getirmiş olmamıza rağmen burada meseleler konuşulup kanaatlerin değişmesini

mucip edille ortaya çıktıktan sonra yazılı olarak getirmiş olduğumuz metinden inhiraf etmekte tereddüt göstermemekteyiz.

Bu sözleri daha evvel Adalet Bakanı arkadaşımızın hükümet namına “cebir” kelimesinin kalkmasında mahzur görmemekteyiz şeklinde yaptığı beyanı tasarının metinde kabul etmiş olduğumuz bir esastan inhiraf mânasında alarak bizi kusurlu görmemenizi rica için söylüyorum, bu izahatı yapmak lüzumunu hissettim, arkadaşlar. *(Alkışlar)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, hakikaten meseleyi partiler arası bir münakaşa haline getirmek ve bir polemik mevzuu yapmak doğru değildir ve böyle bir şey aklımızdan geçmiyor. Fakat Faik Ahmet Barutçu arkadaşımın sözlerine kısaca, birkaç cümle ile cevap vermek lüzumunu duymaktayım.

161’nci maddenin ne suretle tedvin edilmiş olduğunu hikâye ettiler. Ve o zamandan beri bu maddenin mevcut olduğu halde tatbik edilememiş olduğunu ifade ettiler. Aynı şekilde cebir kelimesinin kanunda mevcut olmamasından dolayı bir mahzur çıkmadığını ve fakat her hangi bir sebeple bu kelimenin kanunda mevcut olmamasından büyük mahzurlar çıkabileceğini belirttiler.

161’nci madde mevzuu tedvin edildiği günden itibaren bir mesele olarak cemiyetimizde hadis olmuş ve karşımıza çıkmış değildir. O sebeple tatbik edilmemiştir, fakat beriki madde, yani tetkik etmekte bulunduğunuz kanun maddesi komünistlik meseleleri bütün memleketlerde mevcut olduğu için tatbikata halindedir. Yaşayan bir madde olarak şimdiye kadar mevcut olagelmıştır. Binaenaleyh tatbikatta yaşayan bir madde olarak mevcut olduğu halde cebirin mevcut olması hiçbir mahzuru tevhit etmiş değildir. Burasını kendilerinin dikkatine arz ederim. Ve yaptıkları kıyasın yerinde olmadığını belirtmek isterim.

Muhterem Arkadaşlar, bugüne kadar tertiplenmiş olan komünistlik vakaları cebre istinat ederek cebirle meydana getirilmiş vakalar değildir. Şimdi şurasını sormak istiyorum; hiçbir cebir unsuru bulunmadan bir vatandaş Ulus meydanında bir miting tertip etse ve orada dese ki, Türkiye üç parçaya bölünmelidir, cebirle değil bunun propagandasını yapsa, bunun mitingini tertip etse bu hareketi suç mu telâkki edilmek lâzımgelir, suç telâkki etmemek mi? Bu noktayı tâyin etmek lâzımdır. Ben, bu memlekette bu suretle hareket etmeyi tecviz etmenin iyi neticeler vereceği kanaatinde değilim. Bâzı arkadaşlar diyorlar ki; bir nizamı yoketmek, bir içtimai sınıfı yoketmek, cebren olsun. Cebir unsuru olmadan bir içtimai sınıfı yok etmeye azmetmiş olmak suç sayılmaması icabeder. Mevcut ve müesses içtimai nizamı yoketmek için cemiyet kurmayı cebir ve sair olmadığına göre mübah mı telâkki edeceğiz? Bunu yasak etmek icabettiği takdirde hürriyetlerin hangisi ifna edilmiş olacaktır? İktidar, diyorlar kendisine muhalif iktisadi, içtimai fikirleri veyahutta böyle siyasi içtimai fikirlerle kurulmuş olan partileri yoketmek için çalışıyor.

NECİP BİLGE (Niğde) — Muhalefet, iktidarın kurmuş olduğu nizamı değiştirmeyi kendisine amaç ittihaz eder.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Acaba muhalefet, burada bahis mevzuu olan muhalefet nedir? Arkadaşlar, düşünceme göre burada bahis mevzuu olan nokta komünizmi tarif edebilmektir. Bütün endişeler bundan ileri gelmektedir.

Bunlar komünizmin tarifini yapmak gayretinden ileri gelen neticelerdir. Yani cümlelerin maksudu bir ama rivayet muhtelif. Hiçbir zaman Halk Partisi muhalefetini, Millet Partisi muhalefetini komünizm tatbikatı altında yok etmiye çalışmak bir iktidarın yedi kudretinde sayılamaz. Sonra biz bunu hâkimlere veriyoruz. Hâkimler münferit hâdiseler olarak bunu tatbik edeceklerdir.

Müsaade ederseniz arkadaşlar; acaba bu tatbikat ileri sürülen endişeyi tevlit edecek olsa yanlış tatbikat bu memlekette fikir hürriyetini, siyasi hürriyetlerimizi, içtimai hürriyetlerimizi ortadan kaldıracak bir istikamet tutacak olsa; ben burasını anlamıyorum, bu sonuna kadar devam edecek ve mahkeme kararlariyle komünist namı altında fikir hürriyetleri takibe uğrıyacak ve giderek rejim değişecek, bunu kabili tasavvur telâkki etmek çok zordur.

Arkadaşlar; aksine olarak müteaddi ve mütecaviz bir kuvvet olarak hürriyet perdesi arkasında cemiyetimizin temelini tahrip etmiye çalışan kuvvetlerin teşkil ettikleri tehlike günden güne büyümektedir. Biz bunun tedbiri için huzurunuzda gelmiş bulunuyoruz ve ben bâzı endişelerin ötesinde burada, bu topluluğun müşterek vicdanında hâkim olan endişenin bu olduğuna tamamen kaniim. Aynı maksadı takip eden insanlar arasında, birbirini tenvir etmek maksadiyle konuşmakta olduğumuza kaniim. Bu meselede netice itibariyle tamamen birleşmiş olduğumuza kaani bulunuyorum.¹⁸

¹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 10, Birleşim 8, Sayfa 179, 181, 183, 200-201, 206*

26 Kasım 1951 Pazartesi**Türk Ceza Kanununun 141 ve 142. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, epeyce süren bir sinir mücadelesinin sonunda gerilmiş olan sinirlerinizi biraz yatıştırmak ve gevşetmek için, lâtife tarzında birkaç cümle sarf etmeme müsaadelerinizi rica ederim.

Ben Feridun Fikri arkadaşımı müdafaa edecek vaziyette değilim. O, kendisini hele Cezmi Türk'e karşı ve temas ettiği mevzularda lâyikeyle ve kifayetle müdafaa edebilecek vaziyettedir. Cezmi Türk, gençliğinden başlayarak, ben şöyle söyledim, böyle söyledim diye eskiden beri fikir ve düşüncelerinde istikrar bulunmadığını belirtmeye çalışmaktadır. Mukabele görme ihtimali olmadan konuşmak hakikaten çok kolaydır. Fakat kendisine sormak lâzımdır; 1945'te, 1946 da, 1947'de, 1948 de, 1949'da ve 1950'de neler söyledi ve bugün neler söylemektedir? Falan tarihte şöyle söyledimdi diyor, ondan sonra bir serçe kuşu gibi birden 5-10 sene atlayıveriyor. O, sizlerin demokratça duygularınızı istimrar etmek için onları harekete getirmeye çalışıyor. Fakat bu arada nasıl bir tezada düştüğünü bir anda farkedivererek derhal 5 sene bu mücadelenin içinde bulunmadığını itiraf etmek mecburiyetinde kalıyor. Bu mücadelenin içinde bizlerle beraber değil, aksine olarak karşı tarafta yer almıştı.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Demokrat Parti saflarında demek istedim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Adana'da bütün hışmiyle karşımıza dikilen kendisidir. Kanaatleri muhteremdir, fakat fikir istiklâli ve hürriyeti vardır diyerek yersiz hücum ve iddialara geçerse, kendisine mukabele edecek arkadaşlar çıkarsa onların da fikir hürriyetine ve karşısına hükümet, dikilirse müdafaa hakkına bağışlaması icabeder. Hani hükümetin tasarrufu bu Meclisin kapısında dururdu? Bir kelimenin geri alınması, alınmaması üzerinde bu kadar durmanın mânası ne olabilir? Fakat arkadaşlar; görüyorum ki, bugünkü bütün müzakereler ve Yüksek Meclisin hassasiyeti bu kelime üzerindedir. Böyle bir kelime bahis mevzuu olunca, fikrini nasıl bir ısrar ile müdafaa ettiğini gördünüz. Kendisi böyle ısrarla konuşurken, milletvekili ve memleket idaresinde mühim mesuliyet taşıyan Adnan Menderes'in mütalâa dermeyeran etmesine, inandığı kanaati bu kürsüden söylemesine tahammül gösteremiyor.

Ondan sonra arkadaşlarını, diyor ki; bu memlekette, 1945'te de iktidara karşı muhalefet mücadelesi açıldığı zaman, harcı tehlikeden bahsedilirdi; bu, iktidarın mütat sözüdür, diyor. Ve böylece, kıyası maalfârik yapıyor. O gün mevcut olan iktidara karşı açılan mücadeleyi, bugün için kıyas edebilir miyiz? (*Asla sesleri*) O gün yıllarca ve yıllarca teessüs etmiş ve bertaraf edileceği hakkında asla küçük bir ümit dahi beslenmesine imkân olmıyan ve hattâ gayrimümkün addedilen bir devre karşı Demokrat Partinin açmış olduğu mücadele vardı. Şimdi de, sanki sizin heyetiniz, memlekette bir istibdat sistemi kurmak istiyor ve Cezmi Türk de ona karşı mücadele açmış gibi bir örnek vermek istiyor.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Teminatınıza teşekkür ederim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, sözlerim sayet, müzakere edilmekte olan fıkranın hududunu aşıyorsa, cereyan eden

müzakerelerde geçen fikirlere cevap vermek zaruretiyle olduğunu arzeder ve bundan dolayı beni mazur görmenizi rica ederim.

Muhterem Arkadaşlar, partimize mensup, bir Sayın milletvekili, konuşmasında şu sözleri söyliyerek fikrini müdafaa etmeye kalkıyor. Diyor ki; “şayet biz maddedeki cebir kelimesini kaldıracak olursak, adaleti içtimaiye prensibi güden partilerin teşekkülüne mâni oluruz. Veyahut da onları tenkil etmek salâhiyetini Hükümete vermiş oluruz”

Adaleti içtimaiye prensibi, hakikaten seyyal bir mefhumdur. Ve iktisadi, içtimai mezhep ve doktrinlere göre çok değişir. İçtimai adalet prensipleri dediğimiz zaman, Avrupa’da, bir amele meselesi bir sosyal dava meydana çıkmaktadır. Halbuki içtimai adalet dediğimizde Türkiye ‘de 15 milyon Türk köylüsünün hayatını bir derece daha terfih etmek meselesi karşıya çıkmaktadır. Görüyoruz ki, içtimai adalet prensiplerinin anlamı yer yer değişebilir. Başka partiler içtimai adalet prensibini güdüyorlar da, mensubu bulunduğumuz Demokrat Parti içtimai adaletsizlik prensibi mi tatbik ve takip etmektedir? Soruyorum... Elbette ve elbette bizim de, bu memleketin hayrî: ne ise, içtimai adalet prensipleri bugün, böyle bir memlekette ve bu şartlar altında nasıl telâkki edilmesi lâzımgeliyorsa programımızın ona tekabül ettiğine dair bir kanaatimiz vardır. Bunu böyle anlayarak, bu partiye intisap etmiş insanlarız. Bununla biz; içtimai adalet prensiplerini; takip eden partilere onun içinde yer vereceğimiz için, değil sadece en büyük prensipin, hürriyet prensipinin tatbika konulması ve muzaffer olması için bu münakaşaları yapmaktayız.

Biz, zati: hürriyeti rencide, etmek, onu örselemek gibi bir hataya düşer miyiz gibi bir endişe ile, burada, (cebir) kelimesinin kalmasını istiyen arkadaşların da böyle bir hisle mütehassis olduğunu kabul etmek suretiyle, kendisine cevap vermekteyim. Bunu da böyle kabul etmelerini rica ederim.

Arkadaşlar bu memlekette eğer komünizm zaferyap olmamışsa, bu, Türk Milleti sayesinde olmuştur. Büyük milletimiz; bütün medihlere lâyıktır. Bu kasideler onun için bir haktır. Fakat, bunun da bir haddi, bir hududu vardır. Bu medhiyelerin, bu kasidelerin: arkasında bir takım hakikatları gizlemeye çalışmak, üzerinde durmamızı icabeden bir hâdise teşkil eder.

Ancak 21 milyon Türk milleti için de iki bin hattâ, 20 bin kişi çıkabilir. Bunu, yoktur diyecek olursak hakikati reddetmiş oluruz. Çünkü, birçok asil milletlerin bünyeleri içinde bu zararlı unsurlar türemiş: olabilir ve bunu bu milletlerin bir ayıbı olarak değil, tatbik ettikleri gaflet rejiminin, bir neticesi olarak telâkki etmek icabeder. (*Soldan bravo sesleri*)

Niçin 25 senedir komünistler çoğalmadı, bunu da arzedeyim:

İstiklâl mahkemelerinin, Takriri Sükûn kanunlarının ve örfi idarelerin hâkim, olduğu bir, devirde bir ikinci partinin en liberal veya demokrat bir partinin dahi kurulmasının gayri mümkün olduğu ve memleketin bir tek elin pençesi içinde bulunduğu bir devirde komünizm değil başka şeyler dahi intişar edemezdi Çünkü komünizmin, zafer için beklediği zaman, demokratik hürriyetin tatbika konulduğu zamandır; kullanacakları silâh, demokratik hürriyetlerin kendilerine teinin edeceği silâhlardır. Bunu bilmiyen gafil, bu memlekette kalmamıştır, arkadaşlar. (*Bravo sesleri alkışlar*)

Şimdi zatı meseleye gelelim: Cebir kelimesi kalsın mı, kalksın mı?

Arkadaşlarım; büyük vaveyla koparıp, hürriyet elden gidiyor, vatan elden gidiyor gibi bir velvele ile karşılaşmaktayız.

Cebir kelimesi kalsa da, kalksa da ne vatan, ne de hürriyet elden gider.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Velvele yok.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, sözlerimde bakaretâmiz bir tek kelime dahi yoktur. Velvele, heyeti umumiyesidir. Bundan ricat edecek değilim; fikirlerimi, milimetre dahi inhiraf etmeden sonununa kadar müdafaaya devam edecek bir karekterde olduğumu kendisi iyi bilir. *(Alkışlar)*

Bu kelime, esasen, cari kanunda mevcut değildir. Sanki biz, yepyeni bir hüküm getirmişiz gibi, heyecana kapılmak doğru değildir arkadaşlar. Bunun, zatimesele ile hiçbir alâkası olmadığını zaten biliyorsunuz.

Şimdi arkadaşlarım; burjuva olmıyan cemiyetler, falan. Bu sözler bir edebiyatın kokusunu verir. Malûm, burjuva cemiyeti diye biraz da istihfafla ve hattâ istihkarla konuşulur. Buna istinat ederek, o da var, bu da var gibi akademik hürriyet münakaşaları yapmak Samet Beyin dediği gibi tatlıdır. Halil Özyörük arkadaşım, objektif olarak hepsinin ortasında imiş gibi konuştu, iktidar partisi olarak, Demokrat Parti olarak bizim de kendimize göre görüşlerimiz vardır.

Mesai arkadaşım olması itibarıyla yakından bildiğim Halil Özyörük arkadaşım fikirlerini burada serdetti. Mütalâaları o kadar objektifti ki, bunu memleketin dışında bir objektivite anlayışı içinde gördüm. Yanılman bir noktaya işaret edeyim: Cebir, komünistliğin unsuru aslisidir, diyor. Cebir, komünistliğin unsuru aslisi değildir. Komünist partisinin programları, yani istihsal aletlerini, istihsalı, hasılayı bütün serveti kollektivize etmek, mülkiyeti katıyen kaldırmak, ailede şunu tatbik etmek, ötede bunu tatbik etmek. Bütün bildiğiniz şeylerdir. Bir komünist partisinin bütün esaslarını mecelle halinde ihtiva eden bir program ortaya konsun ve bu programda “cebiri” kelimesi olmasın. Cebir olmadığı için, o program ne sosyalist programdır, ne de liberal programdır, elbette ki, komünist programdır. Cebir, asıl değil metottur. Küçük ekalliyet halinde çalışarak, büyük ekseriyete tahakküm edecek bir komünizmin, zinde halde çalışması lâzımgelir. Binaenaleyh, bir sınıfa karşı taarruz ve mücadele için, cebir ve zoru ancak bir metot olarak ele almıştır, farzedelim, Allah göstermesin, bu memleket bir komünizm istilâsına yahut bir komünizm darbesine mâruz kalsa; bunun arkasından milyonlarca ve milyonlarca mülk sahibinin elinden, komünizm tatbikatı olarak mülklerinin alınması vaziyetinde tedbirler almak lâzım gelse, bütün mülk sahipleri, başa gelmiş insanların dediklerine kolayca inkıyad edecekler midir? Zaruri olarak, Hükümeti ele geçirdikten sonra emsaline rastlanmamış bir terör ve tedhişin hâkim olması bir zarurettir. İşte cebir buradan geliyor. Tatbikatının bir neticesi olarak ortaya çıkıyor ve komünizmin bir mücadele metodu olarak kendisini gösteriyor. Şimdi biz bunu, komünizmin unsuru aslisidir, diye komünizmin ve komünistin teşhisini buna bağliayacak olursak, komünisti teşhis gayrimümşüphe yok ki, tecziyeyi gayrimümkün kılar, kün olur. Bunun gayrimümkün olması da, Bir taraftan hürriyeti imha etmek, hürriyetini tanımiyacağız, komünistlik memleketimizde kanun dışıdır, diyoruz. Bugünkü mevzuat ve telâkkilerimiz budur. Fakat “Cebren” kelimesini mutlaka koyup komünistin teşhisini buna bağladığımız takdirde komünist propagandasını, hattâ komünist partisinin

teşekkülünü kanunileştirmiş olursunuz ki, bunca münakaşa ve müzakereden sonra bu yola gitmek, komünistliği kanunileştirmek muhakkak ki çok acı bir tecelli olur.

Muhterem Arkadaşlar, bahis mevzuu tadilâtın komünistliği imhayı istihdaf ettiğine kimsenin tereddüdü olmadığına kaniim, Bir komünist programı, bir sosyalist programı ve arasındaki fark erbabınca malûmdur. Fakat, bunlar için esaslı kanuni kıstaslar koymak lüzumu hâsıl olunca, fıkralar yazılmıştır. Yoksa, bu fıkralar, hürriyeti ifna için hazırlanmış değildir. Eğer kendisi komünizm için daha esaslı bir tarif buluyorsa lütfen söylesin. Yok, bilmem hangi profesörün kemiyet, keyfiyet bakımından şöyle demiş, böyle demiş olması, Büyük Millet. Meclisini ilzam edecek bir sebep olamaz. Bu Yüksek Meclisi teşkil eden 400 âza bunu bilmiyecek de dört tane profesör bu Meclisten daha iyi düşünecek... Bu kaabili müdafaa bir iddia olamaz. Büyük Millet. Meclisi, kanunları yaparken, bütün hakikatleri kendi menşurundan süzdükten ve kendi vicdanında taktir ettikten sonra bunu, kimsenin ademiitaat gösteremeyeceği hükümler ve naslar halinde tedvin etmeye milletçe memur edilmiş bir yüksek heyettir. Meclis olarak sizin vicdanınızda tekevvün etmiş olan hakikatlar, falan zat şöyle dedi, falan zat böyle dedi diye değişmez. Bunun başka türlüğü vardır, başka türlüğünün başka türlüğü de vardır. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)* Burada toplanan arkadaşları millet, memleket hakikatlarıyla mezcettiği şeyleri hüküm halinde birleştirip ortaya koyabilecek vasıfta insanlar olarak göndermiştir. Kemiyet ve keyfiyetten bahsetmek, siz 400 kişisiniz biz 3 kişiyiz, falan zatın ehliyeti ilmiyesi vardır, sizin ehliyeti ilmiyeniz yoktur demek doğru değildir. Neye, doğru yoldan gelmiyorlar?

Arkadaşlar, durulacak bir nokta daha var. Vaktinizi çok suiistimal ettim, affımızı rica ederim, hakikaten bahis çok uzadı. *(Devam sesleri)*

Arkadaşlar; komünistlikle mücadele bahis mevzuu olunca derhal faşist lâfi karşınıza getiriliyor, onun, bir alıp takılması kalıyor, o da, nezakete mugayir olduğundan yapılmıyor. Dikkat etmek lâzımdır; muhterem arkadaşlar, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden, bu memleketi faşistlik tehdidi altındadır gibi göstermek, nâbeca ve çok insafsız bir harekettir. 14 Mayıs inkılâbına, hattâ ondan evvel geçen asırlık mücadelelere kıymasınlar!

Bugün bir doktrin olmaktan çoktan çıkmış ve dış kuvvetlerin öncülüğünü yapan, beşinci kolu olan, casusu olan ve memlekete zarardan başka hiç faydası olmıyan bir hareketi ve o hareketin salıklarını tenkil etmek için tedbirler düşünürken bizlere faşistlik, hürriyeti imha niyetleri atfetmek asla iyi niyetle telif edilecek bir hareket olamaz.

Biliyorsunuz muhterem arkadaşlarım, hükümeti ilk kurduğumuz gün komünistlikle mücadele etmek için, bugüne kadar yapılan mücadele kifâyetli olmamıştır, bunu kuvvetlendireceğiz, dedik ve sizler de tasvip buyurdunuz. Yolumuz yanlış olsaydı şüphesiz ki tasvip etmezsiniz. O gün hatırlıyorum, bir tek kişi itiraz etmişti.

Biz komünistlik için mevzuatımızın nakâfi olduğunu, daha tesirli mücadele yapmak için hükümler getirmek, kıstaslar koymak, cezaları teşdit etmek lâzımgeldiğini söylemiştik. Hakikaten; bunu yaptığımız takdirde, bu sahte kahramanlar, bu kötü niyetli insanlar, yarasalar gibi kendilerini karanlıklarda gizlemek mevkiinde olan insanlar, ortada görünmiyeceklerdir.

Muhterem Arkadaşlar, inkılâpları korumak hakkındaki kanun konuşulurken, hürriyetlerin tahdide uğriyacağı hususunda bâzı arkadaşlar heyecan göstermiş ve endişe izhar etmişlerdi. O zaman endişelerinin yerinde olmadığını söylemiştim. Şu anda bir küçük muhasebe yapacak olursak, kabul ettiğimiz o kanundan hiçbir vatandaşın zarar görmediği ve incinmediği meydanda olan bir hakikattir. Fakat, şu da bir vakiadır ki; Ticaninin çekici durdu veyahut da memleketteki içtimai nizamı karıştırmaya ve yoketmeye kastetmiş olan insanların cesareti kırıldı. Kabul ettiğiniz bir hüküm, bu zararlı unsurları memlekette yokettirmiştir. Bugün gösterdiğimiz hassasiyet yerindedir. Fakat bunların tenkilinde hükümet mutlaka müşkülâta uğrasın, bocalasın ve memleketin hayrına olan kararların alınmasında türlü zorluklar ve tereddütlerle hâsıl olsun diye bir arzu ve temayül yoksa bir müddet sonra bu kanundan da, o zaman kabul ettiğiniz kanun gibi, ancak hayırlı neticeler görülmek suretiyle bugünkü endişelerin yersiz olduğu itiraf ve kabul edilecektir. Bu bakımdan kendileri müsterih olsunlar. Hani, 3-4 ay evvelki, hürriyet elden gidiyor, diye vâkı heyecan ve endişeler? Bu kanun idarenin değil, hükümetin eline verilecektir. Adliye hükümetin değil, Büyük Millet Meclisinindir. Bu salâhiyeti hükümetin eline veriyorsunuz, diyenler utansınlar! Yok, bu hakikati biliyorlar da gene ifadeden çekinmiyorlarsa, cüretlerini yüzlerine vurmak isteriz, Hükümet, Büyük Millet Meclisinin icra kuvveti, adalet ise kaza kuvvetidir. Yüksek Meclis, icrayı hükümete, kazayı da adliyeye, müstakil adalet teşkilâtına gördürür. Kaza doğrudan doğruya size bağlıdır ve onların murakabesi Büyük Millet Meclisine aittir.

Sözlerim bundan ibarettir arkadaşlar.¹⁹ (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*)

¹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 10, Birleşim 9, Sayfa 239-242*

7 Ocak 1952 Pazartesi**Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran'ın, Adalet Kadrolarındaki Nakil ve Tahvillerle Bunlar Dolayısıyla Harcanan Paralar Hakkındaki Sorusuna Cevabı**

Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun açıklamaları ve bazı Milletvekillerinin söz almalarından sonra...

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Muhterem arkadaşlar, Adalet Bakanının beyanatının halk efkârını tatmin edip etmiyeceğini bilemem. Eğer efkârı umumiye tatmin edilmişse bu, bana ancak memnuniyet verir.

Şunu hiçbir zaman unutmamak icabeder ki, halk, bir vakıanın hükmünü, sebebini bilemez, tahkik edemez. Sadece haricî görüşe göre hükmünü verir.

Kamutayın ısrarı üzerine misal olarak verdiğim hâdisede de öyle, olmuştur. Bunun da vebali hiç şüphesiz. Adalet Bakanındır. *(Ne vebali sesleri)* Ben bu ve benzeri mesele üzerinde tekrar ısrarla duruyorum. Yersiz ve isabetsiz birçok nakil ve tahviller yapılmaktadır. *(Kanunsuz sesleri)* Adalet Bakanının kararnameleleri Resmî Gazetenin sütunlarına sığmaz oldu. Salâhiyet verme namı altında yapılan nakil ve tahviller bunların dışında kaldığı halde... *(Kanunsuz sesleri)*

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyin, konuşun efendim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Haddi zatında haklı olan nakiller dahi muhitte haksız ve isabetsiz muamele tesiri yapmakta ve halk...

MUSTAFA ZEREN (Erzurum) — İnsaflı olalım Şarkta 8 sene. 10 sene hizmet etmiş, bir memuru nakletmiyelim mi? İnsaflı konuşalım.

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Haddi; zatında haklı olan nakil ve tahviller muhitte haksız ve isabetsiz muamele tesiri yapmakta ve halkın Adalet Bakanlığına olan güvenini maatteessüf sarsmaktadır. Pek tabiidir ki, böyle bir hali ne iktidar ne de muhalefet asla tecviz edemez.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ne demek istiyorsun, yahu? Şimdi geleceğim cevap vereceğim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Daha geçen gün bir gazetede Beykoz'da altı ayda sekiz hâkim değiştirildiği yazılıyor ve halkın çektiği zorluklardan bahsediliyordu. *(Soldan hangi gazete sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN — Devam buyurun efendim.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Bunun tekzip edildiğine de rastlamadım, demek ki, doğrudur.

Nakil ve tahviller dışında da adalet mensuplarımız maalesef en akla gelmez sebeplerle tazip ve taciz edilmektedirler. *(Soldan misal ver sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN — Rica ederim hatibin sözünü kesmeyiniz.

KÂMİL BORAN (Devamla) — Meselâ Ulus. Gazetesini okumanın dahi bâzı yargıçlar hakkında bir tahkik mevzuu olduğunu duyuyoruz. (*Gürültüler*) Adalet Bakanı arkadaşımın bu mevzuda, tabiatıyla benden daha çok malûmatı vardır. Misal ve ispat emrederseniz kendisi versin. Bu şartlar altında yargıç huzur içinde çalışabilir mi? Huzur içinde olmıyan yargıçtan memleket adaletinin fayda göreceğine de asla ihtimal veremem.

BAŞKAN — Daha evvel söylediklerinizi, tekrar, etmeyin. Sataşma var ise, cevap veriniz.

KÂMİL BORAN (Devamla) — Ramiz Eren arkadaşım beyhude yere alınmış. Şahsi hakkında sözüm değil, her hangi bir imam dahi yoktur, (*İman değil ima sesleri*) Evet ima dahi olmamıştır. Maksadım sadece Adalet Bakanının yaptığı yersiz ve zamansız nakiller ve bu nakillerin muhitte, uyandırdığı menfi intibalara en yenilerinden bir misal vermektir. Bunu da Kamutayın ısrarı üzerine verdim. Kendisi de hatırlarlar. Benim bu mevzuda maruzatım bundan ibarettir. (*Soldan gürültüler*),

MAHMUT GOLOĞLU (Trabzon) — Etrafı karıştırıp aşağı inme. Verilen izahatı kabul ettiniz mi etmediniz mi? onu açıklayın.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Buraya çık, sana verilecek cevabım vardır Goloğlu. (*Soldan gürültüler*)

BAŞKAN — Buyurun Adnan Bey.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar.

BAŞKAN — Sukûneti muhafaza edelim arkadaşlar. (*Bağırılırsa ne olur sesleri*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem: arkadaşlar; evvelâ şurada şimdi cereyan etmiş olan bir manzaraya işaret ederek bir iki satırlık maruzatta bulunmama müsaade buyurunuz. Burada kürsüden inen arkadaş, nida ediyor, feryat ediyor ve diğerlerini susturmağa çalışıyor. Bağırarak burada ne mesele halledilir, ne de cesaret emaresi verilmiş olur.

Şimdi asıl meseleye geçiyorum; bizi huzurunuzda getiren meselenin ne olduğu malûmdur. Bir milletvekili arkadaş, murakabe hakkına istinat ederek, Adliye Bakanına bir savcının değiştirilmesi hususunda bir soru veriyor. Affınızı rica ederim, iş sonradan bu mecraya dökülmüş olduğu için meseleyi bu cepheden ele aldım halbuki mesele bu değildir.

İnzibat Komisyonunun kararları dışında, Adalet Bakanlığı tarafından 18,5 ay zarfında kaç savcı ve kaç hâkim değiştirilmiş olduğunu soran bir sual tavrı ile Adalet Bakanı kürsüye getiriliyor. Adalet Bakanı ihtiyatlı davranıyor, eski iktidarın son 17 aylık devresine, ait aynı mahiyette olan nakillerin rakamlarını çıkarıyor. Netice meydanda. Yeni iktidar 18 buçuk ayda ancak 900 küsur nakil yapmış, buna mukabil daha kısa bir zaman olan 17 ay da sabık iktidar 1300 küsur nakil yapmış. Eski nakillerin fazlalık nispeti %30'a varıyor. Ruhu asır vazife başında kalmış olan bir iktidar, Devlet memurlarını, baştan itibaren kendi arzusuna göre öteye beriye yerleştirmiş olan bir iktidar adeta fidanlıkta yetiştirir gibi yetiştirdiği yerlerde durup dururken 17 ayda bunlardan 1300 küsur nakil yapmak mecburiyetini neden duymuştur? Şimdi yeni bir iktidar gelmiş, 4 senelik, 5 senelik, hattâ ondan çok daha uzun bir mazinin bin bir kanunsuz, yersiz, icapsız, icraatının karşısında bulunduğu aşikâr olan yeni iktidar, böyle bir mecburiyet

karşısında bulunmasına, rağmen, 18,5 ayda ancak 900 küsur nakil yapıyor. Halbuki kendileri 17 ay içinde 1300 küsur nakil yapmışlardır. Bu nakilleri neden yapmışlardır? Açıkça söyleyeyim. Bu nakilleri onlar 1950 seçimlerini kazanmak, tedbirlerinden biri olarak yapmışlardır arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi acemi bir politikacı, çünkü öyle olmasaydılar arkadaşlar, partileri bir Devletken bu hale gelmezdi. *(Soldan bravo sesleri)* Acemi politikacı olmasalardı hesap edeceklerdi; biz kaç kişi değiştirdik? Bu suali sorduğumuz takdirde bunlar bizim karşımıza çıkarlar da, siz bizden çok daha fazlasını değiştirdiniz, derler, diye kayıtlara bakacaklar, hesaplara bakacaklardı. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Fakat sual bu suretle cevaplandırıldıktan sora olsun muhalefetin yine teşekkür ederim, deyip yerine oturması lâzım değil mi? Hayır, böyle yapamazdı, şirretlik yapması icabedecek ve mutlaka çatacaktı. İşte onu yaptı. Sual şu idi, kaç hâkim, kaç müddei umumî değiştirdiniz? O halde bir ihşai malûmat toplamak istiyordu. Yoksa Ankara Müddeiumumi Muavinini veya Konya Müddeiumumisini niçin değiştirdiniz demiyor, sadece ihşai malûmat istiyor. Fakat maksatları malûm... Bunun arkasından, yine malûm edebiyat... Memlekette huzursuzluk var, denkler bağlanmış şudur, budur. Fakat tertip iyi hazırlanmadığı içindir ki, bütün hamle boşa gidiyor. O halde bu boşluğu doldurmak için ne yapmak lâzım... O boşluğu şirretlikle doldurmak muhterem arkadaşlar; bir mebusun teşrii masuniyeti olduğu gibi teşrii mesuliyeti de vardır. Fakat aynı zamanda bir mebusun memleket menfaatlerine uygun olarak hareket etmeye vicdanen bağlı bulunduğu da aşîkârdır. Bir muhalefetin her ne pahasına olursa olsun mutlaka iktidarı kötülemek yoluna değil, memleket menfaatlerine uygun bir yolda yürümesi icabeder.

Yepyeni bir iktidarın devri sabık yapmıyacağız prensibine sadıkane bağlı kalarak onların 17 ayda yaptığından çok daha az nakil yapmış olmasını eğer bilmiyor idi de o anda öğrenmiş idiye bunu öğrendikten sonra olsun memnun olması ve teşekkür ederim demesi lâzım gelirdi. Fakat mutlaka hayır, mutlaka sataşmak, mutlaka kötülemek lâzım. Bu sefer de kalkıyor Ankara Müddeiumumisi niçin değişti? Diyor. Niçin değişecek, 1300 kişi nasıl değişti ise: o da öyle değişti, o kanuna istinaden değiştirdik, Sizin değiştirmeniz değiştirme de bizim değiştirmemiz değiştirme değil midir? Bir savcının elinde şu dâva varmış, onun için değilmiş... Bütün savcılarının ve hâkimlerin değiştirildikleri anda elbette ellerinde bir sürü cinayet dâvaları, ellerinde bir sürü hukuk dâvaları vardır. O halde her hangi birisi değiştirildiği zaman ellerindeki mevcut dosyaları teker, teker tetkik edecekler, şu hukuk hâkiminin elinde şöyle bir dâva vardı, hâkimi onun için kaldırdılar. Diyecekler. Bu ne biçim iştir? Sual soruyor 1300 kişiye karşı dokuz yüz kişi. Bun alıyor! Çünkü heyeti muhteremeniz yükleniyor, misal ver diyor, derhal ağzına geleni ortaya atıyor, Ankara Müddeiumumi Muavini.

Arkadaşlarım; Ankara Müddeiumumi Muavinin ne suretle değişmiş olduğunu öğrenmek isteselerdi bu şekilde bir soru vermezlerdi. Ben kendisinden talep ediyorum; eğer Ankara Müddeiumumi Muavininin niçin değiştirildiği hakkında bir soru getirmezlerse kendisi memleket menfaatlerine riayet ederek çalışan bir milletvekili olmaz. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Bu gibi isnatlar bizim topuğumuzda kalır. Bugün tahrif edilmiş hâdiselere müstenit, ilâma bağlanmış adli dosyalar mevcut değildir. O devirler artık kapanmıştır. Bugün bütün işler açık, hepinizin murakabesi altında cereyan etmektedir. Ankara Müddeiumumi

Muavinini değiştirmekle Hükümet, suçun fiilî mahiyetini değiştirmek istiyormuş. Bu ne demektir? Bu ne demektir arkadaşlar? Demek ki Savcı Hasan Beyden, Fehmi Beyden başka Adliye'yi tedvir edecek insan kalmamıştır. Remzi Balkanlı veya bankası, demek ki onun yerine gelecek, onun kadar şayanı itimat adam olmayacaktır. Çünkü düsturu mükerrer; o gittikten sonra onun yerine gelecek olan mutlaka hâdiseyi tağyir edecektir. Bu ne zihniyet? Soruyorum size arkadaşlar. *(Soldan Halk Partisi zihniyeti sesleri)*

Ondan sonra lâfi uzatıyor, Adalet mensupları huzursuzluk içindedir, onlar yerinden emin olmazlarsa ne yaparlar, kararlarında selâmet beklenir mi? diyor.

Maksadın ortalığı karıştırmaktan başka bir şey olmadığı meydanda.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Sual takririniz çerçevesi dâhilinde kalacaksınız. *(Soldan konuşsun sesleri, gürültüler)*

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Usul hakkında söz istiyorum.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Ben hayranım kendisine. *(Soldan ya sesleri)* *(Gürültüler)* Her gün şehirde bir başka menkibesini dinliyoruz. Devlet işlerine ayırabilecek bu kadar vakit bulabilmesi şükranı şayandır.

Arkadaşlar, bu makama gelmiş bir zat artık zihniyetini değiştirmelidir. Efendim, (devri sabık yapmıyacağız), (tahrif edilmiş ilâmlar) dediler. Dün de ve bugün de adalette tahrif edilmiş ilâm yoktur. Bunu iyi bilsinler. *(Bolu dâvası ilâmı sesleri)* Dün de yoktu bugün de yoktur. Bunu şiddetle reddederim.

Acemi politikacı, buyurdular. Hakikaten kendisine nazaran ben acemiliğimi itiraf ederim. *(Ha şöyle doğru söyle sesleri)*

Sayın Başbakana, memlekette adlî huzursuzluk vardır, diye hatırlatmaktaki kastım, meslektaşlarımdan duyduğu huzursuzluğu ve kendisine de bu hususta gelen şikâyet mektuplarını anlatmak istedim. *(Gürültüler)* Ben, neler yaptınız ve neler yapıldı biliyorum, siz de görüyorsunuz. *(Gürültüler)*

Memleket menfaatine de hizmet etmiyordum. Allah Allah. Milletvekilliği vazifesini zannedersem kendileri de muvafakat ve muhalefette yaptılar. Ben bir sual soruyorum, meslektaşlarımdan haklarını arıyorum, huzursuzluğun giderilmesini istiyorum. Memleket adaletinin korunmasını istiyorum. Buna rağmen memlekette huzursuzluğu ben yaratıyordum.

MURAD ALİ ÜLGEN (Konya) — 400 kişinin eli armut mu topluyor?

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Ben sana cevap vermem Gedikoğlu.

Arkadaşlarım, Sayın Başbakanın burada kullandığı kelimeleri tekrar etmek gibi, ben bu şekilde ve aynı üslûpla bu kürsüden cevap vermeyi doğru bulmuyorum. Bu türlü konuşmayı sakafın altına yakıştırmıyorum.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, konuşma bir sual yolu ile başladı ve bu sualin dalı budağı Ulus'a kadar intikal etti. *(Hangi Ulus'a sesleri)* *(Gürültüler)*

Arkadaşlar, gürültü ile susmıyacağım ve sözlerimi sonuna kadar söyliyeceğim. *(Söyle söyle sesleri)* *(Atması kolay sesleri)* Ne, ne, ne efendim, ne söylüyorsunuz?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Vaktiyle söylemesi zordu, fakat şimdi kolay;

AVNİ DOĞAN (Devamla) — O zaman da söyledim, gene söyliyeceğim;

BAŞKAN — Lütfen usul hakkında konuşunuz efendim;

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Evet mevzii hakkında, usul hakkında konuşacağım.

Evet, bütün reislere dikkat ediyorum, bütün reislerin her şeyden evvel bütün fırkalar üstünde Büyük Millet Meclisinin Başkanı olduğunu düşüneceklerini zannediyorum.

BAŞKAN — Daima Öyle olarak hareket ediyorum, yalnız usul hakkında konuşmanızı rica ederim.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Öyle olmaları lâzımdır. Usul hakkında konuşacağım, konuşmak istiyorum, fakat meydan vermiyorlar.

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz efendim. Vazife müşkilleşiyor.

AVNİ DOĞAN (Devamla) — Reis Bey yalnız sizin için değil, hakikaten müşkülleşiyor; herkes için;

Arkadaşlar, Sayın Başbakan sual soran zatın meselesi üzerinde beyanı mütalâa ederken işi muhalefet hududuna, partimize kadar intikal ettirdi ve ağır sözler sarf etti. Bunların bir taraflı kalması doğru değildir. Mademki Ulus aleyhine söz verecek kadar Riyaset ve Muhterem Heyetiniz cömerttir, lütfen bu mevzuda söz verin de Başbakana cevap verelim.

BAŞKAN — Ulus üzerinde değil, takrir üzerinde müzakere cereyan etmektedir.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Bakan beni söze davet etmiştir, müsaade ederseniz cevap vereyim.

BAŞKAN — Şahsınıza bir sataşma mevzuu-bahis değildir.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — İsmimle hitap ederek, “Beyyine göstereyim” dediler, zabıtlar buradadır.

BAŞKAN — Efendim, bir sataşma yoktur, Cezmi Beye yalnız bir atıf vardır. Takrir sahibi değilsiniz, bu sebeple söz vermiyorum. *(Konuşsun sesleri)* *(Usule muhalif sesleri)*, *(Gürültüler)*

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Arkadaşlar ben bu mevzuda söz söylemeye niyetli ve hevesli değilim. Sayın Bakan ismimi zikrederek beyyine istedi, Adana savcılarının nakillerinden bahsetti, şahsımdan bahsetti ve hususi maksatla yapılmış nakiller yoktur, beyyine göstereyim; dedi, kürsüye davet etti.

BAŞKAN — Müsaade buyurun. Soru önergesi Kâmil Boran’ındır, size söz vermedim. *(Gürültüler)*

CEZMİ TÜRK (Devamla) — Nitekim geçen defa da beyanatta bulunurken bu bahse karışmak niyetinde değildim. Fakat Sayın Bakan: “Gittiniz, gördünüz, gezdiniz, hiç nakle tesadüf ettiniz mi?” diye sordular.

BAŞKAN — Cezmi Bey size söz verilmemiştir. (*Gürültüler*)

CEZMİ TÜRK (Devamla) — Şu halde Sayın Bakan kürsüye gelerek Cezmi Türk'ü davet etmedim, desin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Cezmi Türk arkadaşımızın özrü yersiz olsa gerektir, özür dileyerek arz ediyorum; bakanın buraya çıkıp da kendisinden beyyine getirmesini istemesinden bahsettiler. Beyyine isteriz elbette. Bir iddiaları varsa beyyine istemek hakkımızdır. Fakat arkadaşlar; bunun Meclis nizamnamesine göre bir usulü vardır. Bu usul şudur: Kendisi haksız olarak, kanunsuz olarak nakledildiğini zannettiği her hangi bir hâkim veya memur biliyorsa bu nakil hakkında bir sual takriri hazırlar, verir. Biz de hükümet olarak gelir cevabımızı arzederiz. Beyyineyi de huzuruza getirirler. Hattâ beyyineler kuvvetli ise istizah, takririne kadar yol açıktır. Kendilerinin bu yolu takip etmelerini rica ederim. Cezmi Türk arkadaşımızın beyyineye sahip olduğunu söylediği hâkimin nakli için sual takriri vermelerini kendisinden rica ve talep ederim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Sayın Avni Doğan arkadaşım, Başbakan sözleri arasında şiddetle hücum etti, tâbirini kullandılar.

Derhal ifade etmek mecburiyetindeyim ki hükümetimiz, kendi partilerinin mensubu olan Milletvekili Kâmil Boran tarafından en ağır şekilde hücumu uğramıştır ve biz uğradığımız bu hücumu savunma sadedinde kürsüye gelmiş bulunuyoruz.

Milletvekili Kâmil Boran, son defa, tekrar kürsüye gelmemiş olsaydı mesele kapanmış olacaktı. Fakat bundan evvelki oturumda meselenin ilk defa müzakeresi esnasında almış olduğu susturucu cevâp karşısında dahi kendini zaptedemiyerek, yeni iktidarı mutlaka ve ne pahasına olursa olsun kötölemek hevesine kapılmasının bir neticesi olarak bugün bir defa daha kürsüye gelmemiş olsaydı, mesele elbette kapanmış; bitmiş olacaktı. Binaenaleyh biz hücum etmiş değiliz aksine olarak bize yapılmış olan hücumu, ağırlığı ile mütenasip olarak, şiddetle reddetmek istiyoruz.

Avni Doğan arkadaşımın esas itibarıyla uzlaştırmacı ifadelerine iştirak etmemek mümkün değildir. Bu ulaştırıcı sözlere iştirak etmekle beraber bâzı noktalar üzerinde durmama da müsaade etmesini rica ederim.

Sözlerime başlarken, bizim grupumuzda sual takrirleri, grup idare heyetinden geçmez, millet murakabesini ifa hususunda C.H.P. milletvekilleri bu derece serbestir, dedi. Lâtime etmek, bu sözlere bir lâtime ile cevap vermek icabederse öteden beri C.H.P. milletvekillerinin böyle tam bir hürriyet havası içinde vazife görmeye alışkın olduklarını söylemekle cevaplandırmak yerinde olur.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Siz de bizimle beraberiniz.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Ayni devrin adamlarıyız.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Halk Partisi Grupunda bu derece liberal bir sistem takip olunmaktadır da buna mukabil ya ekseriyet gurupunda, ya sizin grupunuzda...

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Böyle bir kastımız yok.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Liberal olmıyan, tahakküme istinat ederi bir sistem câri olmaktadır fikrini, ister istemez böyle bir tezadıhatıra getirmekte

olduğu için buna kısaca böyle bir lâife ile cevap vermek istedim. Beni mazur göreceğini zannediyorum. Evet çok liberaldirler, demokrattırlar. *(Bir tabiat ki kalmış gam zamanından bana)*

Halk Partisi ağza alınmadan hiçbir mesele halledilmiyor, hiçbir mesele bahsedilmiyor, hattâ bir bardak su dahi içilmiyor, dediler. Hakikat şudur ki; asıl onlar, hiçbir meselede Demokrat Partiye ve iktidara küfretmeden yapamıyorlar. *(Sağdan hâşâ sesleri)* Parti namına savundukları için bize de parti olarak savunmak vazifesi teveccüh etmiş bulunuyor

Muhalf arkadaşların iktidarı kaybetmiş olmalarına dair olan sözlerimden alınmış oldukları anlaşılıyor; iktidarı kaybetmekle şerefimizi mi kaybettik, diyorlar.

Hayır arkadaşlar, hattâ iktidarı kaybetmek de bir şeref olur. Dürüst bir seçimle önümüzdeki intihaplarda Demokrat Parti seçimleri kaybedecek olursa ne gam. O zaman halka çıkıp diyeceğiz ki; biz şu hizmetleri yaptık. Fakat hizmetimiz gayrikâfi görüldü. Şu veya bu partinin size daha iyi hizmet edeceğine kaani olmuşsunuz. Pekâlâ, rey sizindir; Biz de bu sefer muhalefet partisi olarak vazifemizi yaparız, diyeceğiz ve seçimi kaybetmiş olmakla şerefimizden hiç bir, şey kaybetmiş olmayacağız. Fakat arkadaşlar, bâzı kazançlar vardır ki mutlak surette şerefi kaybettirir. Nitekim 1946 seçimlerinin malûm feci usullerle kazanılması, Halk Partisinin şerefine kaybı pahasına olmuştur. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, buyuruyorlar ki, Ulusta, şurada, burada intişar eden yazıların, yapılan hücumların biriktirdiği hınçlarla bu kürsüde konuşmak doğru değildir.

Eğer parti bir kül, bir mânevi şahsiyet, bir mânevi varlık ise, bunun bütün efal ve harekâtının nizamlanmış olması icabeder. Bu kürsüye gelip bu tarzda konuşmak, fakat şu kapıdan çıktıktan sonra, büsbütün başka konuşmak gibi ikiyüzlü bir politikanın bütün acı tezahürleri ile çok acı hakikatlerle karşı karşıya gelmek, hakikaten asap bozucu olduğu kadar memleket menfaatleri ile kabili telif değildir.

Daha iktidara geldiğimiz ilk günden başlamak suretiyle sabahtan akşama, akşamdan sabaha Demokrat Partiyi gözlerin kopçası açılmadan en ağır sözler ve ithamlarla kötölemek bâzı mensuplarının değişmez âdeti haline gelmiştir.

Arkadaşlar; Eğer Türk milleti Demokrat Partiye reyini vermişse ve sadece bu sebepten dolayı Demokrat Parti niçin bâzı Halk Partisi mensuplarının ezeli ve ebedi İrininin hedefini teşkil etsin? Bizim kabahatimiz bu mudur?

Sevgili Arkadaşlarım, bütçe meselelerinden bahis yok, bütçe açıklarından bahsedemiyorlar. Dış politikaya söz yok, rakama, vakıaya, maddeye dayanmadan dedikodu halinde söylenebilecek ne kadar mevzu varsa muhalefet onları eline almıştır ve mütemadiyen bunlar üzerinde çekişme vardır. Diyeceksiniz ki, bunlardan şikâyet mi ediyorsun, burası bu neviden şikâyetlerin yeri midir? Avni Doğan'ın konuşma tarzı beni de böyle cevap vermiye mecbur etti. Bu kadarlık olsun mevzuun dışına çıkmamı caiz görürler zannedirim. Eğer kendisi bir parti mensubu olduğunu kabul ederlerse o partinin bütün efal ve harekâtının mesuliyetini hisseleri nispetinde; üzerlerinde taşıdıklarını idrak ederek hareket etmeleri icabederdi.

Kendi düşüncelerini çok iyi, biliyorum. Kendi düşünce ve idraklerinin ve iradelerinin hilâfında partileri içinde birtakım zararlı hareketleri vâki oluyorsa kendi, irade ve

iktidarı dâhilinde bunlara mâni olmıya çalışsınlar, yoksa manzara hakikaten elimdir. Ve ikiyeüzlü bir politikanın bütün çirkinliğini göstermektedir.

Muhterem Arkadaşlar, bize fâniliği ve fenayı hatırlatan sözlerine teşekkür, etmek lâzımdır. Çünkü kendileri bize yerinde cevap verebilmek imkânını bu suretle hazırlamış bulunuyorlar.

Adnan Menderes'ten sonra başbakanlar gelecektir, sizin ekseriyetinizden sonra ekseriyetler, gelecektir, dediler. Mesele işte tam buradadır. Biz değişen iktidarların sistemini kurabilmek için uğraştık. Onlar, vaktiyle ne Başbakanın değişmesini, ne ekseriyetin değişmesini havsalalarına bir türlü; sığdıramamış oldukları için bugün bize bunu hatırlatacak kadar bu hakikati benimsemiş olmalarını hakikaten memnunlukla karşılıyoruz. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem arkadaşşıma, şurasını ifade etmek isterim ki, susmak demek, sinmek demek değildir. Hücum! Hücum! Topçu ateşi altına alacaksın, baskı altında bulunduracaksın ve sükût, altında bulunmak mevkiinde iken ev sahibini bastırarak bir halde olacaksın: Hayır arkadaşlar... Demokrat Parti, parti olarak hiçbir zaman Halk Partisi karşısında kendisini müdafaa etmek cesaretinden, azminden, kararından, iktidarından mahrum değildir. *(Soldan alkışlar)*

Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız dediler ki, kürsüde mukabele görmeden konuşmak kolaydır. Karıştırdıklarını düzeltmek için mukabele etmek yolunda yürümek mecburiyetinde kalabileceğimizi kabul edeceklerinden endişe etmekteyim arkadaşlar. *(Sağdan, anlaşılmadı sesleri)*

Hiçbir mukabele görmeden sabahdan akşama kadar sövülüp sayılmaktayız arkadaşlar. Bunu açık bir hakikat olarak ifade ediyorum, tarih huzurunda tarafsız bir heyet huzurunda yazılanları, söylenenleri, ortaya koyup kimin haklı, kimin haksız olduğunun bir muhasebesini yapmıya daima hazır bulunuyoruz.

Hükümet diye konuşmıyacağız, Hükümet diye hücum edecekler, susacağız; iktidardayız. Parti vasfını kaybetti; iktidar olduk. Her şey muhalefetin hakkı eğer vicdanlarında bu kanaat teessüs edecek olursa hakikaten memleket için zararlı bir yola saparlar, sapıtırlar.

Arkadaşlar, bu parti dimdik ayakta bulunduğu müddetçe, muhalefette iken nasıl memlekete çok büyük hizmetler yapmışsa, iktidar olarak bütün efal ve harekâtının hesabını da öylece açıkça verecek bir vaziyette olduğunu herkesin ve evvelâ kendilerinin, bilmesi lâzımdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, Af Kanununu çıkardınız, devri sabık yaratmıyacağız dedik, legal, bir devre girmeyi candan arzu etmekteyiz. Şimdi, her hangi bir vesile ile bize hücum edildiği zaman şu hücum edip ele aldığınız mevzuun on kat daha ağır sizin zamanınızda yapılmıştır mukabelesi karşısında derhal, iktidar sizdedir, elinizde vasıta ve imkânlar mevcuttur, mahkemeye müracaat ediniz, hâkime gidiniz, iftirayı tahkik ediniz, iddiayı tahkik ediniz, ortaya çıkarınız, aksi takdirde müfterisiniz, sözleriyle karşımıza çıkıyorlar. Bu ne dereceye kadar doğrudur?

Arkadaşlar, her hangi bir suç, bir cürüm işlendiği zaman, meselâ bir otomobil çarpmıştır, hâdiseyi o anda ve derhal objektif olarak tesbit etmek lâzımgelir. Bundan 10-15-20 sene evvel yapılmış olan işleri, hâdiseleri gelin tahkik edin, bir şey varsa

ortaya çıkarın demek suretiyle hak kazanmak ve böyle demekle bütün geçmişin efal ve harekâtından teberri edileceğini zannetmek doğru olmaz.

Bir misal arzedeceğim; 1946 seçimleri. Bu seçimler bütün milletin gözü önünde cereyan etmiştir, buna hangimizin şüphesi vardır. Fakat bu secini yolsuzluğunu bugün nazarı kanunda ispat etmeye, imkân var mıdır? Kanunda cari olan hükümler hakikaten bugün nazarı kanunda sabit olmak imkânını daha o zaman selbetmiş bulunmuyor mu? Muhasebe usulleri her hangi bir suiistimalin önlenmesi için kurulmuştur. Ve suiistimal yapıldığı takdirde bir muhasebe usulü mevcutsa, evet bir muhasebe usulü mevcutsa ortaya çıkar. Fakat önceden hiçbir muhasebe usulü vazedilmemişse sonradan gel sen bu hesapları gör, hangisi temizdir, hangisi değildir şeklinde efkârı umumiye huzuruna çıkmak ve sonra bu yolla bir defa teberri ettik, kanaatiyle nasiyesi açık, temiz bir iktidarın çehresine envai tariz, düzen ve iftira ile çamur saçmaya gayret etmek iyi yol değildir. Bana bu sözleri söylemek vesilesini verdiğiinden dolayı ve bu suretle işin muhasebesi yapıldıkça belki daha iyi bir hükme gitmek mümkün olacağı için arkadaşım Avni Doğan'a teşekkür ederim.²⁰ (*Alkışlar*)

²⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 12, Birleşim 23, Sayfa 13-16, 19-21*

11 Ocak 1952 Cuma

Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger'in, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Londra Radyosu'nda Yaptığı Konuşma Hakkında Hükümetin Ne Düşündüğüne Dair Sorusuna Cevabı

BAŞKAN — Söz Başbakanındır, buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sözlerime Sayın Faik Ahmet Barutçu'nun bir cümlesi ile başlayacağım.

Faik Ahmet Barutçu, sual müessesesi; bilgi edinmek müessesesidir, dediler.

Son cümleleri de, meseleleri konuşmak ve meseleyi halletmek isterken mutlaka maziden misal almamak lâzımdır, cümlesi oldu.

Hakikaten bize yapılan isnatları ret'ye defi sadedinde maziden misal almak zaruretini duyduğumuz zaman bize, o eski devirlere aittir, tekrar etmiye ne lüzum vardır, diye mukabele etmektedirler.

Bu itibarla sözlerimi, maziden misaller almak suretiyle teyit etmiyeceğim. Misalleri henüz üzerinde bulunduğumuz meselelerden alacağım.

Tekrar, sözlerime başlarken naklettiğim cümlesine geliyorum.

"Sual müessesesi; bilgi edinme müessesesidir,"

Mademki sual müessesesi bilgi edinme müessesesidir, o halde, daha geçen gün bize sorulan, adliyedeki nakil ve tâyinler hakkındaki suallere rakamlarla; cevap yerildikten sonra, bu cevaplar bir tarafa bırakılarak evvelce tasni im edilmiş, hazırlanmış olan bir hücumu neden geçildi? Bu suretle ortaya atılan misalin mahiyeti ne idi? *(Soldan bravo sesleri)* Sayın Faik Ahmet Barutçu'dan iki ölçü kullanmakla değil, tek ölçü ile hareket etmesini beklemekteyim. Demokrasimizi takviye etmek, demokrasimizi inkişaf ettirmek bakımından bunun çok faydalı olacağını kendisine huzurunuzda bir defa daha tekrar ederim, iki ölçü kullanmasınlar.

Arkadaşım Kâmil Boran sual sordu.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Söz istiyorum.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Cevap aldı. Bunun üzerinde artık fazla söz söylemeye hacet yoktu. Kendisine İctüzük bakımından, sual müessesesi, bilgi edinme müessesesidir, diye bilirlerdi.

Muhterem Arkadaşlarım, istitrat olarak şimdi söz alan Kâmil Boran arkadaşımın söylemesi mukadder olan sözlerine iki cümle ile temas edeyim. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Bana sataştlar, bu itibarla söz istiyorum, diyecek.

Arkadaşlarıma, aşağıda oturduğum yerden cevap vermek imkânı olamayacağına göre, derhal cevap vereyim. Kendisine sataşılmış değildir, bu sözlerimin kendisine bir sataşma olup olmadığı üzerinde elbette yüksek takdirinizi kullanacağınızdan eminim. Ben Faik Ahmet Barutçu'nun, Yüksek Meclise yaptığı bir tavsiye ve nasihati kendi arkadaşı Kâmil Boran'a yapması lâzımdı, dedim. Kâmil Boran'ın adı bundan geçti. Bu

itibarla sataşılmıştır diye direnerek söz isteme vaziyetine düşmemelerini kendisinden rica ederim. *(Alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım, meselenin esasını; bildiğiniz gibi Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek'in BBC Radyosunda yaptığı bir beyanat teşkil etmektedir. Muhalefette bulunan arkadaşlarımız bu beyanatu benimседiler mi benimsemediler mi? Bu, sarahaten ortaya çıkmıyor. Fakat Sayın Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız sözlerinde, Kasım Gülek'in BBC Radyosunda söylemekle şahsen hareket etmesi olduğunu ve BBC Radyosunda söylediklerinin şahsi fikirlerinden ibaret olduğunu ifade etmiş olduklarına göre, o fikirleri benimseyip takabbül etmemektedirler neticesine varmak mümkündür?

Fakat mesele burada konuşulurken muhalefet safındaki arkadaşların büyük bir reaksiyon gösterdiklerine bakılacak olursa, manzara, âdeta Kasım Gülek'in beyanatını benimsemişler, onu müdafaa vaziyetine geçmişler gibi görünmektedir. Hakikatta bunun böyle olduğunu kabul etmek istemem. Çünkü bunu böyle kabul edecek olursak, bir parti olarak, evvelce ortaya attıkları fikirleri tamamıyla ret ve inkâr etmiş, dolayısıyla kendilerini ret ve inkâr etmiş bir vaziyete düşerler. O halde Kasım Gülek'in sözleri ve tarz ve hareketi muhalefet partimizce de kendi şahsına mal edilmiştir,

Yalnız bir noktaya temas etmek mecburiyetindeyim. Faik Ahmet Barutçu Starsurg'ta Strazburg'da Statüsüne göre, orada fikirler serbestçe ifade edilir. Binaenaleyh o statü mucibince hareket ederek Kasım Gülek fikirlerini serbestçe ifade etmiştir dedi. Halbuki arkadaşlar, Kasım Gülek, fikirlerini Strazburg'taki toplantıda ifade etmiş değildir. Tashih edilecek noktalardan birisi budur.

İkincisi; BBC radyosuna kendisi re'sen müracaat etmiş değildir. BBC oraya giden delegasyon azasının her birine müracaat ederek toplantının, bilhassa memleketinizi alâkadar eden kısımlarını, kısaca, beş dakikalık bir konuşma içinde söylemek ister misiniz diye bir davet yapmıştır. Böyle bir davet, Strazburg toplantısından memleket efkârı umumiyesini haberdar etmek maksadına matuftur.

Kasım Gülek bu maksadı bir tarafa bırakmış, kalkmış bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın metnini, ben böyle bir konuşma yaptım diye memleketteki muhalefet gazetelerine göndermiştir. Fakat burada bir mesele daha çıkıyor:

Hakikatta o konuşmayı yapmamış. Çünkü o konuşmayı BBC yaptırmış. BBC takdirini kullanarak Kasım Gülek'in sözlerini bir memleketin içişlerine müdahale mahiyetinde telâkki etmiş ve onun, bizim şimdi menfur gördüğümüz taraflarını tayyetmek suretiyle konuşmasına müsaade etmiş. Anlaşıyor ki Kasım Gülek bir nevi kahramanlık yapmak daiyesiyle metni tam söylemiş gibi hareket etmiş ve memleket gazetelerinde intişar etmesi için de muhalefet gazetelerine o konuşmadığı metni göndermiş.

Muhterem Arkadaşlar, bizim içtimai ve siyasi hayatımızda, parti hayatımızda bu neviden hareketleri tamamen naşinidelikler olarak, istisnai hareketler görmek icabeder. Sizin saflarınızda ve muhalefet saflarında bu neviden hareketlere teşebbüs edecekler çok nadir olabilir. Bu, hakikaten başka iklimlerde yetişen nebatların gösterebileceği ekzotik bir, manzaradan ibarettir. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) — Burada bulunmıyan bir insana karşı bu şekilde konuşmayı size yakıştıramıyorum. Adnan Bey. *(Gürültüler)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, Şemsettin Sirer arkadaşımın çehresini sap sarı görmekteyim. *(Hastadır sesleri)* Hakikaten büyük heyecana kapılarak vicdanının iffetiyle takdirini iyi kullanamamış görünüyor. Diyor ki; Kasım Gülek burada değildir. Sen burada bulunmayan bir adama karşı nasıl konuşursun.

Muhterem Arkadaşlar, ben Türk efkârı umumiyesi karşısında konuşuyorum. Gizli kapalı bir yerde konuşmuyorum, gıybet yapmıyorum. Nitekim Kasım Gülek de Türk efkârı umumiyesi karşısında konuşmak için bugünkü rejim sayesinde her türlü imkânlar sahip bulunmaktadır. Bu itibarla biz karşı karşıya konuşuyor gibiyiz. Gıybet yapmak, redaeti benim sözlerimde asla mevcut değildir. *(Soldan alkışlar)* Esasen gazetelerde yazarken, Meclis Kürsüsünde konuşurken, radyolarda konuşurken hep karşı karşıya mıyız arkadaşlar? Bundan daha 2-3 ay evvel kendi parti reisleri yani ara seçimleri münasebetiyle son konuşmasını yaparken, bu adamlar bu memleketi kazaya uğratacak derken o adamlar hâzırı bilmeclis karşısında mıydılar? Elbette biz karşılarında mevcut değildik, bununla beraber bütün bu konuşmalar, karşı karşıya cereyan ediyor demektir. Kasım Gülek beyanatında memleket efkârı umumiyesine hitap edemiyorum diyor, memleket efkârı umumiyesine hitap edemiyorum yolundaki sözünü ciddiye almaya imkân var mıdır? Kasım Gülek'in her hangi bir konuşmasını Türk efkârı umumiyesinden saklamak gibi bir vaziyet bu memlekette mevcut değildir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — İmkânlar her iki taraf için de aynıydı.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Radyodan evvel de demokrasiler vardı ve efkârı umumiye hitap etmek imkânları daima mevcuttu ve bundan sonra da mevcut olacaktır. Fakat anladıkları şekilde Devlet radyosunun partiler arasında bir taksime tâbi tutulması prensibinin doğru olduğunu hiçbir zaman ispat edemeyeceklerdir. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Ekseriyet sizde kaldıkça ispat edilemez.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Kendilerinin vaktiyle Devlet radyosu hakkında yapmış oldukları beyanlara tamamen iştirak etmekteyiz. Devlet radyosu, Devletin malıdır. Hükümet de. Devletin organıdır. Devlet, Hükümet vasıtasıyla kendi noktai nazarını herkese bildirir. Devlet radyosu, Devletin malı olan radyo, Devletin organı olan Hükümet tarafından, kendi noktai nazarlarını memleketin dört bir tarafına yaymak maksadiyle kullanır.

Vatandaşlar sabahtan akşama kadar, Devletin icra organı olan Hükümetin neler yapmakta olduğunu öğrenmek isterler. Bu, kendilerinin hakkıdır. Bunu, Hükümetin ağzından, Hükümet noktai nazarı olarak öğrenmek ihtiyacındadırlar ve Hükümet bu noktada kendine düşen vazifeyi yapmak mecburiyetindedir. Devlet radyosunun çalışmasını, ana prensip olarak, böyle anlamak, icabeder. Bunun münakaşasını yapmaya hazırız. Esasen uzun senelerin tatbikatı da böyle tecelli etmiştir. Kendilerinin, parti olarak başka bir noktai nazarları olsaydı elbette evvelden bir defa olsun ifade etmiş olmaları gerekirdi. Onlar başka adamlardı, biz başka adamlarız diyecek olurlarsa buna şahsiyetlerinde dahi bugün ayniyet mevcuttur. Cevabını vermek mümkündür.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Siz bunu beğeniyor muydunuz, Adnan Bey onu söyleyiniz?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Devam edeceğim, merak etmeyiniz.

Muhterem Arkadaşlarım, Kasım Gülek'in hareketi suç mu, değil mi? Kasım Gülek'in hareketi suç olup olmaması bakımından mütalâa edilebilir. Onu tetkik ederiz, etmekteyiz. Fakat bunun ötesinde acaba bizim topluluk hayatımızı alâkadar eden bir taraf yok mudur? Acaba bunun ötesinde Kasım Gülek'in vicdanının, muhalefet saflarında oturan muhterem arkadaşları alâkadar eden tarafı yok mudur? Hattâ kendilerini vicdanlarının rağmına ilzam eder tarafı yok mudur? Bir cemiyetin hayatında yalnız kanunların emirleri kıstas olamaz, kanunların ötesinde cemiyet içinde birçok kaide ve prensipler mevcuttur, yer ve zamana göre bu kaide ve prensipler, hattâ kanun hükümlerinden daha muhkemdirler. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Sizin Amerikan gazetecisine yaptığınız beyanat gibi.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Naşit Fırat arkadaşımız benim ismini de karıştırıyor. Bundan daha sonra bahsedecektim, tacil ettirdiler. Şöyle diyelim eğer benim hareketim bâtil ise Kasım Gülek'in kefareti zunubu için, Kasım Gülek'in hareketinin mazur gösterilmesi için benim hareketim. Öne sürülmemek icabederdi. Evvelâ ona söylemeleri lâzımdı, bu kötüdür, demeli idiler. Ama Adnan Menderes, senin yaptığın da kötüdür. Böyle demiyorlar, üstü kapalı bana hücum, öte tarafı müdafaa.

Muhterem Arkadaşlarım, meseleyi biraz daha teşrih edeceğim. Fakat sözlerime devam ederken, şu geldiğim noktada şunun malûm olmasını isterim ki, ben, muhalefette oturan arkadaşlarımın, hattâ muhalefet partisi içinde bulunan pek çok memleketsever ve memleket menfaatlerim her ihtirasın üstünde tutmasını bilen arkadaşların bu hareketi tasvip etmediklerine, fakat ne bileyim, tâbirimi mazur görün, bir nevi soy gayreti ile reaksiyonda bulunduklarına kaniim. Onun İçin rahatça konuşabiliyorum. (*Gülüşmeler*)

Onun için kendilerine bir eza vermediğime kaaniim. Vicdanlarının içinde imişim gibi biliyorum ki, pek çok arkadaşlar bu sözlerime hak vermektedirler.

Şimdi arkadaşlar, bundan bir buçuk sene sene evvel Amerikan radyolarında neşredilmek üzere benden bir konuşma istediler, böyle bir konuşma verdim, gönderdiler, bahsettikleri konuşma budur. Ben orada dedim ki; bugün Türkiye'de Cumhuriyet şeklen olduğu gibi ruh ve mâna itibarıyla de mevcuttur. (*Soldan bravo sesleri*): Muhalefet bu konuşmamı Türkiye'yi kötölemek manasında aldılar.

Muhterem Arkadaşlarım, son zamanlara gelinceye kadar memleketin tek parti idaresinde olduğu, bu memlekette bir diktatörlük veya şibih diktatörlüğün bulunduğu Amerika denilen âlemce acaba, gayrimâlûm idiymi de onu ben mi haberdar ettim? Hayır; aksine, olarak dünyanın en büyük demokrasisinin efkârı umumiyesinde memleketimizin kadril itibarını yükseltmek maksadiyle yapmış olduğum bir konuşmaya başka mana vermek, aksini almak doğru değildir. Ben demedim ki: Türkiye de Cumhuriyettir, artık sizin de, bizim de bütün dünyada hâkim olmasını özlediğimiz demokratik cumhuriyettir. Hürriyet rejiminin Türkiye'de de kemali ile mer'i olduğuna inanabilirsiniz. Böylece. Türkiye'nin geçirmiş olduğu büyük inkilâbı değerlendirmek maksadiyle söz söyledim, Bu kötölemek değildir. Farzediniz arkadaşlar, bir tarih okur gibi desek ki: Abdülhamit zamanında bu memlekette bir koyu istibdat mevcuttu. Bu memleketi kötölemek mi olur?

Naşit Fırat arkadaşımız eğer benim konuşmamla Kasım Gülek'in konuşması arasında bir münasebet ve müşabehet tesis ediyor da, Kasım Gülek'i vicdanında mahkûm etmekte tereddüt ediyorsa bu sözlerimi kâfi bir izah olarak telâkki etmesi icabeder.

Şimdi, Muhterem Arkadaşlarım, bir sürcü lisan ile olacak, Faik Ahmet Barutçu arkadaşım; Köprülü de bir beyanat yaptı, dediler, burada sarahaten ifade olundu ki ve zamanında gazetelere de bildirilmiştir ki; Fuad Köprülü böyle bir beyanat yapmamıştır. Fuad Köprülü, mülâkat gazetelerde intişar eder etmez derhal gazetelere beyanat yapıyor, diyor ki; ben Ankara Palasta oturup arkadaşlarla konuşurken orada, bir adam da varmış, almış bunları yazmış: Ben kimseye beyanat vermedim, diyor. Binaenaleyh Köprülü'nün beyanat meselesi o zaman intişar etmiş olan bu beyanatla ve bugün burada yaptığı izahla artık dile ve kaale alınmamak icabederdi. Böyle bir mesele mevcut değildir.

Muhalf arkadaşlarda kötü bir itiyat mevcut Bu Demokrat Partiyi taklit etmek itiyatıdır.

Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Partiyi taklit etmek kendilerinin şanına uyar bir keyfiyet değildir. Kendi saflarında icat sahibi, zeki, ileri fikirli arkadaşlar mevcuttur. Buna rağmen Demokrat Parti ne yaptı? Şunu, şunu; zaman, mekân, münasebet; uysun, uymasın onları raftan indirmek suretiyle hüsnü hat meşki şeklinde karşılarımı almak, onu taklit etmekle ömür geçiriyorlar. *(Soldan gülüşmeler)*

Arkadaşlar, maziden misal almamak bakımından kendilerine bir noktayı hatırlatmak yerinde olur. Sonra “zemin, zaman müsait olsun olmasın” dedim. Bu fikrimi de bir nebze açacağım: Fuad Köprülü arkadaşım da izah etti, o bir devir idi. Dokuz vilâyette idarei örfiye mevcuttu. O böyle, bir devirde, bizim takip ettiğimiz hattı hareketi, bugün taklit etmeye bugün mahal var mıdır? Değişen şartlar, hepsi unutuluyor. Vaktiyle bunlar mı söylendi? Madem ki onlar söylendi, şu halde biz de söyleyelim. Zemine, zamana, bugünkü şartlara uysun, uymasın, aynıyle tekrar etmek olur mu arkadaşlar?

1946 seçimlerinden sonra bütün bir vatan sathında, bir ademimeşruiyete karşı heyecan millî kıyam halinde baştan başa memleketi kapla misken yapılmış olan mücadelenin tesirini, yüzde yüz millet iradesine dayanan, kendi iktidarları zamanında yapılmış olan bir seçimle iş başına gelmiş, meşru bir idareye, meşru bir Meclise karşı aynı metodlarla, aynı metodlar değil, çok daha ağır, çok daha ileri gitmektedirler; aynı metodlarla mücadele etmek taklitçilikte olsun ne dereceye kadar muvaffak olmak demektir? *(Soldan alkışlar)*

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Kendimizi müdafaadan başka bir şey yoktur.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Sevgili ve muhterem arkadaşlarım, muhalefet şöyle olsun, muhalefet böyle olsun; muhalefet şu neviden tenkitler yapsın, bu neviden tenkitler yapsın, bunları plâtonik olarak temenni edecek değiliz; bunları istiyecek değiliz. Fakat bilinmesi lâzımgelen bir şey varsa; madde bir: Biz de parti olarak kendimizi müdafaa etmek hürriyet ve serbestisini, kuvvet ve kudretini elimizde tutmaktayız.

Madde iki Siyasi mücadeleler Halk Partisinin anlayışına göre ve bizim anlayışımıza göre memleketin yüksek menfaatlerinin hudut ve çerçevesi içinde cereyan etmek lâzımgelir. Yoksa muhalefet muhalefettir, istediği gibi hareket eder, demokrasidir, fikir hürriyetidir, kanunun suç addetmediği yerde her şeyi yaparım. Hayır arkadaşlar, biz öyle düşünmüyoruz.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Bu diktatörlüğe gider Adnan Bey.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ederseniz arkadaşlarım, bu hürriyet ve demokrasi denilen gıranbaha nesne birçok memleketlere misafir olmuştur ve sonra uçup gitmiştir. Birçok memleketler de bugün kötü tatbikatın za'fı içindedirler.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Anayasa aleyhine konuşuyorsunuz, dinlemem. (Salondan çıktı)

EYYÜP ŞAHİN (Denizli) — Uğurlar olsun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bugün birçok memleketler muhalefeti ve iktidarı her türlü kayıtlardan münezze, siyasi ahlâk kaidelerinden, vatanın yüksek menfaatleri kayıtlarından azade telâkki etmiş olmalarından dolayı derin bir za'f içinde kıvrınmaktadırlar, hürriyetlerin ve demokrasilerin yer yer, zevalini burada aramak icab eder.

FERİD MELEN (Van) — Hiçbir şey anlamadım. (*Soldan dinle de anla sesleri*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Ferid Melen arkadaşım gayet ince bir politika taktikçisi edasıyla (maksadını anlıyamadım) diyor. Benim maksatlarım gayet açıktır; kayıtsız şartsız, ne pahasına olursa olsun muhalefet. Kanunun tanımadığı yollardan yalan yazmak hürriyeti, bu doğru değildir. Kanunun menetmediği yerlerde kanun kadar muhkem kaideler mevcut olduğu kanaatini besliyerek konuşuyorum bu inanda birlik olduğumuza kaniim. Maksadım budur, bunu ifade ediyorum.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) — Beraberiz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Ondan sonra tezvirle, iftira ile şahsiyetleri ve kıymetleri sabahtan akşama bugünden yarına tahrip etmek suretiyle demokrasinin bu memleketi vatan edineceğine kanaat getirmek ve 14 Mayıs'tan sonra her şey olup bitmiştir; demokrasi takarrür etmiştir; zehabına kapılmak doğru olmaz.

Demokrasi denilen gıranbaha nesne, çok kıymetli nesne sabahtan akşama, bugünden yarma daima dikkat ve itina ister. Bunun başında bir takım siyasi ahlak ve memleket menfaatlerinin reddedeceği, kabul etmiyeceği hususların siyasi ananelerimize girmemesi icabeder. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Yalan, dolan, tezvir, ne pahasına olursa olsun karşındakini yıprat, ne pahasına olursa olsun, memleketin içtimai nizamını devir, umumi telâkkileri tahrip et. Ondan sonra da zafer kazan.

Hayır arkadaşlar; bu olmaz! Memleketin yarınını yiyip tahrip edemeyiz. Memleketimizde ona, on beşe bölünmüş bir vaziyet yoktur arkadaşlar. Biz, politikacılar bir avuç insan memleket sathı âdeta bir tepsi içinde imiş gibi, hususi bir mücadeleyi kötü usul ve tahripkâr metodlarla bütün vatan sathına yaymaya savaşıyor olursak, bir tarafta yanmakta olan kandilin fitilini alıp memleketin dört köşesini tutuşturmak gibi bir gaflete düşmüş oluruz. Bu memlekette bugün, muayyen devirlerde gördüğümüz keskin ve hırçın mücadelenin akislerinin mevcudiyetini mubah ve mazur kılacak bir vaziyet yoktur. Türk Milleti işinin başında hakkından emin, partiler içinde yerini bulmuş, reyini kullanmakta hükümet baskısından kendisini kurtarmış, yarına emniyetle bakmaktadır. Bunun tekemmül etmemiş taraflarım, muhalefet vazifesini görmekle, iktidar da muhalefetin haklı, yerinde ikazlarını en, dost taraftan gelmiş gibi değerlendirmek

suretiyle benimseyip geliştirmek lâzımdır. Ben Halk Partili arkadaşlarımın bu noktada benimle beraber düşündüklerine ve Kasım Gülek'in beyanatı nev'inden beyanatları ne bizden, ne onlardan çıkmamalıdır.

Bugün bir Jön Türk edasıyla ve mülteci vaziyetinde ancak yabancı devlet radyolarında memleketime hitap edebiliyorum diyecek kadar dalâlete düşmüş insanların, parti genel sekreteri olarak değil, kendi safları arasında bulunmasından üzüntü duyan arkadaşlarımın mevcudiyetini biliyorum. Bizim istikbalimizin nurlu olması, hangi parti safında olursa olsun, kanunun meskût kaldığı yerlerde dahi onun ötesindeki kaidelere de riayetkâr bu memleketin büyük menfaatlerine sıkı sıkıya bağlı, temiz nasiyei vatan çocuklarının her parti safında yor almış olması ile mümkündür.

Parti olarak değil, kendi efal ve harekâtiyle Kasım Gülek'i başbaşa bırakalım. Nitekim kendileri de böyle yaptılar. Benden kendilerine tek söz kalıyor: İlâhi Kasım Gülek... *(Gülüşmeler, soldan sürekli alkışlar)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, iki dakikanızı almak için, tekrar huzuruza geldiğimden dolayı özür dilerim.

Bir noktanın tavihini hakikaten lüzumlu görmekteyim: Biz; muhalefet şöyle yapsın veya böyle; yapsın; şöyle isteriz, böyle isteriz diye muhalefeti sevk ve idare edilir bir muhalefet halinde görmek sevdasında olan bir iktidar değiliz. Bunun iki kere iki dört eder gibi sabit ve vazih olması lâzımdır.

Ama muhalefet, tenkidlerini yaparken memleket menfaatleri ölçülerini taşmış olursa muhalefete işte şu noktada memleket ölçüsünü taşırdınız, demek vazifemiz değil midir?

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Kim takdir edecek?

ADNAN MENDERES (Devamla) — Efkârı umumiye vardır. Biz konuşuyoruz, tenkidin tenkidi vardır. Tenkid haksız'ye ölçsüz yapılabilir. Tenkidde insafsızlık, adaletsizlik, tenkid de yalancılık, iftira yapılabilir. Bunlar yapıldığı takdirde tenkide uğrıyan iktidar, şayet bunlara mukabele eder, bu yalandır, bu iftiradır, bu bühthandır, bu dalâlettir, diyecek olursa, bu muhalefeti sevmiyor, muhalefeti istemiyor mânasında mı anlaşılır? İşte, tıpkı kendisinin takdir ettiği gibi, umumi efkârı hakem yapmak için konuşuyorum ve diyorum ki; ey efkârı umumiye, bize şu şekilde, şu maksatla hücum ediyorlar. Diyorum ki, biz memleket menfaatleri bakımından bunu beğenmiyoruz. Bunları hakikata uymadıkları için beğenmiyoruz, ölçsüz olduğu için beğenmiyoruz ve nihayet iktidarlarının, son günlerine kadar savundukları efkâr olarak beğenmiyoruz, siz hükmünüzü veriniz.

Şimdi arkadaşlar, Köprülü'nün radyo hakkındaki ifadelerine gelince bu, vaktiyle seçim zamanlarında radyonun kullanılması için ileriye atılmış bir fikirden ibarettir. Şurasını açık olarak söylüyeyim arkadaşlar; bir memlekette iktidar, serbest reylerle takarrür ettikten sonra, bir memlekette mahalle muhtarı seçimlerinden bütün seçimlere kadar serbest seçim hâkim olduktan sonra, matbuat istediğini yazdıktan sonra, muhalefet partisi izzü ikbal ile mevkiinde, hattâ mazinin hatalarını dahi: kendilerine bir meziyet edinip o hatâlardan tamamiyle münezzeh olan iktidara istediği şekilde savlet edebilecek bir vaziyette iken, radyo kendi partilerinin elinde değildir diye, o memlekette demokrasi yok hürriyet yok; demokrasi böyle olmaz, hürriyet böyle olmaz demek, hakikaten insafsızlık olur. Yaptıkları tenkide karşı ben de sadece efkârı

umumiye'nin müeyyidesini lehimize celbetmek bakımından bu suretle savunmaktayım. Yoksa mutlaka böyle hareket etsinler demiyorum, diledikleri gibi hareket etsinler, kendilerine yakışan şekilde' hareket etsinler. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Bir sual soracağım, demokrasiyi, bir müsavat rejimi olarak kabul ediyor musunuz? (*Soldan Allah, Allah sesleri*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Eğer muhterem arkadaşım hamle vâhidede, ayak üzerinde 7 demokrasinin tarifini yaptırmak istiyorlarsa, hakikaten çok müşküldür. Demokrasiyi bütün esbap ve vucubıyla öyle anlamak lâzımdır ve öyle kabul etmekteyim.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — İki taraf konuşacak ve umumi efkâr hakem olacak. Hakemin rolünü yapabilmesi için iki tarafı da dinlemesi lâzımdır. Bir tarafı dinlemek, öteki tarafı dinlememek olmaz. (*Soldan Ulus var sesleri*) Sizin konuşmanız radyo ile hüvesi hüvesine verilecek. Barutçu'nun bugünkü konuşması da hüvesi hüvesine verilecek midir? (*Sağdan bravo sesleri, alkışlar*) Meselenin Bütün ruhu buradadır, Sayın Menderes.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlarım; müsaade ederseniz bir zihniyeti tebarüz ettirmek isterim. Muhalefet, dedimse Halk Partisi muhalefeti, vicdanının derinliğinde, kafasında, zihniyetinde bilir velistihkak her şeye sahip olmak daiyesinde bulunmaktadır. Bunları terkedelim ve zihinlerimizi ve ruhlarımızı bu gibi dalâletlerden tenzih edelim için arz ediyorum; arkadaşlar; (*Sağdan, "Delil" sesleri*) delillerim var. Tenkid için arz ediyorum, efkârı umumiyeye arzetmek için söylüyorum; meselâ Ulus Gazetesinde vazifeye ilk geldiğimiz günden, itibaren, meşru iktidarımıza karşı yapılan o neşriyat nedir? Bu iktidar, âdeta tesadüfen ve bir darbe ile iş başına, geçmiş gibi bir gasıp vaziyetinde telâkki edilmektedir; (*Sağdan, asla, asla sesleri*)

Çok memnun oldum. Buradaki muhalif arkadaşların gösterdikleri bu tezahürden dolayı beşaret içindeyim. Meseleler teşrih edilmedikçe, dertler, ortaya konmadıkça deva bulunması müşkül olur. Partilerinin kaderini ellerinde tutanların bu mevzuda mesai sarf etmeleri, icabeden, açık olarak söyleyemezler, anasının sütü kadar haklı ve helâl olarak milletin rey'i ile iktidara gelenler hakkında gaasıplık isnat edemezler. Sarih olarak, fakat iktidarımıza karşı muameleleri, bir fiilî Hükümete karşı yapılan muameleye ve takınılan tavra çok benzemektedir.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Sualimden kaçtın Menderes, cevap vermedin.

BAŞKAN — Birleşime 10 dakika ara veriyorum.²¹

²¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 12, Birleşim 25, Sayfa 87-92, 94-95*

14 Ocak 1952 Pazartesi**Seyhan Milletvekili Cezmi Türk'ün, Devlet Radyosu ile Yayınlanan Meclis Müzakereleri Hakkındaki Sorusuna Cevabı**

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, soru, Meclis Riyaset Divanından vâkı olmuştur. Fakat biraz evvel Fikri Apaydın arkadaşımızın açıkça belirttiği veçhile, bu arada yine Hükümete sataşmak hususu asla ihmal edilmemiş, hattâ sorunun asıl gayesini bu teşkil etmiş olduğu açıkça yüksek heyetinizce anlaşılmış bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlar, eski diktatörlüğü bırakalım, yeni diktatörlüğü şöyle yapalım falan gibi sözlerini şiddetle kendisine reddediyorum. Bu sözler efkârı teşviş etmek için her gün etek dolusu sarf olunan isnatlardan başka bir şey değildir. Geçen gün ben burada konuşurken sözlerimin Anayasaya muhalif olduğunu iddia ederek ve demokrat ruhunun tahammül edemediğini söyliyerek salonu terkedip gitti. Bu jesti, isminin gazetelerde neşrini sağlamak ve tesirlerini yaymayı temin etmek maksadiyle yaptığına şüphe yoktur. Bu hareketlerle nereye götürmek istiyorlar bu cemiyeti, bilmiyorum.

Meselenin esasına gelelim. Yüksek heyetiniz burada toplanıyor, saat 3 te, saat 15 te. Sekize, dokuza kadar müzakereler cereyan ediyor. Yarım saat konuşan hatip var, bir saat konuşan hatip var, çeyrek saat konuşan hatip var. Sekizde iş bitiyor. Radyo memuru gelecek, bütün bu konuşanların hepsinin ifadelerini zabıtlardan çözecek, hulâsa yapacak, şunu mu yazayım, bunu mu yazayım, şunu söyledi, bunu söyledi, bunları tağyir edeceğim diyecek; bir iki saat içinde beş saatlik müzakerenin zabıtlarına bu suretle tasarruf edecek, bu neticeleri elde edecek. Bunun maddeten imkânı olmadığı meydanda.

Hükümetin, bu şekilde hareket edilmesi için emir verdiğine gelince; hayır arkadaşlar. Sureti katiyede Başbakanlık, böyle bir emir vermemiştir. Bunlar sizlerin efkârını tağşiş etmek için vehlei ûlâda hakikat gibi görünen sözler söyleyip, muayyen neticeler istihsal etmek için sistemli olarak takibedilen bir tertibin tatbikatından başka bir şey değildir. Faik Ahmet Barutçu arkadaşımın konuşmalarından kaç satır çıktı, benim konuşmalarımdan kaç satır çıktı, bunları bilemem.

Eğer neşriyat ile hakikatların başka türlü olduğuna milletimizi inandırmak mümkün olsaydı Halk Partisinin 20 senedir mütemadiyen yaptığı dağlar gibi neşriyatın yekûnu bu milletin ruhunda tesirler yaratır ve Halk Partisi bu memleketin başından uzaklaştırılmazdı. Hattâ biz, sözde, aleyhimizde söylenen birçok sözlerin efkârı umumiyeye aynen malûm olmasını bile çok arzu ederiz. Bunların muzır tesirlerini partimiz, Hükümetimiz lehine olacağına hiç şüphemiz yoktur. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Sayın Başbakanımızın şahsına izafe ettikleri fuzuli kudrete teşekkür ederim.

Geçen günkü mesele, mühimdir. Ben buradan, tamamen Anayasaya muhaliftir diye dışarı çıktığım zaman, tamamen haklı idim. Bunun için yaptıkları ithamlı ifadelerine aynen cevap vermeye benim nezaketim müsait değildir.

Yalnız şunu arz etmek isterim ki, geçen günkü münakaşalarda ileri sürdükleri tamamen Anayasamıza muhaliftir, bunlar neşredildikten sonra bir sual mevzuu yapacağım ve tekrar huzuruza geleceğim. Ve bunu isterlerse derhal ve şu anda dahi ispat ederim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Lütfen, lütfen.

CEZMİ TÜRK (Devamla) — Yeri değil, bir parça sabırlı olmanızı temenni ederim, ben sabrediyorum.

Eğer bir milletvekili olarak Meclis müzakerelerinin radyoya intikalini murakabe etmek isteyen bir insanın sözü Hükümete sataşma olarak kabul edilirse arkadaşlar, biz murakabeyi nasıl yapacağız? Murakabe ile sataşmanın başka, başka şeyler olduğunu zannediyorum. Hükümetten sormak istediğim şeyler için birkaç sözlü sorum var, Hükümete taallük eden şeyleri sorarım. Hükümetin icraatı hakkında soru getirmek lâzımgelse kucak, kucak her gün on iki tane sözlü soru getirmem lâzım. Hükümete sataşma değil, doğrudan doğruya Hükümeti murakabe için istediğim zaman yollar açık, sözlü soru sorarım. Zaten birkaç sorum var, birkaç gün sonra huzurunuzda gelir.

Bütün bunlardan sonra Sayın Başbakanı dinledik, Sayın Dışişleri Bakanını dinledik, Sayın ikinci başkanı dinledik; İçtüzük buradadır, bendenizin beyanlarını da hatırlarsınız, artık radyo neşriyatını dinlerken dahi vicdanınız hükmü verir.

BAŞKAN — Başbakan buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, tezaadın açıkça farkına varıyorsunuz. Hem hükümeti murakabe etmek isteseymiş sual takriri ile gelirmiş, hem hükümet icraatım murakabe etmek lâzımgelse her gün kucak kucak takrirlerle huzurunuzda çıkarmış... Böyle diyorlar.

Hemen arz edeyim ki, bu iki şeyi telif etmek imkânı yoktur ve derhal söyleyeyim ki, hükümet; icraatının bütün safhalarında hesap vermeye amadedir. Dilerlerse, lütfen ihsanı mahsusla suallerini tekrar etmekten içtinap etmesinler, kucak kucak takrirle gelsinler. Fakat hüsrarla karşılaşacaklardır, bunu emniyetle söyleyebilirim.

Diktatörlükten bahsettiler. 1948 tarihine kadar diktatörlüğün müdafii olarak kalem kullanmış bir insandır. (*Soldan bravo sesleri*) Hükümete sataşmadım, diyor. Sataşmayı sistem ve itiyat haline getirmiş olduğunu bir defa daha tekrar etmeye lüzum görmüyorum. Arzettiğim gibi radyoyu murakabe etmek istiyorlarsa hangi neşriyatta, ne zaman, ne bozukluk gördülerse haber versin, haber veriniz, düzeltmeye amadeyiz. Biz radyoyu kullanarak iktidarda kalmayı kararlaştırmış veya böyle zayıf bir dala tutunarak hükümet icra etmekte olan insanlar değiliz. (*Soldan şiddetli alkışlar*) Müspet icraatımızla iş başındayız arkadaşlar.

BAŞKAN — Cezmi Türk (*Soldan gürültüler, kapak vurmaları, yeter sesleri*)

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Siz dinlemezseniz milletime söyleyeceğim arkadaşlar. (*Soldan gürültüler*)

BAŞKAN — Rica ederim, hatibin sözünü kesmeyiniz.

CEZMİ TÜRK (Devamla) — Ben 1949'a kadar diktatörlüğü müdafaa etmiş bir insan değilim. Başbakanın iddiası yalandır bir.

Ben 1931'den beri bu memlekette, Türkiye'de Türk Ulusu içinde demokrasinin kurulması uğrunda sözle, yazı ile fiilen mücadele etmiş bir insanım. Bunu 1931'den itibaren Adnan Menderes'in faaliyetleriyle beraber sözle, yazı ile karşı karşıya getirmeye her zaman hazırım.

BAŞKAN — Başbakan.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Asıl şimdi yeter.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, yalanı, “kendisi yalan söylüyor” şeklinde aynen kendisine iade ederim ve bugüne kadar nezaketten bahsettiler; ahlâklarının müsait olmadığından bahsettiler, Sırası geldiği zaman, fakat “Başbakan yalan söylüyor” demekten geri kalmıyacak bir insan olduğunu da gösterebiliyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, açık olarak söylüyorum ki, Adana’da karşımıza bütün ceberrutiyle çıkan bu zat idi. Karşı tarafın adamı iken...

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Ben kimsenin adamı olmadım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ediniz. Evet karşı tarafın adamı, oranın mensubuyken gelip kendi mensup olduğu partinin aleyhinde konuşup, komplote eden insan kendisiydi arkadaşlar.²²

²² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 12, Birleşim 26, Sayfa 120-122*

16 Ocak 1952 Çarşamba Millîterararâsı İş Birliğı Teşkilatının Dışışleri Bakanlığına Bağlanması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Söz istiyorum.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — İzzet Beye söz verilmediğıne göre Başbakana da söz verilemez. *(Reye, reye sesleri)*

BAŞKAN — Efendim, tasarı hakkındaki kifayeti müzakere tavriri kabul buyurulduğuna göre, şimdi elimizde müteallik tavrirler vardır. *(Şiddetli gürültüler)*

Arzedeyim: Birisi redde mütedairdir, diğlerleri usule mütealliktir. Fakat bu tavrirler hakkında başkanlık makamının düşündüğü bir nokta vardır. *(Gürültüler)* Tasarının reddi meselesi... *(Şiddetli gürültüler)*

Müsaade buyurun, tasarı hakkındaki müzakere hitama erdikten sonra maddelere geçilmesini reye vaz'edeceğim, maddelere geçilmesi kabul edilmediğı, takdirde tasarının reddi esastır, Nizamname bunu âmirdir. *(Gürültüler)*

Fakat ayrıca müzakerenin hitamından sonra maddelere geçilmesi keyfiyetine intizar olunmadan tasarının reddi hakkında verilmiş olan bir tavrir vardır, bunu reye koyacağım. *(Şiddetli gürültüler)*

Müsaade buyurun, bu tavrir tasarının reddine müteallik.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) Tavrir aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurun. *(Şiddetli gürültüler, reye sesleri)*

Müsaade buyurun efendim. *(Gürültüler) (Usule aykırıdır sesleri)*

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Bizimle alay ediyorsunuz Reis Bey.

BAŞKAN — Netice henüz tebliğ edilmemiştir. Reyler sayılmamıştır. *(Gürültüler)*

Tavrir hakkında biraz evvel izzet Akçal da söz alırken aynı mâruzâtta bulunmuştum.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Bizimle alay mı ediyorsunuz?

BAŞKAN — Size ihtar ediyorum; konuşmayınız. Birinci ihtarı yapıyorum.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Konuşacağım.

BAŞKAN — İkinci ihtarı yapıyorum. Devam ederseniz oturumu tatil edeceğim *(Gürültüler)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Oturumu tatil et.

BAŞKAN — (Başbakana hitapla) Buyurun efendim, *(İzzet Akçal'a niçin söz vermediniz sesleri, gürültüler)*

Vereceğim efendim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bir dakika dinlemek lûtfunu gösterirseniz...

HİKMET FIRAT (Malatya) — Tüzüğe hürmeten sizi dinlemiyorum. *(Soldan güle güle sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, söz almak suretiyle huzurunuzu bu derece rahatsız edeceğimi takdir etmiş olsa idim söz almazdım. Hükümetiniz adına arzedeceğim iki cümleyi dinlemek istemiyorsanız şu anda kürsüyü terketmeyi şeref telâkki ederim. *(Asla sesleri)* Şimdi sözü bırakıyorum. *(Devam devam sesleri)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Mesul Bakan konuştu.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Mesul Bakan konuşmakla beraber Hükümetin Başbakanı ağzından ifade edilmesinde zaruret olan noktalar vardır.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Geç kaldınız.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Sus be!

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Geç kaldığımı itiraf ediyorum; özür diliyorum. Eğer başka işlerim mevcut olmasaydı, huzurunuzda bulunurdum. Fakat arkadaşlar bu anda meselenin esasına girmek istemiyorum. Bu teklifin reddi halinde doğacak mahzurlar üzerine kifayeti müzakere tavrı kabul edilmiş olduğu için, tekrar avdet etmek istemiyorum. Fakat hiç olmazsa, bir defa daha tezekkür imkânını bulabilmek için, müzakerenin komisyona havalesini, arz ve teklif ediyorum.²³ *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

²³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 12, Birleşim 27, Sayfa 180-181*

4 Şubat 1952 Pazartesi**Hatay Milletvekili Hasan Reşit Tankut'un, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan'ın Samandağı İlçesindeki Beyanatına Dair Sorusu Münasebetiyle**

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — İşte şimdi söz sırası bana geldi.

HASAN REŞİT TANKUT (Devamla) — Milletler hayatlarında istihaleler takip eder ve içtimai hayat devre devre değişir. Bu Cumhuriyetin nasıl, hangi şartlar altında kurulduğunu reyulâyn görmüş aksaçlılarımız içimizdedir. Bunlar bunu mütaakip nesillere intikal ettireceklerdir. Bugün iyidir, dün fena idi diyemezsiniz. Bunu dersenez haksızlık etmiş olursunuz. *(Soldan gürültüler, fenalık iyilik her zaman değişmez sesleri)*

Efendim; Refik Koraltan Süveydiye kazasında halkta bir huzursuzluk yaratmıştır. *(Soldan gürültüler)* Hududun öbür tarafında fırsat bekliyen bir millet vardır ve hâlâ Hatay rejimini kabul etmemiştir. Refik Koraltan bu konuşmalarını niçin Reyhaniye'de, Islahiye'de yapmadılar da Süveydiye'yi tercih ettiler? Rica ederim nutuklarının belâğatine çevirip aktarıp 1946 seçimleri faciasını eklemektense, bundan sonra memlekette cereyan eden hâdiseleri esas tutarak konuşmaları çok iyi olurdu. *(O sizin hüsnü kuruntunuz sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Meclis Reisi Refik Koraltan Samandağ'ında bir nutuk söylüyor. Bu nutuk, muharref şekilde ve maksadı mahsusla gazete sütunlarına intikal ettiriliyor.

Refik Koraltan, kendisine atfüzafe olunan sözleri gazetelerde okuyunca bir tekzip neşrediyor, tekzipinde; ben böyle söz söylemedim diyor. Soru sahibi de, buraya kadar ki meselede hiçbir fevkalâdelik olmayacaktı, şayet Refik Koraltan tekzipinde, (Söylemiş olsaydım da ne olurdu) cümlesini bir caka vasıtası olarak sarf etmemiş olsaydı diyorlar. Soru sahibiyle Sayın Koraltan arasındaki mesele bu şekilde tesbit edildikten sonra işin bir de Hükümete ait olan cephesi vardır: Soru sahibi bu sefer dönüyor diyor ki, Hükümet vazifesini yapmamıştır. Bu sözleriyle çok muhterem Hasan Reşit Tankut tezada düştüğünün acaba farkında, olmuyorlar mı? Bir taraftan tekzipinde (eğer söylemiş, olsaydım) da ne olurdu cümlesini sarf etmeseydi mesele bitmiş olacaktı derken, diğer taraftan olmiyan birşey için Hükümetin:

HASAN REŞİT TANKUT (Hatay) — Benim için mesele bitmiş olacaktı. Hükümet meselesi olarak kalacaktı.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin. İsterseniz tekrar söz alır söylersiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Takibat yapmadığından şikâyet ediyor.

Muhterem Arkadaşlar, Her hangi bir gazetede, bir yerde konuşulmuş olan sözler konuşana atfen, intişar edebilir. Bunun mesuliyeti altında kalmış olmak için o zatın kendisine atıf ve izafe olunan sözleri tekabbül etmesi icabeder. Sözü söylediği iddia edilen zat, vakti zamanında ben bunları söylemedim, dedikten sonra mesele kalmaması gerekir. Arkadaşımız buyuruyorlar ki üç kişi bana telefon etti, Refik Koraltan böyle böyle konuştu dediler. Bu, hakperestliğin, hakkın zuhurunun ve hakkın tatbikinin mümkün

olabilmesi için tatbikata geçilmesini isteyen ve vicdanlarıyla hareket eden insanların ilk yapacakları iş, kanunen ihticaca salih bir vesika halinde bir zabıt varakasının tanzimi idi.

Muhterem Arkadaşlar, ben, Hasan Reşit Tankut ve ona iltihaken takrir veren arkadaşın yerinde olsaydım 1946 seçimlerinde Hatay'da geçen hâtıraları hâtıralarda ihya edecek bir Samandağı meselesi hakkında takrir vermekten tevekki ederdim, hususiyle, o sözü söylediği iddia edilen zat, ben bu sözleri söylemedim dedikten sonra. Ben bu sözleri söylemedim dedikten sonra ısrar etmiş olmaları; Elbette ki, bir hakkın müdafaası için birtakım nahoş sözlerin sarfını icabettirir.

Üç arkadaşı kendisine telefon etmiş... Bunu mesele yapıyor. Niçin Hükümet bunu takip etmedi diyor?

Muhterem Arkadaşlar, üç arkadaş değil, biz binlerce zabıt varakası getirdik, bu zabıt varakalarını tanzim edenlerden aranızda birçok arkadaşlar vardır. Üç kişinin telefonla vâki olan ihbarı değil, binlerce zabıt varakasının hiçbirisi, kendilerinin idare ettiği o zamanki meclis tarafından sureti kâtiyede ihtiyaca salih görülmedi ve bir teki üzerinde tahkikat açmak lüzumu hissedilmedi. Böyle bir devrin içinden geçip gelmekteyiz, arkadaşlar.

Şimdi aynı arkadaşlar diyor ki; mücrimleri niçin tecrim etmiyorsunuz? Mücrimin bir nebze ne olduğunu kendileri kabul ettikten sonra daha insafı konuşmak ve meseleyi eşeleyip deşelememek suretiyle nazarlarımızı âtiye çevirmek mümkündür. Fakat aksi haleti ruhiye ile konuşulacak olursa bizim de bilgilerimizi, hislerimizi ifade etmek zarureti hâsıl olur.

Muhterem Arkadaşlar, bu suçlar sabit olsun, olmasın gününde dâva edilemezdi, kanun öyle, idi, idari murakabeye tâbi idi. On bin kişinin gözü önünde suçlu diye bağırta bağırta dövülen bir vatandaşın mahkemeye gidip dâva ikame etmek hakkı mevcut değil idi. *(Soldan bravo sesleri)* Hâl böyle iken, bugün bir kahraman edasiyle ve kollarını sallıyarak çıkipta niçin mücrimleri adaletle teslim etmiyorsunuz demeyi, haktan ve insaftan en ufak nasibi bulunduğuna kaani olduğum, Hasan Reşid Tankut arkadaşına yakıştıramadım. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, ikide bir teberru için gayet kolay bir usule başvurarak; mütemadiyen karşımıza çıkıp suç var idi ise mahkemelere veriniz, iktidardasınız, madem ki, bunu yapmıyorsunuz, o halde suç yoktur, suç isnat eden müfterilerdir, müfteriler ise sizlersiniz demektedirler.

Arkadaşlarım, bu tarz müdafa, bu tarz hücum reva değildir, yakışmaz arkadaşlar.

O zamanlar namütenahi suçların işlendiğini kendileri de bilirler ve Kendileri hukukçu sosyolog bir arkadaş olarak bu memleketin haklarını, tarihini ve bu memlekette nelerin gelip geçtiğini çok iyi hatırlarlar. Yine bilirler ki; zamanında, o gün hâkim olan kanunlarla bir suçun tesbiti yapılmazsa, üzerine kar yağar, izleri kaybolur, failini bulup çıkarmak mümkün olmaz.

Onun içindir ki, büyük inkılâplar vukubulan memleketlerde milletler tetkiki seyyiat mahkemeleri kurarlar ve bu fevkalâde mahkemelerin kararlarına ittiba ederler.

Çünkü normal kanunlarla mazide işlenmiş ve o gün tesbit edilmemiş bulunan suçların, beş sene, on sene, on beş sene geçtikten sonra hâkim huzurunda, kanun huzurunda sübut bulmasını ümit etmek, muhali temenni etmek demek olur. Şimdi böyle olduğunu bilerek, büyük bir cesaretle karşımıza çıkıyorlar, usta hırsızın ev sahibini bastırması kabilinden, *(Soldan sürekli alkışlar)* “Niçin suçluyu ortaya çıkarmıyorsunuz” diyorlar. *(Sağdan gürültüler)* Bunu kendisine yakıştıramadım arkadaşlar.²⁴

²⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 35, Sayfa 38-40*

11 Şubat 1952 Pazartesi

Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün Hazine Kefaletiyle Çıkardığı Bonoların Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Tarafından Yapılacak Yenileme Muamelesine Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Buyurun Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, evvelâ Ferid Melen'i huzura kavuşturayım.

Statü çıktıktan sonra Martin başında şirket faaliyete geçecektir. Ferid Melen, kanunun çıkmasından bugüne kadar geçen zamanı, bir vakit kaybı mânasına almakta ve öyle göstermektedir. Hakikat böyle değildir. Bu müddet zarfında bütün hazırlıklar yapılmış ve Martin iptidasında şirketin aksaksız, noksansız olarak faaliyete, geçmesi temin edilmiş olacaktır.

Diğer taraftan Cezmi Türk'e cevap olarak arz edeyim ki, bu şirkete yeniden bir borç tahmil edilmekte değildir. Devlet Denizyollarının, esasen bu teklifte derpiş edildiği gibi, 113 milyon küsur lira, Devletin kefaleti altında, borcu vardır. Biz bu idareyi şirket; haline koyarken artık Devletin bu mevzuda bugüne kadar yaptığı yatırımlara ilâveten yeniden yatırımlar yapması esasını kabul etmiş bulunuyoruz. Diğer iktisadi teşekküllerin de otofinansman usulü ile Devletle olan malî irtibatlarını keserek reşit hale gelip kendi kendilerini idare edebilecek bir duruma getirilmelerini esas itibarıyla kabul etmiş bulunuyoruz. Onları da bu hale getireceğiz. Şimdiye kadar Devlet, bu mevzularda 1 milyar aşan yatırımlar yapmıştır, bundan sonra bu yatırımların aynı surette devam etmesini faydalı görmemekteyiz. Hattâ şimdiye kadar yapılmış olan bu yatırımlardan Devlet Hazinesine muayyen bir gelirin de alınması lüzumuna ve bu lüzumun tahakkuk edeceği zamanın gelmiş olduğuna kaani bulunuyoruz.

Bu ödeme 10 senede nasıl olacaktır dediler. Biz şirkete 500 milyon, belki hakikatta 700, belki daha fazla bir varlık devrediyoruz. Bunun yanında birtakım vecibeleri olacağı da tabiidir. Borçlarını, tenzil ettiğimiz takdirde dahi şirketin muazzam miktarlara balığ olan mevcudu derhal ortaya çıkar. Şirket haline getirilen müessese elbette tahvillerini satacaktır; bankalarla muamelelere ve münasebetlere girişecektir; istikraz yoluna gidecektir. Esasen şirket haline getirilmesinin hikmeti de budur:

Devletin kefaleti; altında Hazine bonolarıyla idare edilerek iktisadi teşekkül mahiyetine getirilsin ve finansman usulü ona göre yürüsün deniliyor.

Böyle olduğuna göre ortada endişe edilecek hiçbir mevzu yoktur. Şirketin bir taraftan 113 milyon borcu, ötede ele 500 milyonluk, mevcudu vardır;

Bu borç on senede şirketin, kârından indirilecek mi indirilmiyecek mi diye soruyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, Hazine kefaletiyle ödenmesi gereken bu borçlardan bir kısmı on sene sonra ödenmemiş olacak olursa başka şekle kalbedilir. Hazine bir şirkete bu mameleki verdikten sonra o şirketin borçlarına daha 10 sene kefalet edeceğim, demektedir. Bu kadar geniş bir toleransla hareket edildiğine göre 10 sene sonra acaba ne olacaktır?

Arkadaşlar, 10 sene sonra Büyük Millet Meclisi yok mu? Hazinesinin kefaletinin devam etmesi lâzımgeliyorsa, şimdi sizlerin yaptığınız gibi, vaziyeti takdir edecek ve derhal 5 sene daha devam ettirmek kararını verecektir. Aksi takdirde işi başka şekli halle bağliyacaktır. Kanunun metinleri 10 sene sonra böyle olmadı diye dünya yıkılsa değişmez hükmünü ihtiva etmemektedir. Binaenaleyh durenmiş bir zihniyetle, 10 sene sonrası için bugünden itiraz eden arkadaşların endişelerinin gayri varit olduğunu ve bu arkadaşların bilhassa müsterih olmalarını arz için huzurunuzu tasdi etmiş bulunuyorum.²⁵ (*Bravo sesleri*)

²⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 38, Sayfa 190-191*

18 Şubat 1952 Pazartesi

Kuzey Atlantik Paktın Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başbakan Adnan Menderes.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)* Muhterem Arkadaşlarım, bu tarihî günün büyük ehemmiyetini ona lâayık olan bir birlik'ye tesanüt manzarasıyla ve azmü kararlarla tecelli ettirmiş bulunuyorsunuz. Bu güzel azim ve tesanüt manzarasını hiçbir sebeple gölgelemiyelim. Her hangi bir arkadaşın Hükümete teşekkür vesilesiyle vermiş olduğu takdir, geri alınsın mı, alınmasın mı? Münakaşalarının yeri olmadığı ve bu gibi boş münakaşaların bugünün ehemmiyetiyle mütenasip bulunmadığı kanaatindeyim. *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, eser, hiç şüphe yok, Türk milletininindir! *(Şiddetli alkışlar)* Yine hiç şüphe yok ki, Türk milletinin iradesini tıpkı Türk milletinin kendisi gibi, en geniş salâhiyetle yürütmekte olan sizlersiniz, binaenaleyh eser sizlerindir. Hükümete teşekkür, bu itibarla, bahis mevzuu olmamak lâzımgelir. *(Alkışlar)* bu sözlerimle itiraz etmek vaziyetinde olan arkadaşlarımızı da göstermekte olduğunuz heyecan karşısında cidden güçleşen bu itiraz külfetinden kurtarmış olacağım. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Teşekkür ederim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bu Pakta girişimiz hâdisesinin, memleketimiz için olduğu kadar, bütün dünya için de hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederken heyecanımın daha fazla söz söylemeye müsaade etmediğini görmüş olmanızı talimin ederek, özür diliyorum ve huzurunuzdan ayrılıyorum.²⁶ *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

²⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 41, Sayfa 339-340*

24 Şubat 1952 Pazar**Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 1952 Yılı Bütçesi Münasebetiyle**

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, zamanın ilerlemesiyle âmme hizmetleri telâkkisinde değişiklikler olabileceği gibi, Devlet kudret ve takatinin genişlemesiyle de âmme hizmeti telâkkisinde gelişme vukubulduğunu bütün memleketler tarihinde müşahade etmek mümkündür.

Karşımıza; Karadeniz Bölgesinin halkını oldukları yerlerden alıp başka bölgelere nakletmek gibi yepyeni bir âmme hizmeti çıkmaktadır. Takdir buyurursunuz ki; Devlet Bütçesinin 150, 200, 250 milyon olduğu zamanlar koskoca bir bölge halkının buralardan alınıp başka yerlere nakledilmesi tasavvur dahi edilemezdi. Bu gibi geniş külfeti ve masrafı istilzam eden meselelerin âmme hizmeti içine alınarak Devlet tarafından yapılması hususu, ancak Devlet kudretinin ve takatinin genişlemesiyle, tasavvur edilebiliyor. Ve ancak bu sayede tahakkukuna imkân olabilecek meseleler halinde karşımıza çıkıyor. O halde arkadaşlar, bütün bunları yapmak için devlet kudret ve takatını süratle artırmak lâzımgelir.

Muhterem arkadaşım, Lûtfi bey burada meselenin azametini ifade ettiler. Milyarları istilzam eden bir âmme hizmeti karşısındayız. Bu işi hakikaten bir tarafından, bir parçasından gelişigüzel alıvermek meseleyi halletmek değildir.

Muhterem Arkadaşlar, bu meselenin diğer tarafını da müsaadenizle arz edeyim:

Nüfusumuz süratle artmaktadır. İlk sayımda tesbit edilen 14 milyondan bugün hamdolsun 22 milyona yükselmiş bulunuyoruz. Bu artış, dışarıdan muhacirler kabul etmek sureliyle de hızlanabilir. Mesele yalnız bu değildir, zirai nüfusumuzun toprakları işlemek kabiliyeti de büyük bir hızla artmaktadır. Yani, farzedelim ki, bugün 10 milyon nüfusumuz vatan sathının %30 unu işlemekte ise, üç beş sene zarfında on milyon nüfusumuz vatan sathının %60-70 ini işleyebilecek hale gelecektir. Bir taraftan nüfusun ve diğer taraftan zirai nüfusumuzun toprağı işleme kabiliyetinin havsalaya sığmayacak derecede artışı toprak darlığı meselesini günden güne ve süratle ortaya koyacaktır. Şayet biz sadece toprağı bağlı bir ekonomiye sahip olmakta devam edecek olursak bu, önümüzdeki çok kısa yıllarda hakikaten halledilmez bir mesele olarak karşımıza çıkacaktır.

Muhterem Arkadaşlar, Karadeniz Bölgesinde nüfusun kesafetinden bahsettiler, toprağı geniş yere nakledelim, dediler. Şimdi de sözlerimi bu mevzua intikal ettireceğim.

Toprağın dar olduğu yerlerde nüfus ve insanlar mutlaka mahrum, mutlaka perişan mıdır?

Üzerinde durmamız lâzımgelen mesele budur arkadaşlar.

BAŞKAN — Adnan Beyefendi takrir münasebetiyle mi konuşuyorsunuz. Malûmu filiniz kifayeti müzakere takriri vardır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Takrire intikal edeceğim.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun) — O halde bendeniz de söz istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, takrir hakkında Hükümet mütalâasını bildiriyor. Eğer esas hakkında ise kifayeti müzakere mevcut olduğunu arz ettim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, dünyanın birçok yerlerinde toprak hakkında Karadeniz mıntakasından daha dar ve fakat nüfus itibariyle çok daha kesif olanları vardır. Buralarda yaşayanlar hiçbir suretle sefil ve perişan değildirler. Karadeniz'in mısır meselesi tarihe mal olmuş bir meseledir. Bundan sonra Karadeniz'de mısır meselesi diye bir şey mevcut almiyacaktır.

Bir miktar nüfusu bir yerden alıp, diğer bir yere nakletmek için 200 milyon lira sarfedeceksek, bu para ile oranın yollarını yapmak, yeni yeni topraklar açmak, imkânlarını aramak, toprağın mûmbitliğini artırmak sanayi kurmak yoluyla eğer onları bulundukları yerlerde ikdar edebilmek imkânı mevcut ise, elbette bu noktayı Hükümetin tercihan ele alması icabeder. (*Bravo sesleri*) Bunların hiçbirisi tetkikata tâbi tutulmadan mutlaka Karadeniz bölgesi halkı oradan falan yere gönderilmeli dersek böyle bir teklif ve alınacak karar doğru olamaz arkadaşlar. Karadeniz bölgesinde alınacak tedbirlerle oradaki nüfusumuz çok daha terfi olunabilir.

Muhterem Arkadaşlarını; kısa bir zamanda toprağı işlemek kabiliyeti üç misli artar, memleketin nüfusu 40 milyon olur ve ziraatımız %82 yi muhafaza edecek olursa, bu memleket ne hale gelir? Elbette %82 olan zirai nüfus daha aşağı nispete inecek, yeni yeni istihsal şubeleri, çalışma sahaları açılacaktır. Bunlar, terakki halinde bulunan bir cemiyetin geçirmesi mukadder olan istihalelerdir. Ben meseleyi, Pamukoğlu arkadaşım gibi bedbin bir gözle görmüyorum. Karadeniz'in yolları yapılarak memleketin diğer bölgeleriyle emek ve mal mübadelesi kolaylaştırılacak olursa bu bölgenin terfihi için geniş miyasta çare bulunmuş olur. Topraklarının veriminin artırılması, işletme metodlarının ıslah, gübre meselelerinin halli, el ve sair sanayi ile iş istihsal sahalarının açılması, Karadeniz bölgesinin kalkınması bakımından esaslı unsurları teşkil etmektedir.

Bunun ötesinde Hükümetiniz veya Yüksek Meclisiniz hiçbir zaman falan yerde boş kalan toprakları, Karadeniz'in dar toprakları halkından kıskanacak bir haleti ruhiye taşıyacağını kabul etmeye imkân yoktur.

Arkadaşlarım, memleketin iktisadi vaziyeti süratle salâh bulmakta, Devletin gelirleri artmaktadır. Çok yakın bir zamanda bu Devletin gelirleri bugünden çok büyük rakama balığ olacaktır. Bu imkânlar elde edildikçe bu dâvaların halli çok kolay olacaktır. Bugün beş vilâyet halkını bir yerden diğer bir yere kaldırmak gibi hakikaten muazzam problemlerin kabili tatbik olduğunu, aklımıza geldiğini, düşünmek lâzımdır.

Elli imzalı verilen takrime gelince; mevzu hakikaten yerindedir. Vaktiyle şu veya bu suretle sıkıntılara ve ıstıraplara mâruz kalmış olan vatandaşlarımızın dertlerini, ıstıraplarını bir dereceye kadar taknin etmek yerinde olur. Bu takririn de yüksek tasvibinize mazhar olacağını ümit ederek Hükümet adına bu takririn kabulünde bir mahzur olmadığını ve memnuniyetle kabul edeceğimizi arzederim arkadaşlar. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

İZZET AKÇAL (Rize) — Başbakandan bir sual soracağım.

BAŞKAN — Kifayeti müzakere takriri vardır. Sualiniz takrirle ilgili midir?

İZZET AKÇAL (Rize) — Sayın Başbakanın söylediği sözlerle alâkalı bir sual tevcih edeceğim.

Van'da, Muş'ta Devlete ait boş bir hayli arazi vardır. Karadeniz mıntakasını esaslı surette tetkik ettireceğinizi vadettiniz, güveniyoruz. Bu mıntaka hakikaten sıkışık

bir durumdadır. Rakam verdim; nüfus başına %8 dekar arazi isabet ettiğini ve dekar başına verimin ifadesinin ancak yirmi lira olduğunu beyan ettim. Çay mıntakası ise şerit halinde dar bir bölgedir.

BAŞKAN — İzzet Beyefendi, sual mi soracaksınız, mütalâa mı beyan ediyorsunuz?

İZZET AKÇAL (Rize) — Sual soruyorum. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — İki milyon beş yüz bin lira tahsisatın verilmesi hakkındaki önerge üzerine Başbakan mütalâalarını söylediler. Takrir hakkında mütalâanız varsa onu söyleyin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Arkadaşlar; sual ve temenni mahiyetinde olan sözler zapta geçmiştir. Bu temennileri dikkatle nazarı itibara alacağımızı ve bugünden itibaren mıntakanın dertlerini bir miktar tahfif etmek mümkün olduğunu şimdiden bu kürsüden ifade etmekle bahtıyırım.

BAŞKAN — Muhterem Arkadaşlar, 425'nci bölüme iki milyon beş yüz bin lira tahsisat eklenmesi hakkındaki takriri nazarı dikkate alanlar... Almıyanlar... Takrir nazarı dikkate alınmıştır. Tekrar komisyona verilecektir.²⁷ *(Alkışlar)*

²⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 46, Sayfa 644-646*

25 Şubat 1952 Pazartesi Akaryakıtlardan Alınacak Yol Vergisi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, müzakere edilmekte olan tasarı münasebetiyle hakikaten çok üzülmüş görünen arkadaşlarıma süratle cevap vermeyi ve bu üzüntülerini bir an evvel gidermeyi vazife edindim. Devlet hayatının devamı, birtakım masraflara ve külfetlere vatandaşlarca tahammül edilmiş olmasına bağlıdır. Vatandaş; iktisadi, içtimai, kültürel her sahada bütün kalkınmasını Devlettten beklemektedir. Devlet vazifesi, düne nazaran takdir buyurursunuz ki, ölçülemeyecek kadar genişlemiş bulunmaktadır. Almadan vermek. (*Cenabı Allaha mahsus sesleri*) Cenabı Allaha has bir vasıftır. Vergi koymak, elbette vatandaşın karşısına güler yüzle çıkmak demek değildir. Her külfet elbette bir miktar üzüntü yaratabilir. Burada arkadaşlarımin serdettiği bütün esbabı mucibe bu tasarı ile konulmakta olan vergiye ait değildir. Her hangi bir vergiye, tıpatıp, kalıbı kalıbına, tekrar edilebilecek esbabı mucibeden ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, esbabı mucibeyi dinledim: Bu tasarı kabul olunduğu takdirde kültürel inkişafımız duracak, iktisadi inkişafımız duracak, malî emniyetimiz tehlikeye mâruz kalacak, vatandaşlar muztarip ve meysul olacaklar.

Yol Vergisinin kalkmasını işittikleri zaman sevinen vatandaşlar bu tasarının mevcudiyetini haber alınca gayet meysul bir duruma düşmüşler. Arkadaşlar; hikâyeye malûm. Köylü vatandaşlardan birisi, bir arzuhal yazdırarak, Hükûmete halini anlatmak için kasabaya gelmiş, bir arzuhalci bulup vaziyetini anlatmış. Arzuhalci kaç para vereceksin, demiş. Köylü kaç para vereyim deyince; arzuhalci 10 kuruş verirken şöyle, böyle yazarım, 20 kuruş verirken daha iyi yazarım, 30 kuruş verirken çok dokunaklı yazarım, demiş. Köylü Hükûmete derdini dokunaklı olarak anlatmayı çok arzu ettiği için yazacağı arzuhalde 30 kuruş vereyim, demiş. Hakikaten adam köylünün derdini 30 kuruşluk kaleme almış, köylü merak etmiş; oku bakalım ne yazdın. Arzuhalci okumaya başlamış ve okunan arzuhal sona geldiği zaman köylüye dokunmuş ve höngür höngür ağlamaya başlamış, meğer demiş, benim başıma neler gelmiş de ben farkında değilmişim.

Muhterem, arkadaşlar neden bahsediyorlar? Yani bir vergi mi ihdas ettik? Bilâkis gayriâdil olan 43 milyon liralık bir vergiyi kaldırmak istiyoruz. Kendileri 39 milyon, dediler. Hakikati konuşmak lâzım, belediye vergi ve resimleriyle birlikte bu miktar 43 milyon liradır. Zam zam diyorlar. Mütemadiyen yaptığımız indirmeler burada açık olarak söylenmiyor, bunlar, yapılan zamlardan çok fazladır. Bu demokratik hava içinde, memleketi aldatmaya çalışmaktadırlar. Açık olarak söylüyorum, memleketi aldatmak, gayretlerinin temelini teşkil etmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, kör ölür badem gözlü olur. Yol Vergisi nasıl bir vergi idi? Meğer daha iyi bir vergi imiş. Bunu kaldırmıyacakmışız.

Şimdi, herhangi bir vergiye âdil bir nispet dâhilinde zam yapmak mevzuubahis olunca rahmetlinin meziyetlerinden bahsedilmeye kalkışılmak gibi bir vaziyet hâsıl oldu. Şaşmaktayım, arkadaşlar. Bu 32 milyon liralık vergi nerelere taksim edilmiş olacak,

eğer o kadar çok yere taksim edilecekse o halde çok yere taksim' edilmek, harici kısmet rakamını küçültür. Nihayet eti ne, budu ne 32 milyon liralık bir vergidir.

Demokrat Parti programının maddelerini bize hatırlatmak lüzumunu duyan arkadaşımıza teşekkür ederim. Demokrat parti programı maddelerini kendilerinden öğrenmeye ihtiyacımız yoktur. Daha dün içimizden ayrıldıkları için bir itiyadın şevkiyle bunu yapmağımızı pek benimsemişler, bizim programımızla bizi ilzam etmeye çalışıyorlar. Bıraksınlar, biz programımıza mutabık hareket edip etmediğimizi kendimiz kontrol edelim.

Arkadaşımız tasarruflu bütçe yapmadığımızdan, evvelce bütçede tasarruflar yapacağımızı bu suretle memlekete faydalar getireceğimizi vâdettiğimizden bahsettiler. Aşağıdan kendisine bütçede tasarruf yaptık dedim. Buna cevap veriyorlar. Cevapları doğru değildir. Evvelce Bütçe 1 milyar 300 milyon idi, bunu bir milyar 700 milyona çıkardınız dediler.

Arkadaşlar bir bütçede tasarruf yapıldığı, bütçe rakamlarının azalması veya çoğalmasından, bütçe rakamlarının birbiri ile mukayesesinden anlaşılmaz. O, çok derin bir tetkik ister. Bizim vaktiyle muhalefette iken yaptığımız gibi ciddî bir emek ve gayret sarf etmek suretiyle bütçenin hakiki hüviyetini ve mahiyetini ortaya koyabilecek esaslî bir mesaiye ihtiyaç vardır. Burada, bu kürsüde başka suretle konuşulamaz.

Muhterem Arkadaşlar, yarın bu memleketin iktisadi bünyesi inkişaf etmekte devam eder, millî gelir, alınan tedbirler sayesinde 15 milyardan 30 milyara çıkar ve bütçe rakamları da 3,5 milyarı bulursa, bu zat, o zaman, siz israf ediyorsunuz, tasarrufa, asla riayet etmiyorsunuz iddiasıyla mi karşımıza çıkacaktır? Bu ne mantıktır arkadaşlar? Bunlar, sadece sathi olarak sadece efkârı bulandırmak mümkün müdür gayesini takip etmekten başka anana ifade etmez.

Muhterem Arkadaşlar, ben umumiyetle sözlerimi bitirmiş bulunuyorum. Daha söz almış birçok arkadaşlarımız vardır, kendilerini dinledikten sonra arzı cevap etmekte Hükümet, Maliye Komisyonu, Muhtelit Komisyon elbette gecikmiyecektir. Teknik malûmatı ve rakamları Hükümet bütün teferruatıyla emrinize amade bulunduracaktır.

Şimdiden arzedeyim ki, gereken malûmatı istihsal ettikten sonra, burada bu vergi aleyhine söylenen sözlerin ekseriyeti azimesinin gayrivarit olduğunu Yüksek Heyetiniz takdir etmekte gecikmiyecektir.²⁸ (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*)

²⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 47, Sayfa 779-781*

26 Şubat 1952 Salı

Maliye Bakanlığı 1952 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başbakan Adnan Menderes.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlar, bir bakıma Muhittin Özkefeli arkadaşımın hakkını teslim etmek lâzımgelir. Bu, vehlei ulâda verilebilirse de, kendisinin de dediği gibi, istisnai muamele yapmamak lâzımgeldiğini de kabul etmek gerekir. Bir bakıma da Ankara, istisnai bir vaziyet elde etmiş ve Başkent olmuştur. Bu itibarla diğer belediyelerden ayrı bir manzara, arz ediyor diğer belediyelerden istisnai bir vaziyet almış bulunuyor. Onun bu istisnai vaziyetini nazara almak suretiyle bu talep olunan beş yüz bin liranın Ankara Belediyesine verilmesi, hakikaten yerinde olacaktır. Geçen sene verilmemesi yüzünden bir takım esaslı işler aksamış bulunuyor. Ankara şehrinin ve Belediyesinin, başkent olması itibariyle, hususi külfetlere ve mükellefiyetlere mâruz bulunduğunu kabul etmemek mümkün değildir. Bu suretle yaptığınız lütufkârlık belediyede çalışan arkadaşlarımızı ve bilhassa Ankara şehri halkını çok memnun ve mesrur edecektir. Hükümet 500.000 lira tahsisat konulmasında bir mahzur görmemektedir ve yüksek heyetinizden bunu bilhassa rica etmektedir.²⁹

²⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 48, Sayfa 926*

26 Şubat 1952 Salı

İçişleri Bakanlığı 1952 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — İçişleri Bakanlığının bütçesi ile bunun alâkası yok. (*Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar arasında Başbakan Adnan Menderes kürsüye çıktı*)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlar; Halk Partisi iktidarda iken acaba deruhte ettiği mesuliyetleri liyakat ve dirayetle ifa edebilmiş midir? Bu, çok kaabili münakaşa olan bir husustur.

ŞEMSETTİN GÜNALTAŞ (Erzincan) — Her kabine için bu varittir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamlı) — Müsaade eder misiniz arz edeyim. Biz muhalefet olarak ortaya çıkar çıkmaz, Cumhuriyet Halk Partisi bütün silâhlarını elinden bırakmış, kendisini müdafaa edebilmek imkânından tamamen mahrum kalmış bir parti olarak karşımızdadır. Daha muhalefetin ilk günlerinden itibaren bocalamış, şaşırmış ve inandığı, müdafaa etmekte olduğu, prensipleri bir tarafa bırakarak kuvvetli bir cereyan halinde ileri sürülen fikir ve prensipleri sureta benimsemek ve kendisini müdafaa etmek suretiyle iktidarda kalabileceği vehmine kapılarak hareket etmiştir. İktidarda bu kadar zayıf olan, Halk Partisinin, muhalefette muktedir olabileceğini, kudret gösterebileceğini düşünmek, hakikaten hata olurdu. Çarşambanın gelişi, salıdan belli olur. (*Soldan gülüşmeler*)

1950 seçimlerinden sonra daima muhalefette bulunacaklarını, gayet ciddî muhalefet yapacaklarını söylediler, memnun olduk. Muhalefette muvaffak olsalardı, hakikaten çok daha memnun olacaktık. Bu suretle memleketteki idarenin tekâmülünü tamamlamış olurlardı. Fakat arkadaşlar; bir insan olarak arz edeyim ki; o kemali gösteremediler, muhalefet için muhalefet... Tıpkı bir zamanlar uzun boylu münakaşa edilen sanat sanat, içindir, ahlâk için değil, şudur, budur, münakaşaları gibi... Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti, sadece muhalefet için yapmıştır. Arkadaşlar, kendilerine söyliyeyim ki, muhalefeti sadece muhalefet için değil, muhalefeti memleket için yapmak lâzımgelir. Hepimizin gayesi, memleketin yüksek gayelerini tahakkuk ettirmek ve korumak olmalıdır. Partiler bunun için bir vasıttadır. Büyük memleket menfaatleri karşısında dar particilik zihniyetini bir tarafa bırakarak memleket menfaatinin gösterdiği istikamette yürümek ve bu gidişte samimî olmak, muvaffakiyetin tek yoludur. Halk Partisi, iktidarda gösterdiği aczi bugün hâlâ muhalefette de göstermektedir. Bu aczin başta gelen sebebi, tuttukları yolda samimi olmamalarıdır. Burada konuşan arkadaşlarımız kendi vicdanlarının derinliklerine indikleri takdirde, vicdanlarıyla sözlerinin mutabık olmadığını çok iyi bilirler. Burada bir bakanın intihabata resmî otomobiliyle gittiğini tenkid ediyorlar. Daha dün bu partinin içindeki Devlet Reisini, intihabat yapmak için değil parti lâfını telâffuz etmemesi lâzımgelirken, meşhur beyaz trenle memleketi bir boyundan bir boyuna katettiğini kendileri gayet iyi bilirler. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Bunu bilerek bu şekilde konuşmak, içinin, vicdanının kendisiyle mutabık olmadığını bir delilini, teşkil eder. Hangi insandan çekinmek, hangi insana hürmet etmek, hangi insanın muktedir olduğunu kabul etmek güçleşir. Binlerce kişi, vicdanından kendileriyle mutabık değillerse, dâvalarına inanmamışlarsa, onların hiçbir mâna ve kudret ifade edemeyeceğini söylemek gibi boş bir şey olamaz. Çekinerek konuşan insan vicdaniyle mutabık olan insandır. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Muhalefet, vicdaniyle mutabık

olarak hareket etmediği ve muhalefeti sadece muhalefet için kabul etmek vaziyetinden çekinmediği takdirde, bu bocalamasında devam edecektir. Bir iktidar partisi olarak, demokrasinin bu memlekette pürüzsüz teessüsünü arzu eden bir parti olarak, böyle bir dâvanın tahakkuku için bütün maddi ve mânevi varlığını ortaya koymuş insanlar olarak, kendilerinin bu acizden bir an evvel kurtulmalarını temenni etmekteyiz arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu münasebetle arzedeğim: Bakan mitinge gider mi? Bakan mitinge, gider. Arkadaşlar; örneği evvelâ kendileri verdiler. Bu örneğe de hacet yok. Esasen bakanın bir politika adamı olduğunu kabul ettiğiniz takdirde bakanın mutlaka mitinglere gitmesini kabul etmek lâzım gelir. Muhterem Arkadaşlar, bakan Parti Grubu toplantılarına gider, bakan, siyasi haklardan tecrit edilmiş, mahrum bırakılmış bir insan mıdır?

Bakana verilen otomobil şahsına verilmiştir. Bu, hizmet otomobili değildir. Nereye giderse, otomobile binerek gider. Mitinge gitmeye mezun olduğuna göre, Devletin kendisine, şahsına tahsis etmiş olduğu otomobili binerek gider arkadaşlar. Bunda şek ve şüphe yoktur. Eğer bunu menetmek için nazariyatta mesnetleri, kanaatlerinin doğru olduğuna imanları ve itimatları varsa, bir kanun teklifi ile buraya gelirler; bu meseleyi mevzuatımızla hallederler. Ondan sonra bunu ihlâl eden her hangi bir bakan çıkarsa, onu tecziye etmek yoluna' giderler. Bugünkü mevzuatımıza göre bakanın otomobili binip gitmemesi için hiçbir mâni hüküm yoktur. Bunu açıkça ifade etmek lâzım gelir arkadaşlar.

Bakanın vazifesi, halkla, temas etmek, halk içine girmek, halkı tenvir etmek değil mi arkadaşlar? Bakan orada bakanlık vazifesi mi görüyor, parti işi mi görüyor, ona itimat lâzım mı, değil mi? Bu işleri bu derece kılı kırk yararcasına tesbit eden bir adalete kavuştuğumuzu, Halk Partililer ne zamanı öğrenmişlerdir? *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Hakikaten bu dereceye gelmişlerse iftihar etmek lâzımdır.

Muhterem Arkadaşlar, Hamdi Orhon arkadaşım diyor ki, burada biz beraberce demokrasinin pürüzsüz olarak teessüsü hususunda mücadele etmekteyiz.

Hayır, arkadaşlar. Bu mücadele Demokrat Partiden gelmiştir. Kendileri Demokrat Partinin ortaya çıkmasından iktidarı kaybettikleri ana kadar, eski devrin, şu ve bu kılık kıyafeti altında uysal görünerek ve çeşit, çeşit hareket ederek muhafazası yolunda devam etmişler ve demokrasinin kurulmasına ellerinden gelen bütün gayretle mümanaat etmişlerdir.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Hakikatlara muhalif söylüyorsunuz. *(Soldan gürültüler, kürsüye sesleri)*

Bir adamı hedef tutarak bir parti hakkında lâf söylenemez. Hakikatları olduğu gibi aksettirin. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Şemsettin Bey, müdahale etmeyin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Efendim, Sayın Şemsettin Günaltay, hiddetle ayağa kalkıp bağırınca, çok ağır söylediğimi zannettim. Halbuki söylediklerimde böyle bir şey olmadığını siz de işittiniz. Arkadaşımızın seslerinde fevkalâde bir feveran ve asabiyet vardı. Ben bu feveran ve asabiyeti vaktiyle de görmüştüm.

Arkadaşlar, Halk Partisinin içinde demokrasinin prensiplerini müdafaa için buradan konuştuğum zaman yine kendisinin şuraya, şu kürsünün yanına kadar aynı şiddet, aynı asabiyet ve fevranla koşup geldiğini gördüm. *(Bravo sesleri, gülüşmeler, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu söylediğim hususlar, hakkında kendisini kürsüye davet ediyorum. Ve müsaade buyurursanız sonuna kadar kendisiyle mücadele ve münakaşa etmeye hazırım. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, oturdukları yerden bir fevran ve asabiyetle sanki hakikati ifade ediyormuş gibi konuşmaları kâfi değil... Ben millet huzurunda bu meselelerin ortaya konulmasını ve hakikatin kimin tarafında olduğunun tezahür etmesini canı gönülden arzu ediyorum ve kendisini kürsüye davet ediyorum arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)* Benim söylediklerim hakkında söyleyecekleri varsa, ben şimdi kürsüyü terkeder etmez buyursunlar yüksek heyetinizin kendisine arzu ettiği kadar müsaadekâr davranacağından emin bulunuyorum, arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlar, hal böyle iken, hakikatleri bir tarafa bırakarak demokrasinin ve hürriyetin müddet umumiliğini, müdafiliğini üzerlerine alıyorlar zararı yok, bunu benimsesinler, üzerlerine alsınlar, fakat bize dönüp siz eşit muamele yapmıyorsunuz. Siz haksız muamele yapıyorsunuz, siz demokrasiyi istemiyorsunuz, hülâsa siz anti demokratsınız. Demek istiyorlarsa buna hakları yoktur arkadaşlar. *(Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, C.H.P. si altı-sekiz sene evvel Türkiye'nin 1952 senesinin eşiğinde böyle bir hale gelebileceğini, bugünkü hürriyet havası içinde memleketi görebileceklerini hayal dahi edemezdi. *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşlar; şimdi Ordu'daki acenta meselesine geçiyorum.

Bâzı yerlerde birtakım hâdiseler olabilir. 20-22 milyon nüfusun barındığı 700-800 bin metre karelik bir vatan içerisinde, milyonlarca hâdiseler arasında, doğru söylediklerini kabul ederek arz ediyorum; oradan, buradan bir hâdiseyi ele alarak, bunları bütün memleket çapında hâdiselermiş gibi teşmil etmek ve milleti yanlış hükümlere götürmek için bu kürsüden ifadatta bulunmayı kendilerine yakıştıramadım. Bir çiçekle bahar olmaz. Memlekette nizam, intizam ve kanun vardır. Arkadaşlar, insan öldürmek yasaktır.

Katil vakaları olmuyor mu, insanlar öldürülüyor mu? Hırsızlık yasaktır. Hırsızlık vakaları olmuyor mu? Cemiyet reaksiyonlar yapar. Bu sıhhat âlâmetidir. Kendisi buraya gelip Ordu'da şu iş yapıldı diyor. Bunların asla kulaktan kulağa fısıldanmasına müsaade edilmediği devirleri kendileri bu memlekette zorla yaratmışlardır.

Matbuat hürriyetinden bahsediyorlar. Matbuat hürriyeti, sövme ve sövme hürriyetine kadar ileri gitmiştir. Bugün matbuat hürriyeti yoktur diye, bir taraflı olarak en geniş şekilde konuşulurken ve biz bunu prensiplerimizin bir neticesi ve âmme menfaatinin bir icabı olarak memnuniyetle karşılar ve kabul ederken bunun diğer ucunu mütalâa etmeye kendilerini davet ederim. Matbuat hürriyeti, vatandaşlara sövme sayma veyahut sövme sayma tehdidi altında bulundurma hürriyeti değildir. Bir gazete çıkaran insanın, politika hayatında olsun, hususi hayatında olsun her hangi bir vatandaşı yarın, şöyle yazar tehdidi altında bulundurması, hürriyetlere tecavüz mânâsından başka bir mâna ifade etmez. Bu dereceye kadar gelmişken ortalık, tamamen kendilerine açık ve serbesttir. Bunun aksini iddia edemezler. Matbuat, hürriyetinin taraftarı olanlar, matbuat hürriyeti kelimesini telâffuz ettirmeye, seneler ve seneler müsaade etmiyen insanlardır.

Arkadaşlar, bütün bu yapılan propagandalara, bütün bu kötülleme gayretlerine şiddetle cevap veriyorsam, bunun, birikmiş inkisarların tezahürü olarak kabul etmek lâzımgelir. Söylemediklerini bırakmamaktadırlar. Memleketi aldatmaya çalışıyorlar. Acizdirler. Çünkü çalışmıyorlar. Arzettim arkadaşlar, getirdikleri bütçe tenkidleri meydandadır. Acizdirler. Çünkü samimî değildirler. Nasıl samimî olabilirler ki, dün kara dedikleri mesele ve mevzularda bugün yüzde yüz akdır diyorlar. Bunu, hepimizin bildiğini bilerek yapıyorlar. Gözlerimizin içine bakarak yalan söylemektedirler. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, anti demokratik kanunların mevcudiyetinden ve bunların değiştirilmediğinden tutturarak idarenin eskisi gibi devam ediyor olduğu kanaatim telkin edecek surette konuşan bizden olan arkadaşla sözlerimi tevcih ediyorum. *(Soldan maalesefsesleri) (Soldan bizden değildir sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, Ceza. Kanunumuzla bütün mevzuatımızda bugüne kadar yapılan değişiklikleri sayıp dökmek için hazırlanmış değilim. Eğer bana bir miktar vakit, vermiş, müddet vermiş olsalardı antidemokratik vaziyetten bir demokrasiye doğru gitmek için mevzuatımızda, bugüne kadar yaptığımız tadillerin nelerden ibaret olduğunu sayar döker ve kendisinin de hayret edeceği miktarlara balığ olan derecelere varan geniş değişiklikler yapmış olduğumuzu kendi nazarında ispat ederim.

Muhterem Arkadaşlar, memurlar teminat altında değilmiş, memur statüsü şuymuş buymuş.

Muhterem Arkadaşlar, teminatlı, hürriyetin teminat altında bulunduğu, bir idarenin bu memlekette hâkim olduğuna zerre kadar şek ve şüphe yoktur. Ben kendisine söyleyeyim ki daha dün Bakan bir hâdisе dolayısıyla tetkikat, tahkikat yaptırıyor, tetkikat ve tahkikatın neticesinde suçun sabit olması gibi bir vaziyet hâsıl olunca, suçluyu mahkemeye veriyor; ayrıca Hazinesin hakkı için dâva açıyor, elinden, gelen her şeyi yapıyor. Bu tahkikatı yapan müfettiş görülen lüzum üzerine bir başka yere naklediliyor. Kendisi için hakkı müktesep teşkil etmiyen bir maaşı almaktadır, yeni işine bu hakkı müktesep teşkil etmiyen maaşla değil, kendi maaşı ile tâyin ediliyor. Arkadaşlar; Demokrat Parti Meclis Grubu o kadar hassastır ki, memurların, teminat altında bulunması için burada Meclis Grupunda dünyanın müzakere ve münakaşası cereyan etmiştir. Bunun Meclise intikali dahi mevzuubahistir. Neden bahsediyorlar? Teminatsızlık bunun neresindedir? Hâdisede bir kanunsuzluk mevcut değildi. Buna rağmen ne dereceye kadar hassasiyetle bu meseleler üzerinde durduğumuzu muhalefetin de bilmesi icabeder arkadaşlarım.

Muhterem Arkadaşlar, kanunlarımızda kâfi teminat mevcuttur. Büyük Millet Meclisi hürriyetlerin teminat altında bulunması hususunda daima nıgehban vazife görmektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, muhalefetle iktidarda bulunmanın arasında elbette bir fark olması lâzımgelir. Muhalefetteki arkadaşların, biz böyle söylüyoruz, çünkü bizim, sizin yaptığınız işte dahlü tesirimiz yoktur. Şayet biz iktidarda olsaydık böyle yapmazdık, demek gibi vaziyetleri vardır. Ya bize gelince ne diyelim, kendisi iktidarda mebustur, kanun teklifi hakkı vardır. Eğer parti grubu bu yolda sizleri ikna edemedi ise, sizler de muhalefettesiniz demektir, *(Soldan, hayır öyle birşey yok sesleri)* Her hangi bir milletvekili içinde, bulunduğu camianın, nizamına, intizamına müşterek vicdanına iltihak etmek mecburiyetindedir. Eğer bu, kayıttan münezzeh olarak, istediğiniz gibi konuşacaksanız

onun yeri bu topluluk değil, bu topluluğun içinde bulunmak değil, takdir buyurursunuz ki, orası dağışıdır. *(Bravo sesleri, gülüşmeler)* Müstakil olduğunu ilân eder.

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Burası Demokrat Parti Grubu değil, Meclistir, Adnan Bey!

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Burasının Meclis olduğunu çok iyi takdir ederim, arkadaşım Cezmi Bey, sizinle de konuşacağını, size de takdim edecek hediyelerim vardır. *(Bravo sesleri, gülüşmeler)* *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Yeniden arzu ettiğiniz anlaşılıyor.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, hürriyet ve demokrasinin pürüzsüz olarak bu memlekette kurulmakta olduğuna dair izhar edilen tereddüt ve endişelerin bu memlekette ve bu milletin maşeri vicdanında hiçbir mâkas bulmadığına eminim. Bu memlekette yaşayan vatandaş, dünle bugün arasındaki farkı idrak etmekte asıla gecikmez, iktisadi olarak, malî olarak, siyasi ve idari olarak dünle bugünü birbirinden ayıran farikaların tesirini hiç şüphe etmiyorum ki Türk Milleti maişetinde, günlük hayatında, etinde, kemiğinde garazsız ve ivazsız olduğu gibi hissetmektedir. Bu emniyetle bu kürsüden konuşmaktayım. Kendileri, eğer samimî iseler, en küçük bir noktada tereddütleri varsa, bu memlekette hürriyet nizamının, demokratik bir idarenin pürüzsüz olarak kurulmakta olduğuna, ufak tefek eksikleri varsa onları en kısa bir zamanda tekemmül ettirmek yolunda bulunduğuna inanmalarım rica ediyorum. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Şemsettin Bey; C.H.P. adına mı konuşacaksınız yoksa şahsınız adına mı?

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Şahsım adına konuşacağım.

BAŞKAN — O halde müsaade buyurun. *(Gelsin sesleri, konuşsun sesleri)*

BAŞKAN — Sinan Tekelioğlu arkadaşımız usul hakkında söz istedi, ona söz veriyorum. *(Şemsettin Günaltay konuşsun sesleri)*

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — O halde Şemsettin Günaltay'ın konuşmasını reyinize arz ediyorum, Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir. Buyurun efendim.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Arkadaşlar, şahsım adına konuşacağım. Mütalâalarımın Halk Partisi Grubu sözcülüğü ile alâkası yoktur.

Buraya, münhasıran Başbakan'ın Halk Partisi içinde bulunanlardan hiçbirinin demokrasiye samimiyetle inanmadıkları yolundaki hakikata uymıyan sözlerine cevap vermek için çıktım. *(Soldan O halde H. Partisi adına çıktın sesleri)* Hayır, "Halk Partisi içerisinde demokrasiye inanan adamlar yoktur" dedi. Her parti içinde demokrasiyi anlamamış, mahiyetini kavramamış insanlar bulunabilir. Her hangi bir parti içinde bütün mensuplarının, demokrasinin mahiyetini kavramış insanlar oldukları iddia edilebilir mi? *(Var sesleri)* Var, var demekle var olmaz. Bu, kültür işidir, anlayış işidir, tahtешуurun tezahürü işidir. Ben demokrasinin bu memlekete hayırlı ve memleket için tek kurtuluş yolu bulunduğuna kani bir insanım. *(Bravo sesleri)* *(“Ne zamandan beri” Sesleri)*

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Çok evvelden, gençliğimden beri. Benim gençliğim, demokrasinin ve hürriyetin, beşiği olan bir memleketin devlet idaresini müşahade ve tetkik ile başladı. Tahsilimin son devri de İsviçre'de geçti. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Rica ederim, hatibi dinleme müsamahası göstermenizi rica ederim.

ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Devamla) — Aldığım ilham şu olmuştur ki, bir memlekette demokrasi, istenildiği vakit kurulamaz. O, birçok istihalelerin ve tahavvüllerin neticesidir. Bizim, memleket de bu devirleri geçirdi; Meşrutiyetten başladı, mütaakıp devirlerde mütemadiyen demokrasiye doğru gitti. Hamdolsun bunun tahakkuk imkânının en kuvvetli olduğu bir zamanda bulunuyoruz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bravo.

ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Devamla) — Bunu tahakkuk ettirmek için partilerin, küçük konulara ait münakaşaları bertaraf ederek azimlerini her türlü hasis duyguların üstünde tutmaları icabeder.

Adnan Menderes arkadaşına soruyorum; iktidara geldikleri günden itibaren demokrasiyi geliştirmek için esas prensipler üzerinde ne gibi tedbirler aldılar? Bugün elde mevcut olan ve teminatsız bulunan Anayasa tek kuvvet hâkimiyetine istinat edildiği bir zamanda yapılmıştır. Anayasamızın muhtelif partilerden müteşekkil bir Meclisin ve devlet idaresinin ahenkli bir surette yürüyebilmesini temin edecek esaslara göre tadil edilmesi icabeder. Eğer Adnan Menderes arkadaşımız, buradaki iddialarını samimiyetle tahakkuk ettirmek ve ona her kesi inandırmak istiyorlarsa, evvelâ bu meseleleri düşünmeleri icabeder. Burada, “memlekette büyük demokrasiyi tahakkuk ettirdik” diyorlar. Bu, mücerret bir iddiadan ibarettir. Kendilerinin, demokrasiyi tahakkuk ettirmek zihniyetinde ne derece samimî ve esaslı kanaat sahibi olduklarını biraz evvel burada siyasetlerine aykırı söz söyleyen bir partili arkadaşına savurduğu tehditler pek güzel göstermiştir. Demokrasi böyle olmaz. *(Sağdan bravo sesleri, alkışlar)*

Milletvekili arkadaşlar kanaatlerini serbestçe söyleyeceklerdir. Üyeler partilerine yalnız prensipleriyle bağlıdırlar; yoksa parti hükümetinin her yaptığını alkışlayacak olursa, o Meclis bir mankenler mecmuası olur. *(Sağdan bravo sesleri) (Soldan öyle şey olmaz sesleri)*

Mecliste demokrasi prensiplerine ve onu getiren zihniyete uygun olarak serbestçe münakaşalar yapılmalıdır. Bu suretle Meclisteki kabiliyetler belirir, iktidara lâyık olanlar ancak böylece memleketçe tanınır ve lâyık olduğu mevkie alır. Menderes arkadaşımız seçtiği arkadaşlarının en liyakatlıları olduğu iddiasını ileri sürebilir mi? Soruyorum. Bu neden ileri geliyor? Liyakatların belirmesi, fikirlerin serbest olarak beyan edilmesiyle, kanaatlerin hür ve hiçbir kayıtlı mukayyet olmaksızın ileri sürülmesi ile taayyün eder. Buna meydan verilirse, o nevi arkadaşlar meydana çıkar... *(Size meydan verelim sesi)*

Ben Adnan Menderes'den meydan alacak değilim, o size versin.. *(Hakaret ediyorsunuz sesleri)* Hakaret değil. Sizin partinizden değilim.. Ben ayrı kanaatte bir adamım. Kendi partisine hükmünü yürütsün; bana kimse müdahale edemez, *(Gürültüler)* memleket endişesi ile söylenen sözleri kötü yola çevirmek karanlık ruhların ifadesidir. *(Gürültüler, sağdan alkışlar)* Bir partinin büyük ekseriyete sahip olduğu bir Mecliste demokrasi hâkimdir demek ancak iktidardakilerin lütüfkâr olduğuna inanmak demektir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Anlıyamadım, ne buyurdunuz? Lütfen tekrar eder misiniz?

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Bugün Meclisin büyük ekseriyeti bir partiye mensuptur. Muhalefetin miktarı azdır, ne isterseniz yaparsınız, Anayasayı değiştirebilirsiniz; her şeyi yapabilirsiniz; Anayasanın bir teminatı yoktur. Eğer bunları yapmıyorsanız, demokrasiye inandığınız için yapmamış oluyorsunuz aksi yoldan giderseniz, partinizin ekseriyeti de size uyarıya, bunu önleyecek hiçbir kanuni müeyyide yoktur, Devlet Reisinin hiçbir salâhiyeti yoktur. *(Vardır sesleri)* Devlet Reisinin salâhiyetinin olup olmadığı sonradan inceleriz.

Demokrasinin temelleştirilmesi için ne yapmak lazımsa bunu birer birer aramak mecburiyetindeyiz. Yoksa şunun lûtfünden, hüsnü niyetinden hayır bekleyecek olursak bu memlekette demokrasi denilen şey olamaz ve kurulamaz. Kanaatim budur.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Çift parti olduğunu nasıl anlıyacağız?

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Bugünkü şerait seçim esasımızın değişmesinde zaruret olduğunu göstermektedir. *(Sağdan alkışlar)* Memleketteki kanaatlerin burada temsil edilmesini temin etmek zorundayız. Demokrasimizin inkişafını istiyorsak, temsili nispiye gitmek lâzımdır. Bunlar için bu Mecliste konuşulup bir karara varılması zarureti vardır. Biz bunu yapmak...

BAŞKAN — Mikrofona yanaşın ve umuma hitap edin.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Bunu, bu memleket istiyecektir. Bir defa hakkını eline almış olan millet, o hakkını kimseye vermez. Almaya teşebbüs edenler çok aldanırlar: Bu yolda gayemize, biz, ancak halkın iradesini tahakkuk ettirecek, memleketin hayrını hedef tutacak mesai ile erişebiliriz. Demokrat Parti de bu yolu takip ederse adına uygun bir parti olarak tarihimize mevki alır. *(Sağdan bravo sesleri)* Aksi takdirde bütün iddia kuru lâftan ibarettir ve manasızdır. Bugün memurlar, Çocukluğumdan hatırladığım Abdülhamit, devrindekinden daha çok hürriyetsiz ve korku içinde yaşıyorlar, Ama biz burada serbestçe konuşuyorduk... Onu da mı menedeceksiniz *(Gülüşmeler)* Teferruata ait münakaşa ve dedikodularla meşgul olacak değilim. Ben, münhasıran Başbakanın “Halk Partisi içinde demokrasiye inanan kimse yoktur” sözünü cevaplandırmak için kürsüye çıkmış bulunuyorum. Halk Partisi içinde demokrasiye inanan pek çok insanlar vardır. Fakat her demokrat olduğunu iddia eden böyle değildir; o zanneder ki “ben demokratım”. Değildir. Onun tahtesşuurunda kökleşmiş kanaatler demokrasi prensipleri ise işte o insanlar demokrattır. Halbuki demokrasi müdafii olarak kürsüye çıkanların ifadelerinde, iddialarının makûsu olan kanaatlerin feci panoramaları müşahade olunuyor. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok sevimli ve muhterem selefimle münazarada bulunmak, hakikaten zevkli bir husus oluyor.

Kendileri, evvelâ sözlerine başlarken ifade ettiler, kürsüden inerken de aynı hususu teyit ettiler. Diyorlar ki, Cumhuriyet Halk Partisinin içinde de demokrasiyi seven ve bu demokratik rejime taraftar olanlar vardır. Adnan Menderes’in Cumhuriyet Halk Partisi içinde toptan, demokrasi taraftarı insan yoktur, yolundaki ifadesini, reddederim, diyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, sadece bu ifadeleri dahi, hakikatin olduğu gibi tezahürünü temin edecek mahiyettedir.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Sizin parti de aynı vaziyettedir. Her parti de aynı vaziyettedir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Bendeniz, Cumhuriyet Halk Partisinin içinde demokrasi taraftarı olan arkadaşlar yoktur demedim. Halk Partisinin içinde demokrasiye taraftar olan arkadaşlar Halk Partisinin tek parti ve tek şef sistemine en sıkı surette bağlı bulunduğu zamanlarda dahi mevcuttu. Bugün de elbette büyük bir yekûn teşkil etmektedirler. D. Partinin içinde tam mânâsıyla demokrasiyi kavramış olmyan arkadaşlar var mıdır? Elbette vardır. Bulunabilir. Fakat biz şahısları; yüz binleri, milyonları teker teker almak değil, her partinin tuttuğu yolu parti olarak karşılaştırmak suretiyle neticeye varmak ve böyle bir kıyaslama yapmalı yolu ile konuşmaktayız. Muhterem selefimin bunu çok iyi bilmesi lâzımgelir. Bunu teker teker ele alıp ve sen benden daha demokratsın, ben senden daha demokratım şeklinde konuşacak değiliz. Arkadaşlar, esasen böyle bir konuşmanın bu kürsünün seviyesi ile mütenasip olmyacağını takdir buyursunuz.

Muhterem, arkadaşlar bana müsaade ederlerse kendilerine tariz olsun diye değil, fakat bir hakikati açıklamak için ifade etmek mecburiyetindeyim ki, buradaki konuşmaları, eski usul, şarkvâri bir politikanın henüz küreyvelerinde tahaccür etmekten çıkmamış olduğunu gösterecek mahiyette olmuştur.

Muhterem Arkadaşlar, diyorlar ki, eğer demokrasiye taraftar olsaydı, burada aleyhte konuşan arkadaşını bu partiden koğmaya teşebbüs etmezdi. Eğer demokrasiye taraftar olsaydı, sizlerin içinizden en liyakatlılarını bakan olarak seçerdi. Ve saire ve saire. Dikkat buyursunuz ki, arkadaşlar; bizi, birbirimize düşürmek için beyhude gayret sarf etmektedirler. *(Soldan alkışlar)*

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Ben ne düşünüyorum, onlar ne söylüyor?

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, burada bu kürsüde bizi şahsan açık olarak tenkid etmek değil, affınızı rica ederim, insanın kendisinden bahsetmesi ayıptır, mümkün olduğu kadar hazer etmek lâzımgelir, fakat mecburen arz ediyorum.

Muhterem Arkadaşlar, H.P. sinin nizamnamesinin demokratik esaslara göre, tekrar ele alınmasını isteyen bir taksir verdik. Bu esnada, Birleşmiş Milletler Anayasası kanunu, bu kürsüde müzakere ediliyordu. Ben o kanunun müzakeresi münasebetiyle şu sözleri söyledim, Birleşmiş Milletler Anayasası Büyük Millet Meclisimizdedir. Şu anda bu tasarıyı kanun haline getirirken, birtakım vecibe ve mükellefiyet altında bulunmakta olduğumuzu da, derhatır etmek lâzımdır ve ilâve ettim. Biz bahtiyarız, bâzı memleketler Anayasalarını tadil etmek mecburiyetinde olabilirler. Bizim Anayasamız antidemokratik değildir. Yeter ki, onun hükümleri tatbika konulmaya başlansın. Bu muahedenin bize teşmil edeceği külfet, Anayasa hükümlerinin tatbika konması gibi bir külfetten, bir husustan ibarettir, dedim. Vay sen misin bunu diyen? Ertesi gün Başbakan, Allah selâmet, sıhhat, afiyet ve uzun ömürler versin, Saraçoğlu bir Matbuat toplantısı yapıyor ve orada diyor ki: İşler çak iyi gitti ama bir çatlak ses çıktı. Ö çatlak ses, benim sesim. Bu çatlak ses vasfını bana vermesine sebep olan hâdise de, arzettiğim beyanatım. Bu çatlak

ses diye bana yaptığı tarizi bir gazetede bir mektupla cevapladım. Fevkalâde müeddep, fevkalâde terbiye ve usul dairesinde ve bir partinin mensubu olmak âdabına tamamen uygun bir yazı ile cevapladım. Ondan sonra beni partilerinden koğdular.

AZİZ URAS (Mardin) — Ben o vakit eza duymuştum.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi diyorlar ki: kendi arkadaşı partisi içinde şu şekilde, bu şekilde beyanı mütalâa, ettiği için koğmaya teşebbüs ediyorlar.

Muhterem Arkadaşlarım, bunlar söylenebilir, o Devirde... başka idi, biz o zaman öyle söyledik, bugün böyle söyleriz, denilebilir. Şemsettin Günaltay ömrü mahmul geçmiş bir arkadaşır, hafif bir hiffet ifade eden bir mazerette bulunarak konuşmasını ben yakışıklı bulamam. Kendi vaziyetini, kendi liderliği içinde bulunduğu bir vaziyeti daha iyi hatırlarsınız. En taze olarak yaşıyan hâdiseler şu şekilde ki, burada 180 derecenin aksi olan prensipleri ve fikirleri müdafaa etmiş olsunlar. Onları bıraksınlar, başkaları yapsın.

ŞEMSETTİN GÜNALTAI (Erzincan) — Hiçbir şey değişmemiştir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Kendilerinin bir mazisi vardır, insanlara bağlıdır. Bilhassa politika hayatında, bir memleket, iktidarını kimlere terkettiğini, mukadderatını kimlere tevdi ettiğini bilmek ister. Onlar, dün bu suretle söylediklerinin bugün tamamen aksini ifade eder, aksini tatbik ederlerse kendilerine inanılmaz ve milletçe kendilerine olan itimat ve teveccüh bertaraf olur.

Bir bahse tekrar dönmek lüzumunu duyuyorum. Muhalefet için muhalefet... Muhalefetin gayesi iktidara gelmekse, bu çok meşru görülmesi icabeden bir haktır. Her partinin, benim fikirlerim, görüşlerim var, bu prensipler ve görüşler bu memleket için daha hayırlıdır, bu itibarla iktidara gelmek ve görüşlerimi tatbik mevkiine koymak isterim, demesi gayet: tabiidir ve yerindedir. Gaye İktidara gelmek olduğuna göre, muhalefet etmek için muhalefet prensibim kuru kuruya ele almak ve milletin apaçık bildiği hakikatları tam tersine olarak göstermeyi, muhalefet için muhalefet prensibinin bir icabı ve iktidara gelmenin bir yolu olarak telâkki edecek olurlarsa, kendilerini aldatırlar. Hikâye meşhurdur; bir çoban çocuğu bir gün kalkmış, kurt var, kurt var diye bağırır. Köy halkı silâhlarını, sopalarını almışlar, koşmuşlar. Bakmışlar ki kurt yok. Kötülerin bu telâş, çoban çocuğunun hoşuna gitmiş, gülmüş. İkinci defa çocuk yine bağırır, kurt var, kurt var. Köylüler yine koşmuşlar. Ortada bir şey göremeyince donmuşlar. Üçüncü defa hakikaten kurt gelmiş, çoban çocuğu yine bağırır; kurt var, kurt var. Fakat bu sefer aldırın olmamış, kurt hem sürüyü, hem de çocuğu yemiş.

Muhterem Arkadaşlar, muhalefet için muhalefet ederken hakikatları olduğu gibi göstermemek doğru değildir. Bizim doğru taraflara mızı, milletin artık gayrikabili inkâr bir vaziyette bildikleri hakikatları tersine doğru göstermek yoluna giderlerse, acze düşerler, memlekette itimatsızlıkla karşılaşılır. Böyle hareket etmemelerini, muvaffakiyetleri namına rica ederim.

Kayserin hakkını Kaysere, Allah'ın hakkını, Allah'a vermek kabilinden bir yolu takibe koyulmaları ve hiç olmazsa, arada sırada hakikatleri ortaya dökerek şu iş böyledir, bu iş böyledir demeleri lâzımdır. Aksi takdirde bu millettten kendilerine itimat beslemek hususu, akıllarına gelmemek icabeder.

Öyle Ferid Bey, buraya çıkıp bütçede 900 milyon lira açık var diyordunuz. Bu kürsüye çıkıp da bu seneki bütçede 900 milyon lira açık olmadığını ifade etmek bir hakşinaslık eseri olurdu. Geçen sene katma bütçelerde ve umumi bütçede 351 milyon lira açığa rey vermişsiniz. Bu sene bütçe, 50 milyon katma bütçelerde ve 60 milyon da, bilindiği veçhile tahviller, çıkartmak suretiyle 110 milyonluk bir açıkla kapanmış bulunuyor. Bize Hükümet olarak 351 milyon lira açıkla bütçeyi kapatmak hususuna müsaade etmiştiniz. Buna mukabil biz, 110 milyon bir açıkla işi kapamış bulunuyoruz. 1951 Bütçesi için bize 351 milyonluk bir imkân vermişken bile kendileri bu açığı 700-800 milyon olarak göstermeye gayret etmişlerdir.

FERİD MELEN (Van) — 950 milyon (*Hesap bilmez, kusuruna bakma sesleri*)

Sayın muhalifimiz Şemsettin Günaltay arkadaşımız, bu memlekette demokrasiyi tahakkuk ettirmek için 1 Anayasanın, 2 Seçim Kanunu değişmesi gibi iki şartın tahakkuku icabeder, diyorlar. Bu, İronic du sort denilen bir nevi cilveî şuundan ibarettir. Bu suretle vaktiyle şunun, bunun müdafaa ettikleri şeyi kendileri müdafaa etmek mecburiyetinde kaldılar.

Anayasa meselesi: Muhterem Arkadaşlar, biz bu yapılan Anayasanın tatbika konulması dâvasını uzun seneler güttük. Elde mevcut olan Anayasa, Demokrat Partinin gereği gibi tesirini göstermeye başladığından itibaren, bu tarafından, öbür taraftan tutularak tatbika konmasına teşebbüs edildiği için tam manâsıyla tatbiktedir. 25 sene önce tatbika konulmuş, neticesi alınmış bir Anayasa olduğunu, kendileri iddia etmek imkânına sahip midirler, arkadaşlar?

Müsaadenizle şurasını arz ve ifade edeyim ki, muhtelif vesilelerle açıkladığımız gibi, biz Anayasayı tadil edeceğiz. Her türlü teminatı ihtiva eden ve hiçbir suretle vatandaş hak ve hürriyetlerinin mahkemece korunması hususunu sekteye uğratmayacak kudrette bir Anayasa elbette bulup ortaya koymak mecburiyeti vardır, bu bizim kanaatimizdir.

Fakat arkadaşlarım; bugünden Anayasanın tadiline gitmek demek, tadili kabul ettiğimiz takdirde ertesi gün yeni seçimlere gitmek demek olur, memleketin büyük menfaatleri bunu icap ettiriyor mu, bilmiyorum.

Hattâ bugünden tetkikına başlamak dahi, mer'î olan hükümlerin şu veya bu suretle tartışma mevzuu olmaları bakımından ruhlarda ve nizamlarda mânevi büyük sarsıntılar vücuda getirir. Hele bir sene daha geçsin intihap sathı mailine ayak basmış olalım. Hiç şüphe yok ki, Anayasa ele alınacaktır.

Seçim Kanununa gelince:

Arkadaşlarım, vaktiyle bizim saflarımızda da nispî sistemin tatbikim istiyenler oldu. Kendilerini daha dün bu kürsüden, majoritaire sistemin müdafii olarak gördüm. Bugün bir ekalliyet haleti ruhiyesi ile nispî seçime, razı olduklarını zannediyorum. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, diyorlar ki; bu memlekette her fikir ve her cereyan temsil edilmelidir. Ne zamandan beri buraya geldiler, biz daha buraya gelemedik. Kendilerinin demokrasi katarları bizimkinden çok daha süratli gidiyor. (*Soldan gülüşmeler*) Bizim ile onların arasında çok geniş bir mesafe vardır. Gördük ki, tayyî mekân ifade eden bir mahal gösterilmek suretiyle demokrasi katarlarını bizim çok önümüze götürmüş bulunuyorlar.

Arkadaşlarım, bu nispi seçim usulünün mutlaka makbul ve mutlaka demokrasiye daha uygun olduğunu ilmi olarak iddia etmeye imkân ve ihtimal mevcut değildir. Dünyada iki büyük sistem olarak majoriter sistemle nispi sistem mevcut olagelmıştır. Fakat majoriter sistem bugün, dünyaya üstünlüğünü ispat etmiş ve birçok memleketler o tarafa doğru kaymaya başlamışlardır. Hatta mühim nispette merhaleler katetmişlerdir. Kaldı ki, kendileri, her zaman için bu memlekette birçok partilerin değil, iki partinin mevcut olmasını, demokrasiyi tahakkuk ettirme bakımından, en iyi, yol olarak ifade etmişlerdir. Şimdi istiyorlar ki; en zayıf fikir cereyanları dahi burada temsil edilsin. Ondan sonra hükümet kurabilmek için, iş yapabilmek için her parti programlarında kendi program ve görüşlerinden ekseriyeti kazanıp iktidara gelmiş olmasına rağmen bir sürü fedakârlıklar yapmak, tâviz yoluna gitmek, suretiyle, yozlaşmış, hattâ soysuzlaşmış bir politika ve idare içine düşmüş olsunlar. Buna belki taraftar olabilirler. Biz taraftar olamayız. Dünyanın da aksi istikamete gidiyor olduğuna kaniiz. *(Soldan bravo sesleri)*

Arkadaşlar, kendileri komünist partilerinin teşekkülüne taraftar olmuyorlar. Prensibi tatbik edelim, diyelim ki, hangi fikir cereyanının temsil edilmesi lâzımgelir?

ŞEMSETTİN GÜNALTAZ (Erzincan) — Memlekete faydalı olmak şartıyla. *(O, o, o, o, sesleri)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, kendileri fikirlerini hususi olarak söyleyeceklerini ifade ettiler. Ve şahsan kendilerini müdafaa ettiler. Meşrutiyet devrinden beri meşrutiyetçi ve hürriyetçi olduklarını ve fakat bugünkü tekâmüle gelebilmek için birçok safhalardan geçilmek lâzımgeldiğini ve bu suretle ıstırarı ve zaruri olarak hürriyetsizlik sistemine tahammül etmiş olduklarını ifade ettiler. Bendeniz bunu kendilerinin, şahısları hakkında bir müdafaa olarak hürmetle karşılarım. Fakat işi, oradan alıp, buraya getirip de bugünkü. Devlet memurları Abdülhamid devrinden çok daha büyük bir korku içindedir demelerini kendileri için münasip görmedim. Devlet memurlarının ne derecelere kadar değiştirilmiş olduğunu rakamlarla kendilerine o vakit söyledik. İsterlerse rakamları getirelim. İdare memurlarında, valilerden tutunuz da nahiye müdürlerine kadar, iktidarlarının son senesinde yaptıkları tahvillerle bizim bir sene içinde yaptığımız tahvillerin ne kadar lehimizde olduğunu gösterdik. Geçen de yine muhalefete mensup bir muhterem arkadaşım neticenin lehlerine olacağını zannederek hâkim tahvilleri hakkında sual sormuştu. O tahvillerin rakamlarının da ne kadar kendi aleyhlerine olduğunu görmüş bulunuyorlar. Şu halde, rakamlar ifade edilmişken, mesele rakamlarla halledilmişken, bunlar sanki hiç üzerinde durulmamış, temas edilmemiş meselelermiş gibi ve hiçbir rakam göstermeden, hiçbir delil ileri sürmeden, hiçbir hakikata istinat etmeden, bugün memurlar, Abdülhamid zamanındakinden daha fazla korkmaktadırlar, demeleri, hakikaten hiç kemallerine uymıyacak şayanı teessüf bir hâdisedir. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bugün de memurların içinde şayet korkanlar varsa, bunlar çok kalil bir zümre olarak maalesef ya bugünkü demokratik sistemi kabul etmemiş yahut da dünün siyasi derebeyliği mahiyetinde olarak memurluk yapanlar... *(Çok şiddetli alkışlar)* veyahut da hırsızlığa azmetmiş ve fakat namuskâr ve ciddî bir iktidarın ve Büyük Meclisin heybeti karşısında hakikaten korkuya düşenlerdir. Bunların ekalli kalil, bedbaht bir zümre memurları olması lâzım gelir. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, mevzuatta gayet esaslı değişiklikler yaptık, yapmaktayız. Birçok kanun tasarıları, Büyük Millet. Meclisinin komisyonlarında tezekkür edilmektedir. Daha da birçok değişiklikler yapacağız. Anayasayı da değiştireceğiz. Onlar, biz geri aldık, diyorlar. Müsaade buyursunlar, o geri aldıklarını kendileri getirsinler buraya.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Sizin de hangi maksatla geri aldıklarınızı takdir edersiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Türk Milleti hak ve hürriyetleri üzerinde fevkalâde titiz ve endişeli bir ruh haleti içinde bulunmaktadır. İcra ve Hükümet, bugüne kadar gömülmüş olan değil, hayal ve tasavvur edilemeyecek kadar murakabenin altındadır. Matbuatımız, şikâyet mânasında almasınlar, istedikleri gibi yazsınlar, fakat birçok emsal iyi e ispat etmek mümkündür ki, tenkidde insafsızlık derecesine kadar varmaktadır. Biz bunları bugünün bir icabı olarak kabul edilmesini tabii görmekteyiz arkadaşlar. Birçok matbuata bakacak olursanız bu memleket zamlarla mahvoldu, bütçe açıklarıyla yıkılmaktadır; malî emniyet kalmamıştır; derin bir sefalet bu memlekette hüküm sürmektedir. Bir yağmur yağdı, yel üfürdü, sel götürdü, arada biraz buğday bolluğu görüyorsanız bundan ibarettir. Bu tarzda yazılar daima intişar etmektedir. İnsafsızlıktır. Bu memlekette 25 seneden beri hiç ini yağmur yağmadı? Arkadaşlar, 800.000 ve 1.000.000 ton hububat ihraç edebilmek imkânı bu memlekete ne zaman nasip oldu? İddia etmek mümkündür ki, yirmi beş senenin bütün ihracat yekûnu, şimdi bir senede yaptığımız ihracat yekûnuna tekâbüle etmez. Şunu da söylemek isterim ki; Türkiye bununla da kalmıyacaktır. Gelecek sene, vasatı olarak her sene bir buçuk milyon lira daha ileri olduğu takdirde iki milyon liralık buğday ihraç edecektir. *(Alkışlar)* İktisadiyatımızın süratle inkişafta bulunduğunu reddetmek imkânı mevcut değildir. Burada karamsar sözlerle elinde fırça ve boya ile bir tablo meydana getirmek lâzım gelirse, bugünkü duruma göre o tablonun mevcut olmadığı aşikârdır.

Muhterem Arkadaşlar, onun için maliyede, sağlam bir maliyenin temelleri atılmıştır. Bütçede endişe edilecek vaziyet yoktur. Bütçemiz sağlam, açıklar normalin çok altındadır. Bulgun birçok büyük milletlerin dahi gıpta ettikleri, bir bütçe muvazenesi içindeyiz.

Arkadaşlarım, memleket iktisadiyatının görülmemiş bir süratle inkişaf halinde bulunduğunu ret ve inkâr etmeye imkân yoktur. Şuradan bir otomobile atlayıp köylerimize gidiniz. İlk rastladığınız köye, köylere sorunuz. Söyliyecekleri sözlerin göstereceği hakikatlarla, bu kürsüde çizilmek istenilen tablo arasında hiçbir alâkanın 'olmadığım göreceksiniz.

Hürriyet nizamı bakımından söyledikleri, doğru değildir. Bundan 5-6 selle evvel, hayal ve tasavvur dahi edemeyeceğimiz demokrat bir sistemin nimetlerini, millet olarak, muhalefet olarak ve şahsan kendileri idrak etmekteyiz. Bu derece karamsar konuşmalar, memleket ve kendimiz hakkında itimadımızı sarsacak derecelere gidebilir. Fakat memleket bunlardan tamamen uzak ve hakikatleri görmektedir.

Kendilerine bu cevapları vermek zaruretinde kaldığımdan dolayı özür dilerim.

³⁰*(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

29 Şubat 1952 Cuma**1952 Yılı Bütçe Kanununun Tümü Münasebetiyle**

BAŞKAN — Söz Sayın Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok Muhterem Arkadaşlarım,

Bütçe Komisyonunda ve Mecliste üç aydan beri devam eden geceli gündüzlü tetkiklerden sonra, bugün, şu anda 1952 yılı Bütçe müzakereleri sona ermiş ve Bütçe Kanunu tasarısı yüksek reylerinize arz edilmek üzeredir.

Bütçe tasarıları üzerinde, İhtisas Komisyonu ve Yüksek Heyetiniz tarafından yapılan çok geniş tetkikatla da çok açık olarak meydana çıktığı gibi, 1952 Bütçesi şimdiye kadar tatbik edilmiş olan bütçelerin en müspeti ve en yapıcı karakterde olanıdır.

Hükümet gerekçesinde ve bütçenin yüksek huzurunuzda sunulması münasebetiyle, Maliye Bakanımız tarafından yapılan beyanatta etraflı olarak arz ve izah olunduğu veçhile, 1952 Bütçesi memleketin çeşitli kaynaklarından önümüzdeki malî yıl içinde elde edilmesi umulan, devlet gelirlerinin ana hedefi milletimizin her sahada kalkınmasına en geniş ölçüde yardım etmekten ibarettir. Âmme hizmetlerinin bugünün icap ve telâkkilerine uygun bir şekilde tatmini yine bu bütçemizin esaslı gayelerinden birini teşkil etmektedir. Yurdumuzun en uzak köşelerinde yaşıyan vatandaşlarımıza kadar milletimizin bütün dert ve ihtiyaçlarının Yüksek Meclisinizde hakiki ve samimî bir mâkes bulduğuna şüphe yoktur. Bu vasfiyle Büyük Meclis, derin bir titizlik ve hassasiyetle bütçe üzerinde tetkiklerini yapmış ve esaslı tadillere lüzum görmeksizin tasarımızı tasvibe mazhar kılmıştır. Bu netice 1952 Bütçesinin hazırlanmasında Hükümetçe memleketin arzu ve ihtiyaçlarına elden geldiği kadar uyulmuş olmasının açık bir delilidir. 1952 yılı Bütçesinin ihzarında Hükümetimizin gösterdiği bu isabet geçen yıl bütçe müzakereleri sırasında ileri sürülmüş yapıcı tenkidlere ve Yüksek Meclisin değerli irşat ve tahminlerine tamamiyle riayet edilmesi sayesinde mümkün olmuştur.

Demokrat Parti iktidarının vazife başına geldiği günden beri, iktisadi sahada aldığı müspet tedbirlerin madde ve rakam halinde tecelli eden hayırlı ve feyizli neticelerinin malî akisleri olarak, 1952 yılı Genel ve Katma bütçeleri yekûnu, 1951 e nispetle 322 milyon lira fazlasıyla (2) milyar (70) milyon lira olarak tahmin edilmiştir.

Arkadaşlar,

Milletimizin hayat seviyesinde husule gelen yükselmeye muvazi olarak memleketin gittikçe artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere cari hizmetlere 1952 yılı için Genel ve katma bütçelerle 1951 yılına nispetle (86) milyon lira fazlasıyla (1) milyar (668) milyon lira; yurdumuzun süratle kalkınmasını temin etmek üzere, yatırım masraflarında da (115) milyon lira fazlasıyla (602) milyon lira tahsis edilmesi temin olunmuştur.

Gelecek yıllar bütçeleri bu yılıne nazaran çok daha ileri inkişaf kaydedecek ve rakamların çok daha üstünde olacaktır.

Devletimiz ve milletimizin bu topraklar üzerinde bekasının teminatı böyle bir mesut inkişafın devamına sıkı sıkı bağlıdır.

Arkadaşlar,

1952 Bütçe tekliflerimizin sıhhat ve samimiyeti derecesini ölçmeye yaraması bakımından, 1951 yılı Bütçe tatbikatının hesabım anahatları itibariyle yüksek huzurunuzda vermiş bulunuyoruz. Bütçeleri tatbik eden ellere hâkim olan zihniyetin neticeler üzerinde tesirlerinin ne kadar mühim olduğunu takdir buyurursunuz. 1951 Bütçesinin, tatbikatı sonunda, denk ödenek, aktarma ve ödenek iptali yoliyle ancak yüzde bir civarında bir değişikliğe uğramış olması malî tarihimizde eşi olmıyan ve hattâ dünya malî tarihinde eşine ender rastlanan bir hâdise teşkil eder. 1952 yılı Bütçesinin de aynı ihtimam, aynı tasarruf zihniyeti ve memlekete aynı hizmet aşkı ile tatbik edileceğine emin olabilirsiniz.

Geçen yıl bütçe müzakereleri sırasında muhalefetin insafsızca yaptığı ve bir yıl müddetle istismar ettiği tenkidlerin haksızlığını, fiiliyata dayanan ve neticeleri gösteren rakamlarla artık söz götürmez şekilde açıklanmış bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlarım,

Yeni iktidarın iş başına geldiği günden beri iki yüz elli altı milyon liralık vergi ilga ettiği, buna mukabil ancak (88) milyon liralık bir vergi yükseltilmesi yapıldığım düşüncecek olursak muhalefetin vergi zamları diye ileri sürmekte olduğu, iddiaların ne kadar mesnetsiz olduğu kolayca anlaşılır.

Yine bu zamlar mevzuunda bütün dünyada fiyatlar süratle yükselirken Türkiye’de fiyat endekslerinin aşağı doğru gitmesini beklemek ve bunu sözde muvaffak bir propaganda mevzuu olarak seçmiş olmak ancak safdillerin kârıdır.

1952 yılı Genel ve katma bütçeleri açıkları yekûnu (209) milyon liradan ibaret bulunmaktadır. Bu açık Devletin cari masraflarından mütevellit değil yalnız Genel ve katma bütçeli idarelerde net olarak (462) milyon lira tutan yatırım, giderlerinin yüksek olmasından ileri gelmektedir.

Genel ve katma bütçeli dairelerle İktisadi Devlet Teşekkülleri tarafından, mahallî idareler dahil olmak üzere, 1952 yılı içinde yapılacak âmme sektörü umumi sermaye yatırımları yekûnu (750) milyon liranın fevkında bulunmaktadır. Umumi Devlet hizmetlerinin ifasından sonra (462) milyon liralık sermaye yatırımı yapılan bir yıl içinde sadece (209) milyon liralık bir açıkla bütçelerin bağlanabilmiş olması bir muvaffakiyet sayılmak icabeder.

Kaldı ki, bu (209) milyon liralık açığın mühim bir kısmı 1951 yılı Bütçesinde olduğu gibi, dış yardımlarla kapatılacaktır. Halbuki 1951 yılma ait Genel ve katma bütçeler açığı (353) milyon lira; yatırımlar yekûnu ise Denizyolları hariç (405) milyon lira idi. Geçen yıla nazaran yatırımlar yekûnunun artmış olmasına rağmen Genel ve katma bütçeler açığının (143) milyon lira azalmış olması denk bütçe esasına doğru atılmış kuvvetli ve fiilî adımı teşkil eder. *(Alkışlar)*

Burada 1951 yılı Genel ve katma bütçeler açığının (352) milyon liradan ibaret olmasına rağmen ancak (6,0) milyon liralık bir iç istikraz yapılması ve (67) milyon liralık bono ihracı suretiyle kapatılmış olduğunu bilhassa tebarüz ettirmek isterim.

Yüksek Meclis adına Bütçe Komisyonumuzun ve muhterem heyetinizin yapmış olduğu vukufî ve değerli tetkiklerle en mütekâmil şeklini aldıktan sonra yürürlüğe girmek üzere bulunan 1952 yılı bütçesinin aziz milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederim.

Tasdik edeceğiniz bu bütçe ile 1952 yılında memlekete ve millete çok hayırlı işler yapılabilceğine kani olarak vicdan huzuru duyabilirsiniz.

Bütçe müzakerelerinin her safhasında Hükümetimize karşı gösterilen iyi anlayışa şükranlarımızı arzeder ve Yüksek Meclisinizi Hükümet adına saygı ile selâmlarım. *(Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

1952 yılı Bütçe Kanunu tasarısının oylamasına (434) arkadaşımız iştirak etmiştir. (434) arkadaştan; (375)'i kabul, (59) u ret, oyu vermiştir, böylece tasarının kanunluğu (375) oyla kabul edilmiştir. *(Sürekli alkışlar)*

Söz Başbakanındır. Buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem ve sevgili arkadaşlarım; Hükümet olarak vazife başına geldiğimiz, vazife ve mesuliyet deruhde ettiğimiz günden bugüne kadar iki yıla yakın bir zaman geçmiş bulunuyor. Bu iki yıla yakın zaman içinde her vesile ile esirgememiş olduğunuz itimat ve teveccühünüze bütün Hükümet arkadaşlarımla beraber medyunu şükranız. Bütçenin tasdiki münasebetiyle tekrar izhar etmiş, bulunduğunuz itimat ve teveccühe huzurunuzda teşekkürlerimi arz ederken, yüksek heyetinize lâyük olma yolunda çalışmakta ve gayret sarfetmekte devam edeceğimizi kalbimizin bütün hararet ve samimiyetiyle huzurunuzda ifade etmekten de bahtiyarlık duymaktayım.

Kendi namıma ve Hükümetiniz adına yüksek heyetinizi derin bir hürmetle selâmlarım,

Muhterem Arkadaşlarım. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem Arkadaşlar, şimdi yüksek reylerinizle kanunlaşan bütçe tasarısı konuşmaları, gece gündüz devam eden kesif bir mesai ile ve elbette verimli bir şekilde sona ermiş bulunuyor.

Başkanlık Divanınız, bu uzun ve verimli mesaiden sonra, kısa da olsa, arkadaşların seçmenleriyle temas imkânını hazırlamak için, bundan sonraki Birleşimin 24 Mart 1952 Pazartesi günü saat 15'e bırakılması hususundaki düşüncelerini Yüksek tasviplerinize arzedecektir. Tasvip buyurulduğu takdirde bundan sonraki Birleşim, Martın 24'ncü Pazartesi gününe kalacaktır.

Başkanlık Divanının arzettiğim düşüncelerini yüksek tasvibinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar. Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

1952 Bütçe Kanunu tatbikatı büyük milletimize hayırlı olsun! *(Alkışlar)*

Birleşimi kapıyorum.³¹

³¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 13, Birleşim 51, Sayfa 1296-1299*

9 Mayıs 1952 Cuma

Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erkut'un, İstanbul Tekstil Sendikası İşçilerinin Yapmak İstedikleri Mitinge İstanbul Valiliğince İzin Verilmemesi Sebebine Dair Olan Sorusu Münasebetiyle Geçen Birleşimde Başbakan Yardımcısı Tarafından Kendisine Sataşıldığı İddiasıyla Osman Bölükbaşı'nın Savunmasına Cevabı

BAŞKAN — Başbakan, buyurun.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Osman Bölükbaşı Hükümetin kanunsuz hareket ettiğini mütemadiyen ileri sürerek kanun hükümlerinin yerine getirilmesi hususunu müdafaa etti ve bunu burada birçok defa tekrarladı.

Gerçi bu mesele hakkında daha önce Başbakan Yardımcısı arkadaşımızın beyanlarını dinlediniz. Fakat bendeniz, mesul adam olarak, bir kere daha huzurunuzda meselenin bizce arzettiği manzaranın ne olduğunu ifadede fayda görmekteyim.

Muhterem Arkadaşlar, her hangi bir hukuki tasarruf bahsinde, vatandaşlar, kendi hak ve salâhiyetleri dâhilinde gördükleri her hangi bir hareketi kanun dairesinde farz ederek, bu hareketi yapmak üzere alâkalı makamlara müracaat etmişlerdir. İdare, bunu tetkik ederek kanunun koyduğu şartlara uygun bulmamış, kanuna muhalif görmüştür. Böyle bir vaziyet karşısında bir milletvekilinin bu hakkı kendi indî telâkkisine göre mevcut farzeyliyerek bir vatandaşa veya bir vatandaş grupuna, Hayır kanunun mânası bu değildir, idarenin, Hükümetin anladığı şekilde değildir. Kanunun mânası şudur: O halde kanunu biz tatbik edeceğiz” fikrini müdafaa ile bizzat ihkakı hakka kıyam etmek, hukuk Devleti mefhumu ile kabili telif olmıyan bir hâdise teşkil eder. *(Bravo sesleri)*

Arkadaşlar, Hükümet her içtihadında, her tasarrufunda mutlaka ve mutlaka doğru hareket iddiasında olamaz. İnsanlar, topluluklar veya cemiyetler, lâyuhtilik iddiasına düştükleri zaman, hakikaten dalâlete sapmış olurlar. Şimdi böyle bir vaziyet karşısında, medeni bir toplulukta, hukuk devleti çerçevesi dâhilinde yapılacak hareket nedir? Büyük Millet Meclisi mahkemeler ne güne duruyor? Vatandaşın hakkını bizzat ihkak etmesi değil fakat kanun yollariyle hakkını ihkak ettirmesinin kapılan ardına kadar açık olan bir rejimde, huzurunuzda kanunun ihlâlinden bizzat ihkakı haktan bahsedilmesi ve hele hukuk devleti prensibini virdizeban etmiş olan, kanunların ve hukukun müdafii olması lâzım gelen bir milletvekilinin bu suretle masum vatandaşları harekete sevketmeye kıyam eylemesi, hakikaten anlaşılır işlerden değildir arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlarım, benim, Osman Bölükbaşı'ndan 1.000 lira alacağım olabilir. Bu alacağım bir senede de bağlı bulunacaktır. Bu alacağımın vâdesi de geçmiş olabilir. Benim senden bin lira alacağım var diye kendisine Meclis koridorunda veya çarşı içinde, bu parayı senin çantandaki mevcudun 1.500 liradan ayırıp alacağım, demekliğim ancak bedevi cemiyetlerde olur. Böyle hareket, bir hukuk devleti içinde olmaz.

Eğer her vatandaş, her topluluk, her milletvekili kanunu, dilediği gibi anlar ve bizzat tatbika kalkacak olursa, o zaman hakikaten, Samet Ağaoğlu arkadaşımın dediği gibi, o cemiyette ne nizam ve ne de intizam kalır. Ondan sonra, arkadaşlar, anarşi gelir. Anarşinin arkasından da neyin geldiği malûmdur.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Osman Bölükbaşı gelir onun da arkasından...
(Gülüşmeler)

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Osman Bölükbaşı arkadaşımızın insaflı olmasını çok dilerdim. Hakikaten insaflı olması, haklı olması lâzımgelirdi. Fakat hareketlerinde acaba insaflı ve haklı mıdır?

Muhterem Arkadaşlarım, bir an için nazarlarınızı maziye irca ediniz, bir an için eskileri düşününüz. Biz iktidardayız da, biz iktidarı kötüye kullanıyoruz da, biz şefflik iddiasındayız da, biz bu memleketi istipdda görürüz acaba onun için mi kendilerinin hamiyetleri galeyana gelmiştir? Asla. Biz iktidarda değilken, bir zamanlar iktidara karşı mücadele ederken de bizi arkadan hançerleyenler yine kendileri idi.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Reddederim Menderes. (Soldan Bölükbaşıya hitaben, sus sus sesleri)

ADNAN MENDERES (Devamla) — Soruyorlar. Sormak lâzımgelirse biz de sorarız: İki sene bu yurdu baştanbaşa dolaşarak Türk Milletini, bir muvazaa efsanesi ve yalanı ile aldatmaya çalışanlar bizler miyiz? (Soldan bravo sesleri) İki sene bu milletin huzurunda konuşup durdular.

Hayatının medarı iftihar olarak vaktiyle okutamadığı yazıları, dinletemediği sözleri bugün burada bir defa daha okutmak, dinletmek hevesine kapıldı ve bu hevesini tatbik etti. O, zamanlar, bizden ayrıldıktan sonra, muvazaa var, muvazaa var, diye masum Türk Milletini aldatmaya çalışmıştı. Şimdi, hâdiseler gelip geçtikten, 1950 seçimleri yapıldıktan ve ondan sonraki vaziyet tebellür ettikten sonra, soruyorum: Partilerimiz arasında muvazaa var mı imiş? O zaman bunu, inanarak mı söylemişlerdi? Hayır, sönmez bir kin, doymak bilmez bir ihtiras, bunların içlerinde bir motor gibi mütemediyen çalışmaktır ve onları dağbaşı derebaşı demeden, diyar diyar mütemediyen koşturmaktadır.

Arkadaşlar, bu memlekette söz hürriyetinin mefkudiyetinden bahsediyor. Beni konuşturamazsınız diyor: Yine diyor ki: ölüm Allahın emri, kafamı kesseniz bile, size karşı söyleyeceğim. Kafasının kesilmiyeceğini biliyor da ondan söylüyor arkadaşlar. (Gürültüler)

Bu memlekette, parti olarak, fert olarak, vatandaş olarak, her kesin her türlü hak ve salâhiyetleri müemmendir. Masuniyetler tam ve kâmilidir. Görüyorsunuz, arkadaşlar, şu kürsüyü kendisi ne hale getirdi? Burada bir arkadaşına, kanaatini alkışlıyan bir insana, bir milletvekiline, elin kırılın, diyor, sonra da hukuk devletinden, nezahetten ve bu kürsüde konuşmaların soysuzlaştırılmasından bahsediyor. İnsan şerefinden, insan haysiyetinden bahsediyor ve ona dokunulmaz diyor. Muhterem Arkadaşlar, Bölükbaşı arkadaşım, bugün Cumhurbaşkanımız olan Sayın Celâl Bâyar'dan bahsettiler. Anlat, dedim, onu da sen anlat, dediler. Tavsiyesine uyarak anlatıyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Reis Bey, bu da mı sadet? (Soldan sadet, sadet sesleri)

BAŞKAN — Sizin konuşmalarınızın cevabı olmak itibariyle sadettir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Osman Bölükbaşı, istemiyorsan, bunu konuşmayım. (Soldan bravo sesleri alkışlar)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Konuş, cemaatinden eminsin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, her hangi bir meselenin Yüksek Mecliste müzakeresinde, huzurunuzda, binnetice Büyük Millet huzurunda söylenilmiş olan ifadeleri açık sözlerin, gammazlık, haysiyetsizlik, şirretlik telâkki edilmesi hakikaten müşküldür. Burada bir mesele konuşuyoruz. Samet Ağaoğlu arkadaşımıza bir sual sorulmuştur, bu sualin cevabını vereceksiniz, deniyor. Kendisi hâdisenin cereyan tarzını anlatıyor, içtihadım bildiriyor. Biz buna inanmış bulunuyoruz. Meclis bunu muvafık görmezse tashihini ister. Sual soran insan tatmin edilmemişse, sualini istizaha kalbedilebilir. Büyük Meclis de bunu isteyebilir. Ondan sonra kanunları, anlamakta Hükümetin, icranın hatası varsa düzeltir. Hataya mahal verecek müphemiyet varsa, Büyük Meclis, kanunların tefsiri yoluyla veya yeni hükümler koymak suretiyle, mevzuata sarahat verir ve Hükümetin hat ve hareketini adam akıllı sınırlandırır. Bunların hepsi mümkündür. Böyle bir meselenin burada konuşulması sırasında, bildiğiniz ifadelerle Samet Ağaoğlu, iş birliği yapılmış diyor. Kendi kongrelerinizden, topluluklarınızdan başka bir topluluğun mevzuu, işçilerin, sendikaların toplantısı ve konuşmaları sizi ne alâkadar eder? Onlar kendi haklarını aramaktan âciz midirler? Bir milletvekili olarak kendinizi bir müddeiumumi telâkki ediyorsanız, onun müdafaa yeri burasıdır. Orada vatandaşları tahrik etmek değildir. Buraya bir kanun teklifiyle gelir, bir sual takririyle harekete geçebilirsiniz. Osman Bey bu kapı hâlâ açıktır. Eğer kanunları yanlış anlıyorsak, kanunlarda müphemiyet varsa, teklif yaparsınız bunları düzeltiriz. Kanunsuz hareket etmek hiçbir zaman emelimiz değildir. Ve bütün efal ve harekâtımız, şimdiye kadar olduğu gibi, hep gözlerinizin önünde ve Büyük Millet huzurunda cereyan etmektedir. Burada şeflikten bahsetmek mahzû iftiradır. Açık olarak söyleyeyim bugün ne şef vardır, ne istibdat vardır, ne de istibdada temayül mevcuttur.

Demokrasiyi dünyanın gözlerini kamaştıracak kadar parlak bir şekilde memlekette yerleştirmiş ve en kısa bir zamanda tahakkuk ettirmiş bir millet ve Devlet olarak, cihan önünde haysiyetle yer almış bulunuyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Arkadaşlar, kendi gözleri acaba niçin ziyadan kamaşıyor? Niçin memleketin ikbalinden namütenahi huzursuzluk duyuyorlar?

Hodri meydan demiş olduğumuzu söylüyorlar. “Biz Hodri meydan, işte Meclis kürsüsü” sözünü filân tarihte bir öğle üzeri Sağlık Bakanlığının bir köşesinde gözüken kalabalığı buraya getirmek maksadiyle söylemedik. Biz, Meclis kürsüsünden konuşalım, hazırız dedik. İşler iyi gitmiyor diyorlar. Gelsinler, konuşalım, hazırız. Bütçe açıktır diyorlar, buyursunlar, konuşalım, hazırız. Şahsiyatla değil, Devlet ve memleket işleriyle alâkadar ne varsa getirsinler, konuşalım. Halbuki bugün bu mevzuu da ne hale getirdiğini elemle gördüm, siz de elemle görüyorsunuz. Reisin müdahalesine ne cevap verdiğini gördünüz. Eğer Reis bana sadet harici derse, derhal kürsüden inerim. Demin arkadaşımız Kemal Özçoban söz istedi, direndi, fakat Reis söz vermedi. Halbuki yalnız muhalefet susturuluyor denir. İçimizden pek çokları iktidar partisinden oldukları halde söz istemiş oldukları zaman kendilerine söz verilmemiş, istekleri reddedilmiştir. Bunun zabıtlarda yüzlerce misali vardır.

Burada sizlere ne gibi sebeplerle harekete gelirsiniz? Şunu, bunu tutmak için değil, bir taraftan söz hürriyetini, müdafaa hakkını korumak, diğer taraftan da bu kürsünün kutsiyetinin ihlâline mâni olmak için harekete geçersiniz. Bu yüksek kürsüde, sizleri bu iki kıblenin muhayyel vaziyette şefi halinde görüyorum arkadaşlar, Osman Bölükbaşı

kürsüdeki konuşması ile sizi bu iki cazip tesir altında bunaltmak istiyor. Sizi dinlemez, reisi dinlemez.

Arkadaşlar, kendileri 19'ncu mitingden geliyorlar. Hürriyetin olmadığı yerde miting yapmak hiç kimsenin haddine düşmemiştir. Herkes bilir ki, istibdadın olduğu yerde, değil miting yapmak, miting kelimesi dahi telâfuz edilemez, arkadaşlar. 19 vilâyette bir mâreke hali meydana getirmişlerdir.

Bu vatan sathını bir cidal sahası, bir kavga yeri haline getiriyorlar. Biz, buraya gelsinler dedik. Bayram değil, seyran değil, mitinglerde ne arıyorlar? Buraya gelsinler istediklerini söylesinler. Geçen sene, daha evvel de söylediler ne istiyorlar? Nasıl bir idare altındayız, bugünden yarma bu memlekette sanki bir felâket çıkacakmış gibi, af edersiniz söylemekten teeddüp ediyorum, ciyak ciyak bağırımlarının sebebi nedir? Ne oluyoruz? Bir dış tehlike mi var? İçte anarşi mi var? Yarın seçim mi oluyor? Bir iktisadi felâket karşısında mıyız? Hürriyet mi elden gidiyor? Ne oluyor?

Bunlar hâlâ, Demokrat Partinin eski mücadelesinin tesiri altında, şartların tamamen değişmiş olduğunu, bu memlekette serbest seçimlerle bir Hükümetin iş başında bulunduğunu, yarın seçim yapılacağını bu milletin reyinin muhakkak surette teminat altında olduğunu unutarak, yersiz ve mevsimsiz bir hürriyet mücadelesi açmış olduklarını ilân etmektedirler ve kendilerini âdeta birer hürriyet kahramanı saymaktadırlar. Arkadaşlar bunların hiç birisine yer yoktur. Bir an için kendilerini hakka ve insafa davet ediyorum. Gazetelerine baksınlar, sabah, akşam büyük manşetlerle hakikatten, nezahetten ve hukuk Devletinden bahsediyorlar. Hükümetin vazifesi bu mitinglerde konuşanları tesbit etmektir. Eğer bunları tesbit vazifemiz değilse menetsinler. Hükümet bunları tesbit etmekle mükelleftir. Bunların hepsi Hükümetin elindedir ve elinde olması da kanunen lâzımdır. Oralarda bâzı muhterem refiklerinin birtakım hareketleri vardır ki, bunları burada tekrar etmeye ve söylemeye dilim varmıyor. Buna hattâ ömrüm boyunca cesaret dahi edemem. Söyledikleri, haysiyetli bir insanın diline ağır geliyor. Bunlar, küfüre alışımlı olan insanların söyliyebilecekleri sözlerdir. Şimdi kalkıp konuşmak lâzım gelirse, o repertuvarlarında neler varsa, ne kelimeler varsa söyliyebilir, ben iki misli ile şimdi burada kendilerine söyliyebilirim. Neden korkacağım Bölükbaşı Korkmuyoruz; diyorlar, biz mi kendilerinden korkuyoruz, korkacağız? Fakat insan kendi nefesine kıyamaz. Ben bunları kendilerine sitem veya her hangi bir tariz maksadiyle söylemiyorum. Bu kürsüyü el birliği ile muhafaza edelim.

Arkadaşlar, maksatları açıktır. Buraya gelmeden her birimize bir lâf söylesin, o lâftan bir fırtına, bir karışıklık çıksın, ondan sonra Meclis'te bir hercümerç olsun ve kendileri de bunu gazetelerinde geniş manşetlerle neşretsinsinler. Maksat işte budur. Bunları bilmiyor musunuz? Bunları vallahi de biliyorsunuz, billahi de biliyorsunuz. *(Gülüşmeler)* Bunlar mekşuf malûm şeylerdir.

Arkadaşlar, kendilerine insaf temenni ederim.³² *(Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

³² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 15 Birleşim 70, Sayfa 155-158*

28 Mayıs 1952 Çarşamba

Bir Önceki Birleşimde Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu'nun Sözlü Sorusunun Görüşülmesi Sırasında Usul Hakkında Diğer Milletvekillerine de Söz Verilmemiş Olmasının İçtüzük Hükümlerine Uymadığı Yolundaki Önerge Münasebetiyle

ADNAN MENDERES (İstanbul) — Meclisin sükût etmesi, Reisin sözünün tasdikına delâlet etmez mi?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Aziz arkadaşını sâkîte söz isnat etmek istiyor. Ne zaman olurdu? Eğer teessüs eden usul üzerinde konuşularak ondan sonra Riyasetin izahile gündeme geçilseydi, belki o zaman marezî hacet diye sâkitin sükûtundan mâna çıkarmaya gidilebilirdi. Yoksa teessüs eden bir usul, Meclisin yeni kararı olmadan bir reisin söziyle değişmiş sayılamaz.

HÂŞİM TATLIOĞLU (Yozgat) — Kararı peşin bildiriyor ve kimse, de söz istemiyor.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Kaldı ki, arkadaşlar, bu Meclis, geçen senenin 12'nci ayında Dışişleri Bakanımın kendiliğinden verdiği izahat üzerine, Grup namına konuşmak hususundaki, talebimizi kabul ederek bir usul tesis etti. Güzel bir adım attı, sual müessesesinin...

Aziz Başbakan, dinle.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Size değil, arkadaşla konuşuyorum.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Dinle ki peşin hükme varmış varyette sizi görmiyeyim.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ben senin ne söyleyeceğini bilirim,

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Maksat mâkul katveleri tevali ettirmektir. Asıl mesele bunu sağlamaktır.

Bir konuşma usulü teessüs etti mi murakabe vasıtalarının dışındaki bu konuşma usulünden kaçınmamak lâzımdır.

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — Takrir üzerine mi, re'sen mi?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Re'sen.. *(Gülüşmeler)* Lâtâkrabüssalâte arkasını bekle...

Bir bakan kendiliğinden gelir, izahat verir. Kendiliğinden verdiği izahattan sonra, grup namına söz söylemeyi, Yüksek Meclis kabul eder. Demek ki, konuşmayı prensip itibariyle kabul etmiştir.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yüksek Meclis kabul etmemiş, Riyaset kabul etmiştir.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Hayır. Riyaset, Meclise arzetmiştir, Meclis kabul etmiştir. Zabıt buradadır, Sayın Menderes. Böyle bu iş... *(Gülüşmeler)* Bir konuşma prensip itibariyle kabul edildikten sonra o konuşma bakanın kendiliğinden verdiği izahat üzerine kabul edilmişti diyerek, talep üzerine verilen izahat dolayısıyla esirgenir mi hiç? Kabul ediniz ki aziz arkadaşlar tenakuz olur. Yalnız tenakuz, olmakla kalmaz, asıl

ve evleviyetle söz verilmesi lâzımgelen yerde söz esirgenmiş olur. Kaldı ki, mesele nedir? Nihayet bir mevzu üzerinde Hükümetin Yüksek Meclisi tenvir etmesi değil mi? Mevzu üzerinde muhalefet grubunun veya takriri veren arkadaşın noktai nazarını dinlemekte kaçınılacak ne mahzur var? Mahzur yok, fayda var ve bunun önünü açmak zarureti var. Girdiğimiz çok partili parlâmentom rejimin icaplarıdır bunlar. Girdiğimiz yeni hayatı, eski usulün kalıpları içerisinde tazyik etmeye imkân yoktur. Bir politik sistem, mutlaka yeni şartlara intibak etmesini bilecektir, bünyeli itibariyle bilecektir, işleyişi itibariyle bilecektir. Yoksa sıkıntı kaynağı olur. Sayın Başbakan; muhalefet gelsin Büyük Millet Meclisinde fikirlerini beyan etsin derken... *(Soldan usulü dairesinde sesleri)*

Usulü tesis etmeye sen yetkilisin. Beyan etsin derken konuşma imkân ve vasıtalarının serbest olması ve serbest işlemesi esastır.

Dış politika olayları üzerinde ben burada konuşmaya başlayacağım, Riyaset Makamı mütemadiyen üç dakikan kaldı, bir dakikan kaldı derse insan, konuşmaktan feragat eder. *(Tüzük icabıdır, Tüzüğü değiştirelim sesleri)* Usule muhalif olmıyan demokratik teamülleri tesis edeceksin. Bu teamüllerle demokrasi gelişecektir. Tüzük hükümlerinin boşlukları böyle doldurulur. Atılmış hatveleri tamamlamak lâzımgelir.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Miadın doldu.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Miadımın dolduğunun farkındayım. *(Gülüştürmeler)* Muhalefetin talebi mütevazıdır neticesine siyasi mesuliyet terettüp eden murakabe vasıtalarının dışında olarak sırf Meclisi tenvir sadedinde istenen izahattan sonra konuşmak imkânını temin edecek bir usulün, bir teamülün tesisini sizden istemekten ibarettir. Bu esirgenecek şeylerden değildir. Bilâkis tutulması ve ileriye götürülmesi lâzımgelen bir tekliftir. Bunu kabul edin, bunda mahzur yoktur arkadaşlar. *(Soldan mahzur var teklif getir sesleri, gürültüler)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Teklif ver, müzakere edelim. Ortada teklif yok, kabul edin, diyorsun.³³

³³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 15 Birleşim 77, Sayfa 376-377*

20 Haziran 1952 Cuma

Büyük Millet Meclisinin 1 Kasım 1952 Tarihine Kadar Meclis Çalışmalarına Ara Verilmesine Dair Önerenin Kabulü Münasebetiyle

BAŞKAN — Efendim, Abidin Potuoğlu ve Esat Budakoğlu arkadaşlarımız tarafından verilen önergede milletvekillerinin memleket içinde dolaşmaları, inceleme yapmaları, denetleme vazifelerini hazırlamaları ve dinlenmeleri için 1 Kasım 1952 Cumartesi gününe kadar Meclis çalışmalarına ara verilmesi istenmektedir. Bu önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Söz Başbakanındır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Yüksek Heyetiniz şimdi Kasımda toplanmak üzere tatil yapmaya karar vermiş bulunuyor. Şu anda, Hükümet Reisi sıfatıyla bu toplantı devresinde Büyük Meclisin Hükümete göstermiş olduğu müzaheret ve çok verimli mesaisini şükranla anarım. Bu tatil esnasında denetleme vazifenizi lâyikeyle görebilmek üzere intihap dailerinizi teşrif ettiğiniz sıralarda iyi günler geçirmeniz ve başarılarla mazhar olmanız temennisini Yüksek Huzurunuzda arz ediyorum. Bu tatil esnasında da elbette, halkımızla temas vazifenizi görürken Büyük Milletimizden ilhamlar toplayarak yeni içtima devresine avdet etmiş olacaksınız.

Millî iradenin kaynağını teşkil eden Büyük Meclis azasının, milletimiz arasında geçireceği bu aylar hiç şüphesiz ki yeni çalışmalarımız için çok verimli olacaktır. Sizler aldığınız ilhamlarla burada Hükümeti denetliyeceksiniz, ona takip etmesi lâzımgelen istikâmeti ilham edecek çok isabetli kararlar alacaksınız.

Bu yılki çalışmalarınız dolayısıyla hepinize ayrı ayrı teşekkür eder ve hürmetlerimizi sunarken bu tatil devresinin memleketimiz için hayırlı olmasını temenni eylerim.

Büyük Millet Meclisi bu toplantı esnasında çok başarılı ve çok faydalı vazifeler ifa etmiş ve memleket hizmetinde birçok başarılar elde etmiş bulunmaktadır.

Hepinize hayırlı yolculuklar dilerim, sevgili arkadaşlarım. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Muhterem Arkadaşlar, Meclis Divanınız adına, çalışma devresi gibi, tatil devresinin de memleket ve millet için hayırlı olmasını dilerken, çalışmalarımız esnasında görmüş olduğunuz kusurlarımızı bağışlamanızı rica ederim.

1 Kasım 1952 tarihinde toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.³⁴

³⁴ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 16 Birleşim 88, Sayfa 433*

28 Kasım 1952 Cuma

Sivas Mebusu Reşat Şemsettin Sirer'in, 8 Ekim 1952 Tarihinde Balıkesir'de CHP Mensuplarının Yapmak İstedikleri Açık Hava Toplantısında Vukubulan Hâdisе Dolayısıyla Valinin Durumuna ve Devlet Bakanı Muammer Alakant'ın, Bazı Nutuklarında Bu Hâdiseye Temas Ederek Söylediği Bildirilen Sözlerinin Doğru Olup Olmadığına Dair Sözlü Sorusuna Cevabı

BAŞKAN — Söz Başbakanındır. *(Başbakan Adnan Menderes sürekli ve şiddetli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem, arkadaşlar, siyasi hayatımın belki en elemli bir vazifesini yapmak mecburiyet ile karşı karşıya bulunmaktayım. En elemli bir vazife olduğu kadar aynı zamanda hakikaten ibret vericidir.

Ak saçlı bir general, millî şef unvanını senelerce üzerinde taşımış bir insan. Devlet idaresi mesuliyetini bunca seneler tek basına omuzunda taşımak mesuliyetinden kaçınmamış ürkmemiş, hattâ bunu yaparken kendi kanaatlerine göre vatandaş hak ve hürriyetlerini hacir altına almak cüret ve cesaretini göstermiş, bu mesuliyeti dahi üzerine almış bir insan, 1946 seçimlerini yapmış bir insan, tek parti idaresinin kahramanı ve şampiyonu olarak kendisini tanıtmış bir insan, bugün karsımıza çıkarak büyük mücadelelerle bugünkü demokratik inkılâbı, bugünkü hak ve hürriyet rejimini, bugünkü hukuk devletini tahakkuk ettiren bir partinin karşısında vatandaş hak ve hürriyetlerinin müdafii kesiliyor.

Hayatının bir kısmım muharebe meydanlarında geçirmiş, yaşlanmış akpak olmuş bir zâtın böyle bir derekeye düşmüş olması hakikaten elem vericidir.

Dünkü diktatörün, bugün huzurunuzda çıkarak vatandaş hak ve hürriyetlerinin müdafiliği vazifesini üzerine alması gülünçtür. İşte bir taraftan elemli, bir, taraftan da gülünç olan böyle bir sahnenin karşısında bulunmaktayız.

Muhterem Arkadaşlarım, anlaşılıyor ki, zaman gelmiştir, anlaşılıyor ki kader konuşuyor, anlaşılıyor ki, kader hükmünü vermek üzeredir. Bu memlekette, sevgili arkadaşlarım, irtica yolunda tahrikle kanlar dökülmeye başlamış ise yarın böyle şerir metotlarla yapılan tahrikler neticesinde siyaset uğrunda da, siyaset sahasında da, siyasi maksatlarla da kan dökülmeye kadar gidilebilir. Bizce, dini, irticai tahrik edip işi kana götürenler ne derece menfur iseler siyaseti alet ederek vatandaşların kanlarını dökmek için tahriklerden bir an geri kalmıyanlar da aynı derecede menfur ve aynı derecede takibata müstahaktırlar. *(Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)*

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) — Balıkesir hâdisesini tertip edenler de aynı derecede menfurdurlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir baykuş olarak ötebilmek için harabe arayıp, karanlıklar arayıp bulmak lâzımdır. Bugün memleketin manzarasında harabeyi andıran hal yoktur. Buna mukabil aydın bir manzara karşındayız. *(Soldan bravo sesleri)* Ne hazin, ne elemli bir müşahededir, memleketin hergün muvaffakiyetten

muvaffakiyete ulaştığı bir devirde memleketine, memleket menfaatlerini tek adam olarak temsil etmek mevkiini uzun seneler işgal etmiş olan bir zat, memleketin elde ettiği her muvaffakiyet karşısında yeni bir fitne hamlesiyle ortaya çıkmak ve bu muvaffakiyetleri inkâr etmek gayreti içinde çırpınmaktadır. Bu hakikaten acı bir şeydir...

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — Milli faşist.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bir an için bu zatın zihnindeki, ruhundaki kanaatlerine yer vererek bu memleketin idaresine min tarafillâh kendisinin memur olduğunu kabul edelim. Hakikaten kendisinden başka bu memleketi idare edecek adam yoktur diyelim. Kendisi buna inandığı içindir ki, vatandaş hak ve hürriyetlerinin üzerine çöreklandı. Zaman geldi kendisinin Allah tarafından gönderilmiş olduğunu farzettii, kendisinin bu mülkün sahibi hakikisi, vârisi hakikisi olduğu kanaatine vardı. Şimdi Farzediniz ki kaza, kader eseri, hastalandı bir hâdise vukua geldi elini çekmek mecburiyetinde kaldı. Farzediniz ki, sizler kâhyalarsınız ve memleketin sahibi hakikisi odur. Farzediniz ki, bizler, kâhya olarak, vekil olarak memleketi onun namına idare ediyoruz. Şimdi, bu zat bize sorabilirdi; “Ben size bu memleketi şu halde teslim ettim, siz bu hale getirdiniz, ne hakla bunu yapabildiniz”. Biz hakikaten kâhyalar ve memleketi onun namına idare eden insanlar olsak, acaba memleketin iç politikasındaki, dış politikasındaki, ekonomisinde ve maliyesindeki bu inkişaflardan sonra bunu bizden sorabilecek vaziyette midirler. Bize memleketi, milleti ne hâle getirdiniz diyebilecek halde midirler. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Arkadaşlar; bu memlekette zulüm yoktur. Bu memleketteki zulüm devri İsmet Paşa ile onun iktidardan düşmesiyle kapanmıştır. *(Soldan bravo sesleri, çok şiddetli alkışlar)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Vereceğim hepsinin cevabını.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Alacaksınız hepsinin cevabını, ebediyete kadar. Bir insan tek başına mevcudiyetiyle, bir memleketin istikbaline engel olmak isterse onun hakikaten bedbaht olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Arkadaşlar; bir adamın kendi ihtirasıyla, memlekette bir mülkiyet, iddiasıyla memleketi benden başka kimse idare edemez iddiasıyla ortaya çıkıp bu memleketin istikbalini körletmeye çalışmasına imkân ve ihtimal mevcut değildir. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu kürsüye gelinir de “zulüm vardır” denirse, ben de kendisine derim ki, “zulüm yoktur”. Bu kürsüye gelinir de denirse ki “adalet baskı altındadır”, “hayır, yoktur” derim, o vardır der, ben yoktur derim, 40 yıl burada çekişiriz, kendisi iddiasını ne ile ispat edecektir. İspatı mümkün olsa, biz ispat yoluna gidecek olsak 1946 müspet bir delil olarak önümüzdedir, 1946 vatandaşların kalbinde yer etmiştir. 1946’da kanunun mevcut olup olmadığını bize söylesinler. 1946’da kanun mevcut mu idi? 1946’da kendisinin mebus seçilmediğini bilmiyor muydu? 4 yıl gayrimeşru Devlet Reisliği yaptığını İsmet Paşa bilmiyor mu? *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* Vatandaşların haklarını iptal etmek yolunda bizzat emirler vermemiş miydi? İsmet Paşa milletvekillerini takip etmek için bütün milletvekilinin peşlerine hafiyeler koymamış mıdır?

İsmet Paşa bu memlekette tabutlukların mevcut olduğunu bilmiyor muydu? İsmet Paşa bu memlekette vatandaşların katledildiklerini bilmiyor muydu? Meza mameza mı olmuştu? Tarih huzurunda muhakeme edilecek... Buraya gelsin, zulüm, nerede

olduğunu isbat etsin. Memlekette zulüm var diyen insan bu memleketin şurasın da, burasında, yarın öbür gün siyasi sahalarda kanların dökülmesini tahrik eden adamdır. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)* Hırsı için bu memleketi bir baştan öte başa ateşe vermek isteyen, adamdır. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Paşa, yeter artık.. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Millete bırakın idareyi. Bu memleketi, bizim gibi memleketin içinden gelmiş olan insanlar idare etsin. *(Soldan şiddetli, sürekli alkışlar)* O günden bugüne kadar memleketin ne maddi ve ne de manevi itibarı bir milimetre, bir santim eksilmemiş, artmıştır arkadaşlar.

Arkadaşlar; memleket huzur içindedir, memleket siyasi emniyet içindedir, vatandaşların emniyetsizlik vardır diye bir dâvası mevcut değildir.

Bütçe, onların bıraktıklarının iki misline çıkmıştır, dış ticaret üç misline çıkmıştır, işte bütçe, işte işlerimiz.

Buraya geliyor istediği gibi konuşuyor, bu kürsüye çıkıp zulüm vardır, diyor. Buraya çıkıp zulüm vardır demesi dahi, bu memlekette zulüm olmadığının en bariz delilidir. Bu memlekette zulüm olsa idi buraya çıkıp söz söyleyemezdi.

Arkadaşlar, buraya gelsin konuşsun, ben kendisine söz veriyorum, arkasından esaslı cevaplar alacaktır. *(Soldan şiddetli alkışlar, kürsüye kürsüye sesleri)*

BAŞKAN — İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem Arkadaşlar, bir Devlet Bakanı ve Başbakan evvelâ beni Büyük Millet. Meclisine karşı mütadımız olan ve mecbur olduğumuz hürmet vazifesinde kusur etmiş olmakla itham etmek istediler. Bu ithamı reddederim. Büyük Millet. Meclisinin karşısında nasıl konuşulacağını bilirim ve hiçbir zaman Büyük Millet Meclisine Devlet. Bakanı ve Başbakan gibi muamele etmek seviyesine düşmem.

Şimdi, mevzuubahis olan mesele, benim beyanatım üzerine açılmış bir münakaşadır. Bu beyanat iç politika üzerinde umumi görüşme açılmasıyla bütün meselelerin tetkik edilmesiyle hallolunabilir. Buna yanaşmıyorlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kim yanaşmıyor?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Büyük Millet. Meclisi gensoru teklifini kabul etmedi diyorlar. Söylesinler, taraftar mıdır? *(Soldan Meclis kabul etmedi sesleri)*

Matbuatta intişar eden haberlere göre kendileri gensoru açılmasına mümanaat etmişlerdir.

İkincisi; zulüm üzerinde açılmış olan münakaşayı genişletiyorlar. Bu iki şıktır:

1. Zulüm yoktur, esasını söylüyor.

2. Benim yaptığım zulümlerden bahsediyor. *(Soldan Doğru sesleri)* Benim yaptığım zulümlere dair söylediklerinin hepsi yalandır. *(Soldan Doğru doğru sesleri, gürültüler)* Hepsi |baş iftira tertipçisi olarak kendilerinin aile toplantılarında büyük memleket propagandası olarak hazırladığı çirkin tertiplerden birer tanelidir. *(Gürültüler)* Zulüm yapan adam dalkavuğa muhtaçtır ve dalkavuğa itibar eder. Başbakan, benim deham, benim irşadıyla, memleketi ihya ediyor, diye yazılı yazılarla B.M.M. kürsüsünden bana hitap eder ve yazardı. Ben, bulların hiçbirisine asla iltifat etmezdim. *(Sağdan, Bravo sesleri)*

Bütün bunlar arasında, arzettiğim gibi ben bu dalkavukluğa ve maddahlığa iltifat etmiş olsaydım, içinde bulunduğumuz demokrasi rejimini bu memlekete getirmiş

olanlar arasında bulunmazdım. Bu memlekete bugünkü demokrasiyi getirmiş olanlar içinde daima bulundum ve başlıca çalışanlar arasında kaldım. (*Sağdan Bravo sesleri*) (*Soldan Allah için sesleri*)

Şimdi tarihî hâdiseler karşısında işleri bu derece mugalataya sokmak ve bir taraflı olarak, radyosu ile taraftar gazetelerle mütemadi propagandalarla bunlara inandırabileceğini zannetmek, kendisinin zavallı bir anlayışıdır. Ayıldığı zaman nerede olduğunu görecektir.

Arkadaşlar, ben İzmir'deki nutkumda zulme misal olarak muayyen bir mevzuu söylüyorum. (*Ne imiş sesleri*) Demokratik bir rejimde muhalefet partisi, hususi bir kanunun tehdidi altında yaşıyorsa, zulüm var demektir. Söylesin Başbakan... (*Soldan hangi kanun? sesleri*) Muhalefet partisi aleyhine hususi bir kanun çıkarmak, bununla muhalefeti bertaraf etmek, onun hakkında muamele takip etmek teşebbüsü var mıdır? Bu teşebbüs yürürlükte midir? Bu teşebbüs çıkacak mıdır? (*Soldan çıkacak, çıkacak sesleri*) Söylesin.

Hükümet olarak, parti lideri olarak, muhalefet partisi aleyhine hususi bir kanun çıkacaktır; muhalefet bugün mer'î olan kanunların tesiri ve teminatı altında değil demektir.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — O paraları hangi kanunla topladın?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Böyle tor tehdit vâki ise, muhalefet partisinde 'bulunan vatandaşlar zulüm altında yaşayacaklar.

MURAD ALİ ÜLGEN (Konya) — Yani isyan edecekler.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, biçareliğin, aczin, zavallılığın güzel bir manzarasını seyretmiş oluyorsunuz. Zulüm, zulüm diye bağırdığı neymiş arkadaşlar; Halk Partisinin, mağsup, mesruk, olan malları, Halk Partisinin değil Hazinesinin malları hakkında bir kanun çıkacak mı, çıkmıyacak mı? Bunun için Gensoru açılmasını istemiş, Hükümet de Gensorudan kaçıyormuş, Mevzuu nedir Gensorunun? Böyle bir kanun çıkacak mı, çıkmıyacak mı? Acaba hiffet mi getirdi İsmet İnönü diye düşünmek lâzımgelir.

Meclisten bir kanun çıkacak mı, çıkmıyacak mı, diye Hükümetin istizaha çekilmesi, hakikaten gülünçtür. Bu akıl hiffetinin bariz bir delilini teşkil eder. (*Soldan bravo sesleri*)

Arkadaşlar, Gensorudan vazgeçecek miyiz, geçmiyecek miyiz? Biz mahalle köşesinde, cami avlusunda horoz mu dövüştürüyoruz, koç mu dövüştürüyoruz? Kaçtık mı, kaçmadık mı? Korktuk mu korkmadık mı bunu düşünüyorlar. Bizim korkmadığımızı, nasıl mücadele ettiğimizi kendileri çok iyi bilirler. Neden korkacağı? Bu bir nizamname meselesi, bir hukuk mevzuudur, kanun meselesidir. Muhalefet diyecek ki, korktunuz.. Siz diyeceksiniz ki, korkmadık.. Memleketin binbir derdi acele tedbir beklediği bir zamanda binbir muazzam işin içinde bulunduğumuz bir zamanda, İsmet Paşa bu kürsüde sabah akşam âdi politika sahneleri yaratacak. Hükümeti, yeni iktidarı işinden alıkoyup kendisi kenarda çubuğunu yakıp kıs kıs gülecek. Ama memleket işleri görülemeyecekmiş, vatandaşın ihtiyaçları temin edilemeyecekmiş, ıstıraplar devam edip gidecekmiş. Onun nesine gerek... Yeni iktidarı iş yapmak hususunda kösteklemeye muvaffak olursa, milletin gözünden düşürebilirse bu yeter ona. Beri tarafta milletin işi varsın görülmesin,

varsın milletin işleri temin edilmemiş olarak bir tarafta kalsın. Maşallah Paşa, Siz bu milletin aklı seliminden şüphe mi edersiniz. Âdi politika oyunlarına alet olup Hükümet Gensorudan kaçtı mı diyecekler? *(Gülüşmeler)* Muhterem Arkadaşlar, kanun var mı, yok mu diye soruyor, kendisi benim sorduğuma cevap vermedi, 1946'da ne yaptığını söylemedi, cesareti var mı ki, söylesin?.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Derhal, derhal.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Elbette vereceksin, Millî iradeyi seneler senesi zımnî baskılarla ayak altında tutan, sonra 1946 devresindeki gibi bir muhalefetin ortaya çıkmamalı için cebirle, kahirle, Türkiye'nin kırk bin köyünde zulüm yapmak suretiyle vatandaşın rey hakkını, Millî iradesini param parça etmiş olan bir insanın millî iradenin bir mümessili olarak tekrar bu kürsüye gelebilmesi, huzurunuzda çıkabilmesi, işte anormaldir, gayritabiî olan budur. Bu hâdisedir ki, bugün kalbinizi heyecan ve ıstırapla dolduran manzaranın sebebini teşkil etmektedir. Başka memleketlerde böylelerini ya millî hudutlar haricine çıkarırlar, yahut... *(Soldan şiddetli alkışlar... Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, bir memlekette milletin haklarını gasbetmek, vatandaşların hak ve hürriyetleri üstünde seneler ve seneler oturmak ve ondan sonra, sırtında yumurta küfesi yok ya, bu defa da dönüp demokrasi havarisi kesilmek kolay değil. Maşallah paşam, maşallah. Size bu hakkı vermezler paşa, kalkacak İzmir'de düzme, dört cümlelik nutuk söyleyecek, zulüm var diyecek ve buna Türk milleti inanacak öyle mi?

Diyorlar ki, sözlerine Türk milleti inanmıştır. Eğer Türk milleti sözlerinize inanmış olsaydı sizi şimdi oturduğunuz şu yere geçirmezdi. Türk milleti bize inandı ve bizi buraya getirdi.

REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas) — Hitler de böyle gelmişti. *(Soldan şiddetli gürültüler)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, şimdi başka bir hâdiseyi şu bakımdan müşahade edebilirsiniz, diyorlar ki, Hükümet istizah takririne mâni oluyor, öteden beri yaptıkları, icraatları, mazileri, göz önünde iken artık memleket menfaatlerini koruyan meşru bir muhalefet yolundan tekrar iktidara gelmenin kendileri için muhal ve gayri mümkün olduğunu anladıktan sonra bütün ümitleri bizim partinin arasına nifak sokup aramızı açmak olmuştur. Biz buraya 60 kişilik bir grup olarak girdik, daha fazlasına müsaade etmediler, öteden beri nifak sokmak suretiyle bizi ikiye böldüler. Bunun tadı damaklarında kalmıştır. Onu tekrar tadabilmek için mütemadiyen uğraşmaktadırlar.

Muhterem Arkadaşlar, işi şuraya götürmek istiyorlar: Bir defa Hükümetle Grup arasında bir zıddiyet, bir muhalefet sokabilirlerse dâva kendiliğinden halledilmiş olacaktır; o zaman İsmet Paşa dilediğini yapabilmek için imkân elde etmiş bulunacaktır. Ben Halk Partisi demiyorum, Halk Partisi ile İsmet Paşa zihniyeti arasında esaslı farklar bulunmakta olduğunu mütemadiyen söylemekteyim, bunu söylemekten de asla farîğ olmıyacağım.

Muhterem Arkadaşlar, muhalefet mefhumu daima muhterem olacaktır. Fakat bu memlekette zulüm yapmış olan İnsanlar, bugün hangi ölçüye göre zulümden bahsediyorlar?

“Halk Partisinin mallarını alacak mısınız, almıyacak mısınız?” diyorlar, iki kelime ile söyleyeyim: Alacağımız varsa bunlar Halk Partisinin malları değil, Halk Partisinin mallarına Devlet asla tenezzül etmez. Millet hazinesi onların bir habbesini kabul etmek tenezzülünde bulunmaz. Fakat onlar tenezzül edip Hazineci soydular. Fakat bir devir gelir, millet hazinesinin sahibi olan insanlar, sizler gelip de hesap sorarlarsa ne dersiniz? Burada huzurunuzda “Bir Halk Partisi var, bu partinin milyonları ve milyonları var. Bu milyonların ciheti iktisabı ne kendi nizamnamelerine, ne de o zamanın kanunlarına uygun değildir” diye bir mesele getirilse ve bunun için sizin fetvanız, kararınız, hükümlerinizi arzu edilirse acaba siz millet hazinesinin vekilleri, sahipleri “biz Hazinesinin bu haklarını görmekten, ihkak etmekten imtina ederiz” diyebilir misiniz? *(Soldan asla sesleri)*

Şimdi kanun çıkacak mı, çıkmıyacak mı diye mütemadiyen bağıryorlar. Suçlu, bir taraftan vuruyor, bir taraftan da ne vuruyorsunuz diye bağıryor.

Niçin telâş ediyorlar, tereddütleri niçindir? Bu kürsüde, Yüksek Meclisin encümenlerinde bunlar konuşulmıyacak mı arkadaşlar?

Niçin bizi tehdit ederek söz almak istiyorlar? Vazgeçecek misiniz, geçmiyecek misiniz diyorlar. Geçmiyecek olursak harekete mi geçeceksiniz Paşam?

Arkadaşlar bir tehdit altında bulundurulmak istendiğinizin elbette farkındasınız. *(Soldan evet sesleri)* Bu kanun çıkacak mı, çıkmıyacak mı, sarih olarak söyleyiniz, diyor ve bunun Hükümetten soruyor. Hükümet böyle bir kanunun çıkacağını veya çıkmıyacağını Büyük Millet Meclisi namı hesabına nasıl söyleyebilir, nasıl konuşabilir? Bunun imkânı yok. Bunun imkânı olmadığını elbette kendileri de bilir, anıp bunu sorması, bunu bir istizah mevzuu yapması lâzım. Bu suretle bir taraftan istizahtan kaçtı diyecek? Diğer taraftan bu zımni tehdidi huzurunuzda ifade etmek imkânını bulacak. Tehditler devri çoktan geçti Paşam, bugün tehditlere boyun eğecek insan yoktur.

Arkadaşlar, bir içtimai ve siyasi cereyan, seli huruşan halinde gelir, eskiyi yıkar, eski yıkıntının bekası, bakıyetissüyufu kendisini yenen silâhın ne olduğuna yattığı yerden bakar, Onu elde edip tekrar idamei mevcudiyet yollarını arar. Yattığı yerden görüp de elde etmek istediği silâh hak ve hürriyet silâhıdır. Bunu sizlerden almak istiyorlar. *(Asla alamazlar sesleri)* Sizler bak ve hürriyet silâhını, hak ve hürriyet bayrağını ellerinizden başkalarına kaptıracak bir teşekkül değilsiniz. Bu partinin kadrü kıymeti bu memlekette rakipsizdir. Bir miktar gayrimemnun eski ismi bu kadar dillere destan olmuş olan bir zatın, neler söyleyeceğini merak eden bir takım mütecessisleri etrafında toplanmış görerek “kalkın ey enli vatan” gibi bir zulme kapılmak hakikaten büyük bir bedbahtlık olur.

Şimdi memlekette bugüne kadar hiçbir zaman görmedikleri, bilmedikleri, hâk, hürriyet ve adalet vardır. Kendilerinin de bugün bunâ ermiş olmalarından dolayı Paşadan şükran borcunu eda etmesini bilhassa rica edeceğim. Lütfen, bunu da eda etsinler. Bu memlekette, vatandaşlar kendi iktidarları zamanında olduğundan on kat daha emniyet içindedirler Bu memlekette yalnız ve sadece emniyet değil, hem siyasi emniyet, hem de içtimai emniyet vardır, içtimai ve siyasi hak ve hürriyetlerinin, emniyet altında bulunduğu dair kanaati kâmile vardır. Eğer uzun seneler müdafaa ettiğini söylediği Memleket menfaatlerinin kaygısı zerre kadar vicdanında kalmışsa, böyle bir güne eriştiğinden dolayı şükranı eda etmesi lâzımgelir. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, istizah nedir? İstizah tavrı kabul de olunabilir, ret de olunabilir. Sarahaten söylemek lâzımdır ki, herkesin bilmesi lâzımdır ki, istizah tavrı kabul edilebildiği gibi, ret de edilebilir. Ne zaman kabul edilir, ne zaman reddedilir?

Bir defa istizah tavrının hakikaten nizamnamenin ruhuna ve maddesine uygun ve kâmil bir istizah tavrı olması lâzımdır.

Esefle söyleyeyim ki, Kore mevzuunda Demokrat Partiyi köşeye sıkıştırdım zannettiği sırada bir istizah tavrı ile geldi. Okuduğumuz vakit şekle ve ruha uygun bulmadık ve reddettik. Fakat başka, bir milletvekilinin aynı mevzudaki tavrı üzerine istizahı açtık ve en tehlikeli mevzuda konuştuk.

O zaman kendisinin neler konuştuğunu, sonra da zehirli propagandalarını nerelere kadar götürdüğünü İnlıyorsunuz. Yarını ağızla dış politikada beraber olduğunu söylüyor, fakat bizi dış politikada da bizim muhalefette bulunduğumuz zaman yaptığımız gibi sarahatte açıkça ve samimiyetle desteklemiyor.

Muhterem Arkadaşlar, dış politikamız elbette onların zâmanından 10 kat daha sıhhatli, 10 kat daha emin ve isabetli surette tesbit edilmiş ve bütün merhaleleri muvaffakiyetle ahmakta bulunmuştur. Bu mevzuda da bizi muvaffakiyetten alıkoymak için zaman, zaman birçok tedbirlere başvurmaktan geri kalmadılar.

İstizah tavrına tekrar geliyorum arkadaşlar, yerilen istizah tavrının İçtüzüğün târifatına tamamen uygun olması lâzımdır. Ondan sonra Yüksek Heyetinizce bu hususta bir kanaatin husulü lazımdır. Yani, o istizah tavrında bahsedilen mesele, bir istizah Mevzuu olabilir mi, olamaz mı Çünkü burada Hükümetin kanun hilâfına bir hareket yaptığı, kendisine verilmiş olan salâhiyetleri kötüye kullandığı kanaatini verecek bir şemme mevcut mudur, değil midir. Buna ait kararı sizler vicdanlarınızı yoklayarak verirsiniz. Konuşmaya konmadan ret veya kabul edersiniz. Kabul etmek ne kadar hakkınızsa, reddetmek de o kadar hakkınızdır. Fakat parlamenter sistemin, parlamentolar hayatının bu en tabîî hâdisesi ele alınıp da, istizahtan kaçtınız, niçin kaçtınız, buna niçin yanaşmıyorsunuz, diye çocukça ortaya çıkmak, kırk yıl Devlet idare etmiş ıllımanlara yakışmaz. Biz bu oyunların peşine takılıp sürüklenecek değiliz? Bizim ciddi işlerimiz var, arkadaşlar, Şurada Büyük Meclisin kaybettiği zamana dahi acımak lâzımgelir. Fakat ne çare ki bir muhasebe yapmak icabediyor. Zamanımız çok kısa, dört senelik iktidarımızdan arta kalan müddet gözümüzün önünde, yapılacak işler, namütenahi uzun yılların ve ihmallerin eseridir, bu memleketin hayatı mevcudiyetini tehlikeye koyacak kadar büyüktür. Canıyane denilecek kadar büyük ihmallerin harap bıraktığı memlekette görülecek işler o kadar çoktur ki, sizler bunların üzerinde ne dereceye kadar göz nuru dökseniz zamanla bağılısınız. Bu kısa müddet içinde başarılarınız zamanla mahdud olacak. Hal böyle iken sizin dikkatinizi oradan çekip, önünüzde bir sürü kanunlar varken sizi burada bisut bir mücadele içine sokarak gayretlerinizi heba etmek isterler. Bu oyuna gelmiyeceğiz vicdanlarımız bu kanun çıktı mı, çıkmadı mı, çıkacak mı, çıkmıyacak mı, diye istibah altında kalamaz. Yoksa paşa hazretlerinin arzusuna ittiba edersek bu kürsüye geleceğiz, arenada doğuşenler gibi doğuşülecek, etraftaki seyirciler şad olacak.

Arkadaşlar; mevcutsa zulümü ispat etmek için mahkemeler açıktır. Dediler ki, mahkemeye sevkedin elbetteki Yüksek Meclis bu malları mahkemeye sevkedip etmemeyi

düşünecektir. Bu hususta hukuki mütalâalar ortaya konulacaktır. Zamanlarında mahkemeye müracaat etmek mümkün müydü?

Evvelâ şunu düşünmek lâzımgelir: Bu mallarla alâkalı işler zamanında şekline uydurulmak suretiyle yapılmış ve Büyük Millet. Meclisine yaptırılmıştır. Büyük Millet. Meclisine yaptırmış oldukları işlerin dâvası, muhasebesi Sulh mahkemelerinde görülmez, dünyanın hiçbir yerinde böyle olmamıştır. Biz kendi defterlerinden çıkarılarak tesbit ve tanzim edilen 48 parça cetveli onlara gönderdik. Evet veya hayır demediler. Kendi defterlerinden çıkarılan hesap ve cetvellere nazaran C.H.P. si emlâkinin %97 sini nizamların dışında ve o zaman mevcut kanunlar hilâfına olan gayrimeşru iktisaplar teşkil etmektedir. Bunun cevabını mükerreren istediğimiz halde verememişlerdir.

FERİD MELEN (Van) — Verdik.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet verdiniz, iki buçuk sene evvel gönderilen listelere dün cevap verdiniz. Fakat o da cevap değildir, tam mânasıyla kaçamak. Bu hesapların broşürleri millete neşredilecektir. Millet bunları görecek. Tarih de gösterecektir. İsmet İnönü'nün altındaki otomobilin benzini, şoförünün maaşı kendi kesesinden değil, milletin mağsup parasından ödenmektedir. *(Soldan bravo sesleri)* Bunu bilerek otomobillerine binsinler. Partideki paralarının malı mağsub olduğunu bilsinler. Hangi parayı kullanıyorlar, hangi varlığın safasını sürüyorlar, bunları millet de bilsin, kendileri de bilsin, ö zaman, evliya kisvesine bürünenlere kimse inanmaz. Malıma dokunma da ne istersen yap. Arkadaşlar bütün adaletsizlik dâvası, adaletin baskı altında kalması dâvası, bütün hukuk devleti mefhumunu çiğneme dâvası, siyasi emniyet dâvası gele gele Halk Partisinin mallan meselesine geldi, dayandı. Bakınız bir defa, İzmir'de nutuk söylüyor, tehdit ediyor, Adaletsizlik var diyor. Var diyeceksiniz de ne olacak? Bu memleketi jurnal etmek, bu memlekette irtica vardır demek, bu memlekette adaletsizlik var demek, bu memleket istibdat altındadır demek memleketin hangi menfaatine uygundur ve bu sözleri kim söylüyor?

Paşa, bu memlekette hava raporlarının neşrini meneden, din hakkında yazı yazılmasın diyen, aile kavgalarının, deniz kazalarının nesrine izin vermiyen, bir emriyle bunları yazan gazeteleri kapıyan kimdi? Sizin zamanınızda biri kürsüye gelip de zulüm var deseydi, onu tu memleketin hudutlarından dışarı atardınız. Şimdi zulüm var derken insaflı elden bırakmayın, insaf, dinin de ahlâkın da temelidir, Milletvekilliği sıfatını hakkiyle temsil eden, şurada oturan arkadaşlardan soruyorum, bu nevi mücadeleler hangi vatanın yararınadır? Bu nevi mücadeleler hangi adaletin istihsali içindir? Memleket menfaatinin icabı bu mudur?..

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Vatan hizmetlerinin en büyüğü sizinle mücadele etmektir. *(Soldan gürültüler, sağdan alkışlar)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Paşa, hakikaten inanıyor musunuz? Yarabbi sen affet. Siyaset mücadelesinin bir insanı bu kadar değiştirebildiğini görmek ne hazindir. Paşa, bırakın bu mücadeleleri, bu nevi mücadele olmaz. Deyin ki Paşa, ben devrimi yaşadım, deyin ki, bunlar da bu memleketin evlâdıdır, bunlar da bu memleketin nesilleridir, yetiştirdiğim nesillerdir. *(Soldan bravo sesleri)* Böyle deyin ki, herkes size hürmet etsin, kalbiniz müsterih olsun, düne bakmasın, buna dünün icaplarıdır deyip geçsin. Fakat paşam hilafı hakikat dâvalarla bu kürsüye gelirdeniz, ne

zaman samimiyetsizlik ve sahte maske taşıyacak olursanız ve milletin huzuruna böylece çıkmak isterseniz biz de maizi eşelemek mecburiyetinde kalırız.

Siz bir rejimi devrdiğiniz zaman darağaçları kurdunuz, biz böyle bir mazinin bakiyesini kazımak için böyle bir zihniyeti kökünden temizlemek için, “devri sabık yaratmıyacağız” dedik. “Devri sabık yaratmıyacağız demek, çevri sabık telâkkisinin icabettirdiği usullerle hareket etmiyeceğiz” demektir. Hakikaten devri sabık vardır. 1946’dan evvelki devre, bilhassa 1950’den evvelki devre, devri sabık olmak lâzımdır. Çünkü onun şartları başka idi. Ankara Milletvekili arkadaşlarımdan soruyorum: Kendisinin milletvekili bile seçilmediği o seçim zamanında bir köyden Öbür köye, namzet olduğunuz halde gidebilir miydiniz? Ankara’nın çok yakınında bulunan Çubuk’tan, vatandaşlar kan içinde, sıra sıra, kâfile kâfile parti kapılarına geldiler, fotoğrafları alındı.

Muhterem Arkadaşlar, her hangi bir yerde bir ocak açtıksa beş defa kapattı, kaymakamı ile, valisi ile, sabahtan akşama kadar takibe mâruz bıraktı. Hepiniz bunları biliyorsunuz. Bunlar masal mıydı? Ben insaf istiyorum Paşadan. Bu memlekette nifak, nifaktan bahsetmekle başlar. Neyimiz eksik, dost, düşman bizi övüyor, buna mukabil sadece Paşa mutmain değil. Çünkü o zannınca bu memleketin sahibidir. Diyor ki: “Ben çöp çöp üstüne koyarak bu vatani yaptım, benim vatanımı ne yapıyorsunuz?” Böyle bir malikiyet hissiyle ruhunun derinliklerinde nasıl bir irtibat tesis ettiğini müşahade etmek şayanı hayrettir. Bunu sözlerinden anlamak pekâlâ mümkündür. Tek başına memlekete tesahup ediyor ve tek başına bu memleket hakkında konuşuyor. Bunu, bu hakkı nereden alıyor? Biz sizin gibi istilâ veya fetih hakkına dayanarak mı geldik bu iktidara? Milletin itimadına, reyine dayanarak geldik, tehditlerinizin hiçbir zaman tesiri ve hükmü yoktur. Fakat dikkat etmek lâzımdır. *(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Başbakan, mütadı olduğu üzere, bir tez tertip eder, bana veya muhalefet partisine mal eder, sonra onunla mücadele eder. Şimdi öteden beri söylediği bir sözü burada tekrar edeyim:

Biz; milleti yalnız biz idare ederiz, bizden başkası idare edemez kanaatini taşıyormuşuz. Bu, sadece bir iftiradır. Eğer hakikaten buna ciddî olarak inanıyorsa kendisini böyle bir yanlış telâkkiden tedavi etsin.

Gerek şahsı, gerek partisi bu memleketi idare etmek için tek mercidir, tek ehliyet sahibidir kanaatinde olan insanlar, ellerinde bulunan kudret ile mücadele ederler, içinde bulundukları devri tekemmül ettirip bugünkü hale getirirler mi? Kendisi demokratik rejime girmeyi ve eski rejimden bu hale geçiş milletin hayatında bir idare kurulmasını nasıl telâkki ederse etsin, tarihi hâdise budur ki; C.H.P. Cumhuriyet devrinde yaptığı ıslahatın bir sonuncusu olarak bu memleketin idaresini demokratik tekâmüle mazhar etmiştir.

Şu halde memleketin idaresinin yalnız kendi ehliyetine muhtaç olduğu telâkkisini yaşamamıştır. Böyle bir telâkkiden tamamiyle muarradır.

Şimdi, memleketi yalnız biz idare ederiz telâkkisini bize mal ederek söylediği sözlerin hepsi beyhude zahmettir, baş iftiradır ve kendisi için sadece aciz ifadesidir.

Bunu bir iki defadır söylüyor: 1946’da seçildim mi, seçilmedim mi? 1946’da seçildim. *(Soldan hayır hayır seçilmedin, yalancı, sesleri)* Dinleyin, dinleyin, dinleyin.

8'nci Büyük Millet Meclisi kanuni bütün mânasıyla seçildi, geldi ve vazifesini ifa etti. *(Soldan gürültüler)*

Şimdi dinleyin. 1946'da ben Ankara'dan seçildim.

MURAD ALİ ÜLGEN (Konya) — Seçilmedin Paşam.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — O zamanki Ankara Valisi bugünkü idarede de validir. Seçilmedin, edilmedin diyeceklerine mahkemeye verselerdi.

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — Seçilmedin zabıtlar var.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Onu neşret, sinler. Yoksa şimdi hatırlarına gelen her hangi bir şeyi, şu tarzda olmuştur, bu tarzda olmuştur, diye indi bir hükme bağlıyarak yürüttüğü muhakemenin kıymeti yoktur. Bunları istirdat olarak söylüyorum. Hukuki düşünmeye alışsın, alışsın buna. *(Soldan gülüşmeler)*

İstizah üzerinde çok duruyor. Şöyle olmuştur; biz iki defa istizah tavrı verdik. Bunlardan birisi: Meclise danışmadan, Meclise ait olan karar Hükümet tasahup edip, kullanarak Kore Harbine girdik. *(Soldan Bunun münakaşası yapıldı sesleri)* Memleketin emniyeti, dış meselesi üzerinde umumi bir görüşme açılın, dendi. Kabul etmediler. Demek ki, dış mesele üzerinde bir harb kararı verildiği gün, umumi müzakere açılmasını istedik, kabul etmediler, iki buçuk sene sonra kendi beyanlarıyla, memlekete verdikleri telaşlarla iç politika meselesi mühim bir mevzu halini aldı. Bunun üzerine umumi bir münakaşa açılın, dedik. Onu da kabul etmediler. Hükümetin hangi işine mâni oluyor musunuz? Bu Hükümet, iç ve dış politika üzerinde muhalefetin talebi üzerine umumi müzakere açar mı, açmaz mı? *(Soldan Usulünde teklif etmek lâzım)* Bu, bir zihniyet meselesidir. Bu Başbakan, Hükümetin iç politikası, dış politikası üzerinde muhalefet umumi müzakereye girişmek niyetinde değildir. Bu anlayış antidemokratiktir.

Muhalefet, zulüm olarak birçok mevzu söyleyebilir. Adaleti, istiklâl ve emniyet içinde işletmiyen her teşebbüs bir zulümdür.

PERTEV ARAT (İzmir) — Var mı böyle bir şey?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Vardır. Başbakanın bilmesi lâzımdır ki; biz memlekette ıstırabın, şikâyetin ifadesiyiz. Bu yanırları, meseleleri millet kürsüsüne, halkın önüne getirmek vazifesindeyiz. Bu vazifeyi ifa edeceğiz, bu vazifeyi meşru olarak karşılamaya mecburuz, buna alışacaktır. Tek Parti devrinin en iyi yetişmiş olanlarından birisidir. *(Sağdan Gülüşmeler)* Halk Partisinin sıhhatli olarak getirdiği demokratik rejime bir türlü alışamamıştır. *(Gülüşmeler)*

Arkadaşlar, Başbakanın zihninden geçen, tekrar eski tek parti devrine dönmektir. *(Sağdan: Bravo sesleri)* Çünkü o devirde, kendisi, vaktiyle yaptığı gibi, kendisine de birtakım insanlar dehasından, dirayetinden, büyük hasletlerinden bahsederek yazarlar. O, onları nasıl kullanır? Bugün nasıl kullandığını görerek anlıyoruz. *(Sağdan Bravo sesleri)*

Şimdi muhalefet, mevcut olan kanunların teminatı altında mıdır, değil midir? *(Soldan Kahkahalar)* Muhalefet Partisi her hangi bir suç işlediği zaman, her hangi bir borç meselesi, alacak meselesi karşısında muhatap olduğu zaman, mevcut kanunların teminatı içinde muamele görecektir midir? Başbakanın bütün sözlerinden anlaşılıyor ki; bu Meclis isterse; kendisi burada söyledi; hususi bir kanun çıkarabilir. Muhalefet Partisi aleyhinde her hangi bir mesele için, ihtiyaç için hususi bir kanun çıkabilmesi

ihtimali mevcut olduğu müddetçe, o memlekette muhalefet emniyet altında değildir, o memlekette siyasi emniyet yoktur. Siyasi emniyet olmıyan rejimde zulüm vardır. (Sağdan, Bravo sesleri, alkışlar)

BAŞKAN — Başbakan.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — İş inada bindi, sabaha kadar arkadaşlar.

SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — İki parti başkanları konuştu. Müsaade edin de biz tarafsızlar da konuşalım.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, hakikaten burada birtakım hürmetsiz konuşmalar aldı, yürüdü ve bunlar en ağır gazetelerin sayfalarında dahi yer aldı. Ama bunun sebep ve menşelerini elbette takdir edersiniz.

Şimdi buradaki konuşmalarının seyrini takip ederek kendilerine cevap vermeye çalışacağım. Ben mevcut olmıyan bir hâdiseyi ortaya atamışım, bir fikri ortaya atarmışım, ondan sonra kendi kendime onunla mücadele yaparmışım. Aman ne güzel şey.

Bakınız arkadaşlar, benim şu sözümü bu neviden bir mevzu yapmaktadır: Ben “bu memleketi kendilerinden başka idare edecek kimse bulunmadığına kanaat getirdikleri için” cümlesini sarf ettim. Buna mukabil bu sözleri söylüyor. Bu partinin içinde benden başka reis olacak yoktur, demek ve bizim partiden başka bu memleketi idare edecek parti yok demek ve böyle bir vehme kapılarak millet haklarını, seçim haklarını kısıkırak seneler senesi bağlamak, memleketi bu yola götürmekten başka bir mânaya gelir mi? Ben bu tatbikata bakarak böyle bir söz sarfetmişsem tamamen ayrı birtakım meseleleri ve iddiaları ortaya alarak onunla mücadele eden bir insan vaziyetine gelir miyim? Bunu yüksek takdirinize arz ederim.

Muhterem Arkadaşlar, öteden beri dillerinde bir söz var: “Demokrat idareyi biz istedik, biz getirdik” Arkadaşlar, bu memleketin kaderine kayıtsız şartsız sahip olan bir insan uzun seneler memleketi istediği gibi idare eder de bir sabah erken saatlerde hidayete erişerek, kalkar, gözlerini oğuşturur, “hadi bundan sonra bu memlekette demokrasi olsun” der. Bu söz buna benzer ve hâdis budur. Ve yine “demokrasi olsun ama şibih demokrasi olsun, ben yine iş başında kalayım. Dirije bir demokrasi olsun” demişlerdik ve bu muhtelif yerlerde söylenmiştir.

Arkadaşlar, neticenin böyle olacağını bilselerdi acaba 1946 seçim örneklerini mebzulen tekrar etmekten içtinap ederler miydi? Bu, bir sualdir, bu, bir hakikattir.

Kendileri hatırlıyacıklar, muhalefetin kurulmasından üç, beş ay sonra, demokratik görüşme iddiası yer almıştı. Ve o zaman partilerin zararı olamazdı ve sonuna kadar öyle olacağını zannediyorlardı. Faik Ahmet Barutçu bilirler, kendileriyle konuştum, dediler ki, “1950 seçimlerinden evvel, kontenjan mı istiyorsunuz, size 50 mebusluk kontenjanı verelim” Böyle bir konuşma yaptık arkadaşlar. 1950’nin Nisan veya Martında vâki olan bu konuşma, seçimler hakkındaki kanaatlerini anlamaya kâfidir. Bu kaanatledir ki, 1950 seçimlerine girerek, feci surette aldanmışlardır. Milletten kendilerine samimî olarak inandığını zannederek 1950 seçimine kadar gelmişlerdir. O kadar ki arkadaşlar, İstanbul’daki nutkunda İsmet Paşa, şayet partim kazanmazsa ben Cumhurreisliği yapmam, diyor, İsmet Paşa Cumhurreisliği yapmayacak diye millet Demokrat Partiye reyini vermiyecek. Nasıl bir zulmeti bâtıla içinde idiler? Demokrasiyi kurduk, diyorlar,

bütün dünya şartlarının tazyiki altında kendimize mahsus bir demokrasi, şibih demokrasi! Yüksekten idare edilen demokratik bir sistemin taraftarı olduklarına şüphe yoktur, bunu samimi olarak ifade etsinler.

Arkadaşlar, bir akşam yemeğe çağırdılar, uzun münakaşalar yaptık. Bu münakaşalar esnasında dediler ki, işte demokratik sisteme girdik, seçimler olacak, seçimlerde dövüşeceğiz, şiddetle, candan dövüşeceğiz. Kendi edasıyla söylüyorum. “Ama seçimler bir defa bittikten sonra lâf yok, millet kimi seçerse onlar dört sene vazife görecektir, tekrar seçim devresine girdikten sonra tekrar dövüşeceğiz”

Arkadaşlar, biz millet iradesiyle geldik, bunda şek şüphe yok. Biz Perşembe günü geldik, Cumartesi günü sataşmaya başladılar, işte görüyorsunuz, hangi akim vadilere bizi sürüklemeye çalışmaktadırlar.

“Eğer seçimlerde bir hatâ yaptıysa mahkemeye versinler” diyor.

Arkadaşlar, üzerinden seneler geçtikten sonra her hangi bir hâdiseyi “ispat edin” demek bir kahramanlık teşkil etmez. Cürmümeşhut nedir arkadaşlar? Tesbiti delâil nedir? Bir hâdis vâki olduğu zaman derhal el koymak suretiyle delilleri tesbit edip mahkeme huzurunda sübut bulacak vaziyete getirmektir. Minare çalınmış, kılıf hazırlanmış, hepsi olmuş bitmiş ondan sonra şimdi “mahkemeye versinler” diyorlar. Bunlar millet mahkemesinde hesabı görülmüş işlerdir. Zabıtların hepsini yaktılar. O zamanki usulde mahkemeye gidemezsiniz. Seçim suçlarından dolayı mahkemeye gitmek yasaktı. On bin tane vakadan bir tanesini mahkemeye götüremedik. Şimdi bize soruyorlar, neyi değiştirdiniz diye. Neyi mi değiştirdik Matbuat Kanununun 30’ncu maddesi, neşren yapılan suçlardan dolayı mevkuf olarak muhakemenin görülmemesini temin eden hüküm, matbuatın tamamen serbest vaziyeti. Demokratik hayatta neler değişti, bu akla kara gibidir. Siz artık mukavemetin memlekette mümkün olmadığı zamanlarda teker teker, adım adım ricat ederek oraya geldiniz. Artık bundan sonra hakikaten ricat yeri kalmadı. Ricatın gayrimümkün olduğu bir yerde teslim olmak mecburiyetinde kaldınız. Esasen bu tarzda bir tekallüp yalnız bizde değil, dünya memleketlerinde de kolayca müşahade edilen vakialardan değildir.

Meclise danışılmadan karar verildiği için gensoru açmışlardır. Arkadaşlar, Büyük Millet. Meclisine danışmak lâzımgelir miydi gelmez miydi. Bu, Mecliste gensoru açmak suretiyle karara raptedilmiştir. Hükümetin o zaman o maddeyi anlayış tarza Büyük Millet. Meclisinin kararı ile tamamen teyit edilmiştir. Bugün hâlâ bunun aksine bir anlayışta devam etmek ve bunu mevzu olarak ileriye sürmek akla gelecek işlerden değildir. Bunun hesabı yapıldı ve Hükümetin Meclise danışmadan salâhiyetlerini kötüye kullanmış olduğu, salâhiyetlerini aşmış olduğu hâdisesi asla sabit olmadı. Burada saatler ve saatlerce konuştuk; bunun yarını yoktur. Binaenaleyh en tehlikeli mevzuda, Kore mevzuunda memleket belki harbe girer, memleket belki tehlikeye mâruz olur gibi vatandaş telâşa düşürecek bir mevzuda gensoru açılmasından çekinmedik. Ve gensoru açılmasına hep beraber bütün kalbimizle yer verdi. Fakat gensoru açılması için sebep mevcut olmadığı kanaatini taşıyacak olursanız, bunu muhalefetin birtakım küçük oyunları telâkki ederseniz elbette ki, vicdanınıza göre hüküm vermekte serbestsiniz ve vicdanlarınızın hükümlerini yerine getirmek mecburiyetindesiniz.

Hâlâ Hükümet gensoruyu açmadı diyor. Bu zihniyeti kökünden silmek lâzımdır, öyle idare ettikleri için öyle biliyor. Gensoruyu Hükümet açmaz paşam, bunu öğrenmek

lâzımdır. Bu zihniyeti değiştiriniz. Ağzınızda kullandığınız lisan daha zihniyetinizi göstermeye kâfidir. Hükümetin gensoruyu açmasını veya açmamasını burada konuşuyorsunuz.

Adalet islemez halde imiş. Adaletin niçin islemez halde olduğunu, hâlâ burada bu memleketin huzurunda ispat edebilmek hakkına sahiptir. Ben kendisini bu kürsüye davet ediyorum. Teşrif etsin, adaletin nerede baskı altında bulunduğunu, zulüm nerede olduğunu gelsin açıklasın. Çünkü İzmir nutkunda hepsini birer birer ispat edeceğim, diyor. İşte burada ispat etmek hakkına sahiptir. Kendisi davacı olduğu için burada konuşabilir. Gelsin İzmir'deki sözlerinin ispatını yapsın, niçin polemik yapıyor, gelsin ve ispat etsin.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Mevcut kanunların teminatı altında yaşamıyoruz. Muhalefet için hususi kanunlar çıkmıştır ve çıkmak üzeredir; hattâ çıkacaktır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, şimdi gözlerinizi bir an için maziye çeviriniz. Hangi vatandaş mevcut kanunların teminatı altında yaşamadığından bahsedebilir?

HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Madde ve delil gösterin.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet delil gösterin. Bunlar delil gösterilmedikçe metafizik lâflar, kuru iftiralar, iddia delile bağlanmadığı takdirde iftiradan ibaret kalır. Zatı âliniz mevcut kanunların teminatı altında yaşamadığınızı nasıl iddia ediyorsunuz? Meclisin her hangi bir komisyonundan bir kanun tasarısının muhakkak çıkacağını farzediyor, çıkacağı vehmine kapılıyor, şöyle olursa böyle olur diyorsunuz. Burada bu kadar vicdan sahibi insan milletvekili sıfat ve şerefini iktisap etmiş insan, oturmaktadır. Bunların hiçbir hukuktan anlamıyor da, sizin hukuk anlayışınızı mı düstur olarak alacak? Bu nasıl hukuk zihniyetidir? Bu memleketi idare ettiğiniz zamanı hatırlayınız, hangi siyasi parti, hangi şahıs kanunun, teminatı altında idi? Bir hâtıra olarak arzedeğim; milletvekilleri tutanaklarını tetkik etmek için bu Mecliste geçen vakaları, bu duvarlar, komisyonların duvarları bilir, hiçbir söz hakkı vermediler, hepimiz kucak kucak zabıt varakalarını, kucak kucak vesikaları, fotoğrafları getirdik, hiçbirisi hakkında tahkikat açtırmadılar, Seçim neticelerine müessir değildir diye. Ondan sonra arkadaşlar 37 vilâyetin, tutanaklarını incelemek için bir işkence olarak Meclisi sabahın onunda topladılar, ertesi günü sabahın sekizine kadar. Biz 60 kişi idik, onlar bize en kat kat fazla idiler. 60 kişilik bir grup 37 vilâyetin tutanaklarını sabahtan akşama kadar, geceden sabaha kadar bir günde inceliyecekti. Bunu Mecliste yapmak zordu. Bunlar işkencedir, zulümdür, hem de Mecliste yapılmış zulümdür. Burada arkadaşlarımızı dövmeye kalktılar. Bunlar zulüm değil midir?

Teminat altında mıyız, değil miyiz diyorlar. Teminat altındasınız elbette. “ Paralarımızı alacak mısınız ” diyorlar. (Soldan kahkahalar) Buru dilden söylüyorsunuz, kalbden söylemiyorsunuz. Dilden söylediklerinizi kalbden de söyleyiniz ve bu ulüvvü cenabı lütfen gösteriniz. Demokrat parti iktidara geldiği zaman kaç parası vardı, bugün kaç parası vardır. Parti hâla, Demokrat Parti mensuplarının sırtında taşmıyor Sizlerin binlerce müşkülât içinde, artırıp verdiğiniz paralarla ve bu kadar maişet müşkülâtı içinde kendi masrafınızdan kesip, Demokrat Partiye verdiğiniz paralarla ve mütevazı bir bütçe ile genel kurul idare edilmektedir. Partiyi, fikri paradan ibaret addedenlerin, malı mağsup olduğunda şüphe olmyan mamelekleri kanunu mahsusla elimizden alınır mı,

alınmaz mı diye tir tir titriyenlerin, “paracılarımız elimizden gidecek, siyasi emniyet yoktur” feryadiyle bu şekilde konuşmaları hem hazindir, hem de gülünçtür arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlar, “bizi konuşturmıyorlar” diyorlar. Bu, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir. Suale, cevap alınır. Daima bu şekilde gayret etmek elbet meşru bir hareket olur. Söylediklerinin mânası bu mudur acaba? Bugün efkârı umumiyyede “Malatya’da dökülen karın acaba bâzı neşriyatla bir alâkası var mı, bu o neşriyatla yapılan tahriklerin bir neticesi midir” diye irtibatlandırılmıştır.

Şimdi kendisi kalkar “bu memlekette zulüm vardır der, bu memleket baskı altındadır” der, ihkakı hak imkânı kalmamıştır der. O halde ne kalıyor? Harekete geçmek kalıyor. Bunu, burca seneler Devlet reisliği yapmış olan bir zat söylüyor. “Fikir hürriyeti yok diyor. Söz hürriyeti yoktur diyor”, insaf etsinler, 6 ay içinde memlekette 62 açık hava toplantısı yaptık r. Buralarda söylenen sözlerin ilerisini gerisini not ettirdim, okuduğunuz zaman vicdanlarınız titreyecektir. Eğer bu memleketin akliselim sahibi köylüsü olmasa; vatansever münevverleri bulunmasa bu sözlerden memleket içinde surişler çıkması ve bunları menî için belki de kanlar akması mümkündür. Söz hürriyeti bu mudur arkadaşlar? Daha ne istiyorlar. Kendisi 1945 de Meclisi açış nutkunda ne diyor bakınız: “Her memleketin kendine göre demokrasisi var; başka memleketlerin söz hürriyeti, başka memleketlerde rahat, rahat konuşulan sözler bu memlekette yer, yer ateş saçar”

İzmir’e gidiyor “vatandaş, bu memlekette adalet yok, zulüm var, fitne var, fitne bir başlarsa şöyle olur, böyle olur” diye fitnenin tâ kendisini yapıyor. *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşlar; siyaset demek, işleri olduğundan başka türlü konuşmak mı demektir? Ben, bu kadar kemale, sinnü sale yetişmiş bir zatın, Devlet reisliği, cephe kumandanlığı yapmış bir zatın bu tarzda konuşmasını hakikaten yakıştıramıyorum. Bir taraftan çok elem duyuyorum, bir taraftan da hakikaten ibretle, gülerek seyir edilecek bir manzara halinde görüyorum.

Çok rica ederim arkadaşlar; çünkü kanaatlerinin yüzde yüz aksine, bugünkü kanaatim dediği zaman, bir memleketi taktik sahası yapmış ve senelerce onu baskı altında yaşatmış, bu derece bariz olan bütün delillerinin tatbikatı bütün vatandaşların vicdanlarında yer etmiş iken kanaatlerinin tamamen hilâfına olarak nasıl olur da bu kürsüde, huzurunuzda pervasız ve mübalâtsiz konuşmak cesaretinde bulunuyor? Bu hakikaten hem hazindir, hem de gülünç.

Bu sözleriyle dış müdahaleyi mi celbedecekler? Vatandaşları mı ayağa kaldıracaklar, yoksa bizi mi korkutacaklar? Bunların hiçbirisi varidi hatır değildir. Memleketimiz demir gibidir, sağlamdır.

Muhterem Arkadaşlar, Hükümet millet iradesine dayanmaktadır. Bu irade kadife eldiven içinde sert bir pençedir ve 22 milyonun vebalini omzunda taşıdığını bilmektedir, bunun icaplarını sonuna kadar yerine getirmek azmindedir. Ve milletin rey hakkını, vatandaşın hak ve hürriyetlerini bir daha öteki, berildi gaasbın eline kaptırmamak azmi katısındedir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Partimizin Ankara Kongresinde güzel sözler söyledim. Cevabı İzmir nutku oldu. İzmir’de, Bursa’da, başka bir yerde partimizi kötüledi durdular.

Bizlere komünist dediniz, kızıl dediniz, bilmem ne dediniz. Neler yazdırdınız, neler söylediniz hepsi malûm; bu kıyamete kadar böyle gitmez. Bir yerde, elbette, dur, denir. Siyasi ahlâkta rehberimiz memleket menfaati olmak lâzımdır.

Arkadaşlar; çok alicenap bir jest olarak bana haber gönderiyorlar, Londra'ya ne zaman gideceğimi soruyorlar, tarihini bildiriyorum, "ben nutuklarımı üç gün evvel keseceğim" diyor.

Şimdi bakınız arkadaşlar; bu siyasi bir taktiktir. Üç gün evvel nutuklarını keseceklermiş. Sözde memleket üç gün evvel söyliyebilecekleri nutuklarının tesiri altında iken ben Londra'ya gideceğim? Bunlar nedir?

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Samimi olmasa mecbur mu idi, böyle bir haber göndermeye.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Bütün bunlar samimî olmadıklarının en baş delilidir.

Muhterem Arkadaşlar, tekrar arz ediyorum, buraya gelecek, delil göstermeden "adalet basili altındadır, siyasi emniyet yoktur" diyecek, ben de diyeceğim ki, hayır bunların hepsi yalandır, iftiradır, bühtandır". İspat müddeiye düşer, delili varsa millet huzuruna, millet kürsüsüne teşrif etsin ve delille konuşsun, metafizik lâflar, mistik sözler, tahrik edici sözlerle değil. Adalet baskı altında ise nerede baskı altındadır, misal vermek suretiyle söylesinler. Siyasi emniyetsizlik, bir partinin parası için olmaz. Haksız yere Hazineden almış olduğu paranın istirdadı için kanun çıkarılmışsa, o partinin malı, malı meşruk ise alınacaktır, değilse Allah kendilerine mübarek etsin, kimsenin dönüp bakacağı yoktur.

Binaenaleyh arkadaşlar Gensoru açılmasına ihtiyaç yok. Davacı ile iddiacı kendisidir; Adaletin baskı altında olduğunu gelsin söylesin. Nerede baskı altındadır. İspat etmezse baş müfteri kendisidir.

Üniversitede baskı var dediler. Üniversite profesörlerinin cevabını gördünüz. Ondan sonra nasıl bir kaçamakla, sudan bir iki kelime ile geri döndüğünü gördünüz. Hakikatin zerresi ve şemmesi olmadığını her kes gördü. Dağ doğura doğura fare doğurdu.

Büyük lâflarla koskoca bir milleti avuçlarının içine öteden beri almaya alışmış olan insanlar, büyük lâflar silsilesi arkasında siperler raptedeceklerini zannediyorlar. O devirler çoktan geçti, o devirlerin akşamı çoktan oldu. *(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Reşat Şemsettin Sirer. *(Soldan gürültüler, ne münasebet soru bitti, konuşacaksa Paşa konuşsun sesleri)*

BAŞKAN — İsmet Paşa konuşacak mı? İsmet İnönü söz istiyorsa söz veriyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — İstiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞKAN — İsmet İnönü söz istiyor musunuz? İsterseniz vereceğim.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Burada Cumhuriyet Halk Partisinin paracıları için münakaşa yapıyormuşuz gibi bir oyun yapmak istiyorlar. Başbakan Cumhuriyet Halk Partisinin kaç parası olduğunu, senelerden beri, kurşuna kadar bilir. İktidara geldiği günden beri Maliye müfettişlerini göndermiştir. Baştan nihayete kadar mevcudu nedir, nereden gelmiştir, nereye gitmiştir? Malûmudur. Mevzuubahis olan mesele Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine Borçlandırma Kanunu ile siyasi suikast tertibidir. İhtilâl yapacaklar, (kalkın ey ehli vatan) diyorlar. Bu, tertipler alarak, türlü tedbirler altında hususi bir kanun çıkararak bu müesseseyi bertaraf etmek gayretidir. Bu Başbakan, Hükümeti, böyle bir karar vermiştir ve bunun tesiri altında tedbir aramaktadır. Siyasi emniyet olarak söylemek istediğimiz budur. Şimdi, bu münakaşalar uzıyacak mıdır? Sürmesin. Uzlaştırıcı sözler söyledim, iyi karşılamadılar, iyi karşılamadılar, diyorlar. İyi karşılanacak, ciddî olarak politikaya bir istikamet verecek, muhalefet partilerinin emniyetini tehdit ve tehdit etmek zihniyetinden vazgeçildiğine dair bir söz söylesin, böyle bir istikamet tutsun, bugün emniyet olur, huzur olur ve memlekette demokratik hayat büsbütün yeni ve feyizli istikamete girer. Bugün dahi söylemiyor. Halk Partisinin aleyhinde hususi bir kanun çıkarmak ihtimali vardır.

AHMET KAVUNCU (Kütahya) — 1950 Belediye seçimleri.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmiyelim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bir rejim vatandaşları, bir vatandaş olan Cumhuriyet Halk Partisini, suçlarından, borçlarından, hareketlerinden dolayı, mevcut kanunların teminatına, emniyetine bağlamış ise hukuk rejimidir. (*Soldan gülüşmeler*) Eğer muhalefet partilerinin, Hükümette bulunan bakanlar tarafından, suç addedilen hareketleri için arkadaşlarına hususi kanunlar çıkartmak teşebbüsleri mümkünse, o demirde, o memlekette emniyet yoktur ve Başbakanın hangi istikamete gitmek istediği meçhuldür. (*Soldan gülüşmeler*) (*Sağdan, doğru sesleri*)

Şimdi arkadaşlar; bir noktanın gayet açık olarak bilinmesi lâzımdır. Bu memlekette, uzun biri tekâmül eseri olarak kurulmuş olan demokratik rejim, Cumhuriyetin büyük bir islahatı olarak gelmiştir. Bu, yaşıyacaktır. Bu rejimi millet kendisine mal etmiştir. Muhalefet partileri demokratik rejimin yaşaması için esas unsurlardır. Bilmek lâzımdır ki, iktidarda bulunan parti, demokratik rejimi yaşatacak asıl unsur; değildir. Asıl unsur, iktidar partisi kendi karşısında muhalefet partilerinin bulunmasına, çalışmasına imkân veriyorsa, imkân vermemek önün elinde değilse, o zaman demokratik rejim mevcuttur. Bunu anlatamıyoruz Başbakana. Kendisi, beyanatımızı, hareketlerimizi, kendi telâkkisine göre, suç sayıyor. Suç saymaya hakkı yoktur! Suç sayma hakkına malik değildir. Suç, hâkinim vereceği kararla tebeyyün eder. Hâkimin vereceği cezadan yüz kat fazla ceza ile kendi tertipleriyle, kendi iftiraları ile ve tezvirleriyle muhalefet partilerini cezalandırmaya çalışıyorlar. Buna hakkın yoktur. Bu yanlış bir yoldur. Hukuk yolu değildir. Bu yolda çalışırlarken, muhalefet partilerine hukuk dışı muamele etmeye çalışırlarken, kendilerini hukuk dışına atmak istiyorlar. Bunu anlatmak istiyoruz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bu sefer gayet memnuniyetle kürsüye gelmiş oluyorum. Nihayet ağızdan sözü aldık. Siyasi emniyet meselesi, kaçmak istemelerine rağmen, bir kere daha teeyyüt etti ki, Halk Partisinin paraları meselesiymiş.

İşin acı olan tarafı şudur: Diyorlar ki, bir Hükümetin âzası bulunan bakanlar da her hangi bir hareketi suç saymak isteği, telâkkisi varsa, bakanlar ve Başbakan kendi kendine göre şu veya bu hâdiseyi de suç sayamaz mı?

Muhterem Arkadaşlar, acaba biz suç olmıyan bir hâdiseyi suç yapıp da buna göre hareket etmek mevkiinde miyiz, değil miyiz? Ben suç addetmişim. Bizim suç addetmiş olmamızın ne kıymeti vardır! Kanunlar bunu suç addetmiyorsa hâdiseler elbette kanunların teminatı altındadır. Eğer Büyük Millet Meclisi bunu suç telâkki ediyor ve ona göre kanun yapıyorsa o zaman iş fiil ve tatbikata intikal etmiş olur. O halde hücumunun hedefi yeniden taayyün etmiştir, ilkinde söylediğim gibi bir suçlandırma hâdisesi mevcut olsa dahi sizlerin kararınıza intikal etmeden hiçbir tesiri, hiçbir kıymeti mevcut değildir ve olamaz. O halde telâşi nedir? O halde niçin “Hükümet diyor da Meclis demiyor” Hakikatta dil uzattığı müessese Büyük Millet Meclisidir.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Büyük Millet Meclisi adalet müessesesi değildir, adalet müessesesi başkadır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlarım, Büyük Millet Meclisi adalet müessesesi değilse, bütün bir milletin hakkının mevzuubahis olduğu münazaalı meselelerde niçin mahkemeye müracaat etmek hakkını kendilerinden nezettiler de, getirdiler, burada siyasi kürsüde hakkı ihkak yoluna girdiler?

Biz elbette maziye esas tutacak, örnek tutacak değiliz. Bunda tamamen müsterih olsunlar. Yaptıkları, Demokrat Partinin ve milletin lütfü atıfeti sayesinde yanlarına kalmış siyasi emniyet cümlesi içinde bu dahi mündemiçtir.

Şimdi arkadaşlar, “mahkemeye versin diyorlar” Araştıracaksanız mahkemeye verilmek imkânı var mı, yok mu? Mahkemeler bu dâvaya bakabilir mi? Kendi partisinin hesaplarını kendilerinin iyi bilmeleri lâzımdır. Bilmiyorlarsa Devletin müfettişleri vardır ve onlar teftiş hakkına maliktir. Evvelâ buna da mâni olmak istediler, mâni olmak teşebbüslerinin beyhude olduğu anlaşıldıktan sonra baktırdılar. Memlekette kanun vardır, nizam vardır, kanuna hürmet eden her müessesede muhasebe vardır, defter vardır. Niçin bir muhasebeden kaçıyorlar?

Arkadaşlar, bunun siyasi emniyetle ne alâkası vardır. Şundan çok memnun ve münşerihim, Büyük Millet. Meclisinin bir komisyonda henüz bir tasarı halinde yatmakta olan bir vesikanın siyasi emniyeti selbenden tek delil olarak gösterilmesi hakikaten inşirahımı mucip olmuştur. Fakat kendi zamanında, siyasi emniyet lâfının bile telâffuz edilmesi memnu olduğunu kendisi çok iyi bilir.

Sonra arkadaşlar, diyor ki: “Bir Başbakan siyasi emniyet vardır sözünü açıkça söylemedikten sonra benim söyleyip söylemememin ne tesiri vardır?”

Elbette vardır. Bunu tekrar söylemeye ne benim mecburiyetim ne de kendisinin ihtiyacı vardır. Siyasi emniyet yüzde yüz mevcut olmasaydı, neşir hürriyeti yüzde yüz mevcut olmasaydı, söz hürriyeti yüzde yüz olmasaydı bugün görülen misalin aksi olurdu. Bugün bu memlekette söğüp sayma hürriyeti bile alabildiğine hâkimdir. Yazılanların, tertiplerin, yalanların, iktidara sataşmak için akla hayale gelmiyen tezvirlerin nasıl bir makine ile imal edilmekte olduğunu bilmiyen yoktur. Hal böyle iken siyasi emniyet var mıdır, yok mudur, ne demektir? Siyasi emniyet, kendilerinin de

teyit ettikleri gibi bu memlekette yüzde yüz mevcuttur. Bu paraların gaspedilmiş olup olmadığını sizler meydana çıkaracaksınız. Nasıl ki, bir milletvekilinin bir kanun teklifi yapmak hakkıdır, bu da elbette B.M.M. encümenlerinden geçecektir, incelenecektir. Bu tasarımı Büyük Millet. Meclisi ya kabul edecek veya reddedecektir. Bütün bunları tabîî telâkki etmiyerek, şimdiden büyük bir telâşla yalnız memleketi değil, dünyayı velveleye vermeleri, bunca sene memleket idare etmek mesuliyetini üzerinde taşıyan bir zatın sahip olması lâzımgelen temkin ve vekarla asla kabili telif değildir. Bu telâş nedendir? Bir hukuk Devletinde bu paraların istirdadı mümkün müdür, değil midir, meseleleri burada konuşulacaktır. Kanunu Hükümet mi yapıyor? Siz yapıyorsunuz. Bunu Hükümetten, bir insan aklını kaybetmeden nasıl sorabilir?

Halkevlerini yıktınız diyorlar. Halkevlerini yıkmadık, halkevlerine kimse girip çıkmıyordu. Milletin şu veya bu suretle gasbedilmiş mameleki, memleketin her tarafına serpilmiş olarak âtıl, bâtıl, kapısında kilit bomboş yatmakta idi. Bugün her birinde mektepler, belediye binaları, Hükümet binaları, sıhhat merkezleri, irfan merkezleri kurulmuştur. Şimdi asıl, milletçe, mamelekçe bunlardan istifade edilmektedir.

Pertev Arat arkadaşımızın bir sual takriri vardır. “Halkevlerini ne yaptınız? Diye soruyorlar” Yine huzurunuzda, millet huzurunda konuşmak ve anlatmak fırsatını bulacağız. Türk Milleti bayram etmiştir, bu boş kalan binaların, bu heder olan millî servetin bir faydaya yaradığını görmekle bahtiyar olmaktadır. Bu binalar ancak şimdi milletin hizmetine girmiştir. Onlar kapanmadı, milletin emrinde irfan merkezi, sıhhat merkezi, memleket hizmetini gören birer müessese haline gelmiştir.

Şimdi arkadaşlarım; iyi geçinme meselesine gelelim. Eteklerindeki taşları dökecek olurlarsa bu memleketi mutlaka biz idare ederiz zihniyetinden sarfınazar edecek olurlarsa, 1950’de başımıza bir kazadır geldi zihniyetinden feragat edecek olurlarsa, bu memlekette yerinecekleri, telâş edecekleri, korkacakları hiçbir hâl mevcut değildir. Eğer korkulacak bir tehlike mevcutsa, bunu ancak kendileri icat edebilirler. Demokrasi içinde bu memleket kendisine mukadder olan seyrini takip etmektedir Hiçbir tehlike, hiçbir engel yoktur. Ama sabahtan akşama kadar memleketi tahrik ederlerse, bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün geçimsizlik elbette bir yerden patlak verebilir. Bu itibarla siyasi ahlâkın memleket menfaatlerinde mutlaka esas. İması üzerinde durmaktayım. Memleket menfaatlerine yarar mı, yaramaz mı diye her hamlenin her hareketin bir kıstasa vurulması zaruri olduğu kanaatindeyim. Muhalefeti temsil eden Cumhuriyet Halk Partisinin yüzde yüz parti başkanı tarafından, temsil edildiği kanaatinde değilim. Yeni nesiller yeni simalar elbette orada yer almaktadır ve alacaktır.

Kendisini mutlaka Halk Partisinin tek temsilcisi, tek sıfatı, tek çehresi olarak almaya imkân yoktur. Paşa, mazisi itibarıyla, mütehalli bulunduğu zihniyet ve yaşadığı hayat itibarıyla bugünün şartlarına intibak etmekte güçlük çekebilir, intibak edemiyebilir. Ama bu, nihayet kısa bir intikal devresidir. Elbette Paşanın fikirleri ebediye partilerinde ve bu memlekette hükümrân olarak devam edecek değildir. Muhterem Arkadaşlar, yarın öbür gün yeni seçime gidilecek. 1950-1954 bir devredir. Emniyet var, yok gibi birtakım kuru iddialar, bühtanlar şimdi olabilir. Fakat seçimden sonra açılacak yeni devrede hakikaten artık bu fersude, asla hakikata uymıyan iddialar mutlaka sona erecektir. Arkadaşlar, Türk milleti hakikaten çok kısa zamanda çok esaslı işler başarmıştır. Demokratik inkılâbın tahakkuk ettirilmesi yolunda hareket edilmiştir, Bu başarıların

elde edilmiş olması, Halk partisi demiyorum, Halk Partisinin üyesi olarak İsmet Paşa tarafından başka zaviyeden görülmeye başladığı gün bu memleketin siyasi tavalarının mühim bir kısmı halledilmiş olacaktır. Biz kendilerine bizim fikrimize iştirak edin diyecek safdillerden de değiliz. Demokrasinin ite demek olduğunu bilen insanlar iftira ve tezvir rejiminin sona ermesinin memleketin hayrına olduğunu bilirler. İftira, bühtan, tezvir rejiminin sona ermesi memleketin Hayrınadır. Bunca senelerdir oturmuş, durulmuş olan bir partinin böyle hareket etmesi lâzımdır. Bu tezvir makinesini işletmekte memlekete fayda yoktur ve olamaz arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Bir noktada nazari olarak birleşiyoruz. İftira, tezvir rejiminden memlekete hayır gelmez. Biz, iftira ve tezvir rejiminin fenalıklarını memlekete anlatmak için mücadele ediyoruz. Başbakan, iftira ve tezvir usullerinin fena olduğunu söylüyor. Şimdi bütün kendi yetiştirdiği vasıtalarla, kendi sözleriyle, kendi tertipleriyle bu memlekette yalnız benim aleyhimde; parti aleyhinde, muhtelif şahıslar aleyhinde söylenenleri değil, yalnız benim aleyhimde kendi söylediklerini, adamlarına söyllettiklerini...

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yok öyle şey.

İSMET İNÖNÜ (Devamlı) — Memlekette, teşkilâtına yaydırdıkları, anlattıkları sözleri hatırlasınlar. Çünkü efkârı umumiyenin bunlar taze hâtıralarıdır.

Şimdi, gelmiş, bize ileri, geri isnatlarda bulunuyorlar, memlekette bugünkü rejim yürüyecektir. Başbakan istese de istemese de yürüyecektir. *(Soldan gülüşmeler)* Bu Hükümet, çok teessüf ediyorum ki, iktidar partisi içinde bulunan ifrat zümresinin içindedir ve başındadır. *(Sağdan alkışlar)*, iktidar partisi, büyük ekseriyetiyle bütün ifrat hareketlerinden uzaktır.

Demokratik rejimin yürümesi tabii bir haldir. Bunun, milletin elde ettiği, alıştığı bir idare sistemi olduğunu kabul ederse, bunun zıddına hareket etmekten sarfınazar eder.

Halk Partisi Balıkesir’de tecavüze uğruyor. *(Soldan tecavüz yok sesleri, öyle şey yok sesleri, ne yaptık? sesleri)* Manisa’da tecavüze uğruyoruz. Başbakan hemen İzmir nutku akabinde, ortada bir suç vardır mealinde beyanat yapıyor.

Biz hakkımız olan bir açık toplantı yapmak ve orada konuşmak üzere Balıkesir’e geliyoruz, bir kuvvet darbesiyle menediliyoruz. İşte burada bir siyasi emniyet var mıdır, yok mudur? Takdir ediniz. Bütün bu hareketlerine rağmen taraftarlarına söyllettikleri sözlerle siyasi emniyetimizi tahdit etmekte, tehdit etmekte, ihlâl etmektedir.

Memlekette siyasi emniyet aleyhinde isnatlar yapmaktan, siyasi partiler aleyhinde isnat yapmaktan sarfınazar etsin. Bunlardan sarfınazar etmeye samimî olarak karar verdiği gün, bir günde bu memleketin umumi havası başka türlü istikamete gider. Çok emek çekilmiştir. Yüz senelik emeklerin mahsulü olan bir idare içine girmişizdir. Bu idarenin samimiyetle muhafazası hepimizin vazifesidir. Başbakanın kendisinin evhamdan, fena âdetlerden, fena tecavüzlerden ve alıştığı fena sözlerden koruması lâzımdır. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, ihtimal ki, tekrar söz alışıma zait addediyorsunuz, hakikaten de öyledir. Artık söylenecek söz

kalmadı. Ve münakaşaların nerelere kadar götürüldüğünü dâvaların nerelere kadar uzatıldığını görmektesiniz.

Maamafih bir iyi gidişin temennisi olan sözlerinin ne dereceye kadar samimî olduğuna bakmadan bunu büyük bir memnuniyetle kabul ve telâkki ettiğimi söylemekle bahtiyarlık duymaktayım.

Yalnız arkadaşlar, bu sözleri söylerken dahi birtakım vehimlerle, birtakım eski fikirlerle malûl olduklarını ifade etmek mecburiyetindeyim. “Kendi adamları” diyorlar. Bizim lisanımızda böyle kelime yoktur. Bizim adamlarımız yoktur, bizim arkadaşlarımız vardır. Biz birbirimize arkadaşlık bağlarıyla bağlıyız. Eskiden “İsmet Paşa’nın adamları” derlerdi. Bugün bunlar yoktur, kürsüye gelmeme sebep budur, bunu ifade etmektir. Bu “adam tâbiri” beni huzurunuzda getirecek kadar mühimdir. Bizde adam yok, arkadaş vardır. Bizde Başbakan değil, ekseriyet grubu hâkimdir, Büyük Millet. Meclisi hâkimdir, ekseriyet partisi hâkimdir. Bunun başka türlüşünü tahattur etmek, kendi zamanlarını hatırlayarak ona göre faraziyeler kurmaktan ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, şu cümleye de temas etmek isterim, kendisi hakkında birtakım çığ söz, kötü söz çıkmamıştır, bizlere hücum etmektedir, diyorlar.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Kendi şahsını kasdediyorlar.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Kendi şahsını kasdediyor. Acaba bilmiyorlar mı, gazeteleri okumuyorlar mı? Acaba kendisi şahsan hücumlara uğramış olmaktan tazallüm ettikleri günün sabahında çıkacak gazetelerde bize yapılacak olan ağır iftiralara, küfürlerin zevki içinde sabah kahvesini içmekle kalacaklar mı? Yoksa sabah kahvesinden feragat etmek ulüvvü cenabını gösterecekler mi?

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Yenicephe, Büyük Doğu, Sonsaat, Radyo.

HAMDİ ORHON (Trabzon) — Bu parazitleri ortadan kaldır.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım hakikaten samimi olmak lâzımgelir. Balıkesir’de kuvvet darbesiyle konuşamamışlar. Bu yalandır, yanlışır. (*Sağdan, oooo... sesleri*) Kendileri çekindiler, gidebilirlerdi, konuşabilirlerdi. (*Sağdan, gürültüler*) Dünyanın her tarafında tahrik edilmiş halk toplulukları, şurada burada birtakım taaddi hareketleri gösterebilir. Bunların önüne geçmek için her çareye başvurulabilir. Bütün bunlar hiçbir zaman asayiş noksanını göstermek. Sizin zamanınızda elbette bu gibi hareketler olmazdı ve olamazdı, çünkü memleketin üzerine bir mezar toprağı serpilmişti. Demokratik sisteme geçince elbette memleketin bir yerinde bu gibi bâzı ufak tefek tezahürler görülebilir. Fakat insaf ölçüsünü elden bırakmadıktan sonra bunların hepsini kolayca geçiştirmek mümkündür.

Şunu bir defa daha söylüyorum. Mühim lâflar, büyük lâflar söylemek iptilâsı nereden geliyor? Zulüm var, adalet baskı altındadır. Gibi mühim ve büyük lâflar söylemek iptilâsı dışında ve hâdiseleri kendi seyri içinde, nispeti, münasebeti, gözden geçirmek şartıyla, itidalle mütalâa edelim. Böyle yaptığımız takdirde Sayın İsmet Paşaya sormaktayım, bu memlekette zari zari bağrılacak bir vaziyet mevcut mudur? Vatandaş kitlesi karşısında “siyasi emniyet” diye konuştuğu zaman acaba vatandaşların kendilerine taaccüp ve istifhamla baktığına inanıyor mu? Bu memlekette hiç kimseyi buna inandırmak mümkün değildir. İnsafı elden bırakmamak lâzımdır. Korkacak hiçbir şey yoktur, demokrasimiz en küçük bir tehlikeye mâruz değildir. Buraya kadar getirdikten sonra bir köprümüz

vardır, bu devreyi aşmak. Yeni seçimlere girdikten sonra yüzde yüz normal bir devir açılacaktır, buna el birliğiyle çalışalım. Şunun şurasında ne kaldı? Telâşımız nedir? Millet iradesine boyun eğmek lâzımdır. “Ne niza, eyleyelim ol ne senindir ne benim” Kazaya rıza göstermek lâzımdır, milletin iradesine boyun eğmek lâzımdır. Hepimiz onun fermanberiyiz.

Bütün bu acı ve tatlı sözlerden sonra eğer bu münakaşalardan, vicdanlarımızda hakikatlerin süzüle süzüle nereye kadar gelebildiği ve niza edilecek mevzuların velvelelendirildiği kadar azimetli olmayıp, basit hâdiseler olduğu neticesi çıkmışsa kendimi hakikaten bahtiyar addederim³⁵ (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

³⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 17 Birleşim 10, Sayfa 379-394*

18 Şubat 1953 Çarşamba 1953 Yılı Bütçe Kanununun Tümü Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Ana Muhalefet Partisi Başkanı Sayın İsmet İnönü'nün, partisi adına evvelki gün yaptığı konuşmayı muhabbet ve dikkatle dinledim. Demokratik hayatımızın seyrinde yeni bir devrin açıldığını açık bir şekilde gösteren bu beyanata ayrı olarak cevap vermeyi, bu beyanatın yazılışında hâkim olduğu görülen dikkat ve nezaketin icap ettirdiği bir mukabele telâkki ediyorum.

Halk Partisi Sayın Başkanının sözlerinde özlü ve ehemmiyetli fikirler bulunduğunu ifade etmek yerinde olur. Memleketin ana dâvalarında ve rejim meselelerinde, sözleri ve hareketleriyle tam mutabakat halinde bulunduğumuzu ifade etmekten millî gurur duymakta ve partiler arasında şu veya bu sebepten veyahut dedikleri gibi emniyet buhranından doğan çekişme ve didişme devrine, bir daha avdet edilmemek üzere, son verilmiş olmasına kendileri gibi bizler de sevinmekteyiz. Türk Milletinin olgunluğu, yeni girdiğimiz demokratik hayatta da en güzel örneklerini verebilecek bir kemaldedir. Beliren tehlike istikametlerinde millî tesanüt cephesinin kurulması hususunda büyük bir memnunlukla müşahade ettiğimiz teşebbüsler, bu olgunluğun en yeni delillerini teşkil eylemektedir.

Siyasi partiler ve onların idarecileri olarak, milletçe gösterilen bu kemal ve olgunluğa layık gayretler sarf etmemiz icabetmektedir, yalnız çok partili bir idarenin taraftarı olmak değil, fakat bunun dâvasını ve mücadelesini yapmış bir partiyiz. Binaenaleyh diğer partilere sadece hayat hakkı tanımakla kalmayıp, onlarla karşılıklı münasebetlerimizi hürmet ve muhabbet esası üzerine kurmak ve onlara vatani vazifelerinin ifasında elden gelen kolaylıkları temin etmek, Demokrat Partinin en başta şiarı olmak icabeder.

Arkadaşlar; iki partinin kendilerine has inanışları ve hususi programları bulunduğu bir hakikattir. Türlü memleket meseleleri üzerinde kendimize ait görüşlerimiz olacaktır. 'Bunların münakaşasını ve karşılıklı tenkidini, ileri anlayışlı partiler olarak yapacağız. Esasen iki parti arasında, eğer tâbir caizse, bir mezhep kavgası da mevcut olamaz. İki parti vatanperver olmakta ve memleketin yüksek menfaatlerini üstün tutmakta bir oldukları gibi, daha birçok noktalarda da aralarında görüş ve düşünüş, yakınlığı mevcuttur. Bu iki parti, hürriyetçi ve terakkiperver zümreye mensup mücavir partilerdir. Sekter mezhepçilik kavgalarında olduğu gibi, bir siyasi taassupla hareket etmek, birbirimizi kötülemek ve tahkir etmek bizim şiarımız olamaz. Siyasi tenkid başka her ne pahasına olursa olsun kötülemeye çalışmak başka ve siyasi tenkid adı altında küfre, tahkir ve tezvil gayretlerine başvurmak büsbütün başkadır. İktidarda veya muhalefette iki ana parti olarak, siyasi tenkidleri, terzil, tahkir ve küfürden ayırt etmek olgunluğuna ermiş bulunduğumuza bundan böyle her kes şahit olmalıdır. Muhterem Arkadaşlarım, Devlet memurlarının ve idarenin, kanun ve nizamları hiçbir parti farkı gözetmeksizin, bütün vatandaşlara, seyyanen tatbik etmeleri, demokrasinin temelini teşkil eder. Demokrasiyi kökleştirmek gayretleri içinde iken, bu gayeyi ehemmiyetle göz önünde bulundurmanız pek tabiidir. Çünkü siyasi kanaatlerinden dolayı eşit muamele görmemiş olmanın acısını çekmiş bir partiyiz. Eğer bugün vatandaşların siyasi kanaatlerinden veya parti

farkından dolayı müsavi muamele görmedikleri hal ve vaziyetler olursa, delilleri ile bize bildirilmesinde fayda vardır. Geçen gün yaptığım bir konuşmada belirtmiş olduğum gibi, biz, Hükümet olarak, bu yolda âzami gayreti göstermekten bir an hali kalmıyacağız.

Aziz Arkadaşlarım, Demokrat Parti, seçimlerle ve millet reyi ile iktidar değişmesinin bu memlekette tabii bir hal almasını temin yolunda ilk günden beri büyük gayretler sarfetmiştir. Her seçim sonunda bir devri sabık zihniyetinin alıp yürümesi, bu memlekette demokratik hayatın inkişafı bakımından büyük tehlike teşkil eder. Binaenaleyh muhterem muhalefet liderinin bu mevzudaki düşüncelerini kendi düşünce ve tatbikatımıza tamamiyle uygun bulmaktayız. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlar, Türk Milletinin bugün vâsıl olduğu ileri ve medeni seviyeden geri gitmek asla bahis mevzuu değildir.

Hattâ bugün bulunduğumun noktada duraklamak da akla gelmemek icabeder. Gayemiz, Türk milletinin olgunluğuna ve kemaline yakışır bir şekilde rejimimizi mükemmelleştirmektir. İktidar Partisinin ve onun Hükümetinin bu azim ve kararında kimsenin şüphesi olmamak lâzımgelir. Bu medeni ve ileri telâkkilerimize, ihtiyaç görüldüğü anda, Cumhuriyet Halk Partisinin vakit kaybetmeden iltihak etmiş olmasını memnunlukla kaydederiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Filhakika büyük emeklere ve çok can kayıplarına malolan ileri medeni seviyemizin ve vatan bütünlüğünün müdafaasında kendilerini yanbaşıımızda bulmaktan büyük bahtiyarlık duymaktayız. *(Bravo sesleri)* Memlekette muhtelif partilerin mevcut olmasından, muhtelif program ve görüşlerin karşılıklı olarak ortaya atılmasına ve bunların münakaşa ve tenkidlerinin en geniş hürriyet dâvası içinde cereyan etmesine rağmen, bu esas mevzular üzerinde bir millî tesanüt cephesinin tesis edilebileceğinden artık bir hakikat olarak bahsetmek mümkündür. Bu dâvanın öncülüğünü yapmakta ve bizi bütün samimiyetiyle desteklemekte olan muhterem matbuatımıza da teşekkürlerimizi arz ederiz. *(Alkışlar)* Hürriyetlerimizin teminat altına alınmasını, bir kanun ve mevzuat meselesi olduğu kadar, belki ondan da mühim olarak, böyle bir demokratik anlayışın ve böyle bir millî tesanüd fikrinin bu memlekette hâkim olmasına bağlı görmekteyiz. Arkadaşlar,

Orduyu politikaya karıştırmak ne derecelere kadar tehlikeli ise, her türlü münakaşaların üstünde tutulması lâzımgelen kutsi din mefhumunun ve dinî müessesesinin gündelik âdi politikaların alet ve vasıtası haline getirilmesi de, hem vicdanları ıstırap içinde bırakacak, hem memlekette yer yer tehlikeler yaratacak bir hareket olur. Bundan evvel bir münasebetle yaptığım konuşmada, partilerimizin bu hususta fikirlerini sarîh olarak söylemeleri lüzumuna işaret ettiğim zaman, Sayın İnönü'den, partisi adına gelecek cevabın müspet olacağından emindim. Fâkat diğer partilerden de cevap alınca kadar İm sualimi sormakta devam etmek benim için zaruri olacaktır. *(Alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım Sayın muhalefet liderinin beyanlarında takibettiği sıraya uyarak şimdi kısaca hâkimler teminatından bahsedeceğim.

İstinaf mahkemelerinin teşkili münasebetimle zaruri görülen bir tedbirin, hâkimler teminatını za'fa uğratacağını düşünmeye ve bundan endişe etmiye zannımca mahal yoktur. Çünkü biz, hâkimlerin teminatını, akim ve ilmin icaplarına ve tatbikattan alınan neticelere göre tekemmül ettirmek niyetindeyiz. Mahkemelerimiz, vatandaşın vatandaşla ve vatandaşların Devletle aralarında mevcut olabilecek ihtilâfları, tarafsızlıkla karara bağliıyacak mercilerdir. Hâkimlerimizin tam bir vicdan huzuru içinde

çalışmaları lüzumu ancak işte bu sebeptendir ki büyük bir ehemmiyet arzeder. Yoksa, bugünkü demokratik anlayış ve tatbikat içinde, mahkemelerimizin partizanlık tesiri altında bulundurulabilecekleri tasavvur ve endişesine mahal yoktur. Esasen mesele Yüksek Meclis huzuruna geleceği ve dikkatle mütalâa olunacağı cihetle, bu itibarla da şimdiden, her hangi bir endişeye mahal göremiyorum.

Arkadaşlarım, Halk Partisi Muhterem Başkanının nutkunda bilhassa dış politikaya ve ordumuza taallûk eden kısımlar, bize müşterek vatanın evlâtları olmanın derin haz ve heyecanını yaşattı. Nutkun bu kısmında çok isabetli görüşler'ye özlü fikirler mevcuttur.

Hükümetimiz, dış politikada fevkalâde dikkatli, samimî ve dürüst hareket etmek için elinden gelen hiçbir gayreti esirgememektedir. Dış politikada yapılacak hataların milletlerin kaderi üzerinde sırasına göre ne derecelere kadar meşum neticeler tevhit ettiği hakkında tarih sayısız misaller vermektedir.

Orta-Doğu'da komşu ve dost milletlerle, aynı bölgede yaşamının ve kader birliğinin yaklaştırıcı ve birleştirici tesirleri altındayız. Bu halin hepimize telkin ettiği kendimizi birlikte müdafaa etmek tedbirleri üzerinde, biz büyük bir sabır ve hulûs ile çalışmaktayız. Bu bölgede yaşıyan komşu ve kardeş milletlerin emniyet ve refah içinde olmaları, bizim için çok mühim bir emniyet unsuru olduğu kadar derin bir memnunluk kaynağı teşkil eder: Balkanlarda ise Türk-Yunan-Yugoslav anlaşması, yakın zamanlara kadar bir tasavvur halinde iken, bugün tahakkuk safhasına girmiş bulunuyor. Gerek Orta doğuda, gerek Balkanlarda dost milletlerle takip etmekte olduğumuz politika, samimiyete, dürüstlüğe ve ileri görüş icaplarına tamamen uygun bulunduğu kadar, hem bu bölgelerde yaşıyan dost milletler için, hem de içinde bulunmakla büyük şeref ve bahtiyarlık duyduğumuz dünyanın hür milletlerinin teşkil ettiği camia için hayırlı neticeler doğurabilecek mahiyettedir.

Atlantik Paketi camiasına girmek için bâzı müşküller karşısında ısrarlı teşebbüslerde bulunurken, bir taraftan millî emniyetimizin istihsalı bakımından hür milletlerin vücuda getirdiği bu teşkilâta girmenin ehemmiyetini, diğer taraftan da böyle bir teşkilâta girmekle bize terettüp edecek vazife ve mesuliyetlerin mahiyet ve derecesini tamamiyle müdrik bulunuyorduk. Girdikten sonra da, bu görüşlerimizin tezahür ve tatbikatına herkes şahit bulunuyor.

Her nerede bir topluluk varsa o topluluğun umumi menfaatleri ile onu teşkil eden azanın bâzı hususi düşünce ve menfaatleri olabilir.

Her milletin yanlış bir görüşle güya millî menfaatlerini korumak ve hakikatta ise topluluğu kuvvetten düşürmek ve hattâ onu teşekkül maksadını ortadan kaldırmak umumi selâmet ve emniyeti istihsale matuf bir politikanın şiarım teşkil etmez. Sayın İnönü'nün nutkunda bu hususa işaret edilmiş olmasını bir basiret telâkki ederim. Biz, hür milletler arasında yer almakla deruhde ettiğimiz vazife ve vecibeleri tamamiyle yerine getirmeyi, öz yurdumuzun müdafaası ve bekaımızın teminatı derecesinde ehemmiyetli telâkki etmekteyiz. *(Sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili ve Muhterem Arkadaşlarım, daha evvel söz almış, fakat Sayın Muhalefet Lideri İsmet İnönü'nün çok dikkatli ve yerinde olan iktisadi ve malî meseleler üzerindeki mülâhazalarına cevap vermemiştim.

Kendilerinin iktisadi ve malî mevzular üzerindeki mütalâa ve mülâhazalarına aynı dikkat ve itina ile kısa zamanda cevap vereceğimi arz ederim.

Salona girdiğimde muhalefete mensup arkadaşlarımızdan Cahid Zamangil konuşmakta idi. Konuşmalarının son cümlelerini işittim. Müsaade ederseniz derhal o mütalâalara kısaca cevap vereyim: Mütalâa ve mülâhazaları hulâsa edilmek ve prensibe irca olunmak lâzımgelirse bunu, “evet, memlekette bir kalkınma vardır, fakat bu kalkınma yeni iktidarın almış olduğu tedbirlerden ziyade uzun harb yıllarının tevhit ettiği duraklamadan sonra ve onu derhal takip etmek üzere bir süratli kalkınmanın başlamış olmasına bağlamak lâzımgelir” şeklinde yapmak mümkündür. Hatip bu görüşünü teyit için de pamuk misalini ileri sürdü ve “Pamuk, işte falan tarihte 60 bin tonda, 1949 ve 1950’de 100 bin tona çıktı” dedi. Filhakika pamuğun böyle bir seyir takibettiği vâkidir, doğrudur. Fakat bunun sebepleri üzerinde kısaca durmak lâzımgelir: Pamuk, 300 bin balya üzerinde 15-20 sene sabit kaldı. Eğer pamuk ve pamuk fiyatı politikası o zamanlarda müsait bir politika olmuş olsaydı, şu 1948’de 1949’da görülen istihsal artışı 1939, 1938, 1937, 1936 ve 1935 senelerinde, 1925’e nazaran artma kaydetmek suretiyle görülmüş olmak icabederdi. Niçin 20-30 sene, 30 bin balya üzerinde durmuş da birden bire pamuğun aklı basma gelmiş, harekete geçmiştir? Niçin 20-25 sene 300 bin balyada durmuştur? Birdenbire pamuğun 1937, 1938’de 50 bin balyadan 100 bin veya 150 bin balyaya çıkmasının sebebi şudur: Pamuk o zamana kadar memleketin geniş ihtiyacını tatmin edecek bir meta, dış istihlâke sürülebilecek bir madde olarak tamamen ihmal olunmuş, yalnız 3-4 Devlet fabrikası için ucuz hammadde temin edilmesi yolunda bir politikaya kurban edilmiştir. Onun içindir ki 1938’den tâ 1947-1948 senelerine kadar pamuk istihsalı bir duraklama devresi geçirmiştir. Bu tamamen meşhurdumuzdur. O senelere varıldıktan sonra millet murakabesi harekete gelmiş, Hükümetlerin milletin hoşuna gidip reyini alabilmek zarureti kendilerince gereği gibi anlaşılmış, şayanı teşekkür bir vakia olmak üzere arz edeyim, Demokrat Partinin bu husustaki mücadeleleri, fiyat meselesi, fiyat politikası üzerindeki mücadeleleri dayanılmaz bir tesir icra etmiştir. Dış politika ile hiç alâkası olmamak üzere, dışta pamuk 250’ye satılırken Hükümet 70 kuruştan mı alsın 71 kuruştan mı alsın münakaşası seneler senesi yapılmakta idi. Yaptığımız mücadeleler neticesinde, arzettiğim gibi, çok partili devire girdikten ve vatandaş, müstahsili memnun etmek zarureti gereği gibi hükümetlerin kafasında yer aldıktan sonra, pamuk fiyatlarını serbest bırakmak zarureti hâsıl olmuştur. İşte, o gün bugün, pamuk istihsalı büyük bir süratle artmaktadır. Bunun yanında ziraati kalkındırmak için aldığımız çeşitli tedbirlerin tesiri de elbette büyük ölçüde görülmüştür. Sulama işleri, kredi işleri, tohum ıslah işleri ve saire, akla gelen gelmiyen, şu anda filhal ve derhal söylenebilecek veya derhatır edilmesi zor olacak tedbirlerin heyeti umumiyesi, pamuğun, yirmi sene aynı noktada durakladıktan sonra istihsalde artışlar kaydetmesinin sebepleridir. Bunu, bir bakıma demokrasinin ve çok partili devrin feyzine, diğer taraftan da Demokrat Partinin o zaman yaptığı mücadeleye bağlamak yerinde olur.

Bundan sonra, yine aynı prensibi yani bu artışlar uzun harb yıllarının duraklamasından sonra kendiliğinden husule gelen, hattâ mütekaddim çalışmaların neticesi olan bir hâdisedir, tezini müdafaa etmek için maden istihsalâtımızın artışını ele aldılar.

Muhterem ve sevgili arkadaşlarım, İstihsalimiz yalnız madende artmıyor, bütün istihsal şubelerinde artıyor, Maden istihsalimizin artışını dünya konjonktürünün müsait

gidişine bağladılar. Bunun yanında daha birçok sebepler mevcuttur, Bunları kendileri bilirler.

Biz, plân ve proje yapmak suretiyle memleket ekonomisini tepeden, bir merkezden idare edilir bir ekonomi dirije halinde kaldırmak prensibini nehyederek ortaya çıkmış olan bir partinin mensuplarıyız. Bu işte bizim anlayışımız büsbütün başkadır. Bizim anlayışımız; memlekette yollar, barajları, istihsal kredilerini tanzim etmek, istihsalde emniyeti istihsal etmek ve mâkul bir fiyat politikası takip etmek suretiyle bütün vatandaşların temsil ettiği millî zekâyı harekete getirmek ve onun mucizevi tesirleriyle memleketin kalkınmasına zemin hazırlamaktan ibarettir. Bizim iktisadi görüşümüzün neticelerini bu itibarla yalnız maadin sahasında değil, bütün istihsal şubelerinde görülen artışta, gözle görülür veya görülmez, bütün sahalara taallûk eden iktisadi tedbirlerimizin mecmuunun ifade ettiği hâsılada aramak lâzımgelir.

Şimdi arkadaşlarım, Muhterem Hamdi Başar'ın zihinlerde yanlış telâkkilere yer vermesi ihtimali olan sözlerine intikal ediyorum.

Her şeyden evvel şunu arzedeyim ki, Zühtü Hilmi Velibeye arkadaşımızın Bakan seçilmesinden ve bakan olarak vazife görmesinden dolayı bugün dahi bendeniz bir nedamet duymamaktayım. Kendisinin, bakan olarak vazifesini dürüstlükle, liyakatle ve dirayetle yaptığına kaniim. Bu bakımdan “aklının ermediği işe niçin karıştın, Bakanlığın kabul ettin?” şeklinde Ahmet Hamdi Başar arkadaşımızın tarizini yerinde bulmuyorum. Böyle bir tarize uğramış olan arkadaşımızın kendisini müdafaa sadedinde burada söz söylerken, bâzı arkadaşlarımızın “bu derece ithamkâr sözler söyleme” diye gösterdikleri reaksiyon üzerinde de bir nebze durmak lâzımgelir. Eğer Hamdi Başar arkadaşımız kendisine sataşmış addediyorsa, eğer bu kürsüde konuşulan sözler bu kürsü âdabının ve içtüzüğümüzün hudutları dışına çıkıyor kanaati bu içtimaları idare etmekte olan arkadaşımızın vicdanında yer etmiş ise, tedbirini derhal alır ve kendisine sataşmış addeden arkadaşımız bu hakkını kendisi bizzat arar ve kürsüde müdafaa hakkını kolayca kullanabilir. Her şeyden evvel şurasını belirtmek lâzımgelir ki, murakabe vazifesi hudutsuz değildir, murakabe vazifesini omuzlarında taşıyan arkadaşlar, her şeyden evvel bu vazifeyi lâyikiyle yapabilmeleri için, kendilerini vicdanlarının murakabesine tâbi tutulmaları lâzımdır. Binaenaleyh filân arkadaş konuşacak ve fakat onu müdafaa sadedinde bir başka arkadaş konuşmayacak der ve rey hakkımızı bu suretle kullanacak olursak, yerinde hareket etmemiş oluruz. Bu kürsüye gelen arkadaşların, murakabe hakkının kutsiyetine dayanarak, onun siperine girerek, murakabe edilecek vaziyette olan ve hattâ Mecliste hazır bulunmayan şahsiyetler hakkında ölçsüz konuşmayı, evvelâ vicdanların murakabesine tâbi bir keyfiyet olarak düşünmeleri lâzımgelir. Ondan sonra da, bunlar hakkında, hiç şüphe yok ki, umumi efkâr hükmünü vermekte gecikmez.

Muhterem Arkadaşlar, Zühtü Hilmi Velibeye'nin, Ahmet Hamdi Başar'ı parti tüzüğümüzün ve programımızın inançları dışına çıktığı ithamı altında bıraktığını, sizler gibi, açıkça müşahade ettim. Binaenaleyh, “ortada hakikaten Zühtü Hilmi Velibeye'nin bu ithamları vâki midir bu ithamları yapmışsa Ahmet Hamdi Başar, Zühtü Hilmi Velibeye'nin bu ithamları altında kalacak fiilî hareketlerde bulunmuş mudur” meselesi, partimizin mahkemelerine intikal etmesi lâzımgelen bir mesele olmuştur. Ben, Ahmet Hamdi Başar'ın yerinde olsam, derhal parti mahkemesine müracaat eder ve “Beni bu arkadaşım, programımızın hudutları dışında hareket etmekle, hattâ programımıza

mümas dahi olmıyan fikirlere sahip bulunmakla itham etti” derim. Yoksa bu kürsüye gelerek kavga etmesini, bunu parti meselesi yapmasını doğru bulmam. Meseleyi, parti adalet cihazına götürmeleri çok yerinde olur, kendilerine tavsiyem bundan ibaret olacaktır.

AHMET HAMDİ BAŞAR (İstanbul) — Kavga eden ben değilim. Parti mahkemesine müracaatı ona tavsiye edin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, güya Zühtü Hilmi Velibeşe bilmediği bir işi üzerine almış! Ahmet Hamdi Başar’ın dünkü sözlerinde, bana naklettiklerine göre; şunlar varmış; kabahat onun değil, kabahat onu vekil yapanın da değil, kabahat bizde, onu biz kabul ettik, demiş.

MUHLİS BAYRAMOĞLU (Ankara) — Böyle bir şey söylemedi. *(Bu sözleri sarf etmedi, sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Böyle bir şey söylemedi ise derhal özür dilerim ısrar etmeyin efendim. Kabul ettik. Bahsi değiştirelim.

Arkadaşlar; Ahmet Hamdi Başar arkadaşımız Zühtü Velibeşe’yi mi tenkid etti? Hayır, arkadaşlar. Eğer sözlerinde mâna aramak lâzımgelirse sen bu işleri başaracak adam olmadığın halde niçin bu vazifeyi kabul ettin cümlesinde mündemiç olan ve Zühtü Velibeşe’nin şahsına, aczine ve iktidarına ait bulunan fikrin arkasında kalması lâzımgelirdi. Halbuki orada kalmadı. Dikkat ettiniz: Zühtü Velibeşe’nin çok güzel teşhis ettiği gibi, tenkidlerini ve hücumlarını, iki buçuk seneden beri tatbik edilmekte olan, hiç şüphesiz her kelimesi ile yüksek tasviplerinize mazhar olan ve kökünü, edasını ve prensiplerini programımızda bulan bütün bir sistemin ta kendisine tevcih etti. Bu itibarla, Zühtü Velibeşe’nin, kendisinin şahsan tenkide mâruz kaldığı değil, fakat Demokrat Parti iktidarın m ilk gününden itibaren tatbik edegelmekte bulunduğu sistemin Ahmet Hamdi Başar tarafından tenkid edilmiş olduğu yolundaki mütalâası umumiyetle yerindedir.

Muhterem Arkadaşlar, tenkid ettiği şey nedir? Hamdi Başar’ın hiç şüphe yok ki, kendisine mahsus orijinal, mutena fikirleri vardır ve bu fikirler uzun zamandan beri umumi efkârın malûmudur. Burada zabıtlara geçmiş beyanları da ne dereceye kadar zahirde başka mâna ifade eder şekilde olursa olsun, aslına irca olunduğu takdirde, Şimdiye kadar ifade edilmiş olan fikirleriyle tamamen bağdaşık bulunduğu, erbabı tarafından kolayca ortaya konacak bir mahiyet taşımaktadır. O halde, arkadaşlar, biz Hükümet olarak kendimizin değil, Zühtü Velibeşe şahsan kendisi değil fakat iktidar olarak tatbik etmekte olduğumuz sistemin tenkide mâruz kalması hâdisesini görmekteyiz ve Hükümet olarak kendimizi ayrıca müdafaa etmek mevkiinde bulunmaktayız.

O halde, biz Hükümet olarak değil, fakat şimdi inandığımız prensiplerin tatbikatı bakımından nerelerde itiraza mâruz kaldığımızı bir an için tahlil edelim, muhterem arkadaşlar: İç, dış ticaret açığından başlamak suretiyle felâketli bir vadiye gidilmiş olduğu iddiasına müntehi oluyor. Ve bunun sebepleri üzerinde, altı madde olarak tevakkuf olunuyor.

Şimdi, Zühtü Hilmi Velibeşe’nin şahsi aczi bu dış ticaret açıklarının başlamasına sebep olmuştur, derken unuttuğu bir noktayı, kendisini haksız çıkaracak unuttuğu bir noktayı kendisine hatırlatmak ve nazarlarınız önünde tebarüz ettirmek isterim: Biz

vazife başına geldiğimiz zaman dış ticaretimize yeni bir vechе vermek mecburiyetinde idik, sevgili arkadaşlarım. Hattâ bizimle beraber ve bizden de evvel, dünyaca bu hal malûm olduğu için, aynı suretle diğer memleketler de dış ticaretlerine yeni bir vechе vermek mecburiyetini duymuşlar ve çoktan bu yola girmiş bulunuyorlardı. Beynelmilel taahhütler ve beynelmilel yardımlarla, tamamen hususi ve kapalı olmak durumundan çıkmak üzere bulunduğumuz bu devrin icaplarını bir an için hatırlamanızı rica ederim.

Biz o zaman Hükümet olarak toplandık ve liberasyon sisteminin tatbikim kabul ettik. Muhterem Arkadaşlarım, bu, açık sarıh ve beynelmilel taahhütlerle tesbit olunmuş bir sistemdi. Bunun etrafı vecheleri, esbabı ve şartları cümlece malûmdur. Bu memleketin yüksek menfaati icabı, şimdi kendi görüşlerine göre bina yıkıldıktan sonra, sebeplerini arayıp ortaya koymak bakımından mütalâalar serdetmek değil, fakat kıymetli fikirleri bu sistem bütün etrafı ve eşkâli ile tatbika konulduğu zaman, bugünkü bahsettikleri inhidamı ortadan kaldırmak ve önlemek için ortaya koymak idi.

Hikâye ediyorlar ve diyorlar ki Zühtü Velibeşe ile kuliste, bir yerde konuşmuş ve o zaman Zühtü Velibeşe kendisinin fikrini her hangi bir sebeple kabul etmemiş. Pek âlâ velibeşe asliyetine ve doğruluğuna bu derece inandıkları mutena fikirlerini kabul etmediyse, dünya Velibeşe'den ibaret değildir; Hükümetin nazarı dikkatini çekebilirlerdi. Dünya, hükümetten de ibaret değildir. Sizler ve Parti Gurupumuz vardır. Mesele oraya getirilebilir ve bir karara bağlanabilirdi.

Arkadaşlarım, biz tek başına hareket eden insanlar değiliz. Mütakabil mesuliyetlerle ve kader birliğiyle parti olarak birbirimize bağlı insanlarız. Şimdi bütün bunlar yapılmasın. Sizin tasvibinize mazhar olan ve eşkâl ve şartları tamamen malûm bulunan bir dış ticaret politikası seneler senesi tatbik edildikten sonra, her hangi bir arkadaşımız fırlasın ve “siz ne yapıyorsunuz, ben sizin içinizde değilim, siz bundan mesulsünüz” gibi bir tavır takınarak, bir zamandan beri tatbik edilen sistemin münekkidi olarak karşımıza çıksın.

Arkadaşlarım; bunlar kolay işlerdir. Hattâ bütçe hakkında söylediklerini de aynı şekilde söyleyeceğim. Bu tenkidlerde, yapıcı tesirler varmış. Bütün bunların en ziyade inşa tarafı, evvele racidir. İşler Bütçe Komisyonunda pişirilirken, bütçenin bir lirasına kadar üç aydan beri komisyonda müzakereler cereyan ederken bu kıymetli fikirlere muttali olsaydı, Hükümet, belki bâzı noktai nazarlarını geri alır, bâzı noktai nazarlarda kendilerine iştirak etmek imkânı hâsıl olur ve o yapıcı fikirler ve mütalâalarından faydalanmak yoluna gidilirdi. Fakat Muhterem Arkadaşlarım, bütün bir sisteme, onun heyeti umumiyesine taallûk eden, lâfzî, şeklî ve manzarası itibariyle kıymetli müessesel ve doğru gibi görünen bu fikirlerin acaba bütçenin şekli, rakamı, yapıcılığı veya yapıcı olmaması üzerinde ne dereceye kadar tesiri olacaktır? Bunu takdirinize arz ederim. Ben bu güzel mutena ve işitilmemiş fikirleri, daha ziyade yakası açılmadık mütalâa ve mülâhazaları ortaya koymak gibi hakikaten haz verici fakat hakikata değeri o derece fazla olmıyan bir üslûp ve tarz olsa gerektir sanıyorum. Bu mütalâalarımın dolaylı Yüksek Heyetinizin beni mazur görmesini rica ederim. Çünkü zamanında, tenkide elbetteki tenkidi e mukabele etmek: lâzımgelir. Tenkid, bir taraflı olmaz. Hâlâ tenkide tahammül edilmıyen bir sinirsizlik havası mevcuttur, diyorlar. Muhterem Arkadaşlarım, Yüksek huzurlarınızda ve memleket efkârı umumiyesinin huzurunda arz ediyorum ki, Demokrat parti fikir ve prensip mücadelelerine sonsuz bir hürriyet tanımıştır. Aksi

takdirde, bir partinin programına bu derece aykırı olan böyle fikirler ileri sürmek, bir parti halinde mevcut olabilmenin icabettirdiği asgari disiplin kaidelerine dahi bu derece riayetsizlik göstermek, başka partilerde, başka memleketlerde, emin olunuz, terviç olunacak hal ve şartlardan değildir. Şayet, bizim partimize, bâzı arkadaşlarımıza veya Hükümete, tenkide tahammül etmemek ve sinirlilik havasına kapılmak ithamı yapılırsa, Allahım beni affetsin ama bunu nasıl reva görüyorlar? Asgari bir disiplin mevcut olmazsa bir parti halinde yaşamak, nasıl kabili tasavvur, bunu takdirinize arzederim. Partimiz içinde fikir ve prensiplerin münakaşasına âzami derecede yer verilmiştir. Fakat bunlar programımız hudutlarını çoktan aşmış ve taşmıştır. Bunun muhtelif şekilleri ile her gün karşı karşıya bulunuyoruz.

Muhterem Arkadaşlarım, kuruluş devrinde memlekette hürriyeti, serbest münakaşayı bin-netice millet iradesini hâkim kılmak isteyen bir partinin hürriyetler üzerinde bu derece titiz davranmasının mâkul görülmesi lâzımgelir. Şimdi siz, partinin sevk ve idaresinde mesuliyet almış insanlar olarak bizlere ne diye partiye zarar verecek olan bu derece geniş bir hürriyetin tatbikına, daha doğrusu nizamsızlığın ve parti içinde anarşi tabiriyle tavsif olunabilecek hareketlerin yapılmasına sebebiyet veriyorsunuz, diye bir ithamda bulunacak olursanız, bunu, ilk kuruluş zamanında zatı hürriyet hakkında duyduğumuz büyük hassasiyete ve büyük himayeye bağışlamanızı rica ederim. Fakat hal böyle iken, karşımıza başkaları çıkar da tenkide tahammülünüz yok derse, hakikaten tahammülsüz olan keyfiyet işte bu olur. Hangi tenkide tahammül edememişiz, muhterem ve kıymetli arkadaşlarım? Bâzıları, gruplarda veya heyeti umumiyelerde fikirler ileri sürer. Her hangi bir tarafın fikri galip gelir. Bu takdirde fikri mağlûp olan veya ekalliyette kalan taraf, bunu bir haysiyet meselesi yapar ve bugünkü şartlar içinde kendi fikirlerini Hükümetin takdir ve tasvip edeceği, üstün tutacağı bir hüviyet taşımadığı kabahatini, bu hale atfetmekten ziyade, kendi fikirlerinin taşıdığı üstünlüğünün, topluluğun gadrine uğramış olduğuna hamledecek olursa, içinden çıkılmaz bir girdabın içine girmiş oluruz arkadaşlar. Burada fikrini söyleyen, Heyeti Umumiyece üstün telâkki edilen fikir tarafından mağlûp edildiği takdirde kendisini mağdur addetmemesi lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, paradan, puldan başlanarak memlekette enflâsyoncu bir vaziyet var, deniliyor. Şimdi liberasyon meselesine geliyorum. Kendisi diyor ki: Bu liberasyon sisteminin tatbikında, her şeyden evvel Gümrük vergilerini artırmak lâzımgelirdi. Bu, malî imkânları temin etmek bakımından, memleketteki sanayii ayakta tutmak bakımından ve paranın kuvvetini muhafaza etmek bakımından lazımmış.

Muhterem Arkadaşlar, bu lüzumu, sizler ve bizler, hattâ Sayın muhalefet, vaktinde ve zamanında keşfetmemiş olmakla itham olunabiliriz. Kul kusursuz olmaz. Burada bir kusur varsa, o da bunu vaktinde keşfedip de kabul ve tatbik edilecek bir halde Yüksek Heyetinize getirmemiş olandadır. 2-3 sene sonra, şu şöyle olmuştur, bu böyle olmuştur diye hakikaten parlak ve mutena fikirlerin sahibi olmasını iddia etmekten başka fazla değer taşımayacak yolda hareket etmek, bizim için fayda temin etmez. O zaman bunları söylemek lâzımgelirdi. Fakat muhterem arkadaşlarım, o zaman, Gümrük Vergilerinde yükseltme, yapmak, düşündüğümüz işlerden değildi. Hep birlikte, hattâ vergilerde, ekseriyeti azimeniz, hatırlıyacaksınız, tenzilât yolundaydık. Hayatı ve nispeti ucuzlatmak mümkünse, o nispette ucuzlatmak yolundaydık. Hepinize hatırlatmak isterim: O zaman da, uzun müddet tatbik edilmiş olan bariyer sisteminin, iç piyasayı

dış piyasadan ayıran sistemlerin zararlarını gereği gibi görüyorduk ve iç piyasayı dünya piyasalarıyla serbest temasa geçebilecek ve mütevasıl kaplardaki sular gibi birbirine rahatça intikal edebilecek bir hale getirmek prensip ve düşüncesi hepimizin kafalarında yer etmiş bir hakikat idi. Şimdi, o zaman neden böyle yapılmamıştır, diye tenkid etmek, dedikleri doğru olsa dahi, insafa sığacak bir tenkid olmaz zannederim. Kendisinin, bunu vaktinde söylememiş olmasının kefareti olarak, bu sözlerimi hazımla ve sabırla karşılamasını rica ederim.

Muhterem Arkadaşlar, yanlış zehaplara meydan vermemek için arzetmek mecburiyetindeyim, diyorlar ki: Elimizde biraz pamuk var, biraz buğday var, bunlar satılacak ve bu sıkıntı geçecek ama gelecek sene işler tıkrında gidecek, biz böyle bir nikbin görüş ve düşünüş taraftarı değiliz. Olabilir. Türkiye'nin defisiter olması hali, bir bünyevi haldir ve bu tabiidir, diyorlar. Arkadaşlar; bu bünyevidir, değildir, meselesinin ne derecelerde nispî olduğunu arz ve ifade edeyim. Dış ticaret rejiminin şekline, tatbik edilen usule göre, bunun tecellilerini bir an nazarınızda canlandırmaya çalışayım. Bir liberasyon sistemi vardır; yüzde kırk tatbik edersiniz, yüzde altmış tahdit edersiniz, bu takdirde dış ticaretimiz açık vermez. Yüzde elli tatbik edersiniz başabaş gelir. Yüzde altmış tatbik edersiniz, açık vermeye başlanır. Muayyen bir devrede, bir senede açık verir, başka bir devrede, başka bir senede açık vermez. Şimdi, mutlak surette, bünyevi olarak, dış ticarete defisiterdir veya eksedanter denilebilecek memleketler dünyada belki iki, belki üç, belki de dört tanedir. Bunun dışında kalan memleketlerin eksedanter veya defisiter olmaları keyfiyeti, tatbik ettikleri dış ticaret rejiminin hüviyetine ve mahiyetine bağlı bir keyfiyettir. Binaenaleyh burada, bünyevi demekten çıkan bedbin mâna, memleketimizin realiteleri ile kabili telif midir, değil midir, meselesiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Kanaatimce, memleketin ne dış ticaretinde, ne iç ticaretinde, ne para politikasında, ne kalkınmasında, ne şusunda, ne busunda, endişeye mahal verecek her hangi bir vaziyet yoktur. Bunu bize yerinde ve rakam ve hâdis zikretmek suretiyle söylerler ve bunun üzerine vaktinde dikkatimizi çekerlerse, tedbir almamız vazife olur. Almadığımız takdirde de bunu tenkid etmeye kendilerinin hakkı olur.

Muhterem Arkadaşlar, dış ticaret rejimindeki açık meselesi, yalnız bir mesele olarak vehametini ve ciddiyetini kaybetmiş değil, hattâ bir mesele olmak hüviyetini bugünden kaybetmiş bulunuyor. (*Bravo sesleri*) Muhterem Arkadaşlar, kendisi, dar bir iktisat politikasının taraftarı olduğunu, sözleriyle ispat etmiş oluyor. Diyorlar ki; Bütçe artırılacak olursa, bu artış dolayısıyla Devlet dış tediye geniş yer verir, bu takdirde memleketin para politikası, iktisadi politikası, malî politikası zarara uğrar. Kendileri işte böyle bir mantık içinde yürümektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, Devlet eliyle yapılan dış tediye %99'unun, iktisadi cihazlanma masrafları olduğunu dikkatinizden uzak tutmamanızı rica ederim. Hususi sektördeki dış tediye %10'u, 15'i veya %3'ü, 5'i lüzumsuz maddelere müteallik olabilir. Ama bilhassa Devlet sektöründen yapılan dış tediye %99'unu memleketin iktisadi cihazlanmasına masruf tahsisler olduğunu hatırdan çıkarmamak icabeder.

Şimdi arkadaşlarım, ayrıca bir hırka bir lokma politikası da vardır. Ben dışardan iktisadi cihazlanmam için madde getirmeyeceğim, makine, alet getirmeyeceğim, çünkü onları biraz fazlaca getirmiş olursam malî imkânlarım zedelenir. O halde, sıkıntıyı göze

almaktansa, daha hududa varmadan evvel tahdidi vaz'ederim. Huz ma safa, daima keder... vaziyet daha emniyetli olur... Dış ticaret muvazenesini de temin ederim.

Arkadaşlar, biz, bu noktai nazarda değiliz, iki seneden beri dış ticaret ve rejimimizin tatbikından ve geniş mikyasta tahsisler yapılmış olmasından fevkalâde bahtiyarız. İki, iki buçuk senelik devre içinde, bu memleketin yarımını temin edecek olan namütenahi iktisadi cihazlanmayı tekemmül ettirecek alet, vasıta ve hammaddeler bu memlekete girmiştir. Bunlar, yarının istihsalini sağlayacak malzemelerdir, bize altın yumurtlıyacak tavuklardır.

Vaziyetten korkarak, lüzumundan fazla ihtiyatkâr olmak, dış ticaret açığını neden verdin diye tenkidlere mâruz kalmamak için memleket ihtiyaçlarını sıkıştırmak gibi vaziyetler, bizim takip edeceğimiz yol değildir. İki buçuk seneden beri Devlet kale gibi dayandı. Bugüne kadar memlekete ithal ettiğimiz istihsal malzemesi ve iktisadi cihazlanma yolunda temin ettiğimiz imkânlar, görülmemiş derecededir. Bunu ifade edebilmek için, iki buçuk senede, Türkiye'nin yalnız Devlet sektöründe 1,5 milyar lira envestisman yaptığını zikretmek yerinde olur. Bunların hepsini, dış tediye icabında ödeyeceksin, parayı bulacaksın, mal yetiştireceksin ve malını satacaksın. Kıymet değer burada, memleketin hayrına olan politika buradadır. Yüksek Heyetinizin tasvip ettiği politika da budur.

Bundan sonra ne yapacaksınız? Aynı yolda devam edeceğiz, kendilerinin mülâhaza ettiği endişelerin hiçbirini varit görmüyoruz. Bunları tamamen gayrivârit buluyoruz. Elimizde 3,5 ton buğday, 3,5 ton pamuk diye kendilerinin küçülttükleri maddeler, o kadar küçümsenecek miktarlarda değildir. Bizim ihtiyaçlarımızı karşı Uyabilecek miktarda ve kemiyette maddelerdir. Biz hesapsız değiliz, bizim hesaplarımız vardır.

Sevgili Arkadaşlarım, hatırlarsınız: Bütçe Komisyonunda bu meseleye dair izahat verirken Haziran sonunda biten ihracat devresi içinde ödenecek borçlarımızın, vâdesi gelecek dış tediyelelimizin 220-225 milyon lira civarında olduğunu arzetmiştim. Geçen gün yaptığımız ilânla, bunun filhal bugün 105 milyon liraya düşmüş tediyele bulundugunu ve o günkü beyanımla bugün arasında, geçen müddet içinde, 40 milyarı dolara yakın tediyelelerin yapılmış olduğunu takdir edecek vaziyettesiniz.

Sevgili Arkadaşlarım, tütünümüz, fındığımız, pamuğumuz, buğdayımız, kalayımız ve bakırımızdan gelecek paralar çoktur ve bunları, yine Bütçe Kornişonunda arzettiğim gibi, sonuna kadar satacağız. Sebebi şudur: Dünya, 30 milyon ton buğdayı satarken, ben niçin 1,5 milyon tonu satamıyayım. Herkesin geçtiği köprüden geçtikten sonra biz niçin malımızı satmakta müşkülâta mâruz kalalım? Diğer taraftan bize nazaran başka satıcılar daha da az avantajlı vaziyettedirler. Bu noktaya dikkatinizi çekerim. Biz, Avrupa'nın buğday ithal eden memleketlerine, diğer ihracatçı memleketlerinden çok daha yakınız. Ondan sonra, buğday ithalâtçısı memleketlerin Amerika'ya, Kanada'ya satacak mamul maddeleri yoktur. Fakat biz onların mamul maddelerinin müşterisi olabilmek avantajını elimizde bulunduruyoruz. Ne sebeple, istihsal ettiğimiz buğday veya pamuğu satamıyacağız, gibi bir vehmin peşine düşelim? "Fazla istihsal etsek de satmak imkânına sahip değiliz, biz az istihsal edelim, satabilecek kadar istihsal yapalım ve ithalâtımızı da ona göre tahdit edelim" şeklinde bir politikaya mutlaka teveccüh etmeliyiz iddialarına niçin yer vermiş olalım? Vaziyet katıyen böyle değildir arkadaşlarım. Bundan sonra ne olacaktır? Bundan sonra da, yine mümkün olduğu kadar çok satmak, çok istihsal etmek

suretiyle memleketin ihtiyaçlarını karşılamak mecburiyetindeyiz. Sevgili Arkadaşlarım, hepiniz hâkim istiyorsunuz, kazalarımızda hâkim yok diyorsunuz, nahiyelerimizde tam teşkilât yoktur diyorsunuz, doktor istiyoruz, hastane istiyoruz diyorsunuz, şunu istiyoruz diyorsunuz. Uzun asırlar ihmal edilmiş ve bugünün medeni seviyesinin iktisat ve maliye bakımından çok dununda kalmış bir memleketin yığın haline gelmiş ıstırapları karşısında, Hükümet bütçeyi genişletmek politikasından vaz mı geçecektir? Hayır arkadaşlar, hayır. Bir iktisadi gelişme ve genişleme politikasının içindeyiz. Bizim düşüncemiz budur. Bunun delilleri her taraftadır. Kredilerdeki artmalardan Örnek alabilirsiniz. Meselâ, Ziraat Bankasının ikrazat yekûnunu bir milyarı üstüne çıkardık. İki buçuk sene evvel bunu söylemiş olsaydık, mutlaka afyon içmişsiniz ve hayal görmektesiniz hitap ve itabına mâruz kalabilirdik arkadaşlar. Birçokları, bu parayı bulamazlar, bu parayı bulup ikraz etseler de milletten geriye alamazlar, derlerdi. Fakat hakikat asla böyle olmadı arkadaşlar.

İhtiyatlı denilen bir takabbuz politikasının bütün sıkıntısını, millî ekonomimiz, seneler senesi çekmiştir. Dünün kısır ve bir türlü gelişmeyen iktisadi politikasını bırakmak lâzımdı. Demokrat Parti, bu görüşü tamamen bir tarafa bırakmış, Türk Milletinin olgunluğuna, ticari namusuna, çalışkanlığına ve zekâsına emniyet ve itimat eden bir teşekkül olarak, cesur hamleli kararlar almıştır. *(Alkışlar)* O cesur kararların semerelerini iktifat etmekteyiz.

Sevgili Arkadaşlarım, Atatürk, inkılâplarını yapmaya başladığı zaman şer'îye mahkemeleri kaldırır, dini dünya işlerinden ayıracak umdeleri koyarken, hayatını şer'îye mahkemelerinde fıkıh tatbikatı ile geçirmiş olan insanların, o sisteme göre kendi hayatlarını ayarlamış, hattâ çocuklarının istikbalini ona bağlamış olan insanların mukavemetine mâruz kaldı. Yeni bir politika takip edilirken, yepyeni bir zihniyet memlekette kökleştirilmek istenirken, elbetteki eskinin fıkıhçıları, doktrincileri, o yeni hamlenin karşısına çıkacaktı. *(Alkışlar)* Ve çıktılar.

Muhterem Arkadaşlar, Gümrük vergilerinde o zaman tadilât yapmıyacak olursak, 2,5 sene evvel vazife başına geldiğimizde sanayiimiz ayakta durmazmış. Bakın arkadaşlar, sanayiimiz nasıl ayakta duruyor, kendi sözlerindeki tezadı derhal yakalamak nasıl mümkündür, görünüz. Gümrük vergilerini tezyit etmedik. Bu vergileri tezyit etmemek, hattâ zararlı olan vergilerden tenzilât yapmak, Demokrat Partinin, daha muhalefet zamanından beri bütçe tenkidlerinde ve muhtelif vesilelerle ortaya attığı bir fikirdir. Evvelâ iktisadi bünyemizin iyiden iyiye gelişmesini, rahatlamasını temin etmek, ondan sonra peyderpey vergi sistemlerini ıslah etmek yolunda yürümek lâzımdır, dedik.

Ondan sonra hatırlatalım ki, liberasyon sistemi, bugün tatbik edilmekte olan dış ticaret, umumiyetle ticaret ve iktisat politikası, Hükümetimizin ilk programında da bütün vuzuhiyle ortaya konulmuştur. Eğer onda, üzerinde mutabık bulunulmıyan bir nokta var idiye, bunun o zaman söylenmesi icabederdi. Heyeti Umumiye onu kabul ettikten sonra, itiraza mahal kalmaz. Çünkü bir fikrin, bir parti içinde, o partinin umumi seviyesine göre yer almış olan kimselerin hepsi, tıpatıp her mensubu tarafından yüzde yüz kabul edilmiş olmasını teslim etmek hakikaten güçtür. Fakat ortada 2, 3, 4, 5 parti vardır. Bunlar arasında kendi iktisadi, içtimai, siyasi düşünüş ve kavrayışlarına göre ufak tefek farklar vardır. Her insan tıpatıp yüzde yüz bir olmaz, birçok noktalarda ayrılabilir. Zihinler ve fikirler bir kalıba dökülerek çıkmış, bir prezisyon aletiyle ebadı

ölçülüp ortaya çıkarılmış değildir. Elbette arada ufak tefek farklar olacaktır. Bu ufak tefek farklar ile, bir partinin içinde bir mütalâa yürütülebilir ama, bir defa bir mesele Heyeti Umumiyenin ekseriyetinin reyine iktiran ettikten sonra o yolda yürünür. Biz, bu takip ettiğimiz iktisadi ve ticari politikayı zannediyorum ki ortaya koymuş bulunuyoruz ve aynı yolda yürümekteyiz. Kendim arzedeiyim ki, bu yolda yürümeye devam edeceğiz. Dıştan makine ve saire getirmek için mümkün olduğu kadar geniş tahsisler yapmaya devam edeceğiz. Mümkün olduğu kadar geniş tahsisler derken, malî emniyetimizi sarsacak hudutlara varmayacağız, ihtirazi kaydını ortaya koymuş bulunuyoruz. Bu ihtirazi kayıt ile geniş tahsisler yapmaya devam edeceğiz.

Muhterem Arkadaşlar, Türkiye'nin âtisi gözler kamaştıracak kadar parlaktır. Bütün imkânlarla halen el atılmış değildir. Memleketin el atılmakta bulunan imkânları, gelecek sene, öbür sene, daha öbür sene, akıllara hayret verecek verimler getirecektir.

Sevgili Arkadaşlarım, size şu kadarını söyleyeyim: Bugün elimize aldığımız ve üzerinde çalışmakta bulunduğumuz 12 baraj, 1956'da bize bir milyar kilovat saat elektrik istihsalini mümkün kılacaktır. 1957'de tekrar bir milyar kilovat saatlik bir enerji istihsalini mümkün kılacak barajların inşasına, şu önümüzdeki aylarda yeniden ve tekrar başlamanız lâzımgelir.

Sanayi ileri gitsin diyoruz. Fakat bunu söyleyen arkadaşın, sanayiin ileri gitmesinin her şeyden evvel bir enerji meselesi olduğunu hesap etmesi icap eder. Bugün 10-12 milyon ton olarak istihsal etmekte olduğumuz kömür, ihtiyaca yetişmemektedir. Yarın 20 milyon istihsal etmek mecburiyetinde kalacağız ve bunda müşkülât çekeceğiz. Yarın derken, önümüzdeki sene gibi çok yakın bir yarını kasdediyorum. Ayrıca, bu istihsalin bütün sathı vatana yayılmasındaki güçlüğü de hesap etmek lâzımdır. İhtiyaçları akaryakıtla karşılıyalım denebilir. Fakat şunu düşünmek lâzımdır ki, geçen sene 180 bin olan ve bu sene 300 bini geçen akaryakıt ihtiyacı, yarın 600 bin tona yükselecektir. Yarın, önümüzdeki senedir. Binaenaleyh arkadaşlar, biz, sanayiin yarınının arzedeceği en büyük ihtiyaçlarını bugünden derpiş edeceğiz. Bu tesisleri derhal ve süratle vücuda getirmek için hiçbir tahsisten geri durmayacağız. Şeker fabrikası, tuğla fabrikası, çimento fabrikası yapacaksınız. Dokuz şeker fabrikasının üzerindeyiz. Sanayiimizi bu derece ileri götürmeye çalışıyoruz. Evvelce mensucat sanayiimizde 280 bin iğ mevcuttu. Bugün, inşa halinde bulunan fabrikalar faaliyete geçtiği anda, bu miktar 680 bin iğe yükselecektir. O zaman bu fabrikalar 500.000 balya pamuğumuzu işliyecektir. Bu fabrikalar inşa halindedir. Bundan sonra yenilerini de yapacağız. Bunların, hepsi, dış tediye ihtiyacı gösteren işlerdir. Bunun için imkânlarımızı harekete getireceğiz. 1953 senesi Bütçesi müzakeresinde söylediğimiz sözlerin mânası buralarda yatmaktadır. İç imkânlarımızı harekete getireceğiz. Mektep yapacağız, hâkimi bulacağız, eczane açacağız, hastane açacağız. Memleketin sağlığına, irfanına, iktisâdına, imar ve ümrânına taallûk eden her sahada gözümüzü kırpmadan, mesuliyet vahimesine kendimizi kaptırmadan cesurane tedbirler almakta devam edeceğiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sanayi ilerliyor arkadaşlar. Çimentoyu 390 bin tonda aldık. Çimento sanayiinde yeni tesisler bu sene sonunda bitmek üzeredir. Daha yenileri de ilerliyor. Onları bırakın, fakat ilk geldiğimiz zamanlarda ele alınmış olanlarla, 1953 senesinin sonunda çimento, 390 bin tondan 1 milyona yaklaşacaktır. Vaziyet, mensucatta öyle, şekerde Öyledir. Çeyrek asırda, 100 bin ton şeker istihsal eden 3 fabrika yapıldı. Fabrikaların adedi yarın dokuz

olacaktır. Tahdisi nimet kabilinden arz ediyorum, halkın ulaşmış olduğu iktisadi anlayış seviyesini anlatmak bakımından, halkımızın yatırımlar yapmak imkânının derecesini de gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bugün bir Kayseri kalkıyor, bana bir şeker fabrikası yapınız, 6 milyon sermaye temin ettim diyor. Erzurum öyle, aynı şeyi söylüyor, Kütahya aynı şeyi söylüyor. Bunlar dün için bir hayali muhal idi. Bu akla hayale gelmez işler karşısında, para kıymeti düşüyor, mal kıymeti düşecektir demek, lâfzı murat sözlerdir, arkadaşlar. Edirne’de toprağın dönümü 20 lira iken bugün 200 liradır. Bu, siyasi emniyetin yarattığı bir vakıadır. Ondan sonra, Kars’ta, Edirne’de yüzlerce ev yapılmıştır, tik defa olmak üzere oralarda bir sürü inşaat görülmekte ve nüfus artmaktadır. Toprak arsa, ev, her yerdeki kıymetlerin iktisadi inkişafımızın neticesi olarak ne derecelere kadar artmakta olduğunu görmek mümkündür.

Arkadaşlar, derhal arzedeyim: Fiyat seviyesi fiyatların yüksek olması, geçim zorluğu demek değildir. Bu, hâdiseyi bir tek zaviyeden mütalaa etmek olur. Bir taraftan fiyatlar yükselirken diğer taraftan vatandaşın kazancı, geliri yükselirse, her ikisi de yükselmekte devam ederken, birisinin artış hızı %10, diğerinin artış hızı yani kazanç artışı hızı %30 olursa, fiyat endekslerinin %10 artmasına mukabil, o yıl geçimce umumiyetle %20 ferahlığa kavuşulmuş demek olur. Hâdisenin hakiki mütalâası budur. Esasen endekslerin yükselmiş olması, geçim zorluğunu ifadesi diye mütalâa edilseydi, bugün memlekette görülen iktisadi ferahlık yerine tamamen sıkıntılı bir vaziyetin hâkim olması lâzımgelirdi.

Muhterem Arkadaşlar, hayat endekslerinin en düşük olduğu zamanlar, geçim bakımından Türk vatandaşlarının en müreffeh olduğu zaman değildi. Aksine olarak, perişan ve iktisadi sefaletin tam ortasında bulunduğu zamandı. 1930 da her şey, her şey ucuzdu arkadaşlar, ama çok iyi bilirsiniz ki, üç Türk köylüsü bir araya gelip beş kuruşa bir köylü sigarasını ancak alırdı (*Doğru sesleri*)

Bu, yalnız bir fiyat ve para meselesi değildir Gözümüzü iyi açalım, arkadaşlarım. Her sahada memlekette fabrikalar yapılsın, yollar yapılsın, barajlar yapılsın, elektrik istihsal edilsin. Yani Memleket bir iktisadi gelişmenin bütün tezahürleri içinde bulunsun. Bunun karşısında fiyat endeksleri %4 bir fazlalık göstermiştir diye bu memleket batıyor densin! Aman, arkadaşlar, nerelerdeyiz?. (*Bravo sesleri*) Ben kendisine söylüyeyim, 1300 senesindeki altın bugünkü altın değildi. Bana sebebini izah etsin. Bugünkü altının alabileceğinin beş mislini alabilirdi. O halde altında da enflasyon varmı diyeceğiz? Arkadaşlarım; bunların hepsi nispidir, iki taraflı, hattâ çok taraflıdır. Bir defa, eğer rakamları dile getirmek, onları hakikî dilleriyle konuşturmak sanatına vâkıf değilsem, o sezişi memleket içindeki havaya bakarak bu yolla onu anlamam lâzımdır.

Bu memleket iktisaden geriye gidiyor, tehlike içindeyiz, fiyatlar gidiyor diyebilmek, bizim aklımızın alamıyacağı hesapların mahsulü olmak lâzımgelir. Ben o kadarına akıl erdiremiyorum, arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlarım, derhal arzedeyim ki, Millî ekonomide yalnız ziraat sektöründe işleri ileriye götürüyoruz da sanayii ve diğer sahaları ihmal ediyoruz gibi bir vakıa, katiyyen ve katibeten yoktur, arkadaşlarım, ziraatte neticeler diğer istihsal şubelerinden önce meydana çıkar. Onun içindir ki, ziraatte neticeler ve rakamlar karşımızdadır ve bunlarla konuşuyoruz. Bundan sonra, sanayiinde de rakamlarını konuşturmaya başlayacağız. Ve göreceksiniz ki, arkadaşlarım, iktidarımızın dört senesi

içinde, 1950'ye kadar kurulmuş olan sanayi takatine muadil bir sanayi takatini kurmuş olacağız. Bunların rakamlarını konuşturmak zamanı gelmektedir. Fakat, arkadaşlarım, bu ziraat değildir derhal tonlarla ifade edelim. İzmir'de tesisine başladığımız çimento fabrikası hâlâ işlemedi. Mayısta işlemeye bağliyacaktır. Ziraatte öyle mi? Traktör, gemiden çıktı mı, iki teneke petrol alıp doğru tarlaya götürebilirsin. Hattâ tezcanlı bir çiftçi isen, sabahı beklemeden akşam onu işletmekte güçlük çekmezsin, ilk mevsimde hasılatını alırsın. Fakat arkadaşlarım, sanayi böyle değildir.

Sanayide hususi sektörle resmî sektörü birbirinden ayırmak lâzımdır, deniyor. Bunlar aktüel olmaktan çıkmıştır. Biz, Devlet olarak, yeni sanayi kurmak değil, mevcut sanayi kurumlarını hususi sermayeye, hususi teşebbüse, vatandaşla devretmek hazırlığındayız. Bunlardan elde edeceğimiz imkânlarla, geriye kalanları da ıslah ve takviye etmek imkânlarını elde etmiş olacağız. Binaenaleyh, şimdi biz yeniden sanayi sahaları işgal edip hususi teşebbüsü rahatsız ediyoruz veya her hangi bir endişeye kaptırıyoruz gibi bir vaziyetin mevcut olmadığı aşikârdır. Bunlar, aktüel olmaktan tamamen çıkmış meselelerdir.

Muhterem Arkadaşlarım, Sınai Kalkınma Bankasının kredisi ile yeniden 22 fabrika kuruluyor. Bunların dışında da var ayrıca Devletinki de vardır. Sanayi görülmemiş bir hızla inkişaf etmektedir. Bizim takibettiğimiz iktisadi politika, bütün istihsal şubelerinin arasında ahenk nispet ve münasebet muhafaza ederek bunları birbirine yardımcı olarak geliştirmektedir. Memleketin su işleri, yol işleri, baraj işleri, elektrik işleri, bütün, bu iktisadi kalkınmanın kaynakları ve sektörleri olarak ele alınmıştır. Binaenaleyh yalnız zirai sektörde görülen bir ilerlemenin diğer sektörlerin hattâ zararına olarak tahaddüs etmiş bulunduğunu kabul etmeye imkânı yoktur. Memleket realiteleri bu gibi ihtimallere yer verdirecek bir manzara arz etmemektedir.

Vergiler ithalât lehine ve ihracat aleyhine işlemektedir, zirai sektör vergisizdir, deniyor. Tabii bunlar çok komprime fikirlerdir.

Bunların hepsinin üzerinde ayrıca durup açmak, lehte ve aleyhte mütalâalar serdetmek lâzımdır. Bunları, böyle bir münasebetle söz almış iken şerh ve tafsil etmek, münakaşasını yapmak hakikaten kolay değildir. Binaenaleyh, münasip zamanında, kendisinin bunları şerh ve tafsil etmesini, Grupumuzun bundan geniş dersler almasını ve yeni istikamete teveccüh etmesini, eğer hayırlı ise, haktan niyaz ederim.

Fiyat politikasında, kârı ferde, zararı Devlete bir fiyat politikası deniyor. Hakikaten bu gibi fikirler insanı vurur. Ama hakikat o mudur? Değil inidir? Bunun hilâfında şu hakikatda mevcuttur. Fakat bu gibi fikirleri tekerlemeler haline getirdiğiniz zaman, bunlar mütearife şeklinde görünürler. Hattâ doğru mudur, değil midir diye üzerinde tevakkuf etmek lüzumunu dahi duymazsınız. Ama akıl ve zekâ, bunların üzerine nurunu saçtığı zaman, ortada bir şey kalmadığını da görürsünüz.

Kârı ferde, zararı Devlete! Fındığa yardım ettikse, pamuğa yardım ettikse, birinci kerede belki bunlardan müstahsil faydalanır gibi görünür. Hattâ faydalanırlar da. Ama, bunlarda eğer bir fındık mahsulünün himayesi, bir pamuk istihsalinin artırılması politikası mevcut ise ve takip edilen yol o politikanın hududu içinde kalıyorsa, o zaman, bu gibi tekerlemelerle izah edilebilecek bir vaziyet karşısında değiliz demektir. Binaenaleyh söylenilen sözün ne dereceye kadar hakikata tetabuku vardır. Bunu incelemek lâzımdır.

Sevgili Arkadaşlarım, pamuk 300-400 kuruşa kadar çıktı, fiyat yükseldi. Adnan Menderes Hükümet başında. Pamuk fiyatı aşağı düştü, Adnan Menderes, Hükümet başında. Birşeye mutlaka sebep bulmak lâzımgelirse, bu neviden şahsi sebepler bulunabilir, ama bunu hatırlatmaktan maksadım, tenkidlerin mihrakında olan bir insanın zaman zaman ne dereceye kadar haksız tenkidlere göğüs germek veya kapalı açık olarak haysiyetine taallük eden sınırlara kadar nasıl acı oklara, sitemlere mâruz kalabileceğini, bunlara nasıl karşı koyabileceğini belirtmektir.

Muhterem Arkadaşlarım, eğer şahsan bizim altında bulunduğumuz işin vebal ve mesuliyeti müdrik olan ve tarafınızdan seçilmiş ve itimat edilmiş bulunan bir insan, üç kuruş pamuktan istifadeye kalkacaksa, o mevkie gelinceye kadar o insanda topyekûn hislerin ne kadar tefessüh etmiş olması lâzımgeleceğini siz hesap ediniz. Diğer taraftan, bir balya pamuktan üç kuruş fazla alacağım diye bir küçüklüğe tenezzül etmeyi düşünecek kadar tenkidi ileri götürenler bulundu. Bunların hepsi oldu. Türkiye'nin pamukta büyük istikbali vardır. Birçok geri bölgelerimiz pamuk sayesinde kalkınmıştır. Pamuk, yalnız Adana ve Ege bölgesi matai iken bugün 26 vilâyetin matai olmuştur. Sulıyacağız, baraj yapacağız, ucuz enerji meselesini halledeceğiz, gübre işini halledeceğiz. Ekim sahasını daha fazla genişletmeden bu saha içinde iki milyon balyaya kadar pamuk istihsal edeceğiz. Bu imkânları, daha fazla mefluç bırakmadan, harekete geçireceğiz.

Muhterem Arkadaşlar, biz Devlete ait imkânları bir sanai işletmeciliği halinde dört fabrikanın duvarlarına gömmek politikasını takibeden bir zihniyete, bir programa sahip bir parti değiliz. Hatırlamanız lâzımdır, nasıl hatırlamazsınız, çok iyi biliyorsunuz ki biz, 3,5 kuruşluk imkânlarımızı bir işletmeciliğin dar çerçevesi içerisine gömemeyiz. Bılâkis aldığımız bütün tedbirler, bu memleketin sınai, zirai gelişmesini, umumiyetle iş ve istihsal hayatının pürüzsüz cereyan etmesini temin edecek mahiyet ve hüviyette tedbirlerdir. Evvelâ iktisadi emniyeti tesis edeceğiz, evvelâ iktisadi istikrarı temin edeceğiz vergi istikrarını temin edeceğiz. Sabahtan akşama vergi değişiyor tarzında sözler, emniyetin temini bakımından iyi bir şey değildir. Hiç değilse dört senelik iktidarımız içinde, vatandaş, bugünden yarına ne geleceği vehminden kurtulmuş olsun. Halk safında bulunduğunuz zamanlar, bu vehmi daima işitmişinizdir. Bundan salim olarak, istikrara ve emniyete sahip olarak yaşasın. Bunda büyük fayda vardır. Vatandaşın elinin emeğini mutlaka hak edecektir diyen insanlar olması için bunun hukuki ve iktisadi zeminini hazırlamakta büyük, bir dikkat ve gayret sarf etmekteyiz.

Bâzı maddelerin fiyatları yükseliyor ve yükselecektir. Et elbette yükselecektir. Bugün hayvan mevcudu 1950'den çok daha fazladır. Fakat et dahi pahalıdır. Sebebi şu ki, onun müşterisi, şimdi Türk köylüsüdür. Sütünü, yumurtasını, yoğurdunu, etini, tavuğunu, hamdolsun ilk defa, en bahtiyar bir hâdise olarak, Türkiye denilen bu memlekette. *(Alkışlar)* köylünün kendisinin yiyebilmesi mümkün olmuştur.

Muhterem Arkadaşlar, bu memlekette beş, altı, yedi milyon nüfus, hiç bir suretle iktisadi ve ticaret mahiyetinde olmıyan iktisadi haymatloslar halinde idi. Yeni iş hacminin yükselmesi, pazardan alınan bir maddeyi pazarda satılır bir hale getirmiştir. Piyasada görülen nedret veya pahalılık bundan ibarettir. Bu, pahalılık değil, iç işтира gücümüzün çoğalmasından ileri gelen bir hâdisedir.

Sevgili Arkadaşlarım, bir memlekette istihsal artacak, memleketimiz 6-7 milyon buğday ihraç ederken 12 milyon ton ihraç etmek durumuna geçecektir. Pamukta ve

bütün diğer istihsal şubelerinde namütenahi genişlemeler, gelişmeler olacak, bunun tabîi neticesi olarak iç iştira gücü artacak ve bu iç iştira gücünün artışı da dış iştira gücünü artıracaktır. Bunlar afaki düşüncüler, hayalî görüşler değildir. Bunda esas mesele, ayarlamaktır. Bunu da fevkalâde dikkatle yapmaktayız ve neticeler meydandadır, arkadaşla.

Muhterem Arkadaşlar, endeksler ve saire hakkındaki mütalâalara Maliye Vekili arkadaşım cevap verecektir. Rakamlara itimat edilirmiş, edilmezmiş. Arkadaşlar endekslerin türlü istihsal yolları vardır. Kimisi 50, kimisi 100 maddeyi alır. Birleşmiş Milletlerin endeksi vardır, öte tarafta Avrupa Tediye Birliğinin rakamları vardır. Bunların arasında ufak tefek tefavütler olabilir. Bütün bunlara rağmen, katıyetle söylüyorum ki, memleketimiz dışında, Kore harbinden beri fiyat tereffüleri vasatısı memleketimizdeki tereffülardan çok yüksektir. Bu gayet açık bir hakikattir. Diğer taraftan geniş istihsalin milletçe bize verdiği iştira kudreti, istihlâk gücümüzün artması, bugün memlekette hissedilen pahalılığın sebepleri arasındadır.

Muhterem Arkadaşlar kulağıma gelen bâzı hususları da arzedeğim. Türkiye bugün traktör mezarlığı haline gelecekmiş. Hayır arkadaşlar. Bundan hiç kimse korkmasın. Arzedeğim: 1945 de memlekette 11 bin nakil vasıtası vardı. Bugün 1952 senesinin sonunda, 49-50 bin, orduya girmiş 25-30 bini de hesap ederseniz, 80 bin nakil vasıtası vardır. Bu mürüvvetli arkadaşlar, yani vatandaşın makineleri iyi kullanmamasından dolayı zarardide olmasını kabul etmiyen ve Türkiye'nin bir traktör mezarlığı haline geleceğinden endişe eden mürüvvetli arkadaşlar, 30-40 bin nakil vasıtasının memlekete birden geliş karşısında bunların tamirlerinin ne olacağı, bozulursa nerelerde tamir edileceği hakkında ve nihayet memleket otomobil mezaristanı oluyor diye şikâyet etmiyor. Demokrat Partinin sanki bir tarafı var: Ziraate geniş yer verdi. Onun için, traktörü küçültelim, onun mahiyetini şaibeliydim. Halbuki o mübarek arkadaş otomobil için aynı şeyi söylemiyor. Halbuki, otomobil var, şu motörleri var, bilmem şu var bu var. Bu fark neden? Çünkü otomobili şehirli kullanıyor. Halbuki, köylünün aklı ermez, onun belinin kuşağım dahi biz bağlamalıyız. Türk köylüsü için asarı edvar böyle düşünmüştür. Halbuki, hakikat hiç de öyle değildir. Türk köylüsü traktörünü kullanmasını biliyor arkadaşlar.

Ne çabuk öğrendi, ne çabuk bu 40.000 traktörü kullanabilme haline geldi? Biz öteden beri Türk Milletinin siyasi ve içtimai olgunluğu kadar, Türk Milletinin çalışkanlığına, ticari ve iktisadi dirayetine inanmış insanlarız. Bence hayret edilecek şey, memlekete girmekte olan ziraat aletlerini, bu nasırlı ellerle Türk köylüsünün liyakatle kullanmasıdır. Bütün zekânın şu Ankara'da ve kendi küçük dimağlarında toplandığını ve kendilerini bütün memleketi buradan, tepeden idare edecek kadar dimağ hamulesine sahip ferzetmiş insanlar, uzun zaman bu memleketin üstünde bir iktisadi idare değil, iktisadi bir baskı tesis etmiş oldular. Biz, bugün, Türk köylüsünün elini kolunu bağlayan imkânsızlıkları çözmek, ona çalışmak imkânını bahşetmek ve millî zekâyı, ferdan ferda Türk vatandaşının kafasında yatan millî zekâyı toptan harekete getirmek yolunda çalışıyoruz. Bugünün mucizeleri, yarının mucizeleri işte bu kaynaktan geliyor, arkadaşlarım. *(Süreklî alkışlar)*

BAŞKAN — Efendim, müstahsen ve faydalı olduğuna inanarak mesaimiz biraz muayyen vakti aşmış bulunmaktadır. Tensip buyurursanız bugün biraz geç toplanalım. *(Saat dörtte sesleri)*

Toplantı saatleri için evvelce karar vermiş olduğunuz için mesele yine karar ile halledilecektir. Saat 16 da toplanmak hususunu reynize arz ediyorum. Kabul buyuranlar...

CELÂL YARDIMCI (Ağrı) — Olmaz efendim olmaz, nizamnamede hüküm vardır.

BAŞKAN — Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir. Saat 16 da toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.³⁶

³⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 20 Birleşim 46, Sayfa 422-424, 432-442*

20 Şubat 1953 Cuma

Toprak Ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1953 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

FERİD MELEN (Van) — Usul hakkında.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — “Saat bir oldu” diyeceklerse ben iniyorum.

FERİD MELEN (Van) — Efendim, Sayın Başvekilin tahmin ettikleri gibi saat bir diyecektim. Ama müsaade edilirse neden dolayı müdahalede bulunduğumu arz edeyim; daha evvel Meclis saat tahdidi yapmış ve bu hususu karara bağlamıştır. Meclis mesaisinin muayyen saatte başlayıp muayyen saatte biteceğine dair Meclis bir karar almıştır. Bunun dışında mesainin temdidide bir karara bağlanmalıdır. Sayın Başkanın bu noktaya dikkat etmesi icabederdi.

BAŞKAN — Bundan evvelki Meclis müzakeresinde konuşan hatiplere Hükümetin cevap vermesi halinde, saatin 13’ü tecavüz etmesi üzerine, ikiyi on geceye kadar müzakereler devam etmişti. Şimdi de nitekim 10 dakika ile müzakerenin tahdidi keyfiyeti parti grupları, komisyonlara ve Hükümet sözcülerine teşmil edilmemektedir. Maamafih bir noktai nazardır, saat 13’e kadar diye karar mevcuttur.

Şimdi Başvekilin C.H.P. Meclis Grubu adına vâki konuşmaya cevap vermesi için müzakerenin devamını oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, bana kısaca dahi olsa konuşma imkânını bahsetmiş olmanızdan dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca Ferid Melen arkadaşımıza da teşekkür ederim. Bu konuşmayı usule bağlamış oldu.

Asıl mevzuum, Halk Partisi adına muhterem Hasan Reşit Tankut’un mera, iskân ve toprak işleri üzerinde yaptıkları tenkidin bâzı cephelerine cevap vermektir. Evvelâ şurasını ifade edeyim ki, Hasan Reşit Tankut, temiz, dürüst, güzel ve parlamenter ananelere tamamen uygun bir tenkidin en güzel örneğini vermiş bulunuyor.

Kendisine bilhassa teşekkür ederim. Hiç kötüleme kelimeleri, ağır sıfatlar ve vasıflar kullanmadan, meseleleri olduğu gibi konuşabilmek imkânına, tenkid eden daima sahiptir. Bu güzel örneğin benim ve arkadaşlarımız tarafından da misal ittihaz edilmesi hakikaten çok güzel olur.

Muhterem Arkadaşlarım, Hasan Reşit Tankut’a sadece iki, üç noktada cevap vereceğim. Temas ettiği mevzuların diğer kısımlarına alâkalı daireler ve alâkalı bakan arkadaşlarımız cevap verecektir.

Sayın Tankut, mera meselesinden bahsetti. Mera meselesinden bahsederken sanki meraların daralması yüzünden hayvanlarımız çok eksilmiştir ve bütün bütüncü eksilmek tehlikesine mâruzdur gibi gösterdi. Bu zehabın doğru olmadığını kendisine ifade etmek isterim. Hakikaten bir mera darlığı vardır, fakat bu mera darlığını şöyle

ifade edeyim: Meselâ eskiden muayyen ölçülere, normlara göre mera olarak kullanılan arazide dört misli fazla hayvan beslemek imkânı vardı. Şimdi mera sahası biraz daha daralmıştır. Eskiden çok geniş arazi tamamen boş idi ve çok az miktarda hayvana tahsis ediliyordu. Şimdi arazinin geniş ölçüde ziraate açılması suretiyle, kıymetlenmesi bu vaziyeti değiştirdi. Her suretle memlekette hayvan servetimizin gittikçe azalması ve bu yüzden kısa bir zaman sonra memleketin hayvan servetinden mahrum kalacağı gibi bir durumdan uzak bulunmaktayız, Türkiye’de, bugünkü hayvan mevcudu, bundan evvelki mevcuda nazaran hesap edildiği takdirde, hayvan servetimizin bugün fazla olduğunu ve fazlaştırmıya devam ettiğini söylemek yerinde olur.

Koyun ipe gelmez. Hakikaten koyun ipe gelmez. Ama onu da başıboş meralarda değil, fakat hayvan gıdası yetiştirmek suretiyle besleme usulleri vardır. Hayvancılığımız da ekstansif hayvancılıktan entansif hayvancılık devrine girmektedir. Arazimizi mera halinde kullandığımız takdirde milli servete dönüm başına, farzedelim 3 lira getirecek yerde, kültür arazisi veya entansif hayvancılığın tatbika başlanması halinde, 10 lira getirecekse ve milli gelir ve milli servet bakımından böyle faydalı bir istihale mevzu bahis ise; bunu endişe ile değil ancak memnuniyetle karşılamak lâzım gelir.

Muhterem Arkadaşlar, iskân meselesi de üzerinde durulacak bir meseledir. Dünkü ehemmiyetini kaybetmiştir. Sebebi şudur ki, bütün öğrendiklerimizi eski malûmat ile takip edip devrin, asrın ve günün tekemmülünün ortaya çıkardığı meselelerle yürüyecek olursak, hakikaten zihnimizin yelkovanı muayyen bir tarihte muayyen bir saatte durmuş gibi hareket edecek olursak, günlük hâdiseleri takibetmek imkânını elden kaybetmiş oluruz. Türkiye’de ilerlemiyen statik ekonomik devre içinde iskân meselesinin arzettiği manzara ile bugün iskân meselesinin arzettiği manzara arasında esaslı fark vardır.

Sevgili ve muhterem arkadaşım Hasan Reşit Tankut’un çok ilmi tettebbu ve tetkika dayanan mütalâaları daha ziyade Türkiye’nin statik ekonomi devrine dâhil bulunduğu zamanlara ait olmak lâzımgelir.

Bugün birçok köyler kasabalaşmakta, kasabalar şehirleşmektedir. Eğer köylü 300-400 sene evvel bâzı zaruretle evini barkını, köy tesis etmek usullerini muayyen zaruretlere göre yapmış ise asırlardan beri o şartlar ve zaruretlere ortadan tamamiyle kalktığı halde, o hâlâ orada duruyor ise kendisinin dizinde davranacak iktisadi takatın mevcut olmamasındandır. Ne anlamadığından veya ne de istilâlar, tehcirler yüzündendir. Şimdi yollar yapıldıkça, ziraat makineleştikçe, iktisadi takat ve imkân günden güne inkişaf ettikçe, mantar gibi bittiği yerde kurumaya ve çürümeye mahkûm olan Türk köylüsünün ne suretle yollara dökülmüş olduğunu, evlerini, barklarını, köylerini ve kasabalarını imar hususunda nasıl bir ameli faaliyet içinde bulunduğunu müşahade etmek mümkündür. İşte bu, statik iktisat devrinden dinamik ve inkılâpçı bir iktisat devri içine girmiş olmamızın kıyaslayıcı farkını meydana çıkarır. Ama bunun yanında başka sebepler de var, onları da nazarı itibara almak lâzımgelir. Türkiye’nin köyleri çok geniştir. Türkiye nüfus kompozisyonunun %90’ı ziraatle, toprakla meşgul insanlardan mürekkeptir. Hal böyle olunca, nüfus da az olursa, bu nüfusun %90 nın bu toprakları işleyebilmek için bu %90 nüfusun bu sathı vatana dağılmış olması lâzımdır. Nerede zeytinlik vardır, onun başında köy kurulmuştur. Nerede arazi vardır, onun yanbaşında köy kurulmuştur. Aksi takdirde sabahleyin evinden çıkıp üç saat ötedeki tarlaya gidemez.

Tarlası nerede ise, onun o tarlanın yanında sakin olması lâzımdır. Bunda çok toprakların az nüfus tarafından işlenmesinde esaslı tesiri vardır.

Tarihi, askeri ve içtimai sebepler yanında bu içtimai sebepten de kaçınmamak lâzımdır. Bunları söylemekle iskân dâvasının mevcut olmadığını mı söylemek istediniz. Başvekil diye sorabilirsiniz. Cevaben dünkü ölçülere, dünkü malûmatımıza göre bir iskân meselesi değil; fakat çok daha hafiflemiş olarak bugün de takip edeceğimiz bir iskân politikamız olduğunu, ama tasvir ettikleri gibi bir mesele mevcut bulunmadığını arzetmek isterim.

Sevgili Arkadaşlarım, izbe köylerden ve veremin hakikaten bir iskân şartları meselesi olduğundan bahsettiler. Burada memnuniyetle ve kendilerine de bir gönül rahatlığı, vermek için arzedeyim ki, veremin en az olduğu yerler köylerimizdir. Hakikaten, köylerimizde iskân şartlarının menfi olmasına rağmen, veremin az olmasını icabettiren müspet faktörlerimiz de çoktur. Bu müspet ve menfi faktörlerin hasılası ise köyde veremin az olmasını sağlamaktadır.

Kürsüden ve huzurunuzdan ayrılırken, hakikaten çok güzel bir tenkid örneği vermiş olan Hasan Reşit Tankut arkadaşımıza teşekkürlerimi arzederim.

BAŞKAN — Bugün saat 15'te toplanmak üzere Birinci Oturumu kapatıyorum.³⁷

³⁷ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 20 Birleşim 48, Sayfa 571-572*

28 Şubat 1953 Cumartesi **1953 Yılı Bütçe Kanununun Kabulü Münasebetiyle**

BAŞKAN — Söz Başvekilidir. *(Başvekil Adnan Menderes sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

Çok muhterem arkadaşlarım,

Uzun bütçe müzakereleri bugün sona ermiş bulunuyor. Bu uzun müzakereler esnasında Büyük Millet Meclisi Türk Milletine has Millî tesanüdü tam olarak aksettiren bir manzara arzylemiştir.

Gerek kendi grupumuza gerek diğer gruba mensup arkadaşlarımız, gerek bizi tenkid veya bizi takdiri eriyle taltif eyliyen arkadaşlarımız, kürsüye fikir hamuleleri ile geldiler. Teşri ve icra hayatımızda bunların mesut neticelerinin görüleceğinde şüphe yoktur. Bizi tenkid edenleri de, icraatımızı tasvip edenler kadar şükranla karşılamaktayız. Arkadaşlarımız, bize birçok şeyler öğrettiler. Ama şüphe etmiyorumki, onlar da, bir senelik Hükümet icraatıyla ve önümüzdeki sene yapılacak işleri de toptan gözden geçirmek imkânını buldular. Esasen bildikleri işlerimiz hakkında bu suretle bir defa daha toplu bir görüşe sahip oldukları için ümit ediyorum ki, daha da gönül ferahlığına kavuşmuş bulunuyorlar. Gerek Mecliste hâkim olan manzara, gerek bizden veya muhalefetten olan arkadaşlarımızın tenkidlerindeki galip vasfın kötü görmekten ziyade beğenmek olması, bu hakikati açık olarak göstermektedir.

Filhakika, geçen seneden bu seneye, her bakımdan mühim mesafe ve merhaleler katetmiş bulunmaktayız. Malî ve iktisadi durumumuz, epey zamandır sarfedilegelmekte olan gayret ve emeklerin artık ilk semere ve neticelerini vermeye başlamasıyla hepimizi sevindirecek bir istikamette inkişaf etmektedir. Ordumuzun kuvvetlenmesi nispetinde dış emniyetimiz de kuvvetlenmekte ve dış politikamız ise, hepimize itimat telkin edecek bir inkişaf göstermektedir. Dünya sulh ve emniyetine de bu suretle geniş ölçüde hizmet etmekte olduğumuza kaniiz. Şimdi, eğer müsaade ederseniz, sırasıyla iç durumumuz ve iç emniyetimiz, sonra iktisadi ve malî meselelerimiz, son olarak da dış emniyetimiz ve milletlerarası münasebetlerimiz üzerinde kısaca maruzatta bulunacağım.

Biraz evvel söylediğim gibi, Yüksek Meclisinizin gösterdiği tesanüt ve vatanperverlik manzarası, bütün kalblere itimat hisleri telkin etmiş ve memleketi büyük bir ferahlığa kavuşturmuştur. Sert ve acı münakaşaların, her ne pahasına olursa olsun birbirimizi karşılıklı kötöleme gayretlerinin Devleti her şeyin üstünde tutan, bu millî birliğine en büyük değeri atfeden Türk Milletinin ruhuna ve isteklerine asla tevafuk etmediği bu münasebetle bir kere daha anlaşılmış bulunuyor. Sert ve şiddetli konuşmaların birbirimizi karşılıklı itham etmenin ve nihayet dille yapılan bu kavgaların hararet ve şiddet derecesi arta arta, günün birinde ve umulmıyan bir yerde, elîm hâdiselerin birdenbire vukua gelmesine sebep olabileceğini, büyük tecrübelerle sahip Türk milleti, derin bir sezişle anlamıştır. Bu sebepten dolayıdır ki, bu kavgaların devamını hiç de iyi karşılamıyordu. Onun için, bugün memleketin kavuştuğu huzur ve sükûnu bahtiyarlıkla görmekte ve bundan büyük sevinç duymaktadır.

Sevgili Arkadaşlarım,

Bütçe müzakereleri esnasında tenkidler yapılmadı değil. Bilâkis çok güzel ve pek yerinde tenkidler yapıldı. Bunları hürmetle karşıladık. Tenkid etmek, mutlaka şu iş

kötüdür demek değildir. Tenkid, ele alınan mevzu ne ise, onun hakiki mahiyetini ortaya koymak için sarf edilen bir gayrettir. Eğer ele alınan iş veya mevzu iyi ve müspet ise, onun iyi ve müspet olduğunu söylemek, yani hakikati ortaya koymak gayreti tenkidin ve araştırıcı ve yapıcı vasfının esasını teşkil eder.

Şimdi, müsaadenizle, parlâmentoda gurupu olan partilerden birinin daha bütçe müzakerelerinin ilk gününde Mecliste mevcut bulunmadığına işaret etmek isterim. Bütçenin heyeti umumiyesi konuşulurken birtakım umumi ve mesnetsiz sözlerle delilsiz iddiaları ortaya attıktan sonra, asıl işlerin ve rakamların görüşüleceği, binaenaleyh ö mütâlâaların değerlendirilip delillerinin umumi efkâra gösterileceği sıra gelince, âdeta Meclisi terkeder gibi namevcut olmak, elbette umumi efkârımızca ciddî bir hareket olarak telâkki olunamazdı. Bu sözlerim, müsaadenizle yalnız onlara değil, şüphe yok ki umumi tenkidler yaptıktan sonra asıl deliller ve rakamları kürsüde konuşacak yerde sükûtu tercih eden arkadaşlarımıza da racidir.

Halk Partisinin ve halk Partili arkadaşlarımızın bütçe münasebetiyle yaptıkları tenkidlere ve konuşmalara gelince, heyeti umumiyesi itibariyle bunları, gerek iktidarımız, gerek memleket namına büyük bir memnunlukla karşılamak icap eder. Bu konuşmaların yapıcı karakterlerinin galip olduğunda şüphe yoktur. Memlekette akıp durulmuş temkinli bir parti olarak, Halk Partisinin bugün artık muhalefet vazifesine hakkıyla sahip çıkmış bulunduğunu memnunlukla görmekteyiz. Siyasi hayatımızın çok değerli ve tamamlayıcı bir unsuru olan mı parti, kurmaya çalıştığımız demokratik hayatın nasıl kıymetli bir unsuru olduğunun delillerini vermeye başlamıştır. Denilebilir ki eğer böyle bir parti mevcut olmasa idi, demokratik esasları gereği gibi tatbik etmek ve onları inkişaf ettirmek için, milletçe böyle bir teşekküle vücut vermek yolunda elden gelen gayretin sarfedilmesi lâzımgelirdi. Kaldı ki, kurulan partiler kolay kolay inkişaf edememektedir. Hele millî hayatta faydalı olabilecek vasıflara sahip olabilmek her hangi bir siyasi teşekkül için kolay bir mazhariyet olamıyor.

Arkadaşlar,

Aramızdan ayrılarak yeni kurulmuş olan Köylü ve Çiftçi Partisinin çok mahdud gurupu, bütçe müzakerelerinde bu partiyi, kemiyet varlıklarıyla mütenasip olmayacak bir üstünlükle temsil etmeye muvaffak olmuştur. Kendilerinin takdîrkâr sözlerine olduğu kadar yapıcı tenkidlerine de teşekkür ederiz. Asıl teşekkürümüz ise, dini siyaset aleti ve vasıtası olarak kullanmıyacaklarına dair yaptıkları tereddütsüz ve açık beyan içindir.

Söz buraya gelmişken teessürle ifade edeyim ki, bir parti bu mevzuda ya sükûtu ihtiyar etmekte, yahut da uzun ifadelerin iphamı içinde sarîh bir beyan ve taahhütten kaçınır gibi bir manzara göstermektedir.

Sevgili Arkadaşlarım,

Memleketimiz, ümmet devrinden çıkalı ve millî ve lâîk bir hayata kavuşalı çok olmamıştır. Hiç şüphe yok ki, bugüne kadar kaydettiğimiz terakkiler, hayranlık uyandıracak derecelerdir. Bu da Türk milletinin olgunluğunun bir eseridir. Şurasını da kaydedeyim ki, bu uğurda, çok uzun seneler, memleketimizde büyük gayretler ve emekler harcanmış ve bu yüzden ehemmiyetli kayıplara uğranmıştır. Şimdi biz, bu noktalara kadar gelmiş iken bu mesut inkişafı tahkim etmek yani muhkem ve katî neticeler haline getirmek imkânını tahakkuk ettirmezsek, bugüne kadar sarfedilmiş

olan emek ve fedakârlıkları heder etmiş ve bu yüzden uğradığımız tehlike ve kayıpları faydasız ve neticesiz bırakmış oluruz.

Aziz Arkadaşlarım,

Müsaadenizle, iktidarda olmakla muhalefette bulunmanın yaratması muhtemel olan rüyet zaviyesi farklarını ortadan kaldırarak, diğer bir tâbir ile memleketi yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği hasbîlik irtifa ve seviyesine erişerek, bir vicdan muhasebesi mahiyetinde olarak meseleyi ele alalım:

Demokrasi, mutlak ve hudutsuz hürriyet demek değildir. Demokrasinin zıttı olan rejimlerde nizam meselesi basittir, çünkü sadece bir zor ve kuvvet tatbiki mahiyetini arzeder. Halbuki demokratik rejimde hürriyetlerimizi mahfuz bulundurmak esastır. Diğer taraftan nizam zarureti de meydandadır. Nizam ise, hürriyetlerin mahfuz bulundurulması maksadiyle dahi olsa, nihayet bizzat hürriyeti tahdit mahiyeti arzeder. Nizamın temini maksadiyle vaz'edilen hudutları, her memleketin bünyesine ve içinde yaşadığı şartlara, hattâ dünya içinde işgal ettiği coğrafi mevkîe göre değişir. Nitekim, hürriyetler rejimini bütün hasret ve iştîyakımızla tesis etmek uğrunda elimizden gelen bütün gayretleri harcarken, biz, memleketimize müteveccih maksat ve emellerin bir ajanı haline gelmiş olan komünizmi, hem bu bakımdan hem de yine bizzat hürriyetleri ifna etmek, hürriyetini tanımamak prensibine uyarak kanun dışı bırakmışızdır. Bu coğrafya parçasında oturan ve her şeyden evvel kendisini dış tehlikelere karşı muhafaza mecburiyetini hisseden bir millet için, fikir hürriyeti prensibi ile kendilerini maskeleyen istiyenler karşısında tek zaruri tedbir ancak bu olabilir.

Şimdi tekrar lâiyklik mevzuuna ve dini siyasete alet etmek bahsine avdet ediyorum. Bir defa, niçin lâiykiz? Evvelâ, fikir ve vicdan hürriyeti prensibini kabul ettiğimiz için lâiykiz. Sonra da, yukarda arzettiğim gibi, ümmet hayatından yeni çıkmış ve taassup hislerinin kötü maksatlarla tahriki yolundan türlü tehlikelere mâruz bırakılmış bir memleket olduğumuzu da unutmamaktayız, nihayet her vatandaşın Tanrı ile olan münasebetlerini istediği gibi tanzim etmekte tam hür vicdan hürriyeti içinde bulunduğunu katî olarak bilmekteyiz. Dinî ve vicdani kanaatler bir baskı altında değildir ki, siyasi partiler bu baskıyı kaldırmak için, mücadele etmek lüzumunu hissedip bunu programlarına alsınlar. O halde, şayet bu gibi partiler veya gruplar var ise, bunların tuttuğu yol, dini ele almak suretiyle baskı tesis etmek ve demogojik bir Mücadele silâhı elde etmiş olmak her şeyden başka bir mâna ifade etmez.

Partiler, dini siyasete karıştırmamak, onun muhteremliğini ve kutsiyetini bütün mâna ve şümûliyle mahfuz bulundurmak taahhüdünü açık olarak ifade ederlerken, bu partilerin elinde olmiyan veya kendileri tarafından kullanılmak istenilmeyen bir silâhı gayrimeşru bir şekilde kullanmak bizzat dinin de kabul etmiyeceği bir siyasi mücadele tarzını ihtiyar etmek, doğru yoldan ve memleket menfaatlerinin gösterdiği istikametten ayrılmak demek olur.

Komünizmi niçin mahkûm etmiş isek, aynı sebepten dolayı bu yol ve istikamete sapmış olanları da bu tehlikeli hareketlerinde serbest bırakmamak zarureti bir gün gelip çatabilir. Binaenaleyh, taassup ve gerilik tahriklerinin yarattığı tehlikelere bunca zamanlar mâruz kalmış ve bu yüzden çok ıstırap çekmiş olan bir memleketin, dinin kutsiyetini hiçe sayarak onu âdi bir politika silâhı olarak kullanmak istiyenlere karşı takip edebileceği tek mâkul yol, ancak bu olabilir,

Memlekette irtica tehlikesi olmadığımı ileri sürmek, irticai yaratmak teşebbüs ve gayretlerinin serbest bırakılması için delil ve sebep teşkil etmez. Binaenaleyh partileri bu bahiste sarîh olmaya tekrar davet etmek, umumi efkârın şiddetle talep ettiği bir hareket olur. Bunu ben, edası zarurî bir vazife olmak üzere tekrar arz etmek ve ortaya koymak mecburiyetindeyim.

Bu bahse son verirken diyebilirim ki iç rejimimizde demokratik esasların hâkim olması hususunda milletçe mutabakat halindeyiz.

Aynı zamanda partilerarası münasebetlerin millî tesanüt esaslarını hırpalamayacak bir vadiye girmiş olmasından dolayı da yine milletçe sevinmekteyiz. Yukarıda kaydettiğim veya ona benzer ehemmiyetsiz istisnalar, memleketin bu ferah verici manzarasını, bir endişenin gölgesi altında bulunduramaz.

Sevgili Arkadaşlarım,

Bu vatanın evlâdı olmak gururunu hep beraber ve büyük bir heyecanla idrak etmekte, millî benlik ve tesanüdümüzü kuvvetle hisseylemekteyiz. Büyük Meclis de, bilhassa son zamanlarda, bu asil ve güzel duyguların tezahürlerine sahne teşkil etmiş bulunuyor. Bütün vatandaşlarımıza ferahlık veren bu halin esas kaynağının, millet olarak kalblerimizde meknuz asil duygular olduğunda şüphe yoktur. Bunun yanında, topluluk hayatında her sahada işlerimizin iyi gittiğini, milleti olarak her yerde ve Mecliste müşahade etmemizin tesiri de çok ehemmiyetlidir.

İç huzur ve emniyet mevzuunda böylece maruzatta bulunduktan sonra, şimdi malî ve iktisadî meselelerimize dair birkaç söz söylememe müsaadenizi rica ederim:

Milletin iradesini temsil eden en yüksek murakabe uzvu olarak, bütçe müzakereleri münasebetiyle bir yıllık Hükümet icraatının muhasebesini yaptınız. Hattâ, tetkik ve tenkidlerinizi iktidar olarak vazifeye başladığımız güne kadar geriye doğru da teşmil etmiş bulunuyorsunuz. Bu mesai, komisyonlarda ve Mecliste üç ay devam etmiştir. Böyle dikkatli bir muhasebe neticesinde topluluk hayatımızın milletçe istenildiği yolda sevk ve idare edilmekte olduğuna umumiyetle kanaat getirmiş bulunuyorsunuz zannederim.

Bugün ekseriyetle tasvibinize mazhar olan 1953 Bütçesine gelince, bu bütçenin geçen senelere nazaran âmmî hizmetlerinin daha da vüsat ve kifayette görülmesine ve yine geçmiş senelere nazaran daha geniş ve yapıcı çalışmalara imkân vermekte bulunduğuna şüphe yoktur. Çünkü burada ayrı ayrı yapılı olan hizmetler, işler ve teşebbüsler ve bunların karşısında yer almış bulunan rakamlar, ret ve inkârı kabil olmayacak şekilde bu hakikati ortaya koymaktadır. O kadar ki -muhterem muhalefet bana müsaade ederse şunu söylemek isterim- şayet muhalefet olarak aleyhte rey kullanmak bir âdet olması idi, muhalefet saflarında yer almış birçok insaflı arkadaşlarımızın bütçeye lehte rey vereceklerinden emindim. Çünkü tenkid ve takdirleri üzerinde yapılacak cemi ve tarh ameliyesinin hâsılası lehimizde olmuştur.

Diğer taraftan bugünkü ahval ve şerait dâhilinde nasıl bir bütçe yapılması lâzımgeldiği kendilerinden sorulmuş olsaydı, umumi hatları itibariyle tasvibinize mazhar bulunan bu bütçeden daha iyisini yapıp ortaya koymanın güçlüğü kolayca takdir olunabilirdi.

Sevgili Arkadaşlarım,

1953 yılı Bütçesi, âmmî hizmetlerinin ifası bakımından girişilecek yeni yeni iktisadî teşebbüslerin genişliği bakımından, evvelkilerle kıyas kabul etmiyecek bir merhaleye

gelmiş bulunuyor. Geçen yıla nazaran dört yüz milyon lira tutarından fazla tahsisatla Devlet faaliyetlerini tevsî ve takviye imkânı elde edilmiştir. Bu yılki bütçemizde memleketin iktisadi kalkınma ve imar faaliyetleri mevzularını, geçen yılın 400 küsur milyon lirasına mukabil bu sene 670 küsur milyon liralık investisman yani sermaye yatırımları ayrılmış bulunuyor. İstidat olarak şunu arz edeyim ki, iktidarımızın üç senesi içinde bir buçuk milyon gibi, büyük bir rakamla başlanan investisman geriye doğru gittiğimiz zaman topyekûn on senelik investisman miktarını çok aşmaktadır.

Muhterem Arkadaşlar,

1953 senesinde yapacağımız işler bütçemizde yer alanlardan da ibaret kalmıyacaktır. Bu memleketin asırlık ihmallerini süratle telâfi etmek, senelerin çalışmalarını bir sene içine sıkıştırmak ve bu yoldan bu topraklar üzerinde evvelâ beka ve mevcudiyetimizin teminatını elde etmek, sonra da milletçe bu topraklar üzerinde müreffeh ve mesut bir hayat sürebilmek çarelerini tahakkuk ettirmek mecburiyetindeyiz. Bu itibarla bugünkü ihtiyaçlarımızla beraber, gelecek yakın senelerde karşılaşıcağımız ihtiyaçları da, şimdiden düşünüp tedbirlerini almak lüzumu aşîkârdır. Çünkü gelecek senelerin ihtiyaçlarını bugünden ele almayacak olursak, süratli bir seyir takip etmeye başlayan iktisadi inkişafımızı sekteye ve sarsıntıya uğratmak mukadder olur. Yani zira ve sinai inkişafımızın artan bir hızla devamını teminat altına alabilmek için, bugünden birtakım tedbirlere ihtiyacımız vardır. Münakale sistemimizi, limanlarımızı, bankacılığımızı süratle ilerletmek gayretlerinin yanında, ayrıca bu memlekette enerji meselesini halletmek ve bu yoldan sanayiimizin inkişafına bir baskı teşkil eden unsuru vel' yarın bu inkişafa katî bir mâni olarak karşımıza çıkacak engeli ortadan kaldırmayı şimdiden düşünmek mecburiyetindeyiz. Enerji meselesinin yanında da, sinai kalkınmamıza ve imar çalışmalarımıza mesnet olacak, bunların imkânlarını bize verecek iktisadi teşebbüsleri de bugünden derpiş etmek zarureti karşısında bulunuyoruz. Ben şimdi bunları bir kere daha ve kısaca söyleyeyim ve adlandırayım:

Muhterem Arkadaşlar,

Şimdiye adar memlekette istihsal olunan elektrik enerjisi 900 milyon kilovat saat miktarındadır. Küçük kasabalarımızdan, hattâ bâzı köylerimizden tutunuz da İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerimizin tenviri maksadiyle kurulmuş enerji santralleri de bu miktarın içine dâhildir. Bunlar arasında iktidarımız zamanında tahakkuk ettirilmiş olanlar da vardır ve bunun ancak yüzde dördü sudan, yüzde doksan altısı ise kömür veya akaryakıttan istihsal edilmektedir. Son iki sene zarfında inşa ve tesisine başladığımız barajlarla yüzde yüzü sudan istihsal edilmek üzere bir milyar kilovat saat takatte elektrik istihsalı imkânı önümüzdeki seneler içinde tahakkuk etmiş olacaktır.

Ancak bu inşa edilmekte olan tesisler işletmeye açıldığı takdirde dahi, elektrik istihsalımız, memleketin süratle artan ihtiyaçları karşısında asla kâfi gelmiyecektir. Bu itibarla üç dört sene sonraki ihtiyacı yine bugünden düşünmek mecburiyetindeyiz. Onun içindir ki, bugün üzerinde işlenen on ikiden başka olarak elimizde projeleri ikmal edilmiş yeni dört büyük baraj ve hidro-elektrik santrali ile biri yine Çatalağzında diğeri de Soma'da olmak üzere iki termik elektrik santrali daha inşa için hazırlıklar yapmaktayız. Yapacağımız büyük hidro-elektrik santralleri, Gediz Nehri üzerinde Adala, Yeşilırmak'ta Almuz, Kızılırmak'ta Köprüköy, Kayseri civarında Sındır ve muhtemelen Akçay barajlarıdır. Yalnız bu hidro-elektrik santrallerinin maliyetleri 350 milyonu geçecektir.

Arkadaşlar,

Sınai kalkınmamızın hızını devam ettirmeye Karabük Demir ve Çelik Fabrikamız kâfi gelmemektedir. Bir demir ve çelik fabrikası daha kurmak zorundayız. Ancak o zamandır ki bu ana sanayi geniş kaynağına dayanmak suretiyle, millî müdafaa sanayiimiz de dâhil olmak üzere sanayiimiz ve dolayısıyla iktisadi hayatımız süratli bir inkişafa mazhar olabilir.

Diğer taraftan yolları ile limanları ile türlü sanayi tesisleri ile barajları ile en küçük köyünden en büyük şehrine kadar hummalı bir inşa faaliyeti içinde bulunan memleketimizin çimentoya, tuğla ve kiremide olan ihtiyacı meydandadır. Üç dört sene sonra çimento ihtiyacımızın 4 milyon tona varacağı ihtiyatlı bir hesap neticesi olarak ifade edilebilir. Halbuki bu sene sonunda yıllık istihsalimiz ancak sekiz dokuz yüz bin tona ulaşabilecektir.

1950 senesindeki yıllık çimento istihsalı yekûnunun 350 bin ton civarında bulunduğunu bu vesile ile hatırlatmak yerinde olur. Çimento sanayiinin bütün memleket sathına yaymak ve süratle en uzak hudut bölgelerimize kadar birçok yerlerde yeni yeni çimento fabrikaları kurmak mecburiyetindeyiz. 1953 yılı içinde hiç değilse sekiz on çimento fabrikasının kurulması teşebbüsünü tahakkuk ettirmeye çalışacağız.

Yine, büyük iktisadi kalkınma ve baştanbaşa imar faaliyeti içinde bulunan memleketimizin tuğla ve kiremit fabrikalarına olan çok geniş ihtiyacını da göz önüne getiriniz. Büyük bir ekseriyeti kerpiçten, sazdan ve çalıdan yapılmış olan köylerimizin ve hattâ birçok kasabalarımızın yeniden inşası gayretlerinin azametini bir hatırlayınız. Binaenaleyh 1953 yılı içinde enerji meselesi, yani hidro-elektrik ve termik elektrik santralleri mevzuu ile çimento, kiremit ve tuğla fabrikaları kurmak mevzuu, hükümetimizin içtimai ve iktisadî kalkınma yolunda başlıca vazifesini teşkil edecektir. Bu aynı zamanda köylerimizin yeniden inşası ve elektriklenmesi dâvasının da halline doğru en mühim adım olacaktır. Mesken inşası için kredi kolaylıklarının köylere kadar ve süratle teşmili çarelerini düşünmekte olduğumuzu bu arada istidraden arzemiş olayım.

Sevgili Arkadaşlarım,

Bütün bunlar bildiğiniz gibi, bütçe içinde yer almış mevzular değildir. İç imkânlarımızı harekete getirmek, halkımızın teşebbüs ve sermaye yatırımı imkânlarını müspet sahaya intikal ettirmek ve dış krediden de kabil olan her şekilde istifade etmek suretiyle bunları kısa bir zamanda tahakkuk ettirmeye başlayacağımızdan emin bulunmaktayız.

Yine sanayide memleketimizin kaydettiği kalkınma bakımından, 1950'ye kadar mevcut 4 şeker fabrikasının yanında, 8-9 yeni fabrikanın kurulmakta olduğunu söyleyebilirim. Bunlardan başka, çok mühim olan diğer bir nokta da, kimyevi gübre sanayiinin de kurulmakta bulunmasıdır.

Ziraat aletleri ve hattâ bir traktör fabrikasının kurulması hususunda da ciddi olarak meşgul bulunmaktayız. Hususi teşebbüsün her sahada sanayi ve madenciligimizi, münakale ekonomimizi, kredi meselelerimizi hal yolunda görülen hummalı gayretleri, her türlü takdirin fevkindadır.

Sevgili Arkadaşlarım,

Dış vaziyetten bahsedeceğimi arzetmiştim. Benden evvel, muhterem arkadaşım Dışişleri Vekilimiz sizleri tenvir etmiş bulunuyor. Ben sadece yeni bütçe yılma bugün imzalanmış bulunan Türk-Yunan-Yugoslav dostluk ve iş birliği paktının çok beşaretli ve hayırlı bir başarı olduğunu kaydetmekle iktifa edeceğim.

Memleketimizin her sahada içten kalkınmakta ve kuvvet bulmakta olmasının dış politikamızın başarıları üzerindeki büyük tesirini de ayrıca kaydetmek yerinde olur. *(Alkışlar)*

Arkadaşlarım,

Bütçe müzakereleri sonunda hükümet itimat reyi vermiş olmanızdan dolayı arkadaşlarım ve şahsım namına hepinize candan teşekkürlerimi arzederim. *(Alkışlar)* Her an bu itimadınıza lââyık olmaya çalışacağız. Elimize tevdi buyurduğunuz bütçeyi murakabeniz altında ve arzu ve temayüllerinize en uygun şekilde tatbikına çalışacağız. Velhasıl yüksek heyetinize lââyık bir hükümet olmak yolunda hiç bir gayretten çekinmiyeceğiz. Hepinize tekrar tekrar ve ayrı ayrı şükranlarımızı ve saygılarımızı arzeylerim. *(Sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Yarından başlamak üzere bir aralık vermeyi ve Mart ayının 23'ncü Pazartesi günü saat on beşte toplanmayı yüksek reyinize arzedeceğim.

Gelecek Birleşim için 23 Mart Pazartesi günü saat on beşte toplanılmasını kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

23 Mart Pazartesi günü saat on beşte toplanmak üzere Oturumu kapatıyorum.³⁸

³⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 20 Birleşim 56, Sayfa 1378-1382*

23 Mart 1953 Pazartesi**Mardin Mebusu M. Kamil Boran'ın, Ekonomi ve Ticaret Vekili Muhlis Ete'nin İstifasının Nedenine ve Bakanlar Kurulundaki Değişikliklere Dair Sorusuna Cevabı**

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sayın arkadaşımın sorusuna maalesef verecek uzun cevap ve izahat yoktur. Vekilin istifasında istifa sebebi olarak zikrettiğini kabul etmemek için bir sebep mevcut olabileceğini tasavvur etmiyorum. Bu itibarla eğer bu kısa cevabım kendisini tatmin etmemiş olursa, cidden üzüleceğim.

BAŞKAN — Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Meclis açılalı beş ay oldu arkadaşlar. Ben yaz tatilinde sorduğum sorunun cevabını ancak şimdi alabildim. Sorunun mevsimi geçmiştir ama vebali benim değil. Bunu sormaktan maksut olan gaye de maalesef kayboldu. Modası eskimiş parlâmento taktikleriyle cevabın bu derece geciktirileceğim ve Başvekilin bu kabil taktiklerden faydalanmak zarureti hissedecek kadar müşkül bir durumda kalacağını tahmin etseydim artık ameli faydası kalmıyan...

RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir) — Kâmil Bey güneş yeni açtı,

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamla) — Artık ameli faydası kalmıyan bu soruyu hiç sormazdım.

Arkadaşlar, Balıkçılık andlaşması mevzulu tasarı görüşülürken konuşacağımdan, bu nokta üzerinde durmuyorum. Esasen sorunun mevzuu da bu değildir.

Benim anladığıma göre, Başvekil istifa için sebep gösteremeyeceğini söylemektedir; tabiatıyla bu hususta söylenecek bir şey kalmamaktadır. Ancak ben bunu kabul edemem. (*Soldan "Veto et" sesleri, gülüşmeler*) Her halde bunu açıklamayı kendi şahsı bakımından mahzurlu görüyor.

Arkadaşlar, ne de olsa Hükümetimizin reisidir. Müşkül vaziyete düşürmek istemem, ısrar etmiyeceğim. (*Soldan aferin sesleri*)

BAŞKAN — Buyurun efendim, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Arkadaşımın sözlerinde kısaca iki cümle ile cevap verilecek bir iki nokta var. Müsaade ederseniz bu iki nokta üzerinde cevaplarımı arz edeyim:

Eskimiş parlâmento taktikleriyle bu sorunun geciktirilmiş olduğunu ileri sürdüler. Kendilerinin inşafına sığınarak arz ediyorum: Suallerinin bugüne kadar gecikmiş olması iki sebebe dayanır: Birincisi, Yüksek Heyetinize taallûk eden, bizim irademizin dışında kalan sebeptir. Sual takrirleri, elhamdülillah, o kadar kesretle geliyor ki, Meclis mesai saatlerini ve Meclis ruznamesi çerçevesini aşiyor.

İkinci sebebi ise maalesef yine Yüksek Meclisinize izafe etmek mecburiyetindeyim, çünkü Yüksek Meclisinize taallûk ediyor. O da, kanunların müzakeresi için ve yahut sair müstacel, daha ehemmiyetli mevzuların müzakeresine vakit bulmak için, yüksek heyetiniz sual takrirlerinin müzakeresini vermiş olduğu bir kararla talik etmiş bulunuyor. Bu iki sebepten ileri gelen bir tevhürü, eskimiş bir parlâmento taktiğinden

faydalanmak) diye ifade suretiyle bunu yüksek heyetinizin bir grupuna, Hükümete ve bana izafe etmek doğru olmaz kanaatindeyim.

Bundan sonra Hükümetin veya şahsımın bu küçük ve eskimiş parlâmento tekniğinden istifade ederek, böyle bir taktiğe sığınarak küçük mevkie düşmemizi reva görmüyorlar, arzu etmiyorlar, demektir. Bu husus için kendisine teşekkür ederim. Fakat derhal ilâve edeyim ki; müsterih olsunlar, arzettiğim sebeplerden dolayı vukua gelen tehhürden dolayı benim küçük düşmekliğim bahis mevzuu olmasa gerektir.

Müsaade ederseniz bunun sebebini izah edeyim: Bir zat var, istifa ediyor ve diyor ki; ben şu sebepten dolayı istifa ediyorum. İstifayı kabul eden taraf da onun sebebini kabul ediyor (*Gülüşmeler*) İstifa eden ve istifayı kabul eden arasında cereyan etmesi lâzımgelen bir husus hakkında, kendilerinin de “ben zaten sırası geçtiği için kendisine açıklamak istemiyorum, binaenaleyh üzerinde durmayacağım” demekle çok isabetli hareket etmiş olduklarına kaaniim. (*Gülüşmeler*)

BAŞKAN — Mehmet Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Sayın Başvekilimizin izahlarına teşekkür ederim. Ancak; bu istifa sebebini ikinci defa izah ederken “Bakan istifa etmiştir, diğeri kabul etmiştir” demişlerdir. Ben bu ifadeden bir şey anıyamadım, eğer Sayın Muhlis Ete kendiliğinden istifa etmişse, bunun sebebini açıkça Başvekil izah etsinler. Çünkü sebepsiz istifa mevzuubahis olamaz. Kabinedeki değişikliklerin en elverişsiz bir zamanda yapılması sebebini yalnız milletvekillerinin değil, bütün milletin bilmesi, bilmek istemesi en tabii haklarıdır. Başbakandan sorarım, acaba sebepsiz hattâ birçok sebepler olsa dahi Başvekilliği kolay kolay bırakabilir mi?

Bakan istifa sebebini hakikaten söylememiş olsa dahi bu sebebi, bilhassa Menderes gibi bir Başvekilin, bilmemesine, anlamamasına imkân yoktur.

Tekrar ediyorum, her halde bunu açıklamayı kendi şahsı bakımından mahzurlu görüyor. Müşkül vaziyete düşürmek istemem, ısrar etmiyeceğim.

BAŞKAN — Başvekil (*Soldan “Üzerinde durmaya değmez”, “Vallahi değmez” sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Efendim; yüksek müsamahakârlığınıza sığınarak, müsaade ederseniz, kendisine bir iki cümle ile cevap vereyim:

Eğer istifa sebebini âmmecce bilinmesinde kanun vâzı bir faide mülâhaza etmiş olsaydı, bu istifaların sebeplerinin açıklanmasını bir hüküm ile teyit ederdi.

Eğer Büyük Millet. Meclisi bugüne kadarki çalışmalarında, bu istifa sebeplerinin açıklanması neticesinde bu mevzuların müzakereye konu teşkil etmesi hususunda bir faide görmüş olsaydı, Mecliste bu da teamüller arasına girerdi.

Bu bakımdan, endişe etmesinler, istifa sebeplerinin açıklanmamasından dolayı bir âmme faidesi fevtedilmiş değildir.

Maruzatım bundan ibarettir.³⁹

³⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 21 Birleşim 57, Sayfa 7-9*

15 Nisan 1953 Çarşamba**Van Mebusu Ferid Melen'in Türkiye Emlâk, Kredi Bankasının Son İki Yıl İçinde Açtığı Ticari Krediler Dolayısıyla İçtüzüğün 177. Maddesi Gereğince Meclis Soruşturması Yapılmasına Dair Önergesi Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşımızın bu defaki konuşmandan sonra iş Başvekil tarafından cevaplandırılmaya veya bahis mevzuu edilmeye değer ciddiyette görülmüş müdür, görülmemiş midir? Sualini haklı olarak bana sorabilirsiniz. Fakat Ferid Melen arkadaşımızın getirdiği meselenin değil, söylediği sözlerin değil, bizzatıhi açılmasını istediği dâvanın ehemmiyeti aşikârdır, sizleri, bu itibarla kısa bir zaman için tasdi etmek lüzumunu hissetmiş bulunuyorum.

Sevgili Arkadaşlarım, evvelâ, Ferid Melen arkadaşımızı asla rencide etmemek için gayret sarf edeceğimden emin olabilirsiniz. Hele onun mensup olduğu partiye, burada yaptığı konuşmalardan dolayı bir söz sıçratmaktan tamamiyle tevakkî edeceğimden de yine emin olabilirsiniz. (*Bravo sesleri*) Meselâ Van'daki Halk Partisi Reisi ve yahut Aydın'daki Halk Partisi İl İdare Kuruluna mensup her hangi bir vatandaşımız, hattâ burada Mecliste yer almış olan muhterem Halk Partili Milletvekili arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşımızın burada söyledikleri sözlerden dolayı niçin maddi ve mânevi bir vebal ve mesuliyet altında kendilerini hissetsinler? Bu itibarla ben, Halk Partisini, parti ne şahsiyeti mâneviye olarak, tamamen tecrit ederek ne sözlerimi mevridine inhisar ettirerek konuşmaya çalışacağım. (*Bravo sesleri*) Muhterem Arkadaşlarım, memleketlerde ve milletlerarasında, topluluklar içinde zaman, zaman birtakım fobideler ve psikozlar yaratılmak suretiyle muayyen neticeler elde edilmesi sanatı, hele son asırda ve son senelerde, kesretle tatbik edilmiş ve bu, herkesin bildiği bir hakikat haline gelmiştir.

Muhterem Arkadaşlarım, bir müddet evvelkine gelinceye kadar, bu memlekette asayiş yoktur, yoktur dene dene, bu psikoz altında memleket yıpratıla yıpratıla, hakikaten, bir arıda asayişin ciddî surette bozulması neticesiyle karşılaşmak gibi bir ihtimal belirmişti. O günden bugüne kadar bir şey olmadı. Asayiş vaziyetinde esaslı bir değişiklik yoktur. Biliyorsunuz ki, bugün hiçbir vatandaşın zihninde memlekette asayiş mevcut mudur, değil midir gibi bir endişe yaşamamaktadır. Fakat bir an için zihinlerde bir asayiş istifhamının yaratılabilmiş olması, muayyen bir plân tahtında, muayyen bir fikrin mütemadi surette bir topluluğun bütün efradına yapılmak istenmesi neticesi olarak yaratılan bir psikozun, ne derecelere kadar bu topluluğun hayatına müessir olmak yetkisini haiz bulunduğunu göstermektedir. Bir zamandan beri de, dillerinin altında sanki bir bakla mevcutmuş gibi, kulaklara fısıldanmak suretiyle suiistimallerin mevcudiyetinden bahsedilmekte; bu memlekette sanki suiistimal düne nazaran büyük bir vüsat ve kesretle, sanki bir sistem halinde, tatbika konulmuş gibi bir hava yaratılmak istendiği aşikâr olarak hissedilmektedir. Meseleler doğrudan doğruya ve açıkça ortaya konulmak suretiyle suçluların tecziyesi yoluna gidilmemiştir. Çünkü suç yok ve suçlu mevcut değildir. O halde ne yapmak lâzımdır? Böyle bir vaziyet karşısında muayyen kimseleri çürütmek hedefi güdülebilir. Bu dilaltındaki baklalar, kulaktan kulağa giden lâflar, şahıs mı, zümre mi, Hükümet mi, iktidar mı, olur, işte o hedefe teveccüh

etmiş, böyle muayyen bir mesele vücut bulmuştur. Hedef tutulana artık kendiliğinden tutulamaz hale getirmek gayreti güdülmektedir.

Arkadaşlar, işte ben, böyle bir mücadelenin içinde olduğumuzu epey bir zamandan beri hissetmekteyim. Bu kulaktan kulağa yayılan fısıldamaların Sayın Ferid Melen tarafından bu kürsüye getirilmiş olmasını, getirdiğini işittiğim zaman, hakiki bir sevinme ile karşıladım. Sevgili Arkadaşlarım, bu suretle bugün bu suistimal dedikoduları ile sizinle beraber ne derecelere kadar mücadele azmini taşıdığımızı, bu kürsüden sizlere ve umumi efkâra ifade etmek fırsatını bulduğumdan dolayı yine aynı suretle bahtiyarım.

Bana Ferid Melen arkadaşımızın iddialarını anlattılar. Vekiller Heyeti toplantısı vardı. Vekiller Heyeti toplantısına girince meseleyi derhal açtım ve bu toplantıda Polatkan'a dedim ki; "Polatkan bunlar olmuş mudur, olmamış mıdır? Bilmiyorum. Aldığım malûmat senin bu işlerde asla dahlin ve tesirin olmadığı hakikatini göstermektedir. Ancak bu, bir taraflı malûmatdır. Yarın dâvamız bir yüksek hakemin, yani B.M.M. nin huzurunda bahis mevzuu olacaktır. Biz de orada mevcut olacağız ve iddiacı da karşımızda bulunacaktır. Şimdi burada bir tarafız, yarın dâvanın görüleceği yerde, hakemle beraber iki karşılıklı iddiacı, üç taraflı olacağız. Şayet, bu muhakeme esnasında, bu dediklerinin gayrizuhur eder ve kendini lâıkiyle müdafaa edemezsen, idaresi sana mevdu müessesenin politikasını lâıkiyle idare ettiğin kanaati Yüksek Mecliste, o yüksek hakemin vicdanında ve senin şeref ve haysiyetine iştirak eden vekil arkadaşlarının ve benim vicdanımızda inandırıcı bir tesir yapmıyacak olursa, sevgili kardeşim Polatkan, kürsüden inmeden istifanı kürsüde vereceksin" Kendisine böyle hitap ettim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Sevgili arkadaşlarını, işini doğru gören ve hulûsla çalışan bir iktidarın, bir Hükümetin, bir vatandaş veya her hangi bir zümrenin büyük mazhariyeti iste buradadır. Bakınız, ağır bir iddiaya mâruz kalmışsınız. Hattâ Ferid Melen arkadaşını geçen celsedeki konuşmasını yaptığı zaman, Hasan Polatkan'ın lâıık olan cevapları vermemiş olmasından dolayı vicdanlarınız burkulmuştu, eza ve ıstırap duymuştunuz. *(Doğru sesleri)* Bunun neticesine olacaktı? Bunun neticesinde, Polatkan kendisini müdafaa edememiş, demek ki bunca murakabe gayretlerimize rağmen bizim iktidarımız zamanında da bu nevi işler olmakta devam etmiş endişesi ve ıstırapı vicdanlarınızı kaplamıştı. Fakat hulûs ile hizmet etmenin bir mükâfâtı da vardır. O da şudur ki, şayet Hasan Polatkan bugün bu kürsüden kendisini hakkiyle müdafaa etmemiş olsaydı ve murakabenizin kuvvet ve mehabeti karşısında yine bu kürsüden huzurunuzda istifa etmek vaziyetinde kalmış olsaydı, bu da iktidarımız için bir şeref ve zafer olurdu. Aynı suretle, bugün bizzat müşahede ettiğimiz gibi, kendisini inandıracak bir surette ve lâıkiyle müdafaa ettiği takdirde de yine bir zafer kazanmış olurduk. İşte, hulûs ile hizmet etmenin, her halükârda, en tehlikeli zannolunan isnatlarla ve tecavüzler karşısında dahi, insanları, hükümetleri ve iktidarlara zafere eriştiren kerametini böylece müşahede etmek yerinde olur.

Muhterem Arkadaşlar, Ferid Melen arkadaşına teşekkür ederim. Bu dedikoduları buraya getirdi. Bu dedikodulara kayıtlara istinaden cevap verildi. Bu dedikoduların ilk defa konuşulduğu zamanki Ferid Melen arkadaşımızın, her halde tecrübesizliğinden gelen, bana nakledildiğine göre, muzafferane edası ile biraz evvelki edasını elbette müşahade etmişsinizdir. Bu iddiaları taşıyan ve memlekete hizmet endişesiyle hareket etmekte olan Ferid Melen arkadaşına daha ihtiyatlı ve daha tedbirli olmasını tavsiye

ederim, temenni ederim. Yarın için bu memlekete hakikaten daha iyi hizmetler yapma imkânım bulur. Fakat kucak kucak kahve dedikodularını, kulis dedikodularını buraya getirip önünüze sermesin. Delil ve ispat istiyen, vicdanlar karşısında, altından kolayca kalkamayacağı bu gibi hareketlere tevessül etmesin. Elbet bunu kendisi de takdir eder. Bir daha, daha ihtiyatlı hareket etse, daha basiretli bir iş yapmış olur.

Şimdi, arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşım, ben bunlara alışığım diyor. Neye alışık, bilmiyorum. Ayrıca, ben bu suiistimalleri takibe devam edeceğim, diyor.

Sayın Ferid Melen arkadaşım, sevgili Ferid Melen arkadaşım, bu suiistimalleri, mevcut olmiyan suistimalleri takipte devam etmiyecek olursanız, hakikaten hatırım kalır. Lütfediniz.

Muhterem Arkadaşlar, suistimalleri takip, Ferid Melen'e münhasır bir imtiyaz değildir. Bu işle hepiniz vazifeli bulunmaktasınız. *(Soldan bravo sesleri)* Dünkü idarede bu kürsüden bunlar konuşulamazdı, bunları gazeteler yazamazdı. Banka kasalarından kıymetli evrak çalınır gibi banka esrarına nüfuz edilemezdi.

Bu suiistimallerle mücadele etmekte sen ne yapıyorsun diye bana sorulacak olursa, yeni girmiş olduğumuz açıklık devrinin, yeni açılmış olan demokrasi devrinin, suiistimali 1%90 nispetinde kendiliğinden bertaraf etmek için kâfi teminat teşkil eylediğini ifade ederim. Her şey, matbuatın, Türk umumi efkârının ve bizzat sizlerin, millet iradesinin fermanını ceplerinde taşıyan sizlerin dikkatli ve itinalı gözleriniz önünde cereyan etmektedir. Eğer bahsedilen kucak kucak dedikodulardan, bu kürsüye getirilen şu dedikodulardan başka bir şey mevcut olsaydı, elbette şimdiye kadar buraya çoktan getirilmiş olurdu. Bunda şüphemiz yoktur. Hiçbir veçhile pervamız da mevcut değildir. Takip ettiğimiz dürüst politikada bize yardımcı olurlarsa, biz de kendilerine ancak ve ancak, yüzde yüz müteşekkir oluruz.

Sevgili Arkadaşlarım, bu kürsüde vefalı, âlicenap olmak lâzımgelir. Ferid Melen arkadaşımız bir takrir veriyor. Bu takrirdede sorduğu malûmdur. O takrirdede söylediğini sonradan genişletti. Sonradan söylediği isimler o takrirdede asla bahis mevzuu değildi. Evvelce söylenene burada cevap aldıktan sonra, birden bire Hasan, Hüseyin, birtakım yeni isimlerden, Maltepe'deki apartmanlardan bahsetti. Halbuki soru müessesesi, ihbarlı bir müessesedir. Soru sorulacak, Bakana verilecek, Bakan tetkik etmek ve cevap vermek için hazırlanacak ve ondan sonra yüksek huzurunuzda gelecektir. Mesuliyet hissinin, ciddi mesuliyet müessesesinin vekarı, Devlet işlerinin yüksek seviyesi, bunun böyle olmasını icap ettirir. Fakat, öyle olmuyor: Bakan âni olarak, kendisine sorulmiyan, kendisine sorulan sorunun içinde bulunmiyan bir yeni vaziyetle karşı karşıya bulunduruluyor. Bakan o zaman haptoluyor, cevap veremiyor. Ve sizlerin vicdanınızda, Bakan niçin, buna cevap veremiyor, acaba suçlu mudur ki, cevap veremiyor istifhamı yaşamıya başlıyor. Bakan böyle bir hücumla mâruz kalınca, eğer böyle bir hücum kendisi için nagehzuhur ve namemul olmasaydı, bugün huzurunuzda vermiş olduğu malûmatı, soru takriri münasebetiyle daha ilk günden derpiş eder, cevapları hazırlar, bu malûmatı nagehzuhur hücumla mâruz kaldığı anda vermek suretiyle iddiacıyı iskât edebilirdi. Böyle yapmamış olmasının, bu muamelelere nüfuz etmemiş bulunmasının ifade ettiği tek mâna, Bakanın yüzde yüz masum oluşudur. *(Soldan bravo sesleri)* Maalesef, Ferid Melen arkadaşım bugün de aynı baskın ve arkadan hançerleme taktiğini tekrar etmiş oldu. Biz burada kendi soru takrirlerine göre neler konuşacağımızı, hangi hesaplar ve hangi apartmanlar üzerinde

konuşacağımızı kendisinin zabıtlardaki ifadelerinden çıkardık, ona göre hazırlandık ve buraya geldik. Bu sefer, söz kılığında asmalar budayayım, kabilinden, şu apartmanlar, bu apartmanlar, şu ikrazlar, bu ikrazlar bahis mevzuu edildi. Çok rica ederim; bunları da bize versin, gelecek defa da onları konuşalım. Arkadaşlar, çiğ yemedik ki, kânımız ağrısın. Hakikat ortaya çıkmalıdır. *(Soldan bravo sesleri)* Bize, hakikatin ortaya çıkmasında yardım etsinler. Ortaya çıkacak olan hakikat, Demokrat Parti iktidarının temiz ve dürüst olmak hususunda tam bir azim ve karar sahibi bulunduğuudur.

Muhterem Arkadaşlar, sözlerinin hakikat olduğunu ispat etmek için, Ferid Melen arkadaşım şimdiye kadar kullanılmamış bir beyyine irat etti. Birçok telgraf, yüzlerce mektup altım, dedi. Muhterem Arkadaşlarım, yirmi iki milyon vatandaşın içinde türlü fikirlere, türlü kanaatlere sahip, hattâ zayıf düşünceli vatandaşların mevcut olmadığını iddia etmeye imkân var im? Bir defa o telgrafların mevcut bulunmadığı, imzaların, kimlerin imzaları olduğu sabit olmalıdır. İspat beyyinesinin kuvveti ancak o zaman nazarlarınızda taayyün edebilir. Ben zannediyorum ki, Ferid Melen arkadaşını bu derece naşinde bir beyyineyi ortaya almakla, hakikaten bir dâvanın kazanılmasında şimdiye kadar hiçbir kimsenin kullanmamış olduğu bir usulü icat etmek şerefini kazanmış oluyor. *(Gülüşmeler)*

Arkadaşlarım; Banka Kanununun 2'nci maddesini okudular. Banka Kanununun 2'nci maddesinde, bankaya verilen vazifeler ehemmiyet derecesine göre sıralanmıştır. Fakat (lâtakrebussalâte) fehvasınca, Ferid Melen arkadaşımız bankanın münhasır vazifesinin sadece mesken yapmak vazifesi olduğu mütalâasındadır. Ben kanundan böyle anlıyorum, diyor. Muhterem Arkadaşlarım, bir milletvekili, bir kanunu kendince anlamak hakkına sahip değildir. Kanunlar objektif hükümlerdir. Onları âmme ne suretle anlıyorsa, bunun ehemmiyeti vardır. Bu itibarla Ferid Melen'in, her hangi bir mânevi tazyik karşısında, ben kanunu böyle anlıyorum, demesi bir mâna ifade etmez. Bundan başka, yine bir milletvekili eğer kanunu böyle anlıyorsa ve yahut kanunun öyle olması lüzumuna kaani ise, bir takirle, bir tadil teklifiyle huzurunuzda gelir, bu kanundan sonra eski kanundaki maddelerde yazılı vazifelerin bankaya verilmesi caiz değildir, der, burada kanundaki maddeyi okurken hazfettiği vazifeleri ve ibareleri hakiki olarak hazif ve ilga ettirir ve kanını da ondan sonra öylesine tatbik olunur. Fakat metin orada başka suretle dururken, o metnin sarih mânasını ihmal etmek ve ben kanunu böyle anlıyorum; benim anladığıma göre, siz kanunun hükümlerinden inhıraf ettiniz demek, hiçbir hakikatin ifadesini teşkil etmez.

Ferid Melen arkadaşım müsaade buyursunlar ve tâbirimi mazur görsünler. Kendisi, bana çamur attılar, binaenaleyh bu çamuru temizleyeceğim, diyor. Aziz Arkadaşlar, çamur atılan acaba kimdir? Bir defa atılmakla da iktifa olunmadı, ondan sonra çamur kovaşından avuç avuç serpiştirilmekte, hedefi tâyin edilmeden, kucak kucak çamur atmakta devam edildi. Bu bir taktiktir: İnsan, zalim olduğu halde mazlum görünmek suretiyle efkârı lehine celbetmek ister. Fakat dikkatli huzurunuz, bu gibi taktiklerin değer ifade, etmiyeceği bir huzur teşkil etmektedir. Biliyorsunuz ki Ferid Melen arkadaşım. Maliye Vekili arkadaşımızı, dolayısıyla hepimizi nüfuz ticareti yapmakla, nüfuz ticaretinin cari olduğu bir devri, bir idareyi ayakta tutmakla ve saire ile itham etti.

FERİD MELEN (Van) — Kasdım o değildir. Tamim etmeyin. Bütün insanlar öyle değildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kasdım o değil, diyor. Şimdi manen öyle olmasa bile, yalnız Maliye Vekili mevzuubahis olsa dahi, elbette ona müteveccih, olmak üzere hücum ve kıyama geçen kendisidir. Vekil olmak, sabahtan akşama kadar mutlaka kendisine istenilen tâviz ve taarruzlar yapılabilecek bir mevkie gelmek demek değildir. Yani, milletvekillerine hitap ediyorum, beni elbette mazur görürsünüz, milletvekili mutlaka vekile istediğini söyler ve vekil de haysiyetinin müdafaasının icabettirdiği aksüâmeli göstermez böyle bir kaide olmaz. Vazife aldı diye mutlaka itham olunacak, mutlaka itiraza mâruz kalacak katiyen ağzını açmayacak. Böyle bir şey asla bahis mevzuu değildir.

Muhterem Arkadaşlarım. Maliye Vekili, bankanın politikası hakkında sizleri tenvir etmiş bulunuyor. Tahmin ediyorum ki, şimdiye kadar bilmediğiniz bâzı hakikatları da bu vesile ile öğrenmiş bulunuyorsunuz. Bankanın içinde bulunduğu inkişaf seyri yüreklerimizi kabartacak ve memleket nam ve hesabına hepimizi bahtiyar edecek derecededir. Bunda en küçük şüphe ve tereddüt mevcut değildir.

Muhterem Arkadaşlarını, vatan sathına bankanın faaliyetlerini yaymak, çok adedde vatandaş bankanın yardımlarından müstefit kılmak ve bankanın kaynaklarını akla hayale sığmayacak derecelerde süratle genişletmek suretiyle yardım imkânlarını görülmedik bir genişliğe getirmek, elbette banka politikasının iyi bir yolda yürütüldüğünün şaşmaz delillerini teşkil eder. 364.000 meskene ihtiyaç olduğunu ifade ettiler. 364.000 değil, daha çok meskene ihtiyaç vardır. Fakat uzun yılların ihmalleriyle terakküm etmiş olan bu ihtiyaçlar, asırların ve uzun yılların ihmalleriyle tahassul etmiş olan perişanlık manzarası, elbette iktidarımız tarafından bir mucizevi değnekle dokunularak bir senede ortadan kaldırılacak diye bir hayal, akli başında hiçbir vatandaşın fikrine gelmez. Bu uzun yılların terakküm ettirdiği bütün bu ihmalleri ve ihtiyaçları, geceyi gündüze katarak, emekten ve günden zerre israf etmemeye çalışarak süratle telâfi etmekteyiz.

Muhterem Arkadaşlarım, nasıl ki, Ziraat Bankasının 300 milyon lirada bulduğumuz ikrazat yekûnunu, bugün bir buçuk milyara yaklaştırmak yolundaysak, nasıl ki ziraat sahasında gayet cılız olan kredi politikasını, zirai krediyi süratle memleketin ihtiyaçlarına yetecek bir raddeye getirmişsek, vazife başında bulunduğum zamanlar için sizlere tebşir ve vadederim ki, Emlâk Bankasının ihtiyaçlarını, memleketin mesken ihtiyaçlarını karşılayacak olan bu müessesemizin kaynaklarını aynı hızla yakın zamanda milyara yaklaştırmak suretiyle dünün ihmallerinin, şikâyetlerini dahi üzerimize sıratmadan bunlardan kendimizi korumak mevkiinde olacağız. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım, dedektifvari malûmat temin etmek meselesi üzerinde de durmak lâzımdır. Bir mevzuu öğrenmek hususunda Ferid Melen arkadaşım bir yazılı soru verseydi ve banka ile benim aramda kalmak şartıyla şu hususları açıklayın, deseydi, biz, kasalarımızın en derin köşelerine inerek en mahrem telâkki edilecek malûmatı acaba kendisine vermekte tereddüd mü edecektik?

FERİD MELEN (Van) — Yazılı soru ile sordum. Cevap verilmedi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Katiyen ve katibeten. Müsaade buyurunuz. Arkadaşımız bunu yazılı som ile sormuş ve cevap alamamışsa, kürsüye böyle bir şikâyetle gelirdi. Hiç bir Hükümetin, milletvekilinin sorduğu suale cevap vermemek haddi değildir. Bunu huzurunuzda kemali cesaretle bir defa değil bin defa

ifade ederim. *(Bravo sesleri)* Hatâ olabilir, unutulmuş olabilir. Bu bir telefon darbesiyle hatırlatılabilirdi. Vermediğimiz vermemekte ısrar ettiğimiz takdirde vermemek için mucip sebep gösterip de bu mucip sebep kendilerince kabul edilmezse, bu şekilde huzurunuzda gelip hükümeti huzurlarınızda mahkûm edebilirdi.

Muhterem Arkadaşlar, bu memlekette millî iradeye dayanılarak kurulmuş olan idare, açıklık ve dürüstlük idaresidir. Hepiniz, bu idarenin müfettişlerisiniz, murakıplarısınız. Hepiniz, millet işlerinin sahiplerisiniz. Millî murakabenin işlemediğinden şikâyet olunmaktadır. Muhterem Arkadaşlar, Millî Murakabenin Türkiye kadar işlediği başka bir memleketin bugün mevcut olduğunu tasavvur etmiyorum.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — İngiltere...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İcranın işlerinin daha iyi gitmesi için konulmuş olan murakabenin, yani gaye değil de vasitanın gaye haline getirilip, asıl gayenin bu mevzuda vasıta olarak kullanıldığı misal olarak alınırsa böyledir.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Öyle değil. Sayın Menderes, maalesef bugün öyle değil...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşım İngiltere dediler...

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Gen soru müessesesi işlemiyor Mecliste.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin suallere cevap vermek için tahsis ettiği saat miktarı, bu celselere iştirak eden Milletvekilleri adedi bu dünyada mevcut olan parlâmentoların hiçbirisi ile kıyaslanamayacak derecededir. Bu vaziyet nereden geliyor? İstenen şudur ki işi gücü bırakalım, sabahtan akşama kadar bisut suallerin uzun labirentleri içinde millî ihtiyaçları, memleketin ihtiyaçlarını bir tarafa terkedelim. Böylece çabucak yorulalım, çabucak yıpranalım ve başka esas maksatlara çabukça ulaşamıyalım.

Muhterem Arkadaşlarım, Pazartesi günü Meclis, Salı günü parti, Çarşamba günü Meclis, Perşembe günü Meclis, Cuma günü Meclis, encümenler, parti toplantıları. Bu arada iş yapmak için vakit? Yok. Hükümet her zaman, sabah akşam emre müheyya burada hazır bulunsun! Ya işlerimizi melekler mi görecek?

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — İçtüzük değişsin kâfi *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Rica ederim, müsaade buyurun (reis vazifesini yapmıyor *sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ya işlerimizi melekler mi yapacak? Çamaşırlarımızı melekler mi yıkayacak?

Muhterem Arkadaşlarım, murakabe namına bir kuşun kanadı kımıldamadığı şu memlekette, 5-10 sene zarfında vardığımız neticeleri göz önüne getirecek ve 3-5 senenin milletlerin hayatında gayet kısa bir müddet ifade ettiğini de dikkat nazarına alacak olursak, katettiğimiz yolun ne derecede mühim olduğunu derhal kabul etmek yerinde olacaktır.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Söz istiyorum. *(Sözlü soru verirsin sesleri)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, siz daima lûtfukâr oldunuz. 5-10 dakika daha beni dinlemek lûtfunu esirgememenizi tekrar rica ederim. Söz alan arkadaşlar gelir konuşurlar. Bundan ancak fayda çıkar. Söylenecekler hakkında bir tahmine girmeye hacet yok. Dinleriz, kendilerine icabederse cevap vermekte gecikmeyiz. Ferid Melen arkadaşımın rica ediyorum: Bir santim koymadan, yapılan apartmanların hangileri olduğunu, isimlerle beraber, bana getirsin. Yine söylüyorum: Vermezlerse hatırım kalır. Kendilerine temin ederim, elimden gelen bütün gayreti sarfedeceğim. *(Bravo sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım, murakabe bahsinde, Devlet işlerinin dürüst yürütülmesi hususunda hiçbir gayreti esirgememek azmindeyiz. Yapılacak ihbarlar için, arkadaşlarım ve dostlarım hakkında, arkadaşça ve dostça değil, bitaraf olarak da değil, vicdanlı bir hasım gibi tahkikat açacağım arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, Ferid Melen arkadaşım burada yine ısrar etti: Murad'ı, Ahmet'i vekil bunlarla benim hiçbir alâkam yok dediği halde, akrabası meyanına kaydetti ve bütün mesuliyeti onun omuzlarına yükliyerek bu şahısların bir milyon sekiz yüz bin lira para aldıklarını söyledi. Kaç kişi? Altı, yedi kişi mi? Bunlar kim? Her halde Vekille hiçbir alâkası yok şimdi Vekille hiçbir alâkası olmıyan bu sekiz kişinin vebalini Polatkan'a yüklerken, ben kendisine söylüyeyim: Burada, Ankara'da

Halk Partili bir vatandaşa banka, en yüksek kredi parasını vermişti.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Dostluk icabı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dostluk yok.

Arkadaşlar; kredi, şahsın iş hacmi, ticari kabiliyeti, borç ödeme, borcuna sadık kalma ve bu memlekete faydalı olma vasıfları neyse, ona göre verilir. Bizim burada elimizde birçok tahkik imkânları mevcuttur. Harekete geldiğiniz ve emrettiğiniz takdirde hepsini huzurunuzda dökmeye amadeyiz. 10-12 milyon lirayı Millî bankalardan alan Halk Partili vatandaşlarımız vardır. Biz bunları kıskanmıyoruz, çok görmüyoruz. Bu kabil vatandaşlarımızın çoğalmasını arzu ediyoruz. *(Alkışlar)* Bunların her birisi birçok işler yaratan unsurlardır. Biz bunları kıskanç gözle ve partizan zihniyetle ele alan insanlar değiliz. *(Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, Hâdiseleri kıskanç gözle bambaşka mahiyette ve mânada göstermeye kalkışmak, bilhassa o zümrenin, o cemiyetin içini tahrir ede onu değersiz bir ağaç haline getirir. Bu âfetten Allah cümlemizi korusun. *(Âmin sesleri)*

Geniş bir görüşle memleket meselelerini, memleketin yüksek menfaatlerini ele almamız icabetmektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, iddiaların delillere makrun olması lâzımdır. Ferid Melen arkadaşım, şu ve bu krediler diye soruyor ve arkasından da, bunlar Bakanın tazyikiyle verilmiştir diyor. Ben de diyorum ki, Bakanın tazyikiyle verilmemiştir. Muhterem Arkadaşlarım, bu kürsünün kutsiyeti ve ciddiyeti daha delilli konuşmak, daha vekarlı konuşmak lüzumunu hepimize telkin eder zannederim. Ben huzurunuzdan ayrılırken delil ve vakalara istinadeden sözlerin, huzurunuzda iradedilmiş olsun veya şahsan bize getirilmiş, bulunsun, asla tefrik etmeden, en büyük ciddiyetle ele alınıp tetkika

tâbi tutulacağını ve bunların neticelerinin huzurunuzda apaçık konuşulacağını beyan ederim. Arkadaşım müsterih olsun. Fakat bu memleketi bir psikoza kaptırmaktan masun bulundurmak da lâzımgelir. Dikkat edeceğimiz nokta budur: Hiçbirimizin birbirimize ve nihayet milletimize böhlan etmek hakkı değildir arkadaşlar. *(Bravo sesleri)* Bu memlekette sanki suiistimal, nüfuz ticareti, şusu, busu almış yürümüş!...

ABDURBAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Maalesef öyle.

BAŞKAN — Abdürrahman Bey, hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Asla! Bu yalandır. Kıskaç bir kalbin, râşelerini hakikat sayacak bir huzurda değiliz. Muhterem Arkadaşlarım, bizleri birbirimizden şüphe etmeye götüren ve bir korkunç içtimai hastalık olan bu psikozdan, cemiyetimizi Allah korusun. Böyle bir psikoza düşmemek için ne yaparsanız yapınız, biz bütün soğukkanlılığımızla dimdik ayaktayız. Çünkü namus ve iffetimizden yüzde yüz eminiz, arkadaşlar. ⁴⁰*(Soldan sürekli ve şiddetli alkışlar)*

⁴⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 21 Birleşim 68, Sayfa 381-387*

8 Temmuz 1953 Çarşamba

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, tasarının aleyhinde konuşan arkadaşlardan ve Hükümet namına noktai nazarını ifade eden Bakan arkadaşlardan sonra benim söyleyeceğim sözler çok az kalmıştır. Bu sebeple mâruzâtım çok kısa olacaktır.

Memurlarımızın tâbi bulunduğu statüye taallûk eden bir tasarımı müzakere etmekteyiz, bu itibarla evvelâ memurlarımız hakkında Hükümet Reisi olarak birkaç kelime mâruzâtta bulunmama müsaade etmenizi rica ederim. Biz devlet memurlarının, umumiyetle, çok vazife gördüklerini, namuslu ve dürüst insanlar olduğunu, Türk devlet memurunun, bütün diğer memleketlerdeki devlet memurlarından, fazilet ve dürüstlüğü muhafaza etmek bakımından, daha ileri bir itina içinde bulunduklarını, tahdisi nimet kabilinden, bu kürsüden ifade etmeyi bir vazife telâkki ederim. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Böyle olduğu içindir ki, biz, Türkiye’de muazzam bir inkılâp hattâ ihtilâl denilecek derecede büyük bir değişiklik olmasına rağmen devlet memurlarının hiçbirini, bu değişiklik neticesinde, cezai takibata mâruz bırakmadık, hemen hemen %100 ünü muhafaza ettik.

Eğer böyle olmasaydı, kendilerine bugün şu kürsüden ifade ettiğim teşekkür hislerimi ifade etmek benim için müşkül olurdu.

Muhterem Arkadaşlar, her şeyden evvel şunu da arz etmek isterim ki; bu müzakere ettiğimiz tasarıyla bir rejim değişikliği mevzuubahis değildir. Bunun üzerinde %100 bir katiyetle durmak icabeder. Burada yapılan değişiklik, sadece 30 senenin 25 seneye indirilmiş olmasından ibarettir. Başka türlü bir rejim değişikliği bahis mevzuu ise, bu iddiada olan arkadaşlarımın bu kürsüde, tasarının maddelerini göstermek suretile, bunu ispat etmeleri icabeder. Binaenaleyh, işi iğlâk ederek, memurun statüsünün esasında değişiklik yapılmıyormuş gibi göstermek, havayı demogojik tesirler altında bulundurmak suretiyle bir dâvayı kazanmak veyahut da böyle bir dâvayı müdafaa eder görünmek, ancak bu dâva ile alâkalı olanların ruhlarında yaratılacak müsait tesirden istifade etmek maksadına matuf olacaktır.

Muhterem Arkadaşlarım, başının üstünde Demokles’in kılıcı varmış gibi 20 seneyi bitiren memur bir korku altında kalacakmış, keyfi olarak tekaüde tâbi tutulacakmış, bu ve buna benzer bütün iddiaların hepsi 30 sene haddi için de varittir. Aynı vaziyet, hâkimler hakkında da vâkidir. Vesveseli insanlar daima bulunabilir. Bunlar, memuriyetlerinin on beşinci senesinde dahi, 30’ncü senesinde ne olacaktır diye endişeye kapılabilirler. Daha az vehimli, daha metin olan insanlar ise, 25 senesini aştıkları halde, dürüst vazife gördüklerini bildikleri, buna kani oldukları için, ruhlarında en küçük bir tesir, bir yeis hâsıl olmadan vazifelerine rahat rahat devam edebilirler. Binaenaleyh bu, bir mizaç meselesidir.

Muhterem Arkadaşlar, Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız, bir hâkim veya vazifeli bir Devlet memuru ne dereceye kadar vazifesinde ileri giderlerse, tekaütlük sinnine yaklaşırsa o derecede bir korkunun tesiri altında bulunur, demektedirler. İleri sürdükleri bu iddia neye müncer olabilir? Burada, bir mesele üzerinde, hukuki bir mesele üzerinde esaslı olarak durmak lazımgelir.

Arkadaşlarımız, memur hakları gasıp tehdidi altındadır diye iddialar serdettiler ve bu dâvalarının delillerini iki esasa istinat ettirdiler:

Birisi, insan hakları, diğeri Anayasamızın bahsettiği haklar. İnsan haklarının memur statüsünde yer almış olabileceğini kabul etmek biraz müşküldür. İnsan hakları denilen mefhum o derece seyyaldır ki, memurin statüsünde ne dereceye kadar yer alması lâzımgelirse, Devlet memuru olmiyan ve fakat yine bu vatanın evlâdı olarak, ticarethanelerde, müesseselerde, şirketlerde ve bankalarda ve çeşitli vazifelerde memurluk ve ecirlik yapmakta olan ve sayısı milyonları bulan Türk vatandaşların da bu haklardan aynı derecede istifade etmeleri insan haklarıyla müdafaaya kalkıldığı takdirde, bunun böyle olması icabeder. Binaenaleyh bu seyyal mefhumun mevzuumuzdaki hissei tatbiki çok az olmak icabeder.

Muhterem Faik Ahmet Barutçu arkadaşım, Anayasanın Türk'lerin haklarına mütedair olan maddesini ele alarak ve memur olacak Türk'ün hukuku siyasiyeyi hais olması, ibaresinden işi ileri götürerek, icranın başında bir partinin hükümeti bulunmasından dolayı memurların kanaati siyasiyeleri dolayısıyla taaddide mâruz kalabileceklerini iddia suretiyle memurlara teminat ve hak talebinde bulundular. Muhterem Arkadaşlar, memur haklarının Anayasadan alındığına dair olan iddia da katiyen varit değildir. Çünkü, Anayasada sadece memur olabileceklerin hukuku siyasiyeyi haiz olması yazılı bulunmaktadır. Anayasa, bu ibaresiyle, Devlet memurunun siyaset yapabileceğini ifade etmiş değildir.

Devlet memuru politika yapmaz. Devlet memuru vazifesini siyasete karıştırdığı takdirde onu kulağından tutup atmak lâzımgelir. Bu kanaatte müşterek miyiz, değil miyiz, Faik Ahmet Barutçu?

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Beraberiz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müşterekiz. O halde, Anayasadaki o ibare, kasdettikleri mânaya asla gelmez. Memurin Kanununun 9'ncu maddesi; "Memurların siyasi cemiyet ve kulüplere intisap ve devamları, her nevi intihahata müdahaleleri, siyasi neşriyat ve beyanda bulunmaları memnu ve bilmuhakeme sübutu halinde tardlarını muciptir. Vekillerin memur kılacakları memurlar ve onun salâhiyet verecekleri memurlar beyanatta bulunabilirler" demektedir. Siyasi hakkı haiz olmak yolundaki ibarenin mânasını, bu suretle anlamak lâzımgelir.

O halde arkadaşlar, memur statüsü üzerindeki hükümler, ne insan haklarıyla, ne de bu hakların Anayasadan alınmış olduğu misali ile kabili müdafaadır.

Diğer taraftan; muhterem arkadaşımızın dediği gibi, beğendiğimiz şeye demokratik, beğenmediğimiz şeye antidemokratik yaftasını yapıştırmak suretiyle meseleleri halledivermek, hakikaten demogoji yolunu açmak demektir. 1950 inkılâbından bu yana üç yıl geçti, bunları bir hayli tecrübe ettik. Fakat artık bunları bir tarafa bırakıp da meselelere serin kanla bakarak objektif ölçülerle meseleleri halletmek zamanının geldiğine kaani bulunuyorum.

Muhterem Arkadaşlar, teokratik idarelerde, Devlet memuru kuvvetini ve hakkını, Allah'ın vekili veya Allah namına bir memleketi idare ettiği farzolunan adamdan alırdı. Otokratik idarelerde bizatihi hak sahibi olan otokratın sahip olduğu hakkı Devlet memuruna teffiz etmesi şeklinde, memurun hak sahibi olduğu farzolunurdu.

Bu, Devlet memurunun, Devletin kendisi veya Devletin bir parçasıymış telâkkisini telkin edebilecek, kabulünü icabettirebilecek bir görüştür. Biz ise, ne teokratik, ne de otokratik idarelerde olduğu gibi, memurun Devletin bir parçası olduğunu ne de bunların hak kaynağını otokratik veya teokratik idarenin başında bulunan zatın teffizinden almakta bulunduğunu kabul etmekteyiz. O halde bunların hak ve hukuk kaynağı nedir? Devlet memurunun hak ve hukuk kaynağı, sadece ve sadece bir mukaveledir. Ecirlik ve memurluk, yalnız Devlet hayatında görülmez. Topluluk hayatının her safhasında görülebilir ve yalnız 300 bin Devlet memuru değil milyonlarca memur vardır. Devlet hayatında Devlet memurunun mukavelenamesi, statüsü, bir kanun şeklinde tecelli ediyor. Çünkü taraflardan birisi devlettir. Hususi hayattaki, hususi sahadaki memurlar bahsinde işverenle iş gören arasındaki münasebet, Devlet memurları hakkında, Memurin Kanununun tanıdığı hükümler dâhilinde bir mukavelename şeklinde tecelli etmektedir.

Binaenaleyh memurun hakkını, büyük lâflarla, Anayasaya, insan haklarına, demokratik anlayışa, demokratik zihniyete, şuraya buraya, Devletin bir parçası olmak telâkkisine ve prensibine dayanmaktan ziyade, vaziyeti olduğu gibi, olduğu noktada görmek ve bunu bu suretle mütalâa etmek yerinde olur.

O halde, şimdi muhterem arkadaşlarıma soruyorum; Devlet memurunun, diğer memurlardan bir imtiyazı, bir farkı var mıdır? Vardır, çünkü Devlet memuru, hükümlerlik haklarını kullanmakta olan ve hükümlerlik haklarına sahip olan Devletin ve hâkimiyet tasarruflarında bulunan Hükümetin organıdır ve statüsü kanunla taayyün etmiştir. Ayrıca âmme hizmeti görmek gibi mesuliyetli bir vazifeyi görüş tarzına göre umumi menfaatler veya zarardide edebilecek bir sahada çalışıyor olmasının ortaya çıkardığı bir hususiyet mevcuttur. İşte bu hususiyete binaendir ki; Devlet memuruna muayyen haklar tanınmıştır. Bu muayyen hakların kaynağı, arzettiğim gibi, kanun şeklinde tecelli eden statü ve mukaveleden ibarettir.

Şimdi, bu mukavelenin akdinde riayet edilmesi lâzımgelen hususlar neler olması lâzımgelir? Bu mukavelenin akdinde, Devlet memurunun her an keyfî azillere mâruz bırakılması, istikbalinin teminat altına alınmaması, âmme hizmetlerinin yürütülmesi bakımından bir mahzur teşkil eder. Statünün ve mukavelenin gayesi, memura hak tanımak değil, âmme hizmetlerinin lâıyıkı ile ve kifayyetle yürütülmesini temin etmektedir. Fakat bunun zımnında, memura muayyen haklar da tanımaktadır. İstikballerini teminat altında bulundurmamak zarureti âmme hizmetlerinin iyi yürütülmesinin bir zarureti olarak ortaya çıkar. (*Bravo sesleri*) Keyfî ve indî azillere tâbi bulundurmanın bu mahzurları karşısında bu, ifrata gitmek, diğer taraftan Devlet memurunun koltuğu ve mevkii ile kendisi arasında mülkiyet münasebetine benzer muhkem bir münasebetin tesisi de tefritâ gitmek demektir. Yani, bir taraftan Devlet memurunu keyfî ve indî muamelelerin mevzuu haline getirmemek lâzımdır. Diğer taraftan da memurun koltuğu ve mevkii ile kendisi arasında bir mülkiyet rabıtası tesis etmek, yani mahkemeyi kadının mülki haline getirmek de, âmme işlerinin yürütülmesinde çok esaslı mahzurlar doğurabilir. Bu ifrat ve tefrittan doğan intibai biz kendi yaşadığımız hayatta edinmiş bulunuyoruz. Asıl müesseseyi ortadan kaldırıp, Devlet memuruna, mevkii ile yüksek ve muhkem bir rabıta tesis ettik. Devlet memuriyetinde adaleti müşahade ettik. Bir arkadaşım, burada konuşurken ve daha diğer ticarethane memurlarının ne derecelere kadar iyi çalıştıklarını ifade etti. Ben, aynı neticeyi Devlet memurları için arzu ettiğinden değil, bu

noktada bu iddiayı serdeden arkadaşşıma hatırlatmak için şunu arz edeyim ki, o bankanın veya o ticarethanenin memuru, o bankaya, ticarethaneye veya kendisi çalıştıran zata faydalı olmadığı anda, işverenin kendi işine nihayet verileceği kanaatine sahiptir. Bundan çıkarılacak netice şudur ki mevkii ile kendi arasında lâyenazillik gibi mülkiyet rabıtasının tesisi, Devlet memurunun iyi çalışmamaya götürebilir. Devlet memurunun hakkı düşünülür ve konuşurken, ibadullahı da düşünmek ve konuşmak Büyük Millet Meclisinin mühim ve esaslı vazifelerindendir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu tasarı ile yaptığımız, otuz senede tekaüt edilebilme haddinin 25 seneye indirilmesinden ibarettir. Tekrar arz ediyorum, rejimde en küçük bir değişiklik dahi yapılmış delildir. *(Sağdan hâkimlerin vaziyeti ne olacak sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, hâkimlerde de vaziyet aynıdır. Fethi Çelikbaş arkadaşımız burada konuştu. Nihayet tekaütlük müddeti yaklaşıyor diye mutlaka tesir altında kalacaklarsa, yaşları ilerlemiş ve dereceleri yükselmiş olan hâkimlerimizin esaslı surette tesir altında kaldıklarını kabul etmek lâzımgelir. *(Bravo, sesleri)*

35 seneyi ikmal ettiği halde dahi, Hükümetin kabulü ile 66 yaşında da hizmet etmek, 67 ve 70 yaşına kadar da hizmet etmek imkânı mevcuttur. Demek ki Hükümetten bir lûtfu ve atıfeti daima memuldur.

Muhterem Arkadaşlar, bir yanlış telâkkinin daima zebunuyuz. Bunu değiştirmek lâzımgelir. Hükümet denilen müessesenin daima taaddiye giden ve daima eline geçirdiği salâhiyetleri kötüye kullanan bir müessese olduğu zehabına istinat ettirerek, hükümlerimizi yürütmekteyiz. Bunun katiyen böyle olmadığını kabul etmek lâzımgelir. Eğer böyle olsaydı Hükümeti şüursuz alet ve vasıta diye kabul etmek lâzımgelirdi. Böyle şüursuz bir âlet ve vasıtaya Devlet ve millet mukadderatının teslim edilmesi de elbette mantıksız bir hareket olurdu.

Muhterem Arkadaşlar, akıllı ve şuurlu bir teşekkül olduğunu kabul etmemiz lâzımgelen

Hükümetin, Devletin iyi memurlarını iyi çalıştırması ve onları gözünden sakınarak muhafaza etmesi, mantığın tabîi bir icabıdır. Hükümetleri kendi bildiği dalı kesen gafiller mevkiinde telâkki etmek, yanlış bir faraziyeden ibarettir. Binde bir istisnası olmakla beraber, hâdiselerin aksi surette tecellisinin çok tabîi olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu dediğim o derecede doğrudur ki, 1945'te kurulan ve 1950'de vazife başına gelen Demokrat Partinin bu beş sene içinde o devrin tahakküm rejimine vasıta olan Devlet memurlarının olan, hak nahak, bu derecede zulüm ve gadre mâruz kalmış olmasına rağmen, o devrin Devlet memurlarını asla muaheze edecek bir mevkie düşmemesi ve onları bir kardeş muamelesine tâbi tutması bu sözlerimin samimiyetinin esaslı delilini teşkil eder. *(Soldan bravo sesleri), (Alkışlar)*

Ondan sonra sevgili arkadaşlarım; haddi, tekaüt haddini 25 seneye indirmekle bir taraflı tasarrufta, bulunmuyor değiliz. Bundan yalnız Devlet, Hükümet menfaattar oluyor değildir, aynı hakkın istifasını Devlet memuruna da tanıyoruz. Yarın hayat konjonktürü öyle tecelli eder ki, devlet memuru olmak bir imtiyazdır. Aksi de varit olabilir, memlekette iktisâdi gelişme ile vatandaşların kazanç seviyesi yükselir, öyle zaman gelir ki, devlet memurunun vasatı kazancı memlekette yaşama seviyesinin aleyhinde tecelli edebilir. Binaenaleyh, devlet memurları da 25 sene devlet vazifesinde kaldıktan, sonra,

vazife ifa etmek mesuliyetini üzerinde taşıdıktan sonra kendisini serbest addetmek ve bu hüküm kendisine ağır geldiğini hissettiğinde bu serbestisini istimal etmek arzularını kullanabilir. Bu suretle devlet memurunu vaktinde serbest bırakmak ve hayatını tekrar tanzim edebilecek bir sinde kendisine serbestisini iade etmek keyfiyetini, memurun lehine bir hüküm olarak kabul etmek lâzımgelir.

25 senede emekliye sevk etmek hakkını Hükümete verdiğiniz takdirde, 25 senesini bitirmiş olan bütün devlet memurlarının kapı dışına atılacağını kabul ve farz ederseniz hata etmiş oluruz.

Bugün 30 senesini ikmal etmiş olan devlet, memurlarının emekliye şevke dilmesi hakkı Hükümetin elindedir. Bu hakkı istimalde ne derecelerde imsak olunduğunu, rakamla, misal ile tetkik ettiğimiz takdirde derhal kabul buyuracaksınız. Had 25 seneye indikten sonra bu yaşlarda tekaüt etmek vakaları, çok daha genç mamurlar bahis mevzuu olduğu için, nispet olarak daha da azalacaktır.

Hükümeti şuurlu bir teşekkül olarak kabul etmek ve garazkâr hareket ettiğine asla ihtimal vermemek suretiyle Devlet memurluk ve amirliğinin asıl hedefi, âmme işlerinin iyi yürütülmesi olduğunu göz önünde tutarsak bu gayeyi tahakkuk ettirecek hüküm ve salâhiyetleri kabul etmek yerinde olur.

Muhterem Arkadaşlarım, bu zannolunduğu gibi mürakabesizlik de değildir. Murakabe, demokratik rejimlerde bir tek nevide cereyan etmez. Murakabenin birçok nev'inin cârî ve hükümrân olduğu demokratik sistemler vardır. Kâmil Boran arkadaşımızın, hâkimler hakkında ne gibi muamele yapıldığını anlamak için verdiği sual takririni hatırlamaktayım. İktidara geldiğinizden beri şu kadar müddet zarfında kaç hâkimin yerini tebdil ettiniz, kaç müddeiumuminin yerini tebdil ettiniz, bana hesabını veriniz, dedi. Ve bu hesabı biz millet huzurunda kendisine vermek mecburiyetini değil, vazifesini seve seve yerine getirdik.

Eğer, bir haksızlık geniş ölçüde taaddüt ediyor gibi görülecek olursa, bunda bir adaletsizlik kokusu gelecek olursa demokratik nizamın çeşitli murakabe müesseseleri derhal harekete geçer, Büyük Millet Meclisine arzuhal verilebilir, Muhterem Büyük Millet. Meclisi azaları harekete geçebilir, matbuat yazar.

Diğer taraftan memura da bu hakkı, yani tekaütlüğünü talep etme hakkını vermenin yanında kendisine bütün diğer hakları da vermiş oluyoruz.

Sevgili Arkadaşlarım, Devlet hizmetinin dışında çalışan bir milyon, iki milyon ecir ve memurun vazifelerine nihayet verebilmek hususunda hiçbir kayda tâbi olmıyan hususi teşebbüs sahiplerinin, şirketlerin iki dudağı arasında olmak fevkalâde tabîî telâkki olunuyor da Devlet memurunun bu derecelere kadar muhkem olan hukuku üzerinde bir indirme haddi yapıldığı zaman vatan elden gidiyor gibi, vaziyet tehlikeli olarak tasavvur olunuyor. Bu mevzu haddizatında haiz olduğu ehemmiyetin çok üstünde bir ehemmiyet bahşetmek, tevcih etmek demek olur. Bendeniz böyle bir hakkın salâhiyetin verilmesini evvelâ ve evvelâ âmme hizmetlerinin iyi görülmesi bakımından zaruri görmekteyim. Ondan sonra da Devlet memurunun bizzat kendisi için ağır bir hüküm teşkil edeceği kanaatinde değilim. Nihayet, Devlet memurunun 25 sene sonra, 26 senelik bir hizmeten bir iş verme ve iş görme devresinin sonunda bir muhasebe yaparak; ya onun, ben, artık sana hizmet etmiyeceğim demesini yahut da Devletin; biz artık senin hizmetinden müstağniyiz demesini kabul etmek tabîî olur.

Ondan sonra biz bu gibilere haklarını vereceğiz. İkramiyelerini vermekteyiz, vereceğiz. Ve nihayet bunların, bu memurlarımızın başına gelen iş; millî hudutlarımız dışına çıkarılmak değildir. Yani bu derece vaveylaya sebep teşkil edecek bir vaziyet ortada mevcut değildir.

Bendeniz; demokratiktir, antidemokratiktir, Anayasaya mugayirdir gibi büyük lâfları mevzuun haiz olduğu ehemmiyetle gayrimütenasip gördüğüm için biraz mübalâğalandırılmış, biraz şişirilmiş, biraz da politik sahalara fazlaca yer verilmiş olması neticesine bağlamaktayım. Böyle bir salâhiyet verdiğiniz takdirde sadece âmme hizmetlerinin daha iyi yürütülmesini temin etmiş olacaksınız. Murakabe yine elinizdedir. Bu salâhiyetin iyi kullanılmadığını Millet Meclisi olarak hissettiğiniz anda bunları türlü çeşit müeyyidelere bağlamak ve nizamın esasını değiştirmek yine elinizdedir. Bir defa vereceğiniz fakat tekrar istiyemiyeceğiniz bir hak mı talep edilmektedir sizden? Bugün cemiyetteki ıstırap, Devlet memurunun mevkiinde çok muhkem bağlı olmasından belki ileri gelebilir. Fakat Devlet memurunun hayatındaki istikrarsızlıktan cemiyet içinde esaslıdır ıstırapın mevcut olduğuna bendeniz kani değilim arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Faik Ahmet Barutçu.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Fethi Çelikbaş arkadaşımızdan ben daha esaslı cevaplar bekliyordum. Arkadaşım icraya geçtikten sonra nazarlarını değiştirdiler. Bâzı noktalarda bizimle beraber olacağına şüphe etmiyordum. Arkadaşımızın eski fikrine aykırı olarak icranın noktai nazarını müdafa etmesi, bize bu salâhiyetler verildiği takdirde merak etmeyin mağduriyete mahal vermeyiz sözünün ne dereceye kadar teminat teşkil edeceğini takdire kâfi gelir sanırım. Beşeridir bu arkadaşlar. Biz iyi tatbik ederiz, etmek isteriz, olabilir, fakat bu, teminat değildir. Bakan hissiyatın tesiri altında da kalabilir. İnsandır buda olabilir. Kaldı ki, biz haksızlığa meydan vermeyiz dediklerine göre bir haksızlığa meydan verildiği takdirde memur için müeyyide tesis etmenin mahzursuz olacağını kabul etmeleri icabeder. Mağduriyetine mahal verenler olursa kaza merciine müracaat edecek demektir. Bunda mahzur telâkki etmeye imkân yoktur.

Arkadaşım başka memleketlerle mukayese yaptığını söylediler, ben mukayese yapmadım. Harb dolayısıyla her memlekette kadroların armış ve harbden sonra da bu kadroların azaltılması zaruretinin baş gösterdiğini ifade ettim. Yirmi beş yılı doldurmuş ehliyeti olmiyan memurları rızalarına bakmıyarak tekaüde sevk edebileceklerse memurun kaza merciine müracaat hakkı mahfuz olmak şartıyla bu bir defaya mahsus olsun dedim. Arkadaşımız dediler ki; bir memuru kendi kadrosu ile başka yerde istihdam etmek gibi daha nice tenkid edilecek usuller mevcuttur. Sakatlığını kabul ettikleri böyle bir usulün muhafaza edilmesini kendilerinden istiyen yoktur. Onu da düzeltsinler, böyle, usul var diye diğer bir bâtil usulün müdafaası vecihsiz olmaz mı? Arkadaşımız mutlak salâhiyetlerin keyfi muamelelere meydan vereceğini, lüzumun takdirinde bâzan isabetsizlik olabileceğini binaenaleyh memura kazaya müracaat hakkının verilmesi yerinde olacağı tezini kendileri vaktiyle müdafa ediyorlardı Doğru olan fikir budur. Hukuki emniyetin teessüs edebilmesi için bu elzemdır. Barutçu işin şathiyatında değildir asıl ruhuna temas etmiştir. Fakat kabul etmek lâzımgelir ki, cevaplar tatmin edici değildir.

Memur hakkında keyfi muamele tatbik edilmeyecektir. Ya edilirse ne olacak? Onu söyler misiniz bana? Hiç edilmezmiş bu nasıl iddia edilebilir arkadaşlar? Hangi

demokratik memlekette ve daha olgunlaşmış memleketlerde dahi böyle bir iddianın ileri sürülmesine imkân olmadığına göre haksızlığa karşı müeyyide derpiş etmekte mahzur olabilir mi?

Sayın Başvekil buyurdular ki, biz sistem değiştirmiyoruz, biz esasen 39'ncu maddede mevcut olan sistemi muhafaza ediyoruz. Kabul edilmesi lâzımgelir ki, Yüksek Meclisin tefsirinden evvel vaziyet böyle değildi. Evvelki vaziyet de haksız görülen ve keyfliğe giden muameleler karşısında alâkalı memurun Danıştaya müracaat hakkı kabul edilmişti, bu sistem tefsirle değiştirildi. Farzedin ki, sistem eskisinin aynıdır, mühim olan bu sistem doğru mudur? Yani haksız muameleye mâruz kalan bir memurun kaza merciine müracaat hakkının kabul edilmemesi sistemi doğru mudur, değil midir Mesele buradadır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bu sistemi kim koydu?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Biz koyduk, düzeltiverelim, sakatlığı görülmüştür diyoruz. Ben âmme hukukunun esasını söylüyorum. Demokratik sistemin icabını söylüyorum.

Ben memurun siyasi hak sahibi olduğunu söyledim. Sayın Başbakan bundan memurun siyaset yapmak hakkı olduğu mânasını çıkardılar. Memurun siyaset yapması mevzu bahis değil, o, siyasetle meşgul olamaz, kanun meneder. Mesele o değil, mesele şu, siyasi hakkını kullanacaktır. Bilfarz belediye seçimi vardır, siyasi hakkını şu veya bu şekilde kullanmış olmasından dolayı hiçbir endişeye ve gadre mâruz kalmıyacağından memur emin olmalıdır.

RAFET AKSOY (Ordu) — Siyasi hakkın mânası bu tarif ettiğiniz şekilde değildir.

BAŞKAN — Rica ederim müdahale etmeyin, noktai nazarlarını söylesinler.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Siyasi haklardan bahsediyorum. Seçim hakkı gibi reyini bir başka partinin namzedine verdiği zaman endişeye düşmemeli, siyasi temayülünden emekliliğe sevk suretiyle gadre uğramıyacağından emin olmalıdır. Mesele budur. Hâkimler meselesi:

Ben, antidemokratiktir, Anayasa hükümlerine aykırıdır, dediğim zaman gelişigüzel söylemiyorum, teşkil edilen İlim Komisyonunun raporuna istinaden diyorum ki, bu madde antidemokratiktir, İlim Komisyonunca antidemokratik olarak kabul edilmiştir, diyorum, Anayasa prensiplerine muhaliftir dediğim zaman hâkimler teminatının Anayasada mevzuu olduğunu anlatıyorum. Hukuki esasları kendilerine naklediyorum, büyük lâf yapmıyorum, hukuki hakikatları naklediyorum.

Arkadaşımız, hakikatların kendilerini hiçbir suretle tesir altında hissetmeyeceklerini söylediler. Hâkimlerin teminatını tekemmül ettirmek, hâkimin menfaati bakımından değildir, adalet ihtiyacında olanların menfaati bakımındandır. Adaleti müdafaa edeceksin, teminatı müdafaa, adaletin tarafsızlığını müdafaa ve senin vazifen adaleti müdafaa etmektir. Adalet kuvveti icranın emrine verilmemiştir, verilemez. Neden, Hâkimler Kanununun teminatını da kifayetsiz bularak, Hükümet programlarında, bu teminatın tekemmül ettirileceği yerinde olarak söylemiştir, hâkimin istikbal teminatı tarafsız adaletin şartıdır, ne o âmmenin menfaatidir.

Hâkime ne zaman müracaat edersin? Tecavüze uğradığın zaman müracaat edersin. O icradan da gelebilir, hâkime müracaat ettiğin zaman bileceksin ki, o her hangi

bir endişenin tahtı tesirinde değildir. Bu istiklâlin teminatına vatandaş muhtaçtır. Hâkimin icradan bir umacağı, bir korkusu olursa onun istiklâlinin hayal olacağını ben söyleyiorum, ilim söylüyor. Bu, şathiyat değildir. Bu realitedir.

Hâkimlerin maaşlarının dahi Hükümet tarafından teklif edilemeyeceğini söyleyecek kadar ileri giden hukuk adamları, vardır. Lütuf oradan gelir veya esirgenebilir hissini altında hâkim kalmamalıdır, diyorlar. Binaenaleyh bu teklifler ancak parlâmentolardan gelir, gelmelidir, diyenler vardır. Bunun hikmeti vardır, istiklâl fikri ve ruhu bu kadar mühimdir. Şimdi biz istiklâlin teminatını kaldırıyoruz. Olmaz. O teminatın kaldırılması elbette Anayasaya muhalif olur. Büyük lâf değil, hakikatin ta kendisi. Arkadaşımız dediler ki, ikide bir antidemokratiktir, Anayasaya muhaliftir, sözlerini artık ileriye sürmemek lâzımgelir. Kolayı var. Antidemokratik sözünü işitmek istemiyorsanız Anayasaya muhalif sözünü işitmek istemiyorsanız, Anayasaya muhalif hüküm getirmezsiz. Antidemokratik hüküm getirmezsiz, getirilen hükmün antidemokratik olduğunu teşkil ettiğiniz İlim Heyeti söylüyor. Sonra, teminatın kaldırıldığı bir yerde hâkimin istiklâlinden bahsedilebilir mi? Ve bu Anayasaya uygun olur mu? Anket yapınız bir ilim adamı derse ki, uygun olur, ben bütün bu sözlerimi geri alırım. *(Sağdan alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kemal Türkoğlu arkadaşım, Hükümetin takdimen söz almak hakkının nizamnamede mevcut olmadığına kani midir? Yoksa aksi kanaattemidir? Yani bana, sen çıkma Başvekil, her vakit konuşabilirsin, ben konuşayım derse, memnuniyetle sıramı veririm.

KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin) — Estağfurullah.

Arka arkaya, Hükümete mensup üç hatip konuştu. Biz de söz almıştık. Fakat müzakere gruplarla Hükümetin söz düellosu halini aldı. Bizim söz hakkımız ise kifayet önergesi ile bertaraf edilecektir. Yoksa istediğiniz kadar konuşun, memnuniyetle dinleriz. Yeter ki bize de söz verilsin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben nizamnamenin bahsettiği bir hakla kürsüden konuşmaktayım. Bu hususun tesbit edilmesine vesile oldukları için Kemal Türkoğlu arkadaşımı, hakşinas bir arkadaş selâmlar gibi muhabbet ve hürmetle selâmlarım. *(Gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlarım, çok sevgili, muhterem arkadaşım, eski dostum Faik Ahmet Barutçu yine ortalığı biraz heyecana kaptırdı. Binaenaleyh bu heyecan havasını, azıcık olsun, dağıtmak üzere huzurunuzda bulunuyorum. Kendileri, “antidemokratik kanun getirmeyin” ve “Hâkimlerin teminatı ortadan kalktı” sözleriyle kürsüden indiler. Sarahatle tesbit etmek lâzımgelir ki; biz, otuz senede tekaüde sevk edilme hakkını 25 seneye indirmekten ve tekaütlüğünü talebetmek hakkını da keza otuz seneden yirmi beş seneye indirmekten başka bir şey yapmadık. Hâkimler Kanununun teminatına da hiçbir vechile dokunmuş değiliz. Bu noktanın bir defa daha tesebbüt etmesi lâzımdır.

İkinci tesbit etmek mecburiyetinde kaldığım mesele ise, bugüne kadar, daha doğrusu şu 39’ncu maddenin B fıkrasının tefsirine kadar olan ve ondan sonraki vaziyet üzerindeki serdettikleri mütalâalara cevap arz etmek ve tavzih etmektir.

Arkadaşlar, tekaüde sevk etme hakkı zaman zaman değişmiştir. 35 sene olduğu, 40 sene olduğu, 30 sene olduğu, 25 sene olduğu devirler olmuştur. Binaenaleyh Devlet

memurunun tekaütlüğü, 25 senede, 30 senede, 35 senede, 40 senede, zamana göre takdir edilmiş bir keyfiyettir. Zatiâliniz dediniz ki, biz bir madde getirdik, o maddenin sebebi tasfiye etmektir. Devlet memurlarını neden tasfiye etmek istiyordunuz? Çünkü, ikinci Cihan Harbi içinde memurların adedi çok yükselmişti. Biz 30 sene kanunu onun için getirdik, dedi. Faik Ahmet Barutçu arkadaşım. Bir taraftan antidemokratik, diyor, bir taraftan da, kanunu biz bunun için getirdik diyor. Yani o zaman antidemokratik kanunu Hükümet getirmiş. *(Soldan gülüşmeler)*

Şimdi, iş o kadar da değil, sadece Faik Ahmet Bey veya partisi böyle bir kanunu getirmiş olsaydı mesele yoktu. Fransa'da ve İsviçre'de böyle kanunlar getirildi. Buna Giyotin kanunları dendi, öyle ise Fransa'da demokrasi yoktur, mevcut değildir.

Şimdi, müsaade ederseniz Devlet Şûrası yolu ne zaman açıktır? Bu telâkki üzerinde esaslı olarak durmak lâzımgelir. Zannediliyor ki 25-30 sene haddi konulduğu zaman, o müddette doğrudan doğruya tekaüt etmek memur için bir cezadır. Ceza olduğuna göre bu ceza yerinde verilmiş midir, verilmemiş midir? Bunu anlamak için Devlet Şûrasına gitmek icabeder. Bu telâkki yanlıştır. Vaktiyle memuru kırk yılda tekaüt ediyor idiysek Devlet Şûrasına gitmek hakkını vermiyorduk. Vaktiyle memuru otuz senede tekaüt ediyor idiysek bunun kendisine yapılmış bir ceza olarak telâkki ve kabulüne imkân olmadığı için Devlet Şûrasına gitmek de mümkün değildir. Şimdi 25 seneye indirdiğimiz zaman da aynı esbabı mucibeden dolayı Devlet Şûrasına gitmek mevzuubahis olamaz. Tekâüt hakkını 25 seneye indiriyoruz. Bu normal bir muameledir, ceza değildir. Bu sebepten Devlet Şûrasına gitmek aslında mümkün olamaz. Bu, muhkem bir hukuk esasıdır. Bu bir tecziye değildir, tabîi tekaütlük müddetini 25 seneye indiriyoruz. 30 sene dediğimiz zaman bu, nassı kaatı mıdır? Bu da nihayet vâzı kanunun hükmüdür. Şimdi vâzı kanun 25 sene diyor. Yarın başka bir Meclis 35 sene diyebilir. Binaenaleyh bu hadde geldiği zaman Devlet memurunun tekaüt edilmesi bir ceza teşkil etmez ve bundan dolayı Devlet Şûrasına gitmek de asla bahis mevzuu olamaz.

Şimdi, siz tefsir ettiniz, Devlet Şûrasına gidemeyecek, dediniz. Biz hükmü cedit vaz 'etmiyoruz. 39'ncu maddeyi tefsir ediyoruz. Tefsir demek, bu kanunun ruhunda mündemiçtir, demektir. Biz bir hükmü cedit vaz'etmiş olsaydık, bu şekil konuşurdunuz. Biz ancak 39'ncu maddeyi, iktidarınız zamanında yapılan maddeyi tefsir ediyoruz. Evvelce, siz tatbikatı o şekilde yürütmekte idiniz. Kırk yıl günahkâr, bir gün tövbekar. Çok sevgili arkadaşım Barutçu'yu gördükçe konuşamıyorum, seviyorum kendisini.. *(Soldan alkışlar)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Fikirlerimi sev, fikirlerimi!..

BAŞVEKİL ADANAN MENDERES (Devamla) — Faik Ahmet Barutçu arkadaşım, arz edeyim, tek parti devrinde dahi bütün imkânlarını kullanarak munsif ve âdil olmaya çalışan arkadaşımız olarak benim hâtıramda yer tutmaktadır. Bu devirde ise bu kürsüde çok yapıcı edasıyla kendisini takdir etmek yerinde olur. Sevimli edasıyla, bizce başkası tarafından söylendiği takdirde kolay kolay dinlenemeyecek sözleri, vaziyetin nezaketine binaen Faik Ahmet Barutçu'dan tatlı tatlı dinlenmek imkânını buluyoruz. Bunu demokrasinin ve partiler hayatımızın inkişafı bakımından mesut bir hâdisе olarak telâkki etmek lâzımgelir. Hakikaten Faik Ahmet Barutçu arkadaşımızın bu nazik devrede, şahsiyet ve hüviyetinin olgunlaştırıcı bir tesiri olduğunu bir kere daha tekrar etmeyi bir vazife sayarım. Buradaki konuşmalarını da, nihayet daha iyi olsun için bir çarpışmadan ibaret telâkki ederek huzurunuzdan ayrılıyorum. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Söz Millet Partisi Meclis Gurupu adına, Osman Bölükbaşı'nındır.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Başbakan ve mesai arkadaşlarının bu kürsüde vermiş oldukları teminatı kayıt etmekle iktifa edeceğiz. Bu nevi teminatların bir hukuk devletinde bir kıymet ifade edip etmediğini şüphesiz sizler de benim kadar takdir edersiniz. Bu nevi teminatların tatbıkatta ne şekil aldığına dair mütalâamı sonunda arzedeceğim.

Yalnız yüksek müsaadeleriyle Başbakan'a bir noktayı hatırlatmak isterim: Başbakan bu kürsüde 1946 senesinde Matbuat Kanunu müzakere edilirken bir vecize kıymetini taşıyan şu sözleri sarf etmişti; ben o sözleri tekrar edeceğim, şimdi o sözlerdeki ruha uygun hareket etmesini kendisinden istiyeceğim.

Sayın Başbakan buyurmuşlardı ki: "Bir Meclis seçmek, hattâ bu Mecliste bir miktar muhalif milletvekili bulundurmakla demokratik bir idare bir memlekette teessüs etmiş olamaz. Grupunuzu bir siyasi mahkeme haline getirerek bir siyasi partinin Millet Partisinin başını yemek için tertipler almaktadır." (*Soldan şiddetli ve devamlı gürültüler in aşağı sesleri*) Adalet Bakanın... (*Soldan sıra kapaklan vurmaları in aşağı sesleri*)

BAŞKAN — Sözüünüzü kesiyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Müstebit sultan Abdülhamid'in Adalet Bakanı bile bu Adalet Bakanının düştüğü mevkie düşmedi.

BAŞKAN — Başvekil buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, umumi efkârımızın velev küçük bir kısmının bundan evvelki uzun konuşmaların tesiri altında kalacağını farzetsek dahi bu tesiri bertaraf etmeyi temin için tekrar meselenin esasına avdet etmek zarureti vardır. Çünkü; mevzu o kadar dağıldı ve yüreği ateşle yanan insanlar o derece barut, ateş açmaya çalıştılar ki; bu ateş, toz, duman içinde meselenin esasını biz dahi kaybetmiş olabiliriz.

Muhterem Arkadaşlarım, meselenin esası burda müzakere edilmekte olan tasarıdır ki, Memurlar Kanununun tekaütlük hükmüne taallük etmektedir ve bu, memurların, tekaütlük rejiminde, tekrar ediyorum, en küçük bir değişiklik yapmamaktadır. Hâkimlerin teminatı ile asla alâkası yoktur. Başka zamanlarda, başka tekaütlük hadleri olduğu gibi bu sefer tekaütlük hakkı 30 seneden 25 seneye indirilmektedir. Şimdi müzakere edilmekte olan tasarı bu olunca, biraz evvel işittiğiniz sözlerin bu tasarı ve mevzu ile alâkasını tesis edebilmek imkânını bulabiliyorsanız sizleri hakikaten takdir etmek lâzımdır.

Muhterem Arkadaşlarım, birtakım iftiraların mahsulü olarak dolup dolup bu kürsüye.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Aynen size iade ederim. (*Soldan sus sesleri*) Doğru konuş. Sana inanmadığımı söyledim, o kadar. (*Soldan sus sesleri*) Ekseriyetin teminatı bu kadar, bağlamak!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada rasgele boşalmak, resgele memleketin her tarafında yer yer ateşler ika edecek tahrikâta bimühâba, mübalâtsizca devam etmek vatani bir vazife ifa etmek demek değildir. Kendilerinin söylediklerini, bana doğru konuş diyen zatın söylediklerini huzurunuzda tekrar etmiyeceğim; tekrarından

teeddüp edeceğim. Burada Meclis Grubumuzu mahkeme hâline getirmek, şunu yapma, bunu yapma bahislerini açtılar. Bizim Meclis Grubumuzun faaliyeti ve vazife görüşü tarzına kendilerinin müdahale etmesi asla caiz olamaz. Biz hepimiz onlar kadar bu memleketi seven, asgari onlar kadar bu memleketi seven ve onlar kadar ve hattâ bütün şerirler kadar cesaretimiz olan insanlarız.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — İmalı konuşma, aynen iade ediyorum. Ekseriyete sırtını dayayarak, kanunu yüzüne maske yaparak zulme kalkışanlar şerirdirler. *(Soldan sus, sus, müdahale etme, sesleri)*

BAŞKAN — Bölükbaşı, müdahale etmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu memlekette vatandaşa hürmet etmek hissini kaldıran, vatandaşın vatandaşı sevmesi esasını kökünden yıkmak isteyen, bu memlekette kin ve nefreti hâkim kılmak isteyen, sönmez ihtirasın karşısında elbette vicdanlarınız titremiştir; onu dinlerken şayet bu kabîl insanlar iktidara gelirse acaba halimiz ne olur diye endişe ettik. *(Allah göstermesin sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Senin arzuna tâbi değil, millet isterse geleceğiz. Savcılıktaki gizli dosyayı D.P. Grupunda okuyan, hukuk Devletinin Başbakanı olamaz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sevgili arkadaşlar, zamanın ne kadar değişmiş olduğunu, kendileri gömülmüş oldukları ihtiras âleminden bir an fırsat bulup da, müşahade etmek imkânına sahip değildirler. 1945'te mücadeleye başladığımız zaman hal ve şartlar bunlar değildi. O zaman konuşulanları papağan gibi ezberliyerek yurdun her tarafında söyleyip, burada sayıp dökmek bugünkü şartlara göre konuşmak değildir. Bu memleket menfaatine asla uygun düşmez. 1945'te bir konuşuluyor; 1953'te de bir konuşuluyor. Demokrat Parti mücadeleye başladığından bugüne kadar memleketin iktisadi, malî, siyasi, askerî, dış politikası ve topluluk hayatına taallûk eden her sahadaki değişiklikler o kadar muazzamdır ki burada konuşan arkadaş nasıl tegafûl edip de konuştu, bunu ibretle seyretmek lâzımdır. Galiba Yemliha gibi Eshabı Kehfin uykusuna varmışlardır. Demokrat Partinin yedi senede bu memlekete ne gibi değişiklikler getirdiğini müşahade etmek imkânını bulamamışlardır. Bugün Türk milletinin huzuruna seve seve seçime gideceğiz. Usulsüz, mübalâtsiz, en küçük vatandaşın hak ve şerefine riayet kaydını duymadan yaptıkları iftiraların Türk milleti tarafından nasıl yüzlerine çarpılacağını; şayet bu karma karışık, ivicaçlı yoldan yürüme neticesi partilerinin başına bir kaza gelmiyecek olursa o zaman göreceklidir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Diktatör, ha şöyle kararını açıkla.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Hükmü ben değil, mahkeme verecektir.

Sevgili Arkadaşlarım, bir gün kürsüde, öyle tahmin ediyorum ki, volkan gibi yanan ihtirasların muhasebesi yapılabilir. Bunlar daha dün kendi aralarında, birbirlerine neler söylediklerini unutarak, bir partinin kongrelerinde sahte seçimler yapan bu insanlar, memleketin başına geçerlerse neler yapmazlar?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sahtekâr sensin, iade ederim.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Yalanını söylüyor? Otur oturduğün yerde.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Haydi, haydi bağır; yaran efendine, sana bir gemi daha alsın.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar şu zata bakınız. Şu anda duyduğum en büyük eza kendisine muhatap olmak ve kendisine hitap etmek ezasıdır. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Bunlar, bu insanlar Türk milletini iki sene, üç sene, (Demokrat Parti muvazaa partisidir) diye aldatan insanlardır. Bunlar kendi partileri içinde nizam dışında çalışmayı, kanun dışında çalışmayı itiyad haline getirmiş olan insanlardır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Bizim tuttuğumuz idare bütün memlekette, bütün vatandaşlar tarafından müsellemidir. Müdafaa hakkımı kullanıyorum arkadaşlar, sizlerin müdafaa hakkınızı kullanıyorum arkadaşlar. Sizlerin rızalarınız olarak iftiralara cevap veriyorum arkadaşlar. Ne bednam insan ki, böyle konuşabiliyor, böyle söyleyebiliyor.

Muhterem Arkadaşlar, benim konuştuklarımı ne güzel ezberlemişler. Hakikaten bu kadar güzel ezberlemiş olduklarını takdir etmek lâzımgelir. Meğer ne güzel gözler söylemişim. Bunlar zihinlerinde mahkûk kalmış. Fakat başka bir devre ait olan meskukâtı başka bir devirde kullanan insanlar gibi, bugün söyliyerek, hürriyetlerin teessüs etmiş olduğu bir memleketin siyaset piyasasında sarfederek söylemesi elbette mümkün değildir.

İller kanunundan bahsetti, şu kanundan bahsetti, bu kanundan bahsetti. Dediklerimizin, hepsi doğrudur. Ve başka bir devre aitti. Büyük Millet Meclisi hileli seçilmiş bir Meclisti. Bu memlekette hürriyet hiçbir zaman teessüs etmemiştir. Seçimin serbest yapılacağına dair hiçbir vatandaşın kalbinde emniyet mevcut değildi. İşte bu zaman, şu kanun, bu kanun derken bu müeyyideler, bu hükümler üzerinde değişiklik yapmak suretiyle acaba, az da olsa, demokrasiye doğru bir netice elde edebilir miyiz gayreti içinde olduğumuz zamanlar başka, bugün pervasız bu memleketin dört bir tarafını ateşe vermek cüret ve cesaretini kendi ruhlarından alan insanların hürriyet nizamı içinde şu şekilde konuştukları devir başkadır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi, demokrasi, demokrasi diye göğsünü açıp sırtından çatlıyacak şekilde feryat eden zat, Halk Partisi devrinde, tek parti tahakkümü devrinde acaba nerede idi?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Senin gibi mebustu, İnönü'ye methiye yazıyordu.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Acaba muhterem arkadaşlar, acaba o zaman o ağırlığı hissetmiyor muydu? Şimdi o günlerle bugün arasındaki fark yüzde yüzdür, gece ile gündüz gibidir. Bunu görmemek isteyen ancak yarasa gözleridir. Işıktan rencide olan yarasalardır. Bu memleketin neresine giderse gitsin, dört sene, beş sene zarfında bu memlekette her sahada vukua gelmiş olan değişiklikleri bütün vatandaşların nasıl benimsemiş olduklarını görsünler. Görmektedirler. Gördükleri için bir türlü neticeleri havsalarlarına sığdıramamaktadırlar, sonsuz olan kinleri içinde buna tahammül edememektedirler.

Sevgili Arkadaşlarım, Büyük Millet Meclisinin konuşma seviyesinin zaman zaman nerelere geldiğini, bu zevatın mevcudiyetiyle Büyük Millet Meclisinin müzakeratının ne hal aldığı gördünüz arkadaşlar. Bu Büyük Millet Meclisi içinde, memleketimiz içinde şeref verici şeyler değildir, bu derece hürriyet aşığı olan, böyle olduklarını kabul edelim, 1946 e kadar niçin susmuşlardır? Bugün burada en küçük bir korkusu yoktur, cesaretle söyleyebilir, bu memlekette bu kabil cesarete asla yer yoktur, vatandaşlarda

kanun korkusu hâkim olmak lâzımdır, bunlar kanundan da korkmamaktadırlar. Çünkü ihtirasları gözlerini kapamıştır. Nizamnamelerinin tâyin ettiği esaslar ve kanunların çizdiği yollardan çıkmışlar. Bunlar sabit olacaktır. Hepsi meydana çıkacaktır. Vatandaşa hakaret etmekle, Hükümete hakaret etmekle, milletvekiline hakaret etmekle, küfretmekle, halkı kıyama tahrik etmekle milletvekilliği vazifesi görülemez. Ben kendilerine bir defa daha doğru yoldan gitmelerini tavsiye ederim. Siyasi seviyemiz maalesef bu gibi mücadele yüzünden soysuzlaşmaya doğru gitmektedir. Biz vatandaşlar arasında, partiler arasında konuşurken birbirimize düşman insanlar gibi mi bakacağız! Nedir bu? Sanki onlar mümin, biz kâfir.

Kendilerinden başka bu memlekette vatanperver insan yok, kendilerinden başka bu memlekette hürriyetperver insan yok, kendilerinden başka bu memlekette hakikati seven, söyliyen insan yok. Bu ne biçim iştir arkadaşlar?.

Üç senede, beş senede bu memleketin katettiği merhaleleri bütün medeniyet âlemi enzari hayret içinde seyretmekte, dost ve düşman bütün âlem takdir etmektedir.

Bunları en korkunç renklerle boyıyarak kötölemek vatanperverlik midir, arkadaşlar?

Biraz müsterih olsunlar, bu memleketin ilerlemesinde, istikbalinde kendilerinin de hisseleri vardır. Kendilerinin de hisseleri olacaktır. Ne oluyoruz; dünden kötü müyüz?. Birtakım nazariyelerin, boş sözlerin yükü altında bir dâvayı ispat ediyormuyuz zannediyorlar?. Bugün Türk milletinin hayatında dönülmez terakkiler kaydedilmiştir ve bunlar her sahada olmaktan ziyade mânevi sahadadır. Evet mânevi sahadadır Kendilerinin böyle biperva konuşmasında dahi bu katetdiğimiz merhalelerin temin ettiği garantinin mevcudiyeti aşikârdır.

Arkadaşlarım, hata ettim belki; kendilerini muhatap ittihaz etmekle, kendilerine muhatap olmakla hata ettim belki. Fakat ne yapayım ki, vazifenin böyle zor tarafları olur. Bundan çok sakındım. Çok iyi bildikleri halde, partimizin Halk Partisine satılmış bir parti olduğunu iki sene pervasızca söyliyen, yalan söyliyen insanlarla bir defa ve son defa olmak üzere kat'ı münasebet etmişim. Ve hayatta Allahım ne beni onlara, ne de onları bana muhatap etmesin diye Cenabı Haktan niyaz etmişim. Fakat ne yapalım ki vazife karşı karşıya getiriyor. Ama yine mümkün olduğu kadar onlara muhatap olmaktan ve kendimi muhatap etmekten kaçınacağım. Allah beni bu vaziyetlerden korusun arkadaşlar. ⁴¹(Bravo sesleri alkışlar)

⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24 Birleşim 104, Sayfa 359-366, 371-373

9 Temmuz 1953 Perşembe**Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle****BAŞKAN** — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Türk Ceza Kanununun 106'ncı maddesini tadil eden kanun tasarısının müzakeresinin sona ermesi münasebetiyle söz alan Cezmi Türk arkadaşımızı dikkatle ve zevk ile dinledik. Meclisin iki esaslı büyük grubu arasında kendi mini mini, küçük gruplarıyla ve onun başında keskin zekâ ve ferasetiyle bir nevi aracılık vazifesini yapan ve zaman zaman tâbiri mârufiyle hem nalına hem mihına vuran Cezmi Türk arkadaşımızı ifadelerindeki zarafetin ve zekâ eserinin meclubu olarak, hakikaten tatlı tatlı dinledik. Bütün bu kâh ciddi, kâh lâtife ifade ve beyanları arasında, titreşen bir endişe râşesinin asla varit olmadığını kendisine söylemek suretiyle kendisini müsterih kılmak isterim.

Muhterem Cezmi Türk arkadaşımın endişesi, bu 106'ncı madde ile Hükümete gayet keskin silâhlar verilmiştir, bu keskin silâhlar vatandaşlar üzerinde sert olarak kullanılmasın şeklindedir. Çünkü yine kendi fikrince, kanunlar sert olabilir, yumuşak da olabilir. Bu sert kanun yumuşak ellerde yumuşak olarak kullanılabilir, yumuşak kanun da sert ellerde daha şiddetli olur.

Değerli arkadaşlarım, derhal şu ciheti arzetmeliyim ki; Türk Ceza Kanununun 106'ncı maddesi ile Hükümete verdiğiniz hiçbir yeni salâhiyet, yeni kudret mevcut değildir, Cezmi Türk arkadaşın esas hatası buradadır. (*Soldan bravo sesleri*) Türk Ceza Kanununun tatbikatı Türk mahkemelerine tevdi edilmiş bulunmaktadır. Bunların hiçbirisi icraya munzam bir salâhiyet verir mahiyet taşımamaktadır. Ondan sonra, hiçbir yeni suç da ihdas edilmiş değildir. Ayrıca vatandaşların hak ve hürriyetleriyle ve rejimle alâkadar olan maddelerin hiçbirisinde ceza artırılmış değildir. Ancak muhafazasına gayret olunmuştur. Cezaların artırılması katil suçunda, ırza geçmek suçunda, kadın kaçırmak suçunda, hırsızlıkta ve buna benzer âdi suçlardadır. Bu da, cemiyetin içinde tamamiyle olgun hale gelmiş ve cemiyet tarafından toptan iştiağı duyulan tadilât olarak kendisini göstermiş ihtiyaçlardan ibarettir.

Muhterem Arkadaşlarım, katil suçları çoğalmıştır. Elbette. Eskiden bilirdik: bir adamı öldüren en aşağı 15 sene yatardı. Şimdi 7-8 sene yatmak moda haline geldi 7-8 sene için de adam öldürenler oluyor. Gezdiğim yerlerde, köylerde, kasabalarda, bu suçların önüne geçmek için cezaların şiddetlendirilmesi lâzımdır, diyen birçok vatandaşlarımızı dinledim. Bunun herkes tarafından ifade edilişi, toplu bir ihtiyacın belirdiğini bize göstermiş bulunuyor.

Şimdi tümünü kabul etmek üzere bulunduğunuz Ceza Kanununun 106 maddesindeki tadilât mahiyetini bu suretle kısa cümlelerle huzuruza arzetmiş oluyorum. Tahmin ederim ki Yüksek Heyetinizce Türk Ceza Kanununda yapılan bu tadilât, bütün memlekete ferahlık verecektir. Bütün vatandaşlar bundan memnundurlar ve bunu dört gözle beklemektedirler. Bu arada muhterem arkadaşım Cezmi Türk'e endişelerinin hiçbir tarafta varit olmadığını arz ve ifade etmek isterim.

Yine Gezimi Türk arkadaşım, seyyal ifadesi ve kıvrak zekâsiyle mazinin derinliklerinde vukua gelmiş hâdiselerle dün kabul edilmiş ve bugün kabul edilmekte olanları, arzettigim

gibi kıvrak ifadesiyle, bir araya getirivermek gibi bir hüneri de gösterdi, kendisini takdir sadedinde arz ediyorum: Hakikaten bu kürsüden fevkalâde güzel ve arzusuna göre neticeler alma yolunda konuşmak sanatına sahiptir. Bir bakıyorsunuz, Abdülhamit devri ile karşı karşıyadır ve dün ile bugün birbirinden ayırdedilemeyecek bir mahiyet arz etmektedir. Bir bakımdan dâ Halk Partisi ile Demokrat Parti iki ikiz kardeşler ve bunlar da birbirinden asla ayırdedilmiyecek haldedirler. Hal böyle olunca, kendileriyle bir olduğumuzu ve iki ikiz kardeş değil 3-5 ikiz kardeş olduğumuzu müsaadeleriyle ben de söyleyivereyim,

Muhterem Arkadaşlarım, 1908 inkılâbı ve 1908 inkılâbından evvel Meşrutiyetle alâkalı mücadeleler safha safha inkişaf etmiştir. En süratli ve katî inkişaf, tarihin böyle kaydedeceğinden hepimizin mutmain olmamız lâzımgelir, son 6-7 sene zarfında kaydetmiştir. Bir nükte ile bu hakikati ortadan kaldırıp Abdülhamit devriyle bugünkü devir arasında, tek parti devrinin hükümrân olduğu devirle bugünkü devir arasında fark yoktur demek, hakikatin ifadesi olamaz. Bu ancak çok zarif ve güzel nükteler olarak telâkki olunabilir. Fakat maksat o değildir.

Muhterem arkadaşım zem ve kadih üzerinde de durdular. Zem ve kadhin serbest bırakılması taraftan olduğunu ifade ettiler; ismini hatırlıyamıyacağım müellifleri şahit olarak gösterdiler ve yine salahiyetli bir ifade ile başka memleketlerin mevzuatında böyle şiddetli cezalar yoktur, dediler. Ben, teknik olarak bunların burada müzakereye müsait bir sahada olduğunu kabul etseydim uzun uzun konuşurdum.

Bizim matbuat hürriyetini ve fikir hürriyetini uzaktan, yakından alâkadar eden mevzular üzerinde ne kadar hassas olduğumuzu kendilerine ifade etmeye ihtiyaç görmüyorum. Sevgili Arkadaşlarım, kendilerinin tavsiye ettiği gibi hâdiseler karşısında bütün serinkanlılığımızı muhafaza etmekte ve tarihin seyyiatını daima gözümüz önünde tutarak istikbalin tecelliyatına emniyetle bakmaktayız. Hiçbir zaman itidali demimizi kaybetmiş değiliz. O kadar ki, bugün kendi kendilerine bir ihanet teşekkülü olduğunu birbirlerine isnat edip memleket için ne dereceye kadar muzır bir teşekkül olduklarını kendileri ortaya atıncaya kadar, bir parti nikabına örtünerek memlekete mümkün olabilecek bütün fenalıkları yapmaktan gözlerini kırpımayan insanların bütün harekâtı göz önünde olduğu halde buna, siyasi hürriyet partisini rencide etmiyelim diye, hiç bir ses çıkarmadık. Hattâ kendilerine küçük bir mukabelede dahi bulunmadık. Fakat acaba Cezmi Türk arkadaşım 6 tarihli Millet Gazetesinde çıkan yazıyı kendisi bir muhalif olarak yazar mı idi? Yazmasına imkân ve ihtimal yoktur. Bilmem okudunuz mu?

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Okudum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu yazı korkunçtur arkadaşlar. Türk kanunlarından ve Türk adaletinden, ancak siyasi hürriyetler sahasında bu memlekete ihanet etmek isteyenler korksunlar. Ceraimi âdiye sahasında suç işliyecekler korksunlar. Fikrî hürriyetini istediği gibi kullanmakta, hiçbir suretle ihanet sahasına gitmek istemiyenlerin, korkacakları hiçbir şey yoktur. Ve kullanacakların da çok daha fazla hürriyet bu memlekette mevcuttur. Bu memlekette isyan ve kıyama teşvik etmeden muhalefet yapılabileceğinin en güzel numunesini bizzat Cezmi Türk arkadaşımız vermektedir. Bütün bu tahrik ve hıyanetlere hiçbir lüzum olmadığını kendileri takdir ederler.

Ben içinde yaşadığımız bir hâtırayı ihya etmek suretiyle, vaziyet hakkında sizleri tenvir etmek isterim, biliyorsunuz, günde on beş, yirmi Atatürk heykelinin Ticaniler

tarafından memleketin her köşesinde kırıldığı zamanlar oldu. O zamanlarda Hükümet bunların cesaretini kırmak için bir kanun teklifi ile huzurunuzda geldi. Bu kanun teklifinin müzakeresinde, yine bu kürsüden, yine Cezmi Bey arkadaşımızın hissettiği gibi, acaba hissiyatı rencide eder mi endişesiyle aynı sözlerin sarfedilmiş olduğunu hepiniz hatırlarsınız. Burada çok muhterem arkadaşlarım, büyük bir samimiyetle, bu tasarı kanuniyet kesbederse evlât babaya, baba evlâdına, ana oğluna artık itimat etmiyecektir, hürriyet ortadan kalkacaktır, neler, neler olacaktır diye, tıpkı bugün Cezmi Bey arkadaşımın samimî endişesi gibi, samimî endişe izhar ettiler.

Kanun çıktı, tatbikatını görmüşüz, kanunun hedefi ticanilerdi, kanun Türk medeniyeti seviyesini düşürmek isteyenlere, Türk inkılâplarını yere vurmak isteyenlere karşı, hedefinde kullanıldı. Bu hedeften daha ileri gitmedi, derin tetkiklerinizle ancak hedefe münhasır kalmasını temin edecek şekilde hükümler yazdınız. Tatbikat da öyle tecelli etti. Türk vatandaşlarından inkılâplara tecavüz etmek suretiyle Türk medeni nizamını bozmaya kasdetmiş olanlardan başka hiçbir Türk vatandaşı, bu kanunun bugünkü mevcudiyetinden bir sıkıntı, bir siklet hissetmemektedirler. Varsa lütfen söylemenizi rica ederim.

Kanun, sadece tecavüzün cüret ve cesaretini kırdı. O zaman da söyledik. Bu kanunu çıkarırsanız, hâdiseler bitecek dedik. Kanun tatbika girer girmez, o öğle vakti zafer meydanında Atatürk heykeline azgın ve kudurmuş bir savlet halinde tecavüz eden o cesaret, o cüret derhal yok oldu. Demek ki bu, kanunların za'fından, müeyyidelerin mevcut olmayışından kendisini korku ve tehdidin ötesinde gören bir yalan iman, bir sahte cesarettir. Kanun çıktıktan sonra vekâletlerden bütün memurların çıktığı ve bütün halkın en kesif olarak zafer meydanını doldurduğu saati intihap edip o sahte cesaretle mütecasir hareketlerini bir nümayiş halinde göstermek isteyen insanlardan bir tek kişi bugün ortada mevcut değildir.

Sevgili Arkadaşlarım, bu yaptığınız kanunlardan siyasi sahaya taallük eden hükümlerle memlekette müesses nizamı, hürriyet nizamını bozmak isteyenler guncunacaklardır. Diğer taraftan suç işlemeye müstait olanlar elbette kendilerini bunun tehdidi altında göreceklerdir. Bunun ötesinde büyük vatandaş kitleleri derin bir vicdan huzuru hissedeceklerdir.

Muhterem Arkadaşlar, zannediyor musunuz ki Türk milleti şu miting meydanlarındaki bağırılardan; çağırılardan memnundur ve bizim zihniyetimizde entellektüel bir ayrılık uzun boylu mevcut olmadığı halde imal ede ede meydana çıkardığımız birtakım meseleler peşindedir. Ve onlardan da muztarıptır. Bu cemiyetin meselelerini yakından ve derinden anlamak lâzımdır. Biz burada, bu siyasi mücadelelerin suni âlemindeyiz. Çünkü bu siyasi mücadeleler bir nevi âlem yaratıyor, öyle zannediyoruz ki, bütün âlem, bu karşılıklı iddiaların tecelli ettiği âlemde ibarettir. Halbuki bizi dışardan seyredenler hayret ve hayranlık içindedirler. Cemiyetin bin bir derdinin hepsinin birer birer ele alınmasını, bunların halledilmesini görmekle vatandaşlar günden güne huzura kavuşmakta, günden güne yaşamanın zevkini çok daha ileri olarak tatmakta ve bu toprağa bu vatandaşı bir kat daha bağlamaktadır. Ondan sonra, bizim nazari olarak hürriyet yoktur, diye bağırduğumuz bütün sahalarda, kendilerinin asla kullanamayacakları derecelerde geniş bir hürriyet içerisinde kaldıklarını hissetmektedirler. Nihayet dünkü jandarmanın sırtında hissetmekte olduğu sopasının acısı yerine, şimdi Hükümetin şefkatli elinin yüzünü ve sırtını okşamakta olduğunu hissetmektedir. Biz burada,

kendi âlemimizin içinde hürriyet vardır, hürriyet yoktur, bugünün, Abdülhamit devri ile farkı mevcut değildir, desek de bu, realitelere tevafuk etmediği için bu milletin, vatandaşlarımızın yüzde doksan dokuzu tarafından hayretle ve anlamadan dinlenilecek sözler olarak kalmaya mahkûm olacaktır.

Şiddetli muhalefet yoktur, diyorlar. Bana acaba şiddetli muhalefetin vatani olarak nereyi gösterirler? Şiddetli muhalefetin dik âlâsı burada mevcuttur. Burada, dün akşam üzeri burada kopan fırtınayı elem ve meraretle bizzat Cezmi Türk seyretti, burada. Bu ne idi? Bir insan çıkmış, mütemadiyen haykırmakta, bağırmakta ve hürriyetim yok demektedir. Beni konuşturmuyorlar, diye haykırmakta ve fakat dört yüz kişiyi birden susturmak ve konuşmak imkânını bulmaktadır.

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Adnan Bey, o yokken konuşma, daha iyi olur.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Cezmi Türk arkadaşımız, bana, o yokken konuşma diye bir vecibei ahlâkiyeyi hatırlatmak istiyor. Söylediklerimi elbette kendisi işitecektir. Ben yokken onun bana söylediklerini bir bilseniz... Ben yokken hakkımda söylediklerinin mahsubunu bile yapmaya imkân yoktur. Benim hakkımda söylediklerini burada anlatsam hakikaten büyük elem ve ıstırap içinde kalırsınız. Vatandaşlar arasında kin ve nefretin ne olduğunu ve nasıl dal budak salmak üzere harekete getirildiğini hepimiz görüyorsunuz. O makaleyi, aldım getirdim, eğer okumadıysa okuyuvereyim. Bu bir ihtilâl beyannamesidir. Ne zannediyorlar?. Bu cemiyetin kıvamı dağılıp saçılacak kadar bozuldu, bu cemiyeti tutan müeyyidelerden hiçbir şey kalmadı. Bu cemiyetin mevcudiyetini muhafaza edecek hiçbir şey kalmadı, öyle mi zannediyorlar? Ben evvelâ şunu söyleyeyim ki, ilk defa tam bir serbesti içerisinde ve tam meşru olarak seçilmiş olan Büyük Millet Meclisi vazife başındadır. Dün yine burada konuşulurken Büyük Millet Meclisi murakabesinin güçleştiği söylendi. Büyük Millet Meclisi murakabesinin güçleştiği iddiasını kabul etmek için hiçbir sebep mevcut değildir. Büyük Millet Meclisinin senede sulalere, istizahlara tahsis ettiği zaman dünyanın hiçbir meclisinde tahsis edilmiş değildir. Burada fikir hürriyeti namı altında kullanılan hürriyetlerin hududu başka birçok memleketlerdekilere çok daha ileridir. Biz öteden beri kendimizi küçük görmeye, kendi memleketimizde olanları, bize has bulunanları başkalarına nazaran çok geri görmeye alışmış ve bu dilimizde bir itiyat olarak kalmış insanlarız. Halbuki, hakikatta biz, dünyanın birçok yerlerinde olanlardan daha ileri demokratik bir zihniyet sahibi olduğumuzu ve demokratik müesseselere tasarruf ettiğimizi, hiç sıkılmadan,, pervasız olarak söyleyebilecek bir vaziyetteyiz. Teminattan, Anayasa'dan, şundan bundan mütemadiyen bahsediliyor. Hukuki noksanlardan, şu veya bu cihetin eksikliğinden mütemadiyen bahsediyorlar. Bir memleketin hukuki nizamı, bir günde değiştirilecek şeylerden değildir. Memleket realitelerinin kanunu takip ettiğini, kanunla müeyyed olduğunu farzetmek zordur.

Muhterem Arkadaşlar, bu memlekette istipdat, yapanlar, tek parti hâkimiyeti kuranlar selâhiyetlerini meşru olan meclislerden almış değillerdir. Her memlekette istipdadı, hürriyeti olduğu gibi, zorla alırlar ve tesis ederler. İngiltere'nin mektup bir anayasasının mevcut olmadığını, mutlaka falan kanunun falan köşesinde şunun bulunması lâzımdır diyen arkadaşlara hatırlatmak isterim. Evvelâ birçok tatbikat ve zihniyet, vicdanı millîde yer bulur, ondan sonra en muhkem olarak teessüs etmiş olur. Bugün Hükümet darbesinden korkacak, endişe edecek bir insan yoktur. Bugün İngiltere'de acaba seçim söyle mi olur, böle mi olur diye düşünecek tek bir insan tasavvur edilemez. Bütün

bunlar kanunlarla temin edilmiş değildir. Bunlar vicdanı millîde öyle muhkem yer bulmuşlardır ki, elli milyon İngiliz'in aklından geçmez. Gerek mânevi sahada ve gerekse kanunlarımızın ıslahı sahasında üç seneye sığmıyacak kadar faaliyette bulunmuş ve eser getirmiş, bir Meclis olarak Meclisinizle iftihar edebilirsiniz.

Muhterem Arkadaşlar, bir şeyin bilinmesi lâzımgelir bu memleketin, dünyanın bu nazik zamanında, dünyada soğuk harb ve hattâ dünyada sıcak harb bulunduğu bir anda, hangi şartlar altında bulunduğumuzu bilirsiniz. Bunu bir defa daha ifade etmek isterim, çünkü bu, kaideleşmiştir, hattâ bu hal, birçok işlerde esbabı mazeret olarak kullanılmıştır. Ondan tevakki ederek konuşmuyorum. Fakat hakikatlara da temas etmek mecburiyetindeyim. Bugün bu devirde yazılanlar kadar, Abdülhamid devrinde dahi bu memlekette kaçarak başka memleketlerden gönderilmiş ihtilâl beyannameleri yazıldığı vâki olmamıştır. Şurasını da beyan etmek lâzımgelir ki, Milliyetçiler Derneğinin, nizamnamesi dışında çalıştığı sabit olmuş ve Dernek kapatılmıştır. Başka ne olacaktı arkadaşlar? Demek ki, Hükümetin sözleri, bilfiil tahakkuk etmiştir. Türk adaleti bunu kaziyeyi muhkeme haline getirmiş demektir.

Bir parti hakkında bugünlerde tahkikat yapılıyor. Bu memlekete bu partinin hayrı yoksa elbet kapanacaktır. Eğer bu memleketin fenalığına, çalışıyor, gizli komite halinde çalışıyorsa, Türk kanunları, elbette onların kafalarını ezecektir. Bu memleketi sahipsiz mi zannediyorlar? Bu memleketin hiçbir zaman sahipsiz olmadığını ve sahipsiz kalamıyacağını bilmeleri lâzımdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Biz, gizli faaliyetleri, komitecilik ihtirasından gözü dönmüş insanların memleketi bir pula satmak gayretlerini daima müteyakkız olarak hüsrana uğratacağız. Bir taraftan işlene bir emniyetçi gözü ile bakmamak, bir taraftan aynı işlere bir içtimaiyatçı, bir filezof gözü ile de bakmamak lâzımgelir. Hükümet, 22 milyon insanın kaderini eline verdiğiniz insanlar, bu mesuliyetin ağırlığını daima omuzlarında hissederek ve şuradan, buradan gelebilecek ve memleketin mevcudiyetini kısmen veya tamamen tehdit altında bulundurabilecek tehlikeleri büyük bir teyakkuzla tarassut etmek mecburiyetindedirler. Biz bu teyakkuzu daima üzerimizde hissetmekteyiz. Diğer taraftan memleketin hukuki nosyonunu, uzaktan yakından zedelememek için bütün dikkat ve gayretimizi sarfetmek mecburiyetindeyiz. Nihayet şimdi tasvir ettiğim o ağır mesuliyetlerin icabı ne ise hepsini telif suretiyle ifa ederek, Türk Milletinin ve şu aziz Meclisin önünde açık alınlı hesap vermek mecburiyetindeyiz.

Hulâsa olarak arbedeyim: Endişe ettikleri hususlar, hiçbir zaman varit değildir. Komünist tahrik ve teşkilâtı hakkında müeyyideler konurken zatı hürriyetin bundan rencide edileceği söylendi. Ticaniler hakkındaki kanun tedvin edilirken yine zatı hürriyetin rencide edileceği ifade buyuruldu. Yine, şu Ceza Kanununun ceza müeyyidelerinin tadilâtı üzerinde, samimî olduğundan hiç şüphe etmediğim Cezmi Türk arkadaşımız tarafından endişeler ifade olundu. Fakat şu mazide geçen vakalar bugün kabul etmekte olduğumuz tadilâtın böyle bir endişeye asla mahal vermediğini, şu yakın mazideki misallere bakarak mutmain olmasını kendisinden rica ederini. Böyle bir tadili, 106 maddenin tadilini tasvip buyurduğunuz için büyük ferahlık duyacak idare mesuliyetinin başında bulunan bir insan sıfatıyla bunu şükranlarımla beraber yüksek huzuruza arz ederim.⁴² *(Soldan şiddetli alkışlar)*

⁴² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24 Birleşim 105, Sayfa 438-442*

13 Temmuz 1953 Pazartesi

**Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf Ve Telefon İşletmesi Kuruluş Kanunu
Münasebetiyle**

BAŞKAN — Etmiyoruz diyorlar. Bu itibarla maddeyi tâdil teklifleri ile komisyona veriyoruz.

Şimdi usul hakkında Başvekil konuşacaklar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Tüzüğün Riyaset Makamınca bahsedilen maddesi mucibince tâdil teklifinin encümene gitmesi lüzumuna binaen encümene havale edilmesi lâzımgüleceğı Riyasetçe ifade edilmiş bulunuyor. Bendenizce Yüksek Heyetin noktai nazarı katiyetle tesebbüt etmiştir. Yapılan teklif ile Hükümet teklifinin kabul edilmesi hususunda rey ve kararınız tecelli etmiş olduğuna göre bu meselenin tekrar komisyona gitmesine lüzum var mı, yok mu? Bendenize lüzum yoktur gibi geliyor. Makamı Riyasetin bu hususu tenvir etmesini rica ediyorum.⁴³

⁴³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24 Birleşim 107, Sayfa 593*

13 Temmuz 1953 Pazartesi

Türkiye Emlâk Kredi Bankası Hakkındaki 4927 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve 5228 Sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, her hangi bir maddenin veyahut her hangi bir tasarının heyeti umumiyesi konuşulurken arada mutlaka cevaplandırılması lâzımgelen birtakım nabeca tenkidler sokuşturulması vâki oluyor. Bu itibarla ben, bu kanunun maddesinden ziyade, heyeti umumiyesine taallûk eden, Cezmi Türk arkadaşımın bâzı mütalâalarına gayet kısa olarak cevap vermek mecburiyetini hissettim:

Burada söylenen sözlerin hepsinin mutlaka doğru olması lâzımgelmez. Cezmi Türk arkadaşımın sözlerinde de doğru ve sahih olanlarını yüksek heyetiniz takdir ve kabul eder. Kanaatimce doğru olmiyan taraflarını ise kısaca cevaplandırmak Hükümet adına başa düşer.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi Cumhuriyetin kuruluşundan beri Türkiye’de mesken dâvasından bahsettiler. Cumhuriyetin kuruluşundan beri değil, Cumhuriyetin kuruluşundan çok daha evvel, kalûbelâdan beri mesken dâvasının içinde bulunduğumuzu ifade ederim. Bundan böyle de bu devam edecektir.

Arkadaşımız diyorlar ki, Ankara’nın ve İstanbul’un gecekondusu kısmı, esas tarihî büyük şehrin kendisinden çok daha büyüktür. Bana öyle geliyor ki, İstanbul eskiden çok daha mamur değildi ve gecekonduların bulunmasından evvelki zamanlarda, birçok arkadaşlar bilirler, İstanbul’un Sirkeci tarafı bugünkü gecekondulardan on kat daha kötü, harabe yığınları halinde idi. İstanbul denince eskiden mamur olduğunu, şimdi gecekondulara gark olduğunu farzetmek kolaydır.

Arkadaşımız diyor ki, gecekondusu dâvasına daha tedbir bulamadılar. Bu kadar kolay söyleniveren gecekondusu dâvasının ne derecelere kadar büyük bir mesele olduğunu herhalde kendisi bizden evvel takdir eder.

Şimdi arkadaşlar, hakikat şudur ki, biz Emlâk Bankası Kanunu ile geniş mikyasta, ev sahibi olmak isteyenleri ev sahibi yapmak bakımından teşvik etmekteyiz, onlara yardım etmekteyiz. Ancak memleketin mesken dâvasını halletmek, evvelâ büyük mikyasta o memleketin ekonomisinin müsaadesine bağlı bir keyfiyettir. Burada derhal sormak lâzımgelir ki, 3 sene zarfında Türkiye’nin her tarafında inşaat, Türkiye’nin tarihinde asla görülmemiş bir genişlikte devam etmektedir. Ankara’yı, İstanbul’u, İzmir’i, Adana’yı ele alınız, bütün şehirlerimizi ve kasabalarımızı, hattâ köylerimizi ele alınız, memlekette başlamış olan nispî refah devrinin bir tabîî neticesi olmak üzere Türkiye baştan başa inşa halindedir. Binaenaleyh, bu işi halledecek olan yalnız Emlâk Bankası Kanunu değildir, umumi tedbirlerle memleketin iktisadi imkânlarını genişletmek suretiyle memleketin inşasına en müspet, en tabîî yoldan ve en geniş şekilde yardım etmek mümkündür.

Ankara’da geçmiş senelerde vâki olan inşaat ile evvelki sene, geçen sene ve bu sene girişilmiş olan inşaat karşılaştırıldığı takdirde aradaki nispetin ne kadar muazzam olduğunu derhal kavramak mümkündür. Şu Ankara’ımızda bile üç sene evvel iki, üç

odali bir kiralik daire bulmak imkânı yokken, bugün 2-3 bin dairenin kiracı beklemekte olduğunu görmek dahi, bu kadar basit bir müşahade dahi, bize inşaatın seyri hakkında bir fikir verebilir.

Köy meselesine gelince, şunu arzetmek isterim ki, köyde mesken inşaatını ayrı bir mevzu olarak ele alacağız. Bundan 3-4 ay evvel huzurunuzda arzettiğim gibi köyde mesken dâvasını halledecek hukuki esasları, kanuni hükümleri huzuruza getirmekte gecikmiyeceğiz. Bu, başlı başına büyük bir dâvadır. Hulâsa, olarak şunu arzetmek isterim ki; Gerek ekonomik şartların müsait bir hale gelmesiyle, gerekse Emlâk Bankasıyla yapılan yardımların bizim vazifeyi teslim aldığımız güne nazaran 4-5 misli genişliğe götürülmesiyle, gerekse bu tasarı ile daha da genişletilmesiyle, Demokrat Parti iktidarının, her sahada olduğu gibi, mesken ve memleket inşası sahasında da esaslı adımlar atmış olduğu kanaatindeyim. Bunu şuradan anlamak mümkündür ki, 1956'da çimento istihlâkimizin dört milyon tonu aşacağını hesap etmekteyiz. Bunları derelere, çaylara dökecek değiliz, memleketin inşa faaliyetine sarfedeceğiz. Bugünden memleketin her tarafında tuğla fabrikaları açmaktayız. 10-15 çimento fabrikasının temelini birden atmaktayız. Memlekette 300 bin ton civarında olan çimento istihsalini hemen hemen bir milyon tona yaklaştırmış bulunmaktayız. Bu çimento sarfının bu derece genişlemesi dahi, memleketin nasıl bir inşa humması ve faaliyeti içinde olduğunu açıkça göstermektedir. Bugün huzurunuzda müzakere edilmekte olan tasarı buna bir miktar daha genişlik, imkânlarımıza bir miktar daha artma kabiliyeti verecektir.

Arzım, manzaranın denildiği kadar karanlık olmadığını belirtmek içindir. (Akışlar)

BAŞKAN — Komisyon.

BÜTÇE KOMİSYONU ADINA TARIK GÜRERK (İzmir) — Emlâk Bankası kaynakları iki unsurdan teşekkül ediyor: Birincisi Hükümetin verdiği sermaye ve kredi ve Hükümetin kefaletiyle çıkarılan tahvillerden ikincisi de halktan toplanan mevduattan ve diğer hissedarların sermayelerinden. Hükümetten verilen kaynaklar doğrudan doğruya yüzde beşli faizlerle mesken kredisi olarak halka intikal ettirilmektedir. Bu kaynaklardan vaktiyle kanunun âmir hükmüne rağmen büyük miktarlarda ikrazat, yapılmıştır. Tipik misali şudur: Bundan evvelki mebus evleri için 35-40 bin liraya kadar şahıs başına yüzde beşten ikrazat yapılmıştır.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Karıştırma!

TARIK GÜRERK (Devamla) — Sözümü kesme!

Bu kabil ikrazatla membalar mahdud bir zümrenin tükenmiş bulunmaktadır. Ahiren, iki seneden beri tatbikat nihayet on bin liraya kadar bu membalardan yüzde beşli ikrazat yapılmaktadır.

İki kat meskene itiraz eden arkadaşlarıma bu noktadan arzı cevap ediyorum. Metre kare ile, katla takyit etmek değil, bir şahsa verilecek paranın âzami hadleri ile tahdit etmek en âdilâne ve pratikte en iyi yürüyebilecek bir usul olur.

NECİP BİLGE (Niğde) — Kat mülkiyeti hakkında ne buyuruyorsunuz?

BÜTÇE KOMİSYONU ADINA TARIK GÜRERK (Devamla) — Kat mülkiyeti meselesini Eyüboğlu arkadaşım mevzuubahs etti. Emlâk Bankası Umum Müdürünün vermiş olduğu izahata göre, 10 senelik mukavelelerle bu iş de pratikte yürütülmektedir.

FERİD MELEN (Van) — Bütçeden verilen paranın apartman yapmak isteyen kimseye tahsisini imkân veriyor mu, vermiyor mu bu kanun?

BÜTÇE KOMİSYONU ADINA TARIK GÜRERK (Devamla) — Ferid Melen arkadaşım ya beni iyi dinlememiş olacak veyahut da ben maksadımı izahtan âcizim. Biraz evvel arzettim. Hükümetten temin edilen kaynaklarla şahıs hadlerini ufak miktarlarla tahdit ve takyit etmek suretiyle mesken kredisi verilmektedir apartman inşaatının kaynakları başkadır. Esasen kanunun birinci maddesi sizin endişelerinizi bertaraf edecek bir vuzuhtadır.

FERİD MELEN (Van) — Metin öyle değil,

BAŞKAN — Cezmi Türk, buyurun.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Efendim Meclis toplantılarına gerek huzurlariyle iştirak suretiyle, gerek müzakerelere iştirak suretiyle alâka gösterdikleri için Sayın Başbakana teşekkür ederim. Bana karşı beyanları sırasında: “Cezmi Türk’ün söyledikleri arasında doğru ve sahih olanlar, doğru ve sahih olmıyanlardan fazladır. Mütalâalarını cevapsız bırakmak doğru değildir” dediler. Kendilerince doğru, sahih olmıyanlar arasında İstanbul’dan bahis buyurdular. Bendeniz ilk mâruzâtımda: Gecekondu Ankara’sı, Yenişehir Ankara’sından büyüktür dedim. Gecekondu faaliyeti o kadar artmıştır ki, 500 senelik tarihî İstanbul’u bu gidişle geçecektir, dedim. Gecekondu İstanbul’u halen eski İstanbul’dan büyüktür demedim. Onu tasrih ederim.

Belki dikkatlerini çekmemişim, bu arada eski İstanbul banliyösünden, şehre girişten bahsetti. Eski İstanbul için; imparatorluğun memleketi sömürdüğü bundan yirmi, yirmi beş sene evvel bir nesil boyunca söylendi. Bugün de İstanbul’un memleketteki sefaletle mütenasip olmıyan sefalet numuneleri vardır. Yirmi beş yıldır hızlı bir kalkınma yolunda olduğumuzdan memleketimizde böyle bir gecekondu dâvası olmamalı idi. Bu kalkınmamızı biraz da Garp memleketleriyle kıyas ederek ortaya koyarsak iyi olur. 25 senedir aynı dâvayı güden Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya’da neler yapılmıştır, biz neler yapmışız, bunları tetkik edip onların kıymetleri ile bizim kıymetlerimizi daha objektif olarak kıyaslamak daha yerim de olur kanaatindeyim. Sayın Başbakanın inşaat politikasında inşaat hummasından bahsetmesi edebî olarak güzel tâbirdir; çimento istihsalinin 300 bin tondan bir milyona çıkması da rakam olarak güzel bir şeydir; fakat 10 milyon tonluk ihtiyaç karşısında bu ne ifade eder, bu memleketin üç milyonluk mesken inşaatı ihtiyacı karşısında ne ifade eder? Bunu harbden sonra, harb görmüş milletlerim şöyle birkaç senede yapıverdikleriyle mukayese etmek durumu daha açıklayacaktır kanaatindeyim. Onun için, gerek iktidar; icraatında beyanat yaparken, gerek muhalefet beyanat yaparken edebi ve subjektif olmaktan daima çekinmesi doğru olur. Çünkü memleketimizin realiteleri büyüktür, derindir, ağırdır; böyle edebiyatla geçiştirilmeye müsait değildir. Buyurdıkları inşaatın ekseriyeti, finansman yaptıkları inşaatın ekseriyeti yüz metre kareyi geçen ve kirası yüz liradan fâzla olan inşaatır. Halbuki küçük tasarruf sahipleri bunun tersine, yüz metre kareden aşağı ve kirası yüz liradan aşağı olan sabit ve dar gelirli vatandaşlardır. Bir odada yedi nüfus ikamet eden sabit gelirli vatandaşlar da, büyük finansmanlarla yapılan ve kirası yüz liradan fazla olan bu boş dairelere bol, bol bakmaktadır. Bu yeni finansmanlarla yine yüz metre kareden yukarı ve kirası yüksek evler yapılacaktır. Öbür taraftan ev derdi yine devam edecektir. Bu öyle bir dert ki; dolaplarda ilâç depo etmişiz, renk renk duruyor, fakat bu ilâç bu hastalığın ilâcı değildir, hasta ilâç istiyor.

Köy evleri mevzuunda Başvekilimiz bu dâvayı, sene de tasrih ederek, on yılda halledeceğiz, demişlerdi. Bütçenin umumi müzakeresi esnasında da bu beyanlarını hatırlatmış ve kendilerine teşekkür etmiştim. Fakat aradan aylar geçti, el'an bu mesele bu'du mücerrettedir ve bu vadide şimdi tekrar beyanda bulundular, ele alacağız, dediler. Ne zaman? 10 sene içinde bütün köy evleri ikmal edileceğine göre geçmekte olan aylar köy evleri inşaatı humması için gayet kıymetli aylardır ve boşuna geçip gitmektedir.

Sayın komisyon sözcüsü kredi nevelerinden bahsettiler. Üzerinde fazla durmayacağım. Yalnız bizde krediler pahalıdır, pahalıdır, pahalıdır, milletimizin hakiki ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Halen tedvin etmekte oldukları tedbirler buna karşı eksiktir, eksiktir, eksiktir.

İki katlı meskeni Sayın sözcü müdafaa etmekte, para haddi de en muvafık had demektedir. Muvafık değildir arkadaşlar.

Para, hadleri hakkında Sayın bankacı arkadaşına karşı bendenizin ifade etmem biraz tuhaf olur ama beyan zorunda kalıyorum, affetsinler: Para hadlerini mesken kredisıyla tâyin etmek doğru değildir, para haddi konjonktür ile alâkalı bir kıymettir. Bugün 20 bin lira ile gösterdiğimiz bir mesken yarın 20 bin liranın fevkinda meydana gelir. Üstelik malzeme ve teknik de müessir olur. Konjonktür değişir, maliyet yükselir. Kaldı ki memleketimizde son 3 yılda iktisadi inkişafa muvazi olarak bir hayli hayat pahalılığı olmaktadır.

Sayın Başbakanın takdiratına mazhar olan Ana. Muhalefet Partisinin daima ele aldığı bir mevzu, olduğu için müstamel bulunan bu mevzu, bizim müstamel mevzuata dokunmak âdetimiz olmadığı için, temas etmiyeceğim. Yalnız para hadleri konjonktüre bağlıdır, paranın mesken kredisıyla tâyini doğru değildir. Bunu metre kare esasına irca etmek en doğru yoldur, tekrar rica ederim.

Sayın Menderes, başlangıçta doğru ve sahih olmıyan sözlerime temas buyurmak suretiyle bundan evvelki tenkidlerimin doğru olduğunu aralıkta ifade ederek temin buyurmuş oldukları için, kendilerine teşekkür ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, huzurunuzu fazla işgal etmiyeceğim, ancak birkaç dakikanızı istirahat edeceğim.

Evvelâ Cezmi Türk arkadaşımız, sözlerimi yanlış anlamış olacaklar. Burada söylenen sözlerin hepsinin mutlaka vakıalara temas eden sözler değil, takdire taallûk eden sözler olabileceğini, mensup oldukları partinin formasyonuna, yetişme tarzına, yetiştirilme tarzına taallûk edebileceğini, söylenen sözlerin kanaatlere tetabuk eden kısmının bulunabileceği gibi, kanaatlere teabuk etmeyen kısımları da bulunabileceğini söylemek isterim. İhtilâfı olan, fikrimce doğru bulmadığım sözlerine cevap veriyorum, dedim. Bu suretle tavzih ettikten sonra zannediyorum, bana karşı fazla üzgün olmaları için ortada bir sebep kalmaz.

Şimdi, ilâve beyanları arasında tekrar fikrimce doğru bulmadığım taraflarına dokunmak mecburiyetindeyim. Edebiyattan bahsettiler, diyorlar. Bunun edebiyatla alâkası yoktur. İhtiyacımız çok geniştir, başka memleketlere kıyas ettiğimiz takdirde vaziyetin ne kadar geri olduğu anlaşılır dediler. Bunları kısaca cevaplandırmak mecburiyetindeyim.

Ben edebiyat yaparak konuşmam. İş başında, vazife ve mesuliyet altında bir adamım. Vazife başına geldiğim günden beri rakamlarla konuşmak, rakamlar üzerinde çalışmak

itiyadında olan bir adamım. Bunu arkadaşlarım arasında da kökleştirmeye sayeden bir insanım Binaenaleyh, söylediklerimin edebiyat ile âlâkası yoktur. Hakikatin ta kendisidir. Bunu ifade ettim. Kendileri burada söz söylerken hiçbir rakama istinadetmediklerini ve iddialarını hiçbir rakam ve delille ispat etmediklerini söylememe müsaade buyursunlar.

Arkadaşlar, çimento istihsalimizi 300 bin tondan bir milyon tona çıkaracağımızı söylemiştim, güzel dediler, ama bu memleketin ihtiyacı çoktur buyurdular. Arkadaşlarım, 300 bin ton çimento istihsalâtının bir milyon tona çıkarılmasının ne demek olduğunu acaba hiç tecrübe etmişler midir? Bunu lâf olarak söylemek kolaydır. Arkadaşlar, biz 10-15 çimento fabrikasının daha temellerini atmak üzereyiz iki üç sene zarfında senelik çimento istihsalâtımızı 4 milyon tona yükselteceğiz dediğimiz zaman; Türkiye gibi imkânları bu kadar mahdud bırakılmış bir memlekette bu rakamın neler ifade ettiğini tecrübe etmişler midir Çok güzel konuşmayı tecrübe etmişlerdir, kendilerini takdir ederim, Fakat bu rakamların dahi memleketimiz için, başka memleketlerle kıyas olunduğu takdirde mütevazı farzolunabilecek bu rakamların memleketimiz için ifade ettiği mânayı kendisi ile ayrıca başka mevzuda, bu mevzuların aslı konuşulduğu zamanlarda karşılıklı serdederek bunun mânasını o zaman daha iyi takdir ederler.

Gelelim Emlâk Bankasına. Biz bu bankayı ne vaziyette bulduk, söyliyeyim: Biz vazifeye geldiğimiz zaman Emlâk Kredi Bankasının 37 şubesi vardı. Biz bunu 217'ye çıkardık. Ben edebiyat konuşmuyorum. Bakam ifade ediyorum. Bankanın ödenmiş kaynaklarındaki inkişaf: 1949'da 74 milyon, 1953'te 217 milyon. 1953 ün bittabi daha sonunu da almadık. Kredi inkişafı; 1949 senesi sonunda 78 milyon, 1953 senesinde 209 milyon, yani aşağı yukarı üç misli. Bundan başka, acaba bu paraların ikraz tarzında, ikraz usullerindeki fark nedir? Orasını da arzedeiyim: 1949 sonunda biz bankayı gayrimenkul üzerine ikrazat bakımından 1373 vatandaşa para vermiş olarak bulduk. Bugün bu miktarı 18 bine çıkarmış bulunuyoruz. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, Avrupa'da, falan veya filân memleket harbde zayıata uğramış, ondan sonra bu zayıatı ne suretle telafi edivermiş?.. Eğer ölçülerimizi Avrupa'dan alacak olursak, evvelâ onlardan neler eksikimiz olduğumuzu, yani bu hamleleri yapabilmek bakımından, onların yaptığı hamleleri yapabilmek imkânlarına sahip olmak bakımından ne dereceye kadar muvaffak olduğumuzun hesabını yapmak; ondan sonra da bu hesabı, onların muayyen bir devre içinde yaptıklarıyla bizim bir devrede yaptıklarımızın arasındaki nispet aleyhimize çıkacak olursa hükmü ona göre vermek icabeder.

Ben de diyorum ki; harbden sonra, 1950 senesinde 900 bin ton olan dış ihracatımız 1952-1953 devresinde, Hazirandan Hazirana kadar olan devrede, iki buçuk milyonu geçmiştir. Yani memleketin ihracatı üç misline çıkmıştır. Bunun mânasını anlamak, bunu mânalandırmak için şunu sormak lâzımgelir: Dünyanın hangi memleketi vardır iki, ihracatını üç sene içinde üç misline yükseltmiş olsun? Yalnız eksik taraflarımızı mukayese etmek değil, millî gelirdeki artışı ve diğer sahalardaki ilerlemeyi de kendi imkânlarımızı ve yine kendi nispetlerimizi muhafaza ederek lehimizde olduğunu ifade etmekte tereddüt etmemek lâzımdır. Kendisine söyliyeyim ki; 2,5 milyon ton olan ihracat miktarı bu sene 4 milyon tonu geçecektir. Dört senelik iktidarımızın sonunda da, evvelce 900 bin tondan ibaret olan ihracatımızı 5 milyon ton civarına veya 4 milyon tonu çok aşan bir miktara yükseltmiş olmak gibi, şimdiye kadar hiçbir iktidara nasip olmamış bir iktidar olarak vazife görmüş olacağız. *(Soldan sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Cezmi Türk, buyurun.

İstanbul Üniversitesi 1953 yılı Bütçesinde ve 1953 yılı Bütçe Kanunda münakale yapılmasına, Cemal Reşit Eyüboğlu'nun teklifine ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası hakkındaki kanunlar için reylerini istimal etmemiş arkadaşlar varsa lütfen buyursunlar. Söz alan arkadaşların söz hakları mahfuzdur.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Sayın Başkanın güzel beyan ve hitabeleri ile belirttikleri gibi her türlü istihşalât arttırıldığı gibi, bu arada alkış istihşalinin de arttırıldığını görüyoruz. Bunları tekrarlayıp mevzu harici beyanlarıyla memleketin ekonomik kalkınmasına sirayet ederek alkış istihşaline çalışmalarını şahsan doğru karşılamadım. Biz Emlâk Bankası ve kredilerin miktarları üzerinde konuşurken ihracata kadar gittiler. Sağ olursak ve bu Meclis de mevcut olursa bütçe geçerken onun üzerinde de durur; mukayese yaparız. Ne kadar ileri gitmişlerdir ve kimden geridedirler, onu da beyan etmekte Millî bir fahrü gurur duyarız. Yalnız mevzuumuz Emlâk Bankasının kredisi üzerindeki rakamlar arasındaki farktı, bize hedefi mestur tutarak beyanatta bulunuyor. Bundan ne eksilmiştir, ne fazlaşmıştır, bu hedefe ait vasıtaları sayıyor. Bizim çimento istihşalimizin 10 milyon ton olması ancak bizi mesken politikasında ileriye götürecektir. Bugün Türkiye'de beş milyon aile gayrisihhi, mesken denemiycek hanelerde oturmaktadır. Bunlardan beş yüz bin aile de yarı sıhhi hanelerde oturmaktadır. Bugünkü tempo ile bu mesken dâvasını karşılayacaklar mıdır? Her yıl şu kadar yapacağım derlerse bir kıymeti ve hesabı olur. Avrupalıların yaptıkları gibi, meselâ Fransa'nın İngiltere'nin, İtalyan'ın inşaat temposunu biliyoruz. Bunlar senede en aşağı 110 bin, 170 bin mesken inşa etmektedirler. Biz böyle bir rakam veremiyoruz.

İkincisi, bu ailelerin oturdukları meskenlerde beher odabaşına, bu da aslında metre kare başına hesap edilir ve daha doğru olur. 15 nüfusa kadar nüfus kesafeti görülmektedir. Yalnız bunu Ankara'da altı nüfusa kadar indirmişlerdir. Rakam olarak söylüyorum. Beher odabaşına nüfus miktarı bâzı kasabalarımızda 15 e kadar çıkmaktadır. Bunu Ankara'da 6 ay kadar indirmişlerdir. Demek ki, inşaat ve mesken politikası asıl ihtiyaç sahasında değildir. Bunları asıl en aşağı hayat sahasının çok üstünde yapıyorlar demektir. Yani buğday ekmeği yiyemiyen ve buğdaya ihtiyacı olan bir topluluğa getirir de ben sana çavdar ekmeği veriyorum dersiniz bu olmaz. Çavdar ununu yiyenler başkadır. Çavdar ununu midesi zaif olanlar yer. Onun gibi bu ihtiyacı sarıh olarak rakamlarla ifade ediyorum. Yapılan yardımlar yüz metre kare inşaatın üstündedir ve bunların kirası da yüz liradan fazladır. Bu ihtiyaç sahasında inşaat karesi yüz metreden aşağı olan vatandaşlara beş senede ne miktar yardım yapmışlardır? Bunun istatistiğini versinler. Eski iktidar şu kadar yardım yapmıştı, biz bu kadar yardım yaptık desinler.

Bir hareket var, görüyorum, şimdi Maliye Vekilimiz çıkacaklar diyecekler ki: Zelzele mintakalarında, yangına uğramış şehirlerde küçük, yedi bin liraya kadar olan inşaatı teşvik ediyoruz. Vatandaşa kredi veriyoruz. Balıkesir'den, Demirci'den, Çanakkale'den misaller getirecekler. Bizim Misis için henüz bir şey yapmamışlardır, onu da bilvesile arz edeyim.

Arkadaşlar; esasında bu banka vasıta olarak dahi polivalör bir bankadır. Bir taraftan inşaat sanayii kuracağım diyor, bir taraftan imar bankalığı yapıyor, zelzeleden, yangından ve selden harap olan yerlerde bir nevi kızılây bankalığı yapıyor. Ondan sonra Emlâk Kredi Bankalığı yapıyor ve hatta İstanbul'da belediye meydanlarının açılmasından

başlıyarak polivalör her sahada iş yapıyor. Tabii aynı zamanda Ticari Kredi Bankası. Bu teknik kısmı üzerinde fazla durmayacağım. Çünkü vasıtanın mahiyetine aittir. Bendeniz umumi olarak hedefi soruyorum ve, tekrar ederek cümlemi bitiriyorum: 5 milyon aile mesken ihtiyacı içindedir. Buna karşı ne yaparlar, ne ederler burada söylerlerse söylemek onlardan, övmekte bizden olacaktır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, efkârı umumiye üzerinde yanlış tesir bırakacak rakamları tashih etmek mecburiyetindeyim. Kendileriyle düşüncelerimiz aynı, fakat metodlarımız ayrıdır. Biz Realiteleri söylüyoruz, Kendileri şuradan buradan aldıkları rakamları tereddütler uyandıracak bir şekilde ifade itiyadına kapılmış bulunmaktadır. 5 milyon ailenin meskensiz ve açıkta olduklarını ifade ettiler. 5 milyon aile 5 er nüfustan 25 milyon eder arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Beher odaya kasabalarda 16 kişi düşüyormuş, biz uğraşa uğraşa Ankara'da, odabaşına bunu 6 ya indirmişiz.

Bunlar şuna benzer: Garbde Nasreddin Hoca'nın şöhretini duymuşlar, Garptaki rahipler ve saire, Nasrettin Hocayı, Şarkın bu büyük âlimini, bu büyük zekâsını gidip görelim demişler, gelmişler. Galiba gelip gördükten sonra da imtihan edip ilminin derecesini tesbit etmeyi merak etmişler. Sormuşlar Nasrettin Hoca'ya, demişler ki dünyanın merkezi neresidir? Tesadüf bir kum üzerinde konuşuyorlarmış. Hocanın elinde de kargı varmış, elindeki kargı ile kum üzerinde birtakım eşkâli hendesiye çizdikten sonra, kargının ucunu bir noktaya batırıp, dünyanın merkezi burasıdır, demiş. Vay, nereden bildin, diye itiraz sadaları yükselmiş. Hoca aksini siz ispat edin demiş.

Türkiye'de beş milyon aile açıktadır, her odada 16 nüfus vardır denirken, böyle rasgele ifade edilivermiş rakamlar karşısında imişiz hissini alıyoruz. Aksinin ispatı bize düşmez. İddiasının ispatı külfetini kendi üzerlerine almaları daha doğru olur.

Sonra arkadaşlarım, çimento ve saireden bahsettiler.. Bunların hepsini, memlekette inşaatın ne derece genişlemekte olduğunun bir delili olarak ifade ettim. Bunun ekonomik şartlarla alâkası çok yakındır. Bundan ilham alarak memleketin çok geniş iktisadi inkişafı mazhar olmasını belirtmek maksadı ile ve bunu rakamla ispat sadedinde dış ticarete intikal ettim. Onun için bu kadarcığını mazur görmelerini rica ederim.

Gecekondu meselesine gelince: Söyledikleri eski imparatorluk devrindeki evlerin yüzde doksanı birer harabi idi, bugün yapılan gecekonduların birçoğunun çok daha sıhhi olduğunu ifade etmeme müsaade buyursunlar.

Sonra, muhterem arkadaşlarım, gecekondu dâvasını kökünden, halledecek kanunu getirdik. Dahiliye Encümeninden çıkmak üzeredir. Bu devre mesainize yetişmesini çok arzu ediyorum. Bu yetiştiği takdirde, yeni iktidarın gecekondu meselesini ne suretle kökünden halledeceğini görmekle bahtiyar olacaklarına şüphem yoktur. Bundan başka evvelce de arzettiğim gibi, köylerin de mesken meselesini ayrı bir kanaldan, halledeceğiz. Şu itibarla bütün memleketin gelişme içinde bulunduğunu tereddütsüz ifade etmek bahtiyarlığına mazharım. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Komisyon.

BÜTÇE KOMİSYONU ADINA TARIK GÜRERK (İzmir) — Kat meselesi hakkında Cezmi Türk arkadaşımızın âzami metre kare ile tahdid hususuna komisyon iştirak etmemektedir, kanunlara bu kadar katî hükümlerin konulmasına taraftar değildir.

Esasen Hükümet konjonktürü ve saireyi gayet iyi takip etmektedir, bir şahsa verilecek âzami haddi tesbit etmekle maksat realize edilmektedir.

BAŞKAN — Açık oya arzedilen tasarıların oylama muamelesi bitmiştir. Söz Cezmi Türk'ündür. (*Kâfi kâfi sesleri*)

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Efendim, siz dinlemek tahammülünde olmasanız dahi ben tutanaklara söyleyeceğim. Birkaç dakikanızı alacağımdan dolayı özür dilerim. Ben rakam olarak arzettim; evvelâ rakam verin dediler. Verdik. Bu sefer rakamları beğenmediler (*Gülüşmeler*) Ama bu rakamlar benim değildir. Kusura bakmasınlar, ben kendileri gibi hiç dinlenilmemiş, orijinal (!) hikâyeler söyleyemem Mütadım değildir. Evet öyle orijinal hikâyeler bilmediğim için söyleyemiyorum. Onun için sözlerim sizi memnun etmez. Ben rakam üzerinde duruyorum. Türkiye'de beş milyon aile açıktadır demedim. Allah esirgesin. (*Oooo sesleri, gürültüler*) Tutanaklara söylüyorum. Ben memleket sıhhi mesken ihtiyacındadır dedim. Açık kelimesiyle sıhhi mesken arasında bir hayli fark vardır Sayın mimar beyefendi. Sevdiğini dinlerken öyle geliyor, sevmediğini dinlerken böyle gelsin.

BAŞKAN — Müsaade buyurun da muhavere şekline sokmalıyım Cezmi Bey.

CEZMÎ TÜRK (Devamla) — Binaenaleyh Sayın Menderes'e açıkta kaldı demedik, Allah göstermesin, böyle olsa çadır dahi bulamazlar.

Tekrar tutanaklara arzederim ki, Türkiye'de beş milyon ailemiz sıhhi mesken ihtiyacındadır. Bu rakamın nereden çıktığını öğrenmek istiyorlarsa, lütfen kendilerine bağlı bulunan istatistik Umum Müdürlüğünün neşriyatını takip zahmetime katlansınlar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Beş milyon aile, 25 milyon nüfus eder; benim bildiğim budur.⁴⁴

⁴⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24 Birleşim 107, Sayfa 558-564*

17 Temmuz 1953 Cuma

Köy Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine ve 46. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair 5672 Sayılı Kanunun 5998 Sayılı Kanunla Tadil Edilen Geçici Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, benden evvel konuşan mebus öyle sözler söyledi ki, bunlar güya bu kürsüde konuşmak, söz söylemek hakkına mümanaat ediyorsunuz şeklinde bir kanaat tevlidine çok müsaittir. Bendeniz derhal arz edeyim ki, böyle bir şey asla bahis mevzuu değildir. Şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da istedikleri gibi konuşurlar.

Şu anda ortada mevcut, yeni vaziyet, mahkeme kararıyla bir partinin, ihtiyati tedbir olarak, kapatılmış bulunmasından doğmaktadır. Partinin faaliyeti mahkeme kararıyla tatil edildikten sonra, onun nam ve hesabına her hangi bir yerde, Büyük Millet. Meclisinde faaliyette bulunmak mümkün müdür, değdi midir? Üzerinde durulan mesele bundan ibarettir.

Mahkeme kararıyla faaliyetten menedilmiş olan bir parti adına nerede olursa olsun faaliyette bulunmak gerekmez. Şöyle bir sual sorulabilir: Nihayet yine mahkeme kararıyla bir parti lağv ve feshedilecek olursa, Büyük Millet. Meclisinde grup mevcuttur diye bu grup ve parti namına, yani maddi ve mânevi mevcudiyeti olmıyan parti namına burada grubu faaliyette devam edecek midir? Böyle bir mesele mevcut olmadığını mantık ve hukuk apaçık gösteriyor.

Yalnız bu gibi fırsatlardan istifade olunarak bu kürsüde söz hakkının tahdit edilmekte olduğu iddiası ortaya yayılmak isteniyor ki, bu katiyen hakikata tetabuk etmez. Meclisten çıkarlar veya çıkmazlar, bu, kendilerine ait bir meseledir. Böyle bir karar alıp almamakta muhtardırılar. Zaten o da belli değildir. Öte yandan bu Meclise Demokrat Parti milletvekili olarak geldikten sonra şu veya bu şekilde onun karşısına çıkmayı kendisi için mubah görüp görmemek hususu da ayrı bir mevzudur.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Siz de Halk Partisinden çıktuktan sonra Demokrat Partili olarak buraya geldiniz, bunu da izah buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu kendisine raca bir şeydir.

Müsaade ederseniz şunu arz edeyim ki, Yüksek Heyetinizce ve Makamı Riyasetçe bahis konusu olan husus, grup namına konuşup konuşamayacakları hususudur. Milletvekili olarak istedikleri kadar konuşabilirler.

İçtüzüğün işlenmesi lâzımgeldiği mevzuunda ise, ben de kendisinin kanaatindeyim. Filhakika, İçtüzüğün işlenmesi lâzımgelir. İki milletvekilinden ibaret olan bir Meclis Grubu, dört yüz kişi, üç yüz kişi, yüz kişilik bir milletvekili grubunun, söz söylemek bakımından, haiz olduğu aynı hakkı haizdir. Bunda bir teadül, bir nispet, bir adalet var mıdır, yok mudur, meselesi, hakikaten işlenecek bir husustur. Grup namına söz isteniyor deniyor ve 300-400 kişinin hakkına tekabül eden bir hak rahat rahat kullanılıyor. Ben de fikirlerine iştirak ediyorum; bu, tetkik ve incelenmesi icabeden bir mesele teşkil eder.

BAŞKAN — Abdürrahman Boyacıgiller.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Başbakan ile birleştığımız tek nokta şudur; bu meselenin Meclisinizde halli.

Bir hukuki ihtilâf vardır. Mecliste halli lâzımgelen bir mesele...

MEHMET ÖZDEMİR (Kayseri) — Meclis değil, İçtüzük.

ABDÜRRAHMAN BOYACIGİLLER (Devamla) — Mecliste halli lâzımgelen bir meseledir... Nihayet Anayasa ve İçtüzük hükümlerinin tatbik mevzuubahistir.

Bendeniz şunu ifade etmek isterim ki, biraz evvel arzettiğim, grup adına konuşma hakkını haiziz, zira gruplar rakamla mukayyet değildirler. İçtüzükte bir sarahat yoktur. Mahkemenin kararı muvakkat kapatma kararıdır. Teşriî organa dâhil olan bir gruba şümülü yoktur. Şâmil midir, değil midir? Hukukçu olan Sayın Başbakan karar verilsin diyor. İddia edilen hususlar başka memleketlerin teamüllerinde, içtüzüklerinde var mıdır? Arkadaşlar, belki, ben kendileri kadar tecrübe sahibi değilimdir, kanaatimi değiştirebilirim. Yalnız mevzu şudur: Muvakkaten menedilmiş olan bir partiyi Mecliste temsil eden bugün iki kişiden ibarettir. Grupları faaliyette bulunabilir mi? Bulunurlar arkadaşlar. Bulunurlar. Zira bizim Millet Partili olmak sıfatımız üzerimizdedir. Mahkeme kararıyla nezedilmiş değildir. Faaliyette bulunurlar. Zira Meclis grupları teşriî faaliyete iştirak eden milletvekillerine nazaran daha imtiyazlı bir durumdadırlar. Hususiyeti buradadır.

Binaenaleyh, rakam bakımından, mahkeme karar bakımından bizi burada Millet Partisi namına konuşmaktan menedecek ne Anayasada, ne içtüzükte ve ne de mevzuatta bir sarahat mevcuttur. Bir gün gelir de Sayın Başbakanın arzusu veçhile Millet Partisi tamamen kapanırsa o zaman durumu yeniden tetkik etmek lâzımgelcektir. İntizar ettikleri bu şeyi belki de yakında göreceklerdir. O zaman bizim de görecek ve yapacak işimiz vardır. İki arkadaş olarak bunu mütalâa ve hukuki neticesine göre kendimize bir istikamet tâyin etmek mecburiyetindeyiz. Mahkeme kararı ile parti kapatılınca mesele kalmaz. Fakat bugünkü durum karşısında Millet Partisi yok mudur? *(Soldan yoktur sesleri, gürültüler)*

O halde işin enasını halletmek lâzımdır. Hani ele böyle bir fırsat geçmişken bunu halledin her zaman böyle fırsat ele geçmez. Kararınızı verin ve Millet Partisini Meclisten çıkarın mesele halledilir Beyler. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Süreyya Endik.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Muhterem Arkadaşlar, Başbakanın Boyacıgiller arkadaşımıza verdiği cevap üzerinde durmak istiyorum.

BAŞKAN — Rica ederim esas hakkında konuşunuz.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Sataşma var efendim

BAŞKAN — Başbakana cevap vermek için geldinizse reye koyayım.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Sataşma vardır, evvelâ ona temas edeceğim... Elbette Meclisin vereceği karara boyun eğirim.

BAŞKAN — Esas hakkında konuşacaksanız konuşunuz. Başbakana cevap verecekseniz reye müracaat ederim.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Benim söyleyeceğim iki kısımdır. Biri esastır. İkincisi de sormak istiyorum; Halk Partisinden kovulmuş bir Adnan Menderes'e soruyorum; Halk Partisinden kovulduğu halde niçin bir Demokrat Parti milletvekili olarak burada kaldın?

Arkadaşlar, Demokrat Parti hiç lüzumu yok iken büyük bir evham içindedir. Ve bu evham Demokrat Parti iktidara geldiği günden beri mütezayit bir şekilde devam etmektedir.

Benim kısa bir partililik görüşüme göre Dâhiliye Vekilinin getirmiş olduğu teklif, doğrudan doğruya Hamdi Orhon'un gayet güzel tarif ettiği şekilde büyük seçimleri Demokrat Parti muhtarlarına yaptırmak endişesinden ileri gelmektedir. Yoksa Pertev Arat'ın müdafaa ettiği şekilde bu memleketin beş parasının gelişigüzel sarfedilmemesine biz de taraftarız. Bir buçuk milyona mal olacak bu seçimlerin iki milyon ilân parası veren bir Hükümet için fazla bir şey ifade etmemesi lâzımdır. Millî iradenin tecellisi için bir buçuk milyon lira, iki milyon lira her zaman verilir. Bu itibarla bu, esaslı bir mâni sebep teşkil etmez.

Sonra ben, fazla olarkten bundan bir mâna daha çıkarıyorum ki, bir oyalama siyaseti içerisindeyiz ve güya muhalefet gafil avlanmak suretiyle milletvekilleri seçimi çok öne alınacaktır. Hakikaten bu, varittir.

Arkadaşlar, eğer Ağustos ayı içerisinde Meclisin toplantıya daveti vâki olursa buna şaşmamak lâzımdır. Bütün gidişat bunu göstermektedir. D.P. 1954 seçimlerinde üç senelik icraatının kötülüğü yüzünden tamamen ümidini kesmiş vaziyettedir. *(Soldan asla, sesleri ve gülüşmeler)*

O halde maalesef çok sathi görüyorsunuz. Bizim noktai nazarımız...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ayıptır, utan, utan...

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Sen utan Başbakan. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Sözüne devam edin.

SÜREYYA ENDİK (Devamla) — Benim utanacak hiçbir şeyim yoktur. Benim maziden kamburum yoktur. *(Soldan gürültüler)*

Size söylüyorum, Reis Bey. Siz bu kürsünün hürriyetini muhafaza edeceksiniz, beni müdafaa edeceksiniz.

Başbakan oldu diye bana, utan, diyemez. Bu kürsüyü müdafaa edeceksiniz.

BAŞKAN — Esas hakkında konuşunuz. İhtar ediyorum.

SÜREYYA ENDİK (Çanakkale) — Benim utanacak hiçbir şeyim yok. Mazide hiçbir kamburum yok.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Usul hakkında bir müracaatım vardır. Onu halledin ya konuşayım ya konuşmıyayım.

BAŞKAN — Takririniz, Tüzüğe aykırıdır. Reye arzedemem.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Usul hakkındadır takririm. Usul hakkında konuşmak istiyorum. Takririmi Meclise arzedin.

BAŞKAN — Tüzük, hakkındaki teklifler reye arzedilemez. Buyurun Ferid Melen Bey.

FERİD MELEN (Van) — Efendim, bu kanunun tek mucip sebebi elde bulunan ve Meclis ruznamesinde olan bir kanunun kanuniyet kesbetmesine talikan seçimlerin geri bırakılmasıdır. Büyük Millet Meclisi, henüz bir tatil kararı vermemiştir. Ve eğer gazetelere sızan haberler doğru ise, ekseriyet grupunuz da Meclisin bir müddet daha çalışmasına karar vermiştir. Kanun da ruznamededir. Vaziyet böyle olduğuna göre, bu kanunu müzakere edip ve seçimleri ona göre yapmak mümkündür. Şu hale göre bu mucip sebep mesnetsiz kalmaktadır. Bir iki arkadaşımın da işaret ettiği gibi bu, hakiki mucip sebep değildir. Bir arkadaşım, dedi ki, Anayasada muhtar seçimlerinin kaç yılda bir yapılacağını gösteren bir hüküm olmadığı için bunu uzatmak Anayasaya aykırı olmaz. Ben bu kanaatte değilim. Seçimle bir vazifeye veya makama getirilecek insanların orada ne kadar kalacağını onu oraya getiren kanun tesbit eder. Bu vazife devresinin fevkalâde haller veya zaruretler karşısında uzatılıp uzatılmıyacağını da yine o kanun tesbit eder. Anayasa'da Meclis hakkında böyle bir hüküm mevcuttur. Fevkalâde şartlar zuhur ederse, bir yıla mahsus, olmak üzere, temdit caizdir. Fakat köy ve mahalle muhtarları hususundaki kanunlarda böyle bir hüküm derpiş edilmemiştir. Binaenaleyh vatandaş bu vazifeye getireceği insanları muayyen bir müddetle seçmiştir. Vâzı kanun olarak siz müdahale ediyorsunuz ve temdit ediyorsunuz. Ben bunu vatandaşın siyasi hakkına bir tecavüz addetmekteyim. Hukukçular daha iyi takdir ederler, bu tecavüz hakikaten bâzı sebeplere dayanılarak yapılmaktadır. Arkadaşlarım haklıdır. Belki de Mebus seçiminden ümidinizi kesmiş vaziyettesiniz. *(Gülüşmeler)* Yaptığınız icraatı kendiniz de beğenmiyorsunuz.

İcraatınız sizi de tatmin etmiyor. Bu vaziyette, anormal tedbirlere başvurmak çaresi kalıyor, muhtar seçimlerini temdit etmemizin hakiki sebebi budur. Fırsat bulursanız. Meclisi temdit, başka bir imkân bulursanız Anayasayı kaldırmak isteyebilirsiniz. *(Soldan öyle şey yok sesleri)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Ferid Melen'in son sözlerine mutlaka cevap vermek lâzımdır.

Bir defa meselenin vatandaşın ana haklarına ve Anayasaya dayandığı hakkındaki hukuki mütalâaları cidden şayanı dikkattir. Ben, birbiriyle bu dereceye kadar alâkası olmayan hâdiseleri birleştirmek hususunda, eski bir tâbirle bu derecelerde ilâl ve idgam yapıldığını hayatımda ilk defa görüyorum. Muhtar seçimlerinin Anayasa ile tesbit edilmiş olan vatandaşlık haklarıyla alâkalı bulunduğu hakkında bir irtibat tesis edebilmek cidden zor bir iştir. Bizim, bugün muhtar seçimlerini, yarın icabederse, fırsat ve imkânını bulursak; milletvekilliği seçimlerini tehir etmek, ondan sonra da Anayasayı kaldırmak niyetinde olduğumuz hakkındaki iddialarını iade değil, tamamen alınlarına çıkarım.⁴⁵ *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

⁴⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24 Birleşim 111, Sayfa 788-790*

21 Temmuz 1953 Salı**Üniversiteler Kanununun 46. Maddesinin (D) Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Filhakika bu fıkra Hükümet tarafından sevk edilmiş bir fıkra değildir. Encümence ilâve edilmiş bir fıkradır. Fakat fıkra üzerinde müzakereler cereyan ederken bir, iki noktanın yanlış anlaşılması için söz almak mecburiyetini duymuş bulunuyorum.

Bu fıkra profesörlük unvanının alınması senatonun takdirle bırakılmış bulunuyor. Yani senato, bir profesörün siyasete karıştığı için, üniversite camiası dışına çıkarılmasına lüzum gördüğü takdirde, fiil ve hareketin derecesine göre profesörlük unvanını nezetme hakkına sahip kılmıyor.

Şimdi profesörlük unvanının verilmesinde üniversite senatosunun salâhiyetli olduğu aşîkâr.

Tâyin olunan fiil ve hareketler münasebetiyle, üniversite camiası dışına çıkarılması hususunda da yine senatoya hak ve salâhiyet tanındığı meydanda. Hal böyle iken, Üniversite Kanununun ruhuna, muhteremiyetine, vicdani kanaatlerine, dokunulmazlığına göre hareket edeceği cümlece kabul Duyurulacak olan senatoya, hini hacette böyle, bir salâhiyetin kullanılmasını vermek büyük bir mahzur teşkil etmez kanaatindeyim.

Bir profesör aşırı fiil ve hareketlerinden dolayı üniversite camiası dışına çıkarıldığı takdirde durmayacak, sabah, akşam senatoyu ve üniversiteyi baskı altında bulunduracak, onun muhtariyetine ve şahsiyeti mâneviyesinin kendisini kolayca müdafaa edemeyeceği hususiyetine dayanarak üniversiteyi mütemadiyen tahkir ve tezyif edecek olursa, tahkirin cezası vardır, fakat tahkirde bulunmadan dahi muhtar ve şayanı hürmet bir müesseseyi günlük politikanın mevzuu yapmak suretiyle onu küçük düşürmek mümkündür. Bu vaziyette, senatonun böyle bir salâhiyeti elinde bulundurması, bu suretle nabeca hareket etmek isteyenler için bir zabıta teşkil eder kanaatindeyim.

Remzi Bucak arkadaşımız buradaki ifadelerinde, siyasi kanaatlerinden dolayı bir üniversite profesörü üniversite camiası dışına çıkarılması ile alâkalı bir şekilde, siyasi kanaatlerin hiçbir zaman müspetlik ve katiyet ifade etmediğini söyliyerek, bugün böyle düşünenlerin iktidarda olmasına mukabil yarın başkalarının iktidara geleceğini bunun, delili olarak ifade ettiler. Şunu arzedeyim ki, her hangi bir profesör üniversite camiası dışında siyasi kanaatleri dolayısıyla çıkarılmamaktadır. Bunu sabahtan beri cereyan eden müzakereler açık olarak ortaya koymuştur. Mâruzâtım bundan ibarettir. Hükümet de buna iştirak etmiştir. Kanun tasarısını ilk sevkettiği zaman bu hususu görmemiş ve böyle bir müeyyideye lüzum hissetmemiştir. Fakat encümende ikaz edildiği zaman, hakikaten bunun lüzumuna kaani olarak, encümende kabul edilen bu teklife Hükümet de iltihak etmiştir.⁴⁶

⁴⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24, Birleşim 113, Sayfa 973*

23 Temmuz 1953 Perşembe**Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, konuşma ve dinlemeden çok yorulmuş olduğumuz bir zamanda huzurunuza gelmiş bulunuyorum. Fakat ne çare ki, mevzuata verilmek istenilen büyük ehemmiyet Hükümet olarak bâzı sözler söylememi ve zihinlerde bulunması muhtemel olan tereddütleri bertaraf etmeye çalışmamı icabettirmektedir.

Arkadaşlar vicdan ve toplanma hürriyetlerinin teyidedilmesi ve korunması hususunda bir kanun tasarısının hazırlanmakta olduğu haberi çıkalıdan beri, hatta daha evvel siyasi partilerimizden birisinin dini siyasete alet etmek ve müesses içtimai ve siyasi nizamı bozma suçunun maznunu olarak hakkında ihtiyati tedbir ittihaz edilmiş olduğu günden başlamak üzere, Demokrat Parti iktidarının aleyhinde görülmemiş şiddette bir kampanya açılmış bulunuyor. Gazeteler bu partinin umumi kongresinde kendi içinde vukua gelen hâdiseler üzerinde derhal, mütat olduğu üzere, Demokrat Parti iktidarını suçlandırmaya başlamışlardır. Meselenin mahkemeye intikal etmiş olduğunu ve ihtiyat tedbirinin mahkemece verilmiş olduğunu tamamiyle unutarak meseleyi Demokrat Partinin rakibi olan bir partiyi kapatmak teşebbüsüne geçmiş olması seklinde umumî efkârı kabul ettirmek ve Demokrat Partiyi hilafı hakikat, hilafı vâkı olan böyle bir töhmetin altında bulundurmak gafletinden şu ana kadar bir an dahi fariğ olmuş değildir.

İşte bu tasarının müzakeresi böyle bir zehirlenmiş hava içinde başladı. Hattâ daha bana gelmeden önce evvelki gün, müzakere ve kabul etmiş bulunduğunuz bir tadarı da ele alınmak suretiyle yine dünyanın gürültüsü koparıldı ve memleket efkârını tağlit etmek için elden gelen gayret diriğ olunmadı.

Profesörlerin nasıl hareket edip nasıl hareket etmeyecekleri hakkındaki bir maddelik kanun tasarısı görüşülürken müzakerenin nasıl başladığını'ye neticede hakikatin nasıl tecelli ettiğini hepiniz gördünüz. Hepiniz ve umumi efkâr bir bardak suda koskoca bir fırtınanın nasıl koparılacak istendiğine şahit oldunuz. Tıpkı onun gibi, şimdi bu vesile ile de günler ve haftalardan beri memlekette ve bu sabahtan beri de burada “hürriyet elden gidiyor, din elden gidiyor” vaveylâlarıyla yalnız Mealisin çatısının değil memleket afakinin nasıl sarsılmak istendiğinin yine şahidi oluyorsunuz.

Sevgili Arkadaşlarım huzurunuza altı maddelik bir tasarı getirmiş bulunuyoruz. Bu tasarı hakikatta iki mevzuu ihtiva etmektedir. Bunlardan biri dini siyasete alet etmek suçunu daha bariz surette ele alarak sarıh kıstaslara ve müeyyidelere bağlamak mevzuu, diğeri de, siyasi toplantılarda, senelerden beri ve hassaten son zamanlarda kesretle görülmekte olan ve çok teessüfe şayan had ve derecelere kadar götürülmüş olan tecavüz ve hakaret fiillerinin önlenmesi mevzuu.

Burada bu iki mevzunun müzakeresinde fikirlerin hattâ muhalefetin fikirlerinin ne suretle mütehayin olarak tecelli ettiğini gördünüz, içtimai ve siyasi vakıaların ve hakikatların ne derecelere kadar seyyal olduğunu, sabahtan beri cereyan etmekte olan müzakerelerin mânasından anlamış bulunuyorsunuz.

Mevzuların birincisinde, dini siyasete âlet etme bahsinde, muhterem H. Partisi bizim fikrimize iştirak ediyor ve “lâyiklik prensibine, vicdan hürriyetine uygundur, sizinle beraberiz yerden göğe kadar hakkınız vardır”, diyor. Halk Partili arkadaşları ve onlara iştirak eden arkadaşları dinlediniz, bunun yerinde olduğunu ifade ettiler. Diğer başka muhalifler ise, getirmiş olduğumuz metin ile dinin, imanın elden gittiğini, bundan sonra Allah adının ağızlara alınamıyacağını iddia etmek suretiyle memlekete kaygılar salmak istiyorlar.

Siyasi toplantılarda zabıta tedbir ve kaidelerinin tarsin ve teyidi hakkındaki madde için de, tenkidcilerin bâzıları bunun siyasi hürriyeti tamamiyle ilga etmek okluğunu ve bu tasarı kanunlaştıktan sonra artık siyasi toplantılar yapmanın tamamiyle imkânsız bir hale geleceğini iddia ettiler. Muhalefete mensup diğer bâzı arkadaşlarımız da, bunun varit olamayacağını, yalnız maddenin yazılışında bâzı değişiklikler yapılması lâzımgeldiğini ileri sürdüler.

Görüyorsunuz ki, Demokrat Parti iktidarı hürriyeti ortadan kaldırmak, istibdadı tesis etmek için teşebbüslere girişmiştir, yolundaki vaveyla, burada bu sabah başlayan müzakereler neticesinde, şu anda sabun köpüğü gibi eriyip ortadan kalkmış bulunuyor. Halbuki ne vatanperverane nutuklar çekildi, bunları burada gördünüz ve işittiniz. Bütün meselenin esası şudur:

Dini siyasete alet etmekte devam edecek miyiz, etmiyecek miyiz? Siyasi toplantılarda hiçbir mesuliyet hissi ve kaygısı tanımadan mefhumlara, müesseselere, Hükümete ve Devlet adamlarına hakiki ve hükmi şahıslara ağza geldiği gibi sövüp saymakta devam edecek miyiz, etmiyecek miyiz?

İnsanlar ve teşekküller var ki, bunlar bugün bulundukları mevkiden kolayca iktidara gelebilmek için sadece ve sadece dini siyasete alet etmeyi, sabah akşam memlekette tahrikat yapmayı, müesses nizamı her tarafından zayıflatacak surette çalışmayı, küfür ve tahkir ile yıpratmayı tek yol olarak telâkki etmektedirler.

İktidara gelmenin tek vasıta ve yolunu, dini siyasete alet etmekte, haysiyetli ve şerefli insanları, asgari ve muayyen bir prestije sahip olması lâzımgelen otoriteleri, şehirlerde ve köylerde, sokaklarda ve köşe başlarında ayaklar altında mütemadiyen çiğnemekte ve bu suçlarından dolayı hiçbir ceza görmemekte bulanlar, bu tasarının kanuniyet kesbetmesinden korksunlar. Bu kötü maksatları takip edenlerden başka hiçbir kimsenin, bu tasarının kanuniyet kesbetmesinden zerre kadar üzülmelerini mucip bir hal bulunmadığını bütün Türk vatandaşlarına, bütün dünyaya ilân etmek, vicdan huzuru içinde iş gören bizler için en şerefli bir vazife teşkil eder. Mevzu ile alâkası olsun olmasın, yapılan perakende tenkidlerin, tenkid ve tahliline geçmeden önce, Halk Partisinin derli toplu ve tam bir tenkid vasfını haiz bulunan sözlerine kısaca temas edeceğim.

Evvelâ şunu arzedeyim ki: Halk Partisi arkadaşlarıma tereddütlerinizi ve endişelerinizi kolayca bertaraf etmek kabildir, sözlerini söyleyebilecek mevkide bulunduğumu zannediyorum. Çünkü maddelerin müzakeresine geçtikten sonra görülecektir ki, getirdiğimiz tekliflerin zekâ, izan ve insaf sahipleri için hiçbir aykırılığı yoktur ve bugünkü rejimi sıkıştıran ve hürriyeti tahdit eden mahiyet ve hüviyetleri asla mevcut değildir. Halk Partisi Meclis grubuna derli toplu, şayanı hürmet bir tenkid getirmiş olmasından ve bu tenkidde, bâzı ana prensiplerde bizimle beraber olmayı kabul

etmiş, bulunmasından dolayı teşekkür etmek yerinde olur. Ben burada bu teşekkürü çok zevkli bir vazife olarak ifa etmekteyim. Kendilerini bir adım daha ileriye giderek tasarının tümü üzerinde bizimle beraber olmaya davet etmeyi de yine kendime bir vazife telâkki etmekteyim.

Hâdiseler geçtikten sonra mahiyetleri daha iyi anlaşılıyor. Fakat dirayet ve kiyaset odur ki, tedbirler ve kararlar tam vaktinde alınsın. Meselâ usul meselesini bahis mevzuu eden Muhterem Halk Partisinin Kore kararına, iştirak etmemesini, zannediyorum ki, hâdiseler uzakta kaldıktan sonra bugün, kendileri de bir hatalı hareket ve karar olarak kabul ederler. Burada millet ve vicdan huzurunda karşılıklı bir hasbıhal içinde doğru konuşan insanlar olarak birbirimizi incitmek, hatalı görmek ve göstermek kaygısından uzak bir şekilde rahatça konuşmak mümkündür. Bu arada yine yapılan hataların mahiyetini belirtmek bakımından eğer Muhterem H. Partisi müsaade ederse, belki kendilerini biraz üzecek bir mevzua temas etmek mecburiyetinde kalacağım.

Bir parti hakkında ihtiyati tedbir alınması, mahkemece karargir olduktan sonra H. Partisi bir beyanname neşretti. Bu beyannamenin muhtevasının neşrine takaddüm eden hâdiseler ve bugünün siyasi icaplarıyla ne dereceye kadar kabili telif olduğunu huzurunuzda tetkik ve tahlil edecek değilim.

Yalnız şu noktaya işaret edeceğim ki, Halk Partisi bu beyannamesinde, hâdiseyi yalnız bir partiler teminatı meselesi olarak ele almış ve bir inkılâp mevzuu olarak taşıdığı büyük ehemmiyeti tamamiyle gözden uzak tutmuştur. Hâdiselerin içinde yaşamakta olmanın, uzun yıllar Devlet idaresinde bulunmanın ve tecrübeleri edinmenin kendilerine verdiği sezîş kabiliyeti ile meselenin bugün için ele alınacak tarafının partiler teminatı meselesi değil ve fakat bu partinin çalışmalarında ve alınan ihtiyati tedbirin zımnında ve maverasında cereyan etmekte olan büyük sosyal meseleler olduğu anlaşılmalı idi. Halbuki bu nokta bir tarafa bırakılmış bulunuyordu. Hakkında ihtiyati tedbir alınmış olan parti, başkası tarafından ele verilmiş, Demokrat Parti tarafından ihbar edilmiş hakkında Hükümet tarafından harekete geçilmiş değildir. Bunlar kendi kendilerini ele vermiş, adaletin pençesine teslim etmiş bulunmaktadırlar. Hal böyle iken, bunu bir partiler teminatı meselesi olarak ele almak ve büyük sosyal ve siyasi dâvayı ihmal etmek, zannediyorum ki, doğru olmazdı.

Bugün ben eminim ki, Halk Partisi, hiçbir zaman mevcut kanunların gösterdiği yolun dışına çıkmayı tasavvur dahi etmeyeceği memleket menfaatlerine şiddetle aykırı yollarda yürümeyi hiçbir zaman hedef gütmeyeceği için kendisinin her hangi bir tehlike altında bulunmadığını, böyle bir şeyin asla bahis mevzuu olmadığını kendileri bizden çok daha iyi bilmektedir. Aynı zamanda vatan ihanetine kadar giden hareketler için partiler teminatı diye partileri serbest bırakmanın asla mümkün olmadığını da yine kendileri bilirler. Bu meyanda kendilerini üzecek bir hâtıraya da temas etmek mecburiyetindeyim: Demokrat Parti kurulduğu zaman hangi teminata istinat etmekte idi? Ben size söylüyeyim, Demokrat Parti kurulduğu zaman bütün antidemokratik kanunlar ayakta idi, antidemokratik kanunların tatbikatı bütün şiddetiyle devam etmekte idi. Memleketin birçok bölgelerinde örfi idare hâkimdi, örfi idare bu parti kurulduktan sonra birkaç sene daha devam etti ve bilâhara kaldırıldı. Aynı zamanda istiklâl Mahkemeleri Kanunu da meriyette bulunuyordu. Bir siyasi parti için, Demokrat Parti için, mevzuat bakımından teminat işte böyle bir manzara arz ediyordu.

Tatbikat bakımından ise, açılan her ocak beş defa kapatılmıştı. 1946 seçimlerinin nasıl cereyan ettiğini de hepiniz bilirsiniz. Demokrat Parti bütün mücadelesinde hiçbir teminata sahip değildi. Haklı dâvasına inanmış olmaktan, haklı dâvasına Türk milletinin büyük ekseriyetini inandırmış olmaktan başka teminatı yoktu. Ama, Demokrat Partinin üstüne gelinmedi. Kanun maddesi vardır diye gelinmedi değil, gelinemezdi de onun için gelinmedi. Bugün de Halk Partisinin üzerine gidilemez. Fakat kaptıkaçtı politikacılar için memleket menfaatlerini tamamen ihmal ederek, dil ve el hüneriyle, koparıp iktidara geleceğini kafasına yerleştiren için her türlü kanuni mevzuatı bir tarafa bırakarak, memleket menfaatlerini ayaklar altına alıp çiğnemek pahasına da olsa, mutlaka iktidara geleceğim diyenler için, kanunun kahredici pençesi her zaman vazife yapmaya amade bulunacaktır.

Şimdi sizlere görüşülmekte olan tasariyle huzuruza getirdiğimiz mevzuların birincisinden bahsedeyim:

“Din elden gidiyor” diye hay kırıyorlar. Hayır Türk milleti müslümandır, müslüman kalacaktır. Müslümanlık muhteremdir. Ve kimse ona tecavüz edemeyecektir. Her müslüman ibadetini, taatını yerine getirmekte tamamiyle serbesttir. Bu mevzuda eğer eksik varsa, Demokrat Parti Meclis Grubu ve Büyük Millet Meclisi bunu tamamlamaya amadedir. Ancak birtakım siyaset vurguncularının, dini siyasete alet etmek ve dini siyasette istismar etmek hevesi ve peşinde olan kimselerin tarihimizde bu millete pek pahalıya mal olmuş şeni hareketlerini artık durdurmak kararındayız. Bunların din ile müslümanlıkla en küçük bir alâkaları dahi mevcut değildir. Bunlar, sadece dini, dinin mübaccel mefhumunu, Allah’ın kutsi adını, en âdi ihtiraslarına alet etmekten çekinmiyen, bu suretle dince günah işliyen kimselerden ibarettir. Bunların, bu gibi birtakım tufeylilerin, dini tahrik ile vatandaşlarımızın vicdanlarındaki hürriyetlerini rahatsız etmelerine kaygısız kalmıyacağız.

Bize, muhtelif memleketlerin anayasalarından bahsettiler. Ne memleketler birbirine benzer standart memleketlerdir, ne de anayasalar birbirine benzer standart anayasalardır.

İsviçre’yi, diğer bâzı memleketleri misal getirdiler. Bunların anayasalarında elbetteki koruyucu tedbirler vardır. Eğer bunlara benzemek istiyorsak, bunlara benziyen her tedbiri almamız lâzımgelir. Bu memleketlerde komünist partileri de kurulabilir, rejim değiştirilmesi idamı mucip bir harekettir diye bir kayıt mevcut değildir.

Fransa’da, Anayasaya göre, klerikal partilerin, komünist partilerinin, kralcı partilerin kurulması mubahtır. Biz ise Anayasamızla bunları kabul etmemekteyiz. Bir tarafta benzerlik, diğer tarafta büsbütün aykırılık olmaz, ölçü bir olmak lâzımgelir.

Fransa’da ve İsviçre’de teokratik bir devlet kurmak teşebbüsünün ne derecelerde muvaffak olabileceğini takdirlerinize havale ediyorum. Fakat bu memlekette halifelîği ihya, saltanatı iade etmek hülya ve tasavvurları hâlâ birtakım hayalperestlerin, maceraperestlerin kafalarında, kavak yelleri gibi, esmektedir.

Muhterem arkadaşım Server Somuncuoğlu, demin, dinin siyasete afet edilmesini daha belirli hale getiren teklifimiz münasebetiyle konuşurken, vaktiyle muhalefetin bizi çok ikaz etmesine rağmen o zaman irtica yoktur cevabını verdiğinizi ileri sürerek küçük ve dostane bir tarzda bulundu.

Bugün hâdisе tamamiyle olgun ve iltihaplı bir hale gelmiş olduğu bir zamanda dahi neşterin vurulmasına teşebbüs edilirken, ne dereceye kadar vaveyla koparılmakta olduğunu görmektesiniz.

Eğer, biz geçeni sene, evvelki sene irticaîmi ve mürtecilerin bir partinin saflarında yer almakta olduklarını ve irticaî bir siyasi parti halinde teşkilatlandırılması gayretinin mevcut bulunduğunu, hâdisе bariz ve olgunlaşmış bir hale gelmeden söylemiş olsa idik, bir siyasi rakibi ortadan kaldırmak içimi bühtanı etmekte olduğumuz isnadı, o günlerin hudutsuz hürriyetinin âşıkları tarafından gırtlaklar parçalanarak suratımıza haykırılacak ve memleket âfakı bunun avazesıyla cınlatılacaktı. Bugün, işler bu derece olgun hale gelmişken dahi uğramakta olduğumuz taarruz ve tecavüzleri, kanunun tecziye ettiği bir fiil ve hareketin tasrihini, istibdadın kurulmasının bir delili olarak göstermek gayretlerini gördükten sonra, bize böyle bir itibın yapılmasının ne dereceye kadar yerinde olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. O zamanlar irtica yok mürteci vardır, dedim.

Sözlerimi iyi hatırlıyorum. Hakikaten, irtica vardır denildiği zaman, bu memleketin, bir baştan öbür başa kolayca irticaî hareketlere sürüklenebileceğim iddia ve kabul etmek veya böyle bir iddiayı serdetmek demek olur. Böyle bir şey, katiyen bahis mevzuu olamaz. Halbuki, bu memlekette elbette mürteci vardır. Kazancını, şahsi menfaatini ona bağlamış, bunu mûtat meslek haline getirmiş olanlar ve bunların yanında da birtakım gafiller mevcuttur. Bunlar, Türk milletinin küçücük bir dinî tahrikle parça parça oluvreceğini zannederler. Bu ümitte yaşar ve çalışırlar. Memlekette henüz siyasi hayat tam salâbetiyle teessüs etmemiş iken, bir kısım vatandaşlar vardır ki, banlar, bu tahrikçilerin şikârı olabilirler, öyle insanlar, öyle teşekküller vardır ki, Türk Milletinin müslümanlığa ve ananelerine bağlı olmasını esas ittihaz ederek, bir defa müslümancı olduğumuzu onların kulaklarına kaçırdıktan sonra, seçimlerde derhal kahir bir ekseriyetle iktidara gelmek bizim için mümkündür faraziyesine yakalarını kaptırmış bir halde çalışmaktadırlar; başka istinat edecekleri hiçbir şey üzerinde konuşabilecekleri hiçbir mevzu yoktur. Bu memleketin bugün tek ihtiyacı, tek ıstırapı sanki din bakımından mâruz kaldığı büyük acılar, büyük baskıların, bu cemiyetin içinde en bariz dert, hattâ tek başına dert bundan ibaretmiş gibi bunların parti faaliyetlerini ona ayarlamış olmaları, arzettiğim hakikatin en açık delilini teşkil eder.

Burada bir defa daha tekrar edeyim ki; vicdan hürriyetine tam olarak kavuşturmak bakımından eğer bir eksik varsa, Büyük Millet Meclisinin muhterem âzası, Demokrat Parti Grubunun muhterem âzası, bunları kanun teklifi olarak getirirler; her meseleyi konuştuğumuz gibi bunu da karşılıklı konuşuruz ve ekseriyetin kararıyle neticeye varırız.

Şimdi Halk Partisi adına yapılan tenkidlere tekrar avdet etmeme müsaade buyurmanızı rica ederim.

Birinci madde üzerinde bizimle mutabıktırlar. İkinci madde şahsiyeti mâneviyenin suçlu olabilmesi halini derpiş etmekte ve şahsiyeti mâneviyeyi de suçlandırabilecek haller mevcut ise bunların tebyini usulünü tesbit eylemektedir, buna hacet yoktur, diyorlar. Biz, buna hacet bulunduğu kanaatindeyiz. Hacet olmadığını ispat için ileri sürdükleri delil şudur: Her hangi bir partinin mensubu birinci maddeye muhalif hareket ettiği takdirde hakkında ya inzibati bir tedbir alarak tatbik edecek ve yahut da

müddeiumumiliğin yazılı tebliğine karşı, ben bunu tasvip etmiyorum, cevabını verdikten sonra hiçbir mükellefiyeti kalmadığı için, başka yollardan suça iştiraki tesbit edilmediği takdirde, hiçbir suç ve töhmet altında bulunmayacak. Bu sebeple maddenin abes bir madde olduğunu ileri sürüyorlar ve kaldırılmasını teklif ediyorlar. Biz meselenin o kadar basit olmadığı kanaatindeyiz ve bu kanaatlerdir ki maddeyi huzurunuzda şevkettik. Fazla derine gitmeden sadece ilk akla gelen sebebi ileri süreyim. Siyasi partilerin, hükmi şahıs olarak hakiki şahıslar gibi, suç işleyebilecekleri aşikârdır. Kanunlarımız hakiki şahsa tanıdığı tasarrufların pek çoğunu hükmi şahıslara da tanımış, hakiki şahıs gibi, hükmi şahıs da mücazata ehil telâkki etmiştir. Demek oluyor ki hükmi şahıslar da suç işleyebilirler. Bu nasıl tesbit edilecektir? Bu ikinci maddede bir küçük nokta var: Bir parti, ben koca partiyim der, iki yüz bin, bir milyon, dilin kemiği yok ya, şu kadar milyon âzam var. 800 bin kilometreye yaklaşan sathı vatanı bu kadar nüfus topluluğunun, bunlar arasında, Ahmet'in, Mehmet'in, Ali'nin, Veli'nin ne yaptığını ne bileyim, partinin nasıl işliyor, nasıl çalışıyor olduğu, el altından bu gibi hareketleri teşvik ediyor mu, etmiyor mu bulunduğu noktalarında, ikinci madde ile karinelerin teşekkülü mümkün olacaktır. Siyasi partilerin bu sahalara gitmemeleri lâzımdır. O halde, şahsiyeti hükmiye olarak bunların ne tarzda vazife gördüklerini murakabe etmek faydalı olacaktır. Vatanın dört bir tarafında vukua gelen bu gibi hâdiseler müddeiumumiliklerce merkeze yazılacaktır, onlar sadece, bunu tasvip etmiyoruz, diyeceklerdir.

Ama nerelerde, ne gibi vakalar ne şekilde tahaddüs ediyor ve bir partinin kendi mensupları ne tarzda hareket ediyor, bütün bunlar müddeiumumiliğin haber vermesiyle partilerin umumi merkezleri tarafından da malûm olacaktır. Diğer fiiller meyanında fiilî iştirak mevcut ise bunu tesbit ve değerlendirmenin ehemmiyeti aşikârdır. Diğer taraftan bu ihbarlar, böyle çalışılmasını arzu etmeyen parti umumi merkezleri için de bir ikaz, bir tenbih teşkil edecek ve tedbir alma vazifesini yerine getirmeye medar olacaktır. Sadece bu sebepten dolayı dahi ikinci maddenin abes bir madde olmadığını kabul etmek lâzımgelir.

Üçüncü maddeye gelince; bunu, maddelerin müzakeresinde cevaplandırmak daha yerinde olur. Şimdi müsaade ederseniz dördüncü maddeye intikal edeyim. Dördüncü madde aynen şöyle demektedir:

“Belli maksatlarla açık veya kapalı yerlerde yapılmakta olan toplantılarda her ne suretle olursa olsun kavlen veya fiilen hakaret veya tecavüzde bulunanların, toplantının huzur ve sükûnunu ihlâl edenlerin bu hareketleri zabıtaca derhal menedilmekle beraber fiil daha ağır cezayı müstelzim bulunmadığı takdirde bunlar yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır”

Şimdi burada derhal ileri sürülen itiraz, bunun toplantı hürriyetini menedeceği, partilerin serbest çalışmasının bundan sonra artık mümkün olmayacağıdır.

Halbuki, hal ve keyfiyet katiyen böyle değildir Çünkü mevcut hükümler yalnız bu fiilleri irtikâp edenleri susturmak değil, toplantıyı feshetmek imkânını dahi zabıta ve adliye memuruna vermektedir. Size İçtimaatı Umumiye ve Seçim kanunlarındaki hükümleri okuyacağım. Göreceksiniz ki, bu tasarı ile daha ağır, daha tahdit edici bir hüküm getirmemekteyiz. Burada yazılış ile düşünüş arasında bir fark mevcut olabileceğini kabul edelim. Komisyon adına konuşan arkadaşım, maddenin müzakeresi esnasında bu noktanın nazarı itibara alınabileceğini söyledi. O da şudur: Mevcut İçtimaatı Umumiye Kanunu gereğince toplantıda zabıta ve adliye memuru ile toplantının tertip heyeti de

bulunacaktır. Kanuna aykırı, tecavüzü tazammun eden fiil ve hareketler vukubulursa, idare heyeti harekete geçecek, idare heyeti vazifesini görmediği takdirde, zabıta veya adliye memuru, idare heyetine vazifesini ihtar edecek, yapmadığı takdirde de toplantıyı fesh edecektir. Şimdi toplantılarımızda idare heyetlerimiz bulunacağına göre, maddeye zabıta memurunun isterseniz mülkiye memurunun idare heyetine keyfiyeti hatırlatması ve idare heyeti vazifesini yapmadığı takdirde toplantıyı re'sen feshetmesi şeklini vermek mümkündür. Bu takdirde, bugün mevcut olan hükümle bir tenazur temin edilmiş olur. Bunda bir aykırılık görmemekteyiz. Maddeyi bu hale getirdiğimiz takdirde tahmin ediyorum ki, Halk Partili arkadaşlarım, tasarının tümüne iştirak etmek noktasından biraz daha kolaylığa ermiş olacaklardır.

Hepinizin ve Halk Partili arkadaşlarımızın endişelerini eğer mevcut ise, biraz daha bertaraf etmek için mâruzâtıma devam edeyim:

Bir jandarma neferi, bir köy koruyucusu gelecek, toplantıyı feshedecek... Bütün tenkidlerin mihverini teşkil eden bu oldu. Hükümetin mutlaka jandarma neferini göndereceğini ne biliyorlar. İsterse mülkiye veya adliye memuru gönderir.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Cürmümeşhutlar için Hükümet memur bulamıyor, memurlar yetişemiyor, nerede kaldı ki, dağ başlarına yetişecekler.

BAŞKAN — Atıf Bey Müdahale etmeyiniz lütfen.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sonra Muhterem Arkadaşlarım, Heyetiniz tasarıyı kabul ettiği takdirde bunun tatbik imkânlarını temin etmeyi yüksek huzurunuzda derhal taahhüt...

OSMAN BÖLÜKBAŞI — Pazarlık ediyorlar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İçtimaatı Umumiye Kanunu ile bir tenazur tesis ederek mevcut kanunun nesi var ki, yeni bir madde koyuyorsunuz, dendi. Burada bunun bir iki sebebine temas eden arkadaşlar oldu. Bu arkadaşlar bir hususi kanun çıkarmak psikolojik tesirler yapar ve ele alınan mevzuu ehemmiyetlendirir dediler. Filhakika bir yeni ve ayrı kanun çıkarılmasının böyle bir tesiri haiz olduğu ve bu tesirden feragat etmek için bir sebep mevcut bulunmadığı aşîkârdır. Fakat bu maddenin ayrıca getirdiği bir yenilik vardır. Bu yeniliği küçümsemek yerinde olmaz. Biraz gizli kalan bu yenilik şudur: Mevcut İçtimaatı Umumiye Kanununda, toplantı feshedilir der. O kadar. Eğer hakaretin, tecavüz veya hücumun mağdura varsa, o şahıs dilerse mahkemeye müracaat eder.

Şimdi bu kanun lâyihası ile getirdiğiniz yeni hüküm, fiilin men'idir ve fiilin men'i âdeti bir âmme dâvasının açılmasını da temin etmektedir. Yenilik buradadır.

Gerekçede okuyacaksınız, orada der ki, fiilin mağduru ekseriya bundan haberdar olamaz, çünkü bu toplantılar memleketin her tarafında yapılıyor, onun için de dâva açma imkânı yoktur. Bu gibi tecavüzleri sabahtan akşama yapanlar ise bu ümitle cesaretlerini artırarak ortada dolaşırlar.

Yeni tasarıya göre ise, susturma veya toplantıyı feshetme hâdisesinin vukuu ile beraber ceza da tâyin etmekte olduğu için hâdisi mahkemeye gidecektir. Yani mağduru dâva açsın açmasın, şikâyet etsin etmesin, otomatik olarak fiil mahkemeye intikal etmiş olacaktır. Bu, toplantılarımızda namuslu, dürüst, haysiyetli ve haysiyetlere riayetkâr

insanlar gibi konuşmak için mühim bir müeyyide teşkil eder zannediyorum. Bundan da feragat etmek kolay değildir.

Kanunlar içtimai zaruretlerden doğar. Kanunlar aynı zamanda idealizmin de mahsulü olabilir. Bu memlekette içtimai bir zaruret olarak sövüp sayma edebiyatının ve bununla alâkalı sahte kahramanlık devrinin artık nihayete ermesi lâzımgeliyor. (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*) Eskiden halkın hâtırasında, Hükümete karşı söz söylemenin ne dereceye kadar ağır bir hal olduğu hakikati yaşamakta olmasından istifade ederek, bugün hiçbir cezaya çarptılmıyacağından emin bir halde, bak ben sövüyorum, ne kahraman adamım, diye çalım satmanın ve böylelikle içtimai ve siyasi bünyeyi mütemediyen sarsmanın artık bir sonu gelmesi elzemdir.

Halk Partili bir arkadaşın dediği gibi, siyasi partilerde Devlet ve Hükümette çalışmak, asgari haysiyet sahibi olan veyahut da serdengeçti huyu taşıyan insanların sanatı olmamak lâzımgelir. Bu makamlarda vazife deruhde etmekten başka hiçbir kusuru olmıyan vatandaşların sadece millet hizmetinde ve Hükümet mevkilerinde oldukları için sabah akşam küfre, sövüp saymaya mâruz kalmaları beca değildir. Bunu şayet Demokrat Parti veya Hükümet yapıyorsa o da suçlu olmak lâzımdır. Kim yapıyorsa yapsın, artık buna bir son vermek lâzımdır. Bu içtimai zaruret kendisini çoktan göstermiştir.

Fakat bir hürriyet dervişliği hattâ bir hürriyet sarhoşluğu içinde, hürriyeti hudutsuz telâkki edilen revaçta bir devirde bu sarhoşluğun geçmesini, bu telâkkinin sona ermesini bu mazarratların bariz olarak ortaya çıkmasını da beklemek lâzımgeliyordu beklendi. Şimdiye kadar yapılan bu hareketlerin içtimai bünyemizde tahribat yapmadığını iddia etmeye imkân yoktur. Bunun faileri bu tahribatın yapılmış olduğunu görmekle övünebilir. Kanunlar yalnız içtimai zaruretlerin değil, fakat idealizmin de mahsulü olabilir, dedim. Demokrat Parti programının birinci maddesi bu idealist görüşü tesbit etmiş bulunmaktadır. Bu idealist görüş siyasi partilerin karşılıklı hürmet hisleri beslemelerini âmirdir. Bugün Demokrat Parti iktidarı ile Halk Partisi muhalefeti beraberce bu memlekette bu sövme ve saymaya bir nihayet vermeyi ve yeni kurulmakta olan demokratik nizamı, nezih esaslar üzerine istinat ettirmeyi münasip görebilirler ve böylece bu dördüncü madde üzerinde ittifak edip birleşebilirler.

Tasarı hiçbir yeni tahdit getirmemektedir. Din elden gidiyor vaveylaları tamamen bulanık suda balık avlamak istiyenlerin kopardıkları gürültülerden ibarettir. Dördüncü maddenin kanuniyet kesbetmesi siyasi partilerin faaliyetlerini sona erdirecek bir kanun maddesi olarak telâkki edilemez. Müsaade ederseniz bu son mevzu üzerinde son iddiamı delillendirmek için mevcut kanunları okuyayım:

Madde 8. — İçtimalar lâakal üç kişiden ibaret bir heyet vasıtasıyla idare olunur. Bu heyet intizamın muhafazasına, hilafı kanun ahvali men'e ve beyannamede tâyin olunan mevzu haricine çıkılmamasına ve asayiş memleketi ve âdabı umumiyei ihlâl edecek nutuklar irat edilmemesine ve ikai ceraime teşvik misillû ahvalde bulunulmamasına dikkat edecektir. Azayı heyet, beyannameyi imza edenler tarafından tâyin ve irae edilmiş ise içtimada bulunanlar tarafından intihap olunur. Yedinci madde ile işbu sekizinci maddede münderiç ahkâma muhalif hareketten heyeti idare ve bu heyetin teşekkülüne kadar beyannamede imzası bulunanlar mesuldür.

İşte çok hürriyetperver olduğu söylenen, altında sultanın damgasını, imzasını havi 1327 tarihli içtimaatı Umumiye Kanunu bu hükümleri ihtiva ediyor. Okumaya devam ediyorum ve zannetmeyiniz ki, bunu, getirmiş olduğumuz tasarıdan okuyorum:

Madde 9. — İçtimalara tarafı Hükümetten memurini mülkiye veya adliyeden biri memur edilebilir. Bu memur tensip ve intihap edeceği mahalli mahsusta bulunur Ve heyeti idarenin talebi halinde veyahut muhilli inzibat münazaa ve mücadele vukuunda içtimai fesheder.

Size şimdi 1327 değil, 1950 tarihinde neşredilmiş olan ve hepimizin çok beğendiğimiz Seçim Kanununda, seçim esnasındaki toplantıların buna mütenazır bir hükme bağlandığını göstermek de benim için mümkündür. Madde şöyledir: Kapalı yer toplantıları yapanlar; toplantıdan evvel üç kişilik bir heyet kurarlar ve en yakın zabıta âmir ve memurlarına haber verirler. Bu heyetin görevleri toplantının nizamını sağlamak, kanunlara karşı hareketleri önlemek, görülüyor ki, toplantı başıboş değildir (kamu tüzelerine ve edep türelerine aykırı) suç işleme, kışkırtıcı mahiyet taşıyan söz, nutuk ve hareketleri menetmeye çalışmaktır.

Bunun İçtimaatı Umumiye Kanunundaki maddenin bugünkü dile tercüme edilmiş hükümler olduğunu görüyoruz:

“Heyet mensupları bir hal hususunda bunları menetmeye çalışır.” Demek ki zabıtayı çağıracaktır. Çağırmadığı takdirde sorumludur. Zabıtayı davet etmediği takdirde sorumludur.

“Heyet mensuplarının görevlerini yapmaları hususunda gerekli tedbirleri alır”.

Muhterem Arkadaşlar, görüyorsunuz ki, bugünkü mevzuatta bunların hepsi mevcut.

ZİHNİ BETİL (Tokad) — Heyet talep ederse.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne olur heyet talep etmezse?

Eğer bugün adliye veya zabıta memuru açık ve sarıh olarak hakareti, tecavüzü görür de toplantıyı idare eden ve harekete geçmiyen heyeti zaptu raptı temin et diye vazifeye davet ederse bu bir suç mu, bir günâh mı olur? Maksat, zaptu raptı, kanun dışı hareketleri ve hakareti menetmek olduğuna göre, bundaki fark nerede kalır?

Görüyorsunuz ki, hal ve keyfiyet açık olarak meydandadır. Hükümete ne gibi salâhiyetler veriyorsunuz. Kontrolsüz ve murakabesiz rasgele toplantıları menedecek bir kanun mu veriyorsunuz? Şu noktaya dikkat etmenizi, bilhassa halk partili arkadaşlarımdan dikkat etmelerini rica ederim. Hükümete verdiğiniz salâhiyet istimal olunduğu takdirde mutlaka mahkemeye gidecektir. Çünkü ceza müeyyideleri konulmuştur. Bunun faydası nedir diyeceksiniz? Bu salâhiyetin iyi kullanılıp kullanılmadığının, tahkik ve murakabesi bakımından fevkalâde mühimdir. Hâdiselerin hepsi mahkemeye gideceğine göre Hükümet bunu korucu ile mi, jandarma neferi ile mi, Adliye memuru ile mi yaptı, baskı yapmak maksadiyle mi hareket etti. Başka bir kasıt var mıdır, anlaşılacaktır. Vakaların mahkemeye intikali neticesinde alınacak kararlar ve bu kararlar da mahkûmiyetlerin nispeti bu salâhiyetlerin ne veçhile kullanılmakta olduğunu derhal meydana çıkaracaktır.

Bu kanun bugün kanuniyet kesbettikten sonra, faraza bu yaz muhterem muarızlarımız birçok yerlerde toplantı yapacaklardır. Bu toplantılarda biz 50 kişiyi indirmiş veya susturmuşuz, bunlar mahkemeye intikal etmiş, mahkeme 45 ini beraet ettirmiş, 5 ine mahkûmiyet vermiş. Sayın muhalefet bir yazılı takrir verir, şöyle bir kanun çıkmıştı, 4’ncü maddenin tatbikatı ne oldu, der. Bizden rakam ister. Aldığı rakama göre gelir ve haklı olarak, ne biçim hükûmetsiniz, 45 beraet 5 mahkûmiyet var, demek ki ya vazifede

bulundurduğın memurlar meseleyi iyice anlamamışlar veyahut da sen kanunu kasdı mahsusla kötüye kullanmışsın der.

SIRRI ATALAY (Kars) — 165...

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamlı) — Müsaade buyurun efendim, gelir konuşursunuz.

Şimdi bugünden siz böyle kullanacaksınız diyerek vehme itibar etmektense bunun yerinde bir tedbir olduğunu ve murakabenin her gün mümkün bulunduğunu kabul ederek neticede vehme değil, ihsai malûmata dayanarak, Hükümet bu salâhiyeti doğru kullanmıyor diye icradan haklı olarak hesap istiyebilirsiniz.

Sözlerimi hulâsa etmek icabederse, diyebilirim ki biz buraya iki mevzu ile geldik. Bu İki mevzuun ne olduğunu yüksek huzurunuzda tebarüz ettirmiş bulunuyorum.

Görüyorsunuz ki, yine, dağ doğura doğura, fare doğurdu oluyor. Nerede vaveylalar, nerede feryadu figanlar, nerede din elden gidiyor, avazeleri? Ortada bunların hiçbirisi kalmadı.

Hürriyetlerin korunmasına gelince: Bu bir mecburiyettir. Hürriyet bir taraflı da değildir. Mağdurun da bir hürriyeti vardır. Bir adam çıkacak, bir saat küfredecek. Onun mağduru da belki oradadır. Küfredeni dinliyecek, ondan sonra mahkemeye gidecek. Böyle şey olmaz. Sokakta elleri sopa ile kavga edilirken zabıta gelir, ayrılın der; şikâyet edilmesini beklemez. İçtimai nizamı da bu gibi zabıtalarla takviye etmiyecek olursak yarın toptan her hangi bir sarsıntı karşısında nizamın toptan yıkıldığını görmek mukadder olur.

Evet acaba eski iktidar daha hürriyet perverdi de onun için mi? İçtimaatı Umumiye Kanununa hayatiyet vermedi. Demokrat Parti, başka partiler kurulduğu zaman, bunun tatbikına çalışıldı. Fakat şu sebepten üzerine fazla varılmadı. Baskı ve tahakküm yolunda o derece ileri gidilmişti ki, memlekette âdeta bir Millî kıyam mevcuttu. Bunun yanında 1946 seçimleriyle iş başına gelen Büyük Millet Meclisinin ve onun Hükümetinin millî viddanda meşruiyeti şüpheliydi.

Bunun doğurduğu muazzam bir aksülâmel vardı. Bunun üzerinde yürümek çok zordur. Şimdi de o günlerin ve o şartların mücadele metotlarını, bunun kaynaklarını bir tarafa bırakarak, o zamanki gayrimeşru bir meclise ve Hükümete takip edilmiş yollardan, bugün meşru olarak kurulan bir Meclise ve onun Hükümetine karşı hâlâ kelimesi kelimesine tatbika yeltenenler var. Onlarca hiçbir şey değişmemiştir. Güya bugün de gayrimeşru bir Meclis, onun bir Hükümeti ve millî bir kıyam vardır. Kafalarında hâlâ mevcut olan budur. Halbuki, onların dimağlarındaki yelkuvan ta 1947'de durmuş, siyasi hayatları bir takvim yaprağı gibi koparılmıştır. Bu sebeple bugün de aynı teraneler içindeler.

Eski iktidar, demin arzettiğim sebeplerden dolayı hükümler üzerine varmadı, bunları kullanamadı. Biz vazife başına geldik. Allah göstermesin eğer biz bunları kullanacak olsaydık, derhal kıyam edeceklerdi: Biz kullanmadık, bizim zamanımızda bir tarafa bırakılmış olan bu hükmü siz kullanmaya başladınız diyeceklerdi. Ve işte o zaman hürriyet elden gitti teraneleri ayyuka çıkacaktı. Fakat hâdiseler buraya geldikten sonra, mevcut olan hükümlere bir hayatiyet vermek bir ahlâki kaideyi yani siyasi

mücadelelerin nezahet dairesinde sövüşmeden yapılması lâzimesini teyit etmek ve bunu bütün vatandaşlara duyurmak için, böyle bir kanunun çıkması bugün bir zarureti içtimaiye haline gelmiş bulunmaktadır. (*Soldan bravo sesleri*)

Burada, demin modası geçmiş patetik eda ile mevzu ile alâkadar olsun olmasın, birçok sözler söylendi. Bu şekilde konuşmanın ve ondan sonra bu dâvayı gayet güzel müdafaa ettim zehabiyle kurula kurula buradan çıkmanın zamanı çoktan geçmiştir.

Biz hukuk adesesini kullanarak, hakikatların ve maddelerin üzerine iyice eğilmek mecburiyetindeyiz.

Demokrasi teminatlar rejimidir. Küfür savurma nizamını teminat altına almayı meneden rejim değildir. Hukuk Devleti, Hukuk Devleti...

Her devrin bir modası bâzı moda cümleleri vardır. Bugün de moda olan hukuk devleti tâbiridir. Herkes, ölçüsü kendinde olarak bunu ve antidemokratik tâbirini, şahsan beğenmediği her şey hakkında kullanmaktadır, cevap yok. Fransa kanunundan bahsediliyor. İsviçre'den maddeler getiriliyor. Türk Anayasasının hangi maddesiyle irtibatı vardır?

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Maddelerini de zikrettim.

ADNAN MENDERES (Devamlı) — O maddelerle bu maddelerin irtibatını tesis edebilecek olan hukuk hünerverini çok takdir etmek lâzımdır.

Kanunların birbirlerini sarahaten ve zımnen ilga etmeleri, bâzı hükümleri değiştirmeleri mümkündür. İlğanın sarıh olmadığı hususlarda iki hüküm karşılaştırılır, hangisinin daha sarıh, muahhar daha hususi olduğuna bakılır ve ona göre bir karara varılır. Yoksa bunları tesbit etmeden bu kanun İçtimaatı Umumiye, Ceza ve Seçim kanunlarını tadil veya ilga ediyor demek ve bunu bir hukuk felaketi gibi göstermek caiz değildir. Esasen, ortada da böyle bir şey yoktur.

Burada söylenen bir nutukta da Meşrutiyetin ilânı ve bunun arkasından 31 Mart vakası, Cumhuriyetten sonra aynı kâbus, 1950'den sonra da aynı kâbus hikâyelerini dinlediniz. Mutlaka kâbus içerisinde yaşayacağım diyen bir arkadaşı bu kâbustan kurtarmanın, imkânı yoktur. (*Alkışlar*)

Memlekette türlü türlü, bir yığın düşman var. Din sahtekârları, komünistler, milliyetçilik düşmanları. Bunlara bir tane de kendisi ilâve ediyor: emniyetçiler. Bu emniyetgirizlik hissi acaba bunu söyleyene nereden geliyor? Bir eski itiyat mıdır, yoksa yeni mi edindi? Yoksa Emniyet memurlarını iyi kullanamadık da kendilerini taciz mi ediyor? Partilerin içine sokmuşuz. Ben bunu hilafı vâki telâkki ederim. İhbar ve ispat ettikleri takdirde bunu takip etmek benim borcumdur.

Fakat bunu yapmadığı ve misal vermediği takdirde kendisinin hilaf beyanda bulunduğunu da ifade etmek mecburiyetindeyim.

Her şeyden evvel silâhlı toplantılara mâni olunuz, diyorlar. Bu kelimelerin altında neler var, bilmiyorum. Silâhlı toplantılar oluyor da biz mâni olmuyor muyuz? Evleviyetle mâni olacağız. Yine tezatlar içinde şöyle deniyor.

Bu kanun çıktıktan sonra radyoda Kuran okunmayacak, Allah adı ağza alınmayacak, radyoda dini mevzalar verilmeyecek, Diyanet İşleri Bütçesi Devlet bütçesinden ayrılacak,

imam ve hatiplerin kadroları çoğaltılmıyacak, maaşlarının artırılması artık bahis mevzuu olmayacakmış. Bütün bunların hepsi bu tasarının kesbi kanuniyet etmemesi için vicdanlar üzerinde yapılmakta olan baskıların neticesidir.

Muhterem Arkadaşlar, baskı dedikten sonra bir baskıya daha işaret etmek istiyorum: Küfürbazlıkta ileriye gitmek suretiyle insanları baskı altında bulundurmak da bir sanatı mûtade haline gelmiştir. Evvel yok idi işbu rivayet yeni çıktı.

Siyasi mücadele sahasını bir gibi başıboş külhanbeylerinin, bu gibi siyaset derebeyliklerinin taarruzundan kurtarmak lâzımgelir. Bu bir zarureti içtimaiye haline gelmiştir. Sadece küfretmek, tecavüz ve taarruzda buluşmak hürriyetini tahdit etmek istiyoruz. Sadece Allahın kutsi adını ve mukaddes din mefhumunu zavallı ihtiraslarına alet etmek istiyen bezirgan karaborsalarını kapatmak istiyoruz.

Maksadımız bundan ibarettir. (*Bravo sesleri sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, küçük bir lâtife ile söze başlamama müsaade buyurmanızı rica edeceğim. Cahid Zamangil arkadaşımı dinledikten sonra, Parlâmentolar tarihine ait bir hikâye aklıma geldi. Zannederim Parlâmentolar İctüzüklerinin ve usul hükümlerinin iyice tekemmül etmediği zamanlara ait olacak. Partilerden birisine mensup bir zat, zamanı iza etmek istiyor. Söylüyor, söylüyor, söylediklerini tekrarlıyor ve sonra da elime İncili alıyor saatler ve saatlerce İncil okumaya devam ediyor. Müsaade ederseniz Cahid Zamangil arkadaşımız da konuştular, tekrarladılar ve madde ile alâkası olmayı birçok sözler söylediler.

Müsaade ederseniz şimdi asıl söylediklerine cevap arz edeyim. Bir defa Başbakan teminat verdi, dediler. Başbakanın verdiği teminat sureti katiyede ne şahsına, ne Hükûmete racidir. Böyle bir teminat mevzuubahis değildir. Bir kanun maddesini izah ederken, bu endişe edilecek noktaların bu maddeden çıkamayacağını anlatırken görüşümü izah etmiş oluyorum. Yoksa ben, hiçbir zaman size şahsan bu kanunu böyle tatbik etmiyeceğim diyerek kötü tatbika müsait olan bu kanunu hatırım için lütfedip kabul buyurmanızı istirham cesaretiyle huzurunuzda asla gelmedim.

Şimdi, bu kadar kötü, bu kadar fena istimal müsaait olan bir hükmü nasıl getiriyorlar, aman bunu geri alsınlar denildi, felâket kelimesi kullanıldı.

Sevgili Arkadaşlarım, bir defa, birinci maddede hakiki şahsın mücrimiyetini kabul ediyorlar, ondan sonra da, çok daha vahim olan ve bir siyasi hâdis mahiyetiyle karşımızda bulunan hakikati tamamen görmemezlikten geliyorlar. Bugünkü mevzuatımızda dahi mânevi şahsiyetlerin mücrim olabileceği prensibi mevcuttur. Delili, bir parti hakkında mahkeme tarafından tedbiri ihtiyati alınmış olmasıdır.

Şimdi bu kadar kötü olan hüküm nedir? Müddeiumumiye tezvirler bildirilecek, diyorlar. Müsaade ederseniz müddeiumumi, tezvir üzerine yazı yazmaz. Amme davası açmak için deliller tekemmül etmiş olduğuna kanaat getirmedikten evvel müddeiumumilerin harekete geçmesi bahis mevzuu değildir. Beraetle neticelenmesi ihtimali mevcut olmakla beraber delillerin kâfi miktarda kuvvetli olduğuna hükmetmesi icabeder. Sonra, burada cemiyete yüklenen mükellefiyet nedir? Arkadaşlar, cemiyete yüklenen mükellefiyet, mutlaka cezalandırarak değildir. Yani isterse cezalandırarak

veyahut da bu fiili tasvip etmiyorum, diyecek. Bu fiili tasvip etmiyorum, demesiyle mutlaka tecziye etmesi icabetmez. Böyle bir hükmü nereden çıkarıyorlar?

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon) — Hüküm verilebilir, diyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi arkadaşlar, müddeiumuminin dâva açmasından sonra mahkemede bu zat beraet ederse bir masum adam daha evvel tazip edilmiş olacaktır, diyorlar. Bir kere bu kanun tasarısı, partiye mutlaka tecziye edeceksin, diye bir mecburiyet yüklemiyor. Bir adam mahkemede beraet edebilir. Fakat işlenen fiil dolayısıyla o suçun hududuna kadar gelmiş olması dolayısıyla partisi adaletin kendisini beraet ettirmiş olmasına rağmen, onu tecziye edebilir. *(Sağdan gürültüler)*

Muhterem Arkadaşlar, bizim buraya koyduğumuz hüküm son derecede liberal bir hükümdür. Bir partiye yüklediği mükellefiyet en liberalidir ve asgari hafifliktedir, isterse, lâyık görürse, parti bir suçun tekevvün ettiği kanaatini getirirse, inzibati takibat yapar. Kanaat getirmediği takdirde, bu fiilin işlenmiş olduğu da sabit olursa, mükellefiyeti, böyle fiilleri tasvip etmiyorum, programıma aykırıdır diye müddeiumumiliğe bir tezkere yazmaktan ibarettir.

Şimdi hükmi şahısları mütemadiyen müddeiumumilerin tacizi altında bulundurmak, kötü tatbikata yol açmak, kötü hükümleri böylece huzurunuzda müdafaa etmek gibi iddiaların, asla yeri olmadığı bu izahlarımla aşıkâr olarak meydana çıkıyor.

Şimdi diğer fıkraya geliyorum: Cemiyet idare heyetleri, cemiyet mensuplarının birinci maddede yazılı cürmü işlemelerine mâni olacak şekilde lüzumlu tedbirleri almakla mükelleftir. Bu tedbirlerin tarifi lâzımgelir diye içinizde bir üzüntü ve bir endişe mevcut ise üçüncü bir fıkranın yeniden tarzı tahririni huzurunuzda arz ve teklif ederim. O da şudur: Cemiyetin idare heyetleri cemiyet mensuplarının birinci maddede yazılı cürmü işlememelerini temin maksadiyle gereken tebliğ veya tamimleri yapmak, teftiş ve murakabelerde bulunmak tedbirlerini almakla mükelleftir. *(Bravo sesleri, güzel güzel, sesleri)*

Şimdi arkadaşlar, birinci maddeyi kabul ettikten sonra çok daha vahim olan ve şahsiyeti mâneviyeye sirayet eden ikinci maddeyi kabul etmemek yarı yoldan, cepheden firar etmek demektir. Yüzde yüz prensibe sadık kalmak lâzımıdır. Biz bunu bir itirazla kabul ediyoruz, diyerek Cumhuriyet Halk Partisinin inkılâpçılığı ile kabili telif olmayacak bir vaziyete düşmesini cidden gönül arzu etmiyorum.

Muhterem Arkadaşlar, lâiklik maddesinde dinin siyasetle karıştırılması bahsinde biz Halk Partisinin bugüne kadar yaptığı iddialara bakarak bizden ileri gitmesini ve bizi daha ileri gitmeye teşvik etmesini beklerdik. Fakat her nedense, bâzı hesaplar, anlaşılıyor ki, buna müsaade etmiyor, işi buraya kadar getirip adım adım şu noktaya yaklaştıktan sonra bir küçük gayretle bu noktada bizimle birleşmelerini kendilerinden bir defa daha isticram ediyorum.⁴⁷ *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

⁴⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 24, Birleşim 115, Sayfa 1097-1106, 1115-1116*

16 Kasım 1953 Pazartesi**Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları**

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, hakikaten tahammülünüzü tüketen beyanlarımın en tesirli noktasına gelmiş bulunuyoruz. Ali Fahri İşeri arkadaşımızın bugün saat üçten itibaren, celsenin açılmış olduğu andan itibaren söylediklerini bir araya getirirseniz Türk milletinin en aziz varlığı olan Türk Ordusunu kapkara lekelerle boyamış bir tablo haline getirmiş olduğunu teşhiste güçlük çekmezsiniz. Bu kapkara tablo karşısında vicdanlarınız muhtarip olmuştur. Türk Ordusunun şeref ve haysiyetini müdafaa etmek vazifesi ile kendimi vazifeli addediyorum ve kendisinin sözlerini kendisine iade ediyorum. Türk Ordusu bugüne kadar şerefli vazifesini daima şerefle ifa etmiş Türk milletinin eri aziz parçasıdır. En aziz varlığının ta kendisidir. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Burada konuşurken ölçüyü sureti katiyede elden kaçırmamak lâzımdır. Bu zat mütemadiyen kantinlerden bahsediyor. Kantin neferin dışarı çıkmaması, ihtiyacını içerden temin etmesi, vazifesinden uzaklaşarak disiplinden azade kalmaması, disiplini muhil vaziyetlerin ihlâl edilmemesi için bulunmuş olan bir usulden ibarettir. Bir kâr ve kazanç mevzuu değildir. Bunun tasrih ettiği gibi binlerce kantinler mevcuttur, velime, sünnet cemiyetleri bundan istifade ederler, kızlarını evlendirdikleri zaman, kendi evlendikleri zaman, yani neferden çaldıkları, aşındıkları paralarla geçinirler gibi gayet umumi tâbirlerle konuşmalarını sureti katiyede kendisine iade etmek vazifesiyle kendimi borçlu addediyorum. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Hayatını ölümle kontrat etmiş olan insanlar hakkında, bir milletvekili dahi olsa ne maksatla olursa olsun bimuhaba çirkin ithamlar altında bulundurmasını, en şeni ithamlar altında bulundurmasını, tel'in etmekteyim arkadaşlar. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, hepinizin vicdanlarınızın üzerinde ittifak edeceği bir nokta var ki, o da, suçlu bir kimsenin kendi fiilinin akibetlerinden ceza görmesidir. Ali Fahri İşeri arkadaşımızın, her hangi mektum kalmış bir suiistimali ortaya çıkarmak hususunda, milletvekili olarak, sarf ettiği gayreti tebcil etmek yerinde olur. Fakat öyle zannediyorum ki, bu vazifesini yaparken, sözlerimin başında vicdanların emri olarak işaret ettiğim hususun hudutlarını aştı. İfadeleri, birçok subaylarımızı, kumandanlarımızı, isim tasrih etmeden, hindi besliyor, kurban paylaşıyor, et suiistimaline iştirak ediyor gibi sözlerle, umumi olarak, uçaksavar alayını veya her hangi bir subaylar topluluğunu itham altında bırakıyor ki, bu katiyen doğru değildir...

ALİ FAHİRİ İŞERİ (Balıkesir) — Yalnız komisyondaki beş kişi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İfadeleri, şayet varsa, suçu işliyenden gayrılarının da itham ve isnat altında bulunmalarını intaç edecek bir hücum tarzı teşkil eder.

Ben, bunun katiyen doğru olmadığına ve umumi olarak söylenen sözlerle, bir zümrenin, bir kitlenin toptan itham altında bulundurulmasına vicdanlarınızın rıza göstermeyeceğine kaniim. Ali Fahri İşeri arkadaşımızdan, milletvekilliği vazifesini

yaparken bir cesur adım daha atarak, hindi besliyenlerin, koyun, kurban paylaşılanların kimler olduğunu bu kürsüden sarahatle ifade etmesini rica ederim. Bu takdirde ve kanunun gösterdiği yollardan yapılacak tahkikat neticesinde suç sübut bulursa, hiçbir kimsenin işlediği bir fiilinden dolayı cezasız kalmıyacağına emin olabilir.

Murakabenin açık olduğu, her işin, hattâ bir yerde 20-30 koyunun ve bunların bağırsaklarının, karaciğer ve akciğerlerinin paylaşıldığının dahi bu kürsüden konuşulduğu bir devirde suiistimal mevzuubahis olamaz. Bu kürsünün kapalı olduğu, murakabenin cereyan etmediği zamanlarda birçok şeyler olabilirdi. Fakat bunların hiçbirisi bugün artık tekerrür edemez.

Bir cemiyetin içinde elbette kanunları kötüye kullanan insanlar bulunacaktır; elbette, kendilerine verilen salâhiyetleri kötüye kullananlar çıkacaktır. O cemiyet eğer sıhhatli ise, cemiyetin nizamı da yerinde ve ayakta durabilecek bir kıvamda ise, bütün bu kötü istimallere, salâhiyetleri kötüye kullanmalara karşı cemiyetin kendisini müdafaa cihazı harekete gelir ve bütün bu suçların cezasını tâyin ve tesbit eder. Bugün işte, cemiyetimizin bu reaksiyonlarının tamamıyla işlediği, âmme hizmetlerinin ifasında dürüst hareket edilmediğinin açık olarak murakabe ile meydana çıkabileceği bir sistemin içindeyiz.

Ali Fahri İşeri arkadaşımız burada büyük bir heyecan içinde konuştular, vatan elden gidiyor gibi büyük bir heyecana kapıldılar. Kendisinin suiistimal ortalığı istilâ etmiş gibi bir vehme kapıldığını görüyoruz. Tahmin ve aynı zamanda temin ederim ki, bu memlekette, bu cemiyetin içinde, âmme hizmetlerinin görülmesinde dedikleri gibi kanunu kötüye kullanmalar ve dedikleri neviden meseleler mevcut değildir diyemem, fakat başka cemiyetlerde, başka milletlerde görülenlerin yüzde nispetinden mutlaka çok daha azdır. Bu işlerin memleketimizde çok daha temiz olarak cereyan etmekte olduğunu, kendisinin rahat etmesi ve vehminden kurtulması için, arzetmeyi kendime bir vazife bilirim. *(Alkışlar)*

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) — Muhterem Arkadaşlar, bunların isimleri Kurmay Başkanlığında da, alâkalı makamda da var. Bunlar hakkında tahkikat yaptım, sordum, bana verilen cevapları da okudum, fakat asla tatminkâr değildir. Olanlar oldu, hepsi örtbas edildi.

Sayın Başbakandan rica ediyorum, işin başında bulunuyorlar, ben kendisine soruyorum, tedbirlerini alsınlar. Ortaya bir vehimle çıkmıyorum. Biz buraya milletin reyile geldik, masuniyetini yüklendik; elbette arıyacak ve soracağız. Yemin ettik.

Baştaki emir verse de kuyruk başını dinlemiyor. Kusur bu yavrum.

Arkadaşlar, Yüksek Meclisin çıkardığı kanunların harfiyle, hakkiyle tatbik edilip edilmediği, yine Yüksek Meclisin verdiği milyonlarca paraların tahsislerin hakiki yerlerine sarfedilip edilmediği, suiistimallerin olup olmadığı hakkında kontrol ve murakabe etmek her milletvekilinin en başta gelen vazifesi değil mi? Biz burada yemin etmedik mi?. Üzerlerimize aldığımız kudsî vazifenin mesuliyetini de takdir edersiniz. İşte ben de kanunun verdiği bu yetkilere dayanarak söylüyorum. *(İsim ver sesleri)* Yalnız Başbakan vazifesini yapsın *(İsim ver sesleri)* İsim veripte adamları astırayım mit Komisyondaki beş kişi...

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, ben arkadaşımız Ali Fahri İşeri'nin vehmini ve heyecanını azaltmak maksadı ile konuşmuş olmama rağmen kendisini bilâkis daha fazla heyecana kaptırmış olduğunu görmekten cidden müteessirim. Tekrar kendilerine söylüyeyim ki: bu derece heyecana kapılmanın asla yeri yoktur ve söyledikleri, soru mevzuu yaptıkları mesele bu derece heyecana mütehammil değildir.

Kendisinin milletvekilliğini yapmasına, murakabe hakkını kullanmasına mâni olan, aman ağzını tutsun diyen varmış gibi konuşuyor. Böyle birşey yoktur. Kendisi istediği murakabeyi yapabilir, istediğini söyleyebilir, hattâ bu vazifesini daha da ileriye götürebilir. Bunu kendisinden rica dahi ettim. Fakat, aynı zamanda umumi olarak konuşmamasını, koyunları paylaşanların kimler olduğunu söylemesini de rica ettim. Halbuki kendisi tekrar bu kürsüye geliyor, yine sarahatle konuşuyor. Yalnız sanki kendisini milletvekilliği vazifesini ifadan menedenler varmış gibi haykırıyor. Çok rica ederim, insaf buyurulsun da milletin en yüksek kürsüsünü, kendi şahsi şöhretleri, kendi mensup olduğu zümrenin propagandası için kullanmıyalım, partizan düşüncelerin bir alet ve vasıtası haline getirmiyelim, bu kürsüye acıyalım, arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, hakikatların tavazzuh etmesi ve bâzı dertlerin örtülü olarak devamının önlenmesi için bâzı mecburiyetlere katlanmak lüzumu hâsıl olabilir. Ben de şimdi muhterem Fahri İşeri arkadaşımızın sözlerinden sonra, kendisini kürsüde takip etmek mecburiyetiyle karşı karşıya bulunuyorum. Huzurunuzu tekrar ihlâl ettiğim için özür dilerim, mâruzâtım gayet kısa olacaktır.

Arkadaşımızın, bir yıldan beri mahkemesi devam etmekte olan bir subay hakkında, kurtulacaktır, gene kurtulacaktır, demek suretiyle neyi ifade etmek istediğini anlıyamadım Mahkemenin neticesi kendisinde hakikatin ortaya çıkmıyacağı kanaatini tevlidetti de burada bu endişeyi mi izhar ediyor, yoksa adalet hakkında şüphe mi izhar etmek istiyor? Bu hususun tavzih edilmesini kendisinden rica ederim. Mahkemeye verilmiş olan her kimsenin, her maznunun mutlaka mahkûm olması icabetmez. Hattâ arzu edilen odur ki, maznun olarak sevkedilenler hakikatta suçsuz olsunlar ve dâvaları beraatle neticelensin.

Ali Fahri İşeri arkadaşımın ifadesi şayet, anladığım gibi, adaletten şüphe eder tarzda ise, adaletten şüphe etmek hakkını milletvekilliği sıfatının dahi kendisine bahsetmemiş olduğunu *(Soldan bravo sesleri)* kendisine hatırlattım. Eğer bu isnatlarını kabul ediyor ve ifadesinde ısrar ediyorsa, mahkemeleri kendisinin bu şaibelandirmek niyetinden tenzih ederim. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Ali Fahri İşeri.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) — Muhterem Arkadaşlar, ben Sayın Başbakana cevap yetiştiremem, biliyorum. Değil ki muhalifler yetiştiremiyor. *(Gülüşmeler)*

İki sene irtica yoktur dediler ondan sonra vardır dedi. *(Soldan gürültüler)* Bu işe aklım ermez. Ben politika cambazlığı bilmem. Ben elli beş, elli altı yaş yaşadım, bunları görüyorum, her hangi bir bakan sıkışırsa Başvekil ona yardımcı yetişiyor. Kendisine mahsus sorulara gelsin, cevap versin *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Ali Fahri Bey, sözlerinizi tamamiyle soru dâhilinde, nezaket çerçevesi içinde sarfedin. Başbakan her zaman Hükümet namına konuşabilir.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) — Güzel.. Kendi sorularında konuşsunlar, kendisine sorulanlara cevap versinler.

Bir hâkim geldi, işi sıkı tuttu, işi tesbit etti, hakikatları meydana çıkardı. Erzurum'da da bir hâdise yapmış, eski kulağı kesiklerdenmiş. Yalnız bu adamcağızın eski hataları da varmış.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — “Kulağı kesik ne demek” burası Apostol'un meyhanesi mi? Sözlerinize dikkat etsenize.. Bir hâkim için böyle denir mi?

ALİ FAHRİ İŞERİ (Devamla) — Herkesin kendine mahsus bir konuşma tarzı vardır. Bu adam hakikaten vazifesinden çıkarıldı, fakat herkes bu suiistimalleri yaptığına kanaat getirdi. Hiç vazife başında tahkikat yapılır mı? O hâkimi aldılar. Buralara geldi, sağa sola başvurdu; üç çocuğum var yapmayın, etmeyin diye yalvardı. Bir hata yaptım, affedin, dedi. Bandırma'da birçok suiistimaller yapıldı. Bunun gibi daha üç kişi vardı. Ankara'ya geldi, Ankara'da birkaç ay yattı, kalktı, ondan sonra gitti, yeni vazife verilmiş, terfi etmiş.

Bandırma Hava Alayında suiistimal yaptı, Kütahya'da birkaç ay yattı ondan sonra işitiyoruz. İzmir'de Levazım Müdürlüğü vazifesine tâyin edilmiş. Kaç tanesini söyleyeyim?

BAŞKAN — Milli Savunma Vekili.

MİLLİ SAVUNMA VEKİLİ KENAN YILMAZ (Bursa) — Ali Fahri İşeri arkadaşımızın bu defa da hâkimleri, Temyiz Mahkemesini itham edici, şüphe altında bırakıcı beyanatını sadece teessüfle karşılarım. (*Bravo sesleri*) Tahkikat ve hâkimlerden şüphe ettiklerinden bahsettiler. Tahkikat neticesinde arzettiğim gibi aleyhinde karar verilmiş, sekiz aya mahkûm olmuş ve ordudan ihraç edilmiştir. Diğer taraftan alâkalının hakkı temyizi vardır. Mahkûm olan zat temyiz etmiş ve Temyiz Mahkemesi de nakzetmiştir. İlk defa kendisini mahkûm eden mahkeme bugün mahkemesini yapacaktır. Binaenaleyh böylece hâkimden, mahkemededen, Temyiz Mahkemesinden şüphe etmiş bir arkadaşın beyanatını teessüfle karşılamaktan başka söyleyecek bir söz kalmıyor. Beklesinler, adaletin neticesini; belki de mahkûm olacaktır. Çok temenni ederiz ki suçsuz olsun da beraet etsin.

Bundan sonraki sualleri de aynı mevzua taallûk etmektedir. Bu suretle her ikisini de cevaplandırmış bulunuyorum.

ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir) — Ayır ayrı cevaplandırması lâzım.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Muhterem Heyeti Umumiye'yi hususi maksatla daimi surette bir itham altında bulundurmamak isteyen gayretlere cevap arz etmek isterim. Burada söz hürriyeti yoktur, konuşulmuyor, suallerimize cevap alamıyoruz şeklinde konuşmalar yapılıyor. Arkadaşlar, burada usul ve nizam dairesinde kalmak şartıyla istenildiği kadar konuşmak, istenilen suali sormak ve sorulan suallere cevap almak mümkündür. Bu, daima böyle olmuştur ve olacaktır.

Sual sormak isteyenler kürsüye gelirler, sordukları suali usulü dairesinde iradederler. Suallerinin cevabını da mutlaka alırlar. Esasen bizim hesabını veremeyeceğimiz hiçbir

işimiz yoktur. 1950 senesi Mayısının 22 sinde vazifeye başladığımızdan beri, bütün işlerimiz matbuatın, efkârı umumiyenin ve Yüksek Heyetinizin açık murakabesi altında cereyan etmektedir. Bunda en küçük bir şüphe mevcut değildir. Hiçbir mesele, hiçbir mevzu, hiçbir sual yoktur ki, bunun cevabından Hükümet olarak kaçınmış olalım. Ancak bu kürsünün seviyesini de düşürmemek lâzımgelir. Meydanlarda, kahvelerde konuştukları sözler ne olursa olsun, bu kürsüye geldikten sonra, bu kürsünün irtifa ve seviyesiyle mütenasip bir terbiyenin mutlaka takınılması, Yüksek Heyetinizin de bu hususun tam olarak tahakkukuna nıgehban ve hâkim olması icabeder. Bu kürsünün seviyesini düşürdükten sonra mesnedimiz kalmaz. Bilhassa onu yapmak isteyenlerden, onun mevcudiyetine günün birinde en ziyade iltica etmek ıstırasında kalanlar olabilir. *(Soldan bravo sesleri)*

Arkadaşımızın bana politika cambazı sıfatını atfeder gibi olmasını ben affediyorum. Kendisi 50 sinden sonra politikaya girdiğini söylüyor. Buna göre politikanın icaplarını yani memlekete politika sahasında milletvekili olarak vazife görmenin teşkil ettiği yüksek seviye ve irtifada hizmet etmenin icaplarını öğrenmemiş olduğu, bunu öğrenenleri ise politika cambazlığı ile itham ettiğini elbette gözden kaçırmamışsınızdır. Böylece kendi aleyhindeki notu yine bizzat kendisi vermiş oldu. Bunun için hakkımda söylediğini ben affediyorum.

BAŞKAN — Söz Başbakanındır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Hikmet Fırat evvelâ usul meselesini ileri sürdü ve 9 aydan beri sualine cevap alamadığını belirtti ve bu 9 ay sualine cevap alamamanın münhasıran nizamname hükümlerini yerine getirmekte gösterdiğimiz terahiden ileri geldiğini ifade etti.

HİKMET FIRAT (Malatya) — Terahi demedim, müsamaha dedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hikmet Fırat arkadaşım burada, tek adalet ölçüsü kullanılmadığını, işe gelen yerlerde işe geldiği gibi ve işe gelmeyen yerlerde de işe gelmediği gibi konuşulmuş olduğunu belirtti. Bu hususta kısaca mâruzâtta bulunmama müsaadenizi rica edeceğim.

Kendisi, sualinin cevabı dokuz ay gecikti, diyor. Bu dokuz ayın beş ayı tatil devresine tesadüfetmektedir, Meclis açılalı 15 gün oldu, ruznamedeki sıraya yeni geldik. Yine Yüksek Heyetinizin, kanunların müzakeresini suallerin müzakeresine tercih etmek yolunda vermiş olduğu bir karar vardır. Bütün bunlar bu dokuz ayı dolduran hâdiselerdir. Ne yapalım ki, başka parlâmentolarda olduğu gibi bu sual takrirleri, bizde yalnız sual sorma ve sualin cevabını alma ile bitmiyor. Burada partileri için ne gibi propaganda yapmak lâzımgelirse, bunun için sual müessesesinden istifade edildiği, böylece sual müessesesi suiistimale uğradığı, bu kürsünün haysiyet ve şerefi ayaklar altına alınmak suretiyle bir sualin müzakeresi iki saat üç saat devam ettiği içindir ki, sabahtan akşama, hükümetler iş görmesin diye yüzlerce ve binlerce sualin yağmuru altında bulundurulmakta ve bunun için bu suallerin cevabı gecikmektedir. Bunları ihsai rakamlar halinde vermek, başka memleketlerdeki parlâmentolarda ne kadar sual sorulduğunu ve bu sualleri müzakere için senede kaç saat tahsis edildiğini sorup ortaya koymak mümkündür. Nihayet suallerin bir istiab hacmi ve konuşulma saatleri vardır. Bunun dışına çıkmak suretiyle kanunların ve diğer bütün işlerin bir tarafa bırakılmasına bu yüksek kürsünün sadece birtakım propagandaların neşri vasıtası olarak kullanılmasına boyun eğmemenizi,

buna rıza göstermemenizi memleket işlerinin ve ihtiyaçlarının bir an evvel görülmesi hususunda zaman zaman dikkat sarfetmiş olmanızı, sizin aleyhinizde bir bühtan olarak kullanmak elbette doğru olmaz.

Sevgili Arkadaşlarım, Dahili nizamnamenin hükmü acaba ihlâl edilmiş midir? Dahili nizamname, vekil iki defa gelmediği takdirde suâl istizaha kalbolunur der. Acaba vekil iki defa müstemirren gelmemiş ve kendisi sual sahibi olarak burada bulunmuş da siz, nizamname hükümlerinin vekil hakkında tatbik edilmesine mâni mi olmuşsunuz?. Müsamaha tâbirinden çıkan mâna bu mudur?. Bunu gelsin, kürsüden ifade etsin.

Bundan başka bir noktayı daha ifade etsin. Gadup nazarlarla buraya bakacağına kendisine daha lâıyk, daha kifayetli cevap verilmesi için daha açık sual sorsun. Biz, hiçbir tehdit ve gadup nazar altında yolumuzu şaşırarak adamlar değiliz. *(Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar ben kendisinden sualine cevap vermek için sordum. Vaktiyle gelip cevap verseydiniz dediler. Ben, hakikaten bu intikal devrinde, hiçbir fâniye yüklenmemiş yüklerle mahmulüm. Eğer kendisi bunu inkâr etmek vicdansızlığını gösterirse, ifade etsinler, benim de ondan soracağım vardır. Bütün millet senin nelerle meşgul olduğunu biliyor, dediler. Namuslu bir adamsa gelsin burada söylesin. *(Bravo sesleri)* Ben onun gibi değil ben onun vafında olanlar gibi değil, ben onların vekillerinin, başvekillerinin on senede memlekete yaptıkları topyekûn hizmeti, verdikleri zamanı bir senede yapmış ve vermiş adamım. *(Soldan alkışlar)* Bundan ötesini sormaya, bundan ötesine cevap istemeve salâhiyeti ve hakkı yoktur. Bu rezil vadiden bunları ayırmak lâzımgeliyor. *(Sağdan gürültüler)*

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — İçtüzüğü tatbik edin Reis Bey... *(Sağdan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Şimdi mevzua gelelim:

Doktor ben bu raporu vermekten korkarım demiş. Kime demiş, kim duymuş? Şeyhin kerameti kendinden menkul oluyor... Davacı kendisi, şahit kendisi, hâkim kendisi. Bunların hepsini buraya bir dâva olarak getirmekte ne bir kaziyeyi muhkeme olarak millet kürsüsünden millete arz etmektedir.

Arkadaşlarım, bu katiyen doğru değildir. Böyle bir mesai tarzı, böyle bir münakaşa tarzı biri doğruya götürmez. Bizde, murakabenin ciddiyet ve vekarı ile mütenasip vazife görmek imkânını bırakmaz.

Hâdise nedir? Ne olmuştur? Kaymakam doğmuş, kaymakamı yerinden atmışlar. Jandarma kumandanı doğmuş, jandarma kumandanını vazifeden çıkarmışlar, meslekinden atmışlar, mesele Devlet Şûrasına, mahkemeye intikal etmiş.

Muhterem Arkadaşlarım, eğer herkesin suç işlemesini mutlaka işlemeden önce önlemek mümkün olsaydı, mahkemeler, hapishaneler mevcut olmazdı. Hükümetten ne gibi bir kuvvet bekliyorlar ki vaka olmadan, suçu işlenmeden önlesin? Bir suç işlendiği takdirde, takipsiz kalmaması temin edilmiş ise, Hükümet ve idare başındakiler vazifesini yerine getirmişlerdir, demektir. Kendileri de itiraf ediyorlar ki bu vazife yerine gelmiştir.

Şimdi, sözlerimin başında Hikmet Fırat hakkında arzettiğim noktanın ispatına geliyorum:

Sayın Hikmet Fırat, 8'nci dönemde milletvekili olarak hazır bulunuyordu. Bugün kendisinin ileri sürdüğü şekilde takibe mâruz kalmış, neticelenmiş ve ceza görmüş meselelerin değil, fakat vicdanları sızlatacak meselelerin memlekette, bütün vatan sathında cereyan ettiği ve kendisinin de milletvekilliği mesuliyeti altında bulunduğu o zamanlarda, bu kürsüden bir vicdan azabının tezahürleri gibi göstermeyi istediği hassasiyeti acaba niçin ibraz etmemiştir? Hakikaten sorulacak sual budur. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, 1946 seçimlerinin tutanaklarının müzakeresinde kendisi de burada hazırды. Bu tutanakların müzakeresini size tasvir edeyim: Bir sabah saat 10 da müzakere başladı, ertesi gün saat 10 da bitti. Hidematı şakkaya mahkûm edilmiş gibi idik. Ensemizden, kulağımızdan tutulup kürsüye getirildik. Burada kürsüden dayak tehdidi ile hattâ dayakla indiğimiz o zamanlar, kendisinin mübarek vicdanı sızlamadı mı? *(Soldan gülüşmeler)* Bizim, Demokrat Parti olarak, 37 vilâyetin tutanaklarına itirazımız vardı. Bunların hepsi birtek ruznameye ithal edildi ve 24 saat zarfında, bir işkence, bir ceza tatbik edilme mahiyetinde olmak üzere burada, müzakereye konuldu. Bundan vicdanı sızlamadı mı?

Bundan başka Senirkent'te vatandaşlarımızın tutulup jandarma karakollarında öldüresiye dövüldüklerini, ondan sonra ağızlarına gem vurulduğunu, bununla da iktifa edilmiyerek sırtlarına binildiğini, bununla da iktifa edilmiyerek hakaret olmak üzere elli yaşını geçmiş olan vatandaşların namuslarına tecavüz ettirildiğini işitmedi mi, Hükümetinden sormadı mı? *(Soldan soramazdı sesleri)* Nihayet, sevgili arkadaşlarım; şurada, Ankara'nın burnunun dibinde Çubuk'ta bir köy halkını köyün bir başından girip ötebaşından çıkmak suretiyle kan revan içinde bırakıldıklarını, bunların gece vakti bizim parti merkezimize geldiklerini, gazetecilerin toplanıp huzurlarında fotoğraflarla ifadelerinin tesbit edildiğini duymadı mı?

Arslanköy hâdisesini duymadı mı? 1946 seçimlerini idrak etmedi mi?

Sevgili Arkadaşlarım, buraya cezasını görmüş, takibi yapılmış meseleleri huzurunuzda dokuz aydan beri görüşülüyor feryadiyle getirmek değil, hakşinas, hakbin olmak lâzımgelir. Bu gibi konuşmalar bu memleketi hayra götürmez. Bunlar bu memleketin tesanüt ve huzuruna kundak teşkil eder. Bir defa daha yorulmadan bu hakikati ifade edeceğim. Bu dikenli dili kullanmak, bu sanki vicdanında, ismetinde yara almış insan gibi kükremek, buraya birtakım tezahürlerle gelip bu memleketin sükûnunu, temiz havasını bu üç yüz kişi içinde ifsada çalışmak katiyen ve katibeten ne memleket, ne bizim ve ne de kendisinin hayrına olur.

ALİ İHSAN SÂBİS (Afyon Karahisar) — Maksatları bizi çalıştırmamak.

HİKMET FIRAT (Malatya) — Arkadaşlar, hakikaten hayret edilecek bir mesele. *(Soldan bravo sesleri, evet hayret edilecek bir mesele sesleri)* Mevzuumuz ne idi, nereye kaçtı, *(Soldan tabii kaçır sesleri)* Ben ne lisanla konuştum, Sayın Menderes, hangi şekilde beyan buyurdular. *(Soldan sen tezviri ettin, o hakikati konuştu sesleri)* Bu konulmalarda hakikaten buyurdıkları gibi, bu şekilde müzakereler devam edecekse bir fayda yoktur.

ALİ İHSAN SÂBİS (Afyon Karahisar) — Siz bu şekilde konuşuyorsunuz;

HİKMET FIRAT (Devamla) — Ben bu kürsüye yakışır şekilde, bu kürsünün yüksekliğine karşı terbiyeli konuştum... *(Soldan yalan yalan sesleri)* Zabıtlar, buradadır,

bunun cevabını o verir. Elbette ki bu kürsüde konuşmaya ehil kimdir, kim haklıdır, onu umumi efkâr pek âlâ bilir.

Sayın Başvekilin, bu kürsüye yakışmayacak şekildeki galiz kelimeleri.

AKİF SARIOĞLU (Antalya) — O hakikati söylüyor, senin gibi değil. *(Gürültüler)*

HİKMET FIRAT (Devamla) — Ben bu sözlerini kendisine iade ederim. Milletvekili olarak 8'nci devrede bulundum. Sorumuzun mevzuu değil geçeceğim oraya ama ben daha evvelki devrede Milletvekili değildim. Kendisi onlara cevap versin. 8'nci devreden bu yana muttali olduğum bir suç varsa söylesinler.

Kendileri muhalefette iken dâvalarını müdafaa ediyorlardı, hürmet edenlerden biri de bendim.

1946 yılında seçim hâdiseleri nasıl oldu diyorlar. 1946 yılında seçim hâdiseleri olduğu zaman ben Malatya'dan Milletvekili oldum. Eğer buyurdıkları gibi hileli bir şekilde Milletvekili oldumsa 1950 yılında da aynı şekilde Milletvekili oldum. Binaenaleyh 1946 ile 1950 arasında ben bir fark görmedim. *(Soldan aman sesleri)* *(Gülüşmeler)* Elbette görseydim müdahale ederdim, önümüzdeki 1954 yılında millet takdir eder ne şekilde olacağını, ben bir şey söyleyemem. Ama siz hükmederseniz söyleyin.

Arkadaşlar, Sayın Başbakan tahrikçi, tahrik ediyor.

ADNAN TÜFEKÇİOĞLU (Giresun) — Propagandanın başka bir şey yapmadınız ki, saatlerce bizi meşgul ediyorsunuz.

AKİF SARIOĞLU (Antalya) — Zaman öldürüyor.

HİKMET FTRAT (Devamla) — Meclise karşı her hangi bir şekilde hürmetsizlik etti diyorum. Sayın Bakan bilerek terketti ise Meclise karşı hürmetsizlik yaptı diyorum. Bilmiyerek yaptı ise bir daha yapmasın diyorum. *(Soldan neymiş sesleri)*

Bilmiyorsanız söyleyeyim. Sayın Bakan benim konuşmama sıra geldiği zaman terketti, çıkıp gitti.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Niçin söylemedin kürsüde?

HİKMET FIRAT (Devamla) — İnayet buyurun. Bugün hiddetli gibi konuşuyorsunuz. Elbette bir sebebi vardır. *(Gülüşmeler)*

Kemal Türkoğlu, zabıtlara bakarsanız görürsünüz, bu meseleyi Divanı Riyasetten sordu. Bakan burada, Türkoğlu soruyordu; neden soru zamanı geldi de terketti diye. Sayın Reis de şu cevabı verdi; ben Bakanı tutmak yetkisini haiz değilim, elimde bir kuvvet yok ki. Zabıtta yazılı bunlar. Soran da burda. Bunları beyan etmek vakit öldürmek midir, bunda fayda var mıdır, yok mudur, takdirinize terkedirim arkadaşlar. Sorulan suallere eğer vaktinde, zamanında cevap verilseydi bu kadar yığıntıya mahal kalmazdı. Bu soruların yarısı şu ve bu şekilde düştü. Bâzı arkadaşlar da bu şekildeki murakabeden fayda gelmiyor diye bu şekilde sorular geri bırakılıyor diye sorularını geri aldılar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Soru dışı beyanda bulunmayın, soru mevzuunda kalın.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Şayet M. Kâmil Boran arkadaşımı birçok vatandaşları dışarı atıyorsunuz demek suretiyle, sizleri

muhatap addederek isnatta bulunmamış olsaydı yüksek huzurunuza çıkmaya lüzum görmezdim.

Birçok vatandaşları dışarı atıyorsunuz sözü çok umumi bir sözdür. Hakikaten, birçok vatandaşı hattâ bir tek vatandaşı lüzumsuz olarak memleket dışına çıkardığımız vâki ise, bu bir sual takriri olacak kıymet ifade eder. Ben, Kâmil Boran arkadaşımın, bu gibi memleket aleyhinde ve hatta gayet cüzi de olsa nüfusumuzun eksilmesini intaç edecek bir hareket varsa ve bunu müşahade etmişse, bu meseleyi bir sual takriri olarak kürsüye getirmesini kendisinden rica ederim.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, eğer kanunlara elastikiyet verilmek yoluna gidilecek ve kanunun takdir hakkına taallûk eden sahası genişletilecek olursa, bu elastikiyetin nerede başlayıp nerede biteceği daha önceden belli olmadığı için, Yüksek Meclisin evvelâ yaptığı kanunların tatbikatını takibetmesi, kendi işine gelir şekilde kanunları tatbik eden Hükûmeti bir dakika bile geçirmeden iş başından uzaklaştırması icabeder. *(Bravo sesleri)*

Kâmil Boran arkadaşım, bahsettiği vatandaşların hallerini hakikaten merhamete şayan bir şekilde tasvir etmekte ve sizlerin ulûvvü cenabınıza ve merhametinize müracaat ederek adalet, nasafet ve merhamet nerede kaldı demektedir. Ben buna da cevap vermek mecburiyetindeyim. O adalet, nasafet, merhamet derken, bunu yapanın bizim idaremiç olmadığını bilmiyor mu? Bu' vatandaşları hudut dışına çıkaran, hudut dışında tutan bizim idaremiç değildir. Bunu yapanların ne maksatla hareket ettiklerini tesbit edecek vesaik elimizdedir.

Kâmil Boran arkadaşım ekseriya hâdiseleri tetkik etmeden zahiri görünüşleriyle, bizim aleyhimize çıkabilir vehmine dayanan bir sevda ile kürsüye getirmektedir. Ben şimdi size bu aşiret hakkında vaktiyle gelmiş ve geçmiş olan bir muhabereyi okuyayım. O zaman diyeyim ki sizin idarenizde adalet yok mu idi, nasafet yok mu idi.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Okuduktan sonra lütfen sizin ne yaptığınızı izah eder misiniz?

ADNAN MENDERES (Devamlı) — Okuyorum:

“Bu aşiretin mühim bir kısmı memlekettten Irak’a geçmiştir. Ana dilleri Arapça olan bunların günün birinde yurdumuza iadesinde hiçbir fayda yoktur. Bilâkis Irak’a gitmeleri daha faydalıdır. İadeleri hakkında yapılan teşebbüsü takip etmemeniz ve Bakanlıktan alınacak emre göre muamele yapmanızı rica ederim” Tarihi 6.XII.1945 tir.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — Başvekilten bir sual rica edeceğim. *(Kürsüye sesleri)*

BAŞKAN — Buyurun Kâmil Boran.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — *(Soldan alkışlar)* Beni en çok alkışlıyan Sayın Mükerrerem Sarol.. Hayret ediyorum, müthiş bir sevinç içinde. Alkışlarınıza teşekkür ederim.

BAŞKAN — Kâfi sadede gelin.

MEHMET KÂMİL BORAN (Devamlı) — Başvekil 1945 senesine ait bir teli okudular. Ben kendilerinden rica ediyorum. Kırk beş değil, 1953 yılının, sekizinci, 10 ve 11’nci aylarına ait kararlarını okusunlar. Bu vatandaşlar hakkında ne gibi bir karar aldılar.

Kendilerinden imdat istediler, feryat ettiler, hudut haricine çıkarılmamalarını dilediler. Manzara çok hazindir. İtimat buyurunuz bu mevzuda bir politika yapmıyorum. Küçük çocukları, karısı; hiçbir ıstırabı yokken, hiçbir suçu yokken dışarı atılmıştır. Bugün Menderes Hükümeti buna müspet bir cevap vermemiştir, bir çare aramamıştır ve bunlar hudut harici edilmiştir. Ben vaktiyle yapılmış olanları kabul ediyorum. Bunların tekrar memleketimize alınmalarını ve Türklüklerinin kaybolmamasını ve ana vatana ilhak edilmelerini ıstırham ettim. Aldığım cevap asla doğru değildir. Bugün dışarıya atılmış kaç vatandaş olduğunu Sayın İçişleri Vekilinden rica ediyorum. Müsteşarı yalnız kendi ekinlerini kaldırıncaya kadar müsaade edildiğini söyledi. Fakat bunların tekrar hudut harici edilmesi için hiçbir sebep yoktur.

Arkadaşlar, emrederseniz bir tahkik heyeti gitsin. Bunlar vaktiyle niçin gönderilmişlerdir, bunların suçları nedir? Halbuki bunların hiçbir suçu yoktur. Bunların Türklükleri kaybolmasın. Türklükle alâkaları kesilmesin. Benim ıstırhamım budur.

İçişleri Vekilinden tekrar soruyorum, kaç vatandaş dışarıya atılmıştır ve niçin atılmışlardır. Bunların dertlerine niçin çare bulunamamıştır? Bunun hakkında hiçbir müspet cevap vermediler.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sözlerimin iltibasa mahal kalmaması için tavzihi maksadiyle biraz evvel huzurunuzu işgal etmiştim. Maksadım niçin hudut haricine çıkarılıyor diye bizi töhmet altında tutmak isteyenlere cevap vermektir. Okuduğum vesika bu cevabı teyit edecek vesikadır. Bunların hudut haricinde kalmaları, kendilerinin memleketi terketmiş olmalarından o zamanki Hükümetin vâki müracaatlara karşı bizim bunları hudut içine almaklığımız doğru olmaz diye muamele yürütmüş bulunmasından ileriye gelmektedir.

Bu eski vatandaşları memleketimize almak bahsine gelince: İçişleri Bakanı verdiği cevapta buna Hükümet olarak mütemayil olduğumuzu ve hattâ bunları içeri almak için lâzımgelen kanuni formalitelerin ikmalî hususunda, bölgenin mebusu olarak, Kâmil Boran'ın tavassut ve delâlette bulunmasını dahi rica ettiğini hatırlarsınız. Şimdi muhterem arkadaşlarım, bu vatandaşlar

4.IV.1953 tarihinden itibaren memleketimize gelmek arzusunu göstermişlerdir. Bunların içinde memleketimize müsaadesiz ve kanunsuz olarak gelenler de vardır. Vatandaşlık Kanununun hiçbir suretle elastikiyetle tatbik etmemize imkân olmıyan hükümleri mucibince bunlar hakkında tahkikat yapmamız lâzımgelir. Bu tahkikatın mevzuunu şunlar teşkil eder. Bunlar, memleketi terkettikten sonra başka bir Devletin vatandaşlığına girmişler midir? Bunlar, başka bir Devletin vatandaşlığını kabul ettikten sonra, orada askerlik vazifelerini yapmışlar mıdır? Bunların cevapları müspet olduğu takdirde Türk vatandaşlığına kabulleri imkânsızdır. Binaenaleyh kanunun menettiği bir vatandaşlığı kabul hususunu tahkika tâbi tutmadan tahakkuk ettirmek, kanun hükümleri dairesinde hareket etmeyi kendisine şiar edinmiş olan Hükümetiniz için gayrimümkündür. Bunun için İçişleri Bakanlığına müracaat ederek vatandaşlığımıza girmek isteyenler veya girmiş olanlar hakkında Irak Hükümeti nezdinde tahkik edip neticeye bağlamak ve Türk vatandaşlığına alınabilecek vaziyette olup olmadıklarının kanun hükümlerince tesbit edilebilmesi için İçişleri Bakanlığından Dışişleri Bakanlığına yazılmıştır; Dışişleri Bakanlığı kendi kanalları ile tahkikatı ikmal etmek üzeredir.

Bu tahkikat neticesinde kanun hükümlerince memlekete girmelerinde ve Türk vatandaşlığına kabullerinde mahzur olmıyanların vatandaşlığımıza kabul edilmelerini Hükümet olarak tecviz etmekteyiz, hattâ bunu faydalı görmekteyiz.

Binaenaleyh, eğer arzuları bu ise, kanun hükümleri dairesinde bu eski vatandaşların tekrar Türk vatandaşlığına kabul etmeyi temin etmekse, bu cevaplarımızın kendilerini tatmin etmiş olması lâzımgelir. Hâsılı tahsil için, ayrıştı birbirimizi karşılıklı üzecek, incitecek birtakım lisan dalaşmalarına gitmemize asla sebep mevcut değildir. Cümlelerin maksadı bir ama rivayet muhtelif.

Bizim rivayet kanuna bağlı olduğumuz için, kanun hükümleri dâhilinde hareket etmektir, kendileri, bu kanun hükümlerini bir tarafa bırakarak merhamet, şefkat lâzımesi ile niçin şimdiye kadar bu işi yerine getirmediğiniz demektedir.

Hulasaten kendilerinin maksadı ile bizim maksadımızın bir olduğunda şüphe yoktur.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, burada konuşulanlar yarın matbuata intikal edeceği için bâzı ibarelerin tavzih edilmesi ve mânalarının tebarüz ettirilmesi lüzumu aşikârdır. Şimdi arkadaşım Hikmet Fırat dedi ki, vatandaşlar jandarma tarafından mütemadiyen dökülmekte ve kaza kaymakamları vatandaşları tarif ve tasvir ettiği muamelelere mütemadiyen mâruz bırakmaktadır. Bir gülle bahar olmaz. Bir hâdis ile memleketşümül meseleler halledilmiş olmaz. Bize sorulan ile sadece Besni Kaymakamının elemli hikâyetini anlattılar. Bundan evvelki soruları da şimdiki soruları da aynı mevzuata taallük etmektedir. Fakat bu efkârı umumiye aksettği takdirde zannedilir ki, memlekette kaymakamlar ellerinde kırbaçlarla vatandaşları düğmektedir, jandarma kumandanları ellerinden gelen zulmü ika etmektedir. Hakikat bunun tamamen hilafıdır. Delilini de sadece Besni Kaymakamının bulunması teşkil eder. Bundan başka yine mevzuatımız dâhilinde bu meselenin mahkemeye intikal etmiş olduğunu ve mahkemenin derdesti rüyet bulunduğunu kendileri ifade, ettiler.

Bir şeye müteşekkirim; batini hislerini açıklamış oldular. Diyorlar ki, jandarma ve kaymakamların vatandaşları döğmeleri artık modası geçmiş hâdiselerdir. Bir zamanlar moda olan, bu hâdiselerin, artık modasının geçmiş olmasını Sayın Hikmet Fırat arkadaşımızın burada ifade etmeleri kendi vicdani duygulan lehine belirtilecek bir vesika bir ifade olarak memnuniyetle kaydediyorum. Hakikaten burada bunun gibi bâzı hâdiseler mevcut olsaydı, elbette ki buraya gelirdi. Ben muhalefetteki arkadaşlarıma Hükümet Reisi olarak bu gibi şiddet vakaları gördükleri takdirde, bunların birinci derecede mesulü bir insan sıfatı ile bana aksettirmelerini rastgeldikleri zaman kendilerinden rica etmekteyim. Ve şimdi de bu kürsüden, efkârı umumiye önünde rica etmekteyim. Umumi olarak söylenen sözler, delil gösterilmezse, ispat edilmezse mücerret isnat ve iftiradan ibaret kalır. Karşılıklı isnat ve iftiralarla birbirimizi yıpratıp yoketmeye çalışmaktansa şu bakiye kalan birkaç ayımızı müspet yollarda kullanmayı kararlaştırmamız çok daha yerinde ve çok daha doğru olur kanaatindeyim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Hikmet Fırat

HİKMET FIRAT (Malatya) — Sayın Başbakan bugün bana çok iltifat ediyor, teşekkür ederim. Bu iltifatlarının altında kalmıyacağım. Kendilerini her halde bâzı hususlarda bilgili kılacağım. Buyurdular ki, bir delil olmadan umumi bir isnatta bulunulmasın.

Arkadaşlar, ben vatandaş şurada dövülmüş, kaymakam burada elinin tersi ile vurmuş, jandarma kumandam ağzını burnunu kanatmış derken bunlar delilsiz değildir. Vaktiyle çok saydığım, şahsen çok hürmet ettiğim bir bakan var; kendisine o derece hürmet ediyorum ki, o hürmeti, o sevgiyi kırmamak için kendisiyle konuşmuyorum; hiç selâmım yoktur; o da Sağlık Bakanıdır. Bu hürmetim icabı olarak kendisine bu hâdisе için sözlü soru açmadım; yazılı soru açtım. Yazılı soruda cevabını veriyor. Tahkikatını yapıyor ve bu arzettiğim şeyleri aynen vâki olarak gösteriyor. O bilgiyi Tutanak Dergisinin 5.VI.1953 tarihinde ve 97 sayıda aynen dediğim gibi beyan ediyor. Tekrar edip sizin vaktinizi yemiyeyim. Okudukça safha daha başka şekle girer. Lütfen bu zaptı okuyun. Kâfi gelir. Ve bu vatandaşlar elbette korkarak, çekinerekten dâva açmamışlardır.

FÜRÜZAN TEKİL (İstanbul) — Korkmuştur.

HİKMET FIRAT (Devamla) — Elbette korkmuştur. Bir hastabakıcıyı, bir hademeyi kolundan tutunca atarlar. Bunu tahkik ettiler, lütfettiler. Sağlık Bakanı bir sağlık müfettişi yolladılar. Keyfiyeti tevsik ettiler. Alâkaları dolayısıyla zabıta ve idare âmiri hakkında takibat yapmak hususunda vilâyete emir verildi. O vilâyette elbette vazifesini yaparak, tahkik ederek keyfiyeti tevsik ederek dosyayı bakanlığa göndermiş, bakanlık da meseleyi idare heyetine vermiştir. Henüz mahkemeye intikal etmiş değildir. Buradan çıkacak karara ancak hürmet ederim. Demiyorum ki, men'i muhakeme kararı verirse yanlış, lüzumu muhakeme kararı verirse doğru hareket etmiş olur. Böyle bir iddiam yoktur. İş mademki buraya kadar gelmiştir, ibreti müessire olması bakımından kâfidir. Hâdisе keyfiyetin doğru olduğunu gösteriyor.

Bu kadar mahdud bir şey için böyle bir teşebbüs doğru mu dur, diye düşünülebilir. Ne yapalım istiyorsa biraz daha vereyim. *(Ver sesleri)*

Geçenlerde, moda olduğu üzere, Malatya Valisi Şefik San makamı muallâsında bir muhtarı dövdü. Bu bir soru mevzuu oldu. Muhterem Dahiliye Vekili tahkik ve tetkik ederim, dedi, fakat valiyi oradan aldılar, terfian Antalya'ya verdiler. Antalya milletvekillerine mübarek olsun. Evet yine Malatya'da bir vatandaş insanlığa lâıyk olmıyan şekilde dövmüşlerdir...

REFET AKSOY (Ordu) — Tabutluk da var mı?

HİKMET FIRAT (Devamla) — Başbakan madde istedi.

BAŞKAN — Başbakanın isteyişini soru haline getiremezsiniz, burada cevap vermeye imkân olmıyan bir şeyi söylemiş olursunuz. ;

HİKMET FIRAT (Devamla) — Elimdeki gazetelerden...

BAŞKAN — Soruda olan hususlara ancak cevap alabilirsiniz. Bunun haricindekileri bir başka soru ile getirirseniz Başşekil cevap verir...

HİKMET FIRAT (Devamla) — Zatı alınız yeni geldiniz, inayet buyurunuz biraz hırpalamayınız da mevzu dâhilinde konuşayım.

Elimdeki gazetelerden hiç bahsetmedim. *(Gazete delil olmaz sesleri)* Bunlarda karakollarda vatandaşların fena halde döğüldükleri yazılıyor. *(Soldan Bu Ulus gazetesi mi sesleri)* Karakollarda adam öldürüldüğünü yazıyorlar. *(Soldan Bu hangi gazetedir sesleri)*

BAŞKAN — Hikmet Bey, lütfen som dışında konuşmayınız.

HİKMET FIRAT (Devamla) — Bunu Zafer gazetesi yazıyor. *(Gazete Havadisti delil teşkil etmez, sesleri)* Müsaade buyurun, bu tezyifkâr şekilde bahsettiğiniz gazete Vatan gazetesidir. Size Ulus gazetesini getirirmiyim hiç. Mamafih Sayın Başbakan arzu buyuruyorlar, istediklerini yerine getirmek için bunları bir soru halinde buraya getireceğim.

BAŞKAN — Som halinde istediğiniz mevzuu getirin, geniş bir şekilde konuşulur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sayın Meclis Reislimizin ifade ettiği gibi, benim sözlerimin yanlış anlaşılmış olduğunu görüyorum.

Soru halinde getirdikleri takdirde elbette kendilerine cevap vermekten bir an geri kalmıyacağız. Böyle umumi sözlerle bir iktidarı nâbeca surette yaralamak ve itham etmektense bir soru ile değil, bin soru ile karşımıza gelsinler, bizim için kendileriyle vesilei teşerrüf olur.

Ellerindeki gazetelerin bir delil olamayacağını kendileri de pekâlâ biliyorlar. Gazetelerin ne maksatla ne suretle ve ne şekillerle havadis aldıklarını, havadisin yalan olduğunu bile bile maksadı mahsusa, bu memleketin menfaatlerini ve hattâ emniyetini tehlikeye düşürecek maksatlarla dahi olsa, bu memlekette yalan haberin neşredilmesinin mubah olduğunu kendileri de biliyorlar ve bu yüzden bu memlekette uçurulan yalanların afaki doldurduğundan haberdardırlar. Buraya, önceden bize verilmemiş olan, üzerinde tetkikat ve tahkikat yaparak cevap vermek için hazırlanmak imkânını bulamadığımız mevzuları getirip konuşmak, bizim elimizi, kolumuzu bağlayarak karşımıza geçip bizi tokatlamak demek olur. Sabah, akşam Hükümeti tokatlamak için sebebi kâfi ve sebebi mâkul mevcut değildir Dahili Nizamname ve aklı beşer şunu icabettirir ki suale çekilecek olan Hükümet, daha önceden hangi mevzu üzerinde suale çekileceğini bilmesi ve o hâdiseyi tahkik ve tetkik ederek mebusa kifayetli cevaplar vermek üzere hazırlanması lâzım gelir. Muhterem Arkadaşlar, şurasını açıkça belirteyim ki, biz Hükümet olarak, Devlet memurlarından en büyüğünden en küçüğüne kadar, vatandaşa şiddet tatbik ediniz diye en küçük bir emir vermek değil, bir imada dahi bulunmuş değiliz, bunu vicdanlarımıza sığdıracak insanlar değiliz. Kendilerinin dediği gibi, bunlar bir başka devre aitti, başka bir iklimin itiyatlarından ibaret kaldı. Bunlar artık tarih sayfasına gömüldür. Vatandaşların kâfile kâfile, şurada, burada dayığa ve türlü tazibe mâruz bırakılması keyfiyeti tarihe malolmuş hâdiselerdendir.

Şurası hepinizce malûmdur ki, Devlet memurlarının suç işlemeyeceklerine dair Hükümet tarafından en küçük bir teminat verilemez. Buna mukabil Devlet memuru olan her hangi bir fert, her hangi bir suç işlediği ve bu da Hükümet tarafından delilleriyle tesbit edildiği takdirde, onu kanun pençesine teslim etmek de Hükümetin vazifesidir ve Hükümet bu hususta %100 teminat verir. Bunu efkârı umumiyenin böyle bilmesi lâzımgelir, arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

HİKMET FIRAT (Malatya) — Efendim, gendeniz keyfiyeti zabıtlarla tevsik ederek hamseleri beyanla, müspet delil ile huzuruza geldim. Ama Sayın Başbakan beni tahrik etti, bu münferittir, kabul ediyorum, emsali var mı, yoktur, diyor. Ben misaller veriyorum, bu sefer çekiniyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Mahşere kadar cevap vereceğim.

HİKMET FIRAT (Devamla) — Bu sorulmamıştır, soru ile karşıma gel, konuşalım, diyor. Soru olarak gelmiş Malatya Valisi hakkında. *(Soldan cevap verildi sesleri)* Evet cevap verildi.. Misaller, taaddüt eden misaller...

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) — Malatya Valisi hakkında gündemde soru var mı?

HİKMET FIRAT (Devamla) — Gündemde, mevcut değil, Sayın Başbakan niçin tahrik ediyor? Geçmiş devirde de olmuş olsa onu methedenlerden değilim. Lütfetsinler, kendi zamanlarında olmuştur. Rica ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — O vakte kadar nerede idiniz?

HİKMET FIRAT (Devamla) — Bendeniz 8'nci devrede geldim. Zatâîliniz 3'ncü devreden beri bu Meclisin aşinasısınız. O devrin hesapları verilecekse kendisi versin. Ben sekizinci devrede gelmiş bir milletvekiliyim. Şimdi orasını bırakalım, kendisi tahrik ediyor. Tahrik, etmesinler, girmem bu mevzulara.

Soru ile gelsinler diyor. Bir soru verdim, ancak dokuz ay sonra cevabını aldım, buradan ayrılmış olsa idim çoktan düşmüştü, dokuz ay, bekledim ancak bu suretle cevabını aldım. Bir soru daha vereyim dokuz ay sonra cevabını alırım, dokuz aylık ömrümüz kalmadı arkadaşlar Ama isterlerse, arzularını yerine getiririm, nasip olursa bu kürsüde huzurunuzda tatlı veya acı konuşuruz.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Arkadaşlarım, mecburiyet olduğu için huzurunuzda geliyorum. İnanınız muhakkak mecburiyet saikasıyla gelmekteyim. Yoksa tasdi etmek istemem.

Hikmet Fırat her vesileden istifade ederek mutlaka manşetlik söz söylemek için uğraşmaktadır. Manşetlik lâf söylemek gayreti içindedir. Eğer biz de manşetlik lâf söylemek, partizan zihniyetle memlekette propaganda yapmak, şahsi şöhret temin etmek yoluna bu kürsüden devam edeceksek, biz de bu türlü konuşmanın eşkâlini, esbabını biliriz. Bundan emin olsunlar.

Muhterem Arkadaşlarım, bir milletvekilinin nasıl soru sorulacağını bilmesi lâzımgelir. Başvekile, cevap vereceğim diyor ve yine diyor ki: sualimi vereyim de 9 ay mı bekliyeyim.

Arkadaşlar, bu sualin üzerinden lisebebin minelesbap dokuz ay geçmesi kendisinin belki tek haklı olarak istinadettiği mevzun teşkil etti. Onun ötesinde bu arkadaşımız ne istiyor? Besni Kaymakamı vatandaşı döğmüş, fakat cezasını da görmüş, atılmış, ondan sonra da mahkemeye verilmiş. Ondan sonra bir jandarma kumandanı bir vatandaşı dövmüş. Vatandaşı dövdükten sonra ne olmuş? Mahkemeye verilmiş, meslekten tardolunmuş. Arkadaşımız daha ne istiyor? 24 milyon vatandaşın yanına 24 milyon jandarma ikame etmemizi ve böyle bir suç işlemeye tasaddi edenlerin ellerini, Kollarını bağlayıp bu gibileri suç işlemekten meneylememizi mi istiyor? Bu, mümkün müdür?

Arkadaşlarım, mugalata yapmak kolaydır, fakat bunun yeri burası olmamak lâzımgelir.

Sonra biz Sekizinci Büyük Millet Meclisinde gelmişiz, onlar üçüncüde geldi, beşincide geldi filân... Muhterem Arkadaşlarım, ben bu sözleri Hikmet Fırat'ın sinnü sâline yakıştıramam. Asıl suçların tebarüz ettiği devre sekizinci Büyük Millet Meclisi devresidir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Ondan evvelisi için açık sarîh bir dâva ikame edilmiş değildir. Fakat 1945'te çok partili bir idareye girdikten sonra evvelce zımni

bir siyanete mazhardır. telâkki olunabilecek birtakım efal ve harekâtın artık milli murakabe altına girmiş olması devrinde burada milletvekili olarak bulunup da ben Sekizinci Devreden evvelisini bilmiyorum onun hesabını Adnan Menderes versin demek kendisinin sinnü sâline yakışmıyacak bir söz oluyor. Eğer bir hesap vermek lâzımgeliyorsa açık konuşulsun, hesapları beraber verelim. Adnan Menderes bu hesabı vermiştir. Adnan Menderes muhalefet saflarına atılmadan zannederim ki, eğer günahı varsa onların kefaretinin çoktan vermiş bulunuyor. Fakat burada açıkça işlenmiş açık suçların, açık günahların hınk deycisi vaziyetinde olarak görülen Hikmet Fırat daha kefareti zünubunun zerresini ifa etmemiştir. *(Alkışlar)*

HİKMET FIRAT (Malatya) — Sayın Başbakan tabii soru mevzuu dâhilinde konuştular? Hiç harice çıkmadılar? Biz bunun cevabını verdiğimiz zaman sora ile mukayyet tutuluyoruz.

BAŞKAN — Hikmet Bey, sizin bahsettiğiniz noktalara cevap verdiler. Siz de sadet dışına çıkmayınız.

HİKMET FIRAT (Devamla) — Şahsiyata temasla benim istihar etmek isteğimi söylediler. Şunu bilsinler ki, benim ne bakanlık ve ne de milletvekilliğinde gözüm var. Ben kendi isteğimle gelmedim. Seçmenlerimin isteğiyle geldim. *(Soldan şefin emriyle sesleri)* Milletin emriyle geldim. Onun için af buyursunlar benim istihare ihtiyacım yok. Benim varlığım ne bir milim yukarı ne bir milim aşağı iner. Ben bu sözlerini yani istihar sözlerini asla kabul edemem. Kendilerinin Halk Partisinden nasıl çıktığını kendisi de, millet de bilir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Söyle, millet nasıl bilir. Söz istiyorum Reis Bey.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sataşmaktadır ve peşini bırakmıyacağım. Halk Partisinden çıkış sebeplerini kendisi pekâlâ bilir ve millet de bilir, dediler. Benim Halk Partisinden çıkışını üzerine ve her türlü efalim üzerinde perde çekilecek hiçbir nokta yoktur. Ne varsa, ne biliyorsa gelsin söylesinler. *(Reye, reye sesleri)*

HİKMET FIRAT (Malatya) — Halk Partisinde bulunmuş olan ve onun parti müfettişliğini yapan Başbakan 1945'te ayrılmıştır. *(Soldan nasıl ayrıldı, sesleri)* İyi etmiş de ayrılmış. Allah size mübarek etsin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok sevgili arkadaşlarım, beni bağrınıza bastığınızdan dolayı, beni itimatlarınıza mazhar kılarak 3,5 seneden beri Başvekillik vazifesinde tuttuğunuzdan dolayı size hakikaten sonsuz minnetlerim vardır. *(Soldan alkışlar)*

Arkadaşım, size mübarek olsun diyor. Acaba vicdanını yarsak ve onun derinliklerine insek o Başvekil denen adam, bu memlekete hizmet etmiş olan emsalinden daha geride mi kalmıştır? Bu husustaki kanaati nedir onu da söylesin. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, 1950 senesinde arkadaşımın izah ettiği gibi, puldan altın sikkeye kadar basılacak kıymetli

evrak ve madenler üzerine Devletin banisi olan aziz Atatürk'ün resminden başka kimsenin resminin konulmaması Meclis kararına bağlanmış bulunuyor.

Şimdi, buna hükümetiniz, gene kendi ifadeleri mucibince, büyük bir dikkat ve titizlikle sadık kalmıştır ve şimdiye kadar hâtıra pulları dışında veya hâtıra meskûkât dışında bunu istisna edecek bir vaka zuhur etmemiştir. Eğer yanlış anlamadımsa, Hamdi Orhon arkadaşımız bu istisnayı kabul ediyor. Fakat istisnayı hâtıra pulları mevzuunda ve hâtıra meskûkâtı mevzuunda kabul ediyor. Dikkat edilecek nokta budur; istisnayı kabul ediyor, fakat istisnanın veçhi istismalinde rivayet muhtelif.

Arkadaşımız diyor ki, istisna caiz, hâtıra pulu mu basıyorsunuz? Basınız, fakat buna konacak resim ölmüş bir adamın resmi olabilir, diri adamın resmi olamaz.

Şimdi bu, kabul edilen kararın neresinde mevcuttur. Bizi, kendisinin de kabul ettiği bu istisnanın masdarının neresi olduğuna dair ikna edici bir delil söyleyemezler. O halde bir defa istisnaya bizimle beraber taraftar olduklarına göre iş, yaşayan adamın resmi konulabilir mi, konulamaz mı noktasına gelip dayanıyor. Burada kendisinin içtihadı yaşayanların resimlerinin bu gibi evrak ve meskukât üzerine basılmaması yolundadır ve fakat ölmüş olanlar bir elden Cumhurbaşkanına kadar basılması muvafıktır diyorlar. Bunu nereden çıkarıyorlar? Bunu kararın metninden çıkarmıyorlar. Bunu kararın esbabı mucibesinden de çıkarmıyorlar. Hâtıra tâbirinden istidlal ederek çıkarıyorlar. O halde bir hükmü kanuniye veyahut Büyük Millet Meclisinin ittihaz buyurmuş olduğu bir karara sarahaten hulf edilmiş vaziyet, muhalefet edilmiş vaziyet mevcut değildir.

Şimdi meselenin esasına gelince: Kendileri; ben bunun yapılip yapılmıyacağı hakkında bir fikri mahsus sahibi değilim, derlerken hakikaten bir dikkat ve basiret eseri göstermiş oluyorlar. Çünkü biliyorsunuz ki, hayatta bulunan insanların da pullara, paralara resimleri basılmış, heykelleri dikilmiştir. Hamdi Orhon arkadaşımız, sözlerine dikkat eden ve sözlerinin mânasının varacağı hudutlara göre tedbirli konuşmasını bilen bir arkadaşımız olduğu için bu noktayı ihmal etmiyorlar. Ben de diyeyim ki, hâtıra pulunun üzerinde Allah uzun ömür versin yaşamakta bulunan Cumhurbaşkanımızın resminin basılması, o günü taziz etmek mevzuunda eğer o zatın hizmeti mesbuk ise hâtıralar mutlaka badelfefat teessüs etmez. Hepimiz hayatımızda birçok hâtıralar sahibiyiz. Bu bakımdan mahzur teşkil eder mi etmez mi? Yüzde yüz kaydı ihtiyatı bir fikre sahip olarak tıpkı kendisinin ihtiyatlı konuşması gibi konuşuyorum, fakat bunda bir mahzur olduğu kanaatini değilim.

Kapıyı açık bırakmak meselesine gelince: O kapıyı derhal kapatmak sizin elinizdedir. Bu kapıyı açık veya kapalı tatmak sizin iradenizdedir. İradeniz za'fa uğramışsa, o kararın mevcudiyetiyle kapının kapalı tutulması kâfi gelmez. Onun sizlerin içinde daima canlı olarak yaşaması lâzımdır. Şimdi o irade mevcut ise, her hangi bir inhiraf halinde bir tek milletvekilinin veya Yüksek Meclisin derhal harekete geçmesiyle o kapı sınıksı kapanmış olur.

Binaenaleyh, endişe edilecek bir nokta olmadığını ve Meclisin vaktiyle almış olduğu bir karara karşı sarîh bir muhalif hareket mevcut bulunmadığını işaret etmek isterim. Belki bu hatalıdır. İnsan hatasız olmaz. Hataya hiç düşmiyeceğim diye yola çıktığınız takdirde hatasız yürüyeceğim diye düşündüğümüz takdirde hiç iş yapamamak gibi tamamen kısır bir vadiye düşersiniz.

Hatalarımız pek az olduğu takdirde hatalarımız makbul olur. Ve bu makbul icraat içinde hatalarımız hakikaten bize getirilip ikna edildiğimiz takdirde o hatalarımızı tashih etmekte en büyük zevki duyarız.

Biz hayatta bulunduğu halde bir hâtıranın teessüsü için hizmeti geçmiş olan bir katin tedavülde bulunmayan bir hâtıra puluna besininin konulabilmesi hususunda mevzu bahis olan kararda mâni bir hüküm mevcut bulunmadığı yolunda içtihat etmişiz. Yoksa açık bir hatayı mutlaka örtmeye çalışmış değiliz. Mevzuu bahis olan bir Meclis kararı olduğuna göre bu bapta bir tefsir istiyebilirlerdi. Ama işi o derece ehemmiyetli görmiyerek sadece hatalı mıdır, değil midir meselesini bir sual müessesesi zımında halletmek istiyorlarsa maksatları hâsıl demektir.⁴⁸

⁴⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem 9, Cilt 25, Birleşim 5, Sayfa 265, 247-248, 249-250, 252-256, 267-269, 273-276, 278-279

18 Kasım 1953 Çarşamba**Kars Mebusu Hüsamettin Tuğaç'ın, 1950 Senesinden Beri Ağrı Vilâyetinde Yapılan ve Tamir Edilen Camilere, Karaköse'de Tamir Edilecek Camiler İçin Yapılacak Olan Yardımlara ve Bu Husustaki Beyanata Dair Sözlü Sorusuna Cevabı**

BAŞKAN — Söz Başvekilin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Başka konuşan yok mu?

BAŞKAN — Hayır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Öyleyse benden de yok.

BAŞKAN — Efendim, Riyaset makamı bir hususu tavzih etmek istiyor:

C.H.P. Genel Başkanı Sayın İnönü ve bâzı arkadaşlar, kürsünün bir parti propagandasına sahne edildiğini ileri sürdüler. Şu hususu belirtmek isterim: Bu sözlü soruya Başvekil adına Devlet Vekili ve doğrudan doğruya Adalet Vekili cevap verdiler. Ağrı'da söylenen nutkun, oradaki müddeiumumilikten alınan malûmata nazaran suç unsurunu ihtiva etmediğini beyan ettiler. Bu vaziyet karşısında soru sahibi tarafımdan oradaki nutkun suç unsurunu ihtiva ettiği, dinin siyasete âlet edildiği iddia edildi. Ondan sonra tekrar söz verdim, Devlet Vekili bütünü ile Ağrı nutkunu takdirinize ve murakabenize arzetti, Riyaset buna müsaade, etmeyi kendisine bir vazife addetti. Yoksa burada parti propagandası yapılmasına müsaade edilemez, böyle bir şey yapılamaz, bunun böyle bilinmesini rica ederim.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Riyasetin yaptığı doğru değildir, usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buraya buyurun efendim. (*Soldan "niçin konuşacak" sesleri*) Usul hakkında konuşacaklar.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan) — Efendim, Reis Beyin izahatını Meclis taamülüne ve başka memleketlerde olan esaslara uygun bulmadım. (*Soldan Allah Allah sesleri, gürültüler*) Müsaade edin arzedeyim, tahakküm yoktur. Sizin vazifeniz dinlemek, benim vazifem söylemek, yanlış söylersem hatalarımı buraya gelip belirtmektir. Yoksa bana söz söyletmeme hakkı sizde yoktur.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Devamla) — Doktor sen otur, acemisin, otur.

Sual takririnde itiraz edilen nokta, nutukta din meselesinin propaganda mevzuu edildiği idi. Binaenaleyh Yardımcı arkadaşımız da nutkumun ancak o kısmını okuyabilirdi. Diğer kısımlarına itiraz yoktu ki bize burada okusun. Benim Büyük Millet Meclisinde Demokrat Parti Bakanının Demokrat Parti kongresindeki veyahut bir toplantısındaki bir propagandasını dinlemeye mecburiyetim yoktur. (*Soldan "Çıksaydın" sesleri*)

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarını; Büyük Millet Meclisi kürsüsünün, parti propagandalarının icra edildiği bir yer haline getirilip getirilmemiş olduğu meselesi hakikaten üzerinde bir nebze durulmaya değer bir meseledir.

Muhalefet tarafından tevcih edilen sualler, tereddütsüz ve vicdanının bütün emniyet ve inancasıyla ifade edebilirim ki, %90 sadece ve sadece parti propagandası olarak buraya gelmiş bulunmaktadır. (*Bravo sesleri*) Bunu Yüksek Heyetiniz de gayet iyi takdir eder.

MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin) — 1946'dan 1950'ye kadar yapılan sorularla, ondan sonra sorulan suallerin bir mukayesesini yapacağım. (*Soldan "Sus!" sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir bakan her hangi bir vilâyetimize gidiyor; orada bir nutuk söylüyor. Bu nutuk üzerine bu Balkana karşı emsali görülmemiş <bir topçu ateşi açılıyor, bakan terzil ediliyor, bu bakan taassubu, bu balkan irticai, bu bakan ihtilâli teşvikle suçlandırılıyor. Bu yetmemiş gibi, bu bakan hakkında bir sual takriri veriliyor, mesele kürsüye getiriliyor, İnönü diyor ki: Buraya geldiği zaman bakan, kendisini müdafaa etti ve benim söylediğim sözlerde suç unsuru yoktur, dedi. Fakat bakanın, "Söylediğim sözlerde suç unsuru yoktur" demesi meseleyi halletmez. Hattâ sual sahibinin, "Bu sözlerde, o söylediği nutukta suç unsuru vardır" demesi de suçun mevcut olduğunu ispat etmez. Adaletin söz söylemesi lâzımdır ve hükme varmak lâzımdır.

Muhterem Arkadaşlarım, bunu söyleyen muhalefet partisi lideri zannediyorum ki, yine bu kürsüden biraz evvel Adalet Bakanının söylediği sözleri bir lâhza içinde unutmuş bulunuyor. Kendisine bir defa daha söyleyelim ki, Adalet Bakanı, Devlet Bakanının mevzuubahis olan nutkunda suç unsuru görmediğini burada söylemiştir. Ben de bunu bir defa daha tekrar ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Adalet Bakanı savcı mıdır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhalefet, "Adalet makamlarının sözleri medarı hükümdür, medarı kanaattir" demesine rağmen, adalet makamlarının bu hükmü vermiş bulunmasına rağmen, yine kendilerinin adaleti harekete getirmesi için kanuni yollara müracaat etmesi imkânları ellerinde bulunmasına rağmen meseleyi, bile bile, istiyeye istiyeye bu kürsüye getirmiştir ve burada Devlet Bakanının, haklı olarak kendisini müdafaa sadedinde nutkunu huzurunuzda olduğu gibi tekrar etmesi, sizin kanaatlerinizi tam ve kâmil olarak tahassul ve teşekkül ettirmek içindir. Bunu yaptığımız zaman, parti propagandası ile bu kürsüye gelmiş telâkki olunuyoruz. Ama camilere kaç para verdiniz diye sorarlar; çok para verdik dersek din propagandası yapmış oluyoruz; az para verdik dersek dönüp millete, sizin camilerinize bakmıyorlar diye bir açmaza getirmek kabilinden sualler sorup ve bunları bu kürsüye getirmeyi sanatı mûtade haline getirmişlerdir. (*Soldan bravo sesleri; sürekli alkışlar*)

Daha söyleyeyim: Devlet Bakanı kalkmış konuşmuştur. Devlet Bakanı konuşamazmış.

Kendisinin beyaz trene binerek, Devlet Reisi olduğu halde, bucak bucak dolaşıp, Demokrat Partilileri "Balkan komitacıları" diye tavsifettiğini, Demokrat Partilileri "Komünist" diye ithameylediğini.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Aynı şeyi bugün sen yapıyorsun, en ağır iftiralara senin tarafından mâruz bırakılıyor.

BAŞKAN — Bölükbaşı Başvekilin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Devlet parasını, Devlet vasıtasını ve Devlet Reisliği sıfatını ne dereceye kadar kötüye kullandığını biliriz. Hafızalarımız yerinde ve zindedir. Hepimiz bunları hatırlamaktayız. (*Soldan sürekli alkışlar*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Erkeksen istizah takririmi kürsüye getir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Reise hitaben) — Bu adamı susturun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bana bu adam diye hitabedemezsin, ben bir milletvekiliyim.

BAŞKAN — Osman Bey, rica ederim, sükûneti muhafaza ediniz. .

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar..

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Burası senin babanın çiftliği değildir. Erkeksen istizah takririmi kürsüye getir. Senin nasıl bir müfteri olduğunu burada ispat edeceğim.

BAŞKAN — Bölükbaşı sizi sükûte davet ediyorum...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Koltuğunun altında haç taşıyan sahte hacı... Tükenmez şerbeti gibi hep Halk Partisinden bahsediyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar... *(Sağdan: Şiddetli gürültüler, bağışmalar)*

BAŞKAN — Bölükbaşı, hatibin sözünü kesiyor ve konuşmayı ihlâl ediyorsunuz. İhtar ediyorum. *(Hakaret ediyor sesleri)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hakaret etmiyorum.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Başbakan hakaret etti, "Bu adam" dedi

BAŞKAN — Böyle bir şey duymadım. İhtar ediyorum, yerinize oturun ve hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müdahale kesilmeden konuşmıyacağım. *(Başvekil kürsüyü terketti)*

BAŞKAN — Bölükbaşı; hatibin sözünü kesmeye devam ederseniz hakkınızda tüzük hükümlerini tatbik mecburiyetinde kalacağım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tüzük hükmünden bahsediyorsunuz. Bu çatının altına bile müsavati getiremediniz. Tüzük yalnız muhaliflere mi tatbik edilir?

BAŞKAN — Bölükbaşı rica ederim sükûneti ihlâl etmeyin. İkinci ihtarı yapıyorum. *(Başvekil tekrar kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, benim de siyasi nutuk söylediğimi burada beyan etmek suretiyle beni ilzam edeceklerini zannediyorlar.

Arkadaşlar; ben bir Başbakanım. Türk Hükümetinin icraatını söylerim. Kendileri, gerek Hükümetin icraatını, gerekse parti propagandalarını, arzu ettikleri şekilde, siyasi ahlâk dairesinde kalmak üzere istedikleri gibi tenkid etmekte serbesttirler.

Burada benim karşıma çıkardıkları, misal yaptıkları kıyas, kıyası maalfarıktır. Ben bir Devlet Reisi olarak İnönü'nün vaktiyle nasıl parti Propagandalarına karışmış olduğunu ifade ettim. Derhal unutuyorlar ki, ben Devlet Reisi değilim. Ben, Hükümet Reisiyim ve her zaman siyasetin tam içindeyim. Ve partimin başkanıyım. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)* Şimdi bir aczin feveranı ile bir ihtirasın kudurganlığı içinde... *(Sağdan gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Aynen iade ederim. *(Sağdan gürültüler)*

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Aynen iade ederiz.

FİKRİ APAYDIN (Kayseri) — Şu Bölükbaşı'yı at dışarıya.

BAŞKAN — Rica ederim, müsaade buyurun... *(Sağdan gürültüler)*

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Bu sözü geri alsın.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Kudurgan kendisi... .

BAŞKAN — Bölükbaşı, iki defa vâki ihtara rağmen, sataşmakta devam ediyor. Kendisinin Meclisten dışarıya çıkarılmasını reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Kudurgan diyen adam, kudurganın ta kendisidir. *(Soldan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Devam ediniz, rica ederim...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, aczin...

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — (Kudurgan) kelimesini zabıttan çıkartınız.

BAŞKAN — Siz oturun yerinize...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, aczin fevranı ve ihtirasın kudurganlıkları ile ölçsüz olarak söylenmiş nutukların henüz akisleri vatan kubbesinde çınlarken, yazılan yazıların henüz mürekkepleri kurumamışken, bu derece masum ve bir Hükümet icraatının tadadından başka bir mâna ifade etmeyen bir nutuktan dolayı Devlet Bakanı arkadaşımızı, Celâl Yardımcı arkadaşımızı bu derece ağır hücumlar altında bırakmak, zannediyorum ki, muhalefetin yıldırıcı politikasının tecellisinden ibaret olmak lâzımgelir.

Kendilerine derhal söylemek lâzımgelir ki, bizi hak bildiğimiz yolda yıldırarak olan hiç kimse mevcut değildir. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Zannediyorlar mı ki, bu memlekette yazılan iki makale ile, kendi seslerinin akislerini kendileri dinleyip kendilerinin inandıkları gibi, bu memlekette kandıracakları, inandıracakları insanlar vardır? Yoktur. Ancak kendi kendilerini aldatırlar. Biz hakikatların aşığı altında asla yılmayız, çekinmeyiz arkadaşlar. Biz, ne yaptığımızı, ne yapacağımızı, ne yapmak emeline olduğumuzu, prensiplerimizi ve nelerin tahakkukunun esbabını gayet iyi bilen kararlı bir partiyiz. Bizi, ayak patırtıları ile yolumuzdan çevireceklerini zannediyorlarsa, zavallıların haline acımak lâzımdır. İki makale ile iki rotatif ile iki sahte nutuk ile bizleri yolumuzdan asla çeviremezler.

Muhterem Arkadaşlar, ordu üzerinde, dış emniyet üzerinde hassas imişler... Bir vekil arkadaşımız ordu ve dış politika üzerinde hassas değilmiş, haberi yokmuş...

Muhterem Arkadaşlar, başını kum içine sokup da kendini emniyet içinde, tehlikeden azade gören bir devekuşu politikası takibeden sabık bir iktidarın, bugünün uyanık, enerjik ve dünya politikasının tam ortasında, tam içinde yer almış olan, Demokrat Partinin siyasi politikasına dil uzatması hakikaten yerinde bir hareket olmaz. *(Soldan bravo sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım, dış politikada Hükümetin ne kadar hassas olduğuna; Hükümetin bir uzvu olarak Devlet Bakanının elbette o politikayı bildiğine ve o kanaatle hareket

ettiğine şüphe etmeye kimsenin elinde delil yoktur. Bizim bugün dış politikamızın vardığı tekâmül noktasını, sununla ifade etmek lâzımgelir ki, herkesle beraber, dünyanın en ileri memleketleriyle birlikte ne derece emniyet istihsalı mümkünse, o vadide, emniyet istihsalı yolunda elden geleni yapmış ve netice elde etmiş olan bir politikadır. Demek istediğimiz bundan ibarettir. Yoksa dünyanın nasıl bir tehlike içinde bulunduğunu bilmez insanlar değil ve bir taraftan, bir noktadan, bir kıvılcımın sıçratılmaması hususunda geceli gündüzlü Hükümetiniz nöbet ve vazife başındadır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Ordu meselesine gelince: Ordumuzun kuvvetlenmesi mevzuunda ne dereceye kadar hassas olduğumuzu sizlere ifade etmeyi zait görürüm. Büyük ordu besledik denildiği zamanda, bugün harbin devamı çoktan sona ermiş olması itibariyle nispi bir sulha girmemize rağmen, ordumuza yaptığımız tahsisler, harbin devamınca tahsis edebildikleri rakamın üstündedir. Bundan başka büyük müttefikimiz Amerika ile en sıkı münasebetler tesisi suretiyle ordumuzun teçhizi ve takviyesi emrinde istihsal ettiğimiz neticeler şayanı iftihardır. Bugün kuvvetle diyebiliriz ki, üç dört sene evvelki Türk ordusuna nazaran ordumuz çok ileri bir vaziyettedir. *(Soldan alkışlar)* Kendileri bundan memnun olsunlar diye arz ediyorum.

Muhterem Arkadaşlarım, bir muhalefet liderinin, bu kürsüyü parti propagandalarının yeri haline getirmemek hususundaki sözlerini senet ittihaz ediyorum. Bundan böyle, maksadı mahsusla, tezlil ve tezyif maksadiyle soru getirip, sorunun cevabını aldıkları halde, soru ile hiç alâkası olmadan evvelden hazırlanmış tezlil ve tezyif nutuklarını burada okumak itiyadından lütfen vazgeçsinler. Hiç olmazsa şu kürsüde söylemek mecburiyetinde kaldıkları sözlerin hatırı için bunu yapsınlar. *(Soldan alkışlar)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne sıfatla, Parti Başkanı sıfatıyla mı? *(Sağdan “ne sıfatla olur mu?” sesleri)* Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Sayın Başbakanın temas ettikleri mevzulara kısa kısa cevap vereyim:

Evvelâ dış emniyet meselesinde ve ordu meselesinde bizden daha çok hassas bulunduklarını ifade ettiler. Onları bu mevzularda hassas görmek bizi yalnız memnun eder. *(Sağdan alkışlar)*

Bizim de hassas olmamız tabii bir hâdisedir. Kendileri türlü müttefik tertiplerine, hazırlıklarına, siyasi tertiplere karşı olarak bütün dünyada emniyetin esefle söyleyeyim ki teessüs etmediğini ifade ettiler. Bizim de İstanbul’da beyanatımızda işaret etmek istediğimiz nokta bundan ibarettir. Kendilerini tekzip eden biz değiliz, arkadaşı. Biz dış emniyet ve ordu meselesinde hassas bulunduğumuz için bizi tenkid ettiklerini bu kürsüden ifade ettiler. Demek ki biz yanlış bir şey söylememişiz. Başbakan bana cevap vermiyor, kendi arkadaşına cevap vermiş oluyor. Bu kürsü parti propagandası için kullanılıyor. Hükümetin icraatını üç beş senelik icraatını Ağrı’da bir açık hava mitinginden bütün teferruatı ile buraya nakletmek elbette bir parti propagandası cümlesindendir. Pek sıkıştığı zaman Başvekil derhal benim Devlet Reisi iken yaptıklarını ileri sürmekten cesaret ve mesnet alır. Bu, onun için hem yanlış bir taktiktir, hem aleyhinde bir delildir. Beyaz trenle dolaşmışım. Beyaz treni ben almadım. Devlet Reisi için beyaz tren alınmış, ben hazır buldum, Devlet Reisi olarak kullandım.

Bugünkü politikacılar dünkü Devlet Reisinin beyaz trenle dolaşmasını, Dolmabahçe Sarayında yatmasını propaganda mevzuu yapmıştır, Yanlıştır. Yarınki politikacılar da bugünkülerin tayyarelerle dolaştığını, bilmem hangi sarayda yattıklarını propaganda edeceklerdir. *(Soldan hangi sarayda sesleri?)*

Bu bir hastalıktır ki, bugünkü iktidarın ricali ile siyaset hayatımıza girmiştir. Bakalım kaç senede ve hangi nesiller tarafından tasfiye edilecek ve salim bir mecraya girecektir. Beyaz tren hikâyesi bu.

Propaganda meselesi. Evet ben dolaşırdım ve vatandaşlarıma siyasi öğütler verirdim. Ne öğütü verirdim? Demokratik nizam yeni teessüs” ediyor; muhalefet var, “Kardeşçe, eyi geçinin, birbirinize iyi muamele edin, aranızda düşmanlık olmasın” Ben bunu derdim. Bugünkü rical de dolaşıyor. Celâl Yardımcı Bey söyledi; “Cumhuriyet Halk Partisi ile Milletin arası açıktır, bunu daha çok açmaya çalışacağım” Diyormuş. *(Soldan gürültüler)*

Şimdi Başbakan dolaşıyor; Başbakanın dolaşırken Cumhuriyet Halk Partisi hakkında söylediklerini hepiniz hatırlarsınız. Hepsini memleket bilir. Sonra birşey söyleyeyim: Arkadaşlar, siyasi havanın böyle gerildiği zamanlarda birinci derecede iktidarda, mesuliyet mevkiinde bulunan insanlar dolaştıkları zaman yumuşatıcı, uzlaştırmacı sözler söylemeye mecburdurlar. Bu vazife iktidara düşer. Bu vazife ne kadar ciddiyetle yapılırsa memleketin siyasi hayatında o kadar sükûnet olur.

Aksini yaptığı nispette kendisi bir şey kazanmaz, fakat memleketin siyasi hayatı karanlığa doğru gider. Barbakan ne yaptığını bilir insanlar olduğunu söylüyor, bizim de gördüğümüz odur. Hiçbir şey tesadüfi değildir. Başvekil iktidar ve muhalifleri hakkında bir şeyler düşünüyor, bir şeylere karar vermiştir. Bunların mesuliyetini üzerine alacaktır. Türk milleti huzurunda, tarih huzurunda yaptığının mesuliyetini üzerine alan insanlar olarak hesap vereceklerdir, cevap vereceklerdir. Ben temenni ederim ki verdikleri kararlar, takibettikleri yollar salim olsun, memleketin hayrına olsun, hissiyatına kapılmasın. Hiçbir an hatırdan çıkarmamalıdır ki, bu rejim bir iktidarın daimî olarak orada kalmasının tilsimini bulamamıştır. Bugün iktidarda olan yarın mutlaka düşecektir; kaç gün, kaç sene sonra ise. İnsanlar yalnız iktidarda oldukları zaman değil, düştükleri zamanlarda da şerefle, vicdan huzuru ile vatandaş arasında göğsünü gere gere dolaşacak vaziyette olmalıdır. *(Sağdan: Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, ben, muhalefet başkanının sözlerine, vü’sum dâhilinde raptedebildiğim kadar, cevap vermeye çalışacağım.

Beyaz trenle dolaşmaları itirazımızın esasını teşkil etmiyordu. Fakat mademki onu ele aldılar ve kendilerince çok münasip buldukları bir cevabı verdiler. O cevabı ben de cevapsız bırakmamak kararındayım.

Beyaz trenin evvelce alınmış olduğunu ve kendileri bu treni hazır buldukları için kullandıklarını ileri sürüyorlar.

Bizim Devlet Reisimiz de, bu beyaz treni başkaları tarafından alınmış ve emrine hazır olarak buldu. Fakat ona binmedi. *(Soldan akışlar)*

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Adnan Bey, Devlet Reisi yalnız sizin değildir, bu, büyük bir pottur, haberiniz olsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Birçok mevzuları kendi fehvalarınca ve dilhahlarınca demokratik, antidemokratik diye damgalamak itiyadını çoktan elde etmiş oluyorlar. Bir işi beğendiler mi demokratiktir. Bir işi beğenmediler mi antidemokratiktir.

Bu meyanda bir Hükümet Reisinin tayyareye binmesinin demokratik olup olmadığı daima münakaşa ve müzakere ediliyor. Eğer antidemokratik olduğu hakkında mesnetleri varsa, demokratik memleketlerden alınmış misaller, ananede, tatbikatta ve mevzuatımızda yer almış hükümler mevcutsa bir sual takiriyle teşrif ederler, bu mesele katî olarak halledilmiş olur. Benim, tayyare ile seyahat etmenin antidemokratik olduğu hususunda bir kanaatim yoktur. Eğer böyle bir kanaat olsa tayyare ile seyahat etmem. Ama bunun antidemokratik olduğu ispat edilirse, ben de bu kanaate iştirak eder demokratik olurum, onlar gibi.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi Hükümete giren insanlarla Hükümet olmiyan insanlar arasında bir fark vardır, bu fark, sadece vazifeleri icaplarından ileri gelmektedir. Ben hususi tayyareye binmiyorum, sen niçin hususi tayyareye biniyorsun diye bir meseleyi karşımıza çıkarmak yerine bunun başka memleketlerde tatbikatı ne şekilde ise araştırınsınlar bulsunlar, getirsinler, Yüksek Meclisin kararına arzetsinler, Meclisinizin kanaati ne olursa bizim de vazifemiz elbette o karara, ittiba olacaktır.

Şimdi muhterem arkadaşlar, muhalefet başkanı İnönü, ben beyaz trenle dolaştım, fakat vatandaşlarıma öğütler vermek için dolaştım, diyor. Vatandaşlara parti propagandası yapmak üzere düzenlenmiş, güzelleştirilmiş, yumuşatılmış bir ifadesi, öğüt vermek oluyor. Halbuki dedikleri öğütleri 1950 seçimlerine çok yaklaştığımız ve demokrat partinin kalkınmasının artık memlekette hiçbir veçhile ve hiçbir suretle bastırılmasının gayrimümkün olduğu zamanlara rastlar.

İkinci büyük kongremizi yaptıktan sonra bizi husumet ilân etmiş vaziyete düşürmek için bir sulh havarisi gibi, vatandaşlar arasında sulhu müsalemetin cari olması için Öğütler vermeye gittiler. Bu da bizim hareketimizi vatandaşlar arasında sulhperverane hareket etmemizi tebarüz ettirmek taktiğine iptina eder. O zamanki nutuklar gazetelerde mevcuttur. Bunları teker teker okuyup hâtıralarımızı ihya etmek her zaman mümkündür. Ben şimdi soruyorum, nerede kaldı sulh havariliği? Nerede kaldı vatandaşlar arasında sulh ve müsalemet tesisi için sarf edilen gayret? Sabahtan, akşam gazetelerinin ağıllarından volkandan çıkar gibi salvo ateşleri açanlara neden müdahale etmiyorlar, keyifleniyorlar onlardan?

Muhterem Arkadaşlar, partilerarası münasebetleri yatıştırıcı, uzlaştırıcı bir politika yoktur diyorlar. Biz elimizden gelen her gayreti sarfetmiş bulunuyoruz, bunların hiçbirisi hakiki mâkesini bulmamıştır, hiçbirisi ciddî ve samimî telâkki edilmemiştir.

Ciddî ve samimî bir zihniyet ve bir ruh mevcut olmadığı takdirde yapılan teşebbüs ve gayretlerin hiçbirisinin ciddî ve samimî bir mata bulmasına imkân yoktur. Eğer samimi mâkes bulmuş olsaydı işler buralara kadar gelmezdi.

Sabahtan akşama kadar sizi kötölemek işin, bizi kötölemek için ne derecelerde düşmanca neşriyat yapmakta oldukları, ne derecelere kadar tezvîr ve iftira yollarına sapmış olduklarını burada tadat ve tafsîl etmiyeceğim. Tafsiline girişmek istemem. Kore kararından başlamak suretiyle bu memlekette parçalayıcı cereyanları körüklemek

babında sarfettikleri gayretler dağlar kadar yekûn teşkil etti. Bundan haberleri yok mu? Haberleri olmak lâzımgelir. Partinin sevku idaresi uhdesinde olan bir parti başkanı olarak bunu propaganda yaptılar. Rakamların doğru olup olmadığını söylemek ve öğrenmekle mükelleftirler. Bir parti başkanı olmak haysiyetiyle yanlış, yalan rakamlara, tezzvir ve iftiraya istinadederek bir politikayı ve muhalefeti bu memlekette idame etmeye çalışmak vatanperverliğin kârı değildir. *(Soldan bravo sesleri)* Türkiye’de Devlet borçları, millî borçlar 1950’den bu yana bir milyara yükseldi diye iddia eden propagandacılar karşı, hakikaten böyle olup olmadığını sorma/k zahmetine katlanmazsa, Türkiye Devletin 127 ton altını mevcuttur, Merkez Bankasındadır, dediğimiz halde bunların bir teki dahi kalmamıştır diye sözcülerinin ve propagandacılarının sözlerinin doğru olup olmadığını tahkik etmek için her imkâna sahip oldukları halde tahkik ötmelerse ve buna benzer birçok riya, kin ve iftiranın bu memleketin sathına balçık gibi sıvandığını görürse ve bunların doğru olup olmadığını tahkik etmek istemezlerse, büyük altından, göz altından, bunlar birbirlerini yesinler, nakıs zaidi ifna eder sıfır kalır, bunlar ortadan gittikten sonra ben kalırım nikabı altında hâdiseleri böylesine mütalâa ederse, hakikaten bu memlekette demokrasiyi tesis etmek ve kökleştirmek çok zor olur arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Demokrasi eğer kolay bir rejim olsaydı kendileri yaparlardı. Ve bütün iddiaları, bütün dâvaları bu memlekette demokrasi kabili tesis değildir esasına istinadeder. Eğer öyle olmasaydı Anayasanın hükümlerini iptal etmek, memlekette başka parti kurdurmak ve tek parti tahakkümü altında uzun seneler memleketi bulundurmak için başka sebebi mucip mevcut değildir. Anacak ve ancak memleketin içtimai ve siyasi seviyesi bir demokratik nizamın kurulmasına müsait değildir esbabı mucibesi mazur gösterebilir. Bugünden ertesi güne bu esbabı mucibe tamamen ortadan kalktı ve uzun istihaleler geçirmiş memleketlerdekinden daha iyileri hürriyetin hattâ hududu nizamı tâyin edilmediği için hürriyetsizliklerin bu memlekette bir baştan hâkim olması taraftarı kesildiler, Çarşambadan Perşembeye. Tekrar ediyorum; bu memlekette demokrasiyi kurmak kolay olsaydı niçin teşebbüs etmediklerinin cevabını vermeleri icabederdi.

Şimdi Demokrat Parti hakikaten şerefli olduğu kadar çok müşkül bir dâvanın peşindedir. Bunu tahakkuk ettirmeye çalışmak hele bugünkü muhalefet karşısında, anlayışsız bir muhalefet karşısında, demokrasiyi tesise çalışmak, yağlanmış bir direğe tırmanan bir adamın altından paçalarını çekerek onu düşürmek gibi müşkül bir vaziyettir. Hal ve vaziyet böyle iken ve bu, yalnız bizim memlekette değil, bütün dünya memleketlerinde dahi bu kadar zor bir iş iken ve aynı meseleyi nefsinde tecrübe etmiş ve siyasi hayatının tek esbabı mucibesi bu iken bu şekilde insafsızca şaşırtmak ve şaşılatmaya çalışmak, bu memleketin hayrına bir hareket değildir arkadaşlar.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Bütün bunlara cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Muhterem Arkadaşlar, hâtıraları ihya etin ok lâzımdır. Hafızayı kaybetmemek lâzımdır. Hafızayı kaybeden insan tezatlarla ve çok hacil bir mevkie düşer.

Bakınız arkadaşlar, bir rejim içinde ebediyen iktidarda kalmanın tılsımı bulunmamıştır, diyorlar. Hakikaten böyledir. Zannediyorum ki biz İmim çok defa söyledik ve kendileri bizden duydular bunu. Demokrasi değişen hükümetler rejimidir. Bunu evvelâ bizden öğrendi. D.P. durulduğu zaman; bunlar ne acele ederler, travayyistler,

İngiltere’de partilerini kurduktan 90 sene sonra iktidara geldiler. Bunlar henüz bir yaşında, iki yaşında, üç yaşında çocuklardır; iktidara gelmek istiyorlar, bu ne biçim iş, iki yaşında bir çocuğun eline bir memleket teslim edilir mi vaveylası ile bu memleketin ufuklarını cınlatan kendileridir. *(Bravo sesleri alkışlar)* Biz muhalefette, kendileri iktidarda iken propagandalarının temelini bu teşkil etmiştir. Nereden nereye... Şimdi geçmiş karşıya, bizim ezelden ebede bildiğimiz hakikatları bizim yüzümüze söylemek suretiyle bir marifet icra ettikleri zehabındadırlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, insanlar düştükleri zaman vatandaşlar arasında göğüslerini gere gere gezmeleri lâzımdır. Hakikaten öyle olmak lâzımgelir. Fakat bu karşı tarafın demokrasi anlayışı ile mebsutan mütenasip bir keyfiyettir. Eğer sizin iktidarınız ve sizler demokrasiyi böyle anlamamış olsaydınız, göğsünü gere gere gezecek merdan belki az bulunabilirdi. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Hattâ Ankaralılar ve Türk milleti 1946’da Devlet Reisi seçilmiş olan İsmet İnönü’nün bu Meclisin arka kapısından binlerce muhafızın muhafazası altında çıktığını unutmamışlar *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* Eğer bugün göğsünü gere gere geziyorlarsa bu bizim demokrasi anlayışımızdandır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Gelir gelmez Af Kanununu çıkardık. Uluvvü cenap sahibisiniz. Demokrat Parti devri sabık yaratmayacağını namuskârane ve kemali hulûs ile ilân etmiş bir partidir. Ve öyle olmasaydı vaziyetin ne olabileceğini tahmin etmek güç olurdu. *(Soldan alkışlar)*

Hal böyle iken (mesuliyetlerinin hesaplarını vereceklerdir) demeleri hakikaten nabecadır. Hesabımızı her gün vermekteyiz. Şurada, şu anda efalimizin mesuliyetini vermekle meşgulüz. Açıklığın olmadığı ve matbuatın emirle idare edildiği ve bir telefonla gazetelerin kapatıldığı devirlere ait olan hesaplar görülmemiştir. Bu devrin hesapları ise her gün görülmektedir. Ve kendileri bu hesapları almak için vazife başındadırlar. Vazife başında olmak için her türlü teminata sahiptirler. Hesaplarımızı mı arzu ediyorlar. Bütçe Komisyonu, Meclis kürsüsü bir Kânunuevvelde başlamak üzere Şubat sonuna kadar, bir yıllık icraatımız; bir yıllık devirde neler yaptık? Önümüzdeki yıl neler yapacağız didik didik edebilirler. Orada tahkik edebilirler. Hesapları istedikleri gibi bulurlar ve görürler.

Bu millet hangi fiillerinin hesabına sahip olmuştur. 1946 nın hesabına mı, ondan evvelki devirlerin hesabına mı?

Ben onun yerinde olsam hesaptan bahsetmem arkadaşlar. *(Soldan sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, muhalefetin sözlerinden anladıklarımın cevabını ve anlamadıklarımın sebebini söylemek üzere huzurunuzu tekrar tasdi etmiş oluyorum. Mevzu biraz uzadı, fakat takdir edersiniz ki; bir hasbühalden ziyade, bir muhasebe vaziyetini almak istidadını gösteren böyle bir müzakerede Hükümet olarak Yüksek Heyetiniz karşısında müdafaamızı yapmak ve dayandığımız sebepleri ve mevcut hakikatleri gözleriniz önüne sermek bizim için bir vazifedir.

Muhalefet, şikâyetleri bahsinde, radyodan niçin bakanlar konuşmuş, niçin Başbakan sabahtan akşama kadar radyo başında oturur, memleketi tenvir edeceğim, dermiş ve niçin umumi bir müzakere açılmazmış ve niçin dış ticaret müvazenesindeki, tediye müvazenesindeki açıklar açık olarak ifade edilmezmiş, diyor.

Ben mâruzâtımı bu üç nokta üzerinde teksif edeyim.

Memlekette malî ve iktisadi vaziyet hakkında propaganda o derece ileri götürüldü ki, hakikaten dış ticaret muameleleri ve dış memleketlerle münasebetler üzerindeki faaliyet muzır bir hal aldı. Yalnız bununla kalmadı, vatandaşlarımızı endişelere şevketti. Eski tabiriyle söylemek lâzımgelirse hakikaten tahdişi ezhanı mucip bir hal aldı.

Bunu demokratik rejimin bir acayip anlayışından istifade ederek her hafta başında yurdun her tarafında yaptıkları seçim kampanyalarına benzer açık hava mitingleri ile memleketin dört bucağına yaydılar. Hükümet olarak tahdişi ezhanı mucip olan bu tahrikleri memlekette bertaraf etmek ve buna cevap verebilmek üzere kullanacağımız tek vasıta Devlet radyosuydu. Devlet radyosunu kullanmak suretiyle hakikaten memleketi kaygulandıran, malî ve iktisadi emniyete muzır tesirler yapmaya başlayan bu vaziyeti, şüpheli ve tereddütlü göstermek gayretlerini vuzuhla ortaya koyacağımız hakikatlarla bertaraf etmek vazifesi elbette Hükümete düşerdi. Biz ne yapacağımızı söyledik, yapacağız dâ. Bu memleketi başıboş, muzır, mühlik propagandaların şikâri yapmıyacağız. Haberleri olsun. Tekrar çıkıp da milli borçlar bir milyar arttı, 900 milyon dış ticaret borcumuz vardır, ondan sonra altınların hepsi gitti, ondan sonra şimdi aklıma gelmiyen bir sürü-burada okuyacak olursam kendileri de muztarıp olur; çünkü haberim yok diyor bucaktan, ocaktan nasıl haber alayım diyor-Söylenenleri ve propagandaları tekrarlıyacak olursam kendilerinin muztarıp olacağına eminim. Bütün bunları kürsüden sormak, cevap almak, B.M.M inde hesap görmek yollarından kaçınılacak olursa bu muzır propagandalarının şikâri yapmamak için Devlet vasıtası, Devlet malı olan radyoyu icra organı olarak, Hükümet olarak elbette kullanacağız. Yalan yanlış propagandalarını hududu millinin dışına atacak ve hakikatin aydınlığı altında eriteceğiz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Umumi müzakere açılmıyor, istizah yapılmıyor diyor.

Muhterem Arkadaşlar, bir Hükümet için kendilerinin de vaktinde, zamanında, o anda şimdi yakaladık; Meclise sormadan ilânı harb ettiler, bir istizah ile bunların tepesine binmek ve memlekette memleketi harbe götürüyorlar propagandasını yaymak suretiyle bu iktidarı berbat, perişan etmemizin zamanı gelmiştir, diye karar verdiklerini hatırlarız. Bu kararlarını tatbik etmek için istizah açtılar. Bunu açtıkları zaman en tehlikeli mevzu da bu memleketi idare eden muvaffak olup olmayacağı hakkında henüz kanaatlerin tebellür etmediği bir zamanda pervasız olarak bu istizahı kabul ettik. Bu istizanda her şey konuşuldu. Yüksek Meclis karar ve neticeye vardı. Bu ilânı harb değildir, denildi. Hakikaten harb ilânı Büyük Millet Meclisinin hakkıdır. Anayasada sarahaten yazılıdır. Şimdiye kadar Hükümet, hususiyle Demokrat Parti Hükümeti, demokratik prensiplere bağlı olan Hükümet, akli hayalinden Büyük Millet Meclisinin salâhiyetine tecavüz etmeyi geçirmez. Bunu bir defa, bin defa huzurunuzda ve dünya huzurunda söylemekten, eski tabiriyle kesbi şeref eylerim. *(Gülüşmeler)* Burada uzun boylu müzakeresini yaptık, beş saat mi on saat mi bilmiyorum. Büyük Meclis kanunların mânasının anlaşılmasında, mukteza tâyin mercii olan Yüksek Meclisimiz Hükümetin Anayasa hükümleri dairesinde hareket etmiş olduğunu tesbit etmiş olmasına rağmen üç buçuk sene sonra muhalefet lideri geliyor, ben o kanaatte değilim, niçin harb ilân ettiniz, Büyük Meclisten karar almadınız, diyor istizahın kendilerini tatmin edecek tarafı var mı? İstizahın kendilerini tatmin edecek tarafı olsaydı, istizah yapıp bittikten sonra

meselenin kapatılması lâzımgelirdi. Fakat hayır. Yarayı açtılar, sonra da fitili koydular, mütemadiyen işletiyorlar... *(Soldan Zaten kendisi yapacağım dedi sesleri, gürültüler)* Şimdi taraftar oluyorlar. İş olup bittikten sonra, zaferle neticelendikten sonra, hakikaten Türk Devletin şeref borcu, taahhüt borcu medeni cesaret tezahürü olarak memleketimiz nam ve hesabına bir şan ve şerefle, zaferle neticelendikten sonra bu neticeye iştirak etmek için pey sürmektedir ve biz, bunun aslına muhalif değiliz, demektir. Sizi temin ederim arkadaşlar; bu iş her hangi bir çıkmaza sapmış olsaydı siz bunu bu memleketim aleyhine yaptınız, aslına, esasına, şekline, usulüne de muhaliftik diye karşımıza çıkıp meseleleri kim bilir nerelere kadar götüreceklerdi. Bunda yüzde yüz mutmain olmanız lâzımgelir.

Şimdi iş olup bittikten sonra, Türk Milleti nam ve hesabına beynelmilel hayatta en yüksek şeref mevkii kazanıldıktan sonra bu kararın artık aleyhinde konuşulmasının gayrimümkün bir hale geldiği bir zamanda bu suretle konuşuyorlar. Ben hatırlarım, dedim ki, 4.500 vatandaşımızın, asker evlâdımızın tıpkı memleket sınırlarını müdafaa eder gibi müşterek emniyet dâvasının müdafileri olarak vazife görmeleri memleketin emniyetini muhil bir hareket olarak mı kabul ediyorsunuz?

Cevap: Eğer ordu bizim bıraktığımız zamanki kuvvetinde ise, kadroda ise 4500 erlik bir tugayın memleket dışına gönderilmiş olması memleketin emniyetine esaslı surette tesir icra edecek bir hâdisedir.

Bu söz, kendisinin sözleridir. Bu sözler işin esasına muhalif olduklarının delilidir. Yardım gönderelim, üzüm, incir gönderelim, sigara gönderelim diye gazetelerinin yazdıklarını unutuyorlar, işler olup bittikten sonra, eğer hafıza bir kere imha edilse ve bir kere imha edildikten sonra buraya gelinip istendiği gibi konuşulsa, bu mümkündür. Bizim de şikâyetimiz vardır. Doğru, eğri girilmiş bir badireye, kendi fehvalarınca, o badireye girdikten sonra memleketin dört bir tarafında bu işin propagandasını yapmak suretiyle milletin vahdetini bozmak, gayeyi geriye götürücü propagandalara girişmek revayı hak mıdır? Bunları havsala almamaktadır. Kore'de ölmekle şehit olunmayacağını, Kore'den kaçanların takibe mâruz kalmıyacaklarını köşe köşe, bucak bucak sathı vatana yayanları sizler de, millet de biliyor, hâdiselerin şahidisiniz. Bu propagandaları Demokrat Parti ve Demokrat Partinin siz milletvekilleri yapmış değilsiniz. Bunları yapanlar malûmdur.

Anlıyamadığım noktaya geleyim, Af Kanununu kendimiz için yapmışız. *(Gülmeler)* Hakikaten hepinizi haklı olarak güldürecek naşinide bir cümle sarfettiler. Ben bunun mânasını anlayamadım. Lütfen teşrif ederler, biz ne maksatla kendimiz için çıkarıldığı iddiasının izahını ve sebeplerini ağızdan dinlemek isteriz. Biz iktidara geldiğimiz zaman mucibi af hareketlerimiz mi vardı ki, acaba kendimiz için af kanunu çıkardık? Bu, izanı beşerle istihza etmek demektir. Ben Sayın İsmet İnönü'nün bu hale düşeceğini zannetmezdim. Hakikaten hâdiselerle zorlandığı için böyle sık sık kürsüye gelip irticalen konuşmasının bâzı gûna muziplikleri şeklinde tecelli edip neticeler verdiğini tahmin etmek güç olmaz. Fakat ne de olsa bu derece izanı beşerle istihzaya gidebilecek bir cümle sarfetmiş olmasını hakikaten yerinde olarak istiğrap etmek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, biz, hiçbir tereddüde, en küçük bir şüpheyeye mahal kalmasın diye Af Kanununu neşrettik, neden? Sebebi şudur:

İntihabı kaybettikten sonra, muhalefet partisi, biz emniyettemiyiz, dediler. Ben, paşam bu ne biçim sözdür? Elbette emniyettesiniz, dedim, bu hususta en küçük şüphe kalmasın içinizde dedim.

Buna cevap var mı idi, yok mu idi. Kendileri sebep mevcut olduğu takdirinde bulunmuşlar. Takdir bizim, siz de rayegân görürsünüz. Buna rağmen Demokrat Parti bir devri sabık yaratmayacağım dedi. Tarihten aldığı tecrübelerin ve içinde bulunduğu hâdiselerin bir neticesi olmak üzere vaz'etmiş olduğu prensibi tahakkuk ettirmek içindir ki, Af Kanununu çıkardık. Mazinin hesapları ile uğraşmak istemedik. Af Kanunu işte bunun için yapıldı. Yoksa bizim affettirecek suçumuz yoktu. Ve Af Kanununu kendi suçlarının affını temin etmek için çıkarmış değiliz. Buna tavşanlar ve kuzular güler.

Muhterem Arkadaşlarım, dış tediye muvazenesinde müşkülât vardır; dış tediyelerimizde müşkülât vardır. Bu müşkülâtımızın olmadığını hiçbir zaman iddia etmiş değiliz. Fakat bu müşkülâtı Hükümet tedbirleri alarak bertaraf etmeye çalışmaktayız. Bu noktada, memlekette, hiçbir yerde bir zarara ve iflâsa gidilmesi mutasavver değildir; büyük, içinden çıkılmaz bir buhrana gidilmesi asla mevzuubahis değildir; Kendilerinin de söylediği gibi, uzaktan, yakından dış tediye müşkülâtı olmayan memleketler yoktur. O memleketlerden birisi de Türkiye'dir.

Dış tediye müşküllerimiz vardır, Bu müşkülleri bir hamlede ortadan kaldırmak da mümkündür. Fakat kendi zamanlarındaki gibi memleketin on, yirmi sene tamamiyle yerinde sayması politikasını takibetmek, bu kısırlaştırıcı politikanın peşinde olmak şartıyla... Sizin Hükümetiniz ve siz böyle bir politikayı reddedip memleket hudutları dışına atmış bulunuyorsunuz. Biz çimento fabrikası yapmayacağız dersek, şu envestismanları yapmayacağız dersek, memleket için şu hayırlı işleri yapmaktan sarfı nazar ediyoruz dersek ve nihayet sattığımız mal kadar hattâ onun aşağısında bir takabbuz politikası içinde mal getireceğiz diyecek olursak bu memlekette tediye muvazenesini temin etmekten kolay bir iş yoktur. Bu cehlin, rehabetin, ileri görmeyişin neticesi olur ve bu memleket böyle bir politikanın zararlarını çekti. Onun için bir arpa boyu kadar ileri gidemedik. 3,5 senede görülen muntazam inkişafların sırrı buradadır. *(Bravo sesleri)* Elbette ve elbette onların iktisadi görüşü, bizim iktisadi görüşümüz arasında o kadar esaslı farklar vardır ki, bu tenkidi yaparken onların yıkıcı sözlerini bimuhaba söylerken, hattâ harice buğday sattığımızı müşkülleştirirken ve daha doğrusu satış için kolaylık temin etmek üzere bir anlaşma istihsalini gayrimümkün kılarlarken evvelâ, bu memleketin menfaatlerinin ne suretle haleldar olduğunu bir nebze düşünmeleri lâzımdır. Bu memleketin menfaatleri etine, kemiğine bir itiyat halini alması lâzımgelirken, kendini memleket menfaatleri kaygısından ve kaydından tamamen münezzeh addederek, ağzına geldiği gibi yıkıcı propagandayı bimuhaba ve biperva memleketin her tarafına yaymak ve saçmak hakikaten tecviz edemeyeceğimiz bir keyfiyettir.

Şurasını da söyleyeyim ki: Bir memleket yalnız kanunların hükümleri, hudutlarıyla idare edilmez. Bir cemiyetin kanunları yanında o cemiyetin telâkkileri de hâkimdir.

Binaenaleyh, şayet memleket menfaati gibi siyasette çalışanların en yüksek mizan ve miyar olarak elde tutmaları lâzımgelen kanun esaslarını hulfederek istediğim gibi hareket ederim diyerek kanunları ayaklar altına almaları halinde, kanun hükümlerinin, disiplinin hâkim olmayarak memleket menfaatlerinin ayaklar altına alındığı takdirde,

kanun hükümlerinin her zamankinden daha fazla işler olması ve vazife görmesi lâzımdır. Bu hakikati kendisinden benden çok daha iyi bilmesi lâzımgelir. Bir muhalefet partisi ki, iktidar olarak 25 sene bu memleketi idare etmiştir, kayıtsız şartsız idare etmiştir, memleket idaresinin müşkülâtını herkesten iyi anlamıştır. O kadar iyi anlamıştır ki, küçücük bir muhalefet olsa memlekette vazife görmenin o sesin susturulmasına bağlı olduğu kanaati ile o itiraz sesini durdurmuşlardır. Ondan sonra geniş bir hürriyet havası içine girilmiş ve o kadar ki, küfür, propaganda; harb halinde olsak dahi en yıkıcı, en tehlikeli propaganda komünistlerin yıkıcı metotları ve en naşınında örnekleri dahi mubah görülmüştür. Böyle bir vaziyete girildiği takdirde tedbir almak lüzum ve hakikati ortaya çıkar arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlarım, geçen seneye nazaran arzedeceğim bütçede tetkik edeceksiniz, bugün dış tediyeledi müşkülâtımızı yüzde elli hafifletmiş bulunuyoruz. Ama yaygara bu yaz koparıldı. Emin olun Demokrat Partiye mensup milletvekilleri, ellerinden her türlü taarruz ve hücum silâhını almış bulunuyoruz. Elllerinde tek kalan menfi propaganda, yıkıcı propaganda ve bunu besliyen gıdalandıran tezvîr ve iftiradır. *(Soldan alkışlar)*

Bir tarafta malî ve iktisadi buhran var diyorlar, malî ve iktisadi buhran varmış.. Türlü milletlere türlü çeşit borçlarımız varmış.. Bu borçlar ödenemezmiş.. Bu propaganda yapılmakta, burada bu borçlar ödenmezse türlü çeşit propagandalarla bu millet harekete gelmiş olursa o zaman tek kurtarıcı bir çare var: Memleketin haysiyet, malî, iktisadi haysiyetini kurtaracak tek teşekkül muhalefettir. Evet borcumuz var, memleket yıkıntı halinde avazesi bunun içinmiş.. *(Gülüşmeler)* Arkadaşlarım, bu mantığa gülersiniz, izan sahipleri güler. Ben İsmet İnönü'nün çok mantıkla konuşmasını temenni ederdim. Bu memleketin muhalefet partisi ve muhalefet liderliği vazifesini üzerinde tutanın melekâtının daha kuvvetli olması, melekâtının daha iyi bir ruha sahip olmasını temenni ederdim. Yoksa hakikaten bu sözler melekâtının selâmetle kullanmadığının en açık delilini teşkil ediyor.

Malî ve iktisadi buhran varmış, türlü milletlere, türlü borçlarımız varmış, bunlar için boğaz sıkıyorlarmış, gırtlak sıkıyorlarmış.

Muhterem Arkadaşlar, vaziyet katiyen böyle değildir. Bizim yüz milyonları, milyarları bulan envestismanlarımız vardır. Bunlara dışardan, bütün memleketlerden en meşhur firmalar 6 sene, 7 sene, 10 sene, 12 sene vâdeler teklif etmek suretiyle münakaşalarımıza iştirak etmektedirler.

Neler söylemediler. Çimento, şeker fabrikaları; bunlar seçim fabrikaları dediler. Bunların bir kısmının ihalesi yapıldı, bir kısmını da 20 gün sonra ihale ediyoruz. Haftaya Tunçbilek'i ihale ediyoruz, 60 milyon. Arkasından azot sanayii, 70 milyon. Ondan sonra Mersin limanı, 20 milyon. Bunların da ihaleleri yapılacaktır. Bunlar seçim fabrikaları değildir.

Vaktiyle Devlet bütün gücünü toplıyarak beş senede bir dokuma fabrikası yaptığı zaman yumurta yumurtlamış tavuk gibi on beş sene onun övünme avazeleriyle geçinirlerdi. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Hakikaten havsalasızdırlar. Çünkü anlayamazlar. Onların bütün iktisadi bilgileri Devlet bütçesinden ayıracakları üç beş milyon lira ile üç beş senede bir şurada burada bir iki fabrika yapmaktan ibarettir.

Kurduğumuz fabrikalar rahat ve serbest çalışmaya kavuştuktan sonra ne feyyaz bir kudret olarak memleketi en kısa bir zamanda refaha kavuşturacağını, anlıyamamışlardır. Sakin politikalarının sırrı işte bu temelde yatmaktadır. *(Soldan alkışlar)*

Demokrat Parti memleketin geriliği ve iktisadi perişanlık hususundaki kaderini yenmesini ve onun kalkınma dâvasının düğümünü çözmesinin sırrını keşfetmiş bir partidir. Sizler, sevgili Demokrat Parti milletvekili arkadaşlarım, bunu temin etmekle hakikaten iftihar edebilirsiniz. Memleketimiz yerilerek, iktisadi buhran vardır, malî buhran vardır diye teşhir edilecek halde değildir. En övünülecek, en iftihar edilecek bir manzaranın içindedir. Ve bunu bütün vatandaşlarımız idrak etmektedirler.

Böyle olmasaydı bu tezahür olmazdı, böyle olmasaydı bu işler görülmezdi, bu işler yapılmazdı. Demişler ki, balık mı ben, ben mi balık olaydım. Bütün bunlar memleketin milletin gözü önünde cereyan etmektedir. Memlekette iktisadi buhran vardır, memlekette malî buhran vardır, memleketin dış ticaret açığı bir milyardır, Hazine de tek altın kalmamıştır, şu kadar altını harap etmişlerdir... Bunların hepsi yalandır. 210 ton olan altını 127 tona ininceye kadar kendileri yediler. Eğer yemek bahis mevzuu ise, eğer bu bir suç ve bir kusur ise...

Ondan başka şu kadar yüz milyon liralık dövizi, harb senelerinin felâketinden arta kalan, madde tedariki imkânsızlığından arta kalan dövizleri kendileri sarfı helak ettiler. Bunun ancak yüzde 42 si envestisman olarak memlekete gelmiştir. Memleket ithalâtı kompozisyonunun 70-72 si envestisman maddesidir. Memlekette süratli şekilde iktisadi cihaz tamamlanmaktadır. Bunun bir değil, bin bir delili mevcuttu. Bunların dedikleri sadece üç sene içinde memlekette 1950'ye nazaran fazla olarak istihlâk edilen akaryakıtın tefadülüne tekabül eder neyi konuşuyor?

Bugün bütün memlekette mevcut olan motorlu vasıtalar yalnız tek başına İstanbul Belediyesinde mukayyet olan, onlarınki kadardır.

Elbette memleketin dış tediyeleleri nezaket kesbetmiştir. Çünkü medeni seviye yükselmiştir, medeni milletlerin yaşama seviyesine yaklaşmıştır memleket. Vatandaşın yediği et iki misline çıkmıştır, kullandığı kumaş iki misline çıkmıştır, motorlu vasıtalar dört misline çıkmıştır. Medeni gayeler yolundayız, kim demiş Hükümet rehavete düşmüş?. Hükümet ilerleme yolunda her gün tedbirler alma kararındadır. Rehavet yoluna giden Hükümet yoktur arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, Hariciye Vekili arkadaşım bir nebze izah etti. Yine ezhanı teşviş istidadındaki sözleri mutlaka cevaplamamak lâzımgelir. Dış politikada ve iç politikada Büyük Millet Meclisi ile beraber çalışmadığımız kanaatinde değiliz. Hata olabilir, hata insanlar içindir. Hata yapmıyacağım demek insanı, heyet, teşekkül ve hükümetleri atalete, hareketsizliğe mahkûm eder. Dış politikada, iç politikada Hükümet olarak Büyük Millet Meclisi ile beraber hareket etmekteyiz. Hata gösterdiğimiz noktalar olursa müdahaleniz derhal vukua gelebilir ve vaziyet düzelebilir. Ama onların hâkim olduğu devirde bunlar gayrimümkündü. Biz Büyük Millet Meclisiyle daima beraber olduğumuz kanaatindeyiz. Hiçbir gizli şeyimiz yoktur. O buyurduklarını işte Monte-Karlo radyosundan öğreniyorlar ve muhalefet istediği gibi Mecliste sual takriri verir, istediği gibi yazar. Hattâ bunca sene Devlet Reisliği etmiş ve memleketin birinci derecede mesul adamı olarak vazife görmüş olduğu için belki genç iktidarı feramuş edip, tenezzül edip, adamlarını göndermek veya kendisi müracaatta bulunmak suretiyle

şu noktada hatalısınız, şurada ne oldu, bu işte ne var demek tenezzülünde bulunabilirdi, memleket sevgisi bunu telkin ederdi. Bunca sene mesuliyet altında bulunmak elbette bu vazifeyi kendisine yüklerdi. Bir millet bir insana memleketi ivazsız, mukabilinde bir şey beklemeden teslim etmez. Bunca sene tek başına hâkim olmanın, en yüksek merteye olan Devlet vazifesinin kendisine tevdi edilmiş olmasının bu memleket hayrına olarak kendi omuzlarına vecibeler tahmil etmesi lâzımgelirdi. Bu vecibelerin neticesi olarak şayet bir kibir; nahvet mevzuu olsaydı dahi bu kibir ve nahveti kırarak iktidarı ikaz etmek elbette kendisi için medarı iftihar bir hareket olurdu. Ama yok; ne beklerler aman biz işin içinden çıkamadık, teşrif et İnönü. Bunu mu beklerler? Hayır arkadaşlar.⁴⁹ (Alkışlar)

⁴⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 25 Birleşim 6, Sayfa 314-320, 325-329*

20 Kasım 1953 Cuma**Ordu Mebusu Atıf Topaloğlu'nun, Ankara Radyosunun 28.10.1953 Çarşamba Günü Saat 13'deki ve 31.10.1953 Cumartesi Günü Saat 19'daki Haberler Servisinde Yaptığı Neşriyata Dair Sözlü Sorusuna Cevabı**

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) — Gören Allah için söylesin.

Sonra arkadaşlar, Sayın Yardımcı dediler ki, grup intihabı Anadolu Ajansına gruptan verildi, kendileri de verselerdi onlarınki de neşredilirdi. Muhalefet, iktidar, ben bu Meclisi bir kül olarak mütalâa ederim. Aynı günde muhalefet grubunun da toplantısı vardı. Eğer bu memlekette parlâmentonun iç bünyesinin faaliyeti millete anlatılmak isteniyorsa muhalefetin o günkü toplantısında yapmış oldukları seçimlerin de bildirilmesi demokrasi icaplarından idi. Bu vazife doğrudan doğruya Başkanlık Divanına ait bir vazife idi, onun yapması lâzımdı. Binaenaleyh bu da, her zaman olduğu gibi radyonun, bir tarafın fikirlerini yaymak, bir tarafın münakaşalarını nakletmek için öteden beri emirle çalıştığım, işlediğini gösterecek bir delildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Atıf Topaloğlu arkadaşımızın sözlerini zevkle dinledim. Buna öğüt teşkil edecek mahiyette söylediği sözler için teşekkür ederim. (*Gülüsmeler*) Bu teşekkür ederken aynı zamanda kendisine, öğütlerine bizzat kendisinin ve partisinin her şeyden ve herkesten evvel riayet etmesi vecibesini de hatırlamak isterim.

Sevgili arkadaşım, eğer benim Mersin ve Adana'da söylediğim nutkun okunması hakikaten Cumhuriyet Bayramının ilânı zamanına rastlamışsa güzel bir şey olmadığını ifade ederim. (*Bravo sesleri*) Kendileri bu noktada kalsalardı, ben de bu kadarla iktifa edecektim. Fakat durmadılar devam ettiler. Ben de gittikleri yolda yürüyeyim. (*Bravo sesleri, devam devam sesleri*)

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Devam, devam, memnun oluruz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sevgili Arkadaşlarım Hakikaten nutkun bayramın açılması sırasında, bir suitesadüfle, o mübarek günde okunacağını bilmiş olsaydım, nutkun o saatte okunması için emir verirdim.

Şimdi, böyle bir mübarek ve kutsi bir günde bir kavga nutkunun neşredilmesinin mahzurumu haklı olarak belirten arkadaşımın bu sözlerinin dayandığı duygulara dayanarak bendeniz de, niçin ölçüyü tek taraflı olarak kullandıklarını, niçin kendi gazetelerinde, neşir vasıtalarında, imkânları olan sahalarda böyle mübarek günlerin kutsiyetine ve Meclisin kül olarak mütalâa edilmesi lâzımgeleceği faraziyelerine zamanında ve icabında riayet etmediği hususuna işaret etmek isterim. Eski zamanlara ait değil, daha yakın, dün bahsettiler, aynı bayram günlerinde. Uzakta çıkan bir gazetede değil, burada, Başkentte çıkan gazetede, kendilerinin biricik debdebeli neşir vasıtası alan Ulus Gazetesinde Atatürk'ü mezara koyduğumuz gün çıkan başmakalesini lütfen bir kerecik okumalarını rica ederim. (*Bravo sesleri*) O gün Atatürk'ün mübarek naşının arkasından bütün milletin hakikaten birleştiği o muazzam ve kutsi günde D.P. lileri tutan efkârı umumiyei hakikaten ruh derinliklerinden vuracak tarzda bir neşir yapmalarında, aynı ölçüyü kullanmış olsalardı, Atıf Topaloğlu arkadaşım, beni rencide eden bu neşriyat için ben böyle bir sual takriri verdim, cevabını aldığım zaman ve sizin gazetenizde böyle

bir neşriyat vardır, derlerse ben ne yaparım diye partisinden hesap sormalı idi. Bize verdiği soruyu evvelâ kendi partisine vermek icabederdi. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem arkadaşım, hiçbir zaman Atıf Topaloğlu'nun burada konuştuğu sözlerin Demokrat Partinin vicdanında makes bulmamak gibi bir vaziyete düşmesi, bizim yaptığımız her hamle, samimiyete doğru aynı vatanın, aynı yurdun evlâdı olması icaplarına uymak için yaptığımız bütün hamlelere karşı lâıkiyle onların vicdanında makes bulmadığını bir kere daha huzurunuzda hatırlatmak isterim.

Muhterem Arkadaşlar, iktidara geldiğimiz günden beri Başvekil olarak Hükümeti temsil etmekteyim. Şahsım kendilerince ne kadar sevilmez olursa olsun işgal ettiğim mevki hepinizin mevkiidir. Hükümet yalnız Demokrat Partinin değil, Hükümet aynı zamanda muhalefet Partisinin Hükümetidir. Bir Başvekil sıfatıyla bir sürü merasimde, bir sürü ecnebilerle temaslarda bulundum, resmî vazifem icabı püblik huzuruna çıktığım birçok hâdiseler olmuştur, gazeteleri bir tek defa olsun beni Hükümet Reisi olarak göstermek lütuf ve atıfetini göstermişler midir? *(Soldan asla sesleri)*

Arkadaşlarım, burada partilerin arasındaki münasebetin derecesine göre konuşmak lâzımdır, öğüt, nazariye mücerret olarak serdedilemez. Ne ekersen onu biçersen, poyraz eken fırtına biçer.

Biz burada vicdanlı insanlar olarak vaziyeti apaçık konuşmak mecburiyetindeyiz. Vukua getirilen vakalardan hiç haberimiz yokmuş gibi, olanlardan haberimiz yokmuş gibi, sanki bu memlekette muhalefet partisi iktidar partisine karşı en düşmanca bir mücadele ilân etmemiş gibi, tam demokrat memleketlerde hâkim olması, hattâ binnazariye hâkim olması icabeden esaslar şunlardır, bunlara burada Demokrat Parti iktidarı acaba niçin riayet etmiyor, diyorlar.

Arkadaşlar, hâdisse böyle değildir. Böyle bir sözün insana uykusundan uyanmak ihtiarını yapması lâzımgelir. Bir kere daha izah edeyim: Bu memlekette millî tesanüdü bozmamak uğrunda milletvekillerinin icabettirdiği tesanüt ve arkadaşlık dairesinde hareket etmek üzere muhalefet ve iktidar partilerinin birbirlerine karşı göstermeleri icabeden tesamuhun bütün gereklerini yerine getirmek hususunda bir adım atarlarsa biz iki adım atarız. Ve fakat bizim yaptığımız bütün bu gayretler, icraatımız, za'fımıza hamledildiği için bundan sonra bizden bir tek adım beklemesinler. *(Soldan sürekli alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Atıf Topaloğlu.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Muhterem Arkadaşlarım, kendisine güvenen bir iktidar, icraatına güvenen bir Başbakan hiçbir zaman başkasının münakaşasından veya başkasının kendisini tenkid etmesinden çekinmemelidir. *(Çekindiği yok sesleri)*

Sayın Başbakanın bence bir sözü hakikaten çok yerindedir: "Eğer, millî vahdetin temsil edildiği gün benim nutkumu radyoda tekrar edileceğinin farkında olsaydım, mâni olurum" dediler. Takdir ediyorum bâzı üzüntülerine hakikaten ben de iştirak ederim.

Eğer Atatürk'ün nâşının nakledildiği gün Ulus'un baş makalesinde o günün millî matemini sarsacak her hangi bir yazı yazılmışsa ben de yine beraber olarak teessürlerine iştirak ederim. *(Kendi gazeteniz değil mi? sesleri)* Ama Sayın Başbakanın bu fikrine iştirak ettiğimi söylerken; Zafer Gazetesinin de kontrol altına alınmasını hatırlatırım. O günkü Zafer Gazetesindeki yazıların tetkik edilmesinden, karşılaştırılmasından bir hakikat çıkacağına eminim.

Sayın Başbakan, birçok yerlerde konuştuğunu, beyanatta bulunduğunu fakat bunların Ulus Gazetesinde çıkmadığını beyan buyurdular. Ulus gazetesi kendilerinin birçok hareketlerini, nereye gitmişse hepsini yazıyor. Hattâ, C.H.P. ne toptan bir surette tecavüz edilen Adana ve Mersin nutkunun da tamamını almıştır. *(Soldan gülüşmeler)*

Binaenaleyh Sayın Başbakanın, demin de arzettiğin gibi, bir sözüne ehemmiyet vererek kendisine teşekkür ediyorum. Millî günlerde parti mücadeleleri safhalarını milletin her gün dinlediği radyodan verdirmeyeceğinin teminatı olarak kabul ediyor, kürsüden iniyorum.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Atıf Topaloğlu arkadaşımın son sözünden başlayayım. Ben burada üzüntü izhar ettim; yani millî bayram gününde bir kavga nutkunun radyodan neşredilmiş olmasından dolayı üzüntümü. Fakat bundan dolayı ben Başvekilden gelecek yıllar için de teminat isterim demesi hakikaten yersiz gibi gelir. Benim bu sözümde teminatın mündemiç olduğu mânası çıkar. Bunu bir suitesadüf eseri telâkki ederek bir üzüntü ifade ettim. Şüphesiz bunu tekrar etmek mevkiinde olduğu takdirde elbette tekrar etmez. Fakat arkadaşım mutlaka sorunun bir netice muhkemeye müncer olduğunu ispat etmek için olacak ki, teminatı kaviye altına aldığı, sağlama bağladığı gibi zahirî bir gösteriş temin etmiş olacak.

FERİD MELEN (Van) — Ya Başvekil olamazsan..

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Sen olacaksın. *(Gürültüler)*

ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Ulus Gazetesi resmimi yapmış yapmamış ne gam.. Üç buçuk sene içinde bir dakika için dahi üzerinde durduğum bir mesele değildir. Benim üzüntüm başka taraftadır. Ecnebilerin bunu âdeta bir fiilî Hükümet addetmelerini, onun iş başında bulunduğunu düşünmelerini istemem. Bir kısım vatandaşlar Hükümetimizi Hükümet olarak tanımamakta bir fiilî Hükümet olarak zorla kabul etmekte oldukları mânasını işrap etmek yolunu tutmaktadır. Bunu kendileri gayet iyi bilirler. Ben kim olursam olayım Demokrat Parti Başvekilliği mevkiini izhar ettiğim ve Başvekil mevkiine şerefle, hakkıyla seçildiğim ve büyük ekseriyetin reyini izhar ettiğim müddetçe beni Başvekil olarak tanımak mecburiyetindedirler. Gazetenize ne gam? Bir vatandaş olarak haklarıma hürmet etmek şöyle dursun, sabahtan akşama, akşamdan sabaha, günde yüz defa ismim tezyif edilmektedir. Hakikatları itiraf etmeden bir ceride tarafından bu suretle hareket edilmesi benim için hattâ şeref teşkil eder.

Şimdi arkadaşlar; yalnız matem günü o makaleyi yazmakla kalmıyor. Kendilerine tetkika medar olsun diye söylüyorum: Ertesi gün de bir makale yazılıyor ve “Siz demokrat Parti iktidarı büyük Ölünün arkasından nasıl gittiniz” deniyor. Muhterem Arkadaşlar, ne yapmalı idik? Biz büyük ölüyü, Türk Milletinin en aziz evlâdını, en muazzez gocuğunu vicdanımızda tapınarak takibettik. O, ne Halk Partili, ne Demokrat Partilidir, ne falandır, ne filândır. O, Türk Milletinin müşterek ve muazzez bir malıdır, ne bizim malımızdır, ne onların malıdır. Bu tahrikçi insanlar bu muazzez ölüyü toprağa verdiğimizizin ertesi gün kaleme sarılıyorlar ve böyle yazılar yazıyorlar.

O, Ulus gazetesi neler yazmıyor ki? 1950 senesinde çıkan bir makalesinde, okusunlar diye Söylüyorum, Halk Partisi devrini ikiye ayırıyor. Atatürk devri, İsmet İnönü devri

Halk Partisinin intihaplarda kaybetmesi sebebi olarak da Atatürk devrini gösteriyorlar ve Atatürk devrini tasvir ederken, o devir idamlar devri idi, keyfi idare devri idi, İstiklâl mahkemeleri devri idi, o en kötü bir devir idi diyor, işte bugün Halk Partisi iktidarı kaybetmişse o devrin kötü idaresi yüzünden kaybetmiştir diyor. 1950 iktidarını kaybettikten sonraki Ulus gazetesinin yazdığı yazıları ibretle okusunlar.

Ondan sonra İsmet Paşa devri, devri dilâra devri açıldı; devri İsmet Atatürk ne Halk Partisindir, ne kimsenin. O, bütün milletin medarı iftiharıdır arkadaşlar.

Ulus gazetesi onların iktidarlarını işte bu şekilde ikiye ayırıyor. Ve onlardan birisi İsmet devri, diğeri de Atatürk devri diyor. Okusunlar, hiç olmazsa, o imzayı bugün dahi o sayfanın sütununu tezyin eder tarzda faaliyette bulunmaktan menetsinler. Muhterem Arkadaşlar, ölçüleri budur. Vicdanlarımızı hiçbir yere değil, partilerimize de kiralamıyalım. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Muhterem Arkadaşlar, Mersin ve Adana'da söylediğim nutka gelince: Halk Partilileri, toptan şahsiyeti anâneviye olarak, hiçbir zaman itham etmiş değilim. Yine onların huzuru mâneviyesinde söylüyorum. Bunun içinde bir avuç insan ihtiraslarına kapılarak bu partiyi kötü yola götürmektedir.

Hakikaten tekrar ediyorum. İyi yolda değiliz. Zafer gazetesini kontrol edin, diyorlar. Zafer gazetesinin sözlerini kontrol edelim ama elbadi azlem, gelecekleri varsa görecekları de vardır. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Sayın Başbakan hakikaten bâzan çok güzel vaitler demiyorum, güzel şeylerden bahsediyorlar. Ondan sonra asabileşiyorlar, “Gelecekleri varsa, görecekları de var” diyorlar. Kim gelecek, kim görececek arkadaşlar? Bu memlekette nizam var, hukuk var. Gelse de kimse bir şey göremez. Bugün iktidarda olmanın temin ettiği bâzı avantajlarla muhalifleri susturmak yoluna gidebileceklerini sanıyorlarsa aldanyorlar. Bunlar boş lâflar... *(Soldan gürültüler)* Bir Başbakandan biz böyle lâflar dinlemek istemiyoruz. Türk milleti vardır ve onu temsil eden Büyük Millet Meclisi vardır. Hiç kimse ne geleceğinden ve ne de Başbakanın getireceğinden korkmuyor.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Meclise dil uzattın Topaloğlu, fasittir dedin, bu Meclise hakaret ettin, ama 300 mil uzakta...

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) — Şahsi müdahalelerden bir şey çıkmaz. Ben bu Meclisin haysiyet ve vekarını senden çok iyi bilirim Kavrak...

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Teşekkür ederim.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) — Bu Meclisin yalnız memleketi temsil ettiğini de senden çok iyi bilirim Kavrakoğlu. Büyük Millet Meclisine tecavüz etmiş diye söylenemez. Zabıtlara söylüyorum, bulunsun. Uydurma, yalan söyleme. *(Önümüzdeki günler ispat edecek, sesleri)*

Rica ederim... Büyük Millet Meclisini karalama, onun şerefini hassasiyetle korumaya her vicdan borçludur. *(Zabıtları getirelim, sesleri)*

Bizini mevzuumuz nerede idi, nereye gitti. Ulus Gazetesine.

Ben millî bir günde radyonun yaptığı partizan neşriyattan vicdanların rahatsız olduğunu söyledim Sayın Başbakan! Ondan sonra Ulus meselesi Ulus ve Zafer benim sorumun dışındadır. *(Soldan ders veriyorsun sesleri)* Canım böyle müdahale etmeyin. Ders de verilir. *(Gülüşmeler)*

BAŞKAN — Devam edin efendim.

ATIF TOPALOĞLU (Devamla) — Dinlemesini bileceksin, söylemesini bileceksin, bu rejim böyle inkişaf edecektir. (*Allah, Allah sesleri*) Başka çare yoktur. Halk Partisini toptan elbette itham edemezler. Hattâ Başbakanı daha birçok waitlerde bulunmaya davet ediyorum.

Arkadaşlar, bu memlekette hakikaten başka partilere tecavüz edilmek, diğer partiler hakkında kongrelerinde uluorta söz söylemek geleneğini maalesef Adnan Bey tesis etmiştir. Bu kötü yolu Adnan Beyin kapatması lâzımdır. (*Soldan gürültüler*)

Mukabele olarak arz ediyorum, biz de Demokrat Partiyi hiçbir zaman toptan itham ediyor değiliz, fakat elbette Demokrat Parti içerisinde, onu sevk mesuliyetinde bulunanlardan 3-5 tane müfrit vardır. (*Soldan sizdekiler gibi değil sesleri, gürültüler*)

Binaenaleyh her hangi bir maksadı mahsusla sorumuzu huzurunuzda, kürsüye getirmiş değiliz. Yalnız, bu memlekette millî bir bayram günümüzde vicdanlarımızı rahatsız eden bir hâdiseyi Başbakanın ağzından dinlemek istedik, Başbakan da izah etmişlerdir. Bundan sonrası için kendisinden bir wait de beklemiyoruz arkadaşlar. Yalnız onun sözüne karşı cevap veriyorum, bir radyonun, bütün milletin malı olan bir radyonun bir bayram günümüzde Demokrat Partinin reklâmını yapmasının, kanun ve nizam huzurunda suç olduğunu ifade ediyorum. Yapamaz arkadaşlar, yapamaz.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, millî bayram gününde radyoda bir nutkun söylenmesi, meselesi artık mahut mesele diye konuşulacak hale geldi, Ama hâlâ devam etmektedir. Arkadaşım demektedir ki, böyle bir nutkun intişar etmiş olması kanun ve nizam nazarında elbette suçtur. Kanun ve nizam nazarında suç olarak bir hareketin cezasız kalması imkânı mevcut değildir. Fakat hemen söyliyeyim ki; kendisi belki daha acemidir, belki kanun ve nizamla uzun boylu meşgul olması vâki değildir; bu kanun ve nizam nazarında bir suç değildir. Sureti katiyede arz edeyim ki, bu lâfların ne çeşitleri denirse densin, şu densin bu densin ve ondan sonra da büyük büyük lâflar etsinler, sureti katiyede kanun ve nizam nazarında bir suç değildir diyorlar. Arkadaşım lütfen bunu bir kere hukukçulara sorsunlar.

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Ne lüzum var, buna aklü izan kâfi gelir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi kim kime ne gösterecek? Tuttuğumuz yol iyi değildir diye bir yer gösterilemez. Bu, çarpışa çarpışa nihayet bir yerde bir kayaya çarpar ve katastrof olur. Diyorlar ki, bu yoldan hazer edelim. Biz bu yola, kötüye gittiği için değil, fakat daha çok iyi yollar mevcut olduğu için, bu iyi yollarda yürümek memleket için çok daha iyi olduğu için teşebbüsü ele aldık. Fakat bir hüsrana uğramamak için dedim ki bunların hiç biri mâkes bulmadı ve hattâ aksine olarak bize yapılan hücumlar daha da teşdit edildi. Şunlara biraz daha yüklenip şunları çokertelim dendi.

Elbette bunlar karşısında bir Başbakan olarak, bir Hükümet Reisi olarak, Büyük Millet Meclisi huzuruna çıktığım zaman hâdiseyi ifade ve izah ederek bu durumun sebebinin bizden değil kendilerinden gelmekte olduğunu söyledim. Bu kötü yolda yürümenin müteşebbislerine o takdirde erbabı izan dememek elbette yerinde olur. Hâdisi böyle değildir. Ben kendilerine meydan okumak gibi bir vaziyete gitmedim.

Sonra, diyorlar ki, Hükümet var, Büyük Millet Meclisi var. Hayır arkadaşlar, asıl Hükümeti Hükümet yapan, Büyük Millet Meclisini Büyük Millet Meclisi yapan ve bu memlekette vatandaş hak ve hürriyetlerine yer veren, sizin bu memlekette tesis etmekte olduğunuz rejim var, ona güvenerek konuşmaktadır bu zat. Yoksa bunların hiçbirisini 1940 senesinde konuşamazdı, bunların içerisinde o zaman da Hükümet vardı, Büyük Millet Meclisi vardı. Fakat o, zamanki Hükümet başka Hükümet, o zamanki Büyük Millet Meclisi büsbütün başka Büyük Millet Meclisi idi. Bu kürsüde kim kime ne yapabilir, denilebilecek bir rejimin teessüs etmiş olmasını kendi ağızlarının şahadeti ile en büyük mazhariyet olarak telâkki etmekteyim ve Demokrat Partiyi tebrik etmekteyim arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Hakikaten Hükümet vardır. Büyük Millet Meclisi vardır ve kimsenin kimseye yapacak hiçbir şeyi yoktur. Kanun hâkimdir. Bu noktada Atıf Topaloğlu ile beraberim. Bu rejimi getiren, bu Hükümeti yapan ve Büyük Millet Meclisini yapan ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kimsenin sarsamayacağı şekilde, muarızlarımızın da büyük bir zafer teranesi olarak ilân etmesine medar olacak, muhkem bir şekilde tarsin eden sizlersiniz arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Atıf Topaloğlu, buyurun. *(Soldan gürültüler)*

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — Kabak tadı mı verdi? Başbakan konuşurken güzel güzel dinliyorsunuz, biz kürsüye geldiğimiz zaman yok... *(Soldan gülüşmeler)*

Arkadaşlar, biz (Hâkimiyet milletindir) mücadelesini yapmıyoruz. Hakikaten bu memlekette hâkimiyet milletindir, bunu kabul etmek lâzımdır, ama bunu Başbakan yalnız bir partiye maledemez. *(Soldan gürültüler)*

1946 ile 1950 arasındaki mücadeleleri de görmüştüzdür. Bu getirdiğimiz sorulardan müteessir olan Adnan Beyin 1946 ile 1950 arasında muhalefetin neler getirdiğini ve bizzat söylediklerini bilmesi lâzımdır. Onun için biz her zaman, her yerde olduğu gibi hâdiseleri realist olarak alıyoruz. Hakiki vazifemiz, memlekette nizam içinde, demokrasi anlayışı içinde ve kanun içinde -fazla kanun tâbirlerini bilmem ama- mücadele etmektir. Bizim münakaşalarımız mutlaka kendilerini tahrik etmek, iktidarı ellerinden almak için değildir. Kendilerinin her zaman iddia ettikleri gibi millî irade ile iş başına gelmişlerdir, biz de millî irade ile sizleri kontrole geldik. Bunu anladığımız zaman mesele bitmiştir ve demokrasiye intibak ediliyor demektir. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, biraz da lâtife olsun, iş buraya geldikten sonra bir nebzecek niçin tekrar huzuruza geldiğimi arzedeğim: Yarın Ulus'ta "Atıf Topaloğlu mevzuu söyledi, Başvekil cevap veremedi" diye neşriyat yapmasınlar diye. Sadece bunun için huzuruza geldim. *(Gülüşmeler)*

ATIF TOPALOĞLU (Ordu) — İşte biz çok zahmet çekeceğiz, çok yorulacağız ve bu suretle demokrasi kurulacak. Mesele budur. *(Soldan gürültüler, gülüşmeler, demokrasiyi siz mi kuracaksınız sesleri)*

Yalnız Başvekil Adnan Bey son sözü söylememeli idi. Biz cevap verilmesi icabeden yeri ve lâkırının bitip cevaba ihtiyaç bulunmadığını biliriz. Kendilerini bu evhamdan kurtarmalıdır.⁵⁰

⁵⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 25, Birleşim 7, Sayfa 350-354*

14 Aralık 1953 Pazartesi**Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes. *(Şiddetli alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, heyecanın haddi kusvaya varmış olduğunu takdir etmekte güçlük çekmezsiniz.

Demin buraya bu kürsüye yaşlı zat çıktı, saçları ak pak. Bütün manzarası ile şayanı hürmet. Fakat bütün evzai ile kelimeyi söylemeyeceğim, neye şayan olduğunu siz takdir edersiniz. *(Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, kararını vermiş, sıkılmıyacağım diyor. Bütün tarihi hakikatların tam tersini söyleyeceğim, diyor. Bütün yaptıklarını teker teker ve tafsilen karşıdakilerine atfû isnadedeceğim, diyor. Ve karşıdakilerden, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kahr ekseriyetinden haklı olarak kopacak isyan sayhalarına karşı neler, ne cevap vereceğini daha önceden kararlaştırmış, sizin karşınıza çıkıyor, o evvelce kararlaştırmış olduğu sözleri, bir tiyatro sahnesinde aktörlük yapan bir aktör gibi, kendi hüviyetinin dışına çıkarak büsbütün başka bir insanmış gibi, pervasızca sizin karşınızda söylüyor. Ondan sonra, bunların hepsini söyledikten sonra kürsüden inerken yine evvelce provası, mizansenî yapılmış olduğu şekilde hepsi ayağa kalkıyorlar, buradan bir resmi geçit halinde, Büyük Millet Meclisini, sözde, terkederek gidiyorlar.

Şimdi sevgili arkadaşlarım, asıl konuştuklarını zaptedemedim. Heyecanım mânidir, tafsilâtiyle cevaplamaya. Ama kürsüye gelip tafsilâtiyle cevaplıyacağım, bunları. Bu cevaplarımı vermezden önce sizlere yine bu Meclisi bir terkediş hâdisesini hatırlatacağım. 1947 senesinde miydi, 1948 senesinde miydi, şimdi iyice hatırlamıyorum, bütçe müzakereleri başlanmak üzere idi. Bütçe müzakerelerinde umumi tenkidi partimiz namına bendeniz yapmıştım. Kürsüden indim, zamanın Başvekili kürsüye geldi. O hiç kimseyi dinlemez, hiçbir kimseyi konuşturmaz, eda ve itiyatlarıyla Demokrat Partiye sövdü. Demokrat Parti buna tahammül edemedi, evvelce kararlaştırılmış tiyatro sahnesinde vaz'ı sahne edilir gibi değil, fakat içinden kopan samimiyetin hamlesiyle Büyük Millet Meclisini terketti gitti. Ondan sonra bu zevat bizi tekrar Meclise getirmek için uğraştılar, bizzat Reisicumhur o zaman sahte olarak maalesef şu karşınızda konuşan adam *(Bravo sesleri, alkışlar)* şu karşınızda daha evvel konuşan adam, kendisinin Reisicumhur olmadığını bilerek dört sene Reisicumhurluk yapmış olan ve haksız olarak sekiz yüz bin lira aylık almış olan adamdır. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

İşte o zaman, Reisicumhur sıfatıyla kalktı davet etti, partimizin reisini, Demokrat Partinin reisini, ondan sonra tarziyeler verdi. Bu tarziyeler kâfi görülmedi, rica ve minnet içinde radyolarla tarziye mesajı neşretti. Demokrat Parti ondan sonra Meclise avdet etti.

Şimdi acaba onları telâşa düşüren nedir? Niçin Demokrat Parti Meclis Grubunu tekrar Meclisin içinde görmek için bu derece büyük telâş hissediyorlardı? Ve bunu tahakkuk ettirmek için ellerinden geleni yaptılar. Sebebini arz edeyim: Demokrat Parti Meclis Grubunun o zaman dâhil bulunmadığı bir Büyük Millet Meclisi, sadece eşkiya ve siyasi haydutların doldurduğu bir çatı altından başka bir mânası yoktu. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Sekizinci Büyük Millet Meclisinin bir meşruiyet zerresi var idiyse o meşruiyet zerresi de Demokrat Parti Meclis Grubunun 8'nci Büyük Millet Meclisine iltihak etmiş vatanperverlik ve vatanperverliğini göstermesinden ileri geliyordu. Bizim olmadığımız Büyük Millet Meclisi.

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (Manisa) — Onları müdafaa eden adam.

BAŞKAN — Müsaade buyurun... Söz almadan konuşamazsınız.

AHMET KEMAL VARINCA (Gümüşane) — Ben eşkiya değilim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben yerimi terk ediyorum buyursun cevap vereceğim.

BAŞKAN — Hamdullah Suphi Bey, söz mü istiyorsunuz?

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (Manisa) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Hamdullah Suphi Bey; müsaade buyurun. Söz almadan konuşamazsınız. Size söz veremem. Çünkü sırada konuşacaksınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hamdullah Suphi Bey itirazınız ne ise söyleyin, cevap vereyim derhal.

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (Manisa) — Bu çatı altında eşkiyalar vardı dediniz. Burada namuslu adamlar vardı.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Cevap vereceğim. (*Hamdullah Suphi Beye hitaben ve yerinden*)

AHMET KOCABIYIKOĞLU (Balıkesir) — 1946 seçimlerinin ne şekilde cereyan ettiğini biliyordunuz. Vatandaş topluluklarının; bütün vatan sahında bar bar bağırıklarını, "Bu adamları biz seçmedik" dediklerini ve o Meclisin gayrimeşru olduğunu namuslu vatandaşların o meclisten çekilmeleri gerektiğini meydanlarda bağırıklarını duymadınız mı?

Duyduğunuz halde ve siz de İstanbul'dan seçilmediğiniz halde onlarla beraber bu Mecliste bulunmadınız mı? Bu da sizin bu hitaba lâayık olduğunuzu göstermez mi?

BAŞKAN — Ahmet Bey rica ederim müsaade buyurun.

TEZER TAŞKIRAN (Kars) — Ben de söz istiyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şu heyecanlı tezahürler bertaraf edildikten sonra sükûnetle tekrar sözlerime başlıyorum.

1946 seçimlerinin ne suretle yapılmış olduğu cümlece malûmdur ve Türk Milletinin vicdanında meknuzdur. O acı. Onun acı (*Gürültüler*)

TEZER TAŞKIRAN (Kars) — Reis Bey, söz istiyorum.

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, müsaade ederseniz konuşayım. Ben hiçbir zaman çok muhterem Hamdullah Suphi Beyefendi ile muaraza halinde bulunmak istemem. Çünkü kendisinin zaman zaman Demokrat Partiye ve hak ve adalete ne suretlerle yardıma çalışmış olduğunu en canlı ve taze bir hâtıra

olarak hafızamda muhafaza etmekteyim. Bunun ve minnet ve şükranı kendisine karşı her zaman eda edeceğim bir borç ve vazife teşkil eder.

Sevgili Arkadaşlarım sözlerim 1946 seçimlerinin tarzı cereyanını tasvire ait sıfatlardan başka bir mâna ifade etmez. Bunların hiçbirisi mebus olduklarını bilen ve şuurlarında mebus olduklarını kabul eden ve vicdanlarında mebus olmadıklarına dair bir şaibe taşımayan muhterem arkadaşlarımız için değildir. Fakat onların içinde birçokları vardır ki, kendilerinin mebus olmadıklarını yüzde yüz bilmekteydiler. Ben bundan Tezer Hanımı, ben bundan çok muhterem Hamdullah Suphi Tanrıöver'i elbette gönül dolusu itimatla tenzih ederim. (*Bravo sesleri*) Bunda şek ve şüphe mevcut değildir. Ondan sonra eşkıyalık veya haydutluğu siyasi sahada cereyan ettiği için, mecazi mânasında almak lâzımgeldiği hakikati da siz idrak sahibi, yüksek seviyeli Heyete karşı izahtan müstağni bir keyfiyet teşkil eder. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Yüksek Heyetinize karşı, suçlusunuz ve suçluluğunuzun karşısında titremektesiniz demek cüretini gösteren bir zatın, mebus seçilmediğini bile bile Cumhurbaşkanlığı ve yapmış olduğu hakikatini hatırlamamak ve sizlere hatırlatmamak büyük Türk milletine hatırlatmamak elden gelir mi? Eğer bunda siyasi âdaba uygunsuzluk görüyorsanız, hâdisenin büyük ehemmiyetinin telkin ettiği heyecanın beni buraya kadar getirmiş olduğunu lütfen kabul ve teslim buyurunuz. Bir insan ki, 200 bin kişiyi, bir günde, birkaç günde, bütün sathı vatanda eşkıya çeteleri gibi, sandık başlarında sandık kırmak, mazbata tahrif etmek şunu yapmak, bunu yapmak suretinde emirle istihdam etmiştir. Ondan sonra hiçbir mahkemeye müracaat etmek hakkını bırakmamıştır. Binlerce tutulmuş mazbatanın bir tek tanesi dahi, Türkiye'de mevcut binlerce mahkemeden birisine dahi götürülüp dâva açılmazdı. Böyle bir sistemi kurmuştu memlekette. Şimdi diyor ki, hakim de sizsiniz, muhakemeyi de siz görüyorsunuz, cezayı kesiyorsunuz, tatbikatını yapıyorsunuz.

Muhterem Arkadaşlar, 1946 seçimleri nasıl cereyan etti. Kendisi emri verdi. Hiçbir mahkemeye müracaat imkânı yoktu. O emirle astığı astık, kestiği kestikti. Nasıl cereyan ettiğini bugün binlerce, on binlerce, yüz binlerce vatandaş, hattâ o hailenin içinde vazife almış olanlar dahi artık aradan zaman geçtiği için tıkr tıkr, apaçık konuşmaktadırlar. Onu, o zamanı hatırlamak mümkündür?

Ondan sonra bütün bu suiistimallerin bu iradei milliyenin apaçık ayaklar altına alınmasının muhakemesini kim gördü arkadaşlar? Bunların hepsi Büyük Millet Meclisinde görüldü, yani birçokları mebus olmadıkları halde mebusum diye gelip oturanlar, yani şikâyetler şayanı kabul olduğu takdirde, bu sıraları terketmek mecburiyetinde kalacak olan insanlar, bizzat hâkimlerin ta kendileri idi. Şimdi bu zat kalkmış diyor ki bizim mallarımızı alacaksınız. Büyük Millet Meclisini heyeti hâkime haline getirdiniz, muhakemeyi görüyorsunuz, mücazâtı veriyorsunuz, ondan sonra tatbikatını da siz yapıyorsunuz. İradei milliyenin serbest tecellisi gibi bir milletin hayatında en büyük ehemmiyeti olan bir meselenin bir millî muazzam haile, halinde cereyan etmesinin tek saiki ve tek iradesi olan bir insanın karşınıza çıkın ta bu tarzda konuşması hakikaten vicdanlara, havsallara sığmayan bir keyfiyettir. Beni mazur görünüz, ben, bundan belki elemdeide olurlar diye kendilerinin bu elemi tedavi ve bu elemelerini bertaraf edecek hislerle meşbu olarak konuşmak isterdim. Ve onun için buraya gelmiştim. Fakat ne çareki ortada değişmiş hiçbir şey yoktur. Ve Halk Partisi ve onun başında bulunan zat, bu memlekette vatandaşların hürriyet ve haklarının düşmanı ve büyük tehlikesi olmakta devam etmektedir. (*Şiddetli alkışlar, bravo sesleri*) Sinizmin bu

derecesi, sahteliğin bu derecesi tiyatroculuğun bu derecesi dünyada görülmemiştir. Her sevi söyledi. Bütün vasıfları, kendilerinin yaptıkları hareketleri ve kendilerini hepsini ve haiz olduğu vasıfların tokunu sizlere sözlerinizin karasına baka baka çekinmeden söyledi. Korkunç bir şey arkadaşlar.

Hayatının 70 yaşını ikmal etmiş, Devleti elinde bunca seneler bulundurmış vekar ve haysiyetin imanı şeref ve haysiyetin en yüksek derecesine gelmiş olması icabeden bir insanın mahcubiyet duymadan bu derecede pervasızlıkla, hakikatları bu derece tersine çevirmiş olması re gözlerinizin karasına baka baka bunları konuşması ve tarihten sizi seyrediyorum diye hakikaten mübalâtsizliğin ve pervasızlığın görülmemiş bir örneğini vermesi, cidden hazindir, Türk âdatı milliyesi bakımından hazindir. İnsan yaptığını kabul eder, zımnen itiraf eder, açıktan söyleyemiyorum, siz anlayın der. Sükutu ile vekar kazanır. Hayır arkadaşlar, böylesi yok karşımızda. Dikkat ediniz arkadaşlar, dikkat ediniz, böylesi yok karşımızda. Her şeyi söyledi. Söylemediği bir tek şey var, bu mallar Halk Partisinin haklı iktisaplarıdır, demedi arkadaşlar. *(Alkışlar, diyemez sesleri)* Türk Milletinin bilmesi lâzımgelen, böyle bir karar karşısında öğrenmesi lâzımgelen bir husus vardı, o da, kendi sahip oldukları ve sahip olduklarını iddia ettikleri ve Demokrat Partinin müsadere yoluna gittiğini iddia ettikleri malların kendi malları olduğuna. Türk Milletine karşı söylemeli idiler, bunu münakaşa etmeliydik. Görüyorsunuz ki, bu mallar bizim mensuplarımızın, azamızın ve hepimizin verdikleri aidatla, yaptıkları teberrularla tahassul etmiştir bu çoktur, niye alıyorsunuz, bizim elimizden almanızın sebebi nedir? Diye kendilerini müdafaa etselerdi konuşulabilirdi, arkadaşlar. Bu malların kendi malları olmadıklarını iddia edemediklerine göre, bu malların %94 küsurunun kendi kaynaklarından değil gayrimeşru ve gayrinizami kaynaklardan elde edilmiş olduğunu üç sene evvel maliye müfettişleri raporlarla da teyidedilmiş olmasına rağmen bütün milletin bu vakıayı yüzde yüz bir kanaatla bilmekte olmasına rağmen sadece şeklin siperi arkasına sığınarak hukuk devleti, adalet dışı, yeni nizam diye memleketi kötölemeye gitmesi memleketin milletlerarası itibarına taarruz etmesi, Devlet menfaatlarını savunma vazifesiyle rubu asır ömrünü geçirmiş olan bir insanın nasıl irtikâp edebileceği bir hakikattir? Bunun karsısında vicdanlar donmaktadır arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Türk Milletine hitabederek arzeliyorum: Bu zat buradan tiyatrodaki bir insanın başkasının rolüne girmesi kabilinden tamamiyle hakikatları bir tarafa bırakarak yalan söylemiştir. *(Soldan bravo sesleri)* Yalan söylemiştir. Biz Halk Partisinin mallarını almıyoruz. Halk Partisinin mallarının bir parası dâhi mevzuubahis değildir. Halk Partisinin bütün mallan kendisinin olsun ve fakat H.P. sinin malı olanlar kendisinin olsun. %96 sı gasba dayanıyor.

Burada esbabı mucibe lâyihası okundu. Bu esbabı mucibe lâyihasını kendileri de okudular. Bu kürsüye gelirken bu esbabı mucibeyi okumuş bulunuyorlardı. Altmış mebusturlar. Bunlar kısa zamanda her birisini madde madde cevaplandırabilirlerdi. Siz diyorsunuz ki, şu muhasebei hususiyeden alınmış değildir, hayır şu 9 milyon lira Başvekâletten gelmiş diyorsunuz, değildir, şu 21 milyon Devlet bütçesinden gelmiş diyorsunuz, değildir, diyebilirlerdi.

Dikkat ediyormusunuz arkadaşlar, sadece bizi itham ediyorlar diyorlar, bu mazbata bizi itham ediyor, diyorlar. Ve fakat itham maddelerinin hiçbirisine dokunmuyor. Büyük

Millet Meclisini ömürleri boyunca muti bir alet olarak kullanmış olan insanlar Büyük Millet Meclisinin büyük bir adaleti icra edeceği sırada onun serbest iradesini şüpheler altında bulunduracak vasfı, vasıfları ruberu sizlere isnat etmekten çekinmemektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, heyecanıma kapılarak sözümü yarıda bırakmıştım. Buradan çıkışlarının bir tedai ile bizim bir zamanlar Meclisi terketmemiz hâdisesini size naklettirmişti. Şimdi tekrar geliyorum. Çıktılar, gittiler, o zaman dedim ki, araya gürültü girdi. Demokrat Parti Meclis Grubu olmasaydı Sekizinci Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti muallâkta kalırdı. Fakat çok sevgili arkadaşlarım, kendilerine taallûk eden bir mal meselesinden dolayı Büyük Millet. Meclisini terketmiş olan grup, avdet etmese dahi Büyük Millet. Meclisinin meşruiyetinden ve vazife görüşme ve metanet ve selâbetinden bir santim farketmez. (*Bravo sesleri ve şiddetli alkışlar*) Sizi kendileri gibi, şu teatral eda ile Meclisi terkettiklerinden dolayı telâşa düşeceğimizi ve amanın geliniz diyeceğimizi zannediyorlarsa veyl onlara veyl onlara. (*Alkışlar*) Bu suretle bırakıp gidenler eğer haysiyetlerinin ve şereflerinin eri ise tekrar bu kapıdan içeriye girmezler. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Çünkü burası, tiyatro sahnesi değildir. Ben kendilerinde hiç olmazsa bu mertliği, hiç olmazsa bunu bir jest olarak yapmak değil ve fakat samimî kalbimizden doğma bir hamle ve harekettir. Hakikatini tebyin edecek surette avdet etmemelerini beklemek yerinde olur. Muhterem Arkadaşlar, burada bulunmaları işlerimizi engelliyor da onun için mi?

Hâşa 3,5 sene muhalefetin en şirretine göğüs gerdik. Uç ayımız kaldı ve bu 3,5 sene zarfında tarihinde görmediği hizmetleri bu vatana eda etmekle öğrenerek Türk milletinin huzuruna ve reyine gitmek hakkını kazanmış bulunuyoruz. 3,5 sene bütün engelleme, bütün baltalamaları karşısında gözümüzü kıpratmadan vazifemize devam ettikçe şurada geride kalan üç buçuk ay için acaba burada olmazlarsa daha rahat mı ederiz gibi bir hissin altında konuşmadığımızı sizler ve Büyük Türk Milleti elbette takdir eder. Onlardan pervamız yoktur. İsnattan, iftiradan, şirretlikten asla pervamız yoktur.

Halk Partisine bu milletin daha vereceği cizye vardır, zannediyorum. Maalesef kendilerinin siyasi ve içtimai teşkilâtlanmamızı çok geri bırakmış olmalarından dolayı başka partiler mevcut değil. Onun için bu cizyeyi daha Türk Milleti vereceğe benziyor. Halk Partisi iktidara nasıl mütahakkim ve müntakım ise muhalefette de mütahakkim ve intikamcı olmuştur. Bunu tarih sayfaları böyle yazacaktır. Muntakım, mütahakkim ve inhisarcı.

İşte muhalefetleri de aynen böyle tecelli etmiştir. Sabah, akşam; hiçbir fikir mevcut değil ve sabah, akşam, hiçbir fikir mevcut olmadığı halde bir sürü lâfazanlıkla memleket vazifesinde canla başla çalışmakta olan bir iktidara sabah akşam lâfazanlıkla sövmektedirler. Hiçbir iktidar muhterem arkadaşlarım bu derece taarruza uğramamıştır.

Onlar, 1946 seçimleriyle ve ondan evvelki seçimlerle ondan sonraki hareketleriyle millî iradeyi ayaklar altına almaktan hiçbir perva göstermedikleri bizim onlara karşı hareketlerimiz ne derece edibane, ne derece ölçülü, ne derece vatanperverane olmuştur, öte yandan serbest iradesi ile vazife başına gelmiş olan Demokrat Parti iktidarına karşı ve memlekete büyük hizmetler yapmakta olan bir iktidara karşı ne derecelere kadar ağır hücumları reva görmüş oldukları her kesin gözlerinin önündedir. Bunlardan yılmadık, çekinmedik, asabımızı bozmadık. Hangi yeni rejimden bahsediyorlar? Üç ay sonra seçim ve onların zamanındaki seçim değil. Namuskâr ve dürüst seçim. Bunda

hiçbir Türk vatandaşının daha asla ve kafa şüphesi yoktur. Demokrat Parti, Demokrat Parti iktidarı, Demokrat Hükümeti hata işlememiş midir? Elbette hata işlemiştir. Hatalı olduğumuz yerler elbette vardır. Hatalarımızla sevaplarımızı karşılaştırarak millet elbette yarın siyasi hükmünü verecektir. Bizim bu yaptığımız eğer millet nazarında bir hata olarak tecelli edecekse üç ay sonra serbest seçimlerde bu hatamızın bedelim mertçe ödemek için hazırlanmış bulunuyoruz. *(Sürekli alkışlar, bravo sesleri)* Onlar gibi Varlık Vergisini yapıp kanun siperi arkasında saklananlardan değiliz, onlar gibi murakabesizlik işinde her türlü kanunsuzlukları yaptıktan sonra şekli kanunsuzlukların arkasına saklıyanlardan değiliz. Bütün efal ve harekâtımız milletin önünde, bilhassa kendilerinin yüz defa büyütücü adesesı altında cereyan etmektedir. Ne diyebildiler, ne söyleyebildiler? Rejimde tekâmül etmemiş nokta varsa yarın Büyük Milletin huzuruna gideceğiz, vereceklerdir hükmünü. Elbette memleketin idare mesuliyetini üzerinde bulunduranlar şu ve bu noktada, belki efkârca kabili izah bulunmayan hareketler yapmışlarsa bunun izahı yine bize düşer. Onun izahı ve memleketin idare mesuliyetinin tahmil ettiği mecburiyetler olarak telâffuzu olabilir.

Muhterem Arkadaşlar, bakınız size, sabrınızı suiistimal etmek istemem, hazırlanmadan başlamış oldum ve bir heyecanlı hâdisе zımında kürsüye ve huzuruza gelmiş bulundum. Affımızı rica ederim. Fakat şevki tâli bu suretle konuşmaya getirdi beni, affımızı tekrar rica ediyorum.

Şimdi bakınız arkadaşlar, 1946 Belediye seçimlerinde Sayın Reiscumhur o zamanın Cumhurresi İnönü'nün Kurultayda söylediği sözleri bir dinleyin, tatbikatın ne suretle tecelli etmiş olduğunu görün ve Türk Milleti bunu görsün. Burada, bu kürsüde böyle konuşan adamın yarın icabettiğinde, hâdiseler gerektirdiğinde ne suretlerle hareket etmek istidadında bulunduğunu Türk Milleti görsün ve öğrensin.

Şimdi huzurunuzda okuyorum: Şüphe etmek istemem ki, şimdiye kadar kurulmuş olan partiler, seçime parti olarak gireceklerdir. Şimdilik hiçbir partiye mensup olmıyan siyaset adamlarımızın da seçime katılarak memlekete hizmet imkânını arayacaklarını umarını. Milletin iradesinin açık bir surette belli olması için bu kadar dikkat gösterdiğiniz halde partilerin veya bağımsız olanların bir bahane bularak seçime girmekten kaçınacaklarını farzetmek istemem. Son zamanlarda bâzı memleketlerde seçime iştirak etmemek taktiği görülmüştür.

Şimdi de Meclisi terketmek taktiği, bunun mânası, yabancı devletlere karşı memleketin iç idaresini itham etmektir.

Şimdi bir tedai ile demez misiniz, sevgili arkadaşlarım, şu Meclisi terketmek manzarası, memleketin iç idaresini yabancı memleketlere karşı itham mânasından başka bir mâna tazammun etmez mi? Devam ediyorum. "Kendi iç idaremizi yabancı devletlere karşı kötülemek teşebbüsünü, Türkiye denilen memlekette vatandaşların hoş görmiyeceklerine eminim. Bundan başka iktidara karşı siyasi partiler teşkil edip samimî olarak bizim idaremizi beğenmiyen vatandaşları topladıktan sonra onları oy sandığı başına gitmekten menetmek vatandaşları meşru mücadele yolundan ayırmak demektir. Böyle vatandaşlar fikirlerini yürütmek için meşru olmıyan yollara teşvik edilmiş olurlar. Siyaset hayatımızın, gelişmesini eski Balkan komiteciliğine yönelmek ve sürüklemek vebalinden siyasetçilerimizin sakınacaklarını umarım". Buradaki tehditleri 1945-1946 senenin olduğunu hatırladığınız takdirde bu tehditlerin mânasını takdir

etmekte gecikmezsiniz. Devam ediyor “Bütün bu mülâhazalardan sonra şunu da açık olarak söyleyeyim ki, vatandaş oylarını kazandığımız yerde haksız ve kanunsuz hareket ettiğimiz ve kaybettiğimiz, yerde lâıyk olduğumuza uğradığımız propagandasından da ürkmeyeceğiz. Serbest ve samimî bir seçim” daha belediye seçimleri arkadaşlar serbest ve samimî seçimden bahsediyorlar. “Serbest ve samimî seçim hedefimizdir” Yalan.. Yalan.. Yalan.. Tıpkı bugün burada konuştuğu gibi, arkadaşlar.

Affediniz siyasi âdabın dışıma çıksam dahi, bir Millî meseleyi halletmekteyiz arkadaşlar. Bu fitne bitsin, bitsin artık bu fitne memlekette. Bir insan çıkıyor, dehşetli hakikatin mahcup edici bir sinizmle koskoca yaşlı dünün Devlet reisi çıkıyor, bütün hakikatları tahrif ediyor. Bütün Türk milletinin vicdanında meknuz olan hakikatları pervasızca çiğniyor artık bunlara bir son vermek, bu devrin bir sonu gelmek lâzımgelir. İnşallah yeni seçimler bu intikal devresini bütün feci ve elîm manzaralarıyla tasfiyeye yarıyacaktı. (İnşallah sesleri) “... Kazanırsak..”

Tasavvur ediniz, kazanırsak... Kazanacağından yüzde yüz emin. Çünkü kazanamayacak olsa dahi, tedbirini almış, kazanırsak diye sanki bir terdide sevk ediyor, Sanki kazanmamak ihtimalini derpiş etmiş gibi görünüyor. Görüyorsunuz, sahai siyasetin sahtekâr artistleri neler söylüyorlar ve neler yapıyorlar. Bakınız arkadaşlar “... Kazanırsak vazifemizi yapmakta devam edeceğiz, seçimi kaybedersek karşıya geçerek fikirlerimizi ve siyasetimizi savunmaya çalışacağız ve bu yolda iktidara karşı dost kalarak onun muvaffakiyetini ve hizmetlerini takdir ve teşvik etmekten zevk alacağız...”

Kaybettiler, fakat 1946’da kaybetmediler. 1946’da kazanmadılar, fakat darbe ile kuvvet darbesiyle kazanarak iş başında kaldılar. 1950’de büyük Millî kıyam karşısında kaybettiler.

Fakat kaybettikten sonra o dediklerini yapmadılar. İktidara dost kalmak, onun muvaffakiyetini ve hizmetlerini teshil etmek ve onun muvaffakiyetlerini ve hizmetlerini teshil etmekten zevk duymak. Bu üç buçuk senenin elîm hikâyeleri ile şu sözleri arasında bir münasebet tasavvur edebilir mi arkadaşlar? Bunların sözleri ile kavillerinin bir birine uymıyan bin türlü manzarasını bu suretle belirtmiş oluyorum. Bundan başka hazırlandım, birçok, maziye ait gelmiş geçmiş hâdiselerde, hareket tarzlarını belirtecek birtakım vesikalar getirdim. Fakat benim tasarladığım tarzda bir konuşma olmadı.

Şimdi, Muhterem Arkadaşlarım, size muhalefet olarak Halk Partisinin bu kanunun çıkmasından sonra hakiki bir parti haline istihaleye başlayacağını ifade etmek isterim. Bu Halk Partisi hâlâ elinde büyük paralar olduğu ve merkezden bu paralar öteye beriye dağıtıldığı içindir ki, hâlâ daha merkezde 3-4 kişinin sultanı altında bulunmaktadır, tamamiyle. Alışkanlığı da buna ilâve etmek lâzımgelir. Merkezin sultanı altında bulunmaktadır ve maalesef büyük bir ekseriyeti masum ve temiz Türk vatandaşlarının arzusu hilâfına bir kısmı kalil, hattâ diyebilirim ki, 3-5 kişi Halk Partisini kardeş kavgasının eşiğine kadar götürmüşlerdir.

Muhterem Arkadaşlar, ben hâlâ, hattâ şuradan karşıımızdan çıkıp giden Halk Partisi Meclis Grubu âzalarının dahi vicdanlarının tâ derinliğinde bu yapılan hareketin doğru olmadığını kabul ettiklerini biliyorum. Burada çıkan bir gazete ve onun etrafında toplanmış olan iki adam her gün emrivakiler ihdas etmek suretiyle partilerarası mücadeleleri bugünün bu sevimsiz, bu kötü manzarasına getirmiş bulunuyorlar. Bugün sadece Demokrat Partinin kanunlara dayanan idaresinin teşkil ettiği mesnedin ötesinde

demokrasinin mânevi mesnetlerini tamamiyle tahrip etmişlerdir, demokratik iklimi tamamiyle tahrip etmişlerdir. Sadece gazetelerini okumak dahi bunu derhal kabul etmeye sizi sevk edebilir. Nerede kaldı karşılıklı muhabbet, nerede kaldı karşılıklı hürmet, nerede kaldı tenkid yolu ile ikaz ve memleket menfaatlerini tahakkuk ettirme yoluna sevk? Nerede kaldı karşılıklı tolerans, karşılıklı müsamaha. Bunların hiçbirisi yok.

Demokrat Parti namı hesabına bir tek iyi nefes alınmış değildir, bir tek iyi söz söylenmiş değildir. Kaç defalar ve kaç defalar, biliyorsunuz, bütün hakikatları bir tarafa bırakarak ve sadece salâha götürmek ümidiyle kendilerine karşı takarrüp hamleleri yaptık. Bunların hepsi, aman bu takarrüp vâki olur, diye ne suretle önlendi ve nasıl emrivakiler ihdas edildi. Maziye bir göz atacak olursanız hepsi gözerinizin önünde canlanır. Sevgili Arkadaşlarım, bu memlekette ideal bir demokrasinin kurulmasına ramak kalmıştı denilebilir. Tâbir caizse eğer karşımızdakiler küçücük bir anlayış göstersek, şu daha iktidara ilk geldiğimiz ilk günden itibaren her gün yaralamakta devam ettikleri kalblerimizi küçücük küçücük sözlerin şifa verici tesirleriyle tedavi etmiş olsalar ve memleket menfaatlerini anlamakta güçlük çekmeseler, öteden beri mütehalli olduktan tahakküm hissini bir tarafa bıraksalar, iktidardan düşmüş olmanın kendilerine telkin ettiği intikam hissini bir tarafa bırakabilseler ve büyük memleket menfaatlerini uğrunda, gözlerini istikbale tevcih ederek, bir an için kardeş olduğumuzu hatırlasalar, 3 ay sonra yaklaşmakta olan seçimlere el ele vererek, onlarla bir bayram havası içinde gitmek ve dünyaya, tahammüle, karşılıklı sevgiye, karşılıklı hürmete dayanan ideal demokrasinin en kısa zamanda bu memlekette kurulmuş olduğunu göğsümüzü gere gere haykırmak imkânını ve böyle saadeti bu memlekete bahşetmiş olurlardı. Ne çare ki bunları takdir edecek insanlar değildir.

Sevgili Arkadaşlarım, eğer, sözlerimde ileri giden yerler varsa sadece nefis müdafaası zaruretiyle yaptığımı kabul ediniz. Hattâ ileri sözlerden dolayı, suçlu oldukları halde kendilerinden dahi mazur görmelerini rica ederim. Bu kürsüde Yüksek Heyetinizi Demokrat Partinin dört yüz mebusundan teşekkül eden kahir ekseriyeti yüzüne karşı suçlandırmak ve siz suçlusunuz, demek elbette insanı çileden çıkaran tesiri haizdir. Ben onlardan bu sözü geri almalarını talebediyorum. Bu sözü geri aldıkları takdirde bütün söylediklerim başka bir zamana aittir, telâkki etmek lâzımgelir ve bir safhayı tamamiyle kapamış oluruz. Bunları söylerken bir vazife yaptığımı kaaniim ve bu vazifenin elim olduğunu takdir edersiniz arkadaşlar. Ben böyle ak pak bir zata kalkıp da, doğru eğri Devlet Reisliği yapmış, o mevkie gelmiş bir zata kalkıp da bu suretle konuşmak istemezdim ve bugün için niyetim bu değildi. Fakat şurasını söyleyeyim ki; sizi toptan suçlandıran insanın bu isnadını, bu iftirasını geri almadığı takdirde sözlerimle lâyük olduğu mukabeleyi görmüştür, demek çok yerinde olur arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başbakan buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Cezmi Türk'ün tenkidlerini kendi edası ile biraz mizahi olarak cevaplamak lâzımgelir. Hakikaten üzerinde fazla durmaya değmez gibi geliyor, ama partimize karşı çok fazla ithamlar olduğu için bunları reddetmek mecburiyeti de hâsıl oluyor.

Sözlerinin sonundan başlayacağım. Demokrat Parti muhalefeti, şafak gibi doğmuştu, diyor. Şimdi gurub olmakta olan bir iktidar halindedir, diyor.

O, şafak gibi doğduğu zamanlarda, dikta rejiminin taraftarı olarak Cezmi Türk Bey, o şafağın daha şafak halinle iken söndürülmesi hususunda elinden gelen tedbirleri almıştır. *(Bravo sesleri)*

Bizim partimize 1950'ye yakın bir sırada girmiştir. Misafereti çok kısa olmuştur ve 1950'ye gelinceye kadar dilinin döndüğü ve kaleminin çiziktirebildiği imkân dâhilinde millî şefi methetmiştir, o şafak doğduktan sonra, Demokrat Parti iktidarı, hürriyetleri tahdit ediyor, diyorlar. Hürriyetlerin tahdit edilmesine ne kadar taraftar olduğu 1945'ten evvel değil, yeni bir nizam kurulup da Türkiye toptan, milletçe yeni bir hürriyet ufkuna azim olduğu devirden başlamak üzere yine, artık millî kıyam karşısında o dikta rejiminin tamamiyle mağlup olduğu ve çarei selâmetin bizim partinin saflarına iltihak etmekte bulunduğu zamana kadar yine Cezmi Türk arkadaşım yani 1949 sonlarına kadar o dikta rejiminin, o hürriyetleri tahdit etme rejiminin taraftarı olan birçok yazırlarla birçok gazetelerin sütunlarını süslemiş bulunuyor.

Şimdi, Demokrat Parti, hürriyetleri tahdit etmekle suçlandırılıyor. Hürriyetlerin tahdit edilip edilmediğini çok iyi bilirsiniz. Dünya, akli selimini, izanını kaybetmiş değildir. Bütün dünya, Türk Milletinin hürriyetlerinin zerre kadar tahdit edilmemiş olduğunu bilmektedir. Bunu istediği kadar, istediği yerde her zaman münakaşa etmeye hazırız. Fakat kendisi hürriyet taraftarı ne zaman oldu? Yani bu Demokrat Parti çok büyük mücadeleler yapıp, çok büyük zahmetler çektikten sonra bir an kendisine bir heves geldi, hürriyet taraftan oldu, şimdi de hürriyetlerin tahdit edilmesinden zari zari şikâyet etmektedir. Fazla üzerinde durmak icabetmez gibi gelir bendenize.

Vatandaşları birbirine düşürecek tahriklerden çekinmek lâzım, diyor.

Muhterem Arkadaşlarım, acaba dünya bugünkü şartlar altında 1945, 1946, 1947 dünyasından daha mı ağırdır? 1945-1946'nın şartları, Türkiye'nin tek başına olduğu ve Sovyet Rusya'nın dünyanın birçok milletleri tarafından çok sevildiği zamanlarda Türkiye'nin vaziyeti çok daha tehlikeli idi. Hattâ o kadar ki, o zaman Türkiye'den üs ve toprak istemek tehdidi dahi yapılıyordu. Ve biz o tehdidin altında bulunuyorduk. Türkiye dünyanın en tehlikeli bir mıntakası halindeydi, bu tehditlerin Türkiye'ye tevcih edilmiş olması bakımından. Fakat işte o zaman 1946 seçimleri oluyordu. Millet ayağa kalkmış, orada, orada toplanıyor; jandarmalar, polisler dipçikle, süngü ile mütemadiyen halkın bağına dipçik vurmakta, halkı köşeden köşeye, köyden köye, dağdan dağa sevketmekteydiler. Hakikaten Türk Milletinin olgunluğu ve Demokrat Partinin vatanperverane rehberliği olmamış olsaydı, o tahrikler, çok ileri neticeler verebilirdi. Ama o zaman, Cezmi Türk, o tahrikleri yapanları kalemiyle müdafaa etmekte idi. isterse bütün hepsini getirip kendisine veririm. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, şu oluyor, şu oluyor, şu oluyor, sizi tahzir ve isabetli kararınızda terdit için ne kadar delil varsa hepsinin getirilmesinde ihmal gösterilmiyor. Acaba getirdiğimiz Takrirî Sükûn Kanunu mudur? Acaba darağaçları mı kuruyoruz, acaba Varlık Vergisi mi ihdas ediyoruz? Acaba 1946'daki memleketşümül seçim faciası mı tekrar ediliyor ki? Daha hâtıralarınızda en canlı olarak yaşayan bu vakıalar ortada durup dururken sadece gasıp malı olduğunu reddetmek imkânını bizzat kendileri dahi nefislerinde bulamadıkları malların, bir adalet icabı millet Hazinesine iadesi hâdisesi karşısında kucak dolu delillerle karşımıza çıkılıyor ve sizi bu karardan nükûl ettirmek için her tedbire başvuruluyor. Bu, sadece yaygaradan ibarettir. Çünkü alınan, partinin kendisine ait olmıyan, Türk Milletine ait olan mallardır. Bir partinin malim almakla o partiyi mefluç bırakmak mevzuûbahis olsa idi, Demokrat Partinin ebediyen mefluç doğması -kendisinininki gibi- mukadder olurdu. "Karşınızda temiz ve dürüst muhalefet

bırakmak istemiyorsunuz” diyorlar. Kendilerinin temiz ve dürüst muhalefet olarak doğmuş olduklarını kabul ediyoruz ve kendilerinin şahsen bu vasıfları haiz olduklarını biliyoruz. Ne çareki kavil ile fiil, hayal ile hakikat birbirine uymuyor. Cezmi Türk arkadaşım bir nizamname yapmak, o nizamnameyi neşretmek suretiyle Türk milletinin huzuruna bir kere çıktıktan sonra Türk Milletinin kitle kitle, fevç fevç tarafına iltihak edeceğini ve onun da bir ikinci Demokrat Parti gibi hareket edeceğini hayal eylemişti. Şimdi bu hayalin sukutu karşısında bir hüsrana bir heyeti nâsiha rölü oynamaktadır. Karsınıza çıkmış, bir Türk muhibbi mahmi edası ile...

REMZİ OĞUZ ARIK (Seyhan) — Asla.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Zatiâliniz için değil. Hiç sizin için değil. Burada konuşurken canımızı acıtlırlarsa gayet tabîî biz de o canımızın acisiyle lâyük olan cevabı vermek mecburiyetinde kalırız. Burada şahıslarımızdan tecerrüt ederek meseleleri bahis mevzuu etmek lâzımgelirken doğrudan doğruya, birkaç defa, kendilerinin hitaplarına mâruz kaldım, cevap vermek mecburiyetindeyim, Partimizi savunmak mecburiyetindeyim, Türk Milletine karşı, bu söylenen sözleri cevapsız bırakmamak vazifemizdir. Bunların zihinlerde, vicdanlarda bırakacağı rûsubu bertaraf etmek vazifemizdir ve bu vazife birinci bendenize terettübetmektedir, mingayrihaddin.

Diğer partileri de menedecek hükümler koymak lâzımdır, diyorlar. Bu söz ilk defada insanın zihnini teşviş edebilir. Fakat vatandaşların zihnini teşviş etmemek lâzımgelir. Ben kendine bunu istinadetmiyorum. O halde bu sözlerinin doğuracağı suizannı sözü ortadan kaldırmak lâzımgelir. Sanki başka partilerin yahut Halk Partisinin gaspettiği malları istirdadetmişiz ve şayet başka partilerde mal gaspedecek olurlarsa kanunlara onları koymadığımız için onların gaspettikleri mallar alınamıyacakmış.

Sevgili Arkadaşlarım, hakikat şudur ki, Halk Partisi, bu malları kanunlara uyarak gaspetmiş değildir, bunlar, kanun dışı gasıplardır. Her şeyden evvel söyliyeyim ki, âmme müesseseleri, ne hakiki şahıslara, ne de hükmi şahıslara teberrularda bulunamazlar. Müzayedeye çıkarılmadan 70.000 ağaçlık bir zeytinlik 100-200 liraya satılamaz. Bunlar görülmüş işler değildir. Bütün bu tasarruflar devletlik ve Hükümetlik sıfatlarına dayanılarak kanun dışı alınmış, tamamiyle nevi şahsına münhasır bir hâdisedir. Suigeneris bir hâdisedir. Ahkâmı âdiye ile ahkâmı hususiye ile halledilecek bir mevzu değildir bu hakikatları lâyihadaki esbabı mucibe, ifade etmektedir, tamamiyle doğrudur ve yerindedir. Kanun siyasi olmasını bir ıstırapla karşıladılar. Kanunların hepsi sanki adliye kanunlarıymış ve sanki Büyük Millet. Meclisi adliye kanunlardan başka siyasi mahiyette kanunlar çıkarmazmış gibi bir fikri, sarîh olmasa dahi, dolayısıyla, müdafa yoluna girdi.

Büyük Millet. Meclisinin bir mahkeme olmadığı, bir heyeti hukukiye olmadığı aşîkârdır. Büyük Millet. Meclisi, her şeyden evvel, bir heyeti siyasiyedir. Onun çıkardığı kanunlar, bir heyeti siyasiyenin hüviyetine uyacak vesikalar teşkil eder. Bu demek değildir ki, Büyük Millet. Meclisi, kanunları yaparken, hukuk prensip ve esaslarını ihmal eder. Hayır. Hukuk prensiplerinden, adalet ve nasafet duygularından, memleketin ihtiyaçlarından memleketin zaruretlerinden ilham alarak memleketin idaresini elinde bulunduran bu en yüksek merci, memleketin teşriî organı olarak kanunları tedvin eder.

Şimdi, bir defa, kanunların siyasi olmaması lâzımgeldiği iddiasını ortaya koyduktan sonra şayet, nazariyeyi ilerletiyor, şayet diyor, siyasi kanunlar çıkarmak icabederse

o kanunun milletin büyük ekseriyeti tarafından tutulmuş olması lâzımdır, diyor. Bu kanunun milletin büyük ekseriyeti tarafından tutulmayacağını nereden biliyorsunuz? Cezmi Türk Bey, öyle söylüyor. Sanki Gallop müessesesi gibi plebisit yapmış, bütün her taraftan sormuş, soruşturmuş ve ondan sonra öğrenmiş ki, milletçe tutulmuyor. Ondan sonra prensiplerin mehengine vuruyor, siyasi kanun ancak milletin büyük ekseriyeti tarafından tutulmak şartıyla yapılır, mademki, milletin büyük ekseriyeti tarafından tutulmayacak, o halde bu kanunu yapmayınız, diye öğüt veriyor. Arada birtakım sözler ediliyor. Bunlar, heyeti içtimaiyemiz için tahripkârdır. Birbirimizi birbirimizden, vatandaşları kendi kurdukları müesseselerden iktidardan, Meclisten, Hükümetten, partilerden şüphe edecek mevkilere götürüyorlar. Ben bunların açıklanması taraftarıyım. Menfaat kampları kuracaklardır, ondan sonra bir menfaat kördüğüşü başlar, diyor.

Üç buçuk senelik iktidarımız bu devresini bitirmek üzeredir. Bunlardan neler gördülerse dünyada o görülenlerin ötesinde bilinmiş olduktan sonra önlememek gibi hakikaten vahim vaziyetlerle karşı karşıya gelmişlerse ben, kendilerini bir milletvekili olarak, bildirmeleri icabederdi, kendilerini vazifeye davet ederim. Bir defa olsun beni vazife ve salâhiyet sahibi olan beni, eğer memlekette böyle menfaat kampları kurulmuş olmasından, bir boydan bir boya memlekette cereyan etmekte olmasından haberdar etmiş değillerdir.

Milletvekilliği vazifesi, bu vecibeyi tahmil etmektedir. Ben kendisini yerimde bekliyorum. Ondan başka eğer deliler, vesikalara istinadettirebileceği vaziyetler ve keyfiyetler varsa bu Yüksek Meclisin kürsüsüne getirmeleri de kendilerinin vazifeleri cümlesinden olduğunu söylemeye, ifadeye lüzum olmamasına rağmen, bir defa daha söylüyorum. Karşınızda temiz ve dürüst parti bırakmıyorsunuz, diyorlar. Siz varsınız, temiz ve dürüst parti. Niçin bırakmalıyım. Ne taaddimiz var size. Hiçbir taaddimiz yoktur. Halk Partisine ne taaddimiz var, hiçbir taaddimiz yoktur.

Muhterem Arkadaşlar, sabahtan akşama, Halk Partisi, taarruz etmektedir. Hattâ çok sevdiğim muhterem bir arkadaşımın dediği gibi, eskiden bir tâbir vardı, eskiden hâdiselerin ifade edildiği tâbir vardı, Girit vakası çıktığı zaman, ya Girit, ya ölüm diye, keçe külâhların üzerine birşeyler yazılırdı. Şimdi de hakikaten Halk Partisi basit bir programla hareket etmekte, ya iktidar, ya ölüm.. Demektedir. Yani bu, elbette böyle yazılmış değil, mecazi olarak arz ediyorum. Yani hali ifade etsin için arz ediyorum. Mücadele, böyle bir mâna taşıyor. Başka türlü olmaz. Arap saçı gibi birbirine girift böyle bir mücadelenin tahassül edebilmesi için başka saha tasavvur etmek mümkün değil, sevgili arkadaşlarım. Yani bir insanın bütün dimağını kullanarak birtakım insanların bir masa başında oturup, bir baskı makinasının etrafına toplanıp, sabahtan akşama, nasıl yıkalım, nereden vuralım, nasıl yalan icadedelim, nasıl iftira ve isnat tasni edelim, diye durmadan, seneler senesi çalışabilmeleri ve memlekete hâkim olan kanaatin yüzde yüz, tamamen aksine olarak, bimuhaba, biperva, sabahtan akşama neşriyat yapabilmeleri için hakikaten bu memlekette parti mücadelelerinin bir kör döğüşü haline geldiğini ve bu kör döğüşü haline gelebilmesi için de ya iktidar, ya ölüm parolasına sıkı sıkıya bağlı olmak şartıyla parti mücadelelerine girmiş olduklarını kabul etmemeye imkân yoktur.

Bir defa, bakınız, hürriyet elden gitti, diyenler, hürriyete şal örtenlerdir.

Ondan sonra iktisadi vaziyet perişandır, berbattır diyenler, yirmi senede millî ekonomiyi 15 senede bir arpa boyu dahi inkişaf ettirememiş olanlardır, arkadaşlar.

Bu insanların hesaplarını, Büyük Meclisin Bütçe Komisyonunda hepiniz beraber görmektesiniz. Yarın bu kürsüye bütün tafsilâtiyle getirilip konuşulacaktır. Bunlara da hacet yok. Türk vatandaşı idrak ve izaniyle bunu kavramış bulunuyor. Hal böyle iken memleket, dünden bugüne, büyük felâketlere mâruzmuş gibi zarı zarı feryat etmek, hakikaten kabili izah değildir. Ve iktidara gelmek ne pahaya mal olursa olsun, ya iktidar, ya ölüm parolasına bağlı olarak çalıştıklarının delilinden başka bir şey değildir, arkadaşlar.

Şimdi, diyorlar ki, siz bu malları alıyorsunuz, niçin haksız, şahsi iktisabı olanları serbest bırakıyorsunuz? Kendi kendisini nakzediyor. Diyor ki, onların birçokları idealist insandır. Partiye bir Halkevi, bir bina kazandırmayı günün bir nevi realizmi haline getirmiş olan insanlardır, diyor ve sonra haklı olarak, bu fiil ve hareketleri hasbilkile tavsif ediyor. Kendilerine almadılar. Ya diyor. Şimdi hakiki şahısları başka taraftan cezalandırmak için, o zaman diyor, çalan, çırpın, Devlet nüfuzuna istinadederek şahsi servet yapanlar var, onlara dokunmuyorsunuz, diyor. Onlar, hususi menfaat kaygısı ile hareket ederek kendilerine mal edindiler, berikiler ise hasbilkile içinde bu malları bir nevi idealizm ile partiye mal ettiler, diyor.

Şimdi, tezdâdı görüyorsunuz. Sayın Cezmi Türk, edebî tenkid yaptı, siyasi veya hukuki bir tenkid olmaktan ziyade kelimesinden, ibaresinden, sarfından, navhinden başlamak suretiyle bir menfi zemin hazırlıyabilmek için bütün gayretini sarf etti.

Biz burada sarf ve nahiv okutmak, sarf ve nahiv bakımından mazbataları imtihana tutmak mevkiinde değiliz. Eğer öyle olacak olsaydı demin okuduğum nutukta dahi, ilk cümlesinin Türkçeye uymadığını ifade etmekle ben de söze başlayabilirdim.

Bir kere arz edeyim ki, bu mazbatayı yazan, ben değilim. Ama mazbatanın çok güzel yazılmış olduğuna dinledikten sonra kaani oldum. Daha evvel mazbatayı dinlememiştım dahi. Orada birtakım fikirlerin, birtakım mefhumların, birtakım doktrinlerin birbiriyle tezat halinde ve bir serbest güreş yapmakta olduklarını iddia etti ama delil vermedi. Delil olarak yalnız, Devlet mefhumu şöyledir, milletten ayrılmıştır, dedi falan. Onu da eğer sarıh olarak ele alacak ve karşılıklı konuşma yoluna girecek olursak orada da sağlam bir mesnede dayanmadığını huzurunuzda kolayca ispat etmek mümkün olur ama ne çare ki mevzuumuz o değildir. Şimdi en küçük bir kısmını alıyorsunuz, neden alıyoruz? Mali mağsuptur, diye alıyoruz. Neden şahsiyeti hükmiyeden alıyoruz? Şimdi, kendisi, şahsı hakikilerin 10-15 sene evvel yapmış oldukları efalden dolayı geriye gitmek suretiyle muhakeme açın diyor, ondan sonra da diyor ki; Türk Milleti, huzura kavuşmak istiyor, bu kavgalardan usanmıştır, münezzeh olmak istiyor. Bu sui generis bir hâdisedir. Nev'i şahsına münhasır bir hâdisedir. Âme vicdanının derhal anlıyabileceği ve kabul edebileceği bir gasıp hadisesidir. Herkesin gözü önünde duran muazzam mamelek var. Hattâ adalet hissini, siyasi mücadeleleri tağış etmek tehlikesini gösterdiği gibi milletin vicdanındaki adalet ve nasafet hissini elbette rencide eder.

Mevsimsizdir, dediler. Mevsimsizdir, demek bir defa bu malların hepsinin istirdadı prensibinin haklı ve yerinde olduğunu kabul etmek demektir. Ve diyorlar ki; Mayısın 22'nci sabahında alınması lâzımgelirdi. Mayısın 22 si sabahında alınması lâzımgelir idiyse, kendisi o zaman, bizim saflarımız içinde idi, niçin ikaz etmediler? Mayısın 22'nci gününde bu gibi hareketler yapılmak lâzımgelseydi, daha başkaları yapıldı. Ben size söyleyim arkadaşlar. Millî iradenin 1946 senesinde ayaklar altında çiğnenmiş

olduğundan içinizde şüphe eden var mı? (*Asla sesleri*) Kemal Türkoğlu da dâhil hiç şüphe eden yoktur. O halde iradei milliye tecelli ettiği gün ve iradei milliyenin tecellisi ile iktidar, milletin eline geçtiği gün, 1946'da millî iradeyi çiğnemiş olanların ve ondan sonra millî iradenin tecelli etmemesi için her tedbire başvurmuş olanların, zor rejimi kullanmış olanların vatandaşları dipçikle dövmüş olanların madem hayat iradei milliyeyi temsil etmek hakkını, hattâ âmme hizmetlerinde kullanılma haklarını kaybetmiş olduklarına dair kanun çıkarmak lâzımgelirdi. (*Bravo sesleri*)

Hattâ öteden beri bir seçim mekanizması halinde kullanılan ve öteden beri tek parti tahakkümünün vasıtası olarak kullanılmış olan Halk Partisinin demokratik bir nizamın elverişli cihazı olamayacağı iddiası ile o partiyi lâğvetmek ve memlekette herkese istediği gibi parti kurabilmek imkânını bahşetmek lâzımgelirdi. (*Bravo sesleri*) Kendisi de beraberdi, o gün bunları göremedik maalesef. Maalesef mi, maalmemnuniye mi?

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Söyliyeceklerim var arzedeceğim şimdi, bildiğiniz gibi değildir.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi geliyoruz, bizim partimizin menfaatine midir, değildir? Eskiden kalma bir itiyadiyle partimizin menfaatlerini, zaman zaman korumak düşüncesine geldiklerini görmek, bizi bahtiyar eder. Teşekkür ederim. Fakat önce, memleket menfaatlerini, sonra parti menfaatlerini korumak vazifesi ile vazifedar olanların burada büyük ekseriyeti teşkil ettiği yerde bizim partimizin menfaatlerini bize öğretmek hususunda ibzalkâr ve iltifatkâr olmaya hacet olmadığını kendilerine ifade etmek isterim. (*Soldan alkışlar*)

Millet huzuruna çıktığınız zaman kazanamayacaksınız, diyor. Ne gam... Kendi namü hesabıma evvelâ söyliyeyim Ne gam... Bundan çok müteessir olacağınızı zannetmiyorum. Belki de nimelmatlup... Biz kazanamayacağız, kendileri mi kazanacak? Bilmiyorum neden tereddüt ve neden endişe ediyorlar?. Kazanacağımızdan neden tereddüt ediyorlar?. Kaybettiğimiz takdirde, endişeleri nereden geliyor?. Buralarını tâyin etmek mümkün değildir. Fakat aramızda ikametlerinin bir müddet uzunca sürmüş olmasından dolayı bir alışkanlıkla nihayet bir muhabbet bakiyesi ve rûsubu ile zaman zaman lehimizde olarak söz söylemek istediklerine hükmetmemek istiyorum. (*Alkışlar*)

Edebî tenkidlerinin içinde, ortaya attığı iddialar müsaade ederseniz, söz söylenir, söylenir, zannedilir ki ikna edici, vicdanlarda inandırıcı tesir yapmıştır. Fakat derakap cevap vermek suretiyle söylenen sözlerin ne dereceye kadar ikna edici tesiri olup olmadığını ben ortaya koyayım da bir defa daha konuşurken dikkatli olsunlar.

Diyor ki; bu edebî tenkidlerini yaparken, birtakım mânevi pürüzler meselesine geliyor. Mânevi pürüzler diye Türkçemiz, yeni bir kelime kazandı. Bunu da zorluyalım diyor. Benim edebiyatla iştigalim yok. Fakat mânevi pürüz denildiği zaman mazbata muharririni müdafaa edeyim. Pek aykırı, felâketli bir şey yapmış telâkki etmiyorum. İsterseniz bir de edebî bir şey açalım. Arkadaşımız bunu üç günde getirdiniz, 22 Mayıs'ta getirmeliydiniz, diyor. 22 Mayıs'ta getiremezdik, ilk şafakta gözümüzü açacağız ve o gün ne yapacak diye düşüneceğiz. Biz bu kadar zebunküş değiliz. Nitekim kendileri de zebunküş değildir, öyle olmasaydı o zaman bizi ikaz ederdi. O zaman kendisi de bunu yakıştıramamış, nefesine yedirememiş ki, bize teklif etmedi. Ondan sonra muhterem arkadaşlar, bunları tetkik tettebbu ettirmek lâzımgelirdi. Birtakım hesabi mesnetlere istinadettirmek lâzımgelirdi.

Arkadaşlar, biz bunu alalacele, bir gecede getirmiş değiliz. Vicdanlarda olgunlaşa olgunlara, tetkik edile edile, nihayet şu zamanda gelmiştir. Orasını da arzedeyim, bizim Maliye müfettişlerini vazifelendirdiğimiz tarih 1950 senesinin Ağustosudur. Pek geç kalmış değiliz Cezmi Bey Maliye müfettişlerini biz 1950 senesi Ağustosunda gönderdik. Maliye müfettişleri, bilmiyorum, iki, üç, dört ay meşgul oldular, raporlarını verdiler. Bunların teftiş edilen daireye veya müesseseye tevdi edilmesi lâzımdır. Kendileri bir siyasi parti olduklarından bunları kendilerine tevdi ettik ve bekledik. Birden bire acele etmedik. Sıkboğaz ediyorlar demesinler diye cevap vermelerinde acele etmedik. Maliye müfettişleri raporlarında, şunları söylüyor, bunların gelirlerinin %93,5'u kendi kaynaklarından değildir, siz buna ne dersiniz diye tebliği ettik. Buna uzun zaman cevap vermediler. Tekidediyoruz, cevap vermiyorlar. Zannediyorum, tekrar tekidediyoruz. Ondan sonra en büyük pürüz olarak, en büyük mesele olarak ve en âcili olarak halkevleri meselesi bir an evvel halledilmek isteniyor ve halkevleri meselesi üzerinde kanun çıkıyor. Fakat o kanun esbabı mucibesinde Büyük Millet Meclisinin encümenlerinden geçmiştir ve Meclisin Umumi Heyetinde tasvip edilmiştir. O mazbatada Halk Partisinin elinde görülen, malı gibi görülen emvalin yüzde 93 buçuğunun kendi kaynaklarından istisnal edilmemiş olduğu hakikati yazılıyor Halkevleri Kanunu çıkarken. Yani burada bir mesele vardır, diyoruz Büyük Millet Meclisi ama aborde etmemiştir. Ondan sonra muhtelif takrirlerle, muhtelif teşekküllerle harekete getiriliyor. Bütün düşüncemiz, parti olarak düşüncemiz, Halk Partisinin mal meselesinin halli sırasında, zaten partiler arasında çok nazık bir manzara arzeden partilerarası münasebetleri bir kat daha ağırlaştırmamak için zamana yedirmek ve parti münasebetlerinin daha iyileşmiş olduğu bir zamanda hattâ karşılıklı rıza ile halletmek imkânı elde edilebilir mi, iyi niyetle mütemadiyen tehire uğruyor. Bunların safahatını hep bilirsiniz. İstemedik ki, mallarımızı ellerimizden alıyorlar da bizi çalıştırmak istemiyorlar desinler.

Şimdi mevsimsiz diyorlar. Bence en hasbi olduğu mevsimdedir. Halk Partisinin Mecliste, şurada burada fazla yapabileceği bir şey yoktur. Üç buçuk senemizi onun en hırçın, en haksız taarruzları karşısında geçirdik. Şurada Büyük Millet Meclisinin sayılı ayları kaldı. Ondan sonra zaten Seçim Kanununun tâyin ettiği geniş hürriyet içinde geniş seçim kampanyaları cereyan edecektir. Yani bu kararın ittihaz olunmakta bulunduğu zaman, onların parti faaliyetlerini ve karşımızda münekkid olarak, murakıp olarak vazife görmelerini engellemek imkânlarının asgariye düşmüş olduğu bir zamanda ittihaz etmekteyiz. Burasını bütün memleket huzurunda ifade etmek yerinde olur. Yalnız Cezmi Türk değil, bütün efkârı umumiye bunun şu zamanda yapılmasındaki hasbiliği belirtmek yerinde olur. Bunu yapmasaydınız. Yapmasaydınız mı demek istiyorlar, bilmiyorum. Devletin Maliye müfettişleri bir teşekkülü teftiş eder ve o teşekkülün elindeki büyük mamelekinin %93,5 tan fazlasının gayrimeşru kaynaklardan elde edildiğini raporla tesbit eder, bu rapor Hükümetin eline gelir, halkevleri münasebetiyle Büyük Millet Meclisi buna muttali olur, ondan sonra bu bugünkü şartlar, bugünkü hukuk telâkkileri içinde bu millet malı o siyasi teşekkülün elinde aferin, çok iyi etmişsiniz, size milletin bahşayışı olsun der gibi bırakır ve 9'ncu Büyük Millet Meclisi bu vazifeyi görmekten içtinap eder, imtina ederse işte asıl hukuki olmyan budur. Çünkü millet Hazinesinin bekçisi, Büyük Millet Meclisidir. Bütçeyi siz yaparsınız, onun mamelekinin onun gelirlerinin sureti sarfını, sureti istimalini siz tâyin ve tesbit edersiniz. Milletin bir noktada alacağı varsa o alacağı ihkak etmek vazifesi, elbette Büyük Millet Meclisine

düşer. Bir defa muttali olduktan sonra Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi olarak bu vazifeyi yerine getirmeden dağılmak hakikaten doğru olmazdı.

Binaenaleyh, bu tasarı, şimdi müzakere etmekte olduğumuz tasarı, giden iktidarın yaptığı gibi bir gecede, iki gecede, üç gecede getirilmiş değildir. Aksine olarak gerek efkârı umumiye ve millet vicdanında, gerekse bu kanunu çıkaracak olan siz arkadaşlarımızın ve hepimizin vicdanında en ziyade olgunlaşma müddeti geçirmiş olan bir tasarıdır. Bunu, kendisi de bilir. Hepsini, sağ ve solu bütün vücuhile gördükten sonradır ki bunu vicdan huzuru ile kabul edebilecek hale gelmiş bulunuyoruz. Hattâ biz o kadar hasbiyiz ki, seçimlere gidinceye kadar bunun netice ve avakıbı üzerlerinde fazla müessir olmasın diye, hattâ çareler dahi düşünmeyi iyi niyetimizle kafalarımızdan geçirmektediriz. Biz Halk Partisini mefluç bırakmayı aklımızdan geçirmeyiz, mefluç bırakmak mevzuubabis ise, bizim mefluç olduğumuzu kabul etmek lâzımgelir. Ama biz malûl değiliz, arslanlar gibi mücadele edeceğiz, arslanlar gibi dögüşeceğiz (*Bravo sesleri*)

Bizim ne paramız var, ne pulumuz var. Paramız yok, ama itibarımız var, ama milletin sevgisi üzerimizdedir, bu sevgi bize kâfidir. Bu parayı da, vasıtaı da yaratmaya kâfidir.

Bize beş milyon liranın hesabını soracağız diyorlar. Dün, Demokrat Partinin bütün mameleki bunun onda biri değildir, bunu iyi bilmeleri lâzımdır.

Bize, beş bin jibiniz vardır, bunu, nereden aldınız diyorlar. Nerede bu yoğurdun bolluğu? Biz bu elimizdeki jiplerin hesabını her gün vermeye hazırız, bunu, arzu ettikleri zaman, Cezmi Türk arkadaşımıza, isterlerse hususi surette, isterlerse gazetelerle pafta pafta neşretmek suretiyle de koruz, büyük puntolar halinde neşretsinsinler.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — O, daha iyi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bize, kendi gazetelerinde derler ki. Hesap görmek mi? Hay, hay. Sizin ciplerinizden başlayalım. İnsaf yok insanlarda. Hiç olmazsa kıdem sırasıyla kendilerinden başlamak lâzımgelirken bizim kırık tekerlekli jeepten başlamaktadırlar.

Hesap sormak prensibini kendileri ortaya koymuşlardır, kendileri arzu etmişlerdir. Bunu hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

Kendileri diyorlar ki, biz sizden bunların hesabını soracağız; yalnız hesabını soracağız değil, biz bunların hesabını şahsi mallarınızdan ödeteceğiz. Şimdi arkasından da memlekete ihanet etmektesiniz, demektedirler. Demek ki, yarın ilk fırsatta hepinizi toptan memleket ihaneti ile suçlandırmaya hazırlanmaktadırlar. Ne gam. Allah o günü göstermesin. O gün gelecek olursa, eğer iktidar, istedikleri gibi ve Türk milletinin müsaade edebileceği imkânlar hâsıl olacak olursa mazide yaptıklarından örnek almak lâzımgelirse hakikaten işin sıkı olduğunu kabul etmek icabeder. Fakat arkadaşlarım, neredeyiz? Nasıl hesap soracaklar? Biz üç seneden beri 500 milyon lira yığılmış olduğu halde halen hesabını alamıyoruz. Hesap dediğimiz zaman karşımıza hattâ dünkü arkadaşımız Cezmi Türk çıkıyor. Yani kendileri ne olacak. Bu neviden bir rejim yapmıyacaklar. İktidara gelirlerse bu nevi bir rejim yapmıyacaklar. Dikkat ediniz demek ki, iktidara gelirlerse başka bir nevi rejim hâkim olacak. Neşriyatlarını, yazılarını okuyunuz. İsmet Paşa, zor kullanıyorsunuz diyor. Zoru bütün ömrünce kendisi kullandı, bunu saklamaya hacet yok, bunu her kes bilir. Ne gibi zorluklarla nereden nereye geldi bu işler, hepiniz bilirsiniz. Böyle olduğu halde zor kullanıyorsunuz, diyor. Ama kendileri zor

kullanmaya hazırlanmaktadırlar. Fakat bir devrin katî ve külli olarak bitmiş olduğunu hâlâ fark etmiyorlar. Asıl esef ‘edilecek olan tarafı budur. O eski tertip memleket idaresi, fosiller gibi, tahtettürap kaldı, topraklar altında kaldı.

İsmet Paşa bu hüviyetiyle dahi kendisi mazinin bir hatırlatıcısı olmak vasfından başka bir şey kalmadı üzerinde. Bunları bir türlü kavramak istemiyorlar.

Sevgili Arkadaşlarım, sabah akşam yazılan bu yazıları, bu tertipli yazıları okuyup görmediğini farz ve kabul etmek müşküldür. Bunları tasvip ediyor mu, etmiyor mu, konuşmuyor. Fakat tasvip ediyor olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Sebebi; öyle olmasa olmaz. Kaç defa bu yazılarla zehirlemektedirler. Bu mücadele tarzı bizi birbirimizden uzaklaşmaya götürmektedir. Biz bunu istemiyoruz. Hiçbir veçhile kardeş kavgasına bu memleketi götürmek niyetimiz değildir diye kerratı adide ile söylediğimiz halde, geçende burada cereyan eden münakaşayı, mücadeleyi hepiniz biliyorsunuz, kalkıp da bu tarzı mücadeleyi tasvip etmiyorum demedi. Dedim ki, Ulus Gazetesi bize Demokrat Parti iktidarına fiilî bir hükümet muamelesi yapmaktadır. Bütün neşriyatı bunu göstermektedir, dedim. Ben bu neşriyatı tasvibetmiyorum, demedi. Deseydi, bütün buzlar çözüldü. Fakat bir inat ve ısrarla denmemektedir. (*Kasten sesleri*) Sebebini söyleyeyim arkadaşlar; bütün mücadeleyi, bir rejim mücadelesi haline getirmek arzusundadırlar. Bu cehdî gayret şuurludur, rasgele değildir. Çünkü bir ordu, askerce dövüşmek lâzımgelirse, bir ordu kendisi için en müsait yerde döğüşür. Muharebe meydanını ona göre seçmek lâzımdır. Ve böyle bir stratejik kaideye ittiba ederek iktisadi sahada, malî sahada şu, bu sahada dövüşmenin kendileri için bir bataklık, bir çukurda muharebeyi kabul etmek nev’inden olduğunu fehmü idrak ettikleri için mücadeleyi çok seyyal olan leh ve aleyhte, ileri geri birtakım sözlerin söylenebileceği ve efkârı bulandırılabilceği bir zeminde yapmak istiyorlar, bir rejim dâvası gütmek istiyorlar. Bütün mücadeleyi işte orada teksif etmek istiyorlar. Siz iktidar olarak 3,5 sene memlekette çeşitli sahalarda, çeşitli hizmetler yapmışsınız, milleti memnun etmişsiniz. Bütün onları bir sis perdesi arkasında gizlemek ve bütün dikkati gayet müşevveş olan bir sahaya akılları sıra, getirip mücadeleyi orada yapmak, işte şuurlu olarak takibettikleri taktik bundan ibarettir.

Fakat muhterem arkadaşlarım, bunu, kendileri bundan ümitvar olsalar, bu taktiğin sökeceğinden ümitvar olsalar dahi bütün memleketin, cereyan etmekte olan hâdiselerin mânasını lâyikeyle kavramakta olduğuna kaaniyim. Hizmet edeni Türk Milletinin takdir edeceğinden emin olarak ve onun takdirinin her takdirin üstünde olduğunu berveçhi peşin kabul ederek seçimlere hazırlanmaktayız. Onun takdiri, onun hükmü ne ise seve seve ve memnuniyetle kabul edeceğiz. Fakat Türk Milleti bilecektir ki rejim dâvası, rejim meselesi yoktur. Sadece kendisi ile iktidarı birbirine mezcetmiş, hallühamur etmiş olan ve öyle düşünmeye alışmış ve başka türlü düşünmek iktidarını kaybetmiş olan eski iktidarın böyle bir ceht içinde olduğunu elbette takdir edecek ve takdirini ona göre kullanacaktır.

Kanunun umumi olması lâzımdır, diyor. Neden Halk Partisi namına kanun çıkıyor diyor.

Hukukun mütearifesidir. Şahıs için, şahsiyeti hükmiye için, hâdisiye için de kanun çıkar. Mevzuatımız bunun emsaliyle doludur. Bunu bilmezlikten gelerek tasarıyı bu bakımdan da malûl göstermek ya hukuk anlayışında işi biraz dar tuttuğunun yahut da bilerek teami gösterdiğinin delilini teşkil eder. Başka türlü söylemeye hacet yok.

Bu hâdisе tarihte tek hâdisedir. Başka memleketlerin tarihlerinde bile görülür hâdisе değildir. Bir siyasi parti kalkacak, beş yüz milyon liralık mal edinecek. Böyle bir şey yoktur. Karteller, tröstler, devlet bankaları bu servete sahip değiller. Bir acaip nesne olarak büyüdü bu. Bir acaip nesne olarak karşımızda idi. Bir an için tasavvur ediniz; 350 milyon liradır. Halkevleri malları. Bu malların iade kararını vermemiş olsaydık ne olacaktı? Kendi tapuları altında bulunacaktı. O zaman da birçok itirazlar vâki oldu. Halkevlerini millete iade etmemek imkânı var mı idi? İki milyon lira ile üç milyon lira ile bir parti kanaatkâr bir parti hattâ bir milyon lira ile bir devre esnasında mücadelesini yapabilir. Bunlar mülklerinin binde birini yüzde birini sarf etmek suretiyle 99 partiyle eğer para, sadece para hükümrân ise 99 partiyle mücadele edecek imkânâ sahiptiler demektir. O zaman da ne kadar bağırdılar, ne kadar bizi gasıpla suçlandırıdılar. Eğer Halkevleri mevzuunda kendileri karşımıza gelip de Filhakika bunlar, Devletin göreceği vazifeler idi, biz bunları o zaman Devletin nakıs teşkilâtıyla görülmüyor olduğunu müşahade ettiğimiz için parti olarak yapmaya çalıştık. Yapabildiğimiz kadar yaptık. Bundan bakiye ve rüşup olarak elde şu mamelek kaldı. Maksat münderis olup Devlete geçtikten sonra bunların vasıta ve imkânlarını da Devlete seve seve terk ediyoruz, teberru ediyoruz” demiş olsalardı bugün Halk Partisinin gayrimeşru iktisapları babında ve mevzuunda konuştuklarına bir dereceye kadar hak vermek mümkün olurdu, ama bunu yapmadılar. 350 milyon liralık millet malını Halkevleri olarak onlara bırakmalı mıydı? Bırakılabilir miydi? Dünyanın neresinde böyle bir parti görülmüştür, lütfen söylesinler. Böyle bir şey yoktur, nev’i şahsına münhasırdır. Tek hâdisedir. Onun için ismini telâffuz etmekten çekinmeden hâdiseyi doğrudan doğruya ele almaktan kaçınmadan (Halk Partisinin gayrimeşru olarak iktisap etmiş olduğu mallar) diye kanunu tedvin etmekteyiz, öyle umumiyetin perdesi arkasına gizlenmek niyetinde değiliz. Esasen bugün mevcut kanunlarımız katıyetle bir partinin devlet emvalini kendi üzerine geçirmesine müsait değildir. Böyle bir şey yok. Kanunilik devri olduğuna göre böyle bir tehlike mevcut değil. O, kanunun ve Anayasanın umumi olarak iptal edildiği zamana ve nev’i şahsına münhasır bir hâdisе olduğu için, tamamen hâdisenin kendisini karşımıza alarak, adını söylemekten çekinmiyerek, kanunu ona göre tedvin etmekteyiz.

Gelelim, sevgili arkadaşlarım, dizlerimizin bağını çözmek için, tereddüdümüzü teşdit, daha doğrusu tereddüt yaratmak için, “siz bununla Atatürk’ü itham ediyorsunuz” diyorlar.

Muhterem Arkadaşlarım, böyle bir açmaza, çıkmaza, müracaat etmemek lâzımgelir. Biz Atatürk’ü, Türk milletinin en aziz ve eşsiz bir varlığı olarak vicdanlarımıza gömmüşüzdür, başımızın tacı ittihaz etmişizdir ve onu daima Türk Milletini birleştirecek en kutsi, en aziz hâtıra olarak muhafaza edeceğiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Burada, kalkıp da onun aziz hâtırasından faydalanmak istemek katıyen doğru değildir.

Zaman tekâmüle doğru gider. Vatan evlâtları vatan işlerini ve vatani olduğu yerden alırlar ve onu çok daha ilerlere götürürler. Atatürk, memleketi bir harabi içinde eline aldı. Halk Partisi ile değil. Onun Halk Partisine ihtiyacı yoktu; Halk Partisini Atatürk külahının ibiğinden tutarak ayakta tuttu. Hakikatta siyasi partiler Devlet adamlarım tutar. Fakat Atatürk’ün, Halk Partisi denilen siyasi teşekküle ihtiyacı yoktu. Atatürk, nevi şahsına münhasır, bir büyük zattır. Onu ne bugünün ne dünün şartları içinde mütalâa

etmemize ve onun harekâtım kıstaslara imza vurmaya imkân yoktur. Atatürk için mubah olabilecek şeyler, başka fâniler için olamaz. Sebebi vardır. Şudur: O memleketi yoktan var edencesine muazzam bir deha, muazzam bir gayret ve muazzam bir kudret olarak tecelli etmektedir. Hattâ onun şu ve bu hareketinde dahi bir hikmet sezmek ve onun o büyük yapıcılık vasfının bir tecellisi telâkki etmek çok yerinde olur. Ve Türk Milletinin bugün görüşü, sezişi re inanışı budur. Bizi bir tasarının bir müphem ibaresinden tutarak Atatürk'le karşı karşıya getirmek gayretleri daima iflâsa mahkûm olacaktır. Bir cemiyet için daima terakki ve teali mukadder olmak lâzımgelir. Biz Atatürk devrinden bir tek parti idaresi almıştık. Hiç birimiz bugün, "Atatürk tek partili bir idare bıraktı şimdi niçin çok partili bir idareye taraftar oluyoruz bu Atatürk'ün idealine aykırıdır" demek ve işi orada durdurmak lâzımdı. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Hayır, biz onu, Atatürk'ü medeniliğin, ileriliğin ve memleket menfaatlerini üstün tutmanın en muazzaz sembolü olarak telâkki etmekteyiz. *(Bravo sesleri)* Bu mânayı, bunda şekil değil mâna vardır. O mânanın peşinde, Türk cemiyeti nesillerden nesillere naklederek o mânanın peşinde bağlı olarak gidecektir arkadaşlar.

"Atatürk'ün vasiyeti iptal edildi" diyorlar. Atatürk'ün vasiyetini nerede iptal ettik. Etmedik. Yine bizi Atatürk'le karşı karşıya getiriyorlar. Asla.. Atatürk hiç kimsenin karşı karşıya geleceği bir kudret değildir. Hiç kimse bunu arzu etmez, Herkes, bilâkis onu Türk Cemiyetinin hâlâ en ileri nigeşbanı olarak, en büyük kuvveti olarak telâkki etmektedir. Onun aziz hâtırasında millî tesanüdümüzü bulmaktayız. Onun vasiyetini iptal etmek aklımızdan geçmez.

Eğer Ulus Gazetesi bir matbaa resmi neşretti. Bu matbaa aynı zamanda Ulus Matbaası imiş. Altında Atatürk'ün bir akitle bu matbaayı Ulus Gazetesine verdiğini söylüyor. Pek iyi bilmiyorum ama bildiğimize göre o Ulus Matbaasının içindeki makineler İstanbul'a gitmiş ve başka bir şirkete satılmış. Eğer vasiyet, bunların Halk Partisinin mülkiyetinde kalması şeklinde idi ise bu başkasına devrû ferağ tasarrufunu, vasiyetin infaziyle vazifeli olan ve vasiyete dayanmayı tek çare telâkki eden Halk Partisinin o tasarrufu yapmaması lâzımgelirdi.

Hâdiseler üzerinde durmadan, tahlil etmeden söylenen sözlerin dimağlarda yanlış tesir bırakması ihtimali vardır; Ulus Matbaası meselesi böyle bir meseledir. Ama şunu ifade edeyim ki, sevgili arkadaşlarım, meselenin dört cephesini hep birden mütalâa etmek için bir hâtırayı taziz etmek isterseniz, ondan sonra en suiniyet sahibi insanların hücumlarını dahi tesirsiz bırakmak isterseniz, ondan sonra mürüveti insaniyenin hattâ millet menfaatleri üzerinde fedakârlık yapmaya kadar götürmüş olmasının örneğini vermek isterseniz, dersiniz ki, "Ulus Matbaası size kalsın!.." *(Asla sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım, Atatürk'ün vasiyetini bozmak, asla mevzuubahis değildir. Vasiyeti, arzettiğim gibi bozulmuşsa evvelden bozulmuştur.

Sonra, bu partiyi biz mefluç hale getirecek miyiz, getirmeyecek miyiz? Hayır arkadaşlar. Ben size haber vereyim, Ulus çıkmakta devam edecek ve bugün bize yaptığı hücumları üç misli teşdit ederek yapmakta devam edecektir. Ne gam..! Sinirlerimiz sağlam, yaptığımızdan eminiz. Hak bildiğimiz yolda tek başımıza dahi olsak yürümekte ve neticeye varmakta asla tereddüt edecek cinsten insanlar değiliz. *(Soldan bravo sesleri)* İstedğini yapsın. Ben size söyliyeyim, bugünden yeni yeni gazetelerin imtiyazını almışlardır. Nümayiş halinde, "falan hanım mezar taşının bedelini gönderdi, falan hanım nişan yüzüğünü gönderdi, falan milyoner -vaktiyle zengin ettikleri milyonerler

olabilir- şu parayı verdi" (*Alkışlar*) Hattâ birtakım paraların muvazaa yolu ile falan, falan zatların elinde bırakılması ve bu kanun çıktıktan sonra onun bir aksülâmeli imiş gibi bir mümâyış halinde karşımıza çıkarılması hadiseleriyle yarın, öbür gün karşılaşacağız. Bunların hepsini zamanın tecelliyatı olarak mütalâa etmek, omuz silkip geçmek ve komşunun malında gözümüz yoktur Allah daha fazlasını versin demekten başka yapacağımız bir şey yok. Bunları gönül hoşluğu ile karşılayacağız ve o zaman hakiki parti olmanın nimetini idrak edecekler. O zaman partinin mânevi hissedarları çoğalacak, o zaman partinin mensupları o partinin külfetlerini ve yüklerini omuzlarında taşımakta olduklarından dolayı partilerini daha fazla benimsiyeceklerdir. Ve işte o zaman vaktiyle edinilmiş servetlerin bir müdürîyeti umumiyenin seyku idaresi şeklinde, merkezden muhassas tahsisatla en uç kademelere kadar merkezden gelecek paralarla idare edilmekte olmanın bu parti teşkilâtı üzerinde yapmakta olduğu elim tesir ortadan kalkacak ve işte Halk Partisi hakiki parti olmak yoluna o zaman girecektir.

Demokrat Parti yedi seneden beri milyonlarca lira sarf etmiştir. Bunların bir lirası dahi bir başka kanaldan gelmiş değildir. Bütün yurt içinde, Demokrat Partiye mensup olan vatandaşlar bu partinin yükünü seve seve sırtlarına ve omuzlarına almışlardır. Beş parasız ve bir sandalyesiz kurulmuş olan Demokrat Parti, dört senede iktidarı ele geçirecek kadar muazzam bir kudretin sahibi olmuştur; bütün baskılara rağmen iktidara gelebilecek kadar muazzam bir kudretin sahibi olmuştur.

Görüyorsunuz ki, "bizi mefluç bırakmak istiyorlar, bizim mallarımızı almak istiyorlar, gazetemizi susturmak istiyorlar" sözlerinin hiçbirisi varit değildir. Hepsini toptan reddederiz. Hâdiseler kendilerini tekzip edecektir. Çünkü Ulus çıkmakta devam edecek ve başka gazeteler çıkmakta devam edecek. Halk Partisi faaliyetten kalmıyacak, bizden hal ve nakit itibarıyla çok daha iyi şartlar içinde devam edecek. Çünkü biz, ne dereceye kadar dikkatli olursak olalım, vaktinde davrananların, vaktinde gayrimeşru kaynaklardan mamelek elde etmeye alışmış olanların, tehlike karşısında bu mameleklerini saklıyacak sağda solda birtakım yerler hazırlamış olduklarını kabul etmek ve önüne geçilmez şartlarının bu olduğunu teslim etmek lâzımıdır. Onun için bizden daha iyi bir hal ve şartlar içinde olacaklarına şüphe yok.

Muhterem Arkadaşlar, akıllara gelebilecek bâzı tereddütleri daha bertaraf etmek isterim.

Halk Partisinin Atatürk'ün mirasından elde ettiği mamelek var mı?

Atatürk çiftliklerini Devlete verdi. Geriye kalan mamelekinin bir kısmını da korumayı arzu ettiği zevata tahsis etti, bir kısmını ise dikkat buyurunuz, Halk Partisine vermedi. Türk Tarih Kurumuna verdi, Türk Dil Kurumuna verdi. Ondan sonra eğer Halk Partisini mameleki ile mamelekinin iktisabı ile mübeşşer etmek isteseydi; Türk Tarih Kurumundan, Türk Dil Kurumundan daha önce olmak üzere, Halk Partisine verirdi. Ve Halk Partisinin o mamelekle gelişmesi ve ebetdevam olması sayesinde kendi prensiplerinin hükümran olmasını temin eder ve bu sayede Dil Kurumu ve Tarih Kurumu her türlü ihtiyaç ve zarurete düşmek ihtimalinden varestedir, devam edebilirdi. Atatürk öyle düşünmemiştir arkadaşlar.

Ondan sonra Halk Partisinin uzun boylu, Atatürk'e intisap iddiaları da, üzerinde bir nebze durulacak bir mesele teşkil eder. Daha ikinci Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı seçildiği gün bu kürsüde; "Devri İsmeti açacağız, demokratik hayatı getireceğiz"

kabilinden -şimdi aynen hatırlıyamıyorum- o mealde sözlerini şurada oturup dinlemiş olan bir insan sıfatıyla dinledim. Hepsini hatırlıyamıyorum. Zabıtlardan bulabilirsiniz. Yani “O Atatürk devri şimdi kapandı, ben ondan ileri, büsbütün başka bir devir açacağım” mealinde olan o meşhur ve fakat millet üzerinde soğuk bir tesir yapan nutkunu söyledi. Arkasından da beş, altı gün geçtikten sonra, (Eşsiz Kahraman Atatürk) hitabını ihtiva eden mesajını neşretmek mecburiyetinde kaldı. Ondan sonraki hâdiseleri bilirsiniz, bir devri unutturmak için, Atatürk’ü unutturmak için elden gelen her şey yapıldı. Size bir misal olarak arzedeğim: Cumhuriyetin 20’nci Yıldönümünün ne suretle tesit edildiğini hatırlarsınız. Bu tesit münasebetiyle basılan pullarda dahi Atatürk’ün resmi yoktur.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Paralarda da yoktur, oradan da kaldırdı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Paralardan kaldırdığı malûm 30’ncu Yıldönümünün nasıl tesit edildiğini görüyorsunuz. Âdeta Atatürk Halk Partisinin baskısından, millet iradesinin harekete gelmesi ile kurtulmuş görünüyor arkadaşlar. *(Sürekli alkışlar)*

Size bir hâdiseyi tarihiye olarak şunu da arzetmemi müsaadenizi rica ederim:

Arkadaşlar, Rahmetli Atatürk’ü, huşu içinde yaptığımız uzun yürüyüşten sonra ebedî metfenine tevdi etmek üzere Anıtkabir’in koridorlarından gidiyorduk. Heyeti Vekile arkadaşlarım buradadır. Hepsi bilir. İsmet Paşa ile beraber, önde Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, biz arkasında gidiyoruz. Mezara ineceğiz, onu yere vermek üzere olduğumuz dakikalar içinde, bir an, Reisicumhur Celâl Bayar dönüyor, İsmet Paşaya hitap ediyor; “Paşam, evvelce buraya gelmişmiydiniz?” Paşa şaşalıyor, “hayır” diyor. Tasavvur ediniz, Anıt Kabir’in inşasına başlanalı 14 sene oluyor. *(Allah, Allah sesleri)*

Biz vazifeye geldiğimizizin ertesinde, o büyük gürültüler, üç beş gün geçti geçmedi, Celâl Bayar elimden tuttu ve “bir vazifenin ifası için seninle birlikte bir yere gideceğiz” dedi. Kalktı, beni Anıtkabir’e götürdü, dedi ki; “bunun inşası çok geç kalmıştır, ne yapıp yapıp hiç değilse 30’ncu yıl dönümüne bunu yetiştirmek, lâzımdır.” Ondan sonra bütün gayretle harekete geçildi ve bilindiği gibi Atatürk’ü Cumhuriyetin 30’ncu yıl dönümünde ebedi metfenine tevdi etmek imkânı hâsıl oldu. O tarihten bu yana, Anıtkabir bitene kadar Reisicumhurumuz Celâl Bayar, zaman ve fırsat fevtetmedi, daima gitti, bir inşaat murakıbı gibi, evinin bahçesini hazırlayan bir insan şefkat ve bağlılığı ile Atatürk’ün mezarını hazırladı. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bugün Halk Partisinden ne kaldı? Atatürk’ün Halk Partisinden bugüne ne kaldı? Burada çok muhterem köşe taşlarından Hamdullah Suphi Beyefendi, sayayım hepsini. Hiçbiri Atatürk’ün yakın arkadaşları, sistemli bir surette, bir kasdi mahsusla denecek şekilde uzaklaştırıldı.

Şimdi “Atatürk’ten aldık, Atatürk’e verdik, Atatürk karşı çıkmaktır...”. Sözlerine avdet ediyorum: Hayır arkadaşlar, hayır; bunlara gitmemek lâzım. Bu münakaşalar dahi 6 muazzez O büyük ölünün ruhunu tazibettiğine şüphe yok. Kavgalarımızda Onu karıştırmıyalım *(Bravo, sesleri)*

Şimdi zannediyorum ki, mevzu etrafında Hükümet olarak söylenebilecek kadarını söylemiş bulunuyorum.

Söz almış olan arkadaşlarımız var. Kendileri mevzuu benden daha çok etraflı şekilde izah edeceğedir; arkadaşları zevkle dinliyeceğiz. Hiçbir şey Türk Milletinden nihan

kalmasın! Takriri Sükûn Kanunu yapmıyoruz, demokratik ideallere yüzde yüz bağlıyız. Bu Kanun darağaçları kanunu değildir, bir partinin feshi kanunu değildir, meşru malların müsadere kanunu değildir. Zor kullanmak mevzu bahis değildir. Bize bu vadede isnad edilenleri isnad edenlere on misliyle iade ederiz ve onların bize bu isnad ettiklerini mazide itiyat haline getirmiş olduklarını her an için ispata hazırız. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Heyeti Aliyenin yorulduğunu müşahade, ederek Birleşime 15 dakika ara veriyorum.

BAŞKAN — Komisyondan sonra bir milletvekiline söz vereceğim. Başvekil buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, uzun konuşmalar arasında eksik bıraktığım ve tebarüz ettirilmesi lâzımgelen bir, iki noktanın daha kalmış olduğunu tahmin etmekteyim.

Bir beyanname neşrettiler. Bu beyannameler öteden beri tehdit mektubu halinde ısdar edilmektedir; bunları bilmektesiniz. Bu beyannamede, sadece lâf söylemiş olmak, ortalığı bulandırmak, efkârı tahrik etmek maksadiyle “müstakil yargıca müracaat etsinler” diyorlar. Müstakil yargıca müracaat etsinler, derken bu mevzuda müstakil yargıca müracaat etmenin imkânı olmadığını pekâlâ biliyorlar. Bu tâbirin arkasından, “Bir Usul Kanunu çıkarsınlar, bir hüküm ısdar etsinler de bizim hesabımızı mahkemede görsünler” demiş olsalardı, bir dereceye kadar mâkul bir iddia ortaya atmış olurlardı. Dikkat edecek olursanız bundan dahi korkmuşlardır. Çünkü mahkemeye gidecek yüz ve surat onlarda mevcut değildir. Sadece sizlere hakaret, Büyük Millet Meclisine hakaret, Demokrat Parti iktidarına hakareten ibaret bir gayenin peşindedirler. Bir define ile huzurlarınıza gelmiş olarak mütemadiyen ve mütemadiyen hukuk devletinden bahsediyorlar. Kütüpaneler dolduran bütün siyasi nutuklarının içinde geçmişteki hukuk devleti tâbirinden başkasını bulmak imkânı yoktur. Hürriyet üzerine şal atmaktan bahseden insanları, hürriyetin zincirlerini kırmış olan insanlarla birlikte hukuk devleti tâbiri arasına almak mümkün değildir. Esasen geçmişte yaptıkları konuşmalarda hukuk devleti tâbirine rastlamak mümkün değildi. Hukuk devleti tâbirini sizden öğrendiler ve bugün güya size anlatmaktadırlar. Hukuk nerede İsmet Paşa idaresi nerede? Eğer hukuktan zerre kadar nasibi olsalardı önceden mizansen tertibedip buradan çıkıp gitmezlerdi. Eğer sözlerinde tezada düşmek suretiyle hacil mevkilere düşmekten zerre kadar korkuları olmuş olsaydı, sizi grup kararına mutavaatla itham edip sonra da kendi gruplarında aldıkları karara uyarak, otomatlar gibi, buradan bir def ile halinde çıkıp gitmezlerdi. Acaba ani olarak mı kalkıp gittiler? Hayır arkadaşlar. Pekâlâ biliyorsunuz ki vaktiyle aldıkları grup kararını tatbik etmek suretiyle hareketleri neticesidir ki, o hacil manzara burada görülmüş oldu.

Bir nokta daha: Acaba 1950’de bu kararı almış olsaydık, demokratik inkişafımız bakımından daha mı doğru hareket etmiş olurduk.

Sevgili arkadaşlar, bir an için düşünmenizi rica ederim: Malları 1950 senesinde ellerinden alınmış olsaydı bunlar dağılırlardı. Çünkü bunların ekseriyeti azîmesi bu malları bir iltisak maddesi olarak kullanan insanlardır. Esasen mallarının alınmasından bu derece tehevür göstermiş olanları, mallarının kendi partileri içinde bu derece lâzımı gayrimüfarik olmasından ileri geliyor.

1950 senesinde malları alınmış olsaydı, üç buçuk senelik muhalefetlerinde elbette bu derece şirret, elbette bu derece müessir olmazlardı.

Diyeelim ki, bütün bunlar demokrasi murakabesi, demokratik tenkid yapmaktadırlar; üç buçuk sene evvel malları alınmış olsaydı, tenkidleri ve muhalefet icra tarzları elbette bu kadar müessir olmazdı; o halde karşımızda bize, yersiz, haksız, her vesile ile her fırsatla yıkasıya yok edesiye hücum eden bir teşekkülün elinde en müessir silâhları olan bu paralan ve bu mallan tam üç buçuk seme ellerinde bulundurduk demektir. Hata mı ettik? Belki hata ettik, fakat her halükârda, karşımızdaki rakibi silâhtan mahrum etmemek bakımından, en civanmert hareketi göstermiş olduk.

Bunların muhalefeti müntakim dedim, edalarına mütehakkim dedim. Yalan mı arkadaşlar? Bugün millet huzurunda muhakeme edilmekteyiz. Bütün edalarına dikkat ediniz, sanki muhalefette biz, sanki ekalliyette biz ve sanki iktidarda onlar. Eskiden olduğu gibi yine onlar iktidarda devam etmekteymişler gibi adamların konuşması daima yüksektendir. Hiçbir zaman muhalefete düşmüş olduklarını kabul eden bir eda mevcut değildir. Hattâ Türk Milletini ıstibaha düşürebilir ümidiyle “Halk Partisi Meclisi kararı” gibi ibareler kullanarak Meclis kelimesindeki iltibastan istifade gaye ve peşinde bile koşmaktadırlar. Sabahtan akşama bu kötü yolda yürürken diğer taraftan iktidara “mundar diktatörlük” diyecek kadar ileri gidip seni sözler sarf ederek hürriyetsizlikten şikâyet etmektedirler.

400 kişilik bir Heyet hakikatları ifade ederken diğer taraftan onlar tamamen aksini iddia etmekte. Hiçbir zaman hürriyet üzerine gölge düşürülmezken yalnız şurada 3,5 kişi çıkar hürriyet tahdidedildi der. Yine Türk Milletinin huzuruna çıksak, yer yer bütün her tarafta “Hangi hürriyet tahdit ve yok edilmiştir hangisinden şikâyetçisiniz?” diye vatandaşlara teker teker sorsak, hangi vatandaş çıkar da, düne nazaran benim şu hürriyetim, bu hürriyetim tahdidedilmiştir, ben şu noktada, şu noktada tehdit altındayım demek ihtiyacını duyar? Bunların hepsi bühtandır, iftiradır. Onlar iktidarda iken mütehakkim idiler, muhalefette de mütehakkimdirler!

Sevgili Arkadaşlarım, bu kanun para, pul almak da değildir, Samet’in dediği gibi, siz bir devri tasfiye etmekte. Bu devri tasfiye etmek mecburiyetindesiniz. Bu vazife bize mevdudur, bunu kemali cesaretle yapacağız! (*Alkışlar*) Hattâ cesaret mevzuu dahi değil! Bizi mallarımızla tehdidederek şunu yaparlar, bunu yaparlar...

Mallarımızı nasıl alacaklar, kimin malını alacaklar? O günlerin akşamı çoktan oldu, hattâ yatsı namazı bile kılındı. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Şimdi tekrar ediyorum, para almıyorsunuz, bir devri kapatıyorsunuz!

Halk Partisine bir şey yapılamaz, İsmet Paşaya bir şey yapılamaz, çünkü o askerdir, kumandandır, ordudur ve O sanki her şeydir. O, bir mistisizme dayanarak hâlâ memleket içinde vatandaşlara tesir yapmak, vatandaşları korkutmak istiyor.

Bir çocuk ilk neşvüneması anında anası veya babası veya bakıcısı tarafından bâzan korkutulur, “Şurada tehlike var, oraya gitme” derler ve bu o çocuğun tahteşşuuruna iner, orada saklı kalır. Çocuk büyüüp şuuru geliştikten sonra dahi, her hangi bir karanlık veya bilinmiyen bir köşe gördümü, tehlike olmadığını şuuru ile kavramış olsa dahi, tahteşşuurunda bir öcü gibi yatan tesirler o çocuğu hayatının sonuna kadar takibeder. Bu memlekette dünkü iktidar denilen ceberut, tesirlerini milletin tahteşşuuruna o kadar muhkem olarak yerleştirmiş ki, bunun tesirinden hâlâ istifade etmek istemektedirler. Vuracağınız bir yumrukla işte bu korkuyu tuz buz edeceksiniz arkadaşlar. (*Alkışlar*) Ne

İsmet Paşa, ne dünün iktidar partisi, ne de şu zümre... Hiçbir vehme ihtiyaç yoktur. Milletın iradesini temsil eden sizler vuracağınız kahhar yumrukla bütün bu vehimleri toptan dağıtacak ve bir devri tasfiye edeceksiniz.

Muhterem Arkadaşlar, akıllarda olan, vicdanlarda olan bir endişe daha var. Acaba biz Ulus Matbaasına el koymakla basın hürriyetini baltalamış oluyorsunuz? Arkadaşlar hemen ifade edeyim ki, artık Lâprenza meselesi gibi bir mesele mevcut değildir. Gazete ile matbuayı birbirinden ayırmak lâzımdır. Matbaa, bir endüstri gibidir; bir pamuk fabrikası, iplik fabrikası gibidir; gazete ise mücerret bir mefhumdur. O, basın hürriyetinin menlehül hakkı olan nesnedir. Arkadaşlar iyi bilsinler, efkârı umumiye iyi bilsin, gazete başka matbaa başkadır.

Halk Partisinin elinde 150 tane rotatif matbaa olsa ve kendi zamanlarında olduğu gibi, Hükümetlerin ve Heyeti Vekilenin kararıyla gazete kapatmak salâhiyeti elde bulundurulsa ve bu tatbik edilse idi, matbaaları ellerinde olduğu halde zerre kadar fikir hürriyetinden, vicdan hürriyetinden bahsetmeye imkân olur mu idi arkadaşlar? Binaenaleyh bunları birbirinden ayırdetmek lâzımdır. Bugün Ulus ve mameleki, milletten gasbedilen mallar olduğu için alınmaktadır, fakat yarın Ulus gibi dokuz tane gazete çıkarabilirler. Gazete çıkabildikten sonra, basın hürriyetine el koyma suretiyle, tahdit konulmakta olduğu iddiası nerede kalır? Bu iddia eğer sizleri tereddüde sevkedecek olursa... *(Asla sesleri)*

Tağış edilmek istenilen efkârı umumiye için maruzatta bulunuyorum. Gazete başka, matbaa başkadır. Gazete çıkarmak imkânına her zaman sahiptirler, çıkaracaklardır, hattâ daha şiddetli hareket edeceklerdir, o kadar ki, iftira ve tezvire dahi yol açacaklardır. Fakat sizler demokrasimizi korumak için o iftiraların önünü alacak hükümler koymakta elbette gecikmiyeceksiniz. Koyacağınız ruhi, ahlâki ve içtimai disiplin temin edecek olan bu hükümler, bizim istifade edeceğimiz hükümler değil; işte geldik, işte gidiyoruz, 3 ay sonra milletin huzurundayız. Biz bunu yapmakla bizzat bundan istifade gayesini gütseydik, bunu dün yapardık. Ama murdar diktatörlük diyerek murdarca neşriyat yapmak ve bu memleketin evlâtları arasına nifak sokmak bu memlekette birtakım uçurumlar açar.

Matbuat Kanununu bir tekme ile kaldırdık attık. Yarandık mı arkadaşlar? Bugün Fransa" İngiltere ve Amerika'daki Matbuat Kanununun mevcut hükümleriyle Türkiye'deki matbuat hürriyeti gerek kanun bakımından ve gerek tatbikat bakımından daha ileri olduğu halde yine yaranamadık. Her gün kalemi alıyorlar ellerine, bir Derviş Vahdeti edebiyatıyla bu memleketi baştanbaşa zehirliyorlar. *(Bravo sesleri)* Bunun sonu ne olacak? Cephaneliğin yanında mütemadiyen ateş oyunları yapmalarına ne zamana kadar müsaade edeceksiniz?

Memleketin, tehlike içinde bulunduğundan, bahsediyorlar ve memleketin iç idaresinde şu veya bu şekildeki nümayişlerin memleketine idaresini dışarıya karşı itham etmek mânasında olmadığından bahsediyorlar. Şurada bugün tatbik ettikleri şu jest de dışarıya karşı rejimi itham etmek mânasına gelmez de nedir? Esasen maksatları tamamen bundan ibarettir. Gözlerimizi açalım arkadaşlar. Karşımızdakiler mücadelenin şartlarına uyarak mücadele yapmakta değillerdir. Bunlara verilmiş olan bu namütenahi tahrip, tahrik ve ihtilâle sevkette hürriyeti, nerede yarın ne çıkaracaktır, bunu bilmek, tahmin etmek hakikaten müşküldür ve bunların bu topçu atışlarının altında en muzır

cereyanlar ayaklanmaktadır, harekete gelmektedir. Memleketin ikbal ve istikbalinin nighbanı olmak mevkiinde bulunan siz Yüksek Meclis elbette bunun çaresini aramakta tereddüd etmiyeceksiniz. Balkan komiteciliğine bu memleketi sevketmek yolunda olan insanların cüret ve cesaretini kıracak yumruklardan birisi bu, yarın da öbürüsü gelecektir! *(Soldan alkışlar)*

Matbaanın alınmasının matbuat hürriyeti ile asla alâkası yoktur. Matbuatta birtakım yeni taarruzlar yapılması, kıyam hareketlerine teşvik edilmesinin önlenmesi bütün medeni memleketlerde, Matbuat kanunlarında yer almış hükümlerdendir. Biz bunları acık bırakmışız.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Matbuat Kanunu gelmedi.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Gelecek Cezmi Bey, gelecek.

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Anayasadan bahsediyordu. Hangi Anayasadan? Devlet Reisi olduğu günden Devlet Reisliğini terkedene kadar, tıpkı Abdülhamit'in 93 Kanunu Esasisi için (ışarı ahire kadar tatbikten kaldırılmıştır) demesine benzer bir şekilde, iptal ettiği Anayasadan bahsetti. Şimdi o Anayasanın himayesine sığınmak istiyor! Bu Allanın büyük tecellisidir. Ayakları altına aldıkları hukukun siper teşkil etmesi dehrin sillesini yiyince ona iltica etmesi, adaleti ilâhiyenin tecellisini gösterir; adaleti ilâhiye şimdi tecelli ediyor.

Anayasanın mağsup malları müdafaa için kullanılan bir nesne olduğunu hangi bitapta okumuş bu efendiler? Her biri geçmişler başa, üçer bin, ikişer bin lira aylık alıyorlar ve ondan sonra da hasbi muhalefet yapmakta oldukları iddiasındadırlar. Hayır arkadaşlar, maskeleri yarın alınacak, hesapların hepsi ortaya konacaktır.

Vaktiyle mebusken, hiçbir memlekette bir gün oturmaz, senede yirmi gün dahi durmazlardı. Meclise gelip oturmaları üç gün tutmazdı. Dış memleketlerde kâşaneler satınalmışlardır, memlekette hercümerç kopması ihtimaline karşı orada yerlerini hazırlamışlardır. Sırf bundan ötürüdür ki, bugün büyük kahraman olarak buradadırlar; karşımızdadırlar ve sabah akşam “Murdar diktatör” diye söylemekten ve yazmaktan perva etmemektedirler. Bu neviden muhalefet dünyanın hiçbir tarafında görülmuş değildir.

Daha evvelki konuşmamda da okudum, orada ne deniyor: “Seçimi kaybedecek olursak karşımızdakiler gelir, onlara dost diyeceğiz, onların muvaffakiyetlerine hizmet edeceğiz ve onların muvaffakiyetlerini belirtmek bizim için bir haz olacaktır” diyorlar. Hangi muvaffakiyetimizi? Muvaffakiyetlerimiz namütenahidir. “Didei huffaş rencide olmaktadır ziyadan” Nasıl oldu da bunları yapmadık diye hayıflanmakta ve kıskanmaktadırlar, hiçbir zaman müspet meseleler üzerine gelmemektedirler. Bu memlekette yapılmış olan işler hiçbir devirde yapılanlarla, kıyas kabul etmiyecek yekûnlardadır, sevgili dostum Cezmi Bey! *(Gülüşmeler)*

HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara) — Demin ikametgâhını Avrupa'ya nakledenler, dediniz; bunlar kimdir? İsim söyler misiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Büyük Millet Meclisi Riyaset Divanına sormak lâzımgelir; buraya umumi celselere kaç defa gelmiştir, tahkik etmek lâzımgelir.

Bütün bu müsamahaları kendilerine bir dokunulmazlık temin etmiş vehmine kapılan bu zevatı, alacağınız tedbirlerle, gaflet uykusundan uyandırıp memleket için bir tehlike teşkil etmekten uzaklaştırmak, hem bu memleket ve hem de kendileri için faydalıdır arkadaşlar. Bir matbaada bir rotatifi sabahtan akşama kadar tezvîr gıdasıyla besletip, sabahtan akşama tezvîrle işletmek memleketin dayanacağı işlerden değildir.

Ne zamana kadar bunları yapacaklardır? Bunları yapanlar kimlerdir? Bunları yapanlar kayıtsız şartsız vatandaş hak ve hürriyetleri içinde oturan insanlardır. Kırk bin köydeki halkın muhtarını bendi arzusu ile seçmesine tahammül edemiyen insanlardır.

Şimdi sütbesüt demokrat, sütbesüt hürriyetçi insanlar olmuşlardır. Şurada üç buçuk sene içinde çıkan bir yığın kanunlar karşısında Meclisi terketmek akıllarına gelmemişken, paracıkları, malları bahis mevzuu olduğu zaman Meclisi terketmişlerdir. Bunlar tek mesnet, tek silâh olarak paracıklarını tanımış insaflardır. “Parasını alacağına, canını al derler” bilirsiniz. Paralarına el uzattığımız zaman tıpkı canlarına kasdedilmişcesine eza duymaktadırlar, korku içindedirler.

Muhterem Arkadaşlar, elemle söylemek lâzımgelir ki, bugün memleketimizde demokrasi bakımından üzücü ve elem verici bir manzara vardır. Biraz evvelki konuşmamda arzettiğim gibi, demokrasinin mânevi mesnetleri tahrip, edilmiştir. Demokrasinin iklimi ortadan kalkmıştır. Acaba sebebi biz miyiz? Acaba bu para meselesinden mi bu işler çıkıyor?

Muhterem Arkadaşlar, kaç defa bu para meselesini şu şekilde, bu şekilde hallederiz. Demokrasinin esaslarını, demokrasinin mânevi mesnetlerini masun bulundurmak için ne derecelere kadar tahammüller gösterdiğinizi biliyorsunuz. İşe para meselesinin asla mevzuubahis olmadığı zamanlardan icraatımızı tenkid maksadiyle değil, icraatımızın ilk belirtileri ortaya çıkmadan başlamışlardır, iktidara geldiğimiz haftasından işe başladılar. Belediye intihapları münasebetiyle söyledikleri nutukları hepiniz hatırlarsınız. “Tahsildarından ordu kumandanına kadar hepsi -tâbirlerini şimdi iyice hatırlamıyorum- hepsi, bütün millet ayaktadır” diyorlardı.

25 senede tekaüt olma hakkını tanıdığımız zaman çıkardıkları şayialara işaret etmek mümkündür ne yaygaralar kopardılar, biliyorsunuz. Demokrat Parti daha 1950 senesinde söylediği gibi bugün de, bütün devlet memurlarına huzuru kalb verecek bir idare tatbik etmektedir. Bu Devletin dürüst, çalışkan memurlarına kendi evlâdı, kendi babası gibi muamele etmekte, onların emniyet içinde çalışmaları ve refaha erişmeleri için elinden gelen her türlü imkânlar üzerinde uğraşmaktadır. Hal böyle iken ve biz bu azmü karar içinde iken neler söylediklerini biliyorsunuz.

Sevgili Arkadaşlarım, kürsüye çıktığı zaman burada dedi ki, “siz suçluluğunuzu anlamış olmanın telâşi içindesiniz” Biz suçlu imişiz.

Sevgili Arkadaşlarım, biz suçlu değiliz. Biz, vaktiyle işlenmiş olan suçları, Köylü Partisi Sözcüsünün gayet iyi izah ettiği gibi, ortada görülebilen ve hiçbir sarsıntıya meydan vermeden kabili tashih olan noktalarını tashihe teşebbüs ediyoruz. Yoksa hakikaten bütün içtimai nizama sirayet edecek bir sarsıntı vücuda getirmekten çekinmesek, zaten başka türlü hesabı görmek lâzım idi. Bunda kendisine hak veriyoruz, fakat acaba yaptığımız hayır ürküttüğümüz kuşa değer mi? Acaba bu, memleketin huzura, emniyete olan ihtiyacını şu noktadan, bu noktadan zedeler mi, zedelemes mi? Diye düşünüyoruz.

Bütün endişemiz elbette bu olmuştur. (Devri sabık yaratmıyacağız) sözünün arkasında bu endişe yatmaktadır. Burada hakikatleri açıkça münakaşa edemiycek olan bu insanlar, bunları dinlemeden bu kahhar hakikat karşısında ve aciz içinde sızıp gittiler. Çünkü bu hakikat karşısında çıkıp da, bunlar bizim malımızdır diyemezlerdi, bunlar bizim malımızdır diyecek bir kuvvei kalbe malik değildirler ve çünkü bunlardan bir pulun dahi kendi malları olmadığını gayet iyi biliyorlardı. Yapılacak tek şey vardı, size hakaret etmek ve buradan sızıp gitmek, işte kendilerine yakışanı yaptılar.

Sevgili Arkadaşlarım, yarın yazacaklar, öbür gün yazacaklar. Yazsınlar, ne gam! Sinirlerimiz gayet kuvvetlidir, yaptığımız işin dürüstlüğünden yüzde yüz eminiz. Bu memlekete hizmet ettiğimiz kanaati iman halinde içimizde yatmaktadır. Ondan sonra aldığımız tedbirleri, biraz evvel bir arkadaşımızın söylediği gibi, seçime giderken almaktayız. Hatalarımızla, düzgün işlerimizle, yaptığımız iyi işlerle ve yaptığımız hatalarla toptan milletin bizi muhakeme etmesine en kısa zaman kalmışken bu tedbirleri alıyoruz ve Türk milletinin reyine gidiyoruz. Bunun merdane olarak avakibine katlanacağız. Memleket menfaatine böyle hareket etmek lâzımdır diye düşünüyoruz, rey avcılığı yapmıyoruz! (*Bravo sesleri*)

Eğer efkârı umumiye bundan muztarip olacaktır diyenler varsa, onlar müsterih olsunlar, efkârı umumiyenin bundan duyacağı ıstırap yüzünden yarın Demokrat Partiye teveccüh edecek reyler noksan şekilde tecelli etse dahi (*etmez sesleri*) öyle dahi olsa Demokrat Parti o âkibeti memleketin yüksek menfaatleri bakımından seve seve karşılayabilecek olan mert bir teşekküldür arkadaşlar.⁵¹ (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

⁵¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 26, Birleşim 17, Sayfa 170-176, 181-191, 216-220*

28 Aralık 1953 Pazartesi**Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilâtı ile İdare ve Murakabeleri Hakkındaki Kanunun 45. Maddesinin 3 ve 4. Bentlerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, benden evvel konuşan arkadaşım, burada, bildiğiniz gibi başka bir kanun müzakere edilirken, daha evvel kanuniyet kesbetmiş ve memurlar ikramiyesine taallûk eden bir husus üzerinde sözü epey uzattı. Bu meyanda tashihi icabeden sözler de söylendi.

Bizden evvelki 8'nci Büyük Millet Meclisinin belediye gelirlerinde genişlik teinin edecek hükümler kabul etmek suretiyle belediyelerin vaziyetlerini düzelttiğini, şimdi ise belediyelerin birtakım külfetler altında vazife göremeyecek hale getirilmiş olduklarını ve hattâ bir beşaret haberi olarak, belediyelerin %60'ının Şubat aylıklarını veremeyecek durumda olduklarını ifade etti.

Muhterem Arkadaşlar, hakikat şudur ki, biz vazife başına geldiğimiz zaman büyük mesele olarak belediyelerimizin büyük bir kısmının maaş tediye edemeyecek halde olduklarını gördük ve hattâ bunlara ne suretle yardım yapılabileceği hususu Vekiller Heyetinin mütaaddit toplantılarının mevzuunu teşkil etti. O devreden bugüne kadar belediyelerin varidatı çok inkişaf etti. Varidatındaki inkişaf, %100, %200, %300 olan belediyeler vardır, artışın vasatı olarak %60 arasında olması lâzımgelir. Hemen bir hesap elimde olmadığı için yanlış söz söylememek maksadiyle katî olarak ifade etmiyeceğim. Aklımda kalan rakamları ifade edeceğim. İstanbul Belediyesinin gelir bütçesi 1950'de 39 milyon, 1954'te 62 milyon olarak yapılmıştır. 39 milyon, 62 milyon.. Bu katî! Ondan sonra bu belediyelere mülhak olan işletmeler bütçelerindeki tezyüt bunun çok üstündedir. Meselâ İstanbul Belediyesi Elektrik İşletmesi veya Telefon İşletmesi bir sene evveline nazaran 9 veya 10 milyon fazla kâr temin etmiş bulunuyor. Binaenaleyh bu işletmeler bütçelerinde muazzam terakki vardır. Şimdi her bakımdan inkişaf halinde bulunan belediyeler bütçeleri, tıpkı Devlet bütçesi gibi inkişaf halinde bulunmasına rağmen, vaziyeti böylesine tasvir etmek katiyen caiz değildir. O kanunun tedvini zamanında kendileri de burada hazır bulundukları için yanlışlığı bir takrir ile irae etmeleri mümkün idi. Böyle yapmış olsalardı hakikaten, bir noksan var idiyse, şekil veya tatbikatta unutulmuş bir hüküm mevcut idiyse, bunu tashih etmiş olmakla kanunu mükemmeliyete götürmüş olurlardı. Fakat öyle anlıyorum ki, maksat bu lâzımevi yerine getirmek olmayıp eksigi eksik olarak bırakmak ve bir fırsatta bunun eksikliğine işaret etmektir.

Meselenin aslına gelince, belediyeler, tasvir ettikleri vaziyette değillerdir. Belediyeler, biraz önce işaret ettiğim gibi, katî inkişaf halindedir, inkişaf yalnız bütçelerinde değildir. İktidarımız zamanında kendilerine geniş surette yardım etmek imkânı bulunmuştur.

İller Bankasının belediyelere yaptığı yardımlar 1950'ye nazaran dört, beş misli artırılmış ve bundan başka belediyelerin hususi olarak birtakım tedbirlerle bu vazifelerini yerine getirmesi hususunda birçok Tedbirler bulunmuştur.

Belediyelerin su işlerinde, elektrik işlerinde, yol işlerinde, daha birçok işlerde mazhar oldukları kolaylıklar aşîkârdır. Bizzat ve bilhassa Malatya Belediyesinin dâhi mazhar olduğu kolaylıkları Hikmet Fırat arkadaşşıma buradan işaret etmekle, kendisini daha objektif olmaya davet etmek fırsatını elde etmiş oluyorum.

İstisnai olarak, şayet tasvir ettikleri gibi bu ikramiye maaşını vermiyecek durumda olan belediye çıkarsa acaba ne olur?

Muhterem Arkadaşlar, bunun elbette çaresi bulunur. Bugün Hükümet ve âmme hizmeti anlayışı ile hareket eden iktidar, elbette bunun çaresini bulmakta bir an dâhi gecikmez. Fakat bilirsiniz, bu memlekette hususi idarelerin ilk mektep muallimlerine 3, 4, 5, 6 ve hattâ 7 ay maaş veremediği zamanlar çok olmuştur. Onların ne gûna sefalet içinde kaldıklarını ve kendi kaderleriyle nasıl başbaşa bırakıldıklarını hep biliyoruz, hattâ o günü Türk'ün altın devri diye tasvir edenlerin bunları daha iyi düşünmeleri lâzımdır.

Bugünkü Devlet, dünkü Devletin aciz vaziyetinden çıkmış, bir hamlede 200 milyon lirayı Devlet memur ve hizmetlilerine tediyei mümkün görebilecek iktidar ve kudrete gelmiş bulunuyor. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Biz, zannediyorum ki, yaptıklarımızı kâfi miktarda belirtebilmek hassasından mahrumuz. Çünkü biz daha ziyade, yaptıklarımızla değil, yapacaklarımızla meşgul olduğumuz için geçmişleri iştigal sahamız dışında farz ve telâkki ediyoruz.

Biraz evvel, kanunun heyeti umumiyesi üzerinde konuşulurken, vekil arkadaşlarımızın vaktinde ve kâfi malûmat vermemeleri yüzünden, âdeta işçilere gadrediyormuşuz gibi bir bûhtan ve isnadın altında bulunarak bu kanunu kabul etmek gibi bir vaziyete düşecektik. Burada konuşan milletvekili arkadaşımız o derece tahrik etti ki, vekil arkadaşlarımız daha teferruatlı malûmat vermek ve hâdiseyi Heyeti Umumiyeye ve dolayısıyla efkârı umumiye ile anlatmak imkânım buldular. Yoksa hakikaten tarif ve tasvir ettikleri gibi kabul etmek lâzım gelse idi, biz buraya ikramiye kanunu değil, âdeta bir mağduriyet kanunu getirmiş vaziyette kalacaktık. *(Soldan gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlarım, Devlet memurlarının maaşlarına zam mahiyetinde olan kanunun çıkarılmadan önce lâyikeyle takdim edilmiş olduğu kanaatinde değilim. Bizim arkadaşlarımız, bizim Hükümetimiz, bizim partimiz ve iktidarımız zannediyorum ki, bunu fuzuli bir şey saymaktadır. Halbuki yapılan iş, gerek mânası itibariyle, gerekse madde itibariyle çok mühimdir. Hatırlamak lâzımdır ki, 1941-1942 senelerinde Türk parasının kıymet itibariyle dörtte bire tenezzül etmiş olmasına rağmen, sabık iktidar harb içinde memurlarımızın maaşlarına zam yapmayı muazzam bir mesele olarak telâkki etmiş ve %20'ye yakın bir zam yapabilmmişti. Enfilâsyon her gün alabildiğine ilerlemekte, piyasa her gün alabildiğine yükselmekte idi. Şunu da istidraden arz edeyim ki, ikinci Cihan Harbinde enflâsyonist memleketlerin en başında Çin, ondan sonra da ikinci olarak Türkiye gelmekte idi. O vaziyette dahi maaşlara bir zam yapmayı o zamanki Hükümet uzun zaman altından kalkılmaz muazzam bir külfet telâkki etmişti.

Bugünkü iktidar sağlam malî bir politikaya ve sağlam bir bütçe politikasına ve onu destekliyen ve ona bir zemin teşkil eden sağlam bir iktisadi bünyeye dayanarak bir hamlede memurlarımıza, onları Devlet sektörü dışındaki kazançlarda görülen hayırlı ve mesut inkişafa ulaştırabilmek için, fedakârlıklarda bulundu. Bunu bilmünasebe

komisyonda da arzetmiştim. Bunun madde değeri senede, eytam ve eramil maaşlarıyla birlikte, 200 milyon liraya yaklaşmaktadır.

İktisadi Devlet sektörü, inhisarlar, şunlar ve bunlar nazarı itibara alındığı takdirde bunların balığı kolayca hesabedilebilir. Şimdi bu işin maddi tarafı.

Mevzuu bir de Devlet memurlarına karşı Demokrat iktidarın eğri baktığını öteden beri propaganda yapmak suretiyle, Devlet memuruna karşı Demokrat Partiyi iyi nazarda göstermemek teşebbüsleri bakımından ele almak yerinde olur. Demokrat Parti, Devlet memurları ile beraber 3,5 sene iktidarda çalıştıktan sonra ve seçimlere kısa bir zaman kaldığı bir anda onları hu Devlete değerli ve sadıkane hizmet etmiş vatan çocukları olarak telâkki etmekte ve onların vazifelerindeki dikkat ve dirayeti göz önüne alarak, yaptığı zamlarla maddeten geçimlerinde nispî bir ferahlık yaratmakla beraber, asıl onlara karşı iktidarımızın beslemekte olduğu hisleri ifade etmek suretiyle, ayrıca bir mânevi kıymet tezahür ettirmektedir. İşin hu mânevi değeri üzerinde durmamız lâzımgelir.

Devlet memurlarını biz memleketin yetişmiş evlâtları telâkki etmekteyiz ve her suretle, hattâ haysiyetlerinin korunması bakımından dahi, sosyal durumlarıyla mütenasip bir geçim seviyesine erişmelerini, Devlet hizmetlerinin iyi görülmesi bakımından, bir lâzime telâkki etmekteyiz.

Şimdi işçilerimize, bir kısım yardım bahis mevzuu olduğu zamanda bir arkadaşımız kürsüye geliyor, diyor ki, “Memurlar 600-700-800 lira alırken niçin işçiler 140 kuruş yevmiyede kalsın?” Yevmiyenin 140 kuruş olmayıp 700-800 kuruşa kadar çıkmakta olduğunu arkadaşlarım ifade ettiler.

Şimdi işçilerimizin çalıştıkları fabrikalarda en yüksek memuriyet maaşları değil, fakat vasattan aşağı memurların maaşları vasatı, yani memur başına düşen miktar, işçilerin maaşlarının vasatisinden çok dundur. Bunu bir hakikat olarak burada ifade etmemiz yerinde olur. Bunun tam aksini göstermek ve âzami memur statüsünü ve işçi ücretlerini bir “sosyal nivelman” olarak buraya getirmek katiyen doğru değildir. Filhakika burada her şey konuşulabilir, teşriî, ademî mesuliyeti olan bir mebus nizamname dâhilinde olmak kaydü şartıyla her şeyi konuşmakla salahiyetli kılınmıştır; fakat bir milletvekilinin her şeyden evvel kendi sözlerini kendi vicdaniyle kontrol etmesi şarttır. Bu lâzime yerine getirilmediği takdirde ve bu umumileşirse Büyük Millet Meclisinin muhteremiyeti ortadan kalkar, günün birinde bu Meclisin, bu kürsünün serbest söz hakkı takyitlere uğrar, hattâ Büyük Meclis milletin nazarında, lâzımgelen ulvi ve mehip manzarası ile mevkiini tutmakta devam edemez. Konuştuklarımızı, sözlerimizi vicdanlarımızın mihengine vurmak mecburiyetindeyiz., Ondan sonra kanunların bahşettiği salâhiyetleri rahat rahat kullanmak bizim için mümkün olur. Meselâ daha evvel kanunun heyeti umumiyesi üzerinde konuşan arkadaşım, işçilerimize ikramiye verilmesi hususunda ve onların vaziyetlerinin ıslahı, maişetlerinin terfihi mevzuunda Hükümet bir tasarı getirinceye kadar, o tasarı bu Büyük Millet Meclisi kürsüsünde, Büyük Meclis sinesinde müzakereye başlayıncaya kadar işçiler için şahsan hiçbir teşebbüs yapmış, hiçbir teklif getirmiş değildir. Fakat bir defa mademki, Hükümet böyle mevzu ile bu kürsüye gelmiştir, ona uymamak lâzımdır düşüncesiyle, parayı da kendisi ödemediği için, niçin memurlara 600-800 lira veriyorsunuzda işçilerimize 800 lira vermiyorsunuz demektedir ve bu kolaydır. Bekâra zevce boşamak kabilinden, hiçbir hesap olmadan, memur statüsü ve

işçilerin tâbi olduğu hükümler bir an için dahi derpiş edilmeden, sadece ve sadece tahrik için, burada söz söylemek kolaydır. İşte onun söylediği bu sözler, her şeyden evvel kendi vicdanlarımızda haklı olmamız gerektiği prensibini elbette zedeler.

Bendeniz, Hikmet Fırat arkadaşımın bir endişesini bertaraf etmek için kürsüye gelmiştim. Fakat bu mevzuda konuşulanlara şu suretle kısmen cevap arzetmiş oluyorum. Hikmet Fırat arkadaşımı müsterih kılmak isterim ki, bu kanunun belediyelere tahmil ettiği memurlara ikramiye vermek mükellefiyeti tamamiyle yerine getirilecektir. O dedikleri eksiğe rağmen kanun eksiksiz tatbik edilecektir ve “acaba belediye memurlarından maaş alamıyacaklar olacak mı?” diğer taraftan “belediyeler acaba bu mükellefiyetin altında aciz haline düşecekler mi?” endişeleri tamamen zihinlerinden çıksın ve kendileri rahat olsun. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri) — Muhterem Arkadaşlar, hazan, şimdi olduğu gibi, sadedin dışına çıkmaklık hakikaten iyi oluyor.

Hikmet Fırat arkadaşımızın bu kanun mevzuunun dışındaki beyanı, hakikaten Başvekilimizin yeni bir konuşma ziyafetini bizlere müyesser kıldı. O itibarla Hikmet Fırat arkadaşımıza teşekkür ederim.

Bendeniz biraz evvel kürsüde okuduğum, geçici maddenin üçüncü fıkrasının, üçüncü bendi üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Bu fıkra, 1953 senesinde, yani bu sene, ikramiye mahiyetinde aylıklarının bir misli tutarınca işçilere verilecek olan meblâğın hesabına taallûk etmektedir. Bu hesapta “Aylık istihkaklarının hesabında, fazla mesai, prim, evlilik, çocuk, pahalılık zamları ile hafta ve genel tatil ücretleri gibi tediyeler hesaba katılmaz” kaydı vardır. Bu kayıtlar içinde yalnız evvelce bir kanunla tediyeye ettiğimiz hafta tatili ücretiyle bayram tatil ücretlerinin bu hesaba dâhil edilmesini ve böylece verilecek ikramiye tutarının içinde bunların da nazara alınmış olmasını arz ve istirham ederim. Bu mevzua taallûk eden bir takriri hazırlamış olmakla beraber içtüzük icaplarına göre 50 imzayı ihtiva etmemesi yüzünden muhterem komisyon lütfen kabul etsinler, böylece hafta tatili ve bayram tatili ücretleri hesabı bu ikramiye hesabından düşmemiş olsun.

Mâruzâtım bundan ibarettir.

GEÇİCİ KOMİSYON ADINA CEMAL KIPÇAK (Zonguldak) — Efendim, bu mesele üzerinde çok duruldu. Maddeten ödemeyi mümkün kılacak bir mâna taşıyıcı memnuniyetle buna iltihak etmiş olacaktık. Fakat aslen 3460 sayılı Kanunun temettü ikramiyesi tevzii hükmünün işçilere şâmil olmasını derpiş ederken bu geçici madde ile bütün işçilere şâmil bir maddenin nazarı itibara alınması, Hükümetin bu husustaki hüsnüniyetini açık olarak belirtmiş ve demin İşletmeler Bakanının izah ettiği gibi, mevzuu ödeme imkânının son haddine kadar yani 27 milyon liraya kadar yükseltilmiştir. Bundan daha ileriye gitmeye imkân olmadığı için nazarı itibara alamadık, bu sebeple de bu takrire maalesef iştirak edemiyoruz, efendim.

HİKMET FIRAT (Malatya) — Bendeniz belediye imkânları üzerinde durmuştum. Sayın Başbakan bu fırsattan bilistifare kendi görüşlerini Meclise arzettiller ve ferahladılar. Onun ferahlamasına sebebiyet verdiğimden dolayı ben de ferahlamış oluyorum.

Bendeniz yine mevzua döneceğim. Sayın Başbakan müsterih oldu, fakat beni müsterih kılamadı. Bugün, buyurdukları gibi bu tahsisat belediyenin gerek memurlarına, gerekse

ücretlilerine verilecektir, bunda tereddüt yoktur ve Kânunusani aylıkları da ödenecektir: fakat Şubat aylıklarında aksamalar olacaktır. Sayın Başbakanımın, bu işte çalışmış bir arkadaşınız olarak, görüşlerime zerre miktar bir kıymet lütfetmelerini rica ederim. Ama ne olacak, belediye aciz haline mi düşecek? Hayır ona göre ayarlıyacak. İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehir belediyeleri, gelir kanununda istifade eden kütleler mevzuubahis değildir; küçük belediyelerin malî durumları müsait olmadığından, Şubat aylıklarının bir kısmı düyun olarak devredilecek. Ne olacak? 1954 yılında belediye hizmetlerini de kısmak suretiyle bunu ayarlıyacaklardır.

Bendenizin arzım şudur ki, ileride her hangi bir iş çıktığı zaman, belediyelere rasgele külfetler tahmil etmiyelim, ettiğimiz takdirde iş, bu belediyelerin evvelce düşmüş olduğu durumu yeniden ihdas etmeğe münker olabilir. Yüksek malûmunuzdur ki, İdarei Umumiye, bütçeden şu veya bu şekilde külfetlerine karşılık olmak üzere 30 milyon liraya yakın, tetkik ederseniz görürsünüz ki, mahallî idarelere yardım zorunda kalınmıştır.

Mâruzâtım buna matuftur, başka suretle telâkki edilmemesini bilhassa istirham ederim.

BAŞKAN — Madde hakkında söz Başvekilindir. Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Biraz evvelki ifadelerinde bir değişiklik müşahade ettiğimden dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Biraz evvelki konuşmalarında, birtakım belediyelerin bu maaşı, bu ikramiyeyi veremeyeceklerini, ifade etmişlerdi, bu sefer, hizmetlerden kesilmek suretiyle verileceğini ifade ediyorlar. İfadelerinin ikisi arasında fark vardır.

Şunu derhal ifade edeyim ki, belediye hizmetlerini yüzde yüz, yüzde iki yüz artırmış olan bir iktidara memurlar için verilecek ikramiyenin büyük bir bar teşkil edeceğini, bunun belediye hizmetlerini aksatacağını söylemesi, bizi bir nevi ikaz etmesi pek yerinde olmaz zannederim. Daha evvelki ifadelerinde, Şubat maaşını veremeyeceklerini tebşir ederim demişlerdi. Hükümet reisi olarak belediyelerin Şubat aylıklarını veremeyeceğine dair hiçbir malûmata sahip değilim. Kendileri bu malûmatı nereden edinmişlerse, gelirler bizi ikaz ederler, söylerler; hangi belediyeler o vaziyette ise, bunların çaresi bulunmaz değil, derhal gününde çaresini bulmak bizim için mümkündür. Binaenaleyh bu bakımdan müsterih olsunlar.

Bir noktayı hatırlatmak isterim: İktidara geldiğimiz zaman, hususi idareler ve belediyeler maaş verecek durumda değildiler. Geçmişte tam rakamını bilmiyorum, 3 milyon 5 milyon hususi idarelere Hazinesinin tahsisat vermesi kanunu kabul edilmişti.⁵²

⁵² *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 26, Birleşim 23, Sayfa 489-493*

28 Şubat 1954 Pazar

1954 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Çok muhterem ve sevgili Arkadaşlarım,

Yüksek malûmunuz olduğu üzere, bütçeler, hükümetlerin Millet Meclislerince tasdik olunmuş birer yıllık iş ve icraat programlarıdır. Bu itibarla bütçe müzakereleri Devletin bütün çalışma sahalarına yayılan bir genişlik arz eder ve bu müzakerelerde milletvekilleri yapılmış ve yapılacak bütün işlere dair tenkid ve mütalâalarını bütün genişliği ile ortaya korlar. Bu bakımdan bütçe konuşmalarına bir nevi istizah müzakereleri nazariyle de bakılabilir. Hulâsa bu müzakerelerin demokratik hayatın en mühim safhalarından birini teşkil ettiğine de şüphe yoktur. Bu yılki bütçe konuşmalarının ise, ayrıca dikkate şayan hususiyeti ve daha da büyük bir ehemmiyeti vardır. Çünkü bu müzakereler, çok nazik ve tehlikeli ihtimallerle dolu bir intikal devresi olarak siyasi tarihimizde yer alacak olan 1950-1954 devresinin son bütçe konuşmasıdır. Demek oluyor ki Millet Meclisinin sinesinde ve Türk Milletinin manevi huzurunda vazife yıllarımıza ait hesapları muhterem umumi efkâra son defa arz etmekte ve muhaliflerimizle yine bu çatı altında böyle bir intikal devresinin son hesaplaşmasını yapmakta bulunuyoruz.

Maliye Vekili arkadaşımın Hükümet adına, biri bütçeyi sunmak, diğeri de bütçenin umumi müzakeresinin sonunda sual ve tenkidlere cevap vermek münasebetiyle iki uzun ve izahlı konuşma yapmış olmasına rağmen yukarda arz ettiğim sebeplerledir ki, ben de Huzuruza gelip bir kere daha konuşmak lüzumunu duymuş bulunuyorum.

Aziz Arkadaşlarım,

Bütçeyi tasdik ve kabul buyurmak suretiyle Hükümet hakkında bir kere daha göstermek lûtfunda bulunduğunuz itimat ve teveccühe Hükümet adına en derin şükranlarımızı arz etmekle sözlerime başlamak istiyorum. *(Soldan alkışlar)*

Bu vesile ile Yüksek Meclisinizin Hükümetimize dört yıldan beri itimat reyini vermek ve geniş bir anlayışla hiçbir müzahareti esirgememek suretiyle bizi desteklemiş ve iş başında tutmuş olmasının, en lüzumlu zamanlarda siyasi istikrarın temini bakımından haiz olduğu ehemmiyet üzerinde durmak isterim.

Filhakika geniş bir hürriyet içinde memleketi idare etmenin, hele böyle bir idare memlekette yeni tatbika başlanmış ise, arz ettiği güçlükler ve hattâ tehlikeler izaha lüzum göstermeyecek kadar açıktır. Demokratik idarenin tatbika konulduğu ilk senelerde, birçok memleketler, siyasi istikrarın temini hususunda büyük zorluklarla ve hattâ tehlikelerle karşılaşmışlardır. Bir memlekette siyasi istikrarın bozulması neticesinde ise çözümlerin ve anarşinin baş göstermesi ve nihayet tahakküm idaresinin avdeti yine birçok memleketlerde görülmüş hâdiselerdendir. Siyasi istikrarın bozulmasının, kontrolün elden geçirilmesinin demokratik rejimi uzun zamanlar tatbik eden memleketler için bile ne derecelerde zararlı ve tehlikeli durumlara sebep olduğu, cümlece malûmdur. 1950 seçimlerinden sonra bizim de aynı zorluklarla karşılaşmadığımızı aynı tehlikelere mâruz kalmadığımızı iddia etmek mümkün değildir. Sadece demokratik idarenin ilk defa tatbika başlanması bile birçok güçlüklerle sebep teşkil edeceği gibi türlü tehlikelere de yol açabilirdi. Halbuki o zaman, yani 1950

seçimlerini takibeden devrede iç politika ve siyasi istikrar bakımından memlekette vaziyeti ağırlaştıran daha başka sebepler de çoktu.

Vazifeye başladıktan sonraki siyasi manzarayı çok süratle dahi olsa gözden geçirmek bu sözlerimi haklı bulmanıza kâfi gelecektir, kanaatindeyim. O zaman manzara şöyle görünüyordu. Memleket, uzun yıllar devam ettirilmiş olan tahakküm ve tethiş idaresinden kurtulmuş ve birdenbire o idarenin her sahada tatbik etmiş olduğu türlü tazyiklerin aksülâmeli devresi başlamıştı. Hürriyet aşk ve hasreti, mâkûl ölçüleri kolayca aşmak istidadını gösteren bir coşkunluk halini almıştı. Zararlı cereyanlar ve bir takım fena maksatlılar hürriyet hasretinin yarattığı bu coşkunluktan faydalanmak hususunda hiçbir fırsatı kaçırmamaya karar vermiş görünüyorlardı. O zamana kadar şiddetli bir baskı altında örtülü kalmış bulunan çok tehlikeli cereyanların süratle gelişmesi için en müsait zemin ve vasat vücuda gelmişti. Bir taraftan aşırı solculuk, diğer taraftan yine komünist tahrikleri neticesi olarak aşırı sağcılık cereyanları, hareket halinde idi. Memlekette gıdasını irticadan almaya ve irticai gıdalandırmaya çalışan birçok gazeteler ve bir o kadar da komünist gazeteleri neşredilmekte idi. Komünistlik bir cemiyet adı ve maskesi altında hakikatta bir komünist partisi nüvesi olarak teşkilâtlanmaya yeltenmekte; irticanın da ticani hareketi ile teşkilâtlandığı görülmekte idi.

Ticani, Ankara'nın, en münevver insanların kalabalığı ile daima dolu olan meşhur bir meydanında güpegündüz Atatürk Heykeline menfur taarruzunu yapabilecek derecelerde, komünistler ise, meydan toplantıları yapmaya hazırlanacak kadar cesarete gelmişler, tâbiri caizse, ayaklanmaya başlamışlardı.

Bir taraftan temiz ruhlu Türk'ün dinine bağlılık duyguları, diğer taraftan vatanperver Türk işçisinin geçim durumu istismar edilmek ve işçilerimiz arasında komünist usulünde sınıflaşma istidatları yaratılmak istenmekte idi. Zararlı cereyanlar ayırıcı tahrikler, istikbalimizin ümidi olan genç üniversitelilerimizi de şikâr edinerek bu gözbebeğimiz gençleri büyük kabileler halinde gece yaruları caddelere, sokaklara dökülmelerine sebep olmak suretiyle kanuna uymıyan hareketlere teşebbüs tecrübesine fiilen girişilmiş bulunuyordu. Nihayet dünyanın vaziyeti de büsbütün karışmış ve bizim de katıldığımız sıcak harb Kore'de fiilen başlamıştı. En hazini ise muhalefetin bu karışık manzarayı kendisi için müsait fırsat bilmesi ve kısa vadeli bir siyasi mücadeleyi partilerinin menfaatine uygun sayarak harekete geçmesi idi. Memleketimizde vaziyetin arz ettiği nezaket ve ciddiyeti hürriyet rejiminin ilk defa tatbıkına konmasının tabii neticelerinden ibaret olduğu kadar, Demokrat Parti daha vazifeye yeni geldiği için vaziyete hâkim olup olamayacağının henüz tahmin edilememekte olmasından da ileri geliyordu. Partimizin kuruluşundan çok kısa bir zaman sonra milyonları içine alan büyük bir teşekkül haline gelmiş olmasına rağmen olgunlaşma ve lüzumu veçhile teşkilâtlanmak için kâfi zaman bulamamış olması o zamanki o bedbin tahminlerin ve iktidara gelen partimiz hakkındaki tereddütlerin sebep ve kaynağı teşkil ettiğini söylemek hatalı olmaz sanırım.

Sevgili Arkadaşlarım, yukardan beri tasvirine çalıştığım iktidarımızın ilk zamanlarındaki vaziyetin en hazin tarafı ise, muhalefetin, o günlerin karışık şartlarını kendisi için adeta müsait bir fırsat bilmesi idi. Muhalefet, en kısa yoklan ve her ne pahasına olursa olsun iktidara gelmek hususunda kararlı görünüyordu. Bütün vatan sathında kulaktan kulağa şu propagandalar yayılıyordu: iktidar onlarda ise idare bizdedir. Birkaç ay daha ayakta kalıp intizar ediniz, çarçabuk yine iktidara geleceğiz.

Muhalefetin kısa vadeli bir mücadeleyi pek uygun görüp harekete geçtiğini ispat eden daha birçok müşahadeler de vardır. 1950 muhtar seçimlerinden ümitlenerek milletvekilliği seçimlerinin üzerinden daha üç ay geçmeden, belediye seçimleri münasebetiyle, Halk Partisi Başkanının söylediği nutkun mânası ve edası açık ve son derece dikkate şayandır. Evet kısa vadeli bir mücadele ile dört senelik teşri devresini sona ermesini beklemeden, iktidarı elde etmek, Halk Partisi muhalefetine o günlerde kabul ettiği parola işte bundan ibaretti.

Filhakika, o günlerin karışık şartları muvacehesinde, memlekette veyahut parti içinde her hangi bir çözülme hâdisesine meydan vermeden dört yılı hâdisesiz ve selâmetle atlatıp seçimlere girebilmek de pek ümidedilecek bir şey gibi görünmüyordu. Aksine olarak muhaliflerimiz, bu istikrarsızlık manzarasının her hangi bir karışıklığa müntehi olabileceğinden çok ümitli idiler. O takdirde müsait fırsat zuhur etmiş olacaktı. Onlara bu ümidi veren başka sebepler de yok değildir; Çünkü, muhalefette iken partimize mensup altmış küsur milletvekilinin 27'si bizden ayrılmışlardı. Âdeta partimizin ikiye bölündüğü kanaatini uyandıran bu mühim hâdiseler o zaman işlerine pek yaramıştı.

İşte bu tecrübe ile ve altmış milletvekilinden müteşekkil bir grupun bile ikiye ayrılması hâdisesini hatırlıyarak dört yüzden fazla milletvekili arasında beraberliğin temin ve muhafazasında büyük müşkülâtla uğranılacağını hesab ediyorlardı; Grupumuzu teşkil eden muhterem arkadaşlarımızın çok büyük bir ekseriyetinin siyasi hayata henüz yeni başlamaları ve milletvekilliği vazifesinde tecrübesiz olmaları ümitlerini ziyadesiyle kuvvetlendiriyordu. Bu ümitlerin tahakkuku için az gayretler de sarf olunmadı... Fakat işte iktidarda partimiz yalnız dört sene ayakta kalabilmiş değil, fakat onların dört teşri devresinde yapamadıkları hizmetleri bu dört sene içine fazlasıyla sıkıştırabilmek mazhariyetine de ermiş bulunuyor. *(Soldan alkışlar)*

Seçimlerin arifesinde partimizin durumu ise, rakiplere hiç de ümit verecek bir manzara arz etmemektedir. *(Soldan alkışlar)* Bugün milyonlarca Demokrat Partili, bütün yurda yayılmış olan geniş teşkilâtımız içinde ve memlekete hizmet gayesi etrafında birbirine sımsıkı bağlanmış bulunuyor. Meclis Grupumuz ise, vatana hizmet edebilmek gibi ulvî bir gayenin insanları nasıl bir hasbîlik içinde birleştirip yekvücut kılabilceğinin heyecan veren bir Örneği halindedir. *(Soldan alkışlar)*

Hakikat şudur ki, karışık bir intikal devrini artık geride bırakmış bulunuyoruz. Bugün artık o bir sürü komünist gazetelerine bir o kadar irticai körükliyen neviden gazetelere raslanmıyor. Vaktiyle işçi kardeşlerimizi tahrike uğraşanlar, komünist taslakları şimdi vatana hiyanetlerinin hesabını mahkemelerde verim ektedirler. "Sulhsevenler" adı ve cemiyet nikabı altında Komünist Partisinin çekirdeğini vücuda getirmek kötü maksatların artık aklından geçmiyor. Ticani, suçunun cezasını ceza evlerinde çekmektedir. Millî vicdan tam bir huzur içindedir. Dış emniyetimiz devrin bahşettiği. İmkân dâhilinde takviye edilmiş ve asayiş her zamankinden çok mükemmeldir. Vatandaşlar hürriyetin intizam ve asayişin, nimetlerinden geniş ölçüde faydalanmakta, iç ve dış emniyetin huzurunu tatmaktadırlar, istihsal ve çalışma şevk ve gayreti bütün yurt sahinde öğünülecek eserler vücuda getirmekte, milletçe kalkınmanın neşesi içinde vatandaşlarımız yarına ümit ve emniyetle bakabilmektedirler. *(Soldan alkışlar)*

Vazifeye başladığımız zaman görülen ile bulgun şu birkaç kelime ile bariz çizgilerini çizmeye çalıştığım manzara arasındaki tezat denilebilecek kadar büyük farkın husule

gelmesinde Yüksek Meclisinizin en büyük şeref hissesine sahip bulunduğuna asla şüphe yoktur.

Muhterem Heyetiniz, tek parti idaresinden geniş bir hürriyet nizamına ilk geçildiği zamanlarda veya tehlikeli intikal devrelerinde en mühim hususun istikrarı temin ve muhafaza etmek olduğunu tam zamanında ve büyük bir isabetle takdir etmiş bulundu. Sebepsiz olarak sırf kuvvet, Yüksek Meclisin büyük kuvvetini denemek istemişçesine veya basit ve küçük sebeplerle ikide bir Hükümet değiştirmenin siyasi istikrara zarar verebileceğini bir taraftan da kötü maksatlıları ümitlendirip harekete geçireceğini vaktinde görmüş ve hesaplamış bulunuyorsunuz Dört sene Hükümette kalabilmiş olmamızı şahıslarımıza bir meziyet atfı için hatırlatmak niyetinde değiliz; bu sözlerimizi Büyük Meclisin yerinde görüş ve isabetli kararlarından dolayı duymakta olduğumuz derin iftiharın bir ifadesi olarak kabul buyurmanızı istirham etmekteyiz *(Soldan bravo sesleri)*

Huzurunuzda sunduğumuz bütçelerimize, dördüncü defadır ki, itimat reyi vermekle bizleri mübahi kılmaktasınız. Dört yıl içinde göstermiş bulunduğunuz değeri her ölçünün üstünde bunca teveccüh ve müzaheret bu teşriî devresinin sonunda, şimdi bir defa daha derin bir minnetle anarak teşekkür etmek emin olunuz ki, huzurunuzda bulunmamın asıl gayesini teşkil etmektedir. *(Soldan alkışlar)*

İşte oldukça karışık bir intikal devresi nihayet bulmakta ve memleketimiz demokrasinin ilk kuruluş safhasının ilk ve en çetin tecrübelerini artık arkada bırakmış bulunmaktadır. Yukarda arz etmiş olduğum gibi hâdisesiz olarak 1950 seçimlerinden yeni seçimlere gelebilmek dahi başlı basma bir muvaffakiyet teşkil ederken, böyle çetin bir devre içinde daha birçok muvaffakiyetler elde edilmiş olmasını tarih evvelâ büyük milletimizin, sonra da onu tam bir meşruiyetle temsil eden Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin ve partimizle onun Meclis Grubunu teşkil eden sizlerin lehine olarak büyük bir takdirle kaydedecektir.

Aziz ve sevgili arkadaşlarım; 1950 seçimleri memleketimizin siyasi hayatında ne büyük bir ehemmiyeti haiz ise, çok yaklaşmış bulunduğumuz 1954 seçimlerinin de aynı derecede ehemmiyetli neticeleri olacağından şüphe yoktur, önümüzdeki seçimlerle memleketimizin yeniden bir merhale aşacağına ve şartları apayrı yeni bir devreye girmiş olacağına kaaniyiz.

Şimdi geride bıraktığımız dört yılı gözaltına alabilecek bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Yine bu noktadan yaklaşmakta olan yeni bir devrenin ilk müşahede ve tarassutlarını da yapmak mümkündür.

Müsaade buyurulursa, şimdi buraya kadar ana hatlariyle ve süratle gözden geçirmeye çalıştığım dört senelik siyaset hayatını dolduran hâdiselere tekrar döneyim ve icabettikçe sözlerimi bu hâdiselerin kaynağını teşkil eden daha gerideki yıllara da teşmil edeyim.

Muhterem Arkadaşlar,

Karşılıklı tahammül ve müsamahanın, demokratik hayatın gelişip tekemmül edeceği iklimin en esaslı iki mânevî unsuru olduğunda şüphe yoktur.

Gönül arzu ederdi ki, memleketin siyasi havasına karşılıklı tahammül ve müsamahanın huzuru ve partilerarası münasebetlerde geniş bir anlayış zihniyeti hâkim olsun. Fakat

iç politikadaki gerginlik ve asabiyetin -dar çevrelere münhasır olsa da- maalesef ne derecelerde ileri olduğu meydandadır. Bu halin siyasi gelişmemizde ve demokratik idarenin kökleştirilmesi mevzuundaki zararları malûmdur. Bunun sebepleri üzerinde kısaca durmak çok yerinde olur.

Böyle bir tahlile girişmek öyle bahislere ve hâdiselere temas etmeyi icabettirir ki, bâzı kimseler ve bâzı çevreler için bu, teessür ve üzüntüye sebep olabilir. Nitekim buraya kadar olan sözlerimden de belki rencide olanlar olmuştur.

Fakat ne kimseyi ne de her hangi bir teşekkül: itham değil, tenkid etmek niyetinde dahi değilim. Maksadım, zihniyetlere ve hâdiselerin zararlı taraflarına işaret ederek siyaset havasım kaplıyan bulutların şüphe ve tereddütlerin dağılmasına azıcık olsun yardım edebilmekten ibarettir. Tenkid mahiyetinde görülecek sözlerimin sadece hâdiseler karşısında duyulan teessürün ifadesinden ibaret telâkki edilmesini ve şayet bu izahlardan kırılacaklar bulunursa, maksadımı böylece anlıyarak beni mazur görmelerini rica ederim.

Arkadaşlar, siyaset hayatına karışmak, yüksek seviyede ve müessir sahada memlekete hizmet etmek maksadını ifadesi olmak lâzım gelir. Böyle bir sahada ve demokratik idare altında memlekete lâıkiyle hizmet edebilmek için kuvvetli bir siyaset ahlâkına ve samimiyet temeline dayanan çok muhkem demokratik geleneklere ne kadar muhtaç bulunduğumuzu hâdiseler her gün ortaya koymaktadır. Şahsi düşünce ve kaygılar şöyle dursun, memlekete yüksek seviyede ve siyaset sahasında hizmetin, parti menfaatleri de bir tarafa bırakılarak vatanperverlik duygularımızın bütün karar ve hareketlerimizde rehber edilmesinin zaruretine işaret etmek isterim.

Halbuki garip olduğu kadar teessüre şayan bir müşahede vardır ki o da, memleketimizde siyaset adamı olmak veya politikacılık, olduğundan başka görünmek ve hakikatları menfaatlara göre ifadelendirebilmek hüner ve sanatı mânasında anlaşılmaktadır. Bu sözlerime sebep, sonuna gelmiş bulunduğumuz dört yıllık intikal devresini dolduran parti kavgalarının, siyasette samimiyetsizliğin ve siyasi iki yüzlülüğün hazin bir hikâyesinden ibaret kalmasıdır. Genç demokrasimizi mevzuat bakımından tekemmül ettirmek, tatbikat ile de teyit etmek ne derecede mühim ise rejimin tahammül ve müsamahaya, samimiyet ve vatanperverlik duygularına dayanan ahlâkiyatını da korumanın mânevi cephesini kuvvetlendirmenin de o derece ehemmiyetli olduğu şüphesizdir. Siyaset politikacılık bir düzenbazlık olmadığı gibi memleket meseleleri de ihtiras ve menfaatin oyuncağı haline getirilmemek iktiza eder. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Geçirmekte olduğumuz politika mücadelelerinin üzücü ve hattâ bunaltıcı tarafı, koca koca, yaşlı başlı insanların gözlerinizin içine bakarak tereddüd etmeden aka kara, geceye gündüz demek mânasına gelecek kadar hakikatları apaçık tahrif etmekte olmalarıdır. Halbuki bunların çoğu, şahsi ve hususi hayatlarında hakikatları tahrif etmek, isnat ve iftiralarda bulunmak gibi, nakîsalarla malûl olmıyan insanlardır. Politika mevzuunda ise bu nakîsaları bir hüner ve marifet saymak telâkkisine gelmiş olmaları ve nihayet siyaset hayatımızda bu telâkkinin hâkim olması, her şeyden evvel, memleketin yüksek menfaatleri ile, sonra da uzun yıllardan beri uğrunda milletçe bunca fedakârlıklar ihtiyar edilmiş bulunan hürriyet nizamının kökleştirilmesi gayesiyle de asla telif kabul etmez bir hal olduğunda asla şüphe yoktur. Bir memlekette ferdî ahlâk kaidelerine ne kadar lüzum varsa, hele demokratik bir idarenin hâkim kılınmak istediği

memleketlerde, siyasi ahlâk kaide ve ananelerinin de muhkem olarak tesisine o derece ihtiyaç bulunduğu aşîkârdır. Memleketin siyasi havasını zehirlenmekte, vatandaşlar ve partiler arasında birbirinden şüpheyi ve birbirine karşı saygısızlığı geniş ölçüde yapmak istidadını göstermekte olmasa idi, onları siyasi nakîslariyle baş başa bırakarak bu mevzua temas etmek ihtiyacını dahi duymazdık.

Muhterem Arkadaşlar, başka devirlerde ve diğer memleketlerde de olduğu gibi tahakküm zihniyetine dayanan mutlakîyet idaresi ile hürriyet ideali arasındaki mücadelenin memleketimizde de uzun bir mazisi vardır, zaman, zaman açığa çıkan ve ekseriya kapalı ve örtülü cereyan eden bu mücadele son beş on sene zarfında bütün açıklığı ve genişliği ile vatan sathını kaplamış bulunuyor.

Bu iki idare tarzı ve bu iki zihniyet arasındaki mücadeleyi hakiki şahıslar, zümreler veya siyasi teşekküller ve partiler olarak temsil eden taraflar olmuştur. Son senelerin bu iç siyaset mücadelesini bu iki ayrı cereyanı, karşılıklı olarak başlıca iki siyasi parti temsil edegelmiştir. Birisi tek parti hâkimiyetine göre kurduğu sistemi temsil ve müdafa eden Halk Partisi, diğeri ise son senelerde yeni bir zihniyetle ve hürriyet cereyanını temsil ederek onun karşısında yer alan Demokrat Partidir.

Siyasi ve içtimai büyük cereyanlar, tarihin derinliğinden gelen ihtiyaç ve zaruretlerin vasıtalarını ve temsilcilerini ergeç vücuda getirdikleri bir hakikattir. Yurdumuzda zaman zaman satha ve meydana çıkan ve fakat ekseriya kuvvetli bir tahakküm ve baskı ile sathın altında cereyan eden hürriyet mücadelesinin büyük hamlesini, hiç şüphe yok ki, bu sefer Demokrat Parti temsil etmektedir. Bunun karşı tarafı ise malûmdur ki Halk Partisidir. Aslında hakikat bu iken siyasi iki yüzlülük ve samimiyezsizlik umumi efkârı bunun tam aksine inandırmak, hâdiseleri unutturmak, hafızaları ve mukayese şuurunu yok etmek maksadiyle dalâlet içinde çırpınıp durmaktadır. *(Soldan bravo sesleri)*

Halk Partisi uzun yıllar, haklı, haksız, sebepli, sebepsiz, vatandaş hak ve hürriyeti erini ağır tahditler altında bulundurmuş, yani siyasi haklarımızın kullanılmasını fiilen menetmeye çalışmakla ömrünü geçirmiştir. Bu vakıayı uzak, yakın tarihimizin akış ve mantığının tabîi bir neticesi sayarak bugün artık üzerinde hiç durmadan geçmek elbette daha doğru olurdu; şayet Halk Partisi yeni başlıyan siyaset hayatının zaruri olduğu kadar faideli bir parçası olabilmek için lüzumlu vasıflarını edinmek gayretini göstermiş olsa idi. Bu vasıfların başında, fikrimizce, samimiyet germektedir. Aslını ve mazîsini inkâr, samimiyetim şiarı olamaz. Daha da hazini, geçmişte yaptıklarını bugün haksız yere başkalarına isnat etmekle devamlı bir ısrar göstermekte bulunmaları ve karşılarındakileri en ağır, en insafsız hücumların hedefi ittihaz etmeleridir.

Zamanın değişmesi ile ahkâmın değişmesi kabul olunabilir. İnsanların ve insan topluluklarının düşünüş ve kanaatlerinde de zaman içinde vukua gelen değişiklikler hattâ tekâmül mânasını da taşır ve bu takdirde makbuldür de. Fakat zihniyette esaslı bir değişiklik vukua gelmediği halde daha düne kadar, iktidardan düşünceye kadar müdafaasına ömürler boyunca gayret harcadıkları inanış ve zihniyeti birden bire bir tarafa bırakarak sadece halkı aldatmak ve rakip sayılan bir teşekkülü yere vurmak için hattâ aşırı bir hürriyetçilik taraftarı görünmek bir siyasi silâh ve taktik haline getirilmiş ulursa, o takdirde maziye bir defa daha hatırlatmak hakiki hüviyetleriyle meydana meydana çıkması için çehrelerden nikapları sıyırmak, memleketi siyaset iki yüzlülüğünün tahriplerinden korumak bakımından bir zaruret olur. *(Bravo sesleri)* Her

tarafı sarmakta olan gayritabîî, gayriciddî, gayrisamimî mücadele tarzı dün tehlikeli olabiliirdi. Bu halin istikbal için siyasi hayatımızı zamanla soysuzlaştırmak gibi bir tehlike arz etmekte olduğu da muhakkaktır. Gözlerimizi bir an için maziye irca edecek olursak bu sözlerimizin birçok delillerini orada bulmak ve göstermek çok kolaydır.

Sevgili Arkadaşlarım, 1945 tarihinde bütün dünyada cereyan eden büyük hâdiselerin tesiri altında memlekette çok partili bir idarenin kurulmasına doğru büyük bir tereddüt içinde ilk adımlar atılmaya başlandığı zamana kadar Halk Partisinin tek parti hâkimiyetine dayanan bir nevi mutlâkiyet idaresini devam ettirmiş olduğu tarihi bir hakikattir.

Bir zaman geldi ki artık partilerin kurulmasına mâni olunmak gayrimümkün bir hal aldı. Dünya hâdiselerinin tazyiki ile ve milletçe gösterilen şiddetli arzu ve tazyik neticesinde partiler kurulmaya ve hürriyet cereyanı büyük bir süratle bütün memleket sathına yayılmaya başladı. Bu vaziyet karşısında Halk Partisi, büyük tereddütler geçiriyordu. Kâh dünyada ve memlekette hâkim olan, tehlikeli şartları ileri sürerek şiddet ve tedhiş ile hâdiselerin inkişafını önlemeye, kâh milletçe yapılan büyük tazyik karşısında ricatlar yapıyor görünerek işi idareye çalıştı. Bu zahirî ricatlar uzun vadeli bir mücadelenin taktik hareketlerinden ibaretti. Hulâsa kâh ileri kâh geri hareketlerle milletçe girişilmiş olan büyük hamlenin şiddet ve kuvvetini zamanla erite erite nihayet vaziyete hâkim olabileceklerini hesaplıyorlardı.

Şurası muhakkaktır ki, ümidetmedikleri bir zamanda ve ümidetmedikleri için iktidardan düşmüşlerdir. (*Soldan bravo sesleri*) kaza saydıkları böyle bir netice ile muhalefete geçtikten sonra, kendilerini mağlûp eden hürriyet ve cereyanını benimseyip rakiplerine karşı bir silâh olarak kullanmak sevdasına düştüler.

Benimser gördükleri hürriyet prensiplerinin müdafaasında o kadar aşırı bir şiddet göstermeye başladılar ki öteden beri malûm olan siyasi hal ve şanlarıyla bu yeni edindikleri siyasi hüviyet arasındaki büyük tezat helkesin şüphesini çekecek bir hale geldi. Daha düne kadar söylediklerini, yazdıklarını ve yaptıklarını tamamiyle unutmuş görünüyorlar, İşte şayet genç demokrasimizin soysuzlaştırılması tehlikesi belirmiş ise, bunun sebeplerini bir intikal devresini dolduran siyasi ‘mücadelelerin ve hâdiselerin mantıki ile taban tabana zıt ve eşine az raslanır iki yüzlülük örneği teşkil edecek neviden bir samimiyetsizlik vadisine saptırılmış olmasında aramak lâzımgelir. (*Soldan bravo sesleri*)

Şimdi müsaade buyurursanız hâdiseleri biraz daha yakından gözden geçirelim. 1945 tarihine dönüyorum, yeni bir devrin fecri sökmeye başladığı o tarihlerde, böyle mukadderi önlemek için büyük gayretler sarfına başlandı. Yaklaşmakta olan demokrasi hareketlerinden son derece korkuyorlardı. Eski devri nazarî olarak müdafa etmek ve fiilen devamını temin etmek maksadiyle söylenmiş nutuklar, girişilmiş siyasi tenkil hareketlerinin haddi hesabı yoktur.

Muhterem Arkadaşlar,

Kimse inkâr edemez ki, Halk Partisi aslında memleketi kendi mutlak hâkimiyeti altında idare etmek için vücuda getirilmiş bir teşekküldür. Onun kullanıla kullanıla bir siyasi tekerleme haline gelmiş olan “tek parti, tek millet, tek şef” sözleri 1945’e kadar olan Halk Partisi devrini çok güzel tasvir etmektedir.

Bu, öyle bir siyasi teslistir ki, bunda, parti ile Devlet birdir ve esasen parti şeften ibaret olduğuna, göre de zâhirde görülen üç mefhumun, bu nazariye medlûlünce, aslında vahide raci bulunduğunu kavramak güç değildir.

Bu siyasi iman bir tarihî devrin icaplarına ve şartlarına uygun görülebilir ve ona göre müdafaası da belki mümkün olabilir; fakat böyle bir siyasi imanın hâkim bulunduğu o devri demokratik bir devir olarak vasıflandırmaya ve bu yolda müdafaaya kalkışılacak olursa meselenin rengi elbette ve tamamıyla değişir. Halbuki o zamanın Devlet Reisinin 1944’de söylenmiş bir nutkunda bu meseleye şöyle temas olunmakta idi: “Bu idare demokrasi prensiplerini Türkiye’nin bünyesine ve hususi şartlarına göre tekamül ettirmektedir.

Türkiye halk idaresinin umumi tedbirlerini bulurken ilk günden taklit bir idareye düşmekten sakındık ve daima sakınacağız.

Biraz aşağıda da şu kati kararın ifadesine rastlanmaktadır. “Harb sonunda ve sonrasında uyanmak istidadını gösterecek yeni taklit arzularına da kesin olarak karşı koyacağız”

Bu sözlerdeki fikirler şunlardır: Demokrasi prensipleri mutlak ve katî değildir. Her memleketin de kendine göre bir bünyesi ve hususi şartları vardır. Mutlak demokratik prensipleri kalıp halinde her hangi bir memlekette tatbika kalkışmak taklitçilik olur. Demokratik prensiplerin tatbika konulması bir zaman işidir.

Dikkat buyurulacak olursa demokrasinin mevcut olabilmesi için en zaruri şartları bile taklitçilik olarak vasıflandıran, bir tekâmül ve zamana yedirme fikrini müdafa eden ve taklitçiliğe, yani demokratik bir idarenin gayrikabili münakaşa olarak esas ve cevherini teşkil eden prensiplerin tatbika konulmasına katî surette mâni olmak istendiğini tereddütsüz ifade etmekte olan zihniyeti bu satırlarda bütün çıplaklığı ile teşhis etmek pek kolaydır.

Yine aynı zatın 1945’te söylediği Meclis açış nutkunda da şu ifadeler dikkate şayandır: “Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük prensip olarak hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka zararlı ve Türk Milletine yakışmaz olarak daima itham edilmiştir”

Bu satırların ifadesine sinmiş bulunan sinizmin derecesini ise elbette müşahede buyurmuşsunuzdur. Bu neviden yuvarlak, hattâ kaypak ifadelere saklanacak şeyler bulunduğu veya hakikatların olduklarından başka türlü gösterilmesinde zaruret duyulduğu zamanlarda daima raslanacaktır. Sözde bir ihtiyatkârlık eseri gibi görünen bu ifade tarzının vehim ve endişelerle muhtarip bir ruh haletini açıklamakta bulunduğu şüphe yoktur.

“Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur” sözlerinden çıkarılabilecek mâna ne olabilir? Bu cümlemin manasızlığı içinde hakikatin mahirane gizlenebilmiş olduğuna kanaat getirilerek mânevi huzura kavuşmaya çalışıldığı ne kadar aşikâr görülmüyor.

Diğer cümleye gelelim; “Diktatörlük prensip olarak hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka zararlı ve Türk Milletine yakışmak olarak daima itham edilmiştir” Bu satırlarda da yine aynı manasızlık içinde kabahat işliyen bir çocuğun bu kabahatini gizlemek heyecan ve endişesini sezmek mümkün müdür? Geliniz de manasızlığın tahliline geçerek mâna çıkarmaya çalışmak gibi güç bir gayrete girişelim.

“Diktatörlük prensip olarak hiçbir zaman kabul olunmamıştır” cümlesinden ve hükmünden çıkarılabilecek mânâ “diktatörlük yoktur” şeklinde katî bir hükme kadar gitmez. Fakat mutlak olarak “diktatörlük yoktur” cümlesi sarf olunmamakla beraber “diktatörlük prensip olarak kabul olunmamıştır” denmesi prensip ve nazariye olarak kabul olunmamıştır. Fakat fiilen tatbik edilmektedir, mânasına da gelebilir. İşte bu za’fı kavrayan vehim ve endişe buna da çareyi ikinci cümle ile bulduğunu zannederek rahatlamış olsak gerek. Bu ikinci cümle de diktatörlüğün Türk Milletine yakışmadığı ve daima itham olunduğu katî bir lisanla ifade edilmiş gibi gösterilerek birinci cümlemin açıkladığı hakikat bir dereceye kadar örtülmeye çalışılıyor. Evet “Diktatörlük Türk Milletine yakışmaz ve bunun için daima itham olunmuştur; fakat bir tek tâbir ilâvesiyle... Bu da “prensip olarak” tâbirinden ibarettir. Görüyorsunuz ki, bu tâbirin ilâvesiyle yukardaki cümlemin de mânası kayboldu.

Hakikat şudur ki, yeni bir devrin başlamak üzere olduğu görülüyor, ister istemez bu devrin birtakım değişiklikler getirmesi zaruret halini alacaktır. Buna karşı koymak için bir taraftan demokrasi var, diktatörlük yok demek isteniyor; fakat yaklaşmakta olan münakaşa devrinde bu sözler aleyhe delil teşkil eder endişesiyle çapraşık bir ifade tarzı tercih olunuyor ve harice karşı bir haber verme mânasında olarak dâhile karşı da bir tehdit, ürkütme tesiri hâsıl etsin maksadiyle, “taklitçiliğe meydan vermiyeceğiz.” cümlesi nutkun o yerine maharetle yerleştirilmiş bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlarım,

Muhtelif zamanlarda söylenmiş nutuklardan ve sair vesikalardan başka parçalar da alacağım. Fakat bir defa bunların umumi karakterini böylece tesbidettikten sonra artık malûm mânaların tahliline fazla yer vermeden bunları sadece hâtıralarınızda canlandırmakla iktifa edeceğim.

Tine 1945 nutkundan: “Türk Milleti kendi bünyesine ve karakterine göre demokrasinin kendi için özelliklerini bulmaya mecburdur”

Yine aynı nutuktan: “İç idaremizin hiçbir safhasını içeride, gürültüden korkarak ve dışarıya gösteriş ve kendimizi beğendirmek gayretine düşerek düzene koymıyacağız”.

Nutuktan demokratik nizama taallûk eden ve Büyük Millet Meclisine ait olan fikirlerden birisini daha ibret nazarlarınıza arz edeyim. “Bu yolda Millet Meclisinin her deneti (yani murakabesi) yanında milletin vergileri ve harcadıkları üzerindeki deneti en ileri demokratik milletlerin hiçbirinden eksik kalmıyacak kadar kesin ve kavrayışlıdır.”

O zamanın tek parti Meclisinde millî murakabenin bütün icapları tahakkuk ettirilmekte olduğu mânasına gelen bu cümleler, bugünkü Millet Meclisinde “Millet murakabesi tesis edilememiştir” feryadı ile karşılaştırıldığı takdirde ve bu sözleri sarf edenlerin aynı zevat olduğu düşünülecek olursa siyaset iki yüzlülüğü bir kere daha bütün çizgileriyle ortaya çıkmış olur. *(Soldan şiddetli alkışlar) (Sağdan gürültüler)*

NAŞİT FIRAT (Ordu) — Tahrik ediyorsunuz. *(Soldan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ve asıl garibi ve hattâ eski tâbiri ile biraz da mucibi hande olanı da şu cümledir: “Bizim tek eksiğimiz Hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır.” Bunun mânası demokratik bir nizam içinde her ne ki, bulunmak şarttır; bizde eksiksiz mevcuttur; tek eksik ikinci partinin bulunmamasıdır.

Bu sözler bugün için ne kadar gerilerden geliyor ve hattâ bugünün telâkkileri nasıl gülünç görünüyor.

Yine nutuklardan parçalar naklediyorum: “Milletvekillerinin söyledikleri Büyük Meclisin kendi nizamnamesinden ve kanunlarından başka bir tesire tâbi değildir.” Bu sözlerin tarihi 1944 tür.

“Hürriyete tecavüzün ve anarşinin cemiyet duygusu ile ve kanun yoluyla sınırları ancak zaman içinde bulunacaktır.” Bu sözlerin tarihi 1945 sonudur. Dikkat buyurulacak olursa o zaman hürriyet mevcut farz olunmakta ve hürriyete karşı tecavüzün ve anarşinin önlenmesi tedbirlerinden bahis açılmaktadır. 1945 ve onu takibeden yıllara ait olan bu siyasi portrelerin çizgileri üzerinde daha fazla durmayacağım.

1950 yılında büyük seçimlere takaddüm eden günlerde o zamanın iktidar partisi adına söylenen nutuktan bahsederek tahlilini de Muhterem Maliye Vekili arkadaşım yapmıştı. Bunlara avdet etmiyeceğim.

Sevgili arkadaşlar,

Halk Partisinin muhalefete geçtikten sonra nasıl bir aşırı hürriyetçilik hastalığına tutulmuş bulunduğuna da zaman zaman yine bu konuşmamda işaret etmiş bulunuyorum.

Teraneler şunlardır;

Mecliste murakabe kurulmamıştır, hürriyet yoktur, zulüm vardır, matbuat en ağır baskılar altında bulundurulmaktadır. Muhalefet partisine hayat hakkı tanınmamıştır.

Yüksek huzurunuzda bu sözlerin hiçbirinin doğru olmadığını müsaadenizle ve kati bir lisanla arz etmek isterim. Bu sözler yalnız doğru olmamakla kalmaz. Fakat aynı zamanda çeyrek asır içinde söyledikleri ve inandıkları ile de asla telif kabul etmez bir tezat göstermektedir. Bunu bir misalle tavzih edip geçivereyim:

Biraz evvel arz ve izah ettiğim 1945 nutkunda Büyük Millet Meclisinin her türlü murakabeyi tahakkuk ettirmiş olduğunu söyleyenler şimdi bugünkü Meclisin murakabe vazifesini yapmadığını söylemekte siyaset ahlâkı bakımından hiçbir mahzur görmüyorlar. Buna ne demeli?

Hakikat şudur ki, o zaman demokratik mânasıyla ne Meclis vardı, ne murakabe... Bugün millî murakabe Mecliste kemaliyle işlemekte olduğu gibi her sahada murakabenin tahakkuk etmiş olduğu da aşîkârdır.

Meclis murakabesinin olmadığını ispat sadedinde istizah takrirlerinden bâzıları hakkında Meclis müzakeresi açılmamış olmasını ileri sürüyorlar ve sual takrirlerinin Hükümetin düşmesine sebep olmadığına esefleniyorlar.

Vaktiyle demokratik teşkilâtlanmada tek eksiğin ikinci partinin mevcut olmamasından ibaret bulunduğunu ileri sürenler, şimdi her hafta ne için Hükümet değişmedi; daha doğrusu bu her adımda Hükümet değişmeleri neticesinde bugünkü iktidarın ne için devrilip kendilerinin tekrar iktidara gelmelerinin mümkün olamadığına hiddetleniyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, derhal cevap verelim; dört sene içinde Hükümet altı yedi yüz sual takririne ve bir o kadar da yazılı soruya cevap vermiş bulunuyor. Onların zamanında Hükümete hakiki mânasında bir sual bile tevcih olunamamıştır.

Meclis murakabesinden maksatları, tabîi bugünkü maksatlarından bahsediyorum, her istenildiği gün Hükümetin istihzaha çekilebilmesidir Bunu Halk Partisi adına Meclise tevdi edilmiş bulunan bir tadil teklifinden anlamak mümkündür. Bu tadil teklifine göre otuz mebus bir arada imza ederse veya her hangi bir grup, yani bildiğimiz üç kişilik gruplardan birisi (*Gülüşmeler*) talebederse behemehal istizah açılmalıdır. Bu kabul olunmadığı takdirde ise memlekette demokrasi yoktur.

Bu zevata arz edeyim ki, İngiltere’de ve Amerika’da istizah müessesesi mevcut değildir. İngiltere Parlamentosunda sual müessesesi işe hemen hemen bir hayır veya evet ile neticelenen bir tarzda işlemektedir. İsviçre’de bile istizah müzakereleri ancak Meclisin kararı ile açılabilir.

Fakat dün, demokrasi prensiplerinin tatbıkına konulması bir yabancı taklidinden ibarettir, biz buna yanaşmayız, demokrasi bizim bildiğimiz gibi ve muhtemelen bir asırda ancak ve yavaş yavaş tatbika konulur, buna içte ve dışta kimse karışamaz diyenler şimdi anarşi hududuna ulaşan sözde bir hürriyet dâvasının müdafii kesilmiş bulunuyorlar. Bütün bunları ciddiye almak hakikaten güçtür.

Muhterem Arkadaşlarım, müsaadenizle şimdi gayet kısa olarak memleketin malî ve iktisadi mevzularına da temas etmek istiyorum.

Geçen dört senelik devre, memleketimizde demokratik hürriyet nizamı ile birlikte ve aynı zihniyetle, iktisadi ve malî bünyenin de sağlam temeller üzerine bina edildiği bir devre olarak, ayrıca kayda şayandır.

Bu devrede muhaliflerimiz, siyasi mevzular vesilesiyle olduğu gibi, iktisadi ve mali bahisler dolayısıyla de bize, insafsızca hücumlarda bulunmuşlardır.

Bu hali, tahakküm ve hürriyet mücadelesinin, her ne pahasına olursa olsun kötüleme gayretinin, diğer bir ifadesi olarak kabul etmek lâzımdır.

Vazife başına geldiğimiz zaman, 1950 Mayısında, memleketin iktisadi ve malî durumunu hatırlıyalım:

İktisadi hayatımız, son derecede, düşük bir istihsal seviyesinde donup kalmıştır.

Ziraatımız, iptidai vasıtalarla aile istihsalı yapan, pazara çok az mal veren ve pazardan çok az mal alan, bir ortaçağ ziraati halindedir.

Memleket sanayii ileri derecede, dar bir Devletçilik tahakkümü altındadır.

Memleket, yolsuzluk ve vasıtasızlık yüzünden birbiriyle irtibatı çok zayıf olan veya ancak muayyen mevsimlere inhisar eden, iptidai karakterli birçok pazarlara ve birtakım iktisadi bölgelere bölünmüş haldedir.

Müstahsil, satılamıyan, para etmiyen, çok defa yerinde çürümeye mahkûm birtakım mahsullerin istihsalini asgari hadde indirmiş, kuru ekmeğini tedarik mecburiyetiyle toprağa mahkûm bir halde, âdeta ananevi bir ecdat göreneği olarak ziraat yapmaktadır.

Müstehlik, ihtiyacına yeter miktarda mal bulamamakta, gelir seviyesine nispetle çok pahalıya mal istihlâk etmektedir.

Devlet, özel idareler, belediyeler ve köylerin malî imkânları, iktisadi durgunluk ve hareketsizliğin tabîi neticesi olarak, son derecede düşük bir seviyeye bağlanıp kalmıştır.

Devlet bütçesinin günlük ihtiyaçları, iktisadi Devlet Teşekküllerinin sermaye talepleri, geniş mikyasta emisyon yapmak suretiyle karşılanmaktadır.

Sevgili Arkadaşlarım, vazife başına geldiğimiz zaman memleketin iktisadi ve malî durumu işte kısaca, bu idi.

Demokrat Parti idaresinde, milletçe çok mühim bir merhale olarak geçirdiğimiz bu dört senelik devre zarfında, iktisadi ve malî sahalarda son derecede mühim başarılar elde olunmuş, asırlar boyunca büyük mahrumiyetlere' katlanmış olan milletimizin iktisadi istikbalinin temelleri çok sağlam esaslar üzerine kurulmuştur.

Daha şimdiden elde olunan neticeleri şöylece hulâsa etmek kabildir:

Memleket ziraati, ekonomik kalkınmamızın ana meselesi olarak ele alınmış, ziraatımızın her türlü teknik vasıtalarla teçhizine o zamana kadar görülmemiş derecede hız verilmiş, ziraat kredisi, bu memlekette çok kısa bir zamanda mümkün olabilecek âzami miktara çıkarılmış; ziraat usullerinin ıslahına çalışılmış, çiftçimiz için müsait bir fiyat politikası takibolunmuş ve bütün bunların neticesi olarak ekiliş sahafı %40 civarında artmıştır.

Bu tedbirler sayesinde hububat istihsalımız bir misli arttığı gibi, ana istihsal maddelerimizin birçoğunda da buna yakın artışlar kaydedilmiştir.

Yine vazife devremizde, sınai istihsal kapasitemiz iki mislini bulmuş, memleket geniş yol şebekeleriyle örülmüştür.

Bütün bu tedbirlerin muhassalası olarak, memleketimizin gayrisâfi millî istihsali, 1948 senesinde 9 milyar, 1949 senesinde 8,5 milyar lira olmasına mukabil, son alınan rakamlara göre 15 milyar lirayı aşmış bulunmaktadır. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Millî gelirden ve binnetice fertlerin gelirlerinde hâsıl olan inkişaf neticesinde Devlet gelirleri, vergilere zam yapmadan ve hattâ mühim miktarlarda vergi indirimleri yapılmasına rağmen, 1950 Bütçesi gelirlerine nazaran hemen hemen bir misli artmıştır. Bu sayede Devletin masraf bütçesinde de cari masraflarda da %38,1 yatırım mevzularında ise %127,7 nispetinde bir artış temin olunmuştur.

Bunun neticesi olarak emisyon yoluyla bütçe masraflarını ve iktisadi Devlet Teşekküllerinin sermaye ihtiyaçlarını karşılamak usulüne katî surette nihayet verilmiştir.

Devlet borçlarının miktarında, muhassala olarak 176 milyon liralık indirme temin olunmuştur.

Muhterem Arkadaşlar,

İktisadi ve malî sahada daha bugünden elde olunan ve bütün milletçe kabul ve teslim edilen maddi ve müspet neticelerin ifadesi kısaca şöyledir:

Memleketin hudutları, toprak genişliği değişmediğini ve nüfusu da fazlaca artmadığı halde, istihsal kapasitesi iki misline çıkmış, ordu ve iç emniyeti aynı derecede kuvvetlenmiş, malî imkânları, iki senelik neticelere göre, hemen hemen iki kata çıkmıştır.

Devlet bütçesi 1950'de bir milyar 3 yüz milyon iken 1954 bütçesi 2 milyar 288 milyon olmuştur. 186 milyon liralık vergi indirimi de nazara alındığı takdirde bugünkü Devlet bütçesi hesaben 2 milyar 474 milyon liraya yükselir ki, bu 1950'deki Devlet bütçesinin tam bir mislinden biraz eksik bir artış demektir. Bu artış seyrinin, gelecek yıllarda çok

daha büyük bir hızla devam edeceğine şüphe yoktur. Görülüyor ki, memleketimizin ve milletimizin maddi ve mânevi kudret ve kuvveti dört senelik iktidar devremizin sonunda, iki misline çıkmış bulunuyor.

Bu netice, Türk vatanının âdeta bir misli genişlemiş ve bir o kadar da kuvvetlenmiş olduğu mânasına gelir.

Aziz Arkadaşlar,

İktidarımızın dört senelik çalışma hayatının yeni seçimler arifesine kadar elde ettiği neticeler bu derecelerde esaslı olmuştur.

Büyük emekler mahsulü olarak tekemmül ettirmiş bulunduğunuz 1954 yılı bütçelerinin memlekete ve bütün vatandaşlarımıza hayırlı olmasını candan temenni ederek, Yüksek Heyetinizi, muhalif, muvafık hepinizi ayrı ayrı derin bir hürmetle selâmlıyarak huzurunuzdan ayrılıyorum. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Şahsımdan ve partimizden bahsedildi, söz rica ediyorum. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Lideri, Başvekilin nutkunda, şahıslarından ve partilerinden bahsedildiğini ileri sürerek söz istemektedir. *(Soldan sataşma yok sesleri)* Müsaade buyurun. Bütçe müzakereleri hitama erip reylerinize vaz'olunarak tasdik edildikten sonra müzakere açılmıyacağı nizamname sarahatinden olunduğu gibi, Başvekilin teşekkür nutku da müzakere zemini olamayacağından.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Son söz milletvekilinindir, Reis Bey.

CEZMİ TÜRK (Seyhan) — Demokrasi!

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — İşte sizin demokrasiniz budur.

BAŞKAN — 1 Mart Pazartesi günü saat 15'te toplanmak üzere Celseyi kapatıyorum.⁵³

⁵³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 28, Birleşim 53, Sayfa 1197-1207*

7 Mart 1954 Pazartesi

Neşir Yolu İle Veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Kifayet takrirleri vardır. Sekiz arkadaş söz almıştır. Arzu ettiği takdirde Hükümete ve bilâhara da bir milletvekiline söz vermek üzere kifayeti reyeye koyacağım.

Başvekil söz istiyor.

Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, elde bulunan tasarının müzakeresi münasebetiyle, tâbir caizse ve müsaade ederseniz, tamamiyle yersiz ve icapsız birçok gürültüler koparılmış olduğunu ifade edeceğim.

Muhterem Arkadaşlar, evvelâ sarîh olarak şurasını ifade etmek lâzımgelir ki, getirdiğimiz tasarı hiçbir surette matbuat hürriyetini kayıtlamak maksadına matuf olarak sevk edilmiş değildir. Burada şerefler ve haysiyetler ve namuslar bahis mevzuudur. Bir taraftan matbuat hürriyetini, matbuatın tenkid vazifesinin serbest olmasını, matbuatın murakabe vazifesinin tamamiyle yerinde işlenmesini temin ederken, diğer taraftan da bütün vatandaşlarımızın namus, şeref ve haysiyetlerinden de emin olarak korkusuz yaşama hakkına sahip olmalarını temin etmek icabeder. Bu, medeni bir cemiyetin şiarıdır. Hürriyet nizamı içinde yaşayan vatandaşların korkusuz yaşamasını istemek haklarının esasını teşkil eder. (*Bravo sesleri*) Bizim getirdiğimiz tasarı bu zihniyetle getirilmiştir, zamansız değildir, zamanında getirilmiştir. İddia edildiği gibi zamanında getirdik ve tam zamanında getirdiğimizi birkaç cümle ile izah etmiş olacağım.

Demokrat Parti 1950-1954 yıllarının arasında iktidarının son aylarını yaşamaktadır, önümüzde iki ay daha kalmamıştır, böyle bir zamanda tasarımı huzurunuzda getiriyoruz, ifade ve tasvir edilmek istenen manzara şudur: “Bu kanun geldikten sonra artık suiistimalleri önlemek için hiçbir imkân kalmıyacaktır” O halde bunun mefhumu muhalifi, bugünkü suiistimalleri önlemek için her türlü imkânlar mevcuttu, demektir.

Muhterem Arkadaşlarım, hakikaten her türlü imkânlar mevcuttu. Tenkid hürriyeti değil, neşir hürriyeti değil, küfür hürriyeti, hürriyetin her türlüşü mevcuttu. En küçük hâdiselerin, mevcut olmıyan vakaların dahi mevcut kılınıp efkârı umumiyeye arz olunmasının itiyat olunduğu devrin dördüncü senesinin son aylarını yaşamaktayız. Eğer Hükümetin efalini, harekâtını umumi murakabeden gizlemeye bir niyeti olsaydı iktidara geldiğimiz zaman, onu takibeden sene, (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*) onu takibeden sene elbette bu kanunu getirebilirdik. Şu anda içinde bulunduğumuz nokta bu kanunu getirmekte en hasbi olan bir zamana raslamaktadır. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Onun için kanun zamanında getirilmemiş değildir. Fakat asıl medeni bir vecibeyi yerine getirme sırasını böyle bir zamana tesadüf ettirip muhalefetin hücumlarını üzerine çekmektir ki bir Hükümetin cesur hareketi, bir iktidarın cesur hareketi olarak karşılanmak lâzımgelir. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Bütün hayatını namusiyle geçirmiş, Temyizde daire reisliğine kadar gelmiş, bütün hayatının tasarrufları ile damla damla biriktirdiği emeklerinin takattur etmiş bir neticesi olarak bir mülk yaptırmış bir zatın yaptırdığı mülk gazetelerde ilân edilmiş. Ama yazının altında bir dâva mevzuu teşkil edecek bir suç

unsuru bulundurmaktan kaçınılmış... Bu ve bu gibi zatları teşhir etmiş olanların kimler olduğunu hepimiz bilirsiniz.

Muhterem Arkadaşlarım, bu haksız teşhiri yapmak itiyadında, olanların millet ve Devlet Hazinesinden yapılmış irtikâp ve suiistimalleri örtmek istidadında oldukları da aşikârdır. Bu gibi haksız taarruz ve hücumlar altında nice nicenizin ve vatandaşların ne kadar muztarip olduğunu kabul etmemeye imkân var mıdır?

Sevgili Arkadaşlarım, bütün bu meseleler ortaya konulmuş ve mevcut hâdiselerin ışığı altında tetkik edilmiş ve Hükümetinizin nasiyesi daima apaçık ve temiz olarak nûmayan olmuştur. Büyük Türk Milletinin huzurunda arz etmek isterim ki, şimdiye kadar gelmiş hükümetlerden umumi murakabeye bu derece ehemmiyet vermiş bir Hükümet ilk defa olarak karşınızda bulunmaktadır. (*Bravo sesleri*), iddia ediyorum ki, Hükümetiniz millet malını israf etmemek, irtikâp ve irtişayı önlemek ve hulâsa siyasi ve idari tam mânasında namuskâr ve vakarlı olmak bakımından gelmiş geçmiş hükümetlerin en başında gelen bir Hükümet olarak huzurunuzdadır, arkadaşlar. (*Soldan alkışlar*) Delili kendi sözleridir. Faik Ahmet Barutçu arkadaşım diyor ki; “Hürriyeti kısıtınız mı irtikâp ve irtişa başlar. Matbuatı susturdunuz mu her türlü kötülükler alır yürür” O halde hürriyetin kısıldığı, matbuatın susturulduğu devirleri yani kendilerinin perverde olup bugüne yetişmiş oldukları devir, baştan aşağı suiistimallerle dolu bir devir olarak telâkki edilmek lâzımgelir. Onların muhasebesini yapmak gayrimümkündür. Çünkü onlar bütün icraatlarını karanlıklarda yapmışlardır. Tek gazetemini dahi bir şey yazmak imkânına sahip olmadığı devirlerdedir ki icrayı Hükümet etmişlerdir. İşte Hükümet olarak, iktidar olarak devremizi ikmal etmek üzere bulunduğumuz şu sırada, tenkid değil, dünyada görülmemiş iftira ve tezvirlere muvacehesinde dahi karcınızda dimdik duran bir iktidarız, bir Hükümetiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlarımı, bu kanundan kim istifade edecektir, daha belli değil. Biz 4 sene yaşadık; ne diye telâş ederler?

Muhalefet mensupları diyorlar ki, “iktidarınızın sonunda bunu ne diye getirip 5-10 mebusluk için olsun bir itibarınız varsa onu da kaybediyorsunuz? Bu kanunu geri alınız da bari bu kadarı için itibarımızı muhafaza ediniz. O halde kendileri iktidara şeref verecekleridir demektir. Şeref veriler ve gelip derhal değiştirirler. O halde bu sözleri samimî olarak söylüyor değillerdir. Sadece Demokrat Parti iktidarını memleket gözünde kötülemek ve büyük bir fedakârlıkla katlanmakta bulunduğu vazifenin ifası halinde memlekete sevimsiz göstermek gayesiyle hareket ediyorlar ki, bunda samimi olmadıklarını, müsaadeleriyle, söylemek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlarım, esasen samimî olmadıklarını iddia için delil sadece bu değildir. Bunu ispat edecek deliller mûtaaddittir. Geçen defaki konuşmamda da uzun uzun durdum: Sevgili Arkadaşlarım, muhalefet adına konuşan arkadaşımız diyor ki, bir iktidar, seçimlere yaklaştığımız sıralarda böyle hürriyeti tahdit edici kanunlarla değil, aksine hürriyet veren kanunlarla gelir. Bu nasihati vaktiyle niçin kendi kendilerine yapmamışlardır? Bu nasihatın hükmüne niçin kendileri itibar etmemiş olduklarını insanın sorası gelir. Sorup da cevap beklemeye hacet yok, cevabını ben vereyim.

Şikâyet ettiklerin kanunların değiştirilmesi; şimdi olduğu gibi 1950 senesinde, iktidarlarının son aylarında ve hattâ son günlerinde tamamiyle ellerinde idi, fakat bu

nazariyelerden o zaman tamamen bihaber göründüler ve başlarında kavak yelleri eserken mütemadiyen seçimlere hazırlanmakta idiler.

Delilleri muhtelif zamanlarda ve muhtelif suretlerde huzuruza arz edilmiş olduğu için tekrar etmiyeceğim, vaktinizi suiistimal etmek istemem. Bu yönden münakaşa cereyan edecek olursa söylenecek pek çok sözler vardır.

Sevgili Arkadaşlarım, Demokrat Partinin bu yola girip girmemiş olması çok ileri sürülen bir mevzu olarak daima bu kürsüye getirilmekte efkârı umumiyeye arz edilmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Parti Türk Milletine neler vadetmiştir, bunlardan hangilerini yerine getirmiştir, yerine getirmediklerimiz nelerdir? Bunun hesabını necip Türk Milletinin huzurunda kalem kalem vereceğimiz seçim günleri yaklaşmıştır. Bunların ciddî olarak muhasebesi önümüzdeki haftalarda görülecektir. Yalnız burada temas edilen mevzular arasında (Demokratik bir nizamın kurulması için antidemokratik kanunların değiştirilmesi gerektiği) mevzuu ele alınmıştır ki, bu husustaki mütalâalarımı arz edeyim.

Fuad Köprülü'nün Demokrat Parti iktidarı namına vaktiyle yazmış olduğu bir makaleyi bizim aleyhimize bir ilzam vesikası olarak huzuruza getirdiler. O yazıda ne derece mutedil bir lisan kullanıldığını dinlediniz ve aynı zamanda muhalefete mensup olanların bu kürsüden, aynı mevzuları ne derece şiddetle, nasıl zihinleri bulandırıcı bir zihniyetle ve nasıl velveleli bir şekilde ortaya atmış olduklarını gördünüz. Mukayese yapabilirsiniz. Bakınız Köprülü ne derece yumuşak ve mülayim söylemiştir.

Köprülü'nün söylediği dört şeydir. "Radyo diyor, baştanbaşa tarafgirane bir neşriyat vasıtası olmuştur. Memurin Muhakemat Kanununun değiştirilmesi lâzımgelir. Ondan sonra Matbuat Kanununun değiştirilmesi lâzımgelir. Seçim Kanununun değiştirilmesi lâzımgelir"

Muhterem Arkadaşlarım, Seçim Kanununu vaktiyle değiştirdiler, biz bunu son derece tekemmül ettirdik. O halde kendimizi, va'dimiz yerine getirmiş addetmek mevkiindeyiz.

Muhterem Arkadaşlarım, Matbuat Kanununda yaptığımız değişiklik tamamen kökten olmuştur. Bu memlekette içtimai nizamı, medeni nizamı, hukuki nizamı altüst edecek derecede ileri hareket etmişizdir. Ve dünyanın hiçbir demokratik memleketinde mevcut olmıyan hudutlara kadar gitmişizdir.

Şimdi getirdiğimiz tasarı, matbuatı hiçbir veçhile takyid etmemekte, gerek murakabe, gerek tenkid vazifesini görmekte, ona engel olmamakta ve matbuat hürriyetinin suverî muhtelifede tecelli eden icaplarını yerine getirmeden onu alıkoyacak hiçbir hükmü ihtiva etmemektedir. Binaenaleyh Seçim Kanununu tekemmül ettirdik. Matbuat Kanununda serbestiyi en ileri dereceye götürdük. Bugün sabahleyin çıkan gazeteleri muhterem vatandaşlarıma okumalarını rica ederim. Eğer bu memlekette matbuat hürriyeti vardır, yoktur münakaşasını bugünkü rejimin aleyhinde yapabilecek, maksat sahibi olmıyan bir vicdan sahibi tasavvur edilemez. Bugün matbuat hürriyeti yoktur diyeceklerin hakikatleri görmekten uzak ve takdir hislerini doğru kullanmaktan âciz insanlar olduklarını iddia ve kabul etmek lâzımgelir. Bizim matbuatımızda yazılan yazılar hiçbir memlekette yazılmaz. Bizim matbuatımızda gördüğümüz hücumlar başka yerde görülmez.

Size şurasını arz edeyim ki, bir iktidar ve bir Hükümet hiçbir memlekette komünist partiler tarafından dahi bu derece terzile yeltenilmemiştir. Eğer D.P. iktidarı memleket şümül ve gayet keskin hatlarla millet vicdanında mahkûk icraatın sahibi olmasaydı, eğer bu kadar büyük ve geniş bir mazhariyete malik bulunmasaydı çoktan yuvarlanır giderdi. Bu derece ağır, bu derece terzil edici, bu derece tahkir edici neşriyata bir iktidarın, bir Hükümetin dayanmasına ihtimal ve imkân mevcut değildir.

Sevgili Arkadaşlarım, bugün matbuat hürriyeti hakkında kasideler tertibedenler, alelûmum hürriyet mevzuunda ilâhiler terennüm edenler vaktiyle matbuatı tamamen susturmuş olan insanlardır. (*Bravo sesleri*) Matbuatı evvelce tamamen susturmuş olan insanların sözlerine inanmayınız sevgili arkadaşlarım. Eğer bugünkü tenkidlerine inanmak lâzımgelseydi dünkü konuşmalarını, dünkü icraat ve tatbikatlarını tamamen hafızalardan silmek icabederdi. Bunu silmeye imkân olmadığı için sözlerinde samimiyet aramak beyhudedir. Matbuatın tecavüz eden kısmı vardır, vazifesini bilen, vatandaş hak ve haysiyetlerine riayet etmesini bilen ve asla tecavüz hududuna gitmeyen muhterem büyük bir kısmı mevcut, bunu birtakım beylik lâflarla bir kül olarak ele almak imkânı yoktur. Ceza kanunlarıyla hareketlerini tahdidetmek istediğiniz bir kısım vatandaşlarımızın hürriyetlerini tahdidetmek değil, sadece dalâlete sapacak ve suç işleme mevzuuna girecek olan vatandaşları tahzir etmek ve suç işledikleri takdirde onları cezalandırmak mânasına gelir.

Hürriyeti nizamlamak icapsız olmamalı, lüzumsuz olmamalı. Bu icap ve lüzumu takdir edecek acaba kimdir?

Muhterem Arkadaşlar, kendileri iktidardan düştükleri için bu lüzum ve icabı takdirde, dün kullandıkları ölçünün tamamen aksini kullanmakta, bunda beis görmemektedirler. Ben olsam bundan tevakki ve ictinabederim. Bir insanın siyasi hayatı makaslarla parçalara bölünemez. Bir insanın bu derece maziyi inkâr mânasına gelebilecek olan ileri hareketlere gitmemesi lâzımgelir.

Bu arkadaşlar diyorlar ki; 1940 daki tadil ile bugünkü tadil arasında falan. Bunları konuşmaya mahal yoktur. 1940 ın şartları başka, bugünün şartları başka. 1940 da esasen matbuat ve bütün vatandaşların elleri kolları demir halatlarla bağlı idi, bu neviden suçlar işlemek gayri kabildi. (*Bravo sesleri*) Şimdi o zamanki en liberal hükümleri kanunlarınızda göstermelik olarak muhafaza edebilirsiniz, öte taraftan; istediğiniz zaman bir gazeteyi bir telefonla kapatmak salâhiyetini elde ettikten sonra matbuat hakkında hükümlere ihtiyaç olmaz, bir tek madde kâfi. Birtakım siyasi suçlar mevzuunda da, o zaman istiklâl mahkemeleri vardı, o zaman örfi idare vardı, o zaman tek parti vardı, o zaman gazete yoktu, o zaman karakollarda dayak veya işkence vardı. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Ne yapılabilirdi? Binaenaleyh o zaman ihtiyaç hissedilmeyen bâzı hükümlere, demokrat hürriyetler gereği gibi tatbika konulduktan sonra şiddetle ihtiyaç hâsıl olacağı dergârdır. Biz Demokrat Parti iktidarı olarak demokratik ölçüler ve demokrat memleketlerde tatbik edilmekte olan hükümlerin hududunu aşar olduğumuz ispat olunmadıkça ağız dolusu mugalatalarla Türk milletinin aldatılmasına imkân ve ihtimal mevcut değildir arkadaşlar.

Sevgili Arkadaşlarım, yine Türk milleti aldatılmak isteniyor. Ticaniler için kanun getirdiğimiz zaman bu memlekette hürriyetin asla kalmadığını iddia edenler, komünistlerin takibi için gerekli tasarıyı getirdiğimiz zaman bu memlekette artık

hürriyetin fatihasının okunmuş olduğunu iddia edenler; her hayırlı teşebbüsümüz ve hareketimiz karşısında aynı eda ile karşımıza çıkıp “vatan elden gidiyor, hürriyet yok oldu!” diye feryada banlamakla zannediyorlar ki Türk milletini aldatmış olacaklar. Fakat arkadaşlar kendilerinin siyasi hüviyetleri; tahlil etmek değil, şöylece karşıdan bir resmi geçit halinde gözden geçirilecek olursa, mazinin bütün icraat ve tatbikatı bir an için hatırlara getirilecek olursa derhal meydana çıkacaktır. Ben F. Ahmed Barutçu’nun yerinde olsam, bunların hiçbirisini bu kürsüden zikrütadat edip tafsiline girişmem.

Muhterem Arkadaşlar, mülayim bir lisanla bu tenkidi yaparak karşıdakini itham etmemiş gibi hareket edenlerdir ki kâfir-müslim dâvası güder şekilde, sen demokrasi kâfirsın, sen demokrati müminsin demekten asıl memnu olmak lâzımgelir ve hattâ onlara “Hazâ min fadli rabbi” demek icabeder. Daha dün ilân etmiş ve tatbika koymuş olduğumuz prensiplerin bugün yine onları en şiddetle ortadan kaldırmaya savunmuş olanlar tarafından dahi şu kürsüde ve bütün memleketin sathında savunuluyor olmasını görmekten dolayı büyük bir hazzı mânevi duymak lâzımgelir; (Allahım nelere kadir değilsin) demek lâzımgelir. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu kanunu getirdik, Hükümetin icraatını setretmek istiyormuşuz; böyle tasvir etmek istediler.

Bir noktayı unuttum ilâve edeyim. Dördüncü olarak Memurin Muhakemat Kanununu değiştireceğiz demişiz. Bu kanun tasarısı, huzurunuzda takdim edilmiş ve bugün elinizde bulunan ruznamenin 8’nci maddesini teşkil etmektedir. Şu suretle demokratik bir rejimin şu suretle demokratik bir rejimin tesisi bakımından mühim görüp de makale mevzuu yapmış olduğumuz kanun ve hükümlerin esasharım tahakkuk ettirmişizdir, bu aşikârdır.

Diğer vaitlere gelince; biz şu kadar baraj, şu kadar fabrika yapacağız, 4 senede bütçeyi bir misli artıracamız dededik, şunu böyle yapacağız, diye bir vaitte bulunmadık arkadaşlar. Biz yalnız çalışmalarımızın istikametini gösterdik; bizi beğenirseniz bu istikamette çalışacağız dedik. Bundan müşahhas vaitler ortaya çıkarmak bunların yapılmadığını ileri sürmek gayrikabildir.

Arkadaşlar, bugün memlekette tahakkuk ettirilmiş olanlar bizden gayri en nikbin ola’ a vatandaşların dahi tasavvurunun üstündedir.

Sene içinde yapılmış olanlar, “Demokrat Parti vaitlerini tahakkuk ettiremedi” diyenlerin gözleri önüne serildiği takdirde onların ne kadarı mütenevvi, ne kadar şümüllü, ne derecelerde ileri olduğunun münkirler tarafından da zorla kabul edilmesi mecburiyeti hâsıl olacaktır.

Muhterem Arkadaşlar, bu tasarı ile Hükümetin icraatını bir sütte arkasında gizlemek, ispat hakkını ortadan kaldırmak falan niyetinde değiliz. Asla böyle bir şey yoktur. Bugün bu kanun, elde mevcut mevzuat bir defa bakanlar hakkında ispat hakkını tanımamaktadır. Binaenaleyh, biz kendimizi bu gibi tenkidlerden azade kılmak ihtiyacında değiliz. Zarif bir cümle halinde diyorlar ki, “İşte, hatalı içtihat olarak teessüs etmiş olan hükmü” 1954’te, devrenin sonlarında seçime doğru gidilirken, ortadan kaldırmak bugün için tasvibedilemeyecek hâdise midir?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Siz yapın o halde.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunu yapmak lâzımgelir. Müsaade edin de konuşayım.

Bunları müeyyideleriyle arz etmiştim. Eğer mesele tetkik edilecek olursa bu hatalı içtihat değildir.

Muhterem Arkadaşlar, bir gazete kalkacak. Sanki vekillerin, Hükümetin icraatını murakabe edecek memlekette başka hiçbir imkân mevcut değildir de Devlet işlerinin iyi yürümesi hakkında yegâne müddeiumumi ve heyeti ithamiye olarak matbuata vazife verilmiş. Gazete yazacak, yazdıktan sonra istersen dâva aç, dâvayı açtın mı? İspat hakkı ile mahkemeye gideceksin. Mahkeme neyi görecektir? Bakanın vazifesinden inbias eden her hangi bir suç iddiasının muhakemesini görecektir.

Muhterem Arkadaşlar, bu Divanı Âlidir. Mahkemelerin Divanı Âli haline getirmemek için bu içtihadın kabulü zaruridir. Esasen bu mevcut. Binaenaleyh böyle bir tahassun siperi kurmaya ihtiyacımız yok.

Gelelim şimdi, hususi eşhasa:

Muhterem Arkadaşlar, hususi eşhas hakkında esasen ne bizim kanunumuz, ne de medeni bir tek milletin kanunu dahi müsait değildir, ispat müessesesini tanımamıştır.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Fransa’da vardır, kitap burada.

BAŞKAN — Rica ederim, sözünü kesmeyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İktidardaki hususi şahıslar için hiçbir memleket bunu tanımamıştır.

Muhterem Arkadaşlarım, memur hakkında yapılan isnatların, suç yüklemelerin ispatı bahsinde muhtelif rejimler tatbik edilmektedir. Bâzı memleketlerde bu kabul olunmamıştır, bâzı memleketlerde kabul olunmuştur.

Memurun da hususi hayatı, vazifesinin dışında olan hayatı her memlekette mevzu dışı addedilmiştir. Bu taraf yüzde yüz masundur.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, vaziyet şöyle tasavvur ediliyor: Bir memur her hangi bir fiilî harekette bulunacaktır ve bunu hiçbir suretle murakabe imkânı mevcut değildir. Tek vasıta olarak matbuat sütunları kalmış ve orada murakabe edilecek. Memurun âmiri vardır, âmirin de âmiri vardır. Adliye vardır, milletvekilleri vardır, Büyük Millet Meclisi vardır. Büyük Millet Meclisine Anayasanın tesis ettiği şikâyet hakkı vardır, türlü haklar mevcuttur. Esasen bir açık idarede bunların yapılabilmesi fevkalâde zorluk iktisabeder. Şimdi kendileri bir rubu asır kapalı idarenin taraftarı oldukları, kapalı idareyi tatbik etmiş oldukları halde şimdi nasıl oluyor da kendi devirlerini ittiham mahiyetinde olmak üzere “Tenkid hürriyeti kısıldığı takdirde” Şöyle olur, böyle olur diyorlar. Tenkid hürriyeti değil arkadaşlar, o zaman gazeteler dahi sureti zahirede çıkardı, resmî gazeteler mahiyetinde idi. Abdülhâmit devri gazeteleriyle muayyen bir devri tarihîmizde intişar etmiş olan gazetelerin tâbi bulundukları şartlarda sadece lâfız değişikliği vardı. Bunu yapanlar kendileridir ve bunu re’sen kendileri terketmiş olsalardı öper başımıza koyar ve bugün için her türlü ithamlarda bulunmak hakkını kendilerine tanırıdık.

Fakat arkadaşlarım, büyük bir cidalin mütemadi ricatları ile birer siper, birer siper terketmek suretiyle 1950’ye geldiler. Bunu tarih böyle kaydetmektedir. Re’sen kendilerinin verdikleri ve tanıdıkları hiçbir hak ve hürriyet olmamıştır. 1946 seçimlerini takibeden dehşet verici millî kıyam karşısında mütemadiyen gerileme ve safra atar kabilinden siper terkederek 1950’ye kadar gelmişlerdir, kendiliklerinden değil,

kendiliklerinden olsaydı, 1946 seçimlerini o haliyle yapmazlardı. D.P. daha otuz kazada teşekkül etmeden seçimlere daha iki sene var derken, seçimleri 1,5 sene evveline almaya teşebbüs etmişlerdi. D.P. daha yirmi vilâyette kurulmadan seçimlerin bir buçuk sene evveline alınması suretiyle belediye seçimlerine iştirake mecbur edildik. Arkasından umumi seçimler geldi, Seçim Kanunu getirildi. Şikâyet ettik, mutazallimane; bu kürsüden şikâyet ettik; dedik ki: “Seçimlerin prensipleri tam aksine olarak tatbik ediliyor, gizli rey, aleni tasnif yerine aleni rey, gizli tasnif şeklinde tecelli ediyor, vatandaşlar gizli yerlerde rey atamıyorlar. Vicdandariyle başbaşa kalarak, mehfi bir yerde kalarak rey vermelidirler!” Zamanın Dahiliye Vekili olacak zat bana bu kürsüden cevap verirken bir az da alaylı bir eda ile: “İhtiyacınız olduğu yerde gizli kabineler mi yapalım?” dedi.

Seçim Kanununun neler hazırlamakta olduğunu ifade ettik, zabıtlar meydandadır, hiçbirisini kabul etmediler. Bu kürsüye çıktım; o halde, yaklaşmakta olan seçimlerde niyetleriniz var, yapacaklarınız var, dedim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sizin de öyle.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, öylesine mücadele ettik. Mevzuun bulunduğu nokta; hiçbir demokratik tedbirin re’sen kendileri tarafından alınmış olmadığını ispattır.

Ondan sonra, Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununun 18’nci maddesini bilirsiniz. Zabıta tutar, hiç sebep olmadan vatandaş hapse atar. Onu da değiştirmeye kadar belimiz koptu, örfi İdare Kanununu kaldırıncaya kadar belimiz koptu. Bunlar için sathı vatanda çatır çatır mücadeleler yaptık. Millet ayakta. Biliyorsunuz, en büyükleri bir vilâyete gidiyor, karşılarında birkaç yüz kişiden başka insan bulamıyordu, millet dargın vaziyete gelmiş. 1946 seçimlerinin bütün acısı vicdanlarımızda pıhtılaşmış haldedir.

İşkân Kanunu, biliyorsunuz; beğenmediği vatandaşları, zararlı ve yabani ot kökleri gibi, ayırık kökleri gibi vilâyetinden alır, oradan kaldırır, başka yere atarlardı. Biz muhalefet yaptığımızda İşkân Kanununda bu hükümler mevcuttu. O zaman iktidarın ne insafına, ne merhametine ve ne de demokratik efkârına iltica ederek muhalefet yapmadık. Aslan ağzından pay alır gibi, milletin nam ve hesabına hürriyetleri istihsal etmenin yolunu bildik. İddiam şudur ki, kendi keyifleriyle, arzularıyla bu hayatı millete bahşetmiş değillerdir. Vaktinde mutlak idare ile memleket idare eden hükümdarlar dahi zaman zaman sadık tebaalarına birtakım bahşayışlerde bulunurlar, fermanlar ısdar ederlerdi. Mevcut bağların bir kısmını gevşetirler, biraz nefes almalarını temin ederlerdi. Fakat bizim mutlakiyet bunu dahi yapmadı. Ancak geniş, vatan şümul bir mücadelenin tazyiki içinde siper terk ederek iktidarı bıraktılar ve biz o suretle buraya geldik. Bu noktada ısrar eder ve tekrarlarım ki, bu mevzuda lehlerine kaydedilecek tek unsur silâh kullanmamış olmalarıdır. Çok arandık. Hattâ ikinci kongremizde ilân edilen en masum bir tezallüm karar ve ifadesi olan ve hattâ hiç de karar mahiyetinde bulunmıyan bir nevi niyaz şeklinde olan söz şu mahiyette idi: “Bu milletin âhını almayın, iyi olmaz!” 1946 darbesiyle bir parti nasıl konuşabilirdi. Bizi takibetmek, partiyi lâğvetmek için, onu idare edenleri hapislerde çürütmek için nasıl teşebbüse geçmişlerdi. Bu çok uzak bir şey değil, 1949 yazı idi. İşte kendileri bu tedbirlerden hiçbirini almadıkları halde tamamen milletin tazyiki karşısında adım adım buraya kadar gelmişlerdir.

Şimdi, bu kanun hakkında görüşmek üzere, muhalif arkadaşlardan bu kürsüye gelenler: “Maalesef yeni müthiş bir vesika karşısındayız” demektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, bunun mefhumu muhalifini alın, şeref, haysiyet ve namuslar masun almamak mı lâzımgelir? Bunu iddia etmeye imkân var mı? Bundan biz mi istifade edeceğiz? Bütün vatandaşlar istifade edecek. Bunu biz mi tatbik edeceğiz? Mahkeme tatbik edecek.

Sevgili Arkadaşlarım, bu sözleriyle şimdiye kadar, bütün haklı ve memleket hayrına olan teşebbüslerimizde olduğu gibi, bu teşebbüsümüz karşısında da efkârın iğlâk edilmek istendiğine asla şüphem yoktur. Bundan istifade edecek biz değiliz. Kanunlar objektif olarak: memleket için yapılır. Kendi günahlarının kendilerini takibetmesi kabilinden, her hükümden bir vesvese mevzuu bulanlara ve her hükümden kötü bir mâna istidlal etmek itiyadına mazilerinden gelen bir hisle kendilerini kaptırmış olanlara verilecek teminat mevcut değildir. Bu kanunun elfazı meydanda, vaz'ettiği hüküm meydanda, mezcetmek istediği fiil, tesis etmek istediği memnuiyet meydandadır. Bunu, türlü tâbirler maskesi altında, zihinleri hakikaten teşviş edecek ifadelerle huzurunuzda kötölemeye çalışmak, bütün memlekette devam ettirmekte oldukları bir haksız mücadelenin bir safhasını Büyük Millet Meclisine intikâl ettirmekten başka mâna taşımaz.

Hulâsa olarak arz edeyim arkadaşlar; biz şimdiye kadar hiçbir iktidarın görmediği, hiçbir hükümetin mâruz kalmadığı hücumlara işte son günlere kadar tamamiyle göğüs germiş bulunuyoruz. Bundan sonra bu kanunun bize getireceği bir şey yoktur arkadaşlar. Binaenaleyh, Demokrat Partinin bu memlekete ihda edeceği bir medeni vesikadan ibarettir. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Bunun siperinde barınacak değiliz arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlar, hanlardan, apartmanlardan, kâşanelerden, gizli kararnamelerden, ondan sonra maden imtiyazlarından bahsettiler.

Arkadaşlar, bunların burada konuşulması gazetelere intikal ettirilmesi o kadar mümkün ve envai, emsali o derece kesretle tatbik edilmiştir ki, bilindiği halde bunların niçin söylenmemiş olduğuna hayret ekmekteyim.

Muhterem Arkadaşlar vekiller iş yaparlarmış, bâzı işlerle meşgulmuşlar, memleket işleriyle meşgul değillermiş. Bütün bunlar, sanki objektif lâflar olarak şurada burada devam etmektedir. Muhterem Arkadaşlar, saklamasınlar, maksatlarını açık olarak söylesinler, çok rica ederim; nerede ne var ise derhal takip ve tetkikata geçmek bizlere şeref borcudur! *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)*

Demokrat Parti iktidarının bu nevi isnatların yapılmasına mahal verecek icraatı yoktur. Halen ve dün her tarafı sımsıkı kapalı, dışarıya koku aksettirmiyen bir hafaya içinde icrayı hükümet etmiş olanlar için bu büsbütün müstebat, tevakki olunacak bir isnat olmak lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, ben umumi lâflar altında, bir iktidarın ve namuslu ve şerefli vatandaşların haysiyetlerinin rencide edilmesinin çok ağır bir keyfiyet olduğuna kaaniim. Şu kürsüden söylenenlerin dahi umumi tâbirler altında hepinizi haysiyetlerinizden vurmuş olduğunu hissetmektesiniz sevgili arkadaşlarım. Burada söylenen sözler hepimize teşmil olunabilecek vüsat arz etmektedir. Bu kararnamelerin numaraları neymiş? Bunları burada söylemeleri icabederdi.

Muhterem Arkadaşlar, hesabını vermeyeceğimiz hiçbir işimiz yoktur. Hesabını bizden sorduklarında hepsinin hesabını vermeye hem mecburuz, hem kemali hahişle buna hazırız.

“Bize mazinin hesabını niçin sormuyorsunuz” diyorlar. O mazinin hesabını sormak çok müşküldür. Mazinin hesabında, en belli olduğu mevzularda dahi haklı iken nasıl haksız çıkarılmak istendiğimiz malûmdur. (*Soldan bravo sesleri*), İşte Halk Partisi malları, Halkevleri mallarıyla birlikte 5-6 milyonu bulmaktadır. Kendi ifadelerine göre 400 milyon liralık mal devrettik, diyorlar. Bunların kendi kaynaklarından edinilmediği meydandadır. Bu, her gözü, kulağı olan insanın gözü önünde bulunan bir hakikat olmasına rağmen, bu hakkın ihkakı konusunda bile ne derecelere kadar taarruzlara mâruz kaldığımız yine hepinizin malûmudur. Haklı iken haksız çıkarılmak istendik.

Ondan sonra, bundan on, onbeş, yirmi sene evvel cereyan etmiş olan hâdiselerin neler olduğunu da unutmuşuzdur arkadaşlar. Bunlar ika olduğu zamanlarda murakabe cihazları, serbestçe işlemediğine ve bütün delâliyle her vaka anında, gününde tesbit edilemediğine göre on sene sonra, on beş sene sonra nazarı hukukta bunların tebeyyün etmesine imkân ve ihtimal mevcut mudur? İşte bu ademîmkâna istinadedilmek istenmektedir. Bizim efalü hareketimiz ise murakabenin gereği gibi işlediği zamanla rastlamaktadır.

Unuttum, geçiyordum muhterem arkadaşlar; (bâzı memleketlerde ispat müessesesi memurlar hakkında dahi kayıtlıdır, tam olarak tatbik edilememektedir) demiştim.

Sevgili Arkadaşlarım, yaşadığımız zaman da olduğu gibi intikal devrelerinde bâzı hususi tedbirlerin alınması lâzımgeldiğine kaaniiz. Bu kanaatimizi tatbika koyup koymamak meselesi ayrı. Tatbika koymada ayrıca üstün bir mahzur olabilir. O üstün mahzuru bertaraf etmek bakımından cereyanını kabul etmek yerinde olabilir.

Fakat arkadaşlarım, şayet bâzı gazeteler, kendilerinin de şikâyet ettiği veçhile şunu yazıyor bunu yazıyor, şu hücumu yapıyor bu hücumu yopıyorsa, pekâlâ işte biz yalnız falan neviden yahut falan tarafa mensup gazeteler için bunu kabul ediyoruz, diğerleri için kabul etmiyoruz diye bir hüküm getirmedi; getirdiğimiz hüküm objektiftir, sahasına hangisi rastgelirse onun, hakkında tatbik olunur. Bunda şek ve şüphe yoktur.

Fakat muhterem arkadaşlarım teşhirin ayrıca bir ceza olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bakınız tiz, çok nazik olan bu mevzudaki düşüncelerimizi size olduğu gibi söylemekten çekinmiyecek insanlarız.

Arkadaşımın verdiği misali ele alalım, bir memur hakkında isnatta bulunmuş, bunların hiçbirisi tahakkuk etmemiş, dört şişe viski tahakkuk etmiş. Fakat o dört şişe viski de tahakkuk etmemiş olsaydı, acaba âmme nazarında bu taarruzlara, tu hücumlara mâruz kalmış olan zatın haysiyeti avdet eder mi idi? Muhterem Arkadaşlarım, gazetelerde umuma teşhir edilmiş olmak, vazifesi icabı mahkemeye gitmiş olmanın intışarı dahi vicdanlarda bir rusup bırakır. Devlet memurunun sicillerine bakarken bir defa, iki defa, üç defa mahkemeye gitmiş ve fakat beraet etmiş olması -hepiniz takdir edersiniz ki- vicdanlarda bir şüphe rusubu bırakmaktadır. Bu şuradan gelir: Her şey mahkemede kabili ispat değildir, bu bir hakikattir. Kabili ispat hale gelecek suçlar var, kabili ispat hale gelmemiş getirilememiş suçlar vardır. Binaenaleyh suçun sabit olmaması, her zaman suçun mevcut olmamasını ispat etmez. Bu kaziye bütün âmme efkârında mevрут olduğu için, bir kerre teşhir edildikten sonra, mahkemede mahkûm olmamış olması onu âmme vicdanında tebriye ettirmez.

Bir vali muhakeme edildi, bütün memleket gazeteleri yazdı. Netice muhakemede vali bir aya mahkûm oldu. Ondan sonra? Ondan sonra, cari kanunlar mucibince tekrar

gidip vazifesine başlayacak, valilik yapacak. Af Kanunu çıktı, kendisine bütün hakları iade edilecek...

Muhterem Arkadaşlar, o zatın, çotuğunun, çocuğunun, ailesinin ıstırapları da ayrı mevzu. Hakikaten umumi murakabenin işlemesi ve bâzı kötülüklerin önlenmesi bakımından Devlet memuru hakkında ispat müessesesini kabul etmiş olması dahi, şu arz ettiğim sebepler bakımından, şu mâruzâtım nazarı itibara alınacak olursa, bir zaruret olarak kabul edilmiş olmak lâzımgelir. Devlet memuru âmirin veya her hangi bir zatın iftirasına kurban olabilir, küçücük bir iş, küçük bir noksan için daimî surette tahdidedilmek suretiyle istismar edilebilir. Devlet hayatında bunun türlü acı emsaline rasgelinebilir. Sonra bütün Devlet memurlarının sabahtan akşama her gün başka biri taraftan teşhir edilmesi imkânını başkalarına vermek doğru bir iş değildir. Bu umumi murakabe bakımından ancak bir zaruret halinde kabul etmek, binaenaleyh bunu şahsi hususiyeğe teşmil asla hatırdan geçmemek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, ben bu kanunu getirmekle iktidarımızın bundan bir fayda ummakta olmadığını, yapılan acı tenkidlerin ve hücumların kanunla hiçbir alâkası bulunmadığını belirtmek ve bunun medeni mevzuatımız arasında kıymetli bir vesika olarak kalacağını ispat etmek istedim. Onun için aşarı hücumlarla Demokrat Parti iktidarının bu derece suiniyetle melûf gibi gösterilmesine asla tahammülümüz yoktur.

Partimiz, iktidarımız ve şahıslarımızın bu kanunun tenkidi zımnında uğramış olduğu hücumları müdafaa sadedinde söylediğim sözlerden arkadaşımın alınmamasını rica ederim. *(Soldan Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Grup adına istiyorsanız size söz vereceğim.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Hayır, Başbakan'dan sual soracağım.

BAŞKAN — Teamülümüz gereğince sualler sözlerden sonradır.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Arkasından kifayeti müzakere takriri geliyor.

BAŞKAN — Buyurun Faik Ahmet Bey.

C.H.P. GRUPU ADINA FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Muhterem Arkadaşlar, Cumhuriyet Halk Partisinin bu kürsüden yaptığı tenkidlere, Hükümetin daima C.H.P. muhalefetine hücumla cevap vermesi itiyat haline gelmiştir. Adnan Menderes arkadaşımızın bu sabit itiyadıdır. Mazi üzerinde durmak, maziden ders almak için lâzımdır, bir de yeni terakkileri gösterebilmek için; yoksa uluorta hücum, ne cevaptır ve ne bizi susturur. Bizim maziden korkumuz yoktur. Alnımız açık adamlarız.

Karanlıkta suiistimalden bahsettiler, iktidardadırlar, her hangi bir suiistimal hakkında bilgileri varsa açıkça ortaya koymak vazifesidir ve istediği gibi araştırma yaptırmak pekâlâ mümkündür. Teklif yapacağım şimdi:

Bizim iktidarımızın son devresinde bize yapılan hücumlara karşı bizim mukabelemiz asla hürriyetleri takyidetmek için kanun getirmek olmamıştır. Bakanlarına suiistimal imaları ve iddiaları taşıyan neşriyat C.H.P. iktidarını küplere bindirmemiş, aksine o bakanlar hakkında tetkikata, tahkikata sevketmiştir.

BAHADIR DÜLGER (Erzurum) — Atıf İnan meselesi.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Evet Atıf İnan meselesi de tahkik mevzuu yapılmıştır. Ve Cumhuriyet Halk Partisi ekseriyeti Atıf İnan meselesinin Mecliste tahkikına karar vererek işi Adalet ve Anayasa komisyonlarından mürekkep Komisyona tevdi etmiş ve sizin partinize mensup mebuslar da dâhil olduğu halde o komisyonun yaptığı tahkikat sonunda müttefikan muhakemesine lüzum görmemiştir. *(Ne zaman, ne zaman, sesleri)* Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı bir Ulaştırma Bakanımız hakkındaki imalı veya açık iddia ve neşriyat üzerine gemi muhayaatı işini derhal ele alarak, o zaman bu kürsüden Hükümet sözcüsü sıfatıyla ifade ettiğimiz gibi, mesele kime dokunursa, hakkında tahkikata girişebilmek üzere maliye müfettişi olarak Sayın Emin Kalafatı da Amerika'ya kadar göndermiş, söylentileri setre çalışmamıştır. Bu bakımdan ben diyorum ki, Cumhuriyet Halk Partisinin alını açıktır ve hesapları tetkiklerinize açıktır. Biz alını açık adamları, hiçbir zaman hesaptan şahsan kaçınacak adamlar değiliz. Mal beyanına buyurun ve hepimizi buna tâbi kılın. Ve tâbi kılalım. *(Sağdan alkışlar)* Ne kadar mebus varsa... Huzuru millette söylüyorum, ta bidayetten beri ve hangi devirden itibaren isterseniz, takdirlerinize bırakıyorum; bizler, mal beyanına amadeyiz, temizlik böyle olur! *(Sen temizsin sesleri)* Pervamız yok, şahsan korkumuz yok. Pervası olanlar serbest konuşamazlar. Başbakanınız "Karanlıklarda yaptığınız suiistimaller namütenahidir" diyor, toptan itham ediyor, hakkı yoktur. Biz namuslu adamlarız ve hayatımızda sermayemiz namusumuzdan ibarettir. *(Sağdan alkışlar)* Fikirlerimiz var bir, mantığımız var iki, namusumuz var üç! Cevap isterim. Fikre fikirle mukabele isterim. İsnat, hücum bunlar marifet değildir!

Aziz Arkadaşlar, bizim devrimiz kısır bir demokratik devirmiş. Nasıl? 1946 ile 1950 arasındaki devir bir şibih demokratik devirmiş. Sizler bu kısır devre, iktidarınız da ne ilâve ettiniz, söyler misiniz? Neler ilâve ettiklerinizi lütfeder misiniz? *(Soldan "ibda ettik" sesleri, "çok şeyler yaptık" sesleri, gürültüler)*

Müsaade buyurun, söyleyeceğim şimdi, müsaade buyurun. *(Gürültüler)*

Ben, mesnetsiz konuşmam, hakikati olduğu gibi söylerim, haklı olduğunuz yerlerde haklısınız derim, çekinmem. Başbakan neler yaptınız dedi *("Rey hırsızlığı yaptınız", sesleri)* *(Reyleri çaldınız sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Demokrasi namına rey hırsızlığı yaptınız! Eşkiyalık yaptınız, rey çaldınız, rey!

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Münferit ele alıyorsunuz. 1950 yi unutuyorsunuz. Müsaade buyurun da devam edebileyim.

Diyor ki, Başbakan Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18'nci maddesini kaldırdınız, örfi idareyi kaldırdınız. *(Soldan zorla kaldırdınız sesleri)* Şunu yaptınız, bunu yaptınız ama re'sen yapmadınız, zorla yaptınız. *(Soldan doğru sesleri)* Müsaade buyurun. Yaptığımızı kabul ediyor demektir. Re'sen yaptık, rizaen yaptık, mecburi yaptık. Ama yaptık. *(Soldan gürültüler)*

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Reis bey, lütfen müdahale edin, konuşmasını temin edin...

BAŞKAN — Zatı âliniz evvelâ susun.

CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon) — Başvekili kemali sükûnetle dinledik.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Müsaade buyurun, örfi idareyi kaldıran, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18'nci maddesini kaldıran, benim dâhil olduğum Hasan Saka Hükümetidir.

AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar) — Kimin tazyiki ile?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Beyefendi, yerinden ne bağıryorsun, sonra gel buradan konuş!

Arkadaşlar, örfi idareyi kaldırmak için ilk evvel Hasan Saka meseleyi mevzuubahis ettiği zaman bizim içimizde de “bu doğru değildir, askerî mülâhazalar sebebiyle İstanbul’da örfi idare lâzımdır” fikrini müdafaa eden mühim, nüfuzlu arkadaşlar vardı. *(Soldan kim yaptı sesleri, gürültüler)*

C.H.P. Hükümeti yaptı. Bu, Adnan Menderes’in üzerimizdeki tesiri değildi. Demokrasiye inanmak lâzımdı, yaptı. *(Gürültüler)* Şimdi sen hürriyetleri tahdit edici kanun yapıyorsun *(Soldan gürültüler)* Dinleyin, aynı zihniyette bir adam olsaydı demek ki örfi idareyi de devam ettirecekti, öyle değil mi?

Örfi idare kaldırıldı. Çünkü arkadaşlar, yeni bir demokratik nizamın içine girdikten sonra samimî olmak lâzımdı.

REFET AKSOY (Ordu) — Çok çırpındınız. Fakat tutturamadınız.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Onun için siz tutturuyorsunuz, demek.

BAŞKAN — Cevap vermeyin efendim; ben sustururum.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Sustursana, akıl öğreteceğine sustursana!

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Şimdi farz buyurun Adnan Menderes’in bizini üzerimizdeki baskısı sebebiyle 18’nci maddeyi kaldırdık, farz buyurun aynı şekilde örfi idareyi kaldırdık, ondan korktuk kaldırdık. Arkasından matbuatı kapama yetkisini kanundan yine korktuk kaldırdık, bunları kaldırdığımızı itiraf ederken dahi sahiplerine mal edemiyorsunuz. Ve nihayet teminatlı bir seçim kanunu ile 1950 seçimini dürüst, namuskârane bir surette yaparak iktidarı size teslim ettik. Tamam mı? *(Gülüşmeler)* Mukabeleniz nedir? Muhalefet olarak kendilerini tenkit edebilmemize tahammülleri yoktur. İşte zihniyetleri. Baskı yaptık, ta hürriyetleri, onu, bunu elinizden aldık diyorlar. İyi, demek ki biz baskınıza dahi müsamaha ile iyi niyetle tahammül ettik. Siz bizim iktidarı teslim etmemize mukabil, şurada 60 kişiyiz..

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — Millet verdi, siz feslim etmediniz.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Yaptığımız tenkitlere tahammül etmiyorsunuz. Mütemadiyen maziye hücum etmek istiyorsunuz.

Soruyorum, ne ilâve ettiniz, hürriyet ve müesseselerimize? Hükümet beyannamesi okudunuz bu kürsüde. Hükümet beyannamesinde Başbakanın şimdi dediği gibi yalnız çalışma istikametini göstermekle iktifa ‘etmiyordunuz. Bilâkis Hükümet beyannamesinde yapacağınız işleri söylüyordunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Nelerdir onlar?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Şimdi okuyayım size. Bakın ki istikamet mi gösteriyorsunuz?. Hükümetin beyannamesinden aynen okuyorum: (Demokrat inkılâbımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp) yani matbuat hürriyetine taallûk eden elde edilmiş neticeleri de mahfuz tutmakla kalmıyacaklar, geriye gitmiyecekler, daha ileriye götüreceklerdi. Okumaya devam ediyorum: (Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan

istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzuruza arz etmek kararındayız. Bunun sebebi bugünkü Anayasanın Devlet birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibariyle millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetine mâni olamamış bulunmasıdır)

Bu sözler ve vaatler 1950'de oluyor. Şimdiye kadar milletin hâkimiyetini kurmak yolunda ve tek parti hâkimiyetini bertaraf etmek için bu esaslı tadilâtı yapmak istemediler. Dört senedir yapamadılar.

Devam ediyor beyanname: (Bununla muvaz'i olmak üzere kanunlarımızda, itiyatlarımızda ve telâkkilerimizde tek parti devrinden arta kalan ne varsa) hesapça Meclis murakabesini engelliyen bugünkü İttüzük de bu arada idi, ona da el sürülmedi; (tam olarak tasfiye edeceğiz. "Burada soldan alkışlar oluyor" Bu cümleden olmak üzere, meselâ matbuat ve Ceza kanunları, Memurin Muhakemat Kanunu gibi bellibaşlı antidemokratik hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuat içinde yer yer tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadilleri huzuruza getireceğiz) İşte Hükümet beyannamesinin bir parçası. *(Soldan olmadı mı? Sesleri)* Şimdi müsaade buyurun..

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hâkimler Kanununu unuttunuz.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ GRUPO ADINA FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla)

— Matbuat Kanununun 1950'deki haliyle antidemokratik olduğu beyannamede kabul ediliyor, *(kaldırdık sesleri)* Şimdi geri dönüyorsun. *(Yok sesleri)* Acele etmeyin anlatacağım. 1950-1951 aradan bir sene geçiyor. Sayın Devlet Başkanı açış nutkunda haber veriyor: Devletin, şahsın hürriyeti esasına göre hukuk nizamını kurmak zamanı gelmiştir. Antidemokratik kanunları ayıklamak üzere İlim Komisyonu namı altında bir komisyon teşekkül etmiştir. 1951 geçiyor, 1952 de İlim Komisyonu raporu veriyor. İlim Komisyonu raporunda diyor ki; (Antidemokratik kanunlar mevzuatımıza şu veya bu sebeplerle girmiştir. Bu akın 1945'ten bu yana durmuştur. Eski iktidar zamanında şu şu kanunlar ve örfi idare kaldırılmıştır. Ve nihayet Seçim Kanunu yapılmıştır. Bu antidemokratik kanunları tatbik etmemek zihniyetinin idarede hâkim olması ve antidemokratik kanunların ayıklanması yoluna girilmesi ve bunlara yenilerinin ilâve edilmeyeceğinin tabii olması sebebiyle artık memleketin siması antidemokratik olmaktan çıkmış addedilebilir. Ve yapılması lâzımgelenleri de söylemişlerdir: Kaldırılması lâzımgelen kanunlar, tadil edilmesi lâzımgelen kanunlar, şunlar, şunlar.. Ve demokratik boşluk olarak doldurulması lâzımgelenler de bunlardır) demişlerdir. (Bunların kaldırılmaması ve yenilerinin ilâvesi halinde de rejimin esasının tehlikeye düşeceğini) söylemişlerdir.

Bu rapor ortada kalmıştır, bir tarafa atılmıştır, hiç el sürülmemiştir, bir iki tadil yapılmıştır. Biri Sayın Özyörük'ün Bakanlığı zamanında kendi tarafından yapıldığını söylüyorlar. Bir mevkufen muhakeme usulü vardı, kaldırılmıştır. Tipik antidemokratik kanun olmak üzere gösterilen hükümlere bu meyanda 159 ve 161'nci maddelere temas edilmemiş, en mühim antidemokratik kanunlar olduğu gibi kalmıştır. Sonra kendilerinin, yeni Hükümetin antidemokratik olduğunu söylediği Matbuat Kanunu dahi bugün yeniden geriye doğru, antidemokratik karakteri galip bir tadille huzuruza getirildiği için de yaptığımız tenkidlere karşı C.H.P. nin mazisi şöyledir, mazisi böyledir, siz konuşamazsınız tarzında, fikirlere mukabeleten çaresizliğin ifadesi cevaplar

veriyor. Fikir olarak cevap isterim. Ne diyoruz? Buna karşı yaptığının itiraz nedir?, ilim Komisyonunun tesbit ettiği esaslara istinaden diyoruz ki: (Matbuatın hürriyetini bu şekilde takyit, antidemokratik olur. Lüzuma istinadeden hürriyetleri takyidetmek mümkün olur. Ama müşterek hukukça kabul edilen sınırları ve gayeyi aşan tadiller antidemokratik damgasını yemeye mahkûmdur. Düzeltmek lâzımgelir) diyoruz. Müspet olarak verilen bir cevap yok. Sadece (bu kanun hürriyeti katiben takyideden bir kanun değildir) demek cevap vermek değildir.

Arkadaşlar, esasa dayanan isnatların, şereflere ve haysiyetlere tecavüzlerin suç olması tabiidir. Ve zaten bugünkü mevzuatımızda bunlar suçturlar.

Bizim dediğimiz şudur: İsnadedilen şey hakikat da olabilir. Bu takdirde eğer işin hakikat olduğunu ispat etmek hakkı elinde bulunmazsa, âme hizmeti gören bir müesseseyi vazife görmek vasıtasından mahrum etmiş olursunuz. Bana gösterilebilir mi, bir demokrat memleket ki, hakikat olması mümkün olan bir şeyi yazdığı için isnat mahiyetinde telâkki edilerek müdafaası dinlenmeden mahkûm edilsin? Böyle adalet olur mu? Misal vereyim: (Stanley) hâdisesi gibi bir hâdis. Söylentilere nazaran Hükümet azaları iş adamları tarafından idlâl edilmişlerdir diyor gazeteler. Bu kanuna nazaran o anda haysiyet, şereflere tecavüz ediliyor diye takibat yapılacaktır. Bunu yazan gazete hâdiseyi ispat etmek isterse dinlenmeden mahkûm edilecektir. Böyle bir adalet anlayışını anlamaya ve medeni memleketlerde misalini göstermeye imkân yoktur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Memur hakkında mı?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Hayır, Hükümet âzası hakkında, politika adamı hakkında olursa ispat iddiası dinlenmeyecektir. İspat hakkının tanınması bakanı o mahkemede muhakeme etmek demek değildir. Eğer o adam söylediği şeyin doğruluğunu ispat ederse, cezadan kurtulacaktır. Hâkim orada sadece işin doğruluk derecesi hakkında takdirini kullanmak için ispat hakkını verecektir. O demek değildir ki, Bakan muhakeme edecektir. Şayet orada verilen vesikalar Bakanın mesuliyet ve muhakemesini icabettirecek mahiyette olursa alâkalı merci olan Büyük Millet Meclisine intikal ettirilmek tabii olur.

Eğer mahkemeye tevdi edilen vesikalar dâvasını ispat edecek mahiyette olmazsa o zaman iddiası ıftiraya inkılâp eder ve âzami cezayı görür. Bunda içtimai bir zarar gösterebilir misiniz? Aksine topluluğun menfaati, adaletin menfaati bundadır. Müdafaasız mahkûmiyet olmaz. Buna adalet denmez. (Soldan Atıf inan meselesini anlat sesleri), (Soldan onu Halil Özyörük'e sorun sesleri)

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Anlatayım. Çünkü evvelce böyle bir mesele yok idi. Kaç senesi idi o? (1949 sesleri)

O zamana kadar böyle bir şey yoktu. Bakan memur addediliyordu. Ceza Kanunu tatbikatı böyle idi. Bir bakan hakkında her hangi bir iddia veya isnat mahkemeye düştüğü takdirde kabili ispattı o sıralarda bir Hasan Âli -Kenan Öner dâvası çıktı. Çıkamaz olaydı. (Gülüşmeler) Kenan öner, Bakan hakkındaki iddiasını ispat etmek istiyor. Bakan, memurdur, ispat iddiası dinlenebilir, dinlenebilir dinlenemez meselesi münakaşa konusu oluyor, İş Temyiz Mahkemesinde bir içtihada bağlanıyor. Temyiz diyor ki: Bakan Türk Ceza Kanunu tatbikatına göre memurdur. Ama bunun hakkındaki ispat iddiaları mahkemede değil, kendi usulü muhakemesine tevfikân Divanı Âlide tetkik edilebilir.

Bakanın memur olduğu kabul ediliyor. Memur olunca sanık iddiasını ispat edebilecek sanırsınız. Ve ispat ederse isnat cezasından kurtulacak. Fakat bu iddia ancak Divanı Âlide ispat edilebilir, denirse Bakanın görevini değil; şahsını himaye olur. Demek sanık bakan hakkında söylediğinin doğruluğu için Büyük Millet Meclisine müracaat edip Divanı Âlinin kurulmasını istiyecek ve şayet Divanı Âli kurulursa orada iddiasını ispat edecek ve yaptığı hakaret suçundan kurtulabilecek.

Böyle içtihat olur mu? Bu hatalı bir içtihatır. Bu bakanın nizami mahkemede yargılanması demek değildir, hâkimin, sanığın mesuliyeti hakkında takdirini kullanmak için onun müdafaasını dinlemektir.

Arkadaşlar, biz de bakan olduk, bu imtiyazlı olmak değildir. Bana bir isnat yaparlarsa doğru mahkemeye giderim ve isnadını ispata davet ederim. Edemezse o zaman ona yaptığı iftiradan dolayı âzami cezayı vermek lüzumunu kabul ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES — Alıkoymaz, yanılıyorsun Barutçu.

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Asgari nakdî ceza 2 500 lira, asgari bedenî ceza bir sene hapis, tekerrür ederse iki misli...

Bu kanuna iki unsur ilâve edilmelidir: Belçika ve Fransız kanunlarında olduğu gibi kötü niyet esas olmalıdır. Ve müdafa hakkı mutlak olarak mahfuz olmalıdır. Aksi takdirde bir gazeteci için haber alıp vermek hürriyetini demokratik nizam içinde cesaretle kullanmasına imkân yoktur.

Komisyon başkanı bu kanunu matbuat hürriyetini teyidedici bir kanun olarak vasıflandırdı.

Aziz Arkadaşlar, bir gazete kapatma vardı o yenisini çıkarabilirdi, bir de ağır ceza tehdidi ve ağır şartların tehdidi altında susturmak vardır, bu devamlı bir kapatmak demektir. Bunu bir gazeteyi kapatmak usulünü müdafa sadedinde söylemiyorum. Mukayese yapıyorum, ağırdır, arkadaşlar ağır.

Bir noktaya cevap vermek lâzım; susan matbuat mı, yoksa söyliyen matbuat mı? ("*Yalan söyliyen matbuat mı, doğru söyliyen matbuat mı? Sesleri* ") Gayet tabîî söyliyen matbut. Ama nasıl söyliyen matbuat? Şereflere tecavüz eden, matbuat değil, ("*Biz de onu diyoruz*" *sesleri*) getirilen hükümlerle susan matbuatı istemiş oluyorsunuz. Netice ne olur?

Bir İngiliz muharririnin serbest tenkidlere ait yazısını okumuştum. Fransa hakkında diyor ki: Sansür, Hükümetle millet arasındaki gizli ihtilâfı tramvaylarda, kahvelerde şifahi olarak devam ettirmeye hizmet etmiştir. Ve Fransa'yı yıkılmaktan kurtaramamıştır. Fakat harbde dahi sansürü tatbik etmeyin İngiltere yıkılmamıştır. Ya bu sulh devrinin bir nevi sansürü olursa susan bir matbuatın sağlayacak olduğu sükûn, hakiki sükûn değil, zararlı sükûndur.

Güdümlü radyo. Çörçil'in galiba hatıratında okudum, diyor ki, güdümlü bir radyo, cehennem makinesidir. Güdümlü bir matbuat nedir Güdümlü matbuatın saadet getirmeyeceğini İngiliz muharririnin sözlerinden çıkan netice gösterir.

Aziz Arkadaşlar, bu kanunu bu haliyle çıkarmayınız. Hakikaten 9'ncü Büyük Millet Meclisinin memlekette son hediyesi hürriyetleri lüzumsuz tahdit olmamalıdır. Böyle bir kanunu huzur içinde kabul edebilir misiniz? Böyle bir kanunu kabul ederek evinize gitseniz bile rahat uyuyabilir misiniz? Cevabını vicdanlarınız versin... (*Sağdan alkışlar*)

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, böyle bir kanunu huzur içinde kabul edebiliriz, böyle bir kanunu kabul ettikten sonra huzur içinde evlerimize gidebiliriz ve böyle bir kanunu kabul ettikten sonra huzur içinde evlerimizde uyuyabiliriz.

Muhterem Arkadaşlar, rüyet zaviyesine göre işler değişir. Hakikaten bunları muhtelif örnekleri ile bu kürsüde müşahade etmek mümkün oluyor.

Arkadaşlar; işi öylesine tahrif ediyorlar ki, sanki bakanlar aleyhinde yapılan taarruzlar ve mevcut olan ispat hakkı kanundan kaldırılmış gibi hilafı vakıa bir telkinatta bulunmak isteniyor. Bu noktaların sarih olarak herkesçe malûm olması lâzımgelir.

Biz bir bakanı her türlü tenkid ve isnatlardan beri kılan bir hüküm getiriyor değiliz arkadaşlar, Faik Ahmet Barutçu bütün iddialarını, bütün konuşmasını, şimdiye kadar bakanlar hakkında yapılan hakaret ve tecavüzlere karşı, yapanın ispat hakkı mevcutmuş da, biz onu önleyici yeni hüküm getiriyoruz ve bunu kaldırıyoruz, noktasında topluyor ve bu hükümlerin ispat hakkını ortadan kaldıracağı zannını verecek şekilde konuşuyor.

Biz bir defa, bakanlara bu mevzuda tatbik edilmekte olan usul ve esasa dair hükümlerin hiçbirisinde değişiklik yapmamaktayız. Binaenaleyh söyledikleri tamamen hilafı vâkidir. Bu kanun çıktığı takdirde, artık bundan sonra bakanlar hakkında hiçbir tenkid yapamıyacak diyor. Zannederim ki kanunu okumamıştır. Kanunda böyle bir şey yok arkadaşlar. Devlet memuru hakkında şimdiye kadar mevcut olan ispat hükümleri tatbik edilecektir. Binaenaleyh bütün bu feryat, bütün bu vaveylanın sebebi nedir, bilmiyorum arkadaşlar.

ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun) — Komisyonunda açıklandı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada açıklanan zapta geçmektedir. Komisyon reisinin, komisyon sözcüsünün burada söylediği bütün sözler meydandadır; zabıtlara geçmektir. Binaenaleyh bunların hepsi, tamamen Barutçu'nun kanunu okumamasından dolayı, bilmeden yaptığı isnatlardan ibarettir.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Allah Allah.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Böyle bir şey mevcut değildir. Bu kanun bir sansür kanunu değildir. İspat hakkı kemakân bakidir. Bakanların efalü harekâtına taallûk eden hususlarda, ispat hakkı mevzuunda bir tek kelime telâffuz edilmiş ve yeni bir hüküm getirilmiş değildir.

Burası sabit oldukta sonra, Barutçu'nun sadece tazallüm ve hücumları kalıyor. Şimdi, Barutçu'nun kanun münasebetiyle, fakat onunla alâkası olmyan tazallüm ve hücumlarına sözlerimi intikal ettiriyorum:

Barutçu, tenkide tahammül etmiyorsunuz, diyor.

Muhterem Arkadaşlarım, tenkide tahammül etmeyişimiz, tenkidlere cevap verişimizden ibarettir. Onlar istiyorlar ki, her tenkidi yapacaklar; biz de onlara bir (fazileti demokrasiye) göstermek için cevap vermiyeceğiz. Ne derecelere kadar; hattâ şerefü haysiyetlerimizin müdafaası mevzuubahis oluncaya kadar. Hayır arkadaşlar. Bir taş atanın mukabeleten kendisine taş atılmasını beklemesi lâzımgelir. Kalkacak, her türlü sözü söyleyecek ama biz “ya sizin zamanınızda ne oldu?” demek hakkını haiz

değiliz. Bunu dediğimiz zaman da “siz Hükümete, ne diye cevap veriyorsunuz, ne diye tahammül etmiyorsunuz?” demektedirler. Biz bu çatı altında türlü tenkid numunelerini görmüşüzdür. Şurada bakan olarak oturan arkadaşım dövülmek üzüydü. Bir başka arkadaşımız dövülerek bu kürsüden indirildi. Tenkide tahammül etmemenin derecelerinin envaina mesuliyet taşıdığı zamanlarda Barutçu şahit olmuştur. Şimdi bizim kendimizi müdafaa sadedinde vereceğimiz cevapları sevk ettiğimiz bir tasarının müdafaası hususunda ileri süreceğimiz mütalâaları tenkide tahammülleri yok mânasında alıyorsa diyecek bir şey yok.

Birtakım sözler söylüyor, “alınımız açık, hiçbir şey karanlıkta cereyan etmedi v.s.” Bir kere benim söylediklerimi tağyir ederek burada tekrar etmemeli. Dikkat buyurunuz arkadaşlar, kendisi dedi ki: “Eğer matbuatı susturacak olursanız suiistimler başlar” Ben de kendi sözü ile aynen söylüyorum. “Tenkid hürriyetinin kesildiği yerde, matbuatın hudutlandığı yerde suiistimler başlar” O da böyle söyledi. Ben kendi sözü ile kendisini ilzam etmek için dedim ki, o halde sizin zamanınızda değil tahdit edilmiş hürriyet, matbuatın kökten ve toptan hiçbir hürriyeti yoktu. O halde geçmiş olan bunca senelerin karanlıklarında cereyan etmiş ifade ve hareketleri baştan şaibeâlût görmek lâzımgelir. Ben bu sözleri kendisine cevap sadedinde arz ettim, tekrar ediyorum. Ondan sonra geçiyor karşımızda gurbette övünme kabilinden büyük bir kahramanlık tezahürü olarak diyor ki: “Bizi mal beyannamesine tâbi tutunuz!”

Muhterem Arkadaşlarım, mal beyannamesinin işler bir silâh olmadığını kendileri bizden yüz defa daha iyi bilirler. Eğer mal beyannamesinin işler bir silâh olduğu hakkında en küçük bir kanaatleri olsaydı bir defa olsun o yola gitmiş olurlardı. Mal beyannamesi hükmü bizim mevzuatımızda kaç senelerdir yaşamaktadır ve onu tatbik eden insanlar olarak kendileri iktidar başında idiler. Fakat bugün, “geçen on sene on beş sene, yirmi sene, yirmi beş sene evveline ait olmak üzere, bize mal beyannamesi usulünü tatbik ediniz” demekte ve övünmektedirler.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Bize değil, umuma.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — övünmeye lüzum yoktur, ihtiyaç yoktur. Şahsı hakkında kimsenin bir iddiası yoktur.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — İsnat yapıyorsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İsnat yapmıyorum. Sizin sözlerinize sizin sözlerinize cevap veriyorum. “Matbuat sükût edecek olursa suiistimler olur, idare şaibeli olur, binaenaleyh bırakınız işler matbuatın gözü önünde cereyan etsin” dediniz.

Muhterem Arkadaşlar, devir bu devir, meydanda her şey; her şey matbuatın gözü önünde cereyan etmekte. Binaenaleyh bu sözlerinin derece isabetini aramaya imkân ve ihtimal mevcut değil. Fakat kendi sözlerinin kendini ilzam etmekte olduğu bir hakikat: O zaman matbuat hürriyetini toptan susturdıkları apaçık bir hakikattir.

Mal beyannamesi... “Bizim zamanımız temiz” diyor. Ne temizdir denilebilir, ne de kirlidir denilebilir. Bunun hakkında objektif olarak konuşulamaz. Arz ettiğim gibi suçların işlendiği anda bütün takip unsurları harekete gelmeyecek olursa, on sene, yirmi sene sonra suç bulup ortaya çıkarmak için ancak Peygamber olmak icabeder. Neden bahsediyor arkadaşım? Bütün bunlarda, ihtilâllerde ve inkılâplarda tatbik edildiğini

bildiğimiz usullere gidilmemiştir. Halk mahkemeleri kurulmuştur, ihtilâl mahkemeleri kurulmuştur. Mazinin geçmiş olan hesapları ancak bu mahkemelerde görülmüştür. Bunun tarihte başka türlü sü yoktur. Binaenaleyh ben, kendisinin hiç de ihtiyacı olmadığı halde, bir fazla gayretkeşlikle kürsüye gelip, vaveyla halinde “Bizim hakkımızda mal beyannamesi usulünü tatbik ediniz” demesini Faik Ahmet Barutçu ‘ıran şahsı için lüzumsuz ve siyasa mesele olarak tamamen gurbette övünmek kabilinden bir şey telâkki ediyorum. Af kanunları çıktıktan sonra bir memlekette siyasi edebiyatın parlak söz numunelerinden telâkki ‘edilebilecek neviden söz söylemek katiiyen caiz değildir.

“Halk Partisi mallarına göz dikenler anadan hatasız doğmamıştır” dediler.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Demez olsalardı, demez olsaydık!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu edebiyatı bırakalım. Onlar hakkında da, bizim hakkımızda da mal beyannamesi tatbik edilsin, şeklindeki sözlerden vazgeçelim.

Nizamname söz hakkını vermediği hâlde Mecliste “Söz isterim, Reis söz hakkını vermiyor, nizamnameyi çiğniyor!” diye bağırdıktan sonra Riyasetin nizamnameyi yerinde tatbik etmesi dahi ertesi gün büyük manşetlerle (Muhalefete söz verilmedi!) şeklinde gazetelerinde neşrolunmaktadır. Muhalefete söz hakkı verilmedi! Tıpkı bunun gibi, yarın yine “mal beyannamesi teklif ettik, biz teklif ettik, fakat onlar korktular; kaçtılar” diye yazdıracaklar. Yarın bunlar böyle konuşulur, fakat bunlar hakikat değildir ve Barutçu’nun böyle istisamlara vesile verecek tarzda bu kürsüden konuşmaması icabeder.

Ondan sonra muhterem arkadaşlarım, bu milletin hatıratında Halk Partisinin nasıl mal edindiği hakikati menkuştur. Barutçu’nun üzerinde hiçbir şey olmayabilir, fakat kendileri de pekâlâ bilirler ki, âmme vicdanında yer etmiş hakikatlar muvacehesinde yeniden mal beyannamesi vermeye lüzum yok. Malları birer âbide olarak meydanda! İktidara gelmeden önce bir habbesi olmadığı halde sonradan büyük servetler edinenlerin hâtıraları ve eserleri her vatandaşın kalbinde yer etmiştir!

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Fransa bile hesap sormuştur, bu harbdan sonra. Siz de sorun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — “Bizim maziden korkumuz yok, alınımız açık, her hangi bir suiistimalimiz varsa hesap sorun” diyor. Muhterem Arkadaşlar, Barutçu arkadaşımızın şahsı hakkında evet, fakat bir partinin içinde, hepsine birden, bir rubu asır içinde gelmiş geçmiş, halen dünyada mevcut ve gayrimevcut bütün eşhası toptan teminat altına alan bir sözü Barutçu nasıl söyler?

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Toptan demedim, mesul kim varsa meydana çıksın, dedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — “Bunların hepsi bu şekilde alûde olmuş insanlar değildir, bizim yirmi beş senelik efalü harekâtımızın hesabı sorulsun” demek suretiyle geçiştirilemez.

FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon) — Varsa meydana çıkarılsın, diyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sözlerim; murakabenin cari olmadığı zamanlarda Devlet kuvvetlerinin, siyasi nüfuzun istimali ile vazifeli olan insanlar

-beşerdir şaşar- yanlış yollara sapmış olabilirler, umumi efkârı tamamen susturulmuş olan hele uzun bir devir içindeki bu nevi suçluların çok olması ağılebi ihtimaldir nazariyesini ele alarak bir hakikatin ifadesinden ibarettir. Kimler yapmış, kimler yapmamış. Biz, şereflere taarruz etmemek, bir kaziyeyi muhkeme haline gelmeden insanların aleyhinde bir hüküm vermekte içtinabetmek yolunda tedbir almak üzere kürsüye gelmiş iken, kalkıp da müşahhas olarak falan falan suçludur, dememiz katiyen caiz değildir.

Çünkü bunların muhakeme edilebilmesi imkânı bugün mevcut değildir. Ne mal beyanı, ne mahkemeye çekmek bu mevzuun istihdaf ettiği hakikati tesbite kâfi değildir. Değil böyle, anında işlenmiş suçlar bile bazan kanun nazarında sabit olmayabilir, işlenecek olan suçların nazarı hâkimde ispat edilmiş olması lâzımgelir. Fakat hepimiz bu cemiyet içindeyiz, bu cemiyetin ahvalini bilen insanlarız, malûmdur ki, işlenen suçlar anında takibolunsalar dahi her zaman kabili ispat olmamaktadır. Kaldı ki, 20 sene evvelki suçlar... Bunlar birer nakşı berabdır, söylemeye değmez.

Muhterem Arkadaşlarım, diyorlar ki; ilim heyetinin raporunda bahsedilen anti-demokratik kanunlar kaldırılmamıştır. Ben bir ilim heyeti olduğunu bilmiyorum. Hükümet daima kendi azalarından ve onlara ilâve ettiği zevattan müteşekkil komisyonlar kurabilir. Bunlara ilim heyeti damgası vurup bu heyet mutlaka inkiyadı lâzım gelen vesikalar vücuda getirmiştir diye onun kararlarını mütemadiyen karşımıza çıkarmak, bunları icra mevkiine koymadınız diye bizi suçlandırmak caiz değildir, ilim heyeti dediği, bizim vekâletin memurlarından ibarettir, alâkalı memurlardan ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, ben isterdim ki, anti-demokratik dedikleri ve ilim heyetinin tesbit ettiği raporlardan örnekler okusunlar.

Muhterem Arkadaşlar, noterlerin ecnebi kadınlarla evlenmesini meneden kanun anti-demokratik, meni israfat kanunu anti-demokratik, bilmem, hariciye memurlarını ecnebi kadınlarla evlenmesini meneden kanun anti-demokratik, şeker rûsumunun bilmem falan şeyine taallûk eden falan maddenin falanı fıkrası antidemokratiktir, diyorlar. Bunları o ilim Heyeti tesbit etmiş.

Ondan sonra bize diyorlar ki; “Bizim bıraktığımız yerden bu yana ne yaptınız?”

Muhterem Arkadaşlar, bugün yaptıklarımızı bir türlü beğendiremiyoruz: Sivil şahısların askerî mahkemelere verilmesine dair olan hükmü kaldırdık beğendiremedik. Askerî bir suçu işliyen, sivil ise sivillerin ait olduğu mahkemeye, işlenen suç askerî ve işliyen asker ise bunların da ait oldukları mahkemeye verilmesi hakkındaki demokratik prensibin tatbikına ait ve müzakeresini bugün öğleden sonra devam eden tasarı, kanuniyet kesbetmiştir. Bu; bu yolda yaptıklarımızın en son örneğini teşkil eder. Onu da beğenmediler. Sanki bir teşdit hükmü getiriyormuşuz gibi; bunu mütemadiyen tenkid demiyeceğim hücumla mâruz bıraktılar. Dinleyenler zannedecekler ki, biz müzakere edilen tasarı ile dahi bir teşdit ve takyit hükmü getirmişiz. Halbuki mevcut olan teşdit ve takyit hükmünü kaldırmakta idik. Dinliyenler, hattâ eğer tasarıyı tesadüfen içinizde okumamışlar varsa onlar, bu müzakereleri bu mânada anlamaya mahkûm idiniz. Hakikatlar bu derece tağyir ediliyor.

Muhterem Arkadaşlar, filhakika iktidara geldiğimiz ve vazifeye başladığımız zaman yazdığımız tasvibinize mazhar olan Hükümet programına dikkat buyuracak olursanız

biz o maddeleri seçimleri kazanmak için yazmış değiliz. O, bir seçim beyannamesi değildir, Hükümet programıdır.

Muhterem Arkadaşlar, bir Hükümet program olarak birçok maddeleri ihtiva eden bir vesika ile bir Meclisin huzuruna gelir. Bunların âtiyen efal ve tecelliyatına göre tatbik edilebileni olur, tatbik edilemiyeni olur. Bir Hükümetin programında yazılı olan ve türlü sahalara taallûk eden maddelerin hepsini mutlaka tahakkuk ettirecektir diye bir kaydın mevcudiyeti bahis mevzuu değildir. (*Sağdan, "bravo, bunu bilmüyorduk" sesleri*) Böyle olsaydı, hükümetlerin hiçbir suretle vâitlerde bulunamamaları icabederdi.

Muhterem Arkadaşlar, hakikat şudur ki, program olarak Meclisin tasvibine arz edilen maddelerden bâzılarının ademitatbiki için esbabı mazeret mevcut mudur, değil midir? Bu esbabı mazeret mevcut ise Hükümet üzerindeki itimat devam eder. Bu esbabı mazeret mevcut değilse o zaman Hükümet hakkındaki itimat sakıt olur. Bu takdir kimin hakkıdır? Bu takdir Büyük Millet Meclisinin hakkıdır.

Muhterem Arkadaşlar, geelim Anayasa mevzuuna; filhakika Anayasamız muhtacı tadil ve tashihtir. Biz evvelü âhir bunu söyledik. Fakat bir Anayasanın tadili için iklimin mevcut ve müsait olması lâzımgelir. Bir Anayasayı kökten değiştirmeye cesaret edebilmek için hakikaten şartların tekevvün etmiş olduğuna kâmil kanaat edinilmesi lâzımgelir. Yoksa bir iktidar böyle bir mesuliyeti üzerine almaktan çekinir. Anayasada bir memleketin bütün teşkilâtına ve ana hukukuna yeni bir biçim, yeni bir veçhe verecek teşebbüslere geçebilmek kolay olmamıştır. Muhalefetimiz zamanında Anayasanın tadili için tecrübeler yaptık, çalıştık ve ikinci büyük kongremize arz etmek üzere hazırlandık. Tekrar düşündük taşındık, Anayasanın tadili için bir teklif, bir eser vücuda getirmek hususunda vaziyetin tavazzuh etmemiş olduğu noktasına vardık ve bu teşebbüsümüzden feragat ettik. Tekrar Türk millî efkârına yarın seçimlerde diyeceğiz ki; Anayasayı şu şu sebeplerden dolayı tadil etmek istediğimiz halde etmemişizdir.

Bunlar gizli kapaklı şeyler değildir. Bunların hepsi meydandadır ve hesabını vereceğiz.

Biraz evvelki konuşmamda arz etmiştim, seçimlere yaklaştık, önümüzdeki haftalar içinde, yapılan vaitlerden, tasvibedilmiş olan program maddelerinden neleri yaptık, neleri yapmadık; yapabildiklerimiz nelerden ibarettir, vadettiklerimizden üstün yaptıklarımız nelerdir; yapamadıklarımız varsa tunların esbabı mucibesi nedir... Bunları efkârı umumiyeğe izah edeceğiz. Anayasa üzerinde tadilât yapmamış olmamız bu sözlerinin esasını teşkil eder.

Muhterem Arkadaşlar, hepsini yapmak mümkün değildir, sebepleri meydanda. Birinci Demokrat Parti Hükümeti vazifeye başladığı zaman ne Kore vardı, ne şu vardı. Ondan sonra bu türlü bir muhalefete mâruz kalacağımız hatır ve hayalimizden geçmiyordu. Yani (en haklı noktalarda dahi, her ne pahasına olursa olsun aksini iddia edip iktidara geleceğim) parolasını düstur ittihaz etmiş bir muhalefet tasavvur etmek muhal idi. Beraber yürümek suretiyle Anayasa tadilâtını kolaylıkla yapma imkânına malik olacağınızı zannediyorduk ve yeni bir iklim yaratacağımızı düşünüyorduk.

Fakat arkadaşlar memleket, muhalefetin, bellibaşlı muhalefet partisinin, açtığı top ateşinin altında, türlü hücumlara mâruz kaldı, türlü makasit erbabının tahrik sahası haline geldi. Ticani harekete geçti, komünistler harekete geçti.

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Biz?

ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaadenizle sözlerimi tekrar edeyim. Muhterem Avni Bey iyi dinlesin.

Açılan top ateşi altında çok şiddetli hücum ettiniz.

Hakikaten iktidarın kolunu kanadını kırmak için, daha iş başına geceli iki ay olmadan, bizi ayakta duramıyacak hale getirmek üzere yapılmadık teşebbüs kalmadı. Şahsan size söylemiyorum Avni Doğan Bey; “daha iki ay geçmeden memleket kazaya uğrıyacaktır” demekten başlayarak iktidarı kötülemek için elden gelen her şey yapıldı. Henüz iktidara geceli iki ay olduğu halde bize, vaitlerinizi tutmadınız, dediniz. Süt gibi hürriyetçi kesilerek karşımıza çıkıp bizi istibdatçılıkla itham ettiniz. Memlekette yarattığınız namüsaid hava içinde Anayasa tadilâtı için mevcut olması lâzımgelen müstakar ve sakim havayı bulmak hakikaten mümkün olmadı. Bütün bunlar aşikâr ve meydanda olan hakikatlardır.

İnşallah önümüzdeki seçimlerden sonra bu imkânlar hâsıl olur da, memleketin bünyesine uyabilecek şartlar ve maddeler Anayasa hükümleri olarak tedvin edilebilecek olursa memleket için bahtiyarlık teşkil edecektir.

Ben Anayasa tadilini ileri süren muhalefete mensup arkadaşlarımın dahi bu işin mevsimi gelmediği hakkında kanaat sahibi olduklarını sununla ispat edebilirim: Şimdi sorarım kendilerine; “Anayasanın hangi maddeleri ne şekillerde tadil edilmesi lâzımgelir?” diye sorsam kendilerinden müspet bir cevap alacak değilim. Anayasa şu şekilde olmalıdır, diye hazır bir vesika ile karşımıza çıkacak durumda değildirler. Henüz efkârı umumiye şöyle bir Anayasa istedi, diye bir vesika ortaya atılmamıştır. Onlar da bu işin mevsimi gelmediğine kanaat getirmişlerdir. İnkılâbımız yürüyüş halindedir. İki Meclise mi gidilecek, “presidentel” sisteme mi gidilecek, müvazenei kuvaya mı gidilecek, tefriki kuvaya mı gidilecek, esasların ne olması lâzımgelir...

Muhterem Arkadaşlar, bunlar daha kimsenin aklına gelmemiş, ortaya konulup halledilmemiş olduğu için henüz bu tadilin mevsiminin gelmediği esbabını kendiliğinden ortaya koymuş oluyor.

Arkadaşlarım, yaptıklarımızın hesabını her zaman verebiliriz, yapmadıklarımızı da niçin yapmadığımızın sebeplerini ve hesabını açıkça vermeye amadeyiz. Gizli kapaklı hiçbir şey yoktur. Her zaman için bu noktadan muhasebemiz yapılabilir.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi bize “Programınızda şunlar vardı, yapmadınız; muhalefet zamanınızda şu makaleyi yazdınız, bu kanunla ise şunu yaptınız” diyorlar. Yani hem maziye rücu ile tenkid etmek, hem de bugün bizi tenkid ederken gayet ileri taarruza geçecek bir lisan kullanmak yolu ihtiyar edilmektedir. Belki Barutçu şahsan böyle bir lisan kullanmamış olabilirler, fakat tenkid olarak ne lisanlar kullanıldığı malûmdur. Biraz evvel şahit olduğunuz gibi, bütün bunları söylemekle, maziye orucu etmekle suçlu olma vaziyetine düştük. Faik Ahmet Barutçu lisanına hâkim bir arkadaştır. Demin bizi maziye söylediniz, diye itham ederken 1950 seçimlerinin gayet şuurlu ve teminat altında olarak yapıldığını söylediler. Ya 1946 seçimlerine ne diyelim? Lâtakrebüssalâte! Bunun mefhumu muhalifini alalım.

Muhterem Arkadaşlar, 1946 seçimlerini yapan insanlar, 1946’dan bu yana nasıl adım adım geldikleri cümlece malûm olan insanları, demokrasi babında bu derece hamiyet ve

bu derece iffetü gayret göstermiş olurlarsa, işte tahammül edemeyip de mukabil tenkide geçmeye mecbur olacağımız hal bundan ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, bir veznedar tasavvur ediniz ki veznede suiistimal yapmıştır. Bu veznedar aradan bir müddet geçtikten sonra geliyor, sizden vaktiyle soyduğu vezneden daha ehemmiyetli, daha külliyetli parayı havi olan bir veznede tekrar veznedarlık istiyor. O takdirde talebi reddediyorsunuz ve diyorsunuz ki seni kendine paraya el koyamıyacağın başka bir iş ara. Fakat o adam ondan sonra artık hamiyetü ismetin ileri derecede müdafii oluyor. Bu sabık müflis ve zimmetli veznedar meselesini olduğu gibi konuşsak ne olur?

Barutçu bırakıyor her şeyi, “siz bunu eksik yaktınız, bizi kötü bir devre getirdiniz, Antidemokratik bir devir yarattınız” diyor. Şimdi onların devirleri malûm. Demokrat Partinin iş başına gelmezden evvelki o devre nazaran gelip de adım adım inkişaf ettirdiği durum ve safhalarda malûm. Bunları beraber yaşadık. Bu ebenanced din böyleymiş de şimdi demokrasinin çehrei diltiribine, zülfüendamaına bir şey arız oldu, târi oldu; diye vaveyla koparmak, bize yalnız maziye hatırlamaya ve kendilerini tenkide sevk etmez, aynı zamanda gayretullaha dokunur, indallahta makbul ve mergup da değildir. Allah görüyor, şahittir. Yalnız fiilî hareketleri değil, kalblerde meknuz olanları da görüyor, ondan korkmak lâzımdır. Barutçu arkadaşımız iyi bilir, ne olur mutedil bir demokrasi gösterecekler, biraz mutedil olsalar, hattâ icapların, zaruretlerin telkinlerini anlar görünseler diyeceğimiz bir şey yok. Tenkidlerini ölçü dâhilinde yapsınlar. Yani bütün bu demokratik hayatı biz tesis ettik, bütün bunları biz getirdik demesinler, kendilerini sütbesüt, ebenanceddin, anadan doğma demokrat göstermeye kalkmasınlar. Biraz ölçülü konuşmak lâzımdır arkadaşlar!

Faik Ahmet Barutçu arkadaşımız, affetsinler, tâbir belki yerinde olmayacak, başımıza âdeti demokrasi mollası kesildiler! (*Gülüşmeler*) (*Soldan alkışlar*) Bu derece ileri gayrete hacet yok arkadaşlar. Mazi sanki tertemiz işlerle malâmal iken Demokrat Parti gelmiş, şu güzel vatanda bütün işleri karıştırmış.. Hâdise böyle değil arkadaşlar. Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, böyle bir iddiayı ispat etmeye imkân ve ihtimal mevcut değildir.

Sevgili Arkadaşlarım, demokrasinin temel şartı serbest seçimlerdir. Telâşları nedir? Suya düşmüş gibi neden birbirlerine sarılıyorlar. (*Soldan gülüşmeler*) Memleket dehşet içinde diyorlar, şu seçimlerde sizlerle beraber olalım, şöyle yapalım, böyle yapalım diyorlar.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Menderes, bu mevzuda çok dertlisin, bir kanun çıkar da iş birliğine mâni ol, rahat et.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, Niçin bu fevkalâde tedbirleri istemeye lüzum görmüyorlar? Niçin kitapsızlar gibi kitaplarını bir tarafa bırakarak seçimlerde âdeti koalisyon listesi vücuda getirmek istiyorlar?

Komisyonlar seçildikten sonra yapılır ve kemmî bir zaruret olarak tek başına bir partinin Hükümet kurması mümkün olmadığı zamanlarda yapılır. Bunun aksine tatbikat yoktur. Ne diyeyim, burada belki de Fransızların “Front populaire” dedikleri şekilde bir şey meydana getirmeye, bir taarruz cephesi meydana getirmeye teşebbüs ediyorlar. (*Soldan bravo sesleri*)

Bunun sebebi ikidir: Bir; tek başına Demokrat Parti ile karşı karşıya gelebileceklerinin bir ifadesidir, itirafıdır.

İki; Türk Milletinin normal seçimlerle neticeyi isabetle tâyin edeceğine dair şüphe beslemiş olmaları.

Eğer, tasvir ettikleri tatbikat bu memlekette cari ise, kendilerinin gördüğü ne bütün gayretleriyle memlekete göstermek istedikleri gibi bir tatbikat mevcut ise ki her şey milletin gözü önünde cereyan etmektedir, millet her şeyi bilmekte ve takdir etmektedir. O halde niye telâş ediyorlar? Yarın serbest seçimde millet rahat rahat reyini kullanmak suretiyle beğenip beğenmediğini izhar edecektir. Ama onlar buna boyun eğmek istemezler, öteden beri milletin olgunluğuna, isabeti reyine kaani değildirler, onun için tabîî bir intihap usulüne yani bir zorlama seçime gitmeyi arzu ederler. Ne diyeyim; serbest seçime giden bir partinin, kendisini bütün hüviyetiyle milletin iradesine teslim etmiş olan bir iktidarın bu azmü kararı karşısında bu suretle hareket etmek hakikaten dediğim gibi ya muvaffakiyet ümidine tamamiyle veda edilmiş olmasının veyahut da milletin reyunun tecellisinde isabet olmayacağına inanılmış bulunmasının neticesi olarak kabul edilmek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, yeni çıkan partiyi Allah uzun ömürlü etsin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Duanı istemiyoruz, Allah himmetimden, korusun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Elbette biliyorsunuz ki bu parti eskisinin bir devamından İbarettir. Eskisinin sebebi vücudu ise muvazaa iddiası idi. Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında muvazaa vardır, demekten azıtarak parti kurmaya kadar gidildi. Ve bu parti 1950 senesi seçim gününe kadar Demokrat Partiyi kötülemek için (Halk Partisi ile muvazaa halindedir) iddiasını bütün sathı vatana yaymakta bir an için durup dinlenmedi.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bana da konuşmak imkânını lütfediniz, erkeklik budur! Konuşacağım, sana cevap vereceğim, hepsine cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, diğer taraftan Halk Partisi öteden beri savunduğu inkılâpçı fikirlerin, elinde tuttuğu rayeti inkılâbın düşmanı olarak daima gösterdiği bir parti ile...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Yeni kurulmuş bir Partiyi itham edemezsin.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Bölükbaşı sözümü kesme.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İrtıcaın hâmisi sensin. Necip Fazıl'ı koruyan ve besliyen adam sensin! *(Soldan sus sesleri, gürültüler)*

İşte demokrasiniz! irtıcaın hâmisi sizsiniz!

ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne demek lâzımgelir. Bunları bastu temhidedmekten maksadım siyaset hayatında memlekete itimat telkin edebilecek yollardan partilerin yürümemesine yardım etmektir. Ne diyelim? Şimdi düne kadar inkılâp aleyhtarı olmakla itham olunan -hattâ bizim partimiz bu noktada mutedildir ve tam mâkul ve matlup olan hattın üzerindedir- bizi dahi inkılâp aleyhtarı gösterir ve bu silâhı bize karşı kullanırlarken ve bu hücumu (İnkılâp esaslarına riayet etmediniz) noktasından yapılırken, onda çok ileri gitmiş olan bir başka teşekkülün, bir parti oyunu olarak, Cumhuriyet Halk Partisi ile bir araya gelmesi hakikaten demokratik ananelerimizde iyi bir örnek teşkil etmiyecektir.

Denilebilir ki, bundan alınıyor musunuz, bundan sıkılıyor musunuz?

Sevgili Arkadaşlarım, biz Türk milletinin olgunluğuna inanmış insanlarız. Kendilerini tek başlarına mücadele etmek kuvvetinde görmemeleri yüzünden, karşıdakini yıkmak ve munzam kuvvet teşkil ederek, bir araya gelelim diyecek olanların bundan evvelki prensipsizliklerini elbette Türk seçmenin takdir edeceğine ve reyini ona göre kullanacağına emin bulunmaktayız. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Binaenaleyh biz bundan çekinecek vaziyette değiliz. Sevgili Arkadaşlarım, şunu nazarı itibara alırsınız, Demokrat Parti bir iktidara karşı tek başına çıkmıştır. Yanında yardımcılığıyla çıkmamıştır. Ne zaman? İdarei Örfiye, Takriri Sükûn kanunlarının hâkim olduğu bir devirde tek başına çıkmıştır. Binaenaleyh yine kendi program ve prensiplerine dayanmak suretiyle ekalliyette kalmıyacaktır. Ekseriyette kalınca da doğru bildiği prensiplere, doğru bildiği vesaiti ve meşru tanıdığı silâhları kullanmak suretiyle girecektir! ⁵⁴ *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 29, Birleşim 60, Sayfa 409-420, 422-428*

8 Mart 1954 Pazartesi**Neşir Yolu ile veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun Münasebetiyle****BAŞKAN —** Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, benden evvel konuşan arkadaşımın, kanun tasarısının muhtelif maddelerine taallûk eden itiraz ve mütalâalarını, maddelerin müzakeresi sırasında ve teknik hususlara taallûk etmek üzere, yegân yegân ait olduğu bakan elbette cevaplıyacaktır.

Benim işittiklerime derhal vermek istediğim cevaplar var, bu cevapları vermek arzu ediyorum. Çünkü hususi ve şahsi olarak ismimi de telâffuz etmek, karıştırmak lüzumunu gördüler. Binaenaleyh, sıcağı sıcağına cevap vermenin faydalı olacağına kaani bulunuyorum.

Sevgili Arkadaşlarım, Server Somuncuoğlu'nun son cümlelerini hatırlıyorsunuz: Bu tasarı kanuniyet iktisabettikten sonra artık memlekette matbuat hürriyeti kalmıyacak, matbuat susacak, yalnız havadan sudan bahsedecek, hattâ havadan sudan bahsetmekten ziyade iktidara methiyeler yazacaktır, dediler.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Doğrudur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Derhal arz edeyim ki, bunların hiçbirisi vâki olmayacak, âlem yine âlem, devran yine devran, olduğu gibi eski şekilde devam edecektir. Demogojik literatür bütün anasıyla kucak kucak toplanmış, huzurunuzda getirilmiş, serpilmiş bulunmaktadır.

Lâyihanın gelmesi, âme nizamının muhafazası için lâzım olan hükümleri tesbit maksadıyledir. Son ana kadar âme nizamı namu hesabına her türlü takyitleri zaruri gören bir parti "Benden sonra isterse tufan olsun" diyen bir hükümdarın sözlerinin dayandığı esasa dayanırcasına, mademki, biz iktidardan düştük, bizden sonra cemiyetin temel taşı teşkil eden esaslar ve cemiyetin nizamını muhafazaya lâzım olan hükümler ve prensipler kökünden yıkılmalı, atılmalı ve kargaşalık hâkim olmalıdır, demektedir. Çünkü bizden sonra isterse tufan olsun.

1950'de iktidarlarının son gününe kadar muayyen bir plâformda mücadele eden insanlar, iktidardan düşünce, tam tersine bir mücadeleyi bütün yurt sathında açmış olmaları, benden sonra tufan, fehvasınca hareket etmekten başka türlü tefsir olunamaz.

Somuncuoğlu'nun bir sözünü hatırladım, derhal arz edeceğim: "Adnan Menderes muhalefette iken milletin bağrında yaşayan bir insandı ama Başbakan olduktan sonra hususi hayatı dahi konuşulmaya başlandı" dediler. Bu, bir bakıma, vazifeye gelmiş olan insanların, sadece iktidara gelmiş veya her hangi bir âme hizmeti deruhde etmiş olmalarından dolayı haksız yere mâruz kaldıkları birtakım tarizlerin ifadesini teşkil ederse, bu mânada söylemiş ise...

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Evet o mânada söyledim....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — O takdirde, iftiraları, zaman zaman mâruz kalınan gadirleri önlemek için tedbir alınmasını belirten bir mütalâa teşkil eder. Yok sadece benim haysiyetimden bahsolunur gibi bir maksatla ifade edilmiş ise, mesele

değişir. Yalnız iktidarda olmak ve yalnız Başbakan olmak veya Adnan Menderes olmak gibi bir izahsa, keza kendisi için de birtakım sözlerin deveran ettiğini, kendisinin hususi hayatıyla ötekinin, berikinin meşgul olduğunu elemle söylemek mecburiyetindeyim. Bütün bunları önlemek lâzımgelir, bu ıstıraplardan vatandaşları kurtarmak lâzım gelir.

Şimdi muhterem arkadaşlar, matbuat bundan sonra susacakmış. Göreceksiniz, matbuat susmayacaktır. Çünkü bu tasarının kanuniyet kesbetmesi matbuatı susturmak maksadına matuf değildir. Maksat, gayet açık ve gayet sarîh, kanunun hüküm ve şümülü de meydandadır. Ama bunu engellemek için, türlü istidlaller ve türlü tefsirler yolu ile “bu hüküm tedvin olduğu takdirde matbuat susacaktır ve matbuat sustuktan sonra kulaktan kulağa dedikodu başlayacaktır” deniliyor.

Muhterem Arkadaşlar, hangi günlerde yakıyoruz! Bugün (dedikodular meselesi) halinde işleyen, sadece bu maksatla intişar eden gazeteler mevcuttur. Yalnız ağızdan ağıza dedikodular yapmak değil, muayyen yerlerden, muayyen radyolardan yapılan parola halindeki, gündelik komprimeler halindeki dedikodular meçhulümüz değildir.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Zafer Gazetesi gibi.

BAŞKAN — Müdahaleniz devam ederse hakkınızda karar alırım.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Tekrar karar alırsınız, evvelce yaptınız.

BAŞKAN — Nizamnameyi ihlâlâ matuf hareketleriniz devam ederse, karar alırım.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Her türlü cezaya razıyım, yalnız hepimize müsavî muamele yapmak üzere, adalet dairesinde verilen cezadan korkan insanlar değiliz, yalnız adalet isteriz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Cezanın tesir sahası dışında olduğunuz aşikâr.

Muhterem Arkadaşlar, sözüm kesildi, devam ediyorum; biraz evvel arz ettiğim gibi, dedikodu kulaktan kulağa yapılmıyor, muayyen radyolarla her gün bâzı muayyen zümreler, zatlar tarafından, iktidar Hükümetine nereden ve ne suretle hücum edilmesi lâzımgeldiği gündelik emri yevmiyeler ve tamimler halinde neşredilmektedir. Ondan sonra muayyen gazeteler, ne suretle dedikodu yapılmak lâzımgeldiğini, birtakım yazı maharetleriyle her gün bütün vatan sathına ne suretle tatbik edilmek ve yapmak lâzımgeldiğini ihtisas haline getirmişlerdir. Hattâ dedikodulara ne suretle kaynaklık teşkil etmesi hususunda Büyük Millet Meclisi kürsüsü dahi, uzun tetkikler neticesinde bu maksatla kullanılmak üzere imkân dâhiline alınmıştır. Birtakım sözlü sorular münasebetiyle bu kürsüden bâzı sözlerin ifade edilmesindeki maksadı mahsus malûmdur. Bu tahripkâr dedikodular bütün vatan sathına bîperva yayılmış olmak için burada söylenir ve bunlar manşet halinde gazetelerde basılır. Arkadaşlar, bunlar, dört senenin içinde birçok örnekleriyle şahit olduğumuz hâdiselerdendir. Binaenaleyh, basın susacak, ondan sonra ağız dedikoduları başlayacak Basının sustuğu ve ağız dedikodusunun başladığı yerde işler daha ağır olur, nitekim Başvekîl olarak Menderes’in de hayatı bahis mevzuudur.

Arkadaşlar, bunlar, hakikati hal ile hiçbir mutabakatı olmiyan ve sadece bu mevzularda bir literatür olarak vücuda getirilen aldatıcı ve demogojik ifadelerden ibarettir.

Biz radyo hakkındaki hükmü kendilerini memnun etmek için getirdik, çünkü mütemadiyen ağır söylüyorsunuz diye şikâyet etmektedirler. Radyoyu buraya koymamız; yazmak nasıl birtakım nezahat âdabına ve vatandaşların haysiyet ve şerefine riayet etmek kaidelerine bağlı ise, Devlet radyosunun da tıpkı bir gazete gibi, aynı kaidelere tâbi tutulması emeli halisinden ileri gelmiştir. Bunu beğenmiyor, arzu etmiyorlarsa geri almak da mümkündür. *(Sağdan, memurun tecziyesini kaldırın sesleri, gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Mütalâamızı soruyorsan al beyim al.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Mevzuatımızda, ileri demokratik memleketler nazarı itibara alınmıyor da, İspanya ve Yugoslavya misaline gidiyorlar deniyor. Bunlar mücerret iddiadan ibarettir. Ecnebi basın kanunlarının nelerden ibaret olduğu hakkında arkadaşım izahat verecektir. Ben, zerre kadar, İspanya ve Yugoslavya'yı geri görmek gibi bir düşünce ile maruzatta bulunmuyorum, böyle bir fikir ve kanaatim mevcut değildir. Her Devletin, her milletin rejimi kendine. Buna karışmak caiz değildir. Ben kendimi, bunları şu veya bu şekilde dile almak mevkiinde görmüyorum. Fakat derhal arzedeyim ki bizim örnek aldıklarımız, en ileri demokratik memleketlerdir. Binaenaleyh böyle sözlerin, efkârda yapacağı yanlış tesirleri derhal bertaraf etmek mecburiyetini hissetmekteyim.

Muhterem Arkadaşlar, bir de şu meşhur ispat hakkına temas edildi. Arkadaşlarım dediler ki, ben Hükûmetin yerinde olsam bir ispat hakkını reddetmek, defetmek değil, ısrarla tatbik edilmesini isterim.

Sevgili Arkadaşlarım, biz şahıslarımız için kanun yapmamaktayız. Biz âmme nizamının mütevakıf bulunduğu şartların tahakkuku için kanun yapmaktayız. Bu şahıslara değil, makamlara değil, vazife görmenin selâmet ve emniyeti fikrine bağlı olan hükümlerdendir. Dün arz ettiğim gibi, bir defa daha arz edeyim ki, biz bu mevzuda yeni bir hüküm getirmiyoruz. Mevcut hükmü, ona temas etmeden, olduğu gibi bırakmaktayız. Bunda bir defa zihinlerin tamamıyla aydınlatılmış olması lâzımgelir. Çünkü Server Somuncuoğlu arkadaşımın ifadelerinden, bu hususta sarîh malûmatı olmadığı zannını bana verecek mâna çıkardım. Binaenaleyh bir defa daha arz edeyim: Bu ispat hakkı, muayyen Devlet memurlarından bir zümre için bu ispat hakkı mevcut değildir. Bu hususa, bu tasarıda, uzaktan yakından temas etmemekteyiz. Muayyen bir zümre memurlar için, isnat mevzuunda, ispat hakkı niçin tanınmamıştır? Onu arz edeyim. Bu maruzatımla aradaki demogojik birtakım tesirleri bertaraf edebileceğime inanıyorum.

Muhterem Arkadaşlar, muayyen Devlet memurlarına yapılacak isnatlar için ispat hakkının verilmesi bir tevhide içtihat kararına bağlanmaktadır. Bu tevhide içtihat kararının hatalı, yanlış olduğu ileri sürülmektedir. Şimdi tetkik ve tahlil edelim. Bu tevhide içtihat kararı yanlış mıdır? Hatalı mıdır, Ortaya koymaya çalışalım.

Tevhide içtihat kararları, muhterem arkadaşlar, bilirsiniz ki kanun vaz'ı suretiyle bir hükmü cedit getirmez. Tevhidi içtihat kararı bir nevi kazai tefsirdir. Kazai tefsir olunca, bunların, mevcut kanun maddelerine dayanmaları ve onları imal mahiyetinde olmaları lâzımgelir. Şu halde bahis mevzuu olan tevhide içtihat kararının mesnedi olan kanunlar acaba nelerdir? Bu tevhid'i içtihat kararı, Mahkemei Temyiz, tarafından bir yeni kanun tedvini şeklinde getirilmiş bir hüküm değildir.

Şimdi, müsaade ederseniz Tevhidi İçtihat Kararının hüküm ifade eden fıkrasını okuyayım.

“Bu sebep ve mülâhazalara binaen hususi ve istisnai tahkik ve muhakeme merciine tâbi olanlar tarafından kendilerine vâki isnat sebebiyle açılmış hakaret dâvalarında sanık olanların isnat, eyledikleri hakareti mut azanımın fiil ve hareketleri ispat iddiasının aynı mahkemede kabul ve tetkikına imkân olamayacağına 16.III.1949 tarihinde ve ikinci müzakerede oy çokluğu ile karar verildi”

Şimdi muhterem arkadaşlar; bu fıkrai hükmiyenin okunmasından çıkacak mâna şudur:

Devlet memurları ikiye ayrılmaktadır, bir kısmı, hususi ve istisnai tahkik ve muhakeme merciine tâbi olanlar, bir kısmı da; hususi ve istisnai tahkik ve muhakeme merciine tâbi olmıyanlar, o halde aleyhlerine isnat yapılacak Devlet memurlarını bu tevhide içtihat kararı iki kategoride tetkik etmektedir:

Şiniği bu kaziyeyi, bu tefriki acaba tevhide içtihat kararı nereden çıkarıyor? Bunun kendiliğinden bir tasnifini yapmış, icadetmiş olması kabul edilemez. Bunun bir kanuna istinat etmesi icabet er. Bu kanun nedir arkadaşlar, o kanun Anayasadır.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi Anayasanın 61’nci maddesini okuyacağım:

Madde 61. — Bakanları, Danıştay ve Yargıtay Başkanları ve üyelerini ve Cumhuriyet Başsavcısını görevlerinden doğacak işlerden dolayı yargılamak için Yüce Divan kurulur. Görüyorsunuz ki Anayasanın bu maddesine göre, bu mad4ede tadat edilen Devlet memurlarının, yani Bakanların, Danıştay ve Yargıtay Başkanlarının, Danıştay ve Yargıtay üyelerinin ve Cumhuriyet Başsavcısının, vazifelerinden doğacak işten dolayı ancak ve ancak Divanı Âlide muhakeme edilmeleri icabediyor. Ve tevhide içtihat kararı Anayasanın 61’nci maddesine istinat etmektedir. Gerisi lâf ve güzaf İspat hakkı verilmeli mi, verilmemeli mi? Bu, kendinden emin olan iktidar, kendinden emin olan bakan, kendinden emin olan Başbakan için korkulacak bir şey değil, hattâ talep olunacak bir halktır. Kendinden emin olanlar, beni mahkemeye verin, de der. Bunlar lâf olarak kolayca konuşulur. Fakat tatbikatta işin nereye varacağı düşünülmez.

Anayasa neden bu hükmü böyle koymuştur, bunu ara edeyim.

Mutlak olarak Ceza Kanununun 481’nci maddesindeki ispat hakkını, bütün Devlet memurları hakkında, bakanlar, Yargıtay reisleri, azaları, Başsavcı, Şûrayı Devlet Reisi ve azaları hakkında tatbika kalkışacak olursak, Anayasanın bu hükmü tamamıyla iptal edilmiş olur. Sebebi; Anayasa, ancak Divanı Âli yargılar, diyor. Şimdi Divanı Âli hiç toplanmadan, Temyiz Reisini, bir asliye ceza hâkiminin karşısında yargılanmaya sevk edebilir misiniz?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Partiler gibi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir, doğru olur mu, olmaz mı hususundaki mütalâları bir tarafa bırakalım. Fakat Anayasalın 61’nci maddesini yok etmeden, muin sarîh hükmünden hulfetmeden hususi ve istisnai usulü muhakeme ve tahkik merciine tâbi Devlet memurunu asliye ceza mahkemesine götüremezsiniz. Binaenaleyh arkadaşlarımız, tevhide içtihat kararını kolayca hücum edilecek bir vesika telâkki ediyorlar ve Anayasanın 61’nci maddesinin tamamen teami ve tegafül göstererek, doğrudan doğruya tevhide içtihat kararına yükleniyorlar. Halbuki hakikat bu değildir. Hakikat, arz ettiğim gibi, şayet bütün Devlet memurlarının, ta Cumhurbâşkanından

köydeki muhterem tahsildara kadar, ispat hakkı mevzuunda aynı mahkemede muhakeme edilmelerini arzu ediyorlarsa, bir Anayasa tadili ile yüksek huzurunuzda pekâlâ gelebilirler. Bu suretle mesele hallolunur. Şimdi buradan Anayasanın bu sarîh hükmünden tegafül ve teamî göstererek ve Anayasanın bu maddesine hiç temas etmiyerek, o madde mevcut değilmiş gibi yalnız tevhidi içtihat kararını ele almak ve tevhidi içtihat kararına yüklenmek yolunda bir sürü demogojik edebiyatı buraya getirip yığmak, hakikatleri tağlit etmek mânasına gelir. Açık ve samimî olsunlar. Anayasanın 61'nci maddesi ile telifinin nasıl mümkün olduğunu ifade etsinler. Şöyle olursa böyle olur, böyle olursa şöyle olur, leylekler gelirse bahar gelir, leylekler giderse yaz girer gibi bu neviden sözlerle sizleri işgal edeceklerine 61'nci madde muvacehesinde...

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Söyliyeceğiz Menderes, işgal eden sensin.

NAŞÎT FIRAT (Ordu) — O senin sanatın.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunları ortaya koymaları lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, zihinlere şu tereddüt de gelebilir: Hususi ve istisnai muhakeme merciine tâbi olanlar acaba hangileridir? Meselâ Memurin Muhakemat Kanununa tâbi olan memurları da bu, içine almıyor mu? O takdirde, onlar da bu işin içine girdiği takdirde, muhterem tahsildardan başlayarak Devlet nezdinde vazife gören memurlardan hiçbirisinin aleyhinde yapılan isnat mevzuu ispat olunamayacaktır mânasına gelir.

Acaba bu hal böyle midir?

Şimdi muhterem arkadaşlarım, orasını izah edeyim. Burada, Umumi Ceza Kanunumuza nazaran hususi bir kanun telâkki edilebilecek olan Memurin Muhakemat Kanununa tâbi olanlar kastedilmemiş bulunsun. Filhakika Memurin Muhakemat Kanunu Ceza Kanununa nazaran hususi bir kanundur. Binaenaleyh mademki Memurin Muhakemat Kanunu hususi bir kanundur, o halde bu tevhidi içtihat kararı Memurin Muhakemat Kanununa tâbi bulunan bütün memurlara şâmilidir, istidlalini yapabilmek mümkün müdür, değil midir? Bence buna aşla hukuki imkân mevcut değildir. Arz edeyim, filhakika Memurin Muhakemat Kanunu bir istisnadır. Ve Ceza Kanununa nazaran hususi bir kanundur. Tevhidi içtihat kararındaki (İstisnai ve hususi) tâbirler bu bakımdan oraya muzaf olur gibi görünürse de, ayrıca vâzı kanunun, muayyen Devlet memurları hakkında nerelerde muhakeme edileceği hakkındaki iradesi gayet sarîh olarak lâhik olmuştur ve Memurin Muhakemat Kanunu ile onlar için ayrı ve istisnai bir hüküm konmuştur. İşte tevhidi içtihat kararındaki (İstisnai ve hususi) denilen hüküm, Memurin Muhakemat Kanununda istisna edilmiş olan memurlar zümresine aittir.

CEZMÎ TÜRK (Seyhan) — Bu, sizin tefsiriniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu itibarla tevhidi içtihat kararının, kanunlara tamamıyla ve yüzde yüz mutabık olduğu aşîkârdır. Kanunlar mutlak ve mücerret, hususi veya umumi adıyla telkip olunamazlar. Kanunlar, birbirleriyle nispet edildikleri zaman hususiyet veya umumiyet ifade ederler.

Meselâ; Ceza Kanununa nazaran Memurin Muhakemat Kanunu bir istisnadır, bir hususi kanundur. Yine Askerî Ceza Kanunu, umumi Ceza Kanununa nazaran bir hususi kanundur. Ve yine Memurin Muhakemat Kanunu, kendi içinde bir gurup memurların alınıp başka hükümlere tâbi tutulması muvacehesinde bu hükümler Memurin

Muhakemat Kanunu hükümleri ile nispet edildiği takdirde umumi kanundur. Bunun yanında bu hükümler hususidir.

Binaenaleyh kanunların hususiliği ve umumiliği bir nispet arz eder. Karşılaştırıldıkları kanunlara mukayese edildikleri kanunlara göre mâna iktisabederler.

Muhterem Arkadaşlarım, bu ispat mevzuunda biz yeni bir hüküm getiriyor değiliz. Görüyorsunuz ki, Devlet memurlarının büyük bir kısmı, en büyük kitlesi, isnat mevzuunun ispat edilmesi hükmüne mâruzdurlar. Bu hüküm 481'nci maddede yazılıdır. 481'nci maddenin vaz'ettiği prensip, esas itibarıyla, isnat mevzuunun ispat edilmemesi keyfiyetidir. Prensip olarak Ceza Kanununun 481'nci maddesi, isnat mevzuunun ispat edilmemesini ifade etmektedir. Bu prensibin de istisnası vardır. Bu prensibin istisnası, Devlet memurudur. Bu istisnanın da istisnası vardır. 267, 268 ve 269'ncu maddelerdedir. Yani memura karşı bu isnatlar muvacehede, yani vazife gördüğü esnada yapılacak olursa yine isnadın mevzuu ispat olunamaz. Yani isnadın mevzuunun ispat olunması istisnasına ayrıca bir istisna teşkil eden hükümler konmuştur. Aynı zamanda bu tevhide içtihat kararı ve Anayasadan başka hususi kanunlar var mıdır, yok mudur? Bilmiyorum, belki Hâkimler Kanunu ile vâzı kanun ayrıca isnat yapılan Devlet memuruna karşı isnat yapanın isnat mevzuunu ispat edebilmesi hakkını ortadan kaldıran ayrıca hükümler mevcuttur. Binaenaleyh istisnanın istisnası orada da tecelli etmektedir. Hukuk lisanında bunu başka türlü anlamaya imkânı ihtimal mevcut değildir.

Arzu ediyorlarsa, arz ettiğim gibi. Teşkilâtı Esasiyenin 61'nci maddesini değiştirmek Hâkimler Kanununu değiştirmek, hattâ Askerî Ceza Kanununu değiştirmekle işe başlamaları lâzım gelir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Siz vadettiğinizi yapın.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Anayasayı değiştireceğiniz diyen sizsiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, sadece her hangi bir kanun maddesinin nasıl anlaşılması lâzımgeldiği, bir maddei kanuniyenin tefsiri, bir hukuk prensibinin anlayış tarzı üzerinde konuşurken dahi muhterem muarızlarımızın fazlaca hiddetlenmekte olduklarını görüyorsunuz.

Şimdi tekrar mevzuumuza gelelim; bir gazeteci her hangi bir havadisi vaktinde karilerine duyurmak mecburiyetindedir. Doğruluğunu, yanlışlığını tahkika kalkışırsa havadis bayatlar. Binaenaleyh bu zaruretle havadis yalan yanlış olabilir. Bunu ağır müeyyideye bağlamak doğru değildir, deniliyor.

Muhterem Arkadaşlarım, bir suçun tekevvün edebilmesi için kasdı cürminin mevcudiyeti şarttır. Bu, suçun tekevvününde sübjektif unsuru teşkil eder. Binaenaleyh bu, tahkika vakit bulamadım da, şöyle oldu da, böyle oldu da demekle geçirilecek bir mevzu değildir. Bu yalan havadisi bir hususi maksatla neşretmiş olması elbette şarttır. Aksi takdirde suç teşekkül ve tekevvün etmez.

Muhterem Arkadaşlarım, eğer biz, gazetecinin aldığı ve neşrettiği bütün havadislerin doğru olmasını istiyor olsaydık o zaman mesele değişirdi. Burada ağır bir vaziyet nazarı itibara alınmıştır. O ağır vaziyet, Devletin malî itibarına vesaireye taallük etmesidir. Bu tâbirleri müphem görüyor veya beyenmiyorlarsa o tâbirler Ceza Kanunumuzun muhtelif maddelerinde aynen ahzı mevki etmiştir. Orada masum masum

oturup dururken bunların hududu, şümulü, mânası, muayyen ve malûm oluyor; fakat bir başka yere intikâl ettirdiniz mi nereden başlayıp nerede biteceği malûm olmıyan birtakım vaveylalar derhal başlıyor. Halbuki onlar bizim hukuk lisanımızda, mevzuatla ve matbuatımızda yer almış olan tâbirler ve ibarelerdir, bu kanunun içine yeniden icadedilip konulmuş olan tâbirler delildir. Şimdi işte, mevzuatımızda böylece menus olarak bulunan bu tâbirler ile kanun gelmiş iken, eline geçen havadisın ağır bir vaziyet ifade etmesiyle gazeteciyi karşılaştırır. Gazeteci âmme Vazifesi ifa etmektedir, dendi ve mütemadiyen söyleniyor. Gazetecidir, gazetecinin, Devlet Menfaatlerini ve emniyetini haleldar edecek havadisla karşı karşıya geldiği zaman, bir nebze tavakkuf etmesini, haberin doğruluğunu, yanlışlığını tetkik ve tahkik etmesini, araştırmasını temin etmek, matbuat hürriyetine aykırı bir hüküm tedvin etmek demek midir?

Bir taraftan, gazeteci âmme vazifesi görüyor, derler. Ondan sonra kalkarlar, Devletin aleyhine çıkacak olan ve yalan olan havadis üzerine dahi bir dakika durmayı, havadis bayatlanmış, tahkika vakti yokmuş, şuymuş, buymuş şeklinde tevil ederek bunun bir baskı mahiyetinde olacağını ileri sürerler. Bendeniz bunları, üzerinde ciddî olarak durulacak noktalar görmüyorum. Ciddî bir endişeleri varsa, bir çekindikleri nokta varsa, lâiyhayı ciddî olarak tetkik ettikleri takdirde bunların mevcut olmadığını kendileri de göreceklerdir. Kendileri bu lâiyhayı, bizim gibi, bütün ecnebi mevzuat ile uzun boylu mukayese etmek imkânını bulmuş olsalardı, bunların yanlış olmadığını, bilâkis ileri demokratik memleketlerin mevzuatıyla mütenazır bulunduğunu görmüş olacaktı.

ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak) — Güzel konuşuyor ama tatmin etmiyor.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bu rüşveti kemaliye hoşuna gitti galiba?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Gelip burada, hürriyet elden gidiyor, vatan gidiyor, şöyle oluyor, böyle oluyor, derler.

“Selâmet kanunları” dediler. İkinci büyük kongremizde aldığımız karar “Husumet Andı” dedikleri gibi şimdi de hürriyet kalktı diyorlar. Hürriyet kalkmadı. Yalnız vatandaşa taarruz etmemek değil, tecavüz etmemek değil, vatandaşa lâzımgelen asgari hürmeti göstermek mecburiyetindeyiz. *(Soldan bravo sesleri)*

Vatandaşların haysiyet ve şerefini iki paralık etmek için her vasıttan her vesileden istifade edilecek olursa, içler, vicdanlar, kalbler husumet, kin ve iftira ile dolu olur ve bu kin ve iftira, siyasi mücadelelere bir renk ve mahiyet verecek olursa, orada demokrasinin mânevi iklimi tamamen ihlâl edilmiş olur. O takdirde, bağırarak, çağırmakla, sövmekle, saymakla, şiddetli bir konuşma yaptı manşeti ile peşinde koştuğuna şüphe olmayan demokrasiye sahip olamayız.

Muhterem Arkadaşlarım, filân gazeteyi kapatmak için, falan partinin paralarını almak için, o partiyi işlemez hale getirmek için kanun yapıyorsunuz dediler. O gazete çıkıyor, daha birçok gazeteler çıkıyor. O parti faaliyettedir ve mamelekenden, millete iade edilen fazla paralarına rağmen, mensuplarının, bu hâdisenin tahriki altında, daha çok geniş bağışlarda bulunmaları suretiyle, evvelkine nazaran daha kuvvetli bir maddi mevcudiyete ermiş olduklarını yine kendilerinden memnuniyetle işitmekteyiz. *(Gülüşmeler)* O halde niçin bütün bunları kürsüye büyük bir heyecan mevzuu olarak getirirler ve türlü edebiyat yapılırlar?

Aman, sakın bu kanunu yapmayınız, hele bu kanunu bir yapınız, ondan sonra dünyanın ne hale geleceğini görürsünüz. İşte bu lâyiha dolayısıyla bu kürsüde konuşulanlar da sadece bunlardan ibarettir. Bunları diyenler, Takriri Sükûn Kanunu, Örfi İdare ve İstiklâl Mahkemeleri Kanunu dün kaldırılmış bir memlekette, bunların tatbikında ısrar edenlerdir. Şimdi bu hudutsuz hürriyeti talebetmekte ve anarşi istemektedirler.⁵⁵ *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

⁵⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 9, Cilt 29, Birleşim 61, Sayfa 458-464*

III. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(21. Cumhuriyet Hükümeti)
17.05.1954-09.12.1955

24 Mayıs 1954 Pazartesi

21. Cumhuriyet Hükümetinin (III. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Şimdi Başvekil Adnan Menderes, kabinesinin programını okuyacaklardır. Söz Başvekilindir. *(Başvekil, soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsiye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok Muhterem Milletvekili Arkadaşlarımız,

Hattı hareket ve siyâsi nokta-i nazarınızı, Teşkilat-ı Esasiye hükümleri gereğince, beyan ve ifâde etmek üzere sözlerime başlarken 10 uncu Büyük Millet Meclisinin muhterem azalarını Hükümetimiz adına en derin bir hürmet ve muhabbetle selamlarım.

Aziz Arkadaşlarım,

Derhal ifâde edelim ki, huzurunuzda yeni bir programla gelmiş değiliz. Çünkü bir iktidar değişikliği karşısında bulunmadığımız gibi, Hükümette vaki değişiklik de sadece nazari olmaktan ileri gitmez. Binâenaleyh partimizin vazife başına geldiği günden itibaren tatbikine başlanan programın, Hükümetimizin hattı hareketi ve siyâsi nokta-i nazarı olarak bundan böyle de tatbikine devam olunacağını tabii telâkki etmek icabeder. Esasen programımızın bütün muhterem milletvekilleri tarafından bilinmekte olduğu ve ayrıca yine bu programın Meclisin kahir ekseriyetini teşkil eden milletvekilllerimiz tarafından seçim mücadeleleri esnasında yurdun her yerinde izah ve müdafâa edilmiş bulunduğu da bir hakikattir.

Bundan başka son seçim mücadelelerinin mihver ve mevzuunu iktidarlarımızın icrââtı teşkil ettiğine ve seçimler de büyük farkla lehimize neticelendiğine göre, bu programın milletçe benimsenmiş olduğunu ifâde etmek yerinde olur. *(Soldan bravo sesleri)*

Bu sebeptendir ki, maruzatım, daha ziyâde dört yıllık hadiseleri gözden geçirmekten ve müstakbel inkişaf hakkında görüşlerimizin izahından ibaret olacaktır.

Arkadaşlar,

Müsâade buyurursanız, gözlerimizi arkada bıraktığımız dört yılın hadiseleri üzerine çevirerek memlekette demokratik hayatın inkişafı bakımından bunları bir tahlile tabi tutmak suretiyle fikirlerimizi izaha başlayacağız.

1950 seçimlerinde iktidarın milletçe partimize tevcih edilmiş bulunmasıyla siyâsi hayatımızda büsbütün yeni bir devrin açılmış olduğuna şüphe yoktur. Ancak dört yılı dolduran hadiselerin ifade ettiği mâna ve netice şudur ki, 1950-1954 yıllarını bir intikal devresi saymak daha doğru olacaktır.

Filhakika bir milletin tefekkür ve yaşayış tarzında esaslı tesir ve neticeler yaratan büyük değişiklikleri bir anda ve bir hamlede gerçekleştirebilmek mümkün olamıyor. Bir devir kapanıp yenisi başlarken ekseriya araya, intikâl devresi diyebileceğimiz, bir zaman mesafesi giriyor. İntikâl devrelerinde ise yakın atının olgunlaşan manzarasını ana çizgileriyle görebilmek mümkün olduğu kadar mazinin artıklarıyla de karşılaşılacak mukadder olur.

Geçmiş dört yılın eskinin ve geçmişin kendisini müdâfâa için sarfettiği mezbuhane gayretlerin ve bu yüzden kopan şuursuz bir mücadelenin türlü tecellileriyle dolu olduğu yüksek malumunuzdur.

Ne gariptir ki, bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü cebir ve tazyik vasıtalarıyla ve her neviden politika taktikleriyle önlemeye çalışanlar iktidardan düşer düşmez bir anda aşırı ve ölçsüz hürriyet taraftarı kesilmişler ve huzur ve sükun içinde hürriyet nizamını kurmak davasını bu yanlış ve şuursuz hareketleriyle adeta tehlikelere maruz bırakacak derecelerde ifratlara düşmüşlerdir. Son dört yıl onlar için mazileriyle asıl hüviyetlerinin külliye inkârı devresi olmuş ve tezatlar içinde bocalayıp durmuşlardır.

Yine müsâade buyurursanız geçen dört yılın hadiselerini hatırlamakta ve hatırlatmakta devam edeyim. Bilindiği gibi bu devre esnasında topluluk hayatımızın en basit ve en ehemmiyetsiz işleri ve hadiseleri en büyük ve hayati Devlet meseleleri haline getirilerek hücumlara kalkışılmış, memlekette zulüm hakim olduğu, halkımızı tehviç ve tahrik edecek şekilde ilân edilmiş ve zulme karşı kıyamın meşrutiyeti de ayrıca telkin edilmekten çekinilmemiştir. Asayiş kalmadı, dış emniyetimiz kalmadı, Devletin bütün itibarı sıfıra indi, matbuat maruz bırakıldığı görülmemiş tazyikler altında beşer takatinin üstünde gayretler sarfetmektedir, yollu hücumlar ve tahrikler her günün meseleleri haline getirildi, dört sene müddet bugünden yarına iktidar değişecekmiş kanâatini vermeye çalışan hareketlere fasılasız devam olundu ve serbest reyle iş başına olan iktidar, kuvvet darbesi ile memleketi ele geçirmiş fiili ve gayrimeşru bir Hükümete yapılacak muameleye tabi tutulmaya yeltenildi.

Yine bu dört sene içinde bütün vatan sathı on binlerce sözde siyâsi mitinglerin sahnesi haline getirildi. Bu mitinglerde söylenen sözler hürriyetlerin nasıl kötü kullanıldığının ve fikir hürriyeti adına müstehcen bir sövüp sayma salgının bütün memlekette ne derecelerde manevi tahribata sebep olduğunun ibret ve tesir veren örneklerini teşkil eder. İktidarımızdan veya Hükümetten her ne münâsebetle olursa olsun bahis açıldığı zaman mutlaka tahkir veya tezyif edici mütâlâalar ve sözler ilâve edilmesi daha ilk günden itibaren adet haline gelmiştir.

İşte dört yıllık intikâl devresinin kötü mücadele tarzını sadece hatırlatmak maksadiyle böylece geriye doğru ve çok kısa olarak bir göz atmış bulunuyoruz. Bu mücadele tarzı, hususiyle dünya ahvalinin tehlikeli safhalar arz ettiği bir devrede, yalnız genç demokrasimiz için değil memleketimiz için dahi daha müşkül ve ciddi vaziyetler ihdas edebilirdi. Meclis ve Hükümet daima uyanık ve gereken tedbirleri almakta bir an tereddüt göstermeyecek bir azim ve karar sahibi olduğu kanaatini vaktinde herkese anlatmamış olsaydı, birtakım kötü hareketler ve ağır vaziyetlerle karşılaşmak mukadder olurdu.

Hakikât şudur ki, iktidarımız süratli ve müspet icratiyle vatandaş vicdanında emniyet ve itimadı yerleştirmek imkânını bulduğu için, dört yılı dolduran türlü iftira, tezyir ve tahrikler nispeten tesirsiz kalmıştır. Gerçekten memleketin istiklâl ve masuniyeti bugün için istihşâli mümkün en kuvvetli teminata bağlanmış bulunuyor. Şanlı ordumuz günden güne süratle kuvvetlenmekte ve kendisine karşı beslenen sevgi ve itimat hisleriyle milli birliğimizin mihrakını teşkil etmektedir. Asırların ihmâli neticesi yığılan ihtiyaç ve ıstıraplar en kısa yollardan süratle giderilmeye başlanmıştır ve daha mühimi

henüz yenilemeyen müşküllerin de yine kısa zamanda ortadan kaldırılacağı hususunda vatandaş vicdanında kanâat hasıl olmuş bulunuyor. İmar ve iktisâdî kalkınmamız ve bayındırlık işlerimizde görülen bu hamleli çalışmalarla kalkınmamız da muvazi olarak süratle tahakkuk yoluna girmiş bulunmaktadır.

Vatandaşlarımız, bütün aksi telkin ve propagandalara rağmen her türlü tazyik ve şiddet endişesinden tamamiyle masun olarak yaşamakta ve bütün Devlet teşkilâtının kendi hizmetlerinde ve kendilerine yardımcı olduğunu her vesile ile daima hissetmektedirler. İşte memleketin iç ve dış politika ve tatbikatı bakımından hakiki manzarası bu almasa idi dört yıl boyunca fasılasız olarak idame ettirilen en şiddetli tahrik usulleri birtakım bedbaht hadiselerle yol açabilirdi.

Aziz ve kıymetli arkadaşlarım,

Felâketli hadiselerin veya elle tutulur kötülüklerin zuhur etmemiş olduğuna bakarak ve bu tezvir ve tahrik usullerine seçimlerde vatandaş lâayık olduğu cevabı vermiştir. Tevekkülülle mesele üzerinde durmamak bir basiretsizlik olur kanâatindeyiz.

Hakikaten, büyük hadiselerin zuhur etmemiş olması ve zararların rakamla ifâdesi mümkün halde bulunmaması bir çoklarımızca zahir bu haller demokratik idarelerin tabii tecellilerinden fikrinin edinilmesine sebep olabilir. Bu fikrin yayılması ve yer tutması ise önümüzdeki yıllarda aynı bedbaht mücadele usullerinin devamına ve aynı acı ve zararlı tecrübelerine, tekerrürüne yol açar. Halbuki büyük hadiseler zuhur etmemiş ve belki elle tutulur nevinden kötülükler ve rakamla ifâdesi mümkün zararlar vukua gelmemiş gibi görünebilir. Fakat hakikatte biraz evvel izahına çalıştığımız gibi memleketimizin iç ve dış emniyetini şiddetle alâkadar eden hadiseleri atlatmış, çok kıymetli zaman ve mesaimizi israf etmiş ve maddi zararlara uğramış bulunduğumuza şüphe yoktur. Demokratik idarenin fena anânelere üzerine kurulmakta olması vatandaşlar arasında huzur ve karşılıklı itimat ve muhabbetin tezelzüle uğraması, demokrasinin karşılıklı tahkir ve iftira rejimi gibi gözükerek birçok vatandaşlarca hakiki güzellik ve cazibesini kaybetmeye başlaması gibi manevi zararlarımızı da bunlara ilâve etmek lazım gelir.

Bütün bunların demokrasinin tabii netice ve tecellilerinden olduğu fikri tamamiyle yanlış olduğu gibi milletçe zararlarımızın devamına ve memleketimizin birtakım tehlikeli tecrübelerle maruz bırakılmakta devam olunmasına hakkımız olmamak lazım gelir.

İşte bu sebepledir ki, 1950-1954 senelerini bir intikâl devresi saymanın ve acı tatlı hatıralarıyla onu tarihin sinesine tevdi etmenin yerinde olacağına inanıyoruz. Bundan böyle yıkıcı ve anarşik usullerin devamını önlemek ve demokrasinin kötü örneklerini değil, fakat insan haysiyet ve şerefine en uygun olan bu idare tarzını; her şeyde olduğu gibi, en iyi neticeler vermiş örneklerine göre tatbik etmek kararındayız.

Hürriyet nizamını her türlü sarsıntılardan korumak, memlekette siyâsi huzur ve sükunla maddi ve manevi asayiş en mükemmel şekilde tahakkuk ettirmek memleketimizin iç ve dış emniyetini daha da mükemmel hale getirmek ve memleketimizin bir an evvel tam bir refah ve sâadete kavuşmasının yollarını bulmak hükümetimizin hattı hareket ve siyâsi nokta-i nazarının esasını teşkil etmektedir.

Esasen vatandaşlarımız, hürriyet nizamını müstakar bir hale getirmek, istikrarlı bir idareye sahip olmak huzur ve sükunu içinde asırlık ihtiyaç ve mahrumiyetlerine çare

ve tedbirler bulunmasını temin etmek istediğini son seçimlerde izhar ettiği iradesiyle tesbit etmiş bulunuyor.

Bu itibarla 2 Mayıs'ta hiçbir şey olmamış gibi devri sabıkın bütün kötü arazi ile şuursuz, yıpratıcı ve haysiyetsiz kavgalarıyla, yalan ve iftiraya dayanan sözde siyâsi mücadele usulleriyle devamına müsbade etmiyeceğiz. Çünkü son seçimler neticeleri, memleketin kaderi üzerinde çok ehemmiyetli ve devamlı tesirleri görülecek olan bir büyük hadisedir ve son seçimler ondan evvelki intikâl devriyle şimdi başlamakta olan safhayı birbirinden kesin surette ayırmış bulunuyor.

2 Mayısın manâsını biz böyle anlamaktayız.

Çok kıymetli milletvekili arkadaşlarım,

Demokratik idarenin en sağlam teminâtını kalplerde ve vicdanlarda ona karşı duyulan hürmet ve hasret hislerinde aramak icabeder. Aynı zamanda demokrasinin her şeyden evvel bir zihniyet, bir yaşayış ve tefekkür tarzı olduğunu unutmamız. O halde demokratik idarenin kuruluşunda, meselenin manevi cephesi yani zihniyet inkılâbını tahakkuk ettirmek hususu her tedbirin başında gelir.

Manevi cephesinden demokrasi, bir terbiye, nezaket ve müsamaha rejimidir denilebilir. Şereflere, haysiyetlere, insanlık vakarına karşılıklı hürmet göstermek demokratik zihniyetin esasını teşkil eder. Aksine olarak, demogojinin ve şahsiyetin fikir münâkaşa ve mücadeleleri yerine kaim olması, hakaretin, iftaranın, sövüp saymanın hatta hürriyet nam ve hesabına ayaklanma tahriklerine kadar teşebbüslere girişilmesi ve en kötüsü bütün bunların tabii telâkki olunması demokrasiyi süratle soysuzlaştıran ve onu yok eden sebeplerin ta kendisidir.

İktidarı, muhalefeti ve tarafsızlarıyla vatandaşların hiç olmazsa en büyük ekseriyeti bunu böyle anlar, idaresi, adliyesi ve bütün müesseseleriyle Devlet fâaliyetlerini bu anlayışa göre tanzim ederse memlekette demokrasinin manevi iklimi yaratılmış ve demokratik idare en kuvvetli teminatına kavuşmuş olur.

Aziz Arkadaşlar,

Rejimimizin ehemmiyetli meselelerini Yüksek Meclisiniz karşısında ve milletimizin huzurunda olduğu gibi ele almak şiarımızdır. Dört yıldır demokrasi nam ve hesabına ne türlü demogojik fikirlerin ve hatta safsataların yapılmasına çalışıldığı yüksek malumunuzdur. Bunların mahsus maksatlarla yapılmakta olduğunu derhal anlıyabilmek için bunları nadide cevherlermiş gibi ileri sürenlerin bir müddet evvel demokrasi aleyhtarı fikirleri ne kadar gayret ve hünerle müdâfâa etmiş olduklarını hatırlamak kâfidir. Müşahade buyurmuş olacağımız üzere bütün gayretleri, demokrasiyi şiddetle müdâfâa ve daha ileri bir hürriyet taraftarlığı eder gibi görünerek memlekette anarşik bir hal ve manzara yaratmak yollarında sarfolunmaktadır: Ancak bu suretle iktidarımızı yıkmak mümkün olabileceğini ve millet nazarında iade-i itibar etmenin tek çaresi bu olduğunu hesaplıyorlar.

Şurasını yüksek dikkatinize arz etmek isteriz ki bir memlekette hürriyet fikri ve demokratik nizam aleyhinde artık açıkça konuşmak zararlı ve harekete geçmek ise imkânsız bir hal olacak kadar rejim benimsenmiş olursa o takdirde muvaffakiyet için takip olunacak tek yol benimsenmiş olan prensipleri son derece itrafa götürmek suretiyle rejimi soysuzlaştırmaktan ibaret kalır. Bir zamanlar demokratik rejimin

memlekette yerleşmesini türlü politika oyunlarıyla, tehdit, cebir ve tazyiklerle, hatta 1946 seçimleri gibi görülmemiş siyâsi zorbalık tatbikaatıyla önlemeye çalışanların, iktidardan düşer düşmez aşırı ve müfrit hürriyet taraftarı kesilmiş olmalarını başka bir izaha bağliyabilmek imkânsız görünüyor.

Şimdi bunlar demokrasiyi istedikleri gibi tefsir etmekte bazı mefhumları da mahsus maksatlarına göre manâlandırmaya çalışmaktadırlar. Milletimizin takibetmekte olduğu inkılâp ve itilâ yolu üzerine dizilmek istenen ve sıralanmaya çalışılan türlü maniaların ve birtakım heyula ve korkulukların hakiki hüviyetlerini ortaya koymakta çekineceğimiz hiç bir cihet yoktur.

Kıymetli Arkadaşlarım,

Biraz önce demokrasinin manevi ikliminin yaratılmasının ehemmiyetinden bahsetmiştik. Devlet memurlarının bu iklimin yaratılması ve demokrasimizin tekemmül ettirilip payidar hale getirilmesindeki tesir ve hizmetlerinin büyük olacağına işaret etmek yerinde olur. Bu sebeple, rejimimizin meselelerinden olarak, Devlet memurlarımız hakkında da bazı mütâlalar serdetmemize müsâadelerinizi rica ederim.

Evvela şurasını arz edelim ki, Devlet Memurlarımızın şu veya bu memuriyette bulunmaları aralarında hiç bir esaslı bir tefrikin zaruretine delalet etmez. Aynı içtimai muhitte yetişen, aynı ilim müesseselerinden feyiz alan memleket evlatlarının devletin farklı fâaliyet şubelerinde bulunmalarına rağmen aynı şerefe ve kıymete sahip bulunduklarına kaniiz. Hangi vazifede bulunursa bulunsun Devlet memurlarımızın hususiyle yüksek makamlara gelmiş bulunanların sırasına göre, milyonlarla ifade olunabilecek veya memleketin umumi menfâatlerini ehemmiyetli suretle alakadar edebilecek çok mühim tasarruflarda bulundukları açık bir hakikattir. Memurlarımız ancak bulundukları hizmetlerin hususiyetlerine göre hükümlere tabi olurlar ve bu hükümler bir imtiyaz manâsına gelmez. Umumiyetle Devlet memurlarımızın en büyük ekseriyeti demokratik rejimimizin inkişafını derin gönül ferahlığı içinde karşıladıklarını ve ona hizmet için ellerinden gelen her gayreti sarfetmekte olduklarını memnuniyetle ifade etmek isteriz.

Bu memlekette daha yakın zamanlara kadar totaliter bir idarenin hüküm sürmüş olduğunu ve Devlet memurlarımızın büyük çoğunluğunun böyle bir idarenin gereklerine ve isteklerine göre yetiştirilmeye çalışılmış bulunduğunu hatırlamak bugünkü vaziyetin ne derecelerde memnuniyeti mucip bulunduğunu derhal kavramak için kâfi gelir sanırız.

Bu memlekette yakın zamanlara kadar bütün unsurlariyle bir tahakküm idaresinin hüküm sürmüş olduğunda kimse şüphe edemez. Partilerin kurulmasından evvelki devir, yani en küçük ve ehemmiyetsiz bir itiraz ve tenkidin bile vatan ihaneti sayıldığı yıllar, örfi idareler, fevkalâde mahkemeler, vatandaşların toptan nefyi ve tağripleri ve Varlık Vergisi devirleri malum. Fakat çok partili devir başladıktan sonra dahi siyasi kanâatlerinden dolayı vatandaşlar tatbik edilen zulüm ve tazyik şekilleri, hele 1946 seçimlerinin bütün vatan sathında nasıl bir siyâsi zulüm ve zorbalık hadisesi şeklinde tatbik edilmiş olduğunu da henüz kimse unutmuş değildir. İşte sabık idare zamanında Devlet memurumuz da o rejimin türlü tatbikatına mâalesef ve kanâati rağmen herkes gibi boyun eğmek mecburiyetinde kalmıştır.

Fikrimizi daha açmak için devam ediyoruz.

Bugün üniversite muhtariyetinin iktidarımız tarafından zedelendiği haykırılmakta ve mahkemelerimizin tazyik altında bulunduklarından şikâyet olunmaktadır. Eski devrin şimdilik bahsetmiş olduğumuz türlü tazyik ve zulüm hadiseleri cereyan ederken o zaman da muhtar olduğu ilân edilen üniversitelerimizin ilmi istiklâl ve muhtariyetlerinin icabı olarak nazari sahada ve talebelerini bile tenvir etmek imkânına sahip olamamışlardır. Bugün ise, bu muhtariyetin hudutları zaman oluyor ki günlük ve fiili politika yapmaya kadar genişletilmiş bulunuyor.

Müstakil olduğu ilân olunan mahkemelerimiz ise yine o zaman zati hakka ve adalet fikir ve duygusuna muhalif kanun ve tatbikat karşısında vicdani kanâati ne olursa olsun sadece ve tabii ve haklı olarak seyirci kalmak mecburiyetinde bulunuyordu.

Çünkü hürriyet bir bütündür. Bütün memleket hürriyetsizliğin çemberi içine alınmışken sen muhtarsın veya sen müstâkilsin demekle ve bir biniş giydirmekle ne muhtariyet ne de istiklâl gerçekleştirilmiş olur. Bu sözlerimizle Devlet memurlarımızın nerelerden gelip bugüne kadar hepimizin göğüslerini kabartacak bugünkü mükemmel demokratik zihniyete sahip olarak vazife görmekte olduklarına ve bunun en güzel tarafını bir kat daha tebarüz ettirmiş bulunduğumuza kaniiz.

Muhterem Arkadaşlar,

Demokrasinin tekemmül ettirilmesinde adalet cihazının vazifesinin ehemmiyeti aşîkârdır. Bu itibarla demokratik rejime dair olan bahsi kapamadan bu mevzua da kısaca temas etmek istiyoruz.

Siyâsi tenkid ve fikir hürriyeti ile sövüp sayma, hakaret ve tezyif, hatta cemiyetin nizamını bozma teşebbüs ve hareketleri arasındaki hudut kolaylıkla teşhis edilebilecek kadar muayyen olmak lazım gelir. Şayet bu hududun bazı noktalarda muayyen olmaması veya hürriyetin manasının yanlış anlaşılması neticesi olarak hakaret ve saire gibi memnu fiil ile fikir ve tenkid hürriyetinin birbirinden ayırtedilememesi hali, demokrasimizin soysuzlaşmadan ve garbın örnek tatbikatına uygun olarak geliştirilmesi mevzuunda hususi bir ehemmiyet arz eder.

Bu takdirde memnu fiillerin hududunu daha sarîh olarak çizmek ve suç unsurlarını daha kati olarak tarif etmek hürriyet ve haysiyetlerin korunması ve nihayet demokratik rejimin selameti bakımından bir zaruret olur. Binâenaleyh tatbikattan ders olarak suç hudut ve unsurlarını kimsenin yanılmıyacağı bir katiyetle tesbit etmek hususunda Yüksek Heyetimizin kanuni tedbirlerin alınmasına lüzum göreceğine kaniiz.

Vatandaşların, politikacıların siyâset adamlarının şahsi şeref ve haysiyetlerini ayaklar altına almak ve hürriyetlerini daima tehdit altında bulundurmak bir itiyat haline gelmiş ise buna yüksek müdâhalenizle süratle son vermek icabeder.

Muhterem Milletvekili Arkadaşlarım,

Tefekküre şayan bir hakikat olarak, ifâde edeyim ki, adalet mensuplarının büyük ekseriyeti bu mevzuda hakiki demokratik zihniyeti lâyikiyle kavrayarak gereken hassasiyeti göstermektedirler. Ancak zaman zaman ve yer yer, hatta ehemmiyetli yerlerde ve kilit noktalarında demokratik anlayışın zayıf olduğunu bazan elemle müşahade etmekte olduğumuzu yüksek huzurunuzda ifade etmekten de çekinmiyeceğiz. Çünkü adaletin eline onun tatbik edeceği kanunları veren yüksek heyetinizdir.

Muhterem arkadaşlar,

Demokratik rejimimizin önümüzdeki yıllarda muhtemel inkişafı hakkındaki görüşlerimizi böylece arz ettikten sonra Devletin diğer fâaliyet sahalarındaki hattı hareket ve siyâsi nokta-i nazarımızın izahına geçeceğim.

Sözlerimize 1950 senesinde iktidara geldiğimiz zaman tatbika koyduğumuz programın esaslarını bir kere daha hatırlatmayı bundan sonraki çalışmalarımızın istikametlerini daha vazih bir şekilde göstermek bakımından faydalı bulmaktayız.

Aziz Arkadaşlarımız,

Hatırlanacağı veçhile 1950'de partimizin hükümet programı iki kısmı ihtiva etmekte idi.

Birinci kısım, elimize mamur bir vatan, devredilmekte olduğu iddialarına karşı o günkü durumu hakiki çehresiyle Büyük Meclise arz etmek, memleket işlerinin umumi manzarasına kısaca göz atarak, karşısında bulunduğumuz mesele ve müşküleri bir arada gözden geçirmek gayesini istihdaf ediyordu

Filhakika uzun süren tek parti hakimiyet devrinden bize intikâl eden milli ve siyâsi murakabeden mahrum bir idarenin, hata, israf ve ifratlarla dolu iktisâdi ve mali bir politikanın, imtiyazlı bir himaye altında verimsiz çalışan pahalıya maleden ve pahalı satan Devlet işletmeciliğinin, memleket menfaatlerine bir türlü uydurulamayan kredi prensip ve usullerinin ve hemen her hizmet sahasında yer tutmuş sakim yollar, kötü itiyat ve hatalı zihniyetlerin önümüze çıkarmış bulunduğu engelleri, nereden ve ne şekilde işe başladığımızı gösterme bakımından, umumi efkar önünde kısaca da olsa açıklamakta zaruret vardı.

1950 Hükümet programımızın ikinci kısmına gelince, bu kısımda az zaman neler yapmak istediğimizi, izah ederken başlıca esas olarak, milletimizin yüksek vasıflarına, yurdumuzun sahip bulunduğu geniş tabii kaynaklara uygun bir iktisadi ve mali politika takibi suretiyle, asırlarca geri kalmış olan memleketimizin bugünün ileri milletleri seviyesine yükseltilmesinin hedef tutulacağını ifade etmekte idik.

İktisadi ve mali politikamızın esasları neler olacağına dair o zamanki tasavvurlarımız ise şöylece hulasa olunabilir:

1. Nüfusumuzun %80'inin iştigal mevzuunu ve geçim vasıtasını, milli ekonomimizin temelini, sanayi ve ticaretimizin ana kaynağını teşkil eden ziraatimiz büyük bir dikkat ve ehemmiyetle ve ön planda ele alınacaktır.

2. Memleketin iktisâdi cihazlandırılması süratlendirilecek, bütün mali ve iktisâdi imkânlarımız, azami nispette iktisâdi kalkınmanın emrine tahsis olunacaktır.

3. Hususi teşebbüsün çalışması ve gelişmesi için lüzumlu hukuki ve fiili emniyet havasının yerleşmesini temine matuf bütün tedbirler alınacaktır. Memlekette mevcut sermaye ve tasarrufların istihşâle akması teşvik ve temin olunacaktır.

4. Yabancı teşebbüs, sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanmanın şartları tahakkuk ettirilecek ve icapları yerine getirilecektir.

5. Devlet bütçelerinin cari hizmetler ve sarfiyatında azami tasarrufla hareket edilecek, memleketin iktisâdi takatıyla mütenasip denk ve muvazeneli bütçeler getirilecek, buna

mukabil iktisâdi kalkınmaya ve bir kül halinde bütün vatandaşların istihşâl gayretleri ve faaliyetlerini desteklemeye matuf sermaye yatırımlarına mümkün olan en geniş hissenin ayrılması temin edilecektir.

İşte beş maddede hülâsa ettiğimiz o zamanki programımızın iktisâdi ve mali kısmının 1950 Mayısından bugüne kadar geçen dört yıl içinde mütemadi gayret ve çalışmalarla tatbiki sayesindedir ki, evvelden tasavvuru dahi mümkün olmayan emsalsiz kalkınma hamleleri tahakkuk ettirilmiştir. Başta zirâatimiz olmak üzere bütün istihşâl kollarında, ihracat ve dış ticaret hacmimizde üç misline yakın artışlar elde edilmiştir. Milli gelirde Devlet gelirlerinde, Devlet bütçelerinde ve Devlet bütçelerinden ayrılan istihşâle sermaye yatırımlarında görülmemiş artışlar temin olunmuş, Devlet yolları, il ve köy yolları, limanlar, sulama tesisleri, barajlar, elektrik santralleri gibi belli başlı bayındırlık ve imar işleriyle ana iktisâdi tesisler inşâatında daha evvel tasavvuru dahi mümkün olmıyan başarılar elde edilmiş ve ayrıca sağlık, mâarif ve zirâat hizmetlerinde mühim adımlar atılmış, hülâsa bir kül halinde memleket ekonomisine çok geniş imkânlar ve kuvvetler getirilmiştir.

Arkadaşlar,

1950 yılında iktidara geldiğimiz tarihlerde mali ve iktisâdi imkânlarımızın son derece mahdud bulunmasına rağmen bu kadar büyük neticeler elde etmiş olan iktidarımızın düne nazaran bugün çok daha geniş imkânlara sahip bulunduğu göz önünde tutulduğu takdirde gelecek dört yıllık devre zarfında, umumiyetle memleketin kalkınması ve imarı hususlarında, milletimizin hayat seviyesinin yükseltilmesi ve her sahada bütün Devlet hizmetlerinin daha tatmin edici bir şekilde ifası mevzularında kolaylıkla çok daha büyük başarıların elde edilebileceğini katiyetle ifade edebiliriz. Çalışkan Türk milletinin ve Türk iktisâdi zekâsının bu başarıların elde edilmesinde esas unsuru teşkil ettiği muhakkaktır.

Hususi teşebbüs erbabının, bütün çiftçi ve işçi vatandaşlarımızın, devamlı gayretleri ve randımanlı çalışmalarıyle Hükümet tedbirleri birleşince yurdumuzun kısa bir zamanda mamur hale geleceğinden şüphemiz yoktur.

Muhterem Arkadaşlarım,

Müsâadenizle iktisâdi ve mali politikamızın esasları üzerinde sözlerime devam edeceğim. Memleketin iktisâdi kalkınmasını tahakkuk ettirmek ve iktisâdi cihazlanma gayretlerimizi süratle ve geniş mikyasta artırmak hususundaki azim ve kararımızı ifâde ederken bütün çalışmalarımızda, iktisâdi ve mali istikrara büyük kıymet ve ehemmiyet vermekte devam edeceğimizi bilhassa belirtmek isteriz.

Şimdiye kadar elde edilen müspet neticelere ilâve olarak bundan sonra daha büyük işleri tahakkuk ettirmek için iktisâdi ve mali istikrarın muhafazası ehemmiyetlidir. Deflasyoncu bir politikanın bütün iktisadi ve mali kaynakları kısırlaştırıp akamete uğrattığında şüphe olunamaz. Buna mukabil iktisâdi ve mali politikada istikrarı muhafaza gayesinden uzaklaşmanın da aynı derecede zararlı olduğuna kani bulunuyoruz.

Paramızın kıymetinin muhafazası mevzuunda katiyetle ifâde edeceğimiz kararımız şudur ki, her türlü menfi propagandaların hilâfına paramızın kıymetinde hiçbir değişiklik asla hatırıma gelemmez. İktidara geldiğimiz günden beri milletçe ve Hükümet olarak iktisâdi ve mali sahada azimli ve dikkatli çalışmaları icabettiren büyük bir kalkınma hamlesine girişmiş bulunuyoruz. Memleketi, hakiki ve devamlı bir refaha götürecek tek

yolun da bu vadideki çalışmalar olduğuna kaniiz. Bu kanâatle çalışan ve bu çalışmaları müspet ve fiili neticelerini daha şimdiden elde etmeye başlamış bulunan bir iktidarın para kıymetinde değişiklik yapmak gibi suni usullere müracaat etmesi katiben bahis mevzuu olamaz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Zira para kıymetinde yapılacak değişiklikler memlekette istihsâle yatırılacak sermaye maliyetlerini yükseltmek, için piyasada suni bir surette fiyatları zorlamak, milli emeğin değerini düşürmek, istihsâl mallarımızın ve ihracatımızın satın alma kudretini azaltmak, dış memleketlere karşı vecibelerimizi ağırlaştırmak ve külfetlerimizi artırmak demek olur. Binâenaleyh para kıymetinde yapılacak ayarlama veya düşürmelerin süratli inşa ve inkişaf safhasında bulunan milli ekonomimizi ve milli kalkınma hamlelerimizi sekteye uğratmaktan başka bir netice vermiyeceğine kaniyiz. Görülüyor ki, memleketin iktisadi ve mali durumunda bizi bu neviden amelîyelere zorlayan hiçbir sebep mevcut değildir.

Muhterem Arkadaşlarım,

Şimdi bankacılığımız ve kredi mevzuuna geliyorum.

Milli istihsali artırmaya matuf gayretlerin ve bilcümle iktisâdi fâaliyetlerin müsait kredi imkânlarına, sağlam esaslar üzerine kurulmuş kuvvetli ve mazbut banka hizmetlerine ihtiyaç arzetmekte olduğu malumunuzdur. İstihsâle sermaye yatırımlarının teşviki ve milli tasarrufun istihsâl fâaliyetlerine tevcihi için Bakanlar Kanunu ile menkul kıymetler ve kambiyo borsaları mevzuatının bu yeni anlayışla ele alınmasını ve bilhassa sanayi erbabı ve madencilerle denizcilerimizin kredi imkânlarına kavuşturulmasını icabettirmektedir. Gerek bu sahaların ve gerek diğer istihsâl ve iş kollarının ihtiyaçlarını gözönünde tutarak hazırlanacak olan yeni kanun tasarıları önümüzdeki devrede tetkik ve tasvibinize arz olunacaktır.

Bu memleketin iktisâdi kalkınmasının süratle tahakkuk ettirilmesinde ve istihsâl hacminin artırılmasında hulasa umumiyetle iktisâdi fâaliyetlerde hususi teşebbüs ve sermayeyi esas addetmekte ve ona en büyük kıymeti atfetmekteyiz. Gerek Parti programımızda gerekse 1950 Hükümet beyannâmesinde açıkça ifâde edildiği veçhile hususi teşebbüs ve sermayenin geliştirilmesine emniyet ve huzur içinde ve Devlet iktisâdi teşebbüsleriyle eşitlik şartları içinde çalışabilmesini temin edecek şartların tahakkukuna, ayrıca geniş imkân ve yardımlardan faydalandırılmalarına, lâıyk olduğu ehemmiyeti vermekte devam edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere son dört sene içinde büyük bir inkişafa mazhar kılınan küçük sanat erbabı ve esnaf teşekküllerinin takviyesine, nüasır memleketlerdeki emsalleri seviyesine çıkarılmasına ve kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışacağız. *(Soldan alkışlar)*

Yabancı sermayeyi Teşvik Kanunu ile petrollerimizin işletilmesi mevzuundaki tedbirlerimizde de gayet kararlıyız.

Memleketin sanayileşmesinde, zengin tabii kaynaklarımızın ve petrollerimizin bir an önce işletmeye açılmasında ve milletimizin hizmetine arzında yabancı sermaye ve teknik bilginin teşviki mesaisine verdiğimiz ehemmiyet, her türlü menfi neşriyat ve propagandalara rağmen, milletimizin tasvibine mazhar olmuş bulunmaktadır.

Geçen devre zarfında Yüksek Meclisin kabul buyurduğu kanunlar arasında, Yabancı Sermaye Yatırımları Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu, iktisâdi kalkınmamızda ve Milli inkişafımızda hususi bir ehemmiyet ve mevki işgal edecektir. Henüz birkaç ay önce meriyete vazedilmiş olan bu kanunların tatbikatından beklediğimiz feyizli neticeleri asıl

önümüzdeki yıllardan itibaren elde etmeye başlayacağız. Memleketimize gelerek, yerli sermaye ve teşebbüsün yanı başında ve onunla iş birliği halinde çalışmak isteyen yabancı sermaye ve teşebbüs erbabı ve teknisyenler her türlü kolaylık ve imkân sağlanmış bulunmaktadır. Bu vadideki faaliyetlerimize ve yabancı sermayenin memleketimize akmasını temin hususundaki gayretlerimize hızla devam eyliyeceğiz.

Kıymetli Arkadaşlarım,

Şimdi memleketimizde yapılmakta olan misli görülmemiş sermaye yatırımları ile milletimizin hayat seviyesinin süratle yükselmesi karşısında ortaya çıkan geniş ithalât yapmak ihtiyacı ile dış tediye zorlukları hakkında kısaca izahta bulunacağım.

Bütün memleket mikyasında bu derecede azametli ve süratli iktisâdi kalkınma hamleleri kolay ve rahatça tahakkuk ettirilen neviden bir şey değildir. İktisâdi cihazlanma safhasında bulunan ve bu cihazlanmayı en kısa zamanda kuvveden fiile çıkarmak azmi ile çalışan her memleket, zaman zaman birçok müşkülâtla mücadele etmek, muayyen devrelerde bazı sıkıntılara göğüs germek mevkiindedir. Hususiyetle son zamanlara kadar istihsâl kaynakları geliştirilmemiş, her türlü sınai tesisten mahrum bırakılmış, en basit ihtiyaç maddelerini dahi hariçten ithâl etmek durumunda bulunan memleketimiz için bu husus, üzerinde ehemmiyetle durulacak bir vakiadır. Bir taraftan ihracatımızı artırıp ithalâtımızı memleketimizde kuracağımız sanayi mamullerinin istihlâki suretiyle aramak için istihsâl hacmini artıracak envestismanlara gitmek diğer taraftan da iktisâdi kalkınma dolayısıyla artan istihlâk seviyesini tatmin etmek, yabancı memleketlerden geniş miktarda ithalât yapılmasını icabettirmektedir.

İktisâdi kalkınma devrelerinin zaruri bir şartı bulunan bu yüksek seviyeli ithalâtın mucip olduğu muvakkat tediye güçlükleri ve geçici döviz darlığının tesirlerinin izalesi mevzuu üzerinde dikkat ve hassasiyetle durulmakta devam olunacaktır.

Memleketin iktisâdi kudretini artırmaya ve bütün vatandaşların istihsâl faaliyetlerini desteklemeye matuf temel tesislere ait sermaye yatırımlarını uzun ve orta vadeli dış kredilerle finanse etmek hususundaki faaliyetlerimize hız ve vüsat verilecektir.

Memleketimizin bugünkü geniş ihtiyaçları, mahrumiyetleri ve dertleri 1950 senesine kadar yapılan yatırımların hiç bir mâna ifade etmiyecek kadar az ve verimsiz sahalara tevcih olunmasından ileri gelmektedir. İktidarımız tarafından girilmiş bulunan muazzam sermaye yatırımları tahakkuk ettikçe, kurulan tesisler işletmeye açıldıkça müstakbel refah ve kalkınmamızın kaynakları da süratle inkişafa mazhar olacaktır.

Son dört yıl içinde sarfettiğimiz gayretler neticesinde süratle artmaya başlanmış bulunan milli istihsâlimiz ve daha şimdiden birkaç mislini bulmuş olan ihracat kudretimiz sayesinde ve yakın bir istikbalde, halihazır geçici tediye güçlüklerimizin bertaraf edildiği ve dış mali ve iktisâdi münasebetlerimizde hakiki ve çok yüksek seviyeli bir muvazeneye ulaşıldığı vakit bugünkü çalışmalarımızın ve gayretlerimizin kıymet ve ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Muhterem Arkadaşlarım,

Bütçe ve vergi politikamızın esaslarının izahına gelince, bu mevzuların iktidarımızın bütçe gerekçelerinde ve bütçe nutuklarında teferruatlı olarak Yüksek Meclise ve bütün memleket efkarına defaâtla arz edilmiş bulunduğu malumunuzdur.

1950 senesinde iktidarı devraldığımız günden beri merhale merhale tatbik mevkiine koyduğumuz bu esaslar sayesinde bütçelerimiz, yüksek seviyeler ve devamlı bir inkişaf seyri içinde memleketimizin ihtiyaçlarına uygun hakiki bir muvazene ve denklığe ulaştırılmış. Devlet sarfiyatında, her türlü lüks, israf ve ifratlardan kaçınılmış.

Eski devirlerde Devlet bütçeleri için ağır ve iktihamı güç bir yük teşkil eden, gösterişli oldukları nispetinde verimsiz ve akim mevzulara tevcih edilmiş bulunan tahsisler tamamen bertaraf olunmuş, memleketin iktisâdi kalkınmasının temel mevzularını teşkil eden sahalara ve istihsâle sermaye yatırımlarına, nâfia, sağlık, mâarif ve zirâat hizmetlerine lâyük oldukları ehemmiyet verilmiştir.

Bu suretle bir taraftan bütçe kaynakları takviye ve tarsin edilirken diğer taraftan Devletin, vergi şeklinde halktan aldığı paralar, yeni istihsâl kaynakları, servet, sermaye ve çeşitli Devlet hizmetleri şeklinde ve daha büyük kıymetler halinde tekrar aziz milletimizin istifadesine ve emrine arz edilmiş bulunmaktadır.

Hükümetimiz bundan sonra da, aynı istikametteki çalışmalarına hızla devam edecek, halen 1950 senesine nispetle bir misli artmış bulunan mali kaynaklarımız ve bütçe imkânlarımızla iktisâdi ve milli kalkınmamızı süratle tahakkuk ve tekemmül ettirmeye, amme hizmetlerini daha çok verimli bir hale getirmeye, memleket ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermeye, halkımızın huzur, refah ve sâadetini daha mükemmel şekilde tahakkuk ettirmeye çalışacaktır.

Bütçelerimizin, yurdun iktisâdi takati ile mütenâsip ve hakiki manası ile muvazeneli ve sağlam karakterinin muhafazasına dikkat olunacaktır.

Malum olduğu üzere, geçen dört yıl zarfında Devlet gelirlerinin ve vergi politikamızın esaslarını tayin ederken, gelir mevzuatının, memlekette inkişaf etmekte olan iş hayatını şu veya bu şekilde tazyik etmemesine ve bu gelişmenin normal ve tabii istikametlerini her hangi bir şekilde bozmamasına, vergilerimizin memlekette sermaye teşekkül ve terakümünü zedelememesine büyük bir hassasiyetle itina edilmiştir.

Bu esaslara göre tanzim olunan gelir politikamızın hedefi, devamlı surette artan milli gelirle mütenâsip olarak, Devlete daha fazla varidat sağlamak ve bu vasıta ile memleketin gittikçe hızlanan kalkınma hamlelerini, bunlara muvazi olarak desteklemek ve bugünün telâkkilerine uygun bir surette amme hizmetlerini daha geniş ve daha tatminkâr bir şekilde ifa eylemek olmuştur.

Bu hedefler tayin edilirken, verginin bir mali vasıta olduğu kadar sosyal ve ekonomik maksatlara müteveccih bulunması lazım geldiği hususu da gözönünde tutulmuş bulunmaktadır.

Bu gayelerin tahakkuk ettirilmesi için, 1950 yılından bu yana yaptığımız çalışmalar ve başardığımız işler arasında Gelir, Muamele, Yol, Hayvanlar ve Şeker İstihlâk Vergileriyle Gümrük Resmi kanunlarında ve Vergi Usul Kanununda esaslı tadilât ve ıslahat yapılmış, milli istihsâl ve milli gelir sahalarında elde edilen artışlara dayanan muazzam miktarlarda gelir tezayütleri sağlanmış, aynı zamanda, vasıtalı vergilerle küçümsenmeyecek indirimler yapılmış, az kazançlı vatandaşların vergilerinde ehemmiyetli hafiflemeler temin olunmuştur.

Önümüzdeki devre zarfında, vergi ıslahat programımıza biraz evvel ifâde ettiğimiz prensipler ve hedefler dairesinde devam olunacaktır.

Bu cümleden olmak üzere, vergi sistemimizin temelini teşkil eden Gelir ve Kurumlar vergilerini memleket realitelerine ve Devlet ihtiyaçlarına; vergi ve sosyal adalet kaidelerine daha uygun bir şekilde tadil ve ıslah edeceğiz.

Esnaf Vergisi süratle ele alınacak ve kazançları az olan yüz binlerce küçük esnafın mutlak surette vergi dışında bırakılması teklif olunacaktır. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Geçen devrede kısmen kaldırılmış olan Hayvanlar Vergisinin bakiyesinin de 1955 yılında ilgasını teklif etmek suretiyle bu iptidai vergiyi tamamiyle tasfiye etmiş olacağız. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)* Veraset ve İntikal Vergisi de ıslah edeceğimiz vergiler arasına alınmış bulunmaktadır. Böylece esasları hazırlanmış bulunan vasitasız vergilerimiz ahenkli bir manzume haline getirilmiş olacak ve zamanla tekâmül ettirilmesine çalışılacaktır.

Vergi sistemimizin ikinci grubunu teşkil eden Muamele ve İstihlâk vergilerinin esaslı surette ıslahı, bu devrede yapacağımız vergi çalışmalarının başlıca mevzularından birini teşkil etmektedir.

Sınai hayatımızın inkişafı bakımından mahzurları malumunuz bulunan İmalât Muamele Vergisini, bugünkü şekil ve tatbikatı ile ortadan kaldırmaya karar vermiş bulunuyoruz.

Böylece mükellef tatmin edilmiş olacak ve bu vergiye tevcih edilmiş olan bütün şikâyetler tamamen ortadan kalkmış bulunacaktır.

Muhterem Arkadaşlar,

Zirâat işlerimizi de kısaca gözden geçirmek yerinde olur.

Zirâat istihsâl mevzuunda, Hükümetinizin isabetli tedbirleri sayesinde elde olunan neticeler, eski devirlerle kabili kıyas olmayacak derecede farklı ve memleketimizin yüzünü güldürür mahiyette olmuştur. Bu mevzu da dört seneden beri takibetmekte olduğumuz zirâat politikası, yeni Hükümetinizin de üzerinde dikkatle yürüyeceği politika olacaktır. Bu politikanın isabetini, sadece yakın senelere kadar halkımızın yiyeceği ekmeklik buğdayı hariçten ithal ederken iki, üç sene gibi çok kısa bir devre zarfında hububat istihsâl eden memleketler arasında altını ve ihracatçı memleketler arasında da dördüncülük gibi ehemmiyetli bir mevki almış bulunmamız sarahatle göstermektedir. *(Soldan alkışlar ve bravo sesleri)*

Memleketimizin ana gıda ve ihraç maddesi olan hububatın ıslah ve standardizasyonu üzerinde daha esaslı ve geniş çalışmalarda bulunmak zirai plan ve programlarımızın başlıca mevzuları meyanında bulunmaktadır.

Hububat mevzuundaki çalışmalarımız daha büyük bir itina ve titizlik ile devam ettirilerek, bu arada dış piyasaların istediği evsaf ve çeşitlerin yetiştirilmesine ve taammümüne gayret sarf olunacaktır.

Dış ticaretimizde ehemmiyetli bir mevkii olan pamuğunda bilhassa sulama, gübreleme ve iyi vasıflı tohumlukların teşhisi suretiyle istihsâl miktarının artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi hususundaki planlı çalışmalara devam olunacaktır.

Daha bugünden dünya pamuk istihsâlinde yedinci ve pamuk ihracatında da beşinci dereceyi almış bulunuyoruz. Zirai kalkınmamızın başlıca mevzularından zirai mücadele, köy sulama, kimyevi gübre ve toprak, bağcılık ve meyvacılık, çayır mera ve yem nebatları,

hayvancılık, zirai öğretim ve bakım işleri de ön planda ve ehemmiyetle ele aldığımız ve geniş mikyasta tatbikatına geçtiğimiz zirai meselelerimiz arasındadır.

Gayretlerimizin derecesine bir mikyas olarak hububat tohumu tevziatı mevzuunda bir, iki rakam arz edelim. Eski iktidar zamanına ait olan 1946-1949 tarihleri arasındaki dört yıllık devre zarfında dağıtılan hububat tohumlarının yekünü 148.637 ton iken bizim yalnız bu yıl dağıttığımız hububat tohumu 174.030 tonu bulmuştur. *(Soldan alkışlar)*

İstihşâlimizin artışında en mühim amillerden biri olarak telâkki ettiğimiz zirâatimizin makineleştirilmesi işine devam edeceğiz ve çiftçimizi bir taraftan traktörlerle, diğer taraftan da hayvanla çekilen modern zirâat aletleri ile cihazlandıracağız. Hususi küçük zirâat işletmelerimizin büyük bir hızla teşhizi zirâatimize daha da ileri bir veçhe vermekte gecikmiyecek ve kağı ve karasaban son senelerini de ikmal ederek tarihe karışmış olacaktır. *(Soldan alkışlar)*

Zirâatimizin süratle inkişafını bir taraftan da elverişli bir fiyat politikasının tatbiki ile alâkalı görmekteyiz.

Zirai mahsullerimizin fiyatlarını dünya fiyatlarına intibak ettirmek arzu ve gayretlerimizin yanında istihşâlimizi arttırmak için gereken yerlerde teşvik edici bir fiyat politikası takibetmeyi de lüzumlu görmekteyiz.

Buğday fiyatlarını düşürmemek de esaslı prensibimiz olacaktır. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Ormanlarımız mevzuunda teessürle kaydedeceğimiz cihet, yeni Orman Kanununun geçen devrede çıkarılamamış olmasıdır.

Ancak iktidara geldiğimiz günden itibaren mevcut kanunun halkımız aleyhinde olan tatbikatını hafifletmiş, had bir halde bulunan umumi şikâyeti kanun değişmemiş olduğu halde asgari hadde indirmiş bulunuyoruz. Kanunu süratle çıkarmak yüksek heyetinize mevdu bir keyfiyet olduğu gibi önümüzdeki yıllarda memleket ormancılığını kıymetlendirmek için gereken tedbirleri peyderpey almakta devam edeceğiz.

Hayvancılığımıza gelince:

Memleketimizin geniş bir istihşâl şubesi ve servet kaynağı olan hayvancılığımıza öteden beri ehemmiyet vermekteyiz. Ancak bir istihşâl ve servet kaynağı olmanın yanında, hayvancılığımız bugün başlıca gıda maddelerimizle sanayiimizin muhtaç bulunduğu ham maddelerin kaynağı olmak bakımından birden bire yeni bir ehemmiyet kazanmış bulunuyor.

1950 yılında memleketimizde mevcut hayvan miktarı 48 milyon iken bugün 64 milyona yükselmiş ve hayvan ihracıda son derece tahdidedilmiş olmasına rağmen memleket ihtiyaçlarının tatmin edilememesi gibi bir mesele olarak karşımızdadır.

Filhakika bütün istihlâk maddelerinde olduğu gibi memleketimizde hayvan artışının büyük bir hızla devamı, artan ihtiyaçlarımızı karşılayabilmek için hayvancılığımızı süratle inkişaf ettirmek zaruretinin ortaya çıkarmış bulunuyor.

Hayvancılığımızın istikbalini şiddetle alakadar eden bir mesele de zirâat arazisinin 1950'ye nazaran %40 nispetinde artmış olması ve daha da artmakta devam edeceğinin şüphesi bulunması ve netice olarak meralarımızın süratle daralmakta olmasıdır.

İşte bu sebeptendir ki entansif hayvan yetiştiriciliğinin süratle inkişafını temin etmek, her bakımdan daha şümulü ve geniş tedbirlerin tatbikine girişmek, hayvancılık kredisini süratle arttırmak, neslin ıslahı için gerekli yerlere suni tohumlama istasyonları vücuda getirmek ve hastalıklarla mücadeleyle şiddetlendirmek kararındayız.

Geçen dört yıl zarfında, maziden intikâl edip gelen çeşitli zorluklar ve kötü itiyatlar ciddi gayretlerimizle birer birer yenilerek yurdun her tarafında hususi teşebbüsün de müessir iştirakiyle yeni yeni fabrikaların, termik ve hidroelektrik enerji santrallerinin, baraj ve benzeri muazzam tesislerin temelleri atılmış ve inanılmaz bir şevk ve gayretle bunların inşalarına girilmiştir.

Yapılan ve yapılmakta olan yollar ve köprüler, limanlar, iskele ve barınaklar ve hava meydanları bu fabrika, baraj ve santrallerle bir arada düşünülecek olursa bütün bunların ancak ve ancak iktidarımız tarafından yurt hizmetine ve millet refahına verilen ehemmiyet ve neticeye karşı duyulan inancın büyüklüğü ve derinliği sayesinde tahakkuk ettirilmekte olduğu anlaşılır.

Büyük çaplı muazzam inşaatın yanı sıra köy yolları ve köy sularına verilen ehemmiyet ve elde olunan muvaffakiyetli neticeleri de hatırlatmak yerinde olacaktır.

Önümüzdeki çalışma devrelerinde yalnız bugün başlanmış olan işlere devam etmek değil, aynı zamanda yeni yeni hamlelere girişmek her çeşit imkânlardan istifade ederek zirai ve sınai kalkınmamızı hızlandırmak, yollarımızı, barajlarımızı, limanlarımızı hava meydanlarımızı, köy yolları ve içme sularını yapmak, köy meskenlerinin inşası, köylerimizin elektriğe kavuşması için gerekli tedbirleri almak ve bu memleketi en kısa zamanda bir mamure haline getirmek azim ve kararındayız. *(Soldan alkışlar ve bravo sesleri)*

Memleket müdafâasından iktisâdi kalkınmaya kadar müessiriyet derecesi ve şümulü malum olan ve buna rağmen yıllar boyunca sürüp giden acı bir kararsızlığın kurbanı olarak, toprak altında mühmel ve faydasız uyuyup kalan petrollerimizden yurt faydasına ve milletimizin istifadesine girmesini temin için aldığımız kararın Büyük Millet Meclisince, kanunlaştırılmak suretiyle tasvip buyurulduğu malumunuzdur.

Bu husustaki çalışmalarımıza asla ara vermeksizin devam ederek petrolerimizi memleket için müsmir bir hale getireceğiz.

Toprak tevzii ve tapulama işlerine gelince,

Bu işlerde son dört yıl zarfında elde edilmiş bulunan ve iktidarımızdan önceki devrelere nazaran 12 misli bir hacim ifâde eden büyük başarılar, Büyük Meclisçe 9 uncu devrede kabul edilen kanunlar ve yapılan bazı tadillerden de istifade olunarak hızlandırılacağı gibi, metot değişiklikleri ve idarelerin teknik cihazlarla teçhizi sayesinde daha süratli ve daha müspet neticeler alınacağı şüphesiz bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlar,

Adalet işlerimizde ise kabul ettiğimiz prensip ve tuttuğumuz yol, vatandaşlarımızın huzur ve emniyet içerisinde rahatça çalışma ve yaşamları için şart olan teminâtlı ve umumi vicdanı tatmin eyliyecek bir adalet ve vatandaşın muhabbet ve itimadına dayanan bir idare sisteminin tahakkuk ettirilmesi olmuştur.

Diğer amme hizmetlerinde olduğu gibi adalet ve idare işlerinde de hizmetleri mümkün mertebe halka yaklaştırmak ve bunların ifâsında sürat, intizam, sadelik ve

verimlilik sağlamak dört yıldan beri sarfettiğimiz gayretlere istikamet vermiştir. Bundan böylede çalışmalarımıza aynı istikamette devam edeceğiz.

Sıhhat işlerimize gelince:

Sıhhat hizmetleri sahasında da dört yıl zarfında yapılan çalışmalar ve elde edilen neticeler verimli ve pek büyük olmuştur.

1950 yılında sağlık işleri için tahsis edilen 60 milyon liraya mukabil 1954 de 128 milyon lira tahsis edilmiş bulunduğu devralınan 16 sağlık merkezinin 242 ye, yatak adedinin 7.759 dan 15.871 e çıkarılmış olduğuna, sadece 7 adedden ibaret bulunan verem hastane ve pavyonlarının 84 e ve bunlardaki yatak adedinin de 1.097'den 6.357'ye çıkarıldığına işaret etmek sağlık sahasındaki gayretlerimizi açıkça gösterebilir.

Önümüzdeki devre zarfında da sağlık sahasında girilen bu gayretlerimize devam edeceğimiz gibi Milli sağlığın ve onunla çok sıkı bir irtibat halinde bulunan nüfus artımının kıymet ve ehemmiyetini gözönünde tutarak vatandaş sağlığını mutlak koruma ve bu husustaki çalışmaları köylere kadar götürme kararındayız. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar,

Şimdi de mâarif işlerimize geleceğim.

Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatını yalnız memleketin maddi kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğin manevi değerlerle teşhizinde bulan iktidarımızın mâarif sahasına hayati bir ehemmiyet atfetmesi elbetteki tabii idi.

1950 yılında iktidara geldiğimiz zaman ilk iş olarak iktisâdi kaynaklarımızı ve mali imkânlarımızı takviye edecek işlere girişmiş olmamıza rağmen maarif hizmetlerine 1950'nin 197 milyon lirasına mukabil 1954 yılında 313 milyon lira tahsis etmiş bulunuyoruz.

İktisâdi tedbirlerimizin müspet neticeleri ve mali takatimizde husule gelen inkişaf üzerine önümüzdeki devrede, bütün idari hizmet şubelerinde olduğu gibi, mâarif sahasında da, iktidarımızdan evvelki devirlerle mukayese edilemeyecek derecede hummalı hareketlere girişmenin zamanı artık gelmiş bulunmaktadır. Gelecek yıllarda, bu sahada çok mühim neticeler elde edeceğimizden emin bulunuyoruz.

İş hayatımıza gelince:

Geçen son dört yıl zarfında memleketimizin kavuştuğu büyük iktisadi inkişaf ve iş haciminde meydana gelen artış işçi ve işveren münâsebetlerini iktidarımızdan evvelki zamanlara nispetle çok daha ehemmiyetli bir hale getirmiş bulunmaktadır. Bu sebeple önümüzdeki devrelerde de işverenlerimizle işçi münâsebetlerinin içtimai adalet prensiplerine uygun olarak kanun ve nizam yollarıyla düzenlenmesine bilhassa dikkat ve itina gösterilecektir.

Dış Siyâsetimize gelince:

Takibedeğimiz dış siyâset hakkında da uzun izahlara girişmek istemiyoruz, çünkü dört yıldan beri dış münâsebetlerimizi idare eden ana prensipler, her vesile ile izah edilmiş olduğu gibi, bunların nasıl tatbik edildiği ve ne gibi müspet neticeler elde bulunduğu da, memleketin içinde ve dışında tamamiyle malum bulunuyor.

İktidara geldiğimiz zaman, dünyanın yegâne müşterek emniyet teşkilâtı olan Atlantik Paktı dışında bırakılmış bulunan memleketimiz, iki yıldan az bir zaman zarfında bu

teşkilât içinde yer almış ve böylece, kendi emniyetini ve müdafâa imkânlarını çok geniş nisbette sağlamakla beraber NATO ya da mühim bir kuvvet unsuru temin etmiştir. Halbuki bizden evvelki iktidar, bu hususta sarfettiği mesai hiçbir netice vermeyince, Türkiye için bu Pakta girmek imkanı olmadığını son başvekilinin lisanı ile itiraf zorunda kalmıştı.

Biz NATO Teşkilâtı içinde, müşterek dünya emniyetinin sağlanması hususundaki faaliyetimizi devam ettirirken, diğer taraftan da cihan sulhünün yeni tertiplerle temin ve takviyesi hususunda çalışmaktan geri durmadık. Yunanistan ve Yugoslavya ile akdettiğimiz Ankara Andlaşmasını her imkân ve şeraitin müsaadesi nispetinde daha kuvvetlendirmeye sarfı mesai etmekteyiz.

Bu vesile ile dost Yugoslavya'nın Sayın Devlet Reisi Mareşal Tito'nun memleketimize yaptığı ziyaretin mesut hatırasından bahsetmekten büyük bir memnuniyet duymaktayız.

Şu son aylarda Pakistan ile de bir anlaşma akdetmiş bulunuyoruz. Bu anlaşmalar Atlantik Paktı gibi, Birleşmiş Milletlerin yüksek ideallerine dayanan müşterek sulh ve emniyet tertipleridir.

Dünya sulhünü ve medeniyetini tehdit eden umumi tehlike karşısında, bunu karşılayacak kudrette ve gediksiz bir emniyet sistemi veya birbirini tamamlıyacak emniyet sistemleri kurmak, sulh ve hürriyet aşığı bütün milletler gibi bizim de başlıca gayemizdir. Bundan dört yıl evvel, Birleşmiş Milletler tarafından Kore'de müşterek emniyet cephelerinin kurulmasında Türkiye'nin takibettiği fâal ve dürüst siyâset o günden bugüne kadar her meselede tecelli etmiş ve dış siyasetimizin sağlam ve insani prensiplere bağlı olduğu umumiyetle kabul edilmiştir.

Müşterek emniyet meselesinden bahsederken, bu hususta şimdiye kadar maddi ve manevî büyük fedakarlıklar yapmış ve yapmakta olan Birleşik Amerika'ya karşı şükran ve muhabbetlerimizi ifade etmek ve karşılıklı itimat ve görüş birliğine dayanan bu münâsebetlerin her gün daha kuvvetli inkişafından duyduğumuz bahtiyarlığı belirtmek isteriz. *(Bravo sesleri ve alkışlar)*

Dost Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin ve halkının Sayın Reiscumhurumuza son seyahatlerinde göstermiş oldukları samimi ve sıcak kabul Türk Milletini minnettar bırakmıştır. *(Bravo sesleri ve soldan, alkışlar)*

Eski ve vefakâr müttefiklerimiz Fransa ve İngiltere ile her sahada yapmakta olduğumuz iş birliğinin her an daha kuvvetlendiğini söylemekle büyük bir memnunluk duymaktayız.

Bu arada, İtalya ve Almanya ile dostluk münâsebetimizin çok hızlı bir şekilde gelişip kuvvetlendiğini şükranla ifâde ederken Alman şansölyesi Adenaur'ın memleketimizde bıraktığı unutulmaz hatıraları da yad etmek isterim. *(Soldan alkışlar)*

Önümüzdeki dört yıl zarfında bütün bu münâsebetleri mütemadi surette takviyeye çalışacağız. *(Soldan bravo sesleri)*

Bugün yalnız dost müttefiklerimiz değil, iyi niyet sahibi ve sulh ve hürriyet taraftarı bütün milletler bizim dört yıldan beri takibettiğimiz azimli realist yapıcı siyâsetimizi anlamakta, bize itimat etmektedirler. Bunun neticesi olarak Türkiye artık yalnız değildir, onun samimi ve kuvvetli dostları ve müttefikleri vardır. Onun işbirliği aranmakta ve

dünya sulhünün başlıca istinatgâhlarından biri olmak itibarıyla ona yardım edilmektedir. Memleketimize bugünün en kuvvetli müşterek emniyet sistemi içinde şerefli bir mevki teminine muvaffak olan, ona bütün dünyada büyük bir itibar ve muhabbet sağlıyan dört yıllık dış siyasetimizi, bundan sonra da, faaliyetlerimizi imkânlarımız nispetinde artırarak, takibedeceğiz. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Aziz Arkadaşlarım

Milli Savunmamıza gelince:

Milli varlığımızın en büyük teminâtı olan kahraman ordumuz dört yıldan beri gösterile gelen devamlı gayretler sayesinde, miktarı her gün biraz daha artan ve modern silah ve vasıtalarla tehziz olunarak şanlı tarihimize lâıyk büyük bir kuvvet ve kudretli bir varlık haline gelmiş bulunmaktadır. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

İktisâdi ve mali imkânlarımızın takati nispetinde ve maddi manevi bütün kaynaklarımızdan istifade etmek suretiyle kahraman ordumuzu bugünün icaplarına uygun ve her türlü tecavüzü kati olarak önliyecek bir varlık haline getirmek için çalışmalarımıza devam edeceğiz. *(Alkışlar)* Esasen iktisâdi tedbirlerimizin ve kalkınmamızın hedeflerinden başlıcası mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda büyük bir orduyu kendi vasıtalarımızla elde tutmaktır. Bunun için iktisâdi kalkınmamızı aynı zamanda memleketimizin bekâsını temin bakımından da zaruri addediyoruz. Şimdiye kadar olduğu gibi Milli gelirimizin arttığı nispette ordumuza ayırdığımız tahsisat da artacaktır.

Büyük dostumuz Birleşik Amerika'nın, şayanı şükran olan maddi ve teknik yardımlarından müşterek anlayış içerisinde daha geniş ölçüde ve daha süratle istifade imkânlarını temine çalışacağız. *(Alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar,

Önümüzdeki dört sene zarfında bütçelerimiz Devlet Gelirleri yeniden büyük bir inkişafa mazhar olmuş karasaban ve kağını Türkiye hudutlarından tamamen dışarı atılmış, zirâat, sanayi, madencilik sahalarındaki istihsalâtımız, ihracat ve dış ticaret hacmimiz bugünkü seviyesine nispetle birkaç mislini bulmuş, hayvancılığımız çok inkişaf ettirilmiş köy yolları ve köprüleri inşâatı büyük nispette ikmâl edilmiş, yol şebekemiz pek ziyade genişletilmiş, bugün inşalarına başladığımız baraj ve elektrik santralleri ve modern tesislerinden çoğu işletmeye açılmış, yeni barajlar ve santraller inşâatına da girişilmiş bulunacaktır. Köy elektrifikasyonu davasına da başlanmış ve hatta ilerletmiş olacağız, radyo istasyonlarımızı, limanlar, hava meydanları, silolar, depolama ve yükleme tesislerimizin inşâatını da ikmâl etmiş bulunacağız. Çiftçi ve köy evleri inşası hususundaki hamlelerimiz meyvelerini vermeye başlamış olacak, içme suyu getirilmemiş köy bırakılmayacak, elektrik ve su tesisatı olmyan kasaba ortaokulu ve sağlık merkezi veya hastanesi olmyan kaza merkezi, lisesiz vilâyet merkezi kalmamış olacak, hulasa memleketin çehresinden orta çağ mahrumiyetlerinin son izleri de silinecek ve hür, mesut ve müreffeh Türkiye idealinin tahakkuku için lüzumlu bütün tedbirler alınmış ve vasıta ve imkânlar temin edilmiş olacaktır.

Bu suretle birinci hükümet programında müşahede ve tesbite çalışılmış olan 1950 Türkiye'sine mukabil iki devrelik Demokrat Parti iktidarı sonunda memleketin ilerleme manzarası bu derece farklı bir hale gelecek ve iktidarımızdan öncesiyle kıyaslanamıyacak bir seviyeye ulaşmış bulunacaktır. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Sayın Başvekil Adnan Menderes, kurduğu Hükümetin programını okudu. Bu program hakkında açılacak müzakereye dair Riyasete verilmiş iki taktırir vardır. Birisi, Bursa Mebusu Hulusi Köymen, diğeri Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı tarafından verilmiştir. Her ikisini de okutup yüksek tasvibinize arz edeceğim.

24.V.1954

Yüksek Riyasete

Hükümet programı üzerinde muhalefetin tetkiklerini temin maksadiyle program müzakeresinin 26 Mayıs 1954 Çarşamba gününe talikına karar verilmesini arz ve teklif ederim.

Bursa Mebusu
Hulusi Köymen

24.V.1954

Yüksek Başkanlığa

Başvekil tarafından okunan Hükümet programı hakkında muhalefetin görüş ve temennilerini ifade edebilmek için, program üzerindeki müzakerenin 26 Mayıs 1954 Çarşamba gününe bırakılmasını, teessüs etmiş bulunan teamüle istinaden arz ve teklif ederim.

Kırşehir Mebusu
Osman Bölükbaşı

BAŞKAN — Okunan taktırirlerin ikisi de aynı mealdedir. Her iki taktıriri yüksek takdirinize arz ediyorum. Kabul buyuranlar.. Kabul etmeyenler.. İttifakla kabul edilmiştir.

Encümen seçimlerine geçilecektir. Seçimden evvel oturuma 15 dakika ara veriyorum.⁵⁶

⁵⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 1, Birleşim 3, Sayfa 21-34 (Olağanüstü Toplantı)*

26 Mayıs 1954 Çarşamba

Kendisi tarafından kurulan III. Menderes Hükümetinin Programının Görüşülmesi Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma

BAŞKAN — Başvekil. (*Başvekil, Şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım,

Sözlerime, Server Somuncuoğlu'nun Petrol Kanunu mevzuundaki beyanatı üzerinde durarak başlanmama müsaademizi rica edeceğim. Samet Ağaoğlu'nun biraz evvel dediği gibi, Petrol Kanunu mevzuunda bugün bu kürsüde Hükümet programı münasebetiyle türlü iddialar ileri sürülmesinden ve daha evvel son seçimler münasebetiyle açılan kampanyanın korkunç denilebilecek bir zihniyetle yürütülmüş olmasından dolayı, hakikaten yüreklerimiz yaralıdır. Eğer bu yaramızdan dolayı biraz karşımızda kilere tarz ifade edecek vadilere kadar gidersek, sizlerim bizi müsait karşılamanızı rica edeceğim.

Sevgili Arkadaşlarım,

Samet Ağaoğlu, seçimlerde kullanılan taktiğin, söylenen sözlerim korkunç olduğumu ifade etti. Seçimler bu bakımdan ele alınarak bir defa daha göz önüne getirilecek ve bu seçiminde söylenenler ve yapılanlar bir kere daha hatırlanacak olursa, Samet Ağaoğlu'na yelden göğsü kadar hak vermemeye imkân yoktur. Bu mevzuda bizi bütün halik efkârının haklı göreceğinden eminim Seçim kampanyası münasebetiyle Petrol Kanunu bahsinde meler söylendiğimi biliyorsunuz. Büyük Millet Meclisli huzurunda asla söylenemeyecek sözler, Petrol Kanunu münasebetiyle ve daha türlü mevzular elle alınmak suretiyle bütün memlekete pervasız ve korkusuzca söylendi. Eğer eski devirlerde, düello âdetinin cari olduğu memlekette olsaydık, bu sözleri söyleyen insanlarla siyaset münakaşası yapmak, demokrasi iklimi içinde müzakerelerde bulunmak değil, fakat yakalarına yapışıp düello etmek icabederdi. (*Soldan alkışlar*)

Daha dün, seçim kampanyası esnasında memleketin bütün sathında en demi sözleri en pervasız bin şekilde söyleyen birtakım insanların bugün bunları tamamıyla unutup bu kürsüye çıkmaları ve mânevi iklimden bahse kalkışmaları, maalesef bu insanların yine eski mücadele tarizi arında ısrar ettiklerini ispat eder. Bu hakikat üzerinde dikkatle durulamak lâzımgelir Bizce 2 Mayıs seçimleri, ondan evvelki zamanla bugün başlamakta olan yeni devreyi keskim bir bıçakla kesip birbirinden ayıran bir büyük hâdisedir Hürriyetlerimizi muhafaza etmek, demokrasiyi soysuzlaştırmadan korumak için bunun üzerinde behemehal durmak lâzımdır Demokrasimizi son dört senelik devrede, kendilerinin de itiraf ettikleri gibi, büyük bir tecrübeden geçirmişken, daha bugünden itibaren Büyük Millet Meclisinin en kıymetli zamanlarını yine eski mücadele zihniyeti içinde kaybetmek memleketin hayrına olmayacaktır.

Petrol Kanunundan nasıl bahsettiklerini, bu mevzuda neler söylediklerini hep hatırlıyoruz Memleketi satıyorlar, dediler. Osmanlılar devrinden başlayarak birçok Türk Hükümetleri, zamanlarında millet mallarını satmaya çalışmışlardır. Fakat memleketi asla (*Soldan alkışlar*) Buna rağmen bizim hakkımızda bu vatanın her tarafında, memleketi satıyorlar, denmiştir. Adana çiftçisinin karsısına çıkılarak, yirmi dönümden fazla toprağınız elinizden alınacak, yabancılara, Amerikalılara verilecek, sözleri söylenmiştir.

Bunları söyleyenler, sonradan kalkıp Devlet radyosundan istifade edelim, demektedirler. Devlet radyosundan nasıl istifade ettiklerini de gördük. Bu kifayetsiz, bu ehliyetsiz zihniyetle mi Devlet radyosunu kullanacaklar? *(Soldan alkışlar)* Devlet radyosundan Devlet tahkir edilmiş, Devleti temsil edenler en ağır hakaretlere mâruz bırakılmıştır. Bir Devleti idare edenler, vatandaşların büyük ekseriyetinin itimadiyle iş başına gelmiş olanlar, ecnebiler nezdinde Devleti temsil eyliyenler, bu memleketin yüksek menfaatlerini müdafaa vazifesini henüz omuzlarında taşıyanlar, radyoda bu derece ağır hakaretlere mâruz bırakılamaz. Devlet radyosunu, şayet müsaade ve tasvibedecek olursanız, parti mücadeleleri dışına çıkarmak, seçim kampanyasında hiçbir partiyi ondan istifade ettirmemek icabeder.

Muhterem Arkadaşlarım,

Seçimleri bir psikoz havası içinde cereyan ettirmek için tedbirler aldılar, seçimleri kazanıyoruz, işte iktidara geliyoruz dediler, yer yer Devlet memurlarını tehdideden hilelere giriştiler. Sizlerden hiçbiriniz, iktidara geldiğimiz zaman Devlet memurlarının veyahut her hangi bir vatandaşın burnunu kanatacağız, dediniz mi? Diyebilir misiniz? Tehdidedici tedbirler aldınız mı? Alabilir misiniz? Hayır. Fakat onlar böyle konuşular, iktidara gelecekleri için her kesin onlardan korkmasını istediler ve bu korkuyu istismar yol iyi e iktidara gelmeyi tedbirlerinin başında ele aldılar. *(Bravo sesleri)* Bunun tesiri olmadı da değil.

Şimdi ise adalet mensuplarına, Devlet memurlarına baskı yaptığımızı söylüyorlar. Nerede baskı yapmışız? Bilâkis, bu seçimlerde iktidarımız, bunların bir kısmının türlü baskısına mâruz kalmıştır. *(Soldan şiddetli alkışlar)* biz, birtakım şekillerim, kalıpların ve korkulukların tehdidi altında hakikatleri olduğu gibi konuşmaktan çekinecek insanlar değiliz. *(Soldan bravo sesleri)* Bu cemiyetin meselelerini ve işlerini, olduğu gibi huzurunuzda getirmek suretiyle halletmenin mümkün bulunduğu kaniyiz. Onun için açıkça konuşuyorum ve adalet mensubuna, Devlet memuruna baskı bahsinde bir misal veriyorum: Ankara'da bir Ağır ceza mahkemesinde birisi reis olmak üzere üç azasının türlü dâvada kasıtlı ve tarafgir kararlar vermiş olduğu ortadadır. Bir gün birisi kalkmış, bir partiye, milletin büyük ekseriyetiyle iş başına gelmiş olan bir iktidara çete demiş, onlar da "bu hakaret değildir" diye affetmişlerdir. Vaktaki seçimler gelmiş, bu üç hâkim, kisvelerini atmış ve Halk Partisinin kazanacağını umduğu bir bölgede Halk Partisinin namzedi olarak karşımıza çıkmıştır. Adalet bu mudur? Adalet mensuplarının tarafsız karakteri haiz olması bu mudur, arkadaşlar? *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi de bunlar adalet mensubudur, haklarında ağzını açmıyacaksın, konuşmıyacaksın, çünkü baskı olur, diyorlar. Hayır muhterem arkadaşlarım. Her şey, adalet ve ötesi, Büyük Millet Meclisinin yüksek huzurunda konuşulabilir. Nihayet bunlar hakkında kanunlar yapabilecek olan, Yüksek Heyetinizdir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım,

Şimdi plân meselesine geliyorum. Bu memleket plânsız, programsız idare ediliyor, diyorlar. Bunlar, yuvarlak lâflardır. Bu şekilde konuşanlar bu kürsüye gelip memleket idaresinin hangi noktada plânsız olduğunu söylesinler, ben konuşmaya hazırım. Eğer sözlerini kuvvetli delillerle, hattâ her hangi neviden bir delille teyit ve takviye etmiş olsalar, kendisinin burada müdafaa ettiği prensibe göre bu bir demogoji değildir, derdim. Fakat bütün sözleri delilsiz olduğuna göre, bunlara pervasızca tamamen demogojidir,

denebilir. Plansızlığın, programsızlığın nerede olduğu çıkıp burada izah edilmelidir. Meselâ sizin çimento fabrikalarınız şu sebepten dolayı fazladır, bunları niçin böyle plânsız yapıyorsunuz, demeli idiler. Buğday işi plânsızdır, bunun bozuk tarafları şunlardır, diye konuşmalı idiler. Fakat böyle yapılmıyor ve plânsız, programsız, metotsuz, sistemsiz gibi birtakım yarı alafranga, yarı modern kelimeler arka arkaya sıralanmakla iktifa ediliyor.

Şunu da belirtmek yerinde olur ki, plânsız iş yaptığımızı söyleyenler, hiçbir iş yapmadığımızı iddia eden aynı insanlardır. Onlarca yapılan bir iş olmadığına göre bunun plânlı veya plansızlığı nasıl bahis mevzuu edilebilir, anlıyamıyoruz. İktidara geldikleri zaman işlere bıraktıkları yerden başlayacaklarını ilân edenlerin plândan, programdan bahsetmeleri hakikaten zevaitten olur. Onlara göre, bizim gibi plânı reddeden insanlar olurmuş, kendileri ise plân fikrine bağlı olan insanlarmış. Eğer bu memleketin kaderi onların plânlılığı yüzünden kendi devirlerindeki “gibi 20 sene olduğu yerde kalmışsa ve kendi zumlarınca bizim plansızlığımız yüzünden dört sene içinde şu noktaya varmışsa, o plân kahrolsun, bu plansızlık mübarek olsun. (*Şiddetli alkışlar*) Muhterem Arkadaşlarım, Onlara kendimizi nasıl mazur ve makbul gösterelim, bilemiyoruz. Bunun imkânı yoktur”. Bir taraftan maziden bahsetme derler, diğer taraftan da kendileri maziden bahsederler. Onlar bu mevzularda göğüslerini ‘gere gere değil de mazileri ile mütenasip bir hal içinde söz söyleseler, kimsenin bir şey diyeceği yoktur. Ama kendileri bu tarzda devam ettikçe, biz de ebediyen mazilerini yüzlerine çarpmaktan vazgeçmiyeceğiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Kendileri bu tarzda konuşurken, bizim de mazimizi, aralarında geçen afazimizi müdafaa etmiş oluyorlarmış. Çok âlicenaplık ederler. Fakat bıraksınlar, kendimizi biz müdafaa edelim. Yeter ki hâdiseleri ters göstermesinler.

Onların hâdiseleri daima ters ve iki taraflı göstermelerine bir başka misal de, Af Kanunu mevzuunda bulunmaktadır. Bir taraftan, 1950’de iktidara geldiğiniz zaman niçin bizi mahkemeye vermediniz, derler. Öte taraftan da, 1950’de Af Kanunu bizim bizzat kendimiz için çıkarmış olduğumuzu iddia ederler. Demagojinin bu neviden âdisi hiç görülmemiştir. Hakikatların, millet huzurunda bu ve buna benzer diğer mevzularda bu derece tahrife çalışılmasına ne demokrasi edebiyatında, ne de demokrasi tarihimde raslamak kabil değildir. Bu memlekette mesuliyetti vazifeler almış yaşlı başlı insanların hakikatlarla bu kadar tezat halinde olan bu gibi sözleri hâlâ kulaklarımızda çınlıyor. Bunları işittikçe ve dinledikçe onların namı hesabına sıkılıyorum, eza duyuyorum. Demek ki onlarca milleti kandırmak için her şey mubahtır.

Yeter ki bir defa küheylanın sırtına atılabilsinler.

Bir taraf maziye dokunma derken, diğer tarafın kendisi maziye dokunmaktadır. Böyle bir tabiiyenin karşısındayız. Ne yapalım? Hakikat şudur ki, 1945’te, 1948 veya 1949’da söylenen sözleri, tatbika konulması ileri sürülen işleri, iklim ve şartlar’ büsbütün değiştikten sonra, bugün, ortaya atmanın manası yoktur. 1946 seçimlerinde, demokrasi şöyle olur, şöyle yapılması lâzımdır, demişiz ama şimdi vaziyet böyle değilmiş. 1946 senesinde nasıl bir siyasi şekavetin tatbik edildiği, o günün şartlarının ne olduğu malûmdur. Bu memlekete demokrasinin girmesi mevzuunda en küçük bir ümit dahi mevcut olmadığı zamanlarda ileri sürülen fikirler ve mücadele usulleri ile daha dün millî irade ile ve kahir bir ekseriyetle bu Meclise gelmiş bir iktidarın karşısında konuşmanın metodları elbette başka olması lâzımdır. Fakat onlar eshabı keyf gibi uykuya dalmış, kendilerini hâlâ 1946’da zannetmektedirler.

O zamanki iktidarın elinde muhalefetin, başına indirecek keskin satırları vardı ve bunlar, Devlet memurlarının elinde idi. Halbuki bu sefer, aksine olarak, memur yer yer iktidarın aleyhine kıyam etmiştir. Memurların çok az bir kısmından bahsediyorum. Eğer daha geniş mikyasta olsaydı, elbette onun da çaresini bulurdunuz. Çünkü sizin için çaresi olmayan şey yoktur. Fakat sırf bu hal, bizim hürriyeti ne derecede ileri bir şekilde kullandığımızı göstermeye kâfidir. 1950’de iktidara geldikten sonra da bize valileri, adalet mensuplarını ve hâkimleri değiştiriyorsunuz, demişlerdi. Listeleri çıkardık. İktidar değişmesine rağmen bizim yaptığımız nakil ve tahvillerin, onların son seçim senesinde yaptıkları değişikliğin yarısı kadar bile olmadığı anlaşıldı. Biz, Devlet memurlarına o derece rahim ve şefkatle muamele ettik, kendilerinin çeyrek asır nasıl bir manevi tazyik altında bırakıldıklarını, istibdada âlet olmalarının yegâne sebebinin bunu teşkil ettiğini biliyoruz. Bunu Hükümet programımızda da söyledik. O günden bu güne Devlet memurlarımızın demokrasi anlayışı sahasında katettikleri muazzam mesafeyi memleket ve Devlet için sevinç verici bir hâdise olarak kayıt ve tesbit ettik. Bütün bunları söylendikten sonra, öte taraftan, birtakım memurların hakikaten Devlet memuriyeti sıfatına yakışmayacak şekilde hareketleri bütün milletin gözü önünde cereyan etmiş iken ve bazı adalet mensuplarının hakikaten adalet ruhuna uymıyacak şekilde hareketleri herkesçe malûm iken, bunları da söylemekten çekinecek değiliz. Bizler, bütün bunları burada en ince teferruatına kadar konuşup tedbirini bulacak insanlarız. Aksini düşünürlerse hüsrana kapılırlar. Bıraksınlar, Bu meselenin de şefkat, merhamet, hilim ve dikkat içinde, memleket hayrına olarak halli yolunu bulalım. Kalkıpta Devlet memuru ile Devletin organı olan Hükümet arasına girmek ve bunların aralarını açmaya çalışmak suretiyle yarın kendi menfaat ilerine bunu da istismar etmenin tohumlarını bugünden atmaya başlamasınlar.

Sizlere bu bahiste bir misal vereyim: Bir Devlet memuru vekilinin yanına giriyor, onunla konuşuyor. Bu konuşma kendisini tatmin etmiyor. Bunun üzerine çıkıp falan gazeteye gidiyor ve şantaja başlıyor. Orası, âsi memurların veyahut da vazifelerini ifa etmediği için her hangi bir haklı muameleye tâbi tutulanların ilticagâhı mıdır? Orası, arzuhal verilecek yer midir? Devletin kanunları yok mudur? Haksızlığa uğrayan bir memurun, Devletin kanunlarına sığınarak hakkını arama yolları kapanmış mıdır? Bir Devlet Şûrası mevcut değil midir? Fakat orasını beğenmiyor, soluğu doğruca falan gazetede alıyor ve şantaja başlıyor.

Ordu nasıl politikaya karışmıyorsa, memleketin asla hayrına olmayacak bu durumunu da önüne geçeceğiz. Devlet memuru mebus olmak isterken muayyen bir riski üzenine alması lâzımgelir. Bunların hepsi için düşündüğümüz tedbirleri huzurunza getireceğiz. Ta ki, demokrasimizin zedelenmeden yürümesi mümkün ve mukadder olsun.

Muhterem Arkadaşlarım,

Kendileri, ayrıcı mütemadiyen demokratik teamüllerden de bahsederler. Halbuki biziz at kendilerinin bu teamülleri nerelere kadar getirdikleri malûmdur. Burada, Büyük Millet Meclisine tahkiramız nümayişlerle salondan çıkıp dışarı gitmeleri, Meclisin huzurunda ona hakaret etmeleri henüz hatırlardadır. Dışarda iktidara geleceğiz, o zaman göreceksiniz tarzındaki tehditleri de malûmdur. Şimdi ise, 1950 yi 1954’te bir kere daha aynen tatbika koymak istemektedirler. Bu memleketimiz için katiyen doğru olmaz. Kendilerinden de istirham ediyorum, bu yolda yürümeyi, bu tarzda bir istikbali onlar da arzu etmesinler. Çünkü bu, memleketin lehine olmadığı gibi, demokratik rejimin de asla lehine ve menfaatine değildir.

Bu arada yeni bir seçim yapılmış olduğunu da unutmamalıdır. Bu seçimlerden sonra, sanki aradan yıllar geçmiş gibi hareket ediyorlar. Halbuki burada bugün konuşulan bütün sözler, beş kat daha ağır olmak üzere, on kat daha keskin bir şekilde bütün vatan sathına yayıldı, bütün vatandaşlara söylendi ve bunun üzerine seçimlere gidildi. Seçimlerin bir kerameti, dört senede bir seçim yapılmasının bir fazilet, bir meziyeti vardır. Bu fazilet ve bu meziyet kanaatimce şu olmak lâzımgelir: Zamanla bir takım dâvalar tekasüf eder, birtakım çatışmalar had bir devreye girebilir. Seçimler neticesinde millet iradesinin tecellisi bunların çoğundun tasfiye edilmesini temin eder.

Fakat bugün görüyorsunuz ki onlarda böyle bir intibah yoktur. Hâlâ aynı inatla mütemadiyen aynı nokta üzerindedirler. Halbuki, bu milleti tatmin edilmesi gereken birçok ihtiyaçları, bu memleketin güdülmesi icabeden birçok menfaatleri, giderilmesi lâzımgelen birçok ıstırapları vardır. Ama onlar buralarda değildirlir.

Muhterem Arkadaşlarım,

Onların tutturdukları bir dâva da pahalılıktır. Bu mevzuda da hiçbir delil gösterilmeden kuru iddialarda bulunurlar. Pahalılıktan ne kaydettiklerini ifade etmezler. Yalnız aile babası, aile reisi mustarıptır, derler. Bu memleketin çehre sinide ıstırap çeken bir hal, bu memlekette dünden daha kötü bir çehre görüyor muşumuz, arkadaşlar? Bu memleket, 1950'dekinin ilki misil ini istihlâk etmektedir. İki misli pirinç, iki misli şeker yemekte, dört misli çimento istihlâk etmektedir. Ondan sonra da pahalılık var, derler. Pahalılık, hayat sıkıntısı demektir. Hayat sıkıntısı ise, az istihlâk manasına gelir. Bu nokta üzerinde fikirlerini izah etsinler. Hayat pahalılığının tarifimden başlamak suretiyle bunun mevcudiyetini ilmi met atı anla ispat ettikleri takdirde, kendilerini tebrik edeceğim ve gel beraber bunun çehresini düşünelim, diyeceğim. Fakat yaptıkları demogojiden ibarettir, Bu mutena liderlerinin ağzından, bu memleket hayat pahalılığının ne olduğu ve varışa nasıl giderileceği hakkında bir tek cümle işitmemiştir.

Muhterem Arkadaşlarım,

Anayasanın tadili meselesine de temas edeyim: Anayasayı ve onun tadilini bizler düşündük. Fakat Anayasa tadili yapacağız dediğimiz takdirde, Hükümet Anayasa tadilini teklif etmiş olur. Halbuki Anayasa tadili bir usule tâbidir. Bunu düşündüğümüz için tadili Yüksek Meclisini salâhiyetleri dâhilinde telâkki ettik. Yüksek Meclis, bunu arzu ettiği takdirde yapabilir. Bizim, bir Hükümet programın olanak böyle bu şey ileri sürmemiz doğru olmaz. Eğer vaktiyle böyle yapmışsak hata etmiş olduğumuza kaniyiz, yoksa bu Anayasa tadilâtını yapmıyacağız demek değildir. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım,

Eğer ben kendilerinin yerimde olsaydım, yeni seçimler yapıldıktan ve büyük neticeler ortaya çıktıktan sonra, bu kadar kuvvetli bir ekseriyetle tekrar iş başına gelmiş olanı bir Hükümete bir miktar daha kredi verirdim. Üç beş ay daha bekledim. İyi olamayan tatbikat ortaya çıktığı zaman, doğru yola getirmek için bunları sükûnet ve sekinetle, hattâ hilim ve mülâyemetle tenkid ederdim. Ve ancak o zaman memlekete bir hizmette bulunmuş olurum. Çünkü mazideki tatbikat çok kötü olmuştur. Bilhassa bu son seçimlerde her şeylerini ortaya dökmüşler, dört senelik çalışmalarını da toptan ipotek eden bir seçim kampanyası açmışlardır. En söylenmiyecek sözlerle bir seçim mücadelesi yapmak suretiyle, tıpkı bir kumarbazın nesi var nesi yoksa hepsini bir darbeye karşı ileri sürmesi kabilinden, yalnız mazilerini tamamiyle tüketmekle kalmamışlar,

istikbaldeki siyasi mücadele haklarını dahi manen harcamışlardır. (*Alkışlar*) Temellerini atmış olduğumuz fabrikalar yarın yapıldığı zaman ne diyeceklerdir? Yalandır dedikleri Giresun limanı, Mersin limanı işletmeye başladığı zaman ne yapacaklardır? Millet, onları bu yalanlariyle iflâs ettirmiştir.

Muhterem Arkadaşlarım,

Hükümetin getirmiş olduğu programdaki iktisadi ve malî kısımlar malûmdur. Yeni olarak mâruzâtımız, iç rejim ve demokrasinin tekâmül ettirilmesi bakımındadır. Eğer kendileri de vicdanları ile baş başa kalarak bir nefis muhasebesi yapacak olurlarsa, demokrasinin tekâmül ettirilmesi bakımından muhalefete düşen ağır vazife ve mesuliyetler bulunduğunu kabul etmekten kaçamazlar.

Bu devrin farikası olarak, iktisadi ve malî politikamız eskisi gibi devam edecektir. Çünkü bu sahadaki inkişafıya yol açılmıştır. İç rejim bahsinde ise niyetimiz, iki Mayıs seçimlerinin manasına uymak şartıyla partilerarası münasebetlere yeni bir veçhe vermekten ibarettir. Fakat görüyorsunuz ki böylesine yapılan ve yapılmakta hâlâ devam edilen bir muhalefet karşısında ve bugünkü şartlar altında partilerarası münasebetlerden bahsetmek fuzulidir. Onların ancak riayetine mecbur olduğumuz kanuni haklarını tanıyoruz. Fakat sizin bütün mukaddesatınıza söven bir partiyi bunun ötesinde tanımaya bu şekilde mücadele yapanlarla münasebette bulunmaya insanlık haysiyeti mânidir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*) Onlar bu tabiyelerinden vazgeçmedikçe veyahut başlarındakileri değiştirmedikçe, onları kanuni mecburiyetler dışında başkaca tanımamıza imkân mevcut değildir. Eğer muhalefet, iktidarla beraber yepyeni bir devreye bütün icaplarıyla başlamak istiyorsa ya kusurlarını itiraf etmesi yahutta partilerinin bu kimseler tarafından temsil ettirilmemesinin tedbirlerini araması lâzımgelir. (*Soldan alkışlar*)

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. Hükümet programını açık reylerinize arz ediyorum. Beyaz tasvip; kırmızı ret; yeşil müstenkiftir.

Seçim bölgesini çekiyorum; efendim: İstanbul. (İstanbul intihap dairesinden başlamak üzere reyler toplandı)

BAŞKAN — Rey veren arkadaşların ayrılmamalarını rica ediyorum.

Rey vermeyen arkadaş var mı? Rey verme muamelesi bitmiştir efendim. 1 Reylerin neticesini arz ediyorum: İstanbul Mebusu Adnan Menderes'in kurduğu Hükümet hakkında 520 arkadaş reylerini istimal etmişlerdir. 27 ret, 2 müstenkife karşı 491 reyyle Büyük Meclis Hükümete itimadını beyan etmiştir. (*Soldan bravo sesleri, sürekli, şiddetli alkışlar*)

BAŞKAN — Buyurun Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem, arkadaşlarım; itimadınızın devam ettiği müddetçe sizlere lâîk olmak ve itimadınızın yerine masruf bulunduğunu ispat etmek hususunda hiçbir gayret ve hiçbir dikkati esirgmeden çalışacağımızı yüksek huzurunuzda arz ederken gerek naçiz şahsım adına, gerekse teşkil ettiğimiz Hükümetin âzalarının ayrı ayrı herbiri adına derin şükranlarımızı ve en derin saygılarımızı arz eyeriz. (*Soldan sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — 28 Mayıs Cuma günü saat 15 te toplanmak üzere celseyi kapatıyorum.⁵⁷

⁵⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 1, Birleşim 4, Sayfa 49-82*

30 Haziran 1954 Çarşamba

Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Kâmil Kırıkoğlu'na hitaben)* Yalan söylüyorsun. *(Soldan yalan söylüyorsun sesleri, gürültüler)*

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Yalan söylemiyorum. Meclis tahkikatı istiyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — İspat et, yoksa namussuzsun!

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Aynen iade ederim. *(İspat et sesleri)* Reis Beyefendi, konuşmamı temin etmenizi rica ederim.

BAŞKAN — Devam ediniz efendim.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bazı kazalarda 3-4 jiple gezmediniz mi, yalan mı? Gezdiniz. *(Paramızla sesleri)*

BAŞKAN — Devam buyurun.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bu şekilde konuşulamaz. *(Konuşmasını bil sesleri)*

BAŞKAN — İddia ettiğiniz şeyi ispat ediyor musunuz? Milyonları dediniz.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Milyon kelimesi kullanmadım.

ŞEVKİ HASIRCI (Biledik) — Dedin, yalan, söyleme, zabıtlarda vardır.

BAŞKAN — Tavzih edin.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Büyük meblâğlarla tâbirini kullandım. *(Soldan büyük meblâğ değil sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kendi partine niçin öğretmedin?

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Kanunda değişiklik yapmak lazımsa bu mevzuda tadil getirin, bunda sizlinle beraberiz.

İktidar partisine mânevi avantajına malî tefevvuku da tatbik etmek.. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun. İddialarımı tavzih etti.

Mevzu içerisinde, buyurun konuşun, Kâmil Bey,

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Tadil tasarısının diğer hedeflerinden birisi de müstakbel seçim ittifaklarıma ve imkânlarına mâni olmaktır. Geçen seçimde tahakkukundan korktukları muhalefet partilerinin ittifak ihtimalini tasarımı 46'ncı maddesiyle külliyen bertaraf etmek istemişlerdir.

Majoriter sistemlerde seçim ittifakları sistemin en büyük mahzurdur. Yani azınlıkların temsil yetersizliğini kısmen izale eder ve heba olan reylerin miktarını azaltır.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Böyle bir şeye ihtiyacımız yoktur.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Sizden bahsetmiyorum.

BAŞKAN — Rauf Bey, müsaade buyurun.

Devam edin.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bugün için seçim sistemi üzerinde durmuyoruz. O mesele başlı başına memleketin ve seçimini istikbaliyle alâkalı müstesna bir ehemmiyet kazanmıştır. Bizim tasarımız ekseriyet sistemim zararlarım tahdit değil, tahkim yolunu tutmuş olmasıdır. Bir Seçim Kanunu mensubolduğu prensibin esas kaidelerine ve zaruretlerime intibak etmek mecburiyetindedir. Bugüne kadar dünya yüzümde bu şekilde bir seçim kanunu ne tatbik edilmiştir, ne de tatbik edilmektedir, ne de edileceği vardır. Bu, Demokrat Partiye has bir paradokstur. *(Soldan Allah Allah, sesleri)*

Biz ancak nispî seçimin tatbikimi görmek. *(Soldan vaktiyle siz yapsaydınız, sesleri)*

Ekseriyet sisteminin bünyesinde azınlıkları ekarte etmek, onların reylerini temsil ettirmemek gibi zaafılarımı bertaraf etmek için bugüne kadar çeşitli formüller kullanılmıştır. Bunu yüksek huzurunuzla arzı lüzum yoktu. Nispî sistemde ise rey dağılması mahzuru ancak listeleri silintisiz tam liste haline getirmek suretiyle mahzur önlenabilir. Halbuki bizi nispî seçimin önlenmesini istediği majoriter sistemde yer alıyor.

FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) — İktidarda iken yapsaydınız.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Görüyorum ki müfrit arkadaşlarım fazla konuşmama tahammülleri yoktur. Sözlerimi nihayete erdireceğim..

BAŞKAN — Bir dakikamız kaldı.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Rejim aleyhine müteveccih zihniyetim mesul beyinlerde kötü niyet gemleri ile mahmul olmasından açıkça endişe ediyorum,. Kötü niyetten şüphe ediyoruz. *(Kendi kafanda ara sesleri)* Muhalefete teneffüse imkân bırakmayan rejim aleyhtarı bu tasarı kanunlaştığı takdirde muhalefet partilerine kelimeyi şahadet getirmekten başka artık çare kalmamıştır. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo sesleri)* Muhterem Arkadaşlarım, şimdilik konuşan milletvekilinin son cümlelerini kimin yazmış olduğunu üslubundan fark ve temyiz etmek mümkündür. *(Soldan Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Yalan, yalan. *(Sağdan Yalan söylüyorsun sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, ben İsmet Paşa yazdı demedim. Yalnız dedim ki, üslûbundan kimin yazmış olduğunu tahmin etmek mümkündür. Böyle bir söz yalan olamaz. Benim dediğim, bu üslûbu falan zatın üslûbuna benzetmekti. Çünkü bu sözleri yüzlerce, binlerce defa tekrar etmiştir. Çünkü büyük lâflar etmek itiyadındadır. Daima en küçük meselelerde, hiç alâkası olmayan mevzularda dahi, bir rejim buhranından bahsetmek gibi bir dalâletin mağdurudur. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)* Bu sebepten dolayı, bu zatın okuduklarını ben, sahibinin sesi olarak falana benzetiyorum, dersem, bunda bir kabahat olmamak lâzımgelir *(Gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlarım, burada kanun mu yapıyoruz, yoksa sırf milletin itimadına lâayk olduğundan dolayı, sadece bu sebepten dolayı, kendilerince gaddar kesilmiş olduğu farz olunan Demokrat Partiye karşı içlerinde mevcut hınca serbestçe cereyan vermek fırsatını kullanmak mıdır Buna kanun yapmak demezler, kanun böyle yapılmaz. Buraya muhalefete mensup olarak her gelen milletvekili Demokrat Partiye musallat oldu, bu musallat tâbiri de kendilerininindir. Demokrat Partiye kötü ve muzlim niyetler atfettiler, bütün münevverleri, bütün memurları toptan haklarından mahrum etmek

şeklinde birtakım isnatlarda bulundular. Demokrat Parti memleketi istibdadın kucağına götürüyor, dediler. Bununla da iktifa etmediler. Milyonları sarfetti, dediler. Onlardan birisi diyor ki; kürsüden son inen, D.P. iktidarda olduğu için yalnız mânevi bir tefevvuk temin etmekle kalmıyacak, ayrıca bol para elde ederek bunu maddi cihetten takviye edecektir.

Sorarım size, arkadaşlar, şimdi müzakere edilmekte olan tasarı ile biz nereden para bulacağız? Bu zat neyi konuşuyor, bu'du mücerrette midir? Bu tasarının hangi maddesi Demokrat Partiye para temin etmek suretiyle onun iktidarda kalmasını ve kendince doğduğu farz olunan mânevi tefevvuku temin eder. Bu zat aynı zamanda, Demokrat Partinin geçen seçimlerde büyük paralar sarf ettiğini iddia etti. Demokrat Parti görüyorsunuz ki, her bakımdan, kendisine emanet edilen Devlet parasını suiistimal etmekten başlayarak kötü niyetle itham olundu, muzlim emellere tevessülle itham olundu, vatandaş haklarına tasallut etmekle itham olundu, rejim buhranı getirmekle itham olundu, velhasıl bütün bu vaveylalar, şu Demokrat Parti denilen topluluğu, nasıl bir çaresini bulsak da yok etsek, ondan kurtulsaktan ibarettir. *(Soldan bravo sesleri)* Demokrat Parti taarruza uğramıştır. Vaktiyle millet hazinesinden kendi zimmetlerine 500 milyon lira geçirmiş bulunanlar, bugün Demokrat Partinin geçen seçimlerde sarfettiği bir buçuk milyon lirayı bir suiistimalin kaynağı olarak göstermeye yeltenmekte bir dakika tereddüt etmiyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Parti (A)'dan (z) ye, namuskâr bir partidir. Doğduğu günden bugüne kadar namuskâr bir parti olarak kalmıştır. *(Sürekli ve şiddetli alkışlar)* Parti olarak bizim kursağımızda millet parasının habbesi yoktur. *(Şiddetli alkışlar)* Fakat Halk Partisinin doğduğu günden şu ana kadar bütün sarfiyatı, düne kadar reislerinin otomobili ve onun şoförünün aylığı, benzini dahi, bu milletin parasından ödenmekteydi.

Muhterem Arkadaşlar, burada konuşan insana derim ki; Demokrat Partinin, senin dünya efkârına, memleket efkârına anlatmak istediğin gibi, Devlet parasını suiistimal etmek suretiyle sarfiyat yaptığını ispat etmiyecek olursam, siyasi namustan mahrum adamsın.

Bu kürsüden tekrar ediyorum, Demokrat Partinin, millet parasından suiistimal ettiğini ispat edecek olursa, daha adını bilmediğim şu milletvekili söylediklerinin altından kalkar, aksi takdirde onla, siyasi ahlâk ve namustan mahrum bir insan olarak telâkki ederim. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Bu şekilde iddiada bulunmadım. Isnat edenler kendi siyasi namuslarını ispat etmek mecburiyetindedirler.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, 1954 seçimleri oldu, yeni Meclis geldi, yeni bir devir açıldı, yeni bir devre yeni şartların hâkim olması lâzımgelir. Fakat bundan Halk Partisi tamamiyle mütegafile görünmektedir.

1950-1954 iktidarı ve muhalifleri ne olursa olsun, geçmişte ki, şartları aynı şartlar addetmek beyhude gayret sarfetmek olur.

Getirilen Seçim Kanununda doğrudan doğruya Demokrat Partimin lehine ve muhalefetin aleyhine müteveccih bulunan hangi hüküm vardır? *(Sağdan, radyo, radyo sesleri)* İktidarı mutlaka koruyacak, muhalefeti mutlaka ezecek -tasvir etmek istedikleri- gibi hükümlerin nelerden ibaret olduğunu şerh etsinler. Doğru söyledikleri takdirde,

umumi vicdan üzerinde tesir yapması ihtimalleri mevcuttur. Fakat şimdiye kadar geçen 4 sene zarfında Demokrat Parti memleket hayrına hangi tasarımı getirmiş, hangi meseleyi burada müzakere etmiş ise, bunların bir tanesinde dahi Halk Partisi nasıl beraber olmak, bu yaptığınızı beğeniyoruz, demek mürüvvetini göstermedi ise, bugün de bismillah diye işe başlarken ne getirirsek aynı tarzda hepsini külliye ret ve inkâr etmek dâvasından ve bu yoldan vazgeçmiş değillerdir. Zaten yedisinde ne ise yetmişinde de odur derler. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, bu, memleket namı hesabına esef edilecek bir hâdisedir. Bu fikirlerin, itiyatların ve siyasi ahlâkım nasıl donmuş olduğunu, milletin kahir sillesiyle dahi akıllarının başlarına nasıl hâlâ gelmemekte olduğunu bir tablo halinde burada tanzir etmeklerdir. Memleket namı hesabına esef edilecek, elem edilecek nokta sadece budur.

Bu parti bu memlekette tek parti hâkimiyetini uzun zaman devam ettirmiştir. Bu insanlar, bütün dünyâda demokratik idarelerin zaferi ilân olunduğu, milletçe demokratik hürriyetler için kıyam olunduğu zamanlarda onları millete vermemek için vatandaş halklarının üzerinde çöreklenmekte devam edebilmek için ellerinden gelen hiçbir tedbiri fevt etmemiş oldukları halde, iktidardan düşer düşmez, bizi alt etmek için türlü tedbirlerle hürriyetin bir günde âşkı haline gelmişlerdir. Yeni türleyen siyaset nevatlarına bu fikri telkin etmek ve bu itiyatlarının esiri kalmaktan da bir an için fariğ olmamaya karar vermişlerdir. *(Soldan bravo sesleri, sağdan gürültüler)*

Muhterem Arkadaşlarım, Türk efkârı umumiyesine arz etmek isterim ki; getirdiğimiz tasarı hiçbir partinin lehine ve hiçbir partinin aleyhine müteveccih değildir. Bu, sadece ahlâkiliği ve memlekette mânevi huzuru temine matuf olmanın ötesinde en küçük bir gaye dahi takibetmemektedir. Bunun aksini ispat edebilene aşkolsun demek lâzımgelir. Ben bunu ispata kaadir olabileceklerine katıyen kaani değilim.

Muhterem Arkadaşlarım, bir ilim heyetinden bahsediyorlar. Geçenlerde biliyorsunuz, bu parti bir beyanname çıkardı. Bunda diyor iki; biz Başvekile gittik, Başvekil bizimle konuşmadı. Başvekillle biz Seçim Kanunu hakkında konuşmak istiyorduk. Başvekillle konuşacağız, ilim heyetiyle konuşacağız, bir seçim kanunu yapacağız. Bunu ne zaman soruyorlar? Bunu sordukları zaman tasarı harıl harıl komisyonlarda müzakere edilmekteydi. Demokratik telâkkiye bakınız ki, tasarı encümenlerde müzakere edilmekte iken; encümen Meclis komisyonları Meclis Heyeti Umumiyesi, nazarlarında bunların ehemmiyeti yoktur. Demokratik telâkkiye bakınız ki, lâyiha komisyonlarda müzakere edilmekte iken gelecekler, Başvekillle konuşacaklar, ilim heyetiyle konuşacaklar, meseleyi orada halledip işi bitireceklerdir. Bu, onların demokratik telâkkileri üzerinde bir not vermeye kâfi gelecek bir müşahededir. Bunu da geçelim. Yine bu beyannamelerinde bir ilim heyetine gidelim denilmektedir. Hangi ilim heyeti? Bu ilim heyeti düsturu mükerrer mi?

Sizin dört yıldan beri yerden yere vurduğunuz, batırdığınız, mahvettiğiniz, en ufak bir haysiyetini bırakmadığınız, böyle seçim kamunu olmaz dediğiniz, Seçim Kanununu yapan bir ilim 'heyeti değil mi? Bunun daha farkında değillerdir. *(Soldan gülüşmeler)* Bu siyasi parti hakikaten her türlü siyaset dirayetinden ve kıyasetinden tamamıyla mahrum görünmektedir, böyle bir partiye acımak lâzımgelir. Dört sene sabah akşam böyle kanun olmaz de, hâlâ da demekte devam et, ondan sonra da bu kanunu yapan ilim heyetine

gidelim, ondan fetva alalım talebinde bulun, içine düştükleri tezaadın ne dereceye kadar hazin ve elim olduğunu ben söylemesen hâlâ farketmiyeceklerdir. *(Soldan gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, ikide birde çok söylendi, resmî ilân tevziatı şöyle oldu böyle oldu.. Çok hamiyetli Halk Partili gazete sahipleri, bu tevzide adalet olmıyan resmî ilânları, bir hamiyet ve vicdan protestosu mahiyetinde reddetmediler. Onlar, bunun gayrimeşruluğuna, tevziindeki adaletsizliğe kaani değillerdir. Bilâkis onlar tevziatı âdil bulmakta ve kabul etmektedirler. Resmî ilân tevziatını bu derecelerde ele almış, hattâ seçimlere gelinceye kadar mücadelelerinin tek silâhı haline getirilmiş olan bir parti, gönül arzu eder ki, kendi mensubu olan gazetecilere âdil olmadığını bu derece haykırarak ilân ettiğimiz bu resmî ilânları asla almayınız, kötü bir vaziyete düşleriz desin, fakat Öyle söylemek ahlâkiliğini gösteremediler arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

Resmî ilânların 1950'de evvelki tevzi şeklini de bilirsiniz. Zafer gazetesi, zannederim 1947'de intişara başladı. Zafere, 1960 senesine gelinceye kadar, o da seçimlerden ancak bir iki ay evvel resmî ilânlardan bir tutam tuz mahiyetinde olmak üzere para verdiler. Ulus ise altı yüz bin, yedi yüz bin lira alıyordu. Hal böyle iken, İktidardan düştükleri gün, resmî ilân meselesini, mal bulmuş mağribi gibi ele aldılar, ama sanki bir cankurtaranmış gibi sarıldılar, onu mücadelelerinin tek silâhı ve tek maddesi haline getirdiler.

Bütün bunlar çok konuşuldu evlâdım genç milletvekili. Bunlar çok konuşuldu. Bunlar üzerinde Millet reyini kullanmak suretiyle hükmünü verdi. Millet bunları bilmeden, bunlar neşrî ilân edilmeden reyini vermiş değildir. Allaha çok şükür, dostlar sağ olsun, mevcut olanı, hattâ olmıyanı millete ilân ve ithamda bir rütbe birbirlerinden geri kalmadılar. Bu rütbe bir birinden tekâsül göstermediler, bize atfettiklerinde, yaptıklarımız değil, fakat yapmadıklarımız büyük ekseriyeti teşkil etmekte idi.

Onlara göre eğer radyodan istifadeden mahrum edilecek olurlarsa Huda nekerde, ne olurmuş? Memleket zulmete girermiş. Demek ki radyonun mevcudiyetinden evvel Amerika'da, ne de İngiltere'de seçim ve propaganda yoktu. İşler milletçe malûm olmıyordu. Kendi faraziyelerine göre radyonun icadından evvel yapılan seçimler hakkında, butlan sebepleriyle malûldüler demek lâzımgeliyor.

Biz radyo bahsinde vaktiyle itiraz ettik; itirazımız, radyodan kayıtsız ve şartsız kendi Ulus gazeteleri gibi istifade etmemeleri hususu hakkında idi. Kendileri, radyoyu, kurulduğu günden beri, istedikleri şekilde istismar ettiler. Radyoyu biz de kullanmıyalım, diğer taraftan siz de kullanmayınız dedik.

Onlar kullanmadığı takdirde biz de elbette böyle mübalâtsizce kalmanın, ruhlarımızda açtığı yaranın acısını duyamazdık. Fakat radyo sabahtan akşama o kadar kötü bir şekilde kullanılıyordu ki bize de dörtte bir nispetinde kullanmak hakkını veriniz talebinde bulunduk, reddettiler ve yalnız seçim zamanına münhasır olmak üzere verdiler. Eğer seçim propaganda ile kazanılmak icabetseydi, Halk Partisini tebrik etmek gerekirdi. Halk Partisi o derece kesif ve çeşitli bir propaganda faaliyetine girişti. 1951 ara seçimleri propaganda bakımından yüzde yüz Demokrat Parti aleyhindeydi. Hattâ o günkü matbuatın umumi manzarası da lisebebin minelesbap bizim aleyhimizde idi.

Bir sene evvel bir demokrasi inkılâbı vukua gelmişti. Matbuatın bundan birtakım ümit ve temennileri olabilirdi. Bunların tahakkuk etmediği zehabına düşebilirdi, işte

böylece 1951 Eylülüne gelindiği zaman matbuatı tamamen Demokrat Parti aleyhine bulduk. O günler matbuatı, Allahını seven Demokrat Partiye rey vermesin, ibaresi ile telhis olunabilir bir manzarada iken 1951 seçimlerini yaptık ve bu seçimleri Demokrat Parti kazandı.

Şimdi bu radyodan kaldırdığımız konuşma hakkı nasıl bir haktır? Dört senede bir kullanılacak bir hak; çıkacak orada bir iki lâf söyleyecek de, bilhassa burada olduğu gibi tahrifat yaparak, konuşacak, bu, kaleminden kan damlıyan arkadaşımız bu şekilde 10 dakika konuşacak ve Demokrat Partinin 4 senelik idaresinin bütün köylere kadar nüfuz eden çalışmaları ortadan silinecek ve Devlet çapında ta uzak şubelere kadar yayılmış o işler millet tarafından görülmiyecek, takdir olunmiyacak, sadece radyoda on dakika konuşmakla bütün işler olup bitecek, buna imkân yoktur. İşte muhalefetin elinden alınan böyle bir silâhtır. Fakat onlara göre bundan sonra muhalefete kelimeyi şahadet getirmek düşmektedir. Böyle konuşmak bu yüksek kürsünün ehemmiyeti, ciddiyeti ve kutsiyetiyle mütenasip olmiyan mübalâğalardır, hattâ mülâtafa yerine alınacak kadar hakikatla asla irtibatı olmiyan mübalâğalardan ibaret kalacak.

Yeni mevzuata göre radyoda Demokrat Parti konuşmiyacak, başka partiler de Halk Partisi de konuşmiyacaktır. Buna itiraz eden yoktur. Hükümet halka icraatını söyler, fakat objektif olarak söyler, diyorlar. Demek oluyor ki, Hükümetin objektif olarak söylemesinde itirazları yoktur. Objektif olarak söylemediği zaman ise, milletvekilidirler, grupları vardır, bir parçayı ele alırlar, işte sizin neşriyatınız, bir Hükümet böyle konuşmaz, derler. Prensipite mutabıktırlar. İki parti de radyoda konuşmiyacaktır. Fakat Hükümet parti değildir. Vakaa Hükümet bir partinin içinden çıkar. Fakat Hükümet olduktan sonra o büsbütün başka bir teşekkül haline gelir. Hükümet, hâlâ kabul etmek istememelerine rağmen, onların da Hükümetidir. (*Soldan alkışlar*) Eğer Hükümet olarak konuşulduğu zaman Hükümetliğe yakışır şekilde konuşulmamışsa bunun telâfisi mümkündür. Elbette sizler de vicdan sahibisiniz. Elbette milletin bir efkârı umumiyesi var, gözümüzden kaçmış bir meşguliyet varsa, bize hatamızı tashih etmek mürüvvetini gösterebilirler, bundan bahtiyarlık duyacağız.

SIRRI ATALAY (Kars) — İçişleri Komisyonunda da konuşmuştunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Bu tedbire niçin lüzum görüldüğünü soramıyorlar ve biz iyi konuştuk diyorlar. Kayıtlar elimizdedir. O kadar kötü konuştular ki, Devletin bir vasıtası başına yalnız onları değil, bütün partileri bir müddet için getirmemek bir zaruret haline geldi. Bu memlekette Devletin radyosunda, Devletin bir organı olan Hükümeti bu derecede terzil edilecek olursa bir zaman sonra işlerin nereye varacağını tesbit etmek mümkün olmaz. Biz hakkımızdan fariğ olursak, onlar da konuşmamak mecburiyetine veya mahrumiyetime hiç olmazsa bir müddet için ve dünün tatbikatını, daha dün konuştuklarını hatırlıyarak, katlanmak lütuf ve keremini gösterebilirler. Bir devlet radyosunda böyle konuşulmaz ve ben konuşmadım. Demokrat Partiye ait olan saatlerde konuşmadım. O konuşanların neler konuştuklarını bana naklettiler. Onları dinledikten sonra devlet radyosunda bu nevi konuşma yapmak vadisine dökülmesini hakikaten) doğru bulmadım. Konuşmadık da ne oldu? Konuştular da ne oldu? (*Gülüşmeler*)

Muhterem genç çıkıyor ve diyor ki, bu bahiste Demokrat Parti kendi iktidarını devam ettirmek için tedbirler alıyor. Eğer, Demokrat Partinin iktidarını devam ettirmek için

tedbir alması bahis mevzuu olsaydı daha çok lüzumlu olan zamanlarda bu tedbirleri alırdık. Fakat kendilerinin hiçbir zaman cesaret edemeyeceği tedbirleri, seçimlerden evvel aldık, aleyhimize olmasına rağmen, Yüksek Seçim Kuruluna, mazbataların tetkiki salâhiyetini Verdik ve seçimleri ondan sonra yaptık. Rejim buhranı alametleri dedikleri tedbirlerim, mağsup malların ellerinden alınmasına varıncaya kadar hepsini, aleyhimize olmasına rağmen seçimlerden evvel aldık ve efkârı umumiyenin önüne, eğer kabahatse, bu kabahatlerimizle gitmek mürüvetini, ulûvvücenaplığını gösterdik. Bizim yüz karamız denilen mağsup malların alınması, kanununu, Ecnebi Sermayesine çalışmasına zemin vermek hakkındaki kanunu, Petrol Kanununu, bütün bunları, bulunmaz definelermiş, altın madenleriymiş, gibi ellerine geçirdiler ve mütemadiyen aleyhimizde işlediler. Bunları işliye çeklerini biliyorduk. Bunları üç ay daha geciktirebilirdik. Fakat yapmadık. Bizi bu halimizle, yani mağsup malları bir siyasi partiden alıp millet hazinesine iade eden, Petrol Kanunu ve Ecnebi Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkaran bir iktidar olarak, millet beğensin reyini bize versin, beğenmediği takdirde emrine münkadız, demek mürüvvetini ve siyasi ahlâkını gösterdik. Hattâ bana arkadaşlardan bâzıları, ne olur bunları yapmayalım, bunlar bu mevzuları ellerinle alacaklar, alevliyecekler, yağlı paçavraları petrole bulayacaklar, ondan sonra petrolü tutuşturacaklar, şunu üç ay sonraya bırakalım, dediler. Hayır, bu işin memlekete faydalı olduğuna kaaniiz madem ki yeniden iktidara geldikten sonra tatbika koyacağız, bunda mürüvvet yoktur, vatandaşlar beğenirlerse reylerini versinler, beğenmezlerse vermesinler, bu kanunları şimdi çıkarmamız lâzımdır, dedim.

Bunun içinde resmî ilânlar da vardır. Para sarf etmekten bahsettikleri için tedai suretiyle cevap vermeye mecbur kaldığım için arz ediyorum. Onun için mağsup malları ellerinden aldık. Bunu da onlar bir martir haline getirmek için fevkalâde bir sebep diye kullandılar, İstanbul'da hazırlandılar, 20 gün davulunu çaldılar, sonra da parsa toplamaya gittiler. Halbuki ne dersiniz deyiniz beyefendiler, bunun aslının mağsup mal olmadığı iddia edilemedikten sonra, bütün o çağrılan seslerin, çalınan davulların bir gün ebediyen susmaya mahkûm olacağı mukadderdi. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Bir millet belki çok kısa zaman için aldatılabilir. Fakat uzun zaman için, aslâ. O vakitler, bir siyasi partiyi hususi bir kanunla yıkıyorsunuz, mücrimsiniz, suçlarınızın dehşeti altında titriyorsunuz, diyorlar ve hâdiseyi istismarda devam için elden gelen bütün gayretleri sarf ediyorlardı. Fakat bunun 15 gün dahi hükmü olmadı, çünkü temel yalandı, şu suretle ki biz kendi mallarını almış değildik. Aldığımız mallar Hazinesin malı idi. Vatandaşlar usulde hata olmuş, şu olmuş bu olmuş diyebilirlerdi.

Bunun eh müşkülpesendi dahi düşünebilirdi. Fakat kendileri bunlar bizim malımızdır diyebiliyorlar mı idi? Diyen yok. Olmayınca da vatandaş günün birinde, ama da yaptın ha, hem kendi malın değil, hem de ortalığı velveleye veriyorsun, diyecekti. Biz böyle düşünmüştük ve bundan emin idik. Görüyorsunuz ki bütün bu kabahatlerimizi biz daha evvel vatandaşların gözleri önüne serdik ve vatandaşların huzuruna açık bir siyasi ahlâkla çıktık. Şu mânasında: Rey nasıl tecelli ederse etsin, mutlaka bu memleketin hayrınadır kanaatini beslemek suretiyle huzur ve emniyet içinde seçimlere gittik ve bu seçimlerden döndük buraya geldik. Hâlâ rejim buhranı sözleri, memleketi yıkıyorsunuz teraneleri. Bunları artık bırakalım. Bize dört senede dört defa bu milleti yıktırdınız.

Radyoda konuşmanın, meydanlarda konuşmanın âdabını öğrenelim, ondan sonra hak istiyelim. Bugün muhalefet partileri işte bu sebepten Devlet radyosunu kullanmaktan

mahrumdurlar. Eğer delillerini isterlerse, konuşmalarını gözden geçirmek kâfidir. Vatan elden gidiyor, kaç defa bu kürsüden de söylemediler! Hangi kanunu getirdik de bu vaveylayı koparmadılar? Muzlim emellerden, kötü emellerden bahsetmediler? Şimdi birisi hatırlattı, D.P. de Seçim Kanununa beyaz rey verdi dedi. Evet bu, D.P. nin lehine kaydedilecek en büyük mürüvvet nişanesidir. Ben, böyle rejime taallûk eden bir hususta yahut da her hangi başka bir mevzuda Halk Partisinin D.P.'ye iştirakini görmedim. Çünkü iktidarla şu noktada bu noktada beraberiz demek, kendilerince mevcudiyetlerinin inkârı demektir. Ancak mücadeleci bir tavır ve vaziyet takındıkları takdirde mevcut olabileceklerini, fakat her hangi bir mevzuda beraber görünmek ve normal bir muhalefet yoluna gitmenin kendileri için yok olmak demek olacağını kabul ettiklerinden dolayı böyle bir sakim yol tutmuşlardır. İşte bugün gösterilen manzara da maalesef bu sakim yolda devam edilmek istenmesinin bir delilini teşkil ediyor. Diyor ki, muhalifim, mütemadiyen encümenlerde konuşuldu ama yine kanun çıkacak. Ferasetine kurban olduğum milletvekili nereden bildin bunu?. (*Gülüşmeler*) Muhterem Arkadaşlar, encümende kaç kişi konuşmuş. Üç kişi, beş kişi konuşur, noktai nazarını söyler, ondan sonra ekseriyetin reyine iltihak eder. Hattâ etmez, muhalif kalır, fakat biliyor ki ekseriyetin revîşi budur. Ve bu çok haklı bir aksülameldir. Dün görülen kötülüklerin ahlâkiyliğe tebdil edilmesinin tek çaresini teşkil eder, bunlar.

Diyorlar ki, tek liste hâkimiyeti. Bu tek liste hâkimiyetini de nerden çıkardılar?. Bilmiyorum. Biz seçimlerde her hangi bir liste dalaveresi ile kazanmayı aklımızdan geçirmedik, iki türlü listeyi hiçbir vilâyetimizde tatbik etmedik. Bu, aklımızın kenarından bile geçmedi. Fakat onlar, meselâ, bir Eskişehir için 12 tane mürettep liste ortaya çıkardılar. Neden 12 tane liste?. Çünkü kazada sevilen var, sevilmiyen var. O kazada veya semtte sevileni koydular, sevilmeiyeni sildiler. Eskişehir'in kazası dört veya beş. Eskişehir büyük bir şehirdir. Yüzbine yakın nüfusu olan bir şehirdir. Üst mahallede sevilen var, sevilmeiyen var; alt mahallede sevilen var, sevilmeiyen var. Mahalleleri ve semtleri dahi hesabederek bunun âdeta lûgaritmasını icadederek, seçimlerde üç beş kişiyi daha kazanabilir miyiz diye mütemadiyen bocaladılar. Bu karma liste dâvası buradan çıkmıştır. Bu, siyasi ahlâksızlığın bir delilini teşkil eder. İşte tasarı bunu önliyecektir.

Seçmen, listesine hâkim olmalıdır diyorlar. Bu kanun, seçmen listesine hâkim olmamalıdır demiyor. Seçmen kâğıdını eline alır, istediğini yazar. Yazamazsa yazdırır. Seçmen o anda büyük bir liste yazamazmış. O anda yazamazsa akşamdan yazdırırsın. Onu da mı yapamaz?. Seçmen dört senede bir bu şekilde bir vazife yapacaktır. Birkaç ismi bir araya getirip yazmaya mecburdur. Bu, vatani bir vazifedir. Yazamazmış.. Lâf mı bu?. Elbette yazacaktır.

Âmme hakları kayboluyor, vatan yok oluyor. Arkadaşlar bu ne biçim konuşma?. Habbeyi kubbe yapmanın bundan daha güzel bir misali elbette olamaz.

Muhterem Arkadaşlar, memurun siyasetle iştigal edip etmemesi meselesi; bu meselede işin için jurnalcılık girdi, memurlar ve münevverler aleyhine harekete geçildiği söylendi, çünkü onların silâhlarınca, Demokrat Parti aslında memurun ve münevverin düşmanıdır, bunu öyle farzettiler ve kendilerini aldattılar, fakat ümitlerinin hiçbirisi tahakkuk etmedi. Biz ne yapıyoruz? Memura diyoruz ki; eğer mebus olmak istiyorsa altı ay evvel istifa etsin ve tabii kendi arzusu ile ihtiyarî olan bir külfete katlansın, ondan

sonra eğer talihi yaver olursa milletvekili olsun. Onlara göre, hayır, bu böyle olmamalı, ya nasıl olmalıdır?

Sivas'taki gibi, kendileriyle anlaşılmalı, bizim valimiz olarak, rızasıyla, orada oturmalı, gece silâhlı, gündüz külâhlı gezmeli, vali, hem sıhhiye müdürü, hem belediye reisi, hem müddeiumumi, hem bilmem ne, bir araya gelmeli, son ana kadar hareketlerini gizli tutmalı, sonra bir gün karşınıza çıkmalı. Bunda ne var, çıkarsa ne olur? Âmme işleri aksar, halleldar olur. Sebebi? Çünkü memur, bunu tasarladığı andan itibaren, artık bir muhalif partinin mebusu olmak için imkânlar hazırlama yoluna girecektir. Hele Sivas'ta olduğu gibi harekete geçtikten sonra, onun Hükümet icraatını yerine getirmekteki faaliyeti elbette malûmdur. Çünkü kendisi Sivas'tan milletvekili olacaktır. Çünkü vali, müddeiumumi, sıhhiye müdürü, maarif müdürü Sivas'tan milletvekili çıkacaktır. Şimdi, bunların Sivas'tan kazanmaları için, Hükümetin, iktidarın orada halkça kötü görülmesi lâzımdır. Bunun için ne yapmak lâzımdır? Halka hizmet etmemek lâzımdır.

Görüyorsunuz ki, burada bu adamla mı mebus olmak menfaatleriyle âmme işlerinin görülmesi hususu bir tezat halindedir. Şimdi biz bu tezadı ortadan kaldırmak istiyoruz. Biz burada tamamiyle hasbiyiz, şu bakımdan iki, eğer Devlet memurlarının mebus olmak hükmü devam edecek olsaydı, önümüzdeki seçimler ve her zamanı için, iktidar bakımından Devlet memurları daha geniş bir namzet kaynağı, teşkil ederler. Yani Devi ot mamurlarımdan namzet olarak en geniş istifade edecek olan ita raf yine iktidardır. Çünkü beraber çalışmaktadırlar. Çünkü zaten ekseriyet kazanmıştır ve bu vaziyette tekrar ekseriyet kazanması daha muhtemel görünür. Bunun gibi birçok sebepler, iktidarı bu kaynaktan mahrum ediyor. Bu kayıttan muhalefetin daha geniş mikyasta istifade etmesi akla yakındır. Vaziyetin böyle olmasına rağmen, biz bunu kendimiz için gayrimümkün hale getiriyoruz. Böyle olduğu halde, bunu yaptığımız için, yine bize, siz âmme hakkım, seçilmek hakkını, iyi bir Meclis terkiibini, hepsini berbadı perişan ediyorsunuz, diyorlar. Bu, katiyen doğru değildir. Eğer bu kayıt, kimin aleyhinde diye mütalâa edilmek lâzımgelirse, iktidarın aleyhindedir, hükmüne bağlanmak daha ziyade akla, yakın gelir. Bir milletvekili, kanunları yaparken muhalefete düşmek ihtimalini de düşününüz, dedi, bu ihtimalleri çok daha yakından derpiş eder efe buraya geldik. Hakikaten iktidarda iken muhalefete düşmek ihtimalini daima hatırdan tutmak icabeder. Ama muhalefette bulunulduğu zaman muhalefette kalmak ihtimali mevcut olduğunu da hatırdan çıkarmamak lazımdır. Biz eğer iktidardan düşmeyi aklımıza getirmeseydik, dört yıllık çok nazik bir devrenin sonunda tekrar Türk Milletinin itimadına nail olabilmek mazhariyetime kavuşmazdık. Bu gösteriyor ki biz daima iktidardan düşmeyi aklımızdan çıkarmadık ve hizmetlerimizi ona göre ayarladık. Aksine olarak iktidarda daimî surette kalmak için çalışsaydık, 1954 seçimleri bunun tamamen makûsu olurdu.

Onların bir türlü kavrayamadıkları bir nokta vardır. Ben bunu açıkça ifade ediyorum: Onlar, muhalefette kalmanın da mümkün olduğunu aklıklarına getirmemişler ve o derecede getirmemişlerdir ki bütün memleketi velveleye verip nihayet yarın iktidara geliyoruz diye davullar zurnalar çalmışlardır. Milletini neyi tecelli edip de muhalefette kaldıkları zaman, bunu evvelce akıllarına getirmediikleri için, kendilerini hüsrana uğramış addetmektedirler. Halbuki bu, çok tabii bir netice idi.

Muhterem Arkadaşlarım, maddelere geçilince hepsinin üzerinde daha fazla durmak suretiyle izahat vermeye ben, Hükümetimiz ve Encümende çalışan arkadaşlar hasınız

ve bunu yapacağız. Fakat doğrudan doğruya iktidarımız ve partimiz hücumu mâruz bırakıldığı içindir ki, kendilerine şimdi bu suretle toptan cevap vermek mecburiyetini duymuş bulunuyorum.

Temenni etmek istediğim bir şey varsa, o da, bin kere tecrübe edilmiş usullerin acaba tekrar tecrübesinden bir netice alınabilir mi gibi bir dalâlete kapılarak, memleket işlerinde çalışmayı müşkülleştirme yoluna gitmeyi hiçbir partinin kendisi için meslek ittihaz etmemesidir. *(Sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, zannediyorum ki mevzu bastü izah edilmeden de açık bulunmaktadır. Mesele şudur:

Bir partiden namzet gösterilmesini arzu eden bir zat, her hangi bir sebep dolayısıyla bir başka partiden namzet gösterilmesin. Bunu taknin etmek istiyoruz. Bunun esbabı mucibesi, siyaset vurguncularını ortadan kaldırmaktan ibadettir.

Şimdi, arkadaşlarımız vaziyeti şöyle tasvir ediyorlar ve diyorlar ki, her hangi bir vatandaş, partileri filân bilmiyecek, partiler malûm değil, hüsnüniyetle o partiye müracaat etmiş, ret cevabı almış. Bunun başka partiye gitmesi mümkün olduğu takdirde âhme haklarından mahrum kalmıyacak, Anayasaya muhalif olmayacak şu ve bu olacak. Hâdise katiyen böyle değildir. Bir kimsenin bir partiden namzetliğini istiyebilmesi için partinin nizamnamesini benimsemiş ve o partide bir müddet bulunması lâzımdır, onun âzası olmak lâzımgelir. Bir zat, düşününüz, dört sene, altı sene, yedi sene bir partinin âzasıdır, seçim zamanında partisinin usullerine göre mebus namzedi olmak istediği halde mebus namzedi gösterilmediği takdirde, adam anasına babasına darılıp evden kaçan çocuk gibi yahut papaza kızıp oruç bozan insan gibi o partiyi o anda terkedecek kalkıp gidecek ve rakip olan partiye beni namzet gösterin diyecek. Bundaki gayriahlâkîlik aşîkârdır. Partili olarak bunlar bizim başımıza geldi. Yedi sene ikamet ediyor bir parti içinde, o partinin programını yedi sene benimliyor. Yedinci senenin sonuncu günü, beni namzet yapmadılar diye, yahut da karşı tarafın kazanma ihtimalini kuvvetli gördüğü için, yedi sene kendisine şahsiyet ve hüviyeti siyasiye vermiş olanı partisini tekmeliyor ve rakip partiden namzetlik istiyor. Bu siyaset sahtekârlığının ta kendisidir. 12'nci maddedeki hilekârlık gibi tâbirler maddi hilekârlığa taallûk eder. Bu ise mânevi sahtekârlığın ta kendisini teşkil eder ki bir partinin programını benimsemiş olması lâzımgelen bir insanın, yedi sene o partinin bünyesinde ikamet ettikten sonra ben seni istemiyorum; çünkü sen beni namzet göstermiyorsun, diyecek veyahut sen perişan bir teşekkülsün, perişan bir durumdasın, kazanmak ihtimalin kalmamıştır diyecek ve tekmeyi atacaktır. Ve bu bir hafta içinde, seçim kampanyası içinde olacaktır. Çarşamba günü H.P. den, Perşembe günü D.P.'den namzet olacak. Bu, olmasın arkadaşlar. Vatandaşlara böyle kimseleri seçilsin diye takdim etmesinler. Bu, siyasi ahlâksızlıktır. Böyle gecenin hayrumudur mu seherinden? Çarşamba günü H. P. den, Perşembe günü D.P.'den mebus olmak isteyen bir şahsın bu memlekete hayrı olacağını iddia etmek zordur.

C.H.P.'den Ordu eski mebusu bir zat, seçim listelerini Yüksek Seçim Kuruluna vermemize mecbur olduğumuz saatten iki saat evvel, yani seçim listelerinin verildiği günün saat ikisinde, üçünde D.P.'ye müracaat ediyor, diyor ki: Hürriyet Partisi si beni namzetlikten düşürdü, Ordu eski mebusu Topaloğlu.

Binaenaleyh ben onun aleyhinde çalışacağım diyor. Biz Genel Kurul olarak toplu haldeyiz, pekâlâ aleyhte çalışsın, meneden yok, dedik. Genel Kurul müzakerelerine devam ederken yarım saat sonra yine bir haber geldi. Böyle mükerrer müracaatın mânası ne olabilirdi? O zaman sormak mecburiyetinde kaldık. Yoksa bizim partiden mi namzet gösterilmesini istiyor dedik. Böyle olduğunu anladık.

İşte Çarşamba günü Halk Partisinde olan zat Perşembe günü D.P.'ye geliyor, beni namzet gösterin diyor. Arkasından da bu zat kolkola Halk Partisinin erkânı ile dolaşıyor.

Muhterem Arkadaşlar, siyaset en yüksek seviyede memlekete hizmet etmek gayesinin tahakkuku sahasıdır. Böyle bir sahada bu neviden ahlaksızlığın temizlenmesi lâzımdır. Başka memleketlerde lüzum görülmiyebilir.

Bizim düne kadar kapalı geçen siyasi hayatımızın kendine göre birtakım ihtiyaç ve icapları vardı. Bu ihtiyaç ve icapları takdir ederek siyasette ahlâkiliğe tevcihi istikamet etmenin zararı değil, faydası vardır. Kimi bir haktan menediyoruz? O adamı ki, iki parti birbiriyle rakip, hattâ Halk Partisinin tuttuğu yolun neticesi olarak birbirinin gırtlığına sarılmış bir halde. Diyor ki, iktidara gelirsem yalınayak başkibak sokaklarda dolaştıracığım. Bir kan dâvası haline getirmişlerdir husumeti. Bütün yazıları meydanda. *(Soldan sözleri de sesleri)* Böyle iki parti arasında kan dâvası halinde giderken iş; yalınayak, başkibak dolaştıracığım diyor ve kim bilir daha ne ukubata mâruz bırakmak istiyor iki partinin arasındaki münasebetin manzarası bu iken adam kalkıyor, sabahleyin, kendi partisinden yüz bulmamıştır, öğleyin, öğleden sonra yüzde yüz aksi istikamette bir partiye, sabık partisine, kendisini dört sene mebus yapan partisine karşı kiralınmış kılıcını kullanmak teklifinde bulunuyor.

Yukarda, Reis beyin odasında Meclis müzakerelerini dinliyordum. Muhterem bir arkadaşımız dedi ki; 12'nci maddede mebusluğa mâni olan hükümler yazılıdır. Binaenaleyh bunun dışında yeni bir hüküm tedvin etmek Anayasaya muhalif olur. Muhterem Arkadaşlar, evvelâ şurasını arz edeyim: Anayasa umumi prensipleri ifade eder, istikamet gösterir. Böyle ikide birde, uzaktan yakından alâkası olmyan meseleleri dahi Anayasaya muhaliftir diye onları Anayasa ile irtibatlandırmak suretiyle Anayasayı bir silâh olarak dâvada kullanmanın doğru olmadığına kaniim. Hattâ fevkalâde umumi bir mâna taşıyan mebus yeminini dahi bu hâdiseye tatbik etmek bence caiz olan ahvalden değildir. "Vatan ve milletin saadet ve selâmetine ve milletin bilâkaydû şart hâkimiyetine mugayir bir gaye takibetmiyeceğim", diye yapılan bir yemini bir vilâyetin kaza olması hususuna muhaliftir diye irtibatlandırmak gibi bir şey olur. 12'nci madde şu surettedir, arz edeyim:

Madde 12. — Ecnebi hizmeti resmiyesinde bulunanlar, mücazâtı terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hileli iflâs cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mahcurlar, tâbiyeti ecnebiye iddiasında bulunanlar, hukuku medeniyeden ıskat edilmiş olanlar, Türkçe okuyup yazmak bilmiyenler mebus intihabolanamazlar.

Bunun manası, bu sebepler olmadığı takdirde mebus seçilebilir değildir. Tadadi olarak bunları zikretmişlerdir. Bunların dışında mebusluk için mâni bir hüküm tedvin olunamaz, diye kati bir ifadeyi ihtiva eden bir madde değildir. Anayasanın 12'nci maddesi tatbikatta. Böyle tecelli etmiştir. Meselâ Encümende arz ettiğim gibi, Erkânı Harbiye Umumiye Reisi namzet olmak ister. Erkânı Harbiye Umumiye Reisi sonradan çıkan bir kanunda tesbit edilen bir hükme riayet etmediği takdirde mebus olamaz,

yani kamum diyor ki; bir Erkânı Haribiye Umumiye Reisi, seçimlerden iki ay evvel istifa etmediği takdirde mebus namzedi olamaz. Şimdi gelin, 12'nci maddeyi okuyun ve Erkânı Haribiye Umumiye Reisinin, mebus olamaması vaziyetini, tatbikat olarak, 12'nci madde hükmüyle tatbika girişin. Tıpkı bunun gibi, bu kanunun içinde memur altı ay evvel memuriyetinden istifa etmediği takdirde mebus olamaz, diyoruz, bunu müzakere ediyoruz. Hattâ belki 12'nci maddenin bu hükmünü ileri süren arkadaşlarınız memurların altı ay evvel istifa etmeleri mecburiyetine ait hükümleri, farkına varmadan, taraftardır. Halbuki, onların fehvasınca memurun altı ay evvel istifa mecburiyeti dahi 12'nci maddeye muhaliftir. Ama tatbikat bugün böyle değil. Memur işte izin ve saire suretiyle adaylığını kor. Fakat getirdiğimiz tasarı' da 12'nci maddenin hilâfında olmak üzere, hilâfında demekten maksadını, onlarımı faraziyelerine göredir. Biz bir memurun mebus olabilmesi için 6 ay evvel memuriyetten istifasını şart koştuk.

Görülüyor ki arkadaşlar, 12'nci maddenin ihtiva ettiği hükümler, mebusluğun mutlak butlan sebeplerini ihtiva etmektedir, vâzı kanunun maddi sebep olarak, hattâ her hangi bir umumi hizmetin deruhde edilememesi için dahi sebep teşkil edeni bu fiilleri işlemiş olanlar Devlet hizmetinde olduğu gibi, mebus da olamazlar. Yani umumi mânada Devlet hizmeti göremezler. Çünkü bunlar umumi butlan sebepleridir. Bugünkü mevzuatımızın 12 inci maddesinin dışında mebusluğu memeden: hükümleri tedvin etmiş bulunmuyor. İşte bugünkü mevzuatımız da bunları ihtiva etmektedir. Binaenaleyh onlara ilâveten biz yeni bir hüküm getirmedi. Mâruzâtım şimdilik bu kadardır.⁵⁸

⁵⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. .Dönem 10, Cilt 1, Birleşim 15, Sayfa 315-322, 333-334*

30 Haziran 1954 Çarşamba**Kırşehir Vilâyetinin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulmasına Dair Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Dahiliye Vekili arkadaşım, şimdi benden evvel konuşan milletvekilinin sözlerini teferruatı ile cevaplandıracaktır. Ben sadece meseleye verilmek istenilen manzara üzerinde kısaca duracağım.

Söylediklerine bakarsanız, Kırşehir parçalanıyor, Kırşehir mahvediliyor. Muhterem Arkadaşlar, bu vaveylaları dinlediğiniz zaman Kırşehir'i idam ediyorlar zannedersiniz. Kırşehir'i kaza yapmak, Kırşehir'in içinde oturan bâzı kimseler için olabilir ki katiyen muhtemel olan kazançlardan, emlak kıymetlerinin yükselmesinden, mahrumiyetten mütevellit bir telâş mevzuubahis olabilir. Bu suretle işi siyasi bir istismar mevzuu yapmak isteyenler bulunabilir. Fakat burada meselenin hakiki mahiyetini göz önünde tutarak, soralım: Adapazarını bundan 15 gün evvel vilâyet haline getirdiniz. Adapazarı 55-60 bin nüfuslu bir kasabadır. Kırşehir'in kasaba nüfusu ise, 14 bindir. Eğer bir vilâyeti kaza yapmak bir gadir ise bunu 30 senedir vilâyet olmıyan Adapazarı'n mağduriyetiyle mukayese etmek yerinde olur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bravo mugalâta üstadı...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 14 bin nüfuslu bir kasabanın bir kaza merkezi olması eğer bir facia ise bunun 55 bin nüfuslu Adapazarı'nın senelerce kaza kalması faciası gibi mukabillerini ifade etmek de mümkün olabilir. Eğer Kırşehir'in kaza olması bir facia ve bir mağduriyet ise, 500 tane Türk kazasını vilâyet merkezi yapmamak suretiyle bu kaza merkezlerinde de bu faciayı idame ediyorsunuz demektir. Bu bakımdan işin bu derece tiyatrovaryi takdim edilmesine faciaengiz gösterilmesine tahammülü yoktur. Belki, dediğim gibi, bundan kasaba içinde sakin olan bâzı vatandaşlar mağdur olabilir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Köylüler feryat ediyor. Menderes kulağım aç, zalimliğini de erkekçe yap... *(Gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Erkekliği o derece inhisarına aldı ki, hiç kimsede kalmadı. *(Gülmeler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sana nispetle çoktur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi Çiçekdağı'nın başka bir vilâyet merkezine bağlanması ve bu gibi kazaların kaza merkezi olmaktan iskâtı gibi her hangi bir şey bahis mevzuu olmadığına göre bir kaza merkezinin bir yerden diğer yere bağlanmasında tasvir ettikleri facia ve elim vaziyetin mevcut olduğunu ifade etmek imkânı yoktur. Bu gibi fek ve ilhaklar sabah akşam yapılagelmektedir.

Bir zamanlar Aksaray Vilâyetinin ilga edilerek ve kaza halinde Niğde'ye bağlanmıştır. Bu gibi misalleri çok vardır.

Binaenaleyh bu şekilde tasvir etmeye mevzuun tahammülü yoktur. Fakat bu sözler köylü iniltisi ile vicdanınızı harekete getirmek için söylenmektedir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Vilâyeti kaldırdınız. Bizi de kaldırın da zulmünüz tamam olsun.

BAŞKAN — Osman Bey intizamı bozmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, biz, müstakbel hınçların, intikamların dahi önüne geçmek için tedbirler almaktayız. Şayet onun temsil ettiği teşekkül iktidarı kazanmış olsaydı kâinat görürdü, neler olurdu, yalnız biz değil. *(Soldan bravo sesleri)*

CEMAL KIPÇAK (Zonguldak) — (Osman Bölükbaşı'na hitaben) Yahu oturduğun yerden söylenip durma, duyamıyoruz. Artık yeter. *(Soldan şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Osman Bey ikinci ihtarı yapıyorum, intizamı bozmaya devam ederseniz hakkınızda tüzük hükümlerini tatbik edeceğim.

CEMAL KIPÇAK (Zonguldak) — Çık, kürsüden konuş, oturduğun yerden ne söylenip duruyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, delilleri başka yerde aramaya hacet yok. Muhalefet diye karşımızda oturanların daha akisleri vatanın mavi kubbelerinde çınlayan sözlerini, daha mürekkebi kuramamış yazılarını tekrar gözden geçirecek olursak, iktidarı ele geçirdikleri takdirde kırk katır mı, kırk satır mı, bizlere neleri reva göreceklerdi, bunları kendi sözlerinden bulup çıkarmak müşkül işlerden değildir. Bize hesaplar mı sormıyacaklardı, zindanlara mı atmıyacaklardı, bizi sokak sokak, bölge bölge, yer yer mi süründürmiyeceklerdi?

Muhterem Arkadaşlarım, demek istiyorlar ki, bu iş siyasi değildir. Bu işin siyasi olmadığı hakkında Dahiliye Vekili arkadaşım izahat vereceklerdir. Fakat bir an için kendisinin noktai nazarını hakikattir diye kabul edelim, diyelim ki bunun yapılmasında siyasi maksat da vardır.

Muhterem Arkadaşlarım, bugünkü Türkiye'nin taksimatı mülkiye haritasını göz önüne koyacak olursanız bu taksimatla muhtelif maksatların bu arada siyasi maksatların da mevcut olduğunu kabul etmek yerinde olur. Tetkikleri yapınca bunları pekâlâ görürsünüz. Siyasi maksat mevcut olduğunu bir an için farzedelim. Bu vilâyetin bir içtimai ve siyasi bünye itibariyle anormallik göstermekte olduğunu inkâr etmek kabil değildir. Evet, evet, evet biz açık konuşuruz. Türkiye'nin hiçbir tarafında, hiçbir vilâyetinde iki seçimde de %3'ten fazla rey almıyan bir partiye mensup bir milletvekili arkadaşın Kırşehir'de takibettiği türlü ivicaçlı siyaset malûmdur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Açık konuş, namusluysan açık konuş!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Namustan bahsetme, geliyor lâf, bekle.

BAŞKAN — Osman Bey; bir dakika efendim. İki defa intizamı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beni muhalif mebus olarak alın, Hükümet sizi memnun etmek için beni mebus çıkarmamak için size mütemadiyen baskıda bulunmak mecburiyetindedir, diye mebusluk yapar ve böylece halkı idlâl eder öte taraftan der ki: Hükümet bana neden zulmediyor diye söylenir. Hükümet Kırşehir gibi bir beyabana 50-60 milyonu nasıl sarfeder? Bu beni gözden düşürmek içindir, der. Ben ağzı çelikli bir mebusum, binaenaleyh ben müspet de olsam, menfi de olsam

hükümetler üzerine tazyik yapmak, tesir yapmak ve neticeler almak kudretindeyim hattâ bu sefer tekrar beni mebus yapın ben yine menfiliğimde de öyle bir kabiliyetimdir ki, giderim Bayar'ın elini öperim, Menderes'e selâm veririm yine Kırşehir'in amalini terviç etmenin yolunu bulurum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Yalan söylüyorsun yalan (*Soldan sen sus sesleri, gürültüler*)

BAŞKAN — İki ihtara rağmen hâlâ huzur ve intizamı ihlâl ettiği için İçtüzük hükümleri gereğince kendisine takbih cezası verilmesini teklif ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Takbih cezası verilmesi kabul edilmiştir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, eğer bir vilâyetin halkı, milletvekilleri tarafından böylesine idlâl edilmiş olursa, hakikatları ifade etmenin bir siyasi tedbir zarureti haline geldiğini de kabul etmek yerinde olur.

Muhterem Arkadaşlar, biz Kırşehir için her şeyi yaptık ve her şeyi yapmakta devam, edeceğiz. Bunda, hiç şüphe yoktur. Kırşehir'in, kazalarının hiçbirisinde orta mektep yoktu. Hepsini yapıyoruz. Lisesi yoktu; lise yapıyoruz. Şusu yoktu, busu yoktu. Bu yapılanlar Kırşehir'in merkezine değil vilâyet olarak ikaza la rina ve köylerinedir. Bunlar yine kaza ve köy olmakta devam edecek ve Hükümetin merkezden yardımları buralara oluk gibi akacaktır, ömürlerinde görmedikleri Devlet hizmeti nimetlerini, Devlet yardımlarını görmekte devam edeceklerdir. O halde bu vaveylaya sebep nedir? Hakikaten birisi kalktı, Encümende, bu Lehistan'ın taksimine benziyor, dedi. Bu benzeyiş nerede? Üç Devlet bir Devleti aralarında taksim mi ediyor? Kırşehir Türkiye'nin tâbiyetinden başka bir tâbiyete mi geçiyor?

Kırşehir bundan sonraki muamelelerimde, âmme hizmetlerinde ve köy hizmetlerinde bir eksikliğe mi mâruz bırakılıyor? Her yer gibi nasibini almıştır, nasibini almakta da devam edecektir. Acaba burada büyük bir facia tasvir ederek böyle bir eda ile konuşan o milletvekili, evlâdı bulunduğu Kırşehir'in bugüne kadar Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar görmemiş olduğu terakki, tekâmül ve nimetleri Kırşehir'in Demokrat Parti iktidarı zamanında görmüş olmasını bir Kırşehir çocuğu olarak zerre kadar bir teşekkür hissi ile bir şükran hissi ile müşahade etmemiş midir? O köylerin, o kazaların içinin, o vilâyetin her tarafının dört sene içinde bünye ve çehre değiştirdiğini, terakki ve tekâmül içinde bulunduğunu ilerlemekte olduğunu müşahade etmemiş midir? Eğer "bütün bunları bir Kırşehir evlâdı olarak müşahade etmemişse buna bir diyeceğimiz yok. Bize bu derece kötü isnatları, bu derece memleketi batırma isnatları nasıl yapılabilmiştir? Bu hakikaten üzerinde durulması lâzımgelen bir hâdisedir. Arzım şudur: Bu kanun lâyihasının, bu derece faciaengiz bir tâbir ve eda ile ifade edilmesine ve birtakım sahnevi tesirlerle telkinler yapılmak istenmiyen mevzu teşkil edecek yeri yoktur. Kırşehirililer memleketlerinde berhudar olmakta devam edeceklerdir. Kırşehir'e bağlı olan kazalar bugün bağlı oldukları vilâyetle yarın bağlanacakları başka vilâyet arasında zerre kadar bir tercih yapmak vaziyetinde olmayacaklardır. Kaza olanak mevzuu olunca Kırşehir'le öbürü arasında 30 veya 10 kilometre bir fark vardır. Bu, zanneder misinizi ki, bu memleket halkı için muazzam işlerdendir. Kaldı ki, biz taksimatı idariyemizi iktisadi icaplara, idari icaplara ve âmme hizmetlerinin gösterdiği zaruretlere göre birtakım tahavvülâta tâbi tutmak düşüncesindeyiz, Bize hınçtan, ikinden bahsedenler 1950-1954 yıllarında da iktidarda bulunduğumuzu unutuyorlar. Eğer biz kin ve hınçla hareket eden

insanlar olsaydık 1950 seçimlerinde bize rey vermiyen vilâyetlere de birtakım tedbirler tatbik ederdik. Bunlarım hiçbirisi varit değildir. Hükümet hizmetleri bakımından katiyen böyle bir tefrik yapılmamaktadır. Malatya'ya da, Kars'a da, Sinob'a, Kırşehir'e, Trabzon'a da seyyanen muamele yapılmıştır. Sonra arkadaşlar, biz yalnız Kırşehir'de kaybetmiş değiliz. Kaybettiğimiz daha başka yerler de vardır. Bunlarım bir kazasını bir yerden alıp diğer bir yere bağlamak, bir nahiyesini fekkedip başka bir tarafa bağlamak, aklımızdan geçmemektedir. Hal böyle olunca bize yapılan isnatlar yersizdir, bir.

İkincisi; mevzuun sahnevi tezahürata tahammülü yoktur iki ⁵⁹ (*Alkışlar*)

⁵⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 1, Birleşim 15, Sayfa 351-353*

5 Temmuz 1954 Pazartesi

Bağı bulundukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil. .

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, (Sırçadan köşkte oturanların başkasının evine taş atmaması lâzımgelir darbimeseli çok eski ve derin hakikatları ihtiva eden bir darbimeseldir.

İşte bugün müzakere edilmekte olan tasarıyı istibdat devrinin aleti olarak bir kanun diye göstermek isteyenler vaktiyle kendilerinin neler yaptıklarını bir defa daha söylemek fırsatının tecelli ettiği şu anda, sırçadan köşklerine tarafımızdan gelecek taşları görmemek ve atacağımız taşların sırça köşklerini şangır şungur yıkarken çıkaracağı sesleri duymamak için Meclisi ve huzurunuzu terketmiştir. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Ben diğer söz alacak hatip arkadaşlarımıza da icabeden noktalarda tavzihlerde bulunacağım ve arzı cevap edeceğim, fakat sadece biraz evvel bu kürsüden konuşan arkadaşımın, herşeyde olduğu gibi bu tasarıda da memlekette âmme hizmetlerinin iyi görülmesi düşünülmekte bulunulmasına ve Devlet memurunun politikadan uzaklaştırılması gayesi takibedilmekte olmasına rağmen, bunu tamamiyle bir rejim meselesi yapmak ve Demokrat Partiye birtakım muzlim, fikir ve niyetleri isnad etmek hevesi ile yaptığı konuşmanın sadece bu noktasına cevap vereceğim.

Muhterem Arkadaşlar, basit bir mantıkla derhal keşfolunacak, ilk bakışta meydana çıkacak bir hakikattir ki, istibdadın ve tahakküm idaresinin kurulması ile memur statüsü arasında bir münasebet aramak tamamiyle beyhudedir. Arz edeyim: 1954'e kadar bu memlekette tek parti hâkimiyetinin gereği gibi tatbik edilmekte olduğunu bilmiyen veya reddedecek olan tek bir vatandaş zuhur etmez. Belki tek bir vatandaş vardır, o da benden biraz evvel bu kürsüden konuşan zat olabilir. Onun ötesinde 1945'e kadar diğer partilerin kurulmasına, dünyada demokratik zaferin tahakkuk etmesine kadar Türkiye'de hiçbiriniz vicdanlarınızda ret ve inkâr edemezsiniz ki, memleketimizde çok esaslı bir tahakküm idaresi kurulmuş oluyordu. Bu tahakküm idaresi nasıl işliyordu? Hâkimin, memurun teminatı yok mu idi? Memurun teminatı vardı, hâkimin teminatı da vardı. Yani beyefendi arkadaşımızın söylediği teminatların hepsi mevcut ve üniversite muhtar bulunduğu halde tabutluklarda vatandaşlar işkence altında tutulmaktan ve kitle halinde vatandaşlar kurşuna dizilmekten geri kalınmıyordu. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* Ondan sonra hiçbir gazetede belediyenin edna hatalarını dahi tenkid edebilmek imkânı mevcut değildi. Müstakil mahkemeler, o muhteşem muhtariyete sahip üniversite ve bütün, dedikleri insan haklarını koruyan müesseseler dahi ne İstiklâl Mahkemelerinin havasını kaldırabilmiş, ne Takriri Sükûn Kanununun tesirini, ne vatandaşların tabutluklarda işkence edilmelerini bertaraf edebilmiş ve ne de kitle halinde kurşuna dizilmelerini önliyememiştir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bu itibarla bunlarla memur statüsünü karıştırmak katiyen caiz değildir. İşte İsviçre'deki tepeden tırnağa kadar, A'dan Z'ye kadar demokrat bir memleket olduğunda şüphe yoktur, bu demokrat memlekette de Devlet memurla irtibatını üç senelik bir mukaveleye bağlıyor ve her üç senenin bitimine üç ay kalaya memur Devlete, artık seninle çalışamayacağım diyor veya Devlet memura senin mukaveleni tecdidetmiyeceğim

diyor. Mahkeme kadının mülkü fehvasınca memur mutlak olarak âciz, suiistimalci milletin sırtından geçinen, memlekete bâr olan ve halka kötü muamele yapan bir unsur olarak 25-30 sene yerinde bırakılamaz. Devlete intisabından itibaren üç sene ve hattâ bu üç seneyi bile tamamlamadan hizmetine son veriyor, İsviçre Hükümeti. Daha âcil sebeplerin vukuunda ise böyle altı aylık müddetlerle, değil, asla vekâlet emrine bile almadan derhal azledebiliyor. Şu noktayı bilhassa arz edeyim ki, aczi ve zararı dokunan bir memur, bu üç senelik müddeti dahi beklemeden derhal vazifesinden affediliyor. Yani İsviçre gibi en demokratik memlekette Devlete, o memura “Ben senin hizmetinden artık bugünden itibaren müstağni kalmış bulunuyorum.” diyecek şekilde kanuni bir hak tanınmıştır. Bizde ise bir taraftan tabutluklar, 1946 seçimleri, Senirkent hâdisesi, valilerin parti reisi olmaları hâdiseleri cereyan etmiş. Hani Memurin Kanunu, hani valilerin, memurların politikanın dışında tutulması iddiası? 17 Vekilden ibaret olan Hükümet tahakküm idaresini memurlarıyla tatbik eder. 1945 senesine kadar bu memlekette devam ettirilmiş olan tahakküm idaresi, kendilerinin ifadelerini doğru olarak kabul edersek, memurlar eliyle tatbik edilmiş bulunuyor. Bir tarafta bu bizdeki misal, diğer tarafta ise demokratik memleketler misali var. Kendileri İsviçre’den bahsettiler. Orada memurun bu şekilde telâkki edilmesi, onun hizmetinin 3 yıllık bir devreye inhisar ettirilmesi de gösterir ki, tahakkümle memur statüsünün hiçbir alâkası, hiçbir münasebeti mevcut değildir. Fakat lisebebin minelesbap doya doya tahakküm idaresini bu memlekette yaşattıktan sonra, iktidardan düşer düşmez (Tahakküm idaresi kurmak istiyorlar) silâhını bir türlü elinden bırakmak istemiyen muarızlarımız, muhaliflerimiz bu memur statüsü muvacehesinde aynı muarız iddiaları yüksek huzurunuzda ve büyük milletin huzurunda tekrar etmekten çekinmediler.

Muhterem Arkadaşlar, şurasını ifade etmek lâzımgelir ki, bir tahakküm mevzuubahis değildir. Fakat hakiki mânasında Türk milletine, Türk Devletine hizmet edecek olan memur sınıfı yaratma hâdisesi, mutlaka ve mutlaka Memurin Kanununda, daha doğrusu memurlar statüsünde değişiklik yapmak hususuna bağlıdır. Eğer bir memur hiçbir suretle yerinden oynatılamaz hale gelirse ister istemez kendisini rehavete, beşerî zaafıların pençesine kaptırmakta gecikmez. Bürokrasi dediğimiz yedi başlı ifritin elinde bu memleket işlerini mütemadiyen geciktiren, iş yapma yerine, kendisini dosyalarla, kâğıtlarla müdafaaya ehemmiyet veren Devlet memurumun zihniyetinde, vicdanında yerleşen saik, emin olunuz ki, memur statüsünün yanlış hükümlerinden ibarettir. Bundan sonra Devlet memuru dosya vücuda getirilmek, mütemadiyen kâğıt yazmak ve kâğıtlarla kendisini müdafa etmek yerine, bu tasarı kanuniyet kesbettiği takdirde, mutlaka iş yapmak ve vatandaş memnun etmek gayesinin esas olduğunu anlıyacaktır. Burada büyük lâflar söyliyener görecekler iki, sadece statüde vukua gelecek bir değişiklik yüzünden, kendisini rehavete ve dalâlete kaptırmış olan bir kısım Devlet memurları da yeni statünün tesiri altında, ona göre hareket edip Devlete daha faydalı olma yoluna girecektir ve hiçbirini kapı dışarı etmeyene her hangi bir tedbire başvurmaya, lüzum dahi kalmıyacaktır.

Bir taraftan zulüm ve istibdadı istedikleri gibi tatbik ederler, diğer taraftan, hattâ Devlet memurların milletin başına belâ ederler. Bütün bu tatbik ettikleri sistemi tamamen unuturlar da kalkarlar bugün Devleti Türk Milletinin hizmetinde bir unsur olarak çalıştırmak istiyen bir tasarıya türlü bühtan ve iftiralarda bulunmaktan çekinmezler. Tarafgirane hareket, partizanca zihniyet ancak bu yaptıklarından ibarettir.

Bunu terk etmedikleri takdirde mutlaka mütalâları hakikatin hilâfında ve dalâlet ifade edecek istikametlerde cereyan edecektir muhterem arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Nüvit Yetkin arkadaşım, bu sefer, büyük söz söylemedi ve ağır ithamlarda bulunmadı, bu bakımdan kendisine sükûnetle ve lâzımgelen cevapları vermek daha kolay olacak.

Nüvit Yetkin dedi ki; eskiyi işhadetmek Başvekilin itiyadıdır. Bana öyle geliyor ki, tam ölçülü bir fikir edinebilmek için hâdiseleri, seyri içinde takibetmek lâzımdır. Ondan sonra hakikaten muayyen bir iddiada bulunan insanların bu iddialarında samimî olup olmadıkları, kavilleri ile fiilleri arasında fark var mı, yok mu bunu ortaya çıkarmak için hâdiseleri maziye doğru, seyri içinde, takibetmek bir zaruret halini almıştır. Nüvit Yetkin'in bize, eskiyi işhadetmek itiyadındadırlar demesine mukabil ben de diyorum ki, eskiyi işhatla kendilerinin burda daima mütevahhiş olduklarını müşahade etmekle de sabit olduğu veçhile biz hakikati ifade etmiş oluruz.

Muhterem Arkadaşlar, intakı hak için dediler ki, bunun tek parti ile alâkası yoktur, mutlakiyet zamanında da böyle idi. Yani memura hak veren kanun, mutlakiyet idaresinde de vardı.

Benim bugün ilk konuşmamda da esasen maksadım, bu tasarının rejimle alâkası olmadığını ispat etmek ve bunun sırf âmme hizmetlerinin en iyi şekilde görülmesi hususuna müteveccih bulunduğunu ifade etmektir. Binaenaleyh arz ettiğim şartları araştıran ve bunları tesbideden bir memur statüsünü vücuda getirmek olduğunu ispat hususunda mâruzâtta bulundum.

Kendileri intakı hak kabilinden bu hususta söylediklerimi teyid etmiş oluyorlar, diyorlar ki, bu memur teminatı mal emniyeti, can emniyetidir. Ben de şimdi kendisine aynı şeyi soyuyorum, mutlakiyet devrinde mal ve can emniyeti, mevcut olmasına rağmen, memurun durumu bugünkünden daha mı iyi idi, daha iyi tasavvur olunabilir mi? Hattâ mutlakiyet devrini bırakınız, Cumhuriyet şekli altındaki mutlakiyet devrine intikal ettiğimiz zamanda da mal, can emniyeti bugünkünden daha mı iyi idi? Ben kendisinin vicdanına hitabederek bu sualin cevabını bizzat kendisinin vermesini istiyorum, hattâ yanındaki arkadaşlardan da. Mal, can emniyeti acaba tek parti hâkimiyeti devrinde bugünkünden daha mı iyi idi? İşte ben bunun aksini ispat için tabutlukların mevcut olduğunu söyledim, ben bunun ispatı için kâfile kâfile kurşuna dizilen vatandaşlardan bahsettim, ben bunun ispatı için Varlık Vergisinden bahsettim. Ondan sonra bütün sathı vatanda görülmemiş bir zorbalık hâdisesi olarak cereyan etmiş olan 1946 seçimlerini işaret ettim, Senirkent, Arslanköy hâdiselerine işaret ettim, bütün bu misallerin üzerinde katıyen durmadı, zeki hatip arkadaşımız. Derhal dedi ki; işte demokratik dedi fakat sonunu telâffuz edemedi, diline getiremedi, o sözleri konuşamadı, dikkat edecek olursanız. *(Konuşamaz sesleri)*

SIRRI ATALAY (Kars) — Bunların müdafaası size düşer.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sevgili kardeşim niçin teşrif edip konuşmuyorsunuz? Size vereceğim bâzı cevaplarım var, bu fırsatı vereceksiniz inşallah. *(Soldan gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, bakınız çift ölçülü kelimeler, hatip ne kadar dirayetli olursa olsun, maksadını açık olarak ortaya koydu, iki üç defa tadil yapıldı, 39'ncu madde

üzerinde. Bu tadil, vekâlet emrine alınma keyfiyeti üzerinde; görülen lüzum üzerine tâbiri, hükmü, mevcuttu.

Bunun tatbikatında Devlet Şûrası, görülen lüzumun tesbit ve takdiri hususunu kendisine ait olarak telâkki ediyor. İdare ise, yani kanun tasarısını tedvin edenler ise hayır, vâzın kanun, hükmü tedvin ederken bu takdiri, Hükûmete vermiştir, binaenaleyh Devlet Şûrasının bu takdire müdahale etmesi kanunun hükmü dışındadır. Yani o zaman idare, siyasi iktidar olan Halk Partisi mümessilleriydi. 1939 tadilinin tamamen Devlet Şûrasının murakabesi dışında kalacağı hususunu ihtiva ettiğini binlerce dosya üzerinde müdafaa etmiş olduğunu Sebati Ataman arkadaşım tebarüz ettirdi. Ama hatip arkadaşım ise sildi, geçti. Bu hukuki hakikatler bir tarafa bırakılarak rejim meselesidir, rejim davasıdır, istibdada gidiliyor gibi muzlim fikirler perverde edilmekte diyerek mütemadiyen itham edebiyatının bütün sanatlarını, hünerlerini göstermek kendilerinde bir itiyat halinde olduğunu esefle bir defa daha kaydetmek mecburiyetindeyim.

Demin arkadaşımız bizim sözlerimize mukabele olmak üzere söyledikleri sözleri takibedelim. Şimdi, bu mal emniyetidir, can emniyetidir, diyorlar. Zannedersiniz ki, bu kanun çıkınca Türkiye’de artık ne mal emniyeti, ne can emniyeti kalacaktır.

Muhterem Arkadaşlarım, böyle bir şey, bahis mevzuu değildir. Bu memlekette can, mal, ırz emniyetinin her suretle müemmen olmasına sabahtan akşama, Hükûmetiniz, iktidarınız nigâhbandır. Ve bunun sabık devirlerle asla kıyas kabul etmiyecek bir mükemmeliyette tahtı emniyete alınmış olduğunu, kemali iftiharla, bir defa daha söylemek mümkündür. Bütün cereyan eden hâdiseler ve son seçimler mal, namus ve can emniyetinin Türkiye’de her zamandan daha iyi tahakkuk ettirilmiş olduğu neticesini daha dün tesbite fırsat vermiş bulunuyor. Bunda söz yoktur. Asayiş, mal emniyetini, can emniyetini, namus emniyetini her zamandan daha iyi tahakkuk ettirmiş bulunuyoruz.

Şimdi iktidardan düştükten sonra edindikleri ve düşündükleri yanlış bir zihniyete bir daha işaret etmek isterim:

Bakınız bir defa mal ve can emniyeti ortadan kalkacak. Niçin ortadan kalkacak?. Çünkü memur üzerinde Hükûmetin tasarrufatı daha genişliyecek. O halde akıllara şöyle geliyor; vaktiyle, kendi zamanlarında, Hükûmet lâyuhtı idi. Düsturu mükerrermdi. Kendi düşüncelerinin dışında bir düşüncenin mevcut olabileceğini dahi kabul etmezlerdi. Şimdi o düşünceleri temsil eden de, tatbik eden de Hükûmet idi. Hükûmet bu suretle lâyuhtı iken, herşeyi bilen ve doğru gören bir varlık iken kendileri iktidardan düştükten sonra birden bire nazarlarında Hükûmet, eline fırsat geçtiği takdirde mal ve can emniyetini ortadan kaldıran bir teşekkül haline geldi. İfadeler bunu gösteriyor. Burada diyor ki; mal ve can emniyeti mutlakiyet devrinde mefkuttu. Şimdi müemmen olmak lâzımgelirdi. Tek parti devresinde de böyle telâkki edildi ve onun için memurlara emniyet sahası temin olunmuştur, diyor. Demek ki, Hükûmetin eline bu salâhiyet geçtiği andan itibaren mal ve can emniyeti Türkiye’de, münselip olacaktır.

Ben kendisinin keskin hatlarla ifadesini tebarüz ettirdikten sonra vardığı neticeyi, kendisinin konuşmasında bu neticeye varmak istemediğini tahmin ediyorum, ama kürsüde konuşmak insanı bazan istemediği neticelere götürabiliyor.

NÜVÎT YETKİN (Malatya) — Siz yanlış anlıyorsanız kabahat bende mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi, benim bir sözüme imada bulundular; o da şudur: Tabîî zabıtlar önümde değil, fakat mealen şunu demek istediler: Vaktiyle tek parti devresinde, bu dedikleri teminat memurda vardı Şimdi bu teminatı kaldırmak, istibdada matuf bir yoldur. Bu teminat mevcutken şimdi gidilen yol bizi istibdada, tahakküme götüren bir yol olmak lâzımgelir. Bu kaziyeniz, suğrası ve kübrası itibariyle de olsa külliye yanlıştır. 1945 yılında ve ondan evvel bu memlekette tek parti hâkimiyeti daimdi, gereği gibi tatbikteydi. Onun yanında bu tek parti hâkimiyetini ve istibdadını muhil ve dafi telâkki olunan teminatta mevcuttu. İkisi kucak kucağa yaşamışlardır. O derecedeki, bir taraftan üniversitenin muhtariyeti, muhteşem muhtariyeti, diğer taraftan hâkim lâyenazilliği, diğer taraftan memur teminatının kaziyei muhkemesi, ama bütün bunların yanında bu memur ordusunun, yüksek sevk ve idaresinin kayıtsız ve şartsız emrinde olması hâdisesinden katıyen içtinabolunamamıştı. Bu, bir hakikattir. O halde tek parti hâkimiyetinin veya istibdadın sebep ve temellerini bir memur statüsünde aramak, caiz değildir. İşte ilk defaki konuşmamda müdafaa ettiğim hususa avdet etmiş oluyorum ve kendi sözlerini nehyetmiş bulunuyorum. Kendisinin vicdanen rahatlaması için bunu söylüyorum. Korkmasınlar bu teminatın mevcut olduğu zamanlarda başka şeyler de vardı. Bir ikinci parti kurmak gayrimümkündü; belediyelerden dahi bahsedip işlerini, tenkid etmek gayrimümkündü. Sonra, gazeteler, memur statüsünde değişiklik oldu diye susmazlar. Gazeteler, resmî ilânlardan da susmazlar. Gazeteler ne zaman susar? İyi dinleyin; cidden iyi dinleyin; sizi tenvir etmek istiyorum. Bir arkadaşı kazanmak, benim için matluptur. Gazeteler bir tek noktada gayet kolay susarlar: Hükümet telefonu açıp da; senin gazeteni kapattım diyebildi mi ondan sonra ebediyen susar. Sizin zamanınızda böyle idi. Ne resmî ilân idi, ne şu idi; ne bu idi. Bunların hiçbirisi gazeteler üzerinde edna bir tesir yapmaz. Bu memlekette hakikaten bahsedildiği gibi geniş kötülükler; yani memleket batıyor; işte, memleket satılıyor gibi şeyler revaçta metalar olsaydı, gazeteler de yazarlardı. Fakat millet tutmuyor. Çünkü hakikatla karşı karşıyadır. Eğer bugün bunlar yazılmıyorsa bunlar çaptan düşmüş silâhlar gibi, revaçtan düşmüş metalar gibi kimse tarafından alınıp satılmıyorsa bunların inanılır şeyler olmadığını, hele 1954 seçimleri neticesinde bahir ve aşikâr olarak ortaya çıkması neticesindedir ki, artık gazeteler tarafından da fazlaca bahsedilmemektedir. Siz her şeyi alınız, Hükümete yalnız şunu veriniz, serbest seçimleri ortadan kaldırınız; eskiden olduğu gibi gazeteleri kapatmak salâhiyetini veriniz. O zaman böyle bir sürü mecelleleri getirmeye hacet yok. 1945'ten evvel vaziyet böyle idi. Bir memlekette matbuat serbestçe işlerse, bir memlekette yapılan seçimler üzerinde, kasıt olmaksızın, bir şeyler söylemek imkânı yoksa o memlekette demokrasinin cevheri tahakkuk etmiş demektir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Hükümet, elbette bir heyeti siyasiye olarak, bir kabine âzası olarak on altı, on yedi kişi demin söylediğim bütün bir istibdadı tatbik etmiş değildir. Elbette bu tatbikata vasıta olan vardır. O tatbikat nasıl yapıldı? Bütün bu mevzuubahis teminata rağmen valiye, sen parti başkanısın, dendi. Valinin eski devirde, ben valiyim, valilik ile parti işi birleşir mi, ben nasıl parti reisi olabilirim, demek haddi mi idi. Bu hale siz istediğiniz kadar üniversite muhtariyeti, deyin, istediğiniz kadar kazai muhtariyet, deyin, şu deyin bu deyin. Gazeteyi kapatın ve nihayet seçim yapmadan seçilin.

Bunları söylemeye mecbur olmamam lâzımgelirdi. Ne yapayım mütemadiyen tahrik ediyorlar. Büyük laf soyuyorlar. Mütemadiyen derin bir samimiyetle demokrasiden bahsediyorlar. Bunu birtarafa bırakalım, birbirimize hücum vesilesi yapmıyalım.

Memur statüsü mevzuubahistir ama onun yanında mühim olan âmme hizmetlerinin memleket ve vatandaş lehine en iyi şekilde ne suretle görülmesi keyfiyetidir. Biz bu mevzuu ele alınca, soysuzlaştırarak kalkıp bunu iktidara hücumun bir silâhı haline getiriyoruz. Bu hal iledir ki maziye icrai nazar etmek için bâzı hâdiselerden bahsetmek mecburiyetinde kalıyoruz. Gönül çok arzu ederdi ki böyle bir mecburiyet karşısında kalmıyalım. Evet böyle oluyor. Bir Hükümetin 16 âzasıyla tatbik ettik, hayır, bu tatbikat da memurların eliyle oldu, bunda bütün memurlarımızı tecrim etmek yoluna gidecek değilim. İradei külliye iradei cüzüye hâkim olmuştur.

1946 seçimlerinin nasıl cereyan ettiğini biliyorsunuz. 50-100 kaymakam, 15-20 vali, bu böyle olamaz demek imkânına sahip olması lâzımgelirdi, öyle olmamıştır. 1946 senesi seçimlerinde 50-100 kaymakam, 15-20 vali, hayır ben mazbata tahrif edemem, hayır ben sandık kıramam diyebilseydi netice öyle olmazdı. Fakat diyemezdi. Şimdi biz o muhterem kaymakamlar, o muhterem valilerle mesai teşriki halindeyiz ve onların mesaisinden istîğna göstermek niyetinde değiliz. Çünkü biz, iradei külliye iradei cüzüye iptal ettiğini biliyoruz. Çünkü o zamanın devrinin vali, bir kaymakama başka türlü hakaret etmek terbiyesini vermediğini biliyoruz ve bu imkânın onun elinde çokluk bulunmadığını biliyoruz. Bunlar o devrin icapları idi. Fakat bugün onlar tamamen maziye intikal etmiştir. Şimdi kalkıp da kendilerinin tatbik ettiklerini, kötü bir şekilde tatbik ettiklerini, siz de böyle yapacaksınız diye karşımıza çıkacak olurlarsa, insan bu suretle konuşmak mecburiyetinde kalıyor. Ben, o zaman memur ordusu da icra ile beraber hareket etmiştir, demiyorum. Eski kanunlarımızda bir (âmiri mücbir) tâbiri vardı, işte bu âmiri mücbir Hükümetti. Yalnız ona ve üniversite hocalarına ve hâkimlere bir takım teminat ve salâhiyetler vermekle bu âmiri mücbir sıfat ve vasfını gaybetmez. Bu sıfat her zaman onlar üzerinde, istenilen tesiri, istenilen baskıyı yapabilmış, zulme onları da iştirak ettirebilmek imkânını bulmuş, hattâ bu, zamanında zımnî ve umumi bir rızaya da mazhar olagelmiş bir sistem, hattâ ve hattâ siyasi bir dindi. Bütün organı ve evsafi ile tadat ede ede bitiremediğimiz bir sistemi bir anda, bir tarafa bırakıyor ve onun yerine ta 1945 tarihinden itibaren kurulan bu demokrasiyi ve o günden bugüne kadar bu terbiyeyi yaratmış olan bir partiye burada bir avuç muhalif arkadaş, her türlü insaf ölçüsü dışında, karşımıza çıkıyor, kendilerinin yerine bizi koymak suretiyle tamamen tersine vaziyet ve yer almak istiyorlar. Hayır katiyen buna yer vermiyeceğiz. Ta 1958 senesine kadar demokrasi prensipleri içinde memleketi idare edeceğiz. Demokrasi tekemmül ettirilecektir. Birtakım sureti zahirede fırsatçıların antidemokratik olarak gösterdikleri, göstermek istedikleri ve fakat hakikatta demokrasiyi tahakkuk ettirmek için engelleri ortadan kaldırmak yolunda olan sizlere karşı, rejim elden gidiyor, gündüzler gece oldu, şu oldu bu oldu diye memleket idaresi dünyanın şu nazik zamanında eline almış bulunan partinin ricat edeceğini tasavvur ediyorlarsa, bu gürültü karşısında papuç bırakmıyacağımızı bilmelerini isterim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Sabah oldu, karanlık gecelerin sabahı oldu, hattâ öğlesi oldu. Belki sinleri dolay isiyile o dev ve yetişmemişlerdir. Fakat gazete koleksiyonlarına ve bâzı mehazlara müracaat ettikleri takdirde, geçmişte olanların nelerden ibaret olduğunu, nasıl bir manzara arzettiğini bulabilirler. Ben kendilerine yakıştıramıyorum. Bizim zamanımızda böyle değildi desinler, bizim zamanımızda bu dedikleriniz olmadı desinler. Niçin demiyorlar? Şayanı hayret olan budur. Ama geriye bakmayın, ileriye bakın. Benim mazim yok, tıflı nevadım, şimdi doğdum, ak ve pak karşınızdayım, demokrasi istiyorum, istiyorum,

istiyorum, İstiyebilirdiniz, işinize geldiği için istiyebilirsiniz. Bu memleketin asayiş ve emniyetini temin etmek mevkiinde, mesuliyetinde ve mecburiyetinde olan bir iktidar ile bu memleketin hudutlarını, iktisadi emniyetini siyasi emniyetini ve âmme işlerinin çok iyi görülmesini ve ibadın hakkını muhafaza ve müdafaa etmek vazifesiyle muvazzaf olan bir Hükümetin mecburiyetleri karşısında öte taraftan, hele altı üstüne gelsin, belki daha iyi olur, üstünde ne gördük ki, belki altı üstünden iyidir diyerek şunu da isterim, bunu da isterim demek suretiyle dünü tamamen inkâr eden ve inkârı gözünüzün içine bakarak yapan insanların arzuları, istekleri başkadır. Biz, mesuliyetimiz altında olan bu şeyi cami avlusunda çelik çomak oynarken bulmadık, ele geçirmedik. Çetin mücadelelerle, şiddetli mücadelelerle kendilerinden aldık.

Son yapılan mücadele de, vatan haini olduğumuz millet huzurunda ifade edildi. Birçok kötü iddialar millet vicdanına, kulağına en geniş ölçüde söylendi, Devlet radyosundan memleketi sattığımız söylendi. 20 dönümden fazla tarlaların alınacağı Amerikalılara verileceği, 50 taneden fazla zeytin ağaçlarının alınacağı, Amerikalılara verileceği söylendi. Bunları, tâli derecede olanlar değil, ikinci, üçüncü derecedeki adamlar söyledi, işin başında olanlar söyledi. Bunlar kayıtlara geçti, dediler ki, hesap soracağız, sorumlu olacaksınız.

Biz memur statüsünü ele aldığımız zaman da demokrasiden bahsedenlerin, demokrasi ve hürriyet ortadan kalkıyor diyenlerin, seçime takaddüm eden günlerde, seçim mücadelesi esnasında, iktidara geldikleri takdirde bize nasıl muamele edeceklerini tebyin eden sözleri, henüz mürekkebi kurumamış olarak karşımızdadır. Onlar, tatbik edecekleri zor rejiminin bütün esbabını orada izah etmiş bulunuyorlar. Dünyanın en yüksek jürisi karşısında, konuştuklarını ortaya koymak suretiyle ruzu mahşerde, huzuru Kibriyada dâvamızı ispat etmeye hazırız. İktidara gelmiş olsalardı kimbilir bizlere neleri reva göreceklerdi. Muhterem Arkadaşlar, biz sadece buna karşı, yapılan çirkin tecavüzlere ve takibedilen ve vatanperverane olmıyan mücadele tarzına karşı bir nefretle mütehassisiz. Bu nefreti duymamızı tabiî telâkki etmek icabeder. Gözlerimizi onların gözlerine çevirerek konuşabilmek imkânı henüz mümkün olmamaktadır. Kimbilir neler yapacaklardı, Allah bilir. Harmanı yakarı Allah harmana eriştirmez, muhterem arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)* Şimdi görüyorsunuz ki, bunun rejimle, demokrasi ile bilmem ne ile hiçbir alâkası yoktur. Bakınız muhterem arkadaşlar, suali koyuyor da diyor ki; eskiden böyle idi, şimdi siz şunları tatbik ediyorsunuz, geri mi gidiyoruz? Bu, gerilik veya ilerilik meselesi değildir, İsviçre'yi misal verdik. Acaba bunu iptal edecek bir taraf bulabilir miyiz diye tetkik etmişler, İspanya'dan filân bahsettiler, İspanya'daki bir toplantıyı ileri sürdüler, İsviçre Başvekil muavini gitmiş, orada bir İspanyol... Nesiydi Nüvit Bey? *(Gülüşmeler)*

İspanyol, İsviçreliye sormuş, iltizami bir sual, memurlar için üç senelik devreler kabul etmişsiniz. Bir defa zihniyete bakınız beyefendiler, İsviçre üç senelik devreler kabul ediyor. Üç sene sonra her iki taraf da muhayyerdir. Binaenaleyh alelade bildiğimiz bir hizmet mukavelesinden ibarettir. Şimdi İsviçreliye soruyor; diyor ki: sizde demokrasi yok mu ki, üç senelik devreler kabul ettiniz. O da diyor ki; biz memurun vazifesine, babasını öldürmediği takdirde nihayet veremeyiz. O muhterem Başvekile bir söz daha söylemek lâzımgelirdi; bu kaydı kanuna koysaydınız ya. Deseydiniz ki; babasını öldürdüğü takdirde memur işinden çıkarılır. Aksi takdirde çıkarılmaz deseydi ya. Kanunların objektif hükümleri karşısında söylenip söylenmediği meşkûk, ne suretle

cereyan ettiği meşkûk, bunun nakli mi sahihtir, esastır yoksa kanunun ifade ettiği hakikat mı? Şimdi böyle bir muhavereyi intikal ettirmek suretiyle, İsviçre Kanununun metninden çıkarılmış olan hükümlerin, hakikatların böyle bir muhavereye intikal ettirilmesi ile sözde bunların tesirini sıfıra indirmiş oluyorlar. Hayır beyefendi olmaz, İsviçre Kanunu orada. Kayıtsız şartsız, üç sene sonunda memurun vazifesine nihayet verebilir.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Fakat memur Federal Mahkemeye gidebilir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Nereden biliyorsunuz?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — O kanundan.

ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ya! Allah aşkına? (*Gülüşmeler*)

Arkadaşlar; vicdanları çok rakıktır, diyorlar ki, iki hâdise, iki vazife karşı karşıyadır, memuru bu haktan mahrum bırakmak nasıl olur? Bu, insani değildir, diyorlar, sosyal adalete uygun değildir diyorlar. Büyük kelimeler seçerler.

Muhterem Arkadaşlar, ecir vaziyetinde olan insanlar Türkiye’de sadece Devlet memurundan ibaret değildir, öte tarafta bankalarda, ticarethanelerde; şirketlerde, firmalarda binlerce, onbinlerce, yüzbinlerce, milyonlarca vatandaşımız ecir halinde çalışmaktadır. Onların İş Kanununun teminatının ötesinde teminatları yoktur. Onlar bu vaziyetleri sosyal adalete münafi addetmiyorlar. Sosyal adalet kimin üzerinde? Devlet memurunun. Sosyal adalet, Devlet memurunun üzerinde de kemaliyle rayegân görülmüyor. Çünkü Devlet memuru iki kategoriye ayrılmış, birisine ücretli denilmiş, öbürüne maaşlı denilmiş. Maaşlılar, Devletin bir parçası, hâkimiyeti, kendiliğinden Devleti temsil edenlerin ta kendisi telâkki edilmiş. Öteki kategoriye bu teminatın hiçbirisi bahsolunmamıştır.

Şimdi Beyefendi arkadaşlarımızın insaf kandilinin yağı Devlet memuru sayısının sonuncusunda tükeniyor, bu insaf kandilinin yağı tükendiği için, insaf şulesi ve harareti ötekilerim üzerine teveccüh demiyor. Bu, çift ölçüyü kullanmanın açık bir delilini teşkil eder.

Ben esef ediyorum; niçin bu içtimai adalet zihniyeti ile daha ileri taleplerde bulunmuyorlar?

Muhterem Arkadaşlar, Devlet memura meselesinin zımnında ve temelinde âmme hizmetlerinin iyi görülmesi gayesi yatar. Âmme hizmetlerinin iyi görülmesi gayesi bâzı tezahüratıyla birtakım tadilâtı istilzam edecek bir manzara gösterirse o tedbirleri almaktan elbette kaçınılmaz. Muhterem Arkadaşlar, bizim memleketimizde işlerin süratle gitmediğinden dolayı kendileri de müşterikidirler. Devlet kapılarında işler iyi gitmez. Bankalar iyi işler. Şimdi tasavvur buyurun: Bankalarda memurum hiçbirisi teminat sahibi değildir. Bizde işlerin iyi gitmediğini ifade için, ispat için tapu dairesi, işte bilmem hukuk dairesi (*Soldan nüfus sesleri*) bilmem ne dairesi; bütün bunları ileri sürerler, ondan sonra da arazi dâvaları içinde yirmi senelik mazisi olanları da pekâlâ bilirler. Bu memlekette bâzı işlerin ne derece ihmale, tezehzübe uğradığını hepiniz bilirsiniz. Bundan hepiniz müştekisiniz.

Bu memlekette birtakımı büyük iktisadi hamleler yapılmaktadır. Dış siyasette, askerlikte büyük muvaffakiyetler elde edilmektedir. Fakat administrasyonun servisinde çok defalar itaba mâruz kalmışızdır. Bu vaziyetler de kabili münakaşadır.

Memurun hukukundan bahsediliyor. Âmme hizmeti gören memurun hukuku yanında bir de 24 milyon vatandaşın, menfaati vardır. Biz, hukuku ibadın koruyucusuyuz, mesulüyük. Ahmet Beyin, Mehmet Beyin hakkı haktır, fakat beri taraftan milletin hakiki, mevzuubahis değildir. Amanenin hakkı, mevzuubahis değildir. Mahkemelerden kovulan, dairelerden kovulan., bet muamele göreni; hattâ şurasında kendisi için daha uygun telâkki ettiği bir idareyi desteklemek, için cüretkâr hareketlere geçmekte beis görmiyen bâzı kimseler, Devletin işlerinin başında haktan, hukuktan bahseder, öte tarafta ibadullahın hakkı tamamiyle ihmal olunur. Bu, doğru değildir.

Muhterem Arkadaşlarım, bir Devlet memurunu bu kanunla kendi emrimize sevk etmek istiyormuşuz. Bu bühtanı, külliyyen reddederiz. Eğer böyle bir niyetimiz olsaydı daha evvelden yapardık. Biliyorsunuz ki seçimlere pervasız olarak, demokratik: anlayışla girdik. Hattâ mazbatalarımızın tasdiki salâhiyetini dahi, memurlara tevdi ettik. Bu salâhiyetleri iyi kullandılar mı, kullanmadılar mı o başka bahis. Üzerinde duramayacağım. Fakat bizimi dört senelik iktidarımızın da başında, iş görmeye başlarken ve iş görme imkânlarını bu memlekette hazırlarken bir sürü bisut dedikodular ve vatandaşlar arasında uçurumlar açacak birtakım çabalamalar olagelmektedir. Bize demokrasiyi yapmadınız diyorlar. Kendi kafalarında bir demokrasi kurmuşlar ve bu tahakkuk etmediği için vatan hainisiniz, vatani satıyorsunuz, diyorlar ve bu devrenin artık sonu gelmiş olduğunu halka anlatmak istiyorlar. Bu memleketin 60-80 bin sandığından millî irade ile seçilerek gelen vatan evlâtlarını vatani satıyorlar dedikodusundan kurtarmak istiyoruz. (*Bravo sesleri*) Hulâsa birtakım bataklıkların kurutulması lâzımgeldiğine kaniyiz.

Bu bataklıkları kurutarak memlekette salim bir siyasi hayatın gelmesini yarın içine düşülmesi mukadder akibete takaddüm etmek emniyetiyle bu tedbiri zaruri telâkki etmekteyiz. Memleket az buhranlar geçirmedi muhterem arkadaşlar, az buhranlar geçirmedi. Her tarafta kıyamlar oldu, günde 14 Atatürk heykeli kırıldı, Ankara'da şoförler bir gün sabahtan akşama kadar vaziyete hâkim oldular, İstanbul'da birtakım genç vatandaşlar, gece sokağa uğradılar, sabahtan akşama bu memlekette olmayacak sebeplerden dolayı tahrikler neticesi, birtakım hareketlere geçilmek teşebbüsleri yapıldı. Şu oldu, bu oldu. Hattâ Demokrat Parti iktidarının 1951'den 1952'ye kadar dahi devam, edebileceği şüpheli bir manzara olarak telâkki edilmeye başlandı. Hamdolsun, bunların hepsi atlatıldı, o zamanki iktidarın serinkanlılığı, yerinde aldığı tedbirler ve bilhassa demokrasi prensiplerine sadakati sayesinde atlatıldı ve yeni devrelere çok büyük emniyet içinde girildi. Fakat arkadaşlar: sabahtan akşama sövülen, en şeni iftira ve ithamlar altında bulundurululan Hükümetin ve otoritelerin bir gün vazife göremez hale gelmesi, işleyemez hale gelmesi, bir gün mukadder olabiliirdi. Muhterem Arkadaşlarım, biz, vatandaşların hürriyetlerine, başkalarının hürriyetlerine tecavüz etmemek şartıyla sonuna kadar riayet ve hürmet hissiyle mütehalliyiz. Fakat hürriyeti yoketmek için teşebbüsler olursa, hürriyetlere taarruz vâki olursa, elbette onların lâyük olduğu mukabeleyi görmeleri icabeder.

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, muhalif arkadaşımız diyor ki, teftiş organları kurulmuştur, bunun işletilmesi kâfidir. Bunu, Devlet hizmetindeki organlara gördürebilirsiniz.

Eğer biraz emek sarf edip bu mevzuda tesbit edilen rakamları araştırmış olsalardı, kendi zamanlarıyla bizim zamanımız arasında mukayese imkânını bulur ve 300 bini

aşan memurdan ceza görenlerin miktarını öğrenebilirlerdi. Maalesef böyle bir tetkik yapmış değillerdir. Ben kendilerine arz edeyim ki, 1950-1954 seneleri arasında İçişleri Vekâletinin Vekâlet emrine aldığı memur adedi kaçtır biliyor musunuz?... 10. Vekâlet emrine aldığı memur adedi 10 dur. Halbuki ben biliyorum, sizlerin şikâyet ettiğiniz, memur kaç 10 binlerdir. Fakat bunlar hakkında öyle muhkem kayıtlarla bağlısınız ki, bir şey yapamazsınız. Ben Şûrayı Devlete hak veririm. O, objektif deliller ister. Halbuki çıkarma müessesesi, 3 senede son veriyor ve objektif deliller demiyor. 3 senede vekâlet emrine almak, çıkarma müessesesinde vardır. Bu itibarla dedikleri müessesenin işlemediğini de hatırlatmak lâzımdır. Ondan sonra yine hayattan aldıkları tecrübelerle istinaden ve vicdanlarına hitabederek hatırlatmak isterim, bütün hakikatleri acaba objektif delillerle tesbit etmek mümkün müdür? Objektif delillerle tesbit edilebilenin Ötesinde bu dünyada suç işlemez mi? Bunu söylemeye imkân yoktur. Yanlış zihniyetten birisi, Hükümet denilen teşekkülün âdeti bir gangster gibi hareket edeceği ve azıcık tasarruf sahası buldu mu, derhal salâhiyetlerini mutlaka kötüye kullanacağı kanaatinin hâkim olmasıdır.

Muhterem Arkadaşlar, ben açık konuşan bir insanım ve icabederse Türk Milletinin huzurunda ispata hazırım. O, düsturu mükerrer denilen müessesenin zamanında ne dereceye kadar haktan inhiraf ettiğini Türk Milleti ve dünyanın huzurunda ispat edecek vaziyetteyim. Hattâ bunların, millî iradeyi tağşis etmek istidadını gösterdiği anlar ve zamanlar olmuştur. Ben, bunları söylemekten çekinecek insan değilim ve ben söylediğim zaman, delillerle konuşan bir insanım. Fakat bu bahsi burada bırakalım. Sen namussuzsun, ben namusluyum, Hükümete salâhiyet verildiği takdirde tıpkı yankesiciler gibi, yol kesiciler gibi, mütecaviz, mütaarrız gibi kendisine verilen salâhiyeti mutlaka kötüye kullanır, fikri nereden geliyor?

Daha dün memur olarak aldığın hâkim takdir sahasında istediğini yapıyor da, bir Hükümet, binbir tecrübeden geçmiş mebus olmuş, mebuslar arasından seçilerek her gün huzurunuzda imtihan veren, bütün hareketleri üzerinde milletin matbuatın dikkati adeselenmiş olan Hükümetin niçin doğru hareket etmiyeceği fikri geliyor? Daha dün aldığınız, sicili üzerinde bir satır yazı yazılmıyan memurun doğru hareket edeceği, fakat Hükümetin yanlış hareket edeceği fikri, nereden geliyor?

Hükümete, memleketin kaderini tevdi ettiğiniz Hükümete; harbe girme, harbdan çıkma yetkisini, salâhiyetini veriyorsunuz. Muhterem Arkadaşlar, niçin bu ademiitimat esasından daima yürünmek isteniyor. Vatandaş olan muhterem insanlar Hükümete geldikten sonra mutlaka şaibeli insanlar haline mi gelir. Bunun sebebi, siyasete intisabetmek oluyor. Halbuki biz siyasete intisabetmeyi, yüksek bir ahlâkın mevcudiyetine bağlı bir mesai tarzı olarak telâkki etmekteyiz. Biz siyaseti, dalavere telâkki etmiyoruz. *(Soldan alkışlar)* Dün söylediğini tamamen unutarak onun aksi bir istikamette yürümeyi siyaset icabı değil, siyasetin ret ve nehyettiği, levmettiği, takbih ettiği bir hâdise, bir vaziyet telâkki ediyoruz.

Sevgili Arkadaşlarım, getirdiğimiz tasarı, bu memlekette bürokrasi derdine mühim nispette son verecektir. Pertev Arat arkadaşımın dediği gibi bunu itmam edici bâzı tedbirler lâhik olduğu takdirde, bu çok şikâyet ettiğimiz ve âimme işlerinin görülmesini mühim nispette geciktiren ve vatandaşlarımızı ıstıraba sevk eden ve memleket menfaatlerini yok eden bürokrasi belâsına büyük bir darbe vurmuş olacaktır. Bunun neticesinde âimme

hizmetleri, çok daha iyi görülecektir. Vatandaş, işlerini devlet kapılarında çok daha, iyi yürütecektir. Ondan sonra hiç şüpheniz olmasın ki hükümet, âdil olmıyan, haksız olan yolda yürümek niyetinde olmayacaktır. Bu, kendi iyiliğinden değildir, yüksek murakabenize tâbi olmanın, millî murakabeye tâbi olmanın bir neticesi olarak ortaya çıkacaktır. Meselâ 25 seneye indirme salâhiyetini aldığımız günden bugüne kadar haksız olarak çıkardığımız bir tek memur mevcut olsaydı, muhterem murakıplarımız, hattâ -kusura bakmasınlar- insafsız muhaliflerimizin o haksız vakayı derhal bu kürsüye getireceklerinde en ufak bir tereddüdümüz yoktur. Halbuki, o kanun çıktığı zaman da; artık bu memlekette hürriyet kalmadı, artık bundan sonra bu hürriyete fatiha okumak lâzımgelir, denilmişti. Görüyorsunuz ki bundan hiçbir şey çıkmadı. Şurasını nazarı dikkatinize arz edeyim; bu getirdiğimiz tasarının kanunlaşmasıyla devlet memurumuzun seviyesini yükseltmekteyiz, muhterem arkadaşlar. Çünkü objektif kaidelerin ve kanunların muayyen müesseseleri tekemmül ettirmede muayyen zümrelere daha iyi çalışma imkânını vermekte veya onların iş ve çalışma ahlâkını bozmada tesirleri gayrikabili inkârdır. Bu itibarla bu getirdiğimiz tasarı, kanuniyet kesbettiği takdirde, bizzat memur vatandaşlarımız, daha iyi iş görmenin hazzı içinde ve onun temin edeceği maddi, mânevi refahın saadeti içinde olacaklardır ve şu kürsüden hükümet olarak nihayet muhalefet arkadaşlarımızdan kimsenin ne de iktidar partisinden sizlerin her hangi birinizin şu muameleyi haksız olarak neden tatbik ettiniz diye bir itabınıza mâraz kalmıyacağımızdan eminiz arkadaşlar. Bu derece emniyet içinde konuşmaktayız. (*Bravo sesleri*) Binnetice, siyasi hayatımızda ve idare hayatımızda hiç kimseyi incitmeden, memleketin üzerinde var olan ve işleri engelliyen birtakım müşkülleri ve mânileri ortadan kaldırmaktan başka bir netice vermiyecektir. Günün birinde, bu bahis tekrar her hangi bir sebeple satha çıkıp da, bu kürsüden konuşmak bahis mevzuu olduğu zaman; bugün bu kadar büyük lâf eden ve demokrasi kalktı, diyen arkadaşlar bu büyük sözlerini okudukları zaman demokrasiyi yine payidar olarak görecekler ve bu memleket aydınlık içindedir dediğim zaman; bundan evvel yaptıkları tenkidlerin, tenkid değildir; tenkidi, istedikleri kadar yapsınlar, fakat hücumların ve taarruzların hatırlatılmasından elbette bir üzüntü duyacaklardır. Tıpkı onun gibi bugün söylediklerinin bir zaman geçtikten sonra bu kürsüden tekrar hatırlatılmasıyla üzüntü ve hattâ hicap duyacaklarından emin bulunuyorum. (*Alkışlar*)

BAŞKAN — Nüvit Yetkin. (*Kâfi sesleri*)

Sözcü oldukları için.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Çok kısa konuşacağım, yormıyacağım sizi.

Muhterem Başvekil benden bir şey sordular, evvelâ onu arz edeyim. Nereden aldın bu malûmatı dediler.

İsviçre’de memurların Federal Mahkemeye istinaf yolu ile müracaat hakkı tanınmıştır, bendenizin bu malûmatı aldığım menba, Nâzım Poroy’un (İsviçre Hukuku) adlı kitabının 85’nci sayfasıdır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bu, üç senenin hitamında mı, yoksa bu üç seneden evvel vekâlet emrine alınma vaktinde mi?

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Her hangi bir vakitte federal mahkemeye müracaat hakkını haizdir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — İsterseniz aynen alırsız, İsviçre’den.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Sayın Başvekil gerek şahıslarımıza, gerek partimize tevcin ettiği hitaplar ve ithamların sonunda tarih önünde tesbit edeceğimiz bir noktayı açıkladılar ve bizler hakkında nefretle mütehassıs olduğunu ifade ettiler. (*Soldan hayır hayır sesleri*) (*Öyle değil sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hayır; öyle bir şey yoktur. Eğer böyle söyledimse şimdi geri alıyorum.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Teşekkür ederim. (*Soldan alkışlar*) Şu halde mesele yoktur.

BAŞKAN — Efendim mesele yok.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Aziz Arkadaşlarım, Başvekil, biz hukuku ibadın koruyucusuyuz, mesulüyüz, dediler. Evet doğrudur. Hakikaten 24 milyon vatandaşın hukuku, vebali, Hükümetin omuzları üstündedir. Ama biz de, bize rey vermiş bulunan üç milyon vatandaşın görüşlerini bu kürsüden ifade etmeye mecburuz. Yüksek Heyetiniz hâkimiyeti milliyenin mümessili ve Türk milletinin mümessilidir. Siz icazet verdikten sonra Hükümet hareketinde serbest olacaktır.

BAŞKAN — Buyurunuz Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, yukarda müzakereleri takibediyordum, “Hükümet, müzakere edilmekte olan ihtilâf mevzuu iki şıktan hangisini tercih etmektedir, sarîh olarak cevap verisin” şeklinde, Hikmet Bayur arkadaşımızın suali üzerine Adalet Bakanı arkadaşımızın kürsüye geldiğini ve takdirin Yüksek Heyetinize ait olduğunu ifade ettiğini dinledim. Filhakika takdir Yüksek Heyetinizindir ve ancak Hükümet olarak evvelsi gün mesele müzakere edilirken Adliye Vekili arkadaşım ile beraber Encümende bulunduk. Encümendeki ifadelerimizde bugün huzurunuzda getirilen maddenin bizce de matlup metin olduğunu ifade ettik. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bunu huzurunuzda arzetmeyi, B.M.M. ne lâıyk olduğu hürmetin gösterilmesi bakımından, bir borç bilirim.

İşin aslına gelince, formülünü de zannederim ben arz ettim, teminat derecesinden aşağıda olan hâkimler için mevcut kanunda vekâlet emrine alma müessesesi vardır. Bu sebeple bu hükümde bir tadile ihtiyaç yoktur. Temyiz Mahkemesini de gayet tabîî olarak bunun şümülü dışında bırakmak lâzım gelir. Orada teminatı haiz olma derecesine gelen hâkimlerin vaziyeti vardır ki, bunlar yüksek dereceli hâkimler olmak itibarıyla, onları bu hükmün şümülü dışında bırakmanın doğru olacağını Hükümet namına arz etmek isterim. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*)

SERVET SEZGİN (Çanakkale) — Büyük devlet adamısın.

BAŞKAN — Takrirleri birer birer arz ediyoruz.⁶⁰

⁶⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 1, Birleşim 17, Sayfa 434-436, 451-458, 464*

15 Kasım 1954 Pazartesi**Bursa Mebusu Hulusi Köymen'in, 7 Kasım 1954 Günü Yapılan Muhtar Seçimlerine Dair Şifahi Sualine Cevabı**

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan Sürekli ve şiddetli alkışlar)* Çok sevgili arkadaşlarım, İsmet İnönü, vicdanlarınızın huzurunda kâh melekâne, peygamberine bir üslûp ile, kâh profesyonel bir caninin soğukkanlılığı ile. *(Soldan bravo sesleri)* Bir saat, bir buçuk saat... *(Sağdan, "Bu sözünü sana iade ederiz" sesleri)*

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Sözünü geri al, canı sensin.

SIRRI ATALAY (Kars) — Reis Bey, sözünü kes. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Sırrı Bey, karşılıklı konuşmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, müsaade buyurun da konuşayım; şimdiden bu kadar şiddet gösterecek olursanız ilerde söyleyeceğim sözlerle hiç tahammül edemeyeceğiniz anlaşıyor. *(Soldan Şiddetli alkışlar)* Arkadaşlarım, bana gelince, ben de bütün itidalimi toplayarak, mühim bir vatan meselesinin halli için soğukkanlılıkla meseleleri teşrih ederek sözlerime devam edeceğim. Evvelâ boylu boyunca, gerek haykırarak, gerek endam göstererek ibrazı mehabet eden arkadaşlarıma söyleyeyim ki, bu hareketlerin bu kürsüden konuşan naçiz şahıs üzerinde hiçbir tesiri yoktur. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Ben söyleyeceklerimi söyleyeceğim. Bunları söylerken vatani bir vazife yapmakta olduğumu, tamamiyle müdrik bulunmaktayım. Tamamen idrak ve şuur sahibiyim. *(Soldan bravo sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım, 1946 seçimlerinin... *(Sağdan: Yine mi oraya, başka sermaye kalmadı mı? sesleri gürültüler)* 1946 seçimlerinin üzerinden... *(Sağdan, Gürültüler, sağ ve sol sıralardakiler arasında münakaşalar)* Tahammül gösterin konuşayım, çok faydalı olur sizin için de.

Muhterem Arkadaşlarım, paşanın arzusu 1946 seçimlerinin üzerinden bir sünger geçirmektir. Paşa burada yeni tertiplerle, gelip yeni mesnetlere dayanarak yeni tezvirler, yapabilmek ve millî jurnalcılığa bir kere daha bütün şiddetiyle devam edebilmek için... *(Sağdan: Bağrışmalar, şiddetli gürültüler)* Yakasını 1946 seçimlerinin demir pençesinden kurtarmak istiyor. *(Sağdan gürültüler)* *(Soldan Şiddetli alkışlar)* Hakikatleri tağyir etmek, tarihi değiştirmek istiyor. Fakat 1946 seçimleri ömrünün sonuna kadar kendisini takibedecektir. O tarihî hâdiseleri değiştirmek İnönü'nün değil, hiç kimsenin kudreti dâhilinde değildir. *(Soldan Alkışlar)*

Muhterem mebuslar, Başbakanın nasıl konuşması lâzımgeleceğini kendisine öğretmek arzusuna kapılan arkadaşlar burada bulunmalıdır. Bunun kolayı var. Kendileri kürsüye gelirler, konuşurlar, biz de nasıl konuşmak lâzımgeldiği hakkında mutena örnekler elde etmiş oluruz. *(Gülüştürmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, İsmet İnönü konuşurken gülmek mi, ağlamak mı, sevinmek mi, kızmak mı lâzımgeldiğini insan hakikaten kolayca kestiremiyor, hayretler içinde kalıyor.

Sözlerine kızmak lâzımdır: Çünkü hepinizin pek iyi bildiğiniz 1946 seçimleri hakkında, göz göre göre bu kadar açıkça yalan söylüyor ve bu insanı heyecandan heyecana sevk ediyor. Nasıl olur da, bu derece yüksek mesuliyetler deruhde etmiş olan bir insan,

karşısındakilerin gözlerinin içine bakarak yalan söyleyebilir, bu yolda böylesine bir suimisal verebilir? Bunu hakikaten beşer vicdanı kabul edemiyor ve insan, havsallara sığmayan bu vaziyet karşısında kızıp isyan ediyor. Fakat öte yandan İnönü'nün bu konuşmalarında çok sevinilecek bir taraf da var. İsmet İnönü'nün burada hürriyetten, seçim emniyetinden zari zari bahsetmesi, demokratik rejimin muhafazasının bu memleket itibarı için lüzumlu olduğunu ifade etmesi, sadece ve sadece ilâhî adaletin bir tecellisinden ibarettir. (*Soldan alkışlar*) O Allaha bakınız ki, ömrü boyunca inkâr ettiği prensipleri müdafaa etmek, ömrü boyunca ayaklar altında çiğnediği vatandaş reylerinin müdafî ve hâmilîğini yapmak için, onu bugün bu kürsüye zorlanarak gelmek mecburiyeti altında bırakıyor, ilâhî adaletin şu büyük tecellisine bakınız, arkadaşlar! Allaha çok şükür, bu memleket bu hâdiseyi gördü. Allaha çok şükür, Türk Milletinin kahhar sillesi dünkü müstebiti bugünün hürriyet kahramanı haline kalbetti. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, 1946 seçimleri ilk tek dereceli seçilmiş, işlerin nasıl cereyan edeceğini bilmiyorlarmış, bu sebeple bâzı hâdiseler olmuş, İnönü böyle konuşuyor ve bütün bu işlenmiş olan suçların üzerinden geçerek 1946 seçimlerinin meşru olduğunu söylemek istiyor. Celâl Bayar'la yaptığı bir konuşmada bundan bahsettiğini söylüyor. Mahiyeti meçhul olan, hakikaten yapıp yapılmadığı meşkûk bulunan bir muhaverenin delaletiyle meşruiyeti ispata kalkışıyor.

Celâl Bayar'a sormuş, demiş ki: çoğunluğu aldığınıza kani misiniz? O zaman zannederim, mebus adedi 400'dü, biz 60 almışız, çoğunluğu elde edebilmek için faraza 250 almak lâzımdır. Hakikatta 250 seçildik mi seçilmedik mi diye, belki Celâl Bayar o anda tereddüd etmiştir. Fakat mutlaka ve mutlaka, 60'ın 3-4 misli fazla seçilmiş olduğumuz malûmdur.

Sandıkların nasıl kırıldığı, reylerin nasıl çalındığı, İstanbul seçimlerinde bir tek mebus kazanmadıkları halde nasıl pazarlık ettiklerini İsmet Paşa bilmiyor mu? İstanbul valisinin ve oradaki bâzı memurların temerrüdü sayesinde nihayet ine ine "benim beş tane namzedim var, birisi merhum Karabekir, diğeri merhum Recep Peker, ötekileri Toydemir vesaire, sandıklardan reyleri bu şekilde çıkaracaksın, gerisini, Allah belâsını versin bırakınız demokratlara" dediğini ve bu beş kişiyi böylece pazarlıkla seçtiğini, İsmet Paşa acaba, hatırlamıyor mu?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bilirsin yaptıklarının hepsini (*Sağdan bir ses, vali içinizde*)

Kan kusturdun dört sene bize.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, ya 1946'dan evveli? Bugün burada melekâne bir eda ile, seçimden ve reyden, bu memlekette demokrasinin tesisi lüzumundan, bu sayede itibar kazanılacağından bahseden bu zat 1946'dan evvel tek bir köyde hakiki mânasiyle bir tek reyin kullanılmasına imkân verdi mi? Milletvekilleri malûm. Ticaret odasından, Etibba odasından tutunuzda Kızılay Cemiyetine, Çocuk Esirgeme Kurumuna, mahalle ve köy muhtarlıklarına kadar hiçbir seçimde Halk Partisi namzetlerine ittifakla rey verilmemiş olduğu vâki midir? 1943 senesindeki Hükümet beyannamesini okuyunuz.

Rahmetli Saraçoğlu diyor ki: Bizim kurduğumuz rejimin, yani tek parti rejiminin, bütün dünyanın medeni insanlarına ve cemiyetlerine örnek olacağında şüphe yoktur. Kendisi elbette ki, 1943 senesindeki bu hükümet programını gözden geçirmiştir. Bu 1943 tarihinden, daha sonra 1946'dan bu yana, demokrasi icaplarının tatbika konulması, demokratik zihniyetin yerleşmesi ve demokratik havanın memlekete hâkim olması bakımından, mesafeler kat'etmiş bulunuyoruz. Kendisine sönüyorum: Acaba ne istiyor? Bugün 1945, 1946'da mıyız, arkadaşlar? Bir defa memleketin o günkü halini, bir de bugün nereye geldiğini düşünün! 1946 Türkiye'si ile 1954 Türkiye'si arasında asır farkı değil çağ farkı vardır. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Medeniyet farkıyla, telâkki farkıyla, biri bu derece başka bir çağdan, diğeri yepyeni bir çağdan örnekler teşkil eden, birbirine hiç benzemiyen iki ayrı Türkiye karşısındayız. Fakat İsmet Paşa bugünü beğenmiyor. Çünkü o süt besüt demokrattır. Çünkü o bu memlekette saclarını demokratik prensiplerin tatbiki uğrunda ağartmıştır. Çünkü o, 1946 seçimlerini tek dereceli yapmıştır, çünkü o, 1950 seçimlerini sırf Allah rızası için malûm şekilde neticelendirmiştir. Halbuki, 1946'dan evvelki devri malûmdur. 1946 seçimlerinin ise bütün memleket sathında nasıl bir siyasi şekavet halinde cereyan ettiğini bütün dünya bilmektedir. Asıl esef ettiğim nokta şudur: O zaman, vali, kaymakam, nahiye müdürü, Halk Partisi teşkilâtının üste gelen insanları, jandarma, polis, yüz binlerce kişilik ordu, kanunları ve vatandaş hak ve hürriyetlerini müdafaa etmek gibi, mukaddes bir vazifeyle vazifeli olan bütün bu insanlar, Türk milletinin hayret nazarları önünde, kanunun nasıl çiğnendiğinin en iyi örneklerini vermişler, bütün vatan sathında yüz binlerce kişilik bir çete, bir şekavet ordusu halinde 1946 seçimlerini böylece imal etmişlerdi. Sonra da, işte bugün bir kere daha olduğu, bütün bunların müsebbibi olan zat kalkıyor ve ben seçildim, diyor, 1946 seçimleri meşrudur iddiasında bulunuyor, aksine vesika getirin diye bağırıyor! 1946 seçimleri meşrudur, aksini iddia için vesika getirin diyor.

Muhterem Arkadaşlar, 37 vilâyette; o zaman gücümüzün yettiği bu kadardı; 37 vilâyette seçimlerin nasıl perişan, nasıl felâketli bir şekilde yapılmış olduğunu tesbit ederek, binden fazla vesika ile bu kürsüye geldik. Bu zat 37 vilâyetin seçim mazbatalarının 24 saat içinde, birgün içinde, bir celsede tetkikini emretti ve biz sabahleyin saat onda...

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Adaletin eli yakandadır. Bunlar yanma kalmıyacaktır. (*Sağdan gürültüler*)

Anlatacağım şimdi. Anlatacağım. Dinle!

Gözüme bak Paşa gözüme.

SIRRI ATALAY (Kars) — Feridun Fikri baksın gözüne... Baktık gözüne, ne var? (*Sağdan gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Senin kâzip şöhretinden korkacak, çekinecek adam da yoktur. (*Soldan alkışlar*) O zaman, bin küsur vesika getirdik, arkadaşlar. Bunlar Meclis zabıtlarında yazılı; tetkik encümeni dosyalarında mahfuzdur. Bu bin küsur vesikanın hiçbirisi, bir teki dahi, nazarı dikkata alınmadı. Neden böyle oldu? Çünkü, her şeyden evvel, minareyi çalan kılıfını hazırlamıştır. Sonra, şurası da var ki, 1946 seçimleri, zamanından bir, birbuçuk sene evveline alınmıştır. Baktı ve gördü ki Demokrat Parti kuvvetleniyor, eğer bir buçuk sene beklerse sağdan soldan tesirlerle

örfi idarenin de kalkması lâzım gelecek ve işler o zaman kötü olacaktır. İşte bu yüzden, el çabukluğu ile seçimleri bir buçuk sene evvel yaptırmıştır.

Tek dereceli seçim kanununa gelince, bunu da, vallahi ve billahi, rızayı Bâri için çıkartmamıştır. (*Gülüşmeler*) Ağzı lâf yapan ve müntehibi sani sıfatını haiz birtakım kimselerin kendisinin aleyhinde olduğunu sanıyor ve bunların reylerine, yeni başlayan çağ içinde kolay kolay hâkim olabilmek imkânı bulunmayacağını farzediyordu. Halbuki büyük kitleyi, ta tarihin bağrından gelen ve içlerine sinmiş bulunan korkunun tesiri altında sevkü idare edebilmek, jandarmanın süngüsü ile onlara istenildiği gibi rey kullandırmak mümkün olacaktır, diye düşünüyordu. İşte bu hesap ve tertip iledir ki 1946'da müntehibi sanilik usulünün kendileri için tehlikeli olacağını kabul ederek, tek dereceli seçime gitmişlerdir. Daha evvel, tek dereceli seçimi bu memlekette kimse bilmiyormuş! Kitaplarda da mı yoktu? Bu, Amerikayı keşfetmek kabilinden mi bir şeydir?

Meselenin başka bir safhası daha vardır: 1946 seçimlerine takaddüm eden zamanlarda idi. Seçim Kanunu üzerinde konuşuluyordu. Bu Mecliste o zaman muhalefet olarak üç kişi idik. Kürsüye geldik ve dedik ki: Siz seçimler hakkında Adliyeğe dâva etmek imkânını vermiyorsunuz, kanuna seçimlerin gizli reyle yapılacağını, tasnifin açık olacağını teyit edecek hükümler koymuyorsunuz, böyle seçim olmaz. Bu kürsüye o zamanın, kulakları cınlasın, zannediyorum Dahiliye Vekili Hilmi Uran geldi ve alaylı bir lisanla "her arzu ettikleri yerlerde kapalı kabine nasıl yaptırmalı? Adalete, mahkemeye müracaat ettirmek ise usulden değildir. Bizim anladığımız seçim böyle olur" diye cevap verdi. Biz, o zaman bu kürsüden şöyle söyledik: "sizin bu seçimlerde kafanıza koyduğunuz muayyen maksatlar mevcut olmasa bu sözleri söylemezsiniz. Siz iki, üç veya dört ay sonra yapılacak seçimleri, kendiniz için her tehlikeyi bertaraf etmek maksadı ile istediğiniz şekilde yapmak gayesini takibediyorsunuz. Bunun içindir ki bu derece mâkul, bu derece açık, bu derece durust tekliflerimizi cefflekalem reddediyorsunuz ve alay mevzuu yapıyorsunuz. Kafanızda bir şeyler olmasa, böyle hareket etmezsiniz".

Muhterem Arkadaşlar, 1946'da seçim hakkını aramak, seçim suçunu takibettirmek maksadiyle bir tek vatandaşın mahkemeye müracaat edebilmesi imkânı mevcut değildi. Seçimleri böyle yaptılar. Bu, bilinmez bir şey değildir. Bilinmeyen bir şey dahi olsaydı, hiç olmazsa bizden öğrenmeleri lâzım gelirdi. Bu mevzuda bir defa değil, bin defa söyledik. İşte o seçimleri yapan zat, şimdi kalkmış, hâkim teminatından bahsediyor! O seçimlerde kimseyi hâkimin yanına uğratmadın a Paşam, kimseye hâkime gitmek imkânını vermedin. 1946 seçimleri, böylece, misli görülmemiş bir şekavet tertibi içinde yapıldı. O tertibin başında da Paşa hazretleri vardı! Tarih tağyir edilemez! Büyük Millet Meclisinin Tutanakları İnceleme Komisyonunda âza olanlar o zaman millî iradeye karşı işledikleri cinayetin cezasını, bu dünyada olmasa, ahrette mutlaka çekeceklerdir. Paşa da başta. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, şimdi mevzuuma geliyorum.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Şimdiye kadar mevzuda değil miydiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İsimiz uzun, o kadar kolay değil. Oturduğunuz yerden terennüm kolaydır.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Asıl kürsüden terennüm kolay, bizim yerimizden terennüm kolay ve hattâ mümkün değil...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ha şöyle, ayağa kalk, boyunu bosunu görelim.

Muhterem Arkadaşlar...

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Biz, o zaman yaptılar, şimdi yapılmasın diye uğraşıyoruz.

AHMET KOCABİYİKOĞLU (Balıkesir) — Aferin itiraf ediyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — A, benim canım efendim, o günkü mücadeleler olmasaydı, burada ayağa kalkıp Başvekile karşı bağırabilir miydiniz acaba? *(Soldan Bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi günün mevzuuna geliyorum: Eğer, sureti zahirede bize, Demokrat Partiye tevcih edilmiş olan hücumun aynı zamanda memleket menfaatlarına ve millî haysiyetimizi rencide eder tarafları olmasaydı, Muhterem Grup Reisi Hulusi Köymen'in verdiği karar üzerine huzurunuzu tasdi etmezdim. Halkçı gazetesinde çıkan yazı ne olursa olsun, şayet Halk Partisi Meclisi adı altındaki heyet, bu yazıyı, mâna ve lâfız itibarıyla kabul edip bir tertip eseri olarak memleket huzuruna çıkma teşebbüsüne geçmemiş olsaydı, yine şayet koltuğunun altında dolu veya boş çantasıyla İsmet İnönü bu kürsüye gelip millî vicdanların ve beşer vicdanının tahammül takatini aşırın bir şekilde konuşmamış bulunsaydı, yine kürsüye gelip huzurunuzu işgal etmezdim. Fakat burada ve başka sahalarda yapılan bu tertipler karşısında, memleket idaresinde mesuliyet almış bir insanın seyirci kalmak imkânı tasavvur edilemezdi. Onun için huzurunuzdayım.

Demokrat Partiye yapılan hücumların nasıl, aynı zamanda memleket menfaatlarını ve millî haysiyeti rencide etmekte olduğunu iki cümle ile arz edeyim:

Onların ifadesine göre, bu memlekette istibdat vardır, bu memlekette seçim emniyeti mevcut değildir, bu memlekette bir ton linyit pahasına partilerden istifa edilir. Nihayet bu memlekette Hükümet, istibdat hâkim olduğu için, hattâ dışarılara jurnal etmek suretiyle bir müdahaleye yol açmak acaba mümkün müdür, değil midir tarzında birtakım kavak yelleri başlarında esmektedir; bu sevdanın peşindedirler.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Böyle bir şey yok, jurnalcilik isnadını iade ederim, onu içinizde arayın.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben ineceğim, bu kürsü bana baki değildir, gelip konuşursun.

Demin 1946 seçimlerinden bahsettik. Biz biliriz ki bir insan bir suç işlerse, başkalarının işlediği suçları yad ve tezkir etmek suretiyle o suçtan teberri etmez. Biz, işlenmiş bir suçtan teberri maksadıyla değil, sadece politika gibi, Devlet idaresi gibi, Büyük Millet Meclisinde milletvekili olmak gibi, muhalefeti temsil etmek gibi en yüksek sahada cereyan eden faaliyetlerde vicdana ve insafa riayet etmeden söz söylemenin fecaatini tebarüz ettirmek maksadıyla 1946 seçimlerinden bahsettik. Seçim emniyetinden bahsetmek, herkese düşer, fakat Halk Partisine ve İsmet Pahaya düşmez. Fakat, onun niyeti, sinsi bir ruh haleti ile bu kürsüye gelmek, bütün canını dişine takarak, gözlerimizin içine baka baka 1946 seçimleri suçundan teberri etmek, böylece yeni tertip ve tezvirlerine hamle kazanmaktır. Biz, buna imkân vermiyeceğiz. *(Bravo sesleri)* Bu memlekette sekiz senelik mücadelenin getirdiği bir hürriyet vardır. Bunun

heder edilmesine imkân vermiyeceğiz arkadaşlar. *(Bravo sesleri)* Bütün Türk Milletinin arzusunun böyle olduğunu biliyoruz. Sağdan soldan yıpratarak, bir havari edası ile bu memlekette demokrasiyi kuralım ve memleketin itibarını yükseltelim, diyerek bir kepenegin altında gizlenip mefsedet ika etmenin mümkün olmadığını, bu hayalde bulunanların hüsrana uğrıyacağını hâdiseler gösterecektir. *(Soldan alkışlar)* Bugüne kadar istihsal edilmiş olan neticeler üzerinde fevkalâde hassas ve kısıncıdır.

Bu memlekette bir iktisadi kalkınma vardır. Fakat Halk Partisi onu söylemez. Söylediği, hayat pahalılığıdır. İktisadi hayat deyince Halk Partisinin veya İsmet Paşanın aklına, belki başka şeyleri olmadığı için, sadece endeksler gelir.

İktisadi hayatın binbir tecellisi, binbir cereyan sahası onlarca meçhuldür, işlerine gelmez. Falan maddenin darlığı varsa benim neme lâzım? O maddeden değil, yalnız darlıktan bahsederim. Falan maddenin fiyatında yükseklik varsa, benim neme lâzım? Yalnız yükseklikten bahsederim, öte taraftan, 600 fabrika kuruldu. 20 bin kilometre yol yaptık. Yedi tane muazzam liman inşa halindedir. Dünya kadar silo yükselmiştir. Ticaret filosunu iki misline çıkarmışız. Bütün köylere su gitmiştir. Dört sene sonra bütün memleket elektriğe gark olacak ve bunun nimetlerinden istifade edecektir. Bütün bunlardan hiçbir şey lâzım gelmez. Onun söyliyacağı tek söz vardır, o da “vatandaş bunalmaktadır” sözüdür. Hakikaten inanarak mı söylüyorsun paşa, inanarak mı?

Muhterem Arkadaşlar, sene 1943 ölülerin kefen bulamadığı, bir metre bezin beş liraya satıldığı, bir kilo buğdayın yüz kuruşu aştığı tarih! Şükrü Saraçoğlu, hükümet beyannamesinde şöyle diyor: Zengin paralı adamın sıkıntı ile alâkası yoktur. Esnaf kazancını amele yevmiyelerini yeni şartlara intibak ettirmiştir.

Halk Partili genç arkadaşlarım, bu sözleri ezberlesinler.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Eskiler ezberlesinler, siz ezberleyin. *(Sağdan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız, dinleyin. Çok şayanı dikkattir.

Ondan sonra devam ediyor; (... çiftçi mi sıkıntıda? O maddeleri satandır, binaenaleyh kazanan odur. O halde memur mu? O da değil) Memurlar için ne diyor biliyor musunuz? Memurlar arasında diyor, sıkıntı çeken bir zümre varsa, bunlar muayyen miktardan meselâ 150 liradan aşağı maaş alanlardır. Bu sözler, 1943 senesinin bunalıcı vaziyetinde bulunan bu memlekette söyleniyor ve deniyor ki, sıkıntı çeken sadece ve sadece 150 liradan aşağı maaş alan memurlardır, diğerleri kazançlarını bu sıkıntılı vaziyete intibak ettirmişlerdir. Burada müdafaa edilen tezi görüyor musunuz? Fiyatların yüksek olmasına bakmayınız, kazançlar da ona göre artmış ve intibak hâsıl olmuştur şeklinde bir müdafaa ileri sürülüyor. Acaba şimdi ben bu kürsüde böyle bir intibaktan bahsetsem, bana neler söylerler?

Muhterem Arkadaşlar, yine o hükümet programında, 1943'te sıkıntı çeken tek zümre olarak gösterdikleri küçük memurlar hakkında, Halk Partisinin tedbirleri nedir, biliyor musunuz? Bunların maaşını artıramam, diyor. Çünkü; hazinenin takati yoktur. Zabıtları açsınlar ve ibretle okusunlar; bugün iktisadi vaziyette bunalınmakta olduğundan bahsedenler bu memleketi nasıl bunalttılar ona bir baksınlar.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Siz de iştirak etmişsiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, fakat ben kefareti zünubumu ödedim, ya siz? *(Soldan alkışlar)*

Maaşları yükseltemem, dedikten sonra, eğer yükseltirsem bir fasit daireye düşerim, diye de ilâve ediyor. Bir zamanlar revaçta olan bu fasit daire metamı belki kavrayamazsınız, onu size ben anlatayım. Bunun mânası şudur: Memurun maaşını artırdık mı, bu, fiyatları da yükseltiyor, bu sebeple bir müddet sonra, tıpkı bir fasit daire içindeymiş gibi, aynı noktaya geliniyor. Yani artırılan maaşlar, iştira kuvveti bakımından o mebdée dönmüş oluyor. Müdafaanın esas fikri budur. Çiftçi, esnaf, amele kazancını intibak ettirmiş, zenginler için mesele yok. Bütün sıkıntıyı bir avuç küçük memurun çektiği söyleniyor. Bunların maaşını yükseltme lâfı da fasit daireye gelince, kafada bir şey yok, ne yapsın? Bir çare bulmak da lâzım. Şimdilik, diyor, bir başlangıç olmak üzere, maaşı 150 liradan aşağı olan memurlara yılda bir çift ayakkabı ve eşlerine de bir giyimlik kumaş vermeye çalışacağız. *(Gülüşmeler)* Hükümet tedbirlerine bakınız, beyler. Kan gövdeyi götürür, denecek derecede iktisadi şartların bunaltıcı bir manzara arz ettiği ve bütün sıkıntının küçük memurlar tarafından çekilmekte olduğu sarahaten belirtildiği bir zamanda, hükümet programında bir çift ayakkabı ile eşlerine bir giyimlik kumaş vermenin bir tedbir olduğunu söylüyor. *(Soldan Gülüşmeler, çiftlik ağırlığı, sesleri)*

SIRRI ATALAY (Kars) — Sen rey vermedin mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, bu programa ben de o zaman rey verdim. Veremez olaydım. Fakat muhterem arkadaşlar; salâh istiğfarla başlar. Biz suçumuz varsa bunun kefareti kat kat ödemiş insanlarız. İsmet Paşanın hayatında ise salâhın başlamamış olduğu, bu kürsüye gelip, 1946 seçimlerinin meşru olarak yapılmış olduğunu iddia etmesiyle sabittir. Salâh, bu anda ondan bahsetmemesinde idi. Ya efendice susarak yahut da o günün icabı böyle idi, böyle yaptım, diyecekti.

Muhterem Arkadaşlar, Skajarak deniz muharebesini bilirsiniz. Birinci Cihan Harbinin tarihi ve neticeleri üzerinde müessir olan o muharebede, İngiliz donanmasına Amiral Jellicoe kumanda ediyordu. O muharebede İngiliz donanması Almanlardan iki misli zayıyata uğradı. Fakat maksadın istihsalı bakımından kazancı büyük oldu. Çünkü Alman donanmasının bir daha huruç yapmasını imkânsız bir hale getirdi. Fakat zafer mi, mağlubiyet mi belli değildi. Bu amirale, ölünceye kadar, bu harb hakkında bir söz söyletmediler. Amiral, sâkit Jellicoe adı ile ömrünü tamamladı.

Tarihî hâdiselerin akışında şu veya bu yapılmış olabilir. Alâkalı şahsa düşen, efendice sükûttan ibarettir. Her halde böyle bir şahıs, bir müddeiumumi veya bir heyeti ithamiye edasıyla bu kürsüye gelmez. Bu, efendiliğin icabatına aykırıdır. Bu vaziyette bir şahıs, sükût eder, yerinde oturur.

Eğer İsmet Paşa devlet reisliği mevkiine kadar gelmiş, ağır mesuliyetler deruhde etmiş insanların vekâriyle hareket etmesini bilmiş olsaydı, o zaman, bugünkü demokrasiyi yerleştirmek, memleketin itibarını yükseltmek hususundaki sözlerinin kıymeti altın olurdu. Fakat sizlerin emniyetinizi zedelemek, yıpratmak ve sizleri bu yolda kandırmak için konuştuğu cümlece malûm olduğu için, vicdanlarınızda şiddetli aksülâmel yapıyor, yahut da sözleri gülüşmelerle karşılanıyor. Bu vaziyette mukadder olan budur.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, son muhtar seçimlerinden bahsederken Halkçı gazetesi seviniyor, aman ne güzel, iştirak nispeti yüzde yedi diyor. Bunu nereden

öğrenmiş, bilmiyorum. Paşaya gelince, “Kişiyi nasıl bilirsiniz, kendim gibi” fehvasınca, zarflardan, şundan bundan, güya birtakım dalaverelerden bahsediyor.

Muhterem Arkadaşlar, ben Demokrat Partinin Başkanı ve Hükümetin Reisiyim. Allah şu kürsüde, şu anda canımı alsın, eğer seçimin yapıldığı 7 Kasım günü öğle vaktine kadar muhtar seçimleri kelimesini telâffuz etti isem! Duymuş insanlar varsa, karşıma çıksın ve söylesinler! *(Soldan alkışlar)* Biz seçim dalaveresi yapacak adam mıyız? Biz o yangında yanmış, henüz yanık berelerini bağrında taşıyan insanlarız, arkadaşlar! *(Alkışlar)*

Söylenen sözlere bakınız: Demokrat Partinin zarfı eline geçmiş, bilmem ne yapmış, vatandaşa vermiş, yani zarf içine pusulayı koymuş, bunu vatandaşa vermiş, vatandaş da reyini böyle atmış! Bunlar, ne biçim lâf, arkadaşlar? Bizim böyle işlerle alâkamız yok, meşgul olacak vaktimiz ve ihtiyacımız yoktur. Bunlar, kendi zamanlarında olurdu. Bir zarf, bir sandık değil elli sandık/yüz sandık üzerinde konuşsun. Türk Milleti şimdi burada konuştuklarımızı dinliyor. Türk Milleti, sandığa reylerini atarken, hiçbir baskıya mâruz kalmadıklarını çok iyi biliyor. Ama iftira edenin 4aima bir hayali, bir hesabı vardır. O, baskıya mâruz kalınmadığını bilir. Ama bu şekilde konuşurken, hayalinde elde etmeyi tasarladığı ihtimale göre hareket eder. Fakat idaredeki değişiklik, Demokrat Parti adının anılmaya başladığı zaman ile ondan evvelki devir arasındaki fark o derece büyüktür ve o kadar geniş tesirler icra etmiştir ki bütün vatandaşlar, bu hayal ve hesabın tahakkuk etmemesi hususunda kuvvetli bir şuura sahip bulunmaktadırlar, hadiseleri çok yakından takdir edebilecek hale gelmişlerdir. Yoksa senelerden beri estirilen muazzam tezvîr fırtınası, bu memlekette çok tahribat yapabiliirdi. Yazılanları, söylenenleri bir düşününüz! Bu memleketi, vatani toptan sattığımızdan başlayarak akla hayale gelmedik tezvîrlerin sahnesi haline getirdiler! Bunun tesirleri ne oldu? Hiç.

Paşa diyor ki: Emniyet bozuldu. Neden? Kırşehir kaza oldu. Yine neden bozulmuş? Hâkim teminatı kalkmış! Demek ki, ondan evvel iyiymiş. Dikkat ediyor musunuz? O halde daha evvelki haykirmalar, vatan, din, iman, elden gitti feryatları ne idi? Bir düşününüz: Onlar, bu feryatlara daha iktidara geldiğimiz ertesi günü başladılar. Bizim Af Kanununu çıkardığımız, matbuat suçlarını hiçbir cezaya tâbi tutmamak gibi en liberal memleketlerden çok daha ileri giden hükümleri tedvin ettiğimiz zaman, bu memlekette asayişin, mânevi huzurun, hürriyetin teminat altında bulunduğu hususunda bir tek kelime söylediler mi? Arkadaşlar, soruyorum size. Devamlı tezvîr, mekanizmasının işleyişinde, şimdi sıra Kırşehir’dedir. 1954 seçimlerinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu cankurtarandı, bütün bir seçim kampanyası bunlarla geçmişti. Şimdi de gelsin Kırşehir kanunu, gelsin hâkimlerin teminatı kanunu! Henüz hâkimlerin teminatı vardır denildiği devirlerde neler yapıldı? Bütün bunlardan teker teker mi bahsedelim? Yapılanların hepsi bundan mı ibaret? Haydi kabul edelim, Kırşehir Kanununu yaptık. Vatandaş, bundan mı korktu? Vatandaş bu kadar korkak mı? Arslanköy hâdiselerinde, Senirkent hâdiselerinde, vatandaşları hayvan boğazlar gibi süründürdünüz, İzmir’de üzerimize yayılım ateşi açtırdınız, İzmir’de haykırdınız ve bağkırdınız. İstiklâl Mahkemesi Kanununu yürürlükte tuttunuz, sonra da yedi vilâyette örfi idare hâkimken seçimleri yaptınız, yine kazandık. Neden? Çünkü, iman bütünlüğü var. Biz, senin bir muhtarın gibi, bir ton linyite iman satan insanlardan parti kurmuş değiliz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, onların aralarında, genç Halk Partili arkadaşlar var, bunlar idlâl ve iğfal edilmiş olabilirler. *(Sağdan: Edilmedik sesleri)* Diyorlar ki, biz o zaman yoktuk.

E pekâlâ! Biz o zaman yoktuk; bizim kabahatlerimiz değil, başkaları yaptı diyorlar. Bunda mürtefik miyiz? O zaman yoktunuz o zaman bunların yapıldığını kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz? *(Sağdan, Ediyoruz sesleri)*

BAKİ ÖKDEM (Ayдын) — Hasan, ayağa kalk cevap ver.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, miras ya toptan reddolunur veya toptan kabul olunur. Mevcudatını kabul vecaibini ret olmaz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sizinki de dâhil, hepsini kabul ediyorum.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Zatı âliniz olabilir. Zatı âliniz çok hakikatperver bir zatsınız. Oradan görüyorum, hamiyeti vataniyenizden yerinizde duramıyorsunuz. Hattâ hamiyeti vataniyesi o derece ileridir ki, günün birinde gazetesinde yazıyor; Adnan Menderes, diyor, Millî Mücadelede Kordonboyunda Yunan zâbitleriyle, generalleriyle kol kola geziyordu. *(Soldan Demirci Efe ile beraberdi sesleri)*

SIRRI ATALAY (Kars) — Niçin dâva açmadın?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakın şirretliğin derecesine. Bakınız kendisini bu kürsüye çağırıyorum. Yazdıkları doğru mudur, söylesin!

Sonra, niçin dâva açmadın diyorlar? Dâva açmadım, çünkü uğraşmaya dahi değmez. “Uğraşmaya her fert ile değmez bu dünyayı ahes” Kimin ile uğraşacağım? Senin gibileri çok; bir iki değil ki.. *(Soldan Şiddetli alkışlar)*

TURGUT GÖLE (Kars) — Ben de gelip söyleyeceğim. Sen de işiteceksin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakın eski Çubuk kaymakamına, ayağa kalkmış. Adam döven Çubuk kaymakamını görünüz. İbret alın arkadaşlar. Bakın, kahramana, edasına bakın! *(Sağdan, Gürültüler)* Çubuk’ta adam döven kaymakam sen değilmi idin?

Muhterem Arkadaşlar, ben şimdi soruyorum, gazetesinde yazdığın gibi Millî Mücadelede Kordonboyunda Yunan zabitleriyle gezdiğimde İsrar ediyor mu etmiyor mu?

SIRRI ATALAY (Kars) — Söz verin cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Gel!

BAŞKAN — Sırrı bey, size söz vermiyorum, eğer ısrar ediyorsanız reye koyarım. *(Soldan Reye reye sesleri)*

Sırrı Atalay Başbakanın konuşmasıyla kendisine taarruz ettiğini ileri sürerek söz istemektedir. Fakat Başkanlık, bu mevzuda kendisine söz verilmemesi şeklinde takdir hakkını kullanmaktadır: Söz istemekte ısrar ettiği için reyinize müracaat ediyorum: Söz verilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun.

SIRRI ATALAY (Kars) — Arkadaşlarım, Menderes; âdeti veçhile bu kürsüye geldi, büyük sermayesi olan 1946 seçimleri... *(Gürültüler)* Müsaade buyurun. *(Cevap ver sesleri)*

BAŞKAN — Vazifemi yapmıya müdahale etmeyin.

Sırrı Bey, sadece size söylediği nokta üzerinde konuşacaksınız.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Tarih 9 Ekim 1952, İnönü’ye Balıkesir’de malûm hâdisе yapılmıştır. Ben o tarihte İzmir’deydim. Hâdisenin vukubulduğu 8 Ekimin ertesi günü 9 Ekimde *(Soldan Senesini de söyle sesleri)* Kaç defa söyleyeceğim, 9 Ekim 1952,

İzmir'deyim. İnönü'ye karşı yapılan hareketin ağır havasını vicdanında hisseden ben, en az Adnan Menderes kadar vatanperver bir hisle duyduğum bu ıstıraplı sahnelerden dolayı Kars gazetesinde Adnan Menderes'e hitabediyorum: Şu anda 8 Ekime takaddüm eden günlerde İzmir'e gelen İnönü'yü bir vatandaş olarak Kordonboyu'nda gördüm. 8 Ekimde Balıkesir'de... (Sadede gel, Balıkesir mevzuu başka, sesleri, gürültüler) Senin de diyorum, Adnan Menderes, yıllar önce Kordonboyu'nda Yunan zâbitleriyle gezdiğini söylüyorlar. Hâdiseleri... *(Soldan yuh sesleri, şiddetli gürültüler, namussuz, alçak adam sesleri, tuh sana, sesleri)* *(Bu arada sol taraftan kürsüye doğru ilerlemeler oldu ve Sırrı Atalay, Balıkesir Mebusu Ahmet Kocabıykoğlu ve Ağrı Mebusu Nimet Sümer taraflarından kucaklanarak kürsüden aşağı indirildi)* *(Şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — On dakika sonra toplanılmak üzere celseyi tatil ediyorum.

BAŞKAN — Ekseriyetimiz vardır, celseyi açıyorum.

Bir evvelki celsede Kürsüde söz söyleyen hatibin fiilen sözünü kesmek suretiyle Riyaset Makamının vazifesine müdahale eden Ahmet Kocabıykoğlu ve Nimet Sümer'e Riyaset Divanı birer ihtar cezası vermiştir.

Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bundan evvelki oturumda cereyan etmiş olan hâdiseyi şayanı teessüf ve teessür bir vaka olarak kaydetmekle iktifa ediyorum. Olmasa daha çok iyi olurdu. Fakat bazan olacağın önüne geçmek mümkün olamıyor.

Muhterem Arkadaşlarım, yüz kızartıcı baskılar yapmıştır, diye Demokrat Partinin şahsiyeti mâneviyesine, yüz kızartıcı suçlar irtikâp etmiş olmak damgasının vurulmasını önlemek için, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini, hepinizin şeref ve haysiyetini korumak için bu müzakereyi tertiplemiş bulunuyoruz. Vaktiyle bu kabîl müzakereler başka maksatlarla tertiplenirdi. Fakat şurasını derhal haber vereyim ki, bu tertibe kendileri de tertip ile mukabele etmişlerdir, derhal Halk Partisi Meclisini toplamışlar ve bu müzakerelere, bugünkü konuşmalara takaddüm etmek üzere beyanname neşretmişler ve beyannameyi, bir adım daha ileri giderek, millete beyanname şeklinde konuşmuşlardır.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Halk Partisi Meclisi iki ay evvel toplanmıştır. *(Soldan Yeter sesleri, sus sesleri)*

BAŞKAN — Rica ederim, müdahale etmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, biz burada Ulus.. *(Halkçı sesleri)* Halkçı gazetesini muhakeme ediyor değiliz. Biz bâtil zu'mları bertaraf etmek istiyoruz. Burası mahkeme değildir, demek suretiyle Halk Partisi mühim söz söylemiş olduğunu zannediyor. Biliyorsunuz ki C.H. Partisi bizi, kendi malları mevzuunda da Meclisi mahkeme haline getirdiğimiz suçlu ile suçlandırmak istemişti. Biz bu kürsüye Halkçı gazetesini muhakeme etmek için değil, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini, Hükümet olmanın şeref ve haysiyetini ve Türk Milletinin millî haysiyet ve şerefini müdafaa etmek maksadı ile geldik.

Eğer Demokrat rejimin teessüs etmiş olması ile söyledikleri gibi, bu memleketin içinde ve dışında itibar kazanmasını istiyorsak, şurasını unutmayalım ki iki sandıkta

şöyle olmuş, dört sandıkta böyle olmuş gibi hiçbir tesiri haiz olmıyan hâdiseleri ele almak suretiyle, Türkiye’de seçim emniyeti yoktur, istibdat vardır vaveylasını koparmak ve böyle bir psikoz meydana getirmek, Türkiye’yi medeniyet âlemi içinde, seçimlerde şike yapıldığı, istibdadın hâkim olduğu bir coğrafi parça boyasına boyamak, demektir. Biz, bunu önlemek istiyoruz. Biz burada, yüksek huzurunuzda, içe ve dışa karşı şurasını bir kere daha teyid etmek mecburiyetindeyiz ki, bu memlekette seçimlere hile karıştırmak, sandıkları kırmak, vatandaşların reyini kullanırken bağırllarına süngü dayamak bir eski devre aitti. Bugün artık Türkiye’de seçim emniyetinden şüphe ile bahsetmeye imkân yoktur. Türkiye’de seçim hürriyeti, her türlü münakaşanın ötesinde teessüs etmiştir. İçte ve dışta bunu herkesin böyle bilmesi, o dedikleri itibarın bir kat daha artması mânasına gelir, o neticeyi doğurur. Fakat kavilleriyle fiilleri birbirine uymadığı içindir ki, bir taraftan “memlekette hürriyetin teessüs etmiş olması seçim serbestimin teminat altında bulunması bu memleketin hayrına olur, gelin arkadaşlar, bunu böyle yapalım” diye tavsiyelerde bulunurken, öte taraftan, bizi içte ve dışta rejim ve hususiyle seçimler üzerinde şüphe ve şaibe altında bulunduracak tezvirat ve iftiralardan da asla fariğ olmamaktadırlar. Bu sebepledir ki, burada şimdi Halkçı gazetesi muhakeme değil, memleketin şeref ve haysiyeti müdafaa edilmektedir. Bizim Halkçı gazetesiyle burada görülecek hesabımız yoktur. Onu, Adaletle tevdi etmişizdir. Adaletin vereceği hüküm makbülümüz olacaktır. Esasen, başka türlüşünü düşünmek de mümkün değildir.

Muhterem Arkadaşlar, bütün dünya duysun diye, seçimlerden vatandaşlar bezginmiş, bu yüzden iştirak nispeti yüzde 7 imiş diye resmen ilân ediyorlar. Hayır, arkadaşlar, iştirak nispeti, şehirlerde yüzde 32, köylerde yüzde 68 dir. Bu seçimler, iştirak nispeti bakımından, bundan evvelki muhtar ve mahalle ihtiyar heyetleri seçimlerinden asla geri değildir. Her iki partinin aldıkları nispetler bakımından ise vaziyet büsbütün aleyhlerinedir.

Kırşehir meselesi, memleketi satıyorlar vaveylası, iktisadi inhidam kapımıza gelmiş çatmıştır teraneleri, bunların hiçbirisi, Türk geçineni üzerinde bir tesir icra edememiştir. İki Mayıs seçimleri ortadadır. Bu seçimin üzerinde ağız açacak bir noktaları mevcut değilken mânâsız bir şekilde, sonra söyliyeceğiz demek suretiyle sadece durgun suları bulandırmak teşebbüsüne girişmiş oldukları malûmdur. Bu seçimlerde ise netice büsbütün sarahat kesbetmiştir.

Bu memlekette sabah akşam patlatılan bir torpilin, koparılan bir vaveylanın, yapılan tertiplerin her gün nasıl bir veçhe arz edeceği endişesiyle beklemek korkusundan ve ıstırabından, vatandaşların masun kalmak istediklerini artık anlamak lâzımgelir. Dünyanın hiçbir tarafında, böylesine bir muhalefet görülmemiştir arkadaşlar! Sabah akşam imaller, sabah akşam hâdiseler, bu bir avuç ihtiras sahibi tarafından yapılacak ve çıkarılacak, mütemadiyen vatandaşın sinirleri gerdirilecek, sanki yarın yeniden seçimlere gidilecek gibi bir vaziyet meydana getirilecek ve böyle bir mücadele en yüksek tazyikte bütün vatan sathında idame ettirilecek! İşte böyle bir soğuk harb içindeyiz. Bunun adını koyalım arkadaşlar! Üst üste seçimleri her defasında daha büyük bir ekseriyetle kazanan bir iktidara karşı böylesine mücadele edilmez. Bu günahdır; insafa uygun değildir. Bu, bu memleketin kaderini karartmak teşebbüslerinden başka mâna ifade etmez. Dün Büyük Millet Meclisi seçimlerini kazanırsınız. Onun hakkında söyliyeclerimiz var, derler.

Bu geçer, demek ki tesiri sıfıra iner. Arkasından muhtar seçimlerini kahir bir ekseriyetle kazanırsınız. Fakat, ne gam? Halk Partisi derhal bir beyanname neşreder,

seçimin bütün tesir ve neticelerini sıfıra indirmek için dalavere yapıldığı iddiasında bulunur. Millî irade ayaklar altındadır, diyerek bir taraftan zihinleri şüphe altında, bırakır, bir taraftan da bu seçimlerin neticesini makbul tesirini mahsus olmayacak bir hale sokmak ister! Seçimi kazanırsınız. Birçok dâvaları halletmek lâzımdır. Fakat istenileni çalışmamamızdır. Bütün dâvalara ve bütün ıstıraplara, bittikleri noktadan tekrar başlatmak gerekir! Onların taktikleri işte budur. Bu soğuk harbe bu memleketin uzun zaman tahammül etmesine imkân tasavvur olunamaz. Bunun bir sonu olmak lâzımgelir.

Şimdi, birtakım psikozlar yaratmak peşindedir. Evvelâ iktisadi inhidamdan bahsederler. 3 Bunu bir defa değil, bin defa söylediler. Bir adama kırk gün delisin deseler, o adam belki delirmez ama delirmesine her halde ramak kalır. İktisadi inhidam iddiasını da söylye söylye, kendi fehvalarınca, münakaşa edilemez bir mütearefe, bir hakikat haline getirmek arzusundadırlar.

İkinci olarak, seçim emniyetinden bahsederler. Bu memlekette seçim emniyetinin mevcut olmadığını iddia etmek isterler. Bunu söylye söylye, hakikaten bu memlekette böyle bir zehabın hâsıl olmasına yol açmak, akıllarınca, böyle bir hava yaratmak arzusundadırlar. Bu da bir soğuk harbdır. Bize rahat çalışmak imkânını vermiyecekler, bu memleketin sinirini bozacaklar, bundan sonra da bize hatalar irtikâp ettirecekler! Daha sonra da karşıya geçip, bunu nasıl istismar edeceğiz, bundan nasıl istifade edeceğiz diye, bu yeni vaziyeti mütalâa edecekler!

Muhterem Arkadaşlar, biz sinirleri bozulacak insanlar değiliz. Papaza kızıp oruç bozanlar nev'inden ise hiç değiliz. Biz, Demokrat Parti olarak, tesisine bu kadar emek verdiğimiz hürriyet rejimini her gün tekâmül ettirmek suretiyle en mükemmel bir hale getirmeyi ahdetmiş insanlarız! Fakat elde edilmiş neticeleri de şunun, bunun hürriyet isteriz vaveylalarına ve bu nidalarının aldatıcı tesirlerinden korumaya ve âmme nizamını ayaklar altına alacak teşebbüsleri ise, hürriyeti yıkıcı teşebbüsler olarak önlemeye aynı zamanda azmetmişizdir. Ayaklanmalar, Büyük Millet Meclisinin çıkardığı kanunlara karşı başkaldırmalar, bu memleketin mukaddesatına taarruz etmeler olamaz! Sabah akşam zatî şeref ve haysiyetleri siyasete karıştırmak suretiyle süfli bir politikanın gıdası haline getirmek ve meseleleri bir tarafa bırakıp bütün havayı tağşış etmek teşebbüslerinin muvaffak olmasına imkân yok. Bunu bilmek lâzımgelir. Demokrat Parti, dört sene, milletin kendisine verdiği salâhiyetle iş başındadır. Vebal ve mesuliyetlerinin ehemmiyetini ve ağırlığını tamamiyle müdriktir. Hakikaten dört tarafında kazan kaynıyan bir adacık halinde coğrafya parçası üzerinde sakin bir millet olduğumuzu tamamiyle müdrikiz. Bu memleketin içtimai düzenini bozacak, onun bütün mafsallarını ve irtibatlarını koparıp keserek, onun bünyesindeki salâbetli noktaları şurada burada, sabah akşam, yıpratarak, bir gün onun eczayı ferdiyesinin dağılıp inhilâl etmesini mümkün kılacak bir mücadele tarzına sureti katiyede son vereceğiz, arkadaşlar. *(Soldan Bravo sesleri, süreklî alkışlar)*

BAŞKAN — İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem Arkadaşlar, Başvekil benim konuşmama cevap verdi. Cani yalancı, millî jurnalci, bunun gibi sözler kullandı. Ben eminim ki kem söz sahibindir, atasözü hatırınızdadır. Bütün bu sözleri Büyük Meclis huzurunda, Büyük Meclise karşı hürmet duygusuna uygun bulmadım. *(Soldan Doğru söyledi, sesleri)* Kendisini bu mevzuda takibedemem. Yetişme tarzım ve Büyük Meclise saygım Mecliste bu üslûpla konuşmama mânidir.

Şimdi mevzua geliyorum; ben muayyen fikirlerden bahsettim, bunlara cevap vermiyor, 1946, 1945 ve 1943 ilâhir. Sonra ben Devlet Reisi iken Başvekil olmuş olanlarda, onların her birinde tenkid edecek mevzular bulabilirsiniz. Bunları, rahmete kavuşanlar ve sağ olanları bugünkü mevzuumuzla hiçbir alâkası olmıyan bahis dışı sözler telâkki edeceğinize şüphem yoktur. *(Soldan Başlarında sen vardın sesleri)*

Şimdi arkadaşlar; Başvekil iktisadi mevzularda ve seçim esnasında söylenen sözler üzerinde müzakere mi açmak istiyor? Böyle bir hususi gazetenin beyanatı münasebetiyle sinirleri bozulmuş “çoşkun” bir şekilde her meseleyi mevzuubahis etmenin ne bir faydası, ne de memlekete bir hayrı vardır. Eğer iktisadi meseleleri bahis mevzuu yapmak istiyorlarsa bir gensoru açarız, geçen Mecliste de bunu istedik vermediler ve uzun boylu konuşuruz.

Şimdi arkadaşlar, bir noktada ısrar edeceğim. Bugün geçen hâdiselerden müteessir olduğunuza şüphem yok. Bunu hepinizin yüzünde okuyorum. *(Sağdan, Gülüşmeler)* Ama sebep, vesile, kendisidir. Tecavüz ediyor. Bir insanın ağzına gelmemesi lâzımgelen sözleri söylüyor. Bunlara hiçbir zaman gitmem. Memlekette huzuru temin etmeliyiz. Benim teklifim budur. *(Soldan gülüşmeler)* Başbakan veyahut iktidar nüfuzluları öyle tecavüz kelimeleri kullanıyorlar ki o kelimeleri size iade ediyorum deseniz, mahkeme karşısında, bu günkü kanunlarla suçtur. Böyle bir cemiyet olmaz

Arkadaşlar Savunma imtiyazı olan iktidar mensupları insafa gelmelidir. Cemiyetlerde böyle bir imtiyaz olmaz. *(Soldan İmtiyaz değil sesleri)*

Benim bilhassa dikkatinize arz etmek istediğim bir esaslı dert var; diyorum ki, Adalet üzerinde B.M. Meclisi kürsüsünde tesir edilmemelidir. Bunu Başbakana nasıl anlatalım? *(Soldan Mugalâta yapıyorsun sesleri)* Dostları var, kendisini sevenleri var *(Soldan Bütün Türk milleti seviyor, sesleri)* Bunu kendisine anlatıp, adalet denilen müesseseye tesir etmek yanlış bir harekettir, demeli, bunu kendisine nasıl anlatmalı?

Diyorlar ki, burada Halkçı gazetesini muhakeme etmiyoruz. İnsaf buyurunuz, siz hâkim olunuz, bu kürsüden, neşriyatıyla içeride ve dışarıda bin türlü fenalıklar yaptığı söylenmektedir. Bu sözleri de B. M. Meclisinin bir çoğunluğu da tasvibettiğini görüyoruz. Hâkim bu dâvayı mütalâa edecek, hüküm verecek hâkim serbest midir? *(Soldan Dâva nedir söyle sesleri)* Hususiyle Adalet Bakanı onun karşısında elinde istediği zaman emekliye ayıracak, savcılığa çevirip sonra azledecek kanuni salâhiyeti var. *(Soldan Nasıl bunları bilirsin sesleri)*

Bakın arkadaşlar; adalet hislerinize iltica ederim, gazeteciler mahkemede hüküm giydiler. *(Soldan Katileşmedi sesleri)* Gazeteciler, uğradıkları bu hükümlerin haksız ve isabetsiz olduğu kanaatindedirler. Kanunen temyize müracaat ettiler. Hüküm katiyet kesbetmemiştir, halen dâvalar hâkimlerin ellerindedir.

Hükümet programı olarak Büyük Millet Meclisinin açılış nutkunda bu kararların isabetinden, kanunların isabetle tatbikinden bahsedilmiştir. İnsaf etmez misiniz? Ne yapsın vatandaş, mağdur vatandaş, sanık olan vatandaş?

Bir mahkemede giydiği hükmün isabetsizliğini iddia etmektedir, yüksek mahkeme karar verecektir.

Burada en yüksek salâhiyet sahibi, mevki sahibi zat, ele alıyor, karar isabetlidir diyor. Bu bir tesirdir, tehdittir, adaleti ihlâldir. Bunun yapılmasına müsaadeniz olmamalıdır.

Şimdi arkadaşlar, ben tekrar size diyorum ki, bugün bu memleketin başlıca dâvası... *(Soldan Kırşehir sesleri)* Hâkimlerin teminatının tamamlanmasıdır. Bir memlekette hâkim, Adalet Bakanının salâhiyetlerinin tehdidi altında, hâkim Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde Başbakanın ve salâhiyetlilerin ithamları ve tesirleri altında nasıl vazife ifa eder?

Şimdi arkadaşlar; Başbakanın muhalefete neler söylediklerini, ne ağır şeyler kullandığını ifadelerini tekrar okuduğunuz zaman anlıyacaksınız. Bu zihniyetin faydası yoktur. Kendilerinin ne kadar muztarip olduğunu oturduğum yerden görüyorum ve acıyorum. *(Soldan gülüşmeler)*

İstirabının sebebi; muhakemesinin bozulmuş, sinirlerinin bozulmuş olmasındadır. Bu düşmanlık politikasından vazgeçmek lâzımdır. Başvekil düşmanlık politikasını bir siyaset olarak terk ettiği zaman memlekette münasebetler, vatanda huzur ve sükûn çok kuvvetlenir.

Tekrar ediyorum, Kırşehir vilâyetini iade ediniz arkadaşlar. Siyasi hayatımızdan bu lekeyi silmeliyiz.

Vatanda seçim emniyeti, her türlü huzur ve emniyetin muhafazası, adaletin tesir altında, tehdit altında bulunmadığına itimadetmeye müstenittir. Bunu temin ediniz arkadaşlar.

İktisadi mevzularda bir müzakere açmak istiyorsa onu ayrı bir mevzu olarak Büyük Millet Meclisinde enine boyuna konuşuruz. Şimdiye kadar iktisadi mevzularda söylediklerinin hiçbirisi isabetli çıkmamıştır. *(Soldan İnsaf, sesleri)* Evet hiçbirisi isabetli çıkmamıştır. Ve bunun neticesi olarak vatandaşın hayatı her gün daha çok ıstıraba gitmektedir. Size arz ettiğim sözlerde Başbakanın üslûbundan eser olmadığını fark etmişsinizdir. Eğer Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti bu kürsüde nasıl konuşmak lâzım geldiğini Başbakana öğretebiliyorsa bu hizmet büyük hizmettir. *(Sağdan Alkışlar)* *(Soldan Gülüşmeler, gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, görüyorsunuz ki, sözle fiil yine itilâf kabul etmez bir tezat halindedir. İsmet İnönü, beni üç noktada itham etti: Birincisi, ağıza geldiği gibi konuşmam, ikincisi, 1946 seçimlerini ele almam, üçüncüsü, iktisadi mevzulardan bahsetmem.

Muhterem Arkadaşlar, bu kürsüye geldiğinde, 1946 seçimlerinden, tarihi tağyir edecek şekilde ballandıra ballandıra, kendisi söz açtı, ben ona peyrev oldum.

İktisadi mevzulara gelince, beyanname çıkarmışlar, o beyanname münasebetiyle ve kaderin sevkı ile iktisadi mevzulardan bahsetmek icabetti. İktisadi mevzulardan isterlerse bahis açar, konuşuruz, diyorlar. Bu, benim istememle olacak bir şey değildir. Biz iktisadi meselelerdeki hesabımızı kendileri ile Halk Partisi ile gördük. Daha dün bir seçimden çıktık. Biz, soğuk harbin devamına gıda teşkil edecek olan huzursuzluklara gitmek mesuliyetini bizzat kendi üzerimize almak gafletinde bulunmayız. Arzuları varsa, açarlar, görüşürüz. Başvekilin iktisadi meselelerde söylediklerinin hiçbirisi doğru çıkmadı, iddiasına gelince, kabul etmek lâzımgelir ki, kendileri bu mevzuların dehayikine pek o derece nüfuz edemezler!

Ağzıma geldiği gibi konuşuyormuşum ve bu kürsüde nasıl konuşmak icabettiğini Halk Partisi muhalefetinden öğrenmem lâzımgelirmiş, iddiasına da cevap vereceğim.

Bundan evvelki devrede mebus olan arkadaşlarımı işhadederek söylüyorum. Bu kürsüde Halk Partisinin ne tarz konuşmalar yoluna sapmış olduğunu hepiniz hatırlarsınız. O konuşmaları, İsmet Paşa bizzat tertibetmiştir. Sonra, şurasını da tasrih edeyim ki, bu dünyada en çok sövülüp sayılan bir başvekil olarak huzurunuzdayım. Dünyada benim kadar sövülen sayılan, benim kadar hakarete mâruz bırakılan bir başvekil daha mevcut değildir. İsmet Paşa, kendi zamanında, ben memleketi idare ediyordum diyor. O devirde bu memleketi çocuklar bile idare ederdi (*Soldan alkışlar*) Çünkü herkesi susturmuş, bir tek kendisi konuşuyordu, memleketi de böyle idare etti ve bu memleket seneler senesi olduğu yerde saydı. Konuşma tarzında eğer bir şiddet mevcut oldu ise, özür dilerim. Fakat kabul etmek lâzımgelir ki bu, seneler senesi sövüle sövüle hırpalanmadık yeri kalmamış olan bir adamın mazlumiyet ve isyanından doğmuştur. Bunların hepsini, sabah kahvealtısı zevkini getirmek için kendisine itiyad edinmiştir. O, bunların hepsini bilir, biraz da insaf gerek, demez. Bütün dedikleri, aman sendeledi, tökezledi, biraz daha, ha şimdi, ha bir azdan muvaffak olacağız, şeklindedir.

Muhterem Arkadaşlar, ben kendisinin hakkımızda neler söylediğini ortaya koymak istemem. Şimdi kalkıp bunları burada konuşalım mı? Bu seçimlerde, bu memleketin baş felâketi, Adnan Menderes gibi bir insanın Başbakan olmasıdır, demişti. Bir insan, daha nasıl sövülür? Bu memlekette seçim emniyetini tesis etmiş olan bir partiye, hiçbir kabahati olmadan ve bizzat o partinin şaheseri olan bu seçim emniyeti ortada dururken, seçim mevzuunda yüz kızartıcı suç damgasını yapıştırmak, o partiye, haysiyetinin en hassas noktasından hücum etmek, ona küfür etmek değil midir?

Muhterem Arkadaşlar, eğer sözler normal bir mücadele usulüne dönmek mânâsını tazammun ediyorsa, bunu her zaman için dikkatle nazarı itibara alabilirsiniz. Fakat vaziyeti iler tutar yeri kalmamış bir hale getirmişlerdir. Benim, Halk Partisi hakkında, onların birçok insaflı mensuplarının tesiri ile doğru yola getirmek için, lehte söylediğim sözler büyük yerler işgal edecek kadar çoktur. Fakat siz, Halk Partisinden bir tek güne Demokrat Partiye ve iktidara tasvibi tazammun ve takdir tazammun edecek bir tek kelime sarf edildiğini duydunuz mu, arkadaşlar? (*Soldan Asla, sesleri*) Bizim bütün günahımız, iktidara gelmemizdir. Affetmez bir kin, bizi bu günahımız için ölünceye kadar takibedecektir. Ağzımızla kuş tutsak, Allah-ı semavattan şahit diye yerlere indirsek, kabul etmelerine imkân yoktur. Çünkü onları tatmin edecek olan hırs, sadece iktidara gelmekten ibarettir. Bunda da onları haklı görmek lâzımdır, çünkü uzun seneler, bir hakkı fetih olarak, bu memlekete sahip oldukları zannında olanlar, hayatlarının ileri devresinde ruhlarına girmiş olan bu kanaati değiştirmek imkânını bulamazlar. Biz hepimiz hatalı şağilleriz, biz hepimiz hakların gaasıplarıyız. Kendileri, Allah tarafından memur olunmuş insanlardır! telâkkileri böyledir.

Muhterem Arkadaşlar, Halk Partisi lehindeki sözlerimin hangisini hatırlatayım? Çanakkaleye gitmiştim. O zaman Halk Partisinin kurultayı Ankara'da toplanıyordu. Çanakkale kongremizde millî tesianütten, kardeşlikten bahsettim. Halk Partisi kurultayını muhabbetle selâmlarım, memleket işlerinde muvaffak olmalarını, bu kurultayın memleket hizmetinde yeni imkânlar bahşedecek bir merhale teşkil etmesini temenni ederiz, dedim. Bunun bir tek aksülameli çıkmadı, buna karşı bir tek takdir sedası yükselmedi. Çünkü tek bir takdir sadasının tılsımı bozacağı korkusu vardı. Bir tek takdir sadasının dahi Demokrat Parti iktidarının meşruiyetinin delilini teşkil etmesi vahimesi ve endişesi onlar, için, bize karşı hiçbir zaman insaflı, rahim ve şefik olmaya imkân vermiyecek bir mania teşkil etmiştir. Bütün meselenin sırrı, işte buradadır.

Muhterem Arkadaşlar, dikkat buyurunuz, bu memlekette muhalefetin ve muhaliflerin hareket tarzı da, matbuatın hareket tarzı da hürriyet içinde nizamlanmak gerektir. Hürriyet; en basit mütearife haline gelmiş tarifiyle, başkalarının hürriyetine riayet kaydıyla mukayettir. Onların istedikleri ise, hudutsuz hürriyettir. Hürriyetin yüzde birini dahi hayatları boyunca başkalarına tanımayanlar, şimdi başkalarının haysiyetine, şerefine, seçimin meşruiyetine, her ne sahada olursa olsun, pervasızca, kayıtsız ve şartsız sövmek, saymak ve hücum etmek için, hürriyet istemektedirler. Bunun böylesi, dünyanın hiçbir tarafında mevcut değildir. Böylesine muhalefet de başka yerlerde görülmüş değildir. Bıraksınlar, bu memleketin tealisi için, işlerimizi görelim. Sabah akşam bir sabotaj hareketi tertiplemek için, ömürlerini ifna etmesinler. Demokrat Partiye indirmeye savaştıkları her darbe, bu memleketin menfaatlerine karşı tevcih edilmiş bir darbe mahiyetindedir. Demokrat Parti, kendi dükkânını, fabrikasını veya ticarethanesini idare etmiyor. Hepimizin, bütün Türk milletinin müşterek malı olan memleketi idare ediyor. Bu memleket idaresinde onu tökezletmek ve muvaffak etmemek, tamamiyle memleket menfaatleri aleyhinedir. Muhalefetler, iktidarın muvaffak olmasını temin edebilmek için, ellerinden gelen gayreti sarfederler. Biz böylesine bir muhalefet görmek şöyle dursun, uzun uzadıya izahına çalıştığım gibi, her gün, sabahtan akşama yeni bir tertiple memleket işlerinin perişan hale gelmesini temin edecek yollarda çalışan bir muhalefetle karşı karşıya bulunmaktayız. Konuşmak ve anlaşılmak mümkün değildir.

Ondan sonra da, yüksek bir edaları vardır. Hattâ bütün seçimlerde mağlûp olurlar, yine de, memleket bizimledir, derler. Hükümet işleri şimdiye kadar hiçbir muvaffakiyet göstermemişlerdir, hükümet tecrübelerimizde, sizi istifade, ettireceğiz, derler. Gölge etmesinler, biz başka ihsan istemiyoruz.

Muhterem Arkadaşlarım, bu mevzuun açılmış ve konuşulmuş olması çok yerinde olmuştur. Bu, lâzım ve zaruri idi. Öylesine bir yol takibediliyor ki, buğdayın satılmaması, bu memlekete kredi verilmemesi, bu memleketle iş ve muameleye girişilmemesi için ne gibi bir tertip yapmak lâzım ise, her gün bunu imal etmekle meşguldürler. Mutlaka ve mutlaka, bunun bir sonu gelmelidir. Ben açık konuşurum, açık konuşmak itiyadımdır, bundan sonda açık konuşmaya daha fazla devam edeceğim. Buraya gelenleri, bizimle iş görenleri, şurada burada yakalılarak doldurmak, bu memleketi dışarıdan tesirlerle sevkü idare etmek teşebbüslerine çalışmak, bu memlekette geçer akçelerden değildir.

Muhterem Arkadaşlarım, vaktiyle Fuad Köprülü arkadaşım Ankara palasta birçok insanlar arasında konuşuyordu. Orada bulunanlardan birisi de bir ecnebi gazetesinin muharriri imiş. Bir gazete, bunu o yabancı gazeteye bir beyanat gibi nakletmişti. Fuad Köprülü bunu görür görmez, derhal tekzibetmiş, ben bu zatı tanımam, kimseye ve böyle bir gazeteye de beyanat vermedim, haber tamamen yalan ve uydurmadır, demişti. Buna rağmen, Köprülü'nün yakası bırakılmamış, mahkemeye verilmiş, üç sene, altı sene ceza tehdidi altında yaşatılmıştı.

Muhterem Arkadaşlar, benim söylediklerimin bu kürsüde söylenmesinde fayda vardır. Sırası gelirse, daha ilerisini de söyleyeceğim. Hepimizin bunların söylenmesi neticesinde, lâzım olan vatandaşlık tavrımızın değişmesi icabeder.

Bu memleketi idare edenler, bu memleket evlâtlarının millî iradesine dayanarak idare ederler, muhterem arkadaşlarım. Hakka razı olmıyanlar, hakikati kabul etmek istemiyenler, akalliyetin baskısını bu memlekete hâkim kılmak istiyorlar. Bunu,

Türk milletinin huzurunda arz ediyorum. Huzur ve emniyetten bahsediyorlar. Bu memlekette bütün huzursuzluk ve rahatsızlık, hakikati kabul etmemek ve hakkına razı olmamaktan neşet etmektedir. Hiçbir zaman Demokrat Parti iktidarını, rızalarıyla kabul etmiş görünmemektedirler ve mütemadiyen bu memlekette bir psikoz yaratmak, ekalliyetin düşüncesini ve fikrini ekseriyete hâkim kılmak, ekseriyeti ekalliyete tâbi hale getirmek istemektedirler. Bu da, hiçbir zaman demokrasi sistemine, ekseriyet sistemine inanmamış olduklarından ileri gelmektedir. Kendilerini münevver müstebit addediyorlar ve mütemadiyen ve mütemadiyen ekalliyetin baskısı, altında memleketi idare etmek arzusunu güdüyorlar. Mademki reyle iktidarı ve idareyi ele alamadık, bu defa şirretlikle iktidarı baskı altında bulundurunur, iktidarı istediğimiz istikamete sevkederiz, diyorlar; Bunu politikalarının hedefi ve gayesi olarak tâyin etmişlerdir.

Muhterem Arkadaşlar, bir zat çıkıyor, suçlusunuz diyor. Bir zat çıkıyor, ısırap içindesiniz, elem içindesiniz, benim dediğimi yapacaksınız, diyor. Niçin?. Çünkü bu zatın adı, İsmet İnönü'dür. Kırşehir Kanununu geri alacaksınız, hâkim teminatını iade edeceksiniz! Söyledikleri nas gibi bir şey! Ama siz ekseriyettesiniz, bu ona göre para etmez. Dediklerini size ekalliyet olarak dikte edecektir. Zaman zaman, seçimler yapılıyor. Bu seçimlerin neticesine neden inanmıyorsunuz? Bütün bunları, saydınız, döktünüz, hesabını seçimlerde karşılıklı olarak yaptık. Sırası gelince yine de yaparız. Ama sabah, akşam ekseriyete bir yüz karası vurmak ille sadece benim dediğim olacaktır psikozunu yaratmak, ekseriyeti istediği istikamete sevk etmeye çalışmak, olacak, şeylerden değildir. Hedefin, Demokrat Partiye ve iktidara, memleket işleri için, hayırlı bir yol takip ettirmek olduğuna inanmak mümkün olsa, bunlar, bir dereceye kadar hüsnü kabule mazhar olurdu. Fakat bütün bunların Demokrat Partiyi ve iktidarını tahrip maksadına matuf olduğunu anlamak güç değildir. Şurasını düzeltelim, ne olacak arkadaşlar? Hiçbir şey. Bu memlekette nizamın gayrimümkün raddelerine kadar muhafazasında bu kadar titiz davranmaktayız. Bir de bu memlekette nizamın muhafazası mümkün olmaması halini bir tasavvur ediniz. O zaman İsmet İnönü elini kolunu sallıyarak gelecek ve diyecek ki: İşte demokrasi tecrübesi iflâs etmiştir, gördünüz, hayatımız boyunca biz kendi rejimimizi tatbik etmekte ne kadar haklıymışız!

Arkadaşlar, Demokrat Parti iktidarı bu söz kimseye söyletmiyecektir ve demokrasi rejiminin bu memlekete uyar ve yakışır bir rejim olduğunu, her türlü tehlikelere karşı onu muhafaza etmek suretiyle, bütün dünyaya ispat edecektir.⁶¹ (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

⁶¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 2, Birleşim 4, Sayfa 77-90*

20 Şubat 1955 Pazar

1955 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle

BAŞKAN — Söz Başvekilindir. *(Başvekil soldan alkışlar arasında kürsüye geldi)*

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Allah aşkına havayı bozma.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, müsaade ederseniz, kürsiye gelir gelmez, çok sevdiğim arkadaşım Hüseyin Balık'tan aldığım bir ikaza, iki cümle ile cevap vereyim. Bugüne kadar Adnan Menderes muhakkak ki, Demokrat Partinin umumi görüş ve duyuşuna tâbi olmak üzere, havayı bozmak değil, daima ve daima havayı iyileştirmek, demokrasinin iklimini vücuda getirmek için gayret sarfetmiş bulunuyor. Bu itibarla, muhterem arkadaşım Hüseyin Balık tamamen müsterih ve emin olsunlar. Şimdi söyleyeceğim sözlerin, bunu teyidedeçeğinden eminim.

Muhterem Arkadaşlarım, Nüvit Yetkin'in, Halk Partisi adına Bütçe tenkidi olarak bu kürsüden söylediği sözleri okuduğum zaman, bunu İzmir'de iç politikadaki birtakım vâhimelere dayanan ve hiçbir aslu esası olmıyan huzursuzlukları ortadan kaldırmak için söylediğim nutkun reddi mahiyetinde telâkki ettim. *(Sağdan hayır hayır sesleri)*

Müsaade ederseniz, kendilerinin bu nutku üzerinde durdukça, onu tahlil ettikçe anlaşılan şeydir ki, bu nutuk, arada iyi bir havanın mevcut olmasını isteyen bir partinin hazırlanmış bir nutku değildir. Böyle bir vesikanın kürsüye gelmesi başka mâna ifade etmez.

Şimdi Nüvit Yetkin arkadaşımızı dinledim. Diyor ki; “Biz de bunu İzmir nutkunun tesiri altında yazardık, İzmir nutkunun cevabı olsun istedik.”

Kavil ile fiilin birbirine uymadığı bu eserle zahir.

İkincisi; ben İzmir'de nutuk söyledikten sonra Halk Partisi adına cevapta tehhür vâki olmadı. Genel sekreter veya zannediyorum Genel Sekreter Yardımcısı şöyle bir beyanat yaptı, dedi ki; “İzmir'de Başbakan Adnan Menderes bir nutuk söyledi, partilerarası münasebetleri tezekkür etti. Orada dedi ki, vatandaşlar arasında fark yoktur, herkes hürriyet nimetlerinden bu memlekette istifade eder. Bunlar şayet âtiye muzaf birtakım temenniler veya ifadelerse çok memnunuz. Fakat bugünkü hakikati ifade etmek üzere söylenmiş sözler se asla varit değildir”

Bu sözler demokrasi ikliminin yaratılmasına yarıyacak sözler değil, İzmir'de evvelâ, kendimizin bir adım atmamız lâzımgelir gereğine ve fehvasına uyarak mazideki sinirliliklerin %50'sini kendi üzerimize, kendi rızamızla yüklenmek suretiyle söylediğim sözleri bir ileri hareket, bir iyi niyet eseri telâkki etmeleri ve bugün memlekette vatandaşlar müsavi muamele görmemektedirler, bu memlekette hürriyet mevcut değildir, bu sözlerle demokrasi olmaz, eğer siz hakikaten demokrasi kurmak istiyorsanız gelin bakalım Anayasaya, gelin bakalım orta ve küçük kanunlara” demeleri lâzımdı. Birden bire bu sözlerin söylenmesi zannederim ki siyasi iklimin yaratılması bahsinde atılacak adım değildir. Evvelâ mürüvvetli olmasını bilmek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, hele hürriyetin (H) sini bu memlekette bırakmamış olan, bunu memleketin hayatından fiilen kazımış olan bir partinin bugünkü muakkipleri böyle bir dâva ikamesiyle hâkim ve hakem huzuruna gelecek olurlarsa bu katiyen kendilerini mazur gösterecek bir hareket tarzı olamaz. Üç gün, beş gün bekleriz. Ne

olmuş? Tek parti idaresi altında, idarei örfiyeler altında, takriri sükûn kanunları, istiklâl mahkemeleri kanunlarının tehdidi altında 20-30 sene memleket bekledi. Memlekette ve partimiz çevrelerinde hissedilen böyle bir arzuyu ve nihayet demokratik bir idarenin tesisi için çok arzulu bulunduğumuzu belirten bir ifadeyi bu suretle; huşunetle, bürudetle karşılamaları elbette doğru değildir.

C.H.P. Genel Sekreterinin benim İzmir'deki nutkuma verdiği cevabı, şimdi Hürriyet Partisinin bir nutku olarak burada söylüyorlar arkadaşlar. Bunların ikisini bir araya getirdiğimiz zaman Nüvit Yetkin arkadaşımızın tatlı sözleri, güler yüzü ile tam tezat halinde görüyoruz. Ötekilerden üzüldüğümüz kadar, bundan memnun olduğumuzu huzurunuzda ifade etmek isterim. *(Alkışlar, bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım bizi acı tenkid etmişler, tenkidleri hakikaten acıdır. Binaenaleyh evvelâ iğneyi kendisine, sonra çuvaldızı başkasına. Tenkid, tenkid edilen için zordur, acıdır. Ben de şimdi tenkid edenleri tenkide tâbi tutmak suretiyle, tenkidin muhatabı üzerindeki acısını kendilerine hissettirmek isterim.

Muhterem Arkadaşlarım, bir defa ben kendilerinin yerinde olsam böyle bir tenkid yazmazdım. Çünkü bu, şimdiye kadar kucak kucak çuval çuval, tonlarla ileriye atukları ve hiçbir zaman isabetli olmamış, milletçe daima aksine hüküm verilmiş olan iddiaların bir tekrarından ibarettir; yeni hiçbir şey getirmiyor ve hep malûm şeyler: Matbuat hürriyeti, hâkim teminatı, partilerin hakkı hayatı ve saire ve saire gibi..

Muhterem Arkadaşlar, bunlar çok acı bir lisanla iktidara henüz geldiğimiz gün bize karşı söylendi. Ben size şimdi bu nutukta takibettikleri taktiğin hatalı tarafını arz ve izah edeyim:

Bakınız arkadaşlar, Halk Partisi diyor ki: Demokrat Parti demokrasi rejiminin yurdumuzda serbestçe inkişafına mâni olan bütün antidemokratik hükümleri, gelenekleri bünyemizden bir hamlede ve birkaç ay içinde çıkarmak; vatandaşın siyasi kanaat, söz, yazı ve toplantı hak ve hürriyetlerini, kaza kuvvetinin istiklâlini ve devlet memurlarının tarafsızlığı ve her türlü politik tazyiklere karşı emniyetini en mütekâmil memleketler seviyesine ulaştırmak taahhüdünde idi.

İşte bu son cümleyi aklım almıyor; bunu ne diye korsunuz? Hattâ biz bu vadi sağladığımız içindir ki vatandaşın itimadına mazhar olduk.

Muhterem Arkadaşlar, biz 1954'te tekrar rey aldık ve daha büyük bir ekseriyetle rey aldık. Bir siyasi parti bu kadar açık bir gaflet gösterir mi? Çünkü bunu okuyan, dinli yen "ne diye bu taktikte ısrar ediyorsun?" demez mi? "Sen hürriyet vadettin, 1950'de onun için rey aldın. Fakat va'itlerini yerine getirmedin" diyorlar. O halde ben kendilerine soruyorum; biz büyük bir farkla 1954'de neden kazandık? Demek ki söyledikleri doğru değil. Onun için kendilerine söyleyeyim; bir daha yapmasınlar bu hataları. *(Soldan alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım, vaitlerimizi yerine getirip getirmediğimiz bahsinde, fırsat el verdikçe, bize yapılan ithamlara karşı kendimizi müdafaa ettik. Fakat bu, anlaşılan mukadder, daima başımıza gelecek. Onun İçin bir defa daha kendimizi müdafaa sadedinde, bu demokratik rejimi kurmak bahsinde yaptıklarımıza dair birkaç söz söylememe müsaadenizi rica ederim.

Muhterem Arkadaşlar, demokrasinin ilk şartı seçim, ikinci şartı serbest seçim, üçüncü ve en esaslı noktası da matbuat hürriyetidir. Demokrat Parti iktidara geldiği

bir yaz iptidası Meclisin önünde kalan 15-20 günlük bir faaliyet devresi içinde, her işi bıraktı, Matbuat Kanunu üzerinde çalıştı.

Esas itibariyle demokraside serbest seçim başta gelir. Serbest seçim olan yerde demokrasinin namevcut olduğundan bahsedilemez, küfranı nimet olur. Demokrasiye inanmamak olur, halk iradesinin hakimiyetine inanmamak olur.

Biz iktidara gelirken serbest seçim tahakkuk etmişti. Serbest seçim kendiliğinden tahakkuk etmedi, Demokrat Partiye mensup bütün vatandaşların cansiparane istihkarınefis derecesinde çalışmaları ile tahakkuk etti. Türk milletinin emsalsiz kudreti bütün hayatları boyunca tek parti idaresini şiar edinmiş ve buna inanmış olanları millet hakları üzerinden el çekme mecburiyeti karşısında bıraktı. Böylesine oldu, kendiliğinden değil; serbest seçim bu suretle istihsal edildi. Hattâ serbest seçimden evvel eski tek parti idaresinin muhkemleşmiş bünyesinden parça parça birçok şeyler koparıldı. Bu iskân kanunundaki nefyü tagrip maddeleri, ondan sonra Polis, Vazife ve Salâhiyet Kanununun 18'nci maddesi. Bunlar, kanunlarda elde edilen neticeler olmakla beraber aynı zamanda fiiliyatta da, yani mevzuatın haricinde de namütenahi terakki ve tekâmül kaydedildiği, asıl mühim olanı budur. 1946-1950'devresinde kanunlarda yapılan tadilâtın ziyade milletçe ayağa kalkmış olmanın temin ettiği birçok fiilî vaziyetler vardır ki, demokrasinin kurulmasında âmil olan asıl sebepler işte bunlardır. İş o raddeye geldi ki, demokrasinin kurulmaması artık gayrimümkün hale geldi. Anayasada değişiklik, hattâ kanunlarda bir iki değişiklik. Neden 1943 yılı 1947 ve hattâ 1949'a benzemez. Fiilî vaziyetin tesiri ne kadar büyük! "Mevzuat, mevzuat !" diye çırpınanlar İngiltere demokrasisinin ne derece mevzuata istinadettiğini görsünler. Biz iklimi yaratalım derken kasdettiğimiz budur. Evvelâ birbirimize kâfir ve mümin nazariyle bakmamalı, evvelâ birbirimize tahammül etmeye, evvelâ birbirimize karşı terbiyeli ve iyi konuşmasına alışmalıyız, karşınızdakileri de asgari bizim kadar vatanperver olarak kabul edip onu bu suretle muhatap almamız lâzım gelir.

Muhterem Arkadaşlar, iktidara geldik, tarih 22 Mayıs 1950 Hükümet kurduk bir hafta sonra programı okuduk, arkasından derhal Af Kanununu çıkararak, takibetmiyeceğiz kimseyi dedik. Görüyorsunuz arkadaşlar; müsamahanın mânâsı bu. Arkasından derhal Matbuat Kanununu ele aldık. Muhterem Arkadaşlar, arz ettim, demokrasinin birinci şartı, seçim, onun kadar mühim bir şartı da matbuat hürriyetidir. Matbuat hürriyeti Demokrat Partinin iktidara gelir gelmez ilk mevzu olarak ve vaitlerine %100 uygun olarak ele aldığı bir mevzu değil mi? Matbuat Kanununu ne yaptık? Eskisini tamamen kaldırdık, sadece idari zabıtaı bıraktık. Yani bir gazete hükümete nasıl bir beyanname verir, pulunu neresine yapıştırır, ondan sonra müsaade istihsaline lüzum var mı, yok mu gibi hususlar kaldı. Matbuata müteallik suçların tarifi, tavsifi ve bunların sureti tecziyesi hakkındaki bütün hükümleri ortadan kaldırdık. Bunlar arasında en mühimi şudur: O güne, yani iktidardan ayrıldıkları ana kadar, matbuat müntesibi aleyhinde dâva açıldığı takdirde derhal hapse giderdi, muhakemeleri mevküfen devam ederdi. Bu ne dereceye kadar yıldırıcı bir hükümdür, takdir edersiniz. Kalkan maddeler içerisinde bu da var.

Muhterem Arkadaşlarım, bu adeta matbuat sahasında, matbuat mevzuunda sorumsuzluk alanına kadar giden bir neticedir. Hürriyet değil, çünkü hürriyetin de bir hududu vardır. Bu tamamen hudutsuz bir sorumsuzluktu. Ama müsaade ederseniz ifade edeyim, bunun kötü meyvalarını idrak etmekte gecikmedik. Ben şimdi size birçok misallerini anlatacağım. Fakat mevzuuma girmeden evvel hemen ifade edeyim ki, Zafer

gazetesinin yazdığı ve hiç de beğenmediğim o kötü yazısını önceden bilseydim mutlaka önlerdim. (*Alkışlar*) Bu yazıdan dolayı kendilerini incinmiş hissedendenler özür dilerim. (*Alkışlar*)

Şimdi muhterem arkadaşlar, Hürriyet, hürriyet dururken hudutsuz bir hürriyet düşünülebilir mi? “Ben istediğimi yapacağım, istediğimi söyleyeceğim. Bir cemiyet varmış, 25 milyonluk bir millet varmış, neme lâzım! Onun âli ve nazik menfaatleri varmış bana ne. Ben hudutsuz hürriyeti kullanacağım” denilebilir mi? Hayır arkadaşlar, dünyada böyle bir şey olamaz. Eğer böyle bir şey bekleniyorsa haber vereyim, her şey sarahat kesbetsin, Türkiye’de böyle bir şey olmayacaktır. Neden olmayacaktır, onu da anlatacağım.

Muhterem Arkadaşlar, hürriyeti yalnız istemek değil, onu kullanmayı bilmek lâzımgelir (*Bravo sesleri*) Ve her şeyde olduğu gibi hürriyet de kullanılabileceği ölçü ve derecede verilir. Hürriyet, onu başına bir mürekkep kovasına geçirir gibi geçirip palyaço gibi ortaya çıkacaklar için bir felâket teşkil eder.

Ben şimdi hürriyetin nasıl kullanıldığının, Demokrat Partinin nasıl bir toleransla hareket etmiş olduğunun misalini burada vesikalar okuyarak sizlere hatırlatacağım. Hattâ Teşrinievvele kadar bekletmeden, yaz tatiline dahi gitmeden vaitlerimizin başında gelen bu en mühim mevzuu tahakkuk ettirmek endişesiyle nasıl Matbuat Kanununu ortadan kaldırıp matbuat sahasında meydanı nasıl tamamen sorumsuzluğa terk ettiğimizi biliyorsunuz. Bunun arkasından bu memlekette 30 tane komünist gazetesinin, 40 tane dini istismar eden, en mukaddes mefhumları, âdi politika ihtiraslarının ve sefil kazanç endişelerinin bazicesi yapan gazetelerin nasıl ortaya çıktığını da biliyorsunuz. Onların neşriyatı, birtakım siyaset haydutlarına cesaret verdi. Bu haydutlar Atatürk heykellerini kırmaya başladılar. Şimdi okuyacağım yazılarla bu Atatürk heykellerini kıranların nerelerden cesaret aldıklarını ve heykellerin kırılması hâdiselerinin; bu gûna yazılarla memleketin havası bu derece zehirlenmesinden sonra, bir emritabii olduğunu ispat edeceğim. Nerede o kahramanlar? Din namına mı hareket ediyorlardı; vatan namına mı hareket ediyorlardı, nerede o mendeburlar? Ankara’nın göbeğinde, öğle vakti, bütün devlet memurlarının, münevver kitlenin ayakta bulunduğu bir anda bir din şehidi imiş gibi, bir mübarek gaza yapmış gibi Atatürk’ün heykeline, bütün Türkiye’nin medeni telâkkilerini ayaklar altına alırcasına sefilâne cesaret gösteren o kahramanlar nerede şimdi? Alınan tedbirler sayesinde bunları ayakta tutan, cemiyetin kıvamını bozan hareketlerin hiçbirisi ortada kalmadı. Hürriyet namü hesabına yapılan bu kötülüklerden hiçbir eser bugün ortada yoktur. Türk cemiyetinin, Türk milletinin, Türk vatandaşın içinde bu hareketlerin makes bulmasına artık imkân yoktur.

Komünistlerin neler yaptığını biliyorsunuz, tek parti zamanında bir türlü komünistlere hâkim olamamışlardı. Geniş hürriyet havası içinde, dünyanın en nazik ve en tehlikeli devrinde bu memleketi temelinden sarsacak olan bu tehlikenin başını, bugün Demokrat Parti hiç kimsenin burnunu kanatmadan ezmiş bulunuyor. (*Soldan şiddetli alkışlar*) Ticanisi, komünisti gıdalarını nereden alırlar? Arz edeyim: Bakınız matbuat hürriyeti Türkiye’de nereye geldi. Niçin tedbir almak zaruret ve mecburiyetini duyduk. Bize burada demokrasi edebiyatını kitaptan okuyorlar. Biz onun hayatından geldik, içinden yetiştik. (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, bizim, tehlikelerle dolu görerek döndüğümüz o yere bizi tekrar götüremezler. Orası sorumsuzluk sahasıdır, bu memleket için bir Cehennem, bir tahrip gayyasıdır. Allah bu memleketi bir daha 1952’nin, 1951’in rezaletlerine;

sefaletlerine ve millî bünyeyi tahribedici kötü cereyanlarına avdet ettirmesin, mâruz bırakmasın! *(Soldan alkışlar)*

Bir yazı daha, adı: Piç.

Sen ey, anasının rahmine bilmem hangi balo gecesinde düşmüş olan piç. Sen solda sıfır, sen bir hiç..

Söyle bana: Daha ne zamana kadar inkılâpçılık perdesi arkasında bu milletin imanına, vicdanına saldıracaksın?

Sen ey Allah'sız, dinsiz, vatansız, haysiyetsiz, şerefsiz, namussuz, seviyesiz, arsız, yüz­süz ne kadar “siz” ve “sız” varsa üzerinde tecelli ve temerküz etmiş rezil..

Küfürlerini daha ne zamana kadar, uzatacak, ağzından salyalar saçarak bu milletin mukadderatına saldıracaksın?

Sen, ey düzenbaz, madrabaz, kumarbaz, hilebaz, ne yazsak, ne kadar söylesek az olan it..

Daha ne zamana kadar rezilâne, zelilâne faaliyetlerine devam edeceksin?

Ey bel aşağısı, ey alt yapı, ey bayağının bayağısı maskeli haydut..

Daha ne zamana kadar, beylik şöhretlerin arkasına gizlenip, aktarma lâflarla “inkılâplar elden gidiyor” misillü yavelerle bu milletin namusuna, ırzına geçeceksin?

Artık yeter..

Yeter artık..

Susun baykuşlar..

Susun sarhoşlar..

Susun, şuradan, buradan Ata ariyan Ata'sız, köksüz piçler..

“On yılda on beş milyon genç yarattık” şarkıcıları susun artık..

Susun..

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Hangi tarihte, affedersiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 16 Ocak 1953 *(Hangi mecmua sesleri)*

Daha okuyacağım. Burada daha birçok şeyler vardır. Onları da okuyayım, ondan sonra takdim edeyim. *(Gülüşmeler)*

“Kimisi yahudiliğin bir kolu olan masonluğun selâmet mahfilini temsil eder. Kimisi yine masonluğun cumhuriyet mahfilinin alemdarlığını yapar”

Yani ne kadar ayırıcı lâflar varsa hepsi içinde. Kullandığı lügat: “Din boş şey, kitap boş lâf, peygamber çöl bedevişi, millî his yahudi emeli, namus dört parmaklık bikini mayosu, şeref var mı?, deyyusluk, kibarlık, pezevenk centilmen, ibnelik-sinema perdelerinde ticaret borsası”

Muhterem Arkadaşlar, bu memlekette tenkid ve fikir hürriyeti namına hiç kimsenin hiçbir kimseden korkmadan her türlü düşüncesini ortaya koyabildiği devrede, bunların yazıldığı devrede bir meydan hatibi şöyle söylüyor: (Ellerinde kelepçe, kollarında kilit) Böyle olsa konuşamazsın. Bunları nasıl söylersin? (Ayaklarında zincirlerle bağlı insanlar

gibi burada konuşmak zordur,) diyor. (Bu vatan benim konuşamam. Müslümanlar konuşamaz; müslüman olmıyanlar ve dâhil olmıyanlar konuşabiliyor) diyor.

Nasıl bir tazallüm ruhu ile halkın içine girip de herkes rahat rahat konuşabildiği halde kendinden geçerek kendini esir hissediyor. Delâlet hissi.

Görüyorsunuz ki, hürriyet de her şey gibi bir zabıtaya, bir hududa ihtiyacı olan muazzez ve mübarek bir nimettir.

Şimdi muhterem arkadaşlar; ben Büyük Millet Meclisinde, millet huzurunda, hürriyet yoktur, hürriyetin verilmesi lâzımgelir, Demokrat Parti hürriyetlerin üzerine oturmuştur dâvasının ikame edilmiş olması muvacehesinde, biraz vaktinizi alarak, bu hürriyet denilen nesnenin nasıl bir girdaba alet edildiğini huzurunuzda etraflıca belirtmeye çalışacağım.

Ben para kazanıyormuşum. Menderes, çiftliğinden, pamuktan milyonlar kazanıyormuş. Menderes'in milyonlar kazandığını nereden biliyorlar? Menderes'in ne kazandığını benim mensup olduğum kooperatif bilir. Ben mütevazı bir vatandaşım. Mütevazı, nâmerde muhtaç olmayacak kadar kazanıyorum. *(Allah çok versin sesleri)*

Sanki bugünkü idare yalancı, sahte bir idareden başka bir şey değildir.

"Şimdiye kadar Türk milleti beceriksiz, tecrübesiz insanların elinde kaldı; bundan dolayı geri kalmış bulunuyor. Apartmanlar kurmak için mücadele ediyorlar" Bu da bir parçadır.

Apartmanları kurmak için mücadele edenler mebuslardır. "Sahte idare, yalancı idare" demokratik idaredir. Bunlardan kimse mahkûm olmadı. Bunlar hakaret değildir. Çünkü sorumsuzluğun hududu ve sahası içinde bulunuyordu. Bunları söyleyenler; secaat arz edip bir iman ve inanış uğruna nefsini feda etmeye amade insanlar değil, sadece sorumsuzluk sahasında bulunduklarını iyi bildikleri için her hangi bir ukubete uğramıyacaklarını bildikleri için böyle yazmış kimselerdir.

Bir gazeteci; "Adnan Menderes'in hoşuna gitmiyen yazıyı yazan gazeteyi kapamak istiyorlar" diyor. Gel de bir vatandaş olarak itimat et.

Muhterem Arkadaşlar, bizim memlekette gazete kapatmak tarihe karıştı İşte iktidarımızın beşinci yılındayız, hiçbir gazete kapanmış değildir. Kapatılmak imkân ve ihtimali mevcut mudur diye düşünülmüş dahi değildir. Bühtan ve iftira!

"Bir akrebin elindeyiz bir ifrit ve bir akrep 4 yıllık bir Demokrat Partinin yanlış tutulan bir eseri., falan" diyor. Bir ifritin ve bir akrebin elinde imiş.

Muhterem Arkadaşlar.

MUHLİS ERDENER (Bursa) — Hocanın şahsınız hakkında yazdıklarını okuyun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Samet Ağaoğlu mazur görsünler, bir telgraf çekiyorlar İzmir'den, demokrasi ve hürriyet namına. Ben de müşterek olduğum için kendisinden izin almadan okuyacağım. Bu da bir gazeteden:

Sametçiğime yıldırım telgraf Samet Ağaoğlu Hergele Meydanı Çamdeviren Apartmanı...Numara...

Ankara (Numara) nı bildir. Turfanda salatalık göndereceğiz. (Buradaki mânayi habisi anlıyorsunuz) Menderes'le yersiniz. Henüz kodese girmedik.

Baki selâm.

Körşeytan

Bunlar edepsizlik, hayasızlık! Matbuat hürriyeti bu mu?

SOLDAN BİR MEBUS — Onları yazan Türk değil!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — “Matbuat hürriyeti lâzım, niye tedbir alıyorsunuz?” diyorlar. Bırakalım mı? Cemiyet çöksün mü? Hangi matbuat hürriyetini istiyorsunuz bizden? Devam ediyorum: Başbakan Adnan Menderes’e

Son günlerde olup biten yolsuzlukları tarafsız bir mereiden öğrenmek istiyorsanız bizi çağtırsın..

Altında bir sürü imza. Bakınız Ali Fuad Başkil, Necati Baş, Lûtfi Bornovalı, v.s.. Hepsi tanınmış imzalar,

Bir mecmuadan:

“Mustafa Kemal ise tam salâhiyetli bir diktatör olarak memleketi idare etmiş, bu husustaki düşüncelerini fiilî olarak göstermiş”

A) Millet Partisi, siyasi ve fikrî sahada tam liberaldir. Mustafa Kemal ise, her diktatör gibi, tenkide tahammül edememiş ve etrafına daima uysal arkadaşlar seçmiştir. Onun aynı zihniyetine sahip olarak tenkid ve fikir münakaşasına tahammül göstermiyen..

Şimdi Millet Partisi aileyi cemiyetin nüvesi telâkki etmektedir. Aile kudsiyetine inanmaktadır. Mustafa Kemal ise, kanunen evlâttan farksız olması lâzımgelen evlâdı mânevilerine karşı ihtiyar ettiği hareketlerle Millet Partisinden ayrı bir görüşe sahip olduğunu belirtmektedir. (*Allah, allah, ne hayasızlık sesleri*)

B) Millet Partisi dine hürmetkârdır, Mustafa Kemal ise birçok yerlerde müezzinlerin sesinden rahatsız olduğunu söylemiş, bu işaretini emir telâkki eden yakınları, rahatsızlık yaratan cami minaralarını yıkmışlardır”

Bir şiir:

“Ben mi yoktum? Ben ezelden beri vardım, budala

Beni ancak yaratan Bak yaratıp saldı bu yola;

Ve bu yol, memleketin tuttuğu iman yeridir, Putunun kirli Buharayı yıkan elleridir. O mülevves putun düşmanıdır memleketim. Canavar dişleri altındaki milletçe etim. Çöktüren diz Mehmed’in süngüsüdür düşmana; Kan döken bendim o mahşerde, sakın aldanma;

Şeref iskatını şeytanca -şehidin- çalan o; Koca Türk Ordusudur şanlı hakikat, yalan o, Kahraman yurda dedin “Bir otelin bir katı” sen.

O yiğitler yatağından kor esen, lâvlar esen; Kor esen, lâv tutuşan dalgalı rüzgârlarıdır; Otelin bir katı sevdiklerinin kollarıdır. Yirmi milyonla bu küfranı tükürdüm yüzüne, Geceler hükmedemez Türk elinin gündüzüne. Bu vatan varken ezeldenberi, nerede idi putun?

Bu vatan bir otelin bir katı ha? Alçak adam; Bu değildir putunun ırza geçüp yıktığı dam. Kirleten kim idi iffetimin mabedini? Fuhşu kim yurduma sokan? Söyle yıkan kim dini?

Söyle kim çaldı cebimden, yine iş Bankasını?
 Bunca tutmak kime düşmekte ziyanın yasını?
 Elli bin can veriyor hasta veremden kuruyor:
 Onların hakkı leş üstünde saraylar kuruyor.
 Libya bozgunları alnında kızıl damga durur.
 Yıldırım Ordularından da hezimet kudurur.
 Bu şerefsiz acı bozgunları kimdir taşıyan,
 Kan kusarken ben dün kimdi ülkede yan?
 Ey vücudu ile tapan putlara ruhu ile tapan,
 Taştan ey kendine mabut edinen tanrı yapan;
 Kara topraklar açılsın da sarılsın kefenin,
 Kirli pençenle eşip işlediğin izbeyesin”

Bunların hepsi Atatürk için yazılmıştır. Türk cemiyetinde arzuladıkları hürriyet bu mudur? Bunu yapan büyük millî faydaları melhuz büyük bir vatanperverlik azmiyle mi yapıyor? (*Asla, sesleri*) Bu hürriyetin nasıl kötü yollarda kullanıldığını bir kere düşünmek lâzımdır. İşte şereflere, haysiyetlere reva görülen bu tecavüzü önlemek lâzımdı. Bizim yaptığımız, medeni milletlerin bu yolda koyduğu mevzuattan bir adım dahi ileri değildir. Bunu bin defa söyledik.

Şimdi yine devam ediyorum:

“27 yıl etrafına topladığı bir avuç, tufeyli ile iş birliği ederek hazineyi soyan, memleketi sefaletle sürükliyen gece ve gündüzü, cem âyinleri kurarak millî ıstırap ile alay eden, mukaddeslere hakaret ve ahlâksızlığı telkin eyliyen bu ölüden Demokrat Partinin velinimeti bulunan ekseriyet nefret ediyor.”

Bu ölünün kim olduğunu biliyorsunuz.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — 27 yıl dediğine göre, bu hakaret içinde İnönü de var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Devam ediyorum. “Eski adı Mustafa Kemal ve bizzat kendisinin kabul ettiği adla (Kamal); daima ayyaşlık kumarbazlık gibi, tamahkârlık (İş Bankasının parası ile kurup benimsememesi gibi) lûtilik ve fuhşa, Sefahate düşkünlük mefhumlarını hatırlatan bir isimdir. İnkılâp yobazlığı dediğimiz kamalcılık gençliğe bu vasıfları taklidetmeyi ve binnetice memleketi yıkmayı kuran sinsî düşmanların hilesidir.”

ŞEFİK BAKAY (Kırklareli) — Okuma Allah aşkına, insanın asabı bozuluyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dahası var, eşnai var. “Evet, mukaddes hürriyet.. Bu hürriyeti biz nasıl koruduk? Tedbir aldığımız zaman müstebit. Hayır. Bunlardan istifade eden bir avuç komünist, bir avuç ayyaş..” (*Allah kahretsin, sesleri*)

Şimdi arkadaşlar bu sıralarda, dış politika işleri ile meşgul olduğum ve vaktim olmadığı için Nüvit Yetkin arkadaşımıza cevap vermek istemiyordum, Maliye Vekili arkadaşımızdan cevabını alır dedim. Fakat baktım eski şeyler ortada, acele bu sabah arkadaşları topladım, bir tasnife tâbi tuttum. Burada harikulade güzel Örnekler var,

cemiyetin nasıl tehlikeli bir sınır içinde kaldığını açıkça gösteren gayet güzel örnekler var.

Şimdi hâkim teminatı ile alâkalı kısma geçiyorum:

Bir siyasi nutuk, toplantı hürriyeti yoktur, diyorlar.

“Ulan bizi tanıımıyormuş, herife bak! Bana bunun hesabını vermekten kaçtı.. Rezil, utanmaz.”

Bu rezilin kim olduğunu biliyorsunuz, memleketin Başbakanı. Beyefendiler bunlar hürriyet istiyorlar! *(Gülüşmeler)* “Siyasi hakkı anlamış bir millet bu rezilleri, yani Demokrat Partiyi toptan hiçbir zaman tutmaz. Etrafına topladığı, mideleriyle bağladığı bir sürü milletvekilleri. Milletvekilleri, trabzan babası mısınız?. Falan. Ondan sonra Halk Partililer için dediği şu: “Haklarımızı çiğniyenler öbür kerata.”

Bu da meydan hatibi. Bu adam da hürriyet istiyor ve toplanma hürriyetinin mevcut olmadığından bahsediyor.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Ağzı da kilitli.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yüzlerce, binlerce misal verebilirim. Acaba dünyada Adnan Menderes kadar hücumu uğramış bir Başvekil mevcut mudur? Katiyen!.

“Sen bir devir değil, bir berber dükkânı dahi açamazsın.” *(Gülüşmeler)* “Adnan Menderes; vicdanının sesini duymaya mecbursun. Başbakan bir açıklama yapmazsa cumhuriyet müddeiumumisine başvurarak bizi tevkif etmesini isteyeceğiz”

“Şef olmaya hiçbir vasfın müsait değil; derhal çekil.”

Onlar çağırıp da gelmedim ki, çekileyim.

“Evet, siyaset dolandırıcısı” Makale ve siyaset dolandırıcısı ben. “Bu kadar korkak Başbakan dünyada yok, agobun kazı, adamları millet nasıl seçiyor bir bakın!” *(Gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, inşaallah bir başka gün bunları yine kendi elimle emek sarfederek tanzim edeceğim, tertipliyeceğim, tasnif edeceğim, esaslara irca edeceğim. Bu milletin huzurunda değil, huzuru Kibriyada dahi mahkeme edilmeye hazırız arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi arkadaşlar; Nüvit yetkin, fikir hamulesi neden ibaretse hepsini toplamış, bir araya getirmiş, tenkidin bütün iğnelerini kullanmış; fikir diye, tenkid diye, iğne diye, hırpalama diye ne varsa hepsini vesikasına eklemiş ve hepsini huzurunuzda okudu. Bunları ve hattâ bunların çok daha ilerisini yazsalar dahi, gazeteciler bunların hiçbirinden mahkûm olmaz. Meraklanmasınlar, bunlardan mahkûm olunmaz. “Ey kerata ey pezevenk” dedirtmiyeceğiz, oraya gitmiyeceğiz. *(Bravo sesleri)*

B.M. Meclisine dövdürmiyeceğiz, Hükümete sövdürmiyeceğiz. Şahıslarımıza sövdürmiyeceğiz.

ALİ YENİARAS (Kars) — Muhalefete de sövdürmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, tabî, evlâ bittarik.

Muhterem Arkadaşlar, bize Demokrat Parti mensuplarına “Bu vatani yıkıyorsunuz deyin” yazın, söyleyin; ama, Hainler, alçaklar bu vatani yıkıyorsunuz” demeyin. Hayır,

bunu dedirmeyeceğiz, bunu diyemeyecekler. Eğer özledikleri matbuat hürriyeti bu ise bu katiyen olmayacaktır. *(Soldan alkışlar)*

Hiçbir namuslu gazeteci, kalemini küfür için kullanmamış, bunu itiyadedinmemiş, nezahetini muhafaza eden hiçbir gazeteci fikir ve tenkid namına ne kadar ağır konuşur, ne kadar ağır yazarsa yazsın, yazarken onun, bir an için de olsa, kaleminin titremesine ihtimal yoktur. Yeter ki sövmesin, hakaret etmesin. Kabahatimiz nedir? Kabahatimiz milletçe seçilip iş başına getirilmiş olmamızdır. Fakat bu kabahat değil, şeref teşkil eder. Onun ötesinde Hükümet, Başvekil, şu bu bırakın hepsini; vatandaşın vatandaşa hürmet etmesi lâzımdır. (Herif) derse hakaret olur beyefendiler. Herif diyemez. Terbiyeli bir milletin içinde böyle konuşulamaz ve size Türk Milletinin fevkalâde asil, necib, nezih ve terbiyeli olduğunu bir kerre daha, o milletin mensubu olmak şerefiyle bahtiyar olduğum halde tekrar ederim. Bunlar bizim Türk terbiyesini Türk asalet ve necabetini asla temsil etmiyorlar. Bunlar bizim cemiyetin rüsubudur, kiridir, yüz karasıdır. Bunlara meydan vermeyeceğiz arkadaşlar!

İşin hazin tarafı bu demin okuduğum meydan nutku devam ediyor: “Mebuslar trabzan babası” “işte bir delik aşağıdan, bir delik yukardan” Ondan sonra “Bu keratalar böyle yaptı; öteki keratalar da şunları yaptı” diyor. Bütün bunları ihtiva eden mecmai küfrü mahkemeye veriyoruz. Bir salahiyyetli hâkim, İstanbul’da bir hâkim hanımefendi buna on gün ceza veriyor ve tecil ediyor. Bu okuduğum yazıların cezası bizim adaletimizce on gün, o da tecil ediliyor.

Arkadaşlar; bu yazılarda hakaret yokmuş. Deyyus, pezevenk demekte hakaret yokmuş. Bunlar bir hakaret değil de nedir? Bu yazıları yazanları hâkim hanımefendi kolayını bulsa beraet ettirecek. Onları beraet ettirmek için kıvranıyor, fakat imkân bulamıyor, on günlük bir ceza veriyor. Bu demektir ki; ey bu cemiyetin efradı, her biriniz elinize sopayı alın, birbirinizin kafasını kırın, elinize kirli kaleminizi alın şeref, namus ve mukaddesat namına ne varsa hepsini tahribedin. Hâkim hanımefendinin dediği bu.

DEVLET VEKİLİ MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Dazıroğlu dâvası..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet Dazıroğlu dâvası.. Mademki bu kadar davacı oluyor, bu dâvalar sarih ve açık olarak görmek lâzımgelir. Acaba vatandaşın vicdanında hâkimin bitaraf olmadığına dair endişe tevlidedecek bir vakıa mı vardır? Eğer son günlerin bâzı mahkûmiyetlerinden en ufak bir şüphemiz varsa, onları sizlerin vicdanlarınızda mahkeme ederim. Alın okuyun. Niçin mahkûm olmuşlar? Mahkûmiyet kararı niçin sâdir olmuştur? Bunlara hiçbir vatandaşın, hakaret değildir, tecavüz değildir demeye gücü yetmez.

Bunların bütün dünyadaki en medeni memleketlerdeki kanunların, hattâ daha ileri cezalar tertibettiği suçlar nev’inden olduğu aşikârdır. Binaenaleyh yaygara, gürültü koparmak suretiyle cemiyetin nizam ve nezaket içinde çalışmasını istiyerek iktidarın işini müşkülleştirmek acaba vatanperverane bir mücadele mi ifade eder?

Muhterem Arkadaşlar, biliyorsunuz “Bir kara çete iktidarı bastı, iktidarı aldı” yazı bu.

Buna karşı diyor ki, hâkim, sen, diyor, öteden beri millî menfaatleri müdafaa eden bir adamsın, kahramansın, elbet bunda da millî bir hizmet vardır. Eloj yapıyor. Hâkim maznunu elojla beraet ettiriyor. Bu, dünyanın hiçbir yerinde görülmuş bir şey değildir. Bu hâkimin hanımı, yanılmıyorsa, o zaman Halk Partisinde vazifeli idi. O zaman

kendisi Halk Partisinin namzedi idi, yanındaki iki âzası da Halk Partisinin namzedi idi. Yani Ankara'nın göbeğinde bir Ağır Ceza Mahkemesi değil, âdeta bir Halk Partisi anonim şirketinin bir merkezi teessüs etmiş.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Fakat Temyiz tasdik etti.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun efendim, ben konuşacağım.

Hâkimistiklâli, hâkim teminatı.. Bu Anayasaya aykırı, bilmemne. Muhterem Arkadaşlar, hâkim istiklâli, hâkim teminatı, bütün bunlar müstakil mahkemeler, Anayasanın vücut verdiği ve sizin Türk milletinin tâ kendisi imiş gibi salâhiyetlerinizden devrü teffiz buyurduğunuz kısımlardır. Halbuki siz Anayasaya vücut veren Yüksek Heyetiniz. Sizin karşınıza Hâkim teminatı diye çıkıp sizin salâhiyetlerinizi aşarak ve sizi Anayasanın asla istihdaf etmediği bir duruma düşürmek suretiyle bir mecburiyet karşısında bulundurur gibi bir tavır almaktalar. Şimdi bir cemiyette yeni bir rejim kökleştirilirken bu okuduğum birkaç vesikanın küfür saçan edası ve şartlarını yaşadığımız devrin bütün tehlikeleri ortada iken zaman hâkim burada, Ankara'nın ortasında apaçık meydan okuyor. Üstelik vali, Devlet memuru, susu busu da apaçık politikaya girerek, verilmiş olan hürriyeti suiistimal etmek suretiyle, millet işlerini teşvişe, nizamı bozmaya, cemiyet hayatını tehlikeye düşürmeye tasaddi ederse, milletin tâ kendisi gibi hareket etmek hakkına mâlik olan Büyük Millet Meclisi elbette tedbirlerini almakta gecikmez. *(Soldan bravo sesleri)*

Her kanun, içtimai, iktisadi, siyasî bir zaruletin ifadesini teşkil eder. Şu okuduğum vesikalar bizim cemiyetimizde çok tehlikeli bir devreden gelip geçmekte olduğumuzu göstermektedir. Hâkime de, mahkûma da dur demenin zamanı gelmişti ve Büyük Millet Meclisi bu "dur!" emrini verdi. O sahte kahramanların her birisi, saklanacak bir delik bulmak üzere hâlâ hali firardadırlar. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, şimdi fikir hürriyetinden acaba ne kaybımız var? Bana söyleyebilirler mi? Fikir hürriyetinden hiçbir kaybımız yok. Türkiye'de fikir ve vicdan hürriyetine aykırı hiçbir hüküm mevcut değildir. Vatandaşların, siyasi kanaatlerinden, vicdani inanışlarından dolayı ayrı muamelelere tâbi tutulması vakıası katiyen Türkiye'de meşrut değildir. Bu vadede de söylenecek sözleri kemali sarahatle, teker teker, yalandır, diye reddederim. Varsa söylesinler. Bilmeden, görmeden belki olabilir; fakat bilerek ve görerek varsa, derhal huzurunuzda mesul adam sıfatıyla düzeltmeye amadeyim. Hiç kimseye, hiçbir farklı muamele yapılmış değildir. Fakat bulduğumuz ve maziden kalma bir alışkanlıkla uluorta hareket edenlere elbette ceza vermekte gecikmeyiz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Halk Partisi adaylarının hepsi vekâlet emrinde.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi gelelim hâkim teminatına:

MEHMET KARTAL (Malatya) — Asgari yüz tane söyleyebilirim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kürsüye gelin söyleyin.

MEHMET KARTAL (Malatya) — Zamanı gelince söylerim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, hâkimin vicdani ve kanuni hareket etmesine dair olan müeyyidelerin başında o cemiyetin nazımı gelir, o cemiyette matbuat açık yazıyorsa o cemiyette Büyük Millet Meclisi

varsa, o cemiyette milletvekilleri hür, o cemiyette milletvekilleri milletin hür ve serbest iradesiyle seçiliyorsa, o cemiyette nihayet sıhhatli bir bünye mevcut ise, hâkim de gıdayı ancak oradan alır. Hâkimin en büyük teminatı kendi vicdanıdır. Ondan sonra hâkim ve devlet memurunun arasındaki fark çok barizdir. Bu, mülki teminat meselesi değildir, tekaütlük meselesi hiç değildir.

Bunu Halk Partili muhterem arkadaşlarımla iyi dinlemesini rica ederim. Devlet memuru nerede olursa olsun bütün efal ve harekâtından dolayı evvelâ kendi silsilesi içindeki murakabenin, ondan sonra Büyük Millet Meclisinin murakabesi ve teftişleri içerisinde, idare ve adlî kaza bu murakabeye tâbidir. Bir hâkim, hâkim olarak hükümlerinden, icraatından dolayı Büyük Millet Meclisine karşı dahi bir murakabeye tâbi değildir. İşte hâkimlik teminatı, müstakil mahkemelerin, müstakil hâkimlerin vasfı fârıkı bu hakikatta yatmaktadır.

Bunlar bir tarafa, diyorlar ki: “Eğer bir hâkim yerinden kaldırılsa vay hâkimin emniyeti ve imanı bozulur.” O halde arkadaşlar

O hâkimin para veya şu cazibe karşısında da imanı bozulur. Bir defa iman bozuldu mu ondan sonra hak getire arkadaşlar. *(Alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bizim hâkim teminatımızın çok gülünç olan şu tarafını arz edeyim. Gülünçtür, gülünç! Bunu tekerleme haline getirdiler, işin hakikati üzerine biraz eğilelim. Şimdi hâkimi yerinden kaldırmak ve kaldırmamak meselesi var. Hâkimi yerinden kaldırmak, hâkim için bir tehdit, teşkil ediyormuş, ondan sonra, hâkim kararlarında serbest olamıyor, tesir altında bulunuyormuş, binaenaleyh hâkim yerinden kaldırılmalılığı imiş..

Muhterem Arkadaşlar, bunun hakikatle irtibatı yoktur. Tatbikatın tecelliyatını bir an için gözden geçirelim. Yerinden kalkmak istemeyecek olan hâkim kimdir? *(İstanbul'daki hâkim sesleri)* İstanbul'daki hâkim, Ankara'daki hâkim, İzmir'deki hâkim, falan yerdeki hâkim. Bunlar, hâkimlerin kaçta kaçını teşkil eder? Van'da bulunan hâkimin yerinin değiştirilmesi, onun için bir nimet, İstanbul'daki hâkimin yerinin değiştirilmemesi, Türk hâkimlerinin %95'i için bir felâket, bir mahrumiyet! İşte sizin teminat dediğiniz bundan ibaret.

Bunun ötesinde devlet memurlarına tekaütlük için haddi 25 sene olarak kabul ettik. Vay efendim, 25'nci seneye gelirken, 24'ncü senenin sonuna geldiği zaman hâkim, beni tekaüt ederler, diye imanını bozarsa.. Ben size söyleyeyim, seçime iki sene vardır, hâkimin müddeti üç senedir, seçimden sonra hâkim, iktidara öbür parti gelirse diye fiilini bozar, işte Dazıroğlu gibi! *(Gülüşmeler)* Çünkü o kaanidir Halk Partisinin geleceğinden. Kendisi de bu kürsüde yer işgal edecektir.

Onun için Büyük Millet Meclisinin, Türk efkârı umumiyesinin, Türk matbuatının murakabesi altında olan hiçbir hükümet, hiçbir zaman vatandaşın hakkını ihlâl edecek şekilde mahkemelere icrayı tesir etmek için zaman kaybetmez, böyle bir şeye tenezzül etmez. Önün eline bu memleketi saadete veya felâkete sevkedecek kadar, zamanına göre salâhiyetler vermektedir.

Muhterem Arkadaşlar, hükümet dediğimiz heyeti, daimî surette kötülük işlemeye, şer icra etmeye müstait, tehlikeli bir mahlûk gözü ile mi görüyorsunuz? Hükümeti teşkil edenler, sizin seçtiğiniz arkadaşlardır ve itimadınızla ayakta duruyor ve murakabeniz

altında çalışıyor. Niçin hükümetleri her an kötülük işlemeye amade, fırsat bulduğu zaman şer icra etmek için hazırlanan bir teşekkül olarak mütalâa ediyorsunuz? Hükümet, işini gücünü bırakıp Kâhta'daki hâkimin ne yaptığı, İstanbul'daki falan mahkemenin nasıl vazife icra edeceği ile imrarı ömür edecek.. Buna ne vakti, ne de vicdanı müsait değildir. Ondan sonra; Büyük Millet Meclisi var, siz varsınız. Bu yolda hareket edecek olursa fenalığı derhal ispat edersiniz ve biz ondan sonra milletçe itibarımızı kaybederiz, iktidardan uzaklaştırılırız.

Şimdi, işte hâkim teminatı, işte içtima hürriyeti, işte matbuat hürriyeti, iç rejimde huzursuzluk. Beyefendiler, muhterem muhalif arkadaşlarım; hepiniz otuz yaşını aşkınsınız. 1940'ı görmediniz mi?

ALİ YENİARAS (Kars) — O zaman tek parti vardı, şimdi demokrasi var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, evet, buna benzer mi, benzer tarafı var mı? Birisi keçi, birisi tavuk, elbette benzemez. Elbette demokrasi var. Yani düne nemiz benziyor?

Şimdi, bakın dinleyiniz beni sevgili arkadaşlarım; 1944 ve 1945'te "gemi kazası oldu diye yazmıyacaksınız, her hangi bir sınıf ve zümre, topluluk mağdur durumda diye haberler yazmıyacaksınız" diye Matbuat Umum Müdürlüğünün tamimleri var.

O devirle bu devir arasında elbette fark var, elbette demokrasinin içindeyiz. Evet beyefendi, Atalay Bey, ısrar ediyorum: Sen, eski zamanın Başvekiline "Yunan generalleri ile kolkola Kordon boyunda dolaştın" diyemezdin, baban da diyemezdi. (*Gülüşmeler*) (*Alkışlar*)

SIRRI ATALAY (Kars) — Ama dayak yedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Elbette, demokrasi var! Dört senede, beş senede nereden nereye geldik. Niçin Türk milletinin olgunluğunun hakkını vermiyorsunuz. Niçin bu memlekette cansiperane çalışmak arzusu ile hareket eden D.P. iktidarını bu kadar hakir görmek için mütemadiyen bir cehdû gayret içindesiniz? Yazık değil mi? Bu cehdû gayretinize yazık değil mi? Evvelâ memleketin sahip olması lâzımgelen itibarını rahnedar etmektesiniz. Muhterem Arkadaşlar "Dün yeni demokrasi cennetinden çıktık; bu D.P. ortaya çıktı ve demokrasiyi tahribetti" diyorlar. Bu bir hakikat değildir, kizbi sarihtir! Niçin böyle söyliyerek Türk milletinin hakkını, haklı olarak vâsıl olmuş bulunduğu ileri medeniyet seviyeyi yârü ağyar nezdinde şaibedar kılmaktasınız? Yazık değil mi? Türk milletinin hakkına riayet ediniz!

Tıpkı bunun gibi; karşımızdaki partönerler para veriyor; fabrikalar açılıyor; 400 milyonluk iştirake giriyor. Bunun gibi bir sürü işler; parayı veren düşünsün evvelâ. Elbette o bir tetkika istinat ediyor. Bu paraları alacağını biliyor. Türk ekonomisini tetkik etmeden koca koca devletler gelir 150 milyon, iki yüz milyon dolar döker, sizinle münasebete girer mi? Şunu şunu yapalım der mi? Görüyorsunuz ki mahzur görmüyor, beraber çalışıyor. Garp ekonomisi bugün ekonomimizi entegre etmiş vaziyettedir. Hakikaten kapalı iktisattan, memleket içinde bölge iktisadiyatından, Türk ekonomisi olarak tek başına kalmış bir iktisattan kurtuluyor. Garp iktisadiyatıyla entegre olmuş bir hâle geliyoruz. Ve bugünden bunun netice ve semerelerini alacak vaziyete giriyoruz.. Çünkü olanın neden ibaret olduğuna nüfuz edilemiyor. Kendileri nasıl oluyor bunlar diyorlar, 25 senede dört şeker fabrikası kurulmuş. Biz çok kısa zamanda dört yeni şeker fabrikası yaptık. Yine kısa zamanda bunların adedini yirmiye çıkaracağız.

İşte yeni bir devir var. Yepyeni bir zihniyet hâkim.

Türkiye borçlu, Türkiye bataklı, Türkiye'nin dış itibarı yok, hattâ Türkiye'nin siyasi itibarı yok. Ondan sonra, buğdayı çürük, pamuğu çürük. Bunlar bizim tarafımızdan denir mi, Türk vatandaşa tarafından ortaya atılır mı? Niçin kıyıyorsunuz bu memlekete? Böyle tenkit olur mu arkadaşlar? Burada, Türk vatandaşı olarak beraber olacağız, beraber çalışacağız ve diyeceğiz ki, Türk ekonomisi sağlamdır. Hilafı hakikat söylenen sözlerin hiçbir kıymeti yoktur. Arkadaşlar biz köprü'nün yarısını çoktan geçtik, artık arkaya dönemeyiz. (*Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Bu sözlerin faidesi ne? Akıl mı öğretiyorlar? Hayır, itibardan düşürecekler. Bu itibardan düşürme hâdisesi yalnız içeride olsa oper başıma koyarım. Hayır.. Biz bütün dünya ile münasebetteyiz; hepsi ile alacağımız, vereceğimiz, satacağımız, satın alacağımız var. Sabah akşam bu söylenenler elbette iz bırakır. Ve bu memleket bizimdir; onu her yönden yükselmiş görmek müşterek emelimiz, ümidimizdir. Binaenaleyh tenkitlerinizde sahavetkâr olmak lâzımgelir örselediğiniz, hırpaladığınız bir cismi ecnebi değildir; Valide Vatanın ta kendisi, annenizdir! Biz iktidardayız; babamızın çiftliğinin işini görmüyoruz. Bizim işimizi engelleme demek, memleket işlerini engellemek demektir. Bize yardım edeceksiniz.

Nüvit Bey ve muhalefetteki arkadaşlarıma dedim ki: Koca bütçenin heyeti umumiyesinin Meclis Heyeti Umumiyesinde müzakeresi süratli olur, fikirleriniz, mütâlâalarınız varsa asıl pişirilecek ve üzerinde çalışılacak yer burasıdır. Çünkü encümente iki ay duruyor. Sabahleyin toplanıyor, akşama kadar çalışıyor, ertesi gün yine. Millet de bilsin, Bütçe Encümeni böyle çalışıyor. Orada söyleyin, dedim. Hayır, not alıyorlar, sonra bunları işleyip buraya getiriyorlar. Yani işleri düzeltmek için değil, ne pahasına olursa olsun muhalefet yaptıkları için ben arkadaşları taksirli görürüm. Bir şeyi tek taraflı olarak beklemeyin, eğer hatalarımız varsa, söyleyin, orada beraber görelim, incitici lisanla değil, ikaz edici lisanla, dostlukla söyleyin. Şimdi bakınız arkadaşım diyor ki: Bu fabrikalar meselesi falan.. Gayet güzel tefsir etti, tevil etti demiyyim, hakikaten konuşmasını takdirle karşıladım ve böyle konuşulur ve konuşulduğu gibi yazılırsa memleket hayrına olur. Bunun üstünde başka bir şey, boğazını sıkmakta ve hürriyetsizlikten nefesini alamaz hale getirmekte değildir, memlekette böyle bir şey yoktur. Bunun aksini söylemiş olursak Türk Milletine yazık olur. Dünkü sıkı rejimden bugünün şartlarına erdikten sonra bilmiyorum, matbuat hürriyeti yoktur diye nasıl söylenir. Bu virdi zeban.

Ondan sonra pahalılık var, diyorlar. Konuşalım. Pahalılık var sözünü işiten insan ne zanneder? Türkiye'de işтира kuvveti düşmekte, iktisadi bir depresyon yüzünden vatandaşlar ihtiyaçlarını görmekte büyük sıkıntıda ve muayyen bir zamana göre ihtiyaçlarının tatmininde muayyen derecede aşağı bir seviyededir. Hal ve keyfiyet böyle mi? Soruyorum. Pahalılığı söylesinler, endeks meselesi.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Evet!

SOLDAN BİR SES — Cevap versenize!

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Endeks meselesi deyince evet dedik ya!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi bakın, söyleyeyim size: Endeksler dört sene esaslı bir tereffü göstermedi. Son senede %10 bir tereffü gösterdi.

Fakat diğer taraftan milli gelir %100 bir artış gösteriyor. Farzediniz ki, %15, %20 tereffü etti; millî gelir %100 artmışsa, elbetteki %20 tereffüe rağmen memlekette %80 bir hayat seviyesi yükselişi vardır. Bunun delili meydanda. Vatandaşın nasiyesi bunu haykırmaktadır. Ben size söliyeyim, onlara da cevap vereceğim, biraz sabredin.

Arkadaşlar, pahalılık iştira gücünü kesreder, düşürür; iştira gücünün düşmesi istihlâke aksi tesir eder. Şimdi bütün bunları açıkça konuşalım. 1950 mebbeine göre; Hasan Polatkan arkadaşım çok mütevazî, hattâ insaflı hareket ediyor ve her şeyde bir misli diyor. İstihlâkte beş misline, yedi misline, hattâ on misline çıkmış maddeler var. Yani Türk milleti 1950 seviyesine nazaran-bunu kaydedin ve bana cevap verin-giyim eşyasında, yiyecekte, evde, yakacakta, çimentoda, akaryakıtta, demirde, aklınıza ne gelirse her şeyde artış var. Petrolü 1950'de 9 milyon dolarlık ithal ediyorduk.

MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Şahısların borcunu da söyleyin, ne kadar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Aman, çok güzel, onu da söyleyelim. Böyle bana yardım ederseniz çok iyi olacaktır.

Muhterem Arkadaşlar, çimento istihlâki Türkiye'de 1950 senesinde en aşağı bir istihlâk seviyesinde imiş. Akaryakıt 9 milyon dolardan bugün 70 milyon dolara çıktı. Hesabını yapınız kaç misli oluyor. Bunu da zenginler mi yiyor? Su motörleri, elektrik motörleri, 20 binden 60 bine çıkan nakil vasıtaları, 50 bin traktör. Hani bütün Türkiye'yi harekete getiren bir istihsal şevki deniyor ya, bu istihsal şevki bedava değildir, istihsal teşvik neticesidir. Ama arkadaşlar onun temelinde nice emekler yatıyor.

Tekstil 2-3 misli, hattâ buğday bile iki misli istihlâk ediliyor. Türk milleti başlıca gıda mahsulü olan buğday da dahi kıtlık seneleri içinde ıstırap çekmiştir. Yarı gıda alıyor, ancak o kadarla kifafî nefs ediyordu. Bugün düne nazaran yediği iki mislidir. Bunun nüfus artışıyla asla alâkası yoktur; nüfus artışı nihayet bir iki milyondur; ama istihlâk artışı bundan çok çok ilerdedir.

9,5 milyon ton buğday, en fakir istihsal senemizin mahsulü idi.

Siz 9,5 milyon ton hububatı her hangi bir tek senede almış olsaydınız; bu sizin için, Halk Partisi için saadet yılı olurdu. Hiçbir sene 9,5 milyon ton zahire alamadınız, en çok aldığınız 8 milyon tondur.

Şimdi 9,5 milyon ton dahi yetmiyor. Halbuki eskiden 7 milyon ton ile idare ediliyordu. Demek ki, bu millet buğdaydan dahi rızkını tam alamamakta, yarım gıda ile kifafî nefis etmekte idi.

Şimdi bana anlatınız, pahalılık neresinde? Daha iyi yiyorsa, daha iyi giyiyorsa, daha iyi iskân şartları içinde ise, daha çok bina yapıyorsa, daha çok fabrika, baraj yapıyorsa ve liman yapıyorsa..

Çimento istihlâki, beyler, bir buçuk milyon tona baliğ oldu, o da tahditli. Bulabilsek, ah bir kere bulabilsek, ithal edebilsek daha da çıkacak bu miktar. Aranıp da bulunmaz oldu. Demir nerede demir? Bir kere etrafınıza bakınız beyler, bütün bunda bir deprasyon ekonomisinin manzarası var mı? Bile bile, gözünün içine baka baka bunu bir adama nasıl söylersin?

Arkadaşlar; vatandaş düne nazaran üç misli ev yapıyor. Nereden buluyor bunu? Vatandaş Kars'tan kalkıyor, İzmir Fuarına gidiyor, İstanbul'a gidiyor, nereden buluyor

bunu? Eskiden yerinden kılmıdıyamazdı. Bugün döviz bulsak, 30 bin traktörü derhal bir sene içinde istihlâk edecektir.

Bakınız arkadaşlar, şekerden milletin gözü korkmuş. Hükümetlerin beyanlarına itimat etmemek hasleti tahassül etmiş. Şekerin fiyatı düşecek mi, çıkacak mı? Efendim, çıkmıyacaktır, ama inandırmak zor. Bâzı gazeteler tahrik yapıyor, herkes şekere hücum ediyor. 1950'de iktidara geldiğimiz zaman şeker 120 bin tonmuş, evvelki sene daha yukarı çıkmış. 60 bin ton ezgayrı istihlâk şeker var elimizde. Bunu ne yapacağız? Yani 100 bin ton istihsal seviyesinde elde edilen şekeri istihlâk edemeyecek bir seviyede idik. Şimdi öyle mi? Şimdi dört şeker fabrikası yaptık. Vakıa bu seneki istihsalleri az oldu; Polatkan arkadaşımın dediği gibi, kuraklıktan. Bir defa dördüncü şeker fabrikası geç bitti, tam bir senede yapıldı. Program soruyorsunuz, Kütahya şeker fabrikasının temeli bir Teşrinievvelde atıldı, ertesi Teşrinievvelde işletmeye açıldı. Beş bin tonluk bir istihsalı başlangıç kampanyasında yaptı. Bu sene üç şeker fabrikası kuracağız. Ondan sonra da şekeri nereye ihracedeceğiz diye hesaplıyacağız. Bu, içinde bulunduğumuz sıkıntıların nasıl ucuna geldiğimizi gösteriyor. Bu sene üç çimento fabrikası kuracağız, gelecek sene beş çimento fabrikası kuracağız. Siz diyorsunuz ki, bunu biz İzmir'de kurmayı düşünmüştük. Düşündüklerini de verdim kendilerine.. *(Gülüşmeler)* Tevsileri ve sairesi ile 395 bin tonluk istihsalı halen bir milyon tonun üzerine çıkarmış bulunuyoruz.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Kapasite olarak mı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet onu da anlatayım: Şimdi beyler biz inşa halinde bir memleketiz, kapasite temin ediyoruz. Kapasitenin yerim vermesi için bir sene çalıştıktan sonra hesap almak lâzımdır. Kerem buyurun; 1950 ortasında iktidara geldik. 1952'de bu temelleri atmaya başladık, kapasitenin istihsal yekûnu olmasını beklemeye vaktimiz yok. Sizin, zamanınızda yapmayı düşündüğünüz çimento fabrikası sizin olsun, biz sizin zamanınızdaki 355 bin ton da dâhil olmak üzere kapasite olarak bir milyon tonun üstüne çıktık, bir. Ondan sonra dedik ki, 38 tane çimento fabrikası daha yapıldı, 21'i birinci plân. Plân yok dersiniz ya, işte plân!

Muhterem Arkadaşlar, arkadaşım diyor ki, İzmir'deki çimento fabrikasını biz düşündüydük, onu kendilerine verdim. Bir milyonun üstüne çıktıktan sonra üç senede birinci plân olarak 21 çimento fabrikası yapmak fikrû tasavvuru kazara kafalarına girmiş olsaydı, kafatasları çatlardı. *(Soldan alkışlar), (Gülüşmeler)*

Şimdi muhterem arkadaşlar, hepsini anlatacağım, hiçbir eksik bırakmıyacağım, müsterih olsunlar, karşılıklı bir iç dökelim.

MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Köylü borçlarından bahset, o borçlar devam ettikçe köylü ne olacaktır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, köylü borçludur, demek ne demektir? Ben şimdi şuradan alayım işi: Ziraat Bankasının kredi hacmi, zirai kredi olarak bu sene şu anda bir buçuk milyarı aşmıştır.

MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Borçlar ne olacak diyorum.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Anlatacağım, acele etme şekerim. *(Gülüşmeler)*

İkrazatımız bir buçuk milyar lirayı aşmıştır, diyoruz.

İsminiz ne idi?

MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Mehmet Tulunay.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Mehmet Tulunay.

Bakınız bir buçuk milyar lirayı aştı diyoruz. Bunun mânası bir buçuk milyar liralık borç verdik, demektir. Yani bu ikrazatın muhatabı olan köylü bir buçuk milyar lira istikraz etti, borçlandı demektir. Bu gizli kapaklı, ayıp bir şey değil. Aksine olarak bizim medarı iftiharımız olan bir şeydir. İki sene sonra bunu üç milyara çıkaracağız; kulağınızda küpe olsun! (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Yalnız bu kadar değil; ben söyleyeyim daha. Hocanın dediği gibi bu iki kapılı bir handır. Bunun bir zimmet bir de matlup hanesi var. Peki; bu paralar nereden geliyor biliyor musunuz? Yine vatandaştan.

1950 senesinde bütün ikrazatın yekûnu umumisi bir milyar 300 milyon lira civarında idi. Son rakamı kati olarak söyleyemeyeceğim, altı ay evvelki ikrazât 4 milyarın çok üstünde idi, şu anda beş milyarı bulmuştur. Demek ki, ikrazatın yekûnu umumisi beş milyar lirayı bulmuştur, beş milyar lira borçlanılmıştır demektir. Bu rakam 10 milyarı da bulacaktır. Ama bu kötü bir şey değildir. Keşke on milyar olsa.. O günler gelecektir. Vatandaşların on, yirmi, otuz milyar borçlanacağı günler gelecektir. Borç ne elemektir? Ondan da bahsedeceğim..

Efendim, “Vatanı borçlandırdınız, bunların âti senelerde tediye taksitlerini ne yapacaksınız?” diyorlar.

Evvelâ bir lâtime olarak “Borcı verenler düşünsün.” dediniz işi daha esaslı olarak ele alayım. Biz kumarhane mi, gezinti yeri mi yapıyoruz? Bizim dışarıya olan borçlarımızın on misli mukabili memleketi kıymet olarak, servet olarak gelmiş bulunuyor. Bu memleketin 1950’den sonraki envanteri yapılacak olsa şu kadar milyar lira memleketin kıymeti artmış demektir. Bunun karşısında borç diye duran bunun onda biri dahi değil. Anladınız mı?

Burada küçük bir nokta var: Bir defa yakın zamanlara kadar envestismanlarımızın %90 peşin para ile yapıldı. Bunu bir defa bilelim. Hususi sektörde yapılanın büyük bir kısmı kredi üzerine değil peşin para ile. Devlet sektörü daha küçük kısmını teşkil ediyor. Ondan sonra bu dış borçlar sadece her hangi bir tesisin dış ödemesine taallûk eder. Yani şurada bir fabrika yapacağız, bu fabrikanın amele evlerinden tutun her şeyi bunun içindedir. Baraj diyeceksiniz, barajda amele çalışacak, mühendis çalışacak, şu olacak bu olacak. Bir iç tediye var, bir de makine kısmı vardır. Bir kere Türk ekonomisi iç tediyelelerin yüzde yüzünü ödemiştir. Dış tediyeleler mukavelesine göre %15, 20, 30 raddesinde ödenmiştir. Binaenaleyh her hangi bir yerde bir tesis gördüğünüz zaman bunun büyük bir kısmı Türk ekonomisi tarafından ödenmiştir. Bir defa iç ödenekler tamamen Türk ekonomisindendir, sonra da bunlardan zamanı geçip taksitleri ödenmiş olanlar vardır. Şimdi görüyorsunuz ki bu dış borçları ne kadar yükseltirseniz yükseltiniz ifade ettiği mâna tıpkı bir buz dağının dışardan görülen kısmı gibidir. Bir aysbergin nasıl sekiz misli suyun altında ise o dış borçlar diye gördüğünüzü 5-6 ile zarbederek bunun memlekette envestisman haline gelmiş tesisler olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Binaenaleyh ben size en geniş serbestiyi veriyorum, bir milyar borcumuz mu var, o halde beş milyarlık tesis yapılmış demektir. Kaldı ki buna 10 milyar, 15 milyar demekte de hiçbir mahzur ve hakikatâ aykırılık yoktur. Anladınız mı borcu?

Bunu nereden ödiyeceksin? Şimdi vaktiyle zannederim iskender veya başka büyük bir kumandan veriyor, alıyor, ülkeleri fethediyor. Bu arada bir aşiret reisi veya küçük devletin başında olan bir adamla karşılaşıyor, birtakım çıplak askerlerle muharebe yapıyor ve neticede reisi esir düşürüyor. Kumandan haşmet ve debdebe içinde düşmanına bakıyor ve:

“Anladım çırlıçıplaksın, niçin harbediyorsun” diyor.

Çıplaklık muharebeye mâni değildir.

Silâhın yok.

Senin elindekini alacaktım, diyor. Adamdaki azim ve imana bakın. Muhterem Arkadaşlar, nereden ödiyeceğim? Bunu yapılan tesisler ödüyor arkadaşlar. Bakınız, çimentoya 50 milyon lira veriyoruz. Yapacağım çimento fabrikaları için üç senede 15 milyon lira vereceğim. Bunu döviz olarak koyduğum taksit olarak hesabediyorum, üç sene sonra bana bu fabrikalar bittabi kâr getirecek. O döviz başka ihtiyacıma sarf edeceğim.

Şeker fabrikaları: Plândan bahsediyorlar: sizin 16 senede 4 şeker fabrikası plânlı mı idi?, Türk cemiyetinin, gelişen Türkiye’nin şekersiz kalacağını hesabediyorsunuz da 16 seneden beri niçin bir tek şeker fabrikası yapmadınız? Memleketin nüfusunun arttığından, cemiyetin inkişaf etmekte olduğundan bahsediyor, birtakım hesaplar yapıyorsunuz, niçin ileriye düşünmediniz?

Biz daha 1950 senesinde 1952 de ne olacağını hesapladık, halbuki şeker buhranını daha evvelki senelerde düşünüp sizin karşılamaklığınız icabederdi. Biz bütün bunları hesabederek ileriye düşünerek hareket ediyoruz. 1958 de memleketin şu kadar tona çıkacak çimento ihtiyacını karşılamaya çalışıyoruz. Fakat memleketimiz takatsiz olduğu için plânlarımız bütün bu ihtiyaçları takibedemiyor. Ne yapalım, bunları daha evvelki senelerde birer birer ele almak icabederdi.

Açık veren dış ticaret muvazenemizden bahsedildi. Biz, bu memleketi dış tediyede külli açık verir bir halde ele” aldık. Bu memlekette sizin dediğiniz gibi idhar edilmiş sermaye mevcut değildi. Bu memleket iki senede 1948-1950 arasında bir milyar Türk liralık dış muvazene açığı vermiş bir memleketti. 230 küsur ton altının 100 küsur tonu gitmişti. Ve bir milyar Türk liralık açık bizim devrimizde başlamış değildir. Ne dersiniz, şeker fabrikası yapmasaydık ne yapacaktık? Vesika ile mi şeker verecektik? Harb bittikten on sene sonra memlekette demokratik bir rejim hâkim iken şekeri vesika ile verecek olan hükümet ve iktidara çekil git derler.

O halde ne yapacağız! 50 bin veya 100 bin ton dışardan alacağız. Biz akıllı çıktık, fabrikayı daha evvel yaptık, mütemadi döviz vermektense bunu içeride imal etmek elbette besiret icabıdır. Masa başına oturup, efendim bu tesisler için şunu ödiyeceğiz, gelecek sene şu ne olacak demesi kolaydır. Ben size söylüyeyim, bir yapıcı iktisat zihniyeti vardır, bir de muhafazakâr, gayet sıkı yalnız mevcudiyeti idame edebilme zihniyeti. Biz bu vatan topraklarında baki olabilmek, yaklaşmakta olan büyük daireleri kolay atlatabilmek için bir an evvel iktisadi cihazlanmamızı bitirmek mecburiyetindeyiz. Derlenip toparlanmak gibi laflar çıkıyor. Neticeye bir an evvel varmak zorundayız. Bu sene bitmeden, ufakları bırakın, fakat esaslı büyük tesisler olarak 15-20 tesisin açılma merasimini yapacağız. 1956 ve 1957 seneleri, 1951’den itibaren başladığımız eserlerin neticelerini toplama seneleri olacaktır. Burada kalacak mıyız? Hayır beyefendiler, hayır. Demir fabrikası peşindeyiz. (Alkışlar) Zonguldak’taki envestismanlara 50 milyon

sterlin daha ilâve etmek suretiyle 10 milyon ton demir istihsaline çıkabilir miyiz, bunun peşindeyiz. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Bir daha borçlanacağız. 1960 senesinde, bu günkünden daha fazla ödeme kabiliyetimiz olacak, daha çok da borcumuz olacak. Asırlarca ihmal edilmiş memleketi, bu halde bırakamayız beyler! *(Soldan şiddetli alkışlar)* Yolsuz, pulsuz, ilâcsız, demirsiz, şekersiz bırakamayız. Bir muazzam hamlenin ve hareketin içindeyiz. Yalnız siyasi, içtimai olarak değil, iktisadi olarak da bir büyük mücadelenin içindeyiz. Halk Partisi yardım etsin; niçin olmaz diyorsunuz? Sırat köprüsünü geçerken tereddüd etmiye hacet yok, geri dönemezsiniz, büyük bir hareket içindesiniz, öteki tarafa geçmiş bulunuyoruz, asıl eserler ortadadır, kendilerini ödiyecek haldedir. O kadar ki, geçen sene ah bir yağmur olsa idi, 300 bin ton 400 bin ton şuraya buraya sevk edebilse idik, ne Almanya ve ne de İngiltere bu nazlanmaları yapamazlardı, yapamayacaklardı ve bu açık dediğimiz şeyler çoktan kapanmış olacaktı. Ne oldu, hiç, altı ay geciktirdi.

Öyle aylar oldu ki açık 30 milyon, 35 milyon dolara çıkıverdi arkadaşlar.

Arkadaşlar, niçin gözlerinizi açmıyorsunuz, niçin hakikatleri görmüyorsunuz? Memleketin dış ticaret açığı felâketlere gidecek, enflasyon yaratacak olsaydı, bu sizin zamanınızda olurdu. 200 milyon liralık tedavül hacmi iki sene zarfında bir milyara çıktı. Batmadı Türkiye.

Size bu pahalılık meselesini anlatayım: Siz hepiniz, 1930, 1931, 1932, 1933 ve 1934 yıllarını idrak etmiş insanlarsınız. Size soruyorum; bu endekslerin yüksek olması bir felâket mi? Ben söyleyeyim. Bakın burada, 1934 senesine ait Büyük Millet Meclisinin bir mazbatasına var, okuyorum: “Buğday mahsulünü kıymetlendirmeye matuf Buğday Kanununun hükümlerine tevfikân alınan tedbirler müsait tesir yaparak 1932 ve 1933 mahsulü fiyatı birçok yerlerde yükselmiş, bir sene evvelki mahsul fiyatının 3 kuruş 72 santimden daha aşağı bir halde 1 kuruş 66 santim..” Bu da Büyük Millet Meclisinin bir mazbatasında içinde bir hükümet esbabı mucibesi, İsmet İnönü imzalı. Buğdayın fiyatının 1,66 santime düştüğünü gösteriyor. Ucuzluk! Etin kilosu 25-30 kuruş, armudun kilosu iki kuruş. Ben söyleyeyim size, Türkiye’nin en büyük felâketi işte o devirdi. İzmir’de arpanın kilosunun elli paraya satıldığını herkes bilir; ucuzluk! Lokantaya girersiniz 15 kurulla karnınızı doyurursunuz. Ama o 15 kuruşu bulamazsınız. %10 fiyatlar yükselmiş, millî gelirin %100 yükselmesi karşısında o fiyatların %10 yükselmesi hiçbir şey ifade etmez, işte hakikat burada. Türkiye’nin en felâketli seneleri 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934 ve 1935 seneleri, buhranlı dediğimiz senelerdir, iki üç köylü bir araya gelerek, ancak aralarında beş kuruşu toplayarak bir paket köylü sigarası alıp onu paylaşırlardı. Bu devri mi istiyorsunuz? Hayır arkadaşlar, bu devir hiçbir zaman geri gelmeyecektir. *(Soldan şiddetli alkışlar)* *(Bravo sesleri)*

Endekse bakıyoruz, bir kuruş 66 santim. Enver Batumlu söyledi, biz istihsalî süratle teşvik etmek zorundayız, büyük istihsal yapacağız. Büyük Türkiye büyük istihsal yapar! Büyük istihsal her şeyden evvel revaçta olan bir buğday politikası ile kaimdir. Buğdayı on beş kuruşa almak mümkündü ama biz 30 kuruştan gözümüzü kırpmadan almakta devam ediyoruz, devam edeceğiz de! *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Daha başka mahsullerimiz varsa onları da.

Şimdi size Toprak Mahsulleri Ofisi bonusu meselesini anlatacağım, buğday deyince oradan irtibatlandırayım.

Nüvit Yetkin arkadaşım dedi ki, “Muhalefette iken Adnan Menderes ve Maliye Vekili Toprak Mahsulleri Ofisinin alacağını veya borcunun bütçede gösterilmesi esası üzerinde ısrar ettikleri için biz de kendilerine Toprak Mahsulleri Ofisinin bugün 600 milyon lira civarında görünen borcunun bütçede gösterilmesi lüzumuna kendileri o zaman kani oldukları halde bugün niçin ittiba etmediklerini soruyorum?”

Şimdi hâdise tamamen berakis. Çünkü o zaman ordu veyahut da devlet devairinin her hangi birisi Toprak Mahsulleri Ofisinden bedelini ödemediği mahsul almış, Toprak Mahsulleri Ofisi orada alacaklı, borçlu değil.

Buraya kadarcık işaret ettikten sonra Toprak Mahsulleri Ofisinin borcu meselesine geleyim ve hemen ifade edeyim ki, bunun kanuniyet kesbedip ortadan kalkması lâzımgelir. Benim kanaatim budur; tetkik edersiniz, sizde o kanaata varacak olursanız onu bitirir, atarsınız.

Dört seneden beri buğday müstahsilini teşvik etmek ve buğday istihsalini artırmak için büyük bir hamlenin içindeyiz. Bu maksatla otuz kuruştan buğday almakta devam ettik. Ve hiçbir zaman muhalefet bize, birtakım yan yollardan tenkidler yapmak suretiyle, buğdayı otuz kuruştan almakta devam edemezsiniz, demedi. Bunu sarahaten söylemesi tabii zor olurdu; diyemezdi.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hazreti rey var.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu sayede ve diğer alınan tedbirler sayesinde ki, Türk çiftçisinin dizine takat, benzine kan geldi ve istihsal 7 milyondan 14,5 milyona çıktı. Buğdayı koyacak yer bulamadık, iki milyon tondan fazla ihracedecek mahsulümüzün elimizde beklemekte olduğu zamanlar oldu. Ve üç sene zarfında ihracettiğimiz buğday o zamana kadar ithal metai idi. Biz bu ihracettiğimiz buğdaydan bir milyara yakın döviz temin ettik. Ondan sonradır ki, adaleti içtimaiyenin icabı yerine geldi. Başka memleketlerde adaleti içtimaiye meselesi başkadır. Türkiye’de içtimai’ adalet, köyün, köylünün ve çiftçinin vaziyetini islah meselesidir. Bugün karşımızda duran büyük problem budur. Biz 30 kuruşa buğday almakla Van’daki, Kâhta’daki köylünün seviyesini Ege sahillerinde yaşayan köylü vatandaşın seviyesine yükseltmek tedbirini aldık.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Ama emisyon yaptınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dur efendim, acele etme beyim, dinle beni.

Muhterem Arkadaşlar, Ofisin zararı 600 milyon değil, 300 milyon. Çünkü elde daha buğday var, bu bir; envestismanlar var, iki.

Bunları tarhü tenzil ettikten sonra katî rakam söylemeyeceğim bütün zarar 300 milyon civarına iner. 300 milyon. Bütün Türk pazarını harekete getir, bir milyarlık döviz temin et, memlekette yüksek bir istihsal kapasitesi elde et, buna karşı prim olarak 300 milyon lira var. Seve seve verirsin. Biz verdik.

Gelelim bütçeye inikası meselesine: Mevzuu tenvir etmek için bir faraziye söyleyeceğim:

Toprak Mahsulleri Ofisi bu sene mahsulünü, eskiden olduğu gibi, 130 dolardan satsa idi derhal bu borçları ödiyecek vaziyette olurdu. Bu borçları ödemek demek beş, altı yüz milyon liranın piyasadan çekilmesi demektir. Böyle bir vaziyet hâsıl olsa idi piyasanın hali ne olurdu, söyleyeyim:

Siz 200 milyonluk tedavül hacmini iki, üç sene zarfında bir milyara çıkardınız. Ve bu, bizimki gibi her sene memlekete yüz milyonlar getirerek ve hattâ Türk köylüsünü kalkındırma mevzuunda yapılmış bir investisman mahiyetinde değil, devletin cari masrafları idi. Aklınızdan geçiriyor musunuz 200 milyonu bir milyara çıkardıktan sonra karşılıksız açtığınız emisyonların Hazineye iadesini düşündünüz mü? Şimdi neden köylüye verilmiş olan 300 milyon liranın mutlaka bütçeye aksettirilmesinde ısrar ediyorsunuz? Bu 300 milyon lira, memleket ekonomisinin bütün hacmi içinde zerratına dağılmıştır. Bu 1,5 milyar liralık tedavül hacmi bugün bütçeye intibak etti. Sizin zamanınızda nasıl 200 milyon lira bir milyara intibak etti ise Sizininki meleklerin kanadında gelmedi ya, siz getirdiniz oraya. Siz banknot çıkararak oraya geldiniz, biz hiç olmazsa investisman yaptık. Hattâ vaziyet budur; kimin kime borcu var, bunu tezekkür etmek lâzım. Ofis kim? Sizin korumak, sermaye vermek mecburiyetinde olduğunuz bir tesistir.

Türk buğdayını korumak için daha bir sürü investisman yapacaksınız. Hükümet olarak biz buna lâzım olan sermayeyi vermemişiz, buna ihtiyacının onda birini vermişizdir. Paramız olsaydı para vermek lâzımdı. Bu kadar muazzam tesis yapıyorsunuz, para vermiyorsunuz. “Kanunu yapan sizsiniz, reeskont mekanizması işliyecek. Demekki bu sermayenin, verse edilmesi lâzımgelirken buna takatimiz yetmediği için emisyon mekanizmasını işletmişsinizdir. Bunu bütçenin neresinden ödiyeceksiniz?” diyebilirler. Niçin ödesin, tedavülden üç beş milyon lirayı çekmek lâzımdır. Ama siz 200 milyona mukabil yaptığınız o karşılıksız emisyonların iadesini tezekkür etmediniz, niçin bütçeye koymadınız? Soruyorum size. Neden koyayım bütçeye, ben mecnun muyum ki bütçeye koyayım? Kime ödiyeceğiz bu borcu?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Kanun bunu âmir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kanunu bu Meclis yapar. Tezekkür eder, tadel eder.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — O halde değiştirmek lâzım.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu mesele de dillerde çürük sakız olmaktan çıkar gider. Bunu kime ödiyeceğiz arkadaşlar? Türk köylüsüne prim veriyorsunuz, yarın Türk köylüsünün başka mahsullerine de prim vermeyecek misiniz? (Soldan “Vereceğiz, daha fazla vereceğiz” sesleri)

Dillerde destan Toprak Mahsullerinin 600 milyon borcu. Kaldı ki bunların yarısından fazlası silo, depo ve sair tesisler olarak mevcut. Bunun hepsi kayıp değil. Bugün yeniden bir kıymetlendirme yapılacak olsa Toprak Mahsullerinin mevcudu belki 600 milyonu bulacaktır. Borç diye görünen o vahime tamamen ödenmiş bir sermaye, yatırılmış bir sermaye olarak Toprak Mahsullerinin mevcudu halinde vatanda vazife görmektedir, Türk çiftçisinin lehine çalışmaktadır. Hakikat bundan ibarettir.

Arkadaşlar, bütün bu tenkidlerin içinde gayet demogojik mevzular da var. Bir lâkırdı var ki, insanı gayetle cezbeder, insan buna vehleten doğru der. Fakat hakikaten iyice araştırıldığı zaman bunun doğru olmadığı derhal meydana çıkar. Mesele şu: Birtakım sinai tesisler yapıldığından, fakat öte yandan bu sinai tesislerin işlemediğinden bahsediliyor. İnsan birdenbire irkiliyor.

Ben size söylüyeyim. Türkiye’de 4-5 bin sinai müessese var. Bunlardan bir ikisi, malûm güçlükler yüzünden 3-5 gün hammadde bulunmazsa ne olur? Bu bir çöküntü müdür?

Bir inşaat içinde olan insanın üstüne şuradan buradan toz toprak kalkabilir, biraz genzine nahoş tozlar girebilir. Ama neticede bir eser vücut bulacaktır. O kadar cazip işlerin içindeyiz ki, hammadde getirmeye kalkarken her gün karşımıza bir yeni iş çıkıyor. Hangi plândan bahsediyorsun'a kardeşim? Benim imkânım olsaydı, plânımı yapardım. Neyin plânını yapacaksınız? Güldürmeyin beni. Geliyor, şu fabrikayı yapayım, kamyon fabrikası yapayım diyor. Sizin eski devrinizde değiliz, bu bir âlemi imkândır. Her gün akla hayale gelmedik tekliflerle karşı karşıyayız. Hangi plândan bahsediyorsunuz? Lâkin muayyen plânlarımız mevcuttur. Şekeri şuraya, çimentoyu şuraya getireceğim, boya fabrikasını, tekstil fabrikasını buraya götüreceğim, şunu şurada, bunu burada tesis edeceğim, diyorum; bunların hepsi plândır. Fakat bu arada bir başka müracaat oluyor ve bir teşebbüs geliyor, bunu da karşılamam lâzımdır. Siz İktisadi Devlet Teşekküllerine dahi basiretli bir tüccar gibi hareket edeceksin, diye hüküm koymuşsunuz. Onun da üstünde büyük bir iktisadi inşanın içinde bulunan hükümeti bu basiretten neden mahrum görüyorsunuz?

"Ecnebi sermayenin gelmesiyle iç sermaye eziliyor." buyuruluyor. Halbuki şimdi vatandaş öyle bir şevkü gayret içindedir ki, buna yetişmeye imkân yoktur. 3 sene evvel Antalyalılar geldi, kendileriyle konuştuk, "Bir milyon toplayın da bir banka kurun, işleri onun etrafında toplıyalım." dedim, "Nereden bulalım" dediler, şimdi geliyorlar, "Bir milyon lirayı topladık, bir tekstil fabrikası kuralım." diyorlar. Şimdi beyler, aklımızı başımıza alalım. (*Gülüşmeler*) Evet, bunun kıstasını hakikatlardan almak lâzımdır. Eğer tasvir edildiği gibi sanayi hammaddesini, veya şu bu ihtiyacını bulamamaktan dolayı ıstırap içinde olsa kimse fabrika yapmaya kalkmaz. Bu memlekette bir iktisadi buhranı nerede görüyorsunuz? Bu fevkalâde sürat ve inşa, sizin gözünüzde buhran manzarası almaktadır. Hakikaten kolay kolay akla, hayale sığacak iş değildir, bunlar. Siz ne söylüyorsunuz? 750 milyon kilovat takat iki sene sonra bir buçuk milyara çıkmıştır, yarın üç milyarı bulacaktır. Ankara ve etrafı on yedi bin kilovat takatle işliyor. Sarıyar Barajının inşası bittiğinde buna 15 bin kilovat daha eklenecektir.. Sarıyar Barajı hava hatları ile birlikte 300 milyon liraya mal olmaktadır.

Çimento fabrikasına ben de başladım, limana ben de başladım, mektebe ben de başladım, diyorsunuz, seninki başkaaa, benimki başkaa birader! (*Soldan Gülüşmeler ve sürekli alkışlar*)

Bir tane çimento fabrikasını İzmir'de yapmak aklına gelmiş. Biz bir havalede yirmi bir tane yapıyoruz beyler. Liman diyorsunuz, bir devrede 1950'ye kadar sarf edilen para 41 milyon. Biz bir sene içinde sade 1955'te 70 milyon verdik, siz bir devrede 41 milyon. Siz de liman yaptınız biz de.. Hakikatları söylemek gerek, övünmek değil.

Hiçbir şey ilâve etmeden, sadece, sizin mektep ve irfan mevzuunda konuştuğunuz hususlar hakkında konuşalım:

Biz iktidara geldiğimiz zaman muallim mekteplerinde 1.600 talebe vardı. Bugün 18 bindir. İşte propaganda. Buna bir şey ilâve etmeye hacet yoktur. Karşı taraf için öldürücü bir şeydir bu. Hangisini söylüyeyim? Bir üniversite Şark'ta, bir üniversite Garp'ta yapıyoruz. Bugünkü devletin takatine göre üniversite açmak lise açmak gibi bir şey oldu, beyefendiler. Nereden nereye geldik. Biz size diyoruz ki, 1957'de mektepsiz köy kalmıyacaktı; propaganda. Biz size diyoruz ki, şu işlerimizi bir hamlede bitireceğiz. Susuz köy kaymıyacak; propaganda! Bunların hepsini başladık ve yapıyoruz. 400 küçük su işimiz bitirilmiş olacak, beyefendiler! Su işlerine başladık, dört senede 60 bin hektarı

on misline çıkardık. Zaten bir memleketin işleri bundan ibaret. Hani biraz gayret etseniz, diyeceksiniz ki: “Biz yerdik, içerdik uyurduk siz de yiyor, içiyor, uyuyorsunuz, öyle ise aramızda fark yok,” Hattâ “Biz başlamıştık yemeye, içmeye, uyumaya, siz bizi bu hususta takibediyorsunuz” diyeceksiniz. *(Gülüşmeler)*

Ondan sonra; bâzı iktisadi devlet teşekküllerinin zararları varmış da onu bilmem nereye aktarmalı imişiz. Bunlar ne biçim lâflar? Sermaye yatırımları yapmak lazımsa kanunu dairesinde yapılır. İllâ bütçeye koyalım da, yapıcı karakterini mi düşürelim?

Arkadaşlarımın kendileriyle her gün müşerref olurum, bugün buradan çıktıktan sonra üç heyet kabul edeceğim.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bizim heyetimizi kabul etmediniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Size yol yapmadık mı? Sizin çimento fabrikanızı yapıyoruz. Kabul etmemişsem vaktim olmamıştır. Başka sebep yoktur. Ne emrettiniz de yapmadım? Hattâ muhalefette iken bile ne tatlı musahabelerimiz olurdu. Malatya’ya iki yol yaptık; bu Halk Partisinin belediyesidir, diye aklımızdan bile geçirmedik. Elimizden ne sây geldi ise yaptık.

Kırşehir’e de yaptık, hem neler yaptık. *(Sağdan çok şeyler yaptınız, sesleri)* *(Alkışlar, gülüşmeler)* 20 milyon, 30 milyon, 40 milyon, çok şey yaptık.

Müsaade buyurun, biraz hakkı var, biraz yok. Diyor ki, arkadaşımız: “Tenkidi biz yapıyoruz kabahat oluyor.” Hani bir söz vardır, gelin yapar kabahat olur, kızı yapar sevap olur; siz de bizimkilerin söylediklerine iltifat ederseniz arada mesele kalmaz.

Ben size bir hikâye söylüyeyim..

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bir padişah varmış..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakın arkadaşımız biliyor, aklı evveldir. *(Gülüşmeler)*

Bir padişah bir gün bir rüya görmüş, rüyada bütün dişleri dökülmüş. Ertesi günü muabbiri çağırıp sormuş. Muabbir aileniz efradı, siz müstesna, tamam öleceklerdir, demiş. Bunun üzerine padişah emir vermiş: “Vurun boynunu!” Vurmuşlar boynunu. Bir başkası gelip efendim aile afradı içinde en muammer zat siz olacaksınız, demiş.

Teşbih kelimesi kelimesine değilse de söylemekten söylemeye fark vardır.

İşleri bu derece kötümser görmek ve göstermek doğru değildir. Hikmet Bayur da tenkid yapıyor, aynı şeyleri söylüyor, ama hürriyet yoktur, istibdadı siz kurdunuz demiyor. Böyle denirse ben de siz kurdunuz derim tabîî. Binaenaleyh bu konuşmalarımızda ne pahasına olursa olsun muhalefet düsturundan vaz geçmeliyiz. Mutlaka kötü tarafını göreceğiz; ne pahasına olursa olsun işlerin kötü tarafı ile herkesin ıttılâna arz ve ilân edeceğiz demelidir. Bu tabiattan vazgeçelim. Bu maziden kalma bir şeydir.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Vazgeçecekler, söz veriyorlar. *(Gülüşmeler)*

ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi gördünüz en yumuşağını, en iyisini Nüvit Yetkin dahi nasıl söylüyor.

Bizim arkadaşlarımız da söylerler. Elbette söylerler. Biz kendi aramızda konuşuruz, yer yer toplanırız. Grup halinde, idare heyeti halinde toplanırız. Bize gelirler arkadaşlarımız, konuşuruz. Biz daima ihtilâf ve irtibat içindeyiz.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Bir ailenin çocuklarıyız.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Ve ben bununla büyük bir şeref duymaktayım.

Herkesi bir anda aynı derecede tatmin etmek, kudreti beşerin dâhilinde değildir. Siyasi arzuları heyecana gelmiş olan bu arkadaş raporu yazarken kalemini biraz sert kullanmış. Bunun beş yüz kişiye olan irtibatı nedir? Beş yüz kişi hakkında iki kişinin şahadetini şahidi âdil addedeceksiniz, ondan sonra 500 kişinin idamını yapacaksınız. Sonra bu, sizin içinizedir diyeceksiniz. Bizim içimizde de olabilir. Bakınız arkadaşlar; karşı taraf nasıl istifade ediyor? Onun için dikkatli olmamız lâzımdır. *(Soldan gülüşmeler)*

Türk köylüsü iki buçuk liranın peşinde imiş. Bu Türk köylüsünün fakrû sefaletin içinde bulunduğunun ve ihtiyacın bir ölçüsü oluyor. Bilmiyorum hangi arzu bu derece heyecana getiriyor da hakikatleri bu derece ters görüyorlar?

2,5 lira bugün Türk köylüsünün-dediği gibi-ısrarla üzerinde duracağı bir para değildir. Ama adam var ki, tabiatı iktizası 25 kuruşun üzerinde dahi durabilir. Bunu değil bütün Türk köylüsüne teşmil etmek, bir fakrû sefalet miyarı olarak bu kürsüden arz etmek dahi hatalıdır. Bu, ancak bundan istifade etmek isteyenleri gıdalandırabilir ölçülü olmamız lâzım gelir arkadaşlar.

Bizde döviz temin edecek tesisler henüz temel halindedir. Kimisi bitmiştir, kimisinin çatısı bitiyor, kimisinin ikinci katındayız, kimisi pipeline'in başında bulunuyor. Bu hareket, vatani Garp seviyesine ulaştırıncaya kadar devam edecektir. Bu falan yerde nihayetlenecek bir hareket değildir. Türk milleti büyük bir mücadele ile makûs kaderini iktisat sahasında da yenmektedir. Türk milleti çağ değiştiriyor, devir değiştiriyor, yer değiştiriyor; Garp'ta şerefli mevkiini alıyor. Fert başına 34 kilovattık elektrik istihlâki olan bu vatana, biz sahibiz diyemeyiz. Biz bunu burada bırakmıyacağız, bugün 80 iki sene sonra 160. iki sene sonra komşumuzu geçiyoruz. Burada da durmıyacağız. Niçin burada kalalım? Sivas'a başlayacağız, Dicle'ye başlayacağız, hepsi plânımızda. Derakap elimizdekilerini tezgâha verip boş kalanın yerlerine yenilerini getireceğiz, bir ân duracak değiliz. Plân bu! İklim şartları. Bakın en tatlı konuşan Nüvit: "İfadei sabıkamda ısrar ediyorum" diyor. Yani dediklerimde ısrar ediyorum, diyor. *(Gülüşmeler)* Nedir bu telâş? Çünkü derler ki; sen kâfir oldun. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* İsrar ettikleri ifadei sabıkların teşkil eden bir maddeyi alalım: iklim şartları iyi gitmezse, buğday istihsalı az olursa, hattâ buğday ithaline dahi mecbur oluruz. Gayet tabii. Yalnız, bu iklim şartlarının müsaitsizliği 1945'te vukubulsaydı siz 3,5 milyon ton alırdınız. Fakat istihsal cihazlanmasının ileri gitmesi ve istihsal kapasitesinin yükselmesi neticesi, bu müsait olmıyan zamanda dahi biz 9,5 milyon ton elde ediyoruz. Yine ifadei sabıkanızda ısrar ediyor musunuz? 30 senede hiçbir yıl 9 milyon ton buğday almak size nasip olmadı, hakikat bu..

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Aynı topraklar üstünde oldukları halde..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beyefendiler; objektif ölçülere ehemmiyet verin. Bugün teknik ziraat tahminlerle olmuyor, bu hususta kurslar açılmıştır. Miktarını yükselttik. Zirai kredi 3,5 milyondan bir buçuk milyara çıktı, Türkiye'nin ekilmiş toprakları %40 artırıldı. 40-50 bin traktör girdi memlekete. Ziraat aletleri miktarı şuraya vardı: Bir senede 80-90 bin liralık tohum dağıtıldı. Sizin zamanınızda bu miktar tohum 10 senede dağıtılamazdı. Bütün bunlara ilâveten de fiyat 30 kuruş olarak

devam etti. Yüreği oturdu çiftçinin. İşin sağlam olduğunu görünce çiftçiye şevk geldi, işte bütün maddi ve mânevi iyi tesirler yüzünden de Türkiye'nin istihsal kapasitesi yükseldi. Binaenaleyh gayrimüsaît iklim şartları altında dahi sizin zamanınızda en müsaît şartlar altında temin ettiğiniz mahsulden çok üstün, mahsul elde edildi. Maazallah böyle bir kuraklık sizin zamanınızda ve hiç cihazlanmadığımız bir devrede olsaydı beş, tam altı milyon ton hububat ithal etmek mecburiyetinde kalacaktık.

Şu noktayı da arz edeyim: Matbuat kâğıdı, bilmem şu, bu. Arkadaşlar; bunlar çok hayide lâflar. Bunların hepsi maziden geliyor. Bunlar, üzerlerini tabakatülârz kaplamış, gelmiş, geçmiş şeyler. Matbuât külli derecede keski kâğıt sıkıntısı çekse. Hattâ bunlara cizye verilse. Nasıl olsa gazete neşredilecek. Ankara'da Ulus yirmi sene tek başına kalmıştı. Bir tek sinemadan başka bir sinema açmaya imkân yoktu. Bütün bunlar halkın etine, kemiğine kadar işledi. (Dünya) da bu cizyeden faydalıyor, fakat buna rağmen zehir gibi yazıyor, hem nasıl? Zehir, zakkum. Varsın yazsın, ne korkacağız? Ona birinci sınıf ilân vereceğiz. Yazsın, yazsın, yazsın. Vallahi bu kampanyada siz söylemeye sıkılacaksınız. Neler var, neler var? (*Bravo sesleri*) Vatan haini olduk, memleketi sattık. 15 dönümlük koca tarlaları Amerikan çavuşlarına verdik.

Sırası gelmiş iken onu da söyliyeyim, Amerikan yardımını ve hava şartlarını ileri sürüyorlar. Hava şartlarını anlattım. Gayrimüsaît hava şartlarına rağmen 8.5, müsaît hava şartları olursa 18 milyon olmaktadır.

Ondan sonra, E.P.U.'ye girmişiz, hepsi bundanmış. Bir de Türk Milletinin çalışkanlığı. Sizin zamanınızda Türk Milleti çalışkan değil miydi? Hava şartlarının müsaît olup olmaması, yalnız bizim zamanımıza mı münhasırdır?

İktidarımızın birinci yılında buğday ithal etmek mecburiyetinde kaldık. 70 bin tonu Amerikalılardan rica ettik, şuradan buradan rica ettik, üç ay bulamadık, işte Zühtü Velibeye burada. Hükümet bunun için az daha istifa ediyordu. Kont Sforza, İtalyan Hariciye Nazırı, 40 bin ton buğdayı ödünç olarak size vereyim, dedi. Buğdayı getirttik, kifafı nefsettik. Ama bugün 500 bin tonu nasıl getirdik, biliyorsunuz. Bakın nereden nereye gelmişiz. Büyük ordu besledik diye mütemadiyen ısrar ediyorsunuz. Sizin harb senesinde sarf ettiğinizin iki mislini biz sulh zamanında sarf ediyoruz. Amerikan askerî yardımını bize mütemadiyen yeni maddi külfetler yüklemektedir. Ve bu yardım ancak farkın bütçeye inikas eden kısmını karşılayacak kadardır. Büyük şükranlarımızı ifade etmekle beraber 70 milyon dolar bugün için büyük bir rakam ifade etmez.

Bütün bunların esbabı celisi ve hafisi gayet aşikârdır falan kabilinden sözlerini duymaktasınız, öyle değil. Demokrat Parti iktidarı muazzam, görülmemiş bir efor yapmaktadır.

İstiraplar çok diyor. Ben ıstırapları unutulım dedim. Hani, biz muhalefette iken az mı ıstırap çektik arkadaşlar? Allah aşkına söyleyin, 1950'ye gelinceye kadar neler çektik neler?

Hüseyin Balık bana havayı bozma diyor. Kendisi nerede, gitti mi? (*Burada sesleri*) Hüseyin Balık bir toplantıda "Allah canımızı alsın, yeter dedi, ne olursa olsun!" dedi.. Yook dedim, sabırlı, temkinli olacağız. Öyle mi, değil mi Hüseyin Balık? Koskoca bir partiyi, milletin ümidini, böyle fevrî hareketlerle zevale mahkûm kılamayız, onu korumak mecburiyetindeyiz, dedim. Hüseyin Balık'a bu sözleri söyletecek kadar derin

olan ıstırap onun vicdanında meknuz olduğu gibi, bizim vicdanlarımızda da vardır. Az mı çektik, az mı çektik arkadaşlar?

Dün düğün gibi seçim yaptık, dün yakası açılmadık sözleri siz bize söylediniz, siz mi iktidardasınız biz mi iktidardayız belli değil. *(Soldan alkışlar)*

Memurların politika ile meşgul olması meselesine de temas edeyim:

Muhterem Arkadaşlar, memurlar politika ile meşgul olmazlar, reylerini vicdanlarının istediği gibi izhar ederler, şu veya bu partiye verirler, prensip bu. Ordunun politikaya karışmaması hususundaki titizliğimiz gibi bunu da muhafazaya devam edeceğiz.

Bu mevzuda “Devlet memurları hakkından şöyle mahrum böyle mahrum” deniyor, bunların hiç birisinin tutar tarafı yoktur. Her şeyden evvel Millet baki, devlet baki, memurlar da onun hizmetkârıdır. Onlara haricezmemleket muamelesi, ayrı bir muamele elbette yapamayız.

Sizler Milletvekilleri, Büyük Millet Meclisi olarak çalıştırdığımız memurların hesabını bizden sormaktasınız. Bunların muvaffakiyetinden veya ademimuvaffakiyetinden mesul olan bir Hükümet vardır. Bunların hepsini robot mu yapacağız? Ne diyeyim? Komisyon, komisyon, komisyon, el bir tarafa değmesin. Mesul biziz. Yani falan yerde bir vali iyi çalışmıyor mu Onu önce siz gözünüzle göreceksiniz, ondan sonra heyeti teftişiyeye gidecek. Böyle idare nasıl olur? Yani (Resul Hikmetü muhafetullah) iyi iş yapanın mutlaka takdir olunacağı, kötü iş yapanın ise mücazata mâruz kalacağı bir memlekette vicdani rızalarıyla iş görenlerin adedi kabarıkça olabilir. Her vatandaşın her gün imtihan etmeye mecbur değiliz. Onları muayyen bir sistem içinde milletin hizmetinde çalıştırmak lâzımgelir. Devlet memurunun dördüncü kuvvet olarak mevcut olduğunu falan kabul etmiyoruz. Böyle şey yok bizde. Bizde hattâ üçüncü kuvvet bile yok. Bizde Büyük Millet Meclisi vahdeti kuva esasına istinaden bütün kuvvetlerin masdarı ve menseldir. Anayasaya sırasında inanırsınız, sırasında inanmazsınız. Kazanın doğuracağına inandıktan sonra vefat etmesine de inanmak lâzımgelir. *(Gülüşmeler)*

Şimdi tenkitler okunurken hakikaten insanı biraz ciddiyet ve mehabetin dehşeti içinde bırakıyor. Neler oluyor? Türk milleti, ardı arkası gelmeyen bir iktisadi çöküntü içine atılmış, falan filân...

Beyler, bunların hiçbirisi katiyen tahakkuk etmiyecektir. Huzurunuzda olacağım, bir Başvekil olarak veya bir arkadaşınız olarak aranızda bulunacağım. Bu söylenenlerin, yazılanların hiçbirisi olmayacaktır. Bunları böyle kötümser şekilde söyleyeceklerine danışarak, konuşarak; sorarak neticelere varsak olmaz mı?

Ben Halk Partisi iktidarını taktik bakımından tenkidetmişim, sözlerimin sonunda da bunları teknik bakımından hatalı bulduğumu söyleyeceğim. Müsaade ederlerse arz edeyim, büyük söz söylemenin çok tesir yapacağı zannedilir. Meselâ kalktılar 1951 bütçesinde dediler ki açık 230 milyon değil, 900 milyon liradır. Şimdi karşınıza çıkıyorlar, açık 700 milyon liradır diyorlar. Fakat kimse inanmıyor. Neden? Asıl istikbaldeki tenkitlerini ve vazife görme imkânlarını büyük sözler söylemek hevesinin kurbanı yapmış, ipotek altına almış olan kendileridir. *(Soldan bravo sesleri)* Bu bakımdan taktiklerini tamamen hatalı görmekteyim.

Maliye Vekilimiz kalkıyor diyor ki, “4 milyardan fazla tahakkuk var, 3 senenin bütçesi 5 milyar olarak tahakkuk etmiştir, bu muazzam rakamda ancak 4 milyonluk bir eksik

var.” Şimdi bütçeyi böylesine tatbik etmiş olan bir hükümete, bir iktidara siz evvelce de böyle söylemişsiniz demek ve yüze çarpılmak ihtimali ağırlık olmasına rağmen, nasıl gelirsiniz de bunu söylersiniz? Halbuki ben sizin yerinizde olsam bu noktayı meskût geçerdim. Hakikaten açık tahakkuk ettiği takdirde o zaman gelirdim. Çünkü şimdi söylediğiniz takdirde verilecek cevap açıktır, işte tahmin beş milyar; işte dört milyon lira kadar bir hata. Bütçe tahakkuku ile tahmin arasında bu kadar az bir nispet dünyanın hiçbir tarafında elde edilmiş değildir. Bu neticeye rağmen bütçede samimiyetten artık bahsedilebilir mi? Siz yüzde 20-25 kadara çıkmışsınız, biz ise ancak yüzde 1-1,5 kadar arada bir fark gösterdik.

Ben sizin yerinizde olsam bu taktik hatalarını yapmam. Bunları yazanlar kimler ise benim tarafımdan selâm iletin! (*Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, sizleri uzun konuşmamla kâfi derecede tasdi etmiş bulunmama rağmen, C.H.P. ni temsilen konuşan arkadaşıma cevap verecek bâzı noktalar bulunduğu için, tekrar huzurunuzu tasdi etmiş bulunuyorum.

Programsızlıktan bahsettiler ve Hükümeti programsızlıkla takbih ettiler. Bunlara cevap vereceğim.

İki aydan beri Hükümetin programları konuşulmaktadır. Her milletvekili 10 lira tahsisata kadar, bu sene konulan paralarla, geçen sene verilen paralarla neler yaptınız diye sormaktadırlar. Yalnız bunlarla da iktifa etmiyorlar, aynı zamanda bu işleri nereye kadar götürceğimizi de sormaktadırlar. Binaenaleyh bütçelerin aynı zamanda Hükümetin icraat programı olduğunda acaba kimsenin şüphesi mi var? Ben bunu Nüvit Yetkin arkadaşımdan sormak isterim. Bu, apaçık bir hakikattir. Uzun gerekçelerle, iki aylık müzakerelerle hattâ burada heyeti umumiyyede devam eden müzakerelerle bugün bütçe nedir, dün neydi, neler yapmaktayız, iktisadi devlet teşekkülleri nasıl işliyor... İcığına cıcığına varıncaya kadar her şey sorulmakta. Bilmiyorum kendisi Bütçe Komisyonunun müzakerelerini takibetmiş midir, etmemiş midir. (*“Âza olduğu halde devam etmedi” sesleri*)

Âza olduğu halde devam etmiyerek Bütçe Komisyonunun müzakerelerini takibetmemiş ve Hükümetin programını öğrenmemiştir. Orada bulundu ise Hükümetin ne işler üzerinde çalıştığını ve neler yapmak istediğine elbette şahit olmuştur. Bizzat bendeniz bütçenin takdimi günü, ertesi günü ve daha ertesi günü üç gün ardı sıra üçer saat, dörder saat süren izahatla bütçenin geçmişte nerelerden alınıp bugün nereye getirildiğini, hangi işler üzerinde çalıştığımızı, neler yapacağımızı anlatmış, izah etmiş bulunuyorum. Hattâ kendiside bütün bu izahatımı teşekkürle karşılamış bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlarım, bütçe hiç şüphe yoktur ki bir senelik hükümet icraat ve faaliyetlerinin bir programını teşkil eder.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bir senelik.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben mukadder olanı, akla gelenlerin hepsini bilirim. Bir bütçeyi bir senelik bir vesika diye hukuki ve kanuni mânasında mütalâa edebiliriz. Bir bütçenin meriyet müddeti kanunen ve hukukan bir yıldır. Ama bütçe bütün kuvvetini, membanı mazarından alır ve istikbale matuf ve müteveccihdir. Bu bakımdan

bütçeyi sade bir yıllık bir vesika olarak kabul etmeye imkân ve ihtimal mevcut değildir, isterseniz bütün kitaplan açınız, bakınız, bunun dışında lâf bulamazsınız.

Görüşlerimizi belirteceğiz diyorlar. Tabii, siz belirteceksiniz ki biz de yaptıklarımızı belirtmek imkânını bulalım. Siz ancak bize bu şekilde yardım etmiş oluyorsunuz. Biz de yaptıklarımızı ifade etmek için fırsat aramaktayız. Sadece bu, dostane bir hava içinde olsun. Hâlâ konuşurken baskı altındayız diyorsunuz üzülmüyoruz. Halbuki bir az evvel işaret ettim; böyle bir durum yoktur.

Arkadaşlar; biz vaktiyle ne sıkıntılar çekmiştik. Bugün sizlerin vaziyeti bal börek. Siz, hani bir tâbir vardır; gündüz külâhlı, gece silâhlı; iktidarda iken başka konuşuyordunuz, muhalefette iken başka konuşuyorsunuz. Niçin iki ölçü kullanıyorsunuz? Bugün sizin partinizi tazyik eden hiçbir şey yoktur. Varsa söyleyin, derhal izale edelim. Huzurunuzda, Büyük Meclisin huzurunda, Türk milletinin huzurunda söylüyorum, hiçbir diskriminasyona tahammülümüz yoktur. Ama siz bunu söylemediniz. 12 Temmuz'da neşredilen beyanname o zaman mevcudiyetimizi lâfla kabul ediyordu. Tasavvur ediniz biz muhalefete ne şartlarla girdik; bugün sizin vaziyetiniz favkalâdedir. Ne söylüyorsunuz siz? Ankara'da bir müteşebbis heyet bulabilmek için dört ay çalışmamız lâzımgeldi. Yedi kişiyi bir araya getiremedik, herkes korkuyordu, İstanbul'daki teşkilâtımız 1950 seçimlerinin iptidasında teşekkül etti. Ondan sonra demokrasinin heyecanı ile daima hareket halinde bulunan İzmir'de yedi kişilik bir müteşebbis heyet kurabilmek için 3-4 ay beklemek mecburiyetinde kaldık. 300 bin kişi içinden yedi kişi bulunmaz mı idi? Nasıl bir idare içinden çıkmış bulunuyoruz anlaşılmaktadır... Niçin bu kadar süratli feramüş buyuruluyor, insaf lâzımdır. Muhalefetin istekleri, mutlaka muhalefetin işine yarar neviden olmaması lâzımgelir. Çok misaller verecektim; vicdanlarınızı ürpertecek yüz binlerce misaller vermek mümkündür. Bunları, bu yazıları yazanları hapse tıkmak mümkündü, tıkmadık. Bilâhara gelen kanunlar bu kötü istisimleri önledi. Müstehceni, hakareti kaldırdık. Vatandaşa vatandaş muamelesi yapmak birbirine (Herif, edepsiz, ulan) gibi tâbirlerle hitabetmeyi önlemek istedik. Türkün terbiyesi bu değildir. Cemiyeti izlâl etmek için delileri, yarı delileri, muhterisleri ve vatan hainlerini başıboş bırakmak şiarımız değildir. Çok rica ederim, hürriyeti yalnız siz kullanacak olsanız size verelim, ama sizin siperinizde bütün memleketin haili olan teşkillerin, teşekküllerin hepsi harekete geçecek. Siz değilsiniz yalnız, sizin top ateşiniz altında bu memleketin bünyesini tahrip edecek nice hücumlar yapılmıştır? Size örnekler veriyorum, bunları niçin anlamazlıktan geliyorsunuz?

İtibarımızı kesrediyorsunuz sözüme karşı: Hayır biz sizin itibarınızı kesretmiyoruz, ikaz ediyoruz falan diyorsunuz. Bunun için şimdi birbirimizi üzme icabetmez üzme vaziyetinde değiliz, bilâkis daha iyi geçinelim arzusunda olduğumuz için ben kendimi tutuyorum. Ben daha birçok misaller verebilirim. Millî menfaatleri haleldar eden birtakım icraattan ve hattâ teşebbüsattan bahsedebilirim. Ama ne fayda? Bunları geri bırakalım. Ben, Başvekâlet makamında oturan bir adamım, bildiğim birçok şeyler var, bırakalım bunları.

Ondan sonra iç politika bakımından buhran var, Anayasa buhranı, rejim buhranı, rejim buhranı. Bir yeri kaşıya kaşıya yara edersiniz. Rejim buhranı, rejim buhranı. Kellim kellim lâyenfa. Hangi hürriyet istiyorsunuz? Tepemize çıktınız tepindiniz, vatan haini dediniz, hangi hürriyet istiyorsunuz? Biz matbuat hürriyetini yüzde yüz kaldırdığımız

zaman Halk Partili bir tek insaflı insan çıkıpta vadini yerine getirdi mi? Şu matbuatı hürriyete kavuşturmak değil, hürriyetin ötesinde bıraktık. Bir adam çıktı mı? İktidarın en büyük ehemmiyetle üzerinde duracağı nizam bahsidir, millete karşı, Meclise karşı yaptığı vâ'di yerine getirmek için matbuat kanununu kaldırdık, sizin yapmadığınızı yaptık. Vaziyetleri bu, belki muhalefetin işine geliyor, diyebilir ki üstünde ne kaldı ki altındakinin üstüne gelmesinden ihtiraz edelim. Karışsın bir defa, belki işimize öyle daha iyi gelir. *(Böyle bir şeyi kimse düşünmez sesleri)* Ama iktidar böyle düşünmez, iktidar her gün koskoca bir memleketin ihtiyaçlarına cevap vermek değil, aynı zamanda memlekette nizam ve intizamı muhafaza etmek mecburiyetindedir. Bâzıları belki arz ettiğim şekilde karışmasını isteyebilir. Ama olgun bir muhalefet istediği kadar hürriyeti kendisi istihsal eder. Bu, pazarlıkla alınmaz. Demek ki ben bir elimi uzatsam kolumu kaptıracağım, kolumu uzatsam başımı kaptıracağım ve nihayet başımı uzatsam beni yutacaksın. Yok, böyle şey olmaz. Ne zaman memnun olacaksınız? İktidara getirip buyurun dediğimiz zaman mı? Biraz insaflı olunuz arkadaşlar, bize imkân veriniz, iktidara geçtiğimizden daha ikinci ayında vaitlerinizi yerine getirmediniz dediniz. Af Kanununu çıkardık, Matbuat Kanununu kaldırdık. Bir tek kişi çıkıp da iyi yaptınız diyen oldu mu? Geçenlerde reisiniz buraya geldi ve üç meseleden bahsetti. Hâkim meselesi, Kırşehir meselesi, bir de radyo meselesi. Onunla iş bitiyor mu? Böyle bir kapı açıldı mı arkasından neler gelir neler? Ondan sonra ne yapılacak, onu bilmeyiz. Orasını Allah bilir.

Siz bugünkü vaziyete tahammül etmeye alışınız, zira biz bir rejim meselesi mevcut olduğuna kaani değiliz. Bizim istediğimiz şey, sadece vatandaşın haysiyet ve şerefidir. Huzur içinde yaşamak ve çalışmak isteyen Türk milletinin arzusunu yerine getirmek için mukabilinde tedbirler olarak bunu istedik ve tatbik ediyoruz. Muaşerette, şunda, bunda belki bâzı aksaklık olabilir, onları gösterin derhal telâfi ve ikmal etmeye hazırız, işte bu anlayış ve bu mesut hava içerisinde beraberce, daha ileri ve daha sorumsuz bu rejimin beraber bekçileri olabilmek liyakatini gösterdiğimiz zaman hiçbir mesele halledilmemiş olarak ortada kalmaz.

Ne arz etmiştim, kanunlar içtimai iktisadi ve siyasi zaruretlerin icabıdır. Bu zaruretleri de apaçık, size okudum, vesikalarla anlattım.

Bayan hâkim keratalar, pezevenkler diyen adamı 10 güne mahkûm etti, onu da sonradan bıraktı. Biz böyle bir rejimin içinden geldik. Üç sene, dört sene anamıza, babamıza, sinsilemize, sülâlemize işitilmedik, söylenmedik küfürleri yaptılar. Müstehcen ufunetleri saçtılar. Hepimizi terzileftiler. Cemiyet bünyesinin tahribini bir mesul hükümet olarak sonuna kadar bırakabilir miyiz? 30 tane komünist gazetesi çıkıyordu, 40 tane kara taassubu koruyan gazete çıkıyordu. Atatürk için neler söylendi. Bunların hepsi cansız kaldı. Demokrat Partinin ilk zamanlarında yapılan bu hareketler için bir hâkimin bir suçlu için beraet kararı vermesi o hâkimin cemiyet için mergub ve muteber adam olduğu kanaatiyle idi. Bunların hepsini biz biliyoruz, iktidar zaruretler karşısında tedbirlerini almakla mükelleftir. Bugün sizin vazife görmekte müşkilâta mâruzmuşsunuz gibi feryat halinde olmanızın sebebi nedir?

Biz muhalefette iken Demokrat Parti Malatya'da çok mu bahtiyardı? Ne idi o adli teminat bahsinde bahsettikleriniz? Lütfen hatırlatın...

NÜVÎT YETKİN (Malatya) — Tâyin, terfi, nakil, emekliye sevk..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunlar hâkimler kanununa göredir.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bugün bunlar icranın elindedir.

DEVLET VEKİLİ MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Mevcut kanun onların zamanından kalan, eski kanundur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sonra söyleyeyim, “Kalmasın Rabbim, âlemde bir hakikat nihan”. Temyizden geçti, diyorsunuz. Temyiz de bu hevese kapıldı, açık konuşuyorum. Söyleyin beyler, 100-200. bin karar içinde bunun bir tek misali yoktur, bir gazeteci ki, şu partinin bir nutkunu söylemesinden altı ay hapse mahkûm ediliyor ve tecil ediliyor. Yok bunun eşi. Bu, bir.

İkincisi; Kabine buhranı var, hükümet değişikliği oluyor, Kabineyi abdesthane yapıyor, öyle bir karikatür, tezyifkâr bir karikatür. Bu hususta Temyizin bir kararı var, alın okuyun. Hâkim de hevese kapılıyor. Hâkim dediğimiz melek, melâike değil, söyleyin Allah rızası için. Ne oluyor, tapu mu yapacak bu memlekette? Muayyen vazifeyi görmek üzere tâyin edilmiş bir adam. Onun teminatı usullerinde, Usul kanunlarındadır. Teminat, fazla bir şey yapamaz, o da kanunun şu hükümlerine riayet etmiye mecburdur. Yoksa onlar da diğerlerinden farklı bir şey değildir. Hukuk mektebinden çıkan bir arkadaş oraya intisabetmiş, diğeri de başka yere; biri hâkimliğe intisabetti diye tertemiz, diğeri başka bir yere, meselâ idareye sülûk etti diye her türlü şerirlikle melûf mu telâkki ediyor beyler?

Onun vaziyeti de sarihtir, Büyük Millet Meclisi dahi kararını bozamaz, kararından dolayı sual soramaz, murakabeye tâbi değildir.

Hâkimliğin hususiyeti nedir? Bunu neden anlamazlıktan geliyorsunuz?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bir sual soracağım müsaadenizle.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, bitireyim. Emekliye sevk edilecek. Ne yapalım 45 sene mi hizmet etsin? Açık konuşalım, bir zamanlar 25 sene idi, 30 seneye çıkarıldı. Bu takdirî bir şeydir. Bâzı memleketlerde 20 sene, bâzılarında 25 sene, bâzılarında da 30 senedir. Biz, devlet rejimi olarak 25 seneyi kabul ettik. Bunun esbabı mucibesi vardır. Memuru çıkarmak kolay değildir. Geliyor, mülkü gibi oturuyor. Hizmet edemiycek ve hizmetinden istifade edilemeyeceği anlaşılmış olanların, artık devletin ve milletin yakasını bırakarak 3-5 sene erken işten ayrılmasını temin ettik. Belki tekrar 30 seneye çıkarılır. Bu, Allah yapısı değil ya. Gördüğümüz zaruretleri takdir edecek merci Büyük Millet Meclisidir. Bu kötü kullanışları tecziye etsinler. Mümkün olmadı efendim, kaç defa mahkemeye verdik, mümkün olmadı; beraet beraet! Çünkü ya suçun tavsifinden, tarifinde ve yahut da hükmün noksanından ve yahut da müeyyidenin zaafından istifade etmek suretiyle, affedersiniz. Camianın sinesinde bir lâğım gibi cereyan eden bu edebiyat, cemiyetimizi yıllarca sarsmakta devam etti, yine de bunu önlemek mümkün olmadı. Bütün medeni, demokrat memleketler bunu halletmişlerdir. (Kerata) bile dedirtmeyeceğiz, bunu önlemeye azmettik. Bir partinin mümessili bunu söylüyor, hem de meydanlarda söylüyor. Çoluğumuz, çocuğumuz vardır, ayıptır bunlar.

Ticanileri ayaklandırdılar, bilmem neleri ayaklandırdılar, memlekette fesat çıkardılar. Hâkimlerden mevkufen muhakeme etmek hakkını kaldırmak istiyorlar. Hem hâkime salâhiyet verelim diyorlar, diğer taraftan da bir hakkı hâkimden kaldıralım, diyorlar. Bu, bizim koyduğumuz hüküm değildir, sizin zamanınızdadır. Az mı İzmir Hapishanesinde Samet Ağaoğlu’nu, Bahadır Dülger’i ziyaret ettik. Birçok arkadaşlarımız liste halinde İzmir Hapishanesine atıldılar.

Hukukun esaslı kaidesidir: Suçun işlenmesi devam edecek olursa önleme tedbiri alınır, çünkü maznunen mahkemeye verilmiş. Bunun hakkında hüküm lâhik olsun, ondan sonra vaziyet devam etsin denirse ne olacak? Mahkeme neticeleninceye kadar, 6 ay, eline geçirdiği gazetede yazsın dursun mu? Sanki âmmeye münhasır, has olan bir şeyi hakikatta matbuat hürriyetinden istifade eden hiç değilse birinci derecede istifade eden sayılı zevat bunlar! Bunlar dini imanı elden bırakıp da günün birinde bir vatandaşı mahvetmek için kıyam edecek olurlarsa, suçun önünü almak imkânı mevcut olmadığı takdirde altı ay gayrimevkuf olarak mahkemesinin devamınca o adamı mahvetmek imkânına sahiptir. Fransa'da Maarif Nazırı Salengro'nun açılan bir muhalif matbuat iftira kampanyası sonunda intihar ettiğini bilirsiniz. Yani hükümete gelmek serdengeçtilerin marifeti mi olacak? Hükümete gelenler mutlaka sövülecek sayılacak mı? Anlamadım. Binde bir ihtimale karşı öyle bir tedbir koyacaksınız ki, bütün şerefler, namus ve haysiyetler açıkta kalacaktır, bu mu bizden istenilen?

Sorarım; bugün Heyeti Vekile âzası için tahkikat açılmasını mucip bir şey biliyorsanız söyleyin. Bu kürsü serbesttir. Matbuat yazsın. Siz gelin kürsüden söyleyin, matbuat yazar.

Ha, memur kanundan ayrılmıyacaktır. Sizinle beraberim. Haksız muamele yapmıyacak ocak başkanından emir almayacak, katiyen ve katibeten! Fakat ne hazin! Sözüm buraya geldiği zaman bir maziye hatırlamamak imkânı yoktur. E Siz şahidi âdilsiniz, kimlerden emir aldıklarını bilirsiniz. Rahmetli Cevdet Kerim gider, İstanbul'da parti namına her şeyi yapardı. Falan namına şu kadar adedde rey. Söyle Ağâh.

AGÂH EROZAN (Bursa) — Müsaade edin, söyliyeyim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Aman yarabbi. Bu kadar özbeöz demokrat ne zaman oldunuz? Katıksız, bembeyaz, süt besüt demokrat ne zaman oldunuz?

Radyo mevzuu; size söz veriyorum: Maliye Vekilinin de sözleri radyoda söylenmeyecek, Ne sizin, ne bizim radyoda sözlerimiz geçmesin, ne olur? Fransa'da 16 tane parti var. Mikrofonun başından bunlar sabahtan akşama kadar konuşuyorlar mı? Dünyada böyle bir şey yoktur. Soruyorum size; radyo yokken demokrasi yok muydu? Bu radyo meselesini vatanın birinci meselesi haline getirdiniz. Radyoda taraftan neşriyatı, politik neşriyatı, propagandaya taallûk eden neşriyatı durdurduk. Böyle bir şey olursa, dostane dikkâtimizi çekin, nazarı dikkate alacağımızı görürsünüz. Lehimizde olduğu gibi aleyhimizde de oluyor. Radyoyu mekteplerdeki münazara gibi kullanamayız. Münazara heyeti karşılıklı inip çıkacak. Horoz mu döğüşürüyörsüz? Biz hükümet icraatını konuşuyoruz. Türkiye, memleket kazan biz kepçe mütemadiyen karıştıracağız, karıştıracağız.. Bu tansiyon yetmedi mi? Hakikaten 8-10 seneden beri Türk milletinin sinirlerini o derece gerdi ki, olgun bir millet olmasa idi hâdiseler çıkardı. Ne lüzum var?. Müspet işler üzerinde dev adımlarıyla yürürken hayır onları bırak gel seninle rejim mücadelesi yapalım. Ha bre, de bire. *(Gülüşmeler)* Radyoda bu.

Şimdi neticei meram, hulâsai kelâm Nüvit arkadaşım benden şey istedi.. Bir mürüvvet üç misli mukabele görecektir, mürüvvet istiyoruz sizden. Mürüvvetti olun, âlicenap olun, mukabelesini kat kat göstereceksiniz.⁶² *(Soldan Bravo sesleri sürekli alkışlar)*

⁶² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 5, Birleşim 44, Sayfa 355-375, 377-381*

26 Şubat 1955 Cumartesi**Türkiye ile Irak Arasında 24 Şubat 1955 Tarihinde İmzalanan Karşılıklı İş Birliği Andlaşmasının Tasdikine Dair Kanun Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok sevgili arkadaşlarım, iltifatlarınızın medyunu şükranıyım. Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına konuşan Turgut Göle arkadaşımın fikirlerine bir taraftan cevap vermek ve bir taraftan da sarahat verilmesi arzusunu izhar etmek suretiyle huzuruza gelmiş bulunu yorum. Turgut Göle arkadaşım dedi ki; bu muahede otomatik işliyen askerî bir muahede mahiyetini taşımamaktadır. Acaba kendi görüşlerine göre, bu, muahedenin otomatik işliyen bir askerî muahede olması arzusundan mıdır, yoksa böyle olmuş olmasını, mı tasvibediyorlar? Bu hususun bu kürsüden izih edilmesinde Türk Milletince Halk Partisinin noktai nazarı olarak bilinmesinde cidden fayda vardır. (*Soldan alkışlar*)

C.H.P. ADINA TURGUT GÖLE (Kars) — Muhterem Arkadaşlar, bendeniz yüksek huzuruza ikinci defa gelmek suretiyle Muhterem Başvekilin üzerinde durdukları bir noktayı kısaca cevaplandıracağım.

Biz otomatik bir durumu olmadığını dercetmiş bulunuyoruz. Bununla Halk Partisi olarak bu noktayı hem efkârı umumiyyeye ve hem de Büyük Millet Meclisine teyidetmiş bulunuyoruz. Başka bir kasdımız yoktur. (*Soldan Tavzih et, hangisini istiyordunuz, şöyle mi, böyle mi sesleri*)

Katiyen, asla böyle bir noktayı düşünmedik ve Hükümetin bu noktadaki icraatını tasviple karşıladığımızı halk efkârında bir defa daha teyit maksadiyle huzuruza çıkmış bulunuyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Turgut Göle'nin vermiş olduğu izahatı memnuniyetle dinledim. Kendisine teşekkür ederim. Anlaşılan otomatik işliyen bir askerî muahede mahiyetini taşımamasını Halk Partisi Grupu tasvibediyor. Yani muahedenin bu maddede bulunmuş olmasını tasvib ediyorlar. Bunu esasen sözlerini bitirirken bir cümlesinden istidlal etmek mümkündü. Eğer Turgut Göle arkadaşımız, biz böyle olmasını tasvibetmiyoruz, demiş olsalardı, buna karşı, yine kendisinin söylemiş olduğu bir cümleyi hatırlatarak cevap vermiş olacaktım. O cümle şudur; “Muahede bir sulh ve müdafaa vesikasıdır, hiçbir milletin bu muahededen endişe etmemesi lâzımgelir” Yani kendilerinin sadece bu sözlerinin, bunun bir sulh vesikası olduğunu ifade ettiğini tasrih etmiş olacaktım. Yalnız, burada tavzihi lâzımgelen bir nokta daha var, zannediyorum.

“Anayasa hududuna girmiyor” dediklerine göre, kendisinden acaba bir sual sormak mümkün mü? Çünkü sözlerimizin bir ehemmiyeti, bir mânası ve neticesi olmak lâzımgelir. Burada yalnız kendi kendimize ısdar ettiğimiz bir kanun muvacehesinde değiliz. Karşılıklı olarak bir muahede akdetmekteyiz. Binaenaleyh kardeş bir milletle müştereken paylaştığımız, müştereken taahhüt altına girmekte bulunduğumuz bir vesika mevzuubahistir. Bu itibarla yalnız bizim nasıl anladığımız değil, onların da nasıl anladığının malûm olması lâzımgelir. Ve bilhassa Irak Hükümetinin ve Irak Milletinin muhalefet ve iktidar olarak bu muahedenin bu kürsüden konuşulması ve kanuniyet

kesbetmesi esnasında ne suretle tefsir ettiğimizi ve ne suretle tefsire tâbi tuttuğumuzu dikkatle takibedeceklerinden emin olmanız lâzımgelir.

Biz de aynı vaziyette olacağız. Biz de Irak Millî Meclisinin bu muahedeyi nasıl bir tefsir ve anlayışa tâbi tuttuğunu alâkayla takibedeceğiz. Ve bu muahedeye dâhil olmak isteyen diğer memleket ve milletler muhalefet ve iktidar olarak bu muahedenin Büyük Millet Meclisinde ve Türk Milleti nezdinde nasıl ele alınmakta olduğunu öğrenmek istiyceklerdir. Binaenaleyh bunu vazih olarak ortaya koymak lâzımgelir kanaatindeyim.

TURGUT GÖLE (Kars) — Değerli arkadaşlarım, Başbakanın bendinizi, üçüncü defa kürsüye getirmek mecburiyetinde bıraktıklarından dolayı, kendilerine teşekkür ederim.

Biz, hükümete verilen yetkileri burada, yüksek huzurunuzda bir defa daha arz etmek ve bu noktalar üzerinde, kendileri tarafından durulmak suretiyle, efkârı umumiyenin ve hassaten Irak'ın, ne kadar hassas şekilde üzerinde durduğumuzu bilmesini temin bakımından, ifade ettik. Elbette ki biz hükümetin, Anayasanın verdiği salâhiyetlerin haricine çıkmıyacağına katiyetle emin bulunuyoruz. *(Vazih konuş sesleri, anlaşılıyor sesleri, gürültüler)*

Arkadaşlar, anlaşmada... *(Gürültüler)* iş birliğinin tahakkuk ve tatbikini temin maksadiyle, alınması gereken tedbirleri tatbik mevkiine yetkili, hükümettir. Bu noktayı işaret etmiş bulunuyoruz.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, bendeniz, C.H.P. nin noktai nazarlarını başka türlü tahmin etmiştim. Ben “Anayasa hududuna girmiyor” yahut “Otomatizm yoktur” şeklindeki mütalâalarından, onların, tecavüz halinde yani harbi icabettiren bir vaziyet karşısında Anayasa gereğince mutlaka Büyük Millet Meclisinden karar alınmak lâzımdır, fikrini söylemek istediklerini zannetmiştim. Daima Anayasa hükümlerinin tatbiki zaruri bulunduğuna göre, bu bir emritabîidir.

Şimdi bu muhterem arkadaş noktai nazarını tavzih etmiş oluyor ve diyor ki; “Birinci madde iş birliğini tesis eden bir maddedir”

İş birliği hususunda sarahat vardır, fakat bunu ifade eden birinci madde gereğince alınacak tedbirlerin neden ibaret olduğu malûm olmadığı için Hükümete bu hususta yetki verilmesi kadar tabîî ve zaruri hiçbir şey olamaz. Bu yetki hiç şüphe yok ki Hükümete Anayasanın sarîh hükümleri dâhilinde verilmektedir. Binaenaleyh bu yetkinin istimalı Anayasa ile bir tearuz teşkil edebilir ihtimali asla akla gelmemelidir. Şu halde bu tereddüt, tâlil veya endişeyi arkadaşımın nereden çıkardığını anlamak gayrimümkündür.

Filhakika bu yetki önümüzdeki muahedenin tasdikinin Büyük Millet Meclisine aidolacağı hakkındaki tarih Anayasa hükmünün bir icabı olarak ve şimdi müzakere edilen lâyiha'nın kanuniyet kesb etmesiyle Hükümet salâhiyetleri meyanına girecektir. Bu, Büyük Millet Meclisince teffiz edilmiş olan yetkinin kullanılmasının Anayasaya mugayireti nasıl akla gelebilir? Halk Partisi namına burada yapılan beyana cevap vermek mecburiyetini hissedişim muahedenin mânasında ve tefsirinde sarîh olmak lüzumundan ileri gelmektedir. Çünkü buradaki müzakerelerin netice ve tesirleri, aynı zamanda muahedede yüksek âkîd tarafı teşkil eden diğer devlet için de büyük bir ehemmiyet arz eder. Bu sebeptendir ki, bütün yanlış anlayış ihtimallerini ve yanlış tefsirleri önlemek

maksadiyle Halk Partisinden vuzuh istedim ve ayrıca da vaziyeti bu sözlerimle tavzih etmiş oluyorum. Bu münasebetle şurasını açıkça ifade edeyim ki müzakere edilmekte olan lâyiha tedafüi bir ittifak muahedesinin bütün kuvvet ve tesirlerini haizdir.

Halk Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımın umumi efkârı aydınlatmak maksadiyle konuştuğu yollu izahını dinlediniz. Umumi efkârın bundan gereği gibi aydınlanabileceğim tahmin etmiyorum. Fakat anlaşılıyor ki muahedenin ne metnine ve mahiyetine bir itirazları vardır, ne de tesir ve kuvveti üzerinde sarih bir mütalâaları mevcuttur.

Her halü kârda Halk Partisi sözcüsü arkadaşımızın ve dolayısıyla Halk Partisi Meclis Grubunun bu tavzihler sonunda noktai nazarımıza iltihak etmelerini görmek ve Millet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımızın daha vazih olarak Hükümeti takviye ettiğini müşahade eylemek, hakikaten millî tesanüt bakımından, memleketin menafii âliyesini alâkadar eden mevzular karşısında Türk milletinin, partilerin değil, hattâ 25 milyon vatandaşın tek bir insan gibi hareket etmek kabiliyet ve vasfında olduğunu tebarüz ettirmek bakımından bunu büyük bir bahtiyarlık olarak kaydetmek lâzımdır. Tahmin ediyorum ki, Büyük Millet Meclisi Demokrat Parti Grubu bunun kıymet ve ehemmiyeti üzerinde duracak ve bunu çok güzel takdir edecektir.

Şurasını arz etmek isterim ki, bu muahede tedafüidir, fakat tamamıyla bir ittifak muahedesi karakterini haizdir.

Tekrar edeyim ki, bir tecavüz karşısında beraber hareket etmek taahhüdünü karşılıklı olarak kabul etmek demek tecavüz karşısında akdi ittifak etmek demektir. Esasen birinci madde, bu ittifakı tesis ve tesbit ediyor. Birinci maddede böyle bir hüküm tesis edildikten sonra, işler elbette muallâkta kalamaz. İşte bu sebeple ikinci maddenin muahedede yer alması icab ediyor. Ve bu madde, yani ikinci madde, birinci maddenin nasıl tatbika konup işliyebileceğini tesbit ediyor. Çünkü sadece taarruz karşısında beraber hareket edeceğiz, demek kâfi değildir. Bir taarruz vâki olduğu takdirde onu nasıl karşılayacağımızı ve beraber nasıl hareket edeceğimizi önceden tesbit etmek lâzımgelir. Bu husus ise Büyük Millet Meclisinin işi değildir. Elbette bu hususu Hükümeti yetkilendirmek suretiyle Büyük Millet Meclisi tahakkuk sahasına isal edebilir, ikinci maddenin vaz'ını icabettiren sebep ve mantık işte budur.

Hulâsa sözlerime son verirken ve huzurunuzdan ayrılırken şurasını bir defa daha belirtmek isterim ki; muahedeyi Türk milleti, Irak milletine karşı bir tecavüz vâki olduğu takdirde bir tedafüi ittifak muahedesinin bütün icaplarını yerine getirmek mahiyetinde telâkki etmektedir, muhterem arkadaşlar. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

İstikbal ve istiklâlini seren her millet aynı yolu takibedecektir, şuur galebe edecek zaruretlere ve bunların icabına birer birer itaat edeceğiz.

Umuyoruz yakın bir âtide, müstakil, hür yaşamak isteyen Arap milletleri bizimle beraber hür dünya tarafında toplanacaktır, buna inanıyoruz.

Bize bu güzel akdi getiren Hükümetimizden bekliyoruz.

Diğer merhaleleri de aşacak, daha bir sıra bayrama erişeceğiz. Tarihî idrakin örsü ile millî irademizin çekici arasında, emniyet zincirinde boş kalan yerlere yeni halkaları dövüp takacağız. (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, şu devam etmekte olan müzakereler de gösteriyor ki, kardeş Irak ile bir tedafüi iş birliği yapmak neticesine varmış olmamız Büyük Millet Meclisini, muhalefet partileri de dâhil olmak üzere, heyecana ve sevince sevk etmiş bulunuyor. Hiç şüphe etmiyorum ki, bugün Türk milleti bütün memleket sathında aynı sevinci bol bol idrak etmekte ve bu mesut günü tesidetmektedir.

Şurasını arz edeyim ki; Irak'ta geçen defa daha uzunca, bu sefer daha kısa kalmış olmamıza rağmen orada çok geniş temaslar oldu. Bu temaslarımız esnasında anladık ve öğrendik ki, Türkiye-Irak yakınlaşmasını ve bu iki kardeş milletin birbiriyle bir ittifak ile bağlanmasını bütün Irak ricali, mesul devlet adamları ve bütün milletvekilleri arzu etmektedir. Canü gönülden buna taraftardır. Binaenaleyh diyebilirim ki; Türk-Irak Muahedesi nasıl Türkiye'de bir millî politika olarak tesidedilmekte ise; tıpkı onun gibi, Irak'ta da bir millî politika olarak tesidedilmektedir. Muahede ve ittifakların asıl büyük kuvvet ve kıymetini burada aramak icabeder.

Binaenaleyh; içtimai zemin, siyasi zemin ve ruhi zemin müsaittir. Bu güzel ittifakın meyva vermesi için her türlü şartlar tamamiyle tekemmül etmiş bulunuyor.

Irak'ta olduğu gibi bu mesut günümüzde muhterem arkadaşlarım belki bu saadeti daha da geniş olarak duymak bizim için mukadder ve müyesser olabilirdi, şayet böyle bir ittifakın akdi niyeti ortaya konduğu andan itibaren bâzı Arap memleketlerinde duyulmakta olan, yükselmeye başlayan itiraz sedaları ve infial sedaları mevcut olmamış olsaydı. Onları başka türlü düşünüyor ve başka türlü hissediyor görmemiş olsaydık bugünkü saadetimiz tam olurdu. Çünkü arkadaşlarım, biz kardeş Irak'a karşı beslemekte olduğumuz dostça ve kardeşçe hisleri, aynı zamanda müşterek emniyetimiz için böyle bir ittifakı zaruri görmemizi, bütün Arap memleketlerine teşmil edilmek suretiyle aynı ile varit görmekteyiz. (*Bravo sesleri*) Bugün en uzakta ve en geride bulunan Mısır'ın dahi, kardeş Mısır milletinin dahi bu ittifaka dâhil olmasını beraberce hareket etmemizi ve emniyetlerimizi beraberce istihsal etmemizi bir emritabiî telâkki etmekteyiz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Fakat ne kadar üzülmenecek bir hâdisedir ki, belki de ruhlar hazırlanmamış olduğu için, belki de yanlış tefsirlere yol açan propagandalar tesirini göstermiş olduğu için olacak, her hal ve kârda çok üzülmenecek bir makûs telâkki ve haksız, yersiz infial karşısında bulunmuş olmamız bugünkü saadetimizi uzaktan dahi olsa biraz gölgelendiren bir hâdise teşkil etmektedir.

Buna rağmen, dün yüksek komisyonda ifade ettiğim gibi, imanım ve kanaatim şudur ki bâzı memleketleri idare eden devlet adamlarının şu veya bu maksatla takibettikleri politika ne olursa olsun Arap milletiyle Türk milleti arasında mânevi irtibat, içtimai bağlar ve hususiyle aynı bölgede yaşamının ve aynı tehlikeler karşısında bulunmanın telkin ettiği dayanışma zarureti ve ihtiyacı Türk milletince ne derece kuvvetli hissedilmekte ise, bütün Arab devletlerinin halkları tarafından da böyle bir yaklaşıma, böyle bir bağlanma aynı derecede ve aynı şiddetle arzu olunmaktadır. Bundan tamamiyle emin bulunuyoruz. Bu itibarla bugünün infiallerinin süratle geçeceğine, aynı kanaatin delâlet ve sevk ile inanıyoruz. Bunun için böyle bir emniyet ve sulh vesikası karşısında infial duyacak olan komşularımızın ve dostlarımızın bu buhranı mümkün olduğu kadar süratle geçistirmelerini ve hak ve hakikatin telkin ettiği yolu kısa bir zaman içinde apaçık görmeyi müyesser kılmasını Cenabı Haktan temenni

etmekteyim. (*Alkışlar*) Biz kendilerine bize yaptıkları haksız hücumlardan dolayı hiçbir zaman kızmadık ve kızmamakta devam edeceğiz. Ve onların hakikat yolunu bir an evvel takdir edip görebilmeleri için elimizden gelen bütün gayreti sarf etmekte bir an dahi tereddütetmiyeceğiz. Dikkat buyuracak olursanız Muahedeye dâhil olacak devletleri, dâhil olmayacak devletleri açıkça söylemekteyiz.

Dâhil olacak devletler iki kategoriye ayrılıyor. Birinci kategori Arap milletleri, Arap Birliğine dâhil olan devletler ve devletlerin her hangi biri veya hepsi, arzu ettikleri gün buna giriyor. Dedikten sonra, bu Muahedeye iltihak etmeleri hemen o andan itibaren vâkidir. Hiçbir muameleye, müsaadeye, müzakereye tâbi değildir.

Görüyorsunuz ki, Arap milletleriyle birlikte hareket etmek, bize, bu suretle kayıtsız şartsız muahedeyi Arap milletlerine açık bırakmak fikrini telkin etmiştir ve muahedemizde bu husus bir madde olarak yer almıştır.

İkinci kategoriye dâhil devletlere gelince, muahedede bundan anlaşılan, Orta-Şark'ta sulhun idamesi ile alâkalı olacak ve arzu edecek devletlerin girmesi hususudur ki, bu nihayetün nihaye bir şart mânasında olduğu için, hakikaten o ibarelerin tazammun ettiği şartları talip devlet haiz mi, değil mi bu hususun aramızda tetkik edilmesi lâzımdır. Görülüyor ki, sonradan iltihak edecek Arap devletlerinden gayri devletlerin tâbi oldukları rejim başka, Arap devletlerinin bu muahedeye duhul hususunda tâbi oldukları rejim başkadır. O halde asırlar re asırlarca çok Muhterem Hamdullah Suphi Tanrıöver'in çok belîğ surette ifade ettiği gibi asırlar boyunca biribirleriyle bağlı olarak yaşamış olan ve aralarında en kuvvetli insanları biribirine bağlayıcı en kuvvetli rabıta olan din birliği rabıtası mevcut bulunan milletlerimizin, dünyanın bugünkü tehlikeli devrinde, her şeyden evvel biribirlerine dayanmak ihtiyacını duymaları ve bu ihtiyaç ile hareket etmeleri çok tabîi olur. Onun için bu muahede, evvelâ Arap milletlerine ve Arap devletlerine müteveccih bir muahededir. Hattâ açık olarak ifade edeyim ki, bu, onların ve bizim müşterek muahedemizdir. Bu sözlerimin bütün Arap devletlerince ve milletlerince işitilmiş olmasını temenni etmekteyim.

Binaenaleyh, muhterem arkadaşlar, bu muahedenin bir defa Irak ve Türkiye için çok hayırlı ve feyizli neticeler vermesini ve aynı derecede bütün Arap memleketleri ve Türkiye için hayırlı, çok, çok hayırlı ve feyizli neticeler vermesini temenni ederken Orta-Şark'ın sulh re sükûna muhtaç memleketlerinin de bu vesikada kendileri için çok faydalı bir mesnet bulacaklarını ifade etmek isterim. Dolayısıyla dünyanın sulhsever milletlerinin teşkil ettiği cephenin, bu muahede münasebetiyle çok faydalanacağından hiç şüphe etmiyorum. Bu muahedenin akdiyle zan olunabilir ki, Irak'la Türkiye birleşmektedir. Fakat bu muahede Irak'la Türkiye'nin beraber hareket etmek kararlarından çok daha ileri ve daha büyük bir mâna taşımaktadır ki, bu mâna da, bu muahedenin dünya sulhuna büyük bir ehemmiyet atfeder bir vesika mahiyetini tanınmasıdır.

Burada konuşan arkadaşlarımın tasvipkâr sözlerinden dolayı ve Büyük Millet Meclisinde temsil edilmekte olan muhalefet partilerinin tasvipkâr ifadelerinden dolayı tekrar şükranlarımı arz ederim. Bu, Türk milletinin millî meselelerde ne dereceye kadar beraber olduğunun bir muhteşem tablosunun daha B.M.Meclisinde tecessüm etmesidir ve siz bu büyük bahtiyarlık hissi içinde, hükümetinizi tasvibettiniz ve halikımızda teveccühkâr sözler sarf ettiniz.

Şükranlarımızı tekrar arz ederim.⁶³ (*Alkışlar*)

⁶³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 5, Birleşim 50, Sayfa 812-814, 817-818*

27 Şubat 1955 Pazar

Arazi Vergisi Kıymetlerinin Artırılması ve Arazi ve Bina Vergileriyle Binalardan Alınan Buhran Vergisinin Muvazenei Umumiyyeye Devri, Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı (1) Sayılı Cetvelin Maliye Vekâleti Kısımına Eklenenecek Kadrolar ve Hususi İdarelerden Naklen Alınacak Memurlar ve Vergi Usul Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Lâyihası Münasebetiyle

BAŞKAN — Söz alanların isimlerini okuyorum.

Halk Partisi adına Mehmet Zeki Tulunay, Muammer Alakant.

Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, okunan mazbatanın bâzı noktalarına itiraz etmek ve hakikat bildiğimiz hususları, huzurunuzda tasvibinize uğramamak tehlikesi mevcut olsa dahi, olduğu gibi arz etmek üzere gelmiş bulunuyorum.

Muhterem Arkadaşlar, dokuz misli zammın doğru olmayacağını encümen mazbata muharriri mazbatasında yazıyor. Dokuz misli zam ağır olabilir. Bâzı vilâyetler için bir misli zam dahi doğru olmayabilir. Bu zam bahsinde size şurasını arz etmek isterim ki komisyon mazbata muharriri daha ziyade göze çarpan noktaları fazla belirtmek suretiyle efkârı noktai nazarının etrafında toplamak arzusuna kapılmış ve mazbatasını yazmış bulunuyor. (*Gürültüler*) Müsaade buyurun arz edeceğim.

Esbabı mucibe olarak yazmış oldukları para kıymetinin düşmüş olması, küçük çiftçinin bu politikadan istifade etmemiş olması, sefalet içinde bulunması şeklinde yazılan esbabı mucibe bugüne kadar bu kürsüden Grupumuzun noktai nazarı olarak ifade ve müdafaa edilmiş olan esaslarla tamamiyle aykırılık arz etmektedir.

Her hangi bir dâvanın kazanılması için esası bırakarak göz alıcı noktalar üzerinde ısrar etme hattâ kendi sözlerinin kendini nakız olması düşüncesi katıyen doğru değildir. Türk Çiftçisi Türk nüfusunun %82 sini teşkil etmektedir. 1950 mebbeine nazaran bütün istihlâk, maddelerinin kütleli olarak arttığım izah ederken şekerde, giyim eşyasında, çimentoda ve bütün istihlâk maddelerinde 2, 3, 4 ve hattâ beş misli tezyütler vâki olduğunu iftiharla söylerken bu bir avuç imza sahibi, nüfusumuzun %5'inin bu maddeleri istihlâk etmekte olduklarını iddia etmiyordu. Bugün şeker yiyen, vaziyetinin çok fena olduğu ifade edilmek istenen çiftçinin tâ kendisidir. Çiftçimizin bir dâvasını kazanmak için onu 1950 seviyesinde bıraktığımızı ve onun vaziyetinin gelişmediğini iddia etmek hakikatle kabili telif değildir. Mazbatayı yazan arkadaşımın beni mazur görmesini rica ederim, bunları söylemek mecburiyetindeyim.

Şimdi meselenin esasına gelelim: Muhterem Arkadaşlar, bu arazi vergisi nedir? Köyde yaşamış, fiilen toprakta çalışmış, fiilen toprak vergisi vermekte olan arkadaşlarımı işhadederek konuşmak istiyorum. Şimdi okuyacağım vergi nispetleri dönüm başına düşen vergi miktarlarıdır. Müsaadenizle bunları bir defa yüksek heyetinize arz etmiş olayım. Çünkü mazbatada dinlediğiniz gibi rey vereceksiniz. Buna karşılık bir de kâğıt üzerinde hakikatin ne olduğunu ifade etmek lâzımdır:

Vasati vergi kıymetine nazaran bir dönümden halen alınmakta olan arazi vergisi miktarı

İller	Kuruş	İller	Kuruş
Kars	03	Bilecik	09
Malatya	03	Çanakkale	09
Maraş	03	Gaziantep	09
Ağrı	04	Sivas	09
Diyarbakır	04	İsparta	10
Ordu	04	Samsun	10
Urfa	04	Muğla	11
Edirne	05	Kütahya	11
Kırklareli	05	Balıkesir	12
Konya	05	Bingöl	12
Mardin	05	Bursa	12
Muş	05	Elâzığ	12
Siird	05	Erzurum	12
Tekirdağ	05	İstanbul	12
Van	05	Çorum	13
Gümüşane	06	Erzincan	13
Kayseri	06	Aydın	14
Manisa	06	İzmir	14
Seyhan	06	Tunceli	14
Afyon	07	Tokat	15
Kocaeli	07	Zonguldak	16
Nevşehir	07	Antalya	17
Amasya	08	Çankırı	17
Burdur	08	Çoruh	22
Denizli	08	Kastamonu	24
Eskişehir	08	Sinob	27
Hatay	08	Trabzon	29
İçel	08	Giresun	32
Niğde	08	Bolu	41
Yozgad	08	Rize	49
Ankara	09		

Muhterem Arkadaşlar, Bolu'nun 41 kuruşuna, Rize'nin 49 kuruşuna, Trabzon'un 29 kuruşuna mukabil Çorum 'un 13 kuruşuna ilâve yapmayın, fakat Manisa'nın 6 kuruşuna ilâve yapmıyacak mıyız? *(Alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, birkaç rakam söyleyeceğim, bu rakamları görmemezlikten gelmek imkânı mevcut değildir. Onlar şunlardır: Merasiyle, sulanmış arazisi ile sulanmamış arazisiyle bağı ile, bahçesiyle, zeytinlikleriyle, incirlikleriyle, çiçek bahçelerine varıncıya kadar Türk vatanının en ehemmiyetli ve kıymetli gayrimenkul servetini teşkil eden Türk toprakları 14 milyon lira vergiye tâbidir. Diğer taraftan sadece seyyar esnafın ödediği vergi 14 milyon liradır.

Muhterem Arkadaşlarım, deniliyor ki, bunun esasında adaletsizlik vardır. Esasındaki adaletsizlik aşikâr. Yapacağınız her hangi bir tadille %100 adaletsizliği %50 adaletsizliğe irca etmek bu memleketin faydasına ve bu adaletsizliği bertaraf etmeye doğru bir adım değil midir? Memleket binbir ihtiyaç karşısında ve Maliye Vekâleti Hazineye varidat temin etmek mecburiyetinde değil midir?

Muhterem Arkadaşlar, dönüm başına 3 kuruş yerine altı kuruş verdiğimiz takdirde köylüye ödiyemeyeceği bir zam yaptık diye bir vicdani mesuliyet altına girmemize imkân var mıdır?

Arkadaşlar, 100 dönüm toprak sahibi olan bir köylünün, bir çiftçinin, bir zatın, bir vatandaşın, üç kuruştan senede 3 lira vergi vermesi, 1.000 dönüm toprağı olanın senede 30 lira vermesi bahis mevzuudur.

Bir kere kendi arasındaki adaletsizliği bertaraf etmek için, meselenin üzerinde durmak lâzımdır. Bunu biz bütçede 9 misli artırmaya mütehammil görerek sevk etmiş bulunuyoruz. Yüksek irşadınızla 9 misli zammı kabul etmemenin bir adalet teşkil edeceğini kabul ediyoruz. Fakat muhterem arkadaşlar, onu bir defa daha tetkik edip mâkul bir had içinde mütalâa etmenin zaruri olduğuna kani bulunuyoruz. 140 değil, 100 olsun, 100 değil, 80 olsun, 80 değil 50 olsun, ne dereceye kadar yaparsanız yapınız, faka bu adaletsizliği adalete doğru, hiç olmazsa bir miktar yaklaştırmış olmanız adalet tesis etme şiarına tamamiyle uygun olacaktır muhterem arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlar, bu lâiyhayı reddetmek suretiyle vereceğiniz karar şu mânayı ifade edecektir:

Umumi toprak sahiplerinin sahip oldukları servet ile seyyar esnafın kazançları bir seviyede, teadül halindedir demiş olacaksınız, Toprak Vergisi %1 olduğuna göre "bütün Türk topraklarının resûlmali bir milyar 400 milyon liradan ibarettir" demiş olacaksınız. Bunları tadile tâbi tutmak değil; esasından ıslah etmek 4-5 sene sürecek bir tahrir e gitmek demektir ki, bu tahrir e derhal başlayacağız. Bununla beraber 4-5 sene sadece bu adaletsizliğin devamına tahammül etmemek bakımından dahi meseleyi nazarı itibara almak lâzımgelir.

Beni asıl huzurunuzda çıkmaya sevk eden sebep şu idi: Gördüm ki, Komisyon reddetmiş. Fakat büyük bir tereddüt içinde reddetmiş: 7 ret, 6 kabul. Demek ki, komisyon büyük bir tereddüt içindedir. Filhakika vicdani mesuliyet tahmil etmesi bakımından komisyonun geçirdiği bu tereddüdü haklı ve yerinde görmek lâzımdır. Ne olur arkadaşlar, iradenizi kullanınız, komisyona deyiniz ki, anladık, 9 misli olmaz 49'a indirin, 30'a indirin, ama öte tarafı 3, 4, 5'i de makul hadde çıkarın. *(Bravo sesleri)* Bu adaleti de mi yapamazsınız arkadaşlar? *(Alkışlar)*

C.H.P. MECLİS GRUPU ADINA MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Muhterem Arkadaşlar, Arazi Vergisine 9 misli zammı tazammun eden hükümet teklifini ve Muvakkat Komisyon raporunu tetkik ve tahlil ettik.

Esbabı mucibe lâyihasında Arazi Vergisinin artırılması için tadat ve izah edilen sebeplerin varit ve yerinde olmadığını ve realiteye dayanmadığını peşinen ifade etmeyi bir vazife sayarız.

Arkadaşlar; arazi kıymetlerinin son yıllarda 22 misli arttığına dair mazbatada bir iddia vardır, öyle zannetmekteyiz ki, bu iddia kuvvetli esaslara dayanmamaktadır. Bu iddianın hangi umumi ve riyazi rakamlara dayandığını ve hangi istatistiklerin buna mehaz olduğunu merak etmemek mümkün değildir. Son yıllarda arazi kıymetlerinin umumi artış nispetlerinin 1950-1951, 1952 ve 1953 yekûnları, %47 civarında olduğu istatistiklerle sabittir. Meselâ; 1950, 1951, 1952, 1953 yıllarında:

1. İyi kıraç, orta kıraç, zayıf kıraç,
2. İyi taban, orta taban, zayıf taban,
3. İyi sulu, orta sulu, zayıf sulu diye tarlalar istatistik esasına göre tasnife tâbi tutulmuştur. Ve bunların ortalama değerleri istatistiklere geçmiştir.

1950 senesi ortalama dönüm fiyatı 177 lira 70 kuruş

1951 senesi ortalama dönüm fiyatı 200 lira 66 kuruş

1952 senesi ortalama dönüm fiyatı 230 lira 1 kuruş

1953 senesi ortalama dönüm fiyatı 263 lira 59 kuruş

1950 senesindeki dekar fiyatı 100 farz edilirse.

Tütünlük 1950'de dekarı 100 lira iken 1952 de 141 lira 22 kuruş orta vasıflı, 1950'de dekarı 100 lira iken 1953'te 148 lira 46 kuruştur. Orta vasıflı meyve bahçesi 1950'de dekarı 100 lira iken 1953'te 147 lira 24 kuruştur. Orta vasıflı sebze bahçesi 1950'de dekarı 100 lira iken

1953'te 141 lira 77 kuruştur. Orta vasıflı bağ ve bahçe 1950'de dekarı 100 lira iken 1953'te 147 lira 27 kuruştur ki, ortalama olarak tarla fiyatlarındaki artış %47'dir. %47 vasatı artışın 18 yıl geriye götürülüp yıllara taksimi hiçbir zaman salim mukayese metodu olmadığı gibi bu yola başvurulması da 22 misli artışı haklı ve isabetli gösterecek bir kıstas olamaz. Bâzı yerlerde arazide anormal artmalar olmuştur. Bu artışlar mevzii olduğundan umuma teşmili doğru değildir.

Hepinizin de yüksek malûmları olduğu veçhile bizim memleketimizde toprak kıymetleri bilhassa hava şartlarının tesiri altında zaman zaman süratli bir şekilde yükselme ve alçalmalar kaydeder.

Arazi mahsulleri kıymetlerinin arazi kıymetlerine muvazi olarak artmadığı da bir hakikattir. Hele arazide ekiliş mahiyetindeki fiyat artması tetkik edilecek olursa dönüm başına sarfedilen miktarla bundan elde edilen mahsuldeki kilo başına yapılan kâr birbirine makûs olarak yükselme ve alçalmalar kaydeder. Meselâ:

Adana ovasında 1947'de bir hektar pamuk tarlasına ekim ve istihsal masrafı olarak 285 lira sarf edilmiş ve kalkan mahsulden çiftçi kilo başına 42 kuruş kazanmıştır.

1951 de yine bir hektar pamuk tarlasına ekim ve istihsal masrafı olarak 293 lira sarf edilmiş ve çiftçi mahsulden kilo başına 337 kuruş kazanmıştır ki, bu anormal bir vaziyettir.

1954 senesinde ise bir hektar pamuk tarlasına ekim ve istihsal masrafı olarak 380 lira sarf edilmiş ve kalkan mahsulden kilo başına 18, 5 kuruş kâr elde edilmiştir. Bu hal gösteriyor ki, maliyet, artış, kazanç düşmüştür.

Yukarda arz eylediğimiz ekiliş mahiyetindeki artış ve paranın iştira kabiliyetinin azalması hakikatleri karşısında, arazi fiyatlarındaki artış mühim bir değişme arz etmediğini açıkça göstermektedir.

Muhterem Arkadaşlar, bizde çiftçi kitlesinin %80'ine yakın bir çoğunluğunu yılda safi geliri

1.000 liranın altında bulunan küçük çiftçi teşkil eder. Gelir Vergisindeki asgari geçim indirimi nispeti vergi adaletine yaklaşmak maksadiyle artırılmak istenirken efradı ailesiyle bütün bir yıl didinip tırmanan çiftçi ailesinin bu asgari geçim indirim haddi içinde olan kazancından bir de yüksek nispette Arazi Vergisi alınması vergi adaletine asla uygun değildir. Diğer taraftan umumi bir arazi tahriri yapılmadan araziye yapılacak vergi zammı küçük çiftçiye çok müşkül durumda bırakacak ve küçük çiftçilerimizi bu yüzden arazilerini elinden çıkarmaya mecbur edecektir. Bir taraftan toprak tevziini hızlandırdığını muvaffakiyet olarak ileri süren hükümetin küçük arazi sahiplerinin arazilerini sattıracak kadar ağır olan böyle bir vergiyi nasıl teklif ettiğini anlamak kabil değildir. Küçük arazi parçaları kıymetindeki artışın çok az oluşu istihsal mahsullerindeki sabit fiyat şekli ve hayat pahalılığı da nazara alınırsa küçük ziraatçı için bu adaletle telifi mümkün olmıyan zam teklifi çok ağır bir yük teşkil edecektir.

SOLDAN BİR MEBUS — Sanki zamanınızda siz çok düşündünüz!

C.H.P. GRUPU ADINA MEHMET ZEKİ TULUNAY (Devamla) — Siz düşünün de çıkarmayın.

FÜRUZAN TEKİL (İstanbul) — İstismar ediyorsunuz.

C.H.P. GRUPU ADINA MEHMET ZEKİ TULUNAY (Devamla) — Siz etmeyin.

Bir an için arazi kıymetlerinin, teklifte belirtildiği gibi, arttığı kabul edilse bile Arazi Vergisi kıymet üzerinden alınmakla beraber netice itibariyle çiftçinin kazancından ödenen bir vergidir. Arazi kıymetindeki yükseliş hiçbir zaman kazancın da yükseldiğine delâlet etmez. Her ne kadar arazi kıymetleriyle iratları arasında bir münasebet mevcut ise de kıymete tesir eden yalnız bu olmayıp başka başka unsurlar da mevcuttur. Bundan dolayıdır ki, Türkiyenin muhtelif yerlerinde dönüm başına verimi aynı olan araziye takdir edilmiş bulunan kıymetler aynı değildir.

Çünkü nüfusu kesif olan yerlerde ve arazisi ihtiyaca kâfi bulunmıyan mıntakalarda arazi kıymetleri çok yüksek olduğu için bu yerlerde vergiler de yüksektir. Arazisi geniş ve nüfusu az olan yerlerde ise arazi kıymetleri düşük ve böylece vergileri de azdır. Bu da göstermektedir ki, hiçbir zaman arazi kıymetleri mutlak surette geliriyle ilgili değildir.

Hem vergi adaleti, hem de sair borçlarını vermek için güçlük içinde bulunan küçük çiftçilerimizin içinde bulunduğu şartlar böyle bir zammın yapılmasına müsaade etmemektedir.

Aziz Arkadaşlar,

Geniş halk kitlelerinin kader ve istikbalini yakından alâkadar eden bu mevzuda vergi adaleti ve çiftçimizin durumu ile telifini asla mümkün görmediğimiz ve halkımızın iktisadi kalkınması ve geçimi için ciddî bir mâni saydığımız bu tasarının reddini şiddetle arz ederken teklifi grupumuzun kırmızı oyla karşılayacağını ilâve ederiz,

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir sizden, bir bizden. (*Gülüştürmeler*)

Encümenin esbabı mucibe lâyihasını nasıl reddetmişsem, o zaruretin iki misli şiddetle Halk Partisi adına söz söyleyen arkadaşımın beyanlarını ve hükümetin esbabı mucibe lâyihasının reddini icabettiren sebeplerdir diye, ileri sürdüğü mütalâalarını reddetmekteyim.

Muhterem Arkadaşlarım, evvelâ sözlerine yanlış başladılar.

Arkadaşım diyor ki; 1950'den bu yana arazi kıymetlerinde 22 misli tezayüt olduğu söyleniyor, bu doğru değildir. Biz 22 misli bir artış olduğunu söylemiş değiliz ki, siz bunu ret için bir sürü esbabı mucibe getirmiş olabilirsiniz. Bizim iddiamız bu değildir.

MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya) — Raporda vardır.

ADNAN MENDERES (Devamla) — İyi okuyun. Her zaman böyle hata yapıyorsunuz. Söyledim size; bu kaçınıcıdır?

Mazbatada diyoruz ki; son tahrir üzerinden 18 sene geçmiştir. 18 senenin içinde tabakatlarz gibi türlü hâdiseler gelip geçmiş; kıymetlerde, fiyatlarda türlü tahavvüller husule gelmiştir. Binaenaleyh 18 sene evvelki tahrire istinadederek alınmakta olan bir toprak vergisinin kıymeti, yekûn itibariyle bugün için gülünç ve adaletten tamamen mahrum bir manzara arz etmektedir. Bizim dediğimiz bu. Buna bir diyeceğiniz var mı?

Şimdi, toprağın kıymeti hava şartlarına göre değişir, diyorlar. Toprağın kıymeti seksen sekiz faktörün altında değişir. Bir tanesini söylüyor. Çünkü liman yaparsınız, hava şartlarına tâbidir, baraj yaparsınız, hava şartlarından olmuştur, elektrik santralleri yaparsınız, hava şartlarından olmuştur. Silo yaparsınız, hava şartlarına tâbidir. Ne yaparsanız, kendilerine ait olmıyan iktidar ne yaparsa yapsın beğenmezler, hepsi hava şartlarına tâbidir. Arazi kıymetindeki tahavvülleri de yine bu tek sebebe irca ederler.

Arkadaşlar; biz diyoruz ki; Türk topraklarının 1950 senesinden bu yana yüzde 40 daha fazlası sürülmektedir. Bugün meralar dahi ziraat arazisi haline gelmiştir. Hayvancılığın dahi bu yüzden sıkıntıya girdiği aşikâr bir hakikattir.

Yine diyorlar ki; bu, nüfus şartlarına tâbidir. Evet, toprağı işleme bakımından nüfus bir faktördür. Toprağın işlenmesi, vasıtaların mahiyeti ve kuvveti, kapasitesi meselesidir. Sadece tasavvur ediniz ki; 1950'den bu yana 45 bin traktör girmiş bulunuyor. 45 bin traktörün işlediği saha Türk topraklarının mühimce bir nispetini ifade eder. Ondan sonra, her bakımdan yaptığımız teşviklerle Türk topraklarını işlemek hevesi, şevki, gayreti bir sel halinde bütün çiftçinin vicdanından kopup amel sahasına intikal etmiş bulunuyor. Bugün nasıl bir şevkü gayretle çiftçinin çalışmakta olduğuna, iktidarları zamanında on senede 260 bin ton tohumluk dağıtmaları, bizim ise yalnız 1954 senesinde dağıttığımız 270 bin ton tohumluk şahadet etmektedir. On senede verdikleri tohumluğu biz sadece bir senede dağıtmış bulunuyoruz. İktidarı devraldığımız zaman Ziraat Bankasının

kredi hacmi 300 milyon lira idi. Çiftçiye yaptıkları 300 milyonu üç sene evvel, 1946 mebdeine irca edecek olursanız beyefendilerin iktidarda bulundukları zamanlar Türk topraklarının işletilmesi için Ziraat Bankasından yapılan yardımın heyeti umumiyesi 100 milyon liradan ibaretti. Bugün Ziraat Bankasının senelik kazancı 100 milyon liradır.

Toprak kıymetindeki tahavvülün sadece hava şartlarına tâbi olduğunu iddia ediyorlar. Bu, hakikaten havadan söz söylemek mânasına gelir. *(Soldan alkışlar)* Bu sözlerle efkârı umumiye üzerinde yanlış izler bırakmıyalım.

Hesabetmiş, diyor ki: “Pamuğu eken dönümde 18 kuruş kazanıyor.” Allah rızası için, içimizde birçok pamukçular vardır, bu bir hayır cemiyetine gelir olsun mu diye ekiliyor? Bu 18 kuruşa siz inanıyorsanız ben ebediyete kadar inanmıyacağım. Bir taraftan toprağın dönümü 150-200 lira ederken 3 kuruş vergi fazladır, diyorlar. Gelin bunun içinden çıkın, çıkabilirseniz. Bu, politikanın elinde istismar vasıtası olduğu zaman ne kadar gülünç, ne kadar hazindir.

Muhterem Arkadaşlar, millet meselelerini politikanın bâzicesi yapmaktan Allah ‘ bizleri korusun. *(Alkışlar)* Çok kolaydır bu. Efendim, Türk çiftçisine refah çok görülüyor, batıyor, ediyor. Bunları demek kolay, fakat bunu diyenler arkadaşlar, 100 milyon liralık kredi ile Türk çiftçisini kalkındırdık diyen ve bundan vicdan huzuru duyduklarını ifade eden insanlardır.

Muhterem Arkadaşlar, buğday 15-20 kuruş iken biz, gözümüzü kırpmadan 30 kuruştan buğday almakta bir an bile tereddüt etmedik. O zaman bunun açığını nasıl karşılayacaksınız, bunun borcunu nereden ödiyeceksiniz diye itiraz ediyorlardı. Arkadaşlar, bu buğdayları satanlar küçük çiftçilerdir, Van’daki, Kâhta’daki küçük çiftçiler. Şimdi kalkıyorlar ve bütün tedbirleri çiftçiye kalkındırmaya müteveccih olan ve iktisadi kalkınmamızın mihverini çiftçinin ilerlemesi noktasında bulan, hattâ Türkiye’de adaleti içtimaiye prensiplerinin köylü ve çiftçi dâvası olarak halledilmesi yolunda yürüyen ve gören bir iktidara bugün bir çiftçi ve köylü müdafiliği nasıl tecviz olunabilir? Nihayet bahis mevzuu olan 14-20 milyon liradır. Bugün 3 milyarlık bütçe içerisinde nüfusunun %82 sini teşkil eden bir çoğunluğa bu kredi tevezzü ederse ne düşer tasavvur buyurunuz?

Beyefendiler, mesele bu kadar şakaya gelecek bir mesele değildir, çok rica ederim,, insaflı olalım, günahtır! Bu şekilde nasıl konuşuluyor?

Köylüler borçlarını vermekte güçlük çekiyorlarmış. Hayır arkadaşlar, Türk çiftçisi borçlarını vermekte güçlük çekmiyecektir.

Bugün dışardan buğday getirmek mecburiyetinde olduğumuz halde yine istihsal ettiğimiz hububatın yekûnu 9.5 milyon tondur.. Hiçbir zaman kendileri 9 buçuk milyon ton buğday istihsal edememişlerdir. Hava şartlarının en müsait olduğu zaman istihsalleri 8 milyon tonun üzerine çıkamamıştır. Ne konuşuyorlar? Ziraat Bankası tahsilatı yüzde 90 nın üstündedir, öyle olduğu halde köylünün borç altında olduğunu ve borcunu ödemediğini nasıl söylüyorlar? Katiyen yanlıştır. Tahsilat rakamlarının nispeti en refah verici bir seviye arz etmektedir. Bunu burada iftiharla söyleyebilirim. Yalnız benim dilek ve arzum, encümen bir defa tetkik etsin, 3 kuruşu 12 kuruşa getirsin.

Manisa da 100 dönüm tarlaya sahip olan bir insan 6 lira verirken acaba 10 lira verirse yıkılır mı, yıkılmaz mı? Bunu komisyon tetkik etsin. Alesseviye 9 misli yükseltilmiş olması karşısında elbette komisyonun da haklı olarak bir söyleyeceği vardır. Fakat bir

defa dâvayı benim dediğim nispete irca ettikten sonra zannediyorum ki mazbatayı yazan Mazbata Muharriri arkadaşımız dahi mazbatayı başka türlü ele alacaktır.

Manisa 6 kuruş yerine tahammül edeceği bir miktarı verir, Rize'nin 60 kuruşunu da meselâ 30 kuruşa indirilirse buna ne diyebiliriz arkadaşlar? (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Muammer Alakant... (*Yok sesleri*)

Mehmet Özbey.

MEHMET ÖZBEY (Burdur) — Muhterem Arkadaşlar, Büyük Türk milletini temsil eden muhterem 535 milletvekilinin 400'ü çiftçiyi temsil eden kahir ekseriyetiniz; bu kanun tasarısı hakkında elinizi vicdanınıza koyarak en hayırlı ve Türk milleti için en hayati bir kararı şimdi vermiş olacaksınız, Adnan Menderes Hükümeti bu kanun tasarısını vermekle birkaç noktadan haklıdır. Hiçbir devirde ve hiçbir millette görülmemiş süratli bir kalkınma olurken başarıcı iktidarımızın dinamik hükümeti gayet tabiidir ki, bu kalkınmaya yaraşır kaynakları ve milyarları bulmak ve aramak zorundadır.

Gerçi on sekiz sene önce yapılan arazi tahririnde takdir edilen vergi kıymeti bugünkü hayat şartlarına göre hakikati ifadeden çok uzaktır.

İktidarımızın işe başladığı 1950 yılından bu yana bütün dünyanın gıpta ile takibettiği büyük ve muhteşem bir kalkınma hareketimizde sarf edilen milyarları ve binlerce traktörlerle Türk topraklarının işletilmesinde de mazi ile asla kıyas kabul etmiyecek çiftçi lehine şayanı şükran kıymet artışları devam etmektedir.

Evet bir bakıma göre Türkiye'de ekilen sahaların artışı ve fiyatların yükselişi gibi sebepler neticesinde bu tasarı ile mevcut adaletsizlik belki bertaraf edilmiş olacaktır ama bu kararı aldığımız takdirde şunu kati olarak bilelim ve inanalım ki, arkadaşlar bindiğimiz dalı kesmiş olacağız.

Gerçi 1949 yılında eski Kazanç Vergisi yerine Gelir Vergisi sistemi kabul edilirken burada zirai kazançlar Gelir Vergisinden istisna edilmiş gibidir. Fakat buna rağmen devam edegelen ve asırlardan beri bir türlü köylerimizin büyük ekseriyetini yıllık gelirleri asgari hadde bulunan ihtiyaçlarını bile çok kere karşılayamamakta mühim bir ekseriyeti 10 binlerce karasabanını bırakıp bir türlü pulluğa dahi geçememektedirler.

Doğrudur, birçok memleketlerde de diğer gelirleri meyanında çeşitli zirai mahsullerinden de vergi aldıkları vâkidir? Bizde de: Büyük arazi ve çiftlik sahipleri arasında büyük kazançlar elde eden vatandaşlar bulunabilir. Fakat bu yüzlerce seneden beri henüz belini doğrultmaya çalışan küçük çiftçiden fazla vergi almak bir felâket olur, aleyhimize olur. Büyük Türk milletinin mümessili olan iktidarımızın burada vazife görmesi çok zor olur. Bunu çok kıymetli ve sevgili Başvekilimiz, çekirdekten çiftçi olması bakımından, bizden daha iyi bilir ve takdir eder.

Evet, içim sızlıyarak ve yüreğim burkularak Türk milletini hakikaten saadet ve refaha götüren partimizi ve iktidarımızı, Sayın muhaliflerimiz: Belki haklı olarak alınacak bu vergi için çiftçiye diyecekler ki: Demokratlar sizden vergi aldılar, ücretleri artırdılar, diye sakat, bir propaganda yaparak iktidarımızın temel taşlarını şimdiden yıkmaya, memleketimizin âti ve istikbalini tehlikeli bir sarsıntıya sokmaya çalışacaklardır.

Muhterem Arkadaşlar, Türk milleti Varlık Vergisi ıstırabını hâlâ unutamamıştır. Abdülhamit devrinden beri ilk defa beli doğrulmakta olan Türk çiftçisi bu vergiyi kabul ettiğimiz takdirde asla bizi ve hele beni hiç af etmiyecektir. (*Gürültüler*) Evet bugün arazi

ve kira vergileri nispeti itibarıyla çok az ise de bunun ıslah ve tanzimi mümkündür. Ama bu hiçbir zaman Hükümetin bu tasarısı şeklinde halledilmemelidir.

Verginin âdil olması prensipi bütün Dünyada müsellemler olduğuna göre arazi vergisinden de bu şekilde mevcut kıymetlere çok büyük zamlar yapmak suretiyle işi halletmek hiçbir zaman doğru olmaz.

Sevgili Hükümetimize bir sual soracağım: Türk köylüsünden ve Türk çiftçisinden bugdayı niçin 30 kuruşa alıyoruz? Onu himaye ve kalkındırmak için değil mi?

On binlerce senedir, çiftçimiz, ilk defa hakiki sahibini bulmuş belini doğrultmaya başlamıştır. Bu bizim en asil arzumuz değil midir?

Çok kıymetli ve çok değerli Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes. Evet Hükümetimizin gelire fazla ihtiyacı vardır. Bunu takdir ediyoruz. Bunu bizden asla hiçbir fedakârlığı esirgemeyecek çiftçimizden alabilmemiz için biraz daha sabırlı olmamız, beklememiz lâzımdır. Köylümüzün çoğu borçludur. Geçen sene umduğu mahsulü alamamıştır. Büyük ekseriyeti azım sıkıntı içindedir. Bunu her köye giden her çadıra giren hepimiz biliyoruz. Benim ricam, bir kalemde Türk milletinin sırtından yol vergisi, sayım vergisi gibi milyonlarca lirayı atan Türk Milletini hakikaten hafifleten ferahlatan çok kıymetli Başbakanımız Adnan Beyden ve yakın mesai arkadaşı çalışkan Polatkan'dan lütfen bu vergiyi almamalarını, bir tahrir yaptırmalarını Türk milleti adına bu kürsüden yalvarırken komisyon raporunun yeniden tetkik ve ıslahı için Komisyona iadesini rica ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Benden evvel konuşan Özbey arkadaşımın temennisine iştirak ederek, mazbatanın Komisyona iadesini rica ederim. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Komisyon söz istiyor. *(Sıra kapaklarının vurulması, şiddetli gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurunuz efendim. Komisyon adına söz aldılar. *(Gürültüler)*

MUVAKKAT ENCÜMEN BAŞKANI MÜMTAZ TARTAN (Ankara) — Arkadaşlar; *(Şiddetli gürültüler)* bu tasarıların, *(Gürültüler)* komisyona iadesini arz ve teklif ediyorum.

BAŞKAN — Komisyon geri istemektedir. *(Hayır hayır sesleri)* *(Gürültüler)* Geriverilip verilmemesi reylerinize bağlıdır.

Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Müsade buyurun arkadaşlar, niçin bâzı arkadaşlarımız heyeti umumiye tesir altında bırakmak için bu kadar gürültü yapıyorlar? Bunu anlamadım. *(Arazi sahipleri sesleri)*

Çok rica ederim, her mebus arkadaş burada konuşmak suretiyle arkadaşlarını noktai nazarına imale etmek hakkına sahiptir, bunu yapabilir. Fakat bir cebri mânevi altında bulundurulur gibi dünyanın gürültüsünü yapmak asla doğru değildir. Arkadaşlarım, buraya çıkan, komisyon namına söz söyleyecek olan ve komisyon reisliği yapmak suretiyle itimat göstermiş bulunduğunuz arkadaşın söz söylemesine imkân vermediniz, böyle bir şey, sureti katiyede sizler tarafından, bizzat sizler tarafından tecviz edilmemek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, biz hiç bir zaman -bir az evvel sözlerimin yanlış anlaşıldığını anlıyorum- hükümet olarak geri almak niyetinde değiliz. Fakat reddetmeyi de, kolayca göze alınır bir keyfiyet olarak mütalâa etmeyiniz sevgili arkadaşlarım.

Şimdiye kadar üç kuruş olarak verilen vergiyi altı kuruşa çıkarmak üzere bir tetkik yapınız. Bu tetkika değmez mi arkadaşlar? (*Değer sesleri*) Bir tetkik ediniz varsın komisyon huzurunuzda 9 misli çıkarmak doğru değildir diye gelmesin de hatta bâzı yerlerde indirme dâhi yapsın,

Her türlü tasarruf size aittir. Ondan sonra ne olursa olsun vereceğiniz karar elbette muhteremdir. Hükümet olarak sizin kararlarınıza ittiba etmeği... (*Bravo sesleri, alkışlar*) ve onlara kendi noktai nazarımızı...

MAZHAR ŞENER (Giresun) — Başbakan Meclisin temayülüne uyarak lâihayı geri alsın.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hayır efendim; Hükümet olarak geri almıyacağız. Aleyhinde rey verirsiniz, tatbik ederiz.

Fakat arkadaşlar; kerem buyurun. Arkadaşları tesir altında bırakmak isteyenler eteklerindeki taşları döksünler. Lâihayı ceffalkalem reddetmek doğru değildir. Komisyon kendilerince şayanı kabul olmıyan bir husus getirirse o zaman bir çarei hal bulunmamış olur.

İstirham ederim; bir defaya mahsus olmak üzere, bu istirhamımı kabul etmenizi rica ederim.⁶⁴

⁶⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 5, Birleşim 51, Sayfa 924-930*

27 Şubat 1955 Pazar

**Gelir Vergisi Kanununun 89. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun
Lâyihası Münasebetiyle**

BÜTÇE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HÂDİ HÜSMAN (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bütçenin henüz heyeti umumiyesi görüşülmemiş ve maddelere geçilmemiştir. Bu lâyiha iki maddeden ibarettir. Birisi daimî hüküm ifade eder. İkincisi, yüksek iratları bir miktar daha fazla nispette teklif etmeyi istilzam etmektedir ve mevcut muvakkat maddesinde hangi iratlara bu nispetin tahmil edileceğini göstermektedir.

Bu itibarla birinci maddenin dışında kalan ve bâzı gelirlere de bu nispetin tatbik edileceğini gösteren muvakkat maddenin bir kere daha görüşülmek üzere komisyonumuza iadesini arz ve teklif ederim.

BAŞKAN — Efendim; gündeme alınmamış olması dolayısıyla komisyon her zaman geri alabilir. Kendilerine iade edeceğiz.

BÜTÇE ENCÜMENİ BAŞKANI İZZET AKÇAL (Rize) — Yalnız geçici maddeyi geri aldık. *(Anlaşılmadı sesleri)*

BÜTÇE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HÂDİ HÜSMAN (İstanbul) — Efendim; bu lâyiha iki maddeyi ihtiva ediyor. Birisi daimî hükmü ihtiva ediyor, nispetleri tezyidediyor. İkincisi ise nispetlerin hangi gelirlere tatbik edileceğini tesbit eden bir hükümdür. Yalnız, ricamız muvakkat maddenin geriverilmesidir.

BAŞKAN — Yani bunun bugün gündeme alınmasını istiyorsunuz.

BÜTÇE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HÂDİ HÜSMAN (İstanbul) — Esasen gündeme alınması hakkında bir takrir de mevcuttur. Yalnız, müzakere edilirken, muvakkat ikinci maddenin komisyona iadesini istiyoruz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, mevzubahis olan lâyiha Gelir Vergisinde yüksek iratları daha müteazayit bir nispette vergiye tâbi tutmayı istihdaf etmektedir. Lâyihanın birinci maddesi bu hükmü ihtiva ediyor.

İkinci maddesi ise, lâyiha hükümetten sevk edildiğine göre, 1954 kazançlarını da aynı mütezait nispette mükellef tutmaktadır ki, bu, Gelir Vergisi tekniği bakımından mükellefi sürprizlerle karşı karşıya bırakacağından. *(Alkışlar, bravo sesleri)* Şayanı kabul görülmemek lâzımgelir. *(Alkışlar)*

Vakıa hükümetten bu suretle sevk edilmiş ise de, bilâhara yaptığımız tetkikler ve bize vâki olan müracaatlar göstermiştir ki, bu nazari olarak kabili müdafaa ise de, iş hayatında, ticaret hayatında türlü mahzurlar tevlidedebilecek mahiyet arz etmektedir. Binaenaleyh komisyonla müşterek olmak şartıyla 1954 kazançlarına teşmil edilmemesi, yani makable şâmil olmamak üzere teklifimiz vardır. *(Sürekli alkışlar)*

Milletvekillerinin konuşmalarından sonra devamla

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bu lâyihanın müstacel olarak müzakere edilmesi hususu, bu seneki bütçeye dâhil olması ve bütçeye müessir olması bakımından idi. Halbuki, 1954'te teşmili aleyhinde tezahür eden iradeniz

neticesi şudur ki; bu lâyiha gelecek sene bütçe varidatı üzerinde müessir olacak bir mahiyet taşır hale gelmiş oluyor.

C.H.P. namına söz alan arkadaşımızın mütalâalarında elbette üzerinde durulacak noktalar vardır. Arz ettiğim sebeplerden dolayı, mesele bugün müzakeresi için bir müstaceliyet arz eder mahiyetten çıkmış bulunduğu göre, lâyiha'yı Hükümete tekrar tevdi etmenizi ve üzerinde düşünmek imkânını vermenizi rica ederim. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞKAN — Lâyihanın gündeme girmiş olması itibariyle Hükümetin geri alma teklifini reylerinize arz ediyorum.

Kabul edenler, Etmeyenler: Lâyiha Hükümete geriverilmiştir.⁶⁵

⁶⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 5, Birleşim 51, Sayfa 921-923*

28 Şubat 1955 Pazartesi 1955 Malî Yılı Bütçesinin Kabulü Münasebetiyle

BAŞKAN — Efendim, Bütçe Kanununun heyeti umumiyesini açık oyunuza arz ediyorum.

Şimdi hangi intihap dairesi mebuslarından başlanarak rey toplanacağını tesbit için kur'a çekiyoruz: Erzurum.

Erzurum mebuslarından itibaren reylerin toplanılmasına başlıyoruz. (Reyler toplandı)

BAŞKAN — Oylarını kullanmıyan arkadaşların lütfen kullanmalarını rica ederiz.

Oy toplama muamelesi sona ermiştir.

Efendim, 1955 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu için (489) rey kullanılmıştır. (455) kabul, (34) ret vardır. Bu şekilde 1955 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu (455) reyle kabul edilmiştir. *(Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)* *(Başvekil Adnan Menderes şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri arasında kürsüye geldiler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Pek Aziz Arkadaşlarım, bütçede oldukça mühim değişiklikler yapıldı, masraflarda çok cüzi eksiltmeler yapılmış olmasına mukabil mühim zamlar kabul olundu.

Gelir kısmına gelince; Arazi Vergisinde yapılması mutasavver tezyit ile 103 küsur milyon lira ve ayrıca Gelir Vergisinde tasavvur olunan artırma ile 25 milyon lira, ki ceman 128 milyon liralık mühim bir gelir, bunlara ait lâyhalar kanuniyet kesbetmediği için, bütçeden tenzil edildi. Bu suretle hükümetçe denk olarak takdim ettiğimiz 1955 bütçesi neticede 151 küsur milyon liralık bir açıkla bağlandı. Üç milyar lirayı bulan bir bütçede 151 küsur milyonun açık olarak mühim bir nispet teşkil ettiği asla iddia olunamaz. Bununla beraber derhal söylemeliyim ki, esasen gelir tahminleri ve hizmetlere karşılık konulan tahsisler yüksek bir seviyede bulunmakta idi. Buna, denk bütçe yerine bir de 151 küsur milyon liralık açık da ilâve edilince, hükümetin eline verdiğiniz bütçenin bir yıl sürecek tatbikatında çok dikkatli olmak ve titiz bir itina ve gayret sarf etmek icabedeceği derhal takdir olunabilir.

Arkadaşlar; derhatır buyuracağınız vecih üzerine gelir kısmı 1 milyar 300 küsur milyonluk 1951 bütçesini Büyük Millet Meclisi 234 milyon liralık bir açıkla kabul etmişti. Verimli masrafların ve hizmetlerin hiçbirisinden feragat etmemek şartıyla bütçe yılı sonunda, yanılmıyorsam 234 milyon yerine ancak 105 milyon lira civarında bir açıkla bütçeyi bağlamak mümkün ve müyesser oldu. Bu da gösteriyor ki, bütçelerin tanziminde ne derecelerde dikkat ve itina sarf olunursa olunsun tatbikinde hâkim olacak zihniyet ve tutum netice üzerinde daima mühim ölçüde müessir olur.

Aziz Arkadaşlarım, elimize, mühim Devlet ve âmme hizmetlerini ihtiva eden ve çok mühim envestisman tahsisleriyle dolu geniş bir hizmet bütçesi tevdi buyurmuş oluyorsunuz. Bunun tatbikatında, en küçük teferruatına kadar, memleket menfaatlerine en uygun şekli ve sureti arayan bir zihniyetle hareket edeceğimizden emin olmanızı istirham ederim.

Yarın başlayacak olan Bütçe yılı nihayete erdiği zaman memleketimizin dışta emniyet, içte huzur ve sükûn, iktisadi hayatın her sahasında kalkınma ve milletçe refah

ve saadete kavuşma yollarında çok mühim bir merhale daha aşmış olacağına emin bulunmakla bahtiyarız.

Muhterem Arkadaşlar,

Gelir Vergisi nispetlerinde bâzı artırmalar yapan kanun tasarısını geri almış olmakla Hükümet memnunluk duymaktadır. Arazi Vergisini artıran tasarının da kanuniyet keşfetmemesinden ve Hükümetimizin ricası üzerine tetkik için komisyona iade buyrulmuş olmasından Hükümet yine aynı suretle memnundur.

Bu münasebetle şurasını da arz ve ilâve etmek isterim ki, Arazi Vergisinin artırılmasını derpiş eden tasarının müzakeresinde bir ara hâkim olan heyecanla bâzı incitici sözler sarf olunmuş ise, bunların üzerinde bir an için bile durmak yerinde bir hareket olmaz. Bu tasarının mazbatasının Komisyonca yazılış tarzında da nihayet bir dâvanın isbatı hususunda mümkün olduğu kadar şayanı dikkat deliller serdedebilmek ve mühim sözlerle dikkati çekebilmek gayretinden başka bir mâna aramamak icabeder kanaatindeyiz.

Sözlerim buraya gelince, muhalefetin fırsat bulmuşçasına bu mevzuu istismar gayretine düşmüş olmasını doğrusu beğenmek güçtür.

Cenabıhak memleket menfaatleriyle alâkalı her hangi bir meseleyi politika mevzuu yapmak ve bunu parti ve siyaset istismarcılığının şikâri ve oyuncağı haline getirmek hatasına düşmekten iktidarı ile muhalefeti ile Meclisimizin bütün mensuplarını korusun.

Muhterem Arkadaşlar, işlerin daha iyi yürütülmesini hedef tutan bütün tenkidlere karşı teşekkür etmeyi zevkli bir vazife saymaktayız. Muhalefetin samimiyet ve objektifliğe son derece aykırı olan acı tenkidlerini bile aynı hislerle karşılamaktayız.

Hakkımızda ibzal buyurulan itimat, iltifat ve (bu kelimeyi mahcubiyetle kullanıyorum) muhabbet ifade eden sözlere ve tezahürlere karşı ise tabiatıyla minnettarız. Millet iradesini hakkiyle temsil etmekte olan sizlerin, hakkımızda lütuf buyurduğunuz bu itimat, iltifat ve muhabbet değil midir ki, kalblerimizi takatinin son haddine kadar heyecan ve şükran hisleri ile doldurarak, bizi yüksek iradenizin kulu gibi memleket ve millet hizmetlerine bağlamaktadır. *(Alkışlar)*

Aziz ve muhterem arkadaşlarım, bu itimat ve muhabbet biraz evvel büyük bir ekseriyetle verilmiş beyaz reyler halinde tecelli etti. Buna karşı, tekrar ediyorum, şükranlarımız payansızdır.

Kırmızı reylerle gelince: Bunların çoğunda biz, siyaset menşurunun maksatlı rengini görmekte ve yine bunların süzülüp geldiği vicdanlarda beyaz rengin ve hattâ itimadın iltimallarını sezmekteyiz. *(Soldan Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Bütçenin Türk milletine hayırlı olmasını Cenabı Hak'tan dâua ederken itimadınıza lââyık olmaya çalışmanın, şükran borcumuzu ödemenin en doğru ve en güzel yolu olduğu hususundaki inancımızı arz ediyoruz.⁶⁶ *(Soldan Şiddetli ve sürekli alkışlar)*

⁶⁶ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 5, Birleşim 52, Sayfa 1009-1010*

21 Mart 1955 Pazartesi**Millî Saraylardaki Eşyaya Dair Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeninin Tezkeresi Münasebetiyle**

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, komisyon adına konuşan arkadaşlarımız hep usul üzerinde durdular ve esas üzerinde mütalâalarını dermeyan etmekten çekindiler. Bu içtinaplarını haklı görmek yerindedir. Çünkü bilmedikleri bir hususu her hangi bir şahsa, her hangi bir arkadaşına isnat etmek gibi bir mevkie düşmeyi arzu etmezler. Onun için bu hareketlerini çok tabîî görmek icabeder.

Fakat Büyük Millet Meclisi bir meseleyi bu derece ince bir tetkika tâbi tuttuktan sonra, onu muayyen bir neticeye bağlaması icabeder. Türk Milletinin her şeyden evvel bilmek istediği bir husus vardır. Kapı açılmış, kapı kapanmış, usule riayet edilmiş, riayet edilmemiş... Bunların yanında bahis mevzuu olan esas mesele nedir? Çalındığı veyahut zarara uğratıldığı bahis mevzuu olması mümkün olan nesnenin tutarı kaç bin liradır? Evvelâ üzerinde durulan meselede bu noktanın ifadesi, tesbit ve tâyin edilmesi lâzımdır. Bu, kaç paradır?

İkinci mevzua gelince; hakikaten bir usulsüzlük ve bir ihmalkârlık yüzünden bir zarara uğranılmış mıdır, uğranılmamış mıdır? Şimdi Tevfik İleri arkadaşımızın bu husus üzerinde bizi daha ziyade tenvir etmelerini rica edeceğim.

Tevfik İleri arkadaşımız diyor ki, burada bir tepsi, altı kaşık bilmem kaç kupa... Bunların altın diye mi kayıt edilmiş, gümüş diye mi kayıt edilmiş olduklarına dikkat etmedim. Yalnız Tevfik İleri arkadaşımız izahatında diyor ki: “Bunlar şayet önceden şu madendendir diye yanlış tesbit edilmiş ve bu tesbit o madenin yerine sonradan az kıymette bir maden ikame edilmesi maksadiyle yapılmış ise bu maksat bugün, kuyumculuk ilmine nazaran bir fayda istihsalini mucip olabilecek bir şey değildir” diyor. Hakikaten bu nokta üzerinde dursunlar, ondan sonra bunu tazyik etsinler. Türk Milleti, sizin kanaatiniz olarak ifade ettiklerinizi açıkça bilmek ister. Burada Tevfik İleri’nin vereceği izahata kanaat getirdiğiniz takdirde netice itibariyle ortaya şu çıkacaktır: 300 bin liralık eşya içinde burada bahis mevzuu olan, bir tepsi ile 6 kaşıktan ibarettir. Bunun ötesinde arkadaşlarımızı her hangi bir şüpheye mevzu kılacak bir kıymeti derpiş edenler var mı? Bunu söylesinler. Bu altı kaşıkla bir tepsiden ibaret değildir, bunun ötesinde daha kimbilir neler vardır, diye bir şüpheleri varsa açıkça burada onu söylesinler ve bunun üzerinde konuşalım. Başka bir şey denmediğine göre, bütün mevzu altı kaşık, bir çay kupası ve bir tepsiden ibaret bulunduğu göre, o halde yapılan ihmalkârlıklar, şekilde görülen usulsüzlük her hangi bir maksadı temine medar olabilecek, her hangi bir suiistimale alet olabilecek durumda mıdır, değil midir... Bunu burada bilhassa ifade etsinler.

Türk Milletinin bilmesi lâzımgelir ki, kendi malı olan, çok geniş kıymetlere varan mazinin hazaini içinden ancak 20-30 bin liralık bir nesne üzerinde titizlikle durulmakta ve üzerinde konuşulmaktadır. Türk Milleti, yapılan usulsüzlük bir suiistimale müsait midir, bunu da bilmek ister. Onun, kaybolmuşsa nihayet 30 bin liralık bir şey kaybolmuştur ve bu türlü usulsüzlüklerle bu 30 bin lira ziyaa uğratılamaz neticesini öğrenmiş olması lâzımgelir arkadaşlar. *(Bravo sesleri)*

BAŞKAN — Tevfik İleri.

TEVFİK İLERİ (Samsun) — Muhterem Arkadaşlar, Muhterem Başvekilimizin bu işi bir kere daha toparlamak imkânını bana verdiklerinden dolayı cidden bahtiyarım. Hakikaten bütün meselelerin, evvelce işaret ettiğimiz gibi, Türk efkârı umumiyesi önünde açıklanması icabeder. Hattâ Sayın Başvekiliden ilham alarak arz ediyorum; şu müzakere neticesinin Türk efkârı umumiyesine bir karar şeklinde arzı bir vecibe halinde görülüyor.

Kısaca Ağâh Erozan'ın bir sözüne temas edeyim; Erozan hep, “bizim devrimizde her şey açık konuşulur” diyor. Diyor, fakat dört, beş seneden beri şu Millî Sarayların içindekilerin düne nazaran ne kadar mükemmel hale getirildiğinden ve bu mevzudaki çalışmalarımızın iyi neticelerinden bahsetmiyor. Dönüyor dolaşıyor muayyen bir mesele üzerinde kalıyor. Şöyle tutulmuş; böyle bozulmuş diyerek bütün noktai nazarlarını aynı yere teksif ediyor. 37 parçadan ibaret sarayın, bir müdürü, 5-10 memuru, 50 hademesi var ve bütün bu saraylar zamanla değişen İdareci Üyelerin nezareti altındadır. Biz, sabahtan akşama kadar, üç dört gün bu sarayların ancak bir kısmını şöylece bir gezebildik. Elektriğinden, yangınından, temizliğinden, susundan busundan mesul kadro bundan ibarettir. Her şey bu kadro ile idare ediliyor.

Devlet dairelerinin her hangi birisine veya müzelerimize giderseniz bu personelin birkaç mislini görürsünüz.

Bunlar olur, bunlar olması mümkün ve icabeden şeylerdir ve dediğim gibi, mükemmelden ekmele götüreceğiz. Tenkidlerini yaparlarken teşvikkâr ve takdirkâr sözlerini de esirgememeleri icabederdi.

Geçen sene sadece bir ziyaretçi olarak sarayları gezdiğim zaman bir Divan üyesi olduğumu düşünmeden, saraylarda gördüğüm temizliğin mükemmeliyeti karşısında takdirlerimi ifade ettim. Yanımda Amerikalılar da vardı.

Hurdebinle muayene ettiğimiz zaman belki birtakım eksik ve hatalar görebiliriz.

Hemen ifade edeyim ki, burada mevzuubahis edilen eşyanın ilk ekspertizinden sonra tahmin edilen kıymeti 280 bin liradır, 2 sandık dolusu 39 parça eşyanın değeri 284 bin liradır, kapasitesi budur. Ama Salih Fuad Bey arkadaşımız bunlardan yalnız birisinin değerini 100 bin lira olarak takdir ediyor. Bu takdirler gramaj üzerine veya böyle bir vahit alınarak ona istinadettirilmiş değilse çok enfüşi olabilir. Bizim elimizdeki katı vesika budur. Türk milletinin bileceği budur: 280 bin liralık eşya.

Bu arada kaplama olarak tavsif edilen çay takımı...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Heyeti umumiyesiyle, üzerinde münakaşalar cereyan eden eşyanın kıymeti kaç paradır?

TEVFİK İLERİ (Devamla) — Bu 284 bin liralık eşyanın içinde üzerinde günlerce durulup dedikodusu yapılan çay takımına takdir edilen kıymet dört bin liradır. (*Gümüş olarak? sesleri*)

Kaplama olarak takdir edilen kıymet dört bin liradır. Gümüş üzerine altın; belki civalı kaplamadır ki gayet kalındır; altın olduğu takdirde kaç lira olduğuna dair Salih Fuad Beyin yaptırdığı ekspertizde bir rakam yoktur.

Yani bu dört bin lira azdır, kıymeti yirmi bin liradır, şudur budur, daha çoktur diye bir kıymet zikredilmemiştir. Elimizde dört bin lira kıymetinde gösterilen çay takımı 12 kaşık, 12 kupa, bir sütlük ve bir kapaklı ibrikten ibarettir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bütün kavga bu takıma inhisar ediyor.

TEVFİK İLERİ (Devamla) — iddialar bunlardan ibarettir, buna inhisar ediyor. Müsaadelerinizle ifade edeyim; bunun ötesinde her hangi şüpheli bir şey görmüşlerse Türk Milleti efkârı önünde ifade etsinler. Cevap arz edelim.

Eski heyet ve yeni heyet bu kayıtlarda her hangi bir tehalûf görmemiş. Beş tane zarf var. Eskiler, “bu taşlar kıymetlidir” demiş. Her iki heyetin eksper raporlarına göre bu taşlar kıymetli degillerdir, âdi taşlardır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bunlar hakiki taşlar olsaydı kıymeti ne kadar olurdu?

TEVFİK İLERİ (Devamla) — Bunlara ait maalesef elimizde bir rakam yoktur.

Şimdi, bir şey daha ifade edeyim; takdiri yapan arkadaşlarımızla da konuştuğumuz zaman bâzı malûmat aldık. Verdikleri ifade şudur: Bütün saraylar dâhil olduğu halde Türkiye’deki bütün taşlar daima üçüncü, dördüncü derecedeki taşlardır. En kıymetlileri, büyükleri dahi üçüncü, dördüncü derecededir. “Bu nevi taşlar vaktiyle Mısır ve Türkiye saraylarına sürülmüştür” diyen de yine mütehassıslardır.

İkincisi; bu gümüş üzerine kıymetli taş işlemek tarih boyunca vâki değildir. Salih Fuad Keçeci’den rica ediyorum; bu beyanlarını burada da ifade etsinler. Tarih boyunca gümüş zarfa kıymetli taş işlenmemiştir. Kendilerinin de bu mevzuda iddiaları yoktur.

Üçüncü bir mesele; altının gümüş olarak kaydedilmesinden bir kötülük düşünülebilir mi? Daha doğrusu böyle bir şey mevzuubahis olabilir mi? Hepsini bir tarafa bırakıyorum; şahsiyeti bütün Türkiye’ce tanınan ve hayatını eski eserlere, müzeye, sanata vakfetmiş, namuslu bir adam olarak tanınan emekli Müze Müdürü Tahsin öz, heyetin içindedir. Heyetteki memurlar dışında iki tane antikacı ve kuyumcu mütehassıs bu heyetin içindedir. 9-10 kişilik bir heyet altını gümüş olarak kaydetmiş olsa,

Bilfarz kasden yapsa, maksat ne olabilir? Bu, ileride altını gümüşle değiştirmeye matuf olabilir. İddialar şudur: Bu malın saraydan çıkarılıp altın kaplama ile tebdili mümkün değildir. Sebebi? Bunlar sanat eseridir, bugün bu ibriğin kalıbını yapacak bir sanatkâr ne Türkiye’de, ne de dünyada yoktur, diyorlar.

İkincisi; bu eşyalar açıkça verilse, bir kuyumcu bu ibriğin kalıbını yapmak için 1-1,5 senelik mühlet ister. En sanatkâr bir kimse dahi bunu bu müddetten daha kısa zamanda taklidedemez. Binaenaleyh o takımın yerinin uzun zaman boş kalması lâzımdır ki bu da mümkün değildir, diyorlar.

Üçüncüsü, bugün bu ibriği yapmak mümkün olsa, bu kaşıkların aynı kalıbını dökmek mümkün olsa kalıbını yapıp işçiliğini vermek suretiyle yapılan masraf, mevcut altın ve kaplama arasında doğacak farktan daha çoktur diyorlar. Salih Fuad Keçeci arkadaşımın rica ediyorum; bu husustaki mütalâalarını gelsinler söylesinler. Bunu tesbit ederken hata nereden olmuştur? Tepsi ile şeker maşası ilk kayıttan beri kaplamadır. Şimdiki kayıt gösteriyor ki altı kaşık da kaplamadır. Sanatkârlar diyorlar ki: “Bizi çağırdıkları zaman yapacağımız işin mahiyetini önceden esasını bilmediğimiz için yanımızda buna ait vasıtalarımızı getirmedik. İçlerinden her hangi bir kaşığı almış olabiliriz ve bilâhare bu kaşığın kaplama olduğunu gördüğümüz için diğerlerinin de üzerinde durmıyarak düşünmeden onları da kaplama yazmış olabiliriz. Bunlarda her hangi bir değişme

olmadığına göre vaktiyle bunlar kalıplara döküldüğü zaman, hazır kalıplar varken, bir kısmını kaplama ve bir kısmını da gümüş olarak dökelim denilmiştir” diyorlar.

Hulâsa edersek; bitarafılığından ve ihtisaslarından şüphe edilemeyen bir ekspertiz heyetinin yaptığı ekspertizden tam 13 ay sonra encümen oraya gittiği zaman kaplama olarak gösterilen eşyayı altın olarak yerinde bulmuştur. Eğer bu kaplama kaydı bir kastı mahsusla olsaydı bu 13 ay içinde bunların yerlerinde altın olarak bulunması mümkün olmazdı. Mühassısların ifadesine göre bunların çıkarılması, aynen kaplama yapılması ve yeniden kalıplarının dökülmesi ve yerine konmasına imkân yoktur. Bütün tetkikini yaptığımız ve etrafında gürültü koparılan kaplamalı çay takımının fiyatı da 4.000 liradan ibarettir. Ekspertiz heyeti bunu altın kıymetinde olarak tesbit etmemiştir. Eğer Salih Fuad Keçeci biliyorlarsa lütfen aslını izah etsinler.

Bu meseleyi, Divanı Riyaset olarak aksettği zaman müzakere ettiğimizde heyet halinde verdiğimiz ilk karar şu oldu: Üzerinde ehemmiyetle duralım, eğer her hangi bir arkadaşımızın bu meselede en ufak bir suiniyeti veya suikastı görülürse onun hakkında en ağır muameleyi yapalım. Daha besmeleyi çekerken böyle bir kararla işe başladık ve bugün de huzurunuzda Başkanlık adına arz ederim ki, bütün yaptığımız tetkikat sonunda vardığımız kanaat şudur: Ufak usul hataları dışında, saraylara mal olmuş bu millet mallarından bir teki dahi, ne aded olarak, ne vasıf olarak, en ufak bir tagayyüre mâruz kalmamıştır. Millete mal olduğu şekilde halen sarayda Gümüş Odada bunlar mahfuzdur. Bunun dışında bildikleri varsa söylesinler. Varılacak kararın da Meclis namına efkârı umumiye arz edilmesini bütün tereddütlerin bertaraf edilmesi bakımından istirham ederken, şunu tekrar ediyorum: Soruşturmada bahsettiler. Biz divan olarak memurlarımız hakkında icabını yaparız. Bunun dışında bir tahkikat istiyorlarsa tahkikatın mahiyeti ne ise onu da söylesinler.

Tekrar ediyorum: En ufak bir şüphe vicdanlarında varsa bu şüpheleri izale edecek tahkikatı yapmamız teklifini bizzat biz sizden rica ediyoruz. (*Alkışlar*)

SALİH FUAD KEÇECİ (Eskişehir) — Muhterem Arkadaşlar, mevzu bahis altın ve sonra kaplama kaydedilip tekrar altın çıkan takımın gümüş olarak kıymeti 4 bin lira konmuş, bugün altın olarak kıymeti en aşağı 30 bin liradır. Diğer zarflardaki taşların kıymetine gelince, arkadaşlar tekrar edeyim, gümüş üzerine pırlanta, zümrüt veya yakut işlendiği sanat âleminde görülmemiş ve kaydedilmemiştir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — O halde?

SALİH FUAD KEÇECİ (Devamla) — Ne Avrupa’da; ne Türkiye’de böyle bir şey yoktur. Bunu katiyetle ifade edebilirim.

Konuşmalarında da söylediğim gibi, bunları heyet huzurunda biz de tesbit ettirdik, sahtedir. Efkarı umumiye karşı şunu açıklayayım ki, zamanımızda saraylarda tek bir çöp kaybolmamıştır. (*Alkışlar*) Bizim bu itina, titizliğimiz bunların esaslı olarak kaydedilmiş olması veya olmamasıdır. Çünkü eski iktidar zamanından intikal eden defterlerde, tekrar etmek istemem, çok tahrifler gördük. Eşya vasıfları değiştirilmiş, hattâ aslı da değiştirilmiştir. Binaenaleyh, bu kadar üzerinde titizlikle durmamızın sebebi, yarın için her hangi bir şüphenin olmamasını temin içindir. Yoksa bizim iktidarımız zamanında çalınmış tek bir eşya yoktur. Bunun bütün mesuliyetini şahsan deruhde ederek bu kürsüden arz ediyorum. (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*)

TEVFİK İLERİ (Samsun) — Efendim; biraz evvel arz ettiğim gibi usule müteallik hataların tekrür etmemesi için bütün titizliğimizle çalışmakta olduğumuzu ifade ederken, şu kürsüden millete mal olmuş saraylar mallarının tek kılına dokunulmamış olduğunu ifade etmesi bakımından ve bir hakikata Türk Milleti önünde tebarüz ettirme imkânını vermesi bakımından Encümen Reisi Salih Fuad Keçeci arkadaşımıza Başkanlık Divanı adına bilhassa teşekkür ederim. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Efendim, müsaadenizi istirham edeyim: Komisyon ve Riyaset Divanı adına konuşan arkadaştan sonra usulen son olarak bir mebusun konuşması icabediyor. Kifayet takrirleri geldiği için arz ediyorum. Bu itibarla Mehmet Enginün sıradadır. *(Agâh Erozan sesleri)*

Agâh Erozan, buyurun.

AGÂH EROZAN (Bursa) — Muhterem Arkadaşlar, Salih Fuad Keçeci arkadaşımızın ifade ettiği gibi, bendeniz de aynı şekilde Türk Milleti huzurunda saraylardan çalınmış eşya vardır, şeklinde hiçbir zaman bir iddiada bulunmuş değilim. *(Soldan bravo sesleri)* Böyle bir iddiamız yoktur. *(Soldan Bizim zamanımızda sesleri)* Evet, burası mühimdir. Bizim zamanımızda yoktur. Çünkü hepsini ibraya imkân yoktur. Hâdisenin şekli ve mahiyeti hakkında verdiğimiz takrir ve izahat karşısında Tevfik ileri arkadaşımızın söylediği gibi, biz yalan söyleyen memurlar karşısındaki durumu arz etmiş bulunuyoruz. Şayet dört bin lira kıymet konmuş olan gümüş takımı biz gidinceye kadar yok etseler de ne olacaktı? Sadece dört bin lira ödiyeceklerdi.

Bizim tahkikini istediğimiz şey, bu gibi şeylerde gösterilmesi lâzımgelen hassasiyeti göstermiyen arkadaşlar üzerinde divanın esaslı şekilde durmasını temennidir.

BAŞKAN — Takrirleri okutuyorum:

Yüksek Reisliğe

Verilen izahatı dinledik. Her bakımdan kâfi ve tatminkâr görüldüğünden ruznameye geçilmesini teklif ederim.

İzmir Mebusu
Mehmet Ali Sebük

Yüksek Reisliğe

Görüşülen mevzu kâfi derecede müzakere ve tenevvür etmiştir. Kifayeti müzakerenin reye vaz'ını saygı ile arz ederim.

Hakkâri Mebusu
Ubeydullah Seven

BAŞKAN — Takrirlerin ikisi de aynı mahiyette olup, müzakerenin kifayetini tazammun etmektedir. Müzakerenin kifayetini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Millî Saraylar, kasırlar, köşklereki eşyanın teftişi neticesine dair mazbata ıttılınıza arz olunmuştur. Sözlü soru sahibi arkadaşımız yoktur. Suallerinin gelecek inikat gündeminde kalması mecburidir.

Diğer maddelere geçiyoruz.

Efendim, kifayeti müzakere takrirlerinin ikisi de aynı mahiyette olup, müzakerelerin tatminkâr olduğunu sarahaten ifade ettiği için reylerinize arz ettim. Takrirlerde

(Müzakerelerin kâfi ve tatminkâr olduğu) ayrıca yazılıdır. Bir yanlışlığa mahal vermemek ve zapta geçmesi için tavrızhan arz ediyorum.

Söz Başvekilin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Başvekilin usul hakkında söz alması asla mûtat değildir ama müsaade ederseniz, meseleyi tavrızih için iki cümle söyliyeyim.

Sual sahibinin takriri üzerine müzakerenin açılmamış olduğu aşikârdır, çünkü sual sahibi burada değildir. O halde üç saatten beri cereyan eden müzakere Meclis Hesaplarını inceleme Komisyonunun raporunun müzakeresidir. Binaenaleyh müzakere, Meclis Hesaplarını inceleme Komisyonunun raporu, tebrie suretiyle, yani hiçbir suiistimal mevcut olmadığına Yüksek Heyeti Umumiyenin kanaati lâhik olmak suretiyle sona ermiş bulunuyor.

Sual sahibinin sualini takibetmesi ve onun cevabını alması mebus olarak kendi hakkıdır. Fakat Yüksek Heyeti Umumiyenin 3-4 saatlik müzakere sonunda varmış olduğu hüküm ve kanaat, sual sahibinin bahis mevzuu ettiği mesele ile tamamen mütedahil ve hattâ o meselenin tamamen aynını teşkil etmesi itibariyle ben sual sahibinin artık sualinin peşinde olacağı hususunu pek varit görmüyorum. Usul noktasından mâruzâtım bu.

İki cümle daha ilâve etmek icabederse, biz saray eşyasında kayıp var mı diye bir endişenin içinde iken, istihzayı şuun kabilinden olmak üzere, saray eşyasının muhammen kıymetinin üstünde yeni kıymet bulunmuş olmak gibi bir vaziyetin karşısında kaldık. Çünkü dört bin lira olarak mukayyet olan ve gümüş olduğu zannolunan eşyanın dört bin liralık değil, aksine, altın ve 30-40 bin liralık bir eşya olduğu hakikati ortaya çıkmıştır. Ortada kayıp mevzuubahis değil, hattâ merkebini tekrar bulan adamın sevinci içinde olmanın ferahlığı karşısındayız.

BAŞKAN — Efendim; Sayın Başvekilimizin ifadelerini teyiden arz edeyim: Sual sahibi arkadaşımızın teşrif edip etmiyecekleri Riyaset Divanınca malûm bir keyfiyet değildi. Fakat alâka ve irtibatı dolayısıyla bunun birlikte müzakeresi hususunda Yüksek Meclis daha evvelce bir karar almıştı. Mesele bundan ibarettir. Vakit gecikmiştir. 23 Mart Çarşamba günü saat 15'te toplanılmak üzere inikada son veriyorum.⁶⁷

⁶⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 6, Birleşim53, Sayfa 33-37*

21 Mayıs 1955 Cumartesi

Bursa Mebusu Hulusi Köymen ve 3 Arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına 1 Teşrinisani 1955 Gününe Kadar Ara Verilmesi Hakkındaki Takriri Münasebetiyle

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? *(Yok sesleri)*

Başvekil. *(Başvekil Adnan Menderes, Sol tarafın alkışları arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, muhalefetin öteden beri üzerinde durduğu mevzular üzerinde yeniden bir dâva ikame etmek mahiyetinde olmak üzere, dün de Yüksek Meclise müstaceliyet ve öncelikle müzakere edilmek talebiyle birtakım kanunlar getirmiş olduğunu derhatır buyuracaksınız.

Muhterem Arkadaşlar, muhalefet, dün getirdiği bu tasarıların müzakeresi için zamanın mevcut olmadığını ve ahval ve şartların bunu icabettirmedini ve Yüksek Meclisçe bunların asla sayanı kabul olmadığını bilmesine rağmen giderayak bunları sunmakla dâvayı ikame ettikten sonra tatile gitmek arzusunda olduklarını göstermiş oldular. Tabii tebliğlerini de bugün gazetelerde okumuşunuzdur. Mutlaka iki partinin arasında mucibi ihtilâf olabilecek meselelerin mevcut olmasını arzu ediyorlar. Belki de muvaffak olmalarını, zafer kazanmalarını ardı arkası gelmiyen kavgaların arada mevcut bulunmasına bağlamış oluyorlar.

Bizim kanaatimizce bugün heyeti içtimaiyemizi tazyik altında bulunduran, vatandaşı endişe altında yaşatan ve Meclisi tatile gitmekten alıkoyacak mahiyette müstacel ve ehemmiyet arz eden en küçük bir mesele dahi mevcut değildir. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi anlaşılıyor ki; mutlaka arada bir kavga olmak lâzımgeliyor.

Sevgili Arkadaşlarım, muhalefet ve iktidarı temsil eden partinin arasında elbette fikir ayrılıkları, politika ayrılıkları, görüş ayrılıkları olacaktır. Diyorlar ki; “Siz Kırşehir’i vilâyet yapmadığınız takdirde bu memlekette demokrasi olmaz, siz hâkim teminatı mevzuunda bizim arzu ettiğimiz şeyleri yapmadığınız takdirde demokrasi olmaz, siz Seçim Kanununda şu tadilâtı yapmadığınız takdirde bu memlekette demokrasi olmaz. Binaenaleyh demokrasi olmadığı takdirde biz demokrasi müminleriyiz, siz demokrasinin kâfirlerisiniz.”

Binaenaleyh aramızda rejim üzerinde, memleketin idaresinde hâkim olan esas temel üzerinde kavgalarımız vardır. Bu kavgalar nereye kadar gider. Bir başka mücadele sistemi takibetmeyi bize düşündürecek kadar ileri gidebilir.

Yani, muhterem muhalefetin buradaki grubunun Başkanı diyor ki: “bırakalım, bir başka usule gidelim, bir şiddet usulüne gidedelim.” Peki usulü bırakalım, fakat hangi şiddet usulüne gitmek istiyorlar? Bunu öğrenmek hepimizin hakkıdır. *(Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, artık bu lâfları bırakalım, şiddetli nutuk çekmek, şiddetli tedbirler çekmek, bunların zamanı geçmiştir. Ne yapacak! Çıkacak meydana nutuk söyleyecek. İsteddiği kadar şiddetli olsun, fakat terbiye hududu içinde kalması da lâzımdır. Bu hududu geçtiği takdirde, adamı alır içeri korlar. Bu bir zatı âlikadrin damadı dahi olsa, kanunen bu farka itibar edilmez, kendisine lâzımgelen cezayı verirler. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bu memleketin siyasi hayatında artık hislerin hâkim olmamasını ve yine bu memleketin siyasi ve içtimai hayatında mütemadiyen huzurunu bozacak usuller tevakkı edilmesini cami gönülden arzu etmekteyiz.

Muhterem Arkadaşlarım, soruyorum, bağrımıza dokunan, canımızı inciten bir çivi gibi bedenimize batan, bizleri rahatsız eden şeylere ne lüzum vardır? Uzun bir faaliyet devresinden sonra tatile giderken, burada gelip -ne bileyim, bir dürtme, bir vurma ve bir çatma kabilinden- bu son sahneyi ihdas etmeye hiç lüzum yoktur kanaatindeyim.

Sonra siz tatile gitmiyorsunuz, intihap dairelerinize gideceksiniz, vatandaşla ve işleriyle meşgul olacaksınız. Orada hangi yol yapılmış, hangisi geç kalmış, şu bataklığı kurutmak hususundaki faaliyetlerle tahsisatın vaktinde gelmemesinden, dolayı aksamış mı? Falan yerde şimendifer hattının tahsisatı bütçede kabul edildiği halde niçin hâlâ başlamamış? Falan barajın ihalesi yapıldığı ve şantiye kurulduğu halde niçin işe girişilmemiş? Velhasıl, akla gelen ve gelmiyen, bütün vatan sathına yayılmış bunca memleket işleri ne suretle cereyan ediyor olduğunu yerinde göreceksiniz. Bunlarda haklı olarak milletvekili sıfatıyla tesirler icra edeceksiniz ve yaptığınız kanunların iyi yürümesi ve iyi tatbik edilmesi hususunda yüksek murakabenizi müessir halde kullanabilmek imkânını bu tatilde de elde etmiş olacaksınız. Hattâ gerekirse müdahalelerde bulunacaksınız.

Binaenaleyh mevzuubahis olan bir tatil değildir, siz yeni vazifeye gitmektesiniz.

Muhterem Arkadaşlarım, ben bu tatile giderken Türk milletinin, vatandaşlarımızın sinirlerini mütemadiyen gelecek, arada huzursuzluk yaratacak, seneler senesi yorulan vatandaş asabını tekrar yorgunluklara sevk edecek bir yolu Halk Partisinin tercih etmesini doğru bulmuyorum. Hareketlerine; aklın, insafın, vicdanın hâkim olmasını kendilerine hatırlatmak isterim.

Bu meselelerin onları siyasi mezheplerinde hamiyetlerinden, dinlerinden vurmuş gibi harekete getirecek meselelerden olmadığını çok iyi biliyorum. Kendileri de bunu bilirler. Hâkim teminatı, Belediye Kanunu, Seçim Kanunu, bunların hepsi bizim zamanımızda ancak çok daha iyi hale getirilmiştir. Çok daha şiddetli olarak, çok daha ağır olarak kendi zamanlarında mevcuttu. Binaenaleyh bu, bir mezhep dâvası değildir. Halk Partisi bunları çatır çatır yirmi beş sene bu memlekette tatbik etmiş, hiç kimseye nefes aldırmamıştır. Bu bir gayrete değil, sadece elde mücadele edecek bir silâhın bulunması lüzumuna dayanır. Bunu ancak, elde dâva ve mesele kalmayınca mutlaka bir şey icad etmek, tezelden ne tedarik edilirse Demokrat iktidarın ve onun hükümetinin kafasına fırlatmak gibi bir hiddetin, bir infialin ifadesi olarak kabul etmek mümkün olur. Ben kendilerinden, vatandaşlarımızı işlerinde, güçlerinde biraz daha rahat bırakmalarını, bunca seneden beri siyasi şiddetli mücadeleler içinde gerilmiş olan vatandaş asabını rahata terk etmelerini temenni ederim. Seçimler var önümüzde. Seçimlerimizde aynı vatanın evlâtları olmanın icabına göre dostane, kardeşçe ve fakat siyasi kanaatlerimizde musir olarak ve insafı ve vicdanı elden bırakmadan, medeni insanlara, demokratik bir idareye yaraşır tarzda mücadelemizi yapmamızı, kendilerine dost bir partinin reisi olarak tavsiye ederim. (*Soldan bravo sesleri*)

Şiddetten çıkacak bir netice yoktur. Ne ekerseniz onu biçersiniz. Şiddetle hareket edecek olurlarsa, elbette parti olarak lâzımgelen mukabelemizi göreceklardır. Demokrat Parti Hükümet ve Devlet tarafından gösterilmiş olan âzami şiddetlere dahi hiçbir

zaman ehemmiyet vermeden mücadelelerini yapmış ve muvaffak olmuş bir partidir. Kalkacaklar, karşımızda “şiddet takibedeceğiz, şunu istiyeceğiz, bunu istiyeceğiz, şöyle yapacağız, böyle yapacağız” diyecekler, bunun karşısında Demokrat Parti korkacak, acaba nerelere kadar bizi götürürler ve nerelerde yere sererler, diyecek ve teslim olacak! Bu hayallerden, bu hallerden vazgeçsinler. Artık bu memleketi biraz da rahatına bırakalım. Sabah, akşam kendi içimizdeki küskünlüğün, üzgünlüğün inikasını vatan sathında teressüm edecek şayanı teessüf bir hale getirmiyelim. Benim arzum budur.

Elimizdeki Belediye Kanunu, Seçim Kanunu, namuslu ve dürüst seçimleri yapmaya kâfidir. Seçimin onların zihniyetinde ne mâna ifade ettiğini hepimiz biliriz. Bu seçimlerin de doğru olacağına yüzde yüz kanaatleri vardır. Sadece bir dâva ikame etmek için işi buraya getirmektedirler. Dâvalarını geri alsınlar. Bu memleketin bütün işlerim kardeşçe yapmaya, halletmeye çalışalım.

Muhterem Arkadaşlarım, benim Meclis Grupundaki beyanatımı...

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Ha, oraya gelelim.

ADNAN MENDERES (Devamlı) — Evet, oraya geliyorum. Ve daha istediğiniz yerlere de geleceğim.

Bugün benim Parti Grupundaki beyanlarımı tebliğlerine dercetmek suretiyle diyorlar ki; “Başbakanın Parti Grupundaki beyanâtı ve bir gazetecinin tevkif edilmesi, Demokrat Partinin şiddetle hareket edeceğinin bir delilidir.” Görüyorsunuz, mahkeme toplanmış, bizim şiddetle hareket ettiğimize karar vermiştir.

Muhterem Arkadaşlarım, benim Yüksek Huzurunuzda, Meclis Grupumuzdaki ifadelerim şu idi: Muhalefet partileriyle temaslar mevzuuna söz intikal etmişti. Orada arkadaşlarımın bâzılarının zihinlerinde bir istifham mevcut olduğu buradaki beyanlarından anlaşılmıştı. Benim cevap vermem icabediyordu. Dedim ki: “Size sormadan, size danışmadan elbette böyle bir şey yapılamaz. Bu temaslar sadece hangi partiye mensup olurlarsa olsunlar, siyaset adamları arasında cari olması lâzımgelen iyi, insani ve medeni münasebetin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Bunda, daha ileri mânalar aramak yerinde olmaz. Söylediklerim halen budur.

Ondan sonra şunu ilâve ettim ve dedim ki: Bir gün gelecek beş dakika için konuşacağız ve bunun üzerine içtimai ve siyasi zaruretlerin icabı olarak müşterek bir vicdani kanaatle varmış olduğumuz neticelerin kanun şeklinde ifadesini teşkil eden hükümleri birden bire keenlemyekûn addedeceğiz. Böyle bir şey olmaz.

Bundan daha tabîî ne olabilir? Bu neden bir şiddet politikası olsun? Yani biz Halk Partisinden yüz görmemekten, onun tarafından horlanmaktan ve titizliğinden dolayı o derece bir elem içindeyiz ki Halk Partisi bize bir ruyi mülâyemet gösterdiği zaman, bir tebessümcük gösterdiği zaman biz bunun peresti olacağız dört elle ona koşacağız, aman efendim ben ettim sen etme diyeceğiz, şu ve bu kanun vardı ya bunların hepsini geri alacağız diyeceğiz, meselâ Kırşehir’i vilâyet yapacağız.. Bu kadarla bitse iyi. Ondan sonra da talepler ve pulsuz arzuhallerle geleceklerdir. Nereye kadar? Belli değildir.

Bir samimiyetsizlik mevcut olduğunu söylüyorum, bakınız onun üzerindeyim, bir samimiyetsizlik ifadesi gördüğüm için arz ediyorum. İktidarı kendi elinizle teslim edeceksiniz, o zaman tamam! *(Gülüşmeler)*

Bir rejimin dâvası mevcuttur diye dâva ikame edeceklerdir. Bu neviden mücadelenin demokratik memleketlerde mevcut olmadığını tetkik edip öğrensinler. Sabahtan akşama mitingler, sabahtan akşama miting kampanyası havası içinde karşılıklı mücadeleler, bu, başka memleketlerde yoktur. Bir defa seçim olup bittikten, milletin iradesi taayyün ettikten sonra vatandaş kütlelerini yer yer toplayıp arzuyu millînin ifadesidir şeklinde tezahürlere sevk etmek, biraz evvel yapılmış olan seçimlerin mâna ve tesirini inkâr etmek olur. Bu nevi mücadelelerin demokratik memleketlerde mevcut olmadığını söylemek yerinde olur.

Muhterem Arkadaşlarım, bir rejim dâvası üzerindeyiz diyorlar ve acele ediyorlar. 25 sene bu memlekette tek partinin nefes aldırılmaz tazyiki altında hiçbir isticai eseri göstermemiş olan insanların üç aylık bir tatil devresini tahammül edilmez azap ve işkencelerle dolu bir devre gibi göstermeleri, hakikaten samimiyetsizliğin bir eseridir. Bunu samimî olarak kabul edemeyiz, öyle anlaşılıyor ki yeni bir mücadeleye girmek istiyorlar. Bu mücadeleye girmeden evvel biraz daha düşününüz, biraz daha elinizi vicdanınıza koyunuz. Ne var ortada?. Vatan mı elden gidiyor? Semavatın direkleri mi alındı? Yaz sonunda nasıl olsa, belediye seçimleri münasebetiyle her yerde teşerrüf edeceğiz, karşılaşmak imkânı hâsıl olacaktır. Binaenaleyh, bu isticai neden?. Mutlaka bir dâva ikame edilecek. Arada mütemadiyen mücadele olacak ve herkes de diyecek ki: Bu memlekette bir rejim dâvası vardır. Ve endişe edilecek, beyefendiler.

Muhterem Arkadaşlar, 1946 seçimlerinin irâdei milliyenin çiğnenmesi mânasında olmasına rağmen, “dört sene yani seçim nihayetini bekleyiniz, seçimler yenilenemez” dediler. Yani, bizzat kendileri, o firmadan bugün istifade edenler, biz değiliz diyorlarsa, reddi miras varit olabilir. Ancak o bayrağın altında böyle bir dâva ikame edilemez.

Muhterem Arkadaşlarım, ben bu, içte ve dışta Türkiye bir rejim dâvası karşısındadır telâkkisine tekrar dönmek istiyorum: Bunlar, çoktan iflâs etmiş usullerdir. Kaç seneden beri bunların hepsi elenmiştir. Memleketin hayrına olmayacak böyle bir mücadele yoluna tekrar girmek arzusu, onların içinde kımıldamaktadır. İşte böyle bir anda, ben kendilerini bir kere daha itidale davet etmeyi kendim için yerine getirilmesi lâzımgelen bir vazife olarak telâkki ediyorum. Bunların hiç birisinin memleketin hayrına olmayacağını ifade etmek yerinde olur.

Muhterem Arkadaşlar, dünyanın şartlarının nazik olduğunu tekrar etmeğe lüzum yoktur. Bunu kendileri de bilirler. Türkiye’nin bir tesis ve teessüs devresi içinde bulunduğunu da keza ifade etmeye bir zaruret mevcut değildir. Türkiye yepyeni bir iktisadi bünyeye girmekte, yepyeni içtimai ve siyasi şartlar tekevvün etmekte ve memlekete yerleşmektedir. Etrafımızı saran mühim siyasi hâdiselerin mânası ve ehemmiyeti üzerinde durmaya da lüzum yoktur. Böyle bir zamanda vatandaşların serbestçe yaşayabilecekleri, serbestçe çalışabilecekleri, serbestçe iradelerini izhar edebilecekleri bir memleket olmakta devam ettikçe, huzur ve sükûnu bozmak için teşebbüslere kalkmanın hiçbir mânası yoktur. Bu, sadece kavga etmek ihtiyacının veyahut mevcudiyetlerini kavga yoluyla ispat etmekten başka bir imkân ve vasıtaya sahip olmadıklarının ispatından ibaret olur.

Bedelsiz mal ithali meselesinin bütün efkârı umumiyeyi işgal ediyor olduğundan, bunun sebeplerinin izah edilmesi lüzumundan ve sadece bu sebep dolayısıyla Meclis müzakerelerine devam edilmesi lüzumundan da dem vurdular. Bedelsiz malda bir

tedbirimiz olmasa ve hem de bu sebeple bir tahrir vermemiş bulunsalarmış, bu seçimin tehiri için kuvvetli bir esbabı mucibeden mahrum bulunmuş olacaktı.

Şunu arz edeyim ki biz Hükümet olarak her gün tedbir almak mecburiyetindeyiz, mevkiindeyiz. Bu tedbirlerin hepsinde yüzde yüz isabet olduğunu iddia etmek bizim için mümkün değildir. Hatalı tedbirlerimiz olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Bu mukadderdir. İnsanlar hattâ hata etmeye mahkûmdur arkadaşlarım *(Soldan alkışlar)*

Yalnız biz, Halk Partisi gibi öteden beri hataların reddü inkârını, bir politikayı hikmeti Hükümet olarak telâkki etmek zihniyetinden tamamiyle uzak bulunuyoruz. Bizim aldığımız kararlar içinde hatalı olanlarını gördüğümüzde, bizim prestijimizi sarsar diyerek, hikmeti Hükümet vâhimesi olarak, sarsar mı, sarsmaz mı, buna asla bakmıyarak, buna millî menfaatlerimizin icabına uygun bir istikamet vermeye derhal tevessül ederiz arkadaşlarım. *(Alkışlar)*

Bilmiyorum, bedelsiz mal ithali kararımızdan dönmek mi icabederdi? Devam etsek, acaba memnun mu olacaktı? Bilmiyorum, sadece sebebini soruyorlar. Tedbir yerinde idi ise, niçin devam etmediniz? Neden döndünüz? Diyebilirler. Biz kararımızı memleket menfaatine zannettik, fakat memleketin aleyhine bir istikamet alınca onu ortadan kaldırdık. *(Soldan alkışlar)* Hatalı bir tedbirin kalkmasından dolayı memleket rahat etti. Türk vatandaşı bundan sonra, bizim zamanımızda daima müsterih olacaktır. Sebebi şudur: Hatalı hareket etse dahi, hatasını açıkça itiraf etmesini bilen ve bundan hacalet değil, şeref duyan bir hükümetin karşısındayız. Binaenaleyh bir emniyetin içindeyiz.. Hükümet, hatasını üzerine almasını bilir. Bundan sonra artık Türk vatandaşı hatalarında seneler senesi ısrar edilmenin acısını etinden ve kemiğinden çekmiyecektir. *(Soldan Şiddetli alkışlar)* Bu mevzuda söyleyeceğim budur. Hükümete verilmiş salâhiyetler dâhilinde bir tedbir aldık. Bu tedbirin esbabı mucibesini gayet iyi takdir edersiniz. Memlekette bâzı maddelerin darlığı vardı, acaba memleket dışında bulunan dövizlerin ve kıymetlerin ihtiyacımız olan maddeler şeklinde memleketimize avdeti mümkün olabilir mi diye düşündük? Bu, bir yoldur. Nitekim, bunu birçok memleketler tatbik etmişlerdir. Kimi müspet, kimi menfi netice almıştır. Fakat işler bu raddeye gelince, bu, bir defa tecrübe edilmesi gereken bir haldir. Bunu tecrübe etmeden yapamazdık, herkes, ortada dışarıya kaçırılmış yüz binlerce dolar, kıymet vardır, diye düşünebilirdi. Biz bunu tecrübe ettik. Fakat, bilâkis bunun kaçakçılığa dahi ziyade genişlik verecek bir yol olarak kendisini göstermesi üzerine, bir dakika bile tereddüt etmedik, derhal bu yolu kapattık, arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Bundan sonra da, aldığımız tedbirlerde bir hata olduğunu göreceğiz olursak ve bu bize söylenip ispat edilecek olursa, hatada bir dakika bile temerrüd etmiyeceğiz. Şiarımızın bu olduğunu bir defa daha muhterem muhalefete ifade edeyim, arkadaşlar.

Bu mesele de bundan ibarettir. Yani şimdi gelmiş, geçmiş, geride kalmış bir mesele vardır. Hatamızdır diyoruz, fakat onlar tekrar getireceğiz ve konuşacağız, konuştuktan sonra bunların hepsi meydana çıkacak, diyorlar. Esasen ortaya çıkacak da bir şey yoktur. Ben kendi kavilleriyle konuşuyorum.

Muhterem Arkadaşlar, ben tatilin tehiri için ileri sürülen sebeplerin hiçbirisini matlubun is'afına kâfi sebep olarak telâkki edebilecek vaziyette değilim. Tatili arzu etmemize rağmen eğer bize kâfi ve mücbir sebepler getirmiş olsalardı, kendi arzularına göre arzuları hakikata istinadettiği takdirde, memnuniyetle tekliflerini kabul ederdik

ve bu bizim için zevkli bir vazife olurdu. Fakat arz ettiğim sebeplerden dolayı tehir için getirdikleri bütün sebepler, öteden beri haideleşmiş, klişeleşmiş, artık dönüp bakmak için hiç kimsede küçücük bir tecessüs arzusu dahi yaratmıyan klişelerden haideleşmiş tekerlemelerden ve çok çığnenmekle çürümüş sakızlardan ibaret olduğu için bunu bizim tatil kararımıza müessir olabilecek ehemmiyette telâkki etmiyorum.

Muhterem Arkadaşlar, kendilerine parti olarak da tavsiye ederim: Dört, beş tekerlemeleri var. Ne hazindir ki bu tekerlemeler kendi inandıklarının tam tersinedir: Hâkim teminatı, Kırşehir, Seçim Kanununun değiştirilmesi ve saire. Aldığımız tedbirler için infial tedbirleridir, diyorlar, infial tedbirleri değildir. Bunlar, 4-5 sene müddetle geçirdiğimiz tecrübelerin bir zarureti içtimaiyesi olarak vicdanlarımızda husule gelmiş olan kanaattir. Biz bunları uzun zamanlar, hattâ memleketi tehlikeye sevk edecek tecrübelerin neticesi halinde ortaya çıkmış olmalarını görene kadar teenni ile hareket ettikten sonra ve alınacak tedbirlerin de demokratik idareye uzaktan yakından hâlel vermiyecek cinsten ve neviden olduklarına iyice kanaat getirdikten sonra aldık. Muhterem Arkadaşlarım, hattâ bu tedbirler alındıktan sonra dahi her gün nelerin yazılmakta olduğunu, nelerin söylenmekte olduğunu görüyorsunuz. Bu memlekette tenkidin, fikir hürriyetinin hiçbir suretle tahdidedildiği vâki değildir. Fakat küfretmek, hakaret etmek yasaktır. Bu memlekette de yasaktır, başka memleketlerde de yasaktır. Bir insana, haysiyet sahibi bir insana, (Sıçan) denmez. Bu nerede olursa olsun hakarettir ve dâva açıldığı takdirde bu hakareti yapanı hapse tıkarlar. Hele bir heyeti içtimaiyeye, bir topluluğa karşı bu vasıfları kullanmak, içtimai terbiyenin hududları dışında siyasi sarkıntılık mânasını da ifade eder. Yani bu derece laubali olarak, bir memleketin mesuliyetini sırtında taşıyanlara küfredilmez; bu derece laubali olarak isimler takılmaz.

Sevgili Arkadaşlarım, kedi, fare hikâyesi. Uzağa gitmiye hacet yok. Bunu bir çatı altında yaşamakta oldukları birkaç zatta emsali kesireyi arayıp bulabilirler. Şimdi değil; şimdi bütün milletvekilleri milletin iradesinin fermanını ceplerinde taşımaktadır. Hiçbirinin vicdanları üzerinde baskı yapabilmek imkânı, sabıkan olduğu gibi, kimsenin elinde mevcut değildir. (Alkışlar) Eğer bizim aramızda muayyen meselelerde tesanüt varsa, bunun sebebini, tuttuğumuz yolun doğruluğuna ve birbirimize itimat ve muhabbetin sarsılmaz olmasında aramak lâzımdır. Bizim aramızdaki bağlar, sabıkta olduğu gibi değildir. Bugünkü münasebet, bizim âramızdakiler bir gönül bağıdır ki bunun nesci, müteakıl muhabbet ve itimattır. Ama vaktiyle İsmet Paşadan korkulurdu. Şimdi bu genç muharrir arkadaşımız, hikâyesini eğer sabıkı tanzir etmek için yazmış olsaydı, bu teşbihleri maziye hatırlatmak için vermiş olsaydı, yerinde olurdu. Bugün için bunun modası tamamen geçmiştir arkadaşlar. Bendeniz huzurunza çıkıyorum. Siz buna, sizin iradelerinizi behemehal yerine getirmek için bütün dikkatiyle çalışan bir mesul arkadaşınız gözü ile bakıyorsunuz, teveccüh ve itimat gösteriyorsunuz, siz benim gözlerime itimat ediyorsunuz, ben sizin sözlerinize itimat ediyorum. Bunda kedi ile fare münasebeti nerde? Bu ne demektir? Bu, sadece tehvil, sadece hakaret için kullanılıyor.

Arkadaşlar; bu küçük dedikoduları bırakalım. Bunların ötesinde muazzam işler görülmektedir. Bu memleketin asırlarca geri kalmış olmasının önümüze yığıldığı dertleri vardır. Bunun yanında, sadece dedikodudan ibaret olan Menderes şunu dedi, bunu dedi, bu faredir, bu kedidir diyerek, bu memleketin dertleri, dâvaları ve meseleleri böyle mi izah ve ifade edilir? Bu sadece bir oyun, çocuklar arasında bir kavga, gürültüdür. Bugün, 25 milyonun kaderi bahis mevzuudur. Aldığımız kararlarda, yaptığımız işlerde muhalefetle birlikte büyük vebal ve mesuliyet, icabına göre ayarlanmaktadır. Bunları

kahve dedikodusu haline, ihtiyar ninelerin sıcak köşelerinde söyledikleri dedikodu haline getirmek ve bir çene yarışma girmek, böyle hareket etmek, siyasetle uğraşan insanlar için doğru değildir.

Bana getirdiler, hakaret var dediler. Ben de imza ettim. Belki memleket için hayırlı olur. Çünkü arkadaşlar; bu yol, yol değildir. Hakaret olarak aynı neviden daha neler söylenebilir? Tabii bu doğru değildir. O bize fare dedi diye biz de kalkalım, onlarda birtakım vasıflar arıyalım ve takalım. Bu doğru değildir.

Bundan bahsetmekten maksadım; muhterem muhalefetin şimdiye kadar daha çok mühim muharrirler, gazeteciler, neşir ve hakaret suçundan dolayı mahkûm oldukları halde, böyle isim tasrih ederek beyanname ısdar etmemiş olduklarına işaret etmek ve esasen bir gazetede yardımcı ve ecir olarak çalışan bir zarar üzerinde hususi bir beyanname ısdar etmek lüzumunu duymuş olmalarındaki garabete işaret etmektir. *(Soldan Gülüşmeler, bravo sesleri)* Bırakalım adliye kararı versin, arkadaşlar.

Ondan sonra, yine kendilerinin vicdanlarını tatmin etmek için arz edeyim: Muhterem Arkadaşlarım, adliyenin kararında bir kötülük yoktur. Suç işlemekte devam edecek. Halbuki adliye dâva açmış. Aynı nokta üzerinde mütemadiyen ısrar suretiyle kendisini fiili memnu ika etmekten menetmek mahiyetinde olan bir tevkif kararından dolayı vatan elden gidiyor diye vaveyla koparmak, hakikaten nâbecadır.

Bakıyorum, Sırrı Atalay arkadaşım yerinde sabırsızlanıyor: “Bugün o kadar büyük bir rejim dâvası var ki, Allah göstermesin, insan âdeta nefes bile alamıyor, korkunç bir istibdat var!” Bunları söylemek istiyorlar. Buna kendilerinin de inanmasına imkân yoktur. Çünkü kendileri bizzat istibdadı tatbik etmişler ve bu memleketi istibdat sahası haline getirmişlerdir. Seçim Kanunu, matbuat hürriyeti, şu veya bu. İstediginizi yazarsınız. Fakat biz muhterem heyete sıçan dedirtmiyeceğiz. *(Gülüşmeler)* Eğer dersiniz, o vakit de sizi kedi gibi kulağınızdan tutarlar, sıçan deliğine tıkarlar. *(Soldan alkışlar)* Bunda bir facia yok arkadaşlarım. Halk Partisinin bunu bir facia haline getirmesini beğenmedim. Güngörmüş, hâdisatın, idarenin türlü nevilerini görmüş insanlar için bu dâvalarda daha sükûnetle daha itidalle hareket etmek lâzımgelir.

Halk Partisi inşallah benim dediklerimi iyi mânada alır. Fakat cevap vermek için hazırlanmakta olduklarını görüyorum. Temenni ederim bu tatile giderken acı sözlerle değil, iyi sözlerle gidelim. Ve Kavga etmek için hazırlanarak değil, bilâkis memleket menfaatlerine hizmet etmek için beraber gidelim.

Sırrı, Atalay’ın yanında oturan arkadaşım şöyle yapıp başını sallıyor. Gördünüz mü?. Bu ya takdirdir, benim söylediklerimi beğeniyor. Yahut da fena halde sinirleniyor, ah elime bir geçsen diyor. Bu baş işaretinin mânası ya o ya da budur.

Muhterem Arkadaşlar, inşallah iyi bir tatil yaparız. Hükümetiniz de bu Meclisin içtima halinde bulunmadığı zaman iyi hizmetler yapar. Güzel, temiz ve demokratik bir mücadele içinde belediye seçimlerini yapar ve daha büyük bir gayret ve samimiyet içinde bu çatı altında sıhhatle yeniden toplanırız, inşallah. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo sesleri)*

Malatya Milletvekili İsmet İnönü’nün söz almasından sonra

BAŞKAN — Başvekil. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, hakikaten, huzurunuzda önceden tasdim ve kasederek söylemiş olduğu sözleri, bir an sonra

gösterdiğiniz haklı aksülâmel karşısında geri alan bir parti reisinin karşısında bulunuyoruz. (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlarım, asıl değişmesi lâzımgelen bir zihniyet vardır. Değişmesi lâzımgelen zihniyet, Başvekile atfetmekte oldukları zihniyet değildir. İsmet Paşaya has olan tahakküm zihniyetidir ki mutlaka değişmesi lâzımgelir. Bugüne kadar gelip geçen bunca hâdiselerden sonra görürüz ki İsmet Paşa hâlâ eski İsmet Paşadır.

Muhterem Arkadaşlar, demokratik bir nizam içinde, B.M. Meclisi karşısında tek başına değil bir grupla mevcuttur, hattâ yalnız bir grupla da değil, teşkilâtıyla mevcuttur. Matbuat hürriyeti vardır, seçim vardır, daha dün seçimden çıktık, yarın yine seçime gidiyoruz. Ve bu şartlar altında İsmet Paşa'nın hâlâ kafası öylesine işlemektedir ki beş yüz mebuslu iktidar partisinin karşısına çıkacak, ben şunu beğenmiyorum, ben bunu beğenmiyorum, ben şunu beğenmiyorum diyecek, değiştirilmediği takdirde de rejim meselesi vardır sözünü söyleyecek ve bir rejim dâvası ikame edecek! Bu rejim dâvası şudur: Burada huzurunuzda diyor ki; diktatörlük teessüs etmiştir, alışıktır, yıprata yıprata, her türlü hakareti mubah ve kabili tahammül hale getirmek istiyor. Bu memleketteki vacibürriaye olan bütün kıymetleri ortadan kaldırmak istiyor. Bir zamanlar, hatırlarsınız, Büyük Millet Meclisinin huzurunda bu kürsüden; "işlediğiniz suçun telâşi içindediniz." demek cüretini bulmuştu. Bugün gene geliyor, diyor ki; bir Başvekil var diyor, alt tarafı nedir? Damadının söylediğini burada başka lâflarla tekrar ediyor. Bu böyle söylendikten sonra artık durulamaz. Beyanlarındaki şiddet politikası dediği, işte odur. Arkadaşlar, hakikaten serin kanla..

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa) — İzmir nutku?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İzmir nutku nedir? Adamın kafasında hâlâ daha, "ben İsmet Paşayım, kalk ey ehli vatan deyince bütün vatan benim arkamdan kalkar" vahi emelleri ve tahakküm zihniyeti yaşamaktadır. (*Sağdan öyle şey yok sesleri*)

Biz maziden gelen, uzun bir mazisi olan bu itiyatların burada az çok zevkle temasını yapabiliriz. Fakat bunların cemiyet hayatında yapacağı, açacağı rahneleri düşünmek lâzımgelir. Bu zat kalkıyor, Meclis kürsüsünde ilân ediyor ve diyor ki: "Bu B.M. Meclisi vazifesini yapmıyor, matbuat susturulmuştur, hiçbir kuvvet bu memlekette kalmamıştır. O halde bunu yapan insanın katli vacibolur" ve bu suretle fermanını ısdar ediyor, Paşa Hazretleri. (*Gülüşmeler*)

Muhterem Arkadaşlar, bunu burada imtiyazlı bir adammış gibi B.M. Meclisine hakaret ederek konuşmasına müsaade edecek misiniz? (*Soldan asla sesleri*) Bir rejim meselesi olarak adam buraya gelecek, yüzümüze karşı mütemadiyen bütün seçimleri, bütün neticeleri, meşruiyeti, Büyük Millet Meclisini, hepsini ayaklar altına alacak! Kalkacak, gelecek, burada yüzümüze karşı diyecek ki: "Siz hiçbir şeye muktedir değilsiniz. Kanun mu yapıyorsunuz, asla, onu Başvekil yapıyor. Murakabe mi ediyorsunuz; asla siz Büyük Millet Meclisi misiniz? Hayır siz Büyük Millet Meclisi değilsiniz" diyecek. Bunları söyledikten sonra ne olacak?

MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Ondan sonra bunlar dışarda da söylenecek.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Ondan sonra dışarda söylenecek. Kürsüde söylendiği için kanunen takibi gayrimümkün olacak. Çünkü bunlar, Büyük Millet Meclisinde söylenmiş sözler olacak.

İsmet Paşa bir ihtilâl öncülüğü yapıyor. Hakiki rejim meselesi işte budur. Bunca zahmetlerle elde ettiğimiz rejimi, İsmet Paşaya karşı müdafaa edeceğiz arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Onun kanun tanımayan, kanunun tesis ettiği şayanı hürmet müesseseleri ayaklar altına almak şeklinde tecelli eden tahakküm zihniyetinin, her hangi bir suretle bu memlekete zarar vermemesini teminat altına alacağız. *(Alkışlar)* Ne istiyor İsmet Paşa? Hangi kanundan şikâyet ediyor? İspat hakkı hakkında burada neler söyledi? Şu, şu, şu... Aklın yeni mi başına geldi paşa, bunları siz biliyor mu idiniz?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — “Bu kadar suiistimal edildiğini sizi gördükten sonra öğrendim” diyor. *(Soldan gürültüler, bravo tercüman sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, ispat hakkının bizim tarafımızdan suiistimal edilmesini görmüş de aklı ondan sonra başına gelmiş! Bu ne kadar âdi, ne kadar yavan bir iddiadan ibarettir.. *(Sağdan “böyle konuşulmaz ayıp ayıp” sesleri)* Hangi sözü beğenmedin? *(Sağdan “âdi lafını” sesleri)* Âdi kelimesini geri alıyorum. Adilik İsmet Paşaya değildir, iddiaya muzaf idi, iddiaya âdi denebilir. Mamafih benim ağzımdan çıkmasını istemediğim için, âdi kelimesini geri alıyorum. *(Soldan bravo sesleri alkışlar)*

Şimdi muhterem arkadaşlar, İsmet Paşa sözlerine şöyle başladı, keski sözleri kadar maksatları da tatlı olsa idi:

“Muhterem Arkadaşlar, siz, Türk Milleti, benim takibettiğim maksattan tamamiyle gafildir. Büyük Millet Meclisi, matbuat, Türk efkârı umumiyesi hepsi gafildir.” Uyanık olan yalnız birisi var, benim vicdanım içindeki, kafamın içindeki maksatları keşfeden, bir engizisyon mahkemesi durumu ile bu keşfettiği maksatları Türkiyede görüş, seziş kabiliyetine sahip Türkiyede bir tek adam vardır o da İsmet Paşadır. Başka kimse ne görüyor ne de seziyor. Ve bu görüş ve sezişi ile aklı sıra, Büyük Millet Meclisi, kürsüsünden Büyük Millet Meclisini ve Türk Milletini ikaz ediyor ve bir felâket tasvir etmek istiyor. Felâket nedir? O felâket, bizden sâdir olacak bir şey değildir. Kendi zannımca söylüyorum, bu memlekette neyi tatbik ettik? İşin hazin tarafı budur. Benini için Büyük Millet Meclisini tanımıyor diyor. Hâşa ben, Büyük Millet Meclisinin kulu kölesiyim. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Ama sen anlamadın paşa, Büyük Millet Meclisini tanımayan sensin.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Büyük Millet Meclisine daima hürmet ettim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin bu zaman elbette hürmet edilmeyecek tarafı yoktur. Paşa, zumunca, Büyük Millet Meclisine kendi zamanında haiz oldukları vasıfları izafe etmek istiyor..

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Büyük Millet Meclisine hakaret ettiğim sözü tamamiyle iftiradır.

SABRİ DİLEK (Trabzon) — Masuniyeti kalkmadan nasıl mebus tevkif ettirmiş, onu sorun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, konuşmak hakikaten gayrimümkün. En iyisi susmak. Fakat her tehlikeli hareketine karşı tedbir almak da lâzımgelir. *(Soldan bravo sesleri)* Burada biraz evvel huzurunuzda Meclise, size hakaret etti. Mecbur oldu, sözlerimi geri aldım, dedi. Muhterem Arkadaşlar, şimdi kalkıyor ve oradan diyor ki, ben Meclise her zaman hürmet ettim. Büyük Millet Meclisine

karşı “yaptığınız suçların ezası ve telâşi içindesiniz demek” ne demektir arkadaşlar? Meclis suç işliyor demektir. Büyük Millet Meclisi kanun yapma hakkını kullanırken suç işliyor. Bu hakaret değil de nedir?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Geçen Mecliste müdafaa edemediği bir mevzuu bugün buraya getirerek istismar ediyor. *(Gürültüler, iki taraf azaları arasında sert tartışmalar)*

BAŞKAN — Nüvit Bey, Nurettin Bey rica ediyorum, karşılıklı münakaşayı bırakınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi muhterem arkadaşlarım, geçen Mecliste konuşulanları bu Mecliste müzakere ettim, bu Mecliste tekrar ediyorum diyor.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi Meclise hakareti ve saygısızlığı hudutları geçti. Ben Büyük Millet Meclisine saygısızlığı ve hakareti kendisine itiyat edinen, dedim. Bunun delillerini de beraber vermek için eskiye temas ettim. Yoksa hakikaten Meclise saygısızlığı ve hakareti daha şimdi vâki ve sabit olmuştur. Bütün sözlerinde, baştan aşağı Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mâneviyesini tahkir vardır.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Rica ederim Büyük Meçisin şahsiyetini kimse tahkir edemez.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu, nerelerde ve ne şekilde yapılıyor? Bunların üstatları biz değil, sizsiniz. Biz bu hususta sizlerin telmiziniz dahi olamayız. Bu husustaki bilgimiz buna müsait değildir. Biz size sabahdan akşama kadar, konuşmalarımızla ancak cevap veriyoruz. Yoksa sizin gibi bütün millete jurnal etmiyoruz. Nerede ise buradan şu adamı tutun atın, diyeceksiniz. Ah bir kere ona muvaffak olsanız... Aklınca o zaman iş bitecek... Paşam, bu memlekette sade ben değil, bir Menderes değil, bin Menderes var... *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Binaenaleyh mesele orada değil. Mesele Menderes'in düşmesinde değil. Senin gözünde olan, tahayyül ettiğin iş şudur: Ah senin bir defa hakkını versem ve haftada bir hükümetleri düşürür bir hale getirsem ve serbest seçim yolu ile gelemediğim yere iğtişas yolu ile gelsem! İşte onun kafasındaki fikirler bunlardır. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)* *(Sağdan itirazlar)*

Arkadaşlar demokrat bir sistem içinde değil, demokrasinin kendisini uzaktan yakından hissettirmeye başlamasıyla İsmet Paşa devri bir daha avdet etmemek üzere kapanmış oldu. 10 senelik tecrübe bunu açıkça göstermiştir. İsmet Paşa millî şef olarak kaldığı müddetçe ve memleketi istediği şekilde idare eder. Fakat bir ikinci parti kurulduktan sonra, İsmet Paşa fikren ve hükmen artık nefsi mütekellim vahde olmaktan çıkmıştır. Millî şeflik mevcutken İsmet Paşa da mevcuttu. Vaktaki bir parti, 5-10 kişilik cılız bir teşkilât olarak ortaya çıktı, İsmet Paşa artık ufuklardan silinmiştir. Ondan sonrası artık bu yolda mütemadiyen müdafaa için sarf edilmiş olan mezbuhane gayretin hazin bir hikâyesinden ibarettir. *(Soldan alkışlar)*

Ondan sonrası hâlâ bugün dahi, bu kürsüden cereyan etmekte olan zavallı mücadelesi ile bu işe devam etmekten ibarettir.

Muhterem Arkadaşlar, burada dahi düşünmüyor. Dikkat etmeniz icabeder. İsmet Paşa zannediyor musunuz ki, 1945'den evvelki İsmet Paşadır, Hayır arkadaşlar O, demokrasinin açık denizlerinde seyrüsefere müsait değildir. *(Soldan alkışlar)* O, büyük bir tahakküm zihniyeti içinde küçük bir ekalliyettir. Diyor ki; bizim dediğimizi kabul etmediğiniz takdirde rejim dâvası vardır. Ve böylece ihtilâl teşvik ediyor *(Sağdan asla sesleri)* korkmasınlar söylesinler, ne korkuyorlar,

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Bunlar gülünç iftiralarlardır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi muhterem arkadaşlarım...

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Vatandaşa müracaat edebileceği bir hâkim göster. *(Soldan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, mesuliyetini, mazisi itibariyle ve halen taşıdığı sıfat itibariyle en fazla hissetmesi lâzımgelen zevatın, bu kürsüden doludizgin konuşmasının tecviz edilmemesi lâzımdır. İsmet Paşanın yalnız burada geri aldırıldığınız sözleri üzerinde değil, İsmet Paşa'nın birçok sözleri üzerinde mutlaka durmak lâzım-gelir. İsmet Paşa bu kürsüden Türk milletine ilân ediyor ve diyor ki: Adalet Vekilinin tesirinden ve her türlü tesirden azade kalan tek bir adalet mercii bu memlekette yoktur. Yani, bu memleket hâkimsiz ve mahkemesiz bir memlekettir, diyor. Bunu tecviz edecek misiniz? Bu nasıl şey? Bütün adliye cihazını toptan itham ediyor. B. M. Meclisi mevcut değildir, diyor.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Adliye teşkilâtı masumdur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, her halde bunların zabıtlardan çıkarılmak suretiyle, nelerden ibaret olduğunu dikkatle gözden geçirmek lâzımgelir.

O, müşterek, gayet âcil ve mübrem ihtiyaçların şevkiyle ve müşterek vicdanımızın muhassalası olarak tedvin etmiş olduğumuz, B.M. Meclisinin tedvin etmiş olduğu kanunlara, başvekilin kanunu, der. Kanunu Başvekil değiştirmede, der, şunu der, bunu der. Bu ne zamana kadar devam edecek? Bu hakaret ne vakte kadar devam edecek? Bu kanun ve usul dairesinde konuşmamak ne zamana kadar devam edecek? Ne zaman kendisini imtiyazdan âri, demokratik idarelerdeki bir parti lideri gibi kabul edip buradan konuşacak? Bu zamanı İsmet Paşanın takdirine bırakırsanız, İsmet Paşa bu zamanın geleceğini katiyen kabul etmiyecektir.

Muhterem Arkadaşlar, bunun üzerinde mutlaka durmak lâzımgelir.

İzmir nutkuna bakın, seçimlerde konuştuklarına bakın, buradan, kürsüden konuştuklarına bakın. Kendisini her türlü kayıttan azade telâkki etmektedir.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Burada kendisini her türlü kayıttan azade sayan birisi vardır; o da Başvekilidir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, hulâsa olarak ifade edeyim: Burada mahkemelerin kararlarından bahsolundu. Bu kürsüden fermanlar ısdar olundu, dedi. Mahkemelerin kararlarından, adliyeden bahsedişim, muhalefet adına konuşan arkadaşın burada, hâkimler toptan Adliye Vekilinin tesiri altındadır, emri altındadır demesine mukabil olmuştur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Başvekilin istediği tedbirleri alalım da vatan kurtulsun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Dâvayı açtınız, burada teşhir ettiniz, cezasını da söyleyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada adliyeden ne kadar uzun bahsettiğini hatırlarsınız. Adaletin tesir altında bulunduğu dair olan iddiaları kemali

şiddetle reddediyorum. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Türk adliyesinin istiklâlini bir defa daha ifade etmekten büyük bir bahtiyarlık duyuyorum. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Tekaütlük müddetinin 25 sene mi olsun, 30 sene mi olsun meselesinin hiçbir suretle hâkim teminatiyle âlâkası olmadığını iddia ediyorum. *(Soldan bravo sesleri)* Hâkim teminatı mevcuttur demesine rağmen vaktiyle bu memleketi kanunsuzluk içinde idare etmiş olduğunu ifade ediyorum. *(Soldan bravo sesleri)* B.M. Meclisine yapmış olduğu hakareti kemali şiddetle reddediyorum. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bir rejim dâvası derken, bu memlekette bir zulüm rejimi ihdas etmiş olduğunu iddia ediyorum. *(Soldan bravo sesleri)* Tarihin dili, tarihin vicdanı olarak, bu memleketi seneler senesi tek partinin tahakküm idaresine zebun etmiş olduğunu ifade ediyorum. Burada yaptığı iddiaların hepsinin, iktidardan uzaklaşmış olmanın elemi içinde bir çırpınma ve bir sayıklama şeklindeki sözlerden ibaret olduğunu ifade ediyorum. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu sözlerinin hiçbirisi bu dâvalarının hiçbirisi, Allah bilir, rızayı Bâri için değildir arkadaşlar. Katiyen ve katibeten rızayı Bâri için değildir. Bunlara inanan adam iktidar elinde iken bunun icabını yerine getirirdi.

NÜVÎT YETKİN (Malatya) — Sen yerine getir öyle ise.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Keza muhterem arkadaşlar; muhtar seçimlerinde ellerini şöyle genişleterek büyük facialar yapılmıştır dedi. Ben İsmet Paşanın yerinde olsam, 1946 ya kadar seçimi rezil eden bir rejimi kurmuş olmak itibariyle, 1946 seçimlerinde millet iradesini payimal eden hâdiselerin sâniî olmak itibariyle, seçim kelimesine uzaktan yakından temas etmezdim, arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)* Bakın, bakın nasıl gülüyor... *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlarım, milletçe alınmış büyük neticelerini maalesef kara bir görüşle kötü olarak göstermek, içte milletin efradını ve dışta dostlarımızı teessüre sevk etmek için gayretler sarf ediyor.

Muhterem Arkadaşlar, matbuat hürriyeti yoktur, diyor. Bugün memleket gazetelerini alınız, okuyunuz. Bir de zamanı âlisinde, 1943 senesinde intişar etmiş bir gazeteyi alın, okuyun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Zamanı İlinizdeki gazetelerle eskiler arasındaki mukayese aleyhinize, çıkar... *(Soldan gürültüler, sözü kesme sesleri)*

BAŞKAN — Söz kesmeyiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, iktisadi vaziyet buhran içindedir, iktisaden batıyoruz diyor. Hayat pahalılığı aldı yürüdü, diyor.

Muhterem Arkadaşlar, muayyen bir konjonktürün içindeyiz. Kazançlar ve fiyat rakamları muayyen bir konjonktürün içinde memleketin refaha doğru gitmekte olduğunu gösteren bir istikamette seyretmektedir. Muhterem Arkadaşlar, eğer öyle olmasaydı çimentoyu beş misli sarf edebilir miydik? Demiri on misli sarf edebilir miydik? Tekstili üç misli giyebilir miydik? Şekeri üç misli yiyebilir miydik? Bütün ihtiyaçlarımızı 3-4 misli geniş olarak temin edecek bir vaziyete gelebilir miydik. *(Bravo sesleri)* Şu memleketin her tarafına bir bakın her tarafta inşa, her tarafta imar ve her tarafta ümran. Bu paralar nereden geliyor? Dış tediye müzayakamız vardır. Muazzam kalkınma hareketinin içinde bulunmaktayız. Bu memleket muzakaya 1945 senesinde uğramıştır. Konjonktörü en müsait olan 1945 senesinden bu yana kalkınma olmuştur.

Eğer kendileri daha evvel kalkınmaya başlamış olsalardı, 1945 senesinde kalkınma hareketine başlamış olan memleketlerde olduğu gibi, biz de bugün, o devri gerimizde bırakmış olurduk. Fakat 1945'ten 1950'ye kadar uyumakla vakit geçirmişlerdir. O zaman, mahrumiyet neticesi olarak elimizde birikmiş olan döviz ve altınları istihlâk maddelerine sarf etmişlerdir. Fabrika yapacağına, dışardan bez ithalini daha kolay iş telâkki etmişlerdir. Şeker fabrikası kuracaklarına, dışardan şeker ithalini daha kolay bulmuşlardır. Çimento fabrikaları kuracakları yerde dışarıdan çimento ithali onlarca daha kolay olmuştur.

Muhterem Arkadaşlarım, şeker istihlâki üç misline yaklaşmaktadır. Fakat bu memlekette şeker meselesi bitmiştir. Bizim için tekstil meselesi de kalmamıştır. Dokuma mevzuunda artık Türk vatandaşı için bir mesele yoktur. Gelecek sene bugün çimento meselesi diye de bir mesele kalmayacaktır. (*Soldan Bravo sesleri, şiddetli ve mütemadi alkışlar*) Arkadaşlar, gelecek sene, demir meselesi de kalmayacaktır. Türkiye'de yiyecek, ekmek, et, gıda meselesi kalmamıştır. Bunların hepsi muntazam bir plânla takibedilmektedir. İki sene sonra, dün bizim için bâriazîm olan meselelerin yüzde 90'i maziye karışmış olacaktır. (*Bravo sesleri*)

Eğer siyasi sataşmalarında biraz daha insafılı olsalardı, Demokrat Parti iktidarına birtakım vesilelerle vaktin kaybını mucibolacak hücumlarda bulunmamış olsalardı, 1956'da netice alacağımız bütün çimento fabrikalarını 1955 içinde bitirmiş olacaktık. Ve bugün çimento dâvası diye bir şey kalmıyacaktı.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Ya bu sıkıntılar?...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Gülmeyin Paşam. Bütün bu hamleler karşısında bu şekilde gülmekten vicdanlar sızlar. Rakamlara bakınız. Mütemadiyen sıkıntı ve kan zehir diyorsunuz. 1945'ten sonra ta 1952'ye kadar, İngiltere'nin en mutena otelinde sabahleyin en mutena bir misafire kahvaltı getirildiği zaman, yumurta ve bir tek şeker getirdiklerini hatırlayınız. Bugün, arkadaşlar, birgün şeker, yetiştirmeyecek olursak, bir vaveyla kopmaktadır. Bugün, vatandaşın küçücük günlük sıkıntıları için muhalefet en insafsız hücumları bize reva görmektedir. Halbuki bugün Türkiye'nin istikbali inşa edilmektedir. Bir kere de 1939 devresini düşününüz: İstihsal haddi asgaride. Memlekette bir tek fabrika kurulmuyor. Devletin yaptığı dört fabrikadan ibaret. Harb gelip yakalıyor. Buğdaysız, silâhsız, fişensiz, hiçbir şaysız bir haldeyiz. Harb içinde şeker beş liradır. Buğday 150 kuruştur. O zaman, çiftçi bataktır; tüccar bilmem nedir, diyor ve bütün milleti itham ediyordu. Kendisi en geniş imkânlar içinde nefsi mütekellim vahde olduğu zaman yapılması lâzımgelenlerin hiçbirisi yapılmamıştır. İnsan bütün vatanın sıkıntı çektiğini haksız olarak ifade edince, işte böyle ithamlar karşısında bırakılır. Memlekette pamuk vardı, ipliğini yapamazdı. Buğday vardı memlekette kıtlık çekerdik (*Kefen bulunmazdı sesleri*) İhracedilmediği halde çekilen bu sıkıntıların hiçbirisi kendilerini harekete getirmemişti.

Bu memleket, pek yakında esaslı ihtiyaçlarını kendi kaynaklarından fazlasiyle temin edecek, hattâ dışarıya ihracedebilececek takate gelmiş olan bir memleket olacaktır, Paşam.

İktisadi hayatımızda hangi insan bugün bir külfete katlanmaya mecbur edilmiştir? Muhterem Arkadaşlar, etin bir an gecikmesine bile kimse tahammül edemiyor. Bakınız, arkadaşlar, bugün için bunların hiçbirisi kalmamıştır. Et meselesi, kömür meselesi yoktur arkadaşlar. Yarın bir daha kömür işini vatandaşlar düşünmeyeceklerdir. Dikkat

buyurun arkadaşlar, nerelere kadar gelmişiz, elde ettiğimiz neticeler, artık yakınımıza gelmiştir. Bugün iktisadi buhranın, iktisadi felâketin en küçüğüne dahi vatandaşlar tahammül etmiyorlar.

Muhterem Arkadaşlarım, buhran içinde bulunan bir memlekette mütemadiyen iş hacmi genişler mi? Mütemadiyen ümran olur mu?, Mütemadiyen inşaat olur mu? Mütemadiyen neşe olur mu? Allah gün yüzünü soldurmasın, milletimiz bugün teminatlı bir hayatın, istihsal şevkinin, yaşama zevk ve şevkinin içinde bulunuyor. *(Soldan alkışlar)* Onların zamanında, hükümetleri ağzını açtığı zaman, mütemadiyen felâketten bahsederdi, şeker yiyemeyeceksiniz, derdi. Şunu yapmıyacaksınız, bunu yapmıyacaksınız, derdi. Bugün, gece gündüz bir bekçi olarak, hükümetiniz bütün ihtiyaçları temin ve tatmin edebilmek için namütenahi gayret sarf etmektedir. Yapılmakta olan büyük işlerin, fevkalâde ve süratli bir kalkınmanın ika etmesi çok tabii olan fedakârlıkları ve mahrumiyetleri vatandaşa hissettirmemek için elimizden gelen bütün gayreti sarf etmekteyiz. Ben burada Türk milletinin huzurunda, açık olarak, çekinmeden, üzüntü ve eza duymadan, hakka şükürler olsun, bunu tam bir itminanla ifade edebiliyorum. Bugün, Türk milleti 1950'de sarf ve istihlâk ettiğinin, bütün maddeler göze alındığı takdirde, vasatı olarak üç misline yakın bir fazla miktar istihlâk edebilmektedir. Binaenaleyh, bu sıkıntı değildir. Kendisine yanlış söylüyorlarsa aldanmasınlar. Bu fiyat endekslerinin bir de öbür tarafı da vardır. Madalyanın bir de arka tarafı vardır. Eğer bu memlekette işler kötü gidiyor diye kendisine sağlık veriyorlarsa, inanmasınlar, aldanmasınlar, umumi hayata baksınlar ve izanını kullanmak suretiyle bu memlekette tasvir ettiği halleri ika eden bir partinin seçimi asla kazanamayacağını taakkul etsinler, bunda bir iş var desinler ve üzerinde dursunlar. Eğer tasvir ettiği gibi memleket büyük bir buhranın, sıkıntının içinde olsaydı, Demokrat Parti elbette 1954'te bunun cezasını çekmiş olurdu. 1954 seçimlerinde bunlar gösterilmedi değil, bütün bunlar adeselerin altında büyütülerek on misli olarak millete gösterilmek istendi.

Memleket satıldı denildi, memlekete Amerikalılar vaziyet edecek, denildi. Petroller satıldı, denildi. Onbeş dönümlük bahçelerinize kadar alacaklar, denildi. Satacakları bir şey kalmadı, denildi. Bütün bunlar denildikten sonra, Türk milleti o namütenahi engin şuuriyle hayatına baktı, insanlara baktı, düne baktı, bugüne baktı, mukayesesini yaptı ve lehimize kararını verdi. Bunun ifade ettiği bir mâna vardır. Kendisi biraz düşünse ve dese ki; anladım, anladım sizin dedikleriniz doğrudur. Fakat o hâlâ diyor ki memleket zulümden perişandır, vatandaşlar iktisadi buhran içindedir, şu yok, bu yoktur, vatandaş zebundur.

Fakat böyle olduğu halde nasıl oluyor da kendileri seçimleri kaybediyor, biz kazanıyoruz. Bu kadcık bir izan kullanılmış olsa hakikata ererdi: Fakat şıar, reddi külli, inkârı küllidir.

Arkadaşlar; arz ettiğim bütün esaslı meselelerimiz halledilmişti", Azamisi 57, 58 de bu memleketin hudutları yirmi sene kapansa, kendi imkânlarıyla kendi hudutları dâhilinde müreffeh ve mesut bir hayat yaşıyacak bir hale gelmektedir. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)*

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Osman Bölükbaşı, inanmıyor musun?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Maalesef.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, 40 defa söylüyoruz, bir an için üzerinde durup düşünmek lâzımgelir. Bakınız arkadaşlar, 1950

senesinde, Paşam duysun, belki düşünür, düşündükçe bâzı hakikatlara da varır, İstanbul 52 bin kilovat yaktı, Teşrinievvelde İstanbul'un kilovatı 136 bin. Bu elektriği kim istihlâk ediyor? Ya fabrika veya vatandaş veya sokaklarda belediye.

Hangi birisini alayım arkadaşlar? 1950 mebdeindeki rakamları istesin. Allah Lillâh rızası için bütün yardımcılara, arkadaşlarına, bütün mütehassıslarına sorsun, 1950 mebdeli bütün istihlâk ve istihsal rakamlarını alsın. Ondan sonra 1954 rakamlarını getirip karşı karşıya, (para olarak değil, lâf edebilirler) miktar olarak ölçsün. Memleket daha fazla et yiyor mu, daha fazla buğday yiyor mu, daha fazla basma giyiyor mu, şeker yiyor mu, inşaat daha fazla mı, imar daha fazla mı? Allah Lillâh rızası için bunlarda üç misli fazlalık görmezse ben her şeye razıyım. İsmet Paşaya Allah'tan insaf dua ederim. Bu kadarı, bir insanın gözünün içine bakarak söylenemez. Bu iddialar, hiçbir insaf ve vicdan kaidesine sığmıyan iddialardır. Size, huzurunuzda diyor ki, bu memlekette, bu Meclisin içinde hiçbir iktisadi meselle konuşulmuyor. Zatiâliniz, iktisadi meseleler konuşulurken bu Mecliste mevcut musunuz? Bütçe Encümeni harıl harıl çalışır. Bütün iktisadi meseleleri en ince, en hurda teferruatına kadar ve memleketin iktisat meselelerini, ta kaç sene gerisinden başlayarak mazisini, halini ve âtiyen nerelere gittiğini de müzakere, ediyor. Fakat siz, yani İsmet Paşa, yalnız dedikodu edecek tarafını alırsınız. *(Soldan alkışlar)*

Siz bakıyorsunuz hangi tarafta bir kusur var, nerede işinize yarıyacak bir silâh var; bunu insafsızca olarak başımıza tak tak vurmak için pürhevesiniz. Mebuslarınız gelip konuşmaz mı? İktisadi meseleleri konuştuk mu harıl harıl not alırlar, alırlar. Müspetinden hepsini bir tarafa bırakırlar, menfisinden şu kadar buldular mı kafamıza çarparlar. Bu kürsüye gelirler, hepsi sözde, batıyoruz, derler. Bütçemiz 900 milyon lira açıktırdan başlarlar, her sene, her sene yanlıştır, gayrisamimidir, sahte bütçedir, derler. Bu sözler bu millete ilân edilir. Malî itibarımızı yok etmeye çalışılır. Muhalefetin 1955 yılı bütçesi iddiaları kulaklarımızda hâlâ çınlamaktadır. Böyle samimî bir bütçe olmazmış. Bu bütçenin 500 milyonu, bir milyarı açık olduğundan, geçen seneki kadar dahi tahakkuk etmiyeceğini iddia etmişlerdi. Halbuki bu malî yılın iki aylık vergi tahakkukları elli üçer milyon bir gelir fazlasıyla tahakkuk etmiştir. Geçen senenin Mart ve Nisan ayları tahakkuklariyle bu seneninkileri karşılaştırdığımız zaman, iki ayda 106 milyon fazlalık olduğunu müşahade etmekteyiz. 6 ile darbettiğiniz zaman 700 milyona yaklaşır. Bir yılda bizim gibi bir devletin bütçesi 700 milyon fazlalaşırsa bu, sevinilecek bir mâna ifade eder. Daha dün bu kürsüden bu kubbeyi çınlatan haykırıışmalar bu bütçenin asla tahakkuk etmiyeceği yolunda idi. Bunları tekrar ede ede bir mahcubiyete değilse, bir gınaya varılması lâzımdır. Mahcup olmasa dahi artık bundan bıkmış olması lâzımgelir.

İktisadi meseleler konuşulmuyormuş. Daha nasıl konuşulsun? Nasıl konuşulmasını istersiniz? Onların istediği şudur: Hükümetler birbirini velyetsin, değişsin. Hattâ, kendilerini, de bir gaflet içinde buna inandırmışlardır: "Üç ayda bir hükümet değişmezse, demokrasi nasıl olur?" Arkadaşlar, demokrasinin türlü neveleri vardır. İstiyorlar ki, mutlaka Menderes gitsin, başkası gelsin, o gitsin, öbürü gelsin, o gitsin, öbürü gelsin. Bu suretle bir tezezbüp havası hâkim olsun.

Muhterem Arkadaşlar, karşılıklı itimad-ı nefis ve tesanüt içinde ve ne yaptığımızı bilen ve programımıza, icraatımıza inanan insanların vatanperverlik hislerinin âzamisi içinde birlikte çalışıyoruz. Kiskanmasınlar, bizim tesanüdümüzü. *(Bravo sesleri)*

Kalkıyor diyor ki: Başvekil size rağmen kanun çıkarır. Ben kanun çıkarmam. Bizim tasarı sevk etmek hakkımız vardır, bu hakkımızı kullanıyoruz. Bir tasarı Meclisin vicdani kanaatine ne dereceye kadar uygun düşer, dirayetli Hükümet bunu kavrar, ona göre kanun sevk eder. (*Soldan "İşte Arazi Vergisi, Kira Kanunu" sesleri*) Ne istiyor? Sabah akşam kendi aramızda kavga ettirmek mi istiyor? Diyor ki, bu suretle, başka maksatla müzakere edilsin. İspat hakkı ne dereceye kadar doğru olabilir? Bu yolda bir sürü iddialar vardır. Bunların mahiyeti ortaya çıksın diye takriri veren arkadaşlarımızı bu hareketleriyle istismar ediyor, onlarla birlikte verdik, diyor. Demokrat Partinin güzide milletvekilleri, diyor. Demek diğerleri güzide değil. Mutlaka kendi zahirine göre hareket etti, hissine kapıldıkları güzide. Fakat sizler değil. Bakınız, iş nasıl kullanılıyor?

Muhterem Arkadaşlar, diyor ki, bir genç muharrir bir köşede bir yazı yazmış, çok mu görülmüş. Bu ne biçim müdafaa? Kürsüde yapılacak bir müdafaa mıdır bu? Bir genç muharrir, suçsuzluğun esbabı mucibesi gençlik midir? Suçsuzluğun esbabı mucibesi bir köşede yazmış olmak mıdır? Suçsuzluğun esbabı mucibesi muayyen intisabı olmak mıdır? Ben bunu anlayamadım. Neymiş? Bir genç muharrir bir köşede bir yazı yazmış. Mühim olanı nedir? Onun genç veya ihtiyar olması değil, ne hasebi, ne de nesebi, ne de şurada burada olması veya köşecikte yazması. Yazdığı yazıdır. Fakat onu hiç söylemiyorsun?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Siz söylüyorsunuz ve suç diyorsunuz ve mahkemeye ferman ediyorsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bakınız mugalâtaya. Eğer Başvekilin suç demiş olması suç zannında bulunmuş olması, mahkemeye ferman etmek demek mânasına gelirse, evleviyetle dâva açmak hakkına dair olan muvafakatnamenin yazı ile ifade edilmiş olması da aynı şey değil midir? Bu ne biçim mantık?

Muhterem Arkadaşlar, tıpkı Büyük Millet Meclisinin kanun yapmak hakkı, murakabe hakkı nasıl fiilen ve lâfzan taarruzdan masun ise, mahkemelerimiz de her türlü italeli lisandan tamamen masundur. Mahkemelerimiz, aynı zamanda bu kürsüden karşılıklı siyaset mücadelelerimizin tesiri altında kalmıyacak kadar münezzehtir. Müstakimdir.

Türk hâkimi beş sene evvel tekaüt olacağım, beş sene sonra tekaüt olacağımın tesiri altında kanaati vicdaniyesini satacak insanlardan değildir. (*Soldan Şiddetli alkışlar*) Ve Türk Hükümeti burada memleketin yüksek menfaatlerini bütün dünyaya karşı müdafaa etmek vazifesiyle vazifelendirdiğiniz yüksek, ulvi ve mesuliyetli vazifeler tahmil ettiğiniz Hükümetiniz ve Türk milletinin kendi kaderini eline tevdi ettiği iktidar, hiç bir zaman mahkemelerin ve hâkimlerin üzerinde baskı yapmaya tenezzül edecek bir seviyede de değildir. Bu isnatları kemali nefretle mevrudine iade ediyorum. (*Soldan sürekli alkışlar*)

Belki bilmezler, başka memleketlerde misallerini tetkik edip görmemiştir. Ayıp değil, ama öğrenmesi de icabederdi.

Baskı yapmak isteyince ilmî müesseselerin fikirlerini reddediyor muşuz. Muhterem Arkadaşlar üniversitelerin ilmî münakaşaları ne güne duruyor? Münakaşasını yaparlar. Üniversiteler bu münakaşayı yapmakta ve hakikati aramaktan mahrum mudurlar?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Mahrumdur. (*Gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Diyorlar ki, arkadaşlar, biz aramızda, kavga edeceğiz, üniversiteye yekzeban olarak soracağız, üniversite de ferman ısdar

edecek... Muhterem Arkadaşlar, o halde memleketi akademiye havale edelim. Neyi konuşuyoruz, bunlar gayet güzel sözler. O halde demokrasi babında, kendisi ilmi niye dinlemedi, kitapların ne yazdığını öğrenmeye ne diye lüzum görmedi? O zamanlar bunun üzerinde niye durmadı? Şimdi ise; "İlmin irşadına ihtiyaç vardır.", diyor. Arkadaşlar, kendisi Türkiye'de, bizim memleketimizde, tek bir müntehibisaninin dahi Halk Partisi aleyhinde reyini kullanmamış olduğunu tesbit ettiği zaman seçim var mı, yok mu acaba diye merak edip şu malûmatı medeniye, yurttaşlık bilgisi kabilinden kitaplarda bulunması lâzımgelen malumata müracaat etmek lüzumunu hissetmemiştir. Fakat, şimdi Türk milletinin kendisini idare etmek üzere seçtiği güzide ve âli bir heyetin karşısına çıkarak türlü mezheplere göre hazırlanmış olan fetvaların muta olduğunu iddia edecektir. İlmi günlük politikaya karıştıracaktır. İşte o zaman ilim serbestisi ve hüviyeti ulviyesi üniversitede kaybolur. Onun için üniversitelerde günlük politika ile iştigal mevzuu menedilmiştir. Çünkü üzerinde bir sıfat vardır. Bu sıfatla Büyük Millet Meclisi karşısına dikilsin, bu yaptığınız doğru değil desin, bu, günlük politikadır. İlim sahasında her şey yazıyor, yazılıyor. Bundan kimse kendilerini menetmez. Kendi zamanlarında milleti toptan esir etmişlerdi. Sırtına bir cübbe giydirmişler, üniversite profesörü demişler, Vatikandır, dokunulamaz, demişler. *(Soldan bravo sesleri)* Hepsinin üstünde de kendi saltanatı! Hangi istiklâl, hangi hürriyet?.. Bir milleti toptan esir aldıktan sonra onun için şu hücre vardır, bu hücre vardır sözü sadece kendilerini ve elâlemi aldatmaktan ibarettir. Bunun başka hiçbir tarafı yoktur. Bir üniversite, serbest matbuat tarafından desteklenmezse, onun efal ve harekâtı B.M. Meclisinde müdafaa edilmek imkânına sahibolmazsa, her hangi bir parti ve mebus bu müeyyidelerden, bu teminattan mahrum olursa, bunların bir kuvvet ve tesiri vardır diye mütalâa etmeye imkân yoktur. Onlar bir totaliter sistemin içinde sözde birtakım adacıklar yaratmışlardı. Vatandaşın bütün teminatı burada idi.

Şimdi eğer İsmet Paşa başlamış olmasaydı bunları söylemezdim. Kendileri bunları çok iyi bilirler, bizzat tatbik etmişlerdir, millete seçim göstermemişlerdir, seçimle alay etmişlerdir. Ve Muhterem Arkadaşlar, şimdi kalkıyor seçimin davacısı oluyor. Nasıl olur da, bu İsmet Paşa muhtar seçimlerinde şu felâket yapıldı, diyebilir? Biz hep beraberiz, beş yüz kişi birbirimizin yüzüne bakarak suç işliyemeyiz. Bu zat huzurunuzda nasıl konuşuyor? Hepiniz seçimlerin nasıl cereyan ettiğini biliyorsunuz. Biz iktidar olarak hep bir araya geleceğiz, aramızda bir şirket kuracağız ve her türlü yolsuzlukları yapacağız. Ondan sonra da kürsüye çıkıp birbirimizin karşısında böyle konuşacağız. Bizim vicdanlarımız bundan âridir. Böyle şey olmaz. Bunlar vaktiyle yapıldı. Niçin yapıldı? O ilmin kendilerine öğrettiği yollar olarak, felsefesini yaptığı tek parti idaresi felsefesi vardı. Bunu kendisi bilir" Uzun nazariyeleri vardı. O nazariyelere göre birisi kalkıp da zamiri âliye karşı konuştu mu, o ihanetle tevem bir harekette bulunmuştur, denirdi. O, recmedilmesi lâzımgelen bir adam olurdu. Bunlar o devirlere aittir.

Bugünkü idare altında, bugünkü sistem içinde birbirimize karşı utanırız. Burada söylemek için hiçbir sebep yoktur. Arkadaşlarımın hiçbirisi ne benden, ne Hükümetten, ne de kendi arkadaşlarından her hangi bir tehdidin baskısı altında değildir. *(Soldan bravo sesleri)*

Bunun aksini iddia eden, yalan söyler. Bunu ona kemali nefretle iade edilmek lâzımdır. Her gün memleketin binbir meselesi ile karşı karşıyayız, bunun içinde esaslara, prensiplere taallük eden hususlarda elbette başka başka düşüncelerimiz olabilir, bu başka

başka düşüncelerimizi her zaman ifade edebiliriz, her zaman münakaşalarını yapabiliriz. Fakat beş arkadaş, bir arkadaş kendi fikirlerini kâfi derecede kuvvetli bulmayıp ekseriyete iltihak ederse, bu, bir tehdidin altında serfuru etmek, baş eğmek midir?

Arzu ettikleri sabahtan akşama kavga etmek midir? Millet Partisi mensuplarıyla aramızda kavga çıktığı zaman pek neşelenmişlerdi. Bakalım yine burada aynı şeyler tekrerrür eder mi, demektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, ispat hakkı hususuna geliyorum. Ben size bunu pratik tarafından iki kelime ile arz edeyim:

Mahkeme huzurunda kabili ispat hale gelmiş suiistimaller mevcuttur ve bunlar Bakanlar tarafından ika edilmektedir, böyle hâdiseler vardır” dedi. Ve ispat hakkı olmadığı için ortaya çıkmıyor, diye ilâve etti: Böyle bir iddia yalandır. Muhterem bir muhalefet eğer vazifesini biliyorsa, bunların avcılığını yapar, işi gücü bu olur. Nerede öyle muharrir? Mahkeme de kabili ispat olan böyle bir şey olsa bunu bir dakika fevdetmezler.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — İlkokulları gazetelere abone ettiler.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin Paşam.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Bunun ispat hakkı ile hiçbir alâkası yoktur. Bunu ispat hakkı olmamasına rağmen gazete yazdı mı?. Mahkemeye gitmenin dokuz yolu var. Müsaade edin. Onun için mi mahkûm oldu?. Bu da doğru değildir.

Muhterem Arkadaşlar, efkârı tahrik etmek istiyorlar. Yalnız bunu yazmadılar. Hâkim onu bunun için mahkûm etmedi. Hâkim onu türlü iftiralardan dolayı mahkûm etti. Demir hırsızlığı, kömür hırsızlığı yaptı dedi, şunu dedi, bunu dedi.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Bunu yazdığı için Metin Toker mahkûm oldu.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Onun için mi mahkûm oldu?. Doğru değil. Efkarı tağlit etmek istiyor. Yalnız bunu yazmadı, hâkim onu bunun için mahkûm etmedi, hâkim onu türlü iddialarından dolayı mahkûm etti. Demir hırsızlığı, kömür hırsızlığı yaptı dedi. Bu da bunlar arasında bir lâftır. Onun iddiası yalnız o değildi, ondan daha çok ağır 90 tane itham vardı. Samimî olsunlar, niçin bir sual takriri ile gelmiyorlar?.

SIRRI ATALAY (Kars) — O zaman da iş mahkemeye intikal etti, diyecektiniz.

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES (Devamla) — Mahkemeye gitti, af oldu bitti.

Efkârı umumiyeyi tağlit ediyorlar. Bütün vatan dâvası geldi döndü dolaştı, ispat hakkına mı dayandı? Bunların hepsi beynamaz özürüdür. Bunlar icat edilmiş bahanelerdir. Şimdiye kadar hükümetin şu veya bu şubesinde, mahkemelerde kabili ispat hale gelmiş hangi suça muttali olmuşlardır? Ben diyorum ki hiç. Sebebi: Eğer olsaydı fırsat vermezlerdi, zira vazifeleri bundan ibarettir. Müddeiumumiye ihbar ederlerdi, mahkemelere ihbar ederlerdi. Yazılı, sözlü soru verirler, bana mektup gönderirlerdi. Bunların hiçbirini yapılmıyor. Vazifenizi yapmıyorsunuz, Devleti nasıl idare edeceksiniz? (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Yapıyoruz. İşte hatırlattık, ilkokulların o gazeteye abone edilmesi meselesi. (*Soldan şiddetli gürültüler, bağrışmalar*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, eğer bugün matbuat baskı altında ise zamanlarındaki matbuata ne demek lâzımgelir? İspat hakkı yok diye birtakım suiistimaller mestur kalıyor iddiasında bulunduklarına göre, kendi devirleri toptan şaibe altındadır arkadaşlar. Çünkü devirlerinde hiçbir ispat hakkı, matbuat hürriyeti yoktu, hepsi zulmetler içinde cereyan etmiştir. Yavuz-Havuz dâvasından tutunuz da bu tarihin bütün karanlık safhaları nisyan içindedir ve bunların hepsi kendi devirlerindedir.

Eğer sizler o muazzam mücadelenizi yapmamış olsaydınız o, beğendiği sisteme bugünde devam edecekti, hem vallahi hem billahi arkadaşlar.⁶⁸ *(Soldan Bravo sesleri, şiddetli ve devamlı alkışlar)*

⁶⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 7, Birleşim 79, Sayfa 610-616, 621-630*

12 Eylül 1955 Pazartesi

**İstanbul, İzmir ve Ankara Vilâyetlerinde Örfi İdarenin İlânına Dair
Başvekâlet Tezkeresi Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil konuşacak.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, 6 Eylül hâdiselerinin bütün vicdanlarımıza, millî vicdana telkin etmiş olduğu teessürü ifade ederek sözlerime başlıyorum. Mağdurlara ve mağdurların hepsini ihtiva eden ve en başta gadre uğratılmak istenen Türk milletine geçmiş olsun derim.

Bugünkü toplantımızın sebebi, bilindiği gibi ilân edilmiş olan örfi İdarenin yerinde olup olmadığının B.M. Meclisince tetkik ve tezekkür edilmesi ve bir neticeye bağlanması hususudur. Şayanı şükran olarak arz edeyim ki; söz alan hatiplerin büyük ekseriyeti, hemen hemen hepsi, örfi İdarenin lüzumuna kaani olduklarını ifade ettiler. Ve bu suretle memleketin hayati menfaatlerine ve yüksek emniyet dâvalarına taallûk eden hususlarda parti farkı gözetmeksizin birleşmenin güzel bir örneğini vermiş oldular. Bu arada ne de olsa uzun zaman devam eden bir itiyadın sevk ve tesiri ile olacak, biraz da partiler nam ve hesabına kendi tarafına çekmek gibi gayretlerin sarf edildiği de görüldü. Bu sebepten olacak ki; sevgili arkadaşım, Köprülü bunlara mutedil bir lisanla temas etmek ve cevaplandırmak lüzumunu hissetmiş bulundu.

Muhterem Arkadaşlarım, bir noktanın tavazzuh etmesi lâzımgelir. Umumi hava odur ki, polis emniyet kuvvetleri hiçbir suretle ve hiçbir zaman vazifesini yapmamıştır. Bir kül olarak bunu böyle mütalâa etmek doğru değildir. Bu, bir hakikatin ifadesini teşkil etmemektedir. Hâdiseye takaddüm eden zamanı, ayları ve mekânı gözümüzün önüne getirmek icabeder. Karşılıklı olarak iki memlekette, Türkiye’de ve Yunanistan’da efkâr elden geldiği kadar tahrik olunmuş, sanki hamiyet, Kıbrıs meselesinde en yüksek konuşanınmış gibi, bir nevi hamiyet müzayedesi hem bu memlekette, hem Yunanistan’da almış yürümüşür.

Bu hareket dünyanın her tarafında görülen nezahet dairesindeki bir gençlik nümayişi nikabı altında vukubuldu. Efkâr o derece hazırlanmıştı ki; âdeta bir psikoz bütün memleketi, ruhları ve vicdanları istilâ etmişti.

28 Ağustosta Kıbrıs’ta bir katliam vukua geleceği şayiaları ve haberleri bütün vicdanları tehyiceylemişti. Buna mukabil bir mevcudiyet göstermek, bunu haklı bir protesto ile karşılamak için birtakım gayretler sarf ediliyor, olduğu düşünülebilirdi.

Birtakım teşekküller faaliyette bulunuyordu. Talebe cemiyetleri, Kıbrıs Cemiyeti, daha başka ve bu kabil teşekküller gibi, mevcut kanunlarımızın himayesi altında kurulmuş olan cemiyetler, birtakım muzır eşhasın, muzır faaliyetlerin meşruiyet kisvesini ve siperini teşkil etmiş oldular. Hâdiseler nasıl başladı? Hâdiseler bir gençlik, bir talebe gurupunun harekete geçmesiyle başladı. Bu, bir anda İstanbul’un her tarafında hazırlanmış olan ruhların ve insanların birden harekete geçmesiyle, bütün İstanbul’u sarmış oldu. Şimdi, bunun teferruatına ve birtakım sebeplerine girmeksizin şu kadarını söylemek lâzımgelir: Polis, emniyet memuru, emniyet âmiri hiç vazife görmedi de bu üç bin kişiyi birkaç saat içinde karakollara hapsedenler kimlerdir? Emniyet teşkilâtının 1000-1500 kişilik kadrosu hâdisenin cereyanı esnasında üç bin kişilik bir suçlu gurupunu tevkif etmiş bulunuyordu. Bununla emniyet teşkilâtının tam kudretiyle vazife

görmüş olduğunu söylemek istemiyorum. Asla. Mesuller vardır, ama hâdisede tarif ve tasvir edildiği gibi de değildir.

Muhterem Arkadaşlar, hâdiseye takaddüm eden günlerde ve haftalarda, bütün gazeteleri okudunuz. Elde silâh vazife gören emniyet müdürü, emniyet memuru, bütün zabıta kuvvetleri hâdisenin ilk başladığı zaman gençlik kitlesinin ilk harekete geçtiği anda onu bastırmak en kolay bulunduğu bir sırada, acaba bunu bertaraf etmekle hâsıl olan bir hareketi tenkil vazifesini mi yapıyorum, yoksa bunlara bir müsamaha nazarı altında hareket serbestisi vermek suretiyle mi vatani vazifemi, hamiyet vazifemi ifa ederim gibi bir tereddüdün mefluç edici tesiri altında kalmışlardır. Düşman, düşman kılığı altında gelse idi, şeytan rahmani kılığa bürünüp de karşımıza çıkmamış olsa idi elbette hâdisе böyle olmazdı. Hâdisе, başladığında, tamamiyle nezih bir talebe ve gençlik topluluğu şeklinde cereyan etti. Haberimiz yok mu idi? Vardı. Neden önlemediniz, diyeceksiniz. Önlemek için kâfi kuvvetlerimiz mevcuttu. Fakat hâdisе bir anda öylesine imbisat etti ve yaratılmış olan pisikoz o derece müessir bir şekilde bütün zabıta kuvvetlerini ilk anda hareketsiz bıraktı ki, milletçe millî bir felâkete mâruz kalındığını, hakikaten baskına uğranıldığını kabul etmek lâzımdır.

Bu, düpedüz bir düşman hareketi olsa idi, ortada bir Kıbrıs meselesi mevcut bulunmasa ve iki taraf arasında bu derecede ihtilâtlı vaziyette gösterilmemiş olsa idi ve Kıbrıs her iki memlekette âdeta kudsi bir mevzu olarak vicdanlara telkin edilmemiş olsa idi, zabıta vazifesini görmek ve vicdani kuvvet ve kanaatiyle silâhının ve kanunun verdiği kuvveti birleştirmek suretiyle hareketi ilk anda önlemek imkânını bulurdu.

Muhterem Arkadaşlar,

Şimdi içtimamızın esas mevzuuna geleyim; hepiniz ifade buyurdunuz. Teşekkürle kaydederek arz ediyeyim ki, muhalefete mensup olanlar, müstakil olanlar da, örfi İdarenin lüzumuna işaret ettiler. O halde, örfi İdarenin mesul insanları, umumun tasvibini ve kuvvetini haiz olarak vazife göreceklerdir. Büyük Millet Meclisinin gönül dolu itimadını haiz olarak ve hâdiseyi Türk Milletinin, Türk millî vicdanının şiddetle takbih ettiğini ve suçlularının ve mesullerinin şiddetle ceza görmesini istediğim bilerek, vazifelerini bu şuur ile yapacaklar ve muhakkak muvaffak da olacaklardır.

Hâdisenin sebepleri üzerinde fazla durmanın ve tedbirler üzerinde konuşmanın, alacağımız tedbirleri ifşa etmek ve hakikatleri henüz tebellür ve tenevvür etmeden hükme bağlamak gibi mahzurları vardır. Bu bakımdan bendeniz, hâdisenin müzakeresinin Büyük Millet Meclisinde bu safhada bırakılarak karara geçilmesinde isabet bulmaktayım.

Bundan başka, aziz ve sevgili arkadaşlarım; şurasını ifade etmek istiyorum ki, mağdur olanlar ekseriyet itibarıyla Rum vatandaşlarımızdır. Bunların arasında Türkler de, Ermeniler de vardır. Kim olursa olsun, bunların dertlerini tedaviyi, zararlarını telâfiyi vazife addetmekteyiz; dediğim zaman benim bu ifademe istisnasız olarak hepiniz iştirak etmektesiniz. Maddi zararları bu suretle telâfi ederken zararların mânevi tarafını da, işin ve meselenin hakiki mahiyetini ortaya çıkarmak ve bu hâdisenin Türk eseri olmadığını bütün dünyaya ispat etmek suretiyle telâfi etmiş olacağız.

Mesele mahkemelere intikal etmiştir. Şerefli zevatın elindedir. Hükümet her hakikatin ortaya çıkması için kendilerinin yardımcısı olacaktır. B. Millet Meclisi itminan içinde neticelere intizar edebilir.

Bu arada şurasını da açık olarak ifade etmek isterim ki, Yunan Hükümetiyle müzakereler çetin safhalar geçirmiştir ve geçirmektedir.

Biz, dünyanın bu karanlık ve badire dolu devrinin, bidayette nasıl iki Hükümetin ittifak etmesini mevcudiyetimiz için yeni bir teminat olarak telâkki etmiş ve o yolda hareket etmiş isek, bugün de aynı kanaati beslemekteyiz. Bunu açık olarak huzurunuzda, bütün dünyaya karşı ifade etmek isterim. Bu itibarla, gelmiş, geçmiş hâdiselerin yeni musibetler teşkil etmesi değil, fakat musibet olarak etrafının sarılıp söndürülmesi ve tedavi edilmesi ve bunlardan istikbalimiz, ikbalimiz ve emniyetimiz için her iki tarafın da çok dersler alarak bunun zararlarının yanında ayrıca uzak bir âtide dahi, çok daha büyük ve daha elemli vaziyetlerden bile bizleri koruyacak bir netice elde etmemiz yerinde olur.

Çok muhterem arkadaşlarım, hâdiseler hakikaten misli görülmemiş denecek kadar mühimdir. Şurasını da arz edeyim ki, mahiyeti itibarıyla başka olmakla beraber, 31 Mart hadisesiyle boy ölçüşecek bir seviye ve vahamette bir hâdiseler karşısında bulunduğumuzu kabul etmek lâzımgelir.

Kürsüden inmeden önce şu hususu da arz edeyim, Hükümet olarak mağdur vatandaşlarımızın emniyet ve huzurlarını temin etmek ve istihsal bakımından da maddi zararlarını süratle karşılamak için her türlü tedbirleri tezekkür etmekte olduğumuzu ve yakında neticeleri bildirmek imkânına sahip bulunacağımızı huzurunuzda ifade etmekle bir memnuniyet ve teselli duymaktayım. Unutulmıyan bir şey kalmaz. Fakat cümlemizin vazifemiz, onu yalnız nisyana terketmek değil, yarayı aslında ve özünde tedavi etmek suretiyle kendimize mal etmektir.

Alınan tedbirde Hükümete itimat göstermiş olmanızdan dolayı sonsuz şükranlarımı arz ederek huzurunuzdan ayrılmaktayım sevgili arkadaşlarım. *(Süreklı ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Hükümetten sonra, müzakerenin kifayeti hakkındaki takrirleri reye koymak için, bir Milletvekiline söz vermeye mecburum.

Söz sırası Mehmet Ali Sebük'ündür. Buyurun.

MEHMET ALİ SEBÜK (İzmir) — Muhterem Arkadaşlar, sizleri fazla rahatsız edecek değilim. Hâdiselerin vukubulduğu sırada İstanbul'da bulunuyordum. Baştan aşağı hepsine şahidoldum, fakat hiçbirisini söylemeyeceğim. Yalnız memleketimizin adlî zabıtasına burada vukubulan açık ve zımnî bir ithama cevap vermek istiyorum. Uzun yıllar boyunca bu adlî zabitanın hocalığım yapmış bulunuyorum.

BAŞKAN — Arkadaşların daha on dakika tahammül göstermelerini, tarihî karar alacağımız salondan ayrılmamalarını rica ederim.

MEHMET ALİ SEBÜK (Devamla) — Arkadaşlar, size bir misal vermek istiyorum. Kınalıada'daki hâdiseyi söylemek istiyorum.

Kınalıada'yı da İstanbul'a benzetmek için gelmiş olan bir grup iskele meydanına çıkarken orada bulunan adlî zabıta âmiri, komiser kendilerine şöyle söylüyor: Buradaki işler tamam olmuştur, sizden evvel gelen ekipler vazifelerini yapmışlardır, demek suretiyle adaya gelen ekipleri geri çevirmiştir. Bu suretle Kınalıada'da hiçbir vatandaşın burnu kanamamıştır. *(Alkışlar)*

Arkadaşlar, yine sabahleyin, yani ertesi günü üniversiteye uğradım, hukuki kongre vardı, orada bulunan arkadaşların yüreklerinin kan ağladığını gördüm. Memleket

üniversitesinin bu hâdiseye karşı gösterdiği hassasiyeti sizin huzurunuzda söylemeyi bir şeref sayarım. Huzurunuzu fazla işgal etmemek için konuşmamı burada kesiyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Müzakerenin kifayeti hakkında verilen takrirleri okutup reynize arz edeceğim.

BAŞKAN — Hükümete söz veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, muhalefet adına konuşan İsmet İnönü'nün takririnin ihtiva ettiği esas şudur:

Büyük Millet Meclisi içtima halinde bulunsun ve haftada bir toplantılarına devam etsin.

Muhterem Arkadaşlar, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz mucibince zaten Büyük Millet Meclisi müstemirren münakittir. Eğer bu teklif, mebus arkadaşlarımızın Ankara'da bulunmalarını ve haftada bir Mecliste ispatı vücut etmelerini icabettirecek sebeplerin hudüsü ihtimalini göz önünde tutarak yapılmış bir teklifse, gördüğümüz gibi, Büyük Millet Meclisi hini hacette derhal gelip vazife başında bulunabilir.

Ayrıca, deniliyor ki, Hükümetin hâdiseden haberi varmış. Hükümetin haberi olduğu öğrenildikten ve hâdiseler böylesine tezahür ettikten sonra, bu takririn lüzumu bir kat daha teyidedilmiş oluyormuş. Bendeniz, bu teklifle Hükümetin önceden haber alması meselesini telif edemediğimi ve bunların arasında birbiriyle mantiki irtibat ve rabita bulamadığımı arz ederim. Eğer bu teklifte Büyük Millet Meclisi müstemirren burada bulunacak ve re'sen icrayı hükümet edecektir mânasını tazammun eden bir cihet varsa, bu da, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz mucibince makbul olamaz. Bunu da arz etmek mecburiyetindeyim.

Muhterem Arkadaşlar, arz ettiğim gibi aldığımız tedbirler neticesinde böyle bir hâdisenin tekrar zuhur etmesinin gayrimümkün olduğunu söylemek yerinde olur. Biz Hükümet olarak vaziyete tamamiyle hâkim olduğumuzdan eminiz. Fakat aynı zamanda, hâdisenin serpintilerinin arkasının alınmadığı da bir hakikattir.

Diğer taraftan parça parça malûmat almak keyfiyeti de çok mahzurludur. Filhakika, idarei örfiye ilân ediyoruz, sizler bunu lütfen tasvip buyuruyorsunuz, bir heyeti hâkime ve heyeti tahkikiye vaziyete el koymuştur, vazife başındadır. Neyin halka ilân edilmesi lâzımgelir, neyin gizli tutulması icabeder. Bu hususları takdir edecek makamın, emniyetle kendilerine vazife tevdi buyurmuş olduğumuz örfi İdare mahkemeleri ve makamları olması lâzımgelir. Biz Hükümet olarak öğrendiklerimizi Meclise peyderpey ve parça parça tevdi etmekten bir fayda çıkması şöyle dursun, aksine olarak zararlı neticeler doğabileceği kanaatindeyiz. Memlekete bildirilmesi, yüksek huzurunuzda arz edilmesi lâzımgelen hususların zuhurunda, Hükümet bir dakika fevtetmeden bunları sizlere bildirmek, efkârı umumiyemizi, hattâ dünya efkârı umumiyesini tenvir etmek hususunda büyük bir tehalük duyacaktır. Bundan emin olmanızı rica ederim. Binaenaleyh takrir ve teklifin mutlaka kabulü zaruri olan bir mahiyet arz etmediğini, müsaadenizle, arz etmek mecburiyetindeyim.⁶⁹

⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 7, Birleşim 80, Sayfa 688-690, 693*

IV. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(22. Cumhuriyet Hükümeti)
(09.12.1955-25.11.1957)

14 Aralık 1955 Çarşamba

22. Cumhuriyet Hükümetinin (IV. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Gündemin birinci maddesi, Başvekil Adnan Menderes'in kurduğu Hükümetin programıdır

Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok Muhterem Arkadaşlarım; Demokrat Parti İktidarının dördüncü Hükümeti olarak programımızı Yüksek Huzuruza takdim etmekteyiz. Büyük Meclisiniz 1950'den bu yana iktidarımızın ve hükümet programını müzakere ve tasvibetmiş bulunuyor.

Yüksek malumlarıdır ki, bu üç program, ilhamını, büyük ekseriyetinizi sinesinde toplayan siyâsi partinin programındaki prensiplerden almıştır. Yine aşikârdır ki, bu üç programda bütün Devlet ve Hükümet programlarına şamil olmak üzere, görüş ve icrâatımız tafsilen izah edilmiş ve bu suretle tebellür etmiş olan muayyen bir politika altı yıla yaklaşan bir zaman içinde birbirinin devamı olan hükümetlerce tatbike konulmuştur. Ayrıca yıllık birer tatbikat programından başka bir şey olmayan geçmiş beş yılın bütçeleri de bittabi tetkik ve tasvibinizden geçmiş bulunuyor; görülüyor ki, 1950'den buyana hükümetlerin görülen icrâatı, adım adım safha safha yüksek tetkik ve tavsiplerinize iktiran etmiştir. Buna ilâve olarak da 1954 seçimlerinde, program ve icraatımızın aziz milletimizce de takdirde şayan görüldüğünde hiç kimse şüphe ve tereddüt gösteremez.

Bu kısa izahattan maksadımız, ana görüş ve prensipleri öteden beri malum olan Demokrat Parti icrâat ve fâaliyetleri hakkında programımızda yeni baştan tafsil ve izahata lüzum görmemekte olduğumuzu tebarüz ettirmekten ibarettir.

Binâenaleyh Yüksek tetkikinize arz edilmekte olan bu programımız kısadır ve sadece beş buçuk yıllık tatbikatın bugünkü merhalesinde kendini gösteren icap ve ihtiyaçlara göre alınması lazım gelen tedbirlerle yapılmasına sıra gelmiş bulunan işlerin izahına inhisar edecektir.

Bununla beraber iktidarımızın 1950 yılı ilk hükümet programındaki ana fikirlerin çok kısa dahi olsa gözden geçirilmesini faydalı bulmaktayız. Bu maksatla, 1950 hükümet programındaki esas görüşleri en kısa olarak şöyle izah ve hulasa edebiliriz.

Zirâat, milli ekonomimizin temelidir. Bir taraftan milletimizin beslenme ve giyinme ihtiyacını ve sanayimizin ham maddesini temin ve diğer taraftan ihracatımızın da ana kaynağını teşkil eder. Aynı zamanda zirai kalkınmamız memlekette şimdiye kadar istihsâl ve istihlâki laşey mesabesinde olan ve milli ekonomimizde yeri çok ehemmiyetsiz bulunan nüfusumuzun en büyük kısmının yaşayış seviyesini yükseltecek ve onları nispi bir refaha kavuşturmak suretiyle memleketimizde içtimai adaleti tahakkuk ettirecek ve milli bünyemizi takviye edecektir.

Arkadaşlar,

1950 hükümet programındaki izahın nakline devam ediyorum:

Büyük kitlenin iştirâ gücünün arttırılması hem milli sermayenin terakümüne yol açacak, hem de memleket pazarını harekete getirecektir. Böylece diğer bütün

sahalardaki kalkınma gayret ve hareketlerimiz, ticaretimiz ve sanayileşmemiz, zirai kalkınmamızdan en geniş feyzini alacaktır. Şu cihet de unutulmamalıdır ki, zirai kalkınmamıza sarf edilecek gayretler ve bu sahada yapılacak envestismanlar bu sahanın tamamıyla bakir olması sebebiyle, verimlerin en yüksek seviyelerde elde edilmesini mümkün kılacak ve şüphe yoktur ki, zirai envestismanlar neticelerini diğer mevzulara nazaran çok kısa zamanda verecektir.

Arkadaşlar,

Yine 1950 programındaki izahata devam ediyorum.

O halde iktidarımız bu ana görüşle harekete geçmeli, zirai kalkınmamızı tahakkuk ettirebilmek için süratle ve her şeyden önce tedbirler almalıdır. Zirâatimizin muhtelif problemleri en kısa, en kati hal şekillerine bağlanmalıdır.

Teknik zirâatin mümkün olan süratle vatan sathına yayılması çiftçimizin teknik alet ve makinelerle teşhizi, sulama ve gübreleme işlerinin süratle halli, hastalık ve haşaratla mücadele işlerinin kifayetle yapılması birinci derecede ehemmiyeti haiz mevzular olmalıdır.

Zirai kredi, zirâatimizin bütün memlekete yaygın haliyle ve zirai istihsâl mevzuunun genişliği ile asla mütenâsip olmayan çok düşük bir seviyededir. Bunu da süratle birkaç misline çıkarmak lazımdır. Zirai teşkilâtlanmamızın süratle tekemmül ettirilmesi göz önünde tutulacak mühim meselemizdir.

Muhtaç çiftçiye toprak tevzii işinin birkaç misli hızlandırılması lazımdır. Bu maksatla toprak komisyonlarının adedi kısa zaman içinde birkaç misline çıkarılacaktır.

Pazar meselesinin ehemmiyeti aşikâr olduğuna göre, müstekar ve elverişli bir fiyat politikasıyla zirai istihsalimiz teşvik edilmelidir.

Zirâatin ihtiyacı olan maddeler ithalatı tercihli tutulmalıdır.

Zirai kalkınmamızla doğrudan doğruya alakalı olan bu mevzular yanında münâkale meselelerimizi ve karayollarımızı en kısa zamanda tekemmül ettirmeliyiz. Bunun yanında silolar, limanlar ve iskeleler inşası ve sair bayındırlık işleri de zirai kalkınmamızla, dolayısıyla fakat sıkı sıkıya alâkalı mevzular teşkil eder.

Muhterem Arkadaşlar,

İşte birinci Hükümet programımızın esasını teşkil etmiş olan bu görüş ve fikirleri bugün dahi bütün ehemmiyet ve vüsatı ile benimsemekteyiz. Aynı suretle iktisâdi cihazlanmada takibedilecek politikayı da benimsiyoruz.

Umumiyetle iktisâdi cihazlanmamız için:

a) Evvela bütçelerimizde envestisman mahiyetinde olan giderleri diğer masraflarımıza nispetle mümkün olduğu kadar genişletmek lazımdır. Bu itibarla iktisâdi cihazlanmamız için devlet bütçesinden envestismanlara ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabi şartlarını göz önünde bulundurarak bir plana bağlamalıyız.

b) Hususi teşebbüsün süratle harekete geçmesini temin edecek ve Türk Milletinin iktisâdi zekâsı ile çalışkanlığından azami neticeler alınabilecek bir yolda yürünmesi lazımdır. Bu itibarla istihsâl hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak lazımdır.

c) Bir taraftan memlekette sermaye terakümünü bütün gayretimizle teşvik ederken diğer taraftan bu sermayenin istihşâle akması kolaylaştırılmalıdır.

c) Devlet bütçeleri iktisâdi bünyemizin takati ile mütenâsip olmalıdır. Aynı zamanda devlet bütçeleri muvazeneli hale getirilmelidir.

Muhterem Arkadaşlar,

İşte yukarda hulasa etmeye çalıştığımız ve daha iktidarımızın ilk programımızda yer almış bulunan bu esasların altı seneye yaklaşan tatbikatında ne muazzam neticeler verdiğini bu neticeleri elde etmek için ne kadar müşkül merhalelerin katedilmiş olduğunu tebarüz ettirmek isteriz. Milletçe kalkınmamız, medeni ve ileri bir cemiyet haline gelebilmemiz hususunda yıllardır sarf edegelmekte olduğumuz bunca gayretler memleketin her köşesinde sayısız eserler vermiş ve asıl mühim olarak yapılmış envestismanların fevkalâde ehemmiyetli olanlarının tamamıyla idraki pek kısa bir zaman meselesi haline gelmiştir. Takdir edilmelidir ki; bütün bunlar aziz milletimize hizmet yolunda iktidarımıza vicdan huzuru içinde olmak hakkını verir. Ancak programlarımızı tamamen tahakkuk ettirmiş olduğumuzu ve birinci plandaki hedeflerimize ulaştığımızı iddia edemeyiz. O halde demek oluyor ki; gayretlerimiz bütün kuvvetleriyle devam edecektir.

Bu bakımdan, şimdi yeni bir Hükümetin kurulması münâsebetiyle icrâat ve fâaliyetlerimizin yeni bir merhalesine intikâl etmekte olduğumuzu kaydedebiliriz. Bu yeni merhalede bir taraftan memleket ölçüsünde muazzam bir kalkınma hamlesinin doğurduğu, içtinabı müşkül ve hatta ekseriya gayrı kabil bir takım sıkıntıların ve aksaklıklarının izalesi hususunda acele ve azimli tedbirler üzerinde durulacak, diğer taraftan imkânların müsâadesi nispetinde daha ileri hamleler yapılacaktır.

Memnuniyetle beyan edelim ki, memleketimizin içtimai ve iktisâdi istikbâlini inşaaya masruf olarak bugüne kadar ele alınmış bütün yatırımlarımızın aksamadan tamamlanması teminât altındadır. Böylece hem milletçe nispi bir refah seviyesine bir an evvel ulaşmamız, hem de mevcudiyetimizi muhafaza ve dahil bulunduğumuz müdafaa camiasına karşı da taahhütlerimizi yerine getirmeyi mümkün kılacak modern bir orduya kendi imkân ve kaynaklarımıza dayanarak sahip olabilmek gibi milletçe en büyük bir bahtıyarlık teşkil edecek mukaddes bir gayesi elde etmemiz tahakkuk yolunda bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlar,

Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, yatırım fâaliyetlerimizin yanında halkımızın ihtiyacı olan cari istihlâk maddelerine, sınai ham maddelere, yedek parça ve saireye daha geniş nispetlerde tahsisler ayırtmak suretiyle bazı maddeler üzerinde duyulan sıkıntıları süratle bertaraf etmek kararındayız.

Envestismanlarımız, halkımızın ihtiyacı olan maddelerin tedariki hususu karşılıklı olarak göz önünde bulundurulmak suretiyle mutlaka ayarlanacak ve her halükarda Yüksek Meclisin takdir ve tensip buyuracağı seviyelerde kalkınma ve bayındırlık işlerimize ehemmiyetle devam olunacaktır.

Muhterem Arkadaşlar,

Böyle bir politikanın istihşâli artırmak yolu ile madde ve mal bolluğu yaratmak mevzuunda asıl mühim devamlı neticeler vermek ve fakat uzunca vadeli olan

tedbirlerimiz yanında istihlâk maddeleri ihtiyacını karşılamak hususundaki müesseriyet ve ehemmiyeti de aşikârdır. Ancak tecrübeler bunun da kâfi olmadığını göstermiş bulunuyor. Bu itibarla bilhassa sebepsiz ve haksız fiyat yükselişlerini behemahal önlemek, ihtikâr ve karaborsayı şiddetle tenkil etmek için gereken bütün tedbirleri alacağız ve hatta icabederse bu maksatla hususi mahkemeler ihdas etmek kararında olduğumuzu da açıkça ifâde ederiz.

Yine bu cümleden olmak üzere umumi hayatımızda her türlü suiistimallerle şiddetle mücadele etmek başlıca vazifemiz olacaktır.

Bütün bu hususlarda Yüksek Meclisin bize zahir olacağından hiç şüphemiz yoktur.

Arkadaşlar,

İktisâdi mahiyette mevzulardan olarak şunlara da temas etmek yerinde olacaktır:

Hususi teşebbüs sektörünün günden güne inkişaf etmekte olduğunu nazarı itibara alarak bu inkişafı daha süratli ve emniyetli bir şekilde teşvik etmek maksadiyle İşletmeler Vekâleti yerine bir Sanayi ve Maden Vekâletinin kurulması lüzumuna kaani bulunuyoruz.

Bunun gibi yine bir rasyonalizasyon mevzuu olarak çok geniş adımlar atmak suretiyle daha bugünden büyük ehemmiyet kazanmış olan enerji işlerimizi de bir kül olarak sevk ve idare edebilmek maksadiyle ayrı bir vekâlet kurulmasının lüzumu üzerindeki tetkiklerimiz yakında bir neticeye bağlanacaktır.

Yabancı memleketler ekonomileriyle şimdiye kadar tesisine muvaffak olunan samimi münâsebet ve iş birliğini genişletmek ve takviye etmek yolunda yürüyeceğiz. Bu meyanda Yabancı Sermayeyi teşvik Kanunundan bugüne kadar alınan neticelerden daha ileri neticeler elde edilebilmesi için durmadan gayret sarf edeceğiz.

Petrol Kanununun tatbiki ve neticeler elde edilmesi hususu da samimiyetle ve büyük bir dikkatle takib olunacaktır.

Çok Muhterem Arkadaşlar,

Ekonomik sahanın dışında idareimizi ıslah yolundaki yeni bir takım tedbirleri de lüzumlu görmekteyiz. Bu hususun hukuka ve mevzuata taalluk eden cihetleri bulunduğuna da işaret etmek isterim.

Evvela idare cihazımızı ehemmiyetle ele almak ve onu süratle işler, halkımızın hizmetine en iyi şekilde intibak eder bir tekemmüle eriştirmek istiyoruz. Bu hususla alâkalı olarak emeklilik müddetinin, daha evvel olduğu gibi, otuz seneye çıkarılmasını bazı menfi tefsir ve telâkkileri de önleyeceği ve mevcut ise bir huzursuzluğu ortadan kaldıracığı için, faydalı görmekteyiz.

Mevzuatımızdaki tadil tasavvurlarımıza gelince: Uzun zamandan beri bahis konusu olan Anayasa tadilleri için hazırlıklara başlanması ve 1958 seçimlerinden evvel behemahal bu tadillerin tahakkuk ettirilmesi lâzımdır, kanâatindeyiz.

Seçim Kanununda intizamı temin ve vatandaş rey ve arzusunu daha iyi tahakkuk ettirmek mülhazası ile yapılmış olan son tadilâtın lüzumsuzluğu yanında türlü menfi tefsirlere yol açmış bulunduğu görüldüğünden bu mahzurun da ortadan kaldırılmasına teşebbüs edeceğiz.

Bu hususta maruzatımıza son verirken neşren vaki olacak isnat ve hakaret mevzuunun ispatını mümkün kılmak üzere Riyâsete tevdi edilmiş olan muhtelif

kanun tekliflerinin yüksek heyetinizce tetkikinden sonra en isabetli karara varılacağı kanâatinde olduğumuzu da ilâve etmek isterim.

Harici siyâsetimize gelince: Harici siyâsetimiz şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da müşterek emniyet ve topyekün sulh esaslarına istinad edecektir. Sulh ve emniyet cephesinin müdâfâasını sağlamak üzere dahil bulunduğumuz ve kurduğumuz mıntakavi müşterek müdafaa paktlarının gittikçe daha kuvvet bulmasına matuf gayretlerimize hızla devam edeceğiz. Bu maksatla bir yandan Birleşmiş Milletlerdeki yapıcı fâaliyetlerimize devam ederken diğer taraftan da, kurucularından bulunduğumuz Balkan Paktı ile Bağdat Anlaşmasının her an biraz daha inkişafına çalışacağız.

Dış siyâsetimizden bahsederken milletimizin üzerine büyük bir hassasiyetle durmakta olduğu Kıbrıs meselesinden bahsetmemeye imkân yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza etmekte olduğumuzu her hangi bir yanlışlığa mahal bırakmamak üzere, burada açıkça ifâde etmek isteriz.

Geçen yıl iştirak ettiğimiz Bandung Konferansı neticesinde Asya-Amerika Camiası içinde alacağımız mevkiin icaplarını imkânlarımız nispetinde ve samimi surette yerine getirmeye çalışmaktayız. Bir taraftan bu vazifeyi yaparken diğer taraftan da öteden beri ehemmiyetli bir uzvu bulunduğumuz Arap Camiası içindeki rolümüzün daima daha kuvvetli bir şekilde devamına ihtimam etmekteyiz. İşte bu suretle, dış siyâsetimiz, Dünya sulhünün menfâatine olarak Avrupa ile Asya ve Amerika arasında telif edici ve uzlaştırıcı bir hüviyet arz etmekte bulunuyor. Dış siyâsetimiz hakkındaki bu kısa izaha son verirken bütün dost ve müttefiklerimizle ve bu meyanda bilhassa Birleşik Amerika ve İngiltere ile olan sıkı münâsebetlerimizi ve iş birliğimizi daima kuvvetlendirmekten de geri kalmıyacağımızı arz ederim.

Aziz Arkadaşlarım,

Bütün bu izahlardan anlaşılacağı üzere huzurunuzda arz ettiğimiz bu program, ana hatları ve umumi istikameti itibariyle, doğrudan doğruya iktidar partisi programında tebarüz eden tefekkür siyâsetimizden ve memleket görüşünden mülhem olan eski programlarımızdan farklı değildir. İktidara mensup olup Yüksek Meclisinin çok büyük bir ekseriyetini teşkil eden milletvekili arkadaşlarımızın 1950 senesinden beri tasviplerine mazhar olan hükümet programlarıyla bu yeni program arasındaki başlıca fark, zamanın icabı olan bir takım zaruretleri ve bugün ulaştığımız merhalede yeniden yeniye tebarüz eden bazı ihtiyaçları sürat ve muvaffakiyetle karşılamak için, tatbik sahasında alacağımız bir takım yeni tedbirleri ihtiva etmesindendir.

Programımızı yüksek tetkik ve tasviplerinize sunarken başarılarımız ve hatalarımızla birlikte huzurunuzda bulunduğumuzu da derin saygılarımızla arz eyleriz. (*Soldan Bravo sesleri sürekli alkışlar*)

Yüksek Reisliğe

Hükümet programı üzerinde muhalefetin tetkiklerini temin maksadiyle program müzakerelerinin 16 Aralık 1955 Cuma gününe talikine karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Antalya Mebusu

Burhanettin Onat

Bursa Mebusu

Haluk Şaman

Manisa Mebusu

Muzaffer Kurbanoğlu

Yüksek Riyasete

Hükümet programının metin üzerinde tetkikine imkân bırakılmak üzere bu husustaki müzakerelerin bir dahaki oturuma talikini arz ve teklif ederiz.

Malatya Mebusu

Nüvit Yetkin

Sinob Mebusu

Muhit Tümerkan

Yüksek Riyasete

Hükümet programı hakkında muhalefet partileri Meclis gruplarının görüşlerinin tesbit ve ifadesi için zamana ihtiyacolduğu aşikârdır.

Bu zarureti nazara alarak Yüksek Meclisin tesis etmiş bulunduğu teamüle uyularak program üzerindeki müzakerenin 16.XII.1955 Cuma gününe tehirini arz ve teklif ederim.

C.M.P. Meclis Grubu Başkanı

Kırşehir Mebusu

Osman Bölükbaşı

BAŞKAN — Demokrat Parti Meclis Grubu Başkanı Burhanettin Onat ve iki arkadaşı, C.H.P. Meclis Grubu adına Nüvit Yetkin ve Muhit Tümerkan, C.M.P. Meclis Grubu adına da Grup Başkanı Osman Bölükbaşı tarafından verilen takrirleri dinlediniz, her üçü de aynı mealde, program üzerinde açılacak görüşmelerin önümüzdeki Cuma gününe talikini istemektedirler.

Program üzerinde açılacak görüşmelerin önümüzdeki Cuma gününe talikini Yüksek tasvibinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...

Ekseriyetle kabul edilmiştir.⁷⁰

⁷⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 8, Birleşim 14, Sayfa 251-255*

16 Aralık 1955 Cuma

Kendisi Tarafından Kurulan IV. Menderes Hükümetinin Programının Görüşülmesi Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma

Gruplar ve şahıslar adına yapılan konuşmalardan sonra

BAŞKAN — Söz Başvekilindir. (*Başvekil Adnan Menderes, soldan sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi.*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem Arkadaşlarım,

Hükümet programı münasebetiyle Halk Partisi namına yapılan tenkitleri, Cumhuriyet Millet Partisi adına yapılan tenkitleri ve kısa bir zaman evvel aramızdan ayrılmış olan arkadaşlarımızın yaptıkları tenkitleri dinlemiş bulunuyoruz.

Müsaade buyurursanız asıl üzerinde duracağım tenkitler, Halk Partisi namına yapılmış olan tenkitler olacaktır, iki bakımdan bunda fayda görmekteyim: Birisi, diğer tenkitleri de ihtiva etmekte olduğundan dolayı Halk Partisine olacak cevabımla yapılmış olan diğer tenkitlere de cevap vermiş olacağıma kani bulunmaktayım.

İkincisi, en sert, en ilerisi olmak itibariyle diğer tenkitleri de ihtiva eder mahiyette olabileceğine kani bulunuyorum.

Muhterem Arkadaşlar, Hükümet programı münasebetiyle yapılmış olan tenkitleri, programın çerçevesi içinde kalmış olarak mütalâa etmek imkân ve ihtimali mevcut değildir. Program bir tarafa bırakıldı ve şimdiye kadar gönüllerde ve eteklerde ne kadar tariz, sitem ve hücum arzu ve istidadı birikmiş ise getirilip burada ortaya döküldü.

Muhterem İsmet Paşa'nın... (*Soldan, alkışlar*) Muhterem İsmet Paşanın tenkitlerini ele alırken her şeyden evvel bunları kısaca vasıflandırmak lâzım gelir. Ben bunları siyasi ve bir parlâmentoda yapılması, işitilmesi, dinlenmesi mütadolan tenkitler olmaktan ziyade bir tahrip vasfı ile vasıflandırmak mecburiyetindeyim. Biz hiçbir zaman program ve icraatımızın herkesçe en gayri kabili tenkit olan ve en kolayca tasvip edilecek olan kısmı hakkında dahi küçücük bir tasvip bekler değildik. Fakat bu derece tahripkâr bir tenkit ve hücumu mâruz kalacağımızı tasavvurumuzun dışında bulunduruyorduk. Bunu hüznün ve elemle söylemek mecburiyetindeyim.

Bu konuşmanın ikinci vasfı ise, bir politikayı tamamıyla şahsileştirmiş olmasıdır. Dikkat gözünüzden kaçmamış olacaktır ki, Muhterem İsmet Paşa dahi, döndü dolaştı bütün bir politikayı, bütün bir programı, bütün bir partiyi vahide irca etti ve işe Adnan Menderes ile başladı, Adnan Menderes ile bitirdi.

Memlekette demokratik bir idare hâkim olduğuna, partiler karşılıklı mevkilerini almış bulunduklarına ve nihayet bir parlâmentoda konuşulmakta olduğuna göre, millî şeflik devrinde olduğu gibi, politikaların ve idarelerin şahsileştirilmesi hususunun varit ve caiz olmayacağını bilmek icabeder. Şahsım hakkında tevcih buyurmuş oldukları iltifatları, daha doğrusu bir politikayı bu derece şahsileştirmek ve iltifatlarının mağduru yapmak suretiyle beni hedef ittihaz etmiş olmalarını cevaba değer telâkki etmiyorum. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*) Bu hususu tamamıyla bir tarafa bırakmaktayım.

Çok muhterem Arkadaşlar, takip edilen politika, prensipleriyle, programlarıyla ve Hükümet icraatıyla apaçık parlâmentonun tasvibine mazhar olmuş, hattâ partinin

vücuda gelmesi ile beraber programı milletçe tasvip edilmiş, 1950 seçimlerinde bu sebeple bir ümit olarak Demokrat Parti iktidara getirilmiş, 1954 senesinde ayrıca 4 senelik icraatı muhakeme edilip mizana vurulduktan sonra yine onun iş başında kalması milletçe tasvip olunmuş, onu müteakip yine Hükümet parlâmento huzuruna programı ile gelmiş, bunlar okunmuş ve nihayet geçen seneki bütçesi bütün fasıllarıyla, teferruatı ile Meclis komisyonlarına tetkik edilmekle kalmamış, büyük meclisin huzurunda olduğu kadar efkârı umumiyenin huzurunda da tetkik edilmiş, tasvip edilmiştir. Vaziyet ve manzara böyle iken bir Hükümet programının tenkiti sırasında mütemadiyen Adnan Menderes diye tek adam olarak bahsetmek hakikaten caiz değildir.

Ben bundan sonraki konuşmalarında; hususi maksatla bir politikayı şahsileştirmeleri yerine gayri şahsi olarak bizzat politikanın kendisini tenkit etmelerinin yerinde olacağını ifade etmekle bahsimi değiştirmekteyim.

İsmet Paşa Hazretlerinin, evvelâ dış politikaya temas eden tarafından tenkitlerini ve tahripkâr hücumlarını ele alayım.

Yedi eylül hâdiselerini bahis mevzu etmek suretiyle o kapıdan girerek Yunanlılarla olan münasebetlerimizin çok kötü ve bozuk olduğuna, oradan da umumi dış politikamıza intikal etti. Şimdi müsaade ederseniz ben de bu mantiki silsileyi takip edeyim.

Yedi eylül hâdiselerini öylesine bahis mevzuu etti ve öylesine takdim etti ki, bunun üzerinde ehemmiyetle durmak, vatan menfaatlerini müdafaa etmek mânasına alınmak lâzım gelir. Herkes bilmez, bizim birbirimizi vurmak için, birbirimizi kötölemek için şakacıktan hâdiseleri tahrif etmekte olduğumuzun farkına varmaz, bu söylenen sözleri ciddiye alırlar ve bütün vahameti ile aleyhimizde kullanılmaya kalkışır. Bu sebeple 7 Eylül hâdiselerine kısaca temas etmek ve defî'lerde bulunmak mecburiyetindeyim. Bir ara şayialar vardır dedi, bir ara re'sen iddialar dermeyan etti. Hangisi iddiadır, hangisi şayiadır, metni alıp içindekileri tetkik etmeden bunları birer birer tefrik etmek güçtür. Fakat söyledikleri iddia olsun, şayia olsun, külliye aslı esastan âridir ve ciddiyetle reddedilmek iktiza eder. Kendisini aynen ve kemali ciddiyetle reddetmek mecburiyetinde bulunduğum için özür dilerim. Ve bundan dolayı çok müteessifim.

Şayia veyahut iddialara bakınız: İstanbul valisi ile -daha kimler, belli değil- bir araya gelinmiş ve bir hâdisa tertip edilmek istenmiş, İstanbul valisi buna taraftar olmamış, "Onun içindir ki" diyorlar, "İstanbul valisi istifa ettiği halde bunun istifası kabul edilmemiş; onun içindir ki, hâlâ İstanbul valisi makamında tutulmuş."

Sevgili arkadaşlarım; böyle bir hareket vaktiyle olurdu. Tertiplenmiş nümayişler devri çoktan geçmiştir. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*) Mazide dahi olsa; ben her hangi bir Türk hükümetinin böylesine tedbirlere girişebileceği ihtimalinin bu Meclis kürsüsünde hatırlara getirilmesini bile çek vahîm bir hâdisa olarak kabul ederim. (*Soldan bravo sesleri*) Uzun yıllar Hükümet Reisliği, Devlet Reisliği yapmış olan bir zatın, Hükümeti ve Devleti bimuhaba yerlere serecek tahripçi bir konuşma yapmış olmasını çok vahim görmekteyim. Ve hiçbir delile hiçbir akli ve mantıki esasa istinat etmeyen bu iddiaları ve şayiaları hattâ nefretle telâkki etmekteyim, İngiliz Hariciye Nazırı bizim oradaki delegemize şunu söylemiş, falan şunu yapmış, öteki bunu yapmış gibi bir zihnî imal vetiresi, bir el çabukluğu ile hiç alâkası olmadığı halde, alâkası bulunmasından zerre kadar menfaati bulunmayan, akli mantığın kabul edemeyeceği bir husus olmasına rağmen mahirane, burada hükümeti bir isnadın altında bırakmış olması hakikaten çok

fecidir. Hükümet ve Devlet menfaatlerini bunca zaman korumak mevkiinde bulunmuş olan bir zatın böylesine konuşacağını havsalaya sığdırmak çok acıdır. Yunanlılarla olan münasebetlerimizin kötü olduğundan bahsediliyor.

Bakın, insanların, mutlaka kötölemek niyeti ile konuşurlarsa, objektif olmaktan ayrılmayı berveçhi peşin vicdanlarına sindirmiş olurlarsa, farkına varmadan türlü tezatlarla düşmeleri mukadderdir. Bir taraftan Yunanlılarla münasebetlerimizin kötü olduğundan bahsediyor ve iyileşsin diyor, bir taraftan da diyor ki; “Yunanlılarla münasebetlerimizin kötü olmasının asıl sebebi Kıbrıs meselesidir; Kıbrıs üzerindeki menfaatlerimizi terk ettirmek istiyorlar, Yunanlılar; bugünkü yaygara bunun içindir.” diyor. “Bundan bizi sarfınazar ettirmek gayretindedirler.” diyor.

Demek oluyor ki, Yunanlılarla münasebetimizin kötü olmasının Kıbrıs meselesinden imbias etmekte olduğundan ve yapılan hücumların bir politikanın iyi idare edilmemiş olmasından değil, “muayyen bir maksat ve menfaatin istihali gayretlerine dayanmaktan ileri geldiğini” ifade ediyor. Buradaki tezat aşıkârdır.

Ondan sonra Yunanlılarla münasebetlerimizin iyileşmesine taraftar gibi görünürken iki memleketi birbirinin aleyhine kıskırtacak sözlerde ve beyanlarda bulunmaktan da asla feragat etmiyor.

Bayrak hâdisesini ele alarak Türk milletini, haysiyetinden ve izzetinefsinden tahrike çalışıyor.

Bayrak meselesini arz edeyim arkadaşlar Beynelmilel kaidelerde, beynelmilel teamüllerde hakarete uğrayan bir bayrak şereflendirilmek suretiyle tevkir olunur ve mesele böylesine halledilir. Bir tarziye ve tazmin hiçbir zaman küçültücü bir hâdisе değildir. Türk milleti gibi ahlâki necabete ve uzun siyasi ananelere sahip olan bir memleket için bir yerde başka bir devletin bayrağı hakarete uğradığı takdirde o hakareti tazmin yolunda ihtiyar olunacak hattı hareketinde Türk milletince tasvip edilmeyeceğini ve bunun tahrik vesilesi yapılabileceğini sanmak, zannediyorum ki, sureti kâfiyede hatalıdır.

İşin esasına gelince; meseleyi şöylesine izah etmek mümkündür: Biliyorsunuz geçen Eylül ayında veya Ağustos ayında Pakistan ile Afganistan arasında çok karışık hâdiseler zuhur etti. Tafsile hacet yok; Pakistan’ın ittihaz ettiği bir politika, bir hattı hareket yüzünden büyük kıyamlar oldu. Afganistan’da, Kabil’de Pakistan sefarethanesindeki Pakistan bayrağı indirildi, yırtıldı, tahkir edildi.

Türkiye Pakistan ile dosttur. Türkiye Afganistan ile dosttur ve müttefiktir. Bu iki dost ve müttefik memleket bizim aracı olmamızı arzu ettiler. Afganistan Hariciye Nazırı Türkiye’nin bir hal şekli bulmasını bizden istedi. Biz aracı olduk ve bu hâdisenin tazmini yolunda takarrür ettirdiğimiz ve tatbik edilen esaslar aynen, bizde de vâki olan hâdisenin tazmini yolunda tatbik edilmiş olan hareket hattının ta kendisidir. Kabil’de Afgan Hariciye Nazırı Pakistan Sefaretine geldi ve Pakistan bayrağını kendi eliyle indirildiği yere çekti ve orada uzun bir nutuk iradetti. O nutkunda Pakistan vatandaşlarının Afganistan’daki mallarının, mülklerinin, maddi, mânevi bütün varlıklarının ve mevcudiyetlerinin teminat altında bulunduğunu ve Pakistan’ın menfaatlerinin korunacağını ifade etmeyi de unutmadı. Bizim İzmir’de yaptığımız da bundan ibarettir. Dostlarımıza bir şekli hal olarak tavsiye ettiğimizi evveliyetle kendimizin tatbik etmemiz yerinde bir hareket

olurdu. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*) Ben bunda Türk Devletinin, Türk milletinin, Türk Hükümetinin zerre kadar haysiyetinin küçülmüş olduğu kanaatinde değilim; bilâkis kendi bayrağımıza her yerde ve her zaman gösterilmesi lâzım gelen hürmetin bu hareketle teyit edilmiş olduğu kanaatindeyim. Dünyada hâdiseler eksik olmaz. Allah göstermesin, dünyanın her hangi bir yerinde aynı şey bayrağımıza yapılmış olabilir. Binaenaleyh bunların tazmini ve tarziyesi böylesine bir usule bağlanmış ve tarafımızdan tatbik edilmiş olursa aynı şeyi milletlerarası münasebetlerde talep etmek hakkımız olur.

Muhterem arkadaşlarım; İsmet Paşa gazetelerin aleyhimize hücum etmekte olduklarından bahsediyor ve diyor ki: “Bize şiddetle hücum ediyorlar.” O gazetelerin hücumlarına esas teşkil eden termler bugün Muhterem İsmet Paşa tarafından bu kürsüden maalesef ifade edilmiş oldu. Ben acıyorum, bu manzaradan elem duyuyorum. Onların dedikleri de, demek istedikleri de budur. Bütün dünyanın malûm düşmanları hariç, bir komünist tahriki olarak kabul etmiş bulunduğu bir hâdiseyi Türk Hükümetinin bir tertip gerdesi olarak dünyaya takdim etmek ve bunda büyük bir muhalefet partisinin reisi olarak şahidi âdil vazifesini yapmak, şayet bir gaffet değilse, vahim bir hatadır. (*Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Tenkit yaparken tahribe gitmemek, hususiyile millî menfaatleri daima göz önünde bulundurmamak birinci derecede mühim olan bir esastır. Bu esastan İsmet Paşa Hazretleri inhiraf etmiştir. Vatan kendisinden bu hususta davacıdır! (*Soldan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Partinin dış politika üzerindeki görüşlerine sözlerimi intikal ettireceğim. Lütfediyor, diyor ki: “Esasta beraberiz. Metotta ayırıyoruz” Kendi metotlarını söylemiyor. Bizim metodumuzun maceracı, tahripçi olduğunu ifade ediyor. Bu güzel vasıflarla vasıflandırdığına göre biz de takip ettikleri dış politikanın vaktiyle aczin, zaafın, (*Meskenet sesleri*) O kelimeyi telâffuz etmek istemiyorum, rüküdeteye istinat etmekte olduğunu ifade etmekte kendimizi haklı görmekteyiz.

Ele aldığı Kıbrıs meselesinden başlamak suretiyle keyfiyeti izah edeyim:

Bir taraftan Kıbrıs’taki Türk menfaatleri müdafaa edilecektir diyor ama 12 ada üzerindeki... (*Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) (“Onları kendisi verdi” sesleri)

Ama 12 ada üzerindeki jeopolitik alâkamızın neden ibaret olduğu üzerinde bir kelime dâhi söylemiyor: Ve kendisi mesuliyetsiz olarak memleket idaresini elinde bulundurduğu sırada 12 adanın bir elden başka ele intikal etmesini bir aczü zail içinde uğurlamaktan ve tescil etmekten başka hiçbir hareket göstermiyor. (*Soldan bravo sesleri*)

Kibrisin stratejik ve jeopolitik ehemmiyetinden bahsederken 12 adanın stratejik ve jeopolitik ehemmiyetini tamamıyla unutmış görünüyor. Eğer vaktiyle 12 adanın stratejik ve jeopolitik ehemmiyeti bakımından bazı tedbirler alınmış olsaydı Kıbrıs’ın bugünkü durumu, jeopolitik ve stratejik bakımdan bu derece ehemmiyet arz etmezdi. (*Bravo sesleri*)

Muhterem arkadaşlarım, “Aslında beraberiz, metotta ayırıyoruz.” dedi, İsmet Paşa hazretleri. Fakat yaptığı tenkitleri dinlediniz, acaba ayrılık metotta mil Ayrılık esastadır, fakat söylemek kolay olmuyor. Daha geçen sene dış politika bahis mevzuu olunca Bütçe konuşmalarında beraber olduklarını ifade ettiler. Şimdi kolayca baştan aşağı tenkit edici bir nutuk söylemek kolay değil. Onun için metot ve esas farkını ortaya koymak suretiyle sözleri ve tenkitleri mazerete bağlamak lâzım geliyor. İşte bu ihtiyaçla bu tefriki yaptılar.

Ben tenkitlerin heyeti umumiyesini gözden geçirince farkların esasa taallûk etmekte olduğunu müşahade etmekten kendimi alıkoyamadım.

Şimdi, devletin mesuliyetlerinin genişlemiş olduğunu söylemenin, metoda değil esasa taallûk eden bir keyfiyet olduğunu söyleyecek olursam farkların metotlarda değil, esasta olduğunu derhal, takdir buyurursunuz.

Çift ölçü kullanmak kötüdür, insanları tezada ve haksız mevkie düşürür. Mesuliyetlerin genişlemiş olmasını, emniyetin genişlemiş olmasına bağlamış bulunsa idi bu derece haksız bulunmazdı.

İnsan bu tenkiti duyunca şu zehaba varıyor: Türkiye durup dururken dış mesuliyetleri artırılmış bir hale sokulmuştur.

Muhterem Arkadaşlar, hâdise bu değildir. Türkiye, Demokrat Parti iktidarından evvelki politikasında mesuliyetsiz olayım derken tecerrüt haline düşmüştür. İşte millî iradeye ve umumi efkâra dayanmadığını bilen bir iktidar olarak, her hangi bir mevzuda ihtiyat namı altında mesele çıkmasın diye rehavete, zaafa ve acze giden bir politikanın içine düşmüş bulunuyordu.

Onların zamanında idi ki, Rusya bizimle ittifakını bozdu.

Onların zamanında idi ki, bizden arazi talepleri yapıldı. En hassas noktalarımızdan üsler istendi.

Onların zamanında idi ki, buna kendi gazetelerinde cevap dahi verdirmek cesaretini göremediler. O zaman muhalefet partisi olan Demokrat Partiye müracaat olunarak buna cevabı bizim ağızımızla verdirmek yolu takip olundu.

Onların zamanında idi ki, bu devletin millî mevcudiyeti, mevcudiyetimiz hiçbir esasa ve teminata bağlı değildi. Ve Türkiye'nin bu yalnızlık içinde birtakım tehlikelere mâruz bulunduğu hakikati kendilerini de, hepimizi de endişe içinde yaşıyordu. NATO'ya alınmak kimsenin aklından geçmiyordu.

Metotta ve aslında fark vardır. Çünkü, hakikaten o devir devam etmiş olsaydı Kore'de kolektif emniyeti müdafaa eden Türkiye ile karşılaşmak mümkün olmazdı. Kore'de kolektif emniyeti müdafaa etmek tıpkı kendi hudutlarımızı, millî mevcudiyetimizi müdafaa etmek mânasında idi. Şayet bugün kolektif emniyet yapılmamış, kolektif emniyet namı altında müdafaa teşkilâtı vücuda getirilmemiş olsaydı en ziyade tehlikeye mâruz bulunacak devlet Türkiye olurdu. Bunda hiçbir şekklü şüphe yok, bunu katiyetle söylüyorum. Çünkü Kore Harbi münasebetiyle yapılan neşriyat, bu çatı altında açılmış olan istihzah, dediklerimi, kendi sarih ifadeleriyle de, teyit etmiş bulunmaktadır.

Balkan Paktından bahsetti, Yugoslav Devletinin bu paktın askerî vasfını ikinci plânda tuttuğunu veya onun askerî vasfını kabul etmediğini söyledi. Zannetmek icabeder ki; bu ifadeler Balkan Paktının za'fına işaret etmek içindir. Biz vaktiyle karşı tarafla beraber hareket ediyor manzarasını veren Yugoslav Devletinin oradan ayrılarak bir Balkan Paktı vesilesiyle (bu paktı askerî mahiyette telâkki etmemiş olsa dahi) Birleşmiş Milletler Paktına istinaden kurulmuş olan NATO ve sulhsever devletler camiası içine, tarafına teveccüh etmiş olmasını büyük bir kazanç telâkki etmekteyiz. Öyle dahi olsa elde edilmiş olan bu netice küçük değildir. Ben bunu küçümsemek isteyen zihniyete karşı geçmişin Balkan Paktını hatırlatmak isterim. Hattâ Sadabat Paktı namı altında

bir takım teşebbüslerin bugünkü muhkem ittifaklarımız karşısında birer hevesten ibaret olduğunu belirtmek isterim. Şimdi, bugünkü Balkan Paktını beğenmeyen; Bağdat Paktını beğenmeyen, Türkiye'nin NATO camiası içinde ehemmiyetli bir mevki bulunduğunu kay de değer telâkki etmeyen zatın vaktiyle bu hevesler peşinde ve bu heveslerin zebunu olduğunu ifade etmek tenkitte haksız düşünmenin örneğini vermek demek olur.

Muhterem arkadaşlarım; Bağdat Paktına geliyorum, Bağdat Paktına Suriye niçin girmemiş. Bağdat Paktına bir Arap devleti girmiş de niçin diğerleri girmemiş, Suriye niçin Bağdat Paktının dışında imiş? Amerika girmedikçe Bağdat Paktı bir mâna ifade etmezmiş. Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur. *(Gülüşmeler)* Zamanın, bu gibi mühim teşekküllerin vücuda gelip tekâmül etmesinde ne dereceye kadar mühim bir unsur olduğunu unutmamak icabeder.

Bakınız Bağdat Paktı akdedildiği zaman iki Devlet beraberdi. Bugün Bağdat Paktında altı devletiz, üzerinden bir sene geçmeden, İngiltere dâhil olmuştur. Yalnız o kadar değil. Amerika iptidaen Bağdat Paktının Daimî Konseyinin ilk toplantısına müşahit olarak iştirak edeceği kararını bildirmişken süratle kararını değiştirdi ve Bağdat Paktı ile irtibat tesis edecek olan memurunun konseyimizde hazır bulunmasını takarrür ettirdi ve bu paktı mümkün olduğu kadar takviye etmek istediğini ifade edici beyanlarda bulundu. Hattâ zamanı geldiğinde bu pakta gireceğini, şimdi girmiyorsa bunun bir zaman meselesinden ibaret bulunduğunu söyledi.

Eğer sergüzeştçi politika, tahrikçi politika Bağdat Paktını yapmaksa; hâdis ve hakikatin bunun tam aksine olduğunu ifade etmekte haklıyız sanırım.

Muhterem arkadaşlar, İsmet Paşa Hazretleri diyor ki, tahrikçi ve sergüzeştçi bir müttefikten müttefikleri uzaklaşır. Bizim Bağdat Paktını yapmamız, Balkan Paktına çalışmamız, NATO'ya dâhil olmamız ne suretle bir tahrik ve sergüzeşt politikası olarak vasıflandırılabilir, bilmiyorum. Hakikaten burası muhtacı izahtır.

Kore müşterek müdafaasına iltihakımız mı tahrikçiliktir?

NATO'ya girmemiz mi tahrikçiliktir?

Bağdat Paktına girmemiz ve bu paktın mübeşşiri olmamız mı tahrikçiliktir?

Türk nimetinin huzurunda muhalefet Meçnin bu mevzuda sarîh olarak nokta-i nazarını belirtmesi lâzım gelir. *(Soldan, bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bir millî şef edası ile "Siz bilmiyorsunuz, ben biliyorum, dinleyin beni!" şeklinde konuşuyor. Münasip görmedim, izah edersem bana hak vereceksiniz. Diyor ki; "Hükümet daima dış politikayı sizden, Meclisten uzak tutuyor, onun için hâdiseleri bilmiyorsunuz, ama ben biliyorum, size anlatayım ve öğreteyim." Bu sözleri söyledikten sonra da dış politikanın bir sürü tafsîlâtına giriyor. Bu reva değildir arkadaşlar. Bunlar herkesçe takip edilen, herkesçe okunan, herkesçe bilinen şeylerdir. Bunda bir gizlilik, bir mahremiyet, şu ve bu, asla mevcut değildir. Bu sözler böylesine bu kürsüden sarf edildiği için Büyük Millet Meclisinin huzuruna dış politikamızı ana hatları ile belirtmek için geleceğiz. Bundan malûmatınız yoktur diye bir defa bahsedip böylesine bir istifham memlekette yaratılmak istendiği için pek kısa bir zamanda onu da bütün hututu ile tenkit etmelerine, hattâ ellerinden geldiği ölçüde tahrip etmelerine imkân ve fırsat hazırlamak için bütün hututu ile huzurunuzda izah edeceğiz.

Muhterem arkadaşlar, ekonomik ve malî mevzulardaki tenkitlerine geliyorum.

Müsaade ederseniz Örfi idare hakkında birkaç kelime söyleyeyim. (*Soldan, lâzımdır sesleri*) Çok iyi hatırlayacaksınız, mutantan bir beyanla vaktiyle şöyle dendi: Makale mi idi, nutuk mu idi? (*Beyanname sesleri*) Evet beyanname.. Orada dendi ki; (*Şimdi mesele şanlı kumandanlarımızın elindedir*) O şanlı kumandanlar ki vaktiyle İsmet Paşa Hazretlerinin, Hükümetin elinde birer vasıta haline getirilmişti. Dün böyle, bugün böyle.. Bunu burada böylece konuşmaları katiiyen reva değildir.

“Adnan Menderes’in, Bay Adnan Menderes’in eline bir de İdare-i Örfiye geçti.” buyurdular. Ben, İsmet Paşanın elinden İdare-i Örfiyenin düştüğünü görmedim. 1948 senesine kadar örfi İdare memlekette hâkim oldu. Ondandır evvelki İdare-i Örfiyelerin tesis edilmediği devreleri ise Takriri Sükûn ve istiklâl Mahkemeleri Kanunlarının hükümlerine göre devre olarak vasıflandırmak lâzımdır. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*) 1945’te harb fiilen bitti, 1946 da seçimler olacak. Muhalefet partisi kurulmuş, buna mukavemet imkânı bulunamamış, men edilememiş. Denildi ki şu İdare-i Örfiyeyi kaldırın. Çünkü 7 bölgede İdare-i Örfiye hâkimdi. Şimdi 3 ayda niçin kaldırmadınız diyorlar. 6 bin mevkuf, bunlar üç bin küsura indi. örfi idare iş görmüyor değil, işin hacmine bakınız. Fakat şu 1946 da 1947’de 1948 de niçin yedi bölgede örfi idare temadi ettirildi, niçin?

Arkadaşlar, bu tevkif hâdiselerine filân temas sırasında intiharlar, tecennünlerden bahsettiler. Burada Bekirâğa bölüklerini, tabutlukları tekrar etmeye lüzum görmüyorum. (*Soldan, alkışlar*) Bunları bir tarafa bırakıyorum..

SAĞDAN BİR SES — Bu sizin için bir mazeret olamaz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, sinirlenmeyin. Müzakere ve münazarada bir insan bir noktada tereddüt ederse, Kişi ikrariyle ilzam edilir fehvasınca, bunu söyleyebilmek için vicdan huzuru içinde bulunmak lâzımdır. Bu noktayı tebarüz ettirmek için söyledim. (*Soldan bravo sesleri*) Milliyetçilerin nasıl takibe mâruz bırakıldığını ve onlara nasıl işkenceler yapıldığı unutulmamıştır, henüz hafızalardadır.

Bugün bu büyük iş hacminden bir an evvel kurtulmak ve bir an evvel işi neticeye bağlamak için elden gelen bütün gayret sarf edilmektedir. Fakat suçun taayyününde, suçlunun tespitinde memleketin hakkı vardır. (*Soldan bravo sesleri*) Biz bunda lüzumsuz bir isticlal ile hakikatlerin ortadan kaybolup gitmesini asla tecviz edemeyiz.

Şurasını katiiyetle yüksek huzurunuzda ve millî efkâr huzurunda arz edelim ki, örfi idare Kumandanlığı üzerinde Hükümetin edna bir baskısı, edna bir tazyiki asla bahis mevzuu değildir. Biz hâkimlerin ve örfi idare Kumandanlığının kendi takdirleriyle hareket etmesi, yalnız askerin müdahalesi lâzım olan ehemmiyetli bir husus olursa, Hükümet olarak ancak o zaman takdir hakkımızı kullanma yolunu takip ettik. Bunu bütün vicdan huzurumuzla ifade etmek imkânını böyle bir hattı hareketi takip etmiş olmaktan almaktayız. Eğer böyle hareket etmemiş olsaydık burada açık olarak ifade ediyorum, böyle hareket etmemiş olsaydık şimdi karşınızda huzuru vicdan içinde böylesine konuşmak benim için mümkün olmazdı.

Tariz, taarruz vâki olursa biz de söyleyeceğiz, bizi de dinleyeceğiniz tabiidir.

Şimdi sözlerimi iktisadi mevzulara intikal ettiriyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Ankara'dan İdare-i Örfiye'yi kaldırmak için bir teklif getirecek misiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Paşam. Ankara'da İdare-i Örfiye'nin kaldırılması hususunda ısrarlı talebiniz olduğu için bu talebi nazarı dikkate alıp meseleyi tetkik edeceğiz. (*Bravo sesleri*)

Fakat arkadaşlarım, buna mukabil Paşa Hazretlerinin bir lûtfunun muntazırıyım. 1947 senesinde İzmir'de geçen bir hâdisе var, ben bu hâdisеyi hatırlatırsam, kızmasınlar, istediğim lûtf budur, İzmir'e gelmiştik, merhum Başbakan Recep Peker'le bir gazinoda aramızda toplanmıştık. Binlerce silâh atılmak suretiyle halk dağıtıldı ve ertesi gün bir beyanat yapıldı, onu unutmasınlar. Denildi ki: "istiklâl Mahkemeleri Kanunu henüz meriyettedir." Evet, bu tehdit o beyanat vesilesiyle sarf edildi. Bunlar gazete koleksiyonlarına şöyle bir el atınca derhal bulunup ortaya çıkarılacak şeylerdir. Bu kadarını hatırlatayım. Ben de örfi idarenin Ankara'dan kaldırılması için bir mâni mevcut olup olmadığını tetkik edip derhal bir neticeye bağlayacağımı kendisine bir defa daha ifade etmiş olayım.

Muhterem Arkadaşlar, iktisadi bahislerde gayet umumi konuşuluyor, umumi söyleniyor. İktisadi cihazlanma mı kolay? İktisadi kalkınma mı kolay? O, yüz senedir, siyaset adamlarının malumudur. Malûmdur ama bir tek köye su getirilmemiş, bir 25 sene dört tekstil fabrikası ile dört şeker fabrikası imaliyle geçirilmiştir. Ne gam! Şimdi işte yüz seneden beri bütün siyaset adamlarının malûmu olan, yüz seneden beri konuşulan fakat bir türlü tahakkuk ettirilemeyen hususu sözden fiile cesaretle intikal ettirmek için Demokrat Parti, programı ve vaatleri mucibince, kendisini vazifeli görmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, ayrı ayrı düşünmese idik, saflarımız, yerlerimiz ayrı olmazdı. Elbette onların bir iktisadi politikası olacak, bunu biz beğenmeyeceğiz, elbette bizim bir iktisadi ve malî politikamız olacak, bunu da onlar beğenmeyecekler. Bu, gayet tabiidir.

Fakat "Memleketi yok ettin, yıktın, küfrettin, hain oldun" tarzında tenkite tahammülü yoktur. Biz onların gidişini beğenmediğimiz için bir başka partinin, bir muhalefet partisinin içinde toplanmış, birleşmiş insanlarız. Bunun üzerinedir ki şurada ahzi mevki ettik. Aradaki farkları söyledik, biz bu yoldan gideceğiz, dedik. Bu seferki Hükümet programımızda da söylediğimiz gibi adım adım, safha safha bütün işlerimizi milletin önüne serdik. Esasen görmemek isteyenler dahi bu memlekette nereye giderlerse gitsinler, mutlaka Demokrat Parti iktidarının bir eserine başlarını vuracaklardır. Hiçbir yer bulamazlar ki, oraya gidip te Demokrat Parti iktidarının eseriyle karşılaşmış olmasınlar.

Şimdi yüz seneden beri bunlar malûm imiş. Kendi devrini kendisi müdafaa etsin. Fakat ondan evvel bu iktisadi kalkınma ve cihazlanma üzerinde acaba yüz seneden beri bilinen bu mevzu üzerinde neler yapılmış, söyleyiniz bana? Hiçbir şey, hiç.

Şimdi bu iktisadi kalkınma meselesine müteferri olmak üzere iki hususu dermeyer ediyor. Bunları da tetkika tâbi tutmak lâzım gelir: Birisi, plân meselesi, bir de borçlanma meselesi... Borçlanma meselesine misâl olarak, gayet tipik ve karakteristik bir örnek verdiler. Bunları tahlil etmemiz lâzım gelir.

Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın, borçlanmış olduğunu ve bu borçların itfası için 70 sene çalışıldığını, 20 sene bizzat kendisinin bunda gayreti mesbuk bulunduğunu serdü beyan etti.

Sevgili arkadaşlarım; Mahmut Nedim Paşa acaba istikrazları niçin kullandı? İşin karakteristik olan diğer tarafı şudur: İstikraz, borçlanma demektir. Bu, kaçınılacak bir tâbirdir. Borçlanma biraz ürküten tâbirdir, istikraz ise daha cazip gelen bir tâbirdir. Netice itibarıyla ikisi de aynıdır. Şimdi borçlanma, borçlanma diye bizi tahzir etmek istiyorlar. Arz ettiğim gibi borçlanma haddizatında bir istikrazdan ibarettir. İstikrazın iyisi olur, kötüsü olur. Eğer yapılan borçlar gelir getirir mevzularda sarf edilmiş olursa bu fevkalâde iyi, fevkalâde güzel bir şeydir. Dünyanın hiçbir memleketi iktisadi gelişmesini; çok geniş zamanlarda ve nesiller boyunca temadi ettirmek fırsatına ve imkânına sahip bulunmalarına rağmen, kendi kaynaklarıyla yapmış değillerdir.

Paşa Hazretlerinin zihniyetinde ya iktisadi kalkınmanın böyle bir zarureti de icap ettirdiğini tamamiyle takdir etmediği için veyahut da istikraz yapacak kaynak bulmaktan tamamiyle nâûmidolduğu içindir ki uzun yıllar kendi yağımızla kavrulacağız parolasını bu memleketin iktisadi gidişinin mesnedi olarak kullandı ve hakikaten memleketi kavurdu.

REFET AKSOY (Ordu) — Lozan Konferansında istikraz yapmayacağım diye Lord Gürzon'a (Curson) söz verdi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi muhterem arkadaşlar, plân meselesine geliyorum. Bu plân meselesi efsanevi bir mahiyet iktisap etti. Demokrat Partiye hücum için bir silâh ve kılıç haline getirildi. Şimdi ben yirmi beş sene kayıtsız şartsız memleketi idare etmiş olan Paşa Hazretlerine sizin plânınız var mıydı diye sorsam bana cevap verir mi acaba?

Paşam plânınız var mıydı? (*Bravo sesleri, alkışlar*)

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Biz ne yaptıysak plâna istinaden yapılmıştır.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Mebusken siz bu suali sormuş muydunuz?

BAŞKAN — Arkadaşlar rica ediyorum, sıralardan hatibin sözünü kesmeyin, arzu edenlere söz vereceğim. (*Bravo sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yani bunlar insana ciddî gibi geliyor. (*Gülüşmeler*) Konuşula konuşula ciddiyetine, kailinin kendisi de kani olmaya başlıyor ve ancak böyle zayıf bir vetireye giriyor. Plân, plân, deyince, bizim de işlerimiz plâna bağlıydı, fikriyle buna mürtebit olarak zihinlerde yer bırakıyor. Halbuki hâdiseler böyle değildir. Bilmiyorum, Paşa Hazretleri bilmiyorlar mı? Ben de bir vesika okuyayım. Hariciye Vekâleti dosyalarından.. Tarih 1949. "Esasen 1946 da böyle bir tecrübe geçmiş ve uzun süren bir çalışma sonunda Türkiye'nin umumi kalkınma plânı adı altında, Türkiye kaynaklarının tam bir envanterini ihtiva etmemekle beraber (yani şöyle üstünkörü), bu kaynakların durumunu ve inkişaf ettirilmeleri için alınması gereken tedbirleri umumi hatlarıyla bir araya toplayan bir plân tasarısı hazırlanmıştı. Fakat bir taraftan etütlerin kifayetsizliği ve daha fazla derinleştirilmesi zarureti, diğer taraftan finansman membalarının mahdudiyeti dolayısıyla bu plân taslağı plân haline getirilmemiş ve tatbik mevkiine konmamıştır. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*)

Yalan mı Paşa? (*Gülüşmeler*)

Muhterem arkadaşlar, bundan çıkan mâna şudur: Açık olmasına rağmen bir defa daha söylemekte fayda vardır. Çünkü bu, o kadar çok tekrerrür ediyor ve bir tokmak,

bir balyoz haline getirilmiş Demokrat Partinin zavallı başına mütemadiyen havale edilmektedir. Bunu burada keselim..

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — O Hükümetin başında, Demokrat Partinin değil. (*Sağdan, gülüşmeler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ah Paşam, başımıza gelenler. (*Gülüşmeler*)

Şimdi muhterem arkadaşlar, 1946 da memleketin kaynaklarının bir envanterini üstünkörü yapmak teşebbüsüne geçtik ve uzun uzadıya çalıştık. Baktık ki, böyle bir plânı vücuda getirmekte kifayetimiz yoktur diyor, bu yazı.

Ondan sonra farz ediniz ki, böyle bir plânı vücuda getirdik; para yok; neye yarar. Plân şöyle dursun. Söz, bu. Resmen yazılmış yazı bu.

Şimdi plân bahsini burada bırakayım.

Sevgili arkadaşlarım, bu devletin bütün icraatı devlet bütçesinde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin plânlarında yine devlette, devletin içinde çalışan organların, heyetlerin âtiye muzaf olan tetkiklerinde devletin gideceği yol tespit edilmiş ve bunlar muayyen bir görüşle ve muayyen rakamlara istinat edilerek yürütülmekte bulunmuştur. Bu plân bahsi; yarın bütçe Meclisin komisyonlarında tetkik edilmeye başlanacaktır; ve nihayet merak buyuruyorsa, İsmet Paşa Hazretlerinin birkaç celse Bütçe Komisyonuna teşrif etmesini ve orada hangi hususta, ne gibi plânları öğrenmek istiyorsa gelip sual sormasını ve o sualleri münakaşa etmesini rica ederim. Teşrif etsinler.

Şimdi; plân yok, plân yok, o sözün tesiri altında şimdiye kadar yapılmış olanları bertaraf edebileceği kanaatini taşıyorlar. Adapazarı Şeker Fabrikası mı iktisadi faideyi mucip değil; Kayseri Şeker Fabrikası mı, Afyon'da yapılmakta olan çimento fabrikası mı, akla gelen, gelmeyen binlerce işler; bunların acaba hangisi plânsız,, verimsiz ve millî ekonomiye uygun değil, zararlıdır diye tavsif etsinler. Bu millet huzurunda şahadet parmağını göstererek; şunlar, şunlar, şunlar yazık olmuştur, yapılmamalı idi diye işaret etmelerini rica edeceğim. Ve o zaman işi müşahhas olarak konuşmak mümkün olur. Umumiyetten kaçınmak ve birtakım iphamlar altında hakikatleri gizlemek yoluna düşmemek ancak böyle mümkün olur. Şu rantablardır, bu rantabl değildir; bu yapılacağına bu, bu yapılmalı idi şeklinde birtakım sarıh ve müşahhas iddialar ileri sürülecek olursa bunlar üzerinde konuşmak çok kolay olur ve o zaman bârika-i hakikat müsademe-i efkârdan çıkar. Böyle bir müzakereden, münazaradan çıkar. Umumi beylik lâflarla hakikatler örtülemez arkadaşlar, örtülemez. (*Soldan, alkışlar*) Şimdi, muvakkat olan birkaç maddenin sıkıntısı; hattâ tahrik edilmiş olan sıkıntıları ortaya atarak %80 i ikmal edilmiş olan bir kalkınma hareketinin birinci safhasının topyekûn kötülenmesi reva değildir. Bunlar, Türk milletinin emeğinden husule gelmiş bulunuyor. Bunlar için yapılan dış borçlanmalar, sayanı tenkit olmaktan ziyade bu paraları nasıl bulabildiniz, dıştan bunu nasıl tedarik edebildiniz, demek lâzım gelir. Bakınız bir plân yapılacağı zaman 1949'da, para yok ki, plânı niçin yapalım, diyorlar. Şimdi harıl harıl işler yapılıyor ve bunlar bitiriliyor. Tekrar söylüyorum, hepsi bitirilecektir. (*Soldan, alkışlar*) Senin karnın aç, senin karnın aç, senin karnın aç, sen sefalet içindesin, sen sefalet içindesin, sen sefalet içindesin der gibi bu kalkınma, senin takatinin üstündedir, diye mütemadiyen Türk milletinin karşısına geçip bunları söylemek, mütemadiyen vatandaşları bu yolda

tahrik etmek, büyük bir dâvanın içinden yüzaklığı ile çıkmayı birtakım tereddütlere sevk edecek hususlardandır.

Ben, bu mevzularda seneler senesi ağız açtırmayan paşa hazretlerinden lütuf kâr olmalarını ve Türk milletinin gayretlerini teşvik etmesini rica ederim. (*Soldan bravo sesleri*) Kim ne derse desin, bu işler olmuş bitmiştir. Dünyada ödenmemiş borç kalmamıştır. Bu muazzam kalkınma hareketinde şayet borç olarak %10-15 bırakmış ve %80-85 millî iktisatta bugüne kadar ödemiş bulunuyorsak bunun en büyük nimet olduğunu, anlamak lâzım gelir. Biz aldığımız paraları muhterem Halk Partili mebusları da dâhil, bütün vatan sathında kalkınmanın mihraklarını tesis etmeye sarf ettik, onlar da arzu ettiler. Bunlar Mahmut Nedim Paşanın istikrazına benzemez.

Muhterem arkadaşlar, hanginizin, burada bu salonda mevcut bulunan arkadaşlarımızın, Halk Partili arkadaşlarımız da dâhil, hanginizin kendi intihap dairelerinizde, komşularınız veyahut da memleketin size uzak köşelerinde yapılmakta olan işlerin hangisine itirazınız vardır? Hangisine itirazınız vardır, söyleyiniz. Onların yapılmakta olduğu yerlerde oturanlar ve toptan Türk milleti sizin davacınız olacaktır. (*Soldan, alkışlar, bravo sesleri*) Bunları açık olarak ifade etmek lâzım gelir. Van yoluna mı itiraz ediyorsunuz? Sarıyer barajına mı itiraz ediyorsunuz? İstanbul limanına mı itiraz ediyorsunuz, çimento fabrikalarına mı itiraz ediyorsunuz? Hangisini rantabl bulmuyorsunuz, hangisini hesapsız buluyorsunuz? Allah aşkına, millet huzurunda söyleyin, bilelim. (*Soldan, Bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Bunlar yapılırken herkes memnun, hattâ daha yapılsın deniyor. Kaç kilovat Van'ın elektriği? 160 mı? (*Ortadan bir ses: 75*) 75 kilovat elektrik, vilâyet merkezinde. Bir sinemayı işletecek elektrik.

Muhterem arkadaşlar, diyor ki, nesiller boyunca... 1880 senesinde yaşamıyoruz 1955'in içinde yaşıyoruz. Nesillere yüklemek sözdür. Hangi nesiller? Dünya atom devrine girdi. Biz 1923-1930-1940 mevcut olan mesafeyi kat etmek şöyle dursun, genişlettik dâhi. Hesap ederken bir defa dünyanın umumi gidişi ile bizim iktisadi kalkınmamızın seyrini başkalarının millî ekonomiye yaptıkları yatırımların, işba halinde bulunan memleketlerin dahi bugün millî gelirlerinden yüzde kaçını kalkınma mevzularına sarf ettikleriyle bizim millî gelirimizin yüzde kaçını sarf ettiğimizi mukayese ederek konuşmaları lâzımdır.

Plân fikri buradan başlar. Ne biliyoruz, ziraat senesinin kötü gitmesinin tesirleri veya bazı işlerin tahakkuk etmemesiyle; şurada burada görülebilecek, derhal kabili telâfi, aksaklıkları, kalkınmanın hızını ve hacmini kesecek bir şekilde çala kamçı bu yolda yürümek katıyen caiz değildir. Ben hiçbir mütalâa dermeyeran etmeden hayat pahalılığının 1950, 1951, 1952 ve 1953'te bugün olduğu gibi Muhterem Paşa Hazretleri tarafından ve partisinin, sözcüleri tarafından tenkit edilmekte olduğunu vesikalarıyla ortaya koyabilecek vaziyetteyim. Hayat yalnız 1949'da pahalı değildi. Çünkü onlar iktidardaydı.

Arkadaşlar, o zamana ait birçok vesikaları da ortaya koymak mümkündür.

Muhterem arkadaşlar, bazı arkadaşlarımız bu iktisadi sıkıntıların giderilmesi için ne yapılacaktır, buyurdular. Yüksek malûmlarıdır ki, tedbirler iki türlüdür, kısa vadeli tedbirler, uzunca vadeli tedbirler. Programımızda bunu ifade etmiş bulunuyoruz. Uzunca vadeli tedbirler, işte o iktisadi kalkınma diye ortaya konulan, ne varsa bunların hepsi, istihsalin genişletilmesine, madde bolluğuna, rahat yaşamaya götüren tedbirlerdir.

Bir memlekette kömür istihsalı üç milyon tonda kalırsa, bir memlekette nüfus başına elektrik istihlâki 36 kilovatta kalırsa, bir memlekette şeker istihsalı 100,000 tonda kalırsa, bir memlekette giyim eşyası istihlâki şurada kalırsa, çimentosu 300,000 tonda kalırsa, bilmem ne, bilmem nede kalırsa, Sayın hepsini, baştan aşağı, 1950 seviyelerinde kalırsa o memlekette refahtan bahsetmek imkânı yoktur. Belki, muayyen yerde, muayyen sınıfın rahatça vakit geçirmesine mukabil eti, ekmeği, buğdayı giyim eşyasını kullanan insanların çok mahdut istihlâk seviyesinde bulunması tamamıyla feramüş olunarak muayyen bir yerdeki manzaraya bakıp hükme varmak, insanı hataya düşülmüş olur.

Bugün, eti, ekmeği, yiyeceği; eşyası ve bütün istihlâk maddelerini vatanın bütün efradı kudretleri nispetinde iştirâ imkânında bulunuyorlar, dün, bu, böyle değildi.

Ankara sokaklarına gelen muhterem köylülerimizi ana caddelerimizden geçirmezsiniz, polisler men ederdi (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*) Şimdi yok. Benim sözlerimde bir tariz var mı arkadaşlar? (*Soldan; yok, sağdan; var sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, Paşa Hazretleri, dış ticaret açığından bahsettiler. Bana hangi memleketi gösterebilirler ki, büyük envestisman devrinde, malî ve iktisadi kalkınma devrinde olsunlar da, dış ticaret açığı vermesinler. Bu eskiden kolaydı. Basit bir politikaları vardı. sattığımız kadar alacağız. Basit.. Bundan basiti yok ki. Eğer bu demokrasi devrinde biz sattığımız kadar alacağız politikasını beş sene, on sene daha devam ettirmiş olsaydık, halimiz nice olurdu? Vaitlerinizi yerine getirmedığınız lâfi o zaman haklı olarak söylenirdi. Demokrat Parti, geniş bir iktisada kalkınmanın vaitçisi olarak iş başına gelmiştir. Biz başka bir politikanın insanlarıyız. Bizi beğenmeyebilirsiniz, sizin düşünceleriniz uzun senelerin tatbikatında şeklini ve manzarasını almış bulunuyor. 1950 Türkiye'si, onların manzarasını temsil etmekte, göstermektedir. Bugünkü Türkiye, o Türkiye'den başkadır ve başka bir istikamete teveccüh etmiştir. Telefona bakınız, abonesi beş misli artmıştır. Yani nesine bakarsanız bakınız... (*Sağdan, gülüşmeler, gürültüler*)

Beğenmediniz değil mi? Şimdi biraz düşüneceğim ve sizin beğeneceğiniz lâflar edeceğim, merak etmeyin.

Dış ticaretimizden bahsederken bir de tediye muvazenemiz var, onda da açığımız var, ondan bahsetmediler. Elbet de açık olacaktır beyler. Yani biz eğer sattığımız kadarını almak gibi senelik tahditlere kendimizi mahkûm edecek olursak 10 sene, 20 sene sonra Türkiye'nin bulunduğu yerden bir arpa boyu ileri gitmesi mümkün olmazdı. Bizim politikamız bu değildir. Biz bunu açık olarak ifade etmekteyiz. Paşam bunda gizli, kapaklı bir şey yoktur. Biz, yarın çimentoya para vermeyeceğiz, biz yarın şeker para vermeyeceğiz, biz yarın tekstile para vermeyeceğiz. Şuna, buna para vermeyeceğiz. İç pazar namütenahi genişlemektedir. 1956'nın, 1957'nin Türkiye'si bu manzaranın gereği gibi tecelli ettiği bir memleket olacaktır. O zaman yüksek seviyede bir muvazenenin teessüs etmeye başladığını göreceklardır. İnşallah sevineceklerdir.

Muhterem Arkadaşlar, dolar on liraya çıkmış, sekiz buçuk liraya çıkmış. Ben burada Halk Partisi hükümetlerinin başkanlarının, hükümet reislerinin, kaç defalar, altın bir metadır, altınla Türk parasının mukayesesi refah değildir, dediklerini işittim. İsterlerse zabıtlardan çıkartırım. Ben üşenmem çalışırım, bunlar üzerinde. Buldurur çıkartırım.

Şimdi muhterem arkadaşlar, bizim memleketimizin dıştan aldığı ve dışa sattığı hacim yekûnu umumisinin %95-97 si doların (283) kuruş üzerinden hesabı

yapılmaktadır. Şimdi bunun gerisinde çok para kazanmış bir adam Avrupa'ya gidecek, Devletin ona vereceği döviz mahdud. Fazla döviz istiyor. Gitmiş karaborsadan döviz almış. Buna mümasil hususlarda veyahut da ihracını favorize etmiş maddelerde, üç numaralı bent gibi, narenciyeyi teşvik etmek gibi bir nevi imtiyazlı alışverişe inhisar eden muamelelerde farklı fiyat göstermektedir. Bu, doların, %95-96'sının (283) kuruş üzerinden alıp satılmakta olduğu hakikatini perdelemez.

Bir enflasyon hastalığı Adnan Menderes'te var diyor. Şimdi, bu hastalıktan kendimi tedavi ettirmek için bu hastalığın tahliline bir nebze gireyim.

Muhterem Arkadaşlar, dünyanın gördüğü en mühim enflasyon hâdiselerinden birisi Türkiye'de vâki olmuştur. Ama bugün değil. Bu 1940 1945 arasındadır. Diyecekler ki harb vardı. Para hacmi 1940'da 180 milyon, her türlü kârda 200 milyonun altında. Altın stoku 25 ton. Hani H. P. altın stokuna ehemmiyet verir falan. Ama 19402a kadar 25 ton altın. Eğer altın biriktirmekte Merkantilistler gibi, bilmem kimler gibi bir hevesleri olsaydı 19402a kadar zamanı idarelerinde her halde 25 tondan fazla biriktirmeleri lâzımdı. Bu rakamları belki Paşa bilmez fakat sordursunlar. 180 milyon lira civarında bir para hacmi, 1943'de 1 milyara yaklaşmış. Para hacmi beş misli artmış, fiyatlar beş misli çıkmıştır. Paranın kuvveti iştirakiyyesi beşte bire düşmüştür. Enflasyon budur. Bunun karşılığında bir taş dikilmemiş. Aksine D. Demiryollarına lâzım olan tamir ve termimi, mevcut olan fabrikaların yedek parçalarını, şunları, bunları bütün iktisadi cihaz tamamen envestismandan mahrum bırakılmış, muayyen bir tarihteki, muayyen bir mebdedeki, seviyeleri, kıymetleri daha aşağıya düşmüştür.

Şimdi bizim para hacmindeki genişliğimiz %60 veya 70, bilmiyorum, bilenler vardır, fakat her halde %100 değildir. Biz ne yaptık? Bir defa para hacminin hiçbir tesire tâbi olmadan mühim nispette genişlemesi bir zaruretti, zarurettir. Sebebi: Türkiye'de iş hacmi ve hızı genişlemiştir. Türkiye 1950'nin Türkiye'si değildir. Dış ticaret iki milyon tondan dört milyon tona çıkarken, iç ticaret şu kadar genişlerken paranın aynı miktarda kalmasını beklemek doğru olmaz. Bu yanlış bir husus, tamamen yanlış. O takdirde bütün memleketlerin ekonomik bünyelerindeki farklar ne olursa olsun tedavül edecek para hacminin yeknesak olması lâzım gelir. Veyahut da zaman içinde hiçbir tahayyül göstermemesi lâzım gelir. Ne o, ne bu. İş hacmi genişledikçe; istihsal, istihlâk arttıkça; tedavül edecek emtia miktarı yükseldikçe paranın hacminde de bunun tesir yapmamasına imkân yoktur. Basit kaide bu, basit kaide.

Onun yanında büyük envestismanlar yapan bu memleketin para hacminde hissedilir bir şişkinlik olması tabiidir; Devletin cari masraflarını karşılamak üzere. O da neden? Devletin cari masraflarını bile bulamıyoruz o zaman; 1940 falan. Neden? Çünkü memleketin istihsalı ve istihlâki asgari seviyede tutulmuş, 1930 ile 1950 arasında gerek istihsal rakamlarında, gerek istihlâk rakamlarında hiçbir fark müşahade etmezsiniz, ikinci Cihan Harbi başladığı zaman ellerimiz bomboştu, iki buçuk kuruşa köylüden buğday alacağım diye onları sefaletle mahkûm etmiş, işte budur deflasyonist politika. Gelsinler burada, 1930 ile 1950 arasındaki istihlâk ve istihsal farklarının nelerden ibaret olduğunu söylesinler. O zaman dış ticaret aynı seviyede idi, istihsal rakamları aynı seviyede idi, istihlâk rakamları aynı seviyede idi. Türkiye'miz büyümeyecek mi? Türkiye'de bu mevzularda lehe bir fark kaydedilmeyecek mi? O zaman manzara maalesef bu şekilde idi. Buna cevaben, harb vardı derler. Eğer harb başladığı zaman

memleketin istihsal seviyesi yükseltilmiş olsaydı, iştirak edilmeyen bir harb bize ekonomik bakımdan hattâ birçok faydalar temin ederdi. Fakat elde avuçta bir şey yok. Yiyecek dahi yok. öyle yüksek bir konjonktür var ki satacak bir şey yok elde.. Tradition haline gelmiştir, Birinci Cihan Harbinde harbe girmedi diye İsviçre'nin, İspanya'nın zengin oldukları birer vakıa, birer misal olarak zikredilir durur. Türkiye'ye böyle bir nimet müyesser olmadı. Neden? istihsal en aşağı seviyede tutulmuştur da ondan.

Şimdi kendi zamanlarında para hacmini beş misline yükselten bir politika neden enflasyon olmuyor, ona temas edeceğim.

İktisadi inkişafa mâni bir politika tatbikatının adı sözde, para istikrarı olup Meclise mal olunmuyor, fakat Demokrat Parti iktidarı iktisadiyatımızın tarsisine matuf bir iş yapıldı mı? Allah göstermesin iş yaptı diye kabahat yükleniyor, kabahatli oluyor. Yani acayip bir kompleksin içine sokulmak isteniyor. Memlekete iş yaptı diye ve bu paraları işe hasrû tahsis etti diye kabahatli oluyor. Hâlbuki bizim sarf ettiğimiz paralar, en kısa zamanda randıman verecek, en kısa zamanda mukabilini ödeyecek nevidendir. Bakınız deste deste fabrikalar ve tesislerin millî ekonomiye katılmalarına, faaliyete geçme devresine geldiğimizi ne kadar müşahhas olarak görmekteyiz. Bugün işletmeye açılmasını kısa zamanda beklediğimiz pek mühim eserler vardır. Bunlar beyhude mi, bunlar zaruri değil mi? Bunlar, yarının saadetini, yarının refahını yapacak olan tesislerdir. Bunlar vücuda getirilmedikçe, yol yaptırılmadıkça, köprü yaptırılmadıkça, liman yaptırılmadıkça, silo yaptırılmadıkça, şeker fabrikası yaptırılmadıkça, çimento fabrikası yaptırılmadıkça, pamuğunu kendin işlemedikçe, pamuğunu asgari fiyatla dışarı satıp 5 misli fiyata mamulünü memlekete getirmeye devam ettikçe Türkiye denilen memleketin belini doğrultmasına imkân ve ihtimal olmadığı gibi belini doğrultmak için uzak bir ümitle de olsa bağlanmaya dahi imkân yoktur. Enflasyon hikâyesi, işte bu. Müsaade ederseniz biraz daha tafsil edeyim. Kimin enflasyoncu olduğu meydana çıkar. Enflasyonu, cari masraflar için para hacmini beş misline çıkarmak suretiyle kendileri yaptılar. Bunun büyük bir kısmı, iş hacminin genişlemesinden ileri gelmiştir. Cüzi bir kısmı da envestismandadır. Envestismanlar, mukabilini derhal verir, biz bütçeleri yaparız. Birer seneliktir. Bu bir teknik zarurettir. Bir memleketin kalkınması, muhasebesi bir senenin seyri içinde mütalâa edilir. Bu bir devirdir. Yatırıma başladığımız zamandan o yatırımın mevzuu olan tesislerin, işletmeyi; açıldığı zaman içinde birinci devre ikmal edilmiş olur. 1950-1953 yatırımlarının neticelerini idrak etmişizdir. Bunların hepsi yarının imkânlarını ve yarının saadetini temin edecek olan unsurlardır.

Para istikrarı; bir dolar. 123 kuruştı. Ne zaman tespit edilmiş? Diyelim ki 1938, tam tarihini bilmiyorum. Tedavüldeki para hacmi 5 misline çıktı, iştirak kuvveti beşte bire düştü. Stabilizasyon; devalüasyon, o zaman düşünülüyor. 7 Eylül kararı. O zaman biz, yani paranın dolarla sözde paritesinin tespit edildiği devirle 7 Eylül Kararlarının alındığı tarih arasında tedavüldeki para hacminin da 5 misli fark yaratılmış olmasına rağmen devalüasyonun doğru olmadığı fikrini müdafaa ettik. Bugün kaçak dolarlar üzerinden rakamlar gösterilmek suretiyle çıkarın büyük gösterilmek istenilmesine rağmen para hacminde gösterilmek istenen fark asla mevcut değildir.

Dış ticaretin açığından bahsetti, Paşa Hazretleri. Şimdi bunun da nasıl bir seyir takip ettiğini arz edeceğim. 1945-1946 senesinde harb senelerinin zaruretiyle teraküm etmiş elde bir miktar altın ve bir miktar döviz var. Bunların mecmuu dış tediye olarak yedi,

sekiz yüz milyon, belki bir milyar. Harb senelerinde madde alamamaktan dolayı teraküm etmiş bir miktar. Baylar çürümüş, köprüler çürümüş, atölyeler yedek parçasız kalmış bir halde. Bu şekilde teraküm etmiş. Çünkü ondan evvel 25 ton olduğunu söyledik. Arz ettiğim zaruret sebebiyle Bu, 214 tona yükselmiş. 1950’de iş başına geldiğimizde 126 ton altın vardı. Demek ki harb biter bitmez memleket, ihtiyaçlarını tedarik edecek bir hale geldiği andan itibaren derhal açık vermeye başlanmıştır. Açık, bizim zamanımızda değildir. Ya o dolarlar, o sarf edemediğimiz isterlinler, İsviçre frankları. Onlar da vardı. Bunların hepsi mevcuttan yenmiştir. Binaenaleyh 1950 senesine gelinceye kadar ortada bir şey görülüyor. Dışardan borçlanma diye bir şey görülüyor. Sebebi? Muayyen bir teraküm var. O yeniyor. Fakat hakikatte memleketin bünyesi açık vermektedir. Bu açık investisman için değil, müstehlik maddeleri almak için geniş tahsisler yaptılar. Basma için, çaput için, şeker için. Yani bir defada istihlâk edilip gidecek maddeler için yapılan tahsislerle memleketin bir zaman mevcut olan dış iştira gücü iki buçuk sene içinde tamamen erimiş bir hale gelmiştir.

Bir milyar, 200 veya 250 milyon liralık hakiki bir gelir, 173 milyon liralık bir bütçe açığı, 500-600 milyon liralık bir Millî Müdafaa masrafı, Devlet memurlarının özlük hakları. Bunun yanında investisman... Sıfır. Bütçede birtakım tamir ve sıvalar da investisman gibi bütçeye konmuş. 173 milyonluk açık için ancak 173 milyonluk investisman yapmak lâzımdır, diyebiliriz. Bütçe gelirleriyle cari masrafları karşıladık. Şunu bunu da investisman için yapıyoruz denilse, yani şurada burada toplanmış olan hakiki investisman mahiyetinde olmayan şeyleri derleyip toplayıp bir araya getirmek suretiyle bütçenin açığını kapayabilirsiniz. Ama köyünde mektebi, suyu olmayan, hattâ Ankara’da hastanelerde hastalar ikişer üçer kişi bir yatakta yatar, veremlilerin dörtte üçü sıra beklerken ölürdü. 1.100 verem yatağı vardı, Türkiye’de. Şimdi kaç misline çıktı? Umumi yatak sayısı kaç misline çıktı? Su gelmeyen kaç köy kaldı, elektrik olmayan kaç kasaba kaldı? Çimento gibi, demir gibi, boru gibi, şeker gibi, yekûn teşkil eden esas ihtiyaç maddelerimizden hangisi kaldı ki, memlekette bunların bugün, yarın istihsal edilmesi için bildiğiniz tedbirlere başvurulmuştur, yarını ümitle beklemek hakkımızdır.

Sual soran arkadaşşıma ifade edeyim, uzun vadeli tedbirlerimiz ve iktisadi kalkınma mevzuunda aldığımız tedbirler bunların ta kendisidir.

Kısa vadeli tedbirlere gelince, bir zaman muayyen sebeplerle rastlanılan sıkıntıları, istihlâk maddelerine daha geniş tahsisler yapmak suretiyle ortadan kaldıracağımızı ifade ediyoruz. Bu mevzuda aldığımız tedbirlerin rakamlarını vermeye hazırız, buyursunlar Bütçe Komisyonuna. Orada bütün teferruatıyla; ne eksik, hangi mala ne kadar sipariş verilmiştir. Bunlar ne zaman memlekete gelmiş olacaktır, sureti tevzii ne olacaktır. Bütün bu hesapları sarahatle ve teferruatına varıncaya kadar vermek vazifemizdir, bunu seve seve yapacağız ve birtakım fikirleri, önceden verilmiş hükümleri bertaraf etmek imkânını bulursak çok bahtiyar olacağız.

Sevgili arkadaşlarım, zirai kalkınma dâvası, artık bunlar bugün umuru tabiiyeden oldu. Türkiye’nin ziraati nerede idi, nereye geldi, ekiliş sahası iki misline çıktı; tohum tevzii ise on misline çıktı. Bilmem nesi nereye çıktı? Bunlardan bahsetmeye lüzum görmüyorum. Allah aşkına Halk Partili mebuslar.. Sizler söyleyin. Pahalılık teranesi yanında memnuniyetle müşahade ettiğimiz Hükümet icraatı yok mudur? Mustafa Ekinci sen hiçbir şey görmedin mi? Meselâ hiç mi bir şey yapmadık (*Soldan ve sağdan gülüşmeler*)

Muhterem arkadaşlar, size plân, plân diye bahsedilen dış mütehassısların söylediklerinden 5-10 satır okuyayım. Türkiye'nin böyle kalmasını arzu eder miydiniz? Bana söyleyin lütfen...

Dünyanın hiçbir memleketinde, bakınız ihracat. 1949'da yazılıyor, bu. Bu yazıdan bir parça okumak mümkündür: İhracat, bugün içinde bulunduğunuz malûm müşküller dolayısıyla sizin için hayati mahiyettedir. Onu behemehal artırmak imkânlarını aramalısınız, ihracat ne ile artar. Mal mevcut oldukça artar. Malı istihsal etmek lâzım. Malı nasıl istihsal edeceksiniz. Dünyanın hiçbir memleketinde Türkiye'deki kadar nefis ve lezzetli meyve bulmaya imkân yoktur. Meyve ihracatı sizin için derhal başarılması mümkün bir hedeftir. Buna rağmen siz eliniz altında mevcut servetleri ihmal edip yeni yeni projeler peşinde koşuyorsunuz. Bu projeyi daha başarılı bir şekilde ele almak için sizin de, bir zaman bizde olduğu gibi, evvelâ istismarı kolay olan imkânlarla işe başlamanız çok iyi olur. "Meyve, balık bu meyandadır."

Şimdi bize tavsiyeler, çimento fabrikası, şeker fabrikası yapmayın diyorlar, sanayie gitmeden ihracatı artırın diyorlar. Peki bunlar olmazsa ihracat ne suretle artar? Meyvacılık, balıkçılık yapın diyorlar. Meyvacılığı, balıkçılığı istisgar etmiyorum, onlar üzerinde de çok esaslı tedbirlerimiz vardır. Fakat bunların bizi, dünyanın en nazik yerinde oturan bu memleketi, modern bir orduyu elinde tutacak ve süratle kalkındıracağına inanıyor musunuz?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Müsaade buyurur musunuz, raporu kim yazmıştır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Raporu mu Paşam, Kalkınma Bankasının mütehassısları yazıyor.

Ben bunu Türkiye'nin bir kalkınma plânı, eğer anladıkları şekilde kalkınalım mı kalkınmayalım mı, yapalım mı yapmayalım mı şekli mevzubahis olsa idi, Meşrutiyette çok iyi hatırlarsınız ordu mu, donanmamı, demiryolu mu, şose mi münakaşaları gibi ele alsaydık hiç el sürmeden on seneyi tüketmek gibi bir vaziyetle karşılaşmak mukadder idi.

Bakınız yine mütehassıs yazıyor; "Şahsi düşüncem; Türkiye'ye yapacağımız ikrazı iki devreye bölmek; birincisini 30-40 milyon Dolar olarak hükümete vermek. Bu istikraz akdinden sonra yeni müracaatınız üzerine hususi teşebbüse hasredilmek üzere ikinci istikrazı yapmak. Bu ikinci istikraz dokuz milyon dolarlıktır ve Sanayi Kalkınma Bankasına verilmiş olan sermayedir. 30-40 milyon dolarla bir şey yapacağız, bir baraj yapacağız, iki silo yapacağız, bir liman yapacağız bu da bilmem kâfi midir? (*Kâfi değildir sesleri*) Asla kâfi değildir, dış tediyleri bile ödemez. Şimdi bu esas üzerinde Türkiye'nin kalkınma plânını, kalkınma plânı nasıl olur? Muayyen bir iktisadi görüşe, yani herkes tarafından kabul edilmeyen biçilmiş kaftan olmayan, sizin yaptığınız hamleyle göre, Paşa Hazretleri buyurduğunuz gibi nesillere yüklememek lâzımdır. Genç nesillere yüklemek ne demek, biz bunu 3-5 sene içinde dış tediylelerini de ödeyerek bitirmiş olacağız. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Bu, emrivaki haline gelmiştir. Bunları 1957 de tamamen bitirmiş olacağız. Bunları memnun olarsınız diye söylüyorum. Dikkat buyurunuz, biraz etrafınıza bakınız, biraz bizi dinleyiniz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Hesapları getirtiniz, bakınız hesaplara. Bütçe Komisyonundaki arkadaşlarınıza sorunuz, orada ne dinliyorlar, ne konuşuyorlar. Nüvit Yetkin yanınızdadır sorunuz Nüvit Yetkin'den.

Muhterem arkadaşlarım; daha fazla söylemek, hepsini ayrı ayrı tahlil etmek, cevap vermek mümkündür, iki politika görüşü, iki memleket görüşü karşı karşıyadır. Bunu kabul etmek lâzım gelir. Eğer görüşlerimiz ayrı olmasaydı ayrı saflarda olmazdık.

Bir parlâmentoda bu iki görüş birbirine, sen kâfirsın ben müminim demeden pekâlâ yapılabilir. Bize, taarruz, Paşa Hazretlerinden, kendi görüşlerine iltifat etmediğimiz ve iktidarda olduğumuz için kendi görüşlerini değil kendi görüşümüzü tatbik etmekte olduğumuz için bizi iktisadi kâfirlikle suçlandırmakta olmasından ve böylesine bir lisan kullanmasından ileri gelmektedir. Bir de, Meclis var Meclis yok. Siz varsınız Adnan Menderes var, o şöyle yapacak. Bunların hiçbirisi doğru değildir. Hükümetimizle Grubumuzun arasını, Meclisle Hükümetin arasını açmak gibi beyhude gayretlere istinat eden sözlerin mâkes bulmayacağı aşikârdır. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*)

Parti Reisi, Devlet Reisi, Meclis Reisi hepsi var. Fakat hepsi vahide irca olunur ve Meclis ortadan kalkardı. Meclis eskiden hakikaten yoktu. Paşa hazretlerinin zamanı idaresinde şeklen Meclis vardı.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sizin gibi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sizin gibi.. Sizin gibi... Bunlara cevap vermeye değmez, takdir buyursunuz. Bunlar söylenir. Biz bugünkü merhaleyi dahî terakki ettirmeyi lüzumlu görmekteyiz Bunda hiç şekli şüphe yoktur. Fakat tenkite uğradığımız zaman hiç değilse “Dinime dahleden bari Müslüman olsa” sözünü söylemekte haklı değil miyiz?

Arkadaşlar, bu, Muhterem İsmet Paşadan gelecek olursa benim böyle söylemeye daima hakkım olacaktır.

Paşam, Muhterem Paşam, zamanın tesiri hiçbir vakit inkâr olunamaz. Üç günde en mütekâmil demokrasilerin seviyesini aşmayı söylüyorsunuz. Fakat siz 1943, 1944, 1945 ve 1946 Meclis açış nutuklarınızda; “Başka yerde tahammül edilen söz hürriyetine bu memlekette tahammül edilmez; başka yerde gayet tabîî telâkki edilen hürriyetler bu memleketin şurasında, burasında ateş çıkmasına sebep olur.” Zamanın hükmünü bu suretle ifade eden sizlersiniz. O günlerden bugün ne kadar uzaktayız. Bugün böyle bir şeyi bir kimse telâffuz etse linç edilir, evvelâ İsmet Paşa tarafından linç edilir. (*Soldan, bravo sesleri, alkışlar*)

Muhterem arkadaşlarım; yıkıcı ve tahripçi olmadan, memleketimizin yüksek menfaatlerini göz önünde tutarak, beğenmedikleri tarafları söylesinler, yaptığımız işlerin hiçbirisinin yapılmamış olarak gösterilmesinde, tenkit etmelerinde hiçbir şikâyetimiz yok. Bunu fevkalâde tabîî telâkki ederiz. Fakat bir millî şef edası ile mutlak bunu yapacaksınız, ben başta olarak, yapacaksınız, ben başta olmadıkça hiçbir şey yapılamaz, benim dediğim yapılmadığı zaman bu memlekete günâh edilmiş olur, zihniyetinin değişmesi lâzım gelir.

Muhterem Arkadaşlar, icap ederse tekrar huzurunuzu işgal etmek üzere sözlerime burada nihayet veriyorum. (*Soldan, bravo sesleri, şiddetli, sürekli alkışlar*)

BAŞKAN — Arkadaşlar, saat yirmi bir buçuk. (*Devam, devam sesleri*) Arkadaşlar, nasıl arzu edersiniz? (*Devam, devam sesleri*) Müzakerelere devam edilmesini veyahut bir saat fasıla verilmesini reyinize arz edeceğim.

Müzakerelere devam edilmesini arzu eden arkadaşlar lütfen ellerini kaldırsınlar. Bir saat ara verilmesini arzu eden arkadaşlar ellerini kaldırsınlar... Müzakerelere devam edilmesi kararlaştı. Devam ediyoruz.⁷¹

⁷¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 8, Birleşim 15, Sayfa 263-327*

13 Ocak 1956 Cuma

Kars Mebusu Mehmet Hazer'in, 6/7 Eylül Hâdiseleri Dolayısıyla Başvekil ve Eski Dahiliye Vekili Haklarında Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair Takriri Münasebetiyle

BAŞKAN — Takriri okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Başvekil ve Dahiliye Vekili de İstanbul'da bulundukları halde 6-7 Eylül müessif hâdiselerinin vukuunun önlenmemesi ve İstanbul Valisinin bu hususta aldığı ifade ettiği önleme tedbirlerinin tatbik edilmemesi ve bu işlerin tetkikine memur örfi İdare Komutanının işin bu safhası ile alâkadar olup olmadığının şifahen arz ettiğim sebepler de nazarı itibara alınarak tetkikini ve bu hususta Başvekil ve eski Dahiliye Vekili hakkında Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederim.

26.XII.1955

Kars Mebusu

Mehmet Hazer

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Kars Mebusu Sayın Mehmet Hazer'in 6-7 Eylül müessif hâdiseleri dolayısıyla Başvekil sıfatıyla benim ve sabık Dahiliye Vekili arkadaşım hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair teklifini ihtiva eden takrir Yüksek Meclisin huzuruna getirilmiş bulunuyor. Maruzatıma başlamadan önce, şu ciheti tebarüz ettirmek isterim ki bu mesele huzurunuzda ilk defa gelen bir mesele değildir. 6-7 Eylül hâdiseleri bununla üçüncü defadır ki Yüksek Meclisinizin müzakerelerine mevzu teşkil etmektedir. Hatırlanacaktır ki ilk defa Hükümetçe ilân edilen örfi İdarenin tasdiki münasebetiyle bu hâdiseler hakkında geniş müzakereler ve şiddetli mücadeleler oldu. O zaman örfi idarenin bir ay devam ettirilmesi, hattâ örfi İdareye hiç lüzum olmadığı yolunda meselenin mahiyet ve icabına uymayan ve sadece siyasi maksatlar güden türlü iddialar ileri sürüldüğü gibi bugünkü mevzuumuzu teşkil eden Hükümet hakkında Meclis tahkikatı açılması meselesi üzerinde de ısrarla ve kerratla duruldu. Diğer taraftan Büyük Millet Meclisinin o zaman kahir ekseriyetle verdiği karar; anlaşılan bu takrir sahibi gibi niyet ve maksatlara sahibolanları hiç tatmin etmemiş olacak ki Meclisi de, muhterem Türk efkârını da, matbuatı da meşgul ve tahrik etmekten bir an geri kalınmadı. İdarei örfiyenin Hükümetçe ilânı tasdik ve Hükümetin hareket hattı tasvibolundu. Böylece Hükümet Büyük Millet Meclisinin itimadına mazhar olarak vazifesine başladı ve devam etti. Fakat tahrikler bitip tükenmek bilmiyordu. Bilâhara yüksek malûmunuz olduğu üzere tamamiyle başka sebeplerle hükümet değişti, Hükümet kuruldu. İş hükümetin programının reye konması ve müzakereler açılarak itimat reyi verilmesi safhasına gelince mesele yine Büyük Mecliste ikinci defa olarak ve en ağır şekilde tekrar ele alındı ve muhalefet tarafından ağır hücumlar ve hattâ tehditler için vesile ittihaz olundu. Halk Partisi Reisi bu meseleyi işte böylece ikinci defa olarak huzurunuzda getirdi. Elde hiçbir delil mevcudolmadığı halde bütün esas ve delilleriyle en ağır ithamlar teşkil edecek surette; Demokrat Parti iktidarına karşı hattâ biraz evvel arz ettiğim gibi Demokrat Parti Meclis Grubunu zımnî ve sarîh birtakım tehditler karşısında dahi bulundurdu. Asıl sayanı teessür ve teessüf olan cihet bu münasebetle hükümeti ve devleti ithamların en ağırları altında bulunduran ve bu suretle memleketin yüksek

menfaatlerinin korunması endişesiyle hiç de alâkalı görünmiyen bir hareketin, Türk Hükümetini ve Devletini ruhu asır temsil eden ve onun yüksek menfaatlerinin müdafii mevkiiini işgal etmiş bulunan bir zat tarafından yapılmış olmasıdır ki üzücü olmuştur. Bu iddialar şimdiye kadar görülmemiş şekilde Türk Devletini ve Türk milletini ağır tarihî mesuliyetlerin töhmeti altında bulunduruyordu. Büyük Millet Meclisini mânevi baskı altına almak ve iktidarımızı sarsmak hedefini güden bu ısrarlı ve haksız hücumlara rağmen hükümet milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Yüksek Meclisinin itimadına mazhar oldu ve bir ayı müteceviz bir zamandan beri de vazifesini görmektedir.

Hal böyle iken ve meseleyi artık olduğu yerde bırakmak ve tahkikatın sonuna intizar etmek icabederken tahrikte ısrar taktiğine devam olundu ve işte bugün müzakere mevzuumuzu teşkil eden bu tahrir ile mesele üçüncü defa olarak yüksek huzurunuzda getirildi.

Üçüncü defa huzurunuzda getirilmekte olmasından dolayı bu meselenin asimi, esasını iyice bilmektesiniz. Yeniden alevlendirilmek istenmesindeki maksatları Yüksek Heyetinizin tamamıyla takdir etmekte olduğuna kaani bulunuyoruz. Bu sebeptendir ki eğer Dahili Nizamnamemizin Meclis tahkikatı açılması talebi karşısında ilk önce alâkalı Vekilin söz almasını belirten hükmü mevcudolmasaydı şimdi huzurunuzu tasdi ve işgal etmekten içtinabı tercih ederdim.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi müsaadenizle Meclis tahkikatı açılmasını talebeden tahriri çok kısa bir tahlile tâbi tualım ve bu maksatla tahriri bir kere daha okuyalım. Tahrirde aynen şöyle demektedir: “Başvekil ve Dahiliye Vekili de İstanbul’da bulundukları halde 6-7 Eylül müessif hâdiselerinin vukuunun önlenememesi ve İstanbul Valisinin bu hususta aldığı ifade ettiği önleme tedbirlerinin tatbik edilememesi ve bu işlerin tahkikine memur örfi İdare Komutanının işin bu safhası ile alâkadar olup olmadığının şifahen arz ettiğim sebepler de nazara alınarak tetkikini ve bu hususta Başvekil ve eski Dahiliye Vekili hakkında Meclis tahkikatı açılmasını arz ve teklif ederim”

Görülüyor ki bu tahrirde hukukan Meclis tahkikatı açılmasını icabettirecek her hangi bir delil veya mucip sebebe dayanılmamaktadır. Yine bu tahrirde böyle bir tahkikatın mevzuubahsolabilmesi için cezai veya hukuki mesuliyeti mucip her hangi bir cihetin mevcudiyetine hattâ işaret olunmuş değildir. Tahrirde ele alınabilecek tek cihet ise hâdisе günü sabık Dahiliye Vekili arkadaşımın benim tesadüfen İstanbul’da bulunuşumuzdur. İşte bizi hâdisе ile alâkalı göstermek için ileri sürülen cihet böyle bir tesadüften ibarettir. Halbuki benim veya Dahiliye Vekilinin tesadüfen İstanbul’da veya başka her hangi bir vilâyette bulunmamız o vilâyetteki âmir ve memurların vazife, salâhiyet ve mesuliyetlerinin derhal uhdemize intikalini icabettirmez. Bu o kadar bedihi bir hakikattir ki aksini iddia etmek sadece gülünç olur. Tekrar arz ediyorum. Hükümetin veya şahsının bu hâdisе ile alâka ve irtibatı bulunduğuna dair tahrirde hiçbir delilden bahis yoktur. Esasen buna imkân da tasavvur olunamaz. Muhterem Arkadaşlar, diğer bir cihete geçiyorum. Tahrir sahibi tahririnde hem örfi İdare Kumandanlığının 6-7 Eylül hâdiselerinin tahkikine memur edildiğini ifade ediyor, hem de bu kumandanlığın bu işin her safhasıyla yani menşei ve müsebbip veya mesullerinin tahkik safhasıyla alâkadar olun olmadığını soruyor. Derhal arz edeyim ki örfi idare Kumandanlığı o zamanki ordu müfettişini, erkânı harbiye reisini ve kolordu kumandanını ve İstanbul Valisini ve sair lüzum görülenleri isticvabetmiş ve tahkikata tevessül eylemiş bulunuyor. Yine ayrıca bu

hâdiselerin Dahiliye Vekâletine ve idarece tetkik ve tahkiki için de Dahiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Riyasetinde bir müfettişler heyeti İstanbul'da uzun zaman tetkik ve tahkiklerde bulunmuş ve birçok alâkalıları isticvabetmiş ve raporlarını vermiş bulunuyor.

Görülüyor ki, tahkikat bir taraftan örfi İdare Komutanlığınca her vechile ele alınmış, ayrıca Dahiliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisinin Başkanlığındaki bir tahkik heyeti tarafından da tahkikat yürütülen ve bu tahkikatın neticesi de Devlet Şûrasına getirilmiş ve Devlet Şûrasınca da tahkikatın tevsiine karar verilmiş bulunuyor. Böylece tahkikatın şümüllü olarak her bakımdan hâdiseyi bütün sebep, âmil ve mesullerini meydana çıkaracak istikamette ele alınmış ve devam etmekte bulunmuş olduğunu huzurunuzda ifade etmek isterim. Takdir Yüksek Heyetinizindir. *(Sağdan alkışlar)*

BAŞKAN — Namık Gedik buyurun.

NAMIK GEDİK (Aydın) — Çok Muhterem Arkadaşlarım, Dahilî Nizamnamenin hükmüne uyarak bendeniz de Yüksek Heyetinize kısaca mâruzâtta bulunacağım. Kars Mebusu arkadaşımızın, Muhterem Başvekilimiz ve bendeniz hakkındaki takrirleri 6-7 Eylül hâdiseleri sırasında İstanbul'da bulunmuş olmamız hasebiyle hakkımızda bir Meclis tahkikatının açılması talebini ihtiva etmektedir.

Başvekilimizin etraflı izahatına ilâve edecek bir husus mevcudolduğuna kaani bulunmamakla beraber; bizim bu sırada İstanbul'da bulunmamızda, hâdisenin vukuu arasında hangi mucip sebep ve delille bir irtibat tesis edilmek istendiğim bu takrir muhtevasından anlamak elbette mümkün değildir. Maksat eğer bu münasebetle bir iki celse evvel Halk Partisi Başkanının ağızlarında maalesef korkunç ifadesini bulan meşum maksat ise, bunu ben de bu kürsüden şahsım adına şiddetle ve nefretle reddederim. *(Soldan alkışlar)* Bu korkunç politika taktiğine karşı esasen Yüksek Meclis de lâayık olduğu aksülâmeli o celsede izhar etmiş, göstermişti. Takdir Yüksek Heyetinizindir. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Mehmet Hazer. *(Yok sesleri)* Buyurun Nüvit Yetkin.

C.H.P. MECLİSGRUPU ADINANÜVİTYETKİN (Malatya) — Muhterem Arkadaşlarım, Mehmet Hazer arkadaşımızın bir milletvekili sıfatıyla ve şahsı adına tahrik etmiş olduğu bir sözlü sorunun akabinde Riyasete tevdi ettiği bir takriri Başbakan burada cevaplandırırken grupumuza mal etmiş olmasını hayretle karşıladığımı ifade etmek isterim. *(Soldan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Teşekkür ederim, acaba takriri kendileri iştirak etmiyorlar mı?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Anlıyamadım.

BAŞKAN — Başbakan, teşekkür ediyorlar, acaba iştirak etmiyorlar mı, diye soruyorlar...

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Müsaade edin efendim, arz edeceğim.

Muhterem Arkadaşlar, Sayın Başvekilin izahatında, kendisiyle mutabık olmadığım noktaları kısaca tebarüz ettireyim.

Sayın Başvekil bu hâdisenin Meclise üçüncü defadır intikal etmekte olduğunu ifade ettiler. Daha evvel örfi İdarenin tasdiki maksadiyle Yüksek Meclisin olağanüstü toplantıya çağırılmış olmasını ve bu toplantıda Hükümetin almış olduğu örfi İdare

kararının Yüksek Meclisçe tasdik edilmiş bulunmasıyla, Hükümetçe o tarihe kadar yapılmış muamelelerin tasdiki ve Hükümetin ibrası mânasına aldıkları anlaşılıyor. Biz, bu noktai nazara iştirak etmiyoruz.

O zaman da belirttiğimiz gibi, hâdise vahim bir millî felâkettir ve bunun müsebbipleri, failleri, hâdisenin tarzı cereyanı, bu işi kendisine tevdi ettiğimiz örfi İdarenin yapacağı tahkikat neticesinde tebeyyün edecektir. Sadece vahîm bir olayın tevlidedeceği neticeleri derpiş ederek Yüksek Meclis bir tedbir mahiyetinde olmak üzere örfi İdare tesisine karar vermiştir. Bu hiçbir zaman Hükümetin geçmiş hâdiselerde payı olup olmadığı hususunun tartışılması mânasını tazammun etmez.

Sonra Hükümet programının münakaşasında aynı hâdiselere temas edilmiş bulunması keyfiyetini muhterem Başvekil, ondan evvelki Heyeti Vekilenin bu hâdise ile ilgisi, irtibatı ve mesuliyeti bakımından bir ibra tarzında tefsir diyorlar, bu noktai nazara da iştirak etmiyoruz.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Başvekilin izahatında temas buyurdıkları bir cihete bendeniz de temas edeceğim:

Filhakika Sayın Başvekil diyorlar ki; “Hâdise örfi İdare tahkikatı mevzuudur ve tahkikatta henüz tekemmül etmemiştir.” Diğer taraftan yine kendileri ifade buyurdu, Dahiliye Vekâleti ayrı bir heyet marifetiyle tahkikat yaptırmış ve bu tahkikat Devlet Şûrasına intikal etmiş, tevsii tahkikata karar verilmiştir.

Bu suretle hâdisenin vazih neticelere bağlanmamış olması hususundaki noktai nazar sayanı kabuldür ve bu cihetten ben usule müteallik bir teklif yapmayı uygun görüyorum.

Bu arada Sayın Dahiliye Vekili Namık Gedik’in konuşmalarına da bir nebze temas edeyim. Kendileri bize meş’um maksatlar atf ve ithamlarda bulundular.

Şimdi size bir şey hatırlatacağım: Namık Gedik arkadaşımız burada bu mesele konuşulduğu zaman, Hükümet programı münasebetiyle dediler ki, “Bu meselenin selâmetle tahkikini temin etmek için istifa ettim”, öyle tahmin ediyorum ki, şimdi kendilerine aynı suali sorsam, niçin istifa ettiniz desem, verecekleri cevap evvelki beyanının aksi olamaz. Demek ki hâdisenin selâmetle tahkikini ve bir neticeye isalini temin etmek için istifa etmişlerdir. O halde bizi meş’um maksatlarla itham etmesi haksızlık ve insafsızlıktır.

Muhterem Arkadaşlar, Başvekil ve Dahiliye Vekili hakkında şimdi Meclis tahkikatı icabedip etmediği hususuna geçiyorum: Müzakere konusu olan 6 Eylül hâdiseleri hakkında tahkikat yapmak üzere yüksek kararınızla bir örfi idare tesis ve teşkil olunmuştu, örfi idarenin meseleye el koymasından beri dört aydan fazla bir zaman geçmiştir.

Çok temenni edilirdi ki, Başvekil bugün bu hâdise hakkında yetkili mercilerden verilmiş nihai bir raporla huzuruza gelsin ve bu rapor üzerinde daha sarih olarak beyanda bulunmak ve tartışmak fırsatı doğsun, örfi idarenin tesisi beşinci aya girdiği halde hâlâ hâdisenin nasıl hazırlandığı, tarzı cereyanı, müsebbip ve mesulleri hakkında bir netice alınamamış olması şaşılacak ve üzerinde durulup düşünülecek bir meseledir.

Bu gecikme dahi Meclis tahkikatı talebine bizi sevk eden zan ve şüpheleri teyidedici mahiyettedir, hattâ bu gecikme örfi idarenin emri altında çalıştığı hükümetin

uzuvlarından birkaçının mesuliyetini ifadeye imkân bulamadığı tarzında dahi izah olunabilir. Sonra bu hususta yapılan tahkikat kesin bir hükme ve neticeye bağlanarak huzurunuzda gelmemiş olduğuna ve burada Başvekil tarafından tahkikatın ikmal edilmemiş olduğu da ifade edildiğine göre Başvekilin ve Dahiliye Vekilinin kendilerini müdafaa zımnında burada söyleyecekleri sözlerin samimiyet derecesi meşkûk kalır. Bu itibarla iki şık kalıyor. Ya raporun verilmesini bekliyeceğiz ve Meclis tahkikatı açılması keyfiyetini rapor geldikten sonra tetkik edeceğiz yahut şimdiden görüşecek ve fakat rapor geldikten sonra bu raporla birlikte meseleyi tekrar ve daha vazıh esaslar üzerinde müzakere edeceğiz. Raporun gelmesini beklemek bizce de şayanı kabul bir tarzı haldir. Binaenaleyh meselenin esasına girmeden bu şık üzerinde Meclisin karar vermesini mümkün kılmak üzere müzakerelerin raporun gelmesine taliki hususunda bir takrir sunuyorum. Bu takrir kabul buyurulmadığı takdirde esas meseleye dair söz hakkımı mahfuz tutuyorum.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, Muhterem Nüvit Yetkin arkadaşımın yine müstesna ve güzel bir taktiği karşısında bulunduk, kendilerini takdir ederim. Evvelâ buraya geldiler, dediler ki, takriri grupumuza izafe ettiler, halbuki biz grupumuzda böyle bir takriri tezekkür etmedik. Bendeniz oturduğum yerden dostane ve nazikâne bir müdahalede bulundum, dedim ki, grup olarak iştirak etmiyorlarsa, grup olarak hazırlamadıklarını ifade ettiklerine göre acaba bu takririn maksadına ve mânasına iştirak ediyorlar mı diye kendisinden sordum. “Şimdi vereceğim izahattan anlarsınız” diye meseleyi geçiştirdi. Bilâhara takibeden izahatından meseleyi anlamış bulunuyoruz. Şu şekilde ki; takrir bir başka arkadaşı tarafından verilmiştir, grup namına verilmiş değildir diye iddia olunmaktadır. Fakat o takriri izah için söylenecek sözler, takrir sahibi burada bulunmamak suretiyle Nüvit Yetkin arkadaşşıma devrü tahvil olunmuş, o da Meclis huzuruna gelmeden önce söyleyeceği sözleri oturmuş, düşünmüş, dokunmuş, yazmış, hattâ takririni de hazırlamış, hattâ grupça takibolunacak taktik de beraberce mütalâa, müzakere ve tesbit edilmiş, bu hazırlıkların ikmalinden sonra yüksek huzurunuzda çıkılmış olmasına rağmen “bu takriri Mehmet Hazer verdi, grupla bunun alâkası yoktur” demek inceliğini ve zarafetini, sanıyorum ki, grupumuzu rencide etmemek bakımından ihtiyar etmiş bulunuyorlar. Nüvit Yetkin arkadaşşıımın bu incelik ve nezaketine hususiyle teşekkür ederim.

Nüvit Yetkin arkadaşşıımın şifahi ve simaa müstenit verdiği bir cevap vardır, bir de bunun önceden hazırlanmış olan kısmı vardır. Burada beni dinledikten sonra ve dinlemesi üzerine verdiği cevapta, benim meselenin üçüncü defadır ki Meclis huzuruna getiriliyor, seklindeki ifademi cerhetmekle söze başlamak istedi.

Muhterem Arkadaşlar, ben yüksek huzurunuzda arz ettim ve dedim ki, mesele üçüncü defadır ki huzurunuzda getiriliyor. Yalan mı söyledim arkadaşlar? *(Soldan doğru sesleri)*

Mesele üçüncü defadır ki yüksek huzurunuzda müzakere edilmektedir. Birincisi; ilân edilmiş olan İdarei Örfiyenin Meclisçe, Yüksek Heyetinizce tasdiki münasebetiyle mesele huzurunuzda getirildi ve burada şimdi iddia ve dermeyan olunan hususlar, işte o gün, aynen, hattâ uzun tafsilâtiyle bast ve temhidolundu ve Hükümet hakkında Meclis tahkikatı açılması talebinde bulunmak hususu da asla ihmal olunmadı. Bu bir.

Ondan sonra; bu kabul olunmadı, İdarei örfiyenin tasdiki ile iktifa olundu; ondan sonra, biraz evvelki maruzatımda ifade ettiğim gibi, tahrikler devam etti. Hükümet hakkında Meclis tahkikatı açılmalıdır, şudur budur, suçtur.. Tahrikat mütemadiyen devam etti. Hattâ Grupumuz dahi tahrik edilmek için siyasi taktiklerin en mutenası sarf edilmekten geri kalınmadı. Ondan sonra sevgili arkadaşlarım, biliyorsunuz, Hükümet düştü; yeni Hükümet kuruldu. Yeni Hükümetin programının müzakeresi münasebetiyle, Hükümetimize karşı yapılan acı tenkidlerin mihrakını İstanbul hâdiseleri teşkil etti ve muhterem liderlerinin birinci konuşmasında hücumlarının mihrakını İstanbul hâdiseleri teşkil etmiş olmasıyla iktifa olunmadı, muhterem lider, ikinci defa bana cevap vermek üzere kürsüye geldiğinde, birinci konuşmasında ele almış olduğu mevzuların hepsini bir tarafa bıraktı, konuşmasının mihverini, mihrakını İstanbul hâdiseleri teşkil etti ve demek istedi ve hattâ açık olarak dedi ki: “Yarım saat sonra Hükümete rey vereceksiniz, onu tasdik edeceksiniz, halbuki tasdik etmek üzere bulunduğunuz Hükümetin başında Adnan Menderes vardır, O, eski Hükümetin de Reisi bulunuyordu, İstanbul hâdiselerinin suçlusudur. Meclisin ekseriyet grubu, sizi tahzir ederim; yarım saat sonra Hükümete vereceğiniz, yahut vermek niyetinde bulunduğunuz itimat reyleriyle bu suça iştiraki tescil ettirmiş olmayasınız.. Sizi bu cihetten tahzir etmek isterim” yollu bir siyasi tehdidi açık olarak burada, kürsüde ifade etmekten de çekinmedi.

Şu halde muhterem arkadaşlarım, ikinci defa yeni Hükümetin programının müzakeresi münasebetiyle mesele Yüksek Huzuruza geldi, sarahaten bahsedildi, İstanbul hâdiselerinde Hükümetin mücrim olduğu ifade olundu ve bu suretle itimat reyini vermekten grubun tahzir edilmesi istendi. Şimdi de buna rağmen, Yüksek Meclis büyük bir ekseriyetle Hükümete itimadını beyan etti. Yani burada ileri sürülen iddiaların, yani Hükümetin İstanbul hâdiselerinin suçlusu bulunması iddiasını reddetti ve Hükümete itimadını beyan etti. Diyorlar ki, Bu itimadın içinde, hattâ idarei örfiye kararının Yüksek Meclisçe tasdikinin mânasında Hükümete itimat bahis mevzuu değildir. Hattâ yeni Hükümetin kurulmasında Hükümete itimat reyini verilmesinde, İstanbul hâdiselerinden Hükümetin suçlu bulunması hususu ile bu itimat reyini alâkalı değildir. Bu iddianın ne kadar sakat olduğunu izaha hacet yoktur. Yüksek Meclis, eğer 3’ncü Adnan Menderes Hükümetini İstanbul hâdiselerinin müsebbibi ve suçlusu addetmiş olsa idi elbetteki 4’ncü Adnan Menderes kabinesine itimat reyini bahşetmiş olmazdı.

Şimdi muhterem Nüvit Yetkin arkadaşım diyor ki; meselede biz daha suçlu olup olmadıklarımızı bilmiyoruz, tahkikat bunun neticesini ortaya koyacaktır. Mademki suçluların kimler olduğunu ortaya çıkaracak olan bir tahkikat devam etmektedir o halde bugünden kendi kafasında kendi arzu ve dilhahına göre taayyün ettirmiş bulundurduğu suçluyu burada bir hakikatmış gibi suçlu bunlardır demek suretiyle bir engisizyon mahkemesi mensubunun ruh haletine düşmüş olmuyor mu?

Sevgili Arkadaşlarım, bir de istigrabını mucibolan cihet şudur: Dört ay geçti, bu dört ayda niçin hâlâ iş bitmedi, niçin hâlâ Adnan Menderes kati neticelerden, nihai neticelerden bahsetmiyor? “Bu gecikme dahi, diyor, şüphelerin, tereddütlerin sebebini teşkil eder.”

Muhterem Arkadaşlar, bizim hakkımızda suizanda bulunmak için kendilerince sebebi mâkul aramaya lüzum yoktur. Sebep mevcudolsun olmasın, onlar hakkımızda suizanla melûfturlar. Hattâ hiçbir irtibatı mantıki, hiçbir sebebi mâkul, hiçbir hukuki mucip sebep bulmadan bizi suçlandırmak hususunda maalesef büyük bir tehalük göstermekte

oldukları cümlece malûmdur. Nitekim tahkikatın dört ay gecikmesinden şüphelenerek değil, daha tahkikat başladığı gün kendileri bizim hakkımızda mevcudolan şüphelerini burada açıkça ifade etmişlerdi. Niçin şimdiye kadar nihai netice alınmamış ve Adnan Menderes burada kati ve nihai neticeden bahsetmemiş?

Muhterem Arkadaşlar, Devlet Şûrasının tevsii tahkikat kararı dün veya evvelsi gün verilmiştir. Demek oluyor ki, gerek idarei örfiyenin ve idarei Örfiye mahkemelerinin (6 mahkeme 6.000 suçlunun) isticvabından başlanmış; böylesine geniş bir tahkik mevzuu memleketin tarihinde belki görülüşü değildir. Neden bunlar bir ayda olmadı, neden iki ayda olmadı, deniyor. Bu nasıl olur beyefendiler? 6 tane askerî mahkeme teşkil edilmek lüzumu hâsıl oldu. Sadece bu hâkimleri bulmak, İstanbul'a getirmek, mahkemeleri teşkil etmek, yerlerini tâyin etmek, onlara muhakemenin cereyan edeceği yerleri temin etmek dahi külfetli bir iştir. İdarei örfiye müddetinin bir ay olmasını isteyenlerin ne derecelere kadar haksız ve münasebetsiz bir talepte bulundukları şimdi daha aşikâr olarak ortaya çıkmaktadır.

Muhterem Arkadaşlar, bir taraftan İdarei örfiyenin altı mahkemesi, yalnız İstanbul'da altı mahkeme, bu altı bin cezalının veya zanlının tahkikatını yürütmekte bunlardan suçları görülenleri suçları derecesinde cezalandırmakta, bir taraftan suçlu görülmiyenleri tahliye etmekte, ayıklamakta devam ediyor. Ayrıca biraz evvelki mâruzâtımda ifade ettiğim gibi, ordu müfettişinden, ordu müfettişinin Erkânı Harbiye Reisinden, İstanbul'daki kolordu kumandanından, validen başlamak üzere lüzum gördükleri hakkında, isticvap açıyor, tahkikat açıyor. Elde henüz, son rakamı iyice bilmiyorum, 600-700 maznun vardır.

Ondan sonra, bununla elbette iktifa olunamaz, kuvvetli bir heyeti teftişiyeyi İstanbul'a gönderiyoruz. Teftiş heyeti reisinin başkanlığı altında teftiş heyeti İstanbul'da vazifesini, lâzım olduğu müddet, içinde, genişçe bir müddet içinde görmektedir, yapmaktadır. Neticelere vardı, raporlarını Dahiliye Vekâletine tevdi etti. Dahiliye Vekâleti, görülen lüzum üzerine, meseleyi idari kazaya tevdi etti, Devlet Şûrasına tevdi etti. Devlet Şûrası muhtelif noktalar üzerinde tahkikatın tevsii lüzumuna kaani oldu. Bu karara vardı. Şimdi tahkikat tevsi edilip neticeleri elde edilmek için çalışmalar devam edecektir. Bir taraftan örfi idare arz ettiğim şekilde henüz vazifesini bitirmemiş iken, diğer taraftan idari kaza, Yüksek Devlet Şûrası tahkikatın tevsii talebi ile faaliyetlerine devam ederken, Adnan Menderes ne için katî ve nihai malûmatı bize getirmedi demek, elbette yerinde bir itap, yerinde bir töhmetlendirme olmaz. Bunu, Yüksek Heyetinizin takdir edeceğinden emin bulunuyorum.

Şimdi sözlerimi bitirmeden önce, kati raporun Meclise gelmesine kadar müzakerenin tehir edilmesi hususundaki verecekleri takrire de temas etmek isterim.

Sevgili Arkadaşlarım, mademki, raporun gelmesinde, bu işin yani hükümet hakkında Başvekil ve sabık Dahiliye Vekili hakkında Meclis tahkikatı açılması hususunu, mademki raporun gelmesine talikan müzakere etmek istiyorlardı, o halde bu takririn verilmesindeki sebebi anlamak müşkül olur.

Muhterem Arkadaşlarım, nâciz kanaatimce, raporun gelmesinde, raporun muhteviyatı müzakere edilecektir. Raporun muhteviyatının tatmin edici olup olmadığı tebeyyün etmeden hükümet hakkında tahkikat açılması hususunun bugünden karara bağlanması akli mantıkla kabili telif değildir.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Tahkikattan korkma Başvekil, bunu başkası müdafaa etsin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir noktayı daha Yüksek Heyetinizin nazarı dikkatine arz etmek istiyorum.

Nüvit Yetkin arkadaşım neticenin gecikmesinden şüpheleri ve tereddütleri boğmuş olduğunu ifade ettiler. Bu şüphe ve tereddütler acaba kimin hakkındadır? Burada Yüksek Huzurunuzda ve milletin huzurunda kimden şüphe etmekte olduklarını açıkça beyan etsinler. Memleketin mesul makamlarından mı, askerî mahkemelerinden mi, örfi idare Kumandanlığından mı, Devlet Şûrasından mı?...

SIRRI ATALAY (Kars) — Başvekilden.

BAŞKAN — Susunuz. Söz almışsınız, söz vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sevgili Arkadaşlarım, bu Sırrı Atalay arkadaşım fevkalâde cesur, fevkalâde atak bir delikanlı mebusumuzdur. Kendisini takdir ederim. Ne kadar kolay ve ne kadar güzel “Başvekilden şüphe ediyoruz.” diyor. Kendi fehvasınca Başvekilden şüphe etmekte haklı olabilir, ben onun hoşuna gitmiyebilirim. Hattâ itimadını haiz değilim de. Fakat Başvekilden şüphe ediyorum demekle asıl işi elinde tutan devlet organlarının, askerî mahkemelerin, askerî makamların, Devlet Şûrasının ve Yüksek Heyetinizin, Adnan Menderes’in şüpheli hüviyeti ile onun şüpheli hareketlerine iştirak etmiş olduğu iddiası acaba bu sözlerde mündemiç değil midir? *(Sağdan, hayır sesleri)* Elbette bu sözlerde onlar da mündemiçtir. *(Soldan “doğru” sesleri, alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım, bir hususu daha arz edeyim.

Mustafa Ekinci, korkma senin lehine söylemeyeceğiz, dedi. Bu sözlerin ifade ettiği dostane mânaya teşekkür etmekle beraber (korkma) şeklindeki tahzirini tamamiyle reddediyorum. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Huzurunuzda bütün vazifelerini yapmış bir insanın vicdan huzuru ile konuşmaktayım. Hiçbir şeyden korkum yoktur. Hususiyle İstanbul hâdiseleri hakkında söyleyeceklerim, bugün değil, yarın kati konuşmalar sırası geldiği zaman dolayısıyla kimlerin manen bu işlerden mesul olduğunu söylemek imkânını mutlaka bulacağım. *(Soldan bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Buyurun Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, mesele safha safha inkişaf etmektedir. Görüyorsunuz, gayet masum bir eda ile kendi gruplarının alâkalı bulunmadığını ifadeye çalıştıkları bu takrir ile hiçbir delil dercetmiyerek ve lüzumsuz olarak verilmiş bulunan bu takrir ile beyanlarına aykırı olarak müzakeresini açtırmış oldukları mevzuun, kendileri tarafından ne derecelere kadar hazırlanmış bulunduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Bununla delil diye ellerinde ne varsa hepsini dört ayda hazırlamışlar. Getirdiler, burada ortaya döktüler. Bunların içinde hâdis ile alâkalı olduğumuzu tebeyyün ettirecek, bizi uzak, yakın suçlandıracak hiçbir cihetin mevcudolmadığı meydandadır. Şimdi bir insanın masum olduğunu ispat etmesi kendisinden istenemez. Bu ne biçim şeydir? Adnan Menderes masum olduğunu ispat için tahkikat açtıracak, bu tahkikat neticelenecek, masumiyeti tebeyyün edecek...

Arkadaşlar, lâflardan diğeri de; millî şeref ve haysiyeti kurtarmak için mutlaka tahkikat açılmalı ve Adnan Menderes icabederse kahrü tenkil edilmelidir. Milli şeref bununla kurtulacak.

Muhterem Arkadaşlar, bir Adnan Menderes'i yıkmak için ihtirasların nasıl bir millî dâva haline getirildiği apaşıkâr ortadadır. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Vaktiyle Topçu İhsan ve saire gibi siyasi rakiplerini mahkemeler yolu ile yıkmak taktiğini Adnan Menderes hakkında 1956 Türkiye'sinde muvaffakiyetle tatbik etmek asla mümkün değildir. *(Soldan şiddetli alkışlar)* O gecenin sabahı çoktan olmuştur. Siz Demokrat Parti ile uğraşamazsınız. 1950 seçimlerini yüzde yüze yakın ekseriyetle kazanmış, 1954 seçimlerinde yine büyük bir ekseriyetle kazanmış Demokrat Parti Hükümetini yıkamazsınız. *(Sağdan, bu sözlerin ne alâkası var? Sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN — Size cevap veriyor. *(Sağdan, gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade edin, daha başlamadım, durun bakalım. Sizin sinirlerinizi bozacak sözlere daha başlamadım. Çünkü artık rey hırsızlığı kalmadı, sandık çalma devri geçti. Artık demokrasi devrine girdik. *(Sağdan, onlara ne lüzum var, mevzuda kal sesleri)*

O bizim için ne safa, ne güzel manzara... Neden kızılıyorsunuz? Belki hoşunuza gidecek şeyler de söylerim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Devam devam, semahatinden eminiz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Örfi idare 5'nci ayma girmiş, hâlâ netice alınamamış. Müsaade ederseniz bugüne kadar alınmış neticeler mevcudolması lâzımgelir. Fakat henüz tahkikatın nihai neticeye varmadığı bir sırada, bu işin fezlekesi yapılmadığı bir sırada, hâdisе üzerinde tafsilâtle görüşmenin devlet ve millet menfaatlerine ve tahkikatın selâmetle cereyanına uymaz bir hareket olur kanaatiyle hareket etmekteyiz. Çok rica ederim, bu cihete dikkat etmek lâzım gelir.

Şimdi bu arada devleti, milleti, memleketi, zabıta'yı, herkesi, bu memlekette itimadedilmesi lâzımgelen müessese namında ne varsa, devleti devlet yapan ortada ne gibi tesisler, müesseseler, teşekküller mevcut ise, hepsini birden, bir Adnan Menderes'i yere vurmak için ayaklar altına almanın ne kadar feci bir mâna ifade ettiğini Nüvit Yetkin arkadaşşıma bir defa daha söylemek isterim.. Allah, lillah aşkına kıymayın, bu memlekete yazıktır, gûnahtır... *(Sağdan, gürültüler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Kıyanın Allah cezasını versin Menderes.... bu mevzu da hergün duacıyız.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, delil olarak konuştuklarına avdet ediyorum.

En büyük, en kuvvetli delil olarak şunu ifade ediyorlar. Diyorlar ki; hâdisе fevri olmamıştır, hâdisе o anda başlamış, o anda bitmiş olan bir hâdisе değildir. Hâdisе bütün unsurları ile daha önceden çok geniş tertiplerin, hazırlıkların yapılmış olduğunu gösterecek bir şümul ve mahiyet arz etmektedir. Evet, evet.

Hâdisе nereden başlar? Arkadaşlar, ben, adlî tahkikata müessir olacak, adlî tahkikatı ifşa edecek hususları bir tarafı bırakarak sadece hâdiselerin güzeranından çıkacak mânaya göre kısaca bir hulâsa yapmak istiyorum.

Hâdis e evvelâ Kıbrıs'ta yapılmış olan tahrikattan, Papaz Makarios'un tahrikâmiz hareketlerinden, propagandalardan, mitinglerden başlamıştır. *(Soldan bravo sesleri)* Hâdis e maalesef dostumuz ve müttefikimiz Yunan Hükümetinin, Papaz Makarios'un propaganda ve tahrikleriyle neticeler alınabileceğine inanmış olması yüzünden birtakım bu gibi hareketlere müsamaha göstermiş olmasından başlamıştır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Hâdis e Yunan gazetelerinin uzun zaman Türk efkârı umumiyesini, son derece şiddetle tahrik edecek neşriyatlarını aylar ve aylardan beri devam ettirmiş olmasından başlamıştır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Haklı veya haksız, münakaşa etmiyeceğim, fakat hâdisenin asıl sebebi olarak nazarı itibara almak mecburiyetindesiniz; bir seneye yakın bir zamandan beri Türkiye'de Kıbrıs meseleleri dolayısıyla, Türk matbuatının, Yunan gazetelerinin son derece tahrikâmiz neşriyatına şiddetle mukabele etmesi ve hattâ bu hususta millî heyecanı refte refte coşturmasıdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Bu mevzuda (Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti) kuruldu. Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin Hükümet tarafından teşvik edildiğini ve kurulduğunu arkadaşım söylüyor. Yalan. Kıbrıs Türk'tür, Cemiyetini Halk Partisi kurdurdu. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, Kıbrıs Türk'tür Cemiyetini Halk Partisi niçin kurdurdu dinleyin, sebebini anlatacağım. Halk Partisi bu cemiyeti şu maksatla kurdurdu: *(Sağdan, gürültüler, yalan sesleri)*

TURGUT GÖLE (Kars) — Katiyen yalan.

HALİS TOKDEMİR (Gümüşane) — Sen bu mevzuda konuşamazsın. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Halis Bey, oturduğunuz yerden müdahale etmeyin, ihtar ediyorum, oturduğunuz yerden bağmayın. *(Devam, devam sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümetin ve iktidarın bir Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kurulmasını teşvik etmek için her hangi bir ihtiyaç duymasına akıl ve mantık müsaade etmez. Türkiye'de birtakım tahrik edici mitinglerin iktidar tarafından tertibedilmiş olmasına aklü mantık müsaade etmez.

Şimdi, Kıbrıs Türk'tür Cemiyetini kurdurmakla ne maksat takibettiler?

Muhterem Arkadaşlar, Kıbrıs Türk'tür Cemiyetiyle, haklı olarak memleketimizde de heyecan tezahürleri yapmak ve başka memleketlerde yapılan hareketlerin lâıyk olan cevabını vermek arzusu hissolunabilir. Hükümet, kötü neticelere varmamak, milletlerarası vaziyetimizde dostlarımız için sadece fayda, sadece kuvvet membaı teşkil etmek ve hiç kimseye zarar getirmemek gayesini takibettiği için beynelmilel ihtilâflara sebebiyet verecek, dostluklarımızı rencide edecek her türlü hareketlerden sureti katiyede ictinabetmek gayreti içinde hareket etmiştir. Fakat yalnız bizim için, yalnız memleket için değil, içinde bulunduğumuz camianın menfaatlerinin korunması gayesini takibeden hareketlerimizi Halk Partisi ve muhalefet istismar etmeye manen müsait zaman olarak bu zamanı seçti. Kıbrıs Türk'tür Cemiyetini kurmakla, türlü mitingler tertibetmekle ve bu mitinglerde ve Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti vasıtasıyla mütemadiyen, memleketin yüksek menfaatlerini bu iktidar müdafaa ve korumaya kaadir değildir, diyerek ve bu propagandayı memlekete yaymak suretiyle iktidarı itibarsız düşürmeye gayret etmek de elbette onların takibedeceği yoldur, elbette onların menfaatlerine daha uygundur. *(Soldan alkışlar)* Arkadaşlar; Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin başında, iki yerden mebus namzedi gösterdikleri bir zat mevcuttur. Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ile ve diğer

cemiyetlerle olan alâkalarının, talebe cemiyetleri arasında yapılan tahrikatın hesabını kendilerinden soracağız. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Onlar göreceklerdir.

Muhterem Arkadaşlar, bütün mitinglerde, bütün miting konuşmalarında -gazetelerden çıkarabilirsiniz- bir sene mütemadiyen haykırdılar: Bu Hükümet âcizdir, millî menfaatleri koruyamıyor, hükümeti aşarak millî menfaatleri korumak lâzımdır, teranesini bir ufuktan öbür ufka, bütün vatan sathına yaymak için hiçbir gayreti esirgemediler. Bu suretle pek şiddetli olan heyecanı âzami şekilde tahrik ettiler. Onun için ben de Nüvit Yetkin'i itham ediyorum, hâdis o gün hazırlanmış, o gün başlamış, o gün bitmiş değildir.

Muhterem Arkadaşlar, ben de aynen tekrar ediyorum, bütün unsur ve meseleleriyle 6/7 Eylül hâdiseleri uzun bir hazırlık neticesidir, biz bunun bir tertip eseri olduğunu ifade suretiyle belirtmiş bulunuyoruz. Şimdi deniyor ki: Ekipler ayrı ayrı aynı saatte, İstanbul'un her tarafında görülüyor, aletleri var ellerinde, harekete geçiyorlar, polis emir almıştır, müdahale etmiyor, ordu emir almıştır, harekete geçmiyor, hattâ o kadar ki, İzmir'de de aynı saatte başlamıştır.

Muhterem Arkadaşlar, aklınıza, vicdanlarınıza hitabediyorum, bu kadar geniş bir tertibat alan hükümet, bütün zabıta kuvvetlerine harekete geçmiyeceksiniz, diyecek, bütün faillerin eline aletler tedarik edip verecek, İstanbul'un her semtinde ekipler tâyin edecek, bütün evlere numara koyduracak, bütün bunları hükümet yapacak, Başvekil yapacak, Dahiliye Vekili yapacak.. Altı bin kişi yakalanacak, bunların ifadeleri alınacak. Bunların içinden bir tek kişi çıkıp, mânevi şahsiyet olarak hükümeti veya Başvekil şahsan veya Dahiliye Vekilini şahsan itham altında bulundurabilecek söz söylemeyecektir..

SIRRI ATALAY (Kars) — Nereden biliyorsunuz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kabili tasavvur mu?

Bu ne biçim tertip? Kimi aldatıyorlar, kime yalan söylüyorlar? Yalan söylerken bu memleketin ve milletin şerefini, haysiyetini ayaklar altına alıyorlar. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Hâdis ile irtibat ve alâkımızı milyonda bir ihtimalle de olsa tesbit etmeye imkân bulurlarsa her türlü cezayı kendimize tertibe kendimiz razıyız. Yalandır arkadaşlar. (*Soldan alkışlar*) Yalandır, yalandır, yalandır, yalan söylüyorlar. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Bir adamı yıkmak için, o adamı yıktıktan sonra Demokrat Partiyi sırasıyla yere sermek, siyasi rakiplerini vaktiyle olduğu gibi bir hâdis ile irtibatlandırarak mahkemelerde süründürmek, yok etmek taktiğini mükemmelen kullanıyorlar. Geçti o günler. O günler çoktan geçti. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Şimdi birtakım hâdiseler söyledi Nüvit Yetkin. Vilâyete gelmişler, miting müsaadesi istemişler, vali demiş ki, işte millî deşarj olacak. Benim böyle bir şeyden sureti katiyyede haberim yoktur. Bu kizbi mahzdır, kizbi sarihtir. Yalandır.

Şimdi hâdisenin cereyanına gelelim. Köprülû arkadaşımın bu kürsüde söylediği bir söz türlü kötü maksatlarla tahrif edilmesi ve yanlış tefsirlere tâbi tutulması hâdisesine gelelim.

Hâdis nasıl cereyan etmiştir, arkadaşlar? Bu arada Fatin Rüştü Zorlu ile yapılan telefon konuşmasını da arz edeyim.

Muhterem Arkadaşlar, bu tahrikler bir sene sürdü ve bu tahrikler o derecelere geldi ki, âdeta bir barut fıçısı halini aldı. 24 Ağustosta bir şayia çıkarıldı; 28 Ağustosta Kıbrıs'ta katliâm olacak. Bu haberin, bu havadisın bütün Türk matbuatında intişar etmiş olduğunu biliyorsunuz, arkadaşlar.

Şimdi biz hâlâ bu havadisın nereden verilmiş olduğunu tahkikle meşgulüz. Bunu bir yabancı kaynağın iki memleketi birbiri aleyhine tahrik etmek için maksadı mahsusla çıkardığına şüphe yoktur.

Arkadaşlar; 28 Ağustosta Kıbrıs'ta bir katliâm olacağı haberi bütün memlekette şayi oluyor. Bizim heyet Londra'ya gidip Kıbrıs meselesini müzakere etmek üzere hazırlığını yapıyor.

Bizim heyetimizin Londra'ya gitmesinden evvel Türk noktayı nazarının bilinmesi lâzımgelir. Orada müzakereleri yaparken heyetimizin Türkiye'nin ne düşündüğü hakkında kanaati kâmile olması lâzımgelir. Hükümetin ve Başbakanın heyeti desteklemiş olması cümlece malûm olması lâzımgelir. Hattâ oraya giden heyetin bütün müdafaa gayretlerinin arkasında bütün heyecanı ile Türk milletinin mevcud olduğunu herkese bildirmesi lâzımgelir. Bu maksatlardır ki, 26 Ağustos nutkunu söylemiş bulunuyorum. Biz nutku bu arz ettiğim sebeplere müsteniden, Türk tezinin ne olduğunu, Türkiye'de neşir ve tamim edildikten sonra Türk efkârı umumiyesinin bu tezle ne kadar alâkadar olduğu meydana çıksın diye söyledim.

İşaret ettiğim kısımdaki söylenen söz, 28 Ağustos katliâm şayiasını istihdaf ederek söylenen sözdür. Uzak bir ihtimal de olsa oradaki ırkdaşlarımızın bir tehlikeye mâruz bulunmaları tasavvur edildiği takdirde ki bu tasavvur hatıra getirilmiştir, onu bertaraf etmek için tedbir almamız lâzımgelirdi. (*Soldan alkışlar*) Bunun, tarafımızdan ciddiyetle telâkki edilmekte olduğunu ve ciddiyetle ele alınacağını buna teşebbüs etmek tasavvurunda olanlar varsa onlara anlatmak suretiyle akıbetin vahametinden kendilerini haberdar etmek suretiyle bunu önlemek lâzımgelirdi. İşte 26 Ağustos nutkumda bu iki gaye takibedilmiştir. Bu 26 Ağustos nutkunu, bugün 6-7 Eylül hadiseleriyle, Hükümetin irtibatını tesis edecek bir vesile ve fırsat olarak kullananlar, 26 Ağustosta iradettiğim nutku şimdi aleyhimizde bir delil olarak ileri sürenler, muhalefet, cümlece malûmdur ki, hepiniz hatırlarsınız ki o zaman takdir etmekten başka bir şey yapmamıştır. Hükümetin nutkunda ifade edilen fikirlerle müşterekiz, demişlerdir. Çünkü yalnız onların değil. Yalnız muhalefetin değil, benim 26 Ağustos nutkumun bütün milletçe ve memleketçe tutulmuş olduğunu ve bu nutkumun etrafında toplanılmış bulunulduğunu bugün tekrar etmek lüzumunu hissetmemekteyim. Bu ar açık bir hakikattir.

SERVET SEZGİN (Çanakkale) — Bir Türk Başvekilinden böyle bir şey beklenirdi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, 26 Ağustos nutku, şunlar, bunlar... Bunlar gelip geçtikten sonra ne yazıktır ki, ne elem verici bir manzaradır ki, hiç itiraz etmedikleri, itiraz etmek şöyle dursun, vatanperverane konuşulmuştur diye alkışladıkları nutku bir gün aleyhimize cürüm vesikası olarak kullanmak, ne hazindir. Yazıklar olsun...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tarafımdan böyle bir iddia ileri sürülmemiştir...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Osman Bölükbaşı özür dilerim, zatâliniz hatırıma gelmemiştiniz. (*Gülüşmeler*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tarafınızdan hatırlanmak benim için bir şeref değildir.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet onu sonradan bir cürüm vesikası olarak kullanmak ne hazin, ne elim bir manzardır.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Kimden bahsediyorsunuz? *(Soldan sizden sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN — Meclis müzakerelerinde sıradan sıraya konuşmak yoktur, Allah rızası için arkadaşlar, müdahale etmeyin, konuşmayın. *(Gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, kısaca arz etmeye çalıştığım bu hâdiselerle bir sene mütemadiyen tahrik edilmiş olan millî asap, coşturulmuş olan millî heyecanı Ağustos sonlarında büyük bir galeyan göstermek raddesine, seviyesine erişmiştir. İşte bu zamanda ve bilhassa 28 Ağustos'ta katliâm yapılacağı şayiaları çıkar çıkmaz, böyle bir hâdisе zuhur ettiği takdirde memlekette yapacağı elim akisler ve husule getireceği neticeler nazarı dikkate alınarak mahallî Hükümetçe harekete geçildi. Mahallî Hükümet, 26 Ağustos'ta ordudan hacet hininde hazır olmasını ve kuvvet hazırlamasını istedi. Şimdi biliyorduk bilmiyorduk meselesi... Muhterem Arkadaşlar bilmiyorduk da 26 Ağustos'ta ordunun hazır olmasını, mülki ve inzibati makamlara yardım etmesini, memleketin nizamını muhafaza etmek için hazırlıklar yapmasını niçin istedik? Şimdi muhterem arkadaşlar, bu gayet bedihi bir hakikattir. Yani sinirler son derece gerilmiştir. Meselâ ben' İzmir'e gittim, iki üç yüz bin kişilik bir miting yapılması teklifi karşısında bulundum. Heyecanlar böylesine tahrik edilmişti. 28 Ağustos'ta Kıbrıs'ta katliâm yapılacağı şayialar ortaya çıkıyor. Katliâm olabilir. Katliâm olması ihtimali hakikat olduğu takdirde çok elim olur. Hükümet bunu hesabediyor ve elindeki kuvvetlere müracaat ediyor. Şimdi, bunu biz biliyorduk demek, nasıl yapılacağını, ne zaman yapılacağını, nasıl tertibedileceğini biliyoruz mânasına gelmez. Bu sadece böyle bir hâdisenin muntazar olduğu mânasını ifade eder. Esasen böyle bir hâdiseye muntazar olmasaydık 26 Ağustos'ta mahallî Hükümetçe böyle bir yazı yazılmazdı.

Muhterem Arkadaşlar, işin ikinci safhasına geliyorum: Hâdisе günü Sayın Reisicumhurla bendeniz, Dahiliye Vekili, Maliye Vekili, Bayındırlık Vekili, yanılmıyorsa bu üç vekil arkadaşım ile İstanbul'da öğle yemeğini yedik, inşa edilmekte olan et kombinasına gittik, ziyaret ettik ve hattâ onun yanında bulunan bir bez fazrikasının tevsi edilen kısmını ziyaret ettik ve ondan sonra Londra'daki murahhas heyetimizle telefonla irtibat tesis etmek üzere Florya'ya gittik. Burada oturduk, mütemadiyen murahhasımız Fatin Rüştü Zorlu'yu arıyoruz. Fatin Rüştü Zorlu ile irtibat kurmak istiyoruz, arıyoruz, otelindedir, içtima yerindedir, çıkmıştır, konferans binasındadır gibi cevaplar alıyorduk, kendisini araştırmak ve irtibat tesis etmek ile meşgul iken, Valinin telefonda bizi aradığı söyleniyor. Saat 4,5 veya 5... Valinin ifadeleri aynen şudur: Diyor ki, bomba hâdisesi malûm, asap gergin, bu yetmiyormuş gibi Ekspres gazetesi de tahrikâmiz büyük manşetlerle bir ilâve nüsha çıkarıyor, bu, tahriki teşdidetmiş olabilir. Bu tahrikler neticesinde bâzı hareketlerin vukubulabileceğini düşünmekteyim, Başvekil ve Dahiliye Vekilinin emirleri nedir? İşte Cumhur Reisimiz ve 3 bakan arkadaşımızın yanında telefonla verdiğim cevap aynen şudur; hacet hininde askerî kuvvetlere müracaat etme lüzumu sizce malûdur tahmin ve tasavvurlarınıza göre arzu ettiğiniz miktarda askerî

kuvvetlerimize de müracaat etmek suretiyle, beş kişinin dahi bir arada toplanmamasına sureti katiyede mümanaat edeceksiniz.

Verdiğim emir sarahaten budur, bu üç cümleye inhisar etmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, Başvekil olarak ne yapacaktım? Gidip bölüğün başına mı geçecektim? Sonra kim bilir, yüz binler harekete geçecek? Bizim düşmanı karşılayabilecek derecede kuvvetli bir ordumuz İstanbul ve civarında mevcut iken elbette bir hâdisenin zuhur etmesi esasen aklen müstabat idi. Kaldı ki, o ordu harekete geçmek için de kuvvetlerinden bir miktarını tefrik etmek suretiyle haberdar edilmişti.

Muhterem Arkadaşlar, yüz binler harekete geçti, bunu Hükümet tertibetti, zabıta âmirlerine, polis komiserlerine, polis memuruna, jandarmaya, jandarma komutanına, ordu müfettişine, bütün makamlara, bütün vazifelilere biz emrettik, sakın dokunmayınız, yüz binlere emir verdik. Bütün bunların yapıldığına dair Hükümet aleyhine en küçük maddi bir delil ve emare mevcut değildir. Dünyada böyle bir şeyi yapabilecek ne bir teşekkül, ne bir insan ne de bir Hükümet mevcut değildir. Mızrak çuvala sığmaz. Bugünkü günde en küçük hâdiseler dahi ne suretle intişar eder, malûmunuzdur. Bizim böyle mühim bir hâdisce cereyan ettiği zamanda Hükümette bulunmamız, nazik mevkide bulunmamız her türlü tefsire müsaittir. Fakat bizi müdafaa eden sadece hulûsi niyetimiz, yüzde-yüz mâsumiyetinizdir, her veçhile tedbir almakta tekâsül göstermemiş olmamızdır, muhterem arkadaşlarım.

Muhterem Arkadaşlar, işte haberiniz vardı, madem ki haberiniz vardı, nişin mâni olmadınız? Efsanesinin cevabı budur. Muhalefet için, bizi yıkmak isteyenler için, hiçbir memleket menfaat, kaygı ve endişesine ehemmiyet vermiyenler için iş kolaydır. Çıkarınız kürsüye, dersiniz ki; Hükümet haberin var mıydı? Hayır efendim, haberim yoktu, yoksa ne biçim Hükümete, haberin vardı ise berabersin, öyle ise beraber tertibettin.

Ben soruyorum, koskoca Şark isyanı vukubuldu. Bu Şark isyanını Hükümet mi tertibetti? Asla. Tenzih ederim. Böyle bir şey aklımın kenarından bile geçmez. Fakat o Şark isyanı zuhur ettiği zamandaki Hükümete sormak lâzımgelseydi, senin böyle bir isyanın kopacağından haberin var mıydı, yok muydu? O hükümet şayet haberim vardı dedi ise, Diyarbakır İstiklâl Mahkemesine giderdi. Şayet benim haberim yoktu dedi ise, sen ne biçim hükümete diye yine mahkemeye verilir.

Muhterem Arkadaşlar, bu büyük bir millî felâkettir, şudur, budur. Fakat şurasını nazarı dikkate almak lâzımgelir; millî şuur ve vatanperverlik hisleri, en galeyanlı hareket edenleri dahi bir noktada tutmuş bulunuyor. Ya maazallah kan dökülseydi, daha başka türlü hadiseler çıksaydı? Millî felâket, millî felâket diyorsunuz, nihayet mala taallûk eden bir hâdisce karşısındayız, bunu tazmin etmekle iş bitmiş olur. Ya Allah göstermesin, mazide olduğu gibi kan dökme hâdiseleri olsaydı? Muhterem Arkadaşlarım, bugünkü cemiyetimiz ve tedbirlerimiz bu hâdisenin böyle kötü cereyanlar almasına tamamiyle mâni olmuş bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlar, gelelim polis müdahale etmedi gibi sözlere. Buna benzer birtakım şeyleri yukarda, yarım yamalak dinledim, birtakım şeyler okundu; falan sefarethanenin, falan konsoloshanenin telgrafıymış bilmem neymiş, falan. Bunların tahrikâmiz olmaktan başka ispat ettikleri hiçbir husus yoktur.

Şimdi polis neden harekete geçmedi?

Muhterem Arkadaşlar, polis harekete geçti. Polis harekete geçmemiş olsa idi bin kişilik, bin beş yüz kişilik kadrosu ile altı bin kişiyi o gece içeriye tıkan hangi kuvvet olurdu, bunu söyledim.

Muhterem Arkadaşlar, neden ordumuz harekete geçmedi? Ordumuz harekete geçti arkadaşlar. Eğer ordumuz harekete geçmemiş olsa idi çok daha vâsi tahribatın yer alması muhtemel olurdu. Fakat muhterem arkadaşlar; misline ender tesadüf edilen bütün bir milletin hissiyatı olarak tahrik edilen, şiddeti, âzamiye varan bir heyecan karşısında yüz binler bir anda harekete geçmiş olursa onun karşısında dostun düşmanın, suçlunun, suçsuzun kim olduğu malûm olmıyan bir hengâmede zabıta kuvvetlerinin silâh kullanmaları; belki işte o zaman asıl millî felâkete sebeb olabilirdi; arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, kime karşı kullanacaksınız? Türk ordusu, eline verilen silâhları kullanmakta ne kadar kahraman, ne kadar emsalsiz bir kuvvet olduğunu daima ispat etmiştir. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Türk ordusu, karşıdan gelen düşmanla mücadele eder. Fakat misli görülmemiş millî bir heyecanın ortaya çıkarmış olduğu misilsiz bir hengâme, bir mahşerî kaynaşma içinde acaba Türk ordusu karşısında cephe olarak, düşman cephesi olarak hangi istikamete silâhını tevcih etmiş olurdu arkadaşlar. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi arkadaşlarım, şurası benim tarafımdan ifade edilmek lâzımgelir. Polis kuvvetleri, elbette, millî heyecanın tesiri altında kalmışlardır. Elbette polis kuvvetleri, hattâ bu memleketin evlâdı olan askerî kuvvetlerimiz mensupları da bu cemiyet içinde yaşamakta, olmalarından dolayı tahassüs ve heyecan dalgalarının elbette vicdanlarında akislerini taşımaktadırlar. Ondan sonra arkadaşlar, o derece âni ve şâmil olarak hâdise cereyan etmiştir ki, 52 yerde, birden yangın çıkmıştır, işitiyor musunuz, arkadaşlar? Yüz binler harekettedir. Hangi zabıta kuvvetiyle, nerede, ne zaman, nasıl bunlara karşı koyacağız? Bu derece azametli bir hâdisenin cereyan edeceğini bu memlekette tahmin eden var mıydı?

SIRRI ATALAY (Kars) — Başvekil olarak sizin tahmin etmeniz lâzımdı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, tasavvur ediniz, kısaca bir defa daha nazarlarınız önünde tecessüm ettireyim, 52 yerde birden yangın çıkıyor, İstanbul'un her tarafında yüz binler harekettedir. Bu arada konsoloshaneleri, patrikhaneyi, yani hâdise çıkması muhtemel olup da her türlü hâdiselere karşı masun bulundurulması lâzımgelen yüzlerce vukuatı, elinizdeki polis kuvveti ile karşılayacaksınız. Bu polis kuvveti, bir seneden beri gazeteleri okumaktadır. Bir seneden beri Kıbrıs hâdisesini bir Türkün millî heyecanı ile takibetmektedir. Bir seneden beri İstanbul'un göbeğinde yaşamakta ve bir seneden beri miting yapmak için çırpman yaşlılar, gençler gibi aynı vicdanı taşıyan insanlardır. Silâh kime çevrilecek? Yüz binlerin harekete geçtiği anda ve böyle bir sebeple yüz binlerin harekete geçtiği hengâmede 1.000–1.500 polis kuvvetinin, neden ortalığı tarumar etmedi, denmesi gibi bir abes iddia ile karşımıza gelmesi ve bu iddianın aynı zamanda bizim tecrimimize sebep olarak kullanılması tamamiyle haksızdır, insafsız olarak yapılmış iftiradan ibarettir. Sarih olarak adama sorarlar; derler ki: Sen şu emri verdin mi? Sen şu hareketi yaptın mı? Alâ tarikul istidlal vukubulduğu takdirde, sabit olduğu takdirde en ağır

suçlara mâruz kalınması mukadder olan bir suçu alâ tarikul istidlal ispat etmiş olmak gibi bir vehme kapılmak, katiyen doğru değildir. Neyi ispat ediyorlar?

Bütün bu delil diye getirdikleri, abes şikâyetlerden ibarettir.

Bakınız delilleri şudur: Mademki İstanbul'da, şurada, burada aynı zamanda olmuştur, mademki, yüz binler harekete geçmiştir, mademki, İstanbul, Ankara ve İzmir'de aynı zamanda olmuştur, müretteptir, diyorlar.

Ben de diyorum ki, mademki yüz binler harekete geçmiştir, mademki, her yerde aynı zamanda bu hareket başlamıştır, mademki, Ankara'da, İzmir'de, İstanbul'da bu hareket aynı zamanda olmuştur, o takdirde bu bir tertip eseri olamaz. Elli kişiyi bir istasyonda toplayabilmek için vaktiyle ne kadar zahmetler çektiklerini bilirler. (*Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar*) Yüz binleri bir araya toplamak kolay değildir, arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlar, gerek gazetelerinde, gerek burada, kürsüde konuşmalarında muhterem Halk Partili hatiplerin bir yeni edalarına şahidolmaktayız. Gazetelerinde ve bu kürsüde öyle bir eda ve tavır takmıyorlar ki, artık millî lider vasfına gelmişler, millî lider sıfatına erişmişler, millî lider payesine gelmişlerdir. Kalkıyorlar, konuşuyorlar, siz Demokrat Parti Meclis Grubu siz tekrar toplanınız, toplanmasanız dahi bu kararınızı derhal geri alınız, böyle kararlara ittiba etmeyiniz. Hattâ, umumi olarak, böyle meselelerde grupça karar almak icabetmiyeceğine karar veriniz.

Bu ne biçim şey? Herkes kendi evinden mesuldür.

Arkadaşlar, bu millî lider seviyesine ve hüviyetine erişmek nereden geliyor? Muhterem Arkadaşlar, size küçük bir hâtıramı nakledeyim: Biz parti kongresi münasebetiyle İstanbul'da bulunuyorduk. O zaman Dahiliye Vekili Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu idi. Bizi telefonla haberdar ediyorlar. Diyorlar ki, Ankara'da hâdise var. Soruyoruz, hâdise nedir? Şoförler yahut da her hangi bir vatandaş grubu harekete geçmiş. Ne yapıyorlar? Geçen otomobilleri durduruyorlar, içindekileri indiriyorlar, büyük kâfileler halinde çarşı içinden geçiyorlar, alay halinde Büyük Millet Meclisine doğru yürüyorlar. Tasavvur ediniz bu, Merkezi Hükümette güpegündüz oluyor ve hâdise akşama kadar devam ediyor.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Saat ona kadar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurunuz. Hâdisenin kaç kade devam ettiğini burada ifade edebilecek şahitle mevcuttur, O zaman Ankara'da bulunan Ankara milletvekillerinden bâzıları Dahiliye Vekâleti makamına giderek, hattâ kendisine yardım etmek yolundan vaziyete hâkim olmanın imkânını elde etmişlerdir. Hâdise budur. Ben, hiçbir vatandaşın burnunu kanatmam, demişlerdir. Bu ifadeyi şayanı hürmet telâkki ederim. Fakat arkadaşlar, yüz binlerin harekete geçtiği zaman tanklar, alaylar, taburlar, binlerce polisler harekete geçtiği zaman, ben bir vatandaşın burnunu kanatmam, zihniyetiyle hareket etmek suretiyle böyle bir hâdisenin önünü almanın ne suretle tasavvuru mümkündür? Beni hayret ve istiğraba sevk eden sual işte budur. (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, bu sözleri söylemek kolaydır. Fakat hâdisenin içinde bulunmak, tedbir almak ve muktezasını tâyin etmek mevkiinde olmak, büsbütün başka bir iştir. Şimdi, çok şayanı teessüf olan cihet, birbirimizi kötülemek için, memleketi kötülemek yoluna, sapmış olmamızdır. (*Soldan bravo sesleri*) Ben burada, şimdi, Türk

efkârı umumiyesine ve bütün cihana şunu söylemek istiyorum: Burada konuşulanlar, kendi aramızda parti mücadelelerinin tahrik ettiği birtakım tartışmalardan, birtakım parti tecellilerinden, siyaset taktiklerinden, siyaset oyunlarından ibarettir. Yoksa burada konuşulanların hakikatlerle derececi irtibatı çok azdır. Çünkü o takdirde Türk Milletinin bir kısmını temsil eden muhalefetin, bizzat Türk Milletinin aleyhinde iftiralar yapmakta olduğu neticesine varmak lâzımgelir. *(Soldan bravo sesleri)*

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Türk Milleti Adnan Menderes değildir.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — O senin zihniyetindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Adnan Menderes, eğer Adnan Menderes olsaydı, Adnan Menderes, eğer Başvekil olmamış bulunsaydı, eğer Adnan Menderes, Hükümet Reisi olarak Türk Hükümetini temsil etmiyor olsaydı, Adnan Menderes şimdi, açın tahkikatı bakayım, nasıl haibü hasır olacaksınız, derdi ve hissiyatının icabına göre hareket ederdi. Fakat ben, mücerret Adnan Menderes değilim ve size beklediğiniz fırsatı, avucunuzu yalayın, katiyen vermiyeceğim.⁷² *(Soldan şiddetli ve devamlı alkışlar, bravo, yaşa sesleri)*

⁷² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 9, Birleşim 23, Sayfa 63-69, 79-86*

10 Şubat 1956 Cuma**Kars Mebusu Turgut Göle'nin, Demokrat Parti Reisvekili Fuad Köprülü'nün, Yaptığı Basın Toplantısındaki Konuşmalarına Dair Sualine Şifahi Cevabı**

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, zannediyorum ki, suallerin tertibi muayyen bir maksadı istihdaf ederek yapılmıştır. Ondan sonra metindeki konuşma, metin olarak aslı ve esası ile ele alınarak değil, birtakım muharref şekilleriyle ele alınmak suretiyle bu sualler tertibedilmiştir.

İkinci belirtmek istediğim nokta şudur ki; Fuad Köprülü Başbakan Yardımcısı sıfatıyla değil, parti liderlerinden birisi sıfatıyla konuşmuş bulunuyor. Asıl metindeki konuşmasında neler söylemişse ben Partinin Reisi olmak sıfatıyla kendisi ile beraberim. *(Soldan bravo sesleri)*

Bu ifadelerden sonra sualleri üzerine takibat yapıldı mı, şu oldu mu, bu oldu mu şeklindeki ifadelerine ayrıca cevap vermek lüzumu hâsıl olmayacağını takdir buyursunuz. Zannediyorum ki, bu ifadelerimle muhterem sual sahibini tatmin etmiş bulunmaktayım.

BAŞKAN — Turgut Göle, buyurun.

TURGUT GÖLE (Kars) — Muhterem Arkadaşlarım, bu sözlü sorumu bundan altı ay evvel arz etmiştim.

Muhterem Başbakan; suallerin tertibinde, bir maksadı istihdaf ettiğimi ifade buyurdular. Huzurunuzda hemen arz edeyim ki, sureti katiyede bu hususta aldanmış bulunuyorlar. *(Soldan aldanmaz, aldanmaz sesleri)*

Ben Öyle hissediyorum ki, Başbakan bir taktikle kürsüye çıktılar. Hem bizim devrimizde geniş tecrübe sahibi hem de bu devirde Başbakan olmak sıfatıyla edinmiş oldukları geniş tecrübelerden istifade etmek suretiyle *(Sağdan, gülüşmeler)* benim gibi siyasette acemi sandıkları bir kimseyi yakalamak istediler. Bunda acele ettiklerini zannediyorum.

Arkadaşlar; Fuad Köprülü bir bakan sıfatıyla değil, bir parti başkanı sıfatıyla konuşmuştur, buyurdular. Hakikaten doğru. Bir bakımdan meselenin görünüşü böyledir. Fakat, kendileri de iyi bilirler ki, son zamanlarda parti şahsiyetleriyle resmî hükümet şahsiyetlerini birbirinden tefrik etmek imkânını maalesef bulamamış bulunuyoruz. Bilindiği üzere hükümet uzuvları iktidar partisinin, parti müessesesinin uzuvları halindedir.

Parti toplantılarında resmî sıfatlarıyla tıpkı bir partizan gibi hareket etmektedirler. Hattâ Sayın Başvekil çok iyi bilir, bu konuşmalar ajansa, radyoya ve hükümetin resmî organlarına birer birer verilerek bütün Türk efkârı umumiyesine duyurulmuştur. Bu itibarla bendeniz Sayın Başbakanın bu mütalâasına bu bakımdan sureti katiyede iştirak etmiyorum. Suallerim açıktır. Kendilerinden öğrenmek isterdim. Hem kaçınacak o kadar mühim bir şey olduğuna kaani değilim. Nihayet burada muhalefet partileri bu memleketin evlâtlarından müteşekkildir.

Köprülü bu konuşmasında bu memlekette 5'nci kol ve komünist propagandası ile muhalefetin propagandasını birbirinden ayıramıyoruz, diyor. *(Soldan maalesef sesleri)* Değerli arkadaşlarım; sinirlerinize, asabınıza hâkim olmaya bakınız. Aynı şekilde birbirimizi itham edersek bundan fayda görecektir ne sizler, ne de biziz. Bundan düşmanlarımız fayda görür.

Arkadaşlar, ben deniz Sayın Başbakanın taktiğine kapılmadan görüşlerimi arz edeceğim.

Köprülünün konuşmasında, demin de arz ettim, muhalefeti beşinci kol ve komünist metodu tatbik ettiğini ve daha doğrusu bu usulü benimsediğini ifade etmişlerdir.

HARİCİYE VEKİLİ FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Aynen söyle benim söylediklerimi, tahrif ederek değil...

TURGUT GÖLE (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, beşinci kol, Fuad Bey belki bilmez, düpedüz vatan ihanetidir. Beşinci kol metotlarının memlekette tatbik edilmesi halinde bunu yapanların suç işlemiş olduklarında zerre kadar şüphemiz yoktur. Bendeniz Başbakan'dan şunu öğrenmek istemişim: Acaba mesul bir Hükümet adamı olarak Muhterem Köprü'lü C.H.P. muhalefeti hakkında böyle ağır ve tehlikeli bir iddiada bulunurken, bu iddiasını tevsikedecek hâdiseleri, delilleri tesbit etmiş midir? Tesbit etmiş ise, Hükümetçe ne gibi tedbirler alınmıştır? Çok basit bir şekilde arz ediyorum. Komünist metotları da yine arkadaşların, beşinci kol metotlarının aynıdır, müesses bir nizamı yıkmak için bu metotların kullanılması tabiidir. Bu metotları da kullananların suç işlediklerine şüphe yoktur, bu suçu işleyenler tesbit edildiği takdirde, bunlar hakkında da cezai müeyyidenin tatbik edilmesi lâzımdır. Kanaatimce böyle hâdiseler karşısında Hükümet adamlarını, bilhassa Köprülü gibi bu memlekette yetişmiş insanların kendi çıktığı bir partiye veya muhalif diğer partilere ağır isnatlarda, ağır hücumlarda bulunmaktan ziyade, derhal tesbit ettiği elindeki vesikalarla Hükümeti ikaz etmek ve tedbir almak icabederdi. Yoksa iftira mahiyetindeki olan bu konuşmalarını radyoya, ajansa vermek suretiyle efkârı umumiyeğe duyurması cihetine gitmezdi.

Sayın Köprülü bu konuşmaları ile uzun yıllar kendisinden beklenen temkini gösterememiştir. Ve tahmin ediyorum ki, şu memleketin mukadderatı üzerinde titriyen sizlerin, hepiniz üzerinde müspet olarak bu konuşmaları bir fikir ifade etmiş olsun.

Arkadaşlar, millî birliğimizi rencide eden ve onun üzerinde çok derin bir ıstırap doğuracak olan ve geniş bir kitleyi hedef tutan bu iddiaları her şeyden evvel emin olunuz ki, düşmanlarımızın işlerine yarıyacaktır.

Bugün, memleketimizin tarihî, coğrafi durumu ve içtimai sebeplerle pek az memleketlere nasibolan bu şekli; komünizm karşısında kuvvetli bir duruma sahibolduğunu Sayın Başbakan bundan çok kısa bir müddet evvel yabancı bir ajansa, bu memlekette asla bir komünist tehlikesinin mevzu bahis olmadığını açıklamış bulunuyorlardı. Bugün ise bir siyasi parti esefle ifade edeyim komünistlikle itham ediliyor. Komünizme hizmet etmekle, hattâ ve hattâ "aynı gayeyi takibetmektedir" gibi asla vatanperverane olmıyan bir ithamla bir siyasi parti çürütölmek istenmektedir.

Arkadaşlarım, biz birbirimizle ne kadar şiddetle münakaşa edersek edelim, birbirimize ne kadar hücum edersek edelim, ama bu memleketi düşmana satacak insan olarak kimseyi itham etmeye hakkımız yoktur. İtham edecek insanlar bizden değildir.

Bendeniz çok basit bir noktaya işaret etmekle Sayın Köprülü'nün müktesebatına bir şey daha katmak isterim, ifade edeyim ki vatanperver insan kendine dert edindiği meselenin düzeltilmesini, halledebilmesini kendi Hükümetinden bekler, kendi Hükümetinden ister. Komünist ise dışarıdan veya içeriden komünist bir hükümetten bekler. Komünistlerin nihayet gayesi, hepiniz bilirsiniz...

RAUF ONURSAL (İzmir) — Onu siz bilirsiniz.

TURGUT GÖLE (Devamla) — Sen sus, ağır söylerim, altından kalkamazsın.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Siz değil miydiniz, vaktiyle bizi komünistlerden para aldılar diyeni

TURGUT GÖLE (Devamla) — Acele etme, cevap vereceğim.

BAŞKAN — Devam buyurun efendim, üç dakikanız kaldı.

TURGUT GÖLE (Devamla) — Komünistlerin gayeleri arkadaşlar, Türkiye'yi Rusya'nın peyki veya o rejimin hükümrân olduğu bir memleket olarak görmektir, bunu isterler.

Şimdi hepinizin huzurunda, Büyük Meclisin ve Yüksek Türk milletinin huzurunda açıklamak isterim ki, Türkiye'de hiçbir muhalefet partisi bu menfur metotları kullanmayı aklından geçirmemiştir ve geçirmeyecektir. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Üç dakikanız kaldı.

TURGUT GÖLE (Devamla) — Ben bu ithamı Köprülü'ye teessür duyarak şiddetle, nefretle iade ediyorum.

Arkadaşlarım; Türkiye dış tehlike ve komünizm karşısında bütün Türklerin bir ve beraber olacaklarına dair yalnız bizde değil yabancılarda dahi tam kanaat vardır. Bu kanaati lüzumsuz şekilde oyunlar pahasına asla bozmıyalım. Biz millî birliğimiz mevzuubahs olduğu vakit millet olarak birleşmesini bilen insanlarız. Bundan kaçmak hepimiz için hüsrân olur.

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, evvelâ ve katiyetle şunu tebarüz ettirmek isterim ki, gerek hükümet adına, gerekse Demokrat Parti namına, Halk Partisi veya başka bir parti hakkında söylenen sözlerin Halk Partisinin heyeti umumiyesine, Halk Partisini teşkil eden birçok vatanperver mensupları da dahil olmak üzere topuna birden asla teşmil edilmeyeceği ve bu maksatla asla söylenmemiş olduğu aşikârdır. Bu sözlerde bahis mevzuu olanlar Halk Partisi taktikçileridir, bu meyanda Kasım Gülek'tir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* Orada bahis mevzu edilen hususat, millî birliği her an paramparça etmek, millî menfaatleri ayakları altına almak ve şahsi kin ve ihtiraslarını tatmin etmek için hiçbir şeyden çekinmeyen, tereddüdetmeyen Kasım Gülek'e ve Cumhuriyet Halk Partili taktisyenlere aittir. Demokrat Parti adına söylenen sözler ve hükümetin zaman zaman temas etmek mecburiyetinde kalması yüzünden sarf edilen ifadeler işte sadece bunlara aittir.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi hem suçlu, hem güçlü. Buna müsaade etmek lâzımgelir. Fuad Köprülü'nün konuşmaları tahrif edilmiştir. Fuad Köprülü'nün bu beyanatı hakkında konuşmadan evvel, konuştuklarının nelerden ibaret olduğunu Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımin bir defa göz önüne getirmeleri icabeder.

Ben şimdi Kasım Gülek'in bütün konuşmalarını tasvibedip, etmediğini Göle arkadaşına soracak olursam acaba bana vereceği cevap ne olmak lâzımgelir? Şurada oturan Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımın bir kısmının da Kasım Gülek'in, nifak sağan, millî vahdeti bozacak olan, millî menfaatleri sarsacağında en küçük bir şüphe bile olmıyan sözlerini, nutuklarını asla tasvibetmemekte olduklarını biliyorum. (*Sağdan; "asla, asla" sesleri*) Tasvibediyor musunuz beyler? Demek tasvibediyorsunuz. (*Soldan gülüşmeler*)

Sevgili Arkadaşlarım, Kasım Gülek'in veya sair müfrit Halk Partililerin konuşmalarını harfi harfine tasvibetmekte olduklarını bir parti gayretiyle tereddütsüz heyecan ve hiddet içinde ifade ettiklerine göre, bana Fuad Köprülü'nün sözlerini doğru bulup bulmadığımı sormakta kendilerinde ne hak görüyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, Türkiye'nin millî birlik içinde bulunacağına dair bütün cenebilerin kanaati varmış ta onu biz bozuyormuşuz.

Arkadaşlar, beşinci kol diye bir iftira ediyormuşuz. Komünist tertibinde çalışıyorlar diye biz söylüyormuşuz.

Evvelâ şunu söyliyeyim: Fuad Köprülü'nün yanlış ve muharref olarak intişar eden beyanâtı ertesi gün kendisi tarafından tekdiz edildi. Şimdi, o muharref olan şeklini ele almak suretiyle mesele bu kürsüye getirilmiş ise maksadı mahsusa matuf olmak lâzımgelir.

İkincisi; Bu suallerin tertibinde bir maksat güdüldüğünü söyledim. Muhterem Arkadaşlar, suallerin tertibi siyasi nezakete uygun olmak lâzımgelir. Bu kürsüde ağır tâbirler kullanmak asla caiz değildir. Ne ekersen onu biçersin! Sual böylesine sorulacak olursa, verilecek cevabın aynı mahiyette olmasını berveçhi peşin kabul etmek lâzımgelir.

Şimdi; komünist, beşinci kol. Fuad Köprülü'nün dediği, "Biz, Halk Partisinin hücumlarını beşinci kolun yapacağı propagandalardan ve komünistlerin propagandalarından tefrik edemiyoruz, bu dereceye kadar birbirine müşabihdir." Mealindedir.

"Komünist propagandası yapıyorlar, komünisttirler, beşinci kol gibi hareket ediyorlar; beşinci koldurlar" mânasına gelmez. Bunun mânası, o derece ileri gidiyorlar ki âdeta komünistlerin tahripkâr propagandalarından farksız hale geldi, bunların konuşmaları." demektir. Bunların faaliyetlerinin beşinci kol faaliyetlerine benzer bir seviyeye ulaştığını söylemek istiyor. Fuad Köprülü.. Fakat asıl Demokrat Partinin, kurulduğu andan iktidara gelmesine kadar bir komünist teşekkül olduğu hakkındaki iddiaların bu safta oturanların mensup bulundukları parti tarafından lâyenkati Türk milletine ve bütün dünyaya ifade edilemediği bilinmektedir. (*Soldan bravo sesleri*)

1946 seçimlerinde Tanin gazetesine en meşum yazıları yazdırdılar. Bu yazılarında da Demokrat Partinin bir komünist teşekkülü olduğunu dercettirdiler ve bunlardan yüz binlerce bastırdılar.

Bunları yüz binlerce bastırarak bütün sathı vatana tayyarelerle attırdılar arkadaşlar. Binaenaleyh millî birlik parçalanmış ise, bir teşekkül komünist diye bir hakarete mâruz kalmış ise bunun en feci örneğini evvelâ kendileri vermiş bulunuyorlar. Halbuki bizim söylediklerimizde böyle bir iddia bahis mevzuu değildir.

Fakat muhterem arkadaşlar, millî birlikten ne bıraktılar? Şu ard arda neşrettikleri Meclis beyannamelerine bakınız!. Millî menfaatten ne kaldı ortada? Ecanibe diyorlar ki: “Para vermeyiniz bunlara, bu memleket şu, şu şekilde idare edildiği halde bu memlekete para verilirse sizin için doğru olmaz.”

Yazık değil mi, günah değil mi, Türk milletinin kaderine. Türk milletinin nasibine mâni olmakta ne zamana kadar devam edeceksiniz? İktidarda bir türlü, muhalefette bir türlü. Yeter artık sizlerden! (*Soldan “bravo” sesleri, sürekli alkışlar*)

Partizan olarak konuşmuşuz. Şahsan kendisini sevdiğim Turgut Göle’ye soruyorum; kendisi hükümet adamı iken, kendisi kaymakamlık vazifesi yaparken acaba partizan olarak vazife görmedi mi? Bu kadarına temas ederek geçiyorum. Bugün parti reisleri İsmet İnönü Reiscumhur bulunduğu zamanlarda partizan olarak ve bir partinin reisi olarak Reiscumhurluk yaptı mı, yapmadı mı? Eskişehir’de iki bin kişiyi toplayıp en aşağı seviyeden partizanlık edebiyatının numunelerini konuşup, konuşup da gazetelere dağıtma sırası geldiği zaman bunları İstanbul’da zabita vasıtasıyla matbaalardan toplatmadı mı? (*Sağdan gürültüler*)

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmiyelim...

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Siz devlet olarak Basın-Yayın vasıtasıyla Başvekilin partizanlık nutkunu filim olarak yaymadınız mı?..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Başka ne yaptık? Ha siz yaşıyasınız. Demek siz bu memlekette mazinin geçirmiş olduğu şeylerden haberdar değilsiniz? 1950’den evvel de bu memleketin bir Devlet bir Hükümet hayatı olduğunu bilmiyorsunuz ve o zaman sizin iktidarda olduğunuzu unutuyorsunuz. Halk Partisinin uzun zamanlar nasıl bir siyaset takibettiğinden tamamen tegafül ediyorsunuz. (*Sağdan, Şiddetli gürültüler*) Zavallı, biçare hafızalarınız silindi de 1950’de yeniden hayata doğdunuz ve ancak o zamandan beri yaşamaktasınız.. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, sözlerime son verirken Halk Partisinin yüz binlerce mensuplarını bu sözlerin muhatabı olmak vaziyetinden bir defa daha ve katıyetle tenzih ediyorum. Bize açılmış olan ağır kampanyanın, demokratik telâkkilerle hiçbir alâkası olmıyan hücumların, memleket menfaatlerini hiçe sayan stratejik taktiklerin kabulcüsü ve benimseyicisi kimler ise bizim sözlerimiz onlara racidir. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Ben eminim ki, Halk Partisinin bu beyannamelerini, Kasım Gülek’in bu nutuklarını bütün vatan sathında okuyan, dinliyen yüz binlerce ve yüz binlerce Halk Partili vatanperver vatandaşlarımız tıpkı bizim gibi meyusturlar, müteellimdirler. Fakat muayyen bir seviyede olan, muayyen bir vazifede olan birtakım Halk Partililer vardır ki, bunlar bir biliton ruhu ile her ne pahasına olursa olsun iktidara gelmek gayretiyle, her şeyi mubah görmektedirler. Bundan ancak ve ancak düşmanlarımız memnun olur! Bundan ancak ve ancak vatan zarar görür!

Fakat ne yaparsak yapalım, Halk Partisini itidale getirmeye, Halk Partisini memleketin yüksek menfaatlerinin çizdiği hudut içinde yürütmeye asla ve kat’a imkân bulamadık, bulmak ümidini de kaybettik, tamamiyle meyus bulunmaktayız. Filvaki bu memlekette birbirimizle ne dereceye kadar şiddetle mücadele edersek edelim bütün vatan meselelerinde yekvücut olarak memleket menfaatleri aleyhinde bulunanların karşısında olacağımız hakkında memleket içinde ve memleket dışında bir kanaat

tevellüdetmiştir. Bu kanaat Demokrat Partinin vatanperverane muhalefeti sayesinde teessüs etti. Çünkü bu memleketin en yüksek menfaatleri mevzuubahs olurken bu memleketin bir kısmının, muhalefetinin, yüz binlerce, milyonlarca vatandaşımızın başka türlü düşünmekte olduğunu binaenaleyh iktidarın fehvasınca hareket etmemek lâzım geldiğini, bir hükümet olarak taleplerin reddedilmesi lâzım geldiğini söylemek aklımızdan geçmek şöyle dursun biz en basit harici meselelerde ve millî mevzularda, kanaatimize uymıyan noktalarda dahi Halk Partisi iktidarını teyit ve takviye etmek fırsatını bir defa dahi kaçırmış değiliz. İşte bu sebeple uzun seneler içindeki uzun mücadelelerimizde, mahiyeti dolayısıyla büyük vatan meselelerinde, dahilî mücadeleler ne dereceye kadar şiddetli olursa olsun, Türk milletinin tam bir vahdet içinde bulunduğunun örneğini verdik. Baktık ki, Halk Partisi bu kanaatle muhalefete geldi, bunu ceste ceste, refte refte yapmakta ve yaptırmakta ve bugünkü vaziyetiyle tamamiyle ortadan kaldırmakta hiçbir gayreti esirgemedik.

Muhterem Arkadaşlar, gazetelerinde ilân ediyorlar: “Mr. Randle, Kasım Gülek’i çağırdı, Mr. Randle, Kasım Gülek’in fikrini aldı, Mr. Randle ve Amerika, Kasım Gülek’in fikirlerine göre amel edecektir.” Yani; o derse, para verecek, o derse, para vermeyecek.

Şimdi soruyorum size, millet karşısında mesulsünüz, Kasım Gülek’iniz ne konuştu Mr. Randle ile? Bu millet bilmek istiyor. Yine mi casusladınız bizi? (*Soldan şiddetli alkışlar*) (*Sağdan, gürültüler*) Ne diye gönderdiniz Amerika’ya Kasım Gülek’i, ne diye aylarca orada dolaştı? Hesap aldınız mı, biliyor musunuz? Vatani casuslatıyorsunuz? (*Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar*) (*Sağdan, gürültüler Ve masalara vurmalar*) (*Halk Partisi memleketi casuslamaz, sesleri*)

BAŞKAN — Buyurun Fuad Köprülü.

FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) — Sözlerime başlayabilir miyim Sayın Reis? Nihayet bulacak mı bağırmaclar?

BAŞKAN — Rica ederim, gürültü etmeyiniz, buyurun efendim.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, şahsım bahis mevzuu olduğu için kısaca birkaç söz söylemek zarureti duydum. (*Sağdan, “söyliyeceğinizi söylediniz, daha ne söyliyeceksiniz?” sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, sükûnet tavsiye ederim. (*Sağdan, “teşekkür ederiz” sesleri*) Estağfurullah, vazifemi yapıyorum.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyin, ihtar ediyorum.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) — Mesele şundan ibarettir arkadaşlar: Zonguldak’ta büyük bir sel felâketi oldu, belki hatırlamazlar... (*Sağdan, “Allah Allah” sesleri*) biz duyuralım.

Onun üzerine Halk Partisi Genel Sekreteri oraya gitti. Orada işçilere çalışmamalarını, işe devam etmemelerini (*Sağdan gürültüler*) tavsiye eder mahiyette nutuklar verdi. Gazeteler meydandadır. Ulusu okuyun, Ulusu! (*Sağdan, gürültüler*) Bunun üzerine partide bütün matbuat mensuplarını davet ettim. Onlar arasında bizzat Ulusun ve diğer muhalefet gazetelerinin mensupları da mevcuttu. Onların karşısında bir konuşma yaptım, suallerini cevaplandırdım. Bu konuşmam ertesi gün çıktı. Bunun üzerine -demin misalini gördüğünüz gibi- garip bir mugâlâta ile karşılaştım, “Bize komünist dediniz, beşinci kol dediniz.” gibi lâkırdılar. Ertesi günü maksadımı tasrih ettim. Gerçi kendileri

beşinci kolun ne demek olduğunu bize öğrettiler, çok teşekkür ederim, derslerinden müstefit oldum. *(Soldan gülüşmeler)* Bu vatan üstünde hiç kimseyi kolay kolay, hakkında adaletin hükmü sâdır olmadıkça, komünist diye itham edemeyiz. *(Soldan bravo sesleri)*

Yalnız kendilerinin gözlerini nasıl ihtiras bürüdüğünü ve bu ihtirasın tesiri ile memleket menfaatlerini nasıl hiçe saydıklarını ve tuttukları propaganda yolunun âdeti beşinci kol propagandasını nasıl andırdığını ifade ettik ve gidişlerinin ona muvazi olduğunu ve bizim bizzarure bunu birbirine karıştırdığımızı söyledik. Bunu söylemekle “siz komünistsiniz mi?” dedik, yoksa onları bundan ayırmak mı istedik. *(Sağdan, gürültüler)* İllâ ayırmayın demek istiyorlarsa o ayrı mesele. Hayır, biz böyle bir ithamda bulunamayız, hiçbir zaman biz vatandaşlarımızı böyle bir itham altında, bir suç altında bulunduramayız. Yalnız onlar, ihtirasla gözleri kararan insanlar ki bu türlü türlüdür kimisinin ihtirası azdır, aklü izanı galip gelir, kimisinde ihtiras aklü izanı tamamen bastırır.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Senin gibi.

FUAD KÖPRÜLÜ (Devamla) — Benim gibi yahut sizin gibi. Bunları aklü insafa davet ettik. Yapmayınız günahdır, memlekete acıyınız dedik. Fena mı bunu söylemek, yanlış mı bunu söylemek?

Arkadaşlar; demin Başvekil hatırlattı; bize karşı komünistlik iddiası sarahaten isnadedilmiştir. Tanin gazetesi yüz binlerce bastırılıp tayyareler vasıtasıyla memleketin her tarafına dağıtılmıştır. Belki arkadaşlarımızın bir kısmı hatırlıyamazlar, o zaman henüz okuma yazma bilmiyorlardı, mektebe gidiyorlardı. Bilmezler, haberleri yoktur. Ama daha yaşlı arkadaşları elbette Tanin’in o nüshalarını görmüşlerdir.

Sonra yalnız bu da değil. Burada bulunan Demokrat Parti mensubu arkadaşlardan birçokları kendi memleketlerinde, seçim bölgelerinde bize karşı hücumlarda bulunan birtakım Halk Partisi mensuplarının nasıl bizi komünistlikle itham ettiklerini çok iyi bilirler ve yakın misalleri söylenebilir.

Arkadaşlar, bunları emin olunuz ki, hakikaten büyük bir teessür içinde söylüyorum. Demin milli birliğin aleyhine dediler. Millî birlik mefhumunu muhafaza etmek isteyenler, kendilerinin de bunun mânasını lâıykı ile bilip ona göre hareket etmeleri icabeder. Demin söylediğim gibi, hiçbir vatandaşı böyle bir itham altında bulundurmamak, bulundurmaya da aklımızdan geçirmeyiz. Parti olarak yüz binlerce kişiyi sinesinde toplıyan hiçbir teşekküle bu türlü ithamları rasgele söylemeyi asla düşünemeyiz, böyle şey olmaz. Ama illâ her hangi bir maksatla millî tesanüdü ihlâl kalkmak, millî menfaatleri hiçe saymak ve memlekete gelecek her hangi bir iyiliğin belki de iktidar partisinin menfaatlerine, onun kuvvetlenmesine hadim olur, diye onu önlemeye çalışmak, vatanperverlikle kabili telif değildir. Bir kere daha bunu muhalifi muvafıkı ile bütün efradı millete söylemek yalnız bizim değil, hepimizin müşterek borcumuzdur. Bunu bir kere daha hatırlatmak isterim. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

TURGUT GÖLE (Kars) — Muhterem Arkadaşlarım, Sayın Menderes ve Köprülü, bu itham mevzuunda birbirine zıt kanaat ve fikirler serdettiler. *(Soldan ooo... sesleri, gürültüler)* Sayın Köprülü ve Muhterem Başvekil, Köprülü’nün konuşmalarının tahrif edildiğini ve tashih edilen şekilde bizim kabul etmediğimizi ve eski halinde huzuruza getirdiğimizi ifade buyurdular.

Muhterem Köprülü'nün üçüncü konuşmasını Zafer gazetesinden, aynen huzurunuzda okuyacağım: "Gözleri ve vicdanları kararmış olan bu insanlar bu memleketi (*Soldan doğru doğru sesleri*) en kötü akıbete sürüklemeyi hedef tutanları göstermektedir. "Hoşunuza gitsin diye okuyorum." O derecede ki bu memlekette beşinci kol ve komünizm, propagandası ile muhalefetin propagandasını birbirinden ayıramıyoruz. (*Gürültüler*) Çünkü aynı gayeyi gütmektedirler. Buna hakikaten muhalefet değil, ihanet derler. Böyle hareketin vatanseverlikle alâkası yoktur."

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Genel Kurul olarak da böyle bir beyanname neşrettik, orada da böyle söyledik.

TURGUT GÖLE (Devamla) — Okuyacağım Sayın Menderes.

Arkadaşlar; bir memleket mukadderatını elinde tutan ve tutacak olan şahısların her şeyden evvel sinirlerine hâkim olması lâzımgelir. Hele bizim devrimizde uzun tecrübelere sahibolan Menderes'in bu vadiye örnek olmasını dilerim. Son zamanlarda Mr. Randall'ın memleketimize gelmesiyle kendi gazetelerinde sinirlilik ve tahammülsüzlük havasını hepimiz seziyorduk. Acaba ne oluyordu? Ne var?

Bu sinirlilik ve tahammülsüzlük havasını biz, Muhterem Menderes'in, Parti Meclisimizin çıkardığı tebliğe karşı sinirli bir gecenin karanlıkları içinde yazmış olduklarını tebliğden anladık. (*Soldan ooo... sesleri*)

Arkadaşlarım; evvelâ huzurunuzda şunu ifade edeyim: Dün eğer birbirimizi menfur metotlarla itham etmiş isek bugün de aynı metotlarla itham etmekte meşru bir sebep yoktur. Bunun için Sayın Menderes'in, eskiden böyle olmuştur, şimdi de böyle olacaktır ve olmaktadır, gibi bir silâh savurmasını bir Hükümet Başkanına yakıştıramadık.

Dün yapmışlarsa asla kabul etmiyorum. Yapmışlarsa onu da şiddetle ve nefretle reddediyorum.

Arkadaşlar, Tanin Gazetesindeki yazılar çıktığı zaman bizim çocuk olduğumuzu ifade buyuruyorlar. O zaman biz mektepte iken Sayın Köprülü'nün Halk Partisi içinde mümtaz bir mevkii vardı. Hattâ o kadar ki, kısaca arz edeyim, kendileri diyorlardı ki; Halk Partisi benim idealimdi, ben bu partiye kaydolmamış olsaydım, dahi fiilen kendimi bu partinin içinde addediyorum, Halk Partisi demek ben demeğim, ben demek Halk Partisi demektir. Sonradan ne oldu ise oldu; Köprülü nazarında Halk Partisi fena oldu. Kendisini, teşekkül eden yeni partinin kurucuları içinde buldu ve bu yeni siyasi teşekkülün başında rahat ve huzur içinde sandalyesine sınıksız yapışmış duruyor.

Arkadaşlar; Kasım Gülek'in Zonguldak'taki konuşmalarını tahrif ederek huzurunuzda beyan ettiler. Zaten bunu söyleyeceklerini biliyordum. "Geçirdiğiniz büyük sel felâketinden büyük teessür duydum. Hepinize geçmiş olsun, Gelecek günler yalnız sizin için değil, bütün millet için hayırlı olsun." demiştir. (*Soldan alt tarafını oku, sesleri, gürültüler*) Bunu Muhterem Köprülü tahrif ederek huzurunuzda getirmiş... (*Soldan okumaya devam edin sesleri, gürültüler*) Ne yapacağımı ben biliyorum; bu kürsü şu dakikada bana aittir.

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Milletvekili Turgut Göle arkadaşımızın konuşmalarını dinlediniz. Bunların ne kadar hazin tarafı olduğunu elbette takdir

etmişsinizdir. Evvelâ yüksek seviyede ve fevkalâde ehemmiyetli münasebetlerle, ittifak muahdesiyle yakın ve samimî dostlukla birbirimize bağlı bulunduğumuz Amerika Hükümeti ve milletiyle aramızda geniş ölçüde suitefehhümlerin yaratılmasına sebeb olacak bir tarzda konuştuğunu elbette müşahade buyurdunuz. Bunun, şimdiye kadar bu vadiye irtikâbedilmiş birçok kabahat ve suçlar gibi, memleket aleyhine olduğunda asla şüphe yoktur. Falan gazete filân mecmua gibi, birtakım gazete ve mecmua isimleri bahis-mevzuu etmek suretiyle sanki bu gazete ve mecmualar devletmiş, Amerika Hükümeti imiş gibi onları şahit göstermek suretiyle, Türkiye'ye yardım yapılmamasının haklı olduğunu, Türkiye'ye yardım yapılmasının yersiz olduğunu iddia etmeye çalıştı. Ne olursa olsun millî menfaatlerimizin Türkiye'ye yapılacak yardımda olduğunu elbette hiç kimse inkâr edemez. Bu nasıl bir ihtirastır ki, Türkiye'ye yardım yapılmak bahis mevzuu edildiği zaman, Türkiye'ye yardım yapılmasın diye, tir tir titremektedirler.

Muhterem Arkadaşlar, aylardan beri büyük bir telâş içindedirler. Amerika ile tekrar konuşmalar başlayacak, Randall gelecek; belki bir yardım yapılacak. Bu sebepten dolayı Halk Partisinin ne derecelere kadar telâş, içine düştüklerini bütün millet esefle ve elemle müşahade etmiş bulunuyor.

Randall seyahatinin ehemmiyetini hiçe indirmek için, buna bir ümit bağlanmaması lâzımgeldiğini telkin edebilmek için birçok yazılar yazdılar. Bunun en son örneğini de bizzat Turgut Göle'nin şimdi huzurunuzda yaptığı konuşma teşkil etmektedir.

Bu zat şimdi huzurunuzda Randall'ın, resmî bir sıfatı haiz olmadığını ve buraya gelmesinin bir ehemmiyeti olamayacağını ifade etmek suretiyle aynı telâşın eserlerini ve misallerini ortaya koymaktan çekinmedi.

Muhterem Arkadaşlar, Mister Randall'ın sıfatının ne olduğunu herkes biliyor. Kendisi burada sıfatının ne olduğunu her vesile ile öğretmek ve anlatmak istedi. Kendisi, Amerika Reisicumhuru muhterem Eisenhower'in iktisat ve Maliye Müşaviridir. Memleketimizde bulunması, Amerika ve Türkiye Hükümetlerinin müşterek daveti üzerine yapılmış olan bir seyahat münasebetiyledir. Bunu cümle âlem bilir ve cümle âlemin bilmesine rağmen, Turgut Göle kürsüye gelir, bunun resmî sıfatı yoktur, der ve resmî sıfatı olmadığı için ehemmiyetten düşürmek gayretini göstermekten çekinmez.

TURGUT GÖLE (Kars) — Kendi fikirleri. Tashih ediyorum.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyin. Tashihi kürsüden edersiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, maalesef, edasına da dikkat ettiniz ki vermediler para, vermediler para sözlerini tekrar ederken bir neşenin imbisatı içinde konuştuğu gözlerinizden, müşahedelerinizden kaçmamıştır. Kendisi bu politikayı kötölemek için bunu bir fırsat addediyor. Yani Mr. Randall'ın seyahatini kaçırılmaz bir fırsat addediyor ve diyor ki, Türkiye ecnebi yardımına bu kadar muhtaç mıdır ki, Mr. Randall buraya gelmiştir?

Muhterem Arkadaşlar, Türkiye, Amerikan yardımına muhtaçtır. (*Soldan bravo sesleri*) Amerika, Türkiye'ye muhtaçtır. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Muhterem Arkadaşlar, Amerikan yardımı olmamış olsaydı silâhsız, cephanesiz, talimsiz, terbiyesiz her türlü teçhizattan ve bakımdan mahrum olarak bırakmış oldukları Türk ordusu elbette bugün bütün dünyanın takdir ile ve hatır sayarak baktığı ordu haline gelmezdi.

Muhterem Arkadaşlar, Amerikan yardımına Türkiye o kadar muhtaçtır ki, bugün askerî teçhizat olarak, askerî yardım olarak senede aldığımız miktarlar milyarları geçmektedir. Acaba muhterem partileri, Hudanekerde, iktidara gelecek olursa... (*Soldan imkânı yok sesleri*) Amerikan yardımından Türkiye'yi müstağni mi addedip böyle bir politika takibedecekler? O halde muhterem arkadaşlar, Mr. Randall mı buraya gelmesi iki Hükümetin aynı zamanda vâki olan müşterek daveti üzerine vuku bulduğu için suali bir başka şekle koymak lâzımgelir. Acaba Amerika Türkiye'ye muhtaç mıdır ki, Mr. Randall'ın, yani Muhterem Eisenhower'ın müşaviri olan, en yakını olan zat kalkmış, bu karda kışta Türkiye'ye gelmiş bulunuyor. Şimdi arkadaşlar, dikkat buyurmuşsunuzdur, ben bir soru sordum, Kasım Gülek'i Mr. Randall'mı davet etmiş, fikrini öğrenmek lüzum ve ihtiyacını duymuş? Bu suale cevap veremez. Bu ziyaret tafrafuruşane şekilde gazetelerinde ilân ettikleri gibi Randall daveti üzerine olmamıştır. Kasım Gülek'in Randall'ı nasıl ziyaret etmiş olduğunu açıklamak mecburiyetindeyim. Bu ziyaretin, bu memlekete gelen ecnebilere âdeta tuzak kurarcasına otel köşelerinde, seyahat yolları üzerinde beklemek, hattâ musallat olmak suretiyle, taciz etmek suretiyle hareket eden Kasım Gülek'in ısrarlı teşebbüsleriyle vukua geldiğini ifade etmek isterim.

Bundan sonra, ben Göl'e sormuştum ve sormakta devam edeceğim. Dedim ki, Mr. Randallla ne konuştular? Lâfi getirdi getirdi, şimdi bu suale cevap verecektir dedik, hepimiz pür dikkat kesildik ve bu cevabı bekledik. Fakat kenarına kadar geldi geldi, ricat etti. Söylemenin yolunu bulamadı, bir taktik icadetti, dedi ki, Hükümet ne konuştuğunu söylesin. Muhterem Arkadaşlar buna safsata derler. Hükümetin konuşması tabiidir, Hükümetin müzakere etmesi tabiidir. Fakat kendi gazetelerinde "fikrimizi sordular, fikrimizi beyan ettik" tarzında tantana ile neşriyat yaptıktan sonra, gizli kapalı bir odada muhalefet adına, esasen hareketleri birtakım şüphelerin doğmasına vesile teşkil eden bir muhalefet mensubunun, böyle nazik bir mevzuda, böyle ehemmiyetli bir mevzuda buraya gelen muhterem bir misafirle ne konuştuğunun memleketçe bilinmesi elbette zaruridir.

Hükümetin neler konuştuğunu yakından öğrenirsiniz. Bizim konuşmalarımız başbaşa tek insan olarak ve kapalı değildir. Hepsî, vesikalara, hepsi yazılı vesikalara istinadedir. Tek başımıza konuşmadık. Birçok insanlarla beraber konuştuk. Konuşmalarımız memleketin menfaatlerinin müdafaası hududu dışına asla çıkmaz.

Fafat şu salonu dolduran muhterem insanların hepsinin vicdanınca, hiç tereddütsüz söz söyleyebilirim ki, Kasım Gülek'in konuşmaları, aynı emniyetle telâkki edilmemektedir. Ve Kasım Gülek'in konuşmalarının mahiyeti üzerinde bir koca istifam işareti mevcuttur. (*Alkışlar*) Bu arada ben, ne, en yakın dostumuz Amerika Devleti, ne Amerikan Milleti, ne de Amerikan'ın bâzı gazeteleri üzerinde mütalâa dermeyan etmek suretiyle millî menfaatlara en küçük ölçüde dahi zarar getirmek hatasını irtikâbetmiyeceğim. Fakat kendileri saydığı gazetelerin ve mecmuaların ötesinde, Türkiye için ne dostane yazıların intişar etmiş olduğundan haberdar değilmiş gibi görünüyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, bir memleketin iç vaziyeti muhtelif gruplar tarafından başka, başka görülmektedir.

Şu salonu dolduran bizler başka türlü, bu tarafta oturan arkadaşlar memleket manzara ve şartlarını başka başka görüp düşünmektedirler. O halde, hele bu memleketi uzaktan gören insanlar için kısım, kısım birbirinden ayrı müşahedelere sahib olabilmeleri

elbette anlaşılabilir bir keyfiyettir. Kaldıki onlar kendi meselelerinin dışında, Türkiye 'ye, başkalarına aidolan meseleleri kendi iktisadi ve malî görüş, iktisadi ve malî mezhep ve yetiştirme tarzları, temayül ve arzularına göre şu veya bu şekilde görebilirler. Çünkü tekmiil insanlar, her hâdiseyi hiçbirine müşabih olarak görecektir. Çünkü tekmiil insanlar, her hâdiseyi hiçbirine müşabih olarak görecektir. Neden falan gazete, filân mecmua şöyle yazdı diyerek, o gazete ve mecmuaların kendilerinden mülhem olduğunu kabul etmek mecburiyetinde kalıyoruz? Ecnebi neşriyatı bu derece yakın bir alâka ile takibettiklerine göre, onların bu yazıları yazmasının dahi Türkiye hakkında bu derece hayırhasane malûmat vermekte kusur etmediklerini idrak etmek lâzımgelir.

Şimdi, hükümet hiçbir zaman fazla hassasiyet göstermemiştir, hükümet hiçbir zaman, hattâ en küçük ölçüde dahi, telâş göstermemiştir, hükümet vaziyetten emindir. Hükümet yaptığı işin nereye gideceğini, nerede neticeleneceğini açık ve vazih olarak bilmektedir. Bir telâş eden varsa bunun Halk Partisi olduğunu bilmek lâzımgelir. Ben, muhterem arkadaşlar, bu zevatın vicdanlarının derinliklerine inerek arz ediyorum, ah şu yardım bir olmasa, ah şu parti bir yıkılrsa, ah şu parti bir çökse, diye aralarında konuşacak kadar ihtiras peşinde koşanlar, ihtirasa yakasını kaptırmış olanlar olduğundan eminim. Her birinin yüzüne bakarak onların derunen ıstırapta olduklarını biliyorum arkadaşlar.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Yalan söylüyorsun, yalan, ayıptır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi ben, çok muhterem Turgut Göle arkadaşımızın, âlim, fâzıl, kemallî bir arkadaş olduğunu, ondan sonra Çubuk Kaymakamlığı yaptığını... (*Soldan görüşmeler*) Ondan sonra Amerika'ya seyahat ettiğini ve şimdi Halk Partisine mensubolduğunu, bilmekteyim. Fakat Turgut Göle arkadaşımızın bilmediğim bir sıfatını, bir hususiyetini bugün öğrendim. Meğer Turgut Göle arkadaşım bir sinir hastalıkları ve asabiye mütehassısıymış. (*Soldan görüşmeler*) Kâbus içerisinde geçen bir karanlık gecenin yorgunluğu içerisinde yazılan bu beyanname falan diye hayaline vüsat vererek çalakalem bütün bunları söylüyor.

Ben arz edeyim: O beyannameyi sabahın 10'unda toplandık, 12'ye kadar müzakere ettik'ye yazdık. Gecenin karanlıkları içinde değil, gündüzün nuru içinde yazdık.

Şimdi arkadaşlar, birkaç kelime ile de size şu teşbih gibi virdi zaban ettikleri enflasyondan, nesillere yükleme, kendi yağımızla kavruluruz gibi birtakım tekerlemelerden bahsetmek isterim.

Arkadaşlar, bu kürsüden reislerine de söyledim, Türkiye'de enflasyondan bahsediyor. Kim bahsediyor? Tedavüldeki para hacminin 170 milyon olduğu bir zamanda üç sene içinde bu tedavül hacmini bir milyara çıkarmak suretiyle %500'den fazla tedavül hacmini şişiren, yani %500'den fazla enflasyon yapan ve bilmukabele fiyatların beş misli, altı misli artmasına sebeb olan bir politikanın mukabili olan Halk Partisinin sözcüsü söylüyor. 1941, 1942, 1943, 1944'ü acaba biliyorlar mı?

Muhterem Arkadaşlar, açıktan bahsediyorlar. Bizim, iş ve tedavül hacmi fevkalâde genişlemiş olmasına rağmen 5,5-6 sene zarfında tedavüldeki para hacmimiz bir misli raddesindedir, beş misli değildir. Yapılanların neler olduğunu biliyorsunuz. Bu tedavül hacminde şayet enflasyonist bir tesir mevcudolsa dahi bu tedavül hacminin genişlemesinin bizzat enflasyonist tesirleri ortadan kaldıracak maksatlara müteveccih olduğunu çok âlâ bilirsiniz. Bir memlekette ihracedecek madde mevcudolmazsa, bir

memlekette istihlâk edilecek madde mevcudolmazsa o memleketin ezeli, ebedî dış ticaret muvazenesinin açık kalmaya mahkûm bulunacağını bu dünyada bilmiyen yoktur. 25 senelik Halk Partisi idaresi bunun bir örneğini teşkil etmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, eğer birtakım investisyonlarımız para hacmındaki tezayüdün kısmen sebebini teşkil ettiğini kabul etsek dahi, bu investisyonların memlekette yaratacağı madde bolluğunun, fiyatların aşağı düşmesine sebeb olacağını ve binnetice enflasyonist tesirlerin ortadan kalkacağını evvelâ kendilerinin bilmesi lâzımgelir. Ondan sonra acaba, açık bizim zamanımızda mı başlamıştır? Asgari bir istihlâk seviyesinde bulunduğumuz 1946, 1947, 1948, 1949 senelerinde dahi bu memleketin geniş ölçüde açıklar vermekte devam ettiğini rakamların tetkiki gösterebilir. Altınların bir kısmı ve teraküm etmiş dövizlerin mühim bir kısmı, 1947 ve 1948 senelerinde sadece madde müstehleke, günlük istihlâki karşılamak için israf edilmiştir. Bizim, tedavüldeki para hacmına tesir eden tasarruflarımız ise, en kısa bir istikbalde, memleketimize namütenahi madde bolluğu yaratmak suretiyle bütün enflasyonist tesirleri ve asırların mahrumiyetlerini ve sefaletlerini tarihe gömecek olan teşebbüslere tevcih edilmiştir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* 1949 senesinde Türkiye'nin istihsal ettiği çimento miktarı 374 bin ton, ithal ettiği çimento miktarı da 26 bin ton olmak üzere heyeti umumiyesi 400 bin ton. ölçüye bakınız. Hotanto'da mı yaşıyoruz? Bunu bir misal olarak alıyorum. Türkiye'yi nasıl esfelissafilinde bir istihlâk seviyesinde bırakarak gitmiş olduklarını bu suretle hatırlatmak isterim.

Sevgili Arkadaşlarım, bu bahsi iki cümle ile bitirmeme müsaade ederseniz size 1955 senesinin hesaplarını arz edeyim: Memleket, 1.600.000 ton çimento sarf etti. 1955 te, hani şu, demirin, çimentonun, şunun bunun bulunmadığı devrede, memleketin, iktisadi depresyonun pençesinde kıvrandığını ifade ettikleri devrede. Onların bıraktığı sene olan 1949'da 400 bin tona mukabil, 1.600.000 ton çimento istihsal etmek suretiyle, 1955 senesini kapadığımızı arz edeyim. 1949'da 374 bin tona mukabil, 1955'te 850-900 bin tona yakın olmak üzere memleket dâhilinde istihsal etmiş bulunuyoruz. Ondan sonra nasıl bir investisyon seyri içinde ve bu investisyonların neticesini istihsal bakımından nasıl bir vaziyette olduğumuzu sizlere biraz daha anlatabilmek için, onlara biraz daha anlatabilmek için -sizler biliyorsunuz- şurasını ilâve edeyim: 1955'te çimento istihsalımız 900 bin tona yakın, içinde bulunduğumuz 1956 senesinde 1 milyon 250 bin ton, ya 1957'de 1 milyon 700 bin ton olacak.

İşte o zaman dışardan çimento getirmek için tek lira dahi vermeyeceğiz ve istihlâkimizi bol bol memleket dâhilinde istihsal etmek suretiyle tedarik edeceğiz. Bütün maddelerde bu gayeye ulaştığımız gün, Hazine, Merkez Bankasının kasalarında şu kadar altın, döviz portföyünde şu kadar döviz mevcuttur, binaenaleyh malî vaziyetimiz müemmendir diye kuru, sahte ve her türlü asıl ve esastan âri bir emniyet hülyası içinde yaşayacağımıza, paramızın kıymeti, madde bolluğu, fiyatların istikrarı; bunların hepsi iktisadi istikrar; bunların toptan hepsinin, yüksek seviyede istihsalimize dayanan bir salâbetle iktisadi sistemin içine girmiş olacağını herkes bilmektedir.

Halk Partisinin görüşü de esasen buradadır: Bu bir iki seneyi geçirmeye muvaffak olurlar ve ondan sonra Demokrat Parti topla tüfikle yıkılmaz hâle gelir kanaatiyle hareket etmektedirler. *(Soldan bravo sesleri)*

Biraz şu borçları nesillere yüklemek bahsine müsaadenizle temas edeyim:

Nesillere yüklemek, nesillere yüklemek. Henüz borçlarımızın tablosunu ele almamışlardır. Farkında değillerdir.

Biz üç milyar borç yapmışız. Biz üç milyar borç yapmadık, yedi yüz küsur milyonu onlardan devraldık. İki milyar üç yüz milyon borç yaptık. Bu borçların içinde 2.000 senesine kadar gidecek olan faizli borçlar dâhil, bu borçların içinde bize açılan kredilerin kullanılmamış kısımları dâhil, meselâ Westinghaus ile yaptığımız bir kredi mukavelesi mucibince bize bu ayın sonundan başlamak üzere 31-32 milyon dolarlık yol inşaa makineleri, yedek parçaları ve artezyen kuyuları açmak için makineler gönderecekler, şimdiye kadar bir kamyon dahi gelmedi ama 2 milyar 300 milyon borcun içinde bu dahi dâhildir. Ondan sonra iki sene içinde yedi milyon borç yapmışlar ve tediye muvazenesi açığı vermişlerdir. Buna mukabil investisyan sıfır.

Yani, bu bir milyar açığı 2,5-3 senede verdiler. Ekseriyeti azimesi istihlâke gitti. Biz ne yaptık arkadaşlar? Bizim yaptığımız vatan sathında müşahede edilebilir. O nedir? Bizim tesbit edebildiğimiz 12 milyara yaklaşan bir investisyan hacmindan kalan iki milyarlık bir rüsuftur. Onlar 2-3 senede bir milyar tediye muvazenesi açığı bıraktılar. Investisyan olarak bıraktıklarının ne olduğunu ben anlatmıyayım; siz bilirsiniz.

Sevgili arkadaşlar, bizim derdimiz, memleketin derdi, iki sene üst üste gayrimüsaıt hava şartlarının, investisyanlarımızın en yüksek seviyeye ulaşmış olduğu devreye rastlamasıdır.

Sevgili arkadaşlar, borçlarımızı böyle göstermek istemelerinin sebeplerinden biri, Türk milletini dehşete düşürmektir. Nesiller boyunca değil, 1956, 1957 senelerine kadardır. Hattâ 1960 senesine kadar olan borçlarımızın miktarında hiç eksiltme yapmadan bunları, 1956 -1957'de tekasüf etmiş vaziyet yerine, 1960 -1962 senesine doğru yayacak olursak, bunların Türkiye için derhal kabili tediye bir hale geleceğini ifade etmek isterim. Arkadaşlar, bu borçlar içinde, dâhil bulunduğumuz beynelmilel teşekküllerin, her memlekete olduğu gibi, Türkiye'ye de yardım maksadiyle yaptıkları miktarlar dâhildir. Amerikalıların bize hibenin dışında yapmış oldukları ve seve seve, koşa koşa, maatteşekkür almış bulunduğumuz borçlar dâhildir. Şurasını arz ve ifade etmek isterim ki, demirden, çimentodan, kömürden, şekerden, tekstilden, gübre sanayimden gelecek sene bir damla ithal etmiyeceğiz. 16 senede bir tek şeker fabrikası yapamadılar. Bize 110 bin tonluk bir kapasite bıraktılar. Bu seneki şeker istihlâkimiz 260 bin ton olacaktır. Eğer yeni fabrika için investisyan yapmamış olsaydık 260 bin tonluk istihlâkimizi karşılamak için 150 bin ton şekeri nasıl ithal edebileceğimiz korkusu peşinde olacaktık. Bu işler bittikten sonra ehemmiyetsiz gibi görünür, fakat işin hakikati budur, önümüzdeki sene bir milyon dört yüz bin tonluk çimento ihtiyacını karşılayacağız. Eğer bunu yapmamış olsaydık bir milyon çimento ihtiyacımızı dışardan ithal etmek karşısında kalacak ve şimdi acaba bunun dövizlerini nereden tedarik edeceğiz diye kıvrım kıvrım kıvrınacaktık. Eğer biz demir için 70, 80, 90 milyon liralık bir investisyanı zamanında düşünüp mevki tatbika koymamış olsaydık, onların zamanındaki 73 bin tonluk kapasite seviyesinde kalmış olsaydık, demir ithali için döviz peşinde koşmak zaruretinde kalacaktık. Bugün biz 160 bin tonu tahakkuk ettirmiş bulunuyoruz. Bu, 1956'da 300.000 tonu bulmuş olacaktır. Bu memleketin ihtiyacı 1957'de 400 bin ton ise bunun 300 bin tonunu memleket içinde istihsal etmek bahtiyarlığına nail olacağız. Onların temposunda gitseydik 330 bin ton demirin dövizini aramak peşinde olacaktık.

Şimdi bu misalleri bir de kömüre tatbik ediniz. Kömürde 4-5 sene zarfında yaptığımız envestismanlardan dolayı üç milyon tonun üstünde bir fazla istihsal vardır. Linyitlerle beraber onlarda tezayüt, bir mislidir. Bunları hesabettiğiniz takdirde, 1949 seviyesine nazaran memlekette yapılmış olan envestismanlardan dolayı ne derecelere kadar büyük servetlerin memleketin hizmetine ve vatandaşların istihlâkine bugün dahi arz etmek imkânına sahip bulunulmuş olduğunu rakamla, hesapla ortaya çıkarabilirsiniz. Ve görürsünüz ki bunlar asla serazat rakamlar değildir. Biz bugüne kadar yaptığımız envestismanlarımızın birçoğunun natamam olmasına ve bir kısmının daha henüz kapasiteleriyle işleyecek bir hale gelmemiş ve bir kısmının henüz 6 ay, 1 sene, 1,5 seneye kadar işlemeye başladığı zaman, yatırılmış olan envestismanların, bu yapılan tesislerin ne derecelere kadar borçlarının kolaylıkla ödenmiş olacaklarını hesapla ortaya çıkaracağız. Bu borçları nereden ve nasıl ödiyeceğim? Çimentoya para vermiyeceğim, tekstile para vermiyeceğim, şeker para vermiyeceğim, demire para vermiyeceğim, şuna para vermiyeceğim, buna para vermiyeceğim. Muhterem Arkadaşlar, biz senede 67-100 milyonu çimentoya, şu kadar milyonu şeker, şu kadar milyonu tekstile ve diğer büyük kalemlere döviz vermekte devam etmiş olsaydık ve envestisman politikasına dört elle sarılacak yerde istihlâk peşinde koşmuş olsaydık ezeli ve ebedî, iptidai, iktisadi vaziyeti inkişaf etmemiş bir memleket olarak kalmaya mahkûm edilmiş bulunacaktık.

Muhterem Arkadaşlarım, farzediniz ki, 12 milyarlık bir envestisman hacmi tasavvur olunuyor, farzediniz ki, 1950 senesindeyiz, işlemeye başladığı zaman 16 ay veya bir sene içinde dışarıya dönen dövizleri, tesis için yapılan dövizleri, bir sene, bir buçuk sene içinde ödiyen tesisler manzumesi, 12 milyar liralık bir envestismandan bu müddet içinde 2 milyarlık bir rüşup bırakmaktadır, böyle bir mevzu ile evet, farzediniz ki, 1950'de karşı karşıyasınız... Nasıl karşılanacağını kolayca tahmin edersiniz, arkadaşlar. Kendileri, keyfi ve tesadüfi iktisadi politika diye tavsif etmektedirler, ben şimdi soruyorum, 1950 senesinde şu kadar köye su getireceğiz, şu kadar mektebi bitireceğiz, şuraya elektrik, şuraya baraj yapacağız, şeker getirmeyeceğiz, şunu, şunu getirmeyeceğiz, 1957 senesinde şöyle bir istihsal seviyesine ve milletçe şöyle bir istihlâk seviyesine vasil olacağız, bunun için yapılacak envestismanın değerinin 12 milyar olacağını ve borç olarak bunun bırakacağı rüşubun artan millî gelirle kolayca ödeneceği söylenseydi ne derlerdi?

Tesadüfi, keyfi bir politika diye tavsif ettikleri politika bin bir hesap kitap yapıldıktan sonra tatbik edilen bir iktisadi politika tahakkuk ettikten sonra, şimdi nesillere, nesillere kalacak, deniyor... Hangi nesillere arkadaşlar? 1958 deki borçlarımızın senelik tediyesi 200 milyon lira. Ondan sonra yukarıya doğru 2000 senesine kadar gidiyor, deniyor.

Muhterem Arkadaşlar, Türk istihsal ve istihlâk seviyesinin ne kadar artmakta olduğunu görüp 1960 senesinde nerelere vâsil olacağını tahmin edebilirsiniz. Meselâ 1950'de bir milyar yüz milyon gelire nazaran bugünkü gelir; iki milyarı çoktan geçti, üç milyara yaklaşıyor. O gün bir yere bir milyon tahsisat verebilmek uzun hesaplara, kitaplara tevakkuf eden bir keyfiyet olurdu. Halbuki bugün, yarın değil, işlerin 1950'ye nazaran ne derecelere kadar genişliğe sahip olduğu açık olarak meydandadır.

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, zevati âliye, diyorlar ki; biz yağımla kavruluruz.

Evet yirmi beş sene kendi yağı ile bu milleti cazır cazır kavurdular. *(Soldan sürekli alkışlar)* Bu nereye gelir arkadaşlar? Bu şuraya gelir; kredinin lüzumu yoktur, kredi yapmak suçtur.

Muhterem Arkadaşlar, bugünkü asrın icaznûma eserlerinden biri de kredidir. Dünyadaki eserler, kredi demlen mucizevi icat sayesinde vukubulmuştur. Hattâ bu devre, bu asra kredi devri dense sezadır.

Şimdi, tamamen arkaik bir zihniyetle 1600, 1700 senesine ait bir iktisadi tefelsüfle, krediye ihtiyacımız yoktur, kendi yağımızla kendimiz kavruluruz, deniyor. İngiltere kredi ile kendisini düzeltmiştir, Almanya kredi ile kendisini düzeltmiştir. Bugün bir, beynelmilel dayanışmanın, beynelmilel ticari, iktisadi ve malî mevzuların tedahülünün arz ettiği manzaraya bakın, bir de şu arkayık fikre bakın. Kendi yağımızla kavrulurmuşuz: Bizzat bütün dünyanın gözü önünde muazzam hacmi ile bir mucize gibi görünen dev Amerikan iktisadiyatının bu inkişafı bulabilmesi, yarım asır boyunca Avrupa sermayesinin ve tekniğinin oraya akmasıyla mümkün ve nasip olmuştur.

Şimdi bize diyorlar ki, kendi yağımızla kavrulmak imişiz, şu imiş bu imiş. Arkadaşlar, biz asırlarca ıstırap içinde kıvranan, mahrumiyet tabiatısanıye haline gelen hâlâ toprak damlar altında, yaşamakta olan Muhterem Milletimizin sefaletten bir an evvel kurtulması için hiçbir fırsatı ihmal ve fevt suçunu, cinayetini üzerimize alamayız, *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, bütün bunların hesaplaşmasını yapacağız. Nereden nereye gelmişiz anlatacağız. Mübalâğalandırıla Mübalâğalandırıla bir millî felâket gibi gösterilmek istenilen günün şartları dünle mukayese edildiği takdirde ne dereceye kadar daha iyi olduğunu ve en kısa bir âtide nasıl bir istihlâk ve istihsal seviyesine ve ne kadar güzel bir muvazeneye erişeceğimizi rakamlarla ifade edeceğiz. Bu yalnız borç kolonundan ibaret değildir. Borç hanesinden ibaret değildir. Matlup hanesi de vardır. Matlup hanesiyle karşılaştırmak lâzımgelir. Kaldı ki; devletin ve hükümet işlerinin sevkü idaresi yalnız matlup ve zimmet kolonlarının kuru ifadesi içine sıkıştırılamaz. Bu memleketin siyasi, içtimai, fizyolojik birçok dertleri ve ıstırapları vardır. Bir devlet idaresi bunları kül olarak gözünün önüne getirmek mecburiyetindedir. Şeker az istihsal ediyoruz, fiyatını beş liraya çıkar, halkı yemeyiversin, ne çıkar? Bu, tek parti tahakkümünün hükümran olduğu zamanlara ait bir zihniyettir. Bugün biz geçen senenin 200 bin tona yaklaşan istihsalinin yetmemesi karşısında bahara doğru 10-15 bin ton şeker ithal etmemiş olsa idik koparılacak yaygaranın azametini tasavvur edebilirdiniz. Eğer bugün memleketimizde halkımız 300 bin ton şeker yiyorsa, biz bunu rasyonelize ile 250 bin tona indiremeyiz. Bunu dâhilde istihsalimizle temin etmek, temin edemediğimiz miktar kalırsa dövizle dışardan getirtmek mecburiyetindeyiz. Buna demokratik idare derler. Şekerin beş lira olduğu devir değil. *(Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, şimdi bir başka sathı mailde kısa bir müddet daha konuşmama müsaadenizi rica edeceğim. Bu memlekette cari olan muhalefet usulleri, tatbik edilmekte olan muhalefet sistemleri ve metodu vatanperverane midir, değil midir? *(Soldan değildir sesleri)*

Sevgili Arkadaşlarım, dört sene muhalefette bulunduk, bir günden bir güne...

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Muhalefet ve muvafakat usullerini birlikte söyleyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Benim eksik kalan taraflarımı siz tamamlarsınız. *(Gülüşmeler)*

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Bize de aynı konuşma imkânlarını temin ederseniz, cevap veririz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, benim büyük pretansiyonum yok. Bunlar bizim naçiz görüşlerimiz ve mütevazı rakamlarımızın ifadesinden ibarettir. Hüseyin Balık arkadaşım, geniş ve bilhassa son zamanlarda fevkalâde vüsat kesbeden karihasıyla, benim bu nâçiz görüşlerimin çok üstünde görüşlerin mevlûdu olan ifadelerde bulunabilir. Fakat herkes ne kadar bilirse o kadar söyler.

Bu muhalefet vatanperverane midir, değil midir? Bakınız ben ölçülerini vereceğim.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Bir muhalefettir tutturmuşsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ah kardeşim bu kadar sinirlenme, bak burada sinir mütehassısı var, seni Turgut Göle arkadaşşıma havale ederim,

Muhterem Arkadaşlarım, 4 yılı mütecaviz zaman muhalefette kaldık, bir tek ecnebi teması aramadık. Muhalefetin dış meselelerde, dış devletlerle temaslarda ve münasebetlerde aylı bir fikri vardır, zehabını uyandırmaktan, vebadan kaçır gibi kaçtığımız için bir tek dış temas dahi aramadık arkadaşlar. Ama şimdi tuzak kurmuşcasına, kim gelecek, hani şu döküm zamanında bıldırcınların gelmesini, Karadeniz sahillerinde ağ kurarak bekliyen avcılar gibi, dışardan acaba kim gelecek diye bütün gelip gidenlerin seyahat programlarını takibetmek suretiyle, hele şu gelenlere, ayak üstü kokteyl masasında dirseklerini dayayarak, şu vesileyle acaba iki tane zehirli cümle, acaba beş tane aleyhte fikir sokuşturabilir miyim, diye düşünenlerle bizim dört sene zarfında tamamiyle masum, vatanperverane tek bir dış temas dahi aramamamız halini bir mukayese ediniz. Vatanperverane muhalefet böyle olur. *(Soldan bravo sesleri)*

Biz, üniversitelerde o zaman çok hararetli taraftarlar ve harekete getirebilecek kütleler bulmamız muhakkak olmasına rağmen bir gün bile kapısından bakmadık.

Ve dış münasebetler, dış meseleler bahis mevzuu olduğunda, demin konuşurken arz ettiğim gibi, bu kürsüde yüzde yüz iktidarı teyidetmekten başka bir şey yapmadık.

Şimdi, niçin bizim fikrimiz sorulmuyor, bizim hakkımız yok mudur, bizimle tanışılmadan nasıl dış münasebete girişilir diye söylüyorlar.

Hiçbir yerde hükümetlerin, müzakereler esnasında, neticelere vâsıl olmadan, karar mevzuu olmadan Ulus Meydanında konuşulur gibi müzakere halinde iken meseleleri açıklamanın âdet olmadığını, hiçbir yerde, bu âdetin bulunmadığını takdir buyurursunuz.

Bunun ötesinde sizlerce ne dereceye kadar malûm olmak arzu olunuyorsa, bizim grup toplantılarımızın dışarıya intişarı münasebetiyle bundan haberdar olurlar. Kaldı ki Öğrenmek istiyorlarsa sual tertibederler, şimdi yaptıkları gibi bu kürsüye gelirler, biz de izahat veririz, cevap veririz. Bunun yolu budur. Ama şimdi, Mr. Randle ile ne konuştunuz; siz söyleyin bakalım ne konuştunuz, ben sonra; söylerim, diyor. Bu, münasip bir mukabele değil, katiyen münasip bir mukabele değil arkadaşlar. Demek ki, aynı mantıki istidlal yolu ile istintacetmek istiyorlar. Siz mademki söylemediniz biz de Mr. Randall'a sorarız: Acaba Mr. Randle müzakerelerimizin ne suretle cereyan ettiği hakkında izahat verdi mi. Siz söyleyin bakalım, diyecekler. Bu, bizden öğrenemediklerini Mr. Randle'den öğrenmeye gitmişler demektir.

Muhterem Arkadaşlar, şu Frenklerin (Partage de pouvoir) dedikleri,4 bir hal içinde partagen de pouvoir kabul etmiyoruz. Siz iktidarda bulunduğunuz zaman Demokrat Partinin muazzam bir kudrete istinadetmesi vakiasını bildiğiniz halde bir günden bir güne millî meseleler karşısında Demokrat Partiyi haberdar etmek, hattâ enforme etmek hatırınızdan geçmiş, buna lüzum duymuş muydunuz?

Şimdi demokrasinin icabı budur diye bir dikta rejimi tatbik eder gibi, bir diktatör gibi, demokrasi diktatörleri gibi hareket etmişler, demokrat anlayışın da diktatörlüğünü yapmak istemişlerdir. Bahsimize muhalefetin tarzı usulü vatanperverane midir, sualine başka bir cepheden cevap vereceğim.

Nasıl başladı? İktidara gelir gelmez bütün dünyayı tehdideden bir Kore beliyesi çıktı. Bu Kore beliyesinde Türkiye için en büyük mesnet olan ve en büyük emniyeti teşkil edecek olan Türkiye'nin selâmeti, hudutlarının ve istiklâlinin mas aniyetinin ve mahfuziyetinin zamanını teşkil edecek olan kollektif emniyet tehlikeye girmesin diye, kanunların verdiği hak ve salâhiyet dairesinde hükümet karar alıyor. Bu kararı perişan etmek için bu kararı bir bozguna uğratmak için Halk Partisi ne suretle bir muhalefete geçmişti bunu hepimiz bilirsiniz. Daha uzağa gitmeye lüzum yok, daha bin tane hâdise ile bunlar izah olunabilir. Daha müsait olduğu bir zamanda küçücük bir notunu tutmak suretiyle neler söylemek, neler söylemek mümkündür. Arkadaşlar, 1954 senesi seçimlerinin en belli başlı silâhı, en mebzul gıda olarak Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununu ve Petrol Kanununu ele almış olduklarını bilirsiniz, neler dediler; vatani sattılar dediler, 15 dönüm toprağın fazlası Amerikan çavuşlarına verilmiş diyecek kadar, muhalefet, gözü bağlı ihtiraslara, doludizgin cereyan verdi. Ben buna nasıl muhalefet ederim? Ben sorayım kendilerine, hakikaten insana tereddüt geliyor. Kasım Gülek'in Zonguldak'ta söylediği nutuk cümlelizce malûm, Kasım Gülek Zonguldak nutkunda geçmiş ve gelecek seneler hepimiz için iyi olacak mı, dedi, hâdise böyle midir? Emniyet tertibatı alınmamıştır, ocaklara girmeyiniz, demiştir. Sel felâketinden dolayı ocaklarda ne kaybettik? Kömür istihsalinde tam dört yüz bin ton kaybettik. Böyle bir hâdise, 400 bin ton kömürün kaybı gedecek olan kışta tesirlerini, iktisadi bünyede, vatandaşın yaşayışında şiddetle hissettirmesi bahis mevzuu olabileceği bir sırada geçmiş olsun demeye değil, ocaklara sakın girmeyiniz demeye gidiyor, arkadaşlar. *(Soldan kahrolsun sesleri)*

Şimdi Fuad Köprülü'nün bu, beşinci kol propagandasına benzer bir propaganda; demesinde, ancak komünistlerin bu şekilde propaganda yapacağı tarzında konuşmasında hatalı olan nedir?

Şimdi asıl sualin cevabını bir defa daha veriyorum: Fuad Köprülü'nün söylediklerine %100 iştirak etmekteyim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil;

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bence bu konuşmaların muazzam bir faydası oldu. Bu fayda Turgut Göle'nin son cümlelerini sarf etmiş olmasıyla tahassul etti.

Şimdi bakınız arkadaşlar, ne diyor: "Biz taraftar olabiliriz, ancak milletin sırtına bâr olacak yardımlara taraftar değiliz." Bunu söylemeyi vazife telâkki ettiler. Türkiye'ye yardım yapmak için, Türkiye ile teşriki mesaide olanlarla daha sıkı bir yol takibedilmesi

lâzımgeldiği hususunda teşebbüslere geçmiş bulunduğumuz bir zamanda karşımızdaki devletlere gidip, aman bu Türk Milletinin sırtında bir bâr teşkil edecektir, zinhar yardım etmeyiniz, demişlerdir. Bunu tescil ediyorum. Zabıtlarda tescil ediyorum, arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)*

Şimdi diğerlerine geçiyorum. Bu böylece zapta geçsin.

Muhterem Arkadaşlar, Turgut Göle arkadaşımız, gördüğünüz gibi, çok nazik konuştu. Fakat nezaketlerine pek de uymıyan, âdaba uymıyan iki küçük ifadede bulundu. Bizim fizamanına, on sene evvel, Halk Partisindeki kefaretlerimizi bin defa ödedikten sonra, Demokrat Partide naçizane mevki alışımızı bir din değiştirme şeklinde izah ederek bunu siyasi ahlâk kaideleriyle kabili telif bulmadım,

TURGUT GÖLE (Kars) — Öyle demedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Söylediniz. Bir partiden çıktıktan sonra bu Mecliste konuşmak, bizim on senede yaptıklarımızın yanında, (muhterem arkadaşlarımızdan bâzılarının yakın bir zamanda böyle bir vaziyete duçar olmaları dolayısıyla) nezaket bakımından üzerinde durulması gereken bir nokta idi.

Tavzih edilmesi lâzımgelen noktalar var. Vazife telâkki ederim, onun için huzurunuzda geldim.

Tavzih edilmesi lâzımgelen meselenin biri, Menderes'in sık sık fikir değiştirdiğidir. Programında şunu söylemiş, bunu söylemiş... Bu ciddî bir tetkika tâbi tutulduğu takdirde asla yeri olmıyan bir iddiadan ibarettir. 1950'de demişiz ki, investisman politikasına mümkün olduğu kadar vüsat vermek lâzımdır. Son günlerde yaptığım beyanatı 1950'de söylemiş olsaydım benim mecnun olduğuma karar verirdiniz. Keza benim hükümeti teşkil etmeye liyakat sahibi olmadığımıza karar verirdiniz. 1960 senesinde o konuşulur mu beyefendiler, o konuşulur mut. Müsaade buyurunuz, iktisadi bir politika, hattâ bir dış politika, hattâ bir askerlik politikası, bir investisman politikası hiçbir ihtilâfa, hiçbir tevakkufa, hiçbir toplanmaya, hiçbir küçücük ayarlamağa tâbi tutulmadan 10 sene, 15 sene gittiği ve burada bir ayarlama yaptığımız takdirde denilecek ki, sen fikir değiştirdin. Muhterem Arkadaşlar, iki sene iyi mahsul alamamamızdan' ve birtakım sebeplerden kredi bulamadığımızdan dolayı, maalesef iki sene için bu işlerin tümör yapmış olması mahzurunun da göze alarak, investismana devam ettik. Şimdi böyle bir vaziyetle karşı karşıyayız. Bir zaman için elbette bir ayarlama bahis mevzuudur. Benim bahsettiğim budur. Bu, investismanın ebediyen durdurulacağına bir delili midir? Türkiye artık bugüne kadar yaptığı investismanlardan başka investisman yapmıyacak diyecek mecnun bu Türkiye'de mevcut mudur? Yani Türkiye şimdiye kadar yaptığı investismanlarla kalacak, bundan sonra investisman yapılmıyacak? Biz böyle bir halde kalabilir miyiz? Benim dediğim bir ayarlamadır, günün icaplarına göre derlenme, toplanmadır. Hakikati halde iktisadi cihazlanmamızın, iptidai merhalesi dediğimiz tesisleri vücuda getirdik, getirmek üzereyiz. Bunların hâsılasını almaya başladık ve elimize daha geniş imkânlar gelmeye başladığı zaman da ve en fazla randıman verecek olan bir priyoriteye tâbi tutmak suretiyle investismanlara devam edeceğiz. Biz Halk Partisi gibi dört şeker fabrikası ve dört tekstil fabrikası yaptıktan sonra artık bu memleketin başka bir şeye ihtiyacı yoktur diye çubuğumuzu yakıp 15 sene övünecek, Ağustos böceklerinin yazın taganni ile vakit geçirmesi gibi, ömür geçirecek değildik. Biz imkânları âzami derecede dikkatle kullanan ve onlardan âzami derecede istifade etmeyi

ve Türk milletinin asırlaşmış mahrumiyetlerini bertaraf etmeyi düstur ittihaz etmiş dinamik bir partinin uzuvlarıyız!

“Adnan Menderes’in, iktisadi politikasıyla beraber değiliz.” diyorlar. Buna bir hikmet diyeceğim, ama olmayacak, kendi nazikâne konuşmalarına uygun düşmeyecek. Bir başka fikir daha ilâve ediyor, “Biz itimadetmiyoruz.” diyor. Şimdi buna cevap vermek için şöyle demek lâzım: Ha şunu hileydin. İşte şimdi “verite de La palice” dedikleri noktaya geliyorum: Bizim iktisadi politikamızla sizinki gece ile gündüz kadar farklıdır. Leküm diniküm veliyedin.

İkincisi; “Adnan Menderes’e güvenimiz yok.” diyor. Tabîî. Bana güvenen arkadaşlarım burada, siz elbette bana güven vermezsiniz. *(Soldan alkışlar) (Bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, ondan sonra...

TURGUT GÖLE (Kars) — Muhalefetin de Başvekilisiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ah... Onu bir idrak etseniz. Onun fehvasınca bir hareket etseniz, bu memlekette güller açar. Sizin maalesef asabi, Devlet düşkünü ruh haletinden istikametini alan ve asla uzun vadeli bir politikayı tazammun etmeyen, istical içinde yürütülen politikanız olmasaydı, iktidara gelenlere iş yapmak için imkân hazırlamak ulüvvücenabını, mürüvvetini gösterecek bir siyasi telâkki yer etmiş olsaydı şu 1950’den bu yana memleketin siyasi hayatında görülen bir sürü elemli ve ıstıraplı manzaralar asla meydana gelmezdi asla.. Nasılsa bir fırsat kaçırılmış, nasılsa bir defa yere düşülmüş denildi, 1950’de bir kaza oldu denildi. Bir ay, iki ay, bir sene, içinde tekrar iktidara gelmenin yolları arandı. Büyük bir istical içinde çalışıldığı görülüyordu.. Acelesi olan insanlar gibi büyük bir telâş içinde büyük bir asabiyet içinde ve böyle bir ruh haletinden, böyle bir kaynaktan ilham alan bir taktik içinde çalıştınız. Birçok defa reisinizin ağzından: “Seçimlerde döğüşeceğiz. Kıyasıya döğüşeceğiz.” Fakat bir defa seçimler olup bittikten sonra milletin reyî ile iktidara gelen partiyi mütemadiyen desteklemek suretiyle memleket işlerinde muvaffak kılmayı düstur ittihaz edeceğiz” sözünü liderlerinizin ağzından çok defa işittim. Maalesef Halk Partisinin takibettiği politika bu olmamıştır. Sanki biz para yardımını kendi şahsımız için istemişiz, sanki biz bu yardımı kendi kâşanelerimiz,, çiftliklerimiz için istemişiz, sanki bu vazifeyi görürken kendi dükkânımızın, müesseselerimizin işlerini tedvir ediyormuşuz gibi bir düşünce içindeler.

Arkadaşlar; bunlar bize milletin bir vediasıdır, biz bir âmme hizmeti görmekte, vatandaşların ihtiyacını karşılamakta bulunduğumuzdan dolayı bizi baltalamak, bizi aciz içinde, muvaffakiyetsizlikler içinde bırakmak için değil teşvik için konuşmaları gerekirdi. Bunun aksi ancak memleket menfaatlerini ızzar etmek pahasına mümkün olabilir. Ben Halk Partisini bundan tenzih ederim. Birçok arkadaşı olduğumuz tecrübeli mensuplarının hepsi bir kenarda, bir Kasım Gülek göstermelik gibi, yazda o, kışta o, şimalde o, cenupta o... *(Soldan alkışlar)*

Şimdi muhterem arkadaşlar; AP *(Associated Press)* Ajansından bahsettiler. Ben bunu yenice öğrendim. Yanılmıyorsam, bana verilen malûmata göre bu ajansın muhabiri Metin Toker imiş. Bakın nasıl şebekeleşilmekte olduğu tezahür ediyor. Bana verilen malûmat yanlış ise, özür dilerim. Eğer malûmat sahih ise, çok şayanı dikkat hâdiselerin karşısında bulunduğumuzu ifade etmek isterim.

TURGUT GÖLE (Kars) — Bir Başbakan bu şekilde itham eder mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ya ne diyelim? Ne ithamı beyefendi? Gelin yapar kabahat, kızım yapar sevap öyle mi? İki türlü ölçü kullanıyorsunuz, sizin organınız bütün seneler boyunca neler, neler yapmadı? Bizimki bir tek Zafercık. Sabah akşam yazılanlar, söylenenler nelerden ibarettir, biliyor musunuz? Kuzu postuna bürünmüş kurt gibi tazallûmûhal eder gibi buraya nasıl geliyorsunuz?

Muhterem Arkadaşlar, bir noktaya daha temas etmek isterim:

Diyor ki arkadaşımız; Kasım Gülek konuştu. Ne konuştu, bunu açıkça söylemiyor. Bir şüphemiz, tereddüdümüz var, hakikaten bunu burada siz de söylemediniz, bilmek istiyoruz. Vatanın yüksek menfaatleri var. Elbette Kasım Gülek'le konuştunuz; size raporte etti.

TEVFİK ÜNSALAN (Malatya) — Nereden öğrendiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Durunuz beyim, acele etmeyin, siz de bir sual takriri verin konuşalım burada...

TEVFİK ÜNSALAN (Malatya) — Sual takriri versek 6 ayda sıra gelir.

BAŞKAN — Rica ederim, hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne oluyoruz yani, ne var? Bir sual takriri verin, gelin buraya, burada müşerref olalım. *(Soldan görüşmeler)*

Ondan sonra diyor ki, Hükümet konuştuklarını, müzakere ettiklerini söylemezmiş. O halde Heyeti Vekile toplantıları olmamalı, "Forum" da yapalım bu münakaşaları. Kuralım masaları Ulus Meydanına, konuşalım. Bakınız bu sözlerle bir mesuliyet almayan, hattâ, sadece Hükümet politikasını desteklemek vazifesi bulunan bir Kasım Gülek'in konuşmasını gizli tutuyor, onu gizli tutarken diğer taraftan Hükümet konuşmalarının neden açıklanmadığını soruyor. İşin garip tarafı burasıdır.

Şimdi, Kasım Gülek'in konuşmaları hakkında hakikaten tereddütlerimiz vardır, bunu milletçe öğrenmek istiyoruz. Meselâ ben Ahmet Emin Yalman'ın fikrinde değilim, Ahmet Emin Yalman'ın Kasım Gülek'in şu efal ve harekâtı hakkında şüphedar olmak lâzımgeldiği hususunda birçok yazıları var, ben o fikirde değilim. Sadece bir politikanın, bir hırsın zebunu bulunmak bakımından hatalı ve zararlı yollara gitmiş olabilir, bu noktadan öğrenmekte fayda görüyoruz. Yoksa Yalman'ın pafta pafta, sütun sütun yazıları vardır. Bilmiyorum ama galiba Halk Partisi de benim gibi düşünüyor, Ahmet Emin Yalman'ın Türk efkârı umumiyesine takdim edişi suretinde düşünmüyor. Siz de benim gibi düşünüyorsunuz ve acaba politika birsiyle ne yapıyor diye şüphe içindeyiz. Türk milleti öğrenmek ister, soracağı bunu.

Biz demişiz ki; Zafer yazmış ki; kalk Kasım Gülek şey yap. Şimdi makalede, yazıda belâğatin yahut da üslûbun, tarzın mânasını burada izah edecek değilim. Zaferin kendisine göre olan üslûbu ile "kalk Kasım Gülek, hesap ver" demesi şu mânadadır: Burada kalk demesi yakasından yapışıp kaldırmak değildir. Mecazi mânanın ne demek olduğunu bilmiyorsa, Göle'ye bunu izah ederken sizin de vaktinizi almak istemem. İş bununla neşriyata, intikal ediyor.

Muhterem Arkadaşlar, bizim memleketimizde çıkan bâzı gazetelerin neşriyatı bakımından vaziyet tetkik edilecek olursa Zaferi, kabahatli bulmak değil, muhalif matbuatın heyeti umumiyesini elemle mütalâa etmek lâzımgelir. Fakat heyeti

umumiyesini elemle mütalâa etmek lâzımgelir. Ne Hükümet var, ne Devlet var, ne şahıs var, ne şahsiyet var ve ne de haysiyet var. Herkes taksiyi, haysiyetleri rencide ederken, en yüksek noktadan açmaktadır. Bu böyle olmaz. Ondan sonra ben burada birisi hakkında şöyle dediğim zaman, “vay sen nasıl olurda itham edersin?” diyorlar. Benim kimseyi itham ettiğim yok beyler, ben kimseyi itham etmedim.

Şimdi birkaç kelime daha.. Eksik kalmasın. Yardım almazsak tehlike geçiririz demişiz. Yani bizim geçirdiğimiz tehlike yeni mi? Hakikaten Amerika vaktiyle 100 bin ton buğday vermeseydi biz aç kalacaktık. O tarihte buğdayın kilosu yüz kuruşa çıkmıştı, şekerin kilosu beş lira idi. Kaput bezi bu memleketin ezeli dâvası idi, kaput bezi bulunmazdı. Hangi istihlâk seviyesinden buralara geldik. “Harb içindeydik” diyor. Eğer biz memleketin iktisadi istihsalini düzenlemiş olsaydık; harbe girmemekle beraber, dünyanın madde diye çırpındığı bir zamanda, kendi buğdayımızı dahi istihsal edemeyecek bir takatsizliğe düşmemiş olsaydık, bundan gereği gibi istifade ederdik. Kendileri o zaman belki kaymakamdı, bilmiyebilir. O zaman bir buçuk milyonluk orduyu ayakta tuttuk diye konuşuyor. Hâşa, böyle yüksekte atmasın, gitsin rakamlara baksın. Ben size söylüyeyim: Harb içinde orduya verdikleri para 500 milyon liradır. Biz bugün su içinde 1 milyar liraya yakın para veriyoruz.

TEVFİK ÜNSALAN (Malatya) — 1939 da bütçemiz ne idi?

ADNAN MENDERES (Devamla) — Söyliyeim: Yine yanlış olarak dediler ki: Biz bütçeyi 1 milyar liraya çıkardık, fakat ondan sonra 700 milyon liraya indirdik. Hâşa, 970 milyon lira civarında kaldı, daha aşağı inmedi.

Ondan sonra diyorlar ki: Biz altınları, dövizleri koyduk, bıraktık. Sanki onlar altınları dövizleri, koymuşlar, biz bunları istihlâk etmişiz. Hayır, hayır. Bilmiyorsunuz. Aman yapmayın, büyük hata yapıyorsunuz. 214 ton altın mevcut idi. Zatı âlinizin mensup bulunduğu iktidar idaresi 90 tonunu sattı. Evet, bize 127 ton kaldı. Yani yarı yarıya bölüştük, altınları. Yapma böyle, bilmiyorsun, bahse girişirim seninle. 90 ton altını 100 milyon dolar mukabilinde sattınız. Ondan sonra bununla da kalmadı. (*Sağdan, gürültüler*) Müsaade ederseniz söylüyeyim, kardeşim. Bu hakikati bütün efkârı umumiye önünde söylüyeyim, Büyük Millet Meclisinin huzurunda konuşuyorum. Siz zamanınızda 214 ton altından 90 tonunu sattınız, 127 tonunu bıraktınız. Ondan sonra dövizlerden de 320 milyon Türk Lirasına tekabül eden miktarını keza sattınız.

Bir iki sene daha istihlâk devi ağzını açıp yemekte devam etseydi hiçbir investisman yapmadan istihlâkin kuyruğuna takılmak suretiyle bu iki yüz milyon, üç yüz milyon borcun daha fazlasını yapacaktınız. Ondan sonra da sıfır investismanda kalacaktınız.

Çünkü; borcu, ona geriverecek olana verirler, ötekine berikine vermezler. Böyle büyük investismanlara yatırılmış olan paralar bir seneden o bir seneye devredilerek nihayet 1950’de içinde bulunduğumuz dar vaziyete getirildi. Başka millî ekonomilerle bir arada bu müşkül vaziyetle karşı karşıya bırakıldık. Bu da bıraktığınız devrin mahazirinden biridir.

Şu altınlar meselesi anlaşıldı, değil mi?

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Geriye kalan 127 ton ne oldu?

BAŞKAN — Sizi alâkadar etmez. Sual sormayın.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Eğer Reisim bırakırsa ondan sonra, demin muhterem refikimin söylediği “Gündem dışı konuşmak felâketi, fecaati” gibi mütalâalar akla gelme ve bana sabaha kadar sorsalar, sabaha kadar cevaplar versem, ne iyi olurdu.

Sandalye meselesi; “Adnan Menderes sandalyeye ne kadar sarılıyor”, diyor. Çok esef ettim doğrusu. Ben istediğim kadar sandalyeye sarılsam ne faydası vardır? Vaktiyle İsmet İnönü de sandalyesine ne kadar sarılmıştı, bilirsiniz, fakat millet kendisini elinden tuttu, sandalyeden yere çaldı. Arkadaşlar burada zorla oturulmaz; zorla oturmamak imkânı eski devirlerde idi. Burada milletin ekseriyeti âzimesini temsil eden şu kadar adedde milletvekillerimizin kanaati hilâfına hareket etsem, itimada lâıyk olmasam, -Adnan Menderes isterse kendisini sandalyesine diktirmiş, çivilemiş olsun- orada bir an kalmaya imkân var mı? *(Soldan alkışlar)* Bütün bunlardan feragat ve feramüş gösteren Turgut göle ile karşı karşıya olduğum için çok rahat konuşuyorum. Yoksa Halk Partisinin bugünkü taktisiyenlerinin ve idarecilerinin o ruyubusu karşımda olsaydı daha başka türlü konuşmasını da bilirdim. Bize şöyle yazamaz mı idiniz, böyle yazamaz mı idiniz, diyorlar. Yazdınız, yazdınız artık tavana geldi. Tavanı delip çıkmasının imkânı yoktur. Küfür, tezdır edebiyatında ulaştıkları başarıyı elemle tebrik ederim. Siz rekoru kırmış bulunuyorsunuz.⁷³ *(Soldan sürekli alkışlar)*

⁷³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 35, Sayfa 135-140, 143-150, 157-161*

22 Şubat 1956 Çarşamba 1956 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar siyasi ahlâk' bahsinde muhterem Ekrem Alican şu muhterem Hürriyet Partisi adına konuşurken ben kendisine (Şu bizim mebuslukları alıp gittiniz) dostane sitemini yaptım. Bana karşı dedi ki, ya sen Adnan Bey sen de Halk Partisi mebusluklarını alıp gitmedin mi? Muhterem Arkadaşlar, biz hangi şartlar içinde Halk Partisinden çıktık? Bunun muhasebesi bütün milletin önünde görülmüştür. Biz Halk Partisinden çıkmadık, bizi çıkardılar. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) (*Sağdan gürültüler*) Ne bağıriyorsunuz? Hele İbrahim Bey, doktor bey sizin telâşınız ne?

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Ben her hangi bir telâş göstermiyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şu isbat hakkını verin diyen doktor bey, senin mahkemede sözlerin var, sen mahkemede diyorsun ki, ben masuniyeti teşriyemi bırakmam. (*Sağdan, gürültüler*) Bağırmayın, telâş etmeyin. Konuşacağız... Hele zatîâliniz, Beyefendi. (*Sağdan, gürültüler*) Daha çok bağırıacağım sizi acele etmeyin, niye dinlemiyorsunuz beni?

BAŞKAN — Rica ederim, hatibin sözünü kesmeyin.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Biz, C.H.P.'den çıkarıldığımız zaman o partinin içinde 50 kişi, 100 kişi, 150 kişi bir araya gelip, çete kurmak suretiyle çıkmış ve çıkarılmış değiliz. Biz dört kişi mücadelemizi yaptık. Siz bu partiden çıkmayı çoktan kararlaştırdığınız halde aylar ve aylar bu partide kaldınız. Fethi Çelikbaş, senin ahlâkın üzerinde, senin evsafın üzerinde çok iyi niyet ve görüşlerim vardı, hâlâ da sevgimi kaybetmemişimdir. Sana yazık oldu Fethi Çelikbaş, yazık oldu sana. (*Sağdan, gürültüler*) Yazık oldu sana.

Şimdi beyler; siyasi hâdiseler öylesine toplandı ki, Demokrat Parti gelecek ay, öbür ay artık yoktur, denildi. Propagandalara kadar tekasüf ettirildi ki, Demokrat Partinin artık ayakta kalamıyacağı iddia edildi, başka tarafa göç ettirmek teşvikleri oldu, iktidarı seçimsiz ele geçirmek gayretleri görüldü. Bu hususta gayretler mütemadiyen artırıldı. Bu arkadaşların hiçbirisi geçen senenin bu ayında, bugünün de ispat hakkı diye bir mevzuun mevcudiyetinden haberdar değildi.

RAİF AYBAR (Bursa) — Sen hâlâ haberdar değilsin ya. (*Soldan gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Aman efendim; ne oluyor, niye telâş ediyorsunuz?

BAŞKAN — Gürültü etmeyin efendim. Hatibin sözünü kesmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Siyasi ahlâktan bahsettiniz. Ben de bahsedeceğim ya... Ama tuhaf ha... Kırk mebusluk kâfi gelmedi; acaba içerden daha çalabilirmiyiz. Ondan sonra Demokrat Partinin giydirdiği mebusluk hil'atı sırtlarında, geçen sene Demokrat Parti bütçesini kemali samimiyetle müdafaa ettiler. Şimdi 180 derecelik bir sukut olmak üzere yer yer vururlar, batırırlar, çünkü arkadaşlarına siyasi ahlâksızlık atfederler. Büyük Grupumuza siyasi ahlâksızlık isnadederler. Küçük bey telâş etme, dur. (*Soldan gülüşmeler*) Telâş etme, ben söyleyeceğim, sabaha kadar. Sen de gel, sen de gel. Zaten sözün var.

Şu suretle hakaret ettiler arkadaşlar, diyorlar ki: Adnan Menderes neden dördüncü defa Başvekil oldu? Bu siyasi ahlâka münafidir.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Öyle değil mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, eğer ben re'sen tek başıma kendi arzu ve dilhahıma göre Başvekil olsaydım, böyle şartlar, yani bir adarım tek başına Başvekil olması şartları bu memlekette hükümrân olsaydı, ne siz burada bulunabilirdiniz, ne de bulunsanız dahi böyle konuşmak imkân ve fırsatını bulabilirdiniz. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, bugün Demokrasinin bin bir teminatı altında, başka bir partinin bayrağını, başka bir partinin firmasını kullanarak seçim mücadelesinde mebus olarak gelmişler buraya, önlerinde daha üç sene mebusluk müemmen. Biz Halk Partinden çıkarıldığımız zaman seçimlere 6 ay vardı. Ve biz Halk Partisinden çıkarıldığımız zaman bir defa Halk Partisinden çıkan mebusun tekrar mebus olması için, vicdanlarınıza soruyorum, binde bir ihtimal var mıydı? *(Hiç yoktu, sesleri)* Katiyen ve katibeten. Ama siz büyük; emellerle ortaya çıktınız. Kolayca parti içinde yapamadığınızı, onun dışarısına çıkmak suretiyle ve sizin samimiyetinize inanarak, sizin fikirlerinizin asilliğine inanarak, sizinle birlikte dertleştikleri zaman şu fikri bu fikri gayet samimi hislerle kabul edenleri veya iştirak edenleri sizin gibi partiden mânevi bağlarını koparmış insanlar zannederseniz ve onlarla birlikte çıkıp parti ekseriyetini kendi saflarınıza çekmek ve bu suretle parti içinde bir inkılâp yapmak suretiyle, Raif Aybar'ın sözleri, o söylüyor, diyor ki; iktidar el değiştirebilir, seçime gitmeden dahi el değiştirebilir. *(Gülüşmeler)*

Şimdi bütün hâdiseler budur. Fakat arkadaşlar işin lâife tarafına gelelim. Olanlar zavallı Cumhuriyetçi Millet Partisine oldu. Onları ekarte etti. Hürriyet Partisinin çıkışı onları ortadan kaldırdı, onlar yok ortada.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Var, var. *(Gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Var. Sen varsın kardeşim. Dün seni dört saat dinledim. *(Soldan gülüşmeler)*

Şimdi arkadaşlar; beni dinleyin, siyasi ahlâk bakımından, bakınız siyasi ahlâkın muayyen kıstasları var. Şimdi, burada ben varım, diyen arkadaşımız, dün dört saat Meclisi işgal eden arkadaşımız...

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Haksız olarak işgal etmedim, millet nef'ine gördüğümüz hususları söylemeyecek miyiz? İşgal ettin, ne demek? *(Soldan gürültüler, gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Haklı olarak işgal ettiniz. Ben korkarım kardeşim, o kadar hiddetlenmeyin. *(Sağdan, gürültüler; soldan, gülüşmeler, bravo sesleri)*

BAŞKAN — Lütfen sükûneti muhafaza edelim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, yine lâife olarak, tanşiti kulüp babında maruzatıma devam edeyim. Şöyle bir şey tasavvur ediniz. Meselâ, 1954 seçimlerinde mücadele yaptık. Bu mücadeleyi yaparken burada oturan arkadaşlarımızın dirayetinden, bilgisinden, gayretlerinden ve intihap dairelerinde yaratmış oldukları sevgiden istifade ettik. Bu seçim mücadelesini yaptılar ve bu seçim

mücadelesini bizimle beraber yaparken elbette ki, Ekrem Alican'ın dün burada" okuduğu nutku ve biraz evvel burada söyledikleri sözleri söylemediler. Biz Ekrem Alican'ın ve diğer arkadaşların 1954 Mayısındaki seçim nutuklarını ve bütün memleket sathında söyledikleri sözleri zaptetmiş olsaydık, zaptettiklerimiz de vardır, *(Var, var sesleri)* Bunu getirsek, kendi nutuklarının arkasından söylesek, siyasi ahlâka çok güzel bir numune vermiş olmaz mıyız arkadaşlar? *(Soldan bravo sesleri ve sürekli alkışlar)*

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Ben rica ediyorum, getir, oku.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar bir vahimenin kurbanıdır. Zannediyorlar ki, şimdi Hürriyet Partisini teşkil eden muhterem zevat, Demokrat Partinin seçimleri kazanmasında âmili yegânedir. Eğer öyle olmasaydı Demokrat Parti seçimleri kazanamazdı, öyle değil mi Behçet Bey.

BEHÇET KAYAALP (Burdur) — öyle.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hay yaşasın. Hay yaşasın.

Arkadaşlar; işin latifeye tahammülü olsa daha çok şeyler söylemek lâzımgelir. Bir mücrimi kan tutması kabilinden, mücrim, cürmü işledikten sonra, teşbihte hata olmaz, kimse üstüne alınmasın, döner dolaşır mahalli cürmün ve kurbanının etrafına gelir. Şimdi bizim arkadaşlarımız durup dururken siyasi ahlâktan bahsetmeselerdi, sırça köşkte oturanlar komşusunun 'evine niçin taş atarlar?.. *(Sağdan, gürültüler)* Bugüne kadar ben Hürriyet Partisinin doğuşuna, inkişafına dair kelime-i vahide söylemedim. Fakat bugün birdenbire kalkıp siyasi ahlâktan bahsedip, "sizin grupunuz siyasi ahlâktan mahrumdur." denmesi gayretullaha dokunur. Buna tahammül olunmaz. *(Sağdan, şiddetli gürültüler)* Siz ne kadar bağırsanız ben bildiğimi söyleyeceğim. Şimdi yanyana, kucak kucağıdır. Ama 1954'te, İsmet Paşa Hazretleri vaziyetten memnun tabîî. İsmet Paşa Hazretleri vaziyetten memnun ama ben hatırlatırım kendisine, şurada oturan zevat 1954 seçimlerinde yaptıkları mücadelede İsmet Paşa Hazretlerine ve partisine bizden daha yakın değillerdi. Hattâ ekseri ahvalde tenkidde bizden çok ileri giden arkadaşlar o saflarda oturmaktadır.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Bugün de diyorum, iyiye iyi, kötüye kötü diyeceğiz.

BAŞKAN — Mustafa Bey, hatibin sözünü kesme..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İyiye iyi, kötüye kötü, ne güzel söz bu. İnsan bir anda bütün hâdiseler, bütün eşhas, bütün insanlar üzerinde bir anda hakem mevkiine, hüküm verime mevkiine geliyor. Ne güzel şey. Beyefendi sizin hakkınızda da iyiye iyi, kötüye kötü hükümler vermek mümkün olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Yalnız minberde siz mi mevcutsunuz? Başkaları yok mu? Herkesin kantarı belinde. Sizin hakkınızda da hükümler, kararlar verecekler var.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi muhabbet içinde, İsmet Paşanın keyfi yerinde, fevkalâde memnun, tabîî, tabîî.

Kırımhanı rikabına geldi, etrafı ile beraber bir deste kuvvet geldi. Bundan memnun olur elbette.

Arkadaşlar, hal bu manzarayı arz ederken bir siyasi ahlâktan bahsetmek.... Bunu bırakalım. İşler düzelsin, yeni yeni inkişafalar arz etsin, hakiki hâdiselerde nisyan husule

gelsin, ondan sonra yavaş yavaş kendisine gelir, bütün bu yaptığı, tab'ı beşerin nisyanla melûf olmasındandır.

Dün Cumhuriyetçi Millet Partisi namına konuşan Mahmudoğlu arkadaşım... Bilir misiniz beyler, hafızayı en ziyade canlı tutmak isteyen Cumhuriyetçi Millet Partisidir.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — İsmi tashih edin, rica ederim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Kendilerini tebrik ederim. Meselâ dün diyorlardı ki; vaktiyle Celâl Bayar; “üç ay sonrasını görmiyen hükümet nasıl olur?” demiş. Bunu altmışlar yazılarına koymuşlar. Hafızanız yalnız bir taraflı mı işliyor? Bu kubbede hâlâ çınlamakta ve mürekkebi henüz kurumamış olan sözleri nasıl unutursunuz? Bütün istihzayı şu örneği olduğunu nasıl hatırlınızdan çıkarırsınız? Zararı yok, on sene evvelini hatırlıyorlar; bakın ne diyorlar: Bayar bunu söylemişti, bunu bugünkü bir hâdiseye tatbik ediyorlar ve diyorlar ki: “O vakit öyle söylediği halde kendileri istikbali iyi göremediler, Böyle hükümet mi, devlet mi olur?” Hâdiseye tatbiki tamamen indî, tamamen kendine ait bir şey. Çünkü bizim hâdiseyi görmemiz bahis mevzuu değildir. Muhterem Arkadaşlar, hükümetler her gün yeni tedbirler alırlar. Bunda ne var? Bir inhıraf gördüğü zaman hükümetin tedbir almasından tabîî bir şey yoktur. İngiltere'nin yeni aldığı tedbirleri alsınlar okusunlar. Döviz hususunda, tahdidat hususunda, şu hususta, bu hususta; Dünya milletlerinin almakta oldukları tedbirleri düşünsünler. Bu ayıpmış, öyle mi?

Bu ihtimalleri bizim düşünmemiz değil, herkesin hatırında tutması lâzımdır. Zamanın tagayyürü ahkâmın tagayyürünü de icabettirir.

Sizler böyle demokrat mı idiniz, vaktiyle? Hattâ biz böylesine demokrat mı idik? İsmet Paşa da vaktiyle böyle demokrat mı idi? Bakın şimdi nasıl kuzu kuzu aynı sıralarda oturuyor. Kendisini takdir ediyorum, yeni hüviyetini nasıl benimsemiş? Zamanın tagayyürünün; ahkâmın tagayyürünü yapması gayet tabîîdir.

Şimdi biz başka iklimin havasını, başka iklimin rayıhasını buraya getirelim: Vay efendim, vay... Vaktiyle mevcut bu nevalardan şimdi ortada bir eser yok. Siz döneksiniz, diyorlar. Bu ne biçim iş, bu ne biçim felsefedir? Ama aynı mesele, buradaki ayniyet, hâdis ve mevzu üzerindeki ayniyettir. Meselâ, 1955 bütçesinde konuşan. 1954 bütçesinde değil beyefendiler, hayret ettim, ben unutmuşum, Ekrem Alican diyor ki: Bir zamanlar hayal idi, 3 milyarlık bütçeden bahsediliyordu, bu hayal idi, fakat bu 3 milyarlık bütçe tahakkuk etti; hükümeti tebrik ederim. Ertesi sen” geliyor, aynı hâdis üzerinde iki türlü konuşmanın bir tezağı karşısındayız. Arkadaşımız Mazhar Şener o sözleri buldu çıkardı, Burada Ekrem Alican diyor ki: O zaman şahsını adına konuşmuştum, şimdi partim adına konuşuyorum. Cevabı bu mu? Söyleyin.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Böyle değil Adnan Bey. Zaptı oku, zaptı. (*Sağdan; gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, müsaade buyurun.

Şimdi ben yine Ahmet Bilgin'e geliyorum. Neden on beş sene evvel söylenmiş bir sözün, hâdiseler aynı olduğu halde, tatbikatın tamamen indî bir manzara arz etmesine rağmen, on beş sene evvel söylenmiş bir sözü hatırlıyor da, niçin 1955 bütçesinde geçen sene konuşan aynı zatın, 1956 bütçesi üzerinde gelip'te 180 derece makûsunu konuşuyor? Çift ölçü kullanmak bu demektir. Ama her hakikati söylemek bana mı mevdu? Biraz da siz söyleyin diyebilirler.

Hulâsa muhterem arkadaşlar; şurada bir camia olarak şu sakaf altında geçineceğiz. Epeyce müddetimiz var, size kolay kolay parti kurdurduk. Mebus olmasa idiniz parti mi kurabilirdiniz? Demokrat mebuslarla partinizi kurdunuz. Zaten Demokrat Partinin bir cizye mahkûmiyeti vardır. Üç-dört senede bir oğul çıkarır gibi parti çıkarırız. Partinizi Demokrat Partinin malzemesi ile kurduğunuz gibi, üç senelik mebusluk da uhdenizdedir. Üç seneye kadar, ya deve, ya deveci veya üstündeki hacı. *(Gülüşmeler)* Güzel güzel geçinmek mümkün iken siyasi ahlâk veya ahlâksızlıklara ne lüzum var? Bunları bir tarafa bırakalım. Hepimizin yaşlısı İsmet Paşa Hazretleri kürsüye gelecekler. Size de bize de, söyleyecekleri var. Kendisini dinliyeim. *(Soldan sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, evvelâ maddi olarak, hilafı hakikat olan sözlerden birisini tashih edeyim. Bu, kömür meselesine taallûk ediyor. Arkasından da diğer hususlara birer birer temas edeceğim.

Muhterem Arkadaşlar, kömür meselesinde Fethi Çelikbaş dedi ki; benim koyduğum tevzi usulü sayesinde ki kömür buhranı ortadan kalkmıştır. Şimdi size bu iddianın, tarihlerle, tamamiyle gayri vâki olduğunu ifade etmek salâhiyetindeyim.

Fethi Çelikbaş'ın vekâletten ayrıldığı gün 7.XII.1954 tarihidir. 7.XII.1954 tarihinde Ankara'da 22 bin aile, İstanbul'da 45 bin aile kömür kontenjanlarından bir kilo dahi almamış idi. Bu, kayden sabittir. Bizim, sistemi değiştirmemiz meselesine gelince; benim koyduğum sistem, diye bahsediyor, kendisi Kânunuevvel ayında gitti, sistemin değişmesi ise Mayıs ayındadır. Yani kendisinin gitmesinden 5 ay sonradır. Hafızası ve hâtırası kendisini yanıltıyor.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Tatbikatı öyledir, efendim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ediniz. Tevzi sisteminde değiştirdiğimiz nedir? O zamana kadar, önceden parası yatırılıyordu, ondan sonra kömür almıyordu. Koyduğumuz usul; günleri ilân edilecek, herkes gününde gidecek, o gün parasını verecek ve kömürünü alacak. Tevzi sistemi dediğimiz husus bundan ibarettir. Bu, Mayıs ayında değiştirilmiştir ve tatbikata konulmuştur. Asıl mesele bu değildir. Asıl mesele; Demokrat Partinin, kömür istihsalinde sarfedegelmekte olduğu gayretlerin neticesidir. Mevcudolmıyan bir nesne, ne kadar iyi bir tevzi usulüne tâbi tutulursa tutulsun, ihtiyaçları karşılayabilmesi mümkün değildir. Arzını unuttuğum bir mesele daha var. Bizzat kendisi zamanında, son güne kadar tuvenan kömür verirdik. Mayıs ayında yaptığımız değişiklikle, ilâve kömür olarak dağıtmaya başladık. Bunu ayrıca kaydetmek isterim.

Şimdi arkadaşlar; Demokrat Partinin artık müspetinde, menfisinde dillere destan olan envestisman politikası aleyhinde, lehinde bir iki cümle bulundurmakla beraber, heyeti umumiyesini mahkûm edecek tarzdaki konuşmaya cevap vermek için kömür, bahis mevzuu olurken, kömürde de nasıl terakkiler kaydetmiş olduğumuzu, bu bakımdan Demokrat Partinin istihsalı artırma politikasının ne derecelere kadar müessir bulunduğunu kısaca arz edeceğim. Yoksa, tevzi usulü ile, sununla, bununla kömür dâvasının önüne geçilemez.

Muhterem Arkadaşlar, 1949 senesi taş kömürü istisaliz 2 706.000 tondur. 1955 senesi istihsalı o 499.000 tondur. Buna büyük, görülmemiş bir felâket olan

seylâp hâdisesinin kayıplarını da ilâve ettiğimiz takdirde, ki, bu kayıplar 400.000 tondur, 1955 senesinde istihsal ettiğimiz kömür miktarı 3.900.000 tona yani dört milyon tona yaklaşır. Kömür hususunda bu derece büyük bir kayba rağmen sıkıntı çekmememizin yegâne sebebi, istihsalde temin ettiğimiz bu yükselmelerdir. Büyük kışlar oldu, Ağaoğlu'nun anlattıkları doğrudur, vapur, tren işliyemedi, her yerin, kendine muhassas olan istoklarla idare etmesi zarureti hâsıl oldu Bunu rağmen hiçbir tarafta kömür eksikliği feryadı işitilmedi. Buna mukabil 1949-1950 senesine gelinceye kadar, dosyalarım buradadır, başka bir münasebetle mâruzâtta bulunacağın için getirdim. Kömürsüzlükten memleketin inim inim inlemiş olduğunu 1945'te gazeteler yazmaya başlamışlardır. O tarihten biz iktidara gelinceye kadar kömürsüzlük hakkında yazılmış bulunan yazılardan, ne derecelere kadar sıkıntı çekmiş Uluğumuzu gazetelerin dosyamdaki kupürlerinden okumak suretiyle sizlere arz edeceğim. Şimdi tezayüt yalnız taş kömüründe değil, linyitlerde de mevcuttur. 1949'da Devlet sektöründe 777 bin ton iken, 1955'te 1.118.000 tondur. Hele, gerek taş kömürü, gerek linyitte yapmış olduğumuz envestismanlar dolayısıyla bu önümüzdeki sene ve bunu takibeden senelerde daha fazla istihsal randımanı alacağımıza göre, bu tezayüt, şimdiye kadar takibetmiş olduğu seyrin çok daha üstünde olacaktır. Bunu herveçhi peşin ve sarahatle ve ısrarla arz etmiş oluyorum.

Hususi teşebbüsün linyit istihsalı, 257 bin tondan 500 bin tona yükselmiş bulunuyor. Görüyorsunuz ki, linyit 777 bin tondan 1.118.000 bin tona, hususi sektör de 257 bin tondan 500 bin tona doğru bir yükselme vardır. Tam duble olmuş. Taş kömürü 2.706 bin tondan 3.900 tona yükselmiş. Yani 4 milyon tona yükselmiş. Azıcık daha gayret edersek linyit ve taş kömüründen de 1949 rakamlarının tam bir mislini elde etmiş olacağız. İşte bunlar kendisinin de gayretinin sebkettiği envestismanlar devrimize raslıyan, Demokrat Partinin büyük cehdû gayretinin neticesi olarak ve seneden seneye birbirini takibeden muntazam bir artışlar silsilesinin neticesinde vâsıl olduğumuz yekûnlardır. Binaenaleyh tevzi sisteminin değişikliğinde falan değil. Şimdi bunun yanında muhterem arkadaşlar; bütün istihsal sektörlerinde bu artışların ne suretle tekevvün etmiş olduğunu yüksek huzurunuzda teker teker ve ayrı ayrı arz edebilmek fırsatına nail olacağım.

Bir zaman gelecek, bir taraftan iktisadi sıkıntı, vatandaşın şurada burada ıstırap çektiği teraneleri, öte taraftan iktisadi kalkınma kelimesinin rasgele kullanılmasının ehemmiyeti, şumulü nedir, bunlar üzerinde zerre kadar durmadan, zerre kadar bunlara nüfuz etmeden, bunların neye baliğ olduğu bugüne kadar bu millete neler temin edilmiş olduğu, önümüzdeki seneler bu memlekete bunların neler getireceği, kıymeti ölçülmeden ve faydaları zikredilmeden bir iktisadi kalkınma kelimesi ile yalnız ve yalnız hayat pahalılığını, sıkıntı teranesini ileri sürmek ne dereceye kadar doğru olur? Hâdisе böyle değildir arkadaşlar. Bizim söylemediğimiz birtakım sözleri mektep hocalığının bıraktığı bir itiyatla bu kürsüden tekrar etmek katıyen caiz (*Gülüşmeler*), değildir. Biz, hiçbir zaman israfa cevaz vermiş değiliz. Biz, israfı yok etmek için elimizden gelen gayreti sarf etmişizdir. Biz, her meselenin burada açıkça konuşulmasını reddü nehyetmişiz gibi, bizim parti programında, herşeyin burada açık konuşulması, millet huzurunda, tarih huzurunda falan gibi büyük büyük lâflarla sanki bizim nehyettiğimiz bir hakikat, bir prensip, bir düstur, bir esası müdafaa etmek mecburiyetinde kalmış gibi zari zari feryat edercesine konuşulması caiz değildir. Biz ancak söyledığımız lâflarla ilzam olunuruz.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Tekirdağ) — Çete dediniz.. *(Gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, şimdi zaten sözümü oraya getiriyordum. Arkadaşlarım, şimdi bizim siyasi bir alın yazımız olarak, bir siyasi alın yazımız değil, bir siyasi yüz karamız gribi Halk Partisi mebusu olduğumuz. Halk Partisinden çıkarıldığımız veya çıktığımız hatırlatılmak suretiyle kendi çıkışları veya çıkarılışları arasında bir tenazur bir müsavat tesis, bir sebebi mazereti ortaya koymak gibi bir gayret karşısında konuşurken ben şöyle demiştim,

Bizi dedim, evvelâ Bayan, sonra ikimizi çıkardılar etti üç, bir daha çıkardılar etti dört ve çıkarıldığımız zaman seçimlere altı ay vardı, dedim. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Lütfen dinliyelim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun ben söyleyeyim de tenazur olup olmadığına siz bakın. Evet altı ay vardı, fakat şimdi ise üç sene var.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Tekirdağ) — Dört ay beklediler, siz dört saat beklemediniz.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyin rica ederim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Bizim çıkarılışımızda siyasi ahlâka uygun bir husus olsaydı, her meseleyi didik didik tetkik edip hakikatleri ortaya koymak ve hele bizi siyasi ahlâk bakımından kıstasa vurmak hususunda fevkalâde titiz olan arkadaşlarımızın böyle siyasi ahlâk şaibesıyla bir partiden çıkmış veya çıkarılmış olan insanlarla beraber çalışmayı bervechi peşin kabul etmemiş olmaları lâzımgelirdi. Burada bir tariz yapmak değil, fakat bunu mazur görsünler demiyoruz, mutena bir iş yapılmış gibi, fakat hiç değilse bir alın yazısı, bir yüz karası olarak bizim önümüze getirip koymaktadırlar. *(Sağdan, yüz karası diyen yok sesleri)*

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Adnan Bey, Hürriyet Partisi sizi bundan dolayı, muaheze etmiyor.

BAŞKAN — Müsaade buyurun, hatibin sözünü kesmeyin.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Konuşturmayacak mısınız?

Şimdi muhterem arkadaşlar bizim Halk Partisinden ayrılışımızla ve ayrılışımızın cereyan ettiği şartlarla, bendeniz Hürriyet Partisini teşkil eden muhterem zevatın ayrılışları arasında bir analogik tesis etmenin, biraz hâdiseleri zorlamak mahiyetinde olacağını tebarüz ettirmek isterim, hâdisi sadece bundan ibarettir. Bizim birimiz çıktı, ikimiz çıktı, arkasından birimizi daha çıkardılar. Bizim 30 kişi, 40 kişi olalım sözümüzü burada affınızı rica ederim literal mânasında almasınlar, mecazi mânada kullanılmış bir sözdür. Maksadım bir çete kurmak mânasında değildir. Müsaade edin bu bir teşbihtir, yani şunu ifade etmek istedim ve zabıtlara böylesine geçip tavazzuh etmesini arzu ediyorum. Ben onların 30 kişi, 40 kişi olmadan ayrılmak istemediklerini, hattâ bir bakıma ayrılmak için kendilerinde kâfi derecede siyasi cesaret görmediklerine işaret etmek istedim. Adedi çoğaltmak, çalışmalarda muvaffakiyet ümidini o nispette artırmak ve ondan sonra partiden çıkmak, Bendeniz buna işaret etmek istedim. Bunu başka mânada alan arkadaşlar varsa bu zehaplarına temasla bu hususu tavzih etmek istiyorum. *(Sağdan, tarziye kabul ediyoruz bu sözleri, sesleri)*

BAŞKAN — Sayın Başvekil, bir dakikanızı rica edeceğim.

Efendim; Yüksek Meclisin aldığı karar gereğince celseyi saat 13'te kapatmak mecburiyetindeyim. *(Devam edeceğiz sesleri, reye reye sesleri)* Yüksek Meclis başka bir karar verirse ona göre hareket ederiz. Bir teklif de var, bu hususta,' hatibin sözü bitinceye kadar müzakerenin devamını kabul edenler... Etmeyenler... Devanı edeceğiz efendim. *(Sağdan bir ses, Öyle arzu ediyorsunuz, öyle oluyor)*

Rica ederim, şahsi kararım yok, bu Meclisin kararıdır. Reye konulmuştur, kabul edilmiştir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Efendim; Başvekil de kabul ettiklerine göre ve esasen biz müzakerelerin sabah 10 da ve öğleden sonra 15'te başlayarak namütenahi saatlere kadar devam etmesini kabul etmiş bulunuyoruz.

BAŞKAN — Meclis mesai saatini kararla kabul etmiştir. Meclis, mesai saatleri üzerinde tasarruf hakkına maliktir. Demin, saatin uzatılması hakkında teklif oldu, reye vaz'ettim, Heyeti Umumiyece kabul edildi. Meclis kararlarına herkesin itaat etmek mecburiyeti vardır. Buyurun, Başvekil Bey.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım, Fethi Çelikbaş, benim mahallî bir tâbir olarak dilimde takılmış olan bir ifadeden dolayı bu kürsünün nezahetine hâle gelmiş gibi bir zehaba yer verecek ifadelerde bulundu. Ben dedim ki; herkesin kantarının topu belindedir. Bu, Aydın'da, benim hemşehrisi bulunmakla ve yerlisi bulunmakla pek memnun olduğum memleketimde daima herkes tarafından kullanılan ve nezahete hiçbir şekilde aykırılık teşkil etmeyen bir tâbirdir. Bunun mânasını bütün arkadaşlar gibi Fethi Çelikbaş da bilir. Eğer Burdur'lu Fethi Çelikbaş bilmiyorsa ben öğreteyim. Bunun mânası şudur; herkes hükmünü kendisi verir. Kantarı yanında yani hâdiseleri çeker ve şudur der. Bunun mânası budur. Şimdi böyle kullanmamız amiyane mi oldu? Mahsubunu yapın. Sizinkilerle veya benim söylediklerimle..

Amiyane diyorlar. Fethi Çelikbaş konuşurken dörtbaşı mamur falan... Bu kürsüden konuşurken vokabüler mi taşıyacağız? Bâzı arkadaşların başka tâviz ciheti bulamayınca söz kalabalığı vücuda getirebilmek tedbirine başvurmamaları lâzımgelir.

Kantarın topu da çete meselesi gibi bir tarafa bırakıldı.

Muhterem Arkadaşlar, Fethi Çelikbaş'ın anlıyamadığım ve nüfuz edemediğim birçok sözleri oldu. Benim gibi hükümeti teşkil eden arkadaşların hepsi, ondan sonra grupu teşkil eden arkadaşların hepsinin tahmin ediyorum, yeni bir hüviyette Çelikbaş'ı görmüş olmaları lâzımgelir. 1955 bütçesini sapaşlarla kabul ettiler, ondan sonra kalkıyorlar şu fenadır, bu fenadır, bu felâkettir, şu ilmîdir, bu ilmî değildir diye bir ilim fetvası dağıtmak suretiyle, hâdiseleri tasnife tâbi tutuyorlar ve şimdiye kadarki nâşeni de ve kendisinden asla iştimize alışık olmadığımız bir edebiyatla konuşuyorlar. Bunların hepsi bir günde olmuş işler değildir, kendilerinin mesuliyetleri zamanında beraberce yaptığımız işlerdir. Bunlar olurken kendisi kamerde, semavatta değildi, bunları yaparken bizimle beraberdi. Bir küçücük kömür tevzi meselesinden istifade ederek şerefli ve müspet tarafını benimsemek, fakat hatalı görmek ve göstermek işine geldiği hususları bütün bariz hususiyetleriyle, binbir ilâve ve binbir mübalâğa ile ortaya koymak gibi haksız bir yola sapmış oluyor ki, bunu ben kendisine yakıştıramadım.

Bu aceleye ne hacet? Aradan bir müddet geçtikten sonra yeni hâdiseler ortaya çıkar. Bu yeni hâdiselere göre yeni hükümler verilebilir. İşte ben Fethi Çelikbaş'a bir

mazeret sebebi, hattâ, onların hikmeti vücuduna, teşkil sebebine bir mazeret sebebi de verebilmek maksadiyle ki, bunu öyle kullanabilirlerdi, dedim ki, zamanın tagayyürü ile ahkâmın tagayyürü icabeder. Maatteessüf ondan bir sürü ahkâm çıkararak zamanının tagayyürü ile ahkâmın tagayyür etmediğini ispat etmek lazımmiş diye uzun bir hizmet silsilesine başvurdular. Bizim hiçbir zaman prensiplerin, programın ne demek olduğunu bilmiyen ve bunu inkâr etmek isteyen insanlar değiliz. Ve Fethi Çelikbaş'ın ben şimdiye kadar böyle bir hitabına, böyle bir tenkidine mâruz kalmadım, şu ana kadar.

Biz birdenbire zamanın tagayyürü ile her şeyin tagayyür edeceğini, yani bu düsturum arkasında hiçbir prensibin mevcudolmayacağını ifade etmek isteyen ve hâdiseleri böyle anlıyan insanlarmış gibi bir muameleye mâruz kaldık ki, bunda Fethi Çelikbaş'ın hakkı yoktur.

Şimdi muhterem arkadaşlar, iktisatta iki mektep yokmuş, bir mektep varmış, o da iktisadî bilenler, bilmiyenlermiş, bu gibi tekerlemelere burada hacet yok. Somuncuoğlu arkadaşımızın demek istediği şudur: Meşhur bir tâbirle bir tenazur yaparak, hastalık yoktur, hasta vardır, tâbir ve teşbihini yaparak memleketlerde de iktisadî hususiyetlerin yeri olduğunu ifade etmek maksadiyle söyledikleri sözü böyle bir mânada dejenere etmek suretiyle bunu hücum vesilesi yapması da caiz değildir. O konuşmalarına hazırlanmak suretiyle daha esaslı cevaplar verilebilir. Otursunlar, çalışsınlar, öyle gelsinler.

Böyle kelimelerden istinbatı ahkâm ederek, kelimelere tutunarak konuşmak katiyen caiz değildir.

Ondan sonra, ilmî midir, değil midir meselesi; sanki iktisat ilmi derlenmiş toplanmış kendisine ve kendi gibi düşünenlere verilmiş, onlar tarafından hazmedilmiş ve başkalarına bir şey kalmamış.

Muhterem Arkadaşlar, kendisi gayet iyi bilir; bu kadar sene beraber çalıştık. Bizim teknisyenlerle beraber çalışmamız gibi husus mevcut değil midir? Bunlar hep yeni çıkıyor ve ben hayretler içinde kalıyorum. Bunları hiç duydunuz mu arkadaşlar?

Zamanın tagayyürüyle, ahkâmın tagayyürü icabeder demek, 1955'te başkadır, 1956'da başkadır. Bu mütalâalara saplanıyorlar ve bu noktada kalıyorlar.

Ondan sonra bizleri enzârî âmmeden düşürmek için, ben parti propagandası yapmıyacağım, objektif kaideleri söyleyeceğim falan filân derken çok söz götüren mevzulara bîmühabe sapsmış bulunuyorlar. Belediye seçimleri, biz her yerde sizinle hesaplaşacağız, eski heyecan kalmadı ve saire... Hatırlarsınız, 1954'ten evvelki devirde de birtakım arkadaşlar, her nasılsa partiyle irtibatları kopmuş olan bâzı arkadaşlar, bu fikri yaymak isterlerdi. Ben de onların yerinde olsam öyle düşünürüm, eski heyecan kalmadı diyeceğim ki, artık âmmenin teveccühü zail olmuştur diyeceğim ki, kendime taraftar edineyim. Şimdi bu kürsüden hiç lüzum olmadan, eski heyecan kalmadı, siz görürsünüz, size gösteririz, gibi sözler sarf etmek, işte asıl amiyane olan fikirler bunlardır. *(Soldan alkışlar)* Daha dün bir bugün iki. Sen bizim mahalleden geç de gösteririm gibi önümüzdeki seçimlerle şunu bunu göreceksiniz şeklinde söz söylemek asla caiz değildir ve ben bu sözleri hocalığına yakıştıramadım Fethi Çelikbaş'ın. *(Gülüşmeler)*

Ondan sonra muhterem arkadaşlar paranın istikrarından, paranın kıymet nazariyesinden, iktisat kanunlarının var olduğundan bahsedip ispat ettiler. Çok şükür bu arada dünyanın yuvarlak olduğu da ispat olundu. Bu arada "İktisat kanunları olmadığı" gibi bir sözü Server Somuncuoğlu arkadaşımıza maletti. Somuncuoğlu arkadaşımız,

iktisadi kaideleri hayati hâdiselerle ve tecrübeleriyle yoğurmuş, sıkıntılı anlar geçirmiş bir insan olarak konuştu. Yine hâdiseleri, yalnız mektep hocası olarak değil, tecrübe ve hayati hâdiselerle yoğurmuş olarak, bilgileriyle bu memlekete faydalı olacak bir insan vasfını ben Fethi Çelikbaş'ta da görmüştüm. Çelikbaş Şimdi bu vasfını bir tarafa bırakıyor, hayati hâdiseleri, memleket şartlarını bir tarafa bırakarak rijid olan iktisadi kaidelerin her yerde aynı netice vereceği ve binaenaleyh, bir riyazi katiyet ifade ettiği prensibini müdafaa eder gibi bir vaziyet alıyor. Bu iktisadi kanunların nasıl bir zemin içinde cereyan ettiğini, bunların mahiyeti asliyesini Fethi Çelikbaş bilmez değil, bilir. Dokuz âmil, on âmil cereyan eder. Bu âmillerin bâzısı müspetinde, bâzıları menfisinde, binaenaleyh, reaksiyonları da ona göre olur. Riyazi ilimlerdeki katiyetin içtimai ilimlerde seyyaliyete yer bırakmış olduğu hakikati aşikârdır. Bunları söylemeğe hacet yok. Server Somuncuoğlu arkadaş bunu ifade etmek istedi. Şimdi yine, ilim böyle der, diyor. İnsan korkuyor, Fethi Çelikbaş dinledikten sonra kendisinin Mektebi Mülkiyede hocalığı var, karşısına insanları almış okutmuş, hattâ o mektebin müdürlüğünü de yapmıştır. İlim bu deyince, ilmin bu olması lâzım gelir. Böyle fetvalara hacet yoktur.

Başka bir âlim ne diyor; ilmî bedahet meselesinde.

Buraya bir Myrdall geldi, konferans verdi, bakınız ne diyor: Kaynakları âtil bulunan memleketlerde para, finansman, kredi mevzuunda ortodoks telâkkilerin yeri yoktur.

Şimdi burada bir hakikat daha ortaya çıkıyor. Fethi Çelikbaş mektebi vardır, iktisat kaideler var, herkes bunda birleşmiştir, diyor bir de ortodoks çıktı meydana (*Sağdan, alkışlar*)

Görüyorsunuz, görüşler öyle dediğiniz gibi değil, iktisat, iktisat, 99 mezhep var, bu mezheplere göre görüşler değişiyor. Bir sosyalistin görüşü ile, bir komünistin görüşü ve daha başkalarının görüşleri arasında büyük farklar var.. Ne ise, biz şimdi Myrdall'a (*Gunnar Myrdal/Kutuplaşma Teorisi*) bakalım. Myrdall, "Kaynakları âtil bulunan memleketlerde para, finans, kredi mevzularında ortodoks telâkkilere yer yoktur. Bu vaziyette masraf ve yatırımlar, açıktan finansmanlar, reel kıymetler yaratabilir" Nereye kadar? Ya Fethi Çelikbaş arkadaşımızın kabineden ayrıldığı zamana kadar veyahut partiden ayrıldığı zamana kadar. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Şimdi muhterem arkadaşlarım, elmana fibatnüştair. Şimdi buraya geliyor büyük lâflar söylemek için. Biz memleket huzurunda bu kürsüden yemin ettik, bu yeminimize sadık kalacağız.

Muhterem Arkadaşlar, Allah lillâh rızası için bu yeminin umumi bir mâna ifade etmekten öte nesi vardır? Memleket menfaatlerine ihanet etmiyeceğim, Cumhuriyet esaslarından ayrılmıyacağım gibi umumi bir hüviyet ve mâna taşımaktan hiçbir şey ifade etmez. (*Sağdan, gürültüler*)

Müsaade ediniz anlatacağım. Şurada oturanlarla burada oturanlar arasında, Cumhuriyet esaslarından ayrılmıyacağım, dediğimiz zaman şu mânayı kasdetmek, öbürleri de işlerine öyle geldiği için o mânayı kabul etmiyerek bunun mânası şu olmak lâzımgelir diye bir kaale aslında kavele idi'ye gitmek ve büyük lâflar söylemek merakını tatmin etmek gibi bir heves beklenebilir. Bunun ötesinde bir şey yoktur. Siz burada yapılan yemine sadıksınız da diğer başkaları sadık değil mi?

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Anlayışta.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, anlayışta. Nitekim bu o kadar değişir ki şuradan yarım metre mesafe ile ayrılan arkadaşlar arasında değişebildiği gibi; o arkadaşların altı ay evvelki zihniyet ve telâkkileriyle bugünkü zihniyet ve telâkkileri arasında da değişebilir. Hamdüsena olsun hiçbirimiz Cumhuriyet esaslarından ayrılmış, memleket menfaatlerinden ayrılmayı göze almış insanlar değiliz. Hani burada karşılarında, müminin karşısında kâfir varmış gibi; kalkıpta, efendim, bizim yeminimizin icabı budur diye muazzam bir trajediye edasiyle bunları söylemek bence katiyen doğru değildir.

Myrdall'ın sözünde bir mâna var, muhterem arkadaşlar, enflasyon var diye mütemadiyen ortalığı korkutuyorlar. Her memleket enflasyondan bahsediyor bugün, enflasyon aldı yürüdü diye bütün dünya feryat içinde. Hele C.H.P. buna çok alıştı. Beş misli enflasyon yaptı, para kıymetini 1/5 e düşürdü. Fakat bunlar hiçbir zaman envestismana gitmedi, doğrudan doğruya idare masraflarına gitti, Hükümetin idare masraflarına gitti. Gayrimüsmir sahalara gitti.

Şimdi Myrdall'ın demek istediği şudur: Eğer bunlar, bir miktar sermaye mevcuduna, bir miktar da enflasyona yani para hacmına tesir yapacak yollardan temin edilmiş olsa dahi, enflasyonist tesirleri dediğimiz tesirlerin zıddına tesir yapacak neticeler olduğu için bu, mazur görülebilir diyor. Yani adam demek istiyor ki, enflasyon para fiyatlarını düşürür, fakat iş hacminin gelişmesi, istihsalin artmasını temin etmek gayesine matuf olan iki mütezat tesire bir anda vâsıl olmak bakımından hesabedilmesinin yeri vardır.

Bizim bütçe nutuklarımızdan birisinde veyahut programımızın bir yerinde şunu söylüyoruz; iç imkânlarımızı harekete geçireceğiz. İç imkânlarımızı harekete getireceğiz sözünün mânasını kendisine anlatmaya kendimi salâhiyetli görmüyorum, kendileri de o derece salâhiyetlidirler. Bunun mânası meydanda.

Muhterem Arkadaşlar, bu memlekette para hacmına tesir edecek muamelelerin sureti katiyede merdudolması lâzımgeldiğini, bunun behemehal bir enflasyona müncer olacağını ifade etmek istediler. Bunu kabul etmiyorum. Şimdiye kadar bütün bu muamelelerin cereyanı esnasında kardeş gibi beraber idik. Sevişerek, birbirimize itimadederek beraber çalışıyorduk. Bunları bir defa olsun bize ifade etmedi. Şimdi şu siyasetin garip cilvesine bakın ki, dün gördüğümüz işlerin mesuliyetine, şerefine beraberce iştirak ettiğimiz arkadaşlarımız, bir başka kisve giydikleri zaman, ben seni tanımıyorum diyorlar. Eskiden dostlukla mütehalli olmuş iki arkadaştan birisinin içtimai mevkiinin değişmesi, diğerinin siyasi telâkkilerinin tebeddülü, araya zaman mesafesinin girmiş olması, mekânın değişikliğinin vukua gelmesi ile birbirlerinden ayrılmış olan bu insanların karşılaşmasını tasavvur edin. Karşılaşıyorlar, birisi nasılsın diyor, diğeri ben seni tanımıyorum diye cevap veriyor.

Benim tanıdığım Fethi Çelikbaş bu değildir. Biz böyle konuşmuyorduk. Şimdi bir şey söyleyeceğim, amiyane diyecekler: “Evvel yoğidi işbu rivayet yeni çıktı” diyeceğini anlıyorum.

Muhterem Arkadaşlar, bakınız, Fethi Çelikbaş kalkıp daha çok esaslı tenkid edebilirdi, neden dün zabıta tashih edilmiş olan ve tekrar tekrar burada ifade edilmiş olan bir hususu eski arkadaşı Samet Ağaoğlu'nun aleyhine kullanmakta bu derece insafsız oluyor? Samet Ağaoğlu zapta geçsin dedi: Türkiye Büyük Millet Meclisi Türk milletinin yegâne ve hakiki mümessilidir, Anayasanın mânâsı bu, Anayasanın lâfzı bu. Samet

Ağaoğlu'da ancak bunu söyledi. Şimdi Fethi Çelikbaş bundan dolayı derhal bir cankurtaran simitine yapışır gibi ona yapışıyor ve oradan diyor ki: İşte sen dedin ki, Millet Meclisi Türk milletinin ta kendisidir. Demedi adam. *(Sağdan, dedi sesleri)* Dedi mi? Zabıtları açınız. *(Sağdan; tashih etti, sesleri)* Demek ki, akabinde tashih edilmiş ve zabıtlara öyle geçirilmiş ve münakaşanın harareti içinde vukubulmuş bir sürçü lisanı, eski arkadaşına karşı bu derece insafsızca silâh olarak kullanılmasını yine kendilerine yakıştıramadım. Bunun sürçü lisan olduğunu bilmezler mi? Vaktiyle biz, tek parti, tek millet ve tek şef zihniyetini taşıyorduk. Zihniyet ise, zihniyet bu. Yani, Aydın'ın tabiriyle "Aslını inkâr eden haramzadedir" derler. Şimdi ne diyelim yani. Tek parti, tek millet, tek şef. Biz buralardan geliyoruz. Hattâ bizim partiden çıkarılmamız adeta bir cemiyetten çıkarılma hâdisesi gibi telâkki edildi. Birçok dostlarımız gözyaşları ile karşıladılar, o zaman. Seneler geçti, zaman ve şartlar değişti. İnsanlar onları bugünün şartlarıyla mukayese etmek hassasını kaybetti Muhterem Hikmet Bayur'un başına da aynı şeyler geldi. O zaman için bunun ifade ettiği mâna ile bugün için ifade ettiği mâna arasında külli fark olduğunu izaha hacet yok.

Ondan sonra, bilmiyorum ne lüzum görüyordu; işte Hürriyet Partisi, iktidar partisi ile beraber de olabilirmiş. Buraya kadar güzel. Hacet hininde iktidar partisi ile beraber olacak. Bunu ifade etmiş olmasından, dolayı kendisine teşekkür ederim. Fakat orada kalmıyor. Diyor ki; biz böyle bir dünya, böyle bir âlem, böyle bir uhrâ, böyle bir okyanus görüşüne sahibiz. Orada kalsa iyi, ama orada da kalmıyor. Ne yaparsın, Hürriyet Partisi? *(Soldan gülüşmeler)* Ondan sonra büyük ve ehemmiyetli sözler söylenecek, mutlaka ve muhakkaka. Militant bir ruhla konuşacak. Millette heyecan kalmadı diyor. Bu heyecanı meydana getirecek. Ondan sonra böyle bir heyecanla yayından fırlayan ok gibi derhal büyük kelimelere ve büyük şeylere gidiyor.

Vatan... Millet... Hayır efendim, burada böyle bir şey yoktur. Bu basit bir şeydir. Elbette orayla beraber olursanız bizimle de beraber olursunuz. Biraz zaman geçsin bakalım.

Şimdi muhterem arkadaşlar, kalkınmaya itirazımız yok, vatandaşı sıkın falan falan, diyorlar. Evet vatandaşın namu hesabına çok şeyler söylenebilir. Fakat bir ilmi kaideyi teyid etmek için kullanıldığını, daima ilimden bahseden Fethi Çelikbaş'tan ilk defa duyuyorum. Diyor ki, iktisadi hayatta sıkıntının mevcud olduğunun delillerini mi istiyorsunuz? Köylüye gidin sorun; hayat pahalılığının mevcud olduğunu, onlar söylüyorlar, diyor. Bir taraftan ilmî kaidelerin muhkemliğinden bahsediyor, diğer taraftan dâvasının delili olarak falan şunu, bunu söylemiş, demek istiyor. Burada tezat vardır. Bu tezat yalnız burada değil muhterem arkadaşlar, siyasi hayat hakikaten çok dikenli, sarp, çetin bir yoldur. Bu tezatlarla birçok yerlerde Taşlanabilir. Allah daima cümlemizi hatadan korusun. *(Sağdan, âmin! sesleri)* Fakat burada ifade etmek isterim ki; zabıtlar karıştırıldığı takdirde Fethi Çelikbaş'ın tezatlarla dolu birçok ifadelerini ortaya koymak mümkün olur. İlim namına bugün bunları söyler, yarın aynı ilim namına başka bir şey söyler. Çünkü ne kadar objektif olalım desek, ne kadar bu iddiayı tantana, debdebe ile ilân etsek, politika ve parti menfaatleri zihnimizi ve lisanımızı tağşış etmekten hâli kalmaz. Biz, sözlerimizin örneklerini ortaya koymak iktidarına sahibiz. Fakat bisut münakaşalarla geçirilecek zamanımız yoktur. Memleketin, vatandaşın dertleriyle, işleriyle, meşgulüz, sensin, benim münakaşasıyla kaybedecek vaktimiz yoktur.

Muhalefette, maalesef, kavga edilmediği zaman, sert ve şiddetli konuşulmadığı zaman, kendi revacını temin edecek mühim bir unsurdan mahrum kalmış gibi yanlış

bir zehabın mevcudiyetini görüyoruz. Mutlaka kavga etmekle insan mevcudiyetini ispat etmez. Kavgaдан başka münakaşa ve çalışma sahası yok mudur? Elbette vardır. Binaenaleyh biz durduğumuz yerde vâki olabilecek birçok taarruzları karşılayabilmek için karşı tedbirler almak kabilinden bâzı araştırmalar yapıyoruz ve bunları sırası geldikçe, sırası geldikçe değil, mecbur edildiğimiz zamanlarda ortaya koyacağız. Başka türlü savunmanın imkân ve ihtimali mevcut değildir.

Şimdi arkadaşlar, İstanbul hâdiseleri, işte İstanbul hâdiselerinin sosyolojik izahı... Hani bunu ifade ederken keramet, hikmet... Büyük söylüyor Çelikbaş.

Ondan sonra servet, sefalet... tezat içinde bulunduğu yerlerde vecizeler... Bu mütearifeleri hâdisemize tatbik ettiğimiz zaman acaba hakikat o mudur? Müsaade ederseniz bence bu gibi sosyolojik izahlara bağlamaktan ziyade, memleketin menfaatine, hayrına olan tefsirlerle hakikatleri görmek çok daha yerinde olur. Kendisi söyleyecek mi de söylememiş. Yani dargınlık buradan mı çıktı? Onu da bilmiyorum. Fakat ben kendisini maalesef tehevür içinde gördüm.

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, müsaade ederseniz gayet kısa olarak envestismanlarımızın verimli olup olmadığı üzerinde de gayrisarih ve zihinleri şüpheye götürecek bir beyanda bulundukları için bunun üzerinde de kısaca cevap vermek isterim.

Fethi Çelikbaş diyor ki; bir tesis eğer lâıyıkıyla işlemiyorsa, başka bir tesis yapmak, millî kıymetleri kaybetmek olur. Bunlar umumi lâflar.

Biz, gelelim hâdiselere.

Sivas Çimento Fabrikası 10 gün, 20 gün çalışmamış ise, başka bir çimento fabrikası kurmalı mı?

Müsaade ederseniz, bunun mânasını, Sivas Çimento Fabrikasının on gün, yirmi gün işlemesini bertaraf edecek olan şartların tekevvününe mâni olalım mânasında alıyorum, yoksa yeni fabrika kurmalı mı mânasında olmaz. Bunu kendisi bilir. Umumiyetle istihsaline kadar arttığını da kendisi bilir. Biz dört sene içinde bir milyon tondan fazla çimento ithal ettik. Bunun için ödediğimiz paralar, 20 tane çimento fabrikasının inşasına yetecek paralardır. Bir çimento fabrikası 14-16 aylık işleyişle istihsal ettiği çimento, onun için sarf edilen dış tediyeyle tamamiyle korumaktadır, dış tediyeyle tamamiyle tekabül etmektedir.

Bizim bugüne kadar sarf ettiğimiz çimentodan istihsali artırmak suretiyle elde ettiğimiz fazlasının tutarı, şu güne kadar çimento fabrikalarına yaptığımız dış tediyelerin yekûnunun üstündedir. Bunu bilmesi lâzımgelir.

Bakınız arkadaşlar; 1955 senesinde bir milyon altı yüz küsur bin ton çimento istihlâk etmiş bir memleketiz. Bunun 800 küsur bin tonunu dâhilde istihsal etmişiz; 800 bin küsur tonunu da dışardan getirmişiz. Şayet biz envestismanlar yapıp da çimento istihsalini artırmamış olsa idik, yani 380-400 bin ton istihsalde kalmış olsa idik üzerine, 1.200.000 ton çimento ithal etmek mecburiyetinde kalacaktık. 1955 senesinde bunun balığı dövizini kendisi hesabedebilir. Ondan sonra 1956 senesinde de keza, 1.600.000 ton çimento istihlâk edeceğimize göre, yine 1950 istihsal seviyesinde kalmış olsa idik, bu sene, yani 1956 içinde, 1.200.000 ton çimento ithal etmek mecburiyeti karşısında

bunun dövizinin acaba nerelerden tedarik edilmesi lâzımdır kaygısının peşinde olacaktık.

Demirde, kömürde, tekstilde, madende, kâğıtta, çelikte ilâveler, yani envestismanlar yapmamış olsaydık, bunların bize tahmil edeceği fazla ithalin baliğ olacağı dış tediye yekûnlarının nasıl azametli rakamlara varacağını burada hesabını yapıp göstereceğim ve o zaman Fethi Çelikbaş, beraber çalıştığımız zamanlarda memlekete ne kadar hayırlı işler yaptığımızı bir defa daha görüp sevinecektir, zamanın boş geçmediğini bir defa daha takdir edecektir.

Muhterem Arkadaşlar, tasavvur ediniz, 1956-1957 şeker kampanyasında 300 bin ton şeker istihsal edeceğiz. Eğer 120 bin ton şeker kapasitesi içinde kalsaydık, 180 bin ton şeker ithal edecektik. 30 milyon dolara yakın bir para tutuyor. Bugün istihsalde 1950 standartlarında kalmış olsaydık, sadece bu yatırımlardan dolayı 100-150 milyon dolar fazla ödemek zorunda kalacaktık. Bunu bilhassa ispat edeceğim. Bugüne kadar aldığımız neticeler muazzamdır.

Elli bin traktör getirtmişiz. Bunlar boşa mı gitti? Vatan sathı yüzde 60 fazla ekildi, görülmemiş hâdiseler vukua geldi, bir milyar liralık dış tediye elde edildi. Ondan sonra vatandaşlar da bol bol buğday yedi ve iyice doydu, iyice beslendi. Yapılmış envestismanları zimmet hanesine kaydediyoruz, bunun memlekete getirdiği faydaları kaale almıyoruz.

Demirde vaziyet nedir? Biz 1950’de demir istihsalini 70 bin tonda bulduk. Bu sene 157 bin ton istihsal yaptık. Ne demektir bu arkadaşlar? İki mislinden fazla bir istihsal. Bunun bir hesabını yapacak olursak demirden kazandığımız şey, 100 milyon liradan fazladır. Bugüne kadar 30 milyon dolardan fazla bir dış tediye kazanmış olduğunu görmek mümkündür. Bu kadar da değil. Bu senenin sonunda demirde istihsalimiz, 1955 in 157 bin tonuna mukabil 300 bin ton olarak ortaya çıkmaktadır. 1957 nin içinde bu 100 bin ton kapasite daha artacaktır. Bunlar vatandaşa ıstırap vermek için mi yapılmıştır?

Muhterem Arkadaşlar, bundan çıkan bir mana da şudur:

1950’den 1955’e gelinceye kadar bir misli artmıştır. 74 bin tondan geliyor, 157 bin tona. 1956’dan 1957’ye geçerken birdenbire 300 bin tona çıkıyor. Dikkat buyuracak olursanız artış nasıl süratli oluyor.. Bunun mânası, büyük istihsal yapmak devrine artık gereği gibi girmiş olmamızdır. Bir köprücük, bizi selâmet sahiline ulaştıracak bir köprücük... 150, 200, 300 milyon dolardan bahsettim. Eğer iki sene üst-üste hava şartları gayrimüsait gitmemiş olsaydı, bugün yapılan tenkidlerin mahiyeti asla bu olmayacaktı. Hattâ tahmin olunabilir ki, arkadaşlarımız o iyi tecelliler içerisinde bizden ayrılmak külfetine de katlanmıyacaklardı. Ne çare ki, bir milletin hayatında bütün faktörler lehe işlemez, sıkıntı günleri de, sıkıntı seneleri de olur. Allah bir daha göstermesin. Göklerin mavi cam gibi donduğu, seneler olmuştur. Böyle hallerde milletçe ıstırap çekilir. Gayrimüsait şartların memleketin bünyesine göre tesirleri başka başka olur. Muhterem Arkadaşlar, bir milyon tonun çok üstünde zahire ihracı yaptığımız seneler oldu. Size şurasını arz edeyim, bu senenin sonunda üç gün sam yeli dediğimiz sıcak rüzgârlar esmemiş olsaydı ve biz 1-1,6 milyon ton ihracat yapmış mevkiinde bulunmuş olsaydık, bugün bütün tenkid ettikleri dertler, ıstıraplar dedikleri şeylerin, madde darlığının ortada adı olmazdı. Bugün bizim istihlak maddeleri için ihtiyacımız, muayyen bir miktarda dış tediye. Bu, bir memleketi batırdı, çıkardı hükümlerine götürecektir.

miktarlar değildir. Bunu izam etmek katiyen caiz değildir. Bunları gözler önüne sermek, plansızlıktır, programsızlıktır, şudur, budur, demek asla bahis mevzu değildir.

Muhterem Arkadaşlar, plansızlıktan bahsettiler. Şu plânı beraber çalıştığımız zaman yapsalardı da, hepimize tevcih edildiğini kabul etmemiz lâzımgelen şu itirazlardan, şu tenkidlerden bizi kurtarmış olsaydı. Fethi Çelikbaş, Plân Dairesinin başındaydı. Bu fikirleri bir defa olsun ifade etmedi.

Muhterem Arkadaşlar, ben sormak isterim, Amerika hangi plânla 1910, 1920 senesine geldi? Avrupa hangi 10 senelik, beş senelik plânlarla inşa edildi? Bunu beyan etmek grosso modo, bir hesap mevcudolmadığını ve göz önüne alınmasını icabetmediğini ifade etmez. Şurasını arz edeyim ki; bizim yaptığımız işlerin hepsinin kendine göre plânı vardır. Yani demiryollarımız nasıl bir plâna bağlıdır, denizyollarımız nasıl bir plâna bağlıdır, çimento işlerimiz nasıl bir plâna bağlıdır, şeker işlerimiz nasıl bir plâna bağlıdır. Bunların hepsini parça parça aldığımız takdirde bugün bu plânın neresindeyiz ve yarın nereye vâsıl olacağız hepsi malûmdur. Bunlara bir itirazınız var mı? Bunları konuşalım arkadaşlar. Bir de şekerden bahsettiler, onu da konuşacağız. Bula bula, bir çimento fabrikası enerji yokluğundan bilmem kaç gün çalışmamış, şeker fabrikası tam kapasite ile çalışmamış, bunları buldular. Bütün bunları Allah lillah aşkına burada konuşalım ve milleti de şaşırtmıyalım. Elle tutulur, gözle görülür vaziyette hâdiseler sizi tazyik ediyor. Kömür yok, amenejman plânı lâzım. Şeker istihlâki yukarıya doğru gidiyor, buna çare bulmak lâzımdır. Demir, bütün paralarımızı nusu iktisadiyatımızı emiyor gidiyor, para bütün bu maddelere gidiyor. Bunların etüdleri yapılır. Hangisi en az dış tediye muhtaçtır ve hangisi en kısa bir zamanda verimini verecektir, hangisi büyük halk kütlesinin ihtiyacına tekabül etmektedir. Bunları hep beraber düşündük ve beraber tanzim ettik arkadaşlar.

Millet Partili arkadaşım buradalar, kapasiteden bahsettiler. Kapasiteyi arkadaşım bilmiyor. Meselâ, biz, 1.600.000 ton kapasiteye 1956'da ulaşılacak demekle, bu kadar istihsal yapılacak demiyoruz. Bunların hepsi bir senei kâmile zarfında işledikten sonra hasılat kapasiteye inkılâbetmemiş. Bu açık bir hakikattir. Meselâ 1956 senesinin sonunda 1,5 milyon tonluk bir kapasiteye sahibolursunuz. Fakat bunu, bâzı fabrikaları 8'nci ayda bâzı fabrikaları 4'ncü ayda, bâzı fabrikaları 11'nci ayda bâzılarını 12'nci ayda henüz tecrübe işletmeleri yaparken elde etmiş olursunuz. Siz diyorsunuz ki şu kadar kapasite elimizde. Bu elimizde olduğu halde istihsaliniz nedir? Söyleyin bakalım diyorsunuz. Vay 300 bin ton eksik diyorsunuz. Hâdis budur. Yapılacak küçük bir tetkik hâdiselerin böyle olmadığını gösterir.

Gelelim Şeker fabrikalarına: Muhterem Arkadaşlar, vehlei ulâda söylenen bâzı sözlerin hakikat gibi görünmek nasibi olabilir. Fakat biz burada her şeyi açıkça tetkik etmek mecburiyetindeyiz. Şimdi evirip çevirip, bu da amiyane oldu mu bilmiyorum, oldu ise düzeltelim, evirip çevirip bu Kütahya Fabrikası işi de olmadı demek isterler. Evirip çevirip işi oraya getirmek arzusundalar. Bir defa sarahatle konuşalım, işi ortadan kaldıralım, herkes bu işi bilsin. Şu şeker fabrikasının senelik istihsalini ele alalım. Bunun iki safhası var; birinci safhası pancar, ikinci safhası sanayi safhasıdır, bu iki safhanın birleşmesiyle şeker istihsal edilir. Zaman olmuş Eskişehir fabrikası 50 bin ton şeker istihsal etmiş, arkasından zaman olmuş düşmüş. Rakamlar ne kadar mütefavit. Şeker fabrikası ispanakla işlemez. Şeker fabrikası pancarla işler. O halde pancar fiyatına

şiddetle tâbidir. Şimdi bakın, Alpullu Şeker Fabrikası kurulduğu sene 4.500 ton istihsal yapmış, ondan sonraki senelerin istihsellerini okuyorum beyler; 4.000 ton, 2.000 ton, 4.000 tin, 8.000 ton, 12.000 ton. 16.000 ton, 37.000 ton ve arkasından 7.000 ton. 37.000 tondan, birdenbire 7.000 tona düşüyor. Belki arkadaşların bu seyirden malûmatları yok.

Devam ediyorum, 11.000 ton, 14.000 ton, 10.000 ton, 8.000 ton, 24.000 ton, 11.000 ton, 23.000 ton, 6.000 ton. Kuruluşunda 14.000 tondan sonra 6.000 ton istihsal. Demek ki, şeker fabrikalarının istihsal hayatında düşüşler ve inişler grafiği fevkalâde keskindir.

Şimdi ne olmuş? Eskişehir, 1955 senesinde büyük bir kuraklık geçirmiş. Malûm, hususiyle Eskişehir. Adım adım takibeden bir insan olarak arz ediyorum, hususiyle Eskişehir, büyük bir kuraklık geçirmiş, 27 bin ton istihsal yapmış. -Kapasite 37 bin tondur, kapasite on bin tona düşmüş. Bu rakamı bulduk, bizim -hesabımıza geliyor, şeker gibi tatlı bir rakam, bunu alıyoruz, istihsal düşmüş, diyoruz. Bu hal Kütahya Şeker Fabrikasını hatalı mı kılar? Hayır arkadaşlar.

Eskişehir Şeker Fabrikası 57 bin ton istihsal yapmış, iki, üç sene kadar evvel. 57 bin ton istihsalı yapınca bir alarm var, benim yüküm ağırdır, benim yükümü üzerimden alınıyor. 57 bin ton istihsal yaptığı zaman fabrikanın burnunun dibinde olan köylü ve arazi ve tahditli idi. Şimdi bunu müşahade ettiğimiz bir sırada Adapazarı Şeker Fabrikası çıktı.

Gelelim Kütahya Şeker Fabrikasına: Kütahya Şeker Fabrikasının yapılması bir hata mıdır?

Muhterem Arkadaşlar, Kütahya Şeker Fabrikası 37 bin tonluk büyük bir fabrika değildir, 12 bin tonluk bir bölge fabrikasıdır. Ve Kütahya Şeker Fabrikası bu sene 12 bin ton şeker istihsal etti. İlk sene 3 bin ton, ikinci sene -yanlış olmasın tam rakam arz edeyim - 13.992 ton istihsal ederek kapasitesinin üstüne çıkmıştır. Demek ki, Kütahya Şeker Fabrikasında derdimiz yok.

Gelelim Eskişehir Fabrikasına; 27 bin ton yaptı, ama Eskişehir fabrikasının faaliyet hayatında 27 bin tonlar çok. 57 bin ton olduğu zaman bu memleketin uğradığı zararları biliyor mu Ekrem Alican?

Şeker sanayii senede 100 gün çalışır, bu yüz günlük mesai geçerse her gün için zarardır. Şu sebeple zarardır: Ya muayyen bir zaman içinde, ziraat tekniğinin, tabiatın icabı olarak ya pancar köklenecek, köklendiği takdirde silolara gidecek, işletme müddeti uzun olduğu için kızışma, cürüme bağlıyacak, yahut da toprakta bırakılacak. Toprakta bıraktığını takdirde, her gün için şekerin usaresi toprağa kaçır ve biz hakikaten yine yüz bin ton şeker alırsız, fakat bunun şeker nispeti külli miktarda eksilmiştir. Şimdi bu vaziyet karşısında 165 gün işliyen ve bu suretle memleketi külli zarar vermiş olan bir fabrikanın yanında ikinci bir fabrika kurmak suretiyle bunun yükünü üzerinden almak ve bütün o civar halkına, pancar ziraatine alışmış olan bu civar halkına yeni yeni pancar ekmek imkânlarını temin etmek hatalı mıdır? Bilâkis dâhilde, fabrika yapmak zaruretinin bize bizzat 57 bin ton istihsal gösteriyor. Başka hiçbir endikasyon olmasa bile, bu istihsal rakamları bize acele, olarak oralarda fabrika kurulmasını emrediyor. Hattâ 3-5 sene sonra oradaki pancar istihsalinin süratle artması neticesinde bu işletme kapasiteleri de kâfi gelmiyecektir.

Şimdi, görüyorsunuz ki, çimento vaziyetimiz öyle, buradaki vaziyet öyle. Çimentoyu biz kömüre bağlamış değiliz. Bunu kendisi de çok iyi bilir. Yapmakta olduğumuz

fabrikaların hepsi; mahallinde çürümeye mahkûm, hiçbir suretle faydası olmıyan mahrukatla işlemek üzere inşa edilmektedir, kömür kırintıları, Raman'ın petrol artıkları ile işlemek üzere inşa edilmektedir. Binaenaleyh bir kömür dâvamız var, bununla alâkalıdır, diye gösterip, işe müşevveş bir manzara vermek, katiyen doğru değildir. Şu halde plân ve program mevzuları içinde bula bula ortaya koydukları bunlardan ibarettir. Ben kendilerini davet ediyorum; hangisi plânsızdır, hangisi piloriteyi haiz değildir? Gelsinler izah etsinler, insanlar hatadan salim olmaz. Bunda da hatalarımız olabilir. Fakat umumi envestisman içinde bunların tesirleri hesabedilirse ve bunlar da lehimize çıkarsa ve beraeti zimmet mazbatası verilmez denirse, ben o zaman bir şey bilmiyorum. Onun için bunları müşahhas olarak ortaya koymak lâzımdır.

Hangi tesisleri plânsız olarak yaptık? Bunların belirtilmesi lâzımdır.

Muhterem Arkadaşlar, biz de hatadan salim olıyabiliriz. Hatalarımızı söyleyeyim. Burada, Ankara'da büyük üç dört bina nasılsa gözümüzden kaçtı. Belki aidolduğu Vekil, Fethi Çelikbaş..

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Benden evvel.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Senden evvel mi idi? Etibank binası falan keşke olmasaydı. Onun yerine çok daha verimli yerlere paramızı sarf edebilirdik. Ben söyleyeyim fakat bunun umumiyet içinde ifade ettiği mâna, o derece büyütülecek, bütün envestisman politikamızı şaibelelendirecek bir hududa katiyen götürülmemiştir. Bunların portesi, miktarı, hepsi malûm ve muayyendi!

Bir nokta kalıyor. Mustafa Ekinci dinle ondan sonra kaçacağını.

Şimdi deniliyor ki; siz istihlâki azdırdınız. İstihlâki harekete getirmese idiniz...

Muhterem Arkadaşlar, istihlâki harekete getirip getirmemek meselesi başka memleketlerde konuşulabilir. Bizim memleketimize gelince büsbütün başka mâna ifade eder. Biz ne ile istihlâki harekete getirdik! Büyük kütlelere iştirâ kudreti vermek suretiyle. Bu iştirâ kudretini vermese idik, derhal nazarı dikkatinize arz ederim, istihlâk miktarı ile istihsal miktarının artması arasında sıkı bir münasebet olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu istihsalı teşvik işini her şeyden evvel içtimai adalet meselesi olarak ele aldık. İçtimai adalet dediğimiz zaman başka memleketlerde derhal işçi dâvası akla gelir, bizim memleketimizde köylü ve işçi davasıdır. Bizim memleketimiz. Bir içtimai adalet dâvası olarak buğdayı 30 kuruşa alalım dedik ve bu suretle bütün iç pazarı harekete getirmiş olmaklığımız hepimiz tarafından tasvibedilmiş bir politika idi. Eğer hatamız bu ise hep beraber yaptık ve bundan başka yol yoktu arkadaşlar. Bu bir.

İkincisi; daha ne yaptık? Yine istihsalı artırmak için, her mahsulümüz yani teşvik edilmesine ihtiyaç gösteren mahsullerimiz için münasip bir pazar ve rayiç temin etmek için tedbirler aldık. Eğer biz istihlâki artırdıysak bunu iki yoldan artırdık. Çok rica ederim, hakikatleri ortaya koyalım. Niçin bu hususlara temas etmiyorlar? Bu hususları ortaya koysunlar. Fındık satılmadı, pazar araştırdık. Üç numaralı liste, altı numaralı liste.. Bunu Fethi Çelikbaş daha iyi bilir. Ondan sonra narenciye çıktı, şu oldu bu oldu. Daha ne yapalım, sokakta mı çürüsün? Bütün istihsal maddelerimizi teşvik etmek için, istihsalı artırmak için doğrudan doğruya veya dolayısıyla primler koyduk. Müstahsıla fazla para, iştirâ gücü intikal ettirdik.

Bu elbette pazarları harekete getirdi. Bundan dolayı elbette madde darlığına doğru bir cereyan hâsıl oldu. Fakat aynı tedbirin içinde madde bolluğunu yaratmak esası mevcut.

Çünkü teşvik edilen her hangi bir istihsal kolu inkişaf eder. Meselâ, Muhterem İsmet Paşa'nın ilk hedefimiz 500 bin balya diye pamuğa hedef göstermesine rağmen ve aradan 10-15 sene geçmesine rağmen istihsal miktarının kayda değer bir yükselik göstermemesi çok şayanı dikkattir. Fakat vakta ki pamuk fiyatları, dünya pamuk fiyatlarına göre revaçlı bir seviyeye geldi, işte o zaman pamuk istihsalı artmaya başladı. Fiyat verirsiniz istihsal artar. Buğday istihsalimizin de miktarının artmasını sebebi budur. Fakat diğer taraftan madde bolluğunu yaratan bir tesir. Şimdi muvazene, muvazene... Muvazene ne? Yani bu Türk ekonomisini muayyen bir safhada, muayyen şeylere ve kalıplara bağlamak, aşağı bir seviyeden bir muvazeneye ulaştırmak... Esasen o zaman Halk Partisi tarafından takibedilen politika budur. Bunun acısını çektik. Mahzurlarını gördük. Zannederim, 1939 yıllarında, Lozan Muahdesinin meydana çıkardığı konsiderasyonla tedbirler almak ve ancak memleketin satabildiği kadar satınalmak ve bu suretle sadece istihlâke tâbi kalmak politikası tatbika konuldu. Döviz lâfi o zaman ortaya çıktı. Bunun uzun seneler tatbikatta, istihsalde hiç artış kaydetmemek gibi bedbaht bir neticesi oldu. Şimdi biz eğer şu arz ettiğim envestismanları dünyanın konjonktürünün müsaid olduğu bir devirde acele edip ortaya koymamış olsa idik ve ilk giciştiğimiz günden itibaren hâsılları alamamış olsa idik, istihlâkin günden güne artması neticesinde bugün yine dehşetli döviz sıkıntısı içinde bulunacaktık. İptidai bir memleketin dış tediye güçlüklerinden kurtulmasına imkân ve ihtimal mevcut değildir. İlmi simya ile altın imal eder gibi birtakım ameliyelerle memlekete velûdiyet ve fazla istihsal kabiliyeti vermek ve uzun seneler envestisman yapmış memleketlerini refah seviyesine ulaştırmak bir ham hayalden ibarettir, böyle şey olmaz. Liman yapmak, demiryolu yapmak, yol yapmak, silosunu yapmak, makineleştirmek ve ziraate teknik usulleri koymak ve fabrikalar yapmak lâzımdır, bunları yapmadan zengin olacaksınız... Böyle bir şey mümkün değildir. 1945'te fiilen harb bitti. 1945'ten 1950'ye gelinceye kadar bu memleket 800 milyon dış ticaret açığı vermiştir. Envestisman yapmadı ama yine 700-800 milyon lira dış tediye açığı vermiştir. Bunlara yardım olarak aldığımız miktarları da ilâve edecek olursak bir milyonu geçer. Yani senede yüz milyonun üstünde bir tediye açığı vermiştir. O senelerde bir envestisman da yapmamışlardır. Ne yapmıştır? İstihlâk devinin peşinde koşmuştur. Açın gazeteleri okuyun, dört beş sene içinde memleket bedbahttır. Mütemadiyen, odun, kömür yoktur, ekmek yoktur, fabrikalar kömürsüzlükten durmuştur, diyor. Kömürsüzlükten yarı pişmiş çimento fabrika kazanlarında donup kalmıştır, et 550 kuruştur, et istihlâki %70 düşmüştür, diyor. Bunlar zamanla hep unutuluyor.

ALİ YENİARAS (Kars) — Şimdiki gibi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, iki küçük fark var. Ben kabahat bulmak için söyleyiyorum beyler. Ben bir kusur atfetmek maksadiyle söyleyiyorum, hâdiseleri anlatıyorum. Yani takip edilmesi lâzımgelen iki yoldan birisini takibettiğinizde ne olur, diğerini takibettiğinizde ne olur? Envestisman mevzuu 1946, 1947, 1948 de yok. Emisyon var, şu var, bu var. Açın gazeteleri okuyun, rakamlara bakın. Et, o zaman 550 kuruş, Urfa yağı 750 kuruş. Bütün gazeteler hayat pahalılığı teranesi ile doludur. Bir karnıbaharın fiyatı 130 kuruştur, bunlar o günün işidir, bugünün işi değil. Matbuatta, gazetelerde bunların resimleri vardır, o günün gazetelerini tetkik edecek olursanız, görürsünüz. Halka bakın, zannetmeyin ki bunlar sinema önünde bilet almak için toplanmış vatandaşlardır. Hayır 42 kuruşa çamur gibi ekmek almak için saatin on ikisine kadar furunların önünde bekleyen halkın resmidir, diyor gazeteler.

Bundan çıkan netice şu: Demek ki, şu maddenin, bu maddenin yokluğundan feryat, hayat pahalılığından şikâyet, yapılmak istenildiği gibi bizim envestismanlarımıza

bağlanacak şeyler değildir, onları adeta halkın gözüne kötü gösterecek bir mesele değildir. Bu, onlardan evvel, iktisadi gelişmede geri kalmış memleketlerin mahkûm bulundukları kader meselesidir. İşte Türkiye'nin bugünkü çalışması bu kaderi ve mahkûmiyeti değiştirmektir, bütün dâvamız budur. (*Soldan alkışlar*)

Şimdi bakınız, eğer biz o gün bu investismanları yapmamış olsaydık bugün çimento için 30 milyon, şeker için 30 milyon, demir için şu kadar, bunun için bu kadar döviz temin etmek peşinde olacaktık. Şimdi, bir lâstik için bir kahve için uğraşıyoruz. Bir bilmem ne için uğraşıyoruz. Daha yedi tane, sekiz tane ve büyük ölçüde, paramızın dış ıstira gücüne bağlı olan madde var. Bu sefer biz döviz sıkıntısı içinde, madde darlığı içinde koşacaktık. Bugün investismanlarımız için sıkıntı çekerken o takdirde gene bu tarihte günlük ihtiyaçlarımız için sıkıntı çekecektik. Yine döviz bulamayacaktık, muvazene bozulacaktı ve sıkıntı âmilleri kendini hissettirecekti. Biz istihlâk devinin peşinde koşmadık. Bu istihlâk devinin hareketlerine investisman yapmak suretiyle müsait bir cereyan yaratırken Hürriyet Partili arkadaşlarla beraberdik.

Şimdi arzum şu: Kalkıp, investisman yaptınız falan diyorlar. Hayır efendim. Asırlar ve asırlar, medeni âlemden uzak ve geri kalmışız, bu, memleketin kaderi olarak tarihinin ve hâdiselerin mahkûmiyetidir. Başka türlü olmasına imkân yoktur. Bir kaput bezi dâvası bu memleketin uzun yıllar dâvası olmuştur. Bu başka türlü olamaz. Tekstilde yaptıklarımızı sordu arkadaşımız, cevap vereyim, müsterih olsunlar, vaziyetimiz çok iyidir. 300-400 milyon metreyi geçti istihsalımız. Ondan sonra, pamuğumuz yetecek mi yetmeyecek mi? Diye soruluyor. Bir milyon iğne geldiğimiz zaman bile, tam kapasite ile çalıştığımız zaman bile, hattâ pamuğun en düşük istihsal kapasitesinde olduğu halde dahi kâfi geliyor. Aldığımız tedbirler ve revaçlı fiyatlar pamuk istihsalını süratle artıracaktır. Türkiye'de pamuk istihsalının iki milyon balyaya ulaşacağı artık bir hakikattir, hesaplarımızın hiçbirisinde yanlışlık yoktur. Bugün hâin dışardan getirtmekteyiz. Senede 100 milyon getirmişiz önümüzdeki sene ithalâtımız çok düşecektir. Görüyorsunuz ki, döviz tediyelerinden ne suretle kurtuluyoruz. Hem pamuk memleketiyiz, pamuğu burada çıkarıyoruz... Ekinci gidiyor musun? Hakkın var. Mabadını sonra sana anlatırım. Takatleri tükenmiş, başka defa söz alır söylerim.

Hulâsa iki sene sırsırta memleketin hava şartları kurak gitti. Investismanlarımız yapılmış, fakat bundan gereği gibi istifade edilecek zaman geçmemiştir. Almanya'da da böyle olmuştur. 1949-1950 senesinde 600 milyon dolar açıkla iflâs masası başına gider gibi EPU ya teslim oldu. Onlar vaziyetini düzeltti.

Amerikan yardımı hakkında da birşeyler söyleyeyim. Yarın her hangi bir şey karşısında bu tâlilli konuşmalar memleketin aleyhine cereyan alır. Kendilerine atfedilecek kusur olur. Yardımın bir katresi dahi, bugünün Türkiye'sinde bir hayat unsurudur. Bunu bilmeliyiz. Politikamızı bâziçe yapmamalıyız.

Server Somuncuoğlu, istemesini bilirse o zaman muvaffak ölü, dedi. Şimdi burada: Efendim, siz bir muvazeneye gidiniz, şunu yapınız, bunu yapınız. Muhterem Arkadaşlar, muvazene dedikleri nedir? İstihlâki daraltacağız. İstihlâkin zaten nerede olduğunu biliyoruz, memleket ancak emeğini yiyor. Fiilî imkânsızlığın da istihsalı ne dereceye kadar daralttığını biliyoruz, bunları konuştuk.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Ajansa verdiği tebliğin mânası nedir?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Size takdim ettiğimiz bütçedir, anlamadınız mı, ajansa verdiğimiz tebliğin mânasını.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Bütçeden daha evvel tebliğ ettiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Zihniyeti biz o gün bulmadık ki, onun tatbikatı yazın ortasında başladıya, inhisar maddeleri fiyatlarının yükseltilmesinin sebebi nedir? Piyasadan bir miktar para massetmek içindir, Ondan sonra İktisadi devlet teşekkülleri istihisallerinin fiyatlarında istihsale muvazi bir artışın yapılması nedir? Banka reeskont bedellerinin yükselmeleri nedir? Bunlar malûm olan şeylerdir. Bunların hepsi malûmdur. Hattâ birçok memleketler bunları bir seneden öbür seneye, müsait hava şartları veya istihsal şartları tahakkuk etmemiştir diye geri bırakırlar. Bunların hepsi ayarlamalardır. İngiltere son günlerde tarihinde şimdiye kadar görülmemiş şekilde reeskont hadlerini yükseltmiştir. Bunlar vakiadır. Bütün bunlar ayarlamalardır. Biz bunu dün yapmadık. Bütçeyi takdim ederken bunların hepsi kafamızda mevcuttu. Bunlar bugün sani olmuş birşey değildir. Gülme Ekrem Alican! *(Sola işaret ederek)* İşte burada arkadaşlar, şimdi çıksınlar, söylesinler. Alâkadar olan İşletme Bakanı ile İnhisarlar Vekili ile yaz ortasında bunları konuşmadık mı? Söylesinler. Yani bunlar nedir, neyi söylüyorsunuz?

Şimdi bakınız beyler; bütçenin strüktrünü söyleyeyim: Bizim gibi bir memlekette, envestismana, imara, vatandaş hizmetlerini görmeye bu derece muhtaç ve mecbur olan bir memlekette denk bütçe getireceksin. Amerika denk bütçe mi yapıyor ki, benim gibi fukara denk bütçe getirecek. Amerika devlet borçlarının faizi, bütçelerinin hasılat yekûnunun %13'ünü teşkil ediyor. Borç yalnız bu memlekete mahsus bir şey değildir. Para kıymetinde tahavvüller, yalnız bu memleketin derdi değildir. Enfilâsyonist tesirler, yalnız bu memleketin derdi değildir. Bunlar bütün dünyayı sarmış zamanımızın dertleridir. Bunlar beşerin başından eksik olmamıştır, muhterem arkadaşlar.

Ben sabrınızı suiistimal ettim. Özür dilerim. *(EStağfurullah sesleri)* Başka kıstasla bunların tetkikini yapsınlar, gelsinler, burada açık açık konuşalım. Çimento mu bozuk, şu mu fena, bu mu iyi değil, öteki mi bozuktur? Biz bunların hepsini, bütün ortaya koyduklarımızı müdafaa etmeye amadeyiz. Şerefini de, mesuliyetini de tekabbül ediyoruz.

Fethi Çelikbaş'a bir söz söyleyip ondan sonra ineceğim. Bir (çete) lâfından istifade ederek dediler ki; nüfuzdan istifade edilerek çete kuruldu. Acele etmesin. Her şey açık konuşuluyor. Bu memlekette bugün olduğu kadar hiçbir zaman her şey bu kadar açık olmamıştır. Bütün iddiaların ince elenip sık dokunduğu bir devirde yaşıyoruz. Kendilerinden bir milimetre farksız, bu memlekette her hangi bir suiistimalin yer tutmaması için, asgari kendileri kadar heyecanlı, kendileri kadar azimli olduğumu lütfen kabul buyursunlar... *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Yüksek kararınız veçhile saat 15'te toplanmamız icabederse de Celsenin uzamış olması dolayısıyla maddeten buna imkân olmadığından saat 16 da toplanılmak üzere Celseye son veriyorum.

Zabıtları getirdik, aynen okuyorum:

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne bağıırıyorsunuz? Hele İbrahim Bey, Doktor Bey sizin telâşınız ne?

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Ben her hangi bir telâş göstermiyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şu ispat hakkını verin diyen Doktor Bey, senin mahkemede sözlerin var, sen mahkemede diyorsun ki: “Ben masuniyeti teşriiyemi bırakmam”. (*Gürültüler*)

Bağırmayın, telâş etmeyin, Doktor Bey, konuşacağız.

Zapta geçen sözleri aynen okudum, bu sözlerde şahsa bir taarruz olmadığına Riyasetçe kaani bulunuyoruz. Arkadaşımız buna rağmen ısrar ediyorlar, direniyorlar, reynize arz edeceğim.

Bursa Mebusu İbrahim Öktem’in şahsına vâki olduğunu ileri sürdüğü taarruzu karşılaması için konuşmasını kabul edenler... Etmeyenler... (*Gürültüler*)

Rica ederim, oylama sırasında müdahale etmeyin.

Anlaşılmadı, tekrar reye koyuyorum. Doktor İbrahim Öktem’in konuşmasını kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Konuşmasını istemeyenler... Reddedilmiştir, konuşması kabul olunmamıştır.⁷⁴

⁷⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 41, Sayfa 438-441, 449-461, 472*

25 Şubat 1956 Cumartesi

Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı 1956 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Şahsan istiyorsanız, Grup sözcülerinden sonra vereceğim.

Başvekil, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sözlerime en son söylenen sözlerle cevap vermekten başlayacağımı. Muhalefet sıralarında oturan arkadaşlarımızdan birisi Fatin Rüştü'ye sen nereden biliyorsun diye sordu. Bununla kendilerine intikal etmiş birtakım dedikodularla nevama bir tuzağın kurulmuş olduğunu zannediyorlar. Apaçık söylüyeyim, bütün arkadaşlarımla, her zaman, her gün nerede buluşur, nerede görüşürsek bu meselelerimizi bildiğim, dilimin döndüğü kadar kendilerine anlatırım. (*Bravo sesleri*) Fatin Bey bunların arasından hariç değildir. Veba ile malûl olup, hakkında karantina tedbirleri alınmış bir adam değildir. Şurada burada dolaşan birtakım dedikoduları kendisine gıda ve geçim vasıtası yapan birtakım gazetelerin, mecmuaların dediklerini, yazdıklarını bu kürsüye getirmek katiyen reva değildir arkadaşlar. (*Bravo sesleri, alkışlar*)

Onlar da bir gün efkârı umumiyede kullanıla kullanıla mantelli toplar gibi, modası geçmiş toplar haline gelecek ve hakiki çehresi görünecektir.

Şimdi muhterem arkadaşlar; bahis konusu olan Amerikan yardımıdır. Amerikan yardımının istihsalinde memleketin ve bütün memleket evlâdının ne derecelere kadar hassas bulunması lâzımgeldiğini izaha hacet görmüyorum.

Şimdi, memleket olarak, biz acaba Amerikan yardımının istihsalinde lâıykı olan tavrı ittihaz ettik mi, etmedik mi: Bu akşam şurada cereyan etmekte olan müzakereler dahi memleket olarak yardım istihsalinde lâıykı ulan tavrı takınmamakta olduğumuzu açıkça göstermektedir. Maalesef bunu ifade etmek mecburiyetindeyim. Buna ilâve edeceğim cihet şudur ki, bizim kendi aleyhimizde yaptığımız propaganda kadar müessir, şiddetli ve kuvvetli olanını hasmımız dahi bizim aleyhimizde yapmamaktadır. Biz kendimizi kötülemekte üstat kesilmiş kimseleriz. Bunu maalesef ifade etmek mecburiyetindeyim.

Söyliyeğim arkadaşlar, yardım yapmak bir arzu olarak ortaya çıkmıştır. Yardım yapacak devletin kendine göre mülâhazaları, kaygıları vardır. Bunlar sadece paranın gitmesi veya gitmemesi meselesi değildir. Bugün bu yardımı yapacak olan devletlerin ne kadar mütezat düşünceler içinde bulunduğunu söylemek istemiyorum. Fakat konuşurken Fransa böyle diyor. İngiltere böyle diyor demek doğru olamaz.

Muhterem Arkadaşlar,

Hiçbir zaman Fransa'nın böyle dediğini hiç kimse iddia ve ifade edemez. Hiçbir zaman Amerika'nın şöyle dediğini hiçbir kimse ifade edemez. Bu, Fransa'da, İngiltere'de, Amerika'da, dünyanın her tarafından türlü çeşit mezheplere, türlü çeşit partilere, türlü çeşit cereyanlara mensubolan insanlar, gazeteler zümreler mevcuttur. Bir zümre buna böyle derse başka bir zümre başka türlü söyler. Şu Türkiye'mize bakınız, bir defa şu Meclisimize bakınız burada birimizin ak dediğine öbürü kara diyor. Nasıl tasavvur edersiniz ki, 160-200 milyon Amerika toptan bir araya geliyor, bir nefsi mütekellimi vahde halinde olarak şu hakikati ifade ediyor. Böyle şey olur mu? Bir parti mensubu olduğuna göre, başka türlü konuşur. Başka parti mensubu olduğuna göre başka türlü

konuşur. Muhalefet sözcüsü olarak burada konuşurken, söz alan muhalefet sözcüsü, Fransa bizi şöyle takbih etmiş diyor. Hangi gazete yazıyor? Le Monde veya L'Humanite veya şu veya bu. Gayesi türlü olan gazeteler, türlü cereyanlar mevcut. Şimdi muhterem arkadaşlarım, oturur, bizim aleyhimizde müzakereler cereyan eder, sanki memlekete hizmet ediyorum diye, aleyhimizdeki bütün faktörleri ve elemanları, realist görünmek edâsıyla kalkar mübalâğalandırmak suretiyle, bilmediğimiz halde söyleriz ve karşımızdakilerin takdirini bekleriz. Bunları kendileri hükümette bulundukları zaman bilirler. Ondan sonra muhalefet olarak şu iktidar bir türlü muvaffak olmasın. Ah şu iktidar bir muvaffak olmasa diye bunu, âdeta bütün memleket menfaatlerini bir tarafa bırakmak suretiyle düstur olarak ele alır ve ona göre hareket ederiz. Bu, bir hakikattir. Maalesef bir hakikattir arkadaşlar. Ve Türkiye'ye yardım yapılmaması için elden gelen bütün gayretlerin sarf edilmiş olduğunu vicdanımın bütün kanaatiyle ifade etmekte asla tereddüt etmem.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Onu yapan namussuzdur, haindir, alçaktır, rezildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, namussuzdur, rezildir, alçaktır, haindir. Allah Kahhar ismiyle kahretsin onları. *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar, şimdi Türkiye'ye niçin yardım yapılmıyor diyeceklerdir. Yardım yapılmaması esbabını tehiye etmeyi, büyük mahareti siyasiye telâkki etmektedirler. Bu ne biçim iştir? Birisi kalkar der ki, siz samimî değilsiniz, onun için para vermiyorlar, diğeri kalkar der ki siz plânsız hareket ediyorsunuz, şunu yapıyorsunuz, bunu yapıyorsunuz, onun için size yardım yapılmıyor. Binaenaleyh haklıdır. Binnetice haksız olan Türk Milletidir. Acaba şu Türk Milletinin hakkını ve menfaatini müdafaa etmek niçin aklımıza gelmiyor da istenen yardım taleplerinin reddini haklı gösterecek gayretler sarf ediliyor. Benim anlamadığım nokta budur. Bir defa yardımın bütün mebzuliyetiyle etrafa dağıtıldığı zamanlarda Türkiye az yardım almıştır. Çok az yardım almıştır. Bugün bizi tenkid ediyorlar, diyorlar ki; siz az yardım alıyorsunuz, çünkü plânsızsınız, çünkü samimî değilsiniz. Türkiye, 1948 senesinde yardıma muhtaç değil miydi? Bugünden çok daha yardıma muhtaç idi. Neden yapılmadı? O zaman da plânsız ve samimî olunmadığı için mi, yoksa o zaman yardıma ihtiyaç olmadığı için mi?

Muhterem Arkadaşlar, bunlar tamamiyle bisut, tamamiyle zararlı mütalâalardır. Burada, kürsüde samimî olmadığımızı ileri sürmek için ne sebep mevcuttur. Bu maziye tenkid için mi, âtiyen alınacak tedbirlere tesir icra etmek için mi? Âtiyen alınacak tedbirlere tesir icra etmek için ise bugün müzakerede bulunduğumuz malûmdur ve bugün buraya tetkikat için, bizimle konuşmak için gelen heyetin reisinin her ayak bastığı yerde apaçık sarıh her türlü talilden azade, son ifade ve beyanları açık, ortadadır. Burada bize partönerlik yapar bir tarzda bulunan heyetin reisi şöyle diyor: Ben, arkadaşlarımla beraber geldim, 10 gün kalacak, arkadaşlarımı Martın ilk haftasına kadar burada bırakacaktım. Fakat Türk'leri o kadar açık ve o kadar samimî gördük ki öğrenmek istediğimizi 3-4 gün içinde istihsal ettik, öğreneceğimiz bir şey kalmadığı için de buradan gidiyoruz, dedi.

İş bu noktaya gelince bu kürsüden hâlâ dahi samimiyyetsizdir iddiasında, bulunmak âdetasızsamimî olarak hesapları ve vaziyeti elde ettiğinizi zannediyorsunuz, inanmayınız diye telkin etmek maksadına matuf gibi geliyor. Maalesef o sözler bu mânadan öte

gitmez. Burada heyet reisi Mr. Rendal'ın bir sürü beyanatı var. Bu beyanatında kürsüde ifade olunanların 180 derece tersine olmak üzere, Türk'lerin apaçık konuştuğundan ve samimiyetinden bahsetmektedir. Benim kendisinden Washington'a vâsıl olduktan sonra şahsan aldığım mektupta aynı hususları büyük bir hararetle ve heyecanla tekrar ifade etmektedir.

Şu halde arkadaşlarım, samimiyetsizliğin delili nedir? Yok, ben soluyorum efendim, inanınız. Başka söyliyene yok. Dikkat ederseniz şurada samimiyetsiz davrandınız, burada samimiyetsiz davrandınız diye, hiçbir hususta bir işaret, bir vaka, bir madde zikretmiş değillerdir.

Beynelmilel tedbirler, projelerimizin beynelmilel tetkikleri vaziyetimizi kuvvetlendirmiş.

Sevgili Arkadaşlarım, Seyhan Barajı için malûm müzakereleri, nihayet temin ettiğimiz Hirfanlı Barajı projeleri, Gediz projeleri, Kemer Barajı projeleri ve saire ve saire. Alınız tetkik ediniz, dedik. Aldılar bütün mühendislerine tetkik ettirdiler. Mükemmel. Rantable, fevkalâde kurulmuş bir şey iki üç sene sonra bilançosu mükemmel, millî bilançonun gösterdiği de aynı.

Seyhan Barajı işletmeye, henüz su toplamaya başlamış ve on beş gün içinde arkası görülmemiş derecede fazla gelen selleri toplamış, muhtemel büyük seylâp tehlikelerinden masun kılmıştır. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

Daha işletmeye başlamadan 20 milyonu, 30 milyonu bu hafta içinde bize kurtarmıştır. Şu projelerin rantabilitesi, bu projelerin verimi üzerinde kimin ne konuşmaya hakkı vardır? Bunların hepsini gördüler, iyidir, hoştur, dediler ama biz size para vermiyeceğiz. Vermiyebilirler, ama beynelmilel bankanın bize para vermediği halde Holânda'ya 400 milyon dolar verdiğini hatırlatmak isterim. Buradaki adaletsizlik, buradaki huzursuzluk, buradaki mütefavit muameleyi bahis mevzuu ederek bu millet kürsüsünden Türk milletinin menfaatlerini müdafaa edeceğimize para vermemenin esbabı mucibesini, demin de söylediğim gibi, tehiye etmeyi ve birtakım şeylere istinadettirerek politika mevzuu yapmayı siyasetin kusvasında telâkki etmekteyiz. Böyle bir şey olamaz, arkadaşlar.

Bu banka, iktisaden kalkınmamış memleketlere hassaten yardım etmek ve onların iktisadi seviyesini, insanlar gibi yaşamanın asgari seviyesine yükseltmek için kurulmuş bir banka olduğu halde Hollânda'ya verilen 400 milyon dolar gayet tabii telâkki edilebilir. Türkiye'ye de sen al şu 30-40 milyon doları bununla idare et denilir. Burada bu yanlış görüşün üzerinde durulmaz. Ondan sonra kendilerini partönerlerimize müdafaa etmeye ihtiyaçları yoktur. Kendi içimizden onların yapacağı müdafaaanın on kat müessirini şahidi âdil olarak yapacağı gayretler tümen tümen ortadadır.

Şimdi arkadaşlar; filân proje, Barker raporu falan, ben Sayın İnönü'nün şimendifer politikasını takibettiği zamanlarda Fethi Çelikbaş'la değil, Fethi Okyar'la karşılıklı münakaşasından bir parçayı size nakledeyim. İsmet İnönü diyor ki: Ben yedi senede Sivas'a geldim. Ama Sivas'a gelmenin ne demek olduğunu siz bilirmisiniz? Niğde'den Sivas'a gelmek için; dört çuval getirmek için bunların yanına dört çuval da hayvan yiyeceği koymak lâzımgelirdi, diyor. Doğru. Bununla şimendifer politikamızın iktisadi gelişmemize ne kadar yardım ettiğini ifade ediyor. Bunun yanında ilâve ediyor: Bu,

vatan bütünlüğünü temin edecektir. Doğru. Her parçası ayrı kalmış bir memlekette elbette vatan bütünlüğü fikri ve bunun maddi neticeleri kemaliyle tahakkuk etmiş olmaz. Bunda haklıdır. Hattâ dahası var, dahasını söyleyeyim; 7 senede Sivas'a geldim, daha hududa varmak için 10-15 sene lâzım. Buraya kadar gelebilmek için ne kadar didindim, insanlığımdan bezdim, diyor, haklı, İş yapmak hakikaten çok güçtür. İnşallah bütçe bitmeden evvel veya biterken size tek tek iktisadi gelişmenin üniteleri üzerinde genişçe malûmat arz edeceğim. Bunların her birinin ne emeklere, ne meşakkatlere, ne mihnetlere mal olduğunu göreceksiniz. O zaman İsmet Paşanın sözlerini hatırlamak suretiyle anlamak mümkündür. On beş senede hududa varacağım, diyor. Ben diyor, daha ne kadar bekliyebilirdim. Bir gün dahi vakit geçiremezdim. Siz bana diyorsunuz ki, Muller raporu vardır, bu borçları bir nesle yüklüyorsunuz. Cevap veriyor; ben bekliyemezdim, isterse beş nesle, isterse bir nesle yüklensin, bu borçlar, bu şimendifer yapılmadığı takdirde vatan müdafaasız kalır, bu şimendifer yapılmadığı takdirde, millî vahdet tahakkuk etmez, binaenaleyh ben bunu yapmak mecburiyetindeyim. Muarızları cevap veriyor: Millî müdafaa ile şimendifere sarf ettiğiniz parayı sarf etmekte devam ettiğiniz takdirde millî istikrarı temin etmek, memleketi her hangi bir iktisadi ve millî, sağlam bir esas üzerinde oturtabilmek gayri-mümkündür, diyor, Müller raporu. Şimendifer yapmaya karar verin, diyor, İsmet Paşanın raporu fevkalâde güzel... Millî müdafaa için o "millî" dir, diyor. Millî şimendifere gelince o da "Millî" diyor. Müller "Gayrimillîdir" diyor. (Sağdan, soldan, alkışlar)

Bu millî şimendiferle, millî müdafaa masraflarına karışmasın, diyor. O bizim işimizdir, diyor. Haklı olarak beyefendiler... Fethi Bey diyor, millî şimendiferle, millî müdafaa dışında bizim Müller raporuna muhalif olarak tatbikat ve hatalarımız ne ise orasını söylesin, diyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar, sizin kendinize göre Türkiye olarak birçok ihtiyaçlarınız var. Sizin vaziyetinizi dışardan mütalâa edenler var. O günkü millî müdafaa ise bugünkü de millî müdafaa'dır. O günkü millî şimendifer ise bugünkü de millî kalkınmadır, arkadaşlar. (Soldan Bravo sesleri, alkışlar) Bizi dışardan mahkûm etmek istedikleri her hangi bir noktada bağlanıp kalacak mıyız? (Soldan asla sesleri) Bizim için döktükleri kalıbın içine girip bizim kaderimiz bu imiş, diye kadere rıza mı göstereceğiz arkadaşlar? (Soldan asla sesleri) Bugün millî vahdeti temin etmek için dünyanın bu nazik parçasında, şu en tehlikeli devirde millî mevcudiyetimizi muhafaza edebilmek için insanca yaşama seviyesine, o da asgarisinde, gelmek mecburiyetindeyiz. Türk milletinin sırtında giyecek bezi yoktu, ayağına çarık dahi bulamıyordu. Ankara'da, hastanede bir yatakta 3 kişi yatıyordu. Böyle bir memleket elbette zehir gibi bir komünist propagandasının, bütün komünist oyunlarının avucundadır. Şeker bulamaz, bez bulamaz, ısınmak için kömür bulamaz, ekmek bulamaz, şunu bulamaz, bunu bulamaz. Ordu tutacak. Ordunun maddi kuvveti vardır, mânevi kuvveti vardır. Mustarip, en iptidai ihtiyaçlarından hâli olan bir cemiyetin sinelerinden kopacak olan bir ordunun kuvveti elbette kesredilmiş olur. Ondan sonra muhterem arkadaşlar, orduya bugün sarf edilmekte olan para malûm ve muayyendir. Bugün orduya dolayısıyla veya doğrudan doğruya, Türk bütçesinden 1 milyara yakın para ödenmektedir. Bunun yanında, bu miktardan çok daha fazla Amerikan yardımı alınmaktadır. 2 sene sonra, üç sene sonra Amerikan yardımı kesildiği takdirde bugünkü orduyu elde bulundurmak için asgari 2 mislini, 3 mislini tahsis etmek mecburiyetindeyiz. Bu millî ihtiyaç değil mi? Bunlar ne ile olacak? Hava ile... Su ile mi?

Yani yol yapmıyacaksınız, köprü yapmıyacaksınız, 50 bin traktör getirmeyeceksiniz, liman yapmıyacaksınız, baraj yapmıyacaksınız, suları kurutmıyacaksınız, sulama tesisatı yapmıyacaksınız; bunların hiçbirisini yapmıyacaksınız. Durduğu yerde sizin bütçeniz, kalkacak 7 milyar olacak, millî geliriniz şu seviyeye yükselecek, öyle şey yok arkadaşlar.

Biz ne yaptık? Ne yapmadık ki? Lütfen şu 1945 Türkiye'si ile 1955 Türkiye'sini mukayese ediniz. 1945'te T.C. Ziraat Bankasının ikrazat yekûnu umumisi 130 milyon lira idi. Bugün bu sene 1955 senesinin Ziraat Bankası brüt kârı 150 milyon lira olmuştur. 10 sene evvelki Türkiye'ye bakın, bir de bugünküne.

1940 tan 1950 senesine kadar dağıtılan tohumluk yekûnu 300 bin tondan ibaretti. Beş senede dağıtılan tohumluk yekûnu ise bir milyar tona yakındır. Tasavvur ediniz bir defa; Türkiye böyle büyümedikten sonra bu ordusunu hudutta tutamaz, bu selâbeti içtimaiyesini muhafaza edemez. Devlet denilen mevcudiyetin idaresi muhasiplerin iki kolondan ibaret olan defterinin içine giremez. O çok taraflı bir problemdir, arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)* Bunları zimmet ve matlup hesaplariyle halletmeye çalışmak katiyen caiz değildir.

Şimdi muhterem arkadaşlar, hâtıra olarak itmam etmiş olmak için arz edeyim ki, bu Sivas nutku okunduğu zaman; plân, proje, yedi senede şunu yaptık, bunu yaptık, hiçbir şey yok... Sadece uzun bir nutuk ve dediği sadece "Sivas'a kadar şimendifer yaptık". Yedi sene, sekiz sene... Hani iktisadi plân, hani proje? Böyle bir şey olsaydı, esasen hükümetler daimiyet ifade ettiği için, bu plânlar bizim de elimize geçmiş olurdu. Bize Halk Partisi daima plân, program, bilmem ne diye iddialarda bulunurken biz sizin elinize şöyle bir plân tevdi ettik niçin tatbik etmediniz demesi lâzımgelirdi. Bundan daha basit birşey yoktur. Hiç kimsenin malûmatı yok. Halk Partisinin Reiscumhurundan, vekillerinden memurlarından tutunuz da mukayyitlerine varıncaya kadar hiçbirisi falan rafın köşesinde, falan dolabın, falan dairenin, falan odasında, bizim tatbik etmekte olduğumuz şöyle bir plân vardı niçin ele almadınız; diyebilecek hiç kimse var mı? Buna arzdan maksadım şudur; mütemadiyen bir tarafından tutup mütemadiyen hırpalamak, plânın, projen yok. Bu da olmazsa kaşının altında gözün vardır onun için sana tarizde bulunuyorum, demek istiyorlar. Bu yapılan tenkidlerin yüzde 90 nında aramızdan çıkmış olanlarının müşterek mesuliyeti altında bulunduğunu ifade etmeye lüzum yok. Bunun tafsiline girmeye hacet yok. Bizim de söyleyecek çok şeylerimiz vardır. Fakat mesele kavga etmek değildir, mesele çekişmeden dâvalarımızı halletmek, millî menfaatlerimizi tahakkuk ettirmekten ibarettir. Ve burada fevkalâde medyunu şükran bulunduğumuz Amerika yardımını bu suretle münakaşa etmemin dahi memlekete zararlı olacağını sanırız. *(Doğru sesleri)* Gönül isterdiki; bu işleri buraya getirmiyelim, biz kuvvetli bir orduya sahipolmayı her gün kuvvetlenmeyi onların geniş yardımına medyunuz, iktisadi yardımlar diğer milletlerle müsavi veya muvazi olmasa dahi bize çok hizmet etmiştir. Kendilerine müteşekkirimiz. Ondan sonra bizim iktisadi vaziyetimizle en canlı, en yakın alâkaların idame etmekte olduklarından dolayı da medyunu şükranız. Böyle bir zamanda kalkıp da burada size şunu niçin vermiyorlar, bunun için vermiyorlar, samimî değilsiniz demek doğru mu? Değilsek beraber değildik, beraber samimî olmadık, esbabı infisal de, esbabı iftirak da bu değildir. Şu iktisadi işler değil, öteki değil, beriki değil muhterem arkadaşlar. Beraberdik, insanın hatırına şu geliyor; demekki gösterilmiş olan sebep, sureti zahirde gösterilmiş olan sebeptir. Hakikatte, bütçe tenkidlerini dinlediniz, meğer aramızda ne kadar ayrılıklar varmış! Efkârı umumiye de zannediyor ki, birbirimizden

falan dâvadan dolayı ayrıldık, Bu bütçe konuşmalarını dinliyenler anlıyorlar ki; aramızda müşterek bir nokta yokmuş.

Şimdi yardım bahsine tekrar avdet ediyorum. Türkiye öylesine bir memlekettir ki, askerî kuvveti ile içtimai salâbeti ile kahramanlığı ile, siyasi anlayışı ile, hattâ siyasi istikrarının rasaneti ile ve işgal etmekte olduğu coğrafi parçası itibariyle dünyanın kilit noktalarında en sağlam olarak ahzi mevki etmiş bir memlekettir. Bunun arkasında Türkiye'nin arkasında boş ülkeler var... Türkiye; sulh cephesinin en mühim sedlerinden biridir. Böyle bir memlekete, dikkat buyurun, Muhterem Arkadaşlarım, böyle bir memlekete iktisadi yardımın yapılıp yapılmaması, beynelmilel kuvvet muvazenesi bakımından ifade ettiği mânayı düşünecek olursak, arkadaşlar, dünyada Türkiye'ye yardım yapılmasın diye milyarlarca fedakârlık yapacak kuvvetler vardır. Türkiye'nin takibettiği politika itibariyle gocunan, onun muvaffak olmamasını istiyen namütenahi kütleler vardır. Ve bu mevzuda bunların yapamayacağı fedakârlık yoktur, ihmal edebilecekleri hiçbir nokta, yoktur.

Bu yardımın alınması, alınmaması mevzuu bahsedilirken bir noktayı hususiyle göz önünde bulundurmak icabeder. Çünkü Türkiye çökecek olursa bütün dünyanın vaziyeti başkadır. Türkiye; provisoire iktisadi sıkıntısının atlatıp kaviyüşşekime bir hale geldikten, sulh cephesinde vaziyeti tahkim edip oturduktan sonra dünyanın müstakbel vaziyeti başkadır. Bugün küçük bir devletin, iktisadi bir ehemmiyet arz etmeyen, askerî bir ehemmiyet arz etmeyen, siyasi ehemmiyet bakımından Türkiye ile kıyas kabul etmiyecek derece bir devlet üzerinde dahi ne mücadeleler cereyan etmekte olduğunu görüyorsunuz arkadaşlar.

Ya Türkiye. Milyonlar, yüz milyonlar vardır ki Türkiye'ye yardım edilmesini istemiyor. Bunlar doğrudan doğruya Türkiye'ye yardım edilmesin demezler. Bunlar yan yollardan, arka kapılardan girerler, sureti haktan görünürler, bin tane tedbire başvururlar, propaganda bulurlar ve Türkiye'yi içinde bulunduğu müşkülâtla barışı karşıya bırakarak onun evvelâ iktisaden ve içtimai bakımdan sarsıntılara mâruz kalmasını, ondan sonra siyasi istikrarının payimal olması, binnetice iktisadi askerî kuvvet olarak çökmesini temin için birçok devletler ve insanlar tarafından yapılmıyacak fedakârlık yoktur; Şimdi bir yardım meselesini mütalâa ve müzakere ederken, bunların hepsini hesaba katmak lâzımgelir. Bu tek taraflı bir iş değildir. İsmet Paşanın bir sözü var, orada güzel bir teşbih yapmış "Satranç değil ki, biz çekilelim siz gelip yapasınız." (*Bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar hükümette beraber bulunduğumuz zamanlarda yaptıklarımızın, hiç değilse o zamana mahsus olarak savap olması lâzımgelir. Muhalefete akıl fikir ve vatanseverliğin rehber olması icabeder. Bir defa 4 ay evvel ayrılmış insanların büyük bir dikkat göstermek suretiyle, tenkidlerinin tarihini o mebdeden başlatmaları lâzımgelir. Bunu katiyen yapmıyorlar. Beraberce yaptığımız işlerin mesuliyetini dahi bir an için hatıra getirmiyorlar. Şimdi bir de bu kürsüden beyhude tefahürlere yer olmamak lâzımgelir. Sevgili Arkadaşlarım, C.H.P. diyor ki daha ilk günden itibaren ben, bütün iktidar günlerimin hesabını teker teker vermeye amadeyim. Neyin nesini beyler. Adalet cihazının işleminde cürmümeşhut denilen müessesenin, mefhumun ifade ettiği mânayı bilirsiniz. Suç işlendiği zaman, delilleri tesbit edilmezse, sonradan; bunları tabakatülârzdan çıkarır gibi ortaya koymak mümkün olmaz. Hiç olmazsa %95, %99 mümkün olmaz. Böyle bir iddiayı ve tefahürü ortaya koymak hamamda şarkı söylemeye

benzer arkadaşlar. Tıpkı onun gibi Fethi Çelikbaş arkadaşımız kürsüye geliyor ve ben mesuliyet günlerimin bütün hesabını vermeye amadeyim, diyor ve bu sözlerini asabi, şiddetli ve samimî bir hal ile ifade ediyor. Hacet yok bunlara. Hesap sorulduğu zaman cevap vermekten imtina edemezsiniz. İstedığınız zaman değil, sizi, istemediğiniz zaman hesaba çekerler. Size hesap verin diyen yok. Ne diye bunları söylüyorsunuz?

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Lâf atıyorlar da onlara cevap veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Onlara denir ki; hangi meselede cevap istiyorsunuz; bir takrir verin, cevabını vereyim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Bir daha öyle yaparım.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada kalkıp da beyhude konuşmaya ne lüzum var. Bize verilen salâhiyetlerin kantrıpart mesuliyet olduğunu bilmiyen kimse yoktur. Hususiyle bugün dünyanın hiçbir başka memleketinde, hele Türkiye’de misli görülmemiş şekilde meseleler düpedüz ortaya atılıyorken, tetkik ediliyorken, tahkikat yapılırken, Meclis tahkikatı açılmış. Tümen, tümen gazeteler her şey yazarken, burada biz hesap vermeye amadeyiz nevinden konuşmalar sanki mefhumu muhalifi vâki imiş zannını verecek, süizam telkin edecek hususlardan ibarettir. Bunun Türk milletine karşı telâffuzu katiyen caiz değildir. Bu memlekette cereyan etmekte olan açıklığın emsali bir memleketin tarihinde görülmemiştir. Ne demektir, bugün gazetelerin yazdıkları? Açınlar, baksınlar... Dünyanın hiçbir memleketinde böylesi yoktur. Biz kâhil insan olarak idrak ettiğimiz, dün kadar yakın bir zamanda bozuk bir kaldırımın yapılmadığından dolayı belediyeyi dahi tenkid etmek gazetelerin kârı ve gücü değildi. Hesap vereceğim denilen devirler o devirlere aittir.

Muhterem Arkadaşlar, ne rejim bakımından; ne iktisadi bakımdan memleketimizi kötülemekte bir faide yoktur. Medyunu müstağrakdır diye, itibarı kalmamıştır diye mütemadiyen ilân edilen bir memleket olmak vasfını kendi memleketimiz için reva gördüğümüz takdirde buna birtakım sebepler buluruz, mazur göstermek için bulmak mecburiyetindeyiz. Diyeceğiz ki: Her iyilik samimiyetle gelir. Diyeceğiz ki: Onun tedbiri açık konuşmaktan çıkar. Bunların hepsi sureti zahirede doğrudur. Gizliyen kim ki? Biz samimî olarak bildirmemiştir. Bizim kayıt ve kuyut tesislerimiz hakikaten sağlam ve esaslı değildi, fakat gün geçtikçe, tekemmül etmektedir. Amerika, yardıma yeni başladığı zaman Bütçe Komisyonunda âza olarak vazife görüyorduk. Amerikalıların bütün şikâyeti, aynı mevzu üzerinde muhtelif devlet devairinden biribiriyle hiç alâkası olmıyan malûmatın verilmiş olması idi. Bu bir hakikatti. Ondan sonra kayıt kuyut tutmaya başladık, tekemmül ettirdik, buraya geldik. Bir istatistik, uzun seneler üzerinde çalışmadıktan sonra tam ve sahih bir hale gelmez. Bunlar malûm şeylerdir. Şimdi bunları ele alarak şöyle idi, böyle idi, şöyle oldu, böyle oldu dersek bunun ötesi nereye varır, bilmiyoruz. Yani, Amerikalılar geldi de, bunlar bize samimî hareket etmedi, yanlış hesap verdi, biz de onun için para vermedik mi, dediler. Böyle bir itiraz vâki olduysa lütfen söylesinler. Onlar da Hükûmete iştirak ettiler. Hangi Amerikalı geldi, de, şu verdiğiniz hesap yanlıştır, yalandır, dedi.

FATİN RÜŞTÜ ZORLU (Çanakkale) — Kendisi Amerikalılara 400 bin ton kömür açığımız var, demişti. Belki itirazları bu olacak. *(Gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, biz çok garip bir manzara arz etmekteyiz. Bu garip manzaranın farkına varmamız lâzım gelir.

İnsanlar hayatlarının büyük kararlarını verdikleri zaman birtakım teferruata, hattâ birtakım hakiki manzaralara gözlerini kapamış gibidir. Ben dün bizim aramızdan ayrılan arkadaşlara bu hakikati hatırlatmak isterim. Hakikaten çok garip bir manzara arz etmekteyiz. Sanki kalûbelâdan beri birbirimizden ayrı, birbirimizin düşündüğünü külliye nehyü reddeden insanlarmışız gibi konuşuyoruz. Halk Partisi gölgede kaldı. *(Soldan gülüşmeler, şiddetli alkışlar)* Şimdi kavga eden biziz. Aynı programın insanı olduk, o programın tatbikatından beş buçuk sene beraber yürüdük, hattâ o saflarda bulunan zevatın İktisat ve Ticaret Vekili olarak bizim mesuliyetimize iştirak müddetler dört sene sekiz aydan fazladır. Şimdi bütün bu hakikatlar feramüş olunup bir tarafa bırakılarak sanki ezelden ebede mücahit ve muhalif vaziyetteymişiz gibi, elifinden başlamak suretiyle, en ağır tenkidleri yapmaktayız.

İlk kuruluş günlerinin heyecanı geçtikten sonra ve hele şu bütçe müzakeratının şu tecelliyatı ortaya çıktıktan sonra daha basiretli hareket etmenin yerinde olduğuna hükmedeceklerine kaani bulunuyorum, arkadaşlar. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Amiyane olmadı mı?

DEVLET VEKİLİ EMİN KALAFAT (Çanakkale) — Fethi, amiyane değil mi bu?

REFET AKSOY (Ordu) — Millî kalkınma politikasına giren her millet...

BAŞKAN — Allahaşkına sıradan konuşmayınız.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — İzin verirsiniz arz edeyim. Millî kalkınma dâvasına giren memleketlerin kâffesi bu noktadan geçmemiştir; şartlar başka olduğu için geçmemiştir. Niçin geçmemiştir arz edeyim; çünkü uzun vadeli krediler almışlardır. Amerika Birleşik Devletleri ekonomisini geliştiren Avrupanın kapitalidir, arkadaşlar. Uzun vâde ile vermişlerdir. Harbden sonra muhtacolan Avrupa'ya Amerikalılar kısmen hibe, kısmen de uzun vadeli krediler vermek suretiyle yardım yapmışlardır. Bilmiyorum, anlatabildim mi, Refet Bey?

REFET AKSOY (Ordu) — Biz de onu istiyoruz.

BAŞKAN — Müsaade edin, imkân verin, sözlerini bitirsinler.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Şimdi rapordan okuyorum; Türkiye 'nin içinde bulunduğu iktisadi sıkıntıyı gidermesi için bir taraftan kendisinin, diğer taraftan iş ortaklarının müştereken tedbirler alması iktiza eder. Türkiye'nin alacağı iktisadi tedbirler nelerdir? Türkiye bu tedbirlerin bir kısmını -bu defa izin verin söyleyeyim- kendim, kabinede bulunduğum devirlerde almıştır. 1954 yazında birtakım tedbirler alınmıştır. Fakat arkadaşlar, iktisadi hayat hakikaten münferit tedbirlerle halledilebilecek problemler hayatı değildir. Ama bu tedbirlerin arkası gelmemiştir. Ne alsın, diyor? İktisadi istikrar politikasının tedbirleri alınsın diyorlar. Evvelâ kredi ekspansiyonundan vazgeçsin. Merkez Bankası reeskontunu artırdı, bu kâfi gelmez diyor; kitap.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Bunlar malûm.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Sebati Ataman için malûm. Fakat biz zapta geçsin de istiyoruz.

Şimdi Türkiye’de sermaye piyasası olmadığına göre Merkez Bankasının iskonto haddini yükseltmesi kâfi değildir. Buna muvazi olarak diğer bankalar üzerinde de bâzı tedbirler alması lâzımdır, diyor, rezerveler için.

Sonra Türkiye 1954-1955 yılı bütçesinde muvazene temin etmeli ve 1955-1956 yılı bütçesinde ise bu muvazenenin idame ettirmesi söyleniyor. Ve Türk resmî makamlarının bu düşüncede olduklarını yazıyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bunları kitaplar yazıyor, gizli kapaklı bir tarafı yok.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Toprak Ofisin finansmanı meselesinde de bugünkü usulün malî istikrarı sağlamaya katıyen müsait olmıyan bir usul olduğundan bahsediliyor. Şu halde ne yapalım. Vaktiyle bütçeye alalım denmiş fakat alınmamış. Raporda uzun vadeli bir istikrarla Ofise bir işletme sermayesi verilmelidir deniyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar, biz muhataplarımızla konuşmaya gittiğimizde; mademki bir yandan Türkiye bâzı tedbirler almalıdır denmiştir, o zaman bu tedbirlerin alınıp alınmadığını öğrenmek kadar tabîî bir şey yoktur. Türkiye bunları yapmakla kendisine tereddübeden vazifeyi yapmış mıdır? Esasen gazetelerimiz yazmasa, biz konuşmasak, hiçbir bahis açılmasa bile bu işlenmeyi tetkik eden insanların bu sualleri bize sormasından tabîî birşey olamaz. Sorarlar ve ayrıca kendileri de tetkik ederler, tahkik ederler. Bundan sonra mühim bir noktaya temas ettiler: Maziye tenkid için mi? Âtiye set çekmek için mi?... Çok istirham ediyoruz arkadaşlar, yalnız bu meselelerde değil, bütün umumi dertlerimizde bizleri küçük politika oyunlarının zebunu olmakta görmeyeceksiniz. İnanınız biz bunları kredi verilmiş verilmemiş, bunun için arz etmiyoruz. Demin arz ettim, bizim telâkkimize göre bir kimsenin bu topluluk parti olsa dahi böyle konuşmasını kredinin verilip verilmiyeceğini ifade etmesi dahi bu işlere muhatabolanları müteessir edecek bir haddi hareket telâkki edilir. Tekrar ediyorum bu noktayı. Böyle konuşulmaz.

Şimdi mühim bir noktaya geldik. Muhterem hükümet reisi ne rejim meselesinde ne iktisadiyatımızda kurtarılacak bir şey yoktur dediler.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hayır, öyle demedim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Davamla) — Öyleyse yanlış anlamışım, özür dilerim.

Bendenize sual sordular. Şu verdiğimiz hesapların yalan olduğuna dair bir Amerikalı kendisine gelmiş midir diye de sordular tatmin edelim. Hayır gelmemiştir. Burada meselelerimizi görüşürken bendeniz ve grupumuz samimiyetle arzu etmekteyiz ki; bu işler aramızda âdeta polemik mevzuu olmaktan kurtaralım. Bu husus üzerinde ehemmiyetle durulması lâzımgelen bir memleket meselesi telâkki ettiğimizi arz ederim arkadaşlar.

Bir de son olarak bir noktaya cevap vereceğim. Muhterem Arkadaşlar. 4 ay kadar evvel aramızda bulunan insanların bizi tenkid etmesi doğru değildir demek isterler. Bugünkü vaziyetin kabahatlısı ve mesulü Hürriyet Partisini teşkil edenler değildir. Bunu bilirler. Bunu samimî olarak bir defa daha ifade ederim. Sualine cevabolarak diyelim ki: bir defa partilerin hüviyetini şahsiyeti hükmiye olarak ifade etmek lâzımgelir.

Bugün çok methettikleri Cumhuriyet Halk Partisinin muayyen politikalarının 27 senesini zaman zaman tenkid eden, yerine göre nükteli, kısmen müstehzi konuşan

Başbakan kadar olmasa da bizim de dilimizin döndüğü kadar, kendi mesuliyetimiz olsa dahi, Demokrat Partiyi tenkid etmemizi mazur görsün. Ve biz tenkidi eri mücerret kötölemek için değil, ayrıca, tenkid yaptıktan sonra nasıl yapılmak lâzım-geldiğini de belirttiğimize göre tenkidlerimizi tek taraflı telâkki etmek hatalı olur, arkadaşlar. Bendenizin grup adına maruzatım bu olacaktır. *(Sağdan; alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bu kötöleme bahsinde iki cümlelik tavzih yapmak mecburiyetindeyim.

Benim dediğim şu, idi; bizim kendi kendimizi kötölediğimiz kadar, hasmı canımız olanlar dahi bizi kötöleyemez, dedim. Çünkü kötölemekte hakikaten namütenahi esbabı mucibe arayıp bulduğumuz gibi, ayrıca da kendi içimizden, Türkler ve kendileri dahi böyle söylüyor tarzında şahidi âdil addetmek hakları olduğu için, bizim söylediklerimizin tesiri elbette çok daha fazla olur. Binaenaleyh, bir, iki noktaya daha nazarı dikkatinizi celbetmek isterim:

Kötölemek başka, tenkid başka. Elbette siyasi ve iktisadi bakımlardan vaziyetimizin kötölenecek tarafı olmaması lâzımgelir. Tenkid edilecek taraflarımız elbette mevcuttur.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Çok olması lâzım.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yalnız insaf ölçüsünü elden bırakmamak lâzımgelir. Bir tenkid yapılırken bunun karşısında tenkid ediyorum derken kendi kendini tenkid etmek mevkiine düşmemek lâzımgelir.

Ben bir hususu hatırlıyacağım.

Bizim Halk Partisinden ayrılıp, Halk Partisini tenkid etmiş olduğumuz gibi sözlerin söylenmesi vaziyetleri için bir esbabı mazeret teşkil etmez. Buna benzer tarafı da olmadığına işaret etmek isterim.

Hulâsa vaktin geç saatlerinde huzurunuzu işgal etmemek için ve çok kolaylıkla cevap verilmesi mümkün olan noktalar mevcudolmasına rağmen huzurunuzdan ayrılacağım. İnşaallah Hariciye bütçesi bugün çıkar.⁷⁵ *(Soldan alkışlar, maddelere geçelim sesleri)*

⁷⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 44, Sayfa 773-778, 781-782*

26 Şubat 1956 Pazar**Maarif Vekâleti, Üniversiteler ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1956 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle****BAŞKAN —** Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, üniversite muhtariyeti mevzuunda cereyan etmekte olan müzakerelere katılırken evvelâ belirtmek istediğim nokta, münakaşa ve müzakere mevzuu yapacağım husus, burada ileri sürülen bizim görüşlerimize uymıyan mütalâaları ele alarak cevaplandırmaktan ibarettir. Bu arada saygı ile mütehalli olduğumuz üniversitenin şahsiyeti hükmiyesine ve mâneviyesine taallük eden hiçbir cihet yoktur. Onun ne suretle idare edilmesi lâzımgeldiği mevzuu üzerinde mütalâalarımız olursa bu esasında muhteremiyet mevkiinde tutulması lâzımgelen üniversitenin şu veya bu noktada şahsiyeti mâneviyesini, bir hususu ondan ayırmak doğru değildir. Burasını böylece ifade ettikten sonra yine konuşma tarzları üzerinde bir nebze tevakkuf etmeme müsaade Duyurulmasını rica ederim. Tarih huzurunda, millet ve vicdan huzurunda gibi büyük kelimelerin velvesinin ve gulgulesinin siperinde konuşma itiyadını devam ettirmektedirler. *(Sağdan, Celâl Bey de, söyledi, sesleri)* Muhterem Arkadaşlar, son sözlerinden başlamak suretiyle kendisini cevaplandıracağım.

Zatı muhterem der ki: Üniversite profesörleri şayet sizin işlerinizi tenkid ediyorlarsa onu, üzerlerine baskı yapmak suretiyle susturmak değil fakat işlerinizi onlara beğendirecek bir istikamete tevcih etmek suretiyle onları ikna ediniz. Arkasından derakap, dikkat buyurunuz; bu Osman Okyar'ın yazdıkları mahzı hakikat değil ya, diyor. Tezada dikkat buyurdunuz mu? Bir taraftan der ki, Osman Okyar'ın dediklerine uyunuz ki, aleyhinizde yazmasın. Diğer taraftan der ki: Osman Okyar'ın yazdıkları mahzı hakikat değil ya. Şimdi bizim hangi camiin imamı olacağımızı tâyin edememek mevkiinde olduğumuzu ifade etmek isterim.

Muhterem Arkadaşlar, ikinci fikir, asıl mevzua şimdi gireceğim. İkinci fikri ortaya koymak lâzımgelir. Partiler ve mebuslar programlarına göre seçmenlerinin huzuruna çıkarlar. Programında ve görüşünde herhangi bir değişiklik mevcut ise, bunu seçmenlerine izah etmek mecburiyetindedirler. Bunu, şu sıralarda oturan arkadaşlardan birinin ifade etmesi gayet garibime gitti. Bunun üzerinde bir nebze durmak mecburiyetindeyim, beni mazur görünüz.

Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Parti programı ile seçmenlerin huzuruna çıkmış ve seçimleri Demokrat Partinin bayrağı altında ve onun sayesinde kazanmış olanların böyle bir nazariye ileri sürmeleri mânevi bakımdan kendileri için hayreti mucip bir haldir. Bu meseleye bu kadar işaret ettikten sonra şimdi asıl mevzua geçiyorum. Üniversite Kanununun 2'nci veya 3'ncü maddesinde gündelik siyasetle uğraşamaz, der. Eğer bu maddede üniversite muhtariyetini muhil bir husus görüyorlarsa, tetkiklerini yaparlar, kanun teklifi olarak Yüksek Meclise sevk ederler, müzakere edilir ve bir neticeye bağlanır. Yok eğer bu madde burada baki kaldığı müddetçe mevcut ve mer'i olduğuna göre hüküm vermek lâzımgelirse, günlük politika ile uğraşmaması demek, düpedüz günlük kelimesini kaldırırsak, çünkü bu bizde politika mânasına gelir; politika ile meşgul olur demek mânasına gelir ki, bu takdirde Osman Okyar'ın bu yazısının

günlük politika ile alâkası var mı, yok mu meselesinin nazarı itibara alınması lüzumu meydana çıkar. Eğer Üniversiteler Kanununda böyle bir madde olmasaydı bu akla gelmezdi. Belki o zaman vekile, sen üniversite profesörlerinin her mevzua icalei kalem edebilmeleri salâhiyeti verilmişken ne diye sual açmak suretiyle onların kanunla temin edilmiş haklarına muhalif bir vaziyet alıyorsun, denebilirdi. Halbuki burada böyle bir madde mevcuttur.

Böylesine, yani günlük politika ile ilmin marjı üzerinde olan hakiki hüviyeti kolayca tesbit edilebilecek vaziyette olmıyan yahut daha ziyade günlük politikayı ele aldığına dair sarîh belirtiler bulunmıyan bir makale karşısında Maarif Vekilinin harekete geçmesini gayet tabîî bulmak lâzımgelir.

İki kelime ile bu makaleyi huzurunuzda bir kere daha tavzih edeyim. Burada enflasyon, deflasyon şudur, budur diyor... Pekâlâ, söylesin, ondan sonra; “Hiç şüphe bırakmamak için arz ediyorum”, ondan sonra; “Bu Amerikalılar size para veremez. Onların da kaynaklarının hudutları vardır. Onların da dostlukları ve yardımları muayyendir”, diyor. Bunların ilim neresinde arkadaşlar?... Bu ilim mi? Onların kendilerinin söyleyemediklerini kendisi üzerine almak ve bir üniversite cübbesini sırtına geçirerek iktisat kabiliyetini on defa teyidettikten sonra bu mevzuda konuşmak... Bu yasaktır bu memlekette arkadaşlar. *(Bravo, sesleri ve alkışlar)* Tarih huzurunda zapta geçecek kayıtlariyle tekrar edeyim; nasıl ki, dini siyasete karıştırmamak kararındayız, nasıl ki, orduyu siyasete karıştırmamak kararındayız tıpkı onun gibi üniversiteyi de günlük politika dışında bırakacağız arkadaşlar. *(Soldan alkışlar)* Çünkü ordunun maksadı tesisi milletin en aziz varlığı olarak elindeki silâhla içte emniyeti ve dışta emniyeti istihsale matuftur. Nasıl ki; dinin vicdan hürriyeti prensibi ışığında vicdani bir mefhum olduğunu kabul edip vatandaşın Allahıyla başbaşa kalmasını tecviz, tergibetmek fakat bunun ötesinde dine dayanmak suretiyle onun kuvvetinden istifade etmek suretiyle dünyevi işlerde tesir yapmayı nasıl menetmişsek bir ilim müessesesi olan üniversitenin günlük işlere, bizim kavgalarımız arasına karışmamaları icabeder. Çünkü hem maksadı tesisleri başkadır, hem de politikayı ayrıca bizim elimizde, her hangi bir vatandaşın elinde olmıyan başka bir silâhla politikaya iştirak etmiş oluyorlar. O da şudur; profesör üniversite namına konuşuyor, o halde efkârı umumiye de ilmin mahzı hakikati budur, bundan ibarettir gibi bir ayrı telkin kuvvetini nefsinde, zatında cemetmiş olması bakımından bu da tıpkı ordunun, dinin siyasete karıştırılmaması gibi, üniversitenin de günlük siyasete karıştırılmamasını da mukabil bir icabolarak kabul etmek lâzımdır.

Üniversitenin muhtariyetine gelince, üniversite, ilmî muhtariyeti içinde bugünkü mevzuatımızla tamamen temin etmiş durumdadır. Üniversite muhtariyeti deyince muayyen bir tip muhtariyet mevcut değildir. Dünyanın muhtelif devirlerinde muhtelif telâkkiler’ye metotlar bulunmuş, bugünkü demokratik memleketlerde muhtariyet anlayışı yeni bir devreye girmiştir Pensilvanya Üniversitesi profesörleri memleketimizi malûm ve muayyen maksat için ziyaret ettiler. Bunlarla uzun konuşma yaparken, yanımda mebus arkadaşlar da vardı, Orta-Doğu Teknik Üniversitesini kurmak maksadiyle gelmişlerdi; birtakım hazırlıklar yaptılar, bu hazırlıklar neticesinde benimle konuşmayı arzu etmişler, konuştum, bana dediler ki: Sizden bir şey talebedeceğiz; şayet bu maksadımız tahakkuk sahasına isal edilecek olursa, üniversite muhtariyetine taallûk eden hükümlerde tadilât yapmak veyahut kurulacak olan üniversiteyi bu kanunun hükümleri dışında bırakacak bir hüküm tedvin etmek lâzımgelcek, dediler.

Anlamadım, dedim. Bunun üzerine dedi ki: Bu üniversitenin hayatîyetini donduran, tahaccür ettiren bir kanundur. Bizim kanunlarımız, bizim üniversite anlayışımız, bizim üniversite muhtariyeti anlayışımız ile bunun arasında fark vardır, dediler.

Arkadaşlar, Pensilvanya Üniversitesi profesörlerinin söylediği sözler budur. Burada salahiyyetli arkadaşlarımın pek çoğu, huzurunuzda ifade edebilirler. Muhtelif memleketlerin üniversitelerinin tâbî bulunduğu kanunları, gayeleri, bütün farkları huzurunuzda izah ve ifade edebilirler.

Arzım şudur ki; Üniversite Kanunu, muhtariyeti, olduğu kadar tam ve kâmil tahakkuk ettiriyor, bütün eksikleri tamamlıyor ve başka memleketlerde de bundan başka muhtariyet kanunu yoktur, muhtariyet ablamı bütün sathı arzda bundan ibarettir.

Böyle bir iddianın ne kadar yersiz olduğu aşîkârdır.

Muhterem Arkadaşlarım, Mirdal'ın sözleri: Bu da profesör, kalkıyor başka türlü söylüyor. Türk tezini müdafaa eder tarzda söylüyor, bu da profesördür. Şimdi bir kere dikkate alınması lâzımgelen husus şudur: Maksudı tesise göre Üniversite Kanunu, üniversitenin iyi çalışmasını temin ediyor mu, etmiyor mu? Üniversitenin maksada varması için mutlaka günlük politikaya karışması lâzımgelir mi? Gelmez mi? Kanaatimce üniversitenin maksadı tesisine göre memlekete hizmet edebilmesi için, mevki muhteremiyette kalması, günlük politikanın temevvüçlerinin dışında kalması lâzımgelir. Bugün burada yapılan münakaşalar dahi, bundan evvelki Büyük Millet Meclisinin encümenlerinde devam etmiş olan müzakereler dahi bu hakikati ortaya çıkarmış bulunuyor.

Şimdi, üniversite muhtariyeti aslen niçin lâzımdır? Üniversite muhtariyeti aslen terbiyelerini ellerine tevdi ettiğimiz vatan çocuklarının hiçbir tesire tâbî tutulmadan, ilmin esaslarına göre, hiçbir tesir altında kalmadan talim ve terbiye edilmelerini temindir. Acaba üniversitenin içinde, üniversite profesörlerinin tedris tarzları üzerinde sen şunu söylüyorsun, sen bunu söylüyorsun, diye en küçük bir müdahalede bulunulmuş mudur? Böyle bir şey akıldan, fikirden geçmiş midir?

Şimdi üniversitenin bir de ilmi yayma faaliyetleri vardır. Bu da cemiyete hayırlı bir faaliyet olduğu için kanunla kabul edilmiştir. Bu yerindedir, ancak günlük politika karıştırıldığı takdirde bu güzel maksat fevdedilmiş olur. Bu güzel maksat fevdedilmesin, diye gündelik politikanın dışında bırakılmıştır.

Muhterem Arkadaşlar, bugünkü Üniversite Kanunumuz mükemmel midir? Değil midir? Bugünkü Üniversite Kanunumuz esasından kökünden yeni baştan ele alınmaya muhtaçtır. Bir müddet tatbikatından sonra gördüğümüz aksaklıklar ayan beyan meydandadır. İç politikası ile beraber bugün vardı netice, hareket tarzı üniversitelerimizi ele almak ve onların yerine tedvin edeceğimiz bir kanuna tâbî tutmak lüzumunu apaşîkâr karşımıza çıkarıyor. (*Bravo sesleri*) Bunu yapmakta asla tereddüdetmiyeceğiz. Üniversitenin içinde kendisine göre politikalar; ikilikler vardır. Bu kanunda muhtariyetin tarzı tatbikinde üniversitenin, bizzat üniversite camiasının mensuplarının pek çoğu zarı zarı şikâyetçidirler. Bugün beşeri birtakım zaıflar her yerde olduğu gibi, her insan topluluğunda olduğu gibi üniversitelerimiz içinde de zararlı tesirlerini göstermektedir.

Tatbikatın verdiği tecrübelerle Üniversiteler Kanunu üzerinde tetkikler yapmak ve günün ihtiyaçlarına göre yeni bir kanun tedvin etmek elbette kaçınacağımız, uzak kalacağımız bir mevzu değildir, arkadaşlar.

BAŞKAN — Turan Güneş.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Muhterem Arkadaşlarım, gayet kısa bir iki hususa temas edeceğim. Bendeniz grup adına konuşurken hükümete Osman Okyar'ın tavsiye ettiğini yap demedim. Kendisi münasip görürse, kendi noktai nazarına göre bu bir hakikat ifade ediyorsa, o yoldan gider.

Osman Okyar'ın mütalâasının mahzı hakikat olması meselesine gelince, içtimai ve iktisadi ilimlerde mahzı hakikat iddiası maalesef şimdiye kadar iktidar sözcülerinden başkası tarafından iddia edilmedi.

Program meselesine gelince: Bendenizin sarıh bir sualim vardı, Demokrat Parti programında mesele şu şekilde vaz'edilmiştir. Bu programın muvacehesinde hükümetin noktai nazarının, bu programın tatbik mevkiine konulması için tutacağı ve şimdiye kadar tuttuğu yolun ne olduğunu öğrenmek istedim, bunu rica ettim. Ancak bunun açıklanmasından sonradır ki, Demokrat Parti programının 11'nci maddesinde zikredilmiş, esasa kimin sadık kaldığı, kimin sadık kalmadığı o zaman anlaşılacaktır. *(Sağdan, bravo sesleri)*

Üniversiteler Kanununda yapılacak tadilâta gelince: Muhtariyetle beraber ele alınmasını Sayın Başvekilin arzu ettiği bu yeni kanunu şimdilik sadece müşahade etmekle iktifa ediyoruz. Eğer böyle bir kanun gelecek olursa bu kanun üzerinde biz de sözlerimizi, fikirlerimizi beyan edeceğiz. Yalnız dikkat Duyurulacak olursa bundan evvelki tenkidlerimizde biz esas Üniversite Kanununu değil, Üniversiteler Kanunundan ayrı olarak konmuş mevzuatı almış ve orada 6435 sayılı Kanundan bahsetmiştik. Binaenaleyh münakaşa mevzuu Üniversiteler Kanunu ile muhtariyetin sağlanıp sağlanmadığı değil, 6435 sayılı Kanunun muhtariyeti zedeleyip zedelediğidir. Yine tekrar edelim: Biz bu kanunun ve birkaç müteferrik kanunun kaldırılmasından memnun olacağız. Üniversite hocalarını bizim peşimiz sıra gelmekle vazifelendirmeye kimin hakkı vardır? Olsa olsa biz onların peşi sıra gidersek bâzı hakikatlere yürüyebiliyoruz, demektir. Bunu bizim kadar olduğu gibi iktidar için de temenni ediyorum. Hükümet yapar veya yapmaz.

Eğer milletvekili veya muhalefet grubu olarak niye siz getirmiyorsunuz, diyecek olursanız biz bunları teker, teker getireceğiz, arkadaşlar. *(Sağdan, alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, yine benim söylediğim sözleri bana isnadetmiş oldukları için huzurunuzda gelmek mecburiyetinde kaldım. Dediler ki: İçtimai ilimlerin izafiliğini herkes kabul eder, bunun riyazi ilimler gibi mutlak bir kıymet ifade ettiğini, ancak hükümet iddia etmektedir.

Zannediyorum ki, 2-3 gün evvelki konuşmamda burada tamamiyle bana isnadedilmek istenen ifadenin yüzde yüz aksini uzun boylu teşrih etmiştim. Eğer biz böyle bir fikirde olsaydık, seçim yoluna gidip Meclis teşkili etmez, memleketi ayağa kaldırıp, sandıklar yaptırmaz, memleketin sevkü idaresini üniversitelere tevdi etmek yolunu müdafaa ederdik. Kaldı ki, riyazi ilimlerdeki katıyet, içtimai ve siyasi ilimlerde asla mevzuubahis değildir. Esasen mebdei hareketimizi bu teşkil etmektedir. Bir muhterem profesör çıkıyor, diyor ki; Adnan Menderes Hükümetinin kurulması, kurulmaması, şu veya bu Anayasaya mugayirdir. Bir başka Sayın profesör çıkıyor, Anayasaya tamamen uygundur, diyor. Evet, bu gündelik politika mıdır, gündelik politika değil midir? Gündelik politika

ne olur, arkadaşlar, ne olur? Amerikan yardımı bahis mevzuudur. Devletin, hükümetin takibetmekte olduğu bir yol vardır. Orada kalkar der ki, sizin tuttuğunuz yol yanlıştır, şudur, budur. Günlük, aktüel politika işte budur. İki partinin muhtelif noktai nazarları vardır. Bu iki partinin muhtelif noktai nazarlarının mihrakında, bir de bakarsınız, üniversite gelmiş oturmuş. İşte günlük politikaya girmek demek budur. Üniversitenin, günlük politikaya girmemesi lâzımgelir.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Çok muhterem arkadaşlar; Muhterem Hükümet Reisinin üniversite muhtariyeti üzerinde konuşulurken, günlük politika mevzuundaki beyanları ifade ettikleri veçhile ileri sürülmemiş olsaydı söz almaya lüzum hissetmiyecektim.

Arkadaşlar; üniversiteler araştırma yerleridir. Üniversiteler genç dimağların entellektüel jimnastik yaptıkları yerlerdir. Eğer Başvekilin noktai nazarı kabul edilecek olursa, içtimai ilimlerde yapılması lâzımgelen, araştırmalar yapılamaz, noksan yapılır, bu anlayışa göre aktüel meselelerde yapılması lâzımgelen seminer mesailerine veda etmek lâzımgelir. İçtimai ilimler mevzuunda ve diğer sahalarda talebenin günlük hâdiseleri ilmin, bilginin ışığında incelemesi lâzımgelir. Amerika'da ve dünyanın hiçbir hür memleketinde aktüel meselelerin ilmî tetkikler dışında kalması teklif ve temenni edilmemiştir.

Olabilir arkadaşlar; aktüel meselelerin tetkikini kaldırırsınız, ama bu mesaiyi kaldırmakla beraber üniversitelerin yaratıcı kuvvetini bertaraf etmiş olursunuz. *(Soldan gürültüler)* Üniversitelerde yetişmiş olan gençler hayatta herhangi bir meselenin haliyle karşı karşıya geldiklerinde yeter derecede yetişmemeleri tefekkür kabiliyeti kazanamamaları, melekâti akliyelerinin inkişaftan mahrum kalması entellektüel jimnastik yapmaktan mahrum kalmaları yüzünden isabetli düşünüp, karar alamazlar ve kitap sayfalarını karıştırarak şu meselelerde ne yapacağız diye dogmatik birtakım nazariyelere saplanırlar ve sonunda üniversiteler böyle mezunlar veren yerler haline gelir. Üniversite mezunu, mezun olduktan sonra halline memur edileceği meseleler karşısında bütün müktesebatı üzerine dayanarak kafasını işletmek yoluyla meseleleri halletmenin anahtarını elde eden insan demektir. Yoksa ilim dağarcığını birtakım nazari bilgilerle doldurmuş insan değildir. Esasen dikkat ettim, demin de bir noktai nazar ileri sürüldü. Liselerle üniversiteler arasındaki tedrisatın mahiyetinde fark vardır... Muhterem Arkadaşlar liselerin tedrisatının mahiyeti başka, üniversitelerin tedrisatının mahiyeti yine başkadır. Eğer biz Türkiye'de Türk cemiyetinin inkişafını arzu ediyorsak, ki hepimiz bunda ittifak ediyoruz, bu ittifaka göre üniversitelerin alması lâzımgelen ilmî hüviyet bakımından bugüne kadar yapılmış tecrübelerden istifade etmemiz lâzımgelceği aşikârdır. Biz ısrar ediyoruz, halbuki siz üniversitelerde aktüel meseleler tetkik edilmeyecek dediniz. Biz de ondan sonra içtimai ilimlerde seminer mevzuu kalmaz. Ameli kurlar aktüel meseleler dışında yapılamaz. Yapılır dediğiniz andan itibaren talebelerin dikkati azalır. Ne çıkar bundan, işte o zaman iyi yetişmemiş yaratıcılıktan mahrum, mesuliyeti, duygusu olmiyan, kırtasiyeciler insanlar yetişir. Bu tip insanı yetiştirecek müesseselerin faydası yok. Bizim istediğimiz, gençler; üniversitelerde, tefekkür dinamizmi içinde araştırmalar yapmaya sevk etmektir. Demin Hükümet Reisi dediler ki, "Bir profesörün noktayı nazarına Hükümetin ittiba etmesi

zaruri değildir” doğrudur. Ama buna mukabil bir profesörün Hükümetin politikasını tasvibetmeye de mecburiyeti yoktur. Meseleyi tek taraflı mütalâa ettiğimiz zaman, bu noktalarda hislerimizi tatmin edebilir, bundan bir mânevi itminana varabiliriz ama üniversitenin ilmi Türk milletine yaymasına mâni oluruz.

Bizim noktayı nazarımız budur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, yine fikirlerimizi efkârı umumiyede yanlış tefsire tâbi tutacak beyanlarda bulundukları için huzurunuzda gelmek mecburiyetini hissettim.

Dediler ki, üniversiteler, ilmî araştırma yerleridir, eğer bunlar gündelik politikayı ele almazlarsa, seminer mesailerini nasıl yapacaktır? Gündelik politikayı ele alıp seminer mesaisi yapmak üzere talebenin dikkatini gayet canlı olarak toplamak suretiyle ilmî araştırmalar yapmak hususuna mâni olan yoktur. Fakat jimnastikhaneden bahsettiler. Bu jimnastikhaneyi, mutlaka efkârı umumiyeye önünde, matbuat sayfalarında kurmalarının mutlaka zaruri olup olmadığı hususunu kendilerinden sormak isterim.

İlmî araştırmalar, gündelik politikanın dışında kalmak suretiyle yani gündelik politika dedikodularını matbuat sayfalarına aksetmemesi suretiyle acaba yapamazlar mı? Yaparlar.

Turan Güneş’in, demin cevaplandırmadığım bir sözü kaldı, mutlaka cevaplandırılmalıdır kanaatindeyim.

Fikri şöyle ifade ettiler; bir siyasi ve idari makam bu makalenin ilmî kıymetini takdir ve kıymeti hakkında mütalâa vermek kabiliyet ve ehliyetini haiz değildir.

Mevzubahsolan şey meselenin ilmî kıymeti hakkında mütalâa vermek değil; Üniversite Kanunu mucibince üniversiteleri murakabe etmek ve kanunu yürütmek mevkiinde bulunan bir vekilin kanunun ikinci, üçüncü maddesi mi hatırlıyamıyorum, bu maddelerinde günlük politikaya karışmamak, hükmünü ihlâl edip, etmediği hususunda bir hükme varmaktan ibarettir. Bunu böylece ele aldığımız takdirde bir profesörün ilmî makalesi hakkında idari ve siyasi makamların mütalâa dermeyeran etmeye hakkı yoktur. Fakat bugün devletin idari ve siyasi makamlarında üniversitelerden çıkmış üniversiteliler gibi ilmi takibeden teknik formlarm mevcudolduğu herkesin malûmudur. Yapılan neşriyat bunlar tarafından da takibedilmektedir, verilen eserler sadece objektif bir ilmin eseri midir? Bunu takdir edebilmek için idari ve siyasi makamlarda ehliyet ve kabiliyet görmemek tamamiyle yanlıştır.

Şimdi bir hususa daha nazarı dikkatinizi celbetmek isterim. Mevzu, üniversitelerimizin maksatlarından inhiraf ettirilmek suretiyle politikanın şikârı haline getirilmemeleri hususudur. Üniversitelerin içinde parti kurarsınız, profesörler parti, parti ayrılırlar, ocaklar kurarlar, ondan sonra lokal vücuda getirirler, günlük politika mücadelesine girerler, hattâ talebeye muamele etmek hususunda dahi siyasi mezheple hareket ederler, mensuboldukları partilerin tesiri altında kalırlar. Eğer bu tecviz edilecek olursa üniversitelere verilen emeklerin bir kısmı heba olur ve kendilerinden beklenen hizmet talil edilmiş olur. Onun için çok sağlam olmak lâzımgelir.

Mesela, Halk Partisinin 1950 seçim nutku bu fikri şöylesine ifade ediyor. Masum üniversite talebesinin büyük kütlesi içine girmek fırsatını bulmuş olan politikacılar üniversite talebeleri adına memlekette ehemmiyetli bir mesele ortaya çıkarmışlardır.

Biz seçimden sonra bu meseleyi ciddiyetle ele alacağız. Muhtelif üniversitelerimizde ve muhtelif vesilelerle 4 senedenberi vukua gelen elemli hâdiseleri zikretmiyeceğim. Fakat haber vereyim ki aile babalarının göz nuru ve memleketin istikbali ve dayanağı olan gençlerimizin içinden ufak bir kısmının olsun tahrik politikacılarının insafsızlığına kurban olmasına kayıtsız kalmıyacağız.

Bunu bu vesileyle huzurunuzda okumuş bulunuyorum. Nihâî olarak şurasını da arz edeceğim, bu kürsüden söz söylerken dikkatli olmanın lüzumu aşikârdır. Bu bir defa daha teeyyüdetmiştir. Hürriyet Partisi adına konuşanların falan numaralı kanunun üniversite muhtariyetini Zedelediğini ileriye sürmek suretiyle bu kanunun kaldırılmasını arzu etmektedir ve bu fikri mütalâa etmektedir.

Muhterem Arkadaşlar, bu mevzuda en hararetle söz söyleyen bir arkadaşımın bu kanunun şevkinde hükümette olduğunu ve bu vesikayı imza etmiş bulunduğunu hatırlatmakla sözlerime son vereceğim.⁷⁶ (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

⁷⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 45, Sayfa 833-838*

27 Şubat 1956 Pazartesi

İktisat ve Ticaret Vekâleti 1956 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil. (*Başvekil, Soldan, şiddetli alkışlar arasında kürsüye geldi*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bütçe görüşmelerine tam bir hafta evvel başladık. Bir hafta evvel mevcudolan ve memlekette yaratılmak istenen hava ile bir haftalık müzakerelerimiz sonunda vâsıl olduğumuz neticeler ve memlekette hâsıl olan hava arasında esaslı farklar olduğu kanaatindeyim.

Hâdiseleri yakından takibeden vatandaşlarımız bir hafta evveline gelinceye kadar, ruhlarda, zihinlerde yaratılmış olan birtakım ibhamlar, tereddütler ve şüphelerin tesiri altında kaygılı ve endişeli olabilirlerdi. Bir haftadır cereyan eden müzakereler, iktisadi işlerimizi her noktasında didik didik ortaya koymaktadır. Muhalefetin bütün söylediklerini ve söyliyebileceklerini öğrendikten sonra tereddütlü ve en Şüpheli vatandaşların ruhunda ve vicdanında kaygı yerine şimdi memleket işlerinin salim yolda bulunduğu dair bir emniyet ve itminanın hâsıl olduğunu kabul etmek çok yerinde olur. Müzakerelere geçen hafta Pazartesi günü başladık, bu hafta Pazartesi günü nerelere kadar geldik, Fethi Çelikbaş'ın, Hürriyet Partisinin konuşmalarından memnun oluyorum. Burada bu konuşmalardan güya memnun olmuyormuşuz gibi onu işraben tarzda sözler sarf edildi. Derhal ifade edeyim ki, ne kadar uzun konuşurlarsa o kadar hakikatler açık açık meydana çıkmaktadır. Kendilerini kendileri kadar tarif edebilecek, kendi hallerini kendi dilleri kadar isabetle tavsif edebilecek başka bir dil başka bir kimse mevcudolmayacağına kaaniim.

Hilmi Dura arkadaşımızı, yukarda mikrofondan dinledim. Sözlerinin, ifadelerinin selâbeti rasaneti, hakikatleri apaçık ortaya koyması karşısında cevap vermek üzere kürsüye gelen arkadaşın ne dereceye kadar bocaladığını gördünüz. Burada hiç'te o sözlere, o iddialara, o hakikatlere temas etmiyen vadilerde mütemadiyen dolaştı, parti meselelerine kadar gitti, dünyanın umumi meselelerine gitti, şuna gitti, buna gitti, her şeyden bahsetti, daldan dala dolaştı, fakat bir türlü Hilmi Dura'nın sorduklarına cevap vermek imkânını bulamadı. Çünkü, Hilmi Dura'nın suallerine cevap verebilmek kolay değildi. Hususiyle kendilerinin siyasi idare ediş tarzlarına taallük eden hususlarda o derecelere kadar, Frenklerin vulnerable dedikleri, yan vermiş, hedef teşkil etmiş vaziyettedir ki, bunun karşısında kolayca cevap vererek, işin içinden kolayca çıkıvermesi mümkün olmadı. Fethi Çelikbaş zeki arkadaşdır. Fethi Çelikbaş ilimle bir zamanlar tevggöl etmiş arkadaşdır. Fethi Çelikbaş buna cevap veremeyecek arkadaş değildir; Fakat, senedi bâtil olur, bâtil olan dâvanın. Fethi Çelikbaş, kabiliyetinin, iktidarının dışında bir hususa cevap verebilmek mevkiinde ise, hâdiseler, hakikatler Fethi Çelikbaş'ın aleyhinde ise, Fethi Çelikbaş ne yapsın?

Bu vaziyette Fethi Çelikbaş bütün zekâ ve dirayetini kullansa yine yapabileceği bir şey yoktur. Ama şu ilmi rahat bıraksa da hem kendisi ve hem de ilim rahat etse, çok iyi olacak. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar, gülüşmeler*) Arkadaşımız her hangi bir konuşmasında en aşağı 30-40 defa ilim kelimesini telâffuz etmese bir türlü rahat edemiyor.

Muhterem Arkadaşlar, burası akademi değildir, burası Meclistir. Benim Büyük Millet Meclisinde uzun senelerim oldu. Kürsüye gelen acemi mebuslar ilimden bahsederlerken, işte adliyecî olmak sıfatıyla, yok doktor olmak sıfatıyla şöyle böyle diyerek konuşmaya

bağladığı zaman, arkadaşlar Meclis sıralarını terkeder ve işi yine medreseye döktüler deyip yüz çevirirler. Şimdi burada ilim, ilim, ilim, ilim, oluyor ve politika ile ilmin memzucu olan donnee'lerden istifade ederek, böyle bir taktik güdere, millet namına ve milletin iradesiyle teşekkül etmiş bir heyetin karşısına geçip onu gütmeye çalışıyor.

Şimdi arkadaşlar, evvelâ, Fethi Çelikbaş'ın hatırında yanlış kalmış olan bir hususu tavzih etmek isterim. Kendisi bugün millî gelir arttı, bu millî gelirle muvazi olarak bütçede artışlar vardır, diyor. Çok teşekkür ederim. Bu artışı kabul ediyor. Fakat hemen bu artışlar bilir misiniz nedendir, diye ilâve ediyor. Bu artışlar Gelir Vergisinin tatbikata konulmasındandır. Gelir Vergisinin tatbika konulmasının müsebbibi olan, bu büyük bayırın görülmesine sebep teşkil eden plân, benim plânımdır, diyor, *(öyle değil, Bütçe Encümenidir, dedi sesleri)* Yahut da Bütçe Encümenidir diyor. Hükümeti Bütçe Encümeninden, Bütçe Encümenini ve hükümeti Heyeti Umumiyyeden ayırmak suretiyle neticelere var neticesidir. Kendileri eğer bu endişeler kurtulmak istiyor. Bütçe Encümeninde şöyle denebilir, hükümet şöyle bir lâyiha nevk edebilir. Fakat Heyeti Umumiyyeye gelinip de burada ortaya çıkan hüküm artık hepimizin olur. Bu hakikat böyle iken, hükümet böyle istedi, bütçe komisyonu müdahale edip hâdiseyi halletti şeklinde bir takdim yapmak doğru değildir.

Bir de asıl mesele var. Bunda da dediği hakikat değildir. Kendisi, hükümetin 1950-1951 bütçesini tanzim ederken, Gelir Vergisi Kanununun tatbik edilmemesini ileri sürdüğünü ifade etti. Derhal haber vereyim ki hükümetin teklifi, Gelir Vergisinin memurların Kazanç Vergisine taallûk eden hükmünün bir sene tehiri idi. Şimdi burada 1951 Bütçe Kanununda bahsetmek istediği maddeyi huzuruza okuyorum.

"Madde 22. — 3.VI.1949 tarih ve 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 109'ncu maddesindeki ücretlere müteallik yürürlük tarihi 29.II.1952 tarihine kadar geri bırakılmıştır"

İşte muhterem arkadaşlar, madde, Gelir Vergisi Kanununun ücretlere müteallik olan 109'ncu maddesinin 1952 senesine kadar tehirine aittir. Yoksa Gelir Vergisi Kanununun toptan tehiri ve ademi tatbiki bahis mevzuu olmamıştır.

BAŞKAN — İzin verirseniz, müzakereye devam edilmesi hususunda karar alayım efendim, saat 13 e gelmiştir.

Başvekilin konuşmasına devam etmesini reyinize arz ediyorum Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun, efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, vaktinizi fazla almak istemiyorum. Yalnız bâzı işlerde alelacele cevap vermek lüzumu da hâsıl oluyor.

Bir hususa dikkatinizi çekmek isterim. Muhterem Arkadaşlar, o da şudur: Halk Partisi tenkidlerini yaptı, Cumhuriyetçi Millet Partisi tenkidlerini yaptı, dinledik. Bu tenkidlerinde yeni hiçbir şey görmedik. Hayat pahalılığı ve saire. C.H.P. si hayat pahalılığını 1951 iptidasında mevcudolduğunu iddia ediyor. Bu iddianın mihveri etrafında muazzam bir edebiyat bir defa daha tekrar olundu.

Hürriyet Partisinin ayrı bir tarafı var. Elimizdeki bütçe üzerinde 800 milyonluk bir tasarrufla bulunmayı talebettiler ve üç milyar 277 milyonluk bütçenin, bir hamlede, tasarruflarla iki buçuk milyara indirilmesini teklif ettiler, tekliflerinde ısrar ettiler.

Muhterem Arkadaşlarım, fikirler muhteremdir. Görüşlere itibar edelim, yer verelim, müzakere ve münakaşa edelim. Fakat bir parti, bu mevzuları polemik olarak

mı ortaya atıyor, yoksa, bunun üzerinde samimiyetle mi duruyor. Bunu tetkik etmek de hakkımızdır. Bu zaviyeden meseleyi ele aldığımız takdirde, Hürriyet Partisini haklı görmek imkânı yoktur.

Hürriyet Partisinin, bütçenin iki buçuk milyara indirilmesi teklifi, 800 milyonun tasarrufu tavsiyesi var idi ise, masraf bütçelerinin büyük bir kısmı çıkmış olduğu ve bu, rakamların birer birer huzurunuzda okunduğu ve müzakere edildiği halde, Hürriyet Partisi şu ana kadar acaba niçin değil 800 milyon liralık bir tasarruf, sekiz milyon liralık bir tasarruf fakat 800 bin liralık bir tasarruf dahi teklif etmemiştir? Muhterem Arkadaşlar. Hattâ ilâveler, zamlar teklif etmiştir. Demek ki bunu sadece lâfzı murat ifade ettiler, hakikatte samimi olarak bunun üzerinde durmuş değillerdir. Efkârı umumiyemizin bilmesi lâzımgelen ehemmiyetli bir husus budur. Demokrat Parti iktidarını müşkül mevkide bırakmak, efkârı umumiyemize sözde 800 milyon liralık bir tasarruf mümkündü, kanaatini vermek ve bunu tasarruf etmedikleri için işler kötüye gidiyor zehabını telkin etmek maksadiyle söylenen bu sözlerin hakikatle ve bilhassa teklif edenlerin samimiyetiyle hiçbir alâkası olmadığı apaçık ortaya çıkmış bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlar, Maliye Vekilinin Bütçe Komisyonundaki beyanı, benim beyanatım ve saire ile B. M, Meclisinin huzuruna çıkıyor ve soruyorum diyor. Mebusun mebusa sual sorması dahi usulden değildir. Fakat bu soru yorumu mecazi mânasında almak lâzımdır. Soruyorum size diyor, siz bu beyanatınızın üzerinde durmayacak mısınız? Bunda samimî misiniz? Muhterem Arkadaşlar, bir insana falan beyanatta samimî olup olunmadığını sormak kadar abes bir şey yoktur. Aksi olduğu takdirde, biz bu yoldan yürümüyoruz demektir. Yüzümüze vurmak teşebbüsleri, tesirsiz kalır. Fakat hareketleri, engizisyon mahkemelerinin insan ruhunda ve zihnîyetinde keşif yapmak suretiyle kararlar vermesine benzer. Biraz daha sabrederseniz, hâdiselerin tecelliyatında ifadelerimizle mutabık olmyan hususlar varsa o zaman rahatça ve kolayca bunları bize söylemek suretiyle daha kuvvetli bir mevki alırsanız, biz de o vakit zayıf bir mevkîe düşmüş oluruz. Daha bugünden bunun üzerinde durulması, hatalı ve zararlı olur. Şu bakımdan ki; kendisi söylüyor: “İçte ve dışta bizim ne suretle hareket ettiğimizin bilinmesi lâzımgelir.” Demek ki, hususiyle dışta, bizim bu kararlarımız hakkında bu dereceye kadar bir hassasiyet mevcut imiş. Bunu kendisi ifade ediyor. O halde bu ifadeleri, bu hassasiyeti tahrik etmelerini göstermez mi? (*Sağdan; ne münasebet, sesleri*) Bu bakımdan, hakikaten ortaya çıkıp da bizi ilzam etmeleri yerinde olmaz mı? (*Soldan bravo; sesleri*)

Şimdi; işin aslına gelince: Muhterem Arkadaşlarım, tabiatıyla Bütçe Encümeninde söylendikten sonra bu işlerin farkına varıyorlar. Hakikatte görülen ihtiyaca göre vaziyetin ayarlanması hususunda ilk adımlar yaz iptidalarında atılmıştır. Bunların prensipleri o zaman müzakere edilmiştir. İnhisar maddelerine yapılan zamlar bu görüşün neticesidir. İktisadi devlet teşekküllerinin bütün mamullerine maliyetleriyle mütenasip olabilecek zamlar yapmak hususu da, bu görüşün neticesidir. Bu suretle, iktisadi devlet teşekküllerinin açıklarını kapamak, inhisar maddelerinden daha fazla gelir elde etmek suretiyle bütçenin muhtemel açıklarını kapamak ve nihayet piyasadan bir miktar fazla para massetmek gibi esaslara istinadeden tedbirler yaz ortasında alınmıştır. Bunun yanında İskonto hadlerinin yükseltilmesi ve selektif krediye doğru gidilmesi de uzun boylu müzakere edilmiş ve neticelere bağlanmıştır. Ve bugün huzurunuzda gelen bütçe bu görüşün neticesidir. Biz denk bütçeyi programımızda

söyledik. Hükümet programlarında söyledik. 1951 bütçesini hep beraber, 1.320.000.000 raddesinde olan bu bütçeyi 234 milyon lira açıkla Meclisten geçirirken hep beraberdik. Kendileri de bunun içinde idi. Programda muvazeneli, denk bir bütçe mevcut olduğu halde hep beraber yüzde 15'ten fazla bir açıkla, yüzde 20'ye yaklaşan bir açıkla, 1951 bütçesini meclisten geçirdik ve tatbik ettik. 1952 bütçesini %10'un üstünde bir açıkla hep beraber yaptık. 1953 bütçesini %7 açıkla yine hep beraber yaptık. 1954 bütçesini denk bütçe olarak tanzim ettik.

Muhterem Arkadaşlar, görüyorsunuz ki kusur bulmak arzu edildiği takdirde her şey kusur olabilir. Fakat iyiye hamletmeye ve insafla görmeye karar verildiği takdirde aynı hâdiselerin manzarası değişebilir. Binaenaleyh bu vesile ile bir defa daha Yüksek Huzurunuzda ifade edeyim ki, aldığımız kararlarda sebat şiarımızdır. Bu yapılan beyanatı ve bu bütçe politikasının bu ruh ve bu görüş dâhilinde tatbik edileceğini, her türlü tereddüt ve şaibeden tenzih etmek ve burada konuşulan sözlerin talil edici tesirlerini bertaraf etmek maksadiyle, bir kere daha ifade ve teyidederim.

Muhterem Arkadaşlar, evet, diyorlar, yüksek seviyede bir muvazene. Bu yüksek seviyedeki muvazene ne demektir? Bu yüksek seviyede bir muvazene tesis etmek fikrini yine hep beraber kararlaştırdık. Bu, bugünün politikası değildir. Bugün, 1950 senesinde vazife başına geldiğimiz zaman tatbikine başladığımız bir politikanın ancak ve ancak muayyen bir inkişaf içinde bulunuyoruz. Bunu, sanki falan tarihte başlamış ve o tarihten bugüne kadar inkişaf etmiş ve bu suretle neticeleri tecelli etmiş bir politika olarak göstermek, katiyen doğru değildir. Biz, 1950'de nasıl başlamışsak öyle devam etmekteyiz.

Bu defa bir endişeden kendilerini kurtarmak mümkün olursa, o zaman sarih ve muayyen bir tefekküre avdet edilebilir. Bir endişe, muhakemelerinin salâbetini talil etmektedir. Bu endişe de, mesuliyetimize iştirak hususlarını mümkün olduğu derecede ve nispette ortadan kaldırmaktır. İşte onların iradelerini talil ve tağşiş eden, muhakemelerinin selâmet ve salâbetini ortadan kaldıran husus budur. Bütün konuşmalarının maverasında ve temelinde yatan kaygının bu olduğunu keşfetmek için büyük gayret sarf etmeye hacet yoktur.

Muhterem Arkadaşlar, istihlâk yükseldi, bu fenadır diyor, ondan sonra da bu bütçe şöyledir böyledir diyor. Bunların hepsi, biraz evvel arz ettiğim gibi, bugün başlamış, dört ay evvel başlamış ve bitmiş işler değildir. Tâ ilk günden beri beraber takibettiğimiz bir programın neticesidir. Kendileri eğer bu endişeden kurtulsalar ve bunları o zaman böyle yaptık, mesuliyetinde müşterekiz, fakat bunun bugün zararlı neticeleri görüldü, bundan beraberce dönelim, çevirelim noktasına gelebilseler, muhakemelerindeki şaşkınlık ortadan kalkar, tefekkürlerindeki isabetsizlik zail olur, İşte kendileri bu düşüncenin tesirinden kurtulamadıkları içindir ki bir türlü muhakemelerini doğru istikamete sevk edemiyorlar.

İstihlâk arttı, artacaktır. İnkâr eden mi var? İstihlâk artacaktı, bunu çok iyi bilirler. İstihlâki zorla biz artırmadık, 1956 senesinde Türkiye'de yaşıyan ileri ve medeni bir milletin dünyanın diğer milletlerinin nasıl yaşadığını bilmemesi, anlamaması, medeni bir insanın ihtiyaçlarını takdir edememesi asla varit değildir. *(Soldan bravo sesleri)* Böyle bir şey olmaz dünyada..

Bu mücadele öteden beri devam etmektedir. Bu memleketin fakrû zaruretiyle boğuşulmasını bir tarih boyunca müşahade etmişizdir. Türk milleti, kaderini, talihini

inşa etmektedir. Bakınız 1923 ve 1930 arası, yedi sene zarfında sadece ve sadece şimendiferle uğraşmışız. Bunu bir muvaffakiyet olarak kabul ediyoruz. Haklıdır. Fakat neye mal olmuş biliyor musunuz? Milletin geçim seviyesinde büyük teşevvüşler vâfi olmuş, bu hareket yani Sivas'a kadar şimendifer yapmak dahi büyük iktisadi ve malî sıkıntılarının sebebim teşkil etmiştir. Açınız okuyunuz, tarih böyle söylüyor. Geçmiş vesikalar böyledir. Tasavvur ediniz, demek ki, o zamanki iptidai yaşama şartlarına rağmen, Sivas'a kadar bir şimendifer yapmaktaki munzam külfetler yaratmış ve memleket ve milleti sefaleti kadar uzanan bir maişet seviyesine mecbur etmiştir. Ondan sonraki vaziyetleri biliyoruz: Arpa 1,5 kuruşa satıldı, buğday 15 kuruştan 50 paraya düştü. Bunun karşısında hükümetlerin tedbir alamadığını, senelerden senelere uzun devirlerin büyük mahrumiyet ve ıstırap içinde geçtiğini, bir köylü sigarasının 2-3 kişinin bir araya gelerek alındığı ve taksim edildiği devirler yaşandığını unutmamak. Bunların ifadesi, bu memleketin çok aşağı bir hayat seviyesinde yaşamakta olduğunu gösterir. Bu, şu maddenin bulunması, bu maddenin bulunmaması veyahut da arzu olunan şu hayat seviyesine vâsıl olunamaması, dolayısıyla bir sızlanmanın, bir infialin içinde yaşanması bugünün hâdisesi değildir. Bu Türk milletinin tarihinden ve kaderinden gelen bir hâdisa olarak devam etmektedir. Ve Demokrat Parti, bu meşum neticeye dur demek için vazife başına gelmiş bulunmaktadır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

İkinci Cihan Harbinin baskıları malûm, bu baskılar altında istihlâk muayyen bir seviyede tutulabildi. Bu baskı nasıl idame edildi? Kan, zehir, verem pahasına, şu veya bu pahasına, memleketin her tarafındaki çeşitli ıstıraplar pahasına, aşağı seviyede tuttuk da ne oldu? Şeker yok, ekmeklik buğday 100-150 kuruş, memleketin birkaç yerinde el tezgâhı var, pamuk var, fakat vaktinde iki tane iplik fabrikası düşünemediğimiz için çıplak kaldık.

Muhterem Arkadaşlar, vaktaki İkinci Cihan, Harbi bitti, hayat pahalılığı feryadı, madde noksanı feryadı bütün âfakı kapladı. Açınız, bakınız, okuyunuz. Yani demek istiyorum ki, İstihlâkin artmasına doğru olan temayül, temayül değil şiddetli cereyan, son derecede şiddetle akış, harb baskısının üzerimizden kalktığı gün kendim göstermiştir. Derhal geniş ithalât yapılması mecburiyeti hâsıl oldu. Hayatı o seviyede tutabilmek, yani şeker istihsalini yüz bin tonda, basma istihsalini yüz milyon metrede, çimento istihsalı 300.000 tonda tutmak, Türkiye'yi, başka bir zamanda ifade ettiğim gibi demir pabuç içinde ayaklarını dumura mahkûm etmek demektir. Bu istihsaller bu seviyede tutulamazdı, arkadaşlar. Bakınız o zaman, 1940'dan 1947'ye geçerken, bir sene içinde hayat pahalılığının %100 yükseldiği kaydediliyor. Üç ay içinde, iki ay içinde hayat pahalılığında yüzde yirmi fark olduğu kaydedildi.

Bu sebeple istihlâk durdurulamadı, veya bu suni bir tahrik neticesi değildir. Demokrat Parti iktidarına atfedilmek istenilen husus, olsa olsa istihlâki teşvik etmek gibi bir hususta olabilir. Bu noktalar üzerinde bu sebeple durmaktayım. Halbuki Türk milletinin yaşama seviyesi, o derece aşağıda idi ki, bunun Türk milleti tarafından hissedilip, başka bir hayat arzusunun bütün vatandaşların ruhunda tecelli etmemesine imkân tasavvur olunamazdı. 1945 -1950 arasında cereyan eden mücadeleler, kavgalar, cemiyet hayatının bütün dedikoduları hep bu mihver etrafında idi. O zamanki bütün gazeteleri okuyunuz, Allah lillâh aşkı için bakınız. Kömür yok, demir yok, et yok, pırasa yok, yok yok yok. Bütün bu gazeteler hayat pahalılığından ne derecelere kadar şikâyetçi idiler, okuyun, görün de ondan sonra konuşalım.

Şimdi, demek ki, 1945, 1946, 1947, yani ortadan baskı kalktıktan sonra üç sene zarfında bir milyara yakın dış tediye açığı verilmiştir. Bu bir -milyara yakın dış tediye açığının verilmesi ve bu kadar dış tediye açığı verildiği bu zamanda hiçbir investismanın yapılmamış olması da gösteriyor ki, zarurî ihtiyaçların tazyiki şiddetli derecede artmıştır. Bu apaçık görülmektedir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, hayat pahalılığını bu istihlâkin artışıındaki taksiratını bize yükletmek, sureti katiyede doğru değildir. Biz Türk Milletinin en iptidai ihtiyaçlara mahkûm olmasına göz yumacak mevkide olamayız.

Şimdi de bütçeyi 2,5 milyara indirin ve saire demekle; Türk vatandaşının maişet ve kaderini düzelterek olan bir gidişe dur demek istemektedirler. Bunun gayrikabili tatbik olduğunu bildikleri halde bunu söylüyorlar.

Sevgili Arkadaşlarım, 8-10 kol üzerinde yaptığımız bütün investismanların ve bugüne kadar sarf ettiğimiz paraların bedelini bugüne kadar aldığımızı rakamlarla ispat edeceğim. Yani 3 milyarlık investismanla borç mu bıraktık? 2,5 milyar borcumuzu nasıl iki defa ödemiş olduğumuzu, şimdiye kadar yapmış olduğumuz investismanların fazla hasılasını huzurunuzda rakamlarla ifade edeceğim. Bu investismanların neticesi sıkıntı değildir. Türkiye'nin bütün hastanelerinde bir yatakta üç kişi yatarken, köylüsü Ankara'nın asfaltlarında bir çarık dahi bulamıyarak, yalın ayak gezecek kadar pejmürde halde iken, ecanibe karşı yüz karası diye Ankara asfaltlarında dolaştırılmıyacak kadar aşağı bir hayat seviyesinde tutulan Türk Milletinin, bu kadere isyan edip hareket gelmemesine imkân mevcut değildi. Şimdi bize dediklerine göre, sanki biz bunu bir heves, bir arzu, bir siyasi gösteriş olarak yapmışız. Yapmışsak Hürriyet Partisi ile beraber yaptık, bunu başka türdü olarak ifadeye imkân yoktur. Bu işte bir politika güdümü olarak bize samimî olarak iştirak etmişlerdir. Belki Cumhuriyet Halk Partisi başka türlü ifade eder. Çünkü, onlara göre hayat pahalılığı 1952'den sonra başlamıştır. Ondan evvel ne hayat pahalılığı vardı, ne şu, ne bu. Tabîî o zaman gazeteleri susturduktan sonra memleketin idaresi kolay olurdu.

Şimdi, Muhterem Arkadaşlarım, istihlâkin artması hâdisesi, önüne geçilmez bir hâdisedir. İstihlâkte; istihsalde, maişet seviyesi çok yüksek olan Amerika'da dahi istihlâkin durdurulması veya artırılması ekonomik problemlerin başında gelir. Türk Millette, sen sırtın çıplak, yalın ayak yaşıyacaksın, yüz bin ton şekerle geçineceksin, her şeyden mahrum olacaksın, sen Orta-Asya'nın şu köşesinde nasılsa baki kalabilmiş bir zavallı milletsin, senin kaderin budur, fazla şeker yiyemezsin, hastanelerde teker teker yatmak senin hakkın değil, sen bu kadere mahkûmsun, demek kimsenin haddi değildir.

Suni olarak istihlâkimizin artırıldığı iddiasını reddederim. Biz, hakikatte geri kalmış, hiçbir investisman yapmamış memleketlerin tipik ekonomi gösteren bir memleketi idik. Bugün bu vaziyetten çıktık. Arz ettiğim memleketler dış ticaretinde ve tediye muvazenesinde daima açık verirler, bu açık daima, devam edeceği için birtakım tahdit tedbirleriyle, yani istihlâki daha da tahdidetmek, çok geri bir hayata milleti mahkûm etmek suretiyle vaziyet idare edilir. Bizim geçmişteki idareimiz böyle olmuştur. Fakat, demokrasi devrine girdikten sonra, harb bittikten yedi sene sonra, vatandaşa şekeri vesika ile yiyeceksin diyemezsiniz. Bir kahve eksikliği memlekette ihtilâller yapar. Hele insafsız tahrikçilerin politika sahasında alabildiğine, dolu dizgin at koşturduğu hengâmelerde, bu istihlâk çok daha şiddetli seviyelere yükselir.

1951, 1952, 1953, 1954 de istihlâk seviyelerinin nerelere varacağını önceden hesaplamış, bir iktidarı bilgisizlikle itham ediyorlar. Bize dediler ki, bu şeker fabrikaları, çimento fabrikaları, hepsi seçim fabrikalarıdır, gösteriş fabrikalarıdır. Bunların temeli atılır ve Öyle kalır. Sevgili arkadaşlar, işte o gösteriş fabrikalarıdır ki, bugün imdadımıza yetişmektedir. Eğer o gösteriş fabrikaları geçen sene, evvelki sene şeker istihsalı yapmamış olsaydı, eğer biz de 16 senemizi bir şeker fabrikası yapmamak yolunda israf etmiş olsaydık, bugün halimizin nice olacağını düşünmek icabederdi. Bugün 30-40 milyon dolar, sadece şeker ihtiyacı için kullanmak mecburiyetinde olacaktır. Demir için de bir o kadar. 1956 senesi için de bunların hesabım getireceğim. Ama siz diyeceksiniz ki, istihlâk artmasaydı, istihsalı ne biz artırdık, ne de artırmaya teşebbüs ettik, istihlâk artardı. Şeker 80-100 bin tonda, demir 70 bin tonda, çimento 380 bin tonda kalamazdı. Bez şu kadarda, kereste şu kadarda kalamazdı. Bu, bütün içtimai ve iktisadi hayatı en aşağı seviyede dondurmak olurdu. Biz bunların bütün neticelerini gördük.

Biz eğer o gün gündelik istihlâk maddeleri gaygusuna düşüp de bunların tedarikine gayretimizi tevcih ederek bu envestisrmanları yapmamış olsaydık, emin olunuz ki, hesapsız, kitapsız olduğu İddia edilen bu envestisrmanların yapılmamış olmasından dolayı bir maişet bolluğu içinde olmayacaktık. İktisadi cihazlanmanın iptidai ve ilk adımları atılmış olan memleketler, devamlı surette muhtaç ve sefil kalmaya mahkûmdurlar. Çimentoyu, şeker, buğdayı, basmayı dışardan getiren, hattâ mangal kömürünü dışardan getiren memleketlerin bellerini doğrultmalarına, gelişmelerine, düzelmelerine imkân ve ihtimal yoktur. Demokrat Parti iktidarı, memleketin bütün dövizlerini masseden bu delikleri bir an evvel kapatmak için ve en kısa bir zaman içinde bu dâvayı halletmek maksadiyle bu envestisrmanlara girişmiştir. Bu envestisrmanları yapmamış olsaydık bugün, gene döviz sıkıntısı çekecek, gene maişet sıkıntısı çekecektik. Şu farkla ki, bugün maişet sıkıntısı olarak çektiklerimizin karşısında eserlerimiz vardır. Dövizlerimizi bunlara tahsis ediyoruz. Bugün mesut bir neticedir ki her tahsis ettiğimiz döviz miktarı ile bir işin arkası alınmakta, bir ünite vücuda gelmekte ve bunlar yarının ümit, refah ve saadet âbidesi olacak yükselmektedir. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*) Ama bu ümidi de vermeye hakkımız olmayarak nihayet bu envestisrmanlar yapılmıyaydı, başka başka ihtiyaçlar için yine döviz sıkıntısı içinde bulunacak, yine tediye muvazenesi açığı ile karşı karşıya olacak ve yine bütçe açığı ve darlığı dolayısıyla memleket ihtiyaçlarını karşılamamaktan dolayı sıkıntı ve ıstırap çekecektik. Ben size şu kadarını söylemekle iktifa edeceğim ve sözlerime son vereceğim. Sabrınızı suiistimal ettim, özür dilerim. (*Soldan devam devam sesleri*); 1956 senesinin birinci günü ile 365'nci günü arasında Türkiye'nin veçhesinde külli fark olacaktır. Bunların neler olduğunu bütçe biterken yapacağım uzun bir konuşmada tafsilâtiyle arz edeceğim. Kalemleri alıp yazsınlar. Bu sene içinde en muazzam eserlerin hizmete girmekte olduğunu, bunların nelere mal olduğunu ve bunların memleket ekonomisine neler getirmek kudretinde bulunduğunu teker, teker hesabetmek imkânını bulacaklar ve Türkiye'nin nasıl bir yolda, mütেকaddim gayretlerin ve envestisrmanların kemal haline gelmiş olmasından dolayı bir yıldan diğer yıla ne derecelere kadar süratle terakkiye, iyiye ve refaha doğru tahavvüle malik olduğunu göreceklerdir. Rakamlarıyla, eserleriyle göreceklerdir.

Sevgili arkadaşlarını, huzurunuzu daha fazla işgal etmemek için bu mevzuda görüşlerimizi bütçe sonunda hükümet olarak arz edeceğimizi ifade edeyim. Türk milleti gelecek eserlerin neler olduğunu bilecek ve anlıyacaktır. Ve bunlara kimse kıyma kuvvet ve kudretini kendisinde bulamayacaktır.

Elinizdeki işler devam edecek midir, etmiyecek midir, diyorlar. Ne demek istiyorlar?.. Muhterem Arkadaşlar, 1950’de işleri ele aldığımız zaman bir kısım envestisman yapıldı. 1951 de daha fazla, 1952 de daha fazla, 1953’te daha fazla. Fakat bunlar bir yekûn teşkil eder. Yekûn teşkil ettikten sonra artık işsiz değiliz, arkadaşlar. Elimizde işimiz vardır. Bunlar ikmal edildikçe imkânlar nispetinde yenilerine tevessül edilir. Hiçbir şey yapılmamış bir zamanda, ilk işe bağlandığı gibi hergün yeni yeni işler ele alınmaz. Bir terzi tasavvur ediniz, dükkânını yeni açtı, ilk zamanda iki, sonra üç, sonra dört müşteri gelirse derhal kabul edilir, 15-20 kişi gelirse, onlara senin provan ancak 20 gün sonra, der. Ondan sonra bir dolaş der, gelecek aya, der. Namütenahi almakta devam etmez. Çünkü elinde işi vardır.

Bizim elimizde 1956 ya 1957 ye, 1958 e yetecek işlerimiz vardır. Müsterih olsunlar, boş değiliz. Bunlar mühim eserlerdir. Bunların bitirilmesi memlekete yeni yeni kuvvet kaynağı olacaktır. Envestismanlarımızın birinci merhalesinin, iktisadi cihazlanmanın hitamı, bize bugüne kadar iktisadi hayatımızda kat’ettiğimiz mesafeyi kat’etmek için, hattâ sürati iki, üç misline çıkaracak imkân ve gayretleri verecektir. *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Bugün saat 15’te toplanılmak üzere Celseye son veriyorum.⁷⁷

⁷⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 46, Sayfa 951-957*

28 Şubat 1956 Salı

6/7 Eylül 1955 Tarihinde İstanbul ve İzmir’de Vukubulan Hâdiselerde Zarar Görenlerin Zararlarının Ödenmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, çok münakaşa edilmiş olan sebeplerden dolayı 6-7 Eylül gecesi vukua gelen müessif hâdiselerin ika ettiği zararların telâfisi hususunda sevk edilmiş olan kanun lâyihasının Büyük Meclisin büyük ekseriyeti tarafından ne suretle karşılanmakta olduğunu görmekle bahtiyarız. Bu suretle biraz sonra kanuniyet kesbedeceğinden emin bulunduğumuz bu tasarının kabulü ile zarar gören vatandaşlarımızın zararlarının telâfi edilmesi mümkün olacağından dolayı ayrıca büyük bahtiyarlık duymaktayız. Bu kanunun müzakeresi esnasında öteden beri bu kürsüye getirilmiş olan ve hâdisenin vukuu anından itibaren mütemadiyen ve mütemadiyen memlekette yayılmak istenen bir iddiaya da kısaca cevap vermek mecburiyetindeyim.

Muhterem Arkadaşlar, bundan evvelki bir müzakerede meselenin dördüncü defa olarak Büyük Millet Meclisinin huzuruna getirilmiş olduğunu söylediğimiz zaman muhalefette bulunan bâzı arkadaşlarımız buna itiraz etmişlerdi. Şimdi meselenin tekrar, beşinci defa olarak Büyük Millet Meclisi huzuruna gelmekte olduğunu tescil etmek isterim. Filhakika bir malî kanunun müzakeresi esnasında, hele bu malî kanunun esasına ve maddelerine mutabakatlarını beyan ettikten sonra, bunu fırsat ittihaz etmek suretiyle ve kanun ile kanun tedvini ile hiç alâkası olmadığı halde, kanunun kabulünde veya ademikabulünde hiçbir tesiri olmadığı aşikâr bulunmasına rağmen, tekrar hükümetin mesuliyetini ileri atmak suretiyle bir fitnenin devamını terviceder vaziyete girmesi muhalefete yakıştıramadığım bir husus teşkil etmektedir.

Sevgili Arkadaşlarım, ellerinde hiçbir delil olmadığı halde bugünkü cereyan etmekte olan tahkikattan, hâdiseleri tahlilden ve ortaya çıkan neticelerden hükümete veya hükümetin her hangi bir uzvuna hiçbir suretle en küçük bir kusur, bir taksir atfı gayrimümkün olmasına rağmen, mütemadiyen bu mesele üzerinde durmak, memleketin menfaatleriyim kabili telif olmaz kanaatindeyim. Bu ithamın altında bulundurmuş oldukları insanların %100, %1000 masum oldukları vicdanen kabul edildikten sonra, bu iddialarla, bu ithamlarla, bu kötü isnatlarla zulüm yapmakta olduklarını kendilerine hatırlatmak isterim. Masum insanlara suçsuz insanlara, siyasi sebeplerle, olsun; siyasi ihtiraslar neticesinde olsun, her ne maksatlarla olursa olsun, durmadan ağır isnatlar yapmakta devam etmek zulümden başka bir şey değildir. *(Soldan bravo sesleri)* Bu zulme artık bir nihayet vermelerini rica ederim. Bunun ayrıca memleketin menfaatine olmadığını da kaydetmek isterim.

Diyorlar ki, “Hükümet hâdisenin mesullerinin aranmasını ve onların ortaya çıkarılmasını, Büyük Millet Meclisinin 12 Eylül toplantısında vadetti.” Hükümetin bunu vadetmesine hacet yok. Bu hükümetin bellibaşlı vazifesidir. Hükümet hâdisenin sebep ve âmilleri üzerinde gereken tahkikatın yapılabilmesi için, Büyük Millet Meclisinin de kararına iktiran etmek suretiyle, mahkemeleri vazifelendirdi. Ayrıca idari tahkikat bütün genişliğiyle icra edildi, icra edilmektedir. Hal böyle iken meseleyi tekrar

buraya getirmekte sebep ve mâna nedir? Bu olsa olsa açılmış olan bir yarayı deşmek ve ondan sonra da mütemadiyen kanatmak maksadına matuftur. Müzakerelerimiz esnasında particiliğin ne dereceye kadar vicdanlarımıza tesir icra edebilecek bir şiddette olduğunu müteaddit vesilelerle gördük. Bugün burada hiç münasebeti yokken yaratılmak istenilen sahne de bu müşahedelerin yeni bir örneğini teşkil etmektedir. Ben zannediyordum ki artık bu iş bir daha buraya getirilmez ve tekrar bunun üzerinde durmazlar. Uzaktan yakından hükümete mensubolan her hangi bir şahsın zerre kadar ilgisi olduğu hükmünü verebilecek, zerre kadar tesiri olduğu hükmünü verdirecek bir tek delil bile mevcudolacak olursa hükümet olarak hükümetten istifa değil, insanlıktan istifa etmeye hazırız., *(Bravo sesleri)* Ayıptır arkadaşlar, yeter artık! Bu memleketin yarınını dahi ağır bir mesuliyet altında bulunduracak bu çeşit propaganda günahdır! Biz, yalnız hükümetimiz, yalnız iktidarımız için değil bundan sonra gelecek Türk hükümetleri aleyhine en küçük bir iltibas hâsıl etmiyecek tarzda vicdani hareket etmeye azmetmiş insanlarız, vicdanlarımızın emri sadece bundan ibarettir. Bunları söyliyener hiçbir zaman dâvalarını ispat edemiyceklerdir. Ondan sonra zulüm yapmış olmakla kalacaklardır, ondan sonra vatanperverliğe yakışmıyan, memleket menfaatleriyle asla kabili telif olmıyan kötü bir propaganda, ihtirasın mahsulü bir propagandayı, aylarca, yıllarca devam ettirmiş olmanın vicani mahkûmiyeti altında kalacaklardır arkadaşlar.⁷⁸ *(Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

⁷⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 47, Sayfa 1079-1080*

29 Şubat 1956 Çarşamba 1956 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil. (*Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar arasında Başvekil Adnan Menderes kürsiye geldi*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlar, bundan birkaç gün evvel bir gecenin geç saatinde devam eden Meclis müzakereleri esnasında Emin Kalafat arkadaşımızın söylemiş olduğu bâzı sözlerin suitefehhümüne yol açmış olduğuna, bugüne kadar bu suitefehhümün devam etmekte bulunduğuna ve hattâ bunların belki de kasten kötü mânada tefsir etmek suretiyle istismar edilmekte devam olunmakta bulunduğunu görüyoruz. Bendeniz kısaca bu bahsi kapatmak için, Emin Kalafat arkadaşım şimdi kürsüde bulursa idi kendisi söylerdi, kürsüde bulunmadığı için, sözlerinin ne mânaya alınması lâzımgeldiğini ifade etmekle söze başlamak istiyorum:

Emin Kalafat arkadaşım (Vatanperverlikle kabiletelif olmiyan) sözünü sarf etti. Vatanperverlikle kabiletelif olmiyan sözü, kendisini nezaketli olarak tanıdığımız bir arkadaşımıza sizin bu hareketinizi nezaketle kabiletelif görmüyorum demek kabilinden ve ona tamamiyle mütenazır olan bir ifadesidir. Yani sizin mûtadolan nezaketinize mûtadolan vatanperverliğinize aykırı görüyorum, mânasındadır. Bunu böyle almak lâzımdır.

Bunun ötesine gitmek, bugüne kadar burada sarf edilen sözleri toptan gözden geçirmeye sevk eder ki, o takdirde kimin haklı, kimin haksız, kimin zararlı veya kârlı çıkacağı asla belli olmaz. Meselâ bir hareketin vatanperverlikle kabili telif olmiyan bir hareket, diye vasıflandırmasına mukabil, şimdi Sayın İsmet İnönü hakkımda gayet uzun iltifatlarda bulundu. Vatanperverlikle kabili telif olmiyan sözünün, hakkında konuşulan vatandaşları, âmme husumetine mâruz bırakacağını ve bu yüzden de vatandaşlar taarruza uğradığı takdirde polis tarafından müdafaa edilip edilmeyeceğini soracak kadar ileri, gitti. Fakat, muhterem arkadaşlar, şimdi bana ibzal buyurdukları bunca iltifatlarla âmme husumetine mâruz bırakılmış olan Adnan Menderes hakkında İsmet İnönü'nün sözlerini hakikat telâkki edecek olursa, aynı derecede hisle mütehassis olacaklarını ve benim an be an bu yüzden her türlü taarruza mâruz bulunabileceğimi düşünmek güç bir şey değildir. Çünkü ben diktatörüm, çünkü ben bütün grupunuzu ve Yüksek Meclisinizi kendi irademe râmetmişim, çünkü ben siyasi rejim ile içtimai rejimle, iktisadi rejimle, hususi telâkkilerimi memlekete hâkim kılan bir Adnan Menderes'im. Eğer bugün muhalefet partileriyle, bütün demokrat müesseseleriyle, efkârı umumiyesiyle ve millî iradesiyle mevcudolan Türkiye'de hakikaten bugünkü günde böyle bir Adnan Menderes yaşıyorsa, onun ortadan kaldırılması lâzımgelir. Bu derecelere kadar beni âmme husumetine mâruz bıraktıktan sonra sarf edilmiş bir cümle üzerinde bu kadar fazla durmak suretiyle onun istismarına çalışmak katiyen caiz ve doğru değildir.

Şimdi, Muhterem Arkadaşlarım, bana Sayın İsmet İnönü burada iltifatlarda bulundu. Bunu başka bir arkadaş söylemiş olsaydı, bu iltifatlar başka taraftan gelmiş olsaydı, bunlar burada karşılıklı münakaşa edilebilirdi. Fakat bu sözleri Sayın İsmet İnönü'nün söylememesi lâzımgelirdi. O söylediklerinin hepsini kendisi fazlasiyle, 10 defa şiddetle bizzat tatbik etmiş olan zatın tâ kendisidir.

Muhterem Arkadaşlar, bakınız şimdi, Adnan Menderes rejimi, Adnan Menderes siyasi rejimi, Adnan Menderes iktisadi rejimi, diyor. Bir an için hayalen maziye gidelim: Bu

Meclisin içinde Ali Râna partisi diye gayet tuhaf ve acaip bir teşekkül oturmaktadır. Arzu ederseniz biraz daha geriye, iki üç vilâyette müstakil diye seçtirilmiş iki, üç mebusun bu çatı altında müstakil efkârı temsil etmek suretiyle Büyük Millet Meclisinde milletin haklarını müdafaa edebilecekleri kanaatiyle hareket olunduğu zamanlara gidelim. O iki üç mebusun mevcudolduğu zamanı, Ali Râna Beye çok hürmet ederim, ben objektif olarak hâdiseleri tefsir ettiğim için kendisinden özür dilerim, o Ali Hâna Bey partisinin bu Mecliste mevcudolduğu zamanları bir düşünün, bir de şimdi gadre ve baskıya uğradıklarım ileri süren bugünkü Sayın muhaliflerin muhalefetleriyle iktidarımızın, Büyük Millet Meclisimizin ve memlekete hâkim olan şartların heyeti umumiyesine bakınız... Şimdi Adnan Menderes, bu rejim bakımından, diktatörlük ve bilmem daha ne bakımından Sayın İsmet İnönü'ye ne kadar benzemiyorsa, işte Ali Râna Bey Partisinin zamanındaki Meclisle bugünkü hür Meclisimiz de o kadar birbirine benzememektedir. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, Demokrat Parti İktidarı bir taraftan memleketin iktisadi ve içtimai kalkınmasını temin edebilmek, diğer taraftan ise bu memlekette tatbiki hakikaten büyük müşkülâta mâruz bulunan yepyeni bir rejimi tatbika koymak ve memleketi ona gün be gün alıştırmak dâvası üzerinde büyük meşakkat ve zahmetle çalışırken bu iki başlı kalkınmayı, yeniden tanzim ve düzenlemeyi iktidar olarak tahakkuk ettirmeye uğraşırken, muhalefetlerin bunun ne kadar zor bir iş olduğunu takdir etmek suretiyle, bizi her adımda engellemek değil, bu büyük ve kutsi vatan dâvasında bizi ellerinden gelen imkânlarla desteklemek yolunda yürümüş olmalarını bu memleketin çok hayrına telâkki etmekte asla hata yoktur. Biz, maziden gelen bütün tecrübelere, mazinin getirdiği bütün hakikatlere rağmen, bugün Demokrat Parti iktidarını, mazide Halk Partisinin bu memlekette tatbik ettiği rejimi tatbik eder gibi göstermek garabeti karşısında cidden müteazziyiz, cidden elem duymaktayız.

Şimdi, Sayın İnönü'nün bütçe hakkındaki sözlerine kısaca temas edeceğim. Bütçe geçen seneki kadar kalsaydı, vatandaşın bu sene çektiği ıstıraplarda hafiflik olurdu diyor. Muhterem Arkadaşlarım, bütçemizde geçen seneki bütçeye nazaran muhtemel gelişme 500 milyon liraya yâkın olacaktır. Bütçemizin masraf kısmındaki artış ise 300 küsur milyon liradır. Kendileri ise, Gelir gider bakımından bu seneki bütçemizin esaslı bir iktisadi tedbiri ihtiva ettiğini kabul etmek mümkün değildir, dediler. Halbuki bir bütçede birdenbire 700-800 milyon liralık bir tasarruf yapmanın gayrimümkün olduğunu her hangi bir kimsenin İsmet Paşadan daha iyi bilmesi mümkün değildir.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Teşebbüs etmek lâzımdır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bütçenin vaziyeti böyledir. Gelelim diğer sözlerine: Diyorlar ki, bir maliye vekili tasarruf yapamaz. Çünkü iş görme harekâtı içinde bulunan vekiller kendi bütçeleri içinde mümkün olduğu kadar para harcama taraftarıdır. Maliye Vekili ise bunu tek başına tahakkuk ettiremez. Bu, Başvekil bütçeye tasarruf ederse, ancak o zaman tahakkuk eder.

Şimdi müsterih olmaları için arz edeyim. Benim reisi bulunduğum Hükümet, 1951 bütçesini 234 milyon lira açık ile Büyük Millet Meclisine takdim etmişti. O zaman, muhalefet sıralarında, açık, 234 milyon değildir denmiş ve müzayedeye çıkarmak suretiyle bütçe açığı 800-900 milyona kadar yükseltilmişti, bunu hepiniz bilirsiniz. İşte o bütçe, yani 234 milyon lira açık veren bütçe, 800-900 milyon lira açık verdiğini ifade ettikleri o bütçe, 234

milyon lira açığını, yarısı olan 105 milyon lira açıkla kapanmıştır. Bunun burada kendisine ifade etmek isterim. Bunu burada ifadeden kasdım, bütçe tatbikatında hâkim olan tasarruf zihniyetini tesbit içindir. Buna, bu zihniyetimizin bir delili olarak inanması icabeder. Aksi halde, iddiaları kavli mücerrette kalır, muhterem arkadaşlar.

Bir iki noktadan daha bahsedeceğim: Bunlar uzun boylu konuşuluyor. Şimdi gene muhterem İsmet İnönü, galiba Başvekillikten, Reiscumhurluktan, çıkarıldıktan sonra her şeyi kara görmeye başladığı için, memleketin fevkalâde karanlık bir tablosunu yaptı. Kullandığı tâbirler gazetelere intikal edecektir zaten onun için söylenmiştir. *(Gülüşmeler)* tâbirlerini zabıttan çıkarmak lâzımgelirse, burada vatandaş için kullandığı tâbirlerin canı burnundan gelecek kadar sıkıntı çekerken, ıstırapların şahikasına kadar bunalırken gibi sözler olduğunu görüyoruz.

Şimdi, muhterem arkadaşlar, bunların ne kadar izafi olduğunu, ne derecede hiçbir asla dayanmadığını göstermek için kendilerinin iyi zamanına ait olan bâzı neşriyattan parçalar okumama müsaade etmenizi sizden rica edeceğim. Bundan sonra da bu sene ne işler yapacağız, yeni iktisadi ünitelerimizden ve tesislerimizden hangileri işe başlayacak, bunların listesini vereceğim. Böylece sözlerime son vereceğim. Pazartesiinden Pazartesiye sekiz, Salı dokuz, Çarşamba on. Tam on gündür, geceli, gündüzlü, bütçenin, açılmadık sayfası, konuşulmadık bir meselesi kalmadı. Huzurunuzu daha fazla tasdi etmek istemiyorum. Bu iki mevzuu ortaya koyduktan sonra huzurunuzdan ayrılacağım.

Muhterem Arkadaşlarım, rasgele okuyorum: Yenısabah, 21 Ağustos 1948: Birkaç gecedir, halk gece yarılarında kadar fırınların önünde beklemekte, birbirlerini itip kakmaktadır. Bu durum karşısında, belediye, devlet adamlarımız kayıtsızdır. Yalnız gazetelere tekzip yazıları göndermektedirler.

Yenısabah, 20 Temmuz 1949: Yani vazifeden çekildiklerinden dokuz ay evvel, harbin bitmesinden beş sene sonra: Doyurucu ekmek değil, kötülüğünden bahsederken aman Allah aratmasın, ne olur, ne olmaz sigortası yapmak lâzım, tatsız, tuzsuz, kapkara, yumruk gibi berbat bir şey. Ofisler, hesaplar, kitaplar.. Neticede develere yutturulamıyacak kadar kötü bir hamur. Hamur değil çamur. Kilosu da 49 kuruş.

20 Nisan 1949, 1950 seçimlerinden bir yıl önce. Hürriyet gazetesinin 20 Nisan 1949 tarihli nüshası: “Belediyenin yaptığı tetkiklere göre fi yatların bu kadar yükselmesi et satışını geçen aya nazaran yüzde 67 indirmiş, bir kilo et alanlar çok azalmıştır. Pek çok aileler 250 gram, 500 gram arasında et alabilmektedirler.” *(Sağdan, şimdi onu da alamıyorlar sesleri; soldan, gürültüler, gülüşmeler)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — O zaman şöyleydi, böyleydi demeye fırsat buluyorsunuz, o zaman öyle derlerse şimdi ne derler? Tasavvur edin...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, devam ediyorum: 20 Nisan 1949, Hürriyet gazetesi: Bütün kışı dirhemle sayılacak kadar hesaplı bir kömür istihlâki ile geçirmeye mecbur olanlar, kışın avdeti üzerine ne yapacaklarını şaşırıldılar. Zira kışın avdeti ile şaşırın milleti bir miktar kömür tevzi etmeyi düşünecek kadar memurlarımız olsaydı dünyanın en bahtiyar milleti olurduk.

Mangal kömürü darlığı arttı. Mangal kömürü buhranı birkaç gün içinde son haddini bulmuştur. Havaaların müsait gitmesine rağmen istihsal bölgelerimizden kömür gelmemektedir. Bu yüzden mangal kömürünün kilosu 25 kuruşun üstündedir)

Yenisabah'tan: (Halkı kömür derdinden mutlaka kurtarmalı) Bu seneki kömür istihkakı %20 noksan olarak verilecektir. Bu noksanlığı linyit kömürü ile telâfi edeceğiz. Kömür Tevzi Müessesesinin para yatırma yeri olarak 5 mahal tâyin edebilmesi için tam on yıl geçmesi lâzımgelmıştır. Akıllara durgunluk veren bir zekâ.

Hürriyet Gazetesi: Kömür memleketi olduğumuz halde kış geldi mi şu oluyor, bu oluyor. Bu uzun, daha kısasını okuyayım.

Çimento fabrikaları; 19 Ocak 1949. Çimento fabrikaları kömürsüzlükten durma tehlikesi karşısında kaldılar. Bir sene evveline nazaran %10 noksan yapılan tahsisin de birdenbire kesilmesi fabrikaları, kazan ve borularında kalan yarı mamul çimento ile âni olarak durdurmuştur.

Yeni Sabah; 12 Şubat 1948: Kömür sıkıntısı hâd bir safhaya girdi. Bu yüzden Denizyolları idaresi, vapurlarım bundan sonra mazotla işler hale ifrağ edecektir.

1 Şubat 1947 Vatan'dan: Şehir kömürsüz kalmaktadır. Âmme muamelerinde ve hususi müesseselerde, apartmanlarda kaloriferler söndü. Şehirde kömür sıkıntısı gün geçtikçe artmaktadır. Dünden beri birçok han ve apartman sahipleri binalarındaki kalorifer tesisatlarını tadil etmek mecburiyetinde kaldıklarını bildirmişlerdir.

Misaller çok. Arzu buyururlarsa hâtıralarını tazelemek maksadiyle, bütün bu misalleri okumak mümkündür. Görülüyor ki, pahalılık, sıkıntı bugünün meselesi değildir. Bu öteden beri mariz ve cılız iktisadi bünyelere arız olan bir hastalıktır. Biz bunun arazi içindeyiz ve bunun tedavi çareleri içindeyiz.

Şimdi size listesini okuyacağım: Bir yıl içinde bu memleketin iktisadi envanterine katılacak olan fabrikalar, tesisler, iktisadi müesseseler bu yolda ne kadar süratle yürüdüğümüzü ispat edecek ve içinde memleket işlerinin iyi yürümekte olduğuna dair zaten mevcudolan ferahlık bir kat daha artmış olacaktır. Şayet bu söylediklerimde bir yanlışlık varsa veya sonradan bir yanlışlık zuhur edecek olursa bizi tenvir etmelerini, hatamızı tashihe meydan vermelerini de kendilerinden ayrıca rica ederim. Eğer bu sözlerim, memleketi karanlık ve muztarip görmekten dolayı muztarip olması lâzımgelen İsmet İnönü'nün vicdanını bir dereceye kadar feraha kavuşturursa, kendimi ayrıca bahtiyar addedeceğim.

Muhterem Arkadaşlar, 1956 senesinde ne gibi tesisler, ne gibi üniteler iktisadi bünyemizi takviye edecektir; bunları bir görelim:

Bir defa, Zeytinburnu Et Kombinası 2 ay sonra açılıyor. Ondan sonra da 11 adet soğuk hava deposu; Haydarpaşa, Kayseri, İskenderun, Gelibolu, Rize, Giresun, Yozgad, Bodrum, Burdur, Balıkesir, Bursa soğuk hava depoları hizmete girecektir. Ayrıca, balık unu fabrikası da bu sene işletmeye açılacaktır.

Şeker fabrikalarına gelince; bu sene 4 şeker fabrikası daha hizmete girecektir. Bunlar, Malatya, Erzincan, Elâzığ ve Erzurum fabrikalarıdır.

Çimento: Adana, Afyon, Çorum, Gaziantep, Pınarhisar ve Eskişehir çimento fabrikaları açılacaktır. Darıca ve Ankara çimento fabrikalarının da tevzii tamamlanacaktır.

Barajlar ve elektrik santralleri:

Seyhan Baraj ve Hidro-Elektrik Santrali, Hazer Gölü Santrali, Çatalağzı, Tunçbilek ve Soma termik santralleri, Sarıyar Barajı ve Hidro-Elektrik Santrali, Konya-Göksu, Emet

- Kayaköy, Tortum, Maraş, Siird santralleri ve geçen gün işletmeye açılan Silâhtarağa Elektrik Fabrikasının 36 bin kilovatlık tevsi.

Limanlar:

1. Salı Pazarının birinci kısım, rıhtım, ambar ve antrepoları,
2. Haydarpaşa Limanının 190 metrelik silo rıhtımı ve dalgakıran,
3. İskenderun Limanı tahmil ve tahliye tesisleri.

İskeleler: Vakfikebir, Gemlik, Çardak, Fethiye, iskeleleri ve İstanbul Boğazı Paşabahçe rıhtımı.

Lâvuarlar: Zonguldak'ta 360 milyon lira raddesinde envestismanlarımız vardır. Bunlardan iki tanesi lâvuardır. Birisi saatte 500 tonluktur, 17 milyon liraya mal olmuş ve bu yakınlarda açılmıştır. Zannederim, Mayısta, Haziranda veyahut yaz sonunda 750 tonluk ve 24 milyon liraya mal olacak ikinci lâvuar da işletmeye açılacaktır.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, karayolları ve karayollarındaki köprüler:

Devlet karayolları ve vilâyet yolları üzerinde 6324 metre tulündeki köprüler bu sene halkın hizmetine açılacaktır. 6 324 metre tul.. Bu rakamı küçümsememenizi rica ederim. Bizden evvelki bütün cumhuriyet devrinde inşa edilen köprülerin uzunluğu olan 13 bin metreyi bu 6 324 metre ile mukayese ederseniz, yarısına tekabül ettiğini görürsünüz. Yani 1956 yılında açılacaklarla birlikte inşa ettiğimiz köprülerin tulü, cumhuriyet devirlerinin bütün köprüleri mecmuu tulünün yarısına müsavidir, demek olur. *(Alkışlar)* Bunun içinde 700-800 metre tulündeki Birecik Köprüsü de vardır ki, bu ayın 10'ncu günü hizmete açılacaktır. *(Bravo sesleri)* Türkiye'nin en büyük köprüsünün iki misli genişliğinde olan bu köprü; Şark ve Garp diye iki parçaya ayrılmanın muvasalasızlığı sebebiyet verdiği göz önünde tutulursa, bu köprü muvasalasızlığı ortadan kaldıracaktır. Şark ve Garp tâbirleri artık coğrafi mefhum olarak ortadan kalkacaktır. Bunu bu suretle hesabetmek yerinde olur. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, vilâyet ve köy yolları hariç bu sene yapılacak olan yollar 1834 kilometredir.

Tasarruflu bir bütçe ile durgun bir bütçe devresinde yol bakımından neler kazanılacağını bu suretle ifade etmiş oluyorum.

Ondan sonra, arkadaşlar; bu sene silolar bakımından, 34 bin tonluk, yani şimdiye kadar yapılan en büyük silodan iki misli daha büyük olan Haydarpaşa silosu işletmeye açılacaktır. 10 bin tonluk Trabzon silosu işletmeye açılacaktır. Ondan sonra; onar ve yirmişer bin tonluk Mersin, Havza, Akçakale, Akşehir siloları ile biner tonluk daha birçok silolar da hizmete girecektir. Bunların yekûn tonajı, bu sene hizmete girecek siloların tonajı ile birlikte 126 bin tondur.

Hükümet evleri inşaatına gelince, 30 ceza evi bu sene bitmektedir. Sonra, muhterem arkadaşlar; 3 adliye binası, vilâyet ve kazalarda 42 hükümet konağı, 61 maarif binası, 12 ziraat binası, 3 gümrük binası, 10 jandarma binası ve 3 meteoroloji binası.

Bunun yanında tashihini lüzumlu gördüğüm bir hususu arz edeyim. Eski arkadaşım Muhit Tümerkan gerek Reisicumhur Hazretlerinin nutuklarında gerekse benim bir yerde söylediğim nutkumda sağlık evlerinin 247 olarak ifade edilmiş olmasını yanlış

malûmat vermeye hamlettiler ve bunun bu seneki bütçe raporlarında 183 olduğunu ve tashihi istediler. Şimdi, kendisinin yapmak istediği tahini ben de tashih edeyim. Reisicumhurun ve benim nutuklarımızda, bahsedildiği üzere yapılan ve yapılmakta olan sağlık binalarından 60 küsur sağlık binası inşaat halindedir. 183 rakamı bütçe raporunda 181 dir. Tefriş edilmek üzere olan 64'ü ile hepsi 247 dir. Şimdi, bir tashihi bu suretle tashih etmiş oluyorum. Yalnız arkadaşımız burada bir küçücük mukayese yapmış. Eğer böyle olmasaydı bahse avdet etmezdim, bunun üzerinde durmazdım. Çünkü biz vazifeye geldiğimiz zaman 16 sağlık merkezi bulduk. Bu 16 sağlık merkezi 1956 senesi sonunda tam 247'ye balığ olmaktadır. İnsan sağlığına kıymet veren, memleketin en büyük sermayesi, en büyük serveti, memleketin sahibi olan vatandaşa çok kıymet veren bir iktidarın, birçok iktisadi kalkınma gayretleri arasında bu mevzulara bu kadar paraları ayırmaya fırsat ve imkân bulmuş olmasını takdirle karşılamak lâzımdır. Bunun yanında, biliyorsunuz, devralmış olduğumuz iki bin küsur verem yatağına mukabil bu aded 7.080'e balığ oldu. Yine bunun yanında 7 bin civarında olan umumi hastanelerimizdeki yatak adedi 13 bini geçti. Bu da cümlece malûmdur.

Şimdi muhterem arkadaşlar, işte sekiz, dokuz çimento fabrikası. Altı şeker fabrikası.. Bir de bunların yanında hususi teşebbüsün kurduğu 9 tekstil fabrikası. Tevsi ve yeniden inşa olunan fabrikalar, hep yeniden kurulma kabilinden büyük tesislerdir. Zamanımızda inşa edilip de işlemeye açılanlardan gayri bu sene işlemeye açılacak dokuz tekstil fabrikası... Devlet sektöründe de ayrıca beş tekstil fabrikasının geniş ölçüdeki tevsileri ikmâl edilip 1956 senesi içinde çalışmaya başlayacak... Dokuz, beş daha on dört. Bunların iktisadi bünyemizi ne derecelere kadar takviye edecek olduğunu, ifade ve izaha hacet yoktur.

Muhterem Arkadaşlar... Üç kalemde tekstil, çimento, şeker... Eğer sadece bu üç kalemde istihsalımız 1950'de ele aldığımız kapasiteler raddesinde kalmış olsaydı, şimdiki istihlâk seviyesine göre bugün sadece bu üç kalem için dışarıya 280-300 milyon lira döviz ödemek mecburiyetinde kalacaktık. Yani bu sene bu tevsiler harekete geçmemiş olsaydı dışarıya bu üç kalem için vereceğimiz para 100 milyon doların üstünde olacaktı. Bugün bunlardan tasarruf ettiklerimizi envestismanlar için vermekteyiz. Yani, bu envestismanlar hesapsızdır, envestismanlar yapıldığı için sıkıntı vardır, iddiaları külliyan yanlış bir iddiadır. Gazete kupürlerinden okuduklarımız sizlere göstermiştir ki, 1945-1950'devresinde de sıkıntı burada idi. Şu üç kalem üzerinde verdiğim izahat sizlere ayan olarak göstermiştir ki, bugün yalnız bu üç kalem için dışarıya ödemek mecburiyetinde kalacağımız döviz 100 milyon dolar olacaktı. Bunun yanında kömürü, kerestesi, demiri, borusu, susu, busu, bütün sahalarda yaptığımız envestismanların bugün memlekete temin etmiş olduğu istihsal yekûnu, istihlâk etmek için dışardan getirtmek mecburiyetinde kâlınsaydı, 200-300 milyonu ve behemehal 200 milyonu geçen bir rakam karşısında kalacağımız apaşikâr meydandaydı. Ondan sonra, buğday gibi, pamuk gibi istihsalimizin artmasından dolayı, ayrıca yeni yeni döviz kaynakları teşkil eden maddelerin bize kazandırdığı dövizler de ayrı idi.

Çok yoruldunuz, sizi fazla tasdi etmekten çekmiyorum. Bu meseleler Bütçe Encümeninde ve Yüksek Meclisinizde en ince teferruatına kadar tetkik edildi. Eğer bir yekûn, bir mukayese yapmak lâzımgelirse, muhalefete mensubolanların söyledikleri sözlerin miktarı, iktidara mensubolanların söylediklerinden çok fazla olmuştur. Şimdi yalnız 450 kişilik bir grupun karşısında adeden şu nispette olan bir muhalefetin hacim

itibariyle bu kadar fazla söylemesindeki gayritabiilik bir tarafa bırakılsın, bir de vaktiyle İsmet Paşa rejiminde, müsaade ederlerse böyle söylemek mecburiyetindeyim, çünkü kendileri Adnan Menderes'in hususi rejimi dediler ve bununla bana hak kazandırmış oldular, Hâna Bey partisinin mevcudiyeti halindeki konuşmaları, bütçe müzakerelerini ve saireyi bir kere göz önüne getirirlerse mesele ortaya çıkar.

Muhterem Arkadaşlarım... Bir noktaya daha işaret etmek isterim. Muhalefet çok açık hakikatleri dahi mutlaka kara göstermeyi muhalefetin bir icabı telâkki etmektedir. Bu, tamamiyle yanlış bir zihniyettir, politika mücadelesini bir mezhep kavgası haline getirmek, demektir. Fakat buradaki müzakerelere iştirak eden, şahidolan hepiniz müşahade ettiğiniz veçhile bunun bir siyasi münakaşa değil, bir mezhep kavgası olduğuna insanın hükmedeceği geliyor. Buna şahidolanlar ve bunun içinde bulunanlar bilirler.

İkinci bir nokta ise, yine iktidarla muhalefet arasında hele Halk Partisi arasında mücadele bir kan gütme dâvası haline geldi. Bu, apaşıkâr ortadadır. Ben bu hususa nazarı dikkatinizi celbetmek istiyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Böyle bir hüküm verdiğine göre, tedbirlerin mi var? Onu da açıkla...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Çok yumuşak konuşuyorum paşam, dokundu mu?

Muhterem Arkadaşlar, paşa hazretlerine karşı ne kadar dikkatli olduğumu görüyorsunuz. Benim kan gütme teşbihime itiraz ediyorlar. Onun için kendilerine bir misal vereyim. 4 ve 5 defa kürsüye 6/7 Eylül hâdiselerini getirdiler. 6/7 Eylül hâdiselerinden dolayı dün müzakereler cereyan ederken “Biz bu kanuna beyaz rey vereceğiz, fakat Adnan Menderes Hükümeti hakkında ve Adnan Menderes hakkında Meclis tahkikatı açılması talebimiz baki kalmak şartıyla...” dediler. Ve arkasından da 6/7 Eylül hâdiseleri etrafında yaratılmış olan muazzam isnatçı edebiyat...

Muhterem Arkadaşlar... Bunu söylemeye lüzum var mı idi? Talebetmek hakkı ellerindedir. Bizim de takdirimizce bu talep doğru değilse reddetmek hakkımız. Şimdi bu böyle iken mesele nedir? Mesele tekrar 6/7 hâdiselerini huzuruza getirmek.

Muhterem Arkadaşlar... Burada demokratik olmıyan bir zihniyetin hâkim olduğuna işaret etmek isterim. Sarahaten konuşuldu, dolayısıyla konuşuldu. Hükümet teşkil edildi, hükümetler düştü, bütün bunlar reyinizle oldu. Halk Partisi, Yüksek Meclisin huzuruna hükümet hakkında 6/7 Eylül hâdiselerinden dolayı tahkikat açılması talebiyle geldi. Hattâ bu talebin, İstanbul'da cereyan etmekte olan tahkikatın sonuna bırakılması hususunda, yani talepten yarı rücu eder mahiyette bir teklif, bir takrir Halk Partisi adına, Halk Partisi Sözcüsü tarafından Riyasete tevdi edildi. Yüksek Heyetiniz bu takriri de kabul etmedi. Mutlak mânasiyle talebi reddetti. Mutlak mânasiyle talebi reddettikten sonra, Heyeti Umumiyenin kararı behemehal lâzümülittiba değilmiş derecesinde, yine Yüksek Heyetinizden talep ve bunda ısrar ediyorum demek, demokratik anlayışla kabilitef değildir. (*Soldan bravo sesleri*) Demek istiyor ki her hangi bir sebep ve suretle iktidara geleyim, evvelâ yapacağım iş bunu ele almaktır.

Muhterem Arkadaşlar... Büyük Millet Meclisinin ittihaz ettiği kararları bir gün gelip bozmak ve bunu şimdiden tasavvur ve kulaklarda, zihinlerde yerleştirmeye teşebbüs

etmek bir ihtirastır. Allah bu memleketi böyle ihtiraslardan kurtarsın. İşte bu bakımdan işi bir kan gütme dâvası haline getirmiş olmalarına intikal etmek lâzımgelir. Böyle olmaz... Büyük Millet Meclisinin vermiş olduğu kararları, hakikatin bir ifadesi diye kabul etmek ve bunun hakkında usulü dairesinde konuşmak, hürmetkârane konuşmak yerinde olur. Şimdi muhalefet tarafından büyük bir haksızlık telâkki ettiğimiz bir husus vardır ki, o da, bütün tenkid ve hücumların benim şahsım etrafında temerküz etmiş olmasıdır.

Muhterem Arkadaşlar, bir vesile ile arz ettiğim gibi, bu sözlerin, hakikatte bana müteveccih olmaktan ziyade, Büyük Millet Meclisinin kahir ekseriyetine, Büyük Millet Meclisinin kararlarına ve iradesine münafi olduğunu kabul etmemeye imkân yoktur. Bizler, iktidarda zorla duran insanlar değiliz. İktidarda zorla duranların, İsmet Paşa gibi, istiklâl mahkemeleri olur. Elllerinde İsmet Paşa gibi türlü tedbirler almış olur. Başka parti bulunmaz, şu olur, şu olur. Bunun bütün teferruatını burada sayıp dökmeye hiç lüzum ve hacet görmüyorum. Yalnız kabul ettikleri bir şey var, o da millet iradesiyle iktidarların değişmesi hususu, değişme keyfiyetidir. Sayın İsmet İnönü buna alışmak lâzımgelir. Kan dâvası gütme suretiyle siyasi mücadeleleri mezhep kavgaları haline getirmekle hiçbir şey elde edilmez. Üstüne üstelik hepimize ve memlekete zarar iras edilmiş olur.

Muhterem Arkadaşlar, bu sene için bu bütçenin tatbikatından memleketimize büyük hayırlar geleceğini ummaktayız. Yeni bütçe yılı bütün memlekete hayırlı olsun. Allah bütün mesainizi meşkûr kılsın. *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — 1956 mali yılı Bütçesini kabul buyurmak suretiyle hükümetinize göstermiş olduğunuz itimattan dolayı en derin şükranlarımızı, gerek şahsım ve gerekse hükümet arkadaşlarım namına, yüksek huzurlarınıza arz ederek, bütün gayretlerimizle çalışmak suretiyle bu itimadınıza lââyık olmayı gaye edineceğimizden emin olmanızı istirham eylerim.

1956 Bütçe yılını memleketimiz için hayırlı ve uğurlu kılmasını Cenabı Haktan dua ederim.⁷⁹ *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo sesleri)*

⁷⁹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 10, Birleşim 48, Sayfa 1257-1262, 1266*

16 Mayıs 1956 Çarşamba

Millî Korunma Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun Mûnasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ben konuşayım ondan sonra sorarsınız.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) — Anlamadım, niçin hakkımı alıyorsunuz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben cevap vereceğim.

HAMİD ŞEVKET İNCE (Devamla) — Milletten fedakârlık ve feragat beklendiğini mükerreren vekil söyledi. İstenen fedakârlık ve feragati yapmamış mıdır ki, bugün bu kanunu getirerek cebri şerilde o yola dökülmektedir? Bunu öğrenmek istiyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Hamid Şevket İnce'nin sual şeklinde ileriye sürdüğü bir mütalâyayı cevaplandırmakla sözlerime başlamış oluyorum.

Şimdiye kadar Türkiye'de mesli görülmemiş bir iktisadi felâketin hâkim bulunduğuy, pahalılığın bütün memleketi kasıp kavurduğuy ve pahalılıktan milyonlarca vatandaşın eşi görülmemiş ıstıraplar içinde yaşamakta oldukları iddialarına karşı, süratle ve zaruri kalkınmamızın neticesi olarak bâzı müşküllere mâruz kalmış isek bunun milletçe hüsnütelâkki edilmesi lâzımgelir şeklinde söylenmiş bir söz vardı ve Hâmid Şevket İnce'nin istizah etmek istediğı husus da bundan ibaretti. Zannederim ki, bu sözlerimle kendisine cevap vermiş oluyorum.

Şimdi ben, Grup Reisi muhterem arkadaşımın belîğ ve güzel konuşmalarından sonra, genç ve kıymetli arkadaşım İktisat ve Ticaret Vekilinin etrafly izahatından sonra niçin huzurunuzu tasdi ettim de söz aldım? İki kelime ile bu suali cevaplandırayım.

Sevgili Arkadaşlarım, Türkiye'de ne oluyorsa felâketiyle, bütün şeametiyle düzensizliklerin hepsi iktisadi kalkınmadan ileri gelmektedir; iktisadi kalkınma hususunda, daha doğrusu umumiyetle, iktisadi mevzularda alınan tedbirlerin isabetsizliğinden ileri gelmektedir iddiası, bu memlekette zihinlere ve vicdanlara yerleştirilmek istenmektedir. Millî Korunma Kanununda yapılacak bâzı tadilât mûnasebetiyle, gerek bu celsede, gerekse bundan evvelki celselerde konuşulurken söz alan bâzı hatiplerin ifade etmek istediklerinden yeni bir mâna çıkarmak mümkündür. Pahalılık mı var? İhtikâr mı var? Bunları hep iktisadi düzensizlik iddialarına bağlanmak istenmektedir.

Sanki bunun yanında yeni bir tedbire ihtiyaç yokmuş gibi, iktisadi düzensizliği ortadan kaldırm, şu pahalılık da kökünden halledilir, her şey düzelir, deniyor. Muhterem Arkadaşlar, işte ben bunu cevaplandırmak istiyorum, iktisadi kalkınmamız, iktisadi kalkınmamızdaki hız ve genişlik, bâzı müşkülâtımızın sebepleri olabilir. Fakat bu, hiçbir zaman milletin ıstırabını mucip değildir. Yapılmakta olan eserler milletin zararına olarak yapılmamaktadır.

Karşı tarafın yaptığı iddiaların hepsi, Türk milletin kendi emeğinin mahsulü olan bu güzel ve mutlaka yapılması zaruri eserlere karşı, âdeta onu, kendi maişet ve iktisadi

sıkıntılarının menşei ve sebebi olarak göstermek suretiyle kendi eserlerine karşı iktisadi kalkınmaya karşı bizzat Türk milletini soğutma maksadını takibetmektedir. Bu hususu mutlaka cevaplandırmalıyım.

Muhterem Arkadaşlar, acaba Türkiye'nin iktisadi vaziyeti nedir? Türkiye, bütün dünya kitaplarında yazıldığı gibi, iktisaden geri kalmış bir memlekettir. İktisaden geri kalmış memleket nedir? İstihali az, istihlâkine yetinmeyen memleket, mahrumiyet içinde yaşayan memleket, mahrumiyet içinde yaşamaya mahkûm memleket demektir. Türkiye, endüstri tesisleri yapılmamış, yolları mühmel bırakılmış, ziraati ve zirai istihsal vasıtası, bir kağı ve bir karasabandan ibaret, limanı yok, susu yok busu yok bir memleket. Hiçbir şey yok... Fakat vaktiyle müreffeh idi, Türkiye'nin müreffeh bir altın devri vardı ama bu, bu... Bir türlü dilim varmıyor... bu, kötü demokrat iktidar geldi, birtakım bidat] ar çıkardı, köy suyu dedi, liman dedi, baraj dedi, bilmem ne dedi ve başımıza hayat pahalılığı çıkardı, maişet zorluğu çıkardı. Bunların hepsi bu iktidardan ve onun takibettiği iktisadi politikadan ileri gelmektedir. Şimdi hakikati hal böyle mi? Hayır arkadaşlar. Birkaç ay evvel bütçe müzakereleri münasebetiyle yaptığım konuşmalarımda, 1945'te, 1946 da, 1947, 1948, 1949 ve 1950 senelerine ait et buhranı, kömür buhranı, ekmek buhranı ve saire birçok buhranlar hakkında o devirlerdeki gazetelerin kupürlerini okumuş, ekmeğin 38 kuruşa olduğunu, kömürün bulunmadığını, buna mukabil kazançların da asgari bir seviyei mütenezzilede olduğunu burada anlatmıştım. Şimdi daha evvelki devirlere ait birkaç söz söyleyeyim ki; Türkiye'nin ne vaziyette olduğunu kavramak mümkün olsun. Türkiye, iktisaden geri bırakılmış bir memleket olarak, sefalet, mahrumiyete mahkûmdur, bakınız, sene 1934, ne baraj var, ne yol yapıyoruz, ne şunu, ne bunu yapıyoruz, ne liman? Hiçbir şey yapmıyoruz.

Rubu asır statik bir iktisat sistemi içinde, dört şeker fabrikası, bir iki çimento fabrikası yapmakla geçirilmiş. Hiçbir şey yapmamışız. Sene 1934, İktisat Vekili Celâl Bayar, nutuk veriyor, diyor ki; memlekette kahve yok, bu memlekete kahve getirilemiyor, bugün kahve için bir lira dahi vermek; memlekete ihanettir.

1934'te ne baraj var, ne çimento fabrikası ne de şu gördüğünüz asarı terakkii medeniyet var ve kahve de yok. Ama tahrikçiler de yok, anladınız mı?... (*Soldan gülüşmeler, alkışlar*) Ondan sonra: Sene 1937. Evet efendim Mehmet Hazer Bey, Bayar ismini mahsus söyledim, sizin bir tebessümünüze vesile vermek için onun ismini mahsus söyledim. Beyaz, güzel dişleriniz ortaya çıksın, diye.

MEHMET HAZER (Kars) — Benimkiler arada sırada meydana çıkıyorsa sizinkiler her zaman çıkıyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet sene 1937, yine ne baraj var, ne yol var, ne liman var. Bunlar akıldan, hayalden bile geçmiyor. Zannediliyordu ki Türkiye'nin kaderi o gün için de, gelecek asır için de budur; Türkiye buna mahkûmdur. Bu kaderi değiştirmenin mümkün olacağı hususu kimsenin aklından geçmiyordu. Yine o zamanlarda İktisat Vekili Celâl Bayar'dı. Başvekil olmasına yakın zamanlarda idi. Et buhranı vardı, neden et buhranı vardı? Çünkü Halk Partisinin ittihaz ettiği iktisadi tedbirler, kararlar vardı? Ve o zaman altın devri idi! Yalan mı? Tüccar-kasap kombinezonları kuruluyor, şunlar yapılıyor, bunlar yapılıyor ve et buhranına çare bulalım diye uğraşıyor... O vakit harb yok darp yok, liman, yol, enerji dâvası yok, hiçbir şey yok.

TEVFİK İLERİ (Samsun) — Ümit de yok.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, ümit de yok, iktisadi kalkınmadan haber yok.

Şimdi zannediyorum ki şu söylediklerimle, bugün memlekete inandırılmak istenilen ve bütün dünyaya yayılmak istenilen iddiaların hiçbir veçhile şayanı kabul bulunmadığını ispat etmiş bulunuyorum. Ben, geçmişi çok dikkatte takibetmek suretiyle bunu âtiye inikas ettirmenin ve bundan memleketin idaresinde faydalı neticeler çıkarmanın yerinde olduğuna kaniim. Onun için bende çok misaller vardır, arzu ederlerse bunları namütenahi taaddüdtirebilirim.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi bizim iktisadi müşküllerimiz, bundan evvelki bir konuşmamda da ifade etmiş olduğum gibi, derühde ettiğimiz kalkınma yükünden ileri gelmekten ziyade bu memleketin uzun yıllar çok iptidai bir hayat seviyesine mahkûm bırakılmış olmasından ileri gelmektedir, bu, bir hakikati katiyedir.

Şimdi biz birtakım envestismanlar yapmak suretiyle sırtınıza yük almadık mı? Aldık. Ama dikkatli olarak hesabedildiği takdirde ve rakamlarla sabittir ki; bizim deruhte ettiğimiz envestismanların büyük bir kısmından alınan neticeler, bunlar için sarf ettiğimiz paraların büyük bir kısmını geri almak imkânını vermiş bulunuyor. Her sahadaki istihsalin artışı şimdiye kadar yapmış olduğumuz envestismanların çoğunun millî gelir olarak bize mühim yekûnlar iade etmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır. Şimdi biz bunları yapmasaydık ne olacaktı? Bir an düşününüz. Çimento fabrikasını yapmasaydık ne olacaktı? 385 bin ton istihsalde bulduk memleketi. 1955 senesinde 1 milyon 650 bin ton çimento sarf ettik. Eğer biz çimento fabrikaları için envestisman yapmamış olsaydık, ya, 1955 senesi içinde 1 milyon 200 bin ton çimento ithal edecek veya bu memleketi çimento sıkıntısına, hiçbir iş yapmamaya mahkûm etmek pahasına ithal yapmamaya mecbur bırakacaktık.

Şeker de böyle... Hâlâ şeker buhranı var, diye gazeteler yazıyorlar... öyle olsun... bunun sevinilecek tarafını almak lâzımgelir. Bu memleketin daha dün denecek kadar yakın bir mazide 40 bin-50 bin ton şekerle bir sene kifafı nefis ettiğini düşünelim. Ve bugün 1955 kampanyasında istihsal ettiğimiz 265 bin ton şekerin, bütün bu pahalılık ve iktisadi sıkıntı, iktisadi felâket teranelerine rağmen, Türk milleti tarafından sıhhatim korumak için, insan seviyesinde yaşamak için istihlâk edilmiş olması saadetini düşünelim. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Ben 265 bin ton şeker istihsal etmemize rağmen bu sene 10 bin, 20 bin ton şeker ithal etmek mecburiyetinde kalmamızı dahi beşaret telâkki ederim. Çünkü, hakikaten istihlâkte o kadar aşağı seviyelerdeyiz ki, dünya rakamlarına bakılacak olursa bu millete nasıl bu kadar aşağı bir istihlâk seviyesinde bulunmasının reva görülmüş olduğu, elemle, ibretle müşahade edilir. Ne söylüyorsunuz? Bu memleketin yiyeceğinden, içeceğinden, giyeceğinden kısmak suretiyle mi muvazeneyi tesis etmek istiyorsunuz? Bu memleketin hayat seviyesinden fedakârlık yapacak hiçbir tarafı yoktur. Alınız, bakınız, başka memleketlerle mukayese ediniz. Başka memleketlerin tıkma, tıkma yediklerinin onda birini dahi milletimiz yiyememektedir.

Şimdi Almanya misaline geleyim: Beyefendiler; neyi ne ile mukayese ediyorsunuz! Elmayı portakalla, portakalı maden kömürü ile. Almanya ile Türkiye'yi mukayese ediyorlar. Halbuki iktisaden ayrı bir sınıfa mensuptur; iktisaden geri kalmış bir memlekettir. Onun kitaplarda, tasniflerde yeri Almanya'nın yanında değildir. Ne

konuşuyorsunuz sizi Almanya kalkınma yapmış da pahalılık falan olmamış. Bunlar lâf olarak söyleniyor, (*lâf onlar, sesleri*) evet, lâf bunların hepsi, yuvarlak lâflar söyleniyor, burada. (*Gülüşmeler*) Ben size söylüyeyim ki, Almanya'nın tekrar silâhlendirilme kararı verildiği anda bütün fiyatlar %15 yükselmiştir. Deniliyor ki, iktisadi kalkınma, devlet masrafları, şu, bu hayatın pahalalanması ile alâkası yoktur. Nasıl yoktur? Alâkası olmaz olur mu? Bir devletin kâin bulunduğu coğrafyanın dahi hayatının seyri üzerinde namütenahi tesirleri olur. Bunların hepsini bir kalemde bertaraf et. Almanya'nın iktisadi mucizesi. Almanya bu süratle muvaffakiyet temin ettiği halde, Türkiye bunu temin etmemiş. Misaller getirilirken dahi mevzu ile bir münasebeti olmasına, uzak veya yakın bir münasebeti olmasına dikkat etmek lâzımgelir. Ben size söylüyeyim, Almanya'nın 1945-1955 iktisadi kalkınması bir mucize değildir. Bilirsiniz ki, Birinci Cihan Harbinden mağlûp, perişan çıkmış olan Almanya o vakit akla hayale sığmıyacak, harb borçlarına, harb tazminatına mahkûm edilmişti. Ve o zaman zannedilmmişti ki, Almanya 50 senede belini doğrultamaz. Fakat Almanya 3-4 senede bütün dünyayı esaret altına alabilecek bir iktisadi ve askerî kuvvet haline geldi. Birinci Cihan Harbinden sonra ki, bu hâdisi ikinci Cihan Harbinden sonra ikinci bir defa gene vukua geldi. Neden? Arkadaşım izah etti ve dedi ki: .O memleketin bütün ana tesisleri vücuda getirilmiştir, nehirlerini ıslah etmiştir, sulama işlerini yapmış; ziraatını ıslah etmiş; on binlerce ziraat mütehasısı yetiştirmiş; hayvan neslini ıslah etmiş; ondan sonra namütenahi fabrikalar kurmuş; namütenahi madenleri mevcut; demiri, çeliği, bilmem nesi. Halbuki biz yetmiş bin ton demir istihsali kapasitesine gelebilmek için bu on senenin nüsgu iktisadisini âdeta israf etmişiz. Onların, her biri yüz bin, beş yüz bin ton demiri izabe edecek birçok fabrikaları vardır. Ondandır teknisyenler, tesisler, ilim, üniversite, mektep ve saire.. Biz bir köyden bir köye gidemiyoruz. Kasabalı şehre gidemez. Memleket muhtelif bölgelere bölünmüş. Her biri öbüründen habersiz. Buğdaylar falan mıntakada çürür, Ankara ekmezsizlikten kırılır. Çünkü muvasala yok, şimendifer yok, yol yok. Ondandır en iptidai ihtiyaçları dahi ele alınmamış bir memlekette yine elinizdeki paraları ve imkânları nereye sarf edeceksiniz? Bugün şurada içme suyu yoktur. Suyu olmyan köylere su götüreceksiniz; Anadolu'da bunu yapmaya mecbursun. Ondandır köyde mektep yapacaksınız, ondan sonra hükümet konağı yapacaksınız. Anadolu baştan başa toprak damlardan ibarettir. Neresinde bir maden vardır, daha malûm değil, ele alınmamış, araştırılmaya başlanmamış. Şimdi iki memleketi karşı karşıya alıyorlar. Almanya neden kalkmıyor da memleketimiz kalkmıyor? Bir şey daha söylüyeyim.

Bugün kalkınma için lâzımgelen teknik elemanın beşte birine dahi sahip değiliz. 30-40 bin mühendise ihtiyaçlar bugün. Elimizde 4 bin, 5 bin mühendis var. Nereden başlayalım? Senede mektepten 10-15 mühendis çıkmak suretiyle seneler ifna edilmiş. Geride bıraktığımız asırların korkunç boşlukları nasıl dolduracağız? İleri dünya ile bugünkü Türkiye arasındaki bu korkunç mesafeyi nasıl ortadan kaldıracamız, beyefendiler?... Nasıl ortadan kaldıracamız?... (*Soldan sürekli alkışlar, bravo sesleri*)

Ağır tempo ile gidecekmışiz!... Hangi tempo ile?...

Adamlar atom devrinde... 10 bin metreye çıkıyor, yetmiyor 20 bine çıkıyor yetmiyor. Eflâke çıkacak. Biz ise iki çimento fabrikası fazladır diye münakaşa yapıyoruz. O medeni âlemin arkasından koştuğu ideal ve hayaller ortada iken hür dünya için, hürriyet dâvası için, tecavüze karşı koymak için teşkil edilen set ve siperlerde bu derece cansiperane vaziyet alan Türk milletine sizin reva gördüğünüz yaşayış seviyesi bu mudur, hayat

seviyesi bu mudur? Hayır. 260 bin ton şeker fazladır bu Türklere diyorlar, bu eti yememeli idi, bu yumurtayı yememeli idi diyorlar, ayağını yorganına göre uzat yani istihsaline göre istihlâkını yap diyorlar, tıpkı 25 seneden beri yapıldığı gibi. Yani zaruri bir muvazenenin, açlığa, mahrumiyete mahkûm edilerek tesis edilen bir muvazenenin hâlâ hasreti içinde bulunuyorlar. Acınacak şey bu. O, rehavet içinde bulunan miskin hükümetlerin kârıdır ve kolaydır, denilir ki, sen bu kadar yiyeceksin, kontenjan, takas aldığın kadar satacaksın, sattığın kadar alacaksın. Bu afsaneler, içinde iken harb geldi çattı, ekmek bulamadık, buğdayın kilosu 150 kuruşa çıktı. Bu kadar süfli ve sefil bir istihsal seviyesine düştük. Daha ne zamana kadar bekliyeceğiz? Biz medeni âlemler aramızdaki mesafeyi kısaltmaya çalışıyoruz. Türk milleti bunu bilsin, bizim kalkınma hamlemiz gizli değildir. Aradaki mesafeyi kapamamız lâzımgelir.

SELÂHATTİN TOKER (Elâzığ) — Plânlı çalışmalarla...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hangisinin plânlı olmadığını lütfen söylesinler.

Şimdi muhterem arkadaşlar, cesaretle konuşmak lâzımdır. Bir baskının altından konsesyonlar yaparak, bir itiraz tufanı ile acaba tahrik edebilir miyiz diye konuşmanın hiçbir faydası olmaz. Bu memleket için doğruyu doğru olarak konuşmalı, bu kürsüden bir şelâle felâket gibi iktisadi buhranın gelmekte olduğuna dair nutukların binlercesini dinledik. (*Soldan gülüşmeler*) Muhterem Arkadaşlar, geçen sene de böyle iktisadi inhidamdan bahsediliyordu. O zaman bunun mesuliyeti altında beraberdik. Kiminle? Muhalefette mazisi olmıyan veya bir arpa boyu kadar olan zevatla. Geçen sene bu iktisadi felâketten bahsedilirken, müşterek mesuliyet altında olarak, müdafaaları beraber yapıyorduk. Şimdi bütün bunlar, kaygular bertaraf edildi, sanki Kalû Belâdan beri muhaliflerimi gibi konuşuyorlar. Zararı yok, olduğu gibi kabul ediyoruz, böyle konuşalım.

Geçen sene şu bu maddelerden, bahsediliyordu, biz saydık 26 madde; sonra 36 maddeye çıktı. Bunda suni tahriklerin büyük tesirleri vardı. Bunları ele aldılar, tahrik ede, tahrik ede fiyatları en yüksek seviyesine getirmeye çalıştılar. Sonra dediler ki, işte iflâs etmiş bir iktisadi program karşısındayız. Delil mi istiyorsunuz? Çin böyle söyledi; Japon şöyle söyledi; Filipin böyle söyledi; şu oldu bu oldu. Yani Türkiye ekonomisi üzerinde böyle düşünüyorlar diye deliller göstermektedirler.

O günden bu güne kadar, sevgili arkadaşlarım bakıyorsunuz ki, memlekette bol mahsûl olmadı. Büyük yardımlar almadık. Böylece bir sene de geçti. Hani, Türkiye'nin sefinei iktisadiyesi bir noktaya gelecek vuracak paramı parça olacaktı?

Senesi geldi, bol mahsûl olmadığı halde, şu ve bu olmadığı halde? muhalefetin iddiası hifına, çok sıkıntılı olmıyan hayatımız devam ediyor ve iktisadi buhranın mevcud olduğuna dair ortada hiçbir delil yoktur. Bilâkis müşküllerin sonunda ve iyi zamanın başlangıcında bulunduğumuza dair namütenahi beşaretili delillerle karşı karşıya bulunuyoruz hem istihsalimizde bir durgunluk yaratmıyoruz, hem de yapılmış olan envestismanlarımızın bitirilip işler hale gelebilmesi için elimizden gelen hiçbir şeyi esirgemiyoruz. Böyle değil mi beyler? Meselâ geçen sene, Türk Hükümeti, Türk Başvekili 6.5 milyon doları 32 milyon dolarlık malzemenin getirilmesi için peşin olarak verdi. Malzeme daha gelmedi. Bugün yarın gelmek üzeredir. Bununla ne yapacağız? Toprakaltı sularını bulacağız, yol yapacağız.

17 tane yeni gemi aldık. Türkiye, Türkiye olalı, üç tane yeni gemiyi bir arada görmedi. *(Alkışlar)* ne yaptık? Barajları bitiyor. Bu sene göreceksiniz. Evet, o sıralarda kahve yoktu. Kahveden biraz sıkıntı çektik. Öldük mü? 1934'te de vardı kahve buhranı. Ama biz bu paraların hepsini eserlerimizin ikmalî için sarf ettik. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Arkadaşlarım, görüyorsunuz muhalefet ve matbuat, vatandaşın gündelik maişetine dikkati çekip, topluluğu vatani düşüncelerinden ayırmak maksadiyle, tahrikler yapıyorlar. Halka, mademki, bugün kahve yok, baraj yapılmış kaç para eder diyorlar. Olur mu böyle şey Beyler? Biz iktisadi kalkınmanın hızını bu milletin vicdanında kökleştirmek yolundayız. 2 sene, 3 sene sonra dünkü geri hayat şartlarından tamamen uzaklaşacaksın, sen bir torba çimento için ele avuç açacak millet olmaktan kurtulacaksın. Başka memleketler gibi, namusunu, iffet ve istiklâlini muhafaza edecek, ordunu, hiç olmazsa yarı yarıya, yüzde 70 teçhiz edebilmek imkânına sahibolacaksın, diyoruz. Ve gayret istiyoruz. Bugünkü işlerimizde ne fazlalık var? Bu memleket sanki hiçbir sıkıntı görmemiş, felâketle ancak şimdi karşı karşıya gelmiş!. Sıkıntı olduğunu bir an için dahi kabul etsek arkadaşlarım, bu, tahammül edilmez bir sıkıntı mıdır? Bunun mukabil vezni meydanda, karşılığı meydanda. Bütün bunlar meydanda iken bir kurtuluş hareketi için okyanusu geçmek üzere iken, kıtalar görünmüş iken, bunları bir tarafa bırakarak gazeteler de sabah, akşam, efendim, kahvede kuyruk, falanda kuyruk... Kuyruğu kopsun... *(Gülüşmeler)* Milletin böyle günlük geçici sıkıntısını istismar etmek suretiyle, halkımızı, vatani kül olarak, vatan menfaatlerini, millet menfaatlerini ebedi daimiyeti içinde mütalâa etmek hissinden uzaklaştırmak istiyorlar, günahtır bu memlekete. Bu memleket öylesine bir vatanperverlik içindedir ki, şurada, burada yapılan iktisadi eserleri, sanki kendi kazanmış hususi malı imiş gibi, saadet duymaktadır, dokunmayın şevkine bu milletin efendiler!

Bir şeker fabrikasının yapıldığı bölgede halk bayram yapıyor. Niçin bu bir felâketmiş gibi gösterilerek memlekette vatan sevdasına bir şaibe kondurulmaya çalışılıyor, yazık değil mi?

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bâzı noktalara daha cevap vermek mecburiyetindeyim.

Şu pahalılık mevzuu.

Bir şeye dikkatinizi çekerim. Pahalılık köyde mi, kasabada mı? Ankara veya İstanbul'da mı? Pahalılığı, iktisadi bir şelâlei felâket emaresi olarak kabul edilmek lâzımgeliyorsa, bu, nerede? Bana gösterebilirler. Gelin çıkalım sokağa. Bayram gelmeden, Hacı Bekir arife günü öğleyin bitirdi şekerini. Üç misli çıkardığı halde. İşin doğrusunu konuşalım. Apartmanları altları köstebek yuvası gibi delinip, buralara dükkânlar, mağazalar yapıyor.

Pahalılık köyde mi? Köye bakın. Dostlarımız kendileri söylüyorlar: istihsal ile istihlâk arasında bir muvazenesizlik var. İştira gücü çoğaldı. Talep çoğaldı. Bir taraftan istihlâkin düşmesi, yani halkın ihtiyacı olan maddeleri alamaması keyfiyeti ve iddiası, diğer taraftan iştira gücünün arttığı iddiası... Tezat aşikârdır. Ya iştira kuvveti artmıştır, millet dünküne nazaran çok fazla yemekte, çok daha fazla sarf etmektedir, binaenaleyh bir iktisadi sıkıntıdan, yani maişet sıkıntısından bahsetmek abestir. Veyahut, istihlâk gücü yoktur. Binaenaleyh milletçe maişet sıkıntısı içindeyiz.

Arkadaşlar; pahalılık meselesine kemali cesaretle böylesine bahsediyorum, istihlâkimiz artmaktadır, istihlâkimizin bu artışını, düne nazaran fazlaşan ihtiyaçlarımızın tatmin edilmesinde aramak lâzımgelir, milletçe dünkünden fazla giyiyoruz, fazla yiyiyoruz, dünkünden daha iyi yerlerde oturuyoruz. Bu, bir hakikati katiedir.

Şimdi, bunun karşısında sen geç, gözlerinin içine bakarak, sen açsın, sen felâket içindesinde. Vatandaş bakıyor, neden bunlar doğru söylemiyorlar diye. Çıkalım bakalım Türkiye’de aç var mı? Türkiye’de aç vardı.

SELÂHATTİN TOKER (Elâzığ) — Vatandaş hayat pahalılığına çare arıyor, aç var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Demogojiye lüzum yok. Ne kadar hamiyetlenmişsiniz.

Şimdi muhterem arkadaşlar; benim iddia ettiğim başka. Zahir birtakım iddialarla sanki halkı korur gibi görünmek, onlar namu hesabına pahalılık iddiasında bulunmak, alt taraftan, bunların istihlâkine düşürmek lâzımdır demek, halkın derdine, halkın ihtiyacına, halkın maişetine yardım etmek demek değildir. Çünkü ileri attığımız tez, halkın gıdasından, halkın ihtiyacından, halkın maişetinden kısmak suretiyle bir muvazene tesis etmek lâzımdır iddiasıdır. Zahirde halkı korur gibi görünen iddiaların, halkın bugünkü maişetine göz dikmiş olmasından başka mâna ifade etmez. Biz ise 260 bin ton şekerin bu memleket için fazla olmadığını, 400 bin tona yakında vâsıl olacağımızı bir beşaret telâkki etmekteyiz. Ona göre fabrikalarımızı kurmaktayız.

Bir kat dahi çamaşırı olmıyan halkımızı insan gibi, hiç olmazsa 3 kat çamaşıra sahip kılabilmek için, pabucu olmıyanın pabucunu tedarik edebilmesi için, bir de istihlâki bugünün çok üstünde bir muvazeneye ulaştırabilmek için çalışmaktayız. Hepsı bu. Hakikati halde biz pahalılığı soğukkanlılıkla ve objektif olarak böyle tasvir ettiğimiz zaman, ey Türk Milleti sen bu pahalılığa lâıksın, demek istemiyoruz. Bilâkis bir taraftan, yapılan propagandaların bisudluğunu, asılsızlığını ispat etmek, diğer taraftan da, bu kadar asil, bu kadar necip, bu kadar çalışkan, bu derece aklı iz’an sahibi, tarihin derinliklerinden hüviyetini almış, dünyanın en nazik parçasında oturup da sulh dâvasına bu derecede büyük hizmetler yapan Türk Milletine, sen elbette daha iyi bir hayata namzetsin, demek istiyoruz. Çok görmüyoruz. Bilâkis çok az buluyoruz.

Zaten onlar da dâvayı alıp buraya getirdiler. Yüz binlerce ailenin ıstırabı... Dikkat ediniz tâbire: Yüz binlerce ailenin ıstırabı, diyorlar. Muhterem Arkadaşlar, bir taraftan, “Memleketin muazzam bir felâket içinde olduğunu” söylerken, köylü dün ne idi, bugün ne oldu? Bu sual karşısında tâbir ve ifadelerde birtakım tenzilât yapmak lüzumunu hissediyorlar. O derecede ki, “yüz binlerce ailenin ıstırabı” na kadar geliyorlar. Biz ise, bunların da ıstıraplarını bertaraf etmek için bu Millî Korunma Kanununu tadillerimde birlikte diğer tedbirlerin hiçbirinde de kusur etmemek arzusunda olduğumuzu bir defa değil, bir milyon defa tekrar ediyoruz. (*Bravo sesleri*) Bütün cehdü gayretimiz, bu memleketin en kısa bir zamanda saadetini temin etmekten ibarettir. Türk Milleti bu seviyede kalamaz, bu seviyeye mahkûm edilemez. Düşük bir istihlâk seviyesinde olan memleket; kömürünü, çimentosunu, şekerini dışardan getirecek... Ne ile? Beşerin tanıdığı en iptidai taşıt vasıtası olan bir kağı ve beşerin tanıdığı en iptidai, toprağı işleme vasıtası olan kara sapan ile. Türkiye’nin kaderi bu iki en iptidai vasıtaya bağlı, ona mahkûm kalacak. Böyle şey olmaz. Türkiye’yi bulunduğu bu yerden mutlaka kaldırmak lâzımgelir. Bu nasıl olacaktı? Nasıl olur? Oluyor, olmaktadır. Mütemadi çalışmalarla bütün memlekette tanınmıyacak çehre değişikliği yaratan ve hayatın istihaleleri bakımından, -eski tempoya nazaran- mazi ile irtibatını kesmişcesine bir hamle içindeyiz. Bu hamle daha da artacaktır. Çünkü insanlık öyle terakki hamleleri içinde ilim ve fen de öylesine bir seviyeye vâsıl olmuştur ki, biz de onlarla beraber yaşayabilmek ve medeni

âlem içindeki şerefli mevkiimizi bir an evvel elde etmek mecburiyetindeyiz. Bizi bu arzumuzdan hiçbir kuvvet geri çeviremez.

Şimdi istihisalle istihlâk arasında bir muvazenesizlik hâsıl oldu.

Sevgili kardeşim Ticaret Vekili bu ibareyi söyledi, fakat üzerinde durmadı, ben arz edeyim, eksiğini tamamlayayım. Hakikaten iki yekûn arasında, istihsal ile istihlâk arasında bir muvazenesizlik meşhûr. Fakat istihlâki ıstılah mânasında almamak lâzımgelir. Çünkü bu (istihlâk) denilenin içinde yarının saadetini yapan hakikatte istihlâk edilmemiş, bilâkis namütenahi istihsal yapacak olan maddeler dâhildir. İstihlâk ile istihsal arasındaki farka muvazenesizliğe, bu faktör, yarının muvazene unsurunu ithal etmek lâzımgelir. Biz bugünkü açıkların 3-5 mislini eser olarak ortaya koyduk. Kim isterse gelsin hesap verimiz, esasen kısa bir zaman evvel muhalefete geçmiş olan arkadaşlar bunları bu kürsüden göğüslerini gere gere müdafaa etmişlerdi. Ben onlara bunları Öğretmeye mecbur değilim, bunları zaten hepsi biliyorlar. *(Soldan alkışlar)*

Birtakım tekerlemeler, hele bunlara ilmî hüviyet verdin mi, bunlar bir de okuyucu zümresi içinde yer aldı mı, tamam; karşına al, mektep talebesi gibi dikte ettir, söyle: Her kalkman memlekette enflâsyon olmaz, her enflâsyon olan memlekette kalkınma olmaz. Bunlar tekerleme beyler, bunlar tekerleme!

Hâdisemize gelelim. Almanya müşkülât çekmedi mi? Almanya, harbi mütaakıp müşkülât çekti. Biz neden bugün çekiyoruz? Çünkü her memleket kalkınmaya 1945'te başladı. Biz 1950'de başladık. Dünya konjonktürünün en müsaidolduğu beş seneyi israf ettik. Ondan istifade edemedik. Onlar 1945'te başladı. O zaman dünyanın hali ne idi? Ekmek yok, kömür yok, şu yok, bu yok. İnsanlar sefalet içinde. Ama diğer şeyleri var. Bütün iktisadi tarafları, tesisleri mevcut. Bir kısa devrin sıkıntılarını bertaraf ettikten sonra Fransa kökünden yıkılmadı. Artık Allah Lillâh rızası için yeter!

Ben Almanya'ya gittim. Eski yapılanların yanında yeni yapılanları da gördüm. Biz 1950'deki imkânlarla bütün Anadolu'yu baştanbaşa yapabiliرمىdik?

Bir defa inşaatı dış tediye meselesi olmaktan çıkardığımız zaman bütün Türkiye'yi baştanbaşa inşa etmek mümkün olacaktır. Keresteyi, çivi, demiri, çimento, şunu, bunu dışardan almakla; dökme su ile değirmen dönmez. Dışardan gelme, dış tediye ile bir memleket ihya edilmez. Bunların Almanya'da hepsi mevcut, Almanya'nın 1945 yılındaki bütün tahribata rağmen eline geçen iktisadi envanter ile bizim ellerimize geçen iktisadi envanter kabili kıyas değildir. Neyi konuşuyor, neyi müdafaa ediyorlar? Ondan sonra Almanya dahi sıkıntıda kaldı, E.P.U. ya gitti, ben borçlanmak istiyorum, diyerek dış tediye bol miktarda istifade etmek istedi. Bilmem ne kadar verilemedi diye birtakım tedbirler aldılar. Esasen iktisadi kalkınma hamlesine 3-4 senedir girişilmiş idi. Ondan sonra bol miktarda dış yatırımlara mazhar oldular. Hâdis budur.

Şimdi yeni muhaliflerimiz Türkiye aleyhine ne varsa onu konuşuyorlar. Türkiye lehinde, Türklerin bu kalkınma hamlesi lehinde ne kadar karanlık yapmak mümkünse o kadar bol kara boya kullanarak tabloyu çiziyorlar. Bu, memleketin hayrına değildir arkadaşlar. Avrupa harbdan sonra her şeyini tamir etti, kalkındı. Pahalılık oldu mu, enflâsyon oldu mu? Frankın altına nazaran kıymeti kaçtı, dersem ne diyecekler? Bugünkü Fransız frangının altına nispeti, kıymeti kaçtı? Bu enflâsyon değil midir? Türkiye'de olduğu zaman enflâsyon, gözü kör olası... Orada değildir.

Sonra şu noktanın tesbit edilmesi lâzımgelir. Kanun münasebetiyle mâruzâtta bulunayım: Yeni muhalefet partisi bu kanunu istemiyor.

MEHMET HAZER (Kars) — Böyle demedi. *(Soldan öyle dedi, sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İktisadi tedbir almak lâzımdır, rejim meselesi diyor, kömür meselesi diyor, her şeyi söylüyor. Fakat bu kanunu istemiyoruz, diyor. Bunu geri alın, diyor. Bu bir defa tesebbüdetsin... Mızrak çuvala sığmaz. Baklayı ağzından çıkarır günün birinde... Bu kanun arzu edilmiyor, çünkü çok şiddetli imiş.

Arkadaşlar, Meclis hayatında olanlar çok iyi bilirler ki, şiddetlidir, hafiftir, nâkâfidir, ihtiyacın, zaruretin hududu ötesine gitmiştir. Bir kanunun bünyesi içinde bütün bunlar mevcudolabilir. Ama bütün bu iddialar kanunun heyeti umumiyesinin istenilmemesinin, reddedilmesinin sebebini teşkil etmez. Bütün bunlar nerede ölçüyü geçmişse, nerede ihtiyaca cevap vermiyorsa, kanunun bünyesi içine girilip müzakere başladıktan sonra noktai nazar olarak ileri sürülür. Hududu aşmış olması, şiddetli olması veya hafif olması, kifayetsizliği hiçbir zaman kanunun reddi için mucip sebep teşkil etmez. Fakat bunların kanunun müzakeresi sırasında ekseriyetin anlıyabileceği şekilde, ekseriyete kabul ettirebilecek şekilde ileri sürülmek suretiyle lâzımgelen tashi ve tadillerin yapılmasına gayret edilmesinin bir vecibe olduğu aşikâr. Maddelere gelince; şurada fazlalık, burada eksiklik var deseler.. Bunu söylemiyorlar, bu kanunu bırakın, söyledikleri budur.

Bir kanun âmme vicdanında yer yapması lâzımgelir, nitekim bu kanun evvelâ âmme vicdanında doğmuştur ve Demokrat Parti iktidarı onun için bunu ele almış ve Meclise getirmiştir.

Kanuna sebebolan zaruretler devam ettiği takdirde ise bundan âmme vicdanının hoşnudolmayacağı hakikatini bilmekteyim.

Söz buraya gelince ve madem ki, esasta ve prensipde beraber olabiliriz, o halde böyle bir kanuna ihtiyacolduğunu, âmme vicdanının bunu lüzumlu bulduğunu ve bunun bir kıymet olduğunu kabul etsinler, bundaki ileriliği, geriliği maddeler müzakere ederken söylesinler, bütün noktai nazarlarını bildirsinler, eksikleri tamamlayalım. Fakat bunu reddettirmeye çalışmak suretiyle bütün memleketçe beklenenin aksi bir istikâmete iktidarı sevk etmeye, zorlamaya çalışmasınlar, yardım etsinler ki, milletçe beklenen bu kanunu en mükemmel bir şekilde çıkaralım, arkadaşlar.⁸⁰ *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

⁸⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 11, Birleşim 64, Sayfa 344-350*

25 Mayıs 1956 Cuma Millî Korunma Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, turizmi teşvik etmek, elbette Hükümetin gayet esaslı olarak takibetmekte bulunduğu bir politika icabıdır. Bunu canla başla arzu etmekteyiz. Fakat bir de bugün mevcudolan hakikatlere kısaca bir nazar atfetmek yerinde olur. Müzakere ettiğimiz kanun esas itibariyle ihtikârî, memlekette hayat pahalılığını doğuran ve vatandaşı haksız yere zarara uğratan, hattâ tâbir caiz ise soyan hareketlere ve teşebbüslere karşı tedbir almayı istihdaf eden bir kanundur.

Bu mânasiyle turizm namı altında ayrılmış olan bir sektöre şâmil olmamasını iddia etmek, zannederim ki, doğru olmaz. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi; hakikati meseleye gelince: Bizim memleketimizde turizm henüz inkişaf etmiş değildir. Başka memleketlerde olduğu gibi şayanı şükran bir hâdise olarak arz edeyim ki, dış turizmden ziyade şimdi cari olan, iç turizmdir. Bu eğlence yerlerini, otelleri, hattâ Hilton'ı dolduran insanlar, müşteriler bugün Anadolumuzdan gelen iç turistlerden ibarettir.

Şimdi; arkadaşım Behzat Bilgin'in son olarak söylediği sözlere cevap arz edeyim:

Arkadaşım diyor ki; bu, bir nevi teminattır, yani bu gibi teşebbüslere girişecek olanlara, sen turizm belgesi aldıktan sonra fiyatları istediğin şekilde empoze edebilirsin, hususunu bir kanuni teminat olarak bahşetmiş bulunmaktayız. Binaenaleyh, kanunun üzerinden bir sene geçmeden bu gibi vatandaşları zararlara uğratabilecek her hangi bir kanuni tasarrufta bulunmak doğru değildir, iddiasını ortaya sürmüş bulunuyorlar.

Muhterem Arkadaşlar, müşahhas olarak konuşuyorum, ne Divan oteli, ne Kervansaray, ne Tarabya'daki Tokatlıyan Otel, ne Hilton Otel, bunların hiç birisi Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunundan sonra girişilmiş teşebbüsler değildir. Bunların hepsi Turizm Endüstrisini Teşvik Kanununun mevcudiyetinden evvel inşasına teşebbüs edilmiş müesseselerdir. Bir turizm belgesi alanın kendisini istediği kadar fiyat yükseltmek iktidarında görmesi doğru değildir. Bu gibi hareketlerin mahzurlu tarafları olmak lâzımgelir. Bunun evvelâ, Türk parası kıymeti hakkında yanlış zehablar telkin edebilecek mahiyeti vardır. Bu cemiyetin içinde çok para kazanan, hattâ miras olarak büyük servetler elde bulunduran insanlar mevcuttur. Bunların adedinin çoğalması da elbette şayanı temennidir. Bu gibi zevat, hattâ biraz müsrif olanlar, gecede 300-500 lirayı dayanabilecekleri müddetçe sarf etmeyi göze alabilirler. Bunlar 300-500 -1.000-5.000 kişi olabilirler. Aralarında kırk yılda bir oraya gelmiş olanlar da vardır. Bakar görür ki, bir kahve 10 liraya içiliyor, bir şeftali 25 liraya yeniyor, bir kadeh viski 20 liraya içiliyor. Bunu görünce Türk parasının kıymeti hakkında insan yanlış bir kanaata varabilir. Anadolu'dan gelenler, para su gibi gidiyor, diyerek haklı olarak bu sefer buğdayın, arpanın kıymetini aşağı görmeye başlarlar.

Arzım şudur ki; Türk parasının kıymetinin çok düşük olduğunu telkin edebilecek yüksek bir seviyede fiyat teessüs etmesine sebeb olan hâdise ile karşı karşıyayız.

Ben bunun bir kontrole tâbi tutulmasını ve o müesseselerin kapatılmasını değil, o müesseselerin yaşaması gayesini bir elde bulunduracak, diğer taraftan da serbest bırakılmasının birtakım mahzurlarını bertaraf edebilecek tedbirlerin alınmasını haklı ve zaruri görmekteyim.

Hükümet olarak mâruzâtım budur.

Sözlerime başladığım noktada bitireyim. Turizmi her suretle teşvik etmek, politikamızın üssülesasıdır. Fakat bunun yanında arz ettiğim esas, turizm hareketlerine hiç zarar vermeden, mahzurlarını bertaraf etmek mümkündür. Hattâ gayet aşikâr bir keyfiyettir ki, fiyat yüksekliği, gelecek olan turistin de aleyhindedir. Binaenaleyh, Behzat Bilgin arkadaşım hiç endişe etmesin. Her veçhile turizmi teşvik etmek teşebbüslerini bir an için olsun fevtetmemekteyiz. Yeni otellerin yapılması hususunda faydalı olan teşebbüslere yardım etmemiz, fakat mahzurlu olduğu takdirde de tedbir almak suretiyle bunun zararım da derpiş etmemiz icabeder. Usul, sak ve tedvin bakımından bir mesele ile karşı karşıyayız. Verilen bu takririn ihtiva ettiği hükmü, acaba Millî Korunma Kanununun tadilâtı meyanında nazarı dikkate almak ve oraya ithal etmek mi lâzımdır, yoksa asıl hüküm Turizm Kanununa ait ve onunla murtabit olduğu için oraya mı girmek lâzımdır? Bu bir sak ve tedvin işidir. Bunu da Yüksek Heyetiniz takdir eder.⁸¹

⁸¹ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 11, Birleşim 68, Sayfa 478-479*

6 Haziran 1956 Çarşamba

Basın Kanununun Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Konun ile Neşir Yoliyle veya Radyo ile İşlenecek Bâzı Cürümler Hakkındaki 6334 Sayılı Kanunun Adı ile Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Bir Madde İlâvesine Dair Kanun Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kolayca yalan söylüyorsun.

HÜSEYİN BALIK (Devamla) — Yalan söyleseydim beni koymazdın. Yalan söyleseydim partiden beni atmazdın.

BAŞKAN — Sözüünüzü geri alınız. Tavzih kâfi değildir.

HÜSEYİN BALIK (Devamla) — Tavzih ettiğim sözümde ısrar edeceğim. Baskı vardır. *(Soldan “baskı yoktur”, sesleri)*

BAŞKAN — Kürsüyü terk edin. Hakkınızdaki muameleyi düşüneceğim. Rica ederim kürsüyü terk edin efendim. *(Soldan gürültüler, sağdan alkışlar) (Başvekil Adnan Menderes alkışlar arasında kürsüye çıktı)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili Arkadaşlarım...

BAŞKAN — Müsaade buyurunuz efendim.

Hüseyin Balık, hakkınızda yapılan muameleye bir itirazınız mı var? Nizamnameyi tatbik ettim. İki defa ihtar ettim, üçüncü defa ihtar ettikten sonra da sözünü kestim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, müsaade ederseniz biraz lâtifeli konuşacağım. Çünkü bu kürsüden o kadar mütehevvir, o kadar hiddetli konuşmalar yapıldı ki, 400 küsur mensubu olan Grupumuzu (Akalliyeti kalile) o derecede şiddetle tehditlemeye tasaddı etti ki... *(Soldan asla asla, sesleri) (İsmet İnönü ve muhalefete mensup bâzı mebuslar salonu terk ettiler) (Soldan yuha sesleri, şiddetli gürültüler)*

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Van) — İte bak, ite.

OSMAN ALİŞİROĞLU (Kırşehir) — İt sensin.

BAŞKAN — Rica ederim sükûneti muhafaza ediniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Efendim, beyhude telâş ettiler. Yine lâtifeli konuşacağım. Ben, lâtife olarak yalnız, bu konuşmamda Hüseyin Balık’tan bahsedecektim. Halbuki burada tehditler savuran, tabancalar atan, nerede ise ellerine birer sopa alarak üzerimize hücum edecek kadar cüretlerini artıran arkadaşlarımız hakkında bir şey konuşacak değildim. Onu, başka bir konuşmama tehir etmişim. Fakat sadece ve sadece Balık Hüseyin arkadaşımın *(Karaya vurdu sesleri, gülüşmeler)* sözlerine cevap vermek niyetinde idim. Şimdi size zabıtlardan birkaç cümle okuyacağım. Lütfen sükûnetle beni dinleyin:

“Muhterem Arkadaşlar, ne Demokrat Partiye gönül verdiğim zaman ve ne de mebus olduğum zaman Demokrat Partiden bu kadar inkişafı ummamıştım. Sayın Menderes’e bunu itiraf ederek haklarını teslim ediyorum. Fakat kendilerinden de bir tek şey istiyeceğim; gerek yirmi seneden beri teşriî hayatından, gerek Demokrat Partiden, gerekse millet muvecehesinde aldığı ilhamlarla büyük işler gördü, öyle ümid ediyoruz ki, bu millet onun başında meşale yakacaktır.” Balık söylüyor bunu. Daha kuvvetli ve

siddetli bir ifade ile; “Yakacak senin başında Türk milleti meşale” diyor. (*Tarihi ne, sesleri*) Geçen sene bugün. Bunları Demokrat Parti Meclis Grubu zabıtlarından aynen çıkardım.

Şimdi bir de bunun başka tarafım söylüyeyim. Beraber oturduğu İsmet Paşa ile kadehlerinin muhteşiyatını biri birine aktara aktara, yeni bir muhalefetin doğuşunu tesidediyordu. Bir tarihte Halk Partisi için söylediklerini mealen tekrar edeceğim. O söyledikleri, toplantıdaki konuşulanlar tele alındı, inkârdan gelecek olursa telden çıkaracağım; Demokrat Parti arşivlerinde mevcuttur.

Sene 1949, 1949’un son aylarında, Kânunuevvel ayında, yeni ismiyle Aralık ayında demokrat Parti bir ara toplantısı, istişari kongre yapmak lüzumunu hissetti. Çünkü bizim 1948 senesinde yaptığımız kongrede burada hazır bulunmuş olan ve bugün saflarımız arasında bulunmıyan bir kongre azasının himmetiyle kaleme alınan ve “Hürriyet misakı” adı verilen bir vesika neşredilmişti. Biliyorsunuz daha önce Demokrat Partinin kapanması için müstebit bir kasdın mahsulü olarak bir beyanname neşredilmiş ve partiyi kanun dışı etmek için de birtakım tedbir ve teşebbüslere geçilmişti.

Şimdi o zamanki bu fikirden feragat edilmesinin tek sebebi demokratik prensiplere ve demokratik ideallere bağlılıkları değildir. Bunu herkes bilir. Maksat o zamanki Millî Şefe, Demokrat Partinin artık efkârı umumiye nazarında düşmüş olduğunu temin etmek idi. 1950 seçimleri biraz korku ile, biraz da ürkerek icabederse sandıklarda bâzı el oyunları yapmak suretiyle behemehal seçimlerin kazanılacağı fikri ve kanaati telkin edilerek, onun üzerine ne, lüzum var, birtakım zecri tedbirler almaya, seçimi şöyle yaparız, böyle yaparız, kazanırız ve bir defa iktidara geldikten sonra bunların hepsinin temizlenmesi yolunu buluruz kanaatiyle bırakmışlardı. Fakat Demokrat Parti vaziyete hâkimdi. Demokrat Parti 1950 seçimlerinin, 1946 seçimleri gibi bir siyaset şekaveti halinde cereyan etmesini, yalnız kendi parti menfaatleri bakımından değil, memleketin nizamı bakımından, memleket menfaatleri bakımından fevkalâde tehlikeli addetti ve vatanperane bir hisle o zamanın iktidarını teskin etmek gayesini gütmeye başladı. İşte bizim devri sabık yaratmayacağız sözlerinde ifadesini bulan programımız. Bu sebeplerin mevlûdu olarak ortaya çıktı. O zaman biz teşkilâtımıza bu fikri ve yaklaşan seçimlerde takibedilecek hareket hattını anlatmak ve arkadaşlarımızla beraber, partimizi sarmakta olan tehlikeleri ve yaklaşmakta olan seçimlerin icaplarını beraberce tezekkür etmek üzere bir istişari kongre akdettik. Bu istişari kongrede hazır bulunan pek çok arkadaşımız vardır. Bu istişari Kongrede birçok arkadaşımız söz aldı, bu konuşma bir tazalümdü, bir ıstıraptı, hakikaten. Çünkü 1946 seçimlerinin nasıl yapıldığını biliyorduk ve 1949’da toplandığımız güne kadar, gerek fert olarak, Demokrat Partisi mensubu olarak, gerekse Demokrat Parti Teşkilâtı şahsiyeti mâneviyesi olarak taaddiye mâruz kalmıştık. Binaenaleyh, o istişari kongre bir enîn, bir şikâyet ve ıstırapın ifadesinden başka bir şey değildi. Bu arada gecenin geç saatinde, Muhterem Hüseyin... Balık nerede, burada mı? (*Gitti, sesleri*) yazık niye gitti, keşke burada olsaydı. Bu zata baktım. Hiç konuşmak niyetinde değildim, ıstırap içinde hâdiseleri gözden geçiriyordum, Senirkent, Aslan Köy hâdiseleri... Seçim yaklaşmakta, kim bilir daha neler olacak. 1946’da Aydın’da idim, o günü gördüm, bir cehennem günü yaşadık. Bunlar tekerrür edecek mi acaba? Kongrenin, toplantının telkinleriyle bütün bunlar kafamdan geçiyor. Bakıyorum, Hüseyin Balık ötedenberi, zaten fırlama sözler söyler, sivri lâflar eder, ondan sonra bir söylediği diğerini tutmamak suretiyle şöhret kazanır. Konuşma yapıyor, diyor ki, hepiniz konuştunuz, bunların hiçbir kıymeti yok, siz ne söylüyorsunuz,

sizin karşınızdakiler siyasi şakilerdir, Halk Partisi melun bir teşekküldür, arkadaşlar, arkadaşlar... Kendilerinin ifadeleri gibi söylüyeyim, erkedeşler, erkedeşler... Yapılacak tek şey vardır, kan dökeceğiz kan....

1946 seçimleri... Bu melun lâfını söyledi mi, iyice bilmiyorum, meskût geçeyim, bunu 1950 seçimini; 1946 seçimine benzetmemek için her türlü tedbiri alacağız, kan dökeceğiz kan. Sandık başlarını kana boyayacağız..." imza; müellifi; Balık.

Ben o zaman hiç konuşmak niyetinde olmadığım halde konuşmak için geldim, çok heyecanlı idim. Çünkü bir milletin hürriyet dâvasını bu gibi ifrat, müfrit hareketler iflâsa mahkûm edebilir, fırsatı vesile olur, onlara meşru ve haklı sebepler temin edebilirdi, bundan çok korktum. Onun üzerine, behemehal konuşmam lâzımdır, bu benim vazifemdir ve Hüseyin Balık'ı ne kadar çok seviyorsan sev, ona cevap vereceksin ve Demokrat Partinin niyetlerini, düşüncelerini, ne gibi efkârla mütehalhi bulunduğunu Hüseyin Balık'a ve efkârı umumiyeye anlatmak vazifemdir, dedim. Bu mecburiyet karşısında kendisine o zaman şöyle dedim: Hüseyin Balık! Sen çok hamiyetli, çok vatanperver bir insansın, 1946 seçimleri senin ruhunda çok şiddetli aksülâmel yapmış, fakat bir partinin bugünkü şartlar içerisinde takibetmesi lâzımgelen bir politikasının olması icabeder ve bunun memleket menfaatlerine, yüksek menfaatlerine göre ayarlanması lâzımdır. Sen bu kadar hamiyetli, bu kadar vatanperver, bu kadar heyecanlı bir insan olarak; şahsan mesuliyeti üzerine almak şartıyla o bahsettiğin siyaset şakilerini tedibetmek için istediğin tedbiri alırsın, fakat bir demokratik idarenin kurulması mevzuunda, hürriyet nizamına kavuşması gayesinde bütün emellerini Demokrat Partiye bağlamış bulunan Türk Milletinin, Demokrat Partiyi en tehlikeli bir vadiye götürmek ve onu mahvetmek yolundan, milletin bu aziz emelini, bu gayesini bir defa daha iflâsa götüremezsın, sen bunu git yap, görelim, biz de, arkadaşlarımızdan birisi nihayet kendini zaptedemedi ve bunu yaptı, zavallı çok iyi bir adam idi, ama heyecanları galipti, deriz. Partinin ne demek olduğunu, memleket menfaatlerinin ne olduğunu heyecanlarıyla, hattâ müfrit vatanperverliği ve hamiyetleriyle bir türlü ayarlıyamadı, yazık oldu Hüseyin Balık'a, deriz.

Şimdi ben bu konuşmayı yaptım ve dedim ki; Hüseyin Balık'ın dediğini biz tasvibedecek olursak, bu memleketin her tarafında tutunmuş olan bu muazzam parti, bütün bir milletin desteklediği Demokrat Parti, iki jandarma ile dağıtılır. Ben bu konuşmayı yaptım, beğendi bütün arkadaşlarım. Fakat en çok beğenen kimdi bilir misiniz? Heyecanlarının mağlubu olan Hüseyin Balık koştu geldi, dedi ki; ben ne bahtiyar insanım ki, biraz evvel yaptığım konuşma ile Adnan Menderes'e fevkalâde güzel bir nutuk söyleme imkânını verdim. Partimizin muvaffak bir adamının, partimize istikamet verecek olan bu güzel nutkunun iradedilmesine sebeb oldum. Bununla iftihar ediyorum, dedi. Hüseyin Balık.

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, ben kısa olarak bâzı noktalara temas edeceğim. Burada yine mütehevvir, tehditkâr ve ekseriyeti azîmesi itibariyle, merkezi sıkleti itibariyle memleketin sanki, getirilmekte olan kanunla muazzam bir felâkete mâruz bırakılmakta olduğunu ifade eden ve buna memleketi inandırmak istiyen konuşmalara şahid olduk. Bunlara da temas edeceğim.

Sevgili Arkadaşlarım, birtakım insanlar vardır ki, her hangi bir hâdisenin, âtiyen muhtemel inkişafı hakkında bir türlü sıhhatli tahminlerde bulunamazlar, aldanırlar. Heyecanlarının mağlubu olurlar ve bu kanun kabul edilecek olursa, hüdânekerde, göklerin direkleri alınmışcasına kıyametler kopar zannederler. Bunlar eğer

düşüncelerinde samimî iseler onları mazur görmek lâzımgelir. Fakat bir kısım insanlar da vardır ki, bütün bu vaveylayı sadece ve sadece takibetmekte oldukları gayeleri için vasita yaparlar, ihtiraslarının oyuncuğu halinde kullanırlar. Ben bunlardan bir iki misal vereyim: Meselâ her gün Atatürk'ün heykellerine tecavüzler vâki olmakta devam etti, bir noktaya geldi ki, bir gecede 17 heykeli birden kırdılar. Bununla da iktifa etmediler, Zafer Meydanında bütün münevverlerin öğle tatili yapıp da bu meydanı hıncahınç doldurdıkları bir zamanda bir bedbaht, bir gafil, bir cahil, kendisinde o derece cüret buldu ki, tırmandı ve herkesin gözü önünde, bütün Ankara'nın gözü önünde, bütün milletin gözü önünde Atatürk'ün heykelini kırmaya tasaddi etti, cüret etti.

Bu arada, Mecliste, toplantı esnasında, Meclis inikat halinde iken, samiin yerlerinden ezanlar okundu, ezan okudular. Ezan mukaddestir. Ezan evkatı hamsede okunur. Yerinde okunur, camide veya mescidde okunur. Burada ezan okudular. Niçin okudular? Bir kargaşalık yapmak için. İşte taaddileri, tasaddileri bir zamanlar burada ezan okumak, heykelleri kırmak yolunda tecelli etti.

Biz Hükümet olarak düşündük ve bir kanun getirdik. Bu kanun İnkılâpları Koruma Kanunu idi. Bu kanun Atatürk Kanunu idi. Bu kanunun müzakeresi esnasında bir kısım arkadaşlarımız fevkalâde samimiyetle; acaba ne oluyor endişesiyle, bir kısmı da Hükümetten ve iktidardan geldiği için bunun reddedilmesi lâzımdır kanaatiyle bu kanunu reddettirmeye çalıştılar. O zaman konuşulanları Meclis zabıtlarında bulabilirsiniz. Bu zabıtları tetkik edince göreceksiniz ki, bu kanun kabul edildiği takdirde "hürriyetten eser kalmıyacaktır, bu kanun kabul edildiği takdirde evlât babayı gammazlıyacaktır, bu kanun kabul edildiği takdirde şunlar olacaktır, bunlar olacaktır."

Bugün muhalefet adına burada konuşulanları dinledikçe gayriihtiyari o zamanki konuşmaları hatırladım. Muhterem Arkadaşlar, bu kanun kabul edildi. Ne oldu? Hangi hürriyet takyide uğradı? Bir tek hürriyet takyide uğradı: Atatürk'ün heykelini kırma hürriyeti... Bir tek şey durdu: Atatürk'ün heykeline ve inkılâplara tasaddi eden çekiç darbeleri...

Bugün, o kanunun müzakeresi esnasındaki zerre kadar, iddia edilen hususlardan, eser varmadır? Soruyorum sizlere. *(Soldan yok, yok sesleri)* Bu kanunun mevcudiyetini bile unuttunuz.. Ama kendi sahasında cemiyetimizin nizamını tesis etti.

Şimdi bu büyük manşetler, hürriyet kefenleniyor, elden gidiyor nidaları, bilmem neler. 15 günlük neşriyat... Bu kanunu kabul ettiğimizde, Türk milletine bütün bunların yalan olduğunu veya yanlış ve isabetsiz tahminlerde bulunulduğunu veyahut da maksadı mahsusla, politik maksatlarla inandırılmak istenilen isnatlardan ibaret olduğunu ispat etmiş olacaktır.

Ben şimdi, o zaman ne söyleyecekler diye düşünüyorum.

Bir taraftan muhalif menabiinde, diyorlar ki, bu kanun çıkacak; bir taraftan da diyorlar ki, biz yine konuşacağız. O halde demekki konuşmak mümkünmüş.

Atatürk Kanunu nasıl ki, mütecavizin çekicini durdurmuş ise, bu kanunla da, sabah akşam hürriyetleri ve haysiyetleri payimal eden; namus, haysiyet ve şeref mefhumuna zerre kadar ehemmiyet vermeyen şerefsizlerin taaddilerini önlemek istiyoruz. *(Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)*

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, büyük bir hünermiş gibi kalkarlar, Adnan Menderes matbuat hürriyeti hakkında 1946'da şunu, 1948 de de şunu söyledi, derler. Eğer Adnan

Menderes bunları söylemese idi, bilmiyorum bavullarına neler dolduracaklardı? Onların hepsine tekrar imzamı atarım. Biz eğer söylediklerimizin eri, hakiki idealist insanlar olmasa idik; 1950'de iktidara geldiğimiz günün ertesi günü hiçbir işe el sürmeden Matbuat Kanununu ele almış olmazdık. Ve biz, devri sabık yaratmıyacağız, sözümüze sadık olmasa idik; iktidara geldiğimiz günün ertesi günü Af Kanununu çıkarmazdık. Onun için arkadaşlar, 1950'de iktidara gelince Matbuat Kanununu ve Âf Kanununu ele aldık Matbuat Kanununda yaptığımız tadiller ve tashihler nelerdir? Korkunç ifratlar. Bunu; geniş ve derin bir nikbinlik içinde, idealizmin safiyet ve samimiyetiyle, mümkündür sandık, arkadaşlar. Hattâ Garbın ileri demokrasilerinden daha ileri bir matbuat hürriyetini bu memlekette payidar kılabilmenin büyük bir şeref teşkil edeceğini düşünerek böyle bir şerefin serabı arkasında koştuk, yaptık. Ertesi günü aleyhimize, matbuat hürriyetini aleyhimize bir lanet halkası gibi kullanan fırsatçılar derhal harekete geçti.

Neler yazdılar? Bir kimse, aşk olsun şu Demokrat Partiye, bakın iktidara gelir gelmez Matbuat Kanununu âdeta yok etti, mesuliyetsizlik hududuna götürdü ve memlekette dünyanın hiçbir tarafında mevcudolmayan geniş bir hürriyet nizamını tesis etti. Hürriyetsizliğe giden nizam hakkında muhalefetin bir tek sadası yükselmedi, ondan sonra aksine olarak, Hilmi Dura arkadaşımızın burada çok güzel anlattıkları gibi, ferdası gün hürriyetsizlikten dem vurmak kolay idi.

Rejim buhranından bahsettiler. Bunlar bugünün lâfları değil. Ta 1950'de iktidardan düşüp de muhalefete geçtikleri andan itibaren başladıkları teranelerdir. Ben, *(Sağ tarafı işaretleyerek)* şuradan gelen, bugünkü konuşmaların hepsini dinledim, fakat yeni olan hiçbir şey işitmedim ve öğrenmedim. Muhalefete düştükleri gün neler konuşulursa bugün de aynı şeyleri tekrar ettiler. Başka bir şey yok.

Muhterem Arkadaşlar, bu arada neler oldu? Bu arada yazılanları, söylenenleri bir araya getirmekteyiz. 1950 senesinde iktidara geldiğimiz günden bugüne kadar Demokrat Parti iktidarının nasıl şeni, müstekreh, kötü, çirkin, garezkâr, vatansızca taaddiler karşısında bulunduğunu bu devre içinde yazılan yazılardan birtakım örnekler vücuda getirmek suretiyle âmmenin nazarı önüne sereceğim. Burada nasıl mesuliyetsizlik sahasında yürümüş olduğunu, nasıl mübâlâsızca, nasıl şeref ve haysiyetleri bir paraya alarak, nasıl vazife ve millet menfaatini bir tarafa bırakarak, onlardan kendilerini nasıl sıyırmış olduklarını kâinat görecektir, ötede beride memleketimizi kötülemek, neticesini doğuracak dahi olsa, Türkiye'de hürriyet devri kapanıyor, Türkiye zulmet içinde kalıyor, denilmesinden çekinmeden, bütün bunları, memleket nazarında zaten vatandaşlarımız bilirler fakat bir de cem ve telfik edilmiş bir halde görmek lâzımgelir ve bütün dünyaya da göstereceğiz. Dış memleketlere aksetsin diye söyleniyor, oralarda gazeteler elde edilmek için uğraşılıyor ve Türkiye'nin aleyhinde bu bakımdan da neşriyat yapmak için bütün çarelere başvurmaktan geri kalınıyorlar. Bizim söyleyeceğimiz şudur: 1950'de iktidara geldiğimiz zamanki mevzuat olarak, tatbikat olarak matbuat rejimi ne idi, 1950'den bugüne kadar matbuat rejimi ne olmuştur? Evvelâ bunları mukayese etmek, ondan sonra söz sahibi olmak hakkım kendinde görmek lâzım gelir. Başka memleketlerin her hangi bir gazetesi buradan aldığı birtakım telkinlerle, Türkiye'de matbuat hürriyeti yok, kaldırıldı yahut zaten yoktu, bu sefer büsbütün kaldırıldı, diyecek olursa biz ona o kitabı sunacağız, senin memleketinde bunlar yazılır mı diye soracağız. Gayet gülünç ve gayet feci birçok numuneler var elimde. Meselâ bunlardan birisi, devri sabıkın tamimlerinden

birisi, bunlardan neler yok. Deniyor ki; havadan, sudan bahsedemezsin. Diyor ki; Türkiye matbuatı âtidedeki talimata riayet edecektir. Gazeteler büyük manşeti yalnız dahili bir iş için kullanacak, harici haberler tek sütuna dizilmiş olacak, 24 puntoyu geçmeyecek... Bu, uzun umumi felâket, korkunç bir şey, bunları okuyayım size.

Biz iktidara geldiğimiz sıralarda gazeteciler aleyhine her hangi bir dâva ikame edildiği zaman o gazeteci derhal hapse girerdi. Sevgili Arkadaşlarım, çok partili hayata girdikten, sonra, Parlâmentoda 60 kişilik bir muhalefet grubu bütün vatanperverliğiyle ve bütün celâdetiydi ahzi mevki ettikten sonra, bu Meclis kürsüsünden, konuştuğum sözleri neşrettikleri için 13 gazetecinin derhal tevkif edildiğini ve hapishanelere sürüklendiklerini hepiniz bilirsiniz. Benim o gün söylediklerimi alınız okuyunuz, ibretle okuyunuz. Bir tek tezyif kelimesi yok, terbiye nezaket ve nezahet içinde söylenmiş sözler. Bunlardan Devlet menfaati, millet menfaati çıkardılar ve arkasından 13 gazeteciyi tevkif ettiler. Bunların içinde Samet Ağaoğlu vardı, bilmiyorum burada mı? Bunlara Bahadır Dülger dâhildi. Neden? Benim Meclis kürsüsünden, seçim tutanaklarını müzakere ettiğimiz gün, Aydın seçimlerinin nasıl cereyan etmiş olduğu hakkında yaptığım konuşmayı nakil ettiklerinden dolayı bu arkadaşları sürüm sürüm süründürdüler...

Sevgili Arkadaşlarım, 1950'ye böyle geldik. Şimdi buna bakacak olursak, 1950'de bizim iktidara geldiğimiz zaman süt gibi bembeyaz mavi ufuklar kadar engin bir hürriyet sanki Türkiye'de vardı? Arkadaşlar böyle mi idi?... Nasıl böyle olur?

Ben şimdi tekrar etmek suretiyle sizlerin başınızı ağrıtmak istemem. Muhterem Hilmi Bey arkadaşım burada anlattılar. 1945 - 1946'da neler söylemişler? Bakınız diyorlar ki; "Yıkıcı, iptidai ve geri telkinlere Türkiye dayanamaz. Başka memleketlerde söz hürriyeti şu olabilir, bu olabilir ama bizim memleketin söze dayanma kabiliyeti o derecede değildir".

Başka memleketlerde hiçbir tesir yapmayan sözler bu memlekette yer yer yangınlar çıkarabilir, onun için ben bunu tahdidederim. Ben, Amerika'da şöyle imiş,, bilmem nerede böyle imiş, bununla alâkalı değilim. Ben Türkiye'yi bilirim. O zaman böyle konuşuluyor. Daha neler. Başınızı ağrıtmıyayım. Fakat asıl şayanı dikkat olanı, bugün burada, kanunu, kapalı ve karanlık diye, tasavvutu itibariyle korkunç fakat boş teranelerden ibaret olan nutku iradedden muhalefet lideri, 1950 seçimlerinden dört gün evvel İstanbul'da söylediği propaganda nutkunda, seçimleri kazanacağından yüzde yüz emin olarak iktidara geldikten sonra neler yapacağını anlatıyor. Şiddet usullerini bertaraf edeceğim diyor. Şimdi de mülâyemet tavsiye ediyor. Allah Lillâh rızası için ne mülâyemet usulü takib ediyorlar ya? Başlarınıza tabanca atıyorlar. Bir avuç akalliyet, büyük ekseriyete tahakküm etmek istiyor. Bu kanun çıkmayacak, eğer çıkarsa, nihayet "kalkın ey ehli vatan, ehli matbuatın hürriyeti nehyediliyor", diyor. Gazeteci diyor ki, 2 gün kaldı... Hani şu, Millî piyango bileti satanlar gibi çekilmeye 2 gün kaldı avazeleriyle biletlerini satmaya çalışırlar... İki gün kaldı, hareket etmezsen hamiyetperverane ve vatanperverane bir iş olmaz, sonra her şey bir sükût kefenine bürünecektir" Böyle diyor ki, eğer bir tasaddide bulunmak isteyen, kanun dışı harekete temayül eden insanlar varsa, vakit kalmadı, iki gün kaldı, harekete geçiniz diyor.

Muhterem Arkadaşlar, bütün bunlar matbuat hürriyeti. Memleketin nizamı nerede kaldı? Ondan sonra birçok neşriyata işaret etmek suretiyle bu memleketi ihtilâle birçok defalar teşvik edici yazılar yazdıklarını, sözler söylediklerini bir vesika ile değil, bin

vesika ile ispat etmeye hazırız. Bunların hepsinin cem ve telfik edilmiş cildini herkes görecektir, herkes anlayacaktır. Şimdi bu devre, hürriyetsizlik devresi diyorlar. Yarabbi ya resulallâh, hangi hürriyetsizlik? Meclis konuşurmuyor diyor, bir avuç akalliyet. Mecliste tehdit altındayız diyor, tehdide mâruz bırakılıyor. Millet, üniversite, gençlik... Görüyorsunuz... Kalkıyor birisi diyor ki, size de yegân yegân zaten söyleyeceğiz. Kim bunu söyleyecek olan kakhahalarla gülmek lâzım, tehevvr yaratıyor, şaşkına bakın.

Muhterem Arkadaşlarım 30 kişilik bir heyet 500 kişilik bir heyetin karşısına çıkıyor, siz neden bizim gibi düşünmüyorsunuz, siz neden bizim dilhahımıza göre konuşmuyorsunuz diyorlar? Bizleri Divanı Âliye verecekler, İstiklâl mahkemelerine, halk mahkemelerine götürecekler, hepimizi Meclis önünde sallandıracaklar, hayale bakın arkadaşlar, zaıfa bakın arkadaşlar.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Kimmiş bu?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Tetkik edin, o bilir kendini.

Ondan sonra anlatacağım arkadaşlar, o 1950 nutkuna geleceğim. Bunu milletin bilmesi lâzımdır. Dinlemeye alıştıklarımızın bir kısmını küfür ve palavra edebiyatı ile karıştırmak suretiyle temcit pilâvı gibi efkârı umumiyenin önüne sürülmek istenmesinden başka bir şey karşısında değiliz. Bu açık, aşikâr. Birisi İzmir'e gitmiş, deniyor -Nafia Vekili için- Biliyorsunuz ki, biz NATO Camiası içindeyiz, Balkan ittifakı içindeyiz. Bir hâdisе olmuş, bir şayanı teessüf hâdisе. Bu hâdisenin beynelmilel tradisyonlara göre tasfiyesi lâzımdır. Bunun için tasfiye tedbirleri alıyoruz. Bu tasfiye tedbirlerinin bir safhasını tatbika giden Bayındırlık Bakanımızın bu hareketi, ismi kabihle, Bayındırlık Bakanımız bir Yunan kavası oldu, deniyor. Beyefendiler bu ne biçim şey? Bu ne biçim haysiyetsizlik? Biz milletçe böyle bir haysiyetsizlik içine düşmekteyiz ki, âdeta narkotikler gibi damarlarımız mefluç bir duruma gelmiştir. Bu yazılan yazılardan binde birisi için kıtal vâki olabilir. Adamlar birbirlerini öldürebilirler. Ama yaza yaza bizi öyle alıstırmışlar ki, âdeta haysiyet ve şeref hislerinden tamamiyle tecerrüt etmişiz gibi bunlar bize tabîf görünmeye başladı. Birtakım haysiyetsiz, şerefsiz ve namussuz insanların haysiyet ve şeref mefhumlarını bertaraf etmelerinden ve tasallutlarından dolayı nerede ise milletçe haysiyetsiz oluyoruz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Korkunç şey! Hele bir gazetesi olan, hiçbir mukabele tehdidi altında bulunmadan, bir köşe başında yüksekçe bir taşın üstüne çıkan, yaptığı kötü fiilin hiçbir mukabele endişesini duymadan haysiyet ve şereflere söven ve en fecii memleket menfaatlerini kendi kör ihtirasları için ayaklar altına almaktan çekinmeyenler var.

Şimdi nutukta ne diyordu? Şiddet usullerini bertaraf edeceğim. İkincisi demokrasi son haddine geldi, bundan sonra paydos, iktidara gelecek, çünkü öyle zannediyorum. Antidemokratik kanunlar yok. O gün olduğu gibi bugün de profesörler hazırlamış gibi onun mânasını idrak ettiği şekilde söylüyor.

Ondan sonra "Anayasaya muhalif kanunlar" diyor. Anayasaya muhalif kanunlar olmaz. Bunları izah etmiyeyim burada.

Matbuat hürriyeti diyor, matbuat hürriyeti bu memlekette en ileri demokrat memleketlerde olduğundan ileridir. 1950'de hani biz eski matbuat kanununu bertaraf ettik ya. Demek ki iktidara geldikten sonra matbuat kanununda da hürriyete doğru gitmek budur. Hilmi Dura arkadaşımız eksik izah etti. Arkadaşım şu kadarını söyledi: Basın meselesi. Metin üzerinde okuyayım; daha iyi.

“Demokratik rejimin meseleleri ve şikâyetleri hakkında başlıca mevzuları izah etmiş oluyorum. Basın hürriyeti üzerinde devam eden münakaşalar kolaylıkla hallolunacaktır” Burada bir sinizm vardır, dikkat ediyor musunuz, korkunç bir sinizm vardır. Hani böyle istihza etme şeklinde bir şey. Burada bâzı mukaddesat ve aziz tanılan mefhumlarla istihza etmek vardır. Kolayca hallolunacak matbuat üzerinde devam eden münakaşalar. Nasıl hallolunacakmış? “Bizim basınımız bâzı noktalardan geliştirilecek ve birçok noktalarda onlara demokratik memleketlerin ve demokratik nazariyelerin kayıtları getirilecek.” Yani yakıştıracak. Bilmem Nadir Nadi bunu nasıl anlar? (*Gülüşmeler*) “Demokratik memleketlerden şunları getireceğiz” diyor. Dahası var, durun! “Şurası muhakkaktır ki basın hürriyeti gibi hürriyet ve demokrasi rejimi ile temel mefhumu (Allaha şükür nasıl itiraf etmiş) bugün bizde en serbest memleketlerde olduğu gibi işlemektedir.” Yani bir taraftan da birçok kayıtlar getireceğiz derken diğer taraftan mevcudolan basın rejiminin en ileri demokratik memleketlerde olduğu gibi işlemekte olduğunu söylerse bir insan, o günkü rejimden mutlaka geriye gitmek istiyor demektir. Eğer ben hâkim olsaydım hakareti, tezyifi, Türkçe bilmezmiş gibi, ehli-vukufa havale etmek ihtiyacında olsaydım, bunu bir jüriye havale ederdim. Hangi jüriye havale edersem edeyim, bu sözler bugünkü rejimi sıkacaktır mânasına geliyor.

Devam ediyor: “Bütün bu eksikliklerle beraber memleketimiz hür ve demokratik bir rejimin bütün esas unsurlarını tahakkuk ettirecektir;” 1950’de memleketimiz, bütün demokratik esasların ve tatbikatın tecelli ettiği böyle bir manzara arz etmektedir. O halde kasdında ileriye gitmek yok, geriye gitmek var. Ondan sonra, üniversiteler. Onlara ben gösteririm, diyor. İki gün sonra, üç gün sonra calisi tahti saltanat olayım, tekrar millî şefliği alayım. Bu sözlerimi dinlemeden gitti. Bu da bir jest. Burada söylüyor, söylüyor, Başvekil cevap verirken kalkıp gidiyor. Bu da demokratik bir usul!

KENAN AKMANLAR (Antalya) — Ama Hüseyin Balık’ı alkışladı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hüseyin Balık kadar da olamadı. Burada konuşuyor, kalkıp gidiyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar; size, hürriyet yoktur denilen memlekette nelerin yazıldığını, nelerin konuşulduğunu ifade etmek isterim. Muhterem Nadir Nadi okuyor mu bunları? Okusa bize acır ve bizi müdafaa etmek lüzumunu duyar.

NADİR NADİ (İstanbul) — Benim vazifem yazmak.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yazmak... Bir türlü mü yazmak? Başka türlü yazamaz mısınız? Ne acayip şey bu!..

Şimdi bizim aleyhimizde değil, ortaya yazılmış olanlara bir işaret edeyim. Ben bu yazıları burada tekrar edemem. En büyük gazetelerimizin bu yazıları bu kürsüde söylenemeyecek kadar âdi, müstehcen ve bayağıdır. Birisi kalkar öbürünün gençlikte falan odada falan yerde başına şu kaza gelmiş olduğunu yazar. Benim söylediğim gibi değil, bütün müstehcen elfâzı ile yazar. Öbürü kalkar ona misliyle mukabele eder. Neler yazar neler... Bunları evlerde çocuğumuz çocuğumuz okuyor... Birisi kalkar der ki, işte falan yerde şu oldu, bu oldu... Karşısındakine dokunur. Karşıdaki de dokunana cevap verecek. Der ki, -hâlâ bizim Grupta o arkadaş- “İzmir Valisi Şinasi Soyer’in bilmem ne ıstırabını sen hâlâ etinde kemiğinde taşımaktasın.” Ama tâbirin fevkalâde müstehcen olduğu meydandadır. Anlamakta güçlük yok. Ondan sonra biri kalkar der ki, “Efendim

kuyruğunuz ne oldu?" "Siz benim kuyruğumla ne meşgul oluyorsunuz, daha insani taraflarımı ele alıp meşgul olsanız."

Bunlar bizim matbuatımızın hali. Okuyunuz bunları. Bunları hep neşrettireceğim. Dahası var, bize ait olanları... *(Gülüşmeler)* Bunlara nasıl tahammül etmişiz? Bizim tahammülümüz idealimizden ileri geliyor. Fakat memleket nasıl tahammül etmiş? Bütün bu tecavüz ve tahrikler karşısında mucizevi olarak nasıl kendini kurtarabilmiş? Asıl şayanı şükran olduğu kadar şayanı istihracolan cihet de budur.

Bakın, "millî şeref ve haysiyeti olmıyanlar, Hükümeti idare edemezler" Biz millî şeref ve haysiyetten de uzağız.

"Demokrat Parti kodamanlarının çeşit çeşit apartmanları vardır. Demokrat Parti kodamanlarının hepsi hırsızdır" Bunu namuslu bir adam söyler mi? Bu, namussuzluktur. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Ondan sonra "Emin Kalafat ufak tefektir, o anasının şalvarına girsin."

NADİR NADİ (İstanbul) — Bunlar bugünkü kanunlarımıza göre de suçtur.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Bizim bugünkü kanunlarımıza göne neyin suç addedildiğini, neyin ne biçim hükme bağlandığını size mahkeme ilâmlarından anlatacağım. Bir umumi gevşeme içinde, mafsallarından her biri kopar hale gelmiş gibi, cemiyet eczayı ferdiyesine dağılmak tehlikesini göstermektedir. Biz geldik, muhalefette iken verdiğimiz sözü tuttuk. Devri sabık yaratmıyacağız dedik. Af Kanununu çıkardık. Hürriyet dedik, Matbuat Kanununu tahribettik. Çıkarmadık; tahribettik. Altı sene sinemiz, Demokrat Partinin sinesi delik deşik oldu. Örnekler vereceğim. Kitap olarak ellerinize vereceğim. Okuyunuz. Neyi müdafa edeceksiniz?

Lâf söylemek kolay. Gazetenin sahibisiniz. Birbirinize dokunmazsınız. Fakat gazeteye sahibolmıyan insanlar karşınızda fermanberdir. Büyük bir ekseriyetle seçilen bir iktidar dahi olsa hüviyetlerimiz toptan ellerinde bâzicedir. Ama zerre kadar mukabelesini göreceğiniz yere katiyen tevcihi lisan etmezsiniz. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi beyler, bakınız, dinleyiniz bunları ben okudum. Hükmü de okuyacağım. Şimdi bir defa çok iyi biliyorsunuz ki Demokrat Parti iktidarı için, "Bir kara çete bu mevkii işgal etmiş." diyor. Bunları yazan gazeteci ne suretle beraet etti? Emsal olsun diye söylüyorum. Şimdi benim burada okuyacağım ilâmın kriterlerinin neler olduğuna intikal edeceksiniz. Beyler, şükür kurtardık. Yani altı ay daha hükümet olarak tedbir almasa idik anarşi uçurumunun kenarında kalacaktık. Kendini bilen, tarihini bilen, siyasi dirayeti olan iktidar, altı sene her şeyi beyan etmek suretiyle hürriyeti tahdit için siyasi en küçük bir emel dahi beslememiş olduğunu bütün millete ispat etmiş olan bir iktidar, bir ananın sütü kadar helâl olan tedbir almak hususunun, aynı zamanda kendisinin vatana karşı en mukaddes, en mücbir vazifesi olduğunu idrak etmektedir. *(Alkışlar)* Şu, bu kitaptan, oradan, buradan, demokrasi edebi vatından türlü tandanslara göre derleme yapılabilir. Bu derlemelerden bir güzel buket vücade getirilmiştir. O yoldan bir kanaati bâtılaya varılabilir ve o hiddetle gelip onlar okunabilir. On bin defa söylemek suretiyle ezberlenmiş olan sözler gayet kolay, suhuleti beyanla tekrar edilir, bu konuşmaların cazibesine kapılarak dinleyenler bulunabilir. Bunları söylemek, o nutukları idare etmek, devlet idare etmek demek değildir. Bunların faillerinin 25 senelik mazide memleketi nasıl idare etmiş olduklarını biliyoruz. Eserleri meydanda, memleketin %70 - 80'ini,

taş devrinin mahrumiyeti içinde terkettiler. Baraj istemeyiz, diyorlar. Sen isteme. Kuraklıktan dudakları yarılmış Anadolu su istiyor, baraj istiyor. Asırların mahrumiyeti bizim bir türlü belimizi doğrultmıyan elemanlar, bizi Garptan ayıran korkunç, mesafe, onlarda barajın oluşu, bizde olmayışı; onlarda elektriğin mevcudoluşu, bizde olmayışdır. Hangi memlekette bulunuyoruz da, biz baraj istemiyoruz, diye konuşabiliyoruz? Hangi memlekette bulunuyoruz da, Avrupa'dan, medeni âlemden bizi ayıran bu muazzam mesafeyi katetmek için gayret etmeye asla lüzum yoktur, diyoruz? Bir lokma, bir hırka ile mi iktifa edeceğiz? Bu suhenperdazları dinliyenler var, köyden köye gidiniz, sıtma, ilâcsızlık, mahrumiyet, sıhhati yok, hiçbir şeyi yok, bunlara ne lüzum var? O derece cezbe kapılıyorlar ki, biz bunları istemeyiz, diyorlar. Zatâliniz istemiyebilirsiniz, ama Türk Milleti istiyor. Geliyor Türk Milletine, kulaklarınızı açınız, söylenenleri dinleyiniz, yedi senedir hay huyla geçiyor, Adnan Menderes şunu demiş, bunu demişle geçiyor. Derse ne olur? Ulan bizi tanımıyor mu? Tamsa ne olacak, tanımasa ne olacak? Herife bak be.” Bu bir siyasi parti. Bellibaşlı liderleri konuşuyor. Bunlar mahkemede sübut bulmuş şeyler arkadaşlar, dinleyiniz daha. Hangi memlekette bunun eşine rastlanır? Yok başka yerde.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Bunları okumaya lüzum yok, mahkemeye verirsiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Verdik efendim, dinliyeceksiniz. Şimdi yalnız da kaldınız, bağıramazsınız öbürleri olsaydı korkardım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Hangi memlekette böyle konuşan Başbakan var? Sizin gazeteleri ben çıkarayım da bize neler yazıldığını görün.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — “Herife bak be, ben onun için, hesap vermekten kaçtığını söylerim. Ey hesap kaçağı milletin murakabesinden kaçan korkak, utanmaz seni. Milletin murakabesini çiğniyen rezil, utanmaz.” (*Soldan kendisi, kendisi sesleri*) Milletin denetlemesi nasıl olur, müzakere ile olur. Bu asil milletin murakabe hakkını çal, cehenneme kadar gitsen arkandayım, sonra millet sussun. Sonra millet beni seçti diye milletin hakkını çiğniyeceksin, nerede bu bolluk? Siyasi emniyeti anlamış bir millet bu rezilleri hiçbir zaman tutamaz. Etrafına topladığı midelerinden bağlı bir sürü milletvekili, Trabzan babası mısınız ulan, istizah takririni reddediyor. Ne demek?.. Adam murakabe takririnin ne demek olduğunu bilmiyor ki. Yukarda bir delik, aşağıda bir delik. Bu belâları ne kadar çekeceğiz? Patlıcan eksin, patlıcan çeksin. Şimdi bunların döndürdüğü meskenet dolabını durduracağız.

Siyasi hakkı millet nasıl kullanacak, murakabeye çekecek?

Biz Halk Partisine bağırдық, bunun için bağırдық. Niçin başımızdan indirdik, siyasi halikımızı gasbettikleri için. Onlar çekmiyorlardı, bu keratalar tepiniyorlar.” (*Soldan namussuzlar sesleri*) Bir başka yerinde; “Adnan efendiye soruyorum, bu yapılabilir mi? Hain diyor, bilmem ne” diyor.

Şimdi asıl enteresan tarafını size aynen okuyayım da cemiyetin nizamı nasıl bozulmuştur, görünüz. Çünkü bugünün metaidir. Onun için bir psikoz yaratılmıştır; memlekette. Hâkimi de, mahkumu da hepsi bu tesirin altındadır. Hayır arkadaşlar, bu meş’um gidişe “dur!” diyoruz. (*Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri*)

“Türk Ceza Kanununun 482/1’nci maddesi mucibince 5435 sayılı Kanunun 14-19’ncu maddeleri hükümleri nazara alınarak 7 gün müddetle hapsine ve 10 lira para

cezasiyle cezalandırılmasına" (*Gülüşmeler, hayret sesleri*) Daha dinleyin: "Fiilin mağdurun Başbakanlık sıfatı hedef tutularak işlenmiş olması itibariyle 273'ncü madde ile cezasının 6 da biri artırılarak gün ve 10 kuruş küsuru -ama ne miskal- (*Gülüşmeler*) Lehe hesabedilerek 1 gün hapis 160 kuruş para cezasının ilâvesiyle 8 gün hapsine, 1.160 kuruş ağır para cezasıyla cezalandırılmasına; maznun hüküm tarihinde 65 yaşını ikmal eylediğinden 56'ncı madde gereğince cezasının altıda biri olan 2 gün hapis ve 200 kuruş ağır para cezasının tenzili suretiyle 6 gün hapis ve 960 kuruş ağır para cezasıyla cezalandırılmasına, hâdisede kanuni veya takdiri tahfif sebebi bulunmadığından 485/59'ncu maddenin tatbikine mahal olmadığına...

B) 14.XII.1952 tarihli Samatya kongresinde işlediği hakaret suçundan dolayı hareketine uyan T.C.K. nun 480/1 maddesine tevfikan yedi gün müddetle hapsine ve 10 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına, 273'ncü madde ile cezasının altıda biri artırılarak 8 gün müddetle.." Bu deminki değil, ikincisi bu.

"1.160 kuruş ağır para cezası ile cezalandırılmasına, 56'ncı madde ile cezasının altıda biri tenzil olunarak 6 gün hapis, 960 kuruş ağır para cezası ile cezalandırılmasına.. Kanuni ve takdiri hafifletici sebebi bulunduğundan 485/59'ncu maddenin tatbikine mahal olmadığına"

Şimdi arkadaşlar.. Burada iki suçun içtimai var.. Neresinde bunun adalet yarabbi?

Bakınız şimdi hapis cezalarının 69, para cezaları 79'ncu madde ile içtimaa yapılp Eyüp toplantısında vâki hareketten dolayı tâyin olunan 6 gün hapis 960 kuruş ağır para cezası esas sayılarak 14.XII.1952 tarihindeki hakaret fiilinden dolayı tâyin olunan hapis cezasının üçte ikisi, para cezasının tamamının ilâve edilmesi suretiyle, binnetice 10 gün müddetle hapsine ve 1920 kuruş ağır para cezasıyla cezalandırılmasına, şahsi hak talebedilmediğinden hükmedilmesine mahal olmadığına ve Harçlar Kanununun.. Şu şu maddeleri ilâ..

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Hâkimlik yapsaydınız böyle konuşmazdınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi cevap vereceğim, Reis Bey mâni olacak.

BAŞKAN — Rica ederim müdahale etmeyiniz, karşılıklı konuşmayınız efendim. (*Gülüşmeler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunu yalnız hâkim yapmıyor, muhterem Temyiz de tasdik ediyor.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Gayet tabîî.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Gayet tabîî Temyizin Tevhidi İçtihat kararında; bir amirin karşısında sigara içip de püf dersiniz bu, amire hakarettir. Beyefendi hâkimmiş. Ben karşısında maznun olarak veya davacı olarak bulunsam, kendisine desem ki: Hâkim Bey, benim dâvamı görmüyorsunuz, beni süründürüyorsunuz. Hemen alın içeri, mahkemeye hakaret etti der. Ama Başvekile, bütün iktidara, hepinize bu namussuzca sözleri söyliyeneri 7 güne kurtarırlar. Acaba ben hâkimlerimizin karşısına geçsem, Başvekil olarak değil bir vatandaş olarak huzuruna çıksam, yedi günlük hapis şöyle, şöyle desem vallahi yedi gün hapiste bırakmaz. Mademki, Başvekil memlekette tutunmakta, mademki sözü tutulmaktadır, politikada bizim kafadarlarımızın ekmeğine mâni olmaktadır, ihtiraslarına set çekelim, çeksün cezasını, herkes övsün. Bakın bu

ceza yedi gün hapis olduğu için cüreti artıyor, yine yumurtluyor, geçen gün şunu diyor: Mehmet Mahmudoğlu meselesine getirerek “işte kadillak arabaya binerek askerî bir uçakla Aydın’a giden şahıs, bu eşekoğlu eşek” Tarih yeni; 2.IV.1956 Bu senenin Nisanının ikinci günü. Amerika, ingiltere, Fransa, Çin, Japonya, Hollândada matbuat hürriyeti nasıl? Al bakayım, *(Elindeki kâğıdı işaret ederek)* al oku.

İktidar tehdit ediyormuş. Bunlar yalan beyler, biz tehdit altındayız, görüyor musunuz beyler. Kimin kimi tehdit etmek haddidir. Ne biçim lâf bu? Ortaya çıkıyorlar vatan battı, gaz yok, Hükümet borçlu, müflis diyorlar, ne zaman? geçen sene Mayısında ondan sonra memlekette 70 milyon dolarlık petrol sarf etmişiz. Bir mahkeme; devletin müflis olup olmadığını tahkik edeceğim. Delâili kâfi görmezse Sokoni Vakum Oil’den tahkik edecek. Müflis miyiz, değil miyiz? Hâkim, mahkeme, adalet....

Muhterem Arkadaşlar, kıtlık, buhran yok, yok, yok. Bunun büyük kısmının muhalefetin icatgerdesi olduğuna şüphe yok. Bakınız muhterem arkadaşlarım, 2-3 gündür Ankara’da şeker yok. Bugün elimizde 45 bin ton şeker vardır. Madde bir: Madde iki: 1938, 1939, 1940 senelerinde Türkiye’de senede 40 bin ton şeker istihlâk ederdi. Yakın zamanlara kadar 50 bin ton ile geçirdiği seneler vardır. Madde üç: Şeker 10 Temmuzda istihsal edilecektir. 32 gün var. Elde de 40 bin ton şeker mevcut. “Kıtlık var” diye sabah, akşam söyle, söyle. Ondan sonra memleket menfaatlerini ayaklar altına al, kahveyi al, at bir kenara. Senden ardiye mi istiycekler, daha pahalıya satabilirsin. Petrol mü? Al, evine istif et. Bu sığağa kar mı dayanır? Bunlar, muhalefetin fevkalâde vatanperverane ve memleket menfaatlerine uygun düşünceleri... Memlekette şu yok, bu yok, memlekette şu oluyor, bu oluyor. Ne zaman söyleniyor bunlar? Meselâ 3 ay evvel yapılan bir seçimde. Ben orada bir dinleyici olsam, bu muhterem hatip sözünü bitirdikten sonra desem ki: “Anladım, ne istiyorsun, ne yapmamı istiyorsun?” Ne cevap verecek? Bunun bir hedefi, bir gayesi olmak lâzımdır. O telâffuz edilmeyen hedef ve gaye nedir? Bu telâffuz edilmeyen hedef ve gayeyi orada bu sözleri söyleyen muhterem hatip pekâlâ bilir. Üç buçuk sene bekle, ondan sonra reyini bizim lehimize kullan. Bu maksatla söylemiyor mu? Çünkü o gün, o şartların vâki olduğunu tasavvur etsek, kabul etsek dahi üç buçuk senenin seyri içinde reyini kullanacağı anda vaziyet ne olacaktır ki, üç buçuk sene sonra kullanacağı reyini ne suretle tecelli edeceği hakkında üç buçuk sene evvelden karara varmış olsun? Bunun hedefi böyle olmak lâzımdır. Telâffuz edilmeyen hedef, memleketin, içtimai heyetin bütün mafsallarını birbirinden ayırmak, tecezzisine çalışmak, eczayı ferdiyesinin dağılmasını temin etmek. Ne diye konuşuyorsunuz üç buçuk sene evvel? Dün çıktık daha seçimden. Ne oluyorsunuz? Nerede gördünüz bir hafta başında beş mitingi? Hangi memlekette?.. Gösterin bana. Demokrasi demokrasi... Ama akıllarına, işlerine geldiği gibi bir demokrasi, işlerine geleni hepimize, 450 kişiye mutlaka kabul ettirecekler... Kabul ettiremediler mi, bizler antidemokratiğiz, şayanı tel’iniz ve recmedilmemiz lâzımdır... Ne biçim demokrasidir bu? Yağma mı var?

Muhterem Arkadaşlar, bütün gayemiz, namus ve haysiyet hususunda hiçbir hassasiyet göstermiyen, şeref ve haysiyetlere karşı çok mübalâtsiz davrananların, bir de siyasi ihtiraslarla gözleri karardıktan sonra, bütün bir topluluğa, bütün Demokrat Parti topluluğuna envai çeşit ağır ithamlar altında, “haysiyetsizlik, namussuzluk, şerefsizlik” ithamları altında bulundurulmalarının, matbuat hürriyeti cümlesinden olduğunu kabul etmemektir, bunda kendimizi mazur addetmekteyiz. *(Bravo sesi)* Bravo diyene bakıyor, gözle tehdid ediyor. Bundan elem duymaktayım. Çünkü Mecliste Hükümetle beraber

olmak, günahı kebairendir, dalkavukluktur. Ya ne yapmalı? İç ve dıştan gelip önlemeli. Bizi tutarsa o takdirde gözle tehdidetmek suretiyle yıldırma. Geçti bunların devri.

Muhterem Arkadaşlar, biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız. Bu anarşik nizam içinde, hürriyet denilen, demokrasi denilen çok nadir ve hassas nebat neşvünema bulamaz, mahvu nabut olur, nadan ellerde perişan olur. Nadan ellerin cesaretini kıracağız. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Bu kanunun maksadı bundan ibarettir arkadaşlar. *(Bravo sesleri ve şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Hamdullah Suphi Tanrıöver Beyefendiye cevap vermek vaziyetinde olmak istemezdim. Fakat ne çare, öyle sözler söylediler ki, kendilerine mutlaka cevap vermek vazifesiyle kendimi muvazzaf gördüm.

Şimdi muhterem arkadaşlar, her şeyin ve herkesin üstünde, herkese nasihat verebilmek edası ile konuşmanın cazibesi aşikârdır. Bu, cazibeli olduğu kadar müşkül bir şey de. Çok muhterem, akli başında, tecrübeli Hamdullah Suphi Tanrıöver kürsüde bulunduğu 5 dakika içinde bu müşküllerin ne dereceye kadar fazla olduğunu bizzat kendisi hissetti.

Tafsil etti, İsmet Paşa şöyledir, böyledir, dedi. Tıpkı tevzii mükâfatta tahsin varakaları dağıtır gibi; Nüvit Yetkin'i çok beğeniyorum, çok güzel konuştu, dedi, lütfetti, naçizane şahsım hakkında da iyi konuştu, dedi. Çok hürmet ettiğim Hamdullah Suphi Tanrıöver tarihî bilgisi, güzel lisanıyla nasihatler vermektedir. Ama nasihat vermek başka, iş başında bulunmak büsbütün başka şeydir. *(Soldan bravo sesleri)*

Ondan sonra ismet Paşanın filân tarihindeki hizmetinden, Ankara'nın kuruluşundan, millî mücadelenin açılışından, mektepten çıkışından bahsettiler. Biz, burada, ismet Paşanın dün söyledikleri fikirlerle, bugün söylediği fikirler arasındaki tezaadı bu kürsüye getirdik, bunu konuşuyoruz. Biz, diyoruz ki, 1950 seçimlerinde şunları, şunları söyledi, bugün de kalkıyor, bunları söylüyor. Bir fikir haysiyeti vardır, bir ahlâk, bir siyasi ahlâk vardır. Biz, diyoruz ki, işte dün konuştukları, işte bugün burada konuştukları. *(Sağdan biz de onu söylüyoruz, sesleri)* Evet, dur küçük bey biraz... Biz, diyoruz ki, Hamdullah Suphi Tanrıöver'den böyle umumi mütalâalar, hattâ Mithat Paşa devrine giden, Abdülhamit sofralarına giden bir musahabe değil, bizim ileri sürdüğümüz fikirler üzerinde müşahhas mütalâalar beklerdik. Bunları söylemedi. Bizi, güzel mütalâalarından, meselemizi tenvir edecek yollu mütalâalardan mahrum bıraktı. Biz Hüseyin Cahit'in falan tarihte Abdülhamit zamanında nasıl ve hangi vazifeye geldiğini, iki duvar arasında neler konuşulduğunu ve o günün şartlarının neler olduğunu burada takdir edecek vaziyette değiliz. Ama çok iyi bildiğimiz taraflar var. Sabah, akşam okuduğumuz yazıları var. Bir taraftan Halk Partisinin vakarından, sunundan bunundan bahsettiniz, bir taraftan Hüseyin Cahit'i methettiniz, öbür taraftan Halk Partisinin Hüseyin Cahit'i sürgüne gönderdiğinden bahsetmiyorsunuz. *(Soldan gülüşmeler)*

Bir taraftan kalktınız Birinci Büyük Millet Meclisinin şunu vardı, bunu vardı, İkinci Büyük Millet Meclisinin şunu vardı, bunu vardı, diye bahsettiniz, fakat Dördüncü, Beşinci Büyük Millet Meclislerinden bahsetmediniz, nerenin vefakâr olduğu belli değil.

Abdülhamit zamanında mahkemeler olduğunu söylediniz, bunda sarahat yok. Bugün mahkemeler yok mudur? Türkiye Abdülhamit devrini hasretle hatırlatacak bir halde midir?

Abdülhamit devrinde acaba Türkiye hürriyetin cenneti mi idi, adaletin içinde mi idi, ümrânın içinde mi idi, yoksa bunların hiçbirini değil de, sadece gençlik çağımızın bir iştiyakı ve hasret hâtırası mı idi? Biz bunları fark ve temyiz edemiyoruz, bunları tasrih etmek, sarîh olarak söylemek lâzımdır. Hamdullah Suphi Beyden bunu sarahatle öğrenmek isterdik. Ben kendisini dikkatle dinledim. Fragman halinde, yani yarın gösterilecek bir sinema şeridinden burada parçalar göstermek suretiyle bir fikir vermeye çalıştığına şahidolduk. Fragmanların manzarası çok güzeldir. Fakat hüküm ve kanaat vermeye medar olacak hiçbir fikre şahidolmadık maalesef. Meselâ, “Vatan”, Namık Kemal’in kalemiyle lisanımıza girdi. Peki ondan evvelkiler vatani bilmiyorlar mı idi?

HAMDULLAH SUPHÎ TANRIÖVER (İstanbul) — Kelime olarak efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — O halde Namık Kemal’den evvel yaşıyanlar, vatanlarını sevenler, onun uğrunda kanlarını sel gibi akıtanlar vatani bilmiyorlar mı idi? (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

HAMDULLAH SUPHÎ TANRIÖVER (İstanbul) — Reis bey, beyefendi sözlerini bitirince söz istiyorum. (*Tahammül et bakalım sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, şu hâdis, bu hâdis, esere bakma müessire bak, gazete böyle yazıyor, bu memlekette mutlaka bir içtimai felâket var.

Sevgili Arkadaşlarım, gazeteleri susturduğunuz zaman içtimai felâketin âzamisi olsa hiçbir şey yazamaz. Şimdiye kadar, dünkü devrin beraber acısını birbirimize naklettiğimiz zamanlar, beraber konuştuğumuz zamanlar bu geniş hürriyetin verilmesinin, hürriyet suiistimalini teşvik edici şartların meydana gelmesinden ileri gidemez.

İçtimai felâket neymiş beyler? Her yerde içtimai felâket var, içtimai felâketin mevcudiyetinin delili, gazetelerin böyle yazması. Bunun ilimle, hakikatle hiçbir alâkası yoktur. Ekmeğin yüz kuruş olduğu zaman yüz kuruşa satıldığından şikâyet eden bir tek satıra rastlamazsınız. Neden? İçtimai felâket yerden semavata kadar yükselse gazete yazamayacak olduktan sonra hangi içtimai felâketi yazar? 1293 senesinde Abdülhamit vazifeye gelişinden tahttan indirilinceye kadar memleket, içtimai, siyasi, iktisadi bütün felâketlerden vareste miydi? İçtimai hâdiselerin, felâketlerin mevcudolmasma rağmen bunlara dair hiçbir yazı çıkmamıştır. Bunlar o kadar rölâtif şeyler, fakat hitabet olarak takdir ederim, tahsin ederim. Birdenbire bunun cazibesini ruhunuzda hissediyorsunuz. Fakat ondan sonra biraz üzerinde tefekkürle durduğunuzda, bunların frenklerin (des mots creux) dedikleri özü olmıyan lâflardan ibaret olduğunu anlarsınız... Prensibe irca ettiğimiz takdirde bunlar arasında insicam temin edemezsiniz. Biraz evvel arz ettiğim gibi, Abdülhamit zamanını beğeniyor, o zamanın mahkemelerini beğeniyor, o zamanın adaletini beğeniyorsunuz. Bugün Türkiye o zamandan daha mı geridir, daha mı ileri?

Muhterem Arkadaşlar, bir meselede lüzum hissetmeden, bir hakikatle mümas tarafı olup olmadığı üzerinde durmak lüzumunu hissetmeden söz söylemek gayet kolaydır. Fakat benim vazifem, bizim vazifelerimiz, 6 ayda bir hitabeti munise vermek değildir. Biz, sabah akşam, asırlarca ihmal edilmiş olan bu memleketin binbir ihtiyacına cevap verirken, nadanın, muhterisin, memleket düşmanının kurdukları bütün tuzaklardan tahlisi giriban etmeye çalışmak ve memleketin binbir ihtiyacıyla boğuşmak mevkiinde olan insanlarız. Biz kafamızda, vicdanımızda hitabetimizin mükemmeliyetini temin

endişesinin ötesinde, sabahtan akşama kadar binbir gailenin, binbir ıstırabın ağışında yaşıyan insanlarız. Biz, söz söylemek için hakikatlere şekil vermeye değil, sözlerimizle hakikatleri ifade etmeye mecbur olan insanlarız. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, buraya Ankara 25 bin nüfus iken gelinmiş, gayet tabii. Ben de diyorum ki bunun üzerinden 30-35 sene geçmiş, niçin görmüyorsunuz 1950'deki Türkiye'yi? Yüz bin ton şeker yiyen Türkiye'ye bugün 260 bin ton şeker veriyoruz, memleketeye yetmiyor. Niçin bunu görmüyorsunuz? Ankara'nın 25 bin nüfustan 400 bin nüfusa çıktığını hayranlıkla tezkâr etmek lüzumunu neden hissetmiyorsunuz? O günden bugüne kadar görülen asarı terakkinin hepsini beraber bir içtimai felâket çerçevesi içinde nasıl mütalâa ediyorsunuz Hamdullah Suphi Bey? Bunu nasıl yapıyorsunuz? 1950 ile bugün arasındaki millî servet bakımından, iktisadi cihazlanma bakımından, millî envestismanı eriştiğimiz merhale hakkında hiçbir fikir beyan etmeden nasıl oluyor da Abdülhamit devrinden Meşrutiyete, Meşrutiyetten Millî Mücadeleye, Millî Mücadeleden bugüne geçerken, bugünün eserleri üzerinde hiç durmadan, hiçbir ikna edici delil vermeden, türlü delilleri birbiri arkasına bimahaba söylemek cesaretini kendinizde buluyorsunuz? Ben şimdi kürsüyü, muhterem şahsiyetinize, bana cevap vermek üzere bırakırken rica ve istirhamım şu olacaktır: Firari fırça darbeleri gibi, kübik resim gibi, ne olduğunu istihraç için büyük gayretler gerektirecek fikirler değil; memleket meselelerini lâzımgelen ciddiyetle inceliyen ve hakikatleri mevzubahsededen bir konuşmanızı bekliyorum. *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞKAN — Efendim; Fethi Çelikbaş arkadaşımızın Grup Reisvekili sıfatıyla aldığı söz, hududu taşmıştır. Üçüncü ihtarına rağmen mevzu dışına çıktığına Heyeti Celileniz de şahidolmuştur. Bu itibarla sözlerini kesmek mecburiyetindeyim.

Buyurun, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, bütçe müzakereleri esnasında da, çünkü arkadaşım, mesuliyet refikim, beraber çalıştığım Fethi Çelikbaş'ı mutlaka korumak arzusu ile ve ihtiyacı ile hareket ettim. Şimdi gene kendisi ile karşılaşmak istemezdim. Maalesef karşılaşmaya mahkûmum. Bu karşılaşma mukadder.

1950'de iktidara geldik. 1950'de vazifeye başladık. Fethi Çelikbaş Bütçe Komisyonunun sözcüsü veya ikinci reisi olarak her çeşitten murakabe vazifesini yapmakla vazifeli idi. Bütçe Komisyonunda kaç defa izahat verdi, konuştu ve dinledi. Ondan sonra vekil oldu. Mesuliyetlerimize iştirak etti. Takibettiğimiz politikayı bilerek mesuliyetimize iştirak etti. İkinci defa vekil oldu. Gene mesuliyetimize iştirak etti. Bu, Kütahya Şeker Fabrikasının açılmasından bir hafta evveline kadar devam etti. Neden Kütahya Şeker Fabrikasının açılmasına tekaddüm eden günlere kadar devam etti? Kütahya Şeker Fabrikası açıldığı gün orada beraberdik. Üç kişi. Samet Ağaoğlu, Fethi Çelikbaş ve ben. Fethi Çelikbaş orada bir nutuk söyledi. Bu nutuk tele alınmıştır, istifasından bir hafta evveldir. Eksik olmasın, o zaman Başvekiline en yüksek elojları diriğ etmedi. Amasya Şeker Fabrikasına gittik. -Ne güzel gülüyorsunuz- *(Gülüşmeler)* Amasya Şeker Fabrikasına gelmedi. Telgraf çekiyor, bana çekmiyor da fabrika müdiri umumisine, bana tebliğ edilsin diye, çekiyor.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Zatâlinize çektim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Peki ne dediniz?

Bakın beyler, şu Halk Partisinde bu kadar ikametim var. Halk Partisi zamanında İktisadi Devlet Teşekkülleri heyeti umumisinin mazbata muharriri idim, tam üç sene. O zamanın kavimce, o zamanın icabınca Heyeti Umumiye vazifesini bitirince usulden tazim telgrafları çekilir. Hem bunu mazbata muharriri de yazmaz, komisyonun mebus kâatibi de yazmaz, Meclis'in kâtipleri yazarlar. Bu formaliteleri onlar yerine getirirler. "Encümen mesaisini bitirdi, size tazimlerini arz ediyor" diye yazarlar. Ben Cumhuriyet Halk Partisinden çıktıktan bugüne kadar kaç defa ve kaç defa bu okundu. Ben vazifeliyim, ben iktisadi Devlet Teşekküllerinin Umumi Heyetinin mazbata muharririyim. Ve o zaman, o işlerde vazife gören arkadaşlar, benim ne derecelere kadara gayret sarf ettiğimi, ne dereceye kadar hükümeti tenkid ederek hataları ortaya koyduğumu bilirler. Şimdi, bu telgraf benim yüz karamdır. Her zaman okunur, durur. Ama Fethi Çelikbaş'ın dün çektiği bu telgraf.. (*Oku, oku sesleri*) başka bir zaman okuyacağım. Bir defa değil, bin defa okuyacağım. Fethi Çelikbaş, belki şimdi bir defa okunsa da kurtulsam, der. Bundan ibaret değil. (*Soldan şiddetli alkışlar*) Bundan ibaret değil.

Şimdi diyorlar ki, bunlar seçim fabrikalarının temel atmalarıdır. Fethi Çelikbaş o zaman diyordu ki; birbiri ardına temel atmalar, bu memleketin ümrünün esaslarıdır. Bir hafta, on gün içinde arka arkaya bu temeller atılıyor;.. Türkiye iki üç sene sonra...

Ey sevgili Başbakan, sen ki, yarınki Türkiye'nin başmimarısın sana bütün heyecanımla tazimlerimi arz ediyorum. (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, o zaman Ticaret Vekili idi, İktisat Vekili idi. İkisini de yaptı. O zaman bu çimento fabrikalarının hesaplarını bilmiyor mu idi? O zaman şu kadar ton demiri, şu kadar ton kömürü istilzam edeceğini bilmiyor mu a şeker kardeşim, bu nasıl izah edilir?

Muhterem Arkadaşlar, bir kere bunların hepsi lâfı güzaf. Sanki biz çimentoyu artırıyoruz, kereste aynı noktada bulunuyor. Hayır, arkadaşlar. Kereste istihsali o zaman 500 bin tonda, bugün 1 milyon 100 bin tona çıkmıştır. Bir taraftan çimento istihsalini artırırken, demir istihsalini de artırıyoruz. Yarın bir mukavele daha imzalıyacağız, Krupp ile. Bunlar bir senede realize edilecektir. Demir istihsalimiz bir sene sonra 350.000 tona ulaşacak. 72 bin tondan. Ondan sonra inşaatçı mısın? Şu kadar çimento, kereste.. Yanlış.. Kim öğretti bunlara sana?.. Liman inşaatında, baraj inşaatında bu senin dediğin kereste, demir, çimento kompozisyonu büsbütün başka manzara arz eder. Biz barajlar yapıyoruz, ne demir koyuyoruz, ne kereste!.

Beyefendiler, bir ev yaptıracak olsanız, size akıl öğretecekler çok çıkar. Şimdi forumlar çıkıyor, şunlar, bunlar yazılıyor. Büyük iktisatçılar.. Beyefendi de onların arasına dâhil.

1950 senesinde Türkiye yeni bir iktidarın eline geçmiş, yeni bir iktisat programı tatbik edilmek mecburiyetindedir. O zaman soruyoruz hiç kimse birşey bilmiyor. Büyük iktisatçılar bekliyorlar ki, kendi zuumlarınca, iş ortaya çıksın. Yahut hiçbir fikirleri yok. O gün için bütçe bir milyar iki yüz milyon lira. Bir iktisadi program ile bu işlerin bu para ile yapılabileceğine kimsenin akli ermiyor, onun için bir ehemmiyet atfedip de, beş dakika üzerinde durup, acaba Türkiye'nin müstakbel plânı nasıl olur meselesi hiçbir mütehassısın, üniversite mensubunun, şunun, bunun aklından geçmiyor. Onlara bu yazıları yazdırmak imkânını veren Demokrat Partidir, o şerefi bu parti haizdir. Biz bunları yapmasaydık, bu iktisadi efkârı âliye ne akıllarına getireceklerdi, ne de yazı yazmak ihtiyacını duyacaklardı. Niçin 1950-1951 de bu fikirlerinden bir kırıntı ortaya

koymadılar, niçin Halk Partisi söylemedi? Niçin sevgili arkadaşımız, dört sene dokuz ay İktisat Vekilliği yapmış olan sevgili arkadaşlarım niçin Hükümetin içinde olduktan halde, ikaz etmediler? Bütün Hükümetin, sizinle beraber vazife gören Hükümetinizin bütün azaları şahit, Ellerin vicdanlarına koysunlar. Zatı âlinizin takibettiğiniz politikanın isabetli ve muvaffak olduğuna dair her gün yeni delil taharrisi ile meşgul olduğumuzdan başka hiçbir şey söylemediler. Siz sabah, akşam bana gelirdiniz, telefon açardınız, Heyeti Vekileye gelirdiniz ve bizim yaptığımız iş sağlamdır, şöyle diyenlere, şöyle deyiverdim, böyle diyenlere şu cevabı veriverdim, diye edebiyatını yapardınız.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Dış borçların konsolidasyonu için tezkerem vardır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — O... O... O... Dış borçların konsolidasyonu. Ne parlak fikir, o zaman söylemiş. Ben semavata çıkmak isterim. Ama istemek, söylemek başka, yapmak yine başkadır. Nasıl yapılacağını yazdın mı'a dostum? Bu hususta müzakere açtın mı?

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Bugün de imkân var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bugün var. Dirayetle Demokrat Parti Hükümeti işi oraya kadar getirmiştir. Ya, ya... *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* Zamanı gelmeden olmaz. Bugün bütün meyva bahçelerini dolaşın, oralarda çağla halinde armutlar, kayısılar göreceksiniz. Zamanı gelmeyince bir ye de göreyim seni. *(Gülüşmeler)* Başvekâlete tezkere yazmış. Allah aşkına dikkat edin arkadaşlar, Başvekâlete bir tezkere yazmış. Arz ettiği gibi konsolidasyon hakkında bu bir. İkincisi, bu yazmış olduğu tezkere hakkında bir mütalâa söylememiştî, katiyen....

Şimdi gelelim bizim indî hesaplar yapmamıza ve bu rakamların şimdiki vaziyete kavuştuğuna, defter tutan olmadığına...

Büyük Millet Meclisi reyini kullanmış ve bütçe yarısını geçmiştir. Böyle bir anda gelen çimento şu kadar, kereste şu kadar diye bu rakamları veriyor. İkinci madde, işte bu rakamların ifade ettiği hakikati gizlemek için maksadı mahsusla kanun tasarısını buraya getirdiler, yani yağmur yağdı deyince sen bana ördek dedin, demiş. Yani bununla bunun arasındaki irtibatı temin etmeye imkân yoktur, ciddiye almaya imkân yoktur.

Muhterem Arkadaşlar, ne yaptı isek beraber yaptık. Bunu inkâr edemezler. Benim çektiğim masum telgraf hâlâ yüz kararı olarak gösterilirken, sizin; bizim partiden ayrılmanız daha dündür, ne nutuklar söylediniz, 1954 seçimlerinde Demokrat Parti memleketi batırıyor, diye mi konuştunuz da mebus seçildiniz? O nutukları çıkarttım.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — 1950'den beri benim bir sözümü çıkar.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Bugünkü vaziyet 1954 değil....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ha... 1954'ten sonra oldu demek... Aziz Arkadaşlarım telgraf şu .Tarihi 22.IX.1954, daha iki sene olmamış..

Bakınız, Umum Müdürün orada olduğunu benden iyi biliyor. (Türkiye Şeker Fabrikaları Umum Müdürü Erzurum)

Memleketimizin ümrânı ve milletimizin refahı yolunda bir haftan beri yekdiğerini takibeden merasimlerde bulunamamak benim için büyük bir talihsizlik olmuştur. Şimdiden yarının mesut, müreffeh ve mamur Türkiyesi teressüm etmeye başlamıştır. Beş sene sonrasını tasavvurumda canlandırıyor ve heyecan duyuyorum. Bu muazzam muvaffakiyet âbidesinin mimarı Sayın Başvekilimize saygılarının duyulmasını rica

eder fabrikanızın hayırlı ve uğurlu olmasını diler hepinize sağlık ve başarı dileklerini yollarım.

İşletmeler Vekili Prof. F. Çelikbaş, (Şiddetli ve sürekli alkışlar)

BAŞKAN — Söz Başvekilidir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Cevap hakkının memleketimizde bir zaruret olduğunu, konuşan hatip arkadaş da kabul etti. Şimdi bula bula iki misal söylediler. Halbuki cevap hakkını istilzam eden yalan neşriyatın muazzam bir dosyasını yapmak mümkündür. Gün yoktur ki, beş tane, on tane, yirmi tane yalan haber uydurulmamış olsun, ilgililer bunları tekzibetmekten bıkmışlardır. Tekzip demek, yazılanın tesirlerini ortadan kaldırmak demek değildir. Esasen bu inceliği gayet iyi bildikleri için tekzibetmeyi göze alarak sabah akşam yalan imal etmektedirler.

Yalan haberleri okuyanların mutlaka tekzihi de okuyacaklarını kabul etmek imkânı yoktur. Bir mesele ortaya atıldıktan sonra bu tekzibedilse dahi bunun vicdanlarda bırakacağı rüşubun kalkacağını kabul etmek imkânı yoktur.

Şimdi bahsettiğim meseleye gelince, askerlerin terhis haberini almış, yazmışlar, ondan sonra da tekzibedilmiş ve bir hafta sonra bu tekzibe rağmen askerler terhis edilmiştir.

Muhterem Arkadaşlar, her hangi bir kulağı delik, Erkânı Harbiye Dairesine giriyor, orada “terhis edelim mi, etmiyelim mi?” diye müzakerelerin cereyan etmekte olduğu hususunda bir haber alıyor. Daha karara iktiran etmemiştir, falan falan yere gelecek; nihai makamların, nihai tasvibi yapması lâzımdır ve salâhiyetli olan makamlar henüz kabul etmemiştir ama, ya gazetecilik yapmak için veyahut da idareyi müşkül durumda bırakmak için takaddüm etmek suretiyle bu şekilde haber verme imkânını elde ettiği takdirde, o zaman için bunun vâridolmadığını söylemek ve idarenin tekzip hakkını kullanmak elbette hakkıdır.

Kömür meselesine gelince: İzmir’de filân gün kömür bitecektir diye, bitmezden önce fakat limaksadin, “şu veya bu sebep tahtında ben kömürüm olmadığı için fabrikayı kapatıyorum” derse, hakikatte de onun dört günlük daha kömürü olduğu tesbit edilecek olursa ve ben bu yüzden haberi veren gazeteye karşı tekzip hakkını kullanırsam bunda hakikat olmıyan taraf nedir?

Şimdi bunun aksine sabah akşam her biriniz için ayrı ayrı tesadüf etme imkânı vardır. Meselâ Başvekilin oğlu ne olmuş, NATO’ya tâyin edilmiş, Paris’e tâyin edilmiştir. Yalan, sureti kâfiyede yalan! Fakat bunun yalan olduğunu bilerek yazarlar. Üç gün geçer, tekzibetsen bir türlü etmesen bir türlü. Vatandaş izaç etmek, bir şahsı haysiyetinden vurmak. Bir Başvekil oğluna sahavet eden bir adam halinde memlekete göstermek. Tekzibetsen bir türlü, etmesen bir türlü. Tasavvur edin, bu yalnız bir hâdisе değildir, hepinizin başına gelmiştir. Çünkü bir gazeteyi çıkaran bir insan bütün vatandaşlara karşı taaddi silâhım kullanmak hakkını kendinde görmektedir. Böyle şey olmaz beyler. Gayrivâridolan, yalan bir hususu bilmiyenler, işitmiyenler kalmışsa onları sağır sultana işittirelim. Böyle şey olmaz, ayıptır! Gazeteciliğin ciddiyeti ve vakarı vardır, gazeteci dürüst olmak mecburiyetindedir.

Gazete esas itibarıyla iki kısımdan ibarettir. Mütalâa ile tenkid ve haber.. Mütalâa ve tenkidini edep ve terbiye dairesinde istediği gibi yapar. Diğer taraftan efkârı umumiyeyi

yalanla dolanla aldatmaya hakkı yoktur. Haber verme tarafını yalana istinadettiremez. Bu, mağşuş yağ satan köşe bakkalı gibi efkârı umumiyeinin emniyetini suiistimal etmekten başka mânâyı tazammun etmez.

Şimdi, müdde-i umumilere verelim mi, vermiyelim mi? Bana kalırsa vermemek lâzımgelir. Sulh hâkimine? Ona da vermemek lâzımdır. Sebebi? Sebebi şudur: Bu yalanı yazan, bunu yazmak suretiyle vatandaş haysiyetinden, şerefinden vuran gazeteci, yazarken kimseye soruyor mu? Kimseye sormuyor. Çünkü kablennişir sansür yoktur. Eline kalemi alır, istediği gibi yazar. En geniş hakareti tazammun eden mevzuları, en geniş şekilde suizannı davet edecek yazıları istediği gibi yazar. Onun için vatandaşlar her sahada, hele politikada gazetelerin diline düşen vatandaşlar her sabah, haberi yokken, acaba, gazetelerde hakkımda neler çıkacaktır, endişesi içindedir. Yazıların sansür edilemez olması, mesuliyeti cezaiyenin mevcudiyetine istinadedir. Çünkü, önceden bakamam, neşirden sonra yazı suç mahiyetinde ise cezasını çekecektir. Ne diye sulh mahkemesine, ne diye müddeiumumiye gidiyorsunuz? Eğer cevap hakkında şunu bunu yazmışsa.. Bunun mesuliyeti cezaiyesi yok mu? Onu yazmış olmasından dolayı mahkemeye gider ve suçunun ukubatına katlanmak mecburiyetinde kalır. Hâdis bundan ibarettir. Fakat buna rağmen encümenimiz, daha da ince bir adalet tahakkuk ettirmek için müddeiumuminin gözünden geçmesi hususunu kabul etmiş bulunuyor. Onun için esasta yalanı yazanın cevabı tahrif etmiş olduğunu, suçun mübaşirleri bulunduğunu kabul ettikten sonra ona verilecek cevabın da aynı şartlar ve haklar altında verilmesini de evleviyetle kabul etmek lâzımdır. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Behzat Bilgin...

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Ekseriyet yoktur efendim. *(Sağdan, ekseriyet yok, sesleri)*

BAŞKAN — Beş kişi mi kalktınız? O halde Nizamnameye göre yoklama yapacağız. *(Afyon Karahisar mebuslarından yoklamaya başlandı)*

Ekseriyetimiz var, celseye devam ediyoruz. Buyurun Behzat Bilgin.

BEHZAT BİLGİN (İzmir) — Bu maddenin birinci fıkrası hakkında encümenin bir hususu tasrih etmesini rica ederim. Fıkranın sonunda diyor ki, (Gönderilecek cevap ve tezkibi, mevketenin mesul müdürü metnine hiçbir mütalâa ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya tezkip dolayısıyla her hangi bir mütalâa beyan etmeksizin aynen ve tamamen neşre mecburdur)

Buna her hangi bir tarizimiz yok. Yalnız, bunun bu nüshaya münhasır olduğunu tasrih etmek doğru değildir. Yani ertesi günü buna cevap verilebilir. Bu mutlak bir memnuiyet değildir. Bu ciheti tasrih edeceğim.

BAŞKAN — Efendim, madde hakkında encümenin mütalâası nedir?

MUVAKKAT ENCÜMEN MAZBATA MUHARRİRİ NUSRET KİRİŞCIOĞLU (Zonguldak) — Efendim; maddenin son fıkrası maddi hata sebebiyle metne ithal edilmiştir. Tayyî teklifi vardır. İştirak ediyoruz. Biz de çıkarıyoruz.

Cevap hakkının lüzumu üzerinde Sayın Başvekilin söylediği sözlere ilâve yapacak ve vaktinizi alacak değilim. Yalnız bir noktayı işaret edeyim:

Daima ecnebi mevzuatta yok buyuruyorlar. 13'ncü maddede, Fransız Kanununda vardır.

Behzat Bilgin'in tereddüdlerini izale ve tatbikatta kolaylık olmak için şunu arz ediyorum:

O sayıda yazının cevabının basma veya sonuna bir mütalâa ilâve etmiyeceği gibi bunun başına veya sonuna o nüshada cevabı tezkibedecek bir yazıyı da gazete müdürü koyamaz.. Fakat diğer nüshalarda yeni bir yazı yazabilecektir.

BAŞKAN — Takrirler var, okuyoruz efendim,

Yüksek Reisliğe

19'ncu maddenin birinci fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilini rica ve teklif ediyorum:

Fıkranın son satırlarındaki ve bu cevap ve tezkip dolayısıyla her hangi bir mütalâa beyan etmeksizin) kelimelerinin hazfını arz ve rica ediyorum.

Burdur F. Çelikbaş

Konya Z. Ebüzziya

TURGUT GÖLE (Kars) — Bir iki nokta var, bunlara işaret etmek istiyorum,

ZİYAD EBÜZZİYA (Konya) — Muhterem Arkadaşlar, burada Adnan Menderes'in işaret buyurdıkları terhis etme işine temas etmek istiyorum. Başvekilin binbir işinin arasında bu kadar teferruatla meşgul olamaması tabiidir. Kendilerinin verdikleri malûmata işaret etmek isterim. Yazı aynen şudur: "Okuyucularımızın hatırlıyaacağı veçhile, bundan iki ay kadar evvel 31.III.1956 tarihinde 1933 doğumlu üçüncü tertip kara, deniz ve hava sınıfına mensup erlerin müddetlerinin' hitama ermesinden birer ay önce mezuniyetlerle terhis edileceklerini bildirmiştik. Bu haberimiz üzerine Millî Savunma Bakanlığı Temsil Bürosu 2.IV.1956 tarihinde bir tavzih yayınlayarak 1933 doğumlu üçüncü tertip eratin normal askerlik müddetinin ekseriyetle bir Ağustos 1956 tarihinde dolmakta olduğunu, binaenaleyh şimdiden terhislerine ait bir emrin mevcut bulunmadığını bildirmişti. Sayın okuyucularımıza duyurduğumuz bütün diğer haberlerimiz gibi bu haberimizin de vakıalara ve vesikalara müstenidolduğunu 4.IV.1956 tarihli nüshamızda ispat etmiş ve bahis konusu terhis emrinin birliklere Millî Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Kumandanlığı Merkez Daire Başkanlığı asker alma ve seferberlik grubunun 27 Mart 1956 gün ve IV'ncü Şube 2'nci Kısım ve 321-66189 67189-15-19 numaralı tamimi ile bildirildiğini açıklamıştık" Biraz evvel Adnan Beyefendi buyurdular ki, bir gazeteci Millî Savunmadan emir almadan bu malûmatı elde ediyor ve bu malûmatı gazetecilik kaygusu ile arkadaşlarından daha önce....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Gazeteci, böyle bir askerî haberi vereyim mi, vermeyeyim mi, diye konuşur, ondan sonra verilmesi icabederse verir...

ZİYAD EBÜZZİYA (Devamla) — Bunu gazetesine geçiriyor. Aynen Başvekil Beyefendinin buyurdıkları ile buradaki yazı arasında şu fark vardır: Yazı 31 Martta çıkıyor, şu şekildeki emir birliklere 21 Martta gönderiliyor. Binaenaleyh emir çıkıp, yazılıp, kaydedilip, evrak kaleminden çıktıktan sonra ve bütün birliklere dağıtılmasını mûtaakıp gazete bunu haber alıp neşrediyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bu hususu tetkik edeceğim.

ZİYAD EBÜZZİYA (Devamla) — Ben temenni ediyorum ki, zatı âlinizin beyanâtı doğru olsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hangi gazete bu.

ZİYAD EBÜZZİYA (Devamla) — Muhalif gazetelerden bir tanesi.

Şu hususu rica ederim, hepiniz küçük yaştan beri tanıdığını şu Babîâlî'yi bir kere gözönüne getiriniz. Babîâlî'de bir kimse ne zaman yalan ve uydurma haberlerle gazetecilik yapmaya kalkmışsa gazeteleri payidar olamamıştır.

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Şimdi oluyor.

ZİYAD EBÜZZİYA (Devamla) — Hayır Murad Âli Bey, bugün dahi, olmuyor. Bugün 100, 150, 200 bin nüsha basan gazetelerin yalan ve tekzibe uğrıyan havadisleri 1, 3 veya 5 ise, tirajı 20-30 bini bulmıyan gazetelerin tekzibe uğrıyan havadisleri 50, 60 veya yüzdür.

MUSTAFA AKÇALI (Seyhan) — Çıplak kadın resmi basanlar nasıl?..

ZİYAD EBÜZZİYA (Devamla) — Evet birçok çıplak kadın resmi basanlar var ama öyle mecmualar veya gazeteler vardır ki, çıplak kadın resmi basmadan pekâlâ yüksek satışlar yapmakta ve tutunmaktadır. Bu tekzip ve cevap verme hakkının lüzumlu bir hak olduğuna evvelki konuşmalarım da işaret etmiştim. Hakikaten birçok gazetecilerin şöyle oldu, böyle oldu diye boşuboşuna yazı yazmalarının mânası yoktur. Ancak takdim etmiş olduğum gibi, bir gazete tekzibe uğrıyan havadisini hakikaten muayyen vesikalara müsteniden ve doğru olarak vermişse, tekzibin aksine bunun mesnetlerini bildirmesi ve kendisinin haksız yere, yalancılıkla itham edildiğinin tevsiki için bu hakkı kendisine vermemiz hakikaten yerinde olur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Evvelâ bu tebliğ meselesinin hakikatının neden ibaret olduğunu tetkik edip bilmünasebe arz edeceğimi ifade etmek isterim.

Gazeteciler doğru yazdığı için satılırmış, eğri yazdığı takdirde satılmazmış.. Gazeteler yazdıklarını çok iyi bilirler. Gazetelerin satılmasını mucibolan birçok unsurlar vardır. Bu, tek bir unsura bağlanmaz.

Muhterem Arkadaşlar, gazetelerin mübalâtsiz ve şuursuz yazıları ile millî bünyemizde açtıkları rahnelerin nerelere vardığı düşünüldüğü ve bu onların temin ettikleri faydalarla karşılaştırıldığı takdirde neticenin ne kadar aleyhimize olduğunu izaha hacet yoktur. Arz edeyim;

Seyhan barajı açılıyor. 2 bin kuzu kesilmiş, 3 vagon İstakoz gitmiş, şu yapılmış bu yapılmış, toprak barajmış, bilmem neymiş. Bütün bunların edebiyatı yapıldı. Bunun doğru olup olmadığı üzerinde söylenen sözlere karşı daha şiddetli neşriyat yapıldı. Amerika efkârı umumiyesine hitabeden çok geniş tirajlı Times mecmuası, bizi müdafaa etmek mecburiyetinde değildir. Bugün netice ne oldu, "Kebap yiyen Türkler, zevk için baraj yapan Türkler" diye bizim mecmualardan alıp kendi sayfalarına naklettiler. Bize yardımını beklediğimiz, bize yardım için karar verecek olan Amerika efkârı umumiyesine yaydılar.

Bir defa, iki bin kuzu da yalan, iki yüz kuzu da yalan, İstakoz, baştan başa yalan. Kim uyduruyor bunları? Yok mu doğruyu yazacak?

Öte taraftan, günün memleketi âlâkadar eden fevkalâde mühim hâdiseleri var. Ama hayır. Onlar bir tarafa bırakılır. Nerede heyeti içtimaiyeyi kötü gösterecek, memleketimiz hakkında menfi ve bedbin kanaatler tevlidine sebeb olacak noktalar varsa bunları yazar. Ondan sonra bir gazetenin yazdıkları, yazacakları sadece haber mahiyetinde, kabili tekzibolacak mahiyette değildir. Çizgi ile birtakım lâtife ile, şahıslar hakkında, her hangi bir topluluk hakkında, her hangi bir cemiyet, her hangi bir zümre hakkında, toptan

vatan hakkında... Menfi telkinler yapacak tarzda idarei kalem edebilen, her gün yüzlerce misal karşısında bulunmaktayız.

Bunları kısmen kanun ile menetmek mümkün olmakla beraber, her şeyden evvel gazeteciliği, her türlü vatan endişesinden mahrum, sadece kazanç ihtirasına dayanan bir meslek olmaktan çıkarmak lâzımgelir. Bu hal ne zamana kadar devam eder beyler?

Vatansever, her türlü menfi menfaatlerden uzak olması hissi mevcudolmadıktan sonra bu zararlı vaziyetlerin devam edip gitmesi mümkündür.

Memleketin her yerinde muazzam hâdiseler cereyan etmektedir. Bunların hiçbirisini sütunlarına koymazlar. Adeta bir Ehlişalip cephesi vücuda gelmiş gibi, Hükümete, iktidara aidolan, memleket menfaatlerine aidolan bilgileri külliye nehyedecek, buna mukabil ne kadar vicdanları karartacak fikirler varsa bunları “sabah şerifleriniz hayrolsun!” der gibi umumi efkâra sunacak... Gazeteyi, mülkü gibi kullanan, istediği şekilde idare eden bir derebeyi zihniyetiyle hareket etmenin, malına kötüye kullanan bir mal sahibi zihniyetiyle hareket etmenin memleket hesabına ne kadar zararlı olduğunu hesaba katmak lâzımdır. Hangi memleketteyiz? Hangi memlekette yaşıyoruz? Bu memleketin türlü, birçok dertleri vardır. Bu dertlerin perdesinin ucunu bile kaldırmak lüzumunu duymamıştır eski gelmiş geçmiş iktidarlar. Bu memleketin elektrik, baraj, su işleri gibi çeşitli birçok meseleleri vardır. Eski, gelmiş geçmiş iktidarlar bu meseleler için selâm vermemek mevkiinde kalmışlar, borçlu duruma düşmemek için bunlardan tamamen mütegafile görünmüşlerdir.

Şimdi diğer taraftan da bu memleketin asırlarca geri kalmış bir hürriyet ve demokrasi inkılâbı vardır. Bütün dünya bugün en tehlikeli devrini yaşamakta ve Türkiye denilen memleket de bu tehlikenin en nazik noktasında kâin bulunmaktadır. Bugün işbaşına gelenler hürriyet inkılâbını, demokrasi inkilabını süratle tahakkuk ettirmek gibi çok nankör ve fevkalâde zor bir vazife ile karşı karşıyadır. Ama bunun yanında memleketi silâhlandırmak için, mevcudiyetini müdafaa edebilmek, mevcudiyetinin bekasını teminata bağliyabilmek için uğraşmak mecburiyetindeyiz. Mahrum vatandaşları, yalınayak, başıbağ, yarı aç, buğday ekmeği ile dahi karınlarını doyuramayan vatandaşları sosyal bakımdan iktisadi bakımdan kalkındırıp dünyanın içinde bulunduğu tehlikelere karşı teçhiz etmek için her çareye başvurarak süratle kalkındırmak mecburiyetindeyiz. Yani tekrar edeyim: Dünyanın en tehlikeli devrinde, dünyanın en tehlikeli noktasında olan ve üzerinde dünyanın nazarı bulunan Türkiye adlı memlekette, iki başlı bir inkılâbın, (hattâ süratle bakılacak olursa) iki başlı ihtilâlin tahakkuk ettirilmesi mecburiyetini arz eden bir memlekette bu böyle telâkki edilmek lâzımgelir. Beş on senede hem memleketi kalkındıracağını, hem de demokrasi inkılâbını yerleştireceksin. Bunlar kolay olsaydı, Türkün altın devirlerinde bu işlere şüru, edilirdi. O zamanı böyle meselelerin mevcudiyetinden bahis dahi yoktu. Sadece ve sadece iktidarımızdır ki, cesaretle bu meseleleri ele almıştır. Bu kadar zor olan vazifelerin altında olan, memlekete hizmet etmekte olan, memleketin bekasını teminat altına almak için didinen bir iktidarı “neme lâzım ben gazeteciyim, gazetemi satmama bakarım”, “Neme lâzım ben muhalifim, her türlü kayıttan muarrayım. Onlar vazifesini yapsınlar, memleket menfaatini korusunlar, ben kanunların verdiği bütün müsaadelerden istifade ederim. İktidara çelme atarım, onu sabotajlara mâruz bırakmak için sebep icadederim.” zihniyeti karşısına bırakırsak o zaman böyle kanun hükümleri gelir, arkadaşlar.⁸² (*Soldan şiddetli alkışlar*)

⁸² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 12, Birleşim 73, Sayfa 142-151, 166-168, 172-174, 193-197*

13 Haziran 1956 Çarşamba**Kars Mebusu Hasan Erdoğan'ın, Toprak Mahsulleri Ofisi Hesabına Yaptırılacak Çelik Siloların İnşaat ve Montaj İşleri Dolayısıyla Eski İktisat Vekili Sıtkı Yırcalı ile Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu Haklarında Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair Takriri Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Çelikbaş şunu sordu: Kredi mi, yardım mı? Kredi olduğuna göre başka türlü mütalâa etmek, başka türlü hükme varmak lâzımgelir. Hibe olduğuna göre başka hükme varmak lâzımgelir. Binaenaleyh ne kadarı tasfiye edilsin? Bu tenevvür etsin ki ona göre mütalâa dermeyen edeyim dedi.

Muhterem Arkadaşlar, burada bunun ne kadarımın kredi, ne kadarının hibe olduğu 50 defa tekrar edildi. Bunun bir kısmı kredi, bir kısmı hibedir. Hibe şartı, Amerika üzerinden kullanılması, Amerikalı firmalara yaptırılmasıdır. Bu katıksız hakikat kendisine malûm olsun.

Şimdi, inşaatta henüz netice alınmadan niçin 6 milyon dolarlık kredi alınmış ve işler niçin bu mecraya sevk edilmiş? İşte işleri bu mecraya sevk eden iradedir ki, suçlu görülmesi lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, burada hükümet, mukavelenin akdinde hiçbir anormal vaziyet olmadığını, işin doğru ve dürüst cereyan etmiş bulunduğunu ifade etti. Ondan sonra yine hükümet adına yapılan beyanda, işin tahkiki sonunda muamelelerin anormal cereyan etmediği belirtildi. Fethi Çelikbaş, muamelelerin butlanını ifade eder tarzda konuştu. Siz yalnız kendinize aidolanını söylediniz halbuki mukaveleyi ben akdettim diyor. Kendisinden hesap soran yok, istiyen yok. Zaten rolü mukavele akdetmekten ibaret kalmış. Şimdi; bir tahkikat açalım da cümbüş olsun, diyor Bunun neticesi ne olacak? Kendi zannınca kahraman olacak. Kendisi hükümette değil, hükümette olmak ihtimali de mevcut değil. Yalnız bir mukavelenin akdinde bulunmuş, bu akdedilen mukavelede de mesuliyeti mucip hiçbir şey yok. Hal böyle iken “benim de ismim karıştırıldı, benim hakkımda da tahkikat açılсын” diye ifadede bulunmak, hamamda şarkı söylemeye, gurbette öğünmeye benzer.

Bu Meclisi dolduran muhterem zevatın zihninde Fethi Çelikbaş'ın bu işle alâkası olduğuna dair zerre kadar bir şüphe ve tereddüt mevcut değildir. Bu vaziyette behemehal tahkikat açın diye, sırf ucuz bir kahramanlık “İde etmek için burada söz alıyor. Bu yakışmaz, ciddiyetle kabili telif değildir. (*Bravo sesleri*) Daha ciddi mevzular vardır, tahkikat açılmasını onun için isteyin. (*Bravo sesleri alkışlar*)

Şunu da söyleyeyim ki kendisi bir müfteridir, çünkü işleri evvelâ Fatin Rüştü Zorlu bu yola sevk etmiştir. Verilen cevapta, o tarihlerde “ben vekil değildim” deniliyor. O zaman diyor ki, “vekil değilsen iktisadi İş Birliği Kâtibi umumisi de mi değildi?” cevap: “Hayır o da değil”. Bu sefer diyor ki, “ama son nüfuzlu bir şahsiyetsin, bu işleri bu şekilde sen yaptırırsın.”

Muhterem Arkadaşlar, işte iftira buradadır ve işin çirkin tarafı budur. Evvelâ vekil olduğunu söylüyor. Tekzip edilince bu sefer “sen iktisadi İş Birliği Kâtibi Umumisi de

değil misin?" O da olmayınca "sen Fatin Rüştü Zorlu değil misin? Nerede olursan ol, bunun ehemmiyeti yok, sen Fatin Rüştü Zorlu olduğun için ben sana kancayı takıyorum. Bunu sen yaptın diye bu çeşit bir mantıkla bu vâhimeyi daha da ileriye götürebiliriz. Bu mukaveleyi vekilken kendisi imzalamış, ondan sonra vekillikten çıkmış, demek ki mukavelenin imzasında Fethi Çelikbaş acaba bilâhara mahzur diye söylenen, suiistimalleri mucip diye tasvir edilen halleri mukavelenin imzasından evvel hazırladı da sonra vekillikten ayrılması sebebiyle tatbikine imkân bulamadı da onun için mi böyle bir batıl vâhimenin içine girdi? Dün beraberce çalıştığı, kararlara beraberce iştirak ettiği arkadaşlarını; hem de iştirak zamanına ait hususlardan dolayı yuvarlak lâflarla, hiçbir öze, esasa istinadetmeden burada kötölemesi, haklarında kötü telâkkilere, kötü kanatlara yol açacak sözler söylemesi müfterilikten başka bir şey değildir, arkadaşlar.⁸³ *(Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)*

⁸³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 12, Birleşim 76, Sayfa 328*

18 Haziran 1956 Pazartesi

İzmir Mebusu Pertev Arat'ın, Eski Devlet Vekili Mükerrerrem Sarol Hakkında Tahkikat İcrasına Dair Takriri ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Murekkep Muhtelit Tahkikat Küçümeni Mazbatası Münasebetiyle

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sözlere ismim karıştığı için huzurunuzu, kürsüyü üç, beş dakika işgal etmek mecburiyetini hissettim.

Dr. Mükerrerrem Sarol, Başvekil ile konuştu, beraber yemek yediler, tahkikatın selâmeti cereyanı bozuldu, gibi sözlerle, âme vicdanında tereddüt yaratılmak isteniyor. Ne derecelere kadar ileri gidilmiş olduğunu görüyorsunuz.

Efkârı umumiyenin bilmesi için tavzih etmek mecburiyetindeyim.

Bu gazetelerin yalanıdır. Bilirsiniz yalan yazarlar, yalanı yazdıktan sonra da ertesi gün ve daha ertesi günü onun üzerine fikir yürütürler, başmakale yazarlar. Bütün beş senenin hâdiseleri böylesine cereyan etmiştir. Beş senenin hikâyesi bundan ibarettir.

Dün bir dostumla konuşurken, oğlunuzdan, Paris'ten haber alıyor musunuz? Diye sordu. Oğlum Paris'e gitmedi, dedim. Gazeteler yazdı, NATO'ya tâyin edilmiş, gitmiş, dedi. Geçende grup müzakerelerinde arz etmiştim. Oğlum Yüksel Menderes askerlik vazifesini yapıyor, gazeteler nasıl yazdılar bilmiyorum. Fakat NATO'ya, Paris'e nasıl tâyin edildiğini de bilmiyorum. Yalan yazarlar, ertesi günü onun üzerine bir sürü fikirler yürütürler.

Şimdi muhterem arkadaşlar, Doktor Mükerrerrem Sarol bugün Mecliste aranızda mı? Mebus mu? İradei milliyeyi temsil eden bir fert değil mi?

Hâdisenin nasıl cereyan ettiğini bilirsiniz. Bâzı vekiller hakkında tahkikat açılması kararını vermek için grupta cereyan eden müzakerelerden evvel istifa etmişti. Sonradan birçok arkadaşlar da istifa ettiler, istifa etmiş olsalardı yine Teşkilâtı Esasiye Kanunumuza göre bu tahkikat cereyan ederdi ve kendileri vekâlet vazifelerini ifa edebilirlerdi.

Bu tarzda nasıl konuşuyoruz? Yani her şeyi telvis etmek için âme vicdanına zehir akıtmak için ağıza ne gelirse konuşuluyor. Memleketin mânevi huzurunu bozmaya ne hakkımız var.

Kürsüden inmeden evvel iki kelime daha söylemek istiyorum. Nizamnameyi tatbik edersiniz kendilerinin mağdur edildiklerini söylerler. Meselâ Dahili Nizamname der ki, okumalar yirmi dakika olabilir. Reis ihtar ediyor, iki dakikanız, bir dakikanız kaldı diyor. Ben vaktiyle söyleyeceklerimi yazılı olarak okuduğum zamanlar, onlar yirmi dakikayı beklerler ve beni indirirlerdi. Buna hiç kimse itiraz etmezdi. Dahili Nizamname yirmi dakika der. Bundan sonra devam arzu edilirse, devam edip etmemesi Yüksek Heyetinize sorulur, aksine karar verilmediği takdirde okuyan mutlaka kürsüden iner. Bu hali mağduriyet olarak mütalâa edilemez.

Muhterem Arkadaşlar, bir ekalliyetin ne dereceye kadar müteaddi hareket etmekte olduğuna bu Mecliste cereyan eden bütün müzakereler şahididir. Hırsız

derler, bağırırlar çağırırlar, kavga ederler, tabanca taşırlar, her şeyi yaparlar, hakaret ederler. Ne yapmak istiyorlar bu efendiler? Bu memleketi nereye götürmek istiyorlar? Burada konuşan, henüz hakkında hüküm verilmemiş bir insana, hüküm verilmek için huzuruza getirilen bir insana hırsız diye nasıl bağırırlar? Bu ne biçim iş? Hırsızlık, suç sabit olduktan sonra görüşülebilir, daha evvel bunu kim söyleyebilir? Şerefe, haysiyete, namusa, kanuna, nizamaya, nihayet Büyük Millet Meclisinin vekar, şeref ve haysiyetine bu derece taaddi nerede görülmüştür?

Bir an için farzediniz ki, bunlar ekseriyette olsaydı, yani 30 kişi olacaklarına 500 kişi olsalardı, vaziyet ne olurdu? Allah bunların şerrinden memleketi korusun.⁸⁴ (*Soldan şiddetli alkışlar*)

⁸⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 12, Birleşim 78, Sayfa 372-373*

27 Haziran 1956 Çarşamba

Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanun Münasebetiyle

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?

FAHRİ BELEN (Bolu) — Hükümeten bir sual soracağım.

BAŞKAN — Buyurun.

FAHRİ BELEN (Bolu) — Bir noktayı anlamak için huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Silâhsız bir topluluğa karşı hedef gözetmeksizin ateş etmek başka memleketlerin kanunlarında var mı?

BAŞKAN — Encümen ne diyor?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sual Hükümete tevcih edildiği için, muhterem Paşama ben cevap vereceğim.

Başka memleketlerin mevzuatında, bir araştırma yapmaktan ziyade, her gün gazetelerde görülen havadislerden netice çıkarmak suretiyle bu sualin cevabını anlamak mümkün olacaktır.

Yunanistan'da mitingler olur; Fransa'da mitingler olur, yürüyüşler olur. Zabıta menetmek ister. Ondan sonra zabıtanın menetme tedbirine karşı gelenler olur. Ondan sonra da havadis ve haber olarak okuruz: Şu kadar yaralı, şu kadar ölü var...

Şurasını arz edeyim ki, bizim memleketimizde, kanun bu şekilde tedvin edildikten sonra, inşallah kanunun tatbikine lüzum kalmıyacaktır. Esasen bugüne kadar yapılan nümayişlerde vâki zabıtaya mümanaatlar, kökünden sarsılmak istenen otoritenin zaıfa uğramasındandır. Bu kanunla bu zaif bertaraf edilebileceği için bu haller ve mümanaatlar görülmeyecek ve kanunun tatbiki lüzumu hâsıl olamayacak kanaatindeyiz Paşam.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yok. 13'ncü maddeyi yüksek reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım, "bu kanunu getirenler suçludurlar" ithamıyla haykıran muhalefete kısaca cevap vermeyi lüzumlu addettim.

Bu kanunu sevk edenler derin bir vicdan huzuru içindedirler. Ve kendilerini suçlu olmak töhmeti altında görmüyorlar. Aksine olarak, içtimai ve siyasi hâdiselerin zaruret haline getirdiği tedbirlerin yerine getirilmesi yolunda bulunduklarının şuuru içinde huzur duymaktadırlar, ithamın aynı zamanda Yüksek Meclise müteveccih olduğundan da tegafül edilemez. Çünkü kanunu getirenler yalnız kanunu getirmiş olmakla kalırlar. Kanun teklifinin kanuniyet kesbedebilmesi için Büyük Millet Meclisince müzakere ve kabul edilmesi lâzımdır. Binaenaleyh onların iddialarına göre suçlu olanlar yalnız kanunu getirenler değildir. Kanunu kabul edenler de suçludur.

Muhterem Arkadaşlar, hiçbir zaman suçlu olmadığımız meydanda. Asla bir suç hissi altında bulunmuyoruz. Tekrar arz edeyim, vicdan huzuru içinde vazifemizi yapmaktayız. Vicdan huzuru içindedir. Çünkü, bir defa memleketimizde uzun seneler tezahür

eden tatbikat hürriyetin suistimalinin tipik misalini teşkil etmiştir. Gerek yapılan toplantıların adedi gerek bu toplantılarda konuşulanlar ve yapılan tahrikler, dünyanın en ileri demokrasilerinden her hangi birinde yapıldığına işaret edilmek suretiyle bize misalini göstermeye imkân olmıyan kesafettir. Dünyanın hangi memleketinde her hafta başı toplantılar tertibolunur, ağza alınmıyacak sözler söylenir, tahriklere girişilir ve Hükümet değiştirmek değil, seçim yapılmadan iktidarın değişmesini istihdaf eden türlü metotlar tatbik edilmek suretiyle siyasi mücadeleye girişilir?

Biz, bütün memleketlerde câri olan usullere ve tatbikata uyarak bu kanunu getirmiş bulunuyoruz. Sonra vâitlerimizden, taahhütlerimizden hulfettiğimiz iddiası da hiç bir zaman varit değildir. Demokrat Parti 1950 senesinde seçimleri kazanmak suretiyle iktidara geldiği zaman her hususta ve her sahada hürriyeti değil, mesuliyetsizlik sistemine kadar giden bir serbestiyi safiyetle ve derin bir samimiyetle memlekette tatbika koyuldu. Matbuat Kanununu ortadan kaldırmak suretiyle matbuatı tamamiyle mesuliyetsiz bıraktık. Ne oldu? Matbuat vicdanen kendisini memleket menfaatleriyle mukayyet ve mesul telâkki etmesi lâzım gelirken bu histen tamamen uzak kaldı. Bunu bütün vatandaşlar gördüğü ve bütün memleket kabul ve tasdik ettiği içindir ki, son zamanda çıkarmış olduğunuz Basın Kanunu geniş bir tasviple karşılanmış bulunuyor. Âdeta vatandaşlar manen huzura kavuşmuş oldu, memlekette; hükümet denilen bir teşekkülün mevcut bulunduğunu görerek huzura kavuştu.

Aynı şekilde ticari ve iktisadi hayatımızda da mesuliyetsizlik derecesine varan bir serbestiyi tatbika koyulmuştuk, hürriyet aşkından ve heyecanlarından ilham alarak, aynı heyecan ile hareket ederek ticari ve iktisadi hayatımızda da geniş bir serbesti, serbesti değil; mesuliyetsizlik nizamını ticari ve iktisadi sahada tatbik ettik. Ondan sonra muhalefeti ilk günden beri bütün harekâtında tamamiyle serbest bıraktık, onlar da hürriyet ve serbesti nizamı içinde değil, tamamiyle mesuliyetsizlik nizamı içinde çalıştılar. Gerek iktisadi hayatta çalışanlar, gerek matbuat, gerekse muhalefet memleket menfaatlerini idrak etmek suretiyle kendi kendilerini murakabe etmek suretiyle mânevi ve vicdani mesuliyetlerinin icabını yerine getirmeleri lâzımgelirken; memlekette bir mesuliyetsizlik hissi içinde çalışarak grup grup vatandaşları tahrik etmek suretiyle ne raddelere gelmiş bulunduklarını hepiniz takdir eder ve kabul buyurursunuz. Matbuat tamamiyle mesuliyetten âri olarak çalıştı. Bundan memleketimizin kayıpları büyüktür. Bunları tadadetmek, birtakım deliller ve ispat hâdiselerine bağlamak vaktinizi almak demek olur. Fakat memleketin dış münasebetlerinin ve gerekse iç nizamının tesisinde, korunmasında, millî menfaatlerin muhafazasında ne derecelere kadar müşkülât ihdas etmiş olduklarını ve binnetice ne kadar büyük millî zararlara sebebiyet vermiş olduklarını ve nasıl haksız ve insafsız hareket etmiş olduklarını elbette tarih kaydedecektir.

Ticaret sahasındaki mesuliyetsizlik ise bizi getire getire nerelere kadar getirmiş olduğunu cümleiniz takdir buyurursunuz. Son çıkardığınız kanunla iktisadi hâdiselerin, ticari muamelâtın, alışverişin nasıl bir ahlâkîlik nizamı içine girmiş olduğunu elbette bütün milletle beraber Büyük Millet Meclisinin siz muhterem azaları da takdir etmektedir.

Matbuatın mesuliyetsizlik içinde çalışması iktidarı ve hükümeti müşkülâta mâruz bırakması ve ayrıca onu hakaretlere reva görmesi memleketin dört bucağında haksız fiyat tereffülerine ve sebepsiz yokluklara vesile vermiştir, matbuatın inşa ettiği bu siper arkasında ihtikâr gıdalanmıştır. Eğer siz bu Basın Kanununu çıkarmamış olsaydınız,

o Millî Korunma Kanunundaki hükümleri ne kadar keskin yaparsanız yapınız asla muvaffak olmayacaktı. Demek ki; bir memlekette her hangi bir tedbirin müessir olabilmesi için umumi nizamın müsait bir vasat teşkil etmesi lâzımgelir. Basın hürriyeti dediğimiz mesuliyetsizlik rejiminin siperi arkasında muhtekir istediği gibi milleti soymak imkânını buldu. Vatandaş ıstıraptan ıstıraba sevk etti. Muhalefet ise bunu en geniş şekilde istismar etmekten geri kalmadı. Muhalefet iktisadi düzensizlikten dolayı buhran ve ıstırapların vücuda geldiğini, fiyat tereffülerinin, madde yokluğunun Demokrat Partinin iktisadi plân ve programının yanlış olmasından veyahut plân ve programın mevcudolmamasından ileri geldiğini iddia etti. Muhtekir ortada iken matbuat hiçbir zaman onu görmedi, ihtikârdan bahsetmedi. Bütün iktisadi düzensizliklerin mesulü olarak Hükümeti gösterdi. Mesul Hükümet olduktan sonra da muhtekir elbette mesuliyetsizlik hissi içinde istediği gibi hareket etmek serbesti ve cüretini kendisinde buldu.

Şimdi muhterem arkadaşlar, hürriyetin ne derecelere kadar suiistimal edildiğini bilmiyen yoktur. Sabahtan akşama yapılan toplantılar vatandaşın sinirlerini son derece germek, onu muhtelif yalan haberlerle kâh üşütüp titretici kâh yakıp kavurucu tesirlere mâruz bırakmak suretiyle siyasi bünyemizi an be an tehlikelere mâruz bir hale getirdi. .Deniliyor ki, 10 senelik tatbikat nerede, ne bozukluk yaratmıştır.

Sevgili Arkadaşlarım, cevabı verdim, fakat mutlaka bir kötülüğün ortaya çıkmasını mı beklemek mi lâzımgelir? Hükümet ve iktidarda olanlar, memleketin, millî bünyenin ne gibi tehlikelere mâruz bulunacağını önceden takdir etmek ve felâket âmiz hâdiseler gelmeden evvel tedbirlerini almak vazifesiyle mükelleftirler. Memleketi altüst etmek pahasına da olsa bâzı neticeler elde etmek maksadiyle particilik ve ihtirasla hareket edenler için belki bu halin devamı mubah görülebilir. Fakat Hükümetçe elbet hâdiseler başka türlü mütalâa edilir. Felâketli hâdiseler vukua gelmeden tedbirlerin alınması lâzımgelir.

Sevgili Arkadaşlarım, memlekette yaratılmış olan mesuliyetsizlik hissi neticesidir ki küçücük hâdiseler daima büyümek istidadını göstermiştir. Hattâ İstanbul hâdisesi dahi bir başıboşluğun ve siyasi nizamın bu dereceye kadar tahripkâr bir şekilde sarsılması neticesidir. Sabah akşam Hükümet sövülürse, sabah akşam iktidarda bulunanlar her türlü isnat ve iftiraya mâruz bırakılırsa, şerefler haysiyetler bir pula indirilecek olursa elbette Başvekilin hademeleri dahi onun emrini dinlemezler... Onun emrini dinlemekte tegafül gösterirler. Âmirin memura verdiği emrin infaz edilebilmesi imkânlarını dahi ortadan kaldıran bir başıbozukluğa, ramak kaldı. Onun içindir ki sevgili arkadaşlarım, tedbirler aldık. Kanaatimce Büyük Millet Meclisi ve Büyük Millet Meclisinin Demokrat Parti Meclis Grubu son anda, memleket tehlikesinin kenarına geldiği bir zamanda isabetli müdahalesini yaptı. Ve memleketi anarşinin bütün tehlikelerinden kurtardı, hürriyetleri masun bulundurmak için hürriyet nizamı kurdu.

1324 İnkilâbını yapanlar -ölenlerinin ruhu şad olsun, hayatta olanlar aziz olsunlar- bu muhterem şahısların geniş bir hürriyet iştiahiyle işbaşına gelmiş olduklarında hiç şüphe yoktur. Onların memlekete getirdikleri geniş hürriyet ne suretle münhedim oldu, ne sebeple ortadan kalktı? Bunun üzerinde kısaca durmak, ibret verici neticeleriyle karşı karşıya kalmak olur. Volkanları, Vatanla Taninleri türlü tahriklerle hürriyet elden gidiyor, şu oluyor, bu oluyor diyorlar. Kısa bir zaman sonra, 1324 İnkilâbını 31 Mart

İrtica Hareketi, İhtilâli takibediyor ve hürriyetlerin suiistimalinden dolayı husule gelen bir sürü kargaşalıklar üzerine 1324'te getirilmesi istenen Hürriyet Nizamı perişan oluyor. Millî Mücadelemizin de iki gayesi vardır. Birisi, işgal altında bulunan memleketi kurtarmak. Bütün dünyaya karşı istiklâl ve mevcudiyetimizin tanıtılması; ikincisi ise millî hâkimiyetin tesisidir.

Millî hâkimiyetten anladığımız mâna milletin iradesinin serbest ve hür olarak memlekette hâkim olması; yani demokratik inkılâp.

İstiklâlimizi kazandık. Bu suretle birinci hedef; Millî Mücadelenin birinci hedefi tahakkuk etti. Yani düşmanı memleketimizden, bütün işgal kuvvetlerini memleketimizden çıkardık. Lozan sulhu ile istiklâlimizi teyit ve tesbit ettik. Birinci hedef tahakkuk etti. Lehülhamt tahakkuk etti.

İkinci hedef hâkimiyeti milliyenin tesisi idi.. Demokratik inkılâp tahakkuk ettirilebildi mi? Filhakika hâkimiyeti milliyenin tesisi için çok büyük gayretler sarf edildi. Buna rağmen, İsmet Paşanın dediği "mutlakiyet idaresi" teessüs etti; memlekette.

Sebebi... Sebebi doğrudan doğruya hürriyetlerin suiistimalidir.

Arkadaşlarım, sene 1923; Büyük Zafer kazanılmış ve memlekette muazzam bir zaferin heyecanı ve geniş bir hürriyet havası hâkim. Daha o günlerde İstanbul matbuatının bir kısmının, zaferi bizzat milletin başında olmak üzere kazanmış olan rahmetli büyük Atatürk'e karşı kullandıkları lisanın ne şekilde olduğunu o günkü koleksiyonları tetkik etmek suretiyle anlamak mümkündür. Bütün milletin gözbebeği olması lâzımgelen Büyük Kurtarıcı, daha zaferin ertesi günü en ağır hücumlara hedef tutuldu. O günün hürriyet kahramanları Atatürk'e hücum, ettiler. Ondan sonra ne oldu? Ondan sonra yer yer tahrikler, yer yer kalkınmalar, isyanlar oldu. Memleket tehlikeli ihtimallere mâruz kaldığı için ister istemez nizamın tesis edilmesi için birtakım tedbirlere başvuruldu. İstiklâl mahkemeleri, Takriri Sükûn kanunları, zaruri olarak bunları takibetti.

Sevgili arkadaşlarımı, bugün hâdisatın gösterdiği mehalık karşısında işlerin bu raddelere varmaması için medeni memleketlerdeki tatbikatı asla aşmamak şartıyla tedbir almak lüzumu duyuyorsunuz; dünün mutlakiyet idaresini kuran insanlar, hürriyet yoktur, diye Meclisi terk ediyorlar! Bu reva mıdır? Tekrar ederim. Bizim aldığımız tedbirler medeni memleketlerdeki tatbikatın dışında değildir. Bunu Türk Milleti huzurunda, partimiz adına ifade etmekle bahtıyarım.

Toplantı hürriyeti kaldırılmıştır, deniyor, kaldırılmadı arkadaşlar. Seçim Kanununda bir hüküm vardır, her seçimden evvel 45 günlük bir kampanya açılır ve bu müddet içinde istediklerini söyleyebilirler. Bunu dört senede bir diye mütalâa etmek de doğru değildir. Bir defa Meclis seçimleri vardır, ara seçimleri vardır, muhtar seçimleri vardır, belediye seçimleri vardır, il idaresi seçimleri. 45'i 6 ile çarparsanız dört sene içinde bir seneye yaklaşan en geniş bir serbesti rejimi mevcuttur.

Sevgili Arkadaşlarım, bir dakika, bir an için şöyle düşünmek lâzımgelir: Meselâ, seçimler yapılmış, millet iradesi tecelli etmiş, yeni iktidar vazife başına gelmiş ve işe başlamış. Ertesi hafta, memleketin dört bir tarafında kıyam şeklinde mitingler ve toplantılar; millet aldanmıştır, bu iktidarın itibarı yoktur, bu iktidar mutlaka değişecektir, gibi konuşmalar cereyan etmektedir. Bu iktidarın başta kalması bir felâkettir, denmektedir. İktidara gelir germez itibardan düşürülen, âciz kalan ve bunun yanında dört sene iktidarda kalması icabeden bir iktidarın vaziyetini tasavvur ediniz.

Böyle bir halin memlekete vereceği elemin ne derecelerde olacağını tasavvur edebilirsiniz. Mesele, demokrasi oyununa çıkmak değil, zâlim rolünde demokrasi oyunu oynamak değil, mesele dünyanın en tehlikeli bir devrinde ve en önemli coğrafi burcunda bulunan Türkiye ve Türk Milletinin yüksek menfaatlerini korumak ve onu binbir noktada halâsa eristirecek mücadeleyi başarmak meselesidir. Biz kendimizi insafsız muhalefete ölçsüz matbuata beğendirmek için onların yapacakları dediklerini yapmak, yapmayacakları dediklerini yapmamak mecburiyeti altında görmemekteyiz. Vicdanlarımızın inandığını ve doğru olanları yapmaktayız.

Meclisi terk edip gittiler. Yarın yeniden gelip oturacaklardır. Kime bu caka? Gittikleri zaman gelmemeleri lâzımgelir. Sevgili arkadaşlar, Demokrat Parti muhalefette iken onun haklı olarak yaptığı birtakım hareketleri kötü sebepsiz, mesnetsiz olarak taklit etmekten ileriye gitmediler. Biz de vaktiyle bir defa şu sıraları terk etmiş bulunduk. Fakat haksız hücumlara mâruz kaldığımız için gittik ve gelmemek niyetiyle gittik. Bize Meclise gelmemiz için türlü ricalarda bulundular, türlü teşebbüslerde bulundular. Sonra da itizar etme, özür dileme mahiyetinde ajanslarda beyanlarda bulundular. Demokrat Parti Meclis Grubu ondan sonra avdet etti, özür ve itizara sebep yok bugün buradan kemali debdebe ile çıktılar, yarın kös kös yine geleceklerdir. Bu bir tahrik tezahürüdür. Zuhuri koluna çıkar gibi bâzı konuşmalardan sonra buradan çıkıp gitmenin nümâyışten başka bir şey olmadığını ifade etmek mecburiyetindeyim.

Arkadaşlar memlekette nizam ve mesuliyet fikrinin ortadan kalkmış olduğunu, burada biraz evvel cereyan etmiş diğer bir hâdise ile de ispat etmek mümkündür.

Muhalefet, burada bir vaz'ı sahne yaptı, evvelden düşünülmüş, tertibedilmiş nutuklarla hareketleri telif ederek salonu terkederken, sâmiin locasında hareketsiz bulunmak mecburiyetinde olan birtakım muhalefet gazetecilerinin onlarla beraber ayağa kalkıp gitmesi, bu memlekette nizam fikrinin ne dereceye kadar ortadan kalkmış olduğunu açıkça göstermektedir. *(Şiddetli, alkışlar)*

Buracıkta millî iradenin tecelligâhı olan bu mukaddes çatının altında, millî iradenin bizzat mümessili olan Büyük Millet Meclisi karşısında, Büyük Millet Meclisinin azaları karşısında mümâyış yapacak kadar cüretlerin ileri götürülmüş olduğunu ifade edersek tedbir almak zamanının, hattâ geçmiş olduğu bile anlaşılır, arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar, sürekli bravo, sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, pahalılığın iktisadi düzensizlikten, programsızlıktan ileri geldiğini avaz avaz seneler senesi bağurdılar. Bir Millî Korunma Kanunu tadilâtını yaptık fiyatların baş aşağı düştüğü bütün milletçe bahtiyarlıkla müşahade edildi.

Demek ki, dert ne plansızlık, ne projesizlik tendir, sadece nizamsızlık ve otorite fıkdanıdır. Hükümetler; icrayı hükümetle melûftur, icrayı hükümetle vazifelidir. Bir hükümetin tedbir alabilmesi için, asgari bir nizam ve otoriteye sahip olması lâzımgelir. Aksi takdirde işler şirazesinden çıkar. Bundan en mağdur olacak cemiyetin ve hürriyetin bizzat kendisidir.

Muhterem Arkadaşlar, geniş ölçüde hürriyetlere sahip iken şimdi yok ediyorsunuz, mahvediyorsunuz gibi sözler söylediler. Bunları dinliyenler hükmedecekler ki, hürriyetler bugün ortadan kaldırılıyor. Ya dün konuşulanlar, ya daha evvel söyledikleri, onları ne yapalım! İsmet Paşanın nutukları, İzmir'de, Balıkesir'de söyledikleri... Bu nutuklarda neler söylemiyor. Matbuatın bu kadar zulme mâruz kaldığı devir asla yoktur, diyor. İşte, alın okuyun! Zaten biz ne yapsak onların nazarında demokrasinin

kaatili olmak, tahripkârı olmak ithamı altından kendimizi kurtarmaya hiçbir zaman imkân bulamayız. Bildiğiniz gibi Matbuat Kanununu tamamen ortadan kaldırdık, yani mesuliyetsizlik nizamı tesis ettik. Onlar bir günden bir güne matbuat serbest dediler mi! Neler konuştular? Dediler ki, biz hürriyetlerimizi kendi celâdetimizle, cesaretimizle elde ediyoruz, biz eğer böyle konuşabiliyorsak bu memlekette hürriyetin mevcudiyetinden değildir... Bunlar öylesine cesur insanlar ki, bizim diyor hürriyetlerimizi ancak cesetlerimizin üzerinden geçip yokedebilirsiniz. Böylesine konuştular.

Dünkü hürriyet nizamı değil mesuliyetsizlik nizamına karşı dahi bu bühthanları yapmakta bir an tereddütmediler. Kime beğendireceğiz kendimizi? Bu hareketleriyle kimi tesir altında bırakmak istiyorlar? Bütün bunlar frenklerin, pour le galeri, dedikleri muhteris politikacılara, türlü tahriklere gıda temin etmek maksadiyle yapılmış olan bir vaz'ı sahne tertibinden başka bir şey değildir. Bunlar bize asla tesir edecek değildir. Hususi olarak şahsi kanaatimi ifade ederken muhterem Büyük Millet Meclisinin kahir ekseriyetinin kanaatine de, inanına da tercüman olduğumu katî surette bilerek ifade ediyorum ki; bütün bu yapılan bühthanların hiçbirisi varit değildir. Serbest seçim müessesesi vardır... Serbest seçimlere gitmek için her türlü propagandanın yapılması mümkündür. Partiler mevcuttur. Bunların kongreleri, demin üzerinde hassasiyetle durdunuz, üç defa yapılacaktır. Yani bir yerde 3 kongre yapılacaktır. Eğer o yerde 300 tane ocak varsa, 300 ocağın her biri senede 3 defa kongresini yapacaktır. Yani senede 900 kongre akdedilecektir.

Evet, serbest seçim müessesesi mevcuttur, daima mevcudolacaktır. Serbest seçimle işbaşına gelen bir iktidarın meşruiyeti üzerinde en küçük tereddüt caiz değildir. 1954 seçimlerinden evvel de yüzde yüz iktidarı kaybetmişlerdir diye avaz avaz memleketin dört bucağında haykırdılar. Ne oldu? Demokrat Parti 1954 seçimlerinde 1950 seçimlerinden daha kaahir bir ekseriyetle işbaşına geldi. Buna rağmen, şimdi yine birtakım kehanetler izhar buyuruyorlar: İktidarı mutlaka kaybedecekmişiz. Bunları ne zaman öğrendiler? Mutlakiyeti, meşruiyeti, hakkaniyeti ne zaman öğrendiler? Bu edebiyat onların ağzına yakışmıyor, öyle konuşuyorlar ki; sanki rejimi onlar mutlakiyetten alıp buraya getirmişler. Biz, mutlakiyetten aldık hürriyete getirdik, siz de hürriyetten aldınız mutlakiyete götürüyorsunuz, diyor. Vaziyet öyle mi? Değil... Haklı, haksız mutlakiyeti İsmet Paşa kurmuştur. Sebepli, sebepsiz mutlakiyeti İsmet Paşa kurmuştur. Bugünü getiren ise ismet Paşa değildir. 1946 başından 1950'ye kadar Demokrat Partiye kan kusturan ismet Paşanın 1950 nutku aşikâr ve zahirdir. Orada matbuat hürriyetinin nasıl kısıntılara uğratılacağı, şu, bu velhâsıl her sahada bir irtica sistemi tesis edileceği kendisi tarafından apaçık ifade edilmiştir. Biz ne yaptık?

Biz ne yaptık sevgili arkadaşlarım; tam altı sene mesuliyetsizlik rejimi içinde, onun türlü, tahripkâr, yıkıcı, dayanılmaz mızraklarıyla, hançerleriyle sinemizin şerha şerha yarılmış olmasına rağmen tahammül ettik. Vaktaki artık vatanın emniyeti, selâmeti ve memleket menfaatleri büyük tehlikelere düşmek hadisesiyle karşı karşıya geldik, o zaman bu memlekette ezeli ve ebedî hürriyet nizamını bir defa ve son defa tesis ettik. Vatani her türlü tehlikeden masun bırakacak tedbirler almak mecburiyetinde kaldık. Hürriyetleri o derecede suiistimal ettiler. Keşke hürriyetleri bu derecelerde suiistimal etmeselerdi de başka memleketlerde mevcudolmayan bir mesuliyetsizlik hududu içinde memleketimizi idare edebiliyor olduğumuzu ifade ile bahtiyar olsa idik. Buna imkân bırakmadılar. Açık açık söylediler; "Biz kanunun menetmediği her sahada memleket

menfaatine uysun veya uymasın her türlü hareketlerde kendimizi serbest addediyoruz.” Bunları her gün konuştukları, dünyanın bu derecede tehlikeli bir zamanında, memleketin dış itibarını hakikaten tahribetmekte de rameden, emniyetimizi, huzurumuzu mahvü perişan eden bir mesuliyetsizlik sisteminin devamına elbette ki, seyirci kalmazdık, arkadaşlar. Eğer tedbirler alınmışsa, bu tedbirlerin demokratik memleketler ölçüsünde olduğunda ısrar ederek ve bunu kaydederek devam ediyorum, sözlerime.

Eğer tedbirler alınmışsa evvelâ sebebi kendilerinde aramaları lâzımdır.

Reva mıdır ki, dünün mutlak hâkimi, dünün diktatörü, dünün millî şefi hürriyeti bu derecelerde suiistimal ile memleketin başına envai felâketlerin gelebileceği bir hal içine memleketi soksun; reva mı idi?

Bu itibarladır ki, Demokrat Parti Meclis grubu, Büyük Millet Meclisi ve Demokrat Parti iktidarının Hükümeti bu kanun kabul edildiği anda en geniş vicdan huzuru içindedir ve en küçük bir suçluluk hissi altında değildir. *(Soldan asla, asla sesleri)*

Memleketin âtisini teminat altına alacak, hürriyet sistemini tehlikelerden vikaye edecek tedbirler almaktayız.

Vatandaşların da buna kaani bulunduğu ve büyük vatandaş kütlesinin ancak şimdi Hükümetin mevcudiyetine hükmetmek suretiyle huzura kavuştuğundan emin bulunmaktayız sevgili arkadaşlarım. *(Şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Usule ait bir takrir var okuyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun lâyihasının tümünün açık oya konulmasını teklif ederiz.

Malatya Nüvit Yetkin

Sinob Muhit Tümerkan

Tunceli Fethi Ülkü

Kırşehir Osman Alişiroğlu

Sinob Şerafettin Ayhan

Tunceli Arslan Bora

Kars İbrahim Us

Sinob M. Vehbi Dayıbaş

Malatya Kâmil Kırıkoğlu

Malatya Mehmet Kartal

Malatya Esat Doğan

Malatya Abdullah Köroğlu

Erzincan Hüsnü Çanakçı *(Kendileri burada yok sesleri)*

BAŞKAN — Efendim, Dahilî Nizamnameye göre 15 arkadaş teklif ettiğinden açık oya koymak mecburiyeti vardır.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Takrir sahipleri burada yoklar. Bu olmaz.

BAŞKAN — Dahilî Nizamnamede hüküm vardır, lâihayı açık oylarınıza arz ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Usûl hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir siyasi taktik karşısında olduğumuz ve bu siyasi taktiğin itiyat haline geldiği aşikâr. Demokrat Parti Meclis Grupunda onun kararlarına iştirak edip de reyine iştirak etmiyecek bir kimsenin bulunması bahis mevzuu değildir. Bu, Ali Yeniaras Turgut Göle siyasi bir tehdit ve taktikten ibarettir.

Kars Malatya Bunu böylece kaydettikten sonra şunu kaydetmek isterim; eğer bu takrir Amerika'da seyahatte bulunan 15 milletvekili tarafından gönderilmiş olsaydı cayı kabul bulunup tatbika konulacak mı idi Sayın Reisimizden Nizamname bakımından Bu hususun hallini rica ederim.⁸⁵ (*Bravo sesleri, alkışlar*)

⁸⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 12, Birleşim 82, Sayfa 535, 550-555*

11 Temmuz 1956 Çarşamba

Aydın Mebusu Namık Gedik ve İki Arkadaşının, Münhal Mebusluklar için Bu Sene Ara Seçimi Yapılmaması Hakkındaki Takriri Münasebetiyle

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Müsaade ederseniz ben konuşacağım.

BAŞKAN — Bir dakika Fethi Bey.

Efendim, söz sırası Fethi Beyde idi. Fakat Hükümet söz isteyince ona vermek icabetmektedir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Gayet tabii.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Tabii değil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Gayet tabii, tahammül etmek lâzım bunlara Ahmet Bey, öyledir, her yerde Hükümet evvelâ gelir.

Muhterem Arkadaşlar, iki nokta üzerinde ben de kısaca durmak isterim. Burada muhalefet adına konuştuğunu işittiğim Fethi Çelikbaş diyor ki: “Milletin nabzını yoklamak lâzımdır” “Ara seçimleri milletin nabzını yoklamak için ihdas edilmiştir”. Hayır arkadaşlar, ne Anayasada, ne Anayasanın mucip sebeplerinde; ne Seçim Kanununda, ne de Seçim Kanununun mucip sebeplerinde, ara seçimlerinin milletin nabzını yoklamak için yapılacağına dair bir kayda raslamak mümkün değildir.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Nazariye, tamamiyle nazariye.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Başka memleketlerin anayasalarında senede bir, iki senede bir, milletin nabzını yoklamak için seçim yapılması hususu kabul edilmiştir, fakat onlar da vefat ve diğer sebeplerle inhilâl halinde değil; meselâ Meclis adedi mürettebinin yarısı sıfatlarını kaybederse, diğer yarısının seçimi yapılır. Amerika’da böyledir. Başka memleketlerde de başka türlüdür. Burada sistem olduğu gibi kabul olunacaktır ve milletin nabzı senede bir, iki senede bir, anayasanın kabul ettiği şekilde, yoklanacaktır. Bizim Anayasamızı böylesine bir tefsire tâbi tutmak asla varit değildir. Bu nokta böyle. Bir de, acaba pratik olarak, ara seçimler yapıldığı takdirde milletin nabzı yoklanmış olacak mı, olmayacak mı? Eğer milletin nabzının yoklanmasına ehemmiyet vermiş olsalardı, biraz evvel arkadaşımın gayet güzel tebarüz ettirdiği gibi, belediye seçimlerine girerlerdi.

Muhterem Arkadaşlar, büyük bir fevranla büyük bir asabiyetle Meclisi terk edip gittikten sonra, dedik ki, gelmiyecekler ve o zaman hakikaten dükündük ki, gelmedikleri takdirde, gelmemekte ısrar ettikleri takdirde ara seçimleri yapalım ve milletin nabzını hakikaten yoklayalım. (*Soldan bravo sesleri, sürekli, şiddetli alkışlar*) Ama bütün tantanalı tebliğlerine, bütün cakalı, edalı tavrı hareketlerine rağmen bugün tıpış tıpış teşriflerini memnuniyetle ve biraz da üzüntü ile müşahade ediyoruz. (*Sağdan gürültüler*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Babanın evi değil burası, Menderes. Vaktiyle sen de çıktın; sen de geldin bizim gibi... (*Soldan gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beraber çıkıp gelmedik.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Recep Peker sana hakaret etti, sen Türk milletine hakaret ediyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne bağıryorsun?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sen ne bağıryorsun?

BAŞKAN — Rica ediyorum Osman Bey sükûneti ihlâl etmeyin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tüzüğü tatbik edersiniz.

BAŞKAN — Ama size evvelâ tatbik etmem lâzım. Siz sebebiyet veriyorsunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Tatbik edin, fakat Menderes'in gözü'nün içine bakmayın Reis Bey.

KEMÂL TERZİOĞLU (Çorum) — Biraz terbiyeli konuşun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, seviyeli konuşmak lâzım. Kana kanla, hiddete hiddetle mukabele etmek mutlak gerekmez. İsteddiği kadar kızsın, hiddetlensin, bağırsın ben sükûnetle söyleyeceklerimi söyleyeceğim. *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlarım, vaktiyle biz de Büyük Millet Meclisinden çıktık. Ama önceden mizansen olarak tertibedilmiş, şöyle konuşacağız, böyle konuşacağız, ondan sonra şöyle çıkacağız, en önde ben bulunacağım, şeklinde bir tertibin eseri olarak çıkmadık. Bu, bizim 1946-1950'devresinde Meclisten çıkmamızla bu seferki muhalefetin Meclisten çıkması arasındaki birinci fark. Biz o zaman nasıl çıktık? Durup dururken grupumuzun toptan hakarete uğramış olmasının bir anda kendi vicdanlarımızda ve ruhlarımızda yarattığı feveran neticesi olarak anide kendimizi Meclisin dışında bulduk. Çünkü "Psikopatlar" falan diyerek, zamanın başvekili anide, beklenilmedik bir zamanda kürsüye çıktı ve hücumlarda bulundu. Âniyen ve (Spontane) olarak, hakarete uğramış bir grup olarak Meclisin dışına çıktık. İşte aradaki birinci fark budur.

Onlar ise Büyük Millet Meclisinin kahir ekseriyetinin ısdar etmiş olduğu bir kanuna boykotaj yapmak maksadiyle çıktılar. Biz ise her hangi bir kanuna boykotaj yapmak maksadiyle çıkmadık.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Anayasayı çiğniyenlere karşı elimizden gelen her şeyi yapacağız. *(Sus, sus sesleri)*

BAŞKAN — Oturduğu yerden müdahale ettiği için Osman Bölükbaşı'ya ihtar ediyorum. *(İkinci defadır sesleri)*

ADNAN MENDERES (Devamla) — Hulâsa edeyim. Konuşturmak istemiyor ama ben konuşayım. Yani biz hakarete mâruz kaldık, hiçbir hesap neticesi olmadan, izzetinefislerin feveranı ile dışarı çıktık. Ondan sonra gelişlerimizde de fark var. Biz beyannameler neşretmek suretiyle, hareketimizin mânası şudur, budur diye izah ettik. Onlar da bir beyanname neşrettiler ama mâna çıkarabilmek için mikroskoplara bakarsınız, teleskoplara bakarsınız, gıda maddelerinin tahlili gibi lâboratuvara mı gönderirsiniz? Ne yaparsanız yapınız, yine bir mâna çıkaramazsınız. Biz, böyle şeyler yapmadık. Biz, tecavüze uğramış bir grup olarak, haklı olarak çıktık. Bize, gelin, dediler. Çünkü bizim çıkışımız haklı ve bizi çıkmaya mecbur eden sebepler haksız idi. Bu sefer de onların çıkışı haksız. Binaenaleyh onları davet için hiçbir mücbir sebep mevcudolmadığından dolayı kendilerine davet vâki olmadı.

Gelişimizdeki fark: Biz davetle, ısrarlı davetlerle, ricalarla geldik; onlar, bu kadar çalım yaptıkları halde yine maşallah tıpış tıpış geldiler. *(Soldan alkışlar)*

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Fethi Çelikbaş diyor ki: Bu son kanunlar o kadar fenadır ki; Matbuat Kanunu o kadar fenadır ki; milletin nabzını yoklamaktan korkuyorsunuz. Eğer millet efkârı umumiyesinin bizim aleyhimize teveccüh ettiği iddiası ilk defa vâki olsaydı bu sözlere itibar etmek gerekirdi, belki. Fakat 1950’de iktidara geldiğimizden beri, geldiğimizin ertesi günü, milletin aldanmış olduğunu iddiadan başlayarak bu hususta bir destan teşkil edecek bir edebiyat işlendi, Bin tane, iki bin tane bu mevzua dair sözler bulup örnekler vermek kolaydır. Fethi Çelikbaş diyor ki: Nabzını yoklayın milletin. Nabzını yoklamak. Galop müessesesi midir, nedir? Bilmiyorum.

Efkârı umumiye aleyhe dönmüş diyor, kendi yoklamış, kendi biliyor. Hem avukat, hem davacı, hem dâvâlı, hem hâkim, hepsi O, sözü kestirip atıyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar, bunun yanında, üzerinde durulacak bir nokta vardır. Diyor ki: Son Matbuat Kanunundan dolayı dışarda o kadar kötüleniyormuşuz ki, eğer hakkımızda yazılan yazılar memleketimize gelmiş olsa vaziyet o zaman görülmüş.

Dünyanın her tarafında dünya kadar yazı çıkıyor. Ondan sonra tahrik edilmiş yazılar. Günün birinde, açıklarız, onları burada birer birer konuşuruz.

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Buradan gönderilmiş yazılar var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi muhterem arkadaşlar, bu sözleriyle memleketi kötülemekte olduklarının farkında değildirler.

İsmet Paşa, 1946 belediye seçimlerine muhalefet partisinin girmemesi ihtimali karşısında, bu hareket bütün dünyaya karşı memleketi kötülemek maksadıyla yapılmaktadır, demişti. Memleketi kötüleme hareketi devam etmektedir.

Sevgili Arkadaşlarım, burada muhalif grupları çıkıyor, tantanalı beyannameler neşrediyorlar. Bunlar, memleketi kötüleme maksadına bağlanamaz mı? Ondan sonra “Son çıkan Matbuat Kanunu” diyor, Fethi Çelikbaş. Yalnız o değil, biraz evvel arz ettiğim gibi, iktidara geldiğimiz günden beri istibdadın bu memlekette mevcudolduğunu, kendileriyle birleşen muhterem lider iddia etmektedir. Biz sizinle beraber vaktiyle kendimizi bu iddiaya karşı müdafaa ettik. 1953’te İsmet İnönü’nün İzmir nutkunda deniyor ki, matbuat bu devirde olduğu kadar hiçbir zaman zulüm altında bulundurulmamıştır. Demek ki, son çıkan Matbuat Kanunu ile değil, 1953 senesinde de vaziyet, nazarlarında böyle idi. İşte gazete burada. 1953 senesindeki İsmet İnönü’nün bu iddialarının karşısında seninle ben beraber idik. Şimdi, yer değiştirip, partimizde bulunduğunuz zaman beraberce onlara karşılık vermiş bulunduğumuz iddiaları şimdi onlarla birleşip bize karşı iddia etmek, bu doğru değildir. Fethi Çelikbaş bunu bırakmalıdır. Böyle konuşmamalıdır. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi, mevzua gelelim. Mesele şudur; hukuki tarafı malûm. Büyük Millet Meclisinin, ara seçimlerinin yapılması veya yapılmamasına dair karar vermek hakkıdır. Bunda en küçük bir şüphe mevcut değildir.

Bunun siyasi tarafına gelince, ekseriyet partisi, Büyük Millet Meclisinin, büyük çoğunluğu ara seçimlerinin yapılmasını arzu etmiyor. Onun için bu hususta, bu maksatla reyini kullanacaktır. Bu hususta, vatan elden gidiyor, şöyle oluyor, böyle oluyor, diye feryadetmenin ne mânası vardır? Ekseriyet ile ekalliyetin arasında bir fark olması lâzımgelir. Yani bir ekseriyet iradesinin hini hacette, kanun halinde tecelli etmesi bir emri mukadderdir, bir emri mukarrerdir.

İşte, bu demokratik zihniyete alışamadıklarından dolayı, öteden beri, kendi iradelerini bütün ekseriyet iradesinin fevkinde gördükleri için, ekalliyette olmayı bir türlü vicdanlarına sığdıramıyorlar. Onlar, ekalliyette oldukları için ekseriyet iradesine tâbi olmak hususu kendilerine giran geliyor. Bunun başka türlü izahına İmkân ve ihtimali mevcut değildir.

Mesele çok basittir. Bu sene seçimleri yapmak caiz değildir. Çünkü ekseriyet böyle istiyor. Siz de ekseriyette olduğunuz zaman aksine karar verebilirsiniz. Ama şimdi ekalliyettesiniz. İşte bütün muhalefetler şurada olduğu kadardır. Bunların bir kısmı bizim aramızdan kaçırdığımız kıymetli arkadaşlardır.

İşte vaziyet bundan ibarettir. Millet Meclisinin büyük ekseriyetinin karar verdiği gibi olacaktır. Bunu da bilirler. Fakat yarın gazetelerde büyük manşetlerle yazdırmak için çıkarlar buraya, söylerler, bunun için söylerler; başka maksatla değil. Binaenaleyh bunları lâtife telâkki edip, ko desinler deyip reylerimizi ona göre kullanmak da bizim bileceğimiz iştir arkadaşlar.⁸⁶ (Sağdan alkışlar)

⁸⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 13, Birleşim 88, Sayfa 212-214*

24 Ağustos 1956 Cuma Orman Kanunu Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Orman Kanunu münasebetiyle büyük bir meseleye, iç iskân meselesine temas edilmiş oluyor. Hakikaten ormanlar civarında ve içinde yaşayan 5-6 milyonluk büyük bir kütlenin orman sahalarından uzaklaştırılarak yurdun başka bölgelerine yerleştirilmesi, iskân edilmesi mevzuu karşısında bulunuyoruz. Sadece 5-6 milyon rakamı dahi bu meselede ne dereceye kadar azîm bir külfet karşısında bulunduğumuzu belirtmeye kâfidir.

Şimdi muhterem arkadaşlar; mesele mademki memleketin iç iskân dâvasına taallûk ediyor, o halde mevzuu evvelâ bütünlüğüyle ele almak yerinde olur. İç iskân meselesi, bundan 15-20 sene evvel bu memlekette uzun boylu münakaşa edilmiş bir mevzudur. O zaman nüfusumuz 14-15 milyondur, toprağı işleme kabiliyeti gayet mahduttu, vatanın birçok sahaları insandan âri ve işletme gücünden mahrum bulunuyordu. Acaba nüfusu rasyonel bir tevzie tâbi tutarak Türk topraklarını daha, verimli olarak kullanmak mümkün değil midir mebdinden hareket edilmek suretiyle, o zaman bu iç iskân meselesine intikal edilmiş bulunuluyordu meselenin bir bakışta kavranmasını mümkün kılmak için işi basit tarafından alıyorum. Şimdi nüfusumuz 25 milyon. Türk nüfusu her sene bir milyon artmaktadır. 1960 sayımında Türkiye'nin nüfusu 30 milyon olacaktır. 15 milyon nüfusun, aynı millî hudutlar içinde ve bu nüfusun toprağı işleme ve istimal kabiliyeti, farz edelim, %25 tir. Bir başka devirde, nüfus 30 milyon ve toprağı işleme ve istimal kabiliyeti ise %75 tir. Bu iki devirde aynı vatanın iç iskân mevzuu elbette aynı olmaz. Hattâ nüfus 15 milyon iken, toprağı işleme şartlarımız çok iptidai iken bir iç iskân meselesini düşünmeye mecbur olduğumuz halde, nüfusu böyle her sene bir milyon artan ve artmakta devam edeceği muhakkak olan ve bugünden 30 milyona yaklaşmış bulunan bir memleketin aynı millî hudutlar içinde iç iskân mevzuu, elbette daha fazla ehemmiyet kesbetmiştir. Fakat, bugün bu mevzuda bâzı şartlar ortadan kalkmıştır denebilir.

Muhterem Arkadaşlar, bundan bir müddet evvel Dahiliye bütçesi müzakere edilirken Karadeniz sahil şehirlerinin gayet kesif olan durumları dolayısıyla o zamanın vekiline sualler tevcih edildi, “iç iskân mevzuunda ne yapacaksınız” denildi. Vekil de, 20 sene evvelki, otuz sene evvelki iç iskân “edebiyatına uymak suretiyle, bu halkın Muş'un yeşil ovalarına naklinden bahsetti. Ben, Başvekil sıfatıyla müdahale etmek mecburiyetinde kaldım. Dedim ki, iç iskân mevzuunda sarf edilecek para ile elde edilecek neticenin mukayese edilmesi lâzımdır. İhtiyaçlarımızı mahdudolan imkânlarımızla ayarlıyarak bunu en verimli sahalara tevcih etmek mecburiyetindeyiz. Sarf edeceğimiz her liradan âzami verim almamız lâzımdır. Geçim imkânı bulamıyan Karadeniz halkını başka yerlere nakletmek suretiyle katlanacağımız masraflara, elde edeceğimiz neticelere tekabül edecek mi, etmiyecek mi? Etmiyeceği muhakkak. Bu sebeptendir ki, bütün başka memleketlerde vatandaşları bulundukları yerlerde, ikdar etmek siyaseti her şeyin üstünde telâkki edilmiş ve böyle suni yollara gitmek suretiyle neticeler almak düşünülmemiştir. Görüyorsunuz muhterem arkadaşlarım, Türkiye şimdi fevkalâde, bir süratle oluş halindedir. Bu oluş içinde nüfusunun terkibi değişmektedir. Meselâ, köylünün şehirlinin, çiftçinin, amelenin,

tüccarın, sanayicinin terkihi mütemadiyen değişmektedir. Kompozisyon, tamamıyla değişiyor. Şehirler de kendi içinde tıkklaşmak nüfusun dağılışı ve artmak suretiyle istihaleler geçirmektedir. Ankara'nın 25-30 sene evvel nüfusu 30-40 bin idi, şimdi yarım milyon. İstanbul'un nüfusu bir zamanlar 6-7 yüz bine düşmüş, şimdi 1,5 milyonu geçip iki milyona yaklaşıyor. Birkaç sene sonra 3-4 milyon olduğunu memnuniyetle müşahade edeceğiz. Bu süratli oluş içinde, biz bu iç iskân mevzuunu eski literatürden hatırlamamızda kalan birtakım fikirlere uymak suretiyle tahakkuk ettirebileceğimizi düşünmek katiben doğru değildir. Nasıl ki su inhitatları, meyilleri takiben aşağı doğru inerse, nüfusumuzun da kendine göre bir akışı mevcuttur. İş olan yerlere, imkânların daha müsaidolduğu yerlere, hayatın daha kolay olduğu yerlere doğru nüfusumuzun bir akışı vardır. Bu akış, bugün memlekette her sahada harekete getirilmiş olan hayatın süratli temposuna uymak suretiyle fevkalâde sürat iktisabetmiştir.

Binaenaleyh iç iskân mevzuunun bu tabîi seyri içinde, kendi yolunu bulmasını, yarının en iyi şartlarının tekevvün etmesinin beklenmesi yerinde olur.

Bizim için, bir iç iskân meselesini konuşmak dahi doğru değildir. (*Bravo sesleri*) Naçiz fikrim, iç iskân meselesi, umumi kalkınma içinde, suni bir hareket olarak değil, onun tabîi akışını, hayatını ve her sahada yükselişini kolaylaştıran tedbirler manzumesi içinde yer almalıdır. Bu itibarla endişeye yer yoktur kanaatindeyim.

Başka bir görüşle arkadaşlarım, ormandaki vatandaşların nakli meselesi, o halkı ikdar etmek için değil, ormanı kurtarmak için bir tedbir olarak ileri sürülüyor. Ormanın kurtarılması maksadı esasisi ile orman içinden bütün bu halkı başka yerlere nakletmeyi düşünmek: mümkün müdür, mümkün değil midir? Hakikaten mümkün değildir. Şurasını açık olarak, realist olarak konuşalım: Bir kere faydalı değildir. Şu ana kadarki, kısa izahatımla faydalı olmadığı hakkındaki kanaatlerimi izhar ettim. İkincisi mümkün değildir. Toprak Kanununu şu kadar zamandan beri tatbik ediyoruz. Ne kadar toprak tevzi edebildiğimiz meydandadır. Biz vazifeye başladıktan sonra toprak tevzi işini tam 20 misli süratlendirdik. Buna rağmen bu hususta elde ettiğimiz netice nedir? Çok küçük. Kaldı ki, nüfusu her sene bir milyon artan bir memleketteyiz. Bugün size birtakım yerler, tevzii kabil yerler olarak gelebilir; Fakat sonradan mümkün almadığına şahidolursunuz. İktisadi kalkınma ve bol kredi ziraatin umumi mânada inkişaf etmesini ve Türk topraklarının aynı nüfusla sürülmesini ve işlenmesini mümkün kılmaktadır. Nihayet 3-5 sene sonra oradaki halka dahi yetmiyecek arazi, başka yerlerden getireceğimiz halkı yerleştirtinceye kadar geçecek zaman içinde hepsi için dar gelecektir. Bu netice ile karşılaşmak mukadder olduğuna göre, vatandaşların nakli meselesi asla tavsiye edilecek bir keyfiyet olamaz ve iç iskân mevzuunu bir tarafa bırakmak lâzımgelir. Hattâ bu kanunun içinde adının geçmesini dahi doğru bulmam. Bu aksi halde kötü propagandaların mevzuunu, gıdasını teşkil eder. Maddede (ihtiyari) tâbirini kullanmamıza rağmen, yarın imkân ve para buldukları takdirde sizi tutup kolunuzdan çıkaracaklar, diye bir propaganda mevzuu olacaktır. Çünkü, iyi niyetle yapılan işlerin ne kadar tagayyüre uğratılmış olarak halka takdim edildiğini bilen, yürekleri yanmış insanlarız. Onun için her hangi bir suitefehhüme meydan vermemek için bu tâbirin kullanılması caiz değildir.

Bu memleketin kudreti ve iktidarı devlet olarak, hükümet olarak gün be gün artmaktadır. Ve bir devletin, hükümetin vazifesi de, benden evvel konuşan arkadaşımın

ifade ettiği gibi, topluluk içinde bütün vatandaşların en iyi hayat şartlarına bir an evvel kavuşmalarını temin etmektir. Artan imkânlarımız sayesinde 2-3-4 sene sonra devlet olarak yapabileceğimiz işlerin hacmi çok genişleyecektir, imkânlarımız çok artacaktır. O zaman, vazifemiz de vatandaş terfih etmek olduğuna göre, akıllı bir hükümet olarak Büyük Millet Meclisinin isabetli karar ve tedbirleriyle imkânlarımız genişlediği o zaman, o vatandaşlarımızı ormanlarda bırakmak değil, onlardan en iyi surette faydalanma ve onları en iyi hayat şartlarına kavuşturmak için elbette lâzımgelen yapılacaktır. Ziraatin makineleşmesi, sanayi in ilerlemesi ve diğer bütün sahalardaki terakkiyat neticesi bugün istihsal ettiğimiz mahsulü nüfusumuzun dörtte biriyle elde etmek mümkün olacaktır. Arkadaşlar, bir memleketin en büyük serveti, nüfustur. Halbuki nüfusu biz öteden beri dert diye telâkki etmişiz. Çünkü, memleketin hiçbir servetinden istifade edilmemiş ve vatandaş emeğinin kıymetlendirilmesi cihetine gidilmemiştir. Bu sebeple de, memleketin en büyük serveti olan nüfusu, memleketi idare edenler bir belâ şeklinde göstermek gibi çok feci ve çok acınacak bir hale düşmüşlerdir. Ama, o günler tarihe karışmıştır, arkadaşlar. Bakınız şehirlere, kasabalara mütemadiyen nüfus akını vardır. Bu gecekondü hâdisesi tamamen içtimai ve iktisadi bir hâdisedir.

İskân meselesinde, başka bir veçhesiyle ötedenberi alıştığımız tarzı telâkki değil, bugünün şartlarının meydana çıkardığı büsbütün başka veçhesiyle karşı karşıya bulunduğumuz derhal tezahür eder.

Sevgili Arkadaşlarım, ben zannediyorum ki, orman civarında ve orman içinde yaşayan vatandaşlarımız yerlerinden kaldırılacaklar mı, kaldırılmıyacaklar mı gibi bir mevzuu, kendilerini huzursuz bırakmaktadır.

Bence iskân mevzuu, ayrı bir kanun mevzuudur. Büyük Millet Meclisi istediği takdirde bunu ayrıca tedvin eder. Orman Kanununun mutlak zaruri bir maddesi olarak mütalâa edilmemelidir. Mevzuu, izah ettiğim gibi daha büyük ve geniş bir meseleye taallük etmektedir. Binaenaleyh bu kanundan çıkarılması doğru olur kanaatindeyim.

Muhterem Arkadaşlarım, netice ne zaman alınacaktır? 50 milyon lira ile ne kadar köylü kalkındırılacaktır? Ne kadar orman korunacak, ne kadar müddette nereye gelinecektir? Biz bu elli milyon lira ile neler yapmaktayız! Biz gayet süratli neticeler alınmasının ânına geldik. Binaen aleyh iki sene sonra iktisadi ve zirai vaziyet büsbütün başka zihniyetlerle mütalâa edilebilecek süratli bir tahavvül üzerindeyiz. Bunu, geri fikirlerin ilhamıyla kalıplaştırmak ve bir şekle bağlamaktan ziyade, önümüzdeki geniş, parlak ufukların tecelliyatına muntazır olmak, daha akıl kârı olur kanaatindeyim, muhterem arkadaşlarım. *(Alkışlar)*

BAŞKAN — Kifayeti müzakere takriri var. Son söz, mebusun olduğu için bir arkadaşla söz veriyorum. Bekir Baykal.

BEKİR BAYKAL (Ordu) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Kemal Eren.

KEMAL EREN (Amasya) — Muhterem Arkadaşlarım, kısaca Hükümetten iki şey sormakla sözümü bitireceğim.

Bu kanunun iki püf noktası var. Birincisi, üzerinde hassasiyetle konuşulan bu iç iskân meselesi, diğeri de dün üzerinde konuştuğumuz ormanlardaki açma meselesi.

Bütün konuşmalar gösteriyor ki, bu iki mühim dâvayı en uygun şekilde halletmek kolay bir iş değildir. O halde bu iki mühim mevzuu halletmedikten sonra yeni bir Orman Kanunu getirmenin mânası nedir? Bendeniz anlıyamadım. Bu iki mevzu haricindeki hususları ek bir kanunla temin, etmek mümkün, olacağına göre yeni bir Orman Kanunu tedvin etmenin mânasını anlıyorum.

BAŞKAN — Encümen Reisi Refet Aksoy.

MUVAKKAT ENCÜMEN BAŞKANI REFET AKSOY (Ordu) — Muhterem Arkadaşlar, Orman Kanununun mühim bir faslını teşkil eden ve orman içerisinde meskûn köylülerin kaldırılması faslı üzerinde cereyan eden müzakereyi encümen dikkatle takibettikten sonra, 13'ncü maddenin ikinci fıkrası olan, (B) fıkrası hakkında, iç iskân politikasının bir mecburiyete istinadetmemesi hususunu belirten arkadaşlarımızın fikirlerine iltihak ederek yeni şekli kabul etmiştik. Fakat bu mevzuda hatipler konuştuğuktan sonra Sayın Başvekil iç iskân politikasını izah ederken, burada bu maddenin tamamıyla kaldırılması hususundaki mütalâalarını, maddenin Hükümet teklifi olması karşısında aykırı bulduk, bu Hükümet teklifidir. Hükümet teklifini Ziraat Encümeni ve ayrıca Muvakkat Encümen de kabul etmiştir. Bu maddenin gayesi nedir?

"a" bendinin gayesi: Orman içinde yaşayan vatandaşların orman mahsûlleri ile hayatlarını müreffeh bir şekilde geçindirmeye imkân olmadığından dolayı; Ziraat Bankası kanalıyla açılacak olan kredilerle bu vatandaşların müreffeh bir şekilde yaşamalarını temin ve mümkün olduğu kadar ormana zarar vermiyecek bir hale getirilmeleridir. "a" bendi bunu temin ediyor.

İkincisi, "b" bendi: Bulundukları yerlerde her hangi bir surette, Hükümet yardım yapsa dahi kalkınmalarına imkân olmayacak vatandaşların kendi arzu ve muvafakatlerine göre, yine Orman Umum Müdürlüğünün elinde bulunan, orman vasfını kaybetmiş olan yerlere tercihan iskân edilmesi meselesidir.

Şimdi bu mevzuun bir realite olduğunu ve bu bendin mutlaka bu kanunda yer alması zaruretinin müşahhas bir misalle huzurunuzda arz edeceğim.

Arkadaşlar, benim seçim dairem bugün taksimatı mülkiyede mevcut vilâyetlerin mesahai sathiyesi itibariyle en küçüğü olan bir vilâyetidir, Ordu vilâyeti. Fakat nüfus kesafeti itibariyle üçüncü gelen bir vilâyettir. Bugün benim dairei intihabiyemde çiftçi namı altında yaşayan bir vatandaşın elinde ancak 50 dönüm arazi varsa vatandaş kendisini zengin ve bahtiyar sayar. Halbuki ovada bulunan bir çiftçinin elinde asgari 200 dönüm arazi vardır. Orada tekasüf eden nüfusun refahını temin edebilmek için mutlaka bu vatandaşların Devlet elinde bulunan ve müsaidolan yerlere naklini temin edebilecek imkânları hazırlamak lâzımgelir. Biz iktidara geçtiğimiz zaman vatandaşların bitmez ve tükenmez çok muazzam dâvalarıyla, talepleriyle karşıkarşıya bulunuyorduk. Bizden çok şeyler istiyorlardı. Altı sene içinde bu dâvaların çoğu tasfiyeye uğramış neticede vatandaşın ihtiyacı yol, mektep, su ve toprağa inhisar etmiştir. Vatandaş sıkışmış kalmış ekemiyor. Bir yere sahibolmadığından dolayı sağa, sola dağılıyor. Bu gibileri hükümet kendi mülkiyetinde olan araziye yerleştirebilmelidir. Toprak Kanununun işlemediğinden bahsettiler. Sebebi topraktan ziyade birçok maddi imkânlar meselesi olduğundandır. Hazinesin bugünkü darlığı karşısında hükümet bu imkânı bulamıyorsa haklıdır. Fakat beri taraftan bir nüfus politikasını takibetmek hususunda hükümetin kendisini müstağni görmesini doğru bulmuyorum. Muhterem Başvekiliden rica ediyorum. Bu kanunda bu

iç iskân hükmü böyle kalmalıdır. İmkân buldukça dar bir havza içerisinde topraksızlık yüzünden sıkışmış, sefalet içerisinde kalan insanları başka bir yere nakledeyim. Bu hükümetin lehine bir harekettir, aleyhimizde açılacak bir propaganda vasıtası değildir. Mecburiyeti katiye yoktur. Hiç bir kimsenin bunu ne iktidarımız ve ne de hükümetimiz aleyhine istismar etmesine imkân yoktur. Böyle bir teklif yapılmamıştır. Şayet böyle bir teklif yapılırsa... *(Var, var sesleri)* Varsa buna iltifat edilmemesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bendeniz bir iç iskân mevzuu ele almanın mahzurlarını tebarüz ettirmiş olmak için söz aldım. Hattâ bundan hiç bahsetmemek yerinde olur. Çünkü bu hal, bir istismara ve vatandaşların yüreklerinde bir endişe yaratmaya sebep teşkil eder diye fikrimi bu kürsüden ifade ettim. Yoksa rızalarına taallük etmek imkânı olmak şartıyla bunun ipkası o kadar büyük bir mahzur teşkil etmez. Bu mahzurlu vaziyetin devamına sebeb olacak akınların da düşünülmesi lâzımgelir.

Şimdi, bir umumi iç iskân politikası takibederek bir milyon insanı yerinden kökleyip de başka yere götürmek meselesi var. Bu şekle ifrağ edildiği takdirde, faidebahş hüviyetiyle işi ele almak meselesi var. Ben burasını arz etmek istedim.

Ondan sonra toprak tevzii meselesine gelince; bu hususta imkânlarımız mahdud ve bizatihi topraklarımız azdır. Bu hususu iyice bilmemiz lâzımdır. Toprak tevzi işimizin bu tempo ile devamı halinde, on sene sonra, yirmi sene sonra, otuz sene sonra dahi mutlak neticenin elde edileceğini düşünmemiz katiyen caiz değildir. Biz, on sene sonra, yirmi sene sonra, vatandaşı başka istihsal sahalarına sevk etmiyecek olursak, yalnız topraktan başka geçinme vasıtası. olmıyan vatandaşları bu şekliyle ikdar etmek zihniyetiyle hareket edecek olursak dâvayı tamamen halletmemiş oluruz. Bir taraftan birçok yeni işgal sahaları yaratacak, bir taraftan mevcut toprakları âdil bir tevzie tâbi tutacak, diğer taraftan müstahsili entansif ziraat usulüne götürmeye çalışacağız. Müstakbel istihsal sahamızı bu çalışmalar neticesinde meydana getireceğiz. Yoksa, zannedildiği gibi, bugün Türkiye’de el atıp istenilen toprağı verecek durumda değiliz. Birçok vatandaşlarımız kendi bulundukları yerlerde toprak mevcudolmamasından dolayı topraksız bir haldedirler. Biz bunları bulundukları yerlerde iskân edemezken, başka yerlerden buralara nasıl yeni nüfuslar celbedip iskân etmeye çalışırız? Fakat bu madde böyle kaldığı takdirde bunun tatbikinden doğacak fayda şudur: Fevkalâde sıkışık olan yerlerde vatandaşın lehine olmak üzere ve az külfetle kaldırılabilir bir vatandaş zümresinin oradan kaldırılmasıyla çok büyük faydalar istihsal edilecek hususi şartları haiz mıntakalar mevcudolabilir. Buralarda bu maddenin tatbiki elbette ki faydalı olur. Bu şekli ve şümuliyle bu maddeyi kabul etmek, hükümet olarak da temenni ve rica ettiğimiz bir husustur.⁸⁷ *(Bravo, sesleri)*

⁸⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 13, Birleşim 98, Sayfa 638-642*

19 Aralık 1956 Çarşamba**Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları**

BAŞKAN — Yersiz, haksız müdahalelerde bulunmamanızı rica ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bendeniz de önce Nizamnamenin, müzakeremizi alâkadar eden maddesine ve usule dair maruzatta bulunacağım.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Olmaz, sözlü soru hakkında.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Olmaz mı?

BAŞKAN — Emrullah Beyefendi, Başvekilin konuşma mevzuu üzerinde, Nüvit Yetkin arkadaşımızın müdahalesi karşısında Başvekilin bu noktaya teması zatı hakkındaki taarruza cevaptır. Dahili Nizamname, madde 95. Konuşabilir. *(Gülüşmeler)* Buyurun efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, ben, ismim bahis mevzuu olduğu için kürsüye gelmiş değilim. Bu bakımdan usul meselesi olarak mâruzâtta bulunacağım. Yani Hükümet olarak zannediyorum ki, münakaşaların cereyanı esnasında, Başvekil olarak, söz istiyebilir ve Yüksek Meclisin huzuruna gelir, Nizamnamenin, suallerin müzakeresi vekille sail arasında cereyan eder şeklinde maddesi başka milletvekilinin müzakereye iştirak etmemesi mânasını tazammun eder. Yoksa konuşulanlar Hükümet mesuliyetinin heyeti umumiyesine sâri bir manzara arz ettiği zaman Başvekil olarak söz almak hakkı nehyedilmez kanaatindeyim. Bendeniz meselenin bu tarafının halledilmesini ve Riyaset tarafından bunun tebliğ edilmesini rica ediyorum. *(Doğru doğru sesleri)*

BAŞKAN — Başvekil tarafından dermeyan edilen mütalâaya, Dahilî Nizamnamenin 87'nci maddesine göre Riyaset iştirak ediyor. *(Sağdan gürültüler)* Hükümet her zaman söz almak hakkına maliktir. Şimdi sual müessesesi hakkında 155'nci maddeyi okudum ve arkadaşımızın sorusunda Başvekiliden soru mevcuttur. Bu itibarla Başvekilin konuşması her zaman için mümkündür. Buyurun Beyefendi, devam buyurun.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — Karar almadınız Reis Bey.

BAŞKAN — Karar almaya lüzum yoktur.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Başvekil bu usul meselesini halledin, dedi.

BAŞKAN — Mesele halledilmiştir. Buyurun Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bendeniz Meclis Riyaset mevkiini işgal eden muhterem arkadaşımızın Dahili Nizamnamenin bir maddesini hatırlıyarak yalnız onu ifade etmesi ve diğer bir maddesiyle Hükümete verilmiş olan hakkı derhatır buyurmaması muvacehesinde hâsıl olan vaziyeti tasfiye etmek, bunun bir şekli halle bağlanması arzusundayım. Riyaset, Hükümetin her zaman söz alabileceği hususundaki maddeyi derhatır buyurarak ifade etmek suretiyle mesele halledilmiş oldu. Yoksa iddialar veçhile, bir usul meselesi olarak burada Yüksek Heyetçe müzakere edilip karara bağlanması bahis mevzuu olamazdı.

Şimdi muhterem arkadaşlarım işin esasına geliyorum. Hükümet olarak, Başvekil olarak burada suallerin müzakeresinde de söz almak hakkını haiz olduğumuza kaani bulunmak suretiyle mevzua geliyorum ve konuşmama başlıyorum.

Üniversitenin gerek şahsiyeti mâneviyesine, gerekse üniversitede bihakkin ve liyakatla yer almış dürüstlikle vazife görmekte olan birçok muhterem mensuplarına karşı şu ana kadar konuşmalar esnasında kasıtlı, kasıtsız vâki olan tarizleri teessürle kaydetmek isterim.

Şimdi sevgili arkadaşlarım; iktidar olarak biz, üniversitelerimizin şahsiyeti mâneviyesini, her türlü tariz ve taarruzdan masun bulundurmaya, günlük politika oyunlarının dışında tutulmalarını gaye edinmişizdir. Teessürümüz bu kaideye muhalefetteki arkadaşlarımızın riayet etmemesinden ileri gelmektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, dört sene muhalefette bulunduk. İtibarlı, fevkalâde şevkle ve muhabbetle karşılanan bir muhalefet devresi yaşadık. Bu esnada biz de, içinde mahalle mahalle, parti ocakları açmış olsaydık, üniversitenin hali bambaşka olurdu. Biz muhalefetimiz esnasında dört sene orduya bakmadık. Üniversitenin kapısından, penceresinden, içeride ne oluyor acaba, acaba burada bâzı tahrikler yapmak suretiyle iktidarı şu noktadan, bu noktadan vurup dize getirecek imkânlar mevcut mudur? diye bakmadık. Çünkü böyle bir teşebbüsün millî menfaatlara, memleketin yüksek menfaatlerine yüzde yüz aykırı telâkki ettik. Bir tek küçücük faaliyetimiz mevcut değildir, muhalefetimiz esnasında. O zamanın iktidarı böyle bir hareketi, üniversitede parti faaliyetlerinde bulunmak teşebbüslerini her vesile ile önliyeceğini söylüyordu. Hattâ seçim nutukları malûmdur. Üniversitelerde bâzı hâdiseler oldu, şu seçimi kazanalım, biz onların gününü göstereceğiz diye apaçık tehdidi ihtiva eden sözler sarf edilmişti.

Şimdi muhterem arkadaşlar, üniversitelerimizi politikanın oyuncağı halinden çıkarmak mutlaka lâzımdır ve buna karar vermişizdir. (*Soldan bravo sesleri*) Bilsinler ki, bundan sonra iki tane profesör, üç tane doçentle teşriki mesai ederek üniversitede hâdiseler çıkaracaklar, 5 kişilik bir kumpanya kurmak suretiyle hâdiseleri bütün üniversiteye mal edecekler, ondan sonra memleketin içinde ve dışında dönüp “bu memlekette üniversite muhtariyeti yoktur, ulûm erbabı, üniversite çoktan bu iktidarın aleyhtarıdır.” diye memleketi içten dıştan kötülerlerse buna asla müsaade etmiyeceğiz. (*Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri*)

TURGUT GÖLE (Kars) — Böyle bir şey yok.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Böyle bir şeyin mevcudiyetini şu kürsüden bir saatten beri devanı eden müzakereleri işhadederek ispat etmek mümkündür. Burada, her hangi bir kanunun tatbikatına aidolan yolsuzluğa müteallik olmak üzere hasbiden gelip de bu mücadeleleri yapmıyoruz. Bunların siyasi maksat, hüviyet ve mahiyeti malûm değil mi?

Muhterem Arkadaşlar, üniversitelerimizde uzun zamandan beri, bizim iktidara geldiğimiz günden beri meselelerin mevcudiyeti, huzursuzluğun mevcudiyeti, tahriklerin mevcudiyeti her türlü şek ve şüphenin ötesinde bir hakikattir. Bu açılış törenlerinden, siyasi nümayişler yapmaktan başlamak üzere üniversite kürsülerinden tedrisata yüzde yüz partizanlık gayelerinin tahakkuk ettirilmesi için çalışıldığı gibi üniversite namına yapılan neşriyatta birtakım maksatların takibedilmekte olduğunu herkes bilmektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi buraya Tahir Taşer geldi. Tahir Taşer geldi, ne dedi? Nizamnameye muhalif bir iki lâf söyledi. Reisin müdahalesi üzerine, “ayıp, ayıp ayıptır” diye mütemadiyen Reise hakaret etti.

Ondan sonra Turan Güneş, üniversitede rektörlük yapmış bir muhterem arkadaşına, herkesin anlıyacağı bir yazıyı, “sen okusana bunu, anlıyamazsın” gibi hakaret kasdiyle sözler sarfetti. Sonradan bu sözlerin tahfifine teviline teşebbüs etti.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Hayır öyle değil. Belki siz anlamadınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bu yazılar acaba sanskrit lisanında mı yazılıyor? Bu yazılar acaba çok mahdud bir insan zümresi içinde ancak kendilerince anlaşılan kuşdilinde mi yazılıyor? (*Gülüşmeler*) Bunlar umumu alâkadar eden mevzular olarak yazılmaktadır. Ve ortada bunları anlamıyacağı iddia edilen insan da daha dün üniversitenin rektörlük mevkiinde olan bir arkadaştır.

Muhterem Arkadaşlar, burada bu münasebetle iki söz daha söylemek istiyorum. Bu Meclis müzakerelerini sokak kavgalarının cereyan ettiği bir saha haline getirmek teşebbüsü ile karşı karşıyayız. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu derece bir seviyeye düşürülmesi gayretlerini mutlaka önlemek lâzım ve bunun usulünü bulmak lâzımdır.

Sevgili Arkadaşlarım, Hükümete sabah akşam hakaret edilir, Meclise sabah akşam hakaret edilir. Birisi kürsüye gelir, hakaret eder, der ki: “Sen bir dergide acıkan makaleyi dahi anlıyamıyacak bir adamsın.” Eğer bir dâva ispat edilmek isteniyorsa, eğer o dâvayı ispat edecek malzeme ve delillete kâfi miktarda sahip bulunuluyorsa bu gibi sözlerle hacet yoktur. Bununla Büyük Millet Meclisindeki müzakereleri tereddidi ettirmek, iktidarın haysiyetini mütemadiyen baltalayıp vurmak kasdolunuyorsa her şeyden evvel millî vicdana müracaat etmeleri ve bunun millî menfaatlere uygun bir hareket olmadığını teslim etmeleri icabettiğini kendilerine hatırlatmak isterim. Büyük Millet Meclisinde müzakerelerin seviyesi böyle düşerse, iktidarın her vesile ile itibar ve haysiyetini kırmak yolunda hareketler devam ederse memlekete bundan hayır gelmez. Bizce yapacakları bu nevi hareketleri misliyle kendilerine iade etmek her zaman mümkündür. Tahir Taşer’in buradaki edası ve “sözümü geri almam” demesi doğru değildir. Eğer bir sözün geri alınmasını Nizamname emrediyorsa “ben sözümü geri almam” demek kabadayılık değildir. Bu kürsü ve Meclis kabadayılık yeri değildir. Buradan çıkıp giderken elleriyle işaret ederek Meclisi tehdit ve istihfaf işaretleri yaparak gitmesi de kendisine şeref verecek bir hareket sayılamaz! (*Soldan alkışlar*)

Kendisine şeref verecek bir hareket sayılmıyacağı gibi B.M.M. nin şeref ve haysiyetini de zerre kadar incitecek bir hareket sayılamaz. Bu edalarla, bu tavırlarla, bu kavgalarla ve iftiralarla ne elde edilmek isteniyor acaba? Bu usulleri tamamen bırakmak lâzım gelir.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — Bütün Meclis gördü. Bir Başvekile tahrifat yapmak yakışmaz (*Gürültüler*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi müsaade ederseniz, muhterem arkadaşlarım, burada Turan Güneş arkadaşım kürsüye geldi. Zannettim ki, hukuk esaslarına istinadederek, hukuktan bahsederek, kanun maddeleri zikrederek yapılan işin haksız olduğunu ispat edecek. Hayır, böyle hareket etmedi. Ne yaptı? Turhan Feyzioğlu, şöyle âlâ, böyle âlâ imiş, şöyle bâlâ imiş... Bütün dünyada şöhreti varmış, o kadar kıymetli imiş. Bunları söyledi. Arkasından Hüseyin Avni Beyi, sözde bana gammazladı. Forum gazetesine gitmiş, Forum gazetesinde onları teşvik edici, Hükümet aleyhindeki yazıları öven sözler söylemiş...

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — Reis Bey. “Gammazlama” kelimesini münasip görüyor musunuz? (*Soldan “otur yerine” sesleri*)

ADNAN MENDERES (Devamla) — “Gammazlama” kelimesini, eğer hâdiseyi tam tavsif eder bulmuyorsanız, geri alır, başkasını söylerim. *(Sağdan, gürültüler)* Şayet Riyasetçe muvafıksa devam edeyim? Riyasetin ihtarından evvel kendim rücu edeyim, başkasını söyliyeyim.

Gammazlık etti demiyorum ama Hüseyin Avni Beyi koğuladı, koğuşturdu bana. *(Soldan gülüşmeler)*

Yine iki kişi, üç dört kişi arasında geçmiş hâdiseleri hiçte münasebet almayacak şekilde kürsüye getirdi. Kürsüye getirdi ve Ahmed Özel arkadaşşıma hitaben dedi ki: “Senin terfiini yakında imzalıyacağım dem edin mi, senin vicdanına hitabederek söylüyorum.” Bunlar, sübjektif ve objektif delillerin dışında hâdiselerdir. *(Sağdan, şahit var sesleri)* Ne olduğunu bu kürsüden söylemek lâzımgelirse, muhterem arkadaşlarımız hakkında söylediklerinizi burada tekrar etmek lâzımgelirse Reis beni ilk kelimedenden itibaren dışarı çıkarır. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, Burada neler görüyorum, kimleri görüyorum? Kimleri kimlerin yanında görüyorum? Söyliyeim: Turan Güneş Bey, onun arkasında oturan muhterem arkadaşım, onun da arkasında oturan muhterem arkadaşımın birbirlerine söyledikleri zaptedilmiş şekilleri bu kürsüden ifade edecek olursam sıkılırım, nizamı âlem bozulur! *(Soldan alkışlar, gülüşmeler)*

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Söyle Allah aşkına.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, şimdi üniversitelerimizde çıkan hâdiseler o 5 kişiye inhisar etmiştir. Bunlar isimleri malûm olan kimselerdir. Bunlar içinde hâdisenin mübaşiri sayılabilecek olan ve sureti zahirede en haklı telâkki edilmiş gibi görünen Turhan Feyzioğlu’nun harekâtını daha ilk adımda üniversite, şimdi Ahmed Özel arkadaşımın metnini okuduğu kararı ile tasvibetmemiş bulunuyor. “Sadece bu zatı vekâlet emrine alacağız, ne dersiniz” Diye sual vâki olunca Senato derakap diyor ki, “onun bu sözlerini beğenmiyoruz. Ancak vekâlet emrine alınmasını icabettirecek derecede ileri de görmüyoruz” Şu halde daha haşla iken Turhan Feyzioğlu’nun münasebetsiz bir harekette bulunduğunu senato kararı ile teshil etmiş bulunuyor. Ondan sonra tahkikat başlıyor. Tahkikat başlayınca, üniversite senatosunun; mutlaka şiddetli ceza ile karşılayacağı hareketlerin mevcudolduğunu ve senatonun bu hareketleri ele, alıp takibata geçtiğini, hattâ haklarında Hükümet emrine alma kararının ittifakla alınmış olduğunu öğrendikten sonra kumpanya mensubu desem olur mu bilmiyorum *(Gülüşmeler)* yani beş kişi, on kişi. Bunlar bakıyorlar ki, vekâlet emrine alacaklar, bakıyorlar ki, uzun zamandan beri kundakçıları kundaklıyan birine mutlaka ceza yahut mukabele yapılacak; bu sefer millî kahraman gibi istifa ediyorlar. Ondan sonra da başkalarının istifa etmesi için mütemadi gayretler sarf ediyorlar. Devletin başına bir gaile çıkarmak için ellerinden gelen gayreti sarf etmekten geri kalmıyorlar.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Turan Güneş diyor ki; istifa edenler var, onlar kahramandır. Onlar kim? Zaten nasıl olsa vekâlet emrine alınacağını bilenler. Bunlar istifa ettiler, onlar kahraman. “Fakat senatodan aynı kahramanlığı bekler misiniz?” diyor. “Üniversite profesörlerinden aynı kahramanlığı bekler misiniz?” diyor. Çünkü onlar böyle bir karar alamazlar. Çünkü onlar vekâlet emrine alınma tehdidi altındadır. *(Sağdan, tabii sesleri)* Yani üniversitenin muhterem, mensubini bu hareketleri tabii telâkki edip harekete geçmezlerken ancak bunların içinden beş tane millî kahraman çıkar

ve bunlar bu hareketleri ile geride kalan muazzam ve muhterem kütleyi sanki itham ederler. Bana kalırsa hakikaten gerideki yüzlerce ve binlerce muhterem üniversite profesör ve doçentlerini tasvibedip bunların içinden çıkan 3-5 kişinin birtakım siyasi cakalarla ihtiyar ettikleri hareketleri takbih etmek daha doğrudur (*Soldan bravo sesleri*)

Bunların hareketi siyasi bir cakadan başka bir mânaya gelmez. Bunların ondan sonraki hareketleri dahi gayet açık gösteriyor ki, bir siyasi teşekkül vücuda getirilmiş, fikir kulübü denmiş, forum denmiş, şu bu türlü teşekküller.. Bunlardan bir defa üniversitenin muhterem mensupları olan profesörlerin ekseriyeti âzimesi dilgir oluyor. Bunun delilini mi istiyorsunuz? Bu istifa eden insanlar tek başlarına kendi kaderlerine terk edilmiş olmakla Üniversitenin büyük kitlesinin bunların, hakkındaki hükmün ne olduğu ortaya çıkmış bulunuyor.

Şimdi kanun bakımından işin mütalâasına gelelim. Turan Güneş Beyefendi bu noktalar üzerinde durmadı. Profesörlük müddetini doldurmuş mu, doldurmamış mı? Diyor ki, “Mademki doldurmamıştı, mademki profesörlük müddetini doldurmadığına dair bir kanaatiniz vardı, uzun zaman geçtiği halde, niçin Üniversiteye bildirmediğiniz?” yazılsa bir türlü...

MAARİF VEKİLİ AHMET ÖZEL (Sivas) — Yazıldı...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yazılmasa dahi bundan Maarif Vekiline, Vekâletine bir suç terettübetmesi mevzuubahis değildir. Sebebi? Profesörleri kendileri seçecek ise Vekâletin tasdikine lüzum yok. Eğer onların Üniversite Senatosunun seçtiği profesörleri gâhnâgâh bir itirazla karşılamak hakkı eğer Vekâlette mevcut değilse, kanunun bu suretle yazılmış olmasının mânası ne olmak lâzım gelir? Mademki kanun, profesörün profesör olabilmesi için Maarif Vekilinin tasdik etmesi lâzım geldiğini sarih hükmü ile tesbit etmiş bulunuyor, Vekil takdirini kullanmak suretiyle ya tasvibedecek veya tasvibetmiyecektir. Tasdik ve tasvibetmek bunun hak ve salâhiyetini de elbette tazammun eder. Hal böyle iken, bu açık bir hukuki mütearife iken; Maarif Vekilinin profesörlüğü tasdik etmemek hususundaki kararını muallle göstermek yolundaki sarf edilen gayretlerin bir mânası olmamak lâzımgelir.

Şimdi, neden Vekâlet emrine alınınca istifa ediyor? Çünkü bir hareket yapmak istiyor. Bu hareketler bizim içimizde de görülüyor. 3-5 kişi bir araya geliyor; “Çıkalım, ayrılalım, elbette arkadan gelenler olur.” diyorlar... (*Soldan görüşmeler*) Bu faraziye ile Üniversitede de bir hareket vukua getirmek maksadiyle derhal teşebbüse geçiliyor ve istifa silsilesinin başlayacağı zannolunur. Elden kâğıtlar dolaştırılıyor, imza toplanmak isteniliyor, orada âdeta bir parti kurar gibi faaliyetlere geçiliyor ve saire ve saire.

Şimdi Vekâlet emrine alınınca istifa neden? Vekâlet emrine almak demek mutlaka memuriyetten çıkarmak, vazifesinden çıkarmak demek değildir. Vekâlet emrine almak bir ikazdır, vekâlet emrine almak bir idari tedbirdir, Vekâlet emrine almak bir tetkik ve tefahhus devresi açmak demektir. Bu, mutlaka vazifeden uzaklaştırmakla neticelenmez. Niçin beklenmemiştir? Hâdisе taayyün edinceye kadar, hak, hakikat tebeyyün edinceye kadar, niçin beklememişlerdir? Bu kadar emek verilen bir meslekin istihsal edilmiş olan neticeleri niçin bir anda bu suretle feda edilmek yoluna gidiliyor? Çünkü kararlıdır. Çünkü bir şey çıkarmak için, bir hâdisе, bir hareket yaratmak için evvelen karar vermişlerdir. Bu karar nereden geliyor?

Şimdi müşareket halinde -şirket halinde demiyyeyim- müşareket halinde, beş on kişi arada olabilir, üniversitede üç beş kişi itizale sapacak, bundan üniversitenin şahsiyeti

mâneviyesine ne gam? Bir avuç buğdayın içinden üç beş tane mevaddı ecnebiye çıkabilir, başka maddeler çıkabilir... Bir avuç buğdayın içinden bir kaç başka madde çıktı diye ona buğday değildir denemez, yine buğdaydır, içinde üç beş tanesi çürüktür diye ona buğday değildir denemez.

İmdi, bunlar bu cüreti şuradan alıyorlar. Eğer üniversite içinde üç beş kişi bir araya gelip de bir müşareket temin edemezlerse cesaret bulamazlar. Dışarda kendileriyle müşterekülmenfaa teşekküller vardır. Onları destekliyecek gazeteler, onları destekliyecek birtakım nüfuzlu ve burada söz sahibi zevat vardır. Bunlarla iştirak ve irtibat tesis edildiği takdirde büyük bir hareket vukua getirebilmek ve yarının meşhur şahsiyetleri arasında millî hayatta her hangi bir mühim mevki elde edebilmek emeli bu gençlerin yüreğini, kalbini pençesi içine alabilir. Bunlar görülmemiş şeyler değil, daima vâki olabilir. Vâki olduğu takdirde nizam harekete gelmek suretiyle bunlar önlenir. Hâdisе bundan ibarettir. Ben bu kadar tahrik neticesinde bu gibi hâdiselerin vukuunu tabîî, telâkki ederim. Çünkü bunlara karşı o derecesine propagandalar yapılmıştır ki, üniversite muhtariyeti, üniversite muhtariyeti, diye bu mefhum o derece tağyir edilerek herkese anlatılmak istenmiştir ki, bu gibi hareketlerin derhal semere verebileceği zehabı hâsıl olmuştur.

Muhterem Arkadaşlarım, üniversite muhtariyetinden herkes bahsediyor. Halk Partisi de bahsediyor. Üniversite muhtariyetinin acaba tarihi nedir? Üniversite muhtariyeti dedikleri kanun 1948 de yahut 1949'da yapılmıştı.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — 1946'da Beyefendi. .

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Öyle mi? Çok iyi.

TURGUT GÖLE (Kars) — Zatâlinizin olmadığı zamanda..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yani zatâlinizin Çubuk Kaymakamı bulunduğu zamanda.. *(Soldan gülüşmeler)*

Şimdi, 1946'da sünuhat vâki olmuş, akla gelmiş, üniversite muhtariyeti kurulmuş. Lisebebin minelesbap 1945'te olmamış, miadı gelmemiş. Demek ki, eşref saat hulul etmemiş. Demek 1946'da birtakım hareketlerle beraber âti, yakın âti teressüm etmeye başlayınca çevik davranmak lüzumu hissedilmiş ve Üniversite Kanunu çıkarılmış. 1946'da kanunun çıkmasını iddialarımın lehinde telâkki ederim. Çünkü 1946'da çıkan bu kanunda, işte bu şikâyet etmekte oldukları Vekillere verilen salâhiyetler aynen mevcut idi. 1946'dan 1950'ye kadar geçen tatbikat içinde bunun her hangi bir aksaklık vücuda getirdiğini, üniversite muhtariyeti mefhumuna aykırı düştüğünü görmüş, anlamış ve onu tadil etmiş olmaları lâzımgelirdi. Biz, kanunda mevcut hükümleri aynen muhafaza ettik.

TURGUT GÖLE (Kars) — 1954'te tadil edildi, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Biz şimdi Üniversiteler Kanununu değiştirmek niyetindeyiz. *(Sağdan bir ses: "En iyisi kapatmak")* Üniversiteler Kanunu, nev'i şahsına münhasır bir kanundur. Bu fikirleri, kanunu buraya getirdiğimiz zaman anlayacaksınız. Siz hürriyeti, demokrasiyi, üniversite muhtariyetini de kendi işinize geldiği gibi anlamak ve kendi işinize geldiği gibi bütün memlekete mutlaka ve mutlaka kabul ettirmek gayreti içindesiniz. Bu, böyle olmaz!

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — 1950’den evvel siz de bizim gibi anlıyordunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yaa, öyle mi Ekrem Bey? Müsaade ederseniz mühim telâkki ettiğim bir noktaya temas edeyim, Ekrem Beyin sözleri münasebetiyle.

Muhterem Arkadaşlarımız muhalefete, mensup. Bunlar bavul bavul yanlarında gazeteler taşıyorlar. Yine, 1950’de, falan tarihte, falan bey ne söylemiş, bunları fevkalâde sadakatle hâfızalarına yerleştirmiş arkadaşlarımız var. Seneler senesi, altı yıldan beri bâzıları, bir müddetten beri de içimizden ayrılanlar bizim mazide neler söylediğimizi gelirler burada tekrar ederler. Fakat, meselâ aynı bavulları taşıyan arkadaşlarımız Türk Milletine İsmet Paşanın falan tarihte neler söylediğini ifadeyi bir kere akıllarına getiriyorlar mı? Fethi Çelikbaş filân tarihte ne söyledi? Ekrem Alican’ın bir kere aklına geliyor mu? Osman Bölükbaşı falan tarihte ne söyledi? (*Gülüşmeler*) Onların hafızaları buralarda tamamen durmuştur. (*Sağdan, gürültüler*) Söz söyleyen, kütleye hitabeden insanların sözlerinin kanaat verici olması için indî bir tek ölçünün değil, (*Sağdan, “çok doğru” sesi*) âdil birçok ölçülerin bulunması lâzımgelir.

Sevgili Arkadaşlarım, vaktiyle İsmet Paşanın neler söylediğini Osman Bölükbaşı gayet iyi bilir. Fakat biz iktidara gelip de onlar orada beraber oturmaya başladıkları günden itibaren bütün mazideki konuşmalar levhi mahfuza intikal etti, hafızalarından silindi. Şimdi Ekrem Alican sen şunu söyle, sen neler söyledin a canım? (*Gülüşmeler*) Hepiniz neler söylediniz?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — İsmet paşanın yolunu tutmasaydınız sizin söylediklerinizi tekrar etmezdim.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Demek ki, bize söyledikleri şeyler ismet Paşaya da racidir. İsmet Paşaya da racidir. (*Soldan gülüşmeler*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Mazide söylediklerimizi ret ve inkâr etmiyoruz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, maruzatımı kısaca hulâsa ettikten sonra huzurunuzdan ayrılacağım.

Şimdi bir açılış töreni tertibedilmiş. Bu açılış töreni üniversite açıldıktan sonra tertibedilmiştir. Mülkiye, bir fakülte olduğu halde; üniversitede derslere başlama töreni yapılır ve bu bütün fakültelere raci olur. Mülkiye bir fakülte olduğu halde mülkiye müstakillen açılış töreni yapmıştır. Sanki diğer fakülteler bundan mahrummuş gibi. Bu açılış töreni esnasında muhterem dekan, sanki orada toplu bulunan talebe Temyiz Heyeti Aliyesi imiş gibi, üniversite yahut Siyasal Bilgiler Fakültesinde yapılmış olan her hangi bir kanunsuzluk hareketini temyizen veya istinafen dâva rüyet eder gibi yahut rüyet edercesine ‘meselesini oraya getirir ve kanunsuz hareket edildiğini talebeye söyler. Bunun yeri orası olmaması lâzım-gelir. Ondan sonra mevzuu nedir?.. Vekilin kanunla sahibolduğu salâhiyetin kullanılması. Salâhiyet kullanılır. Maahaza mücerret takdir hakkını kullanmak mevkiinde olmasına rağmen ayrıca bu takdir hakkının neden ileri geldiğini ve niçin böyle kullanılmış olduğunu madde ve delillere istinad ettirmek suretiyle izah etmeseydi ne olurdu? Bu sözlerin her şeyden evvel kendisini tatmin etmiş olması lâzımgelir. Çünkü Vekil diyor ki, “Müddeti dolmamıştır, talebe müfettişliği kâtipliğinde geçen müddeti tedris hayatında geçmiş bir müddet telâkki ettirmek istenmektedir. Onun için müddetinin dolduğunu zannediyor. Bizim açık telâkkimize göre müddeti dolmamıştır”

Şimdi hâdiseler bu.. Bunda değil ayaklanma, mektep talebesini mektebe gitmekten menetmek, birtakım gazetelere yazılar yazmak, İstanbul'a sirayet ettirmek suretiyle birtakım nümayişler, ayak patırtıları ve ondan sonra tam işin alevli zamanında birbiri arkasından sual takrirleri vermek ve sual takrirlerini daha yazmadan önce matbuata intikal ettirmek suretiyle, meseleyi burada müzakere etmek maksadiyle değil de, böyle bir sual takririnin verilmiş olmasının tesiri altında hareket etmek.. Suale takriri verildi, kim bilir bunun altında neler var, neler çıkacak, kimbilir Mecliste neler yapacaklar diye birtakım zayıf kalbliler ve bu istikamete meylenmişler bu suretle cesaretlendirilecek. Bunlar güzel şeyler, güzel tertipler, İsrail ile münasebeti kesersiniz suale takriri, şunu bunu yapmak için tam fırsattır.

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — İstedğimiz izahatı verseydiniz, suale takriri vermezdik.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Bu suale takririni sordurmaya meydan vermeden niçin Meclise haber vermediniz?

BAŞKAN — Karşılıklı konuşmayın, efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bütün bu hâdiseleri hulâsa edeyim.

Edayı, tavrı hareketi hulâsa etmiş olayım: Bunların kanatince mutlaka muhalefet olunca iktidarın başına gaile çıkarmak ve imkân varsa çorap örmek lâzımdır ve muhalefet vazifesi sadece bundan ibarettir. Biz, memleket idaresinin karşılaşacağı tehlikelerle ve düşeceği sıkıntılarla alâkalı değiliz. Onları başkaları düşünsün. (*Sağdan, gürültüler*) Biz sadece muhalefet vazifesini istediğimiz gibi yapacağız. Muhterem Arkadaşlarıma şunu hatırlatayım ki, böyle bir muhalefet memlekete hayır yerine şer getirecektir.

Ondan sonra "Meclise niçin izahat vermediniz?" Mecliste izahat vereceğim, istediğiniz kadar. (*Sağdan "Ne zaman?" sesleri*) (*"Yakın zamanda olsun" sesleri*) Olur, olur.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — Dış politika hakkında sual sormak bir günah mıdır? Onu da anlıyalım.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ederseniz arz edeyim. Dış politika hakkında soracağınız sualler sadece bizim iftihar edebileceğimiz hakikatlerin ortaya çıkmasını mucibolur. Sadece bizim iftihar edebileceğimiz hakikatlerin ortaya konmasını muciptir. (*Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar*)

Bizim için çekinecek hiçbir husus mevcut değildir. Allaha çok şükür ki, Demokrat Partinin dış politikası demir gibi sağlam esaslara istinadetmektedir. Selâmet yolundadır. Etrafımızdaki komşuları ve bütün dünyayı selâmete götürmek için gayret yolundadır. (*Soldan "bravo" sesleri, şiddetli alkışlar*)

Bir suale değil, bir tane ile iktifa edilmemiş; arka arkaya bir daha, bir daha, bir daha... Müsaade ederseniz, belki iktidarın maksatlı bir taktiği vardır. Sizin bu halinizi ortaya çıkarmak için, ağır almış gibi görüldüğünü kabul etmek lâzımgelir. (*Sağdan, gürültüler*) (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*)

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Suale sormak günâh mıdır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bir şey daha söyleyeyim. Suale sormak bir hakikatı öğrenmek müessesesidir. Halbuki bizim arkadaşlarımız, belagat ve fesahat ile bildikleri hâdiseleri mutlaka bir itham vesilesi olarak efkârı umumiyenin huzuruna getirmek maksadını gütmektedirler.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Gazetelerin yazdığı kâfiyse, neden D.P. Grupunda konuştunuz, izahat verdiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Efendim...

BAŞKAN — Kerem buyurunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Usul hakkında diyerek demin Sayın Başbakana söz hakiki tanıdınız. Bize de söz vereceksiniz.

BAŞKAN — Zamanı geldiği zaman zatiâlinize cevap vereceğim. Efendim, bâzı arkadaşlarımız oturduğu yerden Başvekile sual sormaktadırlar. Riyaset bunları müsamaha ile karşılamaktadır. Zira takdirimizi kullanmaktayız. Muhalefete mensup arkadaşların tavzih sadedinde oturduğu yerlerden sual sormalarını Riyaset Dahili Nizamnamenin 84'ncü maddesinin 2'nci fıkrasına uygun bulmaktadır. Bu itibarla Başvekilin kendilerine cevap vermesi de gayet tabiidir.

Müzakereye devam ediyoruz.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Dahili Nizamname bu değildir. Maddeyi iyi biliyorsunuz, ama hükümlerini bilmiyorsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Nizamname hükmünün bu olmadığını iddia eden arkadaşlar bizzat sualleri yağmur gibi yağdırıyorlar. Bu suallere benim cevap vermem

tabiidir. Usulü müzakere diyecekler ve kürsüde konuşan Başvekili indirip gelip buraya usulü müzakere hakkında konuşacaklar. Bunlar konuşan Başvekili şaşırtmak, sözde hataya sevk etmek için, ama müsterih olun..

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Zarar yok, şaşırsan da olur, hakemler sağlam.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, iki kelime daha.. Bakınız muhterem arkadaşlar, bir sual konuşuluyor. Bu sual daha bitmedi, bitecek. Ama ne zaman bitecek?.. Meclisin bütün celsesini alacak, o zaman bitecek. Başka parlâmentolarda sualler kısa kısa cevaplandırılmaktadır, öğrenmek istediklerini Öğrenirler. Tatmin olmazlarsa Nizamnamenin başka hükümlerine müracaat ederler. Bizde tamamen bu usul suiistimal edilmek mevkiine gelmiştir. Ben İngiltere Parlâmentosunun bir celsesinde bulundum, yarım saat içinde 35 sual cevaplandırıldı, evet, hayır şeklinde. Siz Hükümet olarak gelin, burada evet veya hayır deyin, imkânı var mı! (*Sağdan gürültüler*) Ben söyliyeyim, siz de istediğinizi söyleyin.

İkincisi, bizim Mecliste suallere kâfi miktarda zaman ayrılmaktadır, saat itibariyle, mesai itibariyle müzakereye ayrılan müddet itibariyle mütalâa edildiği takdirde, bu kürsüden suallerin cevaplanmasına son derece gayret edildiği aşikârdır. Bunun yanında bir zannımızı, bir fikrimizi de açıklamak mecburiyetindeyim. Sualler, âdeta hükümeti tedirgin etmek, müspet iş görmesini önlemek maksadiyle iradediliyor kanaat ve fikri geliyor.. (*Sağdan gürültüler*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bu bir hakarettir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bizim aklımıza gelen bu fikri tashih etmeleri kendilerine düşer. Bunu tashih ederlerse son derece memnun oluruz. “Hayır, öyle değil, maksat hakikatlerin ortaya çıkmasını istihisalden

ibaret” derler ve hareket de buna göre olur. İtiraznameler evvelden hazırlanır, sonra nutuklar tertibedilir’ye gelinir bir sual sorulur. Sonra devam edecek, edecek, sualler bir ruznameden öbür ruznameye intikal edecek.

SELÂHATTİN TOKER (Elâzığ) — Başvekil karışmaz, bunlara, bunlar Anayasa meselesidir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — işte böylece vakit gelip geçecektir. Anayasa hükümlerini bugün tatbik eden insanlar, bunlarla ilgilenenler; memleket menfaatlerine, Meclisin çalışma icaplarına uyarak tatbik ederlerse elbette çok daha iyi olur. Arz ve temennim yalnız bu hususa inhisar etmektedir. Sözlerim bundan ibarettir. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Israr ediyorlar. Israr ettiklerine göre taarruzun vâki olup olmadığını 95’nci maddenin son fıkrasına göre yüksek oyunuza arz ediyorum.

Taarruzun vukuunu kabul edenler. Etmeyenler. Taarruzun vukuu kabul edilmemiştir. Size söz vermiyorum.

Başvekil, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Turan Güneş arkadaşım bana birçok iltifatlarda bulundular. Biliyor, bilmiyor, şudur, budur... Görenler Allah için söylesin, şeklinde. Bunları kendilerine kendi inhisarlarına devrû ferâğ etmekteyiz, iftihar etsinler. Başka söz söyleyecek değilim. Şimdi Nüvit Yetkin arkadaşım geliyor. Nüvit Yetkin arkadaşım, fakülte yatakhanelerinde polisleri yatırdığımızı söylemektedirler. Bana mesul bir adam olarak isim versinler haklarında muamele yapacağımı arz edeyim.

İkinci mesele, bütün hukuki mütalâalarını ve müdafaalarını, üç ay zarfında kabul edilmemiş olan, müspet veya menfi cevap verilmeyen senato kararlarının onanmış farz olunacağı esasına istinadettirdiler. Bunda yanıldıklarını derhal ifade edeyim. Ben madde okuyayım. Bunu yanlış anlamışsınız desinler. Madde der ki: “Profesörlerin ve Ordinaryüs Profesörlerin tâyinleri profesörler kurulunun seçimi ve senatonun uygun bulması ve Millî Eğitim Bakanının teklifi üzerine müşterek kararla yapılır.”

Şimdi bu tâyin ve seçimin onanmış olması için muamelenin tekemmül etmesi şarttır. Muamelenin tekemmülü, şu madde ile sarahatle ifade edildiği gibi, müşterek karara bağlamakla vâki olur. Bizim tatbik ettiğimiz madde budur. Biz sarahatle hâdiseyi zikretmek suretiyle, kanun metnini okumak, şartıyla tatbikatımızın kanuni olmadığını iddia ettiği için biz de, bilmukabele, kararın, muamelenin şu maddeye göre yapılmış olduğunu iddia etmekteyiz.

Diğer madde, okuduğu madde filhakika kanunda vardır. O madde, umumiyetle senatonun kararları hakkındaki maddedir. Profesörlerin tâyinine dair olan madde, yani hususi madde şimdi okuduğum maddeden ibarettir. Eğer bunda hatamız varsa teşrif ederler kürsüye, bizi ikna ederler.

BAŞKAN — Nüvit Yetkin, buyurun.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem Arkadaşlarım, evvelâ Sayın Başvekile teşekkürle söze başlayayım. Biz kanunsuzluğu kendisine bildirdiğimiz takdirde takibedeceklerini söylediler. Benim şikâyetim üniversite yatakhanesinde polisler

yatırılmış olmasından ibaret değildir. Bu matbuata intikal etmiştir, takibederlerse minnettar olurum. Dahiliye Vekâleti Vekili ve Adliye Vekilinin kanunsuz muamelesi bununla bitmiş olmuyor, Üniversite Kanununa göre üniversite mensuplarının da devlet memurları gibi usulü muhakemeye tâbi tutulması lâzımdır. Nasıl ki, bir devlet memuru görevinden tevellüdeden, memuriyet görevi sırasında vukubulan fiil ve hareketken dolayı idare heyetinden geçirilerek lüzumu muhakeme veya meni muhakeme edilirse...

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Madde okuyun, madde..

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Madde de okuyacağım, Murad Âli Bey. Müsterih olum Mevzuubahsolan öğretim üyeleridir.

Üniversiteler Kanununun 49'ncu maddesini aynen okuyayım arkadaşlar:

“Üniversite öğretim mesleki üyelerinin memurluk görevleri dolayısıyla veya görevlerini yapmak sırasında işledikleri suçlar üzerine Memurin Muhakemat Kanununun gerektirdiği ilk soruşturma, rektörün gereğine göre tâyin edeceği bir veya iki tahkikçi tarafından yapılır”

Şimdi arkadaşlar üniversitede Adliye Vekili ve Dahiliye Vekâleti Vekilinin bahsettiği hâdise şu: Üniversitede nizamnamelere aykırı hareket edilmiş, derslere girmemişler, ışıklar söndürülmüş. Bu hareketler, buna sebeb olduğu iddia edilen üniversite mensupları hakkında bir tahkikat ve disiplin muamelesinin ifasını gerektirir, bu maddeye göre de, buna fakülte ve senato yetkilidir. Bu vaziyet karşısında ne hakla Adliye Vekili maznunları polis vasıtasıyla evlerinden, yurtlarından aldırarak karakollara götürüyor? Bir profesörün ifadesi almıyor, okutturuluyor, sabahleyin tekrar karakola götürülüp tekrar ve tekrar ifadesi almıyor.

AZİZ KÖKSAL (İçel) — Tabutluklara götürülmemiş ya. Karakola götürülmüş.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Tabutluktan bahseden arkadaşına söyleyeyim. Anlaşılan siz o devirlere rahmet okutmak istiyor ve mutlaka daha baskın çıkmaya kararlı görünüyorsunuz.

Muhterem Arkadaşlarım, diğer taraftan, doçentin tâyini mevzuuna temas ettiler. Şimdi, bahsettikleri kanun maddesi, evet bir doçentin profesör olabilmesi için saydığı şartları izah ediyor. Fakat bu şartlar fazlası ile tekevvün etmiştir. Ve Maarif Vekilinin söylediği gibi beş senenin dolmamış olması hususu bugün için vârid değildir. Bu gencin 11 senelik doçentliği vardır. Bu 11 senenin altı senesini fiilen doçentlikte geçirmiş bulunmaktadır.

Muhterem Arkadaşlar, esasen bu terfi keyfiyetini senato karara bağladıktan sonra, Maarif Vekilinin teklifi ve müsterek kararname ile tekâmül eder, diyor. Yine aynı kanunun 14'ncü maddesinin hükmüne göre karar karşısında Maarif Vekilinin ancak iki hakkı vardır, tekrar incelemek üzere iade veya senatolararası kurula sevk etmek. Bunun dışında başka hiçbir salâhiyeti yoktur.

Sayın Ahmed Özel arkadaşına soruyorum. 1955 Aralık ayında yani yeni kabine teşekkül ettikten sonra, Aydın Yalçın'ın profesörlük inhasını bizzat kendisi imza ederek Başvekâlete gönderdi mi, göndermedi mi? İstirham ederim cevap versinler. Siyasi hayatımı ortaya koyarak iddia ediyorum ki, göndermişlerdir. Aksi sabit olursa istifa ederim. *(Sağdan, alkışlar)* Göndermiştir ve Mülkiyeye geldiği zaman arkadaşların ellerini

sıkarak sürüncemede kalan bu işi hallettim ve imza ettim demişlerdir. Bu iş Maarif Vekâletinde değil, Başvekâlette kalmıştır, arkadaşlar.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi muhterem Başvekilin bu genç arkadaşlara yaptığı ithamlardan hiçbiri vâridolmadığı gibi reva görülen muameleden de bir netice çıkmaz. Ne Turhan Feyzioğlu ne Aydın Yalçın ne Muammer Aksoy ve ne de içlerinde buradaki arkadaşlarımızın biraderleri evlâtları olan diğer genç kıymetler bu haksızlıkla ne maddeten ne manen zedelenmiş olmazlar. Ama bunlar bizim içte huzurumuzu ve irfan hayatımızı, dışta da itibarımızı zedeler. Bunun için size bir misal vereyim. Bilmem arkadaşlarım Times'in son sayısını okudular mı.. Tavsiye ederim okuyun. Örnek saydığımız demokrat memleketlerde bu hâdise ne tesir bırakmış anlayın. *(Soldan ona siz yazdırmışsınızdır sesleri)* Biz mi yazdırdık?.. İnsaf edin. Bu mecmuanın yıllık bütçesi bizim devlet bütçemiz kadar. Ben size bir cümlesini okuyayım; bakınız ne diyor: "Kendi kötü idaresini gözden saklamak için umutsuzca bir gayretle Türk Hükümeti söz ve basın hürriyetini kısmış, bütün tenkid yollarını kapatmaya çalışmıştır. Geçen hafta da toplarını millî üniversitelere çevirmiştir. Baş hedef Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinin genç ve değerli dekanı (34 yaşındaki) Turhan Feyzioğlu idi.

Aziz Arkadaşlarım, itimadedin bu genç arkadaşlarımız şu veya bu politik cereyanına tâbi değildirler, kendilerini şu ve bu cereyana kaptırmış değildirler. Bu genç arkadaşlar, 1946'dan 1952'ye kadar bugünkü iktidarın mürevvici, müdafii, hayranı idiler. Bunu ispat ederim. Aydın Yalçın Demokrat Partinin en hararetli müdafilerinden idi. Yalnız beş on kişi değil, münevver genç arkadaşların %90'i hiçbir partiye mensup değildirler. Yalnız iç hayatımızdaki bütün bu olayları ve hükümetin icraatını bir kenardan ilmin ve kendi mefkurelerinin mîrsadı ibretinden temaşa etmektedirler. Siz hukuk prensipleri ve demokratik esaslara riayetkar olduğunuz müddetçe onları daima yanınızda bulacaksınız, onlar sizinle beraber çalışacaklardır. Fakat siz bu mefkurelerden uzaklaşıp bu mefhumlara arka çevirdikçe onlar sizi takibetmiyecek, onlar her damara göre şerbet veren sözde münevverlerden olmayacaklardır, arkadaşlar. *(Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Nüvit Yetkin benim söylediğim meseleye cevap vermiş ve temas etmiş değildir. Benim söylediğim mesele, yönetmeliklerin ve umumi senato kararları hakkındaki bir maddenin, hâdisemize tatbiki gibi yanlış bir zehabın kendi zihninde hüküm sürmesidir ki, bunlar tarafımdan iddia edilmiştir. Mesele buna cevap vermek keyfiyetidir. Maalesef bu cevaplandırılmamıştır.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Özür dilerim, bunu da cevaplandırırım.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi gelelim. Adliye Vekili ne hakla karakollara götürdü diyor ve şunu söylüyor: Bunlar üniversite görevi yaptıkları halde bunları karakollara götürmek caiz değildi. Çünkü suçları diğer memurlar gibi vâzifei memuriyetlerinden mümbais olduğu için Memurin Muhakemat Kanununa tâbi tutulması icabederdi.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Görevleri sırasında..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi, müsaade ederseniz ben deniz bu iddianın peşinen Adliye Vekili tarafından cevaplandırılmış olduğunu, şimdi yazılı

olarak biraz evvel kendilerinin huzurunuzda okumuş oldukları beyanlarını okumak suretiyle ispat edeceğim.

Adliye Vekili arkadaşım okuduğu beyanında şöyle yazmış: “Üniversite Talebe Birliği, Siyasal Bilgiler Fakültesine mensup bir profesörün vekâlet emrine alınmasını sebep ittihaz ederek bir beyanname neşretmiş ve ayrıca derslere girmemek, fakülte binasındaki ışıkları söndürmek ve vekâlet emrine alınma kararının iptali yolunda Sayın Reisicumhura telgraf çekmek gibi fiilî harekette bulunmuştur.”

Şimdi, iki hâdis var: Birisi, Üniversite Talebe Birliğine taallûk etmektedir. Bu fiilî hareket, bir üniversite içi hareket, hâdis olmaktan çıkıyor, tamamen inzibati bir vaka, zabita vakası haline geliyor ve artık bu, üniversite. Kanununa değil, doğrudan doğruya Cemiyetler Kanununa taallûk eden bir hüviyet alıyor. Bu açıkça belirtilmektedir. Çünkü Cemiyetler Kanunu, her hangi bir cemiyetin kuruluş maksadı dışında hareket edemeyeceğini yazmaktadır. Bu, bütün dünya memleketlerinde âme nizamı meselesi olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bir cemiyet, şu, şu maksatla bir talebe birliği kurdum der ve Cemiyetler Kanunu da bunların siyasetle meşgul olmasını ayrıca meneden bir hükmü ihtiva ederse, buna rağmen bunlar kalkarlar da, bu kanunun ruh ve mânasını ihlâl edecek hareketlere geçerlerse buna üniversite içi bir harekettir demek doğru düşer mi? Cemiyetin bu hareketini kanunu muhil bir hareket saymak icabeder. Burada bir yanlış varsa gelsinler, söylesinler.

Şimdi geri tarafları bırakıyor Nüvit yetkin arkadaşım, sadece Reisicumhura telgraf çekmek falan diye, cevabın asıl hüviyetini, nasıl söyliyeyim, zihinlerimizde taşıyor etmiye çalışıyor. Ondan sonra beyanatına devam ediyor; talebe birliğinin bu hareketi yetkili mercilerce Cemiyetler Kanununun 12’nci maddesi gereğince suç mahiyetinde görülmüştür.

Cemiyetler Kanununun maddesini aynen okuyorum; “talebe cemiyetleri her ne şekilde olursa olsun siyasetle iştigal edemezler. Bu cemiyetler bulunduğu mektep idarelerine karşı bir harekette bulunamazlar.”

Görüyorsunuz ki; Cemiyetler Kanunu; mektep idaresine karşı hareket etmeyi dahi Cemiyetler Kanununa karşı işlenmiş suç gibi telâkki etmiştir. Ayrıca bunu hususi bir maddesinde tasrih etmiştir.

Şimdi sorguya çekilenlerden diğer birine gelince; bunun sorguya çekilmesi sebebi de, üniversiteler içi bir hâdis olmanın ötesindedir. Yani memuriyet vazifesini görmesinden, üniversite içindeki faaliyetlerinden dolayı sorguya çekilmiş değil, Matbuat Kanununun sarîh hükümlerini ihlâl eden beyanatta bulunmasından dolayı Matbuat Kanunu hükümlerince sorguya çekilmiştir.

Muhterem Arkadaşlarım, tatbikat böyle olunca, Nüvit Yetkin arkadaşımın hukuki bilgisinin tam ve kâmil olmasını farzetmek mevkiinde bulunduğumdan, bu arkadaşımız bütün bunları bilmez gibi gelipte burada bir zulüm işlenmiş gibi meseleyi takdim etmesi katiyen caiz değildir.

Time dergisinin yazdığı yazılara gelince: Büyük Millet Meclisi kürsüsünden, zannediyorum ki memleketin iktidarı veya memleketi idare edenler aleyhinde söz söylemek bid’atını ilk defa Nüvit Yetkin arkadaşımız ihdas etmiştir. Nüvit Yetkin

arkadaşımın, Time mecmuasının yazdığı yazıya mukabil, lehimizde de birçok yazıların yazıldığını kayıt ve kabul etmesi lâzımdır.

Ondan sonra sevgili arkadaşlarım, bu iddiaların hepsini, 1954 seçimlerinden evvel de yapmışlardı. Bu memlekette zulüm mevcut olduğunu o zaman da yüz defa, bin defa söylemişlerdi. Fakat millet bu husustaki hükmünü de vermiş ve bütün bu iddialara rağmen Demokrat Parti işbaşına gelmiştir. Bizim tâbi bulunduğumuz makam, Türk Milletinin millî iradesidir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bu kanunlarla tecelli edecek millî irade değil mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne sebeple hangi maksatla meşrep ve maksadının ne olduğunu bilmediğimiz kimselerin limaksadin yazmış olduklarını apaçık iddia edebileceğimiz ecnebi gazetelerin yazılarını, müddealarının delili olarak bu kürsüye getirmelerini, çok şayanı teessür görmekteyim. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bunu tekrar etmemesini Nüvit Yetkin arkadaşımın, bizzat kendisinden rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, Makamı Riyasetin ifadesi o kadar doğrudur ki, Nizamname Hükümet mefhumu içinde işi ortaya koymuş bulunuyor. Bu, mesuliyeti müştereke dolayisiyle bir vahdet teşkil ettiğimiz Hükümet mefhumundan anlaşılabilir bir keyfiyettir, bunda mucibi tereddüt nokta yoktur.

Benim kürsüye gelişimin asıl sebebi, Nihad Reşad arkadaşımızın vaktiyle İstanbul Demokrat Parti Reisliğini yapmış olması hususunun hatırlatılmış olmasıdır. Nüvit Yetkin arkadaşımız bunu hatırlattı.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Ben söylemedim. *(Turan Güneş söyledi, sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, Turan Güneş Bey hatırlattı, o halde sözüm Turan Güneş Beye ve sizedir.

Muhterem Arkadaşlarım, dikkat buyuracak olursanız bu âdeti maddi hata mahiyetindedir ve Demokrat Partinin dört senelik muhalefetteki bütün faaliyetlerinde başka hiçbir hâdise zikretmek mümkün olamamıştır. Bu da bizim ne dereceye kadar görüşümüze bağlı olduğumuzu ispat etmektedir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — İstanbul Belediye Meclisinde bugün yok mu?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun, sözümü kesmeyin, konuşayım.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sinirlenmeyin, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Efendim, müsaade ediniz, burada nizamnameden, mevzuattan, hürriyetten, demokrasiden, her şeyden bahsederler, ondan sonra da hatibin sözünü kesmek için mütemadiyen uğraşırlar. Şikâyet ediyorum size beyefendiyi, öğrenmek istemiyorsanız söylemem.

Nihad Reşad Bey, âdeti maddi hata şeklinde, kimse farkında değil, hattâ heyecan içinde, kendisi dahi farkında değil, kanunun menettiği bir şeyi yapacak, tasaddi edecek cesaretle değil, çok muhteremdir, kanunun menettiğini öğrenince, Üniversiteler Kanununun kendisinin parti reisi olmasını menettiğini duyar duymaz derhal ayrılmış,

riyasetten mi ayrılmış, yoksa vazifeden mi, yanlış söylemiyeyim, ayrılmıştır, her iki halü kârda kanun hükmünü yerine derhal getirmiştir.

Görüyorsunuz ki arkadaşlar, ben o zaman dikkatsizlik yüzünden Nihad Reşat Belger'in falan yerde profesör olduğunu mutlaka siciliyle bilmem lâzımgelmez. Reis seçilmiş, kanun hükmü kendisine bildirilmiş, o da kanun hükmünü yerine getirmiş, öyle bir gaflete düştüğümüzden dolayı özür dilerim, geçmiş zamanlar nam ve hesabına. Ama bu, Demokrat Partinin üniversiteyi siyasi maksatlara alet etmek gayreti içinde bulunduğunun delilini teşkil etmez. Zamanında hatırlatılmakla derhal tashih edilmiş bir keyfiyettir. Ama bunun ötesinde sabah akşam gördüğümüz hâdiseler, üniversite muhtariyeti, üniversite muhtariyeti diye hâdiseler çıkarmak gayretidir. Gazetelerde makaleler yazılmak suretiyle o muhit kıyama teşvik ediliyor, dışardan, içerden hareketler yapılıyor ve bütün bunlar, kanun çerçevesine sığdırılmak isteniyor. Şimdi müzakerelerin uzun sürmesinden bendeniz çok memnunuz. Çünkü hukuki görülen iddiaların, hislere hitabeden kanun maddelerini birbirine karıştırmak suretiyle yanlış zehaplara sevk etmek gayretlerinin biraz da tetkik adesesine tutulduğu takdirde bu derecelerde ayakta tutunamadığı hakikati uzun müzakereler neticesinde meydana çıkmıştır.

Bir sual münasebetiyle Meclis kürsüsünden konuşulan husus, zannediyorum ki, mevcut kanunun hükümleri aleyhine müteveccih bir gayret değildir. Olsa olsa mevcut kanunun ya ademi tatbiki veya yanlış tatbiki hâdisesine inhisar etmesi lâzımgelir.

Bu müzakereler göstermiştir ki, bütün siyasi iddiaların, siyasi tahrik gayretlerinin ötesinde tam ve hukuki olarak meselenin üzerinde durulduğu takdirde, iddialar gayrivârittir, kanunsuzluk yoktur. Yapılan muamele, mevcut kanunların hükümlerine tıpatıp uygundur. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Nüvit Bey istifa mektubunun okunmasına lüzum yok. *(Soldan gürültüler)*

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Arkadaşlar, peki okumıyayım. Demin burada Başvekil tarafından ithamlara mâruz kalan arkadaşların hangi partiye kayıtlı oldukları burada beyan buyurulsun, ben mahçubolacağım. *(Sağdan, alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, vaziyet bütün açıklığı ile meydanda olmasına rağmen Nüvit Yetkin arkadaşım tekrar konuşmak suretiyle ve hâdiseyi iğlâka çalışması üzerine, kaç defa kürsüye gelirse gelsin, mutlaka sarahati burada tebyin ettirdikten sonra ayrılmanın doğru olacağı kanaatini taşıyarak huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi hâdiseyi iğlâktan tecrit ederek, basite, özüne ve esasına irca edelim. Nüvit Yetkin der ki, Üniversiteler Kanununun 14'ncü maddesi tatbik edilmek lâzımdır. Biz de deriz ki; 14'ncü madde değil, 28'nci madde tatbik edilmek lâzımgelir. Sualin esası ise, kanunsuzluk var mıdır, yok mudurun ortaya çıkarılmasıdır. Binaenaleyh İddialar bütün iğlâktan tecrit edildiği takdirde hâdiseler buraya müncer oluyor. Yani hâdisemizde tatbik edilecek 14'ncü madde midir, 28'nci madde midir?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Siz hep Aydın Yalçın'dan bahsediyorsunuz, bizim sualimizde bu yok.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız sarahatten kaçıyor sunuz, sizin burada aynen ifadeniz var.

Diyorsunuz ki vekil birbuçuk seneden beri onamamıştır.

Üç ay onanmıyan kararlar katiyet kesbeder, tatbika konur. Bu ifade ile tatbiki lâzımgelen maddenin 14'ncü madde olduğu sarahaten ifade edilmiş oluyor.

Sizin iddianızı aynı yoldan gitmek suretiyle cerh edeceğim. 14'ncü madde tatbik edilmiş olsa idi, Senato, üç ay onartmadığı takdirde vacibüttatbik karar muvacehesinde kalacak ve bu takdirde profesör olması lâzımgelenecekti. Bu asla mevzubahsolmadığına göre, iddia tamamen bâtıldır,

Şimdi müsaade ederseniz tekrar arz ediyorum. 14'ncü madde umumi bir maddedir. Vekilin denetlemesi vazife tâyini maddesidir, profesörlerin tâyin maddesi hususi maddedir.

Hâdisemize tatbiki lâzımgelen madde 28'nci maddedir. Bu 28'nci madde der ki; "profesörler, ordinaryüs profesörlerin tâyini." İşte bakınız mevzuumuz tam bunun içindedir. Bunun dışında mütalâa etmeye imkân yoktur. Bir kanunsuzluk nasıl iddia olunabilir? Profesörlerin tâyinlerinin, fakülte profesörler kurulunun seçimi, Senatonun uygun bulması ve Millî Eğitim Vekilinin teklifi üzerine müşterek kararla yapılır. Bilirsiniz ki; tâyinlerin hepsi ya Vekiller Heyeti kararıyla ve yahut üçlü imza ile yapılır. Senatonun teklifi üzerine bu tâyin mabihüttatbik bir hale geleceğini nasıl tasavvur edebilirsiniz? Burada vaziyet aşikârdır. Takdire taallûk eden hususlarda siz ve biz istediğimizi söyleriz. Tatbik eden insanlar mesuliyeti deruhde etmek suretiyle karar alırlar. Bunları beğenmiyebilirsiniz. Bunda da haklısınız. Çünkü salâhiyetinizi kullanmışsınız. Ama kanunun maddesinin tatbik edilmediği veyahut kanunun bozulduğu hususuna gelince; iddianız tamamen yanlışır. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, evvelâ bizi millî iradenin mümessili olan Büyük Millet Meclisinin hak ve salâhiyetlerini tahdidedici mahiyette bulunmakla itham etti. Bunu tamamiyle reddediyorum. Biz takdir hakkına taallûk eden hususların bu kürsüden konuşulmıyacağı iddiasında bulunmadık. Dört seneden beri cereyan eden müzakereler bunun bir delilidir. Arkadaşım diyor ki, kanunsuzluk yapıp yapılmadığı üzerinde durulmaz, takdir hakkının nasıl kullanıldığı üzerinde durulur, diyor. Hata burada. Kanunsuzluk yapıldığı için neden Büyük Millet Meclisi meşgul olmasın? Neden Büyük Millet Meclisinin asli salâhiyetini, Nizamname mucibince tâyin edilmiş olan salâhiyetini niçin nehyediyorsunuz? Yanlış anlamadımsa hâdis budur.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Yanlış anlamışsınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Neden! Kanunsuzluk vâki midir, değil midir hususuyla meşgul olmaz, takdir hususuyla meşgul olur, dediniz. Eğer ifadeniz böyle ise hatalıdır.

Şimdi diğer meseleye geçiyorum. Yani siyasi bir parti ile irtibat tesisi, yani siyâsi partinin âzası olmak, siyasetle meşgul olmanın delilini teşkil eder mi, etmez mi? Bir siyasi parti ile irtibat tesis etmek, ona intisabeylemek, siyasetle meşgul olmanın delilini teşkil eder. Bilhassa o profesör intisabettiği parti hakkında talebelerine telkinlerde bulunursa. İşte bu sebepten dolayıdır ki, vekil takdirini kullanarak vekâlet emrine almıştı? *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Efendim, 4,5 saatten beri 3 sualin cevaplandırılması ile Yüksek Heyet meşgul olmaktadır. Turan Güneş arkadaşımızın da beyan buyurdıkları gibi, Riyaset,

söz istiyen arkadaşlarımızın sual dışına çıkmış olmaları neticesinde, burada yalnız ileri sürülen fikirlere mukabil fikir beyan edilmesi için söz vermeye devam etmiştir. Şu anda Başvekilden sonra bir tek milletvekiline söz vermek suretiyle müzakereye son vereceğim.

Buyurun Turan Güneş.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlarım, Turhan Feyzioğlu'na atfedilen husus, muayyen bir meselede vekâletin kararını tenkid etmesi, yani bu kararından üzüntü duyduğunu ifade etmesidir. Bunun bir siyasi parti ile ne alâkası vardır" Bunun neresi siyasettir? Bir defa bu hususun tesbiti lâzımgelir.

İkincisi, Adnan Bey diyor ki, siyaset okutmayacağını. Eğer Adnan Bey Türkiye'yi medeni bir memleket olarak muhafaza etmek istiyorsa, profesörler bal gibi siyaset okutacaktır. (*Sağdan, alkışlar*) Profesör Prelon'un dün Siyasal Bilgiler Fakültesinde vermiş olduğu konferansı dinlemiş olsalardı, bir Paris Hukuk Fakültesi profesörünün Fransız hükümetlerinin inmesi veya çıkması mevzuunda veya hükümetlerin hatası veya savabı üzerinde neler söylediğini işitmiş olurlardı.

Turhan Feyzioğlu, bunları dahi söylememiştir. Binaenaleyh siyaset yapıyor yolundaki iddiaları yanlıştır. Turhan Feyzioğlu'nun bir siyasi partiye uzaktan yakından alâkası olduğunu ispata dahi burada yaşamamışlardır, bunun tesbitinde efkârı umumiye bakımından fayda vardır. Karar haksızdır. Ben Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunun uygunluğunu veya aykırılığını tetkik edemez demedim.

Ben, Büyük Millet Meclisi Şûrayı Devlet değildir, Temyiz değildir, dedim. Nitekim Dahili Nizamname öyle meselelerin bu mercilerde halledilmesini âmirdir. Ben, kanuna uygun olsa dahi, takdir salâhiyetini kaza mercileri tetkik etmiyeceği için, takdire taallûk eden hususların da burada Mecliste konuşulabileceğini söyledim. Mutabakat halinde miyiz efendim?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Demin söyledik.

TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Binaenaleyh benim söylemediğim sözü bana atfetmeyin; (*Soldan söyledin söyledin sesleri*) Bizim asıl meselemiz Turhan Feyzioğlu siyaset yapmış mıdır; yapmamış mıdır.. Katiyen siyaset yapmamıştır. (*Soldan gürültüler ve daha nasıl yapacak sesleri*) Buraya kadar zabıtlarda tesbit edildi. Bundan sonrasını da millet bilir, arkadaşlar.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Müsaade ederseniz, iki cümle ara edeceğim. Şu noktanın tessebbüt etmesi lâzımdır, kendi nam ve hesabına istediği kadar siyaset yapabilir. Bugün profesör, belediye âzası olmakla, partilere kaydedilebilmekle, fiilen bunu sabit hale koymuştur, tatbikat bundan, ibarettir, bunda şek ve şüphe yoktur.

Fakat vatan evlâdını, siyasi kanatlerine göre, onlar üzerinde terbiyeci nüfuzunu kullanmak, onlara numara verme nüfuzunu kullanmak, onların genç, körpe dimağlarına türlü surette nüfuz etmek suretiyle gündelik politikanın mahkûmu haline getirmekle, oyuncağı haline getirmekle, bizim takdirinizce, kanunun menettiği sahaya girmiş oluyorlar, onun için vekâlet emrine aldık. Bir profesör bir partiye girmiştir diye vekâlet emrine almıyoruz, belediye âzası olduğu için, şehir işlerinde çalışıyor, politika yapıyor

diye vekâlet emrine almadık. Ama gündüz külâhlı, gece silâhlı, gençlerimizi, çocuklarımızı ellerine alacak, kendi siyasi kanatlerine göre sabahtan akşama kadar telkin altında bulunduracaktır. Sonra kalkıp ilim namına vaızlar vereceklerdir. Bunun birçok misalleri vardır, arzu ederseniz bu misalleri getirebiliriz. (*Sağdan, buyurun getirin sesleri*) Artık yeter. Şimdi tekrar tasrih ediyorum, bu profesör arkadaşımızın üniversitedeki faaliyeti, bizini kanatimizce, faal politika sahasına girmiştir. Çocuklarımıza kendi kanatlerini telkin etmiş ve bunları birtakım ayaklanmalara teşvik etmiş olduğu için, takdir hakkımızı kullandık. Demokrasinin icabı, bu gibi müesseselerde tarafsız olmaktır. Demokrasinin şaşmaz bir unsuru, şaşmaz bir esâsıdır bu. Binaenaleyh, profesör, profesörlüğe istinadederek üniversite içerisinde çocuklarımızı, kendi fikirlerine imale için kendi nüfuzunu, baskısını kullanamaz. Üniversitenin içi siyaset yeri değildir. Biz bunu böyle anladık, bu sebeple takdir hakkımızı kullandık ve Vekâlet emrine aldık. (*Soldan alkışlar*)

BAŞKAN — Söz Turan Güneş'indir.

Turan Güneş, yalnız cevapla iktifa etmenizi rica ederim.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Ondan hiç şüphe etmeyin.

Arkadaşlarım, Meclis beş saattir bu meseleyi müzakere ediyor. Bendeniz Başvekili birçok defalar davet ettim, dedimki: “Bu profesörlerin, doçentlerin, onun söylediği gibi, fakültede talebeleri kendi kanaatlerine göre zehirlediğini ispat edebilir mi, böyle bir şey yaptıklarını uzaktan yakından ispat edebilir mi? Bir delil ileri sürsün” Turhan Feyzioğlu’nun vekâlet emrine alınması için resmi yazılarda ileriye sürülen tek delil Siyasal Bilgiler Fakültesinin açılış töreninde söylemiş olduğu nutuktur. Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın veya diğer arkadaşlarının fakültede vâki her hangi bir konuşmaları sırasında talebelere Demokrat Parti İyi veya kötüdür, Halk Partisi şöyledir veya böyledir, Hürriyet Partisi şudur diye her hangi bir şey söylediklerini gömüşler midir? Bunun dışında bu arkadaşların hangi derslerini hangi usullerle takibederek bu kabil unsurları meydana çıkarmışlardır? Fakültelerdeki gençlerin tedrisi bir kontrole tâbi tutulmuyorsa üniversitelerin yatakhanelerinde polislerin yatmakta olduğunu ne şekilde kabul etmek lâzımgelir?

Turhan Feyzioğlu’nun ve Aydın Yalçın’ın yazdıkları, söyledikleri meydandadır. Bir iktisat hocası için “Memlekette falan şeyde şöyle yapmak lâzımgelirdi” demek onun tabîî hakkıdır. Üniversiteler; ilmin, hakikatlerin münakaşa edildiği yerdir. Bir doçent çıkâr, muhalif parti şöyledir, böyledir, der politikâ sayılmaz; diğer bir profesör çıkar, memleketin büyük kalkınma içinde olduğunu söyler, politika sayılmaz, güzel.

Bizim noktazarımıza göre biz böyle söyleyişi de öyle söyleyişi de kabul ediyoruz, bunu onların tabîî hakkı olarak tanıyoruz, görüşümüz bu.

Kendi görüşlerinin tabîî neticesi olarak lehte konuşan da aleyhte konuşan da takibetmeleri lâzımgelir. Bununla beraber itham ettikleri hoca arkadaşların Demokrat Partinin aleyhinde, Hürriyet Partisinin, falan partinin lehinde söyleyenleri varsa çıkartsınlar. Eğer bu kabil beyanlar olduğu halde, sadece Turhan Feyzioğlu’nun vekâlet emrine alınması için bahane olarak söylemiş olduğu nutuk gösteriliyorsa, bu da söylediğim gibi tasarrufun, esasında ve takdirinde, yersiz olduğu ve iptali lâzımgelen bir karar olduğunu göstermekten başka bir şeye yaramaz.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, derslerde parti tesiri yapılıyor mu, yapılmıyor mu meselesi bahis mevzuu olurken, sanki ben derslerde parti propagandaları yapılıyor iddiasını serd etmişim gibi... *(Sağdan biraz evvel öyle dedin sesleri)*

Böyle olursa diye kaide vaz'ettim. Çünkü konuştuğumuz mesele tamamen objektiftir. Yani bir partiye münasebet tesis etmenin, siyasetle uğraşmanın hangi neviden siyasetle uğraşıp uğraşmayacağını tedvik eden bir kaideden bahsettim. Şimdi kendisi diyor ki; tedrisata polis vasıtasıyla nüfuz etmişler ve onları kontrol altına almışlar, felâkettir, şudur, budur filân.. Bunu külliye reddediyorum. Büyük şeref duyuyorum ki, üniversitede ne tedris ederler bilmem, kapısından bakmış, kulağımı vermiş değilim, katiyen ve katibeten. Ama kendisi diyor ki, bir profesör kalkar, muhalefet zalimdir der. Demek ki kendilerinin gestapo teşkilâtı var, bunları biliyorlar. Bu ne biçim şey. *(Sağdan gürültüler)* Telâşlanmayın, ne oluyorsunuz? *(Sağdan, gazeteler yazıyor sesleri)* Demek ki gazeteden öğrenmişsiniz, ben de bilmiyorum, siz de bilmiyorsunuz. Üniversitede ne okuturlar bilmem, hükümet dönüp bakmaz. Yalnız üniversite profesörlerinin vicdani hareket etmelerini, kendi hususi tandanslarına göre tedrisat yapmalarını, objektif usullere göre tedrisat yapmalarını, hele çocukları gündelik politikaya alet yapmaya çalışmamalarını bizzat İsmet Paşa 1950 nutkunda söylemişti.

İkinci meseleye geliyoruz: Arkadaşımız diyor ki; "takdir hakkını burada müzakere ederiz. Fakat kanuna uygun olup olmadığını bu kürsüde münakaşa etmememiz lâzımgelir." Ve delil olarak da "burası Şûrayı Devlet mi? Temyiz Mahkemesi mi?" Diyor. Fakat bu ölçüyü kendi iddiası hakkında kullanmıyor. Çünkü kendi iddiasınca "delilleri buraya getirin" diyor. Buraya şahit mi getirelim? Buraya delil mi getirelim? Burası Şûrayı Devlet mi? Burası Temyiz Mahkemesi mi? *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Demek ki kendi işlerine gelince şöyle, gelmeyince böyle. Kendilerine gelince böyle, bize gelince şöyle.⁸⁸

⁸⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem 10, Cilt 15, Birleşim 18, Sayfa , 188-195, 200-203, 206, 209-210, 212-214

28 Aralık 1956 Cuma**Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları**

BAŞKAN — Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan alkışlar arasında kürsüye geldi)*

Muhterem Arkadaşlar, İbrahim Öktem arkadaşımızın sual takririnin bir endişeden doğmakta olduğu anlaşılıyor. Bu endişenin, Kasım ayında Bağdad'da toplanan Türkiye, Irak, İran ve Pakistan devletleri mümessillerinin neşrettikleri müşterek tebliğin üçüncü maddesinden doğmakta olduğunu izahlarından öğrenmiş bulunuyoruz. Müsaade ederseniz şimdi Bağdad tebliğinin üçüncü maddesini okuyayım. (Dört Devlet; Arap memleketleri devlet reisleri tarafından Beyrut'ta 16 Kasım 1956 tarihinde neşredilen tebliğin, umumi mânası itibariyle, kendi görüşleriyle hem ahenk olduğunu kabul etmişlerdir)

İbrahim Öktem arkadaşımızın endişesini tahrik eden husus işte bu şimdi okuduğum üçüncü maddedir.

Muhterem Arkadaşlar, üçüncü maddeye dikkat edilecek olursa: "Dört Devlet, Arap memleketleri devlet reisleri tarafından 16 Kasım'da neşredilen tebliğin umumi mânası itibariyle kendi görüşleriyle hemahenk olduğu." Hiçbir hukukçu arkadaşımın bundan, harb taahhüdü altına girmiş olduğumuzu, veya bir muahede akdetmek suretiyle salâhiyet dışında Anayasayı ihlâl etmiş olduğumuzu iddia etmesi mümkün değildir.

Endişesini derhal bertaraf edeyim. Kendisini temin edeyim ki, Bağdad tebliğinin bu 3'ncü maddesi Türkiye için hiçbir suretle bir taahhüdü tazammun etmemekte, muayyen bir görüşü ifade etmektedir. *(Sağdan; alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, yine kendisini tatmin etmek için biraz daha izahat vermeme müsaadenizi rica ederim: "Peki, bu mutabık olduğunuz görüşler nedir %diye bana İbrahim Öktem soracak olursa derim ki: Beyrut tebliğinde bizim görüşlerimizle hemahenk taraflar vardır. Meselâ arz edeyim. Beyrut tebliğinin başlangıç maddeleri ve bir cümlesinde deniyor ki; "Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Mısır'da muhasematın kesilmesini ve Mısır topraklarının tahliyesine dair 2, 4, 7 Kasım tarihli kararın tatbiki lâzımdır."

Muhterem Arkadaşlar, Türkiye'de, Türkiye Hükümeti de aynen bu görüşlere iştirak etmekte ve "Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Mısır'da muhasematın kesilmesi ve Mısır topraklarının tahliyesine dair olan 2, 4, 7 Kasım tarihli kararların tatbiki lâzımdır." demektedir. Görüyorsunuz ya, bu, hemahenk ve hattâ tamamiyle mutabık olduğumuz cihettir. Ondan sonra meselâ bir örnek daha vereyim.

Beyrut tebliğinin 2'nci maddesi, tamamen ayrı ve müstakil. Burada mezkûr Süveyş Kanalı meselesini Mısır'a karşı tecavüz hâdisesinden ayırmak lâzımdır. Filhakika, bizim kanaatimiz de budur. Bu mesele başka, öteki mesele başkadır. Görüyorsunuz ki, bu Beyrut tebliğinde Bağdad'da yaptığımız toplantıda ortaya çıkan müşterek görüşlere müşabih görüşler vardır. Ve biz bu vakıayı Bağdad'da neşrettiğimiz tebliğin üçüncü maddesinde bu suretle tesbit etmiş bulunuyoruz. Hâdise bundan ibarettir. Ne Anayasa

hilâfına olarak salâhiyeti suiistimal hâdisesi vardır, ne bir muahede akdi vardır, ne Türkiye Devletini bir harbe girme taahhüdünün altına sokmak hâdisesi vardır.

Bu suretle verdiğim izahatle zannediyorum ki, İbrahim Öktem arkadaşımızı tamamiyle tatmin etmiş bulunmaktayım. (*Soldan şiddetli alkışlar*)

BAŞKAN — Söz Başvekilindir,

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Ahmet Bilgin arkadaşımın suallerine ve endişelerine mümkün olduğu kadar tafsîlâtla arzı cevap edeyim.

Ahmet Bilgin arkadaşım, evvelâ Hariciye Vekâleti Vekili tarafından verilmiş olan izahatın kendi suallerine tetabuk ve tevafuk etmediğini, binaenaleyh suallerinin cevapsız kaldığını ileri sürmek suretiyle suallerini tekrar ettiler. Bu suallere ben de hâdiselerin izahından çıkarılmış mâna olarak anlamak ve suallerine doğrudan doğruya cevap teşkil etmek suretiyle vaziyeti izaha çalışacağım.

Şimdi tasrih ediyor; “Benim sualim vardı, Kanal harekâtı karşısında Hükümetimizin hattı hareketi nedir?” diyor.

Arkadaşlar; Kanal harekâtı karşısında Hükümetimizin hattı hareketi malûm! Londra Konferansına iştirakimizde birtakım beyanlarımız oldu. Bütün bunlardan hattı hareketimizin ne olduğu müstebandır ki, Ahmet Bilgin arkadaşım, bir zühul eseri olmak üzere söylediği sözler arasında, kanal harekâtına karşı Hükümetin hattı hareketinin ve noktayı nazarının ne olduğunu bildiğini de bizzat açıklamış oluyor. Hattâ şöyle bir ifadesi de var; diyor ki, “Bu kanal harekâtına karşı Türk Hükümetinin noktayı nazarı Bağdad tebliğinden sonra anlaşılmıştır.” Aynı zamanda ve aynı anda yine diyor ki, “Bir sual sordum, kanal harekâtına karşı Hükümetin noktai nazarı nedir? Buna cevâp verilmedi, binaenaleyh karanlıkta kaldı.”

Şimdi müsaade ederseniz devam edeyim. “İsrail’le katî münasebetin sebebi nedir?” diye soruyor. Sebebini öğrenmeden kendisi bir hükme bağlıyor. “İsrail’le kat’i münasebetin sebebini bilmeden eğer bir hükme varıyorsa hata etmiş oluyor demektir.” Kendisini buna “hatalı bir hareket” demekten tahzir etmek isterim. Çünkü “Bu, ciddî bir hareket olmaktan tamamen uzak olup beklenen neticeyi vermemiştir.” Demektedir.

Bendeniz bu hususların münakaşasına girmeyeceğim. Biz kendi fikrinde değiliz, bu, ciddî bir harekettir ve beklenen neticeyi vermiştir. Acaba beklenen neticeyi nasıl düşünüyorlar ki netice alınmamış olduğu kanaatiyle bu suali buraya getiriyorlar. (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, yine Ahmet Bilgin diyorlar ki, “Suriye hakkında alınan tedbirler nelerdir? Verilen izahat kâfi değildir.”

Acaba bizim ne gibi tedbirler aldığımızı ifade etmemizi mi istiyorlar? Biz, Hükümet olarak verdiğimiz izahatta Suriye meselesi üzerinde etraflı beyanda bulunduğumuz kanaatindeyiz. Binaenaleyh bu mesele üzerinde ayrıca bir daha ileri sürülecek söz mevcut değildir.

Ondan sonra, “Biz iktidarın kararlı bir politika takibetmediğine kaaniiz” diyor. Bunlar söylenebilir, ileri geri birçok münakaşalar cereyan edebilir. Biz de bilmukabele Ahmet Bilgin arkadaşımızın veya partisinin dış politika hakkında müspet bir fikri, görüşü

yoktur, diyebiliriz. Onlar da hayır, vardır, diyebilirler, İlânihaye bir münakaşa mevzuu olur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — İsterseniz münakaşa açalım, Adnan Bey.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunları olduğu yerde bırakarak sözlerime devam ediyorum. Bilâkis Türkiye Hükümetinin Orta-Şark politikasında ve umumi politikada müspet, yapıcı görüşleri vardır. Milletlerarası mehafilde bu politika daima tasviple karşılanmaktadır. Bunu delâil ile asarı ile her zaman ispatetmek mümkündür. Ancak ben sözü bu vadide daha çok uzatmak arzusunda değilim.

Bir de; “Niçin vaktinde getirmediğiniz?” diyorlar. “Türk Milletini karanlıklarda bırakıyorsunuz” diyorlar. Bunlar hakikaten söz olarak, nazari olarak söylenebilir. Türk Milletinin dış politika bakımından karanlıkta kaldığı hususu nazari kalmaya mahkûmdur. Bugün dünyanın hiçbir köşesinde, hiçbir memleketin halkı, dış politika hakkında, umumi meseleler, mevzular hakkında karanlıkta değildir. Dünyanın bütün radyoları işler, sabahtan akşama bu mevzular üzerinde neşriyatta bulunur.

Delil mi arıyorsunuz? İşte Ahmet Bilgin bile burada dünya politikasına ve bizim politikamıza ait bir yığın malûmatla kürsüye gelmiş bulunuyor. *(Soldan alkışlar ve gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, hakikaten farkına varılmadan bir demogojiye inanmak gibi bir mahzuru belki bertaraf ederim kaygusu ile mâruzâtta bulunuyorum. Bu karanlıkta bırakılma keyfiyeti üzerinde iki cümle daha söylememe müsaadenizi rica edeceğim. Şimdi dünyanın bütün parlâmentolarında müzakereler oluyor, kararlar almıyor. Birleşmiş Milletlerde konuşmalar oluyor ve birçok hususlarda rey almıyor. Bütün bunlar, -dünya meseleleri- hakkında söylenebilecek kadarı, bütün dünya parlâmentolarında ve bütün mahafilde söylenmektedir. Her yerde delilleri, olduğu gibi, bütün radyo ve gazeteler tarafından dünyanın her yerine yayılmaktadır. Binaenaleyh, biraz evvel söylediğimiz gibi, “Türk efkârı umumiyesine karanlık bırakılmıştır” şeklindeki bir iddia mücerret kalmaya mahkûmdur. Eğer bizden, başka memleketlerdeki konuşmalardan ve alâkalı mahallilerin konuşmalarından daha ilerisi isteniyorsa bunun Hükümetimizden beklenmemesi icabeder.

Müsaade ederseniz şimdi de kısmen demogoji addedebileceğimiz bir hususa kısaca temas edeyim:

Dendi ki, “gelecek Büyük Millet Meclisinden direktif alacaksın, karar alacaksın. Yoksa iş işten geçtikten sonra Meclise gelir de oldu bittiyi ifade edecek olur isen, bu, emrivakilerin tescili mahiyetinde olur.”

Bu ilk bakışta hakikatlere uygun gibi görünür. Belki kendi noktai nazarına göre bir hakikate de uygundur. Fakat hakikati hukukiyeye, Anayasa hakikatine uygun bir ifade asla değildir. Sebebini arz edeyim. Büyük Millet Meclisi iştiraki organ değildir. Büyük Millet Meclisi aynı zamanda doğrudan doğruya icranın mesuliyetlerine iştirak edecek şekilde hareket etmez. Büyük Millet Meclisi yaptığı kanunların tamamii tatbikinde icrayı, icrada serbest bırakmak suretiyle, kontrol eder. Bu kontrolü yapabilmek onu icraya doğrudan doğruya karışmaması ile ancak mümkündür. Aksi takdirde icranın mesuliyetine de iştirak etmek suretiyle hareket ettiği takdirde sail vaziyetine gelemmez. Hakikati hukukiye işte bundan ibarettir.

Bu noktayı da böylece tesbit ettikten sonra Orta-Şark bölgesinde takibedilecek politika etrafındaki mütalâalara kısaca temas edeyim:

Ahmet Bilgin arkadaşım, “Bütün bölgeye şâmil bir umumi politika takibedilir” diyor. Yani Orta-Şark’ta kâin olan bütün milletlerin hepsini, ne yapıp yapıp, bir pakt etrafında toplamak suretiyle Orta-Şark’ta bir şey mi vücade getireceğiz? Böyle hepsini ihtiva eden bir koalisyon mu vücade getireceğiz? Arkadaşımız bunu mu kastediyorlar? Müsaade ederseniz bizim gayet kuvvetli ananelerle, vicdani bağlarla bağlı bulunduğumuz Orta-Şark milletleriyle ferden ferda ve yine hepsiyle en iyi münasebetleri temin edebilmek için sarf ettiğimiz gayretler namütenahidir. Bunu söylemek suretiyle kendisini teskin etmek ve huzura kavuşturmak istiyorum. Ancak, her memleket, kendi dış politikasını tâyin etmekte serbesttir. Her memleketi mutlaka kendi takibetmekte olduğumuz politikamıza imale etmek ve onları bu yola sevk etmek her halde bizim irademizin dışında bir şeydir. Eğer bunu yapamamışsak bunu bizim acimize değil işin mahiyet ve icabına bağlamak lâzım gelir (*Soldan bravo sesleri*)

Muhterem Arkadaşlarım, Beyrut tebliğinde şu mesele de vardır deniyor. Esasen Beyrut tebliğine atfen diyorsunuz ki; “Umumi hatlariyle mutabıkız, hamâhengiz. Ancak, falan noktada da ahenkli miyiz, değil miyiz? Bu görüşe iştirak ediyor musunuz?” Bunu söylerken bir mülâhaza var ki, İbrahim Öktem arkadaşımıza da cevap teşkil edecektir. Orasını bahsedip geçeyim.

Ahmet Bilgin diyor ki; “Bu, umumi hatlariyle dendiğine göre, hepsine iştirak mevzuubahis değildir” Halbuki İbrahim Öktem arkadaşım, bilâkis, “Bu tâbiri herkesin kendi anladığı gibi anlaması zaruri olduğu” mı ifade etmişti. Ahmet Bilgin arkadaşımızın ifade ettiği tamamen bir hakikattir. Ben Ahmet Bilgin arkadaşımın görüşü ile mutabıkım. (*Umumi gülüşmeler*)

Umumi hatların hemahenkliği karşısında Devlete taallûk eden görüşümüz, biz bunu bir siyasi taahhüt vesikası ve ahitname mahiyetinde telâkki etmiyoruz, mânasına gelir. Bu hususta Ahmet Bilgin’le tamamen beraberim.

Şimdi neşrettiğimiz bir tebliğde; “Tam olarak görüşte mutabıkız” deyip de sarahate gitmemeyi dört devlet kararlaştırmış ve o suretle yazmış isek, diğer üç müttefikimizin gıyabında ve belki arzularının rağmına, hangi noktalarda mutabık olduğumuzu burada beyan etmiye bizi niçin mecbur etmek istiyorlar? Ve bundan böyle bir netice istihracetmeye çalışmak acaba memleketin yüksek menfaatleriyle kabili telif midir? (*Soldan alkışlar, bravo sesleri*)

Tebliğ yapıldığı zaman, ifadesinde, tasrihinde mahzur görülen hususların hacet hininde tasrihi hususunun hıyarı elde bulundurulmak maksadı olabileceğine göre, bizden daha ileri malûmat talebinde bulunmamasını uygun telâkki etmekteyim.

Muhterem Arkadaşlarım, Ahmet Bilgin’in bir endişesi daha var; bu kanaat kendisine bilmiyorum nereden geldi, “Türkiye, Orta-Şark’ta takibettiği politikada Birleşmiş Milletler prensiplerini aşan hareketlerde bulunmasın” diyor. Hâşa hâşa!..

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Ha şöyle..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Türkiye’nin bugüne kadar takibettiği politikada Birleşmiş Milletler prensiplerim aşan hiçbir nokta mevcut değildir. Aksine olarak biz, Birleşmiş Milletler prensiplerini teyidtmeyi ve ayrıca mensubu bulunmakla

itimat duyduğumuz NATO'nun metodunu ve politikasını her sahada teyidetmeyi dış politikamızın mihreri haline getirmiştir. Bu kanaat Ahmet Bilgin arkadaşımıza nereden geliyor, anlamıyorum. Ben kendisini temin edeyim ki, bunun hakikatle alâkası katien mevcut değildir.

Acele cevaplandırılması lüzumunu hissettiğim hususlar bundan ibarettir. Benden daha soracakları varsa her zaman emirlerine amadeyim. *(Soldan alkışlar)*

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Başbakanın vermiş olduğu cevapları dinledim. Bâzı noktalarda da bana iltihak ettiklerinden dolayı teşekkürlerimi arz ederim. *(Soldan gülüşmeler)*

Sayın arkadaşlar, verilmiş olan bir takrire göre, bu kürsüden Sayın Hariciye Vekâleti Vekili, umumi efkârı ve Meclisi tenvir edeceğini ifade etmişlerdi. *(Soldan "etti ya" sesleri)* O zaman ifade etmişlerdi. Şimdi eğer gazetelerle intişar eden havadislerde kârî derecede malûmat olmak icabetseydi bu tenvire ne lüzum kalırdı ki, Hükümet bu malûmatı vermeye ihtiyaç, duymuş olsun. *(Soldan gürültüler, gülüşmeler)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bravo, Ahmet Bey.

AHMET BİLGİN (Devamla) — İkincisi, Hariciye Vekâleti Vekilinin burada vermiş olduğu izahattan anladığıma göre, bizi kanal harekâtında nasıl bir tavır ve hareket takındığımızı ancak ve ancak Tahran tebliğiyle öğrenebildik. Ondan evvel hiçbir malûmatımız yoktu, bir karanlık içindeydik. Bu geçen müddet zarfında Hükümetin nasıl bir tavır takındığını, ne matbuattan ve ne de başka bir yerden öğrenebildik. Tahran tebliğine kadar millet de, efkârı umumiye de Meclis de, milletvekili olarak bizler de karanlıklar içinde kaldık.

İsrail Elçimizin çekilmesi hakkında serd edilmiş olan fikir tamamen benim maruzatımı, benim fikrimi, benim görüşümü teyidetmektedir.

Bunu şu suretle ifade edebilirim ki; Bağdad tebliğinden sonra İsrail elçimizi çekmemiz Arap âleminde lehimizde bir tezahür değil, aleyhimize birçok nümâyişlere sebeb olmuştur. Hattâ öteden beri memleketimizle müttefik bir vaziyette bulunan devletlerde bile aleyhimize nümâyişler yapılmış ve hattâ oradaki sefarethanelerimiz taşlanmıştı bile. Eğer bu hareketimiz musip bir tesir yapmış olsaydı bu gibi aleyhe olan tezahürlerin olmaması lâzımgelirdi arkadaşlar.

NECATİ ÇELİM (Aydın) — Kongrede konuşmuyoruz.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Evet, kongrede konuşmuyoruz, onu bildiğim için ulu orta konuşacak değilim, burada düşünerek konuşacağım. *(Soldan gülüşmeler)*

BAŞKAN — Devam buyurun, efendim.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Bu saydığımız malûmatı nereden almış olduğumuzu Sayın başbakan buradan soruyorlar.

Bizim edindiğimiz malûmat ancak ve ancak matbuatımızda intişar eden havadislerden ibarettir. Elbette de Devletin umumi siyaseti hakkında matbuata muhtelif kaynaklardan süzülüp gelmiş olan havadislerin tamamıyla doğru olup olmadığını bilemeyiz. Ancak buraya gelip tenevvür için Hükümetten izahat istiyoruz. Niçin bunu bize çok görüyorlar?

Sonra Büyük Millet Meclisinden direktifler almak meselesinden bahsettiler.

Büyük Millet Meclisinden direktifler almak ve Büyük Millet Meclisi'nin temayülünü öğrenmek, yapılan tenkillerden ilham almakla mümkündür. Bu dünyanın her yerinde böyledir ve böyle olmaktadır. Hâdiselerin müzakeresi demokratik memleketlerde açık yapılmak icabediyorsa açık olur, kapalı yapılmak icabediyorsa kapalı celse olmak suretiyle izahat verilir ve bu husustaki Büyük Millet Meclisinin temayülünü öğrenmek zarureti vardır ve mümkün olur. Arz ettiğim gibi demokratik memleketlerde bu böyle olagelmektedir.

İş bitip her şey olup bittikten sonra yapılmaz, alınacak kararlar evvelden izah edilmiş olurdu.

SEYFİ KURTBEK (Ankara) — Zamanında, zamanında.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Demir tavında dövülür.

BAŞKAN — Karşılıklı konuşmayı bırakınız, devam ediniz.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Biz, Orta -Doğu milletleri ile sıkı irtibatı zorla haleldar etmiyelim diyoruz; bizim gönlümüzün arzusu bu milletlerle sıkı bağlarla bağlanarak Orta -Doğu'da kuvvetli şekilde güvenliğin teminidir. Bunu yapmadı diye tahtid etmiyoruz. Ama gönlümüzün arzusunu bu kürsüden ifade etmemiz elbette hata değildir arkadaşlar.

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, İsrail hakkında aldığımız tedbirin matlup neticeyi vermediğinde ısrar eden Ahmet Bilgin arkadaşım bu iddiasının delili olmak üzere şurada burada Türkiye aleyhinde yapılmış olan mümayişleri ileri sürmektedir.

Sevgili Arkadaşlarım, bu tedbiri aldığımızdan dolayı bâzı yerlerde tertipli nümayişler vuku buluyorsa, bilâkis bundan, alınan tedbirin asıl hedefe vâsıl olmuş olduğunu istidlal etmek lâzımgelir. Bu aleyhe bir karine ve delil teşkil etmez.

Şöyle arz edeyim; demek ki; aldığımız tedbirle öteden beri Türkiye aleyhinde tertipler yapmakta olan, Türkiye aleyhinde her harekete tevessül etmeyi kaçırılmaz fırsat telâkki eden memleketler, bu tedbirimiz karşısında ellerindeki silâhın gitmekte olduğundan endişe etmişlerdir ki, her tarafta tertipli birtakım: nümayişler yapmak lüzum ve zarureti hissetmişlerdir. Benim bu sözlerimi bu mânada alarak gene müsterih olmasını kendisinden rica edeyim. Müsaade ederseniz bu mevzu üzerinde biraz durayım:

Bütün Arap devletlerini, bütün Orta-Şark devletlerini, hattâ mümkünse Vilâdivostok'a, kutup denizlerine kadar, Japonya'nın ötesine kadar, mümkünse bütün dünya devletlerini bir araya getiripte müşterek bir politika takibetsek bundan daha iyi bir şey olamaz. Fakat hakikatler böyle değildir.

Muhterem Arkadaşlar, kendi dış politikasını tamamen başka istikamette tesbit etmiş olan memleketleri bu yollara döndürmek suretiyle bizim manzumemiz içine almanın ne dereceye kadar müşkül ve gayrimümkün olduğunu kendisi kabul ve itiraf ediyor: Bu bir arzu ve hevesten ibaretti, diyor. Türk Hükümeti arzu ve hevesler peşinde değil, sağlam hesapların ve realist görüşlerin gösterdiği yollarda netice almakla meşguldür. *(Soldan bravo sesleri)*

Diyor ki: “Demokratik memleketler, anında ve zamanında parlâmentolara gelirler ve ondan karar alırlar.” Sevgili Arkadaşlarım, bugünün dünyasında, ne kadar kapalı yaparsanız yapınız, fevkalâde hayati meseleler, ifşasında büyük millî mahzurlar doğacak olan meseleler, asla tamamıyla gizli kalmaz. Binaenaleyh, “gizli celse yapsaydınız ya açık celse yapsaydınız ya, şöyle hareket etseydiniz ya; karar almazdan önce Büyük Millet Meclisine getirseydiniz ya” şeklindeki ifadeler hakikatlerle tam tetabuk halinde değildir. Maalesef bu hususu kayıt ve tesbit etmek mecburiyetindeyim.

Ondan sonra; sözlerine kuvvet vermek için bir de demokratik hükümetler tâbirini kuyruğuna yahut başına bağlamaktadırlar. Bu vadide ben kendilerine, en son misal olmak üzere, İngiltere Hükümetinin bir harb hareketine tevessül etme mahiyetinde olan Kanal harekâtına başlarken kendi parlâmentosuna, ne muhalefete, hattâ ne de kendi partisine sorum sormadığı hakkında bir fikre sahip değilim. Ahmet Bilgin arkadaşım diyor ki; “Hükümet ne yapacaksa gelsin, sorsun.” O zaman Hükümet kalmaz. Binaenaleyh “Demokratik Hükümetler böyle yapar” diye bizi antidemokratik hareket etmekle ithama, hele bu arz ettiğim hakikatler karşısında, mahal olmasa gerektir. Ben belki mucibi suda olacak derecede kürsüyü işgal etmiş olmalıyım. Fakat Ahmet Bilgin arkadaşımın Hükümet tarafından söylenebilecek her şeyi öğrenmek fırsatına sahibolmasında faide telâkki etmekteyim. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, uzun zamandan beri viridi zeban edilmiş olan bir tâbirin ve fikrin ne kadar yersiz olduğunu ispat etmek için huzurunuzu yeniden tasdi ediyorum.

Arkadaşım diyor ki, “Hükümet Meclisin murakabesinden kaçmaktadır” İşte, Hükümet huzurunuzdadır. Ve hiç kaçmak niyetinde de değildir. Arzu ederseniz, sabaha kadar konuşabiliriz arkadaşlar.

Şimdi bu mücerredattan ibaret kısımların asla sahai tetabuk bulunmadığını, masa başında, “şu karışımızdakilerin başlarını, ellerini, kollarını bağlıyalım” kaydı ile hazırlanmış yazılardan ibaret bulunduğunu, bu hâdiseler dahi açık olarak ortaya koymaktadır. Bendeniz burada huzurunuzda, Mehmet Mahmutoglu’nun arzu ettiği kadar izahat vermeye hazırım. *(Sağdan, “umumi müzakere yapalım” sesleri)* Olunca ne olacak? *(Umumi gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, bir yanlış fikri daha açıklamak için kısaca birkaç dakikanızı almak mecburiyetindeyim. Mehmet Mahmutoglu diyor ki, kendi tabiriyle, alınacak en basit kararlar ve yapılacak basit işleri dahi yapmadan, Hükümet Büyük Millet Meclisine gelecek ve oradan direktif alacak.

Muhterem Arkadaşlar, bu görüşün, hilafı hakikat demiyeyim, fakat ne kadar nazari olduğunu ispat edeyim. Farzediniz Büyük Millet Meclisi üç ay tatildedir. En basit demarşlar yapacak ve en basit kararlar için hükümet buradadır, fakat Meclis tatildedir, Hükümet ne yapacak? Karar almayacak, demarş yapmayacak mıdır? Büyük Millet Meclisi tatildedir diye.

Büyük Millet Meclisinin kararına iktiran etmesi lâzımgelen hususların neden ibaret olduğunu Anayasa sarih olarak belirtmiştir. Biz Mehmet Mahmutoglu’nun arzusunu yapmadığımız için itham altında bulunmak gayretine râm olacak değiliz. Ancak biz sadece Anayasada yazılan hükümlere göre hareket etmek mecburiyetindeyiz. Onun

içindir ki, Anayasanın Hükümete, Meclise getirilmesini sarîh olarak zarurî kıldığı hususattan harîç hâdiseler için, hiçbir zaman durmayacak, bekletilemeyecek gayrimelhuz hâdiseler için, Hükümet her an tedbir alma, karar alma, icraya girişme yolunda maalesef Mehmet Mahmudoğlu'nun arzusuna rağmen devam edecektir. (*Alkışlar*)

Ondan sonra diyor ki, kendi fehvasınca; “Siz artık antidemokrat oldunuz; kâfir oldunuz. Binaenaleyh bu vaziyete girdikten sonra artık siz murakabeden azade bir hükümet oldunuz. Recmedilmeniz lâzımdır. Murakabesiz kalmış hükümet, şu, bu” gibi uzun ve anlaşılmaz lâflar. Sanki siz, B.M. Meclisi, murakabeden kaçan bir hükümet karşısında imişsiniz gibi, bize raci ve muzaf olmaması lâzımgelen birtakım nâbeca lâfları ve edebiyatı burada kullanmamasını temenni edeceğim.

Bir lâf daha ağızlarda dolaşüyor. Buna da temas edip mâruzâtıma son vereceğim. “Murakabesiz bir hükümetin icraatı millî bir politika olamaz.” Anlıyamıyorum ne demek isterler. Örnekleri nerededir; nasıldır?.. Bunları ben bilmiyorum. Bir fikir var kafasında, amma vazîh olarak ifade etmiyor. Bunu buradan vuzuhla ifade ederlerse ne demek istediklerini anlarız ve ancak o takdirde kendisine arzı cevap etmek benim için mümkün olur. Aksi takdirde hakikaten zihninden ne geçtiğini bulup çıkarmak gayrimümkündür. Ne demektir millî politika? Yani Mehmet Mahmudoğlu'nun arzusu veçhile değilse takibedilen millî politika, millî politika olmayacak. Başka yerde, bu türlü, başka türlü bir yazılısı varsa söylesin. Binaenaleyh sözlerinde, sorusunda, bir vuzuh olmadığı için kendisine lâyikeyle cevap veremiyorum, verdiğim cevaplar ancak bu raddede kalıyor. Kendisinden Özür dilerim.

MEHMET MAHMUDOĞLU (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, eğer murakabeden kaçmıyor idiyse, suallerimiz sarîhtir, isterseniz Riyaset tarafından tekrar okunsun. (*Okundu sesleri*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — İstirham ederim Makamı Riyasetten, tekrar okunsun, bendeniz tekrar cevap vereyim.

BAŞKAN — Arzu buyuruluyorsa bir defa daha okutayım. (*Soldan gürültüler*) (“Okunsun” sesleri)

Tekrar okutuyorum.

“Madde 1. — D.P. Meclis Grubunu tenvir için vaktin geldiğini kabul eden hükümet, B.M.M. için vaktin gelmediği kanaatinde midir?”

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Açıklasın Başvekil.

“Madde 2. — D.P. Meclis Grubunda verilen izahat ve alınan tasvip kararından sonra B.M. Meclisinin tenvirini ve oradan tasvip almayı hükümet fuzulî bir hareket mi saymaktadır?”

“Madde 3. — Şayet böyle ise B.M. Meclisinin malûmat ve murakabesi dışında idare edilen bir dış politikanın millî bir politika vasfı taşıdığına hükümet inanıyor mu?”

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Lütfen birinci sualî bir daha okur musunuz? (Sualin 1'nci maddesi tekrar okundu)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Demokrat Parti Meclis Grubunda cereyan eden müzakerelerle, Büyük Millet Meclisinde, kendi usul ve nizamnamesine

göre cereyan eden müzakereler arasında mutlak bir tetabuk ve tevaful aramak doğru değildir. Büyük Millet Meclisi D. Parti Grupunda, kimbilir ne sebepler dolayısıyla o gün o bahis açılıp konuşma icabetmiştir. Sarıh olarak, aynı hususların Büyük Millet Meclisinde görüşülmesini icabettirecek haklı bir kanaate sahip değiliz, bu hususta bir mecburiyet olduğunu bilmiyorum. *(Soldan bravo sesleri)* (Sualin 2'nci fıkrası tekrar okundu)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ederseniz, şimdi suali soran arkadaşımın sual müessesesinin mâna ve mahiyetini bilmediği iddiasıyla maalesef cevabıma başlamak mecburiyetindeyim.

Sebebi şu: Diyor ki; ben sual sordum, Büyük Millet Meclisinde cevap verilecek, Büyük Millet Meclisi kararını verecek, bilmem ne yapacak. Suallerin Büyük Millet Meclisinde müzakeresi ve münakaşası bu mahiyette değildir. En basit olarak şunu ifade edeyim ki; bunu kendisi de bilir, sualter sâille mesul arasında cereyan eder, Büyük Millet Meclisinin her hangi bir kararının tecelli ve tezahürüne vesile teşkil etmez. İşte buna dair olan cevabım budur. (Sualin 3'ncü fıkrası tekrar okundu)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Fuzuli bir hareket saymadığımız aşikâr, nitekim şimdi kendisini tenvir etmek için ne derecelere kadar gayret sarf etmekte olduğumuz meydandadır. *(Soldan alkışlar)*

Buna daha evvelki mâruzâtım arasında cevap verdim. Zannediyorum ki, bu fasıl da bu şekilde kapanmış bulunuyor. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Sayın Cihad Baban, Hariciye Vekâleti Vekilinin söylemediği bir sözü ifade etti. Evvelâ bunun Hariciye Vekâleti Vekili tarafından ifade edilmemiş olduğunu tesbit ve tebyin etmek mecburiyetindeyim.

Cihad Baban, Hariciye Vekâleti Vekilimizin İngiltere adayı Yunanistan'a iade etmek istiyor dediğini bu kürsüden ifade etti. Hariciye Vekâleti Vekili böyle bir söz söylemiş değildir.

CİHAD BABAN (İstanbul) — Yanlış anladınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi İngiltere self-determination prensibini kabul ediyor, diyor Cihad Baban. Lennox Boyd'un İngiltere Parlâmentosunda yaptığı beyanatı da buna delil olarak gösteriyor.

İngiltere hiçbir zaman self-determination prensibinin tatbikini nehyetmedi. Bu vakıayı böylece bir defa daha tesbit edelim. Bize söylesin, ne zaman self-determination prensibin tatbikini reddetmiş?

İkincisi, Lennex Boyd'un beyanatına istinadediyor. Ben böyle bir beyanat görmedim. Fakat hatırımda kaldığına göre, Lennox Boyd'un beyanatı, Cihad Baban'ın burada okuduğu kadar değildir. Bu işin içinde (lâtakrabussalâte) gibi bir vaziyet vardır. Cihad Baban'ın burada okuduğu Lennox Boyd'un beyanatını okuyalım. Mademki bir kısmı okundu, hepsi okunsun. Lennox Boyd'un beyanatını lütfen zabıttan çıkarın okuyun muhterem arkadaşlarım. Lennox Boyd'un beyanatı burada Cihad Baban'ın okuduğundan ibaret değildir. Bilhassa Cihad Baban'ın burada okudukları Lennox Boyd'un beyanatının hakiki mânasını tağyir ve teşviş etmiştir.

CİHAD BABAN (İzmir) — Teessüf ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, biraz evvel arz ettiğim gibi, İngiltere, hiçbir zaman “self determination prensibini tatbik etmeyeceğim demedi, bunu bu sefer yeni diyor. Lennox -Boyd’un beyanatında Cihad Baban’ın okumadığı yerler var. Diyor ki; zamanı gelince Self-determination prensibini tatbik edecek olursak onu tam mânasında tatbik edeceğiz. Yani Türk halkını, Rum halkı gibi, kendi kaderini tâyin etmekte serbest bırakacağız, diyor.

Şimdiye kadar İngilizlerin, gerek Kıbrıs adası mevzuunda gerekse self-determination prensibinin tatbikatı etrafında böyle bir beyanat yaptığı vâki değildir. Bu noktanın hâdisemizde yeni bir unsur olduğunu tebarüz ettirmek isterim ki, bu yeni unsurun Lennox-Boyd’un beyanatında mündemiç olduğunu Cihad Baban bu kürsüden ifade etmiş değildir.

Şimdi arkadaşımız diyor ki, İngiltere adayı Yunanistan’a vermek için hazırlanmaktadır. Biz Bu kanaatta değiliz. Kendi kanaatlerine hürmer, ederiz. Kendileri Hopkins’in beyanatından almalar, Maknil’in beyanatından almışlar, tarih sırasıyla ifade ettiler, ben şu mânayı çıkardım.

Evvelâ tarih sırasıyla hâdiselere göz attığımız takdirde, İngiltere, adayı Yunanistan’a vermeye daha ziyade hazırlanmıştır.

Halbuki Lennox Boyd’u beyanı ve bu beyanatın bâzı noktaları, Kıbrıs meselesinin büsbütün başka safhaya girmiş olduğunu açıkça göstermektedir; kendileri bu kadar açık olan vaziyeti gerektiği gibi açık göstermemiş oldukları içindir ki, adanın taksimi mevzuuna temas etmek mecburiyetinde kalmıştır, onu, Lennox Boyd’ın beyanına atfetmiyor ve parlâmentoda bir mebus söylemiştir, diyor.

CİHAD BABAN (İzmir) — Ondan çok evvel.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ondan çok evvel bir mebusun söylediği burada ifade ve tesbit edilirken, en taze ve son olarak Lennox Boyd’un söylediğini kaydü tesbit etmek lâzımgelirdi. Yani dinleyicilerde, Yüksek Mecliste, her türlü tağşişten azade bir kanaat husulüne yardım edebilmek için meseleyi bütün vücuhıyla ortaya koymak icabederdi. Cihad Baban arkadaşımız maalesef bu lâzimeye riayet etmemiştir.

Şimdi Muhterem Arkadaşlarım, bir kere adanın taksim meselesi çıkıyor ya, bir (dilem) karşısında bulundurmak istiyor Hariciye Vekilini ve diyor ki; anlaşılıyor ki Türk Hükümeti ve Hariciye Vekâleti Vekili adanın toptan Yunanistan’a ilhakına aleyhtardır. Ancak demek ki; kısmen ilhaka taraftardır. Şimdi demiyor, taksime taraftar mıdır? demiyor. Burada âdeta bir sual oyunu mu diyeyim, bir kelime oyunu mu diyeyim? Bir sual oyunu oynamak suretiyle gayet hünerli bir şekilde diyor ki; -Anlıyoruz lehimize bir şey söylüyor- Hükümet adanın Yunanistan’a verilmesine taraftar değildir, kısmen verilmesine taraftardır. O mâna çıkarılacak bir hünerle sual soruyor.

Muhterem Arkadaşlar, Taksim meselesini de tünelin uzak bir ucundan mütalâa ediyor, gayrikabili istihsal bir mesele gibi gösteriyor. Hattâ Lennox Boyd’un ağzından hükümetin fikri olarak ifade edilmiş olmasını da bu sebepten dolayı, zannederim setrû ihfa ediyor. Yani erişilmez bir netice gibi, bir hayal gibi göstermek istiyor. Diyor ki: “Ada mutlaka Yunanistan’a gidecektir” ve bununla Türk Hükümetinin Kıbrıs meselesinde takibettiği politikanın iflâs etmiş bulunduğunu sabit kılmak istiyor. Hâdisi katiyen böyle

değildir. Taksim meselesi hiçbir zaman nazardan uzak tutulacak bir keyfiyet değildir. Türk Hükümeti taksim meselesini şayanı iltifat bir teklif olarak telâkki etmektedir. *(Sağdan, tamam) Evet, efendim.*

Şimdi müsaade ederseniz Muhterem Arkadaşlarım, tavizlerde nerelere kadar gidilecek? Sualine geleceğim. Bu سوال karşısında insan zanneder ki, Kıbrıs'ı bize sağlam, muhkem bir şekilde teslim etmişler de biz Kıbrıs üzerinde fedakârlıklar yapıyoruz, tavizler veriyoruz. Hayır Cihad Bey. Hâdisе öyle değildir.

Sonra, Yunanistan'ın bütün dünyada propagandalar yapmış olduğu hususunda, meşhur bir zatın Avrupa Konseyinde ayağa kalkmak suretiyle şöyle demiş olmasından istimbâtı ahkâm ederek ahvalın son derece vahim olduğunu söylemek istiyor. Hayır arkadaşlar, vaziyet böyle değildir. Türk dâvası sağlamdır. Türk dâvası, eğer self-determination istiyorlarsa bunun tam tatbikine matuftur. Yani bir tarafta ekseriyet, öte tarafta bir ekalliyetin arzu etmediği halde, yani self-determinationun lübbüne, cevherine mugayir olarak, bir ecnebi idare eline verilmesini Türk tezi asla kabul etmiyor. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi benim izah etmek istediğim mesele şu; bir defa Rodcliffe Raporu ile oraya muhtariyeti idare veriliyor, bu muhtariyeti idareyi biz olduğu gibi kabul etmiş değiliz. Hariciye Vekilimizin sarîh beyanatı ile de sabittir ki, Kıbrıs'taki Türk cemaatin liderlerini de davet ettik, kendileriyle müzakere halindeyiz, bu müzakerenin neticesinde, lisânı siyasetle ifade olunuyor ve anlıyoruz ki, biz, İngiltere Hükümetine telkinlerde bulunacağız, bu ifade aynen kabulü tazammun etmiyen bir ifadedir.

İkinci olarak, benim beyanatıma dikkat edilecek olursa, muhtariyeti idareyle, adanın nihai olarak taayyün edecek kaderi arasında bir irtibat tesis edilmiştir.

Hariciye Vekâleti Vekilimizin beyanatında da aynı noktaya dikkat edilmiştir. Hariciye Vekâleti Vekilimizin beyanatının şu pasajını hatırlatmak isterim. Hariciye Vekâleti Vekili diyor ki, nihayet muhtariyeti idare geçici bir devreye mahsustur. Kıbrıs meselesinde asıl mühim olan cihet, adanın nihai kaderinin ne olacağı meselesidir. Dikkat edecek olursanız biz, muhtariyeti idareye değil, asıl adanın nihai olarak tâbi olacağı statüye, kadere ehemmiyet veriyoruz. Bu kaydüşartlardır ki, Lennox Boyd'un beyanatını esas itibariyle tervicetmiyen beyanatı yapmış bulunuyoruz. Yani bizi, mücerret olarak, Redcliffe raporunu beğeniyor musunuz, beğenmiyor musunuz diye bir takdir karşısında bulundurabilir. Biz evvelâ nihai vaziyet ne olacaktır, onu öğrenmek istiyoruz. Siz bir self-determination tatbik etmekten bahsediyordunuz, bunu öğrenmek istiyoruz, bunu öğrendikten sonradır ki bu muhtariyet üzerinde tetkiklerimizi yapar, ondan sonra cevabımızı veririz, demek üzere öyle konuştuk.

Şimdi muhterem arkadaşlar, adanın üzerinde Türkiyenin ve Türk milletinin gayrikabili reddü inkâr hakları vardır. Biz bu hakları ciddi olarak ele aldığımız zamana kadar hiçbir yerde, hiçbir zaman böyle bir mesele hiçbir partinin veya teşekkülün programında ve tasavvurlarında muharrer ve mevcut değildi. *(Soldan bravo sesleri)*

Şimdi taksimi beğenmek istemiyenlere sormak isterim, ne zamandan beri Kıbrıs'ın heyeti umumiyesini Türkiye lehine kaydı tescil ettirmişlerdir de şimdi adadan fedakârlık yapmakta ve tavizler vermekte olduğumuzu beyan etmek üzere kürsüye gelmişlerdir? *(Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)*

Müsaade ederseniz, bir noktaya cevap vereceğim:

Cihad Baban'ın muhtelif tarihlerde yapılmış olan İngiliz Hükümeti ile İngiliz parlamentosunu ilzam eden beyanatı sıralamakla çıkartmak istediği netice şu idi. Bu beyanat değişe, değişe adanın Yunanistan'a gitmesine doğru bir istikamet almıştır. Yani beyanların, vaziyetin inkişafına göre kademe, kademe değişmiş olduğunu, İngiltere'de böyle olduğunu, Cihad Baban bizzat göstermiş olduğu misallerle ortaya koymuş oluyor.

Şimdi, müsaade ederseniz bu bir takdir meselesidir. Biz adanın taksiminde büyük bir fedakârlık olmak üzere ve nihai olarak kabul edeceğimiz cihet şudur: Adanın taksimi meselesinde 120 bin nüfusumuzu yâdellere tevdi edemeyiz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Ve orada 25 milyonun emniyetine nighban olan bir kara parçasında mutlâka karakolumuzun, ileri karakolumuzun mevcut bulunmasını zaruri görmekteyiz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Kıbrıs meselesi çıktığı zaman. Aslına doğru gidelim; Kıbrıs meselesi nereden çıktı? Yunanistan'a verilecek diye bu mesele ortaya çıktı. İngiltere'de kalsaydı, bugün bundan bahsetmek Cihad Baban'ın aklına gelmiyecekti. On iki ada nasıl oldu?.. Gitti..

Yok, yok; öyle ellerinle işaretler yapma, gelirsin, kürsüde konuşursun.

Şimdi talebimiz ne idi? Bizim, adada 120 bin nüfusumuz var. Bunlar çok daha fazla idi. Türkler kendi bayrakları altında yaşamayı çok seven bir millet olduğu için bir kısmı terkettiler. Hele arada zıddiyet ve ihtilâf olan bir idare bahis mevzuu olduğunda -tarihin verdiği emsallerle sabittir ki- oradaki nüfusumuz bedbaht olacaktı.

Madde bir: Oradaki soydaşlarımızı yâdellere bırakmış olacağız.

Madde iki: Kıbrıs Yunanistan'a 600 mil, Türk sahillerine ise 45 mil mesafede bulunmaktadır. Bizim en mühim limanlarımız, Akdeniz limanlarımız olduğuna göre kontrol ellerinde bulunur. Yani sahillerimizin kontrolünü yabancı ellere ve emniyetini başkalarına bırakmış oluruz.

Şimdi, emniyet için ne deniyor? İngiltere sen buradan çıkma. Bizim talebimiz, İngiltere'nin adada devamı ikametidir. Başlayış.. Dikkat buyurun. Şimdi, bu şekli hal acaba daha iptidadan beri mevcut ana endişemizi tatmin ediyor mu, etmiyor mu? Yani halkımızın yâdellere gitmemesini, Kıbrıs Adasının Anadolu sahillerini tehdideden bir kara parçası haline gelmemesini temin ediyor mu, etmiyor mu?

Bana kalırsa, Hükümetin uzunboyulu tetkik edip vardığı netice şudur ki, adanın taksimi, obadaki soydaşlarımızın Türk Bayrağı altında yaşamalarını temin edecek ve Kıbrıs Türkiye'nin her hangi bir tehdit sahası olmaktan tamamıyla çıkacaktır.

Şimdi büyük bir fedakârlık olarak bunu kabul ediyoruz, dedim. Neden fedakârlık telâkki ediyoruz?

Birçok sebeplerle: Daha ileri bir iddia, bize adanın verilmesini iddiaya kalkarsak, dünyanın bu karışık zamanında Türk Devletinin meseleleri Kıbrıs Adasından ibaret değildir. Türkiye bütün maddi mânevi potansiyeli ile bu Kıbrıs dâvasında kendisini bağliyacık bir Devlet değildir. Her hususu bırakalım, milletin toptan hayatlarının tehlikede olduğu zamanlar, hem kendi başımıza daha ileri kaygılar, hem de dünyanın basma daha ileri müşküller çıkarmaktan başka, böyle bir hareket, bir şey ifade

etmiyecektir. Bir gayrimüsmir yolda yürümek; bu, Türk Devletinin şiarı olmamak lâzımgelir. Hükümetin düşüncesi budur. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Biz adanın taksimine taraftarız. Taksime yalnız taraftar değiliz. Bundan daha aleyhimize bir solüsyon kabili tatbik değildir. Kimse, adayı taksim etmekten başka bir solüsyona Türkiye'yi icbar etmeyi aklından bile geçirmez.

Şimdi Redcliff raporu üzerinde münakaşalara girecek değilim. Çünkü bunun üzerinde tetkik yapmaktayım. Neticeleri, icraat olarak, karar olarak, beyan olarak ve müzakere olarak, bundan sonra sorulacak suallere hini hacette cevap olarak Yüksek Meclisiniz öğrenmiş olacaktır. İngiltere Hükümeti ile bu mevzuda en kısa zamanda temasa geçmek niyetindeyiz ve bunun hazırlıklarındayız. Mâruzâtım bundan ibarettir. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Cihad Baban, buyurun.

CİHAD BABAN (İzmir) — Arkadaşlar, bundan evvelki konuşmamda dikkat etmişseniz, şu veya bu her hangi bir solüsyon üzerinde, bir fikir beyan etmiş değilim.

İHSAN GÜLEZ (Bolu) — Sordunuz. Nasıl yapacak diye sordunuz.

CİHAD BABAN (Devamla) — Arkadaşlar, bir tek maksatla sorduğumu söylemiştim. Sizden, kafanızdaki manaya değil, benim ağzımdan çıkan ifadeye itibar etmenizi rica edeceğim.

Arkadaşlar, bu konuşmamın bir faydası oldu.

NECDET İNCEKARA (İzmir) — Cihad Bey, zararı oldu, zararı oldu.. Hakikatte Hükümeti angaje ettiniz.

CİHAD BABAN (Devamla) — Asabileşmeyiniz, efendim. Bunların bir faydası oldu. *(Soldan “zararlı oldu” sesleri)*

Bu mevzu üzerinde muvafık, muhalif bütün arkadaşların düşünmesine yarıyacak bir satıl elde edildi. *(Soldan “her zaman düşünüyoruz” sesleri)* Ben kendim için söylüyorum.

Şimdi, Sayın Menderes bana bir sual sordu. “Adayı ne zaman tescil ettirdiniz?” dedi. Ben adayı kendisinin tescil ettirdiği zaman tescil ettim. Ne zaman söylediyse aynen kendi fikirlerine iltihak ettim. Belki yarın ortaya koyacağı fikirlere de yeniden iltihak edeceğim.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi elime (Le Temps) gazetesi geçti. Kürsüden söylemiseniz diye soruyordunuz, onun için müsaade ederseniz okuyayım, tercümesini arkadaşlar da görürüler. Hakikaten Başvekilin dediği gibidir. Burada Lennox Boyd eğer self-determination verilecekse oradaki Türk unsuruna da bunun verilmesi lâzımgeldiğini ifade etmiştir. Fakat sözlerimin sonunda taksim mevzuuna geldiğim için ve taksim sözünü de burada gördüğüm için bahsettim. Zannediyorum ki, tahrif ve tağşiş yapmadım. Yapmam da. Zira benim için küçük oyundur Adnan Bey. *(Sağdan alkışlar)*

Gazetede diyor ki, “Taksim meselesini mahsus ortaya atıyorlar. Çünkü taksimi hiçbir taraf kabul etmiyecektir. Londra’da Hükümet avukatları daha fazla bu nokta üzerinde durmaktadırlar. Binaenaleyh bu bir çare, bir solüsyon değildir.”

Bunları taksim mevzuunun nerede olduğunu mevkiini bildirmek için arz ediyorum.

Zannediyorum ki, arkadaşlar, şimdi fikirler tavazzuh etti. Burada açıkça beyan edeyim ki, Hükümetin bugünkü görüşüne, ne de dünkü görüşüne dair fikrimi açıklamış, ifade etmiş değilim. (*"Millî Politika meselesi" sesleri*) Millî politika işini onu öğrendikten sonra yapacağım, bileyim ki yapayım.

Arkadaşlar, üst tarafı güzel sözlerdir. Burada Sayın Başbakan beni tağşiş ile itham edebilir, şu olur, bu olur, bütün bunlar gelir geçer. Siz bravo dersiniz, alkışlarsınız, fakat bunun da bir ötesi vardır, o da tarihtir. Sayın Başvekil tarihin huzuruna çıktığı zaman orada yanında sizleri bulamıyacak, bulamadığı zaman sizin yardımınıza muhtacolmaktan azade kalınca belki bana da çatmıyacaktır. (*Sağdan alkışlar*)

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Deminki sözlerinde cevapsız kalan bir iki noktanın da cevaplarını derhal arz edeyim. Diyor ki: Taksim keyfiyeti, uzak bir ihtimal olarak gösterilmekte, istihsalı gayrimümkün bir gaye olarak göstermek için diyor ki, farzı muhal İngiliz Hükümeti bugün böyle söylese dahi seçimler yakın, ne zaman seçimler?

CİHAD BABAN (İzmir) — İki sene sonra.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Çok yakın seçimler, iki sene sonra. Yani iki sene sonra İngiliz Hükümeti yeni seçim yapmak mecburiyetinde kalacaktır. Ne biliyorsunuz?

CİHAD BABAN (İzmir) — İhtimal.

ADNAN MENDERES (Devamla) — ihtimal, ya İngiltere’de Hükümet değişirse ne olacak? Pek tabiidir ki, o gelecek hükümete de hakkımızı anlatmaya çalışacağız. Şimdi biz, ya bu hükümet değişirse diye konuşmıyacak mıyız, onun tasarrufları, vaitleri kaale alınmıyacak mıdır? Dedikleri gibi İngiltere’de Hükümet değişirse. Bu, bizim irademizin dışında bir şeydir. Şayet değişirse o vakit ona göre yine biz dâvamızı yürütmeye çalışacağız. Eğer hükümetin bu hususta alacağı bir tedbir varsa söylesinler, maalmemnuniye üzerinde duralım, düşünelim, mâkul ise ittiba edelim.

Arkadaşımız diyorlar ki, iktidar değişecek, ondan sonra efendim, işçiler vermiyeceğiz, diyormuş.

O iddia da doğru değildir. İşçiler, self-determination prensibinin tatbikini söylüyor, kabul ediyor. Fakat self-determinationun ne suretle tatbik edileceği hakkında angaje olmuş değillerdir.

Şimdi ben Lennox Boyd’un beyanatını getirttim, size okuyacağım, bakın burada okuduğuna nazaran eksik var mı, yok mu?

“Vaziyet her türlü şiddet ve tehditten uzak serbest seçimlerin tertiplenmesine müsaade eder etmez Hükümetçe bu prensiplere uygun bir Anayasa hazırlanacaktır.” Devam ediyor: “Milletlerarası strateji durumu müsaade edince İngiltere Hükümeti self-determination prensibinin tekrar tetkika hazır olacaktır.”

Biz, esasen self-determinationun tatbik edilmesine itiraz ederken ve Kıbrıs dâvasını ortaya koyarken self-determinationu bu mânada telâkki etmiştik.

Şimdi buradaki, (şartlar müsait olunca) tâbiri self-determination uzak bir zamanda tatbik edeceklerini veya hiçbir zaman bunun yapılmıyacağını tazammun eder gibidir. Burada sanki self-determination ret gibi bir vaziyet var. “Bunun tatbiki mümkün olmadığı takdirde şikâyet olmamak icabeder.” şeklindedir.

İngiltere orada kalmak şartıyla, ada Yunanistan’a verilmemek kaydıyla, bir dâva ikamesinde bulunmadığımız kerratle tesbit edildi, bu açık. Ha. Şimdi, devam ediyorum: “self -determination” prensibinin tatbiki meselesini tekrar tetkik edecektir, İngiliz Hükümeti. Böyle bir hal vukuunda, yani self-determination prensibinin tatbiki bakismevzuu olunca, İngiliz Hükümeti, bu hakkın Kıbrıs’taki Türk ve Rum cemaatlerinin istikballerini tam bir serbesti ile kararlaştırmalarını temin edecek bir şekilde kullanılmasına nezaret edecektir.”

Şimdi Cihad Baban’ın Lennox Boyd’un beyanatını okuyup, okuyup da okumaktan tevakkı ettiği ibare budur. İngiliz Hükümeti eliyor ki; bir gün gelir de self-determinationi tatbik edecek olursam bu self-determination hem Rumlar için hem Türkler için sahih olacaktır. İngiltere Hükümeti bunu taahhüt olarak ifade ediyor.

Sonra, ben beyanatımla neyi tervietmiş oluyorum? Bu Va’dini, İngiltere Hükümetinin kararını tasvibediyorum. Bu değiştiği takdirde benim terviç ve tasvibim elbetteki muallâkta kalır, iptal edilmiş olur. Benim sözüm buna racidir. Böyle olursa iddiayı sabıkamda devam ediyorum. Mesele bundan ibaret.

Şimdi, “Le Monde” gazetesinde okumuş. Ne yazıyor mış gazete? O gazete yazıyor mış ki, yunanlılar self – determination’u kabul etmiyecek. Binaenaleyh bu, tahakkuk etmiyecek. Yunanlılar kabul etmiyecekse, bu tahakkuk etmiyecekse, bizim kabul etmemizden dolayı bizim işimiz kelime solüsyonunun kabul ve tatbiki olmamak lâzımdır. Mesele bundan ibarettir.

Şimdi arkadaşlar, mesele Birleşmiş Milletlerdedir; orada tezekkür edilmektedir. Türkiye’nin bütün dünyada mesuliyetlerini müdrik bir devlet olarak yapıcı hal şekliyle Birleşmiş Milletler huzuruna gitmek mecburiyeti vardır. Bizim (Self determination) anlayışımız ve bu siperden dövüşmemiz, hakkımızı bu suretle müdafaa etmemiz, bütün dünya nazarında Türkiye’yi, mesuliyetini müdrik bir devlet olmak şerefine bir kere daha kavuşturmuş olacaktır. Kanaatim budur.⁸⁹ (*Soldan bravo sesleri alkışlar*)

⁸⁹ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 15, Birleşim 22, Sayfa 338, 341-344, 346-347, 351-355*

13 Şubat 1957 Çarşamba**Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş Kocaeli Mebusu Turan Güneş ve Tokad Mebusu Hasan Kangal'ın Teşriî Masuniyetlerinin Kaldırılmasına Dair Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, ben deniz esas mevzua girecek değilim. Sadece Emrullah Nutku'nun buradaki konuşmasına kısaca işaret ederek birinci konuşmamı bitirmiş olacağım.

Emrullah Nutku buraya geldi, sözlerine Büyük Millet Meclisine ders vermekle başladı. Büyük Millet Meclisi Şarklı zihniyeti bırakmalymış.

Muhterem Arkadaşlar, Emrullah Nutku; şarklı zihniyet diye Şark'ta kâin olan millet ve memleketleri hakaret altında bırakmak, onun yanında ayrıca Büyük Millet Meclisini de karşısına alarak, onu ağır ve mütecasir sözlerle tedibetmek salâhiyet ve cüretini kendisinde görmüş bulunuyor. Kendileri bu kadarla kalmış olsalardı veya bu vadide sözlerine devam ederek başka vadiye işi dökmemiş olsa idi müdahale etmiyecektim. Bunu mütaakıp diyor ki: "Burada; bu çatı altında bir mebusun teşriî masuniyetinin kaldırılması gibi mebusa taallûk eden, mebusların hakarete, takibe mâruz kalmasını ihtiva eden, bir hâdisce cereyan ediyor da siz nasıl hassasiyet göstermiyorsunuz? Siz nasıl harekete geçmiyorsunuz?" Arkadan "bu çatının altında hepimizin mebusluk şeref ve haysiyeti, Meclisin şeref ve haysiyeti bahis mevzuu olurken lütfen hassasiyet gösteriniz." diyor. Sözlerine başlarken Büyük Millet Meclisine kıyarak, mebusların ekseriyeti azimesine, hattâ hepsine kıyarak Şark'lı zihniyetle itham ediyor...

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — İtham etmedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ettiniz. Sonra işinize geldiği yerde mebusluğun şeref ve haysiyetinden bahsetmekten geri kalmıyorsunuz.

İşte sadece bu kötü tenakuza işaret ve tarafgir konuşmanın, mutlaka hücum etmenin, mutlaka hakaret etmenin bir insanı nasıl delâletten delâlete götürdüğünü nazarlarınızda bir defa daha sabit kılmak için şu kısa konuşmamı yapmış bulunuyorum.⁹⁰ (Soldan alkışlar)

⁹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 38, Sayfa, 185

20 Şubat 1957 Çarşamba**1957 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil buyurun,

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar.. Benden evvel konuşan hatibin, dâvasını halletmek için, benim vaktiyle bu kürsüden yaptığım bir beyanı ele almış olması vesilesiyle huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Mesele hatibin söylediği gibi değildir. Deniliyor ki, vaktiyle burada yapılan bir hükümet beyanı, radyo ile umumi efkârâ intikal ettirilmiş ve bu, mucibi şikâyet olmuş. Ben de Başvekil olarak, bu hal, tekerrür etmiyecektir, tekerrüre ettiği takdirde muhalefete de aynı hak tanınacaktır, demişim. Mesele böyle değildir, muhterem arkadaşlar.

Umumi olarak, Meclis dışında cereyan eden parti mücadeleleri radyoya intikal ettiriliyor diye şikâyet olunuyordu. Biz de bundan sonra radyoda bunları keseriz, kestığımız takdirde size de o hakkı veririz, dedik. Binaenaleyh o hâdise ile şimdiki iddia arasında hiçbir münasebet olmadığı aşikârdır.

Fethi Çelikbaş'ın nizamname bakımından ileri sürdüğü mütalâaya gelince; iddiasını nizamnamenin hiçbir maddesine istinadettiremedi. Diyor ki: Madem ki, Hükümet konuşuyor, o halde muhalefete de aynı hakkın verilmesi lâzımgelir. Böyle bir talep, hükümetle muhalefetin teadülü esasına istinadedir. Şayet bizim grupumuz adına konuşan arkadaşımızın konuşması radyoya İntikal ettirilecek olursa o zaman bu hakkı bizden talebetmek yerinde olur. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Söz rica ediyorum...

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir noktanın tavazzuh etmesi lâzımgeldiği anlaşıyor. Çünkü; tenkid kisvesi altında isnatta bulunan hatip, bu sefer açık beyana davet olundu, bir şey bilmediğini anlatan sözlerini geri aldı. Onun için meseleyi vuzuha getirmek lâzımgeliyor. Bu sözleri o ifadelerinin zabıtlardan çıkarılmasını mı, yoksa zabıtlarda kalmasını mı tazammum edecek?

Şimdi, müsaade buyurun, bu iki sıktan birisi vâridolabileceğine göre, meselenin mahiyeti ve rengi değişir. Burada karşınıza gelecek, sözde tenkid, sözde fikir kisvesi altında şahsiyeti hükmiyeye, şahsiyeti mâneviyeye muzaf olmak üzere cümlelere birden isnatta bulunacak, zor karşısında; (Sözümü geri aldım) diyecek, ama söyledikleri zabıтта kalacak, matbuat da bunları yazmak imkânına sahibolacak. Hâdise böyle ise bunun üzerinde mutlaka durmak lâzımgelir. Bu kürsü gayrimeşru emellere alet edilemez.⁹¹ *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)*

⁹¹ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 175, Birleşim 41, Sayfa , 325-326, 355-356*

24 Şubat 1957 Pazar**Adliye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar... Şimdi konuşan hatibin yüreği yanmış olmalı ki, Adnan Menderes'ten çok şikâyet etti ve nihayet benim sözlerimden hakaret mânası çıkardı ve müddeiumumilerin harekete geçmediğini ileri sürdü. Eğer ben kendisini, partisini veya her hangi bir kimseyi kastederek bir hakaret yapmışsam mutlaka müddeiumuminin harekete geçmesini beklemek şart mı? Kendileri dâva açmadıklarına ve müddeiumumiye tahrik etmediklerine nazaran demek ki, benim sözlerimde kendilerinin muhatap bulunduğu bir hakaret hissetmiş değillerdir. O halde burada, kürsüde bu şekilde konuşmalarının mânası nedir? Her halde bir hak kazanmak için meseleleri tağyir ve tahrif ederek konuşmak hevesine kapılmış olmalıdırlar. *(Soldan bravo sesleri)*

Muhterem Arkadaşlar... Hakikaten zor bir mevkide bulunuyoruz. Çünkü yuvarlak sözlere, umumi ve beylik tâbirlere müsaidolan mevzular üzerindeyiz. Buraya çıkarlar, hakaret gördük derler, müddeiumumi harekete geçmedi derler. Niçin dâva açmadıklarını sorduğumuz zamanda sıraya vururlar, söz alırlar ve bu, yolla sizi tehdidetmek isterler, *(Soldan estağfurullah, kimsenin aklından tehdit geçmez, sesleri)*

Halbuki kolay olanı rakamla konuşulandır. Meselâ bundan evvelki Celsede, akşamüstü toplandığımız zaman...

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Konuştuk, hepiniz kaçtınız. Başvekil de kaçtı. *(Soldan gürültüler, sen kaçtın, sesleri)*

BAŞKAN — Ekrem Alican, sükûneti muhafaza edin. Söz kesmeyin. *(Soldan dinle dinle, sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Akşamüzeri Tapu ve Kadastro bütçesi konuşulurken, yine muhalefet sözcülerinden muhterem bir zat, kürsüye geldi ve hazırlamış olduğu umumi beylik lâflarla dedi ki: Efendim, bu içtimai bir derttir. Bu büyük bir hastalıktır. Tapu ve Kadastro meselesi millî bir meseledir. Bu işe Hükümet 6 seneden beri lâıyk olduğu ehemmiyeti vermiş bulunsaydı bugün birtakım neticeler alınmış olurdu. Kendilerine cevap verildi. Denildi ki, 27 sene zarfında...

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Sadede... Sadede...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dokundu mu? *(Soldan gürültüler)* Daha var, merak etme...

27 sene zarfında 700.000 parselin muamelesi ikmal edildi.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Adliye bütçesi Reis Bey.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Misal veriyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Aynı misali ben de söyleyeceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Aramızda fark var, sen de Hükümet olursun, sen de söylersin. Bu kadar uğraştın %3 rey aldın... Kolay değildir, bu iş..

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bu kadar uğraşmana rağmen geldik ya.. Nihayet bize rey veren vilâyeti boğazladın.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız, kolay olanı konuşan rakamlardır. Cevap verdik, kendilerine dedik ki, 27 senede 700.000 parselle mukabil altı senede 2 milyon parsel. Bizden önceki iktidar bu işler için ayırdığı parayı 20 senede artıra artıra 6 milyon liraya çıkarabilmiş.. Biz ise, vazifeyi aldığımız zaman işin ehemmiyetini takdir etmişiz..

Bunun içtimai bir dert olduğunu, iktisadi birtakım mahzurlar taşıdığını takdir ederek derhal harekete geçmişiz ve tahsisatı süratle artırmak suretiyle 40 milyona çıkarmışız.

Biri 6 milyon, öteki 40 milyon... Ondan sonra metotları ıslah etmişiz, şu işleri meydana getirmişiz. Bütün bunları yaptığımızı kendilerine nazık bir lisanla, dokunmayan bir lisanla ifade ettik. Memleketin mühim bir derdini, mühim bir dâvasını halledilmiş görmekten hakikaten haz duymuş olsalardı, hakikatler bu şekilde ifade edildikten sonra kürsüye gelmeleri ve “biz bu rakamları bilmiyorduk, teşekkür ederiz. Demek ki, memleketin bu derece mühim bir derdini Demokrat Parti, işe başlar başlamaz derhal ele almış, bu işte hakikaten havsalanın almayacağı terakkiler kaydetmiştir. Bu, çok şayanı şükrandır” demiş olmaları lâzımgelirdi. Halbuki teşekkür şöyle dursun, hizmetleri bu suretle 6 misli, 10 misli, yerine göre 20 misli genişletmenin ve vatandaşın ayağına götürmenin lâzımei şükranı olarak, milletvekili sıfatıyla, bizi kabahatli düşürecek tavırlar takınmaktan geri kalmadılar.

Şimdi meselemize gelelim: Adli teminat, hâkim teminatı ve saire. Bu, alabildiğine demogoji yapılabilecek bir mevzudur! Ben, daha ilerde, bu rejimin bu memlekette başından bugüne kadar, takibettiği tarihî seyri tarif’ye tasvir etmek suretiyle bir umumi muhasebe yapmak niyetindeyim, Fakat şimdi şu kadarını söyleyeceğim: Mevzuumuz rakamla konuşulamıyacak derecede müşküldür ve Abdülhâmit devrinin bugün içinde yaşadığımız devirden daha iyi, daha âdil, daha teminatlı olduğunu söylemek dahi demogojinin kudreti iktidarı dahilindedir. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

Sevgili Arkadaşlarım.. Burada yaşayan insanlar, hepimiz ve bizimle beraber yaşamakta olan nesil iki devreyi de gayet iyi bilir. Demokrat Parti vazifeye başladıktan sonrası ile ondan evvelki devir. Çünkü bu iki devir, birbirlerinden bıçakla kesilmiş gibi ayrı ayrı şeylerdir.

Şimdi yine demogojiye sapıyor ve kendilerinde şu hakkı buluyorlar: O gün hürriyet varmış, bugün hürriyet yokmuş.. Sevgili Arkadaşlarım.. Sizler de dâhil, hepiniz ellerinizi vicdanlarınıza koyarak cevap veriniz: Hürriyet bugün mü mevcuttur, yoksa 1945’te mi, 1940 da mı, 1935’te mi mevcut idi? Çünkü bu defa da bugünkü hürriyeti beyenmiyorlar. Sevgili ve muhterem arkadaşlarım, 1945’te, 1940 da, 1935’te bu memlekette muhalefet var mı idi?

Halbuki Büyük Millet Meclisi 1945’te de mevcuttu, 1935’te de mevcuttu.

SAĞDAN BİR SES — 1948’de de vardı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — O vakit hangi mebus buraya çıkardı da zamanın başvekiline, sözlerini iade ediyorum, senin yüzüne atıyorum diyebilirdi? O zaman hattâ buranın kâtiplerine bile selâm verir, rükû ederlerdi. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

ŞEREFETTİN AYHAN (Sinob) — Sen de rükû ettin mi?

BAŞKAN — Şerefettin Bey, rica ederim sükûneti ihlâl ediyorsunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, şimdilik bu kadarla iktifa ediyorum. Fakat ilerde konuşacağım sizinle. *(Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)*

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Söz istiyorum, Reis Bey.

BAŞKAN — Buyurun.

C.M.P. MECLİS GRUPU BAŞKANİ OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, asabileşmeye lüzum yok. Hepimiz bu memleketin evlâtlarıyız. Bizde hata varsa siz söyleyiniz? Siz de hata varsa biz söyleyelim. Niçin sabırsızlanıyorsunuz; Biraz evvel burada konuşurken fikirlerimizi ifade ederken kimseyi tahkir etmedik. Vakıaları ve hakikatleri söyliyerek.

Muhterem Adnan Menderes biraz evvel verdikleri izahatta hâkim teminatı ve adaletin istiklâli gibi mevzuların demogojiye müsaidolduğunu söyledi. Bu suretle tenkidlerimizi demogoji olarak vasıflandırmak istedi. *(Soldan gürültüler)*

Başvekilin bu sözleri bana mâruf bir hâdiseyi hatırlattı. Üçüncü Napolyon'un sofrasında bulunanlardan birisi bizim sefir, Keçecizade Fuad Paşaya şöyle bir sual sormuş ve kendi aklına, alay etmek istemiş.

“Sizin Peygamberin miğracı varmış, göğe çıkarmış, acaba hangi merdivenle çıkardı” Nüktedan Fuad Paşa bu hristiyan zatın istihzasına şu mukabelede bulunmuş. “Sizin Hazreti İsa'nın göğe çıkarken bıraktığı merdivenle çıkardı”

Adalet mevzuu üzerinde söylediklerimizi demogoji olarak tavsif etmek isteyen Adnan Menderes'e de ben cevap veriyorum. Bu mevzuda sizin vaktiyle çıktığınız merdivenden çıkarak konuşuyorum. Sizin vaatlerinizi ve sözlerinizi hatırlatarak konuşuyorum. *(Sağdan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)* *(Soldan olmadı sesleri)* Şaşırtma teşebbüslerinden vazgeçiniz. Bu hususta tecrübelisiniz, netice alamazsınız. Ben burada Demokrat Partinin hayatı bakımından resmiyet, ciddiyet ifade eden vesikalara dayanmak suretiyle hâdiseleri tahlil ve ifade ettim.

Bugünkü durumun millete karşı giriştikleri taahhütlere tamamiyle aykırı olduğunu söyledim. Vaktiyle bu esasları müdafaa eden Demokrat Partili Menderes demogoji yaptığım kabul ve itiraf ediyor mu?

Biraz evvel ne demişim? Abdülhamit devrinde bile adalet baskı altına alınmamıştır. Ben tarihin tesbit ettiği bir vakıayı, bir hakikati söyledim.

Bunu söylemek Abdülhamit devrinde bütün hürriyetlerin bugünkünden daha fazla olduğunu iddia mânâsına gelmez. *(Soldan gürültüler)*

Adaletin kutsiyetine o devirde dahi inanıldığını ifade etmek istedim.

Muhterem Adnan Menderes biraz evvel burada iki devrin mukayesesinden bahsettiler. Soruyorum sana Adnan Menderes. Biz Halk Partisi devrinin hâdiselerini ve gidişini numune almak için mi vaktiyle hürriyet mücadelesini beraber yapmıştık? Halk Partisi devrinde şöyle olmuş, böyle olmuş, diye bugünün hatalarını ve kötülüklerini mazur göstermeye çalışmak abestir, beyhudedir. “Bâtil makyünaleyh olamaz.” *(Soldan*

gürültüler) Gürültü yapsanız da yüzlerinizde tebessüm var, anlıyorum ki, hepiniz memnunsunuz.

Ben, Muhterem Başvekil'den “Hâkim teminatı ve adaletin istiklâli mevzuunda vaitlerimizi yerine getirdik. Artık bu memlekette herkes adaletin tarafsızlığından emin olarak huzur ve emniyet içinde yaşayabilir” diyebilmesini beklerdim.

Ancak bunu söyleyebildikten sonradır ki, “Halk Partisi devrinde durum şöyle idi, biz bu hale getirdik” demesini kendisine belki çok görmezdim.

Halk Partisi devri şöyle imiş, İnönü böyle imiş, Abdülhamit şöyle imiş gibi lafları iktidar bırakmalıdır. *(Soldan gürültüler)*

Hâkim teminatı ve adaletin istiklâli mevzuunu hal için ortada müspet iki kıstas vardır. Birisi, bu meseleyi hal için medeni milletlerin bulmuş olduğu esaslar Ve müesseselerdir. Diğeri de, Demokrat Partinin şerefine teminatı altında bulunan sarıh taahhütlerinin tesbit ettiği kıstaslardır.

Medeni âlemin kabul ettiği kıstasları bir tarafa bırak, kendi taahhütlerinin tesbit ettiği kıstasları bir tarafa, bırak, sıkışıkça Halk Partisi devrini bir tükenmez şerbeti gibi bu Meclisin kürsüsüne getir, işte bu olmaz ve bir iktidar ve hükümetinin ciddiyetine yakışmaz. *(Sağdan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Meclis kürsüsü gelen ve giden iktidarların günahlarının karşılıklı olarak takas edildiği bir yer değildir. Bu kürsü, millete hesap verilecek kürsüdür. Menderes, sen de hesabı millete ver. *(Sağdan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, eğer biz dünü hatırlamak ve hatırlatmak lüzum ve zarureti hissediyorsak benden evvel konuşana tariz olsun diye böyle hareket ediyor değiliz. Benden evvel konuşanın mazide söylediklerim bu kürsüden ifade etmiş olsaydım, böyle bir şey söylemeye belki hakkı olurdu. Benim, maziden bahsederek mukayeseler yapmak zarureti hissetmemin saiki, kendisine değil, fakat ondan evvel burada, yüreği yanarak hürriyet ve adaletin müdafâasını yapmış olan Muhterem İsmet İnönü'ye, kendi devrinde hâdiselerin ne suretle cereyan etmiş olduğunu hatırlatmaktan ibaretti. Gördünüz, kürsüden inerken hakikaten patetik ve indî sözlerle dedi ki; “Üç asırdan Deri Türkiye'nin derdi anlatılamadı, ben yedi düvele karşı Türk adaletinin teminatlı olduğunu, Türk adaletine güvenilebileceğini ispat ettim. Şimdi ise vatandaşlarıma karşı Türk adaletinin müdafâasını yapmakta ve Türk adaletinin teminatının gereklerine sizleri inandırmaya çalışmaktayım. Beni dinlerseniz dinlersiniz, dinlemezseniz sözüm yoktur.” dedi. Hakikaten patetik ve iyi tertiplenmiş, öyle ki, insanın gözünü yaşartabilir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Esasen hassassın...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Ama hakikatler bu tesiri derhal bertaraf ediyor. Bir zaman, hepimiz bu memlekette yaşadık, bu memlekette hâkim olan şartların nelerden ibaret olduğunu hepimiz biliriz. Osman Bölükbaşı, Abdülhamit zamanında adaletin teminat altında olduğundan bahsettim ama hürriyetin mevcud olduğunu söylemeden, diyor. Fakat birçok hatipler ve bütün muhalefet, adalet teminatı mevcud olmadan hürriyetin mevcudiyeti iddia olunamayacağını bilirler.

Onlara göre, madem ki, hâkim teminatı yok, o halde memlekette hürriyet de yoktur ve demokrasiden de bahsedilemez. Ama, Türkiye’de 1940 ta demokrasi vardı. 1935’te demokrasi vardı, hattâ 1945’te demokrasi vardı, demek isterler.

Muhterem Arkadaşlar, adalet teminatının 1940 ta, 1935 te, 1945’te ne şekilde olduğunu bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, adaleti de, Temyizi de, mektebi de, memuru da, üniversitesi de, Şûrayı Devleti de üstün, hâkim ve mütahakkim bir idarenin pençesinde zebundu. Siz istediğiniz kadar bir noktada hâkim teminatı veriniz, siz istediğiniz kadar üniversiteler muhtardır, deyiniz. Biz biliyoruz ki, bu muhtariyete ve bu adlî teminata rağmen hürriyet ve demokrasi o zaman bugünün onda biri kadar dahi mevcut değildi. Dünyanın hakikati değişmez. Hakikat, vicdanlarımızda yaşayan hakikat ise işte budur.

O halde hürriyet, adalet teminatı ve sairesiyle bir küldür ve bir memleketin havasına sâiri olan esîrî bir şeydir. Herkesi tesiri altında bırakan, herkesi tesirine göre harekete mecbur eden bir şeydir. Bugün bu memlekette hürriyetin bu mübarek ve esiri havası işte tamamen yaratılmış bulunuyor.

Ne kadar gayret sarf ederlerse sarf etsinler, dünün hür, bugünün ise mahkûm hayatı yaşadığı kanaatini, hiçbir zaman, hiçbir vicdanda yaratmaya imkân bulamayacaklardır konuşurken kendimizi, milletimizi kötölemekte çok ileri gidiyoruz. Meselâ gündüz konuşan hatiplerden biri şöyle diyordu: “Dünyanın hiçbir tarafında muhalefetin sahibolmadığı Devlet radyosu yoktur. Halbuki Devlet radyosu bizde Hükümetin oyuncağıdır. Neden mi? Meclis saatine bakınız. Meclis saatinde muhalefetten bahsedilirken muhalefet mebuslarının isimleri söylenmiyor. O halde radyo tarafsız değildir. Radyonun tarafsız olmadığı bir memlekette ise demokrasiden, bahsedilemez.” İşte söyledikleri budur. Bu temeli bir defa attı mı, üzerine koskoca kâşaneler kuracak.

Beyler, bu memlekette istibdat hâkim değildir, bu memlekette hürriyetsizlik hâkim değildir. Ne kadar gayret sarf edilirse edilsin, eski devirlerle bugün arasında, bugünün aleyhine bir hüküm vermek ihtimali asla mümkün olamaz.

Ben size söyleyeyim arkadaşlar: 1950 yılında yeni iktidara geldiğimiz sıralarda idi. C.H. Partisi, öbürleri daha ortada yokken, 3 Kasım’da rejim dâvasını vaz’etmişti. Haziranda bütçe müzakereleri başladı. Haziran bir, Temmuz iki, Ağustos üç, Eylül dört. Ekimin üçüncü günü Cumhurbaşkanlığı ile Erzurum’dayız. Kasım Güleک veya zamanın benam, söz sahibi muhaliflerinden birçok taarruzlar geldiği için partîmiz adına ona cevap veriyorum. Niçin, neden cevap veriyorum, biliyor musunuz? Şikâyet ediyorlar, diyorlar ki: “Vaitlerini yerine getirmediler.”

Acaba hangi vaitler bunlar? Demokrasi rejimi veya mânevi sahadaki vaitler mi, yoksa iktisadi ve malî hususlarda Demokrat Partinin ifade ettiği vaitler mi? Eğer Demokrat Partinin iktisadi ve malî sahada memlekete refah ve saadet getirmek davasındaki sözlerini bahis mevzuu ediyorlarsa, sorarım, dört ayda ne yapılabilir?

Sevgili Arkadaşlarım.. Hepiniz hatırlarsınız.. Daha iktidara geldiğimiz ikinci, üçüncü ve dördüncü ayında bir taraftan vaitlerin yerine getirilmediği teranesini tutturdular; diğer taraftan da rejim dâvasını vaz’ettiler. Bütün vesika ve delilleri göstereceğim. Rejim dâvası 1950 nin nısfı evvelinde Halk Partisi zamanında vaz’edilmiştir.

Biz, müddeiumumiler tarafından bir gazete aleyhine dâva açıldığı zaman, dâva açılanın derhal hapse girmesini icabettiren hükümlerin mevcut ve meri bulunduğu bir

devirde vazife başına geldik. Geldik ve derhal Matbuat Kanununu ortadan kaldırdık. Tek bir hükmünü değil, bütün hükümlerini ortadan kaldırdık ve arkasından da affı umumi ilân ettik. Devri sabık yaratmıyacağız, dedik ve devri sabık yaratmadık.. Hiç kimsenin burnu kanamadı, kılı kıpramadı. Bilâkis herkes yeni gelen devrin nimetinden faydalandı. İşte bu zaman devresi içindedir ki, rejim meselesi vazolundu. Çünkü bu, muayyen bir kanaate göre önceden tertiplenmişti. Kendileri iktidarda bulundukları zaman şu tarzda tenkid, şu şekilde hücum bizi yıkar, demişler ve buna inanmışlar. Kaza, kader, kendileri muhalefete düşünce bu yıldıkları silâhı, doğru olsun, olmasın, tatbika koymak suretiyle naili emel olacaklarına hükmettikleri içindir ki, daha Matbuat Kanunu lâğvedildiği, umumi af ilân edildiği, herkesin cûşu huruş içinde, bir bayram sevinci içinde bulunduğu zamanlardadır ki, rejim meselesini vaz ettiler.

İsrar ediyorum: Rejim meselesi, eğer şu veya bu kanun çıktıktan sonra ve meselâ, hâkim teminatın bahis mevzuu edilmesi için küçücük veya ehemmiyetsiz sebepler ortaya gelmiş gibi bir bahane ile vaz'edilmiş olsaydı bunun samimiyetle bir dereceye kadar alâkası olduğunu kabul etmek lâzımgelirdi. (*Soldan bravo sesleri*) Bütün vesikalar gösteriyor ki, daha 1950'de yani sağda oturan ve hürriyet dâvacılığı yapan arkadaşlarımız, bizimle birlikte bu günkü hürriyet havasını müdafaa ettikleri zaman, bu rejim meselesi memlekette vaz'edilmişti. (*Soldan bravo sesleri*) Bu ne zamana kadar devam edecek? İktidara gelmeleri mukadder ise, o zamana kadar devam edecek... (*Soldan bravo sesleri ve alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, iktidarımızın daha dördüncü ayında şikâyet ederek, diyorlar ki; Partimize mensubolanlar mahkemelerde sürünmektedir. Ben de Erzurum'daki nutkumda beni dinliyen ve aralarında Halk Partililer de bulunan sevgili vatandaşlarıma soruyorum: Sizinkiler size neden böyle yuvarlak lâflar ediyorlar? Açık söylemeler ya... Kanunlarımızı mı değiştirdik, Matbuat "Kanununu mu değiştirdik? Yani kanunların sıkıştırılmış olmasından dolayı mı hapse giriyorlar? Halk Partililer bunu iddia edemezler. O halde ne kalıyor? Hâkimleri mi değiştirdik? Bir tek hâkimin kılma dokunulmamıştır. İfadelerine göre, hâkim teminatı var. Hâkimler de aynı hâkimler.. Acaba ne olmuş da birdenbire hâkimler, aleyhlerine hüküm vermeye başlamışlar? O halde neden tâ 1950'nin ilk nısfında rejim meselesi böylesine vazedilmiştir? Bunun samimiyetine ferdi vahidi ikna edemezler. Kendi odalarına kapanırlar konuşurlar, kendi seslerini dinlerler; kendi seslerinden kuvvet alırlar, hattâ bunlara inanabilirler. Ama bizi inandırmalarına imkân yoktur.

"Vaitlerini yerine getirmediler" teranelerini çok iyi bilirsiniz, arkadaşlar. İktidara gelişimizin 3'ncü ayında, 4'ncü ayında vaitlerimizi nasıl yerine getirecektik? Söyleyiniz bana, 4'ncü ayda bin fabrikayı nasıl yapacaktık?. 30 bin Km. yolu, limanları 4 ayda mı yapacaktık? Yoksa asayı Musa ile bir dokunacaktık da memleket birdenbire refahü saadetle mi dolacaktı?

Muhterem Arkadaşlar.. İktisadi cihazlanmasını her sahada ileri derecelere götürmemiş olan memleketlerin, bu geri kalışın fidyelerini ödemek kaderleridir. Siz, yıllar boyunca köprünüzü, yolunuzu, limanınızı, evlerinizi, mahkemelerinizi, hastanelerinizi yapmıyacaksınız. Velhasıl bugünkü ileri dünyanın refah ve saadetine temel teşkil eden bütün bu vasita ve imkânlardan mahrum olacaksınız. Yüz sene, iki yüz sene atâlet, rehavet içinde oturacaksınız, sonra bir günde, bir ayda, bir senede, hattâ üç, beş senede refahın

ileri kademesine gideceksiniz. Keramet mi var iktidarda? O zaman, vaitlerini yerine getirmemişlerdir, diyenler, o gün söylediklerinden bugün nasıl üzüntü duyuyorlarsa bugün söylenip de zapta geçen sözlerinden yarın daha fazla üzüntü hissedeceklerdir.

Bugün burada muhalefet adına bütçe konuşmasını yapan arkadaşın, bütün hayatın sadece 1957 senesi Şubat ayından ibaret olduğunu zannederek böyle bir bâtil zanna kapılarak, zamanın geçeceğini hâdiselerin ilerliyeceğini ve hakikatlerin daha mütebariz olarak ortaya çıkacağını unutarak söylediği sözlerden çok kısa bir zamanda bizzat kendisinin üzüntü duyacağına yüzde yüz eminim.

Esas hürriyetlerin, esas hürriyet rejiminin temelleri bu memlekette havasiyle, iklimiyle mevcuttur. Radyonun muhalefet tarafından kullanılıp kullanılmıyacağı gibi mevzular öyle teferruattır ki, ancak takibettiğimiz tekâmül seyri içinde tahakkuk edebilir. Bir muhalefet ki, mesuliyet hissinden tamamen sıyrılmış olarak kalkacak ve “Siz enflasyonun tâ ortasındasınız, bu Devlete itibar edilmez, bunlar bataktır, yaptığı tesisler malûldür, iktisadi değildir. Zinhar ola ki, bunlarla teşriki mesai etmeyiniz.” diyerek.. Siz de Devlet radyosunu böyle bir muhalefetin ellerine vereceksiniz. Burada söyledikleri yetmiyormuş gibi bunu radyo ile bütün memlekete, bütün, dünyaya duyuracaklar. Bu nazik devirde, memleketin bu gaileleri içinde iktidarın esasen çok ağır olan mesuliyetlerini en ileri bir mesuliyetsizlik hissiyle büsbütün iktihamı gayrikabil bir hale getiren bir muhalefete Devletin bütün vasıta ve imkânları nasıl tevdi olunur? Buna lâıyk oldukları günü de, günü de görürüz, İnşallah arkadaşlar.⁹² (*Soldan bravo, sesleri sürekli ve şiddetli alkışlar*)

⁹² **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 45, Sayfa, 709-714*

25 Şubat 1957 Pazartesi Dâhiliye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Ekseriyetimiz vardır, celseyi açıyorum. Dahiliye Vekâleti Bütçesinin heyeti umumiyesi üzerinde müzakereye devanı ediyoruz. Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, teessürle itiraz etmek lâzımgelir ki, çok nadir zamanlara ve kısa müddetlere münhasır bâzı devreler istisna edilecek olursa, demokratik hayata girdiğimiz günden beri iktidar ile muhalefet ve muhtelif partilerin de kendi aralarında cereyan etmiş olan mücadeleler hiç de ümit verici olmamıştır. Bilâkis,, bu mücadeleler bizleri, demokrasinin gelişmesinden ve istikbalinden hattâ memleketin emniyet ve ikbalinden şüphe ettirecek ve endişelere sevk edecek bir manzara ve mahiyet arz edegelmıştır.

Meselâ ve bilhassa bu bütçe müzakerelerinin başladığı andan itibaren devam edegelen ve maksat tahtında olarak devam ettirilen mücadele tarzı üzerinde duralım. O zaman görürüz ki, güya demokratik nizamın kaidelerinin tesisi ve bu nizamın tekâmül ve tekemmülü için olduğu iddiasıyla girişilen birçok teşebbüs ve hareketler, mahiyetleri itibariyle demokrasinin yıkılmasını intacedecek ve tamamen bu maksatla tasarlanmış bir tabiinin unsurlarından ibarettir.

Bunun böyle olduğu gözden kaçmamalı ve unutulmamalıdır. Memleketin hürriyet rejimi içinde rahatça inkişaf etmesi bakımından bu yıkıcı manevraları derin bir elemle müşahade etmemek imkânı yoktur. Bilhassa dün gece, mücadeleler öyle bir şiddet derecesine çıkmıştı ki, insan gayriihtiyari “acaba ne oluyor? Bu yol bizi bir kardeş kavgasına mı götürmektedir?” diye soracağı geliyor ve İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilâf fıkraları arasındaki mücadeleleri meşum hâtıraları akla gelerek, “acaba Türkiye’de tekrar ona benzer hâdiseler mi yer alacaktır?” endişe ve elemi kalb ve vicdanlarımıza doluyordu.

Sevgili Arkadaşlarım,

Burada konuşan öyle hatipler oldu ki, kendilerini birer Namık Kemal farzettier ve bunun cezbisine kapılarak, yaşadığımız zamanları Abdülhâmit devri addettiler ve kendilerini böyle bu kadar çirkin ve aynı zamanda bu derece insafsız bir kâzip hayalin cazibesine kaptıarak bağırdılar, haykırdılar ve mevcut siyasi hürriyeti sere serpe kullandıkları halde sanki namevcut ve istihsalı lâzımgelen bir hürriyet varmış gibi, bunun hasretini terennüm ettiler. Zaman zaman, bu mücadeleler, bir kördöğüşü haline geldi.

Arkadaşlar,

Böylesine meşum ve aynı zamanda sebepsiz ve maddesiz bir mücadele tarzına bu derece keskin ve şiddetli hislerle bağlanmış bulunanların yapacağı münakaşalardan memleket için, elbette ki bir faide değil ancak büyük zarar ve hüsrânlar doğabilirdi. İşte bu düşünce ile bu işin sonu nereye varacak endişesi kainlerimizi gerçekten kaplamakta idi.

Sevgili Arkadaşlarım,

Demokrat Parti kurulduğundan beri çok ciddî mücadelelerden geçmiş, müşkül şartlar karşısındaki vazifesini ifaya çalışmış ve bugüne kadar açıklanla millet huzurunda mevki

alabilmek imkân ve iktidarını, hamdolsun daima muhafaza etmiştir. Biz, önümüzdeki mücadelelerden ve müşküllerden korkan bir parti değiliz. Zaman zaman, demokrasinin gereği gibi yerleşerek süratle gelişmesi ve bu memlekette, teneffüs ettiğimiz hava kadar tabîî bir hürriyet ikliminin hâsıl olması için gösterdiğimiz samimî gayretlerin ve iyi niyetlerin bir ihtiraz ve hattâ bir iltica ile teslimiyet mânasına alındığını ve buna göre muameleye tutulduğunu görünce, elbette ki, her hangi bir endişemiz olmadığını ve demokrasiyi tesis vazifemize, bildiğimiz ve inandığımız gibi devam edecek kadar cesaret ve karar sahibi bulunduğumuzu, ortaya koymak mecburiyetinde kaldık.

Şimdi söyleyeceklerimi de gene bir ihtiraz yahut bir iltica ve teslimiyet telâkki etmemelerini bütün arkadaşlarımdan rica ederim.

Sevgili Arkadaşlarım,

Bütün bu kör dövüşü içinde, memleket hayrına hiçbir fayda getirmeyecek olan bir mücadele tarzının cereyanı esnasında, bir küçük teselli penceresini İsmail Hakkı Akyüz arkadaşımız açtı.

Sevgili Arkadaşlarım,

Bir iktidar tasavvur ediniz ki, iki defa milletin mutlak itimadına mazhar olmuş, sık fasıllarla tekerrür eden birçok seçimlerde, ara seçimlerinde, muhtar seçimlerinde, vilâyet seçimlerinde ve belediye seçimlerinde, bu milletin muhabbet ve itimadının kendisiyle bir olduğu tecelli etmiştir. Böyle bir iktidar, başındaki başkandan en son iltihak eden en genç azasına kadar toptan kötü olamaz. Bir milletin 7 seneden beri teveccühünü râyegân kıldığı bir iktidar,"a"dan "z"'ye kadar kötü olamaz. Ne dersiniz deyiniz, ne şekilde hareket ederseniz ediniz, ne kadar kötülerseniz kötüleyiniz, işte memleket, işte millet.. Burada söylenen sözlerin onlarda mâkes bulduğu iddiasının müşahede edilmesine imkân yoktur.

Biz iktidara geldiğimiz andan beri öylesine fena muameleye mâruz kaldık ki, içimiz elemle doludur. Fakat hiçbir zaman millet iradesinin bize yüklediği vazifeyi, tek başımıza kalsak dahi, nihai muvaffakiyete erişinceye kadar, mücadele etmekten asla yılmıyacağız. Biz, büyük bir azim ve cesaretle, tek başımıza dahi milleti zafere erdirtirecek hislerle ve vazife aşkıyla mütehalli bir iktidarız. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar,

Bugün öğleden evvel Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Sayın İnönü konuştu. Bendeniz maalesef burada bulunamadım, konuşmasını yukardan dinledim. Eğer burada olsaydım nasıl büyük bir tehâlükle ve şevkle kendisini alkışladığımı görecektiniz. Aynı hislerle sizin de meşbu olduğunuzdan eminim.

Muhterem Arkadaşlar,

Hakikaten azimli ve kararlıyız. Müşkülâtta yılmıyoruz.. Millet iradesinin omuzlarımıza yüklediği şerefli mesuliyeti, bütün icapları ile birlikte sonuna kadar götüreceğiz ve bunun bize yüklediği güç hizmetleri yerine getirerek, bu dâvada, mutlaka muvaffak olacağız.

Sizlere arz etmiş olduğum hisler ve böylesine bir vazife aşkı ile mücehhez ve mütehalli bulunan bir parti olduğumuz halde bize karşı daima öylesine yıpratıcı ve kıyasıya, yıkasıya bir mücadele takibedilmekte ve bundan dolayı da içimize Öyle bir öksüzlük

çökmüş bulunmaktadır ki, İsmet İnönü'nün itidal ifade eden sözleri karşısında insani ve müşfik bir muameleye olan iştiağımızın tesiriyle, kalblerimizin rikkat ile dolduğunu gördük. Fakat sevgili arkadaşlarım, elbette ki, bir çiçekle bahar olmaz. İnşallah baharı müjdeliyen başka çiçekler de açar. Demokrat Parti iktidarı, büyük bir memleket aşkı ve vazife duygusuyla kendini vatan ve millet hizmetine yüzde yüz vakfetmiş bulunmaktadır.

Eğer bu memlekette, milletimiz ve insanlarımız için pek tabii olan güzel hisler bizleri sevk ve idare edecek ve bu güzel hisler, her türlü garaz, kin ve kıskançlık hislerini susturmak kudretini gösterecek olursa, böylesine bir memleket aşkı ile bu memlekette halledemeyeceğimiz hiçbir dâva kalmaz. (*Bravo sesleri, alkışlar*) Yeter ki; memleket işlerinde, memleket aşkıyla iyi niyet, rehberimiz olsun. Bunun aksi ise, bizi kardeş kavgasına götürür... Bu da, ancak düşmanlarımızı sevindirir.

Bu sözlerimin, hem vatan aşkı, hem de necip ve asil hislerle mütehalli bulunan kendi grupumuz arkadaşlarımın da hislerine tercüman olduğuna eminim.⁹³ (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*)

⁹³ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 46, Sayfa 767-768*

25 Şubat 1957 Pazartesi Hariciye Vekâleti 1957 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Türkiye'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk Milleti tarafından idare edilmekte olduğunu ve bu hususta hiç kimsenin şüphe ve tereddüde sapmaması lâzımgeldiğini ifade etmekle sözlerime başlamak istiyorum. Türkiye'de bir kanun neşredilmiş, bir gazeteci gidip flân devletin Hariciye Nazırına sormuş; "Türkiye'de çıkan bu kanun hakkında fikriniz nedir?" demiş. O zat da cevap vermiş, demiş ki: Birleşik Amerika'nın basın hürriyeti hakkındaki görüşleri herkesçe gayet iyi bilinir. Bu kanunun tesirinin ne olacağını tesbit etmek, bu kanunla ne yapılıp yapılmıyacağını tahmin etmekten ziyade fiiliyatta ne yapılacağını müşahade etmekle mümkün olur. Ümidederiz ve eminiz ki, bu kanun -yani Türkiye'de çıkan kanun- basının serbest haberleşmeye müteallik haklarına dokunmıyacaktır. Yani Amerika Hariciye Nazırı kendisine sorulan suali, milletlerce karşılıklı olarak kabul edilen serbest haberleşme cephesinden almış ve Türkiye'de hangi kanun, çıkarsa çıksın, zannediyoruz, ümid ediyoruz ki, haberleşme serbestisini sekte dar etmeyecektir, demiştir.

Görüyorsunuz ki, bu ifade Fethi Çelikbaş'ın burada telkin etmek istediği fikre vefa edecek mahiyette değildir. (*Soldan bravo sesleri*)

Birleşik Amerika Hariciye Nazırı dahi Hürriyet Partisi Sözcüsünün ima etmek istediği mânada bir sözü kendi üzerine almazken Fethi Çelikbaş'ın burada, bu kürsüde, Birleşik Amerika Hariciye Nazırının, yahut NATO'nun şu veya bu azasının Türkiye'de çıkan bir kanun hakkında mutlaka müdahale etmesi lâzımdır neticesine götürecek bir tarzda beyanda bulunmasını bendeniz asla tecviz etmiyorum. Şu kürsüde uzaktan veya yakından, sarahaten veya ima tarikiyle bunlar konuşulamaz veya konuşulmasına müsaade edilemez. Bir milletvekilinin Meclis kürsüsüne gelerek her hangi bir dış müdahaleyi icabettirecek, bunu teşvik edecek mahiyette söz söylemesini şiddetle takbih ve nefretle reddederim. (*Soldan bravo sesleri ve alkışlar*)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Asgarisinden, sataşıyor, Reis bey.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Adnan Bey, demin ne güzel bir hava yaratmıştınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Çok güzel hava yaratmıştım, bunu arkadaşınız bozdu.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Adnan Bey, eski arkadaşlığımız namına bu takbih kelimesini kullanmamanızı sizden rica ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Siz neden arkadaşınızdan rica etmediniz.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Güzel konuşalım Adnan Bey, bunu temenni ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Elbette takbih ederim, bir defa değil bin defa takbih ederim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Memleket menfaatine aykırı bir politika üzerindesiniz.

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Lâyık değil bunlara, lââyık değil.

FEVZİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — Günah bu memlekete, günah.

BAŞKAN — Fethi Bey rica ederim, iki defa söz verdim. Grup adına ikiniz de konuştunuz. Zaman müsait olmadığı için..

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — “Takbih” kelimesini elbette mütalâa ederiz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Vaktiyle daha evvelki, vaziyete göre hazırlanmış olan bu konuşmaların gündüz burada cereyan eden güzel konuşmalardan sonra bir revizyona tâbi tutulmak suretiyle Hürriyet Partisi tarafından tekrar makbul bir vesika diye bu kürsüden okutulup okutulmadığım öğrenmek isterim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Arz ederim.. *(Soldan sus sesleri, gürültüler)*

BAŞKAN — Rica ederim, bu şekilde cevaplandırılсын diye müsaade edilmiyor. Meclis müzakeresi bu şekilde olmaz.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Dahiliye Vekilinden sual sordum, cevap bile vermedi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada konuşulmuş, temas edilmiş olan bâzı mevzularda Yüksek Heyetinizi tenvir etmek vazifesini kendimde bulduğum için sözlerime devam ediyorum. Gene aynı hatip Bağdad Paktı elem verici bir vaziyettir, dedi. Bağdad Paktı hiçbir zaman elem verici vaziyette değildir. Bağdad Paktının vaziyetinden Hükümet olarak son derece memnunuz. Bağdad Paktı natamam kalacaktır, dediler. Bu kehaneti temin etmek mümkün değildir. Biz Bağdad Paktını samimiyet içinde tekâmül ettireceğiz. Bağdad Paktı şimdiye kadar büyük vazifeler görmüştür. Bizim uzun yıllar sırtımızı çevirdiğimiz âlemlerle elele verip hem onların emniyeti ve hem de Türkiye’nin emniyeti bakımından bugüne kadar büyük faydalar sağladığımız aşîkârdır. Son aylarda zaman zaman büyük tehlikeler arz eden hâdiseler karşısında Bağdad Paktı yalnız bizim bölgemiz için değil, bütün dünyanın sulh ve emniyeti mevzuunda da esaslı bir istinad noktası, esaslı bir istikrar unsuru olarak ehemmiyetini ispat etmiş bulunuyor.

Anlamadığım noktalardan birisi de şudur: Aynı hatip, en âcil dâvamız Kıbrıs meselesidir, dedi. Kıbrıs meselesinin en âcil dâvamız olduğunda şüphe yoktur. Kıbrıs meselesi hakikaten tam dikkatle ve büyük bir ehemmiyet atfı suretiyle uzun zamandan beri takibedilmekte ve bundan çok esaslı neticeler elde edilmiş bulunmaktadır. Hatip, Kıbrıs meselesinden bahsetmeye başlayınca, ben hakikaten Kıbrıs meselesinde bugün aldığı neticeden dolayı kendisinin Hükümete teşekkür edeceğini zannetmiştim. Fakat ne çare, başka hususlarda olduğu gibi ne kadar aldanmışım ki, hatip, Kıbrıs meselesinde, takibettiği hattı hareketten ve bugün için elde etmiş olduğu neticelerden dolayı Hükümeti kabahatli addedecek çapraşık ve sapık bir haleti ruhiye içinde Kıbrıs mevzuunu ele almış bulunuyor. *(Sağdan, gürültüler)*

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Beyanlar ve vakıalar bunu gösterecektir.

VACİT ASENA (Balıkesir) — Çelikbaş, Çelikbaş boş boş orada ötme.

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Yakışmaz... Yakışmaz. Bir Başvekilin ağzına sapık kelimesi yakışmaz. *(Soldan gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Biz neyin yakışıp yakışmadığını biliriz. Sizden ders alacak değiliz. Bu mevzuda konuşmak için daha bir fırın ekmek yemeniz lâzımdır. *(Sağdan; şiddetli gürültüler)*

MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır) — Siz Türkiye'nin Başvekilisiniz, kibar olmanız lâzımdır. Sapıklığı sana aynen iade ederiz.

BAŞKAN — Efendim, müdahalelerinizle sükûneti ihlâl ediyorsunuz.

FEVZİ LÛTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa) — *(Ayağa kalkarak)* Adnan Bey doğru konuş, hani böyle konuşmıyacaktın. Hakaret ediyorsun. *(Sağdan ve soldan şiddetli gürültüler)* *(Muhalefet mebusları tarafından şiddetli gürültüler, sol taraftan sıra kapakları üzerine çıkmalar ve kaynaşmalar)*

BAŞKAN — Arkadaşlar; meclis müzakeresi ne hale geldi. Riyaset teessüf eder. *(Soldan ve sağdan; şiddetli gürültüler)*

Efendim; meclis müzakerelerini şayanı teessüf derecede ihlâl eden Hürriyet Partili mebusların sebebiyet verdiği arbeye dolayısıyla müzakereleri idare imkânsızlığına binaen celseyi on beş dakika tatil ediyorum.

BAŞKAN — Celseyi açıyorum. Söz, Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Şiddetli alkışlar ve bravo, sesleri arasında kürsüye geldiler)*

Muhterem Arkadaşlar, biraz evvel vukua gelen hâdiseden dolayı son derece teessürlerimi arz ve ifade etmek isterim. Ve çok temenni ederim ki, bu gibi hâdiseler asla bir daha tekerrür etmesin. Esasen işin bu derece elektriklenmiş olduğunu daha önce müşahade ettiğim için benzeri hâdiselerin vukuunu önlemek maksadiyle asabı teskin ederek havayı ve hiddeti yatıştırıcı söylerin lüzumuna kani oldum ve öğleden sonraki konuşmamı bu maksatla yaptım. Konuşmam daha ziyade Halk Partisi Muhterem Reisinin vâki olan insaflı ifadelerine müteveccih bir konuşma idi. Ondan sonra diğer partilerin bu konuşmamı ne tarzda telâkki ettiklerine muttali olunca memnuniyetin daha da arttı. Ancak, Hürriyet Partisi reisinin bu sözleri gruplarınca veyahut da gruplarından bazılarınca şiddetle tenkid edilmiş olacak ki, burada yeni bir vaziyet almak lüzumunu hissettiler. *(Soldan çok doğru sesleri)* Hattâ bu kararı almış olarak buraya geldiler. Ben bu hususu çok şayanı teessüf görmekteyim. İnşallah bundan sonra daha dostça, daha kardeşçe, vatanın müşterek evlâtları olmaya yakışır, muâşeret usulü ile hep beraber çalışırız.

Bağdat Paktından bahsettiler ve bunun bugünkü vaziyetinin elem verici olduğunu söylediler. Katiyen varit değildir. Bağdat Paktı dışta ve içte çok sağlamdır. Malûmunuzdur ki, Orta -Doğu'da tehlikeli bâzı hâdiseler cereyan etmeye başladı. Bağdad Paktı bu bölgeye taallûk eden bir pakt olduğu için bâzı sıkıntılı vaziyetlere mâruz kaldı. Fakat Bağdad Paktı şu anda bu sıkıntıları geçirmiş ve daha da inkişaf etme ve kuvvetlenme yoluna girmiş bulunmaktadır. Bunu müşahade etmekte olduğumuzdan dolayı bahtiyarız. Bilhassa Birleşik Amerika Devletlerinin, Eisenhower Plânı ile Orta-Doğu için yeni Ve müessir tedbirler almakta olduğunu ortaya koyması bizim için çok ferahlatıcı bir hâdisi teşkil etmektedir. Bağdat Paktına muvazi bir plânın tatbikatı sayesinde Bağdad Paktının çok daha kuvvetleneceğinden zerre kadar şüphe edilmemek lâzımgelir. Bağdad Paktının vaziyeti elem vericidir, iddiasına karşı cevabım budur.

Bağdad Paktının natamam bir pakt olduğunda söylediler. Biz buna kaani değiliz. Bu paktı yakın zamanda daha da kuvvetlendirecek mesut hâdiselerin vukuuna intizar etmek lâzımgeldiğini söyliyerek vaziyeti izah etmiş olacağım.

Demin de arz ettiğim gibi Kıbrıs meselesinde Birleşmiş Milletlerce verilmiş olan kararı biz, memleketimiz için teessüf edilecek bir karar olarak kabul etmiyoruz. Bunun

üzerinde bizim daha çetin çalışmalarımız olacaktır. Fakat gerek Kıbrıs'taki emniyet dâvamızda gerek Kıbrıs Türklerinin emniyet ve selâmeti ve kendi iradelerince bir idareye kavuşturulmaları haklarının tatbika konulması hususunda bizi meyus edecek hiçbir vaziyetin mevcudolmadığını söylemekle bugünkü durumu izah etmiş olacağız.

Bir başka ifadeleri de şu. Kıbrıs meselesini hükümet mücerret bir mesele olarak, Lozan Muahedei külliyesi dışında ele almıştır. Böyle yapmakla da büyük bir hata etmiştir, dediler. Bundan çıkarılması lâzımgelen mânâyı, itiraf ve kabul etmek lâzımgelir ki, lâyıkıyla kavramış değilim. Böyle çapraşık ifadeler yerine nasıl hareket edilmesi lâzımgeldiği hususunu sarahaten burada ifade etmiş olsalardı ben de sarih bir cevap vermek imkânını bulmuş olurdum.

NATO'daki vaziyetimiz hakkındaki sözlerini bir defa daha ve kemali şiddetle reddederim. Her memleketin kendisine ait hususi şartlara ve hususi icaplara göre meşru makamlarınca, meşru usullere tebaan kanunlar çıkarması ve bunları tatbika koyması ve millî iradeye uygun olarak memleketini idare etmesi, dünyada hiçbir başka memleketin karışacağı işlerden değildir. (*Soldan bravo sesleri*) Her hangi bir devlet veya teşekkül bunun aksine hareket ederse bunun kendisinin ilân ettiği istiklâl prensiplerine bizzat kendisinin hulf ettiği mânasına gelebileceği pek tabiidir. Bu itibarla ben, falan şöyle söylemiş, filân böyle söylemiş, aksini ispat etmemiz lâzımgelir tarzındaki mütalâaları sadece memleketimizin iç idaresine müdahaleyi davet edecek birtakım beyanlar olarak telâkki etmekteyim. Eğer bunda hatam varsa, bu hatamın sizler tarafından tashihini rica ederim.

Zannediyorum ki, sözlerinin bu mânaya gelebileceğini iddia etmek suretiyle hiçbir kimseye haksızlık etmemekteyim. Fakat aynı zamanda Türk milletine ve Türk vatanına karşı bu gibi haksızlığın reva görülmemesi için kendimi haklı görmekteyim. (*Alkışlar*)

Kürsüden inerken vukua gelen hâdiseden dolayı tekrar tekrar teessürlerimi ifade ederim. Görülüyor ki, barışma, iktidar ve muhalefet olarak millet ve memleket meselelerini kardeşçe, beraberce yürütme teşebbüsü, kolay tahakkuk ettirilecek işlerden değildir. Çünkü birtakım insanlar bir zümre insanlar mevcudolacak ki, bunlar mevcudiyetlerini, sebebi vücutlarını ihtilâf ve kavganın devam etmesinde bulacaklardır. Onun için bugünkü teşebbüsümüzü bundan evvel olduğu gibi çetin ve tahakkuk ettirilmesi müşkül bir teşebbüs olarak ele aldığımızı belirtmek isterim. Buna rağmen biz elimizden geldiği kadar bu yolda mesai sarf etmekten geri kalmıyacağız. Bu münasebetle bilinmesi lâzım gelir ki, ne hiç kimseye parti olarak ihtiyacımız olduğundan, ne iltifatlarından uzak kalmanın elemi, ıstırapı içinde bulunduğumuzdan, ne de kendileri ile bir muâşeret teşriki yapmanın bizim için büyük bir kuvvet teşkil edeceğini kendimize dert edindiğimizden değil, fakat sadece ve sadece bu suretle memleket menfaatlerine daim uygun hareket edeceğimizi kabul ettiğimiz ve memlekete demokratik hayatta güzel örnekler vermiş olmanın cazibesini ve zevkini ruhlarımızda duyduğumuz içindir ki, böyle hareket ediyoruz. Bu hareketi, bir iltica gibi alarak, bakınız, bizimle mesai teşriki için yaklaşmaya mecbur oldular, diye telâkki edecek olurlarsa hakikaten muâşeret mümkün olamaz.

Bu sözlerim, şüphesiz ki, biraz evvel hâdiseyi çıkaranlara râcidir ve diğer muhalif arkadaşlarımızın öğleden sonraki sözlerimi telâkki ediş tarzlarından büyük bir memnuniyet duymaktayım. Bu memnuniyeti ve teşekkürlerimi tekrar ifade etmekle bahtıyarım.⁹⁴ (*Soldan alkışlar*)

⁹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 46, Sayfa 818-821

25 Şubat 1957 Pazartesi Milli Müdafaa Vekâleti 1957 Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, ben, Türk Ordusunu, Türk Milletinin en aziz varlığı, en kıymetli varlığı olarak telâkki etmekteyim. Askerlik meslekinin ve hasletinin de Türk Milletinin geçmiş asırlarda ikbalinin mesnedi, asırlardan beri geçirmiş olduğumuz, geçirmekte bulunduğumuz badire ve felâketler arasında da bunun bugünkü mevcudiyetinin tek vasıtası, tek âmili olduğunu bütün vicdanımla kabul etmiş bir insanım.

Ben genç yaşımda, 17 yaşında iken gönüllü olarak orduya iltihak ettim. 7 sene orduda bulundum. Ordunun nasıl yüksek, hamiyetli, vatanperver hislerle mütehalli olduğuna, aralarında intihalarımın en kuvvetli senelerini geçirerek şahid oldum. Hayata 17 yaşımdan itibaren gözümü açmam ve yetişmem ordunun içinde olmuştur. Bir arkadaş, ordunun, her hangi bir iltimasın tesiri altında morali bozulmakta olduğunu garazkâr bir dille ifade ediyor ve bunun benim oğlumun askerliği meselesiyle vukua geldiğini de söylemekten çekinmiyor.

Sevgili Arkadaşlarım, yedi seneden beri Başvekilim. Birçok tanıdıklarım, ahabplarım, akrabalarım, arkadaşlarım vardır. Elbette şu veya bu şekilde, her hangi bir ordu mensubu veya orduya taallûk eden her hangi bir iş için bana müracaat etmişlerdir. Yedi seneden beri Başvekil sıfatıyla şu veya bu şekilde en küçük bir iltiması tazammun edecek bir tavassutta bulunduğumu iddia edenler varsa, bütün dünyayı işhadederek, karşımıza çıkmalarını isterim ve bunun yanında şayet oğlumun askerlik vazifesinde kanunun icaplarına ve herkese tatbik edilen muamelelere aykırı zerre kadar bir nokta varsa bunun Millî Müdafaa Vekili tarafından şimdi huzurunuzda ifade edilmesini ve şayet böyle bir şey varsa başta oğlum olmak üzere müsebbiplerinin derhal tecziye edilmesini talebederim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım. Yüksek huzurunuzda ve bütün dünyanın huzurunda arz ve ifade etmek mecburiyetindeyim ki, NATO camiasının maddi ve mânevi bütün icaplarına, hattâ oradaki müttefiklerimizin birçoklarından daha fazla ve daha mükemmel surette intibak etmiş ve bu camia içinde en şerefli mevki ihraz etmiş bir memleketiz. *(Bravo sesleri, alkışlar)* Beynelmilel münasebetlerimizdeki bütün tezahürat, bunun garazkârlıkla örtülemeyecek şaşmaz, reddedilmez delillerini teşkil eder. Bir taraftan bir ihtiyat zabitanın şu veya bu şekilde itham edilmiş olmasını sebep itihaz ederek, diğer taraftan hem ordunun talim ve terbiyesi icaplarını tahakkuk ettirmek, hem de sosyal ve iktisadi kalkınmamıza bir yardım teşkil etmek üzere bâzı vasıtaların şu veya bu şekilde, fakat resmî makamların malûmatı altında kullanılmış olmasını ele alarak dünyaya jurnal etmek isteyen bir üslup içinde burada konuşmak katiben ve katibeten garazkârlıktır ve vatanperverlikle kabili telif değildir.

Şurada ifade edeyim ki, bütün Türk Milleti, bu vasıtaların talim ve terbiye dışında, sebepsiz ve maksatsız, bir fayda maksadı olmadan başıboş bırakılması yerine memleket hizmetine, memleketin imar ve ihyasına nasıl iştirak edip vazife aldığını görmekte ve

güzel eserler meydana geldikçe bundan son derece bahtiyar olmaktadır. İsterlerse gitsinler, kendileri de bir defa mahallerinde görsünler.

Muhterem Arkadaşlarım.. Bir hatip otomobil saltanatından bahsediyor.. Halbuki, vaktiyle İşletmeler Vekâletine gelir gelmez yeni otomobil alan bizzat kendisidir. *(Soldan alkışlar)* Yine söylüyeyim... *(Sağdan, gürültüler)* Bir defa beni dinle bakalım, *(Sağdan, gürültüler)* şana tarihini de gösterebiliriz... Binmedin mi? Kendisi, tasarruf maksadına matuf dar fikirlerini -sanki millet hazinesinin santimini korumak için titrer gibi görünmesine rağmen- Demokrat Parti Grubu içinde ve Heyeti Vekilede bulunduğu sıralarda bir defa dahi ifade etmiş ise, ben her türlü takazasına boyun eğmeye hazırım. Heyeti Vekileye bunların bir tanesini olsun söyleyebilirdi.. Ama söylememiştir.

Gelelim Umur Yatına... Muhterem Arkadaşlar, bu vesile ile demogojinin hakikatleri nasıl tahrif ettiğinin bir deliline daha işaret edeceğim. Yat, eski devirde de yat; bugünkü devirde de yat. Dikkat ediniz, yat deniliyor. İkisi de yat. O halde eski devirle yeni devir, ikisi birbirine müşabih, demek istiyorlar.

Halbuki hakikate bakınız: Birisi 70 tonluk küçücük bir motor, öbürü altı bin tonluk dünyanın meşhur ve malûm en lüks yatlarından biri.

SIRRI ATALAY (Kars) — Kim satmadı?

ADNAN MENDERES (Devamla) — Atatürk için satın alındı. Helâl olsun. *(Soldan alkışlar)* Bin Savarona helâl olsun. Mesele o değildir. Mesele bir demogojinin ortaya konmasıdır. Bir tarafta altı bin tonluk Savarona yatı, öbür taraftan 70 tonluk Umur yatı. Savaronaya, beş tane Umur yatını filika diye çekilebilir.

Muhterem Arkadaşlar.. Cumhurreisinin rükûbuna mahsus bir Acar motoru vardır. Yat filân değil. Acar motoru vazife dışındadır. Çalışamayacak kadar yıpranmış ve müddetini ikmal etmiştir. Umur motoru aynı zamanda Acar motorunun hizmetini de görecektir. Kaldı ki, Amerikan Sefaretinin dahi Umur motorundan daha büyük motorları vardır.

Beyefendiler, Devlet Reisine tahsis edilmiş 70 tonluk bir motoru altı bin tonluk bir yatla mukayese etmek adalete sığar mı? Bu Devletin, bu milletin şerefi vardır, beyefendiler.⁹⁵ *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

26 Şubat 1957 Salı

Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversite ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Halk Partisi Başkanı Muhterem İnönü'nün dünkü konuşmalarını büyük bir memnuniyetle dinlemiş olduğumu dün ifade etmiştim. Bugün kendisinin de hazır bulunduğu bir celsede, bu teşekkürlerimi tekrar etmek isterim. Aynı zamanda, bugün vâki konuşmalarına da yine teşekkürle mukabele ettiğimi belirtmek yerinde olur.

Muhterem İnönü'nün, Dahiliye Vekâleti Bütçesi konuşmasında temas ettiği mevzular, öteden beri ele aldığı hususları ihtiva etmektedir. Kırşehir ile Abana'dan birinin kaza merkezi, diğerinin de vilâyetlikten çıkması meselesidir. Fakat bu defasında eski tenkidlerinde ısrar etmiş olmakla beraber, şimdiye kadar kendisinden ve umumiyetle muhalefetten alıştığımız lisandan bambaşka bir ifade tarzı ile konuştu. Bu ifade tarzı, bize munis geldi ve üzerimizde son derece müspet tesirler yaptı.

Şimdi bakınız, Kırşehir meselesi dün ne idi ise bugün de aynıdır. Ancak, söyleyişten söyleyişe fark olduğu içindir ki, üzerimizde son derece müspet tesir icra etmiş bulunuyor. Hattâ meseleyi aramızda tekrar gözden geçirmek ihtiyacını bize telkin etmiş bulunuyor. *(Alkışlar)* İşte bunu ele almak suretiyle diyeceğim ki, meseleleri mutlaka birbirimizi teşhil etmek ve birbirimize karşılıklı ihanet isnad etmek yolundan bir mezhep kavgası havası içinde halletmemize imkân yoktur.

İsmet İnönü'nün şimdi burada ifade ettiği gibi, şayet biz, bir müzakereye girerken daha, kafamızda taşıdığımız fikirlerin müzakere sonunda mutlaka galip geleceği ve bunlarda asla değişiklik olmayacağı kanaatinden hareket edecek yerde, fikirlerin teatisi neticesinde bir fikir mübadelesi olacağını ve bunlarda binnetice az çok tahavvül hâsıl olacağını peşinen kabul edersek, halledemeyeceğimiz bir mesele kalmaz.

Muhterem İsmet İnönü, memlekette çok nazik zamanlarda vazife başında bulunmuş uzun tecrübeler sahibi bir insandır. Bunu bildiğim için, öteden beri içimde şu düşünce vardır: “Bizden yaşlı bizden tecrübeli ve ne dersiniz deyiniz tarihe hizmetleri ile intikal etmiş olan bir Devlet adamı, niçin günlük, politikanın içinde ve militan politikacıların arasında yer alıyor? Niçin siyasi hayatımızın daha salim bir havaya kavuşmasını istihdaf eden teşviklerde bulunmuyor diye hakikaten büyük üzüntü duymakta idim.

İsmet İnönü gibi bir insan hayatından gelen tecrübelerini ve prestijini ortaya koyduğu takdirde, mezhep kavgalarından farksız bir hal aldıkları için hepimize elem veren bu şekildeki politika mücadeleleri ortadan kalkar. Bunu niçin yapmıyor diye her zaman düşünür ve teessür duyardım. Bütçenin sonunda Hükümet adına yapacağım konuşmada bilhassa bu nokta üzerinde duracaktım. Ve diyecektim ki, İsmet İnönü isterse, mutlaka bir kör döğüşü halinde devam ettirilmek istenen iç politika kavgalarını iyi ve doğru bir yola tevcih edebilir ve isterse buna muktedirdir.

Muhterem Arkadaşlarım,

Bunda çok samimiyim. Bakın bunu geçmişte vukua gelen bir hâdisle ile teyid etmek isterim.

Demokrat Partinin kuruluşuna takaddüm eden üzüntü verici kavgaların bir dereceye kadar sükûnet bulur gibi olduğu bir sırada Sayın İsmet İnönü, uzun zamandan beri çağırmadığı sofrasına, biz Demokrat Parti Genel Kurul azasını, davet etmeye başlamıştı. Beni de galiba, üçüncü veya dördüncü olarak çağırmıştı. Zannederim evvelâ Koraltan arkadaşımı ondan sonra Sayın Reisimiz Bayar'ı Sayın Köprülü'yü çağırmıştı. Sofrasında, eğer müzakere tâbiri kullanılabilirse, uzun müzakereler oldu. Rahmetli Recep Peker de ki, fikirleri ne olursa olsun kendine hürmetim vardır davetliler arasında idi.

Kendisi belki şimdi unutmuştur. Ama söyleyecek olursam, hatırlaması mümkündür. Kendisi Devlet Reisi olarak, birçok mevzular ve mütakabil programlarımız üzerinde bize Recep Peker'le âdetâ münakaşalar yaptırdı. Biz de bu suretle müstakbel politikamızın münakaşasını yapmış olduk. Bir an geldi ki, orada "Paşam, dedim, hayatınız büyük işlerle doludur ama hayatın nasıl biteceği bilinmez. Hayatınız tarihe intikal edeceğine göre, bunu milletin hayatında yeni bir devre açmak suretiyle kapayabilirsiniz. Bu bir demokrasi inkılâbı olabilir. Memleketin demokrasi hayatı için bir hamleye ihtiyacı aşikâr ve bunu siz, yapacak mevkedesiniz. Başka şeyleri yaptığınız gibi bir cesaretle, bunu da yapacaksınız." Sonra bana iltifat ettiler, bugünkü gibi hatırımdadır. Sofrasında 25 kişi kadar vardı. Onlara hitaben "işte dedi Menderes arkadaşımız budur. Birtakım hakikatleri bizim için acı dahi olsa böyle tatlı olarak ifade eder, lisanım öylesine kullanır ki, bize tatlı gelir. Ben, bu konuşmasından çok huzur duydum" dedi. Ondan sonra da "bakınız böyle konuşulduğu takdirde, demokrasinin tevahhuş edilecek tarafları olmadığı ortaya çıkar" dedi. Ve mütâlâalarını söyledi: "Seçim mücadelesi kinci olur. Çetin bir döğüşte karşı karşıyayız. Bir defa seçim bittikten sonra artık hükümetleri iktidarları 4 sene için rahat hizmet görmek memleketin bin bir türlü ihtiyacını karşılamak için rahat bırakmak, hattâ onlara elden gelen yardımı yapmak lâzımgelir". Dedi Saat: 20:45

Böylece vatan muhabbetinin ve memleket işlerinin cezbese içinde sofraya sona erip ayrılırken, Peker merhum, İnönü'ye dedi ki: "Bir şeyden, bu Adnan Menderes sanada fikirlerini telkin eder diye korkardım. Görüyorum ki, bu da oluyor."

Bu vesile ile şunu söylemek isterim ki, Sayın İnönü'nün daha o zaman demokratik arzuları vardı. Bunun yanında demokrasinin kendini ürküten tarafları yok mu idi? Vardı. Sebep, bütün memleketlerin geçirmiş olduğu tecrübelerin kendisinde bıraktığı fikirler, Meşrutiyet hâdiseleri ve bunların acı hâtıraları, ondan sonra da yarım kalmış talihsiz teşebbüslerin kendinde bıraktığı tesirler. Çünkü demokrasinin demogojiye derhal inkılâbedivermesi tehlikesi bütün cemiyetlerin geçirmiş olduğu sarsıntılar içinde mündemiçtir. Demokratik hayata ulaşmak suretiyle refah, saadet ve hürriyet yolunda daha iyi bir mertebe ihraz edeyim derken, elde mevcudolanı kaybetmek, hattâ memleketin emniyetini toptan tehlikeye düşürmek, tarihin kaydettiği birçok misaller ile sabittir. İsmet İnönü'nün zihninde, işte bu bilgi ve tecrübeye sahip bir insan olarak, bir çekingenlik fikrinin yer aldığı ve ihtiyatkârlık zihniyeti içerisinde kontrollü şekilde hareket ettiği muhakkaktır. Bilhassa o akşam gördüğüm, budur.

Beni kastederek, "bizim fikirlerimizi 50 sene ileriye götürüyor, böyle tatlı söylenir ve bu şekilde hareket edilirse, büyüttüğümüz üzüntülerden ve anlaşmazlıklardan eser kalmaz" dedi.

Filhakika arkadaşlar, mesele bence de budur ve samimî kanatime göre Sayın İnönü'nün daha o tarihlerde demokratik idareye karşı bir meclubiyeti vardı. Rahmetli Büyük Atatürk'ün de elbette ideali demokratik idareyi memlekette kemali ile kurabilmektir.

Millî Mücadele, iki esastan yürüdü: Birisi, istiklâlimizi tam olarak tahakkuk ettirmek, ikincisi de, millî hâkimiyeti tesis etmek.

İstiklâlimizi tam olarak tahakkuk ettirmek dâvasında yüzde yüz muvaffak oldu. Saltanatı bertaraf ederek milletin hükümetini kurmakta yüzde yüz muvaffak oldu. Fakat millî hâkimiyet esaslarını o sıralarda tam olarak tahakkuk ettirmekte muvaffak oldu dersek, bu sureti katiyede doğru değildir. Bunda muvaffak olamadık Ve bu kolay bir iş değildi. Bugünden yarına olacak iş değildi. Zamanı beklemek lâzımgeliyordu. Bin bir mücadele safhasının içinden geçerek Büyük Zaferi kazanır kazanmaz, Atatürk, derhal matbuata en geniş hürriyetleri vermek ve bu yoldan memlekette demokratik idareyi behemehal tahakkuk ettirmek niyetiyle harekete geçti. Gazetecileri İzmir'e davet etti ve bunlar arasında Hüseyin Cahit Bey, en yüksek ihtiramı gördü. Fakat bir vatani yoktan var etmek demek olan o tarih ve dünya çapındaki hâdisenin büyük ve eşsiz kahramanı, kendilerini bize hemen ertesi günü böyle bir şekilde taziz ettiği halde, gazeteciler İstanbul'a dönüyor ve derhal Atatürk aleyhinde en şiddetli neşriyata başlıyordu. Ve bu devam ediyor, devam ediyordu.

Nihayet, muhterem arkadaşlar, şurada burada ayaklanmalar, isyanlar meydana geliyordu. Zaferimin nur hâlesi daha başının üzerinde ve gözleri kamaştıracak kadar parlak olduğu bir zamanda Atatürk aleyhinde ve onun bu memlekete getirmek istediği ve bahsettiği müsamahanın himayesinde, neler yazıldığını o günkü gazeteleri şöyle bir gözden geçirecek olursanız, meydana çıkar.

Bu takdirsiz ve insafsız neşriyata uzun müddet tahammül edildi. Çünkü Takririsükûn kanunları zaferin hemen akabinde değil, uzun bir hürriyet tecrübesine başvurduktan ve tehlike kendini gösterdikten sonra çıkarıldı.

Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa.

Bunlar Meşrutiyet çocuklarıdır. Meşrutiyet ve hürriyet toplarının atıldığı bir zamanda gözlerini hayata açmış insanlardır. Bunlar 1789 Fransız inkılâbının prensiplerini ruhlarında ve kalblerinde yerleştirmiş ve bunları hayatta tatbik etmek fırsatına teşne ve müştak insanlar olarak hayata atılmışlardır. Fakat hâdiselerin çok zaman elem veren bir seyir takibetmesi neticesinde, bu insanlar, bir taraftan memleketin selâmet ve emniyetini sağlamaya çalışırken, bir taraftan da tatbik mevkiine getirmek istedikleri prensipleri bu selâmet ve emniyeti tehlikeye düşürmemek için âdeti aleyhinde tedbir almak mecburiyetinde kalmışlardır. Meselâ ismet Paşanın demogojiden, matbuat hürriyetinden ve "Devamlı ve sistemli bir şekilde muayyen bir hedefe tevcih edildiği takdirde yıkılmıyacağı hiçbir kale yoktur." dediği propagandanın uzun uzadıya şikâyet eden ciltler teşkil edecek sözleri vardır. Bunları burada söylemekle ve bu eski hâtıralara avdetmekle, Türk Milleti olarak nasıl bir meselenin karşısında bulunduğumuzu ifade etmek istiyorum. Bir defa daha huzurunuzda tesbit ediyorum ki, mesele kolay ve basit değildir. Mesele, dışarıdan istiane etmek, dışarıdan şahit getirmek suretiyle halledilecek bir iş değildir. Bilâkis bir vatan evlâdı olarak kendi aramızda, vatandaşlık hislerimize dayanarak halledeceğimiz işlerdendir. *(Şiddetli alkışlar)*

Demokrasinin esas prensipleri her yerde birdir ama bunların tatbik şekli, türlü hususiyetler arz eder. Ayrıca, uzvi bir tekâmülün eseridir. Kaideleri teşebbüt ettikten sonra, geriye, müşterek cemiyet hayatı ile siyasi hayatın şu sahasında ve bu sahasında şu tatbikatı veya bu kaideyi geliştirmek için mütemadi bir gayretin içinde bulunmaktan ibarettir.

Bir memlekette, seçimler üzerinde hiçbir ihtilâf mevcudolmayıp, muhtar seçiminden milletvekilleri seçimine ve milletvekilleri seçiminden reisicumhur seçimine kadar, her şey yolunda cereyan ediyor ve âmmeye efkârı bunların doğru olduğu noktasında müttefik bulunuyorsa, demokraside en mühim merhalenin kadedilmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır. Böyle bir memlekette ne kadar bağırırsanız, çağırırsanız ve yırtırsanız, istibdadın mevcudolduğunu ispat etmeye mahal ve imkân, kalmaz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar,

Şu temas ettikleri üniversiteler meselesini de ele alalım. Üniversite muhtariyeti, tarihin derinliklerinden gelen bir meseledir, ilmî hakikatlerin skolâstik ve feodal tasallutlara karşı müdafaası demek olan üniversite muhtariyeti, modern medeniyetin vetiresi içinde çoktan halledilmiş bir dâvadır. Bu vadede Gallile meselesi en güzel bir misal olarak söylenebilir. Ama o tarihlerden beri çok zaman geçti. Bugün dünyada karanlık kalabilecek hiçbir nokta yoktur. Radyo devrinde beynelmilel münasebetlerin bu derecede sıkı olduğu bir devirde, Rusya'da olduğu gibi ancak bir demirperde yaratmak suretiyledir ki, beşerin müşterek malı olan ilmî hakikatlerden bir memleketi mahrum edebilmek mümkündür. Hattâ demirperde içerisinde olanlar dahi, ilmî hakikatlerden mahrum edilebiliyor mu?

Fakat günün şartlarını almayıp da Gallile gibi ilim şehitlerinin yaşadıkları devirlerde imişiz gibi iddialar serd etmek ve buna göre tedbirler istemek, realite ile alâkası olmıyan hareket ve taleplerdir. Bunun ötesi, üniversite hocalarının tâyinleri yahut kıdemleri durumu ve bir de kürsülerini tesise hâkim olmaları noktasıdır ki, her ikisi de ilmî olmak ve ilimleri kemaliyle temsil etmek veya etmemek kaziyesinden müteessir bulunmak lâzımdır.

İlmî araştırma üniversitede başlar ve mükemmel neticeler aranır. Bunun yanında, elinde kitap, kâğıt buraya gelip; “Bu budur, buna inanmanız lâzımdır, inanmazsanız suiniyet sahibisiniz, müstebitlerdiniz” yahut da, “siz cahilsiniz” diye bir profesörün, bir hocanın, Büyük Millet Meclisinde mebusların karşısına çıkıp da ilim çalımı yapması, bilmem ne derece doğru olur. (*Soldan alkışlar*) Ben bundan arkadaşlarımı tenzih etmek isterim. Parlâmentoya ilk mebus olduğum zamandan itibaren edindiğim tecrübe, milletvekilleri topluluğunun bu gibi çalışmalara son derece müteneffir olduğu hakikatidir. Filhakika hiç lüzum yokken, birbirimize, sınıfta tedrisat yapar gibi buraya, bu kürsüye çıkmak, berveçhi peşin söylediklerinin tesirini %50 kaybetmek demektir.

Şimdi arkadaşlar, bir başka bahse geçerek diyeceğim ki; biz hiçbir zaman memleketi bizden başka idare edecek adam yoktur, demiyoruz. Buna inanan insanlar seçimi ortadan kaldırırlar. Biz, değişen iktidar ve hükümetler sistemine, her zaman taraftar olduk. Fakat bu fikri müdafa ettiğimiz diye, seçim zamanı iktidarı ihtiyarımızla, başkalarına terk etmek safiyetini gösterecek değiliz. Gayet tabîî olarak prensiplerimizin ve tatbikatımızın memleketi en muvaffak şekilde idare etmenin yolu olduğuna inanıyoruz. Bunu tabîî telâkki etmek lâzımdır. Seçim mücadelemizi, elbette ki, bizdeki bu nefis emniyetine göre yapacağız. Milleti bizi tuttuğu müddetçe iktidar olarak memleket ve millet hizmetinde çalışmayı kendimize şereflerin en yükseği telâkki edeceğiz. Hükümet olarak da, siz muhterem arkadaşlarımın ve Büyük Millet Meclisinin itimadı üzerimizde olduğu müddetçe, vatan hizmetinde cansiperane gayretler sarf etmeyi, hayatımız boyunca şeref telâkki edeceğiz.

Muhterem Arkadaşlar, bütün bu iddialarda, bütün bu dâvalarda şahsi infiallerin, hissin, kıskançlığın, hattâ kin ve garazların tesiri olmadığını kim iddia edebilir? Yani demokrasi namına bu fanatizm yapan insanların her türlü hislerden mütecerret olarak sadece objektif ve ideal prensiplerle hareket ediyor olduklarını -acaba vicdanlarına bir an için olsun kulak verseler- iddia edebilirler mi? Bu hürriyetin görüş zaviyesine bağlıdır.

Memleket menfaatlerini göz önünde bulunduracak, göz önünde tutacak olursak, bu değişikliğe hazır mıyız? Birçok inkılâplar yapacaksınız, sizi maziye bağlayan ve bir türlü belinizi doğrultmak imkânını size vermiyen bir sürü gerilikler var, bunları bertaraf etmek lâzım. Bunları bertaraf etmek teşebbüsü dahi bizatihi bir tehlike teşkil ediyor. Bu tehlikeye karşı da tedbir almak lâzımgeliyor.

Bir zaman inkılâpları tahakkuk ettirmek için girişilen savaşın arz ettiği tehlikeler bunlardı. Ya bugün... Memleketi idare etmek hususunda o günün şu arz ettiğimiz tehlikelerine mukabil bugün de mevcut tehlikeleri yok mudur? Bunu, Devlet idare etmiş, Hükümet idare etmiş insanlar daha iyi bilir. "Bekâra karı boşamak kolay derler. Hiçbir mesuliyet altına girmemiş olan insanların ezbere, mesuliyetin bütün acılıklarını duymadan söyledikleri sözlerin kıymet derecesi olmaz.

Muhterem Arkadaşlar, sıkıntılardan bahsediliyor. Programsızlık, şu, bu... Bütün dünyaya karşı Türkiye'yi bir aczi mutlak içinde göstermek için âdeta savaşıyor. 1950'den sonra bir şey yapmadıysa, 1950'den bu yana Türkiye hiçbir mesafe kat etmemişse, bu memleketin âtisinden nevmidolmak lâzımdır. Hakikat bu mudur?. Katiyyen! Neden böyle söyleniyor? İşlerine öyle geliyor da ondan. Tedbirsizlikten sıkıntıdan bahsediliyor. Bir milyanın üstünde Millî Müdafaa masrafları, yarım milyon en genç ve dinç kolları (bugün değil, 1939 senesinden beri) silâh altında tutmamızın bu iktisadi bünyeye yüklediği külfetleri hiç kaale almıyor da sadece ve sadece Hükümetin şu taksirine ve şu hatasına hamletmekle kendisini büyük bir muvaffakiyet elde etmiş sayıyor.

Muhterem Arkadaşlarım, ben, sizin fazla Vaktinizi almamak için, şöyle bir nefis müdafaası içinde sözlerimi bitireceğim: Konuşmalar yapmaya amadeyiz, kendi grupumuz içinde yaptığımız gibi.

Kalbimizi hiç incitmeyen bir tenkidin bile bizde ne dereceye kadar kardeşane ve samimî hisler yaratmış olduğunun delilini dünkü beyanatımla vermiştim. Bugün, yine aynı mülayim ve objektif lisanı kullandıklarını gördüğümünden, bu hareketlerini aynı şekilde değerlendirmek için, bu konuşmayı yapmış bulunuyorum. Lütfen kabul etsinler.⁹⁶ (Sürekli alkışlar)

⁹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 47, Sayfa 861-865*

26 Şubat 1957 Salı**Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri, Karayolları Umum Müdürlükleri 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle**

BAŞKAN — Başvekil, buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Demokrat Parti vazifeye, başladıktan son zamanlara gelinceye kadar şehir ve kasabalarımızın imarı mevzuunu merkezden umumi tedbirlerle ve fakat daha ziyade mahallî teşkilâtın uhdesine terettübedecek bir vazife olarak telâkki ettik. Çünkü daha evvel bütün sathı vatanda yapılacak birçok işlerin mevcudiyetine kaani bulunuyorduk. Bütün vatandan gelen iktisadi nüsgü ile beslenir hale geldikten sonra onların kendi kendilerini imar edebilme kemâline ulaşmasını beklemek ve ondan sonra harekete geçmek usulünü, tatbik ettik. Bu hareket, evvelâ İstanbul'da başladı. İmar hamlesi, İstanbul'dan Ankara'ya intikal etti. Ankara'dan sonra da, diğer vilâyetlerin peyderpey programa alınması suretiyle yurdun muhtelif şehirlerine teşmil edilmek üzeredir. İstanbul ve Ankara'dan sonra, İzmir'in, Antalya'nın, Diyarbakır'ın, Adana'nın ve bütün diğer şehirlerimizin de birer, birer ve yıldırım sürati ile yepyeni bir hale inkılâbedeceklerini şimdiden müjdelerim. Bunu görmekle hepimiz bahtiyar olacağız ve iftihar duyacağız.

Bu işe başladığımız zaman, evvelâ bir şaşkınlık devresi geçirildi. Daha sonra bunun bir hevesten ibaret olduğu zehabına kapılmadı ve beklenildi. İşler biraz gidecek, sonra duracak, yıkılan yerler yapılmıyacak, yollar açılmıyacak, yıkılanların parası verilmeyecek sanıldı. Bunun neticesi, iktidar için bir skandal olarak tecelli edecekti. Bunun içindir ki, bir müddet intizar edildi, fakat sonunda görüldü ki, işler devam etmektedir, halk da memnundur. İşte bunun üzerine, program ve plansızlık, kesilen ağaçlar cami avlularında inliyen halk, bu paralar nereden geliyor, bunların altında neler dönüyor, gibi temalara dayanan tenkidler başladı. Bugün karşılaştığımız tenkidlerin, engelleyici tedbirlerin esası ve mânası işte budur, muhterem arkadaşlarım.

Bütün bu imar hareketleri mahallî ve mevzii işler olduğuna göre, bu sualleri soranlar, acaba niçin belediyelere müracaat etmiyorlar? Parasını nereden buluyorsunuz, diye neden belediyelere sormuyorlar? Niçin cami avlusunda inlediğini iddia ettikleri vatandaşların isimlerini vermiyorlar?

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Hepsi burada dosyada var, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yalan, güya paralarını almamış olan gayrimenkul sahibi vatandaşların kim olduklarını niçin bildirmiyorlar? Niçin hep yuvarlak cümlelerle, mesnetsiz ve delilsiz iddialarla konuşuyorlar? Çünkü iddia edilenlerin hepsi yalandır.

Hakikat şudur ki, cereyan etmekte olan imar faaliyetlerinden bütün vatandaşlar memnun, mesut ve bahtiyardırlar. Bütün İstanbullular inşirah içindedirler.

Muhterem İstanbullular, sizlere hitabediyorum. Dediğim yanlış mıdır?

İstanbul, yalnız İstanbulluların değil, bütün Türkiye'nin, bütün Türklerin malı, göz bebeğidir. İstanbul, emsali görülmemiş bir granbaha kıymetindedir. İstanbul'un bu kıymetini asıl şimdiye kadar ortaya çıkaramadığımız için üzüntü duymaktayız. İstanbul,

bütün dünyanın dürdanesidir. *(Soldan bravo, sesleri alkışlar)* İstanbul'umuz, Türkiye'ye milyarlar getirecektir.

Yüzlerce kazamızı yollarla birbirine bağladık. Bazân bir kazayı diğer bir kazaya bağlamak için 200-300 kilometrelik yol yaptık. Bu işlerde' doğrudan doğruya alâkadar olan vatandaşlarımızın sayısı, 50 bindir, 100 bindir, bu yolları yaparken, bağrında 1,5-2 milyon nüfusu barındıran İstanbul'da niçin 200 kilometrelik yol yapmıyalım?

Hem İstanbul'un, Ankara'nın bu yollarını yaparken, bütçeden para mı istedik? Muhterem mebuslar, Bütçe Komisyonunda niçin çıkıp da İstanbul'a, Ankara'ya, İzmir'e hangi bütçeden para veriyorsunuz? Diye bir soru tevcih etmediler. Bu üzümün bağını neden sormadılar? Bu bir efsun, bu bir keramettir. Öyle bir Kristof Kolomb'un yumurtasıdır ki, bunu sizler bilemezsiniz. *(Soldan bravo, sesleri alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar.. Kanunsuz bir liralık sarfiyat dahi yoktur. Kanunsuz ve usulsüz hiçbir icraat yoktur. Evi yıkılsın, yıkılmasın, yolu yapılsın, yapılmasın, mahallesi açılsın açılmasın, kendi semti ve sokağı yapılsın yapılmadın bütün İstanbullular memnundur. Böyle mesut bir hâdisede mutlaka bir eksiklik bulmak niyetiyle hareket etmeyi bir milletvekilinin müspet vazifeleri cümlesinden saymak mümkün değildir.

İstanbul'da belediye arabalarının şimdiye kadar girmediği 7.000 sokak vardır. Daha düne kadar üzerine bir tek taş dahi konmamış 600 kilometrelik yol vardır.

Bu sene bunlar bitecek arkadaşlar. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Bugüne kadar meydana getirilen muhayyirülukul icraat karşısında, bu kürsüden giran sözler konuşmak doğru olmaz.

Bu iki bin sokak, ne zaman yapılacak, diyorlar. Görmüyorlar ne yapıldığının farkında değiller. Hayal gibi gelen bu işler için gelsinler izahat vereyim kendilerine... O zaman. Aferin Başvekile, diyeceklerdir.

Bunlar rahatça aleyhinde konuşulabilir mevzulardır. Fakat Belediye Reisine gidip parasını almamış bir tek vatandaş var mıdır, diye bir defa sordunuz mu?

Bu kadar süratin seyri içinde bir milyonda bir hata vâki olmuş olsa dahi bunu bağışlamak lâzımdır, demez misiniz? Yurda karşı bu derece sevginiz yok mu acaba? İzaha fırsat verdikleri için teşekkür ederim. Biz bunların paralarını Merkez Bankasının kasasından almıyoruz. Hariçten istikraz da yapmıyoruz. Bu, bir akıl dirayet cesaret ve takip işidir. (Emrullah Nutku'ya hitaben) Ne gülüyorsunuz Beyefendi?

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Ziraat Bankasına ne diyelim?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ziraat Bankasından aldığımız para, Bankanın bizden alacağı arsaya mukabildir. *(Soldan bravo sesleri)* Balık Pazarında, Eminönü'nün en mutena yerini Ziraat Bankasına merkez binası yapılmak üzere veriyoruz. Ne gülüyorsunuz Beyefendi? Bir tüccara mı satsaydık? Hem de bu mutena yeri, bedelinin yarısının yarısına veriyoruz. Bundan da haberdar olabilirsiniz. Burada konuşurken ben kelimesi kelimesine hesap verecek durumdayım. İstediginizi sorun, bakalım? Bu mevzu adeta bir soru zafer alayının hikâyesidir. Siz neden bahsediyorsunuz? Zafer alayı zafer... İstanbul'u bir kere daha fethedeceğiz. *(Soldan şiddetli alkışlar; bravo sesleri)* Ankara'yı ve bütün şehirlerimizi yeniden fethedeceğiz.

Ankara, 30-33 sene evvel başşehir oldu. Orta Anadolunun küçük bir kasabasının birden bire bir devletin başşehri olması, orada seneler senesi zorlama ve acele inşaat

yapılmasını icabettirmiştir. Yani Ankara kendi kendine meydana gelmedi. Hiçbir şeyi yokken, Devletin bütün vasıtalarının kullanılması suretiyle ve en kısa zamanda bir başkent olarak tesisi için gerekli mesken ve tesisatın meydana getirilmesini zorlayan sebeplerle kuruldu. Bu şehirde bina inşaatı 1950 senesine kadar (rakam olarak arkadaşım söyledi) 5 milyon 200 bin metre kareyi ancak bulabilmiştir. Halbuki Demokrat Parti iktidarının açtığı devrin feyizli bir neticesi olarak Ankara'da altı senede yapılan inşaat yapılan saha ise 4 milyon 800 bin metre karedir. Demek ki biz altı senede, 27 senede yapılmış inşaatın yüzde doksanını yaptık. Eğer Ekim ve Aralık, aylarına kadar bekliyecek olursanız size bu hususta mukayeseler yapmak imkânını vereceğim ve işte beyler diyeceğim, yedi senede 27 senelik inşaat yapılmıştır, yedi senelik inşaat tıpatıp 27 senelik inşaatla tekabül etmektedir.

Bunun elbette bir sırrı vardır. Bu netice, inşaatla bol çimento, bol demir verdiğimiz için, vatandaşın iştira kabiliyetini artırdığımız için, memleketimizin iktisadi istikrarı hakkında bütün vatandaşlara teminat verdiğimiz için, iş hacmini artırdığımız için, hülâsa Türkiye'de topyekûn iktisadi ve içtimai terakkiyi temin edecek sebeplerin tesir sahası içine girmiş bulunduğumuz için sağlanmıştır. Bunlar ne demektir arkadaşlar? 27 senede yapılan inşaatın tam bir misli, altı buçuk, yedi senede yapılmıştır. Hem de çok daha iyi neviden inşaat... Onların bir de kıymetlerini karşılaştıracak olursanız aradaki farkın çok daha fazla olduğunu görürsünüz. İstanbul'da da nispetler aynıdır, istatistiklerini yaptırıyorum, neticesini göreceksiniz. Türkiye'nin neresine giderseniz gidiniz, büyük bir inşa ve imar faaliyetinin bütün sathı vatanda yayılmış olduğunu görürsünüz.

Bütün bu işler arasında sıkıntı çekmediniz mi, çimento darlığı çekmediniz mi, diyecekler.. Çektik, çektik. Ama başka türlü bir darlık çektik... Eskiden 400.000 ton çimento istihlâk ediyorduk, bugün 1 400.000 ton istihlâk ediyoruz. Bunun 1.350.000 tonunu temin etmişiz ve sadece 50.000 tonunda darlık çekmişiz. Vaktiyle 400 bin ton sarf edemezken ve bunu istihsal edemezken bugün bir milyon 350 bin tonun 1 milyon 300 binini buluyoruz. 50 bin ton yani bütün ihtiyacımızın onda bir veya yirmide bir eksiği kalıyor. İşte çekilen sıkıntı bu 50 bin ton içindir.

Yedek parça yok, sıkıntı var diyorlar. Aynı şey. Eskiden yolu yok, geçen vasıtası mefkut. Şimdi en az 20 bin kilometre yolu ve üzerinde 100 bin vasıtası var. 95 bininin her şeyi tamam, 5 binin bir parçası o anda bulunmuyor. Sıkıntı dedikleri bu mu?

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Yedek parça var mı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Var Beyefendi var.. Her gün adedi artan vasıtaların yedek parça ihtiyacı da artar. 99'unu bulursunuz biri için sıkıntı iddia edilir. Yahut tevzi işindeki binde bir aksaklık bu iddiayı ileri atmanız imkânını verir.

Türkiye'deki motor adedini, motorlu vasıta adedini 1950 yılındaki miktarlarına hattâ bunun iki misli fazlasına yani 25 bin yerine 50 bine indiriniz, yedek parçaların mağazalardan sokaklara döküldüğünü görürsünüz. *(Soldan bravo sesleri)*

Ne gülüyorsunuz? Bilmiyorsanız bunları öğrenin. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

Bakınız beyefendiler.. Sıkıntı, sıkıntı, döviz sıkıntısı... Sizlere Türkiye'nin derdinin ne olduğunu, nerede toplandığım arz edeyim ve bizi tenkid için vesile ittihaz olunan mevzuların nasıl bizim için en şayanı iftihar mevzular olarak vasıflandırılması lâzımgeldiğini tebarüz ettireyim. Dolar bulamıyoruz, şunu yapamıyoruz, doğrudur..

Neden? Çünkü, eskinin on misli vüsatte çalışıyoruz. Motorlu vasıtalar misalini Türkiye'nin bütün ithalât, ihracat ve istihlâk mevzularına teşmil edebiliriz. Şöyle ki, Eğer Türkiye'yi 1950 senesindeki istihlâk seviyesine farzı muhal indirmek mümkün olsa bugünkü ihracatımız, derhal 700 milyon dolar fâzlaşardı. Anladınız mı beyefendiler?

Yine bir misal olarak arz edeyim:

Bir milyon ton çimento istihlâk ediyoruz. Eski istihlâkimiz ise 400 bin tondur. 600 bin ton kaldı mı elinizde?

1950 senesinde 7 milyon, 8 milyon ton buğdayla Türkiye kendisini idare ederdi. Bugünkü istihlâki indiriniz 7, 8 milyona; elinizde şu kadar milyon ton buğday kaldı mı? Bunun mânası en kurak ve en az mahsul elde edilen senede üç, dört milyon ton zahirenin elinizde kalması demek değil midir?

İşte Türkiye'nin saadeti ve iktidarımızın derdi budur, arkadaşlar.

Ne gülüyorsun, beyefendi?

Muhterem Arkadaşlar, daha konuşacağım..

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Bir şey soracağım... 1950 senesinden...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sorun Beyefendi, hazretleri.

BAŞKAN — Beyefendi sözünüzün kesilmesine müsaade etmezsiniz, her halde.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Tabii etmem.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — 1950 senesinde...

BAŞKAN — Hüseyin Bey, rica ederim, hatibe müdahale etmeyin ve sözünü kesmeyin, ihtilâtlar oluyor. Sonra icabederse bana muhatabolursunuz. Size ihtar ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar.. Bütçe üzerinde tenkidler cereyan ederken şöylesine mütalâalara rastgeliniyor. Deniyor ki: Türkiye'nin ihracatı durakladı, hattâ düştü. Ne zaman?.. 1955'ten sonra. Türkiye'de ithalât durakladı, hattâ düştü. Ne zaman?.. 1955'ten sonra. Ben bu duraklama hikâyesinin bir safhasını arz edeyim.

Beyefendiler.. 1954'te 800 bin ton çimento ithal etmişiz. Yani ithalât 800 bin ton hacminde bir yekûn gösteriyor. Ondan sonra 1956'da çimento gene ithalâta 300 bin tonluk bir ithal kapasitesi olarak görünüyor, 1957 de ise çimento ve bunun gibi daha birçok maddelerin ithaline artık ihtiyaç kalmıyacak. 1958 de ithalât rakamlarını tetkik ederken "Vah, vah.. Türkiye'nin ithalât kabiliyeti kalmıyor" mu diyeceğiz! Hangi ithalât kabiliyeti! Bu azalma, bu maddelerin memlekette istihsal edilmeye başlanmasındandır. Meselâ pamuğu alınız.. Eskiden İtalya'ya 70-80 bin ton pamuk ihraç ederdik. Böylece 70 bin ton, ithalât kapasitemiz olarak matlûba geçer, ondan sonra 200 milyon liralık imal edilmiş pamuklu İtalya'dan memleketimize gelirdi. Halbuki dokuma fabrikalarını memleketimizde kurmuş olmamız hem ithalâttaki duraklamanın, hem ihracattaki duraklamanın sebebini asıl teşkil eder. 70 bin ton pamuk ihracatılmaz, 200 milyon liralık şu kadar pamuklu da ithal edilmez.

Rakamları böyle bir tetkika tâbi tutmak işe gelmediği için yuvarlak olarak deniliyor ki, efendim, işte rakam, bakın falan senede şu miktar ihracatmışız şu miktar da ithalât yapmışız. Şimdi ise hem ton olarak düşmüş, hem de rasyona bağlanmış..

Hayır arkadaşlar, hâdisе böyle değildir. Bir memleketin ticareti umumiyesi yalnız ithalâtından, ihracatından ibaret değildir. Memlekette iç pazar namütenahi bir surette inkişaf etmektedir. Birçok maddeler ithalât ve ihracat mevzuu olmaktan çıkmış, bu iş pazar mevzuu içinde mütalâa edilecek hale gelmiştir.

Bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim, suiniyet sahibi olanlar, demiyorum ki, suiniyet sahipleri, mevcuttur, aynı rakamları kullanarak hakikatleri tahrif de edebilirler. Bunu şöyle izah edeyim. Meselâ biraz evvel tasvir ettiğim vaziyette olduğu gibi, ortada bir rakam mevcuttur ve onun bir mânası vardır. Bunun mânasını vermekte, izahını yapmakta tahrifat yapılabilir. Rakam sabittir, doğrudur ama izahı yanlışdır, muharrefdir. İşte çimento, pamuklu ve saire hep bu tahrif mevzuuna dâhildir. Fakat içimizden her hangi bir arkadaşın bilerek bunu yaptığını ifade ve iddia etmiyorum.

Şimdi muhterem arkadaşlarım... Ben diyorum ki, mahayirülûkul bir hâdisе karşısındayız. Bunu, bâzı arkadaşların kavraması için söylüyorum, kavrasınlar, memnun ve mesut olsunlar. Bir yeni İstanbul çıkıyor, Türkiye yeni ve muazzam bir kıymet kazanıyor. Yalnız İstanbul değil, memleketin her tarafında modern ve medeni şehirlerin Anadolu'yu kaplaması hedefimizdir ve bunun tahakkuku Anadolu'da yaşayanlarımızın tefekkür tarzına dahi tesir edecektir. Siz zanneder misiniz ki, arkadaşlar, izbelerde yaşamakla medeni tefekküre ulaşılır? Aslâ. Bu hedefe ulaşmak için bütün bunların esbabını temin etmek gerekir. Bir kere inşaatı memlekette sureti katiyede dış pazarlarla alâkası olan bir mevzu halinden çıkarmak programımızın esasıdır. *(Soldan bravo sesleri)* Çimentoyu, seramiği, boru ve demiri, bütün bu malzemeyi dış pazar mevzuu olmaktan çıkarmak lâzımgelir. Programsız, plânsız denen Hükümet bunun üzerinde çok durmakta ve çok çalışmaktadır. *(Soldan bravo sesleri ve alkışlar)*

İktidara geldiğimiz zaman 17 kiremit ve tuğla fabrikası bulduk. Şimdi, bunların sayısı 180 dir beyefendiler, 180... O, 17 tuğla fabrikasının mamulâtını da memleketin bir ucundan öteki ucuna taşımak lâzımdı. Pişmiş toprağı, nereden nereye, meselâ İzmir'den Anteb'e, Anteb'den Trabzon'a taşımak icabediyordu. Şimdi ise, yurdun muhtelif köşelerine yayılmış olan fabrikalar sayesinde nakliye bakımından kazanılan tasarrufu düşünmek lâzımdır. Dışardan ithal ettiğimiz çimentoyu Ankara'ya getirebilmek için kaybettiğimiz millî enerjiyi bir hesabediniz. Şimendiferlerle naklettiğimiz bu yükte ağır nesneyi limanlardan alarak, Ankara'ya, müstehlikin ayağına getiriyorduk. Halbuki, şimdi kiloda şu kadar tasarruf ediyoruz. Yalnız, Ankara'da değil, memleketin bütün sathına yaygın fabrikalar kurmak suretiyle sadece bu bakımdan elde ettiğimiz faydanın ne miktarlara vardığını hesabedebilirsiniz. Döviz olarak tasarruflarımızı da ayrıca düşününüz.

İstanbul Belediyesinin, kuruluşundan beri 100 küsur sene içinde istimplâk bedeli olarak ödediğı parayı kayıtlardan tetkik ederseniz, Demokrat Parti iktidarının, yalnız son altı ayında o yekûnu çoktan aşmış olduğunu görür, aradaki azametli farkı anlarsınız.

Sonra da, bu bedahat karşısında güler, hattâ kötü sözler söyleyebilirsiniz. Çünkü, Hürriyet Partisisiniz.

HASAN KANGAL (Tokad) — Bütün bunları reddederim. Biz, kötü lâf söylemeyiz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben, bir imkândan bahsediyorum.

HASAN KANGAL (Tokad) — Biz, o imkânı kullanmayız.

BAŞKAN — Hasan Bey, iki defa ihtar etmeme rağmen Başvekilin sözlerini kestiğiniz ve müzakerelerin selâmetini ihlâl ettiğiniz bu İnikat için Meclisi terk etmenizi reye arz ediyorum.

Hasan Kangal'ın Başvekilin sözlerini kesmesinden ve müzakerelerin selâmetini ihlâl etmesinden dolayı bu İnikat için Meclisten çıkarılmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

HASAN KANGAL (Tokat) — Ne zaman ihtar ettiniz. Başvekili işhadediyorum.

BAŞKAN — İstirham ederim arkadaşlar, hatiplerin sözlerini söz ve sual tevcihi ile kesmeyin. Çok istirham ediyorum. Buyurun, efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beyefendiler, ben hem zamanınızı fazla almamak için hem de sinirlenmekte olan bâzı arkadaşların sinirlilik hallerini arttırmamak için sözlerimi burada bitirmek istiyorum.

Fakat “eski eserleri tahribediyorlar, ağaçları kesiyorlar, plânsız, programsız hareket ediyorlar. Bunun mağdurları vardır. Vatandaşlar, cami köşelerinde ıstırap çekmektedir. Yeniden yıkılması lâzım mıdır? Kaç para gidecektir? Parayı nereden bulacaksınız?” gibi itirazları, arkadaşlarım burada şerd etmeden önce bunları tahkik etsinler, hakikat derecesini anlasınlar. Bu suretle kendilerini tatmin etmiş olacakları gibi Yüksek Meclisin de zaman kaybetmesine sebebiyet vermemiş bulunurlar. Bize de icraatımız hakkında âdeta tefahür etmeye vesile verecek bir vaziyet yaratılmamış, olur ki bu, daha da kârî akıldır zannedirim. (*Şiddetli alkışlar*)

BAŞKAN — Buyurunuz, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar... Arkadaşım, benim, konuşurken çok sinirli bulunduğumu söyledi. Hakikatte sinirlilik diye görünen husus, şahsan bir şevkü heyecan içinde bulunuşumdur. Bunu tasrih etmek isterim.

Filhakika iktidar olarak geceli gündüzlü ıstırabını çekerek vücuda getirdiğimiz işlerin burada muhasebesini yaparken şevkü heyecan içinde bulunmamızı mazur telâkki etmenizi rica ederim.

Şimdi şunu arz edeyim: Yüz bin vasıta getireceğinize elli bin vasıta getirseydiniz, deniyor.

Muhterem Arkadaşlar... Bu, son derece güç bir ayarlamaya tevakkuf eden bir husustur. Bilmiyorum, iktisadi hayatın bu derecelerde ayarlamaya tahammülü var mıdır? İhtiyatlı olalım derken memleketin elini kesmekten bihakkın endişe ederiz.

Yedek parça meselesine gelince, bu mesele de pahalılık meselesi gibi konuşula konuşula bayatlamış ve eskimiş mevzular haline geldi. Bilmiyerek söyleniyor. Yedek parça ithali için yapılan döviz tahsislerinin rakamlarını vereyim 1955 senesinde 3.930.000 lira, 1956 senesinde ise 8.216.000 lira.

Ziraat aletleri ve makinaları yedek parçaları için, 1955 senesinde 2 994.000 lira, 1956 senesinde 8.921.000 lira. Oto ve kamyon yedek parçaları için, 1955 senesinde 8.292.000 lira, 1956 senesinde 13.828.000 lira.. İç ve dış lâstikler için 1955 senesinde 18.285.000 lira, 1956 senesinde 42.640.000 lira... Traktör yedek parçaları için, 1955 senesinde 3.930.000 lira, 1956 senesinde 8.216.000 lira...

Muhterem Arkadaşlar... Bu rakamları farketmemiş olacaklar ki, bu mevzular aktüel, taze, fevkalâde ehemmiyetli mevzular diye ele alınarak üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır. Halbuki bu rakamlar gösteriyor ki, 1955'te ve 1956'da mühim ve muazzam bir terakki kaydetmişizdir. 1957'de 1956'dan daha da mühim terakkiler kaydedeceğimiz her türlü şüpheden varestedir.

Kendileri normal zekâ, normal ölçü istiyorlarmış. Acaba normal ölçü şu memlekette eski devirde görmeye alışmış olduğumuz ölçüler midir? Koca İstanbul'un 37 milyon liralık bütçesine normal der misiniz? Uğraşırsınız, bunu 100 milyona çıkarırsınız. Hem de ne zaman? Atom devrinde Beyefendi... Bizim, işleri tutmaktaki geniş ölçümüzü işleri yürütmekteki büyük süratimizi neden normalin üstünde telâkki ediyorlar... Dünya muazzam bir süratle ileri giderken normal diye bizi dünün ölçülerine bağlamak reva mıdır? 1950'de İstanbul bölgesinin Karayolları bütçesi o normal dedikleri ölçüye göre üç milyon lira civarında idi ve İstanbul Belediyesinin üç buçuk kamyonu vardı. Biz normalin üstüne çıktık. Üç milyon lira civarında bulunan İstanbul bölgesi Karayolları bütçesini 48 milyona çıkardık. Sayılan 900 küsura ulaşan dev gibi makinalarla vasıta miktarını takatimizin üstüne çıkardık, imkânları acaba ne ile ölçüyorlar? Bu memleket üç sene kuraklık çekti. Eğer insaflı konuşmak icabediyorsa tabiatın verimsizliğini de nazarı itibara almaları lâzımgelirdi. Bırakınız geçmiş üç senenin ikisini. Son sene zarfında bir miktar, daha yağmur yağsaydı, bugün bunların çoğu konuşulacak mevzu olmaktan çıkardı, imkânları normal mi değil mi, malî takatine uygun mu değil mi tarzındaki mülâhazalarla bir memleketi topuklaya topuklaya yerinde bırakacak olursanız o memleketin ilerlemesine imkân kalmaz.

Arkadaşlar... Demokrat Parti, dinamik bir teşkilâttır. Yurdun bütün imkânlarım ve membalarını harekete getirmek azmiyle ortaya atılmıştır ve bunu tahakkuk ettirmektedir. Şu bu eserler bitmiyecek demişler. Hangisi bitmiyecek? Hepsi bitecektir, arkadaşlar. Dün Seyhan, Tunçbilek, Sarıyar, yarın ve öbürgün ötekiler... Yeni haber aldım, Kemer barajında yevmiye dökülen betonun vâsıl olduğu miktar 2.700 tondur. Halbuki Sarıyar Barajı inşaatında biz 1.200 ton vasatıyı bir türlü bulamamıştık. Bugün ise 2.700 tondayız. Mühendisler bilirler, bir apartman inşaatında çimento bakımından vasatı ölçü nedir?

HİMMET ÖLÇMEN (Konya) — Azami 500 tondur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Demek ki, Kemer barajının inşaatında aşağı yukarı yevmiye 10 apartmanın betonu dökülmektedir. İşte işlerimiz. Bu süratle yürütülüyor, arkadaşlar. Başlanan eserlerin bir kısmı da iş programlarının ilerisindedir ve bunların hepsi bitecektir.

Muhterem Arkadaşlar,.. Bir zamanlar bu eserlerin seçim tesisleri olduğu söylendi. Hükümet, bunların temelini attı ama temeller su doldu, oralarda sivrisinekler hastalık yapıyor, denildi. Halbuki bir kısmının inşaatı bitmek üzeredir ve birçoğu da yüzde 80-90 ikmal edilmiş vaziyettedir. Fakat tamamlanmaları için daha bir müddet geçmesi icabediyor ya... yine bitmiyecek diyorlar ve bitmiyecek lâfı ile bir müddet daha avunuyorlar.. Ama bu, ancak bir avunmadan ibaret kalır.

Muhterem Arkadaşlar, başka bir noktaya geçeyim: İstanbul'da büyük işler yapılıyor. Ama bu değirmenin suyu nereden geliyor diye soruluyor. Ne yaptınız orada, bir darphane mi tesis ettiniz de para mı basıyorsunuz, demek istiyorlar. Arz edeyim: Gayet basit beyefendiler, İstanbul'un en mühim piyasası, meselâ Balık Pazarıdır. Burası kargacık, burgacık birer katı geçmiyen binalarla doludur. Yani o güzelim arsadan sadece birer kat bina olarak istifade ediyoruz. Neden? Vaktiyle öyle yapılmış... Braksanız 4 kat yapsın. Fakat 3-4 metrelik yola 4 kat yapılabilir mi? Elbette yapılamaz. Onun için bu giranbeha yerler bir kat üzerinden kullanılmakta idi. Orada yatan millî servet asgari namütenahi idi. Biz ne yaptık? Yol açtık, arsanın yarısını yola verdik. Fakat buna mukabil 4 kat, 5 kata müsaade ettik. Anladınız mı? Bu pek güç bir mesele değil muhterem arkadaşlarım, yeter

ki, memleket işini kendinizinkinden 10 kat, 20 kat fazla benimseyin. (*Soldan bravo sesleri ve şiddetli alkışlar*)

“İstanbul’un plânı var mı, Beyoğlu’nun plânı var mı?” diyorlar. Beyefendiler, size son defa kati olarak arz ederim ki, plânsız tek adım dahi atılmamıştır. Hepsı plânlı ve programlıdır. Yapılan işlerin malî takatimize muvazi olmasına da son derece ehemmiyet verilmiştir.

Yapılan işlerin bir noktada durduğunu, bir noktada başırlamadığını, yarım kaldığını görürseniz, teşrif edersiniz, beni bu sözlerimle ilzam ederek, muaheze, tenkid ve mesul edersiniz. Fakat, ortada fol yok, yumurta yokken konuşmak neye? Bunlar, takatimiz dahilindedir ve bir plâna bağlıdır.

Bu münasebetle arz edeyim: İstanbul’da birçok yerler yıkılıyor. Muhalefet sözcülerinin gelişigüzel yıkılmaya misal olarak gösterebildikleri tek mevzu İnhisarlar Müdüriyeti Umumiyesi binasıdır. Bunun da esasını arz edeyim: Bir defa bu bina on senelik müsaade ile yapılmıştır? Bu müddet ise çoktan bitmiş olup binanın mutlaka yıkılması lâzımgelmıştır. Çünkü, burası şehir plânında boştur. Mesele vazih değil mi?

Biz, yıktığımız yerden çıkacak olan Devlet dairesinin nereye yerleştirileceğini de hesabetmek mecburiyetindeyiz. İnhisarlar Umum Müdürlüğünün işgal ettiği dairelerin de nereye yerleştirileceği problemiyle karşılaştık. Bu arada da esasen ilk fırsatta yıkılacak olan bu binanın 10 ilâ 20 metrelik bir kısmını ortadan kaldırmak suretiyle o civarda yaptığımız imar faaliyetlerinin daha müsmir bir hale getirilmesini düşündük. Bu arada İnhisarlar Umum Müdürlüğünün yerleştirileceği yeri de bulduk. Şimdi, bu binayı toptan ortadan kaldırarak bu Sahayı esas plânda mevcudolduğu şekle ifrağ edeceğiz. İşte bütün İstanbul’da plânsız, hareket edildi, iddiası ile araştırılıp bulunan mevzuun hazin hikâyesi de bundan ibarettir.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Dosya dolu.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muztarip vatandaş, pahalılık... Bütün bunlar birer tekerlemedir. Pahalılık vardır, yoktur mevzuunu birçok defalar münakaşa ettik, gene de münakaşa ederiz. Eğer pahalılığı fiyatlardaki tereffü, diye mütalâa ediyorlarsa bu mütalâalarını tashih ettikten, sonradır ki, kendileriyle bir münakaşaya girilebilir. 100 bin vesait getirilmemeliydi, diyorlar.. Muhterem Arkadaşlar.. İstanbul’a, Ankara’ya gidiniz, vesaiti yollar almıyor. Bunların yedek parçaları, petrolü ve taşıyacak yükü yok da nasıl böyle işliyebiliyorlar? Boğaziçi’ne veya İstanbul’un her hangi bir tarafına gidiniz, bütün vesait teşbih tanesi gibi birbirine bağlanmış gibidir. Bunlar, deniz suyu ile mi işliyor? Bunlar bahçelerden tedarik edilmiş lahana yapraklarından, karpuz kabuklarından elde edilen parçalarla mı işlemektedir. Nedir bunlar? (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Bir defa memlekette cereyan eden hâdiselerin manzarasına bakmalı, ondan sonra konuşmalıdır. Ve eğer buna şebih birtakım mütalâalar öne sürülecekse, dostlar, dostlar bunda bir iş olmak lâzımgelir, demelidir. Filvaki lâstik, yedek parça, petrol yok, taşıyacak vatandaş yok, taşıyacak yük yok, ıstırap var diyorlar. O halde gördükleri nedir? Ey dost, bunda bir iş vardır deyip tetkike koyulmaları lâzım gelmez mi?

Muhalefetin tenkidlerini engelleme telâkki etmek doğru değildir, diyorlar.

Bir defa falan kimseye tevcihi hitabederek bir isnatta bulunmadım. Ancak İstanbul’un imarı meselesinde engellemelerle karşı karşıya kaldığımız, karşılaştığımız

bir emri muhakkaktır. Bunu ifade ettim. Ağaç kesmekte, yol açmakta, gecekonduları kaldırmakta, velhasıl imarın bütün saf analarında birçok itirazlarla ve asarı atıkayı ortadan kaldırılıyorsunuz, yok ediyorsunuz, plânsız çalışılıyorsunuz ithamları ile karşı karşıya kaldık. Ben içimdeki bu ıstırabı, bu hicranı buradan ifade ediyorum. Bunu gazetelerde görmüşsünüzdür. Benden evvel konuşan diğer arkadaşlarım ne söyledi, bilmiyorum. Onlar da aynı şeyleri söylemişlerse, ne yapayım ki bu cevaplarım kendilerine de raci olmak lâzımgelir. İmar hareketlerinden bahsedilirken karşılaşılan engelleri söylemek vazifemdi. Söylediklerim bunlardan bahsedenlere elbette cevap teşkil eder. Ben muhalefetin tenkidlerine tahammül etmiyecek insan değilim. Dünyanın neresinde benim kadar hücumla mâruz kalmış insan vardır?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Demokrasi yalnız bizde de ondan.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kolay değil, kolay değil. Bakınız benim sözlerime dahi tahammül etmek müşkül oluyor. Evvelâ iğneyi kendine sonra çuvaldızı karşındakine.. Adnan Menderes'in işitmediği söz kalmadı. Fakat Menderes bütün bunların hiç birine ehemmiyet vermeden faaliyetlerine, işlerine devam etmeyi prensip itti haz etmiştir. (*Soldan alkışlar*) Kaybedecek zamanımız yoktur ve Demokrat Parti iktidarı ağır mesuliyeti yüklenmiş olarak vazife görmektedir. Mesele bundan ibarettir. (*Soldan alkışlar*)

Yalan sözler bu kürsüye yakışmaz.. Yalan yalandır. Yalan müstehcen bir kelime değildir. Eğer yalan söyliyerek bir isnat yapılırsa hakikaten mezmumdur.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — İspat hakkı yok.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Benim buradaki sözüm şu veya bu şahsa matuf olmak üzere değil, ortaya atılmış olan dedikodu kabilinden, hakikatle ilgisi olmayan, asıl ve esastan âri bulunan, hulâsa muhalifi hakikat, daha doğrusu yalan olan sözlerle racidir. Binaenaleyh, isterseniz hakikatle kabili telif değildir diyeyim, isterseniz hakikate muhaliftir diyeyim, isterseniz hakikatle ilgisi yoktur diyeyim, isterseniz Türkçesi, yalan diyeyim. (*Soldan gülüşmeler*)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Padişahın rüyasını unutma Menderes...

BAŞKAN — Başvekil Beyefendi, devam ederseniz Umumi Heyetten karar almam icabeder.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hayır efendim, sözlerimi bitirdim.

BAŞKAN — Ankara Üniversitesi 1957 yılı Bütçe kanunu lâyihasına (323) rey verilmiştir; (295) kabul, (28) ret. Muamele tamamdır, lâyiha tasvip buyurulmuştur.

İstanbul Üniversitesi 1957 yılı Bütçe kanunu lâyihasına (328) rey verilmiştir; (301) kabul, (27) ret vardır. Muamele tamamdır, lâyiha tasvip buyurulmuştur.

İstanbul Teknik Üniversitesi 1957 yılı Bütçe kanunu lâyihasına (329) rey verilmiştir. (305) kabul, (23) ret, (1) çekinir. Muamele tamamdır. Lâyiha tasvip buyurulmuştur.

Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1957 Bütçe kanunu lâyihasına (307) rey verilmiştir. (282) kabul, (25) ret, Muamele tamamdır. Lâyiha tasvip buyurulmuştur.

Bu gece saat 21 de toplanılmak üzere celseye son veriyorum.⁹⁷

⁹⁷ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 47, Sayfa 909-913, 916-918*

27 Şubat 1957 Çarşamba İşletmeler Vekâleti ve Petrol Dairesi Reisliği 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

BAŞKAN — Buyurun, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, maalesef bu sualler sorulup cevapları verildiği sırada bulunamadım. Elli bin ton eksikmiş, elli bin ton fazla imiş... Ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın, bu fabrikalar, ellere çekiç alınıp kökünden yıkılıp ortadan kaldırılmadıkça, bu büyük, hakikatleri söylemekte devam edeceklerdir. Köşebaşı şaşırtmalarla, çapraşık sualler sormak suretiyle hakikatler hiçbir zaman tağyir edilemez.

Maliye Vekilinin uzun tetkikler neticesinde, kaydettiğimiz inkişafı derleyip toparlıyan nutkundaki bütün ifadeler, bütün rakamlar hakikatin ta kendisidir ve muhallet ve muazzam bir eserin bir vücuhunun ifadesini teşkil etmektedir. Bunları bastıracağız, yalnız muhalefete değil maruf ve eski bir tabirle yedi düvele dağıtacağız. Bunları alır, rakamlar, sözler üzerinde iyice tetkikler yaparak isterseniz karşımıza geçer ve bu yalandır, bu yanıltır, dersiniz. Şurasını ifade etmek istiyorum ki, burada dinlediğiniz meseleler memleketin muttali olduğu ve hakikat olan meselelerdir. Şimdi, bu kürsüde “20 bin tondur, değildir, encümende böyle dendi, halbuki şu oldu” deniyor. Bunlar ketmedilmiş şeyler değildir. 3-5 seneden beri hayaldir denen işlerin muazzam eserler olduğunu kabul edelim ve hep beraber sevinelim.⁹⁸ (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

⁹⁸ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 48, Sayfa 1123*

27 Şubat 1957 Çarşamba

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1957 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

BAŞKAN — Arkadaşlar, lütfen sükûneti muhafaza edelim. Buyurun, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok şükür, ne sizlerin, ne de Ahmet Bilgin arkadaşımın yüzlerinizde ağlamak istidadı mevcut değil.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Hava yumuşak da onun için.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunlar, bu kürsüden söylenen mûtat sözler ve tekerlemelerdir. Filhakika, sağlık bütçesinde görüşülmemesi gereken bir mevzuu, arkadaşım buraya intikal ettirmiş bulunuyor. Kendisine iki cümleyle cevap vermek isterim:

Ben dün konuşurken, memleketin son derece artan istihlâki karşısında, istihsal ve imkânlarımızın bu artışla muvazi gitmediğini, bâzı noktalarda ayarlamaların hakikaten müşkülât arz ettiğini ifade etmiştim. Süt ve peynir meselesi de aynı cümledendir.

Şimdi, ben Muhterem Ahmet Bilgin arkadaşına soruyorum ve diyorum ki: Acaba sütün, peynirin neden bulunmadığı, neden nedret kesbettiği hususunda küçücük bir tetkik yaptılar da ondan sonra mı bu kürsüye geldiler?

Suallerimi devam ettiriyorum: 1954, 1955, 1956 ve 1957 senelerinde, yani, sütün, peynirin az bulunmaya başladığı ve kendilerince mucibi şikâyet olacak bir hal arz ettiği zamanlarda, acaba Türkiye’de süt veren hayvanların adedi mi eksildi? Hayvanların adedi eksilmedi ise, acaba bunların süt verimi mi düştü? Yoksa bu sütü istihsal eden insanlar sütle sebze bahçelerini mi suluyorlar yahut sütü derelere mi döküyorlar? Hayır arkadaşlar... İstihsal edilmekte olan süt miktarı üzerinde tevakkuf edilmek lâzımdır. Ne oldu bu sütler, peynirler? Eskiden kendi sütünü kullanamıyan, kendi peynirine, sütüne hasret çeken müstahsil köylü, şimdi kendi istihsal ettiği maddeleri yiyecek hale gelmiştir. Çünkü eskiden en mübrem ve en iptidai ihtiyaçlarını temin edebilmek için eline geçen dört yumurtayı, yarım kilo sütü, bir kilo peyniri satıp da dört metre bez, iki kalıp sabun almak mecburiyetindeydi. Şimdi ise kendisine temin edilen imkânlarla bunu başka surette sağlamaktadır ve kendi istihsalı olan ve yemeye anasının sütü kadar hakkı bulunan bu süt ve peyniri yemeye başlamıştır. Bu maddeleri belki de pazarlarda onun için az görüyoruz. Sonra, şehirlerimizde öteden beri sütü, peyniri ya hiç istihlâk etmiyen veya az istihlâk eden gecekondu sakini dediğimiz vatandaşlarımızın, bizim gibi sütü ve peyniri istihlâke başlamaları sebeplerini de buna ilâve etmek lâzımgelir.

Şimdi acaba arkadaşımızın bize tavsiyesi nedir? Dışardan süt mü ithal edelim, yoksa bir kanun çıkaralım da köylü süt içemez, gecekondu sakinleri, Altındağ mahallesinde oturanlar süt ve peynir yiyemez mi diyelim? Gelsin bu, kürsüden tedbirini kendisi izah etsin.

Muhterem Arkadaşlar... Ben kendisine tariz için söylemiyorum, fakat B.M. Meclisinde konuşulurken hiddet ettin, şiddet ettin falan diye kızıyorlar, hiddetli mukabelede bulunuyorlar.

Buradaki müzakerelerin salim bir şekilde cereyan etmesini temin için, Türk milletini Türk efkârını yanlış yollara sevk etmemek için, Büyük Millet Meclisi âzalarının, milletvekillerinin vicdanlarında esaslı mesuliyet hissi taşımaları lâzımgelir.

Süt ve peynir işi böyle bir manzara arz ettiğine göre, bunun memleketimiz için elem verici bir mesele değil, bilâkis memnun olunacak bir müşahede teşkil ettiğini belirtmek lâzımgelir. Bunun memleketin fakrû sefaletine bir delil olarak ortaya konması, bir milletvekilinin vicdanında taşınması icabeden mânevi mesuliyet hissiyle kabiletelif değildir, arkadaşlar. *(Soldan bravo, sesleri)*

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlar, çok teşekkür ederim ki; Sayın Başvekilden, bu iptidai maddelerin noksan olmadığım, bol olduğunu, başka şeylerde olduğu gibi, izah etmediler. Süt ve peynirin noksanlığını müstahsilin bunu kendi ihtiyacı için istihlâk etmesiyle izah ettiler ki, böyle bir şeyi kabul etmek ve bunu böyle bir izah tarzına bağlamak mümkün değildir. *(Soldan o halde sesleri)*

BAŞKAN — Başvekilin izahı, sizin söylediğiniz sözlerden dolayı olmuştur. Lütfen fasıl üzerinde konuşunuz, sadet dışına çıkmayınız.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Bir memlekette otun kilosu elli kuruş, küsbe otuz kuruş ve bunlara muvazi olan her şeyin fiyatı böyle olursa ve bu maddelerin fiyatları Millî Korunma Kanunu ile narha tâbi tutulursa işte böyle bunlar pazarda bulunmaz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Ahmet Bilgin arkadaşım otun kilosunun 50 kuruş olduğunu söyledi. Buna iki kelime ile cevap vereyim:

Hakikaten otun kilosu 50 kuruş mudur? Arpanın kilosu kaç?

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — O da 45 kuruş falan..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Maşallah. Bir kere bu doğru değil. Müsaade ederseniz şunu soralım. Otu Avrupa'ya mı ihracediyoruz. Bunu istihsal eden ve satan kimlerdir, otun parası kime gidiyor? Küspe meselesi le aynı şeydir. Küспенin kilosu kaç kuruştur? Eskiden küspe var mıydı?

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Vardı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Küspe yeni bir hayvan gıdası olarak çıkmıştır. 11 tane şeker fabrikası kurulmuştur. Şeker pancarı ziraâti yapılan sahalarda, 30 vilâyeti tecavüz etmiştir. Bu sayede bu vilâyetler halkı, hayvanlarına yepyeni bir gıda maddesi temin edebilmek mevkiine gelmiştir.

Şimdi, müsaade ederseniz, Ahmet Bilgin arkadaşımın dâvasını asıl ters müdafaa ettiği noktaya geleceğim. Kendisi sütün bulunmamasından bahsetti. Getirdiği misaller sütün bulunmamasının değil, pahalı olmasının esbabı mucibesidir.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Bulunmamasından bahsettim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Diyor ki, süt pahalı, küspe pahalı, ot pahalı, arpa pahalı. Peki ile olmak lâzım gelir? Bana sütün bulunmamasını, istihsalin azlığına bağliyabilecek delillerini ve rakamlarını verseydi dâvasında haklı çıkardı. Bunu yapamadı. Hayvanlar eksildi, süt istihsal miktarı azaldı demiyor, buradan sapıyor, dâvadan uzaklaşıyor ve başka esbabı mucibe zikrediyor. Arzım, sadece bunlara işaret etmekten ibarettir.

BAŞKAN — Faslı 1.250.000 lira olarak reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

F. Lira

423 Trahomla savaş umumi masrafta 650 000

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

424 Zührevi hastalıklarla savaş umumi masrafları 450 000

BAŞKAN — Kabul, edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

425 Sıtma ile savaş umumi Masrafları 5 600 000

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

426 Veremle savaş umumi masrafları 3.000 000

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

427 Hastaneler, Sıhhat ve İctimai Muavenet kurumları umumi masrafları 54 108 458

BAŞKAN — Talât Oran.

TALÂT ORAN (Bilecik) — Muhterem Arkadaşlar, akşam konuşamadığım için bugün konuşmayı arzu ettim. Bu meseleyi 7 seneden beri rica etmekteyim. Bütçe Komisyonunda Sayın Vekil Beyin ışık verici konuşmalarından memnun olmuştuk.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Biraz daha yavaş konuşun.

BAŞKAN — Müsaade buyurun Suat Bey, arkadaşın usulü böyle.

TALÂT ORAN (Devamlı) — Hızlı mı oluyor, efendim? Bu mesele çok önemlidir. Hastanelerin tevhide bir zarurettir. Çünkü bugünkü şartlar o kadar birbirinden farklıdır ki, insan hayret ediyor. Geçen devre bu mevzuda bir kanun teklif etmiştim, kadük oldu. Hastane ücretleri 68 kuruştan meselâ muhtelif İktisadi Devlet teşekküllerinde olduğu gibi 36 liraya kadar değişebiliyor. Millî müdafaa 280 kuruş, üniversitede 590 kuruş, Devlet Demiryollarında 10 lira civarında. Bu mevzu ile çok alâkadar olduğum için rakamlar ezberimde. Vekil Beyden çok rica ediyorum. Bunların hepsini tevhide ederek tek tip hasta maliyeti üzerinden vazifeyi üzerine alsın. Binaenaleyh rica ediyorum, bunların hepsini bir norm altında toplıyalım ve bundan sonra ücretli tedavi sistemine gidelim. Ama maliyet fiyatı üzerinden. Hasta başına 10 lira 12 lira, *(Çok çok sesleri)* Dünyanın her yerinde böyle. Kravat alıyoruz, gömlek alıyoruz, veriyoruz da sağlığımıza neden vermekte tereddüdedeceğiz.

Orta-Şark normlarına göre bin nüfusa 9 yatak lâzımdır. Avrupa normlarına göre ise 1.000 de 6. Bu hesaba göre ihtiyacımız 148.000 yataktır. Yatak başına günde 10 liradan 1 milyon 480 bin liradır. Bunların tesisatını temin ise 2,5 milyardan aşağı değildir. O halde bunu Devlet bütçesiyle sağlamaya imkân yoktur. İşte bunu hali vakti yerinde olanlardan alacağız. Fakirler için esasen özel idareler sandığında 15 milyon para vardır. Tefrik kolaydır, fakirler fakrû hâl kâğıdı getireceklerdir. Fakir şehirlerde belediyeler karşılayacaktır. Geride hali vakti müsait olanlar kalıyor ki, bunlar da maliyet fiyatından ücret ödiyeceklerdir. Dâvamız bu. Bir de, dün akşam da bahsedildi, sigorta sistemine kademeli olarak gidecekler midir? İstanbul, Ankara, Adana, gibi büyük şehirlerimizde nüfus başına senede 15-20 lira kadar bir para olacak. Bunun büyük avantajları vardır. Bunu da bilhassa kendilerinden rica ediyorum.

Ondan sonra, hastanelerin tevhibi mevzuu da hakikaten faydalı oldu arkadaşlar. Millî savunmaya ait 15 bin yatağın 4-5 bininin zaman zaman boş kaldığı oluyordu. Şimdi bunlardan siviller de istifade ediyorlar. Bunlar tevhibedilerek bir arada mütalâa edilirse zannediyorum daha iyi olacaktır. Kendileridir kanun teklifi getirmeyeceklerse, bendeniz tekabbül ediyorum, getireceğim. Lûtfen beyan etsinler, zapta geçsin.

SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKİLİ NAFİZ KÖREZ (Manisa) — Getireceğimi bütçede söyledim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Doktor Talât Oran arkadaşımızın esas teklifi hakkında bir şey söyleyecek değilim. Fikirlerine hürmet ederim.

Yalnız esas iddiasında birkaç söz vardır ki, bunun tavazzuh etmesi lâzımdır.

Dediler ki; Orta-Şark standardına göre Türkiye’de, 140 bin yatak mevcudu olması lâzımdır. Bu Orta – Şark standardını anlıyamadım bendeniz. Bu noktanın tavazzuh etmesi lâzımdır. Yanlış fikirlerle mücehhez olmıyalım. Memleket hakkında böyle fikirlere sahibolursak, memlekete kıymış oluruz. Niçin Orta-Şark standardı dediğimiz zaman bu anlaşılıyor? Yani, İran, Irak gibi komşu devletler bizim nüfus ölçülerimize nispeten 3 misli yatak âdedi mi, sahip bulunuyor? Ben asla vaziyetin böyle olmadığını biliyorum. Fikirlerine hürmet ederim. Bu hususu açıklarlarsa memnun kalacağım.

BAŞKAN — Talât Oran.

TALÂT ORAN (Bilecik) — Efendim, Sayın Başvekilin suallerine cevap arz edeceğim. Dünya Sağlık Teşkilâtı bir bülten neşreder; bu bültende Orta-Şark normları çok aşağıdır. Bunlar da Suriye, Irak, Pakistan gibi memleketler bizden çok aşağı seviyededir. Biz bunların esasen üstündeyiz. Dünya Sağlık Teşkilâtı rakamları bunlardır.

Dünya Sağlık Teşkilâtının verdiği rakamlarda “Orta-Şark normları” dediği için bahsettim. Yanlış anlaşıldı her halde... Orada öyle bir kelime geçmiş. Bu bültenlerde bir Avrupa normu, bir de Orta-Şark normu diye bir şey geçiyor. Biz onların esasen üstündeyiz. Avrupa ve Amerika normlarına yetişmeye çalışmalıyız. Bu tempo ile çalışılırsa kısa zamanda yetişeceğiz. Biz bunların daha üzerine çıkmalıyız ve daha iyi seviyede bir hastane adedine kavuşmalıyız arzusu ile söyledim. Bunu tamamiyle bültenden aldım.

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Doktor Talât Oran arkadaşımın verdiği izahata teşekkür ederim. Anlaşıldı ki, nispet olarak bâzı memleketlerde mevcudolan yatak adedi bizim memleket nüfusu ile nispet edildiği takdirde memleketimizdeki yatak adedinin 150 bine çıkması icabeder. Bu suretle vaziyet tenevvür etmiş oluyor.

Benim ilâve etmek istediğim iki nokta şudur:

Her hangi bir sahayı, Devlet faaliyeti sahası olarak ele aldığımız zaman, onu maziden gelen seyri iğinde mütalâa edecek olursak, doğru ve esaslı bir fikre o zaman sahibolabiliriz. Türkiye’de, bilindiği gibi, 1950’de umumi olarak yatak adedi 11 bindi. Bugün %90-95’i ikmal edilmiş bulunan tesisler de tamamlanlığı zaman yatak adedi 45 binin üstüne çıkacaktır. Açıkça gömüldüğü üzere yatak adedi 6 senede dört, beş misline çıktığına göre, bu tempo ile gidildiği takdirde kısa zamanda muayyen hedefe ulaşılabileceğinden da emin olabiliriz.

Ancak bu, bir içtimai istihale meselesidir ve bunu böyle kabul etmek lâzımgelir. Hasta yatak adedlerinin çoğalmasa bir içtimai merhaleye vâsıl olma meselesidir. Nüfusunun %75-80'i köylerde sakin olan bir memleketin nüfus adedine nispetle muhtaç olduğu yatak ihtiyacı adedi elbetteki düşüktür. Şehirlerde oturanlar daha ziyade hastanelerde yatarlar. Köyden hastaları hastaneye nakletmek daha zordur. Binaenaleyh, Türkiye'deki içtimai hakikati göz önünde bulunduracak olursak yatak adedini 5-6 senede dört misline çıkarmak, 45 bin yatağa ulaştırmak suretiyle temin edilmiş olan ferahlık hakikaten memnuniyet verici bulmak lâzımgelir. Arzım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Başvekil, buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bu mevzuda benden evvel söz alan arkadaşlarımın tekliflerini ve arzularını desteklemek maksadiyle huzuruza gelmiş bulunuyorum.

Dünya tıp âleminin 700 bin münevver mensubunu sinesinde tophyan böyle bir teşekkül yıllık kongresini bizim memleketimizde akdetmeye karar vermiş bulunuyor. Sevinilecek bir hâdise teşkil eden bu toplantıya Hükümet olarak lâzım gelen kolaylığı yapacağız. Kendilerine toplantı yeri hazırlıyacağız. Bu Türk misafirperverliği ve aynı zamanda beynelmilel münasebetler bakımından son derece önemli bir olaydır. Bu hususu Yüksek Heyetinizin kabul edeceğine kaaniim.⁹⁹ (*Alkışlar*)

⁹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 48, Sayfa 999-1002, 1006*

28 Şubat 1957 Perşembe 1957 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle

BAŞKAN — Oylama muamelesi bitmiştir.

1957 malî yılı Muvazenei Umumiye kanun lâyihasına (493) arkadaş oy vermiştir. (432) kabul, 61 ret vardır. Lâyiha (432) reyle kanuniyet iktisabetmiştir. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

Söz Başvekilidir. *(Başvekil Adnan Menderes şiddetli re sürekli alkışlar ve bravo sesleri arasında kürsüye geldiler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, 1957 bütçe lâyihasının kanuniyet kesbetmesi ve tasdikinize iktiran etmesi dolayısıyla Hükümetimiz ve şahsım adına, naçizane, en derin şükranlarımı arz ederim.

Kırmızı rey verenler, nasıl kendi prensiplerini, görüşlerini müdafaa ediyorlarsa biz de inandığımız prensipleri, tatbikatımızı ve muazzam eserlerimizi, Demokrat Parti Grupu olarak, kemali ciddiyet ve ıftiharla herkese karşı savunmaya devam edeceğiz. Verdiğiniz beyaz reylerin mânası budur. Programımızı, prensiplerimizi, icraat ve tatbikatımızı ve eserlerimizi mutlak surette müdafaa ederek bu yolda yürümekte devam edeceğiz. 1957 bütçesinin bütün yurda hayırlı ve uğurlu olmasını temenni eder ve bu bütçenin tatbiki neticesinde memlekette daha da feyizli ve muazzam eserlerin müşahade edilmesini Cenabı Hakkın cümlemize nasibetmesini canı gönülden niyaz ederim.¹⁰⁰ *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

¹⁰⁰ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 17, Birleşim 49, Sayfa 1241-1242*

13 Mayıs 1957 Pazartesi**Çeşitli Konulardaki Sözlü Sorulara Cevaben Konuşmaları****BAŞKAN** — Başvekil..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, efkârı umumiyenin yanlış kanaatler edinmemesi için, meselenin olduğu gibi bilinmesinde büyük fayda vardır.

Evvelâ bir zamandan beri devam eden aksaklıklardan bahsediliyor. Bir zamandan beri devam eden aksaklıkların sebebini Mahmut Goloğlu arkadaşımın, bu memleketin dışında yaşıyor olmadığı için, benim kadar bilmesi lâzımgelir.

Ortada bir buğday meselesi yoktur. Karadeniz halkı eskiden beri, kendi mısırını çok pahalıya yerd, fındığını da çok ucuza satardı. Karadeniz öteden beri ıstırap bölgelerinden birisi olduğu için Karadeniz halkını Muş Ovasına, Anadolu'nun bilmem neresine nakletmek hükümetlerin programlarına girmiş meseleler ve mevzular olmuştur. Biz 36-37 kuruşa mal ettiğimiz buğdayı seneler senesi Karadeniz bölgesine 25 kuruştan tevzi etmekteyiz. (20 kuruşa, sesleri) Keşke bu kuraklık derdi olmasaydı da bunu daha bol miktarda tevzi etmek imkânını bulabilseydik. Goloğlu arkadaşımız da pekâlâ takdir ederler ki, bu memleket üç seneden beri muannit bir kuraklık ıstırapı içindedir. Bunu halka hissettirmemek için elimizden geleni yaptık, dışardan 700 bin ton buğday getirttik, üç sene kuraklıktan sonra 700 bin ton buğday getirmeyi icabettiren tedbirlerin ne olduğunu Goloğlu arkadaşımın bilmesi iktiza eder.

Eskiden eğer üç sene böyle muannit bir kuraklık görülmüş olsaydı bu memleketin her tarafında muhaceretler vukubulurdu. İnsanlar birbirlerine girerdi. Bu ıstırapın üç sene sonunda ufak tefek aksaklıklar halinde görülmesi Hükümetin başarmış olduğu büyük muvaffakiyetin bir ifadesidir. Bir taraftan fındığın 40-50 bin tondan birden bire 120 bin tona yükselmesi ve bunun âdeta müşterilerce lüks madde telâkki edilmesi ve bu sebeple satışındaki zorluklara mukabil bu mahsulü 6-7 sene muntazaman ve değer fiyatıyla eritebilmenin azametini Goloğlu arkadaşımın bilmesi ve takdir etmesi icabederdi. Bir zamanlar aksak tedbirler yüzünden memleketin uğradığı felâketlerden bahsetmek suretiyle Hükümetin bu işleri tedbirsiz bıraktığı tezine işrabecek tarzda konuşmaması icabederdi.

Bu aksaklık ne zamana kadar devam edecektir? Bu aksaklık bitti arkadaşlar. Son Mayıs yağmurları, Nisanın 16 sından beri devam eden yağmurlar memleketin yüzünü güldürmüştür. Bir memlekette ki iktisadi bünyesinin merkezi sıkletini ziraat teşkil eder,

O memlekette üç sene ardı sıra kuraklık olursa, dördüncü sene Nisan ayının 15'nci gününe kadar kurak olmak tehlikesi ayan beyan görülecek bir vaziyette olursa, Hükümet elbette birtakım kısıntılara girer ve tedbirli olması elbette icabeder.

Nisanın 15'nci günü acaba Amerika'dan 1 milyon mu, 1,5 milyon ton mu buğday ithale mecbur kalacağız diye kara kara düşünmekteydik. Hangi tedbirlerden bahsediyorsunuz?

Buna rağmen memleketin istihsal kapasitesi o derece yükseltilmiş ve zirai bünyesi o derece takviye edilmiştir ki, muannit kuraklığa rağmen bu memlekette geçen sene gibi en şiddetli kuraklığın var olduğu bir senede dahi 11 milyon tona varan bir hububat istihsaline muvaffak olunmuştur. 11 milyon ton hububatı 1951 senesinde istihsal etmiş

olsaydık dışarıya daha iki milyon ton buğday ihracedecek vaziyette olurduk. Bütün bunları toptan bir hâsıla olarak nazarı itibara almadan Mahmut Goloğlu ‘nun yaptığı konuşma bu memleketin büyük bir bölgesinin ıstıraplarına karşı Hükümetin tedbirsiz bulunduğu mânasına götürecektir kadar tarafgirâne olmuştur.

Bu arkadaşşıma böyle cevap vermek mecburiyetinde kaldığım için özür dilerim. *(Soldan alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, şimdi kürsüden inen arkadaşımızın birtakım isnatlarını reddetmek ve birtakım yanlış fikirlerini düzeltmek mecburiyetindeyim: Burada “Adliye Vekili istifa etsin.” dedi. Burada söylediği bu cümle ile Adliye Vekilinin istifa etmeyeceğini Tahir Taşer benden çok iyi bilir. Kendisi bunu lâf olsun diye söylüyor. Adliyenin teminatı zedelenmiş, mahkemeler bilmem ne olmuş... Bu mevzuda söylediklerinin hepsi kendisine aittir, kendi kanaatini ifade eder. Belki de, kanaat değil, siyasi bir taktik olarak böyle konuşmayı kendisi için doğru telâkki etmiş demek, lâzımdır. Adliye Vekilinden kin ve garazla hareket eden bir makyavelist falan diye bahsediyor. Bunları kendisine aynen iade etmek mümkündür. Hakaret reddedilir, muhayyerdir. Burada gelip bu sözleri söylemek, aynı derece ve ağırlıkta, hattâ daha ağır sözlere mütehammil olmayı göze almak demektir. Şimdi bunları bir tarafa bırakalım ve asıl meseleye gelelim:

Muhterem Arkadaşlar,

Tahir Taşer, sözde malûmat edinmek için bir sual takriri vermiş bulunuyor. Fakat bir yandan da kucak dolusu malûmat ile umumi efkârı tenvir etmek peşindedir. Eğer bu kucak kucak malûmat doğru neviden olsaydı, bundan ancak memnun olmak icabederdi. Fakat bütün bunlar, kendi takibettiği istikamet ve taktiğin uyarınca ifade edilmiş sözlerdir. Meselâ; “burada konuşmıyacağım da nerede konuşacağım” diyor. Elbetteki burada konuşacaktır. Ama Meclisten konuşmanın bir yolu ve adabı vardır. Sual takririne verilen cevap, eğer yalnız kendini değil de Meclisi de tatmin etmemiş ve bunun üzerine açılması istenen istizah teklifini Meclis kabul etmiş bulunursa, istizah ölçüsünde beyanlara gitmek hem kendisi hem de kendi gibi düşünenler için mümkün olur. Fakat sual takririni hod be hod istizah ölçüsüne çıkarmaya Tahir Taşer’in hakkı yoktur ve bu Meclis Nizamnamesinin metnine olduğu gibi ruhuna da tamamen aykırıdır. Muhterem Celâl Bayar’ın 1947’de “en büyük teminat hâkimlerin vicdanıdır” dediğini hatırlatıyor. Tazeliğini, kuvvetini ve samimiyetini muhafaza etmekte olan bu söze ben de yüzde yüz iştirak etmekteyim. Kanaatim odur ki, adlî teminat zedelenmiştir diye mütemadiyen hücum edenler, bir taraftan Türk hâkiminin vicdanından şüphe ettiklerinin bir taraftan da bu şüphelerini açık ortaya koyduklarının farkında olmuyorlar. Asıl esef edilecek nokta budur. Ben tekrar ediyorum. Adlî teminat, hâkimlerin pâk vicdanında yatmaktadır. *(Soldan bravo, sesleri)*

Fakat adlî teminat hâkimlerin pâk vicdanındadır, derken, umumiyete muzaf bir tâbir kullandığımızı da hatırdan çıkarmamamız lâzımdır. Zira, tamamen bizim de kanaatimiz olan bu hükmün ifadesi Türkiye’de vazifesinden inhiraf etmiş ve bunu suiistimal etmiş tek bir hâkim mevcut değildir mânasına gelemez ve böyle bir şey millet huzurunda iddia edilemez, iddia edildiği takdirde, demogojinin ta kendisi olur.

Muhterem Arkadaşlarım, Tahir Taşer, emekliye sevk edilen hâkimlerin sicilini kendisi mi tutmuştur acaba? Takdir hakkı kendisine mi verilmiştir acaba?

Muhterem Arkadaşlar, Hükümet olarak bizim tasarruflarımız millî murakabe altındadır. Bu tasarrufun millî murakabe altında bulunduğu da işte şimdiki konuşmalarla sabittir. Sual soruluyor: Neden tekaüde sevk ettiniz diye geliyor vekili aidi, bu suale cevap veriyor? Sual cevaplandırılmıştır, bu mesele bitmiştir. Eğer tatmin edilmemişse istihzan müessesesine müracaat eder. İşte millî murakabe böylesine işler. Ama Meclisin vicdanı müştereki istihzanı kabul etmezse kendisine küssün. Ne yapayım, Meclisin vicdanı müşterekine hâkim olmak hiç kimsenin elinde değildir der, susar.

Siz tekaüde sevk ettiniz ama o iyi adamdır, diyor, sonra da siz niye bunu tekaüde sevk ettiniz diye soruyor. Doğrusunu öğrenmek yok.. Burada okuduğu esbabı mucibede “vazifeyi her bakımdan aksatmadan ifa etmekden” bahsediliyor. Bu hükmü indî bir tefsire tâbi tutarak ve hattâ hâkim teminatını hâkim hata etmez yahut vazifesinden çıkarılmaz katiyetinde kıstaslara bağlanmaya çalışarak bilâkis adlî bakımdan bir nevi kontrolsüzlük ve teminatsızlık esasını müdafaa eder duruma düşmektedir.

Her hangi bir hâkimin, vazifesini aksatmadan ifa edebilecek durumda olmadığını, o vazifeyi birinci derecede murakabe etmekle vazifeli Adliye Vekâleti ve Adliye Vekili kabul etmiş bulunuyor ki, onu tekaüde sevk etmiş bulunuyor. Eğer biz emekliye sevk edilmiş hâkimlerin geçmiş sicillerini, niçin tekaüde sevk edilmiş olduklarını bu kürsüden konuşacak olursak, işte asıl o zaman onlara belki zulmetmiş ve mağduriyetlerini mucip bir hale tasaddi etmiş oluruz.

Hem neden bu gibi hususat, burada konuşuluyor? Bir Hükümet tasarruflarında bu dereceye kadar haizi itimat olduğu içindir ki, hareketlerinde haklı ve doğru görülmek icabeder. Bize memleketin en mühim meselelerini emanet ediyor ve bu hususta birçok salâhiyetler veriyorsunuz. Ondan sonra da kanunda tasrih edilmiş olan takdir hakkını kullanarak bir hâkimi 25 senelik hizmetinden sonra işe yaramadığı için emekliye sevk etti diye, “Acaba niçin bu hâkimler emekliye şevk edildi?” sualine lüzum görüyorsunuz. Bu, öküzü altında buzağı aramak, demektir.

Gelelim meselenin kemiyetteki ifadesine, muhterem ve merhum arkadaşımız Osman Şevki Çiçekdağ zamanında, kaç hâkim bu suretle tekaüt edildi, diye soruluyor. 50 hâkim, şimdi de 30’ demek ki, hem mütevazın hem de normal olarak devam eden bir muamele karşısındayız. Bundan başka türlü bir mâna çıkarmak katiyen doğru değildir. Bu gibi yanlış iddialar, içtimai nizamı bozan ve adalete siyaset sokacak bir vaziyet yaratmaktan başka bir netice veremez. Her hangi bir hâkimin tekaüde sevk edilmesini teminat altına almadıkça hâkim teminatı olamayacağı fikri ile hareket edilmek isteniyor. Böyle şey olmaz arkadaşlar. Bu işleri küçük politika oyunlarının gıdası haline getirmek doğru değildir. Tekrar tasrih etmek isterim ki, hâkimlerin emekliye sevk edilmelerinde bir esbabı mucibe vardır. Adliye Vekili tarafından bu kürsüde verilen cevap kendilerini tatmin etmemişse bir istizah ile gelirler, istizah, Yüksek Meclisçe kabul edildiği takdirde ve kendileri de bunun avakibini üzerlerine aldıkları takdirde bu esbabı mucibe burada şerholunur. Biz dâvamızı isbat edecek vaziyetteyiz. Zira bahse mevzu teşkil eden hâkimleri vicdani kanaat ile emekliye sevk etmiş bulunuyoruz. *(Soldan alkışlar)*

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Muhterem Arkadaşlarım, Sayın Başvekil senelerden beri politikanın içerisinde. Binaenaleyh bir alışkanlık neticesinde gayet rahat konuşmak imkânına sahiptirler. Fakat kürsüye ilk çıktığım andan itibaren Sayın Başkanın sık sık vukubulan müdahaleleri sinir bozmaktan başka bir netice vermemektedir. *(Gülüşmeler)*

Çünkü arada müsavat yoktur. (*Gülüşmeler ve gürültüler*) Bu, gülünecek bir hal değil ağlanacak bir haldir. (*Gürültüler*)

Muhterem Arkadaşlarım, Başvekil dediler ki; “efendim, sualle tatmin olmuyorlarsa istizah takriri versinler.”

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Tabii..

TAHİR TAŞER (Devamla) — Çok rica ederim, ben Meclise geleli 4 sene oluyor. Daha evvelki hâdiseleri de takibettim. Bugüne kadar bir tek istizah takriri Yüksek Mecliste kabul edilmiş midir? (*Gürültüler*) O halde olmayacak duaya ne diye âmin diyelim? (*Gürültüler*)

BAŞKAN — Tahir Beyefendi, Riyaset olarak daima vazifemi ifa etmek mecburiyetindeyim. Yüksek Heyet bugüne kadar hiçbir istizah takririni kabul etmemiş midir? Yani Yüksek Heyette hiçbir istizah takriri kabul edilmez mi? Bu ne demek? Mütemadiyen konuşmalarınızda Yüksek Heyet huzurunda sualinizin dışına çıkıyor, akabinde de müsamaha istiyorsunuz. Bu tarzda konuşmanıza müdahale Riyasetin vazifesidir. Türk Parlâmentosu Dahili Nizamnamesinin en yüksek derecede bahsettiği müsamaha imkânlarıyla konuşuyorsunuz.

TAHİR TAŞER (Devamla) — Efendim, sözlerim Meclis zabıtlarına ve Başbakanın sözlerine istinadetmektedir. Ben kendiliğimde u bir şey konuşmuş değilim. Halbuki Başvekil evvelce söylemiş olduğu sözleri dahi kabul etmiyor. Adlî teminat hâkimin pâk vicdanındadır, diyor. Biz buna inanıyoruz, diyor. Acaba emekliye ayırdığı hâkimlerin pâk vicdanı yok muydu? Bu emekliye ayrılanlar 25 sene, 30 sene bu memleketin adaletine namuskârane hizmet etmiş hâkimlerdir.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Tabir Taşer, sen bu işi başaramıyacaksın. Vazgeç... (*Soldan “vazgeç, vazgeç” sesleri*)

TAHİR TAŞER (Devamla) — Beyefendi, müsaade buyurun. Başarıp başaramamak telâkki meselesidir. Hâkimlerin sicilini kim tutuyor?

Muhterem Arkadaşlar, ben bu sözü bir Başvekile yakıştıramam.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Reddederim.

TAHİR TAŞER (Devamla) — Bir Başvekil Türkiye Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde bu şekilde konuşmamalı idi. Eğer. Başvekilin bu işte ufak bir hüsnüniyeti varsa emekliye sevk ettiği hâkimlere kazai mercileri açsın. Kendilerinden rica ediyorum. Sebepsiz emekliye sevk edilen bir hâkimin namusu, şerefi suizan altındadır, efkârı umumiyenin suizanın altındadır. (*Soldan sen soktun, sesleri*) Siz hâkimleri hem ceffalkalem emekliye sevk ediyorsunuz, hem de sebep göstermiyorsunuz. Yani hem suçlu hem de güçlü oluyorsunuz. Bırakınız hâkim aleni mahkemelerde hakkını müdafaa edebilsin. Hem kabahatli oluyorsunuz, hem de haklı olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Bu en hafif tabiriyle ayıptır. (*Soldan gürültüler*)

BAŞKAN — Efendim, Riyaset; Tahir Taşer’in beyanlarını Yüksek Heyete karşı yapılmış bir hakaret telâkki etmektedir. Bu itibarla Dahilî Nizamnameye göre kendisinin 3 İnikat için Meclisten çıkarılmasını oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Beyefendi, lütfen salonu terk ediniz.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevimli arkadaş Behçet Beyi tebrik etmek lâzımgelir. Büyük Millet Meclisine italei lisandan kendisini korumak suretiyle sözlerini hem dinletti, hem de sonuna kadar rahat rahat, güzel güzel konuşmak imkânını buldu. Kendisini tebrik ederim. Ancak, bâzı mütalâalarına ben de mütebessim bir eda ile cevap vermek mecburiyetini hissediyorum:

Memleket hercümerç içinde derken kendisinin fikri hercümerç içinde olduğunu maalesef müşahede ediyorum. *(Soldan gülüşmeler)* Memleketin bir hercümerç içinde olduğu iddiasını asla varit addetmiyorum ve Yüksek Meclisinizin kahir ekseriyeti de asla bu kanaatte değildir. Binaenaleyh bunun sadece şahsi görüşünden veya mensup bulunduğu zümrenin görüşünden ibaret olduğunu ifade etmek mecburiyetindeyim. Memleket, hercümerç içinde olmak şöyle dursun, dostların gıbtasını, düşmanların hasedini tahrik edecek derecede olgun bir manzara arz etmektedir. Dünyada hercümerç içinde olan memleketi erin örnekleri az değildir. Nazarlarımızı sağa sola atfettiğimiz takdirde bunu görmemiz kabildir. Behçet Kayaalp arkadaşına teselli teşkil edecek bir fikri ifade etmek isterim, mademki Demokrat Parti muhterem Türk milletini memnun edememiştir ve mademki memlekette hercümerç gözle görülür derecede ileri gitmiştir. O halde yaklaşan seçimlerde kendi zümreleri lehine netice istihsal etmek fırsatını kaçırmassınlar.

Behçet Bey arkadaşımız şayanı dikkat sözler söyledi. Bunlar arasında müşahedeye değer bir nokta da şudur: Arkadaşımız mebusla Meclisi birbirine karıştırıyor. Anayasanın malûm fıkralarını okuyor, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Türk milletinin yegâne ve hakiki temsilcisidir. Onun namına hareket eder” yani “Türk milletinin kendisi imiş gibi hareket eder ve millet namına murakabeyi yapar,” diyor.

Şimdi bu umumi hüküm Büyük Millet Meclisine verilmiş olan salâhiyetleri gösterdiği gibi, bu salâhiyetlerin menşei de, nereden kuvvet aldığını da izah eder. Bunun yanında bir de me husların murakabe salâhiyetine ait hükümler vardır. Bu murakabe Büyük Millet Meclisinde nasıl cereyan eder, encümenler nasıl vazife görürler. Anayasa kadar kuvvetli olan Meclis Dahilî Nizamnamesi bunları gösterir. Bütün bu mevzuları, kendileri hukukçu olmaları itibarıyla gayet iyi bilirler. Mebusların fert olarak tek mebus olarak murakabe vazifesini nasıl yapacağı yine Dahilî Nizamnamede musarrahtır. Şimdi meselâ mevzuumuzda olduğu gibi bir mebus arkadaş sual tahriri verir, vekili aidinden cevap alır mutmain olmaz. Bu vaziyette Meclis tahkikatı açılmasını isteyebilir. İstizah isteyebilir. Gazetelerde yazı yazabilir. Bütün bu vasıtaları kullanabilir. Binaenaleyh mebus olarak tek başına millî murakabeyi kullanmak hususu mevzuumuzda böylesine tecelli eder.

Halbuki kendisi diyor ki, Büyük Millet Meclisinin bir âzası olmak sıfatıyla Meclisi temsil ederim. Mülâhazasını daha da ileri götürerek, Büyük Meclis milleti temsil eder. O halde ben de Türk Milletini temsil ederim, diyor.

BEHÇET KAYAALP (Burdur) — Öyle bir şey demedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sözleriniz binnetice maalmemnuniye veya maalesef ona geliyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar; bütün mesele şudur: 4’ncü Menderes Kabinesini kurarken programımız mucibince tekaütlük müddetini 25 seneden 30 seneye niçin

çıkarmadığımızı Hükümetin ifade etmekte fayda mülâhaza ederek bir daha, bir daha, bir daha fırsat buldukça bunları tekrar etmek suretiyle aleyhte, bizim aleyhimizde tesirler icra etmek hevesindedir. Orada, birtakım tereddütleri mucibolduğu için kaldırıyoruz, denmiş. Behçet Bey ve aynı fikirde olanların bilhassa dikkat etmelerini rica ediyorum. Bu bir nassı ilâhi değildir. 30 sene imiş. 35 olmuş.. 30, sonra 25 e inmiş, sonra gene 30'a çıkmış, çıkarılmış. Bunun takibettiği seyir gösteriyor ki, bu bir içtimai telâkkinin eseridir. Demek ki, bu bir nassı ilâhi değil, içtimai telâkkilerin, seyri icabıdır. Büyük Millet Meclisleri kendi takdirlerine göre içtimai zaruretlere göre bunu indirip çıkarıyorlar.

Şimdi, burada esbabı mucibenin ifadesine dikkat edilecek olursa Hükümetin bunu mutlaka böyle olması zaruridir, diye düşünmediği görülür ve 25 sene 30'a çıksın mı, 25 e insin mi, diye birtakım şüphe ve tereddütler izhar edildiği sırada Hükümet, 25 seneyi 30 seneye çıkarmakta bir mahzur telâkki etmiyoruz, demiştir. Bunu dedirten sebep nedir muhterem arkadaşlar? Şudur: O zaman sureti haktan görünerek iktidarımıza karşı birçok noktalardan hücumlar yapıldı. Hattâ birtakım çok samimî arkadaşlarımız bile bu hücumların mesnedi hakikisi mevcuttur, zehabına kapılmak tehlikesi ne düştüler. Bu silâhi elden almak büyük bir şey olmayacaktı. 30 seneye mi çıkaralım, peki bir kanun sevk ettik, Hükümet olarak tereddüdü mucibolan birçok diğer noktalarda da kanunlar sevk ettik. Şimdi Büyük Millet Meclisinin müsterek vicdanına sığınarak şunu soruyorum: Bu kanun lâyhalarını Hükümet ardı arkasına sevk ettiği zamanda muhterem arkadaşım veya onun gibi düşünen arkadaşlardan her hangi biri çıkıp aferin Hükümete, aferin Demokrat Partiye, ne güzel hareket ediyorlar, dediler mi? İşte o zaman tereddüdün sadece suiniyete muzaf olabileceği hakikatine eriştik ve ondan sonra da böylesine hiçbir müspet netice vermiyecek olan, bilâkis siyasi maksatlar ve sebeplerle aleyhimizde kullanılacak olan bu gibi hareketlere Büyük Millet Meclisi lüzum görmemiş ve durdurmuştur.

Demin dedikleri ne kadar doğrudur. Eğer Büyük Millet Meclisi kendisi olsaydı bu kanunu yapardı, 25'i 30'a çıkarırdı. Fakat bunların yapılmasına B.M.M. nin rızası şart, onun vicdani karan şart.

Sizin maksadınız icra değildir. Siz sureti zahirede Adliye Vekiline, Başvekile tevcihi hitabediyorsunuz, icra şöyle yapıyor, böyle yapıyor diyorsunuz. Fakat dilinizin altında B.M. Meclisinin tasarruflarına karşı olan itaatsizlik ve isyanınız vardır. İşin açıkçası budur.

Tekrar edeyim: Hükümet bunu programına koymuş, sevk etmiş, sevk ettikten sonra bunun lüzumsuz olduğu kanaatine Büyük Millet Meclisi ile beraber yahut da Büyük Millet Meclisinin büyük ekseriyetiyle beraber varmış olmaktadır ki, bunu kanuniyet kesbetmeden geri almış olabilir. Başka türlü bir mütalâayı gayri-varit addetmek lâzımgelir. Meseleyi hükümet geri almış bulunuyor. Siz bunu elli defa teklifi kanuniye halinde Meclise getirebilirsiniz. Fakat Büyük Meclisin vicdanı maşerisi sizinle beraber değildir. Zavallı Adliye Vekili şamar oğlanı olarak ortada kullanılmaktadır. *(Sağdan alkışlar, bravo sesleri)*

İRFAN AKSU (Isparta) — Bravo Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, beyefendi.. Muhterem Arkadaşlar.. Arkadaşımız ancak bu suali burada izah ettiği fikirlerle müdafaa etmek istedi. Acaba hâkimlere hizmet mi etmiştir? Korumak istediği Adliye müessesesine

hizmet mi etmiştir? Bunun böyle olmadığına, sadece politikanın şikâri yapmak istediğini maalesef ifade etmek mecburiyetindeyim.

Şimdi bir soracağım: Hükümet gelecek, sicilleri, dosyaları Meclise getirecek, okuyacağız ve diyeceğiz ki, falan hâkimi şu şu sebeplerden dolayı tekaüde sevk ettik. Beyefendi de kalkacak, diyecek ki, “o sebeplerden değil. O tarihler yanlıştır, doğrusu şudur.” Birtakım tahkikat yapacağız ve burasını mahkeme haline getireceğiz ve beyefendi ile burada müzakere ve münakaşa edeceğiz. İş muhakeme edeceğiz. Böyle mi istiyorlar acaba? Ve bu bizi, mevzuubahsolan hâkimlerimizin haysiyet ve şereflerinin korunması ve adalet müessesesinin şeref ve haysiyetinin mahfuziyetini temin eder yola götürür mü? Ben bu kanaatte asla değilim.

“Bu yol keyfiliğe gider” diyor. Adlî teminat derken hâkimi asla ve kat’â erişilmez bir mabut haline getirmek ister gibi görünüyor. Bunu kendisine hatırlatmak mecburiyetindeyim.

Şimdi kürsüden söylediği sözler nelerdir? Diyor ki: “İnsanlar murakabesiz kaldığı müddetçe keyfiliğe gider.” Keyfiliğe giden yalnız Hükümet mi olur? Hâkimler. Onlar da insan değiller mi? Onlar murakabeyi temin edecek bir usul bulmuşlar mıdır? Adlî teminatın esası hâkimin içtihadında serbest olmasıdır. İchtihada istinat hâkimin verdiği karardan dolayı hiçbir suretle muaheze edilmemesi keyfiyetidir. Adlî teminatın esası buradadır. Hâkime lâyuhtilik izafe etmek ve onu her şeyin dışında saymak adlî teminatı istihsal ve adliyenin tarafsızlığını temin etmek maksadına hamledilemez.

Muhterem Arkadaşlar, Devlet memurlarının sıkı murakabe altında bulunmalarına mukabil hâkimin haiz olduğu teminat ve imtiyazlar onlarınkinin 4-5 mislidir. Bu da kâfi gelmiyor. Ona katiyen dokunulmıyacak.

Arkadaşlar; bunları tabiata muhalif iddialar olarak telâkki etmek icabeder. Bunlar, birtakım siyasi emeller peşinde koşulduğu zaman kolayca söyleniverecek sözlerdendir. Fakat, bir masa başına oturup ciddî ve samimî olarak mevzu ele alınırsa bu iddiaların ayakta tutunamıyacak kadar vahi birtakım iddialardan ibaret olduğu anlaşılır.

Ne yapacağız? Hâkimin suçu varsa mahkemeye ver, deniyor. Peki, memurun da suçu varsa mahkemeye ver. Niçin memuru vekâlet emrine alıyor, şu bu idari cezalara mâruz bırakıyorsunuz? Hayır, hâkim başkadır ve bu başkalık kabul edilmiş olduğu içindir ki, kendilerine birtakım masuniyetler kabul edilmiştir. Eğer bu masuniyetlerin ötesinde hâkimin dokunulmazlığı temin edilmek isteniyorsa o başka..

Şimdiye kadar kaç hâkim hakimeye verilmiştir de mahkûm olmuştur? Hâkimlerimiz arasında %1 de olsa yolundan inhiraf etmiş olanlar bulunamaz mı? Bunu mahkemeye verebilir misin? Arkadaşlar, bir Allah korkusu yanında, bir de terhibî olarak ceza korkusunun mevcudolması lâzımgelir. Bunları tamamen ortadan kaldırmak hâkimi, hâkim teminatı namı altında onları dokunulmazlığa kavuşturmak ve istedikleri gibi keyfî hareket etmelerini istemektir.

Biz, hâkimlerimizin yüzde yüz hepsini, her gün birer birer imtihan eden zor, çetin tecrübelerle katılmaya mecbur olmak yolunda olamayız. Hâkimler doğru hareket etmedikleri takdirde bir takım cezaların mevcudolabileceğini, birtakım reaksiyonların mevzuubahsolabileceğini onların vicdanlarına yerleştirmek mecburiyetindeyiz. Bizim düşüncemiz budur. Kendileri iktidara gelirlerse, başka türlü yapsınlar. Bu sözlerimle

tekaütlükleri mevzuubahsolan hâkimlerin şeref ve haysiyetlerinin haleldar olmasını asla tecviz etmem. Keza pak vicdanlı hâkimlerin de bu sözlerden asla müteessir olmayacaklarını telkin ve temenni ederim.

Bu meseleyi kürsüye getirmeleri karşısında enine boyuna ve bütün ihtimalleri derpiş ederek konuşmak mecburiyetinde olduğum için, meseleyi bu derece tecridetmek mecburiyetinde kaldım.

Zannediyorum ki, güzel yüzlü Behçet Kayaalp benim bu sözlerimi isabetli telâkki edecektir. *(Soldan alkışlar, bravo sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, arkadaşım Nüvit Yetkin'in mütalâlarını esas itibarıyla Adliye Vekili arkadaşım kifayetle cevaplandıracaktır. Bendeniz, bana tevcih edilmiş olan bir suale arzı cevap için müsaarat etmiş bulunmaktayım.

Arkadaşım Nüvit Yetkin, şöyle bir silsilei muhakeme yürüttü: 25 seneyi doldurmamış hâkimlere bir şey yapmıyorsunuz. Halbuki 25 sene zarfında da hâkimlerin aykırı tasarrufları karşısında Adliye Vekâletince yapılacak çok şey vardır. 25 senesini doldurmuş olan hâkimler hakkında ise kararlar alıyorsunuz. Fakat haddizatında bu iki zümreyi birbirinden ayıracak bir hüküm mevcudolmaması lâzımgelir.

Vereceğim cevapla bir hakikati ifade edeyim: 25 senesini doldurmamış olan hâkimler üzerinde Adliye Vekâletinin tasarrufları şimdiye kadar mevcudolmamıştır. Yanlış söylemiş olmamak için tasrih edeyim: Sadece bir tek hâkim hakkında, o da vaziyeti fotoğraflarla bariz bir şekilde tesbit edilmiş bir hâkim hakkında tasarrufla bulunulmuştur ve yalnız bu hâkime işten el çektirilmiştir. İktidarda bulunduğumuz yedi seneden beri, başka bir tek hâkime karşı icrai tasarrufla bulunulmamıştır. Bulunulamaz da.. İşte, muhterem arkadaşlar, bugün adlî teminat bu derece mahfuzdur. Hattâ lüzumundan fazla mahfuzdur.

Sizler, icraya, Hükümete bir salâhiyet verdiğiniz takdirde, Hükümeti istediğiniz zaman huzuruza celbedip sual sorabilirsiniz. Hükümet de cevap verir. Fakat adalet cihazına tefviz edilmiş salâhiyetler varsa, onu hiçbir zaman huzuruza getirip o salâhiyetlerin hesabını soramazsınız. Acaba bu yedi sene zarfında memleketin adaletinde hiç mi bir salâhiyet suiistimali hâdisesi cereyan etmemiştir? Bunu iddia edebilirler mi?

Müşahhas misallerle konuşmak lâzımgelirse söylenecek çok şeyler var. Fakat bundan fayda değil zarar gelir. Temyiz Reisi de dâhil, birtakım emekliye sevk etme tasarruflarını yapılmış olduğunu, Nüvit Yetkin arkadaşını biraz şikâyetâmez olarak bahsediyor. Şikâyet etmesinler, biz böyle elim bir mecburiyet karşısında kaldık.

Yine bir kanunun tatbikatından olarak iki hâkimin tekaüde sevk edilmesi üzerine, Temyiz Mahkemesi, bir miting salonu haline getirildi. Muhterem hâkimler, orada, yanlış bir kanaatle ve o günün siyasi tahrik havasına uymak suretiyle toplandılar, Hükümetin kanuna dayanan tasarruflarına mukabele eder derecelerde ileri gittiler. İş, bir inzibat, hattâ bir zabıta meselesi haline getirilmişti. İstenildiği zaman meseleyi bütün delâili ile ortaya koymak mümkündür.

Hükümetin o zaman karşılaştığı bu elim hâdisenin kökü nerelerden geldiği aşikârdır. Bu kürsüden sabah akşam, adalet, teminat, hâkimlerin teminatı diye konuşulacak olursa ve matbuat da kendi maksatlarına hizmet etsin diye adalet müessesini mensuplarını

durmadan istismar yoluna giderse ve adalet bunun adalet müessesesi ve adalet mensupları üzerinde zararlı birtakım aksülâmeler yaratması ve bu aksülâmelerin de elim neticeler doğurması mukadder olur. Mesele bundan ibarettir derken, bunun müşahhas bir misalini de vermek mümkündür. Fakat bu yola gitmek istemiyoruz. Biz Hükümet olarak birçok noktalara dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Bir taraftan hâkim teminatı diye konuşurken, diğer taraftan ibadın hakkını çiğnemek yoluna gitmiyelim. Bir vaka hakkında bir ihbar yapılıyor, bir cürmümeşhut yapılıyor.

ÖMER LÜTFİ ERZURUMLUOĞLU (Yozgat) — Beraat etti.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet beraat etti ama nasıl beraat etti? Para aldığı sabit oluyor. Yalnız diyor ki, bunda taktik vardır, tertip vardır. Tabîî durup dururken yapmadı, parayı gördü. Zaten cürmümeşhudun maksadı bu değil midir? Bunlar da var, adliye tarihimizde.

Biz hu mevzuu yalnız bir taraflı, yalnız siyasi cephesinden değil, memleket ölçüsünde yarattığı inikaslar bakımından da ele almak mecburiyetindeyiz. Cezasız ve murakabesiz kalan hâdiseler karşısında, vatandaş acaba Hükümet ve Büyük Millet Meclisi hakkında ne düşünür?

Mevzuun bu taraflarını tamamiyle müphem geçiriyorlar. Fakat biz, Hükümet olarak, birçok noktalara dikkat etmek, işin her tarafını düşünmek mecburiyetindeyiz. Çünkü bir tarafta da koskoca bir memleket ve bütün vatandaşların hukuku vardır. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

BAŞKAN — Buyurun.

MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Olmaz efendim; Meclisin tatilini tebliğ ettiniz.

BAŞKAN — Meclisin kapanmasını tebliğ etmedim. Sözüm; vaktin geç olmasından ibarettir. Sözüm bu şekilde zapta geçmiştir. Meclisin kapanmasını tebliğ etmeden arkadaşım söz istediler, ben de kendilerine söz veriyorum. Zira son söz mebusundur.

Buyurun Nüvit Bey.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem Arkadaşlar, Reis kapanmayı tefhim etmeden ben ayağa kalkıp söz istedim. Görmediler. Konuşmama imkân bahsettikleri için Reis ve heyetinize teşekkür ederim.

Muhterem Arkadaşlar, vaktinizi suiistimal etmiyeceğim, sadece iki noktaya temas ederek huzurunuzdan ayrılacağım. Benim sualimin bir maddesi şudur: Halen Adliye Vekili tarafından yapılan bu tasarrufların mesnedi tutulmakta olan 39'ncu maddenin kaldırılmasını Hükümet teklif etmiştir. Bu tekliflerinde Hükümet halen musir midir? Sualimin bir maddesi budur. Hükümet bu teklifinde musir ise, kaldırılmasını teklif ettiği bir maddenin istimalinde ısrar etmesinin izahı lâzımgelir.

İkinci nokta; Sayın Adliye Vekili diyor ki, (Bu suali cevaplandırırken sebep ira ettiğimiz takdirde bu hâkimlerin itibarı kalmaz. Hattâ bu hâkimlerin haklarında hüküm verdikleri vatandaşlarda adalete güven kalmaz, hattâ bu vatandaşların dâvalarının başka hâkimler marifetiyle tekrar niyetini talebedebilmeleri gibi haller doğabilir)

Muhterem Arkadaşlar, ben de kendilerine cevaben arz edeyim ki; sebep irae etmeksizin yapılan tasarruf yalnız bir iki hâkimi sui zan altında bırakmakla kalmaz, bütün hâkimleri şaibe altına koyar.

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Şaibe diye bir şey yok...

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Bunu anlıyarak mı söylüyorsun, Murad Âli Bey...

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Konuşmasını öğren de öyle kürsüye çık.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Şaibe, ancak konuşulduğu takdirde ortaya çıkıyor. Yoksa sadece kanunun tatbikatından bir şaibe tasavvur etmek bahis mevzuu değildir. Çünkü haysiyetsizlik, şerefsizlik, irtikâp, irtişa diye bir şey bahis mevzuu değildir. 39'ncu maddede; "Kendilerine verilen vazifenin aksatılmadan yürütülmesi..." gibi umumi bir tâbir kullanılmıştır. Bu sebeple ve bu esbabı mucibe ile vâki tatbikat hiçbir hâkim için bir şerefsizlik teşkil etmez. Fakat ne zaman ki, onun meselesini alırsınız, kürsüye getirirsiniz, ileri geri üzerinde konuşursunuz, hakikaten o zaman kendisinin kaza müddeti içinde yaptığı tasarruflara da rücu edebilecek olan birtakım tereddütleri ve kendisini şaibe altında bulunduracak vaziyeti göze almak icabedecektir. İşte o zaman korkmak lâzımgelir. Burasını belirtmek isterim.

Benim, 39'ncu maddenin lüzumuna kaani olup olmadığını sorduğunu söylüyor. Bu Büyük Millet Meclisinin vereceği karara göre taayyün eder. Bu kanun bugün meriyettir. Hükümet meriyette olan bir kanunu tatbik etmekle vazifesini yapmamış mevkie düşürülemez, bununla suçlandırılmaz, bu aşîkârdır. Büyük Millet Meclisinin vereceği karar ne olursa vaziyet ona göre taayyün eder. Şu şayanı dikkat noktayı da arz edeyim:

Sual sahibinin ifadeleri, tabîî bunu kasdetmiş değildir ama, Hükümetin bu durumdan istifade etmek istediğini ima eder bir mânaya geliyor. Tabîî bu bahis mevzuu değildir. Biz bu hükmü bir mecburiyeti elime olarak tatbik etmekteyiz. Böyle yapmasak vicdanlarımızı birtakım itham yükleri altında bulundurmamak gibi bir durum hâsıl olur ki, kendimizi böyle ithamlar altında bulundurmaktan tevakkî ederiz.

Esasen 25 senesini, otuz seneni doldurmuş olan bu zevat gençlik çağlarında ve memuriyet hayatlarının başında bulunan ve önlerinde usun bir istikbal mevcud olduğu halde kendilerine kıyılmış kimseler değildir. Belki altı ay sonra, belki bir sene sonra zaruri olarak yaşlarını ikmal ederek yerlerini terk edecek, yüksek maaşlı, tekaüdiyeleri de dolgun zevattır. Bunda o derece bir vehamet yoktur ve esasen muhakkak ki, bir mecburiyeti elime ile yapmaktadır. Hâkimler Kanununda eksiklik olduğu veya olmadığı meselesine temas edildi. Bu arada denildi ki; "25 senesini dolduranlar hakkında 39'ncu maddeyi tatbik ediyorsunuz, böylece, adalet yerine geliyor, fakat 25 senesini doldurmayanlar hakkında ne yapıyorsunuz? 25 seneyi doldurmayanlar hakkında da aynı hükmü tatbik edin..."

Bir defa bu husus, Adliye Vekilinin tasarrufu dışındadır. Ve kendilerinin burada verdikleri misal değil, benim verdiğim misal vaziyeti isbat edecek mahiyettir. Çünkü cürümüşut yapılmış, rüşvet istedi denilen bir mahkeme azasına verilen ve önceden tesbit edilen paralar hâkimin üzerinde çıkmış, fakat beraat etmiştir. Bu bir vakiadır.

İkincisi, bir riyazi mesnede istinadediyorum ve diyorum ki: Uzun zamandan beri üç bin küsur hâkimden vazifesini suiistimal yüzünden bir tek kişi mahkûm edilmiş, işten çıkarılmış değildir. Mantıki olarak soruyorum: Acaba üç bin küsur hâkim arasında, hata eden insanlar olarak, seneler senesi bir tek insan dahi zuhur etmemiş midir? Buna cevap verilmediği takdirde hâkimlerin masuniyeti hususunda maslahatı nizamı zarardide

edecek hudutlara kadar gidilmiş olduğunu sabit olarak kabul etmek lâzımdır. Onun içindir ki, mevzuatta tadiller yapmak mecburiyetindeyiz. Bir memlekette 3 500 kişilik bir camianın vatan sathında yedi sene vazife görmesi esnasında bir tek yanlış hareketi sabit olmamışsa burada bir iş vardır, diye memleketi idare eden Büyük Millet Meclisinin üzerinde durması lâzımgelir ve biz bu işareti Büyük Millet Meclisine arz edeceğiz.

Temyizdeki hâdiseyi de kendi dâvalarına mesnet olarak alıyorlar. Arkadaşım tabîi siyasette ehliyet sahibi bir zattır, kendisini takdir ederim. Temyizdeki vakayı mucibi teessür bir hâdisa diye alıyorlar. Bunu ben de söylemek mecburiyetinde olduğumdan müteessirim. Ne şekilde olursa olsun, ne esbap tahtında bulunursa bulunsun, Temyiz Mahkemesi gibi nihai derecede, en yüksek kademedede, adalet tevziine memur olan bir müesseseden kanunu hiçe sayan her hangi bir hareketin zuhur etmiş olması bu memleketin tarihinde acı bir hâdisa olarak kalacaktır. Mademki üç kişi, beş kişi, on kişi toplanmışlar, bunu niçin mucibi teessür bir hâdisa telâkki etmiyorsunuz? Bu doğru değildir.

Temyiz azalarına veya her hangi bir memur zümresine kanunun tatbikatından doğan neticeler karşısında vicdani, fikrî, hissî veyahut da ihtisaslarına zebun olarak her hangi bir reaksiyon göstermek hakkı tanınacak olursa, o zaman güzel. Fakat böyle bir şey olmaz dünyada... Kaldı ki, bu Temyiz Mahkemesinin durumunu kendileri de bilirler. Hükümet olarak meseleyi bir bakıma fevren yapılmış bir hareket olarak bir dereceye kadar mazur görüyor. Ve bu halinde bırakarak işi geçiştirmek istiyorduk. Meselenin Meclis kürsüsüne getirilmesi de caiz değildi. Fakat ne yazık ki, bunu biz kendimiz getirmiş değiliz. Bunlar cemiyetin asli hâdiseleridir ve bunlara karşı daima kanuni müeyyideler olduğu gibi çareler de bulunabilir.

Biraz evvel buradan asabiyetle giden Muammer Alakant'ın tekrar avdet etmiş olduğunu ve binaenaleyh protestosundan vazgeçmiş bulunduğunu memnuniyetle müşahade etmiş bulunuyorum.¹⁰¹ (*Soldan alkışlar*)

¹⁰¹ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 19, Birleşim 67, Sayfa , 118-119, 124-126, 129-132, 137-138, 143-144*

15 Mayıs 1957 Çarşamba

Trabzon Mebusu Emrullah Nutku'nun Başvekile Mâruzâtta Bulunan Bir Vatandaşın Karakola Götürüldüğü Hakkında Demokrat İzmir Gazetesinde İntişar Eden Haberin Doğru Olup Olmadığına Dair Sualine Şifahi Cevabı

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan cevaba değmez, sesleri)*

Müsaade buyurursanız, ben kendisine cevap vermek için kürsüye çıkmadım. Fakat efkârı umumiyeye aksettirilmek istenilen bir hâdisenin hakiki mahiyetini belirtmek mecburiyetindeyim. Bunu vazife saydım. Bu hususta cevap vermek için arkadaşlarımın müsaade buyurmalarını rica ederim.

Bir dâvayı üzerine almış olan milletvekili, vekâletini deruhde ettiği vatandaşın masumiyetini ortaya koymak için gayet basit olarak, meseleyi şöylece ortaya vaz'ediyor. Bu vatandaş Başvekilin karşısına çıkıyor. Lâstığı yoktur, ıstırap içindedir. Başvekile diyor ki; benim lâstığım yok, bana lâstik verilmesine tavassut ediniz.

Hakikaten mesele böyle vaz'edildiği takdirde, belki bunu dinleyen insanların, derdini Başvekile böylece ifade etmiş olan bir vatandaşın birtakım muamelelere tâbi tutulmasının iddia veçhile tâbi tutulmasının haksız olabileceğini düşünmeleri ihtimali mevcuttur. Fakat hâdisе böyle olmamıştır. O Başvekil ben olduğuma göre müsaade buyurursanız hâdisenin nasıl cereyan ettiğini ben anlatayım. Yazdığı mektupta, içkili değildim diyor. Mektubundaki hilafı hakikat beyan işte buradan başlıyor. O vatandaş vaktin sabah olmasına rağmen ileri derecede içkili idi. Hattâ bana gelip hitabettiğinde ben kendisine dedim ki, işine bakarsız aman sen sabah sabah neden bu kadar içkilisin?... İlk sözüm bu idi. Eğer sadece karşıma çıkipta benden lâstik isteseydi ve etvarı masumane ile haklı bir tavırla bu müracaatı yapmış olsaydı, hiç kimse kendisine ne yaptığını sormazdı ve zabıta nezareti altında bir vatandaş olmasaydı zabıta kendisiyle meşgul olmazdı. Muhterem Arkadaşlar, bu vatandaş isteklerini söyledi ve ben kendisine tatmin edici cevaplar verdim. Köşe başında tekrar karşıma çıktı. Kendisinden zorlukla kurtuldum, fakat, öbür köşe başında tekrar karşıma çıktı. Soruyorum, sizlere, dünyanın hangi demokratik memleketinde vazife ifasına çıkmış olan bir Başvekil üç defa köşeyi dönüp karşısına çıkılarak alâmeleünnas tahkir edilmeye mâruz bırakılır? Demokrasi bu mudur?

Demokrat Partinin tahammülsüzlüğünden bahsedilir. Şu 7 senenin gelip geçmiş hâdiselerine bakınca Demokrat Partinin ne derecelere kadar hücumlara mâruz kaldığını, bu hücumlara karşı ne derecelere kadar tahammül göstermiş olduğunu biliyorsunuz. Bunu tarih de yazacaktır. Biz iktidardan yarılmış olabiliriz. Başkaları da elbette Başvekil olacaklardır. Bir Başvekil olarak, bir vekil olarak böyle muamelelere tahammül edebileceklerini tahmin etmiyorum. Kendilerine acaba böyle muamele edilse nasıl hareket ederler?

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Onu da göstereceğiz elbette... *(Gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, belki aramızda gelmiş geçmiş hâdiseler dolayısıyla belki kendisine hayatımda fenalıklar yapmış olabilirim.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Hayır, vâki değildir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kendisi benden dilgir olmuş olabilir. Başka bir şeyden dolayı benim şahsımı...

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Yok öyle şey.

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim. Emrullah Bey, biraz evvel konuşurken müdahale edilmemesini siz rica ediyordunuz. Lütfen efendim. Devam buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Belki Emrullah Nutku ile ilk tanıştığımız günden bugüne kadar -çünkü ben parti reisliğinde, genel idare kurulu âzâlığında bulundum- aramızda birtakım münasebetler gelmiş geçmiş olabilir. Bu münasebetlerin seyri içinde kendisi belki de benden dilgir olmuş olabilir. Bunun tesiri altında Adnan Menderes'i küçültmek istiyebilir. Fakat Türkiye Başvekilinin bahis mevzuu olduğunu unutmasın. Dünyanın hiçbir yerinde bir Başvekili yakasından sarhoşlar üç defa yakalayamaz ve zabita; bu sarhoşun zabita nezareti altında bulunduğunu, mütaadit suçlarından dolayı mahkûm olduğunu, 1937'den beri zabita takibatı altında bulunduğunu, arkadaşımın daha okumadığı mahkûmiyet ahvali ile de muttasıf bulunduğunu bilirse ve Başvekili de bu muameleye mâruz bıraktıktan sonra elbette onu karakola götürüp de sorarlar. Böyle olmadığı takdirde, bütün yirmi altı milyonun hepsi elbette Başvekilin dostu değildir, Başvekili arzu etmiyecek, kendisi gibi onu küçük düşürecek, küçük düşüğünü görmek istiyecek vatandaşlar da olabilir. O halde nasıl koruyacağız Başvekili? Sormak isterim. Sokakta mı bırakalım Başvekili?

Sizin için Başvekil iyi bir şahıs olmyabilir. Siz kendisinden memnun olmyabilirsiniz. Fakat o sıfatı taşıdığı müddetçe Türk Hükümetinin, Türk Devletinin, Başvekilinin korunması lâzımdır. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Son söz milletvekilinindir, onun için hakkım; en son ben konuşacağım. *(Gürültüler)*

Arkadaşlar, evvelâ şu noktayı arz edeyim: Altı senelik devre zarfında benimle Başvekil arasında hiçbir hususi münasebet olmamıştır. Ben kendisini yalnız resmî sebeplerle iki defa makamında ziyaret ettim. Ondan başka hususi olarak hiçbir münasebetimiz yoktur. Bu sebeple kendisi, ne şahsan bir kırıklığım mevzuubahsolamaz. Hattâ kendilerini icraatlarından dolayı tebrik eden iki mektubum dahi vardır. Ancak dâvaları enfüsi şekle sokmıyalım, afaki olarak görüşelim. Bizi kurada ilgilendiren, vatandaş haklarıdır. Arkadaşlar, bir Başvekile bir sarhoş üç defa tasallut etmiştir, diyorlar. Ben size şunu söyleyeyim: Medeni memleketlerde Başvekiller otobüslerde geziyorlar; hattâ Krallar... *(Soldan gürültüler)* Anlatıyorum. Ve bu başvekillerin birçok yerlerde ayaklarına basılmakta ve belki dürtülmek suretiyle de tecavüz edilmektedir. *(Soldan gürültüler)* Müsaade buyurun.

BAŞKAN — Müsaade buyurun, müsaade buyurun.

EMRULLAH NUTKU (Devamla) — Arkadaşlar, İsveç gibi, Norveç gibi memleketleri tetkik edin, başvekiller ne yapıyorlar görünüz. Zaten mesele bu değildir.

Bir vatandaşın sarhoş olduğunu kabul edelim.. Ve yine bir vatandaşın hakaret etmeden

lâstik istediğini kabul edelim; üç defa önüne çıktığını kabul edelim. Bu vatandaş hangi hak ve salâhiyetle karakolda dövülür, hangi salâhiyetle hürriyeti tahdidedilir? *(Soldan gürültüler)* Bunun cevabını istiyorum.

Arkadaşlar, eski iktidar zamanında muhaliflere de böyle yapıldı. Onları da gördük ve bu millet gördü hepsini. Eğer jandarmalı demokrasi devam ederse bu memlekette iktidarda katıyen payidar olamazsınız. Söyliyeceğim bundan ibarettir. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Başvekil.

MEMİŞ YAZICI (Ordu) — Sen bir şey biliyorsan tavuklarla arıların hesabını ver.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir vatandaşın tarif ve tavsif edegelmekte olduğumuz tavrı hareketini müdafaa ederken, bir resmî vazife ile muvazzaf olan diğer vatandaşa, yani yüzbaşıya, bir mektuptaki ifadeye dayanarak döğmek fiilini isnad etmek, sabit olmamış iddiaları vâki imiş gibi göstermek ne dereceye kadar doğru olabilir. Vazifelilerin de bir vazifesi olduğunu bilmek lâzımdır. Bâzi yerlerde Başvekiller otobüsle dolaşmış.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — İsviçre’de gözümle gördüm. *(Soldan Gürültüler, mevzudan çıktın sesleri)*

BAŞKAN — Muhterem Arkadaşlar, lütfen sükûneti muhafaza edelim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar takdir buyurursunuz ki, bunlar birtakım demogojik iddialardan ibarettir. Dünyanın hiçbir tarafında başvekiller korunmadan kendi haline sokağa terk edilmiş değildir. Dünyanın hiçbir tarafında böyle şey olmaz.

Bize gelince; acaba dünyanın hangi memleketinin başvekili benim kadar halk içinde yaşamayı itiyat edinmiştir? *(Soldan Bravo sesleri)*

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Bilâkis uzaklaştım. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Emrullah Bey, zatı âlinize ihtar ediyorum sükûneti bozmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Fakat arkadaşlar, bırakınız Başvekili; vali, kaymakam, belediye reisi, belediyeden her hangi bir insan -Başvekili de vazifeli bir insan addediyorum- doğrudan doğruya vatandaşa orada lâstik verecek değildir. Bu müracaat aledderecat aidolduğu makama gidecek ve orada tetkika tabi tutularak hakkı ise verilecektir. Bir vatandaş nihayet bir defa lâstik sıkıntısı olduğunu Başvekile ifade edebilir. Fakat üç defa yakasından yakaladığı takdirde kaymakam, vali ve belediye reisi gibi her hangi bir memur da olsa, bunda bir kasıt var der ve beni küçük düşürmek için böyle hareket ediyor der ve derhal onun hakkında tahkikata geçer, dâva eder, şikâyet eder. Onun bu hareketi orada kalmaz. *(Sağdan, karakolda dayak yemiş, sesleri)* Onun dayak yediği keyfiyeti sizin iddiamızdır. Dünyanın neresinde olursa olsun Başvekile şüpheli bir hareket yapıldığı takdirde, bunun bir maksatla mı yapıldığı hususunda elbette karakolda kendisine sual sorulur. Bu böyledir ve bundan sonra da böyle olacaktır. Her hangi bir vatandaş çıkacak; sicili burada okunan gibi olacak; Başvekili yakalayacak, üç defa yakasına yapışacak. Belki bunun altında kötü bir fikir var! Belki bunun arkasında bir tertip var? *(Soldan bir suikast olabilir sesleri)* Başvekili sokakta bırakacak mıyız öyle bir şey olmaz. Bunun demokrasi ile bir alâkası yoktur. Bu, olsa olsa demogojiden ibarettir. *(Soldan tamam, tamam; bravo sesleri)*

Tekrar ediyorum, böyle bir vatandaş Allah ıslah etsin. Şu okunan sicil bu vatandaşa bir sıfat vermeye kâfidir. Bu vatandaş dayak yediği için mahkemeye gitmiş midir? Yani, alıcısını Buluyor. Müşteri oluyor. Aralarında bir alıcı ve müşteri münasebeti tesis

olunuyor. Buluyorlar, Emrullah Nutku Bey bu gibi metanı satıcısıdır. *(Soldan alkışlar)* Mahkemeye gidemiyor. Burada bu kadar mebus var.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Var ama hiçbiri çalışmıyor, *(Gülüşmeler, gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun, hatibin sözü işitilmiyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, hiçbiri çalışmıyor, diye burada, hepinizi bir itham altında bulundurdu. Şu anda kürsüde bulunmamdan istifade ederek, müsaade buyurursanız, sizi ben müdafaa edeyim.

Arkadaşlarımızın hepsi çalışıyor. Fakat bir çalışmıyan varsa o da kendisidir. Çünkü, 1959'den beri temsil ettiği yerde yoklamayı kazanamamak suretiyle bertaraf edildiğini nazarı itibara alacak olursak kimin çalışıp, kimin çalışmadığı meydana çıkar. *(Soldan şiddetli alkışlar ve bravo sesleri)*

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Cevabını vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Verirsiniz efendim, verirsiniz. Bendeniz, Erzurum'dan ayrıldıktan sonra beni ziyaret ettiğini ve benden Trabzon'dan mebus adayı gösterilmesi ricasında bulunduğunu hatırlıyorum.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Niye aday gösterdiniz?..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Benimle alâkası olmadığından bahsediyor. Menfi olarak hiçbir alâkamız yok. Fakat, şimdi izah ettiğim gibi müspetinden elbette alâkamız var, Emrullah Bey.¹⁰² *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri, istifa et Emrullah Bey sesleri)*

¹⁰² **TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 19, Birleşim 68, Sayfa, 156-158**

24 Mayıs 1957 Cuma

Manisa Mebusu Yunus Muammer Alakant ve 5 Arkadaşının, Mebusların Mal Beyanında Bulunmaları Hakkındaki Kanun Teklifi ve Dahiliye, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenleri Mazbataları Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, telmihli lâfların tesirlerini bertaraf etmek için evvelâ sözlerinin sonunda konuştuğu ve toplatılan mecmua meselesini ele alacağım ve kendisine sarıh olarak sual tevcih edeceğim. Kendisini bu hususta millet huzurunda tarziyeye davet edeceğim. Rica edeceğim, bize cevap versin. Bu mecmua Türk Başvekilî hakkında..

FERİDUN ERGİN (Urfa) — Başvekil değil; bir şahıs.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Türk Başvekilinin bunu bilmesi lâzımgelir demişlerdi. Çünkü onun içinde Türk Başvekilinin aleyhinde bir yazı vardır diye ilân etmişlerdi. Bu sebeple.. *(Sağdan gürültüler)*

Gürültüyü bırakın; ne ise söyleyin.

FERİDUN ERGİN (Urfa) — Bir şahıs hakkını la yazı çıkmıştır. Bu yazıdan hükümetin malûmattar olmaması bahis mevzuu olamaz. Çünkü mecmuayı toplattırmıştır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bu toplattırılan mecmuadan ve bunun toplattırılması sebebinden şu anda zerre kadar haberim bulunmadığına sizi bütün namusumla temin ederim. Bu memleketle mevcut kanunlara göre bir mecmua toplattırılıyor. Bir milyon Devlet işi içinde bir Başvekil, aleyhinde falan şunu yazmış, filân şunu yazmış, dâhilde ve hariçte matbuatta çıkan bütün yazıları tetkik edecek ve hükme bağlayacak Bu olacak iş midir? Böyle şeyleri hükümet emretmez.. Hükümette bulunmamış insanlar bunları bilmezler ve işleri bu sebeple nazari olarak mütalâa ederler. Alâkalı dairesi hâdisе şudur ve bu mecmuanın toplattırılması lâzımgelir, der. Mesele Heyeti Vekileye arz edilir, mazbatası yazılır. Bunların ne yazdıkları mazbatasında musarrahtır. Dairei aidesi bunu tetkik etmiş, kanuna göre hakkında hüküm vermiş ve karara bağlamıştır. Heyeti Vekil ede imza edilir ve olur biter. Hepsinin üzerinde yegân yegân durulmaz. Kendisi biraz evvel, Başvekilin bunu istemesi lâzımgelir dedi. Şimdi kendisinden soruyorum, tavzih etsin, zira bu mecmua üzerinde çok durdu. Onun için kendisine bunu sormakta hakkım var; Bu mecmua kimin resmini ihtiva ediyor? Ve ismi nedir? Bu makalede ne gibi şeyler yazılı idi? Soruyorum.. Çünkü mûtaakıp sözleriyle iktidar ve Hükümeti, hattâ bizzat Başvekilî itham etti. Niçin dâva açılmadı, niçin toplattırıldı, niçin tazminata mahkûm edilmedi diyor. Bunları, hattâ herbirinin yüzüne karşı bilindir şüphe ve itham suali olarak soruyor. Bende şimdi kendisine soruyorum: Kimdir bu adam? Biz kini muhafaza etmek istemişiz? Ne alâkamız varmış! Bütün bunları sana cevap vermek için öğrenmek ve bilmek mecburiyetindeyim. Bu kürsüye gel sor, cevap vereceğim. Onun cevabı Jeffersonlar, bilmem neler oluyor. Bu memleket Jeffersonlarla doludur. Bir taraftan Amerika'dan misal getirir, diğer taraftan Rüstem Paşa'dan. Bunda daha evvelinden itibaren, bütün Türk itinin tarihini terzil edici misal getirmekten sakınmaz. *(Soldan sürekli alkışlar, bravo sesleri)* Bugün üzerinde yaşadığımız vatani onlar size hediye etmişlerdir. *(Soldan alkışlar)* Onlar bu

vatani kurmuşlardır. Şu tarihin şu şekilde yazılması, bir insanın bu şekilde hareket etmesi. Netice olarak bütün Türk milletini ve bütün Türk tarihini, bu gibi şeylerle izah etmek hakkını sana vermez. Bir Türk mebusunun Millet Meclisi kürsüsünden böyle bir tarihimizin en şaşalı devirlerini perişan eden, pejmürde bir hale getiren beyanat yapmaya asla hakkı yoktur. Bir tarafta Jefferson, Robespierre, Salengro, bunlar düsturu mükerrerem öte tarafta da Türk cemiyeti, kurulduğu günden itibaren birtakım şaibelerle melûf olan bir Devletin bugünkü temsilcileri... Ona göre, biz işte böyle bir muhit içinde yaşadığımız için, lûtfu cenapları da böyle yazdığı için, biz kendimizi temize çıkarabilmek maksadiyle böyle bir kanun tedvin etmek mecburiyetindeyiz. Başüstüne, başüstüne....

Eğer siz kendinizi temize çıkarmak istiyorsanız, muhterem pederinizin ve büyük pederinizin iktisapları için beyanname verebilirsiniz. Biz kendimizi hiçbir suretle itham altında görmemekteyiz, sevgili arkadaşlarım. *(Soldan alkışlar)*

Şimdi verdiği misalleri ele alacağım. Bunları yanlış zehaplar yaratmak için vermektedir. Zaten maksat odur. Evvelâ şurayı söyleyeyim: Bu kanunun, dedikoduları önlemek, bir cemiyeti temize çıkarmak, siyasi hayatı itimada müstagra kılma için hazırlanmış olmakla hiçbir alâkası yoktur. Bu yalandır ve maksatla söylenmiştir; Çünkü 400 bin memur hakkında bu kanun 15 seneden beri tatbik edilmektedir. Bu yoldan, bu kanunun temin ettiği imkânlardan faydalanılarak falan devlet memuru şu suretle mahkûm edilmiştir, diye bir misal verebilecek vaziyette midirler? Bunu gösteremezler. O halde bunun katien faydası olmadığını benden çok âlâ kendileri bilir. Ama asıl maksat bir dedikoduyu, bir suiistimal dedikodusunu hiçbir surette söndürmemek, onu daima ayakta tutmaktır. Bunun için de birtakım teşebbüsler yapmak lâzımdır. İşte yapılan budur. Müspet bir şey yapmayan, müspet bir şey söylemeyen ve sadece söz ile kisveler fetheden ve demogoji sanatını ihdas eden insanların, nihayet böyle dolanbaçlı, ispat hakkı var idi, yok idi, madem ki, yoktur, mal beyanı kanununun çıkması lâzımdır, gibi fitneci çareler bulmasını tabîî telâkki etmek lâzımgelir.

Şimdi, muhterem arkadaşlar; Gringoire hâdisesine geçiyorum: Salengro, Maliye Nazırı değil, Maarif Nazırı idi. *(Soldan gülüşmeler)* İyi bak, akşam okuyorsun, sabahleyin unutuyorsun. *(Umumi gülüşmeler, soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, kendisinin buraya gelip de kitaplarındaki her fikrini müdafaa ettiği müelliflerin kitaplarını bulmak ve o kitaplardan her hâdiseye tatbik edilebilecek yüzlerce misal çıkarmak mümkündür. Marifet, o müelliflerin kitaplarını akşam okuyup, taze taze not edip buraya çıkmak ve söylemek değil, bunları telif, terkip ve mezceden neticelerini istihraç etmektir. Ancak bu derece olgun insanlardır ki, ham maddeleri buraya hazmedilmez birer nesne gibi getirmezler, onlardan memleketin menfaatine uygar neticeler çıkarmak suretiyle hareket ederler.

Akşamdan Naimayı aç, oradan notlar çıkar, Jefferson'u bilmem neyi buraya getir. Bunlar iş değildir. Burası mektep değildir, Büyük Millet Meclisidir. Buraya gelip, filân böyle yapmış, filân böyle söylemiş demek doğru değildir. Soruyorum: Ludvig kimdir? Söyle bakayım, öteden beriden para alarak kitap yazmış bir adamdır. Şimdi, Ludvig mademki, bir kitap yazmıştır ve madem ki, kitabında şöyle şöyle diyor, o halde bütün Orta-Şark ve Türkiye suiistimaller memleketidir... Bu ne biçim iddiadır. Bugün, bu ispat haklarınızın, (Sözde ispat haklarınızın, hakikatta yok, bunları bir gün açıklayacağım ve sizler hacaletle mahkûm olacaksınız) evet ispat haklarınızın ve mal beyanı kanunlarının

sözde mevcudolduğu memleketlerde suiistimaller yok mu?.. Bu memleketlerde Devlet idare edenlerin en küçük memurundan en yüksek idarecisine karşı, Türkiye'deki idarecilerin en küçüğünden en büyüğüne kadar hepsinin bir numuneyi imtisal hattâ mübarek bir numuneyi imtisal olabileceklerini, bütün bu memleketlere karşı iddia edebilecek durumdayım. (*Soldan şiddetli alkışlar, bravo, sesleri*) Türkiye'yi idare edenlere karşı en küçük bütünü dahi bütün şiddetiyle size iade ediyorum.

Bir lokma ve bir hırka ile bu memleketi idare edenlerin ne kadar azîm fedakârlıkla vatan hizmetinde olduklarını, onun selâmeti için ne dereceler kadar feragat ve fedakârlıkla türlü mücadelelere katlandıklarını iftiharla müşahade etmek lâzımdır. Şimdi; karşınıza çıkıp onlar düsturu mükerrem. Bu ise baştanbaşa suiistimal ile meşbu, insanlarız diyor. Hayır!.. Belki siz.. Biz böyle değiliz.. (*Soldan alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, daha iki noktayı sureti katiyede reddetmek lâzım.

Kendisi diyor ve anlatıyor ki, işte böyle bir suiistimal rejimi karşısında tedbir almak lâzımdır. Hangi suiistimal rejimi?.. Rejim diyor, bakınız zabıttaki sözüne, bunu geri alması lâzımgelir. Bu memlekette suiistimal rejimi yoktur. İspat hakkı mevcuttur. İspat hakkının mevcudolmadığını bir an kabul etsek, bir sual takriri ile bunu bu kürsüye niçin getirmiyorlar? Kendileri ispat hakkı kayıtlarına tâbi değildirlir? Bu kürsüye her şeyi getirebilirler. Gördünüz, kimdir dediğim zaman kekeme kekeme konuşuyor. İsim zikrediniz, cevap vereceğim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Yeri burası değil.

BAŞVEKİLADNAN MENDERES (Devamla) — Burası. Bu kürsüye her şeyi getiriyorlar, acaba bunu neye getirmediler? hatırlarsınız, bir vatandaş Başvekilin karşısına çıkıyor, lâstik diyor ve yakama yapıyor. Bunu dahi bir sual olarak getirdiler. Burada bunun münakaşasını yaptık. Buna varıncaya kadar hesap soruyorlar. Bahsettikleri suiistimaller hakkında da gelip de bu kürsüden sual sorsalar ya. Neden sormuyorlar? Buna ispat hakkı mı mâni oluyor?

Muhterem Arkadaşlar, bu suiistimalleri, bu dedikodular çıkaranlar kendileridir. (*Soldan bravo sesleri, alkışlar*) Bunları çıkaranlar, fitneliyeenler Allahın kahhar ismiyle kahrolacaklardır! (*Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar*)

Muhterem Arkadaşlar, sureti katiyede, bir defa, bin defa söyleyeyim, ne dedikoduyu, ne de suiistimali önliyeceğine zerre kadar tesiri olmayacağına yüzde yüz kaani bulunduğum bu teklif, doğrudan doğruya siyasi maksatlarla yapılmıştır.

Bize Gelir Vergisinden bahsediyor. Gelir Vergisi Kanunu getirilirken, vatandaşların beyannameye tâbi tutulmaları istenmiş imiş. Hükümet mademki imim istedi, diyor, bugün de mebusların mal beyanını ret etmeye hakkı yoktur.

Muhterem Arkadaşlar, Gelir Vergisi beyannamesi bir umumi servet beyannamesi değildir. Bütün vergilerde esas ve hak olan, kazancının neden ibaret olduğunun mükellef tarafından beyana tâbi tutulması hadisesidir. Bunun servet beyannamesiyle, bilhassa Meclise, milletvekiline servet beyannamesi külfetini, hattâ haysiyetsizliğini teklif eden tasarının mahiyetiyle hiçbir alâkası yoktur. Ama zihinleri teşviş etmek, yanlış fikirler yaratmak lâzımdır.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Servet beyannamesidir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir servet beyannamesi değildir.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Esbabı mucibesini okuyun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Meclis esasen bu teklifi, beyanname alma esasını kabul etmemiştir. Bunu kabul etmiyen Meclisin iktidar partisi grubu içinde kendileri de vardı. Kendilerinin reddettiği bir teklifi acaba bugün nasıl getiriyorlar, kendilerinden de ben bunu sorayım. Zaten bilmiyor musunuz ki, bütün suiistimaller bunların bizden ayrıldıkları zamandan sonra başlar? *(Gülüşmeler)* Lütfen bu memleketi fitneye boğmayın!

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Çok vehimlisiniz Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ne?... Kim korkuyor?.. *(Gülüşmeler)*

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Çok vehimlisiniz hareketlerinizden belli.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kim vehimli?... Vehmi en az olan adam benim... Her türlü vehimden azade olan adam benim, merak etme.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Hareketlerinizden, sözlerinizden belli.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet hareketlerimden belli. Bütün memleket meselelerini benim gibi cesaretle ele alabilecek adam göremiyorum aranızda. *(Sağdan alkışlar, gülüşmeler)*

BAŞKAN — Müdahale etmeyin lütfen.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi, Salengro hâdisesine gelelim.. Salengro, Fransa'da Maarif Nâzırı idi. Siyasi rakipleri var, kendisini mahvetmek isteyen insanlar vardı. İşte siyasi insanların hayatını emniyet altına almak için yapılan kanunların ve konulan hükümlerin sebebi budur. Almanya daha üç dört sene evvel çıkardığı bir kanunla siyasi adamların hususi hayat ve hüviyetlerini muhafaza kanunu namı altında bir kanun çıkarmıştır. Haberiniz var mı?

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Yok öyle bir kanun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Var efendim var, var efendim var. Siz her şeyi biliriz zannedersiniz. Bu kürsüye gelirsiniz, iki gün yalan yanlış tedrisatta bulunmuşsunuz, karşınıza alırsınız insanları mektep talebesi muamelesi yaparsınız. Bu kadar cüretkârsınızdır. Size yarın bu kanunu göndereceğim. Hem adamı mahsus ile. Salengro hâdisesinde, Salengro, Gringoire'in tecavüzlerine mâruz kalmıştı. 15 gün sabah, akşam Maarif Nâzırı Salengro'dan asker kayağı ve düşmana karşı harb etmemek maksadiyle teslim olmuş bir adam, diye bahsedilmişti. Maarif Nazırının böyle bir suçu varsa kanunların tesbit etmesi lâzımgelirdi. Hakikaten bir asker kaçağı ise ve bu maksatla düşmana teslim olmuşsa kanunların harekete geçmesi icabederdi. Kanunlar harekete geçmediği halde Salengro yu Gringoire gazetesi mahvetmek istiyordu. Gazete böyle bir hikâyeyi ele almış, harb esiri olduğu hâdisesi üzerinde hücumlar, mütemadiyen hücumlar yapıyordu. Adam nihayet bunu hayatı ile ödedi. Eğer harbden kaçmak için düşmana teslim olan biri olsaydı Salengro, gazete böyle yazdı, diye hayatını istihkar edip intihak etmezdi. Bu intiharı ile matbuat rezaletlerini tarihe tescil etmiştir. Beyefendi. *(Soldan alkışlar)*

Siz niçin matbuat rezaletlerinden bahseden kitapları bu kürsüye getirmiyorsunuz? Getirmiyorsunuz, çünkü, işinize gelmiyen tarafları okumazsınız. Evet, bu rezaletlerden

bütün cemiyetler muztarıptır. Onlar birtakım basmakalıp sözlerle, hiçbir suretle hakikatle alâkası olmyan nazariyelerle, tarihi tetkik ve tettebbu etmeden, basmakalıp sözlerle bu kürsüye gelirler. Bu söylenen sözlerin, benzerleri bütün dünya piyasalarında en ucuz şekilde mevcuttur. Bunları büyük hakikatler diye mi getiriyorsunuz?

Matbuat hürriyeti, matbuat hürriyeti.. Arkadaşlar, matbuat hürriyetinin bin bir türlü vücuhi mevcuttur. Bunun tarihte takibettiği seyir hakkında birçok malûmat mevcuttur. Demokrasi bir anda olmamıştır. Demokrasi kelimesi üç bin seneden beri, beş bin seneden beri bütün dünyada telâffuz edilmektedir.

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Allah, Allah.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Elbette.. Kim o Allah, Allah diyen, cevap vereyim, sen misin?

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — 1947’de böyle konuşmuyordun, böyle değildi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Üç gün, üç talebenin karşısına çıkıp ders vermişler, şimdi buraya çıkıp herkesi teşhil etmek istiyorlar.. Ne oldu, ne olacak diye her söylediklerinin nas teşkil ettiğini zannediyorlar.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Aksini ispadedebilirsiniz.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — İspat hakkına dayanıyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ondan sonra muhterem arkadaşlar, gelelim Nixon meselesine.. Nixon’a ne demişler?. Elindeki fonları lâyıki veçhile kullanmadı, demişler. Nixon bunun üzerine mahkemeye gitmemiş, dâva açmamış. Mahkemeye gitmiyebilir, dâva açmıyabilir, o kendisinin bileceği şey.. O kısa yolu tercih etmiş. Geçmiş televizyonun karşısına, demiş ki, benim şu marka bir otomobilim var, şu kadar param var, şöyle oldu, böyle oldu.. Servetinin hikâyesini yapmış..

Başka bir misal daha verdi. Bir adam “benim 2,5 liradan fazla param yoktur” demiş, sonra birçok parası olduğunu görmüşler.. Acaba bu zat 2,5 liradan fazla param yoktur dediği zaman mı doğru söylüyor? Yani 2,5 liradan başka param yoktur dediği zaman kizbü sıdka ihtimali olan bir iddia dermeyeran etmiş olmak ihtimalini kabul ediyor. Yani bir insan televizyona çıkacak, radyoya çıkacak her hangi bir gazeteye beyanat verecekte, benini param pulum bundan ibarettir, diyecek. Herkes de bunun bundan ibaret olduğunu farz ve kabul edecek. Bu olur mu? Beyefendiler, “para ile imanın kimde olduğu bilinmez” darbimeselini bilmez misiniz? Bir insan namussuzluğu meslek ittihaz etmiş olursa mal beyannamesi acaba onu ele verir mi? Söyleyiniz bana. Bunlar yalandır. Bu memleketi fitneye sokmak için, siyasi ihtirasları tatmin etmek için, insanları mânevi intihara siyasi intihara mecbur etmek için uydurulmuş desiselerden başka bir şey değildir. Bu Büyük Millet Meclisi ilk kurulduğu günden beri bu kadar büyük hakarete mâruz kalmamıştır

İstedikleri şudur: Bir vatandaş mebus olduğu andan itibaren, eskiden bir zamanlar mevcudolan “serseri nizamnamesi” mezahnei sû ashabına aidolan hükümleri mucibince daimi surette zabıta nezareti altında bulunacak, sabah akşam bütün servet temevvüçlerini söyleyecek. Kumarda 20 bin lira mı kazandı; bildirecek, yahut kumar oynamıyacak. Çünkü beyefendi öyle buyuruyor: Siyasi adamların hususi hayatları mevcut değildir diyor. Belki birisi böyle söylemiştir. O da bunu naklediyor. Halbuki bu mevzuda halbuki bu mevzuda seksen sekiz şey söylenmiştir, ama yalnız işine geleni söyler burada.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Sıtkı Yırcalı Bey söyledi. Biz de öğrendik.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet muhterem arkadaşlar, mebusluk müesseseleri son derece şayanı ihtiramdır. B. M. Meclisi ihtiramların ihtiramına mahzar bulunması lâzımgelen bir müessesedir. Mebusa karşı o derece hürmet hissi telkin edilmek istenmiştir ki, mebusun masuniyeti teşriîyesi, teşriî ademimesuliyeti tesbit ve müdafaa edilmiştir. Siz kalkıp mebus olduğu anda onu mezanneisu asbabındandır, her an kötülük işlemeye hazır bir şahıstır, diye takibettirin. Böyle şov olur mu? Gerek dedikoduyu ve gerekse suiistimalleri önliyeceğiz derken iğvavü izlâl gibi tamamen yanlış ve abes bir yola gidiyorsunuz. Bugün 400 bin memur hakkında cereyan etmekte olan ve hiçbir müspet neticesi görülmiyen ve tamamen ademiitimat esasına istinadeden, mal beyanı usulünün kaldırılması lüzumu aşikâr olduğu sırada kalkıp, Büyük Millet Meclisi suiistimal içindedir, binaenaleyh bunları bertaraf etmek ve mâni olmak için tedbir almak lâzımgelir, deniyor. Bunlar ne biçim lâflar?

Şimdi arkadaşlar, kendilerine soruyorum, diyarı ecnebide böyle bir şey var mıdır? Hayır orada böyle bir kanun yoktur, ama ispat hakkı vardır, diyecekler.. Hangi o ispat hakkı? Bunları sizinle münakaşa ettik vaktiyle, muhterem profesör. *(Soldan gülüşmeler)*

Jefferson'dan bahsediyor. Tarih Jefferson'u kaydettiye Büyük Millet Meclisinin bir buçuk sene evvel yaptığıında kaydedecektir. Jefferson'dan çok ileri giderek, kendi mensupları hakkında en ufak bir zan ve ihtimal üzerine Hükümetin üç dört mensubu hakkında, harakiri yapar gibi, Meclis tahkikatı açmaya karar verdi. Ve onları o anda amansız bir takibin mevzuu ve hattâ mağduru yaptı. Bunlardan neden bahsetmiyorsunuz? Yalnız Jefferson mu var?.. Türk Meclisi yok mu? Bu gördüğünüz arkadaşlar en yüksek medeni cesareti, en büyük kiyaseti gösterdiler ve Hükümetin üç dört uzvu hakkında toptan Meclis tahkikatı açılmasına karar verdiler. Bundan neden bahsetmiyorlar? Ondan sonra bir sürü teşriî hayatımız cereyan etti. Bir betbaht vatandaşın içki içerek lâstik istemesi hâdisesini sual takrir halinde Meclise getirip sorarsınız da Büyük Millet Meclisi âzasından birtekinin bile, eğer Varsa, suiistimal yaptığı iddiasını, bu Meclis kürsüsüne getirmezsiniz?¹⁰³*(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)*

¹⁰³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 10, Cilt 19, Birleşim 72, Sayfa , 306-310*

19 Haziran 1957 Çarşamba**İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 5048 Sayılı Kanunla Muaddel 140. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle**

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Şimdi okunan takirde “köy mekteplerinin akan damlarının dahi tamir edilmesi gayrimümkün olduğu bir sırada” diye takirde bir ibare mevcudolduğu için hakikati meseleyi tavzih etmek mecburiyetini duydum. Esasen bütün bu tâbirler maksadı mahsusla burada beyan edilmektedir ve maksadı mahsusla takirlere geçirilmektedir.

Muhterem Arkadaşlarım, biz vazifeye geldiğimiz zaman köy mekteplerinin adedi bugünkülerinin ancak yarısıydı ve yine biz vazifeye geldiğimiz zaman, bizden evvelki idarenin hakikaten kırbaç altında vatandaşları zorlayarak yaptırdığı derme çatma mekteplerin de yarısı ya yıkılmıştı veya yıkılmak üzere bulunuyordu.

Biz o mekteplerin maili inhidam olanlarını yenibaştan yaptırдық. Ondan sonra tamire muhtacolanları da yenibaştan yaparcasına tamir ettik. Ondan sonra da binlerce ve binlerce yeni mektep yaptık.

Şimdi, bir sözle bütün bunların üzerine bir sah çekilmek isteniyor, halbuki hakikati hal bu değildir. Vatandaşın vergisi ile ve Türk milletinin gayretiyle ortaya konmuş olan eserleri particilik gayreti ile gözlerden uzak tutmanın ve başarılı olmuş olan işleri, içte ve dışta, yapılmamış gibi göstermenin, Türk milletine şeref verecek teşebbüsler olmadığını ifade etmek isterim.

Köylere hizmet götürmek bakımından Demokrat Parti iktidarının yaptığı işler saymakla tükenmez.

Bu sözleri söyliyener çok iyi bilirler ki, eskiden bir tek köyde, tek bir çeşme yapılmamış iken, bugün köylerimizin hemen hemen yüzde seksenine su götürülmüştür. Hemen hemen bütün köylerimize yol yapılmıştır. Hemen hemen bütün köylerimize mektep yapılıp bitirilmek üzeredir. Kendileri bunu benden daha iyi bilirler, bilirler ama bu takirin ifadesine sığınarak hakikatleri, olduğundan başka türlü de göstermek isterler. Vaktiyle devirler oldu. Altın devri... Yani pahalılık-ucuzluk meselesine temas etmek istiyorum. Altın para devrinde gayretli mülâzim efendi üç altın maaş alırdı. Bilâhara banknot çıktı, altın kâğıda inkılâbettı. O zaman altınla banknot başabaştı. Mülâzim efendi aldığı üç lira ile 3-5 nüfuslu ailesini geçindirirdi, vaziyet böyle olduğu için o zaman hayat ne kadar ucuzmuş, hayat seviyesi ne kadar ileri imiş mi diyeceğiz? Yine o devirde bir izzetli binbaşı 15 kâğıt alır, 5-7 nüfustan ibaret olan ailesini güzel güzel geçindirirdi. Ama mülâzim efendi gibi o da ailesini o zamanın hayat seviyesine göre geçindirirdi. Şimdi biz buna bakıp, o gün vatandaşların bugüne nazaran daha çok müreffeh olduğunu mu söyleyeceğiz?

Zaman geçti, altınla banknot birbirinden ayrıldı, iki banknot bir altın, üç kâğıt bir altın, 5 kâğıt bir altın, 30 kâğıt bir altın oldu. (*Sağdan bir ses, 130 kâğıt oldu*) Evet, evet... Başka memleketlerde, meselâ Fransa'daki gibi bir seyir takibetti; Fransa'da bir altın franka bir kâğıt frank, bidayette başabaştı. Sonra altın frankla kâğıt frank birbirinden ayrıldı. Şimdi 300 kâğıt frank bir altın frank etmektedir. Ama o zaman, bugün siz bunu pahalılık ve geçim darlığı mânasına alacak olursanız, bütün dünyayı düne nazaran

büyük bir maişet darlığı cehennemi içinde puyan olarak kabul etmeniz lâzımgelir. Halbuki hakikat hiç de böyle değildir.

Fakat, hayat indeksi rakamları arasındaki teknik farkları mesnet ittihaz etmek suretiyle mugalâta yapmak usulü bu Meclis kürsüsünde ve meydanlarda itiyat haline gelmiştir, yalnız şurası da var ki, ne denirse densin, milleti aldatamazlar, *(Sağdan, gürültüler)*

Şimdi biraz daha dinleyiniz. 1930 da eti 40 kuruşa alırdık, Kayısı 15 kuruştı. Ama ameleler de o gün 50 kuruşa çalışırdı. O zaman geçim bugüne nazaran daha mı iyi idi? Açınız Meclis zabıtlarına bakınız. 1930, 1931, 1932 yıllarında iktisadi buhran, geçim darlığı, geçim zorluğu diye feryadolunuyordu. O devirde ancak 3-5 köylü bir olup bir paket köylü sigarası tedarik edebilir ve bunu aralarında taksim ederlerdi. O zaman mı hayat daha ucuzdu? Yoksa bugün mü? Ayağında çarığı, hattâ çarığı dahi olmıyan, üzerine beş yüz yamalı bir abası bulunan köylülerin, Ankara bulvarlarından, Ankara caddelerinden polis kuvvetiyle çıkarıldığı zamanları bütün Ankaralıları hatırlarlar.

Muhterem Arkadaşlar, fiyat seviyeleri bütün dünyada, -arkadaşımızın dediği gibi, 19'ncu asırdan beri- yükselmekte devam ediyor, en sabit kuvvei iştiraiye ölçüsü addedilen altının dahi kuvvei iştiraiyesi; fiyatlar karşısında mütemadiyen tahavvül etmektedir. Fiyatların yükselmesine muvazi olarak başka bir hâdise de cereyan etmektedir. Bu da dünyada vatandaş başına, insan başına yapılan istihlâkin 1930'a nazaran bugün 3-4 misline çıkmış olmasıdır, işte Türkiye'de cereyan eden hâdiseler de budur. Siz şimdi Türkiye'de hayat pahalılığı vardır diyorsunuz. Evet, fiyat yükselmeleri vardır. Fakat paranın kuvvei iştiraiyesi meselesidir, kazançlarla ihtiyaçların mesafeleri arasındaki nispet meselesidir. Yoksa 1930'a nazaran Türkiye daha fazla hayat pahalılığı içindedir, diyebilir miyiz? Hayır, çünkü hayat pahalılığının birinci tesiri, ilk inikası; istihlâki darbelemesi, aşağı düşürmesidir. Halbuki bugün istihlâk, 1930 senesine nazaran muazzam bir şekilde artmış bulunmaktadır. Bir memlekette refah ölçüsü para olamaz. Refahın ölçüsü vatandaş başına yapılan istihlâk miktarı, milletçe yapılan istihlâkin toptan hacmidir. Bu ele alındığı takdirde, 1950 senesiyle 1957 arasındaki büyük fark ortaya çıkar, bunu en basit rakamlarla izah etmek mümkündür. Türkiye 7 milyon ton zahire istihsal ettiği zaman dışarıya zahire çıkarırdı. Halbuki 1956'da 13 küsur milyon ton istihsal eden Türkiye, dışardan zahire ithal etmek mecburiyetinde kaldı. Daha hangi birini söylüyeyim; pirinç öyle; şeker öyle; deri öyle; kösele öyle. Hemen her şey öyledir. Bana bugün memleketi hayat pahalılığının tazyiki altındadır diye göstermek isteyen insana ben hayret ederim. Üç beş sene gibi çok kısa bir müddet içinde çarık yok olmuştur. Bugün müzeye koymak için arasanız bir tane bulamazsınız beyler. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Bunlar mugalatalarla sizi bir de entimide etmek isterler; mahcubetmek isterler. Ne o? Başvekil kürsüye çıkmış; hayat pahalılığı yok, demiş ve fiyat yükselişinden istifade ederek siz böyle konuşurken, onlar, bakın bakın hayat pahalılığı yoktur diyerek karşıdan gülerler. Sanki söylemek, hicabîâver bir hareketmiş gibi bunu tescil ettirmek isterler.

Muhterem Arkadaşlar, ben bu söylediklerimi bir defa değil, bin defa söyledim. Bunları hangi kitabı açarsanız orada bulacaksınız.

İstihsal ve istihlâk başka şeylerdir. Muayyen bir zamanda hayat daha mı güç, istihlâk daha mı az? Bunun hakkında bir karara varabilmek için bunu iki muayyen devre arasında

mukayese ile mütalâa etmek lâzımgelir. Neticede, ancak, bir iki devre arasındaki istihlâk hacminin farkı ortaya çıkarılmak suretiyle varılır. Bu böyledir ve bunun böyle olduğuna partimiz ve iktidarımız inanmaktadır. Sizler, falan maddenin fiyatı şuralara çıkmış diye hayat pahalılığı vardır, teranesiyle fellek fellek meydanları dolaşınız. Fakat ayağından çarğını atmış, sırtından da jandarmanın sopasını atarak üstüne elbise koymuş olan Türk köylüsü, Türk vatandaşı sizlere inanmamakta devam edecektir.

Allah, 1930 senesinin ucuzluğunu bu memlekete tekrar göstermesin. (*Soldan alkışlar*)

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Muhterem Arkadaşlar, konuşulan lâyiha dolayısıyla Başvekil Beyin mütalâasını dinledik. Baktım, sualler arasında arkadaşım Feridun Ergin Beyin hayat pahalılığı, mal darlığı hakkında bir suali var. Yüksek Meclis bu kanunu müzakere sonunda mezkûr سوالin müzakeresini kabul eder. Ve o سوال konuşulur. Feridun Bey günlerdir, buraya bağlanmış, bunu bekliyor. O zaman hayat pahalılığı var mı, yok mu, vatandaş bu hükme varır. Bu سوال ortada iken, ben ona temas etmiyeceğim, reisin vazifesini kolaylaştırmak için. Konuşulan meselenin bu işle alâkası olmadığını da ifade edeyim.

“Takrirde kullanılan tâbirler maksadı mahsus istihdaf etmektedir” dedi. Başvekil eğer hususi muhasebelerin yeni bir külfete mütehammil olduğunu beyan ederlerse o zaman hakları vardır. Bendeniz sağda, solda köylere giderken bâzı noksanlara merkezin yaptığı yardımlara rağmen rastlamaktayım. Bu itibarla, yeni bir külfet eklemiydim, dedim.

Sosyolojik bir hakikattir, bir kanundur: Çok partili demokratik hayata girildiği günden itibaren dünyanın her tarafında âmmе hizmetleri çoğalmıştır, vatandaşın ayağına gitmiştir. Çünkü, vatandaşın her biri rey sahibidir. İsterseniz yapmayınız. Bunu yapacaksınız mecbursunuz, herkes her iktidar yapacak. Çünkü vatandaşlar teker teker rey sahibidirler. Bu yeni bir şey değildir. Bu, kitapların yazdığı, sosyoloji ilminin bir hakikatidir. Yeni bir şey söylüyormuş gibi bunun üzerinde durmaya lüzum yoktur. Bunu söyleyen bir insan hizmetlerin daha fazla yapıldığını inkâr etmesi mümkün değildir. Hizmetler eskisine nispetle fazla yapılmıştır. Başvekil Beyle ayrıldığınız mühim nokta, biz daha fazla yapılacağını mümkün görmekteyiz, iddia etmekteyiz, Başvekil Bey mazide yapılanlarla mukayese etmek suretiyle “şimdi fazla yapılıyor” demektedir. (*Sağdan, alkışlar*) Memleketin bu mevzudaki imkânları meydandadır, gerek fiilî ve gerekse potansiyel imkânları. Biz bu imkânlarla daha fazla yapılacağını iddia derken eskiden fazla yapıldığını sanki biz reddediyormuşuz gibi, ortaya ikide bir inkâr etmek diye bir şey çıkarmak, münakaşanın sahası dışına çıkmak olur. Bu mühim ayrılık noktamızdır.

Hususi muhasebelerin malî vaziyetini dikkat nazalarınıza sermiş bulunuyoruz. (*Soldan “gelir yoksa” sesi*) Arkadaşlar, gelir yoksa diyorlar. Geliri düşüneceğiz. Gelirin düşünmesini bendeniz hatırlatacak değilim Mahallî idarelerin, malî vaziyeti Yüksek Meclisin dikkat etmesi lâzımgelen bir cılız bünye içerisinde bulunmaktadır. Takririmizde ifade ettik. Hakikaten Devletçe tâyin edilmiş bir memur gördüğü hizmetleri dolayısıyla vasıtalı olarak bâzı menfaatler sağlamaktadır. Bina, vasıta vesaireyi demin söyledik. Bunlar birer menfaattir ki, nakden ödenmiş gibi yaşayışında bir ferahlık sağlar. Bunu tesbit ettik. Bunun dışında valilere tekrar hususi muhasebeden bir tahsisat ödemek umumi prensiplerle de kabili telif görülmez gibi geliyor bendenize.

Ayrıca Hükümetin 400 lira koyması karşısında encümen bunu 760 liraya çıkarmıştır. Encümen bu malî kaynakları nereden bulmuştur! Bunu bulmuşsa huzurunuzda izah etmesi lâzımdır. Hükümet teklif ediyor ve âzami had..

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Bu, 500 liraya inmiştir, efendim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Arkadaşımız 500 liraya inmiştir diyorlar. Çok güzel, beş yüz lira olarak tashih ettiler. Şu halde Hükümetle mutabık olarak muhterem heyetinizin bu beş yüz lirayı kabul etmesini rica edeceğim. Çünkü munzam 250 liralık külfet esasen zayıf durumda olan hususi muhasebelerin vaziyetini güçleştirecektir. Aksi takdirde Dahiliye Encümeni huzurunuza getirdiği lâyihadaki 250 liralık farkın mucip sebeplerini izah etmesi icabeder. Bu izah yapılmadan muhterem heyetinizin bunu 750 liraya çıkartması mazbatanın tanzimine hâkim olan zihniyet bakımından isabetli mütalâa edilmez arkadaşlar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümete bir sual tevcih etti Fethi Çelikbaş. Diyor ki; “Hususi idare bütçelerinin bu zaafı ve takatsizliği karşısında siz, bu masrafı onlara yüklemeyi münasip görüyor musunuz?” Daha doğrusu, hususi idare bütçeleri bu masrafa tahammül eder mi? Evet eder. Niçin eder? Kuvvetli oldukları için değil. Hususi idare bütçelerinin artırılması lüzumunu takdirde hiçbir farkımız yok. İnşallah hususi idare bütçelerini artırma yolunu bulacağız. Esasen Devletin, milletin geliri, takati ve iktidarı mütemadiyen artmakta olduğu için hususi idarelerin yapıcı kudretleri de artmaktadır. Bâzi gayretlerle bunları daha iyi çalışır hale getirmek mümkündür ve bu hale getirilecektir.

Fakat muhterem arkadaşlar, şimdi zevahir firip olmanın bir örneği var burada. Arkadaşım diyor ki, ben hususi muhasebe bütçesinden daimi encümen azalarına tahsisat kabul etmiyorum. Sonra sual soruyor, zayıf bütçeli hususi idarelere valilerin tahsisatını yükliyecek misiniz diyor.

Beyefendiler, en az geliri olan hususi muhasebelerin bütçesi milyon civarındadır, çoğu da bu miktarın üstündedir. Valilere vereceğimiz tahsisatın yekûnu senede 10.000 lirayı geçmez, bir valinin tahsisatı senede yedi, sekiz bin lira kadar bir şey. Milyonluk bütçeden bu miktarın verilip verilmeyeceği hakkındaki suallerine benim vereceğim cevap, evet hususi muhasebe bütçeleri bunlara mütehammildir şeklinde olmasını istigrap eder misiniz? Elbette etmezsiniz.

Tezatlara işaret edeceğim, istemezdim böyle konuşmayı, kanunun mecrası başka. Fakat efkârı umumiye nazarında hakikatlerin tavazzuh etmesi lâzımgelir.

Biz daha fazla yapmayı düşünüyor, hayır iddia böyle değildir.

Geçen seneki bütçe müzakerelerinde, bir evvelki bütçe müzakerelerinde 3,5 milyar liralık bütçeyi takdim ettiğimiz zaman, artık milletin takati kalmadı, yapıcı kudretini göremiyoruz, bütçenin 2,5 milyar liraya indirilmesini teklif eden kendileri idi.

İşte o zaman mekteplerin damlan akacaktı, çeşmeler kuruyacaktı, bataklıklar kurutulamayacaktı. Bakınız, bir evvelki bütçe müzakerelerinde bir milyar lira indirelim diyen insanlar bugün karşımıza çıkıp da..

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — 30 milyara da çıkarabilirsiniz, ne kadarını harcadınız?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dünün bir lâfı geldiği zaman.. (Sağdan, gürültüler) Ne oluyor sizlere?

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Bütçenin 2 milyar 300 milyonunu harcadınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız dinliyorsunuz, neden?

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Haklıyım da onun için söylüyorum, bütçe müzakerelerinde nerede idin?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız nasıl direniyorlar. Neden? Çünkü reddedemeyecekler söylediklerini. Çünkü tezatlarını tutmuşum, köşeye sıkıştırmışım. *(Soldan gülüşmeler)* *(Sağdan gürültüler)* Bakınız muhterem arkadaşlar, hızını alamadı. *(Soldan gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, şimdi Fethi Çelikbaş arkadaşımın pahalılık mevzuunda tıpkı benim daha biraz evvelki mütalanın tıpkısına sahip bulunduğunu kayıtsız şartsız tesbit edecek bir beyanını size buradan okuyacağım. O, Sırrı Atalay'dan tamamen ayrılıyor. Sırrı Atalay buraya geliyor, dilhun, gönlü ateşler içinde, memleketin içinde bulunduğu ıstıraptan, yani müthiş, hayat pahalılığından bahsederek terennümsaz oluyor. Fethi Çelikbaş ise hayat pahalılığını onların anladığı gibi anlamıyor. Bakın Fethi Çelikbaş ne diyor:

Sene 1954, İnıkat 50, tarih 25.II.1954, celse 2. Bütçe müzakereleri münasebetiyle:

“1951-1952 de, dikkat buyurmanızı rica edeceğim, takibedilen iktisadi politikaların neticesi nihayet en az bir sene sonra kendisini göstermesi lâzımdır ve burada böyle olmuştur. 1951 -1952 yılında 2.368.030 ve nihayet 1952-1953 senesinde 2 899 301 kilo olarak, sarfiyat mütemadiyen yükselmiştir. Çay istihlâki de memlekette çok mühim bir inkişaf kaydetmiştir.”

Dikkat ediyor musunuz, hayat pahalılığını, maişet darlığını istihlâk ile ölçüyor. Yanlış söylenir, doğru söylenir veya ifade zabıtta bozuk olur, birtakım farklar olur, onu bir tarafa bırakıyorum. Bu beyanın ifade ettiği şey, prensiptir. Yani maişet darlığı veya refahın istihlâk yekûn ve hacmi ile mütenasibolması prensibinin müdafaa edilmesidir.

“Çay istihlâki de memlekette çok mühim bir inkişaf kaydetmiştir, sabah akşam aynı insanlar eskiden iki bardak çay yerine on bardak çay içeceğini düşünen insanın aklından şüphe etmemek elden gelmez. Şu halde ne olmuş? Geniş kütleler vaktiyle çay içemiyenlerin satınalma güçlerinin mümkün olması sayesinde çay içenler daha fazla çoğalmıştır, işte, bir memleketin, bir milletin, refahının delili bunlardır arkadaşlar” İşte bunu görmüyorlar. *(Soldan sürekli alkışlar)*

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Aydın) — Efendim; bendeniz sadece takirde ve daha evvelki konuşmasında Fethi Çelikbaş'ın cevaplandırılmadığını ifade ettiği bir hususa kısaca işaret etmekle iktifa edeceğim.

Özel idarelerin son derece takatsiz bir durumda olduğunu burada ifade etti. Bu hususta icabeden, hizmet bakımından icabeden mukayeseli cevaplar kendisine verildi ve ayrıca Muhterem Başvekilimizin özel İdare gelirlerini artırılması hususunda Hükümetçe derpiş edilen tedbirlere müteallik sözlerini dinlediler. Ben rakamla arz edeyim; tahsilat nispeti üzerinden söyleyeceğim; 1950 senesi tahsilatı 66.638.954 lira iken 1955 nihai tahsilatı; 104.747.528 liradır. Bu, yalnız kendi bünyelerindeki artışı göstermektedir.

Merkez yardımlarına gelince: 1950 yılında merkez yardımı sadece 16.249.026 lira iken 1955 senesinde merkez yardımları 92.374.953 liradır.

Görülüyor ki, gerek özel idarelerin kendi bünyelerindeki varidatın artırılması gerekse merkez yardımlarıyla çalışma gücü bu nispet dairesinde artmaktadır. Verdiğimiz

rakamlar 1956 yılına aittir. 1957 senesindeki artışlar da buna göre mukayese edildiği takdirde bugün kendilerinin takdim etmek istedikleri gibi özel idareler, hizmet yapan valilere ve encümen azalarına teklif edilen miktarda bir hizmet karşılığı ödenek veremeyecek durumda asla değildir. *(Soldan bravo, sesleri)*

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Muhterem Arkadaşlar, Hükümetin iktisadi, malî politikası üzerinde bir konuşma yapmak, bu kanun lâyihası dolayısıyla mümkün değildir, bunu biliyorum. Fakat Başvekil Bey kabul etsinler, bir gensoru ile meseleyi milletin huzurunda tetkik edelim ve iktisadi, malî politikanın aksayan ta raflarının münakaşasını yapalım. *(Soldan gürültüler)*

Bir noktaya temas etmeden geçemeyeceğim. Eğer memleket bugün 1954'teki şartlar içinde olsa idi endişeyi mucip bir hal yok, denilebilirdi. *(Soldan gürültüler)* Fakat 1954'te bulunan birçok mallar bugün bulunamıyor. Eğer arkadaşlar "bulunuyor" derlerse mesele yok, bunu da öğrenmiş olunuruz.

Şimdi arkadaşlar, Sebati Ataman ve Dahiliye Vekili arkadaşlarımızın üzerinde durdukları meseleye gelelim; Mühim olan, artışlarda değildir. Fiyatlar yükselir, ama yüzde 1,5'ta yükselmez, yüzde 5'te yükselmez, yüzde 25'te yükselmez. Mesele, artışlarda değildir, mesele ölçüdedir, nispettedir.

Bir bütçe Komisyonu sözcüsünün ağzından, geçen asırlardan beri fiyatlar yükselme seyri içerisinde, diye umumi ve yuvarlak bir rakkam işitmek hakikaten vatandaşları üzer arkadaşlar, yüzde 1,5 ta yükselmez, yüzde 10 da yükselmez, yüzde 1,5 yerine yüzde 2,5 yükseldi mi, bu bir alâmettir. Bütün tedbirler alınarak artışın yüzde 1,5'a indirilmesine çalışılır. Bütçe encümeni sözcüsü arkadaşım bu nispetleri bir yana bırakıyor. Bu şuna benzer; 50 km. ile 500 metre arasında ne fark var, ikisi de mesafedir, diyor. Hakikaten ikisi de mesafedir, fakat birisi 50 km.dir, diğeri 500 metre...

SEBATİ ATAMAN (Zonguldak) — Ne zaman söyledim?

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Bütçe Komisyonu gibi bir komisyonun sözcüsünün, artışları söylerken, behemehal, nispetler üzerinde durmasını tavsiye edeceğim.

Dahiliye Vekilinin sözüne gelince, merkezden yapılan yardımların artırıldığını söyledi. Şu halde hususi muhasebelerin varidatı kendi bünyesi içerisinde artmış olmasına rağmen, hizmetlerine kâfi gelmiyor. Yardımları merkezden yapılan yardımların miktarının da artırıldığını söyledi. Şu halde bizi tekdizetmiyor, teyidediyor. Biz diyoruz ki mahallî idarelerin varidatının kendi bünyesi içinde artmasına rağmen hizmetlere nispetle o derece gayrikâfidir ki, merkezden yardım artırılıyor. Dahiliye Vekili de gayrikâfi olduğunu merkezden yapılan yardımın artırıldığını ifade ile söylemiş oluyor.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Aydın) — Sen kendine göre tefsir ediyorsun Fethi Bey, ben böyle şey söylemedim.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Siz söylemediniz ama ben tahlil ediyorum.

Şimdi ikinci nokta, Komisyon Sözcüsünün Hükümetten gelen lâyihada âzami haddin 500 lira iken bunun 750 liraya çıkarılması sebebini söylememesi sebebi nedir? Buna cevap verilmesi lâzım gelir. Komisyon cevap vermiyor. Dahiliye Vekili de sustuğuna göre o da 750 liraya çıkarılmasını teşvik ediyor, fakat sebebini zikretmiyor. Ama bunun

sebebini sormak da Dahilî Nizamnameye göre bizim hakkımızdır. Sözcülerin de bunu tenvir ve izah etmeleri vazifeleridir, arkadaşlar.

BAŞKAN — Buyurun, Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, mucibi sıd'a olsa dahi, tekrar huzurunuzda gelmek lüzumunu duydum. Fethi Çelikbaş kürsüye geldi, "Hayat pahalılığını mı konuşmak istiyorsunuz, bir gensoru açınız, hayat pahalılığını konuşalım, bir istizah tahririni kabul ediniz, hayat pahalılığım konuşalım." dedi.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi bu, âlicenabane ve meydan okurcasına bir teklif gibi görünüyor. Hiçbir bakımdan şayanı iltifat olmadığı için kabul edilmeyeceği bilindiğinden dolayı, affedersiniz bunun, "bekâra hanım boşamak." kabilinden bir övünme mevzuu teşkil ettiğini takdir buyurmakta elbette ki gecikmezsiniz.

Muhterem Arkadaşlar, gensorudan bahsediyorlar. Bütçe müzakerelerinde altışar saat konuştular. Ne konuştular? Bütçeler ve hayat pahalılığı üzerinde konuşmadılar mı? Rakamlar üzerinde teker teker konuşmadılar mı? Ve bunların cevaplarını almadılar mı? Bunların dün inandıkları bugün inandıklarından başkadır. Bizden tamamen ayrılmışlardır. "Leküm diniküm veliye din." Biz, mutlaka mütemerrid, bizim fikrimizi kabul edeceksiniz, diye icbar etmek fikrinde olan insanlar değiliz. Biz icra mevkiinde, iktidar mevkiindeyiz. Memleketin her gün bin bir türlü ihtiyacını karşılamak için çare bulmak, çalışmak, gayret sarf etmek mecburiyet ve mevkiindeyiz. Onlar konuşmak için daha, fazla vakit bulabilirler.

Gensoru işi... Hayat pahalılığı vardı, yoktu diyeceğiz; nereye varacağız netice olarak?... Bunlar akla, hayale sığacak işlerden değildir.

Ondan sonra başka tarafa sapılacak, başka taraflara taşılacak. Arkadaşım kürsüye tekrar gelecek; tekrar ben geleceğim; son sözü kendisi söyleyecek. Son söz milletvekilinindir diye son sözü söylemekle mutlaka üstün kalmış gibi bir vaziyet yapmak istiyecek. Ellinci defa gelsem elli birinci defa mutlaka gelirler. Buna imkân vermemek için sözü burada kesiyorum.¹⁰⁴ (*Soldan alkışlar*)

¹⁰⁴ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 20, Birleşim 83, Sayfa 334-340*

V. MENDERES HÜKÜMETİ DÖNEMİ
(23. Cumhuriyet Hükümeti)
(25.11.1957-27.05.1960)

4 Aralık 1957 Çarşamba

23. Cumhuriyet Hükümetinin (V. Menderes Hükümeti) Programının Genel Kurulda Yapılan Görüşmeleri Sırasında Yaptığı Konuşma

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes tarafından teşkil olunan Hükümetin programı okunacaktır.

Söz Sayın Başvekilidir. *(Başvekil Adnan Menderes sol taraf mebuslarının şiddetli ve sürekli alkışları ve bravo sesleri arasında kürsüye geldi.)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım

Demokrat Parti İktidarının dördüncü Hükümeti olarak programımızı Yüksek Huzuruza takdim etmekteyiz. Büyük Meclisiniz 1950'den bu yana iktidarımızın ve hükümet programını müzakere ve tasvibetmiş bulunuyor.

Yüksek malumlarıdır ki, bu üç program, ilhamını, büyük ekseriyetinizi sinesinde toplayan siyâsi partinin programındaki prensiplerden almıştır. Yine aşikârdır ki, bu üç programda bütün Devlet ve Hükümet programlarına şamil olmak üzere, görüş ve icrâatımız tafsilen izah edilmiş ve bu suretle tebellür etmiş olan muayyen bir politika altı yıla yaklaşan bir zaman içinde birbirinin devamı olan hükümetlerce tatbika konulmuştur. Ayrıca yıllık birer tatbikat programından başka bir şey olmayan geçmiş beş yılın bütçeleri de bittabi tetkik ve tasvibinizden geçmiş bulunuyor; görülüyor ki, 1950'den buyana hükümetlerin görülen icrâatı, adım adım safha safha yüksek tetkik ve tavsiplerinize iktiran etmiştir. Buna ilâve olarak da 1954 seçimlerinde, program ve icraatımızın aziz milletimizce de takdire şayan görüldüğünde hiç kimse şüphe ve tereddüt gösteremez.

Bu kısa izahattan maksadımız, ana görüş ve prensipleri öteden beri malum olan Demokrat Parti icrâat ve fâaliyetleri hakkında programımızda yeni baştan tafsil ve izahata lüzum görmemekte olduğumuzu tebarüz ettirmekten ibarettir.

Binâenaleyh Yüksek tetkikinize arz edilmekte olan bu programımız kısadır ve sadece beş buçuk yıllık tatbikatın bugünkü merhalesinde kendini gösteren icap ve ihtiyaçlara göre alınması lazım gelen tedbirlerle yapılmasına sıra gelmiş bulunan işlerin izahına inhisar edecektir.

Bununla beraber iktidarımızın 1950 yılı ilk hükümet programındaki ana fikirlerin çok kısa dahi olsa gözden geçirilmesini faydalı bulmaktayız. Bu maksatla, 1950 hükümet programındaki esas görüşleri en kısa olarak şöyle izah ve hulasa edebiliriz.

Zirâat, milli ekonomimizin temelidir. Bir taraftan milletimizin beslenme ve giyinme ihtiyacını ve sanayimizin hammaddesini temin ve diğer taraftan ihracatımızın da ana kaynağını teşkil eder. Aynı zamanda zirai kalkınmamız memlekette şimdiye kadar istihsâl ve istihlâki laşey mesabesinde olan ve milli ekonomimizde yeri çok ehemmiyetsiz bulunan nüfusumuzun en büyük kısmının yaşayış seviyesini yükseltecek ve onları nispi bir refaha kavuşturmak suretiyle memleketimizde içtimai adaleti tahakkuk ettirecek ve milli bünyemizi takviye edecektir.

Arkadaşlar,

1950 hükümet programındaki izahın nakline devam ediyorum:

Büyük kitlenin iştirâ gücünün arttırılması hem milli sermayenin terakümüne yol açacak, hem de memleket pazarını harekete getirecektir. Böylece diğer bütün sahalardaki kalkınma gayret ve hareketlerimiz, ticaretimiz ve sanayileşmemiz, zirai kalkınmamızdan en geniş feyzini alacaktır. Şu cihet de unutulmamalıdır ki, zirai kalkınmamıza sarf edilecek gayretler ve bu sahada yapılacak envestismanlar bu sahanın tamamıyla bakir olması sebebiyle, verimlerin en yüksek seviyelerde elde edilmesini mümkün kılacak ve şüphe yoktur ki, zirai envestismanlar neticelerini diğer mevzulara nazaran çok kısa zamanda verecektir.

Arkadaşlar,

Yine 1950 programındaki izahata devam ediyorum.

O halde iktidarımız bu ana görüşle harekete geçmeli, zirai kalkınmamızı tahakkuk ettirebilmek için süratle ve her şeyden önce tedbirler almalıdır. Zirâatimizin muhtelif problemleri en kısa, en kati hal şekillerine bağlanmalıdır.

Teknik zirâatin mümkün olan süratle vatan sathına yayılması çiftçimizin teknik alet ve makinelerle teşhizi, sulama ve gübreleme işlerinin süratle halli, hastalık ve haşaratla mücadele işlerinin kifayetle yapılması birinci derecede ehemmiyeti haiz mevzular olmalıdır.

Zirai kredi, zirâatimizin bütün memlekete yaygın haliyle ve zirai istihsâl mevzuunun genişliği ile asla mütenâsip olmayan çok düşük bir seviyededir. Bunu da süratle birkaç misline çıkarmak lazımdır. Zirai teşkilâtlanmamızın süratle tekemmül ettirilmesi göz önünde tutulacak mühim meselemizdir.

Muhtaç çiftçiye toprak tevzii işinin birkaç misli hızlandırılması lazımdır. Bu maksatla toprak komisyonlarının adedi kısa zaman içinde birkaç misline çıkarılacaktır.

Pazar meselesinin ehemmiyeti aşikâr olduğuna göre, müstekar ve elverişli bir fiyat politikasıyla zirai istihsâlimiz teşvik edilmelidir.

Zirâatin ihtiyacı olan maddeler ithalatı tercihli tutulmalıdır.

Zirai kalkınmamızla doğrudan doğruya alakalı olan bu mevzular yanında münâkale meselelerimizi ve karayollarımızı en kısa zamanda tekemmül ettirmeliyiz. Bunun yanında silolar, limanlar ve iskeleler inşası ve sair bayındırlık işleri de zirai kalkınmamızla, dolayısıyla fakat sıkı sıkıya alâkalı mevzular teşkil eder.

Muhterem Arkadaşlar,

İşte birinci Hükümet programımızın esasını teşkil etmiş olan bu görüş ve fikirleri bugün dahi bütün ehemmiyet ve vüsatı ile benimsemekteyiz. Aynı suretle iktisâdi cihazlanmada takibedilecek politikayı da benimsiyoruz.

Umumiyetle iktisâdi cihazlanmamız için:

a) Evvela bütçelerimizde envestisman mahiyetinde olan giderleri diğer masraflarımıza nispetle mümkün olduğu kadar genişletmek lazımdır. Bu itibarla iktisâdi cihazlanmamız için devlet bütçesinden envestismanlara ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabi şartlarını göz önünde bulundurarak bir plana bağlamalıyız.

b) Hususi teşebbüsün süratle harekete geçmesini temin edecek ve Türk Milletinin iktisâdi zekâsı ile çalışkanlığından azami neticeler alınabilecek bir yolda yürünmesi

lazımdır. Bu itibarla istihşâl hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak lazımdır.

c) Bir taraftan memlekette sermaye terakümünü bütün gayretimizle teşvik ederken diğer taraftan bu sermayenin istihşâle akması kolaylaştırılmalıdır.

ç) Devlet bütçeleri iktisâdi bünyemizin takati ile mütênâsip olmalıdır. Aynı zamanda devlet bütçeleri muvazeneli hale getirilmelidir.

Muhterem Arkadaşlar,

İşte yukarda hulasa etmeye çalıştığımız ve daha iktidarımızın ilk programımızda yer almış bulunan bu esasların altı seneye yaklaşan tatbikatında ne muazzam neticeler verdiğini bu neticeleri elde etmek için ne kadar müşkül merhalelerin katedilmiş olduğunu tebarüz ettirmek isteriz. Milletçe kalkınmamız, medeni ve ileri bir cemiyet haline gelebilmemiz hususunda yıllardır sarf edegelmekte olduğumuz bunca gayretler memleketin her köşesinde sayısız eserler vermiş ve asıl mühim olarak yapılmış envestismanların fevkalâde ehemmiyetli olanlarının tamamıyla idraki pek kısa bir zaman meselesi haline gelmiştir. Takdir edilmelidir ki; bütün bunlar aziz milletimize hizmet yolunda iktidarımıza vicdan huzuru içinde olmak hakkını verir. Ancak programlarımızı tamamen tahakkuk ettirmiş olduğumuzu ve birinci plandaki hedeflerimize ulaştığımızı iddia edemeyiz. O halde demek oluyorki gayretlerimiz bütün kuvvetleriyle devam edecektir.

Bu bakımdan, şimdi yeni bir Hükümetin kurulması münâsebetiyle icrâat ve fâaliyetlerimizin yeni bir merhalesine intikâl etmekte olduğumuzu kaydedebiliriz. Bu yeni merhalede bir taraftan memleket ölçüsünde muazzam bir kalkınma hamlesinin doğurduğu, içtinabı müşkül ve hatta ekseriya gayrikabil bir takım sıkıntıların ve aksaklıklarının izalesi hususunda acele ve azimli tedbirler üzerinde durulacak, diğer taraftan imkânların müsâadesi nispetinde daha ileri hamleler yapılacaktır.

Memnuniyetle beyan edelim ki, memleketimizin içtimai ve iktisâdi istikbâlini inşaya masruf olarak bugüne kadar ele alınmış bütün yatırımlarımızın aksamadan tamamlanması teminât altındadır. Böylece hem milletçe nispi bir refah seviyesine bir an evvel ulaşmamız, hem de mevcudiyetimizi muhafaza ve dahil bulunduğumuz müdafaa camiasına karşı da taahhütlerimizi yerine getirmeyi mümkün kılacak modern bir orduya kendi imkân ve kaynaklarımıza dayanarak sahip olabilmek gibi milletçe en büyük bir bahtiyarlık teşkil edecek mukaddes bir gayesi elde etmemiz tahakkuk yolunda bulunuyor.

Muhterem Arkadaşlar,

Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, yatırım fâaliyetlerimizin yanında halkımızın ihtiyacı olan cari istihlâk maddelerine, sınai ham maddelere, yedek parça ve saireye daha geniş nispetlerde tahsisler ayırtmak suretiyle bazı maddeler üzerinde duyulan sıkıntıları süratle bertaraf etmek kararındayız.

Envestismanlarımız, halkımızın ihtiyacı olan maddelerin tedariki hususu karşılıklı olarak göz önünde bulundurulmak suretiyle mutlaka ayarlanacak ve her halükarda Yüksek Meclisin takdir ve tensip buyurucağı seviyelerde kalkınma ve bağımsızlık işlerimize ehemmiyetle devam olunacaktır.

Muhterem Arkadaşlar,

Böyle bir politikanın istihşâli artırmak yolu ile madde ve mal bolluğu yaratmak mevzuunda asıl mühim devamlı neticeler vermek ve fakat uzunca vadeli olan tedbirlerimiz yanında istihlâk maddeleri ihtiyacını karşılamak hususundaki müesseriye ve ehemmiyeti de aşikârdır. Ancak tecrübeler bunun da kâfi olmadığını göstermiş bulunuyor. Bu itibarla bilhassa sebepsiz ve haksız fiyat yükselişlerini behemahal önlemek, ihtikâr ve karaborsayı şiddetle tenkil etmek için gereken bütün tedbirleri alacağız ve hatta icabederse bu maksatla hususi mahkemeler ihdas etmek kararında olduğumuzu da açıkça ifâde ederiz.

Yine bu cümleden olmak üzere umumi hayatımızda her türlü suiistimallerle şiddetle mücadele etmek başlıca vazifemiz olacaktır.

Bütün bu hususlarda Yüksek Meclisin bize zahir olacağından hiç şüphemiz yoktur.

Arkadaşlar,

İktisâdi mahiyette mevzulardan olarak şunlara da temas etmek yerinde olacaktır:

Hususi teşebbüs sektörünün günden güne inkişaf etmekte olduğunu nazarı itibara alarak bu inkişafı daha süratli ve emniyetli bir şekilde teşvik etmek maksadiyle İşletmeler Vekâleti yerine bir Sanayi ve Maden Vekâletinin kurulması lüzumuna kaani bulunuyoruz.

Bunun gibi yine bir rasyonalizasyon mevzuu olarak çok geniş adımlar atmak suretiyle daha bugünden büyük ehemmiyet kazanmış olan enerji işlerimizi de bir kül olarak sevk ve idare edebilmek maksadiyle ayrı bir vekâlet kurulmasının lüzumu üzerindeki tetkiklerimiz yakında bir neticeye bağlanacaktır.

Yabancı memleketler ekonomileriyle şimdiye kadar tesisine muvaffak olunan samimi münâsebet ve iş birliğini genişletmek ve takviye etmek yolunda yürüyeceğiz. Bu meyanda Yabancı Sermayeyi teşvik Kanunundan bugüne kadar alınan neticelerden daha ileri neticeler elde edilebilmesi için durmadan gayret sarf edeceğiz.

Petrol Kanununun tatbiki ve neticeler elde edilmesi hususu da samimiyetle ve büyük bir dikkatle takib olunacaktır.

Çok Muhterem Arkadaşlar,

Ekonomik sahanın dışında idaremizi ıslah yolundaki yeni bir takım tedbirleri de lüzumlu görmekteyiz. Bu hususun hukuka ve mevzuata taalluk eden cihetleri bulunduğuna da işaret etmek isterim.

Evvela idare cihazımızı ehemmiyetle ele almak ve onu süratle işler, halkımızın hizmetine en iyi şekilde intibak eder bir tekemmüle erişirmek istiyoruz. Bu hususla alâkalı olarak emeklilik müddetinin, daha evvel olduğu gibi, otuz seneye çıkarılmasını bazı menfi tefsir ve telâkkileri de önleyeceği ve mevcut ise bir huzursuzluğu ortadan kaldıracığı için, faydalı görmekteyiz.

Mevzuatımızdaki tadil tasavvurlarımıza gelince: Uzun zamandan beri bahis konusu olan Anayasa tadilleri için hazırlıklara başlanması ve 1958 seçimlerinden evvel behemahal bu tadillerin tahakkuk ettirilmesi lâzımdır, kanâatindeyiz.

Seçim Kanununda intizamı temin ve vatandaş rey ve arzusunu daha iyi tahakkuk ettirmek mülâhazası ile yapılmış olan son tadilâtın lüzumsuzluğu yanında türlü menfi

tefsirlere yol açmış bulunduğu görüldüğünden bu mahzurun da ortadan kaldırılmasına teşebbüs edeceğiz.

Bu hususta maruzatımıza son verirken neşren vaki olacak isnat ve hakaret mevzuunun ispatını mümkün kılmak üzere Riyâsete tevdi edilmiş olan muhtelif kanun tekliflerinin yüksek heyetinize tetkikinden sonra en isabetli karara varılacağı kanâatinde olduğumuzu da ilâve etmek isterim.

Harici siyâsetimize gelince: Harici siyâsetimiz şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da müşterek emniyet ve topyekün sulh esaslarına istinad edecektir. Sulh ve emniyet cephesinin müdâfâasını sağlamak üzere dahil olduğumuz ve kurduğumuz mintakavi müşterek müdafaa paktlarının gittikçe daha kuvvet bulmasına matuf gayretlerimize hızla devam edeceğiz. Bu maksatla bir yandan Birleşmiş Milletlerdeki yapıcı fâaliyetlerimize devam ederken diğer taraftan da, kurucularından olduğumuz Balkan Paktı ile Bağdat Anlaşmasının her an biraz daha inkişafına çalışacağız.

Dış siyâsetimizden bahsederken milletimizin üzerine büyük bir hassasiyetle durmakta olduğu Kıbrıs meselesinden bahsetmemeye imkân yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza etmekte olduğumuzu her hangi bir yanlışlığa mahal bırakmamak üzere, burada açıkça ifâde etmek isteriz.

Geçen yıl iştirak ettiğimiz Bandung Konferansı neticesinde Asya-Amerika Camiası içinde alacağımız mevkiin icaplarını imkânlarımız nispetinde ve samimi surette yerine getirmeye çalışmaktayız. Bir taraftan bu vazifeyi yaparken diğer taraftan da öteden beri ehemmiyetli bir uzvu olduğumuz Arap Camiası içindeki rolümüzün daima daha kuvvetli bir şekilde devamına ihtimam etmekteyiz. İşte bu suretle, dış siyâsetimiz, Dünya sulhünün menfâatine olarak Avrupa ile Asya ve Amerika arasında telif edici ve uzlaştırıcı bir hüviyet arz etmekte bulunuyor. Dış siyâsetimiz hakkındaki bu kısa izaha son verirken bütün dost ve müttefiklerimizle ve bu meyanda bilhassa Birleşik Amerika ve İngiltere ile olan sıkı münâsebetlerimizi ve iş birliğimizi daima kuvvetlendirmekten de geri kalmıyacağımızı arz ederim.

Aziz Arkadaşlarım,

Bütün bu izahlardan anlaşılacağı üzere huzurunuzda arz ettiğimiz bu program, ana hatları ve umumi istikameti itibariyle, doğrudan doğruya iktidar partisi programında tebarüz eden tefekkür siyâsetimizden ve memleket görüşünden mülhem olan eski programlarımızdan farklı değildir. İktidara mensup olup Yüksek Meclisinizin çok büyük bir ekseriyetini teşkil eden milletvekili arkadaşlarımızın 1950 senesinden beri tasviplerine mazhar olan hükümet programlarıyla bu yeni program arasındaki başlıca fark, zamanın icabı olan bir takım zaruretleri ve bugün ulaştığımız merhalede yeniden yeniye tebarüz eden bazı ihtiyaçları sürat ve muvaffakiyetle karşılamak için, tatbik sahasında alacağımız bir takım yeni tedbirleri ihtiva etmesindendir.

Programımızı yüksek tetkik ve tasviplerinize sunarken başarılarımız ve hatalarımızla birlikte huzurunuzda olduğumuzu da derin saygılarımızla arz eyleriz.¹⁰⁵ (Soldan Bravo sesleri sürekli alkışlar)

¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 1, Birleşim 10, Sayfa 57-64

4 Aralık 1957 Çarşamba

23 Cumhuriyet Hükümetinin (V. Menderes Hükümeti) Programının Görüşmeleri ve Güvenoyu Alması Münasebetiyle Yaptıkları Konuşma

BAŞKAN — Reylerini kullanan arkadaşlar lütfen yerlerine otursunlar...

Reylerini kullanmayan arkadaşlar varsa lütfen kullansınlar efendim...

Rey verme muamelesi bitmiştir, efendim. İcra Vekilleri Heyetine itimat için. Yapılan oylamaya 536 arkadaş katılmış ve bunlardan 403'ü kaimi ve 133 reddi mutazammın rey vermiştir.

Bu suretle 5'nci Adnan Menderes Hükümeti 403 reyle itimat almış bulunuyor.

Söz, Başvekilindir. *(Başvekil Adnan Menderes şiddetli ve sürekli alkışlar ve yaşı, bravo sesleri arasında kürsüye geldi.)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok aziz ve muhterem arkadaşlarım, bize lâyük gördüğünüz itimat oylarınızdan dolayı naçiz şahsım adına ve bütün kabine arkadaşlarım namına en derin ve samimî teşekkürlerimizi arz ederim.

Vatan ve memleketin yüksek menfaatleri üstün tutulması şartıyla, bütün bu müşkül gibi görünen mevzuların ve meselelerin kısa bir zamanda ve kolaylıkla halledileceğinden emin olarak, itimat reyinizle uhdemize yüklemiş bulunduğunuz mesuliyetin ağırlığına rağmen, bu mesuliyeti muvaffakiyetle taşıyabileceğimizi arz ederim. Şükranlarımızı tekrar takdim eder ve hepimize Cenabı Hakkın yardım etmesini dua ve niyaz ederim. *(Soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar ve bravo sesleri)*

BAŞKAN — 6 Aralık 1957 Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere İnikada son veriyorum.¹⁰⁶

¹⁰⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 1, Birleşim 10, Sayfa 120*

20 Şubat 1958 Perşembe 1958 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil Adnan Menderes. *(Başvekil Adnan Menderes, sol taraftan yapılan tezahürat, bravo sesleri ve şiddetli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar,

Muhalefete mensup bir arkadaşın, konuşması sırasında millî menfaatlerimize dokunacak ve bizi üzecek bâzı sözler sarf etmiş olması beni huzurunuzda getirmiş bulunuyor.

Burada, muhalefete mensup o arkadaşın söylediğine göre, Beynelmilel Kalkınma Bankasının Müdürü ile güya kavga olmuş, ben kendisini, filân, falan... Böyle bir şey vâki değildir. Bunun neticesi olarak da, Türkiye'nin Bankadan istikrazda bulunmadığı, Bankanın ikraz kapılarını Türkiye'ye kapadığı iddiası ileri sürülmektedir. Şimdi size okuyacağım vesika ile bunun katiyen vâridolmadığını ispat etmiş olacağım. Böylece geniş mahfillerde akisler yaratabilecek olan bir gayrivâkı iddia da çürütülmüş olacaktır.

Vaziyet şudur:

Beynelmilel Kalkınma Bankası kurulduktan sonra Türkiye ile temasa geçmiş, yapılan müzakereler sonunda vesikalara bağlanmış birtakım neticeler alınmıştır. 1949'da, hattâ 1947'de tesbit edilmiş olan bu netice, bankanın Türkiye'ye 30-40 milyon dolarlık bir ikrazda bulunacağı idi. Biz de bu 40 milyon dolara fâzlasıyla almış bulunuyoruz. Binaenaleyh arada her hangi bir üzücü hâdisenin geçmiş olduğu iddiası kadar, Kalkınma Bankasından şimdiye kadar para alınmamış olduğu iddiası da tamamiyle gayrivârittir.

İşte vesikayı okuyorum. Bu vesika Washington Büyükelçimizden aldığımız 4.1.1949 tarihli yazının suretidir. Bu vesika ile eski iktidarın bütün uğraşma ve çalışmalarından sonra Beynelmilel Kalkınma Bankasını Türkiye için tâyin etmiş olduğu limitin ne olduğu, Beynelmilel Kalkınma Bankasının Türkiye için kararının ne merkezde bulunduğu tesebbüdetmiş olacaktır.

Filhakika Banka Müdürü, Büyükelçinin bu yazısında bildirdiğine göre yaptığı konuşmada; "Her şey tetkik ve münakaşalarımızın neticesine bağlıdır. Verilecek parayı 20 ilâ 40 milyon dolar arasında tahmin ediyorum" demiştir. Bunun üzerine Büyükelçi müdahale etmiş ve "Eğer 50 milyon dununda bir ikrazda bulunursanız Türkiye'de hayal sukutu olur." demiştir. Görülüyor ki, Büyükelçinin bütün uğraştığı elli milyon doların altına düşmemektedir. 50 milyon doları temin edebilmenin büyük bir başarı olacağı fikrindedir. Banka Müdürü ise, cevaben, bu hususta şimdiden bir söz vermiyeceğini belirtmiştir.

Bir ikinci vesika daha: Yine Washington Büyükelçimiz yazıyor. Bankanın Umum Müdürünün o tarihlerde Büyükelçimize göndermiş olduğu bir mektubu bildiriyor.

Banka Müdürü, bu mektubunda şöyle demektedir:

"15 Haziran tarihli mektubumda size bildirdiğim gibi, Bankanın Türkiye'ye ikrazda bulunmasını görmek istiyorum ve vakti münasibinde bunu yapabileceğimizi umuyorum. Ancak Türk Hükümetinin üyelerinden her hangi birisi Bankanın Türkiye'ye 50 milyon dolarlık ikrazda bulunmayı şimdiden deruhde eylediğini sanıyorsa, bu yanlış zehabı tashih etmekle beni fevkalâde mütehassis bırakırsınız"

Şimdi bu iki vesikadan da anlaşılıyor ki, Beynelmilel Kalkınma Bankasınca Türkiye'ye 30 ilâ 40 milyon dolarlık bir ikraz hacmi kabul edilmiştir. Binaenaleyh, Banka ile geçinemediğimiz ve yahut da şöyle bir hâdisе oldu da onun için o Bankadan istikraz yapılamıyor iddiaları katiyen varit değildir. Millî menfaatlerimize dokunabilecek ve aynı zamanda geniş mahfillerde akisler yaratabilecek olan gayrivârit bir iddiayı ret ve cerhetmek için bu açıklamayı yapmayı kendim için bir vazife saydım. Çünkü efkârı umumiyyemizde yanlış bir zehap, bir rüşup bırakılması memleketimizin hayrana olmaz.

Muhterem Arkadaşlar,

Ele alınmak istenen ikinci mesele, plân meselesidir.

Bu mevzu uzun boylu görüşülmekte, Demokrat iktidar plansızlıkla kötülenmek istenmektedir. Bu suretle, dünyada münasebette bulunduğumuz memleketlerde Türkiye hakkında yanlış zehap uyandırdığımız için, millî menfaatlerle kabili telif bir neticeye de gidilmemektedir. Buna bir nihayet vermek lâzımgeldiği kanaatindeyiz.

Şimdi Cumhuriyet Halk Partisinin plân telâkkisi hakkında bâzı vesikalar okuyacağım. Tâki efkârı umumiyyede vaziyet tavazzuh etsin. Bunu zaruri addediyorum.

1948 de, yani eski iktidarın 26'ncı senesinde, plân meselesi bahis mevzuu oluyor. Plân dedikleri de üç beş projeden ibarettir. Bir plân yapılabilir mi, yapılamaz mı, mevzuu ortaya çıkıyor, bunun üzerine muhaberele cereyan ediyor.

Hariciye Vekâleti Ticaret ve İktisat dairesinden Washington Büyükelçiliğine 19 Temmuz 1949 tarihinde 45350/186 sayı ile Mr. Garner'e tevdi edilmek üzere bir muhtıra gönderiliyor. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, 26'ncı veya 27'nci iktidar yılında bir plânı olmadığını bakınız nasıl ifade ediyor:

Esasen Türkiye Hükümeti, 1946'da böyle bir teşebbüse geçmiş ve uzun süren bir çalışma sonunda (umumi kalkınma plânı) adı altında Türkiye kaynaklarının tam bir envanterini ihtiva etmemekle beraber bu kaynakların durumunu ve inkişaf ettirilmesi için alınması gereken tedbirleri umumi hatlariyle bir araya toplıyan bir plân tasarısı hazırlamıştı. Fakat bir taraftan etüdlerin kifayetsizliği ve daha fazla derinleştirilmesi zarureti, diğer taraftan finansman membalarının mahdudiyeti dolayısıyla bu plân taslağı haline getirilememiş ve tatbik mevkiine konmamıştı. (*Soldan bravo sesleri*)

Bu vesika 1949 tarihini taşımaktadır ve eski ve mesul bir daire tarafından resmî bir vesika mahiyetinde olarak Washington Büyük Elçiliğimize gönderilmiştir.

Şimdi müsaadenizle plân hakkında daha da mâruzâtım olacaktır. Buraya Barker Heyeti namı altında bir heyet davet ediliyor, bu heyetten bir plân yapılması isteniyor. Yine 1949 senesinde. O tarihe kadar akla gelmiyor. Barker Heyetinin raporundan parçalar okuyacağım:

“Türkiye için topyekûn bir plânlaştırma, ne mümkün ve ne de arzuya şayandır”

“Elde mevcut malûmatın hata payı ziyadedir ve ileride dayandığımız faraziyeleri hükümsüz bırakabilecek önceden kestirilemeyen birçok haller zuhur edebilir. Ancak beş senelik devre zarfında amme sektörünün ele geçirmeyi ümid edebildiği mecmu kaynakların muhtemel hacmi tahmin edilmiş ve bu devreye taallûk eden program tesbitinde Hükümete rehber olabilecek mâkul yatırım tahsislerine dair temennilerde bulunulmuştur”

“Heyetimiz memleket ekonomisinin hususi sektörü için bir program tesbitine teşebbüs etmemiştir. Zira (tekmil hususi tasarrufların kullanılma şeklini sevk ve idare etmek üzere arzu edilmeyen ve otoriter mahiyette kontroller empoze edilmesi yoluna gidilmedikçe) buna imkân yoktur.

Hususi yatırımların mühim bir kısmı memleketin para sisteminin dahi dışında cereyan etmektedir. Bundan artakalanların büyük bir kısmı da kredi müesseseleri dışındaki mecralardan finanse edilmektedir. Bu sebeple devletin hususi tasarrufların kullanılma şeklini kontrol etme, hattâ nüfuz altında bulundurma imkânları son derecede mahtuttur. Esasen hususi yatırımlara dair teferruatlı bir programın yersizliği de aşikârdır. Zira bu, gayrişahsi ve objektif piyasa âmilleri yerine programı formüle edenlerin sübjektif görüşlerinin ikame edilmesine ihtiyaç gösterir.” (252’nci sayfa)

“Cumhuriyet Halk Partisi zamanında gelip Halk Partisi iktidardan uzaklaştıktan sonra da memleketimizde tetkikler yapan Barker Heyetinin iktisadi kalkınmanın bir plâna bağlanması hususundaki tavsiyeleri ve raporuna dercettiği mülâhazalar, işte şimdi arz ettiğim şekildedir. Biz, hususi sektörü bir plana bağliayacak bir zihniyete sahip olmadığımızı Birinci Adnan Menderes Kabinesi programında belirtmiş bulunuyoruz. Biz, o programda, Devlet bütçesinden yapılacak yatırımlarla İktisadi Devlet Teşekküllerinin yapacakları yatırımlar bir programa bağlanır demiştik. İşte, bizim program ve plân anlayışımız, budur. Devlet bütçesinden yapılacak yatırımlarla İktisadi Devlet Teşekküllerince yapılacak yatırımlar programa bağlanmıştır. Bunlardan her hangi birinin müstakbel inkişafı hakkında malûmat edinmek isteyen muhterem arkadaşlar, aidoldukları daireye müracaat ederek bu inkişaf programlarının birer nüshasını elde edebilirler. Sayın İsmail Rüştü Aksal’ın beyanlarının hilâfına olarak, Devlet bütçesinden yapılan yatırımların köklerinin mazide, tatbikatının o senenin içinde, temadisinin de ilerdeki senelere sâri bulunması itibariyle, bütçe komisyonunda uzun uzadıya yapılan tetkikler neticesinde, bunların bir plân ve programa bağlanmış oldukları keyfiyeti, her türlü şüphe ve tereddütten azade bir hakikattir. Esasen Devlet bütçesinden yapılan envestismanların bir programa bağli bulunmadığı hususunda arkadaşlarımızdan hiçbirinin bir iddiası mevcut değildir. Bu iddiaları Bütçe Komisyonunda dermeyan etmedikleri gibi burada da sarahatle ifade etmiş değillerdir. Sadece politika icabı, efkârı umumiyede işe yarıyacak tesir istihsali bakımından birtakım yuvarlak ve umumi sözler söylenmesinden ileri, elle tutulur bir hakikat ortaya konulmuş değildir.”

Muhterem Arkadaşlarım,

Şimdi kürsüye gelmişken, Sayın İsmail Rüştü Aksal arkadaşımızın mütalâalarına ve bütçe tenkidlerine de kısaca temas etmek isterim. Sayın İsmail Rüştü Aksan arkadaşım, hakikaten kendine has olan nezaket ve müeddep üslûbu ile politikamızı tenkid etti. Kendisine teşekkür ederim...

OSMAN ALİŞİROĞLU (Ankara) — Sebati Beyin verdiği cevap da müeddep mi idi?

BAŞKAN — Alişiroğlu, lütfen müdahale etmeyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Kürsüde hasretini çektiğimiz nezaket ve müeddep üslûbun dışına çıkmamak suretiyle bu kürsüye bir anane getirmek hususunda sarf ettiği gayreti hepimiz takdir; ederiz. Bilhassa bunu bendeniz teşekkürle takdir etmekteyim.

Muhterem İsmail Rüştü Aksal arkadaşımın beyanlarının, bu kürsüden bütçeyi tenkid eden nutkunun muhtevasına da kısaca temas etmek lüzumunu hissetmekteyim. Benim muhalefette olduğum zamanlar bütçeyi tenkid eden nutuklarımdan aldığı parçalarla bana dostane bir tariz yapmak istemiştir. Ve bütçede samimiyetsizlik esasını ele almayı tazeliyerek nutkuna başlamıştır.

Muhterem Arkadaşlarım,

Filhakika ben, 1947-1948 ve 1949 senelerinde muhalefet adına bütçeyi tenkid ederken, bütçelerin samimî olması lüzumu üzerinde ehemmiyetle durdum. Çünkü bu, Meclisin işlere daha iyi nüfuz etmesini sağlar. Ancak benim tenkid ettiğim ve samimiyet bakımından kusurlu bulduğum bütçeler, kendi inisiyal mukabillerine nazaran %20 civarında fark gösteren bütçelerdir. Bizim bütçelerimiz gibi %3,5'dan ibaret cüzi farklar göstermiş bütçeler değildir. Eğer onların tarafından tenkid edilmiş olan bütçeleri %20 yerine %3,5 ve hattâ 10 gibi bir fark göstermiş olsaydı, bütçede samimiyetsizlik mevcuttur iddiasıyla ortaya çıkmazdım. Onun için İsmail Rüştü Aksal arkadaşımın bilhassa bu onların bütçe farkları ile bizimkiler arasındaki nispeti göz önünde tutarak bana hak vereceğinden eminim.

Muhterem Arkadaşlarım.

Mütemadiyen hayat pahalılığı, altın fırlaması, dövizlerin gitmesi, altınlarımızın gitmesi gibi mevzular üzerinde de inat ve ısrarla seneler senesi durulup bize tarizlerde bulunmak istenmektedir. Müsaade buyurursanız birer cümle ile kısa kısa bunlara da temas edeyim.

İsmail Rüştü arkadaşımız diyor ki: “Biz altını 40 ta bıraktık, siz 140’a çıkardınız.” Doğru... Altın o gün 40 idi, bugün 140 tır. Fakat eski iktidar vazifeyi deruhde ettiği zaman altın 7 lira” idi. Siz niçin 40 liraya çıkardınız (*Sağdan, 1939 Harbi sesleri*) Ona da cevap vereceğim... Sonra, “altınlarımız gitti” diyorlar. Bu söz, uzun yıllar iktidarımız aleyhinde kullanılagelmiş bir silâhtır. Altınlarımız gitti... Altınlarımız nereden geldi? Evvelâ bunu bir tahlil edelim. Sene 1939... Bütün dünya kapanmış.. 5 hattâ 7 sene müddetle mal ithali imkânı yok... Ama ihracat emtiasının bir kısmı da yerinde, yani kromda olduğu gibi ya Fethiye limanında veyahut istihsal bölgesinde emanete alınmakta ve parası altın olarak Merkez Bankasına yatırılmakta idi. Maksat bu malın harb bitinceye kadar karşı tarafın eline geçmemesi yani ona satılmaması idi.

Harb içinde ve stratejik gayeler ile yapılmış, bu gibi satışlara kadar, eldeki altın miktarı 20 ton civarında olduğundan buna para karşılığı bir “rezerv” mânası izafe edilemezdi. Ve bu da zaten imparatorluktan devralınmış bulunuyordu. Rezerv sayılmak için bu miktarın 1923’ten 1939’a kadar 200 hattâ 400 ton civarına çıkarılmış olması lâzımgelirdi.

Ben bu sözleri, niye altın istoku yapmadınız diye sarf etmek istemiyorum. Yalnız, Halk Partisinin bugün altın istoku üzerinde fevkalâde ehemmiyetle durması sebebiyle maruzatta bulunuyorum.

O zamanlar yapılan bu ihracata mukabil, dışarda birtakım dolar, isterlin, mark teraküm ediyor. Bunların mademki ithali imkânı yok, daha sabit kıymetlere tahvili kararı akil ve ihtiyatkârlık telâkki olunuyor. Ve Merkez Bankasına emir veriliyor. “Bu dolarları ve isterlinleri altına kalbediniz.” ve bunlar böylece peyderpey, ceste ceste altına

kalbolunuyor. Her partinin mubayaası sonunda Ticaret Vekâleti Merkez Bankasına mektup yazıyor. Meali Şu: “Bu altınlar sizin rezerviniz, malınız değildir. Bunlar zaruri olan ithalâtın yapılamamasından teraküm etmiş olan altınlardır, ilk imkân husulünde bu altınların ithalâta tahsis edilmek üzere emre amade bulunması lâzımdır.” Her mubayaa sonunda Ticaret Vekâleti bu şekilde mektup yazmaktadır. Bundan anlaşılan nokta şudur: , 1939, 1940, 1941, 1942, 1943 ve 1944’te memleket ithalât yapamıyor. Bu arada birçok şeylere ihtiyaç var. Beze ihtiyaç var, raya ihtiyaç var, makinaya ihtiyaç var, memleketin esasen çok zayıf olan iktisadi cihazlanma vasıtaları bu ithalâtsizlik yüzünden son derece yıpranmış hale gelmiştir. Memleket aynı zamanda cari istihlâki maddelerinin de büyük sıkıntısını çekmektedir. Bu sebeple eski iktidar, haklı olarak, 1945-1946’dan sonra, imalâtçı ve ihracatçı bâzı memleketler madde temin edip, vapurlar işletip mal satabilecek hale geldiği zaman, şurada altın, orada isterlin, burada ecnebi her hangi bir para halinde teraküm etmiş olan alacaklarını kullanmaya başlıyor. Bu sebeple altınları eritmek, dövizleri sarf hususu, biz iktidara geldikten sonra başlamış bir hareket tarzı olarak kabul olunamaz. Nitekim 1947’den 1950’ye kadar, çok daha kısa bir zamanda, tam 700 milyon liralık altın ve döviz harcanmıştır. 1945’te 212 ton miktarında olan altın 1950’de, biz iktidara geldiğimiz zaman ancak 127 tondur. Ötekiler ne oldu? Eski iktidar zamanında sarf edildi. Hâdise bizim zamanımızda başlamış değildir. O dolarlar ve isterlinler ki, topu topu demin arz ettiğim gibi 700 milyonluk bir dış iştira gücü idi, bu suretle, yani ithal imkânı bulunduğu anda memleketin susuzluktan çayır çayır yanma raddesinde maddeye olan ihtiyacını karşılayabilmek için su gibi, ateş karşısında kar gibi eridi gitti. Bu 700 milyon liralık iştira gücünün yanında ayrıca birtakım borçlanmaların da yapılması zarureti hâsıl oldu.

Görülüyor ki, altınlar sarf edildi hikâyesi 1950’de bizimle başlayan bir hikâye değil, memleketin uzun yıllar mahrumiyetlerden ibaret bir hayat yaşamasının, kısır bir iktisadi hayata mahkûm edilmiş bulunmasının bir neticesidir.

Filhakika, Türkiye’de, Garp sanayii teşekkül edip bizim dışardan bol bol ithalât yapmak zorunda kaldığımız tarihlerde başlamak üzere, dış muvazenemiz artık daima açık vermiş ve bir asır boyunca kadınlarımızın boyunlarındaki altınlar da buna eklenerek mütemadi bir fakirleşme seyri içinde, memleketimiz kronik şekilde dış muvazene açıkları veren bir memleket olmuştur.

Eli yettiği müddetçe mevcudunu paraya kalbetti ve ödenen paralara ekledi. Bu da yetmeyince ayağında çarıkla kaldı. Sonra çarık da bulamadı. Buğday büyük bir nimet oldu. Buğday da bulamadı yarı aç, yarı tok, iptidai bir hayat sürdü iktisadi cihazlanmadan mahrum seviyesine ancak böyle dayanabildi.

Muhterem Arkadaşlarım, şimdi fiyatlar yükseldi, sözlerine geliyorum, filhakika yükseldi, (*Sağdan, gürültüler*) telâş etmeyiniz.

Eski iktidar devrinde üç sene zarfında fiyatlar 4,5-5 misline çıktı. Gelirler bunu takibetmedi. Şimdi taş çatlasa %70’ten fazladır, diye iddia etmek imkânsızdır. Binaenaleyh, bu fiyat artışının şampiyonluk devresi aranmak lâzımgelirse, o devre onların iktidar devresidir. (*Sağdan, hangi senelerdir? sesleri*)

Muhterem Arkadaşlar, hangi zamanlardır, diye soruyorlar, bendenizin de o partinin mensubu olduğum zamanlardır. Aslını kimse inkâr etmez. Bir arkadaşım, Server Somuncuoğlu burada konuşurken tarizler yapıldı. Ben tahmin ediyorum ki, bugün muhalefet safında bulunan arkadaşlarımızın arasında vaktiyle bizim partide yer almış

bâzı arkadaşlar da vardır. Binaenaleyh, bu tarizler yapılırken bitişiğinde oturan arkadaşı da hissen rencide etmemek ihtiyatkârlığı ile hareket etmek lâzımdır. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, başka mevzularda da mümkün olduğu kadar hiçbir arkadaşı incitmek için âzami dikkat sarf ettiğime kaaniim. Hiçbir kimseyi üzmemek ve telâşlandırmamak yerinde olur..

AHMET FIRAT (Malatya) — İnşallah böyle devam eder.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hattâ burada konuşulan sözlere, ortaya atılan iddialar mukabelede bulunulduğu zaman, politika adamlarının âdeta her hangi bir mücadelede mağlûbolmuş hissine kapılarak üzülmeleri tabiî olabilir. Ben mümkün olduğu kadar sözlerimi, üzmiyecek şekilde söyleyeceğim. *(Sağdan, gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlar, bir de emisyon iddiaları vardır.

Emisyonda biz, Halk Partisi iktidarı ile yarışabilecek vaziyette değiliz. Çok kısa bir zamanda, biliyorsunuz, iki yüz milyon lira civarında olan tedavüldeki para hacmi birden milyara balığ oldu. Bu 1950'den sonra başlamış bit'atlardan değildir. Bilâkis, Halk Partisi iktidarı zamanında başlamış ve haddi kısvasına vâsıl olmuş bir haldir.

Emisyonun, yani tedavüldeki para hacmindaki artışın mâkul ve makbul sebeplere istinadedeni ile cari istihlâk masraflarına, Devletin ve Hükümetin gündelik masraflarına karşı gelebilmek için yapıları var. Bunların arasındaki fark muazzamdır. İç hacmini takibetmiyen, cari istihlâke sarf edilen, karşılığında memlekete iktisadi bir kıymet konulmayan emisyonlar... İşte böyle emisyonlardır ki, bednam edilmek lâzımdır.

Bu neviden emisyonları, biz, Halk Partisi zamanında görüyoruz. Yedi senede şu nispette artan emisyon hacmına mukabil 3-4 sene içinde bunun birkaç mislinin Halk Partisi zamanında arttığını kolayca müşahade etmek mümkündür.

Muhterem Arkadaşlar, 1950 senesindeki bir milyar liralık bir para hacmi ile 1957, 1958 Türkiye'sinin kabili idare olduğu iddia edilebilir mi? Buna imkân yoktur. Nasıl olabilir ki, 1950 nin ekonomik, mali ebadıyla 1958 Türkiye'sinin malî ve iktisadi ebadı ölçüleri birbiriyle mukayese edilemeyecek raddelerdedir.

Bakınız nasıl: 1950'de bankalardaki mevduat yekûnu 900 milyon lira idi. Bugün arkadaşımızın ifade ettiği gibi, bu miktar 5 milyar 900 milyon küsur liraya balığ olmuştur. Bu, Eylül sonundaki rakamdır. Bugüne kadar olanı ele alırsak, bu miktar 7 milyara yaklaşmıştır. Bankaların ikraz hacmi da 9 milyar liraya yaklaşmıştır.

1949 fiyatlarına irca etseniz dahi, bu artışı, bir başka ekonominin artık harekette olduğunu inkâr etmek suretiyle izah etmenize imkânı yoktur.

1949 senesinde, Sayın İsmail Rüştü Aksal arkadaşımızın zannederim Maliye Vekilliğini kabul ettiği sene, pek iyi hatırlamıyorum, bankalardaki mevduatın artışı sadece 38 milyon liradır. Bir yıl içinde bütün Türk bankalarına yapılan topyekûn mevduatın miktarı 38 milyon lira.

Bu rakamı Türkiye'nin o zamanki ebadını anlatabilmek için arz ediyorum. Türkiye'de kaydedilen geniş revolüsyonu anlıyabilmek için bir defa düşünelim: Çok uzak bir mazi değil, 1948 senesinde bir sene zarfında bankalara yapılan mevduat 38 milyon lira. Bugün yalnız İş Bankasına bir ayda yapılan mevduat 38 milyon lira. Diyeceksiniz ki, bu paralar mahdut zenginlerindir. Hayır, İş Bankasındaki bir buçuk milyara yaklaşan

mevduatın bir milyar civarındaki miktarını 500 liradan aşağı küçük tasarruf mevduatı teşkil ediyor. İşte memleketteki fakrû zaruret bu...

Müsaade ederseniz; emisyon arttı, altını harcadınız, fiyatlar yükseldi, gibi tariz ve tenkidlerin heyeti umumiyesini ele alalım. Bunlar vâkidir. Bunlar, eğer bir karşılığı olmaksızın, mukabilinde bir şey elde edilmeksizin yapılmış israf mahiyetinde tasarrufların neticesi vâki olmuş bulunsaydı, elbette şayanı tenkid olurdu. Fakat bütün bunların vücuda getirdiği yekûn, ancak hâsılanın %10-15 ini teşkil edecek bir hacım ifade ederse, bu memlekette yapılan bunca işlerin mukabilinde çektiğimiz sıkıntı bundan ibaret kalmış diye iktidarı takdir etmek lâzımgelir.

Muhterem Arkadaşlar, fiyatlar yüksek, memlekette büyük sıkıntı var, iktisadiyatımız berbat, perişan deniliyor. Evet iddia bu... Şimdi hakikatin ne olduğunu görelim.

Bir memleketin nasıl bir vaziyette olduğunu anlıyabilmek için o memleketi mümasil memleketlerle kıyas etmeden önce o memleketi kendi sabık hayatı ile kıyas etmek en doğru miyarı bulmak demektir. Ben soruyorum, Türkiye ne zaman iktisadi refaha sahip, ihtiyaçtan vareste bir memleket olmuştu? Böyle bir zaman yoktu. Böyle bir zaman olamaz. İğneden ipliğine, çimentodan demirine, kiremidine varıncaya kadar bütün ihtiyaç maddelerini dışarıdan getiren bir memlekette iktisadi refah hayal peşinde koşmak olur, hüsrân olur. Böyle bir şey yoktur, dünyada. 1929, 1930, 1931, 1932, 1933 ve 1934 yılları isterseniz daha sayınız. Buğday 3 kuruş, arpa 2 kuruş, mısır şu kadar, et 30 ilâ 70 kuruş. (*Sağdan, hafif gürültüler*) O zaman Türkiye refah içinde miydi? (*Soldan hayır sesleri*) Fiyatların bu ölçüde olduğu devir Türkiye için meşum olan bir devirdi. Memleket bir avuç mahsulünü satamaz, tütününü satamazdı. Onun için takasa, kontenjana gidilirdi. Bunları biz icadetmedik. Bu devirleri hepimiz biliyoruz. Şimdi diyorlar ki, bir anne çocuğuna ilâc bulamazsa erkânı vız gelir. O devirde buğdayı memleketin nadir yerleri yerd. Aydın köylüsü buğday yemezdi. Üç kuruşluk buğdayını satıp sırtına bir bez almaya giderdi. Dahası var; o zaman üç köylü, iki köylü bir araya gelirler ve köylü sigarasını, altı kuruşluk köylü sigarasını beraber alırlardı. (*Soldan alkışlar*) O zaman sanayimiz, zirai istihsalimiz son derece düşüktü. Fakat buna rağmen sanayiın mamullerini memleket istihlâk edemezdi, üç kuruşluk incirini yiyemezdi. Yerli mallar haftalarını hatırlar mısınız? Yerli malı, Türkün malı, yerli malı kullanmalı... (*Gülüşmeler*) Bakınız, Muhterem Arkadaşlarım, bu defa o günkü istihsal seviyemizin düşüklüğüne bakınız. Ve onun memleketin istihlâk edememesi gibi bir vaziyetle kıyas ediniz. Uzağa gitmeye hacet yok. 1950 senesinde çimento istihlâkimiz ve istihsalimiz 375 bin tondur. Nasıl bir memlekette geliyoruz? Nasıl bir mazisi var bu memleketin? Ne konuşuyorsunuz siz? O yok... bu yok... doğru. Petrol gemisi geriye dönüyormuş. Petrolsüz kaldık mı? (*Sağdan, kaldık, kaldık, sesleri, gürültüler*)

BAŞKAN — İbrahim Bey, size ihtar ediyorum. Sükûneti muhafaza edin. Konuşmak istiyorsanız söz alırsınız, konuşursunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Zararı yok, Reis Bey. Onlar istediklerini söylesinler, ben yine konuşurum. Eğer dinlemeye lüzum görmüyorsanız vaz geçeyim. (*Sağdan, söyle, söyle*)

Evet arkadaşlar, petrol tedarikinde sıkıntı Çektiğimiz oluyor. Eski iktidar devrinde vâsil olunan en yüksek nokta bu memleketin 15 milyon dolarlık petrol istihlâk etmesiydi. Eğer şimdi Türkiye 15 milyon dolar istihlâk ediyor olsa, ihtiyacın üç mislini, dört mislini

kolayca bulacağız. Ama şimdiki Türkiye o Türkiye değil. O Türkiye bugün eşkali ile tefekkür tarzı ile hayat tarzı ile büsbütün başka bir Türkiye oldu. (*Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri*) (*Sağdan, gürültüler*)

BAŞKAN — Turgut Bey, hareketleriniz tevali ediyor, ikaz ediyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 1949’da ithal edilen petrol 15 milyon dolârlık, 1957’de ithal edilen petrol ise 66 milyon dolarlık. Memlekette o zaman istihsal edilen petrol 10 milyon dolar değerinde, şimdi 77 milyon dolar. 15 milyon doların 77 milyon dolara nispeti bu memleketin kat’ettiği mesafeyi gösteriyor. (*Soldan “bravo” sesleri*)

Lâstik bulunmuyor, doğru. Eğer 1950 senesine nazaran lâstik ihtiyacı bugün beş misli yükselmeyip de dört mislinde kalmış olsaydı, bol bol lâstik bulacaktınız. Çimento yok, demir yok, cam yok.. Niçin yok? Bunu bilelim, bu memleket hepimizindir. Muhalefet olsun, iktidar olsun bilmemiz lâzımdır. (*Sağdan, bravo sesleri, alkışlar*) 1950’de çimento istihsal ve istihlâki 370 bin ton.. Bugün Hükümet, Türk milletinin istihlâkine 1 milyon 700 bin ton çimento arz etmektedir. Ama yine kâfi gelmiyor. Eğer inşaat 5 misli değilse 4 misli artmış olsaydı, kâfi gelecekti. Lütfen Ankara Belediyesine gidiniz, kayıtları karıştırınız. 1923’ten 1950’ye kadar 27 sene zarfında yapılmış olan inşaatın metrekaresi 1950’den bu yana yapılmış olanın miktarından çok az. (*Sağdan, ne zaman sesleri*), (*Soldan ne zaman olursa olsun, sesleri*)

İstanbul’a gidiniz; 1923’ten 1950’ye kadar yapılmış olan inşaatla 1950’den bu yana yapılmış olan inşaatı mukayese’ ediniz. Gidiniz Sivas’a. Memleketin her tarafına gidiniz. 27 sene ile 7 seneyi mukayese ediniz.

Şimdi, efendim, “Sen nasıl memleketsin ki, bir buçuk milyon ton çimento istihlâk edeceksin; 250 bin ton şeker yiyeceksin; ev yapacaksın, senin neyine yetmez mısır darı yemek?

Senin neyine yetmez gecekondualarda kalmak? O dar sokaklı şehirlerde yaşamak, senin neyine yetmez? Fabrika senin neyine? Senin neyine yol, senin neyine baraj?.. Sen bunlara lâıyk değildin” mi diyeceğiz? Bu telâkki tarzıdır. Ya o var, ya bu var. Müsaade ederseniz bizce, Türkiye’nin siyasi ehemmiyeti, coğrafi vaziyeti, millet olarak arz ettiği yüksek seviye ve ileri bir medeniyetin vârisi olmak vasfı onun bir an evvel bu iptidailiği, onu mahrumiyete bağlayan kayıtları söküp atmasını gerektirmektedir. (*Soldan bravo sesleri ve alkışlar*)

Şekli bir muvazene neye yarar? Tediye muvazenesi, ticaret muvazenesi, bir sene içinde görülen bilanço. Bunu denk ettiğimiz zaman iktisadi vaziyet mükemmel mi sayılacak?. Hayır.

Muhterem Arkadaşlar, ithalâtımızın kısmı küllisini sanayi mamulleri teşkil ederdi. Türkiye’de ithalâtta terakki yoktur, diye telaşlananlar var. Terakki olmasın. Bâzı rakamlar hakikatin telaşlanmaya müsaidolmadığını göstermektedir. Bilâkis fahrû gururu mucip bir vaziyet mevcudolduğunu anlıyacaksınız. O rakamlar hangileridir? Arz edeyim. Sanayimiz 1950’ye nazaran kapasite olarak 7-8 misline fiilî istihsal olarak da 4 misline ulaşmıştır. Sanayimiz istihsal neticesinde elde edilen mamuller 1950 senesine nazaran 4 misli istihsal yapar ve bu memlekette vatandaşın istihlâkine ve hizmetine arz edilirse, bunlardan çoğunu artık dışardan getirmek külfetinden varestede kalacağımız aşikârdır. Esasen iktisadi kalkınmanın hedefi bu değil inidir?

Eskiden 60 bin ton, 30 bin ton, 40 bin ton pamuk ihracerdik. Bu bir defa ihracat rakamlarımızda yer alırdı. Aman bak, ihracat rakamları şunlar. Mukabilinde dünyanın pamuklusu gelirdi hariçten. A!... Türkiye ithalât da yapabilmiş. Bu gelip gidişte hem ihracat rakamlarını çoğaltan, hem ithalât rakamlarını çoğaltan tesiri haiz bir muamele.. Bugün bundan eser yok. Bugün Türkiye’de istihsal edilen pamuğu Türk fabrikaları, Türk işçileri işlemekte ve Türk milletinin hizmetine arz etmektedirler. Halbuki bir zamanlar Türk pamuğu buradan İhraç Vergisi verip, başka memleketlerin ithalât vergisine, muamele vergilerine, kazanç vergilerine tâbi olup, başka memleketler amelesinin nafakasını temin ederek mamul hale getirilip, navlun masrafları verilir ve ondan sonra giyilirdi. Artık, bugün böyle bir hâdise yoktur. Artık hariçten çimento getirmiyoruz. Birçok maddeler var ki, memlekette istihsalı artmış olmasına rağmen istihlâkin eskisine nispetle çok yüksek bir seviyeye çıkmış olması yüzünden darlığı çekiliyor. Hangi madde bulunmuyorsa, muhterem arkadaşına söylüyorum; eğer o maddenin 1950’ye nazaran 3-4 misli istihlâk edilmekte olmadığı ispat edilirse hakikaten kendilerine özür dilemek mevkiinde olacağım. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Evet istihlâk artışı 3-4 mislini buluyor.

KASIM GÜLEK (Adana) — İlaç *(Sağdan, ilâç ilâç, sesleri)*

MEHMET HAZER (Kars) — Kahve kaç misli arttı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyuran, beyefendiler, en aşağı beş misli. Telâşlanmayın 170 bin ton istihsal ederken 80 bin tonluk stok vardı, satamıyorduk, yiyemedikten ve istihlâk edemedikten sonra her şeyi bulabilirsiniz. Yol yapmazsınız, hastane yapmazsınız... *(Sağdan, biz hiç yapmadık mı sesleri, gürültüler)* Size yapmazsınız demiyorum, sözüm umumdur. *(Sağdan, alkışlar)* Telâşlanıyorsunuz acaba biliyorlar mı, 1949 senesinde şarkın sekiz vilâyetinde bir tek eczane mevcut değildi.

TURGUT GÖLE (Kars) — Vardı.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hayır, yoktu. Şarkta sekiz vilâyetimizde eczane yoktu. Yol olmaz, eczane olmaz, cebinde parası olmaz... *(Sağdan, gürültüler)*

TURGUT GÖLE (Kars) — Bunlar hangi vilâyetti.

BAŞKAN — Turgut Bey size ihtar ediyorum, müdahale etmeyin,

TURGUT GÖLE (Kars) — Hangi vilâyet olduğunu sordum.

BAŞKAN — Rica ederim, müzakerelerin nezih havasını bir piyon şeklinde bozmamanızı rica ederim. *(Sağdan, gürültüler, havasını sen bozuyorsun bir mebusa piyon diyemezsin, sesleri)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, yol olmazsa, nihayet eczane olmazsa, ilâç istihlâki elbette hattı asgaride kalır ve tabiidir ki, bu şartlar altında, o zaman ilâç bulunuyordu demenin bir mânası olmaz.

Muhterem Arkadaşlar, benden sordular, ilâcı 1950 seviyesine nazaran istihlâki dört misli artmıyan maddeler arasında zannettiler. Türkiye’de ilâç durumu şöyledir: 1949’da Türkiye’de ilâç istihsalı 13 milyon, ithalâtı 8 milyon olmak üzere 21 milyon liralık bir yekûna mukabildir 1957’de memleket dahilindeki istihsal 115 milyon ve ithalât 23 milyon lirayı bulmuştur. Bakınız 1949’daki 13 milyon liralık istihsale mukabil 1957’de 115 milyon liralık istihsal ithalâtla beraber yekûn 138 milyon lira ve 1949 yekûnu ise sadece 21 milyon liradan ibarettir. *(Fiyat, sesleri)*

SAĞDAN BİR SES — Türk lirası mı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Efendim müsaade buyurursanız 1958 senesi içinde katî tahminlere göre Türkiye’de 150 milyon liralık ilâç istihsal edilecek 30 milyon liralık ilâç ithal edilecektir. Böylelikle evvelce 21 milyon olan yekûn 180 milyon liraya yükselecektir. Şimdi arz ettiğim, bulunmayan hangi madde olursa olsun, cam mı, sıhhi malzeme mi, kereste mi, ne ki, akıllarına gelen arkadaşların şu bulunmayan maddelerden akıllarına ne gelirse söylesinler, halkın istihlâkine üç misli, dört misli, beş misli, hattâ daha fazla miktarlarda arz edilmiş olduğunu kendilerine bildirmekle mübahi olacağım. Sorsunlar söyleyeceğim.

Muhterem Arkadaşlarım, iktisadi kalkınma nedir? İktisadi kalkınma denince pek tabîî olarak her şeyden önce vatandaşın refahı anlaşılır. Fakat 300 bin tonluk çimento ile refah olmaz, memlekette yetiştirdiğimiz pamuğu dışarı gönderip orada imal ettirerek buraya getirmekle refah olmaz. Yol, mektep yapmakla refah olmaz, bunun başka tarafı vardır. İktisadi kalkınma aynı zamanda bir yılın iki yılın işi de değildir. Soruyorum siz bir memleketin geri bir memleket olmanın güçlüklerini yenmeye mecbur olmadan üç ilâ beş sene zarfında gıpta edilen ileri memleketler seviyesine gelmiş olduğunu nerede gördünüz? Beyefendiler; 1949’da memleketin iktisadi vaziyetini tetkik eden Dünya Bankası mütehassıslar heyetinin raporundan o zaman bu memleketin ne halde olduğunu istihraç edebilmek için bâzı satırları okumama müsaade buyurunuz. Türkiye son 25 sene zarfında mühim inkişafalar göstermişse de bu bir taraflı olmuştur. Ziraat, ormancılık, balıkçılığa nazaran bilhassa Devlet sanayii favorize edilmiş, yollar, demiryolları lehine olarak ihmal edilmiş, Devlet envestismanı sarfiyatının %90’i Devlet sanayii ve demiryolları ile yabancı şirketlerin mubayaasına tahsis edilmiş ve bunun neticesi olarak da Türk ekonomisi umumiyet itibariyle eski, iptidai mahiyetini muhafaza etmiştir.

Türk millî gelirinin ne kadarının envestismanı sarf edildiğine dair bir hesap yapılmamıştır. Envestisman gayrisâîli %7, net olarak ancak %3 nispetindedir. 1948 de neden envestisman aşağıdaki şekilde hesabedilebilir. Devlet sektörü 175 milyon lira, hususi sektöre 75 milyon lira inşaat dâhil yekûn 250 milyon lira. Umumi tasarruf yekûnları hakkında bir tahmin yok. Enstitüsyonel tasarruflar yani tasarruf ve vadeli mevduat. Devlet tahvilleri mubayaası millî gelirin %1 ine tekabül etmektedir. Türkiye’nin gayrisâîli ulaştırma vasıtaları başlıca iktisadi müşküllerini teşkil etmektedir. Türk demiryolları şebekesini tetkik etmiş olan Amerika mütehassıslarının kanaatine göre evvelâ mevcut vasıtaların daha iyi teşkilâtlanması ve iyi idare edilmesine ihtiyaç vardır. Türk yol şebekesi çok fenadır. Türk limanları yolları gibi gayrikâfidir. İstanbul limanı Türkiye’nin dış ticaretinde başlıca düğüm noktasını teşkil etmektedir. Ziraat Türkiye Hükümetince ihmal edilmiştir. Son 25 senelik devre zarfında ziraat, Türk bütçesinin ancak yüzde ikisine Devlet envestismanı için vâki sarfiyatın %6 ilâ 7 sine nail olmuştur. Devlet bütün imkânlarını sanayi ve nafia işlerinde kullandığı için bir şey kalmamıştır. Bunu burada zikretmeye lüzum yok, bu hacımlar malûm çok küçük şeylerdir. Türkiye ihracatında %90 Türk iktisadiyatının temelini teşkil eden hububat ziraatinin ekonominin diğer sektörlerinde teşebbüs ve inkişafalar görülmemekte hattâ istihsalın nüfus artışı göz önüne alındığı takdirde harbden evvelkine nazaran azaldığı görülmektedir. Mazide ziraatin ihmal edilmiş olması Türkiye’nin bugünkü iktisadi za’fının başlıca sebebidir. Yol, ziraatin en büyük ihtiyacıdır. Bugünkü, deve, araba, eşek

gibi vasıtalar bir şevik buğdayın 35 mile nakli üç liraya malolmaktadır. Kâfi yol ve kamyonla aynı nakliye 45 kuruşa düşer.

Devletin investisman kaynakları mahuttur. Halen senede 225 milyon lirayı geçmemektedir. Türkiye’de hususi teşebbüsün Devlet rekabeti dolayısıyla önlendiği vakıadır, diğer taraftan hususi teşebbüs yaşama imkânını bulduğu takdirde Devletin himayekâr tarifeleri ve bâzı siyaset erkânına sağlamak yolunu arıyacaktı. Bir sanayi ve ihtiyat sermaye olmadığına göre Türkiye’nin sanayi inkişafının Devlet müdahalesi olmaksızın mümkün olamayacağı belki doğrudur. Diğer taraftan hususi teşebbüs Devlet sanayiinin düştüğü investisman hatalarına düşmiyecektir. Devlet sanayii investisman hatalarına düştü diyor. Mamafih hususi teşebbüsün inkişafı Türkiye’nin malî vaziyeti bakımından mühimdir.

Türk bütçelerinde açık mütattır. 1931 senesinden beri yalnız bir bütçede açık yoktur. Harbe takaddüm eden senelerden açık küçük olmuş, 1948 bütçesi tarihte en büyük açığı ihtiva etmiş ve gerek bankaların ve gerek piyasanın Devlet tahvillerini satınalmak istememesi neticesinde finansmanı çok müşkül olmuştur. 1948 bütçesinde açık, umumi ve mülhak bütçeler bir arada aşağıdaki şekilde finanse edilmiştir. 48 milyon liralık halka ve ticari bankalara Devlet tahvili satılmış bunlar bankalara zorla empoze edilmiştir, yalnız sekiz milyonu satılabilmıştır. Diğerleri Merkez Bankasının garantisi ile karşılanmıştır.

201 milyon açığın ancak 49 milyon lirası bankalara zoraki satılan tahviller bakiyesi 160 milyon ise Merkez Bankasının emisyonudur. Türkiye diğer Orta-Şark memleketleri gibi vahim bir iç kredi meselesine mâruzdur. Teşkilâtlandırılmış bir sermaye piyasası yoktur. Menkul kıymetler borsası, iptidai investisman bankacılığı yoktur. Ticari bankacılık mahduttur. Tasarruf mevcut ise de daha ziyade arazi mal stokları, inşaat ve para ve mal iddiharı yoluna gitmekte, ancak mahdut bir kısmı bankalara intikal etmektedir.

1947 ortasında, 1948 ortasında tasarruf mevduatındaki artış 38 milyondan ibaret kalmıştır.

İç borçlarda fiilî artış 1948 senesinde 325 milyon liradır. 1948 senesinde Devlet borçlarındaki artış aşağıdaki sebeplerden mütevellit telâkki olunabilir: Umumi bütçedeki açık 181 milyon lira, katma bütçelerdeki açık 95 milyon lira. Hububat mubayaası 74 milyon lira. Devlet İktisadi Teşekkülleri için Hazinece garanti edilen bono 41 milyon lira. 391 milyon lira 400 milyon lira. 1948 senesinde Merkez Bankası tarafından finanse edilen devlet borcu. Burası çok mühim arkadaşlar. Burası çok mühim beyler. 1948 senesinde Merkez Bankası tarafından finanse edilen Devlet borcu bu miktara müsavi olduğuna göre Devletin investisman programının tamamı Merkez Bankası tarafından finanse edildiğini açıkça ortaya çıkarır.

Muhterem Arkadaşlarım, çok nazik arkadaşım Sayın İsmail Rüştü Aksal diyor ki, 1946’dan evvel ki, işleri bana sormayınız. Ben o zamanın mesuliyetini tekabül edemem diyor. O zaman çok genç olduğunu partiye 1946’da girdiğini söylüyor. 1946’da partiye girdiği zaman malî, iktisadi vaziyet güllük gülistanlık, rejim buhranı mevcut değildir. Her şey yolundadır öyle mi?

Halbuki kendileri Meclise 1946 seçimleri neticesinde teşrif ettiler. *(Sağdan, gürültüler 1957’de de yine geldi, sesleri)*

Bir de iktisadi zorluklara mâruz kaldıkça güya rejim buhranı yaratıyormuşuz, herkesi susturmak istiyor muşuz. Ben de İsmail Rüştü arkadaşşıma şunu söyliyeyim. 1946'dan evvel bu memleketin açıkça ifade edilmiş bir siyasi hayat tarzı vardı. Tek parti, tek millet, tek şef. Bu kendi indinde meşrulaşıyordu. Fakat çok partili idare iş başına geldikten sonra 1946 hâdiselerini takibedenler (*Sağdan, 1957 sesleri*) Bugün bizim için bu tarzda konuşması İsmail Rüştü arkadaşım için bu tarzda konuşmaktan kendisini tahzir eder zannederim.

Muhterem Arkadaşlar, 1950 senesinin Ekim ayında Erzurum'a gittik. 1950 senesinin Ekim ayında, seçimlerden henüz 4 ay geçmişti. Muhalefet daha o zamandan, "hürriyet yok, matbuat hürriyeti yok, rejim buhranı var, halk huzursuzdur, muhalifler mahkemelerde süründürülmektedir." gibi iddialarla ortaya çıkmışlardı. 1950 Ekim ayı. Ne yapmışız? Matbuat Kanununu kaldırmışız, bir nevi mesuliyetsizlik rejimi koymuşuz, Af Kanunu çıkarmışız, ertesi günü muhalefet bütün haklarını istimal ederek haksızlık ve insafsızlık sahasına kadar gitmiş dayanmış, malûm şikâyetlere başlamıştı. Muhalifler mahkeme kapılarında süründürülüyorlarmış! Mahkeme kapılarında sürünebilmek için adalet mekanizmasının bozuk olması lâzım değil midir? Biz mi bozduk? Daha biz iktidara geleli henüz dört ay olmuş. Temyiz Mahkemesi Reisinin bile kim olduğunu öğrenmedik. Biliyorsunuz daha o zamanlardan itibaren diyorlardı ki, halk huzursuzdur. İddia ediyorlardı ki, tapu memurundan en yüksek kumandanına kadar bütün memurlar denklelerini yapmışlardır. Vatandaş şöyledir, böyledir, bu edebiyat daha Halk Partisinin iktidardan uzaklaştırıldığı anda başlamıştır. Rejim buhranı, rejim buhranı diye tutturdıkları terane asla yeni bir mevzu değildir. Bu dile kolay, ne rejim buhranı...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Çeken bilir, çeken bilir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 1946'da rejim buhranı yoktu, 1945'te rejim buhranı yoktu, 1930 da rejim buhranı yoktu da, 1957'de rejim buhranı var öyle mi? (*Sağdan, var var, sesleri*) Beyefendiler var diyecekler, yok diyeceğiz...

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Sen varsın yeter.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Var diyecekler, yok diyeceğiz. İnsaf var diyecekler, yok diyeceğiz.

Şimdi muhterem arkadaşlar, bu memleketin demokrasisinin bir kaderi olarak bu telâkki edilmek lâzımgelir mi? Bilmiyorum, muhalefet dediniz mi, şiddetle tenkid ve şiddetle hücum akla gelmektedir. Gazetelere bakın, falan bey şiddetli bir nutuk söyledi, falan bey sert bir nutuk söyledi, falan bey şiddetle tenkid etti, şiddetli olmıyanı yok. Zıyk müttesi olur. Galiba uzun seneler tek parti tahakkümü altında yaşıyan memleketin çok partili hayata, hürriyete demişyeyim darılıyorlar, (*Soldan gülüşmeler*) Tek partili hayata ve onun icaplarına karşı büyük bir hasret duymuş olmalı ki, onu elde etmek için şiddetli hareket ediyorlar. Haklarını istirdad edebilmek için Demokrat Parti kurulduktan sonra 1946-1947'de sert ve şiddetli mücadeleler oldu. Galiba bir itiyat halinde bu sertlik, bu şiddetliliği bu memlekette kökleştirdi.

Muhterem Arkadaşlar, bizim dediğimiz olacak, bizim dediğimizi kabul edeceksiniz, sizin dediğiniz bâtildir. İki taraf karşı karşıya bunu söylerse ve muhalefetin kendi fikirlerinin kabul edilmemesi karşısında iktidarı her türlü isnatların hedefi yapmak yolunda gidecek olursa bu memleketin idaresi kolay olmaz. Biz, 1946'da parti

kurulduğu zaman o şiddetin memlekette kökleşmesindeki zararı takdir ederek kendi partimiz içinde mücadele açmış insanlarız. O zaman Halk Partisi, Demokrat Partiye müfritlerle mutedillerden müteşekkil olarak ikiye ayrılmış bir zümre gözü ile bakardı. Müfritler, mutedilleri Halk Partisi ile muvazaa yapmış olmakla itham ederlerdi. Yani çok partili hayata geçtikten sonra “Mutlaka benim dediğim dediktir, matlubolan neticeleri şiddetle istihlal edeceğim.” diyenler aramızdaki müfritleri teşkil ediyordu. Mücadele oldu. Ayrıldık, mutedillerle müfritler birbirlerinden ayrıldılar. Parti ikiye bölünürcesine şedidoldu, mücadele. Şimdi bütün bunları geri bırakmış bulunuyoruz. Şiddetten sertlikten ne çıkar, *(Sağdan, gürültüler)* Ne olacak? Geleceksiniz buraya konuşacaksınız. İsmail Rüştü Aksal gibi konuşunuz. Onun gibi konuşunuz. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Onun yaptığı gibi, nazik bir tarzda konuşularak muhteva bakımından her şey pekâlâ söylenebilir. *(Siz, söylemediniz mi, sesleri)* Benim söylediklerim bir şey değil, hazırlanıyoruz, teker teker cevap vereceğiz, kolay değil burada konuşmak. Burada konuşulanların hepsine yazılı, mazbut cevaplar verilecektir.

NAŞİT FIRAT (Çankırı) — Tehdit mi?

BAŞKAN — Naşit Bey, mutlaka havayı bozmak mı istiyorsunuz?...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yok, bilâkis sertlik derecesine bakınız arkadaşlar, tenkidlerinize ehemmiyet verilerek, mazbut cevap vereceğiz, dememi dahi tehdit mi diye karşılıyor. Bunları bırakalım, mutlaka tenkid etmek için, mutlaka kötü söylemeye mecbur değilsiniz, böyle bir mecburiyet yoktur, rahat söyleyin, rahat konuşun.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Yani Sebati Bey gibi mi konuşalım?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bu kökleşmiş olan sertliği bertaraf etmedikten sonra, memleketi rahatsız etmekten başka hiçbir netice elde edilmez. Buraya gelip de bağırarak, çağırmak, biz de varız, biz de kudretliyiz, şöyleyiz, böyleyiz diye kuvvet gösterisi yapmak bunlar doğru değildir. Bunlardan bir netice çıkmaz. Ne olur bunlardan, kimin nesine. *(Sağdan gürültüler)*

BAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Biz sizi dört sene hürmetle dinledik.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, Fahri Karakaya fazla sinirlendi, ben de sözlerimi bitiriyorum. Daha tertipli, daha münakkah, daha teferruata kadar giden ve söylenenleri tahlil ve tertibeden cevaplarımız Hükümetçe hazırlanmaktadır.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Sual soracağım.

BAŞKAN — Bir dakika efendim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, Ben sözlerime bir suitefehhüm yaratacak olan ifadeleri cerhetmek için başladım ve bir nebze de daha evvel konuşulmuş olanlara temas ettim. Hükümet nâmına olan cevap hazırlanmaktadır. Hepinizi hürmetle selâmlarım. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

TURGUT GÖLE (Kars) — Söz istiyorum.

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Söz istiyorum.

İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Ankara) — Söz istiyorum.

OSMAN ALİŞİROĞLU (Ankara) — Reis Bey, 156'ncı maddeye göre söz istiyorum. Bana ihtar verdiniz.

BAŞKAN — 156'ncı madde sual formalitelerine müteallik husustur. Dahili Nizamnamenin 111'nci maddesine göre: “Bir kanun veya bütçe müzakeresi sırasında her mebus Hükümete veyahut mazbata muharririne istediği sualleri sorabilir. Sualler sözler bittikten sonra sıra ile sorulabilir.” Bu madde mucibince sual sormak üzere lütfen isminizi kaydettirmenizi rica ederim.

İnikadı, yarın saat 10 da toplanmak üzere kapatıyorum.¹⁰⁷

¹⁰⁷ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 41, Sayfa 239-250*

22 Şubat 1958 Cumartesi**1958 Malî Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Münasebetiyle**

BAŞKAN — Arkadaşımızın usul hakkındaki sözleri nizamnamemize uygun değildir. Bir mazbata üzerinde muhalefeti olmıyan arkadaş da olan arkadaşımız gibi mazbata üzerinde konuşabilir. İddia 1923'ten 1953 kadar olan devre üzerindedir. Tek mazbata üzerinde değildir, konuşabilir. Nizamname (Madde 34, son fıkra)

Buyurun Başvekil. *(Başvekil Adnan Menderes sol tarafın alkışları arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, sadece hesap vermek ve iktidarımız devrine ait icraatı müdafaa etmek maksadiyledir ki, huzurunza gelmiş bulunuyorum. Dünkü konuşmalarda muhalefete mensup arkadaşların öteden beri mütemadiyen tekrar ettikleri mevzulara bir defa daha avdet ederek; yokluktan, madde darlığından, sıkıntıdan, kuyruktan ve saireden bahsettiklerine şahid olduk.

Arkadaşlar, bilhassa et meselesi üzerinde durdular, “Et yok, bizim zamanımızda et de vardı, her şey de vardı” dediler.

Şimdi, 1949'da manzara nasıldı, onu bir gözden geçirelim. Bunu yapmakta muhalif ve muvafık muhterem arkadaşları ve efkârı umumiye'yi tenvir bakımından lüzum ve fayda görmekteyim. Zira aradan seneler geçmiştir. Bütün bu hücumları yapan arkadaşlar, bütün bu tarizleri, bu iddiaları tertipleyip sıralıyanlar kendilerine müttefik olarak yalnız ve yalnız nisyani almışlardır. Beşer hafızasının unutkanlığına sığınarak bu şekilde konuşmaktadırlar. Şimdi vereceğim izahat bu iddiaların mesnetsizliğini ortaya koyacaktır.

Meselâ; et meselesini ele alalım: Onların zamanında, bakalım et var mıydı, yok muydu? 1950'ye nazaran acaba Türkiye kasaplık hayvanların mevcudu bakımından geri mi, yoksa daha ileri mi gitmiştir? Evvelâ, bunu gözden geçirelim.

1950'de kasaplık hayvan mevcudu 51 milyon, 1957'de 66 milyon. Demek ki, 15 milyonluk bir tezeyüt var. O halde muhterem arkadaşlar, burada akla iki ihtimal gelir. Ya 1950'de mebzul olan kasaplık hayvanların miktarı takibedilen iktisadi politika dolayısıyla azalmıştır yahut da vatandaş istihlâkine arz edilecek yerde, şu veya bu sebeple memleket dışına ihracedilmesi yoluna gidilmiştir de sıkıntı oradan doğmaktadır. Kasaplık hayvan miktarı 15 milyonluk, yani yüzde otuzu aşan bir tezeyüt kaydettiğine göre, ihraç vaziyetinin ne merkezde olduğuna göz atmak icabeder.

1950'de kasaplık canlı hayvan ihracı 501 bin adedi; 1957'de acaba daha çok mu idi? 1957'de devam eden dış taleplerin büyük miktarda olmasına rağmen iç istihlâkin artışı dolayısıyla ihracettiğimiz hayvan miktarı 68 bin adede kalmıştır. 1950 nin 501 bin baş ihracatına mukabil, sadece 68 bin baş hayvan ihracetmişiz. Görülüyor ki; kasaplık hayvan miktarında tezeyüt var. Ayrıca ihracatımızı onda bir nispetinde düşürdüğümüz halde yine de et sıkıntısı çekmekteyiz. Peki neden çekmekteyiz? Ankara'da 1949'da günlük et istihlâki 18.976 kilodan ibaret idi, yine Ankara'da 1957'de et istihlâki 41.359 kiloya çıkmıştır. Bütün Türkiye'de umumi et istihlâkine gelince, 1949'da 160 bin tonda, 1957'de ise 360 bin tona çıkmıştır. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Bu rakamları iyi kaydedin ki; Muhterem Türk efkârı umumiyesi aldatılmasın. Sıkıntı vardır. Sıkıntı var, var ama, bugün 1950'ye nazaran yıllık et istihlâki 200.000 ton gibi

yüzde yüzden fazla yüzde 150'ye yakın bir artış göstermiştir. Sıkıntı varsa, kuyruk varsa, kasap dükkânlarının önünde birikmeler görülüyorsa, bunun gerisinde mesut bir hâdisе yatmaktadır. (*Sağdan, "ooo", sesleri, gülüşmeler*) Ne gülüyorsunuz, anlamadınız mı? (*Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar*). Bu mesut hâdisе şudur: Evvelce et yiyen insanlar yalnız bir kısım vatandaşlardı. Bugün Türk köylüsü de et yemeye başlamıştır. Başka türlü izah edemezsiniz. Çünkü hesaplar meydandadır (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) Hayvan adedi düşmemiş, bilâkis 15 milyon fazlalaşmıştır. İhracat 10 dâ bire düşmüştür. Bunun başka bir izahı varsa, söyleyiniz. Hesaplar meydandadır. (*Sağdan, gürültüler*)

BAŞKAN — Çok rica ederim, hatibin sözünü kesmeyin. (*Gürültüler*)

Fahri Karakaya; size birinci ihtarı veriyorum.

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ) — Soruyorum, efendim; bana niye ihtar veriyorsunuz?

BAŞKAN — Müdahale etmeyin; size ikinci ihtarı veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, Türkiye'de 1949 Nisanında et vaziyeti ne idi? Bir de bunu gözden geçirelim. İşte Vatan gazetesinin 10.IV.1949 tarihli nüshası: "Et fiyatlarının son günlerde yeniden 30-40 kuruş yükselmesi bilhassa koyun et fiyatlarının şehrin semtlerinde 400 kuruşa kadar çıkması gıda maddeleri bakımından halk arasında mevcudolan hoşnutsuzluğu bir kat daha artırmıştır. Ticaret Ofisi Umum Müdürü Mustafa Anıl şunları söyledi: "önümüzdeki bir aylık devre için yapılacak şey halkın koyun eti yememesidir." (*Soldan gülüşmeler*)

Vatan, 13 Nisan 1949 "Et müdahale satışları iyi netice vermedi." "Et fiyatı durmadan yükseliyor." Hem de bu vaziyet Nisanda, Şubatta değil. "İstanbul'da et derdi tekrar günün mevzuu halini almıştır."

Kömür, ekmek hepsini okuyacağım, 1949'da manzara nasılmış göreceksiniz. Kuyruk, kuyruk. Hafızalarımızı zaman zaman ihya etmek mecburiyetindeyiz. Türk efkârı umumiyesinin yanlış yollara saptırılmaması için bunu biz millî bir vazife telâkki ediyoruz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

1949'da vaziyet işte bu idi. 1957'de daha iyi bir duruma gitmiş bulunuyoruz. Takibedilen iktisadi politikanın efkârı umumiyeye doğru ve isabetli şekilde aksettirilmesi, demokratik rejimlerde büyük ehemmiyet arz eder. Onu şaşırtacak birtakım iddialar dermeyan etmek, bu istikamette neşriyat yapmak, takibedilen isabetli politikanın muvaffakiyeti bakımından zararlı ve mahzurlu bir hâdisе teşkil eder. İktisadi politikanın âmme efkârına doğru olarak intikalini önlemek için, devri saadette güya bolluk varmış, madde darlığı yokmuş, bugün bizim takibettiğimiz iktisadi politikanın kötülüğü yüzünden hiçbir şey kalmamış. Bu iddiaların mahiyetini ortaya sermek için 1949 la bugünü her noktadan mukayese edilmesi zaruridir. İşte bu sebeple 1949 üzerinde duracağım. Hâtıralarını ihyada fayda vardır. Okumaya devam ediyorum: "Son 10-15 günden beri fiyatlar devamlı olarak yükselmekte, et fiyatlarını kasaplar diledikleri gibi tâyine başlamışlardır. Filhakika şehrin birçok semtlerinde koyun ve kuzu eti fiyatları, 4 liraya çıkmış ve bâzı yerlerde de bu miktarı aşmış bulunmaktadır. Balık fiyatları da artmaktadır" (*Sağdan, gürültüler*)

Şimdi Yenısabah'tan okuyorum. Vatan'ı beyenmediler. Yeni Sabah; 15 Nisan 1949: "Perakendeci Kasaplar Cemiyeti Başkanı koyunun 500 kuruşa satıldığını bildiriyor. İstanbul Perakendeci Kasapları Himaye Cemiyeti Reisi Nuri Menemenci Ticaret Bakanına hitaben bir açık mektup neşretmiştir. Bu mektubunda koyun etinin 450-500,

kuzunun 350-430, sığırın da 220-240 arasında satıldığını, orta halli ailelerin ve başka vatandaşların et yemekten mahrum bulunduklarını kaydıyle Ticaret Ofisinin tanzim satışlarında muvaffak olamadığını bildirmektedir.”

Hürriyet gazetesi: 20 Nisan 1949: “Pahalılıktan İstanbul’da halk et alamaz oldu. İzmir’de de et buhranı başladı. Balıkesir’den Yunan adalarına kuzu kaçırılmaya başlandı. Et Ofisi de müdahale satışlarına pek az miktarda koyun kesmekle iştirak ettiğinden istenilen randımanı vermemektedir. Alâkadarların verdiği izahata göre piyasaya önleyici tedbirlerle müdahale edilmediği takdirde et fiyatlarının 500 kuruştan aşağı düşmeyeceği anlaşılmaktadır,”

Hürriyet gazetesi 24 Nisan; yani bu yazıdan 4 gün sonra: “Piyasada et buhranını önlemek için düşünülen çarelerden birisi de vesika usulü imiş. Bu güzel buluş hangi kafadan çıktı ise doğrusu şayanı tebriktir. Böyle dâhilere malik olduğumuz için değil midir ki, işlerimiz günden güne beter oluyor ve günden güne batağa gidiyoruz”. 20 Nisan 1949 tarihli Hürriyet gazetesinde:

“Belediyenin yaptığı tetkiklere göre fiyatların bu kadar yükselmesi et satışlarını geçen aya nazaran %67 azaltmıştır. Kilo ile et alanlar pek azalmıştır. Pek çok aileler 250-500 gram arasında et alabilmektedirler.”

Görüyorsunuz ki, muhterem arkadaşlar et meselesi bizim iktidarımız zamanında ortaya çıkmış bir mesele değildir. Eski iktidarın son senesinde dahi memlekette bütün siddetiyle hüküm-ferma olan bir buhran şeklinde devam edegelmekte idi.

Şimdi bir de kömür meselesine bakalım; bunları bir defa daha hatırlamak yerinde olur.

MEMET HAZER (Kars) — Bunlar çok okundu.

BAŞKAN — Çok okundu, şeklindeki müdahaleniz yersizdir, birinci ihtarı veriyorum.

Devam buyurunuz. *(Sağdan, gülüşmeler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hürriyet, 1949... Biraz soğuk oluyor. “Nisanda geri gelen kış ve ileri giden fiyatlar.” *(Sağdan, gürültüler)*

Dinleyin efendim; madde darlığı ne zaman başlamış söyleyeceğim. Türkiye Tanzimattan beri dış ticaret muvazenesi daima açık vermiş olan bir memlekettir. Bu memleket iktisadi cihazlanmasının birinci devresini ikmâl etmedikçe bu müzmin dertten kurtulması imkânı mevcut değildir. İşte bizim gayretlerimiz de bu maksada matuftur. *(Soldan alkışlar)* Bunları izah için hakikatlere olduğu gibi bakmak mecburiyetindeyiz. Yoksa birtakım gürültülü iddialarla beşer hafızanızı şaşırtmakla memleketin işleri düzelmez.

Bakin bakalım, 1949’da kömür var mıymış, 1949’da ekmek durumu nasılmış, 1949’da sair fiyatlar ne haldeymiş?. Kör ölür badem gözlü olur. 1949 ve ondan evvelki devir adeta bir altın devri olarak gösteriliyor. Hakikat bu mudur arkadaşlar? *(Soldan “bravo” sesleri, alkışlar)*

Öyle değildir arkadaşlar. Hakikatleri olduğu gibi bilelim. Kısaca ifade edilmek lâzımgelecek olursa iki kişinin bir araya gelip bir paket köylü sigarasını alabildiği, sadece Sayını Vergisini ödemek için satılan bir sürü keçinin Sayım Vergisi borcunu ödeyemediği devirleri hatırlıyalım. Bu devri, bize bir altın devri olarak göstermeye

imkân yoktur. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*) 1949 senesinde bütün bir kış dirhemle sayılacak kadar hesaplı bir kömür istihkakı ile geçirmeye mecbur olanlar kışın avdeti üzerine ne yapacaklarını şaşırıdılar” diyor, Hürriyet gazetesi. Bu, 1950’den sonra bizim devrimiz değil okumaya devam ediyorum: Zira kışın avdeti ile şaşırın millete bir miktar kömür tevzi etmeyi düşünecek, taşınacak memurlarımız olsaydı dünyanın bir bahtiyar milleti olurduk sonra geri gelen kışla birden bire artan fiyatlara ne dersiniz? Vaktiniz müsait ise çarşy, pazarı şöyle bir dolaşınız. Birkaç gün evvelki fiyatların yerinde yeller estiğini sizde göreceksiniz.”

Vatan gazetesi: 26 Nisan 1949 “Mangal kömürü darlığı arttı. Mangal kömürü buhran; son birkaç gün içinde son haddini bulmuştur. Havaların müsait olmasına rağmen istihsal bölgelerinden kömür getirtilememektedir.”

Yeni Sabah gazetesinden: (Tarih 5.VII.949)

“Halk kömür derdinden mutlaka kurtarılmalı. Bu sene kömür istihkakı %25 noksan olarak verilecek ve bu noksanlığı linyit kömürü ile telâfi edeceğiz. Kömür Tevzi Müessesesinin para toplama yeri olarak beş mahallin kabul edilmesi için tam on yıl geçmesi lâzımgelmıştır. Akıllara durgunluk veren bu zekâ.” (*Sağdan, gürültüler, “şimdi verilen nedir” sesleri*)

Hürriyet gazetesinden: (Tarih 10.1.1949) Şimdi biz kömürü iki misli, linyiti de üç misli olarak dağıtıyoruz.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Sual soracağım. (*Sağdan, gürültüler, itirazlar*)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hep hoş a gidecek şeyler konuşulmaz ya. Dün akşama kadar biz dinledik. Biraz da siz mukabil tarafı dinlemek itiyadını edininiz, ne olur? Bunlar müşterek vatanımızın dâvalarıdır. 1949-1950’den evvel bu memleketin mesut ve müreffeh bir hayatı varmış gibi bâtil ve hakikatten tamamiyle uzak olan bir iddiayı elbette cerhetmek için karşınıza çıkacaklar bulunur. Karşınıza işte ben geldim. (*Soldan şiddetli alkışlar*)

Devam ediyorum: “Kömür memleketi olduğumuz halde kış geldi mi kapana tutulmuş fareler gibi kıvranıp duruyoruz. Bilgisizlik ve beceriksizlik yüzünden bir türlü şu Zonguldak kömür madenlerinden lâyiki veçhile istifade edemiyoruz. Şimdi bunlar yetmiyormuş gibi kömüre yapılacak zamlardan bahsediliyor. Bugünkü iktisadi şartlar altında kömüre zam yapmak, milleti soğuktan hastalanmaya mahkûm etmek demektir.

Bu sene Anadolu’da geçen kış herkesin malûmudur ve halkımızın bu kış mevsiminde çektiği ıstırabı göz önüne getirmek kâfidir. Bu güç şartlara bir de kömür fiyatlarını yükseltmek suretiyle malî zorluk ilâve edecek olursak efkârı umumiye nezdinde kendimizi affettiremeyiz.”

İşte o zamanki gazetelerin yazdıkları.

İstitraden arz edeyim, 1950’de Başvekil olduktan sonra İstanbul’a gitmiştim, ihtiyat kömürün ne kadar olduğunu sordum, 48 saatlik olduğunu söylediler. Bütün sanayi ve şehir hayatının ihtiyat kömürü sadece 48 saatlik idi. Biz bu 48 saati 25-30 güne çıkardık. Bugün hiç kimsenin kömür bulamayacağım diye bir endişesi yoktur. Görülen hizmetlerin kendilerini konuşturalım. Bir yerde bir aksaklık mı var, dile getirdiğimiz sadece odur. Muhalefet şayet hakikatlerden uzaklaşmak prensibine sapacak olursa o

zaman hakikaten müşkül vaziyetler hâsıl olur. Bu vaziyette muhalefetteki arkadaşların vicdanlarına hitabederek söylüyorum.

Bir et meselesi, bir kömür meselesi, bir ekmek meselesi bugünün meselesi değildir, fiyat meselesi bugünün meselesi değildir, Türkiye'nin ezeli ve müzmin bir derdidir, elbirliği ile yenmemiz lâzımgelen bir içtimai felâkettir, bir iktisadi felâkettir. *(Soldan alkışlar)*

19 Ocak 1949, çimento fabrikaları kömürsüz lükten durmak tehlikesi karşısında kaldılar. Bir sene evveline nazaran %10 noksan yapılan tahsisatın birdenbire kısılması fabrikaları kazan ve borularında dolu halinde yarı mamul çimento ile âni olarak durdurulmuştur.

1949'da üç fabrikaya bile kömür yetiştiremiyorduk muhterem arkadaşlar, Yuvarlak laflar, memleketi hatırdınız, çıkardınız, şudur, budur, tenkid... Dilin kemiği yoktur, ölçüyü, izam, insafı bir tarafa bıraktınız mı istediğinizi söylersiniz. Fakat hakikatlerle karşı karşıya geldiğiniz zaman memleket namı hesabına, onun ikbal ve mamuriyeti hesabına teemmül etmemiz ve ölçülerimizi ona göre kullanmamız lâzımgelir.

İşte yine gazetelerden okuyorum:

"Kömür sıkıntısı hâd bir safihaya girdi, Şubat 1948" 1949'da aynı hal devam ediyor. "Şubat 1947, şehir kömürsüz kaldı, resmî, hususi müesseseler, apartmanlar kaloriferlerini söndürdüler. Şehirde kömür sıkıntısı gün geçtikçe artmaktadır. Dünden itibaren birçok han ve apartman sahipleri müşterilerine kaloriferleri tadil etmek mecburiyetinde olduklarını bildirmişlerdir."

Şimdi ekmek mevzuuna geçiyorum: Hani şu altın devri vardı, cennet devri.. Mesut Türkiye, müreffeh Türkiye!.. İşte et durumu ve kömür durumundan bahsettim. Bakalım o ekmek meselesi ne halde imiş?

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana) — Hürriyetten bahsedin.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmemenizi rica ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Onu partinizin büyüklerinden sorun. *(Soldan alkışlar)*

Evet efendim, ekmek ve sair maddelerin fiyatlarını görelim. Zarı zarı feryadediyoruz. Bir defa Türkiye nereden, nereye geldi? Bunda mutabık kalalım. Bu bizim hepimizin derdimiz. Biz, fakir memleketiz. Zirai istihsalde, sınai cihazlanmada, umumiyetle iktisadi cihazlanmada çok geri kalmış bulunuyoruz. Böyle bir memleket olduğumuz için bu ıstırapları öteden beri çekmekteyiz. Bundan böyle de bir müddet ve bir miktar çekmek mecburiyetindeyiz. Hakikatin tâ kendisi bundan ibarettir.

Bakınız, beyler, kuyruk diyorlar. Kuyruk ne zaman, nerede oldu? (Eline aldığı gazeteyi göstererek) Bakın gece yarısı fırından ekmek almak için kuyruk yapılıyor. *(Sağdan, "Şimdi sizde de var" sesleri)* Var, fakat bizim zamanımızda istihlâk 4 misli artmıştır. Geçen gün izah ettiğim gibi, bu bir bahtıyarlıktır, ikisinin arasındaki fark, akla kara kadar muazzamdır. İşte okuyorum:

Ağustos 1948; "Birkaç gecedir, halk gece yarılarında kadar fırınların önünde beklemektedir, birbirini itip kakmaktadırlar. Bu manzara karşısında belediyemiz ve devlet adamlarımız kayıtsızdır"

15 Temmuz 1949, bir yıl sonra; “Yeni tip, bugünkü ekmeğe nazaran daha esmer, kepekli olacaktır. Yeni tip ekmek imali ile francala ortadan kalkacak, sadece makarna fabrikalarına bugünkü unlar verilmeye devam edilecektir”

İşte kuyruk, gece yarısı fırınların önünde.. Şimdi 20 Temmuz 1949, bakınız yeni çıkarılan ekmekten bahsedilirken ne deniliyor: “Allah aratmasın ama, yenilir yutulur gibi değil. Bize doyurucu bir gıda, diye sundukları şey, ekmek değil ki”, bunun kötülüğünden bahsederken, (Aman Allah aratmasın) diye ne olur, ne olmaz sigortası yapmaya lüzum göreyim. Devam ediyor: “Tatsız, tuzsuz, çirkin, kapkara, yumruk gibi berbat bir şey. Ofisler, teşkilâtlar, hesaplar, kitaplar, randımanlar, unlar, kepekler. Neticede; develere bile yutturulmıyacak kadar kötü bir hamur, hamur değil, çamur.”

EMİN SOYSAL (Maraş) — Şimdi bunu gazeteler yazamaz.

BAŞKAN — Sükûneti bozmayınız. İkinci ihtarı verdim. Tevbih cezasına geçeceğim.

EMİN SOYSAL (Maraş) — İsmimi kaydedin, sonunda sual soracağını. Çıkıyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben zaten cevap veriyorum, ne suali soruyorlar? *(Soldan devam devam, sesleri)*

BAŞKAN — Arkadaşlarımızın sual sormak haklarıdır. Fakat bu hak bir usul ve nizamata tâbidir. Sıraları gelince suallerini soracaklardır, efendim. *(Sağdan, Gürültüler)* Devam buyurun, Başvekil Beyefendi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, sual soracağız, diye birçok muhalif arkadaşlarımız ayağa kalktılar, hattâ bâzıları heyecanlanarak salonu terk edip gitti. Bir evvelki gün konuşurken Maliye Vekâleti sizin yaptığınız tenkidleri kıymetlendirecektir, bunlara mektup şekilde cevaplar verecektir, dediğim zaman sağ taraftaki sıralardan sesler yükseldi: “Tehdit mi ediyorsunuz?” Şimdi ben soruyorum: “Sual soracağız” diye beni tehdit mi ediyorsunuz? *(Soldan bravo, “çok güzel” sesleri, alkışlar)* Nedir bunun mânası? Tehdit mi? Hiçbir tehdidiniz karşısında bir milimetre rücu edecek insanlardan olmadığımızı bilmenizi isterim. *(Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)* *(Sağdan, şiddetli gürültüler)*

NİHAT SARGINALP (Gümüşane) — Siz yılmazsanız biz hiç yılmazız. Biz de sizin tehdidinizden korkmuyoruz. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun efendim; sükûneti ihlâl etmeyin, arkadaşlar lütfen yerlerinize oturunuz. *(Şiddetli gürültüler)*

Efendim; lütfen yerlerinize oturun, Riyaset karar alacaktır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İşinize gelmedi mi konuşmalarım?

Bağırarak ne olacak yani? Ne bağırıyorsunuz? *(Şiddetli gürültüler)*

Muhterem Arkadaşlar, bağırarak haklı çıkmanın imkânı yoktur. Okuduğum hakikatleri bağırarak, çağırarak değiştirmek mümkün değildir. Bunlar zabıtlara geçecek ve Türk efkârı umumiyesine bildirilecektir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Ve Türk efkârı umumiyesi yapılan iddiaların hakikatle alâkası olmadığını öğrenecektir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, gelelim bahsimize, ben devam edeceğim, sonuna kadar devam edeceğim. *(Sağdan, gürültüler)*

NEVZAT ARMAN (Adana) — Bravo, marifetlerinizi gösterdiniz, hapishaneleri doldurdunuz.

BAŞKAN — Ne diyorsunuz Beyefendi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beyler ne diyorsunuz? *(Sağdan, gürültüler)* Ne kadar söz atarsanız atınız Başvekil konuşacak, Başvekil hakikatleri gösterecek. Dinliyeceksiniz, sıranız gelince siz de konuşacaksınız. Suallerinize cevap vermek sırası gelince cevap verilecektir. Bağırmakta, çağırmakta mâna yoktur. Bakınız söylüyeyim sizlere, bir cennet gibi gösterilmek istenen 1950'den evvelki Türkiye'de sebze ve meyva fiyatları ne imiş? Bolluk mu var, darlık mı varmış? Bir de onu görelim.

"Dün yaş sebze halinde taze baklanın, kilosu 360, ıspanak şu... *(Sağdan "Bugün 15 lira" sesleri)* Lahananın kilosu 50 kuruş. Perakende olarak bunları %30 fazlasiyle satmaktadırlar. Şu halde bir baş karnabahar 130, bakla 450 kuruştur.

Muhterem Arkadaşlar, gelelim başka bir mevzua. Hakikatle münasebeti olmıyan iddialar dermeyan edenler kendilerine başka müttefik ve müsait zemin bulduklarına kaanidirler *(Riyaset makamının sağ tarafındaki kapı kısmında şiddetli gürültüler)* ("Vacit Bey, yapma" sesleri) *(Sağdan, "Sarhoştur muayeneye sevkedin" sesleri)*

BAŞKAN — Rica ederim, lütfen arkadaşlar yerlerinizi alınız.

İdare Âmirleri vazifesini bilir. Lütfen yerlerinize oturunuz, müdahale etmeyiniz.

Devam buyurunuz, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, acaba ne söyledim ki, bu kadar hiddeti muciboluyor? Dün konuşulanlara cevap veriyorum. Ben rakam okuyorum. 1950'den evvelki vaziyetin nasıl olduğunu belirtmek istiyorum. Bu vazifemdir. Bize yapılan bühtan, iftira ve isnatları reddü cerhetmek vazifemdir. Efkârı umumiyei tenvir etmek mecburiyetindeyim ve bunları o zamanki gazetelerden ve resmî vesaikten çıkartarak okumaktayım. Kendilerinin iddialarına uymadığı için böyle bağırıp çağırıyorlar, yalan mı?

İkinci müttefik âmil olarak kendilerine müsait bir zemin bulduklarını zannediyorlar, bu da şu: Envestisman devrinin henüz neticelerinin gereği gibi alınmasına başlanmamış olan bir zamanda, bir iktidarı fenersiz yakalamak için orada bastırmaya ve netice almaya çalışıyorlar. Envestisman, yani yatırım dediğimiz şey, hakiki mânada kalkınmaya başladığımızın işaretidir. Yatırımların kısa zamanda semere vermediği malûm bir keyfiyettir. Bunun bir dükkân açmak, bir ticarethane açmak nevinden olmadığı cümlece malûmdur. *(Sağdan, gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Büyük Millet Meclisini konuşulmaz hale getirmek istiyorsunuz. Açık söyleyin, nedir bu?. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun, efendim, müsaade buyurun.. Riyaset vazifesini görecektir, müsaade buyurun. Lütfen sükûneti bozmayınız. *(Gürültüler)*

MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana) — Altı ayda cennete çevirecektiniz. *(Gürültüler)*

BAŞKAN — Müsaade buyurun, Kemal Küçüktepepınar arkadaşımız, bu hususta birçok arkadaşlarımıza mütaaddit defalar ihtar edilmesine rağmen, şu andaki hareketleriyle gürültülere sebebiyet vermektedir, içtüzüğün 187’nci maddesinin 3’ncü fıkrası bu ahvalde takbih cezasının verilmesini âmirdir. Takbih cezasının kendisine verilmesini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Takbih cezası ile tecziye edilmiştir.

Buyuran Beyefendi. (*Gürültüler*) Sükûneti muhafaza etmenizi rica ederim. Herkes yerlerini alsın, efendim, lütfen dinliydim; buyurun, Beyefendi. (*Sağdan, devamlı gürültüler*)

Efendim, sükûneti muhafaza etmenizi rica ederim, Riyaset vazifesini görecektir, lütfen yerlerinize oturunuz. Lütfen dinliydim, efendim.

Buyurun, Beyefendi, devam buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Muhterem Arkadaşlar, iktisadi vaziyetimizi mütalâa, ederken iktidarımız zamanını iki devreye ayırıyorlar, “1953 veya 1954 e kadar iyi idi, ondan sonrası kötüdür.” diyorlar. Bu, muayyen bir maksatla yapılmaktadır. Filhakika bir iktisadi kalkınmanın âni ve şâmil bir mâna arz ettiği envestismanların muazzam yekûnlara vardıği zamanların birtakım tezahürleri vardır.

Biraz evvel dedim ki, bir iktisadi kalkınmayı tahakkuk ettirmek bir bakkal dükkânı açmak gibi değildir. Bugünden yarına netice alınması beklenemez. Bir bakkal dükkânımı!, bir manifaturacı dükkânının ve her hangi bir ticarethanenin çeşitlerini düzdünüz, kapısını açıp çalışmaya başladınız mı, o günden itibaren neticelerini alırsınız, iktisadi kalkınmada hal ve vaziyet böyle değildir. 1950’de iş başına geldik, hazırlıklar yaptık, 1951 de yatırımlara başladık. Hemen o günlerde netice alınır mı? Elbette alınmaz. 1951 de bir milyar, 1953’te iki milyar tutan yatırımlar yaptık. 1954’te buna daha ehemmiyetli rakamlarla devam ettik. Yatırım yapmakla cari iktisadi hayatta birtakım kıymetleri alıp donduruyorsunuz. Bunlar bir yekûn teşkil ediyor, seneler geçtikçe bu yekûnlar büyüyor, bu sermayeler henüz nemasını vermeye başlamadığı için iktisadi hayatta tazyik çoğalıyor. Ne zamana kadar? Muayyen bir devreye kadar. O halde iktisadi kalkınmanın, mahiyetine, şümulüne ve ehemmiyetine göre muayyen bir güçlük ve tazyik devresi ve muayyen safhaları olduğunu kabul etmek lâzımdır, bu başka türlü olmaz. Bunun yine bizim yaptığımız yatırımlar bakımından en canlı ispatı şudur: 1956 ya kadar sınai kalkınma elde edilen neticelerin iki misli, 1957’ye geçişte yalnız bir senede elde edilmiştir. Bunun sebebi yapılagelen muayyen envestismanların artık idrak zamanı gelince bunlardaki hâsılanın âdeta bir nispeti hendesiye dâhilinde artışlar getirmesidir. Bu sene envestisman yaparak ertesi sene hemen millî gelirde fazlalık olacağını beklemek ve neden millî gelirde fazlalık olmamıştır diye sormak hakikati görmemenin bir ifadesi olur.

Bu vesile ile millî gelir rakamlarına da temas etmek isterim. Çünkü onlar refahı, millî gelir rakamları gösterir ve iktisadi kalkınma mevcut mu, değil mi, bunu millî gelir rakamlarından anlamak lâzımdır, dediler. Hayır arkadaşlar, millî gelir rakamları hayatı geriden takibeder. Bizim millî gelirimiz ise hakikaten bu sahadaki metotlarımızın henüz tekemmül ettirilmemiş olması sebebiyle iktisadi hayatın seyrini diğer memleketlere nazaran daha da çok geriden takibeder. 1956 millî gelir rakamlarımız elimizde değildir. 1957’de ne olmuş, bilmiyoruz. 1956 rakamları muvakkat rakamlardır 1956 millî gelir rakamlarına daha geçen sene milyarlar ilâve edildi. 1956 nın muvakkat rakamlarına gelecek sene, öbür sene, daha öbür sene birtakım milyarların ilâve edilmeyeceğini ve

nispetlerin değişmeyeceğini iddia edebilecek hiç kimse mevcut değildir. Binaenaleyh 1956 da, henüz envestismanların gereği gibi netice vermediği ve envestismanların devam ettiği zamanda; “Servet artışı temposu azalmıştır” demek, deminden beri izaha çalıştığım maksatlı hareketin bir delilidir.

Nitekim 8 vilâyette yaptığımız sanayi tahriri, kapasitelerin 8 misline, fiilî istihsalin 4 misime yaklaşmış olduğunu göstermektedir. 1949 rakamlarında 900 milyon civarında olan sanayi istihsal gelirlerinizin, sabit fiyatlara irca suretiyle, 3 milyar 640 bin liraya çıktığını 1956 ve 1957 millî gelir rakamlarında göreceksiniz. 1956 daki durumu ancak 1957 ve hattâ 1958 millî gelir rakamlarından anlamak mümkün olacaktır ve o zaman bu gelir rakamlarının nasıl birden bire büyük sıçramalar yaptığını göreceğiz. Çünkü istatistik rakamları hayatı ancak geriden takibeder.

Şimdi bir noktaya daha temas edeceğim ve ondan sonra sözü Maliye Vekiline bırakacağım. (*Sağdan; “Sualler var”, sesleri*)

BAŞKAN — Müsaade buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Öteden beri tesislerimiz kapasitelerinin altında çalışmaktadır. Bu yeni bir hâdise değildir. Böyle olduğu halde bize, “Siz envestisman yapacağınıza, mevcut kapasiteyi kullanınız”, diyorlar. Buna da keza millet huzurunda cevap vereceğim:

Muhterem Arkadaşlar, bir fabrika bittiği zaman onun muayyen bir kapasitesi vardır ve bu kapasite ile o senenin kayıtlarına geçer. Fakat o fabrika senenin meselâ on veya on birinci ayında açılmıştır. Tecrübe işletmesi yapılacaktır, henüz yerine oturmamıştır; kalifiye amelesini bulmamıştır; mütedavil sermayesi tamam değildir, şusu, busu eksiktir. Bu sebeplerden dolayı her hangi bir fabrikanın kurulduğu zaman derhal tam kapasitesiyle çalışması mutlaka lâzımdır, demek hakikati hale külliye mugayyir bir keyfiyettir. Şimdi, bakınız ben sorayım kendilerine; 1926 da iki şeker fabrikası yapıldı. Alpullu ve Uşak şeker fabrikası. Bu iki şeker fabrikasının kapasitesi yirmi beşer bin tondan 50 bin tondur. Bu 50 bin ton kapasiteli şeker fabrikaları birinci sene 572 ton, ikinci sene 5.162 ton şeker istihsal ediyor. Yani kapasiteleri 50 bin ton, istihsalı 5.162 ton. Üçüncü sene 4.270 ton. Nerede kapasite, nerede fiilî istihsal?

1929 da istihsal 7.900 ton, yani tesisinin dördüncü senesinde 50 bin ton kapasiteye mukabil istihsal sadece 7 900 tondur. Şimdi bir de bizim, kurduğumuz her hangi bir şeker fabrikasının istihsalı kapasiteyi tutmadı diye uğramış olduğumuz hücumları derhatır buyurun. Devam ediyorum: 1930 da 13 bin ton, 1931 de 22 bin ton, 1932 de 27 bin ton. Yani 1926’dan 1932’ye kadar 1, 2, 3, 4, 5, 6 sene sonra bu iki fabrika istihsal kapasitesinin ancak yarısı ile çalışıyor. Yalan mı? Yalan deyin.

Bu rakkamlar neden böyle olmuş? Neden mi? İşte arz ettiğim bu sebeplerden dolayı: Bakkal dükkânı açmak, manifaturacı dükkânı açmak değil bu, envestisman bu... Bunun plânını yapmak, hazırlığını yapmak, ihalesini yapmak ve önceden hesabedilemeyecek ve görülemeyecek türlü arızaları yenip onu bitirmek, sonra randıman almaya başlamak ve nihayet tam kapasite ile çalışır hale getirmek. Bu kolay iş değil... Karabük ne zaman tam, kapasite ile çalıştı? 15-20 sene kapasitesinin yarısı ile çalıştı.

Devam ediyorum; 1934’te iki tane şeker fabrikası ilâve ediliyor. Biri Eskişehir, diğeri Turhal Kapasite 120 bin tona çıkıyor. Buna mukabil istihsal nedir? 53 bin ton, 65 bin ton.. Bir başka sene 51 bin ton... Kapasite 120 bin tonyl30 bin ton olduğu halde istihsal

1937 de 51 bin ton, 1938 de 42 bin tondan ibaret... 120 bin ton kapasiteye göre tam istihsal nerede kaldı?

Şimdi görüyorsunuz ki, arkadaşlar, kapasite başka fiilî istihsal başkadır. Arz ettiğim sebeplerden dolayı, kapasite ile fiilî istihsal arasında farklar olabilir, bu farklar muhik sebeplere de istinadedebilir. Bir iktidar ancak kapasitelerin tam olarak işlememesini muhik sebeplere istinadettiremediği surette tenkidedilebilir.

Size başka bir misal daha vereyim: Çatalağzı santrali. Eski iktidar zamanında 1949'da kapasite 60 bin kilovattı. Termik Çatalağzı santralini 1951 de Sayın Reisicumhurla birlikte ziyarete gittik. Çatalağzı santrali 25 bin kilovatla çalışıyordu, türbinler boştu. Yalan mı? Yalansa, söyleyin. Bunlar yuvarlak lâflarla geçirilecek işler değildir; milletçe üzerinde durup hakikati ortaya çıkarmak mecburiyetindeyiz. Yuvarlak tenkid memleketin hayrına olmaz. Eğer bugün bir sanayi politikası, bir kalkınma politikası tetkik ediliyorsa, mevzuun ciddiyet ve ehemmiyetine uygun bir cesaretle üzerine eğilmek ve tenkidleri ona göre yapmak lâzımdır. Yoksa şuradan buradan tedarik edilmiş yalan yanlış rakamlarla ve umumi tâbirlerle bir politikayı, bir iktisadi politikayı tenkid etmek insaf ile kabili telif değildir.

FERİD MELEN (Van) — Biz de Devlet istatistiklerinden istifade ediyoruz.

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben kaide olarak ifade ediyorum; yalan yanlış rakamlara istinadederek, yuvarlak lâflarla belirli bir iktisadi politikayı itham altında bulundurmak memleket hayrına olmaz diyorum. Var mı bunda bir şey? Zonguldak Çatalağzı elektrik santraline, 60 bin kilovatlık ikinci üniteyi 1954-1955'te bitirdik. Çatalağzı 120 bin kilovat kapasiteye kavuşmuş oldu ve bugün tam kapasite ile çalışıyor. Mühim olan, bu memleketin envanterine bunu kısa zamanda getirebilmektir. İstihlâki beş misli artmış olan bu memlekette bunların kazandırılabilmesini muazzam bir hayır olarak telâkki etmek lâzımdır. Armudun sapı var, üzümün çöpü var diye bunların nimet olduğu inkâr edilebilir mi? Eğer biz tenkidlerimizi sanki bir düşmanı tenkidediyormuş gibi kıyasıya yaparsak bulacağımız sebepler namütenahi çok olabilir. Fakat asıl hüner, hakiki vaziyeti olduğu gibi ortaya çıkarmak yolunda gayretler sarf etmektedir.

Bütçe Encümeninin iki aylık müzakerelerinde ve münakaşalarında muhalefete mensup arkadaşlar hiç de böyle konuşmadılar. Orada bütçeyi düzeltmek için, yanlış tutulan politikaya başka bir istikamet vermek için ikazlarda bulunduklarına dahi şahid olmadık.

Tasarruftan bahseden muhalefetin, bütçe rakamlarım yükseltmek için 300-400 milyon lira civarında bütçenin rakamlarını artırıcı kanun ve tekliflerle Meclisin huzuruna gelmekte olduklarını bir teemmül edecek olursanız bu hususta tasarruf iddialarıyla büyük bütçe yapmanın zararlı olduğu yolundaki iddiaların samimiyetle telif edilmesine imkân bulunmadığını takdir edersiniz. Benim mâruzâtım bundan ibarettir sevgili arkadaşlarım.¹⁰⁸ (*Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri*)

¹⁰⁸ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 43, Sayfa 338-346*

23 Şubat 1958 Pazar

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bir yabancı memlekete, yabancı memleket parlâmentosuna yapılacak bir ziyaretin bir vatanperverlik müzayedesine haline getirilmiş olmasını esefle kaydetmek lâzımdır. Eğer tahsisat meselesi ise, tahsisat meselesi olarak ele alıyor isek, o halde Hükümet olarak söyleyeceğimiz şudur:

Meclise haber verilmiş veya verilmemiş münakaşası yapılmaktadır. Büyük Millet Meclisi böyle bir ziyaretin yapılmasından, heyeti seçmek suretiyle haberdar olmuş; hizmeti kabul etmiş. Binaenaleyh, mesele sadece tahsisatın takdirine kalmıştır.

B.M.M. nin iki türlü mütalâa etmesini yani hem hizmeti kabul edip heyeti seçmek, hem de heyetin bu vazifeyi yapmak üzere hareketini mümkün kılacak olan tahsisatın verilmemesi gibi kendi tasarrufunda tezada düşmesi, izah edilir şeylerden değildir. Deniliyor ki, Kıbrıs gibi birtakım hâdiseler oldu da onun için kararımızı değiştirelim, yani filhakika böyle bir ziyareti kabul ettik ve heyeti seçtik, ondan sonra vâki hâdiseler bizim bu kararımızı tebdil lüzumunu gerektirdi. Bu da varit değildir, arkadaşlarım. Heyetin bilâkis oraya gitmesi, Türkiye’de Kıbrıs meselesinin ve orada cereyan eden hâdiselerin ne kadar büyük aksülameller uyandırdığını bizzat parlâmento âzalarının temas edecekleri mahfillere izah etmeleri ve tesir icra etmeleri millî menfaatlerimiz bakımından, Kıbrıs meselesine tesir icra etmesi bakımından lüzumlu ve faydalıdır. Kaldı ki, küsmek, gitmemek, bunu bir jest olarak yapmak bizim şiarımız ve usulümüz değildir. Biz, her yerde milli menfaatleri son derece enerjik müdafaa ve istihsal etmenin yolundayız, muhterem arkadaşlar.¹⁰⁹ *(Soldan alkışlar)*

¹⁰⁹ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 44, Sayfa 420-421*

25 Şubat 1958 Salı

Jandarma Umum Kumandanlığı 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

Söz Başbakanındır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)* Muhterem Arkadaşlar, bundan evvelki konuşmamda temas etmiş olduğum et meselesi tekrar kaçakçılık münasebetiyle kürsüye getirildi. Bu sebeple kendimi kısaca cevap vermek mecburiyeti karşısında buldum.

Et meselesinde verdiğim rakamlar, evvelâ 1950 senesine nazaran 1957 senesinde kasaplık hayvan miktarının azaldığını değil, aksine olarak yüzde 30 raddesinde çoğalmış olduğunu gösterecek raddededir.

İkincisi; ihracatta da 1950 senesinde 500 yahut 600 bin hayvan ihracedilmesine mukabil 1957 senesinde sadece 60 bini hayvan ihracedilmiş olduğunu tesbit etmek suretiyle et sıkıntısının ihracattan da ileri gelmediği hususunu tesbit ettin”.

Bir de istihlâkin artıp artmadığı hususu kalıyor. İstihlâkin artması karşısında sıkıntının hissedilebileceği hususunun derhal akla gelmesi lâzımgelir.

Şimdi, bu bakımdan vaziyeti gözden geçirince gördük ki, 1949 ve 1950 senesinin 160 bin tonluk et istihlâkine mukabil 200 bin ton fazlasıyla 360 bin tonluk istihlâk karşısında bulunuyoruz. Keza, o günkü beyanatım arasında Ankara’da 1950 senesinde günde 18 bin kilo et sarf edilmesine mukabil, 1957 senesinde günde 42 bin kilo et sarf etmekte olduğumuzu ifade ettim. Türkiye’nin et istihlâki 1950 nin 160 bin tonuna karşılık 1957’de 360 bin ton. Zannederim ki, bugün, et sıkıntısı ileri sürüldüğü zaman et istihlâki rakamlarının bu derece kabarmış olmasının ifade ettiği mâna vaziyeti izaha kâfi gelir. Bunu getirip kaçakçılığa dayamak suretiyle mutlaka iktisadi bünyede bir aksaklık olduğuna işaret etmek ve bunu yaymaktan fayda beklemek de bir politika olabilir. Fakat biz, bu politikanın hakikatle alâkalı olmaktan ne derece uzak bulunduğunu her zaman ortaya koyabilecek vaziyetteyiz.

KASIM GÜLEK (Adana) — Vakaa...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, bugün değil, hudutlarımızda kaçakçılık daima mevcudolagelmıştır. Paraların iç iştira gücü ile dış iştira gücü arasında fark olduğu zamanlar bütün memleketlerde bu böyle olmuştur. Bugün dahi kaçakçılığın iki veya birkaç memleket arasında olmamasına imkân yoktur.

Bizim Suriye ile hududumuz 800 kilometreyi aşar, ondan sonra Irak, İran ile hududumuz vardır. Bütün bu geniş hudut bölgesinde kaçakçılığı menedebilmek hakikaten esaslı tedbirler alınmasına vabestedir. Diğer taraftan bir memleketin envestisman politikası, malî politikası, iktisadi politikası kaçakçılık noktasından tesbit ve tâyin edilecek bir husus değildir. Geniş ölçüde envestisman yaparken, envestisman yapan bütün memleketler gibi, paranın iç iştira gücü ile dış iştira gücü arasında bir farkın husule gelmesini tabii telâkki etmek lâzımgelir. Kaldı ki, bütün bu iktisadi, malî meseleleri seçimlerden evvel ve sonra bol bol konuştuk. Bugün bütçenin her hangi bir faslının müzakeresinde bunu döndürüp dolaştırıp buraya getirmek bilmiyorum ne dereceye kadar doğrudur?

Muhterem Arkadaşlar, paranın kıymetinin Suriye’de şu kadar olduğunu söylemek suretiyle tabii memleketimize itibar getirmiş olmuyoruz. Bizim memleket içinde birçok milyarlara varan envestismanlar yaptığımız zamanlarda bunun birtakım sıkıntılarına katlanmayı önceden derpiş ettiğimizi kabul etmek icabeder. Bu, apaçık bir hakikattir. Memleketi asgari istihsal, asgari istihlâk ve asgari ithalât seviyesinde tutan bir politikanın gündelik ihtiyaçlara sıkıntı vermemesi mevzuubahsolabilir. Fakat bu memleketin içinde bulunduğu mahrumiyet seviyesinden, hattâ iktisadi sefalet seviyesinden bir an evvel kurtulmasının tek çaresi geniş ölçüde envestisman yapmak olduğunu geçen konuşmamda izah etmiştim. Biz bu yolda devam edeceğiz. Biz bunu memleket ve millet huzurunda karşılıklı münakaşa etmiş bulunuyoruz. Fikirlerimizi, noktai nazarlarımızı son seçim meydanlarında karşılıklı olarak izah ettik. 1950’den beri memlekette yeni yapılacak işleri vücuda getirecek tesisler için dünya kadar ithalâta ihtiyacımız olduğu gibi 1950’ye kadar devam eden memleketin çok aşağı istihlâk seviyesinin de bir an evvel yükseltilmesi hususunda gayretler sarf ettik. Şu et misali vesilesiyle arz ettiğim gibi, Türkiye artık 1950 seviyesinde olan bir memleket değildir. Hattâ o istihlâk seviyesi ile bugünkü istihlâk seviyesini nazarı itibara aldığımız takdirde 1950 Türkiye’si ile 1957 Türkiye’si arasında bir kıyaslama yapmanın dahi mümkün olamayacağı, bu derece büyük farklar vücuda geldiği aşikâr bir hakikattir.

Muhterem Arkadaşlar, bu arada temas ettikleri bir meseleye de iki kelime ile işaret ederek sözlerime son vermek istiyorum.

Biz Cenup vilâyetlerinde, kendilerinin de burada ifade ettikleri gibi, filhakika memleketin bünyesini kemiren bir derdin tedavisi için cesurca tedbirler ittihazını göze aldık. Memlekette serbest seçimlerin cereyan etmekte olduğu sırada bu cesurca tedbirleri tatbika koyarken politikacıların bunu istismar edeceklerini de daima hesaba kattık. Fakat partimiz, iktidarımız hususi menfaatlerinin icabını memleket menfaatlerinin dununda tuttu. Birinci olarak, ne olursa olsun, memleket menfaatlerinin korunması lâzımgelir düşüncesiyle yürüdük. Ama bâzı politikacılar böyle hareket etmediler. “Mayınları kaldıracğız, Suriye hududunu açacağız ve saire...” Bu bahse girmek istemiyorum. Bu faaliyetler yapılırken gündelik parti menfaatlerini istihsal hususunda, memleketin yüksek menfaatlerinin ne dereceye kadar nazarı dikkatten uzak tutulduğu, yapılan propagandaların istikamet ve mahiyeti vesikalarla ortaya konulduğu takdirde, derhal meydana çıkar. Fakat bahsimiz bu değildir.

Muhterem Arkadaşlar, Cenup vilâyetlerimizde aldığımız tedbirleri daha da sıkılaştırmak suretiyle netice almak azmindeyiz. (*Soldan bravo sesleri*) İktisadi ve malî tedbirlere çok tesir edebilecek ve fakat bu memleketin yüksek iktisadi menfaatlerini koruma bakımından ayrıca zabıta yoluyla hudutları muhafaza etmek üzere alınacak tedbirlerin müessir olmayacağı hususundaki iddiayı katiyen kabul etmiyoruz. Göreceklendir ki, alacağımız tedbirlerle kaçakçılığı, eskisinden, onların zamanında olduğundan çok daha aşağı bir hadde indireceğiz. Bu, mümkündür muhterem arkadaşlar. (*Soldan alkışlar*) Kaçakçılığın mevcudiyetini ifade etmek suretiyle Hükümeti esaslı tedbirler almakta desteklemiş oluyorlar. Bu bakımdan kendilerine ayrıca teşekkür ederim.

Kaçakçılığın mevcudiyetini ifade ettikten sonra alınacak tedbirlere tahammül etmek ve bunu partiler arası bir müzayede ve münakaşa mevzuu yapmamak gerektir. Ben muhalefetten memleketin yüksek menfaatlerini korumak hususunda alacağımız tedbirlerde bize zahir olmalarını rica ederim.¹¹⁰ (*Alkışlar*)

¹¹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 46, Sayfa 597-598*

26 Şubat 1958 Çarşamba

Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas) — Reis Bey, yalnız bize mi ceza verilir? Taraf tutmamanızı rica ederim.

BAŞKAN — Turhan Bey, size ihtar ediyorum. Riyasete bu tarzda hitapta bulunamazsınız. *(Sağdan, gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Müsaade ediniz de konuşayım.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Başbakan, istirham ederim.

BAŞKAN — Lütfen oturunuz, Nüvit Bey. Buyurun, Beyefendi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, bu asabiyet havası içinde müzakerelerin selâmetle cereyanını temin etmek hakikaten çok müşküldür. Bendeniz sadece, bu asabiyet havasına kapılarak burada söylenmemesi lâzımgelen sözleri söyleyen arkadaşımın bu sözlerini tasvibetmediğimi ifade etmek için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Ancak müzakerelerin itidal havası içinde ve memlekete faydalı olacak şartlar altında cereyan etmesinin ehemmiyetini de bu vesileyle işaret etmek isterim.

Muhelif arkadaşlarım, daima kürsüye geldiklerinde, bir defa, on defa, hattâ bin defa, “Bize söz vermiyorsunuz. Millî irada tam mânasiyle tecelli etmiyor.” derler. Arkadaşlar, Mecliste 600 küsur mebus vardır. 600 mebusun belki 300’ü konuşmak ister. Büyük Millet Meclisinin çalışma saatleri, dakikaları da elbette mahduttur. Büyük Millet Meclisinde bütçe müzakereleri üç aya yakın bir zamandan beri devam etmektedir. Bütçenin hazırlanması için de Hükümet, Bütçenin takdim tarihi olan 1 Aralık tarihinden üç ay evvelinden başlamak üzere çalışmalara girişmektedir. Çünkü bütçenin Hükümet tarafından hazırlanması için üç ay, Bütçe Komisyonunda ve Mecliste müzakeresi için de ayrıca üç ay.. Bu altı aya mukabil, altı aylık da bütçe tatbikatı. Millî murakabeden bahseden arkadaşlarımıza arz etmek isterim ki, bu, uzak maziden kalmış köhne usullerdendir. Dünyanın başka memleketlerinde, parlâmentolar bütçenin odacı faslına, falan yerdeki küçük memura verilecek maaşa kadar nüfuz etmeye çalışmak suretiyle artık vakit kaybetmemektedirler. Böyle şeyler tarihe intikal etmiştir. Bunları demokratik hayatın icabı olarak Meclise getirip, demokrasi budur diye bir taraftan kendimizi inandırmaya bir taraftan da memleketi inandırmaya çalışmak hakikaten beyhude yere mesai sarf etmek demektir. 11 bütçemiz daha var, belki daha fazla. Bütçeyi yarın çıkarmak mecburiyetindeyiz. Ama diyeceksiniz ki, bütçe çıkmasın. Olmaz. Bütçe 3 aydan beri Büyük Millet Meclisindedir. Niçin memleketin iç huzurunda, malî ve iktisadi hayatında, sanki zarurî imiş gibi birtakım arızalar yaratmak yoluna gidelim? Buna ne lüzum var. Bütçe her sene gününde çıkar. Pekâlâ, şimdi “sözleri tahdidettiniz, sözleri tahdidettiniz” diye bininci defa, iki bininci defa tesbit ve tescil gayretleri karşısında sormak isterim. Acaba sözü takyidetmemiş olsak, bütçe müzakereleri kaç ay, kaç yıl devam ederdi? İradedilecek cevap ne olur? Bunu kendimizi inandırmak için söylüyorsak, hesap meydanda. 600 arkadaşımızdan konuşmak isteyen yalnız muhalefete

mensup arkadaşlar değildir. İktidara mensup arkadaşlar da konuşacaklardır. Şu halde, bunlar asabiyeti tezyit anasırı olduğu için Şevki Hasırcı'nın asabiyet havası içinde istenilmeyen hudutlara gitmiş okluğunu izah maksadiyle maruzatta, bulunuyorum. Grupumuza mensup bir arkadaşını izni bu yolda konuşması, kendi müsaadesi ile arz ediyorum, münasip değildir. (*Bravo sesleri*) Fakat bu havayı temadi ettirmemiz lâzımdır. Gelip bu kürsüde mütemadiyen, bizi dinliyenleri konuşmaların tahdidedilmiş olduğuna inandırmak istiyoruz. Konuşmak hangi zaman, hangi tarihte tahdidedilmemiştir, bana söyleyebilirmisiniz? Büyük Millet Meclisinin birinci gününden itibaren bu böyle cereyan etmiştir, Osmanlı devrinde de böyle idi, hattâ 1292 Meclisi Mebusanında hâdis böyle olmuştur. Sadece memleketimizde değil, bütün dünyada böyle cereyan etmektedir. Vakıalar böyle değilmiş gibi, gösterilmek isteniyor. Böyle şeylere ihtiyaç yok. Asabiyete ihtiyaç yok. Görüyormusunuz, muhterem arkadaşlarım, sinirlilik nerelerde başlıyor, nerelere kadar gidiyor?

Vakıaları olduğu gibi kabul etmek, hakikatler üstüne dikkatle eğilmek, birçok beyhude münazaaların bertaraf edilmesini temin eder. Gürültüden ne çıkar? Kim kimden korkar, kim kimden ürker? Asabiyetle ayağa kalkmalar ne işe yarar? Bizi seyredenler derler ki, uzun elemelerden, senelerce seçmenlerin gözleri önünde tetkika tâbi tutulduktan sonra, Büyük Millet Meclisinde, Büyük milleti temsil etmek maksadiyle gönderilmiş olan mebusların birbirinin lâfını iki dakikacık sabırla dinlemeye dahi tahammülleri yoktur. Bu intibai vermek acaba Büyük Millet Meclisinin mânevi prestijiyile kabilitelif bir vakia olur mu? Bendeniz bir taraftan Şevki Hasırcı arkadaşımın sözlerinin bıraktığı tesiri bertaraf ederken, diğer taraftan da her an vukubulmakta olan ve vukubulması muhtemel bulunan bu gibi üzücü hâdiseleri önleyici bir ruh haleti içinde, burada beraber olmamızın çok daha hayırlı olacağına işaret ederek temennilerimi bu merkezde ifade etmiş oldum.¹¹¹ (*Soldan alkışlar*)

¹¹¹ **TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 47, Sayfa 767-768*

26 Şubat 1958 Çarşamba Maliye Vekâleti 1958 Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — *(Soldan alkışlar)* Sayın Ferid Melen'in barajların inşasında mütaahhitlere fuzuli ve büyük kazançlar temin edildiği hususundaki ifadelerine karşı oturduğum yerden "isabet olmadığını" söylemiştim. Bu rakamları Bütçe Encümeninde konuşulurken aldım dediler. Meselenin esasına girmek istemiyorum. Böyle bir zehabın tahassul etmesi ve 24 saat dahi devamı doğru olmayacağı kanaatiyle huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Bunlar esasen Nafia bütçesinde arız, amik izah edilecektir. Mesele Ferid Melen arkadaşımızın anlattığı gibi değildir, özel idare gelirlerinin tenezzülünü nispet olarak ifade ettiler. Halbuki bunu ele geçen efektif para olarak ifade etselerdi daha doğru neticeye varırlardı. Bununla beraber özel idare gelirlerinin çoğaltılması bahsi üzerinde durmak lâzımdır. Hattâ bugünkü telâkkilerimize göre özel idarelerimizin devam edip etmemesi hususunun, eğer devamı icabediyorsa ne gibi bir şekle tâbi tutulacağı keyfiyetinin radikal olarak gözden geçirilmesi icabeder.

Bir arkadaşım, bütçemizin açık bir bütçe olduğunu ifade etti. Müsaade ederseniz kısaca ona da cevap arz edeyim. Bu yılki bütçemiz kadar, hükümetin, muvazeneyi temine matuf tedbirlerini ihtiva eden bir bütçe daha Cumhuriyet hükümetleri bütçelerinin hiçbirisinde görülmüş değildir, *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* Bunu apaçık, huzurunuzda millete ifade etmek benim için çok zevkli bir vazife teşkil ediyor. *(Soldan bravo sesleri)* Bütçe acıktır demek: Birtakım malî spekülâsyonlara ve spekülâtif hareketlere meydan verecek bir keyfiyettir. Onun için, arkadaşlar, hakiki rakamlara istinat etmeden, hakikati olduğu gibi bilmeden, bütçe hakkında rast gele konuşmamak icabeder. Bütçe hakkında konuşurken, malî emniyet ve iktisadi politikamızın salâbeti üzerinde konuşulduğunu unutmamak lâzım gelir. Millî menfaatlara âzami dikkat gösterilmesi zaruretine arkadaşların kaani olması icabeder.

Arkadaşımız diyor ki, 570 milyon lira 8 ayda tahakkuk etti. Bakalım sonra, ne olacak, diyor. Bakalım olmaz, bu mevzuun bakalımı yok: 800 milyon lira tahakkuk etti. Yani 1956 bütçesine nazaran 1957 bütçesinin gelir fazlası 800 milyon lira olarak emri muhakkaktır.

Şimdi, bunun ondan evvelki seneye nazaran bir tezayüt nispeti var. Bunu, geriye doğru giderek tetkik edersek, mütemadiyen yükselmekte bulunduğunu ve aradaki farkın 200 milyon, 300 milyon, 400 milyon olduğunu, 1956'dan 1957 senesine geçerken 800 milyona çıktığını görürüz. 1957'den 1958'e geçerken bunu, bir milyar lirayı bulacağını hesabetmek malî usullere göre bütçeyi tanzim ederken hâkim olan kaideler bakımından hiç de aykırı bir keyfiyet değildir. Şu halde 1957'den 1958'e bir milyar lira gelir artışı kaydolunacak demektir. Halbuki geçen sene 3 milyar 800 milyon olan bütçemiz bu sene 4 milyar 400 milyon küsurdur. Hangi sene bütçenin tanziminde bu dereceye kadar salâbete ve ihtiyata riayet edilmiştir, bunu bana gösterirlerse hakikaten bahtiyar olacağım. Ondan sonra, para hacmindaki artış, millî gelirdeki artışı takibetmemiştir, diyorlar.

Muhterem Arkadaşlarım, millî gelirin hayatı ve hakikati geriden takibeden bir ilim subesi olduğunu, bir çalışma manzumesini teşkil ettiğini bundan evvelki konuşmamda arz etmiştim.

Bir defa, 1956 millî gelir rakamları kati rakamlar değildir, bunun tetkik ve tesbit usulleri son derece zor usullerdir. Ondan sonra da istatistik ilmi çok yeni başlamıştır. Bu mülâhazaları bir tarafa bırakarak 1956 rakamlarını ihtiyaca salih kati rakamlar diye ele alıp, bunun üzerinde durmak istiyorlar.

1956 millî gelir rakamları, Türkiye'nin bugün kaydetmiş olduğu inkişafın üçte birini bile kaydetmemektedir. İki üç sene sonraki rakamlar hakiki inkişafı ortaya koyacaktır, 1956 rakamları muvakkattir, bu muvakkat rakamları kati rakamlarmış gibi alarak konuşmak hatadır. Muvakkat rakamları kati rakamlarla mukayese etmek mukayeseyi kıyas maalfarik dedikleri şekilde yapmak demektir. Bu ancak aldatır. Yanlış zehaba götürür. Mukayeseyi esas tuttukları rakamlar üzerinde üç defa dört defa tashihler, ilâveler yapılmıştır. Muvakkat rakamlar üzerinde ise henüz hiçbir tashih yapılmamıştır. Ondan sonra asıl iktisadi kalkınmamız verimlerini 1956'dan sonra vermeye başlamıştır. Size yalnız sanayi rakamları olmak üzere 1956'dan 1957'ye geçerken %100'den fazla artış olduğunu ifade edebilirim. 1,5 milyardan biraz fazla olan rakamı 3 640 milyona yükseltmek suretiyle tashih etmek lâzımgelcektir. Çünkü yalnız sanayi gelirlerinde iki milyara yakın bir ilâve bir emri muhakkaktır. 1956 rakamlarında bunu göreceksiniz. Diğer branşlarda da bu, elbette aynı suretle kendini gösterecektir.

1956'ye 1957 muvakat rakamlarının çok kısa zamanda tashihlerle katileşince bize yepyeni hakikatleri göstereceği muhakkaktır..

İktisadi vaziyetimizi mütemediyen kötü göstermek, hakikatleri olduğu gibi görmekten içtinabetmekten, bu memlekete ancak zarar getirir. Bizimle muamelede bulunan sarraflar, tüccarlar "bütçenin açık olduğu söyleniyor, iktisadi vaziyetimiz berbattır, enflâsyon geliyormuş" diye bizimle alâkalarını keserler. Esasen henüz şartları, kaideleri tamamen teessüs etmemiş olan memleketimizin iktisadi ve malî hayatında bu gibi mülâhazaların birtakım teşevvüslere ve memleket zararına birtakım neticelere vâsıl olacağını unutmamak icabeder. Ondan sonra enflâsyona karşı gelmek için para hacmında bilmem ne yapmalı, diyorlar... Para politikasıyla enflâsyona karşı gelinmez. Bir memlekette madde bolluğu yaratmak, istihsali artırmak icabeder. Bizim politikamız budur arkadaşlar... (*Soldan bravo sesleri alkışlar*) Vaktiyle takibedilen kâh son derece deflâsyonist, kâh son derece enflâsyonist bir malî politikanın 1950 senesinde Türkiye'yi nasıl bir mahrumiyet uçurumunun kenarına kadar getirip bırakmış olduğunu hepimiz biliyoruz. Biz bir an evvel sanayiimizi, ziraatimizi ve istihsal kaynaklarımızı harekete getirmek suretiyle Türkiye'yi fakrû sefaletten kurtarmak politikasını takibediyoruz. (*Soldan Bravo sesleri, alkışlar*)

Enflâsyon sözleri piyasada kötü tesirler hâsıl eder. Biz envestismanlar yapıyoruz. Bu envestismanlar piyasada bir hareket tevlideder. Bunlar yapılırken malî politikada müstehlik masraflara, Devlet hizmetlerine para sarf edilmiş gibi bir tesir husule gelir. Fakat Hükümetin cari istihlâke sarf edilmek üzere para miktarında tezyit yapması suretiyle temin etmenin yerine mütemediyen envestisman yapmak suretiyle para hacmında vukua gelecek tahavvüllerin neticeleri arasında külli fark vardır. Biri tamamen akamete götürür, öbürü muayyen bir devre ikmal edildikten sonra istihsal bolluğu yaratmak suretiyle enflâsyonun cezri ve hakiki tedbiri olarak memlekete en büyük faydaları temin etmeye başlar. Biz bu devrenin başındayız. Bir iki sene sonra, bugün burada bütçe tenkidi olarak söylenenleri söylemiş olanlar nedamet edeceklerdir. Nasıl ki, Ferid Melen arkadaşımız bundan birkaç sene evvel bütçede 900 milyon açık var, demişti.

FERİD MELEN (Van) — Doğru çıktı söylediğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Biz 105 milyon lira ile kapattık. Bugün onu söylemekten nasıl pişmanlık duydu ise bugün zapta geçen Türkiye'nin kara bir tablosunu çizen bütün bu bedbin beyanat ve nutukların kailleri yarın bunu söylemiş olmaktan bihakkin nedamet edeceklerdir, arkadaşlarım. *(Bravo, sesleri ve sürekli, alkışlar)*

FERİD MELEN (Van) — Söz istiyorum, beyanlarımız hakkında yanlış tefsirler var...

BAŞKAN — Söz istiyorsanız yazdım, sıradasınız efendim.

FERİD MELEN (Van) — Başvekil konuştu, şimdi cevap vermek, mecburiyetindeyim.

BAŞKAN — Usulü müzakerede yapılacak başka bir tarzı muamele yoktur. Çok rica ederim, müsaade edin.

Esat Mahmut Karakurt, buradalar mı?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Bir noktayı ilâve edeceğim, müsaade eder misiniz?

BAŞKAN — Buyurun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, dün Hükümet adına söz söylemek mecburiyetin de kalınca et rakamları hakkında malûmat arz etmiştim. Verdiğim rakamlar için yanlıştır, dediler tekrar tekrar tetkik ve tahkik ettik. Verdiğim rakamlar %100 tamamdır, doğrudur. Ondan sonra geliyorlar konuşuyorlar, her şeyi söylüyorlar, kalkıp cevap verince sanki taarruz etmişiz gibi bir tarzda konuşuyorlar. Biz yalnız dinlemeye mi mecburuz, cevap hakkımız yok mu? *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

BAŞKAN — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, Fethi Çelikbaş arkadaşım İstanbul'un imarının esas itibariyle yerinde olduğunu fakat ölçünün aşılması lüzumunu belirterek sözlerine son verdi ve bu fikri teyit ve isbat için dedi ki; İstanbul'un imarı başta, tasavvur olunandan daha geniş ve hızlı olarak devam etmektedir. Kendisiyle bu hususta mutabık olmadığımı belirtmek için huzuruza gelmiş bulunuyorum.

Söyle ki; 1956 senesi sonlarında tahminen bir buçuk sene evvel İstanbul'un imarı başlarken bütün İstanbul matbuatının muhterem mümessilleriyle yaptığımız bir toplantıda bir sene zarfında İstanbul imarının 300-400 milyon liralık bir hacim ifade edeceğini söylemiştim. Gazeteleri açıp bakacak olursanız İstanbul'da yapılacak imar hareketinin bir yıllık para olarak ifadesinin 400 milyon lira civarında olduğunu görürsünüz. İstanbul imarı gösterir ki, imar hiçbir zaman bidayette tasavvur edildiğinden başka türlü yürütülmüş, başka ölçülere götürülmüş değildir.

Bundan başka, imarın lehinde konuşan bütün arkadaşlarıma ve Esat Mahmut arkadaşına İstanbul şehrinin ve İstanbul şehrine sahibolmakla müftehir bütün Türk Milletinin hissiyatına tercüman olduğuma emin olarak şükranlarımı arz ederim. Şimdi esas hakkında da birkaç söz söylememe müsaade buyurmanızı rica ediyorum.

Esas itibariyle İstanbul'un imarı Devlet bütçesinden yapılmış bir envestisman ve bir Devlet bütçesi hareketi olarak mütalâa edilmemelidir. Bu bakımdan bu imarı ayrı bir muameleye, ayrı bir görüşe tâbi tutmak yerinde olur. İstanbul'da yapılan imar

hareketinin parası bizzat İstanbul tarafından ödenmektedir. Bu hakikat nazarı dikkate alınacak olursa aleyhte gibi görünen ve yahut lehte olmıyan birtakım mütalâalar doğrudan doğruya kendiliğinden ortadan kalkar. Meselâ İstanbul'a yol açıyorsunuz, etrafında viraneler vardır, bu viranelerin ve bunların etrafındaki arsaların kıymeti 500, 300, 200, 100, 50, 2 liradır. Bu virane ve harabelerden yolu geçirdikten sonra istimlâkten bakiye kalan yerleri paraya tahvil ettiğiniz takdirde o yolu açmak için sarf ettiğiniz parayı misliye geri alacağınızdan şüpheniz olmasın. İstanbul imarı, esas itibariyle, kendi kendini ödeyen bir harekettir. Bu dışardan gelen yardımlar, bütçeden yapılan yardımlar ilk zamanların o kadar velût olmıyan ilk safhasını aşabilmek ve ilk hareket ve devri temin edebilmek maksadı ile dir. İstanbul içinde milyarlar yatmaktadır ve bu milyarlar yine İstanbul'a milyarlarca değer ilâve etmek için kullanılacaktır.

İstanbul'daki imar hareketlerinin bizzat İstanbul'un kendisi ve İstanbul'daki vatandaşlar tarafından ödenmekte olduğuna şüphe yoktur. Vatandaş şurada, burada, ötede, beride küçük, küçük evler yapar, münasebetsiz yerlere binalar yaparlar. Bir şehir yaşıyan bir varlıktır. İstanbul büyük bir şehir olarak hızlı hayat temposu olan ve süratle genişliyen bir şehirdir. İmarının temposu da geniş olmak lâzımgelir. Çünkü yaşıyan bir şehir olması itibariyle İstanbul, her gün yapılmaması lâzımgelen birçok şeylerin yapıldığını görmekten muztarıptır. Şöyle ifade edeyim, İstanbul'da iki hareket beraberce yürümektedir: Bir tarafta tahrip, diğer tarafta imar ve güzelleştirme hareketi. İmar ve güzelleştirme hareketi tahrip hareketinin üzerine çıkacaktır. Gecekondu, rasgele yapılmış binalar, yeni bir imarla ortaya çıkan âbideler ve yeni gelen fikirlerin estetik tesiri altında en süratli bir şekilde başka bir safhaya intikal etmektedir. Gecekonduların önünü alabilmek için imarın biran evvel hızlandırılması, süratlendirilmesi ve genişletilmesi lâzımgelir.

Sonra muhterem arkadaşlar, bir bölgecilik zihniyetiyle hareket etmenin bu mevzuda son derece zararlı olacağına kaaniim. İstanbul acaba başka bir memleketin toprağı mıdır ki, oraya sarf edilen paraları yadırgıyoruz? Böyle bir şey bahis mevzuu değildir.

Arkadaşlar çok güzel olarak belirttiler. İstanbul bütün Türkiye'nin medarı iftiharıdır. İstanbul bütün Türk milletinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla maddi ve mânevi olarak, sıhhat bakımından, estetik bakımdan veya sair bakımlardan istifade ettiği güzel bir şehrimizdir. Dünyanın tanınmış güzel şehirlerinden birisidir. Bunu en kısa bir zamanda en güzel bir hale getirmek elbette Türk vatani için büyük bir kıymet ifade etmektedir.

İstanbul'a yapılan envestisman, envestismanların en velûdudur. Bugün Roma şehrinin İtalya'ya temin ettiği, bugün Paris'in Fransa'ya temin ettiği kıymetlerin, değerlerin nelerden ibaret olduğunu tetkik edecek olursanız falan fabrikadan kat kat daha verimli bir mevzuun karşısında bulunduğumuz aşikâr olarak ortaya çıkar.

Bu, ayrı bir tetkik mevzuudur. Birtakım fikirler vardır ki, envestismanların veya iktisadi faaliyetlerin hangisi daha verimlidir, bunu tesbit eder. Bu hususta eski bir telâkki var, bir de bugünkü hakikatlerin telkin ettiği telâkkiler vardır. Eğer bugünkü hakikatlerin telkin ettiği telâkkii nazarı itibara alacak olursanız, İstanbul'un imanımı envestismanların en velûdu olduğunda şüphe kalmaz. Yarın İstanbul 100 milyonlarca dolar getirecektir. Bugün İstanbul'da Hilton oteli gibi 5-10 otel daha olmuş olsaydı getireceği dövizi o zaman görecektiniz.

Biliyor musunuz, Ankara'da İmparatorluk devrinden 1950 yılına kadar, hanlardaki de dâhil olmak üzere 1.000–1.500 yatak vardı. Bugün Ankara'daki otellerde yatak sayısı 7 bine çıkmıştır. Niçin İmparatorluk devrinden 1950'ye kadar 1.000 – 1.500 idi de, 6-7 sene içinde 7 bine çıktı? Devlet bunun için tazyik etmemiş, para yatırmamış, Devlet bütçesinden para vermemiş; bu kendiliğinden, topraktan gelen bir feyiz gibi ortaya çıkmıştır. Niçin böyle oluyor? Çünkü Türkiye yepyeni bir hayata kavuşmaktadır, hayatın seyri değişmiş, tarzı değişmiş, Türk milletinin yaşayış tarzına, tefekkür tarzına, hayat telâkkisine yepyeni fikirler ve hisler girmiştir, işte bunun için böyle olmuştur.

İstanbul'da en kısa zamanda, bir buçuk sene gibi kısa bir zaman içinde elde ettiğimiz neticeler, nüfusu iki milyona yaklaşan bir büyült şehirde kabili müşahede hale gelmiştir. Küçük ölçüdeki hareketlerin bu büyük şehrin şurasında, burasında yok olması, hiçbir netice vermemesi mukadderdir. İmar işi bu ölçüde anlaşıldıktan sonra, tahrip temposunun önüne geçilmesi, şehrin bir an evvel Türkiye için geniş bir döviz kaynağı olmasını, milletimiz için iftihara medar olabilecek bir hale getirilmesini mümkün kılmamak demektir.

Şimdi diğer bir noktayı da arz edeyim. Muhterem Arkadaşlar, biz İstanbul'un imarına nerede başladık? Beş, altı sene vatanın ücra köşelerinde nâmütenafhi envestismanlar yaptıktan sonra İstanbul'a geldik. Demesinler ki, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere Cumhuriyet devrinin ve Osmanlı İmparatorluğunun bütün kudret ve kaynaklarının isale edilmesi kabilinden, yeni gelen ve demokratik adını alan bir idare işe buradan başladı dedirtmemek ve bugünkü İstanbul ve diğer büyük şehirlerimizdeki imar hareketlerini tamamiyle haklı göstermek için bu tarzı hareketi ihtiyar ettik. Elâzığ'a gidiniz, geziniz; şeker fabrikası, çimento fabrikası, makarna fabrikası, tuğla ve kiremit fabrikası, elektrik ve sulama tesisatı, hepsi mevcut, Bunları Kâhta'da da, Van'da da, şurada da, burada da bütün vatan sathında, elimizden geldiği kadar yaptıktan sonra İstanbul'a geldik. İstanbul'da kullanılan makinalardan bahsettiler. Bunlar bütün Türkiye şehirleri içinde, karayolları teşkilâtında kullanılan makinaların ancak %3'ünü teşkil etmektedir. Karayolları makinalarının potansiyelinin ancak %3'ü İstanbul'da çalışıyor. Bunu böylece ortaya koyduktan sonra, hangi ölçüde işleri ele aldığımızı açıkça görmek mümkündür.

Sonra, İstanbul'un imarını tek başına bir hareket olarak yürütmüyoruz. Bir arkadaşımız Tunceli için ve diğer arkadaşlarımız da başka kasabalar için yardım istediler. Hareket o harekettir. Bu, Türkiye'nin yeni baştan inşası, Türkiye'nin bugünkü kaderi zannedilen bir hayat tarzından büsbütün başka bir devre intikali hareketidir. Hâdisе böyle olunca yalnız İstanbul'u düşünüp kalacak değiliz. Bunun delilini Ankara'da görmektesiniz. Ankara, dünün Ankara'sı mı? Bir senedir başlayan imar hareketi bugünden kendini göstermeye başladı. Bu seneki çalışmalarımızı geçen sene yaptıklarımıza eklediğimiz takdirde Kasım ve Aralıkta Ankara'yı değişmiş olarak göreceksiniz. Bir sene geçtikten sonra imar hareketinin ne kadar iyi neticeler vermekte olduğu daha da aşikâr olarak görülecektir. Tasavvur ediniz, 1950 Ankara'sının belediye bütçesi 11 milyon lira idi.

Bu sene yalnız Ankara şehrinin imarı için sarf edilecek paranın miktarı bu kadardır.

Bu Devletin vereceği 5 milyon lira, memleketin içinde saklı kalmış imkânları harekete getirmek suretiyle arz ettiğim hakikatleri ortaya çıkaracaktır. Bütün memleketteki imar hareketi, böyle bir muhasebeci zihniyetiyle matlup ve zimmet karıştırmak suretiyle

değil, kendi içinde mevcut imkânları harekete getirecek ve feyizli neticeler verecek bir tarzda mütalâa edilecek bir harekettir.

Bu, bir Ankara, bir İstanbul değil, bütün vatan sathına yapılan bir harekettir. Bursa'da, İzmir'de, Adana'da da bu hareket başlamıştır.

Şu belediyeye 1 milyon, şu belediyeye 200 bin, şuraya 3 milyon verelim. Hayır arkadaşlar, böyle olamaz. İmar Vekâleti eliyle sıraya koyalım, bunun velûd bir surette yapılması esbabını arıyalım. İmar hareketlerini bâzı belediyelerimiz bir hâl, bir soğuk hava deposu inşa etmek, bir otomobil garajı vücuda getirmek veya bir sokak açmak, sanıyor. Bu kısır görüşü bir tarafa bırakıp imâr edilecek yeri bir kül olarak mütalâa eden, onu iktisadi, içtimai bütün safhalarıyla ele alan bir programın bütün Türkiye'de memleket ölçüleri dâhilinde tatbikini mümkün kılacak bir hazırlığa müsaade etmenizi rica ederim. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, işte büyük tesisler yapılıyor, siz büyük ve müterakki bir vatan gördünüz mü ki, büyük ve müreffeh şehirleri olmasın? Siz büyük ve müreffeh bir şehir gördünüz mü ki, onun büyük binaları ve meydanları olmasın? Bir iki parça İstanbul'da, bir iki parça İzmir'de ondan sonra mamur ve müreffeh bir vatan. Olmaz böyle şey. Bütün tesisleriyle, şehirleriyle ve kasabalarıyla ortaçağvâri bir vatanın, müterakki bir vatan olduğu iddia edilebilir mi? Asla. Sonra envestismanların maddi ve mânevi tarafları da vardır. Bunları nazarı itibara almak lâzımdır. Yalnız iktisadi gelişme değil, vatandaşın moral ve sosyal birtakım ihtiyaçları vardır ki, bunları da ilerliyen hayatın seviye ve temposıyla birlikte yürütmek icabeder. İstihsalde, hayat tarzında, tefekkür farzında, hayat telâkkisinde falan noktaya vardığınız zaman bunu, o şehrin sokağında ve meydanında, yaşadığınız evde, bulunduğunuz işte görebilmelisiniz. Falan şehirde falan seviyede sinemaya giden insanların, hayat seviyesi falan seviyeye eriştiği zaman o sinemayı beğenmemesi hadisesiyle karşı karşıya gelebilirsiniz. Bu durum, sosyal ve moral tahavvüllerle hayatın tahavvüllerinin nasıl beraber yaşadığını göstermektedir. İşte bu düşünce ile İmar Vekâletini kurduk ve burada yegân yegân problemlerimizi ele aldık. Bu inşaat ve imarı, dış tediye meselesi olmaktan çıkardığımız gün, vatani baştan başa imar etmek daha kolay olacaktır. Bâzı memleketlerde hayranlıkla seyrettiğimiz o muazzam eserler, o güzel köyler, yollar birer mucize değildir ve onları yapanlar Türk milletinden daha kudretli, daha kabiliyetli, daha ileri medeniyetli, daha zeki milletler değildir. Sadece onlar işin yolunu bulmuş ve iş yapmanın yoluna girmiş milletlerdir. Mesele buradadır arkadaşlar.

Şimdi biz de bir defa çimentoyu, demiri, kireci, sıhhi levazımı yapacak tesisleri, cam fabrikalarını, kereste fabrikalarını kurduğumuz ve inşaatı dış tediye olmaktan çıkardığımız zaman bütün bunlara sarf edeceğimiz gayretler vatanda bir iş hacmi daha yaratacak ve bu suretle de memleketimizde mamureler yükselecektir. Bu ciheti de nazarınıza arz etmek isterim.¹¹² *(Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar)*

¹¹² *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 47, Sayfa 670-672, 697-700*

27 Şubat 1958 Perşembe

Ticaret Vekâleti 1958 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

BAŞKAN — Buyurun, Başvekîl. *(Soldan alkışlar)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlar, anlaşıyor ki, söylenen sözleri bir defaya mahsus olarak değil, mütaaddit defalar tekrar etmek icabediyor. Bu kürsüden ifade edilen hakikatlerin bir defa, iki defa söylenmiş olması bir hata teşkil eder. Bunu Sayın muhalefetin tenkidlerinden anlamaktayız. Bütçe 10 günden beri müzakere edilmektedir. 10 günden beri söylenmedik söz kalmadı. Maliye Vekili geniş bir izah yaptı. Bunu Halk Partisi adına cevaplandırdılar. Diğer partiler de bildiklerini söylediler. Bunlara karşı muhterem milletvekillerinden söz alanlar çok oldu. Hükümet de bunları mütaaddit defalar hiçbir noktası eksik kalmamak şartıyla cevaplandırdı.

Buna rağmen, şimdi karşınıza Hıfzı Oğuz Bekata çıkıyor, bu 10 gün devam eden müzakerelerde sanki hiçbir cümle işitmemiş gibi, kafasına koyduğu, partilerinin propaganda programı olarak tesbit ettiği sözleri, burada gözümüzün içine baka baka söylemekte tereddüt etmiyor. Teşekkür ederiz, propagandanın ne demek olduğunu bu suretle öğrenmekteyiz!

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Bize konuşmak imkânını vermediniz de onun için söyledim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi müsaade ederseniz söyleyeyim, yalnız on gün değil, üç aydan beri bütçe Meclistedir. Kendileri Bütçe Komisyonunu takibetmişler ve burada söyledikleri hususların hepsinin cevabını almışlar, kanaat getirmişler, kanaat getirdiklerini ifade etmişlerdir. On günden beri de Yüksek Heyetinizde müzakere cereyan ediyor, gerek oradaki konuşmaları uzun uzadıya müzakereleri....

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Müsaade edin. *(Soldan gürültüler)*

BAŞKAN — Hıfzı Bey, lütfen müdahale etmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Arkadaşlar, eğer konuşmamı arzu etmiyorsanız konuşmam.

Devam eden müzakereleri, ileri sürülen hakikatleri, verilen cevapları asla kaale almadan ilk defa konuşuyormuş ve meseleye ilk defa temas edilmiş gibi, burada konuşulanların bir satırını dahi işitmemiş gibi; sanki bir mağarada oturup kendi kafasından hazırladığı birtakım yazıları buraya getirip...

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Müsaade buyurun...

BAŞKAN — Rica ederim Hıfzı Oğuz Bey, müdahale etmeyin, sükûnetle dinleyiniz. *(Sağdan, gürültüler)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Böyle konuşamayız beyler, böyle olmaz.

BAŞKAN — Rica ederim beyler, sözlerim Halk Partisi Grupuna değildir. Yalnız Hıfzı Oğuz Beyedir. İstirham ederim sükûnetle dinleyiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhaliflerimiz buraya gelecekler, bize; siz köylüyü, şehirliyi perişan ettiniz, memleketi batırdınız, hiçbir şey

bilmiyorsunuz, memleket felâket içindedir, politikanız iflâs etmiştir ve saire ve saire gibi akla gelen her şeyi söyleyecekler. Burada teşrih edilmiş olan hakikatleri kaale almayarak bizim sözlerimize kulaklarını tıkayacaklar. İstediklerini konuşacaklar, boş iddialarını cevaplandırdığımız zaman da bir dakika dahi yerlerinde tahammül göstermeyecekler. Böyle müzakere olmaz.

Sonra da, dönecekler efkârı umumiyeeye, bizi konuşturmuyorlar, diyecekler. *(Sağdan, doğru sesleri), (Sağdan, itirazlar)*

Muhterem Arkadaşlar, söylediklerinin hiçbirisi uzaktan, yakından memleketin hakikatleri ile alâkalı değildir. *(Soldan bravo sesleri)* Hele vardıkları hükümler tamamen yanlışır, tamamen maksatlıdır.

Maarif Vekâleti bütçesi konuşulurken, gelirler, rejim meselesini ortaya atarlar. Hariciye Vekâleti bütçesi konuşulurken yine rejim meselesini ileri sürürler. Halbuki haricî meseleleri konuşmak için bir hafta sonra başlayacak olan bütçe müzakerelerini bekliyemediler. Sanki memleketin dış durumunda büyük bir tehlike varmış gibi, grupumuz açık toplantı yapacaktır, dediler. Güya büyük bir tehlikenin derhal önlenmesi icabediyormuş ve bir hafta evvel de memleketçe bilinmesi lâzımgelen şeyler varmış gibi sayfa sayfa neşriyat yaptılar ve bir hafta bekliyemediler. *(Sağdan, gürültüler)*

BAŞKAN — Çok istirahat ederim, Başvekilin sözlerini kesmeyin

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Hiç birisi söyledikleri gibi değil.

ABDULLAH KÖKSEL (Urfa) — Sadede sadede.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Siz sadedin ne olduğunu biliyor musunuz?

BAŞKAN — (Abdullah Köksel'e hitaben) Zatiâlinize bir ihtar veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Dinlemek istemiyorsanız ve buna kararlı iseniz pak âlâ. Her cümlenizin arkasından sadede gel diyecek ve sözümü kesecekseniz, buna kararlı iseniz onu da bilelim. Zararı yok.

“Bir yerde ki yok nağmeni takdir edecek gûş, Tazyii nefes eyleme tebdili makam et.”

Niçin dinlemiyorsunuz; Niçin tek taraflı düşünüyorsunuz? Niçin tek taraflı olarak bütün verilen cevapları kale almadan, hiçbir hakikat üzerinde bir dakika bile durmadan, buna tahammül etmeden yazdığınızı getiriyorsunuz; burada otomat gibi, robot gibi okuyorsunuz? *(Soldan Kuvvetli ve sürekli alkışlar; sağdan, şiddetli gürültüler, sıra kapakları, sesleri)* Sıraya vurmakla birşey olmaz, cevap verildiği zaman...

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Ben robot değilim, mebusum...

MEHMET KARTAL (Malatya) — Böyle Başvekil olmaz.

BAŞKAN — Mehmet Kartal Başvekile karşı hakaretâmiz bir söz sarf etti. Mehmet Kartal'ın üç İnikat celse dışı edilmesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen işaret versinler... Kabul etmeyenler... *(Sağdan, gürültüler)* Mehmet Kartal'ın üç inikat celse dışı edilmesi kabul edilmiştir.

Buyurun Mehmet Kartal salonu terk edin. *(Sağdan, gürültüler)*

Efendim; böyle şey olmaz. Başvekile böyle hitabedilmez.

NİHAT SARGINALP (Gümüşane) — Beyefendi Robot ne demek? (*Gürültüler*)

BAŞKAN — Efendim; bütün Grup ayağa kalkıyorsunuz. Böyle şey olmaz. Oturun beyler yerinize.. (*Şiddetli gürültüler*)

Beyefendiler rica ederim sıradan sıraya konuşmayın. Yerlerinize oturmanızı rica ediyorum.

Devam buyurun Adnan Beyefendi.

Selim Bey; zatiâlinize bir ihtar veriyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Burada (*Gürültüler*)

BAŞKAN — Rica ederim, sükûneti muhafaza edelim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Üç aya yakın bir zamandan beri, sözlerime başlarken ifade ettiğim gibi, Bütçe Encümeninde ve yüksek huzurunuzda cereyan etmiş olan karşılıklı konuşmaların bir cümlesi dahi hatırlanmak istenmiyerek yazdıklarını buraya gelip robot gibi, otomat gibi.. (*Sağdan, şiddetli gürültüler*)

BAŞKAN — Sükûneti muhafaza edelim, siz devam buyurun beyefendi, ben karşılarım. (*Soldan “biz dinliyoruz, siz devam buyurun” sesleri*) Lütfen oturalım arkadaşlar.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlar, bir fiil ve hareketi ifade ve tespit için masum olarak, ahlâki redaati olmiyan, tecavüz-kâr olmiyan bir teşbihi bu derecelere kadar bir galeyana karşılamının mucip sebebini takdir edememekte olduğumu samimiyetle arz ediyorum.

SOLDAN BİR MEBUS — Acizlik..

BAŞKAN — Kim söyledi tesbit edemedim. Kimse ona bir ihtar veriyorum. (*Sağdan; tesbit et, ceza ver, sesleri*)

Ceza verdim efendim, rica ederim sükûneti bozmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bunun, buradaki konuşma tarzına muzaf olmak üzere her hangi bir hakaret kasti uzaktan, yakından alâkası yoktur. Sadece vaziyeti tarif edebilmek için söyledim. Bu derece galeyana sebep olduğumu belirtmek için de ikinci defa tekrar etmek ve böylece sözlerimi vuzuhlandırmak istedim. Bir kısım arkadaşların bütün toplantı devamınca bir sıkıntı içinde oldukları ve müzakerelerin selâmetle cereyanını hiddetli ve şiddetli tavır ve sözlerle daima ihlâl etmeye müstait bir haleti ruhiye içinde bulundukları müşahade edilmektedir. Aynı galeyanı, heyecanı, hiddeti ve şiddeti diğer muhalif arkadaşlar da elbette objektif olarak görüyor ve hissediyorlar. Fakat bir kısmı var ki, en küçük kelimede ayağa fırlayarak el, kol, göz ve kafalarıyla bir takım hattâ dilim varmıyor, söylemeye hakaretâmiz tavırlarla ve işaretler yapmak suretiyle tahammülsüzlük gösteriyorlar. Bu arkadaşların yakın zamanda bu müzakerelere alışacaklarını ümidetmek isterim. Şimdi sözüme devam ediyorum:

Demiştik ki, hariciye politikamızın müzakeresi için bir hafta daha sabredip Hariciye bütçesi konuşulurken harici politikamızın müzakere ve tetkik edilmesini beklemeye tahammül gösteremediler. Bir hafta evvel, biliyorsunuz, Grup olarak açık toplantı yapacağız diye ilân ettiler. Bu Grup toplantısında konuşan mebusların mütalâaları o zaman gazetelerle neşredilmişti.

Bu neşriyat mebus olarak söyledikleri sözleri tesbit ediyordu. Bunların Büyük Millet Meclisinde grup adına toplanması iyi oldu. Biz de böylece C.H. Partisinin Grup olarak

harici politikada neler düşündüğünü ve nasıl bir yol takibetmekte olduğunu sarıh ve vazıh olarak Öğrenmiş olduk.

Şimdi harici politika üzerinde iki ayrı görüşün gerek esasları, gerek tatbikatta birbirinden ayrılan noktaları ne ise vesikalarla ve zabıtlarla artık tesbit edilmiş bulunuyor. Bu suretle iki zıt görüşün hangi söylenenler, söylenmek isteyen iki noktalarda birbirinden ayrıldığını teşrih ve tahlillerle büyük milletimizin takdirine arz edilmiş olmasından ve hangi yola gitmenin daha doğru olduğu hakkında şurada burada yarım olarak ifade edilmiş birtakım görüşlerin bir bütün olarak ortaya çıkmış bulunmasından büyük bir memnuniyet duymaktayım.

Muhterem Arkadaşlar, şimdi Ticaret bütçesi konuşuluyor, dün Maarif bütçesinde, daha evvel Hariciye bütçesinde, zabıtları tetkik ederseniz hepsinde söylenen sözlerin hep aynı olduğunu görürsünüz. Taktiklerindeki esas mesele bu kürsüden yine iç politikanın ve Demokrat Partinin tenkidi; tenkidi değil, hırpalanması, hırpalanması değil, hattâ mümkünse yıkılması gayesinde toplanmaktadır.

Bakınız muhterem arkadaşlar, dış politika müzakerelerinde şu esaslarda durulmaktadır. Mahdut bâzı ellerde idare edilen ve millî murakabeden vareste olan bir politika, büyük tehlikeler arz eder.

İkinci tez; iktisadi vaziyet bozuk olursa dış politikada tavizler yapmak mecburiyeti hâsıl olur.

Üçüncüsü de bir memleketin iç rejimi bozuk olursa, o memleketin dış politikasına külli surette tesir eder. Dış politika diye ortaya atılan bu üç tez üzerine tevali etmiş karşılıklı çok şeyler söylendi, ithalât mı kaldı, ihracat mı kaldı, istihsal mı kaldı, finansman mı kaldı, millî gelir mi kaldı? Her şey söylendi. Bunların hiçbirisi konuşulmamış gibi, tâbir caizse elif beden başlar gibi, Hıfzı Oğuz Bekata arkadaşımız kürsüye geliyor, o çok eskiden beri bildiğimiz sözleri teker teker tebrike şayan güzel, bir ifade ile (tebrik etmek lâzım mıdır, değil midir?) Büyük bir soğukkanlılıkla burada okuyor, gidiyor.

Muhterem Arkadaşlar, bu okunanların bir kısmına cevap vermek mecburiyetini hissetmekteyim. Onlar nasıl bir defa değil, bin defa söylemekten, vazgeçmiyorsa, biz de hakikatleri bir defa değil, bin defa tekrar etmekten asla vazgeçmiyeceğiz.

Şimdi ele alıkları bu üç esasa kısaca temas edeceğim.

Diyorlar ki; dış politika eğer az ellerde olursa, millî murakabeden vareste kalırsa memleket için büyük tehlike mevcuttur. Muhterem Arkadaşlar, bunu nasıl söylerler? 1950'ye kadar memleketin dış politikası çok ellerde mi idi? O halde geçirdiğimiz büyük, tehlikelerin haddi hesabı yok. Bu mevzuda söz söyleyebileceklerin en soruncusu Halk Partisi Grubu adına söz alan arkadaş olmak lâzımgelir. 1950 senesine kadar nefsi mütekellim vâhide olarak bir tek; insanın bu memlekette yalnız dış politika değil, iç politikaya da tamamiyle hâkim olduğunu unutmuş görünerek nasıl böyle konuşabilirler? Bilhassa millî murakabenin mihrakı olan Büyük Meclisin huzurunda murakabesizlikten nasıl bahsedebilirler?

Bir politikanın maksadı mutlaka karşı taraftakini yere sermek ve partisini muzaffer kılmak değil, ancak memleket menfaatlerini tahakkuk ettirdiği nispette muvaffakiyet aramak olmalıdır. Biz buraya dört sene memleketi idare etmek mesuliyetiyle gelmiş bulunuyoruz. Daha ilk günlerde çelmelerle, birtakım yakışıksız hücumlarla iktidarı âciz

bırakmak, çalışamaz hale getirmek onların indinde partileri için belki muvaffakiyet sayılır. Fakat memleket için bunun büyük bir zarar teşkil edeceğini hatırdan çıkarmamak lâzımgelir. Memleketi dört sene bu iktidar idare edecektir. Bu iktidarı bugünden şu veya bu şekilde yaralamak, onu haricî politikasında muvaffak kılmamak için zayıf düşürmek bu memleketin nefine bir hareket olur mu? Yarın seçim mi var? İktidara mı geçiyorsunuz, ne oluyor? Muhaliflerimiz bize hiçbir müspet yol göstermemişlerdir. Bütçe rakamları üzerinde tashihe müncer olacak ileri sürdükleri noktai nazarları destekliyecek tadil teklifleri getirmemişlerdir. Tenkidlerini hiçbir zaman vuzuha götürmemişlerdir. Şimdi dış politika tenkidlerinde mihver ittihaz ettikleri ikinci iddiaya geçiyorum.

Bir memleketin iktisadi bozuksa, dış politikası da bozuk olur diyorlar. O halde Türkiye'nin hiçbir zaman salim bir dış politikası olmadığını kabul etmek lâzımgelir. Geçen defa da konuşmamda arz ettiğim gibi, acaba, Türkiye'nin bugün ve yarın için asgari ihtiyaçlarını nazarı itibara alan, muvaffak olan bir politikanın memleketi mesut ve müreffeh kıldığı bir devir, bir yıl ve hattâ bir an olmuş mudur? Bana söyleyebilirler mi?

Muhterem Arkadaşlarım, iktisadi sıkıntılarımızın birtakım sebepleri vardır. Evvelce de arz ettiğim gibi iktisadi sıkıntılarımız kroniktir. Yirmi sene, yirmi beş sene, yarın için hiçbir envestisman yapılmamış olması, gelişmelerin nüfus artışını bile telâfi etmeyecek, batı bir seyir takibetmiş olması keyfiyetini bugünkü sıkıntıların temeli olarak mütalâa etmek lâzım gelir. Bir memleketteki, nüfus bir zaman, yirmi sene evvel 200 000, 150.000 artar tazyik hissedilir derecededir, seneler geçer, bir şey yapılmaz, diğer taraftan sıkı bir rejim vardır. Kimse şikâyet edemez, belediyenin narh koymasındaki hatadan, falan kaldırımın bozukluğundan hiçbir gazetenin tek satır yazmaya hakkı yoktur, Böyle zamanda vatandaşın şikâyet gelmez. Yapılmıyan işlerin ıstırabı ancak kapalı yerlerde konuşulur. Buna bakarak memlekette tatbik edilen rejimin intibak etmiş olduğunu farz ve kabul ederek hiçbir envestisman yapmadan memleketi olduğu yerde tutmanın, nüfusun 200 bin yerine 400 bin, 400 bin yerine 600 bin, 600 bin yerine 800 bin ve bir milyon artmaya başladığı yıllarda bütün tehlikesi ile içtimai, iktisadi, siyasi bünye üzerinde tazyikler yapmaya başlayacağını kaale almamak, bu memleketin âtisini teminata bağlamamak demektir. 27 senede yapılmış olan envestismanların doğruluğunu, eğriliğini, plâna bağlı olup olmadığını bir gözden geçirecek olursak, ne yapılmış olduğunu görürüz. Demiryolları yapılmış. Bunun iktisadi bünyemizin kalkındırılması için nispetler ve muvazene esasları nazarı dikkate alınarak yapılmış olduğunu ispat etmek mümkün müdür? Ne yapılmış? Karabük.. Ne kadar zaman kapasitesine ulaşamamış? 20 sene! Başka ne yapılmış? Motor fabrikası. Düşününüz ki, köylü kağınının esiri idi. Bir araba fabrikası, bir pullukcuk fabrikası yapsaydık olmaz mıydı? Yunanistan'dan pulluk getiriyorduk. Motor fabrikası. Kayseri Tayyare Motor Fabrikası. Bunlar plân mı, plân mı bunlar? Söleyiniz bana muhterem, arkadaşlarım, bir Büyük Millet Meclisi binası için yüz milyon lira. 18 senedir bitiremedik. Hangi plân? Hangi priyorite, hangi prodüktivite? Bu plân mı? Söleyin bana muhterem arkadaşlar? Buna cevap yok.

RIZA AKBIYIKOĞLU (Uşak) — Cevap var.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi, iktisadi vaziyetin bozuk olması tenkidine gelelim:

Evet iktisadi politika bozuk olursa, dış politika üzerine tesir icra eder, doğru.

Onların zamanında iktisadi vaziyet düzgün mü idi?

Kömür, bugünkü istihsalimizin yarısı derecesinde istihsal ediliyordu. Memlekette mevcut üç çimento fabrikası bile 1949'da kömürsüzlükten işletilemiyordu. Linyit bugünkünün üçte biri kadar istihsal ediliyordu. Isınmak için linyite dahi sahip değildik. Muhtelif gazetelerin yekavaz olarak yazılarını okudum. Apartmanlarda kaloriferler ve resmî dairelerdeki kaloriferler ve sobalar söndürülmüştür, okuduk, sene 1949. O halde iktisadi vaziyet güllük gülistanlık değildi. Bunu hepimiz zaten biliyoruz. O halde dış politikanın hali ne idi? İktisadi vaziyetin bozuk olması o zaman dış politikaya tesir etmezdi. Çünkü dış politika fevkalbeşer mahir ellerde idi, öyle mi? Şimdi mahir eller mevcudolmadığı için ve iktisadi politika bozuk olduğu için dış politikadan artık hayır gelmez, demek istiyorlar.

Rejim meselesine gelince; bir memlekette iktisadi işler bozulmaya yüz tuttu mu daraltmalar, kıasmalar olur.. Bir memlekette iktisadi işler fena gitti mi dış politikada tavizler başlar ve istiklâl kalmaz. Bunlar, nazari olarak doğrudur, ileri sürülebilir. Fakat acaba hürriyet, acaba iç rejim, acaba bugünkü parlamenter hayat, Halk Partisi zamanında olduğundan daha mı kötü ki bunun dış politikaya tesir ettiğini iddia etmek bizim için mümkün olsun. Hayır muhterem arkadaşlarım. Ama mesele o değildir. Mesele iç politika, dış politika, maarif politikası, sanayi politikası, aklınıza ne gelirse gelsin her sahada, bütün yollar Roma'ya gider fehvasınca, bütün tenkidleri, bütün konuşmaları, iç rejime getirmektir. Buna hayret etmemek lâzımgelir. Bu, muayyen bir politikanın, muayyen bir programın tatbikinden ibarettir.

1950 yılının 10 Mayıs'ında Sayın Halk Partisi Reisi bir nutuk söylüyor; seçim sonu nutku, 1950 seçim kampanyasının son nutku. Bu nutukta başlıca noktalar ufak tefek cümlelerle bir siperin arkasında gizlendirilmek suretiyle söylenmek istenilen hakikatler nelerdir? Üniversiteleri tedibedeceğiz. Antidemokratik kanunlar mevcut değildir. Masuniyeti teşriye eski bir müessesedir, ıslahı lâzımgelir. Anayasaya aykırı kanunlar mevcudolamaz. Türkiye henüz demokratik gelişmenin iptidalarındadır. Binaenaleyh yıkıcı, iptidai bir politikanın tesirlerine 1950 Türkiye'sinin mukavemet edebileceğini düşünmek, farz etmek tehlikeli bir hayal olur, hüsrân yolu açar. Bu 10 Mayıs 1950'de söylenen bir nutuk...

Bir de 30 Haziran 1950'de söylenen bir nutuk var. İlk nutuktan 40 gün sonra söylenen bir nutuk.. Bugün iç politikada, dış politikada, maarif politikasında her mevzuda, her vesile ve münasebetle tıpkı bir reçete bir liste gibi tekrar edilen neler varsa bunların hepsi 30 Haziran 1950 nutkunda ve onu takibeden belediye seçimleri dolayısıyla söylenen nutuklarda vardır. Bakınız orada Sayın Halk Partisi Başkanı ne diyor: Muhalefet yapmak çok güç hattâ gayrimümkündür. Hürriyetler kısılmıştır. Demokrat Parti vaatlerini yerine getirmemiştir. Ne oldu vaatleri? Vergi dahi toplıyamıyorlar, elbette. Onlar Devlet olmanın usulünü ve âdabını bilmezler. Bütün bunlar 1950 yılının Temmuzunda söylendi. Erzurum'da cevap verdim, iktidara geleli daha 3 ay oldu dedim. Biraz sabretsinler muhalefet yaparken aciz içindeyiz, çünkü; bizim yaptığımız Matbuat Kanununun bir sürü hükümleri ortada kaldı, diyorlar. Halbuki biz daha ilk zamanlarda Matbuat Kanununun çok ağır bir hükmünü ortadan kaldırdık ve Af Kanunu çıkardık. Matbuat Kanununun sadece bir maddesi vardı. Bu maddeyi dahi kaldırmış olmak, bir inkılâp sayılırdı. Biz 1950 Mayıs'ında iktidara geldiğimizde bir gazeteci aleyhine bir dâva

açıldığı zaman mahkemenin mevkûfen cereyan etmesi esastı. Bunun kaldırılmasının hürriyet hayatında ne büyük bir fark yaratacağını izah etmeye lüzum yoktur. Bu ve bunun gibi birçok maddeleri kaldırarak bir mesuliyetsizlik rejimi yarattığımız halde, 1950 nin Temmuz ayında, adalet yok, mahkemelerde sürünüyoruz, iddiasında idiler. Adalet yok demek, adlî teminat yok demektir. 1950'deki nutuklara bakınız; göreceksiniz ki, mesele falan kanunun falan sene çıkmış olmasında değildir. *(Sağdan; gürültüler)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Ankara) — Bunların mevzu ile alâkası ne?

BAŞKAN — Beyefendi, Başvekil iç ve dış meseleler konuşulurken bir vekâlet bütçesi münasebetiyle izahat vermesi zararlı mıdır?

FAİK AHMET BARUTÇU (Devamla) — Zarar meselesi mevzuubahis değil, sadet meselesi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade ediniz, grupunuz adına konuşan arkadaşınız gelip rejimden bahsederken, bir memlekette iç rejim bozuk, iktisadi rejim bozuk olursa, diye dahili ve haricî politikamızdan ve bunların bozuk olduğunu söyledi. Müsaade ederseniz konuşalım, cevap vereceğim. Cevap vermemizi istemiyor musunuz?

1950 bunlar konuşulmadı mı? Söylenmedi mi? Demekki muhterem arkadaşlar; 1950'den itibaren bir liste vücuda getirilmişti. Hâkim teminatı, adaletsizlik, eşitsizlik, tarafgirane idare, üniversite muhtariyeti, antidemokratik kanunlar... Sekiz maddelik bir liste.. Bu 1950 senesinde tanzim edilmişti. Bunu ispat ihtiyacında olmamın sebebi; iktisadi vaziyet bozuk olduğu için hürriyetler kısıyor, şeklindeki isnada cevap vermek zaruretidir. Kendisi de lütfen kabul ederek 1953 e kadar işler iyi idi diyor.

Ondan sonra işler kötülemeye, iktisadi işler bozulmaya başladığı zaman hürriyetlerin de kısılmış olduğunu söylüyor. Hayır Hıfzı Bey.. 1953 e kadar işler iyi gidiyordu, dediniz, Şimdi 1957 senesinde eşit haklara sahip değiliz. Muhalefet vazife göremiyor, her türlü müşkülâta mâruz kalıyor, konuşamıyor, mahkeme kapılarında sürünüyor. Adalet yok, şeklindeki sözleriniz de ispat ediyor ki, bunlar, tertipli ve sistemli bir programın unsurlarıdır. Siz iktidardan ayrıldığınız gün bu listeyi tanzim etmiş ve memlekette her vesile ile tekrarlatmaktasınız. İster şu haricî politika, ister maarif politikası konuşulsun, her vesile ile memlekete aynı propagandaları telkin etmek, bir siyaset olarak tarafınızdan kabul edildiği içindir ki, böyle konuşmaktasınız.

Bakınız, Sayın Halk Partisi Reisinin bu hususta söylediği sözler var. Bunları da etraflı olarak arz edeceğim. Türkiye kompleks problemlerin içinde hürriyetini nasıl tahakkuk ettirmek istemektedir. Türkiye müşkülât içinde iktisadi kalkınmasını nasıl, tahakkuk ettirmek yolundadır? Bunları görebilmek için maziye göz atıp ne kadar engeller içinden çıkıp geldiğimizi millete, yapılan propagandaların mukabili olmak üzere anlatmak mecburiyetindeyiz. 1950 nin 10 Mayısında Türkiye'de hürriyetler bütün ileri demokratik memleketlerde olduğu gibi bütün icapları ile tahakkuk etmiştir; deniliyor. (Taksim nutkunda) 40 gün sonra da bu memlekette adalet yoktur deniliyor. Bunları karşı karşıya koyarsam bir propagandanın nasıl sistemleştirilmiş olduğunu, nasıl hakikatleri yere sermekte kullanıldığını bütün milletçe açık görmek mümkün olacaktır. Esasen Sayın İnönü söylüyor ve diyor ki, "sistemli bir propagandanın bir memlekette yere sermiyeceği hiçbir dâva yoktur." Buna inanan ve böyle düşünen bir

kimse iktidardan uzaklaştırıldığı günden itibaren kendisi için bir mücadele programı tanzim ediyor. Bugün liste halinde karşımıza gelen ve hakikat hilâfına mütemadiyen tekrar edilmek istenilen şey işte bu mücadelenin tâ kendisidir. Ve bu hareket tarzı sistemli bir propaganda ile yıkılamıyacak hiçbir hakikat, yere serilemeyecek, hiçbir haklı dâva yoktur iddiasına inananların tertiplerini apaçık ortaya koymaktadır.

Muhterem Arkadaşlar, nasıl öyle olmasın ki, paramız dünyanın en ucuz parasıdır. Fransa'nın parası, İtalya'nın parası. Niçin söylemiyorlar bunları arkadaşlar? Fransa iktisaden yıkılmış, bitmiş bir memleket mi? Alman parası daha dün nerede idi? Ondan sonra bana doların 20 lira olduğunu söylüyorlar. Hayır, dolar 20 lira değil, 10 lira da değildir. Doların resmî kuru malûmdur. Bizim dış mübadelemizin %95'i bu kurdan cereyan etmektedir. Bu hakikati tamamen bir tarafa bırakıp bizim dış memleketlerle münasebetlerimiz sanki 20 liralık dolar kuru üzerinden cereyan ediyormuş gibi göstermek hakikatleri baştan başa tağyir etmek demektir. Envestismanlar dolayısıyla büyük ithalât yapmak mecburiyeti karşısında bulunan memleketlerde, bâzı mallar için dış, paraya ihtiyaç fazla hissedilebilir. Binaenaleyh, bunda darlık çekilir. Bu darlık muayyen bir kısım mübadele hacmına bağlı kurlar vücuda getirebilir. Bu bütün memleketlerde görülmüş bir hakikattir. Kim iddia edebilir ki, Türkiye'de bütün mübadele 10-20 liralık dolar kurları üzerinden cereyan etmektedir? Ben size söylüyeyim. Dolarımız âzdir. Dışarıya gidecek olan vatandaşlar var, orada çok para, kazanıyorlar. Dışarı gidecek tüccarlar var, hastalar var, şu var, bu var... Siz onlara 500, 1.000, 1.500 liralık dolar verirsiniz. Bir dolar 20 lira da olsa, 3-5 senede öylesine kazanmış ki, hanımını ve çocuklarını birlikte götüreceksiniz, dışarda kalacak, fark gözüne görünmüyor, ömrümde bir defa gideyim, dünyayı göreyim, diyor.

İşte, bahis mevzu dolar kuru böylesine bir mübadele vasıtası... Memleketin yarattığı fazla kazançların, fazla imkânların vatandaşlar tarafından kullanılması neticesi hâsıl olmuştur. Söylerler mi bana 10 liradan, 20 liradan alınıp satılan doların umumi muvazene hacmımıza göre nispeti nedir? Bunu söylerler mi? Makina getirmek için, buğday getirmek için doları 20 liradan mı alıyoruz? Böyle bir şey yoktur, ama bu ifade edilmek suretiyle esaslı bir unsur inkâr edilmiş olur. Kaç defa işittik: Merkez Bankasının gıcırcı gıcırcı daha bandajı açılmamış banknotları Suriye'de deste deste denildi. *(Sağdan, yalan mı?)* Doğru, arz ettiğim sebeplerle ve arz ettiğim şekilde doğru. Kaçakçılık orada birtakım paraların terakümüne sebeb oluyor; tedbir olmaya kalkarsınız olmaz. Halk tahrik edilir. "Sadece hududun berisinde değil, hududun ötesinde de serbest bırakacağız" denir. Ve böylece seçim kazanmak istenir. Bırakın seçimleri, bugün dahi bu böyle.

Demokraside memleketi idare etmek kolay değildir. Onlar muhalefet mevcud olduğu zamanda memleketi idare etmiş değildirlere. Tek iradenin altında Devleti idare etmişlerdir. 1945-1946'da bir ikinci parti kurulur kurulmaz işlerin ne kadar güçleştiğini bilirler. Tek parti devrindeki idare, sevahili mütecavirede şirket vapurları işletmeye benzer. Demokratik idareyi memlekete getirdiniz mi, idare zordur. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Ankara) — Marifet engin denizlerde gemi yürütmektir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamlı) — Ne oldu arkadaşlar? Bir, iki parti kurulur kurulmaz o derecede korktular ki, bir buçuk sene sonra yapılacak belediye seçimlerini öne aldılar, muhtar seçimlerini keza öne aldılar. *(Sağdan, siz de aldınız sesleri)* Bu alış ile o alış arasında fark vardır. O alış, serbest seçim yapmamak için idi. Neticeler ne oldu? Malûm. Söylesem kızarlar, ama kendileri bilirler, vicdanları tasdik eder, bilirler. *(Soldan şiddetli alkışlar)*

FAİK AHMET BARUTÇU (Ankara) — Siz de hepsini bilirsiniz, eminim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, hepsini bilirim. *(Soldan alkışlar)*
Hepsini bilirim.

“Bir hakikat kalmasın âlemde Allahım nihan” Bunu milletin önüne de sereceğiz. Acele etmeyin, acele etmeyin, öğreneceksiniz. Demokrat Partinin 1957 seçimleri nasıl masumane idare ettiğini bilir misiniz? *(Sağdan, gülüşmeler)*

HAMZA EROĞLU (Adana) — Biliriz, biliriz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Siz seçim nasıl olur bilir misiniz? Siz bilir inisiniz ki, 1946 seçimlerinde bu memlekette, dünyada misli olmıyan hâdiseler cereyan etmiştir. Bilir misiniz ki, mebus seçilmeyen zat dört yıl Devlet Reisliği yapmıştır? *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

HAMZA EROĞLU (Adana) — Reis Bey; bir sual soracağım, müsaadenizi rica ederim.

ENVER KAYA (İstanbul) — Otur yerine sen de.....

HAMZA EROĞLU (Adana) — Reis Bey; bana hakaret etti. Sözüünü geri alsın.

BAŞKAN — Riyasetin iştmediği bir husus hakkında nasıl muamele yapayım? *(Sağdan, gürültüler)*

Arkadaşlar, sükûneti muhafaza edelim. Oturun, rica ederim, ayağa kalkınca bir şey var zannediliyor. Bir şey yoktur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir şey yok, ne olacak, ne olabilir? *(Sağdan, devam, devam sesleri)* Devam edeceğim, merak etmeyin. Bırakmıyor ki arkadaşlarınız, söyliyeyim. *(Arka sıralarda ayakta durmalar, söz atmalar)*

BAŞKAN — Rica ederim arkadaşlar, bu tarata teveccüh buyurun, efendim. Ne hal aldı bu Meclis yahu, ne hal aldı. Efendim, lütfedin Başvekil nutkunu ikmal etsin. Sıradan sıraya konuşmamanızı ihtar ediyorum, rica ederim.

SIRRI ATALAY (Kars) — 1946’dan bahsederse, biz de 1957’den bahsedeceğiz.

BAŞKAN — Beyefendi, devam buyurur musunuz, rica ederim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Millet Partisi adına konuşan muhterem hatip arkadaşımız; fiyatlar yükselmektedir, sebebi; yatırım politikası, dış ticaret politikası, bütçe politikasıdır.

Fiyatların yükseldiğini kabul etmek lâzımdır, diyor. Fiyatların yükseldiğini kabul etmiyor muyuz?.. Evet fiyatlar yükseldi, kabul ediyoruz. Netice itibariyle hatip, böyle olmaması lâzımdır, bu vaziyet yatırım politikasının sebebidir, diyor.

Niçin?.. Yatırım politikası tatbik edilmemeliydi mi? Yahut mevzularının seçilmesinde bir hata mı vardır? Burası meskût.

Bütçe politikası yani baraj yapmak, mektep yapmak, yol, liman, hastane, Hükümet konağı yapma politikası, gelişmiş köyleri nahiye, gelişmiş nahiyeleri kaza haline getirmek, iktisadi devlet teşekküllerinin imkânlarını genişletmek, yatırım yapmak. Şimdi bütçe politikasının acaba hangi noktasına itirazı var? Bunu anlamaya imkân yok. Umumi olarak bütçe politikacı, diyor. Ondan sonra muhterem bir arkadaşını dün diyordu

ki; mektep açtınız anladık, kaç muallim kadrosu açığınız var? Biz kendisine diyoruz ki; siz 27 senede 20.200 muallim fazlalaştırmışsınız, biz 7 senede 21 bin muallim ilâve ettik. Bu kâfi değil miydi? Açığınız var, diyor. Daima olacak. Bir taraftan muallim kâfi değil der, bir taraftan mektep ister, bir taraftan yol, su, sulama kâfi değil, sokaklar berbat derler, diğer taraftan bunların hepsi bütçe hizmetleri, bunlara para koyacaksınız, bütçede karşılayacaksınız, elerler. Takrirler meydandadır. Şuraya şu kadar, filân yere şu kadar parayı vereceksiniz.. Memurun adedi yükselmiş. Tabii yükselecek... Türkiye maddeten ve manen büyümekte. Hizmetler vatandaşın ayağına gitmekte... Hastanelerde yatak adedi, her şey iki mislinden fazla artmış. Bunlara masraf edeceksiniz. Hastabakıcı, odacı, doktor bulacaksınız (*Sağdan, gürtlüler*)

BAŞKAN — Efendim, lütfen dinliydim. Böyle müzakere olmaz...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sayın Hıfzı Oğuz Bekata; “1953 e kadar memlekette nispi bir ferahlık vardı. Sebebi? Yel üfürdü, su götürdü. Havalar iyiydi. Bizim bıraktığımız altınlar vardı? Dış yardım alıyorlardı. Memleketin itibarı vardı.” diyor.

Başka bir sebep zikretmiyor. Hakikat bu mudur? (*Soldan asla, asla, sesleri*) 1954’ten sonra işler bozuldu. Neden Bozuldu? Burada hiç değilse zerre kadar olsun bir insaf eseri beklemek hakkımızdır. 3 seneden beri Türkiye, kurak bir devrenin bütün ıstırabını yaşamaktadır. Buna en ufak bir atıf olsaydı, kendimi bahtiyar hissedecektim. Yoktur... Bütün aleyhimizde’i olan vakaların hepsi sıralanır. Çok mühim esaslı bir faktör, iktisadi bünyesinde zirai istihsalı son derece ehemmiyetli olan, nüfusunun yüzde 75’i köylerde yaşayan ve çiftçilikle iştigal eden bir memlekette, üç sene bir biri arkasına devam eden kuraklığın ne gibi tesirler yapabileceğini nazarı itibara almamak ve ondan hiç bahsetmemek, memleketin vaziyetini objektif bir gözle görüp de iktidara müzahir olmak ve ona doğru yolu göstermek iddiasında olan bir partinin kârı olmamak lâzımgelir.

Arkadaşlar; bütün rakamları bütün vücut ve vuzuğu ile söyledim ve dedim ki, 1957 senesi sonlarına doğru sanayi tahriri yaptırarak. Bu bize gösterdi ki; sanayide çalışan işçinin adedi 1950 mebdesine nazaran dört misli fazla olmuştur, istihsal dört misli artış kaydetmiştir. Siz bütün bunları bir tarafa bırakarak, iddianızda devam edecek ve diyeceksiniz ki, sanayi gelirimiz yüzde 40 azalmıştır.

Arkadaşlar bu şekilde müzakere devam edemez. Böyle konuşulursa B.M. Meclisi kürsüsü millet işlerinde objektif olarak konuşan ve hakikatleri memlekete bildiren ve millî murakabeyi objektif esaslar dâhilinde yapan bir kürsü olmaktan çıkar. Hiçbir esasa istinadetmeden sanayi veriminin %40 düştüğü nasıl söylenebilir? Yine biraz evvel burada söylendi. İthalâtımız azalıyor. Bunu şayanı şükran bir hâdisi olarak kaydediyorum, evet azalıyor. Sadece çimento fabrikalarını yapmamış olsaydık ve bugünkü derecede çimento istihlâk etmiş olsaydık, 1957 senesinde 1.300.000 ton çimento istihlâk ettiğimize göre; 1 milyon ton çimento ithal etmek mecburiyetinde kalırdık. Dört maddede, şeker, çimento, tekstil ve demir, yalnız bu dört maddede eğer 1950 senesindeki istihsal miktarında kalmış olsaydık 700 milyon liralık fazla ithalât yapmak mecburiyetinde kalırdık. Yakutta bu sene kullandığımız çimentonun, şekerin, demirin dörtte biri ile iktifa etmek mecburiyetinde kalmış olurduk. 700 milyon lira yalnız bu 4 maddede. Bu memleket, biraz evvel bir arkadaşımızın ifade ettiği gibi makinalarını artık kendisi yapıyor, artık. Eskiden iğneden ipliğe ne tasavvur ediyorsanız hepsini dışardan getiriyorduk.

EMİN SOYSAL (Maraş) — Reis Bey, müsaade edecek misiniz. Arz edeceğiz. Hiç de böyle değil....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Rakamlarla sabittir ki, böyledir. Uzaktan söz atmak mevzuubahsolunca konuşmak müşkülleşir. Buradan söylemek lâzımdır.

Muhterem Arkadaşlar, rakamlar gösteriyor ki, sanayiinin, 1949 senesine nazaran, bize temin ettiği gelir, 1957 senesinde 3 milyar 640 milyondur. 1949 senesinde bu miktar 900 milyondur. İşte yalnız bu aradaki fark 2 milyar 740 milyon liradır. Bu farka tekabül eden istihlâk maddelerini bugün, ya dışardan getirmek ve yahut bugünkü istihlâkimizden bu miktardan bir indirme yapmak lâzımgelecekti.

Sanayide çalışan amelenin, işçinin sayısının 4 misline çıktığı hayal midir? Bunlar sanayide balık mı avlıyorlar? Eskisine nispetle çok daha fazla verim veren sanayi şubelerinde çalışmaktadırlar. Bunları sanayide çalıştıranlar boş otursunlar diye mi tutuyor? Boş otursunlar diye mi para veriyorlar?

Arkadaşım izah ettiler, meselâ yünlü, tekstil.. Dış ticaretimiz yükselmiş midir, yükselmemiş midir? Dış ticaretimiz de bir depresyon var mıdır, yok mudur? Türkiye bugün bünye değiştiriyor. Türkiye bugün istihsalde en yüksek noktalara ulaşmaktadır. Dış ticareti kat kat eski ticaretin üstüne çıkmıştır. Bugün gördüğünüz bütün hareketin, iktisadi faaliyetin, iş hacminin genişlemesinin mânası ve izahı buradadır. Fakat arkadaşımız bunu kabul etmek istemiyor, alıyor dış ticareti; ithalât da ihracat da düşmüştür. Bunun için Türkiye bir iktisadi depresyon devresindedir diyor. Bilâkis, mevzu bir bünye istihalesidir. Türkiye bir müstemleke bünyesinden kurtulmaktadır. Müstemleke ekonomisinin iki çehresi vardır: Hammadde yetiştirecektir ve onu geniş ölçüde ihracedecektir. Sonra da mamul madde ithal edecektir. Bir memleketin kendi maddelerini kendisi işleyip memleketin dâhilinde' istihlâke arz etmeye başladığı zaman elbette ki, iki cepheli bir hâdis vukubulacaktır. İthalât ve ihracatın kesilmesi vâki olur. Bu hakikati açık açık kendileri bilmezler mi? Bilirler. Ama bir propaganda politikasının takibi maksadiyle bilmez görünürler. 1950 senesinde memlekette 250 bin iş vardı, bugün bir milyon işe çıkmıştır. İstihsal edilen pamuğun topunu memleketimiz dâhilinde imal edebilmek, mamul hale getirmek ve memleketimizde imal ettiğimiz pamuklunun hepsini halkımızın istihlâkine arz edebilmek gibi mesut bir hâdisenin neticesi olmak üzere pamuk ihracedemiyoruz. 70 bin ton, 80 bin ton pamuk ihracetseniz 60 milyon dolar. 70-80 milyon dolarlık pamuklu ithal etseniz şu kadar milyon Türk lirası. Bunları getirip koydunuz mu dış ticaret hacminde namütenahi yükseliş. Bunları nazarı itibara almazlar, bunlardan bahsetmezler. Bunu da söylemek lâzım değil mi? Sebep nedir! Niçin ithalât azalıyor? Türk milleti bilsin bunu; şu kalemde şu kalemde ve şu kalemde ithalât azalıyor, deyiniz.

HİFZİ OĞUZ BEKATA (Ankara) — Vakit vermiyorlar ki, konuşalım. 10 dakikada ne konuşulur?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 5 gün Heyeti Umumiye konuşması oldu. Vakit yoksa bunun neşriyatını yaparlar.,

Ben, hiçbir yerde, Halk Partisi namına ithalâtın neden azaldığı mevzuunda bir izaha rastlamadım. İhracat neden azalmış? Halk Partisi adına bunun da bir izahına hiçbir yerde rastlamadım. Fakat, arkadaşlar, bunların hepsi Bütçe Komisyonunda konuşuldu, izahı yapıldı. Fakat, söylye söylye, belki tesir icra eder.

Dün burada konuşulurken söz atılıyor ve Seyhan Barajında başkalarına 10 milyon liralık bir fazla kazanç temin edildiği söyleniyor. Yani, bir küçük fırça darbesiyle yapılan büyük işler gölgelenmek ve birtakım, müphem kazanç temin edilmektedir ve saire gibi şüphe ve şaibe altında bırakılarak, bunların kârü kıymetini tenzil etmek istiyorlar. Hepsinin cevabını verdik.

Muhterem Arkadaşlar, bu tarzda konuşmalardan netice çıkmaz. Bir muhterem arkadaşım diyor ki, reylerle sabit olmuştur, politika tasvibedilmemiştir. Hangi reylerle? Bir arkadaş da burada, işte mevta, diye soğuk bir espri yaptı. O halde 1950'de vefat edenlere ne diyelim? *(Soldan gülüşmeler)*

Muhterem Arkadaşlarım, böyle konuşmak doğru değildir. Nereden nereye?. Bizim envestismanlarımızın en yüksek noktasında olduğunu ve bütün verimlerini vermeye başladığını apaçık görüyorsunuz. 1959-1960 nasıl geliyor? Bunu da görüyoruz. Onun için vakit kısıdır. 1957 neticelerini almak lâzım. Bir muhalefet hatibi buraya geliyor, bir miktar fazla rey aldık, diyor. Biz, üç seçim kazandık. Kolay değil. Bilhassa bir iktisadi politikanın en nankör devresine rastlıyan 1957 seçimini kazandık. Türk Milleti aldatılamaz. *(Sağdan, doğru, sesleri)* Eserler hakikati konuşur. Halk Partisi, daha bir muhalefet partisi kurulmasının arkasından üç ay sonra, yapılan belediye seçiminde dahi mağlubolmuş bulunuyor. Ne mutlu bize ki, iktisadi kalkınmayı bütün hızı ile devam ettirirken, üçüncü seçimde büyük bir ekseriyetle kazanmış olduk. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Eserlerimizin verim seneleri önümüzdeki senelerdir. Bu seneler idrak edilecek, yapılan propagandaların hakikatle irtibatı ölçülecektir. Ondan sonra bugünkü menzile uzaktan dahi bir daha erişmenin gayrimümkün olduğunu göreceksiniz. *(Soldan şiddetli alkışlar)* 170-180 kişi, profesör, şu bu, gelecekler, bir tenkid, bir gürültü, salondan çekilme, bir protesto,.. Bunun karşısında. Demokrat Parti İktidarı ancak, üç ay kalabilecek öyle mi? Bunu düşünmek hayale kapılmak demektir. Biz, gidici değiliz. *(Soldan şiddetli alkışlar)* Aklınızı başınıza alın. Burada ayağa kalkacaksınız, protesto edeceksin, bağırarak, çağıracaksınız. Ondan sonra gazetelerle neşriyat yapılacaktır. Üniversite muhtariyeti, hâkim teminatı, hayat pahalılığı, falan falan.... ve Demokrat Parti dayanamayacak!.. Yok öyle şey... *(Soldan şiddetli alkışlar)* Neler söylenmedi. "Fındığını, 10 liradan alacağız. Eğer Demokrat Parti tekrar iktidara gelirse ertesi gün Suriye ile harb ilân edecek. Biz, iktidara gelirsek, bütün Arap devletleriyle serbest ticareti temin edeceğiz" Çiftçiye gidildi; denildi ki; "Borçlarını ödiyeceğiz. Askerlikten kurtaracağız." *(Sağdan, şiddetli gürültüler ve asla, asla, sesleri)* Evet, evet böyle söylendi. Kızmayın, siz de gelin başka türlü söyleyin, önce çiftçiye, "Buğdayının 90 kuruşa alınması lâzımdır. Senin buğdayını 90 kuruşa alacağız." *(Sağdan, doğru, sesleri)* Şehirliye gelindi, dendi ki, senin yediğin buğday, ekmek çok pahalı, indireceğiz. *(Sağdan, gürültüler)*

Şimdi muhterem arkadaşlar, bu sözlerin, bu propagandaların hakikatle ne dereceye kadar irtibatsız olduğu, hattâ bugünden ortaya çıkmış bulunuyor, önümüzdeki seneler Demokrat Partinin büyük bir cesaretle, büyük bir metanetle her şeye rağmen tahakkuk ettirmekte bulunduğu, iktisadi kalkınmanın bütün nimetlerinden beraberce istifade edeceğiz. *(Sağdan, bizim de temennimiz o sesleri)* Ve görülecek, görülmüş olacaktır' ki, Demokrat Parti iktidara geldiği zaman Suriye ile harb etmez, görülecektir ki, Demokrat Parti iktidardan gitmekle fındık 15 liraya alınmaz. Bu seçim propagandalarının hakikatle alâkası yoktur. Görülecektir ki, memleketin iktisadi politikası da, rejimi de,

dış politikası da sağlamdır ve memleket hayrına yöneltilmiştir. Bütün bunların hepsi görüldüğü zamanda, en revnaklı, en süslü sözlerle bile menzile gelebilmeniz tamamen gayrimümkün olacaktır.¹¹³ (*Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*)

¹¹³ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 48, Sayfa 909-918*

28 Şubat 1958 Cuma**1958 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle Teşekkür Konuşması**

BAŞKAN — Efendim, reylerini kullanmayan arkadaşlar varsa, lütfen kullansınlar. Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Reylerin neticesini arz ediyorum: 1958 mali yılı Muvazenei Umumiye kanunu lâyihasına rey veren arkadaşların sayısı (575) tir. (408) kabul, *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)* (167) ret. Nisap vardır, muamele tamamdır. Lâyiha kanuniyet kesbetmiştir.

Söz Başvekilidir. *(Başvekil Adnan Menderes şiddetli ve sürekli bravo sesleri ve alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, uzun zamandır devam eden bütçe müzakereleri sonunda Yüksek Meclisin büyük bir ekseriyetle Hükümete itimat reyi vermiş olmasını derin bir minnet ve şükranla karşılamaktayım, Bu müzakerelerden Hükümet olarak tenvir edilmiş, irşadedilmiş ve çok daha kuvvet kazanmış olarak çıkmakta olduğumuzu ifade etmekten de ayrıca büyük bir bahtiyarlık duymaktayım. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Muhterem Arkadaşlar, bir siyasi maksada matuf olmaksızın, memleket hayrına millet işleri üzerinde beyan ve ifadelerde bulunan ve tenkidlerini yapan muhalefete mensup arkadaşlara da teşekkürlerimi arz ederim. *(Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)*

Aziz Arkadaşlarım, tahakküm idaresi taraftarı olanları hiç şüphesiz hürriyetler aleyhinde birtakım fikirlere sahiptirler. Ve bunun edebiyatını, malûm olan edebiyatını daima tekrar ederler. Fakat bilinen bir hakikat vardır ki, bir memlekette meşru, gayrimeşru, seçimle veya seçimsiz olarak, her ne pahasına olursa olsun, iktidarı eline geçirmek isteyenlerle memleketi yıkıcı faaliyetlerin hedefi yapmak isteyen kuvvetler daima aşırı derecede hürriyet taraftarı görünürler, mesuliyetsizlik hududuna kadar giden taleplerde bulunurlar. Tâ ki, ihtilâl kolay ve maksatların tahakkuku müyesser olsun. Biz Büyük Millet Meclisinin muhterem azalarını her iki cereyanın üstünde ve dışında ve yüzde yüz memleket menfaatlerinin icabına hizmet eden bir haleti ruhiye içinde görmekten büyük bahtiyarlık duyarız. Bunun aksine Demokrat Parti iktidarı her türlü subversif hareketleri ister içten, ister dıştan gelsin kemaliyle ve dirayetle, gözünü kırpmadan ve sakınmadan karşılamak kararındadır.

Muhterem, arkadaşlar; bir Meclisin iki parçası olarak yanyana otururken mutlaka bu tarafta oturanların müçtehit, âlim vatanperver ve hakikatleri olduğu gibi görür, öbür tarafta oturanların da; mutlaka müteğafil, şahsi endişelerle müteharrik olduğunu iddia etmeye imkân yoktur. Dört yüz küsur muhterem mebustan teşekkül eden bir grubun bâtil üzerinde, şer üzerinde, kanunsuzluk üzerinde ittifak etmelerine imkân ve ihtimal mevcut değildir. *(Soldan bravo sesleri, alkışlar)* Bunun bir hakikat olduğunu bilerek, hattı hareketimizi ona göre tâyin etmenin memleket hayrına en doğru yol olduğunu bir kere daha tekrar etmeyi vazife telâkki etmekteyim.

Aziz Arkadaşlarım, partimizin, Demokrat Partinin muhterem grup mensuplarına gelince, bunlar, inandıkları dâvayı geceli gündüzlü aslanlar gibi müdafaa ettiler. Onların memleketin hayrına olan neticeleri istihsal ve tatbikte en küçük tereddüde dahi

kapılmadan ve hiçbir gayreti esirgemedен çalışmış olduklarına eminim. Hükümeti teşkil eden arkadaşlarım ve şahsım adına Büyük Millet Meclisine derin teşekkürlerimi arz ederken, lütfetmiş olduğunuz itimat reyine lâıyk olabilmek için ciddiyetle, geceyi gündüze katarak memleket hizmetinde çalışmayı şıar edineceğımızden emin olmanızı istirham ederim. *(Soldan bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)*

BAŞKAN — Efendim, geceli gündüzlü çalışarak 1958 yılı Muvazenei Umumiye Kanununu kabul buyurdunuz. Tabiatıyla bir insan olarak istirahatı ihtiyacınız olduğu gibi ayrıca 1958 malî yılı bütçesinin tatbikatı üzerinde muhterem vatandaşlarımızla bir defa daha yakından temas ederek, çoğalan ve daima ilerliyen ihtiyaçlarını mahallen görüp tesbît etmek imkânını hazırlamak üzere tasvip buyurduğunuz takdirde, İnıkadı Mart'ın 24'ncü Pazartesi günü saat 15,00 e talik edeceğim.

1958 yılı bütçesi büyük Türk Milletine hayırlı ve uğurlu olsun. *(Bravo, sesleri ve alkışlar)*

24 Mart 1958 Pazartesi günü saat 15'te toplanmayı yüksek reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmıyenler... Kabul edilmiştir.

24 Mart 1958 Pazartesi günü saat 15'te toplanmak üzere inikada son veriyorum.¹¹⁴

¹¹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 2, Birleşim 49, Sayfa 1173-1174*

21 Ağustos 1958 Perşembe Takibedilmekte Olan İktisadi Politikaya Dair Beyanatı

BAŞKAN — Başvekil. *(Başvekil Adnan Menderes, soldan şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞKAN — *(Bu esnada konuşmak için kürsüye doğru gelen Malatya Mebusu İsmet İnönü'ye hitaben)* Müsaade buyurun, Hükümet söz istiyor..

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım,

Hasan Polatkan'ın konuşmalarını dikkatle dinledim. Hasan Polatkan döndü dolaştı konuşmalarında bir sual üzerinde durdu. Bu sual; "Bu yardımı kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?" suali idi. Müsaade ederseniz, ben buna bir sual daha ilâve edeceğim *(Soldan gürültüler)*

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, iktidara geldiğimiz günden başlamak üzere, sekiz seneden beri Demokrat Partinin takibetmekte olduğu iktisadi politikaya yapılan fasılasız ve mütemadi tenkidler, şu ana kadar devam etmektedir. Bunun yanında, seçim sırasında da, şayet Halk Partisi iktidara gelirse kısa bir zamanda iktisadiyatımızın derhal düzeleceğini, muhalefet partisi reis ve muhalefet partisinin ileri gelenleri mütaaddit defalar söylediler. Yani onlar iktidara geldikleri takdirde, memleketin iktisadiyatı bir anda, kısa bir zamanda düzelecek, hattâ Halk Partisi iktidara kademnihade olduğu anda Türk parasının kıymeti altına nazaran derhal yükselecek. Altın kıymetinden otuz, kırk lira kaybedecek. 1950'den mâna kadar devam eden tenkidlerin yanında, bir sır bu memlekette saklanmaktadır. Ben bu sırrın Cumhuriyet Halk Partisi tarafından açıklanmasını, millet huzurunda ifade edilmesini talep etmekteyim. Şu iktidara geldikleri anda derhal altının otuz, kırk lira düşmesine sebep teşkil edecek olan tedbir nedir? İktisadiyatımızı kısa zamanda derhal düzenliyecek olan tedbir nedir? *(Sağdan, gürültüler)*

OSMAN ALİŞİROĞLU (Ankara) — İktisat demedim, imar dedim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İktisat, bir umumi lâftır. Türk milletinin huzurunda yuvarlak ve beylik sözlerle ifade etmek, sonra vicdan huzuru içinde köşesine çekilip çubuğunu çekmek ve mütemadiyen tenkidlere devam etmek mümkün değildir. Tedbir almak lâzımdır. Eğer bir muhalefet partisi şimdiye kadar olduğu gibi tenkidlerini birer tekerleme olarak teşbih gibi çekmesine mukabil, alınacak tedbirlerin ne olabileceği hakkında iktisat kelimesinin müphemiyeti altında kalırsa, kendisi söyledikleri sözlerinin kâzibi telâkki edilmek lâzımgelir. *(Soldan Bravo sesleri, alkışlar)*

Şimdi Hasan Polatkan'ın sualine ilâve edeceğim suallerle sözlerime devam edeceğim: Hasan Polatkan dedi ki: Bu yardımı kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz? Ben ilâve olarak soruyorum siz: Bu yardımı az mı buluyorsunuz, çok mu buluyorsunuz? Siz olsaydınız, bu yardımı daha mı fazla alacaktınız? Bu yardımın yanında alınmış olan tedbirleri mütemadiyen tenkid ettiğinize göre, sizin tedbirleriniz ne olacaktır?

Sabık Maliye Vekili burada saatlerce söz söyledi, fakat tedbir bahsinde bir cümle dahi sarf etmedi.

Fransızlar, yeni anayasalarının tadilinde şu hükmü koyuyorlar: Bir hükümet düşürülmek istendiği zaman, yerine gelecek hükümet nedir? Gelecek hükümetin düşme sebebi olan hâdisе karşısında hangi tedbirleri tatbik edeceği tasrih edilmemişse, itimat reyine gidilememektedir.

Halk Partisi, seçimlerin devamı esnasında “bir kerre iktidarı ele geçirelim iki üç ay içerisinde iktisadiyatı derhal düzeltereğiz” dedi. Fakat bu düzeltmenin ne gibi tedbirlerle vukubulacağı hususunda değil yalnız seçimler esnasında, fakat 1950 senesinde başlayan iktisadi tenkidlerin devamı boyunca, şu ana kadar bir tek tedbir ileri sürmedi, arkadaşlar. Biz işte bunu istiyoruz. 350-360 milyon dolar kredili 700-800 milyon dolar operasyon hacimli yardımlardan hiç bahsetmediklerine göre, bu yardımlardan mahrum bir halde dahi, mahir ve eski kurt iktisatçıların Türk iktisadiyatını düzelterek olan tedbirlerinin ne olduğunu millet bilmek istiyor. *(Soldan bravo sesleri)* Vakit geçmemiştir, şimdi dahi söyleyebilirler.

Muhterem Arkadaşlarım,

Yapılan tenkidlerin yüzde 99 u, iki partinin iktisadi görüşü arasındaki farka taalluk etmektedir. Bunlar, iki parti arasında iktisadi mevzuların görüş ve mütalâasında ezeli ve ebedi mevcut olan farkın ifadesinden ibarettir. Bunun ötesinde, bu yardımın getirdiği yeni vaziyet ve alınan yeni tedbirler karşısında asıl yapıcı tenkidin yol gösterici tenkidin ne olduğunu henüz öğrenemedik.

Eski Maliye Vekili arkadaşım, dış ticaret hacminin ilerlemediğinden bahsetti. Bizim iktisadi bir depresyon içinde bulunduğunuzu ifade edebilmek için milli gelir reklâmlarına müracaat etti. Dış ticaret hacmimizin muayyen bir noktada hafif bir seyir takibettiğinin sebebini bilmez mi? Nasıl bilmez, elbette bilir... Çünkü biz sanayi kurmaktayız. Çünkü biz eskiden 70 bin ton pamuğu dışarıya satardık, yerine dokuma getirtirdik. Bunun bedeli hem çıkarken hem girerken gümrüğe yazılırdı. O zaman istihsal ettiğimiz 20 bin ton zeytinyağından, açlık ve sefalet pahasına 10 bin tonunu ihracederdik. Bugün, 80 bin ton istihsal ettiğimiz senelerde, bu memleket bunu yiyor ve yetmiyor. Dışardan yağ ve yağlı maddeler getiriyoruz. Bir bünyeyi iktisadi istihale yapan, bütün bünyesini temelinden değiştiren bir memlekette, rakamların mütalâasını sadece kemmi bakımdan ele almak doğru değildir. İsmail Rüştü Aksal gibi rakamların maverasında bulunan hakikatleri bilmekle vazifeli insanların aynı rakamları bu görüşle buraya getirip takdim etmesini kendisine yakıştıramıyorum. Bilmezini o, memleketin bir istihale içinde bulunduğunu? Bilmez mi o, seneler ve seneler sürecek olan yatırımların millî iktisada tesir icra edebilmesi, bunların bir kül halinde iştirâ kuvveti olarak memleket iktisadiyatında, mütalâa edilebilmesi için, memlekette istihsalı kuvvetlendirmek suretiyle dış iştirâ gücünü genişletilebilmesi için elbette bir zamanın geçmesine ihtiyaç olduğunu...? Nasıl bilmez? Bir bataklık arazi satınalınırsa bunu kurutmak işini senelere yayma suretiyle muayyen bir zamanın geçmesi lâzımgeldiğini, fakat bir kere verim vermeye başlayınca aynı suretle yatırım yapmış, olanların feraha kavuşacağını, memleket iktisadiyatında da aynı hâdiselerin nazara itibara alınması lâzımgeldiğini İsmail Rüştü Aksal bilmez olur mu?... Bu memleketi geri memleket olarak bırakan, bu memleketi iktisaden gelişmemiş memleket olarak bırakan vakıanın şimdiye kadar bu memlekette iktisadi yatırımların yapılmamış olması hâdisesi teşkil ettiğini bilmez mi? Bunların hepsini bilir. Devası olmıyan hastalık, işte bu yatırımsızlıktır. Yatırmışız kalan bir memleketin âti için bir zerre ümit dahi beslemeye hakkı yoktur. *(Soldan alkışlar)*

Muhterem ve sevgili arkadaşlarım, Bu yatırımsızlıktan fakrüddeme uğrıyan bu zavallı memleketin ne hallerde bulunduğu bir zamanda Demokrat Partinin iktidara geldiğini tasvir etmek ve anlatmak kolaydır. Bugün bu memleketi, zavallı, biçare, iştira gücü yok, perişan, fakrû sefalet içinde bir memleket olarak tasvir etmek istiyorlar. (Sağdan; doğru, sesleri) Şimdi, sevgili arkadaşlarım; size mukayese için bir tek misal vereceğim: Sene 1949, memlekette yalnız 4 şeker fabrikası var. 16 sene bir tek fabrika yapılmamış, 16 sene. İstihsal 100 bin ton, 110 bin ton. Nüfus artıyor, istihlâk da artıyor. İstihlâki karşılamak lâzım. İstihlâki karşılamak için fabrika yapmak lâzım, fabrikayı yapmak için de çalışmak lâzım. Tedbirleri ne oluyor? Bir zihniyeti ifade ettiği için ve bundan başka neticelere intikal etmek mümkün olduğu için arz ediyorum. Tedbir, iktisadi görüşte iki parti arasındaki farkı izah etmeye kâfidir. Derhal şeker fiyatı yükseltiliyor. Şeker fiyatını yükseltirken de esbabı mucibe ileri sürülüyor:

Şeker istihlâki artmaktadır, ithal etmek için de döviz lâzımdır, memlekette daha yüksek istihsal yapmak için de fabrika yapmak lâzımdır. Bu da mümkün olmadığı için, şeker fiyatını yükseltmek suretiyle hem istihlâki daraltmak, hem de ele geçecek paralarla, artan millî müdafaa masraflarımızı karşılamak mümkün olacaktır.

Şeker fiyatının yükseltilmesinin mucip sebebi olarak yazılıp buraya getirilen işte budur.

Danasını söyleyeyim: 1949'da, Ankara vilâyetine ve mezbahasına günde 11 ton et verilmesi karar altına alınmıştır. O altın devrinde. Bizim en veremediğimiz zaman, miktar 40 tonun aşağısına düşmemiştir. Devamlı surette altmış ton et veriyoruz. 11 ton ve 60 ton... Zavallı memleket, zavallı memleket... Değil mi?.. 100 bin ton şeker 360 bin ton şeker. Hangisini islersiniz?..

Aksal daima kalkar söyler, yine söyledi: Rakamları bir tarafa bırakalım, dedi. Bir Maliye Vekili rakamları nasıl bir tarafa bırakır? Ama rakamla konuşmak onun işine gelmez... Bana rakamlarla isbat etsin, bu memleketin her hangi bir maddeyi 1950 seneyi mübarekesine nazaran daha az istihlâk etmekte olduğunu, hattâ toptan ele alınmak suretiyle istihlâkin 1950 senei mübarekesine bire üç misli artmamış olduğunu, dediklerini kabul edeceğim.

Fakat hâdisse böyle değildir, arkadaşlar. Şu memleketin buhran ve felâket içinde olduğunu iddia ettikleri günlerdeki, bir de onların zamanındaki istihsalini ele alın ve bakın. Aradaki muazzam farkı göreceksiniz. Ve o zaman memleketin içinde bulunduğu aşağı istihlâk seviyesinin, acı ile müşahedesi mümkün olacaktır. Bir memlekette envestisman yapılmadıktan sonra, ilerisi için ümit beslemeye imkân yoktur. Envestismanların ancak millî gelirden artan kısım ile yapılması lâzımdır, öyle mi? Yani borçlanmamak... Keşke, bir milyar daha olsa... Böyle asırlar boyunca geri kalmış bir memleketi kendi yağı ile kavrulacak diye bir bâtil, geri iptidai zihniyetin mahkûmu kılmak, en büyük günah olur. Bu nasıl bir düşüncedir?..

Bir milyon lira alırsınız, bir tesis vücuda getirirsiniz, o tesis size senede yüz binler verir, üç sene sonra, dert sene sonra kendini amorti eder. Bugün bütün dünyada iktisadi hayat böyle cereyan etmektedir. Bu asır, bir kredi asrıdır. Arkadaşlar, Amerika, Avrupa sermayesiyle inşa edilmiştir, Amerika, 1900 senesine kadar hâlâ borçlarını ödemeye devam etmekteydi. Bugün Amerika'da hâlâ Avrupa sermayesi vardır. Ne konuşuyorsunuz?..

Yine diyorlar ki: Millî iktisattan artan para ile yapın bu tesisleri... Millî iktisattan ne artıyor ki?.. 1950 senesinde iş basma geldiğimiz zaman, hesapta 150 milyon liralık sözde bir envestisman vardı. Bunlar da onarımlara tahsis edilmişti. İşin doğrusu, ince bir tetkika tâbi tuttuğunuz takdirde 150-200 milyon... Bütçenin açığı ise 163 milyon lira idi ve bu açık Amerikan yardımı ile kapatılıyordu, yani kıtı kıtına, sefilâne yaşıyan bir memleket... Muvazeneyi, istikran biraz sonra anlatacağım kendisine. Bütçesinden hakiki olarak bir lira dahi artırarak envestisman yapmaya imkân bulamıyor. 1950 senesinin bütçesi tetkik edilirse, işte bunlar görülür.

Şimdi, arkadaşlar: İsmail Rüştü Aksal diyor ki: Krediyi dondurdunuz, mahvettiniz. 8 milyar 600 milyonda dondurdunuz ve mahvettiniz. Ya siz, siz ne yaptınız? 1956 senesinde, söylemesi ayıp, Ziraat Bankasının iktisadi kredileri 105 milyon lira idi. Siz neye dondurdunuz bu memleketi, seneler senesi? Düşünün bir kere: 105 milyon lira.. Bunu mütemadi zorlamalarımızla, 1950 senesinde 336 milyon lira kadar çıkardık. Eğer biz onların dediği statik politikayı takibetmiş olsaydık, bu 336 milyonu 360 veya 400 milyon raddesine getirmekle iktifa etmemiz lâzımgelirdi. Şimdi de, bankaların bir milyar 200 milyon olan umumi kredisini, 8 milyar 600 milyona getirdiğimiz zaman ise memleketin altını üstüne getirdiniz, diyorsunuz. Az mı 8 milyar 600 milyon lira, az mı?

Biliyorsunuz ki: Bir zaman yükselttiniz, şimdi daraltıyorsunuz. Muhterem Arkadaşlar, bir doktor hastasına evvelâ şu ilâcı verir, sonra diğer birini tatbik eder, ondan sonra da bir üçüncü ilâçla tedavi eder. 1950 senesinde devraldığımız iktisadi bünye ile bugün vâsıl olduğumuz iktisadi bünye arasındaki fark aşikâr, ortadadır. Bizim ilk istikametimizle bugünümüz arasında asla bir fark yoktur. Halk Partisinin anlamadığı şu: Envestisman yapmadan istikraz yapılmaz. Yapılırsa, hemen arkasından sefalet gelir. Bu, 14 milyon, 12 milyon hububat istihlâk edecek olan memleketi, yarı aç yarı tok bırakmak suretiyle 6-7 milyonluk istihlâke mahkûm etmek suretiyle ancak olur. Halk Partisinin devri kontenjanlar, kompensasyonlar ve takaslarla idare edildi.

Enflâsyondan da bahsettiler. Fakat enflâsyonun en muazzamım kendi zamanlarında gördük. Devalüasyon diye tenkid ediyorlar. Devalüasyonun ne olduğunu biz 1946'da görmedik mi? Devalüasyonla 100'ü 217'ye çıkarmadık mı?

Tasavvur ediniz: 1950'den bu yana, bu memleket sanki gitmiş ve yerine başka bir memleket gelmişçesine muazzam tahavvülât olmuş ve bu arada bir para operasyonu yapılmış, para üzerinde tedbir alınmıştır. Bunlar şimdi bizi güya ilzam için, kendi yaptıklarını, memlekete büyüte büyüte 7-8 milyon dolarlık bir maddi imkân temin eden kendi hareketlerini unutarak, bugün yapılanları memleketin başına sanki bir felâket gelmiş, boynuna bir lanet halkası geçirilmiş gibi göstermeye çalışıyorlar. Bu ne biçim zihniyettir?

Şimdiki onlara göre enflâsyon. Peki o zamanki ne idi? Açsınlar, kayıtlara baksınlar ve ondan sonra söylesinler. Ben her şeye razıyım. 1939-1940'dan 1943 e kadar para hacmi beş misline çıktı. Hiçbir iktisadi sebebe istinadetmeden fiyatlar beş misline yükseldi. Bu arada alınan bütün tedbirin memur maaşlarına sadece yüzde yirmi beş zam olduğunu biliyor musunuz? Sadece yüzde 25. Bundan başka ailelerine bir mantoluk kumaş ve kendilerine bir çift ayakkabı vermek suretiyle, zannettiler ki, vefalı sağladılar. Şimdi de kalkmışlar, onların müdafaasını yapıyorlar.

Hatırlayınız: Fiyatlar beş misline çıkmıştı. Münakaşalar oluyordu: Fiyatlar %300'ü geçti, memur maaşlarına hiç olmazsa bir %50 zam yapalım, deniyordu. Cevap şu oluyordu: Efendim, memurlara zam yaparsak bir fasit, daire içine girilir, para piyasaya dökülür, paranın kıymeti düşer. O zaman mebus olanlar bilirler. Bir dairei fâsideye düşeriz, binaenaleyh stopaj lâzımdır, denmişti. Ondan sonra da fiyatlar beş misline çıkmışta.

Bugün, mucizevî bir çabuklukla Türkiye'nin bütün istikbalini temelinden değiştirmek, esaslı tesisleri vücuda getirmek ve sosyal ihtiyaçları sağlamak üzere vardığımız bir iktisadi ve malî noktada durumu konsolide etmek için bunun üzerinde oturup yeni hamleler yapmak için icabeden tedbirleri, aldığımız bir zamanda, bizim iki ayağımızı bir pabuca sokmak için yapılan gayretler, bu memleketin hayrına olmaz. Bunu söylemeye ihtiyaç var mı?

Muhterem Arkadaşlar, bu memleketin envestisman yapmadan acaba, nasıl kurtulacağını zannediyorlar? Fabrikaları yapma, sulama, tesislerini yapma. Hiçbir şey yapma. Yüklen yalnız milletin istihlâkine, onu en aşağı istihlâk seviyesinde tut, ondan sonra da ben muvazeneyi tesis ettim de.. O muvazene, ne menhus muvazenedir, o muvazene içimde değil midir ki, bir paket köylü sigarasını üç köylü bir araya gelip ancak alabilmekte idi.

Millî gelirden de bahsediyorlar. Millî gelir. 1953 e kadar çıkmışmış da, ondan sonra söyle olmuşmuş, böyle olmuşmuş. Bunların hepsi uydurma... Bunların hepsi safsata.. Bilmez gibi görüldüğü bir noktayı kendisine söylüyeyim:

İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Ankara) — Siz kürsüden indiğiniz zaman cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Müsaade buyurun. Ben hır istatistik yaptırdım. Nüfus sayımı gibi, sanayi sayımı yaptırdım. Bakın, hakikatlere bakın: Zahire istihsalı: 7 milyon, 14 milyon ton. Bu sene 15 milyon ton, belki ile 16 milyon ton olacak, İnşallah...

Sanayie geliniz: 1949 fiyatlarıyla vahide irca suretiyle 1949'da 2 385,000 liralık istihsalı var. 1957 sonunda 12 milyar. *(Sağdan, aynı paranın sesleri)*

1950'de milli gelir 8-9 milyar lira civarında idi. Yalnız sanayi kolundaki istihsalimizin 1.957 senesinde 2 milyar şu kadardan. 12 milyar şu kadara, geçtiğini görüyorsunuz. Bunların üzerinde münakaşa etmek doğru mudur, eğri midir, diye bir fikir edinmek arzu ediyorlarsa, tâyin ettikleri her hangi bir arkadaşı veya arkadaş zümresini alâkadar makamlarla temasa memur etsinler.

FERİD MELEN (Van) — Ben talibim.

BAŞKAN — Ferid Bey, müsaade buyurunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem Arkadaşlarım, Tekstili mi sayalım, başkalarını mı sayalım? Fakat hu, sizin işinize gelmez. Çimento 300 binden 1 milyon 800 bin oldu şeker 100 bin tondan 360 bin tona çıktı. Demir 60 tondan 250 hin tona çıktı.. Daha ne söyleyeyim? Hangisini arzu ediyorsanız onu söylüyeyim.. Siz hu rakamlarla buraya gelmezsiniz, gelemezsiniz. Çünkü hu rakamlar kâmilten aleyhinizedir. Bu memleketi ortaçağ iktisadiyatından bugünkü ileri memleketlerin iktisadiyatına eriştirmek için sarf edilen muazzam gayretleri, bir kalemde envestismanlar diye, hem

de kötü investisyonlar diye kötüle. Ondan sonra da vatandaşa git, istikbaldeki nesiller için bütün sıkıntıyı hız mı çekeceğiz, diye konuş... Biz çekmiyeceğiz, 1961'den sonra da 10-15 senelik vâde var. 10-15 seneye kademelik, dersiniz, onu da kabul etmezler. Ondan da memnun değillerdir. Peki, neden memnun değiller? Efendim, bir tarlayı sürmiyen, onu korumıyan, tohumunu ekmiyen, hasadını yapmaya hazırlanmıyan bir kimsenin, bir harman beklemeye hakkı yoktur. Ne ektiniz ki ne biçeceksiniz? Elbette Romakârî binalardan bahsettik. Bakınız hâlâ Meclis binasını bitiremiyoruz. Lâzım mı idi o Meclis binası? Sayın İsmail Rüştü Aksal, "barajlar iktisadi maksatla yaptırılmamıştır, acaba barajlar ne olacaktı" diyor. Yani o atomdan elektrik istihsal edilecek, şöyle olacak, böyle olacak, demek istiyor... Peşin parayı görünce, bakınız nasıl gülerler. Meşhur hikâyede, pamuk kervanlarının geçtiği yola, satıp da borcunu ödiyeceği pamuğu toplamak; için çalı diken adam gibi... Muhterem Arkadaşlar, hakikat şudur ki, investisyon yapılmadan hiçbir şey başırlamaz, hiçbir şey beklenemez. Bizde de investisyon yapmak için muayyen müşkilâta mâruz kalındığı iddiası olabilir doğrudur. Fakat investisyon yapıma saydık, ne olacaktı? Halk Partisi içinde hesapçı arkadaşlar çoktur. Bir düşünsünler: 1950 seviyesi onlarca normal telâkki edildiğine göre, biz de sanayide, ziraatte, madencilikte ve münakâlede 1950 seviyesinde kalsaydık, diğer taraftan da istihlâk bugünkü seviyeye varsaydı, o zaman bu memleketin hali ne olurdu? Onların söyleyemedikleri açıkça ifade etmedikleri bir şey var: Öteden beri alışılmış, bir şey: Bu memleketin, bu milletin "boğazından kesmek, nafakasından kesmek, onu sefaletle mahkûm etmek suretiyle muvazeneyi temin etmek.. Demokraside o geçti. Şekeri vermediğin, eti vermediğin gün derhal bağırırlar. Derhal bağırırsınız, siz bağırırsınız...

Bakınız, muhterem arkadaşlar, alınan kredilerden daha bir dolar sarf etmedik. Fakat yokluk durdu, dikkat ediyor musunuz? Hani petrol yoktu, et yoktu? Tahrikatın derecesine bir bakınız, şu memleketin çektiğine bir bakınız. Petrol yok dendiği zaman, iki gün sonra yahut da hemen ertesi gün, normal olarak verilmekte olan petrol 5 misli oluyor, fakat ihtiyacı karşılamak imkânı bulunmuyordu. Biz bu devirleri de yaşadık, ama bunlar şimdi geride kaldı. Bundan sonra ne gibi bir hareket tarzı kullanacaklarını bilmiyorum...

Muhterem Arkadaşlar, imar hareketine temas ettiler. Zannediyorlar ki, bu hareket bir fantazidir. İstanbul'daki, İzmir'deki, Adana'daki, Ankara'daki motorlu vasıtaların adedi 5 misli, 6 misline varmıştır! Bu en dar bir zamanda. Şimdi muhalefetten bir muhterem münekkittir, mevcut vasıtalar yedek parça ve lâstik bulamıyor, dedi. Ben de diyorum ki: İstanbul sokaklarında otomobiller üst üste geçiyor. 500 metrelik, bir kilometrelik yeri gidebilmek için yarım saat sıra bekliyor. Ya otomobillerin yedek parça ve lâstik bularak hepsinin tamamen işlediği zamanlarda ne olacaktı? Şimdi imkânlarımız genişliyor, motorlu vasıta adedi birden bire çoğalacaktır. Yedek parçayı, lâstiği bulacaklar, fakat sokağı nerede bulacaklardı? (*Soldan alkışlar*) İmarın nasıl bir zarurettten ileri geldiğini asla fark etmiyorlar. Zannediyorlar ki, Necati Caddesinden yarının trafiği geçebilir. Zannediyorlar ki, yarın tarlabaşından taksime gidilebilir. Bu olmaz, olamaz.

TURGUT GÖLE (Kars) — Onlar daha 20 sene idare eder.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bir muhalif arkadaş, onlar daha yirmi sene idare eder, diyor. Siz, yirmi sene olduğunuz yerde saydığınız için idare ettiniz....

Muhterem Arkadaşlar, bugünkü meselemiz, öyle zannediyorum ki, memleket meseleleri karşısında 1950'de, hattâ daha evvel başlayan görüş farklarımızı şimdi

burada döğüştürmek değildir. Bunu her zaman yaparız, Bütçe Komisyonunda Heyeti Umumiyedeki bütçe müzakereleri sırasında haftalarca münakaşa ederiz. Sizin görüşünüz başka, bizimki başka, birbirinizden ayırınız. Onun için parti diye ayrılmışız. Onun için ayrı saflarda oturuyoruz. Ama memleket hizmetinde aynı safta bulunmamız lâzımdır. İktisadi politikanın ta temellerine inmek suretiyle bütün ihtilâfları bu kürsiye getirerek saatleri mahdudolan bu fevkalâde toplantıyı, şu yeni girmekte olduğumuz iktisadi devrede, 800 milyon dolarlık muazzam bir para operasyonu imkânını elde ettiğimiz bir devrede, bu kredinin nasıl en iyi şekilde kullanılabileceği müzakerelerine hasretsek ve bu görüşmeleri, bu yardımları Türkiye'ye lâıyk görenleri daha da teşvik edecek bir müzakere usulüne soksak, acaba memlekete daha faydalı olmaz mıydı?

Muhterem Arkadaşlar, onlar ne derlerse desinler, biz doğru bildiğimiz yolda yürüyeceğiz. Aldığımız tedbirlerde son derece samimiyiz ve aldığımız tedbirlerde harfiyen devam edeceğiz. Türk Milletine ilân ediyoruz ki, alınan yardımlar son dolarına kadar en verimli yerlerde kullanılacaktır. Türkiye, vâsıl olduğu şimdiki iktisadi seviyeden, bu yardımlarla daha ileri iktisat seviyelerine süratle ulaşmanın hem yolunu bulmuş, hem imkânlarını elde etmiş oluyor. Türkiye'nin ihtiyaçları, Fatin Rüştü Zorlu arkadaşımın dediği gibi, bunlardan da ibaret değildir, asırlar boyunca geri kalmış olan bir memlekette, 100-200 milyon dolar borç yaparak karınca yürüyüşü ile ileri gitmekte fayda ummak, hem bizim sosyal bünyemizi sarsar, hem iktisadımız fakrû zarurettten kurtulmaz, hem de nüfus artışımızı ihtiyaçlarımızın tezevvü ve tezayüdünü karşılamamız bir yandan siyasi istikrarımızı da sağlayarak, çalışmak, gene çalışmak ve bugün vâsıl olduğumuz mevkiden çok daha ileri gitmek mecburiyetindeyiz İçinde bulunduğumuz medeni camiada asırlarca geri kaldığımız mevkiden, ileri memleketlerin medeniyet ve refah seviyesine mutlaka ulaşacağız, arkadaşlar... ¹¹⁵(*Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo ve yaşa sesleri*)

¹¹⁵ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 4, Birleşim 87, Sayfa 880-886*

28 Şubat 1959 Cumartesi

1959 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle

BAŞKAN — Reyini kullanmıyan arkadaşlar varsa lütfen reylerini istimal buyursunlar.

Rey toplama muamelesi sona ermiştir.

1959 mali yılı Muvazenei Umumiye kanun lâyihasına (515) rey verilmiştir. (363) kabul, (151) ret (1) müstenkif Bütçe Kanunu (363) reyle kabul edilmiştir.

Allah millet için hayırlı kılsın! *(Soldan şiddetli alkışlar, bravo sesleri)*

Buyurun Başvekil!

Başvekil Adnan Menderes *(şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem Arkadaşlarım, 1959 bütçesinin kabulü münasebetiyle Hükümete vermiş olduğunuz itimat reyinden dolayı teşekkür ederim. Hükümetiniz bundan dolayı Büyük Millet, Meclisine şükranlarım arz eder.

Hükümetinizin, bu bütçenin tatbikatında büyük bir titizlikle, memleket ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak suretiyle, memlekete yeni yeni eserler kazandırmak, memleketi yeni yeni muvaffakiyetlere ulaştırmak yolunda bütün dikkat ve gayreti sarf edeceğini Yüksek Huzurunuzda arz ve ifade etmek isterim. Geçmiş yıllardan bugünün Türkiye'sini ayıran mesafe, ne kadar muazzam ise, bundan sonra da bugünün Türkiye'sinden yarının Türkiye'sini ayıran mesafe hattâ daha mütezayit bir nispette, daha muazzam olacaktır. Çünkü memleketimizin imkânları düne nispetle, bugün çok daha artmış bulunmaktadır. Gelecek sene nasibolur, bugünleri idrak edecek olursak, gelecek bütçe müzakerelerini bu şekilde yapıp bitirdiğimiz zaman, göreceksiniz ki, memleketin muvaffakiyetleri ve eserlerin blânçosu bir sene içinde daha da yükselmiş ve hepimizin göğsünü iftiharla kabartacak bir seviyeye vâsıl olmuş bulunacaktır. Hükümet büyük bir şevkle, büyük bir gayret ve büyük bir titizlikle yeni malî senenin içine yeni bütçe ile şu andan itibaren girmiş ve başlamış olacaktır.

1959 bütçesinin memleket için hayırlı olmasını temenni ederken yapıcı tenkidlere de bütün kalbimle şükranlarımı arz etmeyi bir vazife telâkki ederim.

Müessif kaza münasebetiyle Büyük Meclisin aramızdan ayrılan arkadaşlarımızın hâtırasını taziz ve hayatta kalanları da en derin teselliye kavuşturacak olan kararı münasebetiyle duymakta olduğumuz şükran hissini yüksek huzurunuzda eğilerek ifade etmeyi en zevkli bir vazife telâkki etmekteyim. Allah cümlenizi, Türk milletini, hepimizi, hepimizi görünür görünmez bütün kazalardan masun bulundursun.¹¹⁶ *(Sağdan, soldan "âmin" sesleri şiddetli ve sürekli alkışlar)*

¹¹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 7, Birleşim 48, Sayfa 1414*

29 Şubat 1960 Pazartesi**1960 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanununun Kabulü Münasebetiyle**

Buyurun Sayın Başvekil. *(Başvekil Adnan Menderes sol taraf mebuslarının şiddetli ve sürekli alkışları ve bravo, yaşı sesleri arasında kürsüye geldi)*

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlar,

1960 senesi bütçe müzakerelerinin neticelenmesi münasebetiyle Hükümetimize tekrar itimat reyini vererek Yüksek Meclisin gösterdiği teveccühe, gerek kendim, gerek Hükümetteki arkadaşlarım adına candan teşekkürlerimi arz etmekten büyük bir zevk duymakta ve yüz aklı ile bizi böyle bir mazhariyete eriştiren Cenabı Hakka hamd ü sena etmekteyim..

Aziz Arkadaşlarım, geceli gündüzlü uzun müzakerelerden ve mücadelelerden sonra tekemmül ederek vücuda gelen 1960 yılı bütçesi 1950'den beri dizilen Devlet bütçeleri zincirine bir yeni altın halka olarak bağlanmaktadır. *(Soldan alkışlar)*

Devlet bütçelerinin 10 yılda vücuda gelen bu altın zinciri memleketin kaderini değiştirecek kadar hayırlı, uğurlu ve verimli olmuş, her sahada bin bir işin görülmesine, aziz milletimizin ve vatandaşlarımızın bin türlü ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân vermiştir.

Filhakika malî ve iktisadi görüş ve tasavvurlarımızı aksettiren bu bütçeler, diğer mali ve iktisadi tedbirlerimizle birlikte memleketi bir baştan beri başa güzel eserlerle donatabilmek imkânlarını bahşetmiş, millî hayata yepyeni bir şevk ve gayretle refah ve saadet istikametinde büyük bir hız getirmiş, velhasıl iktisadi, malî, siyasi görüşlerimize dayanan bütçelerimiz, millî hayatımızda ıcazkâr tesirler yaratmış ve muazzam neticeler vermiştir. *(Soldan bravo sesleri)*

1960 yılı bütçesine gelince, bunun el'an 7,5 milyara yaklaşan hacmi ve kendinden evvelkilerden çok daha geniş hizmet ve yatırım imkânları ile esasen gelişmekte ve gelişme yolunda süratle ilerlemekte olan memleketimize yepyeni ve mesut hamleler getireceğinde ve çok daha üstün başarılar temin edeceğinde hiç şüphe yoktur.

Diğer taraftan şimdiye kadar olduğu ve 10 senelik tecrübelerin açık olarak meydana koyduğu gibi bütçelerimizin vücut bulmasında sarf edilen son derece titiz ve dikkatli gayretlerin yanında yine bu yıl da tatbikini bize tevcih etmekle bizi mübahi kıldığınız 1960 yılı bütçesini yine büyük bir dikkatle ve daima memleket menfaatlerini her şeyin üstünde tutarak tatbik edeceğimize emin olmanızı istirham ederim.

Muhterem Arkadaşlar, Yüksek Meclisiniz, Meclis tahkikatı taleplerine ait müzakereler de dâhil, geceli gündüzlü 15 gün ve fasılasız olarak ceman 142 saat çalışmış bulunuyor.

Bunun diğer bir ifadesi, 15 günden beri Hükümetiniz aralıksız bir istizah devresi yaşamaktadır. Bu uzun müddet esnasında cereyan eden müzakereler maalesef zaman zaman müzakere olmaktan çıkmış, ekseriya bir kavga, bir dövüş haline inkılabetmiştir. Bunu Yüksek Huzurunuzda ifade eyliyerek Türk milletinin bilgisine arz etmeyi bir vazife telâkki etmek yerinde olur. *(Soldan bravo sesleri)*

Bir insan veya zümreler karşılıklı müzakere ve münakaşaya girerlerse bunun neticesinde karşılıklı olarak birbirlerinden bir şeyler öğrenirler, birbirlerine bir şeyler

verirler, alırlar... Hiçbir şey öğrenmeseler bile, yine karşılıklı olarak birbirlerinin fikir ve kanaatlerini yakinen öğrenmiş olurlar ki, böylece ekseriya birbirlerine daha da yaklaşmış olurlar.

Hal böyle iken, yine esefle söyleyeyim ki, şu 15 günlük kesif müzakere ve mücadeleler neticesinde, iktidarla muhalefet bir an için dahi bir tek meselede olsun anlaşmış değildir. Ele alınan binlerce mevzu ve meselenin hiç birisinde görüşlerde mutabakat hâsıl olmuş değildir.

iktidarla muhalefeti birbirinden ayıran uzun mesafeyi biraz kısaltmak için karşılıklı birer adım atmak dahi mümkün ve müyesser olmamıştır. Asıl hazin olan tarafı, şimdi, şu anda birbirimizden daha da uzaklaşmış olarak ayrılmaktayız.

Hazin de olsa bu cihetin de aziz milletimizce bilinmesinde mutlaka fayda vardır kanaatindeyiz.

Millet Meclisi, millî mabet, kutsi çatı ve bu millî mabedin içinde ve bu kutsi çatının altında memleket menfaatlerinin müzakeresi ve münakaşası ve yine memleket menfaatine neticelere varılması... Bugünkü halimize bakınca bütün bunlar ne kadar uzak hayaller olarak görülmektedir. Buna rağmen bu müzakerelerde alınan neticeler şüphesiz ki, yine de ehemmiyetlidir. Fakat müştereken bir neticeye varmak, kavgaya etmeden, hakaret etmeden, döğüşmeden görüşebilmek mümkün olamıyan işte budur.

Muhterem Arkadaşlar,

Karşımızda bir muhalefet var ki, ak denilene mutlaka kara, kara denilene mutlaka ak demektedir. Tahammül ve müsamaha değil, insafı bile akla getirmemektedir. Kendisini bu Meclis camiasının dışında ve hattâ üstünde telâkki etmekte, Hükümeti ise, Meclisin dışında veya Meclise yabancı bir teşekkül sanmaktadır. Hükümetin, Meclisin içinde, Meclisle beraber ve Meclisin murakabesi altında çalışan bir icra heyeti olduğu, vazife başında olduğu müddetçe Yüksek Meclisin itimadına sahip bulunduğu hakikatini bilmemekte veya bilmez görünmektedir.

Murakabe deyince bunu mintarafilâh kendisine mevzu ve kendisine münhasır bir imtiyaz ve salâhiyet sanarak murakabe vazife ve salâhiyetinin bütün milletvekillerinde mevcudolduğunu ve ayrıca murakabenin Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mâneviyesinde mündemiç bulunduğu hakikatini bir türlü hatıra getirmemektedir.

Murakabe hak ve salâhiyetim haiz olan ve kahir bir ekseriyet teşkil eden iktidar grubunun bu haklarından tamamıyla mütegafile bir ekalliyet, 400'den fazla milletvekilinden vücut bulan iktidar grubunu da mütemediyen "murakabe, murakabe" diye haykırarak sultası altına almak ve istediklerini ona dikte etmek sevdasındadır ve bu olmadığı takdirde Hükümet kötü, 400 milletvekili kötü ve bütün bir iktidar kötü, müstebit ve zalim... Memleketin güzel manzarası, parlak nasiyesi ise kapkaranlık... Öyle mi?

Halbuki karar sahibi, milletin yegâne ve hakiki mümessili, ekalliyet grubu değil, ancak ve ancak Büyük Millet Meclisinin ta kendisidir. Büyük Millet Meclisinin irade ve kararlarının en küçük bir şüphe, şaibe ve tereddütten dahi azade olarak tatbiki ve Büyük Millet Meclisi vedaıyla Türk milletinin hükümranlılığının her an ve her hususta teyidi ve Büyük Millet Meclisinin yüksek mânevi şahsiyetini doğrudan doğruya veya dolayısıyla içten ve dıştan her türlü tarizlere ve tecavüzlere karşı, şiddetle müdafaa etmek hususu

her şeyden evvel hepimize ve bilhassa iktidara teveccüh eden bir borçtur. (*Soldan bravo sesleri*)

Hulâsa arkadaşlarım,

Muhalefet, iktidarla muhalefetin vazife, mesuliyet ve karşılıklı münasebetleri nedir ve nasıl olmak lâzımgelir, bunlardan tamamıyla bihaber, bir hiddet ve şiddet sarası içinde yıkıp devirmek için muttasıl uğraşıp duruyor... Daima onlar doğru, daima biz hatalı... Hattâ, hatalarda kasıtlı olan biz, hata işlemekte inatçı ve mütemerridolanlar da bizler... Onlar, onlar ise hür, iradelerine sahip, bizler ise mahkûm...

Hayır arkadaşlar, bu olamaz, iktidar grubu bu Meclisin içinde milleti temsil eden 400'den fazla milletvekilinden teşekkül etmektedir. Bu 400 arkadaşımız, ayrı ayrı her birimiz ve grup olarak hep birden böyle sımsıkı bir tesanüt ve samimiyetle birleşmiş isek bu ancak memleketin yüksek menfaatlerini ve milletin refah ve saadetini temin etmek gayesiyle olabilir. Yoksa bu 400'den fazla milletvekili, biz hepimiz, vicdanı, ahlâki memleketin emniyet ve selâmetini ve yüksek menfaatlerini bir tarafa bırakarak kötü, bâtil ve şer üzerinde böylesine birleşmiş olamayız.

Tekrar ediyorum, bâtil yere sermekte, hakikatleri ile de bu kadar gayret ve heyecanla uğraşan, didişen ve memleket menfaatleri üzerine böylesine titriyen 400 milletvekilinin bu ulvî ittifakı elbette şer üzerinde, bâtil üzerinde kötü maksat ve gayelerle vücut bulamaz.

Diyeim ki, bütün bunlar, bu esef verici, bu teessür verici tezahürler siyasetin birtakım hastalıkları, diyeim ki, yine bunlar bir intikal devrinin arazı. Fakat, aziz vatanın bugünü ve yarınki, hattâ, uzak istikbale ait menfaatlerini korumak mesuliyeti iktidarın omuzundadır. Karşıdakiler, böyle bir mesuliyet hissetmiyorlarsa, vazife bizimdir. Bu bir hastalık ise, süratle, tedavisi, bir intikal devresinin arazı ise, bu devrenin bir an evvel sona erdirilmesi, memleketimizin ve milletimizin iktidar olarak bize tevdi ettiği mesuliyetin bizi karşıkarşıya bulundurduğu gayet ciddi bir vazifemiz olduğundan kimse şüphe edemez. (*Soldan alkışlar*) Aziz Arkadaşlarım,

1960 yılı bütçesi memlekete, evvelkilerden daha büyük hizmetler getirecek ve memlekete daha büyük ve daha çok eserler kazandıracaktır. Gözle görülen, el ile tutulan hakikatler, memleketin gönüller açan manzarası bâtil, şerri, nifakı yere sermekte ve bu sayede yukarda teessürle anlatımya çalıştığımız siyasi ihtirası ve kıskançlığın bütün hücum ve savletlerini parça parça etmekte tam bir mesuliyetsizlik hissi ile girilen kışkırtma, nifak, memleketi manen bölme ve parçalama teşebbüslerini darmadağın etmekte, bize yardımcı olacaktır. (*Soldan bravo sesleri*)

Yüksek Meclisin itimat ve teveccühüne Hükümet olarak teşekkürlerimizi bir defa daha tekrarlar bu itimat ve teveccühü yüksek bir mazhariyet sayarak bütün gayret ve dikkatimizle bu muhabbetinize lâıyk olmaya çalışacağımızı mefharetle arz ederim.

1960 bütçesinin memleketimize ve emsalsiz vasıfların sahibi bulunan asil ve büyük milletimize uğurlu ve hayırlı olmasını Cenabı Haktan niyaz ederim.¹¹⁷ (*Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar, yaşı ve bravo sesleri*)

¹¹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi. Dönem 11, Cilt 12, Birleşim 51, Sayfa 1392, 1120-1122*

DİZİN

A

ABDULLAH GEDİKOĞLU (Ankara).....	54
ABDURRAHMAN BOYACIGİLLER (Zonguldak).....	88, 230, 231, 261, 262, 283, 297, 298, 384, 385, 389, 390
ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir).....	53, 55, 172, 371
ADNAN MENDERES (İstanbul).....	7, 16, 18, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 66, 78, 83, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 114, 116, 119, 120, 123, 124, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 185, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 196, 198, 201, 213, 223, 224, 225, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 239, 240, 242, 243, 244, 246, 247, 249, 251, 252, 255, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 271, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 310, 312, 314, 315, 316, 317, 323, 325, 328, 330, 335, 336, 339, 342, 346, 347, 355, 360, 364, 365, 366, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 395, 413, 418, 419, 420, 421, 424, 428, 431, 432, 433, 435, 437, 439, 442, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 455, 456, 460, 464, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 483, 484, 486, 487, 490, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 500, 505, 508, 509, 510, 512, 514, 515, 516, 517, 519, 520, 522, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 535, 537, 538, 539, 542, 545, 551, 557, 558, 559, 560, 566, 567, 568, 570, 572, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 582, 583, 584, 585, 587, 589, 592, 593, 595, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 613, 614, 617, 623, 624, 626, 627, 628, 629, 634, 635, 636, 637, 638, 641, 643, 645, 646, 653, 655, 656, 657, 661, 662, 663, 664, 665, 667, 669, 671, 672, 674, 680, 681, 682, 683, 684, 686, 687, 688, 690, 691, 693, 694, 696, 698, 700, 707, 708, 709, 710, 712, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 728, 730, 731, 732, 733, 735, 736, 737, 738, 739, 741, 742, 743, 744, 745, 749, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 760, 763, 764, 765, 767, 768, 769, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 787, 788, 789, 790, 791, 793, 794, 795, 797, 798, 799, 801, 802, 803, 804, 805, 807, 808, 809, 810, 811, 814, 815, 817, 821, 826, 827, 829, 832, 833, 834, 835, 836, 838, 839, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 854, 856, 858, 862, 863, 864, 866, 868, 869, 870, 871, 872, 875, 877, 881, 882, 884, 885
ADNAN TÜFEKÇİOĞLU (Giresun).....	285
AGÂH EROZAN (Bursa).....	494, 518
AHMET BİLGİN (Kırşehir).....	584, 600, 608, 610, 708, 724, 739, 740, 741, 784, 785
AHMET FIRAT (Malatya).....	832
AHMET HAMDİ BAŞAR (İstanbul).....	201
AHMET KAVUNCU (Kütahya).....	190
AHMET KEMAL VARINCA (Gümüşane).....	317
AHMET KOCABİYİKOĞLU (Balıkesir).....	317, 451
AHMET ÖZEL (Sivas).....	721
AHMET VEZİROĞLU (Afyon Karahisar).....	371
AKİF SARİOĞLU (Antalya).....	285
ALİ FAHRİ İŞERİ (Balıkesir).....	278, 279, 280, 281

ALİ İHSAN SÂBİS (Afyon Karahisar).....	284
ALİ YENİARAS (Kars).....	472, 476, 624
ARİF HİKMET PAMUKOĞLU (Giresun).....	147
ARİF NİHAT ASYA (Seyhan).....	101
ATIF TOPALOĞLU (Ordu).....	189, 194, 271, 310, 311, 313, 314, 315
AVNİ DOĞAN (Yozgat).....	122, 123, 124, 369, 371, 377, 380
AZİZ KÖKSAL (İçel).....	727
AZİZ URAS (Mardin).....	161

B

BAHADIR DÜLGER (Erzurum).....	369
BAKİ ÖKDEM (Aydın).....	455
BAŞKAN	7, 16, 17, 18, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 40, 42, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 64, 65, 69, 77, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 101, 102, 103, 106, 109, 114, 119, 120, 122, 123, 124, 128, 135, 137, 138, 139, 141, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 165, 167, 168, 169, 174, 175, 177, 185, 189, 190, 193, 196, 198, 211, 212, 213, 215, 216, 222, 223, 224, 225, 230, 231, 232, 238, 239, 240, 242, 243, 246, 251, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 271, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 303, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 323, 336, 339, 342, 346, 359, 360, 365, 369, 370, 371, 375, 384, 385, 395, 412, 413, 418, 419, 420, 428, 431, 432, 433, 435, 437, 445, 446, 447, 455, 456, 458, 464, 490, 495, 496, 498, 500, 507, 508, 510, 511, 512, 514, 518, 519, 520, 526, 529, 531, 537, 539, 541, 542, 545, 550, 551, 559, 567, 568, 570, 572, 575, 576, 577, 580, 585, 587, 589, 590, 592, 593, 601, 604, 605, 607, 608, 609, 611, 613, 614, 626, 628, 635, 638, 641, 642, 645, 646, 652, 653, 655, 663, 672, 674, 684, 686, 688, 691, 692, 693, 696, 698, 700, 706, 707, 708, 709, 712, 714, 715, 716, 717, 724, 725, 726, 728, 730, 731, 732, 733, 734, 736, 737, 740, 741, 742, 743, 744, 748, 749, 751, 752, 753, 755, 756, 760, 763, 764, 765, 767, 769, 774, 777, 778, 779, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 793, 794, 798, 801, 802, 803, 804, 805, 808, 816, 817, 821, 826, 827, 829, 833, 834, 835, 839, 840, 841, 842, 843, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 854, 856, 858, 862, 863, 864, 868, 870, 871, 875, 876, 877, 881, 884
BEHÇET KAYAALP (Burdur).....	609, 794
BEHZAT BİLGİN (İzmir).....	692

C

CAHİD ZAMANGİL (Trabzon).....	34, 277
CELÂL YARDIMCI (Ağrı).....	212, 291
CEMAL KIPÇAK (Zonguldak).....	345
CEMAL REŞİT EYÜBOĞLU (Trabzon).....	253, 370
CEZMİ TÜRK (Seyhan).....	108, 114, 116, 123, 124, 133, 136, 137, 138, 157, 230, 247, 249, 254, 257, 259, 275, 300, 328, 339, 359, 388
CİHAD BABAN (İzmir).....	744, 745, 748, 749

E

EKREM ALİCAN (Kocaeli).....	608, 609, 610, 616, 625, 626, 690, 720, 723, 753, 807, 808, 809, 814, 815
EMİN KALAFAT (Çanakkale).....	635
EMİN SOYSAL (Maraş).....	844, 846, 872
EMRULLAH NUTKU (Trabzon).....	717, 751, 774, 775, 776, 781, 801, 802, 803, 804, 809
ENVER KAYA (İstanbul).....	870

F

FAHRİ KARAKAYA (Elâzığ).....	842
FAİK AHMET BARUTÇU (Ankara).....	868, 869, 870
FAİK AHMET BARUTÇU (Trabzon).....	16, 33, 48, 106, 124, 135, 172, 173, 234, 238, 239, 241, 359, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377
FATİN RÜŞTÜ ZORLU (Çanakkale).....	634
FERİD MELEN (Van).....	104, 133, 162, 182, 213, 228, 229, 254, 263, 312, 850, 858, 881
FERİDUN ERGİN (Urfa).....	805
FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur).....	611, 614, 623, 634, 635, 636, 642, 688, 690, 717, 725, 730, 763, 764, 813, 814, 816
FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU (Manisa).....	583, 763
FİKRİ APAYDIN (Kayseri).....	298
FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul).....	47, 420, 586, 590, 591
FÜRUZAN TEKİL (İstanbul).....	289

H

HÂDİ HÜSMAN (İstanbul).....	510
HAMDİ ORHON (Trabzon).....	194
HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER (İstanbul).....	317, 687
HAMİD ŞEVKET İNCE (Ankara).....	102, 187, 335, 339, 663
HAMZA EROĞLU (Adana).....	870
HASAN ERDOĞAN (Kars).....	450, 451, 589, 591, 605
HASAN KANGAL (Tokat).....	778, 779
HASAN REŞİT TANKUT (Hatay).....	141
HÂŞİM TATLIOĞLU (Yozgat).....	172
HIFZİ OĞUZ BEKATA (Ankara).....	862, 863, 872
HİKMET FIRAT (Malatya).....	139, 282, 284, 288, 290, 292, 345
HİMMET ÖLÇMEN (Konya).....	176, 178, 184, 780
HÜSEYİN BALIK (Zonguldak).....	243, 464, 599, 600, 674, 777

İ

İBRAHİM KİRAZOĞLU (Kayseri).....	345
İBRAHİM ÖKTEM (Bursa).....	607, 627, 724
İHSAN GÜLEZ (Bolu).....	748
İRFAN AKSU (Isparta).....	795
İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Tekirdağ).....	613
İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL (Ankara).....	839, 881
İSMET İNÖNÜ (Malatya).....	176, 177, 178, 179, 182, 183, 184, 187, 189, 190, 191, 193, 299, 302, 359, 448, 449, 458, 528, 529, 530, 531, 532, 535, 537, 558, 559, 560, 566, 656, 657, 661, 877
İZZET AKÇAL (Rize).....	148, 149, 510

K

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya).....	419, 420, 421, 452, 456, 559
KASIM GÜLEK (Adana).....	835, 852
KEMAL TÜRKOĞLU (Mardin).....	42, 46, 47, 53, 55, 103, 130, 138, 139, 140, 146, 240
KENAN AKMANLAR (Antalya).....	681
KENAN YILMAZ (Bursa).....	281

M

MAZHAR ŞENER (Giresun).....	509
MEHMET ALİ SEBÜK (İzmir).....	541
MEHMET HAZER (Kars).....	664, 671, 835
MEHMET KÂMİL BORAN (Mardin).....	86, 119, 120, 122, 128, 134, 164, 223, 224, 286, 296
MEHMET KARTAL (Malatya).....	474, 863
MEHMET MAHMUDOĞLU (Kırşehir).....	743
MEHMET ÖZBEY (Burdur).....	507
MEHMET ÖZDEMİR (Kayseri).....	261
MEHMET ZEKİ TULUNAY (Malatya).....	478, 479, 480, 503, 504, 505
MELİH KEMAL KÜÇÜKTEPEPINAR (Adana).....	845, 847
MEMET HAZER (Kars).....	843
MEMİŞ YAZICI (Ordu).....	803
MUAMMER ALAKANT (Zonguldak).....	52
MÜFİT ERKUYUMCU (Balıkesir).....	107
MUHLİS BAYRAMOĞLU (Ankara).....	201
MUHLİS ERDENER (Bursa).....	469
MUHTAR ERTAN (Bitlis).....	37
MÜKERREM SAROL (İstanbul).....	140, 281, 312, 339, 473, 493

MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar).....	694, 710, 727, 799
MURAD ALİ ÜLGEN (Konya).....	122, 178, 184
MUSTAFA AKÇALI (Seyhan).....	694
MUSTAFA EKİNCİ (Diyarbakır).....	159, 575, 609, 629, 637, 764, 765

N

NADİR NADİ (İstanbul).....	681, 682
NAFİZ KÖREZ (Manisa).....	787
NAMIK GEDİK (Aydın).....	570, 815, 816
NAŞİT FIRAT (Çankırı).....	839
NAŞİT FIRAT (Ordu).....	131, 132, 355, 388
NECATİ ÇELİM (Aydın).....	740
NECİP BİLGE (Niğde).....	112, 253
NİHAT SARGINALP (Gümüşane).....	846, 864
NUSRET KİRİŞÇİOĞLU (Zonguldak).....	692
NÜVİT YETKİN (Malatya).....	438, 442, 445, 446, 447, 448, 451, 452, 468, 471, 474, 477, 479, 483, 484, 486, 490, 492, 493, 522, 528, 529, 531, 537, 570, 580, 584, 595, 722, 726, 727, 728, 730, 731, 798, 799, 854

O

ÖMER LÜTFİ ERZURUMLUOĞLU (Yozgat).....	798
OSMAN ALİŞİROĞLU (Ankara).....	674, 829, 840, 877
OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir).....	42, 51, 52, 55, 57, 83, 102, 103, 106, 130, 169, 242, 243, 244, 271, 296, 297, 298, 330, 359, 364, 365, 366, 372, 377, 381, 382, 386, 387, 389, 390, 431, 432, 433, 483, 530, 533, 576, 579, 580, 683, 708, 709, 723, 725, 730, 738, 740, 743, 753, 754, 755, 756, 782, 838
OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize).....	313

P

PERTEV ARAT (İzmir).....	184

R

RAİF AYBAR (Bursa).....	607
RAUF ONURSAL (İzmir).....	419, 587
REFET AKSOY (Ordu).....	239, 289, 371, 559, 635, 715
REMZİ OĞUZ ARIK (Seyhan).....	325
REŞAT ŞEMSETTİN SİRER (Sivas).....	129, 133, 175, 179
RİFAT ÖZDEŞ (Kırşehir).....	223
RIZA AKBIYIKOĞLU (Uşak).....	866
RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU (Ankara).....	103

S

SALİH FUAD KEÇECİ (Eskişehir).....	517
SAMET AĞAOĞLU (Muğla).....	16
SEBATİ ATAMAN (Zonguldak).....	635, 764, 814, 816
ŞEFİK BAKAY (Kırklareli).....	471
SELÂHATTİN TOKER (Elâzığ).....	667, 669, 726
ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Erzincan).....	153, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 295
ŞEREFETTİN AYHAN (Sinob).....	755
SERVET SEZGİN (Çanakkale).....	446, 579
SEYFİ KURTBEK (Ankara).....	741
SİNAN TEKELİOĞLU (Seyhan).....	86, 185
SIRRI ATALAY (Kars).....	274, 424, 437, 447, 449, 453, 455, 474, 476, 537, 567, 575, 578, 582, 768, 807, 870
SITKI YIRCALI (Balıkesir).....	54
SUAT BAŞOL (Zonguldak).....	169, 173, 472, 486, 487, 533, 706, 786, 793
SÜREYYA ENDİK (Çanakkale).....	139, 260, 261, 262

T

TAHİR TAŞER (Kırşehir).....	680, 683, 684, 708, 792, 793, 794
TALÂT ORAN (Bilecik).....	786, 787
TARIK GÜRERK (İzmir).....	253, 254, 258
TEVFİK İLERİ (Samsun).....	515, 516, 518, 665
TEVFİK ÜNSALAN (Malatya).....	604, 605
TEZER TAŞKIRAN (Kars).....	317
TURAN GÜNEŞ (Kocaeli).....	641, 692, 719, 732, 733, 734, 753, 808, 809, 810
TURGUT GÖLE (Kars).....	455, 495, 496, 577, 585, 586, 587, 591, 592, 593, 602, 603, 693, 718, 722, 835, 839, 882
TURHAN FEYZİOĞLU (Sivas).....	838, 839, 854

V

VACİT ASENA (Balıkesir).....	764

Y

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa).....	527, 613
YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır).....	717, 719, 724, 782

Z

ZİHNİ BETİL (Tokad).....	273
ZİYAD EBÜZZİYA (Konya).....	693, 694

ISBN 978-605-4700-70-7 (Tk)

ISBN 978-605-4700-74-5 (4.c)